ROČNÍK XVII.

ŘÍJEN. ČÍSLO 1.

VLASŤ

Časopis pro poučení a zábavu.

Redaktor:

TOMÁŠ ŠKRDLE.

V PRAZE.

Tiskem a nákladem družstva Vlasť.

1900.

Vychází dne 15. každého měsíce.

OBSAH:

Záhady světa a bilance vědy. Píše duch. prof. Fr. Horáček. (Pokrač.) 1
Christofor. Napsal Vladimír Hornov. (Dokončení.) 13
Naše Slezsko. Napsal Jan Vyhlídal. (Pokračování.) 15
Z říše baltického Triglava. Historický obraz z doby obrácení Pomořanů od Bedřicha Kamarýta. (Pokračování.) 26
Josef Hessoun, český kněz v Americe. Při večeru na oslavu jeho sedmdesátin pořádaném literární sekcí družstva Vlasť dne 11. března 1900 přednesl Vlastimil Hálek. (Dokončení.) 39
Dies irae... Báseň od J. Miloty. 42
Hercegovské lidové obrázky Svetozora Čoroviče. Se svolením autora ze srbštiny přeložil Jan Třeštík. 43
Z jakých příčin jmenuje Petr Chelčický M. Jana Viklifa Protivou? Píše dr. Ant. Lenz. (Pokračování.) 48
Zákon příčinnosti a účelnost v přírodě. Píše Tomáš Pícha. (Dokončení.) . . . 61
Výstava katolického tisku XIX. století ve dnech 26. srpna až 1. září 1900. Referuje Václav S. Klatovský. (Dokončení.) 68
Náboženství budoucnosti. Na literárním sjezdě družstva Vlasť promluvil 27. srpna 1900 J. M. ndp. Eduard Jan Nep. Brynych, biskup Králové-Hradecký. . . . 74
Telegramy a přípisy k literárnímu sjezdu družstva Vlasť zaslané. 80
Literatura 82
Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy 88
Paběrky z novin a z veřejného života 91
Hlídka národohospodářská. (Rudolf Vrba) 94

Předplatné na »VLASŤ«, roč. XVII. obnáší:

ročně 10 K, půlletně 5 k.

Členové družstva předplácejí: *a)* údové zakládající (kteří splácejí v půlletních lhůtách po 10 K během 5 let celkem 100 K) ročně 8 K, půlletně 4 K; *b)* členové přispívající (jejichž roční vklad obnáší 6 K) ročně 8 K 40 h, půlletně 4 K 20 h; *c)* členové činní (kteří se již do spolku nepřijímají) ročně 8 K 80 h, půlletně 4 K 40 h. Kněží deficienti, alumnové, klerikové, studující, podučitelé a podučitelky mají »Vlasť« ročně za 6 K. Do Bavor, Saska, Pruska, Pruského Slezska, do Bosny a Hercegoviny je »Vlasť« o 1 K, do ostatních mimorakouských zemí o 2 K dražší. Sběratelům abonentů poskytuje se na každých deset jedenáctý ex. zdarma. Pp. knihkupcům sleví se 25% a bude se jim »Vlasť« dodávati toliko za hotové. — Ročníky V.—XI. prodávají se à 8 K. Ročník XII. za 9 K. Ročníky XIII., XIV. XV. a XVI. po 10 K. Ročníky IV., III. a II. prodávají se à 5 K; pro studující, alumny a kleriky à 4 K. Ročník I. prodává se za 7 K, a platí-li se hned, za 6 K. Družstvo Vlasť prodává jednotlivá čísla IV., III. a II. ročníku à 60 h. Jednotlivá čísla ročníku V.—XI. prodávají se po 80 h, roč. XII.—XVII. po 1 K. — Patisk celých prací se vyhrazuje. — Rukopisy se nevracejí.

Redakce a administrace »Vlasti« jest v Praze, v Žitné ulici č. 570—II.

Listárna administrace. Do Ameriky. Rev. R. Lakomý. Za 5 dolarů obdrželi jsme 24 K 38 h. Z toho jsme dali 24 K na XV. a XVI. roč. »Vlasti« a 38 haléřů na náš dům.

Z družstva Vlasť. Ke družstvu Vlasť přistoupili za členy zakládající: Jul. Wenig, řídící učitel v Meclově; Jos. Kobosil, katecheta v Plzni; Vojtěch Kašpar, kaplan v Stanovicích; Václav Smola, kaplan v Benešově (Bensen); Jednota kat. jinochů a mužů pro Horní Studenec a okolí a Mauric Václ. Kuda, kons. rada a farář v Bystrci u Brna, složiv hotově 100 K. — Zakládající člen splácí ve lhůtách (v pěti nebo v 10 letech, chudší ve 25 letech) 100 K a obdrží mimo členské podíly vše, co mu z »Vlasti«, »Vychovatele« a »Děl. Novin« schází, pokud to není rozebráno. I račiž každý hned při vstupu do družstva udati, co mu z našich časopisů schází a račiž připojiti, máme-li zaslati knihy drahou či poštou. Zásilky tyto se frankují a kdo si při tom objedná zboží z našeho pap. závodu, zboží toto připojí se k balíku a rovněž se frankuje. — Všecky fondy družstva obdaroval, každý obnosem 2 K: Ant. Láš, farář ve Vysokém. — Na fond pro katolické spisovatele v červenci a září složili v korunách: Fr. Horáček 138 (200); Jos. Flekáček 37 (45); Em. Žák 10 (20); Jos. Jeřík Vitínský 8 (17) a Albína Fortýnova 4 (28). — Zakládající člen fondu pro katolické spisovatele splácí ve lhůtách 200 K, přispívající ročně 4 K. — Přispěli: *a)* na fond socialní: Jan Hruška, Václ. Kohout, Št. Dvořák a Ign. Švancara; *b)* na dům družstva: Dr. Ant. Kubíček, Jan Hruška, Boh. Varhout, Jan Nep. Holý, Nejm. deficient, Ant. Vetešník, Jan Oliva, Fr. Hošek, K. Štella, Jos. Flekáček, Jan Navrátil, Jos. Šeřík Vitínský, Fr. Horáček, Št. Dvořák, Št. Šťastný, Em. Žák, Vl. Hálek, Jos. Kobosil a K. Spěšný. — Prosíme: *a)* aby pp. abonenti spláceli své dluhy a platili řádně své předplatné; *b)* aby členové spláceli své vklady a *c)* dobrodincové aby obnovovali své dary.

ROČNÍK XVII. ŘÍJEN 1900—01. ČÍSLO 1.

VLASŤ.

Záhady světa a bilance vědy.

Píše duch. prof. **Fr. Horáček.**

Motto: »Unfehlbar ist nur die deutsche Wissenschaft!«
Bollanden.

Za dob „kulturního“ boje neslavné a nechutné paměti, který byl v létech sedmdesátých rozpoután od odvěkých odpůrců Církve katolické v sousední říši „bázně Boží a dobrých mravů“, byli to zvláště němečtí filosofové a vědátoři, kteří s domýšlivostí, až posud nevídanou, hlásati se jali denně *konec Církve katolické,* úplný bankrot *positivní víry* a skvělý *triumf* jedině *neomylné vědy*[1]).

Byla to doba historická, veliká doba, která nalezla také veliké muže v táboře německých katolíků titány duševní, jichž jména zůstanou na věky zaznamenána v knize života literami zlatými.

Všichni z nich — až na nepatrné výjimky — jsou již na onom světě, kde, „jdouce před Pánem, sklánějí své hlavy“, jak *Vrchlický* ve své básni „Věkové“ pěje. Každý z nich zajisté by vystačil pro celý jeden věk, aby v něm neuhaslo biblické světlo a neutuchla attická sůl! . . .

V čele zástupu těchto reků Pravdy a Práva stkví se „černá perla“ z Mempenu, slovutný katolický předák *Windhorst;* vedle něho vyznavač-biskup *Ledóchowski,* pozdější kardinál; publicista *Hammerstein,* státník *Reichensperger,* ohnivý redaktor *Majunke* a j. v. zápasí o nezadatná práva Církve na kolbišti politickém.

Avšak vlny hrdinského zápalu pro svatou věc katolickou rozvířily se do nekonečna a není s podivením, že také *v písemnictví katolickém* nastal čilý ruch a vzplanul obětivý boj obranný proti nepřátelské vědě a filosofii německé!

Hoj! Jaký byl to veselý bojovný kvas! Až srdce radostí poskočí pamětníkům onoho svěžího ruchu! Jaké to byly vybroušené zbraně duševní, jimiž bohatýři katoličtí se oháněli proti drakům, ochechulím a příšerám všeho druhu!

[1]) Filosofové francouzští nebyli — až na nepatrné výjimky — ani za mák lepší. Zakladatel positivismu *Cousin* prorokoval katolické Církvi ještě pouze 300 let trvání (Elle en a encore pour trois cents ans dans le ventre). Pozn. spis.

Byly to naskrz břitké čepele, pravé damascénky, které tehdá svištěly vzduchem, dopadajíce na hlavy a záda odpůrců . . . ráz na ráz! . . . Nad jiné vynikl brzo slavný katolický publicista *Bollanden,* jenž ovšem mával zbraní nejnebezpečnější ze všech, mečem řízné *satiry,* kterou dovedl mnohdy okouzliti a odzbrojiti protivníka dříve, než týž vlastní zbraně dobyl.

A byla to především neskonale nadutá *filosofie německá,* kterou *Bollanden* tepal bez milosrdí, až se jen prášilo!

Nezapomenutelný jest jeho apologetický román *„Die Unfehlbaren“,* jehož vybraná methoda může sloužiti za vzor apologetům všech věků.

„Unfehlbar ist nur die deutsche Wissenschaft“ — hlásá Bollanden ironicky, načež myšlénku svoji rozvádí následovně:

„Ovšem, ovšem, zapříti se nedá, že jest trochu studeno na oněch větrných výšinách, jichž hroty nesou stolce německé učenosti. Zde nevane teplý vzduch dětinné víry, ani nepanuje tajuplný ševel hudby srdce . . . zde ve sférách oněch, kde pouze řízná břitkost ledového rozumu pokouší se o rozluštění tvrdých oříšků záhad světových. Proto také byl přemoudrý onen král *Šalomoun* pouhý idiot před stolcem německé učenosti, jelikož známo jest o něm, že pokorně *věřil* to, čeho duch jeho *nechápal,* Babylonská věž jest pouhým trpaslíkem proti pyšnému paláci německé vědy, a co věštec *Jan* prorokoval o štěstí věku nového: „I ukázal mi potok života, světlý jako křišťál . . . a s obou stran potoka strom života, přinášející dvanáctero ovoce, na každý měsíc vydávající ovoce své, a listí stromu k zdraví národů . . . A noci více nebude a nebudou potřebovati světla svíce, ani světla slunce, nebo Pán Bůh osvítí je a královati budou na věky věků“ [2]) — to platí pouze o německé osvětě a její dobrodiní, které za dnů našich nacházejí se v zenithu svého vývoje a své slávy!“

Od této doby karnevalu německé vědy uplynulo ovšem přes 30 let a pyšní vědátoři, kteří ve své bohaprázdné nadutosti neostýchali se na roveň se klásti *Kristu-Spasiteli* (viz na př. Hegel), viděli se nucena sleviti s kopy groš! Nikoli z dobré vůle, nýbrž z přinucení! Doznalit výtečníci německé vědy a filosofie porážek nikdy a nikým neočekávaných!

Arcimistra *Kanta* přísný kriticism zrodil Aristarchy, kteří jali se kritisovati vše — také mistra svého (srov. *Nietzsche* „Jenseits von Gut und Böse“ cap. 11.); velebený klíč, kterým pyšný *Hegel* troufal sobě otevříti brány ke všem záhadám světovým, selhal mu při prvním pokusu. (Míníme zde aféru, týkající se *„Asteroidů“,* jichž existenci hvězdáři tušili sice, avšak *Hegelem* zakřiknuti byli v ten smysl, že podle jeho světového klíče není mezi oběžnicemi *Martem* a *Jupiterem* pro kterákoliv tělesa nižádného místa. Nedlouho po tom objevil hvězdář *Piazzi* ne jednu, nýbrž zrovna celé stádo oběžnic pod jménem *„Planetoidy“* (Asteroidy) známých, a to k nemalé škodě vědeckého nimbu Hegelova. Pozn. spis.)

[2]) Apocal 22. 1—5. Podobná myšlénka, dle níž *nový Jerusalem* jest uskutečněn již neb bude uskutečněn toho dne, kdy moderní věda opanuje svět, jest do podrobností rozvedena v protestantském románu »Die Sebalds« od Jordana. Pozn. spis.

Dále udělal fiasko *Haeckel* se svou monérou „Bathybius", který domnělý praživok ukázal se býti pod drobnohledy francouzských fysiologů pouhou sádrovou ssedlinou, pochodící z mořských korýšů a mušlí; udělal fiasko *Vogt* se svým opičákem, jejž chtěl lidstvu vnutiti za praotce, udělal fiasko *Bischoff* se svou „generatio aequivoca"; udělali fiasko Beer, Carneri, Büchner, Moleschott atd. atd. Konečně pak — nade všemi těmi matadory šlehá karabáčem žíhavé satiry *děsný cynik Nietzsche,* jenž vystoupení každého nového filosofa pozdravuje rozpustilým veršem:

„Adventavit asinus,
Pulcher et fortissimus!" —

Než, mýlil by se velice každý, mysle, že porážky, které vědátoři moderní utrpěli, je naučily skromnosti a snášelivosti — chyba lávky! Co je „vědátor" pravý, zvláště germánský, ten má tuhý život!

Uznávají sice všeobecně, že věda dalekosáhlých slibů svých doposavad ani z té nejmenší podstatné míry nesplnila, a vymlouvají se brzy tím, brzy onim! Že by však jich presumtivní nauky byly nepravé neb aspoň nespolehlivé, toho upřímného doznání bychom od nich marně očekávali! Postavilať se *věda moderní* na půdu fantastickou, z níž těžko ji lze vypuditi! S talentem v pravdě bursovním zabavila princip *darvinovského evolucionismu* ve prospěchu vlastním, odkazujíc věřitele své na neurčitou, bezmeznou — *budoucnost.*

Co není dnes, může býti zítra — co nebude za rok, bude za sto, tisíc — a co bychom dělali takou drahotu — *s časem,* když ho máme dosti! Naše theorie a hypothése ukážou se býti neomylnými pravdami za stotisíc, a nestačí-li to, za milion roků! A je-li i to málo, my nejsme skoupými a pějeme vesele:

„Klage nicht und zage nicht
Sei nicht ungeduldig,
Was du heut nicht zahlen kannst,
Bleibst auf morgen schuldig!"

A kdy to *„zítra"* bude? — To se neví! To nám zjeví *„filosofie budoucnosti"*!

Ejhle! Toť onen beran, jímž *moderní věda* boří budovy tisícileté, a jen boří, aniž by sama i chatrče postaviti dovedla! A jak troufalá jest její mluva!

Lidstvo až doposavad neustále bloudilo (sic!) a bloudí až do dneška; věda moderní má o tom ovšem vědomost a podle všeho jest ona ta jediná mocnost, která dovede lidstvo vyvésti z bludu a ukázati mu cestu, která vede k *Pravdě!* A kde je ta *Pravda?* Kdy bude lze smrtelníkům k ní doputovati? *V budoucnosti!* — Veškeré soustavy náboženské jsou prý liché, nejsouce ničím jiným, než lečkami chytrých lidí k lapání prostých a spozdilých duší — a kde jest to *pravé náboženství?* — *V budoucnosti!* Žádnému badateli nepodařilo se až do dneška rozluštiti záhadu vesmíru, Boha a člověka. Dočkáme se jednou dne, kdy onen zlatý klíč k tajům světa (ale ne ten Hegelův!) bude vyna-

lezen? Jistojistě! Ale račte míti pár milionů let strpění! Jednou to bude jistě!

Poměry socialní a politické za našich dnů jsou nesnesitelné, pryč s nimi! Nevíme sice, co bychom na místě starých forem zbudovali lepšího, ale nač si lámati hlavu — však *budoucnost* to přinese sama s sebou! *Budoucnost!* Komu by netanuly na mysli verše *Virgilia,* básníka, líčícího *budouci* zlatý věk:

„Magnus ab integro saeclorum
nascitur ordo!"

Říše Boží na zemi pod svrchovaným žezlem všemohoucí, vševědoucí, všedobré *Vědy!* Až se podaří jednou masy lidu osvítiti, aby se naučily čisté Pravdě nazírati tváří v tvář, aniž by k tomu bylo potřebí symbolů a ceremonií, které jsou pouze pro duchy omezené — toho dne učiní lidstvo dle výroku vědátora *Jouffroy* obrovský skok do říše všeobecného blahobytu!

Již svítá!

Již jsme se dožili doby, kdy divy a zázraky jsou na denním pořádku: za našich dnů, kdy věda dovede za tmy nejčernější vykouzliti na tisíce elektrických sluncí, kdy plynárny se třesou před každým novým vynálezem „božského" *Edisona,* kdy dynamický stroj *Siemensův* hrozí vyrvati žezlo až posud svrchovaně vládnoucímu parostroji, kdy roste naše naděje, že se podaří v čase nedalekém vynalezení létacího stroje, jenž by se nechal libovolně říditi také proti vzdušným proudům, za osvícených dnů našich by ani prorok *Isaiáš,* jenž by genia *Ježišova* (sic!) a *Pavlova* v jedné osobě spojoval, nenašel posluchačů, ochotných poslouchati novému *„kázaní na hoře"!* Doba moderní má jiné proroky a divotvorce! Ejhle! učenníky lidumila *Listera,* kteří zázračnými obvazky hojí rány svých bližních; jim po boku zříme praktického a spekulativního (!) apoštola vlněné oděvní methody *Jägerovy;* úřad pastýřský pozvolna odumírá a brzo nebude z něho nic jiného, než dějepisná veteš, hodící se do musea kulturního!

Zatím věštcové vědy, jako *Pasteur, Koch* a j. prorokují lidstvu příští vykoupení od cholery, úbytě plicní, vztekliny a sněti slezinné (proč pak už ne také od hlouposti a připálení mozku! pozn. spis.), vymítajíce z nemocných na miliony malinkých ďáblů, jichž jména jsou bacilly a bakterie[3]).

A nemysleme sobě, že podobný vědecký paroxysm straší pouze v hlavách přepjatých romanopisců! Úkaz tento má velmi vážné pozadí. Původcem celého hnutí duševního, které od vědy a pouze od vědy očekává balsám na všechny rány člověčenstva, jest velebený *Francis Bacon Verulámský,* zakladatel absolutního empirismu! *Poznání přírody* jest dle něho souhrnem vědění veškerého! „Post physicam inventam metaphysica nulla erit." *Fysika vytlačí metafysiku!* A k tomu nechce ani *Baco* čekati těch několik tisíc neb milionů let, až se fysice snad podaří rozluštiti i poslední záhadu přírody — jemu každá fysika skytá *absolutní záruku Pravdy* pro tu dobu, pokud její platnost je všeobecně uznána. Nic nevadí, že věk budoucí přes tu neb onu hypothésu

[3]) Jordan »Die Sebalds« pag. 171.

přejde na denní pořádek — proto nesmí se nauka zmíněná odsuzovati jako naprosto nepravá — neboť pro *svůj věk* vykonala platné služby jako *Pravda* absolutní. *Věda* ostatně *Pravdy* absolutní neuznává, nejsouc ničím jiným, než výplodem *svého věku!* Zhoubná nauka tato v důsledcích svých zmotala veškeré pojmy *filosofické, morální a socialní,* které tisíciletou praxí byly ustáleny. Po stránce *filosofické* zplodila nauka *Baconova* anglický *skepticism,* po stránce *morální* sobecký *altruism,* po stránce *socialní* nezřízené pachtění se po statcích pozemských a po *užívání* světa. A to vše pod zářícím štítem neomylné *vědy empirické!*

Je-li třeba snad, aby *filosofie křesťanská,* spočívající na žulových pilířích nauky *aristotelovsko-thomistické,* vůči řádění vědeckých flibustýřů bojácně zalézala do kouta, nečinně přihlížejíc, kterak odkojenec *skepticismu* moderního, *hypercynik Nietzsche,* hrozí otráviti všechny hlavy a všechna srdce?

II.

Motto: »Nichts ist wahr, alles ist erlaubt!«
Nietzsche.

Moderní *Babel* vědecky začal vlastně *positivismem,* který nauky svoje šířiti se jal mezi lidem populárními „katechismy“ vyznání svého. „Catéchism du libre penseur,“ „Fragments of Science for unscientifiie People“ tak a podobně zněly spisy původně ve Francii a Anglii vyšlé. Zatím dožily se překladů do jazyků jiných — ovšem bezpochyby také do naší milé mateřštiny! A jak neviňoučkou zdá se býti ta četba a jak srozumitelnou. Tak lze čísti hned na počátku jednoho takového katechismu: Otázka: „Čím liší se *positivní* názor o světě od různých názorů *bohoslovných* a metafysických?“ — Odpověď: „Tím, že *positivní* názor neuznává ani příčiny *prvotné* ani *účelnosti. Positivism* stará se pouze o to, co *jest,* totiž odpovídá na otázku: „*Jak* se co ve světě děje, odmítaje otázku „*Proč?*“ která není schopna rozluštění.“ — Otázka: „Co jest známo o původu světa?“ — Odp.: *Pranic.* My nevíme ani, kdy vesmír vzal počátek svůj, ani kdy dojde svého konce, *jestli vůbec lze hovořiti o počátku nebo konci jakém;* vše, čeho vůbec domýšleti se můžeme po stránce této, jest pouze věc obrazotvornosti, jelikož vedení důkazu zde není možno.“

Anglický positivista *John Tyndall* podobně se pronáší: „Ducha lidského (slovo „duch“ jest zde ovšem pouhá metafora. Pozn. spis.) možno připodobniti k hudebnímu nástroji nějakému, který jest s to, aby vyloudil jistou řadu tónů, a to číselně omezenou; na obou stranách škály, nahoru i dolů, prostírá se nekonečná říše mlčení! Úkazy *hmoty* a *síly* jsou ještě v rámci našich poznatků (?) a pokud rámec tento sahá, bude věda pátrati dále. Za hranicí touto však leží ohromná *říše záhad,* které duchu našemu nikdy se nepodaří rozluštiti.“ (Srov. Tillm. Pesch „Die grossen Welträthsel“ pag. 49.) Tak daleko dospěl neodvislý, žíravý *skepticism!*

A bezuzdný rej jde dále! Národ „myslitelů“ zrodil *Nietzsche-a,* o němž universitní profesor *Stein* píše, že jeho filosofie stane se modou budoucího věku. „Neklamou-li veškeré příznaky, dobude Nietzsche všech redakčních síní, všech lidových knihoven, všech knihoven a budoárů. Úspěchy *Nietzsche-ovy* náleží k nejzlopověstnějším znamením doby! Jeho spisy jsou jakoby literárními předehrami, k převratům společenským, jakých svět posud nezažil a k bezpříkladné hrůzovládě. Významnou jest ta okolnost, že socialní demokracie uvítala spisy jeho frenetickým jásotem[4]).

A jak by ne! Vyhlašuje *Nietzsche* s odvážlivostí v dějinách neslýchanou holé *pěstní právo* jako jedině právoplatný zdroj „kultúry“. „Kultúra“ povstala tím způsobem, že *fysicky* silnější — „rusovlasá bestie pravěku, nádherně za kořistí se hnící šelma“ — jedince slabší znásilnila. Mravnost lidského jednání závisí od poměru, v jakém se nachází ke „kultuře“, jak jí ovšem *Nietzsche* rozumí. Co „kultura“ tato, jejíž jádrem jest *právo panské a nadvláda silnějšího nad slabším* — „ἐσθλός“, „adelig“, „noble“, „ἀγαθός“ s jedné, — „κακός“, „δειλός“, „μέλας“, „malus“ s druhé strany. Malus = μέλας = černý... odtud antagonism mezi plemenem rusovlasým (blonde Bestié) a černovlasým, které je určeno k porobenství! — za pravé uznává, jest dobré, šlechetné, vznešené; co odsuzuje, jest zlé, ničemné, nízké. Křesťanství, které do světa uvedlo a prakticky — aspoň z valné části — provedlo *rovnost všech lidí, synů jediného Otce na nebesích,* jest nadutému *Nietzsche-ovi* ovšem trnem v oku a vyčítá mu, že veškeré pojmy ethické jím byly porušeny, a že na místo *panské morálky* nastoupila *morálka otrocká!* Neboť, nastojte! Pokora, láska k bližnímu, milosrdenství, trpělivost, mírnost, jsou v očích *„rusohlavé bestie“* samé ničemnosti a pošetilosti, a praktickým prováděním ctností křesťanských prý čeleď oněch *„pyšných šelem“* se pomalu zvrhne na plémě hnusných plazů, jimiž beztoho už celá Evropa páchnouti počíná“ . . .[5]) Proto „kultura moderní“ musí býti odklizena do čista, má-li opět nastati pravý pořádek!

„Bratří, rozbíte ty staré desky!“ — děl *Zarathustra,* za něhož se *Nietzsche* rád schovává, aby bizarní nauce své propůjčil vážného reliefu. A co je psáno na deskách nových? Je to krátké sice, avšak významné: *„Nichts ist wahr, alles ist erlaubt!“* A aby krvavá tragedie nepostrádala komického humoru, nasadí si *Zarathustria* aristofanovskou čepici s rolničkami blázna a deklamuje s pathosem:

„O třech proměnách ducha jsem zmínil se již: kterak z ducha stal se velbloud, z tohoto lev, ze lva posléze děcko . . .“

Tak děl Zarathustra. A tehdá bydlil ve městě, jehož jméno jest: „Strakatá kráva.“ V průvodu *Zarathustry* nachází se „překypující blázen“ (schäumender Narr), jehož lid zove *Zarathustrovým* opičákem. S tímto se mazlí *Zarathustra* — a jak! „Zovou tě mým opičákem, šumící blázne ty; ale já jmenuji tě svým

---

[4]) Srov. »Deutsche Rundschau« 1893. Heft 6, 7.

[5]) »Zur Genealogie der Moral.« Leipzig 1899. 6 u. 7 Tausend! Druck und Verlag von Naumann.

hrochtavým pra . . . . m, — hrochtáním svým zkazíš mi ještě mou chválu bláznovství . . .[6])

Svrchu jmenovaný prof. *Stein* se děsí nad davy společnosti, které hypercynika *Nietzsche* odměňují hlučným potleskem a zvláště se diví, kterak mohou *s cialisté,* jichž hlavní moc přece spočívá v *kollektivismu,* velebiti apoštola naprostého *individualismu,* jakým Nietzsche býti se ukazuje! Socialisté velebí ho pro jeho *atheismus* a okázalou zášť proti křesťanství. V tom jest jim *Nietzsche* drahocenným spojencem — až by padnul křesťanský řád a mrav — to ostatní by kollektivisté obstarali sami!

Nietzsche-a spis „Also sprach Zarathustra" jest výplodem fanatického ducha, který dalek toho, aby přestal na pouhém trpném atheismu, v neslýchané drzosti ohlašuje přímý boj proti Nejvyššímu a mobilisuje svedené masy k zápasu proti křesťanským institucím, a to k zápasu, proti němuž první revoluce francouzská byla pouhou hračkou.

To cítí také vědecké kruhy německé, v jichž jméně profesor *Stein* všechny lidi dobré vůle vybízí k odporu proti hrozící katastrofě! „Alle Mann an Bord! Všechno mužstvo na palubu!" volá zmíněný vědátor, dokládaje k tomu, že „*Tohuwabohu*", které dnes ve světě pojmů a představ panuje, musí položena býti hráze.

To jest také naše mínění a proto hodláme v řádcích následujících podrobiti *bilanci naprostého empirismu,* který v důsledcích svých vede ke *skepticismu* a odtud k *nihilismu,* patřičné kritice, tak aby stanovena byla *přesná hranice* mezi *fysikou* a *metafysikou!*

III.

Motto: »Les sciensces ont deux extremités, qui se touchent.«
Pascal.

Zmíněná *hranice* mezi vědami *empirickými* a *metafysickými* musí býti *absolutní jakosti,* totiž, musí míti platnost pro všechna odvětví věd empirických, a to nejen pro dobu naši, nébrž pro všechny *věky budoucí,* aby utopiím neomylné *filosofie budoucnosti* byla učiněna přítrž jednou pro vždy. Je-li to vůbec možno? Snad se úloha zmíněná tak mnohému bude zdáti nerozluštitelnou! Pochybnost o možném zdaru zmizí, předložíme-li sobě tyto dvě *zásadní otázky:* Ot. 1.: „Jsou známy *mohutnosti ducha,* jichž tento používá při výzkumech empirických?" Odp.: „*Jsou!* Nejsou jiné, než ony, jichž používáme při luštění nějakého *úkolu matematického,* na př. řešení rovnic, stanovení integrálu a tak pod. — Otázka 2.: Jsou-li známy *síly přírodní,* které jsou příčinou toho kterého zjevu fysikálního, lučebního atp.? Odp.: *Podstata* sil těch nám sice známa není, avšak jsou nám známy *zákony,* dle nichž se spravují.

Abychom *jednou pro vždy* dovedli posouditi, které záhady *empirie* jest s to rozluštiti, a kterých nerozluští ani za miliony

[6]) »Also sprach Zarathustra.«

let, představme sobě ducha, který by byl — dejme tomu — *milionkráte bystřejši,* než geniové *Newton, Leibniz, Koperník* a *Laplace* dohromady! Veleduch zmíněný dovedl by střelhbitě pověděti nám, kde se na př. v tu a tu hodinu nachází kometa *Enke-ova,* avšak na mnohé jiné otázky, na pohled *jednodušší,* neměl by pro nás odpovědi, jelikož by při všem potencírování *kvality ducha lidského nezměnil!* Dovedl by sice obsáhnouti *mnohost,* avšak ne *jakost,* která by podstatě jeho byla cizí!

Že svrchu zmíněné ohraničení říše věd *empirických* jest možné, seznati lze v malém na několika praktických příkladech.

Otázka 1.: „Je *„Perpetuum mobile"*, na jehož sestrojení již tolik mechaniků po staletí bez výsledku pracovalo, možné — aspoň *v budoucnosti?"* Odpověď: *„Nikdy* — z příčin fysikálních, každému vzdělanci dostatečně známých."

Otázka 2.: „Bude jednou možno, *Pozemšťanům* vejíti ve spojení *s Marsany* (obyvately oběžnice Mars) pomocí světelných přístrojů?" — Odpověď: *„Naprosté nemožnosti* zde není — předpokládaje, že se podaří kdy sestrojení aparátů světelných obrovské intensity, a že domnělí obyvatelé *Marsa* jsou nadáni smysly, našim nanejméně podobnými."

Otázka 3.: „Bude-li kdy možno, aby lidé živiti se mohli jedině pilulkami, obsahujícími tresť co možná nejvíce soustředěnou různých součástí živočišného, bylinného a nerostového původu, jichž souhrn na miligram odpovídá výpočtům biologů, stanovících fysiologické podmínky pro vyživovací pochod člověka? Uskuteční-li se kdy sen slavného lučebníka *Berthelota,* jenž předpovídá, že *v budoucnosti* bude týdenní proviant vojína záležeti z několika málo set pilulek, které bude možno umístiti v neveliké krabici?" Odpověď: „Tomu brání *fysiologické* ústrojí člověka — udržování života pilulkami zmíněnými je vyloučeno *„a priori"*!

Otázka 4.: „Bude jednou možno po vyčerpání dolů kamenouhelných, vynalézti nový zdroj tepla v zachycených paprscích slunečních aneb ve využitkování hořlavého plynu vodíkového?" Odpověď: „Proč pak ne? Zatím by to bylo ovšem trochu drahé, avšak kdož ví? Zde nebrání *empirickému* zkoumání ni nejmenší fysická závada."

Otázka 5.: „Je-li možný stav *věčného míru,* o němž americký *Elihu Burrit, Berta Suttnerová* a j. v úmyslu zajisté nanejvýš úctyhodném blouzní?" Odp.: „Nikoli, brání tomu — ať tak díme — překážka *morální,* vyplývající z pokažené přirozenosti lidské, jak básník nejlépe propověděl:

„Es kann der Beste nicht im Frieden leben,
Wenn es dem bösen Nachbar nicht gefällt."

Ejhle! To je jen malá ukázka *otázek* z nejrůznějších oborů lidských poznatků, které doznávají od osob povolaných i nepovolaných odpovědí sobě odporujících, odtud ono *„Tohuwabohu"* v hlavách moderního věku! To je velmi *zlá nákaza,* která jako nějaká plíseň hrozí prostoupiti veškeren život společenský. Nákaza ta není ani tak *intellektuálního,* jako spíše *morálního* původu, ana *Nietzscheova* „panská ethika" falšuje a překrucuje *Pravdu*

na potkání! Vzpomeňme jen ničemných lží jistého „liberálního“ tisku! Člověk nepředpojatý musí sprásknouti ruce nad tím, že máme sice zákony proti falšování mléka, piva, vína, mouky atd., které přísně trestají provinilce — avšak proti duševní otravě o mnoho nebezpečnější, proti lžím jisté žurnalistiky — jsou přátelé a obhájci Pravdy z většiny málomocni! Přes to nechá se mnoho proti zhoubnému proudu působiti!

Prvním požadavkem jest, aby se *lidé vzdělaní* — o ty se jedná v první řadě — naučili opět *logicky mysliti.* Jestiť třeba, abychom se navrátili k zásadám *velikých myslitelů,* kteří s rozmachem ženiálního ducha dobře dovedli srovnati dětinnou pokoru srdce.

A neznáme v dějinách novějších nižádného, jenž by v ohledu obojím lépe vyhověl, než matematik a filosof francouzský *Blažej Pascal!* Tento duševní titán, jenž beze všech přípravných studií, ano proti výslovnému zákazu otce svého, bojícího se o chatrné zdraví synovo, dospěl takové dovednosti v myšlení abstraktním, čistě formálním, že v 15. roce věku svého překvapil učené kruhy francouzské svou studií *o kůželosečkách,* které se až doposavad nižádný matematik nebyl podjal; tento fenomenální muž zanechal spis „*Pensées*“, v němž jal se vésti důkaz *o křesťanské Pravdě* způsobem čistě matematickým.

Na počátku své argumentace, o níž, bohužel, nemůžeme zde se šířiti, zmiňuje se *Pascal* o methodě, již šetřiti třeba při hledání Pravdy pro uvarování se chyb. Methoda ta je docela jednoduchá, přes to však se proti ní hřeší i ve spisech velebených vědátorů. Pochod zmíněný sestává z těchto dvou myšlénkových funkcí:

A. Hleď vždy na *přesný výměr* hlavní thése.

B. Při vedení důkazu odvolávej se pouze na ty *pravdy,* jichž platnost je *všeobecně uznána.*

Požadavek sub. *A* dotýká se zla všeobecně rozšířeného, na něž si již papež *Pius IX.* stěžoval památným výrokem: „Necesse est verbis reddere notiones eorum!“

Přesný, adaequatní výměr, jaký *Pascalovi* tanul na mysli, ovšem by zasahati měl až do nejvniternějších útrob všech představ myšlených. Avšak sám *Pascal* musí vyznati, že není možno „tout *définir* et tout *prouver*“ t. j. „vyměřiti a dokázati vše,“ neboť *výměru absolutního* není duch lidský schopen. Každá definice zajisté jest jakoby slupka *Z,* jež chová v sobě jádro *Y*; avšak při bližším ohlédání jest také *Y* slupina pouhá, v níž dlužno hledati jádro *X*; avšak také x není ještě čisté jádro, tak že bychom mohli pokračovati v luštění zmíněném dále, až bychom dobyli jádra *A*; kdož pak ví, zda-li kritický duch nějaký i s tím by se spokojil?

Z toho plyne, že duchu konečnému, jakým je lidský, jest odňata pro vždy možnost pěstovati vědu kteroukoliv v pořádku *absolutně dokonalém;* z toho však nepochodí nemožnost *pořádku vědeckého* vůbec!

Jestiť jeden způsob myšlénkového pořádku, který sice *nedefinuje* vše a *nedokazuje* vše, poněvadž zachází *s poznatky všeobecně za pravdivě uznanými.*

Tento způsob myšlení sluje *geometrie,* která jednak nechce *vyměřiti a dokázati vše,* jinak neváhá *vyměřiti a dokázati něco,* srovnávajíc se v tom dokonale s přirozeností ducha lidského, který představuje podstatu prostřední, *„juste milieu suspendu entre le néant et l'infini"* — „duch lidský se vznáší uprostřed mezi ⊙ a ∞" (mezi nickou a nekonečností).

Geometrie nedefinuje věci, kterým rozumí celý svět, nedefinuje na př. *prostor, čas, pohyb, číslo, rovnost* atp., poněvadž pojmy ty jsou samy sebou tak zřejmé, že by umělým definováním na jasnosti pouze utrpěly.

Z toho lze poznati, že jsou *slova a pojmy,* které *výměru nepřipouštějí vůbec* a kdyby *Prozřetelnost Boží* to nebyla tak podivuhodně zařídila, že všem lidem bez rozdílu vštípila o tak zv. *axiomatech* (pravdách samozřejmých, evidentních) *pojem jeden a týž,* panoval by ve světě babylonský zmatek; zatím co všichni používáme samozřejmých pojmů oněch stejnoměrným způsobem, ana příroda (sic!) nám vštípila, bez pomoci slovné, schopnost porozumění vzájemného, které je o mnoho ostřejší onoho, kterého bychom docílili umělými výměry a výklady.

Jako tresť své argumentace odporučuje *Pascal* každému mysliteli následující pokyny:

1⁰ *Pro definice.* a) „Nenamáhej se podati *výměr pojmů,* které jsou tak *samozřejmé,* že nelze nalézti slov, která by je učinila ještě zřejmějšími."

b) „Neopomeň však vysvětliti každý *pojem,* jehož smysl by jinak zůstal *temný* neb *obojaký.*"

c) „Při výměrech užívej vždy významů obecně známých, aneb takých, jež jsi již dříve náležitě objasnil."

2⁰ *Pro axiomata.* „Považuj za *axiomata* pouze ty *věty,* jichž platnost je ode všech nepředpojatých lidí uznávána."

3⁰ *Pro vedení důkazu.* Pravidla sem spadající kryjí se s oněmi pod čís. 1⁰. *„Nedokazuj zbytečně! Za* to neopomeň *dokázati* vše, co je jen poněkud *temného v návětí* a při tom odvolávej se pouze na pravdy všeobecně uznávané!"[7])

Pascal k pravidlům těmto dodává se zvláštním důvtipem, že pravidla myšlení „samorostlá" a jednoduchá, jako jsou ta, která jsme právě vylíčili, vedou ducha spíše po cestě Pravdy, než větrná lana filosofických formulí, upomínajících na tajemně se tvářící kabalu talmudistů, na kterou upomínají syllogistické značky „Barbara, Dario, Baralipton . . . až do Disamis a Fresison! Kéž nám shovívavý čtenář odpustí, že jsme se od svého původního thema trochu odchýlili — stalo se tak s úmyslem! Methoda *Pascalova* poslouží nám k ocenění kapitoly hnedle následující a pozdějších.

* POKRAČOVÁNÍ. *

[7]) »Pátrání po *příčinách* (scilic. prvotních. Pozn. spis.) jest neplodné, ano jako panna, Bohu zasvěcená, ničeho nerodí.« De augm. scient. III. 5.

Christofor.

Napsal VLADIMÍR HORNOV.

Nad knihou velkou, v kmitu světla sporém
kmet Christofor svou bílou chýlil skráň
a bouře hučela nad chaty jeho svorem,
jak pekel rozvášněná divá saň;
blesk nebesy ryl ohnivé své dráhy
a venku rozbouřených živlů vztek
bil pěstí silnou v břehů příkré svahy
a v řeky rozvodněné žalný jek . . .

A Christofor zrak vlahý nořil v blány
tajemné knihy, kterou světec psal,
jenž v poušti sýrské Krista svaté rány
po celý věk svůj v slzách rozjímal.
A v knihu tu psal nebes divné taje,
jež archanděl mu Páně rozevřel,
když modlitbou kdys klepal v brány ráje
a květů věčných zlatý uzřel pel . . .

„O květy ráje! — plné něžné dumy
bělostných duší, jejichž sladký van
nad světa rozepjal se žalné rumy
a čistým retem Boží zlíbal stan,
kde anemony kvetou z lůna věčna
a láska Boží hoří nekonečná!

O květy ráje! — plné lásky něžné,
tlum bílých duší letí výše, výš —!
Toť květy nebes, chrysanthémy sněžné,
v nich rosy stkvoucí bleskotavá číš,
jež kojí rety, které nepoznaly,
co země kolísavé všední prach
a Boha hledaly v nezměrné dáli,
kde věčna září purpurový nach! —

Čet' Christofor v té přetajemné knize
a často v hrudi tajil se mu dech.
Před zrakem rostla nebes jasná vise,
a duše jeho v štěstí zlatých snech
výš vznášela se plna lásky, něhy
nad žití pozemského těsné břehy . . .

Dnes vidění čet' o Kristovu kříži
a duše jeho chápala ji s tíží! —
Nuž — slyšte legendu . . . !

Vidění o kříži.

Na cestě bolu Pána viděl jsem
kříž nesoucího!
Anděl velký šel
ve slzách svatou Jeho šlépějí
a pravil ke mně slova tajemná:
„Kříž tíží vyrovná se vinám všem,
jež člověk nést' má k soudné stolici,
až z prachu země oblak zdvihne se
a seraf velký hroby otevře
tajemným klíčem Smrti, Života!
Bůh zlíbá prach, jež vichry roznesly
a Láska, která světy stvořila
a v hlínu dechla duši života —
zas nový život dechne v mrtvý prach.
Zem splyne s nebem v žárném objetí
a věčna rozhrne se záslona,
by Víry zulíbala šlépěje.
A na nebi se zjeví znamení:
Bůh Spasitel, Nesoucí Těžký Kříž!

A ramen tisíc v plesu zdvihne se,
by kříž ten sňali s beder Ježíše
a vložili na vlastní ramena!
A tisíc klesne s hrůzou pod křížem
a tisíc jiných dál jej ponese,
radostné hymny Bohu pějíce. —
Cím blíž však cíle — těžším svatý kříž
se zdáti bude! —
Hříchů břemena
ulehnou na něj celou tíží svou
a bolesť ponížení, zoufalství
do skráně bíti bude pěstí svou.
A skráně jedněch k nebi zdvihnou se
a skráně druhých k zemi skloní se . . . .

S nebeska záře v duše trpící
zasvitne jitrem —!
Kteří k nebesům
pohlédli s vírou, láskou, nadějí,
ucítí v duši sílu olbřímí!
Kdo k zemi však své oči schýlili,
žeh vášní sterých v nitru zbouřeném
se rozhoří jak požár na stepi
a chvátit bude srdce s rozumem,
že klesnou pod křížem a líbat prach
svým retem budou, retem hořícím . . .

A slyšet budou velký, silný hlas:
»Nuž, pojďte ke mně všichni, kteří kříž

na bedrách svých nesete k nebesům!« —
a slabí budou, aby povstali,
za těmi jdouce, kteří se zpěvem
kříž ponesou ke trůnu Beránka! —
Zář slunce vzhoří — sluncem bude kříž,
jenž vesmír celý divem osvítí
a shasnou slunce, která zářila . . .
Se kříže nový život bez konce
v nezměrnou hloubi věčna vlije se
a víra s trůnu svého sestoupí
a co dřív člověk viděl v zrcadle,
uvidí potom jasně tváří v tvář
pod světlou září kříže Kristova!
Buď pozdraveno kříže znamení! . . .
— — — — — — —

Čet' Christofor — v dlaň bílé chýlil skráně
a na svých bedrech těžký cítil kříž,
jak Šimon Cyrénský, když s ramen Páně
jej na svá vzal!
V tom rána v dveře — slyš! —
zas druhá úpí v Christofora chatu,
a venku bolný ozývá se sten . . .
Snad někdo venku v rozedraném šatu
ku zemi klesá cestou unaven.
Či převoz chce? — můj Bože, v této noci!?
Do řeky bije ďasů sterých vzdor
a síla lidská klesá v malomoci.
Bystřiny letí rozzuřené s hor,
vln pěnné spousty v lůno řeky hází,
jak rozepnout by chtěly břehů svazy . . .
Hlas venku zavzněl:
»Kde jest Christofor?«
A dveře, závorou jež byly spjaty —
se rozlétly, — a děcka milý zjev
zazářil v chatu jako úsvit zlatý
a venku tichl bouře běsný hněv.
Uhasly blesky, které nebes plání
cest křivolakých ryly rudý sled
a řeka plynula zas v šepotání. —

»Kdo dítě jsi?«
»Ze krajů dálných květ,
ret lidský nevypoví mého rodu,
můj Otec mocný, krajů velký Pán,
jenž tisíce zve denně k svému hodu
a blaho seje v širý světa lán . . .

»Kam této noci?«
»V Otcovy jdu kraje,
u dveří lidských vzdechům naslouchám,
bych těšil tam, kde slzou oko taje
a duše letí k nebes vyšinám

v důvěře mocné, že Pán všehomíra
bolesti tiší, slzy s tváře stírá . . .
Já spěchám, Christofore, rychle vstaň,
loď utrhla se vichrem odervána,
tvá přes řeku dnes přenese mne dlaň! . . .
Dál jíti musím, než-li úsvit rána
se rozhoří! Trpících duší vzdechy
nemožno nechat dlouho bez útěchy . . .«

Vstal Christofor — na bedra dítě vzal,
na bedra olbří, plná velké síly,
a slovem Božím v řeku vstupoval . . .

Na vlnách paprslek se zachvěl bílý
a světlo rostlo řekou v šíř i dál,
líbajíc břehů mihotavé stíny,
omšelé tesy udivených skal.
A světla vlna tryskla ze hlubiny,
bělostná vlna, stříbra jasná zář,
hláď celá plála světlem oslněna,
noc na břehu svou zahalila tvář,
kde temnot týčila se chvějná stěna . . .

»Kdo dítě jsi?«
»Slyš, — tichý Nazaret
kdys ozýval se udiveným hlasem,
když v chatě Josefově rostl květ
a duše jeho divným světla jasem
se odívala! — Nebyl světa král
a přec všem vládl! —
Z dálných krajů brahm
kdys v Nazareta přišel chudou chatu.
Jej netěšil víc svatý jeho chrám,
jenž na březích stál dálných Eufratu,
když uslyšel, že narodil se král,
jenž duše všechny ukojí svým slovem
a šťastným bude ten, kdo dříve lkal
nad duše vlastní beznadějným rovem.
Dny celé šel a bloudil mnohou nocí,
ret jeho modlitbou se vroucí chvěl,
až síly Boží veden čaromocí
Nazaret svatý z dáli uviděl . . .
Duch Boží zastavil krok jeho náhle,
jas velký nebes v duši se mu lil,
jak poutníkovi radosť v nitro sprahlé,
když uzří cesty vytoužený cíl! —

Před domem Josefovým v svěží trávě
syn Mariin v modlitbě tiché bděl,
ruch práce stichl — podvečer byl právě
a slední slunce svit se v horách chvěl . . .

»Kdo jsi, o dítě?« —
Brahm své chýlil skráně
nad dítětem . . .
»Ku nebi, brahme, hleď,
hvězd sečti počet, které nebes báně
svým leskem plní, jejich stihni let,
kde hasnou, taž se Boha na úsvitě
a připoj otázku: »Kdo jsi, o dítě?«
Já pravím tobě: Jenom chudí duchem,
kdož v pokoře šij schýlí před Bohem,
se vznesou výš nad světů mocným ruchem,
až v nic se sřítí tužebplná zem
a nebes království svá míruplná křídla
rozepne divem z věčné lásky zřídla . . .
Já blahoslavím všechny chudé duchem!«

* DOKONČENÍ. *

Naše Slezsko.

Napsal **Jan Vyhlídal.**

(Pokračování.)

Roku 1869. o prázdninách pořádány byly na Opavsku 4, a r. 1870. též 4 besedy; z nichž jedna ve Vávrovicích, kde byla založena katolická beseda.

Asi v těch dobách přibyly nové čtenářské spolky, besedy ve Frant. Údolí, Doubravě, Salmovci, ba i Krnově.

Silniční výbory povstaly r. 1868. ve Slezsku, ale Němci se postarali, by Čechům správa některého z nich do rukou se nedostala.

* * *

Po zániku »Op. Besedy« r. 1865. vlastenci jmenovanými spolky a snad ještě jinými, besedami, knihami až do r. 1870. udržovali ducha národního; jinak lid pomálu odvykl by pravidelné četbě a dal by se dobrovolně sepjati pouty německých tyranů! Slezsko bez novin bylo jako bez pravé ruky; Němec s Čechem mohl nakládati dle libosti a svět o tom nic nevěděl.

Veliké potřebě lidu Slezského bylo odpomoženo 17. září 1870, kdy vyšlo první číslo »Opavského Týdenníku« v malém formátě starého »Besedníka«. Týdenníku bylo kráčeti touž trnitou cestou jako jeho předchůdci.

Redakce se ujal Jan Zacpal. Mezery, jež způsobeny byly straně národní odstraněním několika zdatných pracovníků, jako: Prauska, Kunze, Lepaře, Pečenky, vyplněny novými silami Zacpalem, Grudou, Kolofíkem, Pavlíkem, Frommem, Gelou, dry. Kotkem a Aug. Petrem, Vantuchou, Stachem, Onderkou a j., jimž

na srdce vložena péče o politický i nepolitický život; co bylo po roce sedmdesátém konáno v hnutí vlasteneckém, při tom vždy najdeme jmenované muže s hloučky starších vlastenců.

Byly tenkrát časy zlé! President Pillersdorf padl, a zuřivý, horší liberál Summer nastoupil.

»Opavský Týdeník« měl těžký boj, avšak redaktor a spolupracovníci jcho zápasu se nelekali. Povíme zkrátka jejich životní osudy.

Jan Zacpal narodil se 27. dubna 1844. v Hostkovicích ve farnosti Týnecké u Olomouce z rodičů zámožných. V Olomouci odbyl gymnasium, a r. 1863. odebral se na vysoké školy do Prahy, pak do Vídně, aby studoval na fakultě filosofické hlavně dějepis. Ukončiv studia, stal se r. 1868. supplujícím profesorem na něm. reálce Olomoucké. Tehdy měla společnost česká v Olomouci již českou besedu, ale společenský život byl v počátcích. K osvěžení ducha utvořili svobodní páni, právníci a kandidáti učitelství po studentstkém způsobu spolek »Rozmar«; ba i usnesli se vydávati časopis »Udici«, jehož první číslo vyšlo 6. března 1869.

Redaktorem č. 5., 6. a 8. byl Zacpal. Zacpal přispíval ukázkami překladů z básnictví srbsko-chorvatského.

V Olomouci mu rodiče zůstavili domek.

Po dvou letech vzdal se učitelství pro nemoc krční, a odhodlal se na přímluvu Vaškovu a Praskovu nastěhovati se do Opavy.

Zacpal při listě obstarával všechny služby; a ještě noviny vycházely s deficitem, proto říkával:

»Přenešťastný světa tvor,
Týdenníka redaktor.«

Od r. 1877. rozšířil se na nynější foliové vydání. Roku 1882. měl »Op. Týd.« přílohu Ostravana, jež r. 1883. zašla.

Novinám se nejšpatněji vedlo od r. 1875.—1880; proto redaktor a kooperator Ant. Gruda prosili dr. Riegra, aby v Čechách utvořilo se nakladatelské družstvo pro tento časopis, kteréž by si svobodně zvolilo redaktora. Návrh nebyl přijat, ale český klub v Praze brzy poskytl »Op. Týdenníku« pomoc, již i později obnovoval.

Mimo to ujala se »Týd.» veškerá česká žurnalistika, hlavně »Pokrok«, vzbízejíc obecenstvo list odebírati.

Mimo Grudu zastupovali Zacpala v řízení listu při čís. 10. a 11. r. 1876. Antonín Rubeš z Opavy, a r. 1882. JUC. Rom. Dubový, advok. koncipient (číslo 47.—49.), když Zacpal byl ve vězení v Krnově. Do žaláře se dostal, protože v listu objevila se zpráva, že v Jaktaři v poněmčilé škole nevyučuje se na základě přirozeném a rozumném. Ačkoli tvrzení to je nad slunce jasnější, přece Zacpal, protože se »rouhal« Slezským zákonům, dostal se do chládku.

Jaktařský odrodilý nadučitel Smital (!) měl prý v žalobě prsty. Bůh mu odpusť!

Ale žalář Zacpala neodstrašil; tělesné zdraví sice se nalomilo, ale duch hledal nové cesty, jak osvoboditi lid z německého

zajetí. Až r. 1883. vzdal se redakce, zůstávaje však hlavním spolupracovníkem, a věnuje se Opavské centrální záložně, podniku to při národním obrodu důležitém.

Na radu V. Praska ustanoven byl redaktorem »Op. Týd.« Rud. Hill, který vydával a řídil jej od 1. července 1883. do 30. června 1895.

Od r. 1883. vzrůstal pomalu objem listu, vycházel dvakrát týdně; také hmotný stav listu se zlepšil. Zásluhy za takové zvelebení listu patří nynějšímu vydavateli »Op. Týd.« R. Hillovi, rodáku Brušperskému (nar. 17. prosince 1849.), jenž toho dosáhl neúmornou pílí a obchodní zručností.

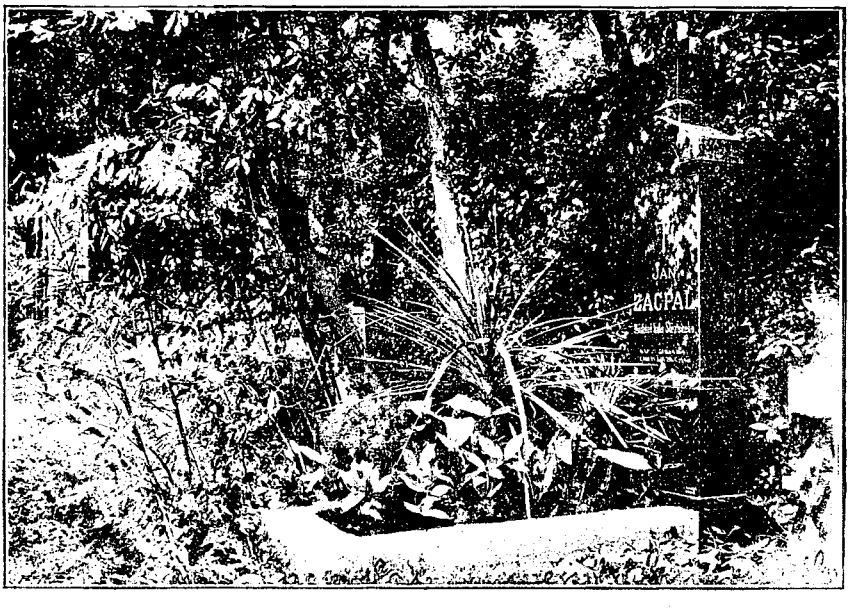

Hrob Jana Zacpala v Opatiji.

Léta 1887. v září Zacpal ochuravěl zánětem pohrudnice. Po nemoci doufal u moře v Opatiji vyhladiti následky nemoci, místo zdraví však našel tam hrob dne 15. března 1888.

Jak šlechetný byl jeho život, taková byla i závěť: to co měl nejdražšího, »Op. Týdeník«, odkázal lidu českému ve Slezsku, ustanoviv kuratory jeho Jos. Zukala, Vinc. Praska a dr. Fr. Stratila.

Přál si na smrtelné posteli, by poznamenali jeho hrob dřevěným křížem za 2 zl., ale přání jeho splněno teprve r. 1898., kdy ozdoben v Opatiji jeho rov přičíněním R. Hilla a pisatele těchto řádků pěkným náhrobkem.

Smrt Zacpalova hluboce dojala Slezské Čechy. Všechny spolky Opavské oznamovaly úmrtí jeho jako svého člena a daly za duší jeho sloužiti mše sv. Z 20 míst celého království došly soustrastné telegramy. Nebožtík si této pocty zasloužil vrchovatou měrou: vždyť opuštěnému Slezsku všechno věnoval: schopnosti,

postavení, peníze, zdraví, byl pronásledován, žalářován, až utýrán předčasně sklonil hlavu pod vavříny na hřbitově v Opatiji.

Vavřínové ratolesti z Opatije, jež r. 1898. rozdával R. Hill, jsou Slezanům drahou památkou a vzpomínkou na velikého buditele!

Zacpalův společník Gruda jest třetím ve známém trojlístku domorodých vlastenců: Vašek-Prasek-Gruda; jest z nejzaslouženějších mužů svého lidu. Činnost jeho jest více veřejná, politická; od r. 1869.—1886. nebylo ve Slezsku národního podniku, na němž by neměl Gruda podílu, zakládal spolky, rozdával a vydával knihy, řečnil na schůzích, v chrámích, sháněl pro Slezsko peníze, i u samého trůnu královského hledal ochrany pro krajany!

JUDr. *Antonín Gruda* narodil se v Mok. Lazcích u Opavy 17. srpna 1844; konal studia v Opavě, Kroměříži a v Olomouci, kdež r. 1868. přijal svátost kněžstva.

V duchovní správě byl krátký čas v Holici,[1]) pak v Přerově, odkud pořádal za pomoci V. Praska a jiných první tábor Slezanů pod »Ostrou Hůrkou« u Chabičova, kdež rozvinut jímá přátely program národní a politický, tvořící do dneška v hlavních rysech základ politiky Čechů Slezských.

Nastěhovav se r. 1870.—1886. do Kateřinek u Opavy, jal se nadšeně uvědomovati krajany. V Kateřinkách r. 1870. vzbudil myšlénku založiti »Katolicko-politickou besedu«, jež až do zřízení »Politické a hospodářské jednoty v Opavě« byla střediskem politické a národní činnosti Slezských Čechů.

Vícekráte (1871., 1880., 1887.) byl vůdcem deputace lidu Slezského u císaře a vlády Vídeňské. Když za dnů 21., 22. a 23. října 1880. dlel císař pán v Opavě, ze spolků jediná Beseda Kateřinská předpuštěna; intriky překazily slyšení Opavským spolkům. V deputaci byl Gruda, Jan Kolofík a Jan Verber, a přijata byla 22. října v 9 hodin ráno.

Deputace přednesla císaři stesky v příčině rovnoprávnosti u soudů a ve školství a podala mu pamětní spis. J. V. vyslechl ji laskavě a přijav od ní pamětní spis, pravil: »Učiníme, co se dá činiti.«

Druhá deputace vyslána byla k císaři do Vídně 1887. Deputace zvolena byla na schůzi starostů v Opavě 19. února a přijata na hradě císařském 28. března. Byli v ní: Ant. Gruda, Jan Klimeš, starosta ze Zlatnik, Jan Fl. Lhotský, rolník z Hlavnice, Fr. Žebrák, starosta z Heřmanic, Ondřej Jež, starosta ze Sedlišť, Jan Kolofík, lékař z Opavy, a Pavel Czakoň, starosta z Pruchné. Deputaci uvedl poslanec Msgre. Swieży. Mluvčím byl Gruda, který přednesl prosbu, by v Opavě zřízeno bylo vyšší státní české gymnasium a podal mu žádost písemně. Císař pán přijal žádost, řka: »Prozkoumám věc pilně, poradím se se svými rádci a učiním dle možnosti největší.« Deputace pak odebrala se k ministrům Taaffovi, Pražákovi, Gautschovi a j. Své požadavky přednesla též ve schůzi klubu českého a ujištěna podporou — než toto njistění uskutečnilo se skoro až za 12 let.

[1]) Založil tam »Rolnickou záložnu.«

Když se počátkem let osmdesátých v Opavě zřizovaly české školy, měl Gruda přední podíl v díle tom jako jednatel a později předseda Matice Opavské, jejíž spoluzakladatelem byl. Proto »M. O.« uznávajíc zásluhy Grudovy o lid Slezský, učinila ho čestným členem; také „Pol. hospod. jednota Opavská« váží si

JUDr. Antonín Gruda.

Grudy, zvolivší si ho za svého starostu. O rozšiřování knih jím podniknutým bude řeč později.

Roku 1890. zvolen byl za poslance a r. 1897. po druhé přese všechny úklady osobních protivníků. Jako poslanec neohroženě hřímá do kliky fanatiků německých a zastává se ujařmeného lidu.

Není tedy divu, že nacionální smečka německých ztřeštěnců nejvíce nenávidí Grudy, jejíž zášť již častěji u veřejnosti propukla, posledně při stěhování jeho z Mokrých Lazec do Kateřinek, kam presentován byl velmistrem německého řádu za faráře.

Gruda jest i literárně činným. R. 1873. vydal nákladem vlastním vlastenecké články z »Op. Týd.« Josefa Těšíka, děkana v Telči pod názvem: »Kdo jest Vaším nepřítelem?« (2000 výtisků), a dílem zdarma je rozdal v Rak. a Pr. Slezsku. R. 1876. vyšel jeho nákladem překlad spisu dr. Jana Zwergra, biskupa Sekavského: »Odpustky a jubileum« (7700 exempl.). Mimo to přispíval do »Op. Týd.«, »Kazatele«, »Kalendáře Ústř. M. Šk.« a vydal nákladem řeči, jež konal pří schůzích »Polit.-hosp. jednoty Op.« o jazyku mateřském jako přípravu pro české gymnasium.

Jeho kněžská působnost jest chvályhodna; ozdobený chrám P. Marie v Lazcích a Kateřinkách jsou toho svědky. Přičiňoval se, by v Opavě zavedena byla u sv. Jiří postní kázaní česká; r. 1873. vypravil poutnický vlak do Prahy k jubilejní slavnosti.

Jako dobrý kazatel zván bývá do Pr. Slezska, kdež působí pro vlastenecké hnutí.

V prázdných chvílích jako kaplan zabýval se studiem práv, jichž potřeboval při své politické činnosti, až dosáhl prstene doktorského. Ďakovský p. biskup Strossmayer jmenoval ho svým radou, též pan arcibiskup Olomoucký Theodor projevil mu svou spokojenost zvláštním pochvalným listem.

Věrným a milým druhem Grudovým v oboru vlasteneckého působení jest *Jan Kolofík,* praktický lékař v Opavě. Není v Opavě a okolí známější a obětavější osobnosti nad vždy veselého a žertovného Kolofíka. Kolofík jest vzorem vlastence drobné práce.

Kolofík narodil se 15. května 1846. ve Vávrovicích u Opavy. Roku 1864. studoval v Olomouci medicinsko-chirurgický kurs. Roku 1870.—1873. působil v Litultovicích, l. 1873.—1874. v Neplachovicích a od 27. června 1875. jmenován obvodním lékařem v Kateřinkách. Kolofík jest členem všech Opavských spolků a jest skoro ve všech nějakým funkcionářem. Jako lékař jest hledán; též uzdravil mnohou duši odrodilectvím otrávenou. Byl kanditátem na sněm a říšskou radu za město Opavu. Kolofíkova praxe, tedy i vlastenecká činnost, sáhá až do Pruska. Zachovej nám jej Pane!

Stejně jako Kolofík pracoval Josef Fromm, obchodník v Opavě; jejich působnost vztahovala se na spolky. Fromm narodil se v Kutné Hoře 25. ledna 1839. Leta 1873.—1876. prožil na Rusi jako vojenský dodavatel. Vrátiv se z Ruska, usadil se v Opavě, kdež zařídil si obchod v čaji a rumu. Až do let devadesátých stál v popředí národního ruchu, ve spolkovém životě vyvíjel podivuhodnou čilosť. Za posledních let nejvíce se věnoval »Divad. ochotnické jednotě«, kterou založil, a po léta úspěšně řídil. Pevnou a obezřetnou rukou domohl se slušné zámožnosti.

Zemřel 3. listopadu 1899 a pochován v neděli za nevídaného účastenství.

Po letech sedmdesátých až do r. 1890. nebylo známějšího kněze v Opavě a okolí nad »Patera Ondřeje«; kde se jen dalo působiti pro život vlastenecký, P. Ondřej byl přítomen.

»*Pater Ondřej*« — *Ondřej Pavlík* — má kolébku v Želci u Vyškova (nar. 30. list. 1845.). Studoval nejprve na reálce, později teprve přestoupil do 5. třídy gymnasia vykonav zkoušku z jazyků, ku velikému podivu zkušebné komise, s výborným prospěchem.

Vysvěcen byl na kněze dne 5. července 1872.; ustanoveny mu byly za působiště Neplachovice u Opavy, kdež s mladickým nadšením pracoval devět let.

V Neplachovicích mluví hlavně dva pomníky o jeho pobytu ve farnosti: záložna založená r. 1873. na odrážení příboje německého a uchování českých služeb ve chrámu Páně. Do kostela Nepl. chtěli zavésti panství němčiny na úkor českým službám Božím. Pavlík vyložil na patřičném místě pravý stav věcí a účinkem námahy bylo: aby zůstalo vše při starém.

Z Neplachovic přeložen byl r. 1881. do Jaktaře; maje blízko do Opavy, nelenil spolupůsobiti na roli vlastenecké. Byl prvním bezplatným katechetou »Matiční obecné školy v Opavě".

V dobré paměti posud jsou výborná kázaní Pavlíkova, propletaná zmínkami o mužích vlasteneckých starozákonních, jež konal doma a v Opavě. Vydal z nich tiskem r. 1882. »Kázaní adventní«, nákladem vlastním ve prospěch »Matice Op.«, a r. 1889. »Duchovní řeči příležitostné«, odkázav zase výtěžek na dostavení velechrámu sv. Víta v Praze, a »Podporovacího spolku českého gymnasia v Opavě«.

Po zlopověstné řeži v Opavě r. 1890. odstěhoval se do Švábenic a r. 1891. stal se farářem v Býstročicích u Olomouce, kdež ustavičně vzpomíná na milého »Benjamina«, jak Slezsko pojmenoval.

Posledním jeho vlasteneckým činem jest, že nasbíral slušný kapitál na »Hanácké stipendium« čili »Stipendijní fond Křížkovského« pro žáky českého gymnasia v Opavě, jež bylo v jubilejním roce císařském uvedeno ve skutek.

Stejného smýšlení a cítění jako Pavlík jsou kněží Raška, Gela, Čapka, Pazderka, Klimeš, Stodůlka, Šamánek, Böhm a j.

Kazimír Raška, od 1. března 1900. probošt Opavský, jest mistrem v drobné působnosti vlastenecké; k Němcům jest nanejvýš spravedliv, ale nikdy nezapře českého původu. Za spravedlnosť k Němcům byl při volbě za probošta od městské rady na návrh soudního sekretáře Kudlicha šeredně odměněn, usnesla se totiž, že, co bude proboštem, se úředně žádné pobožnosti nesúčastní. Raška jest výborný kazatel; odborné listy kazatelské čítají ho ku svým spolupracovníkům. Lid český i konservativní německý hlásí se k němu jako k nejlepšímu příteli. Jeho horlivost získala mu hojné ctitele i na pruské straně.

Posvátný Velehrad má v něm horlivého sběratele, jakož i jiné ušlechtilé spolky naše štědrého podporovatele.

Vystavěl nádherný dům katolických tovaryšů v Opavě, kde česká společnost nachází milý útulek. Narodil se 27. pros. 1844. ve Vítkovicích, a již skoro třicet let zasvětil náboženskému mravnému obrodu města Opavy a okolí.

Jan Gela v menším obvodu své farnosti jest horlitelem pro vlasteneckou a náboženskou ideu. Po celý čas svého kněžství jest u svých rodáků; zná je dobře a dovede myslemi jejich hýbati. Účastňuje se národního hnutí; r. 1898. byl vůdcem deputace farních úřadů a starostů z Opavska u zemského presidenta Claryho neblahé paměti.

Jest činný v záložně Stěborské se sídlem ve Zlatnikách, štědře podporuje české školství v Opavě, jest vzorným hospodářem. Kéž má Slezsko více takových farářů! Narodil se r. 1842. v Milostovicích, jest tedy krajanem Praskovým. Roku 1867. stal se knězem, působil na Skřipově a nyní po dlouhá léta ve Stěbořicích.

Tichého, upřímného, obětivého kněze měla Opava v P. Sebestianu Capkovi, jenž byl zvolen za prvního exhortatora na českém gymnasiu a katechetou na české škole. Byl kazatelem v českém kostele u sv. Jiří, těšícím se největší oblibě. Narodil se 23. prosince 1827. v Drahlově, zemřel 20. ledna 1894.

Stejnou měrou Josef Pazderka, kaplan v Opavě, později farář v Kateřinkách, naše snahy podporoval horlivě. Sepsal »Život sv. Hedviky«, podle něhož dr. Sláma upravil svou brožuru švabachovou stejného jména. Zesnul v Pánu 3. dubna 1892.

Josef Benda (nar. 1836.) a Fr. Pinkava (nar. 1845.) dlouho obětavě působili na školách Opavských. Oba byli literárně činní. O Bendovi podotýkají zprávy, že »byl k národnosti české jako katecheta na učitelském ústavu spravedliv.«

Fr. Pinkava byl před tím oblíbeným knězem ve V. Polomi, kdež posud památka na něj jest zachována. Sepsal paměti města Brušperka, odborné knihy vychovatelské; jest dnes katechetou učitelského ústavu v Olomouci a oblíbeným docentem methodiky a paedagogiky při c. kr. fakultě bohoslovecké v Olomouci.

Ant. Klimeš, rodák Zlatnický, jako farář Slatinský, vzácnou měl péči o své krajany. Na smrtelné posteli r. 1883. značným odkazem obmyslil chudé žáky českého gymnasia v Opavě. Přispíval zdařilými kázaními do »Posvátné kazatelny«, vycházející v Olomouci.

Theodor Stodůlka, pocházející z Bránky (nar. 1830.), nyní děkan na Březové, a Jan Šamánek, narozený na Březové (narozen r. 1830., zemř. 1900.), působivší ve V. Polomi, dobře jsou zapsáni v srdcích Slezanů jako vlastenečtí, horliví kněží; ze stejné náchylnosti raduje se Jan Böhm, strážce poutnického místa Hrabyně, přítel studentstva a dobře známý včelař. Postavil od základů (od r. 1885—1887.) poutnický chrám P. Marie Hrabyňské, kdež četní poutníci, hlavně Pruští (8—10.000), utvrzováni bývají ročně ve víře a věrnosti k jazyku otců.

V letech sedmdesátých stál v čele ruchu národního v Opavě, později působil v Bílovci Jan Bolousek. Zemřel r. 1893. v Holešově na Moravě.

* * *

Po letech sedmdesátých bylo na Opavsku živěji než na Těšínsku; než i tam při hrozném tlaku, který se valil ze zemské vlády Opavské na Slovany, byly patrny známky života. Tlak tento

od ústavy Schmerlingovy (r. 1861.) a ještě více od času »Bürgerministeria« byl rozpínavější ve Slezsku.

Skoro stejnoměrně šířil se Prušácký duch u slezských Němců.

Ještě r. 1866. při vjezdu Pruském do Opavy spouštěli měšťané záslony a rolety, a roku 1871. dne 25. května ve schůzi »Deutschvereinu« pravil Pickert: »Přestali jsme býti Rakušany« a 12. června opakoval dr. Fr. Müller táž slova trochu opatrněji:

»My Němci hledíme na jih (do Vídně), a když na to přijde, také na sever« (do Berlína). Do škol zvali za profesory cizozemce až z Hamburku na př. Těšín; ba r. 1874. samy úřední noviny schvalovaly turnerské »bundy« se sousední říší. Duch ten mohůtní tak, že mnohý Slezský Němec jest v Rakousku přítomen jen tělem a duch poletuje za hranicí černo-bílou.

Než přejdeme na Frýdecko, dotkneme se stručně událostí po r. 1870., o nichž ještě mluveno nebylo.

Summrovo vladaření započalo zuřivými útoky na české školství; toužil snad po pochodňovém průvodu, jaký uchystali Opavští Němci jeho předchůdci Pillersdorfovi za germanisaci Slovanů.

Odrodilci dr. Michovi svěřeno bylo obecné školství a ten snažil se vyhověti pánům na vrchu.

Roku 1871. c. kr. noviny štvaly proti českým učitelům a profesorům, a hlavní střelba mířena byla na Vaška. Roku 1872. komedie se opakovala dvakrát, při níž i jeho pes ušetřen nebyl; též studentstvo poskvrnilo se útokem na Vaška.

Roku 1872. zemská pokladna nepřijala české kvitance; r. 1873. Opavský soud nepřijal českého oznámení, že strana nemůže se dostaviti.

Roku 1873. zhoršily se poměry u Slezských soudů. Dříve mohly se spisovati protokoly české, byla vydávána česká vyřízení. Teprv po prudké německé agitaci proti Hohenwartovi, později proti Taaffovi nastal boykott úřadů proti češtině. Novojičínský advokát dr. Fux na př. podal tehdy k soudu Těšínskému žádost gruntovní — německou, byla mu však vrácena, neboť prý jedna příloha, totiž křestní list, sepsán v řeči neobvyklé a dr. Fux, nynější vůdce Němců Morav., musil rekurovati, aby ušetřil stranu značných výdajů.[2])

Roku 1874. zemský soud Opavský odbyl Klimkovskou záložnu s českou žádostí.

Roku 1874. uličníci Opavští, kteří r. 1873. vypudili Vaška z Opavy, obrátili pozornost na kněze Grudu a vhodili do jeho bytu cihlu.

Roku 1877. ukradeny »Opavské besedě« nápisy a znečistěny.

Roku 1877. rozhodnutím c. kr. nejvyššího soudu odmrštěny stížnosti pro nešetření rovnoprávnosti a uznáno: že jazyk německý jest jediným zemským jazykem ve Slezsku. Již roku 1874. v sezení říšské rady 17. prosince na dotaz poslance Ciencialy, zda hodlá ministr spravedlnosti k tomu působiti, by ve Slezsku čeština a polština za zemské jazyky uznané u soudů zanedbávány nebyly?

---

[2]) Česká Revue, r. I., číslo 6.

K dotazu tomu odpověděl ministr Glaser ve schůzi dne 19. února 1875. že vláda nemůže uznati za správné tvrzení, že ve Slezsku vedle němčiny také čeština a polština uznány jsou za zemské jazyky. Pravil dále, že vláda takového uznání nikdy nevyslovila (!), ba naopak, že nařízením ministerstva spravedlnosti ze dne 3. listopadu 1851. (známé Bachovo nařízení) a od té doby opětně — naposled na základě vyjádření ministerstva vnitra ze dne 24. srpna 1871. i politickým úřadům i soudům za zásadu ustanovila, že ve Slezsku toliko němčina za řeč zemskou, zákonnou a soudní platiti má a že tudíž, neuznávají-li soudcové ve Slezsku polskou a českou řeč za úřední, nemůže vláda proti tomu nic namítati. Oprávněnost vlády k tomu stanovisku ministr Glaser odvozoval z toho, že prý ve Slezsku mluví se zvláštními dialekty, jež správnou řečí býti nemohou! Starý to argument (!), dávno vyvrácený, a Glaser přece se jím ohání!

Roku 1878. padli zemští poslanci dr. Kotek a Zahradník; Čechové zůstali bez zástupců, až r. 1881. zvolen za okresy Frýdecký, Frýštátský a Bohumínský arcikněz, farář Frýdecký Karel Findinský. Kandidatury Kazimíra Tomáška a Flor. Lhotského nepotkaly se svým časem se šťastným výsledkem.

Nastala zase doba petic a rekursů.

První rekurs podala Rolnická záložna Kateřinská r. 1875. proti obchodnímu soudu Opavskému, že odmítl její českou žádost o zápis do rejstříku společenstev. Rekurs byl odmrštěn — proto že byl psán česky. Pře vedla se dále, až vidělo se c. kr. nejvyššímu soudu ve Vídni výměry cís. král. zemského soudu v Opavě ze dne 30. dubna 1878. a 24. května 1878, jakož i výměr c. kr. moravsko-slezského soudu zemského v Brně daný 25. června 1878. zrušiti a c. kr. zemskému soudu v Opavě nařídíti, by žádosti Rolnické záložny v Kateřinkách vyhověl. Důležitý tento výměr byl sdělen se záložnou 17. září 1878.

Roku 1879. podala obec Kateřinky dlouhou a důkladnou petici za rovné právo národnosti české ve Slezsku, jež byla dne 15. prosince 1879. v říšské radě předčítána. Za Kateřinkami následovaly Bohučovice a Branka.

O rekursy a petice na Těšínsku staral se dr. Chleborád a dr. Kotek. První z nich měl kancelář v Mor. Ostravě, a za krátký čas svého pobytu u hranic Slezských značně se o Slezsko zasloužil. Jeho vlivem Moravský klub v Mor. Ostravě všímal si též v resolucích svých Slezska.

Přičiněním dr. Aug. Petra a Víta Vautucha zvolen byl na sněm za venkovské obce okresu Frýdeckého advokát tamější dr. Kotek, na říšskou radu rolník Cienciala.

Dr. *Kotek* poctivě staral se o svůj poslanecký okres. Charakteristickým jest, že r. 1873. v měsíci květnu c. kr. soud Těšínský oznámil jemu, by do nynějška užíval německé zemské soudní řeči, nikoli české, neboť prý moravsko-slezsko-české nářečí není řečí soudní. Dr. Kotek rekuroval a moravský vrchní soud nařídil, aby česká podání se přijímala, však vyřizovala po německu.

R. 1878. zemský soud Opavský nechtěl přijati od dr. Kotka české směneční žaloby, a r. 1880. zamítl rekurs v té příčině po-

daný. Roku 1878. dr. Kotek při volbách na sněm propadl, neboť český lid upadal v malátnosť.

Dr. Kotek s dr. Petrem prosadili, že strana národní slavila vítězství ve Frýdku při volbách do zastupitelstva obecního a výboru školního; než k veliké žalosti bylo brzy oběma patřiti, jak ovoce jejich neunavné píle zničeno bylo fanatickými odrodilci. Dr. Kotek za posledních let uchýlil se do ústraní soukromného života; skonal tušíme r. 1899.

MUDr. *Aug. Petr* byl rodilým Frýdečanem (nar. 14. srpna 1824.), gymnasium studoval v Těšíně a medicinská studia konal na universitě Vídeňské. Jako lékař vyvolil si za působiště své rodné město, kdež přes 40 let působil. Ve Frýdku byl spoluzakladatelem Občanské záložny a Besedy; nebylo národního projevu v kraji, kterého by se byl Petr nesúčastnil. Chodil, prosil, klížil, aby jen nevznikla nesvornosť. Chudina měla v Petrovi otce; když upadal v zapomenutí pro své vlastenectví ve Frýdku, v němž němčourství vrchu nabývalo, zůstala mu věrnou jen hrstka přátel a chudina. Mnohý, kterému život zachoval, neznal starého Petra, že až dovolávati se mu bylo veřejné i soukromé chudinské podpory.

Dne 24. srpna 1894. přestalo bíti šlechetné srdce dr. Petra; nepřátelské listy psaly o něm jako šlechetném lidumilu, »kterého tak zvaní malí lidé« z města a okolí skoro modlářsky ctili a sobě vážili, — — byl to muž, jenž měl to štěstí, že dlouho svoji úlohu vůdcovskou dovedl udržeti — —«

Za běd a trampot, jež ho na konci života jako jedovaté vosy pronásledovaly, nikdy nemohl zapomenouti svého drahého přítele Vítěz. Vantucha, který ho na věčnost předešel, s ním denně jako s luznou vidinou rozmlouval a ještě na smrtelné posteli se těšil, že na věčnosti se shledají.

Vantuch měl usedlost ve Frýdku; za dob českého panství byl městským radním. Již za let šedesátých svolával občany a předčítával jim noviny; vlastenčení jeho bylo plné město a kraj.

Ve Frýdku měl také kolébku Karel Findinský (nar. 5. února 1833.), jenž za čtyři leta po vysvěcení stal se farářem v rodném místě. Roku 1881. dostal se na sněm zemský jako poslanec. Když r. 1882. dne 13. října sněm Slezský se usnesl, aby se zakoupilo vlastivědy Schimerovy za 100 zl., tu navrhoval Findinský, aby aspoň 10 zl. věnováno bylo k podobnému účelu pro školy české, ale návrh jeho padl. Roku 1873. byl jmenován farářem v Těšíně a gener. vikářem rakouského dílu Vratisl. diecese. O literární činnosti jeho již mluveno. Že by Findinský k národnosti své nebyl se hlásil, jak někteří píší, hodnověrní svědkové popírají. Zemřel 19. září 1897. na cukrovou úplavici.

Z Frýdeckých vlastenců ještě znám jest advokát dr. Sekera, Tvrdý, Lubojacký, Weissmann Stanislav.

Jan Tvrdý zastával úřad administrátora poutnického chrámu Panny Marie.

Kromě toho byl lidu rádcem, knihkupcem — — miláčkem. Jeho podobku velmi často najdeš v pasekách chudých horalů.

Narodil se 24. října 1851. v Dobraticích. Studoval v Těšíně a Olomouci. Roku 1880. za první působiště kněžské mu vyká-

zána Dobrá, kdež r. 1886. vydal knížku: »Památný spisek ku oslavení dvousetletého jubilea nynějšího kostela Dobrodinského«, později »Kázaní o svěcení chrámu Páně v Janovicích«. Roku 1888. odebral se do Frýdku, kdež neumorná činnost nepřející oddechu připravila jej o život dne 13. prosince 1897.

Nástupcem jeho se stal Angelus Lubojacký, pocházející z Klimkovic (nar. 1850., vysvěcen 1874.). Jako člen řádu Dominikánského působil v Olomouci, v Praze, Uhrách a j. Byv saekularisován, přijat byl do diecése Vratislavské. Vydal více náboženských spisů. Ve Frýdku horlivě se stará o náboženské a národní vědomí farníků, rozšiřuje dobrý tisk, lid náš čeká od něho ještě mnoho vynikajících činů. Nejposlednější dobu založil politický list »Slezské Listy«, které hlavně o Frýdek starati se mají. Vycházejí týdně s přílohou pro »Zábavu a poučení«.

Ze starších venkovských vlastenců uvésti dlužno Pavla Kaniu z Orlové, bývalého poslance na sněmu zemském, Stanislava Stacha, Ondřeje Onderka, Josefa Stříže z Bruzovic, proslavené rozšiřováním knih. Knihovna Střížova, majitele nepatrné usedlosti, jest daleko hledaná pro bohatost pěkných knih.

Jméno Onderkovo připomíná nám šlechetného kněze Josefa Onderka, faráře ve Skalici u Frýdku, který vydal kostelní »Zpěvník«. Onderek měl rodištěm (r. 1811.) Trličko, nyní polské, studoval v Těšíně; r. 1837. byl vysvěcen. Byl kaplanem v Karvíné, lokálem v Ohrazené, a r. 1862. farářem ve Skalici. Naskytuje se nám vhodná příležitosť podotknouti, že do r. 1865. zpívalo se v protestantských, polských sborech z českého kancionálu Třanovského. Jiří Heczko z Ligotky přeložil tento kancionál do polštiny, r. 1864. v Těšíně schválili tento překlad, a r. 1865. na velikonoce poprve z něho zpívali v kostele Jezusově.

* POKRAČOVÁNÍ. *

Z říše baltického Triglava.

Historický obraz z doby obrácení Pomořanů od **Bedřicha Kamarýta.**

I.

Na cimbuří nádherného chrámu Svantovitova v Arkoně vztýčena posvátná korouhev; všecky svatyně a kontyny toho bílého boha na pobřeží baltickém se vyzdobily k nejradostnější slavnosti ve světě pohanském. Nadešel den letního slunovratu, nejdelší v celém roce, zasvěcený Bělbohu, který po celých 17 hodin ze svého plamenného sídla vysílá proudy světla na požehnané kraje severu.

Proto také hned od prvého záblesku mu vzdává hold všecko stvoření. Procitly lesy a začaly svou čarovnou hudbu; roje ptactva vylétají z větví, a již to zpívá, volá, švitoří ze všech hvozdů; v paprscích víří, krouží a točí se okřídlené děti vzduchu; ze

samot, chat, brtí a dvorců vybíhají lidé a z měst nad jezery se nese k nebesům jasotný pozdrav:

»Vítej, bože třpytný, bože blyskavic, bože ve zlatém věnci, jenž přinášíš zemi chléb, plníš úly slastí, vše rozněcuješ láskou a veselím! Svantovite! Světla bože! sej, živ a panuj a dej žíti nám!«

Tato chvála bílého boha stávala se tím hlučnější, čím více přibývalo štědrých dárcův, kteří do nádvoří chrámů přiváželi na vozích ohromné zásoby chleba a koláčů, necky masa a džbery medoviny k společnému kvasu.

Potom se zpívalo, jedlo a pilo až do závratu, tak že na rozloučenou se zapadajícím sluncem nejeden ctitel Bělboha rozplývaje se ve slastech těžkým jazykem blábolil: »O nejmilejší slunko! potěšení, radosť má jediná, nezacházej ještě! Ale i následující noc náležela bílému bohu, jenž po parném dnu zahaliv se v nachový plášť, zvolna se nořil v chladnou baltickou tůni, kdež slavil své tajemné zasnoubení s měsícem, až do prvního kuropění. Oslava té tak zvané »Kupalové noci«, jakožto zdroje překypujícího života, byl výhradní úkol mládeže.

V okamžiku, kdy žhavá tvář Bělboha se stápěla ve vlnách mořských, zaplála celá dědina rudou září tisícerých smolnic, jimiž svižní junáci střelhbitě zapalovali na výšinách roždí, kolem něhož pak obíhali, spolu zápasili, po zemi se smýkali a náramně povykujíce, posléze ohniska přeskakovali a bořili.

Zatím seřadily se dívky v lehkých bílých řízách se zelenými opasky a věnci na hlavě k tanci.

Počaly s milostnou písní, vážně se pohybujíce v pěkných skupinách, pak vždy rychleji a rychleji, až byly strženy v divoký vír, v němž se kmitaly stíny s rozvátými vlasy, rozpadávajícími věnci a rozcuchaným šatem.

Les háral světly, hřměl zpěvem a duněl skoky. Tu s bouřlivým játotem: »Svantovite! Bělbože! Kupalo! Kupalo! Svatební veselí tvé počíná!« jako bystřiny řítí se davy junáků s návrší za prchajícími, uchvacují kde kterou mohou, a celá ta pestrá směs se pak vrhá hloub do temných hájů. A uprostřed takové rozpustilosti, zmatku a noci se bujná, bezúzdná, sama sobě ponechaná mládež prohání až do rána; vždyť v noci Kupalově bylo dovoleno vše, i nejhorší. Tu páchány byly ohavnosti, které jen pohanská zvrhlosť mohla omlouvati.

Tlupy ráno se vracející nazývány byly vůbec »stády«, tak zvířecké bylo jejich vzezření. Tato mrzká slavnost, která nejnižší vášně podněcovala, byla hlavní příčinou, že se pobaltičtí Slované tak houževnatě svých bohů drželi, a čím více byli od postupujícího křesťanstva tísněni, s tím větší okázalostí svátek ten slavili.

Volyňské děvy, pověstné krásou i půvabností, přivábily k té noci muže celého pobřeží a bližších ostrovů, tak že o Kupalově slavnosti měli lodníci nejvíce práce v celém roce.

V přístavě volyňském se to hemžilo čluny a lodicemi, jež o překot dopravovaly svátečně oděné hosty ku břehu. Tito minuvše město, pospíchali k hájům, aby jim ničeho neušlo z rozkošného divadla. —

V podvečer takové neřestné slavnosti zavítali koncem jedenáctého věku dva věrozvěstové křesťanští na Volyň.

Byl to španělský mnich Bernard, muž přísný a neohrožený, a polský kněz Loviš, kteří první se odvážili do města, jež bylo středem pohanské modloslužby. Ve vzdálenosti kolika mil ukazovali plavci na velikolepý chrám Triglava, boha vzduchu, moře a podsvětí, jemuž jako Černobohu podřízeni byli všickni běsové, draci, divoké ženy, ježibaby, jakož i všecky obludné moci temnosti.

Pozdě v noci dorazili ku přístavu, kdež je majetník lodi netrpělivě očekával. Syn jeho, nadplavčí, mladý statný muž, odevzdal otci ztržené peníze za obilí a žádal za pohostinství pro oba cizince, jimž byl přívoz z Kolberku z útrpnosti poskytl.

Nevyčkav dalších otcových rozkazů, rozběhnul se k planoucím výšinám, prahna po vábné kořisti, jež po celý rok jeho žádostivost rozněcovala. Zatím co lodníci odnášeli přivezené zboží do skladišť, provázel hospodář své hosty k výstavnému domu, otevřel dvéře veliké jizby a vybízel laskavě, aby vešli.

»Pokoj domu tomuto a všem přebývajícím v něm!« žehnali kněží příbytku, kde se jim tak milého útulku dostalo. Stařec se nad neobvyklým pozdravem zamyslil, ale potom kráčel vážně k dubovému stolu uprostřed síně, na němž stály různé podůbky bůžků s lidskými i zvířecími hlavami.

Ukloniv se hluboce, pravil: »Zde jsou dárcové pokoje, zde ochrancové stád a lodí našich, velesové, vodníci, hospodářikové, a dědkové naši!«

A opět ukloniv hlavy, vedl hosty k vedlejšímu rodinnému stolu, kdež ležel vždy připravený chléb a sůl.

Z obojího jim úslužně podával; když tu tak stáli uprostřed osvětlené síně, zpozoroval stařeček jejich chatrný oblek a vyhublé tváře, což ho poněkud zarazilo. Zvláště ho odpuzoval ostrý, pronikavý pohled temných očí Bernardových, jakož i tvrdá, těžká, nezvyklá jeho výřečnosť.

Loviš mluvil plynně s příjemným přízvukem polským a získal si brzy hospodářovu přízeň; se zalíbením naslouchal zajímavému vypravování hovorného kněze o bohatých a mocných kmenech slovanských na Dněpru a Visle.

Zatím byla připravena večeře. Do jizby vstoupila starší žena se džbánem medoviny a za ní sličná, štíhlá dívka, nesouc čisté prkno a na něm hojnost krmě. Obě vlídně uvítaly cizince. Starší ihned odstoupila stranou, dívka však stála jako přikována a zadívala se do snědé tváře staršího hosta. Ten pohlédnul na hospodáře, jakoby žádal vysvětlení, co by to podivné chování děvy znamenalo.

Stařec pokynul dívce, ta sklopila veliké černé oči a uzardělá kráčela ze síně.

»Stydí se, to dobré dítě!« pravil hospodář, »překvapila ji zajisté temnější pleť a tmavý vlas milého hostě, ježto samojediná v našem městě tak vzácnou barvou očí a vlasů honositi se může.

I ona jest zde cizinkou, a já ji přijal jako nemluvně od umírajícího kupce, jehož koráb se u břehů našich ztroskotal. Choval jsem ji jako vlastní dceru a před pěti dny jsem ji na velikou

prosbu přenechal za ženku vznešenému stařešínu ze Štětína. Ta loď, jež vás sem dopravila, naplněná až do vrchu nejpěknější pšenicí, byla snubním darem, který jsem za tu krásku dostal.«

Potom se hostitel rozhovořil o svém rozsáhlém obchodu s dobytkem, obilím a zbožím všeho druhu. Vychloubal se svými syny, nazývaje je mořskými obry, na které se žádný vodní běs ještě neodvážil, neboť se narodili na moři za nejlitější bouře v Kupalové noci; chválil své ženky, jejich přítulnost a chytrost, nade všecko však vynášel svého zetě Božka, jemuž před rokem svou jedinou dceru Mstislavu zasnoubil.

Když však zpozoroval, že vypravování jeho hosty málo zajímá, počal mluviti o dnešní slavnosti.

»Tak jak se to má u vás s Kupalovou nocí?« tázal se Polana, »na východě i u jižních Slovanů prý ohně, plesy, obřady a radovánky na dobro přestaly?«

»Ba přestaly,« dí Loviš vážně, »my ctíme jediného nejvyššího Boha zcela jiným způsobem!«

»Boha takového,« jal se poučovati staroch, »také naši předkové kdysi vyznávali, ale nebyli v pravdě. Svrchovaný bůh nemůže býti jeden, ale jsou dva. Jeden nad pomyšlení dobrý, od něhož všecka radosť, život a požehnání pochází, a to je Bělboh čili Svantovit. Jelikož jest však na zemi rovněž tolik bídy, neštěstí, nemocí a smrtí, což z dobrého boha nikdy původu míti nemůže, musí býti ještě Bůh druhý, nelítostný, hrozný, co do moci dobrotivému bohu úplně rovný, a to jest bůh temnosti, černoboh, náš Triglav. Tajemství to sdělil se mnou mladý, učený žrec, jenž zde po mnohá léta v kontině přisluhoval, věštby černého hřebce řídil, a proto odtud byl vypuzen, že se takové výklady vrchnímu knězi nelíbily. Ten žádného Triglavu rovného boha připustiti nechce, a když dvojího svrchovaného božstva upříti nemůže, učí, že Triglav je Bělbohem a spolu i Černobohem, to bohem světlým v době letního slunovratu, což značí jeho tři zlaté hlavy s tváří lidskou, a bohem temným v zimním slunovratu, kdy má hlavy dračí, hadí a lví.«

»Rád bych věděl, co vy o tom soudíte?«

Opět to byl Loviš, jenž hostiteli odpověděl s vroucím vyznáním: »My věříme v jediného pravého Boha a jeho Syna, Ježíše Krista a přišli jsme sem hlásat této víry.«

Stařec pokrčil rameny a pravil útrpně: »To vás lituji! Je-li to víra v toho Ukřižovaného, nepořídíte nic. Nových bohů si nežádáme. Máme bohy,« podotknul, »mocné a bohaté, kteří nám přejí a nám žehnají a máme bohy kruté a hněvivé, které však usmíříme dary a obětmi. Žebráků zde není, proto chudého boha nepotřebujeme.«

Při tom pohlédl úkosem na zedrané řízy cizinců a doložil: »Chudoba jest u nás v opovržení, pročež neočekávejte velkých úspěchů.«

Vývody tyto však neohrožených mužů nezastrašily. Druhého dne ráno vidíme oba na hlavním tržišti u vysokého sloupu, mořským bohům zasvěceného, kde právě konali plavci své modlitby. Pod sloupem bylo nízké obětiště, na němž rovnal žrec právě nasekané topolové dříví.

Dvě ženy přinašely v koších mořské ptáky na oběť za šťastnou plavbu. Oheň a dým přilákal množství zvědavých diváků, k nimž přidružily se tlupy vracejících se z noční slavnosti.

Obřad byl ukončen a lid se počal rozcházeti, tu přistoupil Loviš k oltáři a přívětivým hlasem vyřizoval pozdrav od slovanských bratrů na Dněpru a Visle. Dokazoval příbuzenství všech kmenů veliké říše slovanské, povzbuzoval k svornosti, vzájemné lásce a jednotě, v níž spočívá nezdolná síla národů. Slova ta líbila se přítomným i dávali hlučně svůj souhlas na jevo. Jenom žrec mrzutě kroutil hlavou a chtěje odvrátiti pozornost od poutavé řeči, rozkřiknul se na vedle stojícího Bernarda.

»Jaký ty nám pozdrav přinášíš?«

»Od nebeských přátel,« odvětil s drsným přízvukem.

Žrec se zachechtal a ukazuje na sešlý oděv mnichův, pravil posupně: »Nezdá se, že bys z těch světlých krajin přicházel, vždyť vypadáš, jakoby tě bída s běsy po celý tvůj život honila.«

»A kdo jste? a co v našem posvátném městě hledáte?« obořil se na oba.

»Jsme vyslanci nejvyššího Pána nebes a země«, představoval se Bernard mocným hlasem, a přicházíme, bychom lid v modlářství a smyslnost zabředlý k poznání pravého Boha přivedli.«

Se všech stran ozývalo se reptání. »Pryč s těmi blázny!« křičel jeden přes druhého, »to by byl pěkný Pán všehomíra, jenž by neměl jiných vyslancův, než tyto vychrtlé, odrané žebráky!«

Loviš chtěl ještě mluviti, ale nedovolili mu. Tu se vztýčil Bernard. Ve tváři jeho se zračila pevná víra a nezlomná statečnosť. »Když tedy,« navrhoval odhodlaně, »nechcete věřiti mým slovům, věřte skutkům! Zapalte některou z těchto vetchých chatrčí a uvrhněte mne do plamenů. Vyváznu-li bez pohromy, bude to znamením, že mne poslal Pán, jehož oheň a všickni živlové poslouchají!«

Hned mu vpadl do řeči žrec: »Hleďte toho nesmyslného zoufalce! hladem dohnán žádá sobě smrti, ale lační též po pomstě, chtěje požárem zahubiti naše město.«

Tu neohrožený apoštol, chtěje dokázati málomocnost bohů mořských, uchopil na zemi ležící sekyru a jal se bušiti do památného jejich sloupu od Julia Caesara postaveného.

Z toho povstala nevýslovná vřava. Žrec se vrhnul první na Bernarda, vyrval mu sekyru a zasadil mu ránu do hlavy, že hned omráčen k zemi se kácel. Loviš, chtěje svého druha hájiti, byl poražen na zem a do krve zbit; pak byli oba svázáni a vlečeni k přístavu.

»Do vody s nimi!« řvalo množství, »tam ať potvorám mořským hlásají své radostné poselství!«

Tak by se bylo i stalo, kdyby se jich nebyl ujal včerejší jejich hostitel. Prodrav se zástupem, vložil ruku na Bernarda a prohlásil, že cizinci tito jedli v jeho domě chléb, a že je přijal pod svou ochranu; i počalo vyjednávání. Když se byl hospodář zaručil, že vetřelce druhého dne na moře zaveze a v děravém člunu osudu ponechá, bylo mu dovoleno, že je směl míti ještě jednu noc ve svém domě.

Tu se jim dostalo pečlivého ošetřování. Každý se snažil ubohým odsouzencům poskytnouti nějaké úlevy. Probděli s nimi celou noc. Než se svítalo, dostavilo se více žreců a žádali za neodkladné vykonání ortele.

Když hospodář viděl, že se lid sbíhá a není vyváznutí, dal ztýrané zajatce dopraviti na loď. Ještě na cestě kde který pohan přiskočil a schladil si svou zášť na protivnících bohů. Oni však žehnajíce se po každém úderu sv. křížem, stávali se vždy veselejšími.

Děravý člun byl sice na lodici přichystán a na širé moře dle úmluvy vypuštěn, ale nadplavčí jako pravý Slovan nemohl vydati hosty svého otce v záhubu. Nedaleko Kamína vysadil zubožené na břeh a opatřiv je potravou, přál jim šťastného návratu do vlasti.

První pukusy zavésti víru Kristovu mezi Pomořany se tedy nezdařily.

Čeho se však po dobrém nedokázalo, mělo vynuceno býti zbraní a násilím. Polský královič Boleslav vpadl do zadního Pomořanska s dobře vycvičeným vojskem a než se překvapená šlechta vzpamatovala, byla opevněná města Pyřice a Kamín v rukou vítězových a cesta k hlavnímu městu volná.

V této tísni se posléze vždy nesvorní a rozvadění stařešínové dohodli a zvolili společně chrabrého Sambora za vrchního vůdce a panovníka. Na rychlo sebrané vojsko však nemohlo odolati přesile nepřátelské. Štětínští se zachránili, složivše ohromné poklady chrámové k nohám vítězů. Mimo to se zavázali k ročnímu poplatku šest tisíců hřiven stříbra a slíbili, že přijmou víru křesťanskou. Za rukojmě odvedl královič do zajetí staršího Samborova syna, desítiletého Vratislava a dvacet jiných pacholíků z větších měst.

Po odchodu Polanů nejen nikdo nepomýšlel splniti učiněný slib, nýbrž roztrpčeni jsouce hrabivostí a ukrutností královského vojska, cítili tím větší nechuť a odpor k víře křesťanské. Pročež jali se ihned s velikou horlivostí znovu stavěti pobořené chrámy a přilnuli tím vroucněji k bohům svým, očekávajíce od nich konečného vítězství. Pořádány okázalé průvody až do samé Arkony k svatyni nejvyššího boha, a žrecové všech božstev se spojili k nejtužší obraně proti Ukřižovanému.

Několik roků po těchto válečných nehodách zemřel velký kníže Sambor, a dle platného řádu měl býti nástupcem nejstarší jeho syn. Svolán obecný sněm a všecka šlechta i měšťané slavně prohlásili Vratislava za svého panovníka.

Jelikož nebylo naděje, že ho král polský tak snadně ze zajetí propustí, ustanoveno, že stařešínové velikých rodů společně s kněžnou matkou povedou vrchní správu země, což znamenalo tolik, že každý z nich zůstane neomezeným pánem na svém zboží.

Ten stav věcí potrval dlouhou dobu, aniž byl kdo mimo kněžnu vzpomenul mladého zajatce.

Ale všecky její prosby, všecko úsilí, aby milovaného syna z dlouhé vazby vyprostila, zůstávaly bez výsledku. Boleslav, obklíčený tolika nepřátely, chtěl míti aspoň na severu pokoj, pročež tak vzácné záruky vydati nemohl.

Pojednou však se rozlétla pověsť, že mladý kníže se vrací ze zajetí. Přibyl právě do Pyřice se skvělou družinou a byl tam slavnostně uvítán. Za ním jela četná oddělení královské jízdy, provázející sličnou dceru Boleslavovu, již prý před nedávnem pojal za choť.«

Tak vypravoval žrec Bohuš, jenž obstarával koupě koní pro chrámy a tentokráte až na Litvu se dostal, kdež po dlouhém pátrání nalezl bezvadného černého hřebce pro božstvo.

Zpráva o příchodu knížete způsobila v městě náramný rozruch. Lid se sbíhal a na náměstí živě rokoval.

„Přichází-li panovník s cizím vojskem do země, pak nezamýšlí nic dobrého," soudili polekaní starešínové. Nejvíce podněcovali žreci, spílajíce knížeti zrádců bohů i vlasti a vyzývali šlechtu i měšťanstvo k obraně proti tak úkladnému nepříteli.

Mírnější a povážlivější kmetové radili, aby se vyčkalo, co jest na pověsti té pravdivého, a odebrali se pak s některými měšťany do hradu, aby o tom zpravili kněžnu, k níž měli všickni velikou důvěru. Svítava, rozhodná ctitelka bohů, divila se, že mohla tak pošetilá zpráva město pobouřiti.

Zabolelo ji, že její syn jest tak zneuznán; zarmoutila ji ta nedůvěra i pravila trpce: »Kterak možno věřiti, že by kníže, jehož nejsilnější ochranou jsou bohové, jehož moc se hlavně na přízni šlechty a měšťanstva zakládá, jako nepřítel božstva a národa se vracel ke svému krbu? Pravda-li to, pak bych sama, ač jsem matka, se zbrojným lidem nezdárnému synu se opřela a rodné město proti vlastní krvi bránila."

Bez prodlení vyslala posly do Pyřice, aby zvěděla pravdu. Když se vrátili, vyprávěli, že kníže Vratislav skutečně do Pyřice zavítal, ale pouze v průvodu svých druhů ze zajetí. Pravda ovšem, že ho množství polských šlechticů a pánů až ku hranicím provázela, ti však se vesměs od Stargarda vrátili domů.

Paní vůbec v průvodu nebylo, a že by se byl stal zetěm krále polského, o tom nikdo nevěděl. Kníže, pobyv přes noc v městě, odebral se přímo na svůj sídelní hrad do Kamina, slíbil však, že v krátké době Pyřici opět navštíví.

Štětíňští se poněkud upokojili; jen to bylo nápadno, že kníže jako zůmyslně se hlavnímu městu vyhybá a svůj návrat ani matce své neohlašuje.

Svitava, nemohouc sobě nijak vysvětliti nevšímavost synovu, vypravila se na cestu, aby se příčiny toho záhadného počínání dopátrala.

Vratislav přijal matku s nelíčenou radostí a když jí byl všecky důvody svého jednání objasnil, musela uznati, že jednal správně a opatrně.

Svěřil se matce, že se stal křesťanem a že sobě z celé duše žádá, aby se té milosti také jeho lidu dostalo.

»I ty, drahá matko", pravil něžně, »budeš křesťankou, ty, jež klamné bohy tak ctíš, s vroucností přilneš k jedinému přelaskavému Bohu, až ho ve světle pravé víry poznáš. Nemohu se hned prohlásiti jako křesťan, abych napřed díla svatého nezmařil, ale mou snahou bude, bych dříve láskou a ctnostmi panovni-

ckými své poddané připoutal, aby ze skutků mých poznali krásu a vznešenost nauky Kristovy.«

»Zde v Kamíně, kde jest lid přístupnější, učiním počátek, a ty rozmilá matko, připravíš půdu ve hlavním městě, kdež se tak veliké důvěře těšíš!«

Ztrnule hleděla kněžna ve tvář synovu a v bolesti nevypravitelné zvolala: »O já jsem to věděla, když tě trhali z náručí mého, — že ti vyrvou ze srdce všecku lásku k otčině, k matce, k bratrům, že ti vyrvou i bohy tvé!«

»Ustaň, matko,« prosil Vratislav, dojat tímto steskem; »neznáš křesťanského Boha, jenž nás všecky láskou bezměrnou objímá a jenž mi káže, abych tebe pro Něho vroucí láskou miloval. Nezčetní kmenové, nejvzdělanější národové toho Boha vzývají, i našemu ubohému lidu se rozbřeskne světlo spásy, jemuž ty první otevřeš srdce své.«

»O synu,« zaúpěla Svitava, nespouštěj se bohů oteckých, nebuď zrádcem lidu svého. Uvedeš sebe, uvedeš všecky v záhubu. Křesťané nejsou dobří!«

»Křesťan dobrým býti musí,« odvětil Vratislav, »jinak není hoden toho posvátného jména.«

»Tys tedy opravdu křesťanem?« zalkala tesklivě, pak pohlédla do jeho milé tváře a spatřivši v jasných očích tolik něhy a lásky, vrhla se v usedavém pláči na šíji milovaného syna.

»Jsem křesťanem, drahá matko,« odvětil Vratislav, »ale ty se upokojíš, až seznáš, jak se to vše stalo. Kdykoliv sobě truchlivé příhody svého mládí připomínám, nemohu se ubrániti přesvědčení, že tajemná ruka přelaskavého Boha mocně zasahovala v osudy mé a všecko, i to nejtrpčí, řídila k mému dobrému.

Mohou býti pro dítě ještě trapnější muka, nežli jest tesknota a opuštěnost? Hrůzy té noci, kdy zřízenci polanského krále mne ze hradu odváděli, bolestný tvůj nářek, křik a pláč mladších bratrů — to vše hluboce se vrylo v ustrašenou duši, a rostlo každým krokem, jimž jsme se vzdalovali od milé otčiny.

Dvacet útlých, ztrápených obětí přiváděl vítěz do svého sídelního města, čímž však slávy své nerozmnožil; neboť při pohledu na nás utichlo radostné volání a bylo slyšeti hlasité reptání: »Co zavinily ty ubohé děti, že je sem do zajetí zavléká«?

Uvěznili nás ve veliké, temné kobce, kam zamřížovaným oknem jen spoře světlo vnikalo. Starý nevlídný žalářník přinesl houně, rozházel je po zemi a zase odešel, nepromluviv ani slova. Byly to pokrývky, jaké mělo vojsko v ležení, ihned jsme se o ně rozdělili. Přinesli ještě jídlo, nikdo se ho však netekl. Ztrmáceni dlouhým pochodem svalili jsme se na zem a zaspali pocit hrozné opuštěnosti.

Každým dnem však rostla naše touha po domovu, a když jsme jednoho rána zaslechli rachot bubnů a trub a praveno nám, že král táhne opět na Pomořany, tu dostoupila tesknost naše trýzně nejvyšší. Volal jsem k bohům, jako jsi volala ty, když se hnali nepřátelé k našemu městu.

Otevru okno a křičím z plna hrdla k naší dědině, aby Svantovit nebo Triglav poslali své božské hřebce a odnesli nás odsud.

»Marně voláš«, konejšil mě jeden mladý druh z Pyřice, »tak daleko Svantovit neslyší. Nechme bohů a vzývejme skřítky a dědky!« A hned vytáhl z pod řízy hezounkého kovového skřítka se psí hlavou, pohladil a políbil ho a postavil ho na stůl.

»To jest náš hospodářík,« chlubil se, »dala mi ho matka s sebou do zajetí, ten prý vždy pomohl, když bylo nejhůře.«

V čas války jsme se modlívali všickni:

»Dědku, dědku, pomoz, zažeň války lomoz, zaplaš Polana zlého od prahu našeho.«

»I volali jsme tak po několik hodin, až jsme ochraptili, a to s takovou vroucností, že jsme ani nepozorovali, jak vysoká paní stojíc ve dveřích, útrpně na nás pohlížela.

Já ji spatřil první a nemálo jsem se ulekl, ale vzpamatovav se, obrátím se se sepjatýma rukama k ní, nemoha pro pláč pronésti jediného slova.

Ona nás však vlídně oslovila. »Ubohé děti, nebojte se. Polané vám neublíží. Já jsem jejich královna a vy ode dneška nejste již zajatci, ale dítky moje. Ne tato příšera, ku které voláte, ale předobrý Bůh na výsostech vás vyslyšel, shlédl na vaši opuštěnosť a přivedl mne k vám, abych zase já vás přivedla k Němu.«

Slovům těm jsme tehdáž nerozuměli, až teprv po roce, když jsme pravého Boha znáti se naučili a stali se křesťany.«

»Převedli nás do hradu,« vypravoval dále, »jenž nám od té chvíle byl milým domovem, zvláště mně, neboť jsem viděl ve vznešené paní živý tvůj obraz. Její postava, vzezření, způsoby, vše mi připomínalo tebe, matko drahá. Proto také slova její tak hluboce utkvěla v nitru mém.

»Neznám sice matek vašich,« promluvila k nám hned prvního dne, »ale dle vroucnosti, s jakou bůžky své vzýváte, mohu souditi, že vás již záhy vedly k nábožnosti. Že pravého Boha dosud neznají, není jejich vinou, ale zajisté zasluhují chválu, že tu jiskru bázně a úcty k božství, která doutná v srdci každého člověka, se snažily roznítiti a tak připravily cestu k poznání Jeho v duších vašich.«

»Hle, milé děti,« poučovala nás, »pravý Bůh jest jediným, svrchovaným Pánem na nebi i na zemi, všecko stvořil, všecko řídí a zachovává, všecky lidi nevýslovnou láskou miluje. My Ho nazýváme otcem a ve všech potřebách a úzkostech svých k Němu se utíkáme; proto také i vy za všecko dobré Ho prositi budete.«

I naučila nás překrásné modlitbě, již konají všichni, kteří pravého Boha ctí.

Radost naše však netrvala dlouho. Královna přesídlila na delší dobu do Hnězdna. Bylo to tak na spěch, že se ani s námi nemohla rozloučiti.

Náramně sklíčeni, očekávali jsme s úzkostí, co se s námi stane, zdali nás zase odvedou do tmavého vězení.

Tu vstoupil do síně ctihodný muž tak přívětivého vzezření, že jsme všickni pohledem naň pookřáli.

»Milí hoši,« oslovil nás živě, »proč jste tak smutni? Stýská se vám po domovu? Hleďte, já jsem zde také cizincem a daleko odtud jest můj domov, proto přišel jsem se s vámi potěšit. A přijdu nyní častěji k vám, jest to přáním královny, abych se vás ujal

a byl na místě jejím vašim otcem.« My hned jako k otci se tulili; neboť věř mi, matko, nikdo nepochopí toho trapného pocitu tesknoty a opuštěnosti dítěte v cizině, kdo toho sám nezakusil. Ó, jak prahne po lásce, s jakou vděčností přilne k tomu, kdo mu vlídnou tvář ukáže! A ten šlechetný muž nás v pravdě miloval a zcela se nám obětoval.«

Svitava se zasmušila a pravila ne bez trpkosti: »To vše činili, aby vás odloudili bohům a přivábili ku své nesmyslné víře.«

»Matko!« odpíral Vratislav rozechvěn, »nepodezřívej těch, kteří byli našimi největšími dobrodinci, nehanob víry, o jejíž vznešenosti ani tušení nemáš!«

Chvíli se odmlčel, pak pokračoval mírněji: »Ty uznáváš nad sebou vyšší mocnosti, ty se jich bojíš, neboť s velikou uctivostí bohům sloužíš. Ale představy tvé o božství nejsou pravé. V modlách příšerných, rukou lidskou udělaných, hledáš božskou moc a velebu.«

»My své bohy známe, víme, proč se jim klaníme, to však křesťané o svém Bohu říci nemohou,« hájila se Svitava.

»Mýlíš se, matko,« dí Vratislav vážně, »soudíš-li tak o nás. Pravda, toho Nesmírného a neskonale Mocného, Jenž jest původem všech věcí, nikdo z lidí nemůže vystihnouti, aniž o něm co věděti, leč co Sám o Sobě zjevil, to však dostačí, aby člověka na nejvýše povzneslo a potěšilo!«

Potom líčil dojemnými slovy základní pravdy křesťanské, poslání Syna Božího, jenž se osvědčil neslýchanými zázraky; líčil Jeho podivuhodný život, Jeho vznešené učení, Jeho slitovnou lásku, hroznou smrť, Jeho vzkříšení a slavný odchod do nebe, kde své věrné shromáždí ku přeblaženému životu.

Než kněžna nechápala významu tak hlubokých tajemství, vše co slyšela, zdálo se jí tak neobyčejné a pravdě nepodobné, že se syna udiveně tázala: »Pověz mi upřímně, zdali kdo tomu uvěřil?«

»Drahá matko«, odvětil Vratislav sklíčeně, »jak můžeš o tom pochybovati? Když jsem byl na dvoře polském, poznal jsem teprv, jak veliká jest naše země, co tu králů, knížat a vévodů, co kmenů, plemen a národů, a hle, již všickni se hlásí k ukřižovanému Synu Božímu, Jenž mocí své lásky vše k sobě táhne!

V rukou Jeho jsou osudy národů, k Němu vztahují prosebně ruce své v bouřích života a v hrůzách smrti všickni, kteří nesou Jeho jméno, cítíce v nejhlubších útrobách, že jen u Něho je spása a záchrana. Kmen svůj povznésti v jasné výši pravdy a připoutati jej k jedinému pravému Bohu, po tom prahne a volá mé srdce, když se každého dne modlím: »Přijď království tvé!«

»Těžký úkol jsi sobě vyvolil, synu můj«, vece nespokojeně Svitava, »bojím se, že se dočkáš trpkého sklamání. Náš lid jest sice dobrý a vlídný, ale u věcech těch tvrdý a neústupný.«

»Důvěřuji se, matko,« prosil Vratislav, »že mi v díle tak svatém neodepřeš své rady a pomoci.«

»Nevím, v čem bych ti měla přispěti. Co se mnou o své nové víře sděluješ, jest sice vznešené a dojemné, pochybuji však, že by se naše hrdé kmeny kdy zřekly mocných bohů svých. A bratrství s křesťanskými národy hledati nebudeme, bylo by to šílenstvím vrhati se v objetí, které by nás zdrtilo a zahubilo.

Nejméně však ode mne můžeš žádati, abych se propůjčila k tak závažným převratům, vždyť víš, jak vroucně své bohy ctím a miluji.«

»Líto jest mi,« dí Vratislav zkormoucen, »že jsem ti, milá matko, tak trapné shledání připravil; mohl jsem se domysleti, že není snadno vyrvati ze srdce, co tak hluboké kořeny zapustilo. Nevzdávám se však naděje, prositi budu Boha, by světlem svým pronikl děsnou mrákotu, jež tvého jasného ducha obestírá, abys měla účastenství na sv. díle v našem opuštěném národě.«

Dlouho do noci trvala rozmluva. Vratislav, zpozorovav únavu matčinu, poceloval jí ruce a přeje sladkého odpočinku, opustil komnatu. Kněžna však nenalezla ani spánku ani pokoje. Poslední slova mocně jí dojala, vždyť vycházela z úst tak milujících. A ten syn její, jaká to postava hrdinná! Jaký to mohutný zjev, jaká to síla, spojená s něžnou lahodou! A to podivné kouzlo jeho řeči! Kdo mu odolá? Přemítá, co mluvil o Ukřižovaném. Zdá se jí, jakoby podivným proudem světla uchvácena na okamžik se ocitla v závratné výši jeho božské lásky a hned zase jako bleskotným jasem ohromena v děsnější temnotu se řítí.

Staří bohové se odbýti nedají! Z tajemných kob svatyň vyrůstají jejich obrovité postavy až k oblakům, zlaté hlavy Svantovita a Triglava hrozivě kývají, očí rubínové srší blesky, posvátní hřebci řičí, štíty zlaté, meče a pavezy v příšerném třeskotu se proti ní zdvihají, dědkové kvílí, běsové vyjí, všecka božstva na ni se sápají, z dáli se ozývají temné řevy, kletby, vidí dešť smrtných střel, bratrovražedné zápasy, děsný plápol měst — a zase temno a temno nedozírných propastí — — V ty příšerné přízraky zněly neustále povzbuzující hlasy: »Vzmuž se, vytrhni se z těch ohavných osidel! Vysvoboditel tvůj přichází!« Napínala oči — viděla slabý kmit v mlhavé dálce — bylo to světlo majáku na břehu mořském; k němu vztahovala ruce až usnula. Procitla slabá a velice sklíčená. Milovala horoucně syna, neméně však i národ svůj. Tušila, že křesťanství jest něco velikého, božského. Soudila tak z jednání synova. »Když on, tak klidný, tak celý muž, věří v cos takového, musí se zajisté pravda v tom skrývati.« Věděla také, že od záměrů svých neustoupí — a přece sama jich sdíleti a podporovati nesmí a nemůže. Bojí se bohů, leká se pomsty žreců, bojí se toho nepoddajného lidu, u něhož novot nějakých bez prolévání krve zaváděti nelze.

Ale jednoho doufá dosíci, a o to vším vlivem svým se zasadí: aby prestol knížecí se v rodu Samborově udržel, aby Vratislav od šlechty a všeho starešinstva byl uznán za pána a holdováno mu jako panovníku.

Nyní však není k tomu příhodného času. Koncem měsíce se bude odváděti roční poplatek Polanům, dávka to měšťanům Štětínským odporná, při níž podvratní živlové mívají nejlepší příležitost štváti proti knížecímu domu. V době tak rozechvěné nebylo radno, aby se nový panovník v hlavním městě objevil, zvláště když se otci přičítala všecka vina nešťastné války. Tu jí napadla šťastná myšlénka: což aby z rodinného pokladu, který svou spořivostí tak značně rozmnožila, jako na poděkování za šťastný návrat knížete nenáviděný ten poplatek zapravila, neb

aspoň onu část, kterou zaplatiti jest chrámům a chudším měšťanům?

Tím budou uspokojeni žreci a nižší vrstvy měšťanstva, radostně uvítají Samborova syna jako svého dobrodince a osvoboditele. Ale jak získati ty hrdé starešiny velikých rodů, kmety a vévody. Tato vyšší, vždy nespokojená šlechta po tolikaletém bezvládí ztěžka se podrobí panovníku, o němž ví, že byl vychován dle zásad víry všem tak protivné!

Jakou bouři vyvolala nezaručená pověst o zasnoubení knížete s křesťankou! Staří, osvědčení přívrženci domu Samborova ihned jí vypovídali přátelství a počali vyjednávati s řevnivým náčelníkem rodu Domoslavova. Nediví se tomu. Sama se té myšlénky zhrozila. Dcera zavilého Boleslava na stolci pomořanských knížat. Takového ponížení sličné dcery bohatýrských rodů Štětínských by nesnesly.

Ale což má-li Vratislav přece nějaké závazky s králem Polanským! Proč na výsost vynáší jeho rodinu, nazývaje královnu svou druhou matkou a největší dobroditelkou! Jest velice rozčílena. Musí zvěděti pravdu, jinak nebude míti pokoje.«

Druhého dne líčil Vratislav opět tak nadšeně způsoby a obyčeje na dvoře královském, vzorný život panovnické rodiny, vládní řízení celé země. Zmínil se o svatosti svazku manželského, jenž poutá nerozvížitelně jednoho muže k jedné ženě až do smrti; ustanovení, jež jest nejpevnějším základem rodinného blaha. Svitava nyní očekávala, že nyní vyjeví syn své tajemství, on však se odmlčel pozoruje, jaký dojem řeč jeho na matku učinila. Křečovitě uchopila ruku synovu a pravila: »Vratislave, jen to vyslov — jsem připravena. Tam v té vzorné rodině jsi sobě vyvolil choť svou?«

Vratislav pohlédl udiveně na matku a přes rty mu přeletěl úsměv. To kněžnu ještě více vzrušilo.

»Rci,« tázala se úzkostně, »jsi skutečně zasnouben s dcerou královskou?«

»To-li tě milá matko znepokojuje,« dí kníže rozjařen, »tak věz, že Boleslav žádné dcery nemá! Jedenkráte byla u dvora řeč o mém zasnoubení, a královna se chvalně zmínila o sličné dceři vévody Litevského, ale král mě varoval, bych do poměrů tak rozervaných a nejistých, jaké mne ve vlasti očekávají, cizinky neuváděl.

»Jenom kněžna z lidu tvého,« pravil, přilne-li ku křesťanské víře, bude tobě oporou a pomocnicí ve svatém díle tvém.« Tak i učiním.

Komu však mohl bych bezpečněji záležitost tu, důležitější všech ostatních svěřiti, ne-li rukoum tvým?

Ty mi zajisté nejlepší družku života vyhledáš, za to mi ručí tvá mateřská láska a zkušenosť.«

Svitava zaplesala bouřlivou radostí; neboť co v nitru svém jako nejvřelejší přání tlumila, co za nejvydatnější prostředek k upevnění trůnu považovala, to syn nyní vyslovil. Jeho důvěra ji nevýslovně potěšila, nicméně úkol ten přijati nechtěla a pravila něžně:

»Nikoliv, synu můj, ty musíš voliti sám, neboť ve věcech, jež se týkají nejsvětějších zájmů života, nemůže rozhodovati ani matka, byť i sebe více své dítě milovala.«

A nyní již netajila, co byla sobě v mysli sosnovala. Upozornila knížete, jak by měšťanstvo pro sebe získati mohl. Rada matčina, aby se část pokladu knížecího obrátila na zapravení válečné daně, byla zajisté velmi moudrá. To kníže uznal a také s radostí k tomu přivolil, neboť samo srdce pobádalo ho ulehčiti lidu svému. I v tom dobře soudila: »Pojme-li sobě kníže dceru z některého velkého rodu Štětínských za manželku, bude takovým mocným spojencem na vždy utvrzena jeho svrchovanosť!«

Všecky překážky zdály se býti rázem překonány, a matka již do opravdy pomýšlela na slavný vjezd knížete do hlavního města. Tu ji však Vratislav pamatoval na jednu závažnou okolnosť, která každou veřejnou oslavu jeho nastolení činí nemožnou.

»Zapomínáš, matko, že jsem křesťanem, že slavné holdování se děje v kontinách, víra má mi zakazuje tam vstoupiti, modlám se klaněti a obětovati. Do hlavního města nevstoupím jinak, než s křížem Kristovým.«

Svitava se zasmušila. Viděla pojednou všecky své záměry zmařeny. Nevzdala se však ještě naděje, že dojde svého cíle. Syn její musí býti uznán za panovníka, a musí jemu holdovati šlechta i starešinstva, ať již je to kdekoliv. Když se po nějaké chvíli sebrala na mysli, pravila vážně:

»Synu, ctím tvé přesvědčení, ale tolik je jisto, že s křížem do hlavního města tak brzy nevejdeš. Jest však svrchovaný čas, aby se pevná ruka ujala řízení této země. Ty máš k tomu právo i povinnosť, abys vystoupil jako panovník a zjednal si uznání i podporu těch, kteří o řád a pokoj rovněž jako ty mají pečovati. Pročež musíš vejíti ve přátelské styky se šlechtou. Učiním takové sblížení možné, aniž bys co zadati musil víře své. Doufám, že všichni přijmou pozvání k hodokvasu na počest tvého návratu a to tím jistěji, když uslyší, že se bude jednati o zasnoubení tvé — tedy i o budoucí panovnici. Tu již ješitnosť, hrdosť nedopustí, aby některý znamenitější rod zůstal pozadu. Do knížecího hradu, který jak víš, jest úplně od města oddělen, můžeš kdykoliv nepozorovaně zavítati a já se postarám, abys tam nalezl veškeru šlechtu a starešinstva a není pochybnosti, že svou přívětivostí, obětivostí a laskavým jednáním rázem dobudeš srdcí všech. Prozíravý duch a něžný cit tvůj brzy pozná tu, jež má s tebou sdíleti těžký úkol tvůj.«

Při posledních slovech sklopila oči a hlas její se zachvěl. Cítila, že nemluvila upřímně, neboť sobě takové snachy nikdy nepřála. Považovala křesťanství za hlavní překážku ku provedení svých záměrů.

V té chvíli neměla jiného přání, než aby Vratislav zavítal do Štětína, o ostatní se pak postará. A syn připověděl. Upokojená a potěšená spěchala domů, aby ihned konala přípravy k té pro dům Samborův tak důležité, snad i rozhodné slavnosti.

* POKRAČOVÁNÍ. *

Josef Hessoun, český kněz v Americe.

Při večeru na oslavu jeho sedmdesátin pořádaném literární sekcí družstva Vlasť dne 11. března 1900 přednesl **Vlastimil Hálek.**

emi česká, svatováclavská, jež bytuješ ve středu Evropy jako žárné zrnko zlata uprostřed širých vod, kolik tvých synův a dcer vystěhovalo se ze tvých krajů nuceně — za chlebem vezdejším! — Kolik vystěhovalců odešlo z tvých končin dobrovolně, ty perlo, ohnisko a zdobo staré Evropy, za dálný Oceán — hledajících toužebného štěstí! Rok co rok opouští jistý počet dobrovolných exulantů ladnou zemi českou, a ubírá se za moře — hledat lepšího sousta. Se slzou v oku loučí se s vlastí, kam snad nikdy již se nenavrátí... Opouští svou vesničku, — nejčastěji v jižních Čechách — zanechávají rodný dům i přátely, a když poodejdou několik kroků dále, nezbývá jim již nic ze staré vlasti, než jen upomínky... a láska k sv. víře i k vlasti, v nichž zrozeni a vychováni. To jsou jediná pouta mimo příbuzenská, která je víží přes nedozírný oceán se starou vlastí. »Co srdce pojí, moře nerozdvojí,« stalo se heslem všech amerických Čechů.

Proud Čechů — vystěhovalců do Ameriky stal se od let šedesátých mohutným. Odcházely však ovce bez pastýře. A přece téměř všichni náleželi do stádce církve, jejíž známkou jest, že jest *katolická* — pro všecky. Vždyť to byli přece katolíci ze země Sv.-Václavské, jimž trpký osud vtisknul do ruky poutnickou hůl, aby v dálné Americe hledali lepší živobytí, ale aby setrvali i tu v blaživém teplu sv. víry. Zde pak pojednou hrozí jim nebezpečí náboženské lhostejnosti, neboť Amerika byla a jest sídlem klamným lžisvobodomyslných a zednářských hesel. Mnozí z krajanů československých zůstanou ovšem řádnými, poctivými i zbožnými — ale mnoho, velmi mnoho z nich tam brzy zachází. Kdo si nepřinesl do Ameriky skálopevný základ náboženský, jest tam ztracen. Okolí je k tomu vede. Internacionála, zapřísáhlá proti Bohu, zákonu, jmění a pořádku, láká těžce pracujícího pro své snahy. Kol lid oddaný nepočestnosti, lsti, vraždě, mstě. I spravedlnosť v některých státech pokulhává. Nedivné i to, že mezi obyvateli jest většina nekřtěných, tedy — moderních pohanů — a i mezi tou menšinou pokřtěných křesťanů žije většina — pohansky. Katolíci naší řeči jsou roztroušeni po celém téměř soustátí Unie a nesouvísí pospolu. Státní škola vychovává jen nevěrce. Zde nemožno zachovati víru, leč v četném společenství. Třeba mnozí z Čechů bohatství pozemské zde shromažďovali, hynou za to jejich vyšší statky — víra otcovská i řeč a to pro kousek chleba, který hledali, a někteří též našli.

Jak tu třeba katolíkům soli země — duchovních pastýřů! Proto stalo se nutností, aby i někdo z českých kněží šel za stádcem, stal se dobrovolným exulantem; by spěl za ideou poslání církve »Jdouce do celého světa učte« za těmito vystěhovalci, a stal se jim — jsa z jejich řad — v dálné vlasti pravým duchovním otcem...

A jaké mělo býti jeho poslání? Mnozí ti ubozí vystěhovalci ponořili se v netečnosť, vlažnosť a liknavosť v náboženských věcech, aniž lze se tomu diviti. Vždyť veliká část z nich od té doby, kdy tam přesídlili, buď pro vzdálenosť kostela, nebo pro nedostatek duchovních, ani jednou snad neokusili těch milostí, které v hojnosti řinou se křesťanu z požívání sv. svátostí. Paměť na Boha u mnohých zanikla, počestnosť mravů, vzdálena jsouc účinného slova Božího a dobrých příkladů, klesla v hlubinu vášní, plamen lásky křesťanské vyhasl a ubozí krajané naši oslepeni pozlátkem svobody i ohlušeni lavinou tisku, zachovali se na mnoze jako nemoudré děti, jež opustivše otcovský dům, utíkaly po kluzkých cestách k srázu propasti nevěry. Tak odmíralo na sta Čechů amerických, nemajících duchovních, chrámů ni škol. Přivésti opět na pravou cestu tyto nábožensky zanedbané osady, rodiny i jednotlivce, jaké horlivosti, ano železné vůle k tomu potřebí! Zde účinkovala pouze milosť Boží, která vznítila kněze, našeho oslavence k apoštolskému poslání. Ten stal se *průkopníkem* myšlénky cest druhých kněží z diecése Budějovické do Ameriky. Proniknut apoštolským nadšením a láskou, kladu důraz, *obětavou láskou*, jež jest s to, aby pro Boha a bližního vše obětovala — s nimi se zasvětil k vzpružení klesajícího lidu.

Již odchod z rodné vlasti nebyl žádnou maličkostí; a jest k tomu věru třeba zvláštní odvahy a neobyčejné statečnosti, najednou přetrhnouti všecky ty milé svazky přátelství a pokrevenství v domově, a přesídliti do země, kde jest největší směsice národů, smýšlení a mravů. . .

R. 1865. v č. 15. věstníku diecésního uveřejnil zvěčnělý biskup Jirsík obsah dopisů, které ho došly ze St. Louisu z Ameriky. Prvý zněl: Nejdůstojnější, vysokoblahorodý Pane! Jménem nejd. svého arcibiskupa A. Louiského a pohnut úpěnlivými prosbami několika katolických Čechů, obrací se nížepsaný k Vaší bisk. Msti. s tou nejponíženější prosbou, byste ráčil dobrotivě k tomu účinkovat, aby zdejší silná osada česká knězem českým oblažena byla. Nepřeháním, pravím-li, že zde ku 5000 Čechů se nalézá. Arciť, bohužel, jsou zde přemnozí, kteří ve své staré vlasti též víru svou zanechali, leč jest přece větší díl těch, kteří při víře otců svých setrvají, kteří ale, nepřijde-li brzká pomoc, i s dítkami svými nevěře za oběť padnou. Jos. Melcher, gen. vikář v St. Louis, dne 3. března 1865.

Druhý list poslán byl se stejnou prosbou od dra. C. K. Neumanna, rodem Čecha. Třetí konečně od Čechů v St. Louisu bydlících, z něhož budiž uvedeno: Chtějíce udobřiti ruku Páně na nás bolestně doléhající, musíme sami vyznati, že jsme zhřešili, protože jsme se tak bídnými stali, že nemůžeme dostati nějakého tím méně dobrého duchovního otce. Hledíce na německé, irské, americké, gallické . . kostely, kláštery, kollegia a ústavy všeho druhu, nemůžeme věřiti, že pocházíme z vlasti Svatých Ivana, Vojtěcha, Jana Nepom., Václava a Ludmily. Největší díl z nás pochází z Klatovska, Táborska a Strakonicka. . . Jsme nyní bez duchovního, majíce kostel zavřený, a co bídu naši zveličuje, jest to, že mládež naše v zkázu běží. Ó kdyby to budějovické kněžstvo

vidělo! Nevíme, jakou bychom oběť přinesli, kdyby se od nás žádala.

Dějiny dokazují, že Pán volá nás těmi nejrozmanitějšími způsoby ke Své oslavě. Míním, že podobné volání Boží stalo se i u Jos. Hessouna, kterémuž on ochotně podrobil vůli svou. Po delší čas chodil zamyšlen, něčím se v duchu zabývaje, až to uvedl ve skutek. Rozhodl se, věnovati celý život svůj duchovním potřebám lidu československého v Americe. Tím nastala řada let blahodárného jeho působení, jež mu získalo populární, z lásky vytrysklé jméno »St. Louiského tatíčka«.

Letošního roku dovršuje náš oslavenec 70 roků žití svého a 35 roků *duchovní práce* na poli literárním, osvětovém i pastýřském v nové vlasti za Oceánem, která se nesla mnohostranným směrem k zachování víry u krajanů našich za mořem. Soudobně však staré vlasti prospíval podporou literárních podniků katolických v Čechách, z nichž opět čerpal nové síly pro svůj list v St. Louis vycházející.

Přelétneme-li u milníku 70. roku života Josefa Hessouna jeho působení, shledáváme v něm před odchodem do Ameriky

I. *pravého lidového kněze* v dokonalé přípravě pro své poslání,

II. v Americe stává se duší náboženského života mezi Čechy a *zakladatelem* literárních, vzdělávacích podniků,

III. pak vidíme v něm v poměru k literatuře katolické v Čechách bystrého pozorovatele a *podporovatele.*

První počátky k nadšené práci Josefa Hessouna seznáváme v dobré jeho matce. Jistou a nezvratnou pravdou jest, že dobrým kněžím k blahoplodnému kněžskému působení daly základ jejich — zbožné matky. Prostičká matka z lidu vesnického, jež se záhy stala vdovou, dala život našemu oslavenci 8. srpna 1830 ve vísce Vrcovicích u Písku. Že již v mládí jevil neobyčejné duševní nadání, byl dán k radě kněží a učitelů na studia do Písku, kdež v VI. gymn. třídě stal se prvním žákem, a podobně vynikal v tehdejší filosofii v Budějovicích. Po dvou letech shledáváme se s ním v bisk. semináři v přípravě k apoštolskému kněžství. Veliký biskup Jirsík jmenuje ho pro vzorné mravy ve IV. roce bohosloví dozorcem v chlapeckém semináři, který právě zřídil a 31. července 1853 přiodívá ho sv. kněžstvím.

V Záhoří u Písku při první mši sv. Hessoun podává Tělo Páně své mateři — vetché stařence, která dí k druhým dítkám: »Počítám ten den k nejšťastnějším v mém životě.« Několik let kaplanoval v Sedlici u Blatné a v Jiníně u Strakonic, kdež dle svědectví synovce svého, Josefa Souhrady, faráře Chudenického, »obracel na sebe zraky celého okolí jako výmluvný kazatel, neúhonný kněz a dobrodinec chudiny. Byl za to nanejvýš milován od farníků a kněží okolních, zvěčnělého biskupa Jirsíka byl miláčkem.« Své matce — stařence, kterou měl u sebe, oslazoval poslední dny života, podávaje osadníkům dobrý příklad IV. přikázání. Matka jeho jako zdroj čisté lásky sílila duši jeho k výkonům obtížného duchovního stavu, život jeho sloučen byl s životem jejím, proto bol jeho byl veliký, když padající hrudy na její rakev mu zvěstovaly, že na tomto světě spojení mezi synem

a matkou jest skončeno. Zmiňuji se více o poměru jeho k matce, nebo v tom nacházím průpravu ducha jeho k novým záměrům, k nimž ho chtěl užíti Pán. Když r. 1865. učinil zesnulý biskup Jirsík uvedené již vyzvání k duchovenstvu svému, uslyšel hlasu jeho Jinínský kaplan Hessoun a rozhodl se k důležitému kroku svého života, jejž osvětlil svým pokrevencům při návštěvě v červnu r. 1865 slovy: »Dá-li Bůh, odeberu se od vás asi za dva měsíce — do Ameriky.« Pokračoval pak: »Bylo by to nanejvýš smutné a věčná hanba musila by stíhat nás kněze, kdyby nikdo se nenašel, jenž by nechtěl slyšeti úpěnlivé volání rodáků za mořem, jenž by nechtěl podporou býti klesajícím, andělem strážným pobloudilým. Lid náš, část národa českého za mořem, umírá, my víme o bídě jeho a mohli bychom zůstati nečinnými? Na příchodu kněze záleží snad zachránění tisíců životů otců, matek a dítek pro život věčný, na příchodu jeho záleží zachování cti jména českého v cizině, zachránění přátel našich od záhuby.« Pak zvýšeným hlasem a zářícím okem se tázal: »A nyní ještě chtěli byste mne zde zdržovati, bratří a sestry? Nevidíte ten slavný úkol? Bohu vzdávám díky nejvřelejší, jest-li mne vyvolí za apoštola Svého. Cítím sice slabotu svou, ale Ten, k Jehož vnuknutí jsem se odhodlal k tomuto velikému kroku, a v Nějž nejpevněji důvěřuji — Ten mi bude pomocníkem. Čechy v poměru k zámořským krajinám jsou kněžstvem takřka zaplaveny, tam však, myslím, otvírá se mi veliké pole k práci, a dej Bůh, aby byla též hojná žeň.« Přijav otcovské poučení † biskupa, rozloučil se s hrobem matky, z něhož třesoucí rukou vzal částku černé země jako drahý klenot do zámořské dálky. Potom konal poslední promluvu k osadníkům Jinínským o andělu strážném, jenž ho bude chrániti na nové dráze života, a dal jim za pláče všech dojemné »s Bohem«. Po létech pak praví v jednom ze svých dopisů: »Ovšem, že ten odchod z Čech není tak lehký, ale pevná vůle s milostí Boží mnoho zmůže.« * DOKONČENÍ. *

Dies irae...

Nad polem mlha splývá,
svit luny jako sníh — —
co mrtvých odpočívá
tu tiše ve hrobích.

Ať vůkol květy sněží,
ať sněhem zkvítá snět,
tu v hrobích klidně leží
a ničím je jim svět.

A ničím jsou jim bědy
a ničím ten náš ples —
jich z důli mrtvé hledy
jen patří do nebes.

Jich mrtvá srdce klidně,
bez tluku čekají,
až »vstaňte, mrtví, vstaňte,«
andělé zvolají;

až pak je k soudu Boha
trub hlahol zavolá:
tu zabuší jim srdce
a zrak jim vzplápolá!

Jak mračna bílých stínů,
tajemný duší vír,
se vznesou v prostor světlý
a zmizí u vesmír.

II.

Den přijde, den to hrůzy — —
Ve shaslých sluncí rej
jen jedno zářit bude:
to Boží obličej,

a v záři Nesmrtelných
v jich světlém podnoží,
jen jedna propast Hrůzy
se věčná rozloží . . .

A hosana! zní s hůry,
harf znění andělských —
a skřípot zubů z důli
a pláč a děsný smích.

I vzlétnou duše k Světlu,
tém bílých bytostí,
a jiné ve Propasti
tma věčná uhostí.

J. Milota.

Hercegovské lidové obrázky Svetozora Čoroviče.

Se svolením autora ze srbštiny přeložil Jan Třeštík.

Otec.

Nikola pohladil si pravý knír a počal vypravovati.

Přešlo již několik roků od oné události, ale dosud pamatuji se na vše tak dobře, jako by se to bylo včera událo. Však podobná věc nemůže se tak snadno zapomenouti!

Starý Stojan byl kdysi mým nejmilejším druhem. Hodný člověk, bratří, dobrý a poctivý jako nějaký světec. Když byl v dobré náladě, mohli jste s ním dělati co vám libo, smáti se, žertovati, a když on vyprávěl, tu se vám smíchem z očí slze až řinuly. Za to ve zlosti byl jak hrom. Ovšem, že nerozlítil se pro každou maličkost, ale bylo-li mu cos proti mysli, zalily se mu oči krví a skřípnul zubama, — že každý se ho střežil, jsa rád, že zůstal zdráv a neporušen.

Stojan měl syna Miloše, jako zlaté jablko. Byl to skvostný jinoch, že bys sotva druhého pohledal. Bohem i duší směli byste se zaklíti, že sám Obilič nebyl statnější a úhlednější nad něho. Nechť jste pohlédli na tvař nebo na tělo, vše bylo souměrno a vše tak lepé, jak jen možno pomysliti.

Sotva že vypuklo povstání a celá Hercegovina se vzchopila na obranu svaté víry, — tu přišli oba. Byl jsem tehdy s nimi pod popem Bogdanem.

»Nerozejdeme se,« praví mi Stojan. »Nikoliv.« »Nemám tu lepšího známého nad tebe.« »Taktéž i já.«

V tom jsem se otočil po Miloši. »E sokole, ať se dáš viděti.« »Však mne uvidíš!«

»Ale nedej vzniknouti strachu, neboť není, moje duše, tak lehko člověku, když zabzučí kulky kolem uší.« »Neboj se o mne.«

S tím jsme se rozešli.

* * *

Po několika dnech udála se bitka na Muratovici. Brodili jsme se krví jako vlci a ne jako lidé. Srážka byla tak prudká, že jsem, abych pravdu řekl, ani nepozoroval, jak se vše skončilo. Pamatuji se, že bylo dosti mrtvých a raněných. Vyhledal jsem ihned Stojana, neboť mi mezi bojem zmizel s očí. Sotva jsem ho naleznul. Byl blízko vojvody. »Zdali pak jsi na živu?« otázal se mne.

»Živ jsem! — a jak se tobě vede?« »Jak vidíš.« »Však to byla dnes seč, že?« »Řádná seč.«

V tom okamžiku objeví se Jovan Boškovič, jenž též pocházel z naší vesnice. »Pěknou ostudu ti připravil Miloš« — praví k Stojanu. »Miloš?« »Ano.« »A co pak udělal?« »Utekl při prvém výstřelu.«

Stojan vyskočil na nohy a vyrazil: »Je-li to jen pravda?« »Pravda,« — odvětil Jovan a odešel.

Stojan chopil se rukou za prsa a zaskřipěl zubama. »Kde je ten proradce?« zvolal a spěchal ku předu.

»Ne, zaklínám tě Bohem!« vzkřiknul jsem a chopil jsem ho za ruku. On se zarazil. »Zabiju ho!« zařičel, »neboť pokálel mi čest před lidmi.«

»Posečkej, člověče,« — pravím opět.

V tom odněkud vynořil se Miloš. »Ha, tu jsi!« vyrazil Stojan a vyňal pistoli.

»Zadrž!« Zvolal jsem a odrazil mu ruku, že rána vyšla do vzduchu.

On se na mne rozhorleně podíval. »Jdi mi s očí! Nebo i tebe zabiju?«

Miloš zbledl jako plena a rozechvěním nemohl ani slova promluviti.

»Zabij mne!« — pravil jsem k Stojanu, »ale jeho teď ušetři. Ještě je mlád a to udělal poprve.«

»Zdali jsi slyšel, kterak se mi Jovan posmíval?« — otázal se Stojan a hleděl na mne zuřivým zrakem.

»Nechť se posmívá; já jsem přesvědčen, že nám Miloš poskvrněnou čest zase očistí.«

Miloši bylo, jako by mu kdo život navratil i přistoupil blíže: »Slyš, otče,« — a hlas se mu chvěl, — »zaklínám se ti Bohem a svatým Vasilejem, že vše napravím!«

Stojan se zlostně odvrátil od něho a nepromluvil ani slova.

* * *

Za několik dnů potom byl zase boj. Ukončil právě tak jako prvý. Vřava, hluk, vřeskot, pískání, hřmění a zápolení a na konec neviděl jsi nic jiného, než mrtvé a raněné.

Vyhledal jsem opětně Stojana. »Viděl jsi Miloše?« ptal jsem se jej ihned. »Neviděl.« »Ani já jsem ho neviděl.« »A slyšel jsi snad něco?« zeptal se mne. »Nikoliv.«

Stojan si oddechnul. — »Děkuji ti, že jsi mne onehdy zdržel, neboť bych ho byl ubil jako nepřítele. Čest je čest!« pravil.

V tom se strany přicházel k nám vojvoda. »Tobě všecka sláva Stojane! Podobného junáka, jako je tvůj Miloš, posud jsem neviděl. Však on byl také prvním na všech stranách.«

Stojanu zamžely oči radostí. »A kde je?« — otáže se.

»Nechť mu Bůh duši spasí, — padnul!«

Stojanu zachvěla se dolní čelisť. »Díky Bohu,« — zašepce, »byla to Jeho vůle!« A třeba co nejmužněji se snažil utajiti bol v prsou, přec bohaté slzy kanuly mu po tváři. —

Jediná naděje.

»Pro Boha, kam chceš jeti v tom vedru?« tázali se mne přátelé, když jsem sedal na svého hnědouše.

»Na venek.«

»Budeš toho litovati.«

»Sotva,« zvolal jsem a již jsem byl na cestě.

Z počátku, pokud jsem jel mezi domy a stromořadím, nebylo tak citelné vedro, avšak, jakmile jsem se octnul v širém poli, stávalo se mi protivným. Slunce, vystoupnuvši až do středu oblohy, nemilosrdně pražilo; po narudlé, hrbolaté cestě zdvihal se prach a stoupal mi až do očí, pokrýval potem zvlhlou líc a množství drobných, protivných mušek mne oblétalo, že jsem je musil každé chvíle rukou odháněti. Okolo cesty sžehnutá tráva byla celá zažloutlá a nad ní rozžhavená pláň sálala vedrem do dálky.

Na cestě nebylo ani človíčka. Tu a tam přelétnul nějaký pták, ale i ten spěje dále a hledá chládku, aby se ukryl.

Nesnesitelné. Opravdu jsem již počal litovati své vycházky, však což to bylo platno! Biji starého hnědouše nohama i rukama, abych jej k rychlejší jízdě pobídnul, ale on vleče líně nohu za nohou, aby mne ještě více zlobil.

Po malé chvíli uzřím podál nízkou chatu. Jako kdys Kolumbus vítal zemi, která se mu objevila, tak milou mi byla teď ona chatrč.

»Díky Bohu,« — pravil jsem, — »posečkám zde až do chládku a pak zamířím dále.« Pobízím hnědouše k spěchu, až se přec k mé nevylíčitelné radosti smiloval a vykročil rychleji.

»O domačine!« zvolal jsem, zastaviv před chatou.

»O — oj!« vyzněl z nitra slabý, stařecký hlas a brzy potom objevil se na prahu malý, nahrblý stařík, prohlížeje si mne zvědavě a s jakousi ustrašeností.

Poznal jsem ihned, že mne má za nějakého úředníka.

»Buď vítán, pane!« pozdraví mne.

»Těší mne, že jsem tě našel, starče,« odvětím na jeho pozdrav a předav mu svého koně, vkročil jsem do chatrče.

Zde byl příjemný chládek, že jsem mohl oddechnouti a pak se po okolí rozhlédnouti. Kuča podobala se všem našim selským obydlím, ač připomínala trochu mejhanu[1]). Zdivo bylo staré a očazené a pouze na jedné straně bylo malé okno bez skla; proto je stařík zakryl nějakou plachetkou. Ve středu bylo veliké ohniště, na němž, k mému štěstí, nebyl rozdělán oheň a výše nad ním visel řetěz, na nějž zapíná se kotel, když se upravuje večeře. V jednom rohu stál malý, rozviklaný stůl a na něm dvě

[1]) krčmu.

láhve; jedna s vínem, kolem níž skupeno několik menších odlivek, z kterých jedna byla převalena a rozbita.

V tom vkročil stařík.

»Horko je, pane,« pronáší již na prahu.

»Tak jest.«

Postaviv se přede mne, počal mne prohlížeti.

»Ty jsi z Mostaru?« otáže se. »Ano.« »U kterého soudu jsi?« »Nejsem u soudu,« odvětím. On zavrtí hlavou.

»A jest ti pohodlný švábský kroj?«

»Jest.«

Stařík vyňal lulu[2]) a tabák, naplnil si čibuk a zapálil.

»Krásně je v Mostaru,« pronese. »Jest.« »Ano, ano.... Tam je též můj Marek.« »Jaký Marek?« »To jest — můj syn.« »Tak, ty máš syna?« »Mám, a jakého přec!« praví on a hrdě vztýčil hlavu. »Jedináček můj a též tam žije mezi pány!«

»Jakými pány?«

Stařík na mne udiveně pohlédnul. »Jak je to možné, ty jsi z Mostaru a neznáš ho? On píše s pány u soudu.«

»Tak?« »Opravdu; odešel tam již dávno ode mne.«

Pocítil jsem v tom žízeň i požádal jsem starce o vodu. Zvednul se a donesl mi ji. »Vezmi!« pravil.

»Kde se tvůj Marko vzdělal?« navázal jsem rozhovor, neboť jsem viděl, jak je to starci milé, může-li se o tom rozpovídati.

»Vzdělával se v Mostaru. Byl tam v obchodní škole. Bůh je mi svědkem, dosti mne stál, než se vyučil!«

»Ty jsi sám na něho platil?«

»Tak jest; platil jsem, dokud mi bylo možno. Pracoval jsem více a podporoval jsem ho. Však nelituji toho!.... Namáhal jsem se pro něho a nyní on to učiní pro mne.«

»Zda-liž tě podporuje?«

»Ne« — odvětí stařík a zavrtěl hlavou, on píše u soudu a bude mne brzy podporovati.«

»Kterak to víš?«

»Dobře; já jsem ho nedávno žádal, aby mi pomohl, ale on mi řekl, že má ještě málo platu a proto mi nemůže ničeho dávat, dokud nepostoupí v úřadu. Do té doby, radil mi, abych ještě trochu pracoval....«

Pohlédl jsem naň s útrpností.

»Ale jak pak ty můžeš ještě pracovati?« táži se zvědavě.

»Mohu ještě, než můj Marek postoupí. Ovšem nepodělám toho mnoho, a často se stane, že nemám ani co jísti... ale tu si vždy pravím: dokud je můj Marek na živu, bude zase jednou dobře. Těším se, že si v starosti odpočinu.«

»Bez odporu, potřeboval bys odpočinku již nyní.«

»E, potřeboval bych, ale co počíti, když to není možno. Tak je to souzeno. Ještě je Marek mou jedinou nadějí a dobře je, když mohu doufat....«

Čím dále, tím více se mi stařec líbil. On miloval svého Marka neomezeně, neboť o něm hovořil s pravým zanícením; proto jsem se i dále vyptával.

---

[2]) čibuk.

»Jest Marko ženat?«

»Ne. Kéž bych se toho jen dočkal; jako bych se znovu zrodil. Nemohu ti říci, jak by bylo milé seděti mezi vnoučaty, která by se ke mně tulila. Eh, toho se dočkati a pak chci umříti! . . . .«

Tak bavil jsem se se stařík em, až vedro počalo slábnouti. Slunce se již uklánělo za hory.

»Již čas, abych odešel,« pravil jsem.

»Spěcháš?« otázal se on. »Ano.« »E, jdi tedy. Pozdržel bych tě do večeře, ale nemám ničeho kromě chleba.«

»Děkuji ti za vše.«

Vskočiv pak na hnědáka, chtěl jsem vyraziti. V tom počne se stařík drbati za uchem.

»Moje duše, dej mi něco, abych si mohl pro zítřek chleba koupiti,« vyrazí konečně stydlivě.

»Zde,« pravil jsem a vsunul jsem mu do otevřené dlaně několik drobných.

»Pozdravuj mi Marka, až přijdeš do Mostaru,« — vece stařec — »nezapomeň, jméno jeho je Marko Mírković.«

»Nezapomenu,« odvětím a vyrazím na cestu.

* * *

Po návratu do Mostaru vybídnul mne jednoho večera přítel k návštěvě Kaifova hostince. Svolil jsem.

Zastihli jsme tu neobyčejně četnou společnost. Právě došly nějaké hudebnice, okolo nichž se skupilo množství mládeže, která pila a veselila se.

»Takto se musí vésti hostinskému dobře,« pravím.

»To dozajista!«

V tom za jedním stolem zavzní pijácká píseň:

„Krajem moře krčma očazená,
z ní se noří hlava nezvedená,
po těžkém pití sem tam se klátí,
a v té kuči sedláci nahatí!“

Za stolem sedělo několik mladíků, ale skorem všichni byli nadobro spiti, že se jedva na stolicích drželi. Jeden dlouháč mrští sklenicí o zeď a zavýská:

»Jehu-chu-chu!«

»Bravo!« zařvala družina.

Dlouhán se zvednul a klopýtaje přistoupil k hudebnicím. »Hrajte!« zvolal, »hrajte mi »gigrlmarš«, chci, abyste mi hrály!« a nabídnul jim bankovku.

Hudebnice zanotovaly.

»Ichuchu! Pijte, já platím!« zvolal vesele.

My jsme se pousmáli. »Ten je nakřesán,« praví někdo od stolu.

»Kdo je to?« otázal jsem se.

»To je nějaký Marko Mirković. Včera byl jmenován kancelistou a proto oslavuje povýšení.«

V tom jsem si vzpomněl na mého stařík a. »Zda-li pak je to jeho Marko,« pomyslil jsem a abych nabyl jistoty, přistoupím k němu.

»Pozdravuje vás otec!« zašeptám mu.

»Ať táhne k čertu!« rozkřikne se on, »nyní právě mám času naň vzpomínat!«

Odešel jsem. »Můj starče«, — pomyslil jsem, — »to je tedy tvoje jediná naděje?«

Vyšel jsem s přátely. Již jsme byli dost daleko od hostince a ještě k nám zaléhal řev:

»Hrajte! Já platím!« —

Z jakých příčin jmenuje Petr Chelčický M. Jana Viklifa Protivou?

Píše Dr. **Ant. Lenz.**

Pan dr. Kamil Krofta uveřejnil v Časopise Musea království Českého R. 74., svazek druhý a třetí z roku 1900. str. 190 seg. monografii velmi zajímavou a důkladnou o tom, *zdali Jan Protiva z Nové Vsi a známý odpůrce reformatorských snah Husových, a Protiva Chelčického jsou jedna a tatáž osoba?* [1])

Pan dr. Krofta podává nejprve životopisná data o historickém Janu Protivovi, prvním kazateli při kapli Betlémské. Pan z Milheima, spoluzakladatel kaple Betlémské, vymínil sobě právo podací. Dne 5. července 1391. byl Protiva k úřadu tomuto sv. Janem z Pomuku, tou dobou generálním vikářem, potvrzen (Libri Confrim. II, 92). Druhým kazatelem byl při téže kapli Jan Stěkna. Nedostává se nám zpráv, jak tito dva zastávali úřad tento. R. 1396. 4. května byl Protiva ustanoven farářem v Bystřici za Benešovem. R. 1407. byl přeložen z Bystřice do Prahy ke kostelu sv. Klimenta na Poříčí.

I když byl farářem v Bystřici, dlíval někdy v Praze. Pravě v té době děly se jeho první nám známé styky s Husem. R. 1401. súčastnil se rozhovoru o náboženských otázkách v domě Václava česíře hned po obědě za přítomnosti M. Jana Husi, M. Jeronýma z Prahy, hospodáře Václava, jeho zetě Mikešky a kramáře Kříže. Když se stala zmínka o utopení (piae memoriae sv.) Jana z Po-

[1]) Mně se zamlouvá dotčený článek také tou příčinou, že neobsahuje útržek naproti katolické Církvi, což jest řídkým úkazem při našich domněle intelligentních spisovatelích. Jedné věci však chváliti nemohu, že totiž učený pan autor jmenuje sv. Jana *Janem z Pomuku a ne sv. Janem z Nepomuku* (nebo z Pomuku). Či dosáhla již autorita Moravanů a helvetů »Masarýka a Herbena« takového vrchole nad učenci v Čechách, a to katolickými, že se jí bez odporu podřizují, i pamfletu Herbenovu, ač dnes jisto je, že kanovníkem kostela Pražského byl jen jeden Jan z Pomuku a ten že byl pro zpovědní tajemství královny od zuřivého krále Václava mučen a k rozkazu jeho utopen? Hrob tohoto jednoho kanovníka byl slavný pro zázraky a ctěn, a ten kanovník a nižádný jiný byl za svatého vyhlášen. Kdo dnes ještě dva Jany rozděluje a existenci sv. Jana v pochybnosť béře, uvádí v pochybnosť i vědeckosť svoji a i katolické smýšlení své. To dím bez úrazu spisovatelské cti p. dokt. Krofty pouze proto, abych vyslovil svůj žal nad tím, že se našim světcům »titul svatý« tak často odpírá, právě tak, jak jest obyčej sektářů.

muku a uvěznění Puchníka a děkana Pražského, a kdosi (snad Protiva) mínil, že měl býti prohlášen interdikt, namítal Hus, že není důvodu v Písmě, aby pro kteréhokoli kněze, byl-li uvězněn anebo zabit, ustálo se od služeb Božích v celém království. Povězte Písmo anebo důvod, pravil.

Někdy as po r. 1399., ale ne později po 14. březnu 1402., kdy Hus stav se kazatelem kaple Betlémské, přestal kázati u sv. Michala, byli Hus i Protiva přítomni na obědě u Bernarta, faráře u sv. Michala na Starém městě ve společnosti Mistrů, bakalářů a kněží. Po obědě rozpředl se hovor o svátosti oltářní. Při tom prý Hus tvrdil, že po posvěcení zůstává na oltáři chléb. A když Protiva odporoval, dovolávaje se výroků sv. doktorů, zejména sv. Řehoře a výkladů sv. Římské Církve, tu nazval Hus sv. Řehoře Prlencem, protože výroky své rytmicky upravoval. Protiva však pravil, že ho sv. Církev pokládá za nejsvětějšího doktora a nikoliv za kejklíře joculator. Já si tuto dovoluji přidati, že M. Jan Hus apostrofoval Protivu na ta jeho slova takto: »Chcete věděti, pane Protivo, jak se věci mají? Takto sluší se držeti: poněvadž jinak není: Je-li kněz ve sv. milosti, t. j. bez hříchu smrtelného, pak slouže, činí, že se posvěcuje chléb, a stává se tělem Božím. Je-li však v nemilosti, t. j. ve smrtelném hříchu, pak nic nekoná; aniž posvěcuje chléb, aniž se činí tělo Boží, ale chléb zůstává, čím byl prvé, chlebem. Hus vyhlásil arci svědectví Protivovo za lhavé a tvrdil, že on již na počátku svého kazatelského úřadu právě opak toho hlásal, že i dobrý i zlý kněz platně posvěcují; avšak vyhláška tato jest velmi podezřelá již tou příčinou, že právě r. 1401. vydal Hus spis, v němžto po způsobu Jana Viklifa na krev dovozoval slovy svého anglosaského velmistra, že je Kristus na oltáři chlebem, ač ve smyslu jiném než-li Viklif, a r. 1403. odpíral zátratě Viklifových kusů, mezi nimiž hned na prvním místě shledáváme potupný článek: »Podstata chleba hmotného a zároveň podstata vína zůstávají v svátosti oltářní.«

Pan autor píše dále: od r. 1407. byl Protiva odpůrcem Husovým, myslím, že ctěný pan autor se domnívá, že se od toho roku stal Protiva Husovým odpůrcem *zjevným*, neboť on sám cituje dokumenta, v nichžto nalezáme, že nebyl Protiva za jedno s Husem již r. 1401.

Na podzim podali duchovní, jak pan doktor dále vypravuje, r. 1409. druhý obžalobný spis na Husa, a Protiva byl hlavním žalobníkem. Přičítalť Husovi dva kacířské články a) že kněz ve hříchu smrtelném neposvěcuje platně, a b) že po posvěcení zůstává na oltáři chléb. Hus prohlásil, jak správně dí p. autor, věc tu později za lež, ale připojuje: »že není nemožno, že Hus v době okolo r. 1400. skutečně se klonil k učení o remanenci«, *a já dodávám, že as najisto tak věřil a aspoň v rozmluvách s učenými tak jistil, ale také že mínil, že kněz ve hříchu smrtelném neposvěcuje.* Důkaz na to jest netoliko, že bránil vůbec 45 kusů Viklifových, ale také, že hájil zvláště čtvrtý jeho článek: »Si episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, nec consecrat nec baptizat.« Je-li biskup neb kněz ve hříchu smrtelném, nesvětí na kněžství, neposvěcuje, aniž křtí. Hus má

tento článek za pravdu v Písmě obsaženou, ať prý Kristus Pán, dříve, než prý k apoštolům řekl: »kterým odpustíte hříchy, odpouštějí se jim, předeslal: »Přijměte Ducha svatého« (De decimis), ano on i na sněmě Kostnickém u přítomnosti prelátův a doktorův zřejmě vyznal, že se zátratou tohoto článku nemohl souhlasiti, ba Hus tvrdil, že i sv. doktorové takto věřili a učili. Jak mohl a směl tedy M. Jan Hus na svědectví Protivovo tak prostě odvětiti: »Lže«, to jest věru nepochopitelno, leč bychom měli na zřeteli, že M. Jan Hus nemoha jinak se omluviti, se dovolával svých dobrých úmyslů a svého svědomí.

Pan autor dává další zprávu, že Protiva chodíval na kázaní Husovo. Jednou, stalo prý se to dle udání Protivova r. 1409., dne 26. neb 27. března. Hus vida ho, zvolal naň z kazatelny (tehdáž přirovnával Hus pšenici k zákonu Božímu a koukol k vynálezkům lidským): »Kuklíku, napiš to na onu stranu,« a Protiva prý tak učinil. Protiva byl prý také mezi svědky na koncilu Kostnickém. Faru na Poříčí držel až do r. 1422. a zemřel 7. září 1443. v Plzni.

O jeho činnosti spisovatelské nemáme, jak dí pan autor, žádných zpráv. Za to prý se nám zachovala kázaní ve dvou rukopisných kodexech XV. věku v jazyku latinském. První jest ve dvorní bibliothece vídeňské č. 4136. Několik kázaní Protivových obsahuje prvý rukopisný kodex Vratislavské universitní knihovny I. F. 609. V kodexu jsou také obsaženy „Sermones de Sanctis Jana Štěkny«. 1a 164b, a na to následují čtyři anonymní kázaní, které snad také od Štěkny pocházejí a kázaní následující jest výslovně připsáno Protivovi. Pak následují tři kázaní. První jest anonymní, u obou druhých naznačen Protiva autorem. Pan autor míní, že nelze pochybovati, že M. Protiva jest autorem Vídeňské postilly i kázaní Vratislavskéko kodexu.

Pan doktor Krofta dí: že se Protiva dotýká slovy ostrými mravního úpadku duchovenstva, *avšak cení vysoko stav kněžský, zvláště řeholní*, ale kárá rovnou přísnotou i duchovenstvo řeholní, než také vady lidu. Nikde prý v Písmě nenalézáme, že by Kristus byl plakal nad nějakou vesnicí, ale vždy nad městy; a to jest proto, že jako město jest větší než vesnice, tak větší jsou tam hříšníci a více lichvy, přepychu, nádhery, vražd a ohavností bez počtu. Často horlí Protiva proti nádheře v oděvu; vytýká, že švec nebo venkovan, nebo řemeslník nosí roucho jako rytíř, ba jako král. Přísně dokračuje také na ženské pohlaví. Celý svět jest prý nyní rozmařilý a každý chce více utráceti. Tak a podobně horlí Protiva na zkaženosť tehdejšího světa.

Avšak, ač horlil Protiva naproti neplechám v lidu a duchovenstvu, trvá úplně na půdě obecné Církve.

Jelikož kázaní Protivova neobsahují ani zmínky o sporech Viklifických, soudí pan dr. Krofta zcela správně, že vznik těchto kázaní hledati sluší před koncem věku XIV., a jelikož souhlasí dotčená kázaní Protivova s obecnou Církví, nelze patrně na základě obsahu jejich tvrditi, že by Protiva Chelčického byl totožný s Protivou, farářem na Poříčí; neboť Protiva Chelčického jest skutečnou protivou učení katolického.

Na základě výroků Petra Chelčického o Protivovi, v nichž vyznává, že béře z něho poučení o mnohých článcích víře katolické odporných, klade Palacký Protivu z Nové Vsi k předchůdcům Husovým, arciť podle všeho mylně. Podobně vykazuje Ferdinand Schulz[2]) Protivovi v dějinách českého (?) ducha místo velmi důležité. Josef Jireček pokládaje rovněž[3]) faráře Jana Protivu za Protivu Chelčického, soudí, že byly za pobytu Chelčického v Praze mezi ním a Protivou osobní styky. Šafařík mínil, že by Protivou Chelčického byl M. Příbram, nebo raději Hilarius. Jiří Anněnkov zamítá mínění, že by Protiva Chelčického byl farář Protiva, odpůrce Husův v Čechách i na sněmě Kostnickém a dochází k úsudku, a to na základě vyňatků ze spisů Viklifových a Chelčického, že všechny myšlenky Chelčického, jež přičítá Protivovi, jsou vlastně Viklifovy. Zcela logicky soudí tudíž Anněnkov, že Protiva Chelčického je Viklif.

Tento názor Anněnkův zamítá Goll[4]) a přijímá, že osoba faráře Jana Protivy jest totožna s M. Protivou Chelčického, právě tak jako Jireček a Schulz, jakož i Jirásek. Za to však přijal mínění Anněnkovo Jaroslav Vlček[5]), že by M. Protiva Chelčického dobře mohl znamenati Viklifa.

Když byl pan dr. Krofta tyto věci předeslal, přechází k názoru svému stran osoby M. Protivy tak často ve spisech Chelčického jmenovaného, a praví, že ve spisech faráře Jana Protivy, pokud je známe, nenalézají se myšlénky Protivy Petra Ghelčického, ale že jim až přímo odporují. Jan Protiva dovolává se autority církevních otců, a uznává všechna světská a církevní zřízení, kdežto Protivovi Chelčického jest zákon Boží důstatečen ku správě lidu Božího, Jan Protiva cení stav řeholní, Protiva Chelčického však tvrdí, že zakladatelé řeholí smrtelně zhřešili (ano že řeholé mají původ z ďábla). Jan Protiva přijímá přímluvu Svatých, Protiva Chelčického ji zamítá. Ovšem, že naznačené spisy Jana Protivy jsou psány na sklonku věku XIV., tedy v době, kdy (as) nebyly ještě známy spisy theologické (dobře však filosofické), a že bylo možno, aby se byl později stal převrat názorů Jana Protivových, než toho nebylo. Byť Jan Protiva zjevným odpůrcem Husovým najisto již r. 1407. Jest také jisto, že Jan Protiva okolo r. 1400. již Husovi ve věcech náboženských odporoval, tak že není ani stopy o době, ve které by byl přeměnil své katolické učení a stal se Viklifistou. Nikdy mu také nebylo vytýkáno od Jana Husa, že by se byl kdy cele přiznával k tak zvané pravdě Viklifické ani od přátel Husových. O Husovi jest známo, že nešetřil osob a že vytýkal bývalým svým přátelům jako Stanislavovi ze Znojma a Pálčovi, že prý od pravdy Viklifické se odchýlili, a tu by byl M. Jan Hus zajisté i Janu Protivovi vyčetl, že druhdy držel učení, z kterého ho viní; avšak o tom není ani stopy.

Již těmito úvahami jest povaleno mínění, že by Protiva Chelčického byl farář Jan Protiva.

---

[2]) Z dějin poroby lidu v Čechách v Osvětě 1871. str. 590.
[3]) Rukověť. I., 286. a II. 154.
[4]) Quellen und Untersuchungen etc. str. 35.
[5]) Dějiny české literatury I, 198.

Pan autor jda, jak dí, za pokynutím Gollovým, který však jinak nechtěl dáti za víru vývodům Anněnkovým a ukazuje, že to, co Chelčický cituje jako výroky M. Protivy, jest vlastně doslovný překlad z Mistra Jana Viklifa. Citáty sem hledící jsou vzaty, co se týká důstatečnosti zákona Božího, beze všech příměšků ku správě lidu Božího jednak ze spisu Viklifova I. de civ. Dom. Cap. 44 a kap. 18, a ze spisů Chelčického »Řeč o základu zákonů lidských« kap. 3. a Síť víry I, 22; co se týká zákonů světských a panování, jsou sebrány místa ze spisů Viklifových: De civ. Dom. I. cap. 11., cap. 18., cap. 21.; a ze spisu Chelčického: Sieť Víry I,. cap. 28., cap. 32., cap. 47., a Síť víry II. kap. 6. Texty srovnané hledící k řeholím shledává pan autor u Viklifa Dialog. Cap. 20. a Trialog. Lib. IV. Cap. 30. a u Chelčického Síť Víry. I., 14. a Síť víry II. 47. Texty sebrané jsou také skutečně i ve spisech Viklifových i ve spisech Chelčického.

Může tedy p. autor právem učiniti závěrek, že Protiva Chelčického jest vlastně M. Jan Viklif, zvláště ať i v jiných citátech pode jmenem Protivovým nic není, což by se neshodovalo s názory M. Jana Viklifa, avšak přes to přese všecko nechce na jisto tvrditi, že by Protiva a Viklif byla osoba jedna a táž, ať jinde jmenuje Viklifa pravým jmenem, ale sotva prý lze se rozhodnouti pro jiné řešení této zajímavé otázky.

Já dím: »Zajisté.« Avšak jest ještě jiný důvod, který ukáže, že Protiva Chelčického jest M. Jan Viklif. Dr. Krofta tento důvod při své pilné a důkladné práci přehlédl. Ve svém dopisu na Jana Rokycanu velebí Chelčický M. Jana Viklifa a praví: »Než pak Viklifa nad to viece vážím, slyše o něm, že nikdo z prvních doktorů ani z nynějších tak věrně nemluvil a nepsal proti jedu vlitému v Církev svatú, z něhož se jest narodil ten největši Antikrist se všemi odpornostmi, kterýmiž jest potlačil Jezu Krista i jeho zákon, a z kořen jest pohnul Viklef rotami Antikristovými i těmi doktory jenž sú zákony šibalské uvedli proti zákonu Kristovu, v tomť mi se líbí nad jiné.«[6]) Ale právě toho Chelčickému vzácného Viklifa vede Rokycana na důkaz, že se mají obyčeje církevní zachovávati. Chelčický však zase ze své strany vede naproti Rokycanovi i naproti Viklifovi samého Husa do boje, když dí: Mistr pak Jan Hus vypisuje na první přikázání mnoho nechvalebných obyčejov, kteříž se v kostelích dějí, a po jiných ohyzdách dí: Též i my máme lid pilně vystříhati, lid hlúpý a hovadný, jenž opúští vieru a radosti duchovních věcí, přieliš pase čichy své u vidienie dievánie obrazóv, ornatóv, kalichóv a jiných divných přieprav, sluch pase zvonóv, varhanóv zvučných poslúchajiece a v zpievanie neslušném, jenž viece popúzí k tanci, než k náboženstvie. Tak ten lid mysl pase, kterak kniežie nenábožně se modlé, chodiece, mluviece a smějiece se v kostele, kterak v krásných sukních, kápích, v čepiciech s uzly perlovými a střapci hedbávnými s kuklami rozličných myší, s berlami, s holmi a s kříži stříbrnými a s mapulami a s kropáči pozlacenými; protož člověk hlúpý všechen čas zmaří přebieraje se v takových diva-

[6]) Petra Chelčického psaní M. Janovi. Z rukopisu Pařížského přepsal Jan Staněk v roce 1854. L. 8. 9. 10.

dlech a ještě přijda domuov celý den bude mluviti o tom, a na bóh zapomene.« Jestli tedy končí Chelčický, Viklif a vy takové obyčeje slepým k úrazu chválíte, tedyť Hus proti vám.[7])

Také prý, pokračuje Chelčický, nejsú ti obyčejové zavřeni v Zákonu Božím. Kdo by je byl zavřel? Ten, jenž věří, že zákon Boží jest dostatečný bez těch obyčejov, aneb ten, kdo nevěří zákonu Božímu a jej ruší? Zajisté, že ten, kdož ustavuje své zákony místo něho, maje moc a svobodu, aby Zákon Boží složil a svuoj tu postavil. Ten muož vše, co chce, zavříti v Zákoně Božím. Kýž div tedy, že jsú ti obyčejové zavřeni v Zákoně Božím.«[8])

Když byl Chelčický Husem odmítl Rokycanu a obyčeje v křesťanstvu chvalitebné, vede proti němu do boje Viklifa,, ant takto dí: »Než, jak Viklef mluvie, to že jsú zavřieni tu (obyčejové) jako vlčice s ovcemi v chlévě, nemínil tím potvrditi toho, že by bez tiech obyčejov Zákon Boží chud a nedostatečen byl, nemoha bez tiech úplně řediti spasenie lidského... Z řeči prý jeho je znáti, že to nemíní, že to nedí z potřeby viery[9]).

Potom ihned cituje slova Viklifova, *jež v »Reči o základu zákonů lidských, ale pouze anonymě Protivovi přikládá,* když takto Viklifem bojuje: *»Zdá se, že tak jest, Zákon Kristóv dústatečen jest zpraviti člověčenstvie Kristovo bez přimiseni zákonóv lidských... Ten zákon neumdlévá množstvim obrácených, tedy je vždy dostatečný. Byl dostatečen k životu apoštolskému v prvotní Církvi svaté, obrátiti viece jich, tím spieše je nynie dostatečen v životě a mraviech založiti, což jest lehčeji.«* A opět prý dí týž mistr (Jan Viklif): *»Poněvadž zákon lásky jest dostatečen, tehdy i Zákon Písma jest dostatečen... To se potvrzuje, že Církev rostla bez zprávy práva městského a duchovního, ale byla zpravována samým zákonem lásky.*[10])

Já udávám slova Viklifova zde zkráceně na základě svých zápisek, kteréž jsem sobě činil, chtěje naznačiti do podrobna revoluční učení, čili jak se říká, »reformu« Chelčického. Avšak i z těch zkrácenin jde na jevo, *že v psaní M. Janovi se Chelčický netají, že Protiva, o němž se zmiňuje v Řeči v základu zákonóv lidských, jest vlastně M. Jan Viklif.*

Já tedy *na jisto* se domnívám, že Protiva Chelčického jest Viklif.

Já jsem nečítal spisů Chelčického nikdy v tom úmyslu, abych zjistil, kdo Protiva jeho vlastně jest, neboť mně záleželo vždy především na tom, čemu učil, neboť on byl po Husovi hlavním původcem náboženského rozeštvaní v národě našem, ale tušil jsem, že Protivou jeho není nikdo jiný, leč jen M. Jan Viklif.

Ale proč zove Chelčický Jana Viklifa Protivou, a proč ho necituje pravým jmenem jeho, jakož tak činí ve svém dopisu Janu Rokycanovi? Toho zjistiti není tak snadno, právě tou příčinou, že ho jednou zahaluje anonymitou a podruhé té anonymity nešetří.

---

[7]) Tamtéž. L. 11.
[8]) Tamtéž.
[9]) Tamtéž. L. 12.
[10]) Tamtéž L. 13.

Avšak toho lze nad slunce jasněji ukázati, že zasluhuje Viklif v plné míře oproti Chelčickému jména »Protivy« a toho právě chci přítomnou publikací dovésti, ač ovšem jest přemnoho článkův, jež má Viklif do spolku s Chelčickým, jenž je přijal budže prostřednictvím Husovým z Viklifa nebo z překladů, jež mu Mistři z téhož anglického Reformatora opatřili.

§ 1. Viklif jest jistou stránkou Protiva Chelčického v učení o societě církevní.

Předně a přede vším tvrdím: že jest Viklif Protivou Chelčického již v učení o Církvi, čili o societě církevní. Ovšem že jsou oba za jedno v tvrzení, že Církev Římsko-Katolická od Krista Pána odpadla, jen že Chelčický hlásá, že se odpadnutí toto stalo, a to na dobro, již za dob císaře Konstantina a papeže Silvestra, Viklif však tvrdí, že se sice tou dobou stal začátek odpadání Církve Římsko-Katolické, abychom tak řekli, že tehdáž položen základ k opouštění Krista Pána a jeho zákona, ale nikoliv provedení a uskutečnění téhož. Úplné odpadnutí od Krista Pána se prý stalo 1000 let po narození Krista Pána, když byl satanáš z pekla vypuštěn. Podle obou i Viklifa i Chelčického trvala Církev, arci že Římsko-katolická, neboť jiné tu nebylo, kteráž by byla z Krista Pána bezprostředně původ měla, po 300 let ve své ryzotě, řízena byvši pouze a výlučně zákonem Božím. Viklif nedí, že by se byla ustavila, čili že by se byla nějaká částka věrných sebrala a od Silvestra se byla oddělila, dobře však dává o tomto útěku z Babylona zprávu Petr Chelčický. Oba však se shodují, že příčina odpadnutí Církve od Krista Pána jest domnělá donace Konstantinova, a přijetí držav a panování od papeže Silvestra.

K této domnělé donaci Konstantinově, jakožto kořenu všeho zla a ohavnosti zpustění v Církvi, vrací se Viklif opět a opět. Tak čteme, že císař Konstantin obdařil Sylvestra slávou a důstojností jako císařskou, aby měl prvenství nad čtyřmi patriarcháty a byl knížetem všech kněží na světě, dal prý Sylvestrovi a jeho nástupcům palác Lateranský a ozdobil ho diademem a jinými okrasami a obklíčil důstojnostmi, jež prý chce nyní papež odvozovati z Písma: »Constantinus tribuit Sylvestro potestatem, vigorem et honorificentiam imperialem decernendo: quod habeat primatum super quatuor sedes, et princeps sacerdotibus totius mundi existat . . . (dedit) ei superhumerale, chlamydem purpuream et tunicam coccineam cum aliis insigniis et potestatibus imperialibus et breviter cum omnibus dignitatibus, quas papa vindicat non fundabilibus (rationibus) ex scriptura, puta, quod equitat super equum candidum, cujus frenum Cæsar tenuit, et alias cæremonias, quas mundo cœcati in ipsis præponderant sibi exhibuit.«[12]) Při této pohromě, která prý touto donací na Církev uvalena byla, byl jak prý chronika vypravuje, slyšán hlas andělův: »quod in die dotationis Ecclesiæ diffusum est venenum in Ecclesia sancta

[12]) Viklif. De Eccl. cap. 16.

Dei,« že v den obohacení Církve vlit byl do ní jed, čili že od této chvíle Církev Boží zjedovatěla [13]), a zjedovatěli prý také kněží. [14])

A poněvadž tato donace Konstantinova jest kořenem všeho zla v Církvi a ohavnosti zpuštění, tvrdí Viklif, že papež Sylvester smrtelně zhřešil, přijav zboží vezdejší a občanské panování, a je prý zajisté v pekle, jestliže se nekál. Jinde je Viklif poněkud milosrdnější, ale méně opravdivější, když praví, že Sylvester pouze všedně zhřešil, ač takto hlásá v odporu se svým učením, že všecko přestoupení zákona Božího jest hřích smrtelný. Ano Viklif přijímá za pravdu, že neměl císař Konstantin práva k obohacení Církve, ba že nebylo toho ani v moci Boží při ustanovení řádu duchovenského, ať prý ono nemá pro sebe autoritu Písma. Měl prý Sylvester dříve, nežli přijal bohatství a důstojenství občanské, jsa chudý a pokorný na základě milosti, v níž byl postaven, panování nad velkým světem vidomým, ano i nad hvězdami, ať prý náleží spravedlivým všechen svět, tak že přijav zboží a panování patrně ztrátu utrpěl. »Falsum assumitur, quod sacerdos Christi accipit dominationem civilem a Christo, sicut nec Sylvester accepit a Cæsare, sed eleemosynam accepit ab eo. Prius ergo tempore habuit Sylvester omnia bona imperii imo fuit dominus super astra et omnia interiora, homine in natura, sed non titulo civili, sed titulo gratiæ, quo justi sunt omnia; sed post accepit in usum corporalem titulo eleemosynæ post donationem Cæsaris . . . Unde nec Constantinus nec Deus ipse potuit donasse dominationem civilem beato Sylvestro stante puro ordine clericali, unde cum illa non habet auctoritatem in scriptura.« [15])

A jako neměl Konstantin císař práva k obohacení duchovenstva a k nadání zbožím pozemským, tak jednali také bezprávně velmožové, když kněžstvo pozemským zbožím obmyslili, a hřešili smrtelně tak učinivše, a proto prý je také stihá trest Boží. Viklif vyhlašuje tento svůj výrok jako článek víry, když dí: »Tene firmiter et nullatenus dubites, quin temporales domini in isto graviter peccarunt, et hinc credo, quod justo Dei judicio taliter in suis mundanis divitiis sunt quessiti.« [16])

Pravda-li jest, což Viklif na místech přemnohých tvrdí, že domnělá donace Konstantinova jest v příčině, že Církev katolická, byvši po 300 let Kristovou věrnou chotí a pravou Církví, zjedovatěla; pak byl arci s jedné stránky oprávněn císaře toho a všecky pány, kteří se tohoto skutku dopustili, odsouditi do horoucího pekla, poněvadž prý smrtelně zhřešili obohativše církev, pakli se z toholo zločinu nekáli. Avšak Viklif přehlédl tuto, což jinak dobře znal, že je hřích vědomé a dobrovolné přestoupení zákona Božího, ale ti ubozí zemané i s císařem Konstantinem byli v té doměnce, že činíce nadání, nekonají ničehož zákonem Božím zapovězeného, právě naopak, oni mínili, že zakládajíce

[13]) Tamtéž.
[14]) De civ. Dom. cap. 25.
[15]) Viklif. De Ecclesia. Cap. 14.
[16]) Trialogus. III. Cap. 18.

ústavy církevní a kláštery, činí bohumilý skutek, a proto učinil Viklif odsudek nelaskavý a neoprávněný, když uvalil na císaře Konstantina a na velmože smrtelný hřích, to právě pro nadání jimi učiněné.

Než Viklif trval na svém tvrzení, že hřešili císař i velmožové, poněvadž z obohacení prý se všechny možné nepravosti na duchovenstvo přivalily. Ono se stalo nádherné, pyšné a pánovité, ač bylo přikázáno jemu, aby po občansku nepanovalo a aby bylo chudé (non dominari sæculariter, sed deberet esse pauper); [17]) a jelikož jest pýcha kořenem všeho zlého, zpustlo kněžstvo veškero. Viklif popisuje tuto ohavnost zpuštění děsně, a to proti pravdě historické, jakoby bylo všechno duchovenstvo od Krista Pána odpadlo, a to činí beze studu na místech přemnohých. Duchovenstvo prý opustilo zákon Boží, samo ho nehlásá a jiným kázati zbraňuje. A jak by mohlo býti jináče, neboť prý žádají preláti důstojností jen pro zisk a bohatství a tím se pokora zamítá. Odtud prý vychází, že jsou volby prelátů po většině nespravedlivé, ježto prý nebývá volen ten pokornější, což jest proti řádu Božímu. Říkají prý, že ten pokornější jest také hloupější, kdežto prý, jak Viklif dokládá, jest třeba preláta schopného, aby prý, jak Viklif přidává, byl schopen ku shromažďování zboží pozemského. [18])

Tito satrapové prý odsuzují ty, kdož brání zákon Boží. Odtud prý má původ ohavnosť zpuštění (abhominatio desolationis), a to z duchovenstva přede vším [19]). Žádný prý Bohu neslouží, počínaje od papeže až k nejposlednějšímu laikovi, neboť všichni se oddalují od služby Bohu povinné. »A sacerdote summo usque ad laicum infinum omnes subtrahuntur a servitio debito Deo suo.« [20])

Příčina svárů v Církvi jest zloba kněží. Oni prý o sobě hlásají, že jsou členové Církve Boží, ačkoliv jsou odpadlíci a členové ďáblovi, čili jak Viklif jinak dí, jsou údové těla ďáblova, ač spousta lidu věří, že by byli údové církve, a tím lid podvádějí. »Posito, quod una communitas nominetenus clericorum præscita esse credatur particularis Ecclesia, licet committat peccata quantumcumque enormia. Tunc vulgus reputat eam esse Ecclesiam, imo quilibet eorum asserit, quod propter ordinem sit vir sanctæ Matris Ecclesiæ, ratione cujus excoecat populum in fide et hypocrisi indubie mentiendo, quia sic idem foret membrum Christi et membrum diaboli, Ecclesia sanctorum et Ecclesia malignantium. [21])

Oproti těmto nepravostem duchovenstva není prý možno za víru dáti, že jsou kněží tací beze skvrny a bez vrásky, a tak údové sv. Matky Církve. [22])

Viklif tvrdí dále, že všechno v Církvi je porušeno, až na ty, jež sobě Bůh jako své věrné zůstavil, a v těch prý stojí víra

[17]) Dialogus. Cap. 2.
[18]) Trialog III. 11.
[19]) 2. Tamtéž. Kap. 15.
[20]) Tamtéž. Kap. 17.
[21]) De Eccl. Cap. 3.
[22]) Tamtéž. Kap. 4.

a Církev Páně, a to všecko porušení má prý svůj kořen v tom, že se duchovenstvo odvrátilo od zákona Božího, a že se nachýlilo k životu rozmařilému a ku vynálezkům občanským. O všem kněžstvu může prý se říci, že se srotilo naproti Kristu Pánu pro své vynálezky čili tradice, jakož pro svoji lakotu, jakož učinili fariseové a zákonníci naproti němu za jeho dnů. Jsou prý pro ty své vynálezky a pro své římské zákony odpůrci zákona a proroků, a usilují Krista Pána v členech církve udusiti. A proto prý se naplnilo na nich Písmo. (Ž. 2, 2.): »Postavili se králové země, a knížata sešla se v jedno proti Hospodinu a proti Pomazanému jeho.« »Propter traditiones et affectiones ad temporalia conspiraverunt scribæ et Pharisaci in mortem Christi et ipsam opera compleverunt . . . Et revera per proportionales traditiones phariseicas et civiles leges Romanas nituntur adversarii legis et prophetarum Christum in suis membris exstinguere, trahentes simplices: in quibus formatus es Christus Deus, . . . propter pecunias. Nos autem curati prophetiam psalmi II, 2. debemus attendere. Astiterant reges terræ et convenerant in unum adversus Deum et adversus Christum ejus.« [23])

V této vzpouře naproti Kristu Pánu a naproti zákonu jeho jest vůdcem papež, on je knížetem na zemi a dělá se bohem pozemským, vládne celou církví, pohrdá zákonem Božím, nadsazuje nad něj své ordinace a strhuje za sebou celou Církev západní, tak že jest sotva jeden, jenž by za Boha bojoval. Tou příčinou se raduje Viklif, že dopustil Pán Ježíš rozkol a zločečenou tuto hlavu (t. j. papežů) potřel a rozdělil. »Sed benedictus Jezus Christus, qui est caput Ecclesiæ, in quarte contrivit et divisit in partes contrarias caput hujusmodi maledictum.« [24]) Papež prý neučí podle zákona Božího a jest tak zjevným zrádcem Kristovým, jakož i všechny sekty jeho, t. j. všichni věrní katolici, kteří se řídí zákonem papežovým, všichni řeholníci, kteří pohrdli zákonem Kristovým a žijí pod zákony svými, a vůbec všichni pomáhači papežovi. [25])

Kdyby všecky tyto věci na pravdě byly, že totiž jest lid na dobro odtržen od zákona Páně, že ho nešetří ani papež, ani biskupové, ani preláti, ani velmožové, ani lid, že sotva jeden slouží Bohu, a že jest v Církvi všeobecná porušenosť: pak by bylo ovšem pravda, co tvrdí vášnivý Viklif o všeobecné zkaženosti Církve. Ale Bohu buďtež díky, letopisy anglické z věku Viklifova jinak vypravují nežli Viklif. A Bohu buďtež díky, že se katoličtí učenci chápají péra, aby svoji katolickou minulosť naproti lhářům hájili. Doufám také, že se tak stane i u nás v Čechách v hojnější míře nežli až dotud netoliko se strany kněží, ale i se strany katolických laiků. Vždyť není příčiny, abychom se hrozili historických studií, neboť Církev se jich nebojí. Sv. Otec Lev XIII. otevřel všem historikům archivy Vatikánské a nežádá na nich, jen aby podle skutečnosti a podle pravdy o dějinách církevních zprávu dávali. Církev katolická nemá příčin, báti se historické pravdy.

---

[23]) De civ. Dom. I, 25.
[24]) Suppl. Trialogi. Cap. 4.
[25]) Crutiata. Cap. 4.

V líčení, že zavládla v Církvi ohavnosť zpuštění, a že ona odpadla od Krista Pána za časů císaře Konstantina a papeže Sylvestra, není Viklif Protivou Chelčického, až na povídku jeho o Petrovi Valdovi, který prý žil za dob Sylvestra papeže. Petr Chelčický jest zcela Viklifův, že totiž Církev Římská přijavši zboží pozemské a důstojenství od císaře Konstantina od tichého a pokorného Krista odpadla, a tak jeho Církví býti přestala. Žila prý chuda jsouc a pokorna jako věrná choť Kristova 300 let, čítajíc v sobě samé vyvolené, až ji ta pohroma stihla, že přijal Sylvester Konstantina císaře pod víru, a od něho přijal zboží pozemské, důstojnosti a nádheru. O této truchlivé události vypravuje Chelčický, jehož mají někteří naši liberalističtí mužové za velikého učence a filosofa, a pp. docenti katolík Václav Novotný a Jaroslav Vlček za většího theologa, nežli Jana Husa, převelice žalostivě v tento způsob: »Zatím císař jeden uvěřiv v Krista podal zboží, cti a chvály tohoto světa tiem kněžím z lesa: již bez pochyby ustrašilým a v duchu zemdleným. Nebo by v tom knieží, kterýž tak z rychla čest svieta přijal, horlivosť milosti apoštolské, viera živá a nepochybná byla: kterakby slávu ciesaře pohanského na se vzal a v ní všel, vida před sebou příklad Spasitele svého, život pokorný, pracovitý, bolestný . . . a u vieci světské se nepletl a své apoštoly od světa odvolal, v chudobě, práci a v puzeních nepříznivých je ustavil a chudobu jim přikázal. Pročež to vše pominutí kněži, náměstku jejich, vstúpili v čest a slávu ciesařskou a zvelebenu býti podle světa nade všecky lidi, to jest muselo býti veliké spaní nevěry a omráčení slepoty v tak zpětný život Kristu, uvaliti se v vůli, pohanuov . . . A ten kniez přijav (císaře Konstantina) u vieru, není by jej naučil ponížení Kristovu. Ale jest zjevno, že císař naučil zvelebení pohanských králuov a odsaudil jej daleko od pokory a chudoby Kristovy. Protož v tom takovém spaní hlas slyšán jest: Dnes jest vlit jed v Cierkev svatú. A tuť koukol rozsat od ďábla mezi pšenici v tom spaní, hluboce se a široce zakořenil a mnohé syny zlostné zrodil ve mnoho set letech. Nebo z toho pořádku jedovatého nižádný papež nechce chudoby a pokory Kristovy nésti, ale panství a chválu králů pozemských. A po niem též biskupové a farářové chtie mieti dědiny, platy i s jiným lakomstvím. A tak všickni kněží i zákonníci v zboží a panství vešli jsú. A zatím kázaní, pravé čtení opustili jsú, a odstoupivše od zákona Božího obrátili jsú v lež, básnie a ustavenie lidská, a zákony své přieliš rozmnožili, a tiem jsú otrávili sviet jedem smrtelným, a ustavili jsú množství hřiešníkuov . . . A tak divno není, že celá obec zašla jest v ohavenstvie podobná pohanóm . . . Všecko množství obrátilo se v kúkol . . . Jedva muž nalezeno býti několik zrnec pšenice.[26])

K tvrzení, že Cierkev Boží vzala za své za dnů Sylvestra papeže, vrací se Chelčický opět a opět, dobře věda, že jest to základ jeho nauky a jaksi omluva jeho vzpoury a jeho fanatického řádění naproti Bohem samým položeným řádům církevním. Ve svém spisu »Sieť viery« takto píše: Zavrhše tu chudobu (apoštolskou) přijali jsú panství a čest císařskú; ano výše nad

[26]) Chelčický. Kniha výkladuov. Ned. VII. po narození.

císařskú za vieru přikázání Kristova . . . A když jest to ten kněz (Sylvester) snadně a směle učinil, muselo to býti z velikého trápenie sna a zatmění srdce, aby se pokusil po té zbědnosti o takové povýšení a zvelebení na světě. Prve v jamách, skalách . . . se kryli pro jméno Kristovo. Než potom, ano císař jeho vodě: vsadě jeho na bělú kobylu, nebo nechť jest bielý kůň, vždy jest zle bylo . . . V Římě běžali jsú na tento div řkúce: Papa, papa, co je to? Ano císař osedlav kůň, i vodě se s ním po městě . . . Tím byla ta sieť Petrova velmi zedrána, když jsta se dva velryby hrozná v té sieti obracela: tehda jsta ji tak zedrala: že jest jí málo co v celosť zůstalo.« [27])

Když se však toto pustošení v Církvi dálo, oddělil prý se Petr Valdo od Sylvestra, aby opět žil se svými přívrženci po jamách a po skalách v pokoře a chudobě Kristově. Než Chelčický zapomenul svým šerým Bratřím vyložiti, jaké as osudy měla tato od obecné Církve odtržená církvička, a zdali se zachovala ve své ryzotě, v pravé víře, v chudobě a pokoře Kristově až k jeho dobám.

Tato povídka byla snad u příčině, že Jednota Bratří českých se tak snažně dotazovala, zda-li by to prvotné učení křesťanské se nenalezalo u Valdenských? Avšak přesvědčila se, jak se nám vypravuje, že ani u nich nelze pravdy nalézti.

O této pěkné povídce nemá Hus ničehož ve svých spisech českých a latinských, ani jeho pravzor M. Jan Viklif.

Přes to však musíme říci, že jsou Viklif, Hus i Chelčický v překrásné harmonii stran toho, že katolická Církev odpadla od Krista Pána, že k němu nevede, ale spíše od něho odvádí, že Církev katolická jest synagoga satanášova, hrádek zlosynů, že je všecka zpustošena, pravou ohavností a zpuštění.

Avšak pokud se jedná o katolickou Církev, není ovšem mezi těmito reformatory, zvlášť však mezi Viklifem a Chelčickým, sporu nižádného, *odpor začíná stran výměru o Církvi.* Viklif ovšem stále tvrdí, že jest Církev sbor předřízených pouze, že tudíž ta viditelná Římsko-katolická Církev není Církví Kristovou. Tak dí ihned na počátku spisu svého »de Ecclesia«. »Ecclesia est congregatio omnium praedestinatorum.« Církev jest sbor všech předzřízených.[28]) A opět dává Viklif týž výměr o Církvi, [29]) a praví, že slove Církev domem, kterýž určen k tomu, aby se lidé do něho scházeli (I. Cor. 11, 22), tak prý se rozdělují částečné církve, jako metropolitní kathedrální, farní, oratoria a kaple. Tak rozlišují také Církev Římskou, jako je církví papež se svými kardinály. Avšak v nejvlastnějším smyslu sluje prý Církev ta, kteráž jest sbor všech předzřízených, a podle toho sluje ona mystickým tělem Páně, choť Kristova a království nebeské. »Tertio vero sumitur Ecclesia propriissime pro universitate praedestinatorum, et ita vocatur corpus Chrysti mysticum, sponsa Christi et regnum coelorum.« [30]) Avšak v tomto výměru o Církvi není Viklif Pro-

[27]) Sieť Viery, I, 14.
[28]) De Eccl. Cap. 1.
[29]) De civili Dom. Cap. 39.
[30]) S touto naukou Viklifovou se potkáváme také u M. Jana Husa doslovně v jeho druhé synodalní řeči v r. 1405 konané, což je patrným důkazem, že tehdáž znal spis Viklifův »de Civili Dominio«, kterýž se deviacemi stran society církevní i státní jen hemží.

tivou Chelčického, neboť Chelčický dává totožný výměr o Církvi, když praví: »(Církev) jest sbor všech vyvolených svatých«.[31]) »To království jest Církev, jenž jest sbor vyvolených Božích k věčnému spasení.«[32])

A opět: »Církev jest sbor všech vyvolených svatých od prvního až do posledního.«[33]) A tak jinde. Zde tedy není Viklif Protivou Chelčického, ač Viklif mnohé nerozumy v traktatu svém o Církvi umístil, jichž bychom marně hledali ve spisech Chelčického. Tak tvrdil na př. Viklif, *že každý předzřízený sám jest Církví, tak že jest tolik částečných Církví, kolik jest předzřízených*, neboť když vylíčil, že se dělí Církev do tří částí, připojuje: «Licet quotlibet sint particulares ecclesiae, quot sunt homines praedestinati.«[34]) Ve spisech Chelčického bychom také marně hledali nemoudrého tvrzení Viklifova, že lidské pokolení jest jedním člověkem, jenž jest z části předzřízen a z části předzvěděn, z části spasen a z části vykoupen a z části zatracen, ale ten člověk prý není Církví, protože k jednotě se nevyhnutelně vyžaduje jednota ve hlavě. »Conceditur, quod homo, qui est genus humanum, est partim praescitus et partim pradestinatus, et sic tempore suo partim salvetus, partim dampnatus, sed ille non est Ecclesia, quia ad unitatem requiritur unitas capitis« II. Cor. 6, 15. »Duae conventio Christi ad Belial?«[35])

Viklif není také Protivou Chelčického v nauce, že se nevchází do Církve křtem, ale pouze vyvolením Božím, což jest nezbytným důsledkem učení, že jest Církev sbor pouze vyvolených. Předzřízení však není úkonem lidským, ale úradou věčného Boha, není úkonem časným, ale věčným, není úkonem na vůli lidské závislým, ale výlučně Božím. A z toho opět jde učení Viklifovo a jeho nekritických žáků Jana Husi a Chelčického, že žádný o sobě neví, ani o jiném, že by byl údem Církve Páně, jako nemůže nižádný o sobě nebo o jiném tvrditi, že by byl z počtu vyvolených.

Oba, i Viklif i Chelčický věří, že nikdo z těch, kdož jsou předzvědění, není údem Církve Kristovy, neboť ona je, jak Viklif i Chelčický nesčíslněkráte vypravují, sbor předzřízených pouze.

Avšak i bojující Církev, nebo-li ta, která zde na zemi ku branám věčným putuje, jest sbor předzřízených pouze, a i do té se nevchází křtem, jak učí Viklif, jakož víme ze slov Páně, a z prakse apoštolské a napotomní Církve, ale pouze a jedině volbou věčného Boha, čili vyvolením.

V těchto všech věcech nejsou si na odpor Viklif, ani Hus, ani *Chelčický; avšak Protivou Chelčického začíná býti Viklif při rozboru dálším o Církvi. On totiž dělí Církev bojující do tří částek. Jedna z nich prý je duchovenstvo, kteréž jest k tomu po-*

---

[31]) Postilla. Neděle VII. po sv. Trojici.
[32]) Neděle VIII. po Narození.
[33]) Neděle XX. po sv. Trojici.
[34]) Viklif. De Ecc. Cap. 1.
[35]) Já jsem si dovolil v jednom svém spisu doložiti, že toto učení Viklifovo, a jeho otrockého a nekritického žáka M. Jana Husi, jest jak nekřesťanské, tak i nehistorické.

voláno, aby přesněji šetřilo přikázání Páně a následovalo ho v pokoře a v chudobě; druhá prý jsou velmožové, kteříž prý jsou náměstkové Božství Páně, kdežto prý jsou kněží náměstkové člověčenství Pána Ježíše, a oni velmožové (králové, páni a rytíři) mají prý ten úkol, aby hájili zákona Božího. Třetí částka Církve bojující zavírá prý v sobě obecný lid, dělníky, obchodníky a rolníky. A tato částka Církve jest prý nejposlednější, a její úlohou je, aby o obě částky prvější se starala a je živila. Viklif toto rozdělení Církve bojující do tří částek odvozuje přímo z Boha, jakoby ono bylo původu Božího rovně tak, jako jest Církev vyšlá bezprostředně z rukou Božích. Ano, Viklif, aby této své náuce dodal zvláštního lesku, uvádí slova samého Krista Pána, jichž Spasitel nikdy nemluvil, a tvrdí, že on sám takto roztřídil bojující Církev na zemi. »Dividebam autem meam militantem Ecclesiam in tres partes, quarum prima Foret clerus meus, qui vocantur sacerdotes Christi, qui me instar apostolorum propinquius sequerentur, et sic ad qnimantum eos in humilitate viverent de eleemosynis instar mei. a . . Secunda pars meae militantis Ecclesiae Forent domini temporales, qui debent esse viccarii Deitatis . . . Sacerdos autem, qui secundum humilitatem et pauperiem debent procedere, est vicarius humanitatis Domini nostri Jesu Christi. Et hii secundum quotentiam regulatam debent hii defendere legem Dei. Nam titulo istius servitii tenent de Christo lancuam capitali domine, qui quid habent. Tertia pars militantis Ecclesiae sunt vulgares, qui in operarios, mercantes, et iconomos multipliciter sunt divisi. Ista autem tertia pars et infima ut Fundamentum sustinet duas partes alias in corporalibus necesariis vitae. [35])

* POKRAČOVÁNÍ. *

Zákon příčinnosti a účelnosť v přírodě.

Píše **Tomáš Pícha.***)

Nynější přírodověda, holdujíc názoru atomisticko-mechanickému, vychází z té zásady, že všechny zjevy přírodní sluší vykládati dle zákona příčinnosti. Příčinnosť stala se základem všeho zpytování přírody. »Všechny změny dějí se podle zákona příčinnosti, nic se neděje bez příčiny« — toť heslo nynější přírodovědy. Mezi příčinou a účinem jest svazek nutný, nutná spojitosť, tak že vysvětliti úkaz není nic jiného, než převésti jej na úkazy jiné, z nichž příčinnosť jeho nutně následuje. Úkaz pak sluší považovati za vysvětlený, když se nám podařilo převésti jej na příčiny, ze kterých nutně následuje. Jest tomu jako na stroji. I říkáme tomuto spojení příčiny s účinem mechanismus a vy-

[35]) Dialogus. Cap. 1.

světlování po zásadě příčinnosti nazýváme mechanistickým. Jen z takového vysvětlování buduje prý se věda, neboť jen odhalení mechanického průběhu jest prý pravým vysvětlením.

Nelze upříti, že vysvětlování po zásadě příčinnosti velmi platné služby prokázalo astronomii, chemii a fysice vůbec, a že se skvělých výsledků v oborech těchto dodělalo. Ono též hoví obecné zásadě v příčině bádání, jež zní: Příčiny nemají se bez potřeby rozmnožovati, nýbrž co možná redukovati. Kdežto na př. v astronomii k vysvětlení zjevů potřebovalo se dříve množství sil, *Newton* převedl vše na gravitaci.

Tyto skvělé výsledky, jichž se mechanistické vysvětlování dodělalo na poli neústrojné přírody, měly za následek, že zásada mechanistického vysvětlování rozšířila se i na zjevy ústrojné přírody. Heslem pak se stalo: Půda mechaniky nemá se nikde opouštěti; výsada, vysvětlovati vše mechanisticky, jest neobmezena. Proč by se zákon mechaniky nemohl rozšířiti též na organismy? Vždyť v organismech není žádných jiných základních látek než v tělech organických. Neboť zvířata i rostliny, analysujeme-li je chemicky, jeví jednoduché prvky anorganické přírody. Jsou-li však látky obou říší stejné, musí též síly býti stejného druhu. A poněvadž platnosť fysikálně-chemických sil a zákonů jest všeobecná, universální, nepovstávají a nevyvinují se organické bytosti žádnými jinými silami než všeobecně fisikálně-chemickými. Podle *R. Lotze-a* jest organická bytosť v určitou formu spojený mechanismus, životní děje neliší se od fysikálních principialním rozdílem, nýbrž uspořádáním. Dle *Schwanna* pak v organismu nepůsobí nějaká síla dle určité idee, nýbrž organismus povstává slepými zákony nutnosti, silami danými existencí hmoty. (Živa 1897., p. 170.).

Nemůžeme-li všecky zjevy životní mechanicko-kausalně vysvětliti, spočívá prý to v bezměrné rozmanitosti a spletitosti organických sloučenin, a nemůžeme-li chemické procesy, jež se v živých organismech dějí, napodobiti, jest toho příčinou, že neznáme podmínek, jež k tomu nutny jsou.

Principem mechanismu zmocnil se člověk panství nad hmotou a přírodou vůbec. Jinak bylo dříve. Dřívější pojímání zjevů přírodních, zejména životních, bylo teleologické, účeloslovné. Ale na teleologickém základě nedá se žádná věda o přírodě vůbec a o organických bytostech zvlášť zbudovati. Teleologické pojímání přírody končí idealem nejdokonalejší bytosti, Boha, a to právě jest důkazem, že teleologické pojímání přírody nepatří do přírodovědy, jelikož tím zaváděna by byla do přírodovědy theosofie, tím by se přípouštělo jaksi oduševňování hmoty a celé přírody, jako se dělo ve středověku. Kdežto my při vysvětlování řídíme se příčinami účinnými (causa efficiens), řídili se oni příčinami účelnými (c. finalis); kdežto my se ptáme: proč to jest, ptali oni se: k čemu to jest. Ale účelné příčiny nevysvětlují. Proto každý, kdož se přičinil o vyloučení teleologie z přírodovědy a o zavedení principu mechaniky do přírodního bádání, velikou má zásluhu o přírodovědu, větší, než kdyby byl sestrojil nejduchaplnější důkazy teleologické.

Tak hlásají nynější stoupenci atomisticko-mechanistického názoru. *Darvin* veleben jest jakožto *Koperník* ústrojné přírody, že teleologii z přírodovědy odstranil a zavedl zákon příčinnosti. Než *Darwin* není první v té příčině, před ním učinil to již *Kant.* Ten odstranil teleologii z přírodovědy, uče, že všechno vysvětlování v přírodě má se díti toliko po zásadě příčinnosti, mechanisticky, a že účel jest záhadou teleologickou.

Ale ani *Kant* nebyl první, jenž vyloučil teleologii z přírodního bádání. Neboť, jdeme-li dále zpět, shledáme, že před *Kantem* byl to *Descartes,* jenž učil, že při vysvětlování úkazů přírodních musí býti všecky teleologické směry vyloučeny, a že musíme míti zření jen k čisté kausalitě. Z pohyblivosti a dělitelnosti hmoty následují prý všecky přírodní úkazy. Ovšem, on dospěl k tomuto názoru abstrakcí, upřev hmotě veškeru působnosť a ponechav jí jedině trpnosť a prostornosť, a poněvadž prostornosť jest předmětem názoru mathematického, proto musíme prý hleděti celou přírodu přivésti pod vzorec mathematický. Všecky zjevy jsou jen jevy hybu, celý vesmír jest mechanické ústrojí, v němž se vše dle zákonů hybu děje. Zákony ty se však dají mathematicky vyložit jako v theoretické mechanice. — Účel jeho byl, vyloučit z přírody veškeru činnosť a učinit Boha jedinou příčinou všeho.

Darwinova zásluha, pro kterou nazýván *Koperníkem* ústrojné přírody, spočívá hlavně a především v tom, že pošinul princip mechaniky ještě dále, uživ zákona kausality též na povstání organických druhů a jich účelného zařízení. Před ním zpytovalo se též dle kausality, ale jen co se týče jednotlivce, co se druhů týče, o původu jich se nezpytovalo. On však sebral v jedno, co již před ním známo bylo a spojil to v nexus causalis a tím způsobil reakci proti dosavadnímu názoru. »Dřívější teleologický názor světový, — píše *Dr. V. Kurz* — pohlížel na ústrojí zvířat a rostlin se stanoviska účelnosti. *Darwin* zavedl do přírody princip příčinnosti . . . Čemu se dříve obdivovali pro nápadnou účelnosť, to nyní vykládáme jakožto mechanickou nutnosť, vyplývající z boje o život . . .« (Ottův Slovník Naučný VII. p. 62.). — »To jest oprávněný triumf darvinismu, — dí *Paulsen* — že liknavému rozumu (ignava ratio) obor, na nějž on jakožto na svůj vlastní pohlížel, obor životních zjevů, uchvátil a bádání na nové cestě otevřel.« (*Gutberlet,* Naturphilosophie 1894, p. 86.). — »Přírodověda — dí opět *Paulsen,* — nemůže a nedá se se své cesty zpět svésti, aby čistě fysikální vysvětlování všech zjevů přírodních hledala . . . Proto bude filosofie, která na tom trvá, že jisté přírodní pochody nemohou zcela fysikálně vysvětleny býti, nýbrž že činí přijetí působení metafysického principu neb nějakého supranaturalního agens nutným, přírodovědu za nesmířitelnou protivnici míti. V míru může s ní žíti, když se zásadně vměšování se v kausální vysvětlování zjevů přírodních zdrží a nechá přírodovědu její cestou pokojně kráčeti.« (L. c. p. 87.). — »Ani náboženství, ani filosofie nemají zájmu na obhajování teleologie . . . Evangelium jest a nemá žádného systemu kosmologie a biologie, jest to kázaní o království Božím, jež se v srdci a životě lidí uskutečniti má. Nespoléhá na nevysvětlitelné přírodní události a divy, nýbrž na zkušenosti srdce, jež v něm pokoj a blaženost nalézá.« (L. c.

p. 86.). — U nás o poměru darwinismu k náboženství vyslovil se již před 26 roky *Dr. J. Durdík* ve spise svém: »O pokroku přírodních věd« ve článku »O nauce Darwinově«. Theorie *Darwinova* prý se pravého jádra náboženství nikterak netýká. »Což jest kdesi snad vysloveno, — dí — že křesťanství visí na měnlivosti druhů? . . . Zvracuje se tím snad zákon lásky a lidskosti? . . . Proč by ale jakákoli mythologie měla býti j e š t ě n á m instancí vědeckou?« (p. 232.). Učení to (nauka *Darwinova*) zapudilo výpomoc »stvoření« . . . Dříve zbývalo jen jedno útočiště: zázrak; tento náhlý, bezpříčinný skok v přírodě jest koncem zpytování, které právě hledá příčiny« (p. 226.).

Jak ze všeho, co tuto předesláno, patrno, nynější přírodověda účelnosti v přírodě neuznává. Ale jak jest to možno, bude se mnohý tázati, vždyť přec v přírodě účelnosť jest příliš do očí bijící, než aby ji bylo možno popříti?! — Než musíme věci dobře rozuměti. Nynější přírodověda uznává účelnosť v přírodovědě též, ale nikoli ve smyslu názoru teleologického, co účelnosť úmyslnou, činitelem mimo přírodu jsoucím, metafysickým, provedenou a řízenou, nýbrž mechanickými činiteli přírodními povstalou.

A nyní přihlédněme blíže, jak se nám kausální mechanika osvědčuje při vysvětlování účelných zjevů přírodních, zvláště životních.

Mechanická theorie má pravdu, že v organické přírodě jiných látek není než v anorganické, a že žádné jiné síly zde nevládnou než fysikálně-chemické. Ale vysvětlí se tím původ a individuální vývoj organismu? Jest organismus jen pouhým komplexem chemických látek a nositelem fysikálních sil? Mohou síly tyto býti důvodem vznikání a individuálního vývoje organismu a činným projevem života, čili jinými slovy: mohou síly tyto býti principem organisace a činného projevu života?

Každý organismus záleží v jednotě rozličných částí, které se vespolek podmiňují a navzájem na sebe působí. Každá část organismu jest výsledkem ostatních částí a zase jejich prostředkem, tak že žádná část neb orgán neodvisle od ostatních pro sebe býti nemůže. Každý orgán jest s druhým orgánem sloučen prostředečně a účelně, každá část jest k vůli jiné. Srdce na př. netluče samo sebou a pro sebe, nýbrž jest ve své činnosti od ostatních orgánů odvislé, bez jejich součinnosti nemohlo by funkciovati, a naopak všecky ostatní orgány jím podmíněny jsou. Právě proto, že organismus jeví účelnosť tak zřejmou, byl vždy teleologicky pojímán, a tudíž vývoj jeho ještě jinými činiteli, než pouze mechanickými, vysvětlován a to tím spíše, poněvadž se seznalo, že mnohé zjevy v organismu nenáleží zákonům mechanického světa.

Empirický podklad každého organismu tvoří zárodek čili zárodeční buňka. Zárodek jest východiskem organického vývoje. Organický vývoj však uskutečňuje plán a realisuje system účelů. Avšak co jest agens tohoto vývoje? Plán neb účelná idea není tímto hýbajícím a dirigujícím činitelem. Jedna buňka přenáší pohyb života na druhou, avšak toto přenášení života jest něco více než pouze mechanický pohyb částek hmotných. A pak buňky samy nejsou poslední resp. první centra života, nýbrž konstituující je organické molekuly, jež opět samy tvořeny jsou složitými

systemy atomů. Buňka — dle *Brueckého* — není jednoduchý schematický stroj pro diffusi, nýbrž mikroorganismus velice umělé stavby a velice složitých výkonů. (Živa 1897. p. 165.) »Dosud nelze — praví *Hans Driesch* — ani jediného hmotného děje v buňce chemicky ani jediného energitického děje fysikálně pochopiti, totiž podříditi zákonům známým. Nedovedeme ještě pochopiti ústrojnou výměnu energie fysikální.« (Živa 1897, p. 167.)

Úlohou chemie sice jest, to nesčetné spojení různých atomů v molekuly organické vypátrati, ale vypátráním tím není záhadný vývoj organismu a činný projev života vyšetřen. V zárodeční buňce jest budoucí organismus zvláštní konstellací, určitým systematickým uspořádáním atomů založen. Tento původní system atomů přibíráním látky a příslušnými chemicko-fysikálními vlivy okolí se rozšiřuje, účelně differencuje a tak rozličné formy vývojové sukcessivně na sebe béře. Odkud však toto zvláštní systematické uspořádání a přiměřený, účelný pohyb v zárodeční buňce? Od vnějších fysicko-chemických podnětů pocházeti nemůže, poněvadž za těchže vnějších podnětů zároveň zcela různé bytosti se vyvíjejí. Nesmíme másti příčinu působící s příčinou pouze podnět dávající. Z vejce na př. působením tepla vyvine se kuře. Teplota však nemůže býti považována za vlastní příčinu povstání kuřete, teplota jest jen příčinou vývoj kuřete podněcující čili podmínkou, za které vývoj počíná a dále pokračuje, jako vůbec každý chemický proces jen za určité teploty počíná. Známe-li podnět čili podmínku, neznáme ještě vlastní příčinu vývoj působící. — Ze vzájemného působení mrtvých, anorganických látek dle všeobecných fysikálně-chemických zákonů nevzejde žádné zvláštní, života schopné organické spojení, nýbrž vždy jen něco neorganického. Musí tedy přistoupiti ještě zvláštní příčina, jíž by látky v ono zvláštní systematicky-organické sloučenství a pohyb v zárodeční buňce uvedeny byly. Jaká jest to však příčina? Té příčiny neprohlédáme. Víme pouze, že příčina ta zákony mrtvé přírody neruší, nýbrž je sobě pouze podrobuje, je ovládá a v činnosť organickou modifikuje.

Stavební dílo povstává tím, že kameny silami fysikálními dodávají se na místo svého určení a silami fysikálními vespolek se pojí. Pozorujeme-li dráhu, kterou každý kámen vykonati musí, aby se dostal na místo příslušné, můžeme vypočísti i sílu, která nutna jest k tomu, aby kámen byl vyzdvižen a na patřičné místo dopraven. Může se sice říci: Z těchto kamenů a těmito fysikálními silami povstala budova. Avšak povstala ve skutečnosti jen těmito mechanickými příčinami? Aby stavební dílo povstati mohlo, potřebí jest plánu. Jen účelná uspořádanosť kamenů činí stavební dílo, a této účelné uspořádanosti příčinou jest plán. Plán určuje, jaký tvar stavební dílo míti má, plán jest příčinou, že tolik a tak utvářených kamenů do takové a ne jiné polohy uvedeno bylo. Avšak plán předpokládá stavitele.

Účelné uspořádání atomů činí organismus. Affinita atomů v organismu jest táž, jako atomů mimo organismus; avšak v organismu působí affinita nanejvýš účelně. Jedině a pouze silami fysikálními, avšak účelně, dle určitého plánu pohybovány jsou

atomy, aby vytvořily organickou molekulu. Jen v určitých dimensích usazují se stejnotvárné molekuly k sobě a jen v takovém pořádku, že na určitých místech povstávají jen zcela určité buňky a určité organické útvary, jichž organismus k sebezachování potřebuje. Zkrátka, celá práce atomů a molekul jest ve službě jednoho plánu, jenž vždy na něco budoucího, na zachování a ochranu individua a jeho potomků vypočítán jest. V pupě motýlově na př. pracují molekuly k tomu, aby vytvořily křídla, nohy, sosák, jichž se teprve po týdnech neb měsících užívati bude. Kdo zde může popírati účelosměrnosť? »Fysik a chemik může vyloučit všechnu účelnosť zjevů, jež studuje, fysiolog však nucen jest přiznati harmonickou finalitu, napřed stavenou účelnosť v tělech ústrojných« — tak soudí nejpřednější a nejslavnější fysiolog francouzský *Claude Bernard*. (Živa 1897, p. 232.)

Kdo jest však tímto uměleckým činitelem, jenž uvnitř organismu vše účelně pořádá a řídí, jenž všeobecné zákony neruší, nýbrž jen je ovládá a v účelnou činnost organickou modifikuje, jenž stavbu organisace od prvních počátků t. j. ze stadia embryonálního až k jejímu ukončení v hotovém druhu organickém vede a jenž působí, že všecky části organismu vespolek se podmiňují a navzájem na sebe působí, takže spojeny jsou vespolek prostředečně i účelně, a jenž i příčinou činného projevu života jest? Tohoto umělce-konstruktéra nazýváme životním principem. Co jest a v čem záleží tento životní princip? V organismech prý jiných látek není, než v anorganické přírodě a žádné jiné síly nepůsobí než fysikálně-chemické. Možno však životní princip převésti v aequivalenci se silami hmotou danými, se silami fysikálně-chemickými? Vystačí zde úplně kausální mechanika, aby individuální organický vývoj, činný projev života a fysiologickou účelnosť vůbec čistě mechanickými příčinami vysvětlila?! Mechanistické vyvětlování bylo by dostatečným, kdyby příčinný důvod pro tento životní princip udán býti mohl, a kdyby jasným učiněno bylo, kterak se tento princip organickým tvorům sděluje. — A pak prý jest neomezena výsada, vše mechanisticky vysvětlovati!

Přejděme nyní ke konkretním případům účelnosti v přírodě.

Dle mechanické theorie úkaz považujeme za vysvětlený, když se nám podařilo, převésti jej na příčiny, ze kterých nutně následuje. Mezi příčinou a účinem jest tedy nutná spojitosť, tak že, jakmile se zjeví příčina, musí nutně zjeviti se i této příčině adaequatní účin. Mechanicko-kausalně jest tedy zjev nějaký vysvětlený, když se nám souvislosť mezi příčinou a účinem jakožto nutná zřejmě a jasně jeví. — Veškerou účelnosť v přírodě sluší prý mechanicko-kausálně vysvětlovati, poněvadž ona prý povstala a povstává pouze mechanickými příčinami.

Říkává se, že kdo chce o nějaké věci něco pro et contra pronášeti, musí jíti ku pramenům. Nuže tedy, pojďme ku pramenům. Mějme na př. zření ku zjevům tropismů. Známo, že kořínky zárodků rostlinných při klíčení tíhnou vždy dolů, směrem k zemi, dělohy pak vzhůru, třeba že semeno při klíčení nacházelo se v obrácené poloze, t. j. kořínkem nahoru. Kdybychom na př. fazol obecný čili bob zasadili tak, že by kořínek při klíčení obrácen byl vzhůru, tedy konec jeho obloukem obrátí se dolů do

vnitř půdy. Zjev ten jest každému znám. Vidíváme jej častěji na poli osetém hrachem, kde jednotlivá zrnka hrachu na povrchu zůstala. V úkaze tom jeví se patrná účelnosť. Avšak jaký jest pro to vnitřní důvod? Jaká mechanická příčina jej působí? Přítažlivosť vlhkých, potravu obsahujících látek zemních to nemůže býti, poněvadž zárodkový kořínek v stadiu tomto přijímá potravu z obalu semenního. Tíže země sama nemůže ohyb ten způsobiti, aspoň celý pochod sama nemůže vysvětliti, poněvadž i dělohy jsou tíži vydány a přec přemáhají tíži a snaží se dostati se vzhůru. Jak lze tuto účelnosť mechanicko-kausalně vysvětliti? — Námaha, chtíti čistě mechanisticky směry vzrůstu vysvětliti, jest marna. Příčinami čistě mechanickými nedokáže se, proč jedny orgány jsou positivně, druhé negativně, jiné transversálně geotropické.

Pozorujme dále citlivosť kořínku. Narazí-li kořínek ve svém vzrůstu špičkou na tvrdý předmět nebo pevnější půdu, ihned se obrátí a dá se jiným směrem, kde nalézá méně odporu. Obsahuje-li půda na jedné straně více vlhkosti, nakloní se kořínek ihned na tu stranu a odvrátí se od strany suché. Z té příčiny považují mnozí špičku kořene za obdobu mozku nižších zvířat. — Též tento zjev jest eminentně účelný, avšak jaký jest jeho vnitřní důvod? Jak se dá převésti na úkazy jiné, z nichž jeho příčinnosť nutně následuje. Podmínky jeho známe, příčiny však nikoli. Ne bez příčiny dí fysiolog *Möbius* o tropismech jakož i o taxích, že účelnosť jejich jest tak nápadna, že vede k myšlence, jako by tu působil nějaký intelligentní, psychický činitel. (Živa 1897, p. 166).

Že substance kořeny vytvářející sestupují dolů a substance prýty, listy, květ a semena vytvářející oproti tíži země vzhůru vystupují, jest ovšem účelné. Avšak nevíme, v jaké nutné souvislosti a spojitosti anatomická stavba kořene a anatomická stavba prýtů, listů, květů a semene s jakousi chemickou sloučeninou by býti měla. Dále nepoznáváme, proč tytéž substance ne vždy stejně oproti tíži země se chovají. Substance kořen vytvořující pohybují se dolů, ale tytéž substance, aby zárodkový kořínek v semeni vytvořily, proudí vzhůru. Zde »souvislosť kausality — jak *Sachs* dí — jest zcela neznáma.« (N. u. O. 93, 220.)

Substance prýty, květy atd. vytvářející a substance zárodkový kořínek v semeni vytvářející proudí sice vzhůru, ale obě tyto substance proudí jindy opět dolů do reservních orgánů (hlíz atd.). K otázce, proč se tak děje, odpovídá *Sachs*: »Proč tak jest, jest neznámo.« (L. c.)

Vizme dráždivosť masožravých rostlin: rosičky (*Drosera*) a mucholapky (*Dionaea*). Rostliny tyto jsou svými dráždivými a k lapání hmyzu zařízenými listy zajímavy a památny. U rosičky posázeny jsou listy na svrchní straně dlouhými chlupy, které končí kulovitou, velice lepkavou žlázkou, v níž jest obsaženo hojnosť pepsinu, a která na slunci se třpytí jako rosa. Jakmile nějaký hmyz sedne na žlázky, způsobí podráždění, a toto motorické podráždění přejde na chlupy kolem stojící, a pletivo v čepeli, a list se žlážkami počne se od kraje ku prostředku svinovati, obejme přilípnutý hmyz, žlázky přitisknou se k tělu jeho, a výživná látka působením pepsinu počne se z těla hmyzu vy-

střebávati a do pletiva listu přecházeti. Chlupy na čepeli listové jsou tak dráždivé, že kousíček vlasu asi 0·2 *mm* dlouhý a asi $^{8}/_{1000}$ *mgr.* těžký dostačí, aby nastalo schoulení listu. — U mucholapky na okraji čepele listu, jehož polovice jsou 60—90 stupňů k sobě skloněny, jest to veliký počet šídlovitých brv, které však nejsou citlivé ani k střebání způsobilé; když se však list uzavře, vloží se mezi sebe jako zuby pasti na chytání krys. Uvnitř na povrchu čepele sedí ostré, štětinkovité chlupy, a mezi nimi hojnosť přisedlých, hlavičkovitých a hvězdovitých žlázek; žlázky tyto jsou střebavým ústrojem, vylučujíce na povrchu svém slizskou, na pepsin bohatou hmotu, chlupy pak jsou sídlem dráždivosti. Nejjemnější dotknutí stačí, aby se list ihned sevřel. Usedne-li nějaký hmyz na čepel listu, ihned následkem podráždění citlivých chlupů sevrou se obě polovice. Nemajíť chloupky mucholapky lepkavé sekrece, na níž by hmyz uvázl a zadržen byl. Hmyz může tudíž jen rychlým sevřením listu lapen býti. Jakmile byl hmyz polapen, počnou žlázky hmyz vystřebávati. Když byl hmyz vystřebán, rozevře se opět list. Listy ty jsou mnohem citlivější než jazyk. — Zvláštní při tom jest, že chlupy obou rostlin vůči čisté vodě (kapkám deště) a větru nejsou citlivy. Má-li však voda nejmenší organickou, dusíkatou přimíseninu, ihned nastane činnosť.

Jak patrno, listy těchto masožravých rostlin jsou k lapání hmyzu nanejvýš účelně zařízeny. Ale jak děj podráždění a z něho následující samočinné sevření listů mechanisticky vyložiti? Jaký jest vnitřní důvod těchto dějů? Jsou to děje čistě mechanické? Možno samočinný pohyb listů následkem podráždění vysvětliti prostým fysikálním vybavením, jež se dá mechanisticky vyložiti, jako na př. mechanický pohyb při rozpuknutí se plodu pouhým dotykem? Nikoli. Podnět zjevu toho známe, ale příčina jeho jest nám hádankou. Jaká jest nutná souvislosť mezi dotykem a podrážděním? Musíme vyznati, že o tom, jak chloupky na oněch listech podnět cítí a jak na něj reagují pohybem, nevíme ničeho. Jest marné snažení, chtíti vyložit zjevy podráždění jednoduchou fysikou, — tak pronáší se *Möbius*. * DOKONČENÍ. *

Výstava katolického tisku XIX. století ve dnech 26. srpna až 1. září 1900.

Referuje **Václav S. Klatovský.**

Vysoká, černá vrata kníž. arcibisk. semináře v Praze, obyčejně celý rok pečlivě uzavřená, byla po celý týden od 26. srpna do 1. září t. r. dokořán otevřena. Po chodbách jindy tichých — zvláště za doby prázdnin — proudily po celý ten čas davy lidstva. Jednotlivci i celé hloučky a skupiny spěchali dlouhou chodbou, ozdobenou valně již poškozenými obrazy ze života sv. Ignáce z Loyoly, rovnoběžnou s Křižovnickou ulicí; uprostřed chodby odbočuje v pravo jiná, jež uvádí chodce do nádvoří v malé, půvabné sady přeměněného.

Z nádvoří je vchod do letního refektáře, kde byla výstava. Nejprve vstoupíme do malé předsíně, kdež upoutají oko dvě velká mramorová umývadla a dvoje dvéře zdobené prací štukaterskou. Vstoupíme do refektáře, který svou velikostí — zaujímať prostoru celého jednoho křídla kollejní budovy a sáhá až do druhého patra — a vkusným ozdobením zajisté na každého příchozího působí mocným dojmem. Na mohutné klenbě jsou různé štukaterské ozdoby — zvláště spočine zrak na šestnácti allegorických postavách, značících rozličné křesťanské ctnosti. Mezi oběma vchody upoutají pozornosť obrovská hliněná kamna z r. 1762, ozdobená vypuklými obrazy sv. Františka Xav., sv. Ignáce a jiných čtyř světců z Tovaryštva Ježíšova. Nad kamny vymalován je na stěně obraz Krista Pána v Bethanii u Lazara, Marie a Marty. Na druhém konci zaujímá celou stěnu až ku klenbě veliký obraz na plátně, představující svatbu v Káni gallilejské, jejž maloval řeholní bratr, jesuita Touš r. 1710 — letopočet je na obojku psa v levém rohu.*) Pod tímto obrazem visela po dobu výstavy zdařilá podobizna našeho nejdůstojnějšího arcipastýře, Jeho knížecí-arcibiskupské Milosti Lva svobodného pána Skrbenského z Hříště, vkusně dekorovaná a ozdobená květinami, jež ochotně zapůjčily Školské sestry ze semináře.

Výstava sama otevřena byla v neděli, dne 26. srpna o 2 hod. odpolední za veliké účasti.

Na řečniště vstoupil dp. P. Karel Burián z rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou a za hlubokého ticha a napjatého očekávání otevřel výstavu katolického tisku XIX. století následující vzletnou řečí:

Velectěné shromáždění!

Čestný úkol vznesla na mne literární sekce Družstva »Vlasť«, abych na místě úlohy této hodnějšího a povolanějšího, ale tou dobou, bohužel, onemocnělého c. k. profesora dra. M. Kováře, zahájil výstavu katolického tisku za století právě minulé. Čině povinnosť svoji, vítám Vás vroucně na tomto místě výstavním, které oživlo nenadále, mrtvou, abych tak řekl, literou.

Stoly tohoto knížecího-arcibiskupského refektáře zvyklé na šíji své nésti pokrmy tělesné, obtíženy jsou tentokráte sladkým břemenem stravy duševní, a nejeden spisovatel, jenž za doby theologických studií v těchto prostorách osvěžoval mdlé síly svého těla, dnes na témže místě sebe sama duším dává za pokrm.

Literární sekce uspořádala výstavu československého katol. tisku za celé století, u jehož hrobu právě stojíme, prvou to výstavu toho druhu u nás.

De mortuis nihil nisi bene, ale dodávám: sed vere.

Chtěli-li bychom o uplynulém století jen dobré říci, sami sobě bychom byli v neprospěch, a proto promluvme o něm tak, jak jest to i pravdivé, a tažme se, jaká je smrť »osvíceného (?!) věku?« Podle smrti pozná se i život, neboť jak si kdo ustele, tak si i uléhá, a finis coronat opus.

*) Viz Frant. Ekert: »Posvátná místa král. hlavního města Prahy«, sv. I., str. 374.

Hrob, do něhož 19. století klade marasmem zsinalé údy své, kouří krví. Ano, do krve, do krve lidské, do krve svojí klade tento věk k smrti znavenou hlavu svou. A co se stalo? Hyne snad vraždou či do konce snad sebevraždou toto století?

Velectěné shromáždění, odpovídám: vraždou i sebevraždou! Jak se to vezme! Naplnilo sice přirozeně svých sto fysických let, ale v duchovním, přeneseném smyslu lze mluviti o obojím způsobu výše řečené smrti. Nejsem nikterak pesimistou, ale ani nejnadšenější optimista neupře fakta, že věk tento uléhá do krve nevinné. Pravím: nevinné! Snad každý věk tak neblaze umíral; vraždy osob nejvznešenějších ze msty, žárlivosti, ctižádostivosti a podobných podnětů, války za víru, vlasť, právo a spravedlnosť táhnou se jako rudé vlákno všemi dějinami, ale vraždy osob jen proto, že to byly osoby jiného povolání, jiného posvěcení, vraždy autority, války z hmotných popudů, ziskuchtivosti a p. budou na vždy neblahým pomníkem na rově zašlého století. A protože století toto takové vrahy zplodilo, jest jejich matkou, zabíjejí tedy dítky svoji matku: umírá morální vraždou. Ale matka nejen rodí, ale také vychovává své dítky. A protože svých dítek lépe nevedla, protože místo mateřského mléka otravovala je duchovním jedem, jejich přirozenosti nenapravovala, vášním a náruživostem uzdu popouštěla, svobodu v nevázanosť pěstovala, kula sama na sebe smrtící zbraň, vraždila znenáhlu sama sebe a dopouštěla se tudíž nevědomky i vědomky morální sebevraždy.

V této otravě a tomto duchovním vraždění byl ovšem věku minulému nejvěrnějším a nejvydatnějším služebníkem — tisk.

Je věru bolestno vzpomenouti, že v době, kdy tolik duchovní síly, t. j. intelligence přibylo, a tato tolika sil přírodních se zmocnila, tak málo bylo sklizeno do mravní stodoly člověčenstva, že tolik málo blahobytu hmotného i duchovního, tolik nespokojenosti, tolik zoufalého jednání!

To jsou fakta, nad nimiž s úžasem, nevědouce si rady, stojí činitelé vyššího řádu, fakta, jejichž žalostné účinky pociťují národové, společnosti, státy a stát v miniatuře t. j. rodina, jakož i jednotlivci.

Leč, namítne mi snad mnohý z velectěného shromáždění, kam s tou řečí při zahájení výstavy československého katolického tisku?

Velectěné shromáždění, žijíce v tomto ovzduší chorobného, nervosního, dekadentního věku, přehlédněte řady vystavené zde katolické literatury, od kolébky tohoto století až po naši dobu, pročtěte aneb v duchu si oživte, co již četli jste v těchto svazcích, knihách, časopisech a brožurách, a řekněte bez obalu a přímo: Zavinil tento duch, jímž provanuty jsou stránky těchto děl, zavinil on tyto tak žalostné poměry náboženské, politické, socialní a umělecké? A k této otázce odpověděti musíte rozhodným: »Nikoliv!« Četba prodchnuta duchem Kristovým, křesťanským, nebyla s to, aby zavinila tento bankrot hmotný i duševní, ovšem aspoň u nás.

Celý svět vidí, že dále tak býti nemůže, a kdo nápravy si přejí, ať filosofové, učenci, politikové, sociologové, vše horečně k tomu pracuje, aby poměry tyto se zlepšily, lámou si hlavy,

vytahují staré folianty a zkouší nejrůznější prostředky, hlavně rozumové, k regeneraci člověčenstva. Ale, pánové, marné vaše snahy, pokud nesáhnete po oné zlaté knize, v níž obsaženo jest učení, jež jednou již zreformovalo pohanský svět, v níž máte nejstručnější a zároveň nejdůkladnější a nejspolehlivější zákonník pouze o desíti paragrafech t. j. o desíti Božích přikázáních, a chcete-li ještě snáze si je zapamatovati, shrňte si je ve články dva, jež zní: »Miluj Boha nade všecko, a bližního jako sebe sama«. Dokud tyto zásady nebudou prováděny v životě veřejném i soukromém, marná práce k napravení těchto poměrů a škoda času, jímž k jiným prostředkům zbytečně se plýtvá. A tyto dvě vznešené zásady musí do života veřejného i soukromého býti vsévány, hlavně slovem živým a četbou či tiskem. Tisk musí býti zreformován, chce-li býti napraven svět. Co zplodila svoboda tisku? Mluví se o Koniášovi, že knihy pálil, ale co se napsalo, natisklo v tomto století hnusného a jedovatého, veškeren život mravní hubícího, to, velectěné shromáždění, nespálili by ani Koniášové věků deseti. A bylo by dobře, kdyby tato strava zmizela s duchovního stolu čtenářstva, neboť co dnes smí se tisknouti, to přesahuje již všecky meze. Nejsou to včely sbírající med do duchovního úlu, ale podobají se hmyzu, jemuž v kalu nejlépe svědčí, ale tímto kalem poškozuje i nejsvětější ideály. Tisk byl hlavním harcovníkem proti autoritě, revoluce pozvedla hlavu ve všech útvarech lidské společnosti i v srdcích jednotlivců. Dokud potrvá taková svoboda v tisku, nebudou chráněny a jisty ani žezlo, ani koruna, ani zákon, ani trůn. Proti takovému tisku dlužno bojovati tiskem v duchu křesťanském.

V jiném směru literatury zrodila se t. ř. dekadence, jež připadá mi jako pikantní, překořeněná duševní strava nervosního věku, jehož vkus či chuť není vnímava pro četbu normální; právě jako u lidí chorobných přirozená chuť k jídlu se mění; a protože takováto strava brzy se přejí, nemá ani tento směr trvalého základu, jsa spíše modou, jíž nová vystřídati musí. Po jaké stravě lační nezkažený český duch, nejlépe dokazuje nám zde vystavený »Nebeklíč«, jenž dočkal se 257. vydání.

Nekažme tedy vkus četbychtivého lidu, podávejme mu v četbě stravu přirozenou a tudíž zdravou, po níž lační.

Velectěné shromáždění! Prohlédněte tedy řady zde vystavených děl, abyste poznali, jaký v nich vane duch, abyste se přesvědčili, že duch ten byl s to, aby oživil, znovu vzkřísil národ náš (vždyť většina buditelů byli kněží a ti psali v duchu křesťanském); a byl-li schopen život vzkřísiti, dovede i život zachovati. Výstava tato budiž nám obrazem, v němž vidíme svoji katolickou literární minulosť i přítomnosť, a nauč nás, v jakém směru dále pracovati máme.

Těmito slovy prohlašuji výstavu katolického tisku za minulé století za otevřenu a přeji jí hojného užitku a zdaru!

Hluboké ticho, v němž všichni přítomní trvali, pozorně a dychtivě naslouchajíce každému slůvku plynoucímu z výmluvných úst páně řečníkových, přerušeno bylo jenom občas posluchači, projevujícími úplný souhlas s pravdivými jeho vývody.

Když dozněla poslední jeho slova, zaburácel ohlušující potlesk; přítomní obstoupili řečníka a vzdali mu zasložený hold a pochvalu.

Potom obrátili zřetel svůj k výstavě samé, jejíž exposici vysvětlil všem přítomným red. »Vlasti« Tom. Škrdle.

Po celé délce sálu tvořily v národních barvách vkusně dekorované stoly tři dlouhé řady, jež nesly knihy, rukopisy a podobizny všech významných spisovatelů katolických v 19. století. Na lavicích podél obou stěn připevněných umístěny byly knihy spisovatelů většinou již zesnulých neb takových, kteří knihy své v určený čas do výstavy nedodali.

Od vchodu na pravé straně refektáře uprostřed sálu visí na stěně obraz ukřižovaného Spasitele. Po jeho stranách je podobizna sv. Otce Lva XIII. a J. V. císaře a krále Františka Josefa I. Vedle shlížejí na nás s obrazů arcipastýři diecese pražské a primasové království českého, kardinál hrabě Harrach a kardinál Bedřich kníže Schwarzenberg a v pravo kardinál František de Paula hrabě Schönborn.

Významuplné obrazy tyto — Spasitele, sv. Otce, císaře a krále a šlechetných arcipastýřů našich — tvořily zcela přirozeně střed výstavy.

Na stole pod tímto skupením vystavovalo samo »Družstvo Vlasť«. Exposice jeho — jedna z nejvkusněji upravených — obsahovala všechny ročníky časopisů družstvem vydaných: »Vlasti«, »Vychovatele«, »Dělnických Novin« a »Sborníku historického kroužku«, a všechny knihy a brožury vydané nákladem »Vlasti«.

Na témž stole v pravo vyloženy byly spisy Jeho Milosti probošta kapitoly Vyšehradské dra. A. Lenze, kterýž ze šedesáti čtyř svých spisů vystavoval jich jen dvanáct, a to z té jednoduché příčiny, že ostatních 52 knih úplně je rozebráno, takže ani sám p. autor jich nemá.

Vedle knih na slovo vzatého znatele učení Husova ležela exposice Jeho Milosti ndp. Eduarda Jana Nep. Brynycha, biskupa. Vynikala jak množstvím, tak ladností úpravy. Uváděti názvy jich — zdaž nebylo by, jak dí přísloví, nositi vodu do moře nebo písek do Sahary? Každý upřímný, vzdělaný katolík zajisté většinu jich četl a již mnohý čerpal z nich útěchu a posilu!

Po levé straně »Vlasti« zaujímal místo vyšehradský kanovník B. M. Kulda. Z plodného ducha jeho vyšlo, jak všeobecně známo, spisů přemnoho; jmenuji jen: 6 dílů »Církevního roku«, 12 svazků »Legend«, 3 díly »Moravských pohádek a pověstí«, 3 díly »Deklamovánek«, básně »Mojžíš«, »Elektrika v době nynější tmy«, »Církev a národ«, »Rady a výstrahy časové«, »Fotografie«, »Kaleidoskop«, »Jiskry a plamínky«, »Sněm ptactva« a mnoho jiných. Ostatní část exposice vyplňovaly jeho rukopisy a skvostně vázaná blahopřání zaslaná ctiteli k jeho osmdesátiletým narozeninám. Každý navštěvovatel dychtivě obracel listy ty a zajisté těšil se upřímně z těchto prostých a přece výmluvných důkazů všeobecné lásky a úcty, jíž si stařičký jubilant pro své dlouholeté působení na roli církevní a vlasti získal. Byl bych ze srdce přál vdp. kanovníku, aby sám osobně byl mohl seznati, s jakým údivem a hlubokou úctou jeden navštěvovatel druhému

sděloval, že tyto listy, majetníku nad míru milé a vzácné, darovány byly městu Ivančicím na důkaz jeho lásky k rodnému městu. Velkodušný skutek tento chápal každý, kdo zahleděl se do jeho milé, usměvavé tváře, shlížející vlídně ku každému s podobizny uprostřed výstavy umístěné. Účastenství a přízeň k výstavě dokázal nestor českých spisovatelů a vlastenců nejen obesláním výstavy, ale i tím, že celou exposici, vyjímaje ovšem darovaná již před tím blahopřání, věnoval v trvalou upomínku družstvu »Vlasť«.

Vedlejší stůl v levo pokryt byl podobiznami, rukopisy a spisy našeho nejdůstojnějšího episkopátu. Neveliký prostor jež zabírala výstavka tato, mimoděk nabádal k úvaze a k přirovnání jeho k velikému, rozsáhlému a blahodárnému působení Jejich v životě veřejném! Zde vše stěsnáno na několik čtverečných decimétrů — a co práce a námahy vyžadoval vznešený úřad těchto horlivých vůdců a rádců našeho katolického lidu; zde několik knih, několik rukopisů — a jaký účin měly na nejširší vrstvy celého národa; zde jen málo mrtvé litery — kde živá slova vlévající útěchu a spokojenosť v srdce tisíců!

Nejčetněji zastoupeny byly spisy Jana Valeriána Jirsíka, biskupa Budějovického: Populární dogmatika, Bohomil, O důležitosti pravé víry Kristovy, O příčinách navrácení do církve katolické, Proč jsem katolíkem, O církevním přikázání postu, Kázaní na všecky neděle a svátky a j.

Dále zastoupeni byli: Jeho Excell. ndp. Dr. Martin Josef Říha, biskup Budějovický: Poslední léta Panny Marie, Sv. Martin *Tourský*, Bratrstvo a j. — Dr. Karel Průcha, biskup Joppenský in part., světící biskup v Praze: Chrám svatovítský a jeho dostavení, Poučení o generální zpovědi a j. — Karel Schwarz, biskup Anastasiopolský in part., světící biskup pražský. — J. M. ndp. Msgr. Ferdinand Jan Kalous, biskup Gratianopolský in part., světící biskup pražský, probošt ve Staré Boleslavi a biskup Lindauer.

O exposici biskupa Královéhradeckého, J. M. ndp. Edvarda Jana Brynycha, jsme se již zmínili.

O doplnění této části výstavy získal si zásluhy dp. Frt. Hrubík, kapitolní ceremonář, půjčiv některé podobizny, rukopisy a knihy.

Za skupinou našich vrchních pastýřů následoval známý krajan náš Josef Hessoun, farář v Saint-Louis v Severní Americe. Vystaveno bylo »Album«, líčící poměry českých katolíků v Americe s pěknými obrazy kostelů a kaplí, do nichž se utíkají se svými bolestmi a strastmi, kdež děkují za poskytnutá dobrodiní naší zámořští krajané, vydané na oslavu 50tiletých narozenin »tatíčka Saint-Luisského«. Potom dvě čísla novin »Hlas« a časopis německý, zvláštní to vydání k oslavě Hessounově, v nichž otištěny byly podobizny, životopis, různé básně a články, hlásající úctu a lásku oveček zámořských k jejich pastýři a duchovnímu rádci.

Vedle seskupil farář Msgre. Ferd. Lehner malebně v polokruh všechny ročníky časopisů nanejvýš důležitých, bohužel však ještě mnohde nedocenněných, pro vývoj křesťanské archeologie a církevní hudby v Čechách, jím vydávaných a redigovaných: »Methoda«, »Cecilii« a »Cyrilla«. (Dokončení.)

Náboženství budoucnosti.

Na literárním sjezdě družstva Vlasť promluvil dne 27. srpna 1900 J. M. ndp. **Eduard Jan Nep. Brynych,** biskup Králové-Hradecký.

Přísloví praví: Nejlepší svornosť tří, když dva nejsou doma. Nebylo by dobře, kdyby to mělo platiti o nás českých katolících. Ale pamatujme: Člověk jest stvořen, »ut imitator sui esset Auctoris,« »aby byl napodobitelem svého Stvořitele,« Boha trojího v nejdokonalejší jednotě. — Toť heslem mým, toť žádoucno.

Nejraději prý člověk mluví o tom, čemu nerozumí. Skoro bych tomu věřil, pomyslím-li, jak se u nás n. p. mluví o klerikalismu. — Ale je tomu snad přece jinak.

Nejraději mluví člověk o tom, co jeho srdcem hýbá . . . co mu dělá starosť. Zdá se, že lidské společnosti právě nyní dělá starosť *náboženství*. Nevyplnily se předpovědi, že blízko již doba, kdy o náboženstvi nikdo vzdělaný mluviti nebude. Naopak! Právě za doby nejnovější se zase více o náboženství mluví. — Ale aby bylo jasno, řekněme si, co náboženstvím rozumíme. Náboženstvím jest nám dle sv. Augustina: »Cognitio et cultus Dei« »poznání a ctění Boha.« Jest pak též náboženství dle slova »religio« svazek duše s Bohem. — A ze svazku toho plyne oblažení člověka. V tom pak smyslu vidíme před sebou náboženství jako něco, co naplňuje veškerou minulosť — přítomnosť a bude naplňovati i budoucnosť.

I.

Minulosť. — V tom okamžení, kdy »factus est homo ad imaginem Dei« — kdy k obrazu Božímu jako rozumná bytosť stvořen jest člověk, začalo náboženství — poznání a ctění Boha, obcování s ním — a oblažení člověka poznáním a ctěním Boha a spojením s ním — oblažení člověka náboženstvím.

Ale takřka spolu s náboženstvím nastala srážka — konflikt. Mors et vita duello conflixere mirando. Smrt a život v podivném srazily se zápase. Svůdce promluvil: Nevěřte — (špatně ho *poznáváte*, jest jiný než vy myslíte) — neposlouchejte, *nectěte* ho — přetrhněte dětinné spojení s ním. Člověk poslechl a nastala neblaženosť, *neštěstí z jeho viny.*

Ale byl předpověděn jiný konflikt. — »Conteret caput tuum.« »Potře hlavu tvou.« Tu jest počátek *náboženství křesťanského*, hledání spojení s Bohem skrze Vítěze nad svůdcem. Dějiny lidstva naplněny jsou od té chvíle *očekáváním* vítěze, osvoboditele, napravitele *viny* a její následků; totiž nepoznání Boha, falešného ctění — nesjednocení s Bohem — neblaženosti, neštěstí. — Letěly věky, blížila se plnosť času.«

Nepopíratelné světové factum jest tu před námi obsažené ve slovech: »Ty-li jsi ten, který přijíti má, čili jiného *očekáváme.* — (Expectamus.) Objevil se — a před celým národem dí, že jest Synem Božím — tajemně nebo i zcela zřejmě dí, že krví svou zahladí *vinu.* Cítí se to dobře, že se vydává za toho očekávaného Osvoboditele, Napravitele následků viny.

Ale po celou minulosť trvavší konflikt nové nabyl síly. Převelebným způsobem: »Mors et vita duello conflixere mirando.« Zdálo se, že to je tragedie, v níž rek hyne. Avšak opona nespadla, ale roztrhla se, tím jen jakési první dějství jest ukončeno. Neboť: Dux vitae mortuus, regnat vivus. Ale konflikt, když Kristus mrtvý žije znovu, nepřestal. Následuje — obnova, *obživení světa — dokonalým náboženstvím.* Kristus dává za sebe církev, skálu; a proti ní se bojuje, ať v ní se representuje »dux vitae.« — Ale konflikt ten »mirandus« — podivuhodný — proto, že »dux vitae regnat vivus,« — že náčelník života kraluje *živ.*

Až do konce 19. století doletěly věky; nastala *přítomnost.*

Vše se opakuje: Nevěřte — budete jako Bůh atd. atd. — ale že poznání Boha ztraceno, ztraceno i sjednocení s ním. — *Nejistota — a nestěstí duchů!* To snad nejlepší charakterisuje stav části lidstva či vlastně intelligence stojící v řadách bojovníků proti »dux vitae.« Nejnovější literatura je toho důkazem.

Tolstoj líčí to ve spise: »V čem záleží pravé lidské štěstí.« Člověk je nešťasten! Ale neštěstí to nemusilo býti, většina lidí jsou mučeníky ideí tohoto světa.

Tak Tolstoj! A křesťan na místo ideí tohoto světa řekne: Nešťasten jest, že je v odporu proti Bohu, jak nám jej zjevil Kristus. Na straně těch, kteří v konfliktu jsou proti *náboženství* — jest vnitřní neštěstí. Dle Alethei líčí to Machar, an diví se s úctou a ruky políbením klidu své babičky i když umírá. Nemůže přisvědčiti jejímu: »V ruce tvé poroučím ducha svého;« ale sám — je rozerván.

A to vnitřní neštěstí — to jest právě to, co nutí, aby se mluvilo o náboženství; duchové touží po pokoji, jehož nemají, nechtějíce však podrobiti se Kristu a církvi, volají po *náboženství budoucnosti.*

II.

Hlasy ty nejsou ovšem ještě jasny, ale jsou přece důkazem, že rozervaní, nešťastní duchové touží po něčem jiném, než po tom, co ještě do nedávna bylo velebeno jako pokrok, či jako nový obrovský krok k oblažení lidstva.

Profesor Masařík — jak bývalý časopis Čech z jeho přednášek citovával — učil, že poměry doby naší mají mnohou podobu s poměry v říši římské kolem narození Kristova a pravil, že lidstvo potřebuje nového náboženství, a že touží po něčem, co by přispělo k vysvobození z mravní bídy, tak jako toužilo se po tom za časů zmíněných. A jestli se nyní zapírá, že profesor Masařík nepravil o sobě, že on by byl s to, aby nové náboženství sestavil, ať se hájí, kdo to o něm tvrdili. Ale »Čas« ze dne 6. března 1900 napsal o něm: »Muž takový byl by schopen založiti nejen novou stranu, ale i *nové náboženství.* V časopise »Obnova« bylo k tomu odpověděno v čísle 16. roč. VI., 20. dubna 1900. v článku: »Nový Spasitel«.

Nechci zneuctíti tento nám drahý večer nějakou polemikou, ale upozorňuji jen, mělo-li by to nové náboženství býti pouze humanitou, že to nebude náboženství. To by byl kult člověka, ale ne Boha.

V Hradci Králové pravil p. prof. Masařík, že původ světa nejlépe se dá vysvětliti theismem — učením, že původcem světa jest osobní Bůh — a ve Svojanově tvrdil, že tak mnohého vytrhl z rukou bezbožství.

Ale Bůh, kterého hlásá jen professor, člověk, bude brzy zase zavržen. Kde je tu záruka pravdy? Kde je sankce a závaznosť jeho předpisů? Kde je odpuštění viny? Vždyť i řecký mudrc toužil po odpovědi k této otázce a pravil s bolestí: »Kéž by někdo z bohů přišel a poučil nás!« Duchové tedy touží po náboženství, hledajíce ho v budoucnosti, ale nejistota a nepokoj zůstává.

»Právo lidu« 2. dubna 1899 píše: »Vykoupení lidstva přijde, ale vykoupení to bude dílem jeho vlastních rukou.« Zase touha po něčem v budoucnosti, ale jest to právě to, co tepá Tolstoj an praví, že to právě jest pramenem neštěstí.

Ve vzdělávací bibliothece vyšel spisek: »Dějiny konfliktu mezi náboženstvím a vědou.« (Přel. Mokrý.) Tam píše se: »O výsledku nastalého konfliktu nemůže býti ani nejmenší pochybnosti. Náboženství sestoupí s vladařského a dominantního stanoviska. Pravda trvá a jest stále mocná, žije a vítězí na věky.« (John Draper.) To poslední je pravda. Pravda zůstává na věky. Ale náboženství nikdy nesestoupí s trůnu, a to proto, že k přirozenosti lidské patří *svědomí.*

To je ta svatyně, ve které nikdy a nikdy nezasedne na trůn jako vladař božskou autoritou opatřený — *filosofie.* V svědomí se ozývá *Bůh.* Est numen in nobis. Jest Božstvo v nás, pravil již latinský pohan: Ano ve svědomí králuje Bůh, či vlastně jen Bůh.

A třebas se snažili i ze svědomí vyhnati Boha tím, že všelijakými sofismaty hledí vysvětliti svědomí, nedaří se to.

Proto vlastně moudřeji jednají takoví, jako učinili liberální studenti v Belgii, kdež kdysi z jara letos volali: »My musíme vésti boj proti *lidskému svědomí!*«

Ale tu je marný boj. Svědomí dá se utlačiti, splésti, ale tvorové bez svědomí nejsou lidé, tak jako člověk není nikde bez řeči. Ale čím méně mluví k nám svědomí jako hlas Boží, tím blíže jsme u barbarství. A čím více uvedeno svědomí na bezcestí, tím více bude pověrečného kultu Božstva. Vyhlaďte křestanské náboženství, — píše Hettinger — a lid bude stavěti modly.

A proto směle dím: Úplné beznáboženství nebude nikdy »kultem« veškerého lidstva, protože vždy a vždy budou lidé — se svědomím. Vždy bude svědomí, vždy bude — aspoň u lepších lidí — náboženství.

Ale které? Tolstoj dí: *V Kristově mravouce jest pramen štěstí.* Toť záblesk pravdy. Ale mravouka Kristova není nějakou filosofickou soustavou. Kristu jest nemravnosť *hříchem* — to jest přestoupení zákona Božího, které stíhá trestem Vševědoucí a Spravedlivý . . . A k mravnosti Kristově náleží hledání odpuštění *skrze něj.* — Mravouka Kristova takto pojata jest jeho náboženství. Ale ač je v mysli Tolstojově blud — přece zase zásvit té veliké pravdy: Budoucnosť žádá *Krista.*

Ve Francii chtějí za nejnovějších dob mravouku neodvislou — ale ne *proti náboženství.* — Ejhle, opět reakce ku Kristu.

Foulliet, člen akademie pařížské, zabývající se studiemi o mravnosti dí: »Nikoli mluvnice, nikoli pravopis, ne počítání, ne dějiny, nebo znamenitý zeměpis mohou zameziti zločiny dětí. I když dítě zná »regulu de tri«, i když zná předhoří holandské a jezera americká, jeho vášně se tím nemění. I když paměť naplněna jest příběhy, jmény a číslicemi, tím nebyly v duši jeho probuzeny ony pojmy, které plodí vznešené smýšlení a neřest na úzdě drží. Učitel nemá vzdělávati pouze paměť, nýbrž hlavně *svědomí.*«

Z Francie tedy — ze řad vzdělanců — zaznívá vážný hlas: Vzdělávejte svědomí. Ač nevědomky volá se se tu po — katolicismu. Neboť čím pak se nejlépe může vzdělávati svědomí? Snad bezbožectvím, atheismem, který jest vlastně učením: Zákonodárce nad tebou není; svědomí tudíž není žádným hlasem vyšší nějaké bytosti k plnění její zákonů zavazující a neposlušnost trestající? — Patrno, že takovéto učení působí právě to, co se hledí napraviti, spoustu svědomí.

Jen křesťanství může »vzdělávati« svědomí. Jen ono vede svědomí, aby správně nazývalo zlé zlým, jen ono vede svědomí, aby se sice bez úzkosti, ale přece vážně bálo zlého, jen ono po hříchu vrací bezpečně svědomí lidskému ztracený klid.

Ale křesťanských vyznání jest více. Táži se — nechtěje nikoho urážeti — může snad vzdělati svědomí křesťanství Viklifovo, Husovo a Kalvínovo, dle něhož jistá část lidí předem ustanovena jest pro nebe a jistá pro peklo, tak že jejich činy na tomto ustanovení ničeho měniti nemohou? Může vzdělávati svědomí děsné učení Kalvínovo, dle něhož Bůh — pomocí ďábla — člověka pro zavržení ustanoveného ku hřešení nutí. A nebo může-li vzdělávati svědomí učení Lutherovo, dle něhož jest třeba jen věřiti, ale plnění příkazů Božích třeba není.

Ne! Těmito naukami se svědomí nevzdělá. A proto důsledně myslícímu člověku Viklifství, Husitství, Kalvínství a Lutherství náboženstvím budoucnosti není a nebude. A jestliže nynější hlasatelé protestantismu o těchto naukách svých velikánů mlčí, a při vzdělání svědomí jich důsledně neužívají, jest to stkvělým zadostučiněním — *katolicismu.* Katolicismus, to jest jediné náboženství, které je s to, aby opravdu bezpečně a vydatně vzdělávalo svědomí. To jest to učení, které jest v té příčině v souhlase s přirozeností duše naší. Jestliže napsal Tertullián: Anima naturaliter est christiona, — duše jest přirozeností svou křesťanská, můžeme směle dodati: Anima naturaliter est catholica. Ano, pokud mluvíme o tom, jak katolické učení vede svědomí, duše jest přirozeností svou katolická.

Nahlédněme jen do katolického katechismu. Zdaliž neučí, že odpuštění viny lze dosáhnouti jen lítostí s úmyslem, že zlého zanecháme. A co žádá jiného vychovatel od dítěte provinilého, než právě lítosť s takovým úmyslem. A co zjednává dítěti odpuštění u učitele, otce, vychovatele snadněji než vyznání? — Ale pozor!

Vyznání předpokládá pak předběžné přemýšlení o stavu svého svědomí. A což může býti lépe základem vzdělání svědomí, než přemýšlení o vinách?

A tak jest pravda, že volání po vzdělání svědomí jest utajené volání po *katolicismu*, a to, jako po něčem, co Francii *v budoucnosti* má povznésti z neštěstí mravního.

Což divu, že katolík, vida tyto výsledky onoho konfliktu světa s náboženstvím, tím bezpečněji volá: Opět a opět skončí konflikt ten s vítězstvím Náčelníka života. Dux vitae regnabit vivus! My, jako katolící máme to přesvědčení ovšem odjinud. Nám dí Syn Boží: »Já s vámi jsem po všecky dny až do skonání světa, a brány pekelné jí nepřemohou. Ale i vývoj poměrů, jak jsme na ně právě pohlédli, potvrzuje nás v přesvědčení našem: *Náboženstvím budoucnosti jest katolicismus.*

III.

Ano, až do konce světa bude katolicismus náboženstvím důsledně myslících.

Ale jaký katolicismus? — Ten ve své podstatě nezměněný a nezměnitelný. Ten se svými dogmaty a se svou Kristem Pánem stanovenou hierarchií — *nástupcem Petrovým s nástupci apoštolů s nim sjednocenými.* Bude to však také ten katolicismus, proti kterému se bude bojovati.

Ale právě za našich dnů mluví se o tom, že katolicismus potřebuje opravy, reformy. Bude-li reformován tak nebo jinak, změní-li se v kázni, v obřadech, půjde-li to nenáhlou reformou, nebo přijdou-li trosky a zbořeniny, v podstatě nezměněný katolicismus bude tu zase. A kdyby, jak se z jedné strany vyčítá, sami náčelníci církve směsovali podstatu s formou a bránili možným a prospěšným změnám, anebo nečinně na úpadek katolicismu hleděli, Bůh sám těmi zbořeninami, třebas i úplnou chudobou biskupů a kněží, pustí se do »reformy«, a kdyby papež měl bydleti v chudé chaloupce, prospěšná a potřebná reforma ta se provede.

Ev. časopis »Jednota«, redakcí p. Duška, vyčítal nám jedenkráte, že bychom měli o protestantismu lépe smýšleti a aspoň to uvážiti, že protestantismus donutil církev, že se na sněmě tridentském zreformovala. Avšak, to je právě to, co pravím, v nejhorším a nejnutnějším případě pustí se šleháním nás do reformace sám Bůh. Ale katolicismus se svými naukami a se svou ústavou bude tu zase. Tím však není řečeno, že nemáme »reformovati« my.

Ano reformujme! Reformujme nejprv samy sebe. Rozněťme srdce své věrou a buďme opravdovými katolíky. Pak od ohně srdce našeho bude se rozněcovati i srdce jiných, a uvažujme, zda-li snad právě nás nechce užíti Prozřetelnosť k obnově katolicismu.

Když v 16. a 17. století katolicismus ve vlasti naší již již vymíral, sloučili se katoličtí vzdělanci v marianskou kongregaci. A tato, myslím, nad jiné vydatně přispěla k reformaci duchů, k obratu katolictví příznivému. A tak i za věku našeho zdá se mi, že naše spolky připravuje si Bůh k opětné obnově katolicismu ve vlasti naší.

Jedním takovým spolkem naším jest Družstvo »Vlasť«. Onoť chce na straně Náčelníka života bojovati onen odvěký boj »smrti proti životu« písemnictvím, literaturou. Jak jsme tímto způsobem až posud katolicismus bránili, ukázala výstava literární, má ukázati náš sjezd. Nebudiž jen posuzováno, nebudiž pro nějaké věcné neb osobní nedostatky mařena činnosť, ale co nedokonalého, budiž zlepšováno činností.

Ó, jak mnoho může působiti činnosť literární! Neštěstím intelligence naší jest, že katolického vůbec nic se nečte a čísti nechce.

Jestliže v myslích mnohých vzdělanců doby naší katolicismus a věda dobře se srovnávají, jest to právě jen tím, že četli, studovali.

Proč v lidu je o mnoho více uvědomění katolického, než mezi vzdělanci, a proč se zmáhá? Lid náš více čte!

V jisté osadě u Hradce Králové žádal evangelický presbyter ve svém stáří o příjetí do církve a tázán byv, co ho k tomu vede, odvětil; »Četl jsem Jirsíkovu dogmatiku«. — A jinde v diecési Královéhradecké nedávno žádal evangelický rolník o příjetí do církve katolické a pravil: Čtrnácte let jsem četl a porovnával evangelické a katolické učení a poznal jsem, že katolická církev má pravdu.

Ale výhradně v lidu to není. Děje se tak přece, byť i po skrovnu mezi vzdělanci. Celé zástupy vzdělanců opouštějí anglikánskou církev a stávají se katolíky. Proč? Četli; četli zvláště v pravých dějinách své vlasti. A v mé diecési jest jeden vzdělanec, v jehož domě jsem byl na několik chvil hostem. Odbyl školu střední a techniku a v jeho pokoji shledal jsem bohoslovné knihy, ano i římský breviář. Obdiv můj byl veliký. Ale muž ten pravil: »Chtěl jsem se přesvědčiti, a proto jsem studoval, a i ten breviář jsem chtěl seznati. Bohu díky! Jsem katolíkem — ale *stojí to práci.*« Na to dím: »Kéž bychom měli více takových vzdělaných katolíků.« On odvětil: »Oni štítí se práce, které jest k tomu potřebí, aby vzdělanec dnů našich byl katolíkem z přesvědčení.«

Ano, aby vzdělanec náš, který byl nucen studovati ve školách zliberalisovaných, byl z přesvědčení katolíkem, to stojí práci! A proto — pracujme, pracujme literaturou.

Dvě osoby na pohled chudé, nepatrné, kráčely jistým městem, hledajíce odpočinek pro nastávající noc. K oknům vznešených neodvážily se ani pozdvihnouti očí, ale i jinde slyšely: »Zde není místa.« A tak uchýlily se — do chléva. A v tom chlévě betlemském vzešlo světlo světu, Kristus; odtamtud vyšla zář obnovy lidstva, křesťanské vzdělanosti.

Podobně je to s literaturou naší katolickou v Čechách. Pro ní není místa v příbytcích »vzdělanců«, ji umlčují, jí pohrdají, jí jakýsi betlemský chlév vykazují. Avšak i z tohoto betlemského chléva české literatury katolické září již dnes světlo obnovy národa našeho, znovuzrození katolické vzdělanosti. Ručí mi za to ten útěchyplný zjev, že se i v naší vlasti katolici seřaďují pod prapor Náčelníka života. Ani u nás, dá Bůh, nezvítězí smrť, nýbrž i o naší vlasti platiti bude slovo vítězoslavné hymny velkonoční: »Dux vitae mortuus regnat vivus.« *)

Telegramy a přípisy k literárnímu sjezdu družstva Vlasť zaslané.

Duchovenstvo vikariatu Libockého, shromážděné na pastorální konferenci, přeje II. literárnímu sjezdu Vlasti hojnost zdaru a požehnání Božího. — *Fr. Blažko,* kníž. arcib. vikář.

Jmenem duchovenstva bisk. vikariatu Skutečského vyslovuje v hluboké úctě podepsaný sl. družstvu Vlasť s jeho působením socialním i literárním úplný souhlas i dík, s vroucím přáním dalšího Božího zdaru. — *Alois Kopecký,* bisk. vikář v Nových Hradech.

Druhému lit. sjezdu čilým družstvem Vlasť pořádanému zasílá upřímný pozdrav a výstavě katolického tisku nejlepšího zdaru přeje jmenem duchovenstva vikariatu Jaroměřského — *Jos. Beran,* bisk. vikář ve Dvoře Králové n. L.

Jest mi srdečně líto, že nemohu slavnosti našeho družstva býti přítomen; jsem v těch dnech na Moravě. Pozdravuji však tímto p. t. pány účastníky a vzpomínaje jich na Velehradě, přeji: Zdař Bůh krásné té slavnosti. — *Václ. Vaněk,* bisk. vikář v Záboří.

Nemoha se sám osobně jako člen družstva sjezdu lit. súčastniti, přeji mu touto cestou mnoho zdaru a volám k tomu ze srdce nejvýš upřímného: Bůh žehnej! a z té duše: Na zdar! — *Jos. Vaňa,* učitel v Habrech.

Přidej Hospodin požehnání svého na Vás a na katolickou literaturu naši! Kéž zachová pěstitele její, kéž rozmnoží jejich počet a učiní, aby naše písemnictví plodilo jen ušlechtilé ovoce! Kteří mu pomáhali druhdy k rozkvětu a nejsou již mezi námi, těm ať věčné světlo svítí. — *Fr. Tater,* učitel v Turnově.

Přeji z hloubi srdce sl. lit. sjezdu družstva Vlasť milost a požehnání s nebe, aby přispěl k probuzení vlažných a posilnění horlivých pracovníků na poli katolického písemnictví. Za přispění Ducha svatého, by nalezl vhodných prostředků, jimiž by katolické písemnictví v budoucnosti

*) Jak již jsme se zmínili v referátu o našich slavnostech ve »Vlasti«, byla duchaplná řeč J. M. ndp. biskupa Eduarda Jana Nep. Brynycha přijata s nadšením, vyslechnuta s nejhlubší napjatou pozorností a provázena bouří souhlasu a pochvaly. Jeho Milost ndp. biskup dodal svou řečí a svým vzácným účastenstvím ve schůzích našim slavnostem zvláštního lesku, začež Jeho milosti znovu s vděčným srdcem děkujeme. *Pozn. Red.*

zdárně zkvétalo a blahodárně působilo ku cti a chvále Boží, ku blahu a prospěchu lidstva, k povznešení cti a slávy českého jména a katolického písemnictví, jakož i naší milené vlasti české, nejen doma, alebrž i v dalných končinách krajů cizích. By stalo se tak, jak přeju, prosím Matičku Svatohorskou, an možno mi u Ní tak často dlíti, a pod Její mocnou ochranu doporoučím i všechny účastníky sjezdu literárního, s nimiž v duchu se pojím, s usnášením jejich souhlase, zůstávám i na dále věrným zastancem naší sv. víry katolické. — *Josef Dušek*, horník z Březových Hor.

Slavnému katolickému sjezdu literárnímu provolává z dáli srdečné Zdař Bůh — profesor *Fr. Horáček*, ve Sv. Hypolitu.

Snaha lit. sjezdu budiž zřídlem k utěšenější budoucnosti blahodárným působením a rozkvětem katolického písemnictví. — *Jos. Pachta*, zám. kaplan v Litomyšli.

Nemohu se osobně súčastniti slavností budoucího téhodne; jak výstavě, tak i sjezdu i kursu přeji mnoho zdaru. — *Jan Nep. Holý*, kaplan v Liticích.

Mnoho zdaru přeje — *Vilím Marek*, farář, Istrie.

Nemoha se súčastniti literárního sjezdu skutkem, přidružuji se k účastníkům jeho aspoň duchem, přeje z plna srdce zdaru a požehnání — *Klement Markrab*, em. děkan v Trpíně.

Sledujíce s vřelou účastí záslužné práce velečinného družstva Vlasť, přejeme Vám k II. sjezdu literárnímu hojného úspěchu a požehnání Božího. — V Kroměříži: *Jan Láska*, místoředitel semináře; *Jul. Roska*, správce kníž. arcib. účtárny; *Fr. Snopek*, archivář; *Karel Polzer*, spiritual; praefekti: *Fr. Hrábaček*, *Dr. Bon. Segeta*, *Em. Kapoun*, *Fr. Hobich*, *Jindř. Demel*, *Karel Hubik*; vikáři: *Jan Korec*, *Ign. Janák* a *Jos. Olšina*.

Vědou k Bohu. — *Weber*.

Další činnosti slavného družstva na rozvoji literatury katolické hojnost zdaru přeje — *Em. Žák*, předseda spolku katechetského.

Ctihodné Jednotě katolických učitelů, sl. lit. sjezdu, těmto neohroženým bojovníkům víry a národnosti, volám: vivant, floreant, crescant. — *Václ. Kočárník*, z Chicaga, převor na odpočinku v Kutné Hoře.

K literárnímu sjezdu družstva Vlasť z české chaty pod Grintovcem srdečně blahopřeje — *Václav Černý*, c. k. profesor.

Nemoha se osobně súčatniti literárního sjezdu českých katolíků, posílám aspoň tento pozdravný dopis. Bůh žehnej snahám a prácem Vašim a statečným spolupracovníkům. — *Jos. Vondrák*, farář Seebarn, Bavory.

Literárnímu sjezdu v těchto dnech Vámi důmyslně pořádanému popřej Bůh nejhojnějšího zdaru. — *Jos. Janda*, farář v Hlavně Kostelním.

Lituji, že se nemohu Vaší slavnostní schůze súčastniti; dovoluji si Vašnosti vysloviti srdečné přání, aby se Vám jak tato slavnost, tak všechny vzácné a pro náš rozvoj tak důležité snahy a podniky s Boží pomocí dařily. Vám i Vašim podnikům vždy v největší úctě oddaný — Dr. *Jaroslav Sedláček*, univers. profesor.

Druhému literárnímu sjezdu družstva Vlasť jakož i prakticko-theoretickému socialnímu kursu přeji z hlouby srdce nejlepšího zdaru a prosím Boha, by všecky dobré zásady tam přednesené a všecky dobré úmysly tam učiněné ve skutek uvésti nám pomohl. Kéž pravda vždy a všude vítězí! — *Frant. Zeman*, kaplan ve Švihově.

Pro neodkladnou úřední záležitost nemohu se súčastniti literárního sjezdu, na který jsem se dlouho těšil, neb uznávám, že jest ho potřeba v době naší, na kterou velmi dobře hodí se verše z Goethova Fausta:

»Wer mag wohl überhaupt jetzt eine Schrift
von mässig klugem Inhalt lesen!
Und was das liebe junge Volk betrifft,
Das ist noch nie so naseweis gewesen.«

Platí-li prvé dva verše vůbec, tím více, Bohu žel, platí o knihách a časopisech katolických. Práce sjezdové zajistě vzbudí pro literaturu katolickou větší zájem. A také druhé dva verše hodí se zcela dobře na různé moderní směry »Mladých«. Cíl a směr náš jasně a krátce vytknut jest slovy: »Omnia instaurare in Christo.« Za tímto heslem směřovati budou zajisté i sjezdové práce a snahy, jimž uděl Bůh svého požehnání a úplného zdaru! — *Vojtěch Kameš,* farář v Bohdanči.

Plného zdaru a požehnání Božího přejí snahám slavného sjezdu v Telči shromáždění: Dr. *Jos. Pospíšil,* kanovník, Msgr. *Vl. Šťastný,* redaktor, *Al. Hrudička,* děkan, *Fr. Korec* a *Th. Wolf.*

Poradám literárního sjezdu, jakož i socialnímu kursu přeji hojného zdaru a požehnání Božího. — *Jan Lang,* vydavatel a redaktor »Míru«.

Poradám sjezdu literárního a socialního hojně požehnej Bůh. Kéž se jimi povznese víra sv. Václavská a dobrý duch národa! K tomu pronáší »Zdař Bůh!« — *Antoniu Plaček,* městský radní v Pacově.

LITERATURA.

ITALSKÁ.

Sac. Dott. Davide Albertario: **Un anno in carcere. Milano, Ufficio dell' »Osservatore Cattolico«. 1900. Lire sei.** (Kněze dra. Davida Albertaria: »Rok v žaláři.«) — Rok v žaláři! Upomínky vězňovy vždy zajímají. Vzpomínáme živě Pellicových »I miei prigioni« — líčení hroznych let strávených na Špilberku — útrap v benátských »Piombi« a slavné básně lorda Byrona »Vězeň Chillonský.« Zde však, u knihy dona Albertaria, stoupají naše sympatie vysoko nad normál chtivosti obyčejného čtenáře. Don Albertario je katolický kněz, znamenitý žurnalista a redaktor, neohrožený muž, obhajce spravedlivé věci, pro niž trpěl. V bouřlivých dnech máje r. 1898. byl v Miláně zatčen a odsouzen — tisíce katolických srdcí v Italii i mimo ni provázely ho do žaláře.

V přítomné knize popisuje don Albertario své dny ve vyšetřovací vazbě, svůj proces, svůj pobyt v žaláři živě a s fotografickou přesností. Je to řada skvostných psychologických obrazů; máme zde vše: dopisy, líčení, úvahy, popisy, reflexe, vzdechy, kusy truchlivého humoru, bolest nad smrtí bratra, hnus nad nuceným klidem, radost ze sympatií a projevů dobrých a znamenitých lidí: svatého Otce, biskupů, katolických časopisů — to vše sálá pravým životním teplem z knihy autorovy. Spis je, nejsrozumitelněji řečeno, řadou článků tu samostatných, tu souvisejících, kratších i delších pojednání, úvodních novinářských článků, polemik, řečí. Zabereme se do knihy a podáme odtud různé ukázky — milí čtenářové naši si již nejlépe dovedou učiniti představu o knize.

Prvé vstoupení do žaláře popisuje Albertario ku př. takto: »Ohlédl jsem se. Mužové i ženy — mladí i staří — a stráže přicházejí neustále s novými zatčenými. Jaký to smutný pohled! Jak nesnesitelný puch! Vzali mi hodinky, řetízek, peníze — ptali se mě po generaliích; nechali mi pouze brevíř. Po dlouhém vyše-

třování a hledání, nemám-li něco, co vězeň míti nesmí, byl jsem dopraven do cely č. 41. Skřípající dvéře zapadly za mnou a byl jsem sám. Bylo to dne 24. května r. 1898 o 17. hodině.

»Jsem v rukou Tvých, o Pane,« zvolal jsem, rozpřáhnuv ruce a pozdvihnuv oči k malému okénku, odkud se linul úzký pruh světla s nebeské oblohy. Byl okamžik hlubokého ticha. Vzpamatoval jsem se s veškerou energií, jak jsem jen mohl; učinil jsem si zevrubnou představu o svém vlastním stavu; obětoval jsem vše Bohu a umínil jsem si, že využitkuji vše k dobrému, co z neodvratného toho zla na mě čeká. Z hlubokého přemýšlení vytrhl mě hrubý hluk, jako když železa o sebe bijí. Hluk se čím dále tím více blíží. Byly to stráže, které železným prutem klepaly na mříže v oknech cely, aby se přesvědčily, jsou-li neporušeny. Přišli také ke mně, a jeden ze strážníků mi řekl s patrným soucitem: »Jestliže k vám v noci někdo přijde, tak se nelekejte; je to noční visita — ta obcházeti musí.«

Dali mi za chvíli jíst . . . ani jsem se toho netkl. Když bylo v cele tma, sedl jsem si na malou lavičku, opřel jsem ruce o železný prut malé postele, na níž ležela žíněnka slamou vycpaná, a tak jsem seděl plných pět hodin . . . Přišla visita. Jeden strážník mi radil, abych si lehl. Ulehl jsem oblečený, tak jak jsem byl. Protivný zápach mě zarážel. Probuditi se poprvé v žaláři! První ranní zoře, první zvuky klekání nalezly mne bdícího.«

Za šest dní psal sestře své Teresii mezi jiným: »V dlouhých hodinách přemýšlení pachtil jsem se po všech důvodech a vývodech lidských, které dovedou učiniti bolest snesitelnou. Jsou to vesměs omyly hodné politování, které člověk namluvil sám sobě, nechtěje uznati první a základní chybu: že opustil nadpřirozené. Jedině nadpřirozené je to, jež nám praví: »Učiním to, co chce Bůh!« Jedině ono činí nám bolesť více než snesitelnou, činí ji drahou . . . Bůh nás miluje, Bůh chce naše dobro, Bůh ví, co je k mému zdokonalení nutno, co způsobí, že mi bude soudcem laskavým a milosrdným. Podrobím se radostně vůli Boží, byť i slabá přirozenosť prolévala na této cestě hořké slzy.«

Jaká to slova, hodná křesťana a zvláště kněze!

Ve čtení brevíře nalézal ubohý trestanec často útěchu. Opět a opět četl »officium«, opakoval i »Te Deum« a cítil, že těžce, těžce nese ztrátu svobody . . . .

Slyšme, co psal o památné slavnosti Božího Těla. »Nebe je zamračeno, vzduch těžký, dusné vedro plní mou celu. Z dálí zaznívají zvony, je Božího Těla, budí se ve mně tisíce upomínek. Všichni následují žehnajícího a triumfujícího Krista, jenom já nikoliv. Všichni sloužili a obcovali mši svaté, přistoupili k sv. přijímání, jen já marně volal: »ut comedam bucellam panis.« Jsem zde, sám a sám, zamyšlený mezi nebem a zemí . . . Ale zněte, zvony, hlaholte slavně a velebně, slavte Krista, vítěze nad smrtí, spěchej, lide, uctíti Spasitele, Kristus je též se mnou, jen hlaholte, zvony, mé srdce vám odpovídá, pěje hymnus lásky a vděčnosti svému Spasiteli!« Po odsouzení svém napsal Albertario:

»Rád bych ti vypsal pocity, které zmítají člověkem, když je před soudem, když slyší otázky, odpovědi k nim, slyší ortel nad sebou, když vidí v místnostech obecenstvu vyhrazených příbuzné a přátele, na jejichž lících se chvěje úzkosť, kteří nemohou s tebou mluvit, nemohou ti dáti znamení, jež by vyjádřilo trpkosť jejich pocitů. K výslechu sestupujeme na dvorek pevnosti a kráčíme několik set metrů po velikém dvoře až k soudní síni. Zde nám dávají na ruce pouta, vážou nás dva a dva k sobě a všemi dohromady provlekují řetěz. Když jsem šel tak po dvoře a spatřil v zástupu monsignora N. . . . a jiné zarmoucené známé a přátele, myslil jsem, že mně to srdce utrhne . . .«

Don Albertio byl odsouzen *na tři roky*. Po odsouzení odevzdán byl z vyšetřovací vazby do žaláře. »Octl jsem se v úzké chodbě; díval jsem se zde do malých okének a uzřel jsem bledé, vpadlé tváře s očima uslzenýma a ustrašenýma; železná ruka mi svírala srdce. Přišli jsme k číslu 5., stráž otevřela dvéře — zde měl býti můj pobyt. Když jsem spatřil ten psinec, ten nečistý chlívek, odkud vycházel odporný zápach, hořce jsem plakal! Stráž utřela si slzy. Dvéře se zavřely; ostal jsem ve tmě sám. Cela měří 173 *cm* délky, je 140 *cm* široká a nižší nežli já . . . Po tři dny, jako věčnosť, nebyl jsem s to, abych zamhouřil oka!«

A jinde píše: »Jsou tomu tři dni, co mi vzali kolárek, kleriku, spodky, košili — a oblékli mě do šatů ze šedého konopí — ani spodky ani bluza nemá kapes — na bluze, na levé straně, co je srdce, přišili mi zelený štítek a na něm je žlutými písmeny vyšito č. 2557. Tedy nejsem už kněz Albertario, jsem č. 2557, vyvrhel společnosti. Na nohou mám střevíce žlutavé, jako uschlá tráva. Vlasy mi ostříhal a bradu oholil trestník, odsouzený k doživotnímu žaláři . . .

Když byl dán do větší cely, měl šest společníků, různých zločinců. Napsal jejich jména: Chiesi, Federici, Valera, Lazzari, Ghiglione, Luzzani.

Čekala ho však ještě jiná trpká strasť. Jediný bratr jeho vzal si jeho zatčení a odsouzení tak k srdci, že se nebezpečně rozstonal a dne 21. srpna své nemoci podlehl. Duchovní trestnice sdělil mu tu smutnou zprávu: i spoluvězňové ho litovali . . .

»Sekera dopadla na strom a strom padl,« napsal Albertario. »Žalář, jenž mě zavřel, otevřel bratrovi hrob! Jaká to bolesť! Jaká to zkouška pro naši rodinu! Já, jediný mužský potomek ze všech — jsem v žaláři!«

Alespoň kdyby byl měl útěchu směti sloužiti mši sv., ale marně za to žádal. Povolili mu jen, že si smí otevříti železem kryté okno u dveří a dívati se na celebrujícího. »Vše se mi zdálo býti nové,« praví ubohý vězeň. »Sledoval jsem kněze, jako kdybych — jsa si vědom významu sv. obřadů — jej nebyl ještě viděl. Jsou to pocity, které člověk musil zažíti, které nelze líčiti! Vy, kteří jste svobodni, milovaní bratří, a můžete obětovati Bohu každý den — tažte se svého svědomí a neopomeňte tak učiniti! Svoboda nejlépe se ocení v žaláři, kde jí není . . . a velikost obřadů křesťanských se cítí nejvíce tehdy, nejsme-li s to, abychom jim obcovali!«

Dne 8. září bylo mu konečně dovoleno sloužiti mši sv. Radost jeho byla nevýslovná!

Ve knize jsou mnohá krásná místa. Tak ku př. kde popisuje, jak starý trestník, který již přetrpěl dvacet sedm let žaláře, lne ke kocouru, jak si s ním hraje — jmenují jej zde »barambaras«. Jindy pozoruje roje vlašťovek, kolem žaláře kroužící, štěbetající.

V den sv. Cecilie rozepisuje se o této světici a táže se: »Proč, milý Perosi, nám nepíšeš oratorium o sv. Cecilii?«

Po roce dána Albertariovi »milost« a on propuštěn ze žaláře. Východ jeho podobal se pravému triumfu. Sv. Otec ho přijal otcovsky a s velikým pohnutím (»Vlasť« přinesla o tom zprávu), přijali jej kardinálové, vynikající šlechticové, katolíci a žurnalisté, dostalo se mu vzácných darů — počtem přes 45, drahocenné kalichy, mešní roucha atd., tak že mohl právem opakovati slova královského proroka: »Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuae laetificaverunt animam meam.«

Kniha je pěkně illustrovaná, cena — 6 lír (4 K 80 h) — na dva objemné díly skrovná.

Praví někteří, že mohla býti kniha méně objemná a byla by získala na ceně. Ale sluší uvážiti, že originál vlastně byl psán sestře, příbuzným, přátelům, jichž je veliký počet, že psaní poskytovalo vedle modlitby a rozjímání vězni jedinou útěchu. A zajímavý je každý řádek, považíme-li, kdo jej psal, kde a za jakých okolností. *Jos. Flekáček.*

SLOVINSKÁ.

Zofka Kveder: **Misterij žene.** Praga 1900. Mali 4°. Str. 58. Cena 1 K. — Spisovatelka Zofka Kveder není slovinskému obecenstvu neznámou; napsala již mnoho drobných prací, které svědčí o jejím spisovatelském nadání. Škoda, že nyní vstoupila do řad nejmodernějších spisovatelů a ubírá se po tak umazané a kluzké cestě. Črty pod názvem »Misterij žene« mají představiti čtenáři celou ženu, její působení, city a utrpení, ale dlužno říci, že naší spisovatelce se práce nezdařila. Hned, co čtenáři do očí padne, jest krátkost. Črty jsou krátké, věty krátké. Zbytečné nadsazování, touha po neobyčejných věcech, nesmyslné hromadění slov a interpunkcí, nelogičnost, čehož jest v knížce až na zbyt, nemůže přece čtenáři objasniti ženské mysterium. Co a jak píše spisovatelka o poměru mezi mužem a ženou, to by se mohlo spisovateli vyčítati, je-li však něco podobného u spisovatelky, nejlépe jest o tom mlčeti. Zkrátka tak, jak v této knize píše Zofka Kveder, nepíší lidé zdravého a normálního myšlení.

Janka Kersnika zbrani spisi. Uredil *Vlastimil Levec.* Zvezek I. Sešitek 1.: Cyclamen. Roman. V Ljubljani 1900. Str. 174. Cena 2 K 50 h. — Nakladatel L. Schwentner v Lublani začal vydávati sebrané spisy známého slovinského povídkáře Janka Kersnika, ačkoliv se spisy Kersnikovy dostanou ještě v prvém vydání. Jak z hořejšího nadpisu patrno, vyšla v 1. sešitu povídka »Cyclamen«, která právě není nejlepší z ostatních povídek Kersnikových. Nemá v sobě dosti vnitřní síly, zápletky a jejich rozřešení jest nepřirozené. Čtenáře též zaráží, že v povídce není ani jedné šlechetné povahy. Jinak v popisování jednotlivých scen a v kreslení povah jest Kersnik velice obratným.

Jakob Ruda. Drama v 3 dejanjih. Spisal *Ivan Cankar*. Ljubljana 1900. Str. 102. Cena 1 K 20 h. — Slovinské písemnictví jest dosud velmi chudým na dramatické plody, proto jest toto drama, ačkoliv má dosti nedostatků, vítaným slovinskému obecenstvu. Obsah jest tento: Jakob Ruda, velkostatkář a továrník, svým špatným hospodařením a marnotratným životem ztratí všecko jmění. Aby se zbavil peněžitých nesnází, hledí svou dceru Anicu zasnoubiti s bohatým obchodníkem Brožem. Anica, která tiše a tajně miluje malíře Dolinara, z lásky k otci svolí k zasnoubení; otec Ruda však brzy si začne vyčítati, že svou dceru prodal a proto, aby výčitkám svědomí unikl, před sňatkem dceřiným se utopí. Anica pak si vezme Dolinara. — Sujet dramatu jest vzat ze všedního života. Jak již z obsahu vysvítá, jest v celém dramatě málo děje. Již v prvém jednání jest skoro celý děj ukončen. Ve druhém a třetím jednání totiž čtenář nezví nic nového. Příčinou toho bude, že spisovatel příliš úzkostlivě dbal jednoty místa a času. Ačkoliv se spisovateli vnitřní, psychologické a logické sestavení děje nepoštěstilo, přece musí se uznati, že jest v scenické technice velmi obratným. Povahy jsou dobře kresleny, avšak zdá se nám, že jest v dramatě několik osob (Koželj, Alma, Justin) zbytečných. To jsou nedostatky, které zajisté každý našemu spisovateli, jenž jest v tvoření dramat začátečníkem, milerád odpustí. *Fr. Štingl.*

POLSKÁ.

Jan Lada: **Z doliny lez.** Lwów 1900. — Pod pseudonymem Jana Lady píšící novelista vymohl sobě již dávno uznání kritiky. Jan Lada jest opravdový talent, má veliké pozorovací nadání a hojnost upřímných citů, bez nichž nemůže býti dobrý spisovatel. Jsou spisovatelé vynikající, ale mraziví, stylisti výborní, ale mimo blýskající se hry slov a frází není v jejich spisech žádných hlubších záchvěvů srdce. U J. Lady lze však pozorovati ten nevšední zjev, že v jeho povídkách druží se brilantní sloh s velikou zásobou citů, kterými vniká do srdce čtenářova. Pod hořejším názvem podává »Lidová tiskárna« ve Lwóvě nové vydání sbírky novel a obrázků J. Lady. V jednom svazku pod společným názvem: »Z doliny łéz« vyšly obrázky: »Na smierć«, »Ukrócić«, »Z ciężkih dni«, »Doczekał«, »Kra-kra-kra«, a »Ostatnia msza«. Poněvadž tu nemohu podati obsah všech těchto povídek, podotýkám jen zkrátka, že jsou to velmi subtilní, skutečnosti odpovídající pastellové obrázky oněch tichých tragedií, které se odehrávaly v době po r. 1863. a odehrávají se ještě nyní v krajinách, kde se utlačuje víra a národnost — obrázky osudu jednotlivců, přinucených žíti »těžké dni« v tomto opravdovém »údolí slz«.

Listy czlowieka szalonego. *Andrzej Niemojewski.* Warszava 1899. — Listy člověka šíleného! zní překlad názvu této knížky a jeden z takových »šílenců« vlastně ztřeštěnců (které spisovatel podrobně definuje) nacházející se v kruhu malířů »nadlidí«, popisuje ve formě dopisů k neznámému smutnou historii jejich modelu Bronky, poctivé a dobré to dívky, pocházející z dobrého domu, která svedena byvši jedním z těchto »nadlidí«, klesá vždy hlouběji. Vedle těchto jest ještě jeden »ztřeštěnec«, mladý to muž, dobrák od kosti, který se do Bronky zamiluje a chce se s ní oženiti. Když však ji jednou spatří při schůzi malířů vínem zpitou uprostřed odporné sceny, opustí ji a zmizí na dobro. Tak událost tak působila na Bronku, že se vrhla do Visly. — Spisovatel ve spisu dává čtenáři toto naučení: Umělci přinášejí lidstvu více škody nežli užitku, poněvadž jejich obrazy stávají se majetkem jedině malé části bohatých, zatím co široké kruhy nemají příležitosti podivovati se jejich geniu a ještě k tomu každodenně vidí, co ti nadlidé dělají s jejich Bronkami. — Sloh jest plynný, vypravování plno sarkasmu, popisy pěkné — ale nevím, zamyslí-li se kdo déle nad touto knihou. *Fr. Štingl.*

ČESKÁ.

O příčinách chorob nervových a duševních, a kterak jim předcházeti. V lidových přednáškách české university přednesl docent Dr. *Ladislav Haškovec.* (Vydáno ve sbírce »Lidové Rozpravy lékařské" jako číslo 8 — 9. Nákladem Jana Otty. Praha 1900. Cena 60 kr.)

Lidovými přednáškami, jež česká universita pořádá, mají potřebné vědomosti z různých oborů lidského vědění vniknouti do širokých vrstev lidu. Bohužel jen nepatrné procento obyvatelstva může tohoto dobrodiní býti účastno, a proto jsme tomu povděčni, že důležité a srozumitelné rozpravy také tiskem se vydávají

a tak přístupnými jsou těm, kdo poučeni býti sobě žádají. — Přečetli jsme brožuru Dra. Haškovce a seznavše výborný obsah, umínili jsme si upozorniti na spis také čtenáře těchto listů. Říká se sice, že je dnes každý nervosní, a proto nepřikládáme zvláště počátkům nemoci zvláštní váhy. Skutečná nervosa je však choroba, a třeba jí věnovati největší péči. Spisovatel v šesti přednáškách pojednává o příčinách chorob nervových a duševních, stále připomínaje, jak má se chorobě předcházeti. Počíná si velmi svědomitě, vážně a opatrně, aby čtenáře neděsil a nenadělal hypochondrů. To jest velmi chvály hodno. Z knihy čerpati může mnoho i kazatel a učitel. Docela jinak a jistěji můžeme mluviti o mnohých předmětech, znajíce o nich úsudek odborníků. Upozorňujeme na stránky spisu, kde se jedná o alkoholu (40 — 45), o kouření (45), o manželství lidí nezdravých (59 — 63), o nepřiměřené četbě (37), o studiu žen (67), o stravě (68) . . . Vůbec lze říci, že mravní zásady křesťanské svědomitým studiem lékařským zcela se potvrzují. Spisovatel podává mnoho pokynů praktických i pro život pospolitý (zvláště v přednášce třetí). Jak jsme řekli, vychovatelé a učitelé měli by se s obsahem brožury seznámiti. Vypravování není suchopárné, nýbrž pro mnohé doklady z historie a ze zkušenosti zábavné a velmi zajímavé. Ježto pak mluví k nám lékař odborník, můžeme bezpečně obsahem knihy své vzdělání obohatiti. Berouce podobné knihy do ruky, často se obáváme, že ten neb onen badatel a vědátor nedostatek vědění nahražovati bude smělými hypothésami a velikými frázemi, jimiž obyčejně víra v Boha se uráží a náboženské přesvědčení trpí; lze říci, že si spisovatel naší brožury počíná zcela solidně a vážně. Vyloživ na př. lokalisaci mozkovou, mluví p. autor takto: »Naznačil jsem vám skladbu nervového ústrojí, vymezil jsem výkony jednotlivých jeho částí, a ptáte-li se, co vlastně všechno toto v život uvádí, co je příčinou, že to tak harmonicky působí, k tomu odpověděti nemůžeme. Odpověď k takové otázce sáhá za hranice našeho rozumu, za hranice našeho poznání, tam je božství. Jest Bůh!« (Str. 14) Tak jen vlastně může mluviti svědomitý učenec a věru si tímto přiznáním nezadá. Knihu tedy každému doporučujeme. *L † mn*

Vlaský Dvůr v Kutné Hoře. Napsal Dr. *Eugen Muška.* Vydáno nakladatelstvím »Hejda a Tuček« v Praze. 1900. Cena 80 kr. — Jediný soupeř matičky Prahy, Hora Kutná, připoutala již mnohého literárního pracovníka ke svým památkám; vzpomínáme jmen: Zach, Braniš, Řehák, Veselský, Zavadil, Leminger, Šimek a j. Mladistvý a nadaný historik dr. Eugen Muška, veden láskou ke starobylostem kutnohorským, druží se čestně právě vydanou monografií o »Vlašském Dvoře« k pracovníkům starším. Dílko tvoří první část soupisu památek kutnohorských a činí uměleckou výpravou novému nakladatelství všechnu čest; jedenáct opravdu skvostných příloh dodává vedle textu nové publikaci ceny trvalé! Vlašský (snad lépe než »vlaský«) Dvůr jest umělecká památka prvního řádu a místo pro dějiny naší vlasti důležité. R. 1881. byl obcí Kutnohorskou koupen od státu za 30.207 zl. ve stavu hrozně ubohém, v létech pak 1892 — 8. byl nákladem 300.000 zl. nádherně restaurován. O restauraci má p. spis. sice některé pochybnosti, přece však přiznává, že jest pomníkem vzácného porozumění toho, čemu říkáme: zachování esthetiky a starobylého rázu města. Náklad byl z větší části kryt obcí kutnohorskou a měli by se věru *jinde* (!) od K. Hory učit, jak se zachází s pomníky a svědky staročeské slávy. Velikou zásluhu o obnovu památek Kutnohorských mají hlavně starosta Macháček a arciděkan Vorlíček, jejichž činnost je opravdu obdivu i uznání hodná. Knihu všem upřímným Čechům doporučujeme a zároveň jim radíme, aby si do K. Hory zašli a její památky důkladně si prohlédli; nebudou toho litovati. *L † g.*

Splenotherapie tuberculosy. Další zkušenosti o léčitelnosti tuberculosy sděluje MUDr. Václav Moravec, lékař vnitřních nemocí v Praze. V Praze 1900. Tiskem B. Grunda a V. Svatoně na Vinohradech. Nákladem spisovatelovým. Cena 60 h. — Před rokem ustavil se pro Čechy spolek k zřizování léčeben pro nemocné stížené tuberkulosou, v jehož řadách shledáváme i duchovenstvo, jež humanitní cíle jeho oceňuje. Tuberkulosa neuprosně řádí, o čemž kněží z duchovní správy mohou z úmrtních matrik podati nejlepší svědectví. V poslední době vyšel tento zajímavý spisek z péra zkušeného lékaře vítaného v mnohých katolických rodinách Pražských, jenž studiu tuberkulosy věnuje zvláštní zájem, a podává tu novou methodu k jejímu léčení: »splenotherapii.« Ponechávajíce odborným kruhům její vědecký rozbor, upozorňujeme jen na pravdivá slova v knize této, že zatajování pravého stavu při tuberkulose pacientu jest zhoubné. Vímeť ze zkušenosti duchovní správy, že tuberkulosní nemocní zpravidla si nejsou nebezpečného stavu svého vědomi, těšíce příbuzné, a tím se stává, že přečasto nezaopatřeni umírají.

Vlastimil Hálek.

Devítidenní pobožnost k sv. Terezii a za duše v očistci. Sv. Alfonsa z Liguori. Z vlaštíny přeložil P. Frant. Blažek. V Praze 1900. Nákladem C.-Meth. knihkupectví. Cena 80 h. — V naší materialistické době, kdy rojí se všude plno světské četby, jest každé tiché duši křesťanské milým nový asketický spis, jenž jí jako ranní rosa osvěžení přináší. V přítomné knize líčí sv. Alfons, seraf lásky, nadšeně v desíti rozjímáních duchovní život sv. Terezie, jež láskou Serafu se vyrovnala. Každé rozjímání jest živým obrazem oné cnosti, kterou se vyznamenávala, a pobádá čtenáře, aby ji následoval. Sv. učitel podává i snadný návod k dokonalosti. Posvěcuje tuto pobožnost duším v očistci, aby došly blaženého spojení s Bohem; překlad jest příjemný. Milovníci ascetické četby použijí vděčně této knížecky již letos o svátku sv. Terezie. *Vlastimil Hálek.*

Šílený Job. Romanetto od *J. Arbesa.* Libuše č. 4. R. 1900. V Praze. F. Šimáček. Letošní ročník »Libuše« přináší v č. 4. kresbu z péra J. Arbesa, slavícího letos právě šedesátiny života. Romanetto psáno však bylo již r. 1879. Nese na sobě charakteristiku způsobu psaní Arbesova. Pohybuje se v bohaté romantice, má širší rámec obrazů, lícní a reflexí a stručnější děj z počátku tohoto století. Provedení charakteru reka romanetta šíleného Joba jest uspokojující. Škoda, že spisy našich autorů nemohou býti bez episod smyslného poměru. Na str. 147. zamlouvají se nám myšlénky »mravouka nezná a nesmí také znáti žádných sofistických omluv a vytáček. Nemravný skutek zůstane takovým, byť byly pohnutky jeho sebe šlechetnější.« Arbes slaví letošního roku šedesátileté narozeniny za životních poměrů ne závidění hodných, jsa odkázán na spisovatelský honorář. Jisto jest, že takový obol sotva vystačí na existenční potřeby zvláště při blížícím se stáří, kdy péro počne vypadávati z umdlené a slábnoucí ruky. Podotknouti dlužno, že v Arbesových spisech posledních let neshledáváme se s obvyklým u našich současných spisovatelů ostrým profanováním náboženských citů. Vzhledem k »Libuši« uvádíme, že v letošním jejím jub. roce XXX. ročníku zdarma slosovala pro své odběratele 500 knihových premií. *Vlastimil Hálek.*

Několik povídek. Napsal *Rudyard Kipling.* Přel. z angličiny Josef Bartoš. Světové knihovny č. 150—151. Cena 20 kr. Nakl. Jan Otto. — Poměrně mladý spisovatel (nar. 30. pros. 1865) poutá na sebe pozornost všeho literárního světa již téměř po deset let. Myslím však, že český čtenář významu a genialnosti Kiplingovy nemůže náležitě oceniti; jest v jeho »povídkách« (četli jsme jen tyto) pro nás cosi cizího a nezvyklého. I sloh je těžký a jaksi těkavý, popisy a vzpomínkami vypravování se zdržuje a množství cizích slov čtenáři překáží. To zvláště platí o první povídce (»Vilém Dobyvatel«). Nejvíce ovšem vadí, že život lidí a ráz krajin, o kterých se mluví, je českému člověku cizí. Je možno, že »věk páry, elektřiny, rychlopalných zbraní a úžasného technického pokroku našel v Kiplingovi svého Homera«, ale česká povaha v tom zalíbení nemá. Kipling ovšem nepíše pro Čecháčky, ale svým úsudkem chceme naznačiti české stanovisko k spisům angloindického spisovatele, jenž se těší světové pověsti. Pochopujeme však dobře, že v Anglii, Americe nebo v Indii se může velmi líbiti. Nám nejpěkněji se čtla povídka druhá, poněvadž prve vytknutých překážek je tam méně. Poctivý strojník lodi »Breslava«, Mc Phee, byv po 20leté věrné službě od židovské obchodní firmy uražen, vstupuje do služeb starého, ale chytrého podivína Maka Rimmona. Mc Rimmon dlouho již touží po tom, aby špinavou židovskou společnost vytrestal, to se mu podařilo, když jeho loď »Jestřáb« dostala do vleku bohatý náklad ze schátralé a tonoucí lodi židovské společnosti. Sto dvacet tisíc liber dostal Mc Rimmon za zachránění opuštěné lodi. Mc Phee při tom měl velkou zásluhu a dostal 25 tisíc liber šterlinků. Štěstí. — »Malinký Winkie«, třetí povídka, trpí poněkud nepravděpodobností, a poslední »Nejpěknější povídka na světě« nezamlouvá se pro bizarrní pro nás názor a znovu vtělení (metempsychosa), když Charlie Mears, bankovní úředník, rozpomíná si na svůj předešlý život, když byl galejním otrokem na řecké galeji a pak na válečné lodi Vikingů. Tyto vzpomínky »vybavují se« nahodile a mizí docela, když se Mears zamiluje do prodávačky v trafice. »Láska zabijí vzpomínky a tak nejpěknější povídka na světě nikdy nebyla napsána.« — — V knize není nic závadného a sečtělejší čtenář snad ji se zalíbením přečte. »Světová knihovna« ovšem právem nás seznamuje se světovým spisovatelem, ale překládat z něho mnoho, nebo snad všecko, byl by luxus. — Z cizího úsudku ještě uvádíme: »Kipling je básníkem moderní Indie a vystihnul její místní barvy a společenské ovzduší, specificky moderní a společenské neobyčejně přesně a plně. Umělecké kouzlo jeho je ve veliké názornosti, bezprostřednosti, hotové plnosti a při tom neobyčejné stručnosti a hybnosti. Vášeň, bestialitu, děs a hrůzu, dobrodružství a osudnost vystihuje zvláště suggestivně«. — Jak jsme prve řekli, český čtenář by k takovému úsudku sotva dospěl. — Kipling žije nyní v Americe. *L † 91.*

Poutník frýdecký, katolický kalendář věnovaný všem československým ctitelům marianským, a *Slezan*, velký katolický kalendář rodinný, věnovaný zábavě katolíkům československým ve Slezsku pro r. 1901., jsou dva nové kalendáře, které právě vydala nová parní knih- a kamenotiskárna Josefa Orla ve Frýdku a Místku nákladem knihkupectví Frant. Orla ve Frýdku. Vítáme je s radostí jako novou stravu duševní pro český katolický lid ve Slezsku. Vyciťujeme z nich na první pohled zkušenou ruku pořadatele dp. Angela Lubojackého, byť i nebyl jmenován. Přiložilť ve Frýdku svou pravici neumdlévaje v činnosti sesíliti katolický život opuštěného českého lidu ve Slezsku. Střed četby i vyobrazení tvoří »poutní chrám Panny Marie ve Frýdku.« Dále jest tu vlastenecký obraz »Šlechetné srdce české« od K. J. Zákouckého, pojednání »Význam čísel« v životě křesťanském, povídky »Štěstí v neštěstí« a »Za vlasť« z péra učitele J. Donata Pelhřimovského, životopisy zasloužilých kněží frýdeckých Jana Tvrdého a Josefa Lorišc. Illustrace »Ježíš Kristus na kříži« a »Pán Ježíš na hoře Olivetské« jsou zdařilé. K těm přistupují fotografie české školy ve Frýdku a českého gymnasia v Místku. Z úpravy kalendářů příjemně vyniká harmonický náboženský a vlastenecký duch, nesoucí se za Sušilovým heslem. Přejeme těmto novým kalendářům hojného rozšíření, aby upevnily katolické jeho vědomí proti dorážejícím atheistickým vlnám internacionály. *Vlastimil Hálek.*

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

Ze slovanského světa. Dle zprávy »S. Pet. Věd.« jest v Chicagu *kathedra ruského jazyka*, literatury a ruských dějin; mimo to v »Columbia frield's Museum« jest uspořádána specialní ruská výstava, jejíž účel jest Američany seznámiti se životem a bytím Ruska. Nejpopulárnějším ruským spisovatelem v Americe jest L. Tolstoj, jehož literární plody se o překot kupují. Jeho nejnovější román »Voskresenie« ku př. vyšel již v 18. vydání; každé vydání čítá 12.000 svazků. — »*Slavjanskoe blagotvoriteljnoe občestvo*« v Petrohradu kromě vydaných již slovníků: rusko-slovácképo a rusko-slovinského, připravuje k tisku slovník česko-ruský, bulharsko-ruský a srbsko-ruský. Vydavatelská působnost spolku tohoto vstupuje do nového stadia. — *Počet periodických listů v Bulharsku* klesl s 310 na 52. Příčinou toho jest nový zákon o tisku, dle kterého redaktory časopisu mohou býti toliko osoby s vyšším vzděláním. — »*Vienac*«, nejstarší chorvatský belletristický list«, jest nyní majetkem »Hrvatské Matice a vychází pod redakcí dr. Arnolda každý týden. — »*Matice Hrvatska*« měla 22. července svou valnou kromadu. Minulého roku měla »Matice« 41.000 zl. příjmů a 35.000 zl. vydání; členů má nyní 11.017. Za minulý rok dostal každý člen 13 knih za příspěvek 3 zl. Kdo si chce opatřiti pěkné a laciné knihy chorvatské (vědecké i zábavné), nechť přistoupí za člena k »Matici Hrvatské«. — 6. srpna zemřel v Tržiču v Kraňsku bývalý ředitel realného gymnasia v Záhřebě, chorvatský spisovatel *Peter Markovič*, ve svém 45. roce po dlouhé a těžké nemoci. Mimo odborná pojednání z klasické filologie napsal více básní, humoresek, literárních a aesthetických článků do různých chorvatských listů. O srbském spisovateli Zmajovi a jeho lyrických básních psal do »Letopisu Matice srbské« jako profesor v Požegi, kde byl od r. 1881 do r. 1886. — Rusíni oslavují letos 40leté jubileum literárního působení *Volodimira Bonifateviča Antonoviča*, profesora Kyjevské university. Antonovič se nar. r. 1830. a měl býti nejdříve lékařem, pak si to rozmyslil a studoval historicko-filosofický oddíl Kyjevské university. Na základě spisu »Poslední doba kozáctva na pravém břehu Dněpra« stal se r. 1870. lektorem a osm let později doktorem ruských dějin na Kyjevské universitě. Jeho literární práce týkají se větším dílem dějin Ukrajiny. Antonovič sebral a spořádal bohatý materiál z kamenného a bronzového věku a vykopal mnoho hrobů nad Dněprem na Volyni, Kavkaze a jind. Ukrajinská archeologie děkuje Antonoviči za svůj veliký rozvoj. *Fr. Štingl.*

»Samostatnost« v čís. 71. a 72., píšíc o našem literárním sjezdu a výstavě katol. literatury obvyklým svým radikálně pokrokovým způsobem, nazývá vše to »přehlídkou práce klerikalismu.« Dle popisu výstavy naší zdá se, že referent »Samostatnosti« celé naší výstavě málo rozuměl aneb rozuměti nechtěl. Vysvítá to z jeho slov, že prý by »maličký stoleček stačil na katolickou literaturu XIX. století.« A přece tu viděl nesčetné stoly tiskem přeplněné. K tomu by měl věděti,

že zde nebylo vše ještě soustředěno, co v oboru katol. písemnictví v XIX. stol. bylo vydáno. Kdyby ještě to se bylo sneslo, nebyl by stačil vůbec ani veleprostranný sál Klementinský. »Jak málo prý intelligence v tom potištěném papíru,« naříká dále, nevěda, že přemnozí autoři katol. spisů naší výstavy oceněni byli Jungmannem, Palackým, že byli a jsou členy současných učených vědeckých společností. Zapomíná, že tím »potištěným papírem s málo intelligence« kněží-buditelů probouzel se národ český na počátku nynějšího století ze spánku, a jim můžeme děkovati za nynější duševní svůj rozmach. Zde prý byla viděti ta »lidovost církevní hierarchie«. My si myslíme, že zde zcela jasně se zračila její lidovost, poněvadž spisy biskupů, kanovníků, farářů, katechetů, kaplanů jednosvorně vedle sebe tu byly vystaveny bez rozdílu, a ze všech vyznívala jediná ušlechtilá snaha, t. j. duševní blaho celého národa českého. Proto nemůžeme si mysliti význačnější lidovosti, než která se tu zračila. Ovšem radikálním pokrokářům se výstava katolické literatury vůbec nikdy nebude líbiti, poněvadž na ní vždy najdou spisy positivního náboženství, pro něž nemají lásky. Směšné jest, když maličké dítě vysokomyslně kritisuje činy starých zasloužilých pracovníků. Stejně odporným jest, když mladoučká frakce, ještě v plenkách, sebevědomě zapouští jízlivý nůž kritiky do prací a děl, jež vedle rovnocennosti vynikají též svojí historií. Ostatně v tom uspokojila výstava literatury katolické každého, kdo ji navštívil, že doznal její osvětový i morální význam na vzdělání českého lidu, což o spisech radikálně-pokrokových, dojde-li jednou k jejich výstavě, zajisté málokdo vyzná. Duchové katoličtí staví, pokrokáři boří; literáti-katolíci vzdělávají, liberálové lid kazí a svádějí, to ukazuje se skutky den ode dne.

Fotografické snímky na kartonu ve velkém formátě naší výstavy katolického tisku dalo družstvo »Vlasť« zhotoviti během jejího trvání fotografickým závodem J. Eckerta v Praze-III. za tím účelem, aby zachován byl obraz její budoucnosti pro kulturní historii. Zhotoveny jsou 3 partie z refektáře klementinského s exposicemi knih, podobizen a ostatních předmětů výstavy tak jasným provedením, že lze na fotografiích čísti i jednotlivá jména i rozpoznati podobizny vystavené. První snímek zachytil obraz Jeho kníž. arc. Milosti v průčelí pod malbou svatby v Káni Galilejské se řadou stolů výstavy uprostřed. Druhý snímek reprodukuje veliký kříž sálu Klementinského s exposicí knih a spisů družstva Vlasť. Třetí portrait přináší celkový pohled na řady stolů s knihami, spisy a literárními relikviemi vůbec. Fotografie zhotoveny jsou čistě, v pravdě umělecky ve velkém rozměru, s jasnými konturami, takže dávají závodu páně Eckertovu nejlepší svědectví. Všickni vystavovatelé i návštěvníci výstavy, spolu i přátelé katol. literatury mají tu příležitosť, opatřiti si na památku a i jinou potřebu — fotografie exposie na výstavě. Družstvo Vlasť jest ochotno opatřiti ze závodu p. Eckertova každému, kdož by si přál, fotografii velkou ze tří snímků oné části, kde byly spisy jeho vystaveny, po případě všecky 3 snímky. Jedna veliká fotografie mimo výlohy poštovní stojí 5 Korun. Přihlášky přijímá družstvo Vlasť (Praha č. 570-II.) s podotknutím, že fotografie dají se zhotoviti teprve dle počtu objednávek, takže nějakou dobu bude pp. objednatelům nutno čekati na jejich zaslání. Snímky fotografické z naší výstavy tisku uspokojí každého a budou všem trvalou památkou na ni, spolu i důležitým příspěvkem ke kulturní historii katolické v Čechách.

Proti klerikalismu pořádal 2. září dle R. L. spolek »Svatopluk Čech« u Štajgrů schůzi s thematy 1. křesťanství a klerikalism, o čemž přednášel smutně známý Iška a 2. proč mistr Jan Hus nazývá se kacířem, což probíral zase nakladatel traktátků Horálek. Že oba opakovali staré pseudofráse, může si každý pomysliti. Rozhořčený nad nezdarem Iška naříkal, že klerikalismus vychovává jen pokrytce (jako je sám), zneužívá náboženství k účelům politickým (on sám k »Pryč od Říma), že je klerikalismus protinárodním, zvlášť u nás (zvláště Iškův, poněvadž se hubičkuje s Wolfem). Pan Horálek o Husovi šel tak daleko, že definoval absurdní konklusi: Je-li Hus kacířem, že i Kristus je kacířem, poněvadž Hus učil to, co Kristus, že podobnými a ještě jinými sofismaty vodil za nos »mladičké« účastníky schůze, o níž píšou »R. L.«, že byla navštívena 300 účastníky, jest na bílední. Smutné to bude ovoce, které ponese mládež těmito myšlenkami odkojená.

Selské Listy v č. 25. přinášejí místodržitelský výnos z 22. června č. 13.382. ke všem okr. hejtmanstvím, jímž se varují před agitací starokatol. kněze Išky. Ve výměru tom se praví, že Iška podle svého udání chce český lid od katol. náboženství odvrátiti, a proto vyzývají se hejtmanství, aby bděla nad schůzemi, v nichž Iška mluví. Uváděje to Padařovský filosof ve svém orgánu, projevuje svoji nelibosť nad podobným »omezováním svobody«. Inu vrána k vráně sedá.

L. † 4.

Český Jih v č. 28. přináší tuto zprávu, kterou zatím bez poznámky a zodpovědnosti za pravdivosť téměř neuvěřitelnou prostě otiskujeme: »*Monstrum piety a loyality.*« Dne 26. srpna sbořena byla v Chrboníně (okr. Tábor) velice cenná památka: kaple slohu staročeského, jež prodána byla jinověrci za — 18 K, zároveň prodány za 6 K stromy u kříže za obcí stojící a vysázené na památku nastoupení trůnu nynějším císařem.

Písecké Listy mají zábavnou přílohu, ve které jakýsi Zdeněk Otavský občas podává profanující historky klášterní. Jak »ušlechtilé literární plody« tato zábavná příloha přináší, viděti lze z prácičky jakéhosi Ed. Sv. Šimka »U nás«, ve které se hemží tato epitheta: »Ty lumpe starej, ty blboune, ty mrzáku, ty strako, ty darebáku.« Dále Vítězslav Záborský má tu skizzu: »Duškův ideal«, kdež bez obalu popisuje obscenní zneuctění jakési Marty důstojníkem se sebevědomým ku konci dodatkem „Psáno v Kr. Písku 28./IV." Jsme toho názoru, že podobné článečky od nedouků s pornografickými »příkrasami« slouží české literatuře jen — k hanbě. *† 4.*

Bydžovské Listy, odnož to Stráže na Cidlině, v č. 16. oznamují evangelické bohoslužby na den 9. září v zimní hospodářské škole v N. Bydžově. — O katolických bohoslužbách nikdy ani řádky nevytisknou. Škola zřízena byla z peněz katolického lidu.

Český List v č. 5. píše o katol. misionáři Müllerovi v Kameruně, že prý není proti mnohoženství, jen když afričtí boháči zaplatí z II. ženy 100, z III. 150 marků zvláštní daně. K tomu nejapně dokládá: Ve středověku prodávali kněží odpustky, za dnešních časů P. Müller za pár set marků povolí zase boháčům africkým třeba celé harémy. Není prý nad víru a morálku klerikální. Dokazovati »Č. L.« nepravdu, jest těžko, neb do Kamerunu je daleko. Kdo tomu věří, ať tam běží, myslí si »Český list«. Katolickou víru a morálku ať nechá na pokoji, jest jistě čistější a poctivější než morálka jeho. *L. † 4.*

»**Lid**« **a** »**Ruch**«, krejcarové listy radikálně-pokrokové, které své doby smutně vynikaly nepřátelstvím proti katol. církvi a duchovenstvu, budou opět vycházeti dnem 1. listopadu. Odolali jsme jim dříve, bohdá nepoddáme se jim i nyní.

»**Radikální Listy**« mají dle doslechu přestati vycházeti po novém roce. Kdo staví na písku, dočká se pádu budovy.

»**Čas**« vychází od 1. října každodenně. Ukázkových čísel rozeslal 20.000. Kruhy židovské horlivě jej rozšiřují po Čechách.

Redaktor zašlého »**Vyšehradu**« J. Klecanda má vstoupiti, jak se proslýchá, do redakce »Hlasu Národa«. *L. † 4.*

Sjezd »československé« (?) soc. demokratické strany svolán byl na 8., 9. a 10. září do Č. Budějovic jakožto čtvrtý. Na programu měl zprávu výk. výboru, organisaci, taktiku strany, činnosť poslanců na radě říšské, soc. demokrati a škola, soc. demokrati na sněmu zemském (ne na sněmu království Českého), soc. demokrati v obci, konsumní spolky, výrobní družstva. V programu marně hledá veřejnosť thema »hospodářství předáků ve správě spolkových pokladen a hospodaření s penězi na soudruzích vybranými.« *L. † 4.*

O kulturním vývoji lidstva obyčejně se soudí, že postupuje vzestupně a nepřetržitě pokračuje. Také z evoluční theorie, pokud se vulgárně vykládá, vyplývá podobný logicky soud. Prakticky pak jeví se tento soud v tom, že se mluví o temném středověku, že stavíme povětrné zámky pro budoucnost, domnívajíce se, že kulturní vývoj lidstva jakési závratné výše jednou dostoupí, že nastane ráj na zemi a podobně. Soudnější myslitelé a znatelé dějin vědí však, že to podle takových fantastických utopií ve světě nechodí. — V přednášce, kterou měl Eduard Meyer dne 20. dubna 1895 ve 3. shromáždění německých historiků ve Frankfurtě nad Moh., (»Hospodářský vývoj starověku«) čteme dle »Naší Doby« (str. 574.): »Ježto nalezáme ve středověku docela primitivní poměry, myslíme si, že pro starověk stůj co stůj ještě primitivnější musíme postulovati. Nelze však dosti důraz na to klásti, že rozvoj středomořských národů posud ve dvou paralelních obdobích uplynul, že *skonem starověku rozvoj znovu začíná, že se opět vrací k primitivním poměrům, jež dávno již jednou překonal.* Skon starověku není způsoben nikterak ničivým vnějším převratem, nýbrž *vnitřním rozkladem úplně propracované svou povahou docela moderní kultury, jež sama sebou se vyživá* ... — — Tuto vlastně se nic nového nepraví; vlastní krátkozrakosti měli bychom se však diviti; vždyť přece víme, co je klasicismus, renaisance ...; vždyť sami často vyznáváme: nil novi sub sole ...; divíme se kulturní výši starověkých národů ...; konečně ještě mluvíme o blaseovanosti, a máme adagium: corruptio optimi pessima ... *L†24.*

Hlas lidu o naší výstavě katolického tisku projevuje se v dopisu katolíka — laika z venkova v zajímavé poznámce: »Dle všeho bude míti dosti užitku výstava tato, ač denní listy české ji vůbec ignorovaly. Takhle kdyby židovská nace svůj talmud atd. a různé Hilsneriady vystavovala, bylo by v našich vlasteneckých listech místa dosti. Je to smutný zjev doby naší. Jednání toto se odsuzuje samo . . .« *L. † 4.*

Paběrky z novin a veřejného života.

Osobní. V provolání, které každého roku na sklonku správního roku uveřejňuji, projevil jsem letos radost, že boje mezi námi přestaly, a vyslovil jsem se, že více nebudou obnoveny; dle tohoto hesla řídili jsme se celý minulý rok, a byli-li jsme některý z nás tu a tam napadeni, urážky tyto jsme ignorovali. Ale když jsem chtěl již provolání toto, které mnoho svědků četlo, časopisům rozeslati, dověděl jsem se, že jsem byl napaden v »Radikálních Listech« a shledal jsem, že »Radikální Listy« otiskly tuto urážku z obálky »Nového Života«. A netrvalo dlouho, přišel »Rozvoj«, strhal náš sjezd a vylil si hlavně svůj hněv na mne. Po těchto událostech musil jsem přirozeně onen odstavec o míru z provolání vynechati a čest svoji hájiti. Zdá se, že jistým pánům na tom záleží, aby vody mezi námi byly stále rozčeřeny, a že tito pánové mají spadeno hlavně na naše družstvo a osoby blízko mu stojící. Co tu činiti? Mám otevříti »Vlasť« polemikám, máme se vystavovati za divadlo, k zármutku našinců a k radosti nepřátel? O nikoliv, k tomu »Vlasť« nepropůjčím. Čím a jak se tedy budeme brániti: já to budu činiti takto: Kdokoliv napíše o mně cosi nepravého nebo urážlivého, tomu listu zašlu úřední opravu a to budu dělati všude a stále, až si zjednám mír a pokoj, jehož při svých velikých starostech potřebuji jako ryba vody. Bude-li nad to třeba, řeknu klidně a bez urážky protivníku ve »Vlasti«: to a to není pravda, tím a oním se mi křivdí, malicherností pak si vůbec všímati nebudu. S tím, myslím, budou čtenáři »Vlasti« spokojeni.

Radikální Listy opravují pod záhlavím »Pro literárního historika neb psychologa« v č. 273. ze dne 2. října takto: »Pan P. T. Škrdle posílá nám tuto opravu: Na základě článku 19. zákona o tisku a příslušné novely, žádám Vás za opravení zpráv mé osoby se týkajících, jež v č. 255. »Radikálních Listů« ze dne 14. září 1900 pod záhlavím: »Pro lit. historika nebo psychologa« uveřejněny byly. Především není pravda, že jsem zaslal redaktoru »Nového Života« dopis a že jsem adresu na obálce psal levou rukou; dále není pravda, že bych byl k výstřižku témuž redaktoru zaslanému připsal různé potupné věty o »Novém Životě« a připojil slovo: »Gratulor«; nic o celé věci nevím, s nikým jsem v té věci nespolupůsobil, a proto není správné, co se mi za to hanlivého připisuje a čím se na základě toho má osoba zlehčuje. Tomáš Škrdle, redaktor »Vlasti«.

Časopis »Rozvoj« z 18. září t. r. věnuje mnoho místa literárnímu sjezdu a socialnímu kursu. Článek psala osoba z Prahy, nám dobře známa. O mně tam píše, že jsem byl pro zakládání jistého spolku suspendován, což se však nikterak na pravdě nezakládá (jedná se tu patrně o zakládání spolku katechetského).

»Hlas Národa« přinesl o mně zprávu, že jsem z výstavy katolického tisku vyhodil několik spisů † Václ. Beneše Třebízského. Kdo na výstavě v čas a po této zprávě byl, viděl tam až do jejího uzavření všecky spisy † Václ. Beneše Třebízského, ale referent »Rozvoje« místo aby se podíval, co na celé věci jest, pustil se do mne na celých dvou sloupcích a 10 řádkách a hrozně mne zcuchal, ba až na Torquemada mne povýšil. A přece podklad celé věci jest nepravdivý! Byl bych zaslal redakci »Rozvoje« opravu, ale redaktor jeho odstoupil a nevím kde ho hledati, a proto se zatím spokojím tímto prohlášením. Přál bych si, aby si účastníci našeho sjezdu toto číslo Rozvoje — z 18. září t. r. — přečtli.

Tomáš Škrdle.

Sv. Otec Lev XIII. přijal od poslední naší zprávy zase celou řadu poutníků a biskupů z různých dílů světa. Zde uvádíme něco z jeho veřejné činnosti. — Papež Lev XIII. zaslal arcibiskupu spojených Rumunů za příčinou jejich 200leté památky sloučení s katolickou církví list, v němž Rumunům ke krásné a nerušené svornosti, kterou vždy dávali na jevo, upřímně blahopřeje. Doufá v Boha, že také v budoucnosti tento šlechetný národní kmen jako dosud zůstane věren katolické církvi. Římští papežové byli od spojení za Innocence XIII. stále bedlivými, čest rumunské spojené církve zvýšiti a budou to činiti i budoucně. S požehnáním biskupům a věřícím shromážděným na provinciálním sněmu končí papež svůj dopis. Sv. Otec zaslal arcibiskupovi Solnohradskému zvláštní breve, ve kterém

stanoví již určitou lhůtu, kde by konečně mělo dojíti ke zřízení dávno chystaného svobodného katolického vysokého učení. Universita by se měla dle plánů Lva XIII. otevříti za pět let, a to fakulty filosofická a právnická (bohoslovecká fakulta v Solnohradě jest). Potřebný k dílu tomuto náklad páčí se však na 9 mil. korun, z kteréhožto obnosu však zajištěn jest přesně pouze 1 milion! Zbývajících 8 milionů radí papež uhraditi sbírkami mezi katolíky zemí alpských a tak, že by každoročně po celých budoucích 5 let věnoval každý katolík nepatrný obnos 31 haléřů. Po tak důrazném a praktickém vybídnutí nelze o určitém zdaru zamýšleného velikého díla pochybovat. — Jak velice váží si sv. Otec věhlasného biskupa Strossmayera, viděti z toho, že vyslovil přání, Strossmayera ještě jednou spatřiti. Biskup Strossmayer ochoten přání sv. Otce vyhověti, odebral se počátkem tohoto měsíce do Říma a byl sv. Otcem přijat v audienci. Se vší určitostí se tvrdí, že biskup Strossmayer bude jmenován kardinálem. — Na adresu oddanosti, kterou podali studující vysokých škol ze všech zemí, dostali na konci sjezdu tuto odpověď sv. Otce: »Milení synové! Pozdrav a apoštolské požehnání! Pořádání katolických sjezdů jsme vždy považovali za užitečno a času přiměřeno, proto jsme je, když se konaly, častěji pochválili a jim vždy prokázali svoji náklonnost. Sjezd mladých mužů však, kteří se posvětili vyšším studiím, a to nejen z Italie, nýbrž ze středu nejrozličnějších národů druhých, což se nyní poprvé stalo, nás naplnil zvláštní radostí. Z této příčiny vyjadřujeme také Vám, milení synové, kteří jste provedli sjezd, i všem účastníkům svoje blahopřání, a abychom to také skutkem dokázali, ustanovili jsme svého důstojného bratra Lucida Marii, kardinála Parocchiho, muže všestranné vzdělanosti a vynikajícího taktu, aby poctil Váš sjezd svojí přítomností a měl dozor i řídil také Vaše rozpravy. Jinak jsme však, drazí synové, kteří jste vybrali sobě toto město za sídlo kongresu, také v duchu sami u Vás. Že jste touto volbou velmi dobře učinili, je každému zřejmo. Zde je totiž středisko a hlavní město katolické církve, tu jest sídlo onoho, který jest náměstkem Kristovým na zemi, a jakkoli Vám odboj činí moc zavilého nepřítele, musíte přece vždy vodu pravé vzdělanosti a vědy nabírati tam, odkud se podle dějepisných důkazů jako z prvního pramene rozlévala nade všemi národy. Vaše rozpravné předměty zasluhují nejúplnější pochvaly. Přede vším však bychom Vám radili to, co jste postavili v čelo rozpravám: totiž pozdvižení pevné víry, mravní čistoty a pevného přesvědčení ve Vás a ve Vašich druzích v povolání. Vždyť víte, že není dosti k vyplnění křesťanské povinnosti »věřiti srdcem«, když se nevyznává víra také ústy; Vy víte, že »moudrost nepřebývá v těle podmaněném hříchem.« Kde však víra a mravnost jest neporušena, tam jest upřímnost a pevná vůle. Abyste pak došli toho úspěchu, udělujeme Vám jako znamení božské milosti i na důkaz naší otcovské lásky celému kongresu apoštolského požehnání.« — Kardinál Rampolla zaslal zemskému výboru království Českého přípis, jímž vyřizuje zvláštní dík nejvyššímu maršálkovi a zemskému výboru království Českého za díla historická, týkající se dějin českých, věnovaná knihovně vatikánské.

Strossmayerovo jubileum oslaveno bylo s velikým nadšením. Přítomni byli v Đakovu arcibiskupové msgr. Posilovič ze Záhřebu, msgr. Dr. Stadler ze Sarajeva, msgr. Margelič z Dubrovníka. Telegraficky blahopřáli mezi jinými arcivévoda Leopold Salvator, dr. Fr. Lad. bar. Rieger z Prahy. Kardinál Rampolla blahopřál delším listem; slovanští žurnalisté podali jubilarovi skvostnou adresu.

Naše Listy, křest.-socialní orgán družstva Vlasť, dospěly k 7. číslu. Každé číslo vyniká krásným a pestrým obsahem; obrana víry a katolických osob pěstuje se v nich horlivě a soustavně, což nás zvláště těší; také slovanské záležitosti nalézají v jejich sloupcích pravidelného zastoupení. Přáli bychom si, aby zahraniční ligisté věci politické dávali do »Katolických Listů«, články rolnické, řemeslnické a dělnické, vůbec články socialní do »Našich Listů«. »Naše Listy« stojí ročně 4 K., pololetně 2 K; předplatné přijímá: administrace, Praha č. 570-II. »Naše Listy«, týdenník, doporučujeme k nejhojnějšímu rozšíření a prosíme, aby také inseráty bylo na ně pamatováno.

Stručný návod k přiznání k osobní dani pro farní beneficiáty vydal právě k přání volné konference čtyř vikariátů ve Slaném tiskem Vlastimil Hálek, farář v Liboci u Prahy. Spisek ten lze objednati zasláním 40 haléřů v pošt. známkách v dopise na téhož nebo na farní úřad v Liboci, po případě korresp. lístkem, načež bude přiložen chek. Vzhledem k nastávajícímu přiznání pro r. 1901. jest důležito, aby beneficiáti dle praktického usnesení oné volné konference jednostejně, jak ve spisku uvedeno, v přiznávání položek, zvláště služebních vydání, postupovali.

Úmrtí. Dne 26. září zemřel v Žamberku na svém letním sídle, raněn byv mrtvicí, rodák tamní, řádný profesor chirurgie na vídeňské lékařské fakultě, dvorní rada dr. Edvard Albert. Zpráva ta v lékařských i jiných kruzích vzbudila trapnou

sensaci. Zemřelť muž, jímž se český národ honosil před celým vzdělaným světem, lékař daleko široko slavený, učenec prvního řádu, učitel výtečný, člověk ducha velikého, ryzí povahy. Albert narodil se dne 20. ledna 1841 v Žamberku z rodičů chudých. Studoval v Rychnově, Králové Hradci a ve Vídni. R. 1867. byl promován, r. 1872. habilitoval se pro veškeru chirurgii na vídeňské universitě. R. 1881. jmenován profesorem chirurgie, r. 1886. stal se řádným členem nejvyšší zdravotní rady říšské a r. 1889. jmenován dvorním radou. Albert pracoval s velikým zdarem v anatomii, experimentální pathologii, fysiologii; on byl prvý, který měřil na živoucím člověku tepenní tlak pomocí kymografu. I v chirurgii požíval v některých věcech priority a v ohledu operativním byl prvým, kdo provedl na člověku transplantaci nervů. Mimo to jest předním pěstitelem řezu na žaludek, gastrostomie, lithotomie a neurectomie. Antisepse našla v něm největšího šiřitele; zanášel se též dějinami chirurgie, obzvláště chirurgie válečné, vydal mnoho učených spisů, pojednání učených a j. m. Proslulý učenec, lékař slavený a muž všeobsáhlých vědomostí a přísné vědy, nevzdaloval se poučování širokých vrstev lidu. Zářivý a krásný příklad zanechal svojí knížkou »Zdroje lékařského vědění a umění« (vyšlo jako 1. číslo »Lidových rozprav lékařských« nákladem J. Otty v Praze za 30 kr.), jež je vzorem popularisování vědy. Je to jeden z nejlepších spisů české lidové literatury, zasluhující nejhojnějšího rozšíření. Jako vědator byl rozhodným nepřítelem materialistického darwinismu; neváhal vyznati, že čím více v anatomii a fisiologii se pokračuje, tím patrněji poznává prst Boží.

Pohřeb nejchudšího, ale vzácného člena družstva Vlasť. — V březnu tohoto roku přistoupily k družstvu Vlasť za členy dvě služky v Praze. Učinily tak samy, chtějíce podporovati dobrou naší věc. Složily po 4 K vkladu a dostaly členské podíly. Jedna z nich však, Marie Šplíchalova, zemřela, a byla 17. září pochována. Ve službě uhnala si nemoc a v nemocnici u Alžbětinek zesnula v Pánu. Zástupce družstva, dp. Tom. Škrdle, dostavil se do kláštera Alžbětinek, aby ji k hrobu doprovodil. — Zesnulá byla členem Marianského spolku křesťanských dcer, Bratrstva Božsk. Srdce Páně a třetího řádu sv. Otce Františka, i což divu, že se hojně družek sešlo, aby jí vzdaly poslední čest. Pohřební síň u Alžbětinek byla přeplněna členkami těchto spolků; dostavily se také sestry řádu, obstoupily otevřenou rakev a modlily se žalmy střídavě s celebrantem dp. Maurem z řádu sv. Benedikta. Byl to okamžik velice dojemný a málo vídaný. Vážný průvod hnul se z umrlčí síně Alžbětinek, a dlouhá řada žen a dívek doprovázela zemřelou až na pokraj Prahy, ba četné dívky a ženy až do Olšan k poslednímu odpočinku. V průvodu byl dp. P. Alois Paný O. S. Fr., ředitel III. řádu sv. Františka. — Zvěčnělá odebírala čtyři časopisy: »Kříž a Marii«, »Zahrádku sv. Františka«, »Poklad věřících« a Školu Božského Srdce Páně. — Pohřeb jí vystrojil Marianský spolek, jejž obětavě a zdárně řídí dp. Dr. Ant. Víšek, farář u Nejsvětější Trojice v Podskalí.

Úmrtí. Dne 22. září pochovali jsme pí. Marii Vidunovou, dlouholetou pracovnici v expedici družstva Vlasť. Zesnulá súčastnila se prací v družstvu hned od jeho založení, spokojila se skrovnou mzdou za svoji práci, ale vynikala ve svém oboru neobyčejnou zručností, pilností a svědomitostí. Pracovala v družstvu tak svědomitě, jako by to bylo její vlastní dílo. Každý papírek, každý kousek motouzu a vše, čím se v expedici pracovalo, zvedla, uschovala a svojí přičinlivostí a tím způsobem družstvu za 16 let mnoho set ba tisíc jednak vyzískala, jednak usetřila. — Když byla v Žižkově v činnosti chudinská kuchyně, byla zvěčnělé svěřena správa vaření, a také v tomto oboru vynikala takovou svědomitostí, že se těšila důvěře celého výboru, jenž řídil správu této chudinské kuchyně. Sama chudá a potřebná spokojila se zvěčnělá s dvěma svými družkami za svoji namahavou práci tím, že dostávaly pro svou rodinu pouze stravu, a to takovou, jaká se pro chudinu vařila. — Když Vincenciané vinohradští zakládali na Král. Vinohradech chud. kuchyni, zavolali si tam pí. Marii Vidunovou, aby jim jako odborná znalkyně první týden vypomohla. — V této činnosti a vůbec v celém životě, kdekoliv viděla citelnou bídu a potřebu, pomohla a při tom si sama od úst odtrhla. Kdo stopoval veřejné sbírky pro katolické účely a osoby v »Čechu« nebo v »Kat. Listech«, četl tam často mezi dobrodinci její jméno. — Zvěčnělá byla zakládajícím členem družstva Vlasť a když se jí lépe vedlo, platila vklady za dva členy z přátelstva, takže ročně trojí členské podíly ráda a ochotně pro družstvo skládala. V papírnickém závodě družstva vypomáhala zvěčnělá často, ale vždy zdarma. Ještě v nemoci půjčila družstvu všecky své úspory, aby tím značných procent vyzískalo. — Kdekoliv měla paní Marie Vidunová vliv, nabádala přátele a známé, aby spořili a k blahobytu si pomáhali. A proto, když skonala, vyprovodil ji k věčnému odpočinku celý personál v závodech družstva zaměstnaný a hojně obecenstva. Přišel předseda družstva, dp. farář Dr. Rud. Horský, a kráčel za rakví za pokrevními přátely s redaktorem »Vlasti«; přišel místopředseda

socialního odboru, p. Václ. Žižka, s členy tohoto odboru; místopředseda lit. sekce, říd. učitel p. Jos. Flekáček; dostavili se: řídící učitelka sl. Aloisie Jedličkova, spisovatelka sl. Ludmila Grossmannova-Brodská, s níž žila zvěčnělá v upřímném přátelství, pp. učitelé Josef Hübsch a Václ. Němeček, p. Václav Kotrba, maj. Cyrillo-Methodějské tiskárny, se svým p. bratrem ředitelem cukrovaru, a jiní a jiní; pp. nájemníci v domě družstva byli při pohřbu velice četně zastoupeni. — Když průvod dospěl na hřbitov Olšanský, očekávali tam zesnulou četní její známí a četné družky ze Žižkova, zejména celý dům, kde mělo družstvo v Žižkově své místnosti, a s tklivým bolem a pláčem do hrobu ji uložili. Sluší podotknouti, že také důstojné farní duchovenstvo u sv. Štěpána zesnulé na poslední cestě její ochotně a zdarma posloužilo. V pondělí na to sešli se příbuzní a známí v útulné domácí kapli Červeného kříže a byli přítomni zádušní mši sv., kterou za zesnulou sloužil redaktor »Vlasti«, dp. Tom. Škrdle. — Příbuzní zesnulé obdrželi hojně soustrastných dopisů a věnců na rakev a soustrastný telegram od p. Jos. Brože, horníka na Kladně. — Odpočívej v pokoji!

Valná hromada »Jednoty Našeho Domova« konána v Olomouci, v místnostech »České Besedy« dne 13. září t. r. Dostavili se kněží i laikové v počtu dosti hojném a súčastnili se všichni velmi živě rokování.

Předseda Jednoty a redaktor »Našeho Domova« dp. Josef Vévoda udělil po zahájení schůze a přečtení protokolu minulé valné hromady slovo jednateli dp. Fr. Ocáskovi, který líčil činnost Jednoty v roku 1899. Ze zprávy je zřejmo, že se Jednota obmezila pouze na vydávání časopisu »Náš Domov«, ale že úkolu svému čestně dostála. Časopis ustavičně se zdokonaluje, předplatitelů a tudíž i čtenářů přibývá, a to čtenářů horlivých, kteří s nedočkavostí očekávají vyjití každého čísla. Jednatelská zpráva vzdává díky příznivcům »N. D.« i časopisům zprávy uveřejňujícím. Zpráva tato přijata s pochvalou a vyslovují se dp. J. Vévodovi díky za neúmornou a nezištnou činnost jeho. Zprávu účetní podal pokladník p. Jan Drápal. Účty valná hromada shvaluje a usnáší se, by starší ročníky byly prodávany za sníženou cenu, a to ročník I. za dvě koruny a ročník II. za 3 koruny, protože z těchto ročníků je značný počet výtisků na skladě. Po velmi živé debatě, jíž se zejména: dpp. Frant. Svoboda, farář z Kl. Hradiska, dp. J. Vyvlečka, vikář na dómě, dp. Jakub Knapp, kaplan z Těšetic, dp. Frant. Zgoda, p. dr. Hruban a j. súčastnili, byla valná hromada skončena.

Kongres katolických učenců. Dne 24. září byl zahájen sjezd katolických učenců ze všech zemí v Mnichově za přítomnosti princů Ludvíka, Ferdinanda, prince Bourbonského, prince Pavla Meklenburského, papežského nuncia, arcibiskupa mnichovského, biskupa augšburského a purkmistra městského. Profesor Grauert vzpomněl hlavně prací dřívějších kongresů, jmenovitě jich původce msgra. Hulsta. Na sjezdu přítomno bylo na 400 osob, které přivítal ministr vyučování a purkmistr města.

Různé. Msgr. Dr. Fr. Zeibert, kapitolní děkan královské sídelní kapitoly Brněnské, slavil 30. září 70leté narozeniny. I my se k četným blahopřáním oslavencovým připojujeme — Euharistický sjezd konán byl 6. září v kníž. arcib. semináři v Praze za přítomnosti Jeho Excell. ndp. arcibiskupa. — Dne 12. srpna t. r. zemřel v Baltimoru v Sev. Americe chvalně známý vynikající Redemptorista P. Klement Vlasák. — Olivier Destrée, znamenitý spisovatel Belgický, vrátil se do církve katolické a stal se Benediktínem. — K hudebním skladatelům z duch. stavu: Don Lorenzo Perosimu, Františkánu P. Hartmanovi druží se třetí, Don Antonio Pincelli, kaplan v Bologni, jehož oratorium dáváno bude v tamějším městkém divadle.

Z Tiskové ligy. Splatili: K. Štella 59 K (99 K); Fr. Štingl 20 K (50); po 10 K: Vojt. Kameš (20), Dr. Rud. Horský (70) a Fr. Dressler (50); duch. vik. Lukavického 9 K; M. Procházka 3 K; po 2 K: Václ. Koranda a Vl. Hálek. Další vklady a dary přijímá: Tom. Škrdle, pokladník Tiskové ligy, Praha č. 570-II.

Hlídka národohospodářská.

Nemáme dosud přesné statistiky, kterak jest u nás rozdělena půda mezi malorolníky a velkostatkáře. Před dvěma lety bylo ohlášeno, že ve finančním ministerstvu se pracuje na této statistice a měla by tedy již brzy vyjíti. Baron Hohenbruck vydal ve statistickém měsíčníku o rozdělení pozemkového majetku následující přehled:

Orná půda Rakouska má 30 milionů hektarů výměry, z toho jest osázeno lesem 9·8 milionů hektarů. Z jmenovaných 30 mil. h. orné půdy patří 21·3 m. hektarů rolnictvu, to jest 71 procent veškeré vzdělané půdy a 8·7 mil. hektarů., to jest 29 procent veškeré vzdělavatelné půdy patří velkostatku.

V jednotlivých královstvích a zemích jest půda rolnická a velkostatkářská následovně rozdělena:

	výměr půdy rolnické	procento celé rozlohy	výměr půdy velkostatkářské	procento veškeré půdy
Dolní Rakousy	1·5 mil. ht.	77	0·5 mil. kekt.	23
Horní Rakousy	0·9 „	78	0·3 „	22
Solnohrady	0·4 „	60	0·3 „	40
Tyroly a Vorarlbergsko	2·2 „	77	0·7 „	23
Štysko	1·7 „	75	0·5 „	25
Korutany	0·8 „	75	0·2 „	25
Krajina	0·8 „	84	0·2 „	16
Přímoří	0·7 „	92	0·1 „	8
Dalmacie	1.2 „	97	0·1 „	3
Čechy	3·5 „	68	1·7 „	32
Morava	1·7 „	74	0·5 „	26
Slezsko	0·3 „	62	0·2 „	38
Halič	4·8 „	61	3·1 „	39
Bukovina	0·6 „	54	0·5 „	46

Z čísel těchto následuje, že jest nejvíce velkostatkářské půdy v Čechách, Slezsku, Haliči, Bukovině a Solnohradech. Nejméně jí má Dalmacie, Přímoří a Krajina, čemuž se diviti nebudeme, považíme-li, že Dalmacie a Přímoří je samá skála a Krajinsko má mnoho bažin.

Na socialní poměry velkých měst vrhají příšerné světlo čísla, která oznamují počet oněch, kteří zemřely na souchotiny. Uvedeme zde pouze čelnější města hlavně z českých zemí. Z 10 tisíc obyvatel zemřelo r. 1899 na souchotě:

Kr. Vinohradech	19·1	Teplicích	40·9	Brně	57·3
Karlíně	24·3	Znojmě	44·1	Solnohradě	61·3
Kladně	28·5	Vídni	45·1	Prostějově	64·3
Smíchově	29·1	Jihlavě	46·9	Linci	64·9
Plzni	30·3	Chebu	50·1	Lvově	71·3
Žižkově	31·7	Warnsdorfu	50·2	Krakově	72·7
Olomouci	32·6	Mor. Ostravě	52·1	Těšíně	90·4
Ústí n. L.	35·9	Nuslích	53·4	Praze	98·4
Budějovicích	37·4	Jablonci	53.9		
Mostu	38·2	Liberci	57		

Tak je tedy Praha nejnezdravějším městem celého Rakouska, ani to špinavé Ghetto Krakova a Lvova nemá tolik souchotinářů jako ubohá Praha. To je asi výsledek toho znamenitého výdělkového života u nás v Praze. Byty jsou hrozně drahé, chudina musí na dvorek, do sklepů, na půdu, a k tomu přidáme hospodské hýření mládeže, každého svátku a neděle taneční rejdy a nesmíme se divit, že Praha má nejvíce souchotinářů; — jaký život, taková smrt!

Bývalý finanční ministr Dr. Kaizl uvedl ve své řeči, kterou odůvodňoval rozpočet na r. 1899., že finanční síla obyvatelstva Rakouska neustále roste, o čemž dává důkaz stálý vzrůst nahromaděného kapitálu ve spořitelnách v Rakousku.

Koncem roku 1898. bylo v Rakousku 531 spořitelen, a to v Čechách 181, na Moravě 62, ve Slezsku 23.

Počet vkladů byl koncem r. 1898 1.759,249.622 zl.
Z toho v Čechách 551,643.149 zl.,
na Moravě 113,863.500 zl.,
ve Slezsku 38,111.488 zl.

Dosud spořitelny tak obrovských vkladů neměly. Stav ten nesvědčí právě o dobrých hospodářských poměrech. Hrnou-li se úspory a peníze do spořitelen, pak to neklamnou známkou hospodářské nepodnikavosti, která se vzmáhá v lidu.

Žid je názoru opáčného. Náš člověk nese hned svůj trošek do mlýna, do spořitelny a je spokojen, když dostane 3 nebo 4%. Žid však peníze dává do obchodu, do podniku a nespokojí se 4%.

Spořitelny vyplatily r. 1898. úroků vkladatelům v sumě 81,415.352 zl. Škoda, že nemůžeme hned vedle postaviti čísla, která by nám udala, mnoho-li úroků zaplatili dlužníci.

Vkladatelé spořitelen v Čechách dostali 20,129.133 zl., na Moravě 4,213.602 zl., ve Slezsku 1,409.001 zl.

Od r. 1894. zvětšily se vklady všech spořitelen v Rakousku o obrovskou sumu 297,619.431 zl. Z toho připadá vzrůst vkladů:

na Čechy o 103,118.398 zl.,
Moravu 16,128.273 zl.,
Slezsko 7,285.571 zl.

Letos, kdy byla taková parna, že jich ani nejstarší lidé nepamatují, bylo mnoho majetku zničeno požárem. Nikdo nemá ani potuchy, kolik bývá zničeno národního majetku požáry. Statistika tato jest velice truchlivá!

V celém Rakousku bylo způsobeno škod

	r. 1894.	r. 1895.	r. 1896.
požárem	21,688.000 zl.	22,249.000 zl.	17,328.000 zl.
krupobitím na polích	15,277.000 zl.	21,615.000 zl.	22,971.000 zl.

Pojišťovny daly poškozeným náhrady

na škody z ohně	15,966.000 zl.	14,234.000 zl.	12,747.000 zl.
na škody krupobitní	1,425.000 zl.	1,431.000 zl.	1,330.000 zl.

Podrobnější požární statistika podává nám následující smutná čísla:

V celém Rakousku vypuklo	požárů	způsobená škoda na staveních a nábytku
r. 1894.	8.322	21,688.000 zl.
r. 1895.	8.662	22,249.000 zl.
r. 1896.	7.670	17,328.000 zl.

Počet požárů v českých zemích byl následující:

		způsobená škoda na staveních a nábytku
v Čechách		
r. 1894.	2.175	7,133.000 zl.
r. 1895.	2.478	6,740.000 zl.
r. 1896.	2.240	6,539.000 zl.
na Moravě		
r. 1894.	2.333	2,039.000 zl.
r. 1895.	2.353	1,907.000 zl.
r. 1896.	2.374	1,310.000 zl.
ve Slezsku		
r. 1894.	629	606.000 zl.
r. 1895.	634	493.000 zl.
r. 1896.	642	474.000 zl.

Pojišťovny zaplatily poškodněným

	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku
r. 1894.	6,196.000 zl.	1,249.000 zl.	607.000 zl.
r. 1895.	5,169.000 zl.	1,168.000 zl.	287.000 zl.
r. 1896.	5,284.000 zl.	1,175.000 zl.	392.000 zl.

Jak vidíme z těchto čísel, zůstalo asi 30 až 35 procent všech ohlášených škod neodškodněno. Nesmíme také zapomenouti, že jest také mnoho požárů, kde postižení vůbec nejsou pojištěni. Statistika zde uvedená jest tedy jen přibližná a jen pokud se týče vyplaceného odškodného se strany pojišťoven úplná.

Měli bychom opět příležitosť poukázati na nutnosť zřizovati zemské pojišťovací ústavy, jak proti škodám z ohně tak proti škodám krupobitním. Jaké vady má dnešní pojišťování ústavy soukromými, jest všeobecně známo.

Obyvatelstvo Rakouska odvádí a platí všem pojišťovnám ročně asi 40 milionů zl. prémií na pojištění proti škodám z ohně.

Uvedené číslice však ukazují, že ani polovina zaplacených prémií pojištěncům se nevrátí. Zde jsou různé vady, které dokazují, že nynější způsob pojišťování proti škodám z ohně obecenstvo poškozuje. Dobrá polovina peněz, které obecenstvo platí jako prémie pojišťovnám, obecenstvu se nevrátí, nýbrž jsou pohlceny na výdaje pojišťoven samých. Akciové pojišťovny platí akcionářům roční dividendu 10 až 12 procent, mimo to mají ředitelové a vyšší úředníci takových pojišťoven přepychové platy. Výlohy pojišťoven jsou ohromné. Zvláště pohltí značné sumy poštovní výdaje a vyšetřování škod. Často se stávají případy, že pojištěný ohlásí pojišťovně, že jest poškozen, a to jen částečně. Na příklad byla mu porouchána střecha. Přijde agent společnosti a odhadne škodu na 10 zl., kterážto suma se pojištěnému vyplatí, ale sám si počítá cestovních útrat a dietu na den 25 zl.

Takových případů je mnoho. Zdali se dožijeme zřízení zemských ústavů pojišťovacích, kde by útraty byly omezeny na nejnutnější a kde by následkem toho byla prémie nižší, jak tomu je na příklad v Bavorsku a Sasku?

Bohaté soukromé pojišťovny nedají se jen tak zhola odstraniti, a naše byrokracie jest příliš pohodlná a národnostními a politickými pletkami tak zaměstnána, že ji na řešení vážných socialních úkolů takřka nezbývá ani času.

Rudolf Vrba.

ROČNÍK XVII. LISTOPAD 1900—01. ČÍSLO 2.

VLASŤ.

Z jakých příčin jmenuje Petr Chelčický M. Jana Viklifa Protivou?

Píše Dr. Ant. Lenz.

* POKRAČOVÁNÍ. *

Naproti takovému rozdělování Církve Boží a tou měrou také naproti nerovnosti v ní bojuje Chelčický slovy příkrými, a kdež M. Jan Viklif tuto parcellaci Církve přímo z Krista Pána odvozuje, jakoby byla zcela podle zákona Kristova zavedena: tvrdí Chelčický: »Dále mužem znáti, že jsú apoštolé lid v rovnosti ustavili, aby v ničem sobě dlužni nebyli, jedině, aby se spolu milovali, sobě slúžili skrze lásku, jako jedno tělo, spojené z mnohých údův, hlavu Krista majiece. [36])

Chelčický také přímo tuto parcellaci Církve bojující do tří částek zamítá, ať prý takovýmto dělením ve stav duchovní, panský a robotní rovnosť všech za své béře. »Protož i to shodění a rozsúzení těla Kristova duchovního aneb Církve Římské nebude pravé, k víře její přimířice: kdežto se tak Cierkev na tré dělí, mající pány, krále, knížata stránku první, jenžto brání, tepe a háji. A druhou stránku má duchovní kněžstvo, jenžto se modlí. Třetí částku má robotné dělníky a ti mají chovati tělesnú potřebu tieto dvie. A jestli to tielo Kristovo duchovní, takým řádem rozdělené, kterak i nerovenstvie v niem jest. Dviema stranoma chutno jest, nebo obie prázníta; a mnoho žerzeta, a snadně utrácita: nebo ležíta na třetie stránce, podkasavše ji pod se. A ona má na svých bolestech rozkoše tiech žrácuov.« [37])

Tato nerovnosť, píše Chelčický dále, jest odporna víře, neboť to prý zvláště viděti z modlitby Kristovy při poslední večeři, když se modlí za vierné, aby jedno byli. Této modlitbě Páně jsú prý odporny všecky ty roty šibalské, neboť Zákon Boží nepotvrdí jich zvláštnosti, neboť nevyšly z něho. [38])

[36]) Siet Viery. I., 7.
[37]) Siet Viery. I., 14.
[38]) Tamtéž.

Nesnáší prý se nerovnost s pravou Církví, jak ji předkládá sv. Pavel, která se raduje s radujícími a pláče s plačícími, kdežto zde jedni se potí v robotách a druzí se prázdní v chladu. »Protož ty vieci nerovné a pravdě odporné stojí v tiech rotách šibalských a roztrhaných, kteréžto roty těmi všemi zvláštnostmi dělí se od slov Kristových, v nichžto víra křesťanóm jest potvrzena.« [39])

Tuto nerovnost v Církvi Boží odsuzuje Chelčický slovy příkrými i jinde: »Údové hrbovati, píše [40]), *ježto meč drží, jiné menší údy dáví, zamucuji, tepú, sázejí do věží, obtiežují robotami, úrky a jinými zámysly, že jako uvadlí chodí, a tyto jako koně obroční sytí.« Kněží prý v tom tiele hledí na obie strany, aby obdrželi zboží z nich. Páni i kněží vozí se na robotním lidu, jakž sami chtie.«* [41])

V tom tiele sú prý páni, kteříž meč drží v ruce, a obecný lid nohy.

Ale co se děje od rukou nohoum podle pravdy apoštolovy? Ruce nohy ošetřují, obúvají je, aby se neurazily a neozábly, a pakli se ublátily, hned je mijeta ruce. Ale v dotičném tiele tří stran je prý jináče. Zde co sobě nohy jiesti dobydou, to jim ruce vydřieta, a krve z nich nacedieta. [42])

Nemá tedy tielo Kristovo nic s tiemto tielem, neboť prý to všecko daleko jest od rovnosti společné. [43])

Když se stal svár mezi apoštoly, pokračuje Chelčický dále, kdoby byl větší mezi nimi, řekl Pán Ježíž: »Králové pohanští [44]) *panují nad svietem, a kteříž moc mají nad nimi, úředníci slovou. Ale vy ne tak, ale kdož větší jest mezi vámi, buď sluha.«*

Chelčický měl před sebou as jinou recensi Vulgaty, než které se obyčejně užívalo, a zaměňuje slovo »národy« se slovem »pohany«, kteréž se patrně také lépe hodilo k jeho theorii o panování světském. Odtud také k dotyčnému textu připojuje: *»A v tom jest zjevnie ukázal Syn Boží, že to na pohany sluší a na tento svět, ješto neznají Boha a z pýchy žádají panovati jedni nad druhými. Ale svým dí: Ale vy ne tak. Ale v rovnosti a skrze pokoru pod jiné se nížíce, jakož údové tiela našeho to ukazují.* [45])

Ze zmíněných míst a textů jde zajisté na jevo, že Chelčický a M. Jan Viklif se neshodovali stran rozdělení Církve do tří částek: duchovenstva, králů, pánů, rytířů a lidu dělného, a že byl tedy v těchto věcech M. Jan Viklif patrně Protivou Chelčického, ale spolu s Viklifem byl v této stránce i M. Jan Hus Protivou jeho.

[39]) Tamtéž.

[40]) O trojím lidu řeč. Rukopis Svatovítský. L. 98 b.

[41]) Tamtéž.

[42]) Tamtéž. G. 99a.

[43]) Tamtéž. G. 100a.

[44]) Ve Vulgatě čteme: »Gentium« u sv. Matouše 20, 25 seq. čteme: »Víte, že knížata národů panují nad nimi, a kteříž větší jsou, provozují moc nad nimi, Ne tak bude mezi Vámi: ale kdožkoliby chtěl býti mezi vámi větším, budiž služebník váš.« A u sv. Marka 10, 42 seq. »Víte, že ti, kdož se vidí vládnouti nad národy, panují nad nimi: a knížata jejich mají moc nad nimi. Ale ne tak jest mezi vámi: nýbrž kdokoliby chtěl býti větší, bude váš služebník.« U sv. Lukáše 22, 25 seq. »Králové národů panují nad nimi: a kteříž moc mají nad nimi, dobrodincové slovou. Ale vy ne tak: nýbrž kdo větší jest mezi vámi, budiž jako menší: a kdo předchází, budiž sloužící.« Chelčický béře své citáty z Vulgaty; ale zde nejde s ní, neboť na místo »národy« klade »pohany«.

[45]) O trojím lidu. Řeč. Rukopis svatovítský.

Avšak stran výkladu Mat. 20, 25 seq., Mark. 10, 42 a Luk. 22, 25 seq. bylby as M. Jan Viklif sotva spokojen s Chelčickým, a *takby se byl stal zase Protivou jeho,* neboť toho smyslu není a nemohlo ani býti v dotčených slovech Páně, což vychází již ze souvislosti, v nížto byla ona řečena. Pán Ježíš dí totiž, že kdo bude v Církvi jeho větší, ten aby byl jako menší, a kdo by předcházel, aby byl jako sluha. Nemluví tedy Kristus Pán o naprosté rovnosti v jeho království, alebrž napomíná, aby byli apoštolé tím více pokorní, čím výše by byli postaveni.

Byl tedy M. Jan Viklif Protivou Chelčického v otázce základní stran rovnosti nebo nerovnosti stavů v Církvi. Viklif chtěl míti nerovnosť v Církvi a odvozoval ji přímo ze Zákona Božího, Chelčický však chtěl, aby byla ve sv. Církvi absolutná rovnosť a i on ji stavěl na základě Zákona Božího.«

Ale, ač se oba tito reformátoři i učený Viklif i autodidakt a sedlák Chelčický od sebe v této základní otázce rozcházejí: jdou svorně stran otázky o úpravě čili o ústavě Církve Boží. I Viklif i Chelčický tvrdí, Chelčický arci v odporu o rovnosti stavů v Církvi naprosté, že ustanovil Kristus Pán v Církvi svatovládu z posvěcení (hierarchiam ordinis), kterou tvoří kněží a jáhnové. Viklif však učí, že není žádného podstatného rozdílu mezi knězem a biskupem, a že ten rozdíl povstal teprv za dnů Konstantina císaře a Sylvestra, papeže. Ještě prý za časů sv. Jeronýma, ač dobou tou byli biskupové, byli kněží a biskupové na rovni. Viklif píše: »Et sic cum Christus integravit suam Ecclesiam ex tribus partibus, primam autem, quae est clerus, voluit ex sacerdotibus, qui debent esse socii, et diaconibus integrari, ad perfectiones status cleri satis foret, illam integritatem cleri hodie observari. Nam secundum Hieronymum olim idem fuit episcopus et sacerdos.« [46]) Ovšem, že zde Viklif zapomenul připomenouti, že sv. Jeroným rozdílu toho šetří ve svém dopisu na sv. Augustina, když praví: že je sv. biskup Augustin »aetate Filius dignitate pater.« M. Jan Víklif dal zde zároveň na jevo velmi chatrnou známosť o starobylé Církvi, nic nevěda, anebo čině se nevědomým, že již otcové apoštolští, jako sv. Ignat, mučenník, předobře rozlišovali důstojnosť biskupskou od důstojnosti kněžské.

Spíše dlužno tedy říci: že Viklif rozdíl mezi biskupem a knězem dobře znal, a že v Církvi vždy byl od časů Viklifových až ku Otcům apoštolským a odtud k apoštolům samým a tudíž až ku Kristu Pánu. A věru není těžko dáti anglickým theologům doby Viklifovy za pravdu, že sobě teprv tehdáž vzpomenul, že není rozdílu mezi biskupem a knězem, když ho všecka naděje opustila, státi se biskupem.

Co se Chelčického týče, připomíná on zřejmě i biskupy i kněze i jáhny, a především rozlišuje zřejmě kněze od laika a praví, že jenom kněz obětuje platně tělo a krev Páně: »Sám Bóh móž to učiniti,« píše, »aby to tielo Kristovo, dávno stvořené, bylo přítomno v oběti posvátné na oltáři skrze vieru a služebnosť úřadu kněžského.« [47])

---

[46]) Viklif. De ordinatione Fratrum. Cap. 4.
[47]) Zpráva o tiele Božím. Kap. 7.

Ale naléhá otázka, zda-li věřil na jisto s Viklifem, že není podstatného rozdílu mezi knězem a biskupem? Díť Chelčický zřejmě, že Kristus Pán, jsa v tiele, posvietil jest dvanácti a sedmdesátidva kněží, a poručiv jim stádo své, kteréhož byl dobyl krví svú, a poslal je kázat na vešken sviet čtenie svého.[48]) Ano, on dodává ještě: Dlužni jsme z viery držeti, že má býti ten řád kněžský, neboť od apoštolóv ustanovováni kněžie v sbořích vierného lidu. Ale k tomu, aby kdo byl pravým biskupem, neb knězem, neb jáhnem, k tomu tak potřebné jest vyvolenie, že nepřejde-li to, nebude pravý biskup, ani kněz, ani jáhen.«[49])

Na základě těchto rčení zdá se, jakoby byl Chelčický, právě jako katolická Církev, byl věřil, že svatovláda z posvěcení zakládá se v biskupech, kněžích a jáhnech, a že je podstatný rozdíl mezi knězem a biskupem, a v tom by byl Viklif opět »Protivou Chelčického.« Avšak nesnadno by bylo, historicky dovésti, že Chelčický přese všechna svá učení přijímal podstatného rozdílu mezi biskupem a knězem. Někdy tvrdívá Chelčický, že vlastně v Církvi katolické pro hříchy a bludy vyhynulo kněžství Páně, a tomu, jak se zdá, věřili i Bratří, že vlastně po celém světě žádného platně posvěceného kněze není, že jsou kněží všade zkažení, netoliko v Římské Církvi, ale také na Rusku. Zkrátka, oni na svých cestách, které pro nalezení té pravé Církve Páně konali, nikde neshledali stop prvotné Církve Kristovy, tudíž ani kněžstva Kristova. Jenom Valdenští prý měli zachované pravé kněžství z Církve prvotní. Nepochybně vznikla tato pověsť mezi nimi proto, že se Petr Valdus podle historických vědomostí Bratří oddělil od Sylvestra, když přijal od císaře Konstantina zboží pozemské a důstojnosti. Bratří však poznali záhy, že prý ani u Valdenských té pravé Církve není, ani pravého kněžství. Protož dali sobě s nebes ustanoviti nový řád kněžský losem, jakož četli ve spisech Viklifových, že by se tou cestou měla díti volba kněží, a jakož četli ve Skutcích Apoštolských, že byl losem vyvolen Apoštol Matěj. Bratří se domnívali, že tou domnělou volbou Bůh sám jim posvěcuje vylosovaných tří mužů, a na ty vzkládali, jak soudili podle Písma, ruce. Měli tedy Bratří nebem samým vyvolené muže, ale k vůli lidem vyslali Michala k Štěpánovi, domnělému biskupovi Valdenských, kterýžto posvěcen byv na biskupa, posvětil Matěje z Kunvaldu na biskupa, a Tomáše z Přelouče a Eliáše z Křenovic na kněze, ale Michal sám složil svůj úřad, aby se dal na novo od Matěje z Kunvaldu světiti. V této předivné komedii, kterou Bratří Čeští prováděli, jsou vyjádřeny dva články Chelčického, předně, že byla katolická Církev podle jeho soudu na dobro zpohanila a od Krista Pána odpadla, a za druhé, že svátosti Páně v obecné Církvi udělené jsou neplatny. Z těchto dvou článků vylíhlo se konání Bratří, vedle něhož sobě s nebes na zem dali přivolati nové kněžství, aniž by byli dbali nezbytné posloupnosti apoštolské, podle níž nejenom pravá Církev, ale i což s pravou Církví jest nezbytně spojeno, také pravé učení Kristovo od věků bylo dokazováno.

[48]) O trojiem lidu Řeč., o duchovniech a o světských. Rukop. Svatovítský. D. 82. G. 102a.

[49]) Tamtéž. G. 168a.

V Jednotě Bratrské měli jsou svatovládu z posvěcení, kteráž pozůstávala z biskupů, kněží a jáhnů, tak že shledáváme při nich jakési napodobení katolické hierarchie, ale oni přes to přese všechno neuznávali podstatného rozdílu mezi knězem a biskupem. Avšak jejich dřevnější dogmatika jest majetkem Chelčického; a proto trvám, že ani Chelčický neuznával takového rozdílu mezi knězem a biskupem, a že tedy právě tak učil o svatovládě z posvěcení, jako Viklif.

Ohledně učení o svatovládě z pravomoci (hierarchia jurisdictionis) nerozcházejí se od sebe M. Jan Viklif a Chelčický. Podle katolického článku víry založena je svatovláda z pravomoci z papeže, biskupů, kněží a jáhnů. Ale tomu odpírá naprosto M. Jan Viklif a podle něho také M. Jan Hus. Především zavrhuje Viklif starobylé rozlišování svatovlády do svatovlády z posvěcení a z pravomoci a vyhlašuje na tomto základě všecky papežské reservace, jako »Cataclismum mendacii«.[50]) Bullami papežovými neobdržuje prý větší nebo menší moci poddaný, ale Bůh dává přímo tuto moc těm, kdož jsou schopni ku vzdělání Církve nezávislé na takové smyslné svátosti, t. j. nezávislé na pravomoci papežově. »Propter bullas papales non attribuetur potestas subdito plus vel minus, cum Deus dat potestatem habilibus independenter a tali sacramento sensibili introducto, et rectitudo operis est evidentius signum talis potestatis, quam littera sacramentum praelati.[51]) Viklif dobře věděl, že tento názor o pravomoci jest podkladem revolučního hnutí, jež on v Anglii vyvolal, a proto opět a opět zamítá rozdělení svatovlády do svatovlády z posvěcení a svatovlády z pravomoci. Tak píše v témže spisu: Patet, quod potestas ordinis et jurisdictionis, quam quilibet habet, in quantum presbyter, quam solum cognoscunt, qui noverunt universalia. Nec praelatus dat curato novam potestatem regiminis.[52]) Pravomoc prý obdržuje každý již při posvěcení, a to se všech stran plnou, a tak prý jest jurisdikce při všech kněžích stejna, ať by byla řeč o prostém knězi, anebo o biskupovi, nebo o papeži. »Quicumque sacerdos in sua ordinatione totam accipit qualemcumque potestatem. Unde videtur rationabiliter posse concludi, quod hae potestates sacramentales in omnibus sacerdotibus sint aquales.[53])

Na základě této své naprosto revoluční a anarchické nauky, podvracující všechnu autoritu v Církvi, horší se Viklif zle na rozdělení Církve do diecésí a farností, neboť toto roztřídění brání všemu neladu a nedopouští, aby kterýkoliv kněz směl podle libosti a svévole v kterémkoli farním okresu kázati a funkce kněžské konati. Tou příčinou je zamítal Viklif.[54])

Bez zamítání pravomoci Církvi dané není možná revoluce náboženská. Všichni, kdož naproti Církvi katolické začali vzpouru, válčili především proti její autoritě. Tak činili Albigenští a Valdenští, Fratičelli a jiní a podle těchto předchůdců také M. Jan

---

[50]) Viklif. De potestate papae Cap. I. Z přepisu musaea.
[51]) Tamtéž.
[52]) Tamtéž. Cap. 6.
[53]) Tamtéž. Cap. 11.
[54]) Tamtéž. Cap. 4.

Viklif. On chtěl totiž, aby jeho Viklifické evangelium bylo všady bez překážky hlásáno, na ulicích, v polích, v lesích a v kterémkoli kostele zcela svobodně a bez závady. Této nevázané svobodě čili lépe řečeno, této anarchii, vadil církevní řád, ustavený na základě učení, že se liší moc kněžská od pravomoci, podle kterého nesmělo se bez dovolení neboli poslání nebo pravomoci kázati, učiti, svátostmi přisluhovati, po rozličných diecésích a farnostech. Viklif má tento řád za nevhodný, lépe by prý bylo a Církvi by bylo prý ku prospěchu, kdyby kněz, vida v jednom místě nezdar, na jiné se odebral. [55])

K těmto svým dogmatickým zásadám přiléhaje M. Jan Viklif zle zuří, že se jeho toulavým kazatelům bránilo, kázati kdekoliv, zvláště synodou Londýnskou ze dne 30. máje 1382, a dokračuje zle na žebravé mnichy, poněvadž hlásali, že není dovoleno kněžím kázati, leč by měli poslání od biskupa, nebo od papeže, lživě prý tvrdíce, že i apoštolé měli takovéto poslání od Petra. [56]) »Pseudofratres publicant, quod non licet sacerdotibus praedicare, nisi ad hoc habuerint specialiter licentiam ab episcopo vel papa, quia ut false asserunt, omnes alii apostoli habuerunt licentiam sic a Petro.«

Na základě učení tohoto, že kněz a diakon dostává pravomoc přímo od Boha, tvrdí Viklif, že má volnosť i kněz i diakon, jako takový kázati: »Diaconus, in quantum hujusmodi, et sacerdos specialiter habet licentiam specialiter praedicandi.« [57]) Na tom základě pronesl Viklif revoluční větu: že mají kněží a diakoni pravomoc dříve, nežli ji dostávají od papeže nebo od biskupa. »Sacerdotes itaque Christi habent potestatem ante istam jurisdictionem caesaream, aedificandi populum ubique terrarum, quantum sufficiunt, praedicando et sancte conversando.« [58]) Z tohoto zdroje vyprýštila také věta Viklifova XIV. na sněmě Kostnickém zavržená: »Licet alicui diacono vel presbytero praedicare verbum Dei absque auctoritate sedis apostolicae sive episcopi catholici.« Jahnovi a kněži jest volno kázati slovo Boží bez autority apoštolské Stolice, nebo biskupa katolického.«

A tuto všecku revoluční nauku přijal M. Jan Hus beze všeho kritického rozboru, tak že bychom, čtouce tak bezmyšlenkové napodobnění M. Jana Viklifa, byli bezmála pokoušeni se domnívati, že Jan Hus byl sice akademickými hodnostmi Mistra v svobodných umění a bakalářství obdařen, ale že jim svým lehkomyslným následováním málo cti přinášel. Ale Hus netoliko slepě přijal bořivou tuto nauku, ale on ji také přiostřil, ovšem zase jda za Viklifem svou větou [59]), kteráž byla na sněmě Kostnickém XVII. censurovana a takto zní: »Sacerdotes Christi, viventes secundum legem ejus et habentes Scripturae notitiam et affectum ad aedificandum populum, debent praedicare non obstante praetensa ex communicatione. Quodsi papa vel aliquis praelatus mandat sacerdoti sic disposito non praedicare, non debet sub-

[55]) Tamtéž.
[56]) De Mendaciis Fratrum. Sine capitibus.
[57]) Tamtéž.
[58]) De potestate papae.
[59]) Hus. De Ecclesia. Cap. 20.

ditus obedire.« To jest kněží Kristovi, živi jsouce podle jeho zákona a majíce známosť Písma a žádosť, vzdělati lid, jsou povinni kázati, i kdyby se jim hrozilo vyobcováním. Kdyžby papež nebo některý praelát rozkázal knězi, tak zřízenému, aby nekázal, nemá uposlechnouti.

S revolučním učením, že není rozdílu mezi svatovládou z posvěcení a z pravomoci, spojuje M. Jan Viklif i jiné, neméně bořivé a podvratné, když tvrdí, že Kristus Pán neustanovil v Církvi své ani moci zákonodárné, ani moci soudné, ani výkonné, a že neustanovil ve své Církvi moc, kterážby v nejvyšší instanci v povstalých sporech o víru rozhodovala, čemu by mělo býti věřeno.

Měl totiž Viklif před sebou Církev Římsko-katolickou, kterážto zákony dávala a na věřících poslušnosť vymáhala podle slov Páně: »Kdoby pak Církve neuposlechl, budiž tobě jako pohan a publikán,« kteráž také neposlušné před svůj soud poháněla a zatvrzelé také trestala. Avšak o tomto řádu tvrdí Viklif, že není z Boha, alebrž z ustanovení císařova, ano, dokonce satanášova, a ten řád prý jest nepotřebný, když takto dí: »Nihil magis haereticum, quam quod tam necessarius est ordo caesareus, ut nemo posset sine papa esse salvus . . . Duravit praedestinatorum universitas (sine pseudopapis existentibus), quia trecentis annis et amplius, quibus sine dotatione crevit Ecclesia, regulabatur sine tali primatu caesareo, communi consilio sacerdotum, pro quo tempore idem fuit sacerdos et episcopus.« [60])

Tehdáž, jak se Viklif domnívá, neměla Církev mimo zákon Boží nižádného zákona, jimiž by se spravovala, neboť ten zákon Kristův byl důstatečen ke správě Církve a byl důstatečen pro všecky věky. A k tomu zákonu nesmí nikdo činiti přídavky, právě proto, že jest důstatečen ke správě lidu Božího. Neboť prý každý přídavek k zákonu evangelickému je buď obsažen v něm, anebo jest nenáležitý, nebo jemu odporný. Nepřiléhá-li k němu čili je-li nenáležitý, doplňuje zákon Boží, a tuť by byl zákon lidský doplňující zákona evangelického dokonalejší, nežli zákon Boží. I bylo by rouhání říci, že by zákon Boží byl nedostatečen bez přidaného zákona lidského, a tak by i nauka lidská a její zařízení byly dokonalejší, nežli ustanovení Páně, a bylo by tím také řečeno, že Církev nebyla náležitě řízena před dobou tou, než byl zákon Kristův zákonem lidským doplněn. Byl-li by zákon lidský však odporen zákonu evangelickému, byl by nešlechetný. Z toho tedy jde, že by zákon evangelický sám o sobě dostačoval k plné a dokonalé správě bojující Církve. A důkaz na to je ten, že ke správě lidské duše dostačuje zákon lásky, a proto také k řízení všeho toho, což jest přistoupilé, jako jsou dobra štěstěny a dobra tělesná. Tehdáž prý, když byla Církev řízena zákonem pouze evangelickým, rostla a rozmáhala se právě zákonem lásky bez práva kanonického a občanského, kdežto když oba tyto zákony k sobě připojila, neustále se umenšovala. »Christus instituit suam legem, quae est Vetus et Novum testamentum ad Ecclesiam catholicam regulandam. A ten zákon prý jest důstatečen ku správě Církve. Confirmatur: »Vel esset lex supperad-

[60]) De potestate papae. Cap. 10.

dita in lege evangelica implicata, vel impertinens vel adversans. Si implicata, tunc hoc declarans non superadderet novam legem. . . . .Si lex superaddita sit repugnans indubie est iniqua . . . Si sit impertinens, supplet legem evangelicam incompletam . . . videtur quod homines consumantes legem Christi, perfectiorem quam fuit antea instituunt . . . Videtur blasphemum dicere, quod illa lex Christi sine nova humanitus superaddita non sit sufficiens; tum quia quodlibet ejus particulare observare sufficeret, tum quia doctrina et ejus ordinatio foret doctrina, et ordinatione Christi perfectior, tum tertio, quia ante editionem illius legis editae non foret Ecclesia debite regulata, quod dictum quilibet catholicus pius abhorreret. Ex his videtur mihi, quod lex evangelica per se sufficeret sine lege civili vel vocata canonica ad completum regimen Ecclesiae militantis. Probatur ex hoc, quod ad regimen scilicet animae sufficit lex charitatis, ergo ad regimen cujuslibet accesorii, cujusmodi sunt bona corporis et bona fortunae . . . (ideo), quod in dilectione Dei et proximi universa lex pendet et prophetae . . . . Ecclesia crescebat, inter tot adversantes sine regimine juris civilis sive canonici regulata . . . simplici lege charitatis . . . et expost, quando istas duas immiscuit . . . continue decrescebat.« [61])

M. Jan Viklif vyslovil tímto svoji základní čili fundamentalní nauku, k nížto přihlíželje, tvrdil, že nedal Kristus Pán své Církvi nižádné pravomoci jako sboru náboženskému, čili jako societě církevní, že také prvotní Církev až do císaře Konstantina a Sylvestra papeže, dokavad totiž zůstávaly obě society i církevní i občanská nesmíšené, žádných zákonů církevních, nebo-li kanonických neustanovovala, byvši řízena jedině a výlučně zákonem evangelickým. Podle Viklifa nebylo tehdáž žádného rozdělování Církve do diecesí a do farních okresů, alebrž mělo slovo Boží plnou a nezkrácenou svobodu, kázati slovo Páně kdekoliv a kdykoli, neboť prý každý kněz a každý diakon měl poslání své, čili jurisdikci svou přímo od Boha. A tak to trvalo po celých tři sta let, a Církvi se dařilo výborně, ona se šířila stále a mohutněla, kdežto, když sobě ustavila pomocí císařovou tento nynější řád císařský, čili svatovládu z pravomoci, kteráž zakládala se v papeži, biskupech, kněžích a jáhnech, stále se umenšovala. Z Krista Pána nemá prý Církev Boží ani moci zákonodárné, ani moci soudné a výkonné.

Viklif však ani netušil, že Církev dávala zákony mnohem dříve, nežli byla podle smyšlenky tehdejšího věku císařem Konstantinem obohacena a slávou a ctí a panováním obdařena. Již mnohé z těch kanonů, jež čteme v knize pode jmenem »Canones Apostolici«, jsou mnohem starší, nežli sebránka kanonů dotyčných, a má původ v době před císařem Konstantinem, podobně tvrditi lze i o Konstitucích apoštolských.

Církev dávala zákony na hojných sněmích před Konstantinem. Sem náleží sněm Římský z r. 146., sněm Pergamský z r. 152., sněm Římský z r. 170., sněm Hieropolský z r. 173., sněm Lyonský z r. 197., sněm Římský z r. 167., sněm Lyonský z r. 198.

[61]) De civ. Dom. I., Cap. 17. Hus přejal doslovně tuto nauku Viklifovu.

nebo z r. 199., sněm v Karthagu držaný z r. 215. a 217., sněm Alexandrijský z r. 223. a 235., sněm v Ikonii slavený z r. 235., Římský z r. 237., Efezský z r. 245., Achajský z r. 250., Římský z r. 250. a 253., sněm v Karthagu od sv. Cypriana slavený z r. 231. a 252., Římský z r. 252., Antiošský z r. 253., sněm v Karthagu držaný v r. 253. a 254., pak v r. 255. a 256., Římský z r. 256., Alexandrijský z r. 258., Římský v r. 260. neb 263., Alexandrijský z r. 263., Antiošský z r. 264. neb 266., Římský z r. 268., Antiošský z r. 268. a Ancyranský v r. 273.

Podobně jsou též v Isidorových dekretalech mnohé, které jsou netoliko přesné, ale také prastaré a z dob před Silvestrem papežem pocházející.

Z toho však ze všeho jde, že se Viklif klamal, tvrdě, že starobylá Církev po tři sta let byla řízena pouze a výlučně zákonem Božím a že nebylo tehdáž zákonů církevních, a tím jest již historicky dokázáno, že jest nepravda, že Kristus neustanovil v Církvi své svatovládu z pravomoci, a že tedy nemá ona moci zákonodárné, soudné a výkonné.

Všecky tyto historické a dogmatické bludy přijal Hus a žák obou, sedlák Petr Chelčický.

S bludy těmito jsou spojeny další deviace Viklifovy o ústavě, jížto obdařil Církev Kristus Pán. Viklif věděl předobře, jak bylo jeho dobou o Církvi a o svatovládě z pravomoci od věrných katolíků věřeno. On věděl o víře jejich, že Kristus Pán ustanovil sv. Petra za hlavu své celé bojující Církve, a že papež Římský zákonitě zvolený jest nástupcem Petrovým v primatu, že se věří o něm, že jest jeho moc všeobsáhla k celé Církvi směřující a ku všem věrným křesťanům, k biskupům, kněžím a jahnům, a to bezprostředně, neboť to, což bylo o papeži jako o hlavě Církve na sněmích Lyonském II., Florenckém a nejnověji na sněmu Vatikánském slavně vyjádřeno, to všecko bylo také v celém středověku a i v době patristické věřeno a na kathedrách a na kazatelnách hlásáno. Ano středověk věřil, že papež netoliko má moc spravovati Církev Boží a konstituce pro všechnu Církev závazné vydávati, ale také u věcech víry a mravů křesťanských v poslední instanci neomylně rozhodovati. Všichni ti, kteří těmto článkům odporovali, zvláště Viklif a M. Jan Hus, jsou svědkové, jak věřila Církev za dob jejich v dotčených článcích o Církvi a o moci papežské. Zde má zajisté místo své výrok: »Ex inimicis salus.« Klamou se také, jakož jde z toho, což bylo již předesláno, na jevo, kteří tvrdí, že byly spory Viklifické za dnů M. Jana Husi pouhé theologické nezávazné důmněky, ať obojoval Viklif a po něm Hus skutečné katolické pravdy.

Proti pravdě katolické tvrdil Viklif:

a) že Kristus Pán neustanovil sv. Petra za hlavu Církve své, a že nedal do rukou jeho správu její a pravomoc, říditi ji. On prý měl jistou přednost před apoštoly »Petrus habuit quemdam primatum apostolicae dignitatis,«[62]) byl druhým základem Církve Páně, ale ten základ nebyla všeobsáhlá pravomoc nad Církví, alebrž primat lásky »primatus dilectionis« a jeho víra.

[62]) De potestate papae cap. 3.

Jelikož však se stal sv. Petr základem Církve, budovy to k nebi sahající, musela býti víra jeho nejhlubší. Chtěl Kristus Pán budovu tuto vystavěti na chudobě a pokoře, nikoliv na bohatství a vyvýšenosti.[63])

Tento primát pokory, chudoby a lásky měl také přecházeti na všecky nástupce Petrovy; neboť prý není možná, aby Kristus opustil Církve své, a proto majíc ona pravzor svůj ve sboru apoštolském, jehož hlavou byl Kristus Pán a po něm sv. Petr, tak prý jest potřebí, aby vezdy byla hlava v bojující Církvi: »Cum enim Christus non potest deserere Ecclesiam et oportet ipsam militantem Ecclesiam post Christum exemplari, ab Ecclesia apostolica mandatum est, quod sicut Fuit Christus capitaneus coetus apostolici, et post istum Petrus, sic oportet continue esse capitaneum in Ecclesia militante.« [64])

Z této Viklifovy argumentace lze poznati, že uznává, že by měl býti v Církvi nějaký Petrův nástupce ve zmíněném primatu. Avšak poněvadž byl sv. Petr náměstkem Kristovým, že ho následoval v ctnostech jeho v pokoře, v chudobě a lásce, jsou podmínkou náměstnictví Petrova právě tyto ctnosti. Neboť prý jest člověk náměstkem toho, jehož místo zaujímá, a od něhož přijal náměstnou moc, avšak nikdo nezaujímá místa Kristova a Petrova, leč by jich následoval ve mravech, ať jinou cestou nelze, aby obdržel někdo moc náměstnou, poněvadž se k tomu povolání žádá, aby se držitel moci náměstné podobal Kristu Pánu v životě a měl od něho zákonitou pravomoc. „Illius est homo vicarius, cujus vicem gerit et a quo procuratoriam potestatem legitime accepit, sed nemo gerit vicem Christi vel Petri, nisi sequatur cum in moribus, cum nulla alia sequela sit pertinens, nec aliter recipit a Deo procuratoriam potestatem, igitur ad illud officium vicarium reguiritur et morum conformitas et instituentis auctoritas, cum enim Deus necessario agit omnem actionem creaturae, patet, quod impossibile est, habere quemquam talem vicariam potestatem, nisi Deus ipsam dederit, sicut dicit apostolus Rom. 13., imo cum illa potestas sit tam excellens dominium supernaturale, videtur, quod oportet ipsum singulariter et supernaturaliter dari a Deo.« [65])

Viklif by si tedy dal líbiti primat pokory, chudoby a následování Krista Pana v životě, a proto také tvrdí, že ten jest v Církvi vyšší, kdož jest podle svatosti života hodnější, a podle této hodnosti že i žena papežem býti může, a tak prý se může říci, že byla po nanebevstoupení Páně Matka Boží papežem, poněvadž následovala Krista Pána přede všemi v životě, ano i laik může prý býti papežem: »Stat fœminem vel laicum posse esse papam, cum verisimile sit, B. Virginem post ascensionem inter cæteros propinguius sequi (secutam Fuisse Christum), et stat laicum esse superiorem in moribus quocumque presbytero, hic dicitur, quod Beata Virgo fuit papa . . . Fuit enim excellenter mirabils sanctitate sicut et fuit sacordos.« [66])

---

[63]) Tamtéž.
[64]) Tamtéž. Cap. 4.
[65]) Tamtéž.
[66]) Tamtéž. Kap. 11.

Tuto bláznovinu vyslovil M. Jan Viklif přihlížeje k tomu, že Kristus Pán ustanovil v Církvi primat, jenž má základ v ctnostném životě, avšak odvolává ji, neboť vylučuje ženu pro slabost pohlaví z primatu a z úřadu kazatelského. »Ideo mulier non est idoneus capiteneus Ecclesiae. [67]) Et sic excluditur tam mulier quam angelus a papæ nomine.« [68])

Přes to však opět se vrací Viklif k prvé své v katolické Církvi neslýchané domněnce, že ten jest v Církvi důstojnější, kdož jest životem svým světější, a na tom základě tvrdí, že jest, mám zřetel k absolutné moci Boží, možno, aby všechno duchovenstvo vyhynulo, a přidává, že může Církev svoji pouť konati k bráně věčné, anižby bylo třeba kteréhokoliv císařského kněze. »De Dei potestate absoluta est possibile,... quod desit clerus Ecclesiae... Sine quocumque sacerdote cæsareo Ecclesia posset viare.« [69])

Viklif mohl takto tvrditi, jelikož učí, že osoba jednotlivá, jako Kristus Pán činí již Církev, ano že každý předřízený o sobě již je Církví. [70])

Avšak zase se probírá z tohoto exorbitantního bludu, když tvrdí, že budou kněží v Církvi stále až do posledního dne, ant prý budou, které Bůh osvítí, a kteří budou žíti v pokoře a v chudobě, *jelikož prý odporno je řádu Božímu, aby všechno kněžstvo bylo zkaženo a všechen lid.* »Ordinationi divinae repugnat, quin toto clero perverso usque ad laicos Deus subito illuminaret aliquem eorum, sic quod viveret pure exproprietarie et sancte de sorte Domini et tunc foret clericus, licet nec aliqua septem artium sit imbutus nec secundum ritus episcopales ordinatus. [71]) Než Viklif se na novo probírá z tohoto bludu tvrdě, že tato jeho argumentace, že tomu kdy takto bylo nebo jest, ale pouze, že by se tak mohlo státi, jest absolutnou mocí Boží. »Ista autem evidentia non probat, quod sic est de facto, sed videtur suadere, quod sic potest esse de potentia Dei absoluta.« [72]) Jinde tvrdí, »quod semper manet militans Ecelesia, et quod semper aliqua persona sit salvando.« [73])

b) Sv. Petr obdržel, jak rozumuje Viklif, primát lásky (primatum dilectionis) od Krista Pána, ale nikoliv všeobsáhlou pravomoc nad Církví celou, jeho správa nad Církví nebyla universálná (regimen universale), aniž měli apoštolé poslání své a pravomoc od Petra, spíše byl on od druhých apoštolů poslán do Samaří. [74])

Nepamatuji se, že by byl za dnů Viklifových někdo z theologů byl tvrdil, že měli apoštolé poslání své od Petra, ale to je mi známo, že dobou tou někteří jistili, že dostali sv. apoštolé poslání své od Krista, ale nikoliv nezávisle na Petrovi, ale, jak pravili sub Petro, a učení toto jest úplně souzvučné se slovy Páně Mat. 16, 18. Mat. 18, 18 a zejmena se slovy Páně ku sv. Petrovi Jan ult. řečenými: »Pasiž ovce mé, pasiž beránky mé.«

[67]) Tamtéž. Kap. 11.
[68]) Tamtéž.
[69]) Tamtéž.
[70]) De Ecclesia Cap. 1.
[71]) De potestate papae. Cap. 11.
[72]) Tamtéž. Kap. 11.
[73]) De Ecclesia. Cap. 5.
[74]) Tamtéž. Kap. 5.

Neměl-li však, jak učí Viklif, ani sv. Petr všeobsáhlé pravomoci nad veškerou Církví, nemá prý jí také domnělý jeho náměstek, Římský papež. Papežská všeobecná moc není tedy, jak tvrdí Viklif, z Boha a proto není ona žádným článkem víry. Povstala prý za dnů Konstantinových, který prý byl ďáblem sveden, když Sylvestra vyvýšil nad kněžstvo veškero a jej obohatil. Tato dotace nepřivodila do Církve žádného článku víry, tedy také ne článku víry o všeobsáhlé moci papežově, jížto byl podřízen pod ztrátou věčného života. »*Dotatio Ecclesiae non introduxit novum articulum Fidei, ut sit necessarium ad salutem cujustibet christiani sic subjici Romano pontifici.* [75])

A poněvadž, jak tvrdí Viklif, všeobsáhlá jurisdikce papežova není původu Božího, ale lidského, přidává, že byla zavedena po řádu pohanském, a že prý je nepravda, že jest moc kněžská při všech kněžích stejná, ale nikoliv jurisdikce. »Dicitur, quod potestas ordinis in omnibus sacerdotibus sit æqualis, sed potestates jurisdictionis variantur cum Petro et ejus successoribus, qui soli habent universalem potestatem, et consonat factum Ecclesiæ cum multis legibus de regimine et jurisdictione loquentibus.« [76]) »Illa jurisdictionis extensio est vana et ex ritu gentilium introducta.« [77])

Na tom základě dí Viklif, že máme prchati před tím bludem, že by měl papež všeobsáhlou jurisdikci, jakož i před bludem, že má papež moc, odpustků udělovati. »Fugere debemus specialiter errorem de indulgentiis et de ficta potestate jurisdictionis sive regiminis, quam dicunt ex auctoritate imperatoris se extendere per totam habitabilem nostram singulariter quoad habitabilem nostram. [78])

Jinde dí Viklif, že moc papežova jest potestas diabolica, a že všichni papežové, kteří sobě připisovali primat z císaře povstalý smrtelně zhřešili, neboť ač prý jim císař Konstantin podle své hlouposti této svrchovanosti udělil, neměl k tomu práva, a byla povinnosť papeže Silvestra tuto svrchovanosť zamítnouti. Nikdo prý ho tedy nemůže omluviti, ať by tím pohrdnul zákonem Páně. »Quomodo ergo non foret majus peccatum (větší nežli byl hřích Petrův, když zradil Krista Pána) introducere istam novitatem gentilem sine fundatione debita legis Dei? Nam licet Cæsar in sua stultitia vellet privilegium tale concedere, viri tamen apostolici foret, ipsum renuere. Ideo qui nititur in hoc excusare Silvestrum et alium a peccato, nititur accusare Christum et contemnere legem Dei.« [79])

---

[75]) De Eccl. cap. 2.
[76]) De potestate papae. Cap. 5.
[77]) Tamtéž.
[78]) De potestante papæ. Cap. 10.
[79]) De Christo et ejus adversario Antichristo.

* POKRAČ. *

Zázračný slunečník.

Z brasilských příběhů P. Jos. Anchiety Tov. Ježíš. Veršem vypravuje hrabě Josef Berchtold.

I.

Anchieto, sluho Boží,
v pralesích jenž rudé děti
k pravému jsi Bohu vedl,
ke tvojí chci slávě pěti.

O Tvých skutcích divotvorných
zpěv znít bude zajímavě,
zázrak sám byl Anchieta,
Písmo svaté nosil v hlavě.

S rudochy on v pouštích spával,
brasilskými chodil lesy,
v krajích byl, kde slunce sálá
ve skal nebetyčných tesy.

Anchieto, sluho Boží,
divotvorný jesuito,
v nebeské dlíš dnes již slávě,
požehnej mi řádky tyto!

II.

Podle břehu oceánem
plavil se kdys Anchieta,
po brasilské vlasti šíré
v jiný z jiného kraj světa.

V jednom ohni na obloze
plálo slunce zlatoskvělé,
vypráhlé a mrtvé bylo
všechno po krajině celé.

Vedro bylo věru děsné,
voda skoro varem vřela,
a loď celá jak by žárem
jak by ohněm plála celá.

Zmíral skoro pod tím sluncem
běloch tu i rudoch spolu,
pod tím sluncem, které slalo
žhavé blesky s nebe dolů.

Zřel to otec Anchieta,
srdce se mu hnulo v těle,
na přídě on klidně seděl,
z brevíře se modlil vřele.

Srdce se mu hnulo v těle,
lidskou které znalo bídu,
těšil plavce, Boha vzýval,
aby pomoh' svému lidu.

»K čemu trud a naříkání,
modlete se k Bohu, bratří,
byť i loď se žárem chytla,
Bůh jest, který na nás patří.

Byť i loď hořela celá,
v těle byť nám schly i kosti,
Matka Boží bude s námi,
veškeré nás bídy sprostí.

Modlete se k Bohu, bratří,
pokryje se slunce mraky,
přijde stín i chlad i vánek,
k nebi zdvihněte jen zraky!«

Na ptáky pak, v stromů větvích
plavci které sedět zhlídli:
»Přiveďte své druhy,« volal,
»veďte nás a chraňte křídly!«

Dobře pravil's otče drahý,
dobře děl jsi, sluho Boží,
nenechá Bůh v nouzi toho,
slávu kdo mu i česť množí!

Uletěli ptáci plaší,
v dálku když se každý díval,
ejhle! — div divoucí — mrak se
za mrakem již z lesů zdvihal.

*) R. P. Josephus Anchieta, provincial a misionář Tovaryšstva Ježíšova v Brasilii ve století 17. O životě jeho mnoho podivuhodných a zázračných událostí se vypravuje.

Ne však mraky bouřenosné,
ale ptáci v houfech valných,
jak se modlil Anchieta,
přilétali z lesů dálných.

Zlatoskvělí, bílí, černí,
stříbrohlaví opeřenci
zpívajíce, hvízdajíce
kryli loď svých stínů věnci.

Kolibříci pestrokřídlí,
sokoli sem zalétali,
orlové se mocně nesli,
kondorové létli z dálí.

Jak slunečník obrovitý
nad lodí ve mraku byli,
slunce nesli na svých křídlech,
stíny se svých spárů lili.

A loď kterak v dál se nesla,
s lodí rovněž létli dále,
zpívajíce, hvízdajíce
ku pozdravu plavcům stále.

Vedro bylo dříve děsné
teď však vanul milý chládek;
kéž by, braši, na vás vanul,
kteří čtete tento řádek.

Žasnuli tu plavci zdatní,
rudoši i Indiáni,
v přístavě mít chtěli všichni
Anchiety požehnání.

Anchieta jen je žehnal,
vodami pak dál se plavil,
ku brevíři klidně sáhl,
Matku Boží vroucně slavil.

Z říše baltického Triglava.

Historický obraz z doby obrácení Pomořanů od **Bedřicha Kamarýta.**

(Pokračování.)

II.

Kněžna se vrátila v pravý čas. Poslové královští přibyli do pohraničného města Ujce, kde se každoročně nenáviděná berně odváděla. Za osm dní musí býti šest tisíců hřiven pohromadě, nemáli město i země vydány býti hrůzám válečným. Nejvíce usilovali žreci o zapravení poplatku, neboť věděli, že přijde-li nepřítel sám, sebere předem poklady chrámové. Bohatá šlechta bez obtíží odevzdala sobě určenou část na ustanovené místo, ale měšťanéa žreci nemohli sehnati svých dvou tisíc hřiven.

V této tísni povolala Svitava žrece a některé vážnější muže do hradu. Zvědavý lid je následoval až ku zámku, jehož brány se však za nimi zavřely. Brzy potom přivalily se nové davy, neboť v městě se šířila zvěsť, že kněží jsou do hradu vlákáni a tam uvězněni.

Rozčilenosť lidu rostla a již se ozývaly hlasy: »Ztečme hrad a vysvoboďme služebníky našich bohů, než je zrádný Samborovec vydá místo sebe Polanům.«

Ale jaké bylo překvapení všech, když se pojednou otevřela hlavní brána, a žreci táhnouce a tlačíce těžký vůz s nákladem se vyhrnuli a z plných hrdel křičeli: »Pojďte, poděkujte bohům

za pomoc! Veliký jest Triglav, veliký Svantovít! Slavný kníže Vratislav, otec a ochránce náš! Tři tisíce hřiven přivážíme na oběť bohům!« Křik a hlahol jásajícího lidu je provází ku chrámu.

Ve městě nemluví se o ničem jiném než o štědrosti knížete. Všecky domněnky, jakoby byl kníže křesťanem, jsou pojednou vyvráceny. Žreci ho všude vyhlašují za nejpřednějšího ctitele bohův. O, jak všickni prahnou, aby dobrotivému panovníku mohli vzdáti svůj dík a hold!

Vyšší šlechtě tím darem uleveno nebylo, ta by almužny takové ani nepřijala, vždyť mnozí vladykové mohli se vyrovnati jměním svým samému knížeti; ti sobě příchodu panovníkova také ani nežádají, a zpráva, že v krátkosti hlavní město navštíví, je poněkud znepokojuje. Obrat ve smýšlení nižšího měšťanstva jim není vhod, zvláště těm, kteří jsou sobě vědomi rozličných bezpráví na domě knížecím spáchaných. Ač žárlivci tito mladému panovníku nepřejí, museli přece doznati, že rod Samborův jest v zemi nejváženějším a nejmocnějším kmenem a že Vratislav jedině může Pomořansku účinně zajistiti svobodu a neodvislost. V okolnostech takových nezbývalo jiného, než se vpraviti do nových poměrů a vyhledávati přátelského sblížení s knížecím dvorem.

A což teprve, když nebylo již tajemstvím, že kníže přichází jako ženich, aby z krásek štětínských budoucí panovnici vyvolil, tu nastal v mladém světě nesmírný poplach. To bylo shonu a dotazů, kdy, kde a kdo již pozvání ku slavnostnímu kvasu ve hradě dostal.

Ani hrdý Božek Domoslav nezůstává lhostejným, nýbrž všecek rozechvěn od okna k oknu přebíhá, zdali poslové knížecí také k němu zavítají. Před rokem násilně si přisvojil část Samborského území kol jezera, a spor ten posud nebyl vyřízen. Že si činí naděje na prestol knížecí a má některé mocné přívržence — to kněžna dobře věděla. Nicméně opatrná paní i toho protivníka, jakož i choť jeho, milostivě k slavnosti požádala.

Mladinké však sestry jeho Bolky nezvala, ježto bylo všem známo, že dívka ta jest zasvěcena Černobohu a od dětinství svého se nesúčastnila žádných hlučných radovánek.

Domoslav nejen ochotně připověděl, nýbrž ustanovil se na tom, že tenkrát i Bolku do oné skvělé společnosti uvede, aby, než bude na vždy uzavřena ve chrámě Triglavově, viděla, jak vznešený jest rod Domoslavů na pomoří; sama pak se měla objeviti v nádheře, jež by zastínila i dcery nejbohatších domů.

»Ten večer,« dí Domoslav samolibě, pohlížeje na krásnou dívenku, »bude zdobiti tvou spanilou hlavu skvost, který naši předkové před věky přinesli z první své otčiny, ze země Sarmatské, a jest jistým důkazem našeho původu z krve královské. Cena skvostu toho převáží mnohé knížectví. Šperku toho z nynějšího pokolení nikdo nespatřil, já sám jsem o něm nevěděl, až mi jej teprve včera těžkou chorobou stižený otec odevzdal. Jsou to v pruhu nejčistšího zlata zasazené tři drahokamy takového jasu, že oko třpytného blesku jejich snésti nemůže.«

Již napřed se kochal ve strnulých pohledech závistivých a řevnivých šlechtičen, jimž takto chtěl dokázati svou velikosť. Bořek se však mýlil. Nemohlo ho býti tajno, že téměř ve všech bohatýrských sídlech nahromaděno za století bohatství, jež každým rokem se množilo a pečlivě skrývalo, které jen nezkrocený přepych pro okamžik na světlo vyvlekl, aby dal jiným pocíliti svou převahu.

V domě Vranických to lomcuje, jakoby tam běsové řádili, vše obráceno na rub, všecky skříně zotvírány, bedny vyprázdněny a spousty nejvzácnějšího kmentu, kožešin a zlatých tkanin rozházeny po zemi.

»To jest můj den,« plesá Vítězka, jediná dcera a dědička toho nesmírného bohatství.

Vyhrabuje ze skvostných tovarů nejskvostnější, zkouší barvy bělostné, růžové, blankytné a zlaté, přirovnává je ku bělostnější ještě šiji a růžovější tváři a v pravdě zlatolesklému vlasu, odhazuje a přebírá znova, až konečně uspokojena pokyne — nalezla, co podrážděný její vkus uznává za nedostižitelné.

Nejedná se jí o vítězství, to má jisté, která pak ze šlechtických dcer může s ní závoditi! Svou čarovnou krásou musí okouzliti, pokořiti nejen jeho, nýbrž všecky. V tom vědomí, v té jistotě jako budoucí panovnice již napřed upravuje sobě družinu, která by odpovídala vznešené spanilosti její.

Dvacet sličných leporostlých dcer, kmetů a vladyků zve k sobě, ty budou ženkami jejího chotě, služkami a společnicemi jejími, ty mu předvede u večer zasnoubení v lesku a nádheře, jak ji spatřiti lze jen v sídlech královských.

Podobně to vířilo ve všech těch mladých srdcích, jež touhou neodolatelnou hleděly horoucně očekávanému vstříc. Takový rozruch v domácnosti musil konečně rozehřáti i nejchladnějšího muže.

Samo sebou se rozumí, že k uvítání knížete v ustanovený den nescházel nikdo z pozvaných. I žreci se dostavili.

Hrad byl vkusně vyzdoben, zvláště hodovní a přijímací síně se skvěly nevídaným leskem.

Kníže přijel několik hodin dříve, aby se s matkou dorozuměl o průběhu nastávající slavnosti. Zatím se scházeli pozvaní ve velké přijímací síni a řadili se ve skupiny dle stavu a hodnosti, muži vpřed, za nimi paní v bělostných řízách a proti nim pestrý roj rozechvěných dívek.

Zavzněly trouby, dvéře se rozevřely, napjetí dosáhlo nejvyššího stupně, když v plnosti mužné krásy po boku kněžny-matky vstoupil do dvorany Vratislav.

Rozhlédnuv se pohledem, z něhož zářila prostota a otcovská láska, a ukláněje se, zdravil zvučným příjemným svým hlasem: »Blahosť Vám, rodní bratří,« — a podával ruce na všecky strany. — Na chvíli přerušen všecken řád a nastalo radostné zmámení, v němž muži i ženy se vrhli na knížete, ruce, nohy, ústa i šat mu líbali a volali bez ustání z plných hrdel: »Nejvyšší blahosť tobě, kníže a pane náš!«

Když se hluk poněkud utišil, předstoupil štětínský starešina a podávaje panovníku chléb a sůl, připomínal uctivě: »Požehnané

plody práce, z nichž béře národ sílu svou, předkládáme tobě, jako svrchovanému pánu, abys nedopustil, aby nepřítel svou zlořečenou nohou šlapal úrodná naše role!«

»Díky Vám,« odvětil pevně Vratislav, »zavazuji se ze vší mužné síly hájiti dědictví našich otcův a s vámi, bratří, jísti chléb tento v pokoji.«

Jmenem paní vzdávala hold vznešená Domoslavova choť, a podávajíc knížeti stříbrný pohár s medovinou, pravila: »Jasný pane! Chléb a sůl značí panovnickou sílu a moudrosť, a ta budiž vždycky údělem tvým. Medovina pak, již láska připravuje, obveseluje srdce člověka a zapuzuje všeliký trud, jenž hlodá na kořenu života.«

Kníže se uklonil a vyprázdniv číši, děkoval dvorně: »Láska věrná jest nejvyšší slastí pozemskou, a trud rozdělen ve dvou milujících srdcích již ztratil hořkosť svou.«

V čele vábného sboru kvetoucích krásek předstupuje Vítězka, držíc zlatohlav a na něm třpytnou korunu, a počíná dojemně: »Šlechetný kníže! Panovníče milostivý! Na rukou matek svých, takořka nemluvňátka, provázely jsme tebe útlého pacholíčka, s pláčem, když tě nepřátelé odváděli z rodného tvého města, dnes však v radostném plesu vítáme tebe, kladouce v nezměrné lásce srdce k nohám tvým za těžká příkoří, která jsi za nás v cizině vytrpěl. Přijmiž na důkaz naší vroucí oddanosti tyto odznaky důstojnosti knížecí pro tu, již sobě vyvolí srdce tvé!«

Vratislav stál zaražen zprvu nad neobyčejným zjevem tak oslňující krásy, když však při posledních slovech setkaly se jejich zraky, mžikem se proměnil obdiv ten v nesnesitelný odpor. Vilný, hrdý a vyzývavý pohled krasavice protivil se mu v nejhlubší duši tak, že v návalu těch odporných citů nemohl pronésti slova.

Dívkám se tajil dech. Vítězka zůstala jako nachem polita a oči její svítily příšerným žárem.

Tu kníže vzpamatovav se, dí klidně: »Přijímám s povděkem vzácný skvost pro tu, která má býti vaší matkou. V den, kdy uvedu novou kněžnu, choť svou, do síní těch, a postavím zářící korunu na její skráně, připomenu jí, jak něžný důkaz úcty, lásky a oddanosti podaly již napřed dívky pomořanské panovnici své.«

Přijav dary, položil je na domácí oltář, zasvěcený dědkům, na znamení, že mají náležeti ke korunním klenotům.

Výjev ten působil jako studená sprcha na roznícené hlavy; neboť každý očekával, že kníže tak svůdné kráse neodolá a odznaky panovnickými dárkyni samou vyznamená!

Když vykonány přípravy k hostině, vrátila se slavnostní nálada. Panstvo se odebralo do hodovních síní. Kněžna předsedala paním; kníže pak uvedl šlechtice a starešiny do veliké dvorany, kam čeleď přinášela jídla. Bylo jich až se stoly prohýbaly. Vykrmená drůbež, tučné kýty, hovězí i vepřové, celí skopci na rošti pečení, haldy vzácných ryb jezerních, zvláště chutně připravená zvěř, k tomu koláče ohromné velikosti, medové placky, žitný chléb, hlavní však věc, po které se mužové hned ohlíželi, byly dvě pěkné, uměle zhotovené kádě, až do vrchu naplněné,

jedna medovinou, druhá pivem, vařeným pod dohledem kněžny hostitelky. Huslaři, trubači a jiní hudebníci zanotili známé písně o praotcích z Poddunají, o praotcích od východu, o bratrech od Labe a Dněpru, zpívali o bílých a černých bozích, o dědcích a vílách a pili a žehnali, až se jim jazykové pomátli.

Hosté zasedli dle rodů kol knížete, jenž první každé krmě okoušel. Nejprve tlumený hovor stával se vždy živějším, hluk rostl, a když zpěv po chvílích ustal, byl nahražen ohlušujícím křikem rozjařených kmetů.

Zprvu se před knížetem jaksi ostýchali, jeho dvorné způsoby je poněkud držely na uzdě, ale když počala vstupovati do hlavy medovina, přestaly ohledy, a každý se hleděl baviti dle svého zvyku.

Kníže vypravoval starešinám o Polanech, o jejich zřízení zemském, o dvoře královském, o šlechtě, o cvičeních a hrách rytířských a ukazoval na výhody vycvičeného vojska.

O víře se ovšem nezmínil, až jeden ze žreců, již pitím rozjařený, knížete se tázal, proč, jak toho sobě všecken lid tak snažně přál, neslavil vjezd do města a nepoděkoval bohům za šťastný návrat?

Kníže odvětil, že takové slavné uvítání by dobře slušelo panovníku, který jako vítěz s vojskem svým a zajatými nepřátely se vrací, ale nikoliv, když sám jako zajatec z ciziny přichází.

»Ale, kníže,« dotíral neustupný žrec, »vždyť to na tobě patrně vidíme a z toho se těšíme, že se tobě mezi nepřátely zle nevedlo. Není-liž tedy slušno, abychom společně, ty a my s tebou děkovali bohům za takovou milosť?«

»Za vše dobré, jež jsem v hojnosti v cizině zakoušel, mám děkovati jedině řádu křesťanskému v zemi té zavedenému, jenž káže i nepřítele milovati a jemu dobře činiti. Dle toho jednali se mnou, byl jsem chován v rodině královské jako vlastní syn, nalézaje u všech lásku a důvěru.«

»Nevěř lstivému Polanu,« varoval žrec, »přivábil tě, dostal na svou stranu, i propustil tě, abys nás ukonejšil, uspal — a pak opět přijde, přepadne nás, abychom navždy se stali jeho roby.«

»Činíš šlechetnému králi křivdu,« pravil mírně Vratislav, »kdyby si chtěl podmaniti naši zemi, mohl to učiniti již tehdy, když stál se silným vojskem před branami hlavního města a nebyl by se spokojil s pouhým poplatkem, aniž by byl mne kdy propustil, kdyby měl v úmyslu s Pomořany se bíti. On sám nejvíce o to dbal, abych byl v umění válečném dobře vycvičen, on také dobře ví, že silným našim kmenům třeba jen řádných vůdců, a stanou se každému nepříteli strašnými. Nuže, byl by jim takového vychoval ku své vlastní zkáze?«

»Mlč, žreče!« zakřikl ho Domoslav, »kníže má pravdu, jsme silní, nezdolní, třeba jen, aby si toho každý byl vědom. Neškodilo by zajisté trochu toho válečného umění našim vladykům, kteří se posud osvědčili nejstatečnějšími reky u kádí.«

»Nechme žertů,« dí kníže vážně, »o tom vás hodlám brzy přesvědčiti, co zmůže válečný cvik. Než nastane zima, potáhneme na Branibory, kteří v předních Pomořanech na zboží bratrově několik vesnic vypálili; k nám prý se též chystají. Doufám, že vý-

pravu tu šťastně vykonám se dvěma sty jezdců, kteří z vůkolních hradů a dvorů pravidelně ke cvičením vojenským na Kamin přijíždějí a brzy obratností a statečností rytířstvu polanskému se vyrovnají.« Kmeti přisvědčovali, chválili takové zařízení a pili tím statněji.

Kníže povstal, aby poctil společnosť paní ve veliké dvoraně, když již začly slavnostní hry a obvyklé tance. Někteří z mladších šlechticů šli za ním. Ostatní zůstali.

Hádka se vedla dále. Žrec stále tvrdil: »Mělo se poděkovati bohům!«

A nyní svědčili všickni: »Mělo, mělo! Bohové jsou dobří, milují veselé ctitele, přejí nám, dávají všeho hojnosť.« A pili s obnovenou horlivostí na počesť bohův, nečekali, až bude nalévano, sami vrávorali ku kádím, nabírali, až přišli ke dnu, chválili bohy, dědky a šotky, zpívali, objímali a líbali se, plakali radostí, škádlili se, pak hašteřili, křičeli, vadili, na sebe sápali — — až nemohli již ani rukou ani jazykem vládnouti.

V přijímací síni rozpoutala se zábava zvláštního druhu, jaké by nikdo v chladných krajinách severu nehledal. Duch a tělo, krása i umění závodily o palmu vítězství v přerozkošných písních. Sbor dívek se rozdělil ve skupiny. Any jedny se snažily vystihnouti přírodu v nejněžnějších záchvěvech, v srčení potůčka, ve tklivém tlukotu skalního pěvce za tiché noci, — libovaly sobě jiné v napodobení sykotu, řevu a hukotu rozbouřeného moře. Třetí skupina v srdcervoucím kvělu a bědných stonech, jakoby se svíjela sevřena v oběti ďasů, ježibab a Morany, měla býti ohlasem všelikého lidského bolu. Družina Vítězky v překypující bujnosti svůdnými výrony rozpoutaných vášní jala se pak oslavovati bohyni mladosti, krásy a lásky.

Jásotný potlesk se rozléhal dvoranou a vše se hrnulo kolem Vítězky, když tu nepozorovaně vstoupil kníže do síně. Rozjařená Vítězka ho jediná postřehla a oči její zaplály divokou radostí. »Nyní uvidí, co umím,« pravila k sobě, pak obrácena k huslařům, kázala velitelsky: »Zahrajte nám kupalo.«

»Lado! Milado! odpovídaly zpěvnými hlasy tanečnice a řadily se do kola. Vítězka zatleskala a rej počal. Trval s krátkými přestávkami skoro hodinu. Byl to známý tanec ku poctě bílého boha, přímo sběsilý, jenž rozdráždil smyslnosť až k ďábelství.

Zžíravými hledy sledovalo mladé panstvo každý pohyb smělé tanečnice a páslo se na vnadách jejích; demonickou svou krásou uchvátila všecky. Bouřlivý jásot ani neustával a lákal vždy více diváků ze druhé síně. Vratislav se na chvíli zadíval v tu pustou směs a děl k sobě: »Ta chtěla býti kněžnou! Úkol nastávající mé choti bude zcela jiný — vážnější. Uchýlil se do pozadí, kde bylo téměř prázdno.

V hudbu a lomoz tancujících mísil se hluk a váda ze sousední síně. V malém výstupku vedle domácího oltáře pozoroval matku s paní Domoslavovou v tlumeném hovoru. I přistoupil k nim. »Medovina tvá, matko,« dí Vratislav, »až příliš pány rozveselila, doufám však, že se křik utlumí, až jim jazyky úplně stuhnou.«

»Myslím, že jsi přece něčeho dosáhl,« pravila kněžna důvěrně, »vždyť z počátku odbývalo se vše tak klidně a slavnostně.«

Kníže pohleděl tázavě na matku, čemuž ona porozuměvši, pravila: »Můžeš mluviti zcela upřímně, paní Mstislava jest mou přítelkyní od dávných let, i při všech neshodách našich starešinů sdílela se mnou radosť i žalosť jako dobrá sestra.«

»To mne tím více těší,« dí Vratislav, »neboť právě jsem ti chtěl oznámiti, že pan Domoslav provázel vroucím souhlasem mé vývody o našem přátelském poměru k Polanům, začež mu zůstanu vždy vděčným. Žreci však a ostatní šlechta chovali se k mým náhledům ne-li zcela odmítavě, tak aspoň nedůvěřivě. Ostatně jsem se přesvědčil, že se ztěžka dá vykonati co vážného při podobných hostinách, kde každý jako o přítrž se hledí zbaviti rozumu. Jedině Domoslav a dva mladí šlechtici jsou čestnou výjimkou, a ti mne následovali sem do dvorany. Než, kde pak zůstali?«

Paní Domoslavová již byla planoucím okem svým svého manžela postihla, a mrak nevole přeletěl její čelo. Než, vzpamatovala se a nabídla knížeti, že se přičiní, aby i velikého žrece chrámu Triglavova, dávného protivníka domu knížecího, k lepšímu poznání přiměla.

»Od smrti knížete Sambora, tak se nám svěřil, dnem i nocí ho pronásleduje myšlenka, že přijde panovník, jenž všecky bohy i žrece vyhladí. Někteří se mu smějí, jiní ho litují, ale žel bohům, že u starého pana Domoslavova má plnou víru; vždyť na jeho radu se zavázal vydati hroznému Triglavu svou jedinou dceru Bolku.« Při tom lehkým pokynem upozornila knížete na dívku, stojící u domácího oltáře, jež s dětinnou zvědavostí tam klenoty prohlížeti se zdála.

Postava prostřední velikosti, oděna v řasnatý nevkusný šat černé barvy, ukazovala spíše na věkem sešlou stařenu, než na šestnáctiletou dívku. Pouze lesklý pás, jenž stahoval štíhlé tílko, byl by mohl svědčiti o útlém mládí poupěte, byl však zakryt tak hustým vlasem, že jen nepatrnou část řízy bylo lze spatřiti. A vlas ten byl tak podivné černě, že temností svou se stával celý zjev dívenky nevýslovně pochmurným. Tvář měla posud odvrácenou.

Kníže pohlednuv na okamžik k ní, pokračoval v hovoru. Musil však brzy ustati pro ohlušující hlomoz a vřavu, jež nastala ve dvoraně. Slavnostní tanec dosáhl vrcholu. Tanečnice i diváci byli jako u vytržení, věnce lítaly s hlav, vlasy rozcuchány jen se třepetaly v povětří, zpěv a výskot se proměnil ve vytí lesních šelem.

Dívka stojící u ložnice se vztýčila a pohlédla ulekaně kol sebe, a když spatřila, že švekruše rozmlouvá s knížetem, přistoupila blíže a sledovala hovor jejich.

Kníže vyjádřil svou nelibosť nad takovou oslavou a nazval ji hnusným zneuctěním důstojnosti lidské. Pak se jal líčiti způsoby a mrav dívek polských, jejich skromnosť, poslušnosť, zvláště pak cudnosť a stydlivosť jejich, ovoce to křesťanské výchovy a vzorné kázně v domácnosti.

»Z té příčiny,« doložil, »těší se tam panny, zvláště matky, takové lásce a vážnosti, že se může směle říci, že každá z nich jest ve svém domě královnou.

Mrzkost dívky jest u Polanů hanbou a skvrnou, jíž více smazati nelze a nevěrnosť mezi manželi věcí neslýchanou.«

»A to má král takovou moc, že drží všecky, i ty vášnivé muže na uzdě?« tázala se Mstislava, pochybujíc.

»Milá paní,« — odvětil kníže, to není řád pouze lidský, ale zákon Boha nejvyššího, jenž takové divy působí.«

Aniž byla sama věděla, jak se to stalo, stála Bolka pojednou před knížetem. Byl v plném proudu vypravování, když zakmitnul třpytný blesk jeho zrakem. Byly to paprsky drahokamů, vyrážející z temna krásného vlasu, pod nimi na dlouhých řasách vytryskly jiné chvějící se krůpěje světla, jež však okamžitě vyschly žárem přepodivných očí, které s netajenou žádostí lpěly na rtech tak výmluvných. Celé vzezření nevinného dítěte podobalo se v tu chvíli vonnému poupěti v prvním rozpuku, jež se jedním dnem ve spanilou růži rozvíjí. Její bledá tvář pokryla se lehkým nachem, když ji kníže vlídně osloví: »Bolko, proč se svých družek straníš a žádného podílu na veselosti jejich nejevíš?«

»Já mezi ně již nepatřím,« odpověděla dívka v rozpacích.

»A proč ne?«

»Jasný pane, jsem zaslíbena Černobohu.«

»A proto nesmíš tancovati kupalo?«

»Kupalo,« vysvětlovala Bolka, »náleží Bělbohu, a já vůbec ani tančiti neumím.«

»Ty jsi se však nechtěla na dívky ani podívati!«

»Mně se ten ošklivý tanec nelíbí,« odvětila dívenka a upřímně pohleděla ku knížeti.

Paní Domoslavova, vidouc, jak se kníže počíná dobře s dítětem baviti, vzdálila se, omlouvajíc se u kněžny, jakoby něco důležitého měla připomenouti manželi. V pravdě však nemohla to již snésti, pozorujíc, jak muž její, celý rozpálen vášnivými pohledy rozpustilou Vítězku pronásleduje. I kněžna se uchýlila mezi hosty.

Vratislav se tázal dále: »Pověz mi, Bolko, kdo tě zaslíbil Černobohu?«

»Můj otec, pane.«

»Ale, což jsi tak rozhněvala otce, že nejhroznějším trestem tě musil postihnouti?«

»O, nikoliv,« omlouvala se Bolka, »on toho neučinil z hněvu; strach a láska ho k tomu přiměly.«

»Jak to?«

»Moje matka se stala vodní ženkou, a všickni vodní duchové jí slouží. Ona prý po mně neustále prahne a litostní, aby jí tedy vodníkové učinili radosť, všude mne stíhají, a kdybych se někde k vodám přiblížila, hned mne strhnou do hlubiny a odevzdají matce. A toho se neustále hrozím. Tu poradil nejvyšší žrec otci, chce-li mne zachrániti, aby mne odevzdal službě Černoboha. Ten jest pánem všech běsů a vodníků, pak se nikdo z nich na mne neodváží, tak jen nabudu pokoje.«

»A věříš tomu, milé dítě?« táže se kníže udiven.

»Otec tak jistí. Po zimním slunovratu mne odvedou do chrámu a pak teprve otec ozdraví,« pravila dívka smutně.

Kníže počal řeč o jiném předmětu. »Ty jsi dříve velmi důkladně prohlížela věci na oltáři; líbí se ti ta koruna?«

»Náramně,« pravila Bolka živě.

»Víš-li pak, co znamená?«

»Ano, vždyť ta, jež ti ji podávala, žádala, aby zdobila hlavu naší panovnice, tedy paní nejkrásnější. Domnívala jsem se, že ihned položíš korunu na hlavu panny té, neboť, věř mi, krásnější není na světě.«

Kníže pohlednul do kola, kde Vítězka sotva ducha popadajíc, sem tam se zmítala a pravil: »Podívej se na ni, líbí se ti ještě?« Nevyčkav však odpovědi, doložil: »Já si nemíním vyvoliti nejkrásnější, nýbrž nejcnostnější, nejmoudřejší.«

»Vyvol si mne,« pravila Bolka tichounce a upřela na něho pohled tak něžný a prosebný, že kníže sklopil zraky a odmlčev se, pravil po chvíli: »Což jsi skutečně nejcnostnější a nejmoudřejší?«

»Nevím, jak je to, vím jen, že tě nejvíce miluji.« Záře velikého neznámého blaha lila se jí z očí, zračila se jí ve tváři.

»Tak ty sobě žádáš té skvostné koruny?« tázal se kníže vážně.

»O, nežádám,« odmítala dívka prostosrdečně, »vždyť vidíš, že mám zde šperk daleko vzácnější, nechci koruny, ani zlatohlavu, chci jen tebe« — a konečně doložila, »nechci ani tebe, nežádám sobě nic, než býti u tebe, třeba jen jako štěňátko tebe provázeti všude, abych tě viděla, abych tě slyšela; neboť tys' dnes mé švekruši projevil, co jsem v sobě dávno chovala, čeho jsem ani vysloviti nemohla, čeho žádný člověk nevyslovil, co jest však pravým životem mým.«

»Co tě z mých řečí tak dojalo?« dí kníže měkce.

»Sdělila jsem s tebou, pane«, odvětila Bolka, »komu jsem zasvěcena a jsem tomu povděčna, že nemusím na kupalu.«

»Což, ty jsi věděla, co jest to kupalo?«

»Dověděla jsem se to před dvěma roky, když jsem se poprve vrátila z chrámu. Bylo to z rána po kupalově noci. Všude jsem potkávala děvy, jež v šatech rozedraných, necudně obnaženy pádily k městu. Doma pak vypravovaly dcerky dělnic o nočních radovánkách, ale bylo tak hanebno, že jsem utekla, abych toho poslouchati nemusila. Z hoře a studu jsem se rozplakala. Smáli se mi pak všickni, i sám otec, jenž mi vykládal, že veselí to nejvíce se líbí Bělbohu.

Byla jsem zdrcena; nemohla jsem na ony dívky ani pohlédnouti, tak jsem se hanbila za všecky. Pochopuješ nyní, jak jsem se ulekla, když jsem zde slyšela výkřiky: »Kupalo, kupalo!« V hlavě mi zavířilo a jako zmámena obrátila jsem se k oltáři, abych nebyla svědkem té ohavnosti. K tomu ještě ten potlesk a výkřiky starých a mladých! Nemohla jsem odtud. Nastalo ticho a krátký oddech. Ohlédla jsem se po švekruši a zaslechla jsem, jak s tebou rozmlouvá. Na tváři tvé jsem pozorovala nelibost. Přistoupila jsem blíže, žádostiva jsouc zvěděti, co tě pohoršilo.

Nevěřila jsem uším svým — tys odsoudil přísně, nad čím se mé srdce chvělo hněvem a ošklivostí. Ty jsi mé švekruši líčil panny polanské, jak jsou ostýchavy, skromny a cudny, a ženy, jak vzorny a věrny a v jak veliké úctě u mužů svých, to že jest řádem jejich Boha. O, Bůh ten jedině může býti pravým, ozvalo se v nitru mém!«

»A jak jsi dospěla k takovému úsudku? Odkud máš ty zkušenosti?« divil se Vratislav.

»Vždyť to vidím, jak mají u nás ženy zle, jak i bratr své ženky, jež nejtěžší práce konají a dnem i nocí mu slouží, jen týrá a hanobí, jak se pod jeho šlehy svíjejí, jak muži podobně bravu je kupují, prodávají a bez příčiny z domu vytrhují. A při tom nikde zastání, ani u bohů, ani u lidí. A pak, pane, ať již vylijí před tebou zcela srdce své, slyš, co se mi nejvíce zželelo: Žádná slavnost, ať rodinná ať obecná, žádná oběť, žádný kvas se neodbývá, aniž tekla krev opilých a rozvaděných účastníků. Žádné místo není dosti vznešené a svaté, aby jich nepokáleli hnusným obžerstvím! O, jak jsem se zaradovala, že jsi odchodem dal na jevo, jak opovrhuješ tou podlou neřestí. Až tebe, pane, budou všickni slyšeti a poslouchati, jaký to blažený život nastane v těchto pustých krajích! Netaž se, co mne k tobě tak mocně táhne, nezamítej mne od sebe, buď vůdcem a ochráncem mým!«

»Bolko,« dí kníže přísně, zkoušeje ji, »ty zapomínáš, do jakých rukou jsi vložila osud svůj.«

»Já nikoliv,« — zvolala odmítavě, »já sama se nevydala těm temným mocnostem! Zbav mne těch děsných okovů, jimiž jsem připoutána k přísernému bohu! Ty jediný to můžeš — tys mocnější, než všecka božstva!«

»Co to mluvíš, nešťastné dítě?«

»Nikdo, pane,« dí Bolka pevně, »mi přesvědčení toho nevyvrátí. I ty mi za pravdu dáš, když ti vše vyjevím. Před dvěma roky jsem byla povolána na zkoušku do chrámu, abych jedné noci opatrovala si oheň. I vyvedli žreci černého koně Triglavova ku věštbě. Hřebec se třásl a vzpíral, neboť noční věštba jest ze všech nejhroznější. Musil býti dohánĕn žhavým ostnem. Tu se rozvzteklené zvíře pojednou sepjalo, porazilo žrece a jedním skokem octnulo se ve svatyni. Žreci se přihnali za ním. Zle tam řádil rozzuřený kůň. Viděla jsem z úkrytu za oponou všecko. Triglava svalil s podstavce, odkopnul ho a zase po něm dupal. Konečně uchopil ho obrovitý kněz za uzdu, a jedním trhem ležel hřebec na podlaze. Rozlobený žrec bodal do něho ostnem tak dlouho, až zcepeněl. Krví zalitou mrchu vyvlékli pak ven. Já se třásla na celém těle. Potom popadl žrec Triglava a hodil jím na podstavec a pravil při tom opovržlivě: »Tu stůj a ani sebou nehýbej! Jsi pěkný bůh, když tě vlastní kůň tak odkopne!« A spatřiv mne v předsíni, pravil hrdě: »Viděla jsi, jak jsem silný, když musím bohům pomáhati!«

Od té chvíle jsem se starého, velikého žrece více bála, nežli boha. Před měsícem, když se roznesla zpráva, že se kníže vrátil ze zajetí s ozbrojeným zástupem, shromáždili se jednoho večera žreci všech chrámů u nemocného mého otce a ten silný nejvíce naříkal.

»Toho zrádce se náramně bojím,« pravil, »ten nás zničí a vyhubí všecky.« Tu mne pojal nevýslovný strach před tebou a trval, až jsem dnes spatřila milou tvář tvou a z úst tvých seznala, že rovněž jako já všeliké nepravosti nenávidíš. Nyní zajisté uznáš, že mi své ochrany odepříti nemůžeš a nesmíš, nemám-li pochybovati o pravdě slov tvých. O, nezhrdej prosbou mou, přijmi mne k sobě za nejnižší, nejposlednější!«

»Chci tobě býti záštitou proti všem nepřátelům,« dí hluboce dojat Vratislav, »se mnou však, drahá Bolko, jíti nemůžeš, má cesta vede mne odtud proti krutému nepříteli, který pustoší zboží bratrů mých. Modli se k dobrému Bohu, Jehož i já v pokoře vzývám, neboť on jediný jest nejmocnější obranou nás všech!«

Pokynul jako na pozdrav a rychle se obrátil, neboť celé shromáždění spatřivši ho, hrnulo se do prázdné části dvorany, aby novým projevem holdovalo a děkovalo knížeti. Družky Vítězčiny sebraly na rychlo své pláště, aby jimi zahalily pozůstalé cáry svých blankytných říz a tiše se vytratily. Ona sama ještě postřehla milostný pokyn knížete, i jak se blahosklonně s paní Domoslavovou loučil a nemohouc sebe opanovati, zasípala vztekle: »To vám ještě bude draho!«

* POKRAČOVÁNÍ *

Zákon příčinnosti a účelnosť v přírodě.

Píše **Tomáš Pícha.**

(Dokončení.)

Přejděme dále k pochodu oplodňování květů. U *passiflor a kaktu*, kdež tyčinky krátké jsou, nakloňuje se pestík pomalu ku každému prašníku, přijímá jeho pyl, pak se narovná a zůstává nepohnutě v centru květu. U vrbovky *(Epilobium)* jest pestík dolů skloněn. Jakmile však nadejde doba oplozování, pozdvihne se a blizna rozdělí se ve 4 laloky. Poněvadž však tyčinky krátké jsou, zakříví se laloky dolů, aby se daly opyliti. — Zjev takovéhoto oplodňování jest zřejmě velice účelný, avšak dá se vyložiti čistě mechanickými příčinami? Jaký jest vnitřní důvod jeho? Jsou to mechanické příčiny, z nichž by zjev tento nutně následoval?

Mnohem obdivuhodnější jest zjev oplodňování květů prostřednictvím hmyzu. Velká část bylin nemůže se sama opyliti, nýbrž odkázána jest na opylení buď větrem neb hmyzem. Hmyz navštěvuje květy, buď aby pylu požíval, neb jej jakožto potravu pro plod svůj sbíral a shromažďoval, aneb aby květní med ssál, při čemž přenáší tělem svým pyl z jednoho květu na druhý. Avšak ne každý květ může býti kterýmkoli druhem hmyzu oplodněn. Obyčejně jsou květy tak zařízeny, že jen určité druhy hmyzu mohou je oplodniti.

Květy, jež hmyzem navštěvovány bývají, vyznačují se zápachem. Zápachem tímto na ně hmyz upozorněn bývá. Celkem rozeznává se asi na 400 rozličných zápachů, a čich hmyzu jest mnohdy tak jemný, že zápach květu ještě znamená, když my již úplně ničeho neznamenáme. Při tom však jest to zvláštní a na nejvýš obdivuhodno, že květy mnohých rostlin vydávají zápach jen tehdy, když příslušný hmyz, jenž je navštěvuje, poletuje. Jakmile hmyz ten přestane létati, zastaví květy zápach. A proč? Aby nepovolaný hmyz jich nenavštěvoval. Tak na př. květy rozličných druhů zimolezu *(Lonicera)*, vemenníka zelenokvětého *(Platanthera chlorantha [bifolia])* a četných jiných rostlin nevydávají za dne buď žádného zápachu vůbec aneb zápach jen velmi nepatrný. Po západu slunce však až do půlnoci vybavují a rozvíjí co nejbohatěji svou vůni. A proč? Protože v tu dobu navštěvovány jsou večerními motýli.

Květy večernice *(Hesperis tristis)*, tmavě kvetoucích pelargonií *(Pelargonium atrum* a *triste)* a četných karafiátových rostlin za dne žádného zápachu nevydávají, počínajícím však šerem počnou silný hyacintový zápach vydávati, — neboť v tu dobu navštěvovány jsou malými nočními motýli.

Naproti tomu četné květy, které denní motýlové, včely a čmeláci navštěvují, zastaví vůni, jakmile slunce zapadne.

Ale nedosti na tom. Pozorovalo se, že květy se vždy otevrou, když opylující je hmyz poletuje, a že se zavírají, jakmile hmyz létati přestane, aby před nepovolanými hostmi chráněny byly. Tak silenka nící *(Silene nutans)* otvírá oslňující svůj bílý květ a při tom skvostně hyacintovou vůni vydávati počne, jakmile soumrak nastane; při východu slunce však květ opět uzavře a vůni zastaví. Květy její jsou totiž tak zřízeny, že jen od malých nočních můr z rodu *Dianthoecia (D. albimacula)* a *Mamestra* s prospěchem oplodněny býti mohou, a to děje se v noci. Jiný hmyz, jenž za dne létá, nemohl by opylení způsobiti, poněvadž mu přizpůsobení na květní mechanismus chybí, a on by jen nadarmo nektar ssál. Z té příčiny uzavře silenka za dne květ svůj, tak že koruna na zevnějšek jen špinavou a neúhlednou barvu jeví a svou úplnou bezvonností a scvrklostí dojem uvadlého květu činí, následkem čehož se hmyz květu jejího vzdaluje.

Že doba, kdy rozličné květy vůni vydávají a se rozevírají, s dobou, kdy určití hmyzové létají, úplně se shoduje, jest netoliko na nejvýš obdivuhodné, nýbrž i nanejvýš účelné. Jiná jest však otázka: jak se vysvětlí účelná tato shoda mechanickými příčinami. Jaký jest vnitřní důvod pro tuto shodu? Nenahlížíme ani zdaleka, jaká jest nutná spojitosť, příčinný svazek (nexus causalis) mezi poletováním určitého hmyzu a vydáváním vůně a rozevíráním květu.

Darwin prý účelnosť z přírody odstranil, uživ zákona kausality na povstání organických druhů. Odstraněním přírodní účelnosti byla prý můra z prsou přírodozpytců zaplašena, tak že nyní pojmu účelu prý se zcela nepodjatě užíti smí a se užívá. (Net. n. offb. 1893. p. 655.)

Dle nauky *Darwinovy* vytvořuje se účelnost v přírodě mechanickými příčinami tím, že druhy vybírají se z různě způso-

bilého a nezpůsobilého mechanickým přírodním výběrem, jenž nastává bojem o život. Přihlédněme, zdali tvrzení to má empirický podklad.

Každý organismus, ať rostlina ať živočich, poraněn byv, zaceluje rány své. To jest ovšem účelné. Ale vlastnosť tato není předností jen některých organismů, nýbrž náleží všem bez výminky. Mohla tedy tato účelnosť povstati mechanickým přírodním výběrem?

U živočichů studenokrevných řídí se teplota těla teplotou okolí, v němž žijí. Jinak jest tomu u teplokrevných. Zde teplota těla jest ustavičně stálá, za tepla i za chladna a mrazu na stejné výši se udržuje. Chlad a mráz dráždí totiž tělo živočicha, tak že nastává hojnější výměna látek, a tím vyrábí a vybavuje se tolik tepla v těle, že se nahradí ztráta jeho chladným okolím přivoděná. To jest ovšem účelné zařízení. Ale jak povstalo? Povstalo přírodním výběrem následkem boje o život? Vždyť, jak známo, studenokrevná zvířata mají tužší a odporu schopnější život vůči nepříznivým a škodlivým atmosferickým a jiným vlivům okolí než zvířata teplokrevná! Jak mohlo tedy toto účelné zařízení povstati bojem o život?

Všimneme-li si dobře podstaty nauky *Darwinovy*, shledáme, že darvinismus připisuje povstání přírodní účelnosti v posledních důsledcích svého učení nikoli nějakým účelně působícím činitelům, nýbrž pouhé náhodě. Neboť dle nauky Darwinovy pouhou náhodou vyskytne se na některém organickém druhu nějaká účelná vlastnosť neb účelné zařízení, jež mu v boji o existenční podmínky mezi ostatními jednotníky vítězství propůjčuje. Bude však někdo tak naivní, že by věřil, že všechna ta účelnosť v přírodě, mnohdy až úžasná, povstala náhodou? Jest to důstojno lidského rozumu, něčeho takového se domnívati?

Hlad jest celkový pocit tělesný, označující nedostatek a potřebu potravy. Jakmile však nastane požívání potravy, tu ihned — jak dr. *F. Mareš* praví — »uvedou se v činnosť žlázy zažívací, upraví se oběh krve, činnosť svalstva se vzbudí, nastane zkrátka tak složitá a harmonická součinnosť nejrůznějších ústrojů, jak si ji jen můžeme představiti v nějaké fabrice nejdůmyslnější rozvahou řízené. Vše to jest zajisté reflektorické, nevědomé... Ale odkud ta účelná spořádanosť a součinnosť těchto nejrozmanitějších reflexů?« (Živa 1896. p. 73.) — Povstala náhodou?

Vizme účelná jednání zvířat. Lumci, jak známo, snášejí vajíčka do hmyzů jiných. Vylíhlé larvy žijí pak v těle hmyzu, vyžírajíce je, avšak tak, že ústrojů k životu potřebných se nedotknou, až teprve když dospějí. Tu pak zničí veškeré vnitřnosti, tak že z hmyzu pouze pokožka zbude, a ony pak buď uvnitř neb vně pokožky se zakuklí. Povstalo toto účelné jednání náhodou? Lumek z rodu *Ophion* ví, kolik vajíček může snésti do housenky prostřední velikosti rodu *Jo (Hyperchiria)*. Pelonoska zední *(Anthophora parietina)* vloží každé vajíčko do buňky z hlíny utvořené a pak buňku tuto potřebným počtem pavouků naplní, jež dříve bodnutím omráčí. Počet pavouků vystačí, aby vylíhlé mládě vyživeno bylo až k dokonalému vyvinutí. — Jednání toto jest nanejvýš účelné. Povstalo náhodou? Darwinisté ovšem nám řeknou: zde

jednají zvířata účelně, vedena jsouce instinktem. Ale co jest instinkt? Dá se podstata jeho vyložiti jakožto účin příčin mechanických, světla, tlaku, tíže atd.? Darwinisté dí, že instinkt povstal zmechanisováním jednání původně vědomého a rozumovou činností provázeného. Zvířata, zkušeností poučena, navykla prý si jistému účelnému jednání. Návyk tento pak se dědil, až po mnohých generacích častým opakováním toto jednání se zmechanisovalo, stavši se nevědomým jednáním a rysem přirozenosti zvířat, jichž se týče, tak že zvířata tato sice účelně jednají, ale nevědí o tom. Avšak jak mohlo účelné jednání lumků a pelonosky zední povstati na podkladě zkušenosti, když zvířata tato, nakladše vajíčka a opatřivše potravu pro plod svůj, dále se o plod tento nestarají? Povstalo tedy toto účelné, instinktem řízené jednání náhodou?

Vizme konečně ještě jiný zjev. Známo, že mnohý hmyz kladélkem rozličné části rostliny napichuje a v ta místa napíchnutá vajíčka snáší. Nejvíce známo to o žlabatkách, jež kladélkem dubové listy napichují. Hmyz naklade vyjíčka, odletí a nestará se dále o to, co se dodatečně děje. Na místě napíchnutém nastává přetvoření rostoucího tkaniva, a tkanivo přemění se ve zvláštní vegetativní útvar plodům neb jiným věcem podobný. Vegetativní tyto produkty jmenují se obecně hálky čili *cecidie*. Nejznámější druh hálek jsou duběnky, způsobené žlabatkami na listech dubu. Z vajíček vylíhlá mláďata nalézají v hálkách příbytek a potravu, zvláště však ochranu proti hmyzožravcům. — To by nebylo ještě nic tak zvláštního. Zvláštnější při tom však jest, že tyto vegetativní produkty vyznačují se zjevem *mimikry* zvaným, čili klamným napodobením rozličných věcí na oklamání nepřátel. Nejčastěji napodobují hálky plody, které úplně se liší od plodů rostliny, na níž hálky se nacházejí. A netoliko tvarem, nýbrž i zbarvením, kresbou atd. napodobují cizí plody. Tak na prašníkových květech rakouského dubu *(Quercus austriaca)* nacházíme hálky, jež mají tvar rybízu a netoliko tvar, nýbrž i červenou barvu a šťavnatosť. — Ploché hálky na dubových listech imitují plody pupkovce *(Omphalodes)*. — Na šípku nacházíme hálky kolkolem hustě žlutozelenými výrostky opatřeny, jež ve své povšechné podobě klamně chomáč mechu napodobují. — Na jalovci má hálka velikou podobnosť se zeravem *(Thuja)* atd. — Jak patrno, spočívá ochrana, kterou hálky svým obyvatelům poskytují, na komplikovaném a dokonalém *mimikry*. Rostlina tím chráněna není, nýbrž mladá stadia hmyzu v hálkách. Zcela přirozeně. Hmyzožravec nevyhledává bobulí, oříšků atd., a ptáci, plody rostlinnými se živící, hledají plody ty na příslušných rostlinách, tedy na př. rybízové bobule na rybízu a nikoli na dubu. To jest velice účelné zařízení. Povstalo však náhodou? Dá se zjev tento vyložiti mechanickými příčinami? Mohl instinkt příslušného hmyzu, že jen na určitý druh rostlin a na určité části rostliny vajíčka klade, na podkladě zkušenosti se vyvinouti, ana zde zkušenosť nemohla býti důvodem účelného jednání? Žlabatka na př. položí vajíčka a odletí, více se nestarajíc, co se potom díti bude. Jak se vysvětlí, že píchnutím a nakladením vajíček povstane vegetativní produkt, jenž se klamným napodobením

vyznačuje? Povstalo to vše náhodou? — Měl by ještě někdo tolik smělosti, že by účelnosť v přírodě ve smyslu teleologickém ještě dále popírati chtěl a na tom by trval, že Darwin účelnosť tu odstranil? Chtíti očividné důkazy ignorovati, znamenalo by tolik, jako věc nechtíti přijati. Tyto a mnohé jiné navzájem v sebe zasahující a sebe doplňující zjevy účelnosti požadují nutně intelligence, jež mnohonásobných a rozmanitých prostředků užívá, aby účelnosť vytvořila.

Ano, námaha, chtíti vše čistě mechanicky vysvětliti, jest a bude vždy marná. Účelnosť úmyslná v přírodě jest a trvati bude dále přes všecko popírání jí. Kdo nechce zúmyslně zraků svých před fakty zavírati, ten musí uznati, že v přírodě vládne více než pouhá mechanika, více než pouhé fysikálně-chemické síly, ten musí doznati, že naprosto nemožno jest, aby ta úžasná rozmanitosť tvorstva organického pouze mechanickými příčinami neb náhodou byla povstati mohla. »Stavba květu — píše dr. *J. Velenovský* — jest vždy uměleckým pravidlům esthetiky a harmonie co nejlépe odpovídajícím dílem... Fantasie člověka jest veliká, ale to množství forem květů, které v rostlinstvu nalézáme, jest přec tak neskonalé, že ani nejbujnější obrazotvornosť by jich vystíhnouti nedovedla. Vizme ku př. květy orchideí, co tu tisíců nejpodivnějších forem, a příroda dovedla to vše vykouzliti pouze ze 6 lístků okvětních, při čemž ani semenník ani tyčinky zvláštní roli nehrají. Přehlížíme-li tuto velkolepou uměleckou dílnu přírody, jest nám, jako by tu tvořil a plodil neviditetný duch. Vše vykonáno dle přísných pravidel a určitého slohu.« (Živa, 1896. p. 131.)

Bohužel, že předpojatosť mnohých moderních přírodozpytců proti teleologickému názoru jde tak daleko, že utíkají se až k panpsychismu, jen aby nebylo nutno metafysické agens přijati, že přiznávají psychickou stránku všem zjevům, že přijímají utvářecí pudy, duše atomové, energidy, dominanty atd., jen aby mechanistický názor obhájili a dokázali, že i process životní ano i jev vědomí v podstatě nic jiného není, než pohyb atomů, a že tudíž i tyto jevy dlužno uvésti na jevy tělové. Tak píše *Bregenzer*: »Jest právě tak nesprávno jako zbytečno, život dualisticky ve dvě substance čili principie, tělo a duši, rozdělovati. Život záleží v mechanicko-chemickém processu.« (Tierethik, 1894. p. 262.) »Jednotné pojímání života jest vymožeností nové doby.« (L. c., 263.) »Duše jest nepochopitelný pojem, jenž vždy opět s jednotlivými zjevy životními splývá.« (L. c. 264.) — »Můžeme pokládati za pravý výklad jevů životních jen takový, — dí italský fysiolog *Angelo Mosso* — který nám učiní pochopitelným účin hmotných částic v živých bytostech způsobem shodným s přírodními zákony. Každý jiný výklad zavádí v metafysiku.« (Živa, 1897. p. 169.) Jak patrno, obdrželo srdce převahu nad rozumem. — Velmi dobře a případně praví *Giulio Fano,* fysiolog italský, v příčině sestrojování všelijakých hypothes, aby se jevy fysiologické vysvětlily: »Mnozí, chtějíce zohýbatí jevy životní, aby se vešly do jejich rozumu, sestrojují systemy mnohem více důmyslné, než pravdivé; potom vystaví je před obecenstvo, jež tleská automatům hrubého mechanismu, představeným před oči jeho jako živé bytosti.« (L. c., 168.)

Jest skutečně teleologie překážkou přírodnímu bádání? Nikoli. Náhled takový spočívá na omylu a nedorozumění. — Křesťanský názor, jenž teleologickému pojímání přírody hoví, není proti mechanicko-kausálnímu bádání a vysvětlování zjevů přírodních, nýbrž pouze proti mechanicko-kausálnímu pojímání jich a přírody vůbec. Vždyť důležitá část úlohy zpytování přírody záleží v tom, skutečné kausální vztahy odkrývati. Křesťanský názor nemá ničeho proti tomu, naopak žádá toho, aby se vše, pokud možno, mechanicko-kausálně vysvětlovalo, aby tudíž i organické processy utvářecí dle možnosti na mechanické příčiny t. j. jednoduché zákony přírodní a vlastnosti hmoty uváděny byly, ale křesťanský názor ústí v tom, že kausální mechanika (mechanicko-kausální vysvětlování) vždy před nějakým bodem stanouti musí, kdež přijetí metafysického agens jest nevyhnutelným.

Můžeme to znázorniti obdobou stroje. U stroje mohu činnosť a výkonnosť mechanicko-kausálně vyložiti, mohu mechanicko-kausálně vyložiti na př. samočinné natírání barvou, pošinování a řezání papíru, vyhazování hotových tiskopisů atd. Mohu mechanicko-kausálně vyšetřiti, jakým způsobem i jednotlivé části stroje, jako roury, hřídele, ozubená kola atd., mechanickými příčinami vyrobeny byly, neboť ocel, měď, olovo, zinek, cín, manganové železo atd., z nichž tyto části stroje se skládají, nemohly samy příslušný tvar přijmouti. To vše mohu mechanicko-kausálně vyložiti, ale nemohu mechanicko-kausálně původ účelného sestrojení stroje a jeho částí vyložiti. Účelnosť stroje a jeho částí nepovstala příčinami mechanickými ani náhodou, nýbrž ta původ svůj má v intelligenci konstruktéra. — Avšak části stroje nemohou se samy sebou v činnost uvésti, též intelligence konstruktéra sama stroje nežene, nýbrž vše působí příslušný pohon buď elektrický, neb závaží, neb spirala aneb jiná expansivní síla, ale jen za pomoci určitého principu, jejž konstruktér do stroje vložil. Stroj tedy a jeho činnosť mohu mechanicko-kausálně vyložiti, ale nikoli mechanicko-kausálně pojímati, nýbrž pouze teleologicko-kausálně.

Není-li úmyslná účelnosť stroje mechanicko-kausálnímu vysvětlování na závadu, proč by úmyslná účelnosť v přírodě měla mechanicko-kausálnímu bádání býti překážkou? Tvůrčí intelligence nezasahuje bezprostředně, nýbrž zřizuje přirozené příčiny, jichžto vyzpytování úlohou přírodovědy jest; vliv její jest empiricky tak zakryt, že se obyčejně říká, že jde ve světě všecko přirozenou cestou. Žádnému křesťanu nenapadne, domnívati se, že tvůrčí intelligence bezprostředně, abychom tak řekli vlastníma rukama všecko působí. Přijetí této intelligence jakožto prapříčiny veškerých jevů přírodních není žádnou pomůckou, jež přírodní bádání dosaditi má, nýbrž nevyhnutelný požadavek zdravého rozumu.

Výsada, vše mechanisticky vysvětlovati, jest prý neobmezena. Ovšem, ale jen pokud to jde. Křesťanskému názoru nepříčí se, i biologické jevy, pokud lze, mechanicko-kausálně vysvětlovati, nepříčí se, v zárodeční buňce zvláštní konstellaci atomů a molekul, v níž budoucí organismus založen jest, přijímati. Ale odkud to systematické uspořádání a účelný pohyb v zárodeční

buňce? Tu křesťanský názor přijímá životní princip, ale učí, že životní princip, tak jako princip ve stroji, nekoná žádné mechanické práce, nepošinuje atomů, nýbrž že pouze určuje způsob a směr pohybu atomů, pohyb pak sám že působí chemické síly a paprsky sluneční. Odkud tento životní princip? Křesťanský názor učí, že tvůrčí intelligence princip ten v organismus vložila. K tomuto poznání musí dospěti též pouhý zdravý rozum lidský. Životní princip jest důvodem čili příčinou toho, že v organismu veškeré části vespolek se podmiňují a jako na stroji navzájem na sebe působí, tak že žádná část nezávisle na ostatních pro sebe existovati nemůže.

Teleologie nemůže býti překážkou bádání přírodnímu. Neboť úlohou přírodního bádání jest, vypátrati příčiny bezprostřední čili výkonné, a ty jsou nám přístupny, jsouť povahy fysikálně-chemické.

Křesťanský názor toto žádá, aby se i tak zvané psychycké činnosti zvířát nižšími faktory, organicko-fysiologickými příčinami vysvětlovati hleděly, pokud nejeví se toho nutnosť, přibrati vyšší faktory k vysvětlování. Tak dr. Altum dokázal vnitřní souvislosť mezi psychickými činnostmi ptáků jako jest: stavění hnízda, sedění na vejcích a ošetřování mláďat, a mezi vlivy roční doby, potravy atd. na tělesný stav jejich. Neboť, připisujeme-li psychické činnosti ptáků individuální intelligenci jejich, pak nechápeme, proč na př. u některých ptáků oproti zvyku ostatních ptáků jen samec na vejcích sedí a nikoli samice, jako vidíme zjev ten na př. u amerického pštrosa Rhea americana, kde jen samec na vejcích sedí. Podobný zjev vidíme i u mnohých ryb, kde samec sám jikry střeží (na př. *Gasterosteus*).

Že teleologie není překážkou přírodnímu bádání, toho nejlepším dokladem jest nám právě uvedený dr. *B. Altum*, tajný vládní rada. Jemu zajisté nikdo velikých zásluh přírodovědeckých upříti nemůže, a přec byl on po celý svůj život teleologem, ačkoli zakusil mnoho úsměšků pro svůj směr. Právě jeho teleologický směr vedl jej nezřídka k překvapujícímu vysvětlení zjevů, jež jinak nesrozumitelnými zůstávají. Sem náleží na př. zjev, že kukačka snáší vejce svá do cizích hnízd, nestarajíc se o další osud jejich. (Rovněž tak činí kukačka brasilská Vira-bosta (*Molobrus sericeus*) zvaná. Zjev ten lze pouze teleologicky vysvětliti. Kukačka, živíc se lesními chlupatými housenkami, má velmi mnoho housenek těch k utišení hladu potřebí. Jakmile nějaký okres od housenek jest očistěn, vyhledává ona ihned nový okres, tak že jest ustavičně na tažné cestě. Pro tento potulný život nenalézá klidu, stavěti hnízdo a vyživovati svá mláďata. Z té příčiny klade svá vejce do cizích hnízd, obyčejně ptáků hmyzožravých, a to takových, jichž barvivosť vajec s barvitostí jejích vlastních vajec se shoduje.

Ano, mechanicko-kausální bádání není schopno, aby vystihlo důvod zjevů, hlouběji než v pouhé hmotě spočívající.

Christofor.

Napsal VLADIMÍR HORNOV.

(Dokončení.)

Šij olbří Christofor sklonil níž,
hlaď řeky bez konce se býti zdála
a na ramenou větší cítil tíž . . .
— — — — — — — — —

Tvář dítěte jak hvězda nocí plála
a k otázce se neodvážil víc
převozník svatý! — S utajeným dechem
naslouchal děcku, z jehož zlatých kštic
cos zvonilo, jak hudby rajské echem
a slova s retů jitřní rosa ranní
a pohled očí — nebes pousmání — .

»A země díl, jenž stvořen rukou Boží
za sídlo Adamovo vyvolen,
jen k nohám těch své žezlo v úctě složí,
jichž mysl tichou věčna zlatý sen
povznáší k nebi nad přeludy liché!
Já blahoslavím všechny mysli tiché! — «
— — — — — — — — — — —

Šij olbří Christoforos sklonil níž
a na ramenou větší cítil tíž . . .

»Díl lidstva vidím — v pláči krok svůj šinou,
a slzy hořké denní jsou jim chléb,
dlaň svoji ku nebesům v slzách vinou
a k zemi chýlí utýranou leb;
nemají přátel, světem opuštěni
jak vzdechy lidstva bloudí životem
a hloží bolů podává jim zem:
Je blahoslavím — budou potěšeni!«

Šij olbří Christoforos sklonil níž
a na ramenou větší cítil tíž . . .
A přec ráj tušil v duše tiché hloubi,
dech štěstí plnil srdce jeho klín,
jak první jara květ když v lesním loubí
vytryskne k nebi divem ze hlubin.
Zem obepjata ledným poutem sněhu
již zpěvy slyší zvonit — jásot, ples,
májových tužeb v nitru cítí něhu,
sny štěstí tajemného budí les!
Pod sněhem všechno — a přec plno tepla,
života bolesť země ryje skráň,

poselstvím jara každý paprsk světla . . .
A síla nová v Christofora dlaň
se lila náhle — cesty unavení
necítil více — hlas mu duší zněl:
Trpící všichni budou potěšeni! —
Nebeských květů zlatý cítil pel,
polibek věčna hořel v jeho líci,
jas tepla lásky ovíval mu skráň,
a v duchu viděl Pannu šeptající:
Tvá vůle Pane, vůle Tvá se staň! —
V bolesti moře úsvit padal jitra,
paprslek každý pozdrav ráje byl,
jenž tryskl divem z Ježíšova nitra
a k duši sladký hlas mu hlaholil:

»Od břehu dalekého Eufratu
brahm přišel hledat Toho, o Němž děl
ret prorokův, že přijde v chudém šatu!
Duch bráhmův žízní poznání se chvěl!
Slyš Chrystofore, co děl Spasitel!
»Nezhasne světlo v duši spravedlivé,
poznání velké tryskne v její klín,
již blízko čas, kdy duše pravdychtivé
ozáří světlem pravdy Boží Syn!
A duše velké pravdy schvátí splavy,
rob pravdy silou bude svoboden
a láska právem bude nade právy,
v ní lidstvu zkvete raje zlatý den.
Již lidstva vidím štěstí zářiť snivé
a blahoslavím všechny spravedlivé . . .!«
— — — — — — — — — — —

Šij olbří Christoforos sklonil níž,
hlaď řeky rostla v záři oslnivé
a na ramenou sladkou cítil tíž . . .

»Ret bratra nakloní se k bratra retu,
kde bolesť bude, lásky bílá skráň
se schýlí rosou k uvadlému květu
a každá slza vlídnou najde dlaň.
Paprslek lásky v Lazarovy rány
vytryskne z duše, v níž byl dříve chlad,
duch dějin psáti bude ve své blány,
že caesarův ret líbal bídy šat!
Již vidím úsvit velikého rána,
v němž lásky slunce vzplane nad obzor,
a duše lidská hříchem rozervána
ucítí v duši tmy a světla spor.
A smíření své v lásky Boží klínu
pod křížem hledat bude v bolestech
a v lidských bolů šeřícím se stínu
uslyší bratra sténající vzdech.

A pozná v bratru Pána, Spasitele,
zulíbá dlaň mu, rány steré žeh,
a v hloubí duše, hříchem dosud stmělé
ucítí jara živodárný dech!
V bolesti stiší bolesť svého nitra,
u lůžka bolu v bolu bude lkát
a dočeká se odpuštění jitra,
neb milosrdným odpouští Bůh rád!
Slyš! Milosrdní u Božího trůnu
zas milosrdí dojdou v lásky lůnu! —
Je blahoslavím!«
Christofor níž
šij svoji sklonil, větší stále tíž
na olbří šiji, ale v duše hloubí
jas světla rostl, nepoznaný taj,
v němž život s věčností se v jedno snoubí
a štěstí touženého staví ráj . . .
— — — — — — — — —

»A dál duch lidský v lásky toužit bude letu!
Až bídy lidské v slzách zlíbá sled,
pln žízně k věčnosti se schýlí květu
a světem neskojený jeho ret
pel ráje bude hledat — květy věčna!
Snů svatých tisíc v duše tichý klín
se snese divem s nebes nekonečna
a pozná světlo, pozná v duši stín.
Kde dříve hloží rostlo v lidstva líchu,
květ bílý rozpučí se v cesty niv
a až mu slunce vzhoří do kalichu,
pel čistý uzří, nebes zářný div!
Zem nebem bude! — Země bídnou hroudou
dav duší půjde, v nitru zářný svit,
jež Boha tváří ve tvář vidět budou
a v smrti o životě budou snít!
Kol skrání vínek immortely bílé
a v duši velký o věčnosti sen —
v ústrety půjdou Všemohoucí Síle
a v plesu velkém čekat budou den,
až slunce zhasne nad obzorem moří
a v trosky světa, v žití temnou noc
bloudícím duším Slunce Věčné vzhoří,
znamení kříže jasná čaromoc!
Slyš Christofore! — Blahoslavím duše,
jež vínkem bělostkvoucím čistou skráň
krášlily sobě v nebes velké tuše!
Ti lásky Boží věčnou přijmou daň
a Boha vidět budou ve tvář tváří
v nebeska nekonečné jasné záři!« —
Cos zašumělo jako anděl křídla,
sta růží bílých kvetlo v kadeř vln
a stříbra rozlila se bílá zřídla

v tok říční, který jasných zvuků pln
se chvěl jak harfa jásajících tónů
a hrana slavná plesajících zvonů . . .
A v těle Christofora každý sval
se zachvíval, jak nebes klenba celá
by schýlila se v čelo chmurné skal
a v jeho hruď se náhle podepřela.
Než s tíží rostla síla v každý krok
a štěstí velké v duše hlubé taji
se rozlévalo — blaha zářný tok,
jenž v srdce lidské trýskal kdysi v ráji!
Vzpomínal legendy, již právě čet',
když dítě zlatovlasé vešlo v chatu . . .,
a v duši poznání mu pučel květ,
kdo dítě to v prostinkém chudém šatu . . .
— — — — — — — — — — —

Tíž stále větší!
»Bože, bedra sil!« —
Vln přibývalo opět v bouřném chvatu,
jich příboj v prsa Christofora bil,
mrak nebe skalil, bouře rostla v mraku,
jak vichrů divý v skalách zavířil
a slza svitla v Christofora zraku:
»Tíž stále větší — Bože, bedra sil!
Ty, jenž jsi stišil bouři vichrů divou
na moři chráně Petra slabou loď,
svou ruku vztáhni, dlaň svou milostivou
a kroky moje vírem řeky veď!
Jsem slabý, Pane — velká bouře roste,
tíž bedra chýlí — sílu Pane dej,
mé vyslyš prosby, vzdechy přijmi prosté
a novou sílu v paže slabé vlej! —«

(Dokončení.)

Zpráva o pátém mezinárodním sjezdu katolických učenců v Mnichově (24.—28. září 1900).

Dr. Jar. Sedláček.

Literární produkce, vědecká i nevědecká, stále roste; v každém oboru vychází tolik rozprav, pojednání, knih a děl, že je lze jen stěží všechny poznati. Nyní nás nemohou skorem ani přehledné věstníky seznámiti se všemi plody literárního života; vždyť jest za nynějších dob každému, kdo se některým vědeckým oborem zábývá, třeba, aby sledoval všechny nové literární zjevy a směry nejen jednoho, ale několika jazyků. Aby toho bylo poněkud dosaženo, k tomu přispívají a mají přispívati věstníky vysokých škol a akademií. Mezinárodní vědecké sjezdy po-

skytují účastníkům příležitosti ku spojení s pracovníky jiných zemí a národů, přednášky na těchto sjezdech mají ukazovati nejlepší a nejnovější výsledky bádání a vědecké činnosti veškerého učeného světa; podávají tedy též — hlavně svými tištěnými zprávami — i do jisté míry přehled literárního vědeckého života a mohou míti velikou důležitost.

Ve Francii vznikla myšlenka, shromažďovati občas katolické učence a muže na poli vědy, aby se ukázalo, jak katolíci, vedeni a podporováni v tom svou církví, ve všech oborech věd pracují. Mnohý z katolíků neznal snad ani katolických děl; čítal vědecká díla nevěrců a pochybovačů, a nebyl-li tím uveden sám v pochybnost, domníval se snad, že věda vítězí nad věrou, že ji zatlačuje a hubí. Ten zmatek nesmí se nikoho zmocniti; kdo chce, ten má s dostatek i katolických, vědeckých děl ve všech oborech a ve všech známějších jazycích po ruce, není mu třeba sáhati po nevěreckých knihách. Mezinárodní sjezdy katolických učenců dávají bezpečnou záruku, že se katolická věda dovede udržeti na prvním, čestném místě.

Předcházející, *čtvrtý* mezinárodní sjezd katolických učenců byl konán ve svobodném švýcarském městě Fryburce, kde jest vzácné katolické obyvatelstvo, a známá katolická universita. *Pátý* sjezd byl ustanoven na dobu od 24.—28. září letošního roku do Mnichova. Volba tohoto místa byla velmi šťastná. Mnichov jest dosud dobré katolické město; úřadové a město se tomu patrně těšili, že tento sjezd katolických učenců v Mnichově zasedal. Kdo chtěl, mohl před sjezdem nebo potom zajeti k pašijovým hrám v Horní Amergavě; i tato příležitost byla velmi lákavá a nedivíme se, že se přihlásilo na 2500 účastníků (150 z Rakousko-Uherska). Jest ovšem pravda, že se všichni ku sjezdu nedostavili, neboť mnohý zašle přihlášku jedině proto, aby tím účel sjezdu podporoval a aby se mu dostalo tištěné zprávy o přednáškách a o jednání sjezdu. Dle seznamu, jenž byl dne 26. září vydán, dostavilo se do té doby asi 320 členů.

Z Prahy jsem vyjel v milé společnosti Dra. F. Endlera, který se též sjezdu súčastnil. V Mnichově zastihli isme pražského Dra. Hilgenreinera; i Dr. Willmann byl přítomen.

Když jsme si našli byt — což nebylo právě snadným, poněvadž bylo město za příčinou říjnové slavnosti pašijových her a za příčinou sjezdu cizinci přeplněno — šli jsme k domu, v němž bylo určeno místo pro shromáždění a pro sezení sjezdu. Vyhlédnuty k tomu tak zvané »*Kaimovy sály*«, které však, ač jsou dosti četné a prostranné, všem oddělením sjezdu stačiti nemohly. Ministerstvo otevřelo proto členům katolického sjezdu několik posluchárен technické školy.

Sjezd obsahoval *osmero oddělení* nebo sekcí. 1. Náboženská věda (sjezd vylučuje theologická učení v užším smyslu jakožto předměty synod a církevních sněmů); předsedou zvolen Dr. P. v. Schanz z Tubink. 2. Filosofie; předsedou zvolen Dr. Willmann z Prahy. 3. Právní a socialní věda; předsedou byl Dr. J. v. Mayer z Mnichova. 4. Dějepisná věda; předsedou zvolen Msgr. Duchesne, řiditel francouzské školy v Římě. 5. Dějiny vzdělanosti;

předsedou byl Dr. Kurth z Lutychu. 6. Orientalia; předsedou byl Dr. Fell z Münsteru. 7. Filologie; předsedou zvolen Dr. Waltzing z Lutychu. 8. Přírodní vědy; předsedou zvolen Dr. v. Bühler z Tubink.

Kaimův dům jest zařízen pro schůze, koncerty, představení a p. Ve velké síni v prvém patře jsou veliké varhany. V přízemku jest hostinec. Tam nalezli jsme přípravný výbor a některé členy již z dřívějších sjezdů známé. Poněvadž byla první schůze určena teprve odpoledne, mohli jsme zatím prohlédnouti některé nové znamenitosti, jichž má Mnichov vždy dosti. Při návštěvě universitní knihovny byli jsme velice zarmouceni, pozorujíce, že jest tato knihovna ve všem (čítárny pro profesory, bohatost katolické literat.) daleko lépe zařízena než naše.

Odpolední veřejné a všeobecné shromáždění bylo velmi stkvělé; dostavil se k němu velký počet vznešených hostí. Přítomni byli: princ Ludvík a Ludvík Ferdinand z královského bavorského rodu, vévoda Pavel Meklenburský s chotí, hrabě Bardi, nuncins Sambucetti, mnichovsko-freisingský arcib. Dr. v. Stein, biskup z Augšpurku, rector magnificus Dr. Bach, ministr kultu Dr. v. Landmann, první purkmistr v. Borscht a jiní mnozí. Veliká síň byla brzy naplněna, neboť k veřejným schůzím mohli se dostaviti i nečlenové i dámy, když si opatřili zvláštní vstupenku.

Po úvodním praeludiu na varhany počal Dr. Grauert ve jménu předsedy přípravného výboru jednání další řečí. Ukázal, že myšlenka mezinárodních, katolických vědeckých sjezdů vyšla z Francie, kde se zvláště Msgr. Hulst o konání jejich přičiňoval. Někteří úzkostliví nepřáli tomu podniku, obávajíce se, že se nezdaří; protivníci katolíků byli ovšem předem s nepříznivými kritikami proti katolickým vědeckým sjezdům. My však máme požehnání nejvyššího otce církve, máme přízeň všech církevních knížat. Nechceme býti církevním parlamentem; neodvažujeme se zasahovati do svatých článků víry učitelského úřadu církve, my zůstanem na poli přirozeného poznávání a vědeckého bádání. Chceme vzbuditi i v širších kruzích katolického lidu zájem pro pravé vědecké bádání, z něhož má věda užitek, naše svatá církev pak uznání a čest.

Po návrhu byl zvolen Francouz de Lapparent z Paříže, prof. přírodních věd, předsedou sjezdu. Když vzdal nový předseda díky za volbu a zaujal předsednické křeslo, počal mluviti nuncius Sambucetti. Ve schůzích a při přednáškách sjezdu jest šestero stejně oprávněných jazyků. Lze mluviti německy, anglicky, francouzsky, vlašsky, latinsky a španělsky. Jest litovati, že jest latina i při katolických sjezdech velmi řídkou. Nuncius mluvil latinsky; po něm neužil, tuším, latiny již nikdo. Ukázal, že není mezi věrou a mezi vědou žádného odporu, ani mezi církví a vědou. Věda odloučena od víry doznává úpadku (scientia a fide sejuncta excidium passa est.) Přál pracím sjezdu hojného ovoce.

Ministr kultu v. Landmann vítá sjezd, který pracuje za dosažením pravdy. Tento sjezd má podati svědectví a ukázati, jak velice si katolické kruhy váží vědeckého bádání. On chce působiti, aby si i širší katolické kruhy vědy tak vážily, chce získati mezi

katolíky spolubojovníky k veliké, vědecké práci moderní doby. Tyto snahy jsou, pravil ministr, ze všeobecného vědeckého stanoviska hodny uznání a vděčnosti. Bavorská vláda podporuje každou vědeckou snahu; ona vítá proto s velikým zájmem pátý mezinárodní sjezd katolických učenců ve svém hlavním městě a zve jeho členy, aby si prohlédli státní ústavy a sbírky a seznali, co bylo v Mnichově k podpoře věd a vyššího učení učiněno.

Arcibiskup v. Stein vítá účastníky sjezdu velice vřelými slovy. Členové, praví mezi jiným, zápasí mužně o palmu v říši vědy. To není znamením začaté nebo snad již pokročilé staroby křesťanské vědy; to ukazuje, že jest křesťanská věda na vzestupu nového stupně vývoje. Přeje, aby sjezd získal mnoho duchovních pracovníků, aby je shromáždil pod praporem vykoupení světa.

První purkmistr města v. Borscht oslovil sjezd velmi živě a pravil: »Bavorská metropole, v jejíž zdech mezinárodní sjezd katolických učenců se tohoto roku koná, má ve svém znaku mnicha, který stojí pod branou, napřahuje ruce k uvítání a drží v levici knihu. Dvojí věc seznáváme z tohoto heraldického znaku: předně, že býval Mnichov sloučen s těmi úlohami, jež jste si, pánové, vytkli již od prvopočátku, když bývaly kláštery jedinými místy pro pěstování vyšší vzdělanosti; za druhé, že mohou mužové vědy vždy spoléhati na milé přijetí v Mnichově. Vítám Vás, pánové, ve jménu mnichovského měšťanstva. Naše obyvatelstvo se tomu těší, že se zde sešel tak veliký počet slovutných učenců, aby vydal svědectví o živé vědecké činnosti, která vládne ve středu oné náboženské společnosti, k níž náleží pět šestin zdejšího obyvatelstva. Toto vědecké hnutí jest při hrozivém šíření se materialistických názorů mezi vzdělanci tím pozoruhodnější; mužům, kteří ono německým badatelem s takovou zmužilostí a skromností pronesené »*ignorabimus*« doplňují vyznáním »*Credo in unum Deum*«, mužům, kteří zastávají shodu vědeckých výsledků s positivní věrou v Boha, těm přísluší upřímný dík a vřelé uznání všech, kteří si spořádaný stát toliko na základech křesťanství představiti mohou. Přeji snahám sjezdu a prácem jeho plného uznání, aby přinesly jeho porady vědě, duševnímu a mravnímu blahu národů hojného požehnání. To dejž Bůh!

Druhého dne počala jednotlivá oddělení svá jednání. Poznal jsem, že zařadili některé biblické přednášky do oddělení pro náboženskou vědu, a byl bych je rád poslechl — ale přece se mi zdály předměty orientalní sekci určené býti zajímavějšími. Navštěvoval jsem tedy z pravidla toto oddělení a zmíním se o jeho jednání přehledně.

Palčivou bývala dříve otázka kritiky Mojžíšových knih. Se zadostiučiněním můžeme pozorovati, že zavládá i v řadách racionalistů zdravý názor o původu Mojžíšových knih; přehnaná kritika nevěrců v posledních letech valně popustila. Negativní kritika, která vše šmahem popírala a zvracela, ustupuje kritice zdravé, positivní, kterou i katolický učenec vším právem může pěstovati. Litovati jest toliko, že se našemu českému čtenářstvu ještě nyní

dostává zbytečných rozprav o Jahwistovi a o Elohistovi, rozprav, které měly snad před čtvrt století jakési pověsti, nyní však jsou opuštěnými hypothesami.

O kritice Pentateuchu mluvil Dr. Hoberg a ukázal, jak škodlivým a klamným jest, když se pouhé *hypothese* (jako ony o původu Mojž. knih) prohlašují tvrdošijně jako *these*. Moderní kritika o původu Pentateuchu ztratí se a zanikne tak, jako Lachmannova kritika písně Nibelungů a Homéra. Katolická věda zachová proti těm podvratným snahám klid, bude obhajovati a obhájí Mojžíšův původ Pentateuchu; ovšem že připouští a uznává, že jsou v Pentateuchu některé přídavky, zvláště dějinného a zakonodárného obsahu. Vždyť bylo zřejmě řečeno, že mohou kněží vysvětlovati pochybné věci zákona. Své vysvětlivky, poučení mohli do knihy připsati (jako na př. o šiklech); mohli snad i neodůvodněná podání vypustiti. Úlohou katolického kritika jest poznati dle nejstaršího překladu LXX (řecké Septuaginty) původní znění Mojž. knih, vyhledati, co by bylo důvodně Mojžíšovi upírati.

Druhý řečník, Dr. Happel, ukázal, že nelze mluviti o porušení znění sv. knih; ony byly přepracovány, ale neztratily na ceně ani na inspiraci. Vždyť jsou dary sv. Ducha tak různé a sv. Tomáš čítá k těmto darům *interpretatio sermonum* (výklad řečí) právě tak jako *proroctví!*

Podobně tvrdil v jiné řeči P. v. Hummelauer, když mluvil o 5. knize Mojžíšově, o Deuteronomium. On dokazuje, že jsou v této knize přídavky od Josue (patrně hl. 34.) a od Samuela. Samuel by byl přidal hlavně zákony o království. Citát z Deut. 29 by dle P. H. ukazoval, že bylo znění té knihy někým urovnáno; tento restitutor textu (obnovitel) stěžuje si, že mu není vše jasno, a praví: »Temnosti (skrytá místa tohoto znění) tyto náležejí Hospodinu, našemu Bohu, co pak jest zjevné, jest nám a naším synům dáno, abychom to, všechna slova tohoto zákona plnili.« Tak vykládá P. H. toto místo, jež obyčejně vykládali o budoucím osudu Israele, který by byl temný a byl u Boha. Že se obnova sv. knihy státi mohla, to by dokazovala událost z Jeremiášovy doby. Jeremiášova kniha byla za doby Joakima předčítána Baruchem a král ji na ohništi spálil; Jeremiáš vzal pak jinou knihu a dal ji Baruchovi, písaři, kterýž sepsal do ní z úst Jeremiáše všechna slova oné knihy, kterou spálil Joakim, král Judský, ohněm. (Jer. $36^{23.32}$).

Zajímavým byl hovor o poesii a o básnické míře poetických částí hebrejské bible. Grimme tvrdil, že se jeví na některých místech umělé rýmem zakončené písně (Job 10^{13} v î, v ž. 45 od v. 3. v ekh, ekhā, ikh). Pozdější novohebrejská poesie užívala rýmu velmi často, jeví se i v nejstarších arabských písních — proč by nebylo rýmování již u starých Hebreův známo? K tomu lze připomenouti, že povstala podobnost a shoda posledních slabik (stejné jejich znění, assonance a alliterace) v hebrejštině velmi snadno, poněvadž se při oslovení na př. opakovaly často koncovky khā neb khem; nahodilé assonance jsou i v prosaických částech. V žádné písni nejsou tyto shody veskrz ve všech verších a větách. Novohebrejština nepřijala rým ze spisů St. Zákona, ale spíše k němu přilnula dle arabského básnictví.

O metru hebrejských knih mluvili hlavně Grimme a P. Zenner. Po mínění prvého záležel by soulad (symmetrie) hebr. básnictví v přízvučném rytmu; každá řádka básně skládala by se z určitého počtu zdvihů nebo přízvučných slabik. Před přízvučnou slokou byla by jedna nebo více slabik bez přízvuku (v thesi). Dle tohoto zákona hledí všechny poetické části hebr. znění urovnati.

P. Zenner praví zcela správně, že nám refrény a po abecedě seřaděné písně ukazují, že Hebreové básnili ve slokách. Sloky uzavíraly neb obsahovaly vyjádřenou myšlenku básníka. Nejprve dlužno vypsati hebrejské písně ve verších a ve slokách, jež by si odpovídaly, jež by se k sobě délkou, obsahem a pod. hodily; pak bude možno hledati a nalézti rytmus a metrum, jestli ho hebr. poesie měla.

Jest pravda, že třeba nejdříve odstraniti slova, která k původní písni patrně nenáležela; na základě tak urovnaného znění bude lze hledati pravidla jakési časomíry. Písně Hebreův jsou zajisté skládány z velké části dle jistých pravidel, myšlenky jednotlivých veršů se doplňují, odpovídají si, jest tu velice krásně vyvinut parallelism členů. Jasně to vidíme na př. v ž. 41 (42.):

2. Jako laň, která práhne po bystřinách vod,
   Tak má duše práhne po tobě, Bože!
3. Žízní má duše po Bohu, po živém Bohu;
   Kdy přijdu a uzřím tvář Boha? (Dle syr.)
4. Má slza byla mně pokrmem dnem i nocí,
   Ježto mně celý den říkají: Kde jest tvůj Bůh?
5. Těch (věcí) vzpomínám a vylévám u sebe své srdce,
   Jak jsem putovával do (stánku),
   (Vodil je) k Božímu domu za hlasitého plesání a zpěvu,
   Slavnostní zástup.

Nyní následuje opakovací sloka:

6. *Proč jsi skličená má duše?*
   A co se ve mně bouříš?
   Doufej v Boha, neboť chci ho ještě chváliti;
   Spasení své osoby,
   A svého Boha.)*

Druhá sloka (od v. 7.—11.) odpovídá obsahem první sloce, bolesť a touha žalmisty jsou v ní ve vyšším stupni vyjádřeny. Její oddělení jest jasně vytčeno opakovací slokou v. 12., která jest s v. 6. totožnou.

Vedle těchto všeobecných otázek, které zabíhaly spíše do exegese, pojednáváno o věcech, jež se nesly k jednotlivostem orientálního jazykozpytu. Tak o perských vlastních jménech v knihách Ezdráše a Nehemiáše; Winkler tu klade neprávem na místě jmen Xerxa a Artaxerxa jméno Kambysa. Dr. Euringer porovnal různé syrské překlady Šalamounovy písně. P. Enzhoff, Benediktin, nás pobavil ukázkou jazyka Bantu, Kiswahili z kraje německé východní Afriky. Holzhey a Dr. Ueberreiter ukázali, jak důležitou jest výkladům hebrejských starozákonních knih babylonská literatura. O znění knihy Ježíše Siracha mluvil obšírně a důkladně Dr. Herkenne.

*) Překlad vyňat z knihy »Výklad posvátných žalmů«, která v brzku vyjde.

Z ostatních oddělení mohl jsem navštíviti pouze sekci pro náboženské vědy, poněvadž byly přednášky všech oddělení konány současně.

Prof. Dr. Sepp tvrdil mezi jiným, že jest evang. sv. Jana základem evangelia vůbec, že sv. Matouš podává toliko membra disjecta o životě Páně. Podává pět tisíc franků tomu, kdo by to vyvrátil!

Dr. Schanz ukázal ze všeobecnosti pověry, že jest v bytosti člověka vložena víra ve svět duchů: »Tuze málo víry,« doložil, »škodí daleko méně, než tuze mnoho víry« (t. j. pověra).

Bardenhewer ukázal, že není sv. Alžběta pisatelkou chvalozpěvu »*Magnificat*;« o *Salve Regina* mluvil Benediktin Mayer.

Zajímavá byla rozprava o srovnávací náboženské vědě; prof. Müller mínil, že jest tato věda v rukou mladých mužů nebezpečnou, poněvadž je snadno vede k indifferentismu. P. Dahlmann mluvil o idealismu v indické filosofii a učinil zmínku o tom, že nalezl dr. Musil na poušti hrad z předislamské doby, jehož stavba a výzdoba budou asi zajímavy.

V právním oddělení mluvil Dr. Koch o dělnických bytech, v. Mayer o prostředkování práce; po výkladech vídeňského Dra. Schindlera a j. doporučovali, aby bylo prostředkování práce dáno do rukou státní správy. Dr. Hilgenreiner vykládal o výdělkové práci poučení sv. Tomáše. Ukázal, že sv. Tomáš uznával, veden Aristotelem, jakousi oprávněnosť otroctví. Dr. Baumgartner sestavil, mnoho-li bylo v tomto století vydáno na misijní práce, a shledává přibližnou číslici půl druhé milliardy marek.

V oddělení pro dějiny umění byla rozprava o vědeckosti dějepisu velmi poutavou. Dr. Schmid mluvil o církevním zpěvu ve středověku. Liturgikové užívají pojmenování *cantus*, nikoli *musica*, poněvadž nebylo nástrojové hudby. Zpěváci byli cantores, nebo psalmistae. Veřejné průvody byly příčinou, že přibírána časem hudba na nástroje.

Bylo poukázáno k tomu, že zařízen v Římě z Görresova nadání historický ústav, kde mají někteří kněží příležitosť vzdělati se v církevním umění. Předseda podotkl, že jest v Římě nebezpečí jednostranného vzdělání ve starokřesťanském umění; i středověké umění a německé umělecké památky zasluhují většího studia.

Při společném shromáždění v úterý dne 25. září byli opět členové královského rodu, papežský nuncius, mnichovský arcibiskup a četná šlechta přítomni; i solnohradský arcibiskup Dr. Katschthaler oslavil schůzi svou přítomností. Augšburský biskup přivítal shromáždění několika slovy a vzpomenul na milou průpověď žalmu: »Ejhle! jak dobře a jak milo jest, když bratři spolu přebývají.« Předseda de Lapparent vykládá pak v dlouhé řeči dějiny a význam mezinárodních katolických sjezdů. Ku konci dí: »Závěrek století jest věřícím a zvláště katolíkům příznivý. Použití vědecké, exaktní methody zničilo četná tvrzení našich protivníků a ukázalo se, že jest jejich politická a socialní činnosť v úpadku. Naše zásady zůstávají pevně státi a jest naší povinností, nyní pochodní vědy v naší ruce dávati světlo. Malomyslnost byla by tu velmi nebezpečnou uprostřed hnutí, které pojalo

celý svět. Náš sjezd ať slouží k tomu, aby byl klerus i lid pro vědu zaujat, aby byl veden k vědě hnutím, jež se neobává pobloužení, poněvadž zachovává úctu před učením a podáním církve. Slovy, která jsou napsána na nejkrásnější budově pařížské výstavy v Rue des Nations končím. Tam jest mezi mírem a mezi prací napsáno: »Náš život, plný vážnosti a povinnosti, vykvétá v Božím vzduchu a světle!«

Prof. Dr. Willman z Prahy přednášel po té o tom, jak lze křesťanství a křesťanskou pravdu v každé filosofii nalézti a jak lze jí dějiny filosofie vysvětliti.

Odpoledne bylo rozhodnouti o tom, kde má býti konán budoucí sjezd. Dr. Schindler pozval členstvo jmenem Lvovy společnosti, aby ustanovilo budoucí sjezd ve Vídni. Poněvadž byli někteří pro Řím, navrhl říšský rada baron v. Hertling, aby to bylo ponecháno výboru. Nebude-li lze konati sjezd v Římě, půjdeme do Vídně.

Ve *středu* uvedl ve všeobecné schůzi rektor magnificus mnichovské university, že vyhledávali zakladatelé katolických vědeckých škol ve středověku výhodná místa pro tato střediska vědy. Hleděli, aby to bylo místo příjemné, aby tam bylo zaopatření studentů laciné a p. Dbali o tělesné i o duševní blaho lidstva. Zakladatelé těchto sjezdů činí volbu míst, kde má býti sjezd konán, též s úvahou. My jsme jim povděčni, že naše město k tomuto sjezdu zvolili a doufáme, že bude budoucí sjezd, ať v Římě nebo ve Vídni, ještě stkvělejší než tento!

Msgr. Duchesne mluví o *modrých knihách* (livres bleus). Tak se jmenují, praví, sbírky listin, jimiž církev ve starověku náboženská rozhodnutí uveřejňovala, vysvětlovala a ospravedlňovala (spíše: odůvodňovala). Nyní se tak nazývají diplomatické knihy, které ospravedlňují a vysvětlují jednání ministerstva k jiným státům.

Dr. von Hertling ukázal po té v delší řeči, proč a jak užívalo křesťanství řecké filosofie (výrazů této filosofie atd.).

U večer pořádaly katolické studentské korporace mnichovských vysokých škol slavnostní *kommers* k poctě členů sjezdu. I k tomuto dostavili se princové Ludvík a Alfons bavorský, Pavel meklenburský, nuncius Sambucetti a jiní vzácní hosté. Pfeiffer ze spolku Ottonia uvítal veškeré účastníky, především členy královského rodu. Slavnostní řeč konal rektor v. Bach. Katolická studentská sdružení, pravil, jsou útulkem vědy a mravnosti; vidíme, že právě členové katolických sdružení zkoušky s dobrým prospěchem obstojí a že zaujímají nyní vysoké úřady. Jim jest *Christus magister!* Pak následoval salamander na svatého Otce, na vládnoucího prince a na německého císaře, který jest »veřejným vyznavačem Kristovy víry.« Tím zakončena oficielní část kommercia. V jiné síni mluvil Dr. Willmann o methodice vyučování ve škole a v posluchárně.

Ve *čtvrtek* dopoledne oslovil sjezd biskup Camara ze Salamanky ve Španělsku španělskou řečí. Doporučoval pravdu v Krista, qui est *veritas*. Po něm hovořil Dr. Toniolo z Pisy více než dvě hodiny o pokroku křesť. socialní vědy v 19. století vlašským jazykem. Doufá, že křesťanský názor v příštím století nad

socialismem zvítězí. Velice zajímavým ukázalo se před tím pojednání, které přednášel Dr. Lossen z Královce o poměru, v jakém jsou katolíci při akademických učilištích v Prusku. Poněvadž by tato statistická studie vedla snadno k tomu, že by byly tyto poměry porovnávány s poměry našimi, nezmiňujeme se o ní blíže.

Ve čtvrtek večer byla společná hostina, *v pátek* závěrečná schůze. V této rozhodnuto, že bude budoucně organisační výbor sám určovati aspoň 1—3 themata k přednáškám v jednotlivých odděleních, aby nezůstala žádná časová, důležitá otázka nepovšimnuta.

Po té přednášel dr. Giovanozzi z Florence o *fotografii nebeských hvězd*, na níž pracuje 18 observatorií světa. P. Grisar mluvil o *dějinné kritice* a míní: Jest velice třeba, aby byly dějiny studovány, a aby byly výsledky dějepisného bádání vnášeny v lid. Nemůžeme tu nikdy býti s dostatek kritickými. Jest to v zájmu vědy, aby nebyly historicky nesprávné omyly a klamy dále trpěny. Jest to ve svatém zájmu náboženství, aby tato studia byla podporována. I nepravé legendy dlužno odstraňovati. Řečník zmiňuje se jmenovitě o legendě sv. Eustachia, o tom, že sv. Petr nebyl ukřižován na Janikulu, ale na místě, kde stojí Vatikán — ač se to prvé stále opětuje a tvrdí. Vadou jest, praví dále, historické lekce breviáře pokládati za dějinný pramen. Není žádné vědy, která by byla toliko pro učence! Jedna pravda jest pro zasvěcence i pro lid! Na pravdu má každý právo!

Předseda Lapparent končil pak několika vřelými slovy pátý tento sjezd.

Výstava katolického tisku XIX. století ve dnech 26. srpna až 1. září 1900.

Referuje Václav S. Klatovský.

(Pokračování.)

Obsah stolu vyplňovaly duševní plody řeholníků. Všechny kláštery české, jejichž údové jsou literárně činní, obeslaly výstavu s největší ochotou, mimo klášter premonstrátů strahovských.

Prvé místo i počtem vystavených spisů náleželo Tovaryšstvu Ježíšovu. Shlédli jsme tam spisy P. Ant. Rejzka, duchovního správce na posvátném Velehradu, zvláště četné jeho životopisy světců, jako: Život blah. Anežky České, Sv. Josafat, Bl. Edmund Kampián, Bl. Bernardin Realini, Bl. Antonín Baldinucci, Bl. Rudolf a j.; dále historické práce P. Josefa Svobody, knihy P. J. Kř. Votky, P. J. Nep. Cibulky, P. Stanislava Vydry, slavného profesora mathematiky, P. Roberta Nostic-Rienecka.

Z kanonií premonstrátů byly zastoupeny: Želivská, Tepelská a Strahovská (tato, poněvadž sama výstavy se neúčastnila, jen několika spisy členů již zemřelých, jež obstaralo komité výstavní samo).

Kanonie Želivská vystavila spisy: 1. Údů živých: J. Magnific. prof. Dr. Kadeřávka Eug. (filosofické), P. Norberta Beneše (ze sociologie), P. Bened. Faitlíka a P. Sal. Roubíčka (z homiletiky), P. Meth. Nývlta (z lit. církv. zpěvu); 2. údů zemřelých: P. Jeronyma Jana Solaře (starožitnictví a místní dějepis), P. Fulg. Ledvínky (dějepis a zeměpis) a P. Viktora Bezděky (životopis sv. Norberta, Drahokamy koruny svatováclavské a j.) Rukopisy P. Bezděky k doplnění výstavky zapůjčil metropolitní kanovník dr. Jan Nep. Sedlák.

Četně a čestně zastoupena byla i kanonie Tepelská, zejména četné rukopisy (zapůjčil metropolitní kanovník dr. Jan Sedlák) a spisy P. Jana Nep. Desoldy, jako překlad ze sv. Jana Zlatoústého »O kněžství kněh šestero,« ze sv. Jrenea, »Patero knih proti kacířství«, Ctih. O. Leonarda Goffine-a »Postilla« a j., Prokopa M. Kučery, J. Nep. Jos. Holého (»Pařížská kommuna« a různé články ve »Vlasti«, »Rádci duchovním«, »Obraně«, »Vychovateli«, »Dělnických Novinách« a j.)

K řádu premonstrátů družili se Dominikáni: P. Quala Konečný vystavil »Růži Dominikánskou«, jejímž jest redaktorem; dále zřeli jsme tam spisy Fr. Vinc. Zapletala, profesora na katolické universitě ve Frýburku ve Švýcarsku, četné knihy P. Strnada, jednu výtečného Dominikána P. A. Pařízka, a mnoho jiných bez udání autorů.

Z rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou: P. K. Burián, P. Jan Dvořák, P. Frt. Havránek, P. Frt. Marat, P. prof. Dr. Gabriel Pecháček, P. Petr Špička, P. Jos. Šimon; zvláště tento vystavil hojně svých spisů.

Z rytířského řádu Maltézů: Dr. Frt. Doubrava všecky své knihy.

Z kongregace Nejsvětšího Vykupitele (Redemptoristé): P. Frt. Sal. Blažek, P. Nováček a j., hlavně četné překlady spisů sv. Alfonse.

Z řádu sv. Františka: P. Florian Březina, provinciál řádu, dvanáct spisů, jako ascetické verše Pomněnky, Břečtan, Slunečnice, Jasmín, Růže z Jericha, Chudobky, Věneček a j., P. Bonaventura, J. Wilhelm.

Z řádu Augustianů: P. B. Max Brand.

Z Benediktinů Emauzských: P. Václav Witke (Matka Boží Montserratská a Její pocta v Čechách), P. Prokop Baudyš (Římský missál,) P. Methoděj Vojáček (Nejsvětější svátost oltářní pravý chléb duše, O častějším sv. přijímání a časté sv. zpovědi, Pomněnky z 900letého jubilea sv. Vojtěcha, Paterý sv. škapulíř), P. Cyrill Pašta (překlad »O nejsvětější svátosti oltářní«).

Z jiných klášterů řádu sv. Benedikta: P. Bonifac Jan Holub, farář na Metličanech u Nového Bydžova (Paměti farnosti sv. Markéty a j.) a P. Cyril Frt. Kaněra, duchovní správce v Počáplích u Terezína (farní osada sv. Vojtěcha v Počáplích).

Konec této řady tvořil Frt. Doucha. Podobizna, rukopisy a několik knih — jen jako vzpomínka; ostatní práce jeho vystaveny byly v odděleních různých knihkupců.

Na prostřední řadě stolů hned u vchodu do sálu umístněni byli:

Frt. Pravda, kněz jubilár Vojtěch Hlinka. Mimo tuto samostatnou kollekci vystavilo i knihkupectví J. L. Kobra (Jos. Salač) 4 díly jeho »Spisů«, 12 dílů »Povídek pro lid« a 14 svazků »Kytice pro mládež«. Mimo spisy, rukopisy, různé podobizny Pravdovy vyloženy i různé blahopřejné adresy, diplomy, alba, dekrety, dopisy a listiny, jimiž byl spisovatel poctěn a vyznamenán ku svým 60, 70, 80tým narozeninám a kněžským druhotinám.

Vedle něho byly exposice jednotlivých kanovníků a profesorů theologie; tento oddíl ukončovala souborná kollekce kapitoly vyšehradské.

Ze vždy věrné metropolitní kapitoly u sv. Víta na Hradčanech účastnili se samostatnými výstavkami:

Dr. Jan Nep. Sedlák: Objemný svazek původních prací belletristických v různých časopisech uveřejněných, kázaní, monografii o Vel. Popovicích, životopis nynějšího nejdp. arcibiskupa, modlitební knihu »Modli se a pracuj«, a jiné původní spisy; mimo to i četné překlady, jako: Tom. Kempenského »Čtvero knih o následování Krista«, »Protinábožeňské fráze ve světle pravdy«, povídek »Praskovja«, »Farář ze zeleného ostrova« a m. j.

Dr. Frt. Krásl: Obšírné životopisy, jež líčí nejen život osob, ale které se vyznamenávají i důkladným, úplným ovládáním látky; jsou to monografie o kulturních a politických dějinách té které doby, jako: Sv. Prokopa, sv. Vojtěcha, bl. Hroznaty, Arnošta hraběte Harracha, a jiné práce. —

Ze zemřelých: Václav rytíř Václavíček, (Biblická kázaní a j.), Václav M. Pešina, Dr. Klement Borový: Sv. Jan Nepomucký (Život a úcta jeho), Antonín Brus z Mohelnice, Martin Medek, Úřední sloh církevní, jednání a dopisy konsistoře kat. a utraq., Dějiny diecése pražské, 5 knih »Erectionum« a j.

Dr. Melichar Mlčoch, sídelní kanovník v Olomouci: »Starověda biblická«, četné ukázky ze studia a nového překladu Písma sv., autografy, jako »Mluvnici hebrejskou«, »Žaltář« a m. j.

Dr. Jos. Pospíšil, sídelní kanovník v Brně: »Filosofie podle zásad sv. Tomáše Aq.«

Dr. Ant. Brychta, kanovník v Hradci Král.: »Vademecum.«

Dr. Al. Jirák, probošt v Jindřichově Hradci: »Výklad zákonů o kongrue.«

Soubornou kollekci kapitoly Vyšehradské sestavil kanovník Dr. Mik. Karlach. Nejvíce péče věnováno bylo památce Václava Štulce, jehož všechny diplomy, četné rukopisy a spisy vystaveny byly, Karla Vinařického, Jos. Ehrenbergra, Jos. Frt. Devoty-ho, Vojtěcha Ruffra, Jos. Dittricha, Karla Khuna, Fr. Náhlovského, Fr. Ondráčka. Pořadatel Dr. Mikoláš Karlach vystavil 4 sv. »Pastýře duchovního, zakládající listinu knihtiskárny Cyrillo-Meth. a dopis kardinála Jakobiniho, mimo to zastoupeni byli ostatní vdpp. kanovníci svými spisy.

Vedle toho z kanovníků vyšehradských měli samostatnou exposici:

Probošt Dr. Ant. Lenz, rovněž B. M. Kulda, o nichž jsme se již zmínili; dále Dr. Jos. Burián a Josef Kyselka.

Kanovník Dr. Jos. Burián vystavil »Slova pravdy« a jiné, co rediguje a vydává; kanovník Josef Kyselka měl tu 6 spisů, mezi nimi: Katolickou mravouku, Učebnici kat. náboženství a jiné.

Děkan kapitoly ve Staré Boleslavi Frt. Srdínko vystavil 18 svazků »Blahověsta« od r. 1862—1879. jím redigovaného, »Rozjímání pro panny«, »Úvahy pro mládence«, »Duchovní cvičení pro dospělé i pro mládež«, »Biblický dějepis star. i nov. Zákona pro obecné školy« a monografii »Stará Boleslav«.

Z Hradce Králové: Jos. A. Šrůtek, prelát arcijáhen, zakladatel »Dědictví Maličkých«, vystavil jen nepatrnou část toho, co z plodného péra jeho vytrysklo, neboť většina jest úplně již rozebrána. Kollekci svou spojil s exposicí »Dědictví Maličkých.«

Jednu z největších a nejzajímavějších výstavek uspořádal budějovický kanovník kustos Msgr. Adolf Rodler. Vedle četných spisů vlastních a katolických kalendářů jím redigovaných a firmou Steinbrennerovou ve Vimperku vydávaných, všeobecné a stálé pozornosti těšila se vystavená sbírka 58 rukopisů, obsahující skoro všecky katolické spisovatele, kněze i laiky, s nimiž vystavovatel korespondoval, a hlavně kteří přispívali do jeho kálendářů. Jsou to, abychom jen některé uvedli: Jan Val. Jirsík, biskup, V. Bradáč, Jan Nep. Desolda, Jos. Ehrenberger, Václav Kosmák, Berd. Bolzano, Václ. Štulc, Fr. Sláma, Dr. Jos. Kubišta, Ferd. Tadra, Jos. Vl. Kamarýt, Fr. Sušil, prof. Braniš a jiní a jiní.

Mimo to velikými díky zavázal si p. kanovník pořadatelstvo tím, že zapůjčil k výstavě četné spisy diecesánů Budějovických, zvláště již zemřelých. Jsou to tito spisovatelé: Jos. Ctibor, Dr. Jos. Hoffmann, Jan Kubíček, Dr. Ant. Skočdopole, Jos. Hůlka, J. E. Hulakovský, Jan Šavel, Jan Švéda, Excellence ndp. Dr. Martin Říha, biskup, Fr. Tyl, Frt. Šmat, Karel Mráček, Fr. Sláma, Jan Sika, Jan Trajer, Franz Mardetschlaeger, Jos. Hejna, Jos. Moshamer, Fr. Zachar, Dr. Fr. A. Loberschiner, Karel Müller, Karel Matějka, Jan Šavel, Jan Rozsypal, Matěj Procházka a kázaní, jež vydávalo kollegium profesorů v Č. Budějovicích. — Za tuto neobyčejnou obětivost zaslouží vldp. kanovník-strážce veřejného uznání a nejsrdečnější díky.

Z theologických profesorů súčastnili se výstavy a obeslali ji svými spisy.:

Z theologické fakulty české university Karlo-Ferdinandovy v Praze:

Dr. Eug. Kadeřávek, jehož filosofické spisy zařaděny byly do výstavky premonstrátů král. kanonie želivské, jejímž členem jest.

Dr. Frt. Xav. Kryštůfek, kanovník: Monumentální »Všeobecný církevní dějepis« ve 4 velkých svazcích, jež vydávají svědectví o mravenčí, téměř neuvěřitelné píli autorově. Pro objemnosť a důkladnosť jejich navykli si studující theologie nezývati je »cihlami«; než správněji a případněji nazvali bychom je ne »cihlami«, byť i byly sebe pevnějšími, ale žulovými, základními kameny, na nichž pevně stojí a státi bude veškeren český církevní dějepis; dále zřeli jsme ještě nedokončené, důkladné »Nejnovější církevní dějiny Rakousko-Uherka« a mnoho jiných spisů menších; ve vyložené »Vlasti« z r. 1894. byla podobizna

spisovatelova a seznam různých, vynikajících časopiseckých prací církevního dějepisu českého.«

Dr. Gabriel Pecháček, z ryt. řádu Křižovníků s červenou hvězdou, připojil spisy své z oboru pastýřského bohosloví k souborné exposici konventu, jehož členem jest.

Dr. Jaroslav Sedláček: prvé dvě české mluvnice východních jazyků, a to hebrejského a arabského.

Dr. Ant. Vřeštál: svůj praktický »Stálý historický kalendář« a spisy »Hypnotismus ve světle mravouky katolické« a »Lichva a úrok ve světle mravouky katolické.«

Z university Vídeňské:

Dr. Frt. Laurin, profesor církv. práva: »Pokrevenství a švagrovství«, »Moc zákonodárná a soudní v příčině manželství dle katol. práva církv.« a j.

Z Budějovic:

Dr. Václ. Šimánko: »O Bohu jednom v bytnosti a trojím v osobách.«

Dr. Ant. Skočdopole: »Příruční kniha bohosloví pastýřského« ve 2 svazcích a četné články ve vědeckých časopisech, jakož i časopisy: Václav, Anežku a Ludmilu.

Sbor profesorů bohosloví v Budějovicích měl zde vystavenou: »Biblioteku kazatelskou diecése budějovické.«

Z Hradce Králové:

Dr. Josef Mrštík: »Soustavný přehled zákonů« a »Bývalý Paulanský klášter u Nové Bystřice.«

Prohlédnuvše zběžně takto exposici pořadatelstva výstavy »Družstva Vlasť«, kollekce nejdůstoj. episkopatu československého a kanovníků a profesorů bohosloví, klášterů a několika vynikajících jednotlivců, obrátíme pozornosť a zřetel svůj k jinému, ne méně zajímavému oddílu výstavy, totiž k »Dědictvím«!

Jednotlivá »Dědictví« uspořádala své knihy, každoroční to podíly členům dávané, ve druhé polovici řady stolů podél vysokých oken refektáře.

O významu jednotlivých »Dědictví« není ani potřebí mluviti; rozšiřují za laciný peníz mnoho dobrých knih.

O každý věk i o různé stavy je v nich postaráno! Pro dítky máme »Dědictví Maličkých« a »Dědictví sv. Lidmily«, »Zlatou knihu«: »Zlaté lístky« a »Zlaté klasy«, pro dospělé v Čechách »Dědictví sv. Jana«, na Moravě »Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje«; pro vzdělance určeny jsou knihy z »Dědictví sv. Prokopa.«

Uprostřed byla první a nejstarší matice k vydávání českých knih »*Dědictví sv. Václava*,« založené r. 1669. Marií Štirovou (Steyerovou). Činnosť jeho přerušena byla r. 1773.; základ k jeho znovuzřízení dán r. 1859. Od r. 1670—1751. vydalo a rozšířilo »Dědictví« více než 80.000 výtisků českých náboženských knih. Hlavní díla v něm vydaná jsou: Bible Svato-Václavská, Steyerův kancionál, Šteyerova postilla atd. Více zajisté účastníkům sjezdu známo jest z poutavé a poučné přednášky metrop. kanovníka Dr. Jana Nep. Sedláka »o Dědictví sv. Václava«, jenž i kollekci vystavenou sebral a uspořádal. Mimo jmenované knihy vyloženo bylo pro zajímavosť i několik jiných ze století 18., jako: Jeremiáš Drexelius »Heliotropium,« t.j. »lidská vůle vždy a ve všem s božskou

vůlí se řídící«, téhož autora, »Orbis phaeton,« t. j. »podpal celého světa jazyk lidský,« »Zdravý pramen« a j.*); z knih v tomto století vydaných znovuzřízeným Dědictvím, uvádíme: překlad Veithova výkladu »Stera žalmů«, a Jandův překlad z Dupanloupova »Výboru z církevních řečí.«

Po obou stranách tulily se k »Dědictví sv. Václava« dvě mladší jeho sestry »Dědictví sv. Prokopa« a »Dědictví sv. Jana« — dvě to nejvkusněji a nejúpravněji uspořádané exposice vedle Družstva Vlasti.

Dědictví Svatoprokopské — založené r. 1861. — má za sebou již čtyřicetiletou činnosť. Knihy jím vydávané, hlavně theologické, určeny jsou jen pro vzdělanější vrstvy čtenářstva. Výtečnosť a důkladnosť spisů v něm vydaných je všeobecně známa, a proto počet údů rok od roku utěšeně se vzmáhá; za přísnou vědeckosť knih ručí již jména pp. spisovatelů a překladatelů děl cizojazyčných: Dr. Klement Borový, Jan Nep. Frt. Desolda, Jan Herčík, Dr. Václ. Hlavatý, Dr. Eug. Kadeřávek. Dr. Frt. Krásl, Dr. Frt. X. Kryštůfek, Dr. Kupka, Dr. Ant. Lenz, Mocker, Dr. Gabriel Řeháček, Dr. Ant. Rezek, Dr. Ant. Skočdopole, Dr. Rupert F. Smolík, Dr. Jan Nep. Stárek, Frt. Sušil, V. V. Tomek, Jan Vlček, Václ. Vojáček, Jan Křt. Votka a j. V dědictví uspořádána i exposice Frant. Sušila, poněvadž nejčelnější své vědecké práce vydal pravě jeho nákladem. Kol velké podobizny viděli jsme četné jeho rukopisy a spisy zejména: Všech 8 dílů překladu a výkladu »Nového Zákona« a mnohé překlady ze sv. Otců. —

»Dědictví Svatojanské« zahrnovalo v kolekci své všechny spisy, kterých členstvu dostalo se podílem za dobu posavádního trvání od r. 1835—1900. Šlechetný dar 1000 zl., jejž před 66 lety položil na oltář vlasti Ant. Hanikýř, přinesl a Bohdá ponese i budoucně požehnané ovoce. Již osmý ředitel od založení Dědictví převzal jeho správu do svých rukou, a všechny vedl týž křesťanský a vlastenecký duch, šířiti dobrou, nezávadnou a lacinou českou knihu; všech osm věnovalo veškeré síly své, veškeren volný čas svůj tomuto úřadu, jehož jedinou odměnou jest namahavá práce a plno starostí, všichni bez rozdílu, plni nadšení, pracovali k povznesení této katolické a vlastenecké instituce a dobyli si neocenitelných zásluh nejen o Dědictví samo, nýbrž i o dobrou, záživnou duchovní stravu českého čtenářstva. Nežistní pracovníci ti jsou: Dr. Václav Pešina z Čechorodu, Dr. Innocenc Frencl, Vincenc Bradáč, Karel Schvarz, Dr. Klement Borový, Dr. Jan Nep. Sedlák. Ve vkusných deskách viděli jsme zde podobizny všech těchto ředitelů. — Působení Dědictví je tiché, není mu třeba fanfar reklamy, fakta mluví sama a chvalí — — Vydalo již téměř $1^1/_4$ milionu výtisků, mezi nimiž mnoho vzácných spisů trvalé ceny! A co znamenala v letech padesátých česká kniha! Poučným bylo zříti: ty prvé tenké svazečky, na hrubém papíru a švabachem tištěné a přirovnati je k nejnovějším podílům ob-

*) Na ukázku sáhodlouhých titulů knih minulého století uvádím: »Zdravý pramen, prejšticí se k životu věčnýmu; aneb Pobožný způsob přípravy k šťastné smrti, nemocným a umírajícím k užívání velmi prospěšný a užitečný, v němž však jest velmi mnoho přepěkných modliteb, kteréž se také od zdravých o šťastné skončení se starajících lidí kteréhokoli času spasitelně říkati mohou.«

jemné svazky na pěkném papíru, čitelně a krásně tištěné! Obsah ovšem je týž v malých nesličných jako ve velkých úpravných, křesťanský, ryze český, zkrátka nejlepší! Zajímavo a ne bez poučení bylo prohlédnouti i zprávu o Dědictví, již nynější jeho řed. Dr. Sedlák zvláště ku výstavě sepsal a tiskem k rozdání vydal. Z počátku tisklo se 2000 výtisků, r. 1854. však již 20.000. Počet členstva dostoupil již 29.154. O vnitřní hodnotě vydaných podílů svědčí jména redaktorů a spisovatelů, i to, že velká část podílů úplně je rozebrána! Ze spisovatelů původních děl a překladatelů uvádíme: Václ. Beneš Třebízský, Jan Nep. Bernard, Dr. Klement Borový, Václav Bradáč, Frt. Černohouz, Jan Nep. Frt. Desolda, Alois Dostál, Jos. Ehrenberger, Frt. Eckert, Jan Felizna, Dr. Innocenc Ant. Frencl, Boh. Frt. Hakl, Jan Herčík, Ant. Vojt. Hnojek, Josef Hůlka, Vincenc Janalík, Jan Val. Jirsík, Frt. Dobromil Kamarýt, Jos. Kamenský, Hugo Jan Karlík, Jan Krbec, Jan Marchal, Frt. Musil, Pantaleon Neumann, Tom. Novák, Vojt. Pakosta, Dr. Václ. Pešina z Čechorodu, Václ. Pohan, Jos. M. Pohořelý, Dr. Karel Lev Řehák, Dr. Jan Nep. Sedlák, Frt. Srdínko, Matěj J. Sychra, Jos. Ant. Šrůtek, Jan Křt. Votka, Šim. Bernard Vrána, P. Zahálka, Vinc. Zahradník a Jos. Zimmermann. Přeloženy spisy: Sv. Františka Saleského, Ludvíka z Granady, P. Mikuláše Avancina, Ctih. Tomáše Kempenského, Ctih. O. Leonarda Goffine-a, Msgre. Gauma, Jiřího Bluma a j. — O vhodnosti vydaných spisů a oblibě mezi čtenářstvem jest nejlepším důkazem, že z 87 podílů je 47 úplně rozebráno, to jest více než polovina.

Tuto jest třeba zvláště vytknouti, že prelát Dr. Fr. Krásl a metrop. kanovník Dr. Jan Sedlák naší výstavě velice přáli a k jejímu lesku valně přispěli. Zvláště poslední pořadatele výstavy láskou a obětivostí zrovna zahrnoval. Buďtež jim za to vřelé díky.

Podobně »*Dědictví sv. Cyrilla a Methoda*« *v Brně* na sesterské Moravě vydalo mnoho knih obsahu dobrého, velmi poučného, na mnoze i mile zábavného. Tam nalezáme spisy Dr. J. Bílého, J. Dobrého, A. Dudíka, J. Dumka, Dr. K. Eichlera, B. Hakla, Hrudičky, Dr. J. Chmelíčka, Janovského, Leop. Kolíska, Dr. Korce, Frt. Korce, Václava Kosmáka (»Kukátko«), J. Koudelky, F. Poimona, J. Procházky, M. Procházky, A. Rejzka, J. Tenory, Tatra, F. Valoucha, F. Valouška, M. Weinbergera a j.

Spisy ku vzdělání mládeže římsko-katolické vydává »Dědictví Maličkých« v Hradci Králové, založené r. 1859. Jos. A. Šrůtkem, infuł. kanovníkem arcijáhnem.

Ve 40 letech vydalo 43 čísel podílů asi v $^1/_2$2 milionu výtiscích. Mezi lit. přispívateli nalezáme nejlepší a nejhledanější spisovatele pro věk dětský, jako; kněze: J. B. Bumbu, V. Čermáka, Al. Dostála, Jos. Ehrenbergra, Boh. Hakla, Vojt. Hlinku (Frt. Pravdu), J. Ježka, P. Kopřivu, Frt. J. Košťála, Vojt. Pakostu, Frt. Srdínka, Ant. Sirůčka a Strassera; profesory a učitele: Frt. Andrlíka, Václava Arelta, J. Černého, A. Dudka, Jos. Harapata, Jana K. Javůrka, Frt. Kodyma, Jos. Křemena, Ed. Militkého, Jos. Pácalta, Frt. Pilbauera, V. Rattaye, Boh. Rybu, Jos. Rennera, Kar. Skultétyho, V. Špačka, J. Tykače, Jos. Váňu a j.; spisovatelky: Kar. Světlou a Vlastu Pittnerovu.

»*Zlatá kniha*« v Písku, určená rovněž pro mládež, vydává »Zlaté lístky« a »Zlaté klasy«, které byly na výstavě hojným počtem zastoupeny a skupinu Dědictví čestně uzavíraly.

Od Dědictví přistupmež k prohlídce exposic nakladatelských a knihkupeckých.

Především jmenovati sluší c. k. školní knihosklad, jenž obeslal výstavu všemi knihami k vyučování náboženství na školách obecných sloužícími jeho nákladem vydanými.

Ze soukromých nakladatelů súčastnili se:

Z Prahy:

Knihkupectví, knihtiskárna a nakladalelství B. Stýblo. Firma tato vystavovala celkem 293 knihy, mezi nimi většinu od předních duchovních spisovatelů: Beneše-Třebízského, Blandy, Borového, Černohouze, Desoldy, Dremla, Frencla, Herčíka, Janků, Jirsíka, Konečného, Kuldy, Němečka, Pelikovského, Podstránského, Pohořelého, Polaneckého, Ruffra, Sedláčka, Sedláka, Srdínka, Šmata, Špičky, Šrůtka, Štulze, Šulce, Tupého, Vinkláře, Vondrušky a m. j. Exposice čilé firmy této těšila se jak pro množství znamenitých knih, tak pro krásné uspořádání stálé pozornosti návštěvníků. Seznamy knih vystavených, každého dne obnovované, byly vždy ještě během dopoledne rozebrány, zajisté nikoliv ku škodě této firmy, jakož i k nemalému prospěchu obecenstva dobré knihy kupujícího. Dáváme jen pravdě průchod, konstatujeme-li, že Stýblova horlivá firma náleží k nejzasloužilejším a nejstarším katolickým knihkupectvím a nakladatelstvím v Čechách. Veškeru dekoraci své výstavky pořídila si firma Stýblova sama.

Hned vedle Stýblovy firmy zaujala místo knihtiskárna a nakladatelství Rohlíčka a Sieversa. Z četných knih vystavených připomínáme spisy: Frt. Eckerta, Dr. Innoc. Frencla, A. V. Hnojka, J. Ježka, Dr. Frt. Krásla. Dr. J. A. Sedláka, Dr. Václ. N. Pešiny, V. H. Pohana, Frt. Karla Pruchy, Dr. Lva Řeháka, Václ. Štulce, Dr. Karla Vondrušky a m. j.

Knihtiskárna a nakladalelství Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) vystavovalo různé druhy tiskopisů a knihy v knihtiskárně tištěné. Zejména bedlivě všímal a prohlížel si každý krásné illustrace »Obrázkové revue« a »Svaté země«. Exposice tato krásně se vyjímala.

Knihkupectví Cyrillo-Methodějské (Gustav Francl) vyložilo k nahlédnutí různé svoje publikace a vytvořilo takto samo dlouhou přehlednou výstavku katolického tisku. Tato firma vyslala nám na pomoc svého úředníka, p. Ign. Šustu, a právě jemu hlavně děkujeme, že výstava tak ladně byla uspořádána.

Mimo to zařídilo knihkupectví Cyrillo-Methodějské samostatnou exposici všech ročníků »Hlasů katol. spolku tiskového«, v nichž uveřejňovali nejhledanější spisovatelé katoličtí své práce, jako: Václ. Beneš-Třebízský, J. Bílý, Boh. Brodský, Ed. Brynych, Jan Nep. Frt. Desolda, K. Dittrich, Jan Dolenský, Alois Dostál, Jos. Ehrenberger, Jos. Flekáček, T. Hájek, Frt. J. Hamršmíd, V. Honejsek, Frt. Janda, J. Ježek, M. Kamenář, Frt. Jiří Košťál, Kar. Kramář, Dr. Frt. Krásl, B. M. Kulda, Jos. Mergl, T. Novák, Frt. Novodvorský, Vojtěch Pakosta, ThC. Jan Pauly, J. B. Podstránský,

Frt. Pohunek, Jos. Pošmourný, Dr. Karel Lev Řehák, V. Sladomel, J. Souhrada, P. J. Svoboda, Ant. Syrůček, V. Štulc, Frt. Vacek, P. Vavřinec Winter a j.

Nakladatel a knihkupec pro literaturu paedagogickou, hudební a účebné pomůcky, *Fr. A. Urbánek*, předkládal návštěvníkům výstavy mimo četné jiné knihy spisy: Berana, Černohouze, Douchy, Hakla, Havránka, Hulakovského, Ješiny, Kneippa, Kyselky, Pravdy, Sušila, Tippmana a m. j.; dále knihovny: Kazatelskou, sbírku děl homiletických I.—XII., Bibliotheku místních dějepisů I.—IX., Bibliotheku paedagogickou, Knihovnu mládeže (pokud kněží uveřejnili v nich své práce); potom četné skladby mešní, liturgické, kostelní, jako od: Bendla, Fibicha, Foerstera, Gregory, Hrušky, Knittla, Kretschmanna, Křižkovského, Kubáta, Maláta, Musila, Nešvery, Pauknera, Pervolfové, Picky, Skuherského, Steckra, Sychry, Treglera, Veselého, Weisse, Zelinky a j.

Nakladatelství a knihkupectví Jaroslav Pospíšil, spisy Douchovy, Jablonského, Šrůtka a j.; díla kněží v »Zábavách pro mládež« a »Divadelní bibliothece.«

Knihkupectví Kobrovo zaslalo k výstavě spisy Frt. Pravdy.

A. Cellerin a syn z Král. Vinohrad vystavili různé modlitby.

Zvláštní zmínky zasluhuje i knihkupectví a antiquariat *Karla Sturze*, kterýž sice neuspořádal samostatné exposice, ale velmi ochotně půjčil mnoho různých knih.

Z ostatních nakladatelství v král. Českém súčastnila se:

Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové: modlitební knihu »Oltář«, nápěvy k »Oltáři«, průvod varhan k »Nápěvům Oltáře«, rozličné tiskopisy pro duchovní úřady, spisy: Dr. Ant. Brychty, K. Janského, Ant. Kašky, Jos. Kousala, Jos. Militkého, Dobr. Orla, Ant. Petráně, Dr. Fr. Reyla, Tom. Střebského, Dr. F. Šulce, Boh. Zahradníka, Dr. Nováka, Ferd. Vlčka, Jiřího Sahuly, Ant. Blažka, St. Kosana, K. Brože, Jana Kuhna, Fr. Mímry, Ant. Flesara, Vojt. Kameše.

Vedle ní vystavovalo »*Politické družstvo tiskové pod ochranou sv. Jan Nep. v Hradci Králové*« svůj periodický měsíčník »Časové úvahy«, redigovaný Th. Dr. Frt. Reylem; vychází již čtvrtý ročník; dále časopis »Obnovu«. Exposice tato byla velice krásná.

A. Landfras syn v Jindřichově Hradci. Firmě této dostalo se u příležitosti 100letého trvání závodu v rodině uznání od nejd. konsistoře; mimo to vyznamenána byla prvá v celých Čechách názvem »C. a k. dvorní knihtiskárna.« Z bohaté kollekce její zvláště připomenouti sluší »Zlatý nebeklíč«, jenž vyšel již ve 257. vydání!

J. Steinbrener ve Vimperku: různé kalendáře a modlitební knihy.

Z Moravy:

R. Promberger v Olomouci spisy: Zmeškala, Strnada, Skalíka, Řeháka, Markraba, Janovského, Doležela, Davídka, Blokšy a j.; hudební skladby Holaïnovy.

Emil Šolc v Telči spisy: Frt. Bartoše, Boh. Brodského, Jana Heuslera, Adama Chlumeckého, Frt. Janovského, Václava Kosmáka, Jana Nečasa, Vladimíra Šťastného, Dr. Isidora Zahradníka a Methoda Zavorala. (Dokončení.)

Podzimní nálady.

Básně R. Stupavského.

Uvadlé květy.

I.

Kde jsou ty květy, zavzdychala duše,
když v přírodě jsem pozdní stanul sám,
kde všechno hledělo tak smutně, suše,
jak opuštěný kdesi — starý chrám.

Ty květy, jež tu za dne vůní lkaly
a večer září pily čistých hvězd,
jež ze zahrad a luk se na nás smály
a rozhozeny vadly podle cest.

Ty květy čisté s nevinností pelem,
jež dívky tkávaly si do vlasů,
jež září plály nad sněžným jich čelem
jak vínek z démantů a topasů.

Ty květy šťastné s oltářů jež plály
a vadly tiše v němém úžasu,
ty květy, jež vždy touhou umíraly,
když Kristus zmíral v lásky zápasu.

Ty květy chudé, koukole a máky,
jež mile protkávaly obilí,
kde pomněnek jsou modravé ty zraky,
jež potůčků vždy břehy zdobily . . . ?

Tak duše přírody se teskné ptala,
když podzim všecky květy náhle zhas'
a svadlé květy tiše počítala,
jež spálil života jí krutý mráz.

II.

To jara vábné kvítí
zem šatí každým rokem,
co zatím lidské žití
jde k hrobu rychlým krokem.

Ty růže zkvetou zase
co letos vadnou — blednou,
však srdce v jarní kráse
ti vzkvete — zvadne jednou.

To kvítí jara vnadné
si zamkni v srdce tůni,
bys v podzim až vše zvadne
v něm našel sladkou vůni.

V listopadu.

Co říjen nechal zdraným stromům,
těch mrtvých žlutých listů pár,
to listopad jim béře s chvatem
a do svých klade černých már.

»Vše pochovat a strhat dolů
— tak volá lačných větrů sten —
když dopit kalich jara, léta,
ať klesne země v tichý sen!«

A země jata smutnou řečí
svůj plesový hned skládá šat,
flór smutku tvář jí teskně halí —
vždyť brzy bude tiše spát.

A nebe mlhou zachmuřené
jak chtělo by s ní hořce lkát,
proud slzí deštných nad ní roní
když vidí zemi — umírat.

Hrob vykopán již pro ni chladný
a hrobník čeká na rakev,
již slyšet smutné: »Miserere,
jež zimy zpívá bledý zjev . . .

Je skončen boj. Zem klidem dýše,
jenž od hřbitovních vane vrat
a člověku se duše chvěje,
když hrobový ten cítí chlad.

Naše Slezsko.

Napsal **Jan Vyhlídal.**

(Pokračování.)

Matice Opavská.

Od r. 1870—1880 založeno ve Slezsku 11 českých spolků, totiž: v městě: 1. *Opavě* »Matice Opavská« (1877), »Čtenářský spolek« (dříve »Opavská beseda« r. 1879); 2. *v okrese Opavském:* »Katolická jednota« ve Vávrovicích (1870), »Katolicko-politická jednota v Kateřinkách (1870), Spolek rakousko-slezských vysloužilců obce Štáblovské s německým velením (1875); 3. v *okrese Klimkovském:* »Katolicko-politická beseda« v Klimkovicích, »katolický tovaryšský spolek« v Klimkovicích (1873); v městě *Frýdku:* »Beseda občanská« ve Frýdku; *v okrese Frýdeckém:* »Bruzovská beseda« (1874), »Beseda Sedlištská« (1875); *v okrese Bohumínském:* Hornicko-čtenářský spolek »Salm« na Salmovce.

Protože je Matice Opavská nejdůležitější ze všech, věnujeme jí zvláštní odstavec.*)

Poněvadž nebylo, kdo by měl o duševní vývoj lidu česko-slovanského ve Slezsku slušnou péči, usneslo se několik starostův a jiných vlastenců z Opavska, z nichž na prvém místě jmenujeme *Ant. Grudu, Jana Zacpala, Ant. Vaška, Vinc. Praska,* podle vzoru Matice Slovenské a Prostějovské zaříditi spolek, jehož účelem bylo šířiti osvětu a vzdělání mezi lidem česko-slovanským ve Slezsku. Dohodnuvše se o stanovách, podali c. k. zemské vládě Slezské dne 22. července 1876 oznámení, že zřizují v Opavě spolek jménem »Matice Opavská«. C. k. zemské vládě vidělo se utvoření spolku »Matice Opavské« zakázati. Došlo dne 16. srpna 1876 předsedu zařizovacího výboru vyřízení jazykem německým sepsané, které po česku zní takto: Od c. k. zemské vlády Slezské. Č. 6120. Ludvík Ochrana, farář ve Štěbořicích a soudruhové učinili u tohoto úřadu dne 22. července t. r. oznámení, že zamýšlejí zaříditi spolek »Matici Opavskou«. Podle předložených stanov má ten spolek za účel, »šířiti osvětu a vzdělání mezi lidem česko-slovanským ve Slezsku. Poněvadž on, jsa sídlem v hlavním městě Opavě, jejíž obyvatelstvo jest převahou německé, hledíc k účelu vytčenému, byl jen k tomu, aby pokoj mezi obyvatelstvem rušil a tím veřejný pokoj a pořádek v nebezpečí uváděl, vidí se mi utvoření spolku »Matice Opavské« zakázati na základě § 6. zákona o právu spolčovacím, vydaného dne 15. listopadu 1867, ř. z. č. 134. Z tohoto zákazu lze se odvolati do 60 dnů k veleslavnému c. k. ministeriu záležitostí vnitřních.

V Opavě, dne 8. srpna 1876.

Za c. k. zemského presidenta:

Stellwag, m. p.

*) V. M. O. I. r. 1878.

Na tento zákaz podal zařizovací výbor »Matice Opavské« k c. k. ministeriu záležitostí vnitřních stížnost od advokáta pana dra. W. Kusého v Brně velmi ochotně a zdarma sepsanou a spolu podepsanou, jejíž vyřízení c. k. zemská vláda přípisem daným 9. ledna 1877 panu purkmistrovi Opavskému oznámila. Vyřízení dodáno zařizovacímu výboru dne 16. ledna 1877, i zněla v ten smysl, *že c. k. ministerium se nevidělo spolek »Matici Opavskou« na základě předložených stanov zakázati.*

Poněvadž hned po schválení stanov více než 20 členů se přihlásilo (§ 19. stanov), uveřejnil dočasný výbor ve všech téměř novinách československých krátké provolání, jímž všecky příznivce lidu československého ve Slezsku pozval, aby se k »Matici Opavské« četně přihlásili a první valné hromady súčastnili. Hromada tato položena na den 12. měsíce února 1877, — v pondělí, »ostatního masopostu«, na 2. hodinu po poledni. Potřebné místnosti poskytnul laskavě slavný výbor katolicko-politické besedy (německé) v Opavě v místnostech spolkových na Dolním Náměstí v domě Krausově, povýš c. k. okresního soudu.

Stěborský farář L. Ochrana zahájil schůzi, potom ujali se slova kooperator Ant. Gruda a profesor Prasek, líčíce nadšenými slovy potřebu a důležitost nového spolku. Posléze předčítány tři telegramy od studentů Slezských z Olomouce, z Prahy a z Příbora; a dopisy P. Methoda Halabale, benediktina Rajhradského, ředitele P. Bilky a Fr. Knoppa, měšťana z Klimkovic.

První výbor zvolen a ustaven takto:

Předseda: *L. Ochrana,* farář v Štěbořicích; místopředseda: *Josef Beneš,* rolník v Kateřinkách; jednatel a knihovník: *Ant. Gruda,* kooperator v Kateřinkách; pokladník: *Jan Kolofik,* prakt. lékař v Opavě; mimo ně pak *Vinc. Prasek,* profesor v Olomouci, *Jan Fl. Lhotský,* rolník v Hlavnici, a *Jan Hýl,* rolník ve Slavkově.

První výbor snažil se opatřiti co možno největší fond, aby mohl provésti svůj hlavní úkol — *zřízení českých škol.* Na provolání sešlo se za první správní rok ($^2/_2$ 1877—$^{15}/_3$ 1878) 2615 zl. 45 kr. a přihlásilo se 39 zakládajících členů, 43 činných a 147 přispívajících; úhrnem 229 mimo četné dobrodince. Mezi členy a dobrodinci načítali jsme *94 kněží a bohoslovců a mezi 38 údy zakládajícími, platícími 100 zl. neb 120 zl. — 13 kněží.* Jak pádný to důkaz vlastenectví kněží českých! Který stav může se pochlubiti takovým číslem?

Tato utěšená činnosť nerozvíjela se za dalších let tou měrou, jak bylo potřebno a žádoucno, ačkoli se výbor přičiňoval vzbuditi pro Matici větší porozumění nejen doma, nýbrž i v Čechách a na Moravě. Nemoha hned dosíci hlavního účelu: zříditi střední školu, po níž již v letech šedesátých vlastenci toužili, připravoval na ni lid a vzdělával ho přednáškami a zakládáním knihoven. Na schůzích kromě Ochrany, Praska, Grudy mluvívali *Josef Skýpala,* učitel z Mor. Ostravy, *Benýšek,* učitel hospodářské školy z Hradiska u Olomouce, inženýři *Balcar* a *Mixa* z Mor. Ostravy, obchodník *Fromm* z Opavy a jiní. Jako knihovníci zdatně si vedli dr. *Gela, Jan Čeleda*; poslední mimo to získal si velikých zásluh o ústřední záložnu Opavskou a o spolkový život Opavský.

Čtvrtá valná hromada konaná dne 17. května 1880 změnila stanovy, oprávnivši výbor: ustanoviti v obcích důvěrníky. Připomenouti také třeba brožurky: »*Důtklivé slovo ze Slezska*«, již dali členové Matice tisknouti a rozšířili v četných exemplářích v zemích koruny Svatováclavské.

Práce tato nebyla bez účinků. Královská Praha a přes třicet jiných měst českých a moravských, tolikéž okresních zastupitelstev pořádalo peněžní sbírky pro Matici; přes půl sta rozličných spolků obdařilo ji dary, i záložny a cukrovary o valných hromadách na ni pamatovaly. Právník *Bohuš Lepař* vydal dokonce ve prospěch Matice Opavské spisek: »Historické hovory o Slezsku.«

Tak Matice Opavská nabývala půdy nejen mimo užší vlast, nýbrž ve vlastním domově; hlavně mezi omladinou vlivem studentstva zapouštěla kořeny přes odpor vlády. Omladina pořádala besedy, divadla, jejichž čistým výtěžkem množila se spolková pokladna.

R. 1880. zakoupil výbor dne 26. dubna dům č. 7. na rohu Rybího trhu v ceně 18.900 zl., uvaliv na sebe 12.000 zl. dluhu. Koupí zmíněného domu nabyl národní život Opavský útulku.

Téhož roku věnoval císař Pán Matici 400 zl., kterýžto dar byl jako pečetí vtisknutou na šlechetné záměry její. Když r. 1881. domohla se česká strana v silničním výboru po dvojí volbě většiny, vyvolila pro něj sídlem matiční dům. Nový výbor zavedl za vniterný jazyk češtinu, úřadům dopisoval německy, stranám dle jazyka mateřského. Toto »přespravedlivé« jednání a okolnosť, že výbor zasedá v matičném domu, tak dožlučilo Němce, že 18. července 1881 stěžovali si u zemského výboru, řkouce: že nevstoupí do domu, z něhož vycházejí české agitace. Přese všechno to, že silniční výbor Matici, respektive Centrální záložně, nic neplatil, kdežto dříve za 12 zasedání 100 zl. a příplatky na správu domu a čistění poskytoval, přece na rozkaz zemského výboru odstěhovati se musil, dostav k tomu rozkaz, že musí užívati toliko jazyka německého.

Matice Opavská, majíc svůj dům, mohla se chystati založiti české školy v Opavě, zejména české gymnasium. Podána žádost za povolení otevříti první třídy gymnasialní, byla však odmítnuta z důvodů, že spolek nemá dostatečných prostředků, jež skutečně byly skrovny, — činily jen 12.000 zl., o jichž nasbírání velké má zásluhy *Ant. Gruda,* jenž ještě před založením Matice 1875. konal cestu do krajů slovanských, aby upozornil na Slezsko, a připravil půdu osvětovému spolku. Když byla nouze největší, byla pomoc nejbližší! »Ústřední Matice Školská« prostřednictvím dr. Jandy a mocným vlivem dr. Fr. L. Riegra změnila stanovy, rozšířivši je v tom smyslu, že mohla zakládati a podporovati střední školství české. Za vydatné pomoci poselstva českého vymohla Matice Ústřední otevření I. třídy českého gymnasia výnosem ministerstva kultu a vyučování ze dne 2. března 1883, č. 3.543. Povolení toto každého Slezana plesem naplnilo, však nová starosť obtížila bedra vlastenců, — starosť o přiměřené místnosti.

Hledáno, najímáno, kupováno — — vše nadarmo! Dvacet různých záměrů rozplynulo se hrabivostí a bezohledností německého Opavského obyvatelstva. Konečně podařila se koupě domu, v němž dnes jsou české školy, cestou na Vídeň. Tam nezasáhnul mrazivý vzduch Opavský. Dům koupen od hraběte Wilczka.

Nyní bylo přikročeno k otevření gymnasia; bylo to r. 1883. Zvolen ředitel, profesoři, vypsán zápis, žáci se hlásili; však nedocházelo ještě potřebné ministerské svolení. Zle by bylo ovšem bývalo, kdyby věci spravedlivé nebyl přál tehdejší zemský president *Bacquehem*, vlastně probošt Opavský *Jos. Schum*, jenž patřičně presidenta informoval. Z té příčiny zásluhy Schumovy při zřizování gymnasia jsou veliké; vůbec veškera působnosť proboštova dýše náklonností k lidu českému; Schum mocným vlivem svým mnoho nám prospěl.

Otevření povoleno. Byla to pravá národní slavnosť! Z daleka široka nahrnulo se lidu do Opavy na slavné služby Boží, slavnostní otevření — —. Účastníci radostí slzeli.

Koncem prvého školního roku 1883—1884. bylo na mladém ústavě 88 žáků, 72 ze Slezska a enklav, 10 z Moravy a 6 odjinud. Ředitelem byl V. Prasek. R. 1891. uděleno bylo ústavu právo odbývati zkoušky maturitní a dávati platná vysvědčení dospělosti. R. 1896. po inspekci dostalo se ředitelství i celému sboru pochvalného uznání od c. k. zemské školní rady.

Celkem opustilo gymnasium na 200 abiturientů do r. 1900. Většinu žactva dodává Slezsko, k němuž druží se značnější počet Moravanů z krajů Opavě blízkých. Z jiných zemí jest nepatrný počet žáků; mimo to někteří z nich jsou sice v jiných zemích zrozeni, ale jejich rodiče byli nebo jsou ve Slezsku.

Po dlouholelém čekání konečně nejvyšším rozhodnutím ze dne 12. října 1897. gymnasium přijato do správy státní s vyhrazením ústavního povolení potřebných prostředků. Na základě tohoto rozhodnutí bylo gymnasium, na které v rozpočtu na rok 1898. byla povolena částka 9000 zl., již od 1. září 1898. z peněz státních vydržováno, ačkoli skutečné převzetí teprve 1. ledna 1899. jmenováním c. k. ředitele Jos. Fürsta a c. k. učitelů vyřízeno. Smlouva, již učinil erár s Maticí Ústřední, byla datována ze dne 20. prosince 1898. v Opavě.

Slavnosť postátnění konána byla teprve dne 8. ledna 1899., při níž působivou řeč pronesl dr. Ant. Gruda. Postátnění českého gymnasia v Opavě jest událostí pro vývoj věcí Slezských velevýznamnou a veledůležitou. Ještě r. 1885., když čeští poslanci doléhali na vládu, aby gymnasium vzala do své správy, divil se ministr vyučování baron Gautsch té žádosti, kterak mohou žádati od vlády, *aby zřídila české gymnasium na hranicích Pruských!* Co dříve považovali ministři divem, to stálo se skutkem! Matice Opavská postarala se též částečně o dorost žactva pro gymnasium, zřídivši nákladem Ústřední Matice petitřídní obecnou školu v Opavě. I o odchovance obecných škol měla péči, založivši r. 1896/97. *pokračovací průmyslovou školu* v Opavě, již s velikými obětmi vydržuje.

O působení Matice Opavské v oboru zakládání knihoven promluvíme později; o pořádání výstavky, jíž se podjala, bylo již mluveno.

Matice publikacemi počala podělovati členy r. 1878., druhý svazek vyšel až r. 1892.; další pak každoročně následovaly.

R. 1896. usnesla se Matice Op., že bude stále vydávati »Věstník«, a proto sestoupila se k účelu tomu tříčlenná prozatímní redakce z profesorů V. Hauera, A. Karáska a R. Parmy.

R. 1898. vhodně adoptovány značným nákladem místnosti spolkového domu a nově přikoupeného, v němž umístěna Centrální záložna Opavská. Potřebnou touto úpravou uvalila Matice na sebe značné břímě dluhů, takže na několik let má málo prostředků na další plnění svého programu.

Matice Opavská postarala se r. 1880. o středisko Opavských Čechů; česká společnosť ráda navštěvovala besedu a radila se o dobru národa. Ovocem těchto porad bylo r. 1887. založení pěvecko-hudebního spolku »Křížkovský« a »Divadelní ochotnické jednoty«, se sídlem v Opavě.

Křížkovský v druhém roce svého trvání vystoupil teprve na veřejnosť s větší skladbou »Pouští« od Fel. Davida; horlivější činnosť produktivní projevoval r. 1893. O »Křížkovského« zvláště se zasloužil *Leop. Sedláček,* bývalý učitel na Matičné škole Opavské, *K. Vinopal* a profesor *A. Karásek.*

Divadelní ochotnická jednota založena 9. října 1897. Pro nedostatek místností nemohla za prvních dob rozvinouti svou činnost; bývala nucena hrávati v Kateřinkách u Pruského krále. Do r. 1894. uspořádala 37 představení. Hlavními silami byli a jsou *K. Filipek, Janýška, K. Čech, dr. K. Dienelt, Ant. Otáhal, O. Fromm ml.* a j. Nyní nachází útulek ve dvoraně domu katolických tovaryšů na Rybníčku.

Aby čtenář měl nějaký pojem o činnosti jednoty, uvedeme úryvky z poslední jednatelské zprávy z r. 1900.: Představení uspořádáno bylo v minulém roce 8, z nichž dvě věnována byla účelům dobročinným a vynesla 184 K 70 h. Sumárně hrálo 36 dam a 77 pánů. Mimo představení pořádán byl pro členy večírek a výlet. Členů měla jednota 39. Spolek jest vlastníkem 91 kusů dekorací, 156 kusů obleků, a v knihovně má 995 svazků s 309 celými hrami. Divad. jednota má stálé divadelní obecenstvo, a to ze značné části *venkovské;* návštěva uvědomělého Opavského obecenstva se lepší. —

Zakládání knihoven.

Protože zakládání knihoven úzce souvisí s činností Matice Opavské, podáme přehled akce knihovenské ve Slezsku.

Z nejprvnějších knih, jež dostaly se po r. 1835. do rukou Čechů Slezských, jsou knihy z dědictví. R. 1835. založeno v Praze »*Dědictví Svatojanské*«, r. 1851. v Brně »*Cyrillomethodějské*« a r. 1856 v Králové Hradci »*Dědictví maličkých.*«

Jaká to byla radosť, když paterek v kostele ohlásili, že přišly knihy z Dědictví Svatojanského nebo jiného! To zase bude »šumne čitani,« těšili se čtenáři a jak velká kniha? Mívali ubozí

v rukou jen malé knížky, jako Lucidáře, Historii o Heleně, O selském pacholku, Zlatý prsten, O sedmi mudrcích, Bohabojnou kuchařku, Dvě kroniky o Jovianovi, Černého muže, Císaře Oktaviana, Historii kratochvilnou, O Meluzině, Výborného krejčího z Pekyngu a. j., najednou objemné knihy z dědictví je přesvědčují, že jsou tak *veliké moravské* knihy, a lidé čeští, kteří takové veliké knihy skládají.

Zakládáním spolků množily se knihovny; každý spolek staral se o zřízení jejich, aby členům mohl posloužiti, téměř co nový spolek — to nová knihovna.

Zajímavo, že r. 1862. v Opavě »*Katolický čtenářský spolek*« utrakvistický měl v knihovně české knihy. Týž spolek vytkl sobě za účel, aby čtení milovnému obecenstvu takové spisy podával, které by, jsouce psány v katolickém smyslu, křesťanskou mravnosť a pravověrné smýšlení jak mezi německým tak mezi československým obyvatelstvem opavským budily a utvrzovaly.

V dočasném výboru byli: *Klose* Leopold, provinciál řádu minoritského, *Schum* Josef, administrator u P. Marie v Opavě, *Pražák* Karel, stavitelský inspektor, dr. *Kadka* Matěj, gymn. ředitel, *Czegley* Jan, podkrajský, *Berka* Jan, rada zemského soudu, *Geszner* Kristian, měšťan a *Neumann* Jan, gymn. katecheta.

Dne 19. ledna 1862. měl spolek ten první valnou hromadu v gymnasialním sále. Ku hromadě té dostavil se značný počet kněží opavských, učitelův, úředníkův, měšťanův a paní, úhrnem na 70 osob.

V hromadě té vystoupil na předním místě pan podkrajský Czegley a měl řeč, ve které vylíčil záhubné následky čtení špatných knih a dokazoval potřebu spolku, který by té záhubě předešel. Řeč jeho přijata s velikou pochvalou shromážděného obecenstva.

Po přečtení a schválení stanov přikročilo se k volbě výboru, do něhož většinou hlasů zvoleni kromě svrchu jmenovaných členů dočasného výboru tito pánové: Dr. *Dietrich*, druhý purkmistr města Opavy, *Krönes*, katecheta při učitelském ústavě, dr. Karel *Moravec*, kněz na odpočinku, a *Lepař* Jan, gymn. profesor.

Přední snaha nově zvoleného výboru směřovala k tomu, by co nejdříve založil knihovnu německo-českou. Německo-česká měla býti knihovna ta, by vyhověla účelům, za nimiž se ten katolický spolek bral.

Hned z prvopočátku odevšad podporován výbor ve šlechetných snahách svých. Dostaloť se knihovně spolkové přes 600 knih německých a na 70 *českých*, mezi nimiž nejvýtečnější díla doby tehdejší.

Aby též českých knih knihovně v míře hojnější se dostalo, uveřejněna dne 8. července 1862. prosba v »Opav. Besedníku« redakcí gymn. profesora V. Pečenky a nákladem profesora Vaška vycházejícího. A prosba tato neminula se úplně s výsledkem. Vyskytloť se 13 dárců z rozličných krajin vlasti česko-slovanské, kteří 280 knih darovali.

Pokud a jak dlouho se knihovny této ve prospěch obyvatelstva českého v Opavě užívalo, není povědomo a ani se neví, kam se knihy poděly.

Tázal jsem se nedávno dra. Moravce bývalého člena výboru; ani tento nemohl mi bližší zprávy podati.

Zajímavo jest, že v Opavě, která nyní sama se rozkřičuje za »*kerndajč*«, byl spolek dvojjazyčný s knihovnou podobnou. Jak se časy mění! Nyní oko střeštěnců německých nesnese českého nápisu, jak by našlo zalíbení ve spolku utrakvistickém!

Současně s těmito spolky, jak podotčeno, vznikl ruch knihovenský zvláště pro školy venkovské, takže někteří inspektoři podivení nad tím vyslovili, shledavše v českých školách knihovny, kterých v německých postrádali, na př. v kraji bohumínském. Velikou pomoc knihovnám poskytoval čistý výnos z besed. Mimo Slezsko — bohoslovci olomučtí, Dědictví Cyrillomethodějské, Svatojanské, Olomucká konsistoř prostřednictvím *Fr. Heideureicha*, čestného kanovníka a ředitele kanceláře, P. *Placid Mathon* z Rajhradu, kandidáti soběslavští, umělecká beseda, knihkupec Fr. *Urbánek* v Praze značně podporovali zakládání knihoven.

Ze studujících slezských nejčileji si v tom oboru počínali *Vašek, Prasek, Gruda.*

V životopisech Kaz. *Tomáška*, faraře ve Vel. Pelomi, Lud. *Ochrany*, faráře ve Stěbořicích, stojí vždy zmínka, že zakládali knihovny. »Op. Besedník« (1861—1865) budil ještě větší chuť ku knihám; též tou dobou Opava stala se místem nakladatelským. K. Kunz, J. Lepař, Březnovský, Lelek a j. vydávali v Opavě knihy školské, zábavné, kalendáře a náboženské spisy.

Po letech šedesátých založeno na 50 knihoven. Hůře se vedlo ruchu knihovenskému po r. 1870. Než i za této doby pole toto mělo obětivého vzdělavatele, kněze *Ant. Grudu*. Týž nasbíravknih, r. 1872. tištěným vyzváním obrátil se na farní úřady a představenstva obce, dotazuje se: zdali je tam knihovna? Kdy byla založena a kým? Kdo ji spravuje? Jak se rozmnožuje? Jaké má knihy? Jakých knih si přejí? Nabyv přehledu, zasílal Gruda knihy do celého Slezska i za hranice. R. 1877., kdy povolena Matice Opavská, pokračovalo se ve zdárné práci knihovenské.

Výbor Matice Opavské předcházel dobrým příkladem: zřídil totiž z darovaných knih stálou knihovnu českou v Opavě. Knihovna ta měla již ve správním roce 1880—1881. 35 čtenářů, kteří si vypůjčili 265 knih; 1881—1882. přečetlo 134 čtenářů 1596 svazků. Knihovna tato do dneška prospívá a čítá na půl druhého tisíce knih. Knihami, kterých bylo po dvou nebo více výtiscích, zařizoval nebo podporoval výbor knihovny školní, obecní, spolkové.

Do r. 1883. obdařeny tyto obce knihami: Hrabyň (115), Branka (73), Chvalkovice (74), Vel. Hoštice (40), Neplachovice (40), Zivotice (187), Kylešovice (116), Budišovice (50), Otice (84), Štáblovice (148), Uhleřov (71), Benkovice (75), Zlatníky (98), Hlavnice (42), Vodka (32), Raďun (33), Kamenec (20), Skřipov (22), Suché Lazce (44), Holasovice (80), Jednota učitelská se sídlem v Hrabyni (47), Knihovna českého gymnasia.

Pokud ve správách Matice Opavské stopovati můžeme, založeny r. 1895. knihovny v pěti obcích a dvou jednotách Sokolských.

R. 1897. zasláno čten. spolku v Muglinově 152 knih, Hosp. jednotě v Jaktaři 115, Lidové knihovně v Komárově 127, Lidové knihovně v Martinově 119, v Životicích 116, Hospod. spolku v Lukavci 160.

R. 1898. rozdala M. O. 365 knih; z nichž dostala lidová knihovna v Opavě 160, hospod. spolek v Kylešovicích 60, ostatek (145) věnován všem knihovnám založeným Maticí Opavskou.

R. 1899. koupila M. O. knih za 291 zl. 86 kr., a dostala 310 vázaných, jimiž rozšířila a doplnila čtyři již dříve založené knihovny. Většina knihoven podělena některými zvláštními novými knihami. Něžnou péči věnovalo knihovnám slezským družstvo Vlasť.

Redaktor Vlasti, Tom. Škrdle, již jako bohoslovec byl v celém spojení s Cyprianem Lelkem v Pruském Slezsku a sebral v Praze pro biblioteky v Pruském Slezsku dvě bedny knih. Když založil družstvo Vlasť a v něm knihovní fond, obrátil pozornost družstva k Rak. Slezsku, kdež bylo každý rok — až do založení spolku pro zakl. knihoven ve Slezsku — družstvem Vlasť několik knihoven založeno, na př. ve Vávrovicích.

R. 1882. organisace Čechů slezských pokročila založením »Polit. a hosp. jednoty Opavské,« jež do dneška veliký počet časopisů, hospodářských knih ve Slezsku rozdala. R. 1873. v Těšíně povstal spolek »Snaha«; r. 1874. založena v Bruzovicích knihovna.

Venkované Stanislav *Stach*, Ondřej *Onderek*, a *Stříž* z Bruzovic u Frýdku proslavili se rozšiřováním knih. Knihovna Josefa Stříže, majitele nepatrné usedlosti v Bruzovicích, jest daleko široko známa. František *Berger* z Řepišť založil ve svém rodišti knihovnu.

Na osvětlení pravého stavu věcí sluší podotknouti, že v celém Slezsku není českého knihkupce, který by se staral o šíření českých knih, a zároveň o náklad na takové spisy, které by vyhovovaly potřebám krajinským. V Opavě od 35 let knihkupec, nechce-li na sebe uvaliti boykott, české knihy do výkladní skříně vystaviti ani nesmí. Jen kalendář »Posla moravsko-slezského« u některého za oknem uzříš; o nějakém trhu knihovním ve Slezsku mluviti se nemůže, nanejvýš některým osobám, hlavně kněžím, dojde nějaká zásilka z Prahy, Olomouce. Z těch příčin kniha česká ve Slezsku jest vzácnější než jinde.

Ten smutný stav věcí přiměl r. 1890. několik kněží, že pomýšleli na založení nejlacinějšího knihkupectví ve Slezsku t. j. »Spolku pro zakládání knihoven.«

Pisatel těchto řádků podle solnohradského »Büchervereinu« vypracoval stanovy, jež byly zaslány zemské vládě ku schválení. Zároveň přinesly časopisy »Op. týdenník«, »Hlas«, »Čech«, »Našinec«, »Mír«, »Pr. Večerní Listy« provolání tohoto znění:

P. T. české veřejnosti! Na všech stranách zakládají se knihovny ku vzdělání a zušlechtění lidu, jen u nás ve Slezsku neděje se to tou měrou, jak toho skutečné potřeby národní a náboženské žádají. Proto nížepsaní chtějí v té příčině soustavně pracovati a obracejí se na českou veřejnost, zvláště na důst. vlastenecké duchovenstvo, by je ve šlechetné snaze podporovalo dílem penězi, dílem dobrými knihami. Zásilky vděčně přijímá P. *Vysoudil*, koop. u sv. Ducha v Opavě.

Na den sv. Řehoře 1891.

P. Lužný, P. Palkovský, P. Stryk, P. Štuchal, P. Vyhlídal, P. Vysoudil, P. Zatloukal.

Spolek byl povolen c. k. zemskou vládou výnosem ze dne 1. července 1891. č. $\frac{1042}{\text{pr.}}$ Stanovy zadarmo, a to 500 výtisků, dalo vytisknouti družstvo »Vlasť« v Praze. Ustavující volná hromada konala se 24. září 1891. Do výboru byli zvoleni: Fr. *Novák,* profesor čes. gymnasia, Fr. *Krömer,* soukromník v Opavě, P. Alois *Vysoudil* a P. Rog. *Zatloukal,* členové řádu minoritského v Opavě, a Jan *Vyhlídal,* koop. v Jaktaře. Předsedou zvolen J. Vyhlídal, náměstkem prof. *Novák,* pokladníkem P. Alois Vysoudil. Spolek našel útulek v klášteře minoritském, kdež měl své skladiště knih. Za toto období rozšířil 700 knih; na penězích dostal 230 zl.

Tato tabulka poučí nás o činnosti spolku od r. 1891—1899:

Rok	Příspěvky a dary	Počet rozšířených knih	Časopisy	Počet brožur rozdaných
	zl. kr.			
1891	230·—	700	Předplácel 26 časop.	400
1892	688·80	1403	„ 31 „	320
1893	506·87	1500	„ 36 „	280
1894	640·03	1102	„ 20 „	390
1895	591·78	1910	„ 52 „	180
1896	702·53	938	„ 48 „	390
1897	738·40	1570	„ 39 „	200
1898	547·12	883	„ 34 „	120
1899	630·38	810	„ 34 „	100
úhrnem	5275·84	10.816	„ 320 „	2380

Knihovny založeny byly v těchto obcích na *Opavsku:* (Uvádíme jméno osady a počet darovaných knih): Benkovice 55, Bílovsko (Vítkovský hosp. spolek) 80, Bohučovice 135, Branka 114, Březová 75, Čabysov 100, Děhylov 101, Dobroslavice 72, Hlavnice 65, Hradec 90, Hrabyň 135, Chabičov 160, Jarkovice 110, Jaktař 310, Jančí 130, Jestkovice 100, Jilešovice 100, Klimkovice 100, Kyjovice 50, Kylešovice 60, Komárov 184, Leskovec Mor. 120, Lazce Nové Mokré 104, Lazce Suché 70, Lhotka u Štáblovic 45, Lhota Horní 50, Lhota Malá 95, Litultovice 50, Loděnice 120, Lukavec 70, Lubojaty 50, Martinov 100, Mikolajice 45, Neplachovice 80, Opava (Mat. knihovna) 218, Otice 141, Pole Krásné 45, Plesná 60, Podvihov 70, Polom Pustá 282, Polom Velká 100, Poruba (čten. spolek) 229, (Sokol) 60, (farní knih.) 90, Pustějov 67, Pustkovec 60, Raduň (farní) 130, Sedlice Nové 60, Slatina 136, Smolkov 85, Skřipov 50, Studenka 100, Stěbořice 81, Štítina 100, Těžkovice 50, Tisek 50, Uhleřov 27, Vávrovice 140, Vyškovice 100, Zbyslavice 50, Životice 130.

Na *Těšínsku:* Borová 180, Datyně 95, Dětmarovice 251, Dobrá 100, Dobratice 150, Domaslovice 50, Doubrava 50, Frýdek (farní) 60, Frýdecký okr. hospod. spolek 50, Hamry Staré 80, Hranečník 50, Hrušov 52, Janovice 110, Krásná 80, Kunčice Malé 70, Kunčice Velké 100, Lazy 50, Lhoty Nižní a Vyšní 40, Michál-

kovice 50, Morávka 80, Muglinov 70, Orlová 176, Ostrava Polská 150, Ostravsko-karvínského revíru spolek dozorců 160, Petřvald (Pitvald) 130, v Petřvaldě spolek katol.-hosp. a dělníků 50, Pržno 50, Ratimov 115, Radvanice 130, Rychvald 80, Skalice 110, Suchá Prostřední 80, Šenov (Šonov) 245, Venclovice 40, Ves Nová u Borové 90, Vrbice 80, Záblatí 50, Zárubek 112.

Ze založených knihoven připadá na Opavsko 61 a na Těšínsko 39 knihoven; mimo to členové spolku přes 1000 knih darovali Čechům pruským. Mezi dobrodinci nejpřednější jsou: ndp. arcibiskup olomucký *Theodor* (ročně obyčejně 50 zl.), družstvo »Vlasť« (ročně 10 zl. a 50 knih), ndp. kardinál *Kopp*, ndp. biskup Jan Ed. *Brynych*, vlctp. Fr. *Bartoš*, ústř. záložna *opavská, neplachovská, kateřinská*, banka »*Slavie*«, bohoslovci *olomučtí* a j.

Výbor zůstal obyčejně starý. Roku 1892. zvolen byl Dr. Ant. *Kubíček*, katecheta v Opavě, jenž nyní je duší spolku. U něho také spolek má své sídlo. Roku 1894. dostal se do výboru nynější p. ředitel českého gymnasia v Opavě, Jos. *Fürst*, jenž horlivě činnosť spolku podporuje. R. 1897. místo p. profesora *Nováka* nastoupil profesor V. *Hauer*. Na podzim r. 1898. po odchodu J. Vyhlídala ze Slezska zvolen byl za předsedu Ant. *Suchánek*, kaplan z Komárova. Revisory účtů jsou: Jar. *Kašpárek*, kaplan z Hrabyně, a Václav *Navrátil*, kněz řádu minoritského v Opavě.

Za zásluhy o spolek jmenováni čestnými členy: 1. Bohoslovci olomučtí (1893). 2. P. Alois Vysoudil, minorita v Opavě (1894). 3. Jan Vyhlídal, kaplan v Jaktaři (1895). 4. Družstvo »Vlasť« (1896). 5. Literární řečnická jednota králové-hradeckých bohoslovců (1896).

Nad založenými knihovnami bdí výbor spolku a místní duchovní správa. Dle § 8. stanov »výbor si vymiňuje dohled spolu s místní duchovní správou. V případu rozejití se spolku má tento dohled vyhražena místní duchovní správa samojediná.«

Dle § 9. předsedou musí býti katol. kněž, »bez jeho svolení žádná kniha, brožura neb časopis do knihovny nesmí se vřaditi.«

Kdyby spolek se rozešel, darované knihy, peníze, příspěvky členů, jakož i jiné jmění nerozdané má patřiti dle § 15. družstvu »Vlasť« v Praze.

Na Opavsku není jediné farnosti, jež by neměla farní knihovny, v některé farní osadě jsou dokonce dvě až tři knihovny, opatřené dobrou četbou. Že by lid český »daleko pozadu zůstával za lidem polským na Těšínsku, co se týče lidové četby,« jak kdesi bylo psáno, bylo by teprve dokázati. Že všechno ve Slezku není takým, jakým by mělo býti, jsou toho jiné příčiny, o nichž každý ví.

Mimo »Spolek pro zakládání knihoven« *) přičiněním Ign. *Hořice*, referenta »*Národ. Listů*«, rozproudila se v Čechách akce sbírati knihy pro Slezsko. Též akademici sdružení ve spolcích »*Opava*« a »*Odra*«, nejposléze spolek »*Matice osvěty lidové*«, chopili se podobné činnosti. Nasbíralo se beden knih, a rozeslalo zvláště na Těšínsko; že nebyly všechny pravé perly literatury české, že to často byly odpadky literární, přesvědčili jsme se. Co v Čechách odhodili, tím »obdařili« Slezsko, myslíce si, že darovanému koni

*) Kdo chce přihlásiti se za člena »Spolku pro zakládání knihoven ve Slezku«, ať zašle 2 zl. dr. Ant. Kubíčkovi, katechetovi v Opavě.

na zuby se nehledí. Mimo to časopisy předpláceli lidu slezskému, a ten zhusta ani poštovné za ně platiti nechtěl, protože byly naprosto nevhodny. Založením »Ústř. jednoty hospod. pro české kraje vojvodství Slezského« provede se též důkladněji organisace knihovenská. Dle jednatelské zprávy z r. 1899. společnost sama založila 30 menších knihoven. — R. 1900 povoleno téže společnosti c. k. ministerstvem orby 400 zl. na zřízování hospodářských knihoven. Subvence této použilo se jednak na zařízení větší knihovny vlastní a jednak na založení neb rozšíření 30. knihoven hospodářských v různých obcích. Prozatím určen pro každou knihovnu soubor 20. knih, pojednávajících téměř o všech odvětvích hospodářských. Obce, jež obdařeny podobnými knihovnami, jsou: Jarkovice, Litultovice, Stěbořice, Otice, Budišovice, Štáblovice, Jaktař, Hlubotec, Horní Lhota, Lubno, Neplachovice, Kamenec, Raduň, Jilešovice, Skřipov, Domoradovice, Janovice, P. Polom. Dalších 10. knihoven se založí co nejdříve.

Jako zvláštnost poznamenáváme, že veliký vlastenec polský *Kar. Miarka,* někdejší učitel, pak redaktor »Katolika«, jemuž pruská vláda nabízela 100.000 tolarů, jen aby vynechal z listu politiku, zřízoval knihovny mezi Čechy Pruskými.

Týž r. 1874. na dva měsíce k vůli zotavení navštívil Prahu a tam prosil knihy pro český lid, obývající Pr. Opavsko.

(Pokračování.)

Josef Hessoun, český kněz v Americe.

Při večeru na oslavu jeho sedmdesátin pořádaném literární sekcí družstva Vlasť dne 11. března 1900 přednesl **Vlastimil Hálek.**

(Dokončení.)

Dne 4. října 1865. byl v St. Louisu v českém kostele sv. Jana Nep. osadníkům představen jako jejich nový duchovní správce a první mší sv. počal svůj úřad. »Radosť, s jakou mne věrní zdejší Češi přijali, nikterak vypsati se nedá; čekali na mne asi tak, jako nábožní arciotcové na zaslíbeného Mesiáše.«

První podniky Hessounovy v Americe záležely v založení katolického listu, katolické školy, kostela a zorganisování spolkového života. Chtěje zařiditi *český katolický časopis*, koupil zašlý »Pozor« se 3 jinými kněžími za 850 dolarů, proměnil jeho název v »Katolické Noviny« a přenesl do Chicaga, ježto město to jest středem českých vystěhovalců, kdež počaly vycházeti jako týdenník. Vznik listu toho byl nepřátelům píchnutím do vosího hnízda, proto vrhli se naň s celou zuřivostí. Z Čech dostával literární příspěvky od Fr. Pravdy a Fr. Šmata. Než první podnik se nezdařil; »Katolické Noviny po necelém roce přestaly vycházeti.

»Peněžitou oběť stálo mě to velikou — však Bohu poručeno,« dokládá Hessoun, »já přece nevzdám se naděje pro budoucnost, a dá-li se to jen drobet dělat, začneme je za nějaký čas vydávat v St. Louisu.« Brzy na to přistoupil k vydávání katolického týdenníku »Hlasu«, jenž se pevně zakotvil a stal se zdravou krmí četby lidu českého v Americe.

»Ani žádný nemá ponětí a zdání, jak velkou oběť a namahání přinášel J. Hessoun, když spravuje velkou osadu, zároveň řídil vydávání tohoto katolického časopisu, a jen ty před časem šedivé vlasy na hlavě jeho prozrazují skutečně velké práce, namahání a starosti, které zlaté srdce jeho pro česť Boží a dobro svých sourodáků podstoupilo a zakusilo,« poznamenává jeho kaplan. »Hlas« stal se hledaným časopisem mezi našimi krajany v Americe, docházel a do dnes přichází i do Čech. Jest psán populárně, přináší povídky českých znamenitých spisovatelův a zvláště zajímavě psané dopisy z jižních Čech. Ty bývají od rodáků našich dychtivě očekávány, an každý touží zvěděti, co nového v jeho staré vlasti. Vzhledem k zevnější úpravě jest »Hlas« vypraven po americku, t. j. annonce propleteny jsou mezi denní zprávy a povídky. S bolestí však píše Hessoun: »Nevím, jak bude s »Hlasem«, až buď budu k práci úplně neschopným aneb až zemru. A přece je ho tak nutně třeba.« Byť i Jos. Hessoun mimo »Hlas« jinak více literárně činným nebyl, neboť měl zřetel hlavně ke vzorné činnosti v duchovní správě, přece jen řada článků a pojednání, jimiž po drahná léta svým pérem obohacoval »Hlas«, zjednávají mu čestné místo v řadě katolických spisovatelů.

Dále obrátil Jos. Hessoun zřetel k důležitému prostředku vzdělavacímu — ke škole. Chtěl míti *dobrou katolickou školu,* která by se stala zřídlem pravého vzdělání mládeže. I počal se stavbou r. 1869., docíliv budovy o 1 poschodí se 4 síněmi k vyučování a jedné slavnostní síně.

Na štítě stkví se zlatý nápis: »Škola sv. Jana Nepomuckého.« Stavba stála kolem 10.000 dolarů. Náklad platila obec, něco sebráno, něco dáno z příjmu za pronájem kostelních lavic, a co se nedostávalo, zapůjčili jednotliví občané. Budova náleží k nejlepším školám v St. Louis. Ve škole ve 2 třídách vyučovaly školní sestry, ve 3. učitel Jan Žaloudek. Dítek bylo 230. Stavba školy přispěla mnoho ke zvýšení dobrého mínění o Češích. Jos. Hessoun píše r. 1870., že »způsobila v městě dobrý dojem, ano obdiv. Nebo ačkoli se zde čítá bezmála 300.000 obyvatelů, a přemnoho kostelů a škol rozličných vyznání, přece každá jednotlivá obec a vyznání sleduje pozorně pokrok obcí druhých. Češi zde neměli dobrého jména; myslelo se o nich, že nejsou žádného pokroku schopni. A tu pojednou vystaví ti chudí Češi krásnou školu. Oni ji staví ze svých krvavých mozolů, ačkoli všudy na blízku mají dost pěkných škol, i tak zvaných svobodných, kde by ani žádný školní plat platiti nemusili. A přece staví; chtějíť míti svou vlastní školu jako Češi a katolíci. A tudíž vystoupil tlakoměr dobrého mínění o Češích značně.« Vybídnutím Jos. Hessouna učiněny sbírky pro novou *školní knihovnu.* Sbíráno hlavně v Budějovicích za podpory p. biskupa Jirsíka a jinde. Výsledek byl tak utěšený, že školní knihovna česká v St. Louis

jest snad největší mezi jinými českými v Americe. Nyní se vyučuje v 8 třídách 600 dětí od školních sester.

Potom obrátil zřetel *k stavbě nového kostela,* neb starý jsa příliš malý nedostačoval. To bylo mnohým záminkou, že se mu vyhýbali, a do jiných kostelů, ježto nerozuměli kázaní, nechodili. Ač bylo na škole ještě přes 4000 dolarů dluhu, přikročilo se r. 1870. ke stavbě. Zvláště velikolepá byla slavnosť položení základního kamene ve svatvečer sv. Jana Nepom., jemuž chrám jest zasvěcen. Nepřehledná řada katolických spolků béře tu účastenství, ulice přeplněny lidstvem. Rozechvěn píše Hessoun »a ten náš věrný český lid radostí oplývá nad tímto slavným výjevem, mnohé oko zalévá se slzami radosti. A není také divu, že z celé duše radují se zdejší věřící Češi... Tak dlouho a tak snažně čekali na tuto radostnou chvíli... Však Pán Bůh je neopustil, sv. Jan Nep. nenechal v potupě jméno svých věrných rodáků, bouře přešly, nad českou obcí slunečko opět. Se ctí vstupuje teď obec sv. Jana Nep. v řadu katol. obcí zdejších.« Kostel vystaven v čistém gothickém slohu s plynovým osvětlením a zařízením k zimnímu vytápění. Vydání bylo na 30.000 dolarů a uhraženo podobným spůsobem jako při škole.

Nikoli bez přičinění Jos. Hessouna rozkvetl v české osadě sv. Jana Nep. v St. Louisu *život spolkový*, jehož se stal ohniskem. Omezuji se pouze na vyjmenování 22 těchto bratrstev: 1. Spolek sv. Václava, nejstarší. 2. Spolek sv. Jana Nep. 3. Spolek sv. Josefa. 4. Spolek rytířů sv. Jana Nep. 5. Spolek sv. Vojtěcha. 6. Spolek mládenců sv. Aloisia. 7. Spolek sv. Stanislava. 8. Spolek sv. Anny. 9. Spolek sv. Ludmily. 10. Spolek sv. Alžběty. 11. Marianský spolek panen. 12. Spolek sv. Anežky české. 13. Sbor sv. Cecilie ku pěstování kostelního zpěvu. 14. Spolek sv. Vincence Paulanského ku podporování chudých. 15. Dramatický sbor Slovan. 16. Katolická Beseda. 17. Česko-katolická Tělocvičná jednota. 18. Spolek domov. 19. Spolek Čech. 20. Bratrstvo sv. růžence. 21. Bratrstvo nejsv. Srdce Páně. 22. Bratrstvo neposkvrněného Početí Panny Marie. K tomu budiž podotknuto, že studnicí vzdělávací pro tyto spolky, je Hessounem založená *farní knihovna* vykazující přes 1500 děl.

Vše to vykonal Hessoun za úchvaly svého vrchního pastýře, arcibiskupa St. Louiského, jenž v něj velkou důvěru klade a často ho k mnohým výkonům místo sebe deleguje. V dobách letních zabývá se Hessoun i missionářstvím. Do vzdálenosti tisíce mil jezdí k opuštěným svým rodákům, tam káže, udílí sv. svátosti, a po několika dnech ubírá se pak k sousedním krajanům. Jak si ho tamní lid váží, vidno z toho, že před několika lety na sta spolkův a obcí vyhotovili zvláštní prosbu k sv. Stolici, by byl jmenován českým biskupem. Že se tak nestalo, byla vina jeho skromnosť a pokročilé již jeho stáří; tak napsal zemřelý Josef Souhrada, jeho synovec.

Než i *k literárním podnikům v Čechách,* zachovává oslavenec vroucí sympatie: Sleduje jejich vývoj, čerpá z nich sílu pro svůj »Hlas« a pro katol. český tisk v Americe. Poskytl jim též značné hmotné podpory. Uznávaje důležitosť družstva »Vlasť«, stal se od počátku jeho příznivcem. Illustrujeť poměr ten dopis jeho k ze-

mřelému J. Kačerovi, při zakládání r. 1891. »Dělnických Novin«, z něhož vyjímáme: »Podívám-li se někdy ještě jednou do staré vlasti, tož Bohu povědomo; neodříkám se toho, ač pochybuji. Co mne tam odtud začíná těšit, to je probuzení činnosti mezi tamním kněžstvem. Však už byl svrchovaný čas . . . Na vydávání katolických listů pro dělnictvo a rolnictvo mělo se už dávno pomyslit, a až dosud nedělo se toho nejmenšího. Dej Pán Bůh, aby to aspoň teď šlo ku předu. Abych ukázal, že beru vřelého podílu na duchovním životě v »Starém« Kraji, chci také něčím přispět, k čemuž si Vaše prostřednictví vyprošuji. Odveďte laskavě na patřičném místě na vydávání dělnického katolického listu dvě stě zlatých, a to jedno sto zlatých dává americký »Hlas«, a druhé sto »český kněz americký«. A vyřiďte spolu mou radosť nad tím podnikem a nejvřelejší přání, by započaté krásné, bohumilé dílo se vydařilo a mnoho dobrého mezi naším českým lidem působilo.«

Když v redakci »Vlasti« v Žižkově byla vytlučena okna, daroval Hessoun družstvu 300 zl.

Chci poukázati ještě k jednomu rysu povahy Jos. Hessouna — k jeho *skromnosti*. Když r. 1889. vyšel v »Čechu« článeček, který zmiňoval se o jeho záslužném působení, psal zemřelému faráři Jos. Souhradovi, jehož měl v podezření, jakoby to byl psal, takto: »když jsem to četl, zamrzel jsem se nad tím, a to z mnohých příčin. Za prvé, že tam v Evropě ty zdejší věci objevují se ve vyšším světle, než toho zasluhují, za druhé: to, co jsem já zde učinil, provedli a provádějí též jiní kněží, a to snad ve vyšší míře s většími nesnázemi než já, a pak za třetí: není to nikdy radno představovat někoho co vůdce, anto se tím velmi snadno budí žárlivosť jiných. A to si právě nepřeju. Nedávej ničeho více do listů českých o mně.« Souhrada, váže si nanejvýc strýcovy vůle, přání jeho též vyhověl, ačkoli článku toho nepsal.

Nechci ani tímto se prohřešiti proti skromnosti našeho ideálního oslavence, nicméně opíraje se o zásadu »zásluze náleží koruna« slabými slovy naznačil jsem při sedmdesátinách jeho to, co štědřeji bude jednou odměňovati Pán. Vždyť zasvětil celý život *idei duchovního blaha českých katolíků v Americe*, o níž pěje český kněz v Americe Jan Vránek v úvodní básni z Vlastence:

»A v této vlasti dálné za mořem,
ve chrámech našich dále bude znít,
kdy ti, kdož víry v Boha neznají
i s řečí svojí budou potřeni . . .
až cizí vlna ve hrob smete je . . .«

Chceť těmito slovy říci: Jakmile zpronevěří se naši krajané za mořem rodné katolické víře a dají se na pospas tamním sektářským nebo atheistickým vlnám, veta jest po jejich národnosti — utonou ve mnohojazyčné internacionále americké, neboť s oteckou jejich věrou nerozlučně spojena jest jejich národnosť. Proto idei, aby za vůdců šlechetných kněží českých zachovali pevnou lásku ke katolicismu a národnosti české — žehnej Všemohoucí!*)

*) Prameny: Odchod českého kněze do Ameriky v Hlasech katol. tisk. spolku č. 10. r. 1870.; České kat. osady v Americe od A. P. Houště r. 1890. St. Louis; Průvodce katolíka do Ameriky od Fr. Novodvorského 1894.; Vlast roč. VII. č. 10.; Týdenník St. Louiský »Hlas«; Rukopisy † Jos. Souhrady, faráře v Chudenicích; Rukopisy korrespondence J. Hessouna.

Záhady světa a bilance vědy.

Píše duch. prof. **Fr. Horáček.**

* POKRAČOVÁNÍ *

IV.

Motto: »Felix qui, potuit rerum cognoscere causas.«
Virgilius.

Ať si *positivisté* opakují tisíckráte, že věda vyplnila úkol svůj, dovede-li podati vysvětlení, *jak* ten který úkaz přírodní povstává a kterými *zákony* se při tom spravuje; tolik jisto jest, že žádný svědomitý badatel *s povrchem věcí* se nespokojí, nýbrž že duch jeho chtěj nechtěj ponoří síť, jíž se loví zlaté rybky nových myšlenek, hlouběji do mořské tůně přírodních záhad, a že nespokojí se dříve, pokud se mu nepodaří — při nejmenším — dáti odpověď na tyto dvě otázky:

a) V jakém *poměru vzájemném* jsou různé úkazy přírodní (moment pragmatický) a

b) Které jsou vlastně ty *skryté příčiny,* které dávají vznik zjevům, které můžeme smysly postřehnouti? (Moment kausální.)

Který z přírodozpytců by pravdivost těchto dvou vět popírati si troufal, o tom bychom se museli domnívati, že buď *dějin věd přírodních* je neznalý, aneb že jich nechce znáti a uznávati.

Vždyť přece celý zápas duchů od školy *eleatské k Aristotelovi,* od tohoto k filosofii *scholastiků,* dále od *Kopernika, Kepplera a Bacona* až do éry *Newtonovy a Leibnizovy,* odtud pak až po *Helmholtze, Ampère-a, Du Bois-Reymonda* k *Robertu Mayerovi* a *Mendělejevu* — celý tento obrovský duševní zápas nemá jiného účelu, než proniknouti světlem rozumu co možná nejhlouběji do temného labyrintu světových záhad.

Neboť, ačkoliv zakladatel *empirismu* a odpůrce *Aristotela,* — *Baco Verulamský* — pátrání po příčinách odsoudil pyšným výrokem: „Causarum finalium inquisitio sterilis est et tanquam virgo Deo consecrata nihil parit“[8]) zvědavá věda nespokojí se nikterak s tím, aby — máme-li použíti banálního obrazu — pilně zaznamenávala, kolikrát a jak vysoko pokličkа nad kotlem, v němž se různé ingredience vaří, za působení páry poskočí, nýbrž za všech věků nalezli se „zvědavci“, kteří odvážili se pozvednouti pokličku a nahlédnouti do tajuplného kotle, chtějíce věděti, *co se tam vlastně vaří. Prozatím* ovšem spokojí se věda *spekulativní,* neboť *empirie* bez *spekulace* znamená řemeslo a nikoli umění, podaří-li se různé zjevy přírodní zařaditi do jednotného rámce a nalézti pro ně *formuli všeobecnou,* a to co možná nejjednodušší.

Byly pak to epochální výzkumy *J. R. Meyera, Younga Helmholtze* a j., kterými nade vší pochybnost zjištěno jest, že příčinou *tepla, světla, zvuku a elektřiny* jest *pohyb,* a to pohyb *vlnivý,* jehož nosiči jsou *éther* aneb — při *zvuku* — vzduch.

[8]) Pascal »Pensées« Bibliothéque Nat. Paris pag. 16 sqq.

O elektřině se mínění učenců dlouho rozcházela, ani mnozí pevně se drželi staré „fluidární“ hypothesy. Než nejnovějšími výzkumy *Hertze, Sarasina* a j. dokázáno, že také elektrický proud není nic jiného, než *pohybem ohnivým* (transversálním), podléhajícím z ohledu na tak zv. *interferenci* a *reflexi* těmže zákonům, jako *paprsek světelný*. Konečně podařilo se dokázati, že také síla *magnetická* záleží v pohybu diskretních částic, kdežto *o silách lučebných* to již dříve tušeno bylo při pozorování, kterak *teplo* a pochod *lučební* navzájem na sebe reagují.

Neboť ta okolnost, že *podstata všech sil hmotných záleží v pohybu* (délka jednotlivých vln je přerozmanitá: 0·005—0·018 milimetrů čítá nejdelší vlna světelná, 0·03 mm tepelná, 14 mm nejkratší vlna zvuková; vlny elektrické jsou poměrně dlouhé), má také za následek, že lze *mechanický efekt druhu jednoho* přeměniti na *efekt druhu jiného*. Tak na př. *náraz* — efekt čistě dynamický — vzbudí světlo, teplo, elektřinu (srov. na př. vykřesání jiskry z kamene), *teplem* naopak se docílí pohybu (viz na př. parostroj), proud *elektrický* bývá příčinou efektů světelných i *dynamických, světlo* lze přeměniti na ekvivalenty *chemické a elektrické* atd. „Πάντα ῥεῖ! Vše je v toku!“ — pravda tato, kterou filosof antický tušil „a priori“, doznala potvrzení svého cestou empirickou!

V.

Motto: »Otevrou se oči vaše a budete jako bohové vědouce.....« Genes 3. 5.

Dospěli jsme tím stanoviska vědy *empirické*, s nímž náš *thomistický* názor o *podstatě věcí a zjevů přírodních* dobře se shoduje! Proto také k otázce: »*Podaří-li se kdy vědě empirické rozluštění problémů světových?* — očekávati možnost dohodnutí se s empiriky samotnými, ovšem jen potud, pokud se jim jedná o *Pravdu*, a *pouze o tuto*, ať již konsekvence logiky jest jejich sebevědomí nepříjemna čili nic! Při tom ovšem prospěje možnost dovolávání se výroků vynikajících vědátorů, co možná »*neodvislých*« u míře přežádoucí!

Kdo se podjímá úkolu, vysvětliti *záhady světové*, ten musí především *pochopiti svět, či přírodu samu!* V čem medle záleží toto *pochopení přírody?* Dle toho, co jsme shora byli o *pohybu atomárním*, jenž prý jest *stejnorodým činitelem veškerých úkazů přírodních*, bude moci mluviti o *pochopení přírody* pouze ten učenec, kterému se podaří, *převésti fysikální zjevy* na *pohyby atomární*, čili rozložiti *veškeré úkazy* na *funkce kinetické!* Tím by touha lidského ducha, jenž za každým zjevem instinktivně hledá *příčinu*, aspoň zatím byla ukojena, když by pronikl aspoň k příčinám *sekundárním;* příčiny *primární* by ovšem i potom čekaly na další práci! Avšak rozložení přerůzných zjevů fysikálních na *mechaniku atomů* by také proto ducha lidského uspokojilo — aspoň zatím — jelikož by o zjevech oněch nabyl *apodiktické* jistoty!

Neboť veličiny *mechanické* (kinetické) lze vyjádřiti *formulemi mathematickými* [9]) a tak by přišel ke cti výrok *Kantův*, »že v každé vědě přírodní je tolik *pravdy*, kolik je v ní *mathematiky*.« Kdo by sobě dovedl *divadlo vesmíru* rozložiti na *pohyby atomární*, způsobené neproměnlivými ústředními silami, ten by pochopil *tajemství světa* asi tak, jako hodinář, jenž za ciferníkem, na němž člověk nezkušený pouze cifry a ručičky pozoruje, v duchu čítá ty četné pružiny, kolečka, kotvice, osy, brzdy atd., jež jsou původem hodinového chodu.

Fysikální stav vesmíru za určité časové míry jevil by se témuž pozorovateli býti bezprostřední *výslednicí souhry sil* v momentu předchozím, a zároveň bezprostřední *příčinou* souhry sil atomárních, v okamžiku nejblíže příštím!

Ano, možno si docela učiniti i představu o tak vysokém pochopení vesmíru, že by bylo lze veškerý *chod přírody* vyjádřiti *jedinou větou mathematickou*, sestávající z nesmírné řady simultánních differenciálních rovnic, z nichž by bylo možno vyčísti místo, směs pohybu a rychlosť jednoho každého atomu ve vesmíru za doby určité vůbec!

První, jenž tuto v pravdě ženiální myšlenku pojal, byl slavný *Leibniz* — avšak její další provedení vykonal hvězdář *Laplace*, jenž ve svém díle »*Essai philosophique sur les Probabilités*« dí: »Veškeré úkazy i nejmenší, o nichž uvykli jsme vůči jich nepatrnosti domnívati se, že nemají s oněmi velikými zákony světa ničeho činiti, nejsou ničím jiným, než nutným výsledkem oněch, neméně, než převraty sluneční!

Úkazy přítomné jsou s minulými v onom tuhém spojení, které hlásá jednoduchý jinak princip, že žádná věc nemůže povstati bez příčiny, která ji zplodila! Toto *axioma dostatečné příčiny* platí o na pohled sebe malichernějších úkazech!

Pokud se nynějšího stavu vesmíru dotýká, dlužno tedy pohlížeti na týž, jako na *výsledek* stavu dřívějšího, a jako na *příčinu* stavu budoucího!

Z toho plyne, že onen *duch*, který by za určitého okamžiku znal *všechny síly*, které vládnou ve přírodě, a vzájemnou polohu *bytostí* ve přírodě jsoucích — předpokládaje ovšem, že by duch zmíněný byl tak obsáhlý svou intelligencí, aby veškerá dáta příslušná podrobiti dovedl kritickému rozboru — *duch ten by dovedl vystihnouti jedinou formuli, jak pohyby těles nebeských, sebe obrovštějších, tak pohyby atomů, sebe titěrnějších: nic by nebylo skryto před očima jeho, ani minulost přírody, ani její budoucnost!*

V dokonalosti, které duch lidský dosáhl v *astronomii*, můžeme zříti slabý náčrtek oné myšlené intelligence! — Neboť hvězdářské

---

[9]) Srov. na př. *Newtonovu* formuli pro rychlost zvuku: $r = \sqrt{\frac{e}{h}}$, r = rychlost; e = expanse vzduchu; h = hutnost téhož. *Leibnizova* (Mariotti-ho) formule o nosnosti břeven: $n = \frac{1}{3} \frac{v\,p}{d}$; v = výška; d = délka; p = pevnost struktúry břevna. — Taktéž *Leibnizova* formule trvání kyvu při známé délce kývadla: $t = \pi \sqrt{\frac{1}{d.}}$

výzkumy po stránce mechanické a geometrické, ve spojení s naukou o všeobecné přítažlivosti, přivedly nás tak daleko, že můžeme za pomoci těchže rovnic analytických vyčísti *minulost i budoucnost soustavy nebeských těles!*« [10])

To není snad žádná blouznivá utopie! Znamenitý učenec *Du Bois Reymond* rozvádí důvodně myšlenku *Laplace-ovu* následovně: »A vskutku, tak jak astronom potřebuje pouze v tabulkách rovnolunních (tytéž fáse měsíce připadající na týž den roku. Poz. spis.) počítati zpět, aby zvěděl, zda-li v *Piraeu* přístavu slunce se zatmělo za onoho dne, kdy *Perikles* nastoupil plavbu svoji proti *Epidauru* — rovněž tak mohl by myšlený veleduch *Laplace-ův* mocí přiměřené diskusse své analytické formule světové sděliti nám, kdo byl onen historický vězeň »s železnou škraboškou«, aneb jak skončil« »President.« A tak, jako hvězdář určiti dovede na léta den, kdy vlasatice z hlubin světových se vynoří na obzor pozemšťanů, rovněž tak dovedl by veleduch onen vyčísti ze svých analytických rovnic den, kdy sv. kříž opět se zaleskne nad kopulí mečety *sv. Sofie,* aneb kdy Anglie dopálí poslední kousek svého kamenného uhlí!

Kdyby zmíněný veleduch ve své formuli světové $T = -\infty$ dovedl čísti [11]), odhalil by prastav všech věcí! Tu by viděl dvoji možnost: v nekonečném prostoru zřel by *hmotu* buď již v *pohybu,* anebo sice v *klidu*, ale *nestejně* rozdělenu, jelikož při stejném rozdělení by *rovnováha* nikdy nemohla býti porušena.

A kdyby týž duch ve zmíněné formuli položil $T = +\infty$, tu by vyčetl, kdy podle *Carnota* vesmír upadne v ledový klid! [12]) Před duchem tím byly by skutečně sečteny vlasy na našich hlavách, a bez vůle jeho nespadl by vrabec se střechy. (sic!) Jako nějaký prorok, s tváří dvojnásobnou, za sebe i před sebe pohlížející, pozoroval by světový celek jako *jednu skutečnost,* a jako *jednu jedinou Pravdu!*« (Über die Grenzen des Naturerkennens 1891, pag 18—19.)

Leibniz ve své hypothesi propůjčuje popsanému veleduchu docela i konstruktivní *smysly* a *mohutnosť!*

»Není pochyby« — píše ve své obraně proti *Petru Bayleovi* — »že leckterý mechanik by dovedl sestaviti stroj, jenž by samočinně projížděl ulicemi města a na rozích ulic by přiměřeně zahýbal! Duchu nepoměrně dokonalejšímu — ač vždy ještě *konečnému,* podařilo by se sestaviti stroj, jenž by se dovedl vyhýbati ještě četnějším a složitějším překážkám! To jest tak pravdivé, že, je-li tento svět složen z *omezeného počtu atomů,* dle mechanických zákonů *se pohybujících* — jak mnozí se domnívají — na jisto by některý duch — ač konečný! — mohl býti tak vznešený, že by všechno, co se ve světě za *určité doby* přihoditi musí, *pochopoval* a s *mathematickou* přesností *předvídal!*

---

[10]) Essai philos. etc. Paris 1814. pag. 2. 199.

[11]) T = tempus? Pozn. spis.

[12]) Značka ∞ = »nekonečná veličina« není zde ostatně na místě, ana předpokládá, že onen veleduch jest totožný — s Bohem! Avšak, že veleduch *Laplace-ův* nemusí býti nekonečný, dokazuje okolnost, že *počet atomů* světa fysikálního *není nekonečný,* nýbrž *obmezený,* jak *Leibniz* sám svědčí. Dle katol. dogmatiky rozumí se to ovšem samo sebou! Pozn. spis.

Týž duch by dovedl na př. nejen sestaviti loď, která by samočinně plula do dalekého přístavu, ale také tělesný stroj, jenž by dovedl napodobiti pohyby lidské!« [13])

Není ovšem ni nejmenší naděje, že by *duch lidský* vůbec k této výši vyrůsti mohl, a byť i miliony let mu popřány byly od Tvůrce, aby cestou oblíbeného *evolucionismu* jednou, v *daleké budoucnosti,* byl schopen i jen slabikovati ve knize světových záhad, která až posud je sedmkráte zapečetěna!

Neboť jednoho nesmíme zapomenouti! Totiž toho momentu, že *mathematika* dovede operovati pouze s veličinami *stejnorodými,* z čehož následuje, že již při sestavení *první rovnice* differenční v analytické formuli světové bylo by naprosto třeba, veškeré pochody přírodní uvésti — ať tak díme »per analogiam« — na jednu a tutéž *společnou míru,* kterou by představoval *pohyb bezprívlastkové hmoty,* kterou staří *Jonikové* nazývali »ὕλη«, *Kant* pak téže přezdíval známým »*Ding an sich!*«

Neboť již z rozboru našich nejjednoduších poznatků smyslových vysvítá, že *hmota* ať tak díme »obyčejná«, »praktická« — v *objektivní skutečnosti* vyhlíží docela jinak, postrádajíc *přívlastků,* které nejsou ničím jiným, než *reflexem* ústředí smyslových, které duch lidský dle známého psychologického zákona o *projekci* předmětům zevnějším dává do vínku, jako psychologický kmotr! Neboť veškeré dojmy smyslové pochodí od *podráždění čivů,* kteréž na periferii těla a také ve vodičích nervových jest pro *všechny dojmy stejnorodé,* t. j. *kinetické* povahy! Jediný rozdíl záleží ve *kvantitě,* an na př. pohyb vlnivý pro vzbuzení efektu světelného jest o mnoho rychlejší, než atomární pohyb, vedoucí na př. k vyluzení dojmu zvukového.

Tedy *v podstatě* své jsou původové různých dojmů docela *stejnorodého rázu,* a *různorodosť* nastává teprve v *ústředí cerebrospinálním,* lépe řečeno *cerebrálním,* kde jednotky *kinetické* přeměněny bývají — pomocí t. z. »specifické energie« [14]) na něco docela jiného, co *měřiti nelze!* Dejme tomu, že by hypothetický veleduch *Laplace-a* hmotu »bezprívlastkovou« [15]), tento *Kantův* »*Ding an sich*« nazývati dovedl: tu by vědění ducha zmíněného představovalo *nejvyšší stupeň mohutnosti poznávací,* která se vůbec dá mysliti! Z toho plyne zároveň, že záhady, jichž by veleduch onen rozřešiti nedovedl, tím méně kdy od ducha obyčejného pochopeny býti by mohly!

Záhady zmíněné jsou trojího druhu: *Fysikální, biologické* a *psychologické!*

Dříve než se zmíníme o jednotlivých překážkách a úskalích, o něž i veleduch líčený marně by lbi své rozbíjel, předešleme skromné přiznání *Du Bois Reymonda,* jehož zde sledujeme, které přiznání světoborcům »neodvislým« ovšem není po chuti! »Již předem dlužno projeviti, že by pochopení přírodních úkazů na základě pohybu *atomárního,* vměstnaného do differenčních rovnic *formule světové,* o němž svrchu řečeno,

[13]) »Réplique aux Réflexions etc.« Srov. Du Bois Reymond o. c. pag. 56.

[14]) Pouhý »flatus vocis«, který ničeho nevysvětluje! Pozn. spis.

[15]) Díme tak pouze »cum grano salis,« vědouce, že fysika korpuskulární hmotě přisuzuje na nejmíň *prostornosť* a *neprostupnosť.* Pozn. spis.

že by duch náš *prozatím* jím se spokojiti mohl, vlastně by ani nebylo *věděním dokonalým!* Neboť běžná u učenců představa, dle níž svět záleží *z částic nesmírně malinkých* sice, při tom však *nepomíjitelných,* jichž střediska jsou *sídlem sil,* které jsou zdrojem *pohybu* veškerého a tím i podstatným činitelem divadla světového — představa ta není doposavad ničím jiným, než nutným *surrogatem,* který *zatím* potřebám našim sice vyhovuje, avšak nikdy nedovede nahraditi *originál!* Theorie *věčných atomů* hlásá, že základem veškerých přírodních proměn jest *konstantní* množství *hmoty* a *hybné síly,* která hmotě je inhaerentní! Theorii této nezbývá ovšem nic více vysvětliti, ana formule světová, sestávající ze zmíněných rovnic differenčních, jí postačí, (Pozn. spis.), neboť to, co bylo *vždycky* (t. č. věčné atomy!) může představovati pouze *Příčinu,* a nikoli *Účinek!* S theorií touto se snad dovede spokojiti *mathematik* ve svých *odborných* studiích — avšak tam, kde spekulace lidská se odhodlá k vyššímu rozmachu, narazí s theorií *věčných atomů* na nepřemožitelné překážky!

Dokonalé pochopení nějakého úkazu nelze si mysliti bez *dokonalé známosti první příčiny,* a tuto ani nemůže odhaliti *formule mathematická,* sebe přesněji sestavená! Pravdivá jest ovšem věta: »Bez smyslného nazírání není známosti úkazů« (ovšem »*pro foro externo*« pouze, nebot *nazírání vniterné,* čistě duchové jest *duševslovné faktum,* které jest rovněž tak jisté, jako kterákoliv mathematická pravda! Pozn. spis.) — avšak s pouhou znalostí úkazů není duchu bádavému ještě spomoženo — týž pátrá dále — *po příčině!* Pátrání pak to neděje se cestou *fysickou,* nýbrž *metafysickou!* Tak na př. dovede lékař z očividu potvrditi smrť zavražděné osoby; může také posouditi, jakým nástrojem rána smrtelná byla zasazena; dovede i říci, aspoň s velikou pravděpodobností, kolik hodin neb dní uplynulo od zabití, atp. Avšak na otázky: »Stalo se zabití náhodou nebo zúmyslně? Jakého věku byl pachatel? Byl-li to člověk přespolní, nebo domácí? Vrhl se na oběť mlčky, anebo dříve osobu nenáviděnou zasypal spoustou urážek atp.« — těm otázkám lékař mocí svých vědomostí *odborných* nedovede dáti odpovědi! K tomu budou povolání ještě jiní odborníci! Nuže, a vůči o mnoho spletitějším *záhadám světovým,* než kterákoliv »cause célebrè« ze soudních síní, mělo by tomu býti jinak? Tu by mělo lidstvo veškeré přijímati za absolutní *Pravdu* orakul nějakého odborníka? Však odborníci tito sami zmítáni jsou pochybnostmi o pravdivosti svého učení, a hájí silně — *víru v subjektivní* neomylnosť, obávajíce se, že by jinak pyšná budova jejich nauky malomocně se zhroutila! A když se vyskytne mezi nimi kterýs pionýr, jenž do toho mlátí motykou, jako na př. *Du Bois Reymond* svým heslem »*Ignorabimus*« — tu přepadnou jej »*neodvislí*« jako divá zvěř, a spílají mu pohlavárů »*černé internacionály*«, jak pověstný *Haeckel* spanile se vyjádřil.[16]) Toť přece k smíchu! Jestiť *Du Bois Reymond* sám liberálem od kosti — při tom však dovede *logicky* mysliti a pod tíhou spekulativního poznání neváhá *poctivě* vyznati *pravdu!* (Pokračování.)

[16]) Ernst Haeckel »Anthropogenie etc.« p. 12. Srov. Du Bois Reymond o. c. p. 112.

Telegramy a přípisy k literárnímu sjezdu a socialnímu kursu družstva Vlasť zaslané.

Dělujoč med zatirjanim bratskim narodem slovenskim, želim literarnemu shodu vse dobro. Bog pomagaj naprej; Da iz moči českega naroda izde tudi Slovencem enkrát boljša zarja bodočnosti. *Dragotin Hüttner,* župnik, Rožek. Korutany.

Bůh žehnej Vaší neunavné práci na poli katolického písemnictví. Sláva pravým vzdělavatelům lidu. — *Martin Krejčí,* farář, Vrata, Korutany.

Za bojů dospělo družstvo Vlasť tak daleko, že pořádá II. literární sjezd s výstavou; a poněvadž Boha a národ miluje, bude museti bojovat i nadále. Bůh, pro jehož česť družstvo vždy věrně pracovalo, nechť dá družstvo sílu, aby všechna pronásledování a podezřívání šťastně přestálo; Bůh nechť Vlasť sílí i v budoucnosti a jejímu působení nechť udělí Své požehnání. Všem účastníkům sjezdu volají: Neustrašeno naprej za Boga, cesarja in dom. *Fr. Štingl,* farář v Kotljách; *Václ. Valeš,* farář v Gutenšteinu. — Korutany.

Zasílám jménem svých kollegů Čechů dlících na břehu moře jaderského v Přímoří a Istrii srdečný pozdrav a zároveň přání, aby Vlasť ve vlasti naší stále kvetla, vzrůstala a se šířila dle hesla Sušilova: Církev i vlast, ty v mojich sestersky milují se ňadrech. Všem účastníkům: Burno Živio od obala more jadranskoga. — *Josip Ptašinski,* župnik, Montrilj v Istrii.

Velice dlouhé blahopřání zaslal *Fr. Perútka,* župnik, Rovinjsko Selo (Villa di Rovigno), Istrie, Přání své zakončuje slovy: Bog svemoguči neka blagoslovi, štiti i brani slavno družtvo na mnogaja i mnogaja ljeta. Živio.

Bůh žehnej šlechetným snahám Vašim a provolává: Zdař Bůh — II. *odbor Jednoty sv. Methoděje ve Vídni.*

Literárnímu sjezdu sl. družstva Vlasť v Praze, jež vytklo si za úkol poučovati, mravně ušlechťovati, pro vše dobré a krásné buditi nadšení a statečně vyvraceti bludy a lži všelikých nepřátel víry a vlasti, posílají ze sesterské Moravy pozdrav srdečný a přejí na Pánu Bohu hojného zdaru a požehnání. *Jan Michal-Dvorecký,* farář v Křesťanovicích. — *Jos. Herzig,* farář v Bilčicích na Moravě.

Zdař Bůh! Tošnař.

Literárnímu sjezdu i socialnímu kursu: Bůh žehnej snahám Vašim neohroženě dále; Bůh s Vámi, kdož proti Vám. — *Jan Halouzka,* farář ve Veřovicích na Moravě.

S nadšením vzpomínám všeho, co dosud vykonalo družstvo Vlasť; nepochybuji, že i tento sjezd nemálo prospěje jeho rozkvětu. I dovoluji si všem jeho účastníkům vysloviti svou nejhlubší úctu a srdečné přání: Kéž družstvo Vlasť i na dále vzrůstá a vzkvétá! — *Bart. Spisar,* farář, Kunčice v Rak. Slezsku.

Nejšlechetnějším synům národa, kteří v žalné trosky jeho vdechli nový život, vědomí, víru a vzdělanost, budiž sláva nehynoucí — a díky nejvřelejší všem, kteří v těchto dnech tak důstojně uctívají požehnanou památku velikých křisitelů našich. — *Bedřich Kamarýt,* děkan v Deštné.

Nemoha se osobně lit. sjezdu a socialního kursu družstva Vlasť súčastniti, přeji mnoho zdaru a provolávám hřímavé sláva. — *Jos. Slavík,* farář v. v. v Písku.

Účastníkům literárního sjezdu a socialního kursu vzkazuje upřímný pozdrav *Katolicko-politická jednota ve Hluboké a hlubocké duchovenstvo.*

Jsa úplně proniknut heslem Ketlelerovým: Kdo nemá smyslu pro katolický tisk, nemůže činiti nárok na dobrého katolíka, přeji literárnímu sjezdu mnoho zdaru a všem obětavým účastníkům: »Zdař Bůh!« Kéž činnost literárního sjezdu platně přispěje k obnově nynějších časových i literárních poměrů. »V jednotě síla!« Všichni jako jeden šik spějme k jednomu témuž cíli! Pracujme, bojujme, nedejme se! Rytíř Božího Hrobu Dr. *Jan Nep. Jindra,* místoředitel kněžského semináře v Hradci Králové.

Všem účastníkům sjezdu literárního srdečný pozdrav. — P. *Karel Vodička,* Minorita z Krumlova, t. č. v Rožnově.

S velikou radostí a blahým potěšením chápeme se příležitosti, abychom k tak důležitému podnikání pro sv. víru a pravé blaho národa blahopřáli a Božího požehnání a trvalého zdaru od Pána Pánů vyprosili. — Literácký sbor pod ochranou sv. Václava v Pacově: *Ant. Plaček,* starosta; *Vojt. Křečan,* místostarosta.

Nemoha se z více příčin súčastniti slavnosti našeho družstva, vyslovuji tímto cestou písemnou jak lit. sjezdu, tak socialnímu kursu z hloubí srdce přání mnoha štěstí, Božího požehnání, hojného výsledku a volám k nastávajícím slavnostem co nejsrdečněji: Zdař Bůh! — *Fr. Hašlar,* farář v Trebendorfu.

Pochválen buď Pán Ježíš Kristus! Nemoha súčastniti se osobně druhého literárního sjezdu družstva Vlasť, zalétám v duchu k Vám, pořadatelům i účastníkům tohoto sjezdu, těše se nad opětným skvělým výsledkem katolického života v naší milé vlasti. Dejž Bůh, aby snahy Vaše padly v půdu úrodnou a přinesly užitek stonásobný. Bůh žehnej šlechetným snahám Vašim a korunuj je vavřínem skvělého vítězství. — *Bohuslav Poustka,* bohoslovec z Č. Budějovic.

Jednota katolických jinochů a mužů pro Sopoty a okolí, nemohouc súčastniti se korporativně ani lit. sjezdu ani socialního kursu, přeje obému všeho zdaru a stojí oddaně pod praporem osvědčeného a neohroženého vůdce dp. Dr. Horského. Zdař Bůh! — *V. Havlík,* předseda.

Srdečný pozdrav všem, kteří mají podíl na socialním kursu! Bůh sám vložiž v ústa Vaše příhodná slova, byste mocnou hráz, znamenanou sv. křížem, postavili naproti zhoubnému přívalu, kterým vlastní synové svou matku českou zničiti chtějí; neboť takto volalo *národní dělnictvo* ve Vídni, tedy ne socialně-demokratické: Kristus nebyl Bůh, není Boha vůbec, nežil Jan Nepomucký, Václav byl zbabělec, vypovídáme boj na život českým křesťanským socialům Vídeňským; toť heslo národního dělnictva! Tím chtějí spasiti národ, zvláště ubohému Čechu ve Vídni ku právu pomoci. Proto nechť se šíří spásonosné úrady socialního kursu po vší drahé domovině, kéž též lid český ve Vídni potěší a posilní. Jedině Kristus Bůh a jeho svatá nauka spasí náš národ. — *Tomáš Bláha,* český kazatel a zpovědník ve Vídni.

Nemohouce se všichni osobně dostaviti, dlíme duchem svým mezi Vámi, majíce aspoň takovým způsobem účast na Vašich poradách a schůzích. Přejíce jednání Vašemu zdárného výsledku, provoláváme naše upřímné: Zdař Bůh! *Křesťanští socialové z Kladna.*

Bulharské divadlo.

Bulharské dramatické umění jest ještě na nízkém stupni. Bulhaři nemají dosud své divadelní budovy, a tím se dá skoro vysvětliti vše. Loni sice dostali od petrohradského a moskevského carského divadla hojnost kostýmů a dekorací, ale mnoho se jim tím nepomohlo. Vnitřní poměry jejich divadla nejsou zvláště příznivy, neboť jediná officielní divadelní společnosť v tomto knížectví dává každoročně během několika měsíců představení ve Srědci ve »Slovanské Besedě« v místnostech spolku, jenž má týž název. Jakž takž se tato společnosť směstná v místnosti, ve které jeviště, představující svět, jest velmi těsné. Ačkoliv celá společnosť má všeho všudy jen 18 členů, šest dam a 12 pánů, přece mají na jevišti velmi málo místa. Zakladatelem společnosti a do minulého roku i jejím ředitelem byl jakýsi Kanelli, syn Poláka emigranta po povstání r. 1863. V Turecku stal se polský emigrant pašou, nazýval se Ladykem a byl později náčelníkem četníků ve východní Rumelii. Mladý Kanelli byl zprvu v Bulharsku státním úředníkem, dosáhl docela i služby v ministerstvu pro zevnější záležitosti, ale pak se svého místa zřekl a odebral se do Petrohradu studovati kursy dramatického umění. Když se navrátil, založil nynější divadelní společnosť, která se každým rokem zvelebuje. Loni stal se jejím ředitelem Chorvat Mandrovič ze Záhřeba, který náleží k nejlepším jihoslovanským dramatickým umělcům. On a Kanelli jsou hlavně »spiriti agentes« celé společnosti.

Hmotný stav tohoto podniku jest velmi smutný. Vláda sice dává společnosti každoročně 40.000 franků podpory, avšak z toho si společnosť musí platiti dekorace, hudbu, kostýmy, hraditi plat hercům a vůbec platiti si z toho celou administraci.

Plat herců jest úžasně malý; 100—250 franků. První hrdinka na příklad má všeho všudy 140 fr. Že ředitelství nemůže následkem toho klásti umělcům zvláštních požadavků, jest na bíledni. Sebe menší část obleku, vše, čím se obláčí dámy na jevišti, jest státním majetkem. Z denních příjmů kryje se vydání na osvětlení, oteplení divadla, tiskopisy a pronajatí místností. A teprve, ostane-li nějaký přebytek, může býti rozdělen hercům. To se však málokdy stává, takže dni, kdy se herci dostane za představení několik franků, náleží k velikým řídkostem.

Jest toho příčinou veliká nevšímavost obecenstva k tomuto národnímu podniku. Místnosti »Besedy« mohou pojati pouze 500 osob a přece jsou jen málokdy plny. Obyčejný denní příjem jest 100 franků při místech, za která se platí od 4 franků do 50 cent. a pouze jedinkrát se sebralo 360 fr., ale to byl div, o kterém ještě potomci budou vypravovati.

Přes to přese všechno společnosť hledí a snaží se nemnohé milovníky dramatického umění v Bulharsku seznámiti s vyššími výtvory

dramatické Musy. Ježto bulharské písemnictví jest dramatickými pracemi velice chudo, spokojuje se společnosť překlady z cizích jazyků. Mladí lidé, kteří studovali za hranicemi, nemají-li časem jiné práce, zásobují společnosť překlady dramatických děl. Z ruštiny se překládá Ostrovskij a Gogolj; z francozských spisovatelů Alex. Dumas-syn a V. Hugo, z německých Schiller, z novějších pak Voss a Suderman. Především však se překládá Shakespeare a tak v Srědci v místnostech »Slovanské Besedy« možno spatřiti Hamleta, Othella, Benátského kupce, Koriolana, krále Leara a Machetha a to vše se provozuje společností sestávající z 18 členů a při platu 140 fr. první hrdince.

Z bulharských kusů hrají se pouze tři. Jeden je z péra bývalého bulharského ministra vyučování Vazova, druhý sepsal učitel Vasilij Drumev, jenž pod jménem Kliment sedí nyní na metropolitském stolci ve Srědci, a třetí jest od Ilijy Milarova. Jiných kusů není; jsou-li, tedy se nehrají.

Vazův kus vůbec nehodí se na jeviště. Nazývá se »Emigranti,« a jsou to jednotlivé vlastenecké obrazy slabé ceny. Vazov jako básník a povídkář sepsal více lepších prací; dramatické se mu nedaří. Děj »Emigrantů« odehrává se v Rumunsku. Prvé jednání: Bulharští emigranti činí přípravy k revoluci v Bulharsku (1876—1877). Druhé jednání: Úplná organisace spiknutí. Třetí jednání: Spiklenci potřebují peněžitých prostředků od žijících v Rumunsku krajanů. Ctvrté jednání: Vyloupení pokladny bohatého Rumuna. Páté jednání: Spiklenci přesídlí z Rumunska do Srbska. Uprostřed nahromadění vlasteneckých věcí proveden slabý pokus milostného dramatu — episodicky se tu pojednává o lásce hlavního spiklence — Vladikova — k dceři Bulhara Dobroviče.

Klimentovo drama více zaslouží tohoto názvu. Jest sice špatně sestaveno, ale podává posluchači aspoň v sobě ukončený děj, obsahuje duševní kolise a skutečně dramatické momenty; charakteristika jednotlivých osob jest též ucházející. Název Klimentova dramatu jest »Car Assen« a jedná v době Velikého Bulharska. U Assena jest příbuzná osoba Ivanko, kterému náleží srdce carovy dcery. Ivanko však v pravdě miluje dceru řeckého vojevůdce, který byl Assenem zajat a žije zároveň se svou dcerou na dvoře carově. Ivanko klame dceru Assenovu, staví se zamilovaným do ní a uchlácholiv takto její žárlivost, vyloudí na ní klíč, k ložnici jejího otce. Jakmile má klíč, zavraždí spícího cara, zmocní se trůnu a ožení se s mladou Rekyní. Než bratr Assenův v brzku přitáhne s mocným vojskem a sám se zmocní trůnu. Toť děj takového druhu, že na něm možno zbudovati veliké historické drama.

Pieça Milarova »Apoštol« odehrává se jako »Emigranti« v době předcházející rusko-tureckou válku. »Apoštolem« jest mladý Bulhar, který se pokouší zorganisovati povstání. K udušení nepořádků přichází do Bulharska jakýsi paša, jenž jest rodným bratrem — »Apoštola«. Turci odvedli ho ještě v mladých letech a vychovali v mahomedánské víře. Jako jest »Apoštol« duší a tělem — křesťanem a Bulharem, tak jeho bratr od hlavy k patě — mahomedánem a Turkem. On udusí povstání a vlastnoručně vraždí svého bratra. V kuse jsou dojemné scény, ale jest v něm mnoho hlomozu zbraně a příliš frází.

Jest s podivením, že u Bulharů kromě několika národních písní, o kterých nelze s jistotou říci, jsou-li srbského či bulharského původu, není ani jednoho vlastního hudebního výtvoru. Mezi Slovany činí Bul-

haři v té příčině vyjímku. Proto nejsou na repertoiru žádné opery ani operetty, a kdyby i bulharské divadlo bylo v dobrých poměrech, tomuto druhu umění by se nedařilo.

Casem se stává, že bulharská divadelní společnosť, kočuje několik měsíců v jiných zemích balkánských. Minulého roku byla na příklad v Turecku a hrála v Cařihradě, Soluni a Skopii. Vlasteneckých kusů na př. Vazova a Klimenta sice nedávala, ale již toto cestování bylo vlasteneckým činem. Turci společnosti překážek nečinili.

Z »S. Pet. Věd.« — *Fr. Štingl.*

Školský obzor.

Školské poměry na Rusi. — Ruský jazyk povinným předmětem u nás? — Filantropická jednota na Moravě. — Útulek sv. Josefa. — „Mravnost" mládeže. — „Sebevědomí." — Školství ruské je dosud asi na takovém stupni jako byla naše škola před sto lety. Všech škol v ohromné říši ruské jest přes 42.000, řídících se rozličnými pravidly; při nejmenším můžeme na Rusi počítati *sedm druhů škol.* Nejstarším jsou cerkevno prichodské, t. j. *školy farní*, zařízené dle statutu z r. 1828; sv. synod předpisuje v nich osnovu, pravoslavné kněžstvo na nich po většině vyučuje, přihlíží se hlavně k náboženství a více než dvě třídy tyto farní školy nemají. Na druhém místě třeba se zmíniti o školách *zemských*, vydržovaných jednotlivými zastupitelstvy; organisace se jim dostalo řádem z r. 1874. Dále uvésti dlužno školy *státní* čili ministerské, zřízené podle instrukce z r. 1875. Mimo to jsou školy *jinojazyčné*, školy volné nebo *soukromé*, nazvané tak proto, že je budují a náklad na ně vedou obce nebo soukromé osoby, školy zřízené správami *železničními* a školy *horní*, které si vesměs uchovaly své zvláštnosti. Ale veškery tyto různé školy, navštěvované více než dvěma miliony žáků, nepostačují pro veliký počet školou povinných dítek. Proto se dočítáme v paedagogických listech ruských stále stesků a nářků do nedostatku školních budov, jich nevhodnosti, místa ve školách a pod. Mnoho dětí do školy choditi nemůže; 60—70% je bez vyučování. Následek toho jeví se ve *velikém počtu analfabetů*, jichž připadá průměrně na sto obyvatelů 74. Poměrně největší vzdělanost shledáváme ještě ve vlastním Rusku (60% analfabetů), pak v Kavkazsku (70%); v ruském Polsku, následkem násilné rusifikace je 76% analfabetů, v Sibiři 79%. Musí dle toho býti Rusko státem velice »čistým« a mravným, když nevědomost, jak konstatoval ve své přednášce konané v petrohradské pravnické společnosti V. A. Hessen, je známkou čistoty. Hessen vrhl sice troufale tuto neoprávněnou výtku ve tvář katolické církvi a katol. státům na západě, zapomněl však při této urážce na 60—80% analfabetů, jimiž se velebná Rus může pochlubiti, a na četná fakta jiná, která nezvratně dokazují, že ne katolická církev, nýbrž pravoslavné Rusko pramálo dbá kulturních potřeb svých poddaných, chovajíc se k nim nesympaticky, nepříznivě, ano i odmítavě. Uvádím aspoň tento doklad z mnohých jiných: Když r. 1899 byla vláda kurdským zemstvem žádána za subvenci na stavbu nových škol, moudře odpověděla, že se zemstvo *příliš o své školství stará, že toho není gubernii třeba, aniž ji to prospívá.* Věru šalomounské to rozhodnutí, které neklamně dosvědčuje, že vláda ruská považuje »nevědomost za čistotu mravů!« A že obecnému školství nevěnovala vláda nikdy vynikající péče a přízně, odbývajíc je macešsky . . . ., jest asi všeobecně známo. —

V moskevské gubernii se sice za 30 let počet obecných škol ztrojnásobil, ale školy ty přece nepostačují, ač jsou přeplněny, pro všecky školní děti. Proto chodí do školy jen chlapci; děvčat navštěvuje školu sotva 30%. V jiných guberniích, kde si farnosti a zemstva se zřizováním školy pospíšily, jest jich aspoň tolik, že mohou choditi do školy všichni hoši, ale v některých guberniích, kde jmenované korporace nejevily v zakládání škol takovou horlivost, je nedostatek tak citelným, že všeobecné docházky školní nedocílí se ani za 15 let, i kdyby nové školy každého roku sebe horlivěji a obětivěji byly budovány. — Až dosud

nebylo v Rusku povinné návštěvy školní. Nedávno teprve probudila se z liknavosti také vláda, a chtějíc odčiniti bývalou svoji netečnost, začíná se čile a slibně chápati akce, směřující ku rozkvětu a povznesení ruského školství. Car Mikuláš II. totiž nařídil, aby byla zavedena *obligátní docházka školní*, jako jest již dávno ve státech na západě, kde dle petrohradských konklusí považuje se nevědomost za čistotu; to ovšem nemůže se státi rázem, nýbrž pozvolna, a bude záviseti od toho, jak stát se ukáže velkomyslným a štědrým mecenášem a *zvýší rozpočet* na obecné školství, bude se říditi dle toho, jak se vysloví zemská sobrání, jak vystačí místní prostředky a pod., neb bez dostatečných materielních záloh zůstal by zákon o povinné docházce školní jen mrtvou literou. První pokus nápravy stal se ve městě a gubernii petrohradské, postupem času má se nařízení carovo provésti v ostatních guberniích evropského Ruska. Nyní je v City a předměstích Petrohradu 833 obec. škol, v nichž je vyučováno 76.000 dítek; školy ty mají býti rozmnoženy o dalších 528 škol. Každá škola sloužiti bude pro obvod čtyř kilometrů. Pro malé, vzdálenější děti bude v rozličných okresích zřízeno *114 společných nocleháren* (obsčežitija), aby rodičům byla odňata veškera výmluva, že nemohou dětí svých pro vzdálenost do školy posílati. Ale potřeba učitelstva nemůže býti kryta, a není naděje, že hojnému nedostatku bude brzy pomoženo. Venkovský lid pomáhá si tedy tak, že ti žáci, kteří do školy chodili a nějakých vědomostí nabyli, učí doma mladší děti čísti a psáti a později stávají se ve svých vesnicích *učiteli »gramatnosti«;* lid nečeká, až se vláda nad ním ustrne a jeho kulturních, nejnutnějších potřeb se ujme, ale zakládá si tak zvané *»volné školy«* sám. Na těchto soukromých školách jsou učiteli mladíci vyšlí z městských nebo obecných škol, pro něž se nejnověji zřizují *prázdninové kursy*, kde mladí učitelé své vědomosti doplňují a stávají se způsobilými vyučovati a vzdělávati školní mládež. V posledních letech závodí sv. synod, zemstva ano i vláda v zavádění těchto kursů, které mají býti náhradou za učitelské ústavy, na něž se všeobecně zapomíná. Nové obecné školy se budují, staré rozšiřují, dítek školou povinných stále přibývá, ale stát zřizuje poměrně málo učitelských ústavů, takže je veliký nedostatek učitelstva. Vzdělání učitelstva je na Rusi poměrně nedostatečné; přemnozí připravují se k důležitému úřadu vychovatele mladé generace soukromě. Ruský učitel nemůže se věnovati svému povolání s nadšením a opravdovou láskou, jelikož postavení jeho není lákavým ani růžovým, leda bychom připustili šlechetný akt lásky k ubohé mladeži, veliké sebezapření a heroismus. Učitelé ruští žijí po většině v bídě a nouzi. Byty jim vykázané jsou prabídné; pokazí si v nich obyčejně zdraví a odměna za školní námahu může býti nazvána spíše almužnou — činí totiž služné na venkově 200—300 rublů, a to prý je učitelstvo ještě znamenitě honorováno! Slyšme jen, jak o tomto palčivém thematu, o němž se za dnů našich ozývají žalostné jeremiády ze všech končin učitelského světa, píše kníže Mezerski: »Postavení učitele obecné školy jest hrozné. Jsou učitelé, kteří dostávají měsíčně 25 rublů platu, a s těmi musí vystačiti, živíce nuzně nejen sebe a svou mnohdy velice četnou rodinu, ale i v čase podzimní a zimní nepohody děti rolníků, které pro neschůdnost cest nemohou se vydati do svých domovů. Hmotné zaopatření venkovského učitelstva jest jednou z nejstinnějších stránek našeho života, ukazujíc jasně na naše barbarství. Skoro desetkráte do roka domáhá se obyvatelstvo země podáváním petic obligátního vyučování školního, ale po třicet let neozval se v našem lidu ani jediný hlas, ukazující k tomu, že vesnická škola může existovati jen tehdy, když se učitelstvu dostane platu, který by jemu a jeho rodině zabezpečoval snesitelnější budoucnost. *Otvíráme stále nové venkovské školy*, myslíce si asi, že jsme kulturním národem, činíme tak však s kuriosní podmínkou, že naši učitelé dovedou nejen vyučovati, ale také — *hladověti* . . . —

Aby školství a výchova byly povzneseny, pracuje se v ruském ministerstvu o otázce, jak by bylo možno s malým nákladem a výlohami pořádati *paedagogické sjezdy*. Rusko zamýšlí mnoho získati také ze světové výstavy pařížské, a proto vláda rozhodla vyslati *na výstavu tisíc učitelů obecných škol*, kteří po návratu do vlasti své podají ministru vyučování zprávy o pozorováních a zkušenostech, jež ve Francii a výstavě učinili a nabyli. Ruský učitelský svět nebudou zastupovati pouze učitelé evropského, ale i asijského Ruska. — V Sibiři mají býti v brzku postaveny *tři učitelské semináře:* v Tobolsku, Irkutsku a Blagověščensku. Car Mikuláš, který zřízení těchto ústavů nařídil, slibuje si od nich, že budou mocnou vzpruhou kulturním zájmům tamějšího obyvatelstva. — Učitelstvo jižního Ruska nečeká, až se nad ním někdo jiný milostivě smiluje, nýbrž stará se o své potřeby samo. V gubernii tavrické zbudují učitelé pro své dítky v Melitopoli a Berjansku *internáty*, a na břehu mořském zamýšlí založiti pro učitele stížené prsními neduhy *sanatorium*. Zastupitelstvo města Jevpatorie poskytuje spolku k tomu účelu za mírných podmínek vhodný pozemek. —

Naším školám měšťanským podobny jsou na Rusi *školy újezdné* (ujezdnyja učiliščа), t. j. starší školy s užším programem *a městské školy* (gorodskija učiliščа) novější se širším rozvrhem vyučovacím. Újezdné školy, jak »Russkaja Škola« oznamuje, vznikly r. 1804. z bývalých národních škol a zákonem z r. 1828. dostalo se jim nynějšího zřízení. Zakládány byly proto, »aby podávaly dětem kupců, řemeslníků a jiných městských obyvatelů takové vědomosti, které by jim v jejich potřebách a zaměstnání byly nejužitečnější.« Jsou o třech třídách, pouze v okruhu vilenském o dvou třídách; všude se platí školné. Vyučuje se v nich: náboženství, ruštině, počtům, měřictví, zeměpisu, dějepisu Ruska, obecním dějinám, krasopisu, kreslení a rýsování. Dle potřeby mohou se při nich zřizovati doplňovací kursy řemeslné a obchodní. Učitelé jsou na nich ustanoveni čtyři a zákonoučitel. i. e. katecheta. Celé Rusko rozděleno je na 15 školních okruhů (učebnyja okrugy), v jichž čele jsou ministerstvem vyučování jmenováni *»popečitělé«*. Pro lepší dozor nad školami újezdnými bývají popečitělem vybráni a ministrem potvrzeni *čestní dozorci* (početnyje smotriteli), ze šlechty nebo z úřednictva v gubernii a újezdech.

Městské školy zřizují se na základě zákona ze dne 31. května 1872. Jsou jedno- až šestitřídní. Docházka školní trvá šest let, osnova je pro všecky školy táž. Počet tříd a učitelů řídí se dle počtu žáků; pro 50 žáků zřizuje se vždy nová třída a dosazuje jeden učitel. Učitele ustanovuje popečitěl, vydržuje-li však školu město, některý spolek nebo soukromá osoba, jest třeba jejich souhlasu. R. 1898. bylo v celé říši 527 městských škol, většinou trojtřídních. — Staré újezdné školy proměňují se nyní ve městské. R. 1872. jich bylo 427 se 29.229 žáky, r. 1894. 147 s 11.917 žáky a r. 1898. již jen 131. Každým rokem několik jich ubývá, nežli však nastane úplná proměna, bude to ještě dosti dlouho trvati. —

Také bych se měl snad zmíniti o středním a vysokém školství na Rusi, ale abych neunavoval, uvedu jen něco, totiž to, že střední a vysoké školy jsou četně navštěvovány dívkami. Doktorky mediciny nejsou na Rusi zjevem neobyčejným. V Petrohradě zřízen jest zvláštní *ženský lékařský institut*. Ženský sborník »Dělo« vydávaný v Moskvě horuje pro *společné studium obého pohlaví* a dovolává se dlouholeté zkušenosti západních profesorů, zastávajících se společného vyučování, jako jest na školách obecných. P. z B. píše: Zásada oddělovati pohlaví ve všech školách musí býti prolomena s postupem ženského studia vůbec. Hollandské ministerstvo dovolilo dívkám již r. 1871. navštěvovati státní střední školy, ve Švýcarsku dovoleno bylo dívkám studovati na mužských gymnasiích r. 1897. atd. A že i u nás nastane boj za volnou konkurenci mezi mužskými a ženskými profesory, můžeme jistě očekávati, jelikož v Rěce (Translajtanie) byla uherským ministerstvem vyučování jmenována a na vlaském gymnasiu ustanovena — *první profesorka* (dra. Barb. Tadeschi) . . . Průlom do nedobytných dosud zdí tedy již učiněn. — Ve Varšavě byly mezi 7.503 studujícími 3.132 dívky, majíce svoje 4 ženská gymnasia a jedno progymnasium. Universitu varšavskou navštěvovalo 1176 posluchačů a posluchaček. —

LITERATURA.

ŠVÉDSKÁ.

Obyčejně se myslí, že současná švédská literatura jest málo zajímavá a že nijak se nemůže rovnati literatuře norvéžské, ve které jsou světová jména jako Björnson, Ibsen a jiná. Rovněž mínění, že švédské písemnictví nestojí ani za zevrubné studování, jest nesprávné. Ve švédském písemnictví právě tak, jako ve švédském životě jsou samorostlé, originalní črty, kterými se nemohou pochlubiti jiné literatury a jiní národové.

Na otázku, jaké jsou to zvláštní rysy švédské literatury, možno přímo odpověděti: jest to především vážná opravdovost a skromnost. Tyto dvě vlastnosti — jež lze pozorovati v povaze švédské, v národě i v životě, ostře vystupují také ve švédském písemnictví. Jak v životě tak v literatuře jsou Švédové především vážní. Každé hnutí, každé slovo, každý krok v jejich životě a knize jest dobře promyšlen a abych se tak vyjádřil, proanalysován, pokud jen možno. Právě tak jsou Švédové i skromní. Jako v životě se vyhýbají vší okázalosti do očí bijící, tak i v písemnictví; bojí se činiti lepšími, silnějšími a mravnějšími, nežli vskutku

jsou. . . Toho nelze říci o literatuře norvéžské. Norvéžské písemnictví, ačkoliv se často zaměstnává seriósními, životními otázkami, přece není ani vážně opravdové ani skromné. Mimo to u norvéžských spisovatelů jest mnoho naivního, čehož u Švédů není. U Norvežců jest mnoho okázalosti, do očí bijící přepjatosti a málo promyšlenosti. Tyto vlastnosti Norvežců zvláště se objevily při postavení pomníku Ilsenovi a Björnsonovi ještě za jejich života. Kde vídáme, aby který národ stavěl pomníky svým žijícím znamenitým mužům? V tomto naivním chvatu Norvežců, učiniti ze svých pracovníků hrdiny a veliké muže, jest mnoho komického a dětského. Nešťastné pomníky postavené v Kristianii, jsou nyní předmětem vtipů v listech a skandinavském obecenstvu. Vypravuje se, že Ilsen prosil, aby jeho sochu odstranili — a kdosi prý navrhoval, aby ji zaměnili lvem. A Björnson není prý spokojen s pósou s rozkročenýma nohama. Něco podobného v kulturním, vzdělaném a skromném Švédsku není možno.

Ostatně to jen tak mimochem.

Nejvíce vynikajícím švédským spisovatelem jest *Aug. Strinberg;* on stojí se svými duševními plody ve švédské literatuře osamocen; nemá totiž oněch švédům vlastních črt, o kterých jsem se nahoře zmínil; lze proto o něm mluviti jako o vyjímce. Strinberg jest spisovatel neskromný, neprozřetelný, v jeho spisech jest mnoho nepromyšlenosti, lehkomyslnosti a nesrovnalosti. Pro tyto své nedostatky, ačkoliv jest někdy i genialním, není zajímavý. Strinberg jest především nenormální, zpola nemocný člověk. Časem prý upadá do duševní podrážděnosti, která hraničí se šílenstvím a napsal-li, či píše-li v takovémto stavu mnohé své věci, jest zřejmo, že se nemohou pak bráti vážně. V životě jest prý Štrinberg velmi nešťastný; jest po třetí ženat, s dvěma prvými ženami se dal rozvésti a dosud prý jest přesvědčen o tom, že jeho neštěstím jsou vinny jeho ženy a ne on sám. Zdálo by se, že to sem nepatří, ale také to souvisí s naším článkem, jedná-li se o spisovateli-člověku jako učiteli života. V poslední době Strinberg zanášel se katolicismem a dvě jeho dramata »Advent« a »Brott och brott« jsou napsány pod vlivem katolicismu. Idea druhého dramatu jest zajímava, vrcholíc v tom, že my všichni jsme hříšníci, v každém člověku žije hříšník tak či onak. . . Děj odehrává se v Paříži. Tatáž volná manýra slohu jako v jiných jeho pracích, tytéž někdy genialní myšlenky roztřesené v dialogech, týž chvat a neurovnanost! V prvém dramatu — mnoho cizího, nenormálního; jest to blábolení duševně nemocného člověka s mystickými vidinami — a ještě Bůh ví co. . . Lépe ani nečísti takových věcí! Mnozí Švédové ani nečtou Strinberga, a to nikoliv bez příčiny, říkajíce, že kdo čte spisy šílence, může zešíleti sám!

Dřívější mladší práce Strinbergovy jsou zajímavější, živější. — Strinberg zkusil své síly ve všech oborech literatury; psal dramata, romány, povídky, cestopisy, historické statě, vůbec vše. Ve všem jest patrný týž silný talent, táž síla myšlenek, ale čtenář marně hledá odpověď na otázku: Co jest lepší jak žíti? V dřívějších spisech svých zanáší se Strinberg socialními a ženskými otázkami. Jak snad známo, Strinberg jest vášnivým nepřítelem žen. On sám to z části popírá a v jedné knize praví následovně: »Mne nazývají nepřítelem žen, avšak já jsem měl pouze odvahu říci pravdu do očí ženám, těmto svůdným a hříšným hlupačkám, kterých větší přestupky neregistrují se do statistiky zločinů.« Jak je to pro Strinbergra charakteristické! Chce se omlouvati a hned se zase vysmívá. V téže knize též praví: »Na štěstí či neštěstí čestný člověk nemůže dlouho chovati v sobě lásku k ženě.« V těchto posledních slovech ukazuje se nám celý Strinberg, ve kterém úplně schází mravní cit. Mravnost, mravní naučení jest u něho naivním, dětským žvatláním. Kdyby Strinberg si vzal za základ své působnosti nejen špatné stránky života, ale i mravní ideály, mohl by býti užitečným a závažným literárním zjevem. Takto však svou nemravností jest škodlivým spisovatelem, jenž již zkazil a kazí švédskou mládež.

U Strinberga nic není svatým. On, jak již řečeno, v nic nevěří, nemá svědomí a proto dává místo v knihách své vše ničící a sžírající analysi, vše popírajícímu rozumu. Tato črta jest zvláště u něho nepříjemna, ale bez ní by nebyl Strinberg svým.

O prvé práce Strinbergovy se obecenstvo mnoho nestaralo, když však napsal »Červenou komnatu« (1879), začalo se obecenstvo teprve o něho zajímati. V této knize již počal svou sžírající, vše popírající činnost. Bohatí lidé jsou u něho podvodníky, chuďasové jsou též podvodníky, toť idea knihy. Nenávist a opovrhování lidmi vyplňují celý tento spis. V dramatu »Otec« začal Strinberg činiti nájezdy na ženy. V knize »Svenska oden och äfventur« Strinberg napadá civilisaci, kulturu. Myšlenka knihy jest zajímava, živě rozvinuta, někdy i s humorem, ale závěru v knize není, důvody scházejí, takže četba čtenáře úplně neuspokojuje.

»Postupovati proti proudu světa jest svůdným, ale nebezpečným,« řekl Schopenhauer. Strinberg jest obětí svého postupu proti světu, postupu bez dostatečných vnitřních, mravních sil. Jeho kniha »Giftas« zanáší se výsměchem a opovrhováním manželství. V »Synu služebnice« Strinberg vypravuje o svém životě s nemilosrdnou upřímností. Ve »Zpovědi hlupce« tato upřímnost mění se v cynismus, a proto byla kniha skonfiskována. V dramatě »Inferno« jest skoro mystické blábolení hraničící se šílenstvím.

Nedávno ve švédském divadle ve Štokholně byla sehrána dvě dramata Strinbergova »Gustav Vasa« a Erik XIV. Drama »Gustav Vasa« jest jedno z lepších prací Strinbergových. Předmět vzat ze zajímavé doby švédských dějin, reformace. Charaktery osob jsou načrtnuty hrubými rysy, děj proveden bez dostatečné jednoty. Jedinou zdařilou osobou dramatu jest syn Gustavův Erik, jenž, jak známo, později zešílel. Erik zavraždil několik nevinných měšťanů a sám zemřel ve vězení — jak vypravují dějiny — jsa zavražděn rodným bratrem, který po něm nastoupil na trůn. Avšak Erik v Strinbergově dramatu jest příliš současný charakter dekadenta. Charakter samého Vasy se nezdařil. Drama Erik XIV. má týž předmět jako prvé, ale méně šťasně zvolený. —

Význačnějšími současnými švédskými spisovateli jsou ještě dva: *V. Rudberg* a básník *Snojlski*. Rudberg, který zemřel před několika lety, náleží k počtu klasiků ve švédském písemnictví. Jest romanopiscem, filosofem a básníkem, těšícím se obecné vážnosti a lásce. Jeho romány »Poslední Athéňan« a »Hotovitel zbraně«, jeho filosoficko-publicistická práce »Varia« a jiné knihy jsou čteny všemi Švédy bez výjimky, jsou čteny švédskou mládeží i odrostlými. Román »Poslední Athéňan« z dřevního řeckého života, ve kterém s uchvacující silou a malebností jsou nakresleny mravy řeckého života na úsvitě křesťanství a boj křesťanství s pohanstvím, jest neobyčejně pěkný. Jest již přeložen do mnoha cizích jazyků.

Ačkoliv jest Rudberg též dobrým cituplným básníkem, přece nad něho v básnictví vyniká nejlepší současný švédský lyrik hr. Snojlskij, který též náleží k švédským klasikům. Jeho »Historické poemy« napsané svižně, lehce, prostě a přece umělecky, jsou knihou ležící na stole v každé švédské rodině. Jeho lyrické básně zvláště z mladších let jsou oblíbenou poesií Švédů.

Strinberg, Rudberg, Snojlskij — jsou tři vynikající literární jména, ale rozličně se o nich soudí. Někteří mluví o Strinbergu, s opovržením a pohrdáním, jiní jej zase vynášejí do nebe, uklánějíce se před jeho geniem; někteří s nadšením mluví o Snojlském, jiní zase s pýchou mluví o Rudbergu jako o dokonalém spisovateli — klasiku a mysliteli. Ať kdo o těchto spisovatelích soudí jak soudí, zasluhují všichni tři přece každý dle svého způsobu povšimnutí.

Za těmito spisovateli jest ještě mnoho jiných současných spisovatelů a spisovatelek, ve kterých se je nesnadno vyznati. Nejvíce však z nich vynikají jména ženská. — Otázky, o kterých pojednávají romány švédských spisovatelek, jsou tak zajímavé a vážné, tak mravné a rozumné, že přirovnávajíce plody švédských spisovatelek s plody spisovatelů, nemůžeme nedati přednost prvým. A nejen přednost! Ve švédských spisovatelkách možno viděti opravdové zástupkyně švédské literatury, zástupkyně obecenstva, mravního, čistého slova a dobra, nezkažené a nepohoršující tolik, jako většina tamějších spisovatelů.

Strinberg jest zástupce nemravnosti a dekadentismu, *Heydenstam*, švédský mladý spisovatel, jenž vydal nedávno román »Karolingové« z dob Karla XII. jest sice nadaný romanopisec, ale člověk prý svrchovaně nemravný, jest ženat a chvástá se ve společnosti svými vítězstvími nad jinými ženštinami; nedávno, jak se vypravuje, přiběhl ku své manželce a chlubil se, že jest též nemanželským otcem. — O nic lepší není »veliký« Snojlskij, o jehož minulosti jest prý nejraději mlčeti. *Freding*, který napsal dva svazky dobrých veršů vynikajících silou i fantasií, nedávno zešílel následkem prostopášného života. O švédských spisovatelkách něco podobného říci nelze.

Spisovatelka Arnoštka *Algren* známa je svými romány »Peníze« a »Mariana.« Manželství pro peníze jest nemravné; toť idea románu »Peníze«. Druhý román »Mariana« jest právě tak zajímavý jako prvý. Myšlenka v něm rozvedená jest asi tato: Žena nesmí v manželství žádati pouze lásky pro své štěstí a spokojenost, nýbrž ona musí též pamatovati, že podmínkou šťastného života mimo lásku jsou ještě povinnosti a mravní poznání těchto povinností. Muž a žena jsou povinni býti věrnými druh druhu a milovati se, ne-li jako muž ženu a žena muže, tož aspoň jako člověk člověka. — Život Algrenové jako veškerých jiných švédských spisovatelek byl tragický. Vdala se nešťastně a skončila život samovraždou. Za to tím cennějšími jeví se nám býti její myšlenky plod to vlastního smutného osudu. Známými jsou též črty Algrenovy »Ze Skonie« kde mezi jiným vyjadřuje své mí-

nění o současném realistickém proudu v literatuře, který již přešel do hnusu a cynismu. Algrenová byla bádavá, nepokojná povaha: ona nebyla spokojena s životem, zanechala nám však ve svých knihách památku o svém bádaní, ve kterém nikdy nezapomněla mravní stránky života, pravdy a ctnosti.

Druhá nadaná současná spisovatelka pracující v rozkvětu svých sil, jest Anna *Valenbergova.* Jest to ještě mladá dáma, která ovdověla nedlouho po svém rozvodu s mužem a věnovala svůj život literatuře a výchově dvou svých malých synů. Poslední román A. Valenbergovy »Dvě ženy« jest velice zajímavý a švédská kritika jej cení výše nežli jiné její práce. Idea tohoto románu jest táž, jako v dříve vydaném románě »Bindande Band«. Za roztržkou manželství následuje trest. Svazek manželských pásek jest tak silný, že roztržení jeho vždy zanechává nevyléčitelnou ránu v muži i ženě, kteří se rozešli, to jest, jsou-li vskutku citlivými lidmi. Mimo to napsala Valenbergova větší román »En stor man«. (Veliký člověk), ve kterém, jak se vypravuje, popsala život Snojlského a ještě několik menších prací.

Spisovatelka Anna *Edgren (Lefler)* mnohými svými spisy předčí obě již uvedené spisovatelky. Populárnosti se těší její kniha »Ze života«. Osoby Edgrenové jsou živější, typičtější nežli dříve uvedených spisovatelek, její pozorovací talent jest široký a bystrý. Látku k povídkám a románům béře větším dílem ze života vyšších společenských tříd švédských. Mezi jinými pracemi této spisovatelky vyniká: »Sana Rvinnor«.

Paní *Peterkvistová* nebo *Agrellová* (pseud.) čítá se též k lepším švédským spisovatelkám. Její »Vesnické obrazy« a sbírka »Bez lásky« náleží k znamenitějším knihám švédské literatury.

Kromě těchto spisovatelů a spisovatelek jest ještě mnoho jiných více méně nadaných, ale poněvadž můj článek jest již dosti obšírným, podávám tu pouze některá jména: *Lagerlef, Rust, Bondeson, Nordensvan, Levertin, Halmstrem, Bott, Sigurd a j.*

Ku konci ještě něco o švédské žurnalistice. — Švédské tiskárny chrlí denně miliony exemplářů listů — množství tak veliké, že přirovnáme-li k němu počet obyvatelů, přijde na každého obyvatele 20 exemplářů. Každý dělník, každý kočí čte ve Švédsku noviny. Ale obsah listů jest prázdný. Listy se tam vyplňují jen různými žerty, maličkostmi, pouličnými událostmi a nemravnými feuilletony. Pravých listů pro lid ve Švédku není; ani švédská intelligence nemá mimo dva větší listy žádných dokonalých časopisů. Žurnály nepíší nic vážného, a ani jim toho není třeba, neboť dle mínění Švédů vážné věci jsou jen v knihách a biblích; žurnály jsou jen dílem výdělku a zisku. — *Z „S. Pet. Věd." — Fr. Šlingl.*

ANGLICKÁ.

Syria, The Holy Land, Asia Minor. Illustrated, London, Fisher. Tři svazky se 120 krásnými ocelorytinami. Bartlett a Allom popisují v zmíněném, velikém díle Syrii, Svatou zemi a Malou Asii tak důkladně, jak jsme toho ještě nikdy neviděli. — **Constantinople and the scenery of seven Churches of Asia Minor; illustrated, London, Fisher.** Jsou to dva objemné svazky se 70 krásnými ocelorytinami, v nichž líčí slovutný Allom velice zajímavě a živě děje (scenerie) sedmi Církví v Malé Asii. **The South Kensington Museum; examples of the works of art in the Museum and of the decorations of the building with brief descriptions. London 1881.** Jsou to dva veliké svazky se 176 obrazy, v nichž jsou podrobně popsána umělecká díla s krátkými popisy ozdob na budově samé se nalézajících. Jelikož ve světovém Jiho-Kensingtonském museu jsme i my zastoupeni, upozorňujeme tímto na jmenované dílo. *Josef Šeřík Vilínský.*

FLÁMSKÁ.

Otec Štěpán **Schoutens,** z Františkánského kláštera OO. Bratří Menších, Récoll v Antverpách, vydal v poslední době tolik důkladných a historických děl, že je nám všechna pro množství ani uváděti zde nelze. Chválu Mariánskou historicky vypravuje v těchto objemných spisech: 1. „**Maria's Antverpen**" (Antverpy Panny Marie; v městě Antverpách je 18 soch a obrazů v různých kostelích a kaplích, kde Bohorodička zázraky činí, tedy zázračných, o Panně Marii v hlav. antverpském kostele zmínili jsme se v letošním ročníku »Našeho Domova«); 2. „**Maria's Brabant**" (kde vyniká nade všecka poutnická místa belgická zázračná soška Panny Marie s Děťátkem v **Scherpenheuvel,** franc. **Mont-aigu**); 3. „**Maria's Limburg**";

4. „Maria's Vlaandeen“ (zmínky zasluhuje slavné poutnické místo zázr. Panny Marie Lúrdské v Oostacker u Gentu ve Vých. Flandřích); 5. „Maria's Henegouwen“ 6. „Maria's Luik, Luxemburgen Namen“ (Mariino Lütišsko, Lucembursko a Namürsko); dále „Geschiedenis van het voormalig Minderbroederskloosster te Antwerpen“ (Dějiny dřívějšího kláštera Menších Bratří v Antverpách); „Geschiedenis van het voormalig kloostel der Arme Claren in Antwerpen“ (Dějiny dřívějšího kláštera Chudých Klárisinek v Antwerpách, oba kláštery zrušil císař Josef II.); „Leven van Pater Henricus Thijssen“; „China“ (kdež se vyličují hrozná mučení Františkánů z nejnovější doby. Otec Štěpán dostává listy přímo od misionářův z Číny), a. t. d. Otec Štěpán Schoutens je velikým učencem a zajímá se velice o Čechoslovany. *Jos. Šeřík Vitínský.*

NĚMECKÁ.

P. Christian Pesch S. J.: **Theologische Zeitfragen.** (Doplňků k »St. aus M. Laach«, č. 76. Nakl. Herder. Freiburg im Br. 1900. Stran 167.) — Bolestně rmoutí se srdce upřímného katolíka nad náboženskou lhostejností a nevěrou souvěké intelligence; proto hledány z naší strany cesty a prostředky, jimiž by intelligence opět církvi a víře byla získána. Nejhorlivěji přičiňují se o to katoličtí učenci ve Francii a Německu. Jedni tvrdí, že příčiny tohoto smutného zjevu hledati jest v církvi samé, že totiž učení katol. jistými články víry a svou kázní moderním názorům leckde se protiví; tuto překážku třeba prý odstraniti. Toho však jiní popírají, nechtějíce připustiti, aby církev řídila se dle »proudů časových«, ježto stanovisko její jest správné.

P. Chr. Pesch náleží k těm, kdož míní se poddati měnivým a nespolehlivým náhledům jednotlivců. Církev je stavba jednolitá a živý organismus, s nímž experimentovati bylo by nebezpečno. Učený autor oceňuje tedy některé snahy a názory, jimiž novější theologové se zabývají. Chce později uveřejniti několik podobných pojednání, jak jen mu bude možno; v přítomném spise pak probírá tři otázky:

1. Učitelský úřad církve a svoboda věd bohoslovných.

Ukazuje se na protestantismus, že theologům popírává svobody náhledů a žádá se podobná »svoboda« pro učence katolické. Důsledný protestantismus ovšem by k takové svobodě vedl, ale ve skutečnosti jí není. Co znamenají pohrůžky evang. církevních rad pastorům, kteří »svobodně« chtějí vykládati učení protestantské? Co by se stalo kazateli, jenž by hlásal pravdy katolické? Proč zbavováni míst neposlušní? atd. Katoličtí bohoslovci jsou ve svém bádání úplně volni; jediná hranice jejich svobodu omezuje: nesmějí překročiti hranici pravdy; na pole bludu vkročiti jim zakázáno. Má tato hranice býti odstraněna? Může rozumný mathematik žádati, aby mu volno bylo učiti $1 + 1 = 3$? Nepracuje-liž katolická bohověda všemi prostředky, jež logika doporučuje, jako jsou: indukce, dedukce, synthese, analyse, analogie, fakta historická, zkušenost...? Katolický učenec nebude mluviti o omezování svobodného bádání.

2. Stará a nová apologetika.

Apologetikou staví se bezpečný základ bohoslovným vědám. Poslední dobou však vytýká se jí, že jest proti moderním názorům bezmocna; byla by tudíž zbytečnou. A proč? Mluví o zjevení. Zjevení (Boží) a moderní svět?! Mluví tedy k hluchým. Chce-li apologetika něco prospěti, musí operovati fakty, fakty rozumu přístupnými, rozumem přijatelnými. (Apologetika nová.) Některé pokusy se staly a spisovatel je oceňuje. (Balfour, Brunetière, Blondel, de Broglie a j.) Probírá některé vývody, uznává, co v nich dobrého a cenného, výtečně naznačuje slabé jejich stránky a dochází k závěru, že o tom o všem starší filosofie (scholastika) věděla. Jenom slova (termini) jsou jiná. Stará apologetika jest nenahraditelna a nelze ji ze studia theol. vyloučiti a studiem »moderních« věd nahraditi. Toto jest ostatně fysicky nemožno. V soukromém studiu věd profanich se ovšem nikomu nebrání. — Dle svého přesvědčení ještě připomínáme: kdyby někdo znal všechny možné vědy co nejdůkladněji a uvedl je v úplný soulad (jak ovšem samo sebou se rozumí) se zjevením, přece jen víra zůstane; *její zásluŽnosť nedá se ničím nahraditi;* víra nikdy nepřejde ve vědění, pro víru vždy zůstane místo v duši lidské. Čeho však mohutnosť poznávací (reine Vernunft) dosici nemůže, to rozum praktický (vůle) získává pokornou modlitbou a spravedlností. Aby pak slabošsky nemusil sténati: video meliora deteriora sequor, znamenitě ho podporuje apologetika — »stará«. Jen studovat.

3. Jest Bůh sám svým původcem?

Na tuto otázku odpověděli záporně již otcové církevní; odmítla ji také scholastika. Kladná odpověď obsahovala by jakési nebezpečenství pro učení o nejsvětější Trojici.

Kniha Peschova poskytuje velmi pěkný pohled do dílny novějších theologických pracovníků; psána je přehledně, důkladně, přesvědčivě. *L † 24.*

ČESKÁ.

Zlatá kniha. Dědictví sv. Ludmily. Oddělení druhé: Zlaté klasy, XXXVII., dárek věnovaný dospělejším dívkám. Spořádal Jos. Nedvídek, gymn. profesor. — Tento sešit obsahuje různé básničky, pěknou vzpomínku: Z cest Jeho Veličenstva císaře na Orient, rozmarné vypravování ze života hejla (J. J. Váňa) a poutavou povídku: »Přítelkyně« od učitelky Sabiny Heybergové. Obsah povídky jest tento: Tři spolužákyně odcházejí ze školy a slibují si věrné přátelství. Jsou to: chudá Božena, dcera po zemřelém listovním Magda, a správcovic Zděnka. Po odchodu ze školy pase Božena kozy, Magda ošetřuje své sourozence a Zděnka zvyká velkopanskému, bezstarostnému životu. Magdy si ještě všimne, ale chudou Boženou opovrhuje a odjíždí do Vídně, kamž byl otec její v úřední hodnosti povýšen, s Boženou se ani nerozloučí. Boženě umře matka a Magdina máti vezme ji k sobě. Pracují, zbožně žijí a jsou všickni spojeni. Zděnka zatím žene se ve Vídni za samými radovánkami, ale umře jí otec, umře matka, a její ideály se bortí. Nezkrocená duše její nemá pokoje u družek, jež ji laskavě mezi sebe přijaly, odejde k divadlu hledat slávy, ale vrací se zklamána a opuštěna zpět ke svým družkám, které jí vše odpouštějí a laskavě ji přijímají. Tato povídka jest pravou perlou tohoto sešitu. Je psychologicky promyšlena, logicky provedena a dýše krásou víry a křesťanského života. Radíme slečně učitelce, aby se pustila do dalších povídek, a aby jimi i na »Vlasť« pamatovala.

Oddělení I.: Zlaté lístky č. XXXVII., dárek věnovaný malým dítkám. Spořádali Msgr. Fr. Pech, č. kanovník, bisk. vikář a děkan, a Jos. Šimek, kooperator. Se šesti obrázky.

Zlaté lístky mají 15 krátkých, jadrných, mravoučných povídek a bájek. Tepe se v nich špatné vychování dítek, jejich netečnosť, neupřímnosť, mstivosť, vychloubavosť a vychvaluje se jim milosrdenství a láska k bližnímu, šetrné zacházení se zvířaty, obětavosť jedněch pro druhé, hlavně mezi bratry a sestrami; v povídkách dávají se mladým čtenářkám moudrá naučení pro život, doporučuje se jim opatrnosť v řeči i v činech a jiné více. Smíme-li vysloviti skromné přání, pravíme, že bychom si byli přáli, aby bylo věnováno více vzpomínek na Ježíše Krista, a aby byla vsunuta mezi povinnosti hlavně také modlitba, návštěva služeb Božích, učení se náboženství jako základu pro spásu duše, čili jinými slovy, že bychom si přáli vedle mravouky v povídkách ve stejné míře také věrouky. — Prácičky jsou pěkné, zajímavé, vesměs poučné, ale tím by jen získaly. To budiž pokynem pisatelům článečků do »Zlatých lístků« pro budoucnosť. Doporučujíce nejvřeleji letošní podíly písecké Zlaté knihy, připojujeme poučení o členství, jež obě knížky na obálce přinášejí. — Údové. Za údy Dědictví svaté Ludmily přijímají se hoši i dívky v kterékoli době stáří.

Vklady údů: 1. Za vklad 6 K stává se dítě údem Dědictví sv. Lidmuly od času přihlášky, (která se může státi hned po křtu sv.), až do uplynulého 20 roku svého. Do 12. roku dostává knihy oddělení I., od 12. do 20. roku knihy oddělení II. Údové tito nemohou dostati více než 20 knih.

2. Za vklad 4 K stává se hoch nebo dívka údem na dobu 12 let, pokud stáří jejich tomu připustí, ježto členství může trvati toliko do uplynulého 12 roku.

3. Za vklad 2 K přijímají se údové na dobu 4 roků pro I. neb II. oddělení a jen těmto údům dává se při zápise zároveň s podílnou knihou ještě 1 kniha ze starších zásob nádavkem.

4. Zakládajícím údem Dědictví sv. Ludmily stane se, kdo daruje ústavu tomu 40 K; ten má právo na knihy obojího oddělení doživotně. Dar ten může splatiti ve čtyřech ročních lhůtách.

5. Kdo nejsa údem Dědictví sv. Ludmily, složí 6 K, dostává buď Zl. lístky neb Zl. Klasy po 12 let.

6. Školy a rodiny stávají se za vklad 10 K údy jednoho oddělení, za vklad 20 K údy obou oddělení na vždy, jednotlivci na doživotí.

Poznámka. Jestliže by některý z údů sobě přál po několik let neb napořád odebírati knihy onoho oddělení, do něhož po stáří svém nenáleží, nechť oznámí to správě prostřednictvím svého p. opatrovníka. *Tomáš Škrdle.*

Křesťanství, jeho vznik, ideová podstata a historický vývoj. Napsal dr. Fr. Drtina. (Otisk z Ottova N. Sl.), Praha 1899. — Že redakce Ottova N. Sl. svěřila pojednání »o křesťanství« filosofu směru Massarykova, nelze schvalovati. Z této strany nemůže správný a nestranný soud o křesť. náboženství býti podán. A proč? Škola Massarykova vychází ze zásady, že každé náboženství je původu přirozeného. Jedná-li se o náboženství křesťanské, nemůžeme přijati a uznati tohoto stanoviska.

Drtinova práce psána jest s náležitou rozvahou a šetrností, ale slovům jeho schází láska k učení Kristovu; píše jako chladný a lhostejný pozorovatel a ne jako účastník a příslušník křesťanského náboženství. Křesťanství jest pravda spasitelná, živoucí a obživující, — a pravdu nutno přijati a vyznávati.

Avšak autor není ani nestranným pozorovatelem, poněvadž předem zaujal ku křesťanství nesprávné stanovisko. Ač jest křesťanství svým původem, svou povahou a svými snahami nadpřirozené, pan spisovatel toho nedbá a *snaží se* dáti mu základ přirozený a cíle jen pozemské. V tomto smyslu také projevuje ku konci své přání.

Chtěje vylíčiti »vznik« křesťanství (dle svého stanoviska) přirozeně, hledá *prvky*, z nichž křesťanství vzniklo; hledá jich v židovství a v řecké filosofii. To jest nesprávné. Dílo a učení Kristovo jest naprosto *božské* a *nadpřirozené*. Prof. Drtina praví: »Původní křesťanství jest judaismus změněný učením, působením a utrpením Ježíše Nazaretského, a myslí, že Kristus přijal zákon a proroky za podklad své nauky. Takto, myslím, slov Kristových (»nepřišel jsem zrušit zákona a proroků . . .«) nikdo vykládati nebude, jako by Kristus odtud své učení čerpal. Že jich »nerušil«, je pochopitelno, poněvadž i Starý Zákon je zjevení Boží. Učení Kristovo bylo však něco nového a Božského. (»*I divili se* velmi jeho učení, nebo mocná byla jeho řeč.« Luk. 4, 32. — »Mé učení není mé, ale *toho, který mne poslal.*« Jan 7.)

Ještě marnější jest poukaz na filosofii řeckou, jako by při »vzniku« křesťanství měla nějaký význam. Autor sám doznává, že vznik křesťanství »dál se v odloučenosti od kultury hellenské.« Ideová povaha nauky Kristovy byla spíše židům i pohanům protivná, jak bychom mohli mnoho míst z Písma uvésti, kdyby si jich pan autor přál. Pohnutek, proč pohané křesťanství přijímali, nelze hledati v jakési shodě učení křesť. a řecké filosofie. Hledati adaequatní prvky pro křesťanství v pohanstvu je marná a násilná práce. V pohanstvu našla nauka křesťanská jen pověru a skepticismus; positivní, zárodečné a tvořivé síly pohanství v sobě nemělo. Shodná učení hledána a nalezána, ale významu neměla. Také na př. učení Konfuciovo nevede ku křesťanství, ač jest v něm dosti shod s naukou Kristovou.

I naše apologetiky jednají ovšem o přípravě na Messiáše mezi Židy a pohany, ale v docela jiném směru. Tato příprava týkala se jedině lidstva, a ne Krista jako učitele a zakladatele nauky křesťanství, jako by odněkud své učení čerpal nebo přejímal.

Jak snaží se prof. Drtina uplatniti svou theorii, aby čtenář stále myslil na »vývoj« křesťanského učení, poznáváme také z této věty: »Problém (!) Kristova Božství a člověčenství vystupoval záhy (!) a počal se (!) formulovati v určitých dogmatických článcích!« Kdo čítá Písmo, pozná snadno, že každá strana Nového Zákona jasně hlásá víru: Kristus jest Syn Boží. Pan autor najde v každé Christologii řadu míst, že tato víra i v Písmě na více místech zřejmě a určitě je formulována.

Také z obrazu, jaký Písmo o Kristu podává, je nade vše zřejmý *nadpřirozený* původ křesťanského učení. Na osobě Kristově není ani stínu nějaké nedokonalosti. Kterak bylo by možno v době intellektuelně a morálně tak schátralé sestrojiti (a jen vymysliti) bytost tak ideální, jako jest Kristus, kdyby Bohem nebyl! Kolik bychom dnes objevili na tom obraze (idealisovaném) chyb, nesrovnalostí, nepravděpodobností! K takovému ideálu musí myslící člověk zaujati určité stanovisko a vyznati: Pán můj a Bůh můj!

Důkazem Božství Kristova jest i jeho dílo. »Je-li to dílo Boží, nebudete je moci zrušiti.« (Skutky apoštolské 5, 39.) I u tohoto zjevu musí se myslící člověk zastaviti. Kolik důmyslných filosofických systemů skácelo se a v nivec rozpadlo, a nauka křesťanská nestárne, všechny časové otázky řeší na základě svých principů; jest to živoucí strom, jenž látky stravitelné přijímá a neumdleně vydává nové květy a ovoce; jest to zdroj milosti a pravdy, jenž upokojuje rozum i srdce lidské.

V práci prof. Drtiny shledali jsme ještě mnoho tvrzení, jimž bychom musili odpírati, ale to náleží theologickému odbornému časopisu. My poukázali jen na základní pochybené stanovisko, aby se někdy neřeklo, že práce p. Drtinova v české encyklopaedii naší pozornosti ušla. *L † 24.*

Zavinění hroby. Román z ovzduší venkovského. Napsal Petr Fink. Knihovny našeho lidu ročník IV. číslo 2. Tiskem a nákladem Benedikt. knihtiskárny. Brno 1900. Cena 88 h. — Jsou individua mezi muži i ženami, jež v lidské společnosti šíří jen rozklad, zhoubu a bol. Stopy jejich působení jsou jako stopy morové rány: nářek a smrt. Bez citu rozšlapávají cizí čest a cnost, štěstí, nevinnost, práci i život. Rozrušují pořádek v rodinách, obcích i v národech. Individua zlá, zvrhlá, společnosti lidské nebezpečná. Takového netvora učinil náš autor »hrdinou« svého románu. Robert Bartoš, syn zámožnějšího rolníka, sběhlý student, počal svou zhoubnou činnost dosti záhy. První obětí nesvědomitého ničemy bylo chudobné děvče Josefka. Svedená a opuštěná dívka klesla v předčasný hrob. Robert, jenž opustiv studie, pracovati neuměl a žebrati nechtěl, přiženil se do spořádané rodiny Sojkovy. Získal krásný statek a dobrou ženu. Avšak surový bezcita ukázal se brzo ve vší nahotě své a mravní schátralosti. Hledí si zábav, hospod a novin. Starý Sojka, vida takové hospodářství, trápí se a brzo hořem umírá. Petronka, žena Robertova, nepřečkala otce dlouho. Zbyl po ní syn Vojtěch. Robert se nezměnil; upadá do dluhů a do rukou židovského lichváře. Nový jakýsi oddíl počíná v našem románě příchodem »strýčka z Ameriky«. Neznámý Amerikán, muž rozšafný, má dceru Josefku. Minou léta a Vojtěch (syn Robertův) zamiluje se do Josefky »strýce Toma«. Tu teprv prozrazuje Amerikán Josefce hrozné tajemství, že jest dcerou dívky, kdysi Robertem svedené, tedy Vojtěchovou sestrou. Tím zničeny opět dva životy; Vojtěch si zoufá a Josefka zármutkem hyne. Na konec i Robert končí sebevraždou. — Amicus Plato, magis amica veritas. Musíme říci, že s prací spokojeni nejsme. Vůdčí myšlenka, stopovati zhoubnou činnost člověka-bídáka, je šťastně volena, ač není nová, ale zpracování se nezdařilo. Celkový dojem je příliš odporný; spisovatel okořenil svou práci až běda. Známe dobře bídu lidskou, ale sunt certi denique fines. Ty hroby v našem románě jsou téměř napořád — *nezavinčné*. Tak daleko skutečnost a pravdivost nejde. Proto musil si spisovatel pomáhati náhodami (třeba láska Vojtěchova k Josefce) a nedorozuměními (Vojtěch vůbec se nedověděl, že jest Josefka jeho sestrou). To mysl křesťanskou, věřící v Prozřetelnost Boží, velmi rozrušuje. Vždyť sebevražda Vojtěchova a hoře Josefčino neplynulo ani z přímého působení Robertova a jest tedy také v odporu se základní myšlenkou. Za shodu těchto okolností Robert již nemohl. Také tendence neospravedlňuje hroznou smrt Vojtěchovu a Josefčinu; omne nimium vertitur in vitium — čím více hrůzy se hromadí, tím méně na nás účinkují. — Nemalé chyby dopustil se p. spis., že vpletl do své práce episodicky vypravování o lásce Karlouše Sojky, jenž po přání rodičů stal se knězem a brzo hořem (a patrně i nespokojeností) zemřel. Pochybil spisovatel touto episodou proti stavbě románu, jelikož příběh neshoduje se s vůdčí myšlenkou a jen zbytečně proud vypravování románového zdržuje. Pochybil i věcně, poněvadž vypravování nebude působiti dobře na čtenáře, jemuž kniha je určena. O katolickém knězi musí platiti to, co řečeno o sv. apoštolech: opustivše všecko, šli za ním. Je té zženštilosti na všech stranách dost a dost a stav kněžský nebudiž snižován historkami o nešťastné nebo o falešné lásce. Non licet humana miscere divinis. Podivný kněz, jenž ze sladké touhy umírá. Nepřipodobňujte se tomuto světu. — Po stránce formální třeba uznati, že má pan spisovatel dosti značný talent pozorovací a vypravovací, ale musí ještě mnoho dohánětí a napravovati. Předně musí dbáti toho, aby vypravování bylo mluvícím osobám přiměřené; obyčejní lidé mluví u něho zhusta frázemi novinářskými a nečeskými. Popisy jsou příliš časté, všední a rozvláčné; hned na začátku popisuje se okolí a počasí na 4 stránkách. U ostatních jmen zbytečně hromadí epiteta ornantia, čímž vzniká slohová nabubřelost a nejasnost. Srovnej na př. první odstavec na první stránce, nebo větu: »Po této uplynulé době, která v jepičím průměru lidského věku znamená celou věčnost — nacházíme na šachovnici našeho děje dalekosáhlé, sotva poznatelné změny.« (Str. 67) atd. S češtinou, jak již praveno, leckde nelaskavě se nakládá; na př. »Otec povolil, ale s vyloučením pro veškeré zodpovědnosti.« (Str. 54.) Podivně zní v lidovém spise floskule: »Krutý osud zahrál i jí nemilosrdnou píseň.« Není dobře užívati v knize hrubých výrazů (»hrom do toho« . . .), třeba sprostí lidé tak mluvili. Chceme četbou zušlechťovati. Proto neměly tak široce uváděny býti odporné rozpravy otce se synem (na př. na str. 102—108). Vojtěcha snad chtěl spisovatel učiniti sympatickým. Nemyslíme, že by u každé dobré dívky bylo třeba popisovati také »lepý její zjev«. Fallax gratia et vana est pulchritudo; mulier timens Dominum ipsa laudabitur. — Doufáme, že naše upozornění p. spisovateli při další literární činnosti prospějí. *L. † a.*

Římská pouť Moravanů. Napsal J. M. Kadlčák, nadučitel ve Frýdlandě. Nákladem vlastním. 1900. — Pan spisovatel skromně praví, že nepsal »Cestopis«

nebo »průvodce po cestách«; chtěl jen zachovati paměť o příhodách, jichž moravští poutníci zažili na římské pouti. Knížka však podává přece jen více: živé a duchaplné líčení různých příhod, trefné poznámky o způsobu života obyvatelstva, o rázu krajin, milé vzpomínky osobní. A bystrý pozorovatel vypravuje živě, srdečně i vesele. Četli jsme knihu se zalíbením a soudíme z toho, že tím radostněji pročtou ji účastníci římské pouti, jimž je věnována. Radostnou a povznesenou náladu z římské pouti vložil p. spis. do svých vzpomínek a takovou též náladu vyvolá jejich četba i v čtenářích. Myslíme také, že kniha přispěje k tomu, aby více pochopen byl u nás význam římských poutí, konaných v letošním roce jubilejním. Kdyby nebyly naše pouti církevního a náboženského rázu, jistě by naše veřejnost a naše časopisy náležitě věděly a vytkly, co taková důstojná a svérázná representace našeho národa v cizině znamená. Vypraví-li se nějaký společek do ciziny, hledí se význam té cesty nejvíce zdůrazniti, ale provázeti jádro lidu, myšlenkou náboženskou nadšeného, náš (!) tisk se neodváží pro strach před nevěreckou internacionálou. O panu spis. pak dlužno vyznati, že v jeho srdci církev a vlast v souladě se snoubí. — Kniha zasluhuje hojného rozšíření. (Cena není udána). *L. † n.*

Svatý Antonín Paduanský. Životopisný náčrtek. Všem ctitelům svatého »Divotvorce Paduanského«, sepsal a věnuje P. Bonaventura J. Wilhelm, kněz řádu sv. Františka. Duchovní knihovny roč. XX. čís. 3. Brno 1900. Tiskem a nákladem tiskárny Benediktinské. Cena 1 K 30 h. Stran 254. — Důvěra katolické Církve k světci paduanskému odůvodněna jest mnohými důkazy nadpřirozeného rázu, jimiž Boží všemohoucnosť tohoto světce oslavila a vyznamenala. »Si quaeris miracula, — mors, error, calamitas, — daemon, lepra fugiunt, — aegri surgunt sani . . .« Přirozeno tedy, že spis vyplněn hlavně líčením zázraků, jež za života nebo po smrti světcově se staly. Proto třeba, aby hned na počátku zaujal čtenář jakési vyšší stanovisko, aby snad nebyl množstvím zázračných příběhů zaražen nebo znaven. Arnošt Hello naznačuje toto stanovisko těmito slovy: »Dar zázraků zdá se provázeti zcela zvláště prostotu, více než každou jinou milosť, než každou jinou cnosť. Sv. Antonín Paduanský patřil k té třídě světců, kteří se nediví ničemu (rozuměj: ve své prostotě) a mluví k zvířatům jako k lidem, rozkazují věcem, jako by byly osobami. Bylo by snad potřebí větší hloubky, než jakou má duch lidský, abychom jasně viděli, co je v té neznámé věci, jež nazývá se prostotou, která uniká všemu stopování, která uniká sama sobě, jež pravidelně neví o sobě, jež nepochybuje, nerozebírá, jež jest *darem* a jež zdá se býti v přímém a zvláštním vztahu s jinou věcí, a přece tak různou, jež se jmenuje *moc*. Prostota a moc! Tyto dvě věci nejsou si podobny v očích lidských. Tato dvě slova v řeči lidské nemají téhož zvuku, a tajemným zařízením, jež doporučuje rozjímání duší rozjímavých, známka divotvorců jest obzvláště prostota«. Popírati zázraků, na oslavu a na přímluvu světce Antonína Bohem učiněných, mohla by jen umíněnost a zloba. Zkušenost a skutečnost rozumně a poctivě popírati se nedá. V zázracích konečně není hlavní význam toho neb onoho světce, ty jsou jen doplňkem nebo příznakem jeho činnosti. Proto v každém životopise třeba hlavně vytknouti *socialní* význam a činnost vyvolence Božího. Správně tedy s důrazem upozorňuje spisovatel na *pokoru* Antonínovu (str. 26 a n.), na jeho horlivost v hlásání slova Božího, když slovo kazatelovo proměňuje smýšlení lidské, obrací k pokání, nabádá k spravedlivému životu . . . Mohlo také býti ještě více applikací pojato do životopisu, třeba na konci každé kapitoly. Ovšem, pan spisovatel vyznává, že hleděl jen k potřebě čtenářů a ctitelů sv. Antonína, poněvadž k dokonalému vylíčení života světcova bylo by třeba znáti důkladně dobu, v níž působil, aby vynikl kulturní jeho význam, bylo by třeba hlubších reflexí i také dikce umělejší a slavnostnější. — Zatím však kniha P. Bonaventury obecné potřebě vyhoví a rádi ji doporučujeme, zvláště jako vhodný dárek našim Toníčkům k svátku. — Kéž by vzbudil Bůh i naší době reformatory jako byli sv. František Serafínský a Antonín Paduanský!

L. † 91.

Sv. Hostýn, kalendář katol. lidu československého na r. 1901. Ročník I. Redaktor Jan Halouzka. V Olomouci. Nákladem R. Prombergra, knihkupce. Název i Schwaigrův obraz Matky Boží Hostýnské, jenž rázem došel obliby i rozšíření ve všech kruzích lidu českého, označuje nám na obálce tohoto nového kalendáře, že věnován jest k rozšíření úcty a slávy Panny Marie Hostýnské. Jest na prospěch věci označovati katol. kalendáře jmény památných míst a věcí. Proto želíme, že »Svatohorský kalendář« přestal u nás vycházeti. Vynikajícím článkem »Hostýna« jest »M. Jan Hus« z péra slov. probošta dra. A. Lenze v populárním pojednání, jehož zařadění do četby kalendářní, aby vnikl obsah v nejširší vrstvy, lze jen schvalovati. Dále shledáváme se tu s biografiemi a podobiznami J. M. ndp. arcibiskupa Lva sv. p. ze Skrbenských, jenž sv. Hostýn často navštěvoval, B. M.

Kuldy, dra. A. Lenze, A. Dostála — Povídky V. Špačka »V duševních mrákotách«, A Dostála »V pasti«, V. Pittnerovy »Vobecní Anička«, L. Grossmannovy-Brodské »Dobrý skutek dochází odměny,« podávají četbu zajímavou, vybranou, která přinese katol. lidu Moravskému hojně poučení a zábavy. Naproti tomu bylo by si přáti dokonalejších, jasnějších illustrací s jemným provedením, zvláště pokud se týče portraitů osob. Úprava kalendářní části se scenami života jednotlivých sv. patronů českých se velmi zamlouvá, ježto tím vtisknou se více v paměť čtenářstva. Přejeme I. ročníku »Hostýna« pevného zakotvení. *Vlastimil Hálek.*

Slezan. Velký katolický kalendář rodinný na r. 1901. věnovaný poučení a zábavě katolíkům česko-slovanským ve Slezsku. Nákladem F. Orla ve Frýdku. Cena 80 h. Citelnému nedostatku dobrých kalendářů pro český lid ve Slezsku odpomahá tento nový kalendář, jenž v úvodu přeje si jen trojího vydobýti, a to: přízně všech, zdaru a požehnání Božího. Toho pak též hned na počátku si získává svým obsahem. V tom vynikají čtyři cenné skizzy ze života z péra neúnavné příznivkyně katol. písemnictví L. Grossmanové-Brodské, a to »Usvědčený křivopřísežník«, »Cesty Boží«, »Nezdařený plán« a »Opuštěný dům«. Vystihujeť spisovatelka lidovým stylem náboženský život nezkažených rodin, jaký do nedávna se zrcadlil po vlasti naší, nyní pohříchu však ustupuje moderním vlnám liberalismu, jenž se plíží i do ústraní tichých vísek venkova. Jednající osoby v těchto povídkách jsou zbožné, nevyhýbají se chrámu, mají v potřebách života modlitbu na rtech; za to hřích dochází svého trestu. Katolické čtenářstvo Slezské bude autorce dojista vděčno za to, že propůjčila své péro nezištně s úpřímnou snahou jeho duševnímu dobru. K těmto prácem řadí se další povídky K. Zákouckého »Šlechetné srdce české«, J. Donáta Pelhřimovského »Štěstí v neštěstí«, »Za vlasť«, J. Štíhela »O Karakteru«, J. Kadlčáka »Na Řípu«, F. Linharta, »O Ostravici«, životopis P. Tvrdého a P. Loriše s básněmi »Maří Magdalena«, »Povzdech lásky«, od B. Slezákové a mnohým drobným obsahem. Illustrace sv. Otce Lva XIII., sv. Cyrilla Methoděje, Slezanů v Praze, města Frýdku, tamního chrámu a české školy, gymnasia a národního domu v Místku, P. Loriše a P. Tvrdého jsou jasné a úhledné. Kalendář »Slezan« jest tedy při svém vstupu do katolického života ve Slezsku důstojně vypraven, a přinese svému pořadateli dp. Angelu Lubojackému vděčné ocenění čtenářstvem dojista za odměnu zpět. *Vlastimil Hálek.*

Štít. Kalendář na obyčejný rok 1901. Ročník I. Vydavatel a nakladatel Politické družstvo tiskové v Hradci Králové. — V Hradci Králové povstal nový kalendář, jejž radostně vítáme, a to jak pro tendenci, pro kterou je založen, tak i pro bohatý a cenný jeho obsah. — První povídka v tomto kalendáři jmenuje se: *Pan Vavřinec Měcholupka.* Kdo zná katolickou literaturu, pozná hned autora, ač podepsán není. Spisovatel podává v zábavném rouše plno hlubokých životních pravd; je tu apologie víry a mravů křesťanského života; je tu naznačena cesta, která vede lid k záhubě, a cesta, která zabezpečuje lidu blaho časné i věčné. Povídka dýše láskou k lidu a k národu, k Bohu a jeho církvi. Povídka ta jest skvostnou perlou nového kalendáře. Něčeho podobného jiný kalendář nemá, nebo autor toho druhu jest v Čechách jen jeden. — Z dalšího pěkného a cenného obsahu poutaly naši pozornost články: Je antisemitismus se stanoviska křesťanské mravouky oprávněn, či smí katolický křesťan býti antisemitou? — Patří-li náboženství na program národní. — Česká jubilejní pouť do Říma r. 1900. — (Od prof. Dr. Jos. Mrštíka), zvláště pak pozoruhodný jest článek Dr. Václ. Řezníčka: *Doma na vsi.* Ten se nám po první povídce nejvíce líbil a zasluhuje nejvyšší chvály.

Omezenosť místa nedovoluje nám o kalendářích široce psáti, i prosíme, aby nám bylo odpuštěno, že jest náš referát tak krátký. Za svého redaktorství pročetli jsme již velmi mnoho kalendářů — Štít řadíme k nejlepším. *Tomáš Škrdle.*

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

Joseph Marie de Maistre a jeho životopis v Ottově Naučném slovníku. — Zdá se, že mnozí páni spolupracovníci O. Nauč. Slovníku zúmyslně zůstávají hluchými k protestům různých časopisů, především katolických. Naše »Vlasť« v každém téměř čísle přináší stížnosti na některou nesprávnost a nedostatky, než nic naplat, nesvár bují dále s houževnatostí plevele. Je to zvláště strannický duch,

vanoucí ze mnohých článků, hlavně z těch, jež dotýkají se nějak církve katolické nebo její přívržencův, duch ten musí zaraziti každého objektivně myslícího čtenáře. Náš »Naučný slovník« nezastupuje přece žádný určitý literárně filosofický směr, není orgánem strany stejně smýšlejících literních historiků, přírodopisců atd., mohl a měl by tedy přísně šetřiti objektivnosti. Užívá-li však pisatel životopisu J. M. de Maistrea v Nauč. Sl., pan F. H. Šalda, známý bojovný kritik, významů, které velmi čestné místo zaujímají v jeho polemikách (v Lit. Listech a v Lumíru) také v Encyklopaedii obecných vědomostí, to už je, myslím, vrchol nepřístojnosti. Či nedovede p. Šalda projeviti své mínění bez obvyklých svých významů ani tenkráte, píše-li pro publikaci, jako je Ottův Nauč. Slovník? Joseph M. d. Maistre ukazoval duchaplně, používaje k tomu celého svého obsáhlého vzdělání, s pronikavou znalostí dějin na zásluhy papežství o evropskou kulturu, hájil náboženství jakožto jedinou pevnou oporu státův, dokazoval, že příčinou rozervanosti společenské jsou jedině neznabožské nauky, a proto nenalezl milosti v očích páně Šaldových, ač byl jinak »nejvzácnějším« temperamentem spisovatelským, vášnivě cítě všecko, co říká, »pln mohutného pathosu, prostého vší deklamace«, jenž uchvacuje mohutnou silou své logiky a neodolatelnou dialektikou poráží a vyvrací všechny obecně šířené nepravdy a zakořeněné lži; proto byl nazván mistrem moderního dialogu, a proto též žádný z jeho nesčetných protivníkův neodvážil se na vážnou polemiku, tím méně aby se pokusil vyvrátiti jeho vývody; nepodařilo by se to asi ani p. Šaldovi, jenž chtěje mermomocí prosaditi své proticírkevní stanovisko a tudíž svůj nesouhlas s francouzským filosofem, užívá oblíbených svých silných slov. Tak na př. mluvě o jeho spise De l'egliise Gallicane jest velmi spokojen moha o něm říci, že v něm nalezl J. M. de Maistre nejjedovatější útoky proti jansenismu. A proč? Jan Demaistre horlil v něm pro kalolickou jednotu ve Francii, a tak ublížil velice milým páně Šaldovým Jansenistům. Tím dala by se ovšem slova jeho vysvětliti, ale za to přímo omráčí každého znatele de Maistrova tvrzení p. Šaldy o něm, že »demokratická rovnost, počítání volebních hlasů jest mu nesmyslem, že lid je mu dítětem a šílencem (!), který musí míti prokurátora.« Jak že, to že má býti de Maistre? Odkud probůh čerpal p. Š. svůj názor, ze kterých jeho spisů chtěl by vážiti důvody, jimiž by doložil svůj výrok? Něco podobného může p. Š. bez ostychu napsati v naší Encyklopaedii o mysliteli, jenž »otevřev brány filosofii mladého století, nové razil jí dráhy!«

»Osservatore Romano« ve svých časových otázkách (Cose di giorno) přirovnává vliv jeho na tehdejší dobu k významu nyn. pap. vzhledem k socialní otázce a vítaje první den posledního roku tohoto století praví, že když dev. století vstoupilo do světa, na kolébku jeho padl zářný paprsek hlubokých obrodných myšlenek největšího myslitele z první polovice tohoto století, a když odcházeje a již zavírá se za ním brána věčnosti, loučí se s ním paprsky druhého stejně zářného slunce socialního obroditele lidstva Lva XIII., jsouce zároveň jitřenkou vítající šťastnější snad věk XX.

Tak píše o de Maistre-ovi vynikající kulturní historik římský, a to, myslím by dostačilo k náležitému ocenění páně Šaldova »objektivně« psaného jeho životopisu. Na místě uvedených jizlivých slov dostačila by úplně poznámka, že jeho příliš tvrdě monarchistické smýšlení narazilo na odpor socialních a politických proudův, jež se tehdáž objevily více méně silně po celé Evropě. Ostatně ospravedlňoval je de Maistre zkušeností dějinnou.

Zbývá ještě zmíniti se o neslýchaně krutém názvu, jímž neostýchá se pan Šalda častovati nejznamenitější z děl jeho, totiž »Petrohradské večírky« (Soirées de Saint. Petersbourg), nazývaje je apologií kata, (neschází tu ani obligátní inkvisice a středověké tvrdé dogma theologické!) a filosofií jeho prostou všech humanitních illusí a zoufale krvavou i bezútěšně pessimistickou ve svém jádře. Těžko bylo de Maistrovi nebýti pessimistickým, patřícím z dáli na rozervanou nade vše milovanou vlast, přece však uchoval si dost »humanitních illusí« a lásky k lidstvu, jež také vnukla mu přesvědčení o nutnosti trestu, v případě nenapravitelnosti a mnohosti zločinů i trestu smrti, k ochraně lidstva, jak praví de Maistre cituje slova indického zákonodárce Mesuhu-a: »Trest bdí, kdy lidské stráže jsou pohřiženy ve spánek. Moudrý pokládá trest za dovršení spravedlnosti. Nechť odstraní shovívavý vládce tresty, a brzy silnější zardousí slabšího . . . všechny vrstvy pronikne nákaza, všechny hráze zmizí . . . Když však se blíží černý trest se žhoucíma očima, aby zahladil zločin — lidstvo jest zachráněno.«

Rozuměl-li takto pan Šalda hlubokým myšlenkám nadšeného filosofa, jenž celé své nadání věnoval tomu, aby zachránil svou milovanou Francii, celé lidstvo před katastrofou, již hrozí znenáhla přivésti bouře roznícené bezbožeckými osvětiteli 18. věku, pak nedivíme se tomu, co praví o něm na konci životopisu.

»Soukromý život a cítění de Maistre-ovo — píše — odchyluje se nesmírně od jeho tónu pro foro externo; pohrobní práce ukázaly ho jako člověka neobyčejně měkkého, roztomilého a vtipného;« utvrzuje soudného čtenáře jen tím více v té své znalosti spisů de Maistre-ových, kterou se může honositi; neujde také žádnému, že velmi těžko lze tato slova srovnati s jiným výše již uvedeným výrokem páně Šaldovým o vzácném temperamentu spisovatelském, který vášnivě cítí všecko, co říká.« *Emil Šimek.*

Král Dollar a jeho ctitelé! Napsal Jan Wagner. Modré knihovny čís. 55 (r. IX. č. 7.) Praha. 1900. Cena 1 K. Stran 192. Zprávy z Ameriky bývají naším lidem dychtivě čítány a důkladně přetřásány. Z Ameriky píše se obyčejně růžověji, než jest ve skutečnosti. Rozhodně však lze o Americe psáti pro nás mnoho nového, neobyčejného. Spisovatel knihy, kterou tuto oznamujeme, vydal již dříve v Modré Knihovně několik zajímavých obrázků z Ameriky, v této pak knize mluví specielně o amerických milionářích. Jak nehromadili tito peněžní králové své miliony? Spis. praví o nich: »Neznají žádné lidskosti, nemají soucitu s utrpením, šíří zkázu, bídu, hlad, utiskování . . .« Věru s ošklivostí odvrátiti se musíme od těchto dravců; jen trochu svědomitý člověk musí říci: raději chudobu než miliony, takto získané! Život milionářů a jejich rodin není také hodný závidění. A což teprv až přijde spravedlivý Soudce a ukáže, kolik potu a lidské krve na těch hromadách zlata lpí! Zaslepená lakota. — Kniha je psána snadně (novinářsky) a zajímavě. Mnohý (!) čtenář se tam snad dočte mezi milionáři i jména svého — strýčka. Jsou většinou »Češi«, jak jména nasvědčují: Mackey (Macek), Benett (Beneda), Sloan (Slon), Vanderbilt (Vondrovít), Gould (Klouda), Knight (čti: Najt, Hnát), Stewart (Štoura) atd. A kdo tam nemá strýčka, ať si přečte (na str. 74) »bezpečný návod«, jak možno státi se milionářem. Pan Carnegie podává ho z vlastní zkušenosti.

L † mn

Devatenácté století slovem i obrazem. Rediguje Karel Jonáš. V Praze. Nakl. Jos. R. Vilímek. Sešit za 30 kr. Vychází ve lhůtách 14denních. — Dílo toto chce podati přehled veškeré duševní i hmotné práce našeho věku. Má vyjíti ve dvou dílech. Díl I. bude obsahovati dějiny lidstva, států, literatury, umění; díl II. má pojednávati o praktických vědách, vynálezech, dopravnictví, obchodu a průmyslu. K popisům připojeny jsou vyobrazení a mapky. Tón díla má býti populární, veskrze lidový. Máme před sebou 1. sešit s předmluvou »Povaha devatenáctého století«, v němž toužíme nalézti též stanovisko k náboženstvím, a ke katolickému zvláště; shledáváme se tu zatím jen s několika slovy »o vavřínu vyrostlém z krvavé půdy veliké francouzské revoluce,« a »blahodárném působení uvolnění lidstva.« Počíná tu vylíčení »Doby Napoleonovy« a z II. dílu připojený arch má stať »O železnicích«. Vítajíce každé v našem písemnictví nové dílo, kterým již cizí literatury se honosí, těšíme se, že vyplní i toto svůj úkol nestranně. Očekáváme, že bude zcela objektivním i ve příčině působení katolické církve a uvede její osvětové i socialní zásluhy o společnosť lidskou v XIX. stol. Nesmí též smlčeti pohrom a škod, které utrpěla část lidstva v odcházejícím právě století tím, že oddálila se od positivních pravd náboženských a přichytila se liberalismu.

Vlastil Hálek.

Zvon. Literární týdenník. Nákladem F. Šimáčka v Praze. Sešit 1. Nový tento neillustrovaný, belletristický týdenník chce proniknouti v nejširší čtenářské kruhy, kterýmž podávati míní práce duchem i formou přístupné, články ze všech oborů lidského bádání a zprávy o všech význačnějších zjevech domácího i cizího umění. Do svých pak řad chce přijati každý nový schopný talent. Titulní list ozdoben jest obrazem rozhoupaného zvonu, z něhož vyletuje Musa. V prvním sešitu »Zvonu« setkáváme se s kulturně-historickými prácemi Z. Wintra, románem »Lačná srdce« M. A. Šimáčka, studií dra. Heverocha »O toulavosti choroby«, básněmi Vrchlického, Hejduka, Klášterského a prof. Alberta. Jest tu dále kulturní stať A. Jiráska o českém hudebním nadání »Malý prorok Českobrodský«, v němž doznána klášterům zasluha, kterak vzdělávaly i v hudbě, nicméně však opakována stará fráse, jak v Čechách (str. 4.) »pálili staré, dobré knihy a podávali za ně Kochemovo psaní z očistce »Pekelný žaltář« a podobné spisy, jež duši svíraly tesknotou a strachem, tu stíhali a trestali tajné Bratry a evangelíky« v tu dobu, kdy ve Francii nastal jas nových idcí, boj za snášelivosť náboženskou a proti všeliké zatmělosti. Čekáme od »Zvonu«, že věren idei zvonu bude přinášeti ozvěnu jediné pravdy, — pravdy Boží. *Vlastimil Hálek.*

Česká Revue. Vychází péčí klubu národní strany svobodomyslné. Red. dr. V. Škarda. Tiskem E. Beauforta. Ročník IV., č. 1. Za účel si obrala přinášeti populárně-vědecké články, statě politické, přehledy literatur atd. Předplatné jest dosti značné 18 K ročně. Číslo I. přináší články prof. Maydla a Vrchlického

o E. Albertovi, F. Vorla »Socialní úkoly venkova«, dra. Karáska »Bulharský periodický tisk« a F. Mušla »O Kometách« vedle jiných drobných zpráv. Věnována jest tu pozornosť všem odstínům české literatury, o písemnictví katolickém však není tu ani zmínky, jako by ho ani nebylo. A přece »Česká Revue«, která chce přehlédnouti všecky nové literární i politické zjevy české, měla by věděti též o letošní výstavě katol. tisku, jenž vedle náboženského směru i národní věci platné služby prokázal. Bylať výstava ta pozoruhodným zjevem v dějinách literatury české, jenž nezasluhuje, aby byl umlčen. Prohlédli jsme si »Č. R.« a těšíme se z toho, že katolické belletristické i vědecké publikace se jí hodnotou svou zcela vyrovnají, ano, jí i předčí. *Vlastimil Hálek.*

Její mladší bratr. Napsal Felix Téver. Libuše č. 5. V Praze 1900. Nákl. F. Šimáčka. — Právě vyšlý podíl »Libuše« přináší črtu z Pražského života, ve které přichází mladý lékař v rozpor s láskou k sestře a nastávající choti. Strádající sestra podporovala ho ve studiích, až dosáhl diplomu a těšila se, že se nyní s ním bude radovati z jeho úspěchů ve vědě. Bratr však pojednou sezná dceru rady Bořického, jenž ochoten jest přijati ho za zetě s podmínkou, že sestra musí z domu nového rodinného krbu. City lásky lékaře k sestře a nevěstě ocitují se v prudkém zápase se všemi právy i povinnostmi i se šlechetnými úmysly. Konečně však vykrystalovány přivedou obě ženy ve smírné spojení. Děj koná se v zátiší Malé Strany v Praze, při čemž nepomíjí se i vlasteneckého líčení krás levého břehu Vltavského. Charaktery osob vystupujících jsou markantní, zvláště význačně provedeny rysy sestry Leny. Z citových reflexí dýše zdravosť názoru životního. Význačnou známkou tohoto románu pro naši dobu jest, že úplně abstrahuje od nezbytné v každém románě nevěry manželské a smyslné lásky vůbec, spolu i že city náboženské zůstávají tu netknuty. Proto můžeme tuto knihu s dobrým svědomím dáti každému do ruky. *Vlastimil Hálek.*

Paběrky z novin a veřejného života.

Papežská encyklika o Spasiteli. — Papež zaslal biskupům ze dne 1. listopadu datovanou encykliku o Spasiteli. V této vyslovuje svoje potěšení nad příchodem katolíků ze všech končin světa do Říma za příčinou jubilejního roku, což jest důkazem, že národové obracejí se ke Kristu. Papež napomíná každého, aby kráčel cestami Spasitele, jenž je jediný cestou pravdy a života. Tak jako Kristus, dokud na světě žil, společnosť lidskou opravoval, tak tato i nyní, pakli se jen ku Kristu obrátí a dle jeho zásad bude žíti, bude zlepšena; neb jen božský zákon, který zamezuje vzepření se mocem, jež vznikly z právního pořádku srážky mezi národy, činí, že všichni v bratrské lásce spojeni ve svatém pokoji poslouchají ty, kteří jsou nad ně postaveni. Odvrácení od Boha však vyvolává v celém světě tak těžká poblouzení, že národové, jako právě v nynějším okamžiku, ovládáni jsou neustálým úzkostným strachem. Encyklika vyzývá biskupy, aby k tomu působili, aby celý svět ve Spasiteli a zachraniteli člověčenstva spatřoval jedině Onoho, jenž mu přinese spásu a mír.

Dvě encykliky. Z Říma se oznamuje, že svatý jubilejní rok ukončen bude v předvečer Narození Páně uzavřením svaté brány. Sv. Otec vydá na sklonku jubilejního roku encykliku, která prý obsahovati bude politické vyznání papeže Lva XIII. Chce v ní také svému nástupci ukázati cestu, jakou se má ku blahu církve dále ubírati po stopách církevní politiky Lva XIII. Zda na zprávě té jest něco pravdy, ukáže budoucnosť.

Posudky o »Vlasti«. Katolické Listy přinesly dne 25. října t. r. o »Vlasti« čís. 1. roč. XVII. tento pozoruhodný posudek: Nový ročník svůj počíná »Vlasť« ve své vlastní tiskárně. Působení »Vlasti« značí celou dlouhou dobu v dějinách našich katolických snah literárních. Zásluhy její o rozmach náš za posledních patnácte let budou teprve v budoucnosti řádně oceněny. Co zdálo se nám před desítiletím nemožným, stalo se skutkem. Zavládl v našich kruzích literárních čilý život. Družstvo »Vlasť« shromáždilo kolem sebe řady nadšených pracovníků, kteří se s celým zápalem chopili díla záslužného. »Vlasť« má své stálé a neunavné pracovníky, s jejichž jmény se setkáváme i v novém čísle ročníku, které jest bohaté, rozmanité a zajímavé. (Referent podává podrobný obsah.) — Zajímavé práce prof. Horáčka jsou v letošním ročníku novou časovou úvahou rozmnoženy. Práce

ta zasluhuje co největší pozornosti. Máme tu jména Dra. Lenze, T. Píchy, B. Kamarýta, J. Vyhlídala a Vl. Hálka. Mnoho jest věnováno pracím, které vyvolány podniky družstva samého, jako Jeho bisk. Milosti Jana Nep. Brynycha, který ve svatém zápalu pro dobrou věc vždy a všude stojí v čele našich snah. Nelze nám jinak, nežli veřejně uznati opět a opět zásluhy »Vlasti« a upozorniti na ní a na její podniky. Doufáme, že nalezne vždy nových pracovníků, kteří řady její doplní, obsah rozhojní cennými pracemi. Upozorňujíce na nový ročník »Vlasti«, doufáme, že se počet jejich odběratelů značně rozhojní, jak toho zasluhuje. Doporučujeme vřele.

U hrobu Kosmákova. — »Listí padá« — kdysi napsal náš kukátkář, aby nás vyzval k plodné práci za let síly duševní. — On sám se dle toho zachoval. »Listí padá« — ale neumírá strom, nýbrž nese užitek dále; náš kukátkář nás opustil, opadl též, ale zanechal nám ve svých spisech strom plný života a síly, jenž ponese dlouho ovoce ušlechtilé.

Letos o dušičkách r. 1900. shromáždil se dav jeho ctitelů u jeho hrobu, aby mu ukázal svou vděčnost i po smrti. Vděčnost ta mu zbudovala náhrobní pomník, a letos ponejprv u něho skládali ctitelé jeho věnce — bohoslovci brněnští, Vesnina škola průmyslová, Vesnina škola literní a jiní nešetřili nákladu na krásné ozdoby. Rov byl bohatě svícemi kolem rozestavenými ozářen jako katafalk. Na něm zelenal se barvínek Kosmákovi tak milý a tři pelargonie v plném květu, které něžná, avšak neznámá ruka každoročně sem sází a opatruje. U nohou ležela kytice pozdních růží. Davy lidu stály kolem, po cestách, nahoře u pažení horního hřbitova. Náladu smutečnou zvyšovalo okolí — plné pomníků ozdobných — květin na rovech, světel nesčetných; mezi nimi naše cypřiše, smutné thuje tmavozelené, bledší smuteční vrby a celá stromořadí štíhlých topolů s listím již prořídlým a javorů, jež svým ohnivě žlutým lupením tvořily chodbu báječné krásy právě ke hrobu.

Proč se shromáždil tak četný zástup? Čekali na závěrečnou smuteční slavnost, která byla určena na odpoledne za tou příčinou, aby pomník — letos zbudovaný — byl jaksi odevzdán veřejnosti a při tom za V. Kosmáka byly vykonány církevní modlitby. Výkon převzal s nevšední ochotou důvěrný přítel zesnulého, vdp. kanovník Th. Wolf, a vykonal jej za assistence dpp. P. Pavla Vlasa a P. Antonína Buriana a 2 kleriků z kláštera augustinského ze St. Brna a dvou bohoslovců.

Předně zapěl statný a zdatný sbor bohoslovců — čtverhlasé Musilovo »Za Kosmákem« — jež hudbou i slovem neobyčejně dojalo, obvzláště místo »líbáme Tvou pravou ruku«. Následovaly obřady církevní u hrobu, totiž »Benedictus« zpívané střídavě od kněží a zpěváků, výkrop a modlitba. Po té vyzval celebrant přítomné k modlitbě asi následujícími slovy:

»Aby se dovršila dnešní pobožnost, kterou konáme za kněze Václava Kosmáka, jemuž láska bratrská a obětavost lidu moravského zbudovala tento pomník trvalý a korunovaný křížem Ježíše Krista na znamení, že toliko v kříži Kristově jest spása věčná, zde u kříže, u jehož nohou položeny jsou odznaky světské slávy i pomíjejícnosti, pomodleme se za † V. Kosmáka, za všechny na zdejším hřitově odpočívající a za všechny věrné zemřelé.«

Celé shromáždění se modlilo a hlasy zbožných věřících se nesly po hřbitově a vznášely k nebesům.

Na to bohoslovci zazpívali velebný žalm »Miserere«.

Na tvářích přítomných všech bylo viděti hluboké pohnutí, když se rozcházeli, jedni k hrobům svých milých, jiní bohoslovci k hrobům Sušila a Matěje Procházky, Jos. Chmelíčka, Jak. Procházky a Pavla Křížkovského, kde zpívají bohoslovci každoročně smuteční sbory.

Hrob však Kosmákův ještě nadále byl hustě obklopen lidmi, jakož vůbec po celé dva dni Všech Svatých a Dušiček se těšil veliké pozornosti a úctě. Mnozí přicházeli a rozžíhali větší menší svíce na hrobě svého milého kukátkáře.

Dejž mu Bůh lehké odpočinutí a slávu věčnou!

Vdp. kan. msgr. Dr. Jos. *Pospíšil* sloužil 2. listopadu u Dominikánů za zesnulého kukátkáře zádušní mši sv., při níž ctpp. bohoslovci zapěli dojemné rekviem. Tak důstojně uctěna byla památka nezapomenutelného V. *Kosmáka*. R. i. p. (Hlas z 4. listopadu r. 1900.)

Třebízský na výstavě katolického tisku. — Někteří praví, že byl celý Třebízský na výstavě, já že jsem odtud 6 knížek vyhodil, ale že byl zase doplněn. Jiní praví: Třebízský byl celý na výstavě a z něho já že 6 knih vyloučil, a tak že to zůstalo. Referent »Nového Života« docela prý viděl, jak před jeho očima 6 svazků Třebízského odnášelo se z výstavy.

Pravda jest tato: na výstavě bylo původně 6 knih Třebízského a vedle nich byly různé vlastnoruční kresby a rukopis Třebízského; i jinde bylo viděti jeho rukopis. Těch 6 svazků Třebízského přinesl do výstavy ze seminářské knihovny ctih. bohoslovec p. Václ. Soukup. Asi po třech čtyrech dnech dal do výstavy celého Třebízského, pěkně vázaného, vrchní pořadatel výstavy, dp. P. Karel Burian, O. Cr., vypůjčiv si tyto knihy od svého spolubratra, dp. P. Gustava Hanse, O. Cr. Když byly nové knihy Třebízského do výstavy přeneseny, pokynul alumnus p. Václav Soukup mému synovci Janu Havelkovi (oba měli ve výstavě dozor), aby oněch prvních 6 svazků dal na nejbližší okno ve výstavním sále. V této době jsem na výstavě nebyl, dlel jsem při lit. sjezdu ve sv.-Václavské záložně. S novými svazky Třebízkého od té doby hnuto nebylo — ty zůstaly na výstavě stále až do jejího uzavření. V sobotu dne 1. září 1900 byla výstava uzavřena a v pondělí na to, dne 3. září, odevzdal jsem osobně všecky spisy Třebízského do rukou jeho vlastníka, dp. P. Gustava Hanse, O. Cr. Zde uvádím svědky a výrok svůj podpisuji. Kdo tvrdí jinak, ať uvede svědky své a rovněž se podepíše, a pak se spolu vyrovnáme. — »Nový Život« dostal v této věci ode mne opravu, letos již druhou. *Tomáš Škrdle.*

Vychovatel, roč. XV., vychází řízením Em. Žáka, gymn. katechety na Smíchově. Hlavním spolupracovníkem jeho jest řídící učitel Jos. Flekáček. Obě tato jména zaručují zdárný vývoj tohoto paedagogického listu. Učitelskou přílohu vede řídící učitel Karel Skultéty a katechetskou Jan Šmejkal, katecheta. Tedy dva učitelé a dva kněží a z nich dva předsedové: Jednoty katol. učitelstva a spolku katechetů, řídí literární obsah »Vychovatele«, i doufáme, že za těchto okolností cena a obliba »Vychovatele« zůstane táž, jaká byla až dosud. »Vychovateli« přejeme co největšího rozkvětu a rozšíření.

Mé opravy. Redakci »Času« zaslal jsem dne 2. listopadu 1900 úřední opravu, a tato oprava byla dne 3. listopadu v »Času« uveřejněna. Rovněž i »Nový Život«, číslo říjnové, uveřejňuje opravu, kterou jsem mu zaslal na základě § 19. o tisku a příslušné novely. *Tomáš Škrdle.*

Úmrtí. Pensionovaný zemský školní inspektor moravský *Vincenc Prousek* zemřel ve Vídni u věku 70 let. Vincenc Prousek byl v době reform školských povolán jako zemský školní rada do ministerstva vyučování, kdež značně se byl účastnil při reformách školství obecného. Později jmenován byl zemským školdozorcem na Moravě, byl však brzy dán na odpočinek, poněvadž se vládě znelíbilo jeho vlastenecké působení. Na to odstěhoval se do Vídně, kdež spolek »Komenský« jmenoval jej dozorcem soukromé školy české ve Vídni. — Prousek zjednal si o rozkvět ústavu toho velkých zásluh. Byl ve Vídni znám jako obětavý podporovatel věci českého lidu vídeňského. Budiž česť jeho památce!

Dr. Fr. Lampe. Dne 24. m. m. zesnul v Lublani vynikající spisovatel slovinský kanovník Dr. *František Lampe.* Založiv výborný zábavný list »Dom in svet«, jejž od r. 1888. redigoval, uvedl Lampe do literatury slovinské nový čilejší ruch. Mimo to napsal i více vědeckých a populárních spisů, hlavně pro dědictví sv. Mohora. — Když redaktor »Vlasti« dlel r. 1898. v Lublani, navštívil pana prof. Dr. Lampe v Marianeum, jež zvěčnělý řídil, a byl od něho pozván k obědu. Zvěčnělý čítal i naši »Vlasť« a byl s jejím směrem velmi spokojen.

Nakladatel Šimáček a Iška. — Proti nakladatelské firmě p. Šimáčkově bylo nám často vystoupiti, hlavně proti jejím časopisům Světozoru a někdy i proti Libuši. Ale bylo nám to od jistého kněze v Praze ve zle vytýkáno; kněz ten tvrdil, že prý bratří Šimáčkové jsou dobří katolíci. Ale brzy po tomto výstupu prohlásil p. Šimáček, že i on jest pro spalování mrtvol a nyní pronajal v domě svém místnosti pro Iškovu starokatolickou bohoslužbu. Z toho uzavíráme, že naše stanovisko oproti firmě Šimáčkově bylo správné.

Biskupové na sjezdě v Záhřebě. — Ke katolickému kongresu v Záhřebě dostavili se kromě arcibiskupa Posiloviče a biskupa Strossmayera tito arcibiskupové a biskupové: Stadler ze Sarajeva, Jeglič z Lublaně, Mahnič z Veglie, Marcelič z Dubrovníka a Nakič ze Splitu. Tak se to patří.

Vyznamenaní školští bratří. Školští bratří obdrželi na letošní světové výstavě v Paříži za vystavené školské věci: 13 zlatých medalií, 21 stříbrných, 14 bronzových a 6 pochvalných diplomů.

Kongres katolických právníků. — Dne 30. října zahájen byl sjezd katolických právníků v městě Lille ve Francii za velmi četné účasti. Před sjezdem sloužil Msgr. Baunard mši a měl k přítomným právníkům proslov. Mezi jinými měl Lamarzalle přednášku o vlastenectví a národnosti.

Útulny pro učně působí v Praze (Johanneum), ve Vídni, v Mnichově a letos zřízena byla pro 30 učnů útulna v Linci. Kéž se množí ústavy, sloužící blahu lidstva.

České Raiffeisenovky. V neděli dne 4. listopadu přednášel v Českém klubu JUC. Sedlák, ředitel Ústřední jednoty hospodářských společenstev, o vývoji Raiffeisenových záložen v Čechách. Pan JUC. Sedlák podal svou poučnou a jádrnou přednáškou důkaz, kterak strana staročeská se starala o hospodářskou organisaci. Za tou příčinou počala zakládati Raiffeisenovy záložny, jež byly spojeny v Ústřední jednotě hospodářských společenstev. R. 1896. přistoupilo k této jednotě 59 venkovských společenstev (Raiffeisenovek), r. 1897. 140, r. 1898. již 201 a r. 1899. 279. Obrat byl r. 1896. na 196.000 zl., příštího roku 296.000 zl., r. 1898. skoro 2 mil. zl. a r. 1899. již přes 3,400.000 zl. V únoru, březnu, dubnu, květnu a červnu byla větší poptávka po penězích nežli vklady, což lze vysvětliti hospodářskými poměry. Potěšitelno jest, že méně zámožní lidé ukládají tu svoje peníze; tak r. 1898. uložili »malí« lidé 157.000 zl., což jest pobídkou spořivosti. Hospodářská společenstva pochopila svůj úkol, neboť měla hlavní zřetel k vzájemné výpomoci prodejem a nákupem. Ústřední jednota byla v té věci velmi často nápomocna. Také pečovala o převod či konversi dluhu ze založen do hypoteční banky za výhodných podmínek pro členy, aby se tak umořoval dluh. V ústavech venkovských působí na 70 rolníků jako pokladníků, ostatní jsou kněží, učitelé a hospodářští úředníci. Celková správa ústavů podléhá stálé kontrole Ústřední jednoty, neboť každou neděli vyjíždí 8 odborníků na revisi. Letos provedeno 300 revisí. Nákup se činí pouze pro zemědělské předměty, jako umělá hnojiva, semena, uhlí, krmivo, zřídka též dobytek a stroje. Lidé se naučili ukládati peníze a tak je zúročiti. Na jedno společenstvo připadá průměrně 2180 zl. vkladů a 1600 zl. půjček, tak že činí přebytek 500 zl. Dalším stupněm vývoje těchto Raiffeisenovek či hospodářských společenstev bude zřizovati výrobní společenstva, nač jest v budoucnosti oprávněná naděje. Příštího roku dostoupí asi počet společenstev 500 a obrat 5 mil. zl. Některé vesnické záložny měly přebytek až i 40.000 zl., což jest zajisté slušný úspěch. Ústřední jednota se dopracovala těchto úspěchů za úsilovné práce nezištných lidí v místnosti, za niž platila činže 100 zl.! Z malých počátků rodí se veliké následky. Po přednášce poděkoval předsedající p. řid. Goller p. JUC. Sedlákovi, načež p. baron Rieger doložil, aby se mu veřejně poděkovalo též za jeho práci v té věci nezištně vykonanou, což bylo s potleskem přijato.

Kurs Raiffeisenský v Telči konal se ve čtvrtek 25. října v Telči za četného účastenství 60 účastníků většinou starostů. Poutavé zdařilé přednášky o výhodnosti a prospěšnosti záložen Raffeisenových měli dpp. Jan Holba, místopředseda Ústř. jednoty záložen Raiffeisenových, a Dr. Ant. Cyrill Stojan. Oba řečníci vyslechnuti byli s velikou pochvalou.

Prakticko-socialní kurs katolíků v Německu. V říjnu konal se v Kolíně n. R. osmý prakticko-socialní kurs, pořádaný katolicko-lidovým spolkem pro celé Německo. Účastníků bylo přes 1000 osob. Z toho valná většina kněží. Laikové byli ze všech oborů a povolání zastoupeni. Tak se činí katolíci v Německu.

Slováci v Americe. — Katolická slovenská Jednota v Americe má 14.129 členů a 70.000 dolarů majetku. Katoličtí Slováci vystavili si letos v Americe velikou budovu, kdež jest škola a chrám. Mimo to položili letos základy k dvěma katolickým kostelům a třetí vysvětili. Katolické Noviny slovenské, z nichž tuto zprávu vyjímáme, praví: Taký je pokrok Slovákov, kde je sloboda.

Kolik bylo v 19. století věnováno na katolické missie. Na sjezdu katolických učenců pravil Dr. Baumgarten, že v 19. století na katolické missie obětovali: Spolek na šíření víry 275 milionů, spolek sv. Bonifacia 36 milionů, spolek dětství Ježíšova 87 milionů, africký spolek německých katolíků $1^1/_2$ milionu, spolek sv. Ludvíka $18^1/_2$ milionu marek. Mimo to darovali papežové 25 a římská propaganga 100 milionů marek. Celkem vydáno bylo v 19. století na katolické missie 780 milionů marek.

Staroslovanská bohoslužba. Jak se oznamuje, římská stolice rozhodla na prospěch nezkrácené platnosti staroslovanského církevního jazyka, jak se dalo očekávati, poněvadž nynější sv. Otec jest velikým příznivcem Slovanů a má naději, že právě staroslovanský církevní jazyk jest mostem spojení církve východní se západní. Proto byly také výnosy kongregace obřadů z r. 1898 zrušeny, poněvadž vykazovaly menší obor staroslovanštině.

„Los von Rom". Jak »Correspondenzblatt« sděluje, podává c. k. evangelická vrchní církevní rada duchovním úřadům zprávu (ze dne 29. června 1900), dle níž jeví se počet odpadlých od církve katolické takto: V době od 1. července 1899 do 31. prosince 1899 vstoupilo do evangelické církve *augsb.* vyznání z katolíků 120 mužů, 782 žen a 539 dětí (do 7 let), tedy 2561 osoba; od jiných vyznání 142 osob. Do evang. církve *helv.* vyznání z katolíků 88 mužů, 86 žen a 37 dětí, tedy 211 osob; z jiných církví 22 osob. Celkem tedy přistoupilo ve

2. polovině r. 1899. k evang. církvi augsb. a helv. vyznání 2936 osob. — Poněvadž v první polovici r. 1899. (od 1. ledna do 30. června) přistoupilo k evang. církvím 3449 osob (mezi nimi 3275 katolíků), získaly v roce 1899. obě církve (augsb. a helv.) 6385 členů — mezi těmi od katol. církve odpadlých 6047. — V době od 1. ledna do 31. března 1900 (za čtvrt roku) přistoupilo k augsburgskému vyznání 1086 osob (514 mužů, 513 žen a 159 dětí), k helvetskému vyznání 118 osob (z katolíků 29 mužů, 54 žen, 8 dětí a z jiných vyznání 27 osob); celkem získaly evang. církve v prvé čtvrtině r. 1900. 1280 osob. — Za rok 1899 vystoupilo z protestantských církví 765 osob, z nichž 675 přistoupilo k církvi katolické. — — Hnutí »Los von Rom« bylo již mnohokráte charakterisováno, od katolíků, rozvážnějších protestantů i liberálů; úsudky zní naprosto nepříznivě. Wolf a Schönerer, lidé bez víry, kteří ve své frivolnosti zavádějí pohanský letopočet a slavnosti na památku germanských bohů, přilákali politickými motivy několik tisíc osob do tábora protestantského, a evangelické církve se z toho radují. Soudní lidé však tvrdí, že ten kvas odpadlíků evangelickým církvím zdravý nebude. Pro katolíky je tato ztráta truchlivá, ale kdo hlouběji vidí, ví, že také prospěšná. *L † g.*

»**Samostatnost**« uveřejňuje v č. 79. dopis »Ze života Čechů v Brasilii« ze San Paulo; popisuje tamní letošní »Oslavu Husa«, k níž »bolestně« podotýká: »Také jsme neopomenuli jiným národnostem vysvětliti význam této slavnosti, ač to mnoho neprospěje, neb zdejší lid, ať Brasilián, ať Vlach, jsou *fanatikové katolicismu.*« — Věříme rádi, že jiní národové nedají se tak snadno lapiti na různé liberální bengály, jako Čechové a že hledí si poctivě svého náboženství, což jest jim jen ke cti. Za to když se oslavuje třeba v Australii něco proti katolické církvi, jsou radikální pokrokáři a liberálové v Čechách první, kteří hned spolu na píšťalku počnou hvízdati. Pokud se týče názvu »fanatiků katolicismu« příslušel by spíše stoupencům směru »Samostatnosti« s pozměnou »fanatikové radikálního pokrokářství«, které národu českému přinese jen škodu. *L † 4.*

Ze slovanského světa. V měsíci září začal ve Srědci v Bulharsku vycházeti nový literárně-socialní časopis *„Obšto dělo“* za redakce p. Janka Sakzova. Vychází 1. a 15. každého měsíce o dvou arších 16°. — Přátelé slovanské vzájemnosti v Bělehradě budou vydávati ještě před novým rokem veliký politický list pod názvem *„Slavenska uzajamnost“*. List bude podporovati politický svazek mezi Srbskem a Ruskem. Kauci složí známý srbský vlastenec a redigovati jej bude druhý vlastenec úplně zdarma. — *„Miloš Veliki“* — tak se nazývá nejnovější dramatický kus, který napsal známý srbský herec a dramatický spisovatel, Miloš Cvetić, jenž jest nyní ředitelem kr. srbského národního divadla v Bělehradě. »Miloš Veliki« má 5 jednání se zpěvem a hudbou. Představuje se v něm celý život a práce knížete Miloše od mládí do smrti; popisuje se tu kníže Miloš jako hrdina, politik a reformátor. Práce jest věnována králi Alexandru.

Spolek na zakládání knihoven ve Slezsku měl dne 27. září 1900. v místnostech spolkového domu katolických tovaryšů v Opavě svou desátou valnou hromadu. Zahájil a řídil ji předseda dp. Ant. Suchánek, kaplan v Komárově u Opavy. Přivítal hosti, jichž sešlo se 25, a vzpomenul zakladatele spolku, dp. Jana Vyhlídala, kaplana v Hulíně, který dosud každý rok valné hromadě býval přítomen a po každé přednáškou valnou hromadu zahájil; letos však je na cestě do Říma, proto shromážděným zaslal aspoň vřelý pozdrav. V další řeči předseda shromážděným důtklivě doporoučel lid k čtení horlivě povzbuzovati.

Na to vyzval jednatele a pokladníka, aby podal zprávu o činnosti spolkové za minulý rok správní od 28. září 1899, kdy byla IX. valná hromada. Z jednatelovy zprávy uvádíme: Spolek přistoupil za člena »Matice osvěty lidové« v Těšíně s ročním příspěvkem 10 K; dále založil šest knihoven o 530 knihách. Kromě toho platil spolek rozličným spolkům osm různých časopisů o 26 výtiscích (184 K 40 h). V září t. r. podařilo se spolku rozšířiti 140 kalendářů z r. 1900, které byly rozdány. Co se týká další činnosti spolkové, zaslal spolek 29. září 1899. srdečný pozdrav družstvu Vlast k Douchovu večeru, který byl dne 1. října 1899; dne 7. dubna t. r. rovněž zaslán pozdrav témuž družstvu k večeru kanovníka B. M. Kuldy, který byl dne 8. dubna t. r.

Co se týká zprávy pokladniční, jeví se značný úbytek příjmů spolkových u přirovnání s lety předchozími; dosáhlyť příjmy v minulém roce správním míry nejnižší, totiž 825 K 71 h; vydaje pak obnášejí 843 K 18 h. Mezi dárci jmenuje pokladník Jeho Milost ndp. knížete-arcibiskupa Theodora (50 K), J. Em. ndp. kardinála Jiřího (40 K); dále sl. záložny, a to sl. záložnu v Neplachovicích (20 K), sl. Centrální záložnu v Opavě (60 K) a sl. záložnu v Plesné (10 K); dále farní

knihovnu na Borové (20 K), nejmenovaného ale dobře známého dárce, který roku 1899 v prosinci slavil 50leté narozeniny (20 K), Čtenářský spolek v Pětvaldě (10 K), Čten. spolek ve Venclovicích (4 K), lidovou knihovnu v Oticích (2 K 40 h), Čtenářskou besedu v Pětvaldě, kol. Nová Dědina, (6 K), Slezské poutníky na sv. Hostýn (30 K). Na posledním místě jmenuje mezi dárci čestného člena a dávného příznivce našeho spolku, sl. družstvo Vlasť v Praze, které v minulém roku správním po dvakráte spolku přispělo velkolepým darem, a to v říjnu 1899 knihami v ceně 50 zl. a 10 zl.; letos pak 206 knihami. Šlechetným těmto dárcům, jakož i všem ostatním dárcům a příznivcům spolku voláme srdečné Zaplať Bůh!

Shromáždění přikročilo k volbě nového výboru. Poněvadž § 12. odst. 1. spolkových stanov praví, že valná hromada rozhoduje o volbě neb opětném ponechání výboru, valná hromada se jednohlasně usnesla, aby na dosavadním výboru nic nebylo měněno. Když pak členové výboru dosavadního se pronesli, že s tím souhlasí, náležejí do spolkového výboru tito pánové: p. t. c. k. gymn. ředitel p. Josef Fürst, p. Václ. Hauer, c. k. gymn. profesor v Opavě, dp. dr. Ant. Kubíček, katecheta v Opavě, dp. Ant. Suchánek, kaplan v Komárově a dp. Roger Zatloukal, kněz řádu Minoritského v Opavě. Na návrh dra. Ant. Kubíčka zvolila valná hromada revisory účtů: dp. Ant. Pospíšila, kaplana v Jaktaři a dp. Václ. Frydrycha, kaplana ve Stěbořicích.

Při volných návrzích rozpředl se velmi živý rozhovor. Dp. Ant. Pospíšil, kaplan z Jaktaře, navrhl, aby se spolek obrátil na různá naše Dědictví s prosbou o knihy; návrh podporoval dp. Vinc. Vaněk, kaplan z Brantic: návrh byl svorně přijat. Na návrh dp. Václava Frydrycha ze Stěbořic vyzývá spolek své členy, aby oznámili jemu, které časopisy mohli by zasílati spolkům a besedám na své útraty, spolek pak dárcům oznámí adresy, kam by časopisy měly býti zasílány. Jednatel spolku upozornil dále, že mnohým spolkům rozličné časopisy bývají zasílány na útraty našeho spolku, ale časopisy zůstávají nepovšimnuty. Proto přijat jednohlasně návrh, že pro budoucnosť platiti bude náš spolek pouze těm spolkům noviny a časopisy, které se ročně samy přihlásí o další zasílání před ukončením ročníku zaplaceného časopisu. Kromě toho vyzývá valná hromada dle návrhu jednatelova, aby jednotlivé spolky a správcové spolkových knihoven upozornili spolkový výbor, které knihy by měl kupovati a jaké časopisy platiti. Po valné hromadě za předsedu zvolen opět dp. Ant. Suchánek, kaplan v Komárově; náměstkem předsedy zvolen p. Josef Fürst, ředitel c. k. českého gymnasia v Opavě; za jednatele i pokladníka dp. dr. Ant. Kubíček, katecheta při c. k. ústavu učitelek v Opavě; za členy výboru dp. Roger Zatloukal, kněz řádu Minoritského v Opavě a p. Václ. Hauer, prof. při c. k. gymnasiu v Opavě. — Při valné hromadě vybráno bylo mezi účastníky pro účely spolkové 159 K. — Ujišťujeme znovu, že zájmy slezské mají a budou míti v družstvu Vlasť vždy věrného a upřímného přítele.

Z papírnického závodu družstva »Vlasť«. — Papírnický závod má na skladě papír na jesle: skálový brokátový, arch po 8 h, skálový obyčejný po 6 h, skálový pískový po 10 h; dále pohlednice: Narození Páně (Pastýřové nebo Tři Králové u Ježíška) a jiné po 12 h, a pohlednici s vánočním stromkem za 30 h; konečně různé pohlednice s obrazem Matky Boží a s pražským Jesulátkem po 6 h. — Objednávky vyřizuje: administrace družstva »Vlasť«, Praha, č. 570—II.

Různé. *Kardinál Dr. Ant. Gruscha* slavil 4. listopadu 80leté narozeniny. Kardinál Grusha zasvětil svůj život službě katolických tovaryšů, on jest druhým Kolpingem v Evropě, i připojujeme se s vděčným srdcem i my ke všem, kdož tomuto vzácnému kmetu blahopřáli. — *Princ Max na katolické universitě.* Potvrzuje se zpráva, že se princ Max stal profesorem na katolické universitě ve Fryburce. — *Stavba prvního českého rolnického společenského skladiště* v Kouřími je dostavena. Kéž by podobných zařízení povstalo v Čechách více, aby byla z obchodu třetí ruka vytlačena! — *Marianská Kongregace jinochů a mužů v Praze* oslavovala 28. října památku 325letého trvání. Byli jsme přítomni večerní slavnosti a vyznáváme, že toto vystoupení Marianské kongregace bylo imposantní. — *Josef Sembratowicz,* bývalý řecko-katolický arcibiskup lvovský, zemřel v Římě. — Na Slovensku staví *banka Tatra* papírnu v Turč. sv. Martině. Aj, tedy Slovensko, nazývané ubohým, předčí nás hrdé, ale nepodnikavé Čechy! My hrdí, vlastenečtí Češi béřem papír od židů nebo od Němců! — *Dr. Jos. Gruber,* známý realista a redaktor »Obzoru národo-hospodářského«, má prý býti jmenován profesorem na české technice v Brně. Bude-li zřízena universita na Moravě, bude prý i tu oblažena několika realisty z Prahy. Kandidáti k tomu jsou prý již vyhlédnuti. — Dne 15. října t. r. zemřel v Praze hudební mistr *Zdeněk Fibich,* jenž tvořil se Smetanou a Dvořákem trojici v hudbě naší na vrcholu stojící. — Ve východní Haliči slavily v říjnu *tři*

řecko-katolické diecése dvěstěletou památku svého spojení s Římem. — *Baron di Pauli* vyznamenán byl od sv. Otce Lva XIII. velkokřížem řádu sv. Řehoře. — *Vatikánský orgán* bude prý co nevidět zřízen v Bruselu a bude prý vydáván v 5 jazycích. — *Jihlavské noviny* zanikly. Není jich škoda, nebo rozsévaly zášť a nepřátelství proti nám katolíkům. — *Odjezd missionářů.* Dne 31. října loučilo se 50 italských missionářů z Kongregace Salesianů z Turina, určených do Jižní Ameriky. Kardinál Turinský měl k nim a k lidu nadšenou řeč.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva „Vlasť“ konal 24. října 1900 patnáctou schůzi za předsednictví p. prof. dr. Matěje Kováře. — Schůze byla zahájena a skončena modlitbou. — Jednatel spolku T. Jiroušek četl protokol předešlé schůze, jenž byl schválen. — S povděkem vzaty byly na vědomí dary, jež různí příznivci družstvu zapůjčili, a byly předloženy účty, které byly těmito dary vyrovnány; výbor potřebuje ještě laciný kapitál na doplacení motoru, za instalaci plynu a staviteli, i prosí, aby noví dobrodinci družstvu vypomohli. — Dp. Jan Vyhlídal oznamuje podmínky, za kterých mu kniktiskárna Cyrillo-Měthodějská dodávala zvláštní otisky jeho práce o Slezsku. Výbor béře toto sdělení ku vědomosti. — Výbor dá u města Prahy pojistiti strojovnu a sazárnu a zvýší pojistné domovní. — Autograf, nyní již nepotřebný, se prodá. — Výbor doporučuje členům družstva knihaře, p. Jana Blížence, II., Pštrosova ulice č. 5. n. Jeť on knihařem v naší knihtiskárně, ale pracuje zde jen dle potřeby, jinak si vede svoji živnosť dále ve své dílně. Prosíme, aby byl od našinců hojně podporován. — Ředitel knihtiskárny dp. Tom. Škrdle podával zevrubnou zprávu o pracích a silách v závodě zaměstnaných a předložil určité návrhy, které by zvelebení závodu urychlily. Přivolaný faktor knihtiskárny, p. Boh. Šubrt, doplnil, čeho bylo potřebí, načež se výbor usnesl na různých prospěšných závodních zařízeních. — Výbor rokoval také o tom, aby »Naše Listy« hajnými a čerstvými inserty byly zásobovány a prosí, aby naši přátelé v této věci s námi spolupůsobili. — Čten byl přípis vynikajícího spisovatele z Moravy, v němž podotýká, že 1. číslo XVII. ročníku »Vlasti« »jest velmi pěkné a cenné.« — Do schůze byl pozván dp. farář Vl. Hálek a bude zván také do dalších schůzí, než bude zvolen za člena výboru, aby svými praktickými vědomostmi přispěl k zvelebení závodů družstva. — Po vyřízení četných a cenných předmětů rokování uzavřel předseda schůzi.

Literární sekce družstva »Vlasť« konala dne 7. listopadu t. r. první schůzi v XVII. správním roce za předsednictví řídícího učitele p. Josefa Flekáčka. — Předsedající poukázal k tomu, že můžeme hleděti s uspokojením na činnosť lit. sekce v uplynulém správním roce a míní, že jsme si literárním sjezdem, socialním kursem a výstavou katolického tisku získali nových přátel. V odborových schůzích sjezdu a kursu panovala srdečnosť, ve slavnostních schůzích pak že se objevila k nám v nebývalé intensitě přízeň zvláště těch kruhů, na kterých nám musí záležeti. Přízeň tato nás velice těší. — Jednatel dp. P. Karel Burian O., Cr., četl protokol předešlé schůze, jenž byl schválen. — Za místopředsedu pro XVII. období zvolen byl řídící učitel p. Jos. Flekáček, za jednatele dp. P. Karel Burian, O. Cr. a za nového člena sekce p. Jan Maštalíř, studující na české universitě. — Oslavu Vinařického koná sekce dne 6. ledna 1901. v 6 hodin večer v malém sále záložny sv.-Václavské. O Vinařickém přednášeti bude dp. P. Karel Burian, O. Cr. — Oslava Ehrenbergrova vykoná se po svátcích Velikonočních r. 1901. — V Sarajevě povstal »Vlasti« nový lit. referent, což byto s vděkem přijato na vědomí. — Redaktor »Vlasti« sdělil různé intimní zprávy literární a sekce kladla zvláštní váhu na to, aby se kladl odpor literárnímu proudu protestantskému. Usnesení, jež v té příčině sekce učinila, do veřejnosti se nedají. — Budoucí schůze literární sekce jest v pondělí, dne 10. prosince t. r. v 5 hodin večer.

ROČNÍK XVII. PROSINEC 1900—01. ČÍSLO 3.

VLASŤ.

Z jakých příčin jmenuje Petr Chelčický M. Jana Viklifa Protivou?

Píše Dr. **Ant. Lenz.**

* POKRAČOVÁNÍ. *

Na základě, že pravomoc papežova neb-li primát jeho v Církvi není z Boha, upírá, že by měl moc zákonodárnou v Církvi, a že by měl právo dávati zákony universálné, jež by byly pro všechnu Církev závazné, a jimž by měli poddáni býti biskupové, kněží a jahnové i lid křesťanský; neboť učení takové jest odporné jeho nauce, že každý kněz a jahen, jenž prý jsou jedině Božského původu, má pravomoc přímo od Boha a nauce, že jest zákon Kristův jedině důstatečen ke zprávě lidu Božího. Proto zamítá Viklif zákonodárnou moc papežův a zle se zlobí na všecko papežské zákonodárství a naříká, že se zákony církevní rozmnožily naproti zákazu Kristovu, kterýž slíbil, že bude jeho jho lehké a břímě sladké, zákony papežskými však že se obtížilo [80]), a aby tím snáze podvrátil moc papežův zákonodárnou, vypravuje, že se papež svými zákony nad Krista Pána vyvyšuje, že tvrdí o sobě, že jest Bůh zemský, že nemá nikdo práva kárati ho, ať prý má všechny zákony ve skříni srdce svého, on že má právo, Písmo sv. autorisovati, vykládati, ano i odstraniti.[81]) Iste pseudo proclamat, . . quod est deus mixtus, deus terrae, quod nemo debet eum corripere cum habens omnes leges in scrinio pectoris, debet ad votum scripturam autorisare, exponere, et quantum libuerit abrogare.[82])

Papež prý sobě osobuje autorisovati epištoly sv. Pavla, čehož se ani sv. Petr neodvážil, a tak se vyvýšuje nad autoritu Petrovu a nad Boha, žádaje pro své dekretaly větší vážnosti, nežli ji mají evangelia »ut sui decretales essent majoris autoritatis, quam quatuor evangelia.[83])

[80]) De potestate papae. c. 6.

[81]) Ohavné tyto lži se opakují i ve věku našem od pastorů a protestantských theologů, ač jest známo, že v katolické Církvi jedině je Písmo v plné jemu příslušné poctivosti.

[82]) De potestate papae. Cap. 6.

[83]) Tamtéž.

A toho všeho se odvažuje papež, dovolávaje se své všeobsáhlé moci, a ukládá zákony a zavazuje k poslušnosti všechny věřící, a sedě na místě svatém, přitahuje k sobě všecky bohaté præpositury za zástěrou plnosti moci své, ano *on vyhlašuje za kacíře ty, kdož kážou, že má býti Písmu věřeno (qui praedicant Fidem scripturae!!)* Tou příčinou jest prý papež sám hæretikem, a proto dí Viklif v hořkosti duše své, že je slušno, aby věřící papeže na dobro opustili a jako s kacířem s ním naložili, hledíce k slovům sv. Jana II., v. 9. 10. 11. Žádný, kdož odstupuje a nezůstává v učení Kristovu, nemá Boha: Kdo zůstává v učení, tenť má Otce i Syna. Přichází-li kdo k vám, a nepřináší-li toho učení, nepřijímejte ho do domu, aniž ho pozdravujte. Nebo kdo ho pozdravuje, má spolek s jeho zlými skutky«.[84])

Poněvadž pak, jak Viklif učiti se osměluje, neobdržel papež všeobsáhlé moci své od Krista Pána, ale od ďábla, a poněvadž až ku rozkolu v Církvi nebylo vážnějšího odporu naproti této moci, projevuje Viklif nad rozkolem velikou radosť, poněvadž prý jím vyšlo na jevo, že nikdo není vázán věřiti, že by ten aneb onen ze zvolených byl skutečně papežem, a to prý má místo v každé době, tedy i tenkráte, když by nebylo rozkolu. »Benedictus Deus veritatis, qui ordinavit (!!) istam dissensionem ut veritas fidei elucescat«.[85])

Na základě takovýchto důmněnek tvrdí Viklif, že není nic bláznivějšího, než věřiti, že věřící jsou zavázáni věřiti, že kterýkoliv Římský papež jest skutečně papežem, anebo že poddaný je povinen konati, což přikazuje papež, anebo že jest dlužen věřiti jeho autoritě a deklaraci a výkladu Písem, ať prý je na tisíce křesťanů, kteří mají víru napsanou nezávisle na něm, ano lépe než on. »Nichil insanius, quam credere, quod omnis fidelis debet credere, quod omnis episcopus Romanus sit papa, vel quod omnis subditus tenetur facere, quidquid praeceperit, aut quod ejus autoritati vel declarationi illius tenetur omnis christianus credere, cuicumque Scripturae, quam ipse limitet, nam mille sunt fideles, qui habent immediate a Deo fidem scriptam independenter ab illo, et etiam plus quam ipse«.[86])

Poněvadž, jak tvrdí Viklif, osobuje sobě papež všeobsáhlou moc, zákony dávati, kteráž z Krista Pána nevyšla, ale z nerozumu císaře Konstantina, ano z vnuknutí ďábelského, a kterouž tedy papež naproti vůli Páně a proti jeho zákazu vykonává, nesou všechny jeho zákony, výnosy a dekrety charakter čelící proti Kristovi, a v této stránce jest papež Antikrist, jenž zákon Boží potlačuje, věrné kazatele pronásleduje, kázati evangelium jim brání a je žalářuje. Všeobsáhlou tedy moc svoji a zákonodárnou vykonává papež ve službách satanášových a proto je všecko z ďábla, což v této satanášově službě ustanovuje, neboť to vše směřuje k tomu, aby byl Kristus Pán vyhostěn z Církve, a papež na jeho místě anebo výše postaven, ano aby nad Něho byl vyvýšen.

---

[84]) Tamtéž.
[85]) Tamtéž. Cap. 16.
[86]) Tamtéž

Na tomto základě mohl Viklif tvrditi, že jsou všecky řehole, které žijí pod zákonem dokonalosti a jsou papežem potvrzeny, z ďábla, že každý řeholník je ďábelník, a řehole že jsou komorami ďábelskými, ano že pocházejí i university, akademie, kolleje, graduace akademické ze satanáše a z jeho návodu, ano mohlo by se na základě těchto démonických zásad až i tvrditi, že všecky ústavy dobročinné, všecky hospitaly a nemocnice, a všecko, což ustavili papežové k blahu člověčenstva a lidu trpícího, jsou z nepřítele lidského pokolení a vražedníka. Vždyť jmenuje Viklif všecky zákony papežské zákony antikristovými a praví o nich, že jsou odporny zákonu Božímu.[87])

Z toho všeho jde na jevo, že Církev Římská, kterou řídí papež mocí z ďábla povstalou, není tou pravou Kristem Pánem ustanovenou Církví, v nížto by bylo lze, dojíti blaženosti věčné. »Ecclesia catholica non est caesare privilegiata, nec saeculariter possessionata.«[88]) V Církvi Římské tedy není podle Viklifa spasení, právě naopak musí prý každý pro spásu svoji z ní vystoupiti. Ta samospasitelná Církev jest prý pouze ta, kteráž jest sbor předzřízených,[89]) a té Církve dlužno poslouchati z potřeby spásy své, a kromě té Církve není žádného odpuštění hříchů.[90]) Kdo tedy poslouchá papeže a jeho zákonů, nemůže se nadíti spasení, a tak venkoncem budou všickni katolíci podle lidumilného fanatika Viklifa zatraceni, jestliže neopustí zákona papežského, jakož i všichni řeholníci, pokud v řeholi setrvají.

Že jest toto učení Viklifovo ukrutné, v pravdě ďábelské a při tom vrcholem hlouposti, nahlédne každý rozšafný čtenář a nepředpojatý, neboť Viklif svádí katoliky a řeholníky k odpadlictví od papeže a od poslušnosti jemu povinné a od Církve Římské a volá je do církve, kteráž jest sbor vyvolených, k níž se dáti není na vůli člověka, ale na vůli věčného Boha! Jaký to hrozný nerozum!

c) Docela důsledně trvaje ve svém bludu, že Církev nemá moci zákonodárné, aniž papež, tvrdí Viklif, že nemá papež moci soudcovské čili soudné. Tou příčinou doléhá krutě na papeže. Papež prý, tento Antikrist, a utečenec (refuga) hlásá, že on soudí Církev celou, že má smysl Páně, jenž prý jest jemu ku pomoci. To prý však je rouhání, jelikož nežije podle vůle Boží. Není prý žádné osobnosti, kteráž by tolik bouří způsobila v Církvi jako papež anebo, která by byla více se vychýlila ze zákona Božího, nežli on. Papež prý zná Antikristovy zákony, ale nikoliv zákona Božího, poněvadž jest hotový idiota a neznalec ve věcech článků víry. »Non est superstes aliqua persona, quae plus perturbat Ecclesiam militantem, vel quae plus facit eam a lege Domini declinare... Multa scit de Antichristi legibus, sed de Christi legibus scit parum speculative vel practice, *cum sit in articulis fidei satis stolidus idiota.*«[91]) Z takovéto roury, pokračuje Viklif, neprýští milost Boží ani ctnost, ani vědoucnost neboli vědomosti

[87]) Tamtéž.
[88]) De Eccl. Cap. 18.
[89]) Tamtéž. Cap. 1.
[90]) Tamtéž.
[91]) De nova praevaricatione mandatorum. Cap. 4.

o Bohu a o jeho zákonu. Papež prý je horší všeho, on zabíjí duše, což jest hroznější, než vražda těla, kterouž páchá vyobcováním a žalářováním, nebo když nenapomíná ku pokoji, což by se slušelo na náměstka Kristova. Papež prý je zlý člověk, páše prý smilství s ďáblem, krade zboží církevní, svými bullami lid podvádí a rozvolňuje vinu a trest za peníze. A tou měrou dí Viklif: „Seducit (papa) totam militantem Ecclesiam,«[92]) a dokládá: »Et sic a primo usque ad utimum non est manifestior praevaricator decalogi, quam est papa, et per consequens a caritate Dei et proximi elongatur.[93])

Toto všecko maje na mysli tvrdí Viklif, že jest papež zlostníkem a Antikristem, ano ďáblem a lži o sobě a otcem lži odporným pravdě, aniž lze omluviti ty, kteří s ním souzvukují. »Ideo dicitur a quibusdam, quod sicut papa est perversus Antichristus atque diabolus, sic est mendacium et Pater mendacii in abstracto contrarius veritati, nec excusantur homines, qui mendacio uti consentiunt.

Jakžby tedy mohlo spoléhati na pravdě, že obdržel od Krista Pána moc soudnou nad Jeho věrnými?

Důsledně zamítá také Viklif všecky reservace, jimiž podřizuje sobě papež jisté kongregace, řehole anebo osoby, anebo hříchy spáchané své pravomoci bezprostředně, ač prý má každý kněz tutéž pravomoc jako on, kteráž není podřízena jemu.[94])

Avšak Viklif nebyl vezdy tohoto názoru, nebo když v procesu o kollej, kterouž měli mnichové v držení, před soudem arcibiskupským propadl, appelloval ku papeži a tím věru uznával, že má papež moc netoliko zákonodárnou, ale také soudnou. Ale věci se obrátily, když byly jeho kusy počtem 21 na synodě Londýnské v r. 1382., a i také universitou Oxfordskou zavrženy a on sám pro bludy a kacířství do Říma pohnán. Neboť od této chvíle upíral rázně, že by měl papež moc soudnou v Církvi universalné, a na to všecko máme ve spisech jeho hojné důkazy, zvláště ve spisu jeho »de Citationibus frivolis.« Já cituji zvláště tento spis, poněvadž i v této stránce byl Hus otrockým a nekritickým následovníkem vášnivého pravzoru svého M. Jana Viklifa.

V tomto svém spisu tvrdí Viklif, že sobě osobuje papež právo pohánětí poddané královy bez jeho svolení na místa přikázaná a stanoví tresty těm, kdožby se nedostavili a tím se dopouští velikého bezpráví, a poddaný není povinen se podrobiti.[95])

K takovému pohonění nemá papež práva, neboť nemá ono v Písmě základu. Ani Kristus Pán, ani sv. Petr neužil takového citování, ale jednali právě opáčně. Kristus Pán necitoval Jana Křtitele k sobě, ale sám přispěl k němu, aby byl křtěn. Když přišel k němu setník, prose, že služebník jeho leží doma mrtvicí raněný a zle se trápí, řekl Kristus Pán: »Přijdu a uzdravím ho.« Kristus necitoval také svých katanů, aby ho trýznili a zabili, ale dostavil se sám pokorně. Jan ult. Také necitoval, ale přišel sv. Petr

[92]) De Nova Pravaricatione mandatorum. Cap. 1.
[93]) Tamtéž.
[94]) De potestate papae. Cap. 1.
[95]) De Citationibus frivolis.

ku Kornelovi. Nad to píše sv. Pavel ve svém II. listu ku Korintským v Kapitole poslední, že se mu nedostalo moci, aby bořil, ale aby vzdělával; avšak jiného druhu jest papežovo pohonění do Říma, je prý »diabolica, caesarea et mundana,« ďábelské, císařské a podle světa tohoto, neboť čeká prý každého pohoněného v Římě pronásledování, žalářování, privace obročí, a jiný ještě trest.[96]) V Římě prý se naučí nákladně se hádati v konsistoři. »Docebitur sumptuose in consistorio praelati contendere,« kdežto zakazuje sv. apoštol takto se hádati.[97])

K tomuto pohánění však nemá papež práva, neboť, kdyby je měl, měl by je buď od Boha, nebo od zeměpána, že by je měl od Boha, v Písmě není, zeměpán však nemá té moci, aby poslal svého poddaného cestou nebezpečnou do cizí země. Praví-li však, že mají tu moc sami od sebe, lhou. Jest tedy jisto, že nemá papež moci, pohánětí někoho do Říma ani od Krista ani od zeměpána, a proto jest citace taková ďábelská. »Nec a Christo nec a principe ejus, cujus est legius capit papa hujus modi potestatem. Ideo talis citatio videtur esse caesarea vel diabolica et non autorisata a Domino Jesu Christo.[98]) Zavedl prý pohánění toto papež, aby na jevo dal svoji moc, aby vydíral peníze a sv. Stolici zjednal příjem, kteráž prý je pro zastaralé zločiny zlořečena. (»Fieri has citationes) ad ostendendam Antichristi potentiam vel ad exhauriendum pecuniam ad Sedem ex antiquo scelere maledictam.« Tak prý nečinili apoštolé.[99])

A co prý uzří pohoněný v Římě? Ohavnosť zpuštění, kteráž jest předpověděna od Daniele proroka, a uslyší rouhání a lži nekonečné, ale nenaučí se rozuměti Písmu, aniž ničemu, což by ku spasení náleželo: (Videbit) abhominationen desolationis, quam tangit Daniel (et audiet) blasphema mendacia infinita, sed nullum sensum scripturae vel pertinens ad salutem reportabit."[100]) A protož prý se dopouští papež, jenž činí takovéto obsylky, mnohonásobné vraždy na těch, jež pohoní. A vražda tato jest prý horší, než které se dopuštěli imperatorové na mučennících. Takovými velekněži se neposvěcuje Římská Stolice, ale znesvěcuje více, nežli Sodoma a Gomorrha. »Sed haec non est sanctificata per tales praesules, sed exsecrata plus quam Sodoma et Gomorrha.[101])

Kdožby prý byv pohoněn poslechl, a opustiv práci se dostavil, hřeší smrtelně. Knížata prý, kteří povolují citac tohoto ďábla (papeže), opouštějí zákon Boží.

Teď se jme Viklif volati na pomoc naproti papeži velmože a napomínati, aby považili, jaký by to byl zločin naproti přísaze své, Krista opustiti a souhlasiti s Antikristem, který je ve tvář bije. »Eja milites Christi, recolite, quam stultum facinus sit, Christum contra juramentum proprium ita deserere et Antichristo, qui in faciem animae ita vos cedit, tam turpiter consentire.[102])

---

[96]) Tamtéž. Kap. 1.
[97]) Tamtéž.
[98]) Tamtéž. Kap. 2.
[99]) Tamtéž.
[100]) Tamtéž. Kap. 3.
[101]) Tamtéž.
[102]) Tamtéž.

Běda prý zemi, nad kterouž panuje takový pokrytec.« »Vae terrae, cui talis hypocrita dominatur.[103])

Ihned potom štve magnaty a lhavě tvrdí, že se papež vyvyšuje nad Krista a chce, aby se jemu klanělo veškeré koleno na nebi, na zemi a v pekle, když lhou papežové, že dávají rozkaz andělům, aby duše odcházející na nebe odnášeli. Lže prý papež, že má moc panovati i nad císaři, aby přišli a před ním na kolena padali, kdežto nemá moci, rozkázati ďáblům, aby neškodili jemu a do pekla nezatáhli. »Vendicant (pseudopapae) supra Christum, quod omne genu eis flectatur, coelestium, terrestrium et infernorum, cum fingunt, se imperare angelis, quod deferant animam talis mortui in gaudium beatorum. Fingunt etiam quoad terrestres homines, quod habeant potestatem etiam imperatoribus, ut veniant, et sibi et suis genuflectant. . . Sed non habent potestatem, imperandi daemonibus, ne ipsis noceant, vel protrahant ad infernum.[104]) A přes to přese všechno jsou prý lidé od ďábla svedeni, aby za papeže bojovali, ač prý je zjevno, že není náměstek Petrův, ale sofista ďáblův a hlava zlostníkův.[105])

Ze všeho však, což bylo předesláno, jde na jevo, že papež nemá soudné moci v Církvi Páně.

d) Nemá-li však papež soudné moci, nemůže míti také výkonné, a to jest také zřejmé učení Viklifovo. On sice dopouští, aby směli pohlavárové Církve vyobcovati z Církve zlostníky, neboť se děje v Písmě zřejmá řeč o vyobcování. »Pakli jich (dvou neb tří svědků) neuposlechne, pověz Církvi: jestli že pak ani Církve neuposlechne, budiž tobě jako pohan a publikán.« Mat. 18. 17. A sv. Pavel mluví jasně o moci Církve výkonné a vykonává ji také, když praví: »Království Boží není v řeči, ale v moci. Co chcete? s metlou-li aby k vám přišel, čili s láskou a v duchu tichosti? Naprosto se slyší, že jest mezi vámi smilství, jakéhož není ani mezi pohany, totiž aby měl někdo manželku svého otce. . . Já zajisté vzdálen tělem, ale přítomen duchem, již jsem usoudil, jako přítomný, aby kdo tak učinil, ve jménu Pána našeho Ježíše Krista, když vy budete shromážděni s duchem mým, s mocí Pána našeho Ježíše vydán byl takový satanu, aby duch spasen byl v den Pána našeho Ježíše Krista.« I. Cor. Kap. 4. a 5. A tohotéž smilníka přijímá sv. Pavel zase do obce křesťanské ve jménu Pána Ježíše, t. j. mocí sobě od Krista Pána danou. II. Cor. 2, 10.

Avšak, ač dopouští Viklif, aby měla Církev moc vyobcovati hříšníky z Církve, jest tato moc před soudnou stolicí jeho zcela, jak se říká, illusorní, neboť on tvrdí: že nemůže

a) nikdo z Církve vyobcován býti, leč by byl vyobcován od Boha. Ale on tvrdí, že ten, kdož je předzřízen, právě pro tuto milost radikálnou nikdy vlastně z Církve vypadnouti nemůže. Jakžby tedy mohl býti vyobcován z Církve naproti úradě věčného Boha?

b) Viklif dále tvrdí: že nemůže nikdo býti vyobcován, leč pro smrtelný hřích, leč by biskup vítězné Církve vyobcování toto schválil, čili leč by schválil příčinu vyobcování, jemuž jedině

[103]) Tamtéž.
[104]) Tamtéž.
[105]) Tamtéž. Cap. 6.

tato výsada přísluší: »Nisi Episcopus triumphantis Ecclesiae, cui soli hoc competit privelegium ut prius approbet causas et excommunicet.[106]) Avšak Viklif zároveň jistí, že nikdo neví o sobě ani o jiném, zdali je v milosti nebo ve hříchu, jakžby tedy směl a mohl pohlavár Církve někoho vyobcovati?

Jako prý nemá nikdo moci, aby vyobcoval někoho z Církve, leč by Bůh vyobcování toto schválil, tak nemá také nikdo na sebe přitahovati právo, vyobcovaného absolvovati, čili do Církve zase přijati; kteréžto učení jest nezbytný důsledek předešlého, že vyobcování se strany praelatů nikoho z Církve nezapuzuje, leč by ho byl Bůh vyloučil.

Z toho ze všeho jde na jevo, že právo Církve vyloučiti někoho pro hřích vidomý a smrtelný jest i v očích Viklifových jalové a beze všeho významu, neboť bez zjevení Božího nikdo neví, zdali by ten, jenž má býti vyobcován, byl v milosti, nebo ve stavu hříchu, zdali by byl předzřízen anebo předzvěděn, a touž příčinou také nikdo neví, zdali takové vyobcování biskup vítězné Církve schvaluje čili nic.

Ano Viklif tvrdí, že jest to rouhání, když sobě papež vyhražuje právo, vyloučeného z Církve absolvovati, a když zakazuje vyobcovanému, sloužiti mši svatou, a že ten, kdožby jsa vyobcován sloužil, stává se irregularním a přese všechnu míru vyobcovaným. »Impossibilis est illa pseudochristiana blasphemia, quia post absolutionis reservationem infundabilem, ut lex statuitur, quod quicumque in excommunicatione celebraverit, irregularis et excommunicatiosissimus censeatur. Christus, inquam, non reservavit sibi excommunicationen talem.[107])

Na takovém základě učí Viklif, že jsou excommunikace papežské pouhé stíny, které děsí bázlivce, ano ony prý jsou neškodné a požehnáním, ať prý jsou blahoslaveni ti, kteří trpí pro spravedlnosť. »Unum solatium est fideli, quod omnes illae censurae mendaciter fictae non sunt fundandae in Christo, sed ab Antichristo minatorie machinatae.[108]) Tomu-li však takto, dává Viklif svým věrným naučení, aby se exkommunikac nebáli, a velí, aby nikdo neustal hlásati evangelia, byť se jemu i bránilo pod trestem vyobcování. »Nemo debet dimittere correctionem evangelicam propter timorem praetensae excommunicationis, interdicti, vel censurae consimilis fulminandae.«[109]) Viklif se také podle tohoto názoru revolučního řídil a neustal i kázati i mši sv. sloužiti až do poslední chvíle života svého, a v tom ho také následoval M. Jan Hus. Viklif odůvodňoval tuto svoji neposlušnosť na zbyt tím, že sice není dovoleno činiti zlé, aby z něho vyšlo dobré, Řím. 3. 8., avšak opomíjeti dobré, aby kdo se vyhnul trestu, není prý volno. Máme prý příklad na Kristu Pánu, kterýž prý se nehrozil vyobcování aniž pohanění aby nekázal. Christus enim propter praetensam excommunicationem vel scandalum auditorum non prætermisit prædicare salutiferam veritatem.«[110])

[106]) De officio Regis. Cap. 2.
[107]) Tamtéž. Cap. 10.
[108]) Dialogus. Cap. 27.
[109]) De civ. Dom. I. 38.
[110]) De civ. Dom. I., 38.

Nemají se prý osoby nižší klamati, neboť prý nevíže vyobcování o sobě nikoho, leč by příčina jeho čelila naproti Kristovi. Jeroným prý dí, že židé třikráte za den exkommunikují Krista, ale exkommunikace tato se netkne Krista, ale jich.[111])

Nemají prý se věřící exkommunikac vůbec obávati a ještě méně těch, ježto jsou nespravedlivé, ant prý nemá býti nikdo vyobcován, leč u příčině Boží. Nikdo prý nesmí býti vyobcován, suspendován, anebo jinou církevní censurou stíhán, leč zásadně v příčině Boží, t. j. když by Boha urazil, a proto leč pro hřích, a proto prý jest vyobcování vynálezkem, kterýž nemá v Písmě základu. »Nemo ad sui deteriorationem excommunicatur, suspenditur, vel aliis ecclesiasticis censuris cruciatur, nisi principaliter in causa Dei, puta, si principaliter offenderit contra Deum .. ergo non potest esse excommunicatio excommunicati ad deteriorationen, nisi in causa peccati; unde excommunicatio est terminus adinventus praeter sacram scripturam.« Neboť prý smrtelně hřešící sám se vyobcovává, jelikož vypadá pro hřích z obcování svatých, a sluha Církve ho prý pouze za vyobcovaného vyhlašuje.[112])

Jestliže nemá býti nikdo vyobcován, leč jen »in causa Dei«, a touto jest hřích smrtelný, tvrdí Viklif, že nemá duchovenstvo nikoho v klatbu dávati pro věci časné, neboť to prý je proti Písmu. »Unde coece et sine fundatione scripturae praetendunt ecclesiastici hodie excommunicationes principaliter propter temporalia.«[113])

Kdežto tvrdí zde Viklif, že klatba může býti uložena vůbec in Causa Dei t. j. pro smrtelný hřích, učí na jiném místě, že se tak může státi pouze pro kacířství. »Videtur, quod solum haereticus in effectu excommunicationi subjacet.«[114])

Viklif tedy zamítá moc Církve a výkonnou moc papežovu, všecky censury, suspense, exkommunikace, interdikta čili zastavení služeb Božích pro zločiny naproti Církvi a naproti Bohu páchané, a tak zamítá souhrnem všecku universální moc hlavy Církve a všeobsáhlou, neboť zamítá moc papežovu zákonodárnou, tvrdě, že všechny lidské zákony pokud nejsou v Písmě obsaženy, jsou vynálezky zdržující křesťana od zachovávání zákona Božího, a pokud odporují zákonu Božímu jsou prý nešlechetny[115]), upírá papeži dále výkonnou a soudnou moc a tou měrou jeho Bohem mu svěřenou moc vladařskou nad Církví celou, čili moc jeho královskou.

c) Podle víry katolické jest Církev neomylná u věcech víry a mravů a v nejvyšší instanci i papež.[116]) O této víře obecné dí Viklif: »Dnes se drží víra, že není možná, aby papež bloudil u věcech mravů a zvláště u věcech katolické víry, poněvadž jest pravidlem, že cožkoli by papež u věcech víry definoval, to

---

[111]) Tamtéž.
[112]) Tamtéž.
[113]) Tamtéž.
[114]) Tamtéž. Kap. 40.
[115]) De civ. Dom. Cap. 44.
[116]) O tom viz moji publikaci: Byly články, jež byly za časů Jana Vikliía a Jana Husa na sporu opiniones liberae?

že má býti jako víra držáno.« »Nam hodie capitur tamquam fides, quod non est possibile, papam errare in moribus et specialiter in fide catholica, quia capitur tamquam regula, quod si papa quidquam definierit, tunc erit fides.«[117]) A tomu právě odporuje Viklif, tvrdí, že není článkem víry, že by byl papež s kardinály neklamný, neboť se prý nedá dokázati ani z Písma, ani z rozumu, že má to držáno býti jako víra, když definoval něco papež v bullách a v konstitucích svých. »Non est articulus fidei nec est deducibile ex scripturis vel ratione, quod si papa cum isto consensu cardinalium quidquam in bullis vel litteris suis dictaverit, quod Spiritus Sanctus assistit, regulans, ne aberret.«[118])

Ano Viklif tvrdí, že by bylo šílenství, nade všecko šílenství, se domnívati, že by měl každý křesťan za pravdu míti, že by každý Římský biskup byl papežem, a že by každý poddanný povinen byl konati, což by on rozkázal, anebo že jest křesťan povinen autoritě jeho a deklaraci se podříditi, anebo jeho výkladu Písma se podvoliti, ať prý je na tisíce křesťanů, kteří mají víru Bohem napsanou v srdci nezávisle na papeži. A mimo to prý mnozí z velekněží byvše z počtu předzvěděných, nebyli ani papeži. »Nihil insanius quam credere, quod omnis fidelis debet credere, quod omnis episcopus Romanus sit papa, vel quod omnis subditus tenetur facere, quidquid praeceperit, aut quod ejus auctoritati vel declarationi illius tenetur omnis christianus credere cuicumque scripturae, quam ipse limitet, nam mille sunt fideles, qui habent immediate a Deo fidem scriptam independenter ab illo, et etiam plus quam ipse, verumtamen cum multi papae sunt gloriosi post dotationem Ecclesiae, quilibet christianus tenetur saltem confuse (!!!) credere, quod multi Romani pontifices sunt veri papae.[119])

Tak soudil Viklif podle bludů svých o pravomoci Církve a papeže. On tvrdil, že Kristus Pán neustanovil sv. Petra za hlavu Církve povšechné v tom smyslu, že by mu byl udělil skutečnou a opravdivou pravomoc, čili skutečnou a opravdivou správu nad Církví, alebrž že ustanovil primat, kterýž by se zakládal pouze ve mravech, čili v následování života Páně, zejména v jeho životě pokorném a chudém, tak že by byl v Církvi ten křesťan držitelem primatu, kdož by více následoval Krista Pána v jeho chudobě a v pokoře. Jestliže však neměl sv. Petr všeobsáhlé moci v Církvi, nemá ji také Římský papež. Jeho pravomoc není tedy z Boha, ale povstala z pohanstva, z dotace Konstantinovy, z návodu ďábla samého. Z toho ze všeho jde na jevo, že papež nemá ani zákonodárné moci, ani soudné ani výkonné. A poněvadž jest pravomoc papežova z ďábla, nesou všecky jeho zákony charakter ďáblův, jsou odporny Kristovi a čelí ku potlačení zákona jeho, ano aby byl Kristus Pán z Církve vyhostěn, a na jeho místě aby byl papež postaven, ano nad něho. Všecky ústavy, jejichž původcem jest papež, jsou prý z ďábla. Z ďábla prý pocházejí řehole, university, akademie, kolleje, graduace a jiné slavné ústavy v stře-

[117]) De Christo et ejus adversario Antichristo. Cap. 10.
[118]) Deciv. Dom. I., 44.
[119]) De potestate papae. Cap. 10.

dověku. Což divu pak, že Viklif tvrdí, že jest papež zlostníkem a otcem lži, že je idiota a zákona Božího neznalý, že pravdy jsa neznalý, ji pronásleduje a věrné následovníky Kristovy žalářuje.

V těchto všech věcech není Petr Chelčický nikolivěk Viklifovi odporný, a Viklif tedy není jeho Protivou. On zajisté upírá, že by byl Kristus Pán ustanovil v Církvi své svatovládu z pravomoci, neboť dí, že nikdo není vázán, autoritou papežskou, aby nekázal, nemá-li poslání od ní, ano on předstihuje i Viklifa i Husa, neboť Hus tvrdí pouze, že mají kněží a diakoni volnost, slovo Boží hlásati, beze vší autority lidské, aniž by vyřkl, že i laikové smějí o své ujmě kázati, Viklif dopouštěl sice i laikům hlásati zákon Boží, ale nikoliv ženám; ale Chelčický toho dopouští i ženám, neboť k slovům: »Jděte, povězte učennikóm jeho i Petrovi« přidává: »Tuto znamenitú věc praví, že Pán z mrtvých vstav ukázal se ženám a posýlá je k učedlníkuom, aby jim poviedíely, že jest vstal a že má předejieti do Galilee a že je tu uzří. Tu Pán nenásleduje úřadu apoštolského ani kněžského, kdež se zdá, že na ně toliko sluši zjevenie Božie, a na vieru obracovánie, a na žádné jiné. Protož nechť se nynější preelati, mistři a kněží pochlubí svými úřady, praviece, že je Buoh přivázal k jich úřaduom, a že v nich jest všecka rada Boží. A ženám, laykóm a chlapóm ať zapoviedá čtenie čísti a o Bohu mluviti, protože kněží nejsou. Však Písmo dí, že jest pán vzezřel na pokoru žen a na jich snaženství, a nevzezřel jest na ohlúbu apoštolskú, ani na jich lenosť a nevieru«.[120])

Z těchto slov jest patrno, že Chelčický zamítal svatovládu z pravomoci. On upíral, že by měla Církev, nebo-li papež moc všeobsáhlou zákonodárnou; neboť on jistí, že je zákon Boží důstatečen ku správě lidu Božího, a že byl lid ten tímto zákonem spravován výlučně po tři sta let až do Konstantina.[121])

Jest tedy důstatečnosť Zákona Božího ku správě Církve prokázána, a proto prý jsou všecky zákony církevní při nejmenším zbytečny. M. Protiva prý dí: »Zákon Kristův důstatečný jest, spraviti člověčenství Kristovo bez zákonóv lidských přidaných, vždy prý byl jest důstatečen, založiti a spraviti všecku Církev. Již prý (podle Protivy) v Starém Zákoně Zákon Boží dostačoval ku správě lidu israelského, tím spíše tedy může Zákon Kristův, jenž jest dokonalejší, se sebe spraviti lid křesťanský. A proto prý přikázal jest Kristus Pán Církvi, aby zachovala zákon jeho.[122]) »Ty řeči, dí Chelčický jinde, velmi potřebné, vvpisuje ten Mistr Protiva, že jest (Zákon Boží) ze sebe dostatečen, všecky věřící v Krista, když se jim dadie, spraviti bez naměšení zákonóv lidských. A to velmi rozumné jest. Jest prý mocen obrátiti pohany a schytralé židy, a protož mnohem snáze spraví obrácené křesťany.[123])

Avšak Chelčický dí netoliko, že jest všecko zákonodárství církevní při dostatečnosti zákona Božího zbytečné, ale že jest

[120]) Kniha Výkladuov: Na slavný hod velikonoční.
[121]) Siet Viery. I., 11.
[122]) Řeč o základu zákonóv lidských. Kap. 3.
[123]) Antikristova poznání jsú tato Rukopis. kapitoly Svatovítské.

vůbec bezprávím a příhanou a ničením zákona Božího, a protož že nemá Církev práva, dávati zákony byť i pro rozličné okolnosti v Církvi potřebné. Když byl totiž vylíčil, že mají kněží mnoho knih jakož i Mistři, a v nich mnoho smyslov Ducha sv., a že přes to nepřivedli sú skutkóv jeho na svět, ale že rot sú nadělali z lidu proti Duchu sv., a jej sú ustavili proti lidu ve mnohé krvi a lúpežích, v svařích a nenávistech, když byl řka toto všecko vylíčil, praví: »O takých kněžích a Mistřích neřekl Pán: »Cožkoli řků, zachovajte a čiňte, nebo dalby cestu k oklamání celého světa. Spíše prý nevešli oni dveřmi do ovčince, protož lotři a zlodějové sú.« [124]) Také by prý jinak neměla místa slova: »Neroďte každému duchu věřiti, ale zkuste duchóv, jsú-li z Boha. Srazil by Pán takového dolóv se stolice Mojžíšovy. Kdyby tedy i měli (kněží a Mistři) hojnosť knih, nemají-li ducha Ježíšova, nejsú jeho, proto nemohú zákonem vlásti, ani moci pravdy jeho znáti. Proto neukáží Mistři, by Pán Ježíš veliké kněží posadil na stolici Mojžíšovu a dal jim moc, by z té stolice rozmnožovali zákony, zvláště mezi křesťany, a přikazovali jim, což chtie z této stolice. A netoliko to diem o kněžích bohatých nynějších, aby jim tu moc dal, ale svatým apoštolóm nedal jest té moci, aby oni které vieci činili, s nimiž jest jich neposlal.... Jdúce, učte všecky lidi, zachovati všecko, což jsem vám přikázal. Nad to ani Pavel ani jiný apoštol nic jsú jednati nesměli. [125])

* POKRAČ. *

Christofor.

Napsal VLADIMÍR HORNOV.

(Dokončení.)

»Pax! — Pokoj s tebou!« —
hlas ten s nebes víří
v kaskády pěnné, v řeky bouřný vír.
Hruď Christofora nadějí se šíří
a v duši stichlou nebes jasný mír
své květy seje, bílé immortely . . .

»Opuštěn nejsi Christofore — slyš:
Jest v rukou Božích vesmír světa celý,
hláď moře nedohledná, jezer tiš,
střet mraků divých, hromů blýskavice,
větérků jarních libovonný dech,
rozkvetlých luhů pestrobarvá kštice,
chudičký passer v rozpukaných zdech,

[124]) Rče o základov zákonů lidských. Kap. 3.
[125]) Tamtéž.

mrak letící, jenž nezná svého cíle,
bloudící poutník, moří pěnná hráz,
tep každý srdce, žití každá chvíle,
tma noci hlubá, jitra sťkvělý jas!
Vše v rukou Božích — Christofore slyš!
Uprostřed bouří Boží mluví ret
ku srdcím lidským tajemnou svou řečí
a v duši roste nový ráje květ.
Ve sváru živlů, v divé vášně křeči
modlitba spíná něžnou svoji dlaň,
jak kvítek prostý, chudobinka bílá,
jež k hrudi země chýlí svoji skráň,
když luhem zkvetlým bouře zavířila . . .
A stichne bouře — v chudobince sněžné
třpyt rosy září, lásky věčné grál,
jas slunce chýlí se k ní v lásce něžné. —
Bůh lásce jenom sílu Věčna dal!
Z ní pokoj narodí se v duši prosté,
z ní štěstí lidstva nový zkvete ráj,
z ní pokolení synů Božích vzroste,
zlatého věku obnovujíc báj.
Utichnou vášně — srdce k srdci spojí
nesmrtných tužeb skálopevný tmel
a lidský ret se k nebes schýlí zdroji,
ret, který žízní bratrství se schvěl!
Co člověk tušil v nitra svého hloubi,
zač modlil se, když klesal unaven,
po životě, v němž boj se s bojem snoubí,
uvidí před zrakem jak ráje sen . . .
‚Buď pokoj lidem!‘ — Boha hodná slova
zalétnou jitrem v dějin chmurný list,
z nich lidstvo hrad si nedobytný sková,
až v runách věčna v bázni bude číst:
Ty blahoslavím, kteří v duši svojí
svit ráje nesli, pokoj, svatý mír!
Když vášní lidských divém ve příboji
boj rostl kolem, tužeb sterých vír,
jim v srdci plála láska nekonečná
jak Boží krve zlatostkvoucí grál,
jak před oltářem svatým lampa věčná,
jak úsvit jitra do propasti skal!
Jas Boha nesli v hříchu steré hloží,
jas věčný nebes v zloby lidské stín —
a proto slouti budou děti Boží
a k nebi půjdou prosti hříchů, vin!« —

Ozvukem slov těch zněly břehy, skály,
jež ztrácely se v mraků šedých lem
a vlny v údivu kol šepotaly:
»Jest země nebem, nebo nebem zem?«
A Christoforos cítil na své šiji,
jak tíže roste, s tíží síly moc,

jak bezmocně mu vlny v prsa bijí
a proti světlu mraků hlubá noc
svou peruť temnou vztekle rozepíná,
kde skal se týčí temnomraký sráz . . .
A každá vlna známý měla rys,
v ní dlaň svou rozpínala lidská Vina
a Lásky rděl se zkrvavělý lis
před zrakem Christofora. —
Skalný štít
Golgoty rost' mu na schýlené šiji! —
Skřek davů slyšel ku nebesům hřmít. —
»Odpusť jim Otče« —
znělo Kalvárijí! —
Zřel tisíc duší v bělostkvoucím hávu. —
Šli s modlitbou uprostřed velkých davů,
jenž rouhal se šílenství jejich lásky
a v zlobě deptal bílý lásky květ,
jenž s duše jejich padal v země vrásky.
V bolesti sladké chvěl se jejich ret
a středem jejich Krista viděl jíti,
hlas nebesy zněl — věčna vlnobití:
»Ty blahoslavím, kteří trpí tiše
pro spravedlnost! Prosti zemských vin
odměnu vezmou v lůnu věčné říše
a rány jejich Boží zlíbá Syn . . . !«

Kol světlo rostlo — velká jitra vlna
s nebeska valila se v stichlou zem
a zpěvů divných země byla plna . . .
Ve Christofora těle zemdleném
jas velký planul, nesmrtného rána!

»Dnes na bedrech jsi nesl nebes Pána!«
hlas přetajemný volal v dál i šíř . . .

Kles' Christofor na ozářeném břehu
a zlatem jitra zjevů bílých pýř
kol něho zašuměla v křídel sněhu . . .
A z křídel most se vzepjal zlatotkaný,
v němž nebes rozhořel se drahokam,
jak Boží Syn tu kráčel v nebes brány. —

Zjev děcka zmizel — Christofor byl sám . . .

Epilog.

Jas jitra padal v Christofora chatu
a legenda, již z knihy velké čet',
hořela v slunce mihotavém zlatu . . .
Jak ve snu Christoforův chvěl se ret:
Čím blíž však cíle, těžším svatý kříž
se zdáti bude! — —

»Ty však jeho tíž
svou láskou velkou Pane podchytíš!«
Sňal svatý kříž, jenž nad hlavou mu pněl,
bok svatý zlíbal, rudé dlaní rány
a ret, jenž mluviti chtěl — oněměl
a zrak, jenž hleděl v žluté knihy blány
ku nebi vzhléd' — legendě rozuměl . . .

A ticho bylo — ticho velké, svaté . . .
Když ráno poutník přišel k chudé chatě,
stál Christofor, v náruči rozepjaté
kříž Páně chvěl se v záři nebes zlaté.
Zrak mrtvý byl — a mrtvé byly dlaně,
ret mrtvý byl, jenž líbal Boží skráně,
jen záře jasná plála kolem hlavy
jas glorioly, nebes velké slávy
a zlatem vinula se kolem čela
tajemná vise bleskotavým kruhem,
že legendě již duše rozuměla,
jdouc Beránkovým bělostkvoucím luhem,
kde pravda Boží v jitra věčné zoří
do duší čistých ohněm lásky hoří. —

Naše Slezsko.

Napsal **Jan Vyhlídal.**

(Pokračování.)

Básnictví.

I toto pole písemnictví mělo a má ve Slezsku své obdělavatele.

Jak jsme již dříve podotkli, pokoušel se o veršování v 17. století Akanthes, Daňhel ze Skočova, Třanovský, Jiří Joannides Frýdecký a jiní. Též »Op. Týd.« přinášel nějaké ukázky básní; v lidu venkovském žije několik veršovců, o nichž podáme zprávu. Na svých cestách seznámil jsem se s osmi veršovci, s třemi z Opavska, s třemi z Těšínska a dvěma z Pr. Slezska. Není pochybnosti, že jest jich více, neboť takové lidi často třeba hledati jako fialky v křoví, než je z úkrytu vyvedeme na světlo denní.*) Nejnadanějším mezi těmito lidovými básníky jsou *Josef Skyba*

*) Kdo chce přihlásiti se za člena »Spolku pro zakládání knihoven ve Slezsku«, ať zašle 2 zl. dr. Ant. Kubíčkovi, katechetovi v Opavě.

*) Viz ve »Věst. M. O.« (1897) článek »*Lidovi ‚básnici' Slezští*« od J. Vyhlídala, str. 53—66.

Děhylovský a Jan Lazecký-Glabazňa. První uveřejnil několik básniček v »Našem Domovu«, dopisoval pilně do »Hlasu«, »Op. Týdenníku« a »Ostravice«. Jest rodákem Děhylovským, má přes 40 let, žije nyní v Paskově a jest jednatelem tamějšího »Sokola«.

Je vyučený stolář a při řemesle vzdělává se četbou. Básně skládá po denní lopotné práci, uprostřed starostí o několikačlenou rodinu. Opěvuje verši vlasť, přírodu, lásku; též k jiným vážným předmětům obrací mysl. Z básniček poznati, že pilně četl Hálka a Jablonského. Ukázka:

Veselá ta vodička . . .

Veselá ta vodička
Ostravicí plyne;
slavíku se milostná
z hrdla píseň řine.

I ty vlnky na řece
děcky se být zdají,
jedna druhou prohání,
jedna s druhou hrají.

A na lípě košaté
list se chvěje lehce,
píseň lásky tajenou,
jistě že si šepce.

A ta kvítka co jich tu
hlavy k sobě kloní,
zpěvu je tu plný háj
vždyť nám Vesna troní.

Srdce ženy.

Srdce ženy — tajná kniha,
tajným písmem psaný list.
Synu! Moudrým musíš býti
bys v srdci tom doved' číst'.

Srdce ženy — tajná kniha,
ač v ní čítáš den co den,
málo najdeš smrtelníků,
již by řekli: »jsem šťasten.«

Srdce ženy — tajná kniha,
lásky zdroj a jedu číš,
věz, že spíš se všeho dozvíš,
nežli jeho tajů zvíš!

Srdce ženy — tajná kniha,
mnohý skvost i mnohý bol.
Synu! Chceš-li šťastným býti,
ženu se srdcem si vol.

Srdce ženy — tajná kniha,
se slovy i beze slov,
někdy pro tě život chová,
někdy tobě strojí rov.

Jan Lazecký, povoláním rolník, pochází z Mok. Lazec. Narodil se 9. pros. 1860; navštěvoval jen jednotřídní školu. R. 1878. ponejprv se dal do veršování. Některé z jeho básní otištěny byly ve »Slezském kalendáři«, v »Hasičských novinách«, ve »Václavu«. Mezi lidovou literaturou na Národopisné výstavě v Praze shlédli jsme sbírku jeho veršů, obsahující asi 120 básniček.

Vlaštovička.

Vlaštovička švitoří,
časně z rána v nádvoří,
posílá svou modlitbičku
Tvůrci svému na nebíčku,
srdce vděkem jí hoří.
Vstává dříve než sluníčko,
by schystala snídaníčko.

Třetího veršovce *Ant. Múčky* zná téměř celé Opavsko, vždyť ať jsou volby nebo nějaké shromáždění, Múčka se svým humorem a básničkami neschází; a pak byl hospodářem selského statku z Opavska na Národopisné výstavě v Praze, kdež těšil se veliké oblibě. Narodil se 7. července 1828. v Budišovicích. Veršovati naučil se, jak pravil, »sám bez škol.« Za svobodna zhusta zván byl na veselí, kdež klidíval hojné vavříny pro svůj vtip, veselosť a nově složené písničky. Vlastenecká jeho činnosť jest známa.

Tam za Frýdkem ve stínu Lisé Hory v Mohelnici narodil se *Ign. Muroň*, opěvovatel rodných hor. Pohnutkou k veršování bylo jemu, jak sám udává: »— — Vždycky jest mým přáním vřelým, bych po Bohu své vlasti a národu všechny své práce a síly věnoval. Protož jsem se uchopil tvoření básní — —, aby náš československý národ ve Slezsku zveleben a proslaven byl.« Nyní jest knihtiskařem.

Kaj jsou ty časy . . .

Kaj jsou ty časy, které bývaly,
když se tu v horách dobře mívali.
Doba časů těch již dáno pryč,
a ty horale jen hleď kam se strč.

Nuže pro radu volej do Boha,
a Bůh ti vzbudí zase přítela.
Mnoho nechceme: časem k muzice,
něco bramboru, lebo pšenice!

Nedaleko Mohelnice v Pražmě a ve Vys. Lhotách dlí druzí veršovci z Těšínska *J. Šostý* a *Jos. Chovanec*. První z nich básní o čem chcete, třeba o řemeni nebo podpatku; napočněte mu píseň, kterou chcete, hned pokračuje, a neví-li dalších veršů, narobí si okamžitě, kolik potřebuje. Nejraději opěvuje krčmu, kořalku . . . .

Jos. Chovanec složil obsáhlou epickou báseň o 71. slokách »*O panu Klapkovi*«, jak r. 1866. jako »buntýř« a »leberant« sebral vojsko v prajské zemi a táhl od Berlína do Uher Frýdeckem:

»Tahnul se přes Slezsko přiky,
způsobil nám strach veliký.«

Na Pruské straně veršují stařeček *J. Weigel*,*) kostelník v Kobeřicích, a *Jos. H.* v Hlučíně, jeho básničky přinášejí »Kat. Noviny«.

Č. Ostravický (Ant. Hütler) jest znám svým krajanům »Některými pověstmi slezskými.« Z veršů jeho otiskly ukázky »Niva« a »Lumír«. Ant. Hüttler narodil se ve Frýdku 10. května 1869. Vyučil se kovářem, později dal se na zámečnictví. Nyní žije jako menší úředník u dráhy v Dolních Beřkovicích na Mělnicku.

*) Viz ukázky v »Češích v Pr. Slezsku« od J. Vyhlídala, III. vydání, str. 38., 82.

František Polášek zavděčil se Slezanům hymnou, již celou uvádíme:

Slezská hymna.

1. Kdo zná tu zem, kdo zná ten ráj,
ten malý, ale milý kraj,
kde jako v báji kouzlem vnad
se krášlí hvozd i luh i sad,
kde z lůna niv a věnců hor
až k nebi jásá pěvců sbor?
To Slezsko mé, to vlasť je má,
tak vroucně mnou milená!

2. Zde zrozen jsem i pěstován
a zde chci být i pochován,
zde svatým ohněm plane duch,
když rodná mluva řine v sluch,
zde oko blaží ladný háv
a srdce jímá prostý mrav.
Ó Slezsko mé, ó máti má,
má domovino jediná!

3. Těch cizích krajin plod i květ
i vše, čím vládne jižní svět;
mě vzácnější je bratří líc,
než drahokamů na tisíc;
já tak se vroucně k vlasti znám,
že za ní i svůj život dám.
Ó Slezsko mé, tys poklad můj,
Bůh nebeský tě opatrůj!

Polášek přes třicet let rozrývá vlasteneckou činností Orlovsko; mimo básně píše četné články do odborných listů. R. 1894. vydal tiskem »*Národopisný výbor v Orlové.*« Narodil se 29. března 1842. v Brušperku na Moravě. Po vykonaných studiích v Nov. Jičíně a Těšíně ustanoven byl učitelem v Místku, později řídícím v Orlové.

Básníkem jest též Opavský redaktor *Antonín Otáhal*, který od 1. července 1895. obezřetně řídí obsahovou část »Op. Týd.« S básničkami jeho shledáš se ve Slezském kalendáři, »Op. Týdenníku« a jinde. Jak s námi sdělil, vydá co neviděti sbírku svých básní tiskem. Pod pseudonymem A. O. Plešovský pilně přispíval literárními články, povídkami, národopisnými črtami, a básněmi do »Naš. Domova«, »Hlídky«. V »Op. Týd.« uveřejnil větší povídku »Jurka« (1895.). Jeho rodiště (1864.) jest Plešovec u Kroměříže. Studoval v Kroměříži, Olomouci a Praze; na čas byl učitelem v Čechách, později věnoval se žurnalistice. Byl zaměstnán jako redaktor v Kroměříži, Uh. Hradišti, Mor. Ostravě, Olomouci. V Opavě obětavě věnuje se spolkovému životu a udržuje čilý styk s venkovem.

»V příloze č. 8. »Času« r. 1899. poprve se objevilo jméno *Petra Bezruče*,*) slezského básníka. Bylo jím podepsáno sedm básní originelní formy i látky. Látka vzata ze Slezska (z Ostravska a Těšínska) a podána tak ostře, tak výrazně, že marně vzpomínáme si na něco podobného. Pěkné něžné city ke Slezsku, k jeho lidu projevila básnířka *Zora Orlická*,**) a blažily nás její výlevy, že odnášely se ke Slezsku, a že z nich dýchala vroucí láska k naší zemi a k našemu lidu. Ale bylo to vše přece neurčité a všeobecné bez onoho ostrého lokalního zabarvení, kterým se vyznačují a překvapují plody Petra Bezruče. Básně jeho rázem strhly pozornosť veškeré literární veřejnosti české, nakladatelé hledali básníka, chtějíce vydati básně jeho ve svazku. Básník, kryjící se za jméno Petra Bezruče, se nepřihlásil. Přes to osoba jeho nezůstala utajena a to ho rozladilo, že prohlásil akademickému spolku »Odře«, žádající jej za svolení k vydání jeho básní v knize. Píše:

». . . . . nikdy nepřistoupím na vydání knihové, a »Čas« nebude více tisknouti mé verše . . . . . Však se najde jednou druhý, kdo lépe poví to, co měl na srdci já . . . . . Však přece jednou povstane nostris ex ossibus ultor!

Ja — po mých verších nechť nebylo nic,
stojatou vodou hnul trochu —
vím, že mi hořela srdce vstříc
slezských a ostravských hochů.

V dopise poznamenává Bezruč, že »Op. Týd.« ve článku »*Domorodé intelligenci slezské*« smýčil jej na národní popraviště pro poslední verše z »*Jedné melodie.*«

Časopisy podotýkají: škoda, přeškoda, že zmlknul takový hromový hlas, jehož utajený oheň byl nasbírán v naší domovině, v jeho domovině na Slezsku a Ostravsku!

Na posouzenou tvůrčí síly Bezručovy budiž tato báseň:

Maryčka Magdónova.

Šel starý Magdón z Ostravy domů,
v bartovské harendě večer se stavil,
s rozbitou lebkou do příkopu pad.
Plakala Maryčka Magdónova.

Vůz plný uhlí se v koleji zvrátil.
Pod vozem zhynula Magdónova vdova.
Na Starých Hamrech pět vzdychalo sirot,
nejstarší Maryčka Magdónova.

Kdo se jich ujme a kdo jim dá jísti?
Budeš jim otcem a budeš jim matkou?
Myslíš, kdo doly má, má srdce taky
tak jako ty, Maryčko Magdónova.

*) »Op. Týd.«, č. 52. 1899. a č. 10. 1900; »Nov. Těšínské« č. 9. r. 1900.
**) »Op. Týd.« č. 43. r. 1898.

Na blízku les táhne markýze Géra.
Otcové když v jeho pobiti dolech,
smí si vzít sirotek do klínu drva,
co pravíš, Maryčko Magdónova?

Maryčko, mrzne a není co jísti . . .
na horách plno je dřeva . . .
Burmistr Kranicher viděl tě sbírat,
má mlčet, Maryčko Magdónova?

Co's to za ženicha vybrala sobě?
Bodák má k rameni, na čapce péří,
drsné má čelo, ty jdeš s ním do Frýdku,
půjdeš s ním, Maryčko Magdónova?

Co's to za nevěstu? Schýlená hlava,
fěrtoch máš na očích, do něho tekou
hořké a ohnivé krůpěje s lící,
co je ti, Maryčko Magdónova?

Frýdečtí měšťáci, dámy ve Frýdku,
jízlivou budou se smáti ti řečí,
ze síňky uzří tě Kranicher žid.
Jak je ti, Maryčko Magdónova?

V mrazivé chýši, tam ptáčata zbyla,
kdo se jich ujme a kdo jim dá jísti?
Nedbá pán bídných. Co znělo ti v srdci
po cestě, Maryčko Magdónova?

Maryčko, po straně ostré jsou skály,
podle nich kypí a utíká k Frýdku
šumivá divoká Ostravice.
Slyšíš ji, Maryčko Magdónova?

Jeden skok na levo, po všem je, po všem.
Černé tvé vlasy se na skále chytly,
bílé tvé ruce se zbarvily krví,
s Bohem buď, Maryčko Magdónova!

Na Starých Hamrech vzad na svatém poli
bez křížů, bez kvítí krčí se hroby.
Tam leží bez víry samovrazi.
Tam leží Maryčka Magdónova.

Nedávno ustanovený pro Těšín soudní rada *Jan Nečas* znám jest jako obratný překladatel z poesie polské a básník, jenž prostonárodní formou dovede sbásniti látku z lidu váženou. Několik jeho pěkných příspěvků uloženo jest v »Našem Dom.«, v kalendáři Slezském, »ve Vlasti« a jinde. Napsal ještě několik právnických spisů, z nichž jmenujeme díla »O právních poměrech

kontribučenských fondů na Moravě od r. 1788.—1888.«, »Rádce pro poručníky a opatrovníky«, »Německo-české názvosloví právnické.« Nečas narodil se v Studnicích na Moravě; studoval v Litomyšli. Působil u soudů ve Vel. Meziříčí, Vyzovicích, Bohumíně, Vyškově.

Pokrok v organisaci politické a hospodářské.*)

Až do počátku osmdesátých let nemělo české rolnictvo ve Slezsku žádného svého sdružení, žádné své korporativní representace, toliko několik *záložen* staralo se emancipovati Slezany v příčině hmotné. Jak z našeho předchozího vypravování vysvítá, byli to kněži, jako Ochrana, Tomášek, Pavlík a j., kteří chtěli postaviti lid na vlastní nohy svépomocí, by v záležitostech peněžních nebylo mu útočiště brátí u Němců; tiť první zřídili záložny. R. 1870. založena »Rolnická záložna« ve Stěbořicích, pak ve V. Polomi, Chabičově. R. 1873. v Neplachovicích, r. 1875. v Kateřinkách, r. 1880. »Ústřední centrální záložna« v Opavě, jíž také Zacpal své síly věnoval. Nyní jest ve Slezsku celkem 12 záložen.

Z těch míst, odkud by se toho pozorovatel nejméně nadál, ba očekával pobídku a podpory, činily se překážky při zakládání záložen; — takovým slavným mužem a přítelem hmotného povznešení lidu Slezského, byl zemský president *Pillersdorf.*

R. 1881. na dvou táborech na Těšínsku, na jednom českém (v Michálkovicích) a polském lid slovanský hlasitě promluvil o svém utiskování a resolucemi hlásil se o svá práva. Téhož léta vybráni důvěrníci jak Čechů tak Poláků, jimž uloženo míti péči o vedení strany. Rok 1881. jest ještě proto »velepamátný«, že městská rada Opavská zadalą práci dlaždičskou Němci, jenž slevil pouze 10%, a odmítla Čecha, jenž slevoval 22%. Též znamení doby!

Dne 26. dubna 1882. zemřel tyran Čechů Slezských — president Summer. Slované si oddechli a s dychtivostí očekávali věcí budoucích.

Dne 6. května r. 1882. stal se zemským správcem rodák Slezský, *Olivier markýz Baquehem.* Již ta okolnost, že jest mocen jazyka českého a že byl vyslán od vlády Taaffeovy, která veřejně se vyjádřila, že nedá Slovany tlačiti ku zdi, naplnila novou nadějí srdce Slezanů, proto Češi i Poláci ho vítali a přání svá mu přednášeli.

Za Baquehema organisace politicko-hospodářská se šířila, strnulosť ustupovala čilejšímu životu. Obce Kylešovice a Kateřinky a katolicko-politická beseda vyslaly deputace k presidentovi, též deputace českých starostů ve Slezsku předložila mu pamětný spis, podepsaný 60 starosty obcí okresu Opavského.

Zemský správce, aby seznal osobně stav věcí, navštívil mnohé osady, školy a ústavy. Pozoroval, ale náprava byla pranepatrná. Souhrn požadavků Slovanů Slezských byl tento:

I. aby čeština a polština nabyly platnosti zemského jazyka.

*) Užil jsem též výpisků dp. *Tom. Škrdle,* jež si činil před lety z »Op. Týd.«

II. aby obecné školy navráceny byly svému prvotnímu účelu, hledíc k § 6. říšského zákona o školách a k § 19. základního zákona státního;

III. aby v Opavě zřízena byla česká a v Těšíně polská vzdělavatelna s českou cvičnou školou;

IV. aby o vyšší vzdělání českého lidu bylo postaráno zřízením gymnasia, i aby opatření učiněno, by žáci toho gymnasia důkladně se mohli též naučiti německému jazyku.

Při tom poukazovali žadatelé, jaká škoda povstává z odmítání českých podání nebo příloh českým stranám. Moravský klub uvádí křiklavý případ toho druhu:

K. B., horník v Polské Ostravě, uspořil si těžkou prací rukou svých 220 zl., které zapůjčil chalupníkovi J. Č.

Když jej pro neplacení u c. k. soudu v Moravské Ostravě zažaloval, dostavili se k dru. Chleborádovi žalobce i žalovaný a shodli se, že žalovaný, jenž si okamžitě k penězům pomoci nemohl, k ušetření útrat procesu a exekuce žalujícímu pohledávku právem zástavním na usedlosti své pojistí, a že žalující za to pohledávku tu na úrok 6% na dále ponechá. Jelikož žalovaný a žalující jsou Slezští Čechové, musel býti dluhopis vyhotoven v jazyku jich českém, načež byl od dr. Chleboráda jmenem K. B. c. k. soudu okresnímu v Těšíně ku vkladu práva zástavního za řečené pohledání na usedlost dlužníka podán.

Ačkoliv český tento dluhopis k zamezení marných útrat německou žádostí k soudu byl podán, bylo podání to vráceno z důvodu, že *original k žádosti přiložený není sepsán v německém jazyku.*

Dr. Chleborád hledal tedy v okolí svém dragomana, aby dluhopis přeložen a vtělen býti mohl, ale při nejpilnějším hledání nebylo možno tlumočníka najíti, protož nebyla jiná, než dluhopis poslati do Vídně. Překladem tímto vzniklo žadateli 23 zl. 80 kr. útrat. Než se vtělení uskutečnilo, prodal dlužník svou usedlost a jen vzácné poctivosti jest děkovati, že věřiteli byla pohledávka zaplacena.

Poměry tyto byly neudržitelny, soudy byly zaplaveny velikým počtem rekursů, že ministr *Pražák*, jako správce min. spravedlnosti, vydal tato *nařízení* dne 12. října 1882. č. 15847.:

I. U zemského a m. d. okresního soudu v Opavě, pak u okresních soudů v Klimkovicích, Bílovci a Vítkově, v jejichž obvodech vedle jazyka německého řeč česká obvyklá jest, buďtež podání sepsaná jazykem českým přijímána.

II. U krajského soudu Těšínskéko a u všech v jeho obvodu ležících soudů okresních buďtež přijímána česká neb polská podání.

III. Soudy v odstavci I. a II. označené užívejtež ve styku ústním se stranami a svědky řeči těmto osobám srozumitelné a dávejtež jejich vyjádření, záleží-li na jejich doslovném znění, do protokolu v oné řeči, v jaké byla učiněna.

Pro strany, o kterých se myslí, že jsou mocny pouze jazyka českého nebo polského, buďtež obsílky soudní vyhotoveny v tomto jazyku.

»Proti tomuto Pražákovu, vlastně Taaffeovu nařízení nastalo v kruzích soudcovských ve Slezsku — kteréžto jsou vždy německé — velké rozčilení, a tehdejší grémium zemského soudu Opavského brzy po vydáni onoho ministerského nařízení se usneslo, že je považuje za neplatné. A důsledně jednalo podle toho snesení. České žádosti opět dále nepřijímány, poněvadž prý nejsou psány — jak chce ono bachovské tajné nařízení — jazykem německým. České obyvatelstvo musilo pak nákladnou cestou stížností dovolávati se u vyšších instancí, by soudem nižším nepřijatá žádosť neb podání české byla aspoň přijata. A když pak vyšší instance rozhodovaly, že žádosti české nesmějí býti vráceny, a když soudcové nižší vydáni byli nebezpečí, že budou muset útraty stížnosti hraditi, docíleno konečně toho, co ministr Pražák nařídil: »žádosti české byly přijímány, ale vyřizovány německy. Taková praxe platí u soudů dosud. Stejně dělo se a děje se Polákům na Těšínsku;«*) tak úřadovati se začalo asi od r. 1885.

Soudní rada *Czeike* vyznamenal se tvrdohlavostí a neposlušností vůči Pražákovým nařízením, tak že Moravsko-slezský zemský soud odsoudil odbojníka k náhradě útrat, rekursem vzrostlých, kteréžto nález byl potvrzen od nejvyššího soudního dvoru ve Vídni.

Okresní hejtman *Liebischer* nebyl ani o zblo lepší. Malou episodku ze života jeho k vůli charakteristice uvedeme. Jakýsi student z V. Polomi jej česky oslovil, Liebischer se naň osopil, jak se může opovážiti k němu s češtinou, neví-li, že Opavští obyvatelé jsou Němci, a že v Opavě se mluví a úřaduje jen německy. Když s ním student sdělil, že studuje na české škole, vytýkal mu, proč tak činí, ať hned přestoupí na německý ústav.

Ještě přidáme, co se přihodilo za jeho panování: Představenstvo obce Litultovic žádalo hejtmanství Opavské, aby jim úřední věstník byl zasílán v jazyku českém, ale hejtman žádosť zamítl z toho důvodu, že to býti nemůže, »protože se věstník vydává již po německu.«

U finančních úřadů koncem let osmdesátých počaly *vydávati* české platební rozkazy; když stal se Plener ministrem financí, představený poplatkového úřadu v Opavě, fin. rada *Herrdin*, zastavil o své újmě vydávání českých platebních archů.

R. 1883. nařídilo ředitelství severní dráhy, by úředníci si co nejdříve osvojili jazyk český; rozkaz tento posud není vyplněn.

Přese všechny tyto nepřátelské útoky na Slovany mravní a politická váha jejich rostla, vždyť již r. 1882. dne 16. září přikročeno k založení »*Politické a hospodářské jednoty Opavské.*« Duší veškeré akce byl *Jan Zacpal.*

Ve Slezsku nebylo dosud autority, vlivem svým tak rozhodující, obyčejně řadily se obce kolem Kateřinské katolické politické besedy, někdy všechno vázlo, že ani kandidát do sněmu nebyl postaven, lid neznal politické vyškolenosti a kázně; tomu všemu měla pomoci nově založená jednota.

Na stanovách, které podány vládě dne 2. srpna 1882., jsou podepsáni: Dr. Fr. Stratil, Tomáš Lusar, starosta v Oticích, Leopold Mosler, majitel domu v Opavě, Jan Klimeš, starosta

*) Česká revue v I. č. 6.

ve Zlatnikách, Jan Gela, farář ve Stěbořicích, V. Číhař, ředitel cukrovaru v Háji, Tomáš Šmýd, kurát na Skřipově, Theodor Stodůlka, farář na Březové.

Za předsedu zvolen dr. Fr. Stratil, jednatelem jeho koncipient dr. Rom. Dubový. První rok působnosti byl dosti utěšený, schůze konány v Kylešovicích, Kateřinkách, Slavkově, Skřipově, Hrabyni, Studence, Klimkovicích a Neplachovicích, při nichž přednášeli: ředitel Uhlíř, Benýšek, Gruda, Prasek, Švehla Tomáš, býv. ředitel hosp. zimní školy v Místku, Šmýd, J. B. Uhlíř, ředitel z Přerova a Jan Zacpal.

Hlavní obsah přednášek byl hospodářský, ale někteří řečníci poučovali o politických a národních záležitostech. Politická jednota za dobu svého trvání pořádala přes sto schůzí; její výbor byl směrodatným vůdcem Čechů Slezských. Pod praporem »Pol. a hosp. jednoty Op.« vědomí národní sílilo; ale i nepřátelé nechtějíce, roznítili je. Míníme události přihodivší se při návštěvě českého rolnictva r. 1888. v pondělí Svatodušní v Opavě, jak je odpůrcové přivítali po způsobu divých bestií, že stavbu nové budovy pro české gymnasium překazili, a při slavnosti svěcení praporu jízdného Sokola v Opavě v měsíci září (7.) 1890. uličnické a huronské kousky vyváděli; tímto jednáním jistě národní uvědomění značně popohnali.

Prvním význačnějším činem »Pol. a hosp. jedn. Op.« jest, že r. 1889. při doplňovací volbě na sněm Slezský zvolen dr. Fr. Stratil, a r. 1890. při všeobecných volbách že nabyli většiny tři čeští poslanci: dr. Stratil, dr. Ant. Gruda a V. Hrubý.

R. 1892. dobyto Čechy okresní rady školní Opavské, a r. 1895. dostalo se řízení kontribučenského fondu Klimkovského (kapitál asi 160.000 zl.) do rukou našich. R. 1890. zvolen na říšskou radu na Opavsku kandidát baron *Rolsberg*, Čechy ustanovený, jejž po uplynulém období vystřídal zuřivý Němec. Při všech volbách prokázána vzorná kázeň.

Častá změna na stolci presidentském velice Slezským Čechům škodí. Sotva že některý se ohřeje a »počne studovati poměry Slezské«, odchází jinam; každý z nich slibuje nápravu, »až se obeznámí«, a zatím ufoukne. Snad v nejhorší paměti jest v nejbližší době hrabě *Clary-Aldringen*, pravá to loutka v rukou pobočních vlády.

O organisaci politicko-hospodářskou od r. 1880. nejvíce se zasloužili dr. Fr. Stratil, Václav Hrubý, Jan Ježíšek.

V měsíci říjnu 1880. *Dr. Fr. Stratil* nastěhoval se do Opavy. Před ním mnohý český advokát, sotva že dojel do Opavy, nejbližším vlakem odjížděl. Dr. Stratil zakoušel z počátku dosti ústrků od německých zuřivců, i vlastních německých kollegů; Stratil nájezdů si nevšímal a jen pracoval. O slavnosti abrahamovin svých r. 1899.*) sám se přiznal, že dobrá polovice jeho práce věnována byla veřejnosti.

Ovoce jeho námah a přátel brzy se ukázalo. Ve Slezsku posud všichni pracují společně, proto třeba mluviti o společné práci a vítězství. Kdežto dříve kandidáti poslanectví na sněm zemský soustředili na sebe přes 30 hlasů, r. 1889. zvolen na Opavsku Stratil za zemského poslance, a rok potom při všeobecných volbách

*) Nar. se 18. list. 1849. v Unčovicích na Moravě.

tři, totiž: Stratil, Gruda a Hrubý, kteří i při druhých volbách r. 1896. mandáty podrželi. Stratil jest pilným na poli osvětovém i hospodářském; má veliké zásluhy o zřízení českého gymnasia v Opavě. Vypracoval stanovy pro »Ústř. hosp. společnosť pro české kraje ve vojv. Slez.«, načež společnosť r. 1896. se ustavila, zvolivši Stratila za prvního místopředsedu. Zřízení této hospodářské společnosti považujeme za nejzásluhnější vlastenecký čin Stratilův. U příležitosti císařského jubilea vyznamenán byl řádem železné koruny.

Četnými články přispívá do rozličných časopisů; v publikacích »Pol. hosp. jednoty v Opavě« vydal »*Jak je Slezsko na říšské radě zastoupeno*« a j. Politické řeči Stratilovy vynikají chladnou logikou, působí dojmem přesvědčujícím. Pro rozvahu, opatrnosť, právnickou vyškolenosť, přívětivou povahu rádi ho Slezané uznávají za svého vůdce. Končíme stručný životopis přáním, jež zaslal dp. Pavlík k abrahamovinám: Kéž dobrotivý Bůh zachová Slezskému Benjaminu dr. Stratila ve stálém zdraví ještě, mnogaja ljeta!«

Čím jest Stratil Opavsku, tím jest *Václav Hrubý* Těšínsku. Rodištěm jeho jest Horní Libochová na Moravě (nar. se 21./11. 1848.) u Vel. Meziříčí. Odbyl universitu v Praze, kde čile účastňoval se ruchu pro českou universitu na Moravě, dal podnět k založení »Radhoště«, jehož byl prvním jednatelem a literárního, řečnického spolku» Slavia«. Vystudovav, vstoupil do služby státní. Působil v Jihlavě, Brně, Břeclavě, Val. Kloboukách, až r. 1880. dostal se do Těšína. Ve Slezsku střídavě v Těšíně a Opavě působí do dneška. Za těch dvacet let Hrubý vykonal zdatný kus práce. Stopy její zříti v politice a na roli vzdělání lidového. Všechna činnosť Hrubého ozářena jest paprskem vroucího idealismu.

V Těšíně a okolí soustředil českou společnosť r. 1883. ve spolku »Snaze«. Brzo na popud ze Snahy Těšínské založeno po venkově několik čtenářských spolků. R. 1894. založil »*Noviny Těšínské*«, písmo posvěcené českému lidu ve Východním Slezsku, jichž jest nakladatelem a předním spolupracovníkem.

V Těšíně uzrála též myšlenka za podpory V. Hrubého, vydávati »*Slezský kalendář*«, jehož již vyšlo pět ročníků za redakce *B. Šimečka*, vynikajícího druhdy organisátora na Těšínsku, nyní c. kr. soud. rady ve Vel. Meziříčí na Moravě.

Příčiněním Hrubého založena r. 1898. »Matice Osvěty lidové«, která r. 1899. zřídila velepotřebnou českou školu ve Frýdku.

R. 1890. Hrubý zvolen za poslance, r. 1896. dostal při volbách největší počet hlasů ze slovanskych kandidátů.

Po stránce odborné věnuje se studii otázek socialních a přispíval platně při sdělání příslušných předloh (řád čelední, chudinství).

Svého volebního okresu zastává se návrhy o regulaci Ostravice, na zvelebení odborného školství, hospodářství a j.

V okrese volebním není známější osobnosti nad Hrubého, však poslanec ustavičným stykem s voličstvem lásku tu oživuje.

Hrubý jest obětavým strážcem česko-polské shody. Nyní působí jako c. k. soudní rada v Opavě v neustálém boji za práva českého lidu. — Dle posledních zpráv bude kandidován na říšskou radu v Čechach za okresy Slaný atd. (Pokračování.)

Z říše baltického Triglava.

Historický obraz z doby obrácení Pomořanů od **Bedřicha Kamarýta.**

* POKRAČOVÁNÍ *

dveří zadržela Domoslava a s líčenou laskavostí k němu se skláníc zašeptala: »Ty mi budeš náhradou! Přijď mi zítra oznámiti, jak knížecí námluvy skončily!«

Pozdě v noci se hosté rozcházeli, jenom v síni hodovní setrvali až do bílého dne věrní ctitelové medoviny, roztahujíce se na podlaze v kalužinách vzácného toku, pohrouženi v krásné sny o přeblahém panování nového knížete. Když opouštěl Vratislav dvoranu, ještě ho zastavila rozradostněná matka, sdělujíc s ním vděk a obdiv hostí, kteří sobě při odchodu ze hradu pochvalovali: »Takového kvasu ještě v paláci knížecím nebylo!«

»A také nebude,« doložil kníže, »nechci již býti svědkem tak ohavné spousty! Ostatně,« připojil konejšivě, »tvou vinou, drahá matko, se tak nestalo, tys zajisté v nejlepším úmyslu přinesla tuto velikou oběť, doufajíc prospěti věci mé!« A když byl dobré matce s vděčností upřímného syna za všecku její usilovnou snahu poděkoval, odebral se do své komnaty, ne tak, aby sobě odpočinul, nýbrž aby jednání své přísné zkoušce podrobil.

Všecky dojmy toho večera ustoupiti musily milostnému zjevu neobyčejné dívky, jež zaujala celou mysl jeho. Že by zde bylo nějakého klamu, nebo chytře zosnované nástrahy ulisného Domoslava, nelze připustiti. Setkání to bylo zcela nahodilé, neboť nikdo nemohl tušiti, že by tak brzy opustil síň hodovní a tím méně, že se do zadní prázdné dvorany uchýlí, když v přední hlavní společnost paní a dívek jemu k poctě velice oblíbené slavnostní tance prováděla. Nejlepším důkazem, že Bolka nezamýšlela na odiv stavěti svou krásu, své vnady, byl neúhledný, její lepou postavu skorem k nepoznání hyzdící ústroj. — Její prosebný povzdech: »Vezmi si mne!« byl výrazem prosté dětinné mysli. V jakém však lesku se stkví její čistá panenská duše! Ona jediná z těch tisíců cítí to hluboké ponížení pohanských dívek.

Utrpení žen, zhýralosť a ukrutnosť mužů rozrývá jí srdce. Celý život jest jí neustálým přístrachem; dnem i nocí prchá před obludnými přízraky, že jest obětována příšernému bohu. A přece s dojemnou láskou obsluhuje otce, jenž jí ve své zaslepenosti takovým hrůzám odevzdal. I když se patrně přesvědčila, že božstvo, jemuž byla zasvěcena, není ničím jiným, než bezduchou nestvůrou, nepřestává přece věřiti v moc vyšší a mylně ji přiznává chvástavému služebníku modly. A nyní, když ustrašení žreci před knížetem se chvějí, u něho vším právem doufá nalézti nejbezpečnější ochranu. To zračila prosba z hloubi duše: »Přijmi mne k sobě.« Nežádá sobě ani koruny, ani zlatohlavu, ani osoby, — jedině světla sobě žádá, světla, které se náhle rozbřesklo v nitru jejím, když o svatém zákoně nejvyššího Boha rozmlouval. Snad nebe samo mu ji přivádí v ústrety, aby mu byla pomocnicí

v díle svatém, jemuž urputnosť pohanská klade v cestu takové obtíže. Přijme-li radostně to poselství Kristovo, vezme na sebe ochotně také sladké jeho břímě? O, zajisté! Vždyť mohl pozorovati, jak žízní a lační její čistá duše po pravdě a spravedlnosti, jak ráda vymění za nesnesitelné břímě zloby ďábelské sladké jho Kristovo.

»Bolka bude první křesťanskou kněžnou,« rozhodl, »jest v tom svatá vůle Tvá, o Pane!«

Těšil se, že matka schválí jeho volbu, vždyť znala důležitosť mocného toho rodu, přála sobě upřímně smíření s Božkem, a Bolku, tu skrovnou dívenku, zdali ji nemusila milovati? Ale, mýlil se. Když jí vše druhého dne sdělil, nemohouc utajiti překvapení a nelibosť, zabědovala; »Cože, synu, takovou snachu mi přivádíš? Chceš k dítěti kletby a tesknoty připoutati osud svůj? Ty chceš vyrvati kořisť bohu tak hroznému? Nelekáš se moci žárlivých žreců? Nebojíš se pomsty lidu? Domníváš se, že kdy otec zruší sliby a přísahy, jimiž zasvětil božstvu dítě své? Všecko tvé úsilí, se jí zmocniti, jest marno.«

»Nikdy nezamýšlím ji vyrvati násilím, anebo porušiti odvěká práva otecká, jichž mám býti předním strážcem sám! Hrozeb žreců se ovšem nebojím, jejich vážnosť sama sebou klesne, až lid pozná pošetilosť pohanské pověry. Vyčkám tedy, až starý Domoslav zemře a bude prost svých domnělých závazků a doufám pevně, že mi dědic jeho práv nebude činiti žádných překážek! Nyní tě, drahá matko, opět na delší dobu opustím. Až šťastně ukončím výpravu válečnou proti Braniborům, pak slavným poselstvím vyžádám svou nevěstu a společně uvítáme vyslance Nejvyššího, jenž přijíti má, aby kmenům našim hlásal víru v pravého a jediného Boha. Jest to ten předobrý muž, jenž mne sv. víře vyučil a bude potom učitelem tvým i jejím. Ty, matko rozmilá, budeš míti o to péči, aby přátelský poměr našeho rodu k šlechtě a měšťanstvu ničím nebyl zkalen; zvláště hleď mladého Domoslava získati pro mé záměry.«

To znělo jako prosba i rozkaz, a dobrá matka se podvolila všemu. Když pak odjížděl, přece povzdychla.

»Vždy mi ukládá těžší břemena, počíná si již nyní jako zjevný nepřítel božstev; staré zvyky a obyčeje jsou mu ohavností, poctu nejsličnějších dívek odměnil potupou a opovržením. Jaké teprve zmatky nastanou, až slavný vyslanec Ukřižovaného se objeví! Nechci se toho dočkati!

III.

Podle levého břehu Odry až k samému ústí jezera rozkládalo se zboží rodu Domoslavského, zaujímajíc značnou část města Štětína. Rozsáhlá stavení, sroubená z trámů, s chlévy, stáji a kůlnami, byla obydlím asi 500 mužů, žen a dětí. Úhledný panský dům, jenž byl také zásobárnou obilí a skladištěm zbraní celého rodu, ohražen byl náspem a podobal se hradu, ve kterém starešina střežil nahromaděné poklady. Stál na výšině, jejíž mírný svah, táhnoucí se až ku starému přístavu, byl posázen rozličným křovím a stromovím. Za hlavní branou, vedoucí do polí, vlnilo

se na ohromných lánech žito, pšenice a ječmen, na tučných pastvinách prohánělo se bujná hříbata a stáda bravu a skotu. Tlupy mužů pracovaly na polích, nebo kácely kmeny v bukových lesích, ženy pak doma předly, robily sukna i plátna, šily šaty, čechle, rubáše ženské i mužské, pláště, krzna a kožichy. Luka a lipové háje zvučely bzukotem včel, ve dvořích, polích a na sadě hlaholily písně mladé čeledi.

Vše to bylo společným jměním mohutného rodu, jenž od nepamětných dob se tu usídlil a proměnil pustý a nehostinný kraj v utěšenou dědinu. Po celých čtyřicet roků vévodil slovutnému tomu kmenu starešina Mirko Domoslav, nyní tak těžce navštívený a pokořený trpitel.

Z počátku se mu dařilo znamenitě. Lid byl povolný a pracovitý, poslouchal na slovo. Obilí bylo hojnosť, krmný dobytek, lesklé kožešiny z ulovených zvířat a značný přebytek plodin odvážen byl po jezeře do Volyně a vyměňován za drahocenné věci kovu, bronzu, stříbra a rýžovaného zlata, neb i také za hotové šperky a klenoty, jako: bité pasy, spínadla, prsteny, šňůry jantaru a perel. Paní, kterou Mirko z Volyně přivedl, byla chování vlídného a v řeči rozšafná, znala všeliké býlí a koření, hojila rozličné nemoci, krotila bolesti, zažehnávala běsy a zlé duchy, a byla obeznalá ve všech čarodějních vědomostech. Když přicházel čas slunovratu, upadala v podivné strnutí, v němž pronášela slova záhadná a nesouvislá, z čehož se soudilo, že má věstícího ducha. Porodila mu pouze jednoho syna Božka; ač měl ještě osm jiných žen, žádné z nich si nevšímal, dovedlať ho rozličnými nápoji z blínu, libečku a rulíku tak okouzliti, že pro samou lásku ani vrásek, ani šedin na její hlavě neviděl. Minulo dvacet let. Syn se oženil, pojav dívku z příbuzenstva matčina, bohatou a sličnou Mstislavu.

Za nedlouho potom přivezl Mirko z Volyně dívku přepodivné krásy, koupil ji draze, za plnou loď pšenice.

»Dnes přiváţím sobě něco do pokladu, co Štětín ještě neviděl,« chlubil se, vjížděje do domu. »Ženky, kde jste? podívejte se na svou novou paní!«

V tom otevřela starešinová okenice — a její tvář byla tak proměněna, že ji Mirko nepoznal. Spatřiv ji, vzkřikl zděšeně: »Co se to děje? Odkud sem přišla ta Ježíbaba? V síni povstal náramný hlomoz. Když tam vkročil, zastoupila mu rozvzteklená žena cestu a křičela strašlivě: »Žádná Ježíbaba! Paní jsem a paní zůstanu já! Ukáţeli se zde ve dvoraně kdy ta černá sova, tak ji rozsápeme! Podívej se na své dědky,« při tom ukázala na hromadu střepin z rozbitých domácích bůžků, »jejich a tvé panování jest u konce, zde budou nyní se mnou rozkazovati běsové nejhorší, a nikdo nám moci naší nevyrve. A tu tvou novou ženku brzy ochočím!«

Strčila ji mezi nejnižší čeleď a zdálo se, že nemá jiného na mysli, než vyhledávati vždy nových a nových muk pro nešťastnou oběť svou.

Když pak po dvou letech porodila mladá žena Bolku, tu vzplanula zloba její protivnice v nejlitější zášť a neustala, až nadešla děsná pohroma, v níž zahynuly obě ženy, a Mirko se stal na celém těle ochromeným bídákem.

Dítě bylo podivně zachráněno a jest jedinou útěchou zubožené Mirka, jenž zmrzačen po kolik let na lůžku se svíjí a marně zaručené sobě od bohů pomoci se dovolává. Počítá dny a hodiny, od žreců na novo ustanovené, kdy konečně obětí milovaného dítěte vyproštěn bude z děsného trápení. Bolka dlí právě u nemocného a vypravuje o událostech včerejšího večera. Stařec je uspokojen, že se dceruška kupalova tance nesúčastnila a Černoboha nerozhněvala. Ještě tři měsíce do zimního slunovratu, do velikého hodu Černého boha, a on bude uzdraven, pak ji sám doprovodí a odevzdá do svatyně, kde jako svěřenka všemohoucího vládce temnosti bude předmětem úcty veškerého lidu.

»O milé dítě,« těšil se Mirko, »pak nastanou dnové pokoje, pak pomine všecka starosť, neboť ti hrozní ďasové, kteří dnem i nocí jako draví vlci na tebe číhají, budou jako krotcí beránci, čekajíce pokorně na rozkazy tvé.«

Dívka útrpně pohlédla na vyzáblou postavu a násilně potlačila slovo »klam«, jež se jí dralo z úst. Jak ráda by byla otevřela milovanému otci své nitro a jemu vyjevila, komu důvěřuje, ale nesměla říci, že jí slíbil ochranu muž, před nímž se chvějí žrecové i bohové.

Jediné slovo o malomoci bohů by těžce zkoušeného kmeta uvrhlo v propasť zoufalství.

Ta slova plamenná »chci tobě býti záštitou proti všem nepřátelům,« jasem nebeským osvěcují novou dráhu života, jež se před ní otevírá a zahřívají mladé srdce prvním jarým dechem lásky. To svaté tajemství musí zůstati ukryto, až dobrý Bůh, Jejž vzývá, vyslyší vroucí prosby její.

Nemohlo však dlouho zůstati tajemstvím, na čem tolik osob tak vroucí mělo účastenství. Kníže se pro žádnou z krásek Štětínských neprohlásil, choval se ke všem chladně, a k té, která činila první nároky na korunu knížecí, přímo odmítavě; nicméně to Vítězka přece svým bystrým okem vypátrala, že mu Bolka není lhostejnou, ač nemohla pochopiti, co by ho k tak nepatrné dívce mohlo upoutati. Když však kníže druhého dne opustil hrad, aniž by byl, jak se slušelo, rod Domoslavů návštěvou svou poctil, počala opět doufati, a to tím více, ana kněžna-matka hned po odjezdu synově jí svůj dík a uznání za skvělou slavnostní hru zvláště milostivým způsobem projevila. Litovala, že nabídkou své přízně Božkovi se uvedla v lehkosť; vždyť ještě není obsazen stolec kněžny, proto nepotřebuje žádné náhrady. Večer pak přijala Božka s nápadnou chladností, vyslechla jeho zprávy a dala mu dosti srozumitelně na jevo, že sobě častějších jeho návštěv nepřeje, což náruživého muže ještě více rozpálilo. Zpozdilec ten, všecek zmámený ohnivými pohledy záletnice, zbudoval si již ráj všech slastí z nového toho spojení, jemuž nikdo zabrániti nemohl, an zákon každému dovoloval pojati tolik žen, kolik jich mohl uživiti. Nyní však musil doznati, že na první pokyn knížete ho krasavice odkopne, a pokud jen slabý kmit naděje jí kyne, že každé pomyšlení na nějaké zblížení s ní jest marným. Nedal se však přece odvrátiti od svých záměrů. Denně navštěvoval dvůr Vranických, ač kolikráte Vítězky ani nespatřil. Avšak bedlivě docházel do hradu a nabízel vladařce své služby. Věděl dobře, že odtud přijde rozhodnutí.

Jedenkráte se kněžna zmínila o slavnostním večeru, jak kníže byl tomu povděčen, že Domoslav jeho názorům neodporoval, a jak ho souhlas jeho u věcech tak důležitých potěšil; netajila též, jak ho dojalo Bolčino vypravování — a jak hluboce utkvěl milostný zjev dívenky v srdci jeho.

»Kéž by již seděla Bolka na stolci knížecím, pak hrdá Vítězka obrátí,« povzdychnul sobě Božek, když ze hradu vycházel. Ale na jak vetchém základě staví své naděje! Od milostivého pohledu knížete až k sňatku se sestrou jest přece ještě daleko. Především nutno účtovati s otcem, v té věci nepřístupným, pak se žřeci, jímž dívka již bez odporu náleží, a až bude to překonáno, — tu než učiní druhý rozhodný krok ku svému zasnoubení, bude mu ještě účtovati s věrnou, jemu u vášnivé lásce oddanou manželkou.

Mstislava jest od osudné slavnosti v neustálém rozechvění, žárlivě zkoumá každý pohled, stopuje každý krok svého manžela. Tušení její se vyplnilo. Kdykoli se Božek pozdě v noci vracel domů, již věděla, odkud přichází. Jindy, když celé dny meškal na Volyni, nebo na ostrovech, neměla starostí. Nyní čítá úzkostlivě hodiny, nespí, nemá chuti k jídlu ani k práci, neustále přemítá o svém neštěstí. Mnoho již od vznětlivého svého muže vytrpěla, ale trýzně této se nenadála, tak byla jista svým půvabem i jeho láskou.

Zhlíží se v zrcadle — a leká se své podoby. Staví podle sebe zářící krásu své sokyně a jest zdrcena. Zdá se jí, že i manžel na ni pohrdavě pohlíží. Diví se, jak pojednou prý sešla, jak kvapně stárne. Nemá odpovědi na tyto poznámky, leč hořké a trpké slzy. Dva syny mu porodila, zdravé a zdárné. Co tu bylo radostí! Po postřižinách dal je dle slovanského obyčeje strýcům do Pyřice, aby tam byli vychováni ve přísnější kázni a naučili se všem šlechtickým způsobům, zvláště však zacházeti se zbraní. S jakou šetrností i úctou se vždy k ní choval, nyní však nemá pro ni ohledů, uvaluje na ni nová nezvyklá břemena v domácnosti.

Jednou se zdálo, že se vše obrací k lepšímu. Návštěvy u Vrbických přestaly. Božek nebyl sice vlídnější, naopak, byl urputnějším než jindy, ale ráda to snáší, jen když směla zase doufati.

Blíží se slavnosť zimního slunovratu. Otci se přitížilo. Ó, kéž se toho osudného dne dočká a ozdraví! Potom splní sliby své a odevzdá ji strašlivému bohu, jemuž ji žádný smrtelník nevyrve.

Ubohá Mstislava jen krátce se těšila tou blahou nadějí. Otec se slavnosti Černoboha nedočkal. Počátkem zimy se mu přitížilo. Jednoho dne, když čeleď na velkém nádvoří rovnala dříví z bukových lesů a skládala píci ze senných kůlen sem přivezenou, a již se stmívalo, pustil ovčák psy, kteří radostným štěkotem se prohánělí po rozsáhlé prostoře. Pojednou však ztichli a bojácně zalézali zpět ku svým boudám, svíjeli se a počali žalostně skučeti a výti. Dobytek ve stájích se rozeřval, koně ržáli, ovce bečely, až to bylo hrozno poslouchati. Zadul vítr, vrata se dokořán otevřela, vytí a řev přestal, strnule ukazovali starší čele-

dínové ke vratům, šeptajíce: »Morana již přichází.« Děti se úzkostně choulily k matkám, ženy vztáhly rychle šátky přes tváře, mužové se ukryli v nakupené slámě nebo ve stájích. Po nějaké chvíli bylo slyšeti z panského domu nářek a pláč. Po tom objevil se Božek, svolával čeleď a oznamoval smrť starešinovu. Všecken lid se hrnul do panského domu a naplňoval nářkem svým dvoranu, kde na lůžku odpočívala skvostným pláštěm hranostajovým přikryta mrtvola Mírkova. Výraz dobroty a bolesti podržela milá tvář jeho i po smrti. U hlavy nebožtíkovy seděly se svěšenou hlavou nehybně Bolka a Mstislava, obě podobny mrtvolám; tváře jejich byly proměněny až k nepoznání. Ženky byly první, jež počaly truchlivou oslavu. Strhaly se sebe oděv, rozpletly si vlasy, bily jimi do dlaní, drápaly si obličej a prsy, jako zmámeny zoufalstvím zmítaly se po zemi, pak v dojemném, pronikavém nářku připomínaly sobě vlídnosť předobrého pána. Mužská čeleď stála opodál a hleděla v němém žalu na mrtvého hospodáře a velké krůpěje, jež kanuly po osmahlých lících, byly důkazem, jak jim byl zemřelý milým a drahým.

Přípravy k pohřbu, připravení žároviště, pak vystavení mrtvoly s odznaky starešinovými v plné zbroji, s palcátem kamenným v ruce, spálení mrtvoly a nasypání mohyly, to bylo povinností syna a náčelníka rodu, jenž se strýci a čeledí posvátný ten obřad vykonával, ženy pak staraly se zvláště o to, by zemřelý byl ještě naposledy co nejvíce želen, chválen a veleben. Sedíce na prahu, v chodbách a síních po dva dny v srdcelomném pláči a nářku, vyčítaly nebožtíku jeho bohatství, hojnosť zvěře, stád bez počtu, hromady obilí, tisíce úlů, bílý chléb, poníženou čeleď, věrné ženy, dobré děti.

To bylo křiku, když ho odváželi! »Všecko opustíš, i nás i děti své a nikdy se nevrátíš!« Když pak hranice lehkým větrem rozdmýchána vzplanula v jediný žár, jímž mrtvé tělo bylo zvedáno a jako k poslednímu rozžehnání se pohybovalo, měnily se nářky v zoufalé stony. Vše proměnilo se pak v ohnivou řeřavou hmotu, oheň na žárovišti se ponenáhlu zmenšoval, až nezůstalo než kupa černého uhlí a popela. To vše polili vodou z posvátného pramene, shrnuli v popelnice nedohořené kosti, smetli uhlí a popel a dali s přiloženými dárky do hrnků. Mužové žalostně zpívajíce, chápali se rýčů a nahazovali hlínu a drny na mohylu, až se zvedal nad mrtvolou mohutný žlutý pahorek.

Podál stály připravené mísy a necky s masem a pečivem, džbery s medovinou k smutečním hodům. Čeleď nabírala a plnila korbele a hrnce podávajíc mužům, aby se posilnili po namáhavé práci. Po celou noc až do rána trvala ta zvláštní oslava pohlavára tak mocného rodu, po celou noc mu blahořečili. S korbely v rukou a se slzami v očích, napřed nejstarší gazda, pak celý sbor mužů a žen opěvovali všecky hrdinné skutky starešinovy, jeho moudrosť, dobrotu a trpělivosť ve trápení. Čím více se kádě prázdnily, tím horoucnějšími výkřiky provázeli ducha, o němž věřili, že z plamenů teprve vystupuje ku krajinám bílého medu a přeradostných besed.

Po skončeném posvátném úkonu se Mstislava s Bolkou uchýlily hloub do lesa a posadily se u zapadlé mohyly na ská-

cený kmen. Byly kryty haluzemi starých buků, které však nebránily volnému rozhledu po dolině. Dlouho tu seděly nepromluvivše slova, ač byla srdce plna. Zvláště Mstislava byla v náramném rozechvění. Po smrti otcově byl manžel její požádán do zámku a vrátil se v tak veselé náladě, že ho musila upozorniti, aby se aspoň před čeledí umírnil. Pojav Bolku v náruč, několikráte po sobě jako u vytržení opakoval: »Bolko, přešťastná Bolko, nyní jsi zachráněna.«

»Před kým má býti zachráněna,« přemítala Mstislava, však ne dlouho, pojednou se před ní vyjasnilo. »Čekali na smrť otcovu,« uvažovala, »míní, že sliby bohům učiněné pozbyly platnosti, Bolka jest nyní v moci bratrově — teď provede nekalé své záměry. A co se stane?« Nemohla, nesměla na to pomýšleti — musila by zšíleti.

Pozoruje Bolku. Jako nyní, tak i při smrti otcově skytala obraz nezměrné bolesti. Slova bratrova vyslechla lhostejně, nikde stopy nějakého radostného pohnutí. A ten výraz nejkrutějšího bolu při posledním loučení, když mrtvola na žárovišti se počala kloniti — nikdy podobného neviděla na tváři lidské! — — Kde je na světě dítě, aby tak milovalo! Na tuto hlubokou dětinnou lásku staví nešťastná žena své poslední naděje. Musí cit tento udržeti v plném žáru, pak nezruší dobrá dcera otcovských slibů a dokoná oběť svou. Nyní jest k tomu chvíle příhodná, proto musí jednati, a to hned, bez otálení — bez slitování musí ostrým spárem rozdírati srdce dívčino.

»Dlouholetý úmor a zžíravá muka hlodající dnem i nocí v kostech jeho byla mu kletou odplatou za tvé zachránění,« tak počala nelítostně jí připomínati, co zemřelý pro ni přetrpěl. Dívka se zachvěla a ve trapném napnutí žádala o vysvětlení. Mstislava pokračovala: »Co živa budu, nezapomenu na hrůzy té noci, ve které jsi se narodila.

Byla jsem tehdáž v komnatě tvé matičky a dvě jiné ženy. Tebe jsme položili vedle jejího lože do měkkých peřinek. Když se probrala z těžké mrákoty, hledala tebe a vztahovala po tobě vyhublé své ruce. Ale než tě mohla přivinouti k prsům mateřským, vrazila do síně starešinová, která tě hned v životě matky proklela, vrhla se jako sběsilá na ubohou roditelku a tak dlouho ji škrtila, až ji zardousila.

Než jsme se vzpamatovaly, uchvátila tebe a divoce výskajíc, pádila k jezeru, aby tě pohodila vodním běsům. Otec úzkostnými výkřiky našimi vyburcován pustil se za ní a několik kroků od jezera nastal zuřivý zápas. Omráčiv pěstí šílenou, vyrval jí tebe a přinesl zpět do domu, kde jsme tě pak ošetřovaly.

Zatím se zpamatovala Ježíbaba, neboť takovou již byla, a zalezla celá pohmožděná do své komnaty, odkud pak po několik dní nevyšla. Ženky učinily tryznu a popel tvé matičky uložily v této malé mohyle. Otec vida, že tebe v domě před tou dračicí uchrániti nemůže, odvezl tě jedné noci do poslední brtnice velikého lesa modřínového na hranicích anklamských. Když se vrátil, změřila ho Ježíbaba a zaskřípala na něho jizlivě: »Kam si zanesl toho červa? Veď mně tam, sice nebudeš více choditi!«

Otec odplivnuv sobě odstrčil ji a šel do své komnaty. Ulehnul na lůžko a již nikdy se na nohy nepostavil.

Žena zmizela. Patrně hledala tebe. Viděli jí lidé za Odrou a v předním Pomořansku jako lesní ženu s velikou oteklou hlavou, pak se s ní často potkávali brtníci knížecí až u Kamínu, ale báli se promluviti na ni.

Tam se zdržovala několik let. Jedné pak noci se opět objevila v zahradě a pobouřila celý dům. Prolízala křoví, skučela, vyla jako vlčice. Ráno vypravovali rybáři, že před prvním kuropěním spatřili u přístavu divou ženu, nade hlavou držela popelnici, tančila a zpívala:

»Co v rozkoši zplozeno,
to bolestí zmařeno.
Co rozmetal dravý žář,
Ať ďas spojí v nový tvar.“

Potom skočila do loďky, rozmetala ve větru popel ze želnice a pokračovala při tom sípavým hlasem:

»Ženko kletá zase život máš,
a s ním nová muka,
kterým víc neodoláš.
Marně úpíš, marně voláš,
dokud plodu obludného
v chmurném bezdně nepochováš!«

Ihned se vynořila z vod bílá postava s rybí hlavou a ve hlubinách zavzněl příšerný zpěv vodníků a běsů, kteří vítali novou vodní družku.

Prohledaly jsme mohylu tvé matky, zem byla vydrápána, popelnice ve hrobce scházela a posud jest tu, jak vidíš, prázdno. Ježíbabu nalezli lovci v bažině, z níž vyčouhala pouze ošklivá její hlava. Nikdo ji nevytáhl, báli se běsů, jimž mrtvola náležela.

Všecky ty bouře se shrnuly na hlavu, která se k nám právě sklonila k poslednímu pozdravu; tolik vytrpělo pro tebe srdce, jež tě tak nevýslovně milovalo. Může-li pak býti tobě těžká ta oběť, kterou od tebe zemřelý žádá? Ty nedopustíš, aby snad denně mezi dědky u rodinného krbu našeho kvílel nad nevděčností tvou?«

»Což se domníváš, drahá Mstislavo,« dí Bolka sevřeně, »že sobě Černoboch ještě přeje služby mé, když otce neuzdravil, ale dal ho převésti do temné říše své?«

»Slibů bohům učiněných nikdo, ani Morana, zrušiti nemůže a pak pamatuj, jak tě otec miloval!«

»Věřím v jeho lásku a proto nemohu mysliti, že by nyní ještě žádal, bych tak teskným životem se povždy trápila.«

»Bláhová,« dí Mstislava, »což není nejvyšší rozkoší sloužiti bohům? Ani tak pro sebe, jako pro tvou ochranu tebe zaslíbil božstvu, byloť to jedinou útěchou v těžkém jeho trápení, že ty budeš zbavena trýzně a úzkosti, jimiž pronásledují ďasové jim propadlé duše.«

»Já mám zaručenu mocnější ochranu, než jaké mohou poskytnouti žreci i sami bohové!« odvětila Bolka pevným hlasem.

»Snad mladého knížete?«

»Ano, ten mi slíbil svou ochranu a bratr mne dnes o tom na novo ujistil.«

»Ubohá,« pravila útrpně Mstislava, »kdo by tě nepolitoval, že skládáš všecku důvěru svou v člověka, jenž ze strachu před lidmi ani do svého města se neodváží! Ten tě má hájiti proti mocnostem temnosti?«

»Jeho Bůh jest mocnější než všecka božstva naše, a Tomu mne odporučil.«

»Snad ne tomu Bohu křesťanskému,« posmívala se švegruše: ten nahý, zbědovaný chuďas ti má pomoci?!«

»Což tys o Něm také slyšela?«

»Vždyť tvá matka byla jeho ctitelkou a chlubila se, že má od Ukřižovaného kouzlo, proti němuž všickni ďasové ničeho nemohou.«

Bolka sebou trhla a v radostném vzrušení uchopila ruce své přítelkyně a prosila: »Zapřísahám tě, netaj ničeho, pověz, co to bylo!«

»Bylo to nějaké znamení, které dělávala na čele, ústech a prsou, a to vždy, když rozvzteklená starešinová celou silou do ní bušila. Co se tomu ženky nadivily, i také nasmály, když to ztýraná nazývala svou obranou.

Jedenkráte jsem se s ní potkala na síni; celá zkrvácena bídně se vlekla, nicméně jako vždy s tváří jasnou a přívětivou mne zdravila. Nemohouc potlačiti slzy, táži se útrpně: »Prosím tě, svěř se mi, což skutečně nic necítíš, když se tím podivným kouzlem znamenáš?« Ona odvětila tiše: »Cítím jako každý, ale nebolí to!«

»Ty mluvíš pošetile, zanech žertů!«

»Nebolí,« tvrdila opět, »neboť mi při těch ranách na mysli tane obraz na kříž přibitého muže, jejž dva cizinci jedenkráte ve Volyni ukazovali, hlásajíce o něm, že tak tiše a radostně trpěl za nás.

Myslila jsem, že jest pomatena, ale ona doložila: »A totéž jsem pak druhého dne na nich pozorovala, když je vlekli k moři a ukrutně je týrali; byliť tím veselejší, čím více do nich třískali.

Spatřiv mé slzy, pravil ke mně ten starší: »Dceruško, pamatuj si, co dí ten Ukřižovaný: »Neodpírejte zlému, udeří-li tě kdo na tvář, dej mu druhé!« Dělala to tak tvá ubohá matka a slyšela jsi, jak bídně dodělala.«

Bolka pohledla ztrnule na švegruši. Na tyto vývody nevěděla odpovědi. Od maličkosti vychována v neustálém děsu — nemohla nezkušená dívka proniknouti toho pletiva pohanské pověry a zloby, proto ji na novo pojal strach a malomyslnosť. Neznala tajemství kříže a nemohla pochopiti významu a moci toho nad pomyšlení lidské hlubokého výroku Páně: »Udeří-li tě kdo ve tvář, nastav druhou.« Takou tedy ochranu mohla očekávati od křesťanského Boha? Byla zdrcena. Příšerné mrákoty se valily na zmítanou duši.

Žároviště vyhaslo do čista, hosté se pomalu ztráceli, položivše v lese ulomené ratolesti lípové na mohylu. K ránu se se-

tmělo; hustá, podzimní mlha zahalila dolinu, že ani mohyly nebylo lze již rozeznati.

Povstaly obě a šly. Bolka mávala před sebou rukama jako slepý, jenž dychtivě hledá předmětu, by se mohl zachytiti, ač neví, zdali ho nepovede k propasti. Tu vrazila na mohylu, vrhla se k zemi a zalkala: »Otče! popřej mi zde místečka vedle sebe, — jsem opuštěna, uštvaná až k smrti. Tak tu ležela jako bezduchá do rána. Mstislava usedla na kámen u mohyly a pozorovala ji. Símě nedůvěry, jež zasila v srdce dívčino, rychle dozrávalo.

Počalo se rozbřeskovati. Slunce se mdle prodíralo těžkou mlhou. Javory a jasany již změnily barvu a zlaté a zardělé listí padalo lehounce do mechu a hustého podrostu. Od jezera zavál chladný větřík. Bolka se vzchopila, sňala pelunkový věnec s hlavy, položila jej na mohylu a pravila ke švegruši: »Doveď mne tam.«

»Kam tě mám vésti?«

»Do chrámu, a to hned,« prosila dívka.

»Až do poledne jsou kantiny zavřeny, konají se věstby. A což, míníš tam zůstati?«

»Ano, chci tam zůstati.«

»To nelze tak snadně, milé dítě,« připomenula jí Mstislava, »ještě není ukončena tryzna, musíš vyčkati do osmého dne. Nejsi také ještě připravena. Musíš svůj úmysl oznámiti bratru, který bude vyjednávati se žreci o tvou výbavu. Pak teprve budeš z domu otcovského slavnostně uvedena do chrámu.«

Doprovodila Bolku domů a nutila ji, aby si odpočinula. Zármutkem a nočním bděním zemdlena ráda uposlechla. Zatím pospíchala Mstislava do chrámu, aby se ovšem se žreci důkladně poradila. Byla proto, aby se ustanovilo věno co nejvyšší a slíbila, že se postará, by do osmi dnů byla celá výbava hotova.

Téhož dne byla však druhá tajná porada u kněžny na hradě, která trvala do pozdní noci. Přítomni byli titéž žreci a Božek, nyní právomocný starešina rodu Domoslavského.

Zde ujednáno, že ještě toho měsíce vykonána bude slavná věštba ve chrámě Triglavově, jíž se rozhodne, zdaž zaslíbená dcera Mirkova bude přijata jako kněžka k opatrování sv. ohně, nebo má-li býti vykoupena přiměřeným darem ku svatyni.

Jelikož nebylo pochybnosti, jak vše skončí, vypravila ihned kněžna posly za synem, jenž ještě na hranicích braniborských meškal.

Božek manželce své ani Bolce, jež se zimničnou horlivostí na výbavě pracovaly, v nejmenším nepřekážel; měl dosti svých starostí. Nejprve dal sobě upraviti oblek, jenž nádherou a leskem háv knížecí daleko převyšoval a v němž leposť své pěkné postavy dokonale k platnosti přivedl. Postaral se o to, by se Vítězka co nejdříve o volbě knížete dověděla, což ji ovšem naplnilo novou trpkostí, již ve své hrdosti na jevo dáti nesměla. Nejvíce ji hleděl popuditi tím, že se celé týdny u ní ani neukázal. Ten chytrý lišák se tak dovedl přemáhati, že jakkoliv jej zžírala nejprudší touha, přece se ukrotil, dobře věda, že chladností svou nezkrocenou žádostivosť záletnice tím více roznítí. K čeledi,

ženkám i Mstislavě byl pojednou neobyčejně vlídný a milostivý. Přičítali to všickni jeho novému povýšení.

Desátého dne ubíral se slavný průvod všech starešinů, vladyků, kmetů a žreců s povozy plnými drahocenných darů k chrámu Černoboha. Přiváděli dávno zaslíbenou dceru Mirkovu k ustanovené rozhodné věstbě.

Jako nevěsta v rouše bělostném s routovým věncem na hlavě uvedena byla Bolka na veliké nádvoří svatyně a jenom pěti starešinům a bratru bylo dovoleno jako svědkům súčastniti se posvátného úkonu.

Na rovné, čistým pískem pokryté ploše bylo položeno devatero černých tyčí ve vzdálenosti jednoho lokte od sebe.

Po dlouhých modlitbách vyveden černý hřebec, načež od žreců umyt, okouřen a osedlán. Pak vsedl nejvyšší kněz na koně a devětkráte projel rychle posvátnou prostoru, vzývaje při tom tolikráte jméno nejvyššího boha.

Pak se sestoupil celý sbor a jal se zkoušeti věstbu, stopy podkov, známky na tyčích, směr posvátného kouře a náladu zvířete. Všecka znamení svědčila odmítavě: »Triglav dívky k vznešené službě chrámové nepřijímá!«

Ochotně však byla přijata výbava; roucha kněžská a rozličné náčiní k potřebám chrámovým i domácím žreců i jejich rodin.

Tiše, bez hluku, jako ve hlubokém smutku, vracel se průvod již beze žreců do domu otcovského, kde se pak vesele hodovalo do rána.

Mstislava byla velice sklíčena. Nemohla pochopiti, proč Černoboh tak vzácnou oběť zamítnul. Věstba jí byla podezřelou.

»V tom jest zase ruka toho ošemetného pokrytce,« žehrala na manžela a tím bedlivěji ho střežila. Nepostihla však nic podezřelého. Božek sice častěji do knížecího hradu docházel, ale do domu Vrbických nevstoupil.

To konečně Mstislavu upokojilo. Již se i spřátelila s myšlenkou, že bude jednoho dne Bolka oblečena v háv knížecí, že ji uzří na stolci panovnickém, se zářící korunou na mladistvé skráni. »O ty předobré, přelíbezné dítě, budiž šťastno!« tak ji žehnala, kdykoliv na ni pohledla.

A jak shledáváme Bolku v těchto dnech náhlých změn a vnitřních bouří? »Jest mi,« pravila jednoho rána k Mstislavě, »jakobych procitla z těžkého obludného sna a ocitla se ve světě novém, krásnějším, kde osudy lidské řídí nezměrná láska a naplňuje vše blahem a pokojem.«

»Bolko moje,« dí tato utěšeně, »již poznávám, že jsi ty miláčkem božstva: Hle, jak tebou Triglav povrhnul, již se tě ujímají světlí bohové a obveselují tě dary svými a kdo může věděti, co ještě chystají tobě! Na mne však,« doložila smutně, »jdou zlé předtuchy, nevím, proč je mi tak úzko, proč neustále taková tesknota mne pojímá.«

Byla to zemdlenosť a chorobná sklíčenosť, jež předchází těžký porod. Po dvou týdnech porodila zdravé děvčátko, pak následovala dlouhá trapná nemoc. Denně s ní lomcovala zimnice a vyssála skoro všecku sílu její.

Bolka se nehnula od lůžka jejího, sloužila, těšila ji. Jen zdlouha se pozdravovala. Manžel jevil k ní velikou laskavosť, přicházel kolikráte za den, ale dlouho neprodlel. I kněžna ji navštívila, přinesši zprávu, že za měsíc přijede poselstvo knížete pro nevěstu. Při tom odevzdala Bolce drahocenný šperk nesmírné ceny. Nyní se zdála Božkovi doba nejpříhodnější, aby přikročil k uskutečnění svého záměru. Všecko se mu dařilo dle přání. Vítězka posledními událostmi na nejvýše rozčílena netrpělivě očekávala, kdy starosvatové Domoslavovi se objeví.

Vzkázáno mu, že otec nebude činiti překážek.

Náčelníku rodu, jenž byl prvním po panovníku a svou mocí a bohatstvím Samborovicům se úplně vyrovnal, s radostí starešina Vrbických vloží svou dceru v náruč. Samo sebou se rozumí, že bude Vítězka ihned starešinou, to jest první paní v domě. Mstislavu ovšem také podrží, neboť mladá paní dovede si proti ní obhájiti svou svrchovanost. Novorozené dítě bude odklizeno [illegible] to se postará Božek co nejdříve, jest to jeho právo i pov[illegible] aby se zbavil zbytečných dětí. Sňatek budou slaviti téhož [illegible], kdy přijdou starosvatové knížecí, aby pak nová švegruše mohla provázeti a odevzdati Bolku do sídla panovnického.

Mstislava nezvěděla nic z toho, co se u Vrbických ujednalo.

Jako domácí paní činila přípravy k pohostění tak mnohých a vzácných hostí, což bylo zajisté těžkou úlohou pro matku, která z dlouhé choroby se ještě ani nezotavila. Jednalo se však o čest domu, který se vždy skvělým pohostinstvím proslavil, a také se chtěla zavděčiti Bolce, k níž, poznavši její zlaté srdce, láskou v pravdě mateřskou přilnula. Již několik dní před slavností se sjížděli hosté. Strýcové, přátelé z Volyně, gazdové ze vzdálenějších dvorů, konečně přišli i brtníci ze samot a všickni musili býti častováni.

V noci před příchodem knížecích poslů Mstislavino děťátko pojednou zmizelo. Matka znavena tvrdě usnula, majíc dcerušku vedle sebe na loži. Když se probudila, sháněla se po dítěti, ale marně. Ve dvoře povstal náramný poplach. Všecka čeleď byla vzhůru.

»Uchvátili ji běsové! — odnesla ji Morana! Uloupila ji divá žena!« křičel jeden přes druhého a rozbíhal se po nádvoří. V domě se rozléhal nářek a pláč ženek, jež své paní upřímně litovaly. Mstislava celá ohromena ztrátou dítěte nemohla se ani vzpamatovati. Jako smyslů zbavena dovlekla se k oknu, otevřela je dokořán a zírala ve tmavou noc. Srdnatější brtníci procházeli zahradu, prohledávali křoví, ale k jezeru se neodvážil z nich nikdo ze strachu před vodníky.

Když se svitalo, vracela se čeleď s nepořízenou z té noční výpravy. Síně se plnily lidem, jejichž křikem a vzlykotem nabývala Mstislava vědomí.

»Marně hledají«, pravila, »vezmu kouzlo z bludných kořenů, starý žrec je připravuje a dítě najíti musím, ať už živé nebo mrtvé.«

Tu si vzpomněla, že dnešního jitra jako nejbližší příbuzná má provázeti knížecí nevěstu do chrámu bílého boha a s ní tam obětovati snubní dar na vyprosení manželského štěstí. Má jíti

s takovým žalem k radostné té oběti! Milované přítelkyni toho odepříti nemůže!

Na rychlo upravila na sobě šat, hodila těžký jantarový šperk na hrdlo, pak vzala tobolový plášť a zahalila tvář bílou kmentovou plenou. Bolka již čekala ve vedlejší síni ustrojena, jak na nevěstu panovníkovu se slušelo. Bílá říza z nejčistšího kmentu objímala sličné tělo a průhledný azurový závoj halil svižnou postavu a její leposť ještě vyvyšoval. Jako oběť vzala malou misku jantarovou, naplněnou zlatým zrním.

Mstislava vystoupila z komnaty, nepromluvivši slova objala Bolku a šly.

Chrám Svantovítův korunoval jedno z tří návrší Štětínských a náležel rodu Domoslavskému. První vladyka toho kmene, jenž sem přitáhl z Arkony, jej zde vystavěl.

Kantina byla ze dřeva velmi uměle a vkusně upravena. Předsíň vyzdobena obrazy ptáků a květin tak podivuhodné práce, že vše jako živo se zdálo. Ohromná socha božstva se čtyřmi hlavami z rozličných druhů vzácných dřev, proložených jantarovými a chrisolitovými okrasami, držela v ruce roh naplněný vínem, odznak to úrody a požehnání. Červená, těžká záslona uzavírala svatyni, do níž kromě kněze nikdo neměl přístupu. Kol chrámu rozprostíraly se posvátné háje a zahrady, plné rozličného býlí, kterého bylo třeba na věnce a kadění, na záhonech pak nasety byliny léčivé: podseda, mateřidouška, vratič, devětsil, blín a jiné koření.

Mlčky vstoupily obě paní do svatyně. Ve předsíni rozloženy byly na polo listím přikryté dary; misky, džbánky, jantarová zrnka, kusy sukna, náramky zlaté a stříbrné, ze spousty té však zářilo tré démantů v pruhu stříbrném, nejdražší to skvost rodu Domoslavova. Mstislava pohlédla na Bolku a počala se třásti. V tom se objevil žrec a vítal uctivě obě paní.

»Odkud máte tento dar?« vyrazila v největší rozčilenosti ze sebe ubohá žena.

»Od nevěsty pana Božka«, odvětil kněz, »a zde k tomu ústřižek překrásného zlatého vlasu!«

Mstislava již neviděla — ani neslyšela. Bolka celá polekána odevzdala jantarovou misku a nevyčkavši obřadů zachytila švegruši, jež v těžké mdlobě k zemi se skláněla. Žrec odhrnuv záslonu, zmizel na okamžik, ale ihned tu byl s nádobkou křišťálovou a vpustil několik kapek jakési prudké tekutiny v ústa bezvědomé paní.

Mstislava vytřeštila oči a rozhlížela se zděšeně kolem sebe. Pak se vzchopila, odstrčila žrece a kázala Bolce: »Pojď, zdá se mi, že slyším své dítě plakati.« Marně táhla Bolku ven, a jako na útěku se hnaly přes záhony a kvítí po svahu přímo k jezeru. Od západu vál chladný vítr a čeřil lehounce planinu vodní. Jenom v chobotu pod zahradou dvora Božkova vrážely vlny prudce do balvanů starého přístavu a zmítaly uvázanou tam rybářskou loďkou.

Na schodišti klečel muž a obracel nějaký předmět, který ještě jiní dva zdáli se bedlivě zkoumati. Všickni byli skloněni skorem až k zemi a rokovali vespolek velmi živě.

K těm zamířila Mstislava a uchopivši prudce jednoho z mužů za rámě tázala se spurně, co by tu měli.

»Malé dítě,« dí starší rybář uctivě. »Bezpochyby muž, jenž zde v noci obcházel, je pohodil běsům, ti ho však nepřijali. Ráno leželo dítě na břehu.« Strhnuv s dítěte obal, vyzdvihl je od země a držel proti Mstislavě. Mělo vaz zlámaný, hlavička jen jakoby visela na šiji a byla celá zmodralá.

»To dítě je uškrceno,« vzkřikla Mstislava a pozdvihnuvši hlavu jeho, pohlédla mu do tváře a zasténala: »To jest má dceruška, on ji zabil!«

Tak stála chvíli v němém strnutí, sbírala všecku sílu svou a tvář její měla výraz příšerný. Pojednou vytrhla rybáři dítě, zatřásla jím, pozdvihla proti dvoru a nemohouc z hrdla vztekem sevřeného dostati hlasu jen sípala:

»Ty sluje šelmy, jež dáví mláďata svá, budiž kleta! S tímto svědkem krvavým půjdu k velikým bohům své otčiny a neustanu, až mocný Triglav vypustí na tebe ze svých propastí ohnivých potvory nejlitější a ty jedovatými zuby budou trhati střeva tvá a svíjeti se budeš v hnisu a kalu morovém a hrýzti budeš nahnilé hnáty své! — Ha! potom přijdu a smáti se budu já, — to bude den můj, pak sobě odpočine uštvaná duše má! — Teď půjdem, miláčku můj, k hodům pekelným, tu ve slasti nejvyšší budeme dnem i nocí hltati pomstu plemennou, a na žhavých prsou svých ti připravím tryznu, které tobě budou i bohové záviděti!«

A strhnuvši jantarový šperk z hrdla, hodila ho rybářům. Rychle vzkřikla: »odvažte loďku, dnes ještě musíme býti ve Volyni před chrámem velikého Triglava!« A již se chystala vskočiti do loďky, když ji Bolka zachytila a úpěnlivě prosila:

»O neopouštěj mne, sestro, matko má, kdo mne vyprovodí z domu otcovského?« Mstislava se ji vytrhla a pravila hlasem drsným: »Bolko, ty dítě tesknoty, nevstupuj více do toho pelechu smrti, hledej ochrance svého kdekoliv, ale nikdy se nevracuj ku kletému sídlu běsů nejhorších. Na to ustoupila dolů a již prudký vítr nadmul plachtu a loď střelhbitě uháněla k severu.

Dlouho se nemohla vzpamatovati ustrašená Bolka, až lodice se uchýlila ku pravému břehu a za vyčnívajícím ostrohem zmizela. Konečně se probrala z té strnulosti, tážíc se sama sebe: »Kam nyní půjdu?«

Otecký dům ji připadl jako děsivé vězení. Kotouče dýmu, jež se valily z komínů a ve větru se srážely, zdály se jí jako zápasící příšery; za každou okenicí domnívala se viděti obludné potvory, čekající na její návrat.

»Hromado bolesti,« zalkala, »sídlo smrti a hanby, před tebou utíkám! Cítím, že po mně vztahuje ruku vražedlnou opět nová vzteklice, která mne nenávidí záštím pekelným. Kam tedy? Tam, kam mne srdce již dávno celou mocí táhne. Jen několik hodin — a přijdou poslové, aby mne odevzdali tomu, po němž má duše tak horoucně práhne!«

* Pokračování. *

Noc pastýřů.

Vánoční legenda dle Eggerta.

Mráz pálí . . . Čas už táhne na půlnoc.
Jak lampa vzplanul měsíc v bílý jas
a hvězdy hlásající Boží moc
jak drahokamy planou divných krás.
Hle, ve vesničce prosté Bet Sahur
již shasli světla, zamkli dveře — dvůr.
Sen tichý dotekl se spáčů čel . . .
Jen z pouště vyprahlé sem padal řev,
když zavyl šakal, panthér zařičel
a z brlohu král pouště povstal — lev.
A tam, kde tlela Ráchel spanilá
se tlupa vlků hladných řadila . . .

V té chvíli teskné bděli pastýři
u ovcí bílých jako padlý sníh.
Jich srdcem chladným radosť nevíří
a s tváří dávno prchl žert a smích.
Zda jásat může smutný Israel,
když Říman svobodu mu odepřel?
Jej stihlo Hospodina prokletí,
že zhrdl živé vody studnicí,
jej požehnání Jeho nesvětí,
však slza slzu stihá na líci.
Jen lid ten prostý jako sladkou báj'
si naděj' uchoval na nový ráj,
až obnoví se stolec Davida
a nový král se zastkví purpurem,
svět Israele v slávě uhlídá,
až podrobí si všechnu zem'. — — —

Tak u ohně tu stáli v mlčení,
když Nathanael, stříbrovlasý kmet,
jenž života už čítal přes sto let
a mnohá poznal Boží znamení
svou hlavu pozvedl a upřev hled
jim divné věci počal vyprávět:

»Když u hrobky jsem stanul Ráchely
— to u večer dnes bylo tichý tak —
tu viděl jsem stín její setmělý
jak z hrobu vstal a v dálku upřel zrak,
ten vyplakaný zrak a strnulý,
z nějž slzy hořké pro nás kanuly.
Bol s hrůzou teskné dlel jí na líci,
když nad Sionem padlým zalkala —
já viděl pramáti a světici,
když kynem Božím z hrobu povstala.
A než jsem v duši potlačil svůj strach,
hle, jiný obraz zřel jsem ve mlhách . . .

Kde réva bují s cudnou olivou
a stín svůj chladný stele v údolích,
jsem soumara zřel štíhlých na nohou,
jenž nesl děvu jasnou jako sníh.
A zvíře vedl muž tak vznešený
jak cedr na Libanu vztýčený . . .
V tom bleskl měsíc stříbra zásvitem
a polil jezdkyně té cudnou tvář,
o, věřte, milení, že nebes lem
a žádná z hvězd v tak čistou nevzplá zář
jak oko vzplálo děvy vznešené
a líčko zahořelo ruměnné.
Ba nivy zeleného Saronu,
v nichž rosa démanty se zachvívá,
ni prameny vod jasných v Hebronu
tak nesvítí jak očka vábivá,
v nichž matky naděj' s panny cudností
se snoubily tu v tiché radosti. — — —
Je cesta vedla v tichý Betlehém,
kde chtěli strávit noc a klesnout v sen,
v ten noci sen, jenž štěstí věštil všem
a v jehož červáncích se rodil den.
A ještě radostí se duch můj chvěl,
již vznešený jsem průvod neviděl . . .

Však tam, kde hučí divý Eufrat
duch zděšený můj náhle klesnul zas,
a Ráchel zřel jsem ruce rozpínat.
Bol zmizel s lící jí a zářil jas,
když bílé ruce k nebi rozpjala
a v mlhách ztrácejíc se žehnala.
Hned šel jsem k Vám . . .«

A nedokončil slov.
Hle, na nebi tu vzplanul hvězdy svit
a mraků roztrhl se zlatý krov
a s nebe padá zlata, stříbra třpyt
a píseň sladká letí u vesmír:
»Buď Bohu sláva, lidem pokoj, mír!«
— — — — — — — — — — —

Kdes u Betléma tiché jeskyně
se na kolenou modlí pastýři
a s jeslí usmívá se nevinně,
jež lidstvo padlé s Bohem usmíří,
Syn Boží, chudobu jenž na Se vzal,
by lidstvu štěstí, ráj a nebe dal.

R. Stupavský.

Hádanky světa.

Píše BEDŘICH JIŘÍČEK.

Každému člověku je vrozena zvědavosť, která u různých lidí různě se jeví, u jednoho se chválí, u druhého haní. Svět haní a odsuzuje klepnu, která sbírá a roznáší klepy. Svět chválí dítě, které se na vše táže a zove je učelivým. Svět zove hltavého čtenáře novin sečtelým vzdělancem, ač jest jen klepnou v širším, světovém smyslu. Svět zove zvědavce, zkoumajícího útroby zemské a prostory nebeské, učencem a mužem vědy, a přece z toho všeho, co ví, je jen něco, o čem by mohl přísahati, že to je čirá pravda. Vše ostatní jsou jen hádanky, hádanky na nebi, hádanky na zemi. Rozeberme krátce některé:

1. O vzdálené minulosti.

Nikdy nedopídíme se jistoty, jak svět povstal; a přece učenci, ač vědí, že je to marná práce, vymýšlí v tomto oboru vědecké dohady, které jak mohou, podpírají, aby došly u posluchačů nebo čtenářů víry.

Prvotní stav stvořeného světa nemůže se vyzkoumati, jelikož pravdu by mohl pověděti jen ten, kdo tenkráte zde byl, jenž byl toho svědkem. A to jedině může býti Tvůrce sám.

Než i o to se vede spor, zda svět původně byl stvořen, totiž z ničeho do stavu jestoty uveden, čili je-li svět co do prvků věčný.

Plato i Aristoteles učili, že hmota jako podklad věcí světových je věčná. Ve středověku se potkáváme s trojím názorem. Arabští Aristotelikové učili, že svět je bez počátku, že musí býti věčný. Maimonides a po něm i sv. Tomáš učili, že svět mohl býti věčný i mohl míti počátek, a že jen zjevení nám oznámilo jistou pravdu, že svět měl skutečně počátek. Albert Velký se sv. Bonaventurou hájili oproti sv. Tomáši názor, že svět počátek míti musí.

Ač se mnozí učenci s velkým nákladem učenosti snaží dokazovati, že svět musil kdysi z ničeho povstati, přece nutno říci, že rozum náš je příliš chabý, než aby, sám sobě jsa zůstaven, vyzkoumal tak velkou záhadu. Mohl by si raději brousiti ostří na věcech přístupnějších.

Dokazovati věčnosť nebo nevěčnosť, tedy časnosť světa, je úkol, který přesahuje hranice naší rozumové dostižnosti. Nemáme úplného pojmu o věčnosti; pojem o ní je jen negativní, víme jedině, že věčnosť není časnosť, která má začátek a konec. Nerozluštitelnou hádankou tedy zůstane počátek světa, při němž dlužno appelovati na nevysvětlitelnou moc Stvořitele.

Jak filosofie pomocí své ontologie z pojmů: »věčnosť«, »ens«, »absolutum«, »accidens« atd. snaží se dokazovati, že svět musil povstati, tedy že nemůže býti věčný, tak nyní přírodní věda se pokouší rozřešiti tuto záhadu.

Na základě vědeckých zkumů se vede důkaz, že svět musí míti konec a proto i začátek. Vychází se od poznatku, že teplo je zvláštní druh pohybu, totiž pohyb molekulární, nebo-li chvění prvků. Aby se docílilo jisté teploty, musí se díti jisté množství pohybu. Teplotu možno měřiti pohybem, jenž je aequivalentem nebo rovnomocninou tepla. Na tom spočívá nejvšeobecnější princip vědy přírodní, princip o zachování síly. Tento princip zní: Síla v přírodě může se jeviti jen ve dvou podstatně různých tvarech, buď jako živá síla, nebo jako napjetí.

Všechny zjevy ve světě spočívají v tom, že pohyb se mění v napjetí nebo napjetí (síla dřímající) v živou sílu. Všechny činnosti, jež vidíme v přírodě, jako pohyb spolu souvisících hmot, tíže, teplota, světlo, električnosť, magnetismus, chemická příchylnosť, mohou se navzájem proměniti v sebe podle zákona »udržování síly.«

Živočišná těla vyvodí teplotu a mechanickou sílu na účet toho, že sloučeniny bohaté uhlíkem se spalují kyslíkem, jenž jest ve vzduchu, na kyselinu uhličitou. Jakkoli je velká zásoba obojích těchto podmínek života živočišného na povrchu země, totiž kyslíku i uhlíku sloučeného s jinými prvky, přece by se tato zásoba ztrávila od nesčíslných živočichů, neb aspoň tou měrou ztenčila, že by život uváznul. Ale tomu tak není. Zásobárna, skladiště, odkud berou živočichové zdroj svého života, musí se znovu a znovu naplňovati. Jak? Kyslík zase se musí odlučovati, odtrhovati od uhlíku, vodíku a jiných prvků a vraceti do vzduchu jako volný prvek. A to provádí přeměna sil v přírodě. Je to rostlinný pochod, je to vzrůst bylin, při němž síla, ze slunce proudící, kyslík, uhlík a vodík násilně od sloučenin chemických odlučuje a s jinými látkami sdružuje, slučuje, — působí vzrůst bylin.

Tato síla, kterou slunce ze sebe sálá a vysílá, musí se mu zevně nahražovati. Když ubývá v peci teploty, musí se přikládati. To prý se děje na slunci, a to takto: věda si představuje slunce jako vladaře, svou přítažlivostí svět (sluneční soustavu) ovládajícího; věda si představuje ve vesmíru roztroušené hmoty těžké a představuje si éther, celý svět pronikající a všem tělesům odpor kladoucí.

K této představě druží ještě jednu, totiž, že na centrálním sporáku, na slunci, se ustavičně vyvozuje nové teplo. Hmoty v oboru přítažlivosti slunce musí se dle zákona tíže okolo něho otáčeti, pokud nenarazí na zevnější překážku. Naskytne-li se, vletí-li jim do cesty něco jiného, již se nekrouží v kruhovitých, elipsovitých drahách okolo slunce, nýbrž dají se do spirální točby, tvoří vždy menší a menší kruh okolo slunce, až do něho vletí, svým nárazem způsobí patřičný účin, karambol, z čehož povstává jisté množství tepla.

Ve všeobecném zákonu o gravitaci bychom tedy nabyli pružné péro, které drží v pohybu celý světový stroj, — byly by to hodiny ve velkém.

Zda-li pak se může toto péro znovu napjati? Je-li pravdivá theorie o teple, pak nejen pro systém sluneční, nýbrž pro celý vesmír platí názor, že mechanické napjetí, jsouc jednou proměně-

něno v teplo, nikdy úplně se nemůže opět v ně proměniti, a jelikož zevní měna sil ustavičně se děje, musily by všecky síly ve vesmíru ve tvar tepla přejíti a všecky rozdíly tepla musily by se vyrovnati. Celý řetěz přírodních zjevů ve světě nemohl by býti kruhem se vracejícím, nýbrž spíše stavem věčně jednotvárným. Tento konečný stav by musil nastati po uplynutí jisté doby, a to od počátku libovolně voleného, stav musil by tu již býti, je-li svět věčný.

Shrňme to všechno krátce: Byl-li by svět věčný, musil by býti jednotvárný. Svět však jednotvárný není, proto není věčný; musí míti začátek i konec.

Jsouce s tímto vývodem u konce, jsme před jinou alternativou: buď se u všeobecných a nejzákladnějších zákonů přírodních něco přehlédlo, nebo svět nemůže býti věčný, nýbrž v jistou od nynějška do minulosti nesmírně vzdálenou dobu musil povstati skutkem, jejž nikterak nelze pojati do řetězu přirozené příčinnosti, a jenž se nemůže jinak nazývati, leč stvoření.

I když by věda a rozum nevystihly samočinně, že svět nemůže býti věčný, přichází nám v ústrety zjevení s jistou zprávou, že svět má počátek a bude míti také konec. Věřící křesťan je s touto zprávou spokojen.

Než zůstane vždy hádankou, jaký byl prvotní stav světa. Samo zjevení praví, že svět nebyl vždy v témže stavu a tvaru, jako nyní, když jako substrát a beztvarná hmota vyšel z rukou Božích, nýbrž že nejdříve stvořena byla hmota, chaos, pralátka, spousta tělesných věcí, a teprv znenáhla z této spousty vyspěl svět k nynějšímu tvaru. Aspoň slova »tohu vabohu« i od učitelů církevních se vysvětlují jako beztvárná hmota, z níž se utvořily věci vezdejší.

Věda si, ač rozum na to sotva stačí, přivzala do svého oboru i to »tohu vabohu«, tento původní zemský chaos, ba i světový, a chce, dávajíc si jméno geologie, geognosie, paleontologie, předváděti cestou zkumnou, jak co postupně se dělo na pozemském i světovém jevišti.

Učenci tohoto zrna jsou dramaturgové ve velkém. Vyličují světové drama s vědeckým nátěrem. A jako dramaturgové dělí svá dramata obyčejně na 5 jednání a každé jednání na několik výstupů, tak světoví dramaturgové dělí své drama na 5 period a do každé periody vkládají zase několik útvarů čili formací.

Vychází se tuto nejvíce od Laplace-ovy theorie. Dle něho byla prý celá sluneční soustava ve svém původním stavu nesmírnou koulí plynovou, ve které spěly, tíhly všecky částky do jednoho místa, jako do těžiště, až se v něm utvořilo středisko, centrální těleso. Byť byly jednotlivé díly v sebe větší vzdálenosti od sebe, přece musily tihnouti k tomuto společnému středisku, musily se více a více blížiti. Když toto blížení pokročilo tak, že i činnosť chemická nastala, nastoupila i činnosť tepla, které rovnoměrně s jinými činnostmi jako chemickou a gravitační rostlo.

Světová koule se rozohnila a dostala se do tance okolo své osy, a to proto, že ji k sobě chtěla přitáhnouti jiná podobná koule ve vesmíru následkem zákona gravitačního. Tím otáčením

začala se na točnách splošťovati a na rovníku naduřovati. Točení bylo vždy tím prudčí, čím více se látky slučovaly a následkem toho se také zvětšovala odstředivá síla, to jest tím spíše, když se něco na ní utrhlo, od ní odletělo.

Když odstředivá síla nabyla převahy nad sílou dostředivou, stalo se, že nabubřující se aequator, neboli pás okolo středu z počátku přiléhající, tvaru prsténkovitého, odtrhl se od ostatní spousty a stala se z něho samostatná obruč k tělesu nepřiléhající. Tato obruč se později přetrhla, schoulila se trochu dále (několik milionů kilometrů), odletěla a nastala z toho planeta, která okolo svého dřívějšího tělesa kroužila jako nová filiálka. Tak se tvořily nové a nové obruče, trhaly se, schoulovaly se, až povstala celá sluneční soustava. Že planety se točily okolo sebe, vzniklo odtud, že nestejná síla rozmachu, jaká byla na vnitřní a zevnitřní straně obruče, přivedla ji do toho tance. A že se musily otáčeti okolo centrálního tělesa, pochází odtud, že jako část celku mělo účasť na pohybu jeho okolo osy. U planet, pokud byly v ohni, dělo se totéž, co na původní kouli, a tím povstaly družice, které okolo planet tak krouží, jako okolo slunce. Tato hypothese, smyšlená nejprve pro sluneční soustavu, přenesla se i na celý vesmír.

Tak se snadně vědecky vysvětlilo, jak povstal nynější svět.

Nesmí se zapomenouti, že nynější spektrální analvse se svými zprávami o hořících hvězdách, více méně mlhovitých a jiných, zdá se podpírati tuto theorii. Dle ní byl celý vesmír vyplněn původně prvky plynového tvaru, a že tyto prvky byly roztaženy dle své největší možnosti, že byly tedy rozředěny na nejvyšší míru, a že tyto jemné substance tvořily podklad k nynějším světovým tělesům. Koncentrace plynových substancí na jednotlivých bodech nastalá dala podnět ku tvorbě těles nebeských z původního plynu. Jak užší naše vlasť, země, z tohoto chaosu se vyvinula až k nynějšímu stavu, o to se učení pozemšťané hádají a staví proti sobě dvě domněnky. Jedna se jmenuje vulkanická — ohnivá, druhá neptunická — vodní. První líčí, že se země utvořila účinkem ohně, že vyšla ze světové výhně na svět jako koule ze železných hutí; druhá učí, že země se vynořila z vody za působení sil mechanických a chemických. První šli při tom na poradu ke kováři, druzí k těm, kteří dělají nepálené cihly. Ale ani jedni ani druzí nelpí naprosto při ohni, nebo vodě, jak jedni tak druzí připouštějí účinnosť i jednoho i druhého živlu, ale podle toho, kterému živlu, zda ohni, nebo vodě dávají převahu, nazývají se vulkanisté nebo neptunisté. Viděli zase, že se obojí sešli u pálící cihelny.

Podle druhého verše první kapitoly v genesi počítají Mojžíše k neptunistům ti, kdož posuzují tuto nejstarší zprávu okem vědy a nikoli okem víry.

Naše domněnky o vesmíru jsou analogické smyšlenky a mají takovou cenu u porovnání s pravdou, jako dřevěný koníček hošíkův a živý kůň.

Na theorii Laplace-ovu navazují vulkanisté své názory o zemi, učíce, že země, jako odtrženina od slunce, byla v pravěku koulí hořícího plynu. Otáčejíc se okolo slunce, vysýlala ustavičně teplo

do světového prostoru. Nemohlo se proto nijak jinak státi, leč, že se ztrátou tepla do prostoru vysýlaného na povrchu svém schlazovala. Následkem toho ty látky a ty chemické sloučeniny, které se nejtíže roztaví, jako křemenitá a břidlicová hmota, vylučovaly se ve tvarech tenkých listův a při postupném schlazování na povrchu země usazovaly, tvoříce tenký povlak, slabou skořápku, v níž se krylo jádro země. Země dostávala silikátový plášť.

Dostala se do kamenité slupky, v níž to hořelo a plálo jako ve sporáku, a okolo níž zevně zase se prohánělv husté páry, hustší než nynější nejhustější mlhy. Tyto páry měly v sobě všecky možné hmoty a prvky, které při tehdejší teplotě mohly míti jen tvar plynu.

To je počátek kůry zemské. Ta, když chlad víc a více nastával, tuhla, a tou měrou chladly i páry a plyny zároveň v ovzduší a srážely se v tekutinu. Tak objevila se na zemi voda, ale nikoli čistá, nýbrž prosycená různými látkami a tak horká, že by nynější teploměr, ponořen do ní, ukazoval vysoko nad bod varu. Byl to vařící roztok všemožných lálek.

Tuto šli páni se svou analogií ke kuchařkám, které ve sporáku vaří komplikovanou omáčku.

Co zatím ve vnitru pod obalem země hořelo, na povrchu kůry to zase vřelo. A obojí, oheň vnitřní i zevnitřní var, nezůstaly bez účinku. Povstávaly útvary, jednak ohněm — tedy vulkanické — jednak vodou — tedy neptunické — utvořené.

Zemská kůra zevně tuhla a se zároveň krčila, svrašťovala, pukala, praskala, dostávala trhliny, které se často rozšklebily až do dna k vnitřnímu ohni. Do trhlin se hnala chvatně voda, vnikla až do vniterního ohně, jako do parního kotle. Tam se proměnila v páru. Víme jaký účin má pára. Se silou nesmírnou, jíž nic odolati nemohlo, hnala se vzhůru, tlačila ve vnitru na stěny obalu zemského, který se následkem toho sem tam vydul jako měchuřina a nabyl kopcovitého tvaru. Povstávala údolí a hory. Místy protrhla pára povrch země, a z této díry hnala se vulkanicky spousta ohnivá i vařící tekutina, obtékala a obsypávala díru nebo-li prorvu, a utvořovala se, ponenáhlu chladnouc, vykrystalovala se ztuhlá, ponejvíce žulová spousta.

Mezi tím i voda, srazivší se s výšin na zemský povrch, počala svou soubornou i rozbornou činnosť. Srázem vod povstalo velké moře, které snad oblilo celý povrch země, tak že sotva zde onde vyčníval žulový pahorek. Ale voda byla původně ve stavu varu a chovala v sobě více látek než vodu samu a působila rozborně chemicky, totiž činila chemickou revoluci, slučujíc a rozlučujíc látky na povrchu země podle toho, jaká horkosť a jaké látky se k sobě dostaly. Působila také mechanicky, tlačíc, nesouc ssebou a prorývajíc látky a vrstvy kůry zemské.

Tak se utvořily znenáhla chemické usazeniny, sesedliny, mechanické směsi, zprvu nejvíce se nacházejíce na dně vody, než se vypařila neb odtekla.

Když se děly zároveň z vnitra země vulkanické prorvy, a když následkem toho voda s kopců vulkánem vyvýšených se hnala dolů, obnažila usedliny, které kryla, v okolí oněch vyvý-

šenin. Tyto usedliny se staly podkladem pro organický život. Místa, s nichž voda sběhla, brzy se pokryla rostlinstvem a také živočišstvem. Protože však pro tenkou zemskou slupku, pod kterou se hrozně topilo, byla ještě vysoká temperatura, nemohlo každé zvíře vydržeti horkem a proto jen to žilo a rostlo, co za těchto daných poměrů růsti a dýchati mohlo, jako kapraď a polypové, jejichž zkameněliny leží i v nejnižších vrstvách zemských.

Tak se dělo dlouho, ve mnohých stoletích se to opakovalo napořád. Vniterní oheň a vodní páry zvedaly zde onde povrch zemský; voda zase stékala níže a níže. Zemský obal nabýval tlustší vrstvy a vniterní páry ohnivé zase více a více držené tlustší korou, měly větší napjetí, a dostaly-li se přece prorvou, sopkou na povrch, tím více zvedaly zemský povrch. Proto čím hora vyšší, tím je mladší. Vnější usedliny, protože ze vnitra dostávaly tlak vzhůru, dmuly se také, nabyly podoby klenutí, někde se roztrhly a spadly na sebe.

Na mnohých místech vlila se ohnivá tekutina do rozsedlin a smísila se s usedlinami.

Když se vyvýšeniny hýbaly, vyvýšovaly, neb na strany klátily, musela se i voda hýbati, tlačena jsouc ze svých míst. Nastalo stěhování. Tekla na jiná, hlubší místa a opouštěla dřívější sídla. Následek toho byl dvojí: předně zanechaly vody po sobě usedliny čili sedimentární vrstvy, na nichž se mohlo vyvíjeti rostlinstvo a živočišstvo, když země více chladla a podmínky pro vyšší rostlinstvo a živočišstvo se již dostavily. Proto při postupu tohoto převalování se pevniny a vody objevují se hojněji i rostlinstvo i živočišstvo vyvinutější a rozmanitější.

Mimo to musily spousty vod ty usedliny, na něž se rozlily, zalíti a živočišstvo i rostlinstvo zaplaviti a zatopiti. Proto leží zkameněliny nebo petrefakty jen v neptunských, nikoli vulkanických útvarech.

Jelikož živočišstvo i rostlinstvo pokračuje od nedokonalých jedinců k dokonalejším, proto prý poučují nás zkameněliny o stáří různých vrstev.

Tak se tedy líčí způsob, jak se země znenáhla upravila v nynější formu. Doby, kdy to neb ono převalování se na povrchu země dělo, nazývají se periodami. Těch je prý pět; je tedy patero jednání v geologickém dramatě. Každá perioda má své výstupy, které se nazývají útvary neb formacemi. Útvar není nic jiného, leč nahromadění kamenitých hlinitých hmot, které stářím, původem a souvislostí jeví stejný ráz a podobu. A v každé periodě třeba míti na zřeteli vulkanické neb neptunické útvary podle toho, zda hmoty ty z vnitra země vyvřely a ztuhly, neb se jako naplavenina usedly. Neptunické útvary jsou vrstvy na sobě ležící, vulkanické nejsou složeny jako listy knihy, nýbrž jeví rozháranosť a nepravidelnosť a promíchanosť mezi, nad i pod útvary, vrstevně spořádanými. (Pokračování.)

Spiritualismus a spiritismus.

Přeložil JOS. FILIPI.

Z knihy: *„Spiritualisme a spiritisme par le Docteur Georges Surbled“ 1898.* *)

I.

Spiritualismus.

Spiritualismus vzrůstá, roste a šíří se tou měrou, že již vzdoruje kritice, zabírá pro sebe mínění a uvádí v úžas všechny myslitele, přátele a nepřátele.

Tato stará nauka, kterou filosofové jen chabě a nestejně obhajovali, kterou učenci považili s podivuhodnou jednomyslností a zároveň zuřivostí, nezahynula ani pod ochranou prvních, ani pod ranami druhých: ta se dnes opět narodila, nebo přesněji řečeno, opět se zjevila, plna života, mládí a nesmrtelnosti, a setkává se všude s přívrženci a apologety i mezi svými dřívějšími tupiteli. Ona podivuhodně odpovídá instinktivní a velitelské potřebě duše lidské, požadavkům rozumu a pravdivosti faktů. Prohlašuje, že jsou v přírodě bytosti nehmotné, neviditelné, *duchové*, a nad těmito bytostmi že jest *Duch nejvyšší*, totiž Bůh, který stvořil všechny věci, viditelné i neviditelné.

Vítězný spiritualismus není tím však méně vystaven neustálým nepřátelstvím tajným sice, avšak *účinným*, a tím prudčím, jízlivějším, čím více jeho triumf jest zabezpečen. Není-liž podstatou svou rozeným nepřítelem duší, oddaných hmotě, hříšným zanícením a mrzkým podlostem smyslů, nepřemožitelnou překážkou postavenou vášním lidským? Jest potřebí diviti se odporu, který budí a buditi bude vždy, ne-li v duších, tedy aspoň v srdcích, pokud zde budou lidé, to jest bytosti rozumné, ale statné a tělesné? To jsou pohyby přirozené, jimž se sice hráze kladou, ale které se potlačiti nedají. Spiritualismus se ani nepohne, poně-

*) Doktor *Georges Surbled* jest nejplodnější a nejnadanější francouzský spiritualistický spisovatel. Se stejným úspěchem bojuje proti materialismu jako spiritismu a okkultismu. Neúprosnou logikou a zajištěnými fakty jasně dokazuje, že spiritisté a okkultisté svými mlhavými podvratnými theoriemi o influxu nervovém, fluidu vitálním, fluidu maoputickém chtějí vlastně pojem duše vymítiti. »Spiritismus, toť nepřítel!« Taková jest jeho concluse. Sám praví, že účelem každé jeho knihy jest, »lidi poučiti a brániti proti nebezpečím a svedení spiritismu, který se chce stotožňovati se spiritualismem; proniknouti mezi lid jasným výkladem a mezi učence přesností svých dedukcí.« Obojího pokaždé dosáhl. Činnosť tohoto »spiritualistického lékaře a křesťanského filosofa jest veliká, význam jeho dalekosáhlý. Z děl jeho, jichž jest přes 30, jmenuji jen: Spiritualisme et spiritisme 2 v. La morale dans ses rapports avec la médecine et e'hygiene s předmluvou kardinála Boureta. 6 v. Le medecin devant la Conscience, s úvodním listem kardinála Perranda, Le cerveau, La memoire, Le Sommeil, La folie, La volonté atd.

Mimo to jest horlivým přispěvatelem Revue du Monde Invisible, jíž řídí s velkým úspěchem učený Dr. E. Méric (Le mystére de la télépathie. Les margues des sorciers, La question des médiums, atd. M. Le Monnier měl pravdu, když psal, že »Dr. Surbled jest původcem definitivního triumfu ducha nad hmotou a zdravého rozumu nad okkultismem a šílenstvím, jež se na nás hrnou se všech stran.« —

vadž závisí pouze na duchu filosofickém a počítá jen s duší lidskou, paní smyslů a poddanou rozumu, vnímavou pro povinnosti.

Za těchto podmínek nejsou materialisté nejnebezpečnější ni nejnesmířitelnější nepřátelé spiritualismu. Jeho nepřátelé, jak se právem říká, jsou snad méně hrozní než jeho neohrabaní přátelé, kteří chtějí dáti duchu v životní ekonomii díl převážný, přílišný, exclusivní. Idealisté zajisté činí mu křivdu ve veřejném mínění, překážejí jeho expansi a velice často v posměch uvádějí jeho úspěchy. Materialisté zase kladením námitek, neustálým prohlašováním nutnosti a důležitosti substratu organického poskytují mu nevyhnutelné dráždilo, přivádějí ho do stanoviska pokroku a připravují mu nejkrásnější vymoženosti.

Spiritualismus však ještě musí počítati s nebezpečími vnitřními, s nedostatky přírody. Kdyby všichni nepřátelé ze zevnějška nepostačovali zahubiti a zničiti jeho slávu, jsou tu pohotově oni, jednajíce jako páni a první ze všech: byl by to omyl tedy, nezmíniti se o něm, byla by to chyba, nepřemoci jej.

Nejhroznější a nejméně obávaný nepřítel spiritualismu byl již jmenován, jsme to *my sami*. Člověk není anděl, jest *živočich rozumem nadaný:* zvíře v nás žijící není podrobeno dobrovolně soudu rozumu a jeho živé instinkty stále směřují k opanování a zničení ducha

Naše tělesná existence, naše smyslová činnosť, naše zvyky nás přirozeně vedou k *materialisaci* všech věcí. Imaginace, dělej co dělej, hraje důležitou a nevyhnutelnou roli při všech myšlenkových akcích, ona jest základem výkonů psychických, vydatná a nutná dělnice našich ideí, ona také nás přivádí k nešťastným poblouzením, svádějíc a překrucujíc soudnosť. Jest stále třeba úsilovné pozornosti, promyšlené abstrakce k pochopení nehmotného a k poznání Boha a duše — a i tu smysly uchvacují povahou zvou osudně naši myšlenku, dávajíce bytostem duchovým viditelnou, makavou formu a překážejí nám jinak si je představiti.

Slepý instinkt spí v každém z nás: a *jest zcela pohotově probuditi se,* aby se nás zmocnil a námi vládl. Jeho požadavky jsou neodbytny. Zná pouze smysly a vždy dovolává se nejprve jejich ukojení. Nezamítají sice víru v existenci ducha, ale chtějí ho viděti, a dávají mu za každou cenu vzezření, smyslnou formu tělesnou povahu. Lokalisace ducha, viděti jej, postřehnouti jej, toť obyčejný a stálý, stejně zakořeněný jako neuskutečnitelný požadavek.

Materialističtí učenci kladou nám bez ustání s obratnou vypočítavostí následující ultimatum: »Ukažte nám *duši,*« volají ironicky na zastance spiritualismu, »dejte nám ohmatati *ducha*, a my se hned ochotně přidáme k vašemu učení. Náš požadavek jest skromný, chceme viděti duši a pak v ní uvěříme. Již tak dlouho studujeme lidské tělo, zkoumáme nejtajnější jeho záhyby, řezáme jeho svaly, žíly, vnitřnosti, mozek a nikdy nenalezli jsme svými nožíky pitevními duši lidskou. Proč? Existuje-li duše, jest to nějaká částečka v některém koutku organismu; neboť my neuvěříme v neviditelné, nehmatatelné bytosti, v pouhé duchy, entity metafysické, my připouštíme pouze hmotu, která se může vážiti a měřiti, spoléháme pouze na svědectví svých smyslů.«

Podobná tvrzení dají se ovšem snadno vyvrátiti na poli faktů a logiky, ale mají tu hroznou výhodu, že najdou veliké ozvěny ve všeobecném mínění a že najdou v každém z nás slepou a pudovou víru, a možno říci nevědomé a nedoznané účastenství. A toho také dovedou protivníci naši výtečně využitkovati, nejedná-li se jim o žert. Jest to rovněž krásné thema, společný bod veřejných spolků a přednášek, jež svobodné myšlení téměř všude zřizuje, k šíření svého učení a k zdrcení hydry náboženské.

Obratný řečník jest na tribuně a bourá žertovně starou budovu spiritualismu, s křikem žádaje, aby mu ukázali tu duši, o níž se tolik mluví, a dokazuje při tom, že neuvidí-li duši, že v ní neuvěří. A tu postačí, aby některý vtipný, nadaný člověk povstal před rozbouřeným a ohromeným shromážděním a slovy svými dal průchod pravdě a jedním slovem zavřel materialistovi ústa.

»Vaše požadavky jsou nesplnitelné,« řekne mu, »vy tvrdíte, že věříte pouze tomu, co vidíte a hmatáte, a při tom stále usvědčujete se ze lži; vždyť věříte svědectví jiného, historii, vědě. A nyní dejte pozor! Já vidím sice, že jste přede mnou, že máte dvě oči, ústa, uši, *ale ducha vašeho nevidím.* Ale přece tomu věřím, a mám vás za člověka intelligentního. Avšak podle vaší theorie nemohl bych se vyhnouti závěru: *Já nevidím vašeho ducha, tedy vy ho nemáte, jste tedy pouze zvíře.* Uznejte, že takovýto závěr byl by upřílišněný, nerozumný, hloupý a poznejte, že jest nemožno přijati váš materialismus.

Dav chápe a souhlasí: Jak možno neviděti, přemýšlíme-li trochu a odporujeme-li smyslným illusím, že duch vládne nad hmotou, že nám samozřejmosť neviditelného, úkazujícího se v tolika zjevech, vnucuje? Učenci i neučení se zde setkávají s překvapující unanimitou, uznávajíce ideál; avšak všichni, jest potřebí to doznati, jsou podrobeni do jisté míry deprimujícímu a panovačnímu vlivu smyslů, všichni musejí se proti němu vzepříti, uvažovati a důvody si klásti, aby dosvědčena byla existence ducha.

Naše snaha po materialisaci všech věcí jest instinktivní, stálá a tak tvrdošíjná, že se zdá býti nepřemožitelnou. Nic nám ji nedokazuje lépe, než dějiny filosofie, které zaznamenávají, že všichni myslitelé zaměstnávali se patráním *po sídle duše.* Od Platona až po naše dny nalézáme pod různými formami totéž pátrání neklidné, stejně marné jako nelogické. Jak by mohla *neviditelná duše* míti nějaké sídlo! Jak by se mohl *nehmotný duch* nějak lokalisovati, vtěliti? Ani nejvážnější autorové nepozastavili se nad touto nedůsledností; a vidíme Platona, onoho božského Platona, idealistu par excellence, umísťovati bez váhání duši do hlavy. Jest ovšem pravda, že jeho výtečný žák Aristoteles, stejný mistr, opravuje tento omyl a učí, že duše, jako podstatná forma těla, jest immanentní a celá v celku i v každé části oekonomie životní. Ale málo jest myslitelů, kteří náležitě se zbavili smyslných předsudků a následovali Stagiritu a rozhodli se nehledati více organické sídlo duše. Epikur ji klade do prsou a Stoikové zcela bez obtíží do srdce. Větší část nedospěla tam, aby pochopila duši,

jež jest všude, nikde nesídlíc; a materialismus triumfuje ve školách ve prospěch hrubého omylu, jenž ponenáhlu působí veliké obtíže.

Celý středověk, věrný své víře, odporoval obecnému citu. Hrdý genius sv. Tomáše, vykladatele Aristotela, uchránil spiritualismus ode všech pohrom. Ale filosofové moderní neunikli společnému pokušení, zvláště když chtěli přerušiti veškeren styk s minulostí a začíti dílo novotářů. Sám Descartes nemohl se uchrániti materialismu: hlásaje jinak přemrštěný idealismus, hledal *sídlo duše* a domníval se, že je našel, jak známo, v *šišince* (laglande pinéale). Tento pramalý, téměř úplně ztracený v látce mozkové orgán, byl dle něho hlavním střediskem, z něhož duše vyzařovala a nesla svou činnosť na všechna místa těla lidského.

Neškodí poznamenati, že toto zvláštní mínění nezůstalo isolováno, bez ozvěny: svými vrstevníky bylo s nadšením přijato, a tak hluboce vštípeno ve filosofii velikého století, že vidíme, jak Bossuet jest na váhách mezi ním a učením starým a jak hledá střední význam, jenž by je ve shodu uvedl tím, že přiděluje duši mozek ne za sídlo ecclusivní, nýbrž hlavní.

»Neobmezená vláda, kterou mám nad svými údy,« píše slavný biskup z Meaux, »mne poučuje, že mám mozek úplně ve své moci, a že tu je hlavní sídlo duše. Neboť, ačkoliv jest ve spojení se všemi údy, a ačkoliv všechny nutně drží v poddanství, její vláda působí bezprostředně na tu část, od níž závisí všechny progresivní pohyby, to jest na mozek. V dominující této části, kam ústí se nervy, stává se duše zodpovědnou za pohyby a drží v rukou, abych tak řekl, uzdu, odkudž celé tělo se popohání nebo zadržuje. *Ať tedy již celý mozek jest pod její mocí, nebo jen hlavní některé místo, odkudž na uzdě drží ostatní části, jako lodník řídí celou loď kormidlem,* jisto jest, že mozek jest její hlavní sídlo a že odtud vládne nade všemi pohyby těla.*)

Hlavní místo, o němž mluví Bossuet a šišinka Descartes-ova, měli svou hodinu obliby, ale jak prchavou! Moderní anatomisté brzy zbavili ji hodnoty, ukázavše, že nemá žádný úkol, žádnou důležitosť. Morfologické její složení není čisté: elementy jsou odumřelé, degenerované nebo tukové. Nejčastěji jest však plna vápenitých novotvarů nejen u starců, nýbrž i u dospělých dětí. Bratří Wenzel-ové setkali se s nimi 94krát ze 100. (Sappey). Nelze však se domnívati, že by orgán tak důležitý, jakým jest orgán duše, byl tak úplně zaplaven uhličitanem vápenitým, a jest třeba věřiti, že anatomisté mají rozhodně pravdu.

Novější autorové pozorovali, že šišinka se nevyskytuje u těch nešťastníků, kteří ducha pozbyli, u idiotů a bláznů: avšak jak pošetilé, jak chybné by bylo zde z příčiny na účinek souditi! Žádný nemůže v ubohém *conariu* viděti zřídlo intelligence. Šišinka rodí pouze tělíska vápenitá, *nevyměšuje však ducha.*

Mínění Descartes-ovo o šišince přijal úctivě okkultismus, který ostatně mu nezaručuje breve nesmrtelnosti. Theosofové učí, že maličká žláza fysiology »zneuznaná a nepochopená vykonává u člověka znovunarozeného hlavní funkce.« *)

*) Bossuet. Connaissance de Dieu et de soi- même, chap. II. p. 15.

*) Ct. Les sept principes de l'homme ou sa constitution occulte d'après la theosophie, par le Dr. Pascal, 1895.

Jest to prý *orgán jasnozření*, nebo spíše *intuice* a *vise spirituelní*, jím také přenáší se do mozku *vibrace magnetického fotosféru*. Fysiologie nemá pro okkultisty tajemství; ale bezpochyby snad za náhradu jest theosofie tak nesrozumitelná a tajemná nauka, že pouze zasvěcenci (les initiés) ji pochopují, mohou-li. My prostí nezasvěcenci (le profanes) nemůžeme činiti nároků na výklad *psycho-magnetických* funkcí šišinky a zanecháme okkultisty jejich rebusům a jejich černým temnotám.

Jako pro potěchu šišinky v smutném jejím osudu a úplném discreditu, v němž se octla, objevil se s ní zase za našich dnů evolutionismus a trochu přízně ji věnoval, takže i sám Descartes by mohl žárliti. Není to prý *oko duše*, jak tomu chtěl slavný myslitel, nýbrž jest to prý ještě jedno oko, oko zakrnělé, *třetí oko obratlovců*.

Hypothesa tato jest důmyslná, hledaná, ale pravdě nepodobná: ručiti za ni nemůžeme. Plodná imaginace darvinistů viděla příbuznosť mezi *temenním okem* ještěrů a šišinkou ssavců, ale ještě dokázati nemohli přechod od jednoho ke druhému. Pro naturalisty, spoléhající pouze na pozorování, jest šišinka atrofickým orgánem embryonického útvaru, bez fysiologického významu: není tedy *okem duše*, ba ani *okem těla*.

Celkem hypothesa Descartesova není dokázaná. Ale jest stejně vědecká jako dnešních materialistů, a k tomu ještě pravděpodobnější. Místo localisace ducha v mozku nebo v některém laloku připouští hypothesa materialistů, že uvnitř látky mozkové jest jediné specielní středisko, v němž sídlí duše, a odkudž řídí tisíceré obory života nervového. Jest to originální myšlenka, kterou však zkušenosť nepotvrdila, a proti níž logika nemilosrdně protestuje a protestovati vždy bude. Nikdy rozum nepřipustí jiného učení mimo spiritualistické. Duše jest nehmotna, nemůže se tedy vtěliti: nemůže se bez ztráty své přirozenosti lokalisovati. Descartes to nepochopil: on předstíral, že spojuje starý spiritualismus s novým organicismem, a skutečně, svým podivným *dualismem* otevřel krám materialistům nynějším a musí býti považován za skutečného jejich předchůdce.

»Učenci, sprostění cartesiánskou revolucí všech filosofických pravidel, počali studium člověka ze všech stran. Studie tato úplně jim byla zanechána: proč však ji opustili? Omámeni jsouce vlastními svými úspěchy, chtěli všechno pochopiti a vyložiti. Pochopujeme jejich ctižádosť; kdo však pokáral jejich odvahu? Neměla svou výmluvu a jako legitimitu v neospraveditelném opuštění druhých?« Nepokojným duchům, kteří je vinili z materialismu, mohli odpověděti: »My se zabýváme pouze tělem, duši ponecháváme filosofům.« Naléhali-li spiritualisté, činíce zase nové námitky, postavili se za velikou autoritu Descartes-ovu: který filosof ji mohl popírati? A tak věda, spějíc téměř nevědomky k materialismu pod záštitou dobrovolné indifferentnosti jedněch a přirozené nevědomosti druhých, dospěla konečně k tomu, že považovala mozek za orgán myšlení.« *)

Tato podivná theorie nezůstala osamocena: připojila se přímo ku široké thesi, která přivádí všechny zjevy přírodní v jednotu,

*) Dr. Surbled, Le cerveau 1890 p. 191—192.

a která spravně jest karakterisována slovem: *monismus*. Materialisté přetvařovali se velice dovedně, že učinili zadost logice, unikli námitkám svých protivníků a odpověděli na zákonité požadavky vědy.

Monismus, který se v officielním vyučování těšil dlouhý čas oblibě a přízni, jest velice jednoduchou koncepcí, ale ve faktech nemá ani nejmenšího základu. On předpokládá, že intelligence jest pouze formou cítění, a že cítění jest jen formou života a že život sám skládá se z různé hry psychochemických sil. Všechny jevy bytosti myslící, cítící, žijící, jedním slovem člověka, zakládají se tedy na činnosti elementů materielních, *na pohybu fysickém*. Pravdou však jest, že toto snadné pojímání myšlenky cítění i života se zbořilo, když je chtěli pokusně odůvodniti. Přechod od neživé hmoty k hmotě oduševněné nemohl býti nalezen a hypothesa o plození samorodém Pasteurovými památnými důkazy byla definitivně zničena. Od nynějška jest třeba držeti se starého axiomatu *omne vivum ex vivo*. Rovněž pokus o assimilování nervové síly ku proudu elektrickému neměl většího úspěchu. Když takto vlastní a specielní povaha života a cítění byla dokázána, byl tím monismus otřesen a smrtelně zraněn a znenáhla zanikal.

Zbývala poslední rána k jeho záhubě a uvržení jeho posledních přívržencův v discredit a směšnost. Na fysiku uvalili výpalné, a zákony tyto obraceli horlivě na celou přírodu, ukazujíce v pohybu princip a konec všech věcí. Při tom počítali bez fysiků, kteří starostliví jsouce o čest své vědy, protestovali konečně proti předčasným, nesprávným, nemožným theoriím a dokazovali, že dnes spoléhají pouze na pozorování.

Jednota látky není ani v řádu fysickém dokázaná: mechanika není tedy zákonem všeobecným. Učenci nezabývali se již marnou metafysikou, ale náležitě a slušně zaznamenávali zjevy. Jak psal nedávno učený profesor Duhem z Bordeaux, »byla fysika, rozšířená dle ideí Descartesových a Newtonových, ovládána vědou nejvíce vynášenou, totiž mechanikou, jejíž zákony byly nejvyšším pravidlem její theorií. Jestliže výklad zjevů fysických v poslední analyse nesrovnává se s pojmy o látce, pohybu a síle, *mechanika není již strážkyní základních principů fysických* . . . . . Theorie mathematické jako theorie cartesiánské nemají už nárok na výklad zákonů, nabytých experimentální methodou postupem od příčiny k příčině až k metafysicky jednoduchým a nepřeměnitelným prvkům věcí hmotných; qualitu, prozatím považovanou za qualitu první, k níž uvádějí zástup vlastností, neanalysují; ony se spokojí, že ji označí jmenem a že zaznamenají intensitu číslem, která vzrůsta nebo se menší zároveň se zvyšováním nebo klesáním intensity; starosť o hlubší proniknutí ponechávají metafysikům; nestarají se o to, aby zvěděly, *co jest světlo*, co jest teplo, co jest elektřina, nýbrž jen jaké účinky přičítati dlužno světlu, které teplu, které elektřině.« Toť poslední slovo vědy.

Když takto monismus zrazený a opuštěný byl fysikou, o níž se zdálo, že mu poskytuje zbraň, nemohl zmoci antický spiritualismus a hanebně padl. Materialisté sami dávají se přesvědčiti evidentností toho a uznávají *dualismus*, to jest existenci těla a duše, ducha a hmoty. A to jest triumf spiritualismu.

(Dokončení.)

Dněprovské prahy.

Z ruštiny přeložil KAREL JINDŘICH.

Asi sedm verst na jih od guberniálního města Jekatěrinoslava rozmetány jsou na pravém břehu Dněpru chaty dědinky Kámenky, nazvané tak nejspíše od četných balvanů, které tu kolem trčí ze země.

Kámenka jest ode dávna sídlem dněprovských kormidelníků. Odsud začínajíc hřmí a burácí v délce asi sto verst (15 mil) pověstné »porógy«, utvořené příčními řadami žulových potrhaných skalisk a mohutných balvanů, které se jako obrovské schody spouštějí vždy níže, zahražujíce veletoku volnou cestu k Černému moři. Stařík Dněpr vrhá se hněvivě na tyto skalnaté přehrady, a jeho spěněné vlny s ohlušujícím řevem a hukotem dmou se a sběsile útočí na překážející smělce. Všech prahů jest devět, a některé z nich mají až dvanácte dlouhých skalnatých řad.

V různých místech jsou mezi skalami mezery, tvořící úzké průlivy, kde mohou proplouti bárky a vory — jímž však každé chvíle hrozí nebezpečí dostati se do víru nebo naraziti na úskalí a rozkotati se na třísťky. Tyto průchody nazývány »starým čili kozáckým chodem.«

Aby bárky nebo vory šťastně těmito vodopády prošly, k tomu jest ovšem třeba nadějných a sběhlých rukou, a obyvatelé Kámenky zabývají se již od mladictví tímto trudným řemeslem, slynou ode dávna za nejspolehlivější vůdce po této nad míru nebezpečné cestě. Proto se každá loď, která chce minouti prahy, zastaví v Kámence, vyčká úplného bezvětří a opatří se zkušeným průvodcem a teprve potom se odvažuje na další plavbu.

Dněprovští kormidelníci jsou přímí potomci znamenitých zaporožských kozáků a plavecké řemeslo, přecházející od otce k synům, jest jejich hlavním zaměstnáním. Mají se všemi Malorusy společné mravy a obyčeje, ale v jejich povaze jeví se cosi svérázného, ryze zaporožského. Dněprovský veslař jest velmi nábožný, rád a často navštěvuje chrám Boží, ochotně přispívá ze svých úspor k jeho okrase. Kdykoli vstupuje na loď nebo vystupuje z ní, vždy se nábožně pomodlí a častokráte požehná a po každé šťastně ukončené plavbě přes prahy dává po svém návratu sloužiti »molében«, zvláštní to pobožnost na poděkování. V jeho zevnějšku zračí se odvaha a sebevědomí, chodí stále vzpřímen a statně si vykračuje, nejsa nikterak podoben maloruskému sedláčku, jenž se loudavě a neohrabaně šourá jako ten volek, s nímž zorává černou půdu, své role. Kámenský plavec jest čilý a hbitý, prostý oné nemotorné váhavosti, s jakou setkáváme se u jeho stepních krajanů. A spatříme-li ho na řece, v jeho vlastním živlu, kterak umělou a pevnou rukou řídí svěřenou mu loď, bude potomek chabrých zaporožců jistě předmětem našeho obdivu.

Veslař béře si leckdy na bárku též svého mladého synka, jenž si tak záhy zvyká povrhovati nebezpečím, všímá si směru

cesty, různých skalisk a překážek, pamatuje si jejich názvy a přiučuje se znenáhla příštímu užitečnému, ač velice trudnému řemeslu.

Oděvem řídiče lodi jest obyčejný malebný maloruský kroj. A věru nic mu nemůže lépe slušeti než ty široké, tmavé šaravary, ta bílá, na prsou a na koncích širokých rukávů pestře vyšívaná košile a černá beranice na hlavě.

Každá loď, která se chce dostat přes prahy, zakotví obyčejně v Kámence, a patron ukázav potřebné listiny v úřadovně, žádá, aby mu byl přidán zkušený kormidelník. Ataman stanice vypraví se s ním nejprve na loď, aby změřil její náklad a dle výšky vody velí složiti část nákladu, aby loď při plavbě přes prahy měla náležitý ponor.

Potom prohlíží zevrubně kotvice, lana, vesla, hlavně však kormidlo neboli »stěrno«. Toto robí se k nastávající nebezpečné přepravě obyčejně zcela nové a sestává ze stěžňového, deset sáhů dlouhého otesaného kmene, k jehož konci je připevněna ještě asi čtyři sáhy dlouhá lopatice (lópasť, péro). Jenom takové kormidlo jest s to, aby dalo lodím náležitý směr v divém proudu dněprovských peřejí.

Na větší loď neboli bárku naznačuje se obyčejně jeden z nejstatnějších řídičů. Je-li však ještě mlád a nedosti zkušen, přidá se mu »ďaďa«, starý zkušený lodník, jenž sleduje výkony mladšího soudruha a přispívá mu radou. I nejodvážlivější junák chová se vždy uctivě k ďadě a nazývá ho dle starého kozáckého obyčeje »báťko«.

Vyčkavše docela tichou povětrnost, pouští se v nebezpečnou plavbu. Přijav bárku pod svou ochranu a zodpovědnost, dává lodník na jevo před vyplutím svůj velitelský hlas a dle maloruského obyčeje vybízí všecky, aby na chvilku usedli. Po té začíná se žehnat a modlit a padaje na kolena »klade zemní poklony«, skláněje čelo mnohokráte až k zemi. Na vážné tváři kormidelníkově obráží se v tu chvíli nelíčená, vroucí nábožnost a úplné dětinné odevzdání se do vůle Boží. Všichni přítomní modlí se několik minut společně a na nejednom obličeji jeví se teskná obava, prozrazující nováčka neboli »prváka« dle vyjádření plavců.

Kotev jest výtažena, asi šest mužů chopilo se kormidla, jímž zatáčí dle pokynů řídiče a loď veplula do řečiště. Slyšeti měrné údery vesel, břehy ubíhají na zpět. V tom zazní povel »šabaš!« (ustaň, dosti!), vesla rychle zdvihnou se vzhůru a loď plyne hbitě, unášená proudem. Zapřádá se rozmluva, a kormidelník bývá obsypán různými otázkami, týkajícími se především jeho příhod a zkušeností za dřívějších plaveb — on však obyčejně nemiluje mnoho řečí. Jeho bystré, bdělé oko hledí spíše vpřed a založe si jednu ruku na zad, dává svému pomocníku různé praktické pokyny.

»Za vysoké vody lépe plovati tudy«, nebo »třeba říditi čerdak (přídu) na tamhle ten kámen.«

Za chvíli nový povel »veslovat!« — rozhlédne se kolem, vesla pracují znova, rozrážejíce vlny šumotem, bárka žene se prudčeji a na blízku se objevuje první práh — *Kodacký*. Z po-

čátku doráží k vám jen jakýsi temný hukot a viděti bělavé zpěněné vlnky, které skáčí ku předu jako králíci. Ale v tom již uchvacuje prahový proud znenáhla loď, a kormidelník volá: »Sabaš! k stěrnu!«

Plavci pouští vesla, spěchají na můstek a seřaďují se po obou stranách kormidla. Jakýsi trapně-příjemný pocit obavy a sladkého zmírání zmocní se vás, když se přída lodi noří do zpěněných peřejí.

Vůdce sleduje každy pohyb lodi. »Nalehni! ještě! ještě!« volá mohutným hlasem.

Hřmění prahu zahlušuje však slova, proto ukazuje plavcům směr rukou a sám chopí se kormidla.

»Třímej!« zní jeho povel, plavci pevně drží napjatýma rukama dlouhé kormidelní břevno a loď letí po prahovém schodišti jako na strunách. Jakmile vypluli z prahu a silné vlnění ulehlo, poklekne vodič a za jeho příkladem ostatní, děkujíce Bohu za šťastnou přepravu. Po té přikročí kormidelník k patronu, blahopřeje mu k začaté plavbě a dodává: »Daj Bože tak i do mista!«

Když se loď dostane do klidného toku, odpočinou všichni a plavci zasedají k snídaní, sestávající obyčejně z bramborové polévky (pochljóbka), z kaše ze žitných krup a z krajíce režného chleba, což se zapíjí kvasem. Ale kormidelník zůstává u stěrna, ačkoli jest do ostatních prahů ještě daleko. Majetník bárky, ač není-li žid, přinese mu někdy na můstek sklenici čaje, kořalku však dovolí si mezi plavbou leda drzý smělec a takových jest mezi kámenskými kormidelníky pořídku. Ovšem, dopraviv bárku šťastně na určené místo, nejeden vodič řádně si zahulá, ale na prahách panuje bezvýminečná střízlivost a bdělost.

Za kodackým prahem objevuje se *Demský ostrůvek* a na levo od něho *Nosulinský*, naproti němuž trčí tak zvané »*Nosulinovy kameny*«, skaliska patrná i za vysoké vody. Plavci rádi takové z vody vyčnívající tvary mají, ale bojí se těch, které voda kryje, neboť netřeba leč aby dosti jemný větérek zčeřil hladinu, a již znikne jedva patrné vlnění, jediná slabá známka skrytého úskalí a nutná neobyčejná znalost místa, aby loď z rozmachu nenarazila na pohroužený žulový balvan.

Za chvíli ocitne se loď u »*Jacevy zabóry*«. Prahem nazývá se nepřervaná řada skalin, sahající od jednoho břehu ke druhému, záborou kamenité vrstvy, zaujímající asi polovici říčního koryta a ponechávající po stranách volné průchody. Dněpr zatáčí tu na pravo a loď hnaná pouze říčním proudem, plyne »na šábašack«, dle místního jazyka plavců.

Břehy stávají se ponenáhlu malebnějšími. Tu sklání se k řece veselý, svěže zelený hájek, tam vypíná se skalnatá stráň, zde bělí se vesnice s kostelem nebo se rozkládá čistá, přívětivá osada německých kolonistů. Dále sleduje *ostrov Peskovatý* (písčitý), u nějž bárky za burného větru zakotvují a nižeji po pravé straně *Surský ostrov* u vtoku Sury do Dněpru.

Hned za ním leží plavcům nestrašný *Surský práh* a asi půl versty nižeji *Lochanský*. Tento má 200 sáhů délky, valí se

v zpěněných čeřenech třemi »perekaty« (vodopády) a je považován za dosti nebezpečný.

Když vyplyne loď z Lochaňského prahu, zmítá jí silné vlnobití delší čas, až konečně dojde k »*Střelčí zábořе*«. Minuvše ji, spatříme po obou stranách Dněpru dva žulové velikány, z nichž se jeden vypíná na samém kraji levého břehu, druhý však činí z řeky několik sáhů od protějšího břehu vysoko nad vodou. Lid nazývá je »Bohatyrami« a vypravuje o jejich vzniku starou báji. Kdysi prý zápasili na tomto místě dva bohatýrové, ruský a turecký. První stál na pravém břehu, druhý na levém. Každý uchopil obrovský žulový balvan stejné velikosti a dle úmluvy měl zůstati vítězem ten, kdo jej přemete na protější břeh. Ruský bohatýr zvítězil, neboť jeho žulový trs dopadl na levý břeh, kdežto balvan protivníka nedoletěl na několik sáhů a padl do řeky. Původem této báje jest nejspíše dávné podání o nějaké lité bitvě slovanské družiny s pečeněžskou, jakých bylo několik svedeno u dněprovských prahů.

Několik verst dále klokotá 125 sáhů dlouhý *prah Zvonecký*, pod nímž vsouvá se do řeky obrovský žulový útes. Řeka začíná se tu šířit a obmyká dosti veliký ostrov *Kozlov,* jejž bárky míjí vždy z leva. Za ostrovem žene se Dněpr již prudce a hrozný hukot, jejž nezřídka slyšeti ještě od Zvoneckého prahu, dává na jevo, že již není daleko »*Děd*«, jak dněprovští plavci nazývají strašný *prah Nenasytecký.* Břehy stávají se skalnatými, sráznými, vlny dmou se vždy více a vysoko stříkají kolem bílou pěnou. Všichni na lodi se nábožně křižují, vysýlajíce k nebi krátkou, ale tím vroucnější modlitbu.

»Chystejte vědra, konopí! K stěrnu!« volá kormidelník a stane u hlavního vesla, jejž chopilo se již asi deset mužů, hotových na každý jeho pokyn. Klokot a výstřiky vln jsou stále prudší a vyšší. Sotva mine loď úskalí zvané *Rakov kámen,* již se objevuje hrozný prah, celý pokrytý bílou pěnou, skutečně jako stařec v šedinách. Nenasytec jest 634 sáhů dlouhý a sestává ze dvanácti »perekatů«, zřetelně vytknutých svými zpěněnými skalnatými řadami. Řízená umělou rukou zkušeného kormidelníka vrhá se loď z prvního perekatu a poněvadž ve strašném řevu Dněpru, zmítajícího se vztekle mezi skalinami, zhusta zaniká jeho hlas, dává rukou znamení, kterak vésti loď a křičí ze všech sil »zadrž!« má-li se kormidlo držeti nepohnutě. Poslušna mohutného vesla letí bárka úzkým, nebezpečným splavem, přehupujíc s ústupu na ústup, s jednoho schodiště na druhé a propluje obrovský prah za tři minuty. Po celou tu dobu všecka se prohýbá, skřípe a někdy jako by sténala. Proudění je tu strašné, vířivé čeřeny s ohlušujícím jekem útočí na příšerná skaliska, bouřné vlny stříkají do lodi a všecko nelítostně zmáčí.

Jakmile se loď octne ve ztišeném řečišti, padnou všichni na kolena, vzdávajíce Bohu díky. Má-li loď těžký náklad, zavadí pod vodou o *Zelený kámen,* jejž však kormidelníci považují za dobrého přítele, poněvadž i při silnějším nárazu neučiní škody. Avšak o něco níže ji jest úskalí zvané *Kruťko,* které, zachytí-li bárku, »zkroutí« ji, obrátí přijdou nazpět a někdy vyrazí i kor-

midlo — a tenkráte jest zkáza lodi neodvratná. Ještě níže, na samém konci Nenasyteckého prahu, jest tůně, obklopená žulovými balvany, v níž vlny bijí s neobyčejnou silou, nazvaná plavci *peklem*.

Jest-li vířivý proud vežene loď nebo vory do tohoto jícnu, roztříští se na kusy. »Popávsja u peklo, búdet jemu chólodno i teplo,« říkají o něm plavci.

»Nenasytec« jest náramně nebezpečný a strašný. Název daný mu Zaporožci od nepamětných časů, zřejmě označuje nenasytnost, s jakou pohlcuje četné oběti, neboť každý rok v něm zahyne mnoho lodí a vorů s lidmi a nákladem. Obyvatelé poříčních vesnic zaměstnávají se chytáním a přenášením rozbitých částí a slušně se tím živí.

Právě když jsme pluli peřejemi »Nenasytce«, spatřili jsme v něm velikou bárku se stavebním dřívím, zachycenou vodovratem a prudce jím vrhanou na potupně vyčnívající skaliska, o něž se rozbíjela. Jejím řidičem byl jeden z nejlepších kormidelníků, Osip Ševčenko, přidaný druhému jako »ďáďa«, avšak zodpovědný za plavbu. Náš lodník Jarémenko poznal soudruha, i ačkoli měl na péči vlastní loď, nepřestával toužiti na neštěstí přítele.

Když jsme prošli všemi peřejemi, tázal jsem se Jarémenky, jak se mohlo státi, že tak zkušený řídič utrpěl takovou pohromu a při tom za tiché povětrnosti.

»Uchvátil ho Kruťko.«

»Ale proč se tomu nevyhnul?«

»Snad je loď přetížena.«

Když jsme zakotvili u břehu, a brzy potom zastavil vedle naší bárky můj dobrý známý Maltýz, rovněž statný jonák a kormidelník, první co vyřkl bylo: »Líto mi Osipa, — nejspíše ho zachytil »Kruťko.« A když se pod večer sešli plavci ze mnoha jiných zde přistavších bárek, přerývalo často jejich hovor soustrastné zvolání: »škoda, líto Osipa!«

Sledující za Nenasytcem prah *Volnih* vzdálen jest od onoho celých třicet verst, a má tudíž i nejbojácnější pocestný dosti času, aby se po přestálém strachu zotavil a duchem pookřál. Plavba je na celé té čáře klidná, porůznu vyčuhující balvany a skaliska zná každý lodník jako svých pět prstů a snadno se jim vyhne. Konečné vyniknou podél pravého břehu na pahorku mezi skalinami roztroušené jizbice vísky Volnihy, vedle níž přetíná Dněpr nejhroznější po Nenasytci prah — Volníh. Plavci ho nazývají »*Vnukem*«, má čtyři perekaty a 150 sáhů délky.

»Veslujem!« volá řídič, klada svoji ruku na kormidlo vedle ruky pomocníka a hledě nepohnutě v před, aby uprostřed ječících vln příboje zamířil v samý střed průlivu prvního přehatu. Síla a bystrota proudu stále roste.

»Nalehni! trhni!« volá kormidelník plavcům, kteří zevrubně vykonávají každý nařízený pohyb vesel, a když břehový proud již uchvátil a žene bárku, ozve se nový povel: »Dosti! Ke kormidlu!«

S náramným jekem útočí klokotající vlny hrozného Volnihu na bárku, která silně skřípajíc, vrhá se do zpěněné vřavy a pod

obezřelým vedením lodníka proskočí za půl minuty všemi čtyřmi peřejemi. Vyrvav se z těsných objetí prahu, šíří se veletok rázem, ale dlouhé řady vysokých vln skáčí po něm delší dobu.

Za Volnihem stává se krajina přívětivější a na místo zasmušilých, většinou holých skal vystupují hřebeny hor, pokryté zeleným rostlinstvem. Nejsou to sice husté, daleko se táhnoucí lesy, neboť šťavnatá zeleň stromoví vroubí jen okraje pobřeží. Avšak cestovník málo dbá, že několik sáhů za těmi zelenými kulisy a jejich řídkým podrostem začíná již holá, nepřehledná step; jeho zrak ochotně stopuje z lodi ty míjející šiky stromů a ztápí se v odrazu březových hájků, které obrácenými korunami ční z dněprovské hladiny, vrhajíce své zelenavé odstíny na bizarní kostrbatinu břehů.

Bárka urazí všeho pět verst, a tu již burácí před ní prah *Budilovský*, jehož délka obnáší 105 sáhů. Prah ten má dva přehaty a není považován za nebezpečný, nicméně již z jeho názvu patrno, že přeprava přes něj vyžaduje velikou bdělost. »Když jsi proplul Dědem a Vnukem, nedřímej, sic tě Budilo probudí«, praví o něm plavci.

Odsud naskytá se v Dněpru mnoho stromů a vůkolí nabývá rázu vždy oživenějšího a malebnějšího. Podél břehů, zejména na pravo, objevují se vesničky, sledujíce téměř nepřetržitým pásmem jedna za druhou. Plavba je stále klidná a příjemná až k prahu *Líšnému*, jenž ostatně není nebezpečný.

Mají-li plavci i tuto překážku za sebou, zbývá jim jestě jeden, poslední, avšak velký a nad míru nebezpečný prah — *Vilný*, nazvaný snad proto, že jeho spád jest klikatý (od viljať = zatáčeti semotam). Již z daleka doráží k sluchu rachot jeho šesti vodospádů, zaujímajících 450 sáhů délky. Za příčinou klikatého směru prahu vyžaduje plavba větší opatrnosti a zručnosti než ve všech ostatních. Kormidelník drží se z počátku pravého břehu, pak náhle, uprostřed prahu, krutě zavrací na levo, po té opět na pravo a konečně, dostihna téměř břehu, zase krutě zatáčí v levo. U samého východu z prahu ční potupně tři žulové ojedinělé skály, zvané *Vlčí hrdlo*, a skutečně podobné rozevřené tlamě.

Propluv šťastně i Vilným prahem, může si patron blahopřáti: jeho loď jest zachráněna.

O něco dále jsou poněkud strašny jen ještě *Stolby*, dva žulové útesy, tvořící jako sloupy, brány, kterouž nutno projeti s nemalou obezřelostí. Překonav i tuto překážku, obrací kormidelník loď proti proudu, přistane u břehu a spouští kotev. A prvním činem všech jest opět: padnouti na kolena a vzdáti Bohu díky za šťastně odbytou přepravu.

Od této chvíle již se neozývá na lodi povel kámenského kormidelníka a na jeho místě se objevuje dřívější veslař, jenž dosud mlčky stál u kormidla a spolu s ostatními konal, co mu přikázáno. Celá jeho postava se pojednou hrdě vzpřímí a postoupiv ku předu, udílí velitelsky plavcům rozkazy.

A kámenský kormidelník chystá se bez odkladu na zpáteční cestu. Uznalý patron odvděčí se mu štědře, avšak bývají i ta-

koví špinavci, kteří mu za veškeru jeho námahu nedají leč poltinnik (50 kopejek) zpropitného.

I vrací se poctivý veslař za jakékoli povětrnosti pěšky do své rodné Kámenky, vzdálené přes 70 verst, aby se při první výzvě vydal v novou plavbu — a tak věnuje celý svůj život této záslužné a nebezpečné práci, dokud nesloží ztrudněné kosti na hřbitově mezi soudruhy, nebo nenalezne předčasný hrob ve chladných vlnách Dněpru.

Smrtihlav.

Kdy bude číš ta dopita?
kdy shasne světel zář? — —
Již vzchází zora stříbřitá
a nad západem prokmitá
ubledlá luny tvář.

Sám dlí tu ještě — orgie
tu slavily svůj ples —
a tušení tak tísnivé
a neurčité, děsivé
mu svírá ňadro dnes.

A v pološeru, polotmě
sem kráčí vážný zjev;
to stařec oděn v hrubý cár,
však v líci plane věští žár
a v oku zříti hněv.

»Slyš,« praví hlasem hromovým,
to praví tobě Bůh:
»Dnes poslední jsi slavil kvas,
však dosud čas — je dosud čas,
bys nebi splatil dluh.«

»Ha, snad mi brachu závidíš?
Kdo vínu odolá?«
A podává mu plnou číš . . .
»Bůh vece, ještě dnes, o slyš,
tvou duši povolám — —«

A stařec zmizel v nočních tmách —
jaký to divný šum
ve stmělých stromů korunách!
Pán v srdci hněv a v líci nach
číš znova zvedá k rtům.

Tu stín se kolem světla kmit,
pán rukou po něm máv
a motýl noční na stůl slít:
tu děs ve spár svůj pána chyt —
hle, lebka — smrtihlav!

I vzkřik' a bledý klesá zpět,
jsa na smrt polekán — —
A v parku ráno druhý den
smrtihlav mrtvý nalezen
a v domě — mrtvý pán!

J. Milota.

Kanonické visitace biskupů litoměřických v letech 1796—1822.

Podává ANT. VETEŠNÍK.

Jednou z nejdůležitějších institucí církevních jest kanonická visitace. Jsou to v pravdě apoštolské cesty, když biskup zavítá do osady, »aby viděl, jaký ve stádci jemu svěřeném duch, jaký pořádek, jak zákony se zachovávají a jak každý pastýř duchovní na vinici Páně pracuje,« když udílí současně sv. biřmování a slovem apoštolským a příkladem nadchne dospělé i dítky. Visitace taká — spojení biskupa s jeho lidem — utváří častokráte poměry osad ve stadia docela nová. Horlivými visitatory a nadšenými biskupy byli biskupové litoměřičtí v letech výše uvedených. Byli to Ferdinand Kindermann ze Schulsteinu, Václav Leopold Chlumčanský z Přestavlk a Josef František Hurdálek. Apoštolské cesty těchto biskupův dovolím si v následujícím zvláště se zřetelem ku školství podati.

Biskup Schulstein, známý paedagog, stal se biskupem litoměřickým r. 1790. Nebyla to snadná práce býti v té době biskupem. Josefinská reformace zanechala patrné a zřejné stopy jak ve zrušených klášteřích, tak zvláště i v mysli lidu. Roku 1784. zvětšena byla i diecése, která dosud obsahovala jen kraj litoměřický, o dva nové kraje, boleslavský a žatecký. Vedle toho zřízeno za zrušené kláštery v diecési 80 nových duchovních správ. Nebylo možno arcipastýři visitovati rozsáhlou diecési v několika letech, proto biskup Kindermann, jakož i všickni biskupové kladli vikářům či okresním děkanům vřele na srdce, aby každého roku visitovali každou osadu svého okresu a zasílali o tom bedlivé zprávy konsistoři. Z té příčiny vydal biskup Kindermann dne 23. března 1791. zvláštní instrukci pro okresní děkany, čeho si při kan. visitacích zvláště všímati a o čem ve visitačních zpravách referovati mají. Z té dosti obšírné instrukce buďtež uvedeny některé otázky tehdejší dobu charakterisující. Ku příkladu o chrámu: Jaký jest stav budovy chrámové? Inventář chrámu; čeho přibylo kostelu? Jaká čistota je ve chrámu? Stav farní budovy? Jací jsou obyvatelé fary? Zdali snad nejsou pověsti podezřelé? Jsou bohabojní? Zdali jest ve faře, neb u kostela nějaké místo, kde by v čas války neb ohně listiny, drahocenné věci kostelní rychle a jistě uschovány býti mohly? (Pozn. Tato otázka budiž zodpověděna jen jediným slovem, buď »ano« nebo »nikoliv.«) Kde by takového místa nebylo, napomeň vikář přísně dotyčného duchovního správce, by se o takové místo postaral! Dále následují v instrukci otázky o osobě duchovního správce. Zdali snad je neschopen vésti duchovní správu, jsa buď stížen nemocí, nebo neštěstím, či pokročilým stářím? Jaké jsou jeho kanonické vědomosti? Obdařen-li je darem kazatelským, či těší se darem dobrého a příjemného přednesu? — Paedagogický duch, který biskupa Kindermanna i v novém úřadě ovládal, jest patrný zvláště v následující otázce. Zdali duchovní správce vedle paedagogických,

katechetických vědomostí, jaké nutny jsou pro učitele obecných škol, též katechetickým talentem či darem jiné učiti obdařen jest, aby dítky sv. náboženství pochopitelně a působivě učiti mohl? Zdali a jakými knihami jest opatřen, aby to, co snad mu na schopnostech schází, jimi získal? Dále následují povšechné otázky, týkající se jeho povolání na kazatelně, v kostele, u lůžka nemocných a chudých. Důležitější otázka je také, zdali duchovní správce dvakráte v témdni ve škole katechisuje a evangelium a epištoly vykládá. Zdali nebrání mládež přijímati na řemeslo nebo do služeb bez »atestu«, že ona ve věcech sv. náboženství jest vycvičena.

Známy jsou organisace biskupa Kindermanna o spojení obecných s industrialními.*) Nescházeloť tehda odpůrcův novému školnímu institutu. Tvrdilo se, že tehdejší škola chce jen vychovávati učené sedláky, pak že nikdo nebude chtíti orati, ni řemeslo provozovati. To vše vzbudilo v Kindermannovi myšlenku, zakládati při obecných školách zvláštní pracovní třídy a také roku 1776. uvedl ve skutek. Již roku 1787. bylo v Praze 19 takých industrialních škol, v celých Čechách pak více než 100, »ve kterých mládež jest k industrii vedena a všelikými cvičeními svých sil vzdělávána. Tak v mnohých dívčích školách vyučována byla děvčata šití, pletení, též v přastvě a pod. Chlapci učili se v zahradě pracovati, též truhlářství, vyřezávání a p. byli vyučováni. A tu v instrukci táže se Kindermann každého duchovního pastýře: Zdali k přijímání takových industr. ústavů, které mládež před nebezpečnými prostopášnostmi chrání a jí práci a výdělek zaopatřují, spolupůsobí? — Dále následují v instrukci otázky, týkající se pastorální opatrnosti duchovního správce — zdali si v obcování s každým skrovně a svorně vede? Zdali při všech funkcích objevuje se vždy v taláru? Zdali dům svůj dobře spravuje? Zdali si při odstraňování předsudkův a pověr opatrně počíná? Zdali nevědoucí lid, jenž pravé od nepravého hned rozpoznati nemůže, snad více sužuje, než vzdělá, více rozhorší, nežli polepší, více snad učiní nevěřícím, než věřícím.

Zvláštní pozornosť věnuje biskup školám, instituci to v té době v pravdě církevní. Hned první otázka: V jakém stavu je škola, ve které má duchovní správce náboženství a mravům učiti? Kolik dětí školu navštěvuje? Kolik dětí by ji mělo navštěvovati? Zdali předepsanému učivu se učí, zdali se užívá druhého dílu čítanky? Jakých mravů jest učitel? Zdali svými mravy i učením mládež vzdělává? Zdali také náboženství a křest. mravouce učí a tak kněze podporuje? Zdali katechetické a duchovní písně ve škole a v kostele s mládeží zpívá?..... O zaopatřování chudých? Zdali učitel z industr. ústavu k tomu také přispívá? Jaký jest stav dobročinných ústavů? Zdali učitel v těch industr. ústavech také zbožné a ku práci povzbuzující písně zavedl? Jaký je lid? Zdali lásku a důvěru chová k svému pastýři, je-li bohabojný, pracovitý, jak světí den Páně a svátky? Jak navštěvuje kázaní, odpolední křesťanská cvičení? Zdali rodičové dítky rádi do školy

*) Bibliothek der katholischen Pädagogik V. Johann Ign. Felbigers Methodenbuch 1892.

posílají a k pracovitosti povzbuzují? Kterými prostředky při mládeži i dorostlejších křesťanský mrav, bázeň Boží vzrostla, nebo kterými příčinami snad docela vymizela? Zdali a které nezpůsoby, pověry, jež náboženství a mravům, anebo státu na škodu jsou, dosud snad trvají?

K této osnově byly přidány od jednotlivých kanovníků ještě dodatky. Takové učinil generální vikář Vavřinec Slavík, bývalý děkan litoměřický. Tu mezi jiným byla otázka, zdali každý kurát má testament. Jiných otázek přičinil kanovník Vojtěch Schvab, kanovník Frant. Piller ve věcech matričních, kostelního jmění, ohledně služeb Božích, sňatečních překážek a p. Důležitější poznámku přičinil kanovník Heller: Operi numeris omnibus absolutissimo nihil addendum novi; desiderio attamen dabitur venia, si illud in idiomate latino, ob multos Curatos bohemos optaverim. Litomericii die 27. Martii 1791. A Ignác Swieteczky, assesor konsistoře, hlasoval: Hanc gratiossimam ordinationem velut sapientissimam et saluberrimam revereor. Litomericii die 29. Martii 1791. Český jazyk, jak patrno, ku své platnosti nepřišel! »Notae«, jednotlivými kanovníky sestavené, sepsány byly jazykem latinským. —

A nyní po tomto nutném úvodě k vlastní práci! Biskup Kindermann visitoval r. 1796. v měsících květnu a červnu osady na Labi ležící a mnohé i vzdálenější. Veliký zájem měl pro katechese a kázaní. Ve zprávě visitační, kterou sestavoval při visitační cestě kanovník Ant. Hirnle, čteme o tom mnohé.

Tak konala se dne 21. května 1796. kanonická visitace v Praskovicích (Praskovicium). Hon. Adm. Aug. Schindler bene catechizavit. Hic ob singulare quod infirmis pauperibus pro ea, qua pollet artis medicae scientia cousilio et procuratis ex proprio medicamentis fert auxilium per omnia commendatus fuerat. Byl lékařem duševním i tělesným, a to zdarma. Praskovický kurát měl vše v nejlepším pořádku, o čemž svědčili, jsouce tázani »officium patronatus, judices Scabinique pagorum.«

Dne 22. května t. r. visitoval biskup osadu Trmici. »P. Capel. Fr. Partsch bene pro concione dixerat, alteř Joan. Franz optime catechizavit, uterque in erudienda juventute diligentissimus. Omnia debito geri ordine Officium Patronatus, Magistratus judices, Scabinique pagorum non solum testati sunt, sed etiam Hon. Cur. et Secret. Vicar. Joan Fischer omni laude celebrarunt. — Je tu patrné jakési skrutinium, k němuž voláni úřadové světští, aby se o svém pastýři a jeho horlivosti vyslovili. Všickni tito kněží byli z rozkazu biskupova pochváleni, což se stalo po ukončené visitaci buď vikářem samým, nebo konsistoří.

Dne 24. května r. 1796. zavítal biskup Kindermann do Svádova (Schwadna). Tu zvláště se vyznamenal kaplan Pollinger. Visitační zpráva o něm dí: P. Capel. Fr. Pollinger praeclare catechizavit, in erudienda juventute diligentissimus et laude dignissimus.« — »Summoque laudandus est,« připsal biskup Kindermann. Pro katechety byly známky praeclare, bene, mediocriter a . . . misere.

Biskup Kindermann ve dvou těch měsících visitoval a zároveň udílel sv. biřmování ve 24 osadách. Biřmovanců bylo 8812.

Klášter byl visitován jeden, a to Dominikánů v Ústí nad Labem, »kdež nic nenalezeno, co by se mělo opraviti.«

Visitace kanonická nebyla omezena jen na duchovní správu, týkala se také se stejnou důležitostí i škol. A ty byly současně prohlíženy. Zpráva visitační (německy vedena oproti hořejší latinské) popisuje stav školy, jméno a charakter učitelů, počet dítek školou povinných, počet školu navštěvujících a vypisuje výsledek vyučování. Dítky byly zkoušeny ve všech předepsaných předmětech; z náboženství konala se zkouška v kostele. Prospěch jednotlivých škol byl klasifikován známkami: mittelmässig, vortrefflich, vorzüglich, gut,... schlecht. — Některé školy svědčily o slabší návštěvě, což biskup Kindermann těžce nesl. Tak v Garticích bylo školou povinných dítek 150, školu však navštěvovalo jen 100 dítek a také tyto shledány byly v předepsaném učivu jen prostředně vyučeny. Škola v Mojžíři (Mosern) byla visitována dne 27. května 1796. odpoledne. Učitelem byl Frant. Wagner, o němž visitační zpráva zaznamenává, že jest velice obratný, pilný a bezúhonný učitel. Školou povinných dítek bylo 95, školu navštěvovalo 80; prospěch shledán byl dobrý a »děvčata také poněkud se učí plésti a len přísti.« Netřeba poznamenávati, že biskup Kindermann neopomenul vzdáti škole té zvláštní chválu. Dne 28. května 1796. visitována byla škola ve Chvojnu Česk. (Böhm. Kahn.) Škola jest dle předpisu vystavěna a rovněž tak zařízena. Učitel jest prostředně obratným, proti mravům jeho se nedá ničeho namítati; však měl by býti napomenut s větší pilností dítky vyučovati a lepší kázeň míti. Docházka školní jest velice slabá. Ze 110 povinných školou dítek přichází 50. Také výsledek vyučování byl špatný. Biskup Kindermann nařídil přísně, aby učitel lhostejnost rodičů oznámil přímo vrchnostenskému úřadu, ten pak musí rodičům přikázati trest: platiti dvojnásobný školní plat. S tímto dvojnásobným školním platem shledáváme se častěji. Jaký však měl tento trest učinek, lze si asi představiti. Rodiče tím více jsouce rozhořčeni, neposílali dítky zase do školy a plat vůbec nezapravili. Kde se rodiče vlídnými slovy kněží, učitelů a úřadů nedali pro školu získati, tresty sotva tak se stalo.

Dne 2. června prohlížel biskup školu rozběleskou (Rosawitz). Učitel Filip Los jest velice obratný a pilný a také bezúhonný. Syn jeho (asi pomocník otcův) učil také dítky prakticky štěpařství, a zvláště také při zkoušce se vyznamenal v počtářství. Proto za vše vyznamenán byl chválou arcipastýře. Mládež také shledána byla ve všech předmětech výtečně vycvičena. Do školy z 96 dítek chodilo 80.

Dne 4. června 1796. zkoušeno bylo ve škole v Dol. Gruntu (Nieder Grund). Škola tamní velice krásně vystavěna a zřízena. Ant. Müller jest velice obratný, pilný a hodný učitel. Školou povinných dětí jest 70 a všechny školu také navštěvují. Nedivno, že mládež výborně ve všech předmětech odpovídala. Tu také děvčata v některých ručních pracích od učitelky (asi manželky učitelovy) jsou cvičeny. Kindermann ocenil toto počínání slovy: Uiberhaupt zu beloben.

Byli také učitelé ve svém povolání slabí. O jednom docela čteme, že »nerozumí ničemu«. O jiném, že »se mu vědomostí nedostává, aby byl upomenut, by pilností vytrvalou nahradil, čeho se mu na obratnosti nedostává.« Takých slabších učitelů bylo však skrovně. Celkem setkáváme se s učiteli horlivými, kteří snaží se dle intencí biskupa Kindermanna mládež zdatně i svým charakterem pro praktický život vzdělávati. —

Roku 1797. ve dnech 26. července do 14. srpna visitoval biskup Kindermann 16 duchovních správ*) a jeden klášter.**) Biřmoval 4077 biřmovanců. Tu dovídáme se o slabších katechetech. I doporučuje biskup takým katechetům nejlepší autory v umění katechetickém, jako Cat. historici praefatio de methodo, též Cat. rom., aby pilně se vzdělávali a mládež zdárně mohli vyučovati.

Biskup navštívil 16 škol. Dne 29. července visitovány byly školy v Teplici. Nebylo jich mnoho, neboť všech dětí povinných školu navštěvovati bylo 200, z nichž v zimě do školy chodilo 180, při zkoušce pak sotva 120 dítek bylo napočtěno. Tu nalezáme v análech školství něco věru zvláštního. Učitel Jos. Eckärt stal se purkmistrem v Teplicích. Nekonaje pranic více ve škole, bral přece plat jako první učitel dále, jen zjednal za sebe pomocníka Josefa Schneidra, jenž z počátku byl velice sláb, však časem si počínal prostředně. A tak mládež dostatečně v předepsaných předmětech odpovídala. — Dne 4. srpna visitována byla škola v Rači. Učitelem byl Ant. Krön, věkem pokročilý. Pomocník jeho František Stöhr vynikal velikou pilností, jakou učil děti zvláště psaní. Také ve všech ostatních předmětech mládež výborně byla vycvičena. Pomocník Stöhr byl za svoji pilnost pochválen. — Dne 5. srpna 1796. prohlížel biskup školu v Hrobech (Klostergrab). Učitel Bernard Richter vzorný. Školu ze 180 dítek navštěvuje 150. Výsledek zkoušky byl výborný. Tu také mládež od manželky učitele je cvičena ve předení lnu a vlny, což biskup zvláště chválil. Dne 6. srpna navštívena byla škola ve Flájích (Fleyh). Mládež shledána tu jen prostředně vycvičena. Učitel Jos. Klippl raněn jsa mrtvicí, více totiž učiti nemohl. I zastupoval ho syn jeho Josef. Tomu však jak na vědomostech, tak i na zručnosti se nedostává, jinak však je pilný a mravů bezúhonných. Biskup nařídil vikáři, aby v příští zprávě o něm referoval. Dne 8. srpna 1797 visitována škola v Moldavě (Moldau). Návštěva školy chabá. Ze 150 dítek jen 40 chodí do školy. Také slabý prospěch byl uznán. »Učitel Kajetan Marzin budiž napomenut k větší pilnosti a vyučování, ano mu na schopnosti a zručnosti se ničeho vytýkati nedá.« Zde i duchovní i učitel byli biskupem k větší pilnosti nabádáni, a vikář měl referovati, zdali se polepšili, či nikoliv. A faráři bylo mimo to nakázáno, aby v předepsaném školním kázaní jménem jeho lidu připomněl důrazně, jak velice jsou rodiče svědomím povinni, dítky své buď sami učiti, nebo do školy řádně posílati. — Podobně shledáváme v Cinvaldě. Ze 130 dítek navštěvovalo školu jen 30. Učitel Florian Palm,

*) Kolem Teplic a Biliny.
**) Klášter Cisterciáků v Oseku.

pilný, zručný a bezúhonný muž, za kteréžto vlastnosti byl pochválen. Prospěch při této nepořádné návštěvě byl ovšem málo uspokojivý. I tu bylo faráři stejně nařízeno jako v Moldavě. Dne 12. srpna t. r. visitoval biskup školu v Petrovicích (Peterswald). Učitelové Jan Hampe a pomocník Aug. Hampe — otec a syn — byli jako málo pilní a obratní poznáni. Místo nich učí všecko farář. Dětí ze 175 chodí do školy 158. Mládež za neunavné píle duchovního správce výtečně ze všech předmětů odpovídala. Zřejmo, že veškerá chvála duchovnímu správci byla vzdána. Na učitele měl vikář bedlivý pozor míti a v příští výroční zprávě referovati, zdali mládež lépe vyučují.

Dne 14. srpna byla kanonická visitace skončena. Ve svém listě vikářům píše biskup Kindermann, aby při každé příležitosti představeným obcí na srdce kladl, jak důkladně má býti mládež vyučována, a rovněž tak i ve sv. náboženství, neboť stále přibývá bludných nauk a špatných příkladův.

Tyto jinak skrovné ukázky z visitací biskupa Kindermanna jsou nám jasným důkazem nestranného zvelebování duchovní správy, o pokroku ve školství horlivého biskupa. Kladl-li všecku důležitosť ve školách na působivé vyučování sv. náboženství, kladl i stejnou důležitosť na vzdělání v předmětech pro praktický život důležitých. Znal oceniti působení učitelů, dovedl i pokárati, nejen světské, ale i duchovní učitele. — (Pokračování.)

Duchovní znělky.

Vzdělal hr. JOSEF BERCHTOLD.

I.

Marii, Panně a Matce.

O Panno-Matko, hleď, jak ve své zlobě
had starý celou uchvátit chce zem,
však před Tebou hned klesá v hněvu svém,
co lid Tvůj podléhá mu v hříchu, mdlobě.

Ó, budiž pomocnicí v každé době,
buď branou nebeskou, jež kyne všem,
buď hvězdou jitřní, za níž jíti chcem,
buď královnou, my sloužit budem Tobě!

A jeseň života když přijde blíže,
kdy schvátit duši těla při skonání
drak všechny sbírá síly, tu jak s kříže

Kdys Syna Svého vzala's v němém lkání
těm z nás buď blíž, jež tísní viny tíže,
a v svou nás uveď říš — o nebes paní!

II.

Vánoční.

Hle, moře světel plane na blankytě,
to nad Betlémem sněhu ve závěji,
jenž ukryt leží, hvězdy světlo lejí,
z nichž nejkrásnější svítí na chlév v skrytě.

A v jeskyňku když patříš v šerém kmitě,
hle, Josef s Marií tam v blahu chvějí
se nad děckem, — a jak dvě hvězdy stkvějí
se oči Panně, když zří na své dítě.

O, jaké štěstí, jaký lásky vzňal
se plamen v srdci matky, na svou hruď
když Boha tiskla, život jenž z ní vzal!

Kéž Panno svatá, v žití lán a rmuť
i nám by téže lásky Tvé jas plál —
my děcka jsme — Ty matkou naší buď!

Záhady světa a bilance vědy.

Píše duch. prof. **Fr. Horáček.**

* POKRAČ. *

Než, vraťme se k jádru naší otázky o *podstatě hmoty!* Kdo chce vysvětliti *světovou záhadu,* která je vyslovena otázkou: »*Co jest příroda a její úkazy?*« musí ve své spekulaci naraziti na zeď, na níž stojí psáno: »*Co jest hmota? Co jest síla?*« To se jen tak snadno řekne: »Příroda a její zjevy nejsou nic jiného, než *objektivně* řečeno! — *mechanika atomů!*« — »A co jsou medle *atomy?*« Tu dlužno rozeznávati mezi atomy *fysikálními a filosofickými!* Názvem prvním vyrozumívá věda přírodní nejmenší částice hmoty, které vykazují ještě — přes svoji *nedělitelnosť fysikální* — zevnější vid a ostatní fysické vlastnosti hmotného celku, jehož rozdrobením povstaly.

Tak n. př. nejmenší *fysikální atom* cukru jest složen z elementů jednoduchých, jako: uhlík, vodík, kyslík; má sladkou chuť, a i jinak reaguje, jako, dejme tomu, celá homole cukrová! Atomu fysikálnímu říkají někteří »*molekul*«, což jest, ať tak díme, nejmenší drobotina hmotná, která jeví přívlastky hmoty hrubé.

Proti tomu jest »*filosofický atom*«, t. j. nejdrobnější částice *jednoduchého prvku,* kterou vůbec děliti nelze, ani *učebním* po-

chodem, ana představuje substrát hmoty, kterému všeliký přívlastek a veškera energie schází. [17])

A zde je první úskalí, o které i veleduch *Laplace-ův* si rozbije hlavu. Úskalí to je hrozně tvrdé povahy, neboť nese beznadějný nápis: »*Impossibile! Ejhle, kvadraturu kruhu!*« Neboť, má-li svrchu líčený *filosofický atom*, který prý je *bezpřívlastkový* a *nedělitelný*, býti vskutku *něčím*, co vůbec hmotně jest, tu musí zaujímati přece nějaký *prostor*, a byť byl sebe menší! Potom však nelze pochopiti, proč by zmíněný *atom prostorný* nebyl schopen *dělení* dalšího! Mimo to nelze pochopiti, kterak by *prostorný substrát* (i. e. zde atom filosofický) mohl býti *bezpřívlastkový*, když již sám pojem *prostornosti* mu zaručuje důležitý přívlastek *neprostupnosti!* A ještě něco! Je-li *atom filosofický* úplně neutrální, pouhá líná »ὕλη« beze vší energie — kterak je možno, aby *fisikální atom*, který přece není nic jiného, než *součet atomů filosofických*, vytryskl pojednou z »ὕλη«, jako druhdy *Pallas Athené* z hlavy Jovišovy, ozbrojen přívlastky a silami nejrozmanitějšího druhu?

Nelze tudíž se diviti, že *atomismus*, který *vlastnosti těles a úkazů přírodních* vysvětliti se namáhá *diskretními* částicemi hmoty, respektive jich *položením a vzájemným na sebe působením*, pro logický odpor, o němž svrchu byla řeč, přírodozpytců a filosofů neuspokojuje, takže naproti *atomismu* vztýčili hypothesu jinou, t. z. *dynamismus!* Dle nauky této nesluší podstatu těles hledati ve *hmotě*, nýbrž v *silách!* Dle *Herbarta* jsou *síly* — t. z. *reály* — vlastním *podkladem světa* vnějšího; *rozmanitosť těles* lze prý vyložiti různým sestavením a *skupením reálů!* Stanovisko prostřední, a rceme ihned! přístupnější, zaujímá *Ulrici*, který neuznává hmoty bezpřívlastkové, interní, nýbrž *atomy* povyšuje na *střediska sil*, s kterýmž názorem mnozí přírodozpytci souhlasí. [18]) Avšak, šlakovitá věc! Také *dynamismus* naráží na tytéž překážky, jako *atomismus!* Zmíněná *centra sil* nedají se jinak mysliti, než jako *body geometrické* beze všeho rozsahu! Tu pak je vyloučena veškerá možnosť vzájemného na sebe působení! Neboť, jelikož rozsah středisk zmíněných jest $= \infty$, t. j. nekonečně malý, vzdálenosť jednoho od druhého $= + n$, tu jest to týž poměr, jakoby atomy *konečné* velikosti byly od sebe *nekonečně* vzdáleny, t. j. tělesa zmíněná nemohou nikdy na sebe naraziti a nižádného vlivu na sebe provozovati!

Než, vraťme se k *atomistické* theorii! V příčině výtky, kterou *Du Bois Reymond* činí proti ní, jakoby hypothesa diskret-

[17]) Atom filosofický jest totožný s „*monádou*“ těch filosofů, kteří Leibnize, Lotze, Fechnera, Ulrici a j. sledují. — Ohledně elementů lučby moderní podotýkáme ještě toto: *Vědecké* definice jsou: *Molekul* jest nejmenší kvantum hmoty určité, které vůbec ve *volném* stavu existovati může. Pod *atomy* sluší rozuměti nejmenší množství hmoty, které ještě jest schopno processu *lučebního*. Lučba moderní míní, že molekul každého prvku záleží na nejmíň ze 2 atomů, (několik *jednomocných* prvků, na př. arsen, rtuť, kadmium ovšem vyjímaje), jako *vodík*, jeden z nejjednodušších prvků, jehož molekul ze 2 atomů záleží. Jeden každý z těchto *2 prvoatomů* představoval by *atom filosofický* čili „*praatom*“. Pozn. spis.

[18]) Srov. Dr. Const. Gutbertet »Naturphilosophie«, Münster 1894, p. 5.

ních, dále nedělitelných atomů hmoty byla nesmyslnou, upomínajíc na kvadraturu kruhu, souhlasíme úplně s oněmi, kdož výtce zmíněné popírají vážných podkladů. Křesťanský filosof musí a priori zastávati *konečnosť, ohraničenosť světa* v obojím směru: jak v říši obrovských těl nebeských — *makrokosmu!* — tak v říši těl nepochopitelně malých atomů — *mikrokosmu!* Neboť, kdo by si troufal hájiti *nekonečnosť jednoho pólu* vesmíru, musí důsledně přisouditi *nekonečnosť* také pólu druhému, a — octne se, chtěj nechtěj! v táboře *pantheistickém!* Moderní dějepisci fysikálních věd připomínají s velikou chválou *Daltona* jakožto prvního učence, jenž hájil *diskretnosť*, t. j. *nedělitelnosť* praatomů. Jakoby to bylo nějaké nové zjevení!

Již andělský učitel *sv. Tomáš Akvinský* pravdu tuto vyslovil s přesností, svému geniu vlastní: »Etsi corpora *mathematice* possint in infinitum dividi, corpora tamen naturalia ad *certum terminum* dividuntur, quum unicuique *Formae* determinetur *quantitas* secundum naturam, sicut et alia accidentia.« [19])

Žasnouti věru musíme nad snadností, kterou *filosofie thomistická* dovede rozplésti gordické uzly záhad novověkých!

Právě na filosofii *thomistické* nalézá *atomistika moderní* nejspolehlivější metafysický základ!

Empirie připravuje *atomistice* vždy nové triumfy! *Avogadro* se svým zákonem o *voluminosní* rovnosti atomů těles kterýchkoliv za stejných podmínek fysikálních, *Mendělejev* se svým sensačním objevem lučebních obměn *periodických*, lučebné zjevy *allotropie, isomerie,* hlavně však *kalorický zákon Dulong-Petitův* zaručují *atomismu* na nejmíň platnost nejvyšší hodnověrnosti! [20])

Zde by tedy — v otázce pochopení *podstaty hmotné,* Laplace-ův veleduch triumfoval? — Nemyslíme! Duch konečný sebe vznešenější nebyl by s to, aby i jen holý *počet atomů* ve vesmíru dovedl stanoviti, natož, aby dovedl sledovati přerozmanité cesty, jimiž atomy jednotlivé na sebe a skupenství těchže jako *moles* na jiné *skupiny* provozují vliv podstatný, pod kterým vid vesmíru se mění! Vzpomeňme jen *nepochopitelné malosti atomů!* Vypočítáno, že s velikou pravděpodobností *1 kubický čtverec* organické hmoty, rovnající se asi hlavičce prostředního špendlíku, obsahuje neméně než 8,000,000,000,000,000,000,000 (*osm sextilionů!*) atomů! Dejme tomu, že bychom jich za 1 minutu spočítali 1000, potřebovali bychom ke své práci neméně než 145,000,000,000,000 let! (stočtyřicetpět trillionů!)

Proto také nemíjí se s pravdou slavný astronom *Flamarion*, jenž tvrdí, že vzájemná vzdálenosť jednotlivých atomů jest *poměrně* stejna, jako vzdálenosť jednoho tělesa nebeského od druhého! Tvrzení toto nesluší nikterak odkazovati do říše bájek! Vzpomeňme jen úžasné *dělitelnosti* hmoty, kterou naše smysly ještě kontrolovati dovedou! Hlavně čich! Vzpomeňme různých prcha-

[19]) De potentia 9. 4. a 1.

[20]) Velmi rozumně se o tom pronáší *A. Linsmeier:* »Chemicko-fysikální hypothesa *atomistická* není snad vidina pouhá, jak z mnohých stran slyšeti lze, avšak není také zajištěná, nepochybná pravda, jest to domněnka, pravděpodobná, jejíž platnosť jest asi tak, anebo ještě více oprávněna, než hypothesa Koperníkova za časů Galilei-ho.« Natur- u. Offenbarung 1892. H. 6—7.

vých olejů, voňavek, jako jest na př. pižmo, aneb barev, jako *karmín! Kirchhoff a Bunsen* vypočítali, že $\frac{1}{20{,}000.000}$ část sodíku, přimíchaného k molekuli vzduchu, postačí, aby v *spektru* se objevila známá sodíková přímka! Ano, oko lidské dovede *ve spektru* uhádnouti přítomnosť hořícího sodíku, je-li tohoto ve váze $\frac{1}{3{,}000.000}$ milligramu![21])

Přejděme na jiné pole smyslových poznatků! *Akustika* počítá se tony zvuky, které ke svému vylouzení potřebují jistý počet vzdušných záchvěvů. Počet ten pohybuje se mezi číslem 16 a 36.850 za 1 vteřinu. Záchvěvy *pod* úrovní 16 nemohou tvořiti tón — záchvěvy *nad* číslem 36.850 nejsou vůbec slyšitelné! Ale za to objeví se jinému ze smyslů našich nová říše při záchvěvech rychlejších, a to étherických: 458,000,000,000,000 záchvěvů objeví se oku našemu — jako *červená barva* postupně dále barvy jiné, až 727 trillionů záchvěvů za 1 vteřinu označí nejzazší hranici nazírání barev; hranici tuto tvoří barva *fialová*. Jsouť sice zvukové i barvy, kterých nepostřehujeme, (vide *Röntgenovy* paprsky!) poněvadž smyslové naši nejsou pro ně upraveni — avšak my máme již dosti na *číselné analysi* pojatelných dojmů.

A nyní vzpomeňme si, že by onen duch musil obsáhnouti pro sestrojení oněch *differenčních rovnic formule vesmíru* v jednom okamihu ty *nesčíslné myriády atomů*, a nejen to! nýbrž také *uzákoniti* a v *mathematickou větu* soustřediti výsledky sil atomárních!

Učenec nad jiné slovutnější — pro své nesmrtelné zásluhy o ponětí světa — *Alexander Humboldt* k naší otázce poznamenává krátce sice, ale jádrně: »*Zwei Formen* der Abstraction beherrschen die ganze Masse der Erkenntniss: *quantitative*, Verhältniss-Bestimmungen nach Zahl und Grösse; und *qualitative*, stoffartige Beschaffenheiten. Die *erstere*, zugänglichere Form gehört dem *mathematischen* (Astronomie!) die zweite dem *chemischen* Wissen an. Um die Erscheinungen dem Calcül zu unterwerfen, wird die Matterie aus Atomen (Moleculen) construirt, deren Zahl, Form, Lage und Polarität die Erscheinungen bedingen soll. Die Mythen von *imponderablen Stoffen* und von eigenen Lebenskräften in jeglichem Organismus verwickeln und trüben die Ansicht der Natur. Unter so verschiedeneartigen Bedingnissen und Formen des Erkennens bewegt sich träge *die schwere Last unseres angehäuften und jetzt so schnell anwachsenden empirischen Wissens*[22]) Wir sind noch weit von dem Zeitpunkte entfernt, wo es möglich sein könnte, alle unsere sinnlichen Anschauungen zur *Einheit des Naturbegriffes* zu concentriren. Es darf zweifelhaft genannt werden, ob dieser Zeitpunkt je herannahen wird. Die Complication des Problems und die Unesmesslichkeit des Kosmos vereiteln fast die Hoffnung dazu.«[23])

---

[21]) Poggendorfs Annalen 1860. Srov. Pesch. o. c. I. p. 156.

[22]) Alex. v. Humboldt »Kosmos« I., pag. 67.

[23]) »Jsme ještě daleko toho okamžiku, kdy nám snad bude možno, veškeré naše poznatky smyslové soustřediti *v jednotné formuli přírodní*. Ano, pochybovati sluší o tom, zdali zmíněný okamžik vůbec kdy nadejde! *Komplikace záhad* přírodních a *nezmožnost vesmíru* zbavují nás veškeré naděje! *Kosmos* p. 68.

Nejvíce spolehlivých dát o *hmotě* a její *vlastnostech* děkujeme ovšem *lučbě*, která je zbudována cele na hypothesi *atomistické*, avšak o *podstatě hmoty* neví *lučba* ani *fysika* nic, jak jeden z moderních lučebníků — Kekulé — skromně doznává: »Lučba naší doby mimo *zákon úměry* stálé i násobné (constante und multiple Proportion) s jistotou nedovede říci ničeho! Zvláště o příčině *různosti prvků*, *o podstatě síly*, která je činitelem chemických sloučenin, o zákonech, jimiž se spravují chemické *metamorfosy*, atd., nemáme přesné nižádné vědomosti. O nějaké *theorii* lučby nemůže býti, až do dneška, ani řeči! Všechna t. z. theoretická pozorování jsou pouze *pravděpodobnými* spekulacemi!« (Vide Pesch. o. c. pag 150.)

Novější fysika však *diskretních* (isolovaných) *atomů* uznati nechce, vidouc se nucenu, pro vyložení jistých úkazů přírodních (srov. na př. experimenty elektrické, které provedli nejprvé Geissler, Tesla, Hertz) vztýčiti hypothesu o *kontinuitě hmoty* v prostoru!

Tak dí Aug. *Ritter:* »Fysika a lučba učí sice, že každé těleso s největší pravděpodobností obsahuje *určitý, konečný* počet nejmenších částic t. z. atomů, kterých ani cestou mechanickou ani chemickou dále rozložiti nelze. Přes to nejsme nikterak oprávněni tvrditi, jakoby tím již i samé hranice dělitelnosti vůbec dosaženo bylo.

Spíše naopak vedou nás mnohé úkazy elektrické, magnetické a optické k nutnému závěrku, že t. z. *atom chemický* může býti jevištěm, kde se odehrávají ještě další pochody mechanické, a to velmi *složité* povahy.« [24])

Známo jest, že moderní fysika vysvětluje elektrické a optické úkazy, o nichž jsme se zmínili, t. z. *étherem*, prvkem to, prostupujícím skupenstva veškerá hmoty kterékoliv, čímž by měl položen býti most k t. z. *kontinuitě hmoty*, bez níž *mechanika fysikální* visí ve vzduchu!

V tomto směru jest věru velezajímavé přiznání, které ke konci svého díla »*Geschichte der Physik*« činí prof. *August Heller:* »Zda-li theorii *atomistickou* lze *vždycky* srovnati s naším základním názorem světa a *podstaty* těles, aneb, zda-li nadejde jednou čas, kdy zavládne theorie *dynamistická*, aneb, zda-li posléze ještě jiná, posud *netušená soustava* opanuje pole, to jest otázka, o které dnes nelze pronésti ani nejmenší domněnky! Nedá se ovšem zapříti, že nyní panující theorie *atomistická* přivádí nás na mnohých místech do *nerozluštitelných sporů!* [25]) . . . . .

»Samieli, pomoz!« tak volá positivní, neodvislá věda! Uvidíme, zda-li *Laplace-ův* veleduch sporů těch rozluští! Jedná se pouze o »maličkost« — o sestrojení *kvadratury kruhu!*« Neboť pouze *dvojí možnosť* skytá se nám u vyložení *hmotné podstaty:*

1. Buď záleží hmota z *diskretních, isolovaných, nesouvislých* atomů, jak theorie moderní *lučby* hlásá, aneb

2. jest vesmír složen z *nepřetržité souvislé hmoty*, jejíž hustota ovšem kolísá mezi hutností diamantu a étheru, toť opět požadavek moderní *mechaniky.*

---

[24]) Lehrbuch der technischer Mechanik. Srov. Pesch l. i. p. 153.

[25]) »Geschichte der Physik« Stuttgart, Ferdinand Enke 1884. II. B. p. 735.

Spočívá-li theorie *lučby* na pravdě, tu jest v rozpacích *fysika,* nedovedouc vysvětliti ani *mechaniku makrokosmu,* (těles nebeských) ani korpuskulární mechaniku *mikrokosmu,* t. j. spojitosť, (kohaesi) přilnavosť, vlásčitosť, přítažlivosť, rozpustnosť atd. částic hmotných! (Sem patří také nasycení roztoku soli matičné, pohlcování plynů, diffuse, krystalisace, povstání molekulů dvojitých atd.)

Neboť t. zv. *zákon gravitační* jest, pokud mu kdo rozumí tak, jakoby jedno těleso provozovalo vliv na druhý »par distance« — t. j. *do dálky* — samo o sobě a z vlastní moci — *nesmyslem,* a kdo mu hoví, hřeší pouze na památce velikána *Newtona,* jenž proti podobnému výkladu, který, Bohu žel! straší také v mnohých učebnicích silozpytných, výslovně se ohradil ve svém dopisu doktoru *Bentley-ovi:* »Že by přítažlivosť byla vrozenou, vštípenou a podstatnou *vlastnosti hmoty,* tak sice, že by jednokaždé těleso mohlo účinkovati na druhé *ze vzdálenosti prázdným prostorem,* bez pomoci jakéhokoliv prostředí, a to tak, že činnosť a síla prvního tělesa mohla by přenesena býti na druhé — myšlénka ta jeví se mi býti tak *nesmyslnou,* že nevěřím, že by někdo, kdo je schopen o filosofických otázkách přemýšleti, na to jen pomysleti mohl! *Gravitace* musí býti podmíněna nějakým stálým činitelem, dle určitých zákonů působícím; avšak, zda-li tento činitel je *hmotné* či *nehmotné* povahy, to jsem ponechal úsudku svých čtenářů.[26])

»Jest to věru s podivením,« dí — Bohu žel! nedávno zemřelý učenec *Tillmann Pesch,* S. J. — »jak málo pozornosti do nedávna problému *přítažlivosti* bylo věnováno! Po většině mluveno o tom, jako o něčem, co se rozumí samo sebou, a co chápe každé děcko, které na provázku svou hračku za sebou táhne. Než, pojednou se páni vědátoři zarazili, stojíce před *neviditelnými* páskami, které jedno těleso k druhému táhnou, jako před novou hádankou! Pro přívržence přísně *mechanistického názoru* o vesmíru jest věc ta ovšem velice fatální — neboť celá jejich soustava je ohrožena trhlinou nezhojitelnou![27])

Proto někteří ohřívají starou theorii o *kontinuitě hmoty,*[28]) jiní opět — risum teneatis! — tvrdí do opravdy, že *atomy* jsou *oduševněny,* a že *přítažlivosť a odpudivosť* těles nelze jinak vysvětliti, než *psychickou náklonnosti a nenávisti* atomů,[29]) už *Du Bois Reymond* trefně persifluje: »Podivuhodná to »*vůle*«, vskutku, ku které je vždy zapotřebí *dvou! Vůle,* která, jako Adléta v Götzu

[26]) V originálu zní památný výrok tento následovně: »That gravity should be innate, inherent and essential to matter, so that one body may act upon another at a distance through a *vacuum,* without the mediation of any thing else, by and trough which their action and Force may be conveyed from one to another, is to me so great an *absurdity,* that I believe no man who has in philosophical matters a competent faculty of thinking, can ever fall inte it. *Gravity* must be caused by an agent acting constanthy according to certain laws; but whether this agent be *material* or immaterial, I have left to the consideration of my readers.« Letters to *Dr. Bentley,* Op. IV., p. 438.

[27]) L. c. I., p. 164.

[28]) Vogt »Die Kraft etc.« Leipzig 1878.

[29]) Na př. Haeckel, Paulsen, von Nägeli a j. Podivní kulichové! Člověku duši upírají a zde bájí o myriádách atomárních dušiček se *svobodnou vůlí*! (Pozn. spis.)

(známé drama Götz von Berlichingen od Göthe-a. Pozn. spis.), chtíti *musí, ať chce nebo nechce,* a to v poměru přímém součinu obou hmot, a v čtvercovém poměru nepřímém obapolné vzdálenosti! Podivná to *vůle,* která vždy *musí chtíti,* aby vymrštěný předmět se pohyboval ve dráze kůželosečky!« (Du Bois Reymond o c. p. 80.) Jiní opět, jako *Kaestner a Ulrici* vysvětlují přitažlivosť přímým zasáháním *síly metafysické.* (Tvůrce.) *Bentley a Newton* již dříve vyslovili domněnku podobnou, kdežto slavný *Bernouth* gravitaci vykládá sice způsobem nadpřirozeným, avšak nikoli *bezprostředním* zasáháním Božím, nýbrž jakousi »*Harmonia praestabilitâ!*«

Avšak veleduch *Laplace-ův,* který výkladu *metafysického* vůbec připustiti nechce, jelikož jeho pán a mistr — *Du Bois Reymond* je sám vědátor »*neodvislý*«, vůči tomu s tupou resignací dí: »*Ignorabimus!* Co jest v podstatě *hmota,* a co jest *síla* — toho veleduch L—ův vyčísti nedovede z tohuwabohu vířících molekulů, atomů a praatomů — a my, jednodušší smrtelníci, k tomu vůbec *nikdy* nepřijdeme! *Ignorabimus!*«

Sice, kdyby se odhodlal veleduch onen zabíti *theorii moderní lučby,* zastávaje *kontinuitu,* t. j. *nepřetržitou souvislost hmoty,* mohl by *theorii fysikální* trochu pomoci na nohy! Avšak na jak dlouho! Brzo by veleduch *L-ův* narazil na novou bránu, zavřenou zámky nedobytnými, a na bráně té by četl obrovskou hádanku novou: »*Primum Mobile! Quid est?*« (Pokračování.)

Výstava katolického tisku XIX. století ve dnech 26. srpna až 1. září 1900.

Referuje Václav S. Klatovský.

(Dokončení.)

Jest nám nyní přistoupiti k nejrozsáhlejšímu a nejdůležitějšímu oddělení výstavy, jež bylo jaksi středem a těžištěm celku. Míníme tím oddíl, v němž seřaděni byli v abecedním pořádku katoličtí spisovatelé, žijící ve století devatenáctém. Vyhraženo jim bylo místo nejpřednější a největší. Díla jejich vyložena byla, pokud pp. spisovatelé díla svá v čas pořadatelstvu výstavy zaslali, na dvou třetinách prostřední řady stolů; později došlé spisy dány na lavice podél stěn refektáře.

Vypočítávati jednotlivé tu vystavené spisy bylo by sice záslužnou, ale i přeobtížnou prací; vždyť by tím sestavena byla větší část bibliografie katotické české literatury, po níž dlouho již se volá.

V referátu tomto jedná se jen o jakýsi přehled, o umožnění učiniti si představu o tom, kolik as katolíků přispělo během

jednoho století pérem svým ku všeobecné vzdělanosti národu, a proto jest se nám spokojiti jen jmény spisovatelů a na nejvýše uvedeme některý nejdůležitější spis.

Než však přistoupíme k výpisu samému, nutno zmíniti se několika slovy o uspořádání!

Mnohý snad diviti se bude, že zvolen pořad abecední, a nikoliv chronologický nebo dle odborů.

Pořad dle odborů nebyl proto přijat, že většina spisovatelů činna byla ne v jednom, ale ve více odborech, a tu by díla jejich roztroušena byla po celé výstavě, a nikdo z návštěvníků výstavy nebyl by si mohl učiniti pojem o celé životní činnosti toho kterého spisovatele. Z toho důvodu bylo uznáno, že nejlepším jest, vše, co z péra jednotlivého spisovatele vyplynulo, seskupiti v jednom místě kol jeho podobizny, aby tak na první pohled alespoň množství duševních plodů spisovatelových vtisklo se v paměť prohlížejícího. Zbyl tudíž výběr jen mezi uspořádáním chronologickým a abecedním. Jednalo se o obou. Ovšem, že chronologický postup uznán za lepší a výhodnější: vždyť každý bez znalosti životopisných dat jednotlivých spisovatelů poznal by, zda jdeme nejen qualitativně, nýbrž i quantitativně v před, či zda a kdy nastala stagance nebo dokonce ústup v zad; než z technických příčin musilo býti s lítostí od takového uspořádání upuštěno, neboť spisy k výstavě určené docházely v různý čas, ba mnohé ještě poslední den před výstavou, a za těchto poměrů vyloučením spisů pozdě došlých stala by se neúplnou, přijetím jich pak nebylo by bývalo možno výstavu v čas k zahájení určený dokončiti. I zvolen postup abecední, a zároveň usneseno — vždyť to byla výstava toho druhu první v Čechách — že při příští výstavě, dá-li Bůh dočkati se nám jí, zařídí se přípravy tak, aby v této věci se náprava mohla státi k lepšímu.

Ovšem, že z abecedního postupu vyňaty byly spisy těch spisovatelů, které na jiných místech vystaveny byly, a to: biskupů, kanovníků, profesorů theologie, řeholníků a těchto jednotlivců: Jos. Hessouna, Msgra. Lehnera, Frt. Pravdy a Frt. Douchy; u »Dědictví sv. Prokopa« měl samostatnou exposici Frt. Sušil.

Mimo abecední pořádek vyloženy byly tu i spisy Beneše-Třebízského a Puchmajera, jimiž započato bylo toto oddělení výstavy.

Přední místo zachováno Václ. Beneši-Třebízskému. Kol podobizny, stojící uprostřed polokruhu, utvořeného z jeho spisů, ležely četné jeho rukopisy a dvě kresby, vlastnoruční to jeho návrhy k illustracím povídek. Není pravda, že některé jeho spisy byly »vyhozeny«.

Pod ním byla věrná, na plátně malovaná podobizna buditele národa českého Ant. Puchmajera, zhotovena ještě za jeho živobytí. Kromě podobizny oživovaly vzpomínku na kněze-vlastence jeho literární práce.

Ostatní spisovatelé, jejichž duševní plody předloženy byly návštěvníkům výstavy, jsou:

Václ. Arelt, Frt. Anderlík, Jos. Baar, Frt. Jos. Balcar, Jos. Barták, Frt. M. Bartoš, Tom. Bavorovský, T. Bečák, Frt. Beneš, Jos. V. Beran, Dr. Jan Ev. Bílý, Dr. Frt. Xav. Blanda, Frt. Blažko, Jan Bohdanecký, Bohumil Brodský, Ant. Bulant, J. B. Bumba.

Frt. Cenek, Jos. Ctibor.

Jos. Čadek, Jos. Čeněk z Vartenberku, Ant. Čermák, Jos. Čermák, Kar. Čermák, P. V. Čermák, Frt. Černohouz, Jan Nep. Černohouz, J. Černý.

Václ. Davídek, Frt. Alois Diviš, Jan Doležal, Alois Dostál, Msgre. Jan Drozd, Jan Alois Dreml, Ant. B. Drápalík, A. Dudek, Jos. Dudych, Frt. Dusil.

Kar. Eichler, Frt. Ekert, Jan Ev. Eybl.

Jan Felizna, Josef Flekáček, Dr. Innoc. Ant. Frencl, Frt. Fryč, Kar. Frýček, Adolf Fuchs.

Frt. Grydil.

Msgre. Boh. Hakl, Vlastimil Hálek, Jan Halouzka, J. Harapat, B. J. Hejhal, Jos. Hejna, Jan Herčík, Frt. Heřmann, Filip Heusler, Jan Heusler, Jan Hikl, Jan P. Hille, Dr. V. Hlavatý, Alois Hlavinka, Ant. V. Hnojek, Dr. Jos. Hoffmann, Jan Hollý, Ludvík V. Hora, Dr. Rudolf Horský, Rud. Hrdlička, Al. Hrudička, Jan Ev. Hulakovský, Jos. Hůlka, Jan Hýbl, K. F. Hyna, Jos. Honejsek.

Adam Chlumecký, Jan N. Chmel, J. Chmela, Josef Chmelíček.

Bole slav Jablonský, Jos. Janda, Frt. Janiš, Frt. Xav. Janků, Frt. Janovský, K. Janský, Jan K. Javůrek, Frt. K. Jedina, J. Ježek, T. Jiroušek.

Bedřich Kamarýt, Jos. Vlastimil Kamarýt, Jan Karlík, Frt. Kautský, Jos. Kebrle, Jos. Kerner, Frt. M. Klácel, Václ. Kocián, Jos. Kodym, Dr. Alois Kolísek, Dr. Frt. Kolísek, Leopold Kolísek, Filip J. Konečný, Karel Konrád, Petr Kopal, Václav Kosmák, Frant. Jiří Koštál, Dr. Matěj Kovář, Jos. Kousal, Frt. Koželuha, J. M. Král, Jan Krbec, Václ. Krolmus, Blažej Krunert, Jos. Křemen, Karel Křen, Dr. Křenovský, Jan Kuhn.

Jos. Laužecký, Jan Lepař.

Václ. Macek, Macan, Ant. Marek, Jan Jindřich Marek, Kl. Markrab, M. Mašek, Jan Míchal, M. Mika, Ed. Militký, Karel Müller, Václ. Müller.

B. Navrátil, Dr. Julius rytíř Nejedlý z Vysoké, Vojtěch Nejedlý, Msgre. Jos. Němeček, Pantaleon Neumann, Václ. Neumann, Tom. Novák.

K. Otman, Dr. Vinc. Oehm.

Jos. Pácalt, Vojt. Pakosta, Michal S. Patrčka, Jan Pauly, Ondř. Pavlík, Dr. Lubomír Petr, Frt. Pilbauer, Vlasta Pittnerová, Ant. Plaček, Jan Podlaha, Jos. Bol. Podstránský, Frt. Poimon, Frt. Pohunek, Frt. Jan Pondělík, Jos. Pospěch, Ant. Postřihač, Al. Potěhník, Pravoslav Pravdomil Pravdodatný, Frt. Faust. Procházka, Karel Procházka, Matěj Procházka, Vojt. Frt. Procházka.

Dr. Isidor Raab, V. Rattay, Rautenkranc, Jos. Renner, Dr. Frt. Reyl, Frt. Rokos, Jan Václ. Rozum, Boh. Ryba, Jan Rychlovský.

Dr. Karel Lev Řehák, E. V. Řičák.

Frt. Sasinek, Čeněk Semerád, Jan Sika, Kar. Skultéty, Vil. Sladomel, Frt. Jos. Sláma, Jos. Smělý, Jos. Frt. Smetana, Dr. B. Smolík, Václ. Stach, Frt. Stejskal, Tom. Střebský, Strasser, Jan Svoboda, Ant. Syrůček.

Jos. Šamalík, Jan Šavel, Jos. Šauer z Augenburgu, P. T. Šilinger, Jan K. Škoda, Frt. Škorpík, Frt. B. Škorpil, Tom. Škrdle, Frt. Šmat, Kar. Šmídek, Ant. Šmídinger, Frt. Šoffr, Dom. A. Špachta, V. Špaček, Msgre. Vladimír Šťastný, Frt. Boh. Štěpnička, Jan Švéda.

Jan Tenora, Frt. Teplý, Jan Trayer, Václ. Tvrdý, J. Tykač, Frt. Tyl.

Frt. J. Vacek-Kamenický, Jos. Vačkář, Jos. Váňa, Frt. Vaněček, Jos. Vávra, Martin Velický, Em. Veverka, Ant. Vetešník, Frt. Vinklář, L. F. Viršink, Dr. Ant. Víšek, JUC. Cyr. Vlk, St. Voborník, Josef Vondrák, Rudolf Vrba, Čeněk Vyhnis, Jan Vyhlídal.

J. Záborský, Vinc. Zahradník, Frt. Zachar. T. Zacharda, Prok. Zaletěl, Method Zavoral, Ign. Zavřel, Jos. Lib. Ziegler, Jos. Zimmermann.

Václav Žižka.

Mnozí snad, jichž spisy vystaveny byly, opomenuti jsou v abecedním tomto seznamu nedopatřením, (budeme-li na chyby tyto upozorněni, rádi je v budoucím čísle napravíme. Pozn. red.) jiní opět úmyslně, poněvadž zmínka o nich stala se již u jednotlivých nakladatelů nebo Dědictví, jichž nákladem jejich spisy vyšly.

Zmíniti se dlužno ještě o »Písmu sv.«, jež vydala Svatováclavská záložna v Praze ve třech dílech se skvostnými obrazy nejpřednějších umělců všech věků a národů; potom o kollekci p. V. Hraběte, typografa, jenž vystavil část sbírky své, a to spisy kněží z prvých desetiletí 19. století, dále t. zv. »Špalíček«, lidovou to literaturu poutní a ukázky novějších písní náboženských o poutích prodávaných.

Družstvo sv. Vojtěcha vystavilo vázané ročníky »Katolických Listů« a p. Tom. Jiroušek vypracoval dva velké nástěnné orientační diagramy, na nichž znázorněn postup veškerých katolických novin a listů odborných. Na diagramech četl se název listu, rok založení i zaniknutí, směr listu, jméno redaktora a nakladatele.

Na prvém diagramu byly uvedeny následující časopisy: »Časopis katol. duchovenstva, Blahověst, Škola Božsk. srdce Páně, Museum, Cyril, Method, Ludmila, Václav, Anežka, Obzor, Duchovní Pastýř, Vychovatel, Vlasť, Literární Hlídka, Hlídka, Přítel Dítek, Katechetské Listy, Zahrádka sv. Františka, Lilie sv. Josefa, Růže Dominikánská, Slova Pravdy, Náš Domov, Rajská Zahrádka, Český Kneipp, Duchovní Rádce, Kazatel, Školník, Posvátná Kazatelna, Obrana Víry, Obrana, Český Jinoch, S. S. Eucharistia, Poklad věřících, Časové Úvahy, Aletheia, Božetěch (litografovaný), Museum (litograf.), Nový Život, Obrázková Revue, Nové Proudy, Echo z Afriky, Anděl Strážný, Květy Marianské, Sborník historického kroužku.

Na druhém diagramu uvedeny jsou veškeré katolické noviny opět s poznamenáním roku, směru, jména redaktora i nakladatelova.

Byly tam uvedeny: »Hlas, Hlas Týdenník, Hlas (americký), Čech, Dělnické Noviny z r. 1870, Dělník, Obecné Noviny, Vzájemnost, Pražský Týdenník, Večerní Noviny, Mír, Nedělní dělnická příloha „Čecha", Práce, Dělnické Noviny (1891), Rozhledy po lidumilství, Obrana práce, Obrana práce a dělnictva, Obzor (americký), Kříž, Marie, Přítel Dítek, Zájmy dělnictva, Ostravsko-Přívozské Noviny, Národ (americký), Týdenník Národ (americký), Katolík (americký), Katolické Listy, Katolické Noviny (prusko-slezské), Obnova, Lidový List, Spolkové Listy Dělnických Novin, Hornické Listy Dělnických Novin, Horník Zájmů Dělnictva, Hornické Listy, (příbramské), Hornické Listy, (pražské), Ženské Listy, Řemeslnicko-živnostenské Noviny, Česká Žena, Koruna svatováclavská, Noviny z Pod-Radhoště, Věstník katol. spolků sdružení olomoucké diecése, Křesťanský Demokrat, Selské Hlasy, Český Kraj, Nový Věk, Stráž (vodňanská), Stráž (třebíčská), Vlastenec (americký), Hlasy z Boskovicka, Stráž na horách, Rodinné Vychování, Naše Listy.«

Podél stěny s těmito diagramy vyložena byla opět na dlouhých stolech sbírka všech na diagramech se nalézajících časopisů, která budila pozornosť všech navštěvovatelů výstavy. Sbírku uspořádal též redaktor p. T. J. Jiroušek, a to tak, že časopisy a noviny následovaly za sebou i zde tak, jak uvedeny byly na diagramech. Veškerých těchto časopisů a novin bylo dohromady 97 ve více než 200 exemplářích, a to obyčejných, slavnostních nebo změněných titulech.

Obsah diagramů, podávajících úplný přehled českého katolického tisku v Čechách, na Moravě, ve. Slezsku a v Americe, uveřejní redaktor Jiroušek ve II. díle »Dějinách socialního hnutí v zemích koruny České«, které počnou po Novém roce zase ve »Vlasti« vycházeti.

Jiný, zajímavý oddíl výstavy, umístněný na počátku stolů stojících podél oken refektáře, věnován byl českému katolickému časopisectvu a katolické žurnalistice.

Z každého časopisu vyloženo jedno číslo. Shromáždění a sestavení veškerého materiálu vzal na se p. redaktor Tom. Jiroušek, jehož prací byly i oba diagramy na stěně připevněné, znázorňující postupný vývoj katolických časopisů, dobu jejich vzniku, po případě i zániku, jméno místa, kde časopis vychází, kdy, jméno redaktora, vydavatele a směr listu. Úkolu svému, ač nad míru obtížnému, dostál p. redaktor čestně. Ovšem to, že s plným zdarem se zhostil své povinnosti, usnadněno mu bylo tím, že sám již dlouho znal z vlastního názoru vlastní četby a vlastního studia většinu časopisů.

Z přehledu seznáváme, že v tomto století vycházelo celkem 49 českých katolických časopisů, z nichž však zaniklo již 20, takže nyní jich máme 29; z těch vycházelo v Čechách 26 (14 zaniklo), a to v samé Praze 23 (13 zaniklo), na Moravě 17 (5 zašlo), a to v Brně 10 (3 zašly), v Ratiboři 1, v Americe

5 (1 zanikl). Nejstarší z nich je brněnský týdeník »Hlas« z r. 1849, nejmladší pražský týdeník »Naše Listy«.

Katolických revuí uvedeno celkem 47, nejstarší pražský »Časopis katolického duchovenstva« od r. 1828., nejmladší »Echo z Afriky« z r. 1900.

Tedy periodický katolický tisk měl 96 listů. Zastoupeny byly zde mimo »Rozvoj« všecky katolické časopisy bez rozdílu stran i směru, tedy i ku př. »Hlídka«, »Nový Život«, »Lidový List« a jiné.

Četné mezery a nedostatky doplnili: knihkupec V. Šturc, redakční knihovna družstva Vlast a česká seminářská knihovna v Praze; tato zapůjčila na 60 knih spisovatelů hlavně zemřelých laskavým přivolením rektora semináře J. Farského.

Kdo si výstavu zběžně prohlédl, viděl v ní zajisté mnohé nedostatky; scházela mu tam jména a knihy různých katolických spisovatelů, ale kdo o výstavě pracoval, kdo knihu po knize na stoly kladl, nebo u knihkupců a dědictví knihu za knihou prohlížel, ten seznal, že zemřelí katoličtí spisovatelé byli tam velmi četně zastoupeni, a to hlavně ve výstavkách pp. knihkupců a různých dědictví.

Kdo ze živých scházel, vlastní vinou tu scházel. Literární sekce konala 18 schůzí a v každé z nich volala, aby se žijící spisovatelé výstavy súčastnili. Tento hlas se rozléhal »Vlastí«, »Vychovatelem«, »Dělnickými Novinami«, »Katolickými Listy« po širošírých vlastech československých; mimo to rozeslala literární sekce mnoho dopisů, i nemůže si nikdo naříkati, že by o výstavě nevěděl. Co tu tedy scházelo, stalo se vlastní vinou těch kterých osob nebo korporací.

Celkem můžeme říci, že na této výstavě zastoupeny byly tři čtvrtiny katolických spisovatelů.

Velmi krásně se vyjímalo, že k různým oddělením přidány byly podobizny vystavovatelů. Knihkupci a dědictví přiložili ke svým exposicím ceníky zdarma; tyto ceníky byly horlivě čteny a odebírány.

Výstava katolického tisku byla velmi četně navštěvována, a to jak prostým lidem tak i intelligencí. Ladné její uspořádání budilo všeobecné uspokojení.

Četné korporace a jednotlivci vystavené knihy a své podobizny družstvu darovali; tyto se uschovají, ony se rozdávají těm, kdož z papírnického závodu zboží odebírají. Ostatním vystavovatelům byly knihy v září a říjnu zpět odeslány.

Fotografické snímky výstavy zhotovil fotografický závod p. J. Eckerta, v Praze III., aby zachován byl její obraz budoucnosti pro kulturní historii. Snímky tyto jsou popsány v 1. čísle XVII. roč. Vlasti, str. 89.

K výstavě zaslali přípisy nebo telegramy tito pánové:

Zdař Bůh výstavě a vystavovatelům. — *Fr. Paták,* farář v Uhřiněvsi.

Nemoha se súčastniti otevření výstavy katolického tisku, osměluji se aspoň písemně přáti tomuto velkolepému katolickému podniku největšího zdaru. Nechť zejména naši nepřátelé z této výstavy seznají, že ta nenáviděná a kaceřovaná »klerikální«

strana není stranou zpátečnickou, nýbrž že vyniká prací a pravým pokrokem a že pouze ta opovržená katolická osvěta jest s to, aby rozřešila šťastně liberalismem zamotanou socialní otázku. — *Jos. Šafařík*, učitel.

Jelikož mimo všechno nadání nemohu se výstavy našeho tisku súčastniti, tedy takto aspoň přivtěluji se ke všem, kdož myšlenku jak krásnou tak i záslužnou uskutečnili. Výstavě jakož i všemu jednání ve prospěch zájmů tolik povznesených volám vřele: Zdař Bůh! — *Fr. Jiří Košťál*, farář ve Skuhrově.

Ze sídla našeho Františka Pravdy přejeme Vaší výstavě katolické literatury mnoho zdaru, aby se všude hojně šířila. — *Baron a baronka Henneberg-Spiegel.*

Výstavě a sjezdu hojné požehnání Boží přeje: *Dr. Ant. Višek* jménem Marianského spolku v Praze.

Nemohouce se osobně výstavy katolické literatury, tyto dny u Vás v Praze pořádané, súčastniti, pronášíme tímto vřelé přání, aby celá výstava nejen se hodně zdařila, ale aby i základ k tomu položila, by tisk katolický čím dále tím více si cestu klestil do paláců, měst i vesnic našich českých, nebo jen tak může opět vzejíti všeliké kýžené dobro a blaho církvi, národu a vlasti. Zdař Bůh! — Ve Zbynicích u Sušice: *Tom. Houška*, farář; *Matěj Mika*, starosta; *Jan Němec*, kaplan.

Všem účastníkům katolické literární výstavy zasýlá upřímný pozdrav a touží s nimi, aby hojného užitku přinesla sv. víře, národu a vlasti. — Kněz spisovatel, jubilar *Hlinka-Pravda.*

Telegramy a přípisy k literárnímu sjezdu a socialnímu kursu družstva Vlasť zaslané.

(Dokončení.)

Jest nám jistou a blaživou zárukou, že literární sjezd koná se pod praporem a snahou Vlasti, neboť tím se zajisté podaří, že literární práce našeho národa časem svým opět nabudou nádech panenský, křesťanský, jenž jest toliko s to, aby český národ učinil velikým. K tomu dej Bůh svého požehnání a zdaru. — Jos. Doležal, c. k. profesor českého gymnasia v Olomouci, a Tomáš Bláha, český kazatel a zpovědník ve Vídni.

Katol. národní beseda v Karlíně provolává jednání lit. sjezdu družstva Vlasť: Zdař Bůh! — *Václav Šproc*, koop., předseda.

Ježto nově založená naše »*Jednota katolických mužů a jinochů pro Horní Studenec a okolí*« nemůže súčastniti se žádným zástupcem Vašeho lit. sjezdu a socialního kursu, kterým mužové kolem sl. družstva Vlasť skupení podají důkaz své tiché a povolné, za to však promyšlené a nezištné práce v těchto dnech, omlouváme nepřítomnost svoji tímto dopisem a projevujíce zároveň souhlas se zásadami vldp. Dr. Rud. Horského na poli křesť. socialismu, voláme

srdečně: »Lit. sjezdu a socialnímu kursu Zdař Bůh!« — *Fr. Ormpl,* místopředseda; *Bříza*, jednatel.

Mužové a jinoši, počtem 240, sdružení v Jednotě sv. Josefa v městě Hulíně, nedaleko posvátného chlumu Svatohostýnského, prosí Mateř Svatohostýnskou, by vyžádala hojných milostí sjezdu literárnímu a kursu socialnímu. »Zdař Bůh!« — *Jednota sv. Josefa* v Hulíně. — *Jan Vyhlídal,* předseda.

Jsouce v duchu s Vámi, přejeme sl. druhému lit. sjezdu, jakož i socialnímu kursu družstva Vlasť ke všem snahám a prácem nejhojnějšího zdaru a požehnání a prosíme zároveň všemohoucího Boha, by na přímluvu sv. Josefa katolický duch v drahé naší vlasti České rostl, mohutněl a vzkvétal. »Zdař Bůh!« — *Jednota sv. Josefa katol. jinochů a mužů v Neveklově.*

Kéž přeje Vám Bůh všemohoucí v blahodárné činnosti Vaší, aby náš lid poznal, kam spěje, věře falešným prorokům různých stran, kteří snaží se tělo i duši lidskou zahubiti, víru v Boha a katolickou církev zničiti, nemravnost rozšířiti. Kéž s Vámi celý národ pod jedním praporem stojí za heslem: Bůh, církev a vlasť. Žehnej Bůh činnosti a působení Vašemu. — *Jos. Brožek,* dělník v Loučkách.

Přeji z hloubi srdce milosti a požehnání s nebes, za přispění Ducha sv., by socialní kurs nalezl vhodných prostředků, jimiž by zásady křesť. socialní na základě přikázání Božích a církevních nejen povznésti, rozšířiti a uplatniti mohl k blahu a spokojenosti všech tříd společnosti lidské, spolu i ke cti a chvále Boží, jakož i k povznesení cti a slávy naší milé vlasti české, a tím i k povzbuzení vlažných a k posilnění horlivých pracovníkův a bojovníkův na poli křesť. socialismu. Matičku Svatohorskou, k níž četné zástupy českých poutníků spějí, prosím za pomoc a přispění socialnímu kursu v jeho pracech, k dosažení žádoucího výsledku a pravého cíle, k blahu nejen těla, ale i duše. Poje se duchem k účastníkům, souhlasím s jejich usnesením, volaje naším pozdravem: »Zdař Bůh!« — *Jos. Dušek,* horník z Březových Hor, starý bojovník a upřímný stoupenec a zastance zásad křesť. socialních.

Spěchám, abych aspoň několika řádky projevil, jakou radostí naplněno jest srdce mé, že se koná tento literární sjezd a prakticko-theoretický socialní kurs. Přeji z plna srdce velkolepému podniku Vašemu všestranného zdaru. Na posvátném Velehradu moravském prosím sv. Učitele slovanské, Cyrilla a Methoda, aby výsledkem skvělým korunováno bylo dílo Vaše. Svatí bratří solunští nechať přimluví se u Božského Mistra, aby slávou a ctí korunoval všech, již slovem a perem bojují za blaho církve a vlasti milené. O, bych měl křídla orlice, jak bych spěchal do Zlaté Prahy stověžaté! Spěchal bych mezi Vás, pánové, abych z hojného vědění Vašeho se poučil. Poněvadž tak učiniti nemohu, aspoň duchem zalétám mezi Vás a ctné a ušlechtilé práci Vaší horoucně provolávám: »Zdař Bůh, zdař Bůh!« — *Ant. Rybníček,* redaktor »Obrany práce« v Brně.

V Ježíši spása! — *Weber.*

Katolík ke katolíku. — Zdař Bůh! — *Katolická Jednota, Dolní Kounice, Morava.*

Svorné práci křesťansko-socialní požehnání Boží přeje — *Jednota v Kostelci nad Orlicí.*

Mnoho zdaru přeje: *Křesťansko-socialní klub v Sušici.*

Křesť. socialním zásadám dopřej vítězství všemohoucí Bůh! — *Spolek katolických tovaryšů v Netolicích.*

Vašemu konání Boží požehnání přeje: *Jednota v Sušici.*

Zdař Bůh! — *Sv. Josefská Jednota v Jažlovičích.*

Od počátku provolání těšil jsem se, že na kurs zavítám, jsem však jinak zaměstnán a proto provolávám Vám všem: Zdař Bůh! — *Jan Možný,* koop. v Horním Újezdě na Moravě.

Námaze a práci Vaší žehnej Bůh! — *Jednota katolických jinochů a mužů* v Liticích u Plzně.

Křesťansko-vzdělavací a podporovací spolek »Svornosť« v Němčicích u Ivančic na Moravě s velkým potěšením přijal zprávu o pořádání socialního kursu Vašeho, kterým by zásady křesťansko-socialní opět více v širší vrstvy lidu vnikly. — Přeje si, aby takových sjezdů konalo se více. Zdař Bůh!

Srdečný pozdrav a upřímné »Zdař Bůh« vzkazuje za: Křesťansko-socialní spolek »Svornost« v Hrabenově u Šumberka na Moravě: *Ed. Pavlík,* jednatel.

Všem pracem tohoto prvního křesť.-socialního kursu česko-slovanského přejeme hojnost požehnání Božího, aby z něho vyšlo nové světlo pravdy, nové nadšení, nový oheň lásky a svornosti ku prospěchu nám drahé věci křesťansko-socialní v českých vlastech. — Spolek katolických tovaryšů v Jindř. Hradci — *Jos. Smejkal,* kaplan, předseda — *Josef Steffl,* jednatel.

Rolnictvu vede se u nás při veškeré spořivosti hůř a hůře. Sliby liberálů se neuskutečnily, socialní demokraté nemají pro nás ve svém budoucím státě místa: proto, chceme-li se zachovati, spoleháme jedině na rolnický program strany křesťansko-socialní, uvedené P. T. Dr. R. Horským. S radostí pak vítáme Váš socialní kurs, kde i o hospodářských otázkách bude se jednati, neboť doufáme, že tím zavládne čilejší ruch v těchto otázkách. Vašemu socialnímu kursu: Zdař Bůh! — *Obecní úřad v Oudavech — Jan Drápalík,* starosta obce.

Vašemu socialnímu kursu: Zdař Bůh! Těší nás, že při volbě přednášek upřímná péče a pozornost věnována byla zájmům stavu rolnického. Kojíme se nadějí, že hospodářské přednášky nezůstanou bez účinku na další práci k ulevení nynějších zbědovaných poměrů rolnictva směřující. — *Obecní úřad v Rovném — Václ. Říha,* starosta obce; *Vincenc Bačkovský,* radní; *Jan Novák,* výbor. —

Vašemu socialnímu kursu právě pořádanému přejeme všeho zdaru, aby odměnil jednak námahu pořadatelů a spolu utužil nás všecky v zásadách pravého křesťanského socialismu, od kterého my, horští rolníci, můžeme očekávati pomoc v nynějších, rolníka tísnících dobách. Zvolné a vytrvalé práci Vaší za práva naše: Žehnej Bůh! — *Obecní úřad ve Sloupnu. — Jos. Culek,* starosta obce.

Literatura slovenská 1900.

I. Časopisy.

1. **„Slovenské Pohľady“.** Časopis zábavno-poučný. Ročník XX. 1900. Redaktor a vydavatel Jozef Škultéty, od čísla 10. Žiga Pauliny-Tóth. Vychádzejí v Turčianskom Sv. Martine; predplatná cena pre Rakúsko-Uhorsko na celý rok 10 K.

Nepřeháním, tvrdím-li, že v každičkém ročníku tohoto časopisu zrcadlí se celičká duše slovenského lidu a slovenského kraje: dobrota, smysl pro dobro a krásno, mysl nezkažená, vlastenecký cit a národní utrpení, chudoba jakož i mysl pokorná, nevypínavá, odkázaná na málo a s málem spokojená. — Nejprve slůvko o básních. Na prvních stránkách tohoto ročníku čteme »půlnoční scénu na Sylvestra 1899—1900«, krásnou báseň Svetozára Hurbana Vajanského. Kdybych chtěl opisovati verše, které se mi zvláště líbily, musil bych opsati báseň celou. Obsah: Duch XIX. století má rozhodnouti mezi sněhobílou Bělou a celou černou Chmúrou, která z nich má více zásluh o právě prchající století, »kdo väčšmi králil, či Bela jasná, či temná Chmúra?« Duch pobídnut slávou bere na sebe tento úkol, ač nemilý proto, že rozhodovati má sám o sobě.

Běla se chválí: »Len rodil si sa, starče, tu som bola,
a nadchla srdcia svobodou a pravdou,
zpod jarma tupého na jasnú lúku
rovnosti, bratrstva viedla vrstvy nové.«

Ale Chmúra: »Hned na to vrhla som já svoje stíny
a viedla tvojich pod nôž guillotiny.«

Leč Běla pomohla jonáku statnému, by skrotil sílu hydry a zastavil dílo guillotiny, a k orlom svojim pripäl večnú slávu.« Však Chmúra svedla ho k přepychu, krutosti, marnivosti, že krve lidské oceány prolil, zdeptal pod Kremlem bělokamenné Moskvy Rusy. Tak se hádají, až duch XIX. století zásluhy obou položí na váhu — a hle! váha se kloní na stranu černé Chmúry. Sláva chlácholí zoufalou Bělu a pronáší vážné a důvodné slovo:

»Na vážku jeho massa účinkuje,
tá v stranu Chmúry misku naklonila:
leč dobro, krása, pravda v malom žije,
ba často v duši jednoho len býva«

a přeje novému století,

nech dobro, krása, pravda vládne mocne,
i prijde spása slovenskému rodu.

Báseň tato jest novým důkazem, jak slavným a dobrým básníkem stal by se Vajanský, kdyby neměl svázaných rukou psaním úvodníků do slovenských »Národních Novin«. Ale takhle — nemá prý času!

V jinak pěkné básni »Kortónská Margita« od Dehomíra Pol'ského nelíbí se nám poslední sloka, kde básník radí Margitě, které zabili milence:

»Len plač, ó plač trúchla, oplakávej mladosť,
milosrdný Pán Bôh má milosti nadosť.
Len kvíľ', ó kvíľ', žena úpenlivá, chvelá,
ul'aví ti kláštor, modlitebná cella.«

Nedovedeme si odepříti otázky: k čemu že jsou kláštery?

Báseň »Zabitý Janko« od téhož básníka je psána z části v duchu národních písní slovenských, který se v ní také dosti dobře vystihuje. Vůbec zdají se nám býti mnohé a mnohé básně slovenské literatury méně originelními, za to však duchu myšlenkovému i slohu národních písní mnohem bližšími, nežli básně českých napodobitelů lidového zpěvu.

Krásnou báseň k chvále svého milého, ale nešťastného lidu na Považí napsal Martin Sládkovičov: »S cesty« (čís. 6.) — Cítíte bolest básníkovu z veršů:

»Milý je, dobrý je lud tvoj, ale beda!
milý je, dobrý je, dobrý je, milý je,
no môj Bože, kol'ká strasť ho trápí, bije,
kol'ká bieda murou na prsiach mu leží,
až mu zmiera na rtoch i ten spev, ach, svieží . . .«

Z delších básní sluší ještě zmíniti se o cyklu Hviezdoslavově »Z kratšej epiky.« Vzácnou zbožností dýše hned první z nich »U kaplice.« V druhé, neméně krásné, nadepsané »Zuzanka Hraškovic« vypravuje se o utrpení ubohé siroty tak dojímavě, tak citupIně, že sami v srdci svém zanevřete na zlou macochu. Nejdelší z nich »Anča« jest také nejpěknější, ačkoliv myšlenkou první dvě nejsou nikterak za touto. Ani zřejmá tendence není těmto kratším epickým básním Hviezdoslavovým na újmu.

Mezi krátkými lyrickými básněmi tohoto ročníku jsou také některé bezcenné, které by u nás nepiošly lisem tiskařským, ale o těch se zmiňovati nechceme.

V době, která chvěje se ještě ozvěnou jubilea Puškinova, i ve slovenské literatuře objevily se překlady děl oslavencových. V letošních »Pohl'adoch« *Rusalka* v mistrném převodu Hviezdoslavově.

Šíře se zmiňovati o překladech prací belletristických bylo by zbytečno. Stačí pouhý jich výčet: »Svätá noc« od Potapenka, »Pilátov hrob« od Světlova, »Gaj« od Gjalského, »Za otčinu« od Swarta, »Vrátník« od Semenova, »Maximov sen« od téhož a »Samota« od de Maupassanta. Tedy vesměs drobotiny. Upozorňujeme však, že slovenské překlady z ruštiny jsou daleko přesnější překladů českých. Slovenští překladatelé věnují ruštině daleko více pozornosti, než-li my.

Původní belletristické práce zasluhují větší pozornosti. Nejvíce zastoupen jest Pavel Kuzmány svými obrázky. Jsou tam otištěny: »Pan ujčok«, »Úhrad«, »Klobúk«, »Horehronie« a »Obrázky z malého mesta«. Jsou to droboučké vzpomínky plné roztomilého žertu, ponejvíce ze školáckých a studentských let slovenského veterána. Obrázky tyto místem samy nabízejí srovnání se vzpomínkami Kosinovými v »Životě starého kantora«. L'ud. Podjavorinská má v tomto ročníku »Stínne obrázky« a »Klobúk. Jediná delší novella »Boj« — napísala Timrava (pseudonym). (V žádné snad literatuře není poměrně tolik pseudonymů a chiffer ba dokonce annonymů jako právě ve slovenské. Příčinou toho jest asi útisk slovenského národního života se strany Maďarův.)

Novella »Boj« jest nejen největší ale také nejlepší belletristickou prací letošních »Pohl'adů.« Cizích slov však v krásné slovenštině neradi vidíme. — Veškeré tyto drobné povídky (i »Boj« je jen drobná práce) stojí na úrovni českého krásného písemnictví z let padesátých až šedesátých. Ba celé literární hnutí na uherském Slovensku velmi

živě nám připomíná počátky novodobé české literatury, jenže na Slovensku jest znáti pokrok oproti českému daleko pomalejší.

Nejobšírnější prací celého ročníku je kulturně-historický náčrtek Pavla Križka: »Kremnické školstvo«, zpracovaný na základě archivalií starobylého horního města Kremnice. Jest to až dosaváde největší historická práce slovenské literatury vůbec. Začátky této rozpravy vyšly už r. 1894—97 v »Dome a škole«, když pak roku 1898. časopis »Dom a škola« zanikl, počaly r. 1899. uveřejňovati »Kremnické školstvo« Pohl'ady, takže v ročníku XX. (1900) jest jen pokračování a dokončení. Mluví se tu o učitelích a profesorech, rektorech a žactvu škol křemnických ve stoletích XVI. a XVII., o poměrech náboženských, žactva a učitelstva, o poměru škol k městské radě a městské rady ke škole, o vyučování filologii, náboženství, mathematice, zpěvu, hudbě, o vyučovacím jazyku (latinském, německém a slovenském), o školách nejen městských, nýbrž i vesnických, o rozkvětu křemnického školství a jeho zániku. Nebyly to školy církevní čili konfesijní, jakých v přítomné době vidíme na Slovensku asi 2050 katolických a 770 protestantských, nýbrž školy čistě městské.

Z cestopisných článků sluší vytknouti Kroftovu »Cestu z ostrova Sachalina.«

Tím jsme přešli z hruba obsah celého letošního ročníku, který je o 12 archů menší loňského. Od roku 1891. vydávaly se totiž Pohl'ady měsíčně na 4 arších, letos však jen na 3, a to na tak dlouho, dokud dlužníci nezaplatí svých nedoplatků. Tedy na Slovensku právě jako u nás.

Ku chvále celého ročníku musíme říci, že jest redigován vzorně. Není zajisté snadnou věcí vydávati na Slovensku sborník, který by vyhověl jak katolíkům tak evangelíkům! A hle — s Pohl'ady mohou býti spokojeni obojí: náboženských polemik aneb i jen slov konfesijní nesnášelivosti nenajdete nikde. A což zvláště vytknouti sluší, k Pohl'adům může sáhnouti nejen člověk hledající kratochvíle, nýbrž i každý slovanský národopisec, každé totiž číslo přináší v rubrice »slovenský jazyk — živá starina« hojnosť materiálu národopisného, jako přísloví, pověry, obyčeje, písně, pohádky, místní a osobní jména.

Všem, kdož se o Slovensko jakkoli zajímají, mohou býti Pohl'ady vřele doporučeny. Předplatné 10 zl. ročně (adresa: »Slovenské Pohl'ady« v Turčianskom Sv. Martine) je přiměřeno. *F. V. Peřinka.*

Hlídka národohospodářská.

Když r. 1866. Rakousko leželo poraženo u nohou prušáckého vítěze, poslal zarytý nepřítel jeho Bismark do Vídně Beusta ze Sas, aby vládnul nad Rakouskem. Bismarkův plán byl Rakousko rozdvojit, a to dáti Maďarům samostatnosť a Němcům nadvládu nad Slovany; dále chtěl, aby rozdvojením této říši nikdy nedostalo se klidu. A to se také stalo. Maďaři stali se našimi pány. Naše poplatnictvo chudne, nese tíhu vydání na vojsko a Maďaři užívají vytěžku daní na hospodářské sesílení státu. Divná věc, že státnímu hospodářství Maďarska se věnuje u nás tak málo pozornosti, četba těchto číslic by jistě přispěla, aby národové rakouští zanechali

štvanic proti sobě a spojili se proti jednomu společnému nepříteli, který všechny stejně vydírá. Finanční uherské ministerstvo vydalo závěrečné účty státního uherského hospodářství za r. 1899. Preliminář na rok ten byl odhadnut na 503·304 milionů zl. vydají a byl vypočtěn schodek na 13·242 milionů zl. Příjmy však ku konci účetního roku vydaly 532·894 milionů zl., skutečné vydaje činily 516·932 zl., tak že se v berních pokladnách na konci r. 1899. objevil přebytek 15·902 mil. zl., nebo že finační zpráva za ten rok byla o 29·204 milionů zl. lepší, než jak rozpočtová komise rok před tím na papíře byla odhadnula. Příznivého toho výsledku bylo docíleno tím, že finanční zpráva měla o 25·982 mil. zl. skutečně větší příjmy a že se o 3·222 mil. zl. méně vydalo, než jak bylo rozpočtovou komisí předem odhadnuto. Finanční zpráva s radostí konstatuje, že výnos přímých daní v Uhrách byl ve finančním r. 1899. o 16·756 milionů zl. větší než rozpočtová komise předem odhadla. Za to bylo ve vydání uspořeno 2·727 milionů zl., kteroužto úsporu rozpočtová komise nepředvídala. Vůbec lze konstatovati, že výdaje státní r. 1899, byly překročeny pouze o 4·243 milionů zl., což při celkovém vydání 516·932 milionů zl. svědčí o zdravém státním hospodářství.

Koncem r. 1899. bylo v uherských berních pokladnách 156·346 milionů zl. pokladní hotovosti. Berní erár maďarský měl koncem roku k disposici 57·508 mil. zl. ve zlatě a 98·838 milionů zl. ve stříbře a bankovkách.

Stát získal za r. 1899. nemovitého jmění za 39·585 mil. zl. a jest nemovité jmění uherského státu odhadnuto na 1.764,966.000 zl. Státní dráhy uherské representují majetek, který je odhadnut na 1.038,269.000 zl., solní doly mají ceny 183,722.000 zl., státní uherské lesy jsou odhadnuty na 102,950.000 zl., státní veřejné silnice na 86,894.000 zl., vodní ochranné státní podniky na 86,087.000 zl., státní továrny a železárny na 28,160.000 zl., budova říšské rady na 14.237.000 zl. Majetek uherského berního eráru v cenných papírech činil 54,340,000 zl. a dlužníci státu dluhovali mu na konci toho roku 466,007.000 zl. Státní dluh Uher na konci r. 1899 byl 2.214,700.000 zl. Úroků zaň r. 1899. bylo placeno 96,970.000 zl.

Státní dluh Uher jest složen z těchto položek:

zlatá korunová půjčka	1.089,032.000	zl.
zlatem úrokovaná „	225.417.000	„
stříbrem úrokovaná půjčka . .	128,610.000	„
stálé státní dluhy	695,376.000	„
dluhy ministerstev	76,265.000	„
úhrnem . .	2.214,700.000	zl.

Uherský erár vydal za r. 1899. na zakoupení nemovitého majetku 78,345.000 zl. Koncem r. 1899. byl uherský stát majitelem majetku movitého i nemovitého odhadnutého na 3.144,128.000 zl., celkové dluhy jeho 2.475,224.000 zl.

Pražský židovský list »Pr. Tagblatt« věnoval v čísle ze dne 11. listopadu 1900 celý úvodní článek obecnímu hospodářství v Praze. List ten praví, že na jednoho obyvatele v Praze přijde obecních dluhů 195 zl., Drážďany mají na 1 obyvatele 113, Berlín 98, Vídeň 117 zl. obecního dluhu.

Až do r. 1845. neměla Praha žádných dluhů, koncem r. 1899. pak měla 71,364.180 korun obecního dluhu.

Obecní rozpočet města Prahy na r. 1901. vykazuje potřebu 8,926.605 K., schodek na jmenovaný rok obnáší 3,297.489 K. Obecné školy Prahy vyžadují na r. 1901. nákladu 1,763.173 K. Bilanční rozvaha města Prahy za r. 1901. praví, že nebude nutno zvýšiti přirážek. Židovský list »Pr. T.« tvrdí ve svém úvodníku, že Praha má nejšpatnější obecní hospodářství.

Nyní přivedeme z naší strany jiný příklad. Míníme tím hýčkané hlavní město Pešť. Obecní rozpočet na r. 1901. tohoto města zní:

vydaje 38.289.003 K. příjmy 36,194.741 K.

Má tedy hlavní město Uher, hýčkaná Pešť na r. 1901. schodku 2,094.262 K. Zajímavý je detail vydajů Pešti. Platy městského úřadnictva 3,869.180 K, kancelář 326.570 K, nájemné za kanceláře 892.530 K, pense 590.000 K, daně obce 178.831, vydržování obecních budov 417.540, městská hospodářství 187.584, sady 402.585, lázně 147.263, vodovod 1,104.093, obecní tiskárna 73.650, mýta 387.350, úroky a amortisace obecního dluhu 6,726.488, stavba silnic 450.000, udržování ulic 900.000, nové dlažby 1,200.000, vydržování náměstí a ulic 733.000, kanalisace 218.100, vydržování kanálů 192.200, čištění a svlažování ulic 1,500.000, vyvážení výkalů 358.900, osvětlování ulic 543.000, porážka 715.040, městská tržnice 537.555, hasiči 468.537, policie 1,810.613. Za to jsou směšné položky na chudé

154.695, hluchoněmé 15.760, nemocenské příspěvky 17.100, podpory městským dělníkům 45.550, sirotkům 80.000, chudinský fond 330.808, útulny pro lidi bez přístřeší 35.400, zdravotnictví 307.931. Ve školství jsou výdaje tyto: reálky 339.325, obchodní školy 231.375, měšťanské školy 1,231.715, dívčí školy 127.930, kreslířské školy 129.580, obecné školy 4,267.756, učednické 268.240.

Státní matriky stojí obec 182.068 K. To dříve dělalo kněžstvo zdarma!

Na tyto výdaje musí poplatníci obce Pešti platit za r. 1901 obecních přirážek 7,000.000, činžovní daně 3,720.000, potravní daně 3,554.632, daně z lihu 1,481.353, mýta 3,499.100, domovní daně 3,212.240 K. Z toho mohou čtenáři učiniti si porovnání s obecním hospodářstvím města Prahy. Pešť a celé městské finance jsou v rukou židů a zajímavo je, že toto hospodářství je tak »vzorné«, že maďarská vláda hodlá dáti obecní finanční zprávě vládního komisaře a Maďaři, jak známo, přece něco snesou, to již musí na radnici v Pešti býti notná obecní panama. Nesmíme zapomenouti, že Vídeň i Pešť dostávají od vlád každého roku na obecné veřejné podniky jako kanalisaci, za regulaci ulic, veřejné stavby značné státní podpory, kdežto Praha všecko musí podnikati z kapes obecních poplatníků a veškeré stavby hraditi z vlastního. Lze tedy snadno pochopiti, proč Praha má za 50 let značné obecní dluhy. Kdo to jednou zaplatí, sám Bůh ví. Město Vídeň mělo za r. 1899. řádných a mimořádných vydajů 59,363.025 zl. a řádných i mimořádných příjmů 57,745.712 zl. Schodek činí za tento správní rok 1,017.313 zl. Tak vidíme, že i bohatá Vídeň není bez schodku. *Rud. Vrba.*

LITERATURA.

LATINSKÁ.

Theatrum Biblicum, hoc est historiae sacrae veteris et novi testamenti tabulis aeneis expressae. Opus praestantissimorum huius ac superioris saeculi pictorum atque sculptorum, summo studio conquisitum et in lucem editum per Nic. J. Piscatorem s. l. 1674. Jsou to dvě obšírné knihy (starý a nový zákon) s 500 vyobrazeními od slavných umělcův jako: **Mart. De. Vos, Hollar, De Jode, Heemskerke, Wierx, Van Mander** atd. Dílo to jest vzácná retrospektiva mistrů flámských. Adressa: „J. B. Schoepen, **bouquiniste, rue du Cage (Panstraat) 16, près de la Place Verte, Anvers, Belgique**". Cena 55 franků.

Sancti Joannis Chrysostomi opera omnia, quae extant, vel quae ejus nomine circumferuntur, ad Mss. Codd. castigata, aucta, illustrata, locupletata (graece et latine). Opera et studio Bern. Montfaucon, Ord. S. Benedicti. Veškerá tato díla sv. Jana Zlatoústého jsou ve 13 velkých svazcích, za 200 franků. Adresa jako výše. *Josef Šeřík Vitinský.*

ITALSKÁ.

Il movimento Sociale Cristiano nella seconda metà di questo Secolo. Per il Sac. dott. Tiziano Veggian. Cenni storici. Vienza 1899. Str. 632., L 3·50. — Dílo toto obsahuje pokus všeobecných dějin hnutí křesťansko-socialního ve druhé polovici XIX stol. Dle rozdělení na konci předmluvy (str. 10.) podaného rozvrženo je na tři periody: 1) doba předběžná, 2) od Kettlera až po vydání okružního listu »O otázce dělnické«, 3.) odtud až na naše doby. Rakousku věnovány jsou v periodě druhé str. 207.—232., ve třetí str. 475.—486., Uhrám 486.—491. Na str. 485. učiněna zmínka o katol. sjezdu v Hradci Králové r. 1897., jiných zpráv o českém hnutí není. *Antonín B. Drápalík.*

FRANCOUZSKÁ.

Actes du deuxieme congres du Tiers-Ordre franciscain, tenu a Bruxelles les 6, 7 et 8 Août 1899. Bruges 1900. C. Ryckbost, Imprimeur — Éditeur, Rue du Puits aux Oies, 41. Str. 506. vel. 8°, cena 2.50 fr. — »Moje reforma socialní —

toť Třetí řád sv. Františka«, jsou slova sv. Otce Lva XIII. A věru jako postaral se sv. Otec, aby Třetí řád každému, kdo jen dobrou vůli má, stal se přístupným tím, že reguli jeho zmírnil, tak ve své péči o jeho rozkvět nedá si ujíti žádné příležitosti, aby ho nedoporučoval. Zároveň však můžeme s potěšením uvésti, že péče Jeho Svátosti nezůstává bez výsledku. Třetí řád šíří se stále víc a více, překonávaje jak útoky nepřátel Církve sv., tak i předsudky, které mezi katolíky se proti němu ozývají. Stkvělým příkladem jest nám Francie, Belgie a jiné cizí země, kde terciáři zakládají záložny dle způsobu Raiffeisenova, katolické spolky, školy pro učně a j. A jak jsou silni, svědčí vedle těchto skutků i jejich sjezdy. Tak zmíněná kniha, nedávno vydaná, podává zevrubnou zprávu o druhém kongresu terciářů, konaném ve dnech 6.—8. srpna 1899 v Brusellu. Zabralo by mnoho místa, kdybych z každé jednotlivé řeči jen hlavní myšlenky chtěl uvésti; omezím se toliko na názvy některých nejdůležitějších, jako: Třetí řád a společnost, Třetí řád a otázka socialní, Boje a vítězství Třetího řádu, Činnost Třetího řádu v minulosti, Třetí řád v seminářích, Předsudky proti Třetímu řádu, Dobrý příklad terciářek v životě veřejném, Dobrý příklad v rodině a mnohé jiné. — Mluvíme-li o činnosti terciářů v cizině, bezděčně si vzpomínáme, jak je tomu u nás. A tu jakkoliv jsme trochu pozadu, přece nespíme. Neboť letos byl na Velehradě přípravný sjezd terciářů česko-slovanských za veliké účasti. Doufáme pak, že I. řádný sjezd, který konati se bude s pomocí Boží r. 1901., jak programem tak účastenstvím vynikne nad letošní. Jiný významný krok učiněn byl tím, že »Zahrádka sv. Františka«, orgán Třetího řádu, od nového roku obsahem i formou bude zdokonalena, takže zajisté dostane se jí přístupu i do rodin neterciářských, aby i tu šířila ducha sv. Františka. Zvláště bratrské spolky katolické na ní upozorňujeme, aby odebíráním alespoň jednoho výtisku přijaly ji mezi sebe. Administrace jest v Brně, Křídlovická ul. 32., v čele redakce jest dp. Ign. Janák, vikář v Kroměříži. *Antonín B. Drápalík.*

ČESKÁ.

Vláda tmy. Drama o pěti dějstvích. Napsal *Lev N. Tolstoj.* Přeložil Vilém Mrštík. (»Světové knihovny« číslo 176.—177. Nakl. J. Otto. Praha 1900. Cena 40 h.) — — O dramatě Lva Tolstého zmiňujeme se pouze se stanoviska socialně-filosofického, a ne tak po stránce literární. Naznačíme nejprve stručný obsah.

Petr, bohatý, 42letý mužík, člověk churavý, ovdověv ožení se s 32letou Anisjou, osobou marnivou, vášnivou. Anisja zaplete se v hříšný poměr s lehkomyslným čeledínem Nikitou, 25tiletým hejskem. Vášní zaslepená žena otráví pak svého muže a vdá se za Nikitu. Následuje trest. Nikita pohrdne zločinnou ženou a svede Akulinu, dceru Petrovu z prvního manželství. Jako zlý duch Nikitův a Anisjin vystupuje Matrena, matka Nikitova, jež hledajíc štěstí synova, schvaluje nejprv hříšný poměr Nikitův s vdanou ženou, nabádá Anisju, aby muže svého otrávila, a hledíc konečně zastříti stopy lehkomyslnosti Nikitovy, strojí vše, aby dítě, jež se Akulině narodí, bylo usmrceno. Nikita, štván zlotřilými ženami, dal dítě do jamky pod kámen a rozšlápl je. Názory křesťanské zastupuje v dramatě Akim, otec Nikitův, muž poctivý, jenž na Boha pamatuje a hříchu se hrozí.

Tolstoj chtěl svým dramatem říci: Ejhle člověk a skutkové jeho! Ejhle člověk nevzdělaný a hříšně zanedbaný! Jinde ještě dokládají: Ejhle člověk ruský! Kdo zhřešil na tomto člověku? Kdo bude za něho odpovídati? (Str. 113.) Zavinil snad bídu svou sám? Autor zřejmě nejmenuje vinníka. A kdo vysvobodí člověka z jeho bídy? Tolstoj správně vidí zlo v nízké lidské vášni. Vášeň jest půda a zároveň símě, z něhož líhne se zločin. Nejmocněji a nejzhoubněji vystupuje chlípnost. K pěstitelům a živitelům zla náleží především hmotná bída (paupertas meretrix) a nevědomost (nevzdělanost). Dokladem toho jest v dramatě Matrena. Všechna její zhoubná činnost plyne z touhy, aby ulehčila své bídě a aby Nikita (její syn) byl šťasten. V ní vtěleno jest ono »lidové« chytráctví, jež bezděčně v chudině vzniká a do špatnosti vhání. Otázka: Či jest starostí, aby lid při všem dření a strádání nebyl mořen nouzí? Avšak k bídě druží se nevědomost; rozuměj: nevědomost náboženská. Akim při vší chudobě zachovává si smysl pro ctnost; bída nezdolala v něm lepších citů a tužeb. U ostatních osob lze patrně pozorovati zanedbanost a nevědomost náboženskou; svědomí jejich je mělké, bludné, farizejské. A tato bída ještě více vyniká u ženy. Ta žene se do hříchu slepě, bez rozvahy, hledí dostat do vleku muže a strhnout jej co nejhlouběji; po spáchaném činu je tupější, nehloubá o svém skutku a obyčejně hloupě vše omlouvá. V dramatě také jediný Nikita projevuje lítost a činí pokání, ač jeho vina (formálně) je menší.

A není *léku* pro člověka k zlému náchylného? Praví se: Mužík je bytost nevzdělaná a zanedbaná. Volá se tedy po vzdělanosti. Ale ptáme se: Co rozumíte vzdělanosti? Vědomosti snad? A tu již pravíme: Vědomosti lidské bez podkladu víry neuchrání člověka před špatností. Ta víra musí ovšem býti hluboká, procítěná a důkladnou znalostí křesťanského náboženství utvrzená. K tomu také chceme poukázati posudkem následujícím.

Nevinný. Napsal *Gabriele d'Annunzio.* Z vlaštiny přeložil V. Hanus. (Světové knihovny č. 157.—161. Nakl. J. Otto. Praha 1900. Cena 1 K.) — — »Já, Tullio Hermil, já sám jsem ho zabil. S rozvahou přikročil jsem k vraždě ve svém domě. Vykonal jsem vraždu s dokonalou jasností svědomí, přesně, s největší jistotou. Tu jsem, vyslechněte mne, suďte mne! Jest nutno, abych se obžaloval, abych se vyzpovídal, abych odhalil někomu své tajemství. Komu?« — Tullio Hermil miloval svou ženu vášnivě, ale stržen dychtivostí po rozkoši (!) zradil ji, vrhnuv se v náruč nevěstky. Po hrubých výstřednostech vrací se zvrhlý vilník zase k ženě a chce, aby mu byla — »milenkou«. Sobec chce míti duši i tělo své ženy, ale svých »rozkoší« zříci se nechce. Přichází trest. Zanedbávaná a uražená žena poddá se svůdci. Přichází na svět dítě cizoložně zplozené — Nevinný. Tullio. hroznou trýzní soužen, obmýšlí — zločin. Vezme dítě a vystaví je na ostrý vítr. Nevinný zemře, ale i jeho vrah zničen.

D'Annunzio, pokud z jeho četby soudíme, sleduje jiné cíle nežli Tolstoj. Tolstoj bojuje proti zlu, nenávidí zla, rve se s ním zoufale; d'Annunzio však vidí v zlu jen material k své práci: jemu jedná se o spisovatelské jméno a slávu. D'Annunzio jest bezohledný; vede čtenáře hnusem a kalem, vykládá všechno podrobně, zdánlivě vědecky, hraje si na psychologa, bídníka neomlouvá, ale také neodsuzuje. Jeho hrdina řekne o svém jednání: toto jest bídáctví, sobectví, zbabělost, zvířectví, ale jde po špatné cestě dál. D'Annunzio píše bravurně, přehnaně, brutálně, ale má přece jen podklad. Cizoložství není v jistých vrstvách vzácností. A jeho následky jsou skoro vždy patrné a hrozné. Cizoložství je v podstatě své více sobectví, nežli chlípná vášeň; sobec chce svou vášeň nasytiti.

Nad bídou ruského lidu (ve Vládě tmy) panstvo prý se náramně pohoršovalo. Nuže, d'Annunzio předvádí nám moderního člověka. Tullio sleduje dobře literaturu, studuje moderní filosofy a moralisty, čítá lékařské knihy... Co ještě chcete? Člověk — vzdělaný! A tento »vzdělanec«, jenž tak dobře morální cenu každého vskutku analysuje, dopouští se vraždy na Nevinném — dítěti. Oč horší jest tento příslušník »vzdělané«, ale vilné a lenošné chásky, než zanedbaný ruský mužík! Ani chudobou, ani nevědomostí nelze omlouvati jeho zločin. Tu jsme se svou theorií v koncích. — »Co jste ze mne učinily!« volá Nikita ve »Vládě tmy.« »Co jste ze mne učinili!« volá Giuliana (žena Tulliova) v »Nevinném«. Tam vláda tmy, zde vláda — světla? Jaký rozdíl? Ve »Vládě tmy« vidíme (u Nikity) opravdovou bolest nad hříchem; v »Nevinném« jen bolest sobeckou nad troskami štěstí. Jaký rozdíl! — Asi na třech místech děje se zmínka o Bohu, ale to jest »bůh« italského liberála nebo zednáře, nikoli Bůh křesťanů, Bůh svatý a spravedlivý. — Kniha psána jest jako na zakázku pro jisté »literární" labužníky a působí celkem odporně; zajímavěji čtou se jen pseudopsychologické rozbory různých vášní. Četba této knihy není doporučení hodna. *L † n.*

O životě lidském. Poznámky k řečem v chrámu Páně sv. Petra v Praze v pátky postní r. 1900. proneseným. Vyňato z »Obrany«; vydává V. Kotrba v Praze. Napsal Josef Šimon, kaplan u sv. Petra v Praze. V Praze 1900. — Brožůrka tato na sedmnácti stránkách velké osmerky pojednává o velice důležitém předmětu. Zajisté jest každému zapotřebí, aby měl pravý názor o životě lidském. Bylo by tudíž prospěšnějším bývalo, kdyby dp. spisovatel na místě pouhého otisku dotyčného článku z »Obrany« podával obecenstvu českému všestrannější a obšírnější pojednání o »životě lidském«. Než s povděkem přijímáme, co dobrého i v malé brožůrce dp. spisovatel napsal. Některá ale tvrzení dp. spisovatele v této brožůrce vyžadují objasnění neb i opravy.

Nejprve, mimochodem řečeno, nezamlouvá se nám, že dp. spisovatel na poslední stránce (17.) každého vyzývaje, aby zasvětil život svůj Bohu, tohoto Boha dává líčit básníkem Sv. Čechem, jenž o Bohu v básni: »Modlitba k neznámému« praví: »Nad lidstva hemžením jak mravenců rejem« atd. (dp. spisovatel uvádí 14 řádek či veršů této básně). Básník líčí zde jakéhosi Boha »neznámého«, za příkladem snad pohanských Athéňanů, jichž pak kdysi sv. apoštol Pavel (Skutkové apošt. 17, 22 et seq.) takto poučoval: »Muži athénští, vidím vás býti ve všem téměř pověrečnějšími. Nebo procházeje se a vida modly vaše, nalezl jsem také oltář, na kterémž napsáno jest: *Neznámému Bohu.* Protož co vy ctíte neznajíce,

to já zvěstuji vám,« atd. (Celá ta řeč sv. Pavla jest zajisté i dnes vší pozornosti a úvahy zvlášť našich básníků nejvíce hodna.) Ale my všickni katoličtí křesťané máme zasvětiti život svůj Bohu, kteréhož dosti dobře ve světle sv. víry známe. Víme, totiž, že Bůh se nám sám zjevil. Píšeť sv. apoštol Pavel k Římanům (1, 19, 20): »Co známého jest o Bohu, zjevné jest jim; Bůh zajisté jim to zjevil. Nebo neviditelné vlastnosti jeho, ze stvoření světa, skrze ty věci, kteréž jsou učiněny, rozumem pochopené spatřiny bývají, totiž jeho věčná moc a božství; tak že *nemohou míti výmluvy.*« V epištole pak k Židům (1, 1, 2) praví týž sv. Pavel: »Nejposléze v těchto dnech mluvil nám (Bůh) skrze Syna, jejž ustanovil dědicem všech věcí, skrze něhož i věky učinil.« — Když byl dp. spisovatel uvedl verše Sv. Čecha, pak přidává tuto větu: »Boha poznávejme (vědami), jemu služme (uměním), jej milujme (dobročiněním).« Větu tuto třeba však takto doplniti: Boha poznávejme především pravou věrou Kristovou, kteráž jen v církvi katolické neporušeně a úplně se uchovala; Bohu služme plněním jeho svaté vůle; Boha milujme, a to nade všecko, bližního pak jako sebe samého.

Hlavně však první stať brožůrky naší na 1. str. nadepsaná: »I. Vzhůru srdce« má potřebí nejedné opravy. Dp. spisovatel začíná tuto stať se slovy: »Co jest život — ptal se jistě nejednou každý člověk sama sebe i jiných . . .« pak pokračuje: »Filosofie, která má býti výslednicí všeho vědění, podává výměr života velmi nejasný.« Výrok tento o filosofii *vůbec* není správný. Třeba jest totiž rozdíl činiti mezi filosofií pěstovanou racionálisty, pantheisty, materialisty, positivisty atd., a pak mezi filosofií *scholastickou*, kterou sv. Otec Lev XIII. památnou encyklikou »Aeterni Patris« ze dne 4. srpna 1879, a to podle učení sv. Tomáše Akvinského jakožto správnou co nejdůtklivěji všem doporučuje a rozhodně žádá, aby byla do škol zavedena. Tvrdí-li dp. spisovatel o filosofii prvního druhu, že »podává výměr života velmi nejasný,« pak úplně souhlasíme. To jest zřejmé o všech filosofických těch výměrech »života«, které dp. spisovatel uvádí, počínaje od »Brockhaus, Conv.-Lex.« až k prof. Horáčkovi (str. 2.).*)

Otázka jest však, zdali tedy filosofie scholastická jasný a tudíž úplně uspokojivý výměr »života« podává, o čemž zdá se dp. spisovatel pochybovati, protože na str. 2. tvrdí: »Ani všech těch 1500 mil. lidí dohromady nevymezí, co život jest.« (?) Dp. cituje pak sv. Tomáše Akvinského, jehož učení filosofické sv. Otec Lev XIII. jakožto správné a úplně spolehlivé doporučuje, těmito slovy: »Sv. Tomáš Aquinský praví, že život jest pohyb: vivum est, quod movetur. To jest definice neúplná, neboť co živé jest, poznává mnohdy i dítě, ale co jest život, to jest jiná otázka.« — Nejprve musíme žádati od každého, aby odvolání se nebo citování kteréhokoliv autora bylo *úplné*, tak aby bylo *všecko* to pověděno, co byl autor napsal o té neb oné věci, aby tedy výměry jeho byly vždy *správně* a *úplně* podávány. Tomuto požadavku ohledem učení sv. Tomáše Akvinského dp. spisovatel nevyhověl.

O otázce, co jest život, pojednává sv. Tomáš Akvinský ex professo a důkladně ve svém velikém díle »Summa theologica 1. p. q. 18. a 1. et 2.**) Projednávaje otázku de actibus vitalibus praví R. P. Mazziotta Capuanus S. J. (Selectarum quaestionum tomus II. Neapoli 1658. pag. 388.) ohledem na tyto dva články takto: »recolenda sunt, quae *ex Aristotele* et *communis conceptu subtilissime* docuit S. Thomas *omnino videndus*: is enim 1. p. q. 18. a 1. et 2. disserens universaliter de vita etc.«

Co učí tedy sv. Tomáš Akvinský a s ním celá filosofická škola scholastickou zvaná o otázce, co jest život? V článku 1. hoře uvedeném, nadepsaném: »Utrum omnium naturalium rerum sit vivere«, stanovuje rozdíl mezi tvory žijícími a neživými, a to ten, že říkáme, že živok žije, když počíná míti pohyb *sám ze sebe*, a že tak dlouho uznává se za živého, dokud takový pohyb se na něm spatřuje; když pak ale žádného pohybu *ze sebe* nemá, nýbrž jedině od jiného pohyb má, pak živok taký uznává se za mrtvého, nedostatkem totiž života. »Primo autem dicimus — toť jsou slova sv. Tomáše — animal vivere, quando incipit ex se motum habere; et tandiu judicatur animal vivere, quando talis motus in eo apparet; quando vero jam ex se non habet aliquem motum, sed movetur tantum ab alio, tunc dicitur animal mortuum, per defectum vitae.« Pak pokračuje sv. Tomáš: »Ex quo patet quod illa proprie sunt viventia, quae se ipsa secundum aliquam speciem motus movent; sive accipiatur motus proprie, sicut motus dicitur actus imperfecti,

*) Výrok, který učinil Purkyně: »omne vivum ex ovo« nesmí se řaditi ku materialistickému výkladu života, jak dp. spisovatel na str. 1. činí.

**) Citujeme sv. Tomáše podle vydání: »Sancti Thomae Aquinatis opera omnia jussu impensaque Leonis XIII. P. M. edita.

idest existentis in potentia; sive motus accipiatur communiter, prout motus dicitur actus perfecti, pront intelligere et sentire dicitur moveri, ut dicitur in III. de Anima. Ut sic viventia dicantur, *quaecumque se agunt ad motum vel operationem aliquam*: ea vero in quorum natura non est ut se agant ad aliquem motum vel operationem viventia dici non possunt, nisi per aliquam similitudinem.« *) Cardinalis Cajetanus toto učení sv. Tomáše takto stručně vykládá: »Differentia viventium a non viventibus, ex manifeste viventibus sumenda est: ergo ex vita animalium: ergo ex eo in quo primo manifestatur vita, et in quo ultimo remanet: ergo ex movere seipsum. Ergo illa proprie sunt viventia, quae seipsa secundum speciem aliquam motus movent.«

V článku 2., nadepsaném: »Utrum vita sit quaedam operatio,« vykládaje již, co život jest, učí sv. Tomáš, že slovo »život« slouží především k označení jsoucnosti takové bytosti, kteréž vlastním jest, sama sebe v pohyb aneb činnost uváděti; v tomto smyslu život jest jsoucnost bytosti živé. Život tento, čili schopnost bytosti prvotí svou vnitřní se sama do jakéhokoliv pohybu uváděti, nazývá se životem in actu primo čili v konu prvém. Slovo »život« označuje též sám ten *pohyb* čili tu samou *činnost, vycházející z prvního života* čili *z prvotě životní bytosti bezprostředně;* jest to, pravím, život in actu secundo, čili v konu druhém. Text sv. Tomáše dotyčný (art. 2.) zní: »Vitae nomen sumitur ex quodam exterius apparenti circa rem, quod est movere se ipsum: non tamen est impositum hoc nomen ad hoc significandum, sed ad significandam substantiam cui convenit secundum suam naturam movere seipsam, vel agere se quocumque modo ad operationem. Et secundum hoc, *vivere* nihil aliud est quam esse in tali natura: et *vita* significat hoc ipsum, sed in abstracto; sicut hoc nomen *cursus* significat ipsum *currere* in abstracto. Unde *vivum* non est praedicatum accidentale, sed substantiale. — Quandoque tamen vita sumitur minus proprie pro operationibus vitae, a quibus nomen vitae assumitur; sicut dicit Philosophus, IX. Ethic. quod vivere principaliter est sentire vel intelligere.« — Toto učení sv. Tomáše objasňuje Cardinalis Cajetanus způsobem úsečným, opravdu Aristotelovým, těmito slovy: »In corpore, una conclusio responsiva quaesito: Vita proprie est esse substantiale; minus proprie vero est operatio. Haec conclusio, quoad utramque partem, simul probatur sic: Intellectus noster accipit a sensu: ergo ex his quae apparent exterius de re, cognoscimus essentiam; ergo plerumque ex proprietatibus exterioribus imponuntur nomina ad significandas essentias rerum; ergo hujusmodi nomina quandoque accipiuntur proprie, pro ipsis essentiis; et minus proprie, pro proprietatibus a quibus imponuntur; ergo *vitae* nomen sumitur proprie pro substantia cujus naturae convenit movere se, et minus proprie pro operatione vitali; ergo vivere proprie nihil aliud est, quam esse in tali natura; ergo *vita* significat hoc ipsum; ergo *vivum* non est praedicatum accidentale, sed substantiale. Ergo, de primo ad ultimum, vita proprie est esse substantiale; minus proprie est operatio.« — S učením sv. Tomáše Akvinského úplně souhlasí i D. Franciscus Toletus S. J., kterýž ve svém díle: »Commentaria unacum Quaestionibus in Aristotelis libros de Anima Cap. 1. textus IV., mluvě o životě praví: »Adverte quod dupliciter dicitur vita: uno modo pro forma substantiali, qua compositum dicitur vivens seu potius pro actu formali, et essentiali, quem dat corpori, hoc est tale esse, et talis dicitur vita, actus primus. Altero modo, vita est operatio ab anima, et tali esse veniens, scilicet nutritio, et augmentatio, motus, et alia: et talis dicitur vita, actus secundus.« S tímto výkladem sv. Tomáše Akvinského o životě souhlasí též R. P. Suarez lib. 1. de anima cap. 2. n. 27.**) a dokládá: »Qui aliud ad rationem vitae exigit, est protervus, et relinquendus est tanquam de voce contendens *contra communem* usum ejusdem vocis.« Ne méně rázně v našich těchto časech praví P. Tilmannus Pesch S. J.***): »Ad conceptum vitae quod spectat, nisi vocabulum ad novam et inauditam notionem detorquere velimus, vita in ea facultate est sita, qua aliquod ens motu vel immutatione sui ipsius annititur, ut se ipsum ultra perficiat, vel qua

*) Celý text art. 1. podává též slovútný a přední filosof scholastický vdp. prof. Dr. Eugen Kadeřávek ve své »Psychologii« § 13. »V čem záleží život« (pag. 41. a 42.). Díla jeho hodná jsou vší pozornosti a úvahy.

**) Uvádíme z díla: Quaestiones super tres libros Aristotelis de anima. Authore R. P. M. Joanne Martinez de Prado. Compluti 1652, kdež jest pěkný traktát o životě. (G. 5. De conceptu vitae communi omnibus viventibus.)

***) Institutiones philosophiae naturalis secundum principia S. Thomae Aquinatis. Vol. I. ad. altera 1897, pag. 130, num. 114. I v německém velikém díle svém »Die grossen Welträthsel, Philosophie der Natur. 2. Aufl. 1. Band, pag. 686. »Viertes Kapitel. Biologie.« P. Tilmann Pesch S. J. to samé důkladně učí.

immanenter agit.« Též Dr. Albert Stöckl se sv. Tomášem souhlasí, neboť učí: »Wir nennen ein Wesen lebend, wenn es zugleich Subject und Object seiner Thätigkeit ist, *wenn es also auf sich selbst wirkt, sich selbst bewegt, sich selbst entwickelt.* Die Thätigkeit der nichtlebenden unorganischen Körper ist eine transiente, die Lebensthätigkeit eine immanente. *Leben ist also Thätigkeit,* aber immanente Thätigkeit. *Leben ist Selbstbewegung.* Wie aber jede andere, so setzt auch die Lebensthätigkeit in dem lebenden Wesen ein *Prinzip* voraus, durch welches sie begründet ist, und woraus sie hervorgeht« u. s. w.*)

Zvlášť doporučujeme ještě jednou výtečný článek prof. Dra. Kadeřávka, výše uvedený: »§ 13. V čem záleží život« k pilnému studium.

Zmíniti se ještě musíme, že důstojný pan spisovatel též uvádí Aristotela, řka: »Aristoteles — dle Pythagora a Platona — vykládal život přímým působením principu nehmotného na tělo hmotné.« Arciť měli bychom zde výměr života, ale v konu prvém; jenom se přiznáváme, že jsme výměr života těmito slovy u Aristotela nenašli, ač máme v rukou dílo: Aristotelis opera omnia (text řecký s překladem latinským) voll. 5. Parisiis 1874. Za to však podobný výměr života podává nám D. Albertus Magnus Ord. Praed., ve svém díle: »Liber De morte et vita«, tract. 1. cap. II. (B. Alberti M. Operum tomus 5. Lugduni 1651, pag. 160.). Praví totiž: »Accipiamus ex probatis a nobis in physicis libris, quod vita est actus primus et essentialis et continuus animae incorporeus, (na místo incorporeus má státi: in corpus) non per modum somni, sed per modum vigiliae existens ab anima in ipsum.« Máme zde obšírnější výměr života v konu prvém. Dp. spisovatel však v brožůrce své obírá se se životem v konu druhém, pojednávaje o některých činnostech životních, totiž o práci, o výchově, zábavách a strastech a konečně o dobročinnosti. Jelikož však o těchto věcech pouze úryvkově a bez všeho ladu mluví, ač projevuje velikou sečtělost, nepouštíme se do žádnych dalších úvah o těchto věcech dp. spisovatelem v brožůrce nastíněných. Dokládáme jen, že života in actu secundo čili v konu druhém více druhů se rozeznává; Petrus Berchorius ve svém Repertorium pod heslem »Vivere. Vita« rozeznává: 1. život přirozený, 2. ctnostný, 3. oslavený, 4. hříšný, 5. pekelný, a pojednává o nich velmi důkladně.

P. Benedikt-Kundrát. Ord. Praed.

„Vlastivěda Moravská" má býti katolickému lidu moravskému a naší katolické intelligenci pramenem, z něhož by mohla čerpati poučení o drahé domovině a jejích dějinách. Dalo by se tedy očekávati, že dílo toto bude šetrno ku katolickému náboženství, že mu aspoň nebude škoditi na úkor historické pravdy. Že tomu tak není, to dosvědčuje stať, jednající o dějinách hnutí husitského. Pouze na 20 stranách (253—273, svazku III.) nalezl jsem 11 tvrzení, která dílem jsou zřejmými historickými bludy, dílem nedokázanými narčeními proti katolické církvi.

1. Str. 253. P. spisovatel tvrdí, že římští papežové za peníze propůjčovali vždy hojnější odpustky. — Prosím pana spisovatele, aby udal jméno papeže, který za peníze kdy odpustek prodal.

2. Str. 253. něco doleji se praví, že papežové osobovali si důchody z církevních úřadů po čas jich uprázdnění. — Dle církevního práva jsou papežové správci všeho jmění církevního, a jim náleží disponovati obročími, kde tato nejsou obsazena. — M. Wernz, Jos. Decretaliani, Philipp, Kirchenrecht.

3. Str. 254. tvrdí se, že oba papežové, byvše *zároveň* zvoleni, navzájem svou moc podrývali. — Jest nyní nade vší pochybnosť dokázáno, že volba papeže Urbana VI. jedině byla legitimní. Sv. Raynaldus, Annales — Jungmann, Diss. in hist. eccl. Brueck, Lehrbuch der Kirchengeschichte.

4. Z toho následuje, že papež Řehoř XII., nástupce Urbanův, byl pravým papežem římským, a že vyšší duchovenstvo české, trvajíc v jeho obedienci, nejednalo tak z nechuti k opravám. (Str. 255.)

5. Str. 257. z toho, že biskup olomúcký Jan vydal statut, stanovící tresty na neresidující kanovníky, dokazuje spisovatel, že nekázeň mezi nimi valně vzrostla. — Jisto jest však, že tento statut byl applikací všeobecného zákona církevního, vydaného proti kanovníkům neresidujícím. — Srov. Wernz, Jus Decretalium.

6. Že koncil pisanský nebyl obecným (ekumenickým, str. 254.), jest nyní všeobecným přesvědčením katolických dějepisců. — Srov. Hefele, Conciliengesch. — Jungmann, Diss. in hist. eccl. — Kryštůfek, Všeobecný cirk. dějepis.

7. Na str. 270. p. spisovatel praví, že Jan XXIII. byl nepřítelem opravného hnutí v Čechách. — Myslí-li pan spisovatel opravným hnutím v Čechách i bludy

*) Lehrbuch der Philosophie. 1868, pag. 557. 558.

Husovy, a je-li mu nehodný život Jana XXIII. dostatečným důkazem, že se protivil všem opravným snahám, pak má pravdu.

8. Str. 272. praví se, že pohnutkou klatby Jana XXIII. na Husa bylo rozhořčení nad Husovým vystupováním proti odpustkům. — Pravda jest, že klatba vydána byla na Husa, poněvadž už dávno se přidržoval bludů Viklifových. — Srov. Lenz, Učení M. Jana Husi. — Friedrich, Die Lehre des Johann Hus. — Helfert, Hus u. Hieronymus.

9. Na str. 273. praví se o glejtu Husově, že zaručoval Husovi bezpečný průvod *tam a zpět* a volnosť úplného vyslechnutí před koncilem. — Vyzývám p. spisovatele, aby dokázal z průvodního listu Husova oprávněnosť onoho dodatku. — Srov. Palacký, Dějiny nár. česk., Berger, Joh. Hus. — Factes rerum Austriacarum, — Kryštůfek, M. Jan Hus (Vlasť, roč. XIII., č. 1. an.), Husův ochranný list. (Vlasť, XII., č. 2.)

10. Na téže straně viní p. spisovatel Husovy odpůrce z křivé obžaloby. — Znamenitý učenec dr. Ant. Lenz dokazuje ve svém článku (Vlasť, roč. XVI. 861.), co pravdy na všech oněch tvrzeních, které viní svědky Husovy z křivé obžaloby a z křivého svědectví a končí: » . . . veřejně vyslovuji, že kdo ještě dnes po tolikerých důkazech tvrdí, že byl Hus nespravedlivě odsouzen, jest nepoctivý a že páchá vraždu na historické pravdě, aby zlehčil minulosť katolickou a autoritu církve.« To praví jeden z nejpřednějších badatelů doby husitské, který polovici téměř svého života věnoval studiu dějin této doby.

11. O něco níže tvrdí p. spisovatel, že Hus uvržen byl do žaláře na popuzování žalobců, poněvadž proti zjevnému rozkazu a suspensu církevní obřady vykonával. — Srov. o tom Kryštůfek l. c., str. 23. (sešit 1.).

Z těchto nalezených zjevných chyb soudím: 1. že p. spisovatel nezná hlavních principů církevního práva a zařízení církve. — 2. že nečetl nějakého obšířnějšího církevního dějepisu. — 3. že nečetl, aspoň ne vážně, Palackého dějiny národa českého v Čechách a na Moravě, jinak by byl aspoň o Husově glejtu jinak napsal. Táži se: nebylo záhodno, aby dějepisná část díla, jehož řízení svěřeno mužům smýšlení katolického, a které má býti vodítkem katolického lidu, svěřena byla muži, který lépe s církevními dějinami jest obeznámen? Historik, který dnes chce psáti dějiny hnutí husitského a při tom všem opomíjí spisů, které s katolického stanoviska jsou o této době napsány, nemůže činiti nároků na jméno vážného dějepisce.

Doufám, že po ukončení dojde celá stať s katolického stanoviska od osvědčeného odborníka důkladného rozboru a posouzení. *B. S.*

Karel IV. odmítá návrhy římského tribuna Koly di Rienzo. Napsal prof. Dr. Vincenc Oehm. (Otisk z příbramského gymn. programu. 1900. Stran 30.) Pan autor podal touto historicko-kulturní studií velmi prospěšnou a potřebnou orientační pomůcku pro studium umění. Jest zajisté Kola di Rienzo (nar. 1313 zavražděn 1354) zjev historicky zajímavý a proto zmocnila se ho již mnohá odvětví umění; epos (Byron), román (Bulwer, Chocholoušek), hudba (Rich. Wagner), malířství (V. Brožík)... Avšak jiná ještě snaha vedla pana spisovatele k vydání této práce. V »Zlaté Praze« (29. pros. 1899) provázena reprodukce Brožíkova obrazu velmi podivným, nespravným a tendenčním výkladem, p. autor odmítá s náležitým důrazem výklad podobný jako historicky nesprávný. I na jiných místech vystupuje pan spisovatel velmi účinně na obranu katol. církve a historické pravdy. Škoda tedy, že práce, v školním programu uveřejněná, nedojde náležitého rozšíření, jak bylo by žádoucí.

Stručný myšlenkový postup je tento: Krátce, ale velmi přehledně naznačuje se vývoj ústavy a poměry správy římské před vystoupením Koly di Rienzo. Vypisuje se rod a původ tohoto muže, jeho povaha a soukromý život. Líčí se povýšení na tribuna, jeho jednání, náhlé svržení a útěk k Fratricellům. Takto čtenáře poučiv, přistupuje p. spis. k vlastnímu úkolu své práce: vyjednávání Kolovo s císařem Karlem IV. Uveřejněn také list Karla IV. k římskému dobrodruhu a charakterisuje se Kolův historický význam. Kola di Rienzo nebyl muž, jakého tehdejší rozháraná doba potřebovala. Byl sice ohnivý řečník, ale člověk nestálý, blouznivý. Ve štěstí zpyšněl a nemaje náležité duševní síly a klidné rozvahy, zavinil sám svůj pád. S církví musil se i politicky střetnouti, poněvadž byl hlasatelem středního pohanského nacionalismu, jenž odporuje učení a poslání katolické církve. —

Svou prací ukázal také pan spis., že Palacký podal jedině správný výklad povahy a veřejného působení Koly di Rienzo a toho že se měl referent v »Zlaté

Praze« držeti. Dodati slušno, že studie Dra. Oehma je práce velmi důkladná, jak svědčí hojné citáty z opisů latinských, italských, francouzských i německých.

L † g.

Taras H. Ševčenko: **Výbor básní.** Sborník světové poesie. Svazek 69. Přeložila Růžena Jesenská. Již jako malý student slýchal jsem se zápalem vypravovati o »kobzarech«, kteří hrajíce na svých neumělých nástrojích hudebních, bloudí snivou Ukrajinou a zpívají národní písně o dávné slávě Kozáků. A takovými písněmi s nádechem národnosti, měkkosti a zádumčivosti jsou básně Ševčenkovy, který je sám proto nazval: »Kobzar«. Ševčenko nar. r. 1814. jako dítě nevolníkovo. Ukrajina »chvějící se dumkami a posetá mohylami« byla jeho vlastí. Byl malířem a zároveň básníkem; nabyv svobody, nahlédl i chtivým okem do knihy osvěty a vzdělání. Básně jeho delší opěvují kozáky a nevěrné Moskalíky, na jichž nevěrnosť naříká tak mnohá kozácká dívka (Kateřina, Topol, Utopená, Rozrytá mohyla), kratší jsou t. z. dumky, plny tajemného smutku. Ze všech mluví k nám cosi tak příbuzného, milého, že nemůžeme s knihou se rozloučiti, až ji celou dočteme. Z některých se ozývá naše národní píseň. N. př.

Na oříšky chodívala
kolem splavu,
a práška tam milovala
pro zábavu.
Prášek mele, zažertuje,
ohlídne se, poceluje
pro zábavu. (str. 127).

Nevíme, má-li básník zášť proti katolíkům, aneb snad překladatelce hodil se dobře rým: Moskalíka — katolíka, že o nich mluví vždy s neláskou — ale to jest jediné, co se nás nemile dotklo. *R. Stupavský.*

Marianský kalendář na rok 1901. Vydavatel a redaktor Adolf Rodler, komoří Jeho Sv. papeže Lva XIII., sídelní kanovník v Budějovicích. Nakladatel: J. Steinbrenner ve Vimperku. Ročník XIX. Cena 1 K. — Marianský kalendář jest již starý a dobrý známý českého katolického lidu. Zvláštního uznání, ba obdivu zasluhuje osvědčený redaktor, vys. důst. Msgre. A. Rodler, že vždy tak četnou řadu spisovatelů dovede ve svém kalendáři shromážditi, a to spisovatelů oblíbených. Již tato okolnost ručí za výborný obsah Marianského kalendáře. — Po vroucí a důtklivé přímluvě vydavatelově, aby v každé katol. rodině byl také katolický kalendář, následuje nadšené povzbuzení: Maria! buď naše heslo v novém století! (Dr. Th. Kasper.) Z obsahu části zábavně-poučné uvádíme články: Na pouti, od Anuše Mittenhubrové. (Lehkomyslný rouhač potrestán a neštěstím k pokání obrácen.) — J. Ježek, Jan IV. z Dražic. (K 600leté památce jeho zvolení na bisk. stolec pražský.) — Jos. Křemen, Obrázek Panny Marie. (Odměněná důvěra vojínova v ochranu Rod. Boží.) — J. Ježek, Kříž u cesty. (Báseň.) — Profesor Š. Pokoj, Blahodárný vliv Církve katol. v 19. stol. (Ukazuje se na velikolepou a důležitou činnosť Církve pro blaho lidstva.) — Al. Dostál, Zaslíbený dar. (Z pamětní knihy děkanské Králové Dvora. Zázračná pomoc Panny Marie z 30leté války.) — L. Grossmannová-Brodská, Víra, naděje a láska. (Báseň.) — Prof. dr. Frant. Krištůfek, Kníže Bořivoj a blah. Ivan. — V. Špaček, Zdárná dcera. (Velmi poučný obraz ze života. Smutné následky nerozvážlivého a nepoctivého skutku a dojemná láska dcery k nešťastnému otci.) — Prof. Jos. Braniš, Vznik a rozvoj města Prahy. — Jos. Flekáček, Na útěku. (Dějep. povídka z dob pobělohorských. Osudy kněze Jana Troilla; řízení Prozřetelnosti Boží a ochrana Panny Marie.) — B. Hackl, Sv. Isidor. (Báseň). — Dr. Ant. Skočdopole, O četbě knih a novin. (Thema, jehož důležitosť nelze ani oceniti.) — B. Hakl, Čeho nevidím, v to nevěřím. (Báseň mravoučná.) — Ter. Polabská, Vděčná srdce. (Vděčnosť rodičů k dobrému chlapci, jenž jejich synáčka před smrtí zachránil.) — J. Ježek, O měsíčku. (Mravoučné vypravování.) — Karel J. Zákoucký, Podezření. (Nerozumná umíněnosť ztrestána a neprávem podezřívaný očištěn.) — J. Ježek, Děd a bába. (Veršovaná pohádka.) — B. Hakl, Chytání ptáků v Italii. — J. Ježek, Divý Jíra. (Rozpustilý chlapec potrestán za neuctivé chování k matce; po trestu se poznal a litoval.) — MUDr. K. Bulíř, O spánku, snech a podobných zjevech. — L. Grossmannová-Brodská, Přepočítal se. (Potrestaná nepoctivosť. Žertovné vypravování.) — J. Houška-Počátecký, Matěj. (Veselá vesnická událost.) — K. Balík, Štěstí a neštěstí kostelníka Dormy. — J. Ježek: Ze včelníka. — Jos. Dumek, Vojtěška. — Leopold M. Zeithammer, Zelinářství. — Pro zábavu. (Žerty.) — Přehled událostí. — Četná

a vkusná vyobrazení. — Část kalendářní. — Výroční trhy. — Hojné inseráty. — Uvedli jsme podrobněji obsah Marianského kalendáře, abychom naznačili jeho bohatost. Obsah spořádán je velmi účelně, takže každý článek nějaké poučení mravné nebo užitečné obsahuje. I jest naším upřímným přáním, aby Marianský kalendář došel hojného rozšíření. *L ƒ 24.*

Koleda, velký občanský kalendář na obyčejný rok 1901. Nakladatelství Fr. Šimáčka. Praha. Cena 1 K. — Kalendář ten jest vlastně doporučením nakladatelské firmy Fr. Šimáček. Jsou tu obrázky ze starých ročníků Světozora, který nákladem téže firmy vycházel, obrázky z hradů a zámků, Vědy a Práce, Českého Lidu, z časopisu pro Mládež Mladý Čech, a ze starého ročníku Sborníku illustrovaných románů.

Slovný obsah kalendáře u porovnání s jinými českými kalendáři jest velmi chudý. J. R. Kronbauer podává tu povídku ze života malířského: »Výkřik o pomoc.« Povídka pěkně se čte, škoda že dojem u sečtělejšího čtenáře ruší přidané k ní illustrace, z nichž pět vzato z románu J. Ohneta: Odkázaná duše a jeden z románu L. Barracanda: Vikomtesa, které před osmy lety vyšly ve zmíněném Sborníku illustrovaných románů. To činí dojem, že nakladatel řekl spisovateli, aby k vybraným obrázkům napsal povídku. — Povídka Vlasty Pittnerové: »V cizích rukou« ukazuje, kam dostane se poctivý rolník, upadne-li do rukou lichvářských, a dává zároveň výstrahu, aby venkovské dívky bez rozmyslu neodcházely na službu do velkých měst. — J. Kořátko-Havlovský chce nalézti v obhajci práv a privilegií občanů Turnovských, Františku Tázlerovi, pendant k statečnému obránci práv Chodů, Kozinovi. Při tom nemůže však zatajiti svou nenávisť ke katolicismu a všemu, co s ním souvisí, a ukázati a vychvalovati jinověrce, za nichž Turnov kvetl a dobře se mu dařilo. Co katolické, je mu vše špatné, a proto píše na př. »pověstné misie ochudily město o sta a sta duší;« »sousedům povznésti hlavu proti vrchnosti bylo hříchem,« »obchod obchodem »kacířů« zničen,« »po celých sto let lid cvičen takřka jen na misiích.« Ty misie asi panu spisovateli leží na srdci, inu, když je pořádají katolíci! Vysvětluje dále, proč byl Tázler oblíben. »U Tázlerů duch našich národních reformatorů Husův, Chelčického a Blahoslavův nevymizel. U domácího kněžstva zařaděni byli mezi »chladné,« a to proto, že tehdejší povinnosti církevní vykonávali střídmě, jen to, co museli, a to vážně, bez strojené lítosti. Mezi sousedy platili za mudrce.« Má pan spisovatel asi spletené pojmy o pravé víře a o tom, kdo je dobrým křesťanem, jinak by se mu nelíbili tací, jakými líčí Tázlery. Nedivíme se proto, že přibral si na pomoc i inkvisiční mučidla (str. 70.), ale nechápeme, jak na konci své historické silhouetty mohl napsati: »klnou-li zakuklenci (!) a Jesuité onomu mučenníku — křivdí mu;« vždyť přece o Jesuitech dříve nijak se nezmiňoval, že by oni v osudech Tázlerových byli účastni a zmínka o nich je jen tam, kde líčí, že Tázler byl z vězení propuštěn, kdy hrabě František Josef Valdštejn uprostřed modlících se Jesuitů umíral. Z toho, že Jesuité se modlili nad mrtvolou zemřelého hraběte, který chtěl o privilegia Turnovské připraviti, nedá se ještě souditi, že by klnuli ochránci jejich práv, to zapoměl pan spisovatel dokázati. — Další povídka Karla Berty: »V posledním okamžení« vzata ze života rozmařilého šlechtice a záletné herečky. Dobře to praví autor ústy manželky barona S., že taková žena, která sama žije život hříšný, na jevišti pak představuje ctnosť, jest vinnou toho, »že se zde vraždí vzlet, ubíjí přirozenosť, čistota a pravda.« — Velmi poučný je článek dra. Jaroslava Květa: »Alkoholismus žen,« který částečně dle ruského lékaře Sikorskyj-ho, částečně dle svého ukazuje na zhoubu, jež přivoditi muže alkoholismus u žen. »Jeť alkoholismus žen osudný pro potomstvo nejen pro dědičnosť, ale i pro výchovu dítek již na světě jsoucích, i pro osudy rodiny, které věští naprostý rozvrat a zmar.« Co praví pan dr. o Normandii, kde: Všichni hokynáři a obchodníci s potravinami lákají a udržují si odběratelky, dávajíce jim napít,« platí bohužel i u nás, hlavně na venkově, kde tak mnohý obchodník rosoličkou udržuje si a láká panímámy do svého obchodu. — Ostatní články, většinou časové, vyplňující kalendáře, jsou průvodcem slovným k vyobrazením tu nahromaděným. Ke kalendáři přidán jest velký obraz Henryka Siemiradzki-ho: Smrť křesťanské mučennice v cirku Neronově. Ač i některé pěkné věci v kalendáři nalézáme, přece ho nemůžeme našemu lidu doporučiti.

O druhém kalendáři, který vydala táž firma s názvem **„Národ“**, velký občanský kalendář na rok 1901., možno totéž říci, co o kalendáři prvním. K titulnímu obrazu Frant. Urbana »Honba za zlatem,« jest tu báseň B. Kaminského, která líčí, jak vše pro zlato od víry se obrací a v náruč ďábla spěje. (Byla, tušíme

v jednom ročníku Světozora.) — Povídka Č. Tondra: »Byl v Němcích,« ukazuje, k jakým koncům vede dávání dětí na výměnu do Němec, kterýž zlozvyk posud u nás namnoze ještě jest rozšířen. R. J. Kronbauer má tu pěknou práci ze života lékaře »Trpitel.« Škoda, že v obrázcích, které nakladatel k povídce přidal (opět ze starého Sborníku česk. románů), stala se nehoda, že ten, který na obrázku prvním představuje majora S., který zemřel v blázinci zároveň s dr. B., představuje na obrázku jiném hraběte, u něhož dr. Osvald B. byl vychovatelem. I v tomto kalendáři jest článek proti alkoholismu, a to dr. A. Mraze, pojednání o vléklých otravách lihovinami: »Poddaní lihu.« V povídce paní Vlasty Pittnerové: »Flašinetář« některé výrazy nezdárného šlechtického synka — flašinetáře se nám nezdají býti vhodné. Z množství obrázků nejméně do kalendáře se hodí »Vymítání ďábla,« na němž znázorněn mnich, jenž vztahuje ruce nad dívkou, »ďáblem posedlou,« ani obraz se nehodí, tím méně slovný průvod k němu, kde líčeny temnoty středověku, doba černého středověku, moc ďábla atd. Ani tento kalendář nedoporučujeme našemu lidu; jsme však přesvědčeni, že lid ani kalendáře ty mnoho nekupuje a myslíme, že slouží spíše pánům nakladatelům jako vhodný dárek novoroční různým příznivcům a přátelům závodu. *Kšh.*

Kalendář k uctění nejsv. Srdcí Pána Ježíše a Panny Marie na r. 1901. pro lid katolický. Vydavatel a redaktor Adolf Rodler, kanovník v Č. Budějovicích. Ročník XIV. Nákl. J. Steinbrenera ve Vimperku. Cena 1 Koruna. Oblíbený tento kalendář, ozdobený titulním obrazem adorace Srdce Pána Ježíše, jíž se súčastňuje sv. Otec, císař, biskup, kněz i lid všech národů světa spolu s anděly a svatými, přináší v čele asketické pojednání o úctě Srdce Páně z péra J. Hůlky. K tomu přistupují vesměs dobré povídky »Boží soud« od Jos. Křemena, »Z přátelství« A. Dostála, »Zadržená mzda« B. Brodského, »Bratří« J. Ježka, »Poctivec-blázen« od J. Brožka, »Návrat na dobrou cestu« V. Špačka, »Počátky bouře« J. Flekáčka«, »Na kluzké cestě« od K. Zakouckého, »Veselý žert se smutným koncem« L. Grossmannové-Brodské s humoreskami »Zloděj ve škole« Fr. Šafáře, a »Uzení lidé« J. Housky-Počáteckého. Vedle básnické části, v níž zastoupen B. Hakl, Jos. Ježek, P. Zaletěl, T. Polabská a F. Kašpar, shledáváme se tu s populárními pojednáními dra. J. Krištůfka »Březnové vzbouření ve Vídni«, T. Antla »Z dějin Třeboně«, J. Brániše »Jak naši předkové měřili čas«, »První má cesta do Italie« od B. Hakla, F. Kroihera »Smrt císaře Matyaše«, J. Křemena »Několik dobře míněných slov našemu lidu.« Z hospodářské části jsou v kalendáři články o »stromoví«, »lukách« a »domácím zvířectvu«. Vedle velice zdařilé stránkové podobizny J. M. ndp. arcibiskupa Pražského Lva sv. p. ze Skrbenských jsou tu jemné obrazy P. Ježíše a P. Marie s mnohými jinými, jež se odnášejí k svrchu uvedeným povídkám. Illustrace jsou velmi zdařilé, s jakými se v jiných kalendářích neshledáváme. Kalendář tento jest důstojně vzhledem k svému poslání vypraven. Kéž lid český uposlechne jeho hesla na prvním listu: »Opatři si pro svůj dům řádný kalendář, a on ti bude po celý rok pravou rukou.« *Vlastimil Hálek.*

Svatá rodina. Kalendář pro lid katolický na r. 1901. Vydavatel a redaktor Adolf Rodler, kanovník v Č. Budějovicích. Ročník VII. Cena 1 Kor. Nákl. J. Steinbrennera ve Vimperku. Na letošní výstavě katol. tisku v Praze budila nemalou pozornosť kollekce katolických kalendářů, vydaných redakcí mnohozasloužilého msgra. A. Rodlera, jenž každoroční pečlivou výpravou jich s plným pochopením požadavků a potřeb zbožného jich čtenářstva získal si neocenitelné zásluhy o duchovní i osvětové blaho lidu českého. Mile se nám zamlouvá i letošní »Svatá rodina«, jako blahonosná poselkyně do českých rodin. Ozdobena portrétem J. M. ndp. arcibiskupa Lva ze Skrbenských celostránkovými obrazy Krista P. Uzdravitele, asketickým zjevem K. Emmerichové a mnohými jemnými drobnými illustracemi bohata jest i na text. Podává tu prof. Š. Pokoj »Jaké byly osudy církve katolické v XIX. století«, J. Ježek »Ze života sv. patronů českých«, B. Hakl »O chrámech italských«, J. Braniš »Vyšehrad.« Vedle příjemných básní L. Grossmannové-Brodské, B. Hakla, T. Polabské mile nás zajímají zdařilé povídky »Pod ochranou Matky Boží« Jos. Křemena, »Drahá památka« A. Dostála, »Dědeček a babička« B. Hakla, »Blahoslavení čistého srdce« B. Brodského, »Z lakoty« V. Špačka, »Ze smíšených osad« Jos. Flekáčka, »Bůh — nejlepší lékař«, L. Grossmanové-Brodské, »Miluj bližního svého« T. Polabské, statě »Lidem dobré vůle« L. Grossmannové-Brodské, »Zásluhy katolické církve o umění« dra. L. Dvořáka, několik pojednání prof. Ježka, humoresky J. Housky-Počáteckého a hospodářská poučení. O »Svaté rodině« i v letošní výpravě platí plnou měrou slova na zadní stránce uvedená: »S tímto dobrým katolickým kalendářem přivádíš si dobrého a nestranného i osvědčeného přítele do domu svého, a s ním štěstí a požehnání pro čas i věčnosť.«

Vlastimil Hálek.

Pan dr. Fleischans *) **a můj spis „Učení Jana Husi“.** Pan dr. Fleischans byl tak dobrotiv, že sobě všiml mého spisu: »Jest pravdou nepochybnou, že umřel Hus za své přesvědčení a že je mučenníkem za pravdu Boží« způsobem nehodným, čímž ku pohanění mého spisu a mé osoby valně přispěl. Na osobě mé arci mnoho nezáleží, neboť pohaněný probošt Vyšehradský odejde brzy na onen svět, ale Církev katolická a víra katolická, kterouž se snažil Hus fanatickou naukou ne svou, ale Viklifovou, potupiti, zůstane, a jak doufám, bude také vzpomínáno na spis můj, jejž jsem velikou pílí pracoval a z něhož neodvolávám ani jediné řádky, neboť není v něm ani jediná stať, kteráž by nebyla odůvodněna. Kdyby byl dr. Fleischhans na místo obvyklého pseudohusitského tupení raději ukázal, kde jsem ukřivdil Husovi. Dokt. Fleischansovi není však zcela po chuti ani můj přese všecko mírný spis: »Učení Jana Husi«, zejména prý, že se spokujuji v něm v učení o svátostech *pouhým dohadem*. Nikoliv, pane doktore, mé posuzování učení Husova o svátostech jest zúplna objektivní, a tak posuzuje dotčené učení také fakulta theologická v dobrozdání svém, jakby mohl býti Husem porušený náboženský mír ubohé naší zemi vrácen. Já si proto dovoluji pana doktora odkázati ku pramenům podle jeho vlastního napomínání. Pan doktor tvrdí také, »že jsem ještě v loni r. 1899. konstruoval ve »Vlasti« na základě spisů Husovi mylně připisovaných několik nepravd Husových.« Myslím, že má pan doktor na zřeteli zvláště spis: »De Antichristo et membrorum ejus Anatomia.« Já však mám spis ten za přesný 1. proto, že v něm nic není, cožby se neshodovalo s učením Husovým o Antikristovi z přesných jeho spisů čerpaným. 2. Palacký sám jej měl as za přesný, neboť neznáme, odkud by byl přijal náhled, že Hus znal přírodní vědy, leč jen z toho spisu. 3. Hus sám slíbil, že napíše zvláštní spis o Antikristovi, jiného však není nežli právě spis »De Antichristo et ejus membrorum Anatomia.« Pan doktor má patrně úmysl, aby mé spisy zbavil pravdivého podkladu, a proto usiluje, což jest vlastně jeho touha, aby vydány byly (nepochybně na útraty pseudohusitů) výklady Husovy k Lombardově spisu »Liber Sententiarum.« S Pánem Bohem, ale že moje objektivní monografie podvráceny nebudou, ale větší váhy nabudou, o tom ani za mák nepochybuji. Tedy pane doktore jen dále. Hus zabil jednotu v království Českém a uvalil na naši vlast podvratným a anarchickým učením Viklifovým nevypravitelnou zkázu, jeho epigoni, což odvrať Bůh, snaží se dokonati, což Mistr jejich a Pán započal i přes napomínání šlechetného a věhlasného Šafaříka.

Dr. *Ant. Lenz.*

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

Sv. Otec Lev XIII. Kdežto naše vlasť se chvěje rozháranými poměry politickými a společenskými a poskytuje právě nyní v době volební sezóny neutěšený obraz nesvornosti, jeví se v Římě, královně světa katolického, láska a příchylnosť katolíků k sv. Otci nejkrásněji a dojímá k slzám. V říjnu dosáhl snad nával poutníků do Říma nejvyššího počtu: k šedesáti tisícům. Přišli Francouzové s pařížským arcibiskupem kard. Richardem, dala si v Římě dostaveníčko celá katolická Italie — přijeli Němci — zvláště imposantní počet 5000 Bavorů se svými biskupy z Bambergu, Angsburku a Würzburku. Sv. Otec udílel s neunavnou pružností ducha i těla slyšení v kapli Sixtinské. Tam přijal Belgičany, Poláky a 2000 Němců, mezi nimiž byl četně zastoupen vznešený svět berlínský s dámami a poslanci katolického středu Dr. Hillem, Schultem a Stoppem. V basilice sv. Petra zaznívaly zpěvy a modlitby téměř všech národů světa. U přítomnosti sv. Otce pěli poutníci různé své národní písně chrámové. Římské katolické listy dávají palmu Němcům: zpěv jejich prý byl nejjistější, nejvíce vyškolený. V konsistorním sále přijal potom Lev XIII. 350 poutníků ze zemí uherských a 500 Němců z Porýní. Vystoupili v Civitavechii z parníku »Amphytrité«; ubírali se do svaté země s arcibiskupem Kolínským, který jel do Jerusalema položit a posvětit základ k novému katolickému chrámu na území Dormitio Virginis, darovaného katolíkům od německého císaře. — Brzy po té audienci čekalo s dychtivostí 30.000 osob u sv. Petra spatřiti tvář Náměstka Kristova, velebného kmeta, ozdoby našeho

*) Viz. Desátá výroční zpráva soukromné dívčí školy spolku Minervy v Praze: »Článek Fleischansův: O potřebě kritického vydání spisů Husových. r. 1900.

století. Byli to Španělé, Němci, Švýcaři a Vlaši. Potom udílel sv. Otec v sále klementinském slyšení Američanům, Němcům a různým poutníkům z Rakouska. V Římských katolických Listech čteme tu známá jména vynikajících šlechticů: Clary-Aldringen, L. kníže Lobkovic, kněžna Thurn-Taxisová, hraběnka Auersperková, hraběnka Schönbornová-Sternbergová; také několik městských radů vídeňských bylo přítomno slyšení s Msgr. Schöpfleuchtnerem a farářem Eisenerem v čele. — Obrovský nával poutníků byl při slavné beatifikaci ctih. Antonína Grassiho z kongregace Oratoriánů (narozen r. 1592. ještě za živobytí sv. Filipa Neri, zemřel r. 1672.). Ve velechrámě sv. Petra přítomno bylo přes 50.000 lidí; pohled na čarokrásné osvětlení chrámu a jásající věřící byl okouzlující a nezapomenutelný tomu, kdo byl přítomen. Četně byli též zastoupeni Angličané. Bylo jich 1200, mezi nimi 400 prostých dělníků, kteří byli hostmi u sv. Marty dle nařízení Jeho Svatosti. — Velikou pozornosť vzbuzovali v celém Římě a Italii Albánci. Bylo jich třicet, a vedl je arcibiskup ze Skutari. Jejich kroj, zevnějšek, ozbrojení, bronzové tváře, zdánlivě divoké vzezření — to vše působilo, že kde se objevili, byli provázeni hojnými zvědavci. Sv. Otec je přijal ve zvláštním slyšení. Tyrolané — počtem 800 — měli též zvláštní slyšení; hned po nich přišli Španělé a Msgr. Czászka, arcibiskup z Kolože, přivedl 800 svých diécesanů, kteří měli slyšení s 500 Bádeňany a obyvateli města Fryburku. Vzdálení, zubožení Irčané vyslali 250 poutníků, aby jménem své hornaté, nešťastné vlasti vzdali hold sv. Otci. Dle jejich ujišťování bylo by jich přijelo mnohem více, ale anglické dráhy a společnosti neprojevily žádné ochoty, vypraviti levnější vlaky a parníky; stanovily jízdní ceny až příkře vysoké. Sv. Otec přijal je s pohnutým srdcem a kladl důraz na to, že Irčané jsou chudí statky pozemskými, ale bohatí věrou a oddaností k sv. Stolici. Odevzdali sv. Otci adresu tohoto znění: »Sv. Otče. My, irští poutníci, přišli jsme do věčného města, abychom získali odpustků svatého roku. U nohou Vaší Svatosti osvědčujeme svou příchylnosť a oddanosť k stolici sv. Petra a vyjádřujeme city nejhlubší úcty a lásky, jimiž jsou naplněni naši krajané k osobě Vaší Svatosti. Více než patnácte století viží těsně svazky víry a lásky irský kmen více než kterýkoliv jiný k sv. římské stolici, matce a učitelce všech církví na zemi. Byl to slavný předchůdce Vaší Svatosti, Celestin I., který poslal do Irska sv. Patrika, od něhož přijali naši otcové evangelium Kristovo. Nezapomeneme nikdy péče a blahovolné, otcovské lásky, kterou naše otce v truchlivých dnech pronásledování těšili a sílili Vaši předchůdcové, Svatý Otče, zvláště Řehoř XIII., Kliment VIII., Pavel V., Urban VIII., oni učili je, snášeti s klidnou myslí útrapy, opovrhovati útisky a zármutky, jměním i životem, a zachovali si víru; učili je, stále pamětlivými býti napomenutí apoštola sv. Patrika: »Tak jako jste synové Ježíše Krista, buďte i vždy syny Říma!« V listopadu přijal sv. otec 30 šlechticů z Madridu a zástupce španělských katol. dělnických jednot. Čtyři z nich — jeden z Valencie, druhý z Tarragony a dva z Madridu, šli až do Říma pěšky. Vyšli 21. srpna a byli v Lourdech. Jeden z nich vedl ssebou svého 11letého synáčka, který celou cestu pěšky statečně vykonal. Roztrhali na cestě trojí obuv. Sv. Otec si je dal zvláště představiti a s 11letým chlapcem delší chvíli rozmlouval. Španělští šlechticové dělníky hojně obdarovali. — Egyptský kediv zaslal sv. Otci drahocenné dary, mající veliký význam pro egyptskou archaeologii. — Sv. Otec vydal, jak známo, duchaplnou encykliku o Ježíši Spasiteli a pracuje na nové, která doplňuje slavnou encykliku »Rerum novarum.« — Zednáři a nepřátelé katolické církve mohou nad římskými poutěmi a slavnými manifestacemi katolického světa právem trnouti. Ani »filosofické« století XVIII., ani nevěrecký XIX. věk nepovalily církev, věčnou, neochvějnou, na skále zbudovanou. Nezdolá ji ani dvacátý věk, a katolíci s důvěrou v Boha a nadějemi v srdci jej pozdraví, — v čele se svým milovaným papežem Lvem XIII., za Jehož zdraví a život vznášejte i se naše prosby a volání.

Studentské směry. Vydává A. Heinrich v Praze. Byly doby ideálního vlastenčení českého studentstva, kdy potají na ústavech tiskly neb opisovaly se studentské časopisy. V těch nacházely útulku první literární plody mladých duchů studentstva byť často nedokonalé. Nicméně přes všechnu nedokonalosť jak obsahu tak formy pronikal tyto studentské prvotiny literární čistý enthusiasmus, a též neshledali jsme se v nich s ničím, co by odporovalo zjevené pravdě. Doby ty přešly, vnikl jiný duch ve studenstvo, a ohlasem jeho jsou i časopisy studentské. Máme před sebou sešit třetího ročníku »Studentských směrů« s články »O vysoké škole technické v Praze,« ve kterém se valné chvály technikům neuděluje, dra. E. Babáka »Několik kapitol z biologie,« kdež o vývoji tvorstva vedle jiných theorií darwinismu věnována nemalá pozornost; dále jest tu pojednání »Ženské studium

v Rusku« a jedna báseň J. Karmína »Mám někdy chvíle...,« která se pro žáky středních škol nehodí. V pojednání »Klerikální ženské gymnasium« ukazuje se jasně poměr »Stud. směrů« k stanovisku katolického školství. Nové to ženské klerikální gymnasium prý oklestí přírodní vědy, bude míti policajtské hlídání a vzdělávati bude jen exhortami. Tak prý chce katolický klerus vnésti reakci i v ženský dorost, a proto nezbude proti tomu, volají »Stud. směry«, než jedna methoda: Na pranýř postavit celou tu čistou společnost, jež zhyzdí český svět novou protikulturní a reakční institucí atd. Hezky to povídají mladí pání ze »Stud. směrů«, myslíme si při tom, jenom že trochu přestřelují, tak jako o tom klerikalismu na Mladobolesl. gymnasiu, kde nejspíše nechtějí páni profesoři s p. katechetou poslouchati a se učiti za tu »ztracenou ovci, která nepřísahá na vše, co profesoři povídají.« Ovšem mladí nezkušení duchové někdy se příliš rozpínají ve svých úsudcích, a snadno se přichytí nových volných směrů, nevědouce, že jsou to jen křehké prchavé bubliny. Skutečnost života je o jiném přesvědčí. Pohříchu, že ve mnohém mladém duchu studentském z hlásaných v listech nezdravých myšlenek lecos utkví i pro pozdější život. *L † 4.*

Ze slovanského světa. — *„Srpska Matica“* v Bělehradě, aby vyhověla víceletému přání svých členů, rozhodla se vydávati modernější knihy nežli dosud a též zavedla co se týče vydávání knih nový pořádek. Letopis bude od nového roku vycházeti každé dva měsíce o 7—8 arších a bude literárně-vědeckým orgánem, přinášejícím práce o životě Srbů a ostatních vzdělaných národů. Belletristické spisy nebudou vycházeti v Letopisu v pokračováních, nýbrž uveřejní se vždy celé. Pro široké kruhy srbského národa bude Matice vydávati z fondu Petra Konjevića šest »Knih pro národ.« Tři budou obsahu zábavného, dvě poučné, a poslední knihou bude »Kalendar« s rozmanitým obsahem. Mimo tyto knihy bude Matice vydávati každého roku i knihy pro intelligenci jako až dosud. Předplatné na »Letopis a knihy pro vzdělance« jest 6 korun, na knihy pro národ 1 koruna. — Slav. ruský spisovatel hr. *L. N. Tolstoj* ukončil právě své nové dílo z dělnického života, *„Moderní robové“* (Moderní otroci). Tolstého velice zajímá dělnická otázka a pojednal již dříve o ní v článku, který poslal moskevskému měsíčníku. Ale censura nedovolila článek vytisknouti. Proto napsal Tolstoj spis o dělnické otázce ve formě belletristické, který vyjde ve zvláštní knize nebo v některém belletristickém ruském listu. V novém Tolstojově díle prý se jasně osvětlují nejnovější společenské proudy v Rusku, jakož i stav dělníků, který Tolstoj v posledních letech pilně studoval ve velikých továrnách u Moskvy a Tuly. — Počet členů *slovinského literárního spolku sv. Mohorja* se letos zase zvětšil o 493, takže má nyní tento spolek 78.596 členů. Letos dostane každý člen spolku těchto 6 knih: 1. Zgodbe sv. pisma; 2. Priprava na smrt. 3. A. M. Slomšek, knezoškof lavantinski. 4. Slovenska pesmarica. 5. Slovenske večernice. 6. Koleda. Prvé dvě jsou nábožné knihy, ostatní poučné a zábavné. Poláci začínají konati veřejné sbírky, aby mohli koupiti v Čařihradě *dům, ve kterém Mickiewicz žil a umřel.* Dům náleží polské vdově Ratyňské a jest obava, že by mohl přijíti do cizích rukou. Koupený dům bude pak majetkem »Towarzystva polskiego« v Čařihradě. — *Fr. Štingl.*

Sborník Historického kroužku. — Čtvrtletní časopis. Vyšlo redakcí prof. Dr. Mat. Kováře roč. I., č. 4. s tímto obsahem: Soustava učení Petra Chelčického na základě pramenů (Dr. Ant. Lenz). — Panny řádu sv. Norberta (P. Alfons Žák, O. Praem). — Dějiny kláštera Luckého u Znojma od založení do válek husitských (Fr. Václ. Peřinka). — Mikšovicova kronika Lounská. — Drobné zprávy a posudky. — Sborník ukončil I. ročník a na konci ledna r. 1901. vyjde 1. číslo II. ročníku. — Studium dějin na základě katolickém jest pro nás veledůležito, i budiž tedy význam Sborníku oceněn a budiž mu poskytnuta všeobecná přízeň a podpora. Mějme na zřeteli, že nám Sborník vychová celou řadu nových pracovníků, starší že v práci posilní a že vůbec bude stálým a bdělým strážcem katolické víry a historické pravdy. — Sborník stojí ročně 5 K.

Hlasy Svatováclavské. Sbírka časových brožůrek. Roč. I. č. 1. Redaktor Vlastimil Hálek, farář v Liboci u Prahy. Tento nový časopis družstva vychází šestkrát do roka ve volných lhůtách, každý sešit o 16. stránkách. Předplácí se na celý rok 40 haléřů, do německých zemí 50 h., do ostatních zemí 60 haléřů. — Jednotlivá čísla stojí 7 haléřů, do německých zemí 9 h., do ostatních zemí 12. Cena tato byla určena dle zvýšené ceny sazby, jež byla zavedena na začátku r. 1900 a dle zvýšené ceny papíru, jejž nám továrna prodává od podzimku t. r. o 10% dráže. — První ze všech vydávalo brožury družstvo Vlast; vydalo každý rok něco brožur, z nichž některá měla až 2, 3 a 4 archy objemu. Nyní vydá družstvo 6 brožur ročně, tedy 6 archů, i není to tedy věc nová, jen forma jest změněna, a to

proto: 1. aby získáni byli stálí abonenti našich brožur, 2. aby měla knihtiskárna pravidelnou práci a 3. aby mohlo býti použito lacinějších novinářských marek. — Opakujeme: družstvo nezavádí nic nového, nová jest jen forma.

Zábavná příloha **„Píseckých Listů,"** pěstující pornografickou literaturu, obklopila v posledním čísle prostitutku nymbem — bohyně. Takovou četbou chce »vzdělávati« český venkov.

Evangelické bohoslužby nově usazeného pastora v Táboře pilně oznamují po jihočeských městech »vlastenecké« krajinské týdenníky v jižních Čechách, které jindy pilně umlčují naše poutnické vlaky, katolické sjezdy, církevní slavnosti atd. Inu ovšem, šenereriánští stoupenci jsou »národní«, my pak katolíci jsme »protinárodní!« *L † 4.*

Nár. Listy přinesly v čís. 334. v odpoledním čísle feuilleton »Šťastný otec« z »Kostrbatých obrázků« Fr. Holuba, ve kterém parodována jest důvěra u vyslyšení k Panně Marii. Každý, kdo prý se obrátí s nějakou prosbou k Bohorodičce, už prý musí býti vyslyšen, tak prý končí obyčejně každá povídka. Míníme, že pisatel si mohl tuto jeho povídku ušetřiti a raději se podívati třeba jen na Sv. Horu a zeptati těch tisíců poutníků, zda byli vyslyšeni neb ne. Přesvědčil by se o jiném.

V Besedách lidu v č. 6. v »Besídce« čteme o sv. Kateřině tato slova: »Veliká svatá! Hádala se s mudrci římskými a přehádala všecky. To by nebylo konečně nic tak zvláštního — ženská, ženská, řekne každý, jak pak by ta mužské nepřehádala! Potom byla mučena a umučena. To také nebylo pranic zvláštního při stech tisících křesťanských mučedníků.« — K tomu dokládáme, že to také není pranic zvláštního při zlehčování náboženství tolika liberálními českými časopisy, když někdo, neznaje obětiplných, ctnostných životů svatých a světic, si z nich posměch učiní. *L † 4.*

Velký antisemitský kalendář »Obrana« redakcí Jana Vorla vyšel letos v I. ročníku v knihtiskárně »národního dělnictva« v Praze a jest po českém venkově národními dělníky rozšiřován. Jest obsahu velmi slabého a neskrblí též útoky na »klerikály«. Jako ukázku uvádíme básničku »křesťanství v úpadku,« v níž se dí »vždyť dnes i ty církve páně mají jen ráz — řemesla,« a na konci posměšně se píše »naposled žid všecko skoupí — Quirinál i Vatikán.« Z toho vidno, že se z katolického stanoviska pro národní dělníky a jich tisk nikterak rozehřáti nemůžeme, třebas si připínali masku antisemitskou.

Zápisky vyobcovaného kněze Smetany počnou vycházeti v Praze tiskem v nejbližší době. Liberální listy pilně toto vydávání oznamují a zvou k předplacení. Možno, že odhalí celou povahu Smetanovu, a budou jiným k poučení a k výstraze. V »Besedách Času« probírá právě liberálním způsobem dr. Fr. Krejčí »filosofii Smetanovu,« dle níž si prý tento představoval člověka v dokonalejší formě tak, aby náboženství nepotřeboval. Smetana nechtěl prý náboženství zušlechtiti, poněvadž ono udržuje člověka na nižším stupni. Náboženství nesmí se síliti, ale vykořeniti. Dr. Krejčí praví dále, že se rozchází s míněním prof. Masaryka, který soudí, že Smetana podstatu pravého náboženství shledával v tvůrčí lásce, čili že je chtěl nahrazeno míti uměním. Dokládá pak, že když Smetanovi dána byla přímá otázka, ku kterému vyznání se hlásí z církve vystoupiv, odpověděl: K náboženství humanity, t. j. k žádnému z nynějších, nýbrž k tomu, co tvoří jádro náboženství křesťanského a pravou filosofii, v čem leží záruka lepší budoucnosti. Uvádíme na to jen slova blah. Klem. Hofbauera: »O quanta increduli credere debent, ne credant.«

Betanie, časopis sekty svobodné evang. reform. v Čechách, jenž se všudy představuje jako tichý, nábožný usmiřovatel, který s každým chce žíti v pokoji — nedá pokoje katolíkům. V č. 33. mluvě o konferenci biskupské ve příčině souboje dokládá lživě, že prý v církevních školách se právě nejlépe soubojové smýšlení vychovává, neboť učení římské mluví o nerovnosti lidí, a tu prý lidé si chtějí »čest« zachovati soubojem. Ze slov těchto vidno na první pohled, že chtějí podceňovati významné usnesení biskupské konference. — Dále mrzí »Betanii« církevní jmění ve Francii u řeholí, které sledují »evanjelickou« radu chudoby. Sama však sbírá horlivě k zvětšení jmění sekty svob. evang. reformované, zvláště po Americe. — K tomu se pohoršuje Betanie nad bratry z Horní Amergavy, kteří představují Pána Ježíše a Kaifáše, že byli přijati sv. Otcem, pravíc o nich, že tito lidé nenávidí Slovo Boží. Jsme toho názoru, že nejvíce nenávidí Slovo Boží evangelické sekty, které ho zneužívají k heslu »Pryč od Říma.« I Betanie sama se raduje, že v Holandsku přibylo o 80 procent evangelíků, kdežto katolíků o 58 jen procent v posledních letech. Z toho vidno, že Betanie, ač odštěpená od pravých evangelíků, přece jen jim dělá proti katolíkům propagandu. *L † 4.*

Šiřitelkou osvěty ukázala se církev hlavně při vynálezu tisku, což budiž uvedeno vzhledem k loňské oslavě Veleslavínově a letošní Guttenbergově. Sotva totiž byl tisk vynalezen, tu již papež Lev X. r. 1515. na lateránském koncilu označil vynález tisku jakožto veledůležitý zjev. Praviť: Dle vůle Stvořitele stal se tento vynález k oslavě Boha, k hájení víry, k šíření a pěstění všeho užitečného a dobrého.« Samy protikatolické »Mnichovské Noviny« u příležitosti Guttenbergovy slavnosti doznaly (č. 288. z 23. června t. r.), že »vzdělání má svůj původ v práci mnichů.«

Paběrky z novin a veřejného života.

Nová papežská encyklika. Jak známo, pracuje sv. Otec již dávno o nové encyklice, týkající se křesťanské demokracie. Encyklika má býti uveřejněna ještě koncem tohoto roku. Smíme-li věřiti dopisu, jejž uveřejňuje »Pol. Corr.« z Říma, hodlá papež v této s největším napjetím očekávané encyklice vytknouti nejprve to, že pojem křesťanské demokracie vylučuje dle jeho názoru všelikou politickou tendenci a snáší se s každou formou vládní. Křesťanská demokracie nemůže nikdy kráčeti ruku v ruce s revolučním socialismem. Podstata křesťanské demokracie spočívá v těsném spojenectví katolických stran s lidem, v utvoření celé řady zřízení za účelem povznesení hmotného a mravního blaha lidových vrstev a v podporování všech jejich oprávněných potřeb. Papež varuje dále rozličné politické strany před nadsazováním a výtržnostmi, do kterých snadno mohou upadnouti, a označuje jim cestu, na níž jedině byly by s to, aby odpomohly bědným poměrům spodních tříd na základě úcty všech před legitimními pány a před platným nynějším řádem společnosti.

Římská katolická mládež u sv. Otce. Dne 29. listopadu shromáždili se všichni alumnové z celého Říma, jejich profesoři a představení, katoličtí studující z vysokých a středních škol, pak mládež z katolických škol obecných, soukromých, se všemi představenými v chrámu sv. Petra. Přítomno bylo takto shromážděných přes 30.000 osob. Když sv. Otec v sedi gestatorii se objevil, zavzněl z mladistvých hrdel obrovský jásot. Sv. Otec několikráte povstal a dojat na všechny strany žehnal. »Osservatore Romano« přinesl o tom nadšený článek.

Max Müller. V Oxfortu zemřel 28. října proslulý učenec Max Müller. Narodil se r. 1823. v Dexaně v Německu. Po studiích v Lipsku věnoval se záhy studiu sanskritského jazyka a vydal r. 1844. první své dílo »Hilopadeca«, sbírku to indických bájesloví, které se dosud v tuaminských školách jako učebnice užívá. Anglická vláda pověřila mladého učence vydáním Rigvesty a komentáře k ní Sayana. R. 1876. počal vydávati obrovské dílo »Sacred books of the East«, to jest svatá písma východní. Jest také zakladatelem nové vědy: srovnávacího náboženství.

40 let kanovníkem. Známý lidumil vlastenec a kněz, vsdp. děkan kapitoly litoměřické dr. Jan Řehák, slavil 9. června t. r. památku svého 40letého působení kanovnického, které jest plným práce a obětivosti ve všech oborech. Vsdp. dr. Řehák náleží k tichým pracovníkům, kteří nežádají od veřejnosti uznání, kterého však plnou měrou zasluhují. Do poslední doby vyučuje ještě ve škole klášterní, ač čítá 90. rok, byv narozen 8. května 1811 a na kněze posvěcen 4. srpna 1834, působí tedy jako kněz 67 let, což je v pravdě veliká vzácnost. Týž je také seniorem diecése litoměřické. Za své zásluhy byl jmenován domácím prelátem Jeho Svatosti, protonotářem apoštolským a jinými vyznamenáními obdařen. Dr. Řehák podporuje církevní a náboženské podniky beze vší okázalosti, avšak stále, většinou jako »Neznámý z Litoměřic«, který se stal takto velice dobře známým. Také jest upřímným podporovatelem našeho družstva. Ve své skromnosti odmítl v poslední době několikráte nabízené probošství. Vsdp. dr. Řehák je knězem dle srdce Božího, který jest pravou perlou diecése. Stařičký jubilant nechť ještě dlouho se těší pevnému zdraví!

Spisy Vrbovy. Dosud jsou na skladě: 1. Povaha moderního kapitálu. 2. Boj proti klerikalismu. 3. Otázka zemědělská. 4. Národní sebeochrana. 5. Der Nationalitätenconflict. Spisy ty jsou za antikvarní cenu 4 K 60 h a porto u spisovatele. Rudolf Vrba, církevní kněz. Košíře č. 193 u Prahy, p. loco.

Zajímavo je, že známý redaktor bavorského listu »B. Vaterland« Dr. Siegl, přináší výtahy ze spisu »Der Nationalitätenconflict.

Návrat ztraceného syna. Proslulý kdysi kazatel karmelitán P. Hiacint Loyson, který odpadl od církve, opět se vrátil k poslušnosti ku své matce katolické církvi k nemalé radosti věrných katolíků, kteří jej znali.

Benediktinské Anselmianum v Římě. U příležitosti posvěcení chrámu Páně v bened. ústavě sv. Anselma na Aventině v Římě (11. listopadu) píše římský dopisovatel kolínskému kat. »Volkszeitung«: »Na západním svahu pahorku Aventina, kdež bývalo sídlo římské plebs (lidu) s četnými chrámy pohanskými, zdvihá se dnes mohutná na způsob pevnosti stavěná budova opatství a kolleje bened. sv. Anselma. Základní kámen kolleje položen r. 1893. arcibiskupem Catanským kard. Dusmetem z řádu benedikt. a ve třech letech kollej postavena. Vše vyvedeno bylo dle plánů opata primasa Hildebranda de Hemptinne. V kolleji studují klerikové benediktinští všech národností a zemí, kollej má platnosť university. Učitelský sbor z počátku čítal 50 osob. Zatím od roku 1896. v kolleji byla jen malá domácí kaple pro vykonávání pobožností. Mezitím stavěn však chrám, jenž v listopadu byl slavnostně vysvěcen. Ze všech klášterů benediktinských svoláni k tomu cíli opati či jejich zástupcové do Říma; mezi jinými přijel tam 84 let starý opat z Australie. Benediktinský řád rozdělen je dnes na 13 provincií či kongregací: arcikongregace monte kassinská (od sv. Benedikta r. 528. založena), subjacká, anglická, švýcarská, bavorská, beuronská (dle würtemb. kláštera Beuron nazvaná, k ní náleží Emauzy v Praze), francouzská, dvě rakouské (neposkvr. Početí a sv. Josefa), uherská, americká a austrálská. Zástupcem sv. Otce při slavnosti posvěcení chrámu byl sám kard. Rampola jako »legatus a latere«. Slavnosti posvěcení trvaly po celou oktavu. Za dobu svého 1300letého trvání dal benediktinský řád církvi a světu (dle výpočtu hist. Fesslera) 15.700 spisovatelů, 4000 biskupů, 1600 arcibiskupů, 200 kardinálů, 24 papežů, 1560 slavně kanonisovaných světců a kolem 5000 takových, již uznáni za hodny kanonisace. Z císařského rodu trávilo v něm 43, z královských rodů 44 osob.

Stoletá památka založení řádu Sacré Coeur. Dne 24. listopadu t. r. sloužil Jeho Excellence ndp. kníže arcibiskup Lev svob. pán Skrbenský mši svatou v klášteře »Sacre Coeur« na Smíchově na památku 100letého založení řádu tohoto, který vstoupil v život r. 1800. popudem Magdalény Žofie Baratové († 1865) ve Francii podle vzoru ženského řádu jesuitského. Lev XII. potvrdil tento řád r. 1826. Řád se obírá hlavně výchovou ženské mládeže v pensionátech. Rozšířil se po celém světě a byl roku 1873. společně s Jesuity vypovězen z Německa za kulturního boje.

Katolická universita v Solnohradě. »Salzburger Chronik« oznamuje, že arcibiskup solnohradský oznámil ve schůzi výboru solnohradského universitního spolku, že výbor biskupské konference ve Vídni vzal v opravdovou úvahu otázku zřízení katolické university v Solnohradě a že učinil dotyčné usnesení. Záležitosť katolické university jest prý od nynějška stálou agendou biskupského výboru. Byli ihned zvoleni tři biskupové, totiž arcibiskup svob. pán Skrbenský, biskup svatohypolitský a biskup solnohradský jakožto referenti, kteří také tvoří výkonný výbor pro tuto záležitosť.

Nové akademie biblické. Červencové číslo časopisu »Biblical World« přineslo zprávu, že Američané chtějí pro studium semitských řečí a topografie biblické založiti v Palestýně novou školu, v níž by žáci s dostatek připravení měli příležitost pokračovati ve svých studiích filologických, historických, topografických, archaeologických a epigrafických. Americká východní společnosť se té školy ujímá, ji doporučuje a hmotně podporuje. Ředitelem bude z počátku Charles C. Torrey. — Také pruské ministerstvo vyučování zamýšlí zříditi v Jerusalemě podobný ústav; budova se prý postaví na místě, kde stál nedávno stan německého císaře. — Katolíkům netřeba se v té příčině styděti, neboť nepokulhávají za protestanty, nýbrž ukázali jim cestu. Prvou akademii biblickou založili již před 10 lety Dominikáni, a v ní byl již nejeden katolický kněz zasvěcen v biblické studium.

Katolická strana ve Francii se usnesla, že založí pod vedením Eugena Veuillota, bratra slavného katolického publicisty Louisa Veuillota, tiskovou kancelář, »Office catholique«. Tisková tato katolická kancelář zásobovati bude z Paříže krajinské francouzské listy pravými zprávami a zprávnými názory.

Schůze katolického školského spolku ve Vídni. Dne 15. listopadu konala se ve Vídni v hudebním velikém sále výroční valná hromada katolického školního spolku. Ke schůzi byli pozváni ministr předseda dr. Körber, hrabě Goluchowski, baron Gautsch a místodržitel hrabě Kiellmansegg. Všichni jmeno-

vaní zaslali sjezdu pozdravné přípisy. Dr. Porger zahájil schůzi sdělením, že papež udělil schromážděným apoštolské požehnání. V zahajovací řeči pravil dr. Porger mezi jiným: »Tak mnohá stvůra liberalismu byla již povalena, jenom ještě mohutná stavba zvedá se tu z dřívější doby — toť jsou školské zákony, jež však se dnes přežily, jež nevyhovují požadavkům křesťanského obyvatelstva a jež jen proto dosud nepadly, poněvadž liberalismus posud dovedl je podpírati s napjetím svých posledních sil. Nám nepostačuje více heslo o roztřiďování dítek dle náboženského vyznání; celý duch školy musí býti jiný a také učitelé musí býti prodchnuti duchem křesťanským. Oprava školy v tomto směru musí nastati.«

Akademický odbor »Jubilejního spolku katol. Praha« — převzal ve svou zprávu a vedení »Veřejnou knihovnu a čítárnu« od »Katol. lidového spolku pro Král. České«, by ji řídil v těchže intencích ku zdaru a rozkvětu; knihovna ta jest v místnostech spolku, Praha ve Spálené ulici, č. 20 n. v přízemí.

Z „Růžencové výrobny." — Při ústavě jmenovaném trvá již po několik let zvláštní odbor pro vyšívání paramentů. Upozorňujeme čtenáře naše — a zvláště velebné duchovenstvo — na tento odbor, a doporučujeme jeho vskutku umělecké výrobky. Chovanky ústavu samy vyšívají, pomáhajíce tak vlastní obživě. Správa ústavu zasílá na požádání ceníky, dle nichž objednávky možno řídíti. V ústavě samém (v Praze, Konviktská ulice čís. 296-I.), možno si prohlédnouti zboží hotové. Ústav obstarává a dodává také krásné a levné bohoslužebné náčiní a nádoby, jako: mešní konvičky, svíčny, lampy, kropenky, kaditelnice atd. Podporujte četnými a častými objednávkami lidumilný katolický ústav. — Současně doporučujeme bohatý sklad hotových růženců všeho druhu, medailek, obrázků svatých, kalendářů katolických, knih modlitebních v řeči české i německé atd. atd.

Výbor Jednoty katolického učitelstva v království Českém konal dne 18. listopadu v místnostech družstva Vlasť schůzi za předsednictví řídícího učitele p. Karla Skultetýho a hojného počtu výboru. — Předseda zahájil schůzi křesťanským pozdravem: Pochválen buď Ježíš Kristus. — Jednota míní vydávati lidové dějiny, ale dověděla se, že podobné dějiny hodlá vydati také dědictví sv. Janské. I odebere se deputace Jednoty k vsdp Dr. Janu Sedlákovi, metropolitnímu kanovníku u sv. Víta a řediteli dědictví sv. Janského, aby s ním tuto záležitost projednala. Vydá-li dějiny dědictví sv. Janské, chce s ním Jednota spolupůsobiti. Porady o tomto bodu rokovacím súčastnil se p. profesor Dr. M. Kovář, jenž byl za tou příčinou do schůze pozván, aby svými zkušenostmi a radou k uskutečnění tohoto díla přispěl. — Jednota pořádá po Vánocích 27. prosince o 10. hodině dopoledne v Praze v záložně sv.-Václavské občasnou schůzi s přednáškou. — Odbor Královéhradecký koná lidovou přednášku v Hradci Králové dne 9. prosince t. r. Přednášeti bude učitel p. Karel Jelínek. — Mimo to svěřeno bylo řídícímu učiteli, p. Janu Kafkovi, aby se postaral o přednášku v odboru Mladoboleslavském. S radostí a povděkem vzato bylo na vědomí, že řídící učitel v Borovanech, p. Jan Pelikán, zřizuje nový odbor Jednoty v Písku. Upozorňujeme na to katolické kruhy z jižních Čech s prosbou, aby s ním spolupůsobily. — Pro »Vzdělávací četbu katolické mládeže« určila Jednota tři další brožury, jež budou brzy tiskem vydány. — K návrhu místopředsedy a učitele p. Fr. Jelínka bude Jednota ob čas pořádati na různých místech vychovatelské kursy, t. j. více přednášek po sobě (asi ve dvou dnech) z oboru vychovatelského. První pokus učiní navrhovatel ve svém kraji. — Pro další postup prací a činnosti podány a přijaty byly různé návrhy, které slouží jednak k zvelebení Jednoty, jednak k posile společné naší práce katolické. — Výbor Jednoty sestává z mužů, celým srdcem zaujatých pro zájmy katolické, i doporučujeme proto Jednotu všeobecné přízni a podpoře.

Uherský zemský svaz katolických spolků konal v Pešti své valné shromáždění, ku kterémuž vyslalo více nežli sto spolků své delegáty. Účastníci shromáždili se po slavných službách Božích ve slavnostní dvoraně katolického klubu. Přítomni byli m. j.: biskupové hrabě Karel Csaky z Vácova a hr. Gustav Majláth (Sedmihrady), hrabata Ferd. a Aladar Zichy, kanovníci dr. Alex. Giesswein z Rábu, Josef Csavolszky z Vácova, Tibor Boromisza z Kalocse, universitní profesor J. Csillagh a poslanci Jan. Molnar, František Major a Michael Juriss. Po pěkné zahajovací řeči, kterouž promluvil předseda hrabě Jan Zichy, přijat byl jeho návrh, by sv. Otci, J. Vel. císaři a králi a knížeti-primasu byly poslány holdovací telegramy; ústřední tajemník dr. Gyürky podával zprávu ředitelstva o činnosti svazu. Zpráva tato zněla velmi potěšitelně, i byla schválena jednohlasně. Na to měl ceremonář Jiří Andor přednášku o thematu: »Činnost katolických spolků, týkající se života věreckého.« Řečník vytýkal, že katolické spolky ve veřejném životě, zvláště pak v životě kommunálním nevyvíjejí žádné činnosti, takže záleží

tosti měst a obcí spravovány jsou od lidí, již jsou beze všeho rázu konfesionálního. Katolické spolky hodily by se k práci na tomto poli rovněž tak a mohly by na něm mnoho si dobýti zásluh o rozvoj života, prosyceného věrou katolickou. — Socialní činnost spočívá ve vykonávání lásky a spravedlnosti. Rozviňme tedy katolickou socialní činnost a rozšiřujme tím vzdělání katolické! Zanášejme křesťanství do každého momentu socialního a veřejného života. Křesťanství není žádnou v pařeništi pěstovanou květinou, nýbrž pěstěné na jevišti bouří. Na něm nechať se vyvine v mocný strom!« Řeč ta bude vydána tiskem. — Ku konci promluvil ještě farář J. Streicher »O spolcích katolické mládeže«, načež dopolední schůze byla skončena a následovala slavnostní hostina.

Protiotrokářský sjezd ve Vídni. Na podnět neunavné předsedkyně »Spolku sv. Petra Klavera«, hrab. Marie Ledóchowské, byl do Vídně svolán sjezd protiotrokářský, který konal své schůze po tři dny, od 21. do 23. listopadu v domě katolických tovaryšů v Gumpendorfské třídě a v sále hudebního spolku. V první slavnostní schůzi promluvil dr. Fischer-Colbrie o účelu kongresu. Mezi jiným pravil: Nejzajímavějším večerem celého sjezdu byl večer druhý, kdy na řečiště vystoupili sešedivělí misionáři, aby udiveným posluchačům vylíčili, jakých útrap je schopen kněz-misionář pro nesmrtelné duše ubohých pohanských národů. Předním řečníkem byl P. Geyer, představený misionářského ústavu v Mühlandu u Brixenu. Týž líčil svůj 14letý pobyt v Sudanu a působení rakouských misionářů v těchto rozsáhlých krajinách. Velice dojal shromážděné kaferský chlapec Pedro Canisio, který zpíval několik národních písní. Místopředseda sjezdu hrabě Harrach líčil otrokářské trhy v Maroku, kterak je sám na svých cestách seznal. Dlouhou řečí líčil provinciál Lebeau poměry misionářů v Namaqua území. Vylíčil živými barvami hrozné mravní poklesky domorodých černochů, kteří skutečně žijí ne po lidsku, ale po zvířecku. Ve třetí slavnostní schůzi řečnil P. Giese. Týž pravil, že ročně na tureckých otrokářských trzich se prodá přes 500 tisíc ubohých otroků. Znalci tvrdí, že na 10 živých otroků, kteří dojdou na trh, padne cestou 100 otroků za oběť svízelům a mečem otrokářů. Misionářský biskup Pellet z Beninu popisuje stav misií západoafrického území. Tato misie čítá 250 kněží-misionářů. Za krátký čas zemřelo v Guinei následkem vražedného podnebí 200 misionářů. Průměrná teplota celého roku je zde 50 stupňů. V době, kdy dlím v Evropě, zemřeli mi tři kněží-misionáři, z nichž nejstarší byl 27 let. Z celého jednání sjezdu vychází na jevo, že není pod sluncem nižádné společnosti, která by pro blaho člověčenstva takových obětí byla schopna, jakou jest církev katolická, jejíž synové vyhledávají s nasazením vlastního života právě ty nejchudší a nejnuznější národy na světě. Proto může jen člověk věci té buď úplně neznalý neb hanebně zlomyslný podezřívati misionářskou činnost katolické církve z úmyslů nešlechetných. Příští protiotrokářský sjezd bude se konati asi za 2 roky nejspíše v Luzernu ve Švýcařích.

Různé. — Kanovníkem kollegiatní kapitoly u Všech Svatých jmenován byl řádný profesor morálky na české universitě, *Dr. Ant. Vřešťál.* Gratulujeme. — *Vyznamenání.* Náš člen a spolupracovník, Fr. Rozkošný, misijní kaplan v Cetyni na Černé Hoře, vyznamenán byl knížecím černohorským řádem Danilovým IV. třídy; císař pán svolil, aby řád ten směl přijati a nositi. Blahopřejeme. — *Dr. Mat. Lerch,* profesor mathematiky na katolické universitě ve Frýburku, byl od pařížské akademie poctěn první cenou (3.000 fr.) za práci ze svého oboru. — *Arcibiskupem ve Lvově stal se dr. Bilczewski,* rektor tamní university. Zvolení jeho setkává se všude s vřelým souhlasem. — Řecko-katolickým arcibiskupem ve Lvově jmenován byl Alexander hrabě Szeptyc-Szepticki, dosud biskup Stanislavovský. — Učenosť a nábožnosť dá se spojiti v jedné osobě. Tak ku př. anglický časopis svědčí o Röntgenovi, že se postí jako přísný katolík nejen v pátek, ale i v sobotu. — Evangelický spolek věnoval 300.000 marek na rozšiřování lutherství v Rakousku. Od 6.—16. října konán byl prvý katolický kongres v Sidneyi v Australii pod předsednictvím kardinala Morana za účastenství 14. biskupů. — *Nová Raiffeisenovka* zřízena byla na Moravě pro farnosť Orlovskou. — Dcera Dona Carlose Alice stala se Milosrdnou sestrou. Vstoupila do ruského Červeného kříže a odebéře se jako ošetřovatelka nemocných na válečné jeviště v Číně. — Milosrdní bratří ve Vídni dali zbudovati nový operační ústav, který byl dne 27. listopadu vysvěcen. — Socialní demokraté tvrdí, že prý církev nic pro trpící lidstvo nečiní.

Zákaz českých a polských bohoslužeb. Vláda státu durynských vydala zákaz, kterým se zapovídá v Durynkách konati katolickou bohoslužbu v českém nebo polském jazyku. Katoličtí kněží z Rakouska, kteří by v jazyku jmenovaném kázali, mají býti vypovězeni. A to se děje v Německu, které nese »křesťanskou« svou »kulturu« až do Číny.

Jubilejní pouť do Lourdů. Koncem dubna r. 1901. bude z Vídně uspořádána jubilejní pouť do Lourdů. Cesta povede přes Padov, Milán, Janov a Marseille. Odjezd z Vídně jest 29. dubna, návrat 12. května. Cestovní náklad jest vypočtěn na 480 kor. pro I., 360 kor. pro II. a 230 kor. pro III. třídu. Přihlášky přijímá P. Remigius Ruez, Vídeň I. Konvent Františkánů (Franciskanerplatz).

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Socialní odbor družstva Vlasť konal 12. listopadu první schůzi v XVII. správním roce za předsednictví stříbrníka p. Václava Žižky. — Protokol předešlé schůze byl čten a schválen. — Za místopředsedu pro letošní období zvolen byl p. Václav Žižka, za jednatele p. Tom. Jiroušek a za nového člena přijat byl p. Jan Maštalíř, studující na české universitě. — Jednatel p. Tom. Jiroušek promluvil o nynějším postavení katolíků za nepříznivých volebních řádů. Úvaha tato byla uveřejněna v »Našich Listech.« — Od poslední schůze socialního odboru řečnili: dr. Rud. Horský v Nepomuku a v Chrudimi; Tom. Jiroušek v Nepomuku a ve Vel. Nehvizdech; Fr. Satorie v Cerhovicích, v Přibyslavi, v Rynholci a v Nov. Bydžově; Josef Brož v Nov. Strašecí; Ant. Drápalík v Sopotech, v Štěchovicích, v Horním Studenci, v Netolicích a na Velehradě; R. Vrba ve Velkých Nehvizdech. — Dp. R. Vrba mluvil o terminových obilních bursách; přednáška jeho byla v »Našich Listech«. — Dp. farář Vl. Hálek podává referát »O otázce maloživnostenské,« »O osnově zákona čeledního,« »O kongresu katolických dobročinných spolků rakouských ve Vídni,« o nových socialních spisech: »Živnostenské epištoly« od prof. Holmana v Brně, »Sociale Rundschau«, »Lidové vzdělání a hospodářský rozvoj národa« od J. Tewse, »Hospodářství a národnost«. Průmyslové vyučovací ústavy v Rakousku«, »O kořalce«, překl. dra. K. Čermáka; zmiňuje se o chystaných reformách pokračovacích škol, jimž vedle večerního a nedělního vyučování a špatných mistrů na škodu jest, že nemohou žáci v neděli dopoledne obcovati bohoslužbám. Dále mělo by se na nich vyučovati mravovědě s opakováním náboženství. Podává rozbor staršího spisu de Laveleye »Socialismus naší doby.« — Předsedající pan Václav Žižka pravil: »Musím se jako katolík přiznati, že se mně provolání k volbám ani od Mladočechů, ani od Staročechů nelíbí. Vyzírá z nich a z celého počínání našeho poselstva, že u nás se nevede žádný boj politický, u nás se vede boj veřejný, neboť každý boj v pravdě politický předpokládá vždy, že ten, kdož boj vede, své záměry a své poslední cíle před protivníkem utajiti hledí a dle toho i také svůj válečný plán sestrojuje. Naše poselstvo však nejen že takovýmto odhalováním svých záměrů tábor nepřátel bouří, tak že tito na všech stranách na poplach troubí a své šiky k útoku připravují, ale oni také tím před národem svou reklamu činí, aby tento je obdivoval. Každý moudrý vojevůdce hledí tábor nepřátelský co nejvíce z ticha a nepozorovaně přepadnouti. Za tou příčinou káže kola děl a kopyta koní slamou obaliti, aby jen na nepřítele v nestřeženém okamžiku udeřil. On nenechá před sebou troubit a bubnovati, jako to dělají Mladočeši, o jejichž »tajné« politice i vrabci na střeše si vypravují, tak že jejich »tajnou« politiku celý svět zná. Myslím, že opatrná potitika nebude nikdy žádati celou ruku, ale třeba jen prst, a když ten dostala, hledí zaň celou ruku přitáhnouti. Takové taktiky ovšem se držívali svého času Staročeši, oni šli z ticha, hledíce co nejvíce řady svých nepřátel umenšovati a svých přátel rozmnožovati. Proto malovaly »Šípy« dra. Riegra v bačkorách jako tichošlápka, ale on, ačkoliv v bačkorách, měl přece jako pravý politický vůdce svou hlavu na pravém místě.« — Pan Ant. Drápalík referoval o spisech: Theodor Meyer, T. J.: Inst. juris naturalis. Pars spec. Právo domácí (manželství), vlastnické, komunismus, socialismus, společnosť občanská, o státu, zákonodárství. — Dále: o La Morale sociale, 14 přednášek, o Das grosse Rettungswerk od faráře Jos. Hillera, konečně vykládal účel a prospěšnost: Mensae academicae v Praze. — Dp. Tomáš Škrdle předložil různé časopisy a poukázal na jejich směry; vybízel členy odboru, aby svým vlivem získávali »Naším Listům« inserty a povzbudil čtenáře »Našich Listů« a příznivce družstva, aby dary svými socialního odboru byli pamětlivi. — Ke konci byl všemi členy odboru konstatován utěšený úspěch socialního kursu, který letos družstvo »Vlasť« uspořádalo a o který se hlavně socialnímu odboru bylo starati.

Literární sekce družstva Vlasť konala 10. prosince t. r. druhou schůzi v XVII. správním roce za předsednictví dp. P. Karla Buriana O. Cr. Přítomno bylo 8 členů. — Předsedající vítal srdečnými slovy dva nové členy, pp. Ant. Drápalíka a Jana Maštalíře, studující vysokých škol, a žádal je, aby se zdarem s námi pracovali. — Jednatel četl protokol předešlé schůze, jenž byl probrán a schválen. — Předsedající referoval o nové básni Svatopluka Čecha »Sníh«. Je to půvabná zimní poesie, v níž se líčí přírodní nálada venku i v domácnosti. Ale VII. část básně jest slabá. — Red. »Vlasti« dp. Tom. Škrdle doporučoval novou brožuru družstva »Hlasy Svatováclavské«, a uvedl, že jen poštovné při zásylce na venek stojí 12 h., uvedl, že začátkem roku zvýšena byla sazba o 10% a nyní zase cena papíru stoupla o 10%, i musila býti její cena na 40 h stanovena. Na to referoval o povídce Boh. Brodského »Soumrak«, jež vyšla jako 1. svazek III. ročníku »Ludmily.« — Boh. Brodský líčí v této práci následky dobrého a špatného vychování. Na jedné straně jest tichá, skromná rodina důchodňova, obdařena četnými dítkami, na druhé straně rodina doktorova s jediným synem, a rodina advokátova s jedinou dcerou. Spisovatel popisuje vzrůst jejich dětí a zdar i nezdar vychování. Oba kontrastní obrazy jsou provedeny velice zdařile — děti špatně vychované padají ve zkázu, ony, důchodňovic, jdou ku štěstí. Z vedlejších obrazů jest zachycen velice šťastně charakter starosty města. Musím říci, dodal referent, že již dávno mne žádná povídka B. Brodského tak neuspokojila jako tato. Na to rozdal red. Vlasti mezi členy různé knihy a sbírky, aby o nich ve Vlasti referovali.

Dp. farář Vl. Hálek podával zprávu o cyklu přednášek pořádaných v květnu v Praze Moravsko-Slezskou Besedou »o Moravě, nově vydaném spisku Kampelíkovy kolaturní spořitelny v letech šedesátých« a nastávajících jubileích některých katol. spisovatelů českých, jako děkana Al. Nývlta a kons. rady a děkana Bedřicha Kamarýta. O tomto podá red. »Vlasti« v některé schůzi r. 1901. zajímavé životní zprávy.

Red. p. Tom. Jiroušek vzpomenul několika slovy zdařilé výstavy katolického tisku a oznámil, že zakládá pro literární sekci sbírku rukopisů katolických spisovatelů pro případ příštího literárního sjezdu, při němž mohla by se výstava rukopisů katol. spisovatelů uspořádati. Ve sbírce je již 100 čísel. I prosil přítomné členy a venkovské příznivce družstva, aby rukopisy, třebas v částech, na adresu družstva Vlasť k uvedenému účelu darovali a poslali. — Dále uváděl, že »Naše Listy« těší se zvláštní pozornosti mezi Čechy v Americe, kde v Chicagu vycházející katol. list »Národ« již tři články z nich otiskl. Na to podal úsudek o kalendářích socialních demokratů a národních socialistů. Kalendář socialních demokratů nabádá v Pellantově článku, aby se od socialních demokratů proti katolíkům více vědou než posměchem a satyrou bojovalo. Celkem nelze social. demokratický kalendář nikomu do rukou dáti. Také kalendář národního dělnictva neliší se ničím od kalendáře socialních demokratů; má kluzké povídky i protikatolické články. Řečník zvláště kritisuje povídku Svatopluka Čecha »Vesnický svatý«, jako měl̆kou a darebnou. Chce-li Svatopluk Čech takovými dvojsmyslnými povídkami baviti dělnický lid, udělal by lépe, kdyby toho nechal. Referent poukazuje zároveň na protikatolický, protestantům nadržující a s pravdou se nikterak nesrovnávající článek Jakuba Arbesa, nadepsaný »Z doby náboženské nesnášenlivosti.« Odsuzuje článek jako stranický a praví, že by se měl některým katol.-historikem uvésti na pravou míru v některém katol. kalendáři nebo v socialním listu. —

Dp. koop. Fr. Stejskal probíral časopis »Českou Mysl«, v níž shledal tu a tam různé a nám protivné názory vědecké.

Literární sekce jednala ještě o různých literárních podnicích, a otázkách a debaty se súčastnili všichni přítomní. Budoucí schůze sekce jest dne 14. ledna 1901. v 5 hodin večer. —

Výbor družstva Vlasť konal XVI. schůzi 12. prosince t. r. a socialní odbor sejde se k poradě 17. prosince. Zprávy o těchto schůzích hudou uveřejněny v lednovém čísle »Vlasti«.

Katolíci, kdož zavítáte do Prahy, kupte své potřeby v papírnickém závodě družstva Vlast dle hesla: „Svůj k svému.“

Adresa: Žitná ulice (roh Žitné a Tůnní) č. 570-II., 26 n.

ROČNÍK XVII. LEDEN 1900—01. ČÍSLO 4.

VLASŤ.

Z jakých příčin jmenuje Petr Chelčický M. Jana Viklifa Protivou?

Píše Dr. Ant. Lenz.

* POKRAČOVÁNÍ. *

píral tedy Chelčický patrně, že by měla Církev moc zákonodárnou, avšak on tvrdí ještě více, neboť jistí, že právě církevním zákonodárstvím jest Kristus Pán pohaněn, potupen, zatlačen, ano ze světa vypuzen. Zákonodárné moci upírá Chelčický Církvi, byť i byla na sněmě shromážděna, jako za jeho dob v Basileji. O sněmě tam shromážděném praví, že prý s tou Církví, která sladce zpívá, jest Duch svatý. »A nyní v Basileji se usadiv (Duch sv.) v té Církvi řídí skrze ni spasení lidské .... Protož jestli kdo maličký, pojď a viz: tak vysoké zavedení pýchy, neboť sbor kurevníkuov všel jest v smlouvu s Duchem svatým, a Duch sv. spravuje je v zástupech kurev, prolevatelce krve spravedlivých lidí: a tiech správce jest Duch sv., ješto sú postaveni ve velikých přestupeniech. Avšak ten naháč hanby plný nechtiel se lacinějším odieti, než Duchem svatým.[126])

Jestliže zamítá Chelčický tuto dosti příkře a fanaticky všechno, což by se ustanovilo od sněmu, byť i všeobecného, činí tak jinde ještě příkřeji. »Nyní, praví v jedné ze svých řečí, když je řeč Ježíšova proti prelátům mocným a bohatým ... proti mistróm pyšným, proti zákonóm jedovatým Antikristovým, odporným zákonu Božiemu, co kardinálóv, biskupóv, co opátóv, farářóv, mnichóv rozličných, co mistróv a doktorów v řádech leží v Konstanci, v Basileji, co far i jinde v Čechách, v Rakúsiech, v Polště, všude se radiece, aby Ježíše s jeho apoštoly v řeči popadli. Aby on chudý ... bláznem ostal, ale oni ... ve svém panování, v rozkošech a v zvelebení tohoto světa, aby ve všem právi zůstali. Na to se radie mnoho let, všeliké smysly, zákony, dekretaly, práva, doktory, Písma i všeliké vtipy snášejí, aby bláznivú řeč jeho i apoštolú učinili, a netoliko bláznivú, ale i kacieřskú ... Kazatele

[126]) Sieť viery. I., 13.

Kristovy ty sú spálili, a odsúdili za nejhlavnějšie kacieře .... I Ježíše popadli sú jako kacieře. Co sú v tiech řadách lstivých vtipuov shromáždili proti kalichu Božiemu, odsuzujiece jej právy, sněmy, doktory slavnými a dávným obyčejem vší Cierkve Římské. Proto sú popadli Ježíše v té řeči, že jest řekl: Totoť jest kalich Nového Zákona v mé krvi, která za mnohé vylitá bude na odpuštěnie hřiechóv, piete z nieho všickni. A tak sú činili a činí vierní Řekové, Rusové a jiní mnozí národové až po dnes. Ale cierkvi Řiemské neliebila se jest ta řeč. Protož Ježíše lapá v nie .... A úrazy takové uvrhli sú v lid, aby posmievánie a rúhánie rozličná rozmnožena byla, a Ježíš aby vždy křiv zůstal ... Ti pobiehli neopraví-li toho pokániem, bez pochyby v pekle budou.[127])

Jakož jest z této řeči Chelčického patrno, zamítá on odvěké učení, dobou jeho až na skrovné vyjimky obecné, že by byla Církev Páně u věcech víry neklamna, neboť nechce přijati, že by ji Duch Boží osvěcoval, jakož zamítá všecku její moc zákonodárnou pravě, že všecky zákony její čelí na zahanbení, potlačení a zničení zákona Božího a na vyhoštění Pána Ježíše ze světa.

Až dotud není Viklif, jak jest zjevno z jeho učení svrchu vyličeného, Protivou Chelčického: avšak Protivou jest dojista, kdožby se nadál, v náuce o přijímání pod obojí. V knihách Viklifových není o přijímání pod obojí způsobou nižádné stopy. Ano Viklif jest v této věci zcela jiného rozumu. Viklif učil totiž, že Kristus Pán ustanovil sice nebo-li i posvětil Eucharistii při poslední večeři pod obojí způsobou, avšak že se stalo posvěcení toto v Emausích také pod jednou.[128]) *Z toho jde, že Viklif nesouhlasil ve svých knihách s kališníky, že by bylo nevyhnutelně potřebno přijímati pod obojí. Neboť jestliže podle něho posvětil Eucharistie v Emausích pod jednou, a tak také pod jednou podával, pak zajisté nemůže býti nikomu bráněno, přijímati pod jednou. Viklif stvrzuje toto své učení také tím, že prý poznali učennici ihned Pána Ježíše, když přijali tělo jeho. Ostatně nebyl Viklif sám, jenž tvrdil, že Kristus posvětil Eucharistie pod jednou, výbrž i jiní theologové, ano i sám M. Jan Hus. I Hilarius Litoměřický, děkan u sv. Vita, užívá stolování učenníků v Emausích jako důkazu na sjezdu v r. 1465. v disputaci s Rokycanou před králem Jiřikem z Poděbrad, aby ukázal, že přijímání pod obojí není ku spáse věčné nevyhnutelně potřebno. V učení tomto byl tedy Viklif skutečným Protivou Chelčického*, nebo přijal obyčej Církve katolické, přijímati pod jednou, za zcela oprávněný.

Upíral-li Chelčický Církvi, že by měla moc zákonodárnou, zamítal zcela důsledně také její soudnou moc. Neboť je-li zákon Boží, jak on píše, důstatečen ku správě Církve Boží, tak, že jsou všecky jiné zákony zbytečny, ano jsou-li všecky zákony církevní na potupu, příhanu a na vyhoštění Pána Ježíše z Církve ustaveny, pak by věru bylo zločinem na jejich základě souditi, rozsuzovati a rozsudky pronášeti a odsuzovati.

Nemá-li však Církev moci zákonodárné, ani soudné, jakžby mohla míti moci výkonné. Zcela tedy důsledně zavrhuje Chelčický

[127]) Kniha Výkladuov. Ned. 23. po Trojici.
[128]) Viklif. Trialog IV., 4.

všechny pře a spory, ano i všecky soudné dvory, ano on nepřipouští, aby byl někdo ku ctnostnému životu připuzován, anebo dokonce pro přestoupení zákonů církevních trestán, jež původu ďábelského býti pravil. Jedině ten trest uvaloval na hříšníka, aby se ho druzí křesťané varovali.

Ovšem že nevěděl Chelčický právě jako jeho vzor Viklif a Jan Hus, že Církev Boží staletí před Konstantinem, kdy podle jeho církevních vědomostí církev neporušená a nezkažená vydávala zákony a věřící zavazovala a jich šetřila, a že také tresty ukládala. Kdyby byl znal Chelčický starobylé stanovy církevní, buď že by se byl přiznal ku katolické nauce o pravomoci církevní, ač by byl odložil blud, že i ta bojující Církev jest sbor předzřízených pouze, anebo by byl až k té výstřednosti dospěl, že Církev Kristova snad již za časů apoštolských od Něho odpadla.

V těchto věcech všech nebyl Viklif Protivou Chelčického, *avšak odpor začíná, když se šíří Oxfordský reformator o poměru státu k Církvi. Chelčický učil totiž předně, že nemá býti nikdo připuzován ku ctnostnému životu, zamítal tedy nejenom soudy občanské, ale také všechny tresty, a za druhé chtěl míti, aby měla Církev svůj život vlastní, nezávislý na velmožích tohoto světa, aby netoliko učila, že zákon Boží jest dostatečen ku správě lidu Božího beze všech přiměšků a vynálezků zákonů lidských, ale aby také tak žila. Avšak Viklif učil ovšem, že zákon Boží jest dostatečen ku správě Církve, a proto že má každý, zvláště však vladař, zákon Boží znáti, aby také podle něho mohl království říditi, než toto všecko zůstává v theorii, na niž Viklif přestává, neboť on přenáší pravomoc, kterouž Církvi odpírá, na vladaře pozemské, právě tak, jako M. Jan Hus. Přede vším tvrdí, že moc královská jest všeobsáhlá, že směřuje netoliko ku všem poddaným jeho, ale také ku všemu duchovenstvu v království. On prý panuje nad ním netoliko v občanských záležitostech, ale jemu náleží také moc soudná nad kleriky, kdykoliv se dopustili nějakého zločinu, zvláště jestli se dočinili kacířství.*[129]) *Odtud prý má býti král theologem anebo aspoň theology ku své radě přibrati.*[130])

Zákony královské zavazují, dí Viklif, k poslušnosti i Krista Pána podle člověčenství. »Lex obligat omnem hominem .... etiam Christum humanitus, licet secundum divinitatem sit supra omnem legem, quae non est Deus.[131]) *Poslouchati má prý každý svého krále, jako má býti mnich poslušen svého opata.*[132]) *Tato moc královská má prý pevnější základ v Písmě, a povinnosť k poslušnosti královským rozkazům povinné ukázali Kristus a apoštolé.* »Obedientia regi est magis Fundabilis in scriptura, et plus per Christum et apostolos exemplata.«[133])

---

[129]) Z toho jde, že Viklif učil, že jest kacířství zločin netoliko před tváří církve, ale také zločinem státním, kterýž se trestal ne od Církve, ale od státu upálením. To také znal M. Jan Hus, neboť vyznal, že, bude-li na něm shledáno kacířství, volí jako kacíř zemříti.

[130]) Tractatus de Officio regis. Cap. 4.

[131]) Tamtéž. Cap. 5.

[132]) Jinde tvrdí Viklif, že se má mnich z této poslušnosti vyzouti a klášter opustiti, nemá-li do horoucího pekla se dostati.

[133]) De Officio regis. Cap. 5.

Viklif rozeznává, jako po něm Hus, trojí poslušnosť, duchovní, kteráž jest povinná Zákonu Božímu, občanskou, kteráž zavazuje podle zákonů občanských, a církevní, podle vynálezků kněží kromě autority Písma. »Spiritualem voco obedientiam, quae est pure secundum legem Dei debita, ... obedientia saecularis est obedientia debita secundum leges civiles, et obedientia ecclesiastica est secundum adinventionem sacerdotum Ecclesiae praeter auctoritatem expressam scripturae.[134])

Jelikož, jak dí Viklif, jest moc královská bezprostředně z Boha a jelikož jest král náměstkem Božství Páně a kněz náměstkem člověčenství Kristova pouze, stojí moc královská nejenom výše nežli moc kněžská, alebrž kněží a biskupové jsou pouzi officialové a mandatáři královští.[135])

Biskup prý musí poslechnouti, jako mandatar a official králův, rozkazů jeho ve všech věcech církevních, jako mandatar jeho nedostatky a vady kněží stíhati a zločiny trestati, neboť prý je král »kněz a velekněz« království svého. »sacerdos et pontifes regni sui.«[136]) *I Kristus prý se musel podříditi králům, jakož i apoštolé, a to i pohanským, tím spíše tedy křesťanským.*[137]) *Neslouží prý to knězi k necti, podřídí-li se králi, neboť prý je král náměstkem Božím. Kristus prý poslechl i ďábla (Mat. 10, 14.), ano i toho ďábla, který vnukl Jidášovi, aby ho zradil.* »Nec est hoc ad dedecus sacerdotis, cum rex sit Dei vicarius... Christus enim obedivit diabolo in temptatione (Mat. 10, 14), obedivit diabolo Scariothi in ministerio multiplici et osculo.[138])

Biskup a kněz jest podle Viklifa králi podřízen netoliko ve věcech občanských, ale také ve věcech církevních a služby Boží zejmena svátosti se týkajících, avšak on mírní tuto despotickou nauku svoji tím, že rozděluje mezi svátostmi a mezi přisluhováním jimi. Králova autorita nesměřuje prý bezprostředně k svátosti, ale pouze k přisluhování svého kněze. V tom rozumu, dí Viklif, že kněz přisluhuje svátostmi autoritou a rozkazem královým. Nemá prý se kněz styděti za to, že jest knězem královským, vždyť prý jest papež sluhou všech sluhů. »Sed notandum, quantum ad imperium regis super presbyterum ad ministrandum Ecclesiae, quod aliud est sacramentum, et aliud est ministerium. Rex autem non habet immediate auctoritatem super sacramentum, sicut nec Christi vicarius, sed super sacerdotis sui ministerium. Et ad sensum istum dixi superius, quod autoritate et præcepto regis sacerdos ejus ministrat Ecclesiae sacramenta, quod auctoritas et præceptum regis cadat super ministerio sacerdotis. Nec verecundamur vocari sacerdotes regii, cum papa sit servus omnium suo papalui subjectorum.«[139])

Z toho ze všeho je patrno, že převaluje Viklif všecku pravomoc papeže nad duchovenstvem na krále, že dává jemu, čehož odpírá Církvi a papeži moc zákonodárnou, soudnou a trestnou

---

[134]) Tamtéž.
[135]) Tamtéž. Cap. 6.
[136]) Tamtéž. Cap. 7.
[137]) Tamtéž.
[138]) Tamtéž.
[139]) Tamtéž. Kap. 8.

nad duchovenstvem a nad službou Boží a že tím zavádí neslýchanou despotii, a to naproti Písmu, naproti Pánu Ježíši, ano i naproti svým vlastním výrokům, podle kterých jsou obě moci i církevní i občanská z Boha, a že nemá jedna z druhé autority své. »Teneamus... quod Deus immediate per se instituit utramque potentiam sine hoc, quod una reliquam instituat vel etiam autoriset.[140]) *A právě v těch všech věcech jest rozhodným odpůrcem, anebo, abychom s Chelčickým mluvili, rozhodným Protivou jeho. Chelčický chtěl míti svoji církvičku od státu, tedy také ode všeho vlivu králů a velmožů tohoto světa oddělenou, církev jeho měla žiti jako v ústranní a býti řízena Zákonem Božím. Jest tedy na jevu, že despotismus Viklifův se nesnáší s náukou Chelčického.* Chelčický tuto neshodu takto vyjádřuje: Skrze zákon nemůže býti dokázáno, by skrze moc královu církev Páně u vieře stála.[141])

§ 2. Vikliv jest Protiva Chelčického v náuce o societě občanské.

Avšak M. Jan Viklif jest protivou Chelčického stran učení o socialitě občanské.

Bylo by arci naproti pravdě tvrditi, že Chelčický vůbec zamítal moc světskou, neboť dí zřejmě, že Bůh chce někakému řádu i mezi zpohanělými křesťany, ano on vyznává: »Ta moc světská od počátku ustavena jest mezi všemi národy samým Bohem, kteréhož zemie potřebuje, a ten prý ustavil Bůh pro svrchní řád zemský pro národy, jichž neustavil pod zákon svůj, jakož psáno jest: Ve všelikém národu Pán ustavil kněžie neb vladaře, ale Israeli neustavil krále, protože sám chtěl kralovati nad ním. Když ale zhrdli bohem, řekl bóh k Samuelovi: Poslúchaj tohoto lidu hlasu, nebo netoliko tebú pohřeli sú, žádajiece krále, ale i mie sú zavrhli, abych nad nimi nekraloval... Prorok jim na to vážie, to že sú sobie zle na tom učinili proti bohu žádajiece mieti krále nad sebú.«[142])

»Protož z Písma to máme, že nad národy, kteříž bez božího jha jsú, ustavil jest moc hroznú s mečem, aby v jich hroznem meči pásl neposlušné a nemúdré lidi,« avšak Jakoba prý zvolil sobě za lid zvláštní v pokoji a dobrotě.[143])

Ve slovech těchto máme před sebou základní myšlenky Chelčického o societě lidské a jejím zřízení.

Avšak, abychom jasně pojali radikalismus Chelčického oproti náuce katolické, jest žádoucno, znáti učení katolické o societě občanské.

Každému katolíkovi jest známo, že Kristus Pán ustanovil pro sv. víru, kterouž měli přijati všickni národové, universální Církev souměrnou universalitě učení Jeho.

Církev katolická jest ústav s hora dolů ustanovený, neboť Kristus Pán ustanovil svatovládu, uděliv apoštolům poslání ku

[140]) Tamtéž. Cap. 6.
[141]) O trojím lidu řeč. Rkp. Svatovítský. L. 87. b.
[142]) Tamtéž. L. 79a.
[143]) Tamtéž.

celému světu směřující, a poručiv, aby byl sv. Petr hlavou Církve viditelnou, a všichni jeho nástupci v episkopatu.

Podle toho jest tedy moc církevní Kristem Pánem bezprostředně zřízena, avšak netoliko moc o sobě, ale také forma vládní, tak že se netoliko moc církevní, ale také forma vládní právem čítá k podstatě učení katolického. Jako katolíci věříme, že učení o původu církevní moci a o hierarchickém zřízení Církve jest netoliko zřejmá katolická víra, ale také základní učení katolické.[144])

Z vůle Páně jest také moc církevní nezávislá na vládách tohoto světa, a to již jest logický důsledek universality Církve, založený na slovech Páně: »Dána jest mi všeliká moc na nebi i na zemi. Protož jdouce, učte všecky národy.« Mat. 28, 19 seq. A jako velel Pán učiti všecky národy, aniž by se byl dožebrával povolení na mocnostech tohoto světa, tak ustavuje také Církev svou a primat její nezávisle na těchže mocnostech řka: »Ty jsi Petr, a na té skále vzdělám Církev svou, a brány pekelné jí nepřemohou. A tobě dám klíče království nebeského, a což bys koli svázal na zemi, bude svázáno i na nebi.« Mat. 16, 18. 19. A podobně řekl Kristus Pán ku sv. Petrovi bez ohledu na moci světské: »Pasiž beránky mé, pasiž beránky mé, pasiž ovce mé.« Jan 21, 15, 16, 17.

Podle učení katolického jest dvojí moc od Boha bezprostředně ustanovená, církevní a občanská. Za dnů pohanských byla obojí moc sloučena v jedné osobě imperatorově, Kristus Pán však oddělil moc duchovní od moci světské tak, aby moc duchovní měla supremat nad mocí světskou, ale nikoliv ve věcech občanskych, ale věcech příslušných pravomoci božské, ale tomu nechtěl Pán Ježíš, aby byla societa církevní od society občanské naprosto oddělena. Z toho již pochopí každý soudný katolík, že na základě učení katolického jest caesaristický absolutismus nemožný, a že pravá občanská svoboda právě na tomto základě zapouští kořeny a zkvétá. Absolutismus Ludvíka XIV. a jemu podobných despotů jest protikatolický a vyšel ze zásad revolučních, jež hlásal ve jménu čistého evangelia a evangelické svobody sběhlý mnich Luther pověstnou svojí náukou: »Cujus regio, illius et religio.«

Kdežto však katolické učení hlásá, že moc církevní jest jak se říká netoliko quoad materiam, ale také quoad formam božského původu: vyučuje také, že i moc světská o sobě jest božského původu bezprostředně, a to jest článek víry, jehož upírati nelze bez zločinu zjevného kacířství, avšak nikoliv formy vlády světské. Theologický terminus sem směřující zní, že moc světská jest quoad materiam původu božského, ale nikoliv quoad formam. Při tom však sluší poznamenati, že světská moc, stran národů křesťanských jest právě tak božského původu, jako při národech pohanských.

---

[144]) V tom právě bloudili staří i novější historikové naši, jsouce toho naprosto bludného názoru, že hierarchické zřízení katolické Církve je zlořád, a proti tomu zlořádu že válčil Hus, kdežto jest pravda katolická, že pravomoc Církve z Boha je, a že tedy Hus zamítaje hierarchii, zamítal fundamentální články víry katolické. Hrála tu nevědomosť a nenávisť naproti víře katolické svoji roli.

Podle této poznámky pozná každý znalec katolické nauky učení Chelčického a M. Jana Viklifa, že náuka katolická o moci světské jest protivna i Chelčickému i Viklifovi.

Než vizme blíže, čemu učil Chelčický:

a) On předně dí, že jest všecko panování křesťana nad křesťanem zakázáno, a odůvodňuje toto v katolické minulosti neslýchané učení tím, že jsou křesťané pode jhem milosti, s nímžto se nesrovnává panování křesťana nad křesťanem. Bůh prý si zvolil Israele za lid svůj a skutečně nad ním panoval 400 let.[145]) Ale židé jím shrdnuli a žádali sobě míti krále, jako okolní národové a tím smrtelně zhřešili, a na znamení toho hřiechu stalo se hromobití a déšť, a Židé prý sami takto vyznali.[146]) A jako vyvolil sobě Bůh Israele, aby byl lidem jeho, tak sobě zvolil a vybral ze Židuov a pohanuov a ustavil sobě Cierkev, jako pannu čistú choti svému a oddělil ji sobě.[147])

A poněvadž spáchal Israel veliký hřích, zavrhnuv Boha, krále svého, vida Samuel nevděk ten a zločin, plakal a chtěl je rád od toho zámyslu odvésti, předkládaje jim, jak Bůh nad nimi dokonale kraloval, předpověděl i práva královská tvrdá a těžká, a že na ně bude vzkládati jha veliká, a že přijde den, že budou k Bohu volati, aby je vyprostil.[148]) Skrze skutek ten uvedeno prý na lid mnohé pohoršení, a pro zlosť králův rozmnoženy války. Bylo tedy Israeli zkoušeti mnohé hrůzy, aby poznal, jakož dí Písmo, službu královu a službu Boží.[149])

A jako uvalil na se Israel hřích zhrdnuv králem Bohem, poněvadž Bóh sobě jej vyvolil, aby kraloval nad ním, tak také jest Pán Ježíš králem nad křesťany jedině a výlučně. Táhna se totiž Chelčický ke slovům apoštolovým, praví: »V zákoně Kristově neuvalil jest apoštol těch knížat nad lid Boží... Nebo čtenie die: »A dá jemu Pán Bóh stolici otce jeho Davida, a bude kralovati v domě Jakobově na věky.« A jinde: »A ty Betleme, země Juda nejsi nikoliv nejmenšie z knížat judských, neb z tebe vyjde vůdce, jenž bude spravovati lid mój israelský.«[150]) A tak prý Bóh řekl skrze proroka o Kristovi, že on bude spravovati lid svoj israelský, a Kristus ustavil lid svuoj pod zákon milosti, v niemž nenie žaloba, aby řád duchovnie podoben byl andělóm v nebi, v tom lidu pokoj a spravedlnosť dokonalá, kteráž převyšuje daleko tu, kteráž stojí na zemi skrze moc knížat i nad tu, která skrze zákon starý učiněna byla.[151])

Tento šťastný věk trval však jen 300 let. Silvestr prý pustil lstivě pod vieru to ukrutné hovado (císaře Konstantina) bez proměny života pohanského, kteryž pak posadil Silvestra na mezkyni a vodil ho po Římě, kdežto se prý Silvestr dříve kryl po lesích, jako Petrus Valdus, císař však že učinil knieze účastna svieta a chvály jeho. Kněz falešný ochází prý okolo toho hovada,

---

[145]) Sieť viery. I., 27. a Psaní M. Janovi. L. 81.
[146]) Sieť viery. I., 27.
[147]) Tamtéž.
[148]) Psaní M. Janovi. L. 81.
[149]) Tamtéž. L. 82.
[150]) Tamtéž.
[151]) O trojím lidu řeč.

hověje svému břichu, a to hovado rozpáslo se jest v pýše, lakomství, v rozkoši a ukrutnosti a vylévánie krve za modlitbami a požehnáními kněžskými a mnichovými.[152]) Tím prý se stal Silvestr náměstkem Konstantinovým, a proto nemohou prý císařští duchovní od jiného posláni býti, leč jen od toho náměstka Konstantinova, tedy nikoliv od Krista Pána. Oni prý káži tu moc pohanskú pod vieru puštěnú... pěstují a okrašlují ji, jako náměstka Božství.[153])

Za času před Konstantinem nebylo prý (v Církvi) panovánie pohanské s mocí připuzujiecí, ani třech správců s úřady pohanskými, rychtářuov, konšeluov k súdóm svarlivým, ač sú (křesťané) pod mocmi pohanskými byli. Ti (t. j. rychtářové etc.) kromě viery byli, a oni jim s platy poddáni byli. Ale moci viery a mravuov skrze moc pohanskú neřiedili sú. Protož úřadnikuov, pohanských katuov, biřicov a konšelóv a rychtářov, ani knížat s panováním pohanským sú neměli ze sebe, ale cizím knížatuom poddani sú byli.[154])

b) Jako to bylo v Církvi před Konstantinem, tak to mělo zůstati na věky, proto učí Chelčický dále, že nemá sobě křesťan osobovati panování nad křesťany. »A to má býti památné, že křesťané viery následujiece, a vierú se spravujiece nemohú ve pravdě panovati jedni nad druhými obyčejem panovánie pohanského.[155])

Nesmí se tudíž podle Chelčického nižádný věrný křesťan uvázati v úřad královský, byť i byli předkové jeho zákonitě na trůn povoláni, a byť i byli vladařství od nepaměti drželi, neboť by to bylo proti Pánu Ježíši a proti vieře, neboť Kristus jediný jest králem svého lidu.[156]) Proti tomuto učení se prý marně dovolávají Mistři sv. Pavla Řím. 13, 1. 2., neboť tam prý jde řeč o mocnostech pohanských a nikoliv o křesťanských.

c) Podle náuky, že nemá křesťan panovati nad křesťanem, tvrdil Chelčický, že se měl Konstantin, jakmile se stal křesťanem, vzdáti císařské koruny, a klade právě to Silvestrovi za veliký zločin, že neustavil císaře na tom, aby chtě křesťanem býti, nejprve pohanství úplně opustil, panování totiž s úřady a zákony pohanskými, t. j. aby císař přestal býti císařem, všechny platné zákony aby byly zrušeny, a zřízenci státní i soudní moci propuštěni.[157])

A co měl učiniti císař Konstantin, chtěje býti křesťanem, to měli učiniti všichni králové, chtějíce býti křesťany, knížata a vladařové, měli se totiž panování vzdáti a všeho apparatu k tomu potřebného. Na to na všecko cituje Chelčický. Luk. 22, 24. seq.

»Nikdo,« tvrdí Chelčický, »jsa křesťanem, nesmí panovati nad křesťany, byť by byl sebe hodnější,[158]) neboť jest všecko

---

[152]) Psaní M. Janovi. L. 90.
[153]) Tamtéž. L. 91.
[154]) Sieť viery. I., 7.
[155]) Tamtéž. I., 38.
[156]) Tamtéž. I., 30.
[157]) Tamtéž. I., 19.
[158]) Jak známo tvrdil M. Jan Viklif a M. Jan Hus, že prý by ten nejhodnější měl býti pohlavárem v Církvi.

panování křesťana nad křesťanem vzpourou naproti králi Kristu, jemuž jedině lid Boží podřízen jest. I nejhodnější nesmí se státi králem, poněvadž takové moci z ruky Páně neobdržuje, a poněvadž z panování mnoho zlého povstalo: násila, pronásledování věrných křesťanů a jich užalařování, roboty, platy, spory, soudy a války, a nad to by byl Kristus Pán, král lidu svého, panováním byť i toho nejlepšího křesťana, pohaněn, ať by panoval naproti vůli jeho.[159]) (Pokračování.)

Eucharistie.

Je zimní jitro, mlhavé a šedé;
s ním v jizbici jen lampy světlo bledé
se sváří, nežli den je uhasí;
tak s velemocí smrti vítězící
as slabý zásvit žití zápasí
i na loži tam v nemocného líci.
Ví tento muž i žití jeho družka,
jež klečíc vedle ruce sepíná
i jinoch, dlící u okraje lůžka,
že kvapí již všech těžší hodina . . .
Je ticho v jizbě, chorý těžce dýše —
vzdech třesavý teď se rtů ženy vanul —
a bledý mladík nebrání, by tiše
mu démant za démantem v líci kanul . . .
Snad zdřímnul muž. — Ne, vlhké jeho ruce
se zvolna pohnuly jak v těžké muce
a víčka chabá namáhavě zved.
»Zda přijde?« ptá se, k ženě upřev hled,
to tmavé oko, jež se zvolna kalí.
»Oh, přijde, přijde, okamžik jen malý —«
jej ujišťuje choť a měkkou dlaní
mu stopy potu stírá s chladných skrání.
»Slyš,« šeptá muž a v ticho napjal sluch,
»to křídla času kolem lože mého
se strou a neunavně čeří vzduch
jak bílá peruť racka ohromného.
I přes hroby, jež v šlépějích svých nechá
vždy dál a dál svým těžkým krokem spěchá,
i až mne nebude, dál půjde zas
vždy bez změny ten neuprosný čas.
Ó, moci zachytit to křídlo šeré
a vzdálit onu horší všechněch chvil,
jež všecko, co jsem miloval, mi bere
a mlhy jen mi dává za podíl . . .

---

159) Sieť viery. I., 30.

Mám umřít — ach! Lze věřit tomu ztěží,
když stojím na zenitu života,
když za mnou svět jak slunný záhon leží
a předě mnou je stín a mrákota . . .
Zde zůstanou mé práce neskončeny,
můj spustne dům, ty těsné čtyry stěny
i myšlénky mé s sebou vezmou v rov
a dřímající šťastné smělé plány,
až pod hrudami zavzní rakve kov
to všechněm snům mým zníti budou hrany — —
Tak sám a sám tam v mlhy za svět jíti,
zkad nikdo ještě nevrátil se zpět —
a hymnus práce beze mne má hřmíti
Ó, nechci! Nechci zapomněn být tady!
Chci žít — mát život přece tolik vnady! — —
Zpět klesl vysílen, však šeptá dále:
»Ach, umřít mám — a Vás zde zanechat,
kdož sluncem v žití byli jste mi stále,
jež jako duše část jsem míval rád,
Vás nechat bez lásky a bez záštity,
by zmítal Vámi světa příval litý?! —
Co lítosti je v tomto loučení,
co slz i bezmocného úpění
i úzkosti — neb poutník pobloudilý
se vracím, zpronevěřen svému cíli.
Mně práce hmotná, všední ruch a shon
se staly vším — ba pro trpících ston
i prosbu nuzných často byl jsem hluch,
když stroje v práci hřímaly mi v sluch.
Zde za má díla v průmyslu a práci
mi pocty pršely a uznání,
tam v záhrobí vše moje konání
i práce má jak dým se v nivec ztrácí — — —
i nějaký ten skutek vlažné lásky,
jenž konán z pychu, rozmaru či sázky . . .
I brouček, věrný svému určení
v své říši droboučké má více ceny
než já, jenž věčné vlasti odcizený
jsem zaprodal i duše spasení
své ctižádosti, pro niž omluv není!
Ach, vím, mně nelze dojít odpuštění!«
A zmlkl v úzkosti. Choť níž se chýlí. —
»Měj důvěru! Klid najdeš v krátké chvíli,
až host náš přijde, znikne strach i vina —«
a muže obejmula slzící,
co horká ruka ubledlého syna
jej rozechvěle hladí po líci.
V tom na předsíni kroky zavzněly
a žena spěchá otevříti dveře.
To host již toužně čekaný se béře
a vchází v lampy přísvit sšeřelý — — —

Jest host to, jehož hoden není svět,
zde v roušku bílou stajen zářně kyne,
Jej sluha Páně nese jako květ,
jenž sněžný v dlaň mu slétl z vlasti jiné.
»Buď pokoj Vám!« — Kněz svaté břímě skládá
již na stůl krytý bílým povlakem,
kde světlo svíček rozžatých se spřádá
a zářný okruh snuje soumrakem.
I chorý pozvedl se na svém loži
a zásvit blaha na líci mu vzplál,
když k němu used šedý sluha Boží
a ruku jeho v teplé dlaně jal,
ba jako šepot oliv z Getsemany
hlas kněze lékem kanul v jeho rány
»Buď pokoj Vám, můj synu! Blahou zvěst
Vám nesu, rajských luhů pozdrav vonný;
víc údol slzavý Vás nemá nést,
výš, v azur zvou Vás snivé jitřní zvony.
Již otvírá se šedé zimní nebe
a oblak okřídlenců, záře pln
se snáší, aby vzal Vás mezi sebe
a vznesl v světlo v kalných světa vln.
I Pán náš přišel, vůdcem Vaším bude,
v Svém objetí Vás uvede v kraj míru
než vzplane v mlhách jitro zlatorudé,
a v onom klidném letu po vesmíru
Vám o vzkříšení bude vyprávěti.
Zřím řízu bledou kolem již se chvěti,
i Vy ji spatříte až bez těla
Jej obejmete s duší anděla — — —«
Pak osaměl muž s knězem v malé chvíli,
ven vyšli tiše oba jeho milí
a venku v objetí si klesli němě.
K nim vanul konejšivý šepot temně
a klid a tajemství a velká báj,
že k tvoru Svému Bůh se schýlil právě.
že zlaté brány otevírá ráj,
by přijal duši prchlou světské vřavě,
neb jako malomocný očištěna
je z rmutu, mocí Ježíšova jména — — —
Když plamen svíci ulehl a shas,
a v okno zíral plavý jitra jas
zas byli sami — mladík, muž i žena —
a chorý zvolna bledá víčka zved,
»Již cítím — táhne chvíle vyměřená —
mé tělo zvolna potápí se v led.
Však nelekám se šumných křídel času,
spíš peruť cherubů mne ovívá
a nade mnou sto zvonků v chvějném jasu
svým »Beati« jak stříbrem zavznívá.
Ta cesta v záhrobí se nezkrátila,
však v jejích mhách laškuje zář bílá —

vždyť nejdu v čiré neznámo a sám,
vím, že tam sídlí blaho, pokoj, láska
a s sebou vůdce přesvatého mám,
Nímž Jeho milosti mne víže páska!
To vše jsem poznal v oné chvíli svaté,
kdy ústy kněze mluvil ke mně sám,
a viny, cestou žití v hruď mi sváté
mi s duše sňal a liljí nasil tam,
že cítil jsem, jak upír nepokoje
se — chví a volna byla duše moje — — —
Co zkvetlo dosud v dílně ducha mého
Bůh jiným skončit dá a zlepšit snad,
Vás chránit bude mocná ruka Jeho
líp nežli já, i v lásce plný vad.
Vždyť kroky milionů Ona řídí
a v péči Své i liljí v poli vidí. —
Já jdu! — Teď cítím v prsou dosti sil,
neb z Graalu národů jsem žízniv pil,
a prchla rázem moje úzkost všecka,
jak světlem mizí plachá bázeň děcka.
Jsem arci dílem Tvůrce nehodným,
má vůle byla zákonníkem mým,
však, když se vrací pobloudilý syn,
zda Otec uzavře mu teplý klín? —
Z mých očí závoj spadl, vše zřím jiné,
jdu klidně v před, vždyť čeká na mne Ten,
Jenž ovci bludné milosrdný kyne
a záruku dá sladkou v příští den — — —
Té lásky účasten, již konce není,
zda nemám pevně doufat v odpuštění? —«
Pak zavřel oči — ve stydnoucí dlani
svých drahých ruce stiskl naposled
a naposled se trojí sešel ret
a trojí duše šeptla v odevzdání,
že tam, kde není pláče, kvílení,
pak na vždy, na vždy budou spojeni,
že v den se změní tento soumrak krátký — —
Ó, Kriste, duší chlebe sladký!

Neznámá.

Z říše baltického Triglava.

Historický obraz z doby obrácení Pomořanů od **Bedřicha Kamarýta.**

* POKRAČOVÁNÍ *

Zdálo se ovšem nedůstojno, aby se vloudila do hradu, kam má dnes býti slavnostně uvedena. Ale dlouho se nerozmýšlela. »Půjdu k dobré jeho matce, u ní zajisté naleznu radu a ochranu!«

Pravila a šla. Do hradu vedla z města široká cesta slavnostně kvítím a zelení ozdobena. Tam však bylo již hlučno. Lid se počal scházeti, chtěje viděti svatební průvod. Tudy jíti nemohla. Volila stezku podle břehu řeky, jež vedla k rybářským salašům a byla mnohem kratší. Nepotkala živé duše. Tak se ocitla u samé řeky, zrovna proti zahradě zámecké. Ani zde nikoho nespatřila. Přes řeku nemohla, posadila se tedy ve svém svatebním rouše na kámen.

Ten neobyčejný zjev vylákal knížecího sádkáře z malého domku, ležícího u ústí řeky, skorem u samého jezera. Sádkář, muž již starší, vystoupil ze salaše, upřel zraky své na dívku, pak pohlédl k slunci a vrátil se do chaty.

Po chvíli vyvedl ženu a děti, které však hned bázlivě se táhly zpět, volajíce: »polednice! hleďte polednice!«

Bolka se obrátila k té straně, shlédla muže a kynula mu. Rybář tomu porozuměl a odvazoval loďku, chtěje se přeplaviti, ale žena a děti se vyřítily ze salaše a bránily mu, tahajíce ho zpět. On však ukázal ke slunci a přesvědčiv se, že ještě není tak vysoko, odstrčil děti a vesloval k protějšímu břehu.

Když nabyl jistoty, že vzdor vzdušné kráse zjev ten jest přece jen bytostí lidskou, tázal se uctivě, co by sobě panenka přála.

»Dobrý muži!« žádala Bolka, »převez mne tam ku hradu!«

»Jsi snad také pozvána na svatbu?«

Dívka kynula hlavou.

»Ach, to musíš jíti dříve tam k tomu velikému dvoru, kam se teď odeberou starosvatové k hostině a teprve večer odtud přivedou nevěstu do hradu. Svatební kvas se bude u nás konati až zítra.«

»Já však musím hned do zámku. Mám s kněžnou něco velmi důležitého sděliti. Prosím tě, nezdržuj mne!«

Muž byl dlouho jako na vahách, pak hodil hlavou, přirazil loďku těsně ku břehu a pravil: »Pojď tedy, budeme tam hned« — a obratný plavec hravě přeplavil tichou řeku, vyzdvihnul dívku a postavil na taras, jímž byla zahrada vroubena. Chtěl zase ku své salaši.

»Neodjížděj,« prosila Bolka, »pojď a ukaž mi ku kněžně.«

»To jest těžko, kněžna očekává nevěstu a nikoho dnes nepřijímá!« Tak pravil a odrazil od břehu.

»Slyš,« volá za ním Bolka v patrné nesnázi, »vždyť já jsem nevěsta!«

»Kterak sem přicházíš,« pochyboval sádecký, »když právě teď půjdou poslové knížecí pro nevěstu k Domoslavům a ty bys toho nevěděla?«

Bolka div se nerozplakala.

Když viděl její rozpaky, zamrzela ho nevlídná slova a pravil konejšivě: »Snad se tam ve dvoře něco nemilého přihodilo, co bych mohl kněžně oznámiti.«

»Učiním tak sama,« dí Bolka, a ještě jednou žádala, aby ji ku kněžně dovedl.

Sádecký uvázal loďku a zamířil k malé přivřené brance, kterou ryby a potraviny do hradu donášeny byly. Prošli pak uzounkou chodbou a ocitli se ve druhém nádvoří. Tu byly velké slavnostní síně, kde Bolka poprve knížete spatřila a nad nimi komnaty kněžniny s překrásnou vyhlídkou na řeku a jezero. Všude pobíhala čeleď, každý měl ruce plny práce. Zvláště v prvním nádvoří panoval neobyčejný ruch. Bylo otevřenou branou viděti, jak vytahují veliký pozlacený vůz, dar starešinů Štětínských při nastolení Samborově, podkoní vyváděli čtyři bujné litevské běloušе, jichž hřívy byly propleteny jantarem a zlatými penízky, jiní sluhové drželi v uzdě nepokojné hřebce knížecích poslů, přitahovali sedla potažená vzácnou sobolí kožešinou s lesklými bitými pasy výborné práce.

V této vřavě si nikdo spanilé nevěsty nevšímal, tak že nepozorovaně se dostala na široké schodiště, jež vedlo do hořejšího patra ku komnatám kněžninym. Průvodce se již na schodišti omlouval, že ve všední a špinavé haleně mezi slavnostně oděné služebnictvo se nehodí, tím méně, aby nevěstu do knížecích síní uváděl.

Nebylo ho také třeba, neboť právě sestupovala kněžna kvapně dolů, jsouc žádostiva zvěděti, jaká je to paní, jež v takové nádheře a touto cestou do hradu přichází. Spatřivši Bolku, zvolala udiveně: »Ach, ty jsi to, mé drahé dítě? Ač tě z plna srdce vítam, jest mi nápadno, co tě sem přivádí ve chvíli, kdy právě máš býti v domě otcovském od starosvatů vyžádána a sem pak od poslů knížecích, jak na tak vznešenou nevěstu sluší, slavnostně uvedena?«

Nyní seznala Bolka, jaké neslušnosti se dopustila, pohledla úzkostně ku kněžně, nemohouc pronésti slova. Z očí jí vyhrkly slzy.

Ta však, obejmuvši ji, pravila vlídně: »Nyní pojď, já tě vyvedu jinou chodbou do zahrady, by tě nikdo nespatřil, a týž muž tě převeze a doprovodí až ku dvoru vašemu, abys byla ještě v čas na místě.«

Bolka klesla na kolena a v bolestném rozechvění zaúpěla: »O máti má, odpusť, že jsem tak učinila, nevěděla jsem jiné ochrany pro svou ustrašenou duši, než dobrotivé srdce tvé. Nevyháněj mne od sebe, kdy nejvíce tvé rady a pomoci potřebuji. Nežádej ode mne, bych se vrátila do domu, kde na mne čekají hrůzy smrti.«

A nyní vypravovala, co se toho jitra událo. Ještě všecko nevypověděla, když zavzněl roh, jenž svolával účastníky průvodu, by se seřadili k odchodu.

Kněžna vyběhla z komnaty a povolala vévody a starosvaty k sobě. Bolka odstoupila do vedlejší síně.

Dlouho se radili, až se konečně na tom ustanovili, že za okolností takových ze všech obvyklých průvodů a obřadů sejde a kněžna sama nevěstu veškerému dvořenínstvu představí a starosvatům odevzdá. Tak se i stalo.

U večer očekávalo ve velké dvoraně skvělé shromáždění nastávající panovnici. Kromě poslů knížecích a jejich družiny súčastnili se slavnosti všickni příbuzní rozvětveného rodu Samborova, pak přední měšťané a šlechticové Štětínští. Starosvatové předložili svá plnomocenství a v řeči dojemné žádali jménem svého pána, by jim vydána byla nevěsta.

Kněžna na místě matky připověděla a pak krátce tklivými slovy se dotekla velikého utrpení těžce zkoušené dívky, k níž své celé srdce přiložila a již za hodnou uznává, aby nosila diadem knížecí. Potom odešla a přivedla Bolku. Sama ji upravila s něžností mateřskou.

Neměla ni jediného šperku. Sněhobílá říza pokrývala půvabné tělo a routový věnec slonil čelo tak čisté krásy, jako právě rozpuklý květ liliový za jarního jitra. Celý zjev dívky byl tak neobyčejný a uchvacující, že všecko shromáždění nejprve v němém obdivu, ale potom v bouřlivém jásotu vzdávalo hold tomu spanilému stvoření.

Pak zasedli k hostině, jež se ve mnohém lišila od posledního kvasu. Káděnebyly sice až na dno vyprázdněny, nebylo však také tolik křiku a vády. I ti pánové, kteří při každém kvasu měnívali sedadla svá za volnější prostoru na podlaze, seděli tentokráte pevně ve křeslech svých. Všecka zábava byla nenucená, ušlechtilá. Poslové knížecí, bývalí to druhové jeho v zajetí, rozjařili svými poutavými a rozmarnými historkami společnosť k nejlepší náladě, tak že starší šlechticové na své obvyklé neslušné žvanění zcela zapomenuli.

Nejvíce však byli mladí, v Polsce pokřtění vladykové, tomu povděčni, že se nemuseli súčastniti pohanských pověrečných obřadů, jaké je na dvoře Domoslavově očekávaly, a že i panenská nevěsta knížete byla všeho toho ušetřena. S přítomnými bylo sděleno, že sňatek se bude slaviti v residenci kamínské, pak že zavítají knížecí manželé do hlavního města a na hradě Štětínském trvale se usídlí.

Na cestě se teprve dověděla Bolka, že jest mnoho vznešených hostí k té slavnosti pozváno a kníže že jede právě tomu nevzácnějšímu hosti až k hranicím vstříc. Ani toho jí netajili, že by bylo nejvroucnějším přáním knížete, by i ona sdílela s ním tuto radosť nejvyšší a s družinou svou vyslance Boha křesťanského v některém ze předních měst pomořanských uvítala.

Nelze vypraviti, v jak slastném nadšení Bolka tu zprávu přijala. Na žádosť její okamžitě změněn směr cesty a celý průvod se obrátil k jihu, k bohatému městu Pyřici.

Zatím se konala druhá svatba na dvoře Domoslavově s takovou okázalostí a v tak divoké veselosti, že se zdálo, jakoby se byl starešina a celý jeho rod pominul. Tu bylo křiku, zpěvu a řevu po celých osm dní; pro nesmírný nával hostí se nejedlo

v síních, ale na velikém nádvoří, kde plála hranice, na níž se dnem i nocí na roštích pekla celá zvířata, ovce, vepři a tučné kýty hovězí. Z brtnic přijížděly vozy s ohromnými zásobami staré medoviny a šťastný Božek přísahal, že žádného hostě ze dvora nepustí, dokud nebudou všecky kádě do poslední kapky vyprázdněny. Prvního dne, když se paní ze chrámu nevracely, byl sice rozmrzen, ale dověděv se, že žena mu utekla, přál jí ze srdce, aby ji vzali ďasové, sestry však přece litoval a dal ji hledati.

Tu po polednách se dostavil hradní a oznámil Božkovi, co se stalo, že totiž nevěsta sama do zámku zavítala a že bude nejlépe, když se ta záležitost v tichosti odbude a od slavného průvodu poselstva knížecího se upustí. Starešina se z počátku zdráhal sestru propustiti, ale pak přece povolil. Když však hradní odešel, tu sobě teprve liboval, jak je tomu povděčen, že ti pochmurní starosvatové knížecí nepřišli, kteří by ho byli o všecken dobrý rozmar připravili.

IV.

Od knížete Vratislava toužebně očekávaný vyslanec Nejvyššího se blížil ku hranicím pomořanským. Byl to Otto, biskup bamberský, jejž v pokročilém již věku ještě Bůh k tak velikému dílu povolal. Ten nebeský Pán také svého věrného sluhu na tu dalekou a klopotnou cestu dobře vypravil. Dal mu tělo silné, zdravé a ve stáří ještě mužně krásné, ducha jeho ozdobil skvělými dary vyšší moudrosti, osvícené víry a nezdolné statečnosti; a láska Kristova, láska bezměrná, všecky objímající, jež zářila z dobrotivých očí, vtiskla v jeho milou tvář znak pravého apoštola Páně. Této nezištné a obětivé lásky jeho zakusili již mladí zajatci pomořanští na dvoře královském v plné míře, neboť právě tehdy, když se králevic Boleslav ze své první válečné výpravy proti Pomořanům vítězně vrátil a dvacet pacholíků z rodin šlechtických jako rukojmě s sebou přivedl, byl Otto dvorním kaplanem v Mersenburku. Útrpný kněz, spatřiv tu tlupu uplakaných a dlouhou cestou zmořených pacholíčků, ihned je ve vězení jejich navštívil a nemaje pokoje, tak dlouho prosbami na královnu naléhal, až mu byly děti ku vychování svěřeny. První jeho péčí bylo, by se náležitě jejich řeči přiučil, což při takové lásce a chuti dlouho netrvalo.

S jak utěšeným zdarem se šlechetná snaha horlivého kněze potkala, seznali jsme na jednom z jeho svěřenců, knížeti Vratislavovi. Jeho vznešené mravní zásady, vyplývající z pevné víry, mírná povaha, zvláště pak synovská přichylnosť, vroucí úcta a vděčnosť ku šlechetnému dobrodinci, jsou toho nejlepším důkazem. Nyní, když se vrátil do své vlasti a vidí ohavnou modloslužbu, děsné pověry a hlubokou skleslosť svého lidu, pojímá dobrého knížete tesknosť a zármutek. Pomoci však nemůže. Rozpomíná se na truchlivé své mládí a jak svatý ten muž vše obrátil v jas a radosť, začež mu bude žehnati na věky. K němu obrací

všecku mysl svou, na něho skládá horoucí své tužby a naděje. Vždyť nemožno, aby ten, jenž se ujal několika opuštěných zajatců a jim tolik lásky a péče věnoval, neslitoval se nad zuboženým, okovy bludu a neřestí sevřeným národem, aby bezcitně patřil, jak se v bezednou propasť časné i věčné záhuby řítí! Prosbám takovým ten přelaskavý neodolá! To není možno, on přijde — přijíti musí, Bůh sám ho k tomu vyvolil!

I vypravil kníže pět šlechticů, bývalých druhů ze zajetí, k svému příznivci, králi polskému, se žádostí, aby svou přímluvou podporoval pokornou a naléhavou prosbu, kterou Vratislav biskupu v dětinné důvěře předkládá:

»Přijď, otče předobrý, zachraň a přiveď ku Kristu v mrákotách smrti tonoucí, zapomenuté kmeny pomořanské, jako jsi nás, svěřence své, na cestu spásy uvedl!«

Po sedmi měsících poslové se vrátili s radostným návěštím: »Svatý biskup již jest ve Hnězdně a za málo dní bude dlíti uprostřed nás!« Příchozí zastali knížete na veliké louce před hradem, kde pořádal rytířské hry se svými bojovníky a vypravovali mu, jak laskavě je biskup Otto přijal, jak byl prosbami jejich dojat a jak ochotně připověděl. »Když jsme po delším pobytu ve městě zvěděli,« zněla další jejich zpráva, »co mu bylo překonati svízelů, jak těžké a bolestné bylo loučení s kněžstvem, měšťany a venkovským lidem, jenž nikterak pochopiti nemohl, že milovaný pastýř je opouští, aby v dalekých, nehostinných krajinách tvrdým a zavilým pohanům kázal evangelium, tu jsme teprve poznali, jakou oběť nám přináší.

Nelze vypraviti, jak vřelého účastenství a pohostinství se nám dostalo všude, kudy jsme táhli. Lid český, jenž nás jako posly bratrského kmene již na cestě do Bamberka s velikou poctou přijal a od místa k místu doprovázel, nemohl se dočkati, jak pořídíme. Když se rozhlásilo, že žádosť naše jest vyslyšena, že již jdeme zpět — a sv. biskup s námi, tu nás celé zástupy na pomezí té krásné země očekávaly; a když pak spatřily ctihodného kmeta, jak z daleka jim a jejich otčině žehná, tu v radostném pláči běžely mu vstříc, volajíce nadšeně: »Toť jest milovník našich bratří, kněz Nejvyššího, jenž má srdce pro nás i pro opuštěné a zapomenuté pokrevence naše.« A davy i nadšení rostlo a zmáhalo se každým krokem, až jsme se přiblížili k hlavnímu městu téhož království.

Veškero obyvatelstvo, kněžstvo, panstvo a rytířstvo, rodina královská, všickni s hořícími svícemi mu vyšli vstříc a provázeli jej za hlaholu zvonů a posvátných zpěvů na Vyšehrad, kde jim muž Boží za všecky ty důkazy lásky a oddanosti slovy dojemnými děkoval a své dílo apoštolské poroučel do modliteb zbožného českého lidu.

Po celých osm dní jeho pobytu v Praze neutuchly modlitby a zpěvy ve svatyni Vyšehradské. Byly to dny nejvyšších slastí duchovních, pravých to hodů Božích, při nichž všickni, kníže i lid, přijali z posvěcených rukou sluhy Božího předrahé tělo Páně.

Takového, ne-li ještě slavnějšího uvítání se mu dostalo na hranicích polských. Král Boleslav se svým dvorem, množství vé-

vodů a šlechticů a nesčetný zástup lidstva přijali ho od poselstva českého — a jako u vítězoslávě uvedli ho do Hnězdna, by sobě po dlouhé a namáhavé cestě odpočinul.

Odtud nás poslal, abychom tě zpravili o příchodu jeho. Slíbil, že zavítá k nám v době nejkratší. Nebude to tak lehko. Jen násilně se bude musiti ten vroucně milovaný odtrhnouti od lidu, jehož láska a vděčnosť nezná mezí.«

Kníže vyslechnuv posly, zamyslil se, pak děl s povzdechem: »Ale jak se mu odvděčíme my, pro něž nejen všecky ty obtíže daleké cesty, nýbrž mnohem těžší a nebezpečnější práci na se přijímá? »Bratří křesťanští a soudruzi moji,« připomínal mladým šlechticům, »co učiníme my, svěřenci jeho, jež na otcovském srdci v lásce Kristově odchoval, jaké my mu připravíme uvítání? Lid náš, ve tmách a kalu pohanském pohřížený, nemá tušení, kdo jest ten, jenž se pomezí našemu blíží a jakých milostí s sebou přináší. Něco přece pro věc svatou vykonáno.

Doufám, že jsem poněkud zlomil předsudky a odpor proti křesťanským Polanům, vy pak svým ušlechtilým, vzorným chováním jste razili nauce Kristově cestu do srdcí, jež se zdála posud pravdě Boží nepřístupnými. Zvěstí takovou potěšíme našeho drahého nejvíce, zvláště budu-li moci připojiti« — tu se obrátil ku svým pohanským bojovníkům — »zde tobě přivádím syny nové, kteří neznají ještě světla, ale touží po něm, jsou dobré vůle, vítají tebe jako vyslance neznámého Boha, Jejž ctíti a milovati sobě ze srdce žádají!«

»Mohu tak říci, přátelé moji?«

„Můžeš, jasný kníže, my tobě důvěřejeme, ty nás miluješ, nemůžeš chtíti naši zkázu,« a již se shrnuli všickni kol milovaného vůdce a jeden přes druhého vztahoval ruce na důkaz souhlasu a všickni slibovali: »Postaráme se, aby se nás dostavilo ještě více!«

»Díky vám, synové drazí,« dí pohnut Vratislav. »Nuže, připravte se! Zítra potáhneme do Pyřice — a odtud ku hranicím polanským!«

Druhého dne ráno shromáždilo se před hradem knížecím ku dvěma stům skvostně oděných jezdců, vesměs synové zemanů a mladí vladykové.

Vratislav nedal na sebe dlouho čekati. Srdce mu poskočilo radostí, když viděl ty statné junáky na pěkných koních. Dvanáct jich bylo křesťanů, ostatní odhodláni jimi se státi.

Jeli ve dvou odděleních po způsobu vojenském, jak je byl kníže vycvičil. Lid na cestách je uctivě zdravil a se zalíbením za nimi pohlížel.

V Pyřici meškali dva dni. Nebylo již nikomu tajemstvím, komu ta slavnostní výprava platí, neboť šest bývalých zajatců, synů předních rodů, těšilo se neobyčejné vážnosti a přízni celého města, tak že na vyzvání jejich přihlásilo se na tři sta pohanů, kteří se chtěli súčastniti uvítání vyslance ukřižovaného Boha.

Ve městě a v okolí se o ničem jiném nemluvilo, než o veleknězi křesťanského Boha, o novém pořádku, jenž po jeho příchodu nastane, o přátelství s Polany, Němci a ostatními národy,

nač se mnozí těsili, jiní však novotám těm nedůvěřovali a mnoho dobrého od nich neočekávali.

Nedaleko města Ujsku za malým potokem rozestavil Vratislav své many. Byla tam hranice obou zemí. Toto místo naznačil král, aby tam Pomořané sv. biskupa očekávali.

Netrvalo to dlouho a z dáli zavzněl hlahol zvonů a táhlé zvuky trub na znamení, že průvod město opouští. Tlupy zvědavců se vyhrnuly za brány a rozběhly se k údolí, aby spatřili Pomořany v nádherné jejich úpravě, také byli žádostivi zvěděti, jak ti pohané vznešeného vyslance Božího uvítají.

Lidu neustále přibývalo, tak že brzy byly všecky výšiny podél potoka obsazeny diváky. Hned potom se ozývaly výkřiky: »Již jdou, uvolněte cestu — s té strany jedině možno pohodlně sejíti po svahu!« Dojemný chorál polských kněží zavzněl doubravou, lid se rozestoupil a na pahrbku objevil se kříž, jejž kněz Ulrich v čele průvodu nesl.

Ihned sestoupil Vratislav a jeho křesťanští druhové s koní a klečíce, uctili políbením to vítězné znamení spásy.

Kněžstvo se seřadilo a před knížetem stanul ten tak toužebně očekávaný, jejž na světě nejvíce ctil a miloval.

Vratislav nemohl pro vnitřní pohnutí pronésti slova. Vrhnuv se k zemi, jal se objímati nohy apoštola Páně, ale již se ocitnul v náručí nejupřímnějšího přítele svého mládí, aby přijal od něho políbení pokoje.

Sv. biskup, odloživ poutnický plášť a obléknuv bohoslužebná roucha, mocným hlasem vzdával svrchovanému Bohu díky za všecku ochranu na daleké cestě, načež slovy dojemnými poděkoval poslům královským a všemu lidu za prokázanou mu poctu, lásku a pohostinství v zemi polské, pak rozžehnav se s nimi, překročil hranice a tklivým pozdravem Božského Spasitele: »Pokoj zemi této a všem obyvatelům jejím,« naznačil hned úkol, za kterým jako vyslanec Boží do krajin těch přichází. Potom konal slavnou velekněžskou modlitbu, aby Slitovník nebeský duše, předrahou krví Syna Svého vykoupené, od mrtvých model odvrátiti a křtem sv. očištěné do církve Své milostivě přijati ráčil.

Poroučeje sebe a pomocníky své ochraně Nejvyššího, žádal za požehnání s hůry pro svaté dílo, které počíná jménem Kristovým.

Napotom představil kníže družinu svou, především v Mersenburku pokřtěné druhy slovy: »Otče svatý, zde ti předvádím věrné syny tvé, jsou hodni svého křesťanského jména, neboť se upřímně snažili připraviti cestu Pánu v srdcích na mnoze tvrdých a nepřístupných!«

Se zalíbením patřil biskup Otto na toto štípení své, nazval je prvotinami církve pomořanské, jež sobě vyvolil Bůh, by ve víře utvrzovali bratry své, žehnal jim jako tovaryšům a pomocníkům svým, jichž jména jsou zapsána v knize života.

Na pokyn knížete předstoupili i vůdcové pohanského oddělení a s hlubokou úklonou přednášeli poselství své: »Otcové

naši vyslali nás, bychom jménem jejich a všech obyvatelů Pyřických vznešeného vyslance Boha křesťanského co nejuctivěji uvítali a vzkazují, že tobě a družině tvé jsou otevřeny domy jejich a prosí snažně, bys pohostinstvím jejich nepohrdl!«

Projevem tím mile dojat, odvětil sv. biskup: »Přátelské uvítání a pozvání vaše jest mi sladkou odměnou za svízele daleké cesty mé a naplňuje mne utěšenou nadějí, že ti, kteří tak ochotně otvírají služebníku příbytky své, nezavrou před Pánem jeho srdcí svých, v nichž sobě sídlo své připraviti žádá.«

Cesta do Pyřice trvala kolik hodin. Před večerem dorazili k městu. Zde je očekávali starešinové, kmeti, měšťané a veliký zástup přespolního lidu.

Biskup Otto rozkázal, aby duchovenstvo obleklo roucha nejstkvostnější, sám pak se objevil ve zlatoskvoucím, od císaře Jindřicha darovaném ornátě. Všechno množství žaslo nad takovou nádherou. Tolik bohatství a podobného lesku ještě neviděli.

Slavnostní průvod začal kněz ve brokátové dalmatice, nesa pozlacený, velikými rubíny vykládaný kříž, pak následovalo 19 kněží v purpurových, zlatem protkaných pláštích a za nimi po pravé straně knížete kráčel arcipastýř sám, z jehož přívětivé tváře zářila vznešená velebnosť a srdce jímající dobrota.

»Milosť a pokoj svrchovaného Boha budiž s vámi,« zdravil zvučným příjemným hlasem vladyky a starešiny, kteří na důkaz úcty a přátelství mu podávali chléb a sůl a tak dle starobylého obyčeje uváděli jej do města. Než došli k zámku, zmohutněl průvod tak, že plnil celé prostranné náměstí. Před vyzdobenou branou hradu bylo upraveno místo pro Bolku a družinu její, čítající do sta lepých dívek a tolikéž paní ve drahocenných úborech rozličných barev.

Vratislav z daleka poznal svou nevěstu, která ve sněhobílé říze a s routovým věncem na hlavě, chvějíc se radostí a bázní, stála tu jako zjev z jiného světa. »Otče!« dí kníže uctivě, »zde ti představuji vyvolenou svou, a bude-li v tom vůle Boží, svou nastavájící choť a pomocnici této země!« Bolka ve hlubokém pohnutí sklonila hlavu, sepjala ruce a pravila tiše: »V moc a lásku křesťanského Boha jsem uvěřila, neboť mne vyprostil z přehrozných okovů. Prosím tě, otče svatý, požehnejž mi, bych se stala povždy hodnou ochrany Jeho!«

Sv. biskup vložil ruce na hlavu její a po krátké modlitbě odvětil: »Prosby takové Hospodin oslyšeti nemůže, učiní tebe dcerou svou a budeš dědičkou království Jeho, a tak posvěcenou ji, jasný kníže, přijmeš jako věrnou pomocnici z rukou Spasitele svého!«

Na to obrácen k zástupu, počal za hrobového ticha: »Pozdravuji vás, přátelé, jménem pravého a jediného Boha a přináším též pozdrav a políbení pokoje všech kmenů a národů křesťanských, kteří mne modlitbami svými provázeli a blahořečili vám, jakož i sv. dílu, kterému jsem se zaslíbil.

Na velikém stromu sv. církve rozkvétá mohutná větev slovanská ve všech ratolestech v plném jasu jarého slunce, jenom haluz polabská ponořena ve chladu pohanstva, posud čeká na

teplý dech nebeského světla, aby se rozvila v mladistvé kráse a přinesla utěšené ovoce ctnosti!

Jak nevyzpytatelny jsou cesty Boží! Když jsem před mnohými lety dlel v cizině jako host a příchozí, spatřil jsem jednoho dne hlouček pacholíků přivedených z daleka, násilně odtržených od krbu otcovského, dítek to ubohých a velice sklíčených. Cítil jsem trapnou jejich opuštěnosť a útrpnosť má se proměnila v otcovskou lásku k těm maličkým. A že jsem je tak miloval, sdělil jsem s nimi to nejdražší, co jsem v duši choval, svatou pravdu nebes, naučil je znáti pravého Boha, a celým srdcem Jej milovati. Děti ty, tak zdárné, staly se mou chloubou a nejvyšší radostí. A láska k nim rostla a šířila se, až pojala celý národ, z něhož vyšly a od té doby se zmocnila duše mé touha, jíž jsem potlačiti nemohl, státi se celému kmenu tím, čím jsem byl dětem jeho, otcem, učitelem a vůdcem k životu věčnému. Láska a vděčnost mých svěřenců mne sem volala, láska mne sem přivedla, láska mi vyšla vstříc a láska Boží spojiž nás pevným pásmem tak, aby nás žádné protivenství ani smrť více od sebe neodloučila.«

Slova ta, vycházející z milujícího srdce, z úst výmluvných, v řeči čisté a lahodné, působila úchvatně. Hluboké ticho bylo hned z počátku přerušeno jednotnými povzdechy, pak hlasitým štkáním, až všickni v bouři citů mocnými, z hlubin duše se deroucími výkřiky projevovali dík, oddanosť a souhlas svůj. Sbor kněží zapěl žalm: »Zvolejme k Bohu, Spasiteli našemu, předcházejme tvář jeho v hlásání, zazpívejte Hospodinu píseň novou, zvěstujte v národech slávu Jeho!«

Sv. biskup odložil těžká, zlatá roucha a v jednoduché říze, pláštěm poutnickým přiodě, oznámil, že po krátkém oddechu počne své první vyučování.

Jak libým způsobem vyučoval a neodolatelnou mocí srdce posluchačů jímal, nejlépe souditi můžeme z utěšeného výsledku jeho apoštolských kázaní. Následuje příkladu sv. Pavla v Athénách, jenž v aeropagu chválil zbožnosť obyvatelů města, že i neznámému bohu postavili oltáře, připomínal sv. Otto Pyřickým, že všickni kmenové slovanští si zachovali nejstarší podání lidstva o jediném, nejvyšším Bohu, jenž stvořil nebe i zemi a přebývá v nepřístupném světle. Ovšem že víra jejich byla potom zkalena mylnou domněnkou, že Bůh ten se více o své dílo nestará a že všecku péči ponechal bohům jiným. Takových však není, neboť rozličné, rukou lidskou zhotovené podoby ze dřeva, kovu nebo kamene přece nejsou bohové.

Proto svrchovaný Bůh, tak dovozoval, zůstal, kým vždycky byl a bude, nejen Stvořitelem, nýbrž i ředitelem a zachovatelem všeho stvoření, které by bez Něho musilo zahynouti; nemohl opustiti člověka, jehož stvořil k obrazu svému a ku slávě své. Neopustil Bůh člověka, nejznamenitějšího díla svého, ale pečoval o něho jako Otec, projevil mu nezměrnou lásku svou, ne snad tajně, skrytě, nýbrž veřejně a slavně, aby člověk Boha svého poznati, Jej milovati a oslavovati mohl. Z té příčiny přicházím k Vám, abych vám veliké skutky lásky svrchovaného Boha zvěstoval a přivedl vás k poznání a milování Jeho.

Nejsou to báje ani smyšlenky nějaké, co vám chci hlásati, ale jsou to děje, jichž svědkem jest pokolení lidské od tisíců let, jsou to události, jež hluboko zasahují v osudy všech národů i v život každého člověka zvlášť.

Krátká jest nám vyměřena lhůta, ve které si máme zasloužiti věčnou lásku svrchovaného Boha, proto musí býti naší nejpřednější péčí, bychom dokonale poznali, jak bychom se Jemu zalíbili a po ukončení života k Němu se dostati mohli. A tu radostnou zvěst o pravém Bohu vám přinášíme a cestu k Němu vám ukážeme v příštích dnech. Přijďte všickni, přiveďte i ty, kteří jsou srdcím vašim nejbližší, k těm svatým promluvám a naleznete milost, pokoj a spásu duší svých!«

Poslednější vyzvání nebylo ani třeba ve chvíli tak blahého rozechvění, vždyť každý vzpomínal na přátely své a litoval všech, kteří nebyli přítomni tak dojemné a nevídané slavnosti. Než se svítalo, již se to v okolí Pyřice po všech cestách hemžilo příchozím lidem. Za ranních červánků bylo možno pořád určitěji pozorovati tlumy, jakoby je lesy vyvrhovaly; v pravo, v levo, na všech stranách postupovaly zástupy táhnoucí ku městu. Hned z večera rozběhlo se na sta poslů do vůkolních dědin, dvorů a samot na kolik mil vzdálených, ba až do samého Štětína byli vysláni od knížete dva jezdci s poselstvím, jak utěšeně sv. dílo počíná.

Jarní slunce vyrazilo z červánků v plné kráse, když se brány otevřely a ohromný ten zástup valil se k hradu. Proud mohutněl každým krokem, přijímaje nové davy vybíhajících z domů a velkých dvorů, jež tvořily širokou ulici k náměstí. Tentokráte prostranné tržiště nestačilo; tisícové stáli tu stěstnáni a v náramném napjetí, téměř nedýchajíce, očekávali vyslance Božího. Zatím se konala v uzavřené síni hradu nejsvětější oběť v přítomnosti knížete a křesťanské družiny. Byl zajisté okamžik veliký a slavný, když tu při první mši sv. mezi pohany věrný sluha Páně dovolával se pomoci Ducha sv. k apoštolskému dílu svému.

Již při prvních slovech, jež promluvil k roznícenému zástupu, pocítil v hlubinách duše své, že jest vyslyšán. Horký dech Ducha Páně zachvátil ledová srdce severu. Po osm dní ohlašoval horlivý apoštol s plamennou výmluvností skutky nevystihlé lásky Boží, stvoření, vykoupení a posvěcení člověka, a když posledního večera kázal o sv. svátostech, těch tajemných pramenech milostí, jimiž člověk k synovství Božímu povýšen a s Bohem co nejúžeji spojen, takořka božský život v sebe přijímá, tu se na tisíce rukou k němu vztahovalo s úpěnlivou prosbou: »Muži Boží, veď nás k těm pramenům spásy, přijmi nás ubohé pohany do velké rodiny Kristovy!« Po třídenním postu počal slavnostní úkon. Sedm tisíc mužů, vesměs v čistých bílých řízách, seřaděno v krásném pořádku na rozsáhlém náměstí pyřickém. Průvod vychází ze zámku, kníže Vratislav s odznaky panovnickými třímá vysoko sv. Kříž a staví se před zástup.

(Pokračování.)

Vladimír Šťastný.

Dne 6. října 1899 dán byl na svou žádost na odpočinek msg. Vladimír Šťastný, c. k. profesor náboženství prvního českého gymnasia v Brně. Od založení ústavu před 33 roky nepřetržitě při něm působil; byl seniorem sboru a jediným učitelem, který vyučoval na ústavu od jeho založení. Msg. Vladimír Šťastný narodil se z rodiny učitelské v Rudíkově u Velkého Meziříčí na Moravě 17. března 1841. Studoval gymnasium v Jihlavě a v Brně v letech 1852.—1860. Roku 1860. vstoupil v Brně do bohosloveckého ústavu a byl roku 1864. vysvěcen na kněze. Krátký čas byl kaplanem v Židlochovicích. Již 1. října 1864. ustanoven byl druhým představeným v chlapeckém brněnském semináři, kde pobyl do 15. září 1867. Krátký čas suploval na nově založeném českém gymnasiu v Brně a stal se pak 16. prosince 1867. skutečným profesorem. Do osmé hodnostní třídy byl povýšen roku 1888. Zásluhy profesora Šťastného uznány od vrchnosti duchovní i světské: jmenován byl konsistorním, pak biskupským radou, později papežským komořím; loni vyznamenán byl rytířským křížem řádu císaře Františka Josefa. Již více let je msg. Šťastný biskupským komisařem a inspektorem náboženství při brněnských obecných školách, školách Vesninách a na ústavu Marianském na nové ulici. Po smrti kanovníka Dra. Matěje Procházky byl zvolen za starostu dědictví sv. Cyrilla a Methoděje; je zakladatelem, redaktorem a vydavatelem na Moravě oblíbeného »Obzoru«, který již XXIV. rok vychází. Bývalí žáci vzpomínají na msg. Šťastného vždy s radostí a vidí v něm ideál vzorného učitele. Dobře praví se v programu I. českého brněnského gymnasia roku 1899.—1900.: »Činnost msgra Vladimíra Šťastného byla všestranně vzorná; sbor i ústav ztrácejí v něm muže vzácných vlastností, vždy ochotného spolupůsobiti tam, kde jednalo se o dobro a krásno, o snahy vznešené a ušlechtile ideální; mládež pak pozbývá zkušeného, osvědčeného a obětavého přítele a rádce«. Na rozloučenou uspořádal prof. sbor I. českého brněnského gymnasia dne 20. listopadu 1899. v malé dvoraně besedního domu přátelskou schůzi, kteréž bývalí ředitelové, profesoři a žáci msg. Šťastného v počtu hojném se súčastnili. Významnou a duchaplnou řeč promluvil tam bývalý žák msg. Šťastného Ph.Dr. Jan Korec, profesor I. čes. gymn. brněnského. Řeč uveřejněna v letošním programu I. čes. gymnasia a dovolujeme si některá krásná místa z ní sděliti. Dr. Jan Korec neníní oceniti veškeru rozsáhlou a mnohostrannou literární činnost msgra Šťastného. Podrobněji promluvil jen o jeho básních. Doposud vydal msg. Šťastný následujících pět sbírek básnických: roku 1869. »Májové kvítí«, sbírka básní lyrických. Roku 1879. vydal »Kytku z Moravy«. Sbírka obsahuje pět delších básní epických: Bouře, Poklad černomorský, Rostislav, Slavomír, Svatopluk a několik drobnějších pověstí. Mnohé z těchto básní známy jsou z čítanek Bartošových a z Kosinovy slovesnosti. Roku 1887. vydal sbírku básní pod názvem »Drobné Květy«. Jsou sbírkou 117 překrásných kratších básniček, o nichž zajisté nejlepší

znalci naší literatury, školní rada František Bartoš tvrdí, že jadrným obsahem i lahodnou formou směle se mohou postaviti po bok proslulé »Moudrosti otcovské«, Boleslava Jablonského. Roku 1892. vydal »Hlasy a ohlasy«, kde oslavuje Velehrad a naše svaté moravské věrověsty Cyrilla a Methoděje. Poslední díl obsahuje příležitostné básně. Nejvíce známa a rozšířena jest na Moravě velehradská píseň z této sbírky »Bože, co's ráčil před tisíci roky rozžáti otcům víry světlo blahé,« která se zpívá na nápěv polské národní hymny »Bože, co's Polske.« Když loni uspořádána byla jubilejní moravská pouť do Říma, tu, jak brněnský časopis »Hlas« psal, zpívali naši moravští poutníci při audienci u sv. Otce v sixtinské kapli onu píseň. Učinila tak mocný dojem, že sv. Otec zaslechnuv ji, blíže se již východu, dal zastaviti a celé dvě sloky, překvapen pěkným zpěvem, vyslechl. Poláci audienci přítomní, slyšíce polský nápěv, radostí plakali. Roku 1894. vydal msg. Šťastný poslední sbírku básní pod názvem »Hory a doly«; básně »Hory a doly« jsou, jak Dr. Korec praví, nejlepší básnickou prscí Šťastného. Vynikají především tím, že se tu Šťastnému velmi šťastně podařilo uhoditi na tón písní prostonárodních. Vyznamenávají se neobyčejnou libozvučností, rhytmickou lahodou a zpěvností. Zejména jest to poesie lesa, jež poskytla hojně motivů. Velmi vzácný oddíl je ve sbírce této: cyklus písní studentských. Vedle těchto větších básnických sbírek sepsal msg. Šťastný mnoho vánočních písní, her a koled, na něž hudbu složil zesnulý profesor theologie Dr. Josef Chmelíček a varhaník při brněnském dómu František Musil. Některé vyšly tiskem. Též máme od Vl. Šťastného více překrásných písní chrámových, které se již po celé Moravě zpívají. Všechny básně Vlad. Šťastného vynikají libozvučností a rhytmickou lahodou, ušlechtilostí obsahu i formy a něžnou srdečností. Výborně karakterizuje Dr. Jan Korec básnickou činnost msgra. Šťastného těmito slovy: Vl. Šťastný nepatří k těm »moderním«, kteří se vlasteneckým básním posmívají. Jakým je Šťastný v životě, takým je i ve svých básních, i tatáž milá lahoda a něha, ten jemnocit, ta líbezná harmonie veškeré jeho povahy, kteráž kouzlem neodolatelným k sobě táhne a poutá všecky jen sourodé karaktery, mluví i z jeho básní. Jsa žákem Sušilovým, jest nyní jeho pokračovatelem. V »Obzoru« často píše proto o Velehradu a rozebírá idei cyrillo-methodějskou. Msgr. Šťastný je také vynikajícím prosaistou. Ve všech třiadvaceti ročnících »Obzoru« jest od něho mnoho článků, v nichž bedlivě sleduje naši literaturu, náš národní život, uvažuje, jak a čím přispěti k mravní zvedenosti našeho lidu. Jako starosta brněnského Dědictví Cyrillo-Methodějského, kteréž své spisy v 9500 výtiscích vydává, stará se o dobrou a zdravou četbu pro náš lid. Končím přáním, aby nám Bůh našeho Vladimíra Šťastného ještě dlouho ku blahu církve a národa zachoval.

Ignát Zháněl.

Ratolesti palmové.

Znělky historické od J. MILOTY.

1. Eremiti.

O eremiti, po léta Jste žili
v hlubinách lesních, v lůně pustých skal;
v modlitby Vaše zdaleka lev řval
a v rozjímání Vaše šelmy vyly.

Tím Vaši zbožnost však jen roznítily,
Váš zápal jejich zlobu překonal!
K zenitu měsíc plný putoval —
Vy nade vším Jste vítězi už byli . . .

A starý děj se opakuje zase:
Dnes eremiti v lidstva pustinách
hlásají pravdu s dravci ve zápase;
zde vyje vlk, tam sova houká v tmách. —
Leč nezoufejme, neskláněme šije:
jen vytrvalost — naším vítězství je!

2. Křižáci.

Kdo na Vás vzpomíná u vlnobití
dnů našich, reci? V svatém zanícení
Jste opustili slávu, vlasť i jmění,
a oddaně šli, kam Bůh kázal jíti.

Čím byly strasti Vám a bídné žití?
Čím proradní a lstiví Saraceni?
Vy válčili Jste za Své přesvědčení,
a kříž se znova začal Vámi stkvíti.

Leč jinak Bůh usoudil: Palestina
v jho padla pohanů zas a dlí v něm — — —
Staletí přešla, lid a doba jiná,
jež nechápe Vás, úsměškem Vás daří;
však kolem Vaších hlav přec věnec září
jak mučedníků svatý diadem!

Naše Slezsko.

Napsal **Jan Vyhlídal.**

* POKRAČ. *

Nad míru horlivým spolubojovníkem Hrubého na Frýdecku byl *Jan Ježíšek,* jenž mnohým ve vlastenectví vzorem býti může. Ježíšek narodil se 18. prosince 1844. v Žermanicích; vystudoval gymnasium v Těšíně, bohosloví v Olomouci, kdež r. 1870. přijal svátosť svěcení kněžstva.

Působil ve Frýdku, (kdež 7 let byl administrátorem u P. Marie), Bílsku, Bruzovicích. Činnosť jeho směřovala k poučení a národo-hospodářskému povznesení českého lidu na Těšínsku. Když r. 1887. stal se farářem v Domaslovicích, prováděl ona pravidla hospodářská, která od r. 1892., kdy hlavně jeho péči založen byl hospodářský spolek ve Frýdku, jako předseda na četných shromážděních svým krajanům doporučoval. Při faře založil krásnou štěpnici, rybníky, včelník, oboru pro zvěř a pod.

Vlivem poslance Hrubého a přičiněním Ježíškovým domohl se zastoupení hospod. spolek Frýdecký v tak zvaném rozšířeném výboru německé lesnické a hosp. společnosti v Opavě, kde o subvencích státních i zemských předběžně se jedná. Mimo to úsilím obou utvořen nový hospodářský spolek pro politický okres Frýštátský se sídlem na Pol. Ostravě.

Vlastenecká činnosť Ježíškova byla trnem v očích Frýdeckým odrodilcům, tak na př. magistrát Frýdecký r. 1896. jemu dopsal, aby hosp. spolek přestěhoval do Domaslovic. Avšak Ježíšek jim dal tak důkladnou odpověď, že podruhé s takovou fanatickou blbovinou nepřišli.

Bohužel předčasná nemoc vyrvala ho z náručí lidu Slezského, jejž tak vroucně miloval.

V oboru hospodářském kromě Ježíška na Těšínsku příčiňovali se učitel *Fr. Onderek,* pošlý z Bruzovic (nar. 13. ledna 1859.). Vystudovav v Těšíně, dostal se do Sedlišť, za 6 let do Šenova, za nedlouho do Ratimova za správce škol. V novém působišti s místním správcem velkostatku *Jos. Cigánkem* navázal přátelství a oba si umínili pečovati o uvědomění a povznesení stavu rolnického. Za tou příčinou založili v Ratimově hospodářskou besídku; mimo to v různých obcích Frýdecka pořádali poučné přednášky. Cigánek odebral se do Čech, kde na c. k. vyšší hosp. škole v Táboře jest profesorem; o půl roku později odebral se na jiný svět dne 2. srpna 1893. Fr. Onderek.

Jejich místo zaujal *Ant. Matzenauer,* statkář v Lubně, jenž usiluje k rozkvětu přivésti hospod. spolek Lubenský, při tom nazapomíná svého okolí hospodářskými přednáškami.

Jako Hrubý s Ježíškem, tak Stratil s Trnkalem založili hospodářský spolek pro okres Klimkovský a *Josef Pater,* mlynář v Lukavci, pro okres Bílovecký a české obce okresu Vítkovského.

Ant. Trnkal (nar. 1859.) patří k činným farářům na Opavsku: nyní působí v Plesné, kdež jest první silou tamější záložny. Byl po několik let členem okr. školní rady Opavské, po rozdělení hejtmanství na dvé jest voleným členem venkovských obcí do okr. školní rady Bílovecké.

K Patrovi a Trnkalovi bratrsky se pojí pilný podporovatel snah hospodářských *Lud. Šimoš,* učitel z Malé Lhoty, o němž zmínka se stane ještě ve stati o školství, a *Eustach Glabazňa,* farář v Klimkovicích. Glabazňa jest rodilý Slezan (r. 1846.) z Mok. Lazec u Opavy. Jeho vlastenecké horlivosti a přátelům jako MUDr. *Janu Moravcovi* podařilo se Klimkovice vyrvati z odrodileckého poručnictví. Glabazňa jest činným v Klimkovské záložně a jiných spolcích.

Moravec narodil se r. 1860. ve Stěbořicích u Opavy; jest z řídké řady těch Slezanů, kteří po odbytých studiích usadí se mezi svým lidem. Dr. Moravec působil v Klimkovicích, kdež r. 1896. poctěn úřadem starosty. Neomezoval se však pouze na své užší působiště jako starosta a lékař, nýbrž roznášel národní nadšení po širším kraji Slezském. Byl též kandidátem na sněm zemský za města Klimkovice atd. Zemřel 3. června 1900. ku velikému zármutku lidu českého. Zase Slezsku ubyl nadšený muž, neznající strachu, nelekající se obětí!

V Klimkovicích jestě vlastenecky působili *Jakub Slavík,* nyní farář v Malenovicích, a *Julian Roska,* nynější ředitel arcibiskupských pokladen v Kroměříži. R. 1898. dosazen do Klimkovic za kooperatora *Jos. Svozil,* (nar. 1873. v Mal. Senici), který s chvályhodným nadšením ujímá se nesorganisovaného Klimkovska. R. 1900. dne 28. ledna pořádal první živnostenský sjezd ve Slezsku ve svém působišti.

Ústřední hospodářská společnost pro české kraje ve vévodství Slezském.

Politická a hospodářská jednota Opavská nemohla dostati pro české rolnictvo státních a zemských podpor, protože se jí vyčítalo, že jest také politickou, že by mohla podpor užíti pro politické agitace. Pro tu příčinu poslanec dr. *Stratil* radil založiti hospodářský spolek nepolitický. Myšlenka byla uskutečněna r. 1896., kdy ustavila se »*Ústřední hospodářská společnosť pro české kraje ve vojvodství Slezském.*« Za prvního předsedu zvolen svob. pán *Karel Rolsberg,* který, ačkoli rodem Němec, přece jediný ze šlechty Slezské s českým lidem cítí; prvním místopředsedou — JUDr. *Fr. Stratil* a druhým MUDr. *Al. Polívka.* Prvním tajemníkem byl *Novotný,* nyní *Zika.*

Ve výboře zasedali *Al. Petzl,* správce ve Slavkově, *Fr. Straka,* na Pol. Ostravě, *Ant. Besta,* starosta v Porubě, *Tomáš Luzar,* rolník z Otic, *Jan Strohalm,* starosta z Kateřinek, *Vin. Týmel,* starosta ve Studence, *Jos. Holuša,* starosta v Dobrosla-

vicích, *Jos. Pater,* mlynář v Lukavci, Dr. *Ant. Gruda, Lev Buček,* rolník z Milostovic, *Jan Beinhauer,* fojt ve Chalikovicích, *Josef Klega,* rolník v Ratimově.

Po ustavení svém Ústř. společnosť rozvinula činnosť neočekávanou; škoda že již dříve nebyla založena, mohlo býti Slezsko lépe i politicky sorganisováno, vždyť organisace hospodářská a politická nekráčí daleko od sebe.

Česká společnost byla brzy vyzvána, by přistoupila k obmyšlené c. k. Slezské zemědělské společnosti, v níž by združeny byly všechny tři národnosti. Společnosť ochotně oznámila, že proti sdružení nic nenamítá, toliko že si přeje, by Češi a Poláci v ústředním výboru měli tolik členů jako Němci, ale Čechům nebylo vyhověno.

O rozdělování podpor rozhoduje nyní tak zvaný subvenční výbor, do něhož vysílá německá společnosť hospodářská v Opavě 4 zástupce, a oba německé okresní spolky, a to pro Vidnavsko a Těšínsko po dvou, tedy dohromady 8 zástupců, kdežto dvě slovanské společnosti: česká a polská zastoupeny jsou 4 delegáty, a na 4 okresní spolky české ohled se nebere.

Podle tohoto zastoupení rozdělují se také podpory.

Německé společnosti, zastupující 265 venkovských obcí se 200.000 obyvateli, dostávají dvakrát tak velké státní a zemské subvence jako slovanské společnosti pro 330 obcí s více než 300.000 obyvateli.

Ústřední společnosť domáhá se již od počátku spravedlivého zastoupení a rozdělování podpor, ale nadarmo; Němci ze své nespravedlivé »državy« nechtějí popustiti ani zbla.

Státních podpor jí uděleno 3180 zl., a 600 zl. zemských.

Koncem správního roku 1897. přihlásily se k Ustř. společnosti 4 okresní a 35 místních hospodářských spolků (8 z enklav moravských) s 2409 členy.

Celkem pořádala v různých českých obcích ve Slezsku 39 hospodářských přednášek. Počet účastníků se odhaduje na 2760 a připadá tudíž na 1 přednášku 71 posluchačů.

Hospodářská společnosť předplácí každé hospod. besídce na požádání hospod. časopis, jako: Československého Hospodáře, Zemědělské Listy, Pražské Hosp. Noviny, Chrudimské Hosp. Listy, Mor. Hospodáře a Milot. Hospodáře. Dále uděleno okres. hospod. spolku ve Frýdku 1000 zl. na hospod. časopisy, za něž předplaceno 120 výtisků Mil. Hospodáře pro členy spolku.

Zájem o hospodářskou četbu v besídkách se vzmáhá, takže ve mnohé se odebírá 4—6 časopisů hospodářských.

Roku 1898. připojilo se k Ústřední společnosti nových 21 místních hospodářských spolků; státní podpora obnášela 2950 zl., země poskytla 1800 zl. Hlavně tajemník Zíka konal 74 přednášek o všech hospodářských odvětvích.

Do r. 1898. založila společnosť 9. drenážních družstev; pořádala lukařský kurs v Životicích, zřídila 10 pokusných polí a luk, poskytla po 40 zl. podpory na zakoupení trierů pro 8 obcí atd. Jejím přičiněním vystaven hospodářský lihovar v Milostovicích a mlékárna v Jarkovicích.

Velmi utěšeně se vyvíjejí v českých krajích úvěrní ústavy a družstva; kněžstvo se o ně zasloužilo nejvíc.

Záložny dle vzoru Schultze-Delitzschova jsou:

1. V Neplachovicích; 2. ve Štěbořicích; 3. v Kateřinkách; 4. v Kylešovicích; 5. ve V. Polomi; 6. v Plesné; 7. v Klimkovicích; 8. v P. Ostravě; 9. ve Frýdku; 10. v Orlové-Doubravě; 11. v Těšíně; 12 Centrální záložna v Opavě.

Zádruhy dle vzoru Raiffeisenova jako záložny počalo zakládati ve Slezsku duchovenstvo; první na Těšínsku zřídil farář *J. Tagliaferro* na Borové (r. 1897.), na Opavsku *J. Vychodil*, farář v Litultovicích (1896). Brzy potom postaral se o raiffeisenku pro Hlavnici (1898) tamější farář *Ant. Ministr*, jenž ještě jinak slovem i perem horlivě podporuje národní snahy; v Jaktaři (1898) založil zádruhu kaplan J. Vyhlídal, v Komárově kaplan *Ant. Suchánek*, na Hradci (1898) kaplan *Ignác Černoch*, *v Pustějově* (1898) farář Vysloužil, v Janovicích (1900) farář *Jan Štihel* atd. Není zádruhy ve Slezsku, by v ní kněz nepracoval nebo ji nepodporoval. Na př. v Dobré (1898) působí v zádruze kaplan *Karel Tesarčík*, a na Morávce (1898) *Jan Pitřík*. *Josef Wrubel*, farář v Dobraticích, rodák Šenovský, věnoval v závěti 500 zl. na zřízení zádruhy v Dobraticích, k jejíž založení přikročeno r. 1900. Spravuje ji nyní farář *Petr Carbol*, který za své působnosti na Morávce založil též zádruhu a křesťansko-socialní spolek »Obranu chleba«. Celkem založeno jest nyní 19 zádruh, a pět se má zříditi.

Ze zprávy o činnosti »Ústř. hosp. spol.« za r. 1899. vyjímáme: Společnosť čítá 75 hosp. spolků s 3534 členy; k ní prozatím pojí se, než založena bude »Ústř. jednota svépomocných družstev českých ve Slezsku«, 19 zádruh, 12 záložen, 10 potravních spolků, 2 nákupní družstva, 1 lihovarské družstvo a 1 mlékařské. Tři družstva mlékařská se zakládají; v 10 obcích zřízena byla drenážní družstva. Státních a zemských subvencí jí uděleno bylo 6820, darů 250 zl. Společnosť pořádala 58 přednášek, v 30 spolcích založila menší hospodářské knihovny a každému spolku zdarma dodává »Morav. hospodáře«; mimo to postarala se o 16 pokusných polí, 4 ovocné školky a 100.000 sazenic na zalesnění výkácených pozemků atd.

Řídičem činnosti ve společnosti jest její tajemník *Frant. Zika*, který obětavě od r. 1897., kdy zvolen, pečuje o úřad sobě svěřený; kolikrát zdá se, jakoby únavy ani neznal, když̌tě týdně až čtyřikrát i pětkrát mluví. Narodil se 2. prosince 1869. v Dobré Vodě. Očekáváme od Záky, že české kraje Slezska, za pomoci přátel úplně hospodářsky uspořádá.

Společnosť věnovala roku 1898. na oslavu 50letého panování Františka Josefa I., císaře a krále, obilnou korunu 2 *m* vysokou, $1^1/_2$ *m* širokou, dva metrické centy těžkou. 136 obcí poslalo na ni klasy ze svých polí; každá obec poznamenala svůj dárek hedvábnou stuhou, na níž stálo jméno obce. Korunu císař pán milostivě přijal.

Hasičství.

Spolky hasičské pokládáme rovněž za důležitý článek organisace naší, neboť ony netoliko že plní úkol sobě vytčený, nýbrž v mnohých obcích jsou jedinými spolky, v nichž pěstuje se duch vlastenecký.

Zakladateli a organisátory českého hasičstva Slezského jsou: dr. *Romuld Dubový* a *R. Gudrich.* Přičiněním těchto dvou vlastenců vznikl r. 1883. v Kylešovicích první český hasičský sbor. Odtud šířil se duch hasičský dále, takže r. 1889. mohla se založiti první župa, a r. 1895. »Zemská ústřední jednota hasičská« pro Slezsko. Výbor ústřední jednoty domáhal se, aby český zástupce zasedal ve výboru dosavádní zemské německé pokladny, ale přání jeho nebylo vyhověno, proto 31. března 1897. české a polské sbory založily si samostatnou pokladnu. Však zemský výbor Slezský, jenž sněmem jest splnomocněn, stanoviti podmínky, za kterých jedině sborům hasičským podpory z věcného fondu hasičského udělovati se mají, určil, aby jedině těm sborům subvence se dostalo, které patří k německé podporovací pokladně.

Hasičské sbory české podaly sněmu více než 45 petic, žádající o rozhodnutí v ten smysl, aby sbory náležející jedné z obou podporných pokladen subvence zemské účastny byly. Žádosti hasičstva sněm r. 1898. vyhověl; pokladna naše uznána za rovnocennou s německou.

Nynější stav Slezského hasičstva jest tento: V zemské hasičské jednotě Slezské sdruženo jest šest hasičských žup:

1.	Župní hasičská jednota	Opavská	(16	spolků.)
2.	„ „ „	Hrabyňská	(11	„)
3.	„ „ „	Klimkovská	(11	„)
4.	„ „ „	Bílovecká	(9	„)
5.	„ „ „	Těšínská	(7	„)
6.	„ „ „	Frýdecká	(4	„)

Úhrnem 6 žup. has. jednot a 58 spolků.

Podotčeno, že dr. Rom. Dubový a Gudrich nejvíce se zasloužili o hasičstvo Slezské; proto jest naší povinností blíže zmíniti se o jich životě.

Dr. *Dubový* dostal se do Slezska r. 1880. Po delší dobu zaměstnán byl jako koncipient v kanceláři dr. Stratila; r. 1892. otevřel samostatnou kancelář.

Téhož roku vydal »*Poučení hasičským sborům*«; r. 1895. zvolen za předsedu zemské ústřední jednoty hasičské. Mimo hasičské sbory ve všech Opavských spolcích i na venkově vyvíjel činnosť neobyčejnou, zvláště r. 1890. o volbách na sněm Slezský. Byl dlouholetým pokladníkem »Matice Opavské«.

R. 1882. byl pro čísla 47—49 »Opav. Týdenníku« zodpovědným redaktorem, kdy Zacpal odbýval si v Krnově žalář.

Dubový zemřel v mladém věku 22. srpna 1896.

R. Gudrich po Dubovém uvázal se v dědictví sám, a za pomoci učitelů prováděl další organisaci. Chtěje práci sborům usnadniti, vydal svým nákladem odborné knihy, jako: »*Založení hasičských sborů a jich seřaďování*«, »*Rádce pro české hasičské sbory*«, »*Návod, jak konati roční prohlídku, by se vypátraly vady, ohněm nebezpečné*«, kterýž vydán i německy. Od dvou let vydává odborný list: »*Slezský věstník hasičský*«.

R. Gudrich narodil se 3. března 1862. v Hrabyni. Za pomoci faráře *J. Böhma* vystudoval v Opavě 5. třídu něm. cvičné školy a učitelský ústav v Opavě (1876/77—1882). Po odchodu z ústavu až do r. 1887. byl mladším učitelem v Kylešovicích, a r. 1887. stal se správcem trojtřídní školy v Raduni.

V hasičských sborech a jiných vlasteneckých spolcích chvalně působí z řad učitelstva *J. Hradil* z Klimkovic, *Theodor Prasek* z Jamnice, *J. Juchelka* z Hlubotce, *Ant. Klepík* z Vyškovic, *Lud. Šimoš* z M. Lhoty, *Jan Tomášek* z P. Ostravy, *Dom. Možíšek* z Bruzovic atd., z rolníků *Ant. Hellebrant* z Neplachovic (velmi zasloužilý o tamější záložnu), *Frt. Glabazňa* z M. Lazec, *Lev Bučck* a *Frt. Klapetek* z Milostovic, *Lud. Strohalm* ze Štěbořic, *Ant. Besta* z Poruby, *Teofil Mainald* z Hrabství a j.

Závodní inženýr horní *Karel Jestřábek* v Lazích-Orlové jest náměstkem starosty zemské jednoty; Jestřábek stará se o ruch hasičský na Těšínsku.

Sokolské jednoty.

Méně utěšený jest rozvoj sokolstva, neboť r. 1899. ve vévodství bylo jen šest jednot Sokolských, a to v Opavě (založ. 1885.), v Porubě (založ. 1894.), ve Frýdku (založ. 1895.), v Orlové-Doubravě (založ. 1895.), a v Michálkovicích (založ. 1898.), a jízdní Sokol »Přemysl« v Opavě. Úhrnem měly členů 410, cvičenců 80 = 19·5%. Ze cvičenců bylo: dělníků 58 (72·5%), rolníků 6, živnostníci 4, obchodník 1, učitelé 3, úředníků, písařů atd. 8, ze studentů nikdo.

Činnosť jednot omezovala se na pořádání plesů, výletů; jen 8 přednášek konalo se v Opavě, Orlové, Michálkovicích.

Smýšlení občanstva vůči sokolům jest více méně lhostejné, nevšímavé; u odrodilců a Němců zuřivě nepřátelské. Červená košile sokolská působí na ně totéž, jako červený šat na krocana; o tom svědčí krvavá řež Opavská podniknuta 7. září 1890, při slavnosti svěcení praporu Opavského »Přemyslu«.

O sokolství na Opavsku má zásluhy dr. *Jan Kolofik.*

Ještě o některých mužích zasloužilých. Poslední politické události.

Než ukončíme listy z dějin písemnictví a národnosti české na Opavsku a Těšínsku, třeba čestnou zmínku věnovati ještě některým přátelům české věci.

Z Opavska nejprve jmenujeme *Timoteje Hrubého*, profesora českého gymnasia Opavského. Hrubý nadšen jsa krásou antických památek literárních, dovedl také u svých žáků buditi lásku k těmto starověkým vzorům. Do Opavy se nastěhoval r. 1887., zemřel l. 1896. Literární činnost Hrubého byla velmi rozsáhlá; přeložil celou řadu děl z latiny, řečtiny, vydal spisy didaktické, dopisoval o poměrech Slezských do pražských listů.*)

Kollega Hrubého dr. *Fr. Kahlik*, nyní ředitel matičního gymnasia v Zábřeze, pokud dlel ve Slezsku, vydal tři svazky »Kytic«, četby to oblíbené, z níž »Matice Ústřední« měla značný zisk.

Nynější ředitel českého gymnasia *Jos. Fürst*, vzal si mimo svůj úřad na starosť: rozšiřovati dobrý tisk ve Slezsku.

Z právníků naší národnosti otevřeně se hlásí dr. *Ant. Mlčoch* a dr. *Karel Dienelt*, advokáti a soudní rada *Pešek*, již přednáškami a osvědčenou radou o náš lid pečují.

Podobně poučují Slezany v užším kruhu četní kněží: *Josef Prucek*, farář na odpoč. ve Štáblovicích (založil stipendium při českém gymnasiu v Opavě), *Josef Raiman*, farář v Raduni, *Ant. Ministr*, farář v Hlavnici, pilný dopisovatel do novin, *Tomáš Klein*, farář na Hradci, *Jan Vysloužil*, farář v Lubojatech, *Fr. Štaffa*, farář v Pustějově, *P. Roger Zatloukal*, koop. u sv. Ducha v Opavě, dr. *Ant. Kubíček*, katecheta a spisovatel náboženských pojednání, hledaný pokladník »Spolku pro zakládání knihoven ve Slezsku« a »Matice Opavské«, *Karel Daněk*, katecheta v Opavě, *Jos. Vychodil*, farář v Litultovicích a j.

Ze Slezska odešli věrní dělníci vinice národní: *Fr. Rozkošný*, dlící nyní u rakouské legace na Černé Hoře, *Josef Smička*, bývalý kaplan v Neplachovicích, neohrožený vlastenec, *Vincenc Palkovský*, kooperator z P. Polomi, *Ant. Brož*, někdejší kooperator z Kateřinkách, který předčasně ukončil svou pozemskou pouť. Stal se obětí svého povolání. Získal si vzácných zásluh o farníky Katařinské, jimž celé srdce věnoval. Narodil se r. 1869., zemřel r. 1896.

Zvláštním typem starého Slezana byl *Ignác Tengler*, bývalý hostinský ze Zadků Neplachovských. Když počal vycházeti »Op. Besedník«, stal se jeho odběratelem a rozšiřovatelem. Jan Zacpal rád navštěvoval místnosti Tenglerovy a s ním se radíval o místních poměrech. Když zanikl »Op. B.«, a později místo něho povstal »Op. Týdenník«, docházel Tengler až do r. 1892. pěšky v nepohodě a psotě do redakce do Opavy 9 km. pro jednotlivá čísla, jež vydával místním a okolním odběratelům. Zemřel 13. dubna 1900. v 84 roce věku svého. U Tenglera se ještě scházívali profesor *Vašek* s bratrem, *Ochrana*, *Hajdůček*, kooperator z Neplachovic, *JUDr. Jan Kožaný*, profesor na vyšší hospod. škole v Táboře, lékaři *Kolofík a Štěpán*.

O větší znalosť poměrů Slezských v Čechách postaral se *Ignác Hořica*, říšský poslanec jednak přednáškami, jednak dopisy

*) Viz více v Programu česk. gymnasia v Opavě (1898. str. 20—23), a »Op. Týd.« r. 1898., č. 20.

do novin a spisy »Obrázky ze Slezska«*) a »Listy z Čech, obrázky z Moravy a Slezska«.**) Podobně ukazoval na zbědovanosť Slezska řečmi svými říšský poslanec *Karel Adámek.*

Těšínsko obdařeno jest rovněž několika vzornými vlastenci, a »naší první dámou« *Bl. Čížkovou.* Životopisec Čížkové — Záleský nazývá ji »první dámou naší«, že ona *první* ze žen do Kalendáře Slezského, do Nov. Těšínských, první ve »Snaze«, útulku to české společnosti Těšínské o Kollárovi, o ženské otázce atd. přednášela. Narodila se v Praze 6. července 1859., a v Těšíně bydlí od r. 1869. Bez ní první dobu »Nov. Těš.« nebývaly by mohly vycházeti, protože ona administraci i redakci z větší části zadarmo měla v rukou svých. Mluvíce o »*Nov. Těšínských*«, sdělujeme, že v redakci již vystřídali se *Hradský, dr. Kordač,* nyní *Josef Smýkal.*

V Těšínské vlastenecké společnosti dříve byli známí profesor *Josef Fišer* († 1891.), *Jan Pavel Zebro,* který v Těšíně až do září 1897. po celých dvacet let u soudu byl zaměstnán, kdež jako soudce opuštěného lidu českého se ujímal. Narodil se v Čelechovicích 26. června 1827.

Z Těšínska známe ještě profesora *Fr. Raimana,* působícího na Rusi. Přese všechno, že je v cizině, nezapomíná na Slezsko a píše do »Nov. Těš.«, »Kal. Slezsk.«, na prazdninách dlí mezi svými krajany na Morávce.

Na Borové dne 5. března 1896. neočekávaně vyrval anděl smrti ubohým farníkům faráře *Karla Žídka,* neobyčejného nadšence. Jsa rodákem kraje Podbezkydského (narodil se v Nové Vsi u Malenovic), dovedl lid snadno nadchnouti pro dobrou věc. Vysvěcen na kněze r. 1888. poslán do rodné farnosti Borovské, kdež r. 1893. stal se farářem. Noviny, podávajíce zprávu o jeho úmrtí, psaly: »Těšínsko ztratilo kvádr, lid ztrácí rádce a těšitele nezištného, škola příznivce obětavého a národ syna zdárného, jehož památce budou v horách žehnati v druhém i třetím pokolení.« Vlastenci na Těšínsku, by uctili jeho památku, sbírali na stipendijní fond Žídkův pro české gymnasium v Místku.

Rok po něm dne 29. října 1897. odešel za ním na věčnosť vlastenecký kněz *Jan Vlček,* rodák z Nových Dvorů u Frýdku. Jako kněz dekretován do Bruzovic. Vlček byl rázu Žídkova.

Farnosť Borovská jest šťastna, že má v nástupci Žídkově — *Janu Tagliaferrovi* — znamenitou náhradu. Tagliaferro slouží Slezanům v rozličných směrech. Založil ve své farnosti zádruhu, již společně s *Ed. Karasem,* správcem školy, na prospěch horalů spravují, dále hospodářské spolky a knihovny. Přispívá historickými drobnostmi do V. M. Op. a Kal. Slezs. Vydal o sobě: »*Litanie a modlitby k sv. Ignáci.*« (1897), patronu chrámu Borovského, »*Pobožnosť ku sv. Ant. Padúanském*«. (1899.), »*O vodě svatého Ignáce.*«

K Tagliaferrovi druží se *Jan Bystřičan,* kooperator z Polské Ostavy. Vydal spisek »*Kořalka a desatero*« (1894.) ve 4000 vý-

*) Vyšly ve »Slezské kronice« 1896.
**) Vyšly v Táboře u V. Krause.

tiscích, *Knížky k úctě sv. Barbory.*« Dopisuje do novin, kdež v dialogu dvou venkovanů *Náhlého a Povolného*« obeznamuje čtenáře s událostmi Slezskými. Založil dělnický spolek »Bratrstvo«, v němž neunavně se přičiňuje o udržení náboženství a jazyka otců u členů-dělníků.

Z Pol. Ostravy připomínáme *Václava Stiebra,* bývalého ředitele dolů a starosty, horního rady *Viléma Jičínského*, který s inženýrem *J. Šimáčkem* sestavil veliký katastr slojí uhelných pro celý okrsek Ostravsko-Karvínský.

V úřadě starostenském po odchodu Stiebrově r. 1894. nastoupil *Fr. Straka.* Straka řídí obec obratnou rukou, však jest mu a přátelům všechny síly napjati, by největší českou obec uchránili poněmčení. Pol. Ostrava za jeho úřadování domáhá se české, měšťanské a odborné průmyslové školy pro český kraj.

Významnou událostí pro Těšínsko jest, že dne 8. září 1898. podařilo se založiti »*Matici osvěty lidové.*« Myšlenkou tou zabýval se delší dobu poslanec V. Hrubý, radil se s přátely v Opavě, až konečně uskutečněna. Jako hlavní důvod uvádíval, že lid, české Těšínsko obývající, jest jiného rázu, že sídlo »Matice Opavské« jest příliš vzdáleno. V Těšíně zahájil ustavující schůzi dr. *Kordač,* advokát Těšínský, o významu spolku promluvil *B. Šimeček*, soudní sekretář, nyní soudní rada ve Vel. Meziříčí. Vykládal, že účelem nového spolku jest vzdělávati lid, pečovati o jeho hospodářský rozkvět, k čemuž sloužiti mají školky a kursy pro děti, péče o mládež; dále konati se budou přednášky, zakládati knihovny, vydávati knihy pro lid. Také sbírati starožitnosti a památky jest částí programu M. o. l., a zakládati stipendia pro hodné studenty, stavěti budovy pro ústavy národní, jako musea, školu a pod.

Po přečtení stanov přihlásilo se 38 členů; zvolen výbor a sneseno převzíti do správy »Žídkův fond« (1000 zl.) a zříditi z něho nadaci pro chudobného studenta Čecha z Těšínska.

Matice osvěty lidové vydává »Kalendář Slezský«, založila českou národní školu ve Frýdku, zřídila několik filiálek. Kéž má štědré dárce, aby mohla provésti svůj rozsáhlý program!

(Pokračování.)

Duchovní znělky.

Vzdělal hr. JOS. BERCHTOLD.

I.

Mater Ter amabilis.

Ó, Otcem milovaná, Duchem, Synem
všech svatých Královno a nebes bráno,
hle, dílo spásy není dokonáno,
krev z boku tekla, a my v nouzi hynem'.

Však v Tebe doufáme a nepominem',
ó dome zlatý, svatá panen Panno,
vždyť nikdy, nikdy v světě neslýcháno,
by Tvoji klesli — s Tebou nezahynem'!

O Slitovnice, v nebi všemohoucí,
slyš, celé nebe pod Tvým trůnem jásá,
a nad Tebou jen Bůh v Své slávě stkvoucí.

Své perly nejkrasší v Tvou náruč střásá,
ó, buď náš každý vzdech Ti pozdrav vroucí,
a modlitba jen k nebi mnoho hlasá!

II.

Na den Sv. Tří Králů.

Již k jeslím přijeli přes pusté pláně
tří jezdci statní po úmorném letu,
to mocní králové, jež v svatém vznětu
před Krále-děcko jdou své sklonit skráně.

Pln lásky s matkou svou zří Ježíš na ně
neb dary vzácné nesou z dálných světů,
hle, zlato, kadidlo a myrrha je tu:
to hold je národů — Zjevení Páně!
I my tři, Pane, vzácné perly máme,
je v nový dar vem' — vroucně ždáme za to,
tak vzácné jsou, jak staré a jak známé.

Hle, víra naše, vůně kadidla to,
zde myrrha naděje, jíž k Tobě pláme,
a srdce naše k tomu — lásky zlato.

III.

Regina Martyrum.

(Památce P. Jana Kř. Votky T. J.)

† Štědrý večer 1899.

Slyš hlasy mučenníků, hvězdná Panno,
slyš hlasy v Tobě zmírajících sladce,
ah, život lidský trvá příliš krátce,
však blaženi, jimž pro Tebe mřít přáno.

Co archandělům v úděl věčný dáno,
to Tvojím též dal všeho míra vládce,
tož tužby naše, vzněty, snahy, práce,
vše, všecko, Panno, buď Ti věnováno.

Vše Prozřetelnost Boží v světě řídí,
a ta vše, Panno, v povel Tobě dává —
kdo opuštěn byl, jenž Tě volal z lidí?

Tož klečet před Tebou buď naše sláva,
Tvé oči milosrdné všechno vidí,
ó míru Královno, buď věčně zdráva!

R. I. P.

Hádanky světa.

Píše BEDŘICH JIŘÍČEK.

* POKRAČ. *

Dle toho, kdy a jak se po sobě vrstvy na zemi usadily, roztříděno je drama zemské na periodu primérní (I), do níž je vetkán útvar prahor (1), sestávající z žuly, ruly atd., útvar břidlicovitý (2), útvar silurský (3), útvar devonský (4); na periodu sekundérní (II), do níž se klade útvar kamenného uhlí (5), útvar permský (6), útvar triasový (7), útvar jurský (8), útvar křídový (9), na periodu terciérní (III), do níž vtěsnán je útvar eocenový (10), miocenový (11), pliocenový (12); na periodu quaternerní čili diluvialní (IV.) s útvarem pleistocenovým (13), a na periodu alluviální, která patří již nám.

Kainos značí nový; eocenový je složeno ze slov eos (jitřenka) a kainos (nový); tedy značí tolik jako nové době přibližný; pliocenový značí tolik jako více přibližný, miocenový jako naší době nejvíce přibližný. Cizí slova činí vědu učenější.

V novější době rozdělili útvary podle zkamenělin, jež v nich byly, a to na periodu azoistickou (I.) t. j. bezživočišnou, v níž není žádných zkamenělin, do níž klade se útvar prahorní (1), břidlicovitý (2); na periodu paleozoistickou (II) t. j. dávnoživočišnou, do níž počítají útvar silurský (3), devonský (4), kamenouhelný (5), permský (6); na periodu mesozoistickou (III) t. j. hojněživočišnou, do níž se počítá útvar triasový (7), jurský (8), křídový (9); na periodu kainozoistickou (IV.), t. j. novoživočišnou, do níž náleží útvar eocenový (10), miocenový (11), pliocenový (12) a pleistocenový (13) a na periodu recentní, t. j. nejnovější, historii náležející.

To hlásá vulkanická hypothese, které mnozí věří. Máť však ona též své odpůrce, kteří věří v neptunismus (založený od Wernera r. 1817,), který nyní zvláště nalezl horlivého obhájce v Ondřeji Wagnerovi v jeho díle »Geschichte der Urwelt.«

Dle této hypothese není v zemi ohnivého jádra. Země nebyla původně ve tvaru ohnivé, plynové koule, nýbrž ve tvaru

více méně tekuté, více méně rozředěné omáčky, která měla tvar koule. Silou mechanickou, jako tlakem a ještě více působností chemických pochodů nabývala tato kaše pevného tvaru, a povstávaly krystalinické hmoty. Ony útvary, které dle theorie vulkanické byly původně z vnitra země vyvřelé a ztuhlé hmoty, byly dle této theorie vodní usedliny, které se proměnami chemickými, metamorfosou a krystalisací vyvinuly v nynější stav. Než mnohé hmoty jako čedič i od neptunistů se považují za výplod vulkanismu; ten však měl jen lokální činnosť.

Neptunisté uznávají tři hlavní útvary: křemenovitý, vápencový a uhlový. Ale nejsou to vrstvy jedna po druhé povstalé; neboť jakkoli křemenité látky nejprve povstávaly, přece s nimi i vápencové hmoty se utvářely, ale tyto v pravěku jen slabou, později však mohutnou silou se vyvíjely. I uhelné látky se s prvním útvarem tvořily. Vývoj těchto tří útvarů jde všemi periodami tvorby zemské a podmiňuje rozmanitosť útvarů jiných, v zemi se jevících.

To jsou hypothese, jež věda podává o utváření se světa vůbec a země zvlášť. Zda která je správná, to rozum posud vyzkoumati nemůže, ač tu neb onu hypothesi podpírají učenci výzkumy váženými z paleontologie a geognosie. Paleontologie však nyní čím dále tím zřetelněji dokazuje lichosť těchto domněnek, učíc, že větší nebo menší dokonalosť, ať rostlin, ať živočichů, jak ze zkamenělin vysvítá, nejde rovným krokem se stářím nakupených vrstev, nýbrž že i ve starších a nejstarších útvarech jsou takové zkamenělé organismy, které dle přijaté theorie jen ve mladších útvarech se měly naleznouti jako zkameněliny, protože jsou na vyšším stupni vývoje a mají již ve společnosti organické vysoké postavení.

I proti ohnivému jádru země dají se uvésti závažné důvody. Jen jeden uveďme, totiž: kdyby jádro zemské bylo ohnivé, musilo by býti, čím dále do vnitra se vrtá, tím větší teplo. Ale vrtáním do hloubky vyšlo na jevo, že tepla do hloubky ubývá, a to tím více, čím více se do vnitra vniká.

Ba ani hlavní tvrzení Laplaceovo nedá se srovnati se zákony nezvratně působícími. Učí, že původně celý vesmír byl ve tvaru plynu. Jelikož Laplace vysvětluje vznik tepla v kouli plynové z dotýkání se vzájemného čili ze tření různých plynů, připouští tím, že před tím třením tepla nebylo. Hmota musila tedy býti ve 273 stupňů stavu zimy, tedy by byl musil tenkráte teploměr ukazovati pod nullou. Jelikož však plyn nebo tekutina je jen účin teploty, tak hmota každá, jsouc v naprostém stavu zimy, nemohla býti tekutinou, tím méně plynem. I naše trvalé, permanentní plyny musily by býti tenkráte pevnými, neb aspoň kapalnými.

Laplace tvrdí, že i látky, jež teprve ve vysokém žáru se mění v tekutiny, jako zlato, platina, hlína, v naprosté zimě byly plynem.

Je-li tato theorie správnou, totiž že vesmír byl původně plynovou koulí, musil tento plyn míti týže vlastnosti, jaké každý plyn až posud má. Dle zákona Daltonova, od vědy přírodní uznaného, není v plynech žádné přítažlivosti, naopak, v plynu se jeví velká roztažlivosť, kterou se plyn více a více, jak jen může roz-

šiřuje, rozplazuje, není-li mu v tom bráněno jinou silou. Je-li tomu tak, nemohla v původní plynové kouli nikdy nastati koncentrace sama sebou dle zákona všeobecně platného.

Ať se vesmír, nebo země vyvíjela tak či onak, nemůže se věda nikdy vyhnouti otázce, zda se vývoj děl sám o sobě, či bylo-li k tomu třeba moci vyšší, transcendentální.

Biblická zpráva o původu světa a tvorbě jeho dala by se srovnati i s Laplace-ovou theorií, pokud by připustila účin této transcendentální moci. Ale materialismus praví, že žádné zevní moci nebylo třeba, jelikož se vyvíjelo všecko samo sebou. Vylučuje vyšší účin. Dle něho hmota sama vyspívala vždy ve vyšší a vyšší formy, a tudíž nezná žádné theologie. Kdežto staří materialisté připisovali vše náhodě, novější materialisté dávají za podklad ku tvorbě světa nutnosť, jakou síly a zákony přírodní působí.

Je zajisté zbytečno, vývody jejich vyvraceti. Je zřejmým úkazem, že skoro vždy v tuže dobu se vylíhnou ve hlavách učenců dva sobě odporné názory, což nejjasněji dokazuje lichosť buď obou neb aspoň jednoho.

Tak mnohá theorie o vzniku světa měla-li by obstáti, musila by přibrati k svému dramatu vyšší moc, ale filosof toho neudělá, raději učiní svou theorii nedůslednou. Tvůrce sesadí s trůnu, a posadí svůj rozum na tento uprázdněný stolec.

2. Mrtví svědkové.

Aby theorie o vzniku a utváření se naší země nabyla tvárnosti pravdy, dávají jí vědecký oděv, jimž je palaeontologie, nauka o zachovalých kadaverech vymřelých zvířecích a rostlinných tvorů, které se posud uchovaly v různých vrstvách kůry zemské. Má se tím ukázati, která vrstva kůry zemské je mladší nebo starší, kterak jedna po druhé povstávala.

Jméno fossilie, původně označujíc dle svého slovního významu nerost, označuje nyní vše, co zbylo ze zkamenělých rostlin a živočichů. A je lhostejno, zda zkameněliny jsou velkého objemu čili mikroskopické nepatrnosti, zda náleží říši rostlinné nebo říši živočišné. I každé svědectví, každá stopa, kterou vtisklo zvíře ať kráčející, ať lezoucí do měkké půdy nebo na dně vody, lze považovati za fossilii. I průchody a dírky, jež vyvrtali brouci na dřevě, i dírečky, jež brouci svými kousadly provrtali v listech, padají na váhu. I vyhloubeniny v jádrech zkamenělých mají podati zprávu, jací hlodavci, s jakými nástroji, jež vtiskli do jader, tenkráte žili. Ze všech těchto stop lze činiti neklamný úsudek o bytí tehdejších živočichů i o jejich tělesné stavbě. I koprolity, zkamenělé trusy, dávají svou formou a podstatou svědectví o ústrojí vnitřností tehdejších zvířat.

Nejen ve státě, i ve vědě má úloha detektivů velký význam.

Myslilo by se, že se nám uchovaly jen kostry ze zvířat, a že měkké části živočichů staly se kořistí hlodu časového. Než výjimku toho nalézáme ve velkém objemu. Jako kuchaři a ku-

chařky udržují dlouho zvířecí maso ve stavu čilosti, dávajíce je do ledu, tak činí i příroda.

Příroda má své konservy, a to nejen jako cukráři v zkamenělinách, nýbrž i konservy ledové. Těla zvířecí se uchovají nejdéle v neporušenosti, když se dají do nízké temperatury. Hniloba se tím předejde. A příroda učinila tak ve velkých rozměrech. Velké díly severní Asie jsou skoro po celý rok v temperatuře podnullové. Tlusté vrstvy sněhu i ledu nemohou se hluboko rozehřáti ani v nejvyšší léto, třeba by povrch poněkud roztál. V této vrstvě ztuhlé vody vězí mrtvoly zvířat, které za dávné doby oživovaly i naše kraje. Účinem zimy jejich mrtvoly se nám až na chlup neporušené uchovaly. Když v předešlém století ruští učení čenichavci nalezli na pobřeží Leny a Jenisseje ohromné mrtvoly slonů a nosorožců, divili se, že maso těchto zvířat má úplnou svěžest, a že beze vší obavy mohlo se dáti psům za stravu. Nikoli z hladu a pochoutky, ale ze zájmu vědeckého dali si upraviti guláš z masa mamutového, jehož chutnosť paleontologická si nikterak nezadala před masem moderním. V posledních stu letech často se našly úplně zachované mrtvoly, které jsou drahocennou ozdobou mnohého zoologického musea. Nejbohatší podobnými exempláry je museum Petrohradské, kde lze viděti i přirozené oči na huňatém rhinoceru (nosorožci). Tam možno se diviti nesmírné tlapě, červenohnědé hřívě mamutově. I obsah žaludku je zachovalý a dává svědectví o tom, že tato ohromná zvířata se živila větvemi jehličnatých a šiškonosných stromů. — Měkké části dávných živočichů poznáváme nejen z konserv ledových, nýbrž i podle otisků a nákresů, jaké lze viděti na plochách různých nerostů okolo zkamenělých koster.

Nejzajímavější divadlo paleontologické provozují bývalí, nyní zkamenělí hmyzové. Hrají si na schovávanou. Mikroskopem viděti lze v nerostech n. p. v jantaru úplně zachovalý exemplář hmyzu, Viděti lze nejjemnější žilky na křídélku a nejtenčí vlásek na jednotlivých oudečkách. Pozorovatel musí se diviti té zachovalosti až do podrobností jdoucí. Ale zmýlil by se, chtěl-li by kdo z tohoto nerostu vyndati tohoto malého tvorečka zkamenělého. Není ho tam již. Je to jen klam. Je to prázdnota, ze které se bývalý živočich okysličováním neb oxydací vykouřil a zanechal po sobě jen prázdný prostor, neboli byt tvaru svého těla.

V poslední době objevilo se nálezem v jižním Německu učiněným profesorem Fraasem, že i objem těla při kostře nalezené v břidlicovitých útvarech lze rozpoznati podle tenkých linií, lpících na plochách břidlicových. Tyto linie jsou poslední zbytky z měkkých částí, a to z kůže, porostlé chloupky, na níž možno znamenati i výběžky ploutvovité, jako to viděti u ještěra, ichtiosaurus zvaného.

Než třeba doznati, že i kostry, jakož i vápenité a křemenité výnory zvířat, sloužící jim za bydliště nebo bránidlo, nalezeny byvše ve vrstvách zemských, došly nás ve stavu více méně změněném, zkamenělém.

Podobně i chitin, to jest látka u brouků a rakovitých živoků, jakož i u nižších skupin zvířecích tvořící panceřovité po-

krovy, ostny, šupiny jest posud v útvarech zemských ve stavu více méně změněném.

Způsob zachovalosti je dvojí. Tato látka se udržela buď v témže stavu, ale zkamenělém, jako za živobytí nebožtíků, anebo původní látka vymizela a nahražena je jinou látkou, chemicky přetvořenou.

Kostry jsou obyčejně stavbou složenou z vápence, uhlíku, kyslíku atd., a podrží tytéž látky v nejčetnějších případech i ve stavu zkamenělém. Mají-li své lůžko ve vápenitých skalinách, stává se, že voda kolující tam přináší s sebou vápenitou látku do dutin kostí, za živa vycpaných organickou látkou. Tyto dutiny jsou ve stavu zkamenělém více méně vyplněny vápenitou látkou, zkáze naprosto vzdorují a jsou také těžší, než byly za života zvířecího. A pomocí těchto známek, zda totiž jsou těžší nebo lehčí, lze souditi, zda jsou to zbytky tvorů současně žijících s vrstvou, nebo zda se tam dostaly náhodou, jsouce buď zakopány od lidí čili zahrabány od živočichů.

Vápenité stavby lastur, korálů a hvězdýšů většinou zachovaly se neporušené, jen lze pozorovati, že se překrystalovaly, jak se také vidí u ostnatců, jako ježků, mořských hvězdic a mořských lilií. I zde vniká do dutin kostí nádivka, a to tam, kde dříve byly za živa ústrojné části. Tím se stává fossilie těžší.

Největší odpor kladou chemickým přeměnám ti tvorové, kteří si tvoří pancéře své z látky křemenité, jako dirkonožci, radiolarie a houby, a to tak, že ozdobné ostny hub a skořápky mikroskopických radiolarií jsou tak neporušeny, že lze je cestou chemickou z jejich lůžka vyndati a hned mikroskopickému zkumu podrobiti.

Ve mnohých případech však původní podstata tvrdých staveb živočišných doznala velkých chemických změn. Vápno prosycené uhlíkem a kyslíkem nabylo úplné změny ve vrstvách vápencem chudých, zvláště když voda při něm mohla jeviti svou ničivou moc. V těchto případech na místo původní zkameněliny nastala prázdeň, která se znenáhla plnila látkami přinášenými vodou. Tyto nahrážky, jež nám nyní svým objemem představují původní zkamenělé zvířátko, jsou různé; obyčejně však nastupuje na místo vápna křemen. Leží-li tyto zkřemenělé fossilie ve vápenitých ložiskách, lze jich velmi snadno dobýti z vápence je obkličujícího, když se toto rozpustí kyselinou solnou, která křemenitou fossilií osamotní, nemohouc ji samu přivésti v roztok. Jako křemen, tak i jiné látky ve vrstvách zemských přirozeně tvoří odlitky, zvláště látky sirnaté. Sochařství bylo tedy dříve na světě než lidé.

Jinak než živočišstvo zachovalo se nám starodávné rostlinstvo, u něhož lze znamenati dvě skupiny.

V první skupině se ústrojní látka úplně zachovala, jen více méně zuhelnatěla tím, že se proměnilo pletivo buněčné buď ve hnědé nebo kamenné uhlí, jak to vidíme u stromů, jež se nám dostávají jako užitečné topivo. Čím mladší je strom nebo les, tím méně zuhelnatělosť pokročila a tím více se blíží stavu, v němž žijící rostlina byla, takže při útvaru hnědého uhlí šiškonosné stromy jsou tak zachovalé, že se z nich mohou robiti skvostné fornýry a jiné jemné výrobky. Zvláště u jehličnatých stromů

zuhelnatělých probleskuje úhledná, ladná žílkovitosť, takže stolaři mohou z nich urobiti krásné fornýrové nábytky a umělecké předměty.

U stromů starších zuhelnatělosť již více pokročila a proto vnitřní ústrojní tvorba nejeví se tak zřetelně, jako u stromů, uvedených do stavu uhlí hnědého.

Jemnější zbytky ze stromů n. p. listy ve vrstvách uhelných nejsou nebo velmi zřídka; najdeme je však ve vrstvách promíchaných, kde se střídá vrstva uhelná s vrstvou břidlicovou. Obyčejně se na plochách břidlice objevují listy jako teninké blánky z uhlí, barvy více méně temné a svým zvláštním leskem značně se od břidlice rozeznávají. I jemnější částky listů, jejich obruba, jejich žilky neboli nervstvo tak se uchovaly, že se staly nemalou ozdobou našich museí. I nemoci listů, houby na nich, plíseň, jakož i vyžrané částky od housenek a i formy jejich kousadel jsou přístupny mikroskopickému zkumu.

Druhá skupina zachovalosti, podstatně se různící od zuhelnatělosti, je přeměna rostlinstva v silikát nebo křemičitan; vůbec zkřemenění. Tímto stavem je zasažena většina rostlinstva. Proměňování rostlinstva v nerost lze si tuto vysvětliti tím, že voda, obsahující kyselinu křemičitou, ústrojnou vrstvu stromu pronikla a na místo částiček uhlíkových přišla kyselina křemičitá, takže celá dřevnatá podstata časem se přeměnila v kalcedon a achát. Cukrářství tedy bylo spíše na světě než cukráři.

Pletivo anatomické se v tomto zkřemenělém stavu úplně zachovalo, takže řezem a hladěním vypátrá se snadně postup ústrojného vzrůstu na těchto zkamenělých stromech, čili snadně se poznají, — jak lidé praví — léta. Jen tak lze rozpoznati, že tato látka kdysi náležela k říši rostlinstva.

Nejznamenitější zkřemenělý les se posud nalezl v krajině okolo Kaira a v Arizoně v severní Americe. V Arizoně zvláště předměty z této látky zpracované a politurou lesku nabyvší, daly podnět k rozvětvenému průmyslu, takže na mnohých výstavách způsobily svou nádherou a vkusem neobyčejný obdiv.

Takové zkřemenění děje se posud zvláště tam, kde pralesy teče voda, bohatá na kyselinu křemičitou jako v severní Americe v Yellowstonském parku. Tam prý viděti lze, kterak stromy, které před nedávnem rostly, zevně zkřemeněly a proto lze souditi, že podobně ve starších vrstvách zemských děla se taková přeměna.

Mnohé zkameněliny se velmi změnily při tvorbě kůry zemské neboli hor. Když se vrstva na vrstvu tlačila, stiskla fossilie tak, že z nich zůstaly jen znetvořené sploštěniny, z nichž si zkoumatel nevybere ničeho. Tak objemné kdysi ryby jeví se nyní jako tenký papír, kdežto v hlinitých a písčitých ložiskách úplně svým tvarem na naše doby se dochovaly jako zkameněliny. List rostlinný ve hlíně se úplně zachoval, takže okraj a kostru nervstva jeho úplně lze pozorovati, kdežto list uložený v pískovci jeví se jako temný nádech, beze známek o jeho nervatuře.

Ze znetvoření zkamenělých zvířat lze také souditi na směr, jakým se brala vrstva, nebo kam byla tlačena jinou vrstvou, a to z prodlouženin nebo přetvořenin zkamenělých zvířat. Dokud se neznala příčina, proč některá těla jsou prodloužena, nadělali

zoologové natření paleontologií z jednoho a téhož živočicha mnoho odrud. Tak v Alpách, v ložiskách břidlicových, z nichž se nyní dobývá dobrý materiál na krytbu střech, lze nalézti zkamenělé ryby, jejichž páteř je buď protáhlá do jistého směru, nebo přetržená a znetvořená. První popisovatelé dali se tím zklamati a napočítali z jedince mnoho druhů a odrud.

V látkách vulkanicky povstalých nelze znamenati zkamenělin, leč jen kde láva vtékajíc do vody v sebe také vmísila zvířata tam žijící.

Ze zkumu zkamenělin vychází nyní dvojí snaha. Jedna míní podpírati svou hypothesi o periodách a útvarech zemských, chce ukázati, jak se naše země vyvíjela. Druhá zase chce ukázati, jak se organický život z nižšího vyvíjel v život vyšší. Tato druhá snaha spojená ještě s vedlejší, filiální tendencí, »pryč od staré pravdy«, při vážném a opravdovém pátrání po pravdě musí chtíc nechtíc obrátiti, nebo místo, aby nacházela vývoj od nedokonalého k dokonalejšímu, nalézá i nejstarší zkameněliny ve svém způsobu dokonalé — jak se praví — ideální.

Poznatků, vážených ze stop a zbytků rostlinných a zvířecích i lidských nalezených v různých vrstvách zemských, namnoze tendenčně se zneužívá, aby se způsobil rozpor mezi přírodou a biblí. Tento však je jen tenkráte možný, když se lpí na jednostranném výkladu bible nebo když se s údaji biblickými porovnávají nedokázané hypothese. Většinou však spočívá na neznalosti toho, co mužové vážné vědy nyní hlásají. Kdežto učenci mělké vědy mluví o stáří organického života na zemi čítajícím až miliony let, mužové vědy vážné netroufají si mluviti o stáří, jelikož vědí, že by uběhli od pravdy.

S kathedry nebo ve vědeckých knihách mluví se o vrstvách zemských jako o listech knihy, kde je všechno zřetelně vytištěno; nechtějí věděti, jak vrstvy tyto jsou promíchány a že zkameněliny v nich nalezené představují jen nepatrný úlomek tehdy žijícího tvorstva, jelikož jen nepatrná část živočišstva a rostlinstva mohla se dochovati ve tvaru zkamenělin. Tak n. p. zkamenělý živočich, nalezený nejnověji u Herbornu v Nassavsku, jemuž dali učení kmotři jméno »bostrichopus antiquus«, dává velkou starost, nebo nevědí, do které vědecké přihrádky mají ho vložiti. Podle znaků, jaké učenci požadují, aby mohli živočicha vřaditi do té neb oné třídy, je bostriochopus jediný svého druhu. Kolik milionů téhož druhu se ztratilo beze stopy! Nesnadno tedy je, činiti vědecké závěry z tak skromných poznatků.

Věda v té příčině vybočuje z úzké stezky pravdy v širé kraje fantasie. Zvířatům tehdy žijícím dává se forma strašidlová a fantastická jména, kdežto přece posud se shledalo, že jen některá z nich byla větší než zvířata nyní žijící a všechna byla ve svém druhu dokonalá, t. j. ku svému účelu uzpůsobilá jako nyní žijící. Vzhledem k člověku se ještě často nelze vyhnouti bludu. Koliště, která ponejprv ve švýcarských mořích se nalezla, a o kterých později se našly stopy po celém světě, nemají tak vysoký věk, jak se dříve domnívalo, sahají nejdále do dob římských.

Z wecikonských holí, to jest z holí u Wetzikonu v Curišsku nalezených, zkamenělých a na konci přistrouhaných, které se

považovaly za zbytky košovitého pletiva, jež vyráběl gigant pračlověk, vyklubaly se nyní vyrostlé větve na jedlích a sosnách. Nikde nestávají se vynálezy tak směšné, jak smýšlenky vzniklé při nálezu zbytků starodávných zvířat nebo rostlin.

Nejvíce hádanek koluje o diluviu, jehož rostlinstvo i živočišstvo jeví týže formy jako nynější organičtí tvorové. Diluvium vlastně značí záplavu, a tato čtvrtá perioda, zvaná diluvium, nemůže se ztotožňovati s biblickou potopou světa, jelikož tato trvala jen jeden rok, a tudíž nemohla vyvoditi značných zemských vrstev.

Do této čtvrté periody diluvia kladou i dobu ledovou, představují si naši zemi jako ohromný kus ledu a jen na rovníku povolili milostivě nějaké území pro lední medvědy a soby.

K tomu lze podotknouti, že i nyní ještě na jižní polokouli máme dobu ledovou, neboť tam lze znamenati větší zimu nežli na severní polokouli, takže jižní cíp americký, austrálská pevnina a vůbec jižní krajiny mají nepoměrně větší zimu nežli krajiny severní těchže stupňů zeměpisné šířky. Ostatně prý severní polokoule za ledové doby nebyla pokryta celá sněhem a ledem, jen prý ledovce sahaly mnohem níže na horách a na úpatí hor vysokých, na jejichž vrcholích byly ohromné sněhové čepice, vyvíjela se dosti bujná květena. Teplota prý byla průměrně jen o čtyři stupně nižší než nyní. Ledová doba byla prý podmíněna větší vlhkostí v ovzduší. Když tě jen poněkud temperatura klesla, již se kraje bohatě bělely sněhem a ledem. Ze stop, jež zanechaly ledovce, lze prý poznati, že zledovatělost na zemi byla dvakráte, jsouc jednou přervána teplejší dobou, zvanou interglacialní. Na Alpách před druhým ledovým obdobím za interglacialní doby ustoupily ledovce vzhůru až na 1200 metrů vysoko, pod nimiž vyrostly bujné lesy, o nichž dávají svědectví vrstvy zkamenělého uhlí. Tato interglacialní doba je proto nejdůležitější, že v ní se již jeví stopy člověka, jenž obýval Evropu a zažil, kterak zima v druhé období ledové naň přikvačila a jeho obydlí ledovce a sníh zakryly. (Dokončení.)

Kanonické visitace biskupů litoměřických v letech 1796—1822.

Podává ANT. VETEŠNÍK.

* POKRAČOVÁNÍ. *

Povšimněme si kanon. visitací jeho neméně horlivého nástupce biskupa Václava Leopolda Chlumčanského z Přestawlak. Biskup Kindermann zesnul dne 25. května 1801. Rok potom, 30. června 1802, dosedl na stolec biskupský biskup Chlumčanský; psával se krátce Václav Leopold, biskup. Důležitější je visitace konaná v letech 1803. a 1804. Roku 1803. visitoval biskup Chlumčanský ve 3 měsících v červnu, v září a říjnu část kraje litoměřického a celý kraj bole-

slavský. Celkem 160 stanic. Roku 1804. v červnu a v srpnu část kraje litoměřického a celý kraj žatecký; stanic 132. Visitováno v ten způsob, že ustanoveny byly příhodné a přístupné farní osady, do kterých se musili sousední duchovní správci se svými biřmovanci v určitý den dostaviti.

I.

Císař František I. nařídil ministerským výnosem ze dne 29. září r. 1804. všem biskupům, by každý rok podávali zprávy o konaných ve svých diecésích visitačních cestách. Zprávy takové podávaly se přímo mocnáři a měly zodpovídati následující otázky: 1. zdali vůbec nařízení in publico — ecclesiasticis správně jsou zachovávána; 2. zdali řád bohoslužebný všude přesně se zachovává; 3. kteří duchovní světští i řeholní jsou zvláště o školství a chudinství zasloužilí; 4. zdali jsou nábožná pořízení dle smyslu a vůle zakladatelův řádně vyplněna; 5. zdali vrchnosti a farní patronové, nebo jejich zástupcové svým povinnostem v každém směru dostáli, nebo ve kterém případě snad tak se nestalo; 6. jaké jest smýšlení, zbožnosť, mravnosť duchovních správců a úředníků světských, též i všeho lidu jak na venkově tak i v městech.

Biskup Chlumčanský v obšírné zprávě skládá počet z vladařství svého. Seznal v prvních dvou visitacích skorem celou diecési, proto dovedl nastíniti utěšený obraz pracujícího i strádajícího duchovenstva. Ze zprávy té se dovídáme, že mnozí duchovní správci stali se záslužnými o školství. V německých osadách byli to zvláště: Jan Jeltsch, děkan v Lovosicích, Benno Benisch, farář v Býčkovicích, děkan liberecký Filip Paul a j. v. Z Čechů vyznamenal se té doby hlavně Václav Ručzek, farář v Bělé, který vyučoval privátně 22 hochy a tak je připravoval pro gymnasium. O chudé zvláště pečoval děkan mělnický Antonín z Fürtenburgu a mnozí jiní. Co se týče školství, jevilo se té doby v utěšeném stavu v kraji žateckém. Tam z 12.638 školou povinných dítek toliko 711 školu nenavštěvovalo. Ne tak v kraji boleslavském. Tu napočítalo se dítek školou povinných 29.175, z nich 9665 o řádné školní vyučování nedbalo. Příčiny toho kontrastu udává Chlumčanský nejen chudobu rodičů, kteří nemohouce dětem zaopatřiti řádného oděvu, nechávají je doma, nebo dítek užívají při domácích a polních pracích, a tak o jejich vzdělání ve škole nedbají. Konečně i nepřístupnosť a vzdálenosť škol zvláště v horských krajinách jest velikou příčinou malé návštěvy školní; což se děje zvláště v zimě za velikého sněhu a bouří.

Biskup Chlumčanský v té neblahé příčině ujal se se vší bedlivostí školství. Napomenul a vybídl duchovenstvo, všecky úředníky, magistráty, rychtáře obcí, aby hleděli svým vlivem u rodičů působiti na bedlivější návštěvu školní; duchovní pak zvláště měli v kázaních rodičům se vší důrazností totéž připamatovati.

Byla tenkráte vysoká nařízení, že žádný učeník u nějakého cechu bez školního atestu přijat býti nesměl, též žádný jako

tovaryš nemohl býti uznán, ani do služby nemohl býti přijat, kdo se nevykázal vysvědčením od duchovního správce, že si osvojil potřebné vědomosti náboženské. Biskup Chlumčanský prosí, aby tato nařízení častěji byla oznamována, aby tak v patřičnou známosť zvláště u rodičů, chlebodárců vešla; též s velikým prospěchem by bylo, kdyby se zavedlo, aby tovaryšům mistrovské právo, snoubencům dovolení ku sňatku, služebným nové dovolení ke sloužení jen tenkráte uděleno bylo, když se vykáží atestem od faráře, že od vystoupení ze školy, nebo dle poměrů času rok k roku, obcovali o nedělích a svátcích dalšímu vyučování svatého náboženství.

Z patronů farních té doby zvláště vyznamenal se Kristian Clam Galas, který svůj patronátní kostel v Brodcích, v kraji mladoboleslavském, z vlastních rent sumou 1700 zlatých dal opraviti.

Co se týče zbožnosti, morality atd. duchovních správců, jest duchovenstvu vzdáti nejlepší chválu. Jest v každé příčině příkladné. Všickni představení 292 farních osad, vyjímaje dva, svědčili o kanon. visitaci o svých duchovních nejchvalitebněji. Kněží, v duchovní správě ustanovených, bylo v těch letech 672. To platí rovněž o vrchnostenských úřednících; lid pak jak ve městech tak i na venkově jest zbožný a mravný. Touží po kněžích, by pro nedostatek kněží netrpěl žádné újmy na službách Božích a na hlásání Slova Božího! Některé osady, jen aby dostaly kněze (kaplany), sebraly sbírkami mnohý peníz, aby tak přispěly ku lepšímu vydržování jeho.

Biskup Chlumčanský biřmoval roku 1803. 67.954 věřících, r. 1804. věřících 33.411. Počet duší litoměřické diecése r. 1804. byl 729.176. Vojsko a židé se nepočítali. Akatolíků v bludě zrozených, ponejvíce cizinců při továrnách ustanovených, bylo 3917. Odpadlíkův čítalo se v kraji boleslavském 2846, v litoměřickém 211. Celkem 3057. Z těchto v minulém roce navrátilo se v lůno církve katolické 46 osob. Z kněží, kteří se zápalem a šťastným výsledkem pracovali o jich konversi, byli zvláště zasloužilí: Posidius Tomasy, kaplan na Vyskři, Jan Seifert, kaplan v Řitonicích a Václav Neczada, děkan v Dobrovici.

Roku 1805. visitoval biskup Chlumčanský osady v kraji litoměřickém, celkem 72 duchovní správy. Byly to až na několik osad českých, všecky německé. I o této visitační cestě biskup Chlumčanský referoval vše nejlepší! Setkáváme se tu s duchovenstvem věrně a šťastně pracujícím, tu na kazatelně, tu ve škole; mnozí z nich vyznamenávají se velikou láskou pro povznesení školství, jiní zase štědrostí a dobročinností k chudým.

Všimněme si ještě školství v litoměřickém kraji! Tu třeba zaznamenati požehnaný běh. Ze 30.500 školou povinných dítek navštěvovalo školu 28.562. Ostatní, kteří pro zlé časy a zvláště nesmírnou drahotu doma ku předení a jiným pracím místo školy jsou přidržováni, byli duchovními vyučováni sv. náboženství mimo školu. Biskup očekává od nedělních a svátečních škol, které se měly té doby zavésti, nejlepšího ovoce nejen pro takové dítky, ale i pro dospívající mládež. — O patronech farních svědčí biskup, že mnozí ze svého jmění obětovali značný peníz na stavbu ko-

stelů a škol; jiní však musili býti biskupem samým na své povinnosti jako patroni upomenuti!

V diecési působilo r. 1805. duchovních 722. Mezi vrchnostenskými úředníky našel biskup mnohé, kteří vynikají pravou nábožností, solidním, morálním charakterem a jsou dobrým příkladem pro ostatní lid. A lid? Věren jest svému mocnáři! Jest hotov život i krev pro něho obětovati! V těch krutých dnech drahoty a hladu důvěřuje lid jen v Boha a ve svého mocnáře, a náboženstvím sílen a těšen hledí s dětinskou odevzdaností vstříc budoucím, pro něho lepším časům! — Pro statistiku platiž, že v té době diecése litoměřická čítala mimo duchovenstvo, vojsko a Israelity 725.152 duší. Biřmováno bylo při kanonické visitaci 26.960 věřících, v kathedrálním chrámě v Litoměřicích 301 osoba. Akatolíkův čítala diecése 7575, z nichž ponejvíce cizinců, v bludě zrozených 5427, odpadlíkův 2146, z nichž konvertovalo 88 osob. Na upřímném jejich obrácení zvláště se vynasnažili Felix Rokyta, farář na Řepíně; Jakob Stránský, fařář ve Vysoké u Mělníka; Ant. Breitenberger, farář a sekretář vik. v Bezně; Václav Symforián, farář Křinecký; Josef Fiala, farář a vik. sekretář v Lysé, a Tobiáš Mayer, kaplan v Ronově.

Roku 1806. visitoval biskup Chlumčanský v měsících dubnu, květnu, červnu a v září 51 duchovních správ v kraji litoměřickém. Z visitační zprávy dovídáme se, že toho roku vysvěceno bylo na kněze 39 bohoslovců, takže velikému nedostatku kněží jen částečně bylo odpomoženo. Zaznamenati dlužno, že úmrtnosť kněží v tom roku následkem panující nemoci »Faulfieber« byla značna. Zemřelo 38 kněží, z nichž mnozí mladí, do budoucnosti mnoho slibující kaplani, kteří se při zaopatřování nemocných nakazili. Tím nedostatek kněží stále jest stejný. — Mezi fedrovateli školství zvláště vynikal kapitulár a diecesanní školní dozorce Ant. Hirnle a mnozí jiní. Též o chudinu pečovalo duchovenstvo horlivě, jako ku př. děkan českolipský Jakub Hlawa, jenž ve své horlivosti stal se obětí nakažlivé nemoci a nejinak než jako otec chudiny byl oplakáván. Roku 1806. působilo v diecési 732 kněží. Smýšlení lidu jest dobré. O nábožnosti jeho svědčí četné zástupy při kanon. visitaci, tak i horlivá návštěva a zbožné obcování všem církevním obřadům. — Biřmováno bylo 11.307 věřících. Počet duší v diecési bez vojska a židů byl 718.094. Z těch bylo 7782 akatolíkův. Do lůna církve katolické navrátilo se 81 protestantů. Židi pokřtěni byli jen dva. Narozených čítala diecése 26.035, zemřelo pak lidí 32.409, o 6374 více než narozených, následkem nakažlivé nemoci. O obracení akatolíkův se vynasnažovali jak láskou, získáním důvěry a přesvědčivostí faráři v Lysé, v Křinci, na Mělníku, v Dobrovici.

Roku 1807. v květnu visitoval biskup 49 duchovních správ v kraji boleslavském a několik v kraji litoměřickém. Biřmovanců bylo 6307, v kathedrálním chrámě o svátcích Svatodušních 334, o Božím Těle 8. Na Šopce nařízeno bylo, aby průvod o Božím Těle konal se o 8. hodině (nikoliv o 10., jak si byli osadníci přáli), jelikož na Mělníku, jehož Šopka jest předměstí, o hodině 9. služby Boží počínají. V Lysé biskup sám instaloval faráře Fialu a vyznamenal ho titulem děkana pro veliké zásluhy zvlástě o obra-

cování akatolíků. — O této visitaci biskup také ordinoval. Tak v Kosmonosích dne 23. května 1807. udělil tonsuru, čtvero nižších svěcení a podjáhenství dvěma klerikům řádu pobožných škol boleslavských, Tadeáši Zelenkovi a Ansbertovi Wieserovi. A témže při visitaci ve Mšeně, dne 25. května 1807., udělil jáhenství. Archidiakonem při svěcení byl kanovník a latere Ant. Hirnle, notarius ordinationis Jan Tachezi. — Zvláště pochváleni byli děkan mělnický, jemuž opatrní otcové mělničtí nejlepší svědectví byli dali. Též kurát Křinecký pro svoji výřečnosť kazatelskou, horlivosť a obezřetnosť zvláště při konvertování akatolíkův. Strenický kurát Jan Pavlík pro svoji horlivosť, bezúhonnosť, jako jeden z nejlepších duchovních celé diecése jest veleben. Kurát v německém Chcebusi chválen pro horlivosť, jakou stížené minulého roku nakažlivou nemocí duševně i tělesně opatřoval. Co se týče škol a učitelů, zmiňuje se zpráva visitační o některých. Tak ve Vetlé školní budova shledána in statu miserrimo! V Byšicích dostoupil počet dítek školou povinných čísla 100, i žádají osadníci, aby směli míti školu a učitele (ludiarcha) doma. V Dobrovanech u Rožďalovic chtějí osadníci postaviti školu a učitele sami vydržovati. V obci Podláska (dětí ke škole 80) žádají osadníci o školu; patron prý by přispěl k dotirování učitele, osadníci sami pak chtějí pro něho sebrati 100 zl. Ve Všejanech rovněž byla shledána školní budova ve stavu špatném! Biskup Chlumčanský snažil se všemožně, aby těmto přáním i steskům bylo vyhověno.

V měsíci srpnu t. r. visitoval biskup Chlumčanský 43 duchovních správ částečně v kraji litoměřickém, částečně v boleslavském. Visitace neskýtá nic pozoruhodného! Velice krásně při visitaci kázali kurát v Byčkovicích, děkan v Sobotce a kaplan na Březně. Děkan v Libuni a jeho kaplan ten rok uvedli 3 protestanty do církve katolické.

Školy horlivě navštěvovali kaplani v Libuni a ve Všejanech. V Loukovci podány byly biskupu dvě prosebné žádosti. Jedna vyznívala v ten obsah, aby ve filiálním kostele v Chocnějovicích, přifařené to osadě ku Loukovci, byly konány častěji služby Boží. Druhá suplika, aby učiteli většího platu se dostalo. Obě supliky dány vikáři libereckému k vyjádření.

R. 1808. visitoval biskup Chlumčanský ve měsících květnu, červnu a v srpnu. Při prvé visitaci, v květnu a v červnu visitoval 75 duchovních správ. Biřmovanců bylo 20.451. Visitovány byly duchovní správy ve vikariátech: česko-lipském, frýdlandském, jabloneckém, libereckém a semilském. Všecky tyto osady visitovány byly r. 1803., ano některé i r. 1805. Při této visitaci ordinoval biskup třikráte. Tak v Jablonném 1. června Ignáce Meissnera na podjáhenství (»creavit Jablonae unum subdiaconum«, dí visit. zpráva). Dne 6. června 1805. v Liberci posvětil Františka Herziga na kněžství a výše jmenovanému Ign. Meissnerovi udělil podjáhenství. A dne 12. června při kan. visitaci ve Svébořicích Ignáce Meissnera posvětil na kněze. Řídký to za našich časů věru příklad! Té doby mnozí ustanovení faráři nebyli ihned instalováni, jako se za nynější doby povšechně děje! Mnozí z příčin důležitých ku př. pro drahotu žádali za dovolení později dáti se instalovati. Jiné teprve instaloval sám biskup při visitaci, jak jsme

výše četli o děkanu v Lysé. Tak při této visitaci kurát v Maffersdorfě prosil za odložení své instalace, což mu také bylo dovoleno. Semilský kurát Michael Machek byl docela od biskupa dispensován ohledně instalace — ex pluribus motivis. »Collaudati aut praemiati« byli mnozí buď pro nevšední horlivosť v duchovní správě, pro výborná kázaní, pro snaživosť, jakou se byli vyznamenávali při konversi akatolíkův. Konvertitů napočteno bylo 35, žid pokřtěn byl jeden od kuráta Semilského, který k tomu cíli vyžádal si dovolení od gubernia. — Mnohé kostelní budovy shledány byly ve stavu dosti zubožením. Proto byli vybídnuti faráři, aby znova u patronů svých urgírovali a o výsledku pak referovali konsistoři. Mezi »zvláštními poznámkami« uvedeni jsou vrchnostenští úředníci friedlandští jako fedrovatelé škol, rovněž českodubští, kteří rozhodli se o stavbu 6 nových škol a o zlepšení platů učitelům. — Lid v horách, jak český tak německý, jest dobrého srdce a vyniká zbožností.

V srpnu téhož roku visitoval Chlumčanský 50 beneficií ve kraji litoměřickém. Biřmováno bylo věřících 6097. Od instalace dispensováno bylo pět farářů, jednak pro stáří, jednak — ob miserum beneficium. Akatolíkův v této visitované části diecése navrátilo se 26. Jinak tato visitace neskytá nic zvláštního.

Z visitace konané roku 1809. v měsících srpnu a říjnu dovídáme se, že konala se ve 41 beneficiích; biřmovanců bylo 4059. Dva faráři byli biskupem instalováni. Zvláště chválen byl kurát v Krupce, Kašpar Schmidt, pro horlivosť, jak si vede ve škole. Péčí jeho ze 307 dítek školou povinných jen 20 se napočetlo, které školy nenavštěvovaly. Krupka, jak známo, je v horách a jest dosti nepřístupna. Stejnou horlivostí, jak v kostele, tak i ve škole vyznamenali se ještě mnozí. Tak praskovický patr. komisař dominia černoseckého podal biskupu supliku, by kurát praskovický, Frant. Partsch, pro své veliké zásluhy v duchovní správě vyznamenán byl titulem: děkana neb sekretáře vikariátního. Prosbě té vyhověno bylo slovy, která biskup v protokole poznamenal: meretur, ut consoletur. Lid byl poznán jako dobrý, nábožný, svému mocnáři tělem i duší oddaný. * Pokračování. *

Oslavení XX. století.

Napsal P. KAREL BURIAN.

O manifestační slavnosti jubilejního spolku »Praha« v Měšťanské besedě v Praze přednesla sl. M. MELICHAROVA, učitelka.

Z tajemné kolébky budoucích věků,
z pravlasti času a neznámých dnů
nad lidstva zápasy, přes hroby reků
— cíl našich nadějí, tužeb a snů —

na voze ze zlata červánků rudých
s velebnou korunou ve svitu hvězd
v říši svých poddaných — bohatých, chudých,
století toužené, slavíš svůj vjezd!

Tisíce dlaní, hle, spíná se k Tobě
s prstencem zla i s železem pout,
abys nám pomohlo v krásnější době
přes moře slzavé ku štěstí plout.

Vyznáme. Dávnou již touhu jsme měli
smavého štěstí si zbudovat chrám;
Bůh nám dal vůle i umu dar stkvělý,
do paží sílu a do srdce plam.

Zjevil nám přírody poklady skryté,
ukázal zákony, jež do ní psal,
k práci nás volal vždy ke pospolité,
byl s námi, vedl nás, těšil a hřál.

A přec jsme nedošli k metě a cíli,
jablíčko štěstí nám nepadlo v klín,
v srdci zas nové jen naděje zbyly,
na tváři mrazivý zklamání stín.

Sem ruku na hruď — své vyznejme viny:
Zhrdli jsme dary, jež Tvůrce dal nám,
v různý tvar hříchu se zvrhaly činy,
bořil se v prach sotva začatý chrám.

Proto dnes k Tobě své zvedáme ruce,
zrozený vládce nových sto let,
přines nám luznější dny v naší muce,
kořen zla vyhub, dej ctnosti nám květ.

Ovlažuj rosou svou vinici Páně,
deštěm Tvým oživ se národa luh,
lásku dej do srdce, myšlenku v skráně,
k společné práci ať povstane druh!

Pak vzkvete štěstí nám jasnými růžemi,
každý-li po svém řádu a slohu
budovat bude duchem i pažemi:
slávu na výsostech Bohu,
pokoj lidem na zemi!

Záhady světa a bilance vědy.

Píše duch. prof. **Fr. Horáček.**

* POKRAČ. *

VI.

Motto: »Omne, quod movetur, ab alio movetur.«
Aristoteles.

istý velmi dovedný kočující demonstrátor předvádí skioptickým přístrojem hlavně na středních školách vědychtivým divákům různé obrazy z astronomie a jiných oborů přírodních. To by ovšem nebylo nic neobyčejného! Avšak, čím se vážný, nám osobně známý muž ten líší od mnohých svých kollegů, jest úkaz ten, že při svých výkladech »nevyhání z přírody *Boha*,« nýbrž na vzdor evolucionistům à la Haeckel a Vetter s velikou úctou mluví o *hexaëmeru* Mojžíšově! Na několika obrazech předvádí nám vznik *vesmíru* dle ponětí *Kantova a Laplace-ova*. Obrovskou kouli stejnoměrně rozdělené prahmoty, vznik pevného středu, pobyb hmoty ostatní kolem centra vždy rychlejší a rychlejší, odtržení jednotlivých periferických mas od původní koule, utvoření těles podružných, které však silou centripetální vázány jsou na sféry tělesa matičného, celou síť drah planetárních, ellipsy, paraboly, hyperboly, vlasatice, světlo zodiakální, mlžiny *Herschelovy* — to vše viděti lze s překvapující plastikou! Ale co ještě více překvapuje diváky, latinského jazyka neznalé, jest kruh, vroubící nejzazší hranici vesmíru, kruh, provedený barvou nápadnou, a při něm nápis: »*Primum Mobile!*«

»Jaká je to planeta — ta *primum Mobile?*« tak otázal se jednou zvědavý žák demonstrátora. — »To není planeta,« — odvětil ochotný muž — »to je *Slunce* ze všech největší, které sděluje *pohyb* celému vesmíru — zkrátka: jest to *Tvůrce*, »*Bůh!*« — »A proč tedy nepíšete přímo »*Bůh*« — na místě *primum Mobile*, jemuž každý nerozumí« — dokazovati se jal smělý jinoch. »Protože« — odpověděl váhavě a se satyrickým úsměvem demonstrátor, »výraz „*Bůh*“ je *nemoderní, nevědecký*, s nímž se v knihách přírodovědeckých za dnů našich nesetkáme!«

Nuže, a který jest ten výraz moderní, označující *podstatu a původ* pohybu? Velmi jednoduchý a velmi positivní! Proroky této věstby, které se koří celá — až na nepatrné výjimky! — *fysika novověká*, jsou známí kumpáni: *Büchner, Moleschott, Vogt!* Hlásají:

1. »*Síla* — t. j. síla hybná, která je vlastním základem všech sil ostatních — jest *přirozeným a podstatným přívlastkem hmoty*. 2. Obě jsou *věčné*. 3. Veškeré zjevy (přírodní) — a také i samy úkazy tak zvané »duše« nejsou ničím jiným, než nutným, přirozeným, fysikálním výsledkem *pohybu hmotného*.«

To je prý *moderní!* Risum teneatis! Jest tomu již na 2000 let, kdy podobnou myšlenku soustavněji, a rceme krásněji —

časoměrnými antickými verši — vyjádřil starý kmotr *Šťoural Lucretius:*

»Denique si semper motus connectitur omnis
Et vetere exoritur semper novus ordine certo;
Nec declinando faciunt primordia motus
Principium quoddam quod fati faedera rumpat
Ex infinito ne causam causa sequatur«. [1])

Pohyb! Co znamená to slovo? To není tak snadno říci, jak by se na první pohled zdálo! Patřiť pojem pohybu k oněm, kteréž dle svědectví *Pascal*-ova dalším vysvětlováním pouze na své jasnosti utrpěti mohou, náležející k t. z. *axiomatům,* samozřejmým pravdám!

Náležiť *pohyb* k nejobyčejnějším fysikálním úkazům, s nimiž se krok za krokem setkáváme! Oběh nebeských těl, chvění vzduchu, rozpínavost plynů, let ptáků, tok vodních spoust, projevy elektromagnetické, přemístění těžkých mas, jako železničných vlaků a lodí, vzrůst i odumírání organismů, víření atomů při lučebném pochodu, atd. — to vše je pohyb! Tlukot slavičí, burácení laviny, blesk a hrom, *Smetanův* »Dalibor,« *Rafaelova* Madonna, poupě v rozkvětu, výbuch Vesuvu, svižný skok sajky, rostění byliny, severní záře, atd. — všeho podkladem jest pohyb, tu rychlejší, tu volnější! Paprsek sluneční proběhne přes 2 biliony zeměpisných mil asi za tutéž dobu, za které krůpěj šťávy vystoupí v cévách pně od kořene do vrchu prostředního stromu; hlemýžď se nepohybuje zdlouhavěji. Avšak *princip* obojího *pohybu* jest jeden a týž! — Který medle jest ten princip?

T. z. »moderní« názor vědecký podjímá se rozluštění záhady pohybu těmito dvěma větami:

a) »Síla = pohyb jest *podstatným přívlastkem* hmoty.«
b) »Hmota je *věčná!*«
c) »*Pohyb* je také *věčný!*«

Toť známý kolotoč *Moleschotův:* »*Bylina* žije mocí neústrojné látky, která kapillárním pohybem přivoděna bývá do cév lodyhy, pně, listů, větví atd.; *živočichu* skytá bylina potravu prostředkem pochodu assimilačního, který opět záleží v pohybu; pochodem rozkladným, desassimilačním vrací živok prvky, které sobě byl vypůjčil, říši nerostné a bylinné zase zpět! A tak to jde »e principio, et nunc et semper, et in saecula saeculorum!« Toť pověstný onen »Kreislauf des Lebens!«

Moleschott neostýchal se také tvrditi následující nesmysl, který je skutečně korunou materialistického paroxysmu: »Jedna z nejvšeobecnějších vlastností hmoty jest mohutnost, uvésti, za příznivých podmínek, v pohyb sebe sama a také tělesa jiná.« (Kraft a. Stoff p. 96.) Bývalý římský senátor nezůstává nikterak dlužen *svůj* důkaz, který zní:

[1]) »Posléze, pohyby všechny řetěz-li tvoří *nekonečný*
Tak že nový ze starého vždy rodí se řádu;
Pro hnutí *první* netřeba hledati základ,
Jakýsi, který v osudu kolesa sahá, by
Z nekonečna příčin sled se rojil!«

»Tak jako se musím namáhati, chci-li vyzvédnouti do výše nějaké těžké těleso a ve vzduchu je držeti, rovněž tak musím (!) předpokládati, že zmíněné těleso chová stejnou snahu ve směru opáčném, t. j. že chce se odtrhnouti od pásky, která je drží ve vzduchu a spadnouti k zemi, která je k sobě táhne.«

Toť ovšem stanovisko čiře *hylozoistické*, které však přes odvážlivost svoji *principu pohybu* vysvětliti nedovede!

Neboť, poslyšme o té věci učence, nad jiné povolaného. Slavný hvězdář *Laplace* dí:

»Un point en repos ne peut se donner de mouvement, puisqu' il ne renferme pas en soi-même de raison, pour se mouvoir dans un sens plutôt que dans un autre. Lorsqu'il est sollicité par une force quel — conque et ensuite abandonné à lui-même, il se meut constamment d'une manière erniforme dans la direction de cette force, il n'éprouve aucune résistance, c'est-à-dire, qu' à chaque instant sa force et sa direction sont *les mêmes*. Cette tendance de la matière à *persévérer* dans son état de *mouvement* et de *repos* est ce que l'on nomme *inertie*: c'est la première loi de mouvement des corps.« [1])

Než s materialisty těžko filosofovati! Namítají, že právě t. z. *interia*, netečnost hmoty jest důkazem *samočinnosti* téže! Tak na př. pohyb koule není prý ničím jiným než výsledkem činnosti skrytých hmotných sil, které působí, že pohyb tělesa se neustále obnovuje, tak že trvá v pohybu i tehdá, kdy první impuls zmizel.

Avšak tato šibalská hypothesa stojí na velmi slabých nohách! Znamenitý mathematik *Euler* první na ni řádně posvítil: »Dle této soustavy« — dí týž ve svém díle »Mechanik« — »by *netečnost* měla ten výsledek, že by *udržovala* přijatý pohyb. Tudíž by síla netečnosti, udržujíc pohyb sdělený, provozovala za každého okamžiku týž účin a přivodila *výsledek týž*, jako hybná síla sdělená, — ergo síla *udržující* — by se rovnala síle *sdělené!* Kdyby tedy netečnost byla udržovatelkou pohybu mocí své přirozenosti, byla by zároveň *stejnorodou* a *nestejnorodou* síle jiné — což tvrditi bylo by *nesmyslem* velikým!«

Kdo by si nevzpomněl opatrných rad, které vybroušený duch *Pascalův* udělil myslitelům všem z ohledu na výměry logické a vedení důkazu!

Ale dejme tomu, že by svrchu zmíněný veleduch *Laplace-ův* vlastnosti a hmotné síly dovedl milionkráte lépe nazírati než chabý rozum obyčejného badatele, tak že by se mu podařilo, v labyrintu molekulárního složení objeviti pružinu, která přivádí hmotu v pohyb bez vnějšího impulsu: byla by tím snad záhada *pohybu* rozluštěna? Bůh uchovej! Nová překážka nastane, nová sfinx, nová kvadratura kruhu! Neboť ti, kdož hmotě připisují

[1]) »Bod v *klidu* trvající nemůže dáti *sám* sobě pohyb, ježto *v sobě* nechová příčiny, proč by se pohybovati měl právě ve směru tomto a nikoli v onom! Působí-li naň nějaká síla, která ho ihned opustí, tu se bod onen pohybuje trvale a jednostejně *ve směru*, který mu ona síla vykázala! Při tom nesetkává se s žádným odporem, (scil. *vnitřním*, hmotě *inhaerentním!* Pozn. spis.) tak že za každého okamžiku (pohybu sděleného. Pozn. spis.) míra síly a směr pohybu zůstávají nezměněny! Tato snaha hmoty po setrvání ve svém stavu *pohybu* nebo *klidu* nazývá se *netečnost*: Toť první zákon pohybu těles.« É. Méric »La vie dans l'esprit et dans la matière« pag. 128.

aktivitu, t. j. *hylozoisté*, se domnívají, že hmota i pohyb jsou *věčny!* Nejednáť se jim o nic jiného, než aby se vyhnuli nauce o Stvoření a *Tvůrci*, v Němž dle slov sv. apoštola žijeme, hýbáme se a jsme!« Obstojí-li snad theorie věčného pohybu před soudem střízlivé kritiky? Docela ne! Jestiť theorie věčného pohybu o odporu s celou *oekonomii* sil přírodních!

Pro doklad našeho tvrzení dlužno předeslati tyto stěžejné věty:

1. Žádná síla nepřichází v přírodě *na zmar!*
2. Žádná nová síla přirozená *se nerodí!*
3. Síla *jednoho řádu* doznává *přeměny* na sílu *řádu jiného*, a to dle určité úměry!

Ať již kdo hoví, z ohledu na podstatu síly, theorií té či oné, za jedno jsou všichni fysikové, tomu dávajíce, že *síla mechanická* není nic jiného, než výsledníci *pohybu hmotného*, jakož činiteli jsou: jednak kvantita hmoty, jinak rychlost pohybu.

$S = m\ r^2$ — toť mathematická značka pro podmínky *síly živé*[2], při čemž značí m = hmotu, moles, r = rychlost sděleného pohybu. Proti síle živé, *vnější* stojí síla *skrytá*, t. j. nastřádaná *energie* ve zvláštních poměrech molekulárních, která jako nějaký »zaklety princ« čeká vysvoboditele. Vysvoboditelů těchto ovšem může býti množství různorodého řádu! Porovnejme na př. posloupně silozpytné vlivy, které mohou rozpoutati sílu napjaté struny, dynamitové patrony, střelného prachu, elektrického napjetí, ocelové pružiny atd., abychom si dovedli představiti poměr síly živé k silám skrytým, *latentním*.

Tolik o podstatné povaze síly vůbec! A nyní obraťme se ke kardinálním větám silozpytu, do něhož pojímáme ovšem i lučbu! Právě ta vedla přírodozpytce k postavení první *kardinální věty. Žádná síla nepřichází ve přírodě na zmar!* Nedoznávať při všech proměnách ni nejmenší ztráty a ovšem také ani přírůstku!

Axioma toto nalezlo logický podklad v empirii lučebné, která stanoví, že při nejsložitějších kombinacích *masa* sloučeniny představuje *součet* jednotlivých sčítanců. Co platí o neproměnlivosti kvantity hmoty, platí stejnou měrou také o neproměnlivém kvantum síly! Při přenesení síly hybné z jednoho tělesa na druhé ztrácí těleso první na živé síle tolik, kolik bylo tělesu druhému sdělilo! Narazí-li na př. na kulečníku koule A na stejně těžkou kouli B tak dokonale, že průměr koule A tvoří s tangentou koule $B \sphericalangle R$, tu bude se B pohybovati v před ve směru stejném s touže (skoro! jak později uvidíme. Pozn. spis.) rychlostí jako dříve A, kteráž nyní, zbaviv se síly své, přejde v úplný klid!

Což však, je-li koule B nepoměrně větší než A? Tu při nárazu lze pozorovati, že A zůstane státi, aniž by B šinulo se ku předu. Nepřišla snad zde síla koule A na zmar? — To se jen tak zdá! V pravdě byla síla *molární* proměněna na *molekulární*, což se jeví zvýšením *teploty* tělesa B! Toť také příčinou, že nárazem, třením, úderem, a t. p. vzbuzeno bývá teplo, jakož naopak energie tepelná může přeměněna býti na jednotky síly mechanické.

Síla živá, vyrobená pohybem *molekulárním*, sluje také prací *vnitřní* čili *potenciální energií* hmoty; ona jest příčinou rozpí-

navosti, teploty, električnosti, svítivosti, chemické příbuznosti atd. těles.

Síla živá, naproti tomu vykonaná pohybem *morálním*, jehož povaha nechá se nejlépe porovnávati s magnetem, nesoucím břímě jakési, nazývá se prací *zevnější*. Obojí druh síly živé tvoří *celkovou energii* toho kterého tělesa. Tu pak platí důležitý zákon: Koná-li těleso *zevnější* práci, tedy se děje táž na útraty práce *vnitřní* a naopak; jakož skutečně pozorujeme, že teplota páry, ženoucí stroj nějaký, poměrně se umenšuje, kdežto naproti tomu zdržování nebo zaražení pohybu mechanického vzbuzuje přiměřené množství tepla. Proto nepřichází nikde v přírodě síla na zmar, nýbrž neviditelný pohyb *molekulární* (neb i *atomární*. Pozn. spis.) přechází ve viditelný, *molární* a naopak! To má následek, že součet práce vnitřní i zevnější jest neproměnitelný, čili jak dotyčná formule krátce dí: »*Energie vesmíru jest konstantní!*« [1])

Na první pohled snad by se mohlo zdáti, že theorie tato znamená vítězství *hylozoismu*, hlásajícího, že úkazy vesmíru pohybují se jako nějaký kolotoč u věčném kruhu, kde rozmanitosti zjevů jsou pouhé metamorfosy věčné hmoty a věčné síly! Než však empirie sama stoupencům *Moleschotta* připravuje trpké zklamání! Neboť, slyšme další vývody moderního silozpytu:

Přes to, že nižádná síla nepřichází v přírodě na zmar, může nastoupiti doba, kdy síla zmíněná nebude moci konati *žádné práce vůbec*. Síla živá může totiž ve vesmíru *činně* působiti pouze potud, pokud soustava sil přírodních ještě vykazuje *difference* napjetí a pohybu (energie potenciální a aktuální), t. j., pokud ve vesmíru nenastane *rovnováha!*

Nezapomeňme, že prvotní, immanentní vlastností každé hmoty je snaha po dosažení klidu, byl-li týž náhodou přerušen. Veškeré úkazy přírodní, ať je již postřehujeme smyslem tím či oním, nejsou ve své fysikální podstatě ničím jiným, než vybavením, uvolněním, *vyrovnáním napjetí* (t. j. energie potenciální), které bylo ve hmotě vzbuzeno t. z. *polarisací sil*, kterýž poměr jednoho tělesa hmotného k druhému vyjádřujeme různými značkami, jako, positivní — negativní — dostředivosť, odstředivosť — zásada, kyselina — endosmosa, exosmosa a t. p. *Vyrovnání* napjatého poměru mezi silami molekulárními má následek *pohyb*, v první řadě *molekulární*, kterýž dle různosti našich smyslů postřehujeme pod různými obrazy. [2])

Nejdokonalejší rovnováhy docílí hmota ovšem v hranolu nerostném, kde částice molekulární zabírají co možná nejmenší prostor. Při této snaze po docílení *rovnováhy* vybavuje těleso nadbytečnou sílu molekulární ve způsobě *tepla*, kterážto forma dynamická přirozeností svou k účelu zmíněnému nejlépe se hodí, jak z následujícího vzorku seznáme.

Kdežto světlo, zvuk, magnetismus, elektřina a energie lučebná vázány jsou na jeden určitý vzor pohybu vlnitého, na př. chvění transversální, longitudinální, proudění rotační atd.,

[1]) Dr. Const. Gutberlet »Naturphilosophie« pag. 60 sqq.
[2]) Srov. „Natur u. Offenbarung“ V. B. p. 474 sqq.

kteréž vzory pouze v určitém prostředí a za určitých příznivých podmínek se daří, jest *energie tepelná* pravý dobrodruh, který, nedbaje zákonů, všude se prodrati dovede na venek. Pravá fysikální to šantala!

Padne-li na př. paprsek *světelný* na nějaké těleso, tedy vzbudí v něm světlo pouze tenkrát, je-li molekulární složení téhož schopno, poskytnouti průchodu transversálnímu chvění étheru; lučebného efektu dosáhne pouze u látek *určitých*, jichž molekulární pohyb s vlněním dotyčného paprsku — ať tak díme — sympatizuje; elektrického a magnetického efektu docílí paprsek shora jmenovaný pouze v oněch substancích, které mocí své struktury jsou schopny elektrického a magnetického podráždění: avšak *efektu tepelného* dosáhne vždycky. Po tomto úvodu dovedeme oceniti kardinální větu *Clausiovu* o mechanické theorii tepla, která zní: »Teplota, kterou pochody přírodní skytají za metamorfosy síly jinorodé, nemůže býti převoděna na sílu původní v *celé intensitě* své. Banální příklad nám to ukáže:

Spadne-li břemeno nějaké z jisté výše na zem, tu bývá *mechanická* síla přeměněna v *teplo:* teplo toto však nelze nikdy převoditi na *původní počet* jednotek síly molární (mechanické), která totéž vzbudila.

Neboť nárazem břemene na tvrdou půdu přemění se síla *molární* na chvění *molekulární*, kteréž jednak v břemeni, hlavně však na tvrdém podkladu, o který energie mechanická narazila, rozproudí se ve všech směrech větrné růže a Bůh ví, kam všude do vesmíru rozvířená hmota rozešle ekvivalenty *tepelné!* Jak pravdivá jest theorie tato, dokazuje empirie, dle níž při parních strojích pouze 20% teploty přeměněno bývá v sílu mechanickou.

Z toho plyne nad slunce jasněji, že ve vesmíru bude neustále *vzrůstati energie tepelná*, na úkor všech ostatních forem energie silozpytné, a to tak dlouho, až veškeré síly v přírodě budou přeměněny na *teplo*. Toto však bude se snažiti po docílení rovnováhy kalorické — až nastane okamžik, kdy veškerá tělesa budou míti *stejnou teplotu*. Pak přestane polarisace, přestane napjetí, přestane také *pohyb* molární i molekulární, přestane *život* a nastane všeobecná *rovnováha* fysikální, t. j. *ztrnulost, konec světa!* A jelikož pohyb ve vesmíru, jak vidíme, spěje k dozíratelnému *konci,* nemůže býti od *věčnosti,* nýbrž musil vzíti, v době rovněž dozíratelné, *počátek!*

Myšlenku tuto dovozuje slavný francouzský fysik *M. H. Martin* způsobem tak nutkajícím, že nemůžeme odolati pokušení, sděliti aspoň díl jeho výtečné argumentace: »Dynamika thermická učí nás, že v přírodě sluší rozeznávati dvojí druh pohybu: první, který se jeví na celých masách, a druhý, který se odehrává v molekulární soustavě těles. Mezi oběma pohyby jest úzká vzájemnosť, a to tak, že při nahodilých překážkách jeden druh pohybu bývá přeměněn na druhý. Jest dokázaná věc, že touto metamorfosou síly molární na molekulární, respective energii *tepelnou*, ekonomie vesmíru tíhne k onomu okamžiku, kdy nastane všeobecný klid v soutěži sil mechanických, lépe řečeno, kdy síly mechanické (molární) přejdou v moleku-

lární pohyb, který rovněž bude se snažiti, dosíci úplné *rovnováhy* ve vesmíru!

Za okamžiku toho nebudou moci tělesa hmotná nikterak uvésti se znovu *v pohyb* silou vlastní, přirozenou! Z toho soudíme s jistotou, že vesmír, jako součet těles těchto, chová v sobě pouze *konečné množství* energie mechanické, která pro svoji mechanicky dokázanou vyčerpatelnost nikterak nemůže býti od věčnosti, nébrž vzala »v čase« počátek svůj, avšak nikoli sama od sebe, nýbrž od *Tvůrce,* bez něhož sobě nelze mysliti ani *počátek pohybu první,* ani, případně *druhý* po vyčerpání mechanické energie. [1])

Theorie tato nepříčí se nikterak kardinální větě: »Celková energie vesmíru jest *konstantní!*« Neboť ve vesmíru neubude tím síly ani za jednu miliontinu kilogramometru — avšak táž bude stejnoměrně rozdělena v étheru. Éther jest to, ono hypothetické medium činnosti molekulární, který znamená *hrob* života *ve vesmíru.*

Na různé námitky materialistů a hylozoistů, kteří mezi jiným bájí, že na konec světa tělesa nebeská narazí na sebe, čímž bude vyvinuta teplota tak vysokého stupně, že veškerá skupenství hmotná přeměněna budou opět na mlžiny kosmické, které za vlivu sil: přítažlivé, odpudivé atd., otevrou rej světa *v novém vydání* (Sit venia comparationi: Jako špádová hra »Stará s novou«) — nemůžeme zde pro omezenost místa obšírně reagovati. Jsou to námitky naivní povahy, jichž platnosť nahlédne každý, kdo uváží, že po redukci sil molárních na molekulární t. j. stejnoměrně rozdělenou energii tepelnou — nemůže býti řeči ani o přítažlivosti, ani o utvoření nového centra, z příčin, kterých pozorný čtenář snadno uhodne.

Snad by veleduch *Laplace-ův* dovedl hádanky o původu pohybu lépe vysvětliti? Ba nikoli! Neboť poslyšme, co jeho mistr, *Du Bois Reymond,* o tom praví: »Genius onen by mocí zmíněné formule světové nabyl jednoho z těchto dvou názorů, z nichž jeden druhý vylučuje. Buď by dokázal, že před nekonečným časem v nekonečném prostoru byla hmota v klidu sice, ale *nestejně* rozdělená (jinak by totiž nemohla sama od sebe přijíti do pohybu. Pozn. spis.). Ale pak nastala by otázka po příčině *nestejného* rozdělení. Aneb by, od nekonečných dob, zřel hmotu v pohybu, a tu by se ptal: odkud se vzal *pohyb* při hmotě, kterou si také dovedu představiti *v klidu?* Jsmeť uvyklí, považovati pohyb při hmotě za něco tak *nahodilého,* že mimovolně pátráme po dostatečné příčině. A proto nezbývá žádná jiná představa než ta, která nám předvádí hmotu, od dob *nekonečných, v nekonečném prostoru stejnoměrně* rozdělenu. Jelikož nadpřirozený náraz pro náš názor světový se nehodí (sic!), schází nám pro povstání *pohybu prvního* dostatečná příčina.« — A proto

[1]) L'origine premiere des mouvements des masses exige un *Créateur,* et cette origine n'est anterieure à notre époque que d' une *quantité finie* de temps, quantité qui marque le commencement de ces mouvements décroissants, et ces mouvements cesseront naturellement pour toujours dans un tempo fini, à moins que la *cause préternaturelle* qui les a produits ne leur donne une nouvelle impulsion,« H. Martin „Les sciences et la philosophie" Essai V.

vyznáváme skroušeně: »*Ignorabimus*« — že ano? Není-liž to ohlášení vědeckého konkursu? Nedí-liž pravdu nejmenovaný autor sensačního spisu: »*Rembrandt als Erzieher*«, který o zastancích mechanického názoru světového pronáší tento zdrcující úsudek: »Učenci takoví jsou hrobaři své doby. Slovo »*ignorabimus*« obsahuje nejen poslední zbytek vědění, než také poslední zbytek vůle! Ejhle! »*facies hippocratica*«! Za nedlouho uslyšíme, jak hroudy duní na rakev.« [1])

VII.

Motto: »Jak velicí jsou skutkové Tvoji, všecky věci s moudrostí Jsi učinil.«
Žalm 103, 24.

Neznáme věru úchvatnější »*Theodicee*«, ani tu známou velikého Leibnize nevyjímaje, jako jest naivně realistické líčení všemohoucnosti a moudrosti Boží, které před více než 4000 lety nakreslil duchem Božím inspirovaný tvůrce knihy *Job!* Z celé té bohaté šperkovnice pravých perel vybéřeme pouze ony, které se vztahují k předmětu naší nové kapitoly: »*Kosmologie teleologie vesmíru.*« Samo sebou se rozumí, že o těchto záhadách světových (pokud je věda positivistická za záhady vyhlašuje) zmíniti se můžeme pouze v onom rozsahu, který rámec naší, nikoli speciální, nýbrž spíše přehledně obmýšlené úvahy apologitické dovoluje. Rozvinutí otázek dotčených slohem přímo dithyrambie — nalezne laskavý čtenář v 38. kapitole knihy *Job.*

»Odpovídaje pak Hospodin Jobovi z vichru, řekl: . . . Přepaž jako muž bedra svá: tázati se budu tebe, a odpověz mi! Kde jsi byl, když jsem *zakládal zemi?* Kdo uložil *míry* její, víš-li? aneb kdo roztáhl *pravidlo* na ni? . . . . Kdo jest zavřel dveřmi moře, když se protrhlo jako z života pocházející? Když jsem mu kladl oblak za oděv jeho, a obvinul je mrákotou, jako plénkami dětinství? . . . . Zda-li můžeš spojiti třpytící se hvězdy *Kuřátka* (Plejády) aneb můžeš-li okolek hvězdného Vozu rozptýliti? Zda-li znáš řád nebes a můžeš-li je spravovati na zemi? Zda-li vypouštíš blesky, a jdou, a navracují se zpět, dějí-li Tobě: Tu jsme? Kdo může vypravovati řád nebes, a *souzvuku nebeskému* (Viz Pythagoras! Pozn. spis.) kdo rozkáže umlknouti? . . . Kdo připravuje krkavci pokrm jeho, když mláďata jeho k Bohu křičí, protože nemají pokrmu? . . .

Péří pštrosa podobné jest péří raroha i jestřába. Když však zanechává vajec svých na zemi (scil. v písku), ty snad v prachu zahříváš je? Zapomíná, (t. j. matka pštrosí) že by je noha pošlapati, aneb zvěř polní potříti mohla . . .

Hle *Behemoth* (t. j. slon), kteréhož jsem učinil s tebou, žere trávu jako vůl. Kosti jeho jako trubice z mědi, chrustačky jeho

[1]) Že pohyb nemůže býti *principem absolutním*, ukázal již *Aristoteles*, dovolávaje se nehybnosti *sebevědomí*, bez kteréhož by ani sebe menší postřehování nebylo možno. Považujeme-li pohyb jako snahu po docílení *rovnováhy* — což jest to jediné pravé a moderní stanovisko — tu předpokládáme eo ipso, že *rovnováha* zmíněná byla stavem prvotním, který byl porušen. Čím? Nárazem! A kdo dal náraz? (ovšem ne *fysikální*, nýbrž *virtuální*,) *Primum Mobile.*

jako plechové železní . . . . Aj, pozře řeku, a nepodiví se: a má naději, že vplyne Jordán v ústa jeho. Před očima jeho jako udicí polapí jej . . . .«

Všemohoucnosť Boží činí slabým silného a naopak dle věčných soudů svých! Přesilného Behemotha dal do moci člověka, tak že ho dovede voditi každé dítě — jinak jest se slabším Leviathanem: (nejspíše krokodil) »Zdali vytáhnouti budeš moci *Leviathana* udicí, zdali vložíš kroužek na chřípě jeho, aneb hákem provrtáš čelisť jeho . . . . Všecky věci které pod nebem jsou, *mé jsou.*«

A jinde v kap. 26. kousek lapidární *kosmografie:* »Hle obrové lkají pod vodami (srov. řecké »giganty«) . . . nahé jest peklo před ním a není žádného přikrytí. Kterýžto roztahuje půlnoc nebes nad prázdnem,[1]) a zavěšuje zemi na ničemž (!) Kterýžto zavazuje vody v oblacích svých, aby nespadly najednou dolů . . . .

Moudrosť kde nalezena bývá? Propasť praví: Není ve mně, a kuře mluví: Není u mně. Nebude dáno zlato ryzí za ni, aniž odváženo bude stříbro za směnu její . . . . Odkudž tedy moudrosť přichází? . . . . Zahynutí a smrť řekly: Ušima svýma slyšely jsme pověsť o ní. Toliko *Bůh* zná cestu k ní, a on toliko ví o místu jejím. Neb On spatřuje končiny světa: a vidí všecko, což jest pod nebem. Kterýžto když učinil větrům *váhu*, a vody zavěsil u míře: když ukládal dešťům právo a cestu bouřkám zvučným: tehdáž viděl ji a zjevil, a připravil, a vystihl. A člověku řekl: »Aj, *bázeň Páně*, taťjest tvá moudrosť, a odstoupiti od zlého, tvá rozumnosť.«

Míra, pravidlo, soustavy nebeských těl, harmonie sfér, — ejhle! toť prvky astronomie a mathematického zeměpisu; brány moře a jeho meze, rovnováha větru, rovnováha vod, »právo« dešťů a cesty bouřek — toť stručný nárys fysiky a meteorologie; péče o tvora nejmenšího, péče o udržování organických druhů, krotkosť *Behemotha,* křepká udatnosť válečného oře, bystrozrakosť orla, který z nebetyčné výše vidí mrtvé tělo na zemi a hned sletí, aby nalezl pokrm a zároveň očistil vzduch od morové nákazy[2]) — toť základové nauky *teleologické.*

Účelnosť vesmíru, kde vše se děje dle určitého *plánu* a za určitým *cílem* — toť *třetí* brána, před kterou stojí genius *Laplace-ův,* marně hledaje klíč, kterým by mohl otevříti.

Účelnosť vesmíru. Každý vzdělanec ví, co slova ta znamenají a přece, co mylných názorů jest mezi lidmi o tomto předmětu! Pýcha a sobeckosť lidská to jsou, které pojem *účelnosti ve přírodě* vykládají mnohdy způsobem tak mrzkým, že by názor jejich o *pořádku a harmonii* světa byl blasfemií, kdyby nevědomosť a nedostatek zlého úmyslu neparalyzovaly povahu činu.

Mnozí lidé jsou svým »bohopodobenstvím« tak naplněni, že se domnívají, jakoby celá příroda neměla jiného účelu, než aby člověka bavila a jeho život co možná pohodlným a příjemným

---

[1]) Hebrejsky »rakija«, t. j. rozprostření, což jest dle svědectví *Keplerova* nejvhodnější výraz pro nezměrně rozsáhlý prostor. Pozn. spis.

[2]) Job, kap. 39.

činila. *Voltaire* učinil kousavý výrok, který chová v sobě mnoho pravdy: »Dieu a fait l'homme selon son image et l'homme le Lui a bien rendu.« — »Bůh učinil člověka k obrazu Svému a člověk mu to notně oplatil!« Přemnozí lidé činí sobě představu, o Bohu dle obrazu a podobenství svého.

Znamenitý hvězdář *Flámmarion* vypravuje rozkošnou historku o této slabosti lidské:

»Za jednoho krásného letního podvečera dorazil jsem na své pouti k jedné vesnici, před níž stála skupina věkovitých líp, kolem nichž dováděl asi tucet hrajících dětí. Dříve však, než těchto, všimnul jsem sobě oněch starých obrů rostlinných, kteří tak mnohým pokolením asi již skytali příjemný chládek a libovolný květ. O čem asi snili v podvečerním tichém klidu tito velikáni? Snad o tom, kolikráte již vycházející slunce paprsky svými zulíbalo jich vrchole? Aneb snili o zašlých dobách, kdy bylinstvo zemské bylo o mnoho bohatší a nádhernější, než za dneška? Aneb snad přemýšleli s uspokojením o důležité úloze, kterou jim Tvůrce ve přírodě přidělil? .... Ať již sny jejich byly takové či jiné — v každém případě byly rozdílny od myšlenek, které sobě, o *účelu* stromů oněch, činili lidé! Abych se o tom přesvědčil, usedl jsem na lavici a otázal se jedné z hrajících dívčin: »Co myslíš, proč jsou asi tyto lípy zde?« — Bez váhání odvětilo čiperné dítě: »Abychom si mohli hráti na schovávanou, když jest právě krásné počasí .... A pak ... pak ... a ... abychom mohli pro matinku v zimě připraviti odvar lípového květu proti kašli. Matinka v zimě mnoho kašle ....« [1])

Toť ovšem názor velice naivní! Toť asi tak, jako kdyby někdo tvrdil, že nohy jsou k tomu, abychom mohli na ně natáhnouti střevíce aneb boty, a nos proto, abychom mohli nositi brejle.

A přece setkáváme se s podobnými naivními nazory *o účelnosti vesmíru* také ve spisech vážných.

Co máme říci, na př. čtouce, že Bůh dopouští ztroskotání lodí v krajinách točnových proto, aby *Laponci* a *Eskimáci* měli čím topit? Aneb, jak *Bernardin de Saint-Piere* opravdově tvrdí, že sopky nacházejí se větším dílem na pobřeží mořském proto, aby pohlcovaly kanály podmořskými látky zdraví škodlivé a spálené vychrlujíce, přispívaly tak k čistění vzduchu? Anebo, že Tvůrce dal krkavcům černou barvu proto, aby koroptve a jiná menší zvěř dovedla v zimě nepřítele na bílé ploše sněžné lépe rozpoznati? [2])

Názory tyto a podobné, jichž jest na tisíce, nejsou v podstatě své ničím jiným, než sobeckým *kultem člověka*, t. j. jistým druhem *modlářství*. Domnělou bohorovností svou opojen, [3]) do-

[1]) Voltaire sám byl jedním z oněch pyšných sobců! Důkazem toho chlubný nápis, který dal napsati nade dveřmi chrámu, který nákladem svým zbudoval: »Deo erexit — *Voltaire!*« (Pozn. spis.)

[2]) K tomu podotýkáme, že t. z. *„mimikri«* darwinovského evolucionismu není ani o vlas lepší! (Pozn. spis.)

[3]) Vzpomeňme pouze nadutých výroků jistých německých vědátorů, jako byli n. pr. *Hegel, Brüll*, Büchner a j. Jeden z nich, jménem *Pisko*, dí: »V příčině známého nápisu na pyramidě v *Saidě:* Já jsem všecko, co jest, co bylo a bude: žádný smrtelník neodkryl závoje mého, — můžeme říci: »Moderní věda závoj strhla!«

mnívá se mnohý, že celý svět je pouze k vůli *jeho* drahocenné osobě! Slunce jest jeho nejponíženější služebník, měsíc jeho poslíček à la »piccolo«, hvězdy zlaté hřeby, držící nebeskou draperii nad jeho pozemským trůnem. A což teprve trpělivá máti Země! Příliv a odliv moře jsou pouze pro to, aby člověku usnadnily plavbu přes oceán; slavík pěje jemu; růže kvete a voní pouze jemu; bourec spřádá lesklé nitě a obětuje život svůj pouze proto, aby pán přírody mohl se odíti lesklým hedvábím, a na miliony pilných včel, sbírající květný pel, aby svému pánu připravily sladký med.« (Dieu dans la nature, pag. 388. sqq.)

»Sic *vos non vobis* nidificatis, aves,
sic *vos non vobis* vellera fertis, oves,
sic *vos non vobis* mellificatis, apes,
sic *vos non vobis* fertis aratra boves!«

Sebe delší pojednání není s to, aby důkladněji ztepána byla ona sobeckost lidská, než jak těchto několik jadrných antických veršů činí. Ptáci staví hnízda, ovce nese vlnu, včela sbírá med, vůl táhne těžký pluh — avšak nikoli pro sebe, nýbrž jedině pro člověka.

A když se stane, že příroda pána svého poslouchati nechce, tu v malomocném vzteku chce ji ztrestati! *Xerxes* káže, aby neposlušný Hellespont spoután byl řetězy, a poručí bičovati odbojné vlny mořské! Jindy opět, nahlížeje slabost svoji, laje pán přírody *Tvůrci*, a v drzé zpupnosti své haní dílo *Nejvyššího*, skytaje tak divadlo na nejvýš odporné a komické zároveň, jak genialní *Shakespeare* líčí:

»By mocní blesky vrhat směli
jak Joviš kdys —
tu snad by Boha přehlučeli,
an sebe menší panoš v zlosti,
by k olympickým střelám sahal!
O dobrý nebes Pane!
Ty hromu klínem poltíš jen
staletých dubů pařez nemotorný,
však slabé myrty šetříš krátký stvol —
zatím co *člověk — člověk!*
tento pyšný tvor,
na krátkou chvíli oděn v slávy moc,
zapíraje si, o čem dobře ví:
že křehkým sklem je život — nebesům
svým vztekem opičím zahrává komedii,
že pláčí andělé: již, kdyby nám
a našim rozmarům se rovnali,
všichni by samým smíchem dosmáli
se smrtelnosti!« — (»Míra za míru«; II. jed. 2. výjev.)

Pravdou zůstává ovšem, že příroda byla stvořena *také* pro člověka. Však *prvním účelem* (finis primarius) stvoření jest *velebnost Boží*, která arci, pokud se jednotlivých věcí stvořených

týká, také *druhému účelu* (finis secundarius) vyhovuje, kterým jest *blaho* cítících jedinců stvořených, v první řadě *člověka.* [1])

Dle toho neodchyluje se od pravdy *Flammarion*, tvrdě, že *Země* byla od Tvůrce stvořena k tomu, aby byla sídlem *života a intelligence.* A jelikož mezi nesčíslnými miliony tvorů živoucích *jediný člověk* jest obdařen rozumem, tu pochopíme dobře slova písma sv.: »Všecky věci dobré učinil Bůh časem svým a svět vydal hádání jejich, aby nenalezl člověk díla, kteréž jest působil Bůh od počátku až do konce.« (Ecclus., 3., 11.)

Pascal učinil duchaplný výrok, který osvětluje poměr *myslícího člověka* vůči vesmíru: »Car enfin qu' est—ce que l'homme dans la nature? Un néant à l'égard de l'infini, un tout à l'égard du néant, un milieu entre rien et tout. Voilà notre état véritable. C'st ce qui reserre nos connaissances en de certaines bornes que nous ne passons pas; incapables de savoir tout et d' ignorer tout absolument.« — Co jest člověk vůči přírodě? Holé *nic* naproti nekonečné velikosti, (*makrokosmos*) za to *jeden celek* naproti nekonečné maličkosti, (*mikrokosmos*) veličina *prostřední* mezi *ničím* a *vším.* Toť naše postavení skutečné. Následkem toho poznání našemu položeny jsou určité meze, jichž nám překročiti nelze: nejsme schopni ani abychom věděli všechno, ani abychom nevěděli *ničeho!*« (Pensées, Art. VI., 4.)

Tato kapacita lidská jest podmínkou a zároveň měřítkem *účelnosti* vesmíru dle starého diktum: »Mensura omnium homo.«

Tak na př. hvězda polární nebyla asi v první řadě stvořena k tomu, aby plavcům byla vůdcem na širé hladině mořské — avšak důvtip lidský záhy dovedl z nezměnitelné polohy hvězdy té na ose světové těžiti.

Tvůrce zajisté nestvořil měkkýše červcového za tím účelem, aby stkvostnou červení toho zvířátka byly barveny pláště královské — avšak pozorovací talent člověka dovedl upotřebiti záhy vzácné vlastnosti této! A tak se má i s ostatními poklady všech říší přírodních.

Ovšem, titani zemští, kteří domnívají se v pýše a sobeckosti své býti středem stvoření celého, jsou brzo nevrlí, nejde-li ve přírodě vše podle jejich přání. Tu v mrzké domýšlivosti své buď opravují Tvůrce, aneb jmou se šmahem popírati Bohem stanovený *pořádek vesmíru* a nejvyšší *Prozřetelnosť.* Tak dí na př. zakladatel moderního *pessimismu*, *Schopenhauer*, ve své omrzelosti života: »Co jest tento svět jiného než rejdiště zubožených, mučených tvorů, kteří jen za té podmínky žíti mohou, že jeden druhého požírá, kde každá šelma masožravá jeví se nám býti živým hrobem tisíce bytostí jiných a kde povinnost sebezachování předpokládá nekonečný téměř řetěz smrtí mučennických (ne

[1]) ». . . . Es ist ersichtlich, dass zwischen der *Endabsicht* Gottes bei der Schöpfung der Welt (dem Zweck des *Schöpfers*) und der Bestimmung der Welt (dem Zweck der *Schöpfung*) wohl zu unterscheiden ist. Der *letzte* Grund, warum Gott schuf.... kann nichts Geschaffenes, nichts Endliches, sondern nur das ewige und unendliche Wesen Gottes selbst sein. Dies ist die *innere* Ehre Gottes! — Unterschieden hiervon muss als Zweck der Schöpfung *Bestimmung der Welt*, jenes Gute bezeichnet werden, welches durch die Schöpfung erreicht werden soll. Dieses Gute ist ein doppeltes: zuerst Gottes *äussere* Ehre und dann die Vollendung und *Glückseligkeit* der Geschöpfe.« T. Pesch, l. c., II. B., pag. 376.

quid nimis!) a kde s poznáním zároveň roste schopnosť bolesti. *Optimista* káže mi, abych otevřel oči a prohlédl jimi trochu do světa, kde je tolik pěkných věcí: jas sluneční, hory, doly, řeky, rostliny, zvířata atd. Ale, co pak je svět nějaké kukátko? K pohledění jsou tyto věci ovšem krásné — ale býti v jejich kůži — to je něco jiného. A pak se k tomu namane nějaký *teleoloog*, který nám hlásá *o moudrosti Tvůrči*, která se postarala o to, aby planety si nerozbily hlávu jedna o druhou, aby pevnina a moře nebyly smíchány v jednu obrovskou kaši, a která nakloněním roviny ekliptické zabránila tomu, aby snad na jedné polokouli zemské nepanovalo nepřetržitě tropické vedro, zatím co na druhé by vládla večná — zima. Toť jsou přece pouhé »conditiones sine quibus non!« (Pokračování.)

Spiritualismus a spiritismus.

Přeložil JOS. FILIPI.

II.

Spiritismus.

Spiritismus jest nauka s dvojitou tváří a proto klamná a bludná.

U jedněch, lidí prostých a lehkověrných, karakterisuje ji víra v duchy, nejčistší spiritualismus a omezuje se jen na obcování s dušemi zemřelých. Avšak tito duchové mohou býti vyvoláni a tázáni toliko prostřednictvím *medií,* která jsou najatými kněžími tohoto nového kultu.

U druhých to již není náboženství; jeho místo zaujala filosofie a věda: nauka, která nezná bojácnosti a nevědomosti svých předchůdkyň, která *všechno* zná, tento svět, i světy ostatní, zákony života i smrti, složení člověka, i celého světa.

Duchům vědecky vzdělaným, kteří znají podivuhodně úzké hranice našeho poznání, jeho mezery i desiderata, nenapadne nikdy činiti podobné nároky; ale jejich účelem jest svésti a v blud uvésti duchy třeba vzdělané, ale méně vyškolené, kteří jsou žádostivi proniknouti tajemství přírody. Šarlatánství vždycky se dobře dařilo. Proto nás nesmí překvapovati rozšíření a obliba, jíž se spiritismus těší za našich dob, a to tím spíše, ježto ukazuje obyčejně tvářnost náboženskou a jeví ohromný zájem pro obranu Boha, duše a nesmrtelnosti.

Neobelhává však spiritismus svým názvem a svými sliby? Nalezá v něm spiritualismus podporu a spojence? Otázka tato žádá důkladného prozkoumání: a není snadná, ježto četná díla, v nichž jest uložen výklad této nauky, jsou plna podivné a tajemné fraseologie, kde slovo zastírá myšlenku a kde slova mají

dvojitý smysl. Pokusme se o orientaci v tomto tmavém labyrintu, a stručně podejme smýšlení spiritistů *o Bohu* a *člověku.*

Bůh jest věčný, neměnitelný, nehmotný, jediný, všemohoucí. To jest učení obyčejné, které uspokojuje lidi prosté. Allain Kardec, veliký theoretik této sekty, vyznává dokonce, že Bůh jest stvořitelem vesmíru. Ale pojďme až k základu, a pojem tento se velice změní — Bůh není již osobní. Stvořitel mísí se jaksi s tvorstvem, příčina prvá s příčinami druhotnými. Podstatného rozdílu mezi nimi tu již není. Bůh je v člověku, jako zase člověk tvoří podstatnou částku Boha. Tak zvaný *Velký Duch* stává se synthesí viditelného a neviditelného světa.

Základem spiritistické nauky jest *hrubý pantheismus,* k němuž se více méně jasně všade přiznává a předkládá nejakcentovanější víru materialistickou. Podstatná jednota celého vesmíru obepíná živý svět i člověka i Boha a pojmy: *hmota a duch, hmotné a nehmotné* se zde stýkají a mizí. Takové jest aspoň mínění rozhodného spiritisty, Dr. Raraduca, který slepě věří v životní sílu (la force vitale), již stotožňuje s *velikým všechnem* (le grand tout). »Celá příroda«, píše, »jest podivohodně přizpůsobena *jedné jediné podstatě,* síle životní, skrze *Jednoho jediného,* který všechno pochopuje.« Jest dovoleno pochybovati, že Bůh by všechno *pochopil,* poněvadž náš ubohý rozum, odlesk rozumu nekonečného, *nepochopuje* ničeho . . . z tohoto pyšného galimatiáše, jejž nám spiritismus předkládá jako poslední slovo vědy.

Učení spiritistů o člověku není ani lepší, ani jasnější. S opovržením zavrhují tradicionelní dualismus a tvrdí, že skládáme se ze tří sjednocených, mezi sebou však rozlišených principů, a to: hmotného *těla,* nosiče a orgánu obou následujících, *ducha,* původce rozumu a vůle, konečně jakéhosi prostředníka mezi duchem a tělem, *svazku fluidového,* majícího částečně vlastnosti obou, jež vzájemně spojuje a následuje po smrti duši. Tento třetí princip, ozdobený velice různými jmény, jest předmětem všech starostí spiritistů, kteří mu přidělují závažný, předůležitý úkol v životě a i po smrti. V latentním stavu u mnoha lidí může i z těla odejíti. Některé privilegované osoby mají přednosť, že jej mohou vysílati v libovolném množství a nazývají se *media,* nazvaná tak proto, poněvadž jsou prostředníky mezi viditelným a neviditelným světem. Duchové světa neviditelného jsou obyčejně duše zemřelých, duchové odděleni od těla, a obklopeni jemným fluidem, *perispritem,* jímž působí na svět materielní a vcházejí ve spojení s mediem.

Učení člověka neshoduje se s učením rozumu a víry: jest přesně omezeno na tuto zemi a na pomíjející spojení, jež uskutečňuje *périsprit* mezi tělem a duchem. Spiritisté vážně tvrdí, že duchové vtělují se postupně v lidská těla. Po smrti bloudí duše na zdař bůh tak dlouho, dokud nepřijme na se tělo nové buď na této zemi, buď na některé hvězdě.

Druhdy rozšířená metempsychosa nebyla přijata. Duchové vtělují se vždy do těla rozumných bytostí; ale připouští se, že duch musí dostoupiti jisté dokonalosti, než se stane člověkem. Pokrok jest ostatně nejvyšším zákonem znovuvtělení: jeho postup jest různý a ve vztahu se svobodným úsilím po dosa-

žení dokonalosti. Není ani pekla ani nebe: takový jest logický důsledek theorie znovuvtělení, které potlačuje vědomou osobnosť, povinnosť a zodpovědnosť.

Než zanechme již bláhové a nebezpečné spiritistické morálky a vraťme se k filosofické jeho theorii člověka se snahou uchopiti ji a vyložiti. Užijeme k tomu stručných poznámek mistra této nauky: *„Duše lidská jest pohyb, výchvěj světelný, a tvor ducha myšlenkou.“* Já, rozum a světlo tvoří dohromady to, co Církev katolická nazývá běžně duší, nečiníc rozdílu mezi světlem života, ducha a rozumu, *božského já* v sloučenině lidské. Tělo jest duši oděvem utvořeným z masa, a duše zase jest šatem ze síly a světla pro ducha, jejž zahaluje, a kterýž tvoří *vyšší, stálé, nesmrtelné, nerozlučné já.* Při vědecké analysi jest třeba rozeznávati v člověku *trojjedinném,* učiněném z látky, síly životní a ducha-rozumu, *tělo, světlo-život (duši fysickou a psychickou* jakožto prostředníka mezi tělem a duchem a střediskem neviditelného kosmického světla) a *duchem vyšším.* Užívám proto slova *duše,* poněvadž vždy a stále a v každé době slovo *duše anima, amour, aour,* nebo *roua* vyjadřovalo dvě totožné věci, život a světlo života; podobně jako označována byla v člověku a Vesmíru duší životní síla životní. Duše lidská podle učení Církve jest duše volná a zodpovědná, nikoliv duší pudovou, fysickou, *oživenou,* bezprostředně s tělem spojenou, nýbrž duší psychickou, *oživující,* bezprostředně spojenou s duchem, jejž obsahuje v sobě; to jest skutečné *já;* kdežto duše fysická jest jakýsi druh jemné látky; mezi nehmotného ducha a hmotné tělo vystupuje duše, světlo života, jež nahrazuje celou stupnici nehmotného a hmotného, a zastává úkol prostředníka mezi dvěma věcmi, které by bez ní neměly bod dotyku.« [1])

Mimo některé nejasnosti své řeči, ať už zaviněné nebo nezaviněné, jest p. Dr. Baraduc přece daleko nesrozumitelnější než mnozí jiní a odhaluje dokonale myšlenku spiritistickou, příčící se nauce církevní i učení celé filosofie. Napohled se zdá velice idealistickou, ve skutečnosti jest však úplně positivistickou; její stálým předmětem jest *materialisace* všeho, pod rouškou výrazů spiritistických. Jest to obyčejná hříčka pantheismu. Rozděluje a mrzačí duši nejen proto, aby ji mohl tím snadněji potlačiti. *Ducha rozumu* a *božské já* vyhánějí daleko do nedostupných sfér, a všemu dávají vlastnosti mohutnosti tak zvaného *perispritu,* který nemá naprosto žádného základu ve faktech a kterého nikdy nebylo.

Duch směšuje se s Bohem a duše, zbavena svých rozlišovacích, psychických a spirituelních mohutností a omezena jen na nízký úkol živočišného principu, připodobňuje se k obyčejnému fluidu téhož druhu jako fluid kosmický. Jest z toho patrno, že cílem spiritismu jest materialisace duše i Boha samého a spojení *v jedinou podstatu* všech bytostí viditelných i neviditelných těla i duše.

[1]) Dr. Baraduc »La force vitall«.

III.

Spiritualismus či spiritismus.

Poznali jsme spiritismus v jeho pravé podstatě, a nebude tedy moci učiniti z nás ani hlupáky ani své pomocníky: spiritismus jeví se jako patrná antithese spiritualismu.

Zdaž tu nepřipadnou na mysl slova starého spisovatele: »Ó, podvodnosti slov.«

Spiritualismus a *spiritismus*, hle, toť zajisté dva významy, které se dovolávají téhož původu, společného kořene, a které přece označují dvě protivné a opáčné nauky. Nepoddávejme se však lživé zdvořilosti a bojujme beze všech okolků s hloupým spiritismem, oslem oděným lví kůží. Příliš mnoho lehkověrných lidí bylo svedeno tímto šibalstvím, než aby bylo dovoleno mlčeti. Pravda musí býti poznána a blud odhalen.

Spiritualismus uznává existenci všemohoucího Boha, stvořitele a ředitele světa, osobního a absolutně rozlíšeného od jeho díla.

Spiritismus hlásá pouze hrubý pantheismus. Jeho Bůh — možno-li jej tak nazvati — jest neosobní a splývá se samou přírodou tak, že klanění vztahující se k Stvořiteli, platí rovněž i tvoru. Příklad této monstruosní nedůslednosti podal nedávno apoštol materialismu, německý učenec Haeckel, svým klaněním se Bohu-přírodě, synthesi Pravdy, Krásna a Dobra.« Spiritismus nalézá takto v nejhorších naukách materialistických svou oporu a odsouzení, a to zajisté právem.

Spiritualismus věří, že člověk se skládá z těla a duše v jedné osobě, učí, že tato duše neviditelná, nehmatatelná, jedním slovem *duchová*, obdařená rozumem a vůlí, jest principem života, citlivosti, hybnosti, *formou* duše.

Spiritismus zase nevěří v duchovou, nesmrtelnou a osobní duši a vyznává, že mimo ducha více méně rozlíšeného od božského jest v těle a kolem něho pouze jemné fluidum sice ale hmotné, totiž *périsprit*, jímž lze vyložiti zjevy životné nebo živočišné. Pravá duše jest úplně obětována tomuto hypothetickému principu, jejž žádný fakt nedokazuje a který celá filosofie odsuzuje.

Spiritismus se liší ještě jinak od spiritualismu: on nejenom předvádí stejně smělou jako hloupou nauku o Bohu a člověku, nýbrž on o sobě tvrdí, že on *jediný* má v moci tajnosti přírody a vysvětlení všech tajemství.

Spiritualismus nemá této hrdé domýšlivosti: spokojuje se zprávami obdržených vnitřní i zevnější zkušeností, chrání se předbíhati vědu, a sklání se pokorně před tajemstvím a neznámem.

Nebojí se pérem Pascalovým projeviti mínění, které jej ctí a zveličuje: »Člověk jest sobě samému předmětem nejvyššího zázraku přírody, ježto nemůže pochopiti, co jest tělo, a ještě méně, co jest duch, a nejméně jak tělo může býti spojeno

s duchem; a to jest vrchol jeho překážek, a přece jest to vlastní jeho bytosť. [1])

Spiritualismus však aspoň částečně zná z jedné strany tělo, z druhé duši, a drží pevně, jak praví tak krásně Bossuet, oba konce řetězu a obětuje všechny své síly, aby je navzájem přiblížil a spojil v harmonickou definitivní synthesi.

Jest třeba učiniti závěr, a zvláště třeba vybrati si. *Spiritualismus* hájí, jak již jméno jeho naznačuje, práva duše, přednosti ducha, nezneuznávaje tím požadavky těla, nepopíraje při tom podstatnou jednotu člověka.

Tím, že *spiritismus* splétá v jedinou podstatu Boha s duší a ducha s tělem, rovněž je popírá, a naprosto v posměch uvádí zájmy spiritualismu.

Proti spiritualismu, definitivnímu vítězi nad materialismem, staví se v těchto hodinách *spiritismus,* který tvrdí, že jej přemůže, zraní, zničí a že mu odejme panství nad dušemi. Mezi nimi leží alterativa, a volba není nesnadná:

Spiritismus, toť nepřítel!

Literatura slovenská 1900.

I. Časopisy.

„Časopis museálnej slovenskej spoločnosti“. Rediguje Andrej Sokolík. Ročník III. — 1900. Předplatné 2 K na celý ročník. Ročně vychází šest čísel, každého sudého měsíce jedno, v Turčanském Sv. Martině. Adresovati sluší »Museálné slovenské společnosti.«

Jest to chudičký list, který nedá se přirovnati ani k časopisům nebo sborníkům vydávaným našimi krajovými musei a spolky archaeologickými. Obsah jeho věnován jest výhradně archaeologii, historii a ethnografii. Ethnografie převládá. Jak vysoko však nad listem tímto stojí na příklad »Časopis společnosti přátel starožitností českých v Praze«, »Časopis vlasteneckého musejního spolku olomúckého«, »Sborník musea ve Val. Meziříčí«, nebo jen »Věstník českých museí a spolkův archaeologických«! Mimo tento dvojměsíčník vycházející jen na jednom tiskovém archu, tedy ročně na šesti arších, vydává museálná společnost ve Sv. Martině ještě »Sborník museálnej slovenskej společnosti«, který jest skutečně na výši doby, což úplně omlouvá chudobu „Časopisu«. Ještě více však ji omlouvá stísněnost národních slovenských poměrů. — Nuže k obsahu.

Pavel Socháň: »Návod na spisanie hrnčiarského priemyslu slovenského« jest jen dotazník, dle něhož má se teprve sestaviti souborný popis hrnčířského řemesla, které na Slovensku od dávných dob až na naše časy má značný význam, jak dokazují zhusta články našeho »Českého Lidu«. Na Slovensku není neznám význam tohoto řemesla.

---

[1]) Pascal. Pensées.

Záturecký, Hol'uby, Halaša doplňují téměř v každém čísle obsáhlou sbírku slovenských přísloví, kterou vydal A. P. Záturecký nákladem akademie cís. Frant. Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze. Záturecký uveřejňuje také dvoje provolání k sběratelům slovenských přísloví, jedno pod nápisem »Sbierjame« a druhé »Poznámky pro pp. sběratelov přísloví«. K slovenskému místopisu a výkladu místních jmen směřují články: Oltárno, Svatý Ondrej, Klenovské Oltárno, Ešte slovo o klenovskom Oltárnom, Oblík, Lukavec a jeho chotár (chotár, kotár = obvod). Stanislav Kianička věnuje několik slov nummulitům zvaným u Slováků »Peniaze Petra Pokyho«. Čech Ferdinand Menčík otiskuje list prosební obcí Zohoru, Gajaru a Malých Levár k Štefanovi Bočhajovi za ochranu z rukopisu c. k. dvorské bibliotheky ve Vídni. — K lidovědě slovenské vztahují se články: Aký je druhý svet od Tajovského (pověry o tom, co je po smrti), Povery l'udu, Prostonárodné hry z Koštian, Chliebu u Slovákov (od Tajovského, dobrý příspěvek), zvyky a obyčaje, L'udové zvyky a povery v Jamníku, Chválenie, a pálenie Jána v Liptovskom Jamníku (od Klímy; až se bude psáti důkladná monografie o slovanských pověrách svatojanských (sv. Jana Křtitele 24. června) bude tento článeček dobrým příspěvkem). Z církevního archivu. Jsou to vesměs droboučké článečky, urovnávání silnic pro příští poutníky a poutnice, řekl by Čelakovský, k nimž řadí se rubrika zpráv nejdrobnějších, nadepsaná: »Rozličnosti a Literatura« (svědomité údaje). A posudek o tomto listu? Slovanský badatel národopisný bez něho býti nemůže! Stačí vám to?

Fr. V. Peřinka.

Z Národního divadla.

Mnoho se změnilo od té doby, kdy psali jsme posledně tuto rubriku. Staré družstvo již nespravuje Národní divadlo: jeho místo zaujala společnost, v jejíž čele jsou páni Alois Wiesner a Dr. Klumpar; artistickým ředitelem jest p. Gustav Schmoranz, profesor umělecko-průmyslové školy, a šéfem opery skladatel Kovařovic.

Staré družstvo zajisté vykonalo veliký kus kulturní práce za poměrů obtížných a nesnadných. Neuznávati to byl by hrubý nevděk. Každý ví, že jsme často nesouhlasili s tím, co správa Národního divadla činí; mnohé jsme jí vytýkali, lecos podrobili jsme ostré kritice, řekli jsme bez obalu, co jsme měli na srdci. Za to tržil hořký výsměch a posměch referent i redaktor, dobírali si je, vysmívali se časopisu i čtenářům — ale přišla doba, kdy totéž, co psala »Vlasť«, mutatis mutandis, ale mnohem příkrejším tonem říkali a psali ti, kteří se smáli. Mnohý si na »Vlasť« vzpomněl; ti zpátečníci ve »Vlasti« řekli to mnohem dříve. Různé spory zatáhly se do denních listů ve formě »Zasláno«, každá bába na trhu mohla se z »Političky« dovědít, jak se v Praze o divadle hádají a co si všechno vyčítají. »Vlasť« vstupuje tímto číslem do XX. století — neochvějná, důsledná ve svých zásadách. Taková chce zůstati i v této rubrice. Nebyla a nebude nikdy osobní: osobní kult pěstovati nebude, osoby jsou jí naprosto vedlejší; jde

a půjde jí vždy pouze o věc — jak vytčeno bylo jasně divadelní resolucí o I. literárním sjezdu »Vlasti«, a od těch zásad — jak říkává předseda dr. Horský — »neustoupí ani na centimetr.« Tolik jako na prahu nového století, kdy chceme psáti zase občas články »z národ. divadla.«

Rádi bychom řekli, že poslední sezona vůbec byla utěšená, jen kdybychom tak bez ublížení říci mohli. Jednak opakovaly se staré, známé hry, a to některé až do omrzení, a co dávalo se z nových, nebylo než pokračováním dávno známých směrů. Tak na př. »Medvědem a vílou« od Elišky Krásnohorské měl se učiniti pokus divadla pro děti. V pohádkách bývá opak; nejdřív bývá princ člověkem, a pak teprve zlým kouzlem proměněn bývá ve zvíře a obyčejně obětivostí soucitné dívky bývá vysvobozen. Zde je medvědem a potom teprve princem. Princ Blahomír, zlá Jasoňka, Jarka, Šidlík a jiné vymyšlené postavy tvoří pohádkové ovzduší. Jestliže národní divadlo chtělo pořádati představení pro děti, bylo by bývalo skutkem jen povinné vděčnosti a piety, vzpomenouti si na našeho veterána Františka Pravdu a vypraviti některý z jeho kusů: »Štědrý den«, »Slepá babička«, »Učitel ve francouzském zajetí« atd.; jest jich kolik. Tím byl by Pravdovi splacen kus starého národního dluhu — a to by jej zajisté potěšilo ve kmetských dnech jeho. Vykonal mnoho pro národ a jeho probuzení a zaslouží plnou měrou, aby si na něho i ve »Zlaté kapličce« vzpoměli. — Dánskou pohádkou »Byl jednou jeden král« od Drachmanna počala nová společnost svou dobu. Znáte pohádku, jak princezna odmítala šmahem všecky nápadníky, až konečně přišel jeden a ten ji jak náleží vytrestal; byl to nějaký drak, nebo něco podobně milého. Zde stal se opak; k dceři »illyrského« krále, která byla také vybíravou, přišel dánský princ, který ji napravil — cestami různých svízelů a nehod, mnohdy dosti i mravně povážlivých, že nad tím vrtíme hlavou. Celkem je kus zbytečně dlouhý a obsahuje mnoho známých motivů. Německá literatura nám podala na něm. jevištích obehranou a odstavenou již hru »Zkušební kandidát« od Maxa Dreyera. Jádro kusu jest asi toto: buď věren pravdě, ať už se jedná o cokoliv. Jedná se ovšem jen o to, jestli ta pravda je pravdou; jako ku př. učení Darwinovo a filosofie Haecklova, jejímž naprostým přívržencem a nohsledou je profesor Heitman, který si odbývá svůj zkušební rok. Darwinovsko-Haecklovské rozumy vykládá i žákům gymnasijním, a když mu uloženo konferencí, aby to odvolal, nastává konflikt: Heitman ostane věren svému přesvědčení a »pravdě«, neodvolá ani písmene a tak ztrácí místo, nevěstu — obětuje se »pravdě«. Nezdá se vám to apothesou Darwina a Haeckla, třeba by se zdálo v prvé řadě, že se jedná jen o důslednosť a charakter a rozpor, jehož lze pěkně dramaticky využitkovati? Třeba to tak někdo omlouvá — ale reklama Darwinovi a Haecklovi je to vždy, zvláště považíme-li, že Heitman kreslen je jako chlapík, pokrokový člověk, kdežto členové profesorského sboru jsou zkornatělí zpátečníci. Něco povážlivého je rozhodně v té hře. Další novinky: »Rodina«, »Almužna«, »U zeleného papouška« a »Jako listí« řadíme k těm, které jsme kolikráte odsuzovali: líčí manželskou nevěru, shnilé rodinné poměry, nemravné lidi. »Rodina« od Em. z Lešehradu líčí mladíka — Jiří Braun se jmenuje — který se chytil chansonetty a přijel s ní i domů. Rozhořčený otec dá synovi něco na tvář, a hodný synáček mrští po tátovi židlí. (To je vzdělavatelné, co?) Syn přichází otce odprosit, ale otec

v rozčilení umírá, aniž by synovi byl odpustil. »Almužna« od Ant. Nečáska je historie manželské nevěry. Panička (Renata, choť profesora) si namlouvá, a starý manžel dává paničce »almužnu«, t. j. svůj život, dopustí se sebevraždy, aby měla volnou dráhu. Galan se z toho těší, ale vdova po sebevrahu chce žíti sama — za trest. Jen jestli to vydrží! To jsou všecko známé věci, otřepané. »U zeleného papouška« od Artura Schnitzlera je podobný obraz, zasazený do bouřlivého rámce francouzské revoluce. Zde je manžel (herec Henri) vrahem milence své ženy, vévody z Calignan. Divíme se jen, že se Henri tak rozčílí nad nevěrou své ženy; vždyť ví, čím byla, než si ji vzal, a takové nebývají nikdy věrné. Pořád stejný, do omrzení otřepaný předmět. »Jako listí«, čtyřaktová hra z vlašského od Josefa Giacosy je práce veskrze podivná. Vidíme rozervanou rodinu — jako když vichr se oboří do stromu a list za listem padá: odtud ten název. Ale již zde je protiva. Což nemá člověk náboženství, mravnost, nemůže míti pevnou vůli — musí se dáti rvát jako to listí? Vidíme ničemného mladíka Tomáše Rosaniho, nevěstku, záletnou ženu Julii — jaké to ovzduší? Jestliže se člověk poddá vášním, nemravnosti, zkaženosti, vždy bude rván, »jako listí«. Proti těm figurám jedině obstojí před mravním soudem Maxim Rosani a Menella; ti mají odvahu, opříti se proti vichru. Hra líčí zkázu rodiny, ale podle způsobu moderních divadel zůstává nedokončena, ať si ji divák ukončí jak chce. Podobné hry se dávati nemají. Aby nescházela v repertoiru i stará francouzská frivolnost, dávána »fraška« »*Ustupte ženám*« od Valabregua a Hennequina. Zde je pravé nahromadění manželské nevěry a frivolnosti; zboží, proti kterému jsme bojovali a budeme bojovati. Samy »Šípy« psaly proti frivolnostem této hry. Jsou zde vtipy »tlusté« ne na centimetry, ale na decimetry. Pointgirard, Cascadierova a její sestra, historie rozvodu a ženské emancipace jdoucí až do strojení se do mužských šatů s příslušnou porcí vtipů, nad nimiž i starý husar by se zarděl — to má býti nějaká akvisice pro národní divadlo? Po prvním představení se hra odložila, povídalo se, že prý na dobro; nastoupilo prý vědomí, že se jí pohoršilo — ale zatím vyškrtali tak něco nejhoršího a »Ustupte ženám« se objevilo zas — a aby to spíš táhlo, oznamoval divadelní bulletin, »že po delší přestávce.« Jak je vkus diváků povážlivě zkažen, o tom svědčí nekonečné reprisy famosně frivolní hry »Dáma od Maxima« na Smíchovském divadle.

O »Vládě tmy« Tolstojově se názory valně rozcházejí. V Německu byla na mnohých jevištích vůbec zakázána; u nás ji obehrála předměstská divadla, než se dostala na prkna národního divadla a byli to zvláště dělníci, kteří ji — Bůh ví proč — fedrovali.

Obsah tohoto díla podal ligista † n v 3. čísle tohoto roč. Vlasti na str. 278., my jen toto připomínáme:

V kuse je mnoho opilství; jednající osoby jsou stále napilé, opilé, podnapilé. Vláda tmy má býti tedy vláda alkoholu, vláda nevzdělanosti, duševní tmy: a tu chceme pronésti slovo — slovo dle svých zásad, snad odlišné od ostatních úvah a kritik.

Kdyby jen tam, kde vládne *nevzdělanost a duševní tma*, byl možný zločin, pak by lidé vzdělaní, učení a pravá světla učenosti byli chráněni před tím, dopustiti se zločinu. Ale zkušenost a skutečnost učí, že i vzdělaní lidé atd., ba vysocevzdělaní dopouštějí se zločinů. Soudní akta vypravují, že vrahy nejsou vždy jen čeledínové a mužíci. Po

našem názoru chrání člověka před zločinem pouze *náboženství* a nic jiného. Kdo má v srdci náboženství, nemusí být vzdělaný, a zločinu se jistě nedopustí. Kdo náboženství nemá, může býti vynálezcem, učencem, vzdělancem prvého stupně, to vše jej nechrání před zločinem. *Bezbožectví*, to je pravá vláda tmy. Tolstojův kus je drsná veristická práce, dikce je místy až nízká. Nic by Národní divadlo nebylo chybilo, kdyby se »Vláda tmy« nebyla vůbec hrála.

Jedno z nejbizzarnějších dramat, jež jsme kdy viděli, je jednoaktová hra Björnsonova »Nad naši sílu«.

V prvním jednání vidíme prostý byt pastora Sanga. Leží zde pastorova žena Klára; půldruhého měsíce už nespala a lékař neví si rady. Vypravuje své sestře Hanně, že Sang, modlí-li se z hloubi srdce, dosáhne toho, co se modlí. Myslí, že dělá zázraky; znám je v celé zemi jako »zázračný farář«. Přijde-li k nemocným, a modlí-li se s nimi, uzdraví je. Uzdravil vdovu, která byla patnáct let chromou. Psal svým dětem, aby přijely, že se s nimi bude modlit za matku. Vypravuje, že obklíčí Klaru řetězem modliteb. A skutečně, Sang odchází do kostela, modlí se — Klára usne, slyšeti hukot, hora se řítí po dešti — ale Sang zastaví sřícení svou modlitbou, je slyšeti kostelní zvon — Klára spí.

Ve druhém jednání přichází mnoho lidí. Chtějí viděti zázrak, připluje i loď s biskupem a duchovními. Konferují o možnosti zázraku a filosofování nejen že nudí, ale činí dojem až odporný. Celkem je tu dosti narážek na katolictví, ba v překladu (což se ovšem na divadle nepraví) čteme i zřejmě (na str. 104.): *»Proto se katolická církev pokusila udělat ze zázraků instituci. Ale tím pozbyla úcty všech rozumných, tak že jí teď zbyli jen hlupci a sobci.«*

Opakujeme, že se u nás tak v divadle nepovídá, ale charakteristické je to pro celý ráz práce Björnsonovy. *Kde není katolíků a hraje se to, tu zajisté tuto větu neškrtají.*

Zde není na místě, vyvraceti tuto frázi, která ovšem je starým artiklem a méblem ze zbrojnice protikatolické.

Klára vstane, jde Sangovi vstříc — on klesá a umírá. Rahel volá: Zemřel? To není možná! Opona padá a je konec.

Úsudek ať si učiní každý sám. Hru tuto dávali poprvé jako dělnické představení — v sobotu, začátek ve $^3/_4$8. večer při nedělních odpoledních cenách.

Věru, hra pro dělníky jako stvořená!

Ad vocem: dělnická představení. Pohořela, a každý soudil, kdo věc zná, že pohoří. Lidé přijdou do divadla, ale dělníci to nejsou. Těm je vše Hekubou, co není z dělnického života, první máj je jednou za rok — a pořád nelze hráti »Služebník svého pána« nebo »Tkadlce«. Ostatně pro dělnická představení nejlépe se hodí nedělní odpoledne s cenami lidovými — jako jsou ve středu.

Budoucně promluvíme o dalším repertoiru, nad nímž, mimochodem řečeno, mnohý abonent a návštěvník povážlivě kroutí hlavu.

Jos. Flekáček.

Školský obzor.

Školní rok trvá na Rusi 5—10 měsíců. Nejdelší je v oblasti sedmiříčné, nejkratší v království Polském. Farní školy mají nařízeno učiti plných 8 měsíců. Vyučování začíná v různých dobách, což se řídí dle gubernií a dle druhu škol. V nižších třídách městských škol vyučuje se do 12 hodin v poledne, ve vyšších třídách od 9 do 2, po případě do půl třetí hodiny odpolední. Na školách venkovských, kde jsou zřízeny pro děti společné noclehárny, učí se dopoledne, odpoledne, ano i večer, na ostatních školách jsou děti dříve propouštěny, aby za světla došly domů. Prázdniny trvají 2—7 měsíců, o Vánocích je 2—3 neděle, o Velikonocích 14 dní prázdno; v týdnu nikdy. V začátku a konci školního roku není jednoty. Místo našich »vedřinek«, jež jsou ovšem jen výsadou škol velkoměstských, mají v Rusku »ziminy«; v král. Polském přerušuje se vyučování při 16° R., v jižním a středním Rusku při 20°, a v severním Rusku při 25° R.

Ku konci tohoto stručného rozhledu po nižším školství ruském, třeba uvésti ještě, jak se u nás velebené Rusko chová k jiným národnostem. Zprávy podávané o vyučování jazyka na obecných školách podřízených dohledu ministerstva vyučování vyznívají všude v triumfálním refrénu: »Prepodavanie soveršajetsja na russkom jazykě« (vyučování se děje ruským jazykem). Tím je řečeno vše; ruský jazyk zaveden je ve 34 vnitrozemských guberniích. Čechové, Litvané, Němci, Poláci, a jiní národové, bydlící pod vládou ruskou, jsou vydáni v šanc neúprosnému *porusování*. V guberniích bývalého království Polského učí se vesměs rusky, vyjímaje náboženství a tu a tam jazyk dětí. Poláci, přející si upřímně shody s Rusy, tak zvaní »ugodoví« Poláci, byli ve svém očekávání a slibech jim činěných šeredně sklamáni. Car Mikuláš II. zavedl sice místo dosavadních tří šest hodin týdně polštiny, ale zároveň zvýšil 6 hodin ruštiny na 12, a počet hodin vyměřený jiným předmětům snížil. V Guberniích obydlených Litvany a Poláky užívá se »místní řeči« toliko při vyučování náboženství, a to ještě jen v prvním roce školním; jinak učí se rusky. Ve školách městských vyučuje se náboženství a církev. zpěvu jazykem mateřským, při ostatních předmětech jest mateřština pouze »dorozumívajícím jazykem«. V soukromých školách dominuje též ruština; ani školy mohamedánské (tatarské) a židovské nepožívají nějakého privilegia nebo exemce.

V našem království učiněn byl před časem zajímavý návrh. Podal jej politický klub pro Louny a okolí, žádaje jím, aby na středních školách místo francštiny a němčiny, jež prý nutno značně omeziti, bylo zavedeno *povinné vyučování jazyku polskému a ruskému*. Za důvod se uvádí, že Čech dnes a příště nemá vyhlídky na západě, hlavně v Německu, kdežto slovanský východ mu jest otevřen. Krajiny východní jsou dnes ještě málo zalidněny, je tam nedostatek intelligence a sil, proto tam prý jedině zbývá nám ještě usaditi se. I návrh dra. Šamánka a soudruhů v podobném tonu vyznívá. Směřuje však pouze k povinnému zavedení *ruského jazyka* na všech školách středních s vyučovacím jazykem českým a stanoví, aby počátkem školního roku vyučovalo se ruskému jazyku na gymnasiích a realkách počínajíc tercií, a na obchodních školách primou *tři hodiny týdně*. V jednom vzhledě jsou návrhy ty snad dobře míněny, ale zapomenuto bylo na náboženství a národnost, o které pravoslavné Rusko přistěhovalce velice rádo připravuje. A pak snad je také povědomo, že u nás již bylo ruskému jazyku nepovinně vyučováno (v Lublani a Idrii), ale zvláštním zákazem odstraněno, jelikož prý nikdo nemá potřeby, tento jazyk znáti; tak aspoň byl zákaz odůvodněn. Ostatně jak sama »Russkaja Škola« doznává, není nám Čechům smýšlení Rusů příliš nakloněno a příznivo. V ruských školách vinou dějepisných učebnic věnuje se Slovanstvu a zvláště českému národu jen poskrovnu vzpomínek a přístupných knih a pojednání o slovanském národopise je na Rusi velice málo. A proto není za takových poměrů ani divu, že i ruská intelligence málo se zajímá o slovanský svět a pramálo o něm ví. Jaké o nás mají Rusové ponětí a jak »zevrubně« naše národnostní poměry znají, patrno nejlépe z tvrzení ruských listů, že Čechové jsou »plémě slovanské, vychované německou kulturou, které sice zachovalo si jazyk slovanský, ale jinak má velmi málo rysů svého bytu a zvláště slovanské povahy.«

Filantropická jednota, jež byla založena na sesterské Moravě, má velice humání účel a rozsáhlý program; čítá přes 2000 členů, hlavně z učitelstva a kněžstva. Účelem jejím jest: zřizovati, vydržovati nebo podporovati ústavy vychovávací, vzdělávací, zaměstnávající a opatřovací jak pro mládež tak pro dospělé, zvláště takové ústavy, které se nákladem veřejným vůbec nezřizují, nebo jichž se jeví nedostatek, zejména pak ústavy pro mládež opuštěnou nebo mravně zanedbanou. U nás zvláště pro mladistvá, zpustlá individua jeví se naléhavá potřeba

podobných ústavů; mají sice býti odevzdána dle zakona ze dne 25. května 1885 do polepšoven, než bohužel! veřejných polepšoven pro mladistvé kárance nalézá se v celé Cislajtanii toliko 10, a v království Českém pouze tři, takže počet dosavádních polepšoven nikterak nedostačuje. Než doufejme, snad nastane příznivější obrat i u nás. Náš vzor — Německo předchází dobrým příkladem. V Prusku zaveden jest *zákon o nucené výchově zločinné mládeže* a veřejnost přijala jej se všeobecnou chválou. »Nyní jest zločinná mládež (tak čteme v »Životě«, roč. II., čís. 1.), která ač není 12 let stará, dopouští se tak četných a rafinovaných zlých skutků, že nelze činy ty nechati bez trestu. *Zločinné mládeže vůbec přibývá*, hlavně ve velkých městech. . .« Podobný zákon existuje též v Brunšvicku, Hessích, Badensku. Anglie, která si nevěděla se spustlou mládeží rady, promulgovala zákon o nucené výchově zločinné mládeže již dávno. I v našem království zločinné a spustlé mládeže stále přibývá, třeba »Škola našeho venkova« ve článku: Skutečně-li mravnost poklesá a mládež naše pustne?, hledí světu namluviti, že za starších dob bylo mnohem hůře než nyní, kdy »to s tou mravností vůbec a zkázou mládeže naší nijakž není ještě tak zle.« Proti gustu těžko disputovati. Proto se nemíníme příti, aniž dlouze dokazovati, klesla-li mravnost mládeže nebo nikoliv, jen tolik dovolujeme si poznamenati, že samy naše paedagogické listy, které nerady na mládež vycházející z nynější moderní hasnerovské školy dopustí, někdy předce chtíce býti upřímnými, pronesou stesky do zpustlosti a zdivočilosti mládeže, v nestřežené chvilce nepokrytě vyslovují nářky nad úpadkem dobrých mravů a pod. a žaloby ty ozývají se dosti často. Dokladů nechceme právě uváděti, jen jeden závažný hlas připomínáme. »Samosprávný obzor« zaznamenávaje zprávy zemského výboru o našem nedotknutelném školství, mezi jiným podotýká: »Výkazy trestních soudů za poslední léta svědčí o tom, že *počet mladistvých zločinců rok od roku roste* a že při tom jest *zejména súčastněna mládež ve věku od 11 do 14 let,*« a ihned vybízí: »Zjev tento jest pro budoucnosť naší společnosti velice povážlivým a nutká přímo k tomu, aby vzmáhajícímu se zlu nebyla ponechána přílišná volnost, tak aby nestalo se jednou zlem nevyhojitelným.« A právě šířící se zlo na Moravě chce hojiti a s následování hodnou obětivostí zamýšlí mu brániti filantropická jednota podporováním nebo samostatným zřizováním a vydržováním dětských jesliček, opatroven, sirotčinců, útulen pro mládež mravně zpustlou, polepšoven pro mládež zločinnou a t. d. — I naše království nechce zůstati pozadu. Poblíže Král. Vinohradů má býti zbudován soukromý ústav, nazvaný »Útulek sv. Josefa«, v němž najde vlídného přijetí a pečlivého ošetřování opuštěná mládež, aby byla zachráněna před mravní zkázou a nabyla nábožensko-mravní výchovy; rozsáhlý pozemek jest již zakoupen.

Dle Šk. našeho venkova mělo učitelstvo moravské zabrániti, aby filantropickou jednotu směl zastupovati člen, »který si učitelstva neváží, je nedoceňuje. . .« tak (prý!) by ukázalo své — »sebevědomí«. Věru »sebevědomí« to prazvláštní; na štěstí má je učitelstvo, které se utíká se svými stesky« do — Škol. Obzoru, a jeho přílohy Moravské hlídky. Sapienti sat! Podobné »sebevědomí« shledáváme ještě ve větší míře vyvinuté u našeho učitelstva, stojícího za ústředním orgánem. Malá ukázka: »Učitelstvo usilovati bude, aby mělo mocný vliv na směr politiky, ono *pro sebe reklamuje:* politiku ethisovati, t. j. přísně dle mravních zásad lidských a národních ji posuzovati, *schvalovati* nebo *odsuzovati* (samozvaný nejvyšší tribunál?), *smysl pro spravedlnost* politickou *buditi, ušlechtilé momenty do ní uváděti* (to prý znamenitě dovedou: Čes. Učitel a sbratřený Masarykův obhájce Škol. Obzor) a v mínění veřejném smýšlení politické reformovati.« O troufalosti a rozpínavosti! quo usque tandem? *J. B. Žďárský.*

LITERATURA.

LATINSKÁ.

Elementa apologeticae. Auctore Dr. *Antonio Michelitsch.* Tom. I. Philosophia religionis. Graz. Sumptus fecit »Styria«. 1901. (na desce 1900.) Stran XII + 182 a dvě mapky. Cena 3 K. — Spisek tento vznikl jako mnohé podobné nejprve

proto, aby posluchači bohoslovecké fakulty měli po ruce učební knihu. Proto také první tento díl připisuje spisovatel svým posluchačům bohoslovecké fakulty ve Štyrském Hradci. Po krátkém úvodě o cíli, methodě a dějinách katolické apologetiky dokázána jest jsoucnost Boží a nesmrtelnosť lidské duše, po té pojednává se o náboženství u jednotlivých národů plemene mongolského, černého a kavkazského. Celé dílko při vší stručnosti psáno jest důkladně, svěží latinou, což při čtení nemálo přispívá k snadnému pochopení. Čechovi prokáže platné služby i jako úvod i jako repetitorium k »Obraně základů víry katolické« od prof. Dra. Eug. Kadeřávka. — Na některé věci dovolím si upozorniti. Na str. 5. a 6. uvádí spisovatel příslušnou literaturu. Ačkoliv jmenuje tu dvě díla r. 1899. a jedno 1900. vydané, neví přece ničeho o výše zmíněné české »Obraně«, jejíž první díl vydán byl již před rokem. Že by o ní spisovatel nevěděl — vždyť není z Prahy do Štyrského Hradce tak daleko! Či snad i universitní profesor *křesťanské* filosofie a apologetiky, pokládaje český národ před německým za inferiorní, řídí se nevědeckou zásadou »Slavica non leguntur«? — Na str. 142., kde pojednává se o náboženství pohanských Slovanů, čteme dva významy, které v nějakém schönererianskoopitzovském žurnálu jsou sice na denním pořádku, ale do *vědeckého* spisu nepatří. Až dosud myslil jsem, že »jazyk český« přeloží se do latiny »lingua *bohemica*«, ale u spisovatele na zmíněném místě Čechové = *Čechi*, český = *čechice*. (Proč už ne Tschechi, tschechitze, aby to bylo pragermánsky?) — Kdyby přidané dvě mapky byly větší, neškodilo by. Zvláště přehled obyvatelstva zeměkoule dle národnosti a náboženství jest příliš nepatrný, než aby podal toho názoru, jak si asi spisovatel přál. *Ant. B. Drápalík.*

Philosophia Lacensis sive Series institutionem Philosophiae Scholasticae edita a presbyteris Societatis Jesu in Collegio quondam B. Mariae ad Lacum, disciplinas philosophicas professis. Celá řada těchto spisů filosofických byla právě ukončena druhým dílem Theod. Meyera »O právu přirozeném« a obsahuje celkem tato díla: *a)* T. Pesch, Institutiones Logicales, tři svazky (LXVI + 1792 stran, cena M. 18.—) — *b)* týž, Inst. Philosophiae Naturalis, dva sv. (XLVIII + 850 str., M. 10·—), *c)* týž, Inst. Psychologicae, tři sv. (XLVIII + 1444, M. 15·—); *d)* J. Hontheim, Inst. Theodiceae, jeden sv. (X + 832, M. 8·—); *e)* Th. Meyer, Inst. Juris Naturalis, dva sv. (LX + 1352, M. 15·—). Jakkoliv každé dílo ve svém oboru koná platné služby, přece tento poslední díl (Jus Naturale speciale) nejvíce od intelligence latiny znalé bude čten a také jest si přáti, aby hodně byl čten a studován. Pojednáno tu o společenském právu soukromém i veřejném, a nezvratně dokázáno, že liberalismus ani socialismus společnost lidskou z jejich běd nevyléčí, nýbrž učení Kristovo, jak je hlásá Církev katolická. Literatuře sociologické přibývá tím opět jeden spis, řadící se důstojně ke Cathreinově »Moralphilosophie.« Celá Philosophia Lacensis vydána u Herdra ve Freiburgu a lze ji koupiti v pobočním závodě Herderově ve Vídni (I. Wollzeille 33) na měsíční splátky, což ostatně i Cyrillo-Methodějské knihkupectví učiní.

Antonín B. Drápalík.

ŠPANĚLSKÁ.

1) **Iconografia española. Coleccion de retratos, estatuas, mausoleos y demas monumentos ineditos de reyes, reinas, grandes capitanes etc. desde el siglo XI hasta el XVII. Madrid.** 2) **España artistica y monumental, vistas y descripcion de los sitios y monumentos mas notabiles de España, por Don G. Perez de Villa-Amil., texto por P. de la Escosura.** — Cardera y Solano vydali tato veliká díla v překrásných, barevných obrazích. Španělsko je v nich proslaveno nade všecky jiné národy. Vše je samá nádhera, a aby širému světu díla tato byla přístupnějšími, jest vedle španělského textu též text francouzský. „**Iconografia española**“ ve 2 velikých svazcích je za 80 korun a „**España artistica**“ ve 3 velikých svazcích za 130 korun. *J. Šeřík Vitínský.*

PORTUGALSKÁ.

Marial. Discursos morales en las fiestas de la Reina del cielo. Slavný L. de Azevedo vydal v Lisabonu tuto Mariologii, rozpravy morální na slavnosti nebeské Královny. Kniha jest vzletně a přece velmi srozumitelně psána a velice poučná. Protestantům jest trnem v očích. *Jos. Šeřík Vitínský.*

FRANCOUZSKA.

Avicenne, par le baron *Cara de Vaux,* in 8°, VII. — 303 p., Alean. — Dílo toto jest třetím svazkem knihovny velkých filosofů, kterou vydává abbé Piet. Podává úplný obraz arabské filosofie. Bude zajímati zvláště filosofy néothomisty, neboť shledají tu, co si scholastikové vypůjčili od filosofů arabských, a také poznají, jak očistili učení jejich a všeho závadného zbavili. Filosofie arabská jeví více méně latentní náběh k pantheismu a mysticismu, což autor uvedl v pravé světlo. Poukazuje též důrazně, jak filosofové arabští počínali si vzhledem k panujícímu náboženství. Zrovna jako mistři středověcí snažili se rozluštiti problém souhlasu víry s vědou. Jako filosofové XIII. století zůstali absolutně věrnými učení katolické církve, tak i filosofové arabští střežili se vejíti v rozpor s Koranem. Dílo toto jest psáno se vzácnou u díla filosofického jasností.

Oeuvres complètes de Paul Bourget, t. III., in 8°, XII — 491 p. Plon. — Svazek tento obsahuje romány: Cruelle énigme, Un crime d'amour, André Cornelis. Proslulý autor podrobuje souborné vydání svých prací podrobné revisi. Ježto v době poslední zřejmě ku katolicismu se obrátil, očekávalo se s jakousi zvědavostí, jak si bude počínati, aby první romány své v souhlas uvedl s povinnostmi, jež mu ukládá víra. V důležité předmluvě, kterou tomuto svazku předeslal, vyslovuje se v ten smysl, že jsou to knihy pravdy, knihy Diagnosy chorobných vášní, že jich proto v základě nezměnil; že stávají se mravnými ano i apologetickými právě svou immoralitou. These tato jest falešná. Proti takovému mínění jest nám vždy vystupovati. Proto zůstává pro nás tento svazek knihou i na dále mravně závadnou.

Le livre de la Douce Vie, par *Gustave Zidler.* Société française d'imprimerie et de librairie. — Kniha krásná, básnická glorifikace tichého rodinného života, a dokládáme: křesťanského rodinného života. Již v prologu praví básník: »Opět moudrým jsem se stal, láskou jat, v domě křesťanském, kde se milují a modlí.« Od »Snubního prstenu« až k »Dobré smrti« život jasný a klidný, život milujícího chotě a milujícího otce. Ani smrť neudělá konec tomuto životu »pravé lásky«, neboť ona rozkvete zas na věčnosti. Některé básně ovšem nečiní velkých nároků, poněkud rozplývají se v lyrismu, ale celek jeví básnický talent a nadšení nevšedního rázu. *Vojtěch Kameš.*

Apologie de la réligion chrétienne. L'origine des dieux du paganisme, Examen du matérialisme. Le Déisme réfuté par lui-même. Z péra věhlasného **Bergiera** dostalo se nám nedávno »Obrany náboženství křesťanského« (2 svazky); »Původu pohanských bohův« (2 svazky); »Prozkoumání materialismu« (2 svazky) a »Deism vyvrácen sám sebou«. (2 části v 1 svazku). Nelitovali jsme toho, že jsme pročetli všech sedm zmíněných svazků. Jsouť zde podány důkazy tak jasné, že přesvědčí i největšího nevěrce. Vše jest psáno velice srozumitelně tak že i čtenář středního vzdělání bez velkých studií filosofie snadno vše pochopí.

J. Šeřík Vitinský.

RUSKÁ.

Sočiněnija V. D. Spasóviče. Tom IX. Petrohrad. 1900. Cena 2 ruble. Právě vyšlý devátý svazek spisů slovutného právníka a publicisty obsahuje velice zajímavé vzpomínky o spisovateli Kavélinu a krásné obsažné pojednání o Mickiewiczovi a jeho tvorbě. Tato druhá část uveřejňuje veřejné přednášky autorovy, konané minulého roku v Charkově. Pan Spasóvič jest pevně přesvědčen, že oba slovanští geniové, Mickiewicz i Puškin, přejdou ze svých národních výšin do světového Parnassu. »Nelze popříti,« dí mimo jiné p. spisovatel, »že jsme nyní v periodě částečného regresu humanismu, zdivočení mravů a rozpoutanosti národního egoismu. Naději na obrat k lepšímu skytá mi vedle jiných známek též neobyčejný úspěch, s jakým setkala se na Rusi oslava stoletého jubilea Mickiewiczova, stále rostoucí zájem k jeho výtvorům a konečně i samo pozvání do Charkova ku přednáškám o polském básníku.« Jádrem pojednání p. Spasóviče jest vylíčení vývoje tvořivosti velikého poety a jeho poměrů a styků s tehdejší ruskou intelligencí, při čemž nestranně doznává, že ruské společenské kruhy uchváceny byly v tu dobu romantismem a bagronismem mnohem více, nežli tehdejší polské kruhy ve Varšavě a Vilně.

Razskázy iz rússkoj istorii. M. N. Rémezova. Moskva 1900. V sešitech po 10 kopejek. Nedostatek poučné četby z ruských dějin v rouše prostonárodním přiměl pořadatele, spolupracovníka moskevského měsíčníku »Russkaje Mysl«, vydávati knížky, v nichž vylíčeny různé zajímavé momenty z dějin Ruska. Črty jsou sestaveny prostě, živě a malebně. Náklad převzala redakce časopisu »Dětskoje čtěnije« a dosud vyšly tři knížky: »Chersones, drévnij górod Korsuň«, »Jazyčniki i christiane na Rusi«, a »Načalo udělov na Rusi.«

S vojskami Menelika II. Dnevnik pochoda iz Efiopii k ozeru Rudolfa A. N. Bulatoviča. S 4 schenami, 3 mapami a 78 fototypiemi. Petrohrad 1900. Cena 3 ruble. Ku konci r. 1897. vtrhla velká vojenská výprava z Habeše do jižních, ještě neprobádaných krajin mezi Habešem a jezerem Rudolfovým, aby je připojila k ethiopskému císařství. Spisovatel, ruský štábní rytmistr Bulatovič, jenž se účastnil řečené výpravy, sděluje, ve způsobě denníka svá pozorování, zkušenosti a dojmy v knize o 272 stránkách. Jest to velice důležitý a zajímavý cestopis, jak po stránce vojenské, tak i národopisné a zeměpisné, zvláště považíme-li, za jakých podmínek rytmistr Bulatovič konal svoji obtížnou pouť. Procestovav různé, Evropanům dosud nepovědomé země, dostihl konečně vysoké pohoří, zdělí několik set verst, podél západního břehu řeky Omo od severu na jih. Tímto jeho objevem stvrzeno tušení některých dřívějších cestovatelů, že jsou na západě řeky Omo dlouhé řetězy hor. Tito cestovatelé objevili a probádali mimo jiné jezero Rudolfovo a sousedící s ním území, čímž velice obohatili zeměvědu střední Afriky. Přece však zůstávala obrovská prostora mezi 7° šířky a jezerem Rudolfovým dosud neprozkoumána a teprve p. Bulatoviči se podařilo projíti část těchto neznámých oblastí a přesmeknouti se přes severní ostrohy dotčeného pohoří. Se svolením ruského císaře nazváno objevené horstvo »Górnyj chrébet imperatora Nikolaja II.« Cestou konal p. Bulatovič důkladná astronomická pozorování a učinil zevrubný náčrtek svého pochodu. Vytknuta poloha třinácti astronomických bodů a sestavena podrobná mapa procestovaného území. — Závažný jest tolikéž úsudek p. Bulatoviče, odborníka ve věcech vojenských, o habešské armádě. »V průběhu čtyř měsíců«, dí, »studoval jsem tuto snad nejrázovitější ze všech armád celého světa a mohu zajistiti, že rozhodně není tak chaotickou, jak by se na zběžný pohled mohlo zdáti, nýbrž že jest důkladně, byť i svérázně vyškolena. Vojna jest každému Habešanu obvyklým zaměstnáním, vojenská sběhlost a kázeň, válečný řád v pochodech i v táboření, rovněž i hlavní pravidla taktiky jsou každému Habešanu takřka vrozeny. V pochodě umí si každý voják zaříditi vše nejpřiměřeněji, šetří zdraví a sil, ale kde třeba, projevuje neobyčejnou vytrvalost a otužilosť, snáší hlad, žízeň a všeliké svízele se statečností přímo neuvěřitelnou.« Na konci spisu umístěn praktický slovníček nejužívanějších ruských slov, přeložených na habešský jazyk.

K. Jindřich.

RUSÍNSKÁ.

Narodna Biblioteka. Mezi Rusíny již ode dávna se pociťuje nedostatek latinských knih. Rusínské knihy, uváží-li se všechny okolnosti, nejsou však drahé! Přirovnáváme-li na př. německá vydání moderních spisovatelů jako Hauptmanna, a jejich cenu k ceně rusínských knih, přesvědčíme se, že jsou německé knihy dražší. Buď tomu jak buď, tolik jest jisto, že Rusíni nemají takového vydavatelství knih jako jest u Němců Reclam a u Poláků Cukerkandel. — Před několika měsíci však skupilo se několik mužů pod firmou »M. Jackiv i Spilka,« kteří se odhodlali vydávati latinské knihy ve zvláštní knihovně »Narodna Biblioteka«. Dosud vyšly v této knihovně V. Stefanikovy novelly »Kaminnij chrest«; dále vyšla Tolstého kniha »Dva starci« v překladě M. Pavlika a nyní před námi leží Gogolův »Taras Bulba«. Tisk jest jasný, oku příjemný. Cena těchto knížek jest velmi nepatrná — 20 haléřů za svazek. Jest si jen přáti, aby tato nová rusínská knihovna tak se rozšířila jako Reclamova »Universal-Bibliothek.«

Iz dniv žurbi. Poezii *Ivana Franka*. Lviv. 1900. — Nedávno vyšla nová sbírka básní Iv. Franka v elegantní úpravě. Sbírka má 5 oddílů: I. Z dnů smutku; II. vzpomínky; III. V plen-airu a pak následují dvě delší historické básně: Ivan Višenskij a Na svjatojurské hoře. — V nynější sbírce slyšeti jen hlas resignace a smutku; ze všeho toho zármutku neprobleskuje ani jediný paprsek naděje. Příčinou básníkova zármutku jest nešťastná láska. Poněvadž však jest básník též upřímný syn svého národa, spojil svůj osud s osudem svého ujařmeného, utlačo-

vaného národa a to jest druhý pramen jeho zármutku. Dojímavá jsou slova, která básník promlouvá k svému nešťastnému lidu: »Lidé! Děti! Ke mně! Já miluji vás, všechny milují! A vše učiním, co budete chtíti. Jestliže krve potřebí — i krev za vás proleju!« — V oddílu »plein-air« nakreslil J. Franko několik pěkných obrázků z přírody, ale také ty okrášlil stínem národního neštěstí. V prvé historické básni jest motiv náboženský; druhá jest obrazem z boje ukrajinského národa. Verš jest uhlazený, plynný, v celé sbírce není nic nuceného. *Fr. Štingl.*

BULHARSKÁ.

Rozovata industrija v Blgarija ot *Hristo Hristov.* (L'industrie des roses en Bulgarie par Christo Christoff, Kazanlik, Bulgarie). 1900. Str. 50. — **Poteklo i razvoj na rozovata industrija v Blgarija** ot *Iv. Manolov.* Sofija 1900. Str. 106. Cena 1·50 l. — Jak snad známo, vyrábí se v Bulharsku v celém světě známý, nejlepší růžový olej. Obě dvě brožury píší o tomto předmětě velmi zajímavě. Prvá brožura byla napsána proto, aby se na pařížské výstavě rozdávala všem, kdož se o tento bulharský průmysl zajímají. Obě pojednávají o dějinách tohoto výrobku, o sázení, sbírání růží a konečně o vyrábění růžového oleje. V obou jest též dosti statistických dat o tomto průmyslu. Obě jsou psány důkladně, a koho by zajímalo zvěděti, jak se růžový olej vyrábí, zač jest atd., ať si přečte jednu z těchto brožur. Růže jest sice známá od nejstarších dob, ale růžový olej se z ní začal vyráběti teprve na začátku osmého století. Prvý růžový olej, anebo jak bulharský lid říká »gjulovo maslo« byl zhotoven ku přání perské kněžny Nuri-Džihan. Bulhaři růžový olej vyrábějí z růže nazvané botanicky »rosa damascena sempervirens et moschata,« která se dostala do Bulharska z Tunisu. Této růži se nejlépe daří v okolí Kazanliku, Karlova, Klisury a Staré Zagory. 120 vsí v těchto krajích zabývá se vyráběním růžového oleje. V Bulharsku se vyrábí ročně průměrně 1500 kg oleje. Aby si čtenářové učinili pojem, kolik polí a zahrad jest nasázeno růžemi, podotýkám, že jest třeba 3200 kilogramů růží, aby se z nich mohl vyrobiti jeden kilogram růžového oleje. Kilogram oleje pak je asi za 1000 franků. Vyrobí-li jeden hospodář 2 kilogramy růžového oleje, má celý rok dosti peněz. Za růžový olej strží Bulharsko ročně dva a půl mil. franků a v tomto průmyslu nemá nikde žádné soutěže.

Věstnikar li? Komedija v 1. dějstvie ot *Ivan Vazov.* Sofija. 1900. Str. 80. Cena 60 str. — Nová veselohra z péra Vazova, nejlepšího to bulharského spisovatele, představuje čtenářům zajímavé sceny z nejnovějšího společenského života v Bulharsku. Povahy se spisovateli zdařily a zdravého humoru tu též dosti. Veselohra uvádí na scénu p. Mišemorova, který jest největším nepřítelem všeho, co se nazývá časopisem a žurnalistou. Ale jaké jeho překvapení, když se doví, že jeho dcera jest zamilována do žurnalisty a jeho syn bez vědomí otcova jest redaktorem listu! Veselohra se dá snadno beze všech velikých příprav sehráti a proto jistě na bulharském a snad i jiném jevišti brzy zdomácní. *Fr. Štingl.*

CHORVÁTSKÁ.

Izdanja Jugoslavenske akademije u Zagrebu za god. 1899. — Z jara tohoto roku rozeslala jihoslovanská akademie svým předplatitelům šestero knih jako podíl za rok 1899., v nichž jasně obráží se směr vědecké činnosti tohoto pro Chorvaty tak důležitého ústavu. Z nich jsou dva svazky »Rada«, a to mathematicko-přírodovědecké třídy, pak z oboru filologicko-historického a filosoficko-právnického. V prvém svazku nalézáme následující práce: »Prilog novijoj geometriji« od dra Segena, »Entomološka fauna Hrvatske« od dra. Langhoffra, rozpravu »Ima-li bakterijski organizam obilježja prave stanice« od dra A. Heinze, pak studii »O normalama istostrane hiperbole« od dra. J. Majcena. Na konci podává dor. M. Kišpatić zprávu o sedmnácti otřesech země z r. 1899. a 1898. V druhém svazku »Rada« poutají zvláště dvě rozpravy, a to: »Hrvat prvi gramatik talijanskoga jezika« od dra. Šrepela, v níž vzpomíná se triumvirátu učenců Fortunia, Rogačiće Tommasea (Tomašoviče) — původem Chorvatů, — z nichž prvý vytvořil osnovu gramatiky živoucí řeči italské a třetí nejobjemnější slovník v Danteově vlasti.

Druhá práce jest zajímavá studie prof. dra. A. Musiće z oboru národopisné statistiky: »Jedno stoljeće u razvoju broja žiteljstva Hrvatske i Slavonije.«

Další knihou jest VII. svazek »Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium,« v němž dor. Kosta kniže Vojnović napsal poutavou studii »Bratovštine i obrtne korporacije u republici dubrovačkoj od XIII. do konca XVIII. vijeka.« Spisovatel čerpal tu z bohatého materialu dubrovnických archivů, — jak svědčí připojených 25 vzorů různých stanov řemeslnických cechů, — a v práci své odhaluje nám dovedným pérem vniterní socialní život středních, výrobných vrstev obyvatelstva republiky sv. Vlaha v době největšího rozkvětu i v blížícím se úpadku.

Pro chorvatskou literaturu v užším smyslu má veliký význam druhá kniha IV. svazku Šrepelova díla: »Gragje za povjest književnosti hrvatske«, kde s uznáníhodnou svědomitostí a objektivností probrána doba od XV. věku do nejnovějšího obrození chorvatské literatury. Pátou knihou v loňském podílu jest druhá polovina »Zbornika za narodni život i obyčaje južnih Slavena«, v níž redaktor »Zbornika« dr. A. Radić podává poutavé články národopisného rázu. Mezi nimi je studie z péra našeho L. Kuby »Narodna glazbena umjetnost u Dalmaciji.« Mezi ostatními čteme práce ze Slavonie, Dalmacie, Istrie, Bosny a Hercegoviny, což podává zjevný důkaz o zájmu všech vlastenecky smýšlejících Chorvatů po celé oblasti Jihoslovanstva. Články národopisné provázeny jsou četnými zdařilými obrázky. Poslední kniha v podílu akademie jest 19. svazek monumentálního podniku: »Rječnik hrvatskoga ili Srpskoga jezika« redakcí učence Budmaniho. Současně zve akademie k předplacení na podíl pro r. 1900., kdy vydáno bude 10 knih z různých oborů. Předplatné činí 10 zl. či 20 korun a lze je zaslati buď »Upravi Jugoslavenske akademije« nebo »Akademijskoj knjižari dioničke tiskare« u Zagrebu. Osvětová snaha jihoslovanské akademie, — jež jest, jak známo, dítkem ušlechtilého ducha Strossmayerova, — nese se opravdu vlasteneckými intencemi velikého svého zakladatele, neboť ona objímá celé jižní Slovanstvo, spatřujíc zde bratry jedné krve; — proto zasluhuje i u nás vedle uznání též podpory.

Čuvstva i poleti (Dojmy a vzlety). Písně Nikoly Ostojiće s úvodním slovem dra. A. Tresiće-Pavičiće. Zahřeb 1900. Na chorvatském Parnasu objevil se opět jeden z nadaných pěvců, jenž v přirozeném nadšení, dalek vší moderní bizarnosti a beznáboženské dekadence, udeřil v libozvučnou lyru pravého nadání. Ostojić v námětu svých písní nepachtí se po cizích luzích, on přimyká se plným srdcem k rodnému prahu, ku svým sourozencům a z křesťanských pravd nehledanými slovy, za to však mocně působivými, proplétá své plody výraznou láskou k bližnímu a evangelickými květnatými úlčechami. Překrásné jsou ony básně, v nichž s plastickou věrností líčí přírodní dojmy. O čistotě jeho myšlenkové říše a příchylnosti k rodným druhům svědčí obsah básní: »Bratu na vjenčani dan« (Bratru v den svatby), jakož i »Sestri Ljubici na vjenčani dan», v nichž každý verš překypuje něžnou láskou, jakož i hlubokou oddaností k rodnému domu. Opravdovost vlasteneckých tužeb básníkových výrazně nám podává prvá sloka jeho »Modlitby«, v níž s nadšením a v synovské důvěře obrací se k Bohu o přispění. Nechť ukázka jeho v originálu poslouží čtenářům »Vlasti« jako důkaz lehkosti rhytmu Ostojićova a nehledané formy jeho veršů:

»Oh, Bože dobri, što si na nebesa
slobode iskru bacio u svijet,
da biser bude Tvojih svih čudesa,
u bašti sreće najljepši Tvoj cvijet,
uskori slavlje našeg uskrsnuća,
daj neka Hrvat bude jak i svoj.
To duše moje molitva je vruća.
— oh, uslišaj je, sveti Bože moj!«

V písních, kde básník maluje s obdivuhodnou plastikou dojmy přírodní, bezděčně žijeme s ním děj tak opravdově veršem líčený. Připomínám tu mezi jinými: »Zapad sunca« a »U oluji« (v bouři). Znělky »Isukrstu« prodchnuty jsou pravou křesťanskou láskou a oddaností. Čistými evangelickými refleksemi prosyceny jsou verše: »U spomenar« (do památníku) a »Na čistu srijedu« (na popeleční středu). Ryzí křesťanský socialismus line z krásných písní: »Prosjak« (Žebrák) »O studeněe vode živee« a zvlášť v působivé »San putnika« obráží se pravá oddanosť a křesťanská láska. Touto knihou vstoupil Ostojić v kruh pravých poetů, jimž nezkažené srdce žádosti odhaluje čisté zřídlo Kristova učení, jeho úkol a význam v člověčenstvu. Hloubkou a opravdovostí myšlenek, zvonivým rhytmem, nehledaností sujetu a všemi ostatními ladnými vlastnostmi vnějšími opravňuje Ostrojić k nejlepším nadějím na chorvatském parnasu.

Posljednji Stipančići. Historie jedné patricijské rodiny od Vjenceslava Novaka. Vydala »zabavna knjižnjica »Matice hrvatske« svazek 224.—226. Záhřeb 1899. Cena K 1·50. V zábavném povídkovém rouše líčí tu známý chorvatský belletrista úpadek patricijské rodiny v Senji, nad jejímž zašlým blahobytem spléta pavouk síť zapomenutí a z ruin rodinného paláce zeje němá výčitka zastaralých upjatých názorů patricijské pýchy, jež raději hladem hyne, než aby se obrodila volnějšími zásadami demokratického živlu. Spisovatel uvádí čtenáře na počátku povídky do let třicátých tohoto věku. V malé světničce prostorného kdys domu strádá Valpurga Stipančićova, vdova po váženém kdysi patriciovi, se svou dcerou Lucií, nervosně schvácenou dívkou. Ve svém mládí provdala se Valpurga po vůli rodičů beze vší lásky za bohatého obchodníka, jenž sice na počest nevěstě nazval jeden ze svých korábů jejím jménem, — avšak sotva jeho žena přešla přes práh jeho domu, změnil se osud její v osud otrokyně. Manželství požehnáno bylo dvěma dětma. Syn Juraj dle přepjatých patricijských názorů vychováván byl nesmyslnou zásadou, že jako šlechtický synek musí býti všade prvním, — protože je Stipančić. Lucie, druhé dítě, vychovávána byla mezi čeledí v kuchyni a sotva trpěna u rodinného stolu, poněvadž byla ženskou. Juraj, dokončiv gymnasium v rodišti, odebral se na vysoké školy do Vídně, provázen hrdým napomenutím otcovým: »Ne zaboravi nikada, da si patricijski sin; pokaži to i vanjštinom.« Mladík dle toho také žil; zkoušek nekonal a otce, různými obchodními nehodami rok od roku stihaného, statečně vyssával. Když pak po 9 dlouhých letech došla do Senje zvěst, že přece udělal doktorát, zemřel starý Stipančić, — avšak jmění jeho přivedly různé obchodní okolnosti, hlavně však rozmařilost synova, úplně v nivec. Mladý doktor přivedl si z Vídně soudruha Fedika, jenž za pobytu svého v Senji dovedl se zalíbiti opuštěné a jednostranně vychované Lucii až do té míry, že propadla svou poctivostí choutkám tohoto zhýralého Vídeňáka. Nabaživ se konečně důvěřivé patricijské dcerky, odjíždí Fedika zpět do Vídně a svedená dívka marně očekává od něho slíbených zpráv. V té době matka, ztýraná bolem dceřiným, předkládá Lucii listy od milence, které dala napodobiti. Však i tato lest se prozradí, načež zhrzená dívka umírá otravou. A nešťastná matka, kterou vše opustilo, končí jednoho dne srdeční mrtvicí na vrchu Kalvarii nad rodným městem, kde prosí Bohorodičku za smilování ve svém životním strádání. Umírá zahalena jsouc v bílou plachetku, po způsobu místních žebraček, aby kolemjdoucí nepoznali v ní kdys hrdou a bohatou patricijku Stipančićovu. Dílo toto potvrzuje opětně dovednost vypravovatelského péra Novakova. Dialogy jsou řízné a poměrům se přimykající, líčení je věrné po stránce historické a tam, kde spisovatel opisuje Senj, své rodiště, jest kolorit neobyčejně šťastný.

Chorvatská kritika pokládá »Posljedni Stipančiće« za dílo ceny trvalé, v němž na základě zachovalých ještě tradic podán je věrný obraz dohasínající kasty patriciů po dalmatských městech v první polovici tohoto století.

Crkovna glazba (Chrámová hudba) nazývá se nový list, jenž před nedávnem počal vycházati v Záhřebu, nákladem Ivana Barbiće, Gajeva ulica 28. Časopis tento má přinášeti poučné články a čtyři hudební přílohy, a to: gregoriánské zpěvy s latinským a glagolským textem, nápěvy pro řecko-katolické chrámy, vložky pro varhany od předních cizích skladatelů, jakož i různé jednohlasné nebo polyfonické menší skladby. List vycházeti bude každého měsíce o velké 8⁰ a v textové části přinášeti bude poučení o pravém gregoriánském zpěvu kostelním a jeho rozvržení dle různých obřadů, nauku o zpěvu vůbec, návody o úpravě varhan, studie o slohu a pod. Roční předplatné za poučnou část stanoveno na 4 K, za přílohy po 2 K 60 h. — *Jan Třeštík.*

POLSKÁ.

Stefan Żeromski: **Ludzie bezdomni.** Powieść w 2 tomach Warszawa. 1900. Od rozdělení Polska děje se v polské společnosti nepřetržitá, jedním směrem se nesoucí evoluce; jest to postupná demokratisace společností. V dávných dobách byla polská společnost šlechtickou; jiné stavy neměly žádného nebo jen malého významu. Po ztrátě samostatnosti nastoupilo sblížení společenských tříd, ale v belletrii ještě dlouho ozývaly se tóny, idealisující šlechtu. Když před 30. lety bylo vydáno heslo o vzdělání lidu, kreslila belletrie se zálibou obrazy bídy »chlopa«, odvislého od hroudy země, jeho opuštěnost a nevzdělanost. Motiv práce a vykořisťování, antagonismu a nenávisti, vystoupil v rozvoji socialních theorií a vnikl

hluboko i do povídek Żeromského. Všechny až dosud vydané spisy Żeromského jsou řadou studií o zlých, zbloudilých, nečistých, smyslných, odporných lidech. Vivisekce koná se tu rukou velmi obratného chirurga, jenž se zálibou otvírá hnisající rány a při sekci pociťuje, jak se zdá, rozkoš umělce. Ponurost jeho duševní atmosféry jest beznadějná, a vnikne-li někdy do ní jakési bludné světélko, jest to jen náhodou. Spisovatelský talent Żeromského nešel cestou postupného zdokonalování; žádný z jeho spisů není slabší nebo pěknější. Všude jest stejný sloh, všude stejná methoda. Není nesnadno nalézti vzory, dle kterých se Żeromski vzdělával. »Mogila« upomíná čtenáře na Dostojevského »Zápisky z mrtvého domu«, »Syzyfovy prace« na Turgeněva a Gogola. V době svého pobytu ve Švýcařích studoval Żeromski francouzské naturalisty, od nichž si osvojil pesimismus, nevěru v poctivost žen, podrobnou analysi psychologických stavů; ostatek dal mu jeho nevšední talent a život. U Żeromského nalézáme nadání, jaké má málokterý spisovatel; pomocí všedních věcí umí vyvolati vzrušující effekt, umí hluboko do srdce proniknouti. Proto též miluje popisy. V jeho povídkách není mnoho děje. Za to však popisy psycho-fysiologické jsou jemné a podrobné. — Nová práce Żeromského, dvousvazková povídka »Ludzie bezdomni« vyvolala mnoho různých, odporujících mínění. Někteří přirovnávají Żeromského v té povídce s Mickiewiczem, nazývajíce ji arcidílem, jiní zase, a zvláště »nejmladší« upírají jí vůbec každou cenu. V pravdě však, jedním slovem řečeno, jest to povídka — neobyčejná. Obsah není příliš bohatý. Judym, syn chudého obuvníka, stane se lékařem. Seznav chudobu v celé nahotě, chce posvětiti svou praxi chudým a nešťastným, z jejichž středu vyšel. Jeho přesvědčením jest, že nedostačí léčiti jen jednotlivé nemoci, třeba především také odstraniti jejich prameny a příčiny: nouzi, špatné byty, zkažený vzduch atd. Lékaři, v jejichž rukou jest zdraví lidské, mají povinnost, žádati za odstranění těchto příčin. Kollise, jaké pocházejí ze střetnutí se tohoto přesvědčení s míněním obecenstva, činí obsah povídky. Takové kollise našeho hrdiny jsou tři.

Konec povídky jest smutný a tísnivý. Judym seznámil se s dívkou Johankou, kterou vroucně miluje a jest též milován. Byli již zasnoubeni, ale když Judym nabývá přesvědčení, že by musil pro kus chleba, pro rodinu sřeknouti se své idey, střekne se též lásky a manželství. Idea Judymova jest dobrá, jeho úmysl šlechetný, o tom nelze pochybovati, ale přece vzhledem k idei jest Judym šílencem, poněvadž nedovede užíti přiměřených prostředků, aby dosáhl svého cíle. A to je chyba povídky. V té příčině jest Judym velmi příbuzný Ibsenovým typům. Psychologická stránka spisu jest bezvadná. Autor vidí na dno lidské duše a popisuje i nejmenší psychická hnutí. — Co do slohu činí práce dojem, jako by byla psána jedním dechem bez velikého přemýšlení a opravování, jako vítr v přeletu, který sám o sobě jest silným zjevem, ale žene též často mnoho smetí před sebou. Vedle krásných popisů jsou i velmi nedbalé. Někdy spisovatel užívá slov a přirovnání, která činí dojem žargonu. Přes všechny tyto vady jest sloh Żeromského výrazem silné umělecké individuálnosti, která svou životní silou celý svět zjevů vytvořuje a ovládá.

Eliza Orzeszkova: **Argonauci.** 2 tomy. Warszawa 1900. — El. Orzeszkova má rozmanitou literární minulost. Svého času byla hlasatelkou práce na prospěch blahobytu dočasného, v posledních letech postoupila výše a nyní staví nad materielní kulturu vzdělání srdce. Výrazem tohoto přesvědčení jest tato povídka. — Milionář Darnid jest člověkem veliké vytrvalosti, má štěstí v peněžních spekulacích, hromadí zlato na zlato, ku konci však přece se chopí revolveru, aby se zastřelil. Ohlušil v sobě hlasy srdce, v honbě za zlatem zapomněl na rodinu a následkem toho se rodina rozpadá. Zanedbávaná žena stane se nevěrnicí, ze syna a starší dcery jsou blaseovaní dekadenti, jen nejmladší dcera byla jakýmsi zázrakem zachráněna od zvrhlosti. Velmi pěkně jsou líčeny osoby starého Darwida a dekadentů. Orzeszkova jest nejlepší spisovatelka polská, a proto bylo by zbytečno chváliti její práci.

L. Godlewska: **Dobrane pary.** Powieść współczesna. Lwów. 1900. — Z mladých belletristů v posledním čase vynikla na literárním obzoru Ludwika Godlewska. Jest temperament živý, talent smělý, zvláště co se dotýká popisů, vynikající, trochu ještě neustálený, ale časem se jistě uklidní. Povídka »Dobrane pary" jest osnovaná na otázce manželské. Spisovatelka představuje čtenáři několik manželských párů k sobě se nehodících, aby podala důkaz k své theorii o manželství. Podle ní energický a duševně vyšší muž povinen zvoliti si za manželku též ženu energickou a duševně vzdělanou. Jest na bíledni, že tato theorie není ani pravou, ani spravedlivou. Dobrota, šlechetnost, ctnost, pracovitost, pobožnost,

to jsou vlastnosti, ku kterým při volbě manželky třeba hleděti. Nadbytek energie na jedné straně kryje deficit, na druhé straně následkem toho nastupuje rovnováha; harmonie, a za tím následuje láska, věc to v manželství nejdůležitější.

Frant. Stingl.

SLOVENSKÁ.

Pavel Kuzmány: **Rozpomienky a kresby.** Vyšly roku 1899. v Turčanském sv. Martině roku 1900. tiskem »Knihtlačiarskeho Účastinárskeho spolku«. Nakladatel udán není. Cena úhledné v plátně vázané knížky o 191 stránkách osmerky je nepatrná 1 K 20 h. Knížka obsahuje drobné obrázky z cest a vzpomínky autorovy napsané v letech 1898 až 1900, které vyšly dílem v besídce »Národních Novin«, dílem v »Slovenských Pohladoch«. Jsou tuto črty: Z cest, Pstruhy, Stroskotanie fregatty »Medusy«, Gajdoš, u Medvedov, Návštěva na Slovensku, Môj priatel Maco, Pán Ujčok, Úhrad, Klobúk, Horehronie a Obrázky z malého mesta, totiž I. Quasimodo, II. Don Šajn, III. Pán velkomožný, IV. Pán Mokrý. Celkem 15 črt. O posledních osmi zmínili jsme se při posudku posledního ročníku »Slovenských Pohledů«. O prvních platí totéž, co řečeno bylo ve zmíněném posudku o literární tvorbě Kuzmányho vůbec. Znovu odkazujeme k tomu, že spisovatel, ač evangelík, nikde nedotýká se věcí náboženských. Z mnohých sice stránek vyzírá autor-protestant, ale vše jen ve vzpomínkách — narážky neshledáte nikde. Čtete-li spisy německých, anglických nebo amerických akatolíků, proč nečetli byste těchto roztomilých vzpomínek starého pána (Kuzmány byl narozen roku 1835). Zvláště upozorňuji na črtu »Z cest«, nejdelší téměř z celé sbírky. Je to cestopis, jakých má písemnictví slovenské velmi málo. Celkem — lacinou a pěknou knížku tuto (i tisk a papír jsou krásny) doporučujeme nejlépe. Kuzmány nedávno zemřel — své knížky ani neviděl! *Fr. V. Peřinka.*

NĚMECKÁ.

Mazzini, **Freimaurerei und Weltrevolution.** *Eine Studie zum Königsmorde vom 29. Juli 1900. — Zum dreissigsten Jahrestage der Einnahme Roms und zur Jahrhundertswende von Herm. Gruber S. J. Regensburg 1901. Verlagsanstalt Mainz.* (Cena asi 4 marky.) Str. 260. — Jesuita Herman Gruber proslul hlavně svými díly o francouzském filosofu-nevěrci Comteovi a o zednářích pod názvem »Der giftige Kern.« Přítomný spis obírá se Italií jak dnes je. Podnět k tomu zavdala vražda spáchaná na králi Humbertu v Monze dne 29. července 1900.

Dnešní Italie jest dítkem revoluce a koncem jejím nutné bude vyhubení rodu Savoyského. Než sledujme vývody proslulého spisovatele, který obrovskou pílí seznámil se s celou revoluční literaturou italskou a dopodrobna stopoval zednářské italské časopisy.

Italská revoluce sáhla drzou rukou na posvátný majetek církve a sám zavražděný král Humbert vydal heslo: »Roma intangibile«, to jest, že na Řím od savojské dynastie uchvácený nesmí nikdo sáhnouti. Vůdcem a hlavou italské revoluce byl Mazzini. Jeho dílo vedou dále italští zednáři Lemmi, Nathan, Frappoli, Pamajo, Riboli a jiní nejvyšší vůdcové zednářstva.

Mazzini se narodil 22. června 1805. v Janově. Studoval práva a byl ve své otčině krátký čas advokátem. R. 1848., kdy revoluce lomcovala celou Evropou, počal Mazzini svou činnost, založiv revolucionářský spolek »Associazione nazionale«. Spolek ten se rozšířil rychle po celé Italii. Roku 1850. šel Mazzini do Paříže, pak do Londýna. Zde se spojil s revolucionáři Košutem, Polákem Vorcellem a ruským židem Herzem. R. 1864. počal Mazzini společně s Garibaldim úsilovně pracovati, aby Rakousko bylo vypuzeno z Italie. Roku 1866. byl zvolen poslancem za město Messinu. Roku 1872. zemřel v Janově. Byl pochován s ohromnou slávou na státní útraty. Na stuhách stálo: r. 1860. povstala sjednocená Italie, r. 1866. přišly Benátky k Italii a r. 1870. vsazena koruna; dobyt Řím. Prapor Italie vlaje na průlomu brány Pia. A to vše je dílem největšího syna Italie: Mazziniho. —

Nyní rozebírá Gruber na základě obrovského studia osmnácti svazkového díla Mazziniho celou politickou a socialní soustavu tohoto revolucionáře. Heslem

jeho bylo: Bůh a národ. Anebo praví jinak: jeden jest Pán na nebi — Bůh, a jeden Pán na zemi — národ. Zákon Boží jest: pokrok. Jediný vykládač zákona toho jest — lidstvo. Jediný pán a vladař a vykládač zákona lidstva jest — národ. Lidstvo jest živé slovo Boží. Časy, kde se hlásala zásada, že národové tvoří jednu rodinu, minuly; dnes počíná doba národního sdružení. Lidstvo jest sdružením národovců a vlastenců. Všichni národové jsou sobě rovni. Mezi nimi nebude nářků, jakmile nebude králů a vladařů. Nastane sbratření národů, jakmile odstraněny budou smlouvy o aliance králů. Co jest dle náuky Mazziniho — národ? Jest to spojení všech lidí, kteří na základě jedné řeči, zeměpisné polohy a dějepisného úkolu tvoří pro sebe skupinu, tutéž národnostní myšlenku uznávají a pod záštitou jednoho a téhož zákona jdou za jedním společným cílem. Národnosť — není ničím jiným než úkol, který jest každému plemenu nebo kmenu vyměřen od Boha. Každý národ jest jedním dělníkem celého lidstva. Základní život národa jest — náboženství. Bez náboženství upadá lidstvo do hanebného otroctví. Nikdo si však nemysli, že náboženství, které Mazzini žádá pro lidstvo, jest náboženství Kristovo. Mazzini míní a rozumí slovem náboženství — pokrok. Mazzini praví, že náboženství Kristovo přihlíží příliš na osobu, na jedince, není prý pro národ a není socialní. Náboženství katolické prý jest jen zhuštěné křesťanství a modlářství autority, náboženství protestantské jest plno individualismu a rozpadává se na bezčetné sekty. Katolicism jest nepřítelem všeho pokroku, proto musí býti nahrazeno náboženstvím národnostním, pokrokovým.

Příští doba musí odstranit — papeže, vladaře a šlechtu. Papežství, monarchie a feudalism musí zhynouti. Mazzini hlásá náboženství takto: Bůh jest Bůh a národ jeho prorokem. Monarchie a šlechtictví jsou jenom nástroji národa, a to tak dlouho, až národ nabude vědomí, že on sám je nositelem vší moci a práva, že on sám je papežem a králem. Mazzini hlásá dále o státní moci: jedinou správnou formou vlády jest republika a národ jest všecko. Úkolem národa jest, aby vypátral pravou autoritu, aby lid věděl, kdo má vlastně vládnouti. Toto uvědomění národa děje se cestou revoluce. Revoluce jest tajemství života — národa. Roku 1789. byl pouze počátkem revolucí a nová vzdělanost národa teprv jí započata. Tato revoluce hlásila národu jeho práva. Právo jest víra jedince, povinnosť pak jest víra celku, každá politická revoluce musí býti současně revolucí socialní. Žádná politická revoluce nebude a nemá trvání, jestli nepřivodí naprostý převrat socialního složení národa. Ona revoluce jest lží, která nedovede všem občanům zlepšit existenci. Socialní otázka jest dnes největší a nejtěžší otázkou. Socialnímu obrození musí však předcházeti obrod politický. Nejdříve rozdělíme práci a pak se práce chopíme. Marx chybil, že si politiky nevšímal. Socialní otázka jest spojena nerozlučně s politikou. Socialní demokracie chybuje, že chce stát zbudovati bez náboženství. Marx jednal a psal více podle své vášně než podle rozumu (tak je psáno v XVII. svazku děl Mazziniho). Ta revoluce je dobrá, po které již žádná revoluce nemusí přijíti. Socialní otázka se rozluští pouze cestou asociace, spolčování. Dělníci musí se státi spolumajiteli kapitálu. Na místo mzdy musí nastoupiti podíl na zisku. Komunism jest nesmysl. Socialní otázka musí se luštiti pouze na základě národní organisace. Právo zrušiti vlastnictví jest nesmysl. Dělníci sami zaviňují svou nouzi, poněvadž sami se kapitalistům snižují. Spolčování lidských sil jest jedinou cestou rozluštiti socialní otázku. Každé písmo, které zde revolucionář Mazzini psal, jest přímo zdrcující kritikou nynější socialní demokracie, ať se ukazuje u nás nebo někde jinde.

Nebudeme dále zde rozebírati Gruberovo dílo. Spis ten jest na výsosť poučný a otevírá nám do budoucna perspektivu, kam dnešní Evropa spěje, jestli vlády budou pokračovati na dráze protináboženské jako dosud. Mluva spisu jest velice energická a při tom důstojná. Divíme se jen, proč Gruber nikde nepraví, že hlavní vůdcové zednářů, Lemi, Nathan, Reinach a podobní jsou židé. Bylo by si jen přáti, aby knihu tu dostali do rukou princové a vladařové všech evropských států.

Zajímavo by bylo, kdyby si někdo dal záležeti na tom a stopoval, co náš Havlíček se naučil od Mazziniho, míníme, že mnohému. K tomu by ovšem bylo nutno prostudovati díla obou mužů důkladně. Ale v epištolách Kutnohorských jest mnoho Mazzinovského. *Rudolf Vrba.*

Der Triumph der Christlichen Philosophie gegenüber der antichristlichen Weltanschauung am Ende des XIX. Jahrhunderts. Eine Festgabe zur Säcularwende von Msgr. Dr. Engelbert Lorenz Fischer. Mainz, Kircheim 1900. Str. XVI + 398, cena 5 M. Nescházelo smělých tvrditelů, kteří kladli Církvi katolické života jen do konce tohoto století, ale ta stojí zde dosud ve svých základech neotřesena,

ačkoliv již XIX. století minulo. Msgr. dr. E. L. Fischer jest četnými pracemi v oboru filosofie dobře znám, a to nejen v táboře katolickém, nýbrž i jinde. Přechod do nového století dal mu podnět k tomuto spisu, jenž dělí se ve dvě části: v první pojednává o theorii poznání, v kterážto příčině již r. 1887. vydal spis: Die Grundfragen der Erkenntnistheorie, ve druhé části pak ukazuje, jak moderní protikřesťanský názor světa v boji s názorem křesťanským dříve nebo později padá. Celý spis, jak spisovatel sám v úvodu praví, podává nejen tresť z jeho 25letého filosofického bádání, nýbrž obsahuje i mnoho nového. Psán jest slohem řekl bych téměř populárním, snadno pochopitelným, čímž vědeckosti nepozbývá, nýbrž stává se ještě cennějším. *Antonín B. Drápalík.*

Dr. Franz Walter, **Socialpolitik und Moral. Freiburg in Br. 1899. Cena 3 M. 60** — Vratislavský prof. Sombart snažil se dokázati, že věda socialněpolitická a národohospodářská má se pěstovati beze všeho zřetele ku kterékoliv éthice, ano že má se pěstovati s patrnou tendencí proti všemu »moralisování« a dogmatisování. Proti tomu staví se v knize této Dr. Walter, a podav přehledný vývoj vědy národohospodářské, obírá se důkladně názory Sombartovými, jeť krok za krokem potírá, usvědčuje svého odpůrce z nedůslednosti, neurčitosti a nedůkaznosti na celé čáře. Při tom podává Dr. Walter také rozbor zásad všech theorií, s nimiž se zde potkává a ukazuje, že veškerá v pravdě lidská činnosť nutně musí býti ovládána zásadami éthickými, má-li pomoci lidstvu z neutěšených nynějších poměrů. Specialně pouští se autor do obšírného rozboru éthiky evolucionistické, protestantské a katolické, jež nejvíce hlásí se zde ku slovu a chtějí se uplatniti. Éthice evolucionistické, k níž hlásí se velikou většinou moderní socialní a oekonomičtí politikové (učenci), vyčítá Dr. Walter mnoho slabostí: tak obviňuje ji, že nezná přirozeného zákona mravního, že nemá určitého posledního cíle, že jest nejednotna a nejasna v nejdůležitějších otázkách. — Protestantská éthika má podobně mnoho vad a slabostí: zákon přirozený mravní a právní v ní rovněž celé své platnosti nemá, evolucionismus opentluje se biblí, (frázovitým křesťanstvím), a zmatek na celé čáře jest nepopíratelným. — S největším důrazem třeba proto potírati okřídlenou frási »o superioritě« protestantské éthiky nad katolickou, jelikož tato má jednotný, určitý a nezměnitelný princip mravní, (přirozený i nadpřirozený řád) cíl a prostředky. Určitost a jednotnost katolické (přirozené) éthiky uznávají i její moderní odpůrcové, jak nepokrytě dí prof. Sombart, tvrdě, že právě proto katolická socialní a oekonomická éthika jest jediná, která ví co chce, jak to chce a proč to chce. Jedinou chybou katolické éthiky je (prý), že zakládá se na víře a ne na vědě (exaktní). Že tomu tak není, ukazuje Dr. Walter přesvědčivě ve přítomném spise. Přirozený správní a právní zákon, na němž zakládá se katolická éthika, možno a dlužno pojati vědecky; víra pak následuje, dále stavíc, docelujíc a zdokonalujíc. Praktické účinky katolické éthiky, jak se jeví v životě lidském, doporučují rovněž *tento* systém . . . To jest asi kostra Waltrova spisu, jenž má nejen polemický význam, ale i časový a věcný, poněvadž v prof. Sombartovi poráží vlastně celý moderní nevěrecký směr, jenž se na základě darwinistické evoluce hledí splatniti v éthice, jako exaktní věda. Mimo to vážíme si spisu Waltrova také proto, že s velikým důrazem a přesvědčivě ukazuje na důležitosť éthiky v životě lidském, snaže se vésti důkaz, že zásad éthických třeba šetřiti jako nedotknutelného pravidla *v každé* činnosti lidské a ve všech oborech působnosti její, tedy i v politice, sociologii, oekonomii atd. Spis psán jest živě a obratně. Sneseno mnoho materiálu, hlavní však myšlenka všude jest patrná. Pokud auktor *polemisuje* s protivníky, bývá velmi šťastným: všecky vady, nedůslednosti a nemožnosti předvádí jim tak dovedně před oči, že nemožno jim nepřisvědčiti. V *positivním* důkaze zdá se nám však někdy nesmělým a tytýž i dosti závislým, zvláště na Cathreinu a Meyeru, ačkoliv i Pesch a Hertling přicházívají často ke slovu. Některé jejich názory se jen uvádějí a dosti povrchně mezi sebou spojují, ač bylo by třeba bývalo myšlenky v nich uložené vyložiti, rozvinouti a odůvodniti, poněvadž nevěřečtí (respektive: nekatoličtí) učenci nejsouce apriori o věcech těch přesvědčeni, nepřijmou názorů Cathreinových, nebudou-li jich míti *dobře* vyložených. Výklad přirozeného zákona mravního a *prvního* předpisu jeho (činiti dobré a nečiniti zlé), nezdá se nám *náležitě* proveden. Podobně a pro tutéž vadu nelíbí se pojednání o jediné správnosti katolické éthiky: vše zdá se nám jen nadhozeno a takořka letmo pověděno, tak že nekatolík sotva se tím upokojí, a katolík o tom přemýšleti a další sháněti musí. Než i tak jest spis Waltrův velmi dobrý a poučný. Sociolog, oekonom, politik, moralista, filosof, právník i theolog najdou zde mnoho ze svého a pro své. *Filip Jan Konečný.*

Luther und sein Werk. Von P. Andreas Hammerle C. Ss. R. Graz 1900. Cena? — Protestantský pastor Dr. Schmidt měl na jaře tohoto roku v Štyrském

městě L. veřejnou přednášku »O požehnání,« které prý přinesla reformace Lutherova (německým) národům. To přimělo P. Hammerla, misionáře z kongregace Nejsv. Vykupitele, jež ve zmíněném městě má klášter, k odpovědi v novinách. Dr. Schmidt nebyl tím však spokojen a pustil se též tiskem do P. Hammerla, nazývaje ho několikráte i lhářem! Na obhájení pravdy a své potupené osobnosti chopil se pokorný misionář ještě jednou péra a v devíti statích rozebral »požehnání« díla Lutherova věcně, klidně a tak případně, že odpůrce jeho své práce dnes již asi lituje. To jest původ svrchu uvedené brožury, která se podává katolickému lidu na obranu jeho víry. Z obsahu bohatého upozorňujeme na tyto *výsledky* celé disputace (str. 56). Lutherovo dílo nepřineslo »požehnání«, ale opak, neboť Luther podkopal *jistotu* víry a rozdrásal její *jednotu*. Stoupenci jeho rozdělili se na *nesčetné sekty* a mnozí (zvláště učení) *popírají* zcela otevřeně i *božství Kristovo*. Luther *poškodil* i křesťanský život a vůbec *mravy*, zavrhnuv všecky prostředky k ní vedoucí a prohlásiv, že pouhá víra beze skutků spasení stačí; svátost stavu manželského zrušil a tím i svátost stavu toho zničil, dovoliv nejen rozvod, nýbrž i dvojženství; umění a vědy byly i v Němcích téměř dvě stě let po Lutherovi ve hrob uloženy a jednotě národní a dobrému jménu dílem Lutherovým též nebylo posloužено, jak krvavé války dosvědčují, jež »požehnání« díla Luthrova v zápětí mělo, konečně fedroval »muž boží« hrubosť a nemravnosť svedeného lidu nejen slovem, písmem a skutkem (pohoršlivým životem) atd. Z uvedeného čtenář poznává zajímavost spisku Hammerlova, v němž všecko dokazuje se *z protestantských* auktorův aneb z takových, jimž i Dr. Schmidt zdá se přikládati víru. Spisek jest tedy-i u *nás* za nynějších poměrů časový, poněvadž i u nás podobné řeči o velkolepém »uvolňovacím« díle Lutherově se mluví. Litovati jen dlužno, že v této brožuře předpokládá P. Hammerle u čtenáře známost novinářských článků, jež z prvu proti panu pastoru psal a jichž zde obhajuje; čtenář se ovšem z kontextu domýšlí, oč jde, ale měl by přece raději, kdyby se to bylo uvedlo. O vychvalované »superioritě« protestantismu nad katolicismem jsou zde též uvedeny mnohé velmi případné myšlénky. V krajinách smíšených bude tento spisek Hammerlův vítanou a výsadnou pomůckou každému katolickému čtenáři. — *Filip Jan Konečný.*

ČESKÁ.

Čína. Popis říše, národa, jeho mravů a obyčejů. Napsal prof. Dr. *Rudolf Dvořák*. Praha 1900. Nákladem knihkup. Josefa Springra. (První svazek sbírky »Knihy pro každého.«) Cena 1 K 50 h. Stran 189. — Vědomosti českého obecenstva o Číně jsou dosti nedostatečné a nesprávné. A naše literatura nemá právě nazbyt pomůcek, z nichž bychom mohli čerpati zprávy o »říši středu«. Výtečný spis kněží Huca a Gabeta »Cesty misionářské« jest jen v rukou údů Dědictví Svatojanského; menší cestopisné zprávy roztroušeny jsou po časopisech a důkladné pojednání v Ottově N. Sl. jest také jen odběratelům této encyclopaedie přístupno. Proto kniha prof. Dvořáka přichází vhod a třeba uznati její důležitost. Není to snad na rychlo napsané a vydané »časové« čtení o Číně, nýbrž důkladné a zevrubné popsání čínské říše a jejího lidu. Kniha je velmi bohatá a každou stránkou podává se čtenáři nové a zajímavé poučení. Látka je obšírná, že sotva co opomenuto, po čem by se ještě čtenář chtěl tázati. Spis obsahuje následující kapitoly: Jméno Číny, Čínská říše, Vlastní Čína, Obyvatelstvo, Čínská společnost, Rolnictví, Rodina, Stát, Náboženství, Jazyk, Písmo, Písemnictví, Umění a průmysl.

Pan spis. píše o Čínském lidu velmi příznivě, s láskou; proti tomu ničeho nenamítáme, ale nesdílíme jeho mínění, jakoby evropská kultura a civilisace neměla práva nabízeti se čínskému národu. Však nejsou poměry čínské právě idealní. Budiž nám však rozuměno: název »evropská« kultura je velice diskreditován a rádi vyznáváme: než takovou vyděračnou, kramářskou, atheistickou kulturu, stokrát raději kulturu čínskou. Pravá křesťanská kultura zasluhuje však pro svou dokonalost, aby šířena byla všude. (Vznešené nauce Kristově nemůže bráněno býti, aby osvítila a oblažila ty, kteří »ve tmě sedí a v stínu smrti.« Ovšem ještě jednou protestujeme proti zaměňování sobecké evropské politiky s naukou a kulturou křesťanskou.)

Z lásky k Číňanům místy p. spis. ukřivdil učení křesťanskému. Tak praví na př. na str. 75: »Číňan nedovedl si mysliti idealní rovnost, jakou přikazuje křesťanství muži a ženě v manželství. Pozorování vedlo jej k názoru méně idealnímu, za to tím více zkušenosti odpovídajícímu a tudíž i praktičtějšímu. Ježto není na nebi dvou sluncí, z toho odvodil si přesně logicky (?), že ani v rodině a dále i ve státě nemohou býti dva pánové: jeden musí býti pánem, druhý musí poslou-

chati.« Ta logika právě mnoho neimponuje, ale buďsi. Pan spis. však myslí, že moderní společenský galantní názor, jenž nadělal z žen paní, kryje se s učením křesťanským. Názor křesťanský vyjádřen slovy apoštolovými: »Ženy mužům svým *poddány* buďtež, jako Pánu, nebo muž jest hlava ženy, jako jest Kristus hlava církve. Muž miluj manželku svou, manželka pak ať se bojí muže svého« (t. j. uctivě ho buď poslušna). Efes. V, 22. 23. 33. To jest tedy snad také skutečnosti odpovídající a praktické. — Nebo na str. 109. »Za křesťanský výrok o nastavení druhé tváře, udeří-li nás kdo v jednu, má Číňan zásadu méně ideální, ale poměrům lidským spíše hovící a proto i praktičtější: Ctností splácej ctnosť, spravedlností splácej bezpráví. Konfucius zavrhuje bezpráví spláceti dobrem námitkou: čím spláceti dobré? V tom je spíše nejasnosť a neúplnosť příkazu než praktičnosť. Výrok o nastavení druhé tváře rozuměti jest o křesťanské mírnosti, tichosti a trpělivosti; proti výroku panem spis. citovanému jest výrok Kristův: »Milujte nepřátely své . . .« Mat. kap. 5. *L. † x.*

Pravá a nepravá emancipace žen. Napsal P. *Aug. Rösler*, C. 55 R. České autorisované vydání. Vzděl. Katol. Knihovna. Sv. XVIII. Praha 1900. Nákl. Cyrillo-Meth. knihtiskárny. Cena 60 h. — — Pochybená theorie filosofická a národohospodářská, známá jménem »liberalismus«, vyvolala v druhé polovici tohoto století mnoho »otázek«, to jest nesnází a běd v životě socialním. Do krajnosti hnaný nesprávný ten systém způsobil nesmírné zmatky a útrapy. Odstraňte tohoto dravce-liberalismus — ozdraví všecko. Mezi otázkami, jež liberalismus vyvolal, k nejobtížnějším patří otázka ženská. Nesmí se mluviti o této otázce frivolně. Jisto a očividno jest, že značný počet žen trpí velice nynějšími neblahými a nezdravými společenskými poměry. Velice znesnadňují řešení ženské otázky snahy po emancipaci nepravé, žádají-li se pro ženu svobody nepřislušné a nepřirozené; tím stávají se snahy po úpravě ženské otázky protivnými a v očích méně zkušených lidí absurdními. Má-li se tedy věcně a vážně jednati o nápravě, třeba dokonale určiti meze a hranice emancipace žen, třeba náležitě stanoviti, v čem záleží pravá emancipace. A to právě chce učiniti spisovatel knihy, kterou tuto oznamujeme. P. Rösler snaží se ujasniti pojmy a bezpečně vytknouti, čeho po právu Božském a přirozeném může žena žádati a dosíci. Obyčejně posuzuje se otázka ženská velice povrchně, jako otázka chlebová nebo otázka vzdělání. Musí se jíti hlouběji; musí se přihlížeti k hodnotě a důležitosti, jakou žena má, neboť musí dána býti ženě možnosť, vzdělati vlohy a schopnosti, Bohem jí svěřené. Pak se může říci, že jest žena svobodna a svobodou šťastna. Spisovatel pak mluví obšírněji o právech a úkolech žen. Zdravé poměry mohou nastati jen na pevném náboženském základě křesťanství. Z tohoto stanoviska jedná autor o mateřství, o socialním významu panenství, o živnostní činnosti žen, ukazuje na nespravedlivé přetížení ženy dělnické, na neblahé uvolnění z práce žen zámožných, žádá, aby ženám přístupny byly nové přiměřené druhy povolání atd. Svoboda ženy ve společnosti rodinné záleží v tom, aby měla záruku svých práv k dětem a chráněna byla před zvůlí mužovou. Jako člen společnosti občanské a státní nechť spokojí se žena tím, že svým působením v rodině vlastně právo (právní názory) vytváří a tím vlastně zákony dává (liberalismus jest tudíž násilnictví!) a nechť neusiluje o to, aby zákony »dělala« (v pravém slova smyslu) v parlamentě. — Doporučujeme knihu k vážnému studiu. *L. † a.*

Svéhlavička nevěstou od *Elišky Krásnohorské*, jakožto samostatné pokračování knihy »Svéhlavička«. Před dvěma roky vydala Krásnohorská na žádosť nakladatele Storcha volně přeloženou knihu Emmy v. Rhodenové »Der Trotzkopf«, líčící výchovu dívky Zdenky Menšíkové v pensionátě. Letos pak podává samostatné pokračování knihy této a líčí milostné pletky mezi Zdenkou a pozdějším Drem. Jiřím Sýkorou, jakož vůbec život této dívky po odchodu jejím z pensionátu do rodného domu v Jasanově. Svéhlavosť dívky zaviněná falešnou láskou a shovívavostí otce slaví zde triumf, a ačkoliv by čtenář čekal, že dívka za svou svéhlavosť bude pykati — končí kniha svatbou. Je to čtení lehké, beze všech uměleckých aspirací, mající býti zábavou pro dospívající dívky. Ovšem těm bude se kniha líbiti a mnohá z nich usmívati se bude, jak až příliš Sýkora pro svou lásku trpěl, ale nebylo by knize škodilo, kdyby se byla nesla i tónem vážnějším a snad i poučným. Krásně líčeny jsou ideální povahy slečny Elleny a Dra. Srnce, takové povahy bylo by lépe dívkám českým doporučovati. Kniha vydána v úpravě až příliš nádherné a protkána obrázky K. V. Mutticha k textu jak obyčejně nepřilehajícími. Cena knihy v »moderní« vazbě 5 K 80 h je veliká vzhledem na knihu toliko zábavnou. Škoda, že Krásnohorská své povolané péro nezasvětila práci pro naše české děvy užitečnější. »Svéhlavička nevěstou« v literatuře ničeho neznamená.

H. O. Lešovský.

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

Ze slovanského světa. V roce 1902. bude v Charkově *všeruský archaeologický sjezd.* Za předsedkyni přípravného komitétu zvolena hraběnka P. S. Uvarova. Při sjezdu bude též otevřena výstava archaeologická a ethnografická. K ethnografické výstavě má se sebrati material ke kulturním dějinám jihoruské národnosti. Při moskevském paedagogickém spolku — dle sdělení »Kur.« — byla zvolena zvláštní komise, která má vypracovati návrh *k zjednodušení ruského pravopisu.* Návrh se pak předloží ruské akademii věd ku schválení. — Nedávno literární a umělecká Moskva oslavovala čtyřicetileté jubileum spisovatelské činnosti Petra Dim. *Boborykina,* jenž jest belletristou, publicistou a dramaturgem zároveň. Boborykin obohatil ruskou literaturu četnými romány a povídkami, ve kterých jeví důkladnou znalosť ruské společnosti a nových socialních proudů; ruská dramatická literatura jest mu též vděčna za veliký počet veseloher a dram. Boborykin jest muž vysoce vzdělaný, dobrý pozorovatel a vynikající umělec slova. — Polský spisovatel *Sienkiewicz* jest nyní ve Francii nejpopulárnějším spisovatelem. »La Grande Revue« tiskne překlad »Pana Wolodyjowského«, »Le Matin« uveřejňuje román »Ogniem i mieczem«, »Echo de Paris« — »Na marne«, »Gaulois« přináší »Janka Muzykanta«. »Quo vadis« vyšlo již v 100. vydání. »Bez dogmatu« v 8. vydání. — Ve Varšavě bude se vydávati nový časopis »*Chimera*«, jenž bude orgánem modernistů v literatuře a umění; redaktorem bude známý polský básník Miryam (Zeno Przesmycki). »Chimera« bude toho druhu jako »Ver sacrum« nebo »Jugend«. — Spolek chorvatských umělců bude v Záhřebu letos pořádati svou *druhou výstavu* v uměleckém pavillonu. Výstava bude trvati od 24. března do 30. dubna. *Fr. Šlingl.*

O Moravě. Cyklus pořádaný Moravsko-Slezskou besedou v Praze v květnu 1900. Tiskem »Národní knihtiskárny«. Nákladem Mor. Slezské Besedy. — Moravsko-slezská Beseda v Praze, trvající více než 25 roků, pořádala r. 1900. přednášky v Praze za tím účelem, aby vypěstěny byly intimnější spolu i praktické styky českého lidu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Přednášky ty vydány byly za hmotné pomoci některých vlasteneckých korporací tiskem. Jsouť to: »O národním vývoji Moravy od r. 1848.« Přednesl JUDr. Jan Žáček, »Kulturní poměry moravské« od řed. Fr. Mareše, z nichž buďtež uvedena významná slova jeho: »Dnes na Moravě veškery listy rázu revualního a belletristického vydávány jsou jen kněžstvem, jež více než intelligence světská snaží se zůstati v čele ruchu literárního.« (Str. 33.) Dále byla přednáška redaktora »Mor. Orlice« Theodora Cejnke »O národohospodářském stavu našeho lidu«, a prof. dra. Kameníčka »Moravští stavové a lid v 16. a na počátku 17. století.« Přednášky korunovány byly studií dp. P. Wurma »O lidu Moravském«. Zde uvedl doklady řečník, že »první vlastností Moravanů a známkou národnosti byla a doposud jest zbožnosť«, ukázal na bohatosť svatých písní českých, na jich národopisnou důležitosť. Učinil tu zmínku o Mozartovi, jenž přišed do Prahy, zašel do kostela a slyšel tu před kázáním píseň: »Otče náš, milý Pane!« I klesl na kolena a povstav pravil: »Ponejprv ve svém životě modlil jsem se!« Všecky přednášky měly v Praze nemalý úspěch, a jest naděje, že po zdaru prvního cyklu se bude v nich pokračovati, a rozšíří se na Slezsko a Slovensko. Lze co nejvřeleji vítati, že cenný jich obsah zachován byl tímto tisknutým vydáním pro širší veřejnosť a budoucnosť.

Vlastimil Hálek.

»Česká Revue«, čís. 3. (prosincové) má mnoho pěkných článků, ale nemile se nás dotkla v tak vážném listě, za jaký se přece »Č. R.« považuje, ve vnitřním politickém přehledě poznámka o klerikálech, »kteří žijí jako vlasatice, nemající vlastního světla a tepla, nuceni točiti se okolo třetí moci, kteří prý vůbec nemají práva volného sebeurčení atd. Jsem také jedním z těch nejčernějších klerikálů a politicky dosti činným, avšak dosud mi nebyla v mé činnosti udána žádná »maršrůta« ani z Inšpruku ani ze Solnohradu, o které referent píše. *L. ƒ S.*

V evangelické modlitebně v Táboře oznamoval v prosinci tamní nově usazený pastor Žilka, že bude konati 12. prosince »přednášku« o »Základech Tábora«. Přístup každému volný. — Nad tím se nepohoršil ani »Čas« ani liberální tisk, že je to znesvěcování modlitebny, jako se horšívá nad tím, konají-li se konference pro muže v katol. chrámu, ačkoli nejsou přednáškou světskou, nýbrž duchovními řečmi. Že »přístup každému volný« má v Táboře pomáhati protestanské propagandě, jest na bílední. Snad katolické kruhy táborské budou Žilkovu agitační činnosť stejnou horlivostí paralysovati!

Nový Havlíček, pokrokářský Kladenský plátek, nazývá v č. 49. katolické Vimperské Kalendáře »Klerikální otravou« nečeským duchem prosycenou. Ovšem v jeho intencích by bylo spíše šířiti kalendáře »Pikantní svět« a kalendář socialní demokracie, které »mravní otravou« nejsou.

»**Samostatnosť**« pojednávala v několika číslech »o prostituci«. Na konec však hledajíc proti ní lék, nucena byla vysloviti tento zajisté řídký projev: »V prvních dobách křesťanství mezi vyznávači toho náboženství žádné prostituce nebylo. Kyzí tehdejší a ještě nezfalšované učení křesťanské na vysoký stupeň pozvedlo ctnosť cudnosti, a to podařilo se mu zejména i tím, že manželství učiněno bývši svátostí, bylo obklopeno nimbem posvátnosti.« Ejhle tedy, sami pokrokáři musí doznati, že náboženství jest jediným podkladem mravnosti. Ovšem aby si nezadali na svém antiklerikalismu, povídají, že to bylo křesťanství prvních dob, a nyní že je zfalšované. Neupíráme, že právě pokrokářské proudy hleděly lidu českému svým tupením církve a duchovenstva zfalšovati, víme však, že naše katolické náboženství jest totožné s učením prvních křesťanů. Jestli to pokrokáři upírají, nechť se jdou přesvědčit, do katakomb římských, kdež uzří historickou skutečnosť. »Samostatnosť« pak dále se táže farisejsky s »vyvoleným národem«: »Přijde tedy nový Messiáš?« Hle jak málo zná katechismus a chce poučovati jiné o věcech, kterých nezná. Ovšem přisvědčujeme jí v následujících jejich slovech: »Či bude se svět pomalu pnouti pořáde výše k babylonské věži záhuby a špatnosti, až se sřítí sám v sebe?« Tedy uznávají pokrokáři sami, že to jde se společností lidskou s kopce, ačkoli nepřestávají na všech stranách velebiti vzdělanosť a osvětu pokroku. Kdo to však zavinil, že se svět řítí k Babylonu záhuby a špatnosti? Kdyby přívrženci pokrokářští byli upřímnými, musili by doznati, že oni sami svými šálivými směry. Zůstane tedy přece jen věčnou pravdou i dle doznání »Samostatnosti«: »Quam pulchra est casta generatio cum claritate: immortalis est enim memoria illius: quoniam et apud Deum nota est, et apud homines.« (Moudrosť 4. 1.) *L. † 4.*

Dr. Ed. Albert o humanitě. V soukromém rozhovoru o socialismu a militarismu řekl prý prof. Albert tato slova: »Jen ne sem s humanitou! V člověku je bestie! Ta musí být z něho stále vymrskávána; po dobrém z něho nejde. Aby z mass nevynikala a všecko kolem nepohltila, musí ji držet na úzdě ozbrojená moc.« A že to myslil slavný učenec do opravdy, soudí zpravodaj »Naší Doby« (str. 68) bezpečně. Píšet: »Vidím ještě, jak to vymrskávání provázel mocným pohybem ruky, vidím jeho jiskřící zavlhlé oko, zanícenou tvář, slyším jeho dutý hlas, který s důrazem prodléval na významných slovech. Šlo mu vše z hlubokého přesvědčení. A mrazilo mne,« čteme dále, »při té scéně. Nevím, proč to, ale kdykoli jsem potom viděl tištěno jméno Albertovo, ta scéna se mně vždy vynořovala z mysli. Ten hluboký, všestranně vzdělaný člověk a takové názory socialní!« — Kdyby dnes Albert mohl tuto zprávu čísti, zajisté by se o authentický výklad svého přesvědčení postaral, a myslím, že by svého přesvědčení před soudnými lidmi také uhájil. Kdo lpí na liteře, bude ovšem uvedenými slovy poněkud pohoršen, a to farizejsky pohoršen. Jsouť citovaná slova dnes hrozně nepopulární. Prof. Albert by však řekl: Distinguendum est! Dějepis je rozhodně na straně prof. Alberta; člověk dosud nepodal důkazu, že je svobody hoden a že by svobodu znal vážiti každou. Pouta zákona a moci spadnou sama sebou teprv s člověka dokonalého. (Srv. apoštolovo: »Kde jest duch Páně, tuť i svoboda". II. Kor. 3.) A jak se nyní lid vychovává (máme na mysli surový a násilnický tisk socialistický), bude v nejbližší době lidská bestie ještě dravější. Dosud je slovo »humanita« jen podezřelým heslem, jímž si chtějí někteří lidé zjednat popularitu, ale sami v heslo to víry nemají, poněvadž se jím v praksi neřídí. O příklady nebyla by nouze. *L. † 24.*

Nízkosť a sprostactví mysli jsou v opovržení snad i u národů necivilisovaných. Tím odpornější jsou tedy podobné vlastnosti u člověka, jenž chce i literárně šeredné nitro své projevovati. A takovou »ušlechtilou« duši najala si redakce »Času«, aby špinila a hanobila katolické kněžstvo. Není nám věru jasno, proč prof. Masaryk k takovým zbraním se uchyluje, když přece svým vzděláním a svými velikými schopnostmi docela čestně a úspěšně mohl by našim snahám odporovati. To nesvědčí o poctivých úmyslech. Tedy člověk ten, jenž v »Čase« tak nečestnou úlohu zastává, jmenuje se (podepisuje se) »Crux«; a již toto usurpování slova křesťanu svatého člověkem, jenž tak nekalé řemeslo má provozovati, projevuje značnou netaktnosť a neurvalosť duševní. Filipika tohoto člověka je neobyčejně mělká a prozrazuje tak trochu vykoukanějšího studenta, jenž svůj »Mutterwitz« chce mermomocí udati. (Srovnej: Týdenní humor. »Čas« 190.) V »Besedách

Času« (č. 11.) jeví se tento »vtipný« a nadějný spisovatel jako pravšední kopista (a snad i plagiator — aspoň by se to snadno dalo dokázat —) »Červánků« nebo »Školského Obzoru«. Aspoň v listech, vydávaných lidmi sprostými a neurvalými, četli jsme věci vtipnější. Tedy něco na ukázku. »Crux« píše: »Ptám se: má »dnešní kněz« nějakých tužeb? On má farku jako klícku, k ní útulnou zahrádku a pár měr polí. V té klícce má pravidelně kyprou, milou »farskou paničku«, plnou života a umění kuchařského ... (nelze pro rafinovanou sprostotu opakovati) ... Avšak to není všecka radost jeho. Dnešní kněz má zvláštní svůj kufříček nebo wertheimčičku a v ní toho hříšného mamonu — ne pro sebe, Bůh chraň! — ale pro chudé, neboť fary jsou odjakživa zdrojem, odtud rozlévá se v širý kraj blaho duševní i hmotné. O kolik slz socialní bídy smyl ten blahodárný kufříček, jaké požehnání rozsil po kraji! A Bůh, který všecko dobře řídí, postaral se o to, aby zdroj ten požehnaný nezaschl. Proto dal sedm svátostí a nádavkem tučné funusy. Pan farář, »dnešní kněz« je pořád ještě nejchytřejší a nejváženější osoba v celé dědině ... atd. Může mít »dnešní kněz« nějakých tužeb, může míti nějakých zkušeností, docela snad trpkých? ...« Jak patrno z této ukázky, je všechen »vtip« toho »ušlechtilého« člověka vlastně prabídné pomlouvání a nespravedlivé tupení kněžstva slovním vtipkováním ozdobené. Je-li ten stav tak rozkošný, proč žene se studentstvo na fakulty světské? A je-li kněz dnešní lakomec a tyran, proč má lid k němu ještě důvěru a vážnosť? Jsou výminky, ale má »Crux« právo pro tyto výjimky tak hanebně tupiti stav kněžský, pro společnosť lidskou tak důležitý? Tak mohlo se projeviti jen slepé záští a mysl nízká. Svých pak čtenářů prosíme, aby prominuli, že jsme slova tak nešlechetná otiskli; pro kulturní historii budou míti svůj význam. *L. † k.*

Rozdílná kritika. Když vyšla kniha: *Za onoho času.* Biblické novely Emila Trévala (Dr. Walter), uveřejnily »Katol. Listy« o ní nakladatelovi (Šolc, Kladno) inserát. Ale dostalo se jim za to z kruhů čtenářstva ostrého pokárání, načež brzo v rubrice »Literatura« krátká noticka o knize té pravila, že to jest »rouhavý a sprostý pamflet.« Jak jsem se podivil, když v listu katolickém četl jsem od kněze katolického P. Sigm. Boušky tento posudek: »Bibl. novely jsou vážné dílo, pracované s pietou (!) a odvahou (to ano!) básníka. Práce E. Trévala není bez poesie a půvabu jakési důvěrnosti, která věci posvátné a vzdálené činí více lidskými a bližšími.« Ano, učinit Marthu prostitutkou, sv. Jana Křtitele epileptikem, Jidáše vysoce intelligentní hlavou a vlastencem, toť pieta i odvaha! Jen něco naznačujeme, vše uváděti nechceme. — Jiné recense zase chápaly tyto novelly jako novelistický pokus, racionálně vysvětlovati zázraky a popularisovati medicinu! — Jak rozdílná kritika! Nechceme podrobněji rozebírati knihu tuto; nestotožňujeme se s úsudkem, že jest to sprostý pamflet, ale že jest ta kniha rouhavou, souhlasíme. *L. † 3.*

Betanie, list sekty svob. evang. reform. církve, diví se v č. 35., že »nynější římský biskup dal pořídit nový seznam zapověděných knih t. zv. index.« Sama pak vybízí přívržence své, aby četli jen duchovní čtení, zvláště Betanii, Mladého Křesťana a knihy, jež na zadní stránce oznamuje. V témže čísle výslovně žádá své čtenáře, »aby vyloučili nepravý tisk, jemuž se dává nejvíce volnosti.« Co tedy sama chce, nechť přeje též katolíkům. Máť také své důvody katol. církev pro to, aby varovala své členy od jistých knih, a sv. Otec má k tomu zákonnou pravomoc. Na něho vztahují se jedině slova, jež Betanie uvádí, že »Pán posílá pravé lidi na jejich místo, aby vykonali, co vykonati mají.« — Nicméně i něčím se mohou čtenáři katoličtí z Betanie poučiti, a to když praví: »Kladem vám řádné placení našeho listu na srdce; vámi list náš stojí nebo padá. Vy nás udržíte nebo porazíte.« Ano, chudým čtenářům chce zasílati jedno číslo měsíčně za 1 K 20 h ročně. K tomu nově bude vydávati měsíčně »Každodenní biblické čtení.« Na konec ještě se táže čtenářů, jak jsou spokojeni s listem a jaká mají přání pro budoucí rok ve příčině formy a obsahu »Betánie«. — My bychom si přáli, aby zanechala nepravdivých posudků a zpráv o katol. církvi, a modlíme se, aby všickni sektáři nalezli pravou cestu do lůna jedině pravé církve katolické. *L. † 4.*

Příznivý posudek s uznáním vědecké prohloubenosti o práci »Zákon příčinnosti a účelnosť v přírodě« z péra dp. Tomáše Píchy, která uveřejněna byla v 1. a 2. čísle »Vlasti« letošního ročníku, přinesl »Čas«. Objektivnosť cti každého, a měla by v hojnější míře býti u všech politických stran a jich žurnálů. Dp. Tomáš Pícha přednášel o »Zákonu příčinnosti a účelnosti v přírodě« na II. liter. sjezdě »Vlasti«, a přednášku tuto uveřejnil v časopise »Vlasť«. *L. † 4.*

Der Nationalitäten und Verfassungsconflict in Oesterreich. Od *Rudolfa Vrby* (Praha, 1900 u Francla). O tomto spisu přinesl katolický list »Neues Münchener Tagblatt« následující slova: »Od mnoha let jest Rakousko náš sousední

stát, s kterým nás víže staleté přátelství a s kterým bavorský lid tak často radosť i žalosť sdílel, s jehož jasným panovnickým rodem i náš panovnický dům úzce jest spojen, politováníhodným vnitřním bojem podrýván, jímž všickni národové stejně trpí. Jest to spor národnostní. Málo kdy čteme o tom nestranné dílo, poněvadž většinou příslušnosť spisovatele samého k té neb oné národnosti má účin, který nelze podceniti. Tím více vítáme práci, kterou vydal katolický kněz Rudolf Vrba, jež se pohybuje přísně v mezích nestrannosti a i u nás Němců bude přispívati k tomu, že ošklivého toho sporu bude ubývati a že konečně dojde k smíru. Velmi případně praví spisovatel, že oba vysoce nadaní národové (Němci i Češi) si přejí ukončiti spor na základě spravedlivého vyrovnání pro zájem křesťanského lidu a státu samého. Ale na obou stranách jsou štváči, kterým je národnostní štvanice chlebem. Především a plným právem činí Rudolf Vrba zodpovědným zde křesťanům nepřátelský tisk, který zde blíže označovati nemusíme. Znamenitá kniha tato má hojnosť materiálu nám dosud úplně neznámého, který před mnoha lety historik Palacký rozvinul, který však mnohému dnes není znám. Kdo si přečetl dílo Vrbovo, učiní si jasný pojem o neslastném dualismu zavedeném r. 1897., který v Rakousku již tolik nesvárů natropil.« (Neues Münchener Tagblatt 10. prosince 1900.)

»**Z temného středověku.**« Šlechetná a rozvážná protestantská paní Gnauckova-Kühnová (v knize Das Universitätsstudium der Frauen str. 9.) praví: »Frankfurt nad Mohanem měl ve XIV. a v XV. stol. patnáct lékařek, mezi nimi čtyři oční lékařky. To se stalo v temném středověku, na nějž my, děti tak zvané osvícené doby, hledíme přes rameno jako na dobu největších předsudků a hrubého násilí. Práv, jež žena ve středověku bez závady vykonávala, chce moderní hnutí dobýti zpět; nechce nic nového, nýbrž chce jen znovu nabýti promlčeného, ztraceného práva.« (P. Aug. Rösler, C. Ss. R., Pravá a nepravá emancipace žen. Str. 43.) — P. Rösler připomíná, že církev katolická v zásadě vědecké snahy žen podporovala a nikdy jim nepřekážela. Ovšem nelze se přimlouvati za to, aby ženy uvedeny nebo připuštěny byly do takových oborů, jež jsou jejich silám, nadání a povaze nepřiměřeny a nepřirozeny. I samo studium lékařské musilo by se pro ně upravit a na jisté obory omezit. *L. † a.*

Poznámka o kalendářích. Bývalo zvykem v rodinách, bohužel už vymizel, že se v neděli čítávalo obyčejně před obědem nedělní evangelium. K snadnějšímu nalezení udávají se částky evangelia v kalendáři. Nyní snad již málo kdo si toho všimne. Kdyby si všimnul, shledal by, že zvláště na poslední neděle po sv. Duchu bývají části evangelia nesprávně udány. Letos (1901) mají Kotrbovy kalendáře částky ty správně udány na neděle 24.—26. po sv. Duchu. Steinbrenerovy mají na ned. 24. o lodičce Kristově, má býti o dobrém semenu; na 25. o koukolu a pšenici, má býti o zrnu hořčičném, poslední mají letos správně, loni ani tu neměly. Také »Štít« nemá docela nic správně na ned. 24.—26.; na poslední má místo o ohavnosti zpuštění, o zrnu hořčičném. Jest pravidlo, když je více neděl po sv. Duchu než 24, že se vkládají částky evangelia z neděl po Zjevení Páně mezi 23. a poslední ned. po sv. Duchu, a to tak, že na předposlední ned. jest ze VI. ned. po Zjev. P., na předchozí z V. Ku př. je-li ned. 26., jest na 24. z ned. V. p. Z. P., na ned. 25. z ned. VI. a na poslední 26. o ohavnosti zpuštění. Je-li ned. 28., jest na 24. ze III., na 25. ze IV. atd. Ve »Štítu« opomenuta znaménka o ujmě v jídle na vigilii před Nanebevzetím P. Marie a Všech svatých. Páni pořadatelé kalendářů, račte si upozornění toho povšimnouti.

Paběrky z novin a veřejného života.

Konec jubilejního roku. — Dne 24. prosince dopoledne vstoupil Jeho Svatost papež do vatikánské basiliky, aby na konci jubilejního roku vykonal obřad zavření Svaté brány. Nával obecenstva do basiliky byl neobyčejně veliký již za časných ranních hodin. Na náměstí před chrámem sv. Petra bylo sešikováno vojsko římské posádky, aby udržovalo přístup k basilice. V basilice samé byly všecky sloupy hlavní lodi a celý hlavní oltář potaženy červenými, zlatem prošitými látkami. Sloupová síň před Svatou branou byla nádherně vyzdobena

a po levé straně brány zřízen byl pro Sv. Otce rovněž zlatočervený trůn. Proti trůnu a podél zdí byly tribuny pro suverény, císařské a královské prince, rytíře maltánské, diplomacii, šlechtu a ostatní pozvané hosti. Kdežto ku všeobecné návštěvě basiliky vydáno bylo na 80.000 vstupenek, byl počet pozvaných účastníkův obřadu celkem velmi obmezený. V krátké době byla basilika úplně obsazena. Zvoněno bylo všemi zvony chrámu sv. Petra. Sv. Otec opustil své komnaty o $11^3/_4$ hod. V čele průvodu bralo se regulární a sekulární duchovenstvo, všecka bratrstva z Říma, zpěváci papežské kaple, kardinálové, arcibiskupové a biskupové, načež nesen byl sv. Otec do basiliky ve křesle, doprovázen jsa šlechtickou a švýcarskou gardou. Před Svatou branou sestoupil papež s křesla a vstoupil do Sedia gestatoria, aby pak Svatou branou vykonal do chrámu svůj vjezd. V okamžiku tomto uvítán byl Sv. Otec fanfárami. Za hlubokého slavnostního ticha — každý projev souhlasu byl dnes zakázán — nesen byl papež, udíleje na všechny strany sv. požehnání, řadami obecenstva. Před hlavním oltářem opustil Sv. Otec nesené křeslo, aby poklekl před oltářem, na němž vystaveny byly nejdrahocenně ší ostatky chrámové. Potom průvod opětně se hnul a doprovázel Sv. Otce nejprve do kaple sv. ostatků, před kterou prodlel delší chvíli na kolenou, co zatím zpěváci Sixtinské kaple intonovali žalmy. Potom odebral se Sv. Otec, před kterým kráčeli: bratrstva, dvůr, kardinálové a biskupové, do sloupové síně, aby vykonal obřad uzavření Svaté brány. Před Svatou branou nechal papež všecky osobnosti, kteréž byly v jeho průvodu, projíti Svatou branou, načež pěšky prošel Svatou branou jako poslední a usadil se na trůně, zřízeném podle brány. Kapelní pěvci intonovali svaté zpěvy. Potom se papež zvedl, posvětil všechen materiál, kteréhož mělo býti upotřebeno k uzavření Svaté brány, odebral se sám ku bráně, poklekl a nasypal třikráte zlatou lžicí vápno na prah Svaté brány; po tom položil Sv. Otec tři cihly, na nichž byly vyryty na slavnost se vztahující nápisy; vedle cihel položena byla urna, obsahující zlaté, stříbrné a bronzové medaile, vyzdobené podobiznou Lva XIII. a nápisy, kteréž připomínají od papeže Lva XIII. vykonané otevření a zavření brány. Pak vstoupil Sv. Otec poznovu na trůn, co zatím vrchní poenitenciář kardinál Serafin Vannutelli a ostatní čtyři poenitenti týž obřad provedli a to tak, že každý z nich nasypal na práh Svaté brány vápno a položil po třech cihlách. Po vykonání tohoto obřadu uzavřeli dělníci úplně basiliku mramorovou deskou, kteráž nese na svém středu kříž, načež zhaseny byly až dosud planoucí svíce, kteréž nesli členové papeže provázejícího průvodu. Po zapěném Te Deum a po vykonaných příslušných motlitbách udělil papež slavným způsobem požehnání, načež o tří čtvrtí na 1. hodinu odpolední zanesen byl ve křesle do svých komnat nazpět. Opouštěje basiliku byl papež předmětem nejnadšenějších projevů.

Oslava Karla Vinařického. Literární sekce družstva Vlasť začala v. r. 1901. oslavu vynikajících katolických mužů Karlem Vinařickým. Oslava tato konána byla v 6 hodin večer na svátek Zjevení Páně v sále Katolické besedy. Účastenství na tomto večírku bylo velmi silné, zvláště se dostavilo hojně dám. Příbuzenstvo oslavence zastoupeno bylo slovútnými pány: školním radou a býv. gymn. ředitelem p. Václ. Slavíkem, školním radou a ředitelem gymnasia v Akademii hraběte Straky, p. Fr. Patočkou, a gymnasialním ředitelem v Praze, p. Jan. Šafránkem, jejichž paní, rovněž přítomné, jsou neteře Karla Vinařického. Mimo ně dostavila se čtvrtá neteř, pí. Heverová, vdova po poslanci, aby i ona uctila památku drahého strýce. Z kněžstva byli přítomni: Jeho Magnificence prof. Dr. Eug. Kadeřávek, kons. rada Václ. Honejsek, spirituál a profesor Dr. Karel Kašpar, kaplan Ant. Postřihač, katecheta Fr. Žundálek a jiní. Ze spolku byli tu: 10 učitelek z kongragace Marianské, Em. Žák a Jan Šmejkal, zástupcové Katechetského spolku; farář a ředitel spolku Dr. Ant. Víšek a několik členek Marianského spolku křesť. dcer; Fr. Stejskal a četní zástupcové Vinohradské Jednoty Kř.-soc., z řeholníků přišli dva členové řádu Dominikánského; mimo to byli přítomni: první místopředseda družstva p. K. Ulrich; revident Jos. Soczanski, rytíř z Luty, prof. Jos. Šauer z Augenburgu, redaktor JUC. Cyrill Vlk, pí. Marie Eberlová, z Liboce farář Vl. Hálek a c. kr. dvorní lesní p. Fr. Matouš a hojně členstva družstva i jiných hostí. — Místopředseda Literární sekce, řídící učitel p. Jos. Flekáček, vítal srdečnými slovy hosti, jmenovitě příbuzné oslavencovy, a vhodně poukázal na význam doby, v níž se K. Vinařický narodil a působil, jakož i na osobu jeho samu. Na to vyzval slavnostního řečníka, dp. P. Karla Buriana O. Cr., aby přednesl svoji řeč.

Řečník stručnými rysy nakreslil život oslavencův a přistoupil k líčení jeho literární činnosti v Praze jako studujícího filosofie a theologie, potom

ceremonáře a sekretáře arcibiskupského a vychovatele v rodině hraběte Šlika, potom jako faráře na Kováni, děkana v Týně nad Vlt. a kanovníka na posvátném Vyšehradě. Podle vnitřního obsahu dělí řečník tuto činnost v *paedagogickou a didaktickou*, a to jak theoretickou tak praktickou a nazývá ji nejzasloužilejším a nejúspěšnějším působením tohoto kněze vlastence. Potom na činnost *básnickou*, a to překladatelskou a původní, z níž první bez váhání dlužno dáti přednost; a konečně zmiňuje se o pracích jeho na poli archeologickém a filologickém.

Líčí šlechetnou povahu jeho a dokládá svá slova příklady z jeho života. Těší se nadějí, že brzo uvidíme obraz K. Vinařického z péra školního rady, bývalého ředitele gymnasijního, p. Václava Ot. Slavíka, zde přítomného.

Výborná řeč tato odměněna byla hojným potleskem. Příbuzenstvo oslavencovo děkovalo srdečnými slovy řečníkovi a zástupcům družstva, že památku jejich strýce tak čestným způsobem uctili. Zástupcové družstva jim odvětili, že tím vykonali pouze svoji povinnost.

Obecenstvo rozcházelo se v povznešené náladě a Literární sekce může si gratulovati, že se její první večírek v r. 1901. tak stkvěle vydařil.

Družstvo Vlasť na pokraji záhuby. Okamžitá tíseň, do které družstvo zřízením knihtiskárny upadlo, zavdala mnohým příčinu, že počali družstvo podezřívati a jeho zkázu předpovídati. V jedné z posledních schůzí přinesli členové výboru tuto zprávu z různých stran, i usnesli jsme se, že se budeme proti těmto řečem brániti. — V družstvu není arci již tolik zásobních peněz jako dříve, ale je tu realita, dům, v ceně 160.000 K, na níž jest pouze 39.500 K hypothekárního dluhu. Tento dluh se rok od roku menší, až časem zmizí. Stavbou knihtiskárny, koupí strojů, motoru a písma povstala na konci roku 1900. finanční tíseň, ale tíseň tu pociťuje každý obchodník, jenž si nový závod zařizuje. Než věci, do nichž jsme vložili peníze, tu jsou a vydrží mnoho let, jsouce určeny k tomu cíli, aby kapitál do nich vložený zaplatily a ještě užitek přinášely. Připusťme, že by družstvo dnešního dne bylo rozpuštěno; dům a tyto stroje zaplatí vše a dědic by dostal ještě mnoho tisíc čistého zbytku. Okamžitou tíseň připravili jsme si částečně sami. Při velkých a drahých objednávkách možno spláceti účet v jednom až ve třech letech dle ujednání; kdož však platí hned, dostane 5 až 15 procent provise, což činí při tisících velikou sumu. Tuto cestu jsme nastoupili, k tomu jsme peníze sháněli a sami výboři je půjčili, k tomu i jiní vypomohli, a že jsme při tom časté trochu hlučnější reklamy k získání půjček užívali, naplněni byli mnozí hrozným strachem o budoucnost družstva. Že se k tomu připojila trochu i škodolibost a škodolibá radost, tomu se nelze diviti, nebo každý prosperující podnik má své závistníky. — Ale oproti tomu pravíme toto: všecky časopisy družstva, kdyby se řádně platilo, jsou aktivní; každý rok sejde se hojně starých dluhů a členských vkladů, darů a něco odkazů. Loni ku př. přistoupilo k družstvu na 60 nových — 100 K — členů. — K fondu pro Kat. spisovatele 5 — 200 K — údů a mnoho 4 korunových. Máme stálé roční dobrodince. Tak zasílají ku př. každý rok: J. M. ndp. Msgr. Ferd. Kalous, světící biskup, 200 korun, J. M. vsdp. Msgr. Dr. Ant. Frýdek, kap. děkan a gen. vikář v Hradci Králové, 100 K, panující kníže Jan Liechtenstein 40 K, Karel princ Schwarzenberg 20 K, Msgr. Adolf Rodler, kanovník strážce v Českých Budějovicích, 20—40 K, Msgr. Boh. Hakl, bisk. vikář v Hořicích, 16 K. Mezi největší dobrodince družstva patří Msgr. Dr. Ant. Lenz, probošt na Vyšehradě, odpouštěje družstvu často honorář nebo dávaje peněžité podpory. Jde to již do set. K němu se řadí Jeho Excell. ndp. biskup Dr. Martin Říha, nejmenovaný farář z okolí Prahy, jenž družstvu ročně až přes 100 korun obětuje, dále faktor knihtiskárny v Moskvě, Karel Jindřich a spisovatel v Antverpách, Jos. Šeřík-Vitínský. Menší dary — 2 — 10 K — dává každý rok hojně dobrodinců, ba někteří z nich obdarují rok co rok všecky fondy družstva; mezi nimi je zvláště mnoho kníž. arcib. nebo bisk. vikářů, tedy osob vlivuplných. Mimo tyto stálé, každoroční dobrodince vykazují účetní knihy příležitostné dobrodince. Mezi ty patří ku př. Msgr. Ant. Dítko, farář v Laugenlois a různí jiní. Letos nám dal ur. pán Lev rytíř z Tanheimu 200 K., farář z Moravy 1.000 K, zvěčnělý farář Fr. Wildmann odkázal nám 9.000 K, † farář Ferd. Frydrych z Nových Dvorů 100 K a jiný, jenž jmenován býti nechtěl, odkázal rovněž 100 K. Mimo to nám byly vyplaceny dva legaty farářů již dříve zemřelých — obou Moravanů — po 384 K a po 28 K 20 h. A probírejme obětivost těch, kteří s láskou k družstvu stojí: sotvaže doplatí 100 K členských vkladů k družstvu, hlásí se k fondu pro katolické spisovatele, upisujíce a uplácejíce nových 200 K, anebo kolik z nich již z honoráře částečku na dům obětovalo! — Rozvodněné řeky nikdo nezastaví a spolku v proudu plujícího nikdo nezadrží. —

To je marné a proto dejte si pokoj všickni, kdož se závistí na družstvo pohlížíte; vaše řeči mu neublíží, vaše činy cestu jeho nezarazí — to půjde dále, pokud je v tom vůle Boží. — Tolik jsme uznali za vhodno naznačiti na obranu našeho družstva: věrné přátele upokojíme a nevěrným ústa uzavřeme, aspoň tak dalece, že jim věřeno nebude.

»Katolické Listy« o Sborníku Historického kroužku. »Katolické Listy« ze dne 12. prosince m. r. píší velice chvalně o »Sborníku hist. kroužku.« Uveřejňují celý obsah 4. čísla I. ročníku a končí: Drobné zprávy, zajímavé to drobty historické, které osvětlují mnohdy lépe dobu příslušnou, než dlouhé pojednání, máme v každém sešitě; podobně bedlivě všímala si redakce literatury odborné. A tu třeba dotknouti se bedlivého a obětivého redaktora dr. M. Kováře, který jako muž pevných zásad katolických dobře jest znám. Když pročítáme sborník, vidíme teprve, co práce jest tu nashromážděno. Upozorňujeme na tento záslužný podnik »Družstva Vlast«. Dějepis jest mnohdy nejlepší obranou pravdy, ale dějepis objektivní, nikoliv historické lži a bludy, které často u nás vládnou místo pravdy.

Sborníku historického kroužku vyjde na konci ledna ročníku II. číslo 1. Předplatné 5 K ročně přijímá již nyní administrace družstva, Praha č. 570.-II. Po něm bude vydáno 2. číslo »*Hlasů Svatováclavských*«, jež stojí ročně 40 h. A v témž čase vydá Jednota kat. učitelstva v království Českém 3. svazeček »*Vzdělávací četby katolické mládeže*« v ceně 6 h. Knihtiskárna družstva, jak viděti, začíná pracovati.

Bronislav Grabowski †. Na štědrý den dne 24. prosince zesnul v Piňcově v ruském Polsku slovutný spisovatel a vroucí hlasatel shody česko-polské, profesor na gymnasiu Bronislav Grabowski. Lásku k českému národu, jeho jazyku, umění a literatuře vštípil mu za studií jeho na universitě ve Varšavě Čech profesor Květ. Láska tato osvědčila se pak pronikavým a hlubokým studiem naší literatury, tak že Grabowski mluvil i psal česky dokonale. Prahu a Čechy navštěvoval téměř každý rok a šířil poznání našeho národa i mezi jinými Slovany. Výsledkem toho byly četné spisy o literatuře i dějinách českých, jakož četné překlady českých děl do polštiny. Z menších studií jeho, týkajících se českého života literárního, sluší uvésti stati a životopisy Palackého, Karoliny Světlé a V. Štulce. Překládal dále práce básnické z češtiny, zejména básně Vrchlického a Čecha. Vůbec lze říci, že málokdo z literátů slovanských cítil tak vřele s českým národem a znal tak důkladně celý vývoj a všechny přítomné pokroky kulturního života jeho jako Grabowski. Bronislav Grabowski narodil se r. 1841. v Kališi; gymnasium studoval v Piotrkově, universitu v Petrohradě a Varšavě, kdež mu byl učitelem a přítelem krajan náš prof. Květ, jehož vlivem oblíbil si studium jazyků slovanských. Po ukončených studiích stal se gymnasiálním profesorem ve Varšavě a r. 1872. v Čenstochově, kdež ztrávil celý život svůj, teprve předloni prý následkem účastenství na slavnostech Palackého přeložen byl do vzdáleného Piňcova. Vděčná a jasná památka zachována budiž vysoce zasloužilému tomuto a nezapomenutelnému příteli našemu celým národem českým na vždy!

70leté narozeniny Františka Sasinka. V úterý, dne 11. prosince 1900 slavil v Mariacelli znamenitý slovácký spisovatel F. V. Sasinek svoje 70leté narozeniny. Narodil se dne 11. prosince 1830. v Uh. Skalici, vstoupil r. 1846. do kapucínského řádu, kde byl r. 1853. vysvěcen na kněze. Přednášel klerikům svého řádu dějiny a pastorálku, r. 1863. stal se světským knězem a profesorem dogmatiky v Baňské Bystřici, kde spolupůsobil k založení Matice Slovenské. Od r. 1884. žil v Praze jako duchovní rádce Milosrdných sester. — Pracoval hlavně v oboru starožitných památek slovanských a jest odchovancem Martina Hattaly. Poprvé vystoupil literárně roku 1862. v »Cyrillo-Methodovi«. Básně a prosaické práce uveřejňoval v »Katol. Novinách«, ve »Vlasti«, »Priatel'ovi školy a literatury« a ve »Slovesnosti«, kromě ve zmíněném listě. Na rozkaz uherského primasa složil »Spevnik pro lud«, sestavil též »Spěvníček pro mládež«, který nebyl dosud vydán. Roku 1858. napsal »Fabiolu«, ve znělkách »Betlehem a trojkrálovou hru pre dietky«, r. 1858. »Compendium grammaticae latinae«, »Compendium Arithmeticae literalis et vulgaris«, »Plnomocné odpustky Porcinkuly«, dále »Dějiny drievnych národov na území terajšieho Uhorska« a »Dejiny počiatkov terajšieho Uhorska« (1867 a 1868). Pro Matici slovenskou připravil »Veliký slovensko-německo-maďarský slovník«, pro spolek sv. Vojtěcha »Životopisy »Svätých a Svätic Božích«. Také v cizojazyčných časopisech uveřejňoval svoje příspěvky. Sasinek je synem uherského trpícího Slováckа, který jako emigrant jest odsouzen žíti vzdálen svého domova. Přejeme mu jako katolickému knězi a spisovateli ještě dlouhého

věku tím spíše, poněvadž jubilant byl také spoluredaktorem bývalého »Čecha« a literárním přispívatelem naší »Vlasti«.

25tileté jubileum spisovatelské činnosti slovutného polského spisovatele Henryka Sienkiewicze slaveno 22. prosince ve Varšavě, za přítomnosti samého jubilára, velice okázale. Slavnost zahájena, jak u katolických Poláků ani jinak býti nemůže, slavnými službami Božími v kostele sv. Kříže. Mši sv. sloužil světící biskup Karel Ruszkiewicz s četnou assistencí a chrám byl přeplněn vynikajícími učenci, spisovateli, umělci a různými deputacemi. Z chrámu odebral se průvod po 12. hod. na radnici, načež členové slavnostního komitétu uvedli jubilára na ozdobenou estrádu ve veliké zasedací síni, kdež byl shromážděním nadšeně uvítán. Pěvecký spolek zapěl skladbu Mašínského na slova »Věřte rytířové«, vzatá z dějepisného románu Sienkiewicze »Ohněm a mečem«. Předseda slavnostního komitétu, biskup Ruskiewicz, oslovil na to jubilára vzletnou řečí a vručil mu pak darovací listinu na velkostatek »Oblegárek«, věnovaný jako národní dar genialnímu spisovateli, při čemž hřímavým »vivatum« a »niech żyje!« nebylo konce. Když nastalo ticho, začalo představování četných deputací: od krakovské a lvovské university, od toruňské společnosti přátel vědy, od redakcí různých polských, ruských a zahraničných časopisů, od slovanských národů rakouského mocnářství a j. v. Jakmile složily všecky deputace jubiláru svůj hold, poděkoval jim tento, patrně velice pohnut, srdečnými slovy za bratrskou účast a ku konci dodal: »Mé práce dočekaly se plného zdaru. Doznal jsem slávy od svých, uznání od cizích, štěstí a blahobytu. Jen jediného se mi nedostávalo: rodné země, té země, v níž jsme se všickni zrodili. A hle, v den mého skrovného jubilea přináší mi národ v dar to, čeho se mi nedostávalo — rodné půdy.« Řeč svou ukončil jubilár přáním, aby to veliké srdce národa, které dovede milovat a cenit zásluhy svých synů, stále vzkvétalo.« Vzrušení oslavence přešlo i na jeho posluchače — nejedno oko bylo zaroseno slzami. Ovace na radnici zakončeny »Rytířskou písní«, již přednesl zpěvácký spolek »Lutňa«. Večer bylo ve velkém divadle slavnostní představení a potom hostina v obchodnickém klubu. *L. † 25.*

Řád Tovaryšstva Ježíšova opět ve Hradci Králové. Chrám Matky Boží v Hradci Králové při bývalé jesuitské koleji, kde Tovaryšstvo Ježíšovo od r. 1636. až 1773. své sídlo se školami gymnasialními mívalo, byl o svátcích vánočních opět řádu odevzdán. O půlnoční slavné mši sv. na Boží Hod byla zahájena apoštolská činnost 2 kněžími. Dp. P. Ant. Rejzek, superior, a dp. P. Jan Ev. Kalaš, oba Češi, s bratrem Aloisiem Herčíkem, jsou obyvatelé nové residence Královéhradecké.

Znej se k Otci svému! V Praze 1900. Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba. Nákladem vlastním. — »Za málo peněz málo muziky«, praví staré české přísloví. Avšak naši pp. nakladatelé změnili je praxí svou v jiné, snad modernější: »Za hodně peněz málo muziky!« Odtud nářek z jedné strany na drahotu knih, z druhé na netečnosť obecenstva k literatuře. Proti tomu snaží se jednotlivé korporace a jednotlivci, hlavně ze strany katolické, uplatniti v poslední době zásadu opáčnou »Za málo peněz mnoho!« a to nejen co do quantity, nýbrž i, což zvláště záslužno, i co do quality. Zajisté každému čtenáři tohoto listu tanou na mysli pražská »Slova pravdy« (4 h) a nejnovější »Hlasy svatováclavské« (7 h) a královéhradecké »Časové úvahy« (8 h). Všechny tři jmenované sbírky vytkly si za cíl jednak věcně rozebírati nejpalčivější otázky časové ze stanoviska katolického, jednak obratně, slohem prostonárodním, odrážeti útoky proti svaté víře naší. Úkolu svému dostály vždy čestně a plní povinnosti své úspěšně. Letos v červnu přistoupila ku sbírkám těchto brožura nová. Vyšla »Kniha nejkrásnější ze všech«, jí sledovala v prosinci knížečka druhá »Znej se k Otci svému!« a nejmenovaný pisatel a nakladatel těchto knížek slibuje, že vždy v červnu a v prosinci každoročně vydá novou v téže ceně a velikosti. Kdežto výše uvedené periodické brožurky vrhají se v boj za nejdražší statek člověčenstva, za víru, chtějí knížečky tyto působiti k vnitřnímu zdokonalení člověka; tam skytají se vhodné zbraně proti nepřátelům zevnějším, zde výtečné pomůcky proti vnitřnímu nepříteli. A že uděřeno zde neznámým pisatelem na pravou strunu, dosvědčuje ta okolnosť, že za 2 měsíce rozprodáno 14.000 exemplářů »Nejkrásnější knihy ze všech«. Knížečka »Znej se k Otci svému!« je vlastně obsahem nejdůležitějšího spisu sv. Alfonse, biskupa a učitele církevního, totiž knihy »Modlitba, hlavní prostředek spásy.« Než pisatel nespokojil se podáním pouhého obsahu, nýbrž doplnil jej různými dodatky a poznámkami i z jiných ascetických knih sepsaných světci, jako jsou: Augustin, Basilius, Jan Zlatoustý, Tomáš Aq., Řehoř Vel., Karel Borr.,

Bernard, Řehoř Nyss., Hylarius, Anselm, Vavřinec, Justin, Bernardin Sien., Isidor, Nilus, Jan Klimekus, sv. Terezie, sv. Magdalena. Knížečka sama skládá se z katického úvodu, ze čtyř hlavních částí a doslovu. V části prvé dokazuje se nutnost a potřeba modlitby, druhá jedná o moci modlitby, třetí vypisuje vlastnosti modlitby a čtvrtá vybízí k setrvanlivosti v modlitbě. Hodí se pro každého, jak mladého, tak starého, jak pro vzdělaného, tak i pro méně pokročilého, každý čísti jí bude zajisté s užitkem. Úprava je sličná a cena (za 32 str. hustého tisku) — 60 výtisků v Cyrillo-Methodějském knihkupectví franko 2 K 10 h, v »Růžencové výrobně« za 1 K 80 h — velmi levná. Přejeme pisateli této knížečky, aby ona i všechny budoucí, jimiž dle slibu svého nás obdaří, došla ne-li většího, alespoň takového rozšíření jako knížečka v červnu vydaná a vyplnila tak šlechetný úmysl pisatelův — upevňovati a posilňovati víru v srdci jednotlivců a šířiti čest a slávu Boží po milé vlasti naší! Zajisté i ona, jako předešlá, vhodnou bude pp. katechetům, již ji dávali pilným žákům jako odměnu pilnosti, v upomínku na prvou sv. zpověď, prvé sv. přijímání a při podobných příležitostech. Rovněž upozorňujeme na krásné »ranní a večerní modlitby a nábožné povzdechy v pokušení, při práci v utrpení«, jež otištěny jsou z katechismu a v »Růžencové výrobně« prodávají se: 150 kusů franko za 1 K 10 h. *Václav S. Klatovský.*

Výbor Tiskové ligy konal dne 17. prosince 1900 schůzi za předsednictví dp. Tom. Škrdle a přítomnosti 5 členů výboru. — Dp. Štella, jednatel, četl protokol předešlé schůze, jenž byl schválen. — Předsedající referoval o stavu ligy: p. Karel Jindřich, faktor knihtiskárny v Moskvě, chtěl přistoupiti k lize za člena zakládajícího, ale občan, jenž bydlí mimo hranice rakousko-uherské říše, nesmí býti členem politického spolku, i věnuje p. K. Jindřich obnos 100 K — postupem času — Tiskové lize jako dar. Referent velebil dobročinnost tohoto horlivého katolíka, klada jej za vzor jiným; mimo něho četl jména ostatních dobrodinců, kteří od poslední schůze na ligu přispěli. — Jednomu členu ligy předplatí se časopisy národních socialistů, jiní dva členové ligy čtou bedlivě »Čas«, jiný stopuje »Školský Obzor«. Liga jest odhodlána proti všemu protikatolickému tisku ostře vystupovati. — Bylo sděleno, že místodržitelství vydalo nařízení polit. úřadům o zostření dozoru nad zpěvy, deklamacemi a kuplety kočujících zpěváků. Jelikož z velké části jimi bývá profanováno náboženství a zlehčováno duchovenstvo, lze vítati aspoň částečnou tuto očistu. — »Zápisky vyobcovaného kněze Aug. Smetany«, jež počnou vycházeti, bude probírati v poměru k učení církve »de sacerdote« *L † 4.* — Některé časopisy počínají letos šířiti zvláštní směr psaní o období Vánočním. Chtějí totiž setříti z Vánoc nádech náboženský a učiniti z nich jen jakousi výroční světskou slavnost zimní pro humanní podpory. — Dp. farář Frant. Vaněček sdělil, že se v Bonnu zřídila liga pro celé Německo; v Bonnu jest centrála, kamž se podávají zprávy a odkud vycházejí pokyny. Celý episkopat Německa se zavázal, že zřídí v každé diecési pro centrálu důvěrníka. — Bylo předloženo číslo časopisu »Hrom«, kdež jsou vymalováni dva mniši, z nichž a z celibátu tropí se posměch. Toto potupné číslo bylo vyvěšeno v novinářském závodě a v knihkupectví p. Hovorky. Myslíme, že pan Hovorka dodává red. »Katol. Listů« všecky zahraničné a vídeňské časopisy a proto by si měl počínati oproti nám trochu šetrněji. Výbor Tiskové ligy jeho jednání ostře odsuzuje. — Všickni dopisovatelé-ligisté bez rozdílu se žádají, aby zasílali své dopisy přímo kanceláři Tiskové ligy (Praha, č. 570-II.), kteráž je dle uznání mezi různé časopisy rozdělí. — Toť jest jen něco z toho, o čem bylo ve schůzi ligy jednáno.

Provolání. — Svého času dostal jsem dopis, jehož obsah věrně tu podávám: »Veledůstojný Pane! Jsem údem »Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje,« a proto byl jsem tak šťasten, obdržeti za roční podíl vzácnou knihu »Lurdy«, sestavenou péčí Vaší Důstojnosti. Jedna zbožná duše z našeho kraje měla také tu milost od Boha, že roku 1896. vykonala pouť Lurdskou, kterou ve svém spisu tak zbožně ráčil Jste vylíčiti. Nedávno mne navštívila, aby vypravovala a sdělila se mnou ty duchovní radosti, kterých stala se účastnou. Jen jedné věci bolestně v Lurdech postrádala, že tam totiž není žádného ani malého oltáře, zřízeného a vyzdobeného ze společných obětí synů a dcer národa československého. I projevila tu krásnou myšlenku, aby v našich českomoravských časopisech uveřejněno bylo provolání, kterým by ctitelé Neposkvrněné Panny Marie Lurdské mezi naším lidem rozníceni a povzbuzeni byli k obětivosti za tímto velice zbožným účelem. K tomuto dílu nikdo není více povolaným než Vy, veledůstojný Pane, jenž v dalekých krajích ráčíte býti znám jakožto ctitel Rodičky Boží vůbec — a Nejsvětější Panny Lurdské zvláště. V růžencové basilice zřízují se teprve oltáře (bude jich 15, jako jest růžencových tajemství, což nedalo by se doufati, že by některý z těch oltářů zvláště

naší vlasti mohl býti přiřknut? Rečená — nejmenovaná — poutnice Lurdská složila k tomu účelu do mých rukou 400 korun — pevně důvěřujíc, že zbožná její tužba vzbudí radostný souhlas po krajích česko-moravských. Časopisy — jako: »Katol. Listy«, »Kříž«, »Maria«, »Anežka«, »Zahrádka sv. Františka«, a jiné na Moravě — by Vašnosti dojista uveřejnění provolání neodepřely. — S pokornou prosbou k Pánu Bohu, aby v naší příčině Vaší Důstojnosti přispěl Svou milostí a požehnal, znamenám se atd. Pavel Rozinek, zám. kaplan na Skalce u Dobrušky v Čechách.« Na základě tohoto dopisu psal jsem do Lurd, zdali by mosaikový obraz, představující některé tajemství v růžencové svatyni, mohl býti zbudován milodary našeho národa, a to s českým věnováním. Odpověď přišla přisvědčující, že je k disposici ještě druhé tajemství bolestného růžence, avšak udána cena na 30.000 franků, nebo-li 15.000 zl. Tento obnos zdál se mi býti příliš veliký, a proto jsem odepsal, že národ náš není četný ani bohatý, a že nelze doufati, že by se tak veliký obnos sešel. Nabízel jsem tedy, zdali by nebylo možno, aby v Lurdech postaveno bylo nákladem našeho národa mramorové sousoší patronů moravských sv. Cyrilla a Methoděje, nebo zdali by snad neurčili sami nějaký vhodný předmět, jenž by však ceny 4—5000 zl. nepřevyšoval. Došlá odpověď zní v ten smysl, že pro sousoší nemají vhodného místa, že však velmi rádi příjmou dar od národa našeho, a že tedy mi oznámí, až najdou vhodnou výzdobu nebo předmět, který by na oslavu Panny Marie Lurdské naším nákladem byl zbudován. Vznáším tudíž snažnou prosbu ku všem ctitelům Marianským v celém našem národě československém, aby každý na naznačený účel laskavě přispěl nejlépe prostřednictvím p. t. duchovních správců, jež zároveň prosím, by milodary laskavě přijímali a po čase je pak se seznamem dárců podepsanému zaslali. Snad by se doporučovalo i oběry na účel ten konati. Roku 1902. zamýšlí se vypraviti první český poutnický vlak do Lurd, do té doby bude záhodno, aby dar národa československého byl již dán nebo aspoň přichystán. Zároveň dovoluji si oznámti, že jsem právě vydal doplněk ku knize »Lurdy a pouť do Lurd r. 1896. konaná« pod názvem »Zda věřiti Lurdům.« Obsah je tento: I. Zázraky Lurdské a věda. II. Zajímavá sázka. III. Zola a Lurdy. IV. Proč se Panna Maria zjevila ve Francii, proč v Lurdech a proč v oné době. Dodatek: Lurdy v našich vlastech. Spisek s dodatkem stojí 60 kr. (1 K 20 h); bez dodatku 50 kr. (1 K); poštou o 5 kr. více. — V Předklášteří u Tišnova na Moravě. — Leopold Kolísek, farář.

K činnosti Třetího řádu u nás. V minulém čísle »Vlasti« na str. 278. doporučil jsem »Zahrádku sv. Františka« jakožto orgán Třetího řádu našim katol. spolkům. Stalo se tak na základě sdělení učiněného mně dvěma členy velehradského komitétu vldpp. Hejtmánkem a Janákem, že p. Schmidt, dosavádní vydavatel a redaktor Z. sv. Fr., podrobil se usnesením sjezdovým. Ježto však v poslední chvíli učiniti tak odmítl a prohlásil, že Z. sv. Fr. povede si sám, *není týž časopis orgánem Třetího řádu* a velehradské terciářské komité nižádné odpovědnosti za ni nemá, ani ve spojení s ní není. Ant. B. Drápalík, člen velehrad. komitétu.

Ubohý národ. Slovenské noviny katolické oznamují na sklonku r. 1900. tuto zarmucující zprávu: Ani slova Božieho nedoprajú! v novom kostole PP. Karmelitov v Budapešti na Anjelskom poli, kde žije 7000 Slovákov, odňali Slovákom slovenské slovo Božie, zakázali slovenský cirkevný spev, ba ani růženec nedovolia po slovensky sa modliť! I reformovaní PP. Františkáni v chráme svojom zrušili slovenské kázne i spev! Tak hřeší sa u nás proti príkazu Kristovmu: »Učte všetky národy«! . , .

Školské spořitelny. Před 30 roky zavedeny byly v Belgii spořitelny pro školní mládež. R. 1899 bylo v Belgii 9525 obecných škol, ve kterých ze 105.177 školních dětí mělo 350.182 spořitelní vklady. Tyto obnášely koncem r. 1899 obnos 8,116.731 franků. Smysl pro spořivost pěstovati u mládeže jest velice dobré a užitečné.

Nejzajímavějším městem na světě zdá se býti město Hocht v Kansasu. Tam prosadily ženy, že budoucně každý divadelní kus, který bude uvnitř zdí městských hrán, musí býti zahájen modlitbou. Takhle při Offenbachových operetkách bude se to vyjímati docela rozmile.

Kníže Nikola přijal v den sv. Mikuláše titul »královská Výsost«. Černohorci mají tedy krále. — **Saské ministerstvo** povolilo Evangelickému spolku sbírky na podporu luteránského hnutí v Rakousku. — **Čínský vyslanec** ve Vashingtoně měl v »Akademy political« přednášku, v níž se zastal katolických missionářů, velebě jejich tichou práci. — Dr. **Al. Kolísek**, profesor na české

zemské vyšší realce v Hodoníně, vyznamenán byl od sv. Otce Lva XIII. čestným křížem »Pro Eccleria et Pontifice«. Vyznamenaný jest jeden ze šesti bratří kněží.

Rázné zakročení biskupa. V Pamplone, hlavním městě Navarry, založili zednáři časopis »El povenir Navarro« za tím účelem, aby naseli v lid nevěry. Ale tamní biskup vyobcoval redaktora z církve a věřícím zakázal časopis odebírati a čísti. Výsledek byl ten: papírník odepřel dodávati papír, spolupracovníci opustili redaktora a guvernér časopis zakázal — a redaktor se z města vytratil. Na svátek Neposkvrněného Početí Panny Marie přišel k biskupovi sbor advokátův a druhý den měšťanosta s městskou radou a složili mu poklonu. Ulice, kterou se městská rada ubírala, byla slavnostně vyzdobena a zástup lidu provolával biskupovi slávu tak dlouho, až se mu ukázal. Toť odměna statečného zastance víry! —

Katolických spolků v Uhersku bylo r. 1900.— 1077., a to katolických kruhů a čítáren 392, spolků kat. mládeže 20, katolických tovaryšů 79, spolků dělnických 10, dělnických ženských 3, na ochranu učňů 2, sv. Vincence 19, oltářních 11, ženských 23, dobročinných 12, pohřebních 67.

Tiskopisy pro farní úřady má na skladě papírnický závod družstva Vlasť; které ještě scházejí, ty budou brzy doplněny. Venkovským pánům dáme dle přání matriční archy vázati. Družstvo Vlasť vydalo také ministranci s textem latinským a vedle s výslovností latinského textu. Obyčejné ministrance stojí 9 h, s poštovným 14 h, ministrance na lepence stojí 24 h, s poštovným 28 h.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva Vlasť konal dne 12. prosince 1900. XVI. schůzi za předsednictví c. k. poštovního pokladníka pana Karla Ulricha. Schůze byla zahájena modlitbou. — Jednatel pan Tomáš Jiroušek četl protokol předešlé schůze, jenž byl probrán a schválen. — Předloženy byly dvě knížky pražské městské pojišťovny, v nichž je zapsáno, že jest dům družstva pojištěn na 60.000 K a strojovna, expedice a sazárna na 44.000 K. — Pokrývač oznámil, že bude na jaře třeba dáti střechu novými taškami pokrýti. Pan profesor dr. Matěj Kovář podá o této žádosti v budoucí schůzi zprávu. — Schváleno bylo zařízení správce domu, aby za nemocnou domovnici jiná služka na útraty družstva schody tak dlouho myla, až se domovnice úplně pozdraví. — Při časopisu »Hlasy Svatováclavské« dá se na každých pět exemplářů jeden zdarma. Přispěvatelé tohoto časopisu obdrží za arch práce 10 Korun honoráře. — Úředník družstva p. Jan Žák provedl s krámskou papírnického závodu inventuru veškerého zboží. Práce ta trvala plné tři neděle. — Výbor určil den valné hromady a způsob, jak mají býti účty zrevidovány. — Jednota sv. Methoděje ve Vídni zasílá žádost, aby na ni bylo i na dále pamatováno; rozumí se samo sebou, že spolek tak ušlechtilý nebude od družstva nikdy opuštěn. — Byla podána žádost, aby katechetská příloha při »Vychovateli« měla jméno: »Katechetské Listy« (příloha »Vychovatele«), ale výbor odpovídá, že by nový název obsah nikterak nevyznačoval a že by s tím byly potíže, nebo změna tato musila by třem úřadům býti oznámena. — Při jednání o běžných a hospodářských záležitostech družstva a jeho podniků za živého veselí a s humorem odbyta byla také vzpomínka určitých osob, které samou starostí, že prý jsme na pokraji záhuby, nemohou ani spáti, ani klidně žíti. Buďtež jen, pánové, bez starosti o nás a pečujte raději sami o sebe; — družstvo si již pomůže, jako si až dosud vždy pomohlo; to má kořeny pevné a budoucnost jeho zcela určitě a pevně je zajištěna.

Výbor družstva Vlasť konal dne 27. prosince 1900. XVII. schůzi za předsednictví p. Karla Ulricha, c. k. poštovního pokladníka. — Schůze byla zahájena modlitbou. — Jednatel p. Tom. Jiroušek četl protokol předešlé schůze, jenž byl probrán a schválen. — Výbor určil program k valné hromadě a vyřídil řadu důležitých záležitostí, z nichž tyto na veřejnost uvádíme. — Tiskopisy pro farní úřady vydá družstvo také v jazyku německém. — Autograf byl prodán za 50 K. — Na dotaz pokladníka družstva, jak se má zachovati, je-li žádán od toho onoho

člena tiskárenského personálu za zálohu, usnáší se výbor, že se nikomu zálohy dávati nebudou. — Dp. farář Vl. Hálek zvolen byl za inspektora účtů v knihtiskárně. Jeho úkolem jest bdíti nad tím, aby záznamy ve strojovně i v sazárně řádně vedeny a účetní kniha v knihtiskárně v pořádku byla, jakož i aby vnikl do všech účetních záležitostí knihtiskárny. K dotazu předsedajícího p. farář odpověděl, že tento úkol na sebe přijímá. — Dp. Karel Vrátný, kaplan u Matky Boží před Týnem, odevzdal družstvu v náklad dvě svoje brožury: Průvodní list křesťanů, platný až do smrti, od Albana Stolze (prodává se za 6 h) a Upřímné slovo křesťanským dívkám (prodává se za 4 h), 3. vydání. Brožury tyto byly výboru předloženy a odevzdávají se trhu knihkupeckému. Objednávky vyřizuje administrace družstva Vlast, Praha č. 570-II. — Katolickému spolku Praha uděluje výbor všecky své knihy a časopisy, pokud jsou na skladě. Mimo to se mu dodávají do jeho čítárny všecky časopisy družstva. — Dlužníci papírnického závodu obdrželi v prosinci r. 1900. upomínky, aby dluhy své zapravili. Kdož tak do 15. ledna l. r. neučinili, bude jejich záležitost odevzdána právnímu zástupci, aby dluh soudně vymáhal. — Budoucí schůze výboru koná se 21. února 1901. ve 4 hod. odpoledne.

Socialní odbor družstva Vlast konal v pondělí, dne 17. t. m. svojí druhou schůzi v XVII. správním roce, která byla četně navštívena. Do schůze dostavil se také poprvé nový člen, studující práv Jan Kř. Maštalíř. — Po přečtení, probrání a schválení protokolu ujal se slova dp. *Rudolf Vrba* a probíral článek »Radikálních Listů«, v němž líčen je úpadek socialní demokracie v Čechách. Řečník podal k článku své názory a divil se, že radikální státoprávníci přicházejí s poznáním socialních demokratů teprve dnes, ačkoliv křesťanští socialové zvláště v »Dělnických Novinách« již dávno světu odhalovali jejich pravý ráz. Ovšem, dokud o socialních demokratech psali katolíci, nepřikládalo se tomu takové váhy, jako když páni radikálové se do nich pouštějí. Referát přijat s pochvalou a projeveno přání, aby byl otištěn jako článek v »Našich Listech«. Stalo se. — Dp. farář *Vlastimil Hálek* referoval o prvním sjezdu řemeslnicko-živnostenském v Praze a pravil, že sjezd obíral se více méně resolucemi, jimž by nyní mělo následovati skutečné provádění nebo domáhání se toho, na čem se účastníci sjezdu usnesli. Na sjezdu rakouských průmyslníků, pravil referent, nebyla věnována socialní otázce pražádná pozornost. Poukázal též na nedlouho trvající živnostenský soud v Praze, v němž vyskytují se mnohé nedostatky, zvláště v rozhodování mnohých záležitostí odborných, k nimž často členům schází odborná znalost a zkušenost. Sdělil zároveň, že výsledky vyšetřování o živnostenské práci dětí v Německu za rok 1898 provedené podávají smutnou cifru půl milionu živnostensky zaměstnaných dětí. Referent ukončil svoji řeč sdělením, že přestaly vycházeti: živnostenský časopis »Vlastní silou« a »Věstník národohospodářský« a že nejnověji ohlašuje se vycházení časopisu »Nový Kadeřník« v Praze. — Jednatel p. *Tomáš Jiroušek* probíral zákon o domovském právu a líčil jeho výhody, jakož i obtíže s jeho prováděním se strany obcí. Upozorňoval na význačné články a rozváděl jejich znění. Na konec vysvětlil, jak jest si počínati s žádostmi o příslušnost, co všecko v žádosti musí býti uvedeno a o jaké důvody žádosť musí se opírati, aby obce, v níž se žadatel příslušnosti domáhá, nemohla žádost zamítnouti. Když skončil, bylo projeveno přání, aby tato zpráva v »Našich Listech« byla otištěna. Vyhovělo se. — Pan *Jan Maštalíř* líčil nynější zřízení veřejné čítárny a knihovny jubilejního katol. spolku »Praha« a pravil, že čítárna vzbuzuje nové naděje. K jeho žádosti uvolili se přítomní členové výboru družstva Vlast přimluviti se, aby výbor družstva poskytl čítárně své časopisy a knihy, které tam scházejí. — Redaktor dp. *Tom. Škrdle* upozornil na sběrací listinu »Bursy práce«, již otisklo »Právo Lidu«. K tomu vysvětlení podal jednatel p. *Tom. Jiroušek*, že celá věc nemá se tak, jak ji »Právo Lidu« líčí. Listinou sbíralo se na dělníky a dělnice práci nemající v uvedeném spolku o práci se hlásící, ale nesbíralo se na nějakou politickou akci národně socialní strany. S věcí touto dělají socialní demokraté jen humbug. — Když bylo sděleno, že od poslední schůze v listopadu přednášel jednatel v Horno-Studenecké katol. jednotě a předseda dp. dr. Rud. Horský v Kostelci nad Orlicí, v Ústí nad Orlicí, v Litomyšli, v Kyšperku a Chocni, prohlášena schůze za skončenou.

ROČNÍK XVII.

ÚNOR. ČÍSLO 5.

VLASŤ

Časopis pro poučení a zábavu.

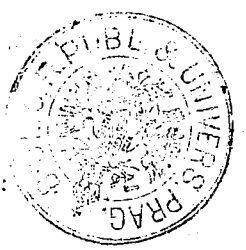

Redaktor:

TOMÁŠ ŠKRDLE.

V PRAZE.

Tiskem a nákladem družstva Vlasť.

1900.

Vychází dne 15. každého měsíce.

575

OBSAH.

Str.

Z jakých příčin jmenuje Petr Chelčický M. Jana Viklifa Protivou? Píše dr. Ant. Lenz. (Pokračování.) 393
Hlasatelé nových idejí, báseň od Neznámé 403
Z říše baltického Triglava. Historický obraz z doby obrácení Pomořanů od Bedřicha Kamarýta. (Pokračování.) 404
Naše Slezsko. Napsal Jan Vyhlídal. (Pokračování.) 416
Za † dp. P. Janem Křtitelem Votkou S. J. Životopisný nástin od Ant. Rejzka . 427
Záhady světa a bilance vědy. Píše duch. prof. Fr. Horáček. (Pokrač.) 437
Hádanky světa. Píše Bedřich Jiříček (Dokončení.) 446
Jak to v našich obcích chodívalo. Kulturní obraz z doby poddanství na Dymokursku od F. J. Čečetky 456
Duchovní znělka. Báseň. Vzdělal hrabě Josef Berchtold 461
Kanonické visitace biskupů litoměřických v letech 1796—1822. Podává Ant. Vetešník (Pokračování.) 462
Hlídka národohospodářská. Napsal Rudolf Vrba 466
Literatura 469
Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy 476
Paběrky z novin a z veřejného života 481
Spolkové zprávy 487

Předplatné na »VLASŤ«, roč. XVII. obnáší:

ročně 10 K, půlletně 5 K.

Členové družstva předplácejí: *a)* údové zakládající (kteří splácejí v půlletních lhůtách po 10 K během 5 let celkem 100 K) ročně 8 K, půlletně 4 K; *b)* členové přispívající (jejichž roční vklad obnáší 6 K) ročně 8 K 40 h, půlletně 4 K 20 h; *c)* členové činní (kteří se již do spolku nepřijímají) ročně 8 K 80 h, půlletně 4 K 40 h. Kněží deficienti, alumnové, klerikové, studující, podučitelé a podučitelky mají »Vlasť« ročně za 6 K. Do Bavor, Saska, Pruska, Pruského Slezska, je »Vlasť« o 1 K, do ostatních mimorakouských zemí o 2 K dražší. Sběratelům abonentů poskytuje se na každých deset jedenáctý ex. zdarma. Pp. knihkupcům sleví se 25 % a bude se jim »Vlasť« dodávati toliko za hotové. — Ročníky V.—XI. prodávají se à 8 K. Ročník XII. za 9 K. Ročníky XIII., XIV. XV. a XVI. po 10 K. Ročníky IV., III. a II. prodávají se à 5 K; pro studující, alumny a kleriky à 4 K. Ročník I. prodává se za 7 K, a platí-li se hned, za 6 K. — Družstvo Vlasť prodává jednotlivá čísla IV., III. a II. ročníku à 60 h. Jednotlivá čísla ročníku V.—XI. prodávají se po 80 h, roč. XII.—XVII. po 1 K. — Patisk celých prací se vyhrazuje. — Rukopisy se nevracejí.

Redakce a administrace »Vlasti« jest v Praze, v Žitné ulici č. 570—II.

Listárna administrace. Do Ameriky: *Rev. Jos. Macourek.* Obdrželi jsme v rak. měně 35 K 04 h. Z toho jsme dali na XV. a XVI. roč. »Vlasti« 24 K, na VIII. a IX. roč. »Děl. Novin« 10 K 40 h a zbyteček 64 h na dům družstva. — Rev. *Václav Chlapík.* Ze 49 K 46 h dali jsme 20 K na XV. a XVI. ročník »Vlasti«, 16 K na XIV. a XV. ročník »Vych.«, 10 K 40 h na VIII. a IX. roč. »Děl. Novin« a 3 K 6 h zbyly na XVII. ročník »Vlasti«. — Rev. *Josef Pelnář.* Vše jest dle dopisu Vašeho urovnáno. — Rev. *C. J. Augustinský.* Za 3 dolary obdrželi jsme 14 K 70 h, čímž jest účet v pap. závodě vyrovnán. — Rev. *Václav Lenz.* Obdrželi jsme 49 K 31 h. Dáte ještě na XVI. ročník »Vlasti« 1 K 87 h a na roč. XVII. = 12 K. — Bratřím v Americe radíme, aby nám posílali peníze přímo poštou. S peněžními ústavy a s poukázkami na ně a cheky máme různé obtíže. — Čechy: *A. W. v H.* Dáte ještě na XIV. roč. »Vych.« = 4 K a na VII. ročník »Dělnických Novin« 1 K 20 h.

Z družstva Vlasť. Ke družstvu Vlasť přistoupili za členy zakládající: MUDr. Vl. Mladějovský, universitní docent v Praze; MUDr. Ot. Rožánek, lékař v Praze; pí. Josefa Portová v Žižkově; sl. Marie Melicharova, učitelka v Žižkově; sl. Ant. Čaloudova v Praze. — Tři fondy družstva obdaroval P. Fr. Vaněček, Minorita v Praze. Duchovenstvo vikariátu Píseckého zaslalo po 4 K na fondy katolických spisovatelů a socialní. — Mimo to přispěli: *a)* na Historický kroužek: Jeho Excell. ndp. Dr. Theodor Kohn, kníže-arcibiskup v Olomouci 100 K; Jeho Excell. ndp. Dr. Fr. Sal. Bauer, biskup v Brně 15 K a J. M. Msgr. Dr. Jan Řehák, kap. děkan v Litoměřicích 20 K; b) na fond pro katolické spisovatele: Jos. Mejsnar 50 (150); J. J. Karel princ Schwarzenberg 20 (120); duchovenstvo vik. Votického 18 (133); Fr. J. Hroneš 10 (40); *c)* na dům družstva: Msgr. Boh. Hakl (16), Ant. Přemyslovský (7), Fr. B. Hoch (3), Jos. Filipi, Ant. Zeman, Fr. V. Vítek, Em. Štikar, Ant. Čech a Josef Flekáček. — Peníze přijímá a objednávky vyřizuje: administrace družstva Vlasť, Praha č. 570-II.

ROČNÍK XVII. ÚNOR 1900—01. ČÍSLO 5.

VLASŤ.

Z jakých příčin jmenuje Petr Chelčický M. Jana Viklifa Protivou?

Píše Dr. Ant. Lenz.

* POKRAČOVÁNÍ. *

Podle Chelčického nemají tedy křesťanští králové žádné moci s nebe, aby nad lidem křesťanským vládli, a proto jest jejich panování usurpace a velezráda naproti svrchovanému a jedinému králi vyvoleného lidu, Kristu Pánu.

d) V Zákoně Novém, jenž jest Zákon proto milosti, jest také všecko panování zakázáno, ježto ustavil Pán Ježíš svět v rovnosti.[160]) Za tou příčinou vede sobě Chelčický krutě naproti roztřídění lidstva do stavu panského, duchovenského a sedlského, jakož bylo již svrchu poznamenáno.

e) Je-li však v Zákoně Novém, jak se domýšlí Chelčický, všechno panování křesťana nad křesťanem zakázáno, pak pozbývají také tak zvaná práva královská svého základu. Ke slovům apoštolovým: „Žádnému nebudete[161]) nic dlužni: jedině, abyste se spolu milovali« činí Chelčický následující monumentální výklad, jehož by soudný člověk v těchto slovech nehledal: »Odtud vyvrženo jest právo královo se všemi šacunky, robotami, desátky ze všech statků svých.« [162])

f) Nemají-li králové křesťanští z Boha té moci, aby vládli nad křesťanským lidem, tím méně ji mají knížata, páni, rytíři, panoši a ještě méně duchovní. Jest prý to zpřežení zlé moci Antikristovy proti Kristu a pravdě, a smělá rota šibalská na cestě Jidášově.[163]) Zvláště zle dokračuje Chelčický na rotu erby korunovaných, neboť ti měli účasť v panování královo. Oni prý se vyvýšují, ano převyšují prý pýchou svojí i Lucipera, život vedú sodomský, mají svobodu zla, vše jim sluší a všecko jest bez svědomie u nich. Kdyby byli pohané nebo židé, ale oni sú kře-

[160]) Tamtéž. I., 7.
[161]) Podle Vulgaty zní toto čtení: »Žádnému nezůstávejte nic dlužni.«
[162]) Sieť viery. I., 91.
[163]) Sieť viery. II., 5.

sťané. Chtíc mieti první právo u vieře, chtíc býti pány viery. Neviem, zdali sú na ďáblích takové odpornosti Kristovi.[164]) Panování prý šlechty založeno jest skrze zámysl nepravý, od pohanů nalezený.[165])

g) A jako zamítá Chelčický všecko panování šlechticů, tak také zavrhuje všecku svézákonnost a panování měst, neboť prý jest ono podobné rotám erby korunovaných.[166])

Všecka městská zařízení jsou prý právě jako rota erby korunovaných původu satanášova. Města prý mají, jak prý učí Protiva, původ svůj z Kaina, a příčina vzdělání jejich prý jest zlodějství. V Kainovi prý tedy mají města své založení ano i hrady, neboť i ony jsou obydleny zloději, násilníky, lichovníky, kupci, trhovníky, šantročníky, jenžto se nejviece nevěrami a lakomstvím pickují... Tam prý sú vždy připraveni k vraždě, činiece zla za zlé.[167])

h) Není-li však moc panovničí křesťana nad křesťanem z Boha, nemají mocnářové podle téhož Chelčického žádné zákonodarné moci, a to již tou příčinou, že zákon Boží dostatečen jest ku správě lidu Božího. Nesmí tudíž ani král ani císař vydávati ustanovení o své ujmě, neboť všecky zákony, kteréž nejsú zevřeny v Písmě, jsou při nejmenším zbytečny, zdržují od zachovávání zákona Božího, anebo jsou i jemu protivny; a proto není nikdo z křesťanů, nad nimiž král křesťan panuje, povinen přijati takových zákonů a dle nich v životě občanském se říditi, neboť ku věcem nepravým nemůže pod Bohem nikdo bližního svého zrazovati, jako nikdo není pod Bohem oprávněn, takovýchto věcí činiti. Odtud zove Chelčický všechny zákony, s nimiž, jak praví, vešel Konstantin pod víru, zákony šíbalskými, a tak zove také všechny zákony císařské a městské, nebo, jak je jinak jmenuje, rathúské.

i) Jako zamítá Chelčický zákonodárnou moc králův, tak jim také odpírá moc soudnou. Konstantin prý pohaněl víru, když vzal moc nad křesťany, byv učiněn jako jeden z nich, kdežto byli křesťané Bohu zavázáni tak tvrdě, aby nemohli se pochýliti nikam od zákona Božího. On prý všel po víru s úřady a právy pohanskými, a vzav moc nad křesťany, podvedl je pod práva pohanská, aby podle těch práv ve svých sporech se řídili a se utíkali žalobami k úřadníkóm pohánským a hledali pomoci i u císaře, aby se bránili a mstili skrze jeho moc, kdož na nie sáhají, kladúce naději v člověka, kterú sú mieli mieti (v Bohu)... Tiemi činy odstupují od Boha a jeho zákona. Protož prý dí M. Protiva, že kdykoli člověk zvoluje sobě viece ustanovie neb zákony lidské, nežli zákon Boží, v tom sobě zvoluje jiné a cizí bohy. Kdož prý se tedy řídí právy císařskými, ten sobě zvoluje boha císaře, opouštěje zákon Kristův.« [168])

---

[164]) Tamtéž. II., 1.
[165]) Tamtéž. II., 2.
[166]) Tamtéž. II., 5.
[167]) Tamtéž. II., 6.
[168]) Tamtéž. I., 2.

Podle Chelčického nemá tedy patrně mocnost světská nižádného práva, zřizovati stolice soudné a rozhodovati o sporech svých poddaných, hájiti občanů naproti bezpráví, brániti ohrožený jejich majetek naproti násilí, činiti soudné nálezy, podle nichž by se spory odklizovaly a mír a pokoj se zabezpečoval. A jako by neměla mocnosť světská, stojíc k učení Chelčického, práva, zařizovati stolice soudné a poháněti přestupníky zákona k soudu, tak by se také občané křesťanští, vyznávajíce učení jeho, nesměli na svou obranu naproti násilníkům k soudům utíkati, ať by jinak Boha a jeho zákon opouštěli. Proto se také dovolává Chelčický velikého doktora Protivy, jenž dí, že správa božská se liší od správy lidské, neboť ta prvá jest správa milosti, a ta druhá jest pro věci časné s připuzením. K té prý pohané stojí, hledajíce svých prospěchů. Taktéž i křesťané poběhlí . . . zahnavše Boha od sebe, i zákon jeho zavrhše, moci pohanské hledají s jejími právy. Věrný křesťan se však k těm súdóm neutíká . . . a raději trpí škodu u věcech časných, nežli by městky jich dobývajiece urazili duši svú.« [169]) Podle všeho hřeší tedy všichni křesťané smrtelně, kdož se utíkají k světským soudům, aby u nich práv svých se domáhali.

Jsou tedy v křesťanstvu všecky stolice soudné odporny řádu Kristovu a ženou prý lid k tomu, aby od Krista Pána odpadl. Proto nesmí prý se žádný věrný křesťan pro domáhání práva svého k rychtářům a ku konšelům, zkrátka k občanským soudům utíkati. Kdož prý tak činí, nebudou spaseni. [170])

k) Nemá-li však moc světská ve svých rukou moc zákonodárnou a soudnou, nelze jí také přiříknouti moc výkonnou čili trestnou. Msta prý jest zákonem Božím výslovně zakázána. Není prý tedy nikomu dovoleno, ani řádným soudům, stihati trestem zločiny. »Podle správy Kristovy nemají prý zlí po svém provinènie . . . k ničemuž puzeni býti, aniž čímž nad nimi se mstíti, jedině skrze dobrotivosť bratrskou, aby opraveni a ku pokání přivedeni byli.« [171]) A to prý »jest dobrá správa, podle níž může hříšný milosti Boží zase dobýti, kterúž jest ztratil hřiechy svými, kdežto podle správy městské takovým smrť postavena jest za takové proviněnie . . . Ale v první spravie Kristově, nemuoželi toho dobrota bratrská opraviti, ale muož jeho neškodně pominouti, varuje se ho.« [172])

»Neposlal prý buoh Krista Pána, »aby súdil svět na zatracenie ani súdem tvrdým světským, ustavě súdy světské s právy tvrdými; aby se podle těch práv na smrť odsuzovali, pro ty hřiechy, anebo pro ony věšeli, stínali, pálili, topili, oči lúpali, ruce utienali, z měst vyháněli, řkúce: Ta práva a ty súdy nám ustanovil Pán, abychom se tak mstili nad hřiešnými, smrť jim činiece a o statky v súdech se vadíce.«

Chelčický zamítá tedy všechnu pomstu, nebo-li všechen trest za zločiny spáchané. Jemu nejde o to, aby byla zmírněna krutosť

[169]) Tamtéž. I., 32.
[170]) Tamtéž. I., 8.
[171]) Tamtéž. I., 10.
[172]) Tamtéž.

trestů, jížto tehdejší soudy stihaly zločince, v čemž by byl zajisté nalezl souhlasu v Církvi katolické, alebrž on trvá neustupně na tom a až k omrzení opakuje, že jest pomsta za zločiny zákonem Božím zakázána. Nade všecky tresty zavrhoval však Chelčický trest smrti. Proto se také zle horší na Mistry, kteří zastávali trest smrti vůbec. Oni prý činí Boha s dvěma ústy, aby jedněmi řekl: »Nezabiješ« a druhými »Zabiješ,[173]) kdežto Bůh nedopouští, aby člověk člověka života zbavoval.« »Jedině bóh móž duši stvořiti a sám ji spuosobiti s tielem a pro hřiech odlúčiti ji od tiela. Protož mordéř člověčí chápe se pomsty, a znamená viny k smrti, jenž toliko na samého Boha slušie.«[174])

Jestliže nesluší člověku se mstíti, byť i prostředkem soudných stolic; tím méně jest dovoleno vésti válku. Židé prý měli boje s pohany, ale mezi sebou válčiti nesměli, a protož prý křesťané »válčíce mezi sebou, převyšují lotrovou poběhlostí bojuov pohanských, sú zpití vínem kurvy veliké.[175]) Chelčický maje zřetel k nešťastné vlasti naší, popisuje, kterak jedna rota bojuje za zákon Boží (Táborové), jiná aby panství králuov nehynulo. »A ta všecka sběř tiech rot rozdielných slovú křesťané, spolu řiekajiece bohu »Otče náš,« jenž jsi na nebesích. Všichni přejí Bohu skrze zkažení jiných . . . A to vždy spolu řiekají: Odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme. A na to každá rota vojska hledá a hromáždie je, nemíniece odpustiti nižádnému, s koho muož býti . . . Protož jich modlitby veliká rúhánie.

Avšak tyto všecky boje svádí Chelčický na konec na Antikrista, t. j. na papeže, jakoby z něho vycházely, jako z pramene vody. Ustavila prý duchovní i světská moc svět proti Kristu, aby se lid ďáblóm klaněl, aby byl svět podražen pod jich práva nepravá, odporná zákonu Božiemu, aby mocí pudili všecky, kamžkoli zámysle, proti Bohu u vraždy a lúpeže, a tak prý lid odvedli od Boha, neboť prý lid od Boha odjali, aby neměl buoh k nim žádného práva, a mieti nemohl, neboť prý což buoh přikazuje, šelma brání a zapoviedá činiti lidu, a k tomu pudí mocí. »Nemóž Bóh řieci: »Nezabiješ,« poněvadž šelma velí zabieti, věšeti, páliti, stínati, domy, vsi bořiti.«[176])

Proto vylučuje Chelčický všecky vojáky z účastenstvie Božieho.[177]) Zvláště však kárá vojačinu na svých polobratřích Táborech a i na Pražanech.[178])

Shrnem-li myšlenky Chelčického o societě občanské v jedno, tož jsou tyto následující: »Křesťan nesmí nad křesťanem panovati, moc taková není z Boha, ale z ďábla, ač ovšem u pohanů jest původu božského. Z toho jde, že žádný panovník nepanuje z milosti Boží, že po právu nemá zákonodárné moci, ani soudné, ani výkonné. Ti, kdož jsou v tom zřízenci královi, jsou vesměs hříšníci. Podle toho jsou všichni zákonové císařští, městští nebo-li

---

[173]) Sieť. viery. I., 70.
[174]) Psaní M. Janovi. L. 59—62.
[175]) Sieť viery. I., 83.
[176]) Zpráva o tiele Božím. Kap. 24.
[177]) Sieť viery. I., 84.
[178]) Spis o tom, kterak kněží za prvotní Církve podávali tu svátost. Rkp. Pařížský. Replika Rokycanovi.

rathúští proti Bohu a proti jeho zákonu. Odtud není také dovoleno, býti purgmistrem, rychtářem a konšelem, biřičem anebo katem. A ježto jest tomu tak, nemají křesťané pod ztrátou spásy své k soudům světským se utíkati. Pomsta náleží jedině Bohu, proto není dovoleno, někoho trestati nebo hrdla odsuzovati, tím méně válku vésti a hromadně zabíjeti.«

V těchto však všech věcech jest M. Jan Viklif rozhodným Protivou Chelčického a spolu s ním i M. Jan Hus.

Viklif zajisté netoliko tvrdí, že jest moc královská netoliko prostředečně z Boha, ale že je přímo Bohem stanovena a v Písmě sv. kanonisována, čímž ovšem jest Viklif také Protivou katolické Církve, neboť ta učí, že je moc světská z Boha bezprostředně, ale nikoliv jistý způsob vlády, (republika, absolutná nebo konstituční forma vládní). Viklif se dovolává v té věci Písma sv., neboť prý dával i Pán Ježíš císaři clo (Mat. 17, 24. 27.), sv. Petr prý žádá, by byl král přede všemi ctěn (I. P. 2, 17.). Krále prý mají všichni poslouchati i baroni, netoliko dobrého, ale také zlého, ne sice na základě nevhodnosti jeho, ale poněvadž nese na sobě královský obraz Boží. Jeho rozkazům nesmí žádný vzdorovati, neboť moc světská z Boha jest, ovšem i ta moc, kterouž králové křesťanští nad křesťany vládnou. V Písmě prý čteme zřejmě: »Skrze mne králové kralují.« (Přísl. 8, 15); a jelikož prý král na sobě nese obraz Boží, jak biskup, trvá jeho moc i kdyby byl ve hříchu a počtu předzvěděných. Viklif uděluje tuto králům zvláštní výsady, neboť kdežto učí jinak, že není pána občanského ani praelata ani biskupa, když jest ve hříchu smrtelném, zůstává při králi zločinném, byť byl i předzvěděný (podle slovníku Viklifova »byť by byl i pekelníkem) majestát královský, ač takový král jest jim dle jména pouze a demeritorie. »Non licet Dei ordinationi resistere, sed omnis potestas brachii saecularis est ordinata a Deo, sive in poenam sive in praemium, ergo non licet sibi resistere . . . Peccat graviter, qui resistit regaliae principum vi vel dolo, quia Proverb. 8, 15. dicit: »Per me reges regnant, et Deuteronomium 17, 14—20 dat Dominus legem regi.« Viklif se v té věci dovolává také sv. Augustina, který prý učí: »Dei imaginem habet rex sicut et episcopus.“ A tak prý jde na jevo, že královská moc se neruší, i když by byl král předzvěděn a ve stavu smrtelného hříchu. »Ex his patet, quod regia potestas, quae est ordo in Ecclesia, stat cum mortali etiam in praescito.« A opět prý dí sv. Augustin, že máme v uctivosti i pohana v moci postaveného, ač jest nehodný, a drže řád Boží, díky vzdává ďáblovi. »Hinc etiam gentilem in potestate positum honorificamus, licet ipse indignus sit, qui ordinem Dei tenens, gratias agit diabolo.« A opět prý dí sv. Augustin: »Rex adoratur in terris, quasi vicarius Dei.« Viklif však sám tvrdí, že nese na sobě král Boží majestát. »Reges figurant majestatem divinam.[179])

Na tomto základě učí Viklif, a) *že mají králové moc zákonodárnou, a že zákonu jeho každý podřízen jest, ať laik, ať kněz, ať biskup nebo papež, ano i Kristus Pán sám podle člověčenství.*

[179]) Tractatus de Officio regis. Cap. I.

Důvod toho jest ten, že jest netoliko moc občanská zásadně z Boha, ale také občanský zákon, kterýž ustaven jest pro hřích, ať by prý jinak nebyl zákon spravedlivý. »Nec credat aliquis, quod lex civilis, quae occassione peccati est introducta, non sit a Deo principaliter ordinata, quia aliter non poterit esse justa nisi civiliter adinvenientes leges hujus modi forent organa Dei principaliter ordinantis.«[180]) *Člověk soudný by se arci nadál, že tak důvtipný Mistr, jako byl Jan Viklif, nezapomenul, co svatosvatě svým krajanům předkládal, že jest totiž zákon Boží ku správě lidu Božího důstatečen, a že zákony přidané a tomu zákonu přimíšené jsou buď zbytečné anebo škodlivé, nebo že jsou na závadu zákonu Božímu. A ejhle, on tuto odvozuje netoliko moc světskou, ano i moc zákonodárnou královu, ale i zákony občanské přímo z Boha a vymáhá jim poslušnost téměř takovou, jako sluší na Boha.* b) *Viklif dokazuje také, že mají králové moc soudnou, a praví, že jest dovoleno, utíkati se k soudům, aby mu bylo pro křivdy spáchané za dost učiněno. »Licite repetit Petrus in foro contentioso debitum suum.«*[181]) c) *Konečně připisuje Viklif králům i moc výkonnou, čili trestnou, a tvrdí, že na nich jest trestati viníky a přestupníky rozličnými tresty, jako suspensemi, kamenováním, upalováním a jinými způsoby smrti. Také prý jest povinnost králův trestati kacíře. »Notorii corruptores boni publici sunt morte tollendi de medio, et minus turbantes corporaliter castigandi.*[182]) *Tamtéž dí Viklif, že jest povinností králův, kárati a trestati ty, kdož hřeší a se proti zákonu Božímu proviňují »esse officium eorum, rebelles divinis legibus ... cohercere.« A jelikož jest povinností králův upalovati kacíře podle zákona občanského, anebo jinak je krutými tresty stíhati, navrhuje lidumilný Viklif, aby všickni katoličtí kněží a zvláště mnichové, kteří by s ním nechtěli vyznati, že zůstává v Eucharistii chléb, byli mocí královskou z Anglie vypuzeni, ač dobře věděl, že není katolického kněze ani mnicha, který by nevěřil v přepodstatnění.*[183])

V těchto všech věcech jest Viklif Protivou Chelčického, ale zvláště v názoru svém, že jest societa občanská societa nerovna, pozůstávající z pánů duchovních a robotníků, a to jest arci blud a deviace učení katolickému odporna, neboť my katolíci věříme, že jsou sobě všichni podle přirozenosti lidské rovni, a že panování jedněch nad druhými nevychází z přirozenosti lidské, ale z vůle Boží, kteráž chtěla, aby řád panoval, a proto již v ráji ustanovil, aby byla žena podřízena muži, a proto také moc světská je původu Božího, a nikoliv lidského. Chelčický však neznaje učení katolického nebo nechtěje ho znáti přehlédl, že jsou sice lidé podle přirozenosti sobě rovni, a zamotal sebe v blud, že má býti i co do stavu všade absolutná rovnost, a proto že je všecko panování pod zákonem milosti zakázáno, takže král vladař nepanuje bez hříchu nad křesťany.

Jelikož je podle Viklifa moc královská z Boha, pak přísluší jemu i práva královská jako ukládati daně, vybírati cla a těm

---

[180]) De civ Dom. I., 19.
[181]) De Ecclesia. Cap. 10.
[182]) De Dom. civ. I., 26.
[183]) De oratione et Ecclesiae purgatione cap. 5.

podobná práva, což však Chelčický doprosta zavrhuje, tvrdě, že z domnělého práva tohoto nevychází povinnost daně odváděti, cla platiti anebo robotovati a na pány se dříti.

K tomu výsledku mohl Viklif také dospěti, kdyby byl důsledně svá vlastní slova byl uvážil, neboť on tvrdí, že jest všecko nespravedlivé, což jest zákonu přirozenému odporné, avšak člověk jest prvotně k tomu pouze ustanoven, aby Bohu sloužil, proto nemá nikdo tohoto zákona rušiti ... Každý člověk práhne po přírodě své, po svobodě, čehož by nebylo, kdyby svoboda nebyla výronem zákona přirozeného a tak Božího. »Omne, quod lege naturae est contrarium, est injustum, sed omnis homo ordinatus est ex institutione primaria soli Deo servire, ergo nemini licet infringere hanc legem... Omnis enim homo naturaliter appetit libertatem, quod non esset, nisi libertas esset de lege naturae, ergo de lege Dei.[184]) *Avšak Viklif ku všeobecnému úžasu tvrdí, že občanský Pán může svého bližního otroctvím oblažiti. »Dominus civilis potest fratrem suum servituti civili meritorie (!!) mancipare.*[185]) *Ano, Viklif se dopouští i rouhání pravě, že apoštolé otroctví schválili.*[186])

Zde tedy lze snadno poznati, že demokrat a radikál Chelčický, kterýž chtěl svojí naukou všechny rozdíly stavů povaliti a naprostou rovnost netoliko podle přirozenosti lidské, ale také podle stavu zavésti, všechno panování křesťana nad křesťanem odčiniti; nebyl a nemohl býti za jedno s despotou M. Janem Viklifem, jenž moc králův do nebe vyvyšoval a ji netoliko věci pozemské, ale také věci duchovní podřizoval. V tom byl zajisté Viklif rozhodným Protivou Chelčického.

Svrchu bylo poznamenáno, že M. Jan Viklif dává králům a pod ním všem zřízencům jeho moc, přestupníky zákona netoliko občanského, ale i církevního kárati, tresty i citelnými stíhati, ano i hrdla odsuzovati, nebo podle názoru Chelčického dává jim moc a právo zabíjeti. A jestliže tomu tak jest, nastává otázka, zdali měl M. Jan Viklif válku za dovolenou, aspoň ve věcech a příčinách spravedlivých. Avšak, ač bychom se nadáli, že bude odpověď jeho kladná a určitá, jest ona vyhýbavá. On zajisté jednak zapovídá válku v Zákoně milosti, když dí: »Tempore legis gratiae splendente Christi humilitate et patientia non video, quomodo licet alicui et specialiter sacerdoti Christi sine revelatione Christi sic pugnare?[187]) *Tím byla arci před tribunálem Viklifovým odbyta zásada o vojančině a o válce. Žádný král by nesměl válku vypovídati, aniž válčiti, leč by se mu dostalo zjevení od Boha, a nikdo také vojákem býti.*

Tou cestou by byla otázka o dovolenosti nebo nedovolenosti války zásadně odbyta, neboť, když mluví zákon Boží, sluší se, abychom poslouchali. Avšak Viklif proti všemu očekávání obrací, neboť dovoluje, jakoby byl svrchovaný papež, četných vý-

---

[184]) De civ. Dom. I., 32.

[185]) Páni velmožové čeští měli tedy všechnu příčinu podporovati Husovo Viklifické evangelium, nebo to jim dovolovalo loupiti statky pozemské duchovních a lid sobě podmaniti.

[186]) De civ. Dom. I., 32.

[187]) Cruciata. Cap. 9.

jimek. Jest prý ovšem povinností vladařů, rozumuje, udržovati pokolení lidské v míru a pokoji tak, aby nebylo nikdy válek, leč k tomu účelu, aby byl mír a pokoj opět zaveden a zabezpečen. *Válku však naproti nevěřícím dovoluje Viklif naprosto: »Conceditur, quod licet regi pugnare in causa Ecclesiae contra infideles in intentione honorificandi Christum, proficiendi Ecclesiae, etiam hominibus quos expugnat, et aliter non licet.*[188])

Neumím říci, zda-li Chelčický se někde vyslovil, zda-li by dovoleno bylo, válčiti naproti nevěřícím; avšak myslím, že by byl v této věci nesouhlasil s M. Janem Viklifem, neboť on se dovolává beze všech výjimek Zákona Božího: »Nezabiješ« a nedovoluje vůbec zabíjeti, byť cestou práva a rozsudkem soudních stolic, anebo hromadně válkou.

Ale jak se to má s válkou křesťanů naproti křesťanům? Viklif tvrdí, že se mají křesťané podle zákona přirozeného vespolně milovati, neboť prý ani mezi zvířaty nepronásleduje druh druha. Máme prý milovati bližního jako sebe, a Kristus Pán prý nikde nevelí, sebe sama života zbaviti. Podle zákona přirozeného není prý dovoleno válčiti, mně pomsta, řekl prý Bůh, já odplatím. Kdož prý má ze zjevení vědomost, že by mu bylo dovoleno kruté války vésti, kdežto Kristus Pán velí odpouštěti i 77kráte.[189])

Zabočil-li však Viklif v této věci k Valdenským a tím se ukázal, že není Protivou Chelčického; zbývá přes to hojně předmětů, jimiž se protiví zásadám Chelčického.

§ 3. Viklifova nauka o poměru Boha ku tvorstvu vůbec a ku konání jak předzřízených, tak i předzvěděných a učení Chelčického.

Dříve nežli se budeme dále šířiti o protivách Chelčického a M. Jana Viklifa stran učení o poměru trojjediného Boha ku světu, nebude od místa, vyložíme-li učení Viklifovo o předzřízení a o předzvědění. Viklif dává o předzřízení tento výměr: »Se strany Boží jest předzřízení blahovůle jeho a může slouti také milost a se strany tvora jest ono trpným příjetím téže blahovůle.« Praedestinati ex parte Dei est acceptantia, quae potest dici etiam gratia et ex parte creaturae est passiva acceptatio.« Tuto milost zove Viklif radikální, z které předzřízený nikdy vypadnouti nemůže, byť i páchal věci nejděsnější, a tak nikdy, byť i sám celou energií vůle své se snažil do pekla se dostati. »Videtur mihi,« dí Viklif, »quod gratia ista, quae dicitur praedestinationis vel charitas finalis perseverantiae non potest a quocumque excidere, quia si excidit, non est illa gratia.«[190]) Předzřízený dostane tedy, byť i páchal celou řadu lotrovin, dar setrvání a vejde do království Božího. Zase naopak ten, který jest k věčné zátratě před-

[188]) De officio regis, Cap. 11.

[189]) De quatuor sectis novelis Cap. 8. O tom viz moji monografii ve »Vlasti« uveřejněnou, spis »Učení Chelčického o societě občanské« a můj spis: »Soustava učení Jana Viklifa.«

[190]) Trialogus III., 7.

zvěděný, byť i svatý život vedl a ctnostmi hrdinskými vynikal, neobdrží daru setrvání, nesetrvá a tak bude na věky od Boha zavržen. »Sicut praedestinatus non potest a charitate tali vel gratia excidere, sic praescitus non potest in illa caritate vel gratia perpetuo perdurare, quia si oppositum contigerit, non est illa.[191])

Jest sice možno, jak Viklif učí, (ač se taková nauka do jeho soustavy naprosto nehodí), aby ti, kdož jsou k věčné zátratě předzvěděni, dostali milosť posvěcující, jak praví »gratiam secundum praesentem justitiam,« avšak, poněvadž nemají daru setrvání až do konce, nemiluje jich Bůh nikdy tou láskou, jako předzřízené, alebrž nenávidí jich tou nenávistí, jakou jich nenáviděti bude jako zatracence, byť i předzvědění jsouce, dočasně v milosti oplývali převelikou svatostí a skutky hrdinné spravedlnosti vykonávali. Jinak však zápolí Bůh s předzřízenými, milujeť je, byť by byli podle toho, jak jsou živi, i lotrové, tou láskou, jakou je bude milovati věčně, jako nebešťany.

Gratia vel caritas in creatura intellectiva vocatur denominatio, qua ipsa dicitur grata vel cara Deo, et est dupplex: praedestinationis, vel finalis consummationis, qualiter solum priedestinati sunt Deo grati vel cari, et alia est gratia vel caritas secundum praesentem justitiam, qua creatura rationalis disponitur, et est ad modicum cara Deo, et illa est flexibilis in viante. Et nota, quod propter assistentiam vel deficientiam talis gratiae Deus non magis vel minus afficitur creaturae, cum semper vult praedestinatos habere gloriam sempiternam. Unde tantum dilexit Petrum, David et caeteros, quando graviter pecaverunt, sicut quando modo in patria sunt beati. — Et sic in Deo tam amor quam odium sunt aeterna, et sic Deus infinite plus odit praescitos, etiam existentes in gratia secundum praesentem justitiam, quam praedestinatos etiam criminosos, quos disposuit ad gratiam.«[192]) »Semper odit (Deus) quecumque praescitum sicut unquam post diem judicii. Cum enim Deus plane scit, qualem finem quicunque praescitus cum ipso faciet, et quantam poenitentiam agent praedestinati, postmodum perpetuo Deo grati, patet necessario, omnem praedistinatum quantumcumque criminosus fuerit, plus diligit, quam aliquem praescitum, in quantacumque fuerit gratia temporali, quia primum aeternaliter vult habere beatitudinem et alium ignem perpetuum.«[193])

Tato věčná úrada Boží o předzřízení a předzvědění roztřiďuje lidstvo do dvou částí, do království Božího a do království ďáblova. Jsouť předzvědění vespolně jedno tělo, a tak i také předzřízení, kteřížto jsou tělem Kristovým. Tělo toto Páně sluje mystické čili tajnostné pro tajnostné zasnoubení Kristovo s jeho Církví. Tělo však přezvěděných jest tělo ďáblovo a není tajnostné, ale temné. Forma, kteráž toto tělo ďáblovo spojuje, jest jednak zevná a jednak vniterná. Forma zevná jest věčná vědoucnosť Boží, kterouž ví Bůh a udržuje předzvěděné k věčné zátratě a předzřizuje, forma však vniterná a šerednosť jest konečná

[191]) Tamtéž.

[192]) Trialog. III., 13.

[193]) De Ecclesia cap. 4. O tom viz »Učení Jana Husi« od dr. Lenze, str. 79., a spis »Soustava učení Viklifova. Str. 43, 44, 45.

neposlušnosť, pýcha a zatvrzelosť, kteráž se od světců zove konečná nekajicnosť, a hřích proti Duchu svatému. Tou měrou týž hřích i spojuje i odděluje. Spojuje členy ďáblovy a odděluje je od společnosti blahoslavených a vrhá je pro jejich zlobu do horoucího pekla. Zase při mystickém tělu Páně jest forma zevná úrada věčná o předzřízení, a forma vniterná jest předzřízení trpné čili přijaté a konečně setrvání v milosti. »Praesciti constituunt unum corpus . . . Corpus Christi vocatur corpus mysticum propter mysterium coelestis conjugii inter Christum et Ecclesiam Christi, corpus diaboli corpus praescitorum non est sic mysticum sed obscurum . . . Quando tangitur de forma uniente corpus diaboli, dicitur, quod est dare formam extrinsecam et intrinsecam. Forma autem extrinseca est praescientia Dei aeterna, qua scit et ordinat, omnes tales constringi ad poenam aeternam; deformitas autem intrinseca est finalis inobedientia vel superbia, contumacia, quam sancti vocant culpam finalis inpoenitentiae vel peccatum contra Spiritum sanctum. Et sic idem peccatum continuat et sejungit. Continuat membra diaboli constringens eos in sua malitia a segrat eos a consortio beatorum . . . Forma exemplaris aeternaliter formans ab extra quodcunque membrum Ecclesiae est praedestinatio Dei aeterna. Forma autem per se et ab intrinseco constituens membrum Ecclesiae est praedestinatio passiva . . . Et sic habet quilibet praedestinatus fidem charitate formatam praedestinationis, secundum quam constituitur Ecclesia vel ejus membrum.[194])

Touto věčnou úradou Boží jsou tedy od sebe odděleny na zemi již říše Kristova a říše ďáblova, Církev Kristova a církev ďáblova; údem církve Kristovy není a nemůže býti nikdo, leč by byl věčnou úradou Boží předzřízen, tak že se nevchází do Církve křtem, ale jedině předzřízením, i není tedy nikterak do vůle člověka dáno, aby zvolil býti údem Církve pravé, ale jedině a výhodněji na vůli Páně závislé, koho chce míti v pravé Církvi a samospasitelné, čili v Církvi, která jest sbor předzřízených. Viklif vyjádřuje tento svůj článek víry těmito slovy: »Impossibile est, Christum unquam non diligere sponsam suam, vel aliquam ejus partem, quum necessario ipsam diligat, sicut se ipsum. Sed impossibile est, aut aliquem praescitum sic diligat, ergo impossibile est, ut aliquis praescitus sit membrum illius Ecclesiae.[195])

Jest tedy ohledně Církve účin praedestinace ten, že nemůže býti nikdo údem Církve, leč by byl předzřízen. A jako nemůže býti nikdo údem Církve Kristovy, leč by byl k tomu věčnou úradou Boží předurčen; tak, jak tvrdí Viklif zcela na základě bludu svého, nemůže nikdo býti pohlavárem Církve, papežem, biskupem, knězem a jahnem, leč by byl údem Církve. Tou příčinou nesmí prý nikdo o sobě tvrditi, leč by mu bylo zjeveno, že jest oudem Církve nebo jejím pohlavárem. »Nullus christianus debet praesumere, se esse caput universalis Ecclesiae, nec debet sine timore et sine speciali revelatione asserere, quod sit caput cujuscunque particularis Ecclesiae«.[196]) (Pokračování.)

[194]) De Eccl. Cap. 4.
[195]) De Ecclesia cap. 4.
[196]) Tamtéž. Cap. 1.

Hlasatelé nových idejí.

Jak blýskavice, které náhle trysknou,
vše osvítivše, v nočních nebes líc,
jak amethysty obrovité blýsknou
a záhy jiskrně se tříští v nic,
tak každá z těchto postav nám se zjeví,
a velkým krokem jde; — kam, nikdo neví,
svůj prapor s novým heslem třímajíc.

Tak vzešli vždycky, s proudem každé doby.
Své dumy jedni spředli v ústraní,
i v monastýrech, v tichu bílé koby,
kde přemýšleli, světem neznáni,
a jiní po životě plném změny,
když číše blaha neměla již pěny,
když z ráje vyhnalo je poznání.

I různým účelem je veden každý:
buď zlepšit los i nitro člověka,
buď jiskrou vznítit divý žár, jenž vraždy,
ni zrady, loupeže se neleká,
v ráz dynamitem vzbudit miliony
a pod praporem rudým kácet tróny
a trhat řád a práva odvěká.

Sny jedněch jako hořká vůně vanou
výš nad svět, jenž je pro ně samý kal,
sny druhých divým požárem se stanou,
jenž lačně hltá všecko v širou dál;
tisk poslušný jich podporuje práci,
či řeči s tribun s rudou dekorací,
neb válka, kterou hlas jich rozeštval . . .

A doba? — Jedny kamenuje v zlobě,
a hranice i kletba úděl jich,
a v druhých spasitele vítá k sobě,
jim skytá kordónů i řádů svých;
jim v cestu vavřín stříbrný se stele,
jim zvoní toasty a číše stkvělé,
vše pro ně pučí, má jen zpěv a smích!

Jen jedno pojí je; neb všichni věří,
že za jich naukou ráj bájných krás,
že v slovech jich se růžné jitro šeří,
že po něm světu vzplál by slunný jas,
a hlas jich, sotva zavzněl, stejně znikne,
jak sten, jímž zmírající v poušti vzkřikne
a noví povstanou a bouří zas.

Nač tapat ve tmách? — Známe jediného,
Jenž obnoviti může starý svět,
Jenž mluvil z hromu, z keře ohnivého,
a skrze proroky a kněží ret.
Nač v dáli pátráme po mlžném klamu?
Vždyť zříme cestu tu i oblak v plamu,
kde rudým mořem otce naše ved . . .

Ba víc! Vždyť Jeho vůlí potom s námi
dlel Vyslanec všech vznešenější sám,
by cesty Páně učinil nám známy
a Jeho zákon jasně podal nám,
a marně touží po ztraceném ráji,
kdo Jeho nauce se vyhýbají
a místem profánním jim Jeho chrám . . .

Neznámá.

Z říše baltického Triglava.

Historický obraz z doby obrácení Pomořanů od **Bedřicha Kamarýta.**

* POKRAČOVÁNÍ *

Za ním vystupuje tři sta mladých mužů v lesklých pancířích z tepaného stříbra s tasenými meči a obklopují jako čestná stráž znamení spásy. Provázen veškerým kněžstvem v bílých, zlatem protkaných dalmatikách a s hořícími svícemi v rukou následoval kmet-biskup, postavou nade všecky vynikající, v plášti zlatostkvoucím, s mitrou drahokamy zářící na hlavě, s berlou stříbrnou v rukou. Celé jeho vzezření mělo do sebe něco nadzemského. Když pohlížel na ty tisíce, jež nebeský pastýř zde shromáždil, by je připojil k ovčinci svému, tu slzy nejčistší radosti polily vlídnou jeho tvář a z nejhlubších útrob jeho se nesl k nebi povzdech: »Zachovej, o Pane, toto nové vštípení své a převeď je bez pohromy do říše Tvé jasnosti!« Potom v řeči dojemné připomenul velekněz nesmírný dosah dnešní slavnosti, pak postoupiv ku kříži, poukázal na to, co Spasitel od nich před udělením té nejvyšší milosti žádá, totiž veřejné a slavné vyznání víry, a tázal se mocným, srdce pronikajícím hlasem: »Věříte v Boha, Otce všemohoucího, Stvořitele nebe i země?« — »Věříme,« zavznělo to radostně ze zástupu. »Věříte v Ježíše Krista, Syna Jeho jediného, narozeného a ukřižovaného?« — »Věříme.« »Věříte v Ducha sv., sv. církev obecnou, svatých obcování, odpuštění hříchů, těla vzkříšení a život věčný?« — »Věříme, věříme!«

»A chcete pokřtěni býti?« — »Chceme, chceme,« vzkřiklo množství v bouřném nadšení, a ohlas té nejvroucnější touhy nesl se k nebesům.

Všech dvacet kněží přisluhovalo až do noci sv. svátostmi. Týmž slavným způsobem byl druhého dne udělován sv. křest paním a dívkám. Na žádosť knížete první pokřtěna byla Bolka, vyžádavši sobě na počesť bolestné matky Páně jméno Boleslava.

Příslušelo tak — nejen jako nevěstě panovníkově, nýbrž více jako nevěstě Kristově. Nad čistou, nevinnou její duší plesali andělé, tvář její, z níž viditelně plála láska k Spasiteli, měla nádech serafský. Celá její postava zářila světlem, po němž její duše tak žíznivě práhla; nebyl to snad jen kmit, ale celé proudy, ba moře nebeského světla, v němž se blažená novokřtěnka v tu chvíli stápěla. Všecky ty dni žila jako u vytržení. Paní pyřické naléhavě prosily, aby v městě jejich se slavil sňatek snoubenců knížecích. Na to však nebylo pomyšlení. Kdo by se byl odvážil vyrušiti to sladké dítě ze snů andělských? Odložena tedy záležitosť ta na dobu příhodnější, až bude ukončeno dílo apoštolské v celé zemi.

Ještě deset dní pobyl sv. biskup v Pyřici; vyhlédnuv si příhodné místo k vystavění chrámu, zanechal tam tři kněze ve správě duchovní. Pak odebral se s ostatními průvodci do residence kaminské, kamž jej kníže se stkvělou družinou provázel.

Vratislav opouštěl Pyřici nad míru uspokojen, vždyť nejvroucnější jeho tužby docházely splnění. Značná část z jeho panství již se prohlásila pro Ukřižovaného a osvědčená zbožnosť sudbou Boží ustanovené pomocnice byla mu nejjistější zárukou manželského štěstí.

To jedině jej zabolelo, že matka pozvání k slavnostím nepřijala, vymlouvajíc se, že by nedůvěřivý lid odchodem jejím byl na novo pobouřen.

Stav kněžny Svitavy byl den ke dni trapnější. Byla v zemi považována za horlivou ctitelku bohů, žreci k ní lnuli s úctou a důvěrou, neboť byla k nim a ku chrámům neobyčejně štědrou a dbala svědomitě všech pohanských obyčejů. Že tak málo se synem obcovala, byla kněžstvu důkazem, že neschvaluje jeho novot u věcech víry.

Zvláště když odmítla poslední pozvání ku křesťanským hodům, nabyli všichni ctitelové starých bohů nezvratného přesvědčení, že u kněžny naleznou nejjistější oporu proti panovníku, jenž bohům i lidu svému zrádně jest odcizen. Mimo to stará mocná strana se zdvihala proti Samborovcům. Nové to hnutí vycházelo od Domoslava a Vítězky, kteří se déle záštím proti knížeti netajili. Hned jak se rozneslo, že Bolka od starosvatů místo do Kamina odvezena byla k uvítání vyslance Ukřižovaného do Pyřice, stopoval ji jeden zřízenec Božkův a objevil se v městě pod záminkou, že má oba syny Mstislaviny přivésti zpět k otci, jenž jich u příbuzných své vášnivé ženy déle nechati nemůže.

Ten Božkův důvěrník byl Rohuš, žrec chrámu Svantovítského, člověk neobyčejně bystrý a prohnaný. Každý se domyslí, že Rohuš s hochy nespěchal, nýbrž po celý týden byl nejpozornější a nejchápavější posluchač biskupův. Okouzlující zjev, ohromné vědění, zvláště nad pomyšlení dojemná řeč vyslance Božího však poutala žrece tou měrou, že takořka násilně posled-

ního dne z města odcházel, obávaje se oznámeného křtu, po němž by se z moci Ukřižovaného vyprostiti nemohl. Svobody své tak snadně zadati nemínil. Sebral hochy a ještě toho dne je odvzdal otci. Hned se k Domoslavovi dostavili žreci všech tří chrámů, jsouce žádostivi zvěděti, co druh z Pyřice přináší nového. Chytrý Rohuš však neměl v úmyslu sděliti pravdu. Nebyl ani sám ustálen a také se to příčilo jeho záměrům. Chtěl býti sám vůdcem celého hnutí a proto se snažil aby žrecové i šlechtici byli v ustavičném strachu a napjetí. Zúmyslně líčil velekněze křesťanského boha jako muže velikého a krásného, opatřeného nadlidskou mocí, před nímž vladykové a knížata klekají, jehož slovům nikdo odolati nemůže. Vypravoval, jak hned prvního dne po svém příchodu prohlásil, že Ukřižovaný, jejž s sebou přinesl, žádného jiného boha vedle sebe trpěti nebude a jal se ihned káceti na tržišti postavené Lády a Velesy. Dále rozkázal snésti všecky běsy a vodníky z hájů, cest a jezer, všecky dědky, hospodáříky a šotky z krbů a spálili večer na prach je. Malou kantinu před hradem rozbyli měšťané sami a již vyhlédnuto návrší, kde bude upraven stánek novému bohu. Jménem Ukřižovaného zakázáno pochovávati mrtvé v hájích a konati tryzny na rozcestích pro odpočinutí duší, nebo volati prázdné stíny. Nejvíce žehral na svaté umění čarodějnic, kouzelnic a hadačů. To jest prý největší ohavností před Ukřižovaným. Všecky ženky a milostnice musí býti vyklizeny — a muž musí ostati při jedné ženě, které ani prodati, ani opustiti nesmí. Děti novorozené rdousiti, běsům obětovati, nebo je držeti nad zažehnutým ohněm, trestá Ukřižovaný plápolem pekelným!

»Dost«, vzkřiknul Božek zlostně, »takového nadělení sobě věru nepřeji, toť lépe vlkodlakům, než ctitelům tak trudného boha! —

Jsme však bohům díky, ještě dosti silni, že takové neštěstí od hlavního města odvrátíme. Proti pošetilé Pyřici povstane celá země, proti jednomu bohu všeka božstva — zde ve Stětíně, na Volyni a velikém ostrově.« I usnesli se, zahájiti nejtužší odpor proti Ukřižovanému a zabrániti jeho hlasatelům další postup, zvláště směrem ke Kaminu a po pravém břehu Odry. Čarodějové a žreci, kteří se utekli se svými bůžky do nepřístupných lesů a bažin podél řeky, kouzelnice a lesní ženy měly bludnými kořeny a pomocí vodních běsů zahubiti každého, kdo by se na tu stranu odvážil. K těm přirazili tlupy ozbrojených pohanů od Vidina se štíty posvěcenými ve chrámu Radhosta — a jiná sběř nepokojného a potulného lidu až od braniborských hranic.

Tam byl poslán Rohuš, hlavně aby řídil výpravu kouzelnickou, neboť se mu v tom umění zajisté nikdo nevyrovnal. Jako syn vrchního kněze v Ankoně poznal záhy tajnosti modloslužby velikého Svantovíta. Byv odtud po smrti otcově pro rouhání vymrskán, hledal útulku na Volyni, ve hlavním chrámě triglavově.

Tam se konaly obřady tak důstojné a přesné, že sám nějaký čas věřil v zázračnou moc toho božstva, k němuž však jako podřízený žrec neměl přístupu. Za to se zdokonalil ve vyš-

ším kouzelnickém zaklínání, volání duchů a naučil se výnosnému připravování rozličných kouzel, hojivých i jedovatých lékvarů.

Zvláštní dovednosť jevil v pozorování k věštbě určených hřebců, jejich pohybů, ržů a nálady, z čehož vystihnul vždy první posvátná znamení. Na Volyni nabyl prodejem léků a čarodějných prostředků značného jmění a veliké vážnosti. Tím vzbudil žárlivosť žreců, kteří ho vinili podvody při věštbách a lehkovážnými a snižujícími výroky Triglavovými. Musil opustiti Volyň a přišel do Štětína.

Tu nepřijal u žádného božstva stálé služby, ale stal se takořka ve všech kantinách nezbytným. Obstarával koupě a prodeje věštěích koňů a obětních zvířat, měl rozsáhlý obchod s domácími bůžky a látoval porouchané modly. U chrámu Svantovítova zakoupil prostranou zahradu, kdež pěstoval léčivé byliny a posvátné býlí. — Co ho však činilo ovšem nebezpečným, bylo, že pronikl všecky pletichy a šalby ohavné modloslužby a ničemnosť žreců, jimž všecky ty příšerně upravené modly byly předmětem tajného posměchu a opovržení. Pozbyv víry v každé božství, hověl jako mnozí jeho druhové názoru, že se vše na zemi děje silami přírodními, které jedině tvoří, rodí, množí a zase ničí všecko v neustálém víření, jehož nikdo zadržeti, ani pozměniti nemůže. Následek toho byla jakási otupělosť ducha — a dočasná lhostejnosť ku všemu, ale pak vždy vypružila ho nenasytná žádosť zlata k nové činnosti.

Poklad, jejž měl ukrytý v opuštěné mohyle uprostřed močálů a hloží, byl pravým jeho bohem; k němu směřovaly všecky myšlénky a tužby jeho. Měl opustiti své potěšení a zahánětí nepřítele kýkly a bludnými kořeny? Byl nespokojen a rozerván. Ne, že by se strachoval o poklad, ten byl dobře střežen — světélky a ohnivými běsy z výparů bažin, tam se neodvážila lidská noha, ale z celé výpravy nekynulo dost málo zisku, proto se mu nechtělo. Dlouho přemítal a uvažoval, co by měl činiti. —

Konečně se přece rozhodnul, že půjde. Lichotilo mu, že mají všichni v jeho umění tak velikou důvěru. Sám však nejlépe věděl, jak to skončí. Vzal svou torbu s kouzly, bludnými kořeny, jedy a léky, hůl se znakem Černoboha a šel. Kam zamíří, jest mu lhostejno; vždyť celá pustina na kolik hodin šíře podle řeky byla oborem jeho činnosti. Dvorů zde bylo poskrovnu, jenom tu a tam ze zakrnělého podrostu olšového vyčnívala polozbořená brtnická salaš.

Pohroužen v myšlénky ani nepozoroval, že zabřednul do pověstných stepnických močálů, vykřičeného to místa, kde každé noci divé ženy a lesní mužové své rejdy prováděli. Rozhlédnuv se kolem, dal se do smíchu: »Zde mám klásti bludné kořeny, kde bloudím nyní sám!« I dal se jiným směrem, aby před večerem dorazil k nějakému dvoru nebo salaši. Takový opuštěný brloh našel. Delší dobu tam nikdo nebydlel mimo rodinu čápů, kteří měli na vetché střeše hnízdo. Tu musil přenocovati.

Pojedl chléb a trochu medu, jehož bylo ve starých kmenech hojnosť a usedl na otep rákosí v chatě pohozeného. Přemítal o svém poslání a znovu se rozesmál. »Což ti zpozdilí

žreci opravdu myslí, že touto nahnilou veteší Ukřižovaného zažehnám? Naše zaříkávání a klení po cestách málo prospěje, takhle tisíc oštěpů — ani ty ne! Přes to vše — kníže se svým vojskem přece celou svou věc provede.«

Odložil torbu a ulehl do rákosí. Nemohl však usnouti. Vzpomínal na dni v Pyřici, na ohnivého kazatele, na své rozechvění a posmíval se sám sobě a svému pohnutí. Dlouho to netrvalo a tvář jeho se zachmuřila; bylo mu, jakoby se pojednou před ním vynořila postava vyslance Ukřižovaného v celé své velebě a kárala jej: »Proč se směješ, pošetilče? Zdali pak jsi uvážil slova má?«

A žrec počal zkoumati, co o novém Bohu slyšel a v jeho duši počínalo svítati. Věřil, co viděl, věřil ve všemocnou sílu přírody. »Z ní vše vychází, i já z ní vyšel a v ní zajdu. Vyšší moci nad ni není, dosud nikdo vyšší moc nepoukázal. To jest mé nejhlubší přesvědčení.«

»Ale ten podivný kazatel ve svatém zápalu hlásal, že taková nevystižitelná mocnosť vskutku je, že se na zemi objevila a že nad ní žasnul svět. Přišel syn Boha nejvyššího, jemuž dána všeliká moc na nebi i na zemi, což také neslýchanými zázraky dokázal; vždyť na pokyn jeho prchaly nemoci, mrtví ze hrobů vstávali, větrové i moře ho poslouchali, k jeho oslavě se třásla země, skály se pukaly, slunce se halilo ve tmy, nebesa se před ním rozevírala, aby jej vystupujícího do sídel slávy přijala. Za svědky nepopíratelných těch událostí uvádí na tisíce těch událostí, uvádí na tisíce těch, kteří to vše viděli a miliony, kteří pro svědectví svá vykrváceli, a nesčetné kmeny a národy, kteří po celá staletí osvíceni věrou v Syna Božího spokojeně žili a šťastně umírali. Slova ta jako ohnivé šípy se nyní kmitají v temnotách jeho pochybnostmi zmítané duše. Čím více snaží zaplašiti ty vzpomínky, tím větší silou dorážejí na něho. Nemoha jim nikterak uniknouti — hájí své nevěry podezříváním kazatele: »Kdož ví, za jakými nekalými úmysly sem přicházejí se zvěstí, o niž se ho nikdo neprosí.« A zase mu zdravý rozum odpovídá: »Zlata a stříbra zde nehledá, máť ho snad více, než celý náš kmen; pro rozkošný a pohodlný život také sem nepřišel, rozkoše zatracuje a sám sobě vyvolil práci nejklopotnější. Opustil kraje, kde požíval veliké úcty a lásky a zde ho očekává nevděk a nejhorší zklamání.

Co ho sem tedy přivádí? On dí, že láska a pravda. Láska, kterou ode dávna v srdci nosil k opuštěným kmenům našim a pravda, již mu zde hlásati káže Bůh.«

Ani ve snách se myšlenek těch zhostit nemůže a zápolí s nimi až do rána.

Slunce stálo již vysoko, když se probudil; nemohl se hned vzpamatovati, kde je. Spatřiv torbu, vzpoměl si na svůj úkol. Styděl se za to, co slíbil vykonati a vsypal do první kaluže ta titěrná kouzla, jimiž mámil pošetilý lid.

Prostředky takovými chtíti zameziti hlasatelům cestu na sever, jest pravým bláznovstvím, a neméně zpozdilým by bylo, s chabou, se všech končin sebranou lůzou, pustiti se v zápas s brannou mocí Vratislavovou. Něco však musí podniknouti.

Dosti bude, když obsadí cesty od Stangardu ku Kaminu a jiným městům, kam míní vyslanec Ukřižovaného zavítati — a tak zabrání přístup valné části obyvatelstva s té strany ke svůdnému kazateli.

Sám však byl jeho zjevem tak vzrušen, že pomýšlel, zdali by nebylo výhodněji, přidati se k tomu novému bohu. I rozhodl se, že se ještě jednou do Pyřice podívá, aby zkusil, zdali dojmy těch minulých dní přece jen nebyly klamny.

Na cestě narazil na tlupy rozkacených žreců a čarodějů, kteří těžce oddychujíce vlekli rozlámané modly, střepy ze hliněných dědků, popelnic a jiných obětních nádob, chtějíce to ukrýti v lesích a hvozdech.

Mnozí znali Rohuše osobně, dle odznaků však jej zdaleka uctívali všichni, dotazujíce se, kam by se měli obrátiti a kde by se bezpečně mohli ukrýti.

I ukázal jim k severním pustinám, tam aby očekávali další rozkazy božstva.

Když zavítal o polednách do Pyřice, slyšel, že včerejšího dne opustil biskup Otto město. Vyhledal opět Domoslavovy příbuzné, kteří byli již křesťany. Bylo to ovšem nápadno, co tu Rohuš zase chce, ježto právě před křestní slavností s oběma Božkovými syny na kvap se z města vytratil, jakoby před tou svátostí utíkal.

»Obával jsem se jejich otce,« omlouval se žrec, »vždyť víte, jakým je protivníkem nové víry, já pak nebyl ještě náležitě k tak svaté věci připraven.«

»Nevím, kdo mohl býti lépe připraven,« dí jeden ze strýců, »vždyť jsem viděl, jak bedlivě jsi po celý týden naslouchal slovům kazatelovým!«

»Ovšem,« dí Rohuš, »líbilo se mi to, ale já přece nejhlavnějšího ze všeho neslyšel. O tajemstvích křesťanských, o jejich obětích nevím ničeho.«

»Měls vyčkati, vše bys byl zvěděl jako my. Jsou to věci veliké, ku kterým mají přístup pouze křesťané.«

»Nechtěl bys mi to vysvětliti?«

»Toho všeho se dovíš, až budeš pokřtěn.«

»A jak jest to s tím Ukřižovaným bohem, kterého s sebou přinesli? Nechali ho zde? Mohl bych ho viděti?«

»Myslíš ten pozlacený kříž? To není žádné božství, jako ty vaše modly ve Štětíně a na Volyni,« poučoval strýc, »to jest pouze obraz na upomínku, co pro nás Syn Boží na kříži vytrpěl. Takové obrazy budeš od nynějška viděti všude na cestách, v domech i na našich chrámech. Jest to vítězné znamení naší sv. víry!«

»A musilo měšťanstvo něco platiti vyslanci Božímu?« tázal se dále žrec důvěrně.

»Nikoliv! Právě naopak,« zasmál se strýc, »on plnýma rukama rozdával, kde kdo byl potřebnější a zanechal zde ještě značné obnosy na stavění chrámů a školy. Zlato jest u něho smetí. Pravil, že jest sice dobré na úlevu chudých, ale jinak že jest veliké zlo; varoval nás, abychom k němu nepřikládali srdcí, neboť ti, kteří chtějí zbohatnouti, upadají do osidel ďábelských.«

»Tomu že učil«, zvolal žrec nevrle, »toť zřejmým bláznovstvím, tak ani nejnevinnější radosti člověku nepřeje!« Nadšení Rohušovo pro muže Božího pojednou ochablo. Vášeň lakoty vyrazila z nitra jeho jako dravá šelma, jež se zuřivě obrací proti tomu, kdo ji vyplašil.

»O, vy bídáci,« spílal rozdrážděný žrec, »vy jste těm zpozdilostem uvěřili! Žebráky by chtěl z vás všech učiniti, to má povznésti národ! S takovým návodem k vám přišel a vám se to líbí? Ve Štětíně není takových pošetilců, dávno to již vystihli, kam by to s novým pořádkem došlo. Jen ať se tam ukáže některý z těch poslů Ukřižovaného, my s ním vymeteme! Za námi stojí celé přední Pomoří!«

»Nerozčiluj se, Rohuši,« krotil hospodář, »vždyť svého pokladu, máš-li nějaký, vydati nemusíš! A ze Štětínských asi mnoho strachu nejde. Vzpomeň si, jak se zachovali při poslední válce! Zapomínáš na ta tři sta jezdců knížecí družiny? Jen pokyne a takových junáků má zítra kolem sebe tisíc a ještě více; přišli před nedávnem z boje, v němž tak řádně Braniborcům vymrskali. A snad jsi slyšel, kolik tisíc nás přísahalo věrnosť Ukřižovanému a co jich po celém zadním Pomořansku na tu milosť čeká! Buď jist, že nedáme vyslance Božího potupiti. O králích, knížatech a velikých říších křesťanských ani se nechci zmíniti, abys nemyslil, že bychom je kdy volali na pomoc proti rodným bratrům, třeba pohanům, ale musím ti připomenouti, že by nevinně vylitou krev apoštola Páně nenechali bez pomsty. Vzpomeň sobě na ubitého biskupa Vojtěcha a na strašnou odvetu Ronským!«

»Uvidíme kdo zvítězí«, volal odcházeje rozkacený žrec. »Uvidíme, kdo zvítězí,« opakoval ještě kolikráte než vyšel z města. Duše jeho překypovala jedovatou hořkostí. Dřímající vášeň, nenasytná lakota procitla a zasyčela v sevřeném srdci. Celý jeho tak výhodný obchod jest ohrožen. »S této strany nepřijde o slunovratu nikdo,« bručel pro sebe, »a pro koho jsem sázel letos tolik darket, libečků a devětsilů, když o Kupalově noci na místo veselí budou děvy naše někde pod chmurným křížem hladem škrouhati a bíti se v prsa! A věštby, kouzla a čáry, to vše vezmou ďasové! Ale my vám zatočíme!« Než však dorazil k lesům, musil doznati, že se do Štětína vrátiti nemůže, ježto dosud ničeho nevykonal a postupu vyslance Božího na sever že také zadržeti nemůže, ale postará se, aby nával lidu k němu poněkud zamezil. Zabíhal do každé salaše, do všech dvorců v těch divokých pustinách na okraji lesa nebo na vysušených mýtinách se rozkládajících, rozšiřuje všude nejhroznější pověsti o Ukřižovaném.

»Přicházím z Pířice,« vypravoval zděšeně, »je zle. Pomsta rozhněvaných bohů zachvátila celý kraj, který se přihlásil k Ukřižovanému vetřelci, jenž nyní sám k severu utíká. Na přívržence jeho již vypuštěna všecka čeleď Černoboha, aby vyhubila to bohapusté plémě. Vlkodaci, divé ženy, ohniví mužové, obludy vodní, noční vyzáblé matohy napořád dáví, škrtí, trhají, do močálů a jezer zavlékají zrádce bohů odvěkých a tupitele oteckých zvyků. Běda těm, kteří by v těchto dnech hrůzy

opustili sídla svá!« Kde však takových tlachů nedbali, užil násilí.

Všecka ta potulná sběř a zbytky pohanstva z jižních krajů podřídily se jeho rozkazům. Mužové ti, všeho schopní, usadili se v opuštěných salaších a ozbrojeni sekerkami, osadili východy z lesa a napadali a trýznili každého, kdo jim přišel v cestu. Do Štětína pak poslal Rohuš starého vlchovce, svého pomocníka při nákupu koní, jenž se mu úlisností skoro vyrovnal, chvastavostí však jej ještě předčil. Člověk ten poděsil celé město opáčnými zprávami. »V území,« tak vypravoval, »od hranic až ku Kaminu již jest pánem Ukřižovaný. Kde jaké veliké nebo malé božstvo, vše spáleno na popel, hvozdy plny rozbitých dědků, jež o přítrž vyhazují.

Zástupy polanských vojsk táhnou k hranicím, aby byly pohotově, kdyby jich Vratislav potřeboval. Kníže sám si zřídil jízdu, jaké ani král Sarmatský neměl, s níž chce vtrhnouti do hlavního města, a běda, kdo by se mu protivil. Co nevitět bude před branami. Nezbývá, než utéci nebo se brániti. Poselstvím takovým chtěl Rohuš nerozhodné a liknavé měšťany vyburcovati, zvláště pak Domoslava poštvati k nejodvážnějším pokusům proti vládě Samborovců. Zprávy ty jako hromové rány otřásaly městem.

Božek svolal o své újmě sněm, vřavy a křiku všude dosti, výhrůžky a nadávky jen se sypaly na hlavy knížecích zástupců, ale všeobecné povstání, jak se očekávalo, přece nezačalo. Žreci se vřele zastávali kněžny, prohlašujíce za svou i božstva nejpřednější ochranu, poukazujíce k tomu, že loni zapravila velikou daň za všecky chrámy Polanům a nyní samojediná z pokladny knížecí svaté sbory platí. K nim se přidalo měšťanstvo a někteří starešinové vyšších rodů.

To zase popudilo Domoslava a hrdé šlechtice tak, že tím úsilovněji zbrojili a vypravili posly do Volyně, Radgosty, ba až do Ankony, vyzývajíce veškery kmeny pohanské k sv. válce. Ale poslové se vrátili s nepořízenou. Líčili přesilu nepřátel tak děsnými barvami, že všem zašla chuť pustiti se v tak nerovný zápas. Živlové mírnější radili k smírnému sprostředkování a odkazovali ku kněžně. Svitava jsouc dobře o všem zpravena, co Domoslav zamýšlí, a strachujíc se domácí války, přijala nesnadno ten úkol. Měla totiž přiměti knížete, aby hlasatele nové víry na tu část území obmezil, již v držení mají, dále však před Odru aby jim postoupiti nedovolil. Za to že mu všichni slibují, že svrchovanosť jeho uznají a se svými křesťanskými soukmenovci chtějí žíti v pokoji. Také že ho žádají, aby své branné mužstvo rozpustil, neboť v čas potřeby, k jeho zavolání dostaví se všickni manové pod prapor.

Kněžna byla velice stísněna, milovala nevýslovně svého syna, ale přiváděl ji stále do větších nesnází, že jest dobrým a šlechetným panovníkem, že své poddané chce učinit šťastnými, to poznává z každého jeho slova, ze všeho jednání, ale nemůže pochopiti, proč k vůli tak chudičkému bohu, který ostatně může býti také dobrým, chce zvrátiti vše, co mají od nepamětných dob

baltičtí kmenové v největší úctě — a proč usiluje zavésti řád nový, všem cizí a odporný!

Žasne, že se nebojí odvěkých hroznych bohů a pouští se s celým kmenem svým v tak odvážný zápas. Ona se nestane nevěrnou svým bohům, smírnými oběťmi bude krotiti jejich hněv, aby zaslepeného syna ušetřili.

Tak se ubohá pohanka konejšila a v důvěře, že prosby a výstrahy její oslyšány nebudou, vydala se na cestu. Chtěla cestovati tajně, bez hluku. Vzala s sebou pouze dva sluhy, jiní dva šlechticové z příbuzenstva nabídli jí svůj průvod a ochranu. Jeli starou stezkou podle jezera, která spojovala obě knížecí sídla; bylať mnohem kratší než nová silnice před nedávnem nákladně vystavená, ale velice zanedbaná a na mnohých místech i neschůdná. Zvláště ve hlubokém lese, den cesty od Kamina, nastaly cestujícím veliké obtíže. Těžký povoz uvázl v dlouhém močálu. Netrpěliví koně lomcovali ssebou, zapadli až po břicha a nemohli pak s místa. Jezdci, kteří provázeli kněžnu, slezli s koní a tlačili vší silou, ale marně. Z daleka byl slyšán šum lidských hlasů. Vozka, nic zlého netuše — jal se volati o pomoc. Z dálky ozval se hlahol: »Již jdeme, jen strpení!« Netrvalo to dlouho a z houští se prodrala ježatá hlava; větve zapraskaly, a ze křoví se vyhrabal zavalitý muž a za ním v zápětí pět jiných udýchaných chlapů. Postavili se podle bahna a tázali se s úšklebem: »Panstvo si nás pozvalo, jaké pak jest přání?«

»Chopte se vozu,« rozkazuje ostře šlechtic, »my máme na spěch!«

»Kam pak,« smíme-li se tázati, »vrchnost tak chvátá?«

»Do Kamína ku knížeti!«

»To vás tam doprovodíme,« kloní se všickni, »ale pro dnešek musíte přijati naše pohostinství.« Mžikem byli v močálu, opřeli se o vůz, chopili se kol — a v malé chvíli vyrazili koně na cestu. Než se kočí vzpamatoval, vytrhli mu dva muži opratě a obrátili povoz zpět. »Pusťte koně, lupiči,« křičí sluha a chápe se zbraně.

»Nejsme lupiči,« brání se mužové, »jsme mstitelové potupených bohů, jež nám ti vetřelci rozbili; proto nepropustíme k nim nikoho!«

»A teď s cesty!« křičí šlechticové a ženou se s tasenou zbraní ku předu. Uvolnili sice koně, ale celá smečka se vrhla na protivníky, přerazila jim meče, povalila je k zemi a svázala. Kněžna se schoulila do vozu. V tom koně silným šlehem poplašeni učinili několik skoků ku předu a povoz, naraziv na pařez, kácel se poznovu k bažině. Ze spoda vyráží bolestný ston, pak úpěnlivé volání: »Pomozte, bohové!« — — a po chvíli: »Ukřižovaný, pomoz!« Ale v té vřavě nikdo toho nedbal.

Když byla celá družina svázána, tu se mstitelové bohů opět pokoušeli zdvihnouti vůz, což se jim také po krátkém namáhání podařilo. Naložili na vůz těžce pohmožděnou paní a dopravili pak všecky do osamělého dvora u prostřed lesní planiny. Koně, muže i paní zavlekli do otevřené kůlny a rozběhli se po lese hledat svého velitele. Asi po hodině dva z nich se vrátili a přivedli náčelníka, známého Rohuše.

Spatřiv panský povoz, nemálo se podivil. »Koho jste lapili?« tázal se, prohlížeje zvědavě věci rozházené po voze.

»Je jich několik,« odvětil muž, »jsou uhostěni v kůlně!«

Rohuš hned tam zamířil, zůstal však státi na prahu. Poznav šlechtice a sluhy knížecí, osopil se na své zřízence: »Co jste to vyvedli, troupové? Což se takto s pány zachází? Rychle sem a pryč s pouty!« Tak se ihned stalo: jaké však bylo jeho leknutí, když uviděl kněžnu. Ležela na slámě ve mrákotách, skoro bez vědomí.

Jako zkušený lékař obezřetně ohledal pohmožděné údy. Ran zřejmých nemèla, ale hlava a hrudí utrpěly silným otřesením. I přinesl své léky, myl šetrně hlavu, obložil rozličným býlím a jakousi tekutinou probudil paní zase ku vědomí. Sluhové přenesli ji pak do veliké jizby a položili na měkké, medvědí koží pokryté lůžko.

Rohuš se všemožně přičnil, aby panstvo nejlépe pohostil. Nepřijali však ničeho. Hovořilo se málo. Jen krátce se zmínili o zmatku v městě a že by vše bylo ztraceno, kdyby tam měl kníže nyní brannou mocí vtrhnouti. Šlechetná kněžna, aby odvrátila od ohrožených svatyní nejhorší, podstoupila nebezpečnou cestu, aby svými prosbami syna s hlavním městem usmířila.

Nyní poznal Rohuš, jak špatně nevčasnou horlivostí své straně posloužil; proto raději mlčel. Stav kněžnin se v noci povážlivě zhoršil, přece však tam zůstati nechtěla.

Ráno pohyboval se již povoz, provázen žrecem, mechem a vřesení porostlou mýtinou na pokraji lesa. Odtud vedla cesta nepřehlednými lány vlnícího se obilí k mírnému návrší, jež poskytovalo čarovný rozhled na Kamínský hrad a hrdá sídla velmožů, která se táhla až k písčitým břehům baltickým. Bujná zeleň zahrad, malá jezírka, střežena skupinou topolů a buků, v lesku zapadajícího slunce, to vše dávalo krajince zvláštního půvabu.

Vyjeli z lesíka a stanuli u svahu, na jehož vrcholu se vypínal zámek. Kněžna procitla ze dlouhého spánku. Průvodčí udiveně hleděli na sebe, před sebe a zase ku paní své. Ani ta se nemohla probrati z úžasu a tázala se, zdali to sen či skutečnost, co vidí! Bylo to také zvláštní divadlo, jež se před zraky jejich objevilo. Pastviny podél říčky, jež se vlnila údolím, černaly se koňstvem, jehož bylo kolik set a celý prostranný svah v září zapadajícího slunce zdál se býti pokryt bělem čerstvě napadaného sněhu. Od hradních příkopů na vyvýšeném místě vycházel takový třpyt, že ho oko nemohlo snésti. Neodvratně hleděla kněžna na ten luzný obraz, jenž každým krokem se šířil, rostl a nabýval vždy vyšší krásy a mohutnosti. Dlouhé stíny táhnou se od skloněného již slunce a v šero večerní halí dolní část svahu, z něhož nyní ostřeji vynikají bělostné postavy, jichž bylo do tisíců. Jsou to novokřtěnci, kteří se připravují k zítřejší slavnosti večeře Páně. Na výšině ještě plápolá bleskotný jas, odrážející se od drahokamů zlatého kříže, jejž kníže vysoko nad hlavami drží, když velekněz hlasem povznešeným církevní modlitby koná. Tu zavzní z hluboka mocně dojímající chorál: »Hospodine, pomiluj ny, Jesu Kriste, pomiluj ny«, nesl se libým ohlasem k širým lesům a nez-

měrným hladinám mořským. Svitava povstala jako u vytržení, rozevřela náruč a zvolala hlasem radostně rozechvěným:

»O, zářné vidění, sne nejsladší, neprchej ode mne!« Mateřské oko poznalo syna. »O, Vratislave můj! Nyní poznávám tvé víry velebu!« Pláč hlubokého, slastného pohnutí zatřásl její stlumenou postavou. Klesla do vozu a tiše se modlila: »Hospodine, pomiluj ny! Uslituj se nad nešťastnou, z kruhu nebešťanů vyloučenou pohankou!« Pochmurná modloslužba s výbuchy nejhnusnějších vášní objevila se před ní v celé příšernosti.

»Odpusť synu,« odprošovala jej v duchu, »zaslepené matce, která tak dlouho neporozuměla vznešeným tužbám tvým, tvé upřímné lásce k lidu svému!«

V těchto dojmech milostí proměněna ocitla se na menším nádvoří residence, právě když se kněžstvo hlavní branou ubíralo do veliké síně k společné večerní pobožnosti. Kníže vešel s nimi do nové upravené kaple a zůstal, až bylo vše ukončeno.

Bolka vstoupila do hradu touž brankou, kterou kněžna vjížděla, a byla první, jež ji ještě sedící ve voze přivítala.

Jaké to bylo shledání! Klesly si v náruč a celovaly se u vroucím objetí. Bolka, ač slabší, přece více nesla než vedla milenou matku do své komnaty, neustále opakujíc: »Tak nás přece vyslyšel ten přemilostný Spasitel! Nejsme a nebudeme již od sebe odloučeny!«

A jak teprve matce své děkoval Vratislav, líbaje ruce i tváře její v slzách radosti. »Já to věděl,« plesal dobrý syn, »že přijdeš, že přijíti musíš, vždyť jsem tak vroucně Boha prosil, aby takto odměnil tobě mateřskou lásku tvou.«

Svitava byla u velikém rozčilení, její bledá tvář vzplanula jako zorou růžovou tak, že v prvním okamžiku ani necítila bolestí. Brzy se však dostavila náramná mdloba a přemožena slabostí přála sobě Svitava odpočinutí. O nehodě v lese se tak dalece zmínila, že se povoz v bahnitém močále zvrátil a že utrpěla malé pohmoždění. Těšila se však na zítřejší velikou slavnosť, kde vyslance Božího spatří. Noc měla neklidnou. Chvílemi ji mrazilo a zase horečka ji rozpalovala; sotva zdřímla, hned byla vyrušena ze spaní divokými sny a děsivými přízraky. K ránu cítila sice úlevu, ale povstati nemohla.

Dojmy včerejšího dne živě jí tanou na mysli; kéž by jen všecko mohla vyjeviti muži Božímu, co jí znepokojuje a po čem tak nevýslovně prahne.

Bolka úzkostně pohlíží na změněnou tvář matčinu, nápadná její bledosť ji leká, i poznává, že matce pro trvající únavu není možno slavnosti se súčastniti, což s knížetem sdělila.

Obřady sv. již záhy z rána začaly. Žalmy a vznešené hymny při nejsvětější oběti zavznívaly až do komnaty kněžniny jako hudba andělská. Nemocná sledovala je s velikou pozorností, ač jim dosud nerozuměla. Bolka jí některé známější zpěvy vyložila. Před polednem ji navštívil sv. biskup, jejž Vratislav přivedl.

S upřímným účastenstvím projevil Otto svou radosť nad příchodem kněžniným, připomínaje, že tím příkladem mnohé po-

vzbudí a utvrdí a že tak povždy v požehnané památce zůstane církvi Kristově jako věrná pomocnice na díle Božím.

Kněžna kynula dětem, aby odstoupily a když biskup ve své chvalořeči pokračoval, uchopila jeho ruce a vroucně je líbajíc, prosila: »Ustaň, otče ctihodný, mýlíš se ve mně, já jsem poslána, abych tvé svaté dílo přerušila a zkazila!« A vyprávěla s chvějícím se hlasem, co pohanská šlechta vyznavačům nové víry chystá — jak se lid jitří, žreci i bohové knížete nenávidí a celou svou strašlivou moc proti němu obracejí.

Aby tuto hroznou záhubu od syna odvrátila, plna úzkosti vydala se na cestu. Napadena zákeřníky ve hrůzách smrtelných se dovolávala pomoci ukřižovaného Boha. Pomoc přišla v pravý čas a s ní odstoupila všecka sklíčenosť a v duši její probouzela se úcta a vděčnosť.

Na to líčila dojmy včerejšího večera: »Když jsem před sebou spatřila ten skvělý zástup, jak vzdává svůj hold Ukřižovanému, připadalo mi, že vidím shromáždění vyšších nebeských bytostí, a duše mé zmocnila se nevypravitelná touha, bych státi se mohla i nejposlednější ve svatých řadách jejich.« —

»O, připoj mne k nim, apoštole Boží, abych měla podíl na lásce dobrého Boha jejich a v posledních hodinách prchajícího života naději, že od Něho odloučena nebudu na věky. Vím, že toho nezasluhuji, ana jsem tak dlouho vzdorovala světlu Jeho, ale rci, může-li mne ten Bůh lásky zamítnouti, když tak horoucně po něm toužím.« »Dcero milá!« odpětil biskup laskavě, »věz, že slitovný náš Pán srdcem zkroušeným neshrdne a pokorným svou milosť zaslíbil; vyznání tvé a touha tvá tě činí nádobou vyvolenou, abys oslavila Jeho jméno před národem svým.«

A tak se i stalo. Oslavila zbožná kněžna jméno Hospodinovo, když u sv. víře dokonale vyučena osmého dne žádala za milosť křtu svatého. Měla tu svátosť přijati ve své komnatě, ježto pro přibývající slabosť lůžka dosud opustiti nemohla, poněvadž však tak snažně žádala, aby aspoň jedenkráte ve svém životě byla přítomna shromáždění křesťanů, nebylo možno jí toho odepříti.

»Svolejte do kaple,« prosila, »všecky zde přítomné křesťany, starešiny, vladyky, šlechtice a měšťany, ať mne přijmou za sestru svou, když nás všecky má spojiti láska Kristova.« Připomínajíc sobě nehodnosť svou, jako ta nejnižší v chudičkém rouše dala se potom od miláčků svých vésti do svatyně, kde ji sv. biskup s kněžstvem a zástupem věřících očekával.

Když spatřili milovanou panovnici ve stavu tak zbědovaném, nezůstalo jedno oko suchým. Její vždy statná postava schýlena, tvář zsínalá, oči mdlé a zapadlé; tak ji předvedli před oltář, na němž stála nádoba s vodou pod obrazem Ukřižovaného. Pozdvihla zraků svých vzhůru, pak sebravši všecku svou sílu, poklesla a s rukama sepjatýma žádala za přijetí do církve Kristovy. Na otázky, týkající se víry, odpověděla pevně a radostně. Když byl sv. obřad vykonán, zůstala ještě dlouho pohřížena v modlitbě, nedávajíc o sobě ani známky života. Potom pozdvihla hlavy své, tvář její na okamžik zruměněla, v očích se zaleskly slzy a jako na odchodu pronášela ještě Ukřižova-

němu poslední své prosby: »Milostí nesmírnou jsem se stala dcerou tvou, o Pane, dej mi podíl, který mi přináleží, umučený Spasiteli! Dej mi důkaz otcovské své lásky a rozděl se mnou bolesti své!«

Obdržela, čeho žádala, v míře svrchované, a nesla si ten podíl utrpení na lůžko, z něhož již nepovstala. Po deset dní snášela trapná muka s příkladnou tichostí a každou novou bolest vítala radostně jako závdavek života věčného.

Jenom dvakráte zapomněla na všecky své útrapy; ponejprv když přijala přesvaté tělo Páně a pak, když žehnala dvěma nejdražším bytostem, které spojil sv. biskup ve svazek nerozlučitelný. Ještě ve mrákotách smrti pamatovala na oslav Ukřižovaného. Uložila svému synu: »Na místě, kde se mne dotekla milost Boží — a dala mi zříti poprve slávu říše Kristovy, vystavíš chrám ku poctě Boha, Spasitele našeho!«

Tuto její závěť vděčný syn svědomitě vyplnil, vzdělav pod hradem nádhernou svatyni, při níž později zřízeno sídlo biskupské. (Pokračování.)

Naše Slezsko.

Napsal **Jan Vyhlídal.**

* DOKONČ. *

Budova c. k. zemské vlády v Opavě jest průchodním domem, v němž jako by si presidentové odbývali zkušební rok. Ve Slezsku za několik let praktikovalo jich mnoho na další karrieru. Po Bacquehemovi, který odstěhoval se do ministerstva obchodu, přišel *Merveld,* pozdější místodržitel Tyrolský; Mervelda následoval *Jäger*, který nejméně odnesl, protože chtěl potříti vedlejší Slezskou vládu Haasovu et comp.; Jägra vystřídal nynější místodržitel král. českého *Coudenhove,* po něm dostal se na vládní prestol slavné (!) paměti *Clary-Aldringen,* který balamutil jalovými sliby české vůdčí kruhy a zakazoval české pouti, aby se nestalo krveprolití; nyní vládne za pomoci německé kliky hrabě *Thun.*

Co to petic spolků Slezského občanstva, kolik resoluc usneseno a podáno k zemské vládě a do Vídně, a orgánové státní správy rakouské němčí úsilovněji a bezohledněji, než za doby absolutismu!

Dne 23. prosince r. 1897. sešli se zástupcové farních a obecních úřadův, aby protestovali proti bezpráví páchanému na Češích slezských, usnesli se podati písemně protest hraběti Clarymu. Pořadateli schůze byli Jan Strohalm, starosta z Kateřinek, a Jan Vyhlídal.

Brzy potom konány na počátku r. 1898. podobné schůze

v Kylešovicích a Kateřinkách; též na Frýdecku. Resoluce schváleny na všech podobné následující:

»My čeští voličové na sněm vévodství Slezského, shromáždění v Kateřinkách 6. března 1898. počtem na 300, porokovavše o našem národním, kulturním a politickém položení, prohlašujeme:

1. Žádáme od vlády bezodkladné provedení rovnoprávnosti českého a polského jazyka v úřadech, ve školství a ve veřejném životě vůbec.

2. Vyzýváme vládu, aby se starala o duševní vzdělání slovanského lidu ve Slezsku bezodkladným zřízením českých a polských středních škol, středních škol hospodářských a učitelských ústavů i české university na Moravě v Olomouci.

3. Vyzýváme vládu, aby výnos c. k. zemské školní rady Slezské ze 16. ledna 1873. o vyučování němčině na školách obecných jako protizákonný konečně již jednou zrušen byl, aby nikdo nucen nebyl učiti se německému jazyku, i aby školství naše na přirozeném základě mateřštiny z dětí našich řádné i mravné občany odchovávalo.

4. Stojíce na stanovisku státního práva nedílných zemí koruny Svatováclavské, vyslovujeme díky českému poselstvu na sněmu království Českého za rázné zastání našich práv a prohlašujeme za nutno, aby postup zástupců národa českého ve všech třech korunních zemích děl se vždy jen směrem společně stanoveným a umluveným a ve vzájemné shodě.

5. Jsme do duše roztrpčeni urážlivým chováním německé většiny na sněmu Slezském oproti umírněným zástupcům našim, jakož i vůbec oproti spravedlivým a základními zákony státními zaručeným požadavkům našim.

Jsouce povděčni svým poslancům českým a polským na sněmu Slezském za neohrožené zastávání hmotných i duševních zájmů a rovnoprávnosti slovanského lidu ve Slezsku, vyslovujeme jim neobmezenou důvěru a vítáme bratrskou solidaritu českopolskou jako jitřenku lepší budoucnosti.

Dne 11. září konán byl na Ostré Hůrce u Chabičova tábor na památku onoho, jenž před 30. lety tam odbýván: řečníkem byl dr. *Ant. Gruda.* Za dob jazykových nařízení zdálo se, že bude Slezsko obdařeno kapkou rovnoprávnosti; vydán byl náš jazykový výnos ke slezským soudům, ale ty si ho málo všímaly, ačkoli příliš málo Slovanům hoví. Výnos tento zní:

C. k. presidium Mor.-Slezského vrchního soudu zemského. pres. 332 / 2/99

Za příčinou pochybnosti povstalé u jednoho soudu v obvodu sborového soudu Těšínského, zdaliž soudní předvolání uvedená ve výnosu ministerstva spravedlnosti ze dne 12. října 1882. č. 15.847 (jazykové nařízení) totožna jsou s obesláním v řízení sporném, c. k. ministerstvo spravedlnosti výnosem ze dne 3. t. m. č. 21.650 ex 1898. věděti dalo, že nikoliv, zejména když tato poslednější vydávají se nikoliv ve formě obsílek (form.

č. 14. s. ř.), nýbrž ve formě výměrů, kterážto forma vyřízení již v době vydání cit. výnosu obvyklou byla a pod zmíněný pojem předvolání zajisté nespadala. Pokud zejména jde o obeslání stran k líčení pře, vedlo by na roveň postavení obou pojmů »předvolání« a »obeslání« k té anomalii, že na Moravě (§ 7. jazykového nařízení) pro otázku, kterého jazyka užíti třeba, pro obě strany rozhodným by byl jazyk podání (žaloby), kdežto ve Slezsku bez vnitřní i vnější příčiny třeba by bylo užíti jazyka, o němž se předpokládá, že ho druhá strana užívá, takže by platnosti nabyla zásada, která na Moravě (§ 4. cit.) platí jen při úředních vyhotoveních, vydaných nikoliv k žádosti stran a nikoliv osobám, které záležitosť na úřad byly vznesly.

Ministerstvo spravedlnosti upozornilo však u této příležitosti dále na to, že, jak již ve výnosu ministerstva spravedlnosti ze dne 8. října 1888. č. 17.030 naznačeno bylo, nařízení ze dne 12. října roku 1882. č. 15.847 minimum toho obsahuje, čeho oproti slovanským obyvatelům soudních okresů ve Slezsku v tomto nařízení uvedených u vykonávání článku XIX. základního zákona státního ze dne 21. prosince 1867. č. 142 dbáti třeba, a to míru vytčenou jazykovou způsobilostí úředníků; že však tam, kde jazyková způsobilosť úředníků stačí, není pochybnosti o tom, aby, pokud jde o slovanské strany, i vyřízení a projednání jazykem slovanským vydáno a provedeno bylo.

Tomuto názoru i nejvyšší soudní dvůr rozhodnutím ze dne 30. srpna 1888. č. 10.243 ve svrchu uvedeném výnosu dotčeným autoritu svou propůjčil. C. k. presidium poučiž přiměřeným způsobem soudy v nařízení ze dne 12. října 1882. č. 15.847 uvedené a postarejž se zejména o to, aby vykonávání této zásady nebylo ztěžováno nedostatkem předepsaných tiskopisů.

Očekává se tudíž, že objednací list na souhrnnou objednávku od c. k. presidia co nejdříve předložen bude.

V Brně, dne 8. ledna 1899.

Senft, m. p,

Pres. 119.
1/99

Uvádí se na vědomí, aby se dle něho jednalo.

C. kr. presidium zemského soudu.

V Opavě, dne 15. ledna 1899.

Kunz, m. p.

Téhož roku »*Komitét na ochranu práva*«, sestávající z advokátů: dr. *Fr. Stratila,* dr. *Ant. Mlčocha,* dr. *Karla Dienelta* v Opavě, dr. *Rudolfa Hessa* v Klimkovicích, dr. *Alfreda Lederera,* v Bohumíně, dr. *Karla Kotka,* dr. *Václava Sekery,* dr. *Aloise Jiřičného,* a pěti advokátů z Mor. Ostravy a jednoho z Místku obrátil se k Slezskému lidu brožurkou »*Na obranu mateřského jazyka*«, v níž poučuje Slezany, jak se mají domáhati svých práv, a slibuje udíleti právní rady bezplatně. Provolání nemělo valných úspěchů.

Dr. Fr. Sláma podal na říšské radě několik interpelací v zájmu Slezska, ale účinek byl jako jindy; ve Frýdku sešli se 24. března

r. 1900. starostové okresu Frýdeckého, rokovali o samosprávě obecní, odsuzovali německé úřadování frýdeckého hejtmanství a soudu, atd., avšak náprava nenastala.

Na veřejné schůzi v Březové, konané 10. června 1900., přednášel zase dr. *Ant. Gruda* Slezské stesky, rozumí se, že jich na vrchu nevyslyší. Vůdcové lidu Slezského válí již po dlouhé roky balvan Sisyfův, válí jej vytrvale, kdy se jim asi podaří jej vyvaliti na horu, na níž kraluje rovnoprávnosť, spravedlnosť?

* * *

Bylo by ještě psáti o česko-polské shodě, o třenicích, na hranicích českopolských na Těšínsku.

Doznáváme, že na obou stranách výstřednější živly působí nesnáze; domnívám se, že Poláci jsou v té příčině horkokrevnější a neměly nikdy vyhledávati pomoci u svých a Čechů protivníků.

Sotva kdo věří, že by někdy nastal na hranicích naprostý klid; zvláště ví-li, jaká jest pohyblivosť dělnictva v uhelných pánvích. V některé osadě za několik let objevuje se množství Poláků z Haliče... Odstranění sporů působí obtíže a sotva se úplně podaří.

Slezské školství.*)

Ve 14. století byla již v Opavě česká škola. Vesnické školy vyvinuly se později. Na školách městských učili »bakaláři« a »kantoři« a na dědinských zhusta »žáci« (bohoslovci) a »rektoři.«

Po bitvě Bělohorské lid ožebračen, kraj zpustl, proto klesly i školy, takže jeden děkan r. 1660. psal svému biskupu v tom smyslu, že není škol, vesnice pusty . . . Více než sto let trvala tato duševní bída, až Marie Terezie počala zřizovati po vesnicích školy.

Škoda, že ze školství vyráběl se politický kapitál. Již r. 1774., jak zmíněno, učinil baron Gebler v ministerské poradě podání, *aby nikde školního mistra nepřijímali, který by německy neuměl, aby na gymnasiu nikdo přijat nebyl, kdož by německy neuměl, a odtud latině aby se učilo na základě řeči německé.*

Návrh Geblerův schválen r. 1781.; tak se stalo, že od téhož roku na gymnasiích Slezských až do r. 1883., kdy založeno české matičné gymnasium v Opavě, vévodila němčina, a že za správce školy do dneška není ustanoven učitel, který není zkoušený z němčiny.

Roku 1775. zřízena v Opavě německá normální škola se vzdělavatelnou. Od té doby moří české děti němčinou, rádi by jim vyřezali český jazyk, ale bohudíky nešlechetné dílo se jim nedaří, jak si přejí.

Napoleonskými válkami zdržen poněkud vývoj školský v Rakousku, jinak by násilím zněmčené školství zemí českých

*) Užito zpráv z Op. Týd., Nov. Těš., V. M. Op., Kal. Slezského, České revue (1898) a j.

hůře bylo poškodilo ubohý národ český. Za tehdejších dob nebyla návštěva školy nucena a byl nedostatek škol, proto germanisace tak nepokračovala.

Z Kneiflovy topografie se dovídáme, že Němci poněmčili za sto let ve Slezsku asi dvě vesnice, kdežto za nynějších poměrů za 30—40 let poněmčili jich slušný počet.

Však také úřady statečně (!) se drží, aby slovanské školství pochovaly! Vydává se jeden poněmčovací ferman za druhým, a vždy ostřejší!

Již v padesátých letech za náměstka Halbhubra přísně nařízeno učitelům pilně učiti němčině.

Do r. 1871. bylo němectvo duseno absolutismem; jinak bylo po vítězstvích r. 1866. a 1871., kdy vzkříseno císařství německé za vedení Pruska. Tehdy Němci zpiti válečnými úspěchy, počali blouzniti o splnění hesla: »Od Baltu až k Adrii, od Rýna až k Visle.«

Nejhorlivěji prováděti své vyhlazovací záměry počali v českých zemích, a do nešťastného Slezska nejhlouběji zaryly své spáry. Stručný přehled nařízení školních a jiných zpráv přesvědčí nás až dosti o hnusném řádění německých šovinistů ve Slezsku.

* * *

Roku 1860. bylo ve Slezsku 40 českých škol pod správou znamenitého inspektora *Prauska*; na gymnasiu Opavském působil spravedlivý ředitel dr. *Kavka* a několik českých profesorů jako Lepař, Kunz, Pečenka.

Vinc. Prausek narodil se v Litni u Karlštejna 13. listopadu 1823. Roku 1855. přičiněním Ant. Kromholze, bývalého děkana a okr. školního inspektora v České Lípě, pak odborného rady v ministerstvu vyučování, ustanoven byl jako školní rada pro otázky paedagogické a didaktické do Opavy. V Opavě mu svěřeno školství obecní a realní. Ačkoli ve Slezsku od vládnoucích pánů nerad byl viděn, přece za krátkou dobu tu prospěl školství. Prausek snažil se mechanismus ze škol odstraniti a zavésti názorné vyučování; pečoval o rozmnožení škol a lepší zaopatření učitelstva. Jeho vlivem zřízeny při průpravnách v Opavě a v Těšíně konvikty, aby chudobnější kandidáti lépe byli zaopatřeni. Prausek byl prvním *česky cítícím inspektorem* ve Slezsku. Roku 1860. odebral se Prausek z Opavy do Brna.

Roku 1861. padlo ustanovení, aby pro české a německé žáky na realce v Opavě jazyk český byl povinným. Jen Čechové měli se učiti česky, němečtí žáci pro nedostatečný prospěch zbaveni té povinnosti na rekurs města Opavy.

Dne 20. září 1861. nařídilo ministerstvo osvěty, aby se vyučovalo češtině na gymnasiu Opavském od I. třídy (do té doby učilo se od II. třídy) 2 hod. týdně. Pro Čechy byla čeština závaznou.

Protože po bitvě u Králové Hradce mínili, že pruští učitelé zvítězili nad rakouskými zbraněmi, povolalo město Bílsko na své školy z většího dílu cizozemce. Těšín obstaral prý si učitele tělocviku až z Hamburka a Opava hledala paedagoga ve Švýcařích.

Roku 1868. upravena školství novými zákony, přijatými většinou jednoho hlasu; germanisace jimi neodstraněna, nýbrž rozhojněna.

Podle zpráv z r. 1870.—71. bylo tenkrát na Slezských školách 19.477 českých dítek a 15.075 polských. Německé školy navštěvovalo 31.571 žáků.

Dvanáctého dne měsíce prosince l. P. 1870. rozeslal c. k. opavský okresní hejtman Liebischer všem českým obcím nařízení, aby každá do pěti dní odpověděla, přeje-li si, aby v její škole učilo se též jazyku německému? Avšak toto doptávání bylo docela zbytečným, protože již 9. prosince téhož měsíce c. k. zemská školní rada vydala návod, jak učiti němčině na obecných školách: totiž až dítky ve svém jazyku mateřském dovedou správně čísti a jakž takž správně píší, ať počne se vyučovati němčině. V osadách výhradně slovanských nemají prý se dítky nikterak dříve začíti cvičiti v němčině, až v pátém školním roce; v osadách pak na rozhraní jazykovém dějž se tak již ve třetím školním roce, ale tak, aby nevzalo újmy učení jazyku mateřskému.

Téhož léta vykázána češtině na gymnasiích v Opavě a Těšíně služba popelky — z obligátní stala se neobligátní. V Opavě 16. oddělení scvrklo se na osm a časem až na dvě.

L. 1871. zemská školní rada výslovně prohlásila německý jazyk za povinný předmět na všech školách ve Slezsku; toto nařízení však v podstatné části na krátko zastaveno.

Slované se bránili: podali tři žádosti z Opavska, Frýdecka a Těšínska. Na petici z Opavska bylo 1500 podpisů.

Hrabě Hohenwart přijal deputaci laskavě, ale c. k. zemská školní rada Slezská neustala v germanisačních snahách; inspektoři dr. Mich, renegát, a Bartelmus byli nejlepšími vládními pochopy.

Jaký tehdy duch vanul Slezskem, vydává svědectví útěk německých poslanců ze sněmovny, když dr. Kotek začal česky mluviti (1881.). Jenom předseda, náměstek, zpravodaj a čtyři slovanští poslanci zůstali.

R. 1872. odepřeno českému učiteli — Slezákovi — potvrzení; ubožák zbaven chleba.

Ještě téhož roku nařídila zemská školní rada německé vyučování již pro druhou třídu v Klimkovicích; také došel jí dne 6. listopadu výnos ministra Stremayera, že učení němčině na obecných školách schváleno, jak to zavedla zemská školní rada r. 1871.

Dne 16. ledna 1873. vydala táž zemská školní rada nový podrobný plán o vyučování jazyku německému na obecných školách slovanských, jímž zavedena němčina do škol slovanských, netoliko jako jazyk povinný, nýbrž ve vyšších třídách i jako jazyk vyučovací. Nařizuje onen výnos: »*Vyučování přijímejž postupně vždy více charakter utrakvistický a ve školách vícetřídních budiž užíváno němčiny převážně jako jazyka vyučovacího. Ba jest podle dalších podrobných předpisů zemské školní rady dovoleno, aby ve vyšších třídách výlučně německy se vyučovalo; jen v prvé a druhé utrakvisticky.*« Takovým školám ve Slezsku říká se »české — a polské!?« Nařízení toto příčí se § 19. základních a § 6. říšského zákona školského, ale zemská školní

rada toho nedbá a ve Vídni nechtějí o ničem slyšeti a zamítají protesty českých obcí.

Roku 1898. podáno zemské vládě memorandum od farních úřadů a zastupitelstev obecních, pořádány schůze proti nařízení školnímu z r. 1873. — ale memorandum, myslím, nechal si Clary-Aldringen na památku.

Na říšské radě každoročně dr. Sláma nebo jiní (Swieży, Adámek) interpellují ministra vyučování, proč toto nezákonné nařízení zemské školní rady nezrušuje, ale mlčel Gautsch, mlčel Madeyski, dávali jen věc »vyšetřovati.«

Na sněmu slezském r. 1896. k návrhu zemského poslance dr. Fr. Stratila jednáno o této záležitosti; sněm vyzval zemskou školní radu, aby »vyšetřovala«. Jak to vyšetřování dopadlo, netřeba šíře vykládati. Obcí, které školy vydržují, se neptali, ale c. k. školní inspektoři podali zprávu, že prý dle jejich mínění, »není radno pomýšleti na zásadnou změnu dosavadního nařízení.« Ba jeden z nich »úředně« se vyjádřil: »výtka, že na školách neněmeckých vyučování němčině neblaze působí na vyučování v mateřštině a že stěžuje zdárné vyučování živým předmětům, je zcela bezdůvodná; nabytými zkušenostmi dotvrzuje se *pravý opak*!«

Inspektor v hejtmanství Opavském *Val. Koschut*, rodák z Fryštáku u Holešova, kterého ještě pokládali za tajného Slovana, také svou troškou podepřel germanisatorskou vládní vůli. Náš venkov jej za to jmenoval čestným členem některých svých spolků! Jsme to chlapíci! Když »tajný« (?) Čech tak jednal, co teprve Němec *Riedl*, ředitel vzdělavatelny Opavské? Nesmíme se diviti, že r. 1873. prohlásil, že učení češtině přestane. Prozatím ještě svěřeno žáku II. ročníku.

L. 1876. přijala zemská školní rada návrh, že nebude přijímati českých křestních listů od žadatelů za osvobození od školného.

Násilnou germanisací klesl povážlivě počet českých žáků na německých středních školách. Kdežto dříve na středních školách Opavských bývalo rolnických synů více než 200, v posledních letech zůstalo sotva sto. Roku 1876. studovalo na gymnasiu Opavském 38 žáků Čechoslovanů, nejnižší to počet, jaký ten ústav kdy měl.

Jak klesal počet českého studentstva na školách Slezských, přesvědčují tyto statistické údaje:

	Rok	Čechové	Rok	Čechové
Německé Opavské gymnasium	1856	96	1873	63
	1857	101	1874	59
	1859	102	1875	50
	1865	131	1876	38
	1867	121	1877	58
	1868	125	1878	42
	1870	101	1879	55
	1871	89	1880	65
	1872	69		

	Rok	Čechové	Poláci		Rok	Čechové	Poláci
Německé gymnasium v Těšíně	1870	128		Německá realka v Opavě	1876	70	
	1871	125			1877	70	
	1873	121			1878	51	
	1874	70			1879	39	
	1875	51			1880	49	
	1876	57	99	Německá realka v Těšíně	1876	32	48
	1877	58	86		1877	35	42
	1878	55	84		1878	45	43
	1879	68	91		1879	49	39
	1880	65	101		1880	26	33

Roku 1881.—1882. studovalo na středních školách v Opavě, Těšíně, Bílsku 400 německých a 303 slovanských žáků, a r. 1883. 977 Němců, 208 Poláků, 146 Čechů a 2 Maďaři.

O vzdělavatelnách nemám po ruce statistických dat; dočetl jsem se toliko, že r. 1877. počet slovanských čekatelů k Němcům vyjadřovala čísla 7 : 2.

Příčiny úbytku slovanských žáků na středních školách zavinila germanisace. Když zrušeny hlavní školy, kde se jinoši naučili německy, přestali na Opavských školách české žáky přijímati a tu rodičům nastaly obtíže, kam hochy dáti do přípravky. Mnozí synky nechali doma, jiní posílali je do Olomouce a Přerova, než by je vydali na pospas tyranii duševní a tortuře německých profesorů. Roku 1877. studovalo na Moravě 30 Slezanů.

Němci nejen že germanisovali, oni také počet českých dětí zmenšovali neb umlčovali. Místní školní rada Opavská r. 1878. vykázala, že do jejich škol obecních chodí 353 českých dětí. Když »Op. Týd.« data konstatoval, přestala statistiku národnosti uveřejňovati.

L. 1880. navštívil císař pán Slezsko a na ústavech se doptával, zdali vyučuje se češtině; zdálo se, že zasvitne jasnější doba českému školství, ale vláda jakoby o této pozornosti mocnářově nevěděla, zuřila proti všemu českému jako minule, vždyť ještě téhož roku c. k. zemská školní rada zakázala užívati sešitů, jež na obálkách jen poněkud upomínaly na vlastenectví.

Mimo nátlak vlády jiná morová rána začala řáditi nápadnou měrou ve Slezsku, byl to »Schulverein«, který již r. 1883. měl ve Slezsku 26 místních odborů s 2754 členů. Výbojný tento spolek obrátil hlavní sílu proti českému okolí Opavy. Z činnosti jeho uvádíme: r. 1882. dne 15. června usnesl se založiti německou školu jednotřídní ve Vlašťovičkách, o jejíž rozšíření a udržení postaráno. Usnesení stalo se skutkem r. 1886. České obce *Vlašťovičky a Jarkovice* obdařeny německou dvoutřídní školou; hrdla posud jim svírá odrodilec učitel Martin Hrabetz.

Dne 1. března 1882. poskytl výbor Schulvereinu větší obnos peněz, aby škola na českém *Hradci* rozšířila se o třídu třetí německou a později o čtvrtou. Školu řídí renegát Matlaschek.

Komárovská škola obdarována učebnými pomůckami, podobně obšťastněn (!) *Bohumín*.

Kateřinky měly r. 1881. to štěstí, že Schulverein pro jejich děti otevřel školu a na zřízení třetí třídy poukázal peníze.

Roku 1881. udělil obětivý Schulverein dvěma učitelům v kraji Opavském odměnu 50—100 zl. za horlivosť (!) u vyučování němčině, r. 1882. již tři byli tak vyznamenáni a mimo to ještě čtyři na školách nevydržovaných Schulvereinem obdařeni pěknými remuneracemi.

Ký div, že německví v okolí Opavském nápadnou měrou bují a Opavští Němci nemohou se radostné chvilky dočkati, až na dobro poněmčí pruh český mezi Opavou a Krnovem; skoro polovičku práce již vykonali. — —

Po letech osmdesátých obecné školství Slezské valně nepokročilo; učitel Fr. Mir. Juchelka píše v »Opavském Týd.« (1895, č. 2000) takto: »Hned předem konstatovati musíme, že obecné školství české ve Slezsku za posledních deseti let (1885 až 1895.) nepokročilo valně; a to ani co do organisace, ani co do vnitřních vymožeností v duchu národním; ano, zdá se mi skoro, že nám půdy českoslezské ubylo tak právě, jako že jí střemhlav ubývá ve skutečnosti se všech stran. Toť ovšem trpký, moc trpký úsudek o našich vymoženostech; ale nemohu, nesmím jináč říci, vidím, cítím, co se děje: my spíše hyneme, nežli vzkvétáme! Těch několik vymožeností v *kruhu vnitřním*, sevřeném, oproti ztrátám na hranicích ohrožených vlasně ani nestojí za řeč. Kolik pravdy na mém úsudku, patrno z těchto číslic: r. 1885. bylo ve Slezsku 111 škol českých (!) se 170 třídami, německo-českých 15, r. 1895. 117 se 196 třídami. Naznačíme-li přírůstek v procentech, obdržíme tento poměr: českých obecných škol přibylo 5·4% (tříd 15·3%), německo-českých 26·66% (tříd 44·44%). Údaje pro Němce jsou mnohem příznivější.«

Obecných škol jest nyní ve Slezsku 573, mezi nimi 58 soukromých. Dle úřední statistiky:

		Českých:	Německých:
1.	měšťanských	0	20
2.	obecných 8 tříd.	0	2
3.	» 7 »	0	3
4.	» 6 »	2 (1 utraq.) (1 česká) . .	6
5.	» 5 »	10 (4. poloněm.) .	31
6.	» 4 »	12 (1 ») .	20
7.	» 3 »	10 (4 ») .	24
8.	» 2 »	48 (7 ») .	50
9.	» 1 »	62 (7 ») .	106
10.	pokračov. průmysl. 0 »	2	14
		146 (24)	276

Dle okresů (kromě 2 škol pokračovacích)

Opavský . .	46	škol	veřej.,	1	soukr.	(se	77	tříd.	+5)	82 tř.
Bílovský . .	32	»	»	1	»	(»	66	»	+6)	72 »
Fryštátský .	17	»	»	3	»	(»	72	»	+6)	78 »
Těšínský .	44	»	»	0	»	(»	83	»	+0)	83 »
	139			5						305

V jiných okresích českých škol není.

V Opavě jest ještě utraquistická, zimní hospodářská škola, velmi málo od Čechů navštěvovaná, a v Klimkovicích český dívčí vychovávací a vzdělávací ústav sester Dominikánek, — bohužel málo navštěvovaný.

Středních škol vydržuje stát ve Slezsku osm pro Němce; na 307.000 Slovanů jen jednu, a to gymnasium v Opavě, kteréž národ dříve po několik let nákladem 400.000 udržoval. Gymnasium založila »Matice Opavská« r. 1883., r. 1886. rozšířeno na vyšší; od r. 1891. počet žáků pohybuje se kolem 300. Nyní, co založeny české střední školy v Místku a Mor. Ostravě, počet žáků kolísá mezi 260—280.

Pro výchovu německého učitelstva udržují se tři ústavy v Opavě, Těšíně a Bílsku a pro učitelky v Opavě. Mimo tyto státní ústavy jsou ještě ve Slezsku 2 soukromé, totiž evangelický v Bílsku s 98 žáky a katol. ústav pro učitelky v Těšíně (2 ročníky) se 77 kandidátkami.

Na učitelském ústavu Opavském a Těšínském připravují též kandidáty pro české školy. Jeden učitel má na starosti za 3—4 hod. připraviti kandidáty ze všech předmětů pro české školy: má býti jaksi českým učitelským ústavem.

Dle národnosti bylo r. 1898.

	Čechů	Poláků	Němců
na c. k. ústavě pro učitele v Opavě . .	29	—	164
» » » » učitelky v Opavě .	11	—	89
» » » » učitele v Těšíně . .	54	61	43
na evang. ústavě pro učitele v Bílsku .	—	11	87
na katol. ústavě pro učitelky v Těšíně .	13	6	58
Celkem .	107	78	441

* * *

Učitelské ústavy Slezské neposkytují odchovancům patřičnou duchovní výbavu pro české školy, vždyť postrádáme u většiny znalosť spisovného jazyka českého, jeho písemnictví, dějin, takže r. 1870. zemský inspektor škol Slezských se projádřil: »Ustrnutím mne naplnila neznalost jazyka českého mnohých pánův učitelů.« Co učitelé z češtiny a dějepisu znají, obyčejně děkují soukromé píli a snaze po vzdělání; za ty 2—4 hodiny týdně, které jsou věnovány češtině, nemohou přece po česku se vzdělati. Vychování na ústavech jest německé, některý z profesorů jest veliký horlivec pro velké Německo; není tedy divu, že kandidáti odnášejí do života slabé národní vědomí. Dále ještě pozorují, jak v praktickém životě učitelé vlažní, odrodilí jsou hýčkáni ode všech, dokonce placeni za jidášskou práci, protěžováni, proto se

stává, že slabá povaha vrhne se na kluzkou cestu. Zvláště mezi učiteli staršími najdeme hodně odrodilců, nebo k němectví se klonících.

Popřejeme místa slovům učitele Slezského, aby se nám nemohlo vytýkati strannictví, který o nich píše takto: »Vyskytují se ovšem ještě zvláště mezi staršími učiteli takoví, kteří nejsouce národně uvědomělí, pracují tajně i veřejně proti lidu, z něhož pošli, jsouce odpůrci nejsvětějších snah jeho. Avšak bohužel i mezi mladšími jsou někteří, již zvláště v místech poněmčilých a odnarodnělých pro hamižný zisk se odnárodnili a zuřivými protivníky všeho českého se stali dle známého pořekadla, poturčenec horší Turka.«

Učitel Juchelka poznamenává: »Učitelé starší, většinou k němectví se klonící, znenáhla mizí; vstupují do života školského síly nové dílem z českých ústavů moravských, dílem z ústavu Opavského, na kterémž se nyní češtině mnohem větší píle věnuje než v letech minulých. S potěšením zde uvádíme, že naše učitelstvo se vymanilo z vlivu německých spolků učitelských a postavilo se na vlastní nohy.« Škoda, že ještě nemohou proraziti se svým kandidátem do okresní školní rady Opavské! Jsou sice ve většině, ale vždy zradou ve vlastním táboře odcházejí poraženi.

Učitelstvu národně smýšlejícímu úřady valně nepřejí. R. 1888. zemská školní rada odepřela řediteli škol Polskoostravských, *K. Bukovanskému*, kvinkvenálku, poněvadž při vyučování němčině nevynikl žádným zvláštním způsobem.

Jak zachází se s českými učiteli, toho nejlepší příklad jest učitel *Graca*. Vykonav dobře zkoušku z němčiny na německém ústavě učitelském, potvrzen byl za podučitele na českou školu do Litultovic. Když na základě těchže dokumentů, jakéž uznány za dostatečné pro Litultovskou školu, zvolen byl za učitele pro českou školu ve Svinově, odepřela táž zemská školní rada potvrzení, že prý Graca nemá dostatečných vědomostí z němčiny pro tuto školu, kterou sama vede v seznamu »českých« škol.

Odrodilí učitelé jsou největšími škůdci národnosti české ve Slezsku; ti jsou hlavními sloupy německých choutek v Českém kraji. Kdyby na příklad na Opavsku nebylo Smitalů, Vaňků, Hrabců, Vavrečků (Vávrovice), Matlášků (Hradec) atd., hnutí vlastenecké pokračovalo by ráznějším tempem. Nebylo by udavačů, žalobců, škrabalů do novin, nebylo by ani bázně před protokoly a obtížemi u úřadů, nýbrž tajní (!) našinci otevřeněji a horlivěji by působili. Co dědin jsme ztratili, ty skoro všechny má na svědomí proradné učitelstvo. — —

Pobloudilí učitelé odbývají kárající je kolegy lacinými frazemi, na př. německy jsem přísahal, musíme hájiti německého rázu školy, rakušanství jest nad národnosť, část se musí podříditi celku; nářečí Slezské není českým, jest to vasserpoláčtina, proč se bíti o národnosť, ta nám nezvýší služného, bojujme za prospěch stavu. Fráze tyto jsou tak plytky, že neuznáváme ani za hodno blíže je rozebrati, soudný čtenář na prvý pohled pozná jejich prázdnotu.

(Konec dílu I.)

Za † dp. P. Janem Křt. Votkou S. J.

Ve znamení vděčnosti a lásky.

Letoni koncem roku dočetli jsme se v novinách smutné zprávy: Na vánoce, dne 24. prosince o $^1/_2$12 hod. v noci zesnul v Pánu v pražské residenci řádu Tovaryšstva Ježíšova u sv. Ignáce daleko široko známý kazatel P. Jan Křt. Votka, spisovatel řádu, v 74 roce věku svého. Týž se 25. července 1825 v Lysé n. L. narodil, v letech 1848. súčastnil se literárních a politických událostí; potom byl členem redakce vídeňských úředních novin, až r. 1854. vstoupil v Římě dne 21. listopadu k jesuitům. Dne 15. srpna 1871. skládal slavnou profes 4 slibů. Druhdy býval na slovo vzatý kazatel; mimo to zaměstnávala ho snaha povznésti úctu sv. patronů českých. Od r. 1873. po všecka leta, kdy v Praze meškal, výhradně zabýval se pracemi o sv. Václavu a sv. Janu Nepom.; téměř 7 let konal studia za příčinou blahořečení ctihodného zakladatele premonstratských kanonií v Teplé a Chotěšově, blah. Hroznaty († 14/7. 1217), tak že s pomocí Boží všeliké překážky překonal a slavného prohlášení jeho za blahoslavence od sv. Apoštolské Stolice se dožil.

Přátelům a ctitelům v Pánu zesnulého P. Votky budiž věnována z vděčného srdce tato vzpomínka. Kdo jej znali, dají za pravdu, že P. Jan Křt. Votka byl ve vlastech koruny české, zvláště po celé naší královské Praze, osobností velmi známou, a to jak pro nevšední vlastnosti své, tak pro působení duchovní, které rozvíjel jako spisovatel, historik a kazatel.

Povšímnutí zasluhuje, že v posledním jubilejním roce 1825. za papeže Lva XII. se narodil a na začátku nynějšího zlatého jubilea 1900 za papeže Lva XIII. skonal.

Byl to člen řádu jesuitského, jenž ve své pevné vůli od dětství až do smrti jako vše dobré vůbec tak i své povolání do opravdy miloval a v něm A. M. D. G. také něco dokázati usiloval a s pomocí Boží i dokázal. Dobře tehdy napsala o něm německá Politika, která — mimochodem řečeno — o P. Votkovi po jeho smrti nejlepší článek ze všech světských listů přinesla, že J. Votka byl individualitou silně vyvinutou, osobností zajímavou a samorostlou.

Zkrátka tudy povíme, co o něm dosud víme. Jisto jest, že již s mlékem mateřským vsál do srdce svého zároveň lásku k vlasti, kterou vezdy miloval obětivou láskou, jakou naši staří vlastenci v Čechách i na Moravě v hrudi své nosili. Dokončil gymnasialní studia před r. 1848. v Praze a vstoupil do rytířského řádu křížovníků s červenou hvězdou. Avšak nepobyl tam dlouho. Sešli se tehdy v noviciátě u Karlova mostu 3 jinochové zvláštní povahy; a nic se nedivíme, kdo jsme je znali, že r. 1848. všecky vyhnal ze zátiší a připoutal je k nevděčné práci na roli politické. Byl to Josef Walter, později redaktor Bohemie, Augustin Smetana, pověstný filosof, jenž po nějaký čas redigoval Dr. Pinkasův pražský list »Union,« a náš Jan Křt. Votka, potomní vůdce omladiny a rovněž novinářský spolupracovník. Studující Votka dal se

tedy zapsati na právnickou fakultu. Než dobře dí kdosi, že zákoník, který o právech a povinnostech jedná, se svými §§ nebyl asi tehdy mnoho opotřebován ani od juristy jmenem Jan Křt. Votka.

V boji za svobodu a práva vlasti své chopil se vůdčí úlohy a mával vysoko jejím praporem. Ač byl mladistvý, 23letý muž, vynikl brzy ohnivou výmluvností a postavou a ještě více energií povahy. V památné schůzi svatováclavského výboru, konané dne 10. dubna 1848 v lázních svatováclavských, kdy se jednalo o rozmnožení členů ve výboru, hlásí se nejednou k slovu; navrhuje, kteří a jací by měli za členy býti přijati. Konečně vytasí se s návrhem, aby na místě »svatováclavský« přijat byl přívlastek »národní«; což arci tehdy hlučným souhlasem a jásotem bylo odhlasováno. A jaký se stal napotom z téhož juristy Votky ctitel milého našeho knížete sv. Václava: ale byltě jím nepochybně i tehdy už, jen že bujná krev v něm překypovala.

Den po dni stával se tehdy palčivější. Mysle i mužů dospělých byly všude rozechvěny, ký div, že mezi studující mladeží bylo hodně výstředníků. Pro národ a vlast nastavuje Votka prsa svá i život. Ve dne v noci svolává Votka živým slovem i perem jako znamenitý agitátor mladé síly kolem sebe, tak že si utvořil značnou stranu.

Když o svátcích svatodušních Sladkovský, Brůna, Brádka a Jaroš přišli deputací ke knížeti Windisch-Graetzovi, veliteli vojska v Praze, aby mu záměry studujících přednášeli, byl mezi nimi i náš jurista Votka. A bláhový, jako starosta »Slavie« objeví se tu v podobě nějakého Černohorce — s bambitkou za pasem. Velíci kníže přijal ohnivé mladíky velmi chladně. A spatřiv ozbrojence, oslovil jej řka: »Je ta hračka také opatřena nábojem?« Než ohnivý Votka umí se opanovati; s úsměvem mu jí podává a klidně dokládá: »Vaše Jasnost, račte zkusiti na komkoliv z nás.« Což kníže znamením ruky odmítl, jak se dobře ještě pamatuje Jeho Excellence baron Dr. Helfert.

V živé paměti zůstávaly dlouho jeho ohnivé řeči, které se stolu v seminářské jídelně Klementina, jindy opět na stupních před kostelem křížovnickým míval. Ovšem že posluchačstvo oheň jeho hltavě do sebe vnímalo, až vyznělo vše v heslo: »Pánové, buď vítěziti nebo zemříti!« Nikdo se nepodiví, že nezkušenému mladíku vítán byl každý spolučinitel i sebe podezřelejší a jak tomu bývá v podobných vřavách, že znal každý spolek, že se súčastňoval každé schůze a řečnil, kdekoliv se nadál získati pro své plány. Že si politické úřady našeho ohnivého juristy všímaly a jemu pozornost svou věnovaly, jest patrno z toho, že mezi 14 muži, kteří vládou za rukojmí pokoje se žádali, skvělo se též jméno právníka Jana Křt. Votky.

Zatím místo zisku následovala pro národ český pohroma, jak bouře a vzpoura obyčejně mívá v zápětí. Celá afféra vzala žalostný konec; než náš Votka šťastně vyvázl bez úhony. Náčelník osmačtyřicátníků a někdejší jurista najednou z královské Prahy zmizel.

V programu gymnasia Kaločského Soc. Jesu v Uhrách z r. 1900. lze se dočísti o bývalém jeho řediteli, P. Janu Křt. Votkovi, že se tehdy z Prahy odebral do Bělehradu, kde ho přijal

srbský kníže Miloš Obrenovič za osobního důvěrníka, sekretáře, zvláště pro neobyčejnou jeho znalost více slovanských nářečí: avšak vytrval zde jenom asi půl roku.

Z nenadání opět je po Praze mnoho řeči o bývalém právníku Votkovi. Bývalý náčelník osmačtyřicátníků je prý ve Vídni, ba zaprodal se tam prý i do redakce úředních novin. Všady naň žehráno, jako by byl zradil vlasť a národ. Pravilo se, že i vlastní matička, která v něm dosud viděla perlu národa českého, nad tím se tolik zděsila, že prý se ho až zřekla. Je-li tomu tak čili nic, spisovatel črtů těchto udati neumí: ale z dlouholetého obcování s P. Votkou seznal tolik, že poměr mezi ním a jeho zbožnou matkou byl velmi něžný a rád o ní a jejích ctnostech mluvíval. Vykládali si tudíž Pražané tento jeho krok všelijak; než, správněji souzeno, zůstal, trvám, starý vlastenec věren v lásce k vlasti jako Josef Jireček, potomní ministr kultu a vyučování za hraběte Hohenwarta. Vystřízlivěv, viděl, že takhle nic nepořídí a proto volil vlasti své prospěti na jiné cestě, na níž zabočil. Navázal tudíž na stranu, v níž měl rozhodné slovo muž, podnes vší úcty hodný: hrabě Lev Thun, pod jehož vlivem ve Vídni pro Čechy se vydávaly politické »Noviny«, v jichž redakci se k Josefu Jirečkovi Jan Křt. Votka přidal. Ejhle, cíl, jejž si byl vytknul P. Votka, ostal týž; toliko cesty k němu byly vyměněné.

P. Votka o všech těchto věcech nikdy se nezmiňoval, jako o svém povolání také zřídka kdy se vyjádřil. Než co se toho dotýká, lze se dočísti v onom maďarském programu Kaločském, že jako mladý muž meškal u uherského hraběte Jiřího Apponyi-ho, který ho vzal ssebou na cesty do Tyrol. Tu se pak sešel s jistým knězem Tovaryšstva Ježíšova, profesorem na katolické universitě lovaňské v Belgii, s P. Hochmayerem. S tímto slavným mužem se asi radil, až na jeho pokyn se rozhodl, hledaje křesťanské dokonalosti (idealní byl P. Votka vezdy až do smrti), že vstoupí také do řádu; což se uskutečnilo dne 21. listopadu na svátek Obětování bl. Marie P. 1854, kdy v Římě v koleji sv. Ondřeje na Kvirinále noviciát svůj nastoupil. Podle vlastních jeho řečí chodil asi za pobytu svého ve Vídni pilně do universitního kostela, kde právě vynikající kazatel P. Josef Klinkowstroem S. J., starší bratr. P. Maxmiliána Klinkowstroema S. J., známého jako kazatele v Praze, každou neděli vybranému posluchačstvu kázával. Chodívala tehdy ještě i elita a intelligence na kázaní.

Složiv v Římě r. 1856. po odbytém noviciátě jednoduché sliby, studoval scholastickou filosofii Aristotelovu, do níž s takovým prospěchem se zabral, že se stala po veškeren budoucí život jeho nejmilejším předmětem. Vynikl pak tou měrou, že v Římě pomýšleli opravdu nechati jej na vždy ve věčném městě a vykázati mu ihned v Collegium Romanum stolici učitelskou, v níž by přednášel filosofii, což se málo komu přihodí.

Zatím Prozřetelnost Boží volala ho zpět do Rakouska, kde bylo potřebí zvláště tak nadějných jesuitů, jakým byl Magister Votka. V letech 60 pak studoval bohosloví na vysokých školách v hlavním městě tyrolském, Inomostí. Bylo to r. 1859, (tehdy nebyl P. Votka ještě knězem), kdy jej poslali představení z Inomostí do Brixenu ve válkách vlašských, aby s kněžími ošetřoval

nemocné a připravoval je na smrt; výhradně proto, že uměl mnoho řečí slovanských a také dobře mluvil vlašsky. I přihodilo se, že jednou mu byl svěřen na smrt nemocný vojín, s nímž se nikdo domluviti nemohl. Byl to Maďar, vyznání helvetského. Ani M. Votka z počátku nemohl s ním nic pořídíti, neuměje maďarsky, až v nejpotřebnějším se po srbsku dorozuměli. A tu ubohý Maďar přilnul celou duší k jesuitu Votkovi a jesuita k němu, že se vzdal helvetské víry, přestoupil do katolické církve, přijal nábožně sv. svátosti a šťastně v Pánu zesnul. Za této příležitosti učinil P. Votka slib, že se naučí madarštině pro spásu nesmrtelných duší. A do roka po vysvěcení a skvěle přestálých zkouškách bohosloveckých bylo ho viděti v Uhrách na započatém gymnasium Kaločském jako profesora I. třídy. To bylo r. 1860.

Známo jest podnes, jak přátelé v Praze tehdy měli Tovaryšstvu Ježíšovu za zlé, že takovou hlavu učinili abecedářem v Uhrách. A byla to pro P. Votku nemalá oběť. Jakým nesnázím vystaven byl, neznaje s důstatek jazyka, může posouditi jen ten, kdo cosi podobného zakusil. Než železná jeho vůle vítězila nad sebou pro čest a slávu Boží.

Na gymnasium Kaločském v Uhrách působil P. Votka v nejlepších letech života svého od r. 1860—1873. Škoda, že tehdy nebylo pro Tovaryšstvo Ježíšovo v Praze vhodné chvíle! Co by byl P. Votka pro národ náš dokázal! Jesuité tehdy arci už měli příbytek u sv. Ignáce připravený, avšak nesměli se v něm ještě usaditi.

Po 13 let pracoval P. Votka pro Uhry a za těchto 13 roků zaujal v brzce v koleji řádu i na gymnasiu Kaločském nejdůležitější úřady jako profesora filosofie, dozorce studijního, rektora koleje, c. k. ředitele gymnasijního, kdy budovu gymnasijní stavěl, k tomu kazatele maďarského, tak že bylo lze na P. Votku obrátiti slovo sv. Pavla: »Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.« »Všechněm všecko učiněn jsem, abych všecky k spasení přivedl.«

Z politického tedy pohlavára v Čechách, čteme v letošním programu gymnasia Kaločského, »stal se P. Votka duchovní apoštol v Uhrách, apoštol u sv. víře a životě křesťanském ve škole i v chrámě.« Jak zdatně působil na bujnou maďarskou mládež, lze souditi z toho, že nejvýtečnější tehdy žáci jeho vstupovali do Tovaryšstva Ježíšova a podnes profesoři téhož gymnasia Kaločského, jakož i kazatelé v Buda-Pešti jsou na mnoze bývalí Votkovi žáci.

P. Votkovi nemožno upříti zvláštního filosofického talentu. Proto, když se stal v Kaloči prvý rok profesorem filosofie a takto nabyl příležitosti vyvinouti před druhými své vědomosti v tomto oboru, zdálo se, jako by bylo vzešlo v P. Votkovi Uhrám nové světlo. V Kaloči byl tehdy kanovník a prelát Dr. Josef Kovacz, bývalý profesor filosofie na vysokých školách budapeštských. Den jak den sedávali pospolu a bavívali se scholastickou filosofií; při čemž rozený Uher z latiny překládal významy, jichž P. Votka po maďarsku ještě neznal.

U † kardinála Ludovíka Haynalda, arcibiskupa Kaločského, jakož i celé kapitoly byl v největší vážnosti. A kdykoliv kardinál

Haynald přes Prahu jel, neváhal navštíviti P. Votku, a jej takto poctíti, neb si ho dal zavolati do hotelu, kde se byl ubytoval. Podobně činili bývalí jeho žáci, šlechtici i občanští, třebas světského povolání, že ho v Praze navštěvovali, a to až do poslední chvíle jeho života: s takovou vděčností k němu lnuli ještě po více jak 20 letech.

Byltě P. Votka v Uhrách činným netoliko ve škole a v řeholní kolleji a v chrámu Páně, nýbrž horlil pro vše dobré, slovem i skutkem, v životě veřejném i soukromém. Kdokoliv se naň obrátil, neváhal každému býti k službám. V Uhrách neméně horlil pro regno mariano, nežli napotom v Praze pro rozkvět království českého.

Navrátiv se konečně r. 1873. u věku 48 let do vlasti své, poznal rozvoj jazyka českého. Než, jakkoliv se radoval z toho, pociťoval sám nyní nemálo, že nezná nových slov, aby také ve vlasti své mohl slovem i perem působiti. Ale neobávaje se nikdy práce, nebál se ani tenkráte. Chopil se české knihy a učil se jazyku mateřskému opět, až se vypěstil ve výborného kazatele, misionáře, ba i českého spisovatele. Jeho energie a pracovitosť vítězily brzy.

Ovšem, jako řečnik neliboval si v uhlazených formách; a kdo by si byl liboval v ulíčeném zevnějšku, byl by v lapidárním jeho slohu a vystupování leccos pohřešoval: než tu se vyplňovalo Ciceronianum: »Pectus est, quod disertum facit.« K tomu se družilo duchaplné pojímání pravdy, v němž i nejsubtilnější tajemství dovedl prostomyslně a přece vznešeně podávati, tak že posluchači jeho oplývali radostí a na jeho ústech lpěli. Odtud si lze vysvětliti, proč tak dlouho kázával.

Nastal r. 1879., kdy po slavnosti sv. Ignáce dne 31. července u večer P. Votka rozloučil se s Prahou, aby se po vůli Apoštolské Stolice odebral na Východ s jiným jesuitou, P. Pavlem Pierlinkem, Rusem dle rodu, na výzvědy. Veliký náš papež, otec Slovanů, Lev XIII. přál sobě brzy po svém dosednutí co nejzevrubněji býti poučenu o stavu rozkolné církve, aby tím blahodatněji o sv. unii mohl pracovati. Slovanští národové mají víry a bázně Boží, pravil sobě: proto k nim předem obrátím svůj zřetel.

P. Votka procestoval tehdy se svým soudruhem Bulharsko a Macedonii, krajiny pobalkánské, všecky země kolem černého moře a jeho pozorovací duch nashromáždil drahně látky na poučenou o poměrech náboženských na Východě. S radostí naslouchala Jeho Svatosť Lev XIII. výkladům P. Votky po $1^1/_2$ hod. Tak dlouho trvala audience u sv. Otce. A když vycházel z komnat papežských, volalo vše ve Vatikáně: »Tak dlouhé slyšení u papeže, neslýchaná věc!«

Na jednu episodu cest svých, která se mu přihodila v hlavním městě tureckém, Cařihradě, rád vzpomínal. Peníze P. Votkovi došly; a ačkoliv už byl psal o další cestovné, přece žádná odpověď nedocházela. V úzkostech těchto doprošoval se při mši sv. svého svrchovaného Pána, v Jehož jménu cestu byl podnikl, aby se nad ním smiloval a z nesnáze ho vytrhl. Na snídaní byl pozván u rakouského velevyslance v Turecku, hraběte Zichy-ho,

který ho milostivě byl přijal a také propustil. Nyní rovnou se vrací do chrámu Páně, aby mu zjednali cestovné. Kdo?

Bylo to dne 27. září, kdy slavíme svátek sv. Kosmy a Damiana. I modlil se vroucně k těmto sv. patronům českým, aby jej vyslyšeli a pomohli mu z nouze. A když se vrací, tu jej na ulici potká pán, který si ho všimne a pozná v něm P. Votku jaksi sklíčeného. I táže se ho, co by mu bylo. A když uslyšel, v jakých rozpacích vězí, vyňal závitek dukátů v ceně 600 franků, a vloživ mu je do ruky, šel dále. Tak vypravoval sám jako doklad k tomu, proč každý rok v Praze navštěvuje emauzský chrám na svátek sv. Kosmy a Damiana, což činil až do smrti.

Škoda, že pro úřední tajemství poměrně málo sdělil ze všeho, co se jeho pomocí bylo v otázce slovanské vyřídilo. Nemálo ho těšilo a kolikráte z vlastních jeho úst bylo slyšeti, že prý ho sv. Otec sám představoval veřejně přítomným kardinálům a církevním hodnostářům, při čemž, dotýkaje se ramena jeho, pravil: »Ejhle, toť pravý apoštol!« Jaké účasti má P. Votka v encyklice »Grande munus« z roku 1880., jejíž *20letou* památku jsme loni dne 30. září na posvátném Velehradě oslavovali; jaké zásluhy v napotomní pouti všeslovanské, která byla r. 1881.; jak přispěl na zřízení katolické hierarchie na Balkáně; jaké účasti vůbec má v tak četných důkazech otcovské lásky k nám Slovanům se strany velikého papeže a příznivce Lva XIII.: o tom všem asi by uměl pověděti archiv vatikánský nebo kardinálové dosud žijící, zvláště kardinál Rampolla, s nímž až do své smrti býval v důvěrném styku. Dobře napsala německá Politik, že P. Votka byl v Římě u kurie téměř tak znám, jako u nás v Praze.

Od oné apoštolské cesty až do r. 1899. uplynulo ještě kolik let práce a námahy v životě P. Votky. Jeho zevnějšek prý neprozrazoval jesuitu, snad jak si jej maluje nějaký románopisec: než právě jeho opravdové a ohnivé zájmy pro vše dobré byly u něho charakteristikum jesuity. A že dovedl býti také velmi milým a zajímavým společníkem, výhradně pak obětivým, což má každý jesuita také býti, toť známo všem, kdo ho opravdu znali.

Upříti nelze, že P. Votka byl přísným a nadmíru hlubokým pozorovatelem a zkoumatelem srdcí a ledví. Kdo k němu chodili o radu, divili se jeho úsudkům; ač na proroka nikdy si nehrál, dovedl věru o budoucích věcech či spíše příznivých nebo nepříznivých výsledcích a následcích, jakožto účincích předběžných událostí tak jasně a určitě mluviti, že nezkušenec někdy až trnul a žasl. Této převahy byl si také vědom a proto s odvahou leckdys až nemilou a na pohled upřílišenou, s pevností člověku neobvyklou, vykládával své rozumy. Mluvkou arci nikdy nebyl; každý mluvka byl mu do duše protiven. Na svých vědomostech z oboru umění si také zakládal, umělce vyhledával, s nimi se bavíval, je poučovával a ochotně podporoval.

Mravy či způsoby P. Votky neměly do sebe nic diplomatického, ba do duše se mu zprotivovalo chování tak zvané politické, v němž hraje přetvařka a neotevřenosť. Podivně to zní, co nedávno kdosi o P. Votkovi ještě pronesl, že byl »katolický táborita« a smysl je, trvám, týž jako když německá Politik o něm

dí, že i »jako jesuita zůstal osmačtyřicátníkem až do smrti;« něco pravdivého na tom jest.

P. Votka se uměl také pohybovati i v nejvyšších kruzích, avšak nevyhledával jich; neboť zasvětil všecken život svůj lidu. Neústupen a hotov do zbraně jako každý učený bohoslovec, kdykoliv se jednalo o uhájení sv. víry; v oboru bohoslovném

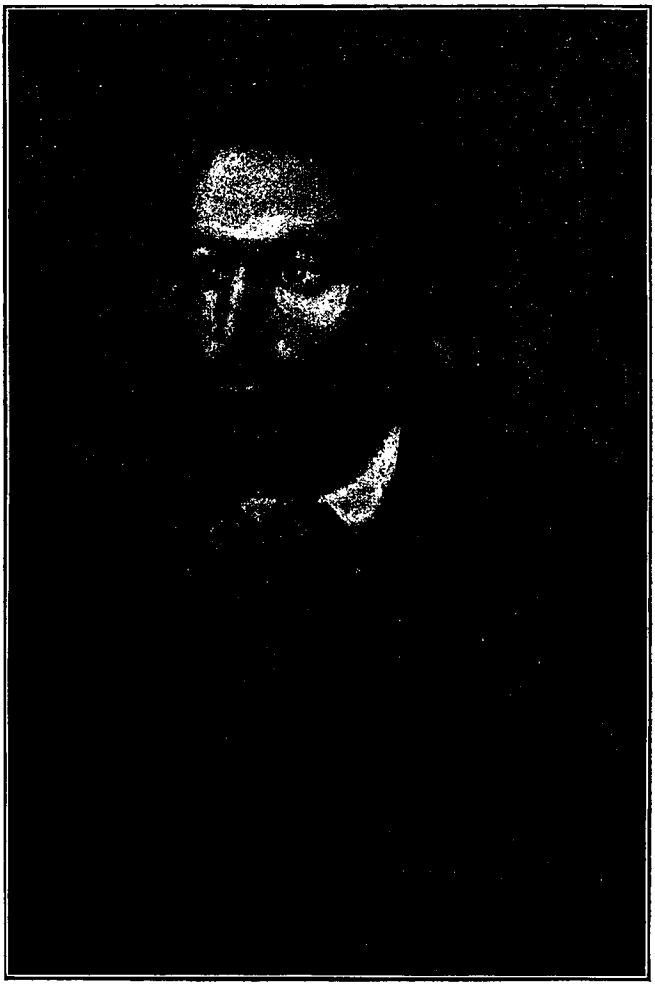

P. Jan Kř. Votka S. J.

dokonale vzdělán, ač nauku sv. víry až do své smrti studoval; v oboru filosofie a historie české zúplna doma: přece volil býti řečníkem lidovým, miloval český lid a zvláště o sv. misiích neb poutích dovedl lid přímo elektrisovati, ovládaje posluchačstvo na tisíce shromážděné. Arci, že se cítil pak ve svém živle a šťastným, když sestupujícího z kazatelny lid obklopoval a radost mu

na jevo dával; býval spocen skrz na skrz a kouřilo se z něho jako z oře na bojišti uhnaného a potem zbroceného. Stará Boleslav po 20 asi let bývala každým rokem svědkyní slova Božího, jak vycházelo z úst jeho.

S kazatelny do zpovědnice a ze zpovědnice na kazatelnu, a to kolikráte za den, bylo mu nejmilejší. Ovšem, na kazatelně přináležel k oněm, kteří se cítí jako železnými okovy na lid přikovanými, že těžko nalézají Amen. Obcoval nejraději s lidmi zdravého a střízlivého smýšlení. A když se dal do výkladu o historii české s patřičným ponaučením, tu pro samý zájem ani řečník ani posluchačstvo nepozorovalo, jak jim prchá čas.

Lidu pomoci, proň něco učiniti, byť ho stálo nevím jaké oběti, jakých cest po Praze, toho nelitoval nikdy; proto také ochotně se propůjčoval venkovským kněžím při objednávkách posv. věcí z dílen uměleckých, jako soch, obrazů a j., zvláště sv. českých patronů.

Úcta sv. dědiců českých a patronů byla mu vůdčí hvězdou snah a prací. Nebylo kázaní, ba proslovení jeho vůbec, aby nebyl poukázal z historie české, jak blaze bylo našim předkům, dokud se drželi věrně sv. víry »cyrillomethodějské«, či jak říkával »svatováclavské«, úcty Matičky Boží a sv. patronů českých; a naopak zle bylo našim předkům, když zapřeli drahé dědictví po otcích svých, sv. apoštolech slovanských a přidržovali se cizáckých bludů ať z Anglie Viklifových, ať ze Švýcar helvetských, ať z Němec Lutrových.

Upříti nelze, že byl ctitelem slavného rodáka královéhradeckého P. Bohuslava Alojsia Balbína a jeho následníkem jak v ctnostech tak v pracích svých. Tomu nasvědčují »Památky Staroboleslavské.« I jeho smýšlení a jednání, ba i život v Tovaryšstvu Ježíšově namnoze se podobaly smýšlení a životu P. Balbínovu.

Jednoho litovati jest, že nám P. Votka nezpracoval scholastické filosofie, jíž tak zevrubně znal a toho schopen byl jako málo kdo; uměltě sebetajemnější pravdy z neproniknutelného roucha jaksi svléci a na ně posvítiti. Toť by bylo bývalo naší intelligenci na výsost prospěšnou a naší době téměř nezbytnou potravou. Tak by se byl stal vysoce zasloužilý P. Votka na novo nesmrtelným. Než, marné bylo všeliké povzbuzování v té příčině. Jako na zkoušku své obrovské síly filosofické sepsal nejeden výtečný článek, jako na př. kritiku filosofického díla vldp. Dr. Jos. Pospíšila, profesora bohosloví v Brně, úvod k tractatu sv. Tomáše Akvin. de ente et essentia s překladem výkladu jeho od kardinála Josefa Pecci-ho, kritickou úvahu o Psychologii vldp. Dr. Eugenia Kadeřávka, prof. vys. škol pražských.

Jako se lidu ujímal a byl mu apoštolem neméně než každému dobré vůle rádcem a pomocníkem, tak byl P. Votka přísným a bezohledným karatelem falešné svobody a sobecké svobodomyslnosti. Ký div, že na potkání vhod nevhod pronásledoval záhubný směr tento u vědě i politice a v společenském životě vesměs, vida v něm žraloka národa českého; odtud pozorovati bylo, proč jistým krajanům svým, mužům učeným ve vlnách nepravé vědy či spíše svobodomyslného vědátorství plo-

voucím, byl nemilým, že se mu až vyhýbali, majíce ho potkati. Pravda se vůbec nerada slyší: což teprve, když přijde bez obalu!

Beatifikační proces bl. Hroznaty byla, trvám, poslední jeho práce. Podle všeho byla pak tak namahavá, že i energie P. Votky se vyčerpala a síla zlomila. Než dílo toto bylo korunováno zdarem a blahoslavenec náš rozmnožil u trůnu Božího počet našich dědiců a patronů, že ke cti oltáře povýšen jest, čehož sám P. Votka ještě byl svědkem.

Ovšem, ovšem, kdo ho viděl za posledních let, nebyl by v něm poznal někdejšího P. Votku! Byl sestárlý, upracovaný. Roků čítal 74, když v Pánu zesnul; než, každý by mu byl hádal více, vida, jak se vleče ulicemi pražskými nebo po Karlově náměstí, hledaje tu výsluní, nebo na chodníku kolem chrámu sv. Ignáce s novinami v rukou jen loudavě a přece namáhavě se pohybuje. Kdo jej z dřívějších let znal, nebyl by řekl, že to P. Votka, potkav starce o holi se opírajícího na cestě k některé svatyni pražské, aby v ní vzdal úctu sv. českým patronům a jich králi ve svatostánku ukrytému.

S ustrnutím pozorovali přátelé a ctitelé jeho, jichž měl po Praze hojně, jak jeho černé oči druhdy tak jasně zářící se kalí a slzami přetékají, zvěsilé rty mu odumírají, ruce se mu třesou. A vyloudilo-li mu cos úsměv, byl vždy smíšen bolem nebo trpkostí zžírající jeho útrobu. Kam se poděl zkušenostmi opepřený humor a jadrná řeč, v níž si o otázkách časových rád pohovořil? Schatrněla velmi jeho energie a síla výmluvnosti. Kdo byl v stavu dříve skály lámati, stal se třtinou! Jen ještě po kostele se šoural od oltáře k oltáři, od sochy k soše, s růžencem v ruce vzývaje svatých a světic Božích na pomoc.

Konečně nemoha spáti a nevěda kolik je hodin, i v noci přicházel do pokoje druhých páterů, doptávaje se na mši svatou nebo na večer se domnívaje, že je už ráno, chtěl se dostati do zavřeného kostela, aby sloužil mši sv., na níž mu nejvíce až do poslední chvíle záleželo.

Než i to přestalo. P. Votka ulehl, aby již nepovstal. Duch jeho nabyl v posledních dnech úplného klidu, jakoby se byl spřátelil a smířil se všemi odpůrci všestranně. V čas přijal sv. svátosti umírajících, při čemž si ještě sám odpovídal na církevní modlitby, až v noci štědrého dne po vyzvánění zlatého jubilea o půl dvanácté odevzdal duši svou Hospodinu, od něhož byl ji přijal. R. i. p.

Dodatkem objasníme ještě činnost P. Votky. Ovšem mnohé jeho veledůležité a velezajímavé práce sotva kdy uzří veřejnost, jako na př. korrespondence jeho s ruským vyslancem u apoštolské stolice v Římě hr. J. Izwolským a j. Naděje jest, že mnohé zápisky P. Votkovy a rozpravy na př. o Rusi a jejím rozkolu, o Bulharsku a církvi rozkolné, ač nejsou provedeny, budou moci býti uveřejněny. Podobně vědecké zápisky a koncepty z oboru filosofického, jako o svobodě lidské, o filosofii vůbec, o vědách přirozených, o filosofii dějepisu, o náboženství a systemech filosofických a j.

Spisy P. Votkou vydané, pokud lze je sebrati, jsou asi tyto:

1. Božské Srdce Páně a národ československý. Brno 1875.
2. Pražské Jezulátko. Praha 1877.
3. Císař Karel IV. Praha 1878.
4. Císař Karel IV., otec vlasti. Praha 1878.
5. Památky Staroboleslavské. (Dědictví Svatojan.) Praha 1879.
6. Sv. Vojtěcha hrob a ostatky. Praha 1880.
7. Bl. Maria Panna, Matka dobré rady. Brno 1882.
8. Sv. František Serafinský. Praha 1882.
9. Zázračný jazyk sv. Jana Nepomuckého. Praha 1884.
10. Jubilejní kniha čili Matka Boží Svatomethodějská a Sv.-Cyrillská. (Dědictví Svatojanské.) Praha 1885.
11. Úcta sv. Jana Nepomuckého v Prozřetelnosti Boží. (Dědictví Svatojanské.) Praha 1885.
12. Sv. Jan Nepomucký a knížecký rod Schwarzenberský. Praha 1887.
13. Skřipec na nevěrce a svobodomyslníky. Praha 1887.
14. Spis sv. Tomáše Akvinského de ente et essentia s výkladem Kardinála Jos. Pecci-ho a úvodem. Praha 1887.
15. Sv. Joszef. Calocza. 1870. (?). Spisek maďarský od P. Votky.
16. Poslední tiskopis jeho byla kritická úvaha o psychologii vldp. Dr. Eug. Kadeřávka, prof. vysokých škol v Praze. Časopis katolického duchovenstva. 1896.

Kéž duch jeho nevyhyne mezi námi a snaha o úctu sv. patronů českých jako dědictví potrvá navždy.

Po jeho smrti všecky noviny české věnovaly P. Votkovi vzpomínku jako muži o církev a vlast velezasloužilému. Zajímavé zprávy o mládí P. Votky jsou z pera slovutného pána, Jeho Exellence barona Helferta.

Dobře se vyjádřil o činnosti P. Votky moravský »Obzor« ve své vzpomínce, čímž zakončeny buďtež črty tyto. Praví: »Byl to život plný práce a námah, dokončen zbožnou a příkladnou smrtí. Zesnul muž vynikající, po vlastech českých známý a ctěný pro svou učenost, neobyčejnou výmluvnost a horlivost v hlásání slova Božího. Postavy jsa mohutné, imponující, povahy přímé i srdečné, byl věrný sluha Boží a milovník vlasti své. I v Římě byl váženou osobností a svěřeno mu nejedno důležité poselství na východ slovanský. Pozoruhodna jest také literární činost P. Votky v oboru filosofie a apologetiky křesťanské. Že na rozvoj katolického písemnictví českého s P. Svobodou působil, vědí všichni, kdo zasvěceni jsou.«

Všeliké pátraní po nějaké podobizně P. Votky okázalo se býti marným, za to však dostalo se nám pěkné vysvětlivky, která opět prozrazuje, jak idealním mužem byl. Pisatel těchto črtů zavítal mezi věrné jeho ctitele, kde najisto příznivou odpověď očekával; avšak slyšel: »Co jsme se jej o jeho podobiznu naprosili od té chvíle, kdy k nám do Prahy přijel; než marné bylo vše doprošování. Konečně, abychom mu nebyli dále na obtíž u věci této, pravil nám, že už v Uhrách učinil slib bl. Marii Panně, že nikdy nepřipustí, aby bylo jeho obrazu nebo podo-

bizny. A když c. k. dvorní fotograf p. Eckert napověděl, že by se snadno bez jeho vědomí domohl jeho podobizny, viděl P. Votku opravdovou hořkostí naplněna, že uznal za dobré, nikdy se o tom více nezmiňovati a také vůli jeho vyhověti. Avšak přece domohli jsme se obrazu jeho.

Pan Václav Dvorský, majitel závodu holičského, sděluje:

R. 1848. obcoval srdečně p. P. J. Votka s p. Václ. Kroupou, který krátce potom stal se akademickým malířem. Pan Kroupa jej tehdáž za nejbouřnějších dob sobě vymaloval.

Václav Kroupa zemřel v roce 1895. jako proslulý malíř. Po jeho smrti přišel obraz v dědictví jeho bratrance p. barona Biebra z Gleichnresen, nadporučíka dělostřelectva, jenž dosavad žije ve Vídni.

Z Vídně byl obraz ten poslán na prosbu slečny Anny Marxové, (jeho tetičky) sestry p. Josefa Marxe, rady zem. soudu v Praze, do Prahy r. 1896. a mně byl darován. Od té chvíle jsem obraz přechovával jako drahou památku až do dne, kdy jej Vám, důst. Pane, odevzdávám.

R. i. p.

V Praze na den sv. Klimenta pap. a muč. 1900.

P. *Ant. Rejzek* T. J.

Záhady světa a bilance vědy.

Píše duch. prof. **Fr. Horáček.**

* POKRAČ. *

Jsouť to podmínky, bez kterých sobě nelze vůbec mysliti bytosti živé na zeměkouli. — Avšak právě *proto*, že *Prozřetelnosť Boží* vykázala zeměkouli za sídlo bytostí živých a řekněme ještě rozumných, dal *Tvůrce* nakloniti osu zeměkoule o $23^{10}/_{2}$ k ekliptice, za tím účelem, aby uskutečněny byly *podmínky*, které byly nezbytny, aby člověk stvořený mohl žíti, poznávati, milovati Stvořitele svého a sloužiti Jemu, býti blaženým zde a připraviti sobě cestu k blaženosti věčné.

Ostatně bychom křivdili *Schopenhauerovi*, kdybychom se jali tendenci jeho filosofie posuzovati dle jednotlivých nevrlých projevů jeho rozervanosti. Jestiť Schopenhauer v podstatě idealistou, který na jiných místech mluví o teleologii docela rozumně. [1])

[1]) »Im Wesen aller Dinge ist eine *Zusammenstimmung* begründet, vermöge welcher die unverfänglichsten, blinden, rohen, niedrigsten Naturkräfte, von der *starresten Gesetzlichkeit* geleitet, durch ihren Conflict an der ihnen gemeinschaftlich preisgegebenen Materie und durch die solchen begleitenden accidentellen Folgen

Hlavními odpůrci *účelnosti vesmíru* jsou ovšem *materialisté*, kteří arciť stojí před fatálním *dilemmatem*, jímž jest Syllogismus:

Major: Vesmír ukazuje v každé části i souhrnu stopy svrchované *rozumnosti!*

Minor: Zdrojem této rozumnosti mohou býti: buď *oduševněné rozumné atomy* — (Paulsen, Häckel, Czieschovski a j.), anebo — *bytosť Svrchovaná* — nad hmotou existující a tutéž spravující, t. j.: *Bůh!* — To však prý nejde a priori! — nejsouc prý *vědecké!* Ergo, každý *atom* musí míti *rozumnou duši.*

Není-liž to holá komedie smyslů? *Empirikové,* kterým je každá věta *aprioristická* ohavností, dovolávají se ve svém vášnivém bezbožectví pojednou tribunálu aprioristického.

Schopenhauer, který přes své pessimistické kotrmelce je sympatičtější, než nabubřelý *Büchner*, tepe obmezenost empiriků jizlivým veršem:

»Armer *empirischer* Teufel, du kennst nicht einmal das Dumme,
In dir selbst; es ist, ach! a *priori* so dumm!« [1])

A proto, poněvadž nechtějí pokořiti hrdé šije své před *Hospodinem*, Jehož moudrosť v každé travince, v každé krůpěji vody a v každém hnutí toho nejmenšího červíka jest znatelna, vrhají se na taktiku pštrosa pronásledovaného, o němž lovci vypravují, že, cítí-li lovce na blízku, zarazí běhu svého a — strčí hlavu do písku, aby nepřítele neviděl, v domnění, že tento nevidí také jeho!

Na tuto *politiku pštrosí* jsou okovány všechny soustavy empiristické!

Sám *Kant,* tento velebený koryfej v říši abstraktního myšlení, nerozpakuje se tvrditi, že pojem účelnosti jest čistě *subjektivní,* t. j., že vznik svůj děkuje pouhé reflexi lidského ducha, který napotom obdivovati se jme jako zázrak výjev psychologický, který vytvořil sám!

Toť hrozné! Výrok tento autoritativní stal se zdrojem německého *subjektivismu,* který v Anglii skrze *Tyndalla a Herberta Spencera* byl »differencován« na vědecký *agnosticism*, i. e. *bankrot empirismu!*

Toť hrozné šílenství, v soustavu uvedené, které hrozí převrátiti veškeré pojmy světové, které lidstvu po tisíciletí byly nedotknutelným pokladem!

Od dob pravěkých byl pořádek, ve světě panující, předmětem obdivu a vzorem nápodobeníhodným pro všechny lidi myslící. Důkazem toho řecké slovo »κοσμος«, latinské »Mundus«, kterým klasičtí národové starověku označovali svět! »κοσμος« znamená zdobu, okrasu a upomíná na slova sv. Písma: „Igitur perfecti sunt coeli »et terra et omnis *ornatus* eorum« [2]) —

nichts Geringeres zu stande bringen, als das Grundgerüst einer Welt mit bewunderungswürdiger *Zweckmässigkeit* zum Entstehungsort und Aufenthalt *lebender Wesen* eingerichtet, in der *Vollkommenheit,* wie es die besonnenste *Ueberlegung,* unter Leitung des durchdringendsten Verstandes und der schärfsten Berechnung nur irgend vermocht hätte.« Parerga und Paralipomena.

[1]) Parerga und Paralipomena II., p. 121.

[2]) Genes, 2., 1.

»mundus« značí tolik co čistý, úhledný. Kterak ale mohla by zdoba a úhlednost býti bez pořádku? Napadá nám zde výměr »špíny«, jaký učinil jistý duchaplný muž: »Špína jest hmota na nepatřičném místě.« — Tudíž, kde panuje čistota, okrasa, zdoba, úhlednost, předpokládá se, že je vše na patřičném místě, a to neznamená nic jiného než — *pořádek!*

Že pak ve světě patrný jest *nejvyšší pořádek* — t. j. číselnosť, úměrnosť, účelnosť, vkusnosť, hospodárnosť — toho, kromě *Haeckela* a jeho četných stoupenců, žádný přírodopisec nepopírá, byť i jinak stál v táboře nevěreckém.

S jednostrannými fanatiky à la Haeckel, kteří neostýchají se nejapně tupiti díla Stvořitele, na př. oko, které prý je nedokonale sestaveno, dále útroby lidské, kde známé slepé střevo, které je úplně zbytečné, bývá přečasto příčinou nebezpečných onemocnění, nehodláme se zde zabývati. Jestiť Haeckel padlou veličinou, která před soudem vážných, svědomitých badatelů ztratila veškeren kredit. »Senex loquax — »žvatlavý stařec« — tak ho nedávno pojmenoval jistý anatom zvučného jména. Jiní, na př. *Semper, His, Bastian, Heusen* vytýkají mu veřejně »hrubé falšování,« »přímou nepravdu,« lehkomyslnosť a zlomyslnou nejapnosť.« [1])

Krátce podotýkáme, že dokonalosť *konstrukce oční* za dob nejnovějších je stkvěle dokázána. [2])

Co pak onoho slepého střeva se dotýká, tu *Haeckel* dostal se maní ze slepého střeva do slepé ulice, kde pro něho není východu! Jestiť darwinista přísné observance, jak ani jinak býti nemůže, a vykládá, že slepé střevo jest zbytek střeva delšího, kterého měli předchůdcové člověka potřebí, pokud se nacházeli v evolučním stupni přežívavců. Věru, ku podivu! Němá tvář toho dovedla, že celý organism svůj přeměnila: jedni zbavili se ohonu, druzí shodili se sebe peří neb srst, opět jiní přeměnili paťáty na křídla atp., — pouze člověk, koruna tvorstva, nebyl posud s to, aby umělým způsobem, přímým účinkováním chirurgickým, aneb nepřímo vlivem fysiologickým z organismu svého vymítil několik centimetrů hloupého střeva, jehož zanícení ho ohrožuje smrtí!? A přece je dle apoštolů darwinismu organismus pod rukou pěstitele jako měkký vosk!

Než, dosti o zbrklých fanaticích, o nichž platí výrok: »Nolunt legere, ne intelligant.« [3])

Dysteleologie Haecklova školy nezaslouží! Proto však neschází *teleologii*, ve smyslu křesťanském počaté, odpůrců serioních, jež nelze odbýti tak ledabylo.

Jsouť učenci, kteří existenci pořádku, souladu, účelnosti a krásy přírodní nikterak nepopírají. Čeho popírají, jest nauka, která tvrdí, že pořádek zmíněný jest výplodem rozumné, svrchované *Vůle!* Tomu není prý tak, pořádek zmíněný jest děkovati pouhé náhodě! Neboť *pořádek* dotyčný jest řídkou *výjimkou* toliko v nekonečném řetězu pokusů, které se přírodě, bez vědomí a účelu na zdař Bůh pracující, nezdařily!

---

[1]) Srov. »Die Kultur« I., 5. pag. 349.
[2]) Viz »Feuilletony« od *Beera* v »Neu Frei Presse«.
[3]) »Vzpečují se čisti, aby nepoznali! (Pravdu.)«

Pádný příklad nám to lépe objasní. Dejme tomu, že by někdo vypálil na poli celý milion pušek najednou na všechny možné strany, tu se mu bezpochyby podaří, zastřelit aspoň jediného zajíce! A bude-li kdo tvrditi, že výsledek tento jest ovocem jednání *rozumného* a *účelného?*

Nuže příroda si nevede jinak. Rozsype po světě na miliony zárodků živočišných, s tím výsledkem, že snad ten či onen živočich *náhodou* se vyvine a vydaří. Jediný jikrnáč na př. klade do roka na sto tisíc vajíček. Kdyby se ze všech vylíhly ryby, tu by za několik let moře i řeky veškeré byly jimi naplněny, až by voda ze břehů vystoupila. Tomu však nikdy nebude; neboť zahynutí zárodků živočišných je pravidlem, zachování a vývoj výjimkou. Je tomu právě tak, jako v loterii, kde na jeden tažený los hlavní počítá se sto tisíc losů prázdných. O těchto se nemluví, kdežto jméno šťastného majitele první výhry letí střelhbitě celým světem!«

Tento vtip darvinisty *Paulsena* zdá se sice na první pohled býti pravým kladivem na nauku *teleologickou* — avšak při bližším zkoumání jeví se býti pouhým sofismatem! Ano, ještě více, výtka tato obsahuje nepřímo obranu samého názoru o *směroúčelnosti* ve světě!

Neboť, co se famosního onoho příkladu o celém milionu pušek, na vše možné strany namířených a najednou vystřelených týká, to již *seřadění* strojů těchto ve všech směrech předpokládá na jisto *intelligentní vůli,* jelikož by, za panování pouhé *náhody,* se mohlo státi, že by pušky ony také *soustředně* namířeny byly do cíle pouze jednoho, v kterémž případě by 999.999 z nich bylo úplně zbytečných, ana by *jediná* puška, dobře namířená, na zastřelení zvěře úplně vystačila! Také okamžik, kdy rána vypálena býti má, jest podstatně důležitý — z důvodů, které každé děcko pochopí. Namíření na cíl však a volba vhodného okamžiku jsou produkty *vůle rozumné,* ať se již jedná o ručnici jednu aneb o celý milion!

Rozplozování organismů jest ovšem pochod na nejvýš tajuplný a rozmanitý — vždycky ale při tom dosaženo bývá žádoucího cíle, tak že žádný nepředpojatý pozorovatel neodepře vyznati s obdivem, že za zjevy těmi vězí svrchovaně dokonalá *Intelligence.*

Při tom nejedná se pouze o jedince, nýbrž o *druh!* Pro zachování tohoto používá příroda — po vůli Stvořitele! — hlavně dvojí methody: 1. Skytá zárodkům všemožnou ochranu.[1]) 2. Plodí nesmírné množství zárodků, aby v boji o život aspoň nějaká část jich se vyvinula a přispěla zachovati *druh.*

Však zárodek sám je dílo tak umělé, že vzbuzuje obdiv všech znalců přírody, kteří sobě zachovali aspoň trochu smyslu pro právo a pravdu.

---

[1]) Vzpomeňme na př. jen pudu, který kukačku nutí snášeti vajíčka do hnízd jiných ptáků. Proč to? Mladé kukačky jsou tak žravé, že by samička nestačila nakrmiti jich hmyzem, tak že by celá rodina hladem zahynula. Proto nadělí kukačka — vždy po 1 vajíčku — hnízdům ptáků jinorodých, hmyzem se živících.

Jelikož se k tomuto předmětu později ještě vrátíme, obrátíme se ihned k positivní stránce této kapitoly, totiž k vylíčení a důkazu *momentů účelných* v přírodě. Zmíněné momenty pro jasný přehled shrneme do několika rázovitých vět axiomatických:

1. »*Numerus regit mundum*« — »*Číslo jest ředidlem světa!*«

Ať rozumný pozorovatel v přírodě zraky své upne na předměty nejmenší či největší, všude s obdivem spatří vládu *čísla, míry a váhy.* Každá, sebe nepatrnější bytost ukazuje na jeden nezměnitelný *typus* prvotní, od něhož se nikdy neodchýlí, byť i reprodukce bytostí podobných obsahovala miliardy. Všude shledáváme *týž* poměr, úměrnost a soulad týž. Počněme s *mikrokosmem.*

Nejmenší části hmoty, které ve volném stavu existovati mohou s videm a vlastnostmi látky, jejíž nejdrobnější část představují, slují *molekule.* Tyto nejsou nikterak jednoduché, nýbrž sestávají z *atomů prvkových.* Forma struktury jednotlivých molekulů však není nikterak libovolná, čiře nahodilá, — nýbrž, jak novější theorie lučby hlásá, má již každičký atom určitou podobu *stereometrickou*, totiž tělísko nad pomýšlení sice drobounké, avšak přece přesnými plochami geometrickými ohraničené. Rozumí se samo sebou, že následkem toho také každý *molekul* dostane svůj zvláštní geometrický tvar Tak ku př. atom uhlíku má podle mnohých podobu *tetraëdrickou;* molekul kyseliny sirkové má podobu pravidelného osmistěnu (octaëdr) a je složen ze 7 atomů $= SH_2O_4$. Toť t. z. *stereochemie.*

Jak dále známo, panuje *číslo* při sloučení atomů různorodých, které vcházejí ve spojení vždy a všudy pouze dle *určitého poměru*, který je nezměnitelný. Tak na př. 100 dílů (dle váhy) kyslíku vchází ve spojení jen s 12·50 díly vodíku k vyrobení vody; veškerá voda na zemi vykazuje nezměnitelně týž číselný poměr. Nikdy nepodaří se lučbě vytvořiti vodu, která by obsahovala o jediný atom vodíku nebo kyslíku více nebo méně, než jak je stanoveno zákonem proporcionálním. Podobně 100 dílů kyslíku se spojí s 350 díly železa k vyrobení kysličníku železitého.

Také *vyhraně i* nerostů děje se dle jistých *číselných* vzorů, kterých počítáme *šestero:* krychli, dva hranoly s osami kolmo na sobě stojícími, klenec a dva hranoly s osami šikmo postavenými.

Moderní lučba tvrdí dále, že atomy nepřiléhají těsně k sobě, nýbrž že jest mezi nimi prostor, vyplněný etherem. V prostředí tomto kolují prý atomy kolem os centrálních, jako oběžnice kolem slunce a v tomto víření atomů dlužno prý hledati vlastní příčinu sil fysikálních. Máme-li pak zření k nepatrnosti jednotlivých atomů, tu se zpřátelíme s porovnáním, že mezi jednotlivými atomy jest poměrně podobná vzdálenost jako mezi tělesy nebeskými, tak že *mikrokosmos* by skytal stejné divadlo jako *makrokosmos.* Nuže obraťme se k tomuto, abychom viděli, jak zde vévodí *číslo.* Duch lidský neučinil tak hned geniálnějšího objevu než jak se podařilo slavnému *Keplerovi* odhaliti *zákony*, jimiž se řídí pohyby *nebeských těl.* Jsou tři:

1. Každá oběžnice pohybuje se kolem slunce v dráze *eliptické*, křivce to kruhové o dvou ohniskách, z nichž v jednom jest slunce.

2. *Radius vector* — přímka mezi oběžnicí a sluncem — opisuje za stejnou dobu stejnou plochu.

3. *Čtverec* čísla, značícího oběžní dobu planety, jest úměrný s délkou velikých os, povýšenou na 3. mocnost.

Považme, že tímto nezměnitelným *zákonem číselným* spravuje se na biliony nebeských těl. Jaké to divadlo!

Kdyby nám bylo možno, jediným pohledem obsáhnouti celý vesmír a pozorovati pohyby hvězd, tu by se nám mimoděk zarazil dech nad nevídaným pohledem. Před našima vyděšenýma očima vířily by obrovské koule, jedna kolem druhé, jako ohromné střely, které silou, veškeren smysl lidský přesahující, vymrštěny byly do nekonečného vesmíru. Mnozí lidé obdivují se hbitosti našich rychlovlaků, jako je »bleskový vlak«, dopravující cestovatele z Paříže do Cařihradu asi za 30 hodin! Co to znamená vůči pohybu těl nebeských, proti nimž jest sebe dokonalejší rychlovlak pravá želva! Považme pouze, že země urazí na dráze ekliptické 650.000 mil denně, za 1 hodinu kolem 27.000, za 1 minutu asi 450, za 1 vteřinu 7·5 mil.

Kolem těles centrálních obrovských rozměrů viděli bychom kroužiti tělesa podružná s nejrozmanitější rychlostí. Všechny tyto světy pak zdály by se nám, jako tolikéž lodí, plujících v oceánu nebeském, lodí to, které jsou řízeny přesnou střelkou magnetickou s takou spolehlivostí a bezpečností, že plavcům není se báti ani úskalí, ani neschopnosti kapitána, ani nedostatku paliva nebo potravy, ani protivných proudů mořských, ani větru, ani vlnobití. A co tu různých soustav lodních! Avšak všechny by poukazovaly na jednoho původce. Všechny, ať hvězdy, či slunce, vlasatice, oběžnice, mlžiny, meteory atd. — všechny by vydaly svědectví o vládnoucí *harmonii*, o vládnoucím *čísle!*

Veškeré oběžnice tíhnou ke slunci, které představuje jaksi *srdce* sluneční soustavy. Taková jest soustava, k níž také my pozemšťané *náležíme*. Avšak astronomie učí s neomylnou jistotou, že naše soustava není jediná, nýbrž že každá hvězda-stálice jest *sluncem*, majícím opět své oběžnice.

Mléčná dráha sama není dle slavného *Herschela* nic jiného, než spousta hvězd, které jsou od nás tak vzdáleny, že zříme pouze slabý kmit zářících těch sluncí.

Hvězdáři učí dále, že naše soustava sluneční jest uprostřed okružního pásma *mléčné dráhy* a podobných soustav že je ve vesmíru bez počtu.

Již pouhým divadelním kukátkem postřehnouti lze na nebeské polokouli severní 11.151 hvězd sedmého řádu; ručním dalekohledem objevíme dalších 34.169 hvězd osmého řádu; dalekohledem větším dalších 266.678 hvězd devátého řádu. Avšak tím není spousta světů nikterak vyčerpána. Jsou hvězdy, kterých ani nejsilnějším teleskopem najíti nelze, které však se přihlásí stopou, kterou jich světelný paprsek zanechá na desce fotografické. Desítiletí, ano století uplynou, než se hvězdářům podaří sestaviti i jen poněkud přibližně úplný atlas nebeských

těles, jichž množství se tuší na tisíce *milionů*. Komu by nenapadla velebná óda na Boha, Tvůrce světů, ruského básníka *Děržavina:*

»Jako jiskry sypou se a třesou,
tako *slunce* z ruky Tvé se nesou;
jako v dobu zimní, jasnomrazivou,
jinovatka vzduchem často třpytí;
vlnami tu, víry onde svítí:
tako *hvězdy* v bezednostech pod Tebou!«

A ani soustavy tyto netrvají na jednom místě, nýbrž pádí s rychlostí nad pomýšlení větší, než jakou u jednotlivých oběžnic shledáváme, ku předu v nesmírném prostoru.

Vůči těmto mathematickým přesným pohybům, které unášejí miliardy sluncí do světových pustin, vůči tomuto přívalu hvězd, vůči těmto nezměrným drahám, nad jichž obrovskostí lidský rozum zůstává státi, a na nichž ohromná ona tělesa tak povolně, tak spolehlivě se pohybují, jako ručičky na ciferníku: vůči této *poslušnosti* těles nebeských před *zákony* a *pravidly*, který mathematika dovede na století napřed vyjádřiti analytickou formulí; vůči této *stálosti a trvanlivosti pořádku světového* tážeme se: »kde jest, kdoby se odvážil popírati, že *síla inteligentní* jest to, která řídí *hmotu?* Kdo by měl smělost, aby tvrdil i nadále, že hmota je bytost prvorozená, síla pak pouze její immanentní vlastnost?«

Třicet let potřeboval *Koperník*, než mohl vydati na světlo svoje nesmrtelné dílo »De orbium caelestium revolutionibus«; dvacet let *Galilei*, než se mu podařilo určiti zákony kyvu; sedmnáct let *Kepler*, než objevil zákony oběhu nebeských těl; osmdesátiletý *Newton* vyznává skromně, že posavád nechápe mechaniku nebes — a nyní sobě pomysleme, že jsou »učenci«, kteří do opravdy tvrdí, že celá obrovská budova vesmíru je dílem pouhé slepé *náhody* a po nějakém tvůrčím plánu a směroúčelnosti že není viděti ani stopy!! Jeden z nich se ptá s bezpříkladnou naivností: K čemu je ten ohromný prostor světový, když není vyplněn hmotou? Proč tolik světů, když nejsou osídleny bytostmi nám podobnými?« Jiný opět mudruje: »Proč nám měsíc ukazuje pouze polovinu svého tělesa? Proč není světelný paprsek ještě rychlejší atd.?«[1]) S takovými podivíny těžko disputovati! Nerozhodujeť u nich o Pravdě střízlivá *hlava*, nýbrž porušené *srdce*, jak *Pascal* případně dí: »Le coeur a ses raisons, dont la raison ne sait rien.« — »Srdce má své důvody, o nichž rozum ničeho neví!« *Sv. Pavel* důvody tyto blíže naznačuje ve svém psaní k *Timotheovi*, pravě: »abys bojoval dle nich dobrý boj, maje *víru* a *dobré svědomí*, kteréžto někteří odvrhše, utonuli s věrou.«[2]) Jest to stará pštrosí politika! — Než nedadouce se tím másti, pokračujme u výčtu úkazů přírodních, které se dějí na základě *konstantních číselných poměrů*, kteréž

[1]) Flamarion »Dieu dans la nature« pag. 42. sqq.
[2]) I. Tim. 1. 19.

nemohou nikterak býti dílem slepé náhody, nýbrž za kterýmiž dlužno hledati počítající *Intelligenci*. Máme zde před očima rozčlenění organismů dle pravidel t. zv. *zlatého řezu*.

Euklidova 11. věta jeho druhé knihy o »Elementech obsahuje úkol: Rozděl přímku tak, aby plocha pravoúhelníku, tvořeného z přímky celé a menšího dílu rovnala se čtverci dílu většího.

Je-li přímka celá $= a$, větší díl $= x$, menší $= a - x$, vypadá formule zmíněné věty Euklidovy:

$$x^2 = a\,(a - x);$$

rozvedena v úměru zní formule ta:

$$a : x = x : a - x$$

t. j. úkol zmíněný bude rozluštěn, rozdělíme-li přímku tak, aby díl větší byl *prostřední úměrnou* mezi přímkou celou a dílem menším.

První, který na význam této úměry poukázal, byl *Lucas de Burgo*, který ve svém spise »Divina proportione« z r. 1509. domnívá se v úměře zmíněné zříti formuli tajemství »Nejsvětější Trojice«.[1])

Třeba, že s porovnáním tímto žádný mathematiky znalý člověk souhlasiti nemůže, nedá se nikterak upříti, že *úměra zlatého řezu* představuje — ne-li absolutně, tož aspoň přibližně, platnou jednotu v trojici.

Proto také cenil slavný *Kepler* větu zlatého řezu výše než samu větu pythagorejskou. Avšak ani on, ani žádný jiný učenec dlouho netušil, jak důležitá úloha je Tvůrcem přisouzena »zlatému řezu« v *tektonice* organismů.

Teprve *Adolf Zeising* ukázal k tomu, veda ve svém spise z r. 1854. důkaz, že stavba lidského těla je provedena do nejmenších podrobností dle pravidel »zlatého řezu«.[2])

Jak jsme svrchu viděli, představuje pravidlo »zlatého řezu« úměru konstantní, v níž člen vnitřní přichází dvakrát. Z úměry této nechají se patřičnými variacemi vyvoditi *úměrné řady*, jichž *Zeising* rozeznává čtvero: 1. Series aurea *progressiva*; 2. Series aurea *regressiva*; 3. Series *aurescens*; 4. Series *synthetica*.

V řadě »*zlaté*« (s. aurea) menší část rozdělené přímky *0.618*, stanovíme-li, že přímka celá $= 1$.[3])

---

[1]) *Petrus Ramus* k tomu poznamenává: Christianis quibusdam divina quaedam proportio haec animadversa est, ut inde *una trinitas* et *unitas trina* conciperetur, quae tota sit in toto et in parte qualibet, totum in magno, totum in parvo.« *Gulberlet* »Naturphilosophie« pag. 134.

[2]) »Neue Lehre von den Proportionen des menschl. Körpers.« Leipzig. 1854.

[3]) Z úměry: $a : x = x : a - x$ máme nalézti hodnotu x:

$$x^2 = a^2 - ax;\ \text{z toho plyne:}$$

$$x^2 + ax = a^2$$

$$x = -\frac{a}{2} \pm \sqrt{a^2 + \frac{a^2}{4}} = -\frac{a}{2} \mp \frac{\sqrt{5\,a^2}}{2} = -\frac{a}{2}(1 \mp \sqrt{5}).$$

Je-li přímka $a = 1$, obnáší $x = 0{\cdot}618$.

Řada *progressivní* jest:

1·000, 1·618, 2·618, 4·236, 6·854, 11·090, 17·944 .....

Řada *regressivní:*

1·000, 0·618, 0·382, 0·236, 0·146, 0·090, 0·055, 0·034 .....

Series aurescens sluje *Zeisingovi* řada méně dokonalá než předešlá, která se jí však postupem čím dále tím více přibližuje podle analogie řetězových zlomků. Řada tato sluje také řada *Lamé-ova.*

Je-li první podíl $= \frac{a}{b}$, tedy dostaneme řadu:

$$a : b : a + b : a + 2b : 2a + 3b : 3a + 5b : 5a + 8b : 8a + 13b : 13a + 21b;$$

Je-li $a = b = 1$, tedy zní řada ta:

1 : 1 : 2 : 3 : 5 : 8 : 13 : 21 : 34 : 55 : 89 : 144 .....

Řada *synthetická* povstává z kombinace »*series aurea*« a »*s. aurescens.*«

Zeising důvtipně k tomu poznamenává: »Úzké spojení řady synthetické« s řadou »zlatou« lze postupně již dle toho rozpoznati, že poměry sousedních členů nejen neustále se přibližují k poměrům řady zlaté, nýbrž i kolem téhož poměru kývadlovým jaksi pohybem těkají, tu vůči poměru řady zlaté v pravidelném střídá se jakési *plus*, a opět ihned *minus* vykazujíce.

Poměrové tito znázorňují nám na nejvýš jednoduše přirozenou souvislost mezi číselnými hodnotami racionálními a irracionálními a představují takořka snadně přístupné mosty mezi veličinami *konečnými* a *nekonečnými.* Tím však poměrové tito jsou nad všechny jiné formule mathematické zvláště uschopněni k tomu, aby vnitřní *jednotu a harmonii nekonečného a konečného, všeobecného a zvláštního, ideálního a reálního, universálního a individuálního,* nebo kterak jinak vůbec protivy tyto pojmenovati lze, názoru a vědomí našemu předvedli nejen v říši abstraktní veličin mathematických, nýbrž také v oboru děl přírody a umění. Z toho také plyne nesmírná důležitost »zlatého řezu« v příčině *morfologické* a *esthetické*, jelikož veškerá tvorba přírodní i umělecká záleží právě v představení generelního pomocí individuálního a v zobrazení typů všeobecných nekonečně rozmanitými odlitky jedincovými. Poměrové zmínění objasňují zároveň velmi mnoho nejtěžších problemů, jako jsou na př. rozdíl mezi tvary ústrojnými a neústrojnými, živočišnými a bylinnými, zvířecími a lidskými, mužskými i ženskými; objasňují nám poměr mezi strohým a líbezným, důstojným a spanilým, mezi toninou »Dur« a »Moll« atd. Tak *Zeising.* (Pokračování).

Hádanky světa.

Píše BEDŘICH JIŘÍČEK.

* DOKONČENÍ. *

Proč země byla kdysi ve stavu větší zimy než-li nyní, o tom kolují různé domněnky. Nejmenší víry zasluhuje mínění, že prý země s celou soustavou sluneční přišla tenkráte na své pouti vesmírem do zimních krajů. Teplota prázného prostoru je všudy stejná, 273 stupňů pod nulou. Na zemskou temperaturu mají však účin sluneční skvrny a pak proudění vod mořských.

Nyní na př. Golfův proud svými teplými vlnami objímá celou Evropu.

Že pro severní polokouli dá se očekávati zimnější doba, lze pravděpodobně předpověděti; učenci to vypočítávají z kolísání dráhy zemské. Ale to prý bude až za 10.000 let.

Doba ledová co do zajímavosti jde hned za dobou alluviální, t. j. nynější periodou, dobou nejnovějších naplavenin, a jeví o sobě mnohé stopy. Na sklonku té doby dle nejnovějších nálezů objevují se hojné stopy člověka. Dle toho nebyla celá země zledovatělá, a zima nebyla tak veliká, že by člověk nemohl žíti ve druhé době ledové. Učenci vážné vědy praví, že jest nesprávno vřaďovati tuto dobu tak daleko do minulosti, že by se nedala srovnati s biblickými a dějepisnými údaji. Přívrženci Darvinovi již pustili ze stotisíc na dvacet tisíc let. Viděti, že jim velice nezáleží na padesáti tisících letech na zemi. Nevíme, jak dlouho trvala doba ledová, ale je jisto, že její konec byl v naší historické době, neboť před třemi roky nalezeny byly ve španělských horách sobí kosti, uměle člověkem zpracované a s nimi byly smíchány uměle zbarvené kameny, na nichž byla vyryta písmena, kteráž dle všeho zkumu mohla býti fenického původu. Jistě vnikl tento obchodnický, podnikavý národ až na poloostrov španělský. Sob tedy, jenž miluje nyní jen kraje polární, bydlel i ve Španělsku, což dokazuje, že tehdy byl mu tamější sněhový i ledový kraj příznivý. Doba, kdy se Feničané a Egypťané stkvěli svou kulturou, byla tedy ledová. Mrtvým svědkem jejím jest i mamut, jenž se hrubě neliší od slona indického; jen hustá, hnědo-červená huňatá kůže a mocné dlouhé zuby jsou znaky, různící jej ode slona. Že i on, rovněž jako nosorožec a hroch, sídlil v Evropě, dokazuje nález mamuta v Předmostí u Přerova. S kostmi mamutími shledávají se i stopy člověka. I shledaly se leckde mamutí kosti, rukou lidskou uměle zpracované. Před nedávnem pochyboval málo kdo, že by nebyl člověk žil současně s mamutem. Přerovští, nebo vlastně Předmostečtí mamutolovci v pojednání učenců hráli takovou úlohu, jako řečtí rytíři u Homéra. Než všechny předmostecké činy lovecké v pravěku uvedl na čas v nivec danský paleontolog Steenstrup, jenž podle svého učeného vývodu ukázal, že lidé, jejichž stopy nalezeny byly se zbytky mamutovými, neměli činiti s živými mamuty, nýbrž se zmrzlými, jak se to posud činí se sibiřskými mamuty u Jakutů

a Tungusů, kteří masem mamutím krmí psy a z ohromných zubců robí ozdobné předměty.

Ale jak lze vysvětliti nákresy mamutů, které lze nalézti na kostech a kamenech z doby diluviální? Toto, jakož i nález kostí mamutových v písku, jejž brali nedávno na maltu ku stavbě kostela u Tomska, svědčí zase, že člověk žil jen přece současně s mamutem.

Těchto několik ukázek budiž na poučenou, že vývody, jaké věhlasní, draze placení učenci činí ze zkumu zbytků lidských, zvířecích a rostlinných, jsou jen pouhé dohady. Budiž ještě krátce učiněna zmínka o lidské lebce neanderthalské, nalezené r. 1856. v kraji mezi Düsseldorfem a Elberfeldem! Kolik směšných smyšlének o této lebce vylíhlo se ve hlavách učenců! A hle Virchov, jehož autorita se všude uznává, svědčí, že tvar nalezené lebky, jejíhož nosiče mnozí považovali za předchůdce nynějšího lidského pokolení, ještě nyní mnozí lidé nosí na krku jako následek anglické nemoci, nebo jako znak, že ve stáří trpěli rheumatismem, a že zvláště hostec kosti a lebky znetvořuje.

Vývody vážené ze zkamenělin, nalezených ve vrstvách zemských, nikdy nemohou míti ráz naprosté pravdy, jelikož jen něco málo jedinců buď ze živočišstva nebo rostlinstva se uchovalo, a to jen ty části zvířat, které pro tvrdosť vzdorovaly ničícím živlům. Proto není možno učiniti si jasného pojmu o životě organickém a o jeho postupu. Velké a četné skupiny zvířat mají tělo, které v brzku po smrti zmizí a není možno zkameněti.

Velké množství zvířat zase zahynulo v těch místech, kde jejich těla upadla v úplný rozklad anebo se stala kořistí jiných zvířat, takže o nich hned po jejich smrti nebylo památky. Co se děje na souši, to se děje i v moři, kde zvláště raci svými kleštěmi a kousadly i tvrdé skořepiny rozemelou na moučku.

Jak kusé jsou vědomosti i nejznamenitějšího geologa a paleontologa o dřívějším organickém světě, dokazuje mnohdy nález zkamenělého zvířete.

Tak, jak již bylo podotknuto, nelze nalezeného bostrichopa vřaditi do žádného druhu a do žádné třídy, do žádné příhrady nynější zoologické skříně pro cizí složitosť těla. To nás poučuje, že všecko naše vědění je jen drobečkem, a tím také zůstane.

Závěrky, jež tvoří učenci, dějí se pod nátlakem těch názorů, jaké právě v tom okamžiku víří hlavou a trpí také velice tendencí zastiňovati starou pravdu.

Zpozdilostí je, při výroku toho neb onoho vědátora volati historické »pryč od bible.«

Hned, jakmile paprsky zářivé vědy geologické probleskly, snažili se mnozí uvésti v soulad výzkumy její se zprávami biblickými. Ale nedařilo se tomu.

Zdálo se, že se činí násilí tu výkladu bible, tu zase výsledku geologického zkumu. Proto se vzalo útočiště k tvrzení, že zpráva biblická o stvoření světa je rázu allegorického a nikoli rázu odpovídajícího skutečnosti.

Než v nynější době činí se zase pokusy porovnávati bibli s geologickou vědou a uváděti v soulad; na př. zprávě biblické o potopě světa odpovídá událost geologickými výzkumy dotvrzovaná, že člověčenstvo až na několik jedinců v dávné době většinou bylo vyhubeno nesmírnou zátopou.

V nejnovější době nabývá vrchu mínění, že dříve proto se rozpor mezi biblí a vědou větší, jelikož se přehlédlo, že biblická zpráva o stvoření světa nevypravuje děje geologické, nýbrž meteorologické. Porovnávaly se mylně dva různí živlové, a proto se nemohla docíliti shoda. Jednotlivé oddíly biblické zprávy nepopisují vývoj sourodých věcí a jeviště, kde se dle bible události sbíhají, se tím více a více úží, čím dále spěje popis ke konci. —

První verš jedná o celém vesmíru. »Na počátku stvořil Bůh nebe i zemi.«

Druhý verš obsahuje již jen popis země. »Země byla pustá a prázdná.« Zpráva veršem 20. počínající má zřetel jen na pevninu. Třeba se dále vmysliti v dobu, kdy tato zpráva byla sepsána. Nynější výzkumy vědecké nevířily hlavami tehdejších lidí. Kdo tyto verše psal, žil v hrubě omezených kosmických názorech, maje zemi za velký nehybný talíř, slunce, měsíc a hvězdy za zářivá kola, upevněná na krystalové obloze, na níž občas poletují nesmírné nádržky vod, z nichž se déšť spouští na zemi.

Biblický popis dává jiným zase dojem, jako by měl autor zřetel vždy jen na jednu událost, druhou současnou pomíjeje. Vždy uvádí jen ten děj, jenž pro jeho oko činil mocnější dojem. Maje v první dobu zřetel obrácený na nebe, vidí jen tmu, potom světlo, pak tvoření mraků, jejich oddělování se (druhý den), nevšímá si však, kterak se tvoří hory, jen pozoruje, kterak se vody na zemi oddělují. Vidí to jako ve snách a píše jen to, co jej nejvíce dojalo.

Jakkoli výsledek zkumu geologického a údaje biblické se leckdes rozcházejí, vede se přece úsilí, by se uvedl souhlas v obojím, a to v základních dějích tvorby zemské.

Věda i bible souhlasí si asi takto: 1. nedostatek světla, to je první děj, kdy se děla na zemi první pevná vrstva kambrická a prasilurská; 2. objevení se a účin světla na povrchu zemském při skladbě vrstev silurských; 3. rozmach přebohaté květeny ve tvorbu útvaru kamenného uhlí; objevení se četných netvorů v dobu mezocoickou a částečné zjevení se ptactva; 5. vývoj souladně sestrojených ssavců během doby kainocoické. Věda geologická souhlasí tuto s údaji biblickými.

Prve než světlo mohlo proniknouti na povrch země, ačkoli tělesa nebeská ve vesmíru tenkráte již měla takovou tvářnost jako nyní, uváděla se naše země ponenáhlu do nynějšího stavu, totiž usazovaly se hory, skaliska, zeminy útvaru kambrického a prasilurského. Teprv když druhý silurský útvar se robil, dostavilo se světlo; trilobiti (koryšové) slepí mizí, vidomí se objevují.

V dobu útvaru kamenného uhlí vyvinuje se bujně rostlinstvo na pevnině, kdež jsou rozsáhlé bažiny.

Rostlinstvo i živočišstvo v tu dobu mělo jen osvětlení temné, nejasné. Potom následuje prý na rozhraní útvaru permského a karbonického ledová doba, bohatá proměnami teploty. Cykadovité bylinstvo se rozšiřuje po celé zemi; převládají nejvíce jehličnaté stromy. Celá pak mesocoická doba, nyní nastalá, vyznačuje se ohromnými zvířaty, jak prý zkameněliny ukazují. Četné živočišstvo předcházející člověka náleží již době mladší.

Tak by tedy verše 1. a 2. v bibli se vztahovaly na děje před světlem, 3. a 5. na dobu vývoje útvaru silurského, 6. až 8. na tvorbu vrstev devonských, 9. až 13. na útvar kamenného uhlí, 14. až 19. se zaměstnávají ději v ovzduší zemských i do 20. až 23. třeba vtěsnati útvary mezocoických vrstev, kdežto 24. a 25. se vztahují na doby, kdy do popředí vystupují ssavci.

Možno je, že tato shoda mnohého věřícího vzdělance nadšeně dojme, ale třeba slůvko »den« vykládati jako periodu, a proto lze první den nazvati dobou silurskou, druhý devonskou, třetí karbonickou, čtvrtý permskou, pátý mezocoickou a šestý kainozoickou. Ať mají tyto první verše za svého autora Mojžíše, ať pocházejí — jak mnozí soudí — z dob královských, tato shoda přece nikdy netratí na své důležitosti a významu proto, že za dob králů israelských byly vědomosti geologické na tak nízkém stupni, jako za dob Mojžíše. I vědomosti kulturních národů sousedních jako Assyřanů, Babyloňanů, Egypťanů, od nichž by Israel mohl čerpati své kosmické názory, byly rovněž kusé a mylné.

Ten, jenž tyto verše sepsal, nemohl se dopíditi těchto zpráv cestou zkumnou, nýbrž musil je nazírati — jak? — jistě vlivem Moci, která má účin na duši naši, ale jeví svou činnosť jen za řídkých okolností.

Analogii nalezáme u Kateřiny Emerichové, která vzala do ruky kousek mamutova zubu a viděla velké stádo živých mamutů, ač neměla dříve nejmenšího ponětí o mamutu.

Nemohlo podobně se přihoditi spisovateli prvních veršů písma sv.? Ti, kteří s písmem sv. si vedou jako lékař pytvající mrtvolu člověka, a nehledají tam ducha, nýbrž mají na mysli jen anamický rozbor, usilují tendenčně vyvýšiti Israele na trůnu vzdělanosti. Praví: »Biblická zpráva o stvoření světa je literární dílo, jež zaujímá mezi všemi literaturami nejvzdělanějších národů výminečně, výlučně čestné postavení, a nelze, než obdiv, úžas, a úctu vzdávati národu, jenž hned v pravěku takové vědecké stanovisko zaujal.«

Kdo se zde posazuje na trůn? Věřící křesťan ovšem jinak pohlíží na začátek bible, jako na neklamného svědka, jenž zprávu svou diktoval člověku písaři a jemuž více věří než všem mrtvým svědkům, nalezeným v útrobách zemských.

3. Vzdálená přítomnosť.

Co sdělují astronomové o vzdálených světech, postrádá pravdivosti a jest ještě více jen oborem dohadů než to, co povídá geologie a paleontologie. Jen něco ze zpráv astronomických

je nepopíratelnou pravdou, většina však náleží do říše domněnek. Astronomické romány jsou jen pro zábavu a dráždění obrazotvornosti a nikoli pro poučení, v nichž za podklad k celému ději smyšlenkovému slouží mnohá věta astronomová, třeba nemá všeho podkladu pravdy. Z toho trojího hlediska pozorujeme zprávy, jež nyní kolují v knihách o hvězdách nám nejbližších.

Merkur, jsa slunci z planet nejblíže, je mimo asteroidy a nově objevené oběžnice mezi zemí a Marsem nejmenší. Poměry na povrchu Merkura jsou prý zcela jiné než na zemi. Ale jaké, to sotva poznáme. Je to snad koule prostá vody a ovzduší jako měsíc, — jak z Ameriky astronomové hlásají — proudí na něm rovněž tak čilý život jako u nás nebo na Marsu?

Astronomové dokazují, že rok na Merkuru trvá 88 dní, je tedy čtyřikráte kratší než náš rok, že den případný na jednu otáčku je roven co do trvání našemu dnu, že slunce je sedmkráte štědřejší v neocenitelných darech světla a tepla než nám, že průměr jeho obnáší 4650 kilometrů, že jeho povrch je sedmkráte menší než povrch zemský, že hmota jeho je o třetinu hutnější než povšechná hmota zemská. Při jeho malém objemu jsou tam předměty o polovici lehčí než u nás. Snad proto je patronem šibalů a podvodných obchodníků, že tam při koupi na váhu málo naváží. Dráha, kterou běží okolo slunce, není jako u země kruhovitou, nýbrž hodně sploštělou elipsou, takže jednou je 45 milionů a po druhé 70 milionů kilometrů od slunce vzdálen. Proto slunce objevuje se mu tu větším tu menším. Je-li v blízkosti slunce, vysílá mu desetkráte více světla a tepla než nám v době palčivého léta. Oči tvorů Merkurových prý jsou tak upraveny, že snadně snesou lesk tak zářivý, jenž by oslepil ihned naše oko. Oběh krve děje se bez překážky i při žhavém vedru.

Než málo který smrtelník pozemský viděl pouhým okem Merkura. Hned před 250 lety byl od astronomů pojmenován hvězdou šibalskou, jelikož mnohého, jenž doufal jej spatřiti, velmi často zklamal. Když jej lze spatřiti, září na obloze jako hvězda první třídy. Proto, že je blízek slunci, lze jej spatřiti, když je hluboko na obzoru buď za soumraku ranního nebo večerního. — Jako Venuše jeví se jako jitřenka na východě, a jako večernice na západě; nám se zdá, že rychle běží po obloze. Praví se, že si hrá na schovávanou, protože při své dráze ihned vběhne do světelného moře, pocházejícího od slunce nebo měsíce. Rovněž jako měsíc mění obraz své plochy, jsa hned tvaru kruhovitého, srpovitého nebo polokruhovitého. Mnohému astronomu se i podařilo, spatřiti v dalekohledu kromě světlého srpu i ostatní doplněk, tvořící se srpem kruh na Merkuru. U měsíce jistě jsme to již všichni pozorovali. Celá koule měsíce se jeví temnou a jen okraj jest osvětlen jako světlý, teninký pruh. To prý je osvětlení, jež jde na stranu měsíce, od slunce odvrácenou, od naší země. Je to vzájemná půjčka.

Merkur nejlépe dá se pozorovati, když koná pouť vzhledem k nám skrze slunce. Merkur a Venuše jsou jediné oběžnice, které vidíme putovati jasem slunečním, totiž mezi námi a sluncem.

Všechny ostatní planety putují za naší zemskou dráhou okolo slunce. Venuše je dále od slunce než Merkur, a proto musí konati dále cestu okolo slunce; proto se také řídčeji přihází, že se Venuše objeví mezi námi a sluncem. Ve století devatenáctém se tak stalo třikráte; naposledy bylo jeho průchod pozorovati dne 10. máje 1891. Průchod 10. listopadu r. 1894. nebylo lze viděti.

Prochází-li Merkur jasem slunce, viděti lze jen černou kulatou skvrnu, menší, než když prochází Venuše sluncem. Ke slunci je světlá, k nám temná část obrácená. Neozbrojeným pouhým okem lze viděti Merkur jako krásnou hvězdu tenkráte, když je úplné zatmění slunce a jemu Merkur je na blízku. Než to nebude nynějším smrtelníkům dopřáno spatřiti, nýbrž až budoucím pokolením, neboť taková skupina na nebi opětuje se až za 200 let.

Vypoví-li astronom mínění o ovzduší, o rozloze pevniny nebo moře na nějaké planetě, již se toho uchopí romanopisci a v říši své obrazotvornosti spáchají fantastický děj. V románě francouzském, nadepsaném »Neobyčejné dobrodružství ruského učence«, dává autor svému hlavnímu hrdinovi zablouditi s průvodci také na Merkur. Úchvatně krásná krajina jeví se jejich zraku. Ohromné hory před nimi vystupují a dotýkajíce se mraků, zmírňují úpal sluneční. Přes to vše přece je voda v potocích a řekách vroucí a cestovatelé unaveni pracnou cestou vesmírem a žízniící po pramenu, popálí si ústa i jazyk, jakmile dychtivě se pokusili o první hlt. Jeden z cestovatelů zapomněl na jiný poměr tíže na Merkuru; na břehu prý si poskočil směrem k jezeru, mysle, že ani nepostoupí bujným výskokem na krok, a hle! — odletěl prý na deset metrů od břehu do vařícího rybníka a uvařil se, že z něho nezůstaly leč kosti. Proto, že je tam malá tíže, mohou se výletníci opravdově státi výletníky, mohouce snadně se vynésti do výše a chytati podivné tvory, jež ovzduším Merkuru poletují. Jsou to tvorové podobní našim netopýrům; ale mají jen jedno oko, a to v prostředku na čele. Jistě na Merkuru při jasnosti mnohokráte větší než na zemi dostačí jen jedno oko, ačkoli i na zemi přísloví praví, že chudobný má jednoho oka dosti. Mimo to mají tito tvorové zahnutý rypák jeden, nikoli chruplavkovitý, nýbrž rohovitý a spáry hákovité, jimiž se zavěšují na stromech, aby si mohli odpočinouti od vzletného cestování horkou atmosférou. Hladoví cestovatelé si takového tvora upekli a jakmile se dali do jídla, ihned jim zašla chuť při vzpomínce, že tito tvorové mají týž úkol na Merkuru jako lidé na Zemi. Nechtěli se snížiti na barbarismus lidojedů. Ze zvířat potkali jakéhosi hrozného, 60 metrů dlouhého tvora, jenž nebyl ani ještěr ani had; z každého měl něco a mnoho jim nechybělo, aby se nebyli stali jeho kořistí, neboť je chtěl všechny vtěsnati do svého požeráku. Tato obluda měla taktéž jen jedno oko a ohromný rypák. Nejlépe si pochutnávali na merkurském zajíci s ocasem ještěrčím. Rostlinstvo je tam tropické. S velkou námahou klestili si cestu ohromným lesem, posetým ohromnými stromy velikány, jež jsou vespolek ve spojení, neboť úponkovité rostliny je mezi sebou spojují, takže celý les tvoří jednu ohromnou organickou síť. Každým okamžikem byli v nebezpečí, by se nezapředli jako naše mouchy v pavučině. Mimo to jsou i na Merkuru rozsáhlé

pouště barvy žluté. Tam neroste ani strom, ani stéblo; vše je jen písek a skalisko; občas viděti na poušti fatu morganu, která před nimi utíkala čím více se jí blížili. Velmi blízko do nich pražila koule sluneční v rozměru několikráte větším než na zemi a myslili, že jim vedrem lebky rozprasknou. V noci místo měsíce svítila jim Venuše světlem mnohem jasnějším než náš měsíc. A ještě jeden měsíc, ale mdleji jim svítil; je to Země.

Těmto fantastickým přeludům, jež braly podklad z dřívějších výzkumů astronomických, nyní nové objevy velmi uškodily. Jak nyní vyzkoumali, jsou prý tam hory nízké Je prý tam sice nesmírné horko, ale o nějakém živočišstvu nemůže tam býti řeči, jelikož jedna polokoule jest ustavičně obrácena k slunci a druhá ustavičně odvrácená. Celý Merkur se jen jednou otočí okolo své osy za dobu, kdy se otočí okolo slunce. Den a rok spadá v jednu dobu.

Strana od slunce odvrácená má ustavičně dva nemilé, neodbytné hosti, totiž nesmírnou zimu a temnotu, která je nepatrně mírněna světlem vysílaným od vzdálených stálic a bližších oběžnic. Za to strana ke slunci obrácená má nesmírné vedro a oslňující světlo. Pára přecházející ze světlé na temnou ztuhne ihned v led. Voda, jež na osvětlené straně může existovati jen jako pára, na druhé straně jen zase může se spokojiti oblekem ledovým. Následkem toho, že Merkur na své dráze se klátí se strany na stranu, může býti v kraji mezi věčným světlem a věčnou tmou úzký pruh, kde se zdá slunce vycházeti i zapadati, kde je den a noc. Žije-li co na Merkuru, může to býti jen na tomto pruhu, ač-li i tento snad nedává milý a příjemný pobyt. Zuřivé bouře, náhlý přechod z horka do zimy snad organickému tvorstvu tam života nedopřává, jak nám to líčí romanopisci.

Co je nám měsíc, to je slunci Merkur, proto také se nazývá měsícem slunce. O měsíci se praví, že je falešný, protože ustavičně mění svou tvář. Oproti tomu, hledíme-li na stejný obraz jeho vnitrný při úplňku, musí se tvrditi, že je příliš upřímný. Podoba, jakou si lidé vykreslili z temných jeho částí, trvá sta i tisíce let vždy stejná. Fantasie lidu viděla a vidí vždy v měsíci Davida s harfou. Měsíc nám ukazuje ustavičně tutéž tvář, jeho zadní strana je nám pozemšťanům úplně neznámá. Rovněž jí tak nevidíme, jako by obyvatelé odvrácené části měsíce země neviděli, kdyby tam asi byli. Jak je nám měsíc blízko, tak zase Merkur má blízko na slunce. Když prý byl Merkur ve tvaru ohnivé tekutiny, přitahovalo prý ho slunce k sobě více a více a tím se zmírňovala více a více jeho točivosť okolo osy, až se přestal točiti.

Než v tom právě velké autority astronomické se rozcházejí. Kdežto Brenner tvrdí, že Merkur se otáčí okolo své osy za 24 hodin, Schiaparelli a jiní trvají při mínění prý odůvodněném, že se neotáčí. Schiaparelli také shotovil mapu Merkura, na níž se pruhy temné zvedají od světlého povrchu. Že by tyto pruhy znamenaly vodu, je nesnadno mysliti při náhlých proměnách povětrnosti. Že by to byly mraky, tomu zase odporuje okolnost, že se nemění, mají týž tvar již po celou dobu lidského pozorování. Bílé čepičky polární zdají se býti sněžkami.

Nejnovější objevy na Merkuru ztěžují naši pravou představu o jeho povrchu. Kdo nyní bude chtíti sepsati románový cestopis po Merkuru, nebude moci hrdiny jeho vpraviti v dobrodružství, jež by odpovídalo astronomickému výzkumu, nýbrž musí spolehati jen na svou obrazotvornost. Musí se pohybovati jen ve své fantasii, jak to činili romanopisci v předešlém století, kde čteme u Fontenella, že obyvatelé Merkurovi jsou šílenstvím posedlí, kdežto Saturňané a Uraňané (Neptun nebyl ještě objeven) jsou prý velmi rozumní, rozvážní, takže nevědí, co je smích a celý den musí přemýšleti, než na jednu otázku mohou dáti odpověď.

V románu vyšlém r. 1750. čteme: Byl jsem zahloubán do rozjímání o Merkuru. I přijde ke mně stařec, podá mně filosofický dalekohled, jejž naměřím na Merkur; rozeznávám pevninu od moře zřetelně, ba i pohyby tamějších lidí a zvířat. Stařec podá mi knihu psanou cizím jazykem, ale cosi udělá mi na hlavě a upraví ji tak, že čtenému v knize rozumím. Kniha obsahuje pojednání o životě a působení Merkurových tvorů. Hory, stromy, zvířata a lidé jsou menší než na Zemi. Lidé dosahují až několik set let a živí se rovněž pojídáním jiných tvorů. Jsou obrněni křídloma, ale nemohou se vznésti do výše, leč ve stínu stromů, jelikož by žár sluneční jejich roztažená křídla snadně spálil. Ženy mají tu přednost, že křídla mohou doma odložiti, kdy je jim to vhod. Zvláště když sestárnou tak činí, jelikož peří zčerná. Každá náruživost, každá nálada mysli zračí se na povrchu těla. Marniví, domýšliví tak nabubří, jako jsou u nás opuchlí lidé; zrádci a lháři jsou průhlední a křehcí jako sklo. Umírání je jen přechod z Merkuru na jinou planetu. Přátelé a příbuzní shromáždí se okolo umírajícího a dědí po něm tělesné přednosti. Jeden na př., jenž je holohlavý, vezme si od něho vlasy, druhý krátkozraký zrak, kulhavý rovné oudy. A v tom okamžiku, kdy duše vyjde z těla, rozpadne se tělo ve zlatý popel.

Dle románu »Cestopis lorda Cetona« je bohem, jenž je na Merkuru vzýván, mamon, peníze. Ziskuchtivost bezmezná je vládkyní všech. Kdo má nejvíce dluhů, požívá největší úcty. Jsou tam i university, kdež se konají učené přednášky, kterak lze učiniti výhodný bankrot a kterak lze falešně hráti v karty.

Tyto a podobné výmysly snad úzce souvisí s názory někdejších Řeků, kteří viděli v bohu Merkuru ochrance zlodějů a šibalských kupců. Zdálo by se, že podobné výplody fantasie nenajdou ohlasu. Než mnozí lidé, jako náhradou za ztracenou víru, sáhají po podobných knihách.

Než od nějakého desítiletí moderní hvězdou stal se Mars. Od té doby, kdy astronomové objevili na něm rovnoběžné dvojité stoky, obrací se zraky k červené hvězdě boha války, která dvakráte za rok se k nám značně přiblíží a ukazuje se v lesku jako voják v lesklém zbroji. Jako se všeho, i nejsvětějšího, využitkuje k zisku, taktéž i Marse. Před nedávnem v Londýně ukazoval kočující astronom lidu dalekohledem Mars s jeho kanály, ostrovy a mořem. Za jeden penny mohl každý, kdož přistrčil k dalekohledu oko, viděti Mars a jeho zajímavosti. Chytrák tento měl zvláštní dalekohled. Bylo v něm zvětšovací sklo, za ním mapa Marse, jak ji hvězdáři vydali, která byla osvětlena světlem,

vycházejícím z lampičky ve vnitru dalekohledu. V zadu byl dalekohled zastřen. Jelikož dalekohled ukazoval k nebi, myslili diváci, že skutečně vidí hvězdu válečného boha. Zajisté měli ošizení diváci takový požitek duševní z toho, jako astronomové, dívající se nejlepším strojem na Mars. Bylať to mapa nejvěrněji Mars znázorňující.

Záhada Marsových kanálů zabývá doposud důmysl astronomů. Co o tom s velkým nákladem učenosti vypovídají, je přece jen hádankou. Dle švédského astronoma Törnebohma jsou pruhy na Marsu kraje vodami bohaté a bujným rostlinstvem porostlé. Kraje světlé jsou vyschlé pouště. Kanály tyto jsou tedy široké pruhy úrodného kraje, které se táhnou po obou březích umělé stoky.

Schiaparelli vysvětluje si kanály tyto takto: Představme si 100 až 200 kilometrů široká údolí se spádem velmi nepatrně se jevícím a táhnoucí se od severního polu k jihu. Následkem toho, že v jaro marsovo led roztaje na severním polu, rozvodní se údolí. Aby i kraje výše ležící mohly býti účastny dobrodiní vody a mohly se zúrodniti, jsou podél údolí vykopány rovnoběžně po obou stranách umělé stoky. Když v dobu odměku hrne se s polu voda do údolí, tu, aby tam bezúčelně hluboko v korytě údolním netekla, hned na úpatí je sděláno ohromné stavidlo, neboli splav, který zadržuje vodu a nadhání ji do pobočních umělých koryt výše tekoucích rovnoběžně s hlavním korytem údolním a propouší do tohoto jen tolik, kolik zbývá po odtoku do těchto vyšších koryt.

Koryty pak se roztéká do vnitra země — vlastně Marse. Proto viděti ze Země dvojité kanály. Jsou-li hořejší krajiny s dostatek zúrodněny, pouští se zase voda do nižších dvojitých koryt a tím se vysvětluje, že pojednou dvojité kanály, které byly od sebe šíře odděleny, nyní jsou blíže sebe. Když i tyto svému úkolu dostály, pouští se voda do původního řečiště, a tím se vysvětluje viditelná čára na Marsu jediná, pak dvě rovnoběžně bližší, a dvě rovnoběžně dále od sebe jdoucí. Tímto výkladem by se záhada pruhů rovnoběžných vysvětlila a taktéž by se vysvětlila myšlénka o bujném rostlinstvu.

Jinak zase tvrdí astronom Brenner. Zjevnosť a dvojitosť kanálů nesouhlasí prý se střídavým ročním počasím. Kanály prý jsou ustavičně dvojité. Jen prý atmosféra nám zastiňuje ten neb onen pruh z dvojice. Temné kraje jsou prý vody a světlé pevniny, nikoli pouště. Aby se nížiny chránily od zaplavenin, jsou tyto vroubeny hrázemi, které se táhnou na obou stranách niv Marsových rovnoběžně a jdou podél kanálů. Mezi těmito hrázemi proudí voda od moře k moři a zavlažuje a zúrodňuje kraje a umožňuje lehký styk jednoho kraje s druhým. Neproudí tam voda mezi umělými břehy ve hlubinách, nýbrž má hladinu výše než je povrh krajin.

Tím se vysvětluje velká šířka kanálů, až 200 kilometrů. Tato zpráva bezděčně nám připomíná holandské kraje a Schiaparelliova myšlénka poukazuje na ohromná vymršťovadla Egyptská, která vodu z nižšího Nilu vyhazují s ohromným nákladem síly na kraje výše ležící. Snad Nil obyvatelům Marse se rovněž

jeví kanálem a bujná zeleň okolo něho je jim záhadou, když v brzku potom tam vidí zase jinou tvářnosť, totiž poušť a pak zase vodu.

Jako máme modu v šatstvu, rovněž se mění moda i ve zvědavosti nebeské. Nyní je v modě Mars. Dříve byla modní hvězdou Venuše. Nyní se na ni zapomíná. I v náboženském povzdechu k Matce Boží málo kdo vzpomene na ni, kdežto dříve byla jako jitřenka významným obrazem. I astronomy dříve více bavila; vždyť kdykoli zvednou k ní dalekohled, brzy jeví se jako srp, brzy jako kruh, brzy jako polokruh. Mnozí i pouhým okem někdy mohou ji viděti jako srp. Největší zajímavostí při ní je, že častěji pochází vzhledem k nám skrze oheň sluneční, jevíc se při tom jako černá, kulatá skvrna proto, že k nám se obrací v tu dobu temnou stranou. Poslední její pouť skrze slunce byla r. 1882. Kdykoli tato pouť má nastati, spěchají astronomové na nejvyšší vrchy, by při tomto zjevu počítali, zkoumali a kontrolovali průměr slunce, vzdálenosť jeho od země a od Venuše a t. d. — Toto divadlo se ukáže obyvatelům země zase až r. 2004, setrvají-li na výši nynější kultury a nezničí-li všeobecná revoluce všecky zdroje vzdělanosti. Tenkráte budou astronomové o tom podávati obšírnější zprávy než nyní. Také u Venuše lze pozorovati dalekohledem neosvětlenou část. Jelikož Venuše měsíce nemá a světlo ostatních oběžnic je příliš temné, než aby temnou stranu osvítily, soudilo se, že toto osvětlení jest elektrické, že i na Venuši je polární světlo. Na počátku tohoto století soudili, že je to snad osvětlení měst na Venuši. Nyní mnozí také dohadují, že je to odraz zodiakálního světla.

* * *

Tak tedy vědění naše je jen většinou hádankou. Mnoho se ví, ale kolik je o tom pravdy? Výrok: »ve vědění je naše spasení,« třeba poopraviti a říci: »ve pravdě je naše spasení.«

Jak to v našich obcích chodívalo.

Kulturní obraz z doby poddanství na Dymokursku od F. J. ČEČETKY.

I.

e starém obecním zřízení nastal r. 1848. úplný převrat. Obce rázem vybavily se z područí vrchnosti, lid si oddechl od tísnivé roboty, ale důležité paměti o tom, jaké bývalo zřízení obcí v době nedávno minulé na Dymokursku, Chlumecku a Poděbradsku,*) padají rychle v zapomnění; vymírají s bývalými poddanými. Z jejich vypravování a starých zápisů vznikla práce tato.

Povýšené stanovisko vrchností asi zavinilo, že i na vsích mezi lidem poddaným vyvinulo se znenáhla dle poměrů majetkových t. j. dle množství pozemků několik rozdílných tříd, celá stupnice od nejbohatších k nejchudším.

Správu obce a požitky z ní, pokud ovšem vrchnosť dopustila, drželi ve svých rukou poddaní *»ze živnosti«*, *»sousedé«* či *»gruntovníci«*. Byl to především *»celej sedlák«* (celoláník), jenž měl více než sto korců polí, několik párů koní, stádo skotu a bravu; také robota jeho byla největší: v týdnu tři dny jezděcí celoročně a od sv. Jana do sv. Václava ještě týdně tři dny pěší. Nezřídka rozdělil otec dětem statek a tak vznikly *půllány*. Nejvíce však mezi sousedy bylo *chalupníkův*; kdo měl víc než 24 korce pozemků, slul *velký* chalupník, s menší výměrou *malý* chalupník. Chalupníci neměli koní a také robotu konali jen pěší, posýlajíce v týdnu třikrát *»statnýho«* (chasníka) ku dvoru.

Pariou ve vsi byl *baráčník*;**) neměl polí a robotoval pánům zdarma, gruntovníkům za trochu obilí, mouky, chleba. Sousedé ho nejen nepřijali mezi sebe ku správě obce, ale také mu nedovolili chovati více než dva kusy dobytka (krávu a tele). Měl-li ho přece více, však mu za pasení »na vobci« bylo při pořádnosti tolik vyklopiti, že ho přešla chuť rovnati se chalupníkům. Nepřátelství mezi sousedy a baráčníky na mnoha místech dosáhlo vrcholu v době převratu, kdy slunce svobody i u druhých vyvolalo touhu po lepším životě. Z několika případů uvedu jediný charakteristický!

*) O lidu poddaném na panství Poděbradském psal O. G. Paroubek ve III. ročníku Českého Lidu.

**) Pozn. redakce. U nás na jihu — Pleše u Kardašovy Řečice — jsou: celoláník, tříčtvrtník, pololáník, čtvrtník, chalupník a podruh. Slovo »baráčník« není známo. Celoláníci až ke čtvrtníkům užívají obecních výhod: strouhají v obecním lese strouhanku dle »partu«, scházejí se k obecní sýpce, kdež sypali: kantorovi, slouhovi a kovářovi; oni vykonávají také obecní povinnosti: chovají dle řady obecní honící býky, obecní kance atd. Chalupník má svou usedlost, něco polí a několik kusů dobytka, podruh nemá usedlosti — pracuje buď na panském nebo na selském a žije-li v chalupě při statku, má při ní obživu a koná pro hospodáře jednak zdarma, jednak za plat polní práce. V Němcích u Karlových Varů dávají podruhům několik záhonů bramborů, aby si je zajistili na žně, u nás dávají se chudším chalupníkům a podruhům meze, kdež si žnou trávu, a dovoluje se jim trhati v obilí plevel. Za práci se platilo z většiny naturaliemi, což bylo velmi praktické.

V Chotěšicích »na vohradě« (pastvina plotem obehnaná) pásli od nepaměti gruntovníci koně a voly. Po »konštytuci« položili baráčníci k obci 60 zl., zorali pastvinu a oseli — první své pozemky. Pozemků užívali po tři léta a již si dělali na ně právo. Gruntovníci chtěli je zpět, ale nešlo to po dobrém. Baráčníci a zvláště jejich ženy bránili políčka tak houževnatě, až došlo i k bitce. Když jim totiž chtěli sousedé prodati »ratolest« (obilí na stojatě), přepadli je, ozbrojeni jsouce podávkami a vidlemi, a zahnali je z vohrady. K nové prodaji přišli však četníci a milou ratolesť jim přece prodali. Ale pokoje nebylo! Ač ku sklizni přijeli r. 1852. dragouni z Poděbrad, přece se baráčníci vzbouřili a na třicet jich bylo zavřeno. Na podzim chtěli tam sousedé rozsévati směsku; tetky z baráků přitáhly, rozsívky jim roztrhaly a tak dokázaly alespoň, že vohrada zůstala nadále obecní pastvinou.

Někdy baráčníkům pomohla k polím šťastná náhoda. Tak Stříhovští vytáhli z »upřímného« bláta hraběcí povoz a za to dostali kus nejlepšího panského pole. Ještě zbývá uvésti, že baráčník konal v roce 13 dní pěší roboty a na Chlumecku ještě mimo to chodil na šest dní do zámku »na ordinanc« (s poselstvím).

Že se sedlák rád vyšklíbl i chalupníkovi, o tom svědčí stará písnička:

A vy kluci chalupníci,
sedlák přec je jenom pán,
sedlák pošle na robotu,
a chalupník musí sám.

Nejmenší z malých byl *podruh*, jenž měl pouze dvě pracovité ruce. Na vsi býval bílou vranou, obyčejně sloužil v panském dvoře v mládí za skotáka (pasáka), později za voláka a posléze se stal koňákem (chasníkem). A nebyla ta služba hanbou! Vždyť i synkové ze živností šli sloužit ku dvoru, aby se vyhnuli vojně. Jindy sloužil podruh za čeledína v živnosti za 25 zl. šajnů a halenu »s hruškou« (vyšívaný kabátec) ročně a jezdil jako oráč u sedláka na jízdní robotu, nebo chodil jako »statnej« u chalupníka na robotu pěší. Také dal se najati za synka ze statku na vojnu, byl ovčákem u slouhy atd. Ušetřil-li si něco a napadlo-li mu též se oženiti, však mu nedal pan vrchní dříve cedulky, dokud se k nějaké robotě nezavázal.

V čele obce stál *rychtář*. Na Dymokursku a Chlumecku volila ho vrchnosť, na císařském panství Poděbradském, kde i robota byla po zrušení r. 1783. jen nepatrná (lesní a přípřež), sami sousedé. K úřadu rychtářskému volil pan vrchní spořádaného *souseda*. Skoro každý uměl trochu čísti a psáti kurentem až na malé výjimky, zvláštním doporučením bylo, uměl-li také trochu německy (mluvím stále o počátcích XIX. věku). Pan vrchní se předem pilně vyptával a vyzvídal, než nového rychtáře ku schválení doporučil. Tak jednou na kanceláři oslovil před volbou rychtáře souseda V... z Kněžic:

»Povězte mi přece, kdo je u vás tak nejmoudřejší?«

A upřímný muž bez rozpaků odpověděl:

»Vzácný pane, mimo mě žádný v celé vsi!«

Opravdu mu uvěřili a stal se rychtářem.

V Dobšicích uhádli sousedé předem na vlas, kdo bude rychtářem; klepávali mu rameno a říkali: »Kmotře, dejte na pivo, budete rychtářem!«

Rychtář byl nástrojem v rukou vrchnosti a proto se udržel potud, pokud se líbil panu vrchnímu. Někdy po letech přecházel úřad z otce na syna, ale o dědičných rychtách u nás není zpráv; jindy se novopečený rychtář ani neohřál a byl moci zbaven. Zvláště nebyl oblíben, kdo se zastal některého »rebella« robotníka ze vsi. Ale *byli* takoví rychtáři, že výše cenili spravedlnost než něčí úsměv! Tak když jednou právě o pouti na pokyn pana vrchního odvezli čtyři vojáci souseda Ch... ze Záhornice do Jičína, jako nepořádného a »rebellanta«, jel hned rychtář za nimi a dokázal, že Ch. ještě večer vrátil se s ním domů.

V Opočnici na Poděbradsku volili sousedé rychtáře na tři roky a platili mu z obecní truhlice 80 zl. ročně.

Na vrchnostenských panstvích byl osvobozen od roboty a na nějaké obilí, dříví, seno, rybu, zajíce a j. pro rychtáře se také ve dvoře nehledělo. Za to však mu naložili kupu povinností!

Každé soboty vypravil se na kancelář k *řízení*, kde mu vepsali do robotního rejstříku, kolik kdo roboty vykonal, kolik má »restů«, pokut atd. a oznámili mu, kdo, kdy a kde má v příštím týdnu robotovati. Do rejstříku mohl každý nahlédnouti a ostatní oznámil robotníkům poručník. Rychtář podával zprávy o poddaných ve své vsi, předsedal *»obecnímu právu«*, soudil menší rozepře, vodil ženichy a nevěsty pro cedulku na kancelář, sbíral kontribuci (z velké chalupy se platívalo 20—30 zl., dnes desaterонásobně), zaopatřoval čeleď, psal svatosvatební a kupní smlouvy, testamenty, vodil hochy k odvodu, sbíral pro faru obilní desátek (ze 48 korců polí odváděl sousedv Zahornici 6 věrtel) a poplatky ze železné krávy a ovce (za železnou krávu 20, za ovci 5 kr. se odvádělo ročně faráři, ač ne všudy stejně), svolával obecní hromadu. »O soudě« či hlavním řízení, konaném jednou do roka na kanceláři, skládali rychtáři počet z obecní truhlice (účty ob.), ohlašovali koupě, prodeje a dluhy v obci, skládali prosby, žaloby, stížnosti a přijímali čeleď »na paměti« t. j. té, která při novém najímání neměla místa ve dvoře, byl rychtář povinen opatřiti místo v obci. Tím nejsou ještě vyčerpány jeho povinnosti — řídily se dle potřeb a přání vrchnosti, jak vybírání daně z hlav (Kopfsteuer r. 1704. za osobu 7 kr.), komise a j.

Odznakem moci rychtářovy bylo *obecní (rychtářské) právo*, spleť řemínků zdélí ruky (Opočnice) s rukojetí koží pošitou a žlutými hřebíčky pobitou (Kněžice). Spočívalo v pouzdře nebo hedvábném šátku v rohové trojhranné skříně, a jen když někdo se dovolával práva, svolal rychtář konšely, vyložil právo na stůl a nastal soud. Začaly-li strany na sebe útočiti, vstal vážně od stola, uhodil právem na desku a křikl: »Právo!« Okamžitě bylo ticho. Jindy ocítila se spleť řemenů i na zádech neposlušného souseda.

Jakýsi baráčník ve Slovči pohaněl právo, nazvav je neuctivě: »cumploch«. Za to seznámil se nejen s líškovkou drá-

bovou na kanceláři, ale i za mříží ve vrátnici dopřáno mu při chlebě a vodě uvažovati o své smělosti.

K ruce rychtářově volili sousedé ze svého středu o hromadě jednoho až čtyři *konšely (přísedící)*, dále »*vobecníka*« (*obecního hospodáře*), jenž míval na starosti obecní příjmy z polí, od baráčníků a j. a též vydání. Účty vedl křídou na trámě v sednici (Kněžice). Ve Skochovicích volili též dva »*kominíky*«, t. j. sousedy, kteří dohlíželi do stavení, aby nikdo nesušil konopí v peci; neboť tak nejčastěji vznikl požár, jímž celá ves byla ohrožena — býval všude kryt doškový. Kominíci byli povinni též v noci »vyzitýrovati« stavění, není-li někde potulných noclehářů. Tamže zvolili i dva »*vrubaře*«, aby před každou sejpkou slouhovskou po staveních sepsali dobytek a dle počtu kusů »pro řízení« sejpku rozvrhli.

Byla-li obec rozsáhlá, jako Kněžice, byli rychtáři dva a ostatních členů představenstva též dvojnásobný počet. Kde byla v obci škola, býval obyčejně učitel placeným nebo i dobrovolným *obecním písařem*, tajemníkem, rádcem.

Kdo se dovolával rychtářského práva, založil je při soudě u rychtáře penězi. Sporné strany se vymluvily, do jednání zasáhla někdy účinně i paní rychtářka a posléze po úradě s konšely ohlašoval rychtář rozsudek, počínající slovy: »U přítomnosti práva (ku př.) chotěšického, rychtáře a právních svědků se rozsuzuje . . .« Odvolání nebylo, těžší věci přednesl sám rychtář úřadu vrchnostenskému. Rozsudky byly jednoduché. Škůdce zaplatil žalujícímu škodu, na cti utrhače vyplatil sám rychtář březovkou (Dlouhopolsko), hubatou tetku zavřeli v pastoušce do chlévka (Bučeves), baráčníkovu krávu na »vohradě« zajatou spoutali a již chtěli vésti na úřad do Dymokur, ale pak ji propustili (Chotěšice).

Výroční hromada (pořádnost, účty) bývala v Záhornici kolem sv. Havla, v Dlouholsku a Dobšicích na sv. Kateřinu, v Chotěšicích o sv. Josefě, ve Stříhově po Novém roce. Nejprve »chodívala« od stavění ku stavění palice nebo hůl s cedulkou, na níž bylo napsáno, kdy se hromada koná; později již »poroučel hromadu« pousi poselák.*) Sousedé sešli se do hospody nebo k rychtáři. Vobecník přečetl *oučty*, málo kdo však ho poslouchal a konšelé podepsali.

Stalo se, že jeden konšel při pořádnosti se vymlouval, že nevidí na oučty ani na podpis. Šprýmař vobecník mu honem půjčil brejle, ale bez skel, a teprve nyní dobrý muž namaloval pod účty tři křížky, za něž se dříve byl styděl.

Takový *účet*, jenž byl od práva chotěšického r. 1826. vrchnímu úřadu Dymokurskému po pořádnosti obecní zaslán, zní:

Z obecních polí a v třech sejpkách od baráčníků vybráno za rok 1826. úhrnem 260 zl. 11 kr. Z toho vydáno: O konškripci 2·60 zl., na velikonoční cvičení 7·15 zl., na almužny po Čechách 15 zl., učitelovi 5 zl., od dvojího plavení ovec 2 zl., rekrutní outraty 5·20 zl., za napsání robotního rejstříku 1·20 zl., o visi-

*) Na Kouřimsku do nedávna posílali sousedům cedulku po vsi na *holi soustruhované s kroužkem*, baráčníkům zastrkovali ji do *„rozštípeného „klacku“*. (Toušice.)

taci 0·44 zl., o svěcení Božích muk dětem, které dostaly pro pamětnou po »třech kopách« (t. j. výprasku), na cukrlata 0·30 zl., za rejstřík z hlav 1·04 zl., za světlo a papír k obci 4 zl., slouhovi služby 26 zl., o jenerální visitaci 1·15 zl., kominíkovi od „sousedských komínů“ 23·16 zl.

Nahlédněme do »*počtu obecního na příjem a vydání peněz obecných*« v jediném městečku na Dymokursku *Městci Králové*, jak jej obecní starší a spolupočet vedoucí společnému měšťanstvu »řetedlně a od slova k slovu« přečetl na rathauze 30. března r. 1806. Objasňuje nám především zřízení obecní samosprávy, rozdílné od vesnic. V úřadě purkmistrovském střídali se dva rychtáři a měli roční služby 7 zl., diety na cesty do Dymokur k slyšení sirotčího a čeledního rejstříku 2·30 zl. Radu tvořili tři rádní (radové), mající služného 8 zl. ročně. Starší obecní a spolu počet vedoucí měl z každého přijatého zlatého obecních peněz 1 kr. odměny — v r. 1806. získal tím 18·21 zl. Mladší starší obecní dostával služby 2·70 zl. Syndikus (aktuár protokolista) měl za řízení »magistratuální« kanceláře ročně 100 zl. a svobodný byt, kontribuční 20 zl.

Příjem na rok 1806. vykazuje:

Staré resty 942·37 zl., ourok z pustých gruntů (po válce 30tileté r. 1654. napočtěno zbořených a pustých 28) pro stavbu zaprodaných 26·45 zl., nájem z obecních polí 556·10 zl., nájem ze šenku v rathouze 300 zl., nájem ze solního handle 34 zl., od řezníků a masných krámů 50 zl., z obecní kovárny 24 zl., z pronajatých jarmarků 23 zl., z kořalečního kotle obecní vinopalny 23 zl., z pastvisek na Bánské 395·48 zl., interes z obecních kapitálů od 14ti sousedů 15 zl., za odprodaná obecní místa 172 zl., za věci patřící k ohni 15·30 zl. — *úhrnem 2577·50 zl.*

Vydání mimo služby již uvedené zahrnuje služné učitelovo (35 zl. ročně, koledy 10 zl., za sepsání zpovědního rejstříku 36 kr., jeho pomocníkovi 10 zl. a za dvojí veřejnou zkoušku 1·12 zl.), servusovo (16·20 zl.), poručníka obecného (1·45 zl.), a při firšponech (13 zl.), dvou ponocných (13 zl.), kominíka (30 zl.), poslů a hajného; daně (48·29 zl.), ouroky vrchnosti (366·32 zl.), na opravu školy, rathouzu, arestu, pastoušky, kovárny, vinopalny, mostů, cest, bejčí ohrady, na lesy a luka vydáno nejvíce; přece však *úhrnné vydání činí jen 1448·18 zl.*

Měli tedy slušný přebytek (1131·32 zl.), ale ten zůstal *na dluzích mezi občany — na věky.* —

Také na vsích vykazovali obyčejně přebytek; mělyť obce hojné příjmy (v Dobšicích platili i z husy na obec), žádných dluhů a nepatrná vydání, kde ještě pod rozličnými správkami braněk, vohlubní, cest a t. d., byly mistrně skryty »*trachty*« *obecní*, jichž v roce bývalo několik. V jedné obci platívala »vobecnost« až *20 sudů piva* za rok — nejvíce ho padlo ovšem při *výroční hromadě*; neboť někdy trvala takto až týden! Byly to veselé dni v roce . . .

Prvního dne hromada s trachtou: Gruntovníci pili pivo a pro baráčníky se také na nějaký soudek kořalky obětovalo

z obecní truhlice. Však bývali za to uctiví a vstupujíce do hromady, zdravili: »Pozdrav Pán Bůh, páni sousedi a počestný právo!«

Druhého dne bývala *sejpka*)* slouhovi; zabil se kanec, skopec, z přesypaného obilí pořídilo se pivo a bylo zase živo v hospodě.

... Na Chlumecku »spikly se« i *ženské* v tyto dni a odváděly u rychtáře *peří* pro vrchnosť (ze živnosti $1^1/_2$ lb prachu a 2 lb peří, z chalupy $^1/_4$ lb prachu a $^1/_2$ lb peří); při tom bylo veselo, slušná »*zaudaná*« a večer *muzika*. Jaký div, když se rozezvučely dvě valdhorny, housle, klarinet a cymbál, že bujný rozmar dostoupil vrcholu! Tančili kozly, šmikorandu, špacírku, zahradníčka, ženské se přestrojovaly za mužské a vážní sousedé, když bylo »svetlo v hlave«, dělali »maškarádstvo«, vozili se pro »vejražnost« baráčníkův pousi na trakaři! —

Na Dymokursku místo toho mívaly ženské kolem sv. Kateřiny *přástvu* a točily se vesele třeba při »ňuňáku« (kolovrátku).

Závěrkou bohatého programu výroční hromady byla *hostina*. Hoši šli s pytlem pousi a kde jakého kohouta, kuře, husu napadli, zabili a ztopili v pytli. V hospodě ženské drůbež opařily a upekly, rychtář dal k lepšímu skopa, hospodyně napekly věnců, bab a šišek, vobecnosť dala truňk — pohár rozkoše vypit na dno ....

Nedivme se a neodsuzujme! Prostí a ujařmení poddaní měli málo veselých chvil a užili jich dle svého způsobu. Byly i tenkráte obce, že skončily se účty za jediný den a nespojovaly »vobecnosť« se zábavou. —

Postoupil-li otec statek synovi, přiženil-li se dousi hospodář, byl slavně přijímán a zapsán do sousedstva; při tom dával »*přijemnýho*« několik mázů piva a do »kontribučenské kasy« zaplatil půlláník 3·30 zl., chalupník 1·45 zl., baráčník 35 kr. (Kněžice r. 1820.) Nové selce veusi zouvaly ženy o prvé muzice střevíc. Když jej hospodář vyplatil sladkou rosolkou, byla selka přijata mezi sousedky. (Dokončení.)

Duchovní znělka.

Vzdělal hr. JOS. BERCHTOLD.

Pán Ježíš poprvé v chrámě.

Již utich trhu shon i shluk i zmatek.
Dnes dítě Ježíš, naši zmařit vinu,
jde poprvé do chrámu k Hospodinu,
jak velebný to a jak velký svátek!

*) Věrně zapsáno dle vypravování † poseláka Koníčka; zemřel loni ve stáří 85 let v Dobšicích.

Jej na rukou a párek holoubátek,
jak zákon velí, nesouc v obětinu,
tak v tajemném se chrámu béře stínu,
Maria Panna — nejlepší všech matek.

Ó, Panno, s Ježíšem, svět zbavit nouze,
dnes lidstvo celé držíš v rukou svých,
a ve svaté tak ve chrám spěcháš touze,

lesť zničit hadovu a jeho pych;
však, Matko Kristova, zda klam je pouze,
že meč i Tebe protkne pro náš hřích?*)

Kanonické visitace biskupů litoměřických v letech 1796—1822.

Podává ANT. VETEŠNÍK.

* POKRAČOVÁNÍ *

Obsáhlejší a na zajímavosti bohatší byla kanonická visitace r. 1810. Chlumčanský v dubnu, květnu a červnu navštívil 87 stanic v kraji litoměřickém a žateckém, v srpnu chystal se na další visitaci, tu však pro nemoc odložiti musil. Ve visit. zprávě na mocnáře vzdává biskup díky za vysoké darování tehdejší jesuitské kolleje v kasárny proměněné, jakožto semináře pro bohoslovce litoměřické. Dne 9. listopadu 1809 byl krásný kostel Jesuitský biskupem slavnostně posvěcen a svému účelu odevzdán. Počátkem listopadu přestěhovali se z dosavadního semináře (v klášteře dominikánském) bohoslovci všech 3 ročníkův, počtem 72, do nového, prostorného semináře. »Tito se nejen každého dne za Vaše Veličenstvo modlí, ale i za dozoru dovedných a bez úhony jsoucích představených a učitelů o to se snaží, aby pokrokem ve vědeckém a mravním vzdělání této nejvyšší milosti stali se hodnými,« píše Chlumčanský. Ohledně opuštěného, prostorného bývalého kláštera dominikánův v Litoměřicích činí biskup skrovný návrh, zdali by klášter s krásným chrámem nemohl býti odevzdán Piaristům, aby tito v něm zařídili gymnasium. Nebo všecka gymnasia v diecési obsazena byla

*) Uctivou žádosť klade autor na shovívavé čtenářstvo, aby ve znělkách duchovních minulého čísla 8. verš střední znělky upravili si v tento dokonalejší útvar:

— sem králi děcku své jdou sklonit skráně —

Rovněž tak v čísle 2. v »Zázračném slunečníku« verš:

»Slunečník jak obrovitý«

vložili místo verše: »Jak slunečník obrovitý«.

učiteli-kněžími, jen jediné litoměřické gymnasium mělo světské učitele. Též hleděl biskup s nadějí vstříc nejvyššímu rozhodnutí o zřízení gymnasia piaristického v Turnově. Uvoluje se zaplatiti náklad na adoptování obou budov v Litoměřicích i v Turnově obnosem 20.000 zl., jež sbírkami zajišťuje.

O školství horlivě pracovali té doby zvláště Ant. Hirnle, kapitular a diecésní vrchní školdozorce. Hirnle, první to vrchní školdozorce v diecési, vyznamenal se tím, že v jednom školním okrese všecky školou povinné dítky školu navštěvovaly, v druhém okrese s vyjímkou jen 13 dětí. Vedle Hirnle zvláště ještě doporučuje biskup pozornosti mocnářově školního dozorce vikariátu jesenického, faráře Frant. Laubeho v Bohušovicích a jiné více. Předepsané vyučování o nedělích a svátcích těší se veliké přízni kněží a učitelů, ale i mládeže samé. Tyto »opakovací hodiny« jsou pilně navštěvovány. I návštěva škol obecných porovnávaje rok 1810. s r. 1809. jeví se daleko uspokojující. Toho roku navštěvuje školu o 2666 dítek více. V celku pak od zavedení »nového německého školního plánu« přibylo škole 20.988 dítek v litoměřické diecési. »Tak prospívají požehnáním nebes obdařené školní ústavy k rozšíření sv. náboženství a ku blahu lidu. V těch pak veškero potomstvo Vašeho Veličenstva moudrosť a zbožnosť vděčně poznávati a s radostí česť jí vzdávati bude,« píše Chlumčanský. O mravnosti a zbožnosti duchovenstva vypravuje Chlumčanský až na jeden ojedinělý příklad to nejlepší. Též úřednictvo vrchnostenské pilně dbá nejvyššího nařízení*) o obcování službám Božím a předvolávání stran v čase dopoledních a odpoledních služeb Božích o nedělích a svátcích.

Diecése čítala vyjímaje vojsko a Israelity 712.585 duší, počet narozených byl 29.450, zemřelých 26.496. Biřmovanců bylo 10.065. Konvertitův napočteno bylo 60. O jejich obrácení zvláště se vyznamenali Filip Arbes, kněz řádu praem., farář ve Staňkovicích, Theofil Singer, kněz téhož řádu, děkan v Žatci, dále děkan boleslavský a okresní vikář Václav Beránek, a břežanský farář Jan Seyfert. —

Roku 1811. visitoval Chlumčanský v letních měsících celkem 126 duchovních správ. V měsíci srpnu visitoval z větší části jen české stanice. Poslední visitace byla v nich r. 1807., což při tehdejším visitačním systemu snadno bylo. O stavu lidu, kněží a p. dovídáme se následující. Representanti patronův a rychtáři súčastňují se jak biskupských visitací, tak i okresními vikáři konaných, jak nařízeno nejvyšším úkazem ze dne 3. dubna 1890. Biskup děkuje, že více venkovských gymnasií zřízeno bylo, takže seminář pro rok 1812. čítal 87 bohoslovců; i může radostně hleděti vstříc ubývajícímu nedostatku kněžstva.

O školství mimo jiné zvláště byl dbalý farář v Bezně, tajemník vikar. boleslavského, Antonín Preitenberger. Pro své veliké zásluhy a porozumění věci školské stal se, ač jen sekretářem byl, okresním školním dozorcem. Setkáváme se tuto s jedním věru zasloužilým fedrovatelem škol. Zpráva visitační o něm vypravuje, že 1 novou farní školu skorem docela zorganisoval, 6 pak filiálních škol pro

*) Nejvyšší nařízení ze dne 3. dubna 1810.

423 školních dítek zřídil, pro vyučování dítek a pro učiteli místnosti, dokud budovy postaveny nebyly, sám zjednal, učitelům provisorně ustanoveným od obcí beze všeho dovolení a povolení vrchnostenských úřadův potřebné dříví (pro každého ročně 6 sáhů) zajistil, a vedle toho plat z části v penězích, částečně v naturaliích od 90 až do 140 zl. vydobil. A učitelům již ustanoveným od vrchností přídavky v penězích nebo v naturaliích vyprosil. O tomto horlivém školním dozorci »nenáviděné« staré školní ery, jakož i o jiných, dovolíme si po příležitosti více pověděti. — Biskup Chlumčanský asi stejně horlivě pracoval o povznesení školství ve své diecési, jako jeho předchůdce Kindermann. Návštěva škol každého roku byla lepší. Tak srovnávajíce rok 1811. s r. 1810., shledáme, že navštěvovalo školu o 4507 dítek více než rok před tím. A od zavedení nového školního plánu zvětšila se návštěva školní o 25.495 dětí. — Duší po obvyklé vyjímce čítala diecése 731.889, narozených bylo 30.030, zemřelo 23.950. Konvertovalo pak 105 osob. Při jejich konvertování vyznamenal se po přednosti již nám známý děkan v Lysé Jos. Fiala. V Lysé konvertovalo za jeden rok 31 osob. Dále administrator čečelický, Ant. Turnovský, obrátil 10 osob. Chorušický děkan Ant. Empf 11 osob atd.

Na této visitační cestě biřmoval biskup Chlumčanský 15.510 věřících. Vedle výše jmenovaných duchovních správců zvláště se ještě vyznamenali děkan lysský Josef Fiala, »ob suam haud vulgarem stili elegantiam, quo vel gravissimas veritates ad captum et oblectationem audientium ita protulerit, ut Excellentissimi Dňi, communique omnium consensu, omne punctum tulisse videretur.« Též řitonický lokalista Křištof Wodka krásně kázal; zpráva visitační o něm dí: »qui habito sermone sacro clare ostendit et sacrarum paginarum et Patrum, et vernaculae linquae cognitione praeclare esse imbutum, nosseque artem iisdem populum vel invitum movendi, et eo quo voluerit, perducendi.«

Též o školy, zvláště zdařilým vyučováním mládeže, se vyznamenali mnozí jako Jos. Wetzka, farář v Dol. Krnsku u Ml. Boleslavi, Tomáš Kroillo, far. ve Slivně, Fr. Novotný, farář v Luštěnicích a mnozí jiní.

Na této visitační cestě podány byly biskupu některé supliky, tak učitel ronovský »rogavit Exmum D., ut parcens humanae fragilitati, errorum a se commissorum oblivisci dignaretur.« Předložil krásně sepsanou žádosť — německou. Frant. Hlaváček v Mečeříži žaloval biskupovi, že někteří »helveti« nepěkně mluví o kat. náboženství a kněžích. — Z visitační předlohy na mocnáře dovídáme se ještě o způsobu korrespondence konsistoře s okresními vikáři. Všecka korrespondence vedla se tím způsobem, že z každého vikariátu přicházel časem do Litoměřic vikariátní posel, aby od vikářů přinesl listy, a zase jim již u konsistoře připravené dodal! Tím způsobem, píše biskup, stěžovala se mnohá vyřízení důležitých aktův. I prosí biskup, aby jako ve školských záležitostech*) se stalo, milostivě uděleno biskupské konsistoři a vi-

*) dv. dekr. 9. března 1787., 30. listop. 1798., 7. dubna 1807.

kářům bezplatné (ex officio) zasílání korrespondencí poštou. Neb ani příjmy kons. kanceláře nejsou dostatečny, aby vedle obstarání kancelářských requisit mohl býti placen zvláštní posel neb pošta. Též příjmy okresních vikářů (2 zl. za podepsání každého kostelního účtu, ročně asi 50 zl.) nestačí ani na jejich visitační cesty a kancelářské potřeby, tím méně na frankování listův, neb vydržování zvláštního posla. Příznivému vyřízení této důležité záležitosti biskup s prosbou hledí vstříc.

Roku 1812. visitoval a biřmoval biskup Chlumčanský v červnu a v srpnu ve 143 osadách v kraji boleslavském a v litoměřickém. Biskup vzpomíná některých vynikajících osobností ve školství, jako známého již nám faráře bezenského a okresního školního dozorce Ant. Preitenbergera, který toho roku při organisaci deseti nových filiálních škol ve svém okresu se vyznamenal, školy ty obsadil také zkoušenými učiteli a jim od obcí získal dotaci, a kde vlastních školních budov té doby nebylo, postaral se o řádné učebny a byty učitelům; osobní děkan libuňský a školní dohlížitel turnovského okresu, Karel Jelínek, a jiní též horlivě se ujímají školských věcí. Počet mládeže školy navštěvující se toho roku o 1775 dítek zmenšil, což asi hledati dlužno ve svízelích válečných a v drahotě. Lid shledán jako zbožný, četně obcující službám Božím a rád a často přijímá sv. svátosti. — Klerus čile a povinně podporuje svým vlivem nejvyš. nařízení o očkování (14. února 1811), tak že se již dvěma duchovním dostalo od zemského úřadu pochvaly. — Diecése čítala bez vojska a židů 739.179, narozených 31.444, zemřelých 23.890. Biřmovanců bylo napočteno 26.314. — Biskup Chlumčanský ocenil milerád zásluhy mnohých duchovních na vinici Páně a hleděl je uznáním a vyznamenáním povzbuditi k další, neumdlévající práci. Tak farář v Loukově u Turnova Josef Melle jmenován byl pro své záslužné činy a štědrosť ke kostelu děkanem. Karel Gelinek, děkan v Libuni, jmenován vikářem. Frant. Hunger, děkan ve Friedlandě, byl od biskupa instalován. Zbožně a s výsledkem zdárným vychovávali mládež Jos. Melle, děkan v Loukově, Frant. Vavrouch, děkan v Sobotce, Karel Gelinek, děkan (»huius juventus omnem exspectationem superavit«). Též Jan Machek, farář v Semilech a jiní pro zásluhy o školství jsou pochváleni. Krásně kázali Fort. Rosenthal, farář ve Světlé (»qui non minus solide quam eleganter verba ad populum fecerat«), hradištský kaplan Frant. Nigrin (»unanimi peritorum consensu lauream tulit). Známý pak Ant. Marek, kaplan libuňský (»procul dubio nequidem praestantissimo oratori cessisset«). Boskovský farář Josef Nigrin (»a solida intellectuque facili oratione laudibus ab Excellentissimo Dño exornari meruit«). Též někteří němečtí duchovní správci jsou chváleni pro krásná kázaní, ne však těmiže slovy, jako čeští duchovní. Povšechně shledáno bylo při této kanonické visitaci, že mládež ve sv. náboženství pilně je vyučována a že mnozí kaplani a faráři horlivě o krásných kázaních pracují, což je jim ke cti a biskupu k radosti. — Ku konci visitační předlohy zmiňuje se biskup o skrovném postavení pěti kapitulárů litoměřických a dovolává se štědrosti mocnářovy, by se jim těžce strádajícím, při nástávajícím regulování náboženského fondu dostalo větší kongruy.

Veškeren plat těchto sestárlých kapitulárů po odečtení všech veřejných dávek byl skorem 500 zl., tedy jen o něco málo, než-li z náboženského fondu 400 zl. nadaný farář. Zřejmo, že tito kapitulárové při této skrovné dotaci za tehdejší drahoty a jiných svízelů časových ve všem se uskromniti musili, jen aby vyšli. Jak známo, jest kapitola litoměřická nejstarší ze všech v Čechách. Založena byla od Spytihněva II. r. 1057. — Zachovala se nám odpověď císaře Františka I., jíž uznává horlivosť biskupovu u vykonávání pastýřského úřadu, obětivosť duchovenstva a slibuje pomoci strádajícím kapitulárům litoměřickým. List mocnářův zní v překladě takto: »Milý biskupe B. Chlumčanský. Vaše kanonické visitační zprávy jsou mi stalým důkazem neunavné práce o duševní blaho Vám Bohem svěřeného stádce. Ve zprávě ze dne 12. února b. r. jmenovaným jednotlivcům, kteří ve školství a v chudinství zvláště se byli vyznamenali, vyřiďtež mé uznání! O zlepšení dotace skrovně nadaným kurátům a neméně nadané kapitole litoměřické nejdříve, co možno bude, se stane. V Jičíně,*) dne 27. června 1813. (Dokončení.)

Hlídka národohospodářská.

Novoroční číslo »Neue Fr. Presse« přináší každého roku přehled o hospodářských událostech minulého roku. Letošní článek skytá hojnosť zajímavého materialu a nebude na škodu, když i my »hloupí« gojímové nahlédneme za kulisy obrovského světového divadla, na kterém se odehrává tragedie vlády zlatého telete a židovské zlaté internacionály.

V Severní Americe byl opět zvolen na 3 roky Max Kinley, vrchní hlava syndikátů a trustů, privilegovaných to lupičů. Po jeho volbě bylo na burse v Novém Yorku pravé Jiříkovo vidění. Kurs veškerých papírů stoupl. Severní Amerika jest dnes v chorobném hospodářském rozmachu, jaký jsme my prožili za panství Giskrů, Banhansů a Herbstů. Amerika hodlá značně zvětšiti obchodní a válečné loďstvo, chce stavěti nákladem 220 milionů dolarů průplav nicaraguaiský, kterým bude moře atlantické přímo spojeno s oceanem tichým, pak hodlá stavěti mezikontinentální dráhu, která má spojiti nejsevernější město Canady, Quebek, s nejjižnějším cípem jižní Ameriky.

Hlavní známkou loňského roku v příčině hospodářské bylo zdražování všech surovin, hlavně železa a uhlí se strany syndikátu a kartelů. R. 1899. platil se metrák železných travers za $12^1/_2$ marek, r. 1900. za 14, *q* travers na mosty stál roku 1899. 14·80, roku loňského však již 16·70 marek. — Tímto zdražováním surovin utrpěly hlavně továrny na železné a plechové zboží a všichni řemeslníci tohoto odboru. Jen ztráty v Praze činí za loňský rok 20 až 30 mil. marek. Ztrátou tou jsou ovšem v první řadě postiženy veliké firmy jako strojovna Daňkova, Ringhoffer a podobné velkozávody.

Jak známo, podařilo se řediteli pražsko-železářské těžařské společnosti, Kestránkovi, že veškeré hutě a tavírny železa v Rakousku a Německu se spojily a dle stoupajících objednávek neustále zdražovaly ceny železa. Zisk, který z toho

*) Císař František přijel tenkráte do Čech a ubytoval se v Jičíně; snažil se zjednati mír mezi Napoleonem a jeho protivníky. Vyjednáváno bylo však v Praze marně. Rozhodná byla bitva u Chlumce v diec. litoměřické, v níž franc. jeneral Vandame poražen a zajat.

plynul akcionářům těchto železářských těžařských společností, šel ročně do ohromných milionů.

Vyhánění cen železa bylo by trvalo dále, kdyby pojednou nebyla počala Amerika dovážeti do Evropy laciné železo. Tu byla latina loupežných rytířů v Evropě v koncích a následoval v srpnu r. 1900. krach železářských akcií. Vizme, co všecko železní rytíři tropili. Platilo se za metr. cent prutového železa:

	od r. 1874—79.	od r. 1890—93.	r. 1900.
nejvyšší cena	24 marek	19·70	22·50
nejnižší cena	12·50 „	12.50	13·50

Ještě hůře si počínali majetníci dolů. Na příklad nynější těžařská společnosť uhelná v Německu »Gelsenkirchenka« dala si platit za metrák kamenného uhlí v markách na místě v dole:

	od r. 1873—79.	od r. 1890—93.	r. 1900.
nejvyšší cena	1·50	0·96	1·20
nejnižší cena	0·54	0·69	—

V Berlíně prodávali židé velkoobchodníci uhlím metrák kamenného uhlí v prodeji ve velkém za 1·90 marek.

Dalším hospodářským zjevem minulého roku bylo náhlé klesnutí ceny vlny na světových bursách v Anglii, Belgii a Francii. Ztráty, které stihly textilní továrníky v Evropě, odhadují se na 200 milionů marek. Na Rakousko čítalo se z toho asi 20 milionů marek ztráty.

Přádelna se 30 tisíci vřeteny spotřebuje do roka 12.000 žoků vlny. Kupuje vždy na 3 měsíce napřed 400 žoků. R. 1899. byl žok vlny za 22 liber šterlinků. V červenci tato cena náhle klesla na 11 lib. šter. Ztráta továrníka při koupi 4 tisíc žoků se páčila na více než 1 milion korun.

Jiný příklad, jaké škody utrpěly závody zdražením uhlí. Jistý moravský cukrovar spotřeboval ročně 500 vagonů uhlí. Roku 1899. platilo se za metrák 1·36 K, loňského roku 1·86 K, roku 1899. vydal cukrovar na uhlí 60 tisíc K, loňského r. 93 tisíc K. Jistá továrna na železné zboží ve Vídni s 1000 dělníky spotřebovala ročně 230 vagonů uhlí. R. 1899. dala tato továrna za uhlí 47.912 a loňského roku za totéž množství uhlí 58.160 K.

Aby loupeživému zdražování uhlí se strany židovských velkoobchodníků uhlím byla učiněna přítrž, odhodlal se hlavně erár v Prusku a u nás rozšířiti doly. V Prusku se staví nyní 72 nových uhelných dolů, roční zvětšená těžba uhlí bude 20 milionů metráků; za 5 posledních let se těžba uhlí v Prusku zvětšila o 120 milionu metráků ročně.

V Čechách staví dráha podmokelská, erár, těžařská společnosť v Lomu a mostecká společnosť nové šachty; celkem se staví 10 nových šachet. Náklad nové šachty jest dle rozměrů 2 až 4 mil. K.

Ztráty drah následkem zdražení uhlí jsou následující: R. 1900. spotřebovaly dráhy o 3,700.000 metráků více uhlí než r. 1899. Za to zapravily o 7·7 milionů korun více.

Jest nepopíratelnou zkušeností, že čím více se suroviny a životní potřeby zdražují, tím více klesá jejich odbyt a následkem toho i výroba. Proto jest potom ve výrobě naprostá nejistota; továrny se zavírají, dělnictvo se propouští, úpadky se hromadí. Na vídeňské burse klesly následkem zdražování surovin cenné papíry akciových podniků o 808 mil. K.

Nominální cena akcií na vídeňské burse kolujících jest 2967 mil. K. Akcie tyto měly koncem r. 1899. kursovní cenu 5093 a koncem r. 1900. 4285 mil. K, ztráta: 808. Akcie bank ztratily 21·8, drah 20·1, továren a dolů 54·1 procent na své kursovní hodnotě proti r. 1899. Tak řádily syndikáty loňského roku zdražováním surovin! Mají na svědomí na tisíce zničených existencí! Na Prahu samotnu se počítá ztráta 20 milionů zl. Jistý mladočeský advokát, předák strany, ztratil na burse přes 80 tisíc zl. Totéž divadlo se odehrávalo v měsíci srpnu 1900. na burse v Berlíně. Akcie na burse berlínské kolující mají nominální cenu 5455 milionů marek. Akcie tyto měly v dubnu 1900. cenu kursovní 9614 a koncem r. 1900. jen 8090 milionů marek. Ztráta 1524 milionů marek. Cenné papíry v Berlíně platily takto:

	akcie bank	akcie dolů	chemické továrny
nejvyšší kurs	3606	2322	213
nejnižší r. 1900	3256	1700	195

	cementárny	elektrické podniky	textilní továrny
kurs nejvyšší	139	745	138
nejnižší	112	617	110

Kolik za to získaly těžařské uhelné společnosti zdražováním uhlí r. 1899., lze stanoviti přibližně takto:

Čistý výtěžek milionů marek

	pruské státní doly	Gelsenkirchen	Hibernia
r. 1898.	13	12·2	6
r. 1899.	21	13·6	8

	Harpenka	Consolidace	mostecká mil. K	severočeská spol. mil. K
r. 1898.	10	6	5·70	2·12
r. 1899.	13	7	6·04	2·26

Hlavní žně těchto společností byly však r. 1900. Dvorní rada Hallvich, předseda mostecké společnosti, oznámil akcionářům výplatu dividendy o 22 proc., nejvyšší to dividenda jakou kdy společnost vyplatila. A proto hladověli horníci ve stávce po 2 měsíce! Kde jste, vůdcové socialní demokracie? Kde jste vy, svedení horníci, abyste poznali, kam vás svedli Adler, Cinger, Steiner a celý červeno-židovský štáb socialní demokracie?

Výsledek sklizně odhaduje zpravodaj v »N. Fr. Pr.« následovně:

R. 1899. sklizeno 147½ milionů metráků obilí v ceně 961 milionů korun, loňského roku sklizeno v celém Rakousku 128·8 milionů *q* obilí v ceně 847 milionů korun. Průměrně platilo se loni za metrák pšenice 15·48 korun. Zpravodaj dále maluje růžově budoucnosť Evropy, poněvadž na všech stranách vidíme jak usilovně vlády střeží mír, aby odvrátily katastrofu. Anglický statistik Mulhall odhadnul před 5 lety národní jmění kulturních států na 7000 milionů liber sterlinků, tedy asi na 170 miliard korun a roční důchod národů těch na 800 liber šterlinků, tedy našich peněz asi 19.200 milionů korun. Počítáme-li na jednoho člověka na roční výživu minimální obnos 600 korun, mohlo by dle odhadu toho na světě býti obstojně živo pouze 32 milionů lidí.

Na konec článku podává referent »N. Fr. Pr.« přehled vídeňské bursy, která u nás representuje majetek kapitalistů.

Koncem r. 1900. kolovalo na vídeňské burse za 7480 milionů korun veřejných dluhopisů státních bankovních akcií a pod. ve zlatě. Nominální cena byla 6706·9 milionů korun, ztráta kursu 778·8 milionů. Dále kolovalo cenných papírů ve stříbře a papíře za 18.877·4 milionů korun. Zisk na kursu byl 1224·5 milionů korun.

Veškeren pohyblivý kapitál na burse vídeňské byl zapsán v nominální ceně 25.138·6 milionů korun a měl cenu kursovní 25.584·3 milionů korun. Celkový zisk 445·7.

R. 1893. kolovalo na burse vídeňské:

	nominální cena	kurs	ztráta
veřejné papíry	19.531·7	18.377·2	1.154·5
			zisk
akcie	2.653·6	3.632·4	978·8

Pohyb kapitálu vídeňské bursy r. 1900. byl následující:

	nominální cena celého kapitálu	kursovní cena
r. 1899	24.508	25.307
r. 1900	25.139	25.584
přírůstek	631	277

kursovní cena	akcií drah	bank	továren a dolů	výnos daně bursovní
r. 1899.	1793	1486	1210	2,053.000
r. 1900.	1834	1421	1095	1,192.000

Jak vidno provedli loňského roku bursiáni notnou lupičskou výpravu na obecenstvo.

Následky bursovního krachu lze také zřejmě viděti. Loni bylo ve Vídni 500 samovražd, kteryžto počet Vídeň dosud neměla.

Ku konci článku toho podáváme čtenářům potěšitelnou zprávu, že zájmové združování mezi rolnictvem se u nás utěšeně vzmahá. U nás v Čechách jsou vystaveny již 2 obilní rolnické špýchary a další budou následovati. Jak čile si v tom směru počíná na příklad rolnictvo Horních Rakous! Loňského roku potvrdilo linecké místodržitelství stanovy okresních rolnických spolků nově zřízených pro okres Aigen, předsedou zvolen provisor kláštera Schlägelu kanovník Adrian Lichtenauer; pro okres Haslach, předsedou zvolen Breiteneichinger, farář v Sv. Osvaldu; pro okres Grünburg, předsedou rolník Wasserbauer; pro okres Weisskirchen, předsedou zvolen P. Teufelberger, farář v okresním městě Weisskirchen; pro okres Waizenkirchen, předsedou zvolen Nöbauer, farář v Michaelnbachu, pro okres Ulrichsberg, předsedou zvolen rolník Langthaler; pro okres Horní Weissenbach, předsedou zvolen P. Brandl, farář v Horním Weissenbachu. Máme zde za jeden rok 7 nově zřízených rolnických okresních spolků, jichž vedení spočívá vesměs v rukou mužů inteligentních, nejvíce kněží. Kdy konečně také v lidu českém počne plodná práce místo planých stranických vášnivých bojů volebních, které jsou jen ku zkáze národa! Co tu ve volbách se nabízelo ubohému národu samozvaných, nepovolaných vůdců, kteří zvoleni jsouce, budou jen ve sněmovně ve Vídni ku posměchu našich nepřátel a k ostudě českého národa. Nejdříve se věnujme plodné práci doma a pak, až hospodářsky sesílíme, vlastním přičiněním, spořivostí a mravním životem, pak budeme moci rázně vystupovati.

Národ český jest teprv v práci hospodářské pouhý začátečník. Základy všeho hospodářství jsou pracovitosť, spořivosť a mravný život. Otázka socialní jest v podstatě své otázkou náboženstvo-mravní. Kdo béře lidu náboženství, mravnosť, vraždí jej duševně i hmotně. Budou-li vůdcové našeho národa lid český nabádati k náboženství, mravnosti a tím k lásce ku práci, pak budeme moci klidně hleděti budoucnosti vstříc, pak český národ nezdolá žádná vídeňská byrokracie! Vyžeňme své vnitřní nepřátele a ničitele národa, socialisty, nevěrce a nemravy a českému národu nebude třeba obávati se budoucnosti.

Rudolf Vrba.

LITERATURA.

ŠPANĚLSKÁ.

Gabriel María Vergara: **Nociones de Historia de España** (Edad Antigua y Media), svazek v osmerce větší, str. 158: 2 pes.; druhý díl: Edades moderna y contemporánea, str. 208: 3 pes. — Spisovatel profesor zeměpisu a dějin na ústavě guadalajarském, popřává žákům plnou volnosť, aby soudili sami o historických událostech; tím rozvíjí se u nich kritický smysl a vytváří se osobní úsudek.

Rafael Altamira y Crevea: **Historia de España de la civilización española.** Sv. 1., 128 obr. Barcelona 1900. V osmerce, str. 630: 6 pes. — Autor hlásí v předmluvě, že je to jen manual španělských dějin, kniha, která nečiní velikých nároků, nerozebírá úplně veškeré látky, nechce poučovati vědců. Hodí se tudíž osobám, které nemají mnoho času a předběžných studií, aby mohly pročísti obsáhlá díla nebo díla rázu kritického. Spisovatel je profesorem university oviedské, kterou založil 1574 sevillský inkvisitor arcibiskup Valdés.

Homenaje á Menéndez y Pelayo. K oslavě 20. roku vstupu Menendova, jako profesora na ústřední universitu, věnovali mu jeho přátelé a žáci sbírku studií španělské vzdělanosti, sebraných ve dva svazky po 900 str. čtvercového formátu, tištěných na krásném papíru a ozdobených různými obrazy, které jen zvyšují cenu díla. D. Juan Valera napsal ke sbírce předmluvu, v níž pronáší uhlazeně svůj úsudek o hlavních dílech znamenitého profesora. Přední španělští i jinozemští spisovatelé přispěli pracemi do sbírky Donu Marcelinovi, jak důvěrně totiž jmenují Menénda y Pelaya jeho přátelé a žáci, a počet spolupracovníků býval by

ještě více vzrostl, kdyby nebývalo obavy, že dílo nebude dokončeno do dne slavnosti; asi šedesáte spisů je tu spojeno, jejichž spisovatelé zaujímají přední místa mezi pěstiteli písemnictví a věd ve Španělích i mimo ně. Látka spisů je různá, a promluvíme jen o nejnutnějších, aby se utvořila aspoň představa o díle.

Morel-Facio uveřejňuje listy učeného markýze de Mondéjar a Baluciea v letech 1679—1690, z nichž seznati lze společnost té doby, různé podrobnosti historické bibliografie, povahy obou mužů a prostředky, jichž užívali ke zdokonalení svých vědeckých bádání. O »Torrecille del Prado« v Madridě, která dala podnět k mnohým řečem v době Filippa III. pro satyru, kterou na ni učinil hrabě de Villamediana, přináší Cambronero zajímavý článek. Fitzmaurice-Kelly uveřejňuje vzácnou studii o Leonardu Diggesovi, anglickém hispanofilu XVII. stol., jehož existence ušla pozornosti největších dějepisců španělského písemnictví. Leo Rouanet zmiňuje se o Valdiviesově neuveřejněném dosud autu, jež bylo provedeno v Toledě 30. října 1616. Kastilští překladatelé Molièra podávají příležitost Emiliu Cotarelovi, že napsal o nich velice poučný článek. Merimée uveřejňuje zajímavé zprávy o neznámé dosud knize Alexandra de Luna, španělského vystěhovalce, jenž na počátku XVII. stol. vyučoval ve Francii kastilštině. Slavný P. Blanco řadí sem různé životopisné opravy o Fray Luisovi de León, jež svědčí o důkladných pracech učeného tohoto augustiniana, dějepisce nynějšího španělského písemnictví. Vlach Croce zaslal dvě illustrace k »Cestě na Parnass« nesmrtelného Cervanta, a Julian Apráiz uvádí několik carvantovských památek. Schiff podává zprávu o nálezu prvního španělského překladu »Božské komedie.« Carmena y Millán sebírá zajímavé zprávy o býčím periodismu a uvádí celý seznam časopisů, které o zápasech s býky byly uveřejňovány od r. 1819. do r. 1898. Boehmer uveřejňuje čtyřicet neuveřejněných listů Alfonsa de Valdés, tajemníka císaře Karla V., z nichž lze čerpati zajímavá data pro dějepis té doby. Manuel Serrano y Sanz podává dvě nevydané dosud Cervantovy písně, které nalezl v rukopise v Národní knihovně. Ramón Menéndez Pidal, jeden z těch, kteří horlivě se zabývají španělskou mluvou a literaturou středověku, řadí sem četné učené poznámky ke sbírce romancí hraběte Fernána Gonzála. Hledě na proslulou »Báseň o Cidu« se stanoviska právnického, uveřejňuje D. Eduardo Hinojosa podrobné bádání, které usnadňuje porozumění episodám »Básně«, které vztahují se ku právu. Třeba životopis fenixa geniů, velikého Lopea de Vega, je dobře prostudován, přece pilný Pérez Pastor uveřejňuje neznámá dosud data, která doplňují životopis toho veleplodného spisovatele. Bofarull uvádí veliký počet zpráv o pobytu Alfonsa V. Aragonského v Neapoli. C. Miguel de Vasconcellos zmiňuje se obšírně o dosud nevydaném díle condestabla Petra Portugalského, jež bylo nalezeno v Lissaboně v soukromé knihovně Fernanda Palhy. Toribio del Campillo obírá se dopodrobna kancionalem Pedra Marcuella. Paz y Melia popisuje drahocenný kodex z věku XV., vlastnictví to rodu Alby, který obsahuje bibli přeloženou do španělštiny od rabbina Moséa Arragela de Guadalfajara. Účin katalanské řeči i vzdělanosti na Řecko ve století XIV. lze poznati ze zajímavého článku, jenž napsal Rubió y Lluch. Znamenitý arabista Leopoldo Eguílaz uveřejňuje cenné poznámky etymologické k »Ingenioso Hidalgo Don Quijote de la Mancha, jež objasňují terminy, kterým obyčejně nesprávně bylo rozuměno. Ze Švédska zasílá Bedřich Wulff práci o básních Juana de Cueva, a z Pensylvanie F. de Haan studii o šibalech a povalečích, plnou důkladných pozorování, které svědčí o velikém nadání spisovatelově. Počátky filosofie Raimunda Lulla probírá jasně Julian Rivera, a Miguel Asil uveřejňuje práci o Mohidinu Abenarabi, znamenitém filosofu a jednom z nejlepších žáků Algazelových. Lomba y Pedraja podává obšírnou studii o králi Pedrovi a divadle a používá této příležitosti k tomu, aby vypočetl scenické kusy přísného panovníka kastillského. Hübner jedná o nejstarších básních poloostrova pyrenejského a přináší nová data k historii španělského písemnictví. Pio Rajna podává topografická udání o Roncesvallech v Rolandově zpěvu, a Estelrich stkvěje se učenosti v krátkém zajímavém článku o překladech básní Schillerových. R. d. Hinojosa uveřejňuje zprávy o apoštolské jurisdikci ve Španělích a o procesu D. Antonia de Covarrubias. Rodriguez Villa podává úplný životopis aragonského admirala D. Francisca de Mendeza, který doprovází různé listiny, týkající se slavné té osobnosti. Učený Berlanga probírá dopodrobna historické památky věrohodně iliberitánské. Rodriguez Marín jedná o starobylé universitě v Osuně a mezi jiným promlouvá o slavných spisovatelích, kteří na ní studovali. Pedro Roca podává vědeckou historii za vlády Ferdinanda VI.; obírá se hlavně počátkem Královské akademie věd exaktních, fysických a přírodních. A jiné a jiné články jsou zde uveřejněny, z nichž lze souditi na vzdělanost Španělska, a na konci knihy jest jakožto důstojné zakončení

tohoto veledíla vylíčení svatby v horské krajině, nakreslené mistrovskou rukou velikého Joséa Marie de Pereda. Dílo je vydáno u Victoriana Suáreza.

Jakub Hurecký.

„Una Doctrina toda celeste". Kanovník, D. Vincente de la Furente, sebral původní rukopisy historicko-oscetické a doktrinální sv. Teresie, serafické panny. Díla sv. Teresie jsou obdivuhodná a jest to smutný zjev, že málo vzdělanců zná spisy veliké reformátorky Karmelské. Nauka sv. Teresie jest »*celá nebeská*«, jak dí sv. Církev. Čtěte jen ku příkladu »Knihu mého života«, »Vnitřní zámek«, »Listy«, »Výpovědi a domněnky« a přisvědčíte nám. »Nauka celá nebeská« vyšla právě též v dokonalém překladě francouzském v — 12 o 216 stranách za původní cenu $1^1/_2$ franku. Dostati lze u H. & L. Castermana Tournai (Belgique).

Josef Šeřík Vitínský.

FRANCOUZSKA.

Annales de philosophie chrétiene. Vycházejí měsíčně v sešitech o 7—8 tiskových arších a tvoří za rok dva svazky (duben-září, říjen-březen). Program časopisu toho bere se směrem, jak jej nastínil známý okružní list Aeterni Patris; Annales de philosophie chrétienne přinášejí studie a šíří filosofii církevních otců, zvláště pak filosofii sv. Tomáše Aquinského; přinášejí úvahy a posudky o různých filosofických soustavách a pěstují vědy filologické, historické, přírodní atd., pokud k obraně katolického náboženství a rozšíření pravé filosofie přispívají. Při tom jsou orgánem dvou učených společností, a to: La Société de Saint Thomas d' Aquin a La Société philologique de Saint Jérôme. Po ruce mám právě svazek XLII. nové řady (ročník 72.), za měsíce duben-září 1901., jenž vyniká obsahem v pravdě bohatým, a mohu jej všem, kdo filosofií se obírají, nejlépe doporučiti. Předplatné činí na celý rok 22 fr., časopis teď řídí M. l'abbé Ch. Denis 33, Boulevard Saint-Marcel, Paris.

Antonín B. Drápalík.

»**Le Coeur**« od abbé Lenfanta. Povznášející četba náboženské morálky, jež sílí duši a učí rozjímati o vážných otázkách života. Je to sbírka řečí, ve kterých obrací se kazatel k srdci ženině jakožto ohnisku rodinného života, aby je ozbrojil, posilnil k boji, zachránil před sobectvím, nyní velmi modním a častým, i aby je vyprostil z přehnané citlivosti. Kniha vyšla u Poussielgua v ulici Cassette; je za 3 fr. 50 c.

»**Listy P. Didona slečně Th. V.**« Rady duchovní neobyčejné síly a energie, které přímo ženou k Bohu a k povinnosti. »Ještě výš!« zní to stále jako povel hrdinného apoštola nové doby. Křesťanské nadšení a horlivost neúmorná, vědí si rady v každé okolnosti života. (Plon, rue Garancière 3 franky 50 c.)

»**La femme raisonnable et chrétienne**« od abbé Rochera (u Poussielgua, rue Cassette. Poris. 3 franky 50 c.) — Krásné dílo, svědčící o bohaté zkušenosti autorově. Praktické pokyny pro život, aby žena dospělejší dovedla zachovati ve všech okolnostech střední cestu rozvahy a moudré opatrnosti, a to na základě pevných zásad pravé vnitřní ušlechtilosti. Vystříhá velmi účinně před falešnou sentimentálností, která se domnívá, že vzdělání rozumové jest na újmu krásným vlastnostem srdce. Kniha tato ukazuje velmi jasně hranice, jichž překročiti nelze pro zachování svých práv.

»**Pensées et lettres de Ste. Chautal**« (vydáno u Téqui, rue de Tournon 29., 2 franky 50 c.) — Z korespodence této světice jsou tu vybrány neocenitelné úvahy a rady pro ženy naší doby mimo klášter. Z listů zvoleny nejkrásnější, jež mimo duchovním kouzlem vynikají také nádherou slova a slohu, jenž v ničem nezadá slohu mistryně francouzské a vnučky svaté Františky, paní ze Sevigné.

Johanna Kuffnerova.

SLOVINSKÁ.

Knihy spolku sv. Mohara. Literární spolek sv. Mohara, jenž dosáhl loni imposantního počtu 78.596 členů, vydal 6 knih za 1 zl. ročního příspěvku.

1. **Koledar,** družbě sv. Mohorja za navadno l. 1901. — Kalendář má velmi rozmanitý obsah. Jsou tu povídky, poučné články, rozhledy atd. Na prvém místě jest delší povídka »Dovolj pokore« z péra F. S. Finžgara. Povídka jest napínavá a její obsah odpovídá názvu »Dosti pokání«; dosti vytrpěti musil ten, který svým

bližním mnoho uškodil. Finžgar jest obratný národní povídkář. — »Pripovedka« od nadaného Fr. Meška se nám ze všech povídek v kalendáři obsažených nejvíce líbila. Čtenář se poučuje, jaký účel má štvaní proti kněžím a církvi a jak nebezpečnou jest žárlivost. V nynější době, kdy se zakládají zádruhy a hospodářské spolky, jest Podgoričanův spis »Prvi hleb« velmi vhodný. Perkotova črta »Umrla« by se byla mohla beze škody vynechati. Mimo tyto zábavné články jest v kalendáři ještě mnoho statí poučných a básní, jako »Ob Prešernov stoletníci«, »Slovensko planinsko družstvo« a j. »Slovinská osada ve Vladikavkazu v Rusku« bude zajisté každého Slovince zajímati. Praktické jsou články o střílení proti kroupám, nový zákon o procentech a pak několik hospodářských článků. Ku konci jest »Rozhled po katolických misiích« a »Rozhled po světě«. V kalendáři jest i několik pěkných básní z péra Meška, Neubauera, Kosara, Medveda a Posavské.

2. **Slovenske večernice.** 52. zvezek. Obsah této zábavné knihy velice bohatý. Povídka »Nehvalezěn sin« z péra Malograjského jest pěkně psána; spisovatel vypravuje o nevděčném synu, jenž jsa na studiích, lehkomyslně připravil otce o celé jmění a pak se k němu neznal. Látka sice již stará, ale že dobře zpracovaná, tedy pořád zajímavá. — A. Medvedova dramatická hra »Krivica in dobrota« bude Slovincům, kteří mají málo dramatických her, zajisté vítanou; snadno ji lze sehráti. »Petelin in gosak« od Meška jest rozkošný obrázek vesnického života. Jadrný humor, pěkné líčně; spisovatel by měl více psáti pro sp. sv. Mohora. Jeho obrázky jsou v knihách Mohorových něco nového; vane v nich docela jiný moderní duch. Zdá se, že spisovatel manýru svých povídek odkoukal spisovatelům ruským a francouzským. Črty »Za denar« a »Izkoriščevalci« jsou psány dle známé šablony; děj by se byl mohl snadno živěji a zajímavěji rozvinouti. Legenda o Janu Gualbertu »Dar sprave« se nám zamlouvá. Mimo některé drobné práce jest ve »Večernicích« delší poučný spis »Žganje — naš sovražnik« (Kořalka — náš nepřítel), jenž by měl vniknouti co nejhlouběji do slovinského lidu, neboť i tam se začíná hrozně šířiti kořaleční mor.

3. **Anton Martin Slomšek.** Spisovatel dr. A. Medved. — V r. 1900. oslavovali Slovinci památku stoletých narozenin svého největšího vlastence — »klerikála« Slomšeka. Není tedy s podivením, že i spol. sv. Moh. vydal knihu, popisující zásluhy a život Slomšekův. »Z památky na své slavné rodáky čerpáme moc, vytrvalost a naději v budoucí zlaté časy.« Ta slova byla motivem spisovateli při spisování obsažného tohoto díla. Dr. A. Medved jest znám jako dobrý stylista a řečník. Stopy tohoto nadání jsou patrny také v tomto jeho spise. Kniha se rozděluje na dva díly; v prvém dílu jest: Slomšekův život a působení, ve druhém zásluhy jeho o slovinský národ.

4. **Slovenska pesmarica.** II. zvezek. Uredil Jakop Aljaž. — Tato kniha jest II. svazek slovinského zpěvníku. Nyní se nebude moci nikdo na Slovinsku vymlouvati, že nemá po ruce dobrých, nezávadných písní. Nejsem hudebník, nemohu tedy o této knize podati odborný úsudek; přestávám proto jen na této poznámce.

5. a 6. kniha jsou náboženského obsahu. Jsou to: **Priprava na smrt.** (Sepsal A. M. Liguori, přeložil dr. A. Karlin), a pak 7. sešit knihy: **Zgodbe svetega pisma.** Slovincům vyložil nyní již † dr. Lampe. — Letos rozeslal spolek 471.576 dobrých knih mezi slovinský lid. Odtud si můžeme vysvětliti, proč jsou Slovinci tak pobožný, katolický národ. *Fr. Stingl.*

ČESKÁ.

Konfese literáta. Pod tímto názvem (singular, plural? k čemu máme adjektiv possessiv?) píše ve feuilletonech »Času« známý J. S. Machar své »vzpomínky« resp. svou autobiografii. P. Machar hledí dokázat, že už asi v šesti, sedmi letech byl hotovým nadčlověkem. Vůbec jsou jeho vzpomínky plodem směšné ješitnosti a vybízejí neodolatelně k parodování. (V Mod. Rev. jsem, tuším, už něco podobného četl.) Vánoční číslo »Času« bylo »Konfesemi« zase pořádně omaštěno. Když bylo Macharovi 15 let a byl v tercii (Čas č. 78), chodil ve společnosti několika zkrachovaných existencí k muzikám. Chodil na »Benátky«, k »Liškům«, k »Hřebenu«, k Bonům« a vědí bozi, kam ještě, a tam vířili v prachu, dýmu a výparech těl, do jedné, dvou hodin; domu chodívali jsme rozjařeni, s rytmickou hudbou v duši, hvízdajíce, všickni zavěšeni v dlouhém řetězu a kroky naše duněly po velké dlažbě vymřelých ulic. A ve snu mi zněly ještě rythmické takty hudby v duši. A když jsem psal verše, psal jsem je na melodie valčíků a polek. A ráno

po takové noci do gymnasia, šedivého, nevlídného gymnasia, kde s námi zacházeli jako s hochy, kde nás drželi na řetězu — a já žil už jako člověk dorostlý (rozuměj nadčlověk) — a tu zkoušeli latinská slovíčka, trápili nás skloňováním, P. Dorovín přednášel o starých židovských králích, »kteří chodili před tváří Hospodinovou« — a já vzpomínal na sál u »Lišků«, »Bonů«, »na Benátkách« a jinde. — (Mravní naučení z této vzpomínky — zvláště pro studenty —: chceš-li se státi nadčlověkem — Macharem, chodívej k »Liškům«, k »Bonům« etc. ut supra.) Zkušený člověk pozná z toho všecko, co potom p. Machar v literatuře vyváděl, ale hovorný literát jestě pleonasticky dokazuje ve vánočním čísle »Času«, že ho o víru připravily teprv »Voltaires Schriften«, Zápisky Jungmannovy, Renanův Život Ježíšův, atd. »Potom přestal chodit na mše do zrcadlové kaple, přestal se modlit, ale P. Dorovínovi při zkouškách přesně uváděl všecky důkazy o jsoucnosti Boží a sv. Trojice, o pravosti katol. církve, ač z toho nevěřil ani písmeny.« O P. Dorovínovi »zmínil« se Machar v »Konfesích« už mnohokrát; vždy velmi urážlivě a potupně. Je možno, že nebyla povaha P. Dorovína pěkná, že nebyl na svém místě (— však za to našel nyní v Macharovi svého hance —), ale ten šeredný úmysl Macharův, líčit P. Dorovína na potupu katol. kněžstva, musí se slušnému člověku hnusit. Myslíme, kdo nebyl sám v sobě špatný, že na akademickém gymnasiu se nezkazil; vždyť vyšlo z tohoto gymnasia mnoho dokonalých kněží a v řadách laiků chovají se odchovanci tohoto gymnasia k náboženství poměrně nejslušněji. Divíme se vůbec, proč se Machar tolik namáhá odůvodnit svou nevěru! vždyť k tomu nepatří nic zvláštního, když lidé pranevzdělaní, omezení a zpustlí také svou nevěrou veřejně se chlubí. A pan Machar sám přiznává, že byl dříve praktickým nevěrcem, nežli theoretickým. Že bylo v letech osmdesátých i mezi lidem (v Praze i na venkově), dost »nevěry«, pamětníci dobře vědí, a víme také, že tato nevěra šířena byla *hlavně* krvavými romány. Dnes přicházeti s nevěrou v orgáně pro intelligenci, je velmi podivné. Čím je Machar proti gigantům ducha, jako byli: Augustín, Tomáš Aq., Leibnitz, Newton, Palacký, Barrande, Pasteur, Albert, Hyrtl atd. atd.!? — Na gymnasiu líbil se Macharovi prof. Vaněk; mluvil o náboženství jako Voltaire, o farářích (patrně asi jako »Červánky«) . . ., to byla voda na Macharův mlýn. Víme však, že tyto nejapné a do omrzení vypravované »anekdoty« a floskule profesora Vaňka bývaly slušnějším studentům velmi protivné. — Pan Machar měl by býti poněkud diskretnějším. Vždyť o samém p. Mach. již v jeho studenských letech kolovalo několik směšných »anekdot«. Býval velice ješitný a »prskal« (slova jeho kollegy z roku asi 1884.), byl-li nějak ve své výše uražen. A spravedlivý soud teprv ho očekává a přesvědčí se zcela jistě o pravdě slov: »nesuďte a nebudete souzeni«! Za to mu ručíme. A jemu to lhostejno není, jak se o něm soudí, třebas nás o tom ujišťoval. Vždyť celá jeho činnost je vlastně jediný výkon msty; kdo se mu neklanějí, ty hledí všeobecně a paušálně zdrtiti, a kdo se s ním osobně střetne, pozná zuřivost a houževnatost jeho polemiky. Pan Machar mívá také poslední slovo. *L. † k.*

Obzor. List pro poučení a zábavu. Redaktor a vydavatel Vladimír Šťastný. Ročník XXIII., r. 1900., stran 364. Tiskem papežské knihtiskárny rajhradských Benediktinů v Brně. — Nyní na počátku nového roku zaplavováni bývame časopisy, které se nám ze všech stran na ukázku zasílají, hledíce co nejvíce odběratelů získati. Dobře »Hlas« brněnský v čísle 12. ze dne 15. ledna 1901 píše: »nevíme, máme-li to nazvati smělostí, či drzostí, když pan nakladatel Jan Laichter zasílá katolickým kněžím časopis »Naši Dobu«, redigovaný odpadlíkem Masaříkem, v němž často kněží katoličtí se zlehčují. — Či jsou kněžské peníze také dobré? Nebylo by lépe poslati několik ročníků Hilsnerovi, aby neumřel v kriminále dlouhou chvíli?« »Obzor« žádné reklamy zásadně nepěstuje; ve své skromnosti jsa přesvědčen, že zboží dobré samo se chválí, nikam čísla na ukázku nezašle.

Nyní všeobecně se naříká na špatnou četbu; v naší době, kdy špatné, nevěrecké, nemravné, církvi nepřátelské časopisy jako houby po dešti denně se rozmnožují, je důležito a nutno, aby i lidé dobré vůle se spojili a dobrý časopis nejen odbírali, ale i jiným doporoučeli. Na »Obzor« předplácí se ročně 4 K a každý odběratel má právo předplatiti se na libovolný počet výtisků »Obzoru«, který se pak jen po 2 K počítá. Administrace je v Brně. Je sice bohužel pravda, že mnohé naše časopisy mohly by kvésti ještě pěkněji, mohly by ovoce mnohem chutnější a kvítí mnohem vonnější čtenářstvu předkládati, jen kdyby byla podpora jak duševní tak i peněžní větší a účinnější. Kdo »Obzor« po celých 23 let jako pisatel sledoval a má všechny ročníky ve své knihovně, jest nucen pravdě svědectví dáti, že »Obzor« úlohu, které se od začátku podjal, věrně vyplnil a že se o nestranný a skutečný prospěch našeho křesťansko-katolického národa vždy staral a jej se

vždy vřele ujímal. »Obzor« jest mezi mnohými časopisy »vonnou růží, čistou holubicí nad spoustou mutných vod.« Důkazem jest i právě ukončený XXIII. ročník, ve kterém mnoho dobré látky jak zábavné tak i poučné je nashromážděno. Bohužel postrádáme mnohých jmen mezi přispěvateli, kteří dříve »Obzoru« krásné příspěvky posílali; kéž by zase brzy něco pěkného pro »Obzor« napsali.

K zábavným článkům přispěli spisovatelé zvučného jména jako mezi jinými na. př. Bohumil Brodský, Alois Dostál, Kramoliš Čeněk (nadučitel v Kloboučkách na Moravě), Albert Mrázek; náš moravský Mezzofanti, znalec přemnohých jazyků Alois Koudelka přeložil pěknou humoresku z flámštiny. V poučných článcích hlavně vynikl v tomto ročníku výtečný znatel lidu a jeho potřeb Alois Hlavinka. Mezi jinými uveřejnili pěkné poučné články ještě Janovský Fr., Konečný Filip, Jihlavý Fr., p. redaktor, Max Weinberger. Též bývá v každém čísle buď jedna delší anebo více kratších básní, kterými mezi jinými přispěli Chramosta Fr., Dr. Dvořák Alois, Stupavský R., hlavně však sám pan redaktor. Též bývá v každém čísle »Obzoru« literární obzor, který si bedlivě všímá všech nových spisů, a »beseda«, která vždy krátkou 12ti řádkovou básní počíná a kratšími zprávami čtenáře mile chce pobaviti i poučiti. Nazývají-li se dobré knihy »nejlacinějším učitelem a pravým dobrodincem milionů lidí, nejlepšími přátely samoty, nejlepšími těšiteli a ochránci proti lhostejnosti životní«, lze všech těchto slov plným právem i o »Obzoru« užíti.

Kéž účel řádků těchto se splní, aby totiž i v Čechách mezi přátely dobrého tisku náš milý moravský »Obzor« získal si více odběratelů i přispěvatelů; zaslouží toho v plné míře. *Ign. Zháněl.*

Katolík. Česko-americký kalendář na rok 1901. Ročník VII. Tiskem a nákladem českých Benediktinů v Chicagu Ill. v Americe. S radostí béřeme do ruky tento český katolický kalendář určený pro naše krajany-katolíky v Americe. Jestit pro ně studnicí zdravé četby a poučení v náboženském životě. Obsah jeho jest pečlivě vybrán a nese se směrem čistě katolickým. Vedle původních prací jest tu výbor statí z katolických spisů, který otisknut v kalendáři popularisuje mezi lidem katolickým pravé náboženské vědomosti a sebevědomí. Úvodní článek přináší životopis sv. Cyrilla a Methoděje, po němž následují povídky »Svátek smíru« od J. Ostena, »Sv. tří králové«, humoreska od P. Kopala, »Posvěť se jméno Tvé«, od našeho rodáka kněze Jos. Šinkmajera, »Kříž za římský meč«, od A. Grosse, »Láska otcovská«, několik humoresek, jako »Matěj Vykuka«, od krajana našeho kněze Fr. Kopeckého, »Všední příběh z českého venkova«, od K. J. Zákouckého, »Pickwick Jones z Chicaga«, od V. H. Verovského, »Pro Soběslava«, od K. V. Raise. Vedle těchto jest práce Aloise Dostála »V pasti«, »V klášteře u sv. Františka«, K. V. Raise, »Mučenka«, obrázek ze života z mistrného péra L. Grossmannové-Brodské. Poesie zastoupena tu několika příjemnými básněmi, jako »Dora«, překladem z A. Tennysona našeho krajana Jana Vránka, »Modlitbou na počátku nového století«, »Bůh v přírodě« a j. v. Zvláště vhodným a praktickým se jeví otisknutí v »Katolíku« ze spisu P. Jiří Freunda C. ss. R. stati „Katolická církev prý brání pokroku«, a z misionární knížky »O svaté víře a církvi katolické«, aby katoličtí naši krajané v liberálních kruzích Ameriky měli v ruce zbraň proti tamním svobodářům. Překrásné jsou illustrace co do technického provedení, které dokazují, že Amerika jest v tomto umění daleko před námi. Vedle titulního obrazu sv. Jana Nepom. v barvotisku předvádějí ostatní illustrace scény ze života P. Ježíše a P. Marie. Obálka ozdobena znaky zemí koruny Sv.-Václavské, chrámem Sv.-Vítským, Velehradem a Hostýnem, nad nimiž se vznáší sv. Kříž v záři. Můžeme z plna srdce našim katolickým krajanům za mořem k tak zdařilému kalendáři gratulovati. *Vlastimil Hálek.*

Knížka o zachování dobrého zdraví školy Salernské! Vydal, úvodem a poznámkami opatřil prof. dr. *Ondřej Schrutz.* (Lidové rozpravy lékařské, r. I., č. 12.) Praha 1900. Nákladem J. Otty. Cena 60 h. — Knížka pochází ze XII. století a byla tiskem vydaná asi 350krát. Do různých jazyků evropských přeložena byla velmi záhy. (Česky poprve vydána s latinským originálem r. 1587.) P. vydavatel soudí, že novým vydáním původního překladu seznámí se česká veřejnost s mnohou dosud platnou zásadou zdravotnickou a pozná zajímavé zásady zdravotnické středověkého lidstva. Práce má tedy i důležitou cenu kulturně historickou. S tímto míněním úplně souhlasíme a proto vydání veršů školy salernské schvalujeme. Látka rozdělena takto: z počátku podána všeobecná pravidla zdravotní, následují předpisy o jednotlivých pokrmech a potravinách, vypočítávají se některá léčiva, uvádějí se předpisy proti jednotlivým nemocem, stručná anatomie, popsání základních povah tělesných a na konec udány podrobné předpisy o poustění krve žilou. Leckteré naivnosti se čtenář upřímně zasměje. — Úvod páně vydava-

telův je velmi poučný. Dle našeho soudu bylo by bývalo dobře, otisknout i latinský text, a to proto, že dosud leckterý veršík originálu mezi »latináři« jest v oběhu a srovnávání překladu s originálem by snad mnohého čtenáře zajímalo. *L. † mn.*

Pomoz si, a Bůh Ti pomůže. Povídka *Emiliny Raymondové.* Z francitiny přeložil Jan Al. Unzeitig. Zábav večerních 1900, č. 4. Redakci Eman. Žáka. — Zábavy večerní hledí opatřovati našemu lidu zdravou četbu, kterou by se vzdělal a pobavil. Úkolu svému dobře hoví, neboť i za nové redakce viděti lze upřímnou snahu zvelebiti tuto sbírku četby pro katolické čtenářstvo. Z francouzské literatury není třeba překládati stále laxní, atheistické a materialistické romány a novely, ale možno předváděti z ní též slušné, zušlechťující práce. Povídka tato předvádí nám láskyplný život v rodině neštěstím stíhané, kde idea lásky a práce dochází odměny, což obráží se ve slovech oddávajícího kněze k hlavní osobě povídky: »Pracujte, abyste se stali dobrými a následkem toho i šťastnými.« Tendence děje i osob v něm jest ve všech odstínech ušlechtilá, takže plnou měrou tklivě vzdělává. Překlad jest příjemný. — Těšíme se na příští číslo, které přinese obraz ze socialního dělnického života »Matka« z péra *K. L. Srbíka.*

Vlastimil Hálek.

Hřích. Povídka zbloudilého člověka. Napsal *Jos. D. Konrád.* Libuše, č. 6. r. 1900. F. Šimáček v Praze. Malý román z nejnovější doby z ovzduší našeho života a proto též celkem i detaily zajímavý. Vystupuje v něm mladý lékař, který po sňatku s ctnostnou dívkou zapřede hříšný poměr s její přítelkyní z milosti v jich domácnosti chované. Jeho choť se o tom doví a sklamána odjíždí ke svým rodičům; mladý lékař pozná bídnou povahu své milostnice, která ho opustí vidouc, že on pro ztrátu zraku ociťuje se v bídě. Nastane smíření mezi manžely, ale lékař oslepne úplně, což pokládá za trest svého hříchu. Myšlénka v děj vložená jest správně dle mravního zákona provedena a proto se nám zamlouvá. Markantní jsou slova na str. 135: »Nyní viděl zřejmě rozdíl mezi upřímnou, opravdovou manželkou a mezi milostnicí. Teď poznával, že třebas i byla nehezká, žena posvěcená na místě Božím vyváží všechny milostnice.« V líčení jest uvedeno na pravém místě několik nábožných rodinných obyčejů na př. požehnání rodičů křížkem. Na újmu této jinak příjemné literární práce jest, že v líčních necháno jest trochu příliš volné pole feminismu, takže i dospělejší mládeži nelze dáti tuto knihu do ruky. Nicméně těšíme se ze zdravého základního směru knihy, jakož i že nejsou tknuty věci náboženské. *Vlastimil Hálek.*

SLOVENSKÁ.

Jednota. Katolický kalendář na r. 1901. Sestavil St. Furdek. Ročník šiesty. Cleveland, Ohio v Americe. — Naši bratří Slováčtí v Americe mají též svůj kalendář, který se dočkal letos ročníku šestého. Kéž by byli s námi zachovali stejný spisovný jazyk. Než radujeme se přece aspoň z toho, že v zámořské vlasti zkvétá jejich kat. Slovanská Jednota, která čítá přes 14.000 členů a vydává katolické spisy. Byť v jiném nářečí, přece jen v bratrském duchu řadí se Slováci pod jednu košatou lípu slovanskou. Obsah kalendáře »Jednota« jest bohatý jak v prose, tak i po stránce básnické. Nevypisujíce velikého množství povídek, článků a básní jednotlivě, omezujeme se pouze na celkový jich přehled. Vane z nich čistý duch náboženský, po výtce katolický, a s ním nezměrná láska k rodné vlasti taterské a řeči. Shledáváme se tu ponejvíce s pracemi Fr. Sasinka a St. Furdeka, R. Oswalda, g. Marschalla, D. Polského, Fr. Urbánka, A. Bielka, Žiaka Samotického, F. Horvátha, dra. Kmeta a jiných. Illustrace, jako vůbec v amerických publikacích, jsou zdařilé. Titulní obraz přináší jemný genre Madonny, dále několik obrazů slováckých kostelů v Americe, podobizny Fr. Sasinka, J. Hurbana a jiných kněží. Z přehledu tu podaného slovanské literatury dovídáme se, že na Slovensku vycházejí 3 politické, 4 zábavně poučné, 2 odborné, 2 hospodářské časopisy. Katolických časopisů jest 6 s názvy: »Katolické Noviny«, »Kazateľňa«, »Pútnik sv.-Vojtěšský«, »Naše Nádej«, »Královna sv. růženca« a »Posol božského srdca Ježišového«. V Americe mají Slováci 6 časopisů, z nichž jsou katolické: »Jednota« a »Bratrstvo«. Těšíme se upřímně z rozkvětu literatury bratrských Slováků a to tím více, že jdou za heslem »v kríži moja spása«. *Vlastimil Hálek.*

Slovenské kalendáře na rok 1901. Slováci dobře pochopili, že kalendář musí podávati lidu dobré věci, protože jest na mnoze jedinou četbou lidu. Řekli bychom, že kalendáře mají podávati z dobrého jen nejlepší, ale to až dosud je

a na dlouho asi zůstane pěkným — ideálem. Na Slovensku podobně. Ke chvále kalendářů slovenských sluší však přiznati, že mají proti českým některé výhody: jsou sice menší kalendářů českých, za to však, dík obětivosti slovenských nakladatelů, o polovici zajisté lačinější, učí skutečně slovenský lid čísti, po slovensku čísti, a hlavně nekazí lidu obrázky a nemravným, neznabožským čtením. Mám právě čtyři na svém stole. Zmíním se o každém jen několika slovy.

Slovenský Obrázkový kalendár, ročník XXX za 40 hal. Nákladem knihtiskařského spolku v Turč. Sv. Martině. »Pre katolíkov, evanjelíkov, starovercov a židov.« Kalendarium, Náboţná báseň knihkupce J. Gašparíka »Novoročný vzdych.« Dosti neumělý poeta modlí se k Hospodinu:

»Chybuje nám len svornosť a osveta:
nuž spoj srdcia naše páskou lásky svätej
a ukaž nám cestu k tej osvete zlatej.
Vlasti daj pokoja, národu vol'nosti,
by sme vsetci spolu mohli žit v svornosti.«

Článek »Naši predkovia« poučuje lid o mravech starých Slovanův a učí ho milovat vlasť. »Kronika národného života« vypravuje jen o národním utrpení se strany vlády a také o národo-hospodářském hnutí na Slovensku. Článek je neúplný. Povídka Hrob na Váhu zase o utrpení od židův a orgánů vládních. Přehled vojny v jižní Africe. Pokyny pro hospodáře. Ani na dítky není zapomenuto. Jsou tu tři »Rozprávky pre naše dietky«. Mládež už navádí se k četbě kalendáři pro dospělé. Proč není tak u nás? Polovice kalendáře tištěna latinkou, polovice švabachem. Lid učí se kalendářem čísti a milovati čtení. Je to také v pořádku.

Slovenský domový kalendár, ročník XVIII za 50 hal. Nákladem Karola Salvy v Liptovskom Ružomberku. »Pre katolíkov, evanjelikov a pravoslavných.« Začíná náboţnou básní »XX. staročie«. Napomenutí »vzdělávejme se sami.« Črta »Nesmieritelný« namířena jest proti rodinným hněvům a svárům. »Kolko je nás?« poučuje Slováky, že je jich $2^1/_2$ milionu, s Čechy přes 10 milionů, že nemusí báti se podlehnutí a že jsou s Čechy přece jen *národ jeden!* Pro malý utlačovaný národ slovenský má válka burská jistý význam, proto se ve všech kalendářích o ní mluví. O dětinné lásce hovoří povídka »Cesta k pravdě«. Slovenská vzájemnosť pěstuje se na Slovensku více než u nás. Svědčí o tom i článek »Ruský národ a Rusko« v tomto kalendáři dle ruského originálu přeloţený a upravený. V našich kalendářích podobných věcí nebývá. Ostatní »čtení« jest obyčejné kalendářové. Kalendář tento chválí se sám. *F. V. Peřinka.*

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

Rusínské zprávy. V Uhersku Rus zdá se býti nadobro opuštěna, ačkoli se pracuje o její obrození. Nedostatek intelligence však v tom nemálo překáží, neboť jen duchovenstvo a učitelstvo rusínského původu jest ze vzdělaných tříd, ale jeho činnosti se staví v cestu velké překážky. Staří vlastenci vymírají, a náhrady není. Tak 6. ledna t. r. zemřel v 81. roce věku básník Alexander *Pavlovič*, konsistorní rada, děkan a farář ve Svidníku. Rusínský týdenník »Nedila« vycházející v Pešti trpce si stěžuje, že hojně Rusínů se stěhuje do Brasilie, ač se tam vydává nejisté budoucnosti; z jedné vesnice se vystěhovalo 150 lidí. — »Svoboda,« politický list rusínský v Americe, vyzvala všecky americké krajany, aby se sešli 8. ledna na první valnou hromadu druţstva »Rusko-narodnyj dim (dům) emigracijnyj v Americi,« která se konala za velečetného účastenství v městě Jersey ve státě City. Jednalo se o dosavádní práci druţstva, které se může skutečně pochlubiti velmi utěšenými výsledky v organisaci Rusínů ve vlasti zaoceánské, o postavení spolkového domu, záloţně, prodeji lodních lístků, základu národního fondu, otevření nižších škol národních, knihovně a jiných důležitých věcech, které směřují k tomu, aby vystěhovalci rusínští udrţeli svůj mateřský jazyk. Rusínům nedostává se vlastního duchovenstva, aby byla organisace upevněna, jak je tomu na př. v Kanadě. — Literární spolek »Prosvita« vydal krásně provedené kolorované »Album zasloužilých Rusiniv,« jež možno objednati za 2 K. »Prosvita« působí velmi blahodárně v rusínské literatuře, neboť pečuje o její oboha-

cení i zdokonalení. V nejbližší době vydá znovu »Istorii Rusi« od Alex. Barviňského pro nižší třídy středních škol. Na poslední schůzi mluvil její předseda vřele o zásluhách zemřelého čestného člena Alex. Koniského. — Přední literární revue »Literaturno — Naukovyj Vistnik« má v prvním (lednovém) čísle bohatý obsah; nalézáme tam mezi jinými sbírku básní rusínských pěvců s názvem »Naš album,« belletristické práce »Nad mořem,« »Miniatury« od Ivana Franka, obrázek ze života huculského »Bilmo« od Marka Čeremšiny, »O naší zemi,« »Vzpomínky na Feďkoviče,« nekrology Alexandra Jakova Kopiského a Ljudvika Jakobovského a jiné zajímavé cenné práce. Přehlednou jest »Chronika« a »Bibliografia,« která podává zprávy o současném literárním a kulturním rusínském hnutí. »Vistnik« má za sebou tři léta svého trvání, v němž své úloze dostál jak náleží, neboť utěšeně rozšiřoval maloruskou literaturu v kruzích intelligence, poučuje čtenáře o všech snahách kulturních a také o literatuře cizích národů. Proto zaslouží list vší podpory, kterou nalézá hlavně v Ukrajině a v Haliči; v Bukovině má pouze 20 odběratelů, v Uhrách žádného. Tento měsíčník je ročně za 16 K, ve Lvově, ulice Čarneckého č. 26. — Dr. Josip Milnickij vydává »Teofila« čili výklad homilií apoštolů a evangelistů, jehož letos vyšel ročník III. Výklad vychází pouze litografován, poněvadž jest určen pro nepatrný kroužek odběratelstva. — »Učitelje,« orgánu rusínského učitelstva, vyšlo první číslo s obsahem: »Ruskin Hall« v Oxfortě. Úkol rodičů a společnosti vůči zanedbaným dětem. Školství amerických Spojených států na světové výstavě v Paříži. Populární chemie. Učení analfabetů a j. — Ukrajinský duchovní seminář ve Lvově vydal dělnickou encykliku papeže Lva XIII. za 15 kr. — »Bohoslovskij Vistnik« vychází čtvrtý rok šestkrát týdně ve Lvově v ulici sv. Jurija redakcí prof. Dionysia Dorožinského; předplatné činí 6 K. V prvním čísle uveřejněny jsou životopisy nových lvovských metropolitů drů. Bilczewského a Lr. Szeptyckého, popis slavnosti spojení Haliče s Římem a j. Mezi recensemi kritisuje se mluvnice staroslovanského církevního jazyka. — V lednu konala se v Černovicích výstava 50 obrazů rusínského malíře Mikoly Ivasjuka, rodáka bukovinského, který po dokončených studiích ve Vídni a Mnichově vrátil se do své vlasti a oddal se cele ruskému umění, jak vidno z obrazů, které vesměs jsou vzaty z národního života. Výstava byla umístěna v průmyslovém museu a četně byla navštívena též Poláky, Rumuny, Němci a židy, ač z počátku Rusíni se chovali chladně k tomuto důležitému podniku svému.

Fr. H. Žundálek.

Pětadvacetiletá činnosť společnosti Görresovy. — Dne 25. ledna 1876. v den stoletých narozenin slavného katolíka Josefa Görresa byla založena v Kolíně n. R. společnosť Görresova, jejíž účel byl pěstovati katolickou vědu. Hlavní tajemník Dr. Cardauns vydal ke dni 25. ledna 1901. památník, ve kterém stručně vypisuje 25tiletou činnosť společnosti Görresovy.

Společnosť vzala si za přední úkol hájiti katolickou pravdu na poli dějinného bádání. V tomto oboru vykonala již mnoho práce. Jedním z největších podniků jejím jest vydávati všechna akta tridentského koncilu. Dosud vydala Görresova společnosť asi 100 vědeckých spisů. Za prvních 10 let bylo vydáno na tisk přes 200 tisíc marek; v posledních 15. letech pak ještě více. Společnosť čítá nyní 3000 členů, spolkové jmění pro neustálé veliké výdaje jest pouze 50.000 marek. Při zakládání Görresovy společnosti měli účast nejpřednější němečtí katoličtí biskupové, praeláti a učenci; ale mnoho katolické intelligence se dosud ku společnosti nehlásí. Dnes se jeví mezi katolíky v Německu povážlivé trhliny, které hrozí, že postup a vývoj katolické věci v Německu bude zadržán, ne-li omezen. Jisto jest, že katolického lidu v Německu stále ubývá, kdežto protestantský živel roste. Jednu trhlinu v katolické straně od smrti Windhorstovy lze pozorovati; někteří vůdcové katolického středu — jako Lieber — slouží až příliš okatě pruskému králové a věc katolická jest až na druhém místě. To lze hlavně pozorovati na směru, v jakém na příklad píše přední orgán katolického středu »Kölnische Volkszeitung«, vydávaný soukromníkem Bachemem. List ten jde v židomilství tak daleko, že se zastával i Hilsnera a že dokonce hájí i žida a zednáře Waldecka-Rousseaua v boji proti řeholím, při tom houževnatě hájí jako placený státní policejní komisař všude a ve všem prušáckou politiku. Tato korrupce jedné části katolického tisku v Německu neblaze působí na poctivě smýšlející katolíky, kteří se od nynějšího vedení katolického středu odvracejí. A tím je učiněna povážlivá trhlina ve straně katolické, která od smrti Windhorsta ve vnitřku svém povážlivě chřadne. Dnes jsou v Německu katolíci rozděleni na dva tábory: na ty, kteří chtějí sloužit pruskému orlu, a na ty, kteří o něm nechtějí nic vědět a slyšet.

Rudolf Vrba.

Smetanovský kult má pomoci pochroumané reputaci dra. Masaříka. Proto rozohnil se jeho »Čas« pro oslavu nešťastného kněze Aug. Smetany, zemřelého před 50 lety, spojiv se s radikálními a pokrokářskými živly, v jichž okruh prý se sestoupilo 21 vzdělávacích dělnických spolků, klub pokrokového studentstva »Antonín Čížek« a Masaříkova lidová strana. Smetana má býti oslaven jako »největší nepřítel reakce, klerikalismu«, aby vynikl jeho »křišťálově čistý charakter«, čili má z něho býti udělán »moderní Hus«. Masaříkův »Čas« vyšlapával k této oslavě již dva měsíce cestu tím, že uveřejňoval v nedělní své příloze »Besedách Času« články z péra dra. Fr. Krejčího »O Smetanově filosofii.« Potom sám dr. Masařík přednášel v neděli 27. ledna v sále »Typografické besedy« o thematě: »Augustin Smetana a jeho socialní filosofie.« Masaříkovi přispěchala ku pomoci radikálně-pokroková »Samostatnost« a vydala tiskem v překladu Leonory Pohorské »Paměti z církve vyobcovaného kněze Aug. Smetany.« Mimo to byla vydána od Julia Myslíka brožura o Aug. Smetanovi, do níž K. St. Neumann napsal »Epištolu k římským.« Je viděti, jak se krkavci všeho druhu svorně slétají nad kořistí, která jim má chutnati jedině z nenávisti ke katolicismu. Oslava nešťastných kněží, kteří zapřeli svoji upřímnou matku církev, se strany liberálů není nic nového a také netáhne. I vojenský nepřítel, přijav vítané zprávy od zrádce, přece jen osobou zrádcovou opovrhuje. Negace charakteru povolání, byť na čas mnohé uchvátila a oslepila, přece jen svým časem ukáže se v pravém světle a jest svými opuštěna. Radikální pokrokáři, pokrokové studentstvo, socialně demokratické studentstvo a hilsneriánští lidovci z »Času« jako oslavovatelé katolického kněze, s našeho stanoviska nešťastného a politování hodného, gloriolu jeho v očích rozumných a spravedlivých lidí nezvětší. »Qui non intrat per ostium in ovile ovium, fur est et latro.« (Jan 10. 1.) † *4.*

O povaze a smýšlení Aug. Smetany lze si učiniti představu ze tří citátů, jež otiskl »Čas« v č. 23. t. r. Smetana praví: »Jest význačno, že se kněží povždy osvědčovali jako nejzarytější nepřátelé svobody tisku a nejhorlivější bojovníci nejničemnějšího zařízení lidské společnosti — censury.« — — To prosím, dnes lepí »Čas« na záda kněží, když osvícený liberalismus nadělal v Rakousku (a jinde ovšem také) celou spoustu zákonů proticírkevních, ale »nejničemnější zařízení lidské společnosti« k ochraně svých zájmů moudře si ponechal. Pro to »Čas« ovšem odsouzení nemá; jemu Červánky a Pikantní světy starosti nedělají. Smetana praví: »Stát, jenž jakoukoli formou třebas jen trpí *otroctví* svých příslušníků, nepatří již mezi *civilisované* státy, neboť je společností *barbarů*. *Opovržení nejhodnější* formou *otroctví* byly však v Rakousku před r. 1848 — *kláštery*.« — Kdyby tak mluvil někdo dnes, řekli bychom (pokud se *formy* týče), že to velkohubý mluvka; moudrý člověk nemiluje totiž bombast, nýbrž vyjádřuje se klidně a slušně. Pokud se *věcí* týče, tvrdíme, že nemá jednotlivec práva mluviti za jiné; kdo do kláštera jde a řeholi zachovává, nikdy se necítí otrokem. Dobře smýšlející člověk vážně ospravedlní svůj skutek a netupí jiných. Smetana praví: »Kněz katolický dovoluje si bráti sám pro sebe mnohému nevěřiti a mnohé zase v jiném smyslu bráti, takže z toho povstává zcela jiné dogma; ale ten hloupý lid nesmí vybřednouti z nejhrubší pověry. — Platí, co jsme řekli dříve, že totiž Smetana měl mluviti jen za sebe a že neměl práva sahati do svědomí jiným. Dále je tu zřejma povrchnost myšlení, která ani »filosofu« nesluší. Tedy se nedoví »pravdy«; a k čemu jsou, prosím kněží-apostati, protináboženští filosofové, nevěřečtí spisovatelé a kolporteři nemravného a nevěreckého tisku? A to paušální »mnohému« (nevěří) už docela nesvědčí o poctivém smýšlení ubohého Smetany. Při tak hrozném obvinění se takových slov nesmí užívati, tu musí se dokazovati. Smetana nedokazoval, poněvadž dokázati nemohl. Masarykovci měli Smetanu pláštěm zapomenutí milosrdně přikrýti; jeho oslavou špatně poslouží nejenom jemu, ale i sobě. Pokud z benevolentního výkladu pana Krejčího »o filosofii Smetanově« soudíme, byl tento nešťastný filosof pouze Heglovec a pantheista dost všedního druhu. *L.* † *k.*

»Filosofie a katolictví nejdou jaksi dohromady,« soudí pan Trojúhelník v Školské hlídce »Národních Listů« (27. ledna 1901.) A proč? Již proto, že filosofie pořád jen hledá a katolictví již všecko nalezlo. Kdo však ještě něco hledá, když byl již vše nalezl, jest právě takovým pošetilcem, jako katolík, který chce spolu býti filosofem a naopak.« — Risum teneatis, amici! — vždyť je to více k pláči, že nás katolíky chtějí souditi lidé, kteří o katolické víře a církvi nemají vůbec jasných pojmů. — Pravíte pane △: »Katolictví nalezlo všecko.« Vězte tedy, že vše, co věříme a konáme, bylo nám zjeveno Spasitelem naším Ježíšem Kristem, jejž Synem Božím býti pravíme. Vězte již jednou pro vždy, že nebylo a nebude dokonalejšího učitele nad toho, jenž nauku křesťanskou nám sám přinesl. A žádáme vás, pane △, abyste nám jen jedinou jasnou zřejmou,

a dokázanou pravdu »filosofickou« jmenoval, která by učení křesťanskému odporovala, nebo spíše: z učení křesťanského neplynula. Kdybyste měl jen trochu kritického ducha, poznal byste, jak pantheismus (třeba ten *Smetanův*) na docela falešných, všemu rozumu a vší zkušenosti odporujících základech založen jest. A tou zcela falešnou a vratkou filosofickou hračkou, jakou pantheismus pro myslícího člověka je, chce Smetana odůvodňovati své náboženství lidskosti, když praví: »Křesťanství nedovedlo zásady lásky a lidskosti odvoditi a odůvodniti, a proto také zásada ta jen málo na život účinkovala, postavivši se naproti životu jako bezpodstatný, nepojatelný zákon.« »Náboženství lidskosti však ví, že věčnost a nepominutelnost božství již na tomto světě jest; náboženství lidskosti hledá a nalézá božství v člověku; musí však toto božství zápasiti se smyslností . . .« (— tedy ke všemu ještě nějaký dualismus jako deus ex machina —). Božství tedy zápasí se smyslností (dle Smetany). Co jest ta smyslnost? Co jest to božství? Patrně něco vědomého když to zápasí za práva lidská. Ale divné to božství. Jaksi velmi slabé, neboť v tom zápase může každé chvíle podlehnouti. Aspoň se naši »humanisté« toho velmi strachují. (Mimochodem můžeme říci: že Smetanova »smyslnost« a Gambettův »klerikalismus« jsou asi pojmy totožné.) Jak se může takové náboženství zakořenit v lidu, když má jeho božství pořád na kahánku, aby nebylo smyslností zardouseno. Avšak dejme tomu, že se to božství pořád vyvinuje a sílí, tážeme se, proč to vzteklé zuření proti dobám minulým, které tedy stály na nižším vývoji »božství«? A zase jaký to »vývoj«, když dle všeobecného svědectví prvotní křesťané stáli výše nežli my? Tu je tedy možno, že vlastně ta Smetanova »smyslnost« vítězí. Aspoň burská válka, »válčení« v Číně, Wolf a Kloffáč tomu nasvědčují. Anglie prý vedla za panování Viktorie 110 válek! Ať žije humanita! Ať žije vývoj! Pryč s křesťanstvím! To že důkaz božství v člověku — pantheismu, když se národové navzájem požírají?! A z pantheismu přece plyne nutně — humanita! Ale ta humanita je zrovna tak pěkná jako ten pantheismus. Exponentem humanity jsou zatím jen děla a flinty. O Smetano! Abys tak dnes vstal. Pan △ měl přece pravdu: »filosofie« a katolictví nejdou dohromady.

L. † n.

Husův vzpomínkový týden r. 1901. »Čas« (č. 201) píše: »Oživiti Husovy reformační vzpomínky na vysokých školách usilují už po několik let akademické spolky v čele s *Jeronýmem*. K Husovu příštímu týdnu» přinesl »Čas« několik návrhů, o nichž v Jeronýmu ve dvou schůzích rokováno a bude se po svátcích (vánočních) pokračovati. K poradám pozváni zástupcové České obce Sokolské, Manesa, výtvarného odboru umělecké Besedy, nakladatelství pražská a některé jiné spolky a súčastněné kruhy. Usneseno, že bude *Jeroným* usilovati o provedení těchto návrhů: 1. Nakladatelé budou upozorněni, aby spisy Husovy vydávali jednotlivě, opatřené kulturně historickými úvody; vydání souborná nesnadno pronikají v lid. 2. Měly by se vydati aforismy z jeho spisů. 3. Vydati sbírku básní o Husovi a osobnostech české reformace. 4. Ottova Světová knihovna je nejpovolanější sbírkou k rozšíření Husových spisů s přiměřenými úvody. (Ty úvody mají býti patrně jako okuláry pro čtenáře, jak Husovi *má* rozuměti.) 5. Spolek Jeroným bude se starati přiměřenými způsoby, aby Husův knižní trh r. 1091. a v letech příštích byl živější. Bude věcí každého spolku, aby měl spisy o Husovi a české reformaci. Redakce »Času« zase povede v létě rubriku: »Knižní trh Husova týdne.« 6. Spolu s abonenty Národního divadla bude usilováno, aby prázdniny přeloženy byly až za 6. červenec. 7. Jeroným spolu s jinými spolky bude pořádat výstavy obrazů českých a zahraničních, jež podávají Husa nebo mají jiný motiv z české reformace. 8. Jeroným upozorní ústřední sokolskou organisaci, nakladatelský závod »Unii« a spolky výtvarníků, aby na nárožích ulic pražských a všech měst a vesnic byly nalepeny obrazy z dob české reformace. Sokolská obec získala by si veliké zásluhy o provedení této myšlénky. 9. Nakladatelstva budtež vyzvána k vydání životopisu Husova pro mládež škole odrostlou a poetické knížečky o Husovi pro žáčky.« — — Viděti, že Jeroným nelení; a my bychom mu toho nezazlívali, ale ty — *úmysly* . . . .

L. † k.

Nevědomost či zloba? Emil Holárek doprovází své obrazy »Reflexe z katechismu« (mimo jiné) slovy: Společnost vzala mi již děcku sladký egoismus přírody, z něhož jest štěstí; za to vložila do něho nauku křesťanství a dala jeho víře upnout se na štěstí ideální. Bylo to jen, aby klamala.« Nakladatel ještě praví: »Svět naplněn je lží, sobectvím a nelidskostí . . . , frazí je bratrství, frazí je křesťanství, které není než maskovaným pohanstvím a hříchem.« — — Pánové nevyjadřují se dosti jasně; pokud rozumíme, chtějí říci: křesťanství je klam a přikrývka hříchu a učinilo nás nešťastnými. — Pánové, kdo vám dal práva jmenovati křesťanstvím to, proti čemu křesťanství ze všech sil bojuje; kdo

vám dal právo pohazovati svaté jméno křesťanské kalem a špínou, jež usazuje se tam, odkud křesťanství bylo vypuzeno?!! *L. † n.*

Cudnost žurnalistiky naší obráží se v novince, kterou zavádějí do insertní části Nár. Listy. Tak čteme v čísle z 10. ledna: Mladá intelligentní dáma prosí o půjčku 5 zl. Nabídky mají se zaslati pod značkou *oddanosť* do Národních Listů. Viděti, že zanikl Pikantní svět — a Nár. Listy snaží se tuto citelnou mezeru vyplňovati, dokládá — »Čas.« *† 4.*

»Hlasy ze Siona«, týdenník hájící zájmy církve evang. ref. proti »výbojnému klerikalismu«, jsou pilně inserovány v Masaříkově — »Času«. Stejný stejného hledá. *† 4.*

Evangelický církevník v čís. 12. vyzývá své sbory, aby při sčítání lidu zjistily počet svých členů, což prý má velkou důležitosť. Věříme rádi, páni pastoři chtějí věděti, jak mnoho jich sborům pomohlo heslo »Los von Rom.« — Mrzí pak ho dále »Doznané jmění římské církve v Rakousku, která prý je »vedle židů největším kapitalistou« na světě. Škoda, že nám nepoví Evang. církevník, jak bohatý je spolek Gustava Adolfa, a jak velké jmění mají evang. obce v Německu a jinde, spolu pak, o jak mnoho byla katolická církev evangelíky oloupena. Byly by to zajímavé číslice. — Ochotně otiskuje Evang. církevník článek z hilsneriánského »Času«, ve kterém jakýsi pseudoym Gamma posmívá se poutem na Sv. Hostýnu. Známe dobře tu lásku evangelíků i židů k nám katolíkům; co se pak týče pouti na sv. Hostýn, nemáme o ně strachu, těch ani evangelíci ani židé neudolají. Divíme se však té farisejské »evangelické lásce« Evanj. Církevníka, který odlehčiv si několika výpady na klerikály, spokojeně ke konci ročníku dokládá: Až potud pomáhal nám Hospodin. O té blasfemie! *Posel pokoje*, jehož redaktorem jest Jindř. Novotný, kazatel baptistů na Vinohradech, v č. 1. projevuje radosť nad tím, že r. 1901. bude »Husův vzpomínkový týden.« Na konec uvádí jakousi píseň »Můj těšitel«, která však při vší vlastenecké lásce« evangelíků je z německého přeložena a zpívá se dle německé písně »Heiliger Geist«. A za to za vše naše »národní kruhy«, ač hlásají »nechvalno nám v Němcích iskat pravdu«, evangelíky hýčkají a do nebe vynášejí a nás katolíky kacéřují. Kdy pak prohlédnou?

L. † n.

Stráž na Cidlině, liberální plátek Novo-Bydžovský, v č. 1. přináší článek »Věda a církev«, ve kterém v obvyklých frázích lže, že prý »jest v intencích stavu kněžského, aby vzdělanost nesevšeobecnila (jaká to lahodnosť jazyková) a věda se nezpopularisovala. Neboť prý věda jest moc úsporná církvi a mezi věrou katolickou a vědou prý jest mnoho rozporů. Radíme »Stráži na Cidlině«, aby se poučila z dějin, že mnich Beda vynalezl počítadlo, mnich Gerbert zavedl arabské cifry, jáhen Gioga první sestrojil zámořský kompas, dominikán Albert Veliký magnetickou střelku, týž nalezl zinek a arsenik, mnich Schwarz vynalezl prach, mnich Magnan první mikroskop, opat Richard Wallingfort první astronomické hodiny a papež Sylvestr II. první hodinový stroj s kolečky. Dominikán Spina vynalezl brejle, Benediktin Pontius methodu pro vyučování hluchoněmých a benediktin Basilius první užíval chemie v lékařství. Mnich Luca di Borgo seznámil nás s algebrou a mnich Quido d'Arezzo vymyslil notovou soustavu. Jesuita Cavalerie objevil první mnohobarevnosť světla, jesuita Lana první učil čísti slepé, jesuita Baccaria stanovil zákony elektřiny a jesuita Kircher zápalné zrcadlo. Jesuita Regiomontanus vynalezl metrický system, a což dále vynálezy Koperníka, kardinala Cusy a sta jiných. Nechť si dále přečte »Stráž na Cidlině« jména kněží — zakladatelů stipendií pro studující, nechť spočte knihovny po farách, a pak se přesvědčí o osvětové činnosti církve. Ovšem zarytí liberálové nedají se přesvědčiti nikdy a vedou neustále svou. »Papouškové psaví a draví,« jak napsal kdysi do »Vl.« článek zasl. farář Fr. Vaněček. *L. „ n.*

Pod názvem **„Roztomilý kalendářík Zlaté Prahy“** doporučuje se stejnou reklamou ve všech pražských i venkovských listech kapesní kalendář »Zlaté Prahy« s illustracemi dvou ženštin v neesthetickém, poloadamitském kostýmu. Taková »roztomilosť« musí táhnouti odběratele »Zlaté Praze.«

Rokycanské Listy č. 2. podávají smutný obraz mravní hniloby Francie v článku »Francie hyne,« a končí jej pozoruhodnými slovy, vzácnými u nynější žurnalistiky: »Národ, jenž podrývá mravnosť a náboženství, základ mravnosti, kopá si hrob.« Tento projev »Rokycanských Listů« nás velice těší a neopomíjíme jej sděliti se svým čtenářstvem.

Písecké Listy pěstují ve své zábavné části stále baletkový směr, jejž vyplňuje jméno jakéhosi Zděnka Otavského. V č. 3. feuilleton, jinak chatrná práce, přináší historii o »Smaragdovém prstenu« z péra téhož autora, kdež děj se

točí kolem prodajných milostnic, hereček, vraždy, sebevraždy atd. Tím se čtenářstvo Písecka málo »vzdělá«.

„Podřipské Listy" musí občas zradikalisovanému svému čtenářstvu podávati pikantní bonbony »Z tábora klerikálního,« »Pastýřské listy biskupů českých« s vytrženými větami. Horší se, že sv. Otec nesen je do velechrámu sv. Petra v nádherných nosítkách. Zapomínají, že na Podřipsku skoro každý sedlák má již kočár neb i dva, nemalé ceny, a nikdo z katolických kruhů se nad tím nehorší. Proto by měli i podřipští občané dáti sv. Otci a jeho ctihodnému stáří pokoje. Co pak se týče pastýřských listů biskupů, jest v nich jistě více pravdy vlastenecké, lásky i nadšení k šlechetným činům, než frázovitých, bombastických a planých řečech, provoláních a dopisech, kterými »Podřipské listy« a jejich patroni krmí své čtenáře. † 4.

„Národní katolík" Iškův a Liberecký »*Freigeist*« byly v lednovém vydání zabaveny. Prvnější pro články »Z Hradce Králové« a »Trest Boží.«

Národní katolík Iškův má stále starosť o coelibát. Nedá mu asi pokoje zlé svědomí, které mu v péro diktuje (č. 21.). »ožení-li se kněz, jest to v očích Říma hrozným zločinem.« Mermomocí jen chce starokatolickou církev do Čech z Němec zatáhnouti, a nic mu v tom nevadí »národní« firma jeho listu i bludu. K tomu má pomoci i jakýsi mystifikovaný »dopis římsko-katol. kněze z Moravy,« který souhlasí s Iškou. Škoda, že nepřipsal, odkud jest. Bombasticky se tu dokládá: »My čeští katolíci zvláštní hrdostí honosíme se, že národ český *v starokatolické pravdě a formě* křesťanství od apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje přijal.« Kdo to čte, musí se usmáti Iškově humbugu a politovati těch, kdož i této lži by věřili, že sv. věrozvěstové hlásali Iškův starokatolicismus. Všecky poplatky ať se zruší v církvi a vše ať je zdarma, volá týž Iška, který na zadní straně »Nár. Kat.« vyzývá ke sbírkám pro své rejdy s vysvětlením, že »příspěvky přijímá redakce listu«, t. j. Iška sám. — Ustavující schůzi filiální obce starokatolické pro Prahu konal Iška dne 4. listopadu. Jak praví ve svém listu »Nár. Kat.,« súčastnilo se jí »38 svéprávných českých starokatolíků.« Mateřská obec starokatolická z Warnsdorfu poslala ke schůzi pozdravný dopis. Z toho je viděti to »národní katolictví,« když filiálka Pražská bude v područí Warnsdorfu. Zajímavý jest seznam zvolených předáků starokatolictví v Praze a okolí: Předsedou zvolen Vojt. Kraus, mistr kamnářský v Praze, náměstkem Rud. Bílek, krejčí v Žižkově, jednatelem Matěj Zdráhal, typograf z Prahy, pokladníkem Karel Rudolf z Prahy, přísedícími: Aug. Bařtipan, obuvník v Nuslích, Mat. Dušek, malíř pokojů, nezbytný odpadlý kněz Iška, Boh. Knol, obchodní sluha v Praze, Jan Kratochvíl, truhlář z Nuslí, Fr. Samek, knihař z Nuslí, Lad. Šedivý, zlatník v Praze, Jan Zemina, úředník z Vinohradů. Od těchto všech čeká Iška »zdárný rozvoj starokatolicismu.« My s bolestí a politováním vzpomínáme při všech těchto nešťastných stoupencích Iškových slov sv. Petra 2. 2. 21.: »Melius erat illis non cognoscere viam justitiae, quam post cognitionem retrorsum converti.« *L.* † 4.

Paběrky z novin a veřejného života.

Finance družstva Vlasť. Členové družstva obdrželi s tímto číslem »Vlasti« účty za XVI. správní rok; i budiž mi dovoleno, abych k nim některé poznámky přičinil. Kdož by se z pánů členů mínil ve valné hromadě na to a ono pozeptati, račiž mi to dříve sděliti, abych mohl vzíti s sebou účetní knihy. Mámeť několik účetních knih velikých a přes 30 menších příručních, a tu jest přirozeno, že je nemohu všecky s sebou brátí do valné hromady.

Především podotýkám, že »Sborník hist. kroužku«, roč. I., nebyl pojat v účty XVI. roku, neboť XVI. správní rok se končí 30. zářím 1900, a poslední číslo Sborníku vyšlo až na konci roku 1900. Také tiskárna nemohla býti pojata v tyto účty, poněvadž byla teprve v počátcích. — Oba tyto podniky objeví se až v budoucích účtech.

Nuže, probírejme účetní zprávu stranu za stranou a zastavme se u jednotlivých položek. Na »Vlasť,« »Vych.« a »Děl. Nov.« splaceno bylo hojně dluhů; stalo se to následkem upomínek, které byly všem dlužníkům rozeslány. Myslím,

že také nová knihtiskárna přispěla k tomuto zdárnému výsledku; ale příjem zakládajících členů se značně zmenšil, přebytek v příjmech z minulého roku nezbyl a tak se stalo — ponejprv v 16. letech — že jest účetní zpráva družstva v užším smyslu (*sub* I., II., III., IV.) pasivní a že tuto pasivitu musil kryti papírnický závod obnosem 282 K 77 h.

Vizme IV. — společná vydání — položka za uhlí jest následkem stávky vysoká; novinářských marek užívali jsme také pro dvě čísla »Hist. Sborníku,« který teprve r. 1900—1901. bude súčtován; vysoké položky na obyčejné marky a listovní papír vysvětluji tím, že jsme r. 1900. provedli dvě veliké agitace: upomenuli jsme všechny dlužníky časopisu i členy a agitovali jsme písemně pro nové členy.

Fond pro katolické spisovatele se o něco zlepšil.

Fond pro zakládání kat. knihoven vyplatil mnoho balíků pro nové členy. Členské podíly se zvětšily a tím cena balíků, jež frankujeme, značně stoupla.

Literární sekce splatila výlohy na různé oslavy a zapravila výlohy lit. sjezdu a výstavy katolického tisku. Ale peněz těch litovati nemusíme, neboť oběma podniky vykonalo družstvo veliký kus kulturní práce. Připomínám, že při těchto pracích byli zaměstnáni oba sluhové a různé jiné síly družstva, ale účtováni jsou při oborech, kde mají vykázáno místo. To se děje i nyní často, neboť každý pracujeme, kde je třeba: v knihtiskárně, v papír. závodě, při domě, v administraci, v expedici, ale účet každého vede se při oboru, při kterém jest ten onen ustanoven. Tím se některý účet zvětší, jiný zmenší, ale družstvo z toho ujmy nemá, neboť všecko se děje v jeho prospěch.

Socialní fond a Hist. kroužek vykazují přebytky.

Papírnický závod začíná plniti naše naděje, které jsme v něj kladli. Nazíráme hluboko do nitra družstva, známe dobře lit. poměry katolické i proudy, které se kolem nás a proti nám valí, a proto jsme hledali pramen, jenž by osvěžoval finance družstva. A pramenem tím bude papír. závod. Prohlédněte si jeho příjmy a vydání a suďte sami! A nejen suďte, nebo to se děje lehce, ale přiložte také všickni ruce k dílu a závod podporujte.

Účty spolkového domu vykazují i bez příspěvku papír. závodu výtěžek. A považme při tom, že dům dává zdarma byty pro administraci (největší byt v domě), pro pap. závod, pro expedici, strojovnu a sazárnu.

Popatřme konečně na poslední stranu — na řadu 64 nových členů. Je to jednak výsledek naší agitace z r. 1900., jednak přízeň k družstvu, jednak konečně ta okolnost, že nový člen, jenž od nás dosud nic nebral, obdrží knihy a časopisy v ceně 200 K. Na skladě máme haldu knih a časopisů, jejichž účty jsou již vyrovnány, i dáváme tento pro nás z většiny mrtvý kapitál ven, mezi nové členy, aby se nám členskými vklady aspoň částečně zpět vracel. Tímto prouděním oživuje se družstvo, pěstuje se přátelský styk s venkovem, a ideje družstva, uložené v jeho časopisech a knihách, vnikají mezi vrstvy, které o nich dosud buď málo nebo dosud nic nevěděly. Těm novým členům, kteří naše časopisy odebírají, dáváme aspoň naše knihy a z časopisů to, co jim schází.

Na konci jest řada členů zemřelých. Zemřelých členů a zemřelých dobrodinců družstva jsem denně pamětliv při mši sv. — v den valné hromady, dne 27. února, bude za všecky zemřelé členy sloužiti mši sv. předseda družstva, i spojme s ním v tento den všickni žijící členové své modlitby, abychom těm, kteří s námi spolupůsobili, projevili vděčnost a lásku.

Družstvo Vlasť nechť i budoucně roste a sílí a mohutní ku prospěchu církve a našich zájmů katolických! *Tomáš Škrdle.*

Veliké výhody pro nové členy družstva Vlasť. Každý nový člen, složí-li aspoň první vklad, obdrží zdarma knihy družstvem vydané, a to: Vzájemný poměr učení Petra Chelčického atd. (3·10); Jak píše prof. Dr. Masaryk o katolické věděˇa víře (3); Z duševního bojiště (1·20); Z dějin nepatrné české vesnice (2); Almanach na oslavu bisk. jubilea sv. Otce Lva XIII. (3); Jaké byly počátky kř. socialismu v Čechách (0·60); devět sešitů Sborníků historických (16·30) činí 29 K 30 h.

Z »Vlasti«, »Vychovatele«, z »Dělnických Novin« a ze »Sborníku Historického kroužku« obdrží nový člen vše, co mu schází. Ale podotýkáme, že jsou již rozebrány a tudíž uděleny býti nemohou: Z »Vlasti« roč. VII. a VIII., z »Vychovatele« (družstvo jej převzalo od VI. ročníku, roč. I.—V. vydala knihtiskárna Cyrillo-Methodějská) roč. VIII., IX., X., XI. a XII., z »Děl. Novin« roč. III. a IV.

Nový člen, jenž dosud ničeho od nás neodebíral, obdrží zdarma: *a)* »Vlasť«: roč. I.—IV. po 6·50 = 26·00, V. a VI. po 8 = 16, IX.—XI. po 8 = 24, XII. = 9

XIII.—XVI. = 40; *b)* »Vychovatele« roč. VI. = 4, VII. = 6, XIII.—XV. = 18; *c)* »Děl. Noviny« 7 ročníků po 3·20 = 22·40; *d)* »Sborník Hist. kroužku« ročník I = 5. *Takový by dostal celkem knih a časopisů v ceně* **199 K 70 h.**

Abychom i starším členům výhod poskytli, prodáme jim starší ročníky »Vlasti«, »Vychovatele«, »Dělnických Novin«, knihy a Sborníky — brožury vyjímaje — při hotovém placení za polovici. — Administrace družstva, Praha, č. 570-II.

Sv. otec Lev XIII. Báseň Jeho na rozhraní dvou století v jazyku latinském složenou uveřejnil vatikánský list »Osservatore Romano« a v původním latinském znění přináší ji také »Vaterland.« Metrem originalu ji do češtiny přeložil a v »Obzoru« č. 3. ze dne 5. února 1901. uveřejnil Msgr. Vl. Šťastný. V básni vzpomíná sv. Otec hrůz uplynulého století ku Kristu, jenž cestou, pravdou a životem jest, volá lidstvo ve století novém a vzpomíná vděčně pouti milostivého léta; děkuje Bohu, že dopřál mu tolikého věku a prosí Pána, aby jeho modlitby nezůstaly nevyslyšány. — Svatý Otec Lev XIII. svým nákladem dal zříditi v Petrarcé u Orvieta na svém statku rolnickou školu, již spravují řeholníci. — Sv. Otec daroval chudým v Římě 15.000 lir, chudým kněžím 14.000 lir, učitelkám za vyučování katechismu 11.500 lir, chudým nevěstám po 100 lirách a 6000 lir železničným zřízencům za ochotu poutníkům poskytovanou.

Katolická hierarchie. — Z oficielní, ve Vatikáně r. 1901. tištěné a právě vydané »Katolické hierarchie«, dovídáme se, že za 23 let Pontifikátu Lva XIII. bylo 130 kardinálů, z nichž čtyři byli jmenováni ještě od Řehoře XVI., 56 od Pia IX. a 75 od něho samého. Z kardinálů, jmenovaných od Pia IX., žijí ještě jen tři kardinálové, totiž: Oreglia, Parocchi a Ledóchowski. Nejstarším členem sv. Kollegia jest palermský arcibiskup, kardinál Celesia, který jest již mužem 89letým; nejmladším jest kapucín-kardinál Vives y Toto, muž teprve 47letý. Celkem čítá církev: 56 kardinálů, 11 patriarchů, 725 arcibiskupů a biskupů katol. ritu a 40 ritu východního, 367 biskupů titulárních, 7 církevních knížat beze sídla a 10 prelátů nullius (vyňatých z jurisdikce biskupovy). Za Lva XIII. rozmnožila se katolická hierarchie o 2 sídla patriarchův, 31 míst arcibiskupských a 101 místo biskupské, 2 opatství nullius, 3 apoštolské delegace, 61 apoštolských vikariátů a 24 apoštolských prefektur.

Česká kolej v Římě. Na vysokých učilištích v Římě je zvykem, předložiti posluchačům školního roku z jednotlivých předmětů otázky, které v době 5 hod. nutno za přísného dohledu vypracovati. Nejlepší práce poctěny jsou cenami, t. j. I. medailí zlatou, II. stříbrnou; mimo to jmenováni jsou, kdož nejvíce přiblížili se k cenám, pak ti, kteří za práci svou pochváleni byli »verbis amplissimis«, a konečně »prostě pochváleni« »Isudati«. Mnozí ovšem nejsou uvedeni ani mezi těmito. Chovanci papežské české koleje navštěvují přednášky na bohoslovecké fakultě »de Propaganda fide«. Tamtéž soustřeďují se nejnadanější mladíci, kteří posláni byli svými byskupy z celého světa, aby k úřadu duchovnímu připravili se u samotné Skály Petrovy. Každý snadno uzná, že za takovýchto okolností bývá boj o ceny velmi tuhý. A přece vycházeli dosud jako vítězové většinou chovanci české kolleje. Právě nás došel přehled o výsledku prací škol. roku 1900. Naděje naše nás nezklamala. I tentokráte odnesl český národ palmu vítězství, a to měrou skorem neuvěřitelnou. Není předmětu, v němž nebyli by chovanci české kolleje vydobyli sobě ceny. Přehled nás o tom přesvědčí: Ve studiu biblickém (I. i II. cena), v dogmatice (I. i II.), v nauce o sv. svátostech (I. i II.), ve fundamentálce (I. i II.), v morálce (I. i II.), v církevním právu (I.), v posv. liturgii (I.), v posv. archeologii (I. i II.), ve vyšší metafysice a psychologii (I. i II.), v ethice (I.), v logice (II.), v hebrejštině (II.), v arabštině (I.), v syrštině (I.). Stkvělý tento výsledek jest nejlepším vysvědčením pro českou kollej, která — jak i před nedávnem ze vznešených úst nejdp. biskupa králové-hradeckého zavznělo — těší se zvláštní péči a přízni samého Sv. Otce Lva XIII.

J. Exc. ndp. biskup brněnský dr. Fr. S. Bauer slavil 26. ledna 60. narozeniny. »Hlas« vyšel v slavnostní úpravě a »Obzor« přinesl na oslavence vznešenou báseň z péra Msgr. Vl. Šťastného. Známá jest ryzí povaha, energická vytrvalosť, láskyplná přívětivosť a neúmorná činnosť apoštolská vrchního pastýře diecése Brněnské. Srdce jeho stejnou láskou objímá všechny, jeho péči svěřené diecésany, bije pro každého něžným tlukotem, a katolická věc má v něm neohroženého zastance. Při tom lne láskou k lidu, z něhož vyšel a jehož většina diecési jeho tvoří a mezi podporovateli dobrých, vlasteneckých podniků stává vždy na předním místě jméno dra. Bauera. I nám Pražanům jest znám milý zjev brněn-

ského biskupa — má tu mnoho žáků a ctitelů — a proto se připojujeme v duchu k milým bratřím moravským a voláme s nimi: »Na mnohá, mnohá a šťastná leta!« — Redakce »Vlasti« a »Našich Listů« zaslaly Jeho Excellenci písemné blahopřání.

Rivista internazionale o řeči J. M. ndp. Ed. Jana Nep. Brynycha, konané při Lit. sjezdu družstva Vlast. Italská »Rivista internazionale« píše v lednovém čísle letošního ročníku na str. 137: »Dne 27. srpna slavilo družstvo Vlast v Praze literární sjezd, při kterém proslulý obhájce a ochrance katolicismu v Čechách, Jan N. Brynych, biskup královéhradecký, promluvil delší řeč o »náboženství budoucnosti.« Vyložil osnovu své látky a stručně načrtl stav náboženství v minulosti a přítomnosti. Odpovídaje k otázce, zdali nastane doba, kdy se nebude mluviti o Bohu a o Jeho náboženství, praví, že právě dnes víc než kdy jindy všichni lidé, předně křesťané, jak theologové tak laikové, se zaměstnávají Bohem a náboženstvím, a v budoucnosti se Jím též zabývati budou! Nikdy nebude člověk prost vrozené touhy po štěstí a blaženosti; pravého štěstí ani blaženosti však není než v Bohu a náboženství, které uspokojuje touhu duše, rovněž i svědomí nenalezne klidu bez Boha. Každé náboženství však nevede k blaženosti a pokoji svědomí; toť jest privilejí pravého náboženství křesťansko-katolického, které jedině odpovídá přirozenosti člověka. A tím jest zajištěna náboženství *budoucnosť*, že mu není se báti útoků nepřátel a odpůrců.«

Buditel českého lidu. Stařičký děkan Fr. Poimon, kněz diecése brněnské, buditel českého lidu na Moravě, bývalý redaktor brněnského »Hlasu«, slavil dne 29. ledna t. r. svátek svůj a zároveň 84. narozeniny. Zotaviv se z dlouhavé loňské choroby, nyní opět sám přechází po světnici k veliké radosti četných svých ctitelů a příznivců.

Literární sekce družstva Vlast pořádá v neděli, dne 10. března, o 6. hod. večerní v sále sv. Václ. záložny slavnostní schůzi ku poctě památky zvěčnělého spisovatele, kněze-buditele Josefa Ehrenbergra. O životě a působení oslavence promluví místopředseda Lit. sekce, říd. uč. p. Josef Flekáček. Hosté a členové katolických spolků a jednot mají volný vstup a jsou srdečně vítáni.

Svetozar Miletič †. Bývalý poslanec Svetozar Miletič zemřel ve Vršci ve věku 80 let. Svetozar Miletič, nadšený bojovník za práva slovanských národů v Uhrách, narodil se v Mošovině a studoval v Novém Sadě a v Prešpurku. Za revoluce r. 1848. bojoval jako dobrovolník proti Maďarům, načež věnoval se ve Vídni studiu práv a byl r. 1854. povýšen na doktora práv. Usadil se jako advokát v Nov. Sadě, kdež proslul také na poli politickém. Zvolen byv za poslance na uherský říšský sněm, hájil neohroženě práva uherských Srbů nejen slovy, nýbrž také pérem, zvláště v časopisu »Zastava«, již r. 1866. založil s několika přátely v Nov. Sadě. Poněvadž v tomto listu velmi rozhodně vystupoval proti Maďarům, zahájen byl proti němu pro domnělou velezrádu proces. Konec byl, že Miletič byl odsouzen na 5 let do žaláře. Po tříleté vazbě obdržel však Miletič (29. listopadu 1879) amnestii, načež opět stal se členem uherského říšského sněmu a redaktorem »Zastavy«. Ale jeho zdraví bylo podkopáno, takže musil uchýliti se do ústavu pro choromyslné. Roku 1890. slavil Miletič, jenž byl také věrným přítelem našeho národa, své 70tileté narozeniny.

Julius Zeyer †. Národ český truchlí opět nad čerstvým rovem jednoho ze svých nejlepších synů. Parnas český ovil svou lyru závojem smutku, neboť umlkla na vždy v rukou Bohem nadaného pěvce, jednoho z předních svérázných básníků českých — Julia Zeyera — není ho více!

Zeyer byl nám zvlášť sympatickým pro své křesťanské smýšlení; v tom různil se podstatně od našich moderních básníků. Nejenom jako básník lyrický a epický ukázal se býti mohutným svérázným talentem, ale i jako dramatik vystříhal se banálnosti moderny a zůstal věren svému básnickému vyššímu vzletu.

Jaroslav Vrchlický končí svůj dojemný nekrolog v »Hlasu Národa« těmito slovy, jež vystihují velikosť a hodnotu zvěčnělého básníka:

»..... Odešel v něm velký básník přede vším. Neruda označil jej při vydání jeho »Griseldy« jako jednoho z kruhu »Lumíru«, který kruh je dnes již také literární legendou. — Ale mnoho z té legendy zbylo a zbude. Zeyer vnesl do ní svůj exotismus, svou bohatou paletu barev, svou pyšnou dikci, samý lesk a drahokam. — — — — »Svatobor« se usnesl: »Prázdný dosud Slavín na Vyšehradě má první útulek poskytnouti tělesné schránce Julia Zeyera, jenž svým básnickým cyklem »Vyšehradem« nerozlučně připjal své jméno k omšelé naší mythické skále.«

Jul. Zeyer narodil se dne 26. dubna r. 1841. v Praze a vystudovav realné školy, vyučil se řemeslu tesařskému a procestoval jako tesařský dělník větší část Evropy. Vrátiv se z cest, věnoval se dalšímu soukromému studiu i osvojil si nejen všechny antické jazyky, semitských nevyjímaje, nýbrž i jazyky moderní, ruský i většinu jazyků západních, jež znal s takovou zevrubností, že mohl pátrati v kronikách a staré literatuře západní a norské po svých epických látkách. Ani čínština mu nezůstala cizí. Roku 1873. stal se vychovatelem u knížete Valujeva na Krymu, v letě r. 1878. konal cesty po Švédsku. Roku 1880. vidíme jej zase na Rusi jakožto vychovatele u knížete Popova v Simferopoli. Od roku 1881. žil většinou v Čechách ve Vodňanech, kdež se spisovateli Fr. Heritesem a O. Mokrým prožil řadu šťastných let každodenního styku a pospolitosti.

Slovák poslancem v Americe. Uherští Slováci nemají dosud ani jediného svého zástupce na sněmě uherském, ale američtí Slováci ve státu Wyoming zvolili si za člena tamějšího zákonodárného sboru svého krajana Bugoše. Ten přistěhoval se r. 1888. do Ameriky, kdež po osmileté práci v uhelných dolech chodil dvě léta do školy a pak se opět vrátil ku své práci, z které ho poslanectv vytrhlo.

Biskup Pelczar v Przemyslu a jeho duchovenstvo. Při svém nastolení oslovil nový biskup Pelczar své diecésaní duchovenstvo následovně: Především buďte muži modlitby, vědy, práce a ctnosti. Nestačí, aby kněz byl zavřenou knihou, nýbrž má svou vědu sdíleti lidu, má v případu nutnosti a potřeby chopiti se péra a fedrovati katolický tisk. — Kněz musí pracovati dnes na poli socialním, chránit lid před jeho svůdci a utlačovateli, i kdyby pro to vše, co podniká, těžce trpět měl. — To jsou mužná slova katolického biskupa, který rozumí proudům času

Pronásledování řeholí ve Francii a následky jeho pro stát. Pařížská »Semaine religieuse« vypočítává, že by stát vlastně špatně pochodil, kdyby jmění řeholím pobral, i kdyby opravdu o 1000 mil. fr. se jednalo. Na 3 pct. uložená miliarda nesla by ročně 30 mil. Stát by se musel zajisté nějak postarat o rozehnané řeholní osoby. Učinilo tak i revolucionárodní shromáždění r. 1789. Waldeck-Rousseau dal by snad přece pense osobám řeholním 1 fr. denně; řeholníků jest 30.000, řeholnic 130.000, náklad by byl ročně 58 mil. fr. Nad to musil by se stát po rozehnání kongregací postarat o 110.000 nemocných a chorobných, 60.000 sirotků, 12.000 poklesłých, ale kajících žen, 68.000 choromyslných, nevidomých, hluchých, atd., celkem o 250.000 osob, jež dosud ze svého kongregace zdarma živí a ošetřují. což stát nestojí ani haléře, po rozehnání kongregací vyžadovalo by ročního nákladu 125 mil. fr. Nad to pak vyučují řehole zdarma 1,600.000 dětí, což po zrušení řeholí zaplatí stát 90 mil. fr. ročně. Celkem tedy konfiskací jmění řeholí získal by stát ročně 30 milionů fr., vydání však by vzrostlo o 270 milionů franků. Jestliže tedy i za takových okolností sahá zednářsko-židovská vláda a sněmovní většina drzou rukou po kongregacích katolických a jejich majetku, viděti z toho, že hlavně a především jde jí o potlačení katolického ducha ve Francii. Pro nás události ve Francii musejí býti pobídkou horlivě a všude pracovat pro vítězství zásad křesťanských v životě veřejném a všude porážet zásady liberalistické a vliv. židovsko-zednářský; sic dočkali bychom se kdysi i u nás podobného kulturního boje jako nyní ve Francii. Liberalistické židovstvo a jeho liberalističtí nohsledi všech národů nejsou ani u nás o nic lepší než ve Francii (viz ku př. »Čas«). Jen moc jim ještě u nás schází. Na katolickém lidu jest, aby ji nedostali.

Postup katolicismu v Anglicku za uplynulého století jeví se takto: Začátek století toho poskytoval katolicismu jen málo vyhlídek. Napsal sice biskup Douglass, jenž byl od roku 1790. do 1812. apoštolským vikářem londýnského distriktu: »Katolické náboženství počíná nyní rozkvétati a poněvadž v kaplích povoleny jsou kázaní a bohoslužby, přestupují mnozí na víru katolickou. Asi 10.000 kněží, vyhnaných z Francie velikou revolucí, pro něž bylo v protestantských chrámech v Anglicku nasbíráno 41.000 lib. ster., přišlo do Anglicka. Biskup Poynter, jenž byl nástupcem Douglassovým, udával ve své, r. 1815. Svaté Stolici zaslané zprávě tehdejší počet anglických katolických duchovních na 88 a počet katolického obyvatelstva na 69.000 duší. V oné době byly Anglicko a Wales rozděleny od Sv. Stolice ve čtyry újezdy, londýnský, západní, střední a severní a v čele každého z nich byl postaven apoštolský vikář. Na počátku století nebylo více než deset »kolejí« a katolických středních škol a státně uznané elementární školy nebylo ani jediné. Také ve Škotsku to nevyhlíželo příliš růžově. Země byla rozdělena ve dva újezdy — horno- a dolnoškotský —, z nichž každý spravoval apoštolský vikář. Bylo jen 40 kněží, asi tucet kaplí, »dva malé

semináře« a všeho katolického obyvatelstva jenom na 30.000 duší. R. 1850. byla znovuzřízena hierarchie. Počet katolických kostelů a kaplí obnášel v oné době 587, počet uznaných katolických elementárních škol 166. R. 1890. bylo však již 1536 kostelů a kaplí, 2837 duchovních, 1400 elementárních škol, které navštěvovalo 300.000 katolických dítek. Římsko-katolické obyvatelstvo v Anglicku čítá na 1,800.000 duší. Největší pokrok znamenati jest v Lancashire a Glasgowě; v Lancashire rozmnožilo se katolické obyvatelstvo od r. 1800. z 350.000 více než na 600.000 duší. V Glasgowě, kde ještě před stoletím nebylo takřka žádných katolíků a kde stála jen jedna stará kaple, je dnes 100 kostelů a kaplí, 228 kněží a římsko-katolické obyvatelstvo čítá 180.000 duší. V Anglicku jest na 2000 jeptišek a 200 z dobrovolných příspěvků vydržovaných všeobecně užitečných společností a ústavů. V britské severní Americe s New-Foundlandem jest pokrok ještě patrnější. Roku 1800. byl tam jen jeden biskup, 60 kněží, 50 elementárních škol a římsko-katolické obyvatelstvo čítalo pouze 137.000 duší. Dnes je tam 7 arcibiskupů, 19 biskupů, 24.000 kněží, 20 seminářů s 540 studenty, universita se 600 studenty a 5070 jiných vyučovacích ústavů s 280.000 dítek. Římsko-katolické tamní obyvatelstvo čítá 2,335.000 duší. — Uveřejňujíce tyto zprávy, poznamenáváme že vynikající spisovatel laik připravuje pro budoucí ročník »Vlasti« o tomto předmětu důkladný článek.

Papežové a petrský haléř. Advokát Ondřej Chiari uveřejnil spis právnicko-dějepisný, kde dokazuje, kterak užívali papežové za všech věků svých důchodů. Účelem spisovatelovým jest, aby vyvrátil myšlení, jakoby papežové neupotřebili peněz ke šlechetným účelům. Spisovatel ukazuje, kterak papežové v prvé řadě obraceli jmění k prospěchu celé Evropy, aby ji ochránili od tureckého barbarství, jak podporovali knížata, aby se mohli udržeti a obhájiti křesťanské věci. Od Pavla III. do Klimenta XI. (od r. 1534—1721.) věnovali papežové na vojnu proti Turkům 24,358.000 skudů a k podpoře katolickým knížatům 29,632.143 skudů ve zlatě; celkem tedy věnovali papežové k šlechetným účelům 5 miliard 803 milionů 910.372 lir.

Působení milosrdných sester v boerské válce. Válka ta je pro obě válčící strany osudná. Kvetoucí osady trapistských klášterů byly válkou zničeny. Velmi těžce byly postiženy domy milosrdných sester. Jejich nemocnice a útulny lehly popelem, avšak největší neštěstí nebylo s to, aby jejich lásku k bližnímu zničilo. Když jim nad hlavami hořel klášter, spěchaly obsluhovat raněných. Svůj majetek nechaly hořet a šly pomáhat nejbídnějším bez ohledu na přítele nebo nepřítele. Anglické listy jsou plny chvály jejich hrdinné obětivosti. Prostí vojínové sepjatýma rukama prosili, aby jim posloužily; důstojníci výslovně si přáli katolické sestry. Zuřil-li některý raněný v horečce nebo v bolesti, jejž nemohl nikdo ukonejšiti, postačilo slovo, ba jen pohled milosrdné sestry a zuřivec se ztišil. Nesmířliví protestanti doznali, že víra katolických sester musí býti dokonalá, protože jsou takové lásky schopny. Generál Baden-Povel poslal představené milosrdných sester v Mafekingu 1900 liber šterlingů — 46.000 K — s dopisem: „Vím, že penězi Vaši práci odměniti nelze, přijmete to ale jakožto malé uznání Vašich služeb. Zásluhy Vaše v plné míře může odměniti toliko Bůh.“ Mnozí vojínové z domova zasílali jim dopisy plné díků. — V Londýně a v jiných místech konají se sbírky, aby milosrdným sestrám při obléhání pobořené nemocnice a školy opět byly zbudovány. Ba i zjevní neznabozi dávají příspěvky. — Ve Francii katoličtí ministři a poslanci chtějí všecky řehole zničit a je o majetek oloupit a protestanští Angličani jim dávají peníze na zbudování domů.

Co všechno jest v lidském těle. Vypočítalo se, že tělo člověka 70 *kg* vážícího má v sobě tolik železa, že by se z něho dalo ukovati 7 velikých hřebíků, tolik tuku, že by se z něho dalo ulíti 6 *kg* svíček, tolik karbonu, že by stačil na 65 velkých tužek, dále 20 lžiček soli, 50 kostek cukru a konečně má v sobě tolik fosforu, kolik by se ho spotřebovalo na zhotovení 820.000 sirek.

Různé. — *Tomáš Sedláček,* farář v Pačlovicích, stal se kanovníkem kolleg. kapitoly v Kroměříži. — *Z české university v Praze.* Císař pán jmenoval nejvyšším rozhodnutím ze dne 18. prosince r. 1900. mimořádného profesora dra. Jaroslava Sedláčka řádným profesorem biblického studia Starého Zákona a semitských nářečí na české universitě v Praze. — Ve Vídni zemřel bývalý ministr Dr. *Alois Pražák* a pochován byl s poctou, jaká mu jako bývalému státnímu hodnostáři a vynikajícímu Čechu příslušela. Kondukt vedl říšský poslanec, farář Dr. Ant. Stojan. — *Světová výstava v Paříži* měla 2,044.000 fr. schodku. A kolik mimo to ožebračila živnostníků? — *Gutenbergův pomník* odhalen byl ve Vídni dne 17. prosince u pří-

tomnosti Jeho Veličenstva císaře. — *V jubilejním loňském roce* přijelo do Říma 223 poutnických vlaků. Počet poutníků se udává na 500.000 — *Katolická universita v Temešváru.* — Alexander Bonnac, biskup čanadský, odkázal 200000 K k založení katolické university. Město Temešvár snaží se docíliti těchto peněz a bylo by ochotno zříditi právnickou fakultu; fakulta bohoslovecká dala prý by se zříditi z tamního semináře. Uvidíme, jak se k tomuto projektu vláda zachová. — *Odpadlík dr. Iška* podal k mladočeskému poselstvu na českém sněmu prosbu, aby se jeho starokatolicismu ujalo, ale byl odmrštěn.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva Vlasť konal XVIII. schůzi dne 20. ledna 1901. za předsednictví p. K. Ulricha, c. k. pošt. pokladníka, a za přítomnosti hojného počtu členů. — Schůze byla zahájena a skončena modlitbou. — Jednatel, p. Tom. Jiroušek, četl protokol předešlé schůze, jenž byl probrán a schválen. — Blahopřání k jubilejím zasláno bylo Jeho Excellenci ndp. Dr. Fr. Sal. Bauerovi, biskupu v Brně, a stařičkému Fr. Pojmonovi, děkanu na odpočinku v Polné. Rovněž i Jeho Excellenci p. hr. Fr. Thunovi, zakl. členu družstva, zasláno bylo k jeho sňatku blahopřání, na kteréž p. hrabě českým dopisem odpověděl. — Slovanské spolky: Čitalňa rusk. seminaria ve Lvově a Slov. kat. akad. družstvo »Danica« ve Vídni děkují, že jim družstvo »Vlasť« zdarma zasílá. — Předloženo bylo lednové číslo časopisu: »Rivista internacionale«, v němž jest posudek o významné řeči, kterou měl J. M. ndp. Eduard Jan Nep. Brynych, biskup z Hradce Králové, na Literárním sjezdu družstva. Posudek bude uveřejněn v únorovém čísle »Vlasti«. — Historický klub v Praze žádá, aby mu byl zdarma zasílán »Sborník hist. kroužku«. Vyhovuje se. — Výbor se usnesl, aby staří dlužníci družstva a papír. závodu advokátem byli upomenuti. — V sazárně knihtiskárny vyvěšen bude pracovní řád. — Papírnický závod vynesl v r. 1899—1900. 3.000 K čistého užitku, i bylo s užné krámské od 1. ledna 1901. o něco zvýšeno. — Dp. Tom. Škrdle uvedl, že již nemůže ohromné práce a starosti, které se rok od roku zvětšují, snésti a podal návrh, aby se práce a starosti ty rozdělily, aby jemu bylo uleveno. Navrhl: 1. Pan faktor ať má mimo sazárnu dohled i nad strojovnou a expedicí, aby všude pilně a svědomitě bylo pracováno. On je za vše to řediteli závodu přísně zodpověden. Korespodenci tiskárenskou vede si p. faktor sám. 2. Paní Jos. Jiroušková ať spravuje papírnický závod s krámskou samostatně a pod svojí zodpovědností. Potřebné věci obstará jim sluha z tiskárny. Inspektorem papírnického závodu ať je p. prof. Dr. Mat. Kovář. Pí. Jos. Jiroušková ať vede mimo účty papír. závodu také účty všech brožur a ať obstarává při tom veškeru administrační a obchodní korrespodenci. 3. Účetní a korrektor p. Jan Žák ať vede účty insertní a s p. faktorem ať spravuje účty knihtiskárny samostatně a pod svojí zodpovědností za dozoru dp. faráře Vl. Hálka. Ale peníze přijímati a vydávati bude pokladník družstva a povede i dále nade vším vrchní dozor. Návrhy referentovy byly jednomyslně schváleny, zvláště když k tomu bylo poukázáno, že tím družstvu nových výloh nevzejde. Výbor projednal různé jiné záležitosti, načež předsedající schůzi uzavřel.

Literární sekce družstva Vlasť konala dne 14. ledna třetí schůzi v XVII. správním roce za předsednictví dp. P. Karla Buriana O. Cr. — Jednatel četl protokol předešlé schůze, jenž byl schválen. — Předsedající referoval o povídce: »Svatba krále Jana« od V. Říhy. Spisovatel zdařilým, prostonárodním slohem líčí rozmarné příběhy a odvážné skutky tohoto národního hrdiny. — Dp. farář Vl. Hálek, podával přehled slovenské literatury, zvláště pokud se týče katol. časopisů, jichž jest šest z 18 a v Americe vycházející dva ze šesti v celku. Dále o románu A. Staška »Nedokončený obraz«, o novém sešitovém vydání spisů K. V. Raisa. — Universitní studující p. Jan Maštalíř, probíral básnickou produkci A. Breska: »Hlasy v bouři«. Víra zde vítězí nad nevěrou. Verš je hudební, vzletný a plný archaismu. I jest ku podivu, pravil p. Jan Maštalíř že týž spisovatel dává na jevo v »Lumíru« přímo hrozné názory o ženě a souboji. Dále referoval o skvostné knize dr. St. Pavlického »Mozek a duše« a příkře odsuzoval »Vánoční listy »Besed Času«, které nazval pravými slátaninami. — Redaktor p. Tom. Jiroušek podal rozbor

Jarkovského »Drobných genrů«, vydaných nákladem J. Otty. Tři obrázky by ještě ušly, ostatní však jsou kluzké a jeden dokonce postrádá i mravního základu. Proto referent knihu nedoporučuje. Dále zmínil se řečník o rozvoji křesť. socialního časopisectva a poukázal na nový seznam pražských knihkupců, kde díla theologická jsou až na IX. místě, za pohádkami pro děti. Řečník jednání takové zavrhuje a praví, že již i časopisy si toho všímají a proti tomu, jako moravský »Mír«, veřejně se vyslovují. — Dp. Tom. Škrdle doporoučel opět jinou povídku Boh. Brodského »Po pansku« (Zábav Večerních roč. XXI. č. 3.), v níž jest selská pýcha zle zmrskána. Je to práce velice zdařilá. — Potom předložil různé zajímavé redakční dopisy a sdělil jejich obsah a konečně rozdělil mezi přítomné různé knihy, aby o nich ve »Vlasti« referovali. —

Literární sekce družstva Vlast konala dne 6. února čtvrtou schůzi v XVII. správním roce za předsednictví řídícího učitele pana Jos. Flekáčka. — Členové sekce probírali běžné lit. události a o každém referátu byla zahájena debata; tím vedle vzájemného poučování tříbí se úsudky přítomných. — Dp. Tom. Škrdle rozdělil mezi členy nové knihy, aby je pročítali a v budoucí schůzi nebo ve »Vlasti« o nich referovali: předložil také nový latinský časopis »Nuntius Romanus«, jenž mu byl z Říma zaslán; pročte jej p. Ant. Drápalík. Referent zmínil se o 84letých narozeninách stařičkého Poimona, a lit. sekce se raduje, že mu Bůh popřál tak dlouhého věku, požehnaného četnými lit. pracemi. Konečně mluvil dp. Tom. Škrdle o »Časových Úvahách«, jež rediguje ředitel Borromea, dp. Fr. Reyl, takto: »Ve Vlasti od počátku ze srdce přejeme »Časovým Úvahám« a často se o nich zmiňujeme a je doporučujeme. I vítáme tedy s radostí také ročník pátý, letošní, jehož 1. číslo pojednává o hradecké koleji T. J. z r. 1636., založené pp. Fridrichem a Ottou z Oppersdorfu. Nynější jesuitská kolej, dílo to nejdp. biskupa Ed. Jana Brynycha, má pro Hradec Králové ohromnou důležitosť, i zavděčily se zajisté »Časové Úvahy«, že poukázaly na její minulosť, aby posílily její budoucnosť. Předplatné na »Časové Úvahy« činí i s poštovným 1 K, číslo stojí 8 h. — Dp. farář Vl. Hálek vzpomenul prací J. Zeyera, Verdiho, dále posuzoval Kolískův spis o Lurdech, kdež je podán obraz kultu P. M. Lurdské v Čechách a na Moravě. Paměti z církve vyobc. kněze Smetany jsou confiteor jeho duševní rozháranosti, do níž svým odpadem byl stržen. — Red. p. Tom. Jiroušek poukázal na americký časopis »Národ« a na olomouckého »Našince«, které si bedlivě všímají »Našich Listů« a z nich úvodní články v plném znění otiskují. Dále referoval o čísle 194. »Světové knihovny« od Alf. de Musseta »Se srdcem divno hrát«, a lituje, že »Světová knihovna« do českého jazyka uvádí práce tak kluzské a frivolní k »poučení« našeho lidu. — Universitní studující pan Jan Kř. Maštalíř mluvil o spisu Sienkiewiczově »Pojďme za Ním«, kteryžto spisek doporučuje jako krásný a cenný; četl rovněž Mussetovo drama »Se srdcem divno hrát« a schoduje se s úsudkem p. Tom. Jirouška, neboť drama toto snižuje a hanobí stav kněžský a řeholní; konečně rozebíral traktat Tolstého »Jaký jest můj život?«, k čemuž připojil o morálce Tolstého pojednání. Názory Tolstého jsou upřílišněny a právě proto nesnadné k uplatnění. — Universitní studující pan Antonín Drápalík pročetl XII. ročník »Lady«, ženského časopisu. *Lada* patří k nejlepším listům českých žen, podávajíc jim nejen zábavu, ale i poučení o nejrůznějších povinnostech ženy v rodině i ve veřejnosti. Zajímavý jest projev redakce na konci minulého století, kde se praví, že idea povznešení ženy vznikla křesťanstvím a s ním šířila se světem, posvátným jest odvěké, přírodou i Bohem ženě dané poslání v lidstvu — rodina. — *Sv. Antonín*, terc. kalendář, učinil proti minulým ročníkům pokrok! Místo povídaček přináší slušnou socialní črtu »Bez požehnání«. — Studentům a o studentstvu: knihovnička »Času« čís. 11. šíří na každé stránce nepřátelství proti církvi katolické a proti »zpátečnictví« na Moravě. Známý to způsob »Času«. — Konečně referoval p. Ant. Drápalík o Baumgartnerově Weltliteratur. Probral obsah každého dílu a pravil, že VI. díl bude jednati o severogermánských a slovanských národech. Sekce se vynasnaží, aby tato stať byla dobře pojata, neboť právě nedávno jistý katolický spisovatel něm. psal o Kar. Světlé a zaujal k ní nesprávné stanovisko. — K návrhu místopředsedy radila se sekce o programu večeru Ehrenbergrova, ke dni 10. března t. r., o dalším veřejném vystupování sekce pořádáním kritických rozprav, o nových zjevech a směrech v literatuře a organisaci vnitřní práce v sekci samé. Sekce se usnesla, vyzvati kompetentního znalce, aby napsal pojednání o účinu Herlošových románů na český lid a vývoj historické, české belletrie. — Za dopisujícího člena sekce zvolen byl katolický učenec dp. farář Tomáš Pícha, a za nové činné členy zvoleni byli dva katoličtí literáti. — Ještě letos provede sekce oslavu 50let. kněžského jubilea Msgr. Boh. Hakla, pap. preláta v Hořicích. — Budoucí schůze sekce jest 13. března t. r. ve 3 hodiny odpoledne.

ROČNÍK XVII. BŘEZEN 1900—01. ČÍSLO 6.

VLASŤ.

Z jakých příčin jmenuje Petr Chelčický M. Jana Viklifa Protivou?

Píše Dr. Ant. Lenz.

* POKRAČOVÁNÍ. *

a tou příčinou tvrdí také Viklif, že není nikdo vázán ku víře, že by ten neb onen papež byl pohlavárem, byť i té neb oné Církve částečné, a tak ovšem není také vázán křesťan, aby o svém biskupovi nebo faráři věřil, že jest jeho biskupem anebo farářem.[197])

Přes to však tvrdí tento anglosaský deformator, že laikové mají aspoň o některých pohlavárech Církve věřiti, že jsou údy Církve a pohlavárové její a tou měrou předzřízení, pokud totiž jsou ve stavu milosti Boží. »Laici tenentur de aliquibus praepositis credere saltem implicite, quod sunt partes Ecclesiae et capita sua, et de aliis non tenentur... Tenentur credere de illis secundum praesentem justitiam vel simpliciter secundum praedestinationem.[198]) Odtud odvozuje Viklif povinnosť duchovních a praelátů, aby žili podle zákona Božího, a tou měrou popoháněli lid k víře, že jsou členy Církve a pohlaváry její. K veliké pohromě Viklifově však nemá diktát jeho pražádného podkladu, neboť on hlásá podle pravdy katolické, že neví nikdo o sobě, aniž o jiném jistotou víry, ana by neklamala, že jest v milosti postaven, jakž by tedy mohlo býti křesťanu za povinnosť ukládáno věřiti, že ten neb onen pohlavár jest skutečně předzřízen, úd Církve a pohlavár její. Že toto učení Viklifovo by všechnu Církev uvedlo v hrozný zmatek a chaos, zvláště ať dává Viklif do svévole kněží a jahnů, aby kázali, kdy a kde se jim zlíbí, beze vší autorisace církevní, ukázal jsem v jiných spisech svých.

Ač je právě vylíčené učení Viklifovo patrně bludné, ano kacířské, jest jiná jeho náuka sem směřující rouhání naproti Bohu. Viklif tvrdí, že všecko, což se děje a díti bude, nezbytně se děje? »Omnia, quaecumque eveniunt, necessitate fiunt.[199])

[197]) Tamtéž. Kap. 2.
[198]) Tamtéž.
[199]) Trialogus. Dialogus. Cap. 21. De Eccl. cap. 5.

Zavržená jeho sem směřující věta zní: »Omnia de necessitate absoluta eveniunt.« »Všecko se děje naprostou nezbytností« (thesis 27.). Podle tohoto svého názoru bludného tvrdí Viklif, že Bůh sám sebe nutí ve svém volení věčném ke všemu, což vykonává. »*Deus necessitat se volitionibus aeternis ad omne quod officit.*«[200]) *Viklif tvrdí dále, že Bůh neodolatelně pudí člověka ku každému jeho úkonu, a z toho odvozuje uskutečňování úrady Boží v čase o předřízení a o předzvědění.* »Videtur mihi probabile . . . Quod Deus necessitat creaturas singulas activas ad quemlibet actum suum, sive sunt aliqui praedestinati, hoc est post laborem ordinati ad gloriam, aliqui praesciti, hoc est post vitam miseram ad poenam perpetuam ordinati . . . Pradestinationis aut praescientiae divinae est causa indubie ipse Deus, cum nulla creatura causat . . . hos actus sive notitias deo intrinsceas atque aeternas. Intelligendo autem passive praedestinationem vel praeparationem ad poenam, videtur, quod illae sunt a Deo ab Esse intelligibili creaturae et a fruitione criminis concausatae.«[201])

Jako tedy Bůh nezbytně a od věčnosti předurčil některé ku věčné spáse a jiné ku věčné zátratě; tak vede také cestou nezbytnosti ku spáse, ať koná předzřízený ty úkony, jež ho do nebes uvedou, nezbytně, ať ho Bůh neodolatelně pudí. A zase na vzájem pudí předzvěděného ku konání hříchů, jakožto ku příčinám ku zátratě věčné směřujícím neodolatelně. Bůh jest tedy sám svrchovanou příčinou hříchů, pro které budou předzvědění na věky do pekla odsouzeni, jakož i těch hříchů, jichž se občas dopouštějí předzřízení. Ale jest veliký rozdíl, hřeší-li smrtelně předzřízený, a hřeší-li předzvěděný. Předzvěděným se neodpouští ani dědičný hřích, a ten hřích nosí na sobě po všechen čas života svého. Když však spáchali smrtelný hřích, přičítá se jim ku věčnému zatracení; činili-li pokání, není možná, aby v pravdě litovali, ač prý se jim přes to přese všechno hříchové odpouštějí a oni jsou pak v milosti podle přítomné spravedlnosti.[202]) Když však pokání nedodrželi, ale znovu do hříchů klesli, vrací se všichni hříchové, jichž se dopustili, a které již byly odpuštěny, na jich ramena zpět, aby byly na nich na věky trestány. Jinak jest s předzřízeným, i ti nejhorší hříchové, které páše, nepřičítají se jemu k věčné zátratě, jenže ztrácí milosť podle přítomné spravedlnosti, a když činí pokání, jehož jen on správně činiti dovede, a hříchů jak náleží litovati, nevrací se předešlé zlé viny na jeho ramena zpět, a jest zcela s Bohem smířen. »Dicitur, quod in praescitis omnia peccata redeunt, quae peccaverant. Imo quicumque reinteravit idem peccatum in specie, licet peccatum iterum sit deletum contritione, idem peccatum dicitur redire, et homo in ipsum recidere, vel recidivare, ut peccatum sit idem formaliter in subjecto; et sic punietur recidivans pro peccato praeterito, cum ipsum dat occasionem, ut in peccatum posterius incidatur. Et videtur, quod praescitus, licet videatur contritus, deficit tamen

[200]) De Benedicta Incarnatione. Cap. 5.
[201]) Trialog. II.. 14.
[202]) To tvrdí Viklif, ač jinak upírá, že by se mohlo uděliti polovičné hříchův odpuštění.

communiter a contritione et per consequens a peccati deletione, licet propositum et actus peccati ad tempus deficiant. Defectus enim, quo praescitus in comparatione ad contritum deficit, in dispositione deficit, est peccatum remanens perpetuo, et ideo justum est, quod illud peccatum perpetuo puniatur, cum aliter remaneret aliquod peccatum impunitum.[203])

Toto na výsost nepravdivé a dobrotivému Bohu odporné učení nabývá ještě hroznějšího významu, jelikož jest podle něho vlastně Bůh sám, kterýž ty zlé činy páchá, ježto vedou provinilce do pekelného ohně, ať není na něm, aby se odvrátil od hříchu, ale Bůh ho pudí neodolatelně, aby hřešil. Možná, že snad nahlížel M. Jan Viklif rouhavosť ano ďábelskosť této své démonické náuky, a proto rozlišoval dvojí byt hříchu (dupplex Ecse peccati), byt totiž první a druhý. Byt první jest přestoupení zákona Božího, a byt druhý jest dobro, ježto z hříchu vychází, a podle kterého dí sv. Augustin o hříchu Adamově: *O Felix Adae peccatum.* Podle prvého bytu nemůže prý Bůh chtíti, aby byl hřích spáchán, neboť on schvaluje trest za hřích, ale hřích nikoliv; avšak dobře se praví, že Bůh chtěl, aby se hřích ten stal a aby byl trestán, a aby měla Církev prospěch z něho. Přes to však pudí Bůh tvora hřešitelného ku hříchu. Nějakou omluvu hrozné této blasfemie, že Bůh jest původce hříchu, a že je přece na člověku tresce, připojuje drsný Viklif, že ponechává Bůh pekelníkům dobro života, t. j. že jich neobracuje v nivec. »Peccatum debet esse, quoad istud esse secundum, quod est »prodesse«, tamen ipsum peccatum non debet informare suum subjectum quoad »Esse primum«, quia tunc creatura deberet peccare. Deus vult peccatum, quia vult ipsum quoad »esse secundum«, tamen non vult, quod creatura peccet, quia licet magis videtur probabile, quod sicut approbat et necessitat ad peccatum, sic necessitat creaturam peccabilem ad peccandum, cum omnis causata necessitas sit a Deo, et Deus misericorditer facit cum damnatis et habent bonum »Esse«, sic quod ipsis positis in adoptione »Esse« vel »Non Esse«, cum »Esse« sic sit bonum, et sic »Esse naturale« foret iis utilius et eligibilius, cum »Non Esse« non potest habere rationem eligibilitatis.[204])

To jest tedy učení Jana Viklifa o předzřízení a předzvědění, které jest tak děsné, tak tvrdé, rouhavé a ďábelské, že až srdce lidské usedá a trne, že mohl kněz doktor tak nelidské učení lidu předkládati. Chelčický ovšem se značnou částí výstředního, sem hledícího učení Viklifova souhlasí, jako že jest Církev, i ta, kteráž ku branám věčným putuje, sbor předzřízených pouze a ta Církev že jest Církev Kristova a samospasitelna, že údem téže Církve nečiní křest, ale pouze vyvolení, že předzvěděný nejsa údem Církve, nemůže také býti jejím pohlavárem. Chelčický tvrdí také s Viklifem, že Kristus Pán jenom za předzřízené života svého položil, a nikoliv za předzvěděné, a zejména, že nezemřel za katolíky,[205]) *avšak toho jsem se u Chelčického nedočetl, že*

[203]) Trialog. III., 7.
[204]) Tamtéž III., 4.
[205]) Kniha Výkladuov. Neděle masopustní. U Viklifa: »De Christo et ejus adversario Antichristo.« Cap. 7.

by byl kdy tvrdil, že Bůh pudí člověka k hříchu a že na něm pak tresce, což byl sám spáchal, zejména, že tak ukrutně zachází s předzvěděným, že ho neodolatelně nutí k těm úkonům, kteréž pak na něm tresce ohněm pekelným, neboť to všecko již jest tím vyloučeno, že Chelčický naproti Viklifovi tvrdí, že má člověk sebe v moci, že může konati dobré anebo zlé nezávisle na násile zevné, anebo na nezbytí vniterním. V těchto tedy věcech jest Viklif opravdovým Protivou Petra Chelčického.

Avšak, v jakém as poměru stál M. Jan Hus v těchto věcech naproti Viklifovi? Hus nestál k Viklifovi v náuce, že všecko, což se děje, nezbytně se děje a díti bude, neboť učil právě tak, jako Chelčický, že má člověk vůli svobodnou. Ano on dí určitě: »Bóh nemóž voliti, aby člověk zhřešil, poněvadž hřešiti jest zlé. A poněvadž bóh nemóž voliti, aby člověk hřešil, protož člověk má tahnúti k té božie vóli, aby také hřešenie nevolil. Viece z toho máme, že každý člověk má svú vóli podobniti k vóli božie ve všech věcech, tak aby nic nevolil človiek, jedné což by chtiel bóh, aby to človiek volil«.[206]) Slova tato jsou ovšem přesně katolická. Avšak tentýž Hus se také pronáší takto: »*Pilát, kněžie, starci i biskupové naplnili sú vóli božie, davše Krista na smrť, avšak sú tiem smrtelně zhřešili. A jiní, jako apoštolé chtiece, aby nebyl zabit Kristus, vóli božie protivní sú byli, chtiece, aby nebyl zabit Kristus, avšak sú tiem chtiením smrtelně nehřešili, neb sú toho z zlosti nevolili; ale židé hněvem, závistí a rúháním k smrti ho připravili. A z toho máš, že jeden učiní, co bóh chce, a smrtelně hřeší, a druhý chce proti té vóli, avšak nehřeší.*« [207]) Není zde aspoň nádech hrozného učení Viklifova?«

Při této příležitosti dotýkám poznovu, že se učení sv. Augustina liší od učení Jana Viklifa, a všech těch, kdož se ho na ochranu svých bludů dovolávali, jako Viklif, po něm Hus, Lutr, Kalvin a Melanchton a jiní. Důkaz na to, že učení sv. Augustina jest podstatou svou zcela jiné nežli učení dotčených reformatorů, čili vlastně deformatorů o předzřízení, svědčí ta okolnosť, že Církev učení Augustinovo schvaluje, schválila a vezdy schvalovati bude, ale náuku nadzmíněných sektářů zatratila. Než o těch věcech jsem pojednal na krátko ve svém spisu: »Jest pravdou nepochybnou, že umíral Hus za své přesvědčení a že jest mučenníkem za pravdu.« Marně se tudíž těšil Hus na sněmě kostnickém, že nebude učení jeho o Církvi censurováno, ať by prý tím zavrženo bylo učení sv. Augustina. Musím zde opět dotknouti, jakož jsem již ve svém spisu: »Učení Jana Husi« napsal, že na sněmě kostnickém nebylo jednáno o předzřízení, a že se tou příčinou již klamal Hus, těše se, že učení Augustinovo o předzřízení nebude zavrženo, a tak i také podvratné a anarchické učení jeho o Církvi. Lituji velice, že naše skutečně intelligentní třída až dotud této okolnosti si nepovšímla a neuznala, že se učení Viklifovo a Husovo o Církvi podstatně liší od učení sv. Augustina, a že vězí po tu chvíli ještě v názorech sektářů, což jest zajisté veliká příhana katolického jména jejich.

---

[206]) Erben II., 369. Ned. 18. po sv. Trojici. —
[207]) V. D. Kap. 50. Erben I., str. 189.

§ 4. Náuka M. Jana o poměru Boha ku světu zvlášť, bludy jeho stran kosmické svobody Jeho, stran anthropologie, zejména stran konštitučních částek přirozenosti lidské, stran svobodnosti vůle lidské a dědičného hříchu, a protivné učení Chelčického.

Co se týká poměru trojjediného Boha ku světu, učí Viklif dále a s ním Chelčický i Hus, že jako jest uvnitř v Božství princip jen jeden, ač jsou Osoby Božské tři, tak že také jedná Bůh na venek jako princip jeden. A jako jest veškerenstva princip jeden, tak jest také jeden svět.

Až dotud ovšem jest Viklif i s katolickou Církví za jedno, a neliší se ani od Chelčického ani od M. Jana Husi. Avšak *Viklif začíná býti Protivou Chelčického svým učením o stvoření světa. Učení jeho sem hledící přiléhá k náuce, že všecko, což se děje, nezbytně se děje: »Omnia, quae eveniunt, necessario obsolute eveniunt.«*

Přede vším dí Viklif, že byl svět vždy, a že jest tedy věčný, ale jinak, nežli je Bůh věčný, neboť jest Bůh nestvořitelný, svět ale stvořitelný, v Bohu není nižádného přechodu časového, dobře však ve světě. »In primo instanti mundus fuit. Ante illud instans fuit Deus, sed non temporaliter vel variabiliter imo naturaliter et causaliter.« [208]) *A odtud tvrdí také Viklif, že nebyl Bůh podle časnosti před světem, ale podle věčnosti pouze. Není prý tomu tak, že byl Bůh před světem, ač nebyl svět tím, čím byl Bůh. »Ista autem propositio ante primum instans mundi Deus fuit, est disputabilis apud multos, cum certum sit, quod non temporaliter fuit Deus ante mundum, sed aeternaliter, non ut ista propositio dicit succesionem, sed prioritatem naturae. Secundo certum est, quod pro primo instanti mundi non est ita, quod Deus fuit ante mundum, sicut non fuit tunc, quod Deus fuit.* [209])

V tomto všem jest Viklif Protivou Chelčického, kterýž zřejmě vyznává, že Bůh stvořil svět z vůle své ne proto, že by byl musel, ale proto, že chtěl, on tedy není za jedno s Viklifem, že jest svět věčný, ač se liší od Boha tím, že jest stvořitelný. Ještě méně jde Chelčický za Viklifem, když tento tvrdí, že jest veliký tvor podle svého bytu pomyslového bohem, jak dí: »Omnis creatura secundum Esse intelligibile est deus,« [210]) *což jest ovšem blud pantheistický, anebo při nejmenším důmněnka pantheismu velice blízká.*

Při bludu Viklifově, jímžto stotožňuje Boha s tvorstvem, není nijakž divno, že hlásá, že v Bohu není kosmické svobody, t. j. že tvrdí, že Bůh podléhá směrem ku světu naprostému nezbytí. Je prý to, jak dí, bludný školský pojem tvrditi, že by mohl svět stvořiti anebo nestvořiti. »Quantum ad libertatem contradictionis patet, quod est terminus magistralis erronee introductus, ut Deus, quod potest facere, si voluerit vel non facere, si

[208]) Trialog. II., 2.
[209]) Trialog I., 4.
[210]) De Compositione hominis. Cap. 2.

noluerit.« [211]) *Koná prý Bůh všecko, což koná na venek, nezbytně, ale prý přece svobodně: »Quantum ad libertatem divinae potentiae patet, quod est summe libera, et tamen, quidquid facit, necessario absolute.«* [212])

Podle principu, že všecko, což se děje, naprostou nezbytností se děje, neleželo prý také v kosmické svobodě Boží, stvořiti jiný svět, než který a jaký stvořil, jinými slovy: V Bohu není libertas specificationis, jako nebyla v něm libertas contradictionis, stvořiti svět anebo nestvořiti. Podle této moudrosti Viklifovy byl tento svět vědomý (i neviditelný) jedině možný, a jím by také byla naprosto vyčerpána moc Boží všecka, a že jest v něm všecko obsaženo, což bylo stvořitelné. Odtud di Viklif: »Concedi potest, quod idem est producibilitas creaturae, quam ejus intelligibilitas.« [213]) *A zase: »Quod potest existere, existit.«* [214])

Naproti tomuto svému Protivovi učí Chelčický: »že sluší Jemu Bohu činiti co chce,[215]) jakož na mnoha jiných místech hlásá, že jedná Bůh směrem ku skutkům svým na venek naprosto svobodně, jakož viděti budeme.

Chelčický zcela podle pravdy líčí učení o člověku a o jeho stavu v řádu přirozeném a v nadpřirozeném a v stavu kleslém. Chelčický věří s katolíky, že jest duše lidská nesmrtelná, že jest obdařena rozumem ku poznání Boha, a vůlí, aby mohla svobodně k dobru se rozhodnouti, on tak věří s katolíky, že hřích dědičný jest jeden, kterýž přechází z Adama na všecky, kdož od něho pocházejí, že pro tento hřích ztratil Adam a my v něm všechny dary Boží praeternaturálné a nadpřirozené, zvláště milost Boží, ale že podržel všecko, což k celotě (integritě) lidské přirozenosti náleží, zejména rozum a vůli svobodnou, ač byla síla rozumová, energie vůle dobré ku konání vůle Boží pro odpor žádostivosti zlé umenšena.

Zejména tvrdí Chelčický, že na svobodné vůli člověka záleží buď hřešiti anebo nehřešiti. »Hřiechu umře člověk, když dobrovolně od něho odstúpí, a potupí ho u vóli . . . a počne jej mieti v mrzkost a nenávisť, ne podle vóle tiela, ale podle rozumu.« [216]) Chelčický také zřejmě učí, že pokušení zlé o sobě není hříchem, leč by se k němu sklonila vůle. Hnutí prvoprvé nejsou tedy hříechem podle Chelčického: »(Hněv) v prvém hnutí není hříchem, ješto človieku nad moc utieká. To hnutí móž býti bez hřiechu počátkem, ale dá-li jemu dále kročiti, to již nebráněnie požievánie bude.« [217]) On také psychologicky popisuje, jak v nás povstává hřích, pokračuje a ve skutek uváděn bývá: »Nejprvé bývá vnuknutie, anebo v srdce vstúpenie zlého, a potom liebosť v tom myšlenie nebo kochánie. A potom přivolenie, a miesta danie v srdci k tomu přivolenie a to již bude smrť duše.« [218])

[211]) Trialog I., 10.
[212]) De Benedicta Incarnatione. Cap. 5.
[213]) Trialog. I., 11.
[214]) Tamtéž. I., 9.
[215]) Řeč o 20. kap. sv. Matiáše. Rkp. Svatovítský.
[216]) Řeč o starém člověku.
[217]) Postilla. Ned. 6. po Trojici.
[218]) Tamtéž. Ned. 15. po Trojici.

S tím jest spojeno učení Chelčického, že jest člověku možno v každém stavu plniti zákon Boží.[219]) Avšak ihned se opravuje tvrdě, *že mnichové nemohou pro zákony své plniti zákona Páně, avšak toho prý nemož ani vojsko, ani biřičstvo, ani rychtářstvo, ani konšelstvo, ani obchodnictvo, ani katolictvo, a ti všichni prý zůstávajíce v svém dotčeném stavu buchnou do pekla.*

Ač jest tedy podle Chelčického svobodnosť vůle lidské k dobru pro hřích dědičný oslabena, tož zůstala v člověku mohoucnost voliti a konati dobré neodvisle na násilí zevné a na nezbytnosti vniterné.

V antropologii jest opět Viklif Protivou Chelčického, jako v kosmologii. Viklif ovšem učí, že lidská přirozenosť z těla a duše nesmrtelné pozůstává, kteráž má rozum a vůli, avšak on tvrdí, že je v člověku kromě duše nesmrtelné jiná, zvířecí duši podobná duše, ano že jsou v něm celé sbory duší, avšak ta zvířecí duše že jest quidditou těla lidského a jeho substantialní formou, čili že ona je oživuje.[220])

Podle Viklifa neměl ani neporušený Adam v ráji sebe v moci své. A tak skutečně a v pravdě neměl vůle svobodné, aby se byl mohl pro Boha rozhodnouti o své vůli, neboť Viklif tvrdí, že všecko což se děje, nezbytně se děje, tak že není na něm, aby se rozhodl svobodně k dobrému anebo ku zlému, ale to, co konal Adam v ráji, zhrdnuv zákonem Páně, konal nezbytně, ať ho Bůh sám neodolatelně k tomuto hříchu pudil.

Podle hrozného učení tohoto, že vlastně Bůh sám spáchal prvotní hřích, a že jej pak na Adamovi a celém pokolení lidském krutě trestal; měl Viklif důsledně učiti tak jakož bylo v Církvi a podle učení sv. Pavla (Řím V.) vezdy řečeno, že jest prvotní hřích původem svým jeden, ale Viklif jinak usoudil, neboť tvrdí, že jest nezbytno, aby bylo ihned v začátku do nesmírna mnoho hříchů dědičných. »Necesse est, praví, peccata originalia esse inaequalia«.[221]) *Zdá se, že měl Viklif, takto se prohřešeje, celý chaos bludů v duši své, a že se domýšlel, že jsme netoliko na způsob tajnostný v Adamovi zhřešili, jak dí apoštol národů, alebrž že jsme hřích ten také osobně spáchali.*

Viklif odůvodňuje tento svůj katolické víře odporný názor o hříchu dědičném tím, že prý jsou vlohy při rozdílných lidech rozdílny, a při nestejných vlohách i vzezření nestejné, a proto by ti, jenž odcházejí jako dítky na onen svět, podle nestejného užívání těch vloh, pakli by dospěli dobrého nebo zlého, nestejně trestáni neb odměňováni byli. Na tom tedy základě, že jsme hřešili v Adamovi nestejně, budou prý také dítky odšedše s vinou dědičného hříchu na onen svět nestejně a i kladně trestány.[222])

V těchto všech deviacech jest Viklif *rozhodným Protivou* Chelčického, neboť Chelčický zřejmě učí, že Adam zhřešil o své

---

[219]) Tamtéž. Na den sv. Trojice.
[220]) O tom viz. Soustava učení Jana Viklifa. Dr. A. Lenz. Str. 146. seq.
[221]) Trialog. III., 28.
[222]) Viz »Soustava učení Jana Viklifa« str. 153.

vůli, že svobodnosť vůle i po spáchaném hříchu prvotním mu ostala, že není v člověku více duší, leč jen jedna, že hřích dědičný jest původem svým jeden, že jsme sice v Adamovi zhřešili, ale že jsme hříchu toho osobně nespáchali.

§ 5. Viklif jest Protiva Chelčického v učení o nezbytnosti vtělení Syna Božího absolutné.

Podle učení katolického slitoval se Bůh nad padlým člověčenstvem a slíbil mu již v ráji Vykupitele, nebo-li vykoupení z kletby hříchu a poddanosti ďáblovy.

Slitoval se Bůh, ač se slitovati nemusil, z lásky k člověčenstvu, naprosto svobodně.

Vtělení Páně nebylo naprosto nezbytné ani před hříchem v ráji spáchaném, ani po hříchu Adamově. Ano vtělení Páně nebylo naprosto potřebné ani za podmínkou, že Bůh chtěl se nad člověčenstvem slitovati, neboť v Písmě sv. děje se řeč o vtělení, jako o důkazu veliké a dobrovolné lásky Boží k němu, jakžby tedy mohlo býti na pravdě, že bylo vtělení Páně absolutně potřebno vykoupení člověčenstva.

Avšak vtělení Páně bylo potřebno za podmínkou plného a dokonalého zadostučinění za hříchy člověčenstva. Dokonalé však jest zadostučinění jen tehdáž, když se rovná velikosti urážky učiněné. Ale urážka hříchem smrtelným Bohu učiněná jest ohledem na nekonečnou bytost Boží nekonečna. Ale plné zadostučinění za tuto urážku nemůže Bohu žádná bytost dáti, leč jen bytost zase nekonečná. Bylo tedy za podmínkou naznačenou vtělení Páně absolutně potřebno. Jinak však mohl Bůh i jiným způsobem nad člověkem se slitovati.

Vtělil se tedy Syn Boží ne proto, že se vtěliti musil, ale proto, že se vtěliti chtěl pro nevyzpytatelnou svoji lásku k člověčenstvu.

Chelčický neznal theologických otázek sem slušících, neboť on nebyl vlastně ani theologem saustavně vzdělaným, ale zde souhlasí proti všemu očekávání s katolickou věrou. On zajisté určitě praví, že nás Kristus Pán vykoupil z pouhého milosrdenství, a že byl poslán na svět z lásky Otcovy.[223]) Ano, Chelčický dí zřejmě, že bylo v moci Páně vykoupiti nás jinak, nežli vtělením a smrtí svou. Vykládaje totiž, že má Kristus Pán dobrotu sám ze sebe, a to ustavičnú a jinú měnivú, přidává: »Také proto, že dává život za ovce své: totiž život svůj na smrt, aby jim život věčný navrátil, a je vyprostil z tiech smrtelných nepřátel a nájemniekuov . . . A nikoliv mohl by i jinú příčinú vysvoboditi ty ovce z toho zahynutie, než smrtí svú; ale neráčil tak chtieti jim své milovánie a svú věrnosť ukázati v tom, mra pro nie, aby jim mohl tak mluviti, že většieho milovánie nad to nižádný nemá.« [224])

---

[223]) Postilla. (Kniha Výkladuov.) Na den Narození Božího.
[224]) Tamtéž. Ned II. po Velikonoci.

Avšak M. Jan Viklif jiné učení předkládal věrným ovečkám svým. Především di Viklif, že byl Adam vykupitelný, avšak že nemohl za svůj hřích a za hřích celého člověčenstva dostiučiniti, aniž kterákoliv stvořená bytosť, jelikož prý není možno, aby se někdo tak pokořil, jako Adam zpyšněl, chtěje býti jako Bůh, a tak prý jenom Bůh mohl zadostučiniti.

Avšak týž Viklif stavě na své bludné zásadě: »Omnia, quae evenient, absoluta necessitate eveniunt,« že vše, což se děje od Boha i na venek, absolutnou nezbytností se děje, tvrdil, že se Bůh absoluta necessitate vtěliti musil i tehdáž, kdyžby byl Adam nezhřešil, tím spíše však že bylo nezbytno vtělení, když se Adam provinil. Nezbytno prý bylo, aby byl člověk vykoupen, a nezbytno bylo, aby Bůh zaň dosti učinil, jelikož prý Bůh bez zadostučinění nemůže nikomu odpustiti.[225]) *Také prý bylo nezbytno, aby druhá božská Osoba se vtělila, poněvadž prý zhřešil Adam z nevědomosti, a tou měrou bylo potřebno, aby se vtělila Nestvořená Moudrosť. »Quoniam hoc peccatum ex ignorantia erat commissum, ideo oportet, quod ex personali Sapientia sit deletum.*[226])

A jako bylo nezbytno, aby Nestvořená Moudrosť se vtělila a za hřích dostiučinila, tak zase bylo nezbytno, aby Syn Boží zemřel na dřevě »Oportuit, peccatum primum hominis deleri satisfactione debita mediante, quod oportuit, Christum taliter incarnari, et necesse fuit mortem postea sequi . . . Et fuit necessarium, ipsam acceptam postea in ligno.«[227])

Viklif také jisti, že bylo nezbytně potřebno, aby Syn Boží přijal vtělením tu duši, kterouž přijal a ne jinou a podobné i tělo. »Omnia, quae evenient, necessitate evenient . . . Ex determinatione et ordinatione Dei aeterna oportuit Christum illum spiritum assumpsisse, nec credo, quod aliam sibi potuit hypostatice univisse, potuit tamen, si voluisset, quod est satis.[228])

Přes to však tvrdí Viklif, že kosmická svoboda Boží se neruší. ač co koná na venek jest nezbytné, jako se prý nezbavuje Bůh svobodnosti, ač Bůh Otec splozuje od věčnosti a nezbytně Syna a nezbytně vychází z něho a ze Syna, jako z jediného principu, Duch svatý . . . »Deus non illiberatur, quidquam facere, licet absolute necessario illud fiat, sicut non illiberatur, producere Verbum vel Spiritum sanctum, licet absolute necessario illud agat, actio tamen ista ad intra est necessario aeterna, et factio est temporalis.«[229])

Srovnáme-li však toto učení, kterým sobě troufá Viklif nekonečného Boha sevříti svěracím kabátem nezbytnosti; zajisté že nahlédneme, že jest Viklif v těchto věcech *rozhodným Protivou Chelčického.* (Pokračování.)

[225]) Trialogus III., 24, 25.
[226]) Tamtéž. III., 25.
[227]) Tamtéž. III., 25.
[228]) Tamtéž. III., 28.
[229]) Tamtéž. III., 28.

Dokonáno!

Hle, dokonáno jest jak býti mělo! —
Aj, doba, o níž snili věštcové,
nadešla v hrůze, — a v tmy hrobové
jak lilje s kříže svítí svaté Tělo . . .

Čas stanul. — Slunce krvavé se stmělo . . .
Dech Boží u vesmíru kovové
zavanul struny. — V poly světové
»Jest dokonáno!« mocným echem znělo.

Kříž přátelé i kati opustili —
Ó, Kriste! tělo Tvé, ten lásky chrám,
na Hoře lebek všichni zůstavili! . . .

Jen světlý Duch tu stanul v téže chvíli
se týče Jasný k nebes výšinám —
to nad Svým Synem Bůh tu truchlil Sám.

J. Milota.

Z říše baltického Triglava.

Historický obraz z doby obrácení Pomořanů od **Bedřicha Kamarýta.**

* POKRAČOVÁNÍ. *

V.

Těšený byl až dosud výsledek praci apoštolských. Ukřižovaný táhl vítězoslavně městy a dědinami a mocí slitovné své lásky dobýval srdcí všech. Příklad zbožného a milovaného knížete a jeho vzorné družiny povzbudil lid, že všude vítal vyslance Božího s velikou uctivostí, a vznešeným zjevem a neodolatelnou silou slov Jeho uchvácen s vroucností a nadšením přijímal radostné poselství Kristovo. Nyní však měla sv. výprava postoupiti do předního Pomořanska, kde v plné síle bujela modloslužba pohanská.

Tam sídlela v nádherných chrámech ta strašlivá božstva, k nimž přístupu žarlivě střežily dobře zřízené sbory nižšího a vyššího kněžstva. Obyvatelstvo lpělo s úctou a hrůzou na příšerných těch modlách, ve kterých vidělo své jediné ochrance a mstitele. S ošklivostí a opovržením zamítalo všecky cizí bohy, zvláště

Boha křesťanského. Proto náramné zděšení se zmocnilo hlavních měst za Odrou, když se tam šířily zprávy, že celé zadní Pomoří holdovalo Ukřižovanému a že ten Nenáviděný s bojovníky knížecími blíží se branám jejich.

Za nejbližší cíl své cesty ustanovil biskup Otto Volyni, město sice bohaté, ale nekalými obchody a námořním lupičstvím pověstné. Nabízeného však ozbrojeného průvodu knížete více nepřijal, by jas pravdy Boží ani stínem násilí nebyl zkalen.

Aby i druhé hlavní město upokojil, poslal Vratislav družinu zemřelé kněžny zpět do Štětína s ujištěním, že nikdy nezamýšlel branou mocí uvésti vyslance Božího k nim, a že každému ponechává na vůli, zdali ho slyšeti chce čili nic. Rohuš, jenž byl svými vyzvědači o všem, co v Kamíně ustanoveno bylo, dobře zpraven, i o tomto poselství se dověděl.

Zanechav sběř sobě podřízenou jejímu osudu opustil tajně brloh svůj a pádil k Volyni, aby tam dorazil dříve, než tam biskup Otto zavítá. Tu si počínal úlisný žrec zcela jinak. Nehrozil mocí Vratislavovou, naopak všude roztrušoval, jak se kníže Volyňských bojí — a z té příčiny také průvod se zbrojným lidem biskupu odepřel. Zvěst ta žrece i měšťanstvo na novo posilnila v odporu víře křesťanské. Volynští dokázali, že se Ukřižovaného nestrachují, když před několika roky jeho chudé vyslance z města vyvrhli. I usnesli se, že tak učiní i těmto bohatým Jeho poslům, jakmile se objeví v obvodu města. Nic zlého netuše, přibyl sv. biskup se dvanácti kněžími do Volyně. Pluli na lodici průplavem, jenž spojuje jezero s mořem baltickým. Vozy s potravinami a rozličným náčiním následovaly po silnici podél břehu. Plavci zakotvili naproti severní části města, očekávajíce příchod vozů, jež měly býti přepraveny na prámech na druhou stranu.

Dobromyslný rybář, jenž pomáhal při skládání zavazadel, varoval sv. biskupa i jeho družinu, aby se do města neodvažovali, že jich tam nic dobrého neočekává, ježto jest lid náramně pobouřen. Když však těch výstrah nedbáno, prosil šlechetný ten pohan, aby jim směl býti průvodcem a ochráncem, neboť znal dobře místo v přístavu, kde ozbrojené tlupy očekávaly příchozí. I nabídl se, že je za temné noci sám na svém člunu nepozorovaně doveze k hradu, kde naleznou bezpečný úkryt, než se poštvaný lid upokojí. Rada ta se osvědčila. V zámku byl sv. biskup s kněžstvem uctivě přijat a pohostěn a správa knížecí starala se, aby nikdo o příchodu jejich nezvěděl.

Dlouho však v nečinnosti trvati nemohli. Třetího dne rozkázal Otto obléci skvostná roucha a ve slavném průvodu vyšel z hradu. Sotva že se objevilo kněžstvo v plné nádheře na náměstí, počal v celém městě takový hlomoz, jakoby sem byl přitáhl nejkrutější nepřítel.

Davy rozkaceného lidu naplnily ulice, v divém křiku vrhly se na biskupa a jeho družinu a vyvlekly je z města k přístavu. Ale co nyní? Každý čeká s napjetím, co se stane. Nikdo nevěděl rady. Jedni volají: »Utraťte je, hoďte je do stoky,« jiní: »Nechte jich, pošlete je zpět!« Nastává rozpor a nová vřava. Tu připádí uřícený žrec a křičí z plna hrdla: »Správa knížecí uhání po

druhém břehu směrem ku Kaminu o pomoc — pusťte je — bude zle!«

Mužové pohlédli na sebe a pustili své oběti. Nastalo ticho.

Biskup Otto se vztýčil, pokynul hlavou jako na pozdrav a promluvil lahodným hlasem: »Měšťané Volynští! tisíc let jest tomu, co založil veliký Říman vaše slavné město, královnu severu, tu byli příchozí všech národů vždy laskavě pohostěni. Od které doby tak zvláštním, u Slovanů tak neobyčejným způsobem, přijímáte své hosti? Rcete, v čem jsme vás pohněvali?« Podivuhodná mírnosť a přívětivosť, s jakou sv. muž oslovil davy, zarazila zuřivce tak, že zahanbeni se vraceli do města se strachem, jaké následky bude míti toto hrubé porušení pohostinství. Považlivější měšťané přinesli potraviny a nabídli se, že pro noční dobu jim upraví stany, ježto za trvajících nepokojů nemohou přijati do domů svých cizinců. I cesta k hradu byla střežena výtržníky. Sv. biskup přijal vděčně přátelské to nabídnutí a umínil si, že tam počká, až se lid umírní a upokojí. »Kde jiskra lásky ještě kmitá«, dí ku své družině, »tam není ještě vše ztraceno. Doufejme tedy v nejlepší a neustávejme na modlitbách, až nebeský Slitovník tvrdá srdce obměkčí a nám nakloní!«

U svatém veselí konali večerní pobožnosť a zpívajíce na břehu žalmy a hymny, povznášeni byli myšlénkou, že i moře a velikáni ve hlubinách jeho velebí s nimi Boha.

Tak minulo několik dní. Přibývalo sice zvědavců, kteří se zalíbením naslouchali zpěvům, ale do stanu se nikdo z nich neodvážil, neboť každého večera konány byly věštby a oběti, jichž dým jako černá chmůra pod těžkým vzduchem se tlačil k městu, což mělo značiti Triglavův hněv a pomstu každému, kdo by cizincům projevil nejmenší jenom účasť. Pojednou však nastal ve smýšlení obyvatelstva neočekávaný převrat. Před městem se objevily tlupy uprchlíků a prosily za ochranu a pohostinství. Byla to směs lidí rozličných stavů; žreci, čarodějové, brtníci, rybáři, děti a ženy; nescházely ani ježibáby a staré kouzelnice. Někteří vlekli s sebou těžká břemena, kamenné modly, zbytky hliněných bůžků a dědků, které zachránili od všeobecné zkázy. Všickni zděšeně vypravují, co se za Odrou událo, jak všechen kraj odpadnul od bohů, oni jediní že unikli do pustin a hvozdů podle jezera, odtud však že byli násilně vypuzeni. Za nimi že táhnou veliká vojska, která neušetří žádného, kdo se k Ukřižovanému nepřidá.

Bázeň a sklíčenosť pojala všecky. Starešinové svolali obec k poradě, jakby se po dobrém zhostili toho nemilého hlasatele. Po dlouhých úvahách konečně seznali, že to nikterak nepůjde a že nezbývá, než ho zase uctivě uvésti do města, ježto spojeným vojům knížecím a královským nebude možno odolati.

Tu povstal vrchní žrec a hanlivými slovy se obořil na starešiny, nazývaje takové usnešení největší potupou božstva, jemuž není na celém světě rovného. »Od věků,« vykládal, »vyvolil sobě zde mocný Triglav sídlo své a žadný bůh, tím méně lidský nepřítel, se neodvážil přiblížiti se jeho svatostanu, každého zdrtí strašlivé blesky jeho veleby. A kdyby sem Ukřižovaný přivedl

vsecka svá vojska, jediné řehtání posvátného hřebce dostačí, a rozplašena jako plevy budou. Proč tolik strachu? Když jest kníže skutečně tak silným, proč nezkouší své moci na hlavním městě? Proč se mu tak úzkostně vyhýbá? Proti těm vývodům, jež shromážděných nikterak neuspokojily, povstal jeden vladyka s novým návrhem, jenž se všem zamlouval. »Nám,« pravil starý šlechtic, »jde hlavně o to, bychom nabyli jistoty, jak se zachovají Štětínští a jak silný bude jejich odpor. Požádejme posly Ukřižovaného, aby napřed ve hlavním městě zkusili své štěstí. »Tam«, myslím, bude zajisté zlomena moc chudičkého toho Boha a my budeme míti na vždy pokoj. Zvítězí-li však Ukřižovaný, pak by byl všecken náš odpor marným!«

Řeč ta se líbila všem, i ustanovili, že ještě téhož dne přednesou sv. biskupu svou žádosť.

Otto vyslechl vlídně jejich poselství a přijav všecky podmínky, slíbil, že hned zítra nastoupí cestu do Štětína.

Napjetí pominulo. Lid přicházel houfně, prohlížel si ležení, naslouchal libým zpěvům kněží a jevil svou příchylnosť četnými dary. Zvláště si chválili starého přívětivého pána; mnozí s ním rozmlouvali a poznavše jeho šlechetné srdce, litovali, že tak surově bylo s ním nakládáno. Pozdě do noci trvaly návštěvy. Nejposlednější vstoupila do stanu velekněze žena, od níž se každý odvracel s hrůzou a ošklivostí. Vetché cáry tobolího pláště halily vyhublou postavu, bosé nohy byly oteklé, celé vzření pusté a neladné; toliko osmahlá, vráskami pokrytá tvář, velikýma, pronikavýma očima oživená, jevila patrné stopy bývalé krásy. Jest to Mstilava, choť Domoslava, starešiny Štětínského.

To má býti Mstislava, obdivovaná krasavice, druhdy nejsličnější děva Volyňská! Odkud ta změna? Prošla zajisté mrákotou velikého utrpení, než tento první kmit naděje zableskl její duší. Chrlíc kletby na nevěrného manžela, vrátila se před rokem s mrtvolou dítěte do rodného města.

»Pojďte!« svolávala probíhajíc ulicemi ženy Volyňské, »pojďte k soudu velikého Triglava! Dnes uzříte toho spravedlivého, a budou-li nám brániti, vytrhneme jej mocí ze svatyně. Dnes promluví dračí jeho hlava poslední slovo proti našim vrahům!

Jako pominulá vrazila, mávajíc mrtvolou s tlumem rozkacených žen do kantiny, a hodila dítě před Triglava, volajíc strašlivým hlasem, aby ji pomstil, aby pomstil nevinnou krev, aby pomstil ženy, jichž city, česť a lidská důstojnosť pošlapány, jež jako zvířata se kupují a prodávají a ve stáří jako bezcenná veteš se odkopávají; aby pomstil dítky od prsou mateřských odtržené a házené běsům na pospas. Když však Triglav nedával známky soushasu, přiskočila k němu, zatřásla jím a chtěla jej vyvléci, ale již tu byl vrchní kněz s pomocníky, aby vyklidili svatyni. Mstislavu odtrhli, dítě vyhodili a vrhli se na ženy, které se vztekle bránily. I rozzuřil se boj na pěsť a zuby; stoly praskaly a řítily se s nádobami obětními, z čehož povstal ukrutný povyk. Celá ta spousta rukama a nohama se kousala, škrabala a rdousila, a nemohouc se rozpadnouti, plazila se až k nádvoří. Konečně přiběhli ještě mužové, vmísili se v bojovnou tu vřavu a roztrhli ji. Ženy musily ustoupiti a opustily chrám s láním a kletbami.

Mstislava sebrala pošlapanou mrtvolu a vyběhla z města, kdež nedaleko přístavu stál úhledný dům, jenž náležel dvěma jejím bratrům. Příbytek byl prázdný a lidé vypravovali, že oba námořníci před dvěma měsíci odpluli s nákladem koží do Dánska a posud se nevrátili. Na krbu rozžehla oheň, přiložila, kde jaké dřevo nalezla, i židle a malý stolek, a když se zdál žár ještě slabým, přihodila k tomu dva lipové dědky a tři vodníky, pak položila na oheň mrtvolu.

Hleděla upřeně v plápol, naslouchala praskotu, rozevřela nozdry a čenichala vůni, pak sevřela ruce na prsou a šeptala: »Tak se posilni, nenasytná pomsto, k dílu, ku kterému marně ti hledám pomocníka!« Přikládala poznovu, až i poslední ostatky dětského tělíčka se proměnily ve žhavý popel.

Nečekajíc ani až vychladne, zavinula vše do bílé roušky a uschovala za ňadra. »Zde mohylka tvá,« pravila, »zde odpočívej, anebo raději křič a volej a nepopřej své roditelce žádného pokoje, až přijde hodina odvety!«

Neměla tu žádného stání. Ráno vyšla k moři, posadila se na břeh a hleděla nepohnutě do nezměrné spousty vod. Vzpomínala dnů mladosti. Zde jako dítě si pohrávala s lasturami a pestrými mušlemi, když je bratří před ni vysypali, v každé vlnce pozdravovala dovádivou rusalku, a když větší vlny se sykotem proti ní se hnaly, nebála se, pohrozila v nich ukrytým vodníkem a tleskala ručkama, když se hnaly zpět a rozplynuly se na vodách. Kolikráte za den obracela zbožně očka k nádhernému chrámu a posílala polibky Triglavu, nejvyššímu pánu a ochránci rodného města.

Když posvátnému hřebci jeho měla býti zřízena nová pokrývka a pás z najkrásnějších černých vlasů, byla ona jediná, jež obětovala milému bohu s radostí svou nejvzácnější ozdobu. Drahocenný svatební skvost odnesla do chrámu, nadějíc se za to pomoci v největší tísni. A dnes — ! Zdvihá se, hledí k pozlaceným báním, zatíná pěstě a skřípajíc zuby, vyráží ze sebe zoufalý ston: »Podvodné, zrádné božstvo!« Stojí tu a přemítá, kam se má obrátiti.

Rybáři se vracejí z lovu; ženy přinášejí oběd: vařené proso, pečené ryby a žitný chléb. Jedna z nich Mstislavu vybízí, aby také něco pojedla.

»Dobře,« pravila, hladíc její rozpálené tváře, »jsi včera naší věc hájila; zastala jsi se nás upřímně, ale zde není žádné spravedlnosti. V Arkoně se to jináče řídí; vždyť vlastně tam jest bůh všech bohů, proto tam také putují sklíčení a utiskovaní ze všech zemí a ostrovů.« Mstislava slyšíc jmenovati Ankonu, mocně se zachvěla, přitiskla vyschlé ruce křečovitě k sbouřenému srdci a šeptala: »Utiš se, tam budeš pomstěna.«

Po chvíli tázala se rybářky, jak možno dostati se nejkratší cestou do Ankony.

»Každého dne,« sdělovala rybářka, »staví se zde některá obchodní loď, která pluje k velikému ostrovu; ostatně přímo do Arkony dováží poutníky dvakráte za měsíc pěkná lodice z Královce, jež i zde přijímá pocestné. Právě dnes večer se očekává a třetího dne již kotví v Ankoně.

Mstislava se dlouho nerozmýšlela; tam půjde s těžkou svou žalobou. Jantarové ozdoby, které dosud nosila, dostačí na tu novou výpravu; ze stržených peněz zapraví poplatek za věštbu a ještě jí něco zbude na rozličná býlí a kouzla. Všecko se dařilo dle přání. Čtvrtého dne byla na Ranském ostrově. Byl právě svatý týden letního slunovratu. Ostrov byl obležen loděmi všech kmenů slovanských, jež se ještě houževnatě přidržovaly starého pohanství. Poutníků se čítalo na čtyřicet tisíc.

Pouze v této roční době mohli všickni v Ankoně spatřiti tvář bílého boha, proto tu byl tak velký nával.

I Mstislava viděla ohromnou postavu čtyřhlavého boha, jenž držel v ruce roh s vínem. Obličeje jeho s rubínovýma očima byly vzezření děsného. »To jest bůh můj,« plesala, »z něho září moc a veleba!«

Bylo jí však na věštbu čekati; neboť nejprve se konaly věštby pro celé rody a kmeny, pak pro knížata a starešiny jednotlivých obcí; potom však kůň ochuravěl a věštby přestaly.

Ale Mstislava nechtěla odejíti bez vyřízení. Mohla zde ovšem vyčkati kolik měsíců; mělať jediný úkol života, ať se vyplní kdykoliv, jen když ho dosáhne. Najala si chatrč, kdež přespala noc, ostatní čas meškala ve chrámu. Konečně přišla řada na ni. Byla však nočním bděním a neustálým rozčílením tak sesláblá, že ji musily ženy po očistě v lázních do kantiny nésti. V malé, kouřem pryskyřicovým prosycené kobě počal výslech. Sebrala všecku svou sílu a jak se ve dlouhých nocích byla připravila, tak přednášela těžké své žaloby. Slovy srdcervoucími vyprávěla utrpení svá, líčila ohavné vášně a děsné zločiny manželovy, spáchané na ní a nevinném jejím dítěti a dovolávala se pomsty a spravedlnosti. Starý žrec, jenž posvátný úkon řídil, jevil soustrasť a tázal se po jménu manželově. »Domoslav, starešina ostětínský,« vydechla Mstislava úzkostně, pozorujíc žrece. Ten kývnul hlavou a dal znamení, aby zůstala. Sám se odebral do svatyně, svolal posvátný sbor a věštba počala.

Po dvou hodinách trapného očekávání objevil se vrchní žrec a sdělil s ubohou ženou výsledek věštby: »Nemáš příčiny sobě stěžovati. Domoslav jest v právu. Bohové tobě odejmuli krásu a dali ženě jiné, aby obveselovala srdce bohatého muže a věrného ctitele božstva. On mohl vzíti život tvoru, jemuž ho dal a zbaviti se toho, co mu bylo břemenem.« To pověděv odešel.

Mstislava byla tak rozechvěna, že hned nechápala významu slov pronesených, jenom po tichu si je opakovala a to kolikráte po sobě.

Teprve, když se ocitla o samotě ve svatém háji, přemítala o zdrcujícím výroku — a zdálo se jí, že musí zšíleti, takový ji pojal bol a vztek. Ohmatávala hlavu, zdali není divou ženou, zhlížela se ve vodě, zdali tvář její není oteklá a nabubřelá, neproměnil-li ji snad již v ježibábu nebo vlčici.

»Ty nejsi dobrým bohem, Svantovíte,« zvolala pojednou, »tys nejhorším zlobohem, když tak ošemetnou hru s námi provádíš; jedněm krásu odebíráš a jiným k velikému pohoršení propůjčuješ!

Tys to, jenž si při neřádném tanci na hradě svého ctitele tak rozveselil, že na své sliby, na svou čest, ba i na svou vlastní krev zapoměl a to vše nazývají kněží tvoji ještě právem božským, právem tvým. Ó, vy ohavy ve Štětíně, na Volyni i zde, vy nejste žádní bohové, vy jste příšery, vypuštěné na zem od nějaké nevyzpytatelné zloby, abyste děsily, trápily a hubily nešťastné lidstvo nesnesitelným jařmem!«

Hrůza v duši její se zmahá, když mezi stromovím zakmitne se jí rudý chrám sluncem ozářený. Ulekána se odvrací, a rychlým krokem spěchá k moři. Bylo tiché, neobsáhlé, neskonale velebné.

»Ty nejsi žádná hříčka rukou lidskou udělaná, jako ten chrám, ta žhavá mučírná duší,« promlouvá k němu pokojněji, »tys to pravé, jediné božství věčné, krásné a lahodné, jež bez rozdílu všecky přijímá.« A již se jí zdálo, jakoby z těch světlých hlubin slyšela vábné hlasy: »Pojď k nám, život šťastný bez konce zde tebe čeká, zde sladce odpočineš i s miláčkem svým!«

Již se chtěla vrhnouti v ten vodní jas, v bezednou propasť, když srdce mocně zabušilo, jakoby usilovalo proraziti tu schránku s popelem.

Vzpamatuje se, trhne s sebou a přitisknouc ruku k srdci, dí konejšivě: »Upokoj se, neodejdu, dokud nebudeš pomstěno, drahé dítě mé!«

S pocitem nejtrpčím opouštěla Arkonu. Štítila se lidí i bohů. Chtěla býti samotna, chtěla si oddechnouti. Proto se pustila bez všelikého směru, ani nevědouc kam, do bukových pralesů, jež se od moře k jihu rozkládaly až k hranicím německým. Ale dlouhého klidu jí její žádost po pomstě nedopřála. Po krátkem oddechu vždy se vášeň její vzpružila a mocněji vzplanula, až uštvána a k smrti znavena nemohla z místa. Když na okamžik v některé sluji podřímla, již to i ve snách burácelo:

»Nuže, vzchop se! Kdy pak počneš dílo své!« Ve chvíli takové z duše rozlícené vyvolávala vždy nejděsnější obrazy pomsty. »Zažehnu dvory a statky jeho,« vykřikne a již se kochala v tom hrůzyplném divadle, ale tu vzpomíná těch několika set mužů, žen a dětí, rovněž tak nešťastných a od něho utýraných, na něž by uvalila nejkrutější bídu.

»Pokálej jeho čest, odkryj hanebnosti jeho, ať jím opovrhují všickni,« tak to volalo dále v pobouřeném nitru.

»To jsem již učinila, ale zločiny jeho schvalovali sami bohové!«

»Otrav vnitřnosti jeho, ať se svíjí a trápí jako otec jeho po mnohá léta. Ale i to se jí zdá ještě ničím proti přehroznému trápení, které dnem i nocí žhavým ostnem srdce její rozrývá.

Duši jeho sevříti kleštěmi, této nejvyšší muky, vždy novými body ji dohánětí k zoufalému zápasu, v tom zřela jedině spravedlivou odvetu. Ale kde najde dosti jedovatého hada, aby až do duše nejhlubší proniknul a v ní hlodal, jako hryže v duši její.«

Ach! Ubohá sama neznala svého trápení, nevědela, že jest to žárlivosť, nejzuřivější trýzeň ženy, nad niž hroznější mysliti se nedá.

Co je této vášni statek, česť, život, co i sama smrť? To vše jest ničím proti nevystižitelnému bolu. A proto nemůže ustati v strastiplném díle svém, byť i k úplnému jejímu zničení vedlo. A což nepoznává, jak marný a beznadějný je ten její zápas! Jest to zápas bojovníka, jenž v hustých tmách vší silou stíny a matohy potírá, až ztuhlé rámě sklesne a on zápasí: »Již dále nemohu!«

V tak zoufalém stavu vrací se ze své pouti. Kráčí tupě a bezděčně přes role, luhy a močály a nedbá, že lidé se na cestách zastavují, na ni ukazují a křičí. Konečně se ocitla před městem. Šla ku svému obydlí. Hluk ji zaraží. Rozhlíží se kolem, vidí množství lidu, stany, vozy, jako o velikém trhu podzimním. Urychluje své kroky, aby v domě svém se ukryla.

Žena rybářova ji ve dveřích zastavuje a vítá: »Přicházíš právě vhod, Mstislavo, nyní se nám konečně dostane zastání!« »Podívej se,« ukazujíc ku stanům, »tam jest náš pomocník a ochránce. Jest to nejvyšší ze všech bohů, před nímž se všickni naši staří bohové třesou. Ten přišel k nám dělat pořádku! Hle! právě vycházejí k jeho vyslanci starešinové. Před několika dny ho potupně vyhodili z města a nyní ho pokorně žádají, aby k nám zavítal, až svého nového Boha do Štětína uvede.«

Mstislava naslouchala pozorně, pak se tázala: »Odkud to víš, že jest Ukřižovaný tak mocný!« »Což jsi toho na cestě neslyšela? Vždyť je toho plný kraj! Z celé této strany,« ukazovala k východu, »jsou již vyklizeni bohové, šotkové a dědci, a tam na výšině,« ukazuje ku chrámu, »odkud nás vyhodili, jest ticho jako ve hrobě, tam již vrchní žrec dnes nepálí.«

»Mluvíš pravdu? Jest to možno?« táže se Mstislava živě.

»Můžeš se sama přesvědčiti, zajisté budeš vlídně přijata, neboť odtud nevyhání žádného!« Mstislava kroutila hlavou a pohlížela nedůvěřivě k stanu.

Opět jí domlouvala žena: »Vejdi tam, jinde nenalezneš pokoje. Byly jsme tam všecky a nemohu ti ani vypověděti, jak nás ten dobrý pán potěšil.« Rybářka odběhla k své práci do domu.

Mstislava se zahloubala do svých upomínek, pak pravila sama k sobě: »Já útěchy nežádám, zvláště ne takové, jež vrcholí v učení: »Když tě kdo udeří ve tvář, nastav mu druhou!« Co žádám od Boha a mám právo od něho žádati, jest spravedlnosť a pomsta. Marně bych však u zbědovaného chuďasa hledala pomoci!« V tom vyšli starešinové ze stanu. Dav zvědavého lidu jim zastoupil cestu a shrnul se kolem nich. Že pořídili dobře, poznává Mstislava z veselé nálady a nesmírné chvály, s jakou vyslance Ukřižovaného vynášeli, dokládajíce se, že ještě nikdy z úst člověka neslyšeli tak hluboké moudrosti.

S napjatou pozorností sledovala jejich slova, která jako občerstvující rosa padala na vyprahlou duši její. Důvěra její stále rostla, až konečně, nemohouc odolati vnitřnímu puzení, pravila k sobě: »Půjdu také, vím, že jinde nenaleznu pomoci!« Nesměle vkročila. Pokořila se a u nohou dobrého patýře otevřela nitro své až do nejskrytějších záhybů. Nezatajila, po čem duše její

práhla, bez čeho žíti nemohla, aniž žíti chtěla, totiž bez nejstrašnější pomsty nad nešlechetníkem, jak se domnívala, že mu na zemi rovného nebylo.

Milostivě vyslechnul sv. biskup všecky její stesky, slitoval se nad tou uštvanou duší a slíbil jí pomoc a ochranu Ukřižovaného. Ten nejvýše Spravedlivý že bude s ní, až bude konati pomstu, nad níž žasnouti bude celé město; pomsta ta že zachvátí zloboha a podere se do nejhlubších útrob tak, že svíjeti se bude a volati o slitování, ale že musí vyčkati, až se vrátí z hlavního města. Vyšla nad míru spokojena a utěšena. Nalezla spojence, jehož tak úzkostně hledala, věří v jeho moc a všecky své naděje v něho skládá.

Biskup Otto se vydal bez odkladu na cestu. Dvojí pověst jej předcházela do vzrušeného hlavního města. Jest to pán bohatý a k lidem přívětivý, ale bohům nelítostný a hrozný, všude je pronásleduje a ničí.

Se zprávou tou připádil do Štětína Rohuš, aby žreci napřed zvěděli, co je očekává.

Než se však vyslanec Ukřižovaného v městě objevil, byly všecky kantiny vyklizeny, modly do lesů zavlečeny a poklady chrámové ukryty na bezpečných místech. Žreci rozutíkali se po pustinách, do brtnic a jednak až k samému Radgostu; jen sbor kněží Svantovítových setrval na místě, když ho byl Domoslav své ochrany ujistil, chrám světlého boha ozbrojenou čeledí obsadil a za nejvyšší svatyni Štětínskou prohlásil. Hned nazítří svolal sem starešina veliké shromáždění měšťanů, ohnivými slovy líčil hrozící nebezpečí, ba jistou záhubu smrti, pakli vší mocí blížícího se nepřítele nezapudí. Ale ku zjevnému odporu neměl nikdo odvahy. Mysl všech byla náhlým útěkem žreců a božstev tak skleslá, že se ani vzpamatovati nemohli. Konečně přece nátlakem šlechty ujednáno, že se nikdo z přítomných uvítání biskupa nesúčastní, ani kázaní jeho poslouchati nebude.

Když o tom zvěděl sv. biskup, vyhnul se městu a přepravil se ústím řeky přímo do hradu, kde bylo vše přichystáno k uhostění jeho.

Ve Štětíně se právě dokonával hlavní podzimní trh, k němuž se tentokráte dostavilo veliké množství kupců z ostrovů z Norska, Dánska, z Litvy, mezi nimi značná část křesťanů, zvláště ze zadního Pomoří, z Pyřice a Stangardu. Rozsáhlé tržiště po levém břehu jezera bylo přeplněno. Vůz vedle vozu, balíky a bedny s rozmanitými tovary, haldy koží, plodiny polní, veliké hlíněné hrnce s medem, stoly s jantarovými výrobky a stkvosty, stáda skotu, hovězího dobytka a pěkných koní, vše to se kupilo a hromadilo pestře vedle sebe. Přes chobot až do hradu zaléhal hlomoz a křik prodávajících a kupujících. Když se po polednách vřava poněkud utišila, odebral se Otto v průvodu kněžstva na náměstí, kdež vztýčil kříž jako vítězný prapor na znamení, že od té chvíle Kristus, Král duší, bude míti sídlo své. Neobyčejně vznešený zjev biskupův překvapil všecky. Udiveně se táže jeden druhého, co to vše znamená, kdo jest ten ctihodný kmet, jenž se družinou zlatých bohatýrů sem přichází!

»Toť otec náš, vyslanec Boží,« volají novokřesťané Pyřičtí v radostném zanícení a hrnou se k němu, uctivě jej vítajíce. Na kvap uzavírány jsou koupě, mnozí opouštějí krámy a zástup obklíčil sv. biskupa, jenž stoje na vyvýšeném místě po svém způsobu, dojemně promluví k přítomným. Prostá, upřímná slova vycházející ze srdce v pravdě otcovského potkala se se živým souhlasem, zvláště když výmluvný kazatel ku konci své řeči zval kupce, aby, vyřídivše své peněžní záležitosti, obrátili celou mysl svou k daleko výhodnějšímu obchodu nebeskému. Mnoho jich zůstalo, a ti, kteří odešli, přišli opět a přivedli ještě jiné, tak že po pěti týdnech mohl sv. biskup plesati nade žní neočekávaně utěšenou.

Byli to sice jenom venkované a cizí kupci, kteří v té době přijali křest sv., ale bylo jich takové množství, že nikdo nepohřešil těch zarputilých měšťanů a šlechticů, kteří se ve dvorech svých uzavírali — očekávajíce, že biskup, rozmrzelý takovou neuctivostí, jistě město opustí, ale mýlili se. Posluchačů den co den přibývalo, což pobádalo nadšeného kazatele ještě k větší horlivosti. Ale i ve městě samém nastal pojednou příznivý obrat; něco se přihodilo, co otevřelo muži Božímu domy i srdce.

Štětínští zapomněli odvésti Polanům v ustanovené lhůtě 6000 hřiven ročního poplatku, na nějž komisaři královští již po celý měsíc v Ujsku netrpělivě čekali. Došla upomínka.

Odepření této berně znamenalo tolik, jako obsazení hlavního města královským vojskem. Šlechta i měšťané ocitli se v náramné tísni. Loni zapravila tu daň kněžna částečně z knížecích důchodů. Za nynějších neblahých poměrů nelze na nějakou podporu sté strany ani pomysliti. Jindy sobě pomáhali, když bylo nejhůře, z pokladů chrámových, ty však zmizely i s bohy a žreci je považovali jako odbytné za své služby. Každým dnem se množily nesnáze a měšťanstvo vždy více nevražilo na šlechtu.

Tu se ve městě šířila zvěst, že biskup Otto zaslal králi list, ve kterém se velmi přimlouvá za úlevu té daně a sám kníže Vratislav že se do Hnězdna odebral, by tutéž prosbu svému královskému příteli předložil.

Již ta řeč způsobila zvláště na měšťany radostné pohnutí a naplnila je důvěrou k sv. biskupu. Nečekajíce ani konce a puzeni vlastním srdcem, přicházeli k cvičením křesťanským a přilnuli upřímně k nové víře. Když pak skutečně došla královská odpověď, že král Boleslav pro svatou věc a z lásky a úcty k apoštolu Páně nejen pro tento rok, nýbrž na všecky budoucí časy se svého práva smlouvami potvrzeného vzdává, a že sobě ničeho tak toužebně nepřeje, než aby s příbuznými kmeny na Baltu žíti mohl v nezkaleném míru a lásce Kristově, byl nejtužší odpor zlomen. Kníže byl požádán, aby se vznešenou chotí a s celým dvorem do Štětína přesídlil a byl svědkem nejen věrné oddanosti a vděčnosti měšťanstva k panovníku, nýbrž i jeho upřímného obrácení na víru křesťanskou. Den slavného vjezdu Vratislavova byl dnem nejvyšší vítězoslávy Kristovy; neboť všickni šlechtici a měšťanstvo s knížetem svým skláněli hrdé své hlavy před Ukřižovaným, holdujíce mu jako nejvyššímu Pánu nebe i země.

Kantiny bohů pohanských rozvaleny a hned položeny základy ku chrámu pravého jediného Boha. Nové ty svatyně, nákladem sv. biskupa vystavěné, měly budoucím pokolením hlásati netoliko slávu Ukřižovaného, ale měly býti také pomníkem bezpříkladné lásky věrného sluhy a apoštola k opuštěným kmenům slovanským.

Jediný starešina Božek, hlava bohatého rodu Domoslavova, setrval se svou chotí a s četnou čeledí v urputném odporu a zjevném nepřátelství proti víře křesťanské a spříbuzněním knížete.

Úlevou daně královské, knížetem vymoženou, pohrdnul a hodiv výběrčímu městskému tři sta na rod jeho připadajících hřiven k nohám, děl hrdě: »Já své víry za bídný úplatek neprodám.«

Když Vratislav daroval část pozemku u přístavu k stavbě chrámu, opřel se tomu urputně Božek, trvaje na tom, že území to od nepamětných dob rodu jeho náleží — a že sám na místě tom postaví kantinu k poctě těch nejhorších běsů, až Ukřižovaný bude z města vypuzen. Když byly ve Štětíně bořeny ložnice a rozbíjeny modly, obsadil s ozbrojenou čeledí od předků vystavěný chrám svantovítův a sochu světlého boha i poklad dal odnésti do dvora, kde také žrecům té svatyně poskytnul přístřeší.

Snadno mohl Vratislav, maje nyní svrchovanou moc, protivníka svého pokořiti, ale mírumilovný a shovívavý biskup toho nedopustil.

Nastala jeseň. Byl svrchovaný čas, aby apoštol Páně navštívil Volyni! Dvakráte již odtud vysláno poselství se snažnou prosbou, aby sv. biskup na svou přípověď nezapomněl a nyní vypravilo měšťanstvo nádherně ozdobenou lodici, jež měla tak toužebně očekávaného přivésti. Hlavně to byly ženy, jež na vysvoboditele od kruté poroby netrpělivě čekaly.

Plavba za příznivého větru netrvala ani celý den.

Když stráž přístavní dala znamení, že se loď blíží, sběhlo se všecko obyvatelstvo na nábřeží. Radosť byla všeobecná, uvítání tklivé a srdečné, zvláště když starešinové tak upřímně projevili lítosť svou nad nehodným svým chováním při návštěvě první. Sv. biskup mile dojat tak pokornou příchylností, pravil, aby nepřipomínali již těch minulých událostí, nynější okamžik že jest mu nejsladší náhradou za všecka příkoří, a Slitovník nebeský že zajisté pohlíží na ně milostivým okem a přijme je za své a dokoná mezi nimi dílo spásy!«

A spozorovav, že někteří se úzkostně obracejí k výšině, na níž se vypínal chrám Triglavův, pravil vážně: »Jest pochopitelno, že hrůzy, jimiž žreci tu příšernou modlu obestírali, se hluboce zakořenily v srdcích vašich, proto třeba, byste se přesvědčili, jak zpozdilý byl strach váš a jak ničemny jsou věci, jichž jste se lekali. Dříve musí býti vyhlazena všeliká stopa říše temnosti, nežli svým světlem a milostí k vám zavítá Ukřižovaný.«

A nyní kráčel apoštol Páně v čele velikého zástupu přímo k chrámu.

Vrchní žrec, jenž jediný zůstal, aby hájil svatyně, postavil se na stupně hlavní brány a shlédnuv kněžstvo a ty davy lidu, volal odtud mocným hlasem: »Ani krok dále! Posud žádná

lidská noha se neodvážila do sídla mého strašlivého boha. Hromy a blesky zachvátila v bezedný jícen přehroznych muk každého, kdo by rouhavě poskvrnil místo přebývání jeho!«

»Dobrý starče,« dí k němu útrpně biskup, »horlivosť tvá jest hodna věcí lepších. Nechť osvítí tebe Bůh pravý, abys mu od té chvíle sloužil s touž oddaností, s jakou jsi sloužil mrtvým modlám svým. A nyní pojď, abys se přesvědčil o malomoci boha svého!«

Žrec vytřeštil oči a zděšeně pohlížel za biskupem, jenž kázal dvěma kněžím, by otevřeli dokořán bránu kantiny a vynesli z předsíně hořící světla. Sám pak strhl k jedné straně širokou oponu, která zahalovala kobu, v níž na podstavci kamenném stála loket vysoká soška se třemi stříbrnými hlavami, ozdobená perlemi a jantarem. Poprve spatřili Volyňští své tajemné božstvo. Byl to okamžik rozhodný. Strnulý zástup očekával, co se bude díti. Když sv. biskup chopil se meče a vstupoval do ložnice, nikdo téměř nedýchal, takové pojalo všechny zděšení. Tři mocné údery, provázeny výkřiky hrůzy otřásly svatyní. Triglav s odraženými hlavami se skácel k zemi. — Volně si vydechl zástup. S bouřným plesem vítá přemožitele strašlivého boha. Socha vyvlečena a spálena, chrám od jásajícího lidu pobořen a srovnán se zemí. Na místě tom vztýčen kříž a vyučování počalo.

Potom zbrocen a mnohdy až do vysílení unaven konal apoštol Páně dílo svaté nalézaje odměnu v dychtivosti zbožného lidu po pravdě a horlivosti jeho při poslouchání slova Božího.

S jakou úctou hleděli tito, dříve tak zpupní pohané, k znamení kříže, jehož význam nejen poznali, nýbrž také i v nejhlubší duši pocítili! Ještě jeden den a navždy je přijme pastýř nebeský v objetí své, aby jich nikdo nevytrhl více z rukou jeho.

Sváry přestaly, nepřátelé se usmířili, stará škody a dávné křivdy byly vyrovnány; neboť od té chvíle měl ve městě platiti jediný zákon — zákon lásky Kristovy.

A co se stalo se Mstislavou? Nelze vypraviti, s jakou touhou očekávala apoštola Páně. Od té chvíle, co jí slíbil pomoc Ukřižovaného, všecky její tužby a naděje se nesly k Němu. Svou neodolatelnou výmluvností nadchla ženy Volyňské pro nového Boha a ty hlavně působily k tomu, že byl vyslanec Jeho co nejslavněji uvítán.

Příchodem však sv. biskupa stará, poněkud utlumená vášnivosť nešťastné ženy nabyla nové posily a naděje v jisté vítězství.

Co od příšerné vraždy nevinného dítěte v duši její vřelo, co v divoké obraznosti nových hrůz pro nevěrného manžela chystala, po čem lačná, nezkrocená pomsta v nitru jejím práhla, to nyní bude vyplněno. Vždyť moc Ukřižovaného jest nesmírná! o tom se přesvědčila, když rozstříštěného Triglava v prachu u nohou kříže spatřila.

Taktéž hrozná jest spravedlnosť. On jest ustanoveným soudcem živých i mrtvých, strašlivým Mstitelem, jenž v den Svého hněvu v ohnivé propasti srazí nešlechetníky a žhavými metlami věčně je bude potírati.

Tak to právě slyšela z úst vyslance Božího a její srdce se zachvělo radostí posud nepocítěnou.

V nezměrné lásce a důvěře vztahuje ruce ku kříži a šepce: Tys jediným pravým Bohem, po kterém má uštvaná duše touhou zmírala! Již vím, že neujde spravedlnosti Tvé ten podlý zloboh, jakmile mne přijmeš za svěřenku svou! Ještě několik dní a budu Tobě zasvěcená docela, a pak udeřila hodina, na níž mne vyslanec Tvůj odkázal!« (Pokračování.)

Když růže kvetly...

VLADIMÍR HORNOV.

Na žlutém lístku starých modliteb
třesoucí rukou bylo napsáno:
Rač, Bože, Aquinatě nebe přát
za lásku její k lidem trpícím! —
Když růže kvetly, přišla tichá k nám,
když růže kvetly, od nás odešla
s úsměvem štěstí k Pánu Ježíši...

Byl večer vlahý — růže venku kvetly,
je stíny líbaly, jak kolem letly.

A vzdychly z hluboka — stín mih' se bílý,
klášterní zvony »Ave« hlaholily.

Šept stlumený se nes' jak v kompletáři,
když Simeónův zpěv ztich' před oltáři.

Vše umlklo — květ zavřel kalich vonný,
dech těžký padl dolů na záhony.

Cos květy chvělo jako záře zlatá:
»Umírá sestra vaše — Aquinata....«

V prostinké celle květy prší ráje
na bílou skráň, na ret, jímž úsměv hraje:

»Slyšíte sestry hudbu nebes chórů? —
Beránku pějí v jásajícím sboru:

Jsi svatý Pane,
plný smilování,
Tvé srdce plane,
když je hříchy raní...

A růží hoří bok i srdce Páně
i nohy svaté, rozbodené dlaně:

Jsi dobrý Pane,
opouštíš svou slávu,
kde slza kane,
chýlíš svoji hlavu.

Tajemství nebes tváří Jeho hoří —
jde ke mně blíže v světel velkém moři . . .«

A dobrá Aquinata chýlila své skráně,
slz teplý proud jí líbal bílé dlaně.

Jich plno měla v srdci, plno v duši,
jak květů vonných z jara na moruši.

Na život vzpomínala, svoje mládí,
jak všichni doma mívali se rádi.

Chudičkou chatu měli v horském koutu,
za okny fialy a svěží routu . . . . .

Ret úsměvem se zachvěl Aquinatě:
Jak šťastna byla jsem v té horské chatě!

A opět slza splynula jí v líci —
to jiný obraz padl v duši snící . . . .

Hor zmizel lem — vše zapadalo v dáli,
krov chudé chaty — hřbitov veský, malý.

Na srdce tiskla routy větve svěží,
jež utrhla si pod hřbitovní věží.

Ze hrobu matky, z tatíčkova rovu,
když loučila se s nimi na hřbitovu . . . .

Šla dolů s hor, jak pták když ve kraj letí
a hledá místečko na zkvetlé sněti.

A hleděla, jak v dálce hory mizí
a dole kraj ji vítá dosud cizí.

Hlas řek' jí v duši: Život plný hloží,
a štěstí největší — jest láska Boží!

A ruku ucítila ve své dlani —
kdos vedl ji — byl plný smilování:

»Pojď za mnou duše, v zahradu mých dětí,
kde láska roste v nebes rozepětí.

Kde ze slz lidských vody živé řinou
a věnce slávy archandělé vinou . . . .!« —

A šla jak ve snu — v duši bylo teplo
a tisíc růží rudých v cestu kvetlo.

Pán vedl ji — k vysoké přišla bráně
a vztáhla k ní třesoucí bílé dlaně.

»Má holubička jde — otevřte brány,
ať líbá se mnou utrpení rány! —

A vešla tichá — sestry stály kolem:
»Pojď s námi duše Ježíšovým polem!

Sta růží rudých v naši roste cestu
a po ní jdeme k Beránkovu městu . . . .«

Šla za nimi v zahrady lásky Boží
a místo květů — řad se bělal loží.

A chýlila se k nim a Pána zřela,
z bodlavých trnů vínek kolem čela.

Zář světla rostla v duši její čisté,
jež láskou zmírala: O Kriste — Kriste!

Žeh rány líbala — chladnoucí ruce —
to nebyl žebrák — Pán to vzdychal v muce.

Tišinou noční viděla lem řízy,
jak v řadě loží kmitá se a mizí.

A bílá ruka dotkla se jí skrání
a v duši štěstí rostlo zoří ranní.

Pán mluvil k ní, jak větérek když vane —
vzdech nitrem chvěl: Můj Ježíši — můj Pane!

Od nemocných šla ráno plná záře
chleb andělský přijímat u oltáře.

A Ježíš šeptal k ní: »Má holubičko bílá,
v mých zahradách jsi této noci byla.

V mých zahradách — v trpících Olivetu,
kde krev má rdí se na uvadlém květu.

Ty's bděla se mnou, cítila mé vzdechy
a nenechala duši bez útěchy.

Ty's bděla se mnou, modlila se tiše,
když anděl sestupoval s nebes říše,

když na loži jsem unavený klesl'
a smrti anděl kalich ke rtu nesl.«

— — — — — — — — —

A nyní sama umírala tichá,
jako když růže v západ slunce dýchá.

Hlas sladký hlaholil jí čistou duší:
»Mé lásky k tobě hřích již neporuší!

Já řekl tobě: Svět je plný hloží —
a štěstím jediným je láska Boží!«

A úsměv přeletěl jí chvějné rety:
»Pán ke mně jde — a nese nebes květy!

Otevřte sestry — anděl vidím trůny,
Pán přichází, má pohled láskou slunný.

Veliké vidmo v stopách Jeho hoří —
to andělé se slávě Jeho koří....

Můj Ježíši!«
bělí lilijí pad' v líce —
a Kristus děl:
»Leť k nebi holubice!«

»In paradysum!« sestry hymnus pěly
a v slzách odcházely ve své celly:

»Když růže kvetly, přišla tichá k nám,
když růže kvetou od nás odchází
s úsměvem štěstí k Pánu Ježíši . . .«

Pražské katakomby.

Nedávno jsem navštívil ve společnosti jedno z těch míst v Praze, která mnohému Pražanu, a snad většině obyvatelů Prahy posud jsou neznámá. Jsou to rozsáhlé katakomby pod kostelem P. Marie Vítězné na Malé Straně. Vchází se do nich chodbou za hlavním oltářem. Nejdříve se vejde po kamenných schodech do kaple, před níž jest široká chodba; zde po obou stranách ve zdích jsou hrobky Karmelitánů, kteří vládli kostelem P. Marie Vítězné a přiléhajícím k němu klášterem od roku 1624. až do zrušení kláštera 1784. Pak následuje po obou

stranách chodby 15 dosti prostranných sklepení, v nichž vidíme množství zachovalých, nejvíce otevřených rakví; některé jsou svrchu omalované a opatřené kruhy.

Snad jsou tyto katakomby podobné římským, nebo snad tak velebně ustrojené, jako katakomby v Lauře Kijevské v Rusku? Ah nikoliv! — Jak by mohlo něco podobného v Praze býti! Vejdeš do kaple, — někdy zde byl oltář s pěkným obrazem, ale čas zničil obraz i oltář, a nikdo se o to již nestaral, ačkoliv bylo velmi snadné obnoviti tuto pěknou klenbu. Potom jdeš od oltáře dále chodbou a čteš na stěnách v pravo i v levo jména mnichů zde odpočívajících, zazděných, ale nápisy jsou většinou sešlé nebo porušené.

To vše ještě snadně sneseš; co však dále následuje, to obtížno popsati. To není hlodání času, který tu řádil, ale vládla zde netečnost a snad i zloba lidská. Zde mělo najíti na sta pokojníků nejen z obyčejných rodin a mnichů, ale i ze šlechtických domů klidný odpočinek. Čteme zde na kousku papíru jména Dittrichšteinů, Dobřenských a j. Ovšem můžeme-li věřiti, že v tom nepořádku patří nápis do rakve, kde leží. To by se muselo teprve zjistiti po knihách a ze spisků zemřelých a zde zachovaných. Ale ten klidný spánek věčný se zde divně změnil! Rakve jsou otevřené bez ladu a skladu rozložené; mrtvoly v některých jsou překrásně zachovalé, tak že obdiv vzbuzují, ale větší část jich jest velmi poškozená a všecko voskem svíček pokapáno. Že se některá mrtvola zachovala celá i s obličejem ano i s oděvem, může snad míti příčinu v jich balzamování, nebo v tom, že je zde tak suchý vzduch, že nehnily, nýbrž poznenáhlu vysychaly. Toť povšechný smutný dojem, který si každý navštěvovatel odtud odnese.

A což, má to zůstati i na dále tak? Máme zůstati i déle netečnými k takové vzácnosti v naší milé Praze? Nemůže se zde státi změna k lepšímu při dobré vůli a pomoci mužů, kteří zde mají k tomu právo?

Činím zde skromný návrh a obracím se zvlášť na slavné duchovenstvo pražské, aby věc zrale uvážilo, napravilo a zachovalo aspoň to, co se ještě zachovati dá.

Češi a jiní národové putují do dalekých zemí, aby něco znamenitého si prohlédli, a často bývají to také rozličné katakomby v Římě, v celé Italii vůbec, na Rusi zase v Lauře v Kijevě, kde tisíce tisíců poutníků ročně se scházejí v posvátná ta místa. A my máme doma pěkné katakomby, kterými bychom se mohli chlubiti, a máme je proto, abychom v nich ukazovali na svou netečnost? Vždyť malým nákladem dá se místnost vyčistiti, kaple a oltář obnoviti a na něm jednoduchý kříž postaviti; neboť obraz plátěný sem se nehodí. Nápisy se mohou na stěnách obnoviti, nebo na kovové desky přenésti. Dále mohou se rakve ze země do jisté výšky na podstavce buď dřevěné neb z cihel postaviti, a víka k nim vyhledati, nebo ještě lépe, každou rakev opatřiti skleněným víkem, aby možná bylo celou mrtvolu přehlédnouti. Nejdříve ovšem musí se vše očistiti a skvrny voskem nadělané odstraniti. Když pak rakve budou v jistém pořádku umístěny, dá se snad o některých dokázati, kdo zde odpočívá a

tabulky s nápisy mohou se buď na rakvi samé upevniti, nebo nad rakví na stěně přibíti, tak aby se nemohly povalovati nebo přenášeti.

Až všechno bude ustrojeno, bylo by žádoucno postarati se o náležité osvětlení, aby se svíčkami nekapalo. To se může státi visacími lampičkami u každé mrtvoly, plynovým nebo elektrickým osvětlením.

Ano, řeknou snad mnozí, ono se to hezky radí, ale kde vzíti peněz? To vám hned povím. Náklad na to nebude tisícový, snad se vše dá pořídíti za nějakou stovku. A kdyby i tisíce to stálo, tím lépe. Zádá toho památka k zemřelým, žádá tu oběť víra sama, žádá tu oběť i vlast. Bez toho se u nás ničí všechno napořád, co má býti každému Čechu svatým. Předně ty rodiny šlechtické, které zde předky své mají, zajisté něčím na obnovu přispějí. Potom katakomby již mají svůj důchod. Vždyť nynější jediný ochránce této vzácné v Čechách památky — kostelník zdejší — vybírá za vchod z osoby 40 h. Když pak uvážíme, že i 100 osob někdy za den návštěvu vykoná, už to jest summa 40 K. A návštěva ta opakuje se mnoho let, a to znamená pořádný kapitál, a ten by se dal ještě snadno zveličiti. Máme v Praze mnoho klášterů, mnoho mnichů, snad by se z lásky k dobrému dílu našel jeden nebo dva, kteří by v ustanovenou hodinu denně zde konali dohlídku, rozsvítili a podávali vysvětlení navštěvovatelům za tutéž cenu. A když bude vše v takovém pořádku, pak i domácí lid i cizinci budou hojně katakomby ty navštěvovati a tím důchod ještě se zvýší, a obětuje se dobré, zbožné věci.

Říkáme, že tolik krásných podniků u nás vázne nedokončených pro nedostatek peněz, ale prameny, odkud by něco mohlo se vydělati, ucpáváme vlastní netečností. Bude-li vše tak zorganisováno, jak zde pověděno, může tento pramen dát ročně několik tisíc korun, kteréžto peníze mohou se, po zaplacení útrat spojených s opravou katakomb, obrátiti na nějaký vážný podnik, na př. na dostavení chrámu sv. Víta a j.

Snad nikdo ještě o této věci nerozvažoval, protož nechť jest tento pokyn pobídkou, zvlášť slavnému duchovenstvu a vládcům kostela toho, aby bez odkladu dílo provedli a zachránili ještě aspoň zbytky památného toho místa.

Může se také ustaviti spolek pro zachování a udržování katakomb v Praze, a zajisté nejen duchovní otcové, ale též laikové súčastní se podniku, který bude zvláštností Prahy i stálým důchodem pro dobrou věc a bude vábiti cizince k návštěvě.

Kosti, které bez rakví sem tam leží, dají se překrásně srovnati, jak to vidíme v kostnicích, Sedlecké a Kolínské. První krok ať zdárně učiní k tomu povolaní: na prvním místě p. farář kostela, pak snad slavný řád Maltézský, a konečně může nejvydatněji zde působiti vůle Jeho Excellence nejd. pana arcibiskupa Pražského. I tak s chutí do práce!

Prof. Alois Kašpar.

Râmâyana.

Překlad obsahu stejnojmenného díla P. ALEX. BAUMGARTNERA S. J. (Ergänzungsheft zu den »Stimmen aus Maria Laach« No. 62., bei Herder, Freiburg im Breisgau 1894) pořídil

s povolením autorovým i nakladatelovým VILÉM SLADOMEL, kněz církevní.

Nejvelikolepějším epickým básním všech věkův i národů náleží zajisté slavné indické epos »Râmâyana«, zaujímajíc mezi nimi nejpřednější místo a tvoříc s »Mahâbhâratou«, perskou »Šahname« a s řeckými »Iliadou« a »Odysseou« mocný úhelník světové literatury.

Před Mahâbhâratou má Râmâyana přednost; jest totiž mnohem přehlednější, čítajíc pouze 24 tisíc dvojverší (çloca) po 16 slabikách,[1]) jsouc tudíž asi dvakrát tak objemnou jako Ilias. Rozdělena jest na sedm dosti souměrných knih (kânda), kteréž opět čítají 67—119 krátkých, přehledných, romancím nenepodobných zpěvů (Sarga), jež nepřetržitě s sebou souvisí. Jako Mahâbhârata stala se i Râmâyana národním majetkem Indův od samého počátku svého až na naše doby. Ano, obě básně pronikly daleko za původní hranice; překročivše Himalagu, dostaly se až do rovin kašmíru a na východ pronikly až na sundské ostrovy.

Mahâbhârata obsahuje větší počet starých bájí, pověstí, básní a ústního podání rozličných období; za to Râmâyana jest umělecky zaokrouhlenější, působila mnohem zdatněji na pozdější literaturu indickou a stala se jakožto celek známější než Mahâbhârata.

Ve příčině vyslovování vlastních indických jmen odkazujeme na překlad Mahâbhâraty ve »Vlasti« uveřejněný.

Do Evropy dostala se známost o Râmâyaně na počátku 19. století. Byl to Friedrich ze Schleglů, jenž ji za svého pobytu v Paříži (1803.—1806.) poznal a 1808. stručný její obsah spolu s některými dle původního metra přeloženými ukázkami byl uveřejnil. Jeho bratr Aug. Vilém Schlegel podal kritický rozbor sanskritského textu jazykem latinským v Bonnu ve dvou svazcích 1829. a 1838. Než pokus ten nedospěl ke konci. Ne šťastnějšími ve příčině překladu byli Angličané, Carey a Marshman. Teprve Vlachovi Kašparu Gorresiovi podařilo se dokončiti vlaský překlad v prose (1843.—1870.). Podobně přeložil Râmâyanu H. Fauche (1854.—1858.) do francštiny (prosou) a R. Griffith (1870.—1874.) do angličiny (u velmi sličných verších).

I.

Kniha mladosti (Bâla Kânda).[2])

Jako v Mahâbhâratě tolikéž i v Râmâyaně leží východiště a hlavní jeviště v t. zv. indickém středozemí (Madhyadeça) mezi pohořími Himâlayou a Vindhyou, nicméně však přece v Râmâyaně jsou pošinuta dále na východ do Bengalu a až k samému úpatí

[1]) Çloka odpovídá rozsahem téměř dvěma hexametrům řeckým.
[2]) Jinak i »Âdi-Kânda« = kniha o počátku.

velehor himâlayských. Tu na řece Sarayû až k moři prostírá se blažená říše Kosalů, nad níž panují králové z kmene Ikshvâků. Hlavní město Ayodhyâ (nynější: Oude) vystavěl sám zákonodárce Mann. Rozprostírajíc se na délku 12 a do šířky 3 mil a jsouc ozdobeno přenádhernými náměstími, branami, chrámy a paláci, jest opevněno mohutnými náspy a příkopy, září zlatou nádherou. Obydleno jest přečetnými a bohatými obyvateli, kteří se těší plnou měrou požehnání bohův ve zbožnosti a radosti. [1])

A jako město samo, tolikéž i panovník jeho, král Daçaratha, tvoří souhrn vší dokonalosti po názoru indickém: jest totiž muž zbožný, u Vedách sběhlý, moudrý, mocný, opatrný, spravedlivý, a dobrotivý. Za jeho vlády každá ze čtyř kast drží se v zákonných mezích a dobře se jim vede. V čele státní správy jsou postaveni dva věhlasní ministři: Vasishtha a Vâmadeva a osm výtečných státních rádců, mezi nimiž slyne zvláště Sumantra, králův vozataj.

Pouze jednoho nedostává se ještě králi k úplné blaženosti a k nejvyššímu štěstí: nemá totiž — následníka trůnu. Na vyprošenou onoho nedostatku pojme král — dle starobylého zvyku tamějšího — úmysl vzdáti bohům nejslavnější všech obětí, totiž oběť oře čili Açvamedhu. By však zamýšlená oběť potkala se s neomylným zdarem, poradí králi Sumantra, by za účelem tím poznal slavného Rishyaçringu, syna poustevníka Vibhânkady a synovce krále Angův.

Tato rada uvede v epos malou episodu, jednu z oněch lehýnkých historek, jimiž jest protkán život indických poustevníkův a kajícníkův a které nejsou nikterak nevýznamny ve příčině seznání mravních indických názorů.

Už od mládí svého vzdaluje se totiž Rishyaçringa světa, přebývaje stále v lesní samotě, v níž vyrostl. Po celý život nespatřil ženy. Romapâdovi, králi Angů, jehož země trpí velikým suchem, poradí jeho rádcové, by k sobě povolal mladého Rishyaçringu a dal mu svoji dceru Cântu za manželku; po té že přestane sucho.

Než tu běží o to, kterak věc provésti; každý se totiž bojí hněvu starého poustevníka, jenž by jistě pozvání synovo k Romapâdovi zamítl. Proto vyšlou do poustevny po lodi množství dívek, jež mladého anachoreta tak okouzlí svým laskáním, že se dá jimi unésti. Jakmile pojme Cântu za manželku, mine sucho a na zemi Angův spustí se déšť. [2])

Tohoto Rishyaçringu, jejž první pokušení odcizilo přísnému životu kajícníka, doporučí Sumantra králi, jakožto svrchovaně milého bohům; postaví-li prý se on v čelo zamýšlené oběti oře, vyplní prý se touha Daçarathova a stane se otcem čtyř synů. Podaří se. Rishyaçringa dostaví se s mladou chotí ke dvoru a převezme správu veliké obětní slavnosti. Všecky přípravy se zdaří,

[1]) Líčení toto není sice názorno, nicméně však přece stkvostno a svěží.

[2]) Viz: The Legend of Rishya Çringa by V. N. Narasimmiyendar, Bengalor. The Indian Antiquary II. (Bombay 1873), 140—143. — Tento únos zhusta jest zobrazen ve chrámích indických. Na jednom takovém obraze (v Devandahalli) má Rishyaçringa hlavu divokého kance.

všickni spřátelení králové jsou pozváni, zvláště král Mithilů, Kâçi-ů, Maghadův a j. v. Jakmile uplyne rok a oř se vrátí se své pouti, počne oběť přesně dle obřadních zvyků. Obšírné líčení rozvíjí před zrakem čtenářů stkvělý a nádherný obraz. Na konec oznámí Rishyaçringa králi vyplnění jeho tužby, nicméně však předsevezme ještě novou oběť (putrîgâ ishti), jež dle všeho zdání a tušení bude velikolepou. [1]) A opravdu! Brahmâ, Çiva, Marutové, všickni bohové a nebeské bytosti shromáždí se nad oltářem poslechnout modlitbu Rishyaçringovu a přislíbí králi čtvero synů, kteří nemají býti jen obyčejnými pozemskými reky.

Indrou jsouce vedeni obrátí se tu všickni ostatní bohové na Brahmu, žalujíce mu bídy a nouzi, již zavinil svými násilnostmi na nebi i na zemi Râvana, hlava Râkshasů: Brahmâ octne se v rozpacích, neboť kdysi učinil Râvanu na jeho prosbu nezranitelným oproti bohům a všem nebeským bytostem. Pouze od lidí mohl býti poraněn, ale Râvana byl příliš pyšný, než aby si vyžádal nezranitelnosti i vůči lidem. Když tedy Brahmâ věc tu bohům oznámí, objeví se ve vzduchu Vishnu, jeda na ptáku Garudě, jsa oděn rouchem šafránovým, s gloriolou kolem hlavy, s mušlí, štítem a kyjem v ruce, maje ruce zdobeny sponami z nejčistšího zlata a stkvěje se jako slunce, když se vznáší nade mraky.

K tomuto Vishnovi nyní obrátí se bohové, prosíce jej, by sestoupil na zemi a vzal na se postavu lidskou jakožto syn Daçarathův, by se podjal boje proti Râvanovi a osvobodil nebe i zemi jeho násilností. S radostí vyplní Vishnu prosbu bohů, začež mu celé nebe jásá vděkem. V podivuhodné světlé postavě snese se tedy Vishnu nad obětní oltář, u něhož dosud Daçaratha prodlévá, a podá mu zlatý pohár s nápojem bohů, by se z něho napil on i jeho tři ženy. Hned potom jasný zjev zmizí. Král dá první své manželce, jejíž jméno jest Kauçalyâ, polovici nápoje, a druhým dvěma, Kaikeyî a Sumitře, po čtvrtině. A hle! Slib bohů počne se ihned plniti. Postarav se takto o vojevůdce proti Râvanovi, hlavě to všech nepřátelských mocí, pomýšlí Vishnu, tento všech bohů nejvyšší, i na to, kterak by mu opatřil i vojska. K jeho příkazu zplodí bohové s Asparami a jinými ještě obyvatelkami nebes bezpočetné pokolení bytostí, jež zevnějškem svým sice rovnají se opicím, jsouce tak i pojmenovány (vânara), jež však nicméně spojují s rekovností i kouzelnou sílu, jsouce hbity jako vítr, zchytralé a lstivé, moudré a smělé, stačíce nad nejzchytralejší daemony, a ve zbraních sběhlé jako sami bohové. Tak zplodí Indra Vâlinu, Sûrya Sugrîvu, Maruta Hanûmata, [2]) ostatní pak bohové pluk ostatních opic, jichž vůdcem stane se Vâlin. Brahmâ pak zívnutím přivede na svět Jâmbavata, krále medvědího. [3])

---

[1]) Zpěvy následující (14., 15., 16.) považoval už A. W. Schlegel za přívěsek (Interpolation), tolikéž i Lassen.

[2]) V básni čteme (dle potřeby metra) buď Hanûmat anebo Hanumat (nom.: Hanûmân anebo Hanumân). Slovo samo znamená: »čelistmi opatřený«.

[3]) Toto opičí vojsko, jež oživilo v nesčetných zástupech hory i lesy, zemi i moře, jest jedním z nejzvláštnějších výtvarův indické fantasie a dlužno je považovati ne za polidštělá zvířata, nýbrž za bytosti nadlidské v podobě zvířecí, asi tak jako Vishnu s hlavou kančí a Ganeçu s hlavou sloní.

Vykonáním obětní slavnosti, již bozi tak stkvělým výsledkem pro krále Daçarathu korunovali, skončen úkol Rishyaçringův. Proto odejde s manželkou svojí nejprve do Mithily; tu setká se s ním jeho otec, jenž, jsa velmi potěšen synovým úspěchem, odpustí mu, sejme kletbu s Cânty pro vinu, jíž se dopustila tím, že jsouc dcerou Kshatriyovou, stala se manželkou brahmanovou, načež vezme s sebou milovaného syna zpět na svou lesní samotu.

Po uplynutí jedenácti měsíců za velmi příznivého shvězdění uskuteční se toužebné přání v rodině krále Daçarathy. Kauçalyâ porodí Râmu, nejvznešenějšího všech chlapců, jejž kdysi celý svět bude míti vzývati jakožto boha a pána všeho míra a jenž porazí a zahubí Râvanu a všecky nepřátelské mocnosti, Kaikeyî porodí prince Bharatu, v němž se jeví čtvrtina bytosti Vishnovy a Sumitrâ povije královskému svému manželu dvojčata: Lakshmanu a Çatrughnu, kteří tolikéž mají v sobě část boha Vishny. Nevýslovným jásotem a radostí oslaví město i říše narození královských princů. Po dvanácti dnech udělí brahman Vasishtha každému chlapci jméno. Všickni čtyři mají na sobě cosi božského, jsouce označeni knížecí vznešeností, zmužilostí a tvoříce souhrn vší moudrosti a milostnosti. Nad ostatní tři však vysoko vynikne Râma, podobaje se plnému měsíci, jehož neobestírá žádný mrak. Už v jaře svého života stane se nejdovednějším jezdcem, krotitelem slonů, vozatajem, lučištníkem — zkrátka chloubou, radostí a nadějí světa. Nejúžeji k němu přilne Lakshmana, kdežto Çatrughna více přikloní se k Bharatovi To však nikterak neporuší míru mezi nimi; všickni čtyři vyrůstají otci i celé říši k radosti, pýše a štěstí.

Princové dostoupí už šestnáctého roku a otec obírá se už plány, kterak je ožení; než v tom přijdę k němu slavný kajícník Viçvâmitra jako prosebník. Rád by totiž na své samotě dokončil oběť, v čemž mu však překážejí dva obři: Subâhu a Mârîca. Proto prosí Viçvâmitra krále, by s ním propustil Râmu, jenž jediný může násilníky přemoci. Král ovšem nikterak nechce se odloučit od svého miláčka, vida však, že Viçvâmitry chápe se hněv, rozhodne se přece — zvláště na radu moudrého Vasishthy — že propustí Râmu, k němuž se přidruží Lakshmana Oba bratří tedy kráčejí ve společnosti slavného kajícníka, jenž je, když se dostanou na jižní břeh řeky Sarayû, opatří dvěma kouzelnými prostředky, jež se jmenují Balâ a Atibalâ.

Po té dojdou ke vtoku Sarayû do veletoku Gangu na místo, kde druhdy Çiva, vyrušen byv ze své kajícnosti Kâmou, bohem lásky, proměnil jej v popel. Tu naleznou radostného přijetí od ctitelů Çivových, načež přejdou veletok a octnou se ve hrozném lese, jejž obývá čarodějka a lidožroutka Tâtakâ, manželka Sundova a matka Mârîcova. Ačkoli Viçvâmitra Râmu vyzve, by tuto nestvůru zabil, chce se tento spokojiti pouze tím, že ji poraní a tak neškodnou učiní; teprve když Tâtakâ všemožně usiluje jej zahubiti, zabije ji. Ihned zjeví se tu bohové a vybídnou Viçvâmitru, by ozbrojil Râmu zbraněmi nebeskými. Když se to stane, dojdou všichni tři do jiného lesa, kde jest obydlí Viçvâmitrovo a kde mu obři v jeho náboženských úko-

nech překážejí. Byvše přijati s hlubokou úctou od poustevníkových žáků, odhodlají se oba královští princové po šest dní stříci konání oběti. Tu přikvačí — jak obyčejně — šestého dne oba dæmoni přerušit oběť, ale Râma stihne Mârîcu božskou svojí střelou, vhodí jej do moře a zničí celé jeho dæmonské komonstvo.

Už od té doby, co se princ Râma vydal z otcovského hradu na cestu s Viçvâmitrou, poptával se na mnohé dobrodružné báje, o nichž mu poustevník podával výklad tak obšírně, že se to evropským čtenářům zdá býti příliš rozvláčno.[1]) Ovšem při povaze Indů tomu tak nebylo a není. Po názoru indickém neznačí totiž činný život nejlepší stránky lidského pobytu na této zemi, nýbrž život rozjímavý. Jakmile totiž indický chlapec odroste dětskému věku, musí další svá léta prožíti učením-se, t. j. musí býti svěřen jakožto učeník anebo žák některému učiteli (Guru), ovšem brahmanskému.[2]) Od toho musí se přiučiti významu Véd a všem posvátným úkonům, začež musí ho ctíti, pokorně mu sloužiti a neodvolatelně ho poslouchati. Syn brahmanův, jehož předním povoláním a hlavní úlohou má býti pojati Védy co nejdokonaleji a stále hlubší a hlubší osvojiti si náboženské vědomosti, ovšem musí obšírněji, pilněji a déle se učiti než potomek kasty vojenské; nicméně však ani tento, ani syn knížecí, nesmí se vymknout oné školní povinnosti, nýbrž musí po několik let býti žákem některého brahmana, dokud nevstoupí na samostatnou dráhu života a dokud se neožení. Tím méně směl se ovšem této povinnosti vymknouti Râma, tento ideální indický hrdina. I jeho mládí musilo zcela odpovídati mládí ostatních. — Proto se Râma stane učelivým žákem Viçvâmitrovým, jenž jej zasvětí do nejdůležitějších tajemství prvosvěta. An však Râma jest určen panovati, byl mu právě zcela vhodně dán za učitele onen ze starých patriarchů, jenž vyšinul se prapodivnými osudy z kasty Kshatriyů na brahmana a jenž ve své osobě více než kdokoli jiný soustředil převahu brahmanismu nad královstvím, smířiv po nesmírném vnitřním zápasu požadavky obou.

Se stanoviska čistě historického považovány, pozbývají tyto dlouhé episody jaksi svého episodického rázu: patří totiž podstatně do dějin Râmova mládí. Bez onoho vyškolení Viçvâmitrou nebyl by Râma pravým Indem, vzorem mládeže, jež se přece má k němu dívati s úctou a jím se vzdělávati. Proto vykoná Râma se vší uctivostí a pokorou své první rekovské velečiny vedením a správou ctihodného Viçvâmitry; s tajemnou úctou naslouchá jeho vypravování a zprávám, jež jsou vpleteny v epos zcela přirozeně a způsobem zcela básnickým. Vasishthou, moudrým rádcem krále Daçarathy, a Viçvâmitrou, učitelem Râmovým, rozlévá se nad básní spolu i jakýsi lesk a vážnost Véd samých, anif oba jmenovaní slavní mužové náleží k hlavním pěvcům nejstarší doby Véd.

[1]) Filosofická kritika považuje následující episody téměř jednohlasně za pozdější přívěsek do původního épa vložený, ale dle později platných brahmanských názorů jsou episody ty velmi dobře dovozeny.

[2]) Odtud sluje brahmanský učeň »Brahmacârin«.

Vypravování Viçvâmitrovo tvoří tři hlavní předměty: *a)* jeho vlastní rodopis; *b)* původ řeky Gangu v Indii a *c)* vznik »amrity«, božského pokrmu, s nímž nerozlučitelně jest setkán osud nejstarších bohů: Ditiův a Aditiů; k vypravování vlastního rodopisu zavdal podnět pohled na řeku Çonů, k druhému pohled na řeku Gangu, k třetímu příchod k městu Viçâle.

a) — Nad krajinou, již protéká řeka Çona — vypráví Viçvâmitra — vládl druhdy Kuça, syn Brahmův; jeden ze synů Kuçových, jménem Kuçanâbha, měl sto dcer, jež kdysi při hře překvapil Vâyu, bůh větrů. Zamiloval se do nich; když však ony jím opovrhly, potrestal je tím, že jim zkřivil páteř, tak že se musily vrátiti domů hrbaty. Nalezly však ochránce v osobě Brahmadatty (synu to poustevníka Çûli-a a Somady), jenž je všecky pojal za manželky. Jakmile se dotekl jejich rukou, ozdravěly rázem a byly tak přímy a zdrávy jako prve. Jeden ze synů Kuçanabhových, jménem Sâdhi, stal se otcem Viçvâmitrovým. Sestra Viçvâmitrova, Satyavati, manželka Ricîky, byla za živa vzata do nebe, odkudž se vrátila zpět na zemi v podobě řeky Kauçiky. Viçvâmitra tedy pochází ve čtvrtém koleně od samého Brahmy, jsa v mnohonásobném poměru k pračasu a jeho divům.

b) — Mnohem spletitější a divoobraznější jsou báje, s nimiž Viçvâmitra spojoval původ veletoku Gangu. Jako všeky řeky indické, považován byl i Ganges za bohyni (jménem Gangâ). Gangâ tedy jakožto bohyně byla dcerou Himavatu (Himâlaya), vnučkou Meruovou (hory bohů) a spolu sestrou Umy, již Çiva pojal za manželku. Gangâ ovšem bydlila z počátku na nebi, a způsob, jak se dostala na zemi, spojen byl se zvláštním zauzlením. Stalo se to takto: Sagara, panovník Ayodhyů, měl totiž dvě ženy, jménem Keçinî a Sumati; první porodila mu korunního prince, Asamanju, druhá pak porodila tykev, v níž bylo ukryto 60.000 mužíčků, z nichž potom stali se kvetoucí jinoši. Při slavné oběti oře, již Sagara konal, střežil oře syn korunního prince, jménem Amçumat. Tohoto oře mu však odcizil Indra. Sagara vyšle tedy svých 60.000 synů ho hledat. Ti prošli celou Indii od jednoho moře až ke druhému a nenalezše, kopali 60.000 mil hluboko do útrob země, tak že sami bohové hlasitě volali o pomoc a ochranu. Po druhé kopali ještě hloub, tak že se dostali až na dno země tváří v tvář čtyřem ohromným slonům, kteří nesli zemi na svých hřbetech. Tu teprve nalezli ztraceného oře, ale dříve než-li se ho mohli zmocniti, spálil je na popel Vishnu sem v podobě Kapily poslaný. Když pak se domů nevrátili, poslal Sagara svého vnuka Amçumatu, jenž nalezl popel 60.000 svých strýcův a přivedl ztraceného oře do Ayodhyy, tak že obmyšlená oběť oře posléze mohla býti vykonána. Po oběti nastal úkol v lůně zemském na prach spálené příbuzné očistiti posvátnou vodou, což — dle Suparnova mínění — bylo možno pouze pomocí řeky Gangu. Král Sagara, ač se dožil 30.000 let, nedočkal se toho, ani jeho vnuk Amçumat ani Dilîpa, jeho pravnuk. Teprve Bhagîratha, dědic Dilîpův, došel této přízně bohů po dlouhém pokání. Anať by však země spádu Gangy nesnesla, musil Çiva zadržeti hlavou spadající ohromné spousty vod, a poněvadž Gangâ při tom snažila se strhnouti jej s sebou do

hlubin zemských, ponechal Çiva tok Gangy ve svých vrkočích semo tamo těkati tak dlouho, až byl Bhagirathovým pokáním donucen propustiti ji opět v sedmi pramenech. Nejjižnější z těchto sedmi pramenů jest pak indická Gangâ, obrovský to veletok severní Indie.

Jsouc skrocena a spoutána, proudila Gangâ za vozem Bhagirathovým až k obětišti kajícníka Jahnu, jenž ji pohltil, ale na prosby bohův ušima svýma opět propustil s podmínkou, že za to bude slouti jeho dcerou. Po té už bez překážky přivedl Bhagiratha řeku šťastně dolů do podzemí, kde popel Sagaridovců došel smíření její posvátnými vodami. Sám Brahmâ zjevil se tu osobně, propůjčil světovému moři jména Sâgary, pojmenoval Gangu jménem Bhâgîrathî a Tripathagy (= třístopá, τριποδις) a velebil Bhâgîrathu za jeho obrovský velečin.[1])

c) — Daleko více do pozadí — do říše Kosmonogických bájí — zabočil Viçvâmitra ve svém křestním vypravování, jež souviselo s městem Viçâlou. Ve zlatém totiž věku (Kritaynga), vrtěli synové Ditiů (= Titani) a synové Aditiů (= bozi) z mořského mléka amritu (= ambrosii čili pokrm bohů). Za máselnici jim sloužila hora Mandara, za vrtidlo pak Vâsuki, hadí král. Tento však chrlil jed a celý třísvět (nebe, vzduch, země) byl by býval ztracen, kdyby nebyl Çiva na prosbu Vishnovu odpil jedovatou směs Hâlâhalu. Další vrtění bylo opětně překaženo tím, že se hora Mandara propadla do země, ale i zde odpomohl tomu Vishnu tím, že v podobě želvy (kûrma) zachytil horu na svoji šíji, vynesl ji na povrch a sám v lidské podobě počal vrtěti. Trvalo tisíc let, než konečně z moře vynořil se mudrc Dhavantari, lékař bohů, poté šedesát milionův nebeských nymf (Asparas), jednakaždá s celým plukem služebných družek, jež nikým nebyly požádány k manželství a které žily se všemi bohy ve společnosti zcela volné, [2]) poté nymfa Surâ, Varunova dcera, po té Uccaihçravas, nejušlechtilejší všech koní, Kaustubha, nejvzácnější všech drahokamů, poté Soma, bohyně luny a Lakshmi, bohyně krásy, a posléze — podivuhodná amrita. Zatím vznikl bratrovražedný boj o vlastnictví těchto věcí mezi syny Ditiův a Aditiů. Vishnu uschoval amritu. V děsném boji byli Ditiové přemoženi a Indrovi dostalo se královského trůnu nade všemi třemi světy. S nářkem žalovala Diti svůj bol manželu Kaçyapovi. Ale tento těšil ji zaslíbením nového syna, jenž pomstí padlé bratry. Než i tuto naději zmařil Indra, a pouze toho se nešťastné matce dostalo, že jejich sedm synů nových vřaděno bylo v počet nebešťanů jakožto Mârutové (bohové bouře). —

Za vypravováním všech těchto podivných událostí dojdou poutníci od Viçaly poblíže města Mithily, kde Viçvâmitra chce oba prince představiti králi Janakovi. V samotě naleznou kajícnici Ahalyn, Gautamovu manželku, jež dala se Indrou svésti k cizo-

---

[1]) Tuto episodu přeložil do němčiny A. W. Schlegel (»Gesammelte Werke«, III., 8.—60., Leipzig 1848) v hexametrech, kdežto bratr jeho, Fr. Schlegel (l. c., X., 199) pokusil se nápodobiti çloky, původní totiž rozměry épa.

[2]) Tak vznikly nymfy i dle Vishnu-Purâny. Dle Mahâbhâraty byly nymfy dcerami Kaçyapovými nebo byly stvořeny bezprostředně Brahmou. Viz A. Holtzmana: »Die Asparas nach dem Mahâbhârata.«

ložství. Za to ji Gautama proklel, ale zároveň slíbil, že k ní kdysi přijde Râma a kletbu s ní sejme. To se stane a oba princové putují dále, až přijdou ku králi Janakovi, jenž je se svým domácím knězem Çatânandou velmi slavně přijme. Tento Çatânanda jest nejstarší syn Gautamův a proto jásá, že Râma zbavil matku jeho kletby a rodiče vespolek smířil. Než ještě více blahoslaví Râmu proto, že se mu dostalo tak výtečného vůdce životem, jakým jest Viçvâmitra, a vypráví mu celý život slavného kajícníka. Vypravování to zaujímá v épu plných patnácte zpěvů.[1])

Viçvâmitra — nyní prostý kajícník a poustevník — byl druhdy mocným panovníkem z rodu Brahmova, bohatým na země a statky, poklady a vojsko. K poddaným svým byl knížetem dobrotivým, ale vůči nepřátelům byl strašlivým. Tento Viçvâmitra měl však brzy seznati, že vznešenost panovničí není největším statkem na světě, důstojnost mnohem závidění hodnější jest — brahmanismus. To seznal Viçvâmitra, když navštívil jakožto bojovný král pokojného kajícníka a brahmana Vasishthu. Veškera příroda oné samoty, již Vasishtha obýval, jsouc očistěna modlitbami a pokáním, objevila se tu králi v prvotní kráse a souladu a v klidu ničím nerušeném. Nebeští bohové sami sem přicházeli a vycházeli. Ano tento příbytek prostý a zcela osamělý rovnal se příbytku nebešťanů, ba i samému blaženému sídlu Brahmova. Návštěva krále a brahmana měla do sebe ráz srdečnosti jako mezi starými známými. Vasishtha pohostil krále a jeho vojsko z počátku zcela jednoduše ovocem, jak se hodilo na chudou lesní samotu. Po té však zavolal svoji kouzelnou krávu a poručil jí přistrojiti královskou hostinu.[2]) Stalo se. Hostina, již kouzelná kráva připravila, byla tak velikolepá, že převýšila vše, čeho král v životě svém kdy byl okusil. Ačkoliv byl Viçvâmitra muž ctnostný a zbožný, přece se ho tu zmocnila jakási lakotná žádost. — Z počátku zdvořile prosil kouzelnou krávu, poté žádal ji už rozhodněji mocí práva, na konec pak, když Vasishtha žádost jeho odmítl, dal ji tajně unésti. Než ona kráva nebyla jen nevyčerpatelným skladištěm potravy, nýbrž i nejděsnější zbrojnicí. Vrátivši se zpět ku pánu svému, nutila ho k odporu, výslovně mu připomínajíc, že moc brahmanů bezprostředně pochází s nebe a že moc královskou převyšuje.

V jediném okamžiku vykouzlila kráva celý voj Pahlavů (Peršanů), a když je Viçvâmitra docela potřel, jiné vojsko Yavanů (Řeků) a Çaků (Skythů), a když i to bylo z části zbito, z části na útěk obráceno, vykouzlí ještě třetí vojsko, Câmbojů, Yavanů, Çaků, Mlechchů, Kirâtův a Hârîtů. Nyní i Vasishtha použil své vlastní moci. Jediným pohledem na povel spálil sto synů královských,

[1]) Do němčiny přeložil je Fr. Bopp: »Conjugationssystem der Sanskritsprache.« Frankfurt a. M., 1816.

[2]) Už na četných místech Rigvedy bylo označeno za nejjvyšší majetek množství krav. Odtud má základ svůj neobyčejná úcta Indů ku kravám. Viz o tom J. Jolly-ho: »Altindisches Leben« (Allgem. Ztg., Nr. 199., 18. Juli 1847). Ony známé posměšné verše Heine-ovy zřetelně svědčí o tom, že pověsti o králi Viçvâmitrovi dobře neznal. Je-li však kdo s oněmi posměšnými verši Heine-ho srozuměn, ten nechť považí, že i ve starogermánské pověsti kráva Audhumbla prvního člověka Ymira z ledu vylízala. (Simrock »Edda,« 8. Auflage, Stuttgart, 1882, D. 253).

kteří naň útočili. Veškeré vojsko královo leželo na bojišti. Viçvâmitra podlehl a protož, svěřiv vládu svému nástupci, oddal se kajícnému pokání, by si zjednal takto vítězství nad brahmanem. Çiva přijal jej s radostí a propůjčil mu nejlepší zbraně a naučil jej výborně s ní zacházeti. Jsa si jist vítězstvím, vnikl Viçvâmitra do samoty Vasishthovy a vše zničil ohněm a mečem. Nicméně však v souboji s brahmanem selhala mu i božská zbraň jedna po druhé, ba ani strašlivá střela Brahmova, před níž druhdy třásli se bohové i lidé, ničeho tu nezpomohla, jelikož ji brahman pouhou brahmanskou holí odrazil. Jsa přemožen a zahanben, musil si pyšný král sám doznati, že brahman jest mocnějším než on. Proto rozhodl se, že oddá se brahmanismu a že kajícností a pokáním dojde i moci i hodnosti brahmanské.

Po tisíciletém pokání chtěl Brahma kajícímu králi uděliti hodnosti královského světce (Râjarshi), ale to mu bylo málo. Proto kál se dále, nikterak nedada se zviklati, ačkoli sami bohové přání jeho neodpovídali. Král Triçanku žádal za živa býti vzat do nebe a Viçvâmitra mu za tím účelem slíbil nezbytnou oběť. Ant však jistý počet Rishiů, přívrženců to Vasishthových, nechtělo se oběti súčastniti, stihl je Viçvâmitra kletbou a poněvadž ani bohové sami nechtěli se dostaviti, povznesl Viçvâmitra svoji vlastní mocí Triçanku do nebe a když bůh Indra vetřelce po hlavě s nebe vyhostil, provedl Viçvâmitra aspoň tolik, že zadržel pád Triçankuův a umístil jej jako hvězdu na nebi. Nové nesnáze připravilť mu Ambarîsha z kmene Ikshoùků, jenž chce obětovati, jemuž však Indra obětní zvíře odcizil. Místo obětního zvířete měl zastoupiti člověk. Ambarisha však hledal marně některého člověka, jenž by chtěl dobrovolně státi obětním předmětem, až posléze nabídl se mu Çunahçepa, jeden ze tří synů poustevníka Ricîky. Zatím vrátil se Viçvâmitra, jenž byl nadarmo syny své vybízel, aby se některý z nich dal obětovati. Za toto zdráhání proklel syny své až do sedmistého kolena, ale Çunahçepovi propůjčil dvojího kouzla, jež ho při oběti zachovalo na živu.

Viçvâmitra kál se opětně dalších tisíc rokův a byl Brahmou uznán za Rishiho, nicméně však pohled na krásnou nymfu Menaku střítil veškeru stavbu jeho ctnosti. Deset let rozkoše, jíž užil po boku nymfy, uplynulo dnem, načež opětně nastala mu povinnost tisícíletého pokání. Poté dostalo se mu hodnosti Maharshiho, ale hodnosti brahmanského světce (Brahmarshi) nedostalo se mu ještě z důvodu, že dosud není pánem svých smyslů. Proto zvětšil Viçvâmitra svoji horlivost v pokání ještě více. Když po té k němu bohové poslali nymfu Rambhu, jakožto pokušitelku jeho ctnosti, odolal sice její svodům, nicméně však neodolal svému hněvu, nýbrž proklel lehkomyslnou pokušitelku tak, že zkameněla na deset tisíc let.

* POKRAČ. *

Naše Slezsko.

Napsal **Jan Vyhlídal.**

* DOKONČENÍ. *

Zákony Hasnerovými popřáno učitelstvu súčastňovati se veřejného života tak, že má své zástupce v místní a okresní školní radě, že může rokovati o rozkvět školství v okresních konferencích učitelských, a zástupcové jeho v zemské školní radě,že si může zakládati učitelské spolky.

O utvoření spolků okresních velmi přičiňovali se inspektoři, proto záhy vznikly v Klimkovicích, Vítkově, Opavě, na Polské Ostravě, posléze v Hrabyni. První tři byly utrakvistické, ostatní dva české. Ve spolcích utrakvistických čeština jakž takž se trpěla, ale obyčejně se mluvilo německy, jako při nynějších okresních konferencích v Opavě, Těšíně, Bílovci.

Mluvíce o okresních konferencích učitelských, podotýkáme, že učitelstvo při nich vymohlo zavedení čítanek *Šťastného, Lepaře* a *Sokola* místo nepraktických Hradilových; ačkoli i v nově zavedených čítankách odbyto Slezsko víc než macešsky. Dále i to, že z okresní pokladny zakupovaly se české knihy do knihoven žákovských a učitelských jest paměti hodno.

Okresní učitelské spolky byly dříve připojeny k »Landes-Lehrervereinu«, avšak když mezi německými kollegy žádné kollegiality*) nepozorovaly, odloučily a přidružily se k »Ústřední jednotě Moravské«, potom založili učitelé k utužení svému »*Ústřední spolek českého učitelstva ve Slezsku*«. Na neprospěch spolku jest malé uvědomění obyvatelstva, kterému hoví i mnozí učitelé, kterým renegatství není nic nečestného a dbají jen materielního prospěchu. Z 265 učitelů, nepočítaje učitelek a jiných členů, jest v Ústřední jednotě zastoupeno 6 jednot jen s 189 členy, *takže 76 učitelů* na českých školách ve Slezsku působících dosud se spolku vyhýbá.«

Číslo »*76*« nám napovídá, kolik asi mezi učitelstvem Slezským jest odrodilců!

Učitelská jednota Opavská čítá 41 členů činných a 2 přispívající; hlavní slovo vedou Jos. Stypa, K. Andrla, Jos. Demčík, Fr. Madr, E. Kuča, B. Prasek, J. Martínek, Č. Ondruš a K. Graca.

V *učitelské jednotě Klimkovské* působí hlavně R. Tolka, Bárta, Měrka, Hradil, R. Vavrečka a Al. Scheich.

»*Pohorská učitelská jednota*« má 33 činných členů. Ve výboru zasedají Arnošt Hrbáč, Černín, Fuksík, Klepík, Jan Juchelka, Max Pracný, Cyrill Mašek.

Ve »*Spolku českých učitelů východního Slezska*« sdruženo 64 členů. Jednatel spolku píše: »Jest posud mnoho lhostejnosti a málo snahy v řadách našich.«

Z Hrabyňské a *Klimkovské jednoty* nedostali jsme dalších zpráv.

---

*) V. M. O. r. 1899, str. 48. Napsal učitel *Ant. Jureček.*

Vlastenecké učitelstvo Slezské postaralo se hlavně o organisaci hasičstva; v ostatním spolkovém životě pracuje s duchovenstvem společně, ať jsou to záložny, zádruhy, hospodářské spolky či jiné ještě. Tato svornosť jest nepřátelům lidu českého trnem v oku, proto snaží se, aby se propasť mezi vlasteneckým duchovenstvem a učitelstvem prohlubovala.

»Od té doby,« podotýká dobrý znalec Slezského školství,*) »co školství dostalo se z područí církve ve správu státu, trvá jistý rozpor mezi učitelstvem světským a duchovním, kterýž radikálními živly obou stran se časem a při mnohých příležitostech zbytečně zostřuje na zjevnou škodu národa, jehož částmi jsou oba stavy. Že však rozpor ten jest mnohdy jen uměle a úmyslně buzený a při dobré vůli z obou stran může téměř zmizeti, toho doklady máme všude . . . . Kde učitel a kněz svorně působí ve prospěch lidu, tam je viděti pokrok národní. Spolek duchovenstva a učitelstva nezůstal světu tajným a naši odrodilci ihned čenichali — člověčinu a počali znovu spílati do klerikálů, zpátečníků a p., zcela po způsobu červených socínů, jimž svornosť a positivní práce v národě je proti mysli . . . . Konstatovati dlužno, že mezi národně uvědomělým a činným učitelstvem jest nejvíce této žádoucí harmonie a milé shody mezi učitelstvem a duchovenstvem, co zatím *v odrodilých kruzích znamenati lze namnoze třenici a podezřívání mezi oběma stavy,* vzájemnou nedůvěru. Že tím trpí školství české a výchova mládeže, netřeba dokládati . . . .«

Na několika místech uvedli jsme již jména učitelů o spolkový život a písemnictví zasloužilých; zde dodáme, co nebylo uvedeno.

Ludvík Šimoš, učitel v Malé Lhotě (nar. 1859) jest z nejhorlivějších vlastenců-učitelů; jest předsedou Ústředního spolku českého učitelstva, členem mnoha spolků. Pokud mu zdraví, zvláště zrak dovoluje, jest ve starosti o lid český neunavný.

Ferdinand Vašek (nar. 1858), *Ant. Jureček* (nar. 1864), *Jos. Salich* (nar. 1869), *Josef Hradil* (nar. 1847), *Ant. Klepík* (nar. 1865), *Fr. Bena* (nar. 1858), *Fr. Mader* (nar. 1864), *Jos. Demčík* (nar. 1860), *Jan Tomášek* (nar. 1859), *Gabriel Štalmach* (nar. 1861), *Ant. Kamrádek* (nar. 1862), *Alois Wagner* (nar. 1849), *Josef Černík* (nar. 1858), *Fr. Mir. Juchelka* (nar. 1861, † 1895) a j. s láskou nemalou věnovali a věnují se svému povolání a pečují o rozkvět naší národnosti. Pracemi svými přispívají do »Op. Týd.«, »*Nov. Těšínských*«, a do odborných listů jako »Národa a školy«, »Komenského«, »Posla z Budče«.

Přejeme jemu totéž, co napsal správce školy *Ant. Jureček,* »by proniknuto jsouc upřímnou láskou k národu svému vždy statečně v čele jeho kráčelo, vedouc jej k pravému zdroji blaha hmotného i duševního, by Bůh Všemohoucí sílil učitelstvo v jeho důležité práci, by povždy žehnal jemu i jeho národu!«

Staniž se!

* * *

*) Čti v »Nov. Těš.« č. 18, r. 1900.

Náboženství.

Lašský lid ve Slezsku jest nejzbožnějším v národu českém. Tuto chválu vzdávají mu i Němci, na př. školní rada *Ant. Peter*:*) »Die slavischen Bevölkerungen sind . . . . von Herzensgüte und *tiefer Religiosität.*«

Bohužel, že za posledních let zbožnosť slezského lidu v některých obcích poklesla hlavně na Těšínsku na blízku uhelných dolů, a to vlivem socialní demokracie, která jako rakovina rozlézá se z obou Ostrav na Opavsko a Těšínsko.

Dělnictvo hrne se až od samé Opavy do Mor. Ostravy, tam stýká se se socialistickými agitátory, kteří je slovem i tiskem svádějí. Není nyní vzácností v horách slezských, že najdeš v nejodlehlejší chalupě podvratný tisk socialní demokracie. Manželky horníků lomí rukama, ale nic platno, noviny se čtou: ba děje se již na Opavsku, že v některých dědinách socialisté snaží se při rozličných volbách nabýti vrchu. Na Těšínsku není něco podobného vzácností. Nejposléze (1900) v největší české obci, *Kateřinkách* u Opavy, podařilo se socialistům proraziti svými voliteli na říšskou radu za pátou kurii.

Zhoubným působením socialistů a blízkých měst mizí zbožný ráz slezského lidu a rozežírá se místy vlažnosť u víře, požívavosť a marnotratnosť. V horách jest lépe, tam po většině jest ještě domovem stará zbožnosť.

Socialismus, germanisace, kořalka a tabák, toť jedy náboženství a mravnosti ve Slezsku!

Čechové ve Slezsku mají jedinou přednosť před Poláky: že jsou vesměs katolíky, kdežto Poláci dělí se na katolíky a protestanty. Různé náboženství mezi Poláky plodí různice, a valně ohrožuje vlasteneckou činnosť; stává se, že Polák — protestant — nechce voliti Poláka — katolíka, tím méně Čecha — katolíka na velkou radosť p. superintendenta Haasa v Těšíně. Jak jsme se dočetli v publikacích »Jednoty slezských katolíků«, mnozí protestanté, když jednalo se o volbu profesora Swieżyho na říšskou radu, tvrdili: »bylo by proti svědomí evanjelického obyvatelstva, dáti hlas katolickému kandidátu, a k tomu ještě knězi, každý, kdo tak učiní, dopustí se těžkého hříchu.«

Všech katolíků ve Slezsku dle sčítání z r. 1890. jest 560.854, z nichž 317.500 hlásí se k dioecesi Vratislavské a 243.354 k arcidioecesi Olomucké.

K Vratislavi sluší celé Těšínsko, rozdělené na osm děkanství, a čtvero děkanství v nynějším Opavsko-Krnovsku, totiž: *Frývaldovské, Janovické, Vidnavské a Cukmantelské.* Jména děkanství, či jak schematismus dioecese Vratislavské píše, »archipresbyterátů« jsou: *Bílsko, Fryštát, Frýdek, Jablunkov, Karviná, Skočov, Těšín.*

Generální vikariát dioecese Vratislavské má sídlo v Těšíně; ode dvou let zřídil kardinál Jiří Kopp bohoslovecký seminář ve Vidnavě.

Území arcidioecese Olomucké ve Slezsku tvoří devět děkanství, podřízených arcikněžství Opavskému a částečně Pří-

*) Heimatskunde, Těšín 1880. str. 311.

borskému (Odry a Bílovec). Děkanství tato jsou: *Opava, Krnov. Jakartovice, Bruntál, Hradec, Odry, Osoblaha* (moravská enklava), *Bílovec, Budišov.*

Čeští katolíci na Těšínsku bydlí hlavně ve třech děkanstvích: *Frýdeckém, Fryštátském* a *Karvinském*, jak na str. 28.—29. podotčeno, též na str. 24.—25. poznamenáno, jak kde v kostele se užívá jazyka českého a německého.

V českých farách na Opavsku zapisuje se do matrik jazykem českým, s úřady dopisuje se česky až na malé výjimky, kdežto na Těšínsku jest všechno dopisování německé. Dály se již pokusy od farních úřadů na Borové a Janovicích v Těšínsku zavésti české dopisování, ale přičiněním okresního sudího Wanitschka ve Frýdku se nezdařily. Že *Vratislav* je hlavně vinna, nikdo nepopře. Jiná otázka jest, zdali má právo v té příčině omezovati svobodu. A pak, zdali jest to křesťanské! Jsme toho mínění, kdyby veškero kněžstvo, ať české, ať polské, se postavilo na odpor, že by rovnoprávnosti pomohlo k vítězství!

České Opavsko má ještě tu výhodu, že mladší duchovenstvo jeho jest odchováno na středních českých ústavech, což o všech kněžích mladších na Těšínsku nemožno říci.

Rak. Slezsko hostí 88.051 *evangelíků augsburského vyznání*, čili 14% veškerého obyvatelstva. Evangelíci tito obývají hlavně okresy: Těšínský, Bílský, Frýdecký, Jablunkovský; pak Fryštátský, Strumeňský; konečně Krnov. Seniorát slezský patří k moravsko-slezské superintendenci.

Ve Slezsku žije 10.042 židů. Židé bydlí ve větším počtu toliko v městech Opavě, ve Frýdku a v okrese Těšínském. Ve vévodství Slezském lze pozorovati příliv židovstva zásluhou Haliče. Ve Frýdku r. 1880 bydlelo 217 židů, a r. 1890 262. Ve Fryštátu r. 1880 bydlelo 87 židů, a r. 1890 116. Na Opavsku *) se vyskytují židé v menším počtu; celkem nedostupuje počet jich nikde půl procenta. Jedině Opava čítá 5%, město a okres Klimkovský 1% všeho obyvatelstva.

Na Těšínsku bylo ze všech židů slezských r. 1890 (10.042) více než dvakrát tolik jako na Opavsku, totiž 7070 čili 2·35% a na Opavsku 2972 čili 0·99%, ačkoli obyvatelstva na Opavsku jest skoro tolik jako na Těšínsku.

Náboženské třenice na Těšínsku udržují protestanté, nenabývají však většího rozměru na zármutek polského evangelického tisku. V pohraničních anebo v blízkých obcích možno slyšeti na obou stranách hanlivé popěvky na vyznavače jiného náboženství.

Katolíci r. 1883 založili si »*Jednotu slezských katolíků*«, která každoročně pro členy vydávala »Posla spolku slezských katolíků.« Proč byla Jednota založena, praví se v prvním svazečku, pro členy vydaném r. 1884. Krajané! Založili jsme »Jednotu slezských katolíků«, by si katolické obyvatelstvo slezské ono postavení vydobylo, které jemu přináleží. Neboť dosavad jednávalo se o něm avšak bez něho, a zákony diktoval mu liberalismus k jeho škodě. Jednota katolická má tedy tak působit, aby

*) Mluvíme jen o kraji Čechy obývaném.

obyvatelstvo katolické na Slezsku nezůstalo na vždy němé a k umlčení odsouzené, ale aby i ono důležité slovo v zákonodárství promluvilo . . . . Nechceme vésti žádných sporů, do jiných záležitostí se nemícháme . . . .« Nyní o činnosti Jednoty není skoro nic slyšeti.

Spolkový, katolický život na Slezsku jest v plénkách, národnostní boj nepřeje rozkvětu katolické organisaci. Na Slezsku jest nyní hojně čtenářských, hospodářských a. t. d. spolků, ale málo z nich ustanovilo si za účel: pěstovati náboženského ducha. Když se zakládaly, upozorňovali jsme, aby zakladatelé nezapomínali náboženského momentu pro uvarování třenic, jaké jsou na příklad v blízké Moravě, ale hlas, až na jednu výjimku, zůstal neslyšán.

Ve Slezsku jest toliko 10 katolických, českých spolků, a to na Opavsku 6, a na Těšínsku čtyři.

Na Opavsku: 1. Spolek na zakládání knihoven ve Slezsku se sídlem v Opavě. 2. Katolicko-politická jednota v Kateřinkách. 3. Katolicko-politická beseda v Klimkovicích. 4. Spolek katolických tovaryšů v Klimkovicích. 5. Katolická, hospodářská besídka v Jarkovicích. 6. Katolická, hospodářská besídka v Loděnici.

Na Těšínsku: 1. Vzdělávací katolický soc. spolek »Bratrstvo« v Pol. Ostravě. 2. Spolek katolických tovaryšů ve Frýdku. (Utrakvist.) 3. Obrana chleba na Morávce. 4. Katolická jednota v Orlové.

K organisaci křesťansko-socialní strany na Moravě jsou přihlášeny též spolky: 1. Čtenářský spolek v Pětvaldu (Těšín). 2. Hospodářský spolek v Polomi (Opava). 3. Čtenářská beseda v Porubě (Opava).

Ve výkonném zemském výboru zvolen jest za Slezsko P. *Eus. Vavruška,* kooperator z Orlové.

Duch náboženský lidu slezského vynikne z dalšího našeho líčení jako ze zvyků a obyčejů, písní a. t. d.

Udržovati náboženství v lidu, vytkly sobě za účel *Slezské Listy,* politický týdenník, vycházející ve Frýdku.

Od r. 1891 každoročně pořádané pouti kněžími Slezskými na sv. Hostýn a Velehrad, jichž se súčastňuje až 700 poutníků, valně přispívají k utužení náboženství a mravnosti. Od r. 1891 byl pořadatelem poutí pisatel tohoto pojednání; od r. 1899 *Ant. Suchánek,* kaplan v Komárově u Opavy.

Památky a pověsti Cyrillo-Methodějské.

Všeobecně se myslí, že první paprsky světla křesťanského od Moravy přišly do západních krajin polských, jak svědčí slova životopisce sv. Methoděje:*) »Byla i prorocká milosť v něm, jakož jsou naplňovala se mnohá proroctví jeho, z nichž jedno nebo dvě povíme. Pohanský kníže mocný velmi, *sedě na Visle,* posmíval se křesťanům a jim příkoří činil. I poslav k němu Method řekl: ‚Dobře by bylo, abys se pokřtil, synu, o své vůli, ve své

*) Život sv. Methoda v Pramenech českých I. 48.

zemi, abys nebyl zajat a nuceně křteň v cizí zemi a vzpomněl na mně.' Což se i stalo.« »Bielowski*) vztahuje jméno Visla k starožitnému městu *Vislici*, po staropolsku *Wisla* jmenovanému a Palacký dokládá se toho místa ze životopisu sv. Methoděje, aby rozšíření říše Moravské až do krajů polských objasnil.«

Na *Těšínsku* neslyšel jsem žádné vzpomínky na sv. Cyrilla a Methoděje; ba ani jediný kostel, kaple těmto světcům zasvěceny nejsou.

Ve starém Opavsku shledáváme se přece s nějakými památkami, svědčícími o úctě apoštolů slovanských. Ze sedmnáctého století Kristian Hirschmentzel,**) klášterník velehradský, postavil na *Bolatském poli* (nyní v Pr. Slezsku) kapli sv. Cyrilla a Methoda na poděkování P. Bohu, že z rozličných nepříjemností vyvázl. R. 1679 měl totiž při generální visitaci v Hlučíně mnoho žalob, že prý k děkanům volán byv, nepřichází, a že si vede tak, jako by Bolatský kostel byl farním a on farářem. Bolatice od r. 1247—1784, náležely Velehradu.

Na nynější faře Bolatské chová se dřevěný obraz, jenž pro ctitele Cyrillo-Methodějské není bez ceny. Na obraze dotčeném v Bolaticích jsou vedle sv. bratří Cyrilla a Methoděje vymalováni dva rodní bratří, nejpřednější dobrodincové, ano zakladatelé cisterciáckého kláštera na Velehradě, totiž Přemysl Otakar, král český, a Vladislav Jindřich, první markrabí moravský. Klášter založen roku 1198. Pod touto hořejší skupinou jest v oblouku s každé strany pět a pět cisterciáků, velehradských mučeníkův a vyznávačů. Pod tímto obloukem jest rozložen klášter velehradský, jak vypadal dříve, kdy kostel klášterní ještě měl jednu jedinou vysokou věž poblíže hlavního oltáře nad onou krásnou bání, čili kopulí, kterouž do dneška ještě diváci obdivují v kostele na Velehradě. Vysoké oné věže již není od r. 1687, ale za to jsou dvě věže nad průčelím kostelním, jež byly nyní zase úplně dle starých dvou věží znovu zřízeny a 30. září 1900 slavně posvěceny. Starý klášter Velehradský na dřevěném obrazu bolatském úplně shoduje se s obrazem starého Velehradu, kterýž vyskytuje se často v rukopisech P. Christ. Hirschmentzela (viz »Sborník Velehradský« VI. p. 273 a nn.). Jednu toliko má do sebe zvláštnosť, že má již sochu Panny Marie (z r. 1676) tam, kde na obrazu viděti kapličku.

Pod obrazem Velehradu zní nápis: »Swati Aposstolowe, Muczedlnici, Wyznawaczy Města a Mista Wellehradského, a ty Bohaboyny Cztenarzi modlte se za dussy kněze Krystiana Hirschmentzle Rzadu Cister: (ciackého) na Wellehradie někdy Administratora Bolatského, Assessora w knizetstvi Oppaw: (ském).«

Hirschmentzel ještě jinak rozšiřoval kult Cyrillo-Methodějský. R. 1667 napsal »*Život sv. Cyrilla a Methoda*« (latinsky) a zároveň se přičiňoval na sněmu slezském, aby svátek sv. Cyrilla a Methoda byl zasvěceným dnem na Opavsku.

Ještě jiný spisovatel slezský vydal v Olomouci r. 1709 »*Putování nábožné k sv. Cyrillovi v Strachotě,*« byl to *Josef Gottfried* (Bohumír) *Bílovský*, narozený v Hlučíně.

*) Dějiny kníž. Těš., 1894, str. 14.

**) Narodil se před zjevením Páně l. 1638 ve Frýdku. R. 1671 stal se knězem.

Úctu Cyrillo-Methodějskou dále připomínají: studánka »*Cyrillka*« u Slatiny blíže Bílovce, potok *Hošťata* u Komárova a kříže *Cyrillo-Methodějské* u Bavorova.

»*Cyrillka*« prýští se asi pět minut za Slatinou u cesty, vedoucí na »Ohradu.«*) Za okrajem lesa, do něhož jako drahokam do prstenu zasazena studánka, býval rybník. Studánku chrání obyčejné dřevěné zábradlí a hladinu její zastiňují dvě dosti mohutné, košaté lípy, z nichž jedna hostí obraz sv. Cyrilla a Methoda. Ve farní pamětní knize Slatinské poznamenal *Felix Jaschke* z Fulneka r. 1819 toto: »Počátek křesťanství ve zdejší krajině padá asi do doby sv. Cyrilla a Methoda. Na to se zdá poukazovati v ústech lidu zachovalá pověst, dle níž *sv. Cyrill sám* až do zdejší krajiny přišel a ve Slatině u studánky, která až podnes po něm »Cyrillka« se zove, uděloval prý obyvatelům sv. křest . . . .«

Pověst dosud koluje po celém okolí. Na sv. Cyrilla a Methoděje odpoledne bývá z farního kostela slatinského procesí k »Cyrillce,« kdež před obrazem apoštolů modlí se litanie na počest jim složená a po návratu jest sv. požehnání. Studánka oplývá výbornou vodou, a když jinde prameny vysýchají, »Cyryllka« nahrazuje nedostatek; jest tedy krásným obrazem pramene sv. víry, napájejícího všechny žíznivé. Roku 1876 nad památnou studánkou rozpínala větve jediná lípa,**) nyní dvě.

Pověst o potoku Hošťata odnáší se k sv. Methodějovi. Když tento horlivý apoštol na svých cestách ubíral se k Suchým Lazcům,***) vyšli mu Lazečtí v hojném počtu naproti a setkali se s ním u potoka tekoucího od Komárovských chaloupek ku Kravařovu, asi čtvrt hodiny od Komárova rozloženého. Dobří lidé vítali věrověsta s radostí velikou. Sv. Method počal je hned vyučovati, a oslovoval je častěji »hoště«, »hošťata«. Po kázaní mnoho Lazečanů přijalo svátost křtu, k němuž použil apoštol vody z potoka vedle tekoucího.

Na památku této vzácné události pojmenovali Lazečtí potok ten »Hošťata«. Potok jest nepatrný a v létě úplně vysýchá; asi uprostřed mezi Komárovem a S. Lazcemi jest sloup s obrazem P. Marie.

Cyrillo-Methodějské kříže jsou u Bavorova,†) jeden stojí blízko kostela a druhý u dědiny Děhylova (Eiglau) nedaleko vystavěné. O tomto kříži zachovala se pověst, že druhdy na tom místě rouhala se žena sv. víře, hlavně kříži, a proto za trest proměnila se v kamenný kříž.††)

Někteří jsou toho mínění, že kříže Cyrillo-Methodějské ukazovaly hranice bývalého Opavska.

V knize Ant. Petra, bývalého ředitele učitelského ústavu v Těšíně, zvané »Volksthümliches aus Schlesien« čteme tuto pověst:

*) Ohrada jest dědinka asi s 20. čísly, slušící ku Slatině.
**) »Op. Týd. r. 1876 str. 80.
***) Nedaleko Opavy.
†) Nyní v Pruském Slezsku.
††) Vypravoval mi vlp. Josef Hlubek, redaktor »Katol. Nov.« z Hlučína.

Jezero u Rejvizu. Nedaleko vesnice Rejvizu rozkládá se luh rašelinový, v němž spatřiti dvě jezera, z nichž větší má podobu trojhranu. Na jeho místě rozkládalo se prý město dosti značné. Do města toho přibyli i naši věrozvěstové sv. Cyrill a Methoděj, aby hlásali víru Kristovu; než obyvatelé je odehnali s velikou potupou. Svatí apoštolové modlili se sice za své nepřátele, ale prokleli zároveň město. Ihned začalo hřměti a za strašného rachotu hromu před jejich očima propadlo se to město. A tak vzniklo ono jezero.

Jináče také vykládá se ta pověst o zkáze dotčeného města »Hunův«, že totiž svatí věrověstové jen svého žáka tam vyslali. Tento přišel prý přes červenou kůpu okolo »kazatelen« při »Orlíku« *) do města Hunův.

Teprv jubilejní léta r. 1863 a 1885 větší popud dala k úctě apoštolů slovanských v Opavsku; a úcta tato rozšířena r. 1891, kdy každoročně poutnický vlak ze Slezska Rakouského i Pruského vypravují kněží na sv. Hostýn a Velehrad.

Co by nyní bylo v Opavě zázrakem, stalo se r. 1863. Knihkupec totiž B. v »Besedníku Opavském« k větší oslavě památky Cyrillo-Methodějské sbíral předplatné na obraz: »Křest knížete českého Bořivoje a Ludmily na posvátném Velehradě.«

Za let zmíněných jubilejních veliké průvody slezské navštívily Velehrad; i z německých osad, na př. z okresu hlubčického v Pruském Slezsku. Památky na leta tato zříti posud v chrámích, jako v Jaktaři (křtitelnice), v Kozmicích, Benešově atd. V Opavě v proboštském chrámu Páně jsou sochy sv. Cyrilla a Methoda; nynější p. probošt Kaz. Raška na sta zlatých nasbíral pro Korunu Solunskou a odeslal na Velehrad.

Apoštoláty sv. Cyrilla a Methoda jsou zařízeny, pokud mi známo, v Jaktaři, Slavkově a Lubojatech.

V Pruském Slezsku starší lidé dobře znají písně Cyrillo-Methodějské a rádi je zpívají, na příklad jdou-li do Hrabyně na pouť, i v domácnosti.

Nedávno v Petrovicích **) tamější p. děkan Kamrádek zavedl hymnu Velehradskou: »Bože, co's ráčil před tisíci roky . . .,« a lid nemůže se nachváliti »šumného zpívání.« Na Opavsku Rak. mnozí odrodilí učitelé-varhaníci s malou chutí hrají v kostelích »Ejhle oltář . .« Bývá jim prý nevolno, když zpívá lid: »Vyslyš, Pane, vyslyš prosbu vřelou, — kterou k trůnu tvému skládáme; — požehnej vlasť . . ., nedej lidu svému zahynouti — pro Kristovy drahé oběti — vylej milosť na své děti. — Nech tvůj oltář nikdy neuhasne — v našich zbožných vlastech slovanských . . .« Kdyby těch dvou posledních slok nebylo; ty prý jsou »heceraj«.

Velmi pěkně zpívají řečené zpěvy v Kylešovicích, Pusté Polomi.

Asi přede dvěma lety přinesly kterési noviny německé zprávu, že v Pr. Slezsku, blíže města tuším Grottkau, jest ohrazený pramen, z něhož svatý Cyrill a Method křtili. Časem snad

*) Urlich. Vlastivěda Slezská, I., str. 7.
**) V Pr. Slezsku.

se mi podaří napsati něco o úctě Cyrillo-Methodějské u polského lidu v Pr. Slezsku.

Udržovati v lidu Slezském lásku k Velehradu a sv. Hostýnu, jest veliké důležitosti i pro národnosť českou. Když r. 1891 jsme po delší době zase zavedli Slezany na sv. Hostýn, tu když z chlumu Svatohostýnského rozhlíželi se po okolí, tehdy poutníci z Pr. Slezska slyšíce, že ten krásný kraj jest obýván Moravany, bezděky volali: »No, jak nas Moravcu Pambu ma rad, taky šumny kraj nam dal, my smy mysleli, že jest nas ene tolej, co smy v prajskej . .« A když loni přidružil jsem se k poutnickému vlaku Slezskému a zúmyslně usadil jsem se mezi Čechy Pruské z Bolatic, Oldřišova, Chřenovic, — slyšel jsem týž radostný povzdech! Slezané, nezapomínejte na posvátný Velehrad a sv. Hostýn!

Dodatek.

Jan Lepař,*) dostal se roku 1858. za profesora logiky a psychologie, starověké a středověké němčiny, kromě dějepisu a zeměpisu v nejvyšších třídách na gymnasium Opavské a vytrval v úřadě tom do roku 1864.

V Opavě založil první český list »*Opavský Besedník*«. Všeobecně má se za to, i já jsem byl toho mínění (viz stránku 50.), že původcem »Op. Besedníku« jest profesor *Antonín Vašek*, až mne z omylu vyvedl pan inspektor Jan Lepař. Napsal mi toto: »Dovoluji si připomenouti, že v jisté zmínce neráčil Jste věci býti důkladně znalým. Na stránce 50. připisuje se vznik časopisu Opavského Besedníka panu Ant. Vaškovi, kdežto *opravdovým téhož listu původcem jsem já*, ale pana Vaška jsem si vyprosil za přijetí jména zakladatelského, ježto jsem poznal z tehdejších poměrů Opavských, že by list můj setkal se s velikou opovržeností, kdybych já jako *Moravan* byl se vydal za redaktora. *Pan Vašek* se uvolil k žádosti mé dáti se jmenovati redaktorem listu dotčeného a já jmenoval se redaktorem za doby jeho churavění. Jako ctitel pp. Palackého a Riegra a j. získal jsem také té podpory, že jmenovaní pánové odebírali několik exemplářův »Opavského Besedníka« (až i 15 každý), aby list jimi samými mohl býti v lidu snadno rozšiřován. Vedle pana Vaška pomáhali mi zvláště pp. P. *Lelek* a profesor *Kunz*.«

Přičiněním Lepařovým zachovány od záhuby důležité listiny, jmenovitě české z doby XIV. a XV. století.

R. 1859. vyzval Lepaře *Karel Kořistka*, člen několika učených společností, by napsal do knihy »Kronländer der österreichischen Monarchie« článek »*Übersicht der Geschichte von Mähren und öster. Schlesien.*« Lepař přání ochotně vyhověl.

*) Viz »Nov. Těš.« r. 1901., č. 8.

Do »Beiträge zur Geschichte Schlesien,« jež r. 1866. vydal opavský nakladatel Trassler, přispěl Lepař do II. sešitu pojednáním o 15 stranách »*Nikolaus Sarkander, Dechant von Troppau, vom 1. Februar 1608 bis 12. November 1609.*«

V únoru r. 1864. byl Lepař z Opavy do Prahy úředně přeložen na staroměstské akademické gymnasium dle návrhu místodržitele hraběte Belcrediho.

Za slávou cechovní.

Obraz ze života. Napsal ALOJS DOSTÁL.

Ve mnohých městských chrámech nalézáme při stolicích upevněné prapory s vybledlým damaškem, opelichalými hedvábnými pentlemi, s obrazy patronů různých řemesel a živností, jichž znaky jsou u vrchu žerdí znázorněny podobami klíčů, kladívek, a podobně. Znaky ty byly kdysi pěkně zlaceny, ale teď ztratily lesk a mnohé i zrezavěly.

Těchto bývalých a nyní zapomenutých praporů cechovních zřídka kdy se chápe ochotná ruka při průvodech kostelních. Ty společnosti, nad nimiž se kdysi vlnil damašek, odumřely, a znaky jejich buď se dostaly do místního musea, buď uvízly v chrámech jako svědci minulé cechovní slávy.

A u některého staršího řemeslníka odložena v ústraní omalovaná bednička s pěkným kováním, »matka pokladnice«, a v ní právo řemesel — ferule s pentlemi a zpuchřelý papír: cechovní artikule, kniha pamětní, rejstřík, kniha účetní s rozmanitým rukopisem, obsahující desetiletí ano i staletí. A vedle razítko na vosk s nápisem: »Počestný cech poctivých řemesel kovářského, bečvářského, sklenářského . . .« atd.

Takových a podobných památek na řemeslnické cechy je posud zhusta; moderní ráz nedovedl posud všech známek těch smazati. Byly doby, kdy řemeslníci pohrdavě shlíželi na odznaky ony, i v návěsních štítech je zaměňovali, i za jména svoje se styděli, ale časy ony minuly a poctivosť cechů přichází k platnosti aspoň ve vzpomínkách.

I.

Veliká slavnosť se chystala na neděli družebnou v menším venkovském městě Bělčicích na úpatí hor, které už činí rozhraní mezi Českým královstvím a sousední velmocí. Bělčice prý bývaly městem o mnoho větším než nyní a posud se ukazuje kmen, kam až domy sahaly. Ale dlouholeté války a nátisky strhly slávu

mnohému městu i hradu s hlavy a zahladily i několik dědin v okolí. Město se zúžovalo, až uvízlo na dvě stě padesáti domech většinou přízemních kolem kostela, který svou rozsáhlostí na slavnější minulosť poukazoval.

Ale měšťané jsou hrdi na to, co jim zbylo a nelze tvrditi, že by se jim špatně vedlo. Početný venkov poukazoval, že řemeslníci mají dobrý odbyt svých výrobků, poloha polí nasvědčuje, že se zde daří i lepší druhy obilí, středem protéká dosti bystrý potok, který ovšem měšťané nazývají řekou, město je spojeno s okolními dědinami tvrdými silnicemi a cestami, malebného pohledu dodává mu nedaleký zámek s parkem svobodného pána Vlkanovského z Vlkánova, jejž měšťané oslovují hraběcí milostí, aby si mocného pána naklonili a také jim se dostalo od sousedního hraběte větší slávy než pouze od svobodného pána, který měl v městě svůj pivovar a dvě panské hospody. Ale měšťané mu nerobotovali; byli zcela svobodní. Měli i hrdelní právo a za městem na tak zvané »Spravedlnosti« stával sloup popravní.

Bělčice byly dosti malebné a hořejší část po Praze Hradčany, čili pouze Račany zvaná, byla z daleka viditelna. U každého domku (stavení v městě chalupami se nazývati nesměla) větší menší zahrada zdí obehnaná, střechy téměř všechny kryty šindelem a na několika místech i pro ostudu města doškami.

Ku slavnosti byly domy ozdobeny prapory, ale pouze ony, na nichž dřevěná nade dveřmi visící nebo na zdi přibitá bota naznačovala, že zde bydlí chráněnec sv. Krišpína a Krišpiána. Právě ševců se slavnosť týkala. I ostatní cechovní pořádky měly podílu na veřejném vystoupení svých druhů, ale praporů nevyvěšovaly.

Každý cech v několika letech pořádal podobnou slavnosť při volbě starších a nového cechmistra. Volba se sice musila co rok v každém společenstvu vykonati, ale mnohdy se stalo, že byl zvolen znovu starý cechmistr a pak se všechno odbylo takřka po domácku. Tak měli tkalci a provazníci téhož cechmistra přes deset roků a jiného ani nevolili. Byl to ostatně vůbec nejpokojnější a nejmírnější cech. Řezníci učinili změnu roku minulého, ale ševci, kožešníci, punčocháři, sedláři, řemenáři a tobolečníci, kteří tvořili jedno družstvo, volili každý rok a vždycky jinou osobu. Nemohli se shodnouti a byli nepokojným živlem. Měli po soukennickém cechu největší počet údů a také nejvíce hlav, které toužily po hodnosti staršího nebo dokonce cechmistra.

Byl-li zvolen jiný starosta cechu, tu v následující neděli konalo se slavné přenášení matky pokladny se všemi insigniemi a odznaky, čímž se rozumělo nastolení nového hodnostáře. Při té příležitosti dal se cech viděti a pořádal nejenom svačinu na uctění mistrů a hostí, ale i jakousi národní slavnosť, k níž byl z venkova nemalý příliv zvědavců.

Jako vůbec cechy v předních artikulích čili článcích svých stanov měly úctu a službu Boží, svěcení dnů svátečních a »aby se předně a nejprve Pána Boha báli, do chrámu i s čeledí chodili a slova Božího pilni byli . . . .;« tak i při volbě a jiných slavnostech i na chrám pamatovali a v plném počtu přicházeli s učni i knapy čili tovaryši, ženami i dětmi. Vlastní slavnosť

konána odpoledne po nešporách. Venkovský lid buď vyčkal na hospodách nebo opět do města přišel, když byl v poledne hlad ukrotil. Mnozí teprve ráno u kostela zvěděli, že se chystá slavnosť.

A toho roku zvláště se dály přípravy dalekosáhlé. Při volbě zvítězil kožešník, jediný toho řemesla v Bělčicích. Dali mu hlasy dva sedláři, tři řemenáři, tobolečník, deset punčochářů a k těmto se přidali i někteří ševci z oposice, aby nebyla prosazena volba a nezvítězil muž nenáviděný, který se už jednou osvědčil jako velice přísný a bezohledný cechmistr.

Kožešník nelitoval a mnohou útratu vzal na svůj účet. Byl dosti zámožný, pracoval horalům kožichy s bílým povlakem a červenými kvítky na zádech, měl pole a nahospodařené peníze. Nebylo mu o nějaký groš, aby v cechovní hospodě pohostil ty, kteří mu hlasy dali spolu s těmi, kteří propadli, kyselé obličeje dělali, ale musili mlčeti, aby se jim nedostalo ještě většího posměchu, že ševci mají cechmistrem kožešníka.

»Od kůže jste všichni,« s úšklebkem utěšovali ševce členové jiných řemesel, »jenom že vy odíváte pouze nohy a kožešník vrchní část těla. Snad se snesete jako údové jednoho těla.«

Ševci neradi viděli, že nemají hlavy ze svého středu a hned se chystali, že pokladna dlouho u kožešníka nepobude. Ale museli poslechnouti a už pro lidské řeči účastnili se i slavnosti přenesení odznaků.

Třeba rozsáhlý chrám sv. Jana Křtitele, na vršíku stojící a hřbitovem otočený, toho dne neobsáhl všech návštěvníků, ač mistři počestného řemesla ševcovského stáli v půlkruhu až za mřížkou v presbytáři, tovaryši a učeníci se vlnili v dlouhé řadě prostředkem lodě. Děkan sám s přísluhou kaplanovou a čtyř ministrantů zpíval nešpory a kůr literátský byl četně obsazen za pulpity s velkými, okovanými kancionály. Stolice obsadili na pravo měšťané a v levo jejich manželky. Mládež kupila se před postranními oltáříky. Do Bělčic byly přifařeny koláturou tři vesnice a jejich usedlíci mohli si právem stěžovati, že se jim valně míst v stolicích nedostalo, leda že mladší měšťan některému starci ustoupil.

Sotva děkan skončil slavnosť požehnáním a modlitbou za čestný cech, jemuž dnešní den platil, všechno se hrnulo dvěma východy na prostranství před chrámem, kde kdysi stávala dřevěná škola, ale ustoupila nové, hodný kus cesty od kostela vzdálené.

Ale ševci se netlačili, vyčkávajíce, až hlavní proud mine. Nebrali korouhve s pozlacenou žerdí, která byla výhradně určena k průvodům kostelním, ale rozvlnili prapor jiný v barvách národních, který nesl nejmladší mistr střídavě s nejstarším tovaryšem.

V předu šli učňové se svým dozorcem, za nimi knapové a vzadu vážní mistři a měšťané. Tu již spustila místní desetičlenná hudba nejoblíbenější pochod a vesele se sestupovalo po vytlapaných, nerovných schodech k potoku a přes kamenný most do Kostelní ulice a vzhůru k náměstí. Ani v ulicích, ani zde na čtyřhranném prostranství nebylo dlažby; na náměstí, nedaleko pěkného obelisku s Bohorodičkou, stála kašna, voda však do ní

netekla od nepamětných dob; crčela ze žlábku do dřevěného koryta. Město mělo svůj les a přišlo mu snad levněji darovati na žlab dubový kmen, než opravovati kašnu, jejíž stěny se rozvalovaly. Sloužila za hřiště pro mládež, která na ní provozovala tělocvik, aniž by se kdo strachoval, že spadne do vody.

Na náměstí byl dům, v němž posud ševci konali u svého cechmistra porady i valné hromady, soudy i zápisy nových členů. Než odtud nyní všechna hodnosť i moc se má přenésti na osobu novou, na kožešníka, který bydlil v Kostelní ulici a kde na znamení svého řemesla v okně měl vycpaného tygra s dřevěnými tesáky, ověšeného beranicemi, kožichy, rukavicemi s jedním i pěti prsty, kožešinami do saní, což všechno šelma ona trpělivě nesla na zádech i bocích.

Zvědavci dávno obklíčili oba domy, ale ševci vážně kráčeli předem k starému cechmistrovi. Ten je vítal na prahu, nadběhnuv si po dřevěném mostě, aby nevynechal povinností hostitele a domácího pána.

»Milovaný náš mistře počestného cechu ševcovského!« oslovil jej nejstarší člen. »Děkujeme ti, že jsi ku spokojenosti naší a pro pochvalu všech lidí posud řídil náš cech, a byl hlavou naší. Ale Bohu se zalíbilo, bychom i jiného spoluúda vyzkusili a cechmistrem svým na budoucí rok si zvolili. Proto tě ve vší zdvořilosti a slušnosti žádáme, bys nám vydal matku pokladnici a odznaky, jež jsme tvé správě svěřili.«

»Počestní mistři a přátelé milí!« odpovídal cechmistr. »Bylo mně s potěšením obstarávati společné záležitosti vaše a nelitoval jsem námah, abych vždycky cech udržel v pořádku. Milerád ustupuji a moc vkládám do rukou jiného, by mne třeba předstihnul. Před svobodnou volbou a vůlí většiny našeho cechu skládám šiji svoji. Všechno je připraveno a čekám, abys te se mým pořádkem ujistili a mne veškeré odpovědnosti sprostili.«

Starší vešli do domu, kde uprostřed světnice na lavici byla uchystána cechovní truhlice. Dle zápachu bylo znáti, že ji dali ševci nově natříti žlutou barvou a utrhačné jazyky pravily, že na ní cechmistrovi učeníci celý rok cídili boty a jeden jí dokonce užíval jako verpánku.

Mistři prohlédli obsah všech přihrádek. Knihy byly v pořádku, do pamětí se ještě včera odstupující cechmistr zapsal, nezdržel se jizlivé poznámky, kterou před chvílí ústně pronesl, že doufá v lepší vedení a předstižení svým nástupcem. Též sigill (razítko) zde byl, v deskách složené listy křestní a jiné papíry cizích členů, svazek žlutých svíček k pohřbu, pouzdro na kostelní prapor, váček s penězi, jež byly odpočítány, ferule, svícny, náčiní ku psaní, dva otřelé obrazy sv. patronů, jiné menší trety a drátěná košile, o níž však nikdo nemohl říci, k čemu byla a z které doby pocházela.

»Všechno v pořádku,« prohlásili starší a zavřeli pokladnu velikým, pozlaceným klíčem, který s dubovou truhličkou a nepatrným zámkem nebyl v náležitém poměru. »Klíč« patřil k odznakům a proto zámečník musil k němu navařiti velikou rukojeť.

Jak sem průvod přibyl, tak se opět seřaďoval, ale učňové se postavili hned před starší, nesouce na sametových polštářích

feruli, která v cechu měla nemalou moc, klíč od pokladny a razítko. Čtyři mladší mistři vzali truhličku na ramena, přes tuto přehodili jakousi vyšívanou dečku a vykročili jako Israelští s archou úmluvy na poušti do země zaslíbené. V zadu šli oba cechmistři a pozvaní i nezvaní hosté. Hudba hrála veselý pochod, ač se zdálo, že mistři nesou mrtvolu.

Takovým způsobem bývala matka pokladna nesena ne přímo, ale po všech ulicích celého města k novému cechmistru. Lid doprovázel hudbu. Ale průvod byl časem i slavnější. Tak se stalo i posledně.

Z cechovní hospody nejdříve vyběhli dva šaškové v těsných, strakatých šatech a dělali průvodu cestu. Kdo hned neustoupil, tomu zadrnčeli před očima dřevěnou drnkačkou. Také žertovali a mnoho provedli kratochvílí pro obveselení diváků. Uměli to a měli mumraje, neboť s ostatními druhy před svátkem svobodného pána z Vlkánovic na zámku při lucernách a pochodních zábavu uspořádali.

Za šašky vyšli nezbytní židé, kteří podělovali lid kalíškem sladké kořalky. Ale jeden měl vlažnou vodu a diváci se nesměli dať ošidit. Usedli, rozhodili karty a když průvod se přibližoval, sebrali vaky a spěchali dále.

Pak jelo banderium na koních, ale jezdci byli přestrojeni za Turky, Číňany, mouřeníny, cikány a jiné. Šat se snad ve všem všudy s národem naznačeným nesrovnával, ale menší odchylka nevadila. Turek měl na hlavě půlměsíc, Číňan byl červený i v obličeji, mouřenín černý a cikán roztrhaný.

Jako šaškové byli přivítáni se smíchem, tak banderium obdivováno, ale úžas dostoupil vrcholu, když se objevil středověký rytíř, jehož brnění uschovával ve svých památkách cech kovářský, k němuž náleželi klempíři, zámečníci, jinde i pasíři, mečíři a jiní. Tuto kratochvíli prováděli tovaryši jiných řemesel a za rytíře se strojil jeden statný kovářský chasník. Hledí měl spuštěné a v ruce jakýsi praporec roztrhaný, na památku uschovaný z válek, kdy knapové pod vlastní korouhví chránili město před nepřítelem. Bylo to zaznamenáno v knihách pamětních a proto též řemeslníci rytíře vystrojovali, byl-li totiž v městě tak silný muž, který by brnění unesl.

Tím se průvod zdvojnásobil a po celé Kostelní ulici se rozvinul. Oba místní strážníci dělají pořádek. Všechna okna jsou obsazena diváky. Tito už porazili řeznický špalek nad podsíní a povalili prázdný pekařský krámek. Koně se plaší, neboť jezdci nejsou zvyklí držeti úzdu. Celé město se plní křikem, hudbou, smíchem, voláním slávy a pronášením rozličných hesel.

U prostřed ulice nosiči se střídají a noví čtyři junáci nastavují bedra pod nosítka, by se i jim té cti dostalo.

»Ta je těžká,« usmívají se venkované. »Tam je peněz!«

Soused chtěl něco prohoditi směšného a pohrdného, ale už zde byl šašek a zadrčel mu před obličejem, že slovo vyznělo na prázdno.

Průvod se bral k děkanství, před radnici, k čelnějším měšťanům, všudy se na chvíli zastavil, provolal slávu a tak po dlouhých oklikách se dostal zpět do Kostelní ulice, kam už

také nový cechmistr zadem si nadešel, aby příchozím patřičné uvítání učinil. Okno s vycpaným tigrem div nebylo vymáčknuto zvědavci, kteří hleděli dům z blízka obsaditi. Šaškové musili jich mnoho vyhnati, by se mistři do vnitř dostali. Průvod stanul a nejstarší soudruh oslovil kožešníka:

»Vážený spoluúde našeho počestného cechu ševcovského! Valná hromada zvolila tě cechmistrem v tomto staroslavném městě, abys dle nejlepšího svého vědomí a svědomí cech náš řídil a spravoval. Jsme přesvědčeni, že budeš spravedlivým a vlídným předsedou naším. Proto ti odevzdáváme matku pokladnu a jiné odznaky, jež jsme zdědili po svých předcích. Užívej toho všeho k našemu dobru a prospěchu....«

»Milovaní sousedé a měšťané,« odpovídal kožešník, »ani nevím, jak k té hodnosti přicházím, že jste mne za svého cechmistra zvolili, když nejsem ani ctného řemesla vašeho a pouze příbuznosť zaměstnání mne s vámi sdružuje. Ale ať tomu jakkoliv, náležím k vám a chci se státi té hodnosti a toho úřadu, který jste na mne vložili, hodným. Však doufám, že mne budete podporovati v úkolu tom. Chci vždycky na paměti míti prospěch cechu, i kdybych musil užíti trestů, jak regule naše předpisují. Tyto odznaky všem nám milé a drahé budu chrániti jako památku a jenom k dobru cechu chci jich užívati.«

Tu vešli všichni účastníci cechu do stavení. Učňové odložili podušky a úkol jejich byl skončen. Dávno by si byli rádi mezi obecenstvem proskočili a to vážné držení těla a tváře jim — ševcovským učeníkům — připadalo obtížné a nepřirozené. V minutě byli venku.

Tovaryši složili truhličku a nový cechmistr přejímal jmění cechovní. I jemu byly peníze odpočítány a knihy odevzdány s ostatními předměty.

Zatím venku šaškové bavili lid, ale žerty jejich už příliš ovšedněly a netáhly. Pozornosť všech byla obrácena k Turku, jehož kůň nechtěl déle sloužiti. Byl z pošty, která stála nedaleko, chtěl tedy i s jezdcem do stájí. Tento — pekařský tovaryš — neuměl jezditi a tak se točil s koněm na ulici pro obveselení diváků. Také středověký rytíř nemohl déle unésti brnění a kus po kuse odkládal. Židé měli jenom vlažnou vodu a mouřenínové si rozmazali orientální pleť po tvářích.

Diváci se bavili znamenitě, nedbajíce, jak mistři v domě vykládají cechovní knihy, pohřební svíčky, červený vosk, mosazné svícny a jiné věci. I hudebníci po dlouhých pochodech odpočívali.

Jarní pohoda slavnosti dosti přála, velikonoce toho roku byly ku konci dubna, ale s večerem se přece ochladilo a diváci se rychle rozcházeli. Byli přesvědčeni, že se jim více požitku dnešní slavnosti nedostane; svačina je výhradně pro údy cechu. Ti, kteří na koních přispívali ku zvýšení slávy, zajeli do cechovní hospody, kde si mohli vypíti po dvou mázech piva z panského pivovaru, aniž by útratu oni platili ze svého.

Někteří hned hádali, že to bude na účet cechu.

U nového cechmistra následovala obvyklá svačina, již někteří starým cechům vyčítají. Ševcovský cech daroval k tomu

pivo, chléb a sýr, jak bylo zvyklostí od pradávna a hospodyně přidala pečeni z radosti, že byl muž její tak povýšen.

Ve světnici zavěseny obrazy obou sv. patronů, uprostřed na hřeb, schválně zatlučený, dán kožený kužel na způsob žezla, tak zvaná ferule, odznak to cechmistrovské moci, a do kouta postavena pokladna, na niž složili ševci své klobouky. Pak se posadili k přichystaným stolům dle stáří jako Josefovi bratří v Egyptě a tovaryši zaujali místo u dveří. Jejich starostí bylo naraziti bečku piva, roznášeti je a vůbec posluhovati.

Všichni pojedli, napili se a už se rozvazovaly jazyky. Pro tu dobu zapomenuto, že je cechmistrem kožešník a volba nesvorností a řevnivostí údů tak divně dopadla.

»Ale byla to slavnost,« pochvalovali si ševci. »To koukali ostatní cechové! Vezmou truhličku a prchají s ní beze všeho na nové místo. My se však vyznamenali.«

»I pan hrabě Vlkánovský se díval od zámku a dalekohled k oku si dával,« přizvukoval jiný.

»A pan děkan nám kynul přívětivě. Těšilo ho, že jsme až k němu zašli.«

»Těch diváků z venkova,« vzpomínal nový cechmistr. »Jistě jsou posud hospody jimi namačkány. Co by viděli ubozí obyvatelé v dědinách, kdybychom jim my v městě ob čas nějakou kratochvíli nezpůsobili? A naši slavnost si nejvíce pochvalují.«

»Není nad nás ševce,« zvolal nejstarší mistr, nadzvednuv žejdlík, aby připil svému cechu.

»Ale nezapomínejte, že jsme zde také my punčocháři, kteří slávu vaši rozmnožujeme,« hlásil se příslušník zapomenutého řemesla.

»A my sedláři, řemenáři, kožešníci a tobolečníci,« přihlašovali se jiní.

»Ať všichni žijeme, všichni čest a chválu cechu množíme, v lásce setrváme a druh druhu pomáháme!« připíjel kožešník a promluvil ostatním ze srdce.

Plecháče zaťukaly a nejmladší mistr přistoupil i k tovaryšům, aby od nich zdravici přinesl. Starší se nesnížili, aby si s nimi ťukali na zdraví.

A tak se veselili, vynášeli po zásluze i s nadsazováním, tak se radovali dlouho do noci. Proneseno mnoho přání, dáno hodně důkazů lásky a vypito všechno pivo.

Když byli v nejlepším, přinesl tovaryš na talíři vyraženou zátku, uklonil se a řekl: »Pánové, program je vyčerpán.«

»Tak brzo?« divili se mistři, nevědouce, že také něco šlo přes ulici do domů soukromých a že mnohá paní mistrová si poslala pro krapet učeníka s plecháčkem. Mistři vstali, shledali své klobouky a rozcházeli se. Nutno se vyspati k další práci. Slaviti modrý pondělek, stanovy zapovídaly tovaryšům. Kdo by z nich se v tom směru provinil, musil dáti do pokladny polovici týdenní mzdy; neohlásil-li to mistr, sám dal jednou tolik. Na mistry tu příkazu nebylo, ale ti měli dávati čeledi své dobrý příklad a starší v cechu to jistě plnili.

* POKRAČ. *

Slzy Kristovy.

Ples doburácel . . .
Rozešly se davy,
jež Kristu Hosana tu volaly.
Kraj vzplanul nachem slunce od záplavy,
když nohy Páně v chůzi ustaly
a oko Jeho v svatém zanícení
kdes v dálku zřelo, ruch kde hasl denní. —
Hle, pod Ním město Jerusalém svatý
svit polil slunce, jež už zapadá,
že zplály paláce i chudé chaty
jak růžemi když vzkvete zahrada.
A nade vše jak pomník věkovitý
chrám zářil střechou kovovou a štíty.

A Kristus rozechvělou svěsil hlavu,
v níž kouzlo zachvělo se vzpomínek
a v duchu zřel tu pýchu města — slávu,
tu nelásku a liché ctnosti vděk,
tu nádheru, jež v palácích se kryla
a chudobu, jež sotva živořila . . .

A po městě tom kdysi touhou zmíral,
když o něm Matky vyprávěl Mu ret
a v duši snivé taje chrámu zíral,
jejž Šalomoun král stavěl sedm let.
Sem ještě chlapec přišel ve zápalu
a v Nazaret se vrátil v teskném žalu.
Od chvíle té Mu srdce krvácelo,
sny kalil Jemu lstivý Farizej,
jenž zákonem své pyšné clonil čelo,
však v srdci skrýval černých hříchů rej . . .

»Ó, město podvodné, ty hrobe bílý,
už slunce pravdy mraky tobě skryly.
Tvé ulice již krví pokropeny
těch proroků, jichž hlasem mluvil Bůh,
ba znesvěceny jsou i chrámů stěny,
kde lakomství a zisku vane ruch.
Ó, kolikrát jsem prchnul z tvého klínu,
bych ušel ještě hroznych smrti stínů — —

Jsem z proroků všech poslední a volám
tvé dítky pod své lásky teplý krov,
však marně . . .
Kdybych mluvil k mrtvým horám,
ty ozvěnu by daly mojich slov,
však srdce tvoje jako v poušti skála
v něm lásky není — zloba neskonalá.

Či zázraků mé lásky bylo málo,
kdy ret ji hlásal vašich nemluvňat,
když líce nemocných se zdravím smálo,
když mrtvé viděli jste z hrobu vstát? —
Mou lásku země, moře i poušť hlásá,
ty neznáš jí — tvé srdce hříchem jásá.
Však dám ti víc, má láska nezná mezí,
jí nepoděsí smrti temný stín,
tvůj nevděk nikdy nad ní nezvítězí,
snad poznáš se a zalkáš ze hlubin . . .«

A zachvěl se . . . Ten boj tu bude brzy
a s očí kanuly Mu lásky slzy.

R. Stupavský.

Záhady světa a bilance vědy.

Píše duch. prof. **Fr. Horáček.**

* POKRAČOVÁNÍ. *

Vtomtéž čase a úplně neodvisle stopoval plán Tvůrce v přírodě Dr. Fr. Xav. *Pfeiffer,* profesor na lyceu v Dillingen, který nabyl ve svém zkoumání podobných výsledků. Ukázalo se sice, že optimista *Zeising* z přílišné horlivosti odborné trochu přeháněl, tak že jeho výpočty ne vždycky obstály před soudem objektivních revisorů. Tak na příklad: tvrdí Dr. *Pfeiffer*, že úměra »*zlatého řezu*« sice velmi zhusta se vyskýtá v jistých čeleděch říše rostlinné, kdežto u jiných pořad zmíněný po skrovnu pozorovati lze. Mimo to jest prý úměrná řada při bylinách jiná, než u živoků. To však našemu thema o *čísle* ve vesmíru vládnoucím není nikterak na úkor.

Zákony *číselné* nepřicházejí vždycky k platnosti ve zjevech přírodních, pokud se stránky *morfologické* dotýče.[1]) Shledávámeť docela i při úkazech čistě *kinetické* povahy nepravidelnosti, jakým jsou na př. *oscillace* (nutace) osy zemské, periodická proměna *ekliptického* sklonu, *divergenci* točny severní od pólu magnetického atd. Přes to vše jest jisto, že malicherné *aberrace* tyto, které opět nás upomínají na svrchu zmíněnou synthetickou řadu *Lamés-ovu*, pro *celkový výsledek* jsou bezpředmětnými, jelikož v neustálé *oscillaci* »plus a minus veličin«, jichž vliv jest jinak nekonečně malý, dochází žádoucího vyrovnání.

Nejsme tak dalece mathematiky, abychom se pustili do krajin, kde se operuje počty infinitesimálními a rovnicemi *inte-*

[1]) Ostatně také psychologie a umění lékařské jakož i lučba vykazují stránky, které ne vždycky do *formule mathematické* vřaditi lze. Pozn. spis.

grálními. Také toho pro náš účel není potřebí. Neboť k provedení našeho důkazu, že v přírodě panuje *poměr číselný,* za kterýmž zjevem dlužno hledati svrchovanou *Intelligenci,* nám postačí toto faktum: »Vesmír vykazuje nesčetně tvarů, na nichž s dokonalostí nejpřesnější lze pozorovati rozčlenění dle pravidel *»zlatého řezu.«*

Z mnoha jiných příkladů uvedeme následující z říše *rostlinné: Rozestavení listů* na lodyze rostlinné, závitkovité *seřadění plodů* jehličnatých (coniferae) a složnokvětých (compositae), rozčlenění *lodyh* bylinných za pomocí kolínků a uzlů, (Srov. Gramineae, Balsamineae, Alismaceae, Caryophyllaceae) — hlavně však rozestavení vějířů kapradin na společné ose; — dále v říši *živočišné*: rozměr *závitků* skořápek plžových, rozčlenění těla u hmyzů ve směru podélném, především však poměr *délky* hmyzu k *šířce* při roztažených křídlech u blánokřídelců a síťokřídelců.

Hlavně šídla a vážky (Libellae) těšily se v dobách nejnovějších veliké pozornosti horlivých přírodozpytců. Nechtějíce čtenáře unaviti, spokojíme se pouze s malým vzorkem vyňatého z tabulek *Pfeifferových,* věnovaným číselnému rozboru nejrůznějších druhů vážek. Tak stanovil *Pfeiffer poměr* mezi *délkou a šířkou* — při rozpjatých křídlech — jak následuje: U hmyzu

Libellula quadrimaculata	24 : 48 =	1 : 2
„ cancellata	24 : 48 =	1 : 2
„ caerulescens	22 : 44 =	1 : 2
„ depressa	24 : 36 =	2 : 3
„ conspurcata	27 : 45 =	3 : 5
„ depressa čís. 2.	25 : 40 =	5 : 8
» coccinea	24 : 39 =	8 : 13
Dactylodum bicolor	13 : 21 =	13 : 21
Mantis sublobata	21 : 34 =	21 : 34.

Způsobem nejvýtečnějším však provedena jest úměra *»zlatého řezu«* na údech lidského těla.

Jak jsme ukázali, jeví se *»regressivní zlatá řada«* takto:

1·000, 0·618, 0·382, 0·236, 0·146, 0·090, 0·055,
0·034, 0·021, 0·013, 0·008, 0·005, 0·003 . . .

Velmi pečlivým měřením a svědomitým počítáním nabyl *Zeising* přesvědčení, že na lidském těle představuje *pupek* bod, který délkovou přímku dělí ve smyslu »zlatého řezu«, a to tak, že část od temene k pupku představuje díl větší, část od pupku k patě menší. Tutéž délku, kterou má *Major,* lze měřiti od temene ke konci spuštěné ruky a od krku k podkolení; délka *Minor* jest totožná s přímkou, kterou vedeme od pupku k podkolení atd. V následujícím dovolíme sobě sděliti dotyčné míry:

A) Přímka *podélná.*

Klademe-li délku lidského těla = *1000 jednotek,* tedy tvoří »zlatou řadu« následující míry:

618·0 Délka od paty k pupku. Temeno — konec ruky. Krk — podkolení.
381·9 Pupek — ohryzek. Temeno — prostřed hrudi. Pupek — konec ruky. Podkolení — pata.
145·8 Střed krku — temeno. Střed hrudi — pupek. Konec ruky — podkolení. Podkolení — ohbí kotníku.
90·1 Ohryzek — důlek oční. Temeno — kořen nosu. Ohryzek — střed hrudi. Konec ruky — čečel. Objem kolena atd.
55·7 Temeno — důlek oční. Důlek oční — ústa. Kořen nosu — ohryzek. Střed hrudi — důlek žaludkový. Důlek žaludkový — konec krátkého žebra. Kotník — pata.
34·4 Důlek oční — počátek vlasů. Bradavky prsní — důlek žaludkový. Pupek — kyčle. Ohbí kotníku — pata.
21·2 Brada — otvor úst. Brada — ohryzek. Střed hrudníku — bradavky. Kotník — ohbí paty atd.
13·1 Kořen nosu — ústa. Spodek brady — ohryzek atd.
8·1 Výška nozder.
5·1 Zřítelnice — dolní víčko oční.

B) Míry *příčné.*
1000 jednotek = šířka při rozpjatých ramenech.

381·9 Úhlopříčna mezi pupkem a koncem ruky ve vodorovné poloze.
145·8 Ideální délka nohy. Šířka obou lýtek.
90·1 Šířka nadstehenní. Špička nosu — konec ušního boltce.
55·7 Poloviční šířka hlavy. Šířka ruky, ramene, kolena.
34·4 Poloviční šířka krku. Špička nosu — zadní koutek oční.
21·2 Šířka oka, nosu, nozder atd.
13·1 Poloviční šířka úst.
8·1 Šířka profilu ušního. [1])

Jednotlivé odchylky od čísel »zlaté řady« nepadají na váhu pro svou nepatrnost, ano se jedná pouze o několik desetitisícin ($\frac{n}{10.000}$) celkové míry. Za to jest věru překvapující obdivuhodná *shoda příčných* úměr *s podélnými*, která docela obsahuje i nepatrné »chybičky«, o nichž jsme se právě zmínili.

Pro nepředpojatého pozorovatele jest rozčlenění lidského těla dle úměry »zlatého řezu« faktum, které nepřipouští ni nejmenší pochybnosti.

Ptáme-li se po příčině častého vyskytování se *»zlatého řezu«* ve přírodě, tu sotva mineme se s pravdou, tvrdíme-li, že — kromě důvodů, samému Tvůrci známých — má zmíněné rozčlenění sloužiti účelům *esthetickým.* Jestiť *jednota v rozmanitosti* základní podmínkou Krásna nebo krásno samo. Současnou jednotu v rozmanitostech však nedovede představiti lépe žádný jiný poměr než onen, který jsme zřeli rozvinutý v t. zv. »zlaté řadě«.

Že tento číselný poměr má hlavně esthetický úkol, také z toho dovoditi možno, že se setkáváme se zlatým řezem již ve stavitelství Řeků a Římanů, jakož všeobecně jest známo, že každý umělec hledá a nalézá v přírodě vzory pro svou uměleckou

[1]) Dr. Gutberlet c. c. pag. 153—155.

tvorbu. Tak sloupoví chrámů řeckých upomíná na stalaktity aragonitů a hranoly křišťálů, ozdoba jonických hlavic má své vzory mezi konchyliemi, akanthus hlavice korintské jeví se býti napodobením listoví jistého druhu bodláku.

Rovněž i jiné tvary zdobné: »astragalus«, obruba »vejčitá«, »meandrická« atd. vypůjčeny jsou z přírody. Pro poměr délky k šířce však, jakož i pro rozdělení přímočarých tektonických vrstev Řeků přečasto byl »zlatý řez« zákonem, jehož bylo sledováno více jakýmsi esthetickým pudem než vědomím jeho výbornosti. Tak dí *Vitruvius*, že staří Řekové při plánech svých chrámů řídili se rozměry *lidského těla*. Tyto však, jak svrchu pověděno, spravují se eminentně t. zv. řadou regressívní »zlatého řezu«.

Nejpádnějším důkazem pro *esthetický* úkol »zlaté řady« však snadno lze nalézti v říši tónů, v říši hudby. Není hudby bez souzvuku (akkord), avšak souzvuk řídí se přesně číselnými poměry »zlaté řady«. Každý tón může sloužiti za základ šesti různých akkordů, z nichž tři jsou tvrdé (dur), tři měkké (moll). Intervally mezi souzvučnými či lépe řečeno »souladnými« tóny nechají se vyjádřiti — máme-li na zřeteli počet záchvěvů za jednu vteřinu — číslicemi prajednoduchými.

Poměr *1 : 2* dá oktávu; *2 : 3* kvintu; *5 : 6* malou tercii; *3 : 5* velkou sextu; *3 : 4* kvartu; *4 : 5* velkou tercii; *5 : 8* malou sextu.

Pro nehudebníky podotýkáme, že poměr 1 : 2 znamená: oktáva potřebuje *dvakrát* tolik záchvěvů struny, jazýčku atd. na hudebním nástroji, respective hlasivek zpívající bytosti než tón základní; kvinta potřebuje $\frac{2}{3}$, kvarta $\frac{3}{4}$ atd.

Akkordy, t. j. *trojzvuky* neb — vezmeme-li k tomu oktávu, jak se obyčejně děje — *čtyřzvuky* souladné jsou n. př.:

Dur: C, E, G, c; C, F, A, c; C, Es, As, c.
4, 5, 6, 8; 3, 4, 5, 6; 5, 6, 8, 10.

Moll: C, Es, G, c; C, F, As, c; C, E, A, c.
10, 12, 15, 20; 15, 20, 24, 30; 12, 15, 20, 24.

Tato nade vše překvapující shoda číselná se »zlatou řadou« jest zároveň nejlepší odpovědí na možnou výtku: »Kterak lze mluviti o *esthetickém* úkolu zlatého řezu, když po tisíciletí od mathematiků byl ignorován a i za dnů našich znám jest pouze nepatrné části lidí? A přece dosáhli na př. Řekové bez znalosti »zlatého řezu« v umění takové dokonalosti, že zůstanou na vždy nedostižným vzorem. Mimo to má umění úlohu universální: umělecké dílo má se líbiti všem lidem, kteří mají smysl pro *vkus*, byť i o »zlatém řezu« ani písmene byli neslyšeli. — Odpovídáme: Výraz »smysl pro vkus« — vysvětluje vše. *Vkus* má mnoho podobného s *instinktem* — mnohé osoby docela dobře dovedou posouditi umělecké dílo bez odborných studií — proto se jim také líbí na př. *Parthenon* v Athenách, poněvadž souladně dle úměr zlatého řezu jest konstruován, jako se prostému venkovanu

Planke sich klammert,« [1]) totiž, *Du Bois Reymond* sám porovnává *selekční theorii* s prknem, jehož tonoucí se chápe, aby se jakž takž nad vodou udržel. Než, uvážíme-li, že ustálené poměry číselné, zvláště ony, které se opírají o úměru »*zlatého řezu*«, také i v přírodě *neústrojné* se vyskytují, (srov. nauku o akkordech!), kde o nějaké selekci, přizpůsobení se činitelům svého vůkolí a j. darvinovských románech nemůže býti ani řeči — tu svrchu zmíněné prkno páně *D. B.-Reymondovo* scvrkne se na pouhou vějičku, která ani vrabce neudrží.

Co to je všechno platno! Věčně pravdou zůstane, co o podobných učencích napsal duchaplný hrabě *J. de Maistre:* »Oni vidí sice velmi dobře (Pravdu totiž!); avšak durdí se, že vidí, a byli by raději, kdyby neviděli! Potom se stydí za to, že nevidí nic jiného, než četní druzí, a že musí přihlížeti k tomu, kterak Pravda doznává svědectví z úst nemluvňat a kojenců. *Pýcha* jest to, která se vzpěčuje Pravdě, která je přístupná dětem. Brzy také tmy srdce stoupají k duchu, a vodopád jest hotov!«

Jako náhlý zážeh blesku, tak osvěcují trefná slova tato hlubiny nevěry v srdci tak mnohého vědátora proti lepšímu přesvědčení myslící hlavy osoby jedné a téže. Jmenovaný výtečný znatel lidského srdce odvozuje od číselných poměrů ve světě vládnoucích následující vývody:

»*Číslo* činí nepřekonatelnou hráz mezi zvířetem a člověkem; jako v řádu *fysikálním* značí užívání *ohně* hranici mezi námi a němou tváří — tak v řádu *nehmotném* činí *číslo!*

Bůh sám dal nám *číslo*, a číslem se nám také zjevuje, jako člověk jeden ke druhému se hlásí pomocí *čísla!* Smažte *číslo* — a zničíte umění, vědy a rozumnosť samu! Uveďte *číslo* do světa zpět, a s ním vrátí se zároveň obě dcery nebes: *harmonie* a *krása*; křik stane se zpěvem, lomoz obdrží rythmus hudby, ze skákání stane se tanec, z hrubé síly dynamika a z čŕtů rytina! Že sama myšlénka jest sestrou *čísla*, dokazuje samo slovo *Pensée*, (myšlénka), které pochodí z latinského *pendere* = *vážiti*. [2])

Rozum a *krása* mají to společné, že rády pozorují sebe samy: nuže, *zrcadlo rozumu* jest *číslo!* Odtud lze také vysvětliti náš smysl a naši zálibu pro *soulad* a *symetrii*; každý intelligentní tvor snaží se vše, co pozoruje, porovnati s měrou *vlastní* dle jistého důvtipného výroku: »*Člověk jest míra všech věcí!*« *Míra* pak tato nese nápis »*Pořádek!*« Proč se líbí vojíni v stejnokroji lépe než v oděvech nestejných? Proč se nám zamlouvá vojsko lépe v *řadovém* postupu než v *nepořádných* tlupách? Proč spočine oko naše se zálibou na pěkném *stromořadí?* Proč chce každý *pořádný* člověk míti knihy, psaní, náčiní, stolní úbory atd. v *pořádku?* Proč hledáme v básni *rhytmus*, časomíru, přízvuk, rým atp.? Jedině z toho důvodu, že duchu rozumovému se líbí vše, co jest výplodem *intelligence* a její důkazem, a že hlavní známkou intelligence jest *číslo!* Kdo by nevzpoměl zde krásných slov básníkových, jež souvislosť a vzájemnosť mezi objektivním a subjektivním líčí lépe, než celé úvahy filosofické:

---

[1]) L. c. p. 85.

[2]) Srovnej naše významy »rozvážiti, uvážiti, úvaha atp.« Pozn. spis.

líbí ta ona národní píseň, aniž by o intervallech, akkordech, o tóninách dur nebo moll měl vůbec ponětí.

A tak jsme viděli, kterak všechny bytosti stvořené a veškeré úkazy přírodní dle jistých obyčejně neproměnných *poměrů číselných* se spravují, čímž zároveň jest ospravedlněna uvedená zásadní věta: »*Numeri regunt mundum!*«

Faktum je dokázáno — kde však vězí příčina?

Zmíněný veleduch Laplace-ův by sice zaznamenával s největší svědomitostí miliony úkazů »*zlatého řezu*« a snad by se i podivil nad *pravidelností*, s jakou se úkazy ty dostavují — avšak pouhou *mechanikou* by úkazů těch vysvětliti nedovedl. Neboť slovo »Náhoda«, které tak často slýchati lze od osob, které sil *nadpřirozených* uznati nechtějí, slovo toto prominouti lze s politováním hlubokým ovšem člověku, který je zvyklý počítati pouze do sta, neb nanejvýš do tisíce, a jenž o přišerných veličinách *řady numerické* nemá ani zbla ponětí! Často jmenovaný mathematik *Pascal*, jenž jest vynálezcem *počtu pravdě podobného*, a tudíž v naší otázce znalcem nad jiné povolaným, vypočítal, že řad *permutačních*, jež s 25 písmeny abecedními provésti lze, jest:

1300.000.000.000.000.000.000.000.000.000.000

(32 nicek)! = jeden tisíc tři sta kvadrilionů!

A nyní si představme, že »*abeceda*« sil a látek přírodních v různých věcech stvořených, které čekají pána a mistra svého, který by je postavil na místo *určité*, ve směru *určitém* a za *určitým* cílem — že »abeceda« ta nečítá snad 25 jednotek, nýbrž hnedle celé miliardy, ano myriády dynamických *jednotek* a hmotných *atomů* . . . . .! Troufá-li sobě který rozumný člověk tvrditi, že pánem a ředitelem celé té velkolepé mathematické hry jest pouhá — *Náhoda?* — To jest záhada, které ani L—ův veleduch fysickým způsobem vysvětliti nedovede.

Váhá sice *Du Bois-Reymond* vyznati vůči číselnému *pořádku* a nepopíratelné *směroúčelnosti* ve světě skroušeně obvyklé »*Ignorabimus*« — avšak to je více na oko, než z upřímného přesvědčení, poněvadž se bojí příliš hluboko píchnouti do darvinovsko-häckelovského hnízda. Jinak argumentuje docela správně takto: »*Zákony tvorby ústrojné nemohly by směroúčelně působiti, kdyby nebyla hmota sama od počátku teleologicky vystrojena; zákony zde působící nedají se nikterak srovnati s mechanickým názorem přírody*«.[1]) Toť dozajista stkvostné přiznání!

Přes to však neostýchá se učenec týž tvrditi, že záhada teleologická nemusí býti rázu naprosto *nadpřirozeného*, a dovolává se při tom — *selekční theorie* Darvinovy, jíž by snad záhad směroúčelnosti bylo lze obejíti, aniž by třeba bylo, utíkati se k činitelům řádu nadpřirozeného! Avšak při tom sám doznává: »Mögen wir immerhin, indem wir an diese Lehre (Selectionstheorie) uns halten, die Empfindung des sonst rettungslos Versinkenden haben, der an eine ihn nur eben über Wasser tragende

[1]) »Über die Grenzen des Naturerkennens« pag. 85.

»Wär' nicht das Auge sonnenhaft,
Wie könnt' es die Sonne erblicken?
Läg' in uns nicht Gottes eigene Kraft,
Wie könnt' uns Göttliches entzücken?«
(Goethe.)

Proto také *rozumnosť* ze všeho se těší, v čem poznává samu sebe a záliba, kterou máme v symetrii, nemá žádného jiného kořene!

Než pokročme k dalším vývodům: Jako slova mluvená, která nyní pronáším, dokazují jsoucnosť mne, mluvícího, kdyby byla napsána podle pravidel *syntaxe,* rovněž by svědčila o jsoucnosti mé osoby: neméně všechny věci stvořené dokazují svojí *syntaxí* jsoucnosť nejvyššího *Spisovatele,* který k nám mluví skrze značky tyto. A vskutku veškeré bytosti tyto jsou jako *písmeny,* jichž *seřadění* činí knihu, která dokazuje *Boha,* t. j. nejvyšší *Intelligenci,* která zde k nám mluví: neboť nelze mysliti sobě hovoru bez duše mluvící, jako *písmo* nemůže vzniknouti bez písaře, leda že by se kdo opovážil tvrditi, že pravidelná křivka, kterou kreslím na papíře pomocí přesného kružidla, dokazuje sice přítomnosť *intelligentního* původce, avšak že *tatáž* křivka, opsaná ve vesmíru v obrovských rozměrech nesčíselnými oběžnicemi, nedokazuje prý ničeho. Anebo, že n. př. achromatický dalekohled vydává sice svědectví o existenci firmy »Lumière & Fils« v Marseille — avšak že oko lidské, které zmíněnému velebenému nástroji sloužilo za vzor, nedokazuje ani jsoucnosť nejvyššího *Umělce,* ani úmysl téhož, achromatickým zařízením čočky zameziti aberraci paprsků světelných.

»Numeri regunt mundum!« Jistá čísla opakují se ve větě s takovou pravidelností, že je lid nazval čísly zlatými. Zejména jest to číslo 3, které u všech národů hraje důležitou úlohu: jestiť napsáno na nebi i na zemi! Tělesa prostorná vykazují 3 rozměry; základní barvy rozeznáváme 3; každý tón má výšku, intensitu a specifickou barvitosť (Klangfarbe), tedy má rovněž 3 různé stránky; duch lidský myslí, chce a cítí. Číslo 3 jest stereotypním zjevem v Evangeliích, Védách i Talmudu; ve všech obřadech náboženských starověkých i novověkých, pokropeních, umývání, zařikáních, ve všech druzích hádání, věštby a magie; v tajných obřadech kabaly, theurgie a alchymie; v bohosloví, geometrii, mluvnici a v nesčíselných rčeních panuje číslo 3.

Někdo řekne: »To je náhoda!« Tomu jsme tou radou, aby sobě připomenul permutační řady *Pascalovy,* provedené s 25 elementy — snad bude potom rozumnějšího názoru. Jiní mluví o zákonu přírody, který zde neproměněně vládne. Než co sluší hledati za slovem *zákon?* Přece vůli *zákonodárce!?* Kdo s tím souhlasí, jest na naší straně.

Jsou opět jiní, kteří nám odpoví: Pořad vesmíru jest čiře *mechanický* výsledek jistých činitelů, které byly uvedeny v pohyb jedním způsobem určitým, čili pořad zmíněný jest výsledkem mechaniky atomů, již předem v *jistém* směru upravených! Pokud mechanika činitelů zmíněných se považuje jako »causa secunda« — »příčina podružná« — může každý katolický apologet s tím

bez obalu souhlasiti, opíraje se o autoritu sv. *Tomáše Akvinského!* [1]) Bůh vštípil věcem síly činné, v nichž trvá pořádek a účeloměrnosť *Intellektu Božího,* rovněž jako na díle umělém trvá směrodatnosť umělce za určitým účelem.« »Causa primaria« sluje Tvůrce, *Bůh.*

Tak se věci mají. Číselný pořádek ve světě jest buď dílem náhody nebo dílem Boha. Kdo stojí na prvním, hájí mathematický nesmysl, jak svrchu dolíčeno. Nezbývá tudíž než utéci se k druhé alternativě, kterou již *Job* doporučuje: »Zeptej se jen hovad, a naučí tebe: a ptactva nebeského, a oznámí tobě.« (Job, 12. 7.) Avšak, moderní vědátor a — Bůh! »Slovo Bůh platí vědě moderní na nejvýš za »citoslovce« — děl s pathosem jistý francouzský učenec, jehož jméno nám právě nenapadá. Proto nezbývá panu *Du Bois-Reymondovi* jiného, než vyznati také zde skroušeně své obvyklé »*Ignorabimus*«*!* Vedle něho jsou ovšem nátury kurážnější, s žaludky v pravdě kachními, které snesou stravu leckterou. Samu také logiku »velikána« *Fichtea,* který číselný pořádek vesmíru vysvětluje následující prajednoduchou větou: Es ist *so* — weil es *so* ist!« Punktum! »Dixit Sextus quintus — nihil est intus!«

(Pokračování.)

Jak to v našich obcích chodívalo.

Kulturní obraz z doby poddanství na Dymokursku od F. J. ČEČETKY.

II.

Načrtnouti postavení lidí ve službách obce, pokud se zprávy z dob poddanství o nich zachovaly, jest účelem těchto řádků.

Obecní kovář najímal od obce na určitou dobu obecní kovárnu i s příslušným nádobím (v Městci Králové za 24 zl., v Kněžicích za 14 zl. ročně). Za to, že přijal paušální závazek pro selskou práci v obci a pro sedláky, pracoval na »ancígl« t. j. do roka jim mzdu čekal, užíval bezplatně několika korců polí (v Záhornici 3 korce, v Chotěšicích 3 měřice). Sazba byla kontraktem stanovena; na příklad od přetínání ráfu 28 kr., od zostření radlice 3 kr. a t. d.

V Opočnici byl povinen přidávati slouhovi o sejpce na trachtu chleba a sýr. Účty podával po Všech Svatých. Míval hojně práce a při tom ještě provozoval výnosnou praksi ranhojičskou. Kovářka zase nezřídka bývala proslulou zažehnávačkou nebo kořenářkou.[2])

[1]) Učitel andělský dí: »*Deus* dedit rebus *vires activas,* in quibus manet *ordo* et *directio* intellectus divini, sicut in re artificiata manet directio artificis in finem determinatum.« (In 2. distinct. 18. 9. 1. a.)

[2]) Pozn. red. U nás pracoval kovář dle »práva«. Dostal zdarma k užívání kus obecního lesa (říkali jsme mu: kovářův lesík), louku a pole, bydlel a pracoval

Obecní kolář se v každé obci neudržel; nejlépe se mu dařilo při císařské silnici, kdež mu nákladní a poštovní vozba poskytovala jistý výdělek.

Rezník v Záhornici z obecní »řezouny« platil ročně 30 zl., ale za to užíval asi třiceti korců pole. O sejpce přispíval k večeři masem. Když jednou místo povinného skopce upekl k trachtě starého kozla, rozhněval tak sousedy, že ho vyhnali a jiného již nepřijali.

Poselák — ve městě »servus« — dostával stálý roční plat, jinde užíval pole, dostával díl z přesypaného obilí o sejpce. Chodil s holí pod pažú a poroučel pousi hromadu a kotribuci; chodil s poselstvím na kancelář, chránil obec před cikány, lajdáky a jinou cháskou. Také si všímal, přijel-li do obce cuckář, kolomazník, koudelník, handlák (hadrář), popelář. Někde bubnoval a ohlašoval nařízení vrchnostenská, a kde měli jen zvoničku na návsi, zvonil klekání i poledne. Jen v Opočnici měli zvláštního zvoníka, jenž dostával třikrát za rok o sejpce obilí. Ve vsích s filiálním chrámem zvonil kostelník, často i hrobař v jedné osobě, vybíraje mimo to pro faráře před posvícením koláče, o koladě vejce.

Ponocnej měl sejpky 3 až 9 korců obilí, tak zv. »malou sejpku« a pole obecní. V Chotěšicích pásl ve dne na »vohradě« sousedům koně a voly, v noci ponocoval. Kdy spal? Nedivíme se vypravování, že jednou v noci usnul na voze a ráno se ocítil s ním v Rožďalovicích, kam ho soused odvezl. V Chroustově byl ještě pohodlnější! Otevřel jen okno v noci, odtroubil hodiny a zase ulehl. Podaření hoši naň u okna počíhali a milou trumpetu mu vzali. — V Toušicích na Kouřimsku z čísla po čísle ponocovali sousedé sami. V Městci Králové bývali ponocní dva a s nimi »po numerách« denně 4 sousedé. Ponocný odtroubil a zpíval: »Chval každý duch Hospodina i Ježíše Jeho Syna — odbila desátá hodina. Svatá Markéto a svatý Floriáne, chraňte nás od ohně i ode všeho zlého času každého!«

Šenkýř (šentíř) najímal obecní hospodu a zřídka si stýskal na špatné obchody — zvláště při císařské silnici. — Tak v Dlouhopolsku, kde se cesta netrhla, furberk jezdil za furberkem, platil ročního nájmu 1500 zl.! Držel aucknechta, sklepnice,

---

v obecní kovárně a dělal jisté práce sousedům zdarma a ostatní dle určité sazby. — Obecní »slouha«, jenž pásl ovce a svině, měl zdarma obecní pole, louku a lesík (slouhův lesík), bydlel zdarma jako kovář v obecní pastoušce a choval pro obec berany, za něž mu sousedé dávali pro jeho vlastní ovce hrachoviny a slámu, každý dle vůle, když byl za to požádán. Slouha zabíjel sousedům v masopustě prasata, vyřezával beránky a vepříky, zaříkával dobytku v nemoci a pohlíželi jsme k němu jako k člověku, jenž ví o čarách a jiných kouzlech něco více, než my ostatní smrtelníci. Na Štědrý večer dům od domu troubil a dostával za to vdolky. Za mladu chovala u nás šlechta mnoho stád ovcí, tu prý zvláště ovčáci bývali s tajnými věcmi obeznámeni, jsouce ve spojení s tím »Pán Bůh rač nás chránit« (s čertem). — Hajič — lesní obecní hlídač sluje »hajič,« lesní hlídač u vrchnosti »hajný« — dostával od obce seno a zahájily se mu pro seno některé cesty, kudy se málo jezdilo. Bydlel v bývalé škole a byl také ponocným, serbusem, zvoníkem a pulbírem. Každou sobotu holil sedláky a dostával za to ročně půl míry žita. — Husna dostávala od husy 2 kr., máz žita a o posvícení koláč. Když »zajímala« (husy), dávaly jí selky »klín« chleba a časem směla si přijíti pro mléko.

harfy a kolovrátky zněly od rána do noci, pivo se pilo a karbanilo se ve dne v noci, zvláště Němci od Berouna plýtvali penězi. Sousedé lacino vydělávali za přípřež (od Honsperka dostali tolar) a také neskrblili. Někdy přijel i komedantník a hrál s pimprlaty »tátrum.« — Ale i v jiných hospodách bylo živo: o svatbách pil kde kdo »na řád« a při tom se tak dobře psalo dvojitou křídou, o trachtě při sejpce, hromadě nosilo se pivo v konvích též do stavení, o pouti, posvícení a ostatcích nebylo jinak. Muziky bývaly bohaté na rvačky, bez nichž ani muzika nebyla muzikou!

»Pane Bože,« vypravuje starý šenkýř v Běrunicích, »byli to taky ňáký lidi, prali se jako deset čertů, vyházeli hospodu.«

Šenkýř rozuměl obchodu. Na míru dobrou dohlíželi úředníci vrchnostenští, ale ve křtění piva již tenkráte si brániti nedal. Nejlépe naň vyzráli v Chotěšicích. Již dávno věděli, že má šenkýř »v šentiši« necky s vodou, první dvě, tři konve odtočí ze sudu poctivě, ale ostatní silně dolévá vodou z necek. Proto jednou o muzice nasypali chytří hoši do studně plev, a hle, za chvíli jim plovaly v pivě, nasypali později řezanky do studně a za chvíli byla v pivě.... Řekli vše šenkýři a tím prý ho bryndání odnaučili. Jiný vyprávěč dodává, že si pak posílal o muzice pro vodu jinam — věříme.

Mezi služebnými duchy v obcích nechyběl nikde *slouha či pastýř*. Ledakdo se v řeči o něho otřel: »Komu česť, tomu česť, slouhovi hůl!« — »Ty slouho!« avšak co mu na tom záleželo, hleděl-li naň někdo s patra! Vedlo se mu dobře a sousedé mu přáli a všelijak si ho předcházeli. Slouha bydlil v pastoušce (obecním baráku) a ve větších obcích míval ještě ku pomoci pasáka (majstra), jinde ovčáčka a sviňáčka. Sám pak honil koně a hovězinu; v Chotěšicích pásl ponocný koně a voly na vohradě pro úsporu. — V Podmoklech jalový dobytek a hříbata pásl »*hájka*« a dostával při slouhově sejpce po třech korcích obilí.

O pastviny (obce, občiny) nebývalo nouze, prostiraly se široko daleko kolem obcí v místech, kde jsou dnes úrodná pole.

Časně z rána popraskával slouha po vsi bičem a pěkně vytruboval:

»Andulinko, vstávej, vstávej, vstávej,
snídaničku dávej, dávej, dávej,
Andulinka vstala, vstala, vstala,
snídaničku dala, dala, dala.« »Chotěšice.«

V Podmoklech zatroubil: »Pod javorem roste kořen« — dále neuměl a křikl na ženu: »Barko, vem tu troubu domů!« Posměšek mu zůstal do dnes.

Stavění se otvírala, a děvečky pouštěly dobytek do stáda. Kde byla čeládka líná, budil ji bouchánim žilou na vrata. A že bývali švarní ti pomocníci slouhovi, až i Andulka od rychtářů se do Váši zadívala, svědčí národní píseň:

»Váša slouhů ten má troubu, on si na ní troubívá,
u rychtáře maj' Andulku, on tam za ní chodívá. . .«

Za sousedský dobytek měl slouha stálý roční plat (v Chotěšicích 26 zl.), také obecní pole. Baráčníci platili do obecní truhlice (v Bučevsi do hrníčku), ve Skochovicích 10 kr. od kusu, v Záhornici 20 kr. o každé sejpce.

Nejvíce bývalo ovcí — v Chotěšicích a Skochovicích na 700, ve Slovči na gruntě 40—100. Dvakrát za rok se vyplavily a pak byla stříž. Cent vlny prodávali pak židovi po 2 zl.

Hlavním zdrojem příjmů slouhových byla sejpka.[1]) Vrubaři rozpočetli, kolik má každý dle počtu dobytka sypati a v ustanovený den snášelo se obilí do hospody nebo k rychtářovi. Celoroční sejpka čítala v Záhornici 30 korců, v Opočnici 16 korců, v Chotěšicích 36 korců, v Dobšicích 24 korce, ve Slovči 24 korce, ve Sříhově 16 korců, ve Skochovicích 26 korců a v Dlouhopolsku 30 korců. Sejpka bývala dva- až třikrát ročně a při ní přesypali sousedé obyčejně 5—6 korců obilí. Přebytek se prodal, někde z něho podělili i ponocného a poseláka a za zbytek se vystrojila zvláště o poslední sejpce trachta, byl-li slouha na příští rok zase zvolen. K tomu dal slouha skopa neb kance, kovář sýr a chleba, řezník maso, vobecnosť pivo (někde až 5 věder).

Při dvojím sypání sypalo se na Hondřeje — »slouhovské Vánoce« a na mladé posvícení »slouhovský pout«.

Při trojí sejpce byla první na sv. Josefa neb o Velikonocích, druhá o sv. Jakubě neb až po žních, třetí o sv. Havle, sv. Martině, sv. Kateřině.

Při poslední sejpce odváděli sousedé slouhovi chléb za ovce — ze živnosti 3 bochníky. Kde ho měl dostati více, vybíral si jej po vsi dle potřeby, aby mu nesplesnivěl.

Též na koladu chodil slouha o Vánocích. Na Štědrý večer zatroubil pod okny (byl-li slabý hudebník, brával s sebou muzikanta), házel hrách na okna, aby se na poli urodilo a pak v sednici odříkal »vinč«. Za to mu hospodyně naložila do nůše buchet, vajec, hrachu a mouky.

O Velikonocích mu selky samy posílaly koladu. O pomlázce časně z rána běžely holky s výslužkou o závod k pastoušce, a to proto, aby se dobytek »běhal« a nosily vejce, 4—6 krejcarů, mazance, z chalupy čtvrt a ze statku půl libry masa. Jindy chodila sama »vona« (slouhová) po koladě, přednesla »vinč« a hospodyně jí hned všeho z hospodářství nanesly, aby se dobytek dařil. Někde ještě míval slouha koladu »vostatkovou« a »martínskou«.

Dodáme-li ještě, že choval dobytka, co nejvíce mohl, roboty nekonal, kontribuce neplatil, poznáme, že se mu lépe vedlo, než mnohému sedlákovi — a za to trochu úsměšku již snadno snesl. —

---

[1]) U nás konala se sejpka na podzim. Co sedláci přesypali, prodali a koupili si vepře nebo jalovici a slavili hody, k čemuž slouha a kovář přispívali. Chalupnici se těchto pitek a jídel nesúčastňovali. My malí kluci stávali jsme u dveří a naši otcové nám dávali připíti a po kousku pečeně. Některý kluk přinesl si tajně džbánek, táta mu nalil piva a hoch je odnesl domů. Sejpka byla vždy u představeného.

Některý si ještě dovedl na pivo vydělati zaříkáváním a zažehnáváním.

Dosud mají pastýře a husáka v Chotěšicích, ale již netroubí, nepráská bičem — sláva vybledla. . . . Služba se zadává offertami a chtějí na něm i nějaké »předběžné vzdělání!« — Kdo se dříve po tom tázal!

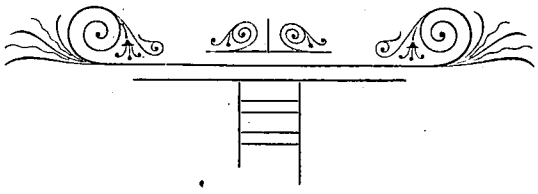

Gethsemani.

Již nad pouští kdes vyšel měsíc krvavý
a mezi mraky prodírá se zvolna,
jak nechtěl osvítit by kraj ten mlhavý,
jímž jak by táhla tucha jakás bolná,
jež záchvěvy k nám mluví příštích bolestí,
než duši stihne tušené již neštěstí . . .

Div lásky největší už Kristus dokonal:
svou krví zrosil apoštolů rety.
Však lásky neskonalé žár Jej žene dál,
On smrtí otevřít chce nebes světy,
chce vlastní krví zrosit pohrdaný kříž,
by své, jež miloval, vzal k Sobě v nebes říš.

Jde mluvit se svou duší v Gethsemanskou stráň,
kde palma s olivou dnes teskně šumí
a listem ochladit chce Jemu horkou skráň,
kde potok Cedron žalné zpívá dumy
jak tvrdou hruď by obměkčit chtěl šedých skal
a na nich černým cypřišům svůj svěřit žal.

Již klekl Pán pod palmu stářím skloněnou,
ret zachvěl se a duší věky letí,
ty věky dávno zapadlé však s kletbou zlou,
jež pro hřích stihla Adamovy děti,
jež v trosky žalné pobořila smavý ráj
a slzí moře nasila v ten bídný kraj.

Jak stíny černé, již noc blízkou hlásají
chví před zrakem se Jemu duše bědné,
jež na kolena s prosbou před Ním klesají
a tisíc ruk zří kam jen oko vzhlédne
a jako rozbouřených moří štkavý šum
zní pláč a vzdechy z prachu země k nebesům:

»Ó, ztiš tu žízeň pálící nás od věků
a mírem napoj duše touhou štvané,
ó, Bože věčný, jenž se snížil's k člověku!
Nechť rosa nebes na zem hříšnou kane,
ať nohou čistou vejdem' nebes do stánků,
o, Kriste čistý, nevinný náš Beránku! . . .«

A ztichlo vše, jen Kristus vzdychnul zhluboka
a hlava svatá na hruď níže padá,
proud slzí horkých sedá Jemu do oka,
bol teskný s hrůzou do duše se vkrádá
a příští den, jenž v červáncích kdes ještě spal
s vším bolem, s hrůzy dechem před Ním vstal.
A vidí biče, korunu a tvrdý kříž
a zemi zbarvenou zří krví svojí,
ty rány kladiv, posměch židů slyší již
a Matku Svou, hle pod křížem jak stojí . . .

Jak hrozné vše, že nelze ani myslit dál:
»Ach, Otče, ode mne ten kalich hořký vzdal!«

Níž sklonil ještě tvář svou krví zrosenou
jak veškeré by pozbyl v těle síly,
ta oběť velká pro zemi je zhrzenou,
již od věků Naň vložil Otec milý,
však pro tu oběť nadhvězdné se říše vzdal,
by nejen Bohem byl, však duši lidských král . . .

V tom palma stará v koruně se zachvěla,
ruch křídel tajemných v tu zazněl chvíli,
noc černá propouštěla s nebe anděla,
by Krista potěšil a dal mu síly — —
Pán zvedá se a kráčí v před již jako rek,
by od Jidáše přijal zrádný polibek.

R. Stupavský.

Kanonické visitace biskupů litoměřických v letech 1796—1822.

Podává ANT. VETEŠNÍK.

* DOKONČENÍ. *

Kanonická visitace roku 1814. byla jednou z největších. Biskup Chlumčanský v měsících červnu, červenci, srpnu a září procestoval skorem půl diecése. Celkem visitoval 208 duchovních správ v krajích litoměřickém a žateckém. Biskup dovolává se milosti mocnářovy pro kapitulary litoměřické, nalézající se za válečné doby ve veliké stísněnosti. Z těchto pěti byli dva infulováni a všichni

sestárlí, o diecési zasloužilí mužové. Dotace jejich, toho roku sotva 450 zl., byla přeskromná, stavu jejich naprosto nepřiměřená. — Seminář litoměřický měl té doby stále jen 3 ročníky. Čtvrtý ročník dle nejvyššího nařízení měl býti otevřen po roce 1815. Biskup prosí také z té příčiny o dotaci mimo 89 dotirovaných bohoslovců ještě pro 29 nových, tedy v celku pro 116 bohoslovců. Dále žádá biskup Chlumčanský za dovolení, aby směl polovici seminaristů III. roku, kteří se pilností, mravností a obratností zvláště vyznamenávají a předměty předepsané pro IV. ročník privátně studovati dovolení mají, aby tyto koncem roku školního 1815. na kněze posvětiti a do duchovní správy poslati mohl. Nebo jen tak nedostatek kněží aspoň částečně se zmenší.

Školství zdá se platně rozvíjeti. Roku 1814., válečného to roku, ne méně pro drahotu a jiné svízele památného, jevil se počet dítek školu naštěvujících k počtu do školy chodících jako 1 : 10. »Opakovací hodiny« pro mládež dospělejší neminuly se s účinkem! Návštěva jich v celé diecési vykazovala slušný počet — 37.147 žákův. Duchovenstvo ujímalo se horlivě i vojínů, zvláště pak raněných, hledělo ošetřováním a pod. důkazy své štědrosti na jevo dáti. — Mnohé opravy kostelů a škol musily býti pro svízele válečné odročeny. Biskup však doufá, že patronové v čas míru vynahradí, čehož pro válku nebylo možno. Lid je zbožný a svému mocnáři oddaný; při pobožnostech za zdar zbraním našich vojínů četně se shromažďoval a o požehnání nebes prosil pro svého mocnáře, ale i z vlastní vůle za večerních hodin se scházel na náměstích u soch svatých, aby tu v nábožných hodinách a zpěvích Boha prosil, aby ráčil našeho nejlepšího zeměpána v každém nebezpečí chrániti a jemu z pole válečného ke svým dítkám zase vrátiti se popřál.

Počet duší v diecési, vyjímaje vojsko a židy, byl 731.056. Narozených čítala diecése 30.753, zemřelo však 44.515 lidí nakažlivou, zle řádící hlavničkou. Biřmování udělil biskup Chlumčanský 26.663 osobám. Při této visitaci instaloval biskup pět farářů. Mnozí duchovní byli chváleni pro horlivosť, jakou si vedli v duchovní správě, při obracování nekatolíkův, navštěvováním škol; jiní, jako jsme výše četli, chváleni pro krásná kázaní při konané visitaci. Pro příště nařídil biskup vikářům, aby každému ustanovenému faráři sami den instalace určili a také jej v ten den instalovali. Tato kanonická visitace biskupa Chlumčanského byla poslední v diecési litoměřické. Stal se arcibiskupem pražským. Dne 14. května 1815. byl konfirmován *jakožto metropolita.**) Království českému dostalo se nadšeného, neumdlévajícího arcibiskupa, horlivě pracujícího o svěřené mu stádce, pastýře, jak jsme z kanonických visitací poznali, o vzdělání lidu v chrámě — ve škole z té duše horlícího. Biskup Chlumčanský uvedl školství k zdárnému cíli a vychoval za svého biskupování tolik horlivých kněží, jimž naše školství mnohým jest povinováno.

Císař František vyřizuje tuto poslední zprávu visitační, píše asi takto: »Milý arcibiskupe Chlumčanský! Vaše zpráva o kano-

*) Stolec arcibiskupský v Praze byl od roku 1810. uprázdněn. Zemřel totiž dne 10. září roku 1810. arcibiskup Vilém kníže Salm-Salm.

nické visitaci, konané roku 1814., jest mi novým dokladem Vaší neumdlévající apoštolské horlivosti o stádce Vám svěřené. Přeji si, aby oněm duchovním, kteří o školství, o chudinu, o očkování záslužnými se stali, bylo mé uznání vysloveno. Vzhledem k lepší dotaci skrovně opatřeného kleru a kapitoly litoměřické učiní se co nejdříve opatření. Ve Vídni, dne 2. února roku 1815. František.« Císař František tituluje, jak výše vidno, Chlumčanského již »arcibiskupem«.

Stolec biskupský nezůstal dlouho neobsazen. Biskupem stal se děkan kapitoly litoměřické, Josef František Hurdálek, kněz vynikajícího vzdělání. Dne 18. prosince 1815. byl konfirmován, a roku 1816., 19. března slavně inthronisován. Biskup Hurdálek kráčel také se vším nadšením ve šlépějích svých předchůdců. Kanonické visitaci věnoval se z celé duše. Především předepsal hned prvý rok zvláštní »ritus a pořádek« kanonické visitace. Z pořádku toho vyjímáme jen následující: Biskup za hlasu zvonů před domem farním buď od kněží v talary oděné slušně (»humaniter«) přijat. Ráno následujícího dne v ustanovenou hodinu odebéře se biskup do kostela, kurát podá mu u dveří chrámových aspergil, pak odebéře se k oltáři, kdež duchovní správce, kleče na straně epištolní, zapěje příslušné versikuly a modlitby. Po té biskup krátkou řeč bude míti k mládeži a dospělým, po té ceremonář biskupský modliti se bude zvláštní modlitby, týkající se svátosti biřmování. Po nich udíleti bude biskup svátosť biřmování; lid pak ať mezi posvátným obřadem pěje nábožné písně. Po skončeném biřmování následuje kázaní, které konati bude kurát neb jiný duchovní. Předmětem kázaní budiž sv. biřmování a jeho blahodárné působení. Kázaní nemá trvati déle než-li půl hodiny. Po kázaní bude biskup míti mši svatou, při které lid ať zpívá známé písně: »Před Tebau se klanjme etc.«, »Bože před Twau welebnostj etc.«, v Němcích: »Wir werfen uns darnieder!« Po udělení požehnání s Nejsv. Svátostí bude se konati zkouška dítek ze sv. náboženství tím způsobem, že kurát místa neb kaplan začne s dítkami katechisovati, dále pak ceremonář biskupský sám v katechesi bude pokračovati. Na to bude kostel prohlížen; dále modlitby za mrtvé se vykonají a ve farní budově představí se biskupu kněží i osoby světské atd. Ku konci otcovsky napomíná biskup kněze, klada jim význam a účel kanonické visitace, dí totiž: »Quilibet Curatus non ciborum copia, luxu aut saeculari quadam pompa, sed laboribus pro religione ac virtute susceptis se sciat maxime commendatum.«

Při této první visitaci biskup visitoval české osady ve vikariátě mělnickém, boleslavském a některé české ve vikariátě dokském a úšteckém, německé pak osady ve vikariátech úšteckém, dokském a mělnickém.

Ve visitační zprávě na mocnáře omlová se biskup Hurdálek, že mu nebylo možno ústně vzdáti nejhlubší díky Jeho Veličenstvu za diecési jemu svěřenou, proto tím více šťastným býti se pokládá, podati zprávu o první kanonické visitaci. — Mezi ředrovateli školství vidíme zase známého okresního školního dozorce, té doby vikáře a děkana v Bezně, jenž zvláště vyznamenal se účinným dozorem a stálým rozmnožováním škol ve svém okrese. Dále

nám známý Karel Gelinek,*) vikář a školní dozorce okresu turnovského, o němž biskup dí: »kterýžto jako důmyslný a vřelý přítel školy s neumdlévajícím zápalem pracuje na účelném zařízení škol, ustanovování obratných učitelů, na náboženském, mravním a vědeckém vzdělání jeho dohledu *svěřené* mládeže.«

V okrese mělnickém zdárně pracoval zase okresní školní vikář, děkan v Chorušicích Ant. rytíř z Furtenburgu, jak dohlížením nad školami, tak zvláště povznesením domácí školy v Chorušicích, kterou i akatolíci četně navštěvovali. Jeho kaplan známý Vojtěch Zuman hledal pro chudou mládež dobrodince, kteří více chudých dítek knihami a šaty opatřili. V Mladé Boleslavi horlivě si vedl městský kaplan Jan Durdík, který nejen několikráte týdně školu navštěvoval, ale denně mládež sv. náboženství učil. Z německých duchovních biskup vzpomíná zvláště kooperatora v Petrovicích (Peterswald), Karla Bergnera. Roku 1813. byla totiž v Petrovicích nepřátelským vpádem budova školní docela zničena, a tu kooperator Bergner přestěhoval školu do jednoho statku, a sám s takou pilností děti vyučoval, že si získal lásky a důvěry nejen v přifařených obcích, ale i v sousedních.

O chudé pečoval zvláště známý nám vikář turnovský Karel Gelinek, který se jako láskyplný otec chudých a potřebných nemocných býti osvědčil; nejen radou, ale i pomocí těmto za panující drahoty pomáhal. Rovněž tak chválí biskup děkana mladoboleslavského Václava Káru.

Budovy kostelní, farní a školní biskup při konané visitaci našel v dosti dobrém stavu. Kde tak nebylo, byli representanti patronátů upozorněni, aby co nejdříve budovy opraveny a vším potřebným opatřeny byly. Tak shledána byla ve městečku Hoštce škola dosavádní rozpadlá ve zříceniny, dítky byly vyučovány v neprostorné místnosti sešlého selského statku. Patronátní zástupce ujistil biskupa, že se co nejdříve se stavbou školy započne. Děkanovi biskup přikázal, by o výsledku konsistoři referoval. O stavu lidu, jeho smýšlení a zbožnosti vypravuje biskup mnohé. Lid miluje své náboženství a ctí své kněze. Biskup dí následovně: »Zvláště nyní jeví se patrný vliv duchovenstva na lid. Bída dolehla zvláště na obyvatele hor. Jediný

*) O horlivosti vikáře Gelinka svědčí zvláště jeho výroční visitační zprávy o školách v jeho okrese. Roku 1811. píše Gelinek ve visitační zprávě mimo jiné: »Úředníci (vrchnostenští) milují tmu více než světlo; ukáží se při visitacích školních zřídka, protože se stydí, by nebyli před obcí upozorněni na učiněné, ale nedodržené sliby. Mnozí málo činili pro školství!« — Vikář Gelinek uvádí následující návrhy, jimiž by se školství zlepšiti a k zdárnému cíli přivésti dalo: 1. světlé, zdravé a prostorné školní budovy, s příjemným zevnějškem, aby dítky v nich rády meškaly; 2. zařízení *seminářů*, kde by učitelé *bezplatně* své vzdělání nabýti mohli; 3. *řádné služné* a 4. postarání o učitele a jejich vdovy ve stáří. — Aby čtenář ještě více poznal ducha vikáře Gelinka, budiž ještě jedno místo z visitační zprávy jeho na konsistoř uvedeno. Vikář si stěžuje do rodičův turnovských, píše totiž takto: »tu i jinde mnozí rodiče měli nezpůsob, že vezmou děti své ze školy české a posílají je do školy německé beze všeho vědomí a schválení duchovního správce, nebo je brzo posílají do té neb do oné třídy, ano se i děje, že děti své vůbec doma nechají.« Vikář takové počínání rodičům přísně zakázal, a kněžím nařídil, aby z kázatelny prohlásili, že žádné dítě v běhu školním ze školy vystoupiti nesmí! To bylo roku 1811. a dnes? — Kolik takých inspektorů najdeme dnes?? *Pozn. spis.*

pokrm horalů — brambory — schází; neurodiloť se. Když takové zlo jiné státy zastihne, tu starostlivosť a nepokoj na tvářích všech — z toho nemoci, z toho úmrtí, ale já v horách shledávám pokoj a důvěru v přiměřenou pomoc a proto připisuji horlivému vedení a poučování svých kněží takový stav s důvěrou trpícího lidu. Lid jest poučen, že vláda učiní vhodná opatření, aby těžce strádajícím horalům pomoci a podpory se dostalo.«

Biskup Hurdálek přimlouvá se dále za své kapitulary, již zvláště té doby těžce strádati musí. Duchovenstvo veškerá nařízení vlády svým vlivem všemožně podporuje. Ta nařízení o očkování hledí jak v soukromých rozmluvách s lidmi, tak i v kázaních přivésti k platnosti. V turnovském vikariátě napočteno očkovaných 756, ve frydlanském 973 a v ostatních vikariátech toto blahodárné nařízení dochází stejného rozšíření. — Diecése čítala, vyjímaje vojsko a židy, 745.231 duší, narozených bylo 31.598, zemřelo 20.897. Konvertitů minulého roku napočteno 49. Od víry katolické odpadly toliko 3 osoby, a to ženské, jež tak učinily za příčinou sňatku. Biřmoval biskup Hurdálek v 34 stanicích 7232 osob. — První tu zprávu visitační podával biskup Hurdálek mocnáři dne 27. ledna 1817. a již 17. února t. r. císař František ráčil vlastnoručním listem zprávu tu na vědomí vzíti a dovedl oceniti záslužné působení duchovenstva v tak těžkých dnech. Císař píše takto: »Milý biskupe! Výraz díků za svěřenou Vám diecési a apoštolské nadšení vyznívající z visitační zprávy, jakým započal jste svůj vrchnopastýřský úřad, jsou mi zvláštním potěšením. Nanejvýš upokojiti mne musí v přítomných všeobecných zlých dnech duchovenstvem vzbuzené dobré smýšlení u lidu a jeho důvěra v pomoc státu jak jen možnou. Duchovní, světští i řeholní, kteří zjednali si zvláštní zásluhy o školství a chudinství, buďtež jménem Mým pochváleni a k další blahodárné činnosti ku prospěchu strádajících povzbuzeni. Pro zlepšení dotace pěti kapitulárů učiním, co možno Mi bude, jakmile mi záležitosť jejich řádnou cestou předložena bude. Ve Vídni, dne 17. února 1817.« —

Všecky ostatní kanonické visitace biskupa Hurdálka vyznamenávají se týmž duchem, jaký jsme byli postřehli při jeho první apoštolské cestě po diecési. Biskup Hurdálek všímal si horlivě školství, dbal především o vhodné školní budovy, v nichž by mládež lépe vyučována býti mohla, nežli v najatých všeho druhu místnostech. Vhodnými budovami, pokud to v moci církve vůbec bylo, hleděl dodati škole zvláštní význam u lidu, a lásku ke škole u dětí. Patronové mnozí byli v této záležitosti velice liknaví. Školy byly často v ssutinách, marné prosby faráře i vikáře, marné i urgence konsistoře i krajských úřadův. Povšimněme si konečně poslední visitace biskupa Hurdálka. Byla to poslední jeho apoštolská cesta po diecési, konaná v červnu roku 1822. Biskup visitoval osady ve vikariátech: libochovickém, bilińském, mosteckém, chomutovském a kadaňskem. Sepisuje nedostatky, jakých byl postřehl, pro konsistoř, by ta hleděla potřebné nařídíti, dí biskup Hurdálek o této cestě: »quod (iter canonicum) adjuvante solum Deo non sine valetudinis, immo vitae periculis suscipere et conficere Nobis licuit.« — Nejdříve

visitována byla osada Třiblická. Tam nalezena byla škola v nejbídnějším stavu. Budova malá, tmavá, vlhká a již již se rozpadávající, takže docela není vhodnou pro vyučování mládeže. V osadě solanské na panství libochovickém není docela žádné školní budovy. Dítky jsou vyučovány v najatém chudém domku. Rychtářové třiblické osady prosili při visitaci biskupa o kaplana, jenž by byl mocen českého a německého jazyka. V Suniperku, v chomutovském vikariátě, není farní budovy a škola docela nevhodná. Město, které dle zakládajícího instrumentu stavěti má, jest sotva s to, aby císařské dávky zaplatilo. Magistrát suniperský prosil také o kaplana a zaručil se, než-li fara bude vystavěna, opatřiti mu slušný příbytek. V Přísečnici (Pressnitz) také není školní budovy. Mládež se učí v radnici. Město k stavění školy nemá prostředků. Škola v Louchově (Laucha) jest v přebídném stavu. Patron školy té jest majetník panství wernsdorfského, pán z Wolfsbergu. V Rošovicích (Roschwitz) jest farní i školní budova v bídném stavu. Tam jest také všeobecně chválený lokalista skromně, ne-li v bídě živ. Vedle 240 zl. víd. m. dostává jen ještě 60 zl. kon. m. z náboženského fondu, jako doplněk své kongruy; se slzami v očích prosil o zlepšení svého platu a přál si, nebude-li tak možno, aby někde byl ustanoven za kaplana. — Škola v Třebenicích jest pro vyučování docela nezpůsobilá. Jediná místnost, kde se vyučuje, jest tak úzká, že výpary dětí a zkaženým vzduchem vycházejícím z chléva pod školou tak jest dusna, že skorem každého dne některé dítě onemocní, ano stalo se, že asi následkem takového vzduchu jeden jinak zdravý chlapec zemřel. Plán pro novou školu jest sice schválen, ale musí býti zamítnut již z té příčiny, že pod jednou střechou se školou má býti obecní žalář a byt pro drába. A to jest zcela nemožné, neboť žalář pro zločince a škola pro útlé dítky, jsou dvě velké protivy. Vždyť děti musí býti před každým zlem co nejpečlivěji chráněny. A také vrchnosti o školu se zajímající nechtějí ku stavbě školy dle takového plánu ničím přispěti. »Proto budiž« — píše Hurdálek — »krajský úřad požádán, aby nařídil komisionální šetření, k němuž také patřičné vrchnosti pozvány byly. Komise pak zajisté najde pro školu vhodné místo a také se školou se srovnávající plán načrtne. A patronu jest nutně nařídíti, by se stavbou nové školy zcela jistě příštího jara započato bylo. »Magistrát třebenický se vyjádřil, že velmi vhodné místo, kde dosud škola stojí, jen tenkráte teprve postoupí ku stavbě nové školy a jiné místo ku vystavění žaláře si vyhledá a vyhledati chce, až z vyšších míst tak uloženo bude. Ano bez takého vyššího nařízení zpěčoval se magistrát docela, vhodné místo v radnici, kdež se té doby pivo čepovalo, pro vyučování dítek za následující zimy poskytnouti a tak pro celé město důležitému účelu věnovati, dokud by nová školní budova hotova nebyla. Zajisté více než-li smutné poměry a porozumění významu škol. — Na této visitační cestě biřmoval biskup Hurdálek 12.473 osob. — Téhož roku, dne 17. února, biskup Hurdálek — teprve po šestiletém biskupování — resignoval na své biskupství.

Známé jsou příčiny smutného odchodu biskupa Hurdálka. Preses semináře, profesor církv. práva a dějepisu Mich. Fesl,

jeden z nejhorlivějších žáků Bolzanových, jal se v semináři propagovati dogmatické názory Bolzanovy a biskup Hurdálek, jak nám životopisec jeho (Ant. Frind, Kurze Geschichte d. Bischöfe v. Leitmeritz 1867.) vypravuje, byl podezříván, jako by o tom věděl a snad i Fesla podporoval. Anonymní žaloba pronikla až do Říma, a papež Pius VII. v přísném brevu obrátil se na Hurdálka. Fesl byl odstraněn a stařičký biskup, čítající 74 let, resignoval na biskupství litoměřické a po přijaté resignaci dne 14. října 1823. přesídlil do Prahy, kdež jsa na odpočinku, dne 27. prosince 1833. zemřel v požehnaném věku 86 let. Krátká byla sice doba jeho působení jako biskupa, ale i za tu krátkou dobu vykonal mnoho. Všestranným vzděláním vynikal nad mnohé, že v kruzích učených byl velice vážen: svou laskavostí získal si všecken klerus a lid. A jak nadšeně si vedl jako vrchní pastýř, ukázalyť skrovně tu podané jeho apoštolské cesty po diecési. — Končíme pojednání o kanonických visitacích biskupů litoměřických v letech 1796.—1822. Postřehli jsme aspoň duchy vynikající, pastýře o blaho svých oveček horlivé, byli to přátelé škol, přátelé lidstva vůbec. A takým přítelem lidstva jest každý biskup, přicházející mezi své! Tenkráte byl lid zanícen pro své náboženství, tenkráte přijímal náměstka sv. apoštolů s celou duší, a dnes budiž biskup z lidu nebo ze šlechty, tak často plní se nad ním, co o biskupu Nejvyšším: »do vlastního přišel a vlastní ho nepřijali« — splněno bylo! A přece chce ten biskup jen blaho svých svěřenců! —

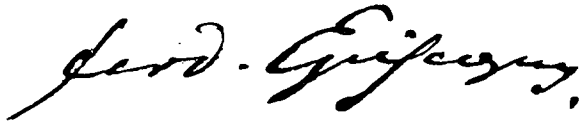

Podpis Ferdinanda Kindermanna rytíře ze Schulsteinů, biskupa litoměřického, z roku 1797.

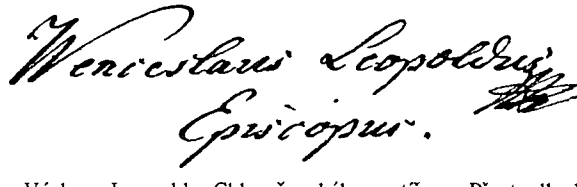

Podpis Václava Leopolda Chlumčanského, rytíře z Přestavlk, biskupa litoměřického, z roku 1812.

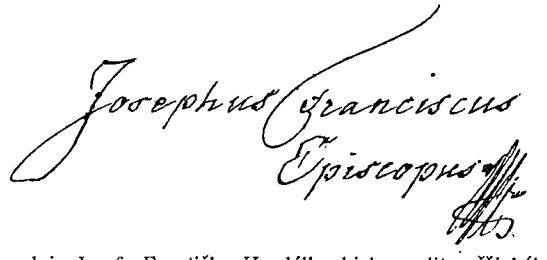

Vlastnoruční podpis Jeseía Františka Hurdálka, biskupa litoměřického, z r. 1822.

Valná hromada družstva Vlasť.

Valná hromada družstva Vlasť konala se dne 27. února 1901. o půl druhé hodině s poledne. Přítomni byli: 1. Marie Škrdlova a Anna Žďárská; 2. pánové: *a*) nekněží: Ant. B. Drápalík, Jos. Fidrhel, Jos. Flekáček, Tom. Jiroušek, Jan Havelka, Dr. Mat. Kovář, Jan Kř. Maštalíř, MUDr. Vladislav Mladějovský, Václav Průša, MUDr. Ot. Rožánek, Karel Skultéty, Boh. Šubrt, K. Ulrich, Jan Žák a Václ. Žižka; *b*) z duchovenstva: Fr. Halbich, Vl. Hálek, Dr. Rudolf Horský, Jan Ptáček, Emil Stárka, Ant. Suchoradský, Tom. Škrdle, K. Štella, Rudolf Vrba, Emil Žák, Fr. Žundálek; 3. z řeholníků: z řádu Křižovnického: P. Karel Burian; z řádu Dominikánského: P. Quala Konečný; z řádu Praemonstrátského: P. Ervin Forejt a P. Václav Váchal; 4. za spolek křesťansko-socialní na Kladně: Jos. Brož — celkem 33 členů.

U předsednického stolu zaujali místa: předseda Dr. Rud. Horský, místopředseda Dr. M. Kovář, jednatel Tomáš Jiroušek. U stolku novinářského zasedli: Jos. Flekáček a Rudolf Vrba.

Valná hromada konána byla v úplném klidu, za naprosté svornosti a jednomyslnosti, a můžeme dodati: i radosti přítomných. Také volební listiny z venkova, počtem 141, vyzněly úplně, bez výjimky, dle kandidátní listiny výboru, tak že bylo radost stopovati jednání valné hromady, a mnohý po valné hromadě řekl, že se družstvu vrací jeho bývalé svorné časy. Zvláště nás potěšila přítomnost dvou nových členů, lékařů MUDr. Vl. Mladějovského a MUDr. Ot. Rožánka.

PROGRAM.

1. Proslov předsedy dp. Dr. Rud. Horského.

»Vítám všechny přítomné co nejsrdečněji a zahajuji valnou hromadu svatováclavským pozdravem: »Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!« Scházíme se po šestnácté, abychom se rozhlédli po minulosti a posilnili se vzájemně do budoucna. O činnosti celého družstva podá vám, velectěné shromáždění, jasný obraz jednatelská zpráva a referenti jednotlivých odborů; mně vyhrazen jest jediný smutný referát: oznámiti vám, velectění pánové a dámy, že smrt vyrvala družstvu čtyřiadvacet upřímných, věrných členů, vynikajících vzácnou obětivostí, horlivostí a láskou ke družstvu. (Předseda čte jejich jména; členové znají je z tištěné účetní zprávy, pročež jich tuto neuvádíme.)

Jako bývá zvykem ve všech spolcích a jednotách, a jako jsme i my činili vždy, žádám velectěné shromáždění, aby povstáním (účastníci valné hromady povstávají) vzdalo čest a vzpomínku těmto věrným zesnulým; já pak připojuji k tomu upřímnou prosbu, aby Pán, který je odvolal z této země, přijal je za členy vlasti nebeské. (Souhlas.) S velikou radostí konstatuji, že naše

družstvo ve všech směrech jest v rozkvětu. Protivníci naši by si ovšem přáli opak; ozvalo se i proroctví, že bude hynouti — dosáhlo kulminačního bodu, teď začne prý klesat, hynout; na troskách jeho vznikne pak něco jiného, nového. Velectěné shromáždění! Dvacet čtyři členové odňati nám byli smrtí, ale přistoupilo 66 členů nových, a družstvo, které roste, nemusí se báti zahynutí. A mezi nově přistouplými členy jsou mužové věhlasní a učení — uvádím jen universitního docenta Dr. Vl. Mladějovského, a lázeňského lékaře Dr. Ot. Rožánka. Řekl jsem těmto pánům otevřeně a přímo, aby si rozmyslili a považili, co činí, že se dávají k nejčernějším z černých. Ale co mi odvětili? Že chtějí býti členy spolku, který neohroženě, veřejně hájí katolické pravdy a zájmy, a že veřejně jako členové chtějí s družstvem pravdy a zájmy ty hájiti a pro ně bojovati. (Pochvala.) Velectěné shromáždění! Nechť neruší naši dobrou náladu, že je nás zde dnes málo. Promluvíme si, poradíme se, k dotazům odpovíme — vše vysvětlíme, čeho si kdo bude přáti. (Souhlas.)

2. Čtení protokolu poslední řádné valné hromady.

Jednatel pan Tomáš Jiroušek četl protokol poslední řádné valné hromady.

Předseda se táže, namítá-li kdo co proti jeho znění. Námitek nebylo a protokol tudíž schválen.

Předseda dodáva: »Z této zprávy jste seznali, velect. shromáždění, že jsme v minulem roce nezaháleli. Kant praví, že není na světě věci, aby se nedala zlepšiti a nebyla schopna pokroku k lepšímu. Pracovali jsme ze všech sil — a buďte přesvědčeni, pánové, že budeme i dále tak činiti, aby družstvo pokračovalo a zkvétalo. (Souhlas.)

Potom vyzval předseda jednatele p. Tomáše Jirouška, aby přečetl jednatelskou zprávu za XVI. správní rok.

3. Jednatelská zpráva.

Velectěné shromáždění! Veledůstojní a velectění pánové a dámy!

Jako vždy věrni katolickým neochvějným zásadám předstupujeme po roce opět před Vás, abychom složili účet ze své celoroční práce a činnosti, k níž nás Vaše rozhodnutí vyslalo. Pracovali jsme s pílí, svědomitě, zapomínajíce často vlastních osobních zájmů, jen abychom dostáli své úloze: *povznésti družstvo Vlasť a jeho odbory.* Jak počínali jsme si v práci nám vykázané, posouditi můžete z této jednatelské zprávy a ze zpráv odborů, které budou následovati.

Za celou dobu 16 let, co existuje literární družstvo Vlasť, nebylo v žádném roce tolik výborových schůzí konáno, jako v roce minulém; i přes celé léto zasedal výbor jednou až dvakrát měsíčně, aby mohl zmoci veškeré úkoly a povinnosti,

k nimž byl Vámi povolán. Kniha protokolní správního výboru obsahuje plných 90 stránek velkého formátu, tedy tolik, co jindy zaujímaly protokoly ze schůzí výborových za dobu tří let. Ovšem tento výsledek opravdové práce, jak Vám vylíčím, děkujeme tomu, že jsme pracovali bez obstrukce druh vedle druha svorně a za vzájemné podpory.

Jsme zavázáni při tom také velikými díky všem našim přátelům, stoupencům a pochopitelům ideí družstva Vlasť, za všecky podpory, kterých se nám od nich v ohledu duševním i finančním dostalo.

Dnes můžeme říci, že nad své očekávání přivedli jsme družstvo Vlasť na ten stupeň budoucnosti, k níž svým založením jest povoláno: *býti předním literárním harcovníkem za vzdělanosť a osvětu křesťanskou v našem národě Československém.*

A proto, abychom dalšímu rozvoji družstva na prahu jeho budoucnosti přispěli, musí každý z nás přiložiti ruce k dílu a agitovati pro časopisy a všecky podniky družstva Vlasť, za heslem: »Svoji k svým a svorně!«

Správní výbor družstva Vlasť konal během správního roku 19 schůzí, v nichž vyřídil celkem řadu běžných spolkových záležitostí, jak následují:

Nejprve bylo blahopřáno Sv. Otci Lvu XIII. k Jeho 90letým narozeninám, na kteréžto blahopřání odpověděl kardinál Rampola za sv. Otce takto: »Svatý Otec děkuje Vám za projevené srdečné blahopřání a za pronesené k Bohu vroucí prosby a všem žehná.«

Sborník historického kroužku družstva Vlasť občasně vycházející změněn byl v čtvrtletně vycházející časopis a provedena byla obsáhlá agitace pro jeho abonenty. Režii, práce administrační a expediční vede personál družstva a redakci řídí pan profesor Dr. Matěj Kovář.

Pro papírnický obchod vymohl výbor licence k prodeji různých časopisů, a nákladem družstva vydáno 50.000 výtisků želatinových lístků v jazyku německém.

Dále provedena byla písemní agitace několika sty dopisy, aby získáni byli noví zakládající členové družstva a do Vídně Jednotě sv. Methoděje poslána byla valnou hromadou povolená subvence 200 K.

Z »Vlasti« vydán v 1000 exemplářích zvláštní otisk Žižkových »Počátků křesťanského socialismu v Čechách«.

Na půdě spolkového domu, po způsobu jiných tiskáren a skladů knihkupeckých, dal výbor zříditi velké, na dlouhá léta vyhovující, pečlivě uzavřené skladiště pro knihy a brožury družstvem vydávané, které zároveň pojistil u Pražské městské pojišťovny. Sv. Jánské dědictví v Praze darovalo na jaře družstvu opět něco ke 150 svazkům knih pro knihovny družstva, začež družstvo co nejvroucněji děkuje. K účelům obchodním zaopatřeny jsou poštovní cheky. — V měsíci únoru dali jsme pokladníku družstva notářskou legalisací právo, přijímati veškeré zásilky Sborníku historického kroužku a vydali jsme tiskem 5000 exemplářů otisků z »Dělnických Novin« v brožuře, nadepsané »III. z desatera přikázání Božích« od Dra. Rud. Horského. —

Jistému spisovateli v nemoci povolil výbor 120 K, a jisté rovněž nemocné spisovatelce 100 K podpory z fondu katolických spisovatelů.

Opuštění čeští dělníci v Kosebaudě u Drážďan v Sasku žádali na družstvu nějaké knihy k vzájemnému se poučování. I byla jim poslána celá řada dobrých knih, začež tito vřele poděkovali.

Jednou z vynikajících prací odstupujícího výboru družstva Vlasť společně s odbory: socialním, literárním a historickým byl *II. literární sjezd,* který se konal dne 27. a 28. srpna m. r., a s nímž spojeny byly: I. prakticko-theoretický socialní kurs dne 29. a 30. srpna a I. výstava katolické literatury v XIX. století, která trvala od 26. srpna do 1. září. A konečně musím zároveň podotknouti, že II. literární sjezd otevřen byl v první den dopoledne valnou hromadou a slavnostní schůzí katolického učitelstva českého, na níž z oboru paedagogiky přednášeli: slč. Aug. Rozsypalova, učitelka z Blovic, a p. Jos. Vencour, učitel měšť. škol z Moravy.

Ve slavnostních schůzích II. literárního sjezdu mluvili: J. M. ndp. Edvard Jan Nep. Brynych, biskup královéhradecký: »o náboženství budoucnosti«, vldp. dr. Frant. Kordáč, ředitel bisk. semináře z Litoměřic: »O nových proudech v literatuře« a dp. prof. Václav Müller: »O katolických snahách literárních na rozhraní dvou věků«.

V odborových schůzích II. literárního sjezdu přednášeli: dp. Vlastimil Hálek, farář z Liboce: »O veřejných katolických knihovnách a čítárnách«; p. řídící učitel Jos. Flekáček za pana profesora Dra. Matěje Kováře: »O úkolech historického kroužku a studiu z naší strany. Co se děje a co by se díti mělo«; dp. Tomáš Pícha, farář z Lipkové Vody: »O zákonu příčinnosti a účelnosti v přírodě«; dp. Karel Štella, duchovní správce z Řep: »O významu Tiskové Ligy« a vldp. dr. Jan Sedlák, metropolitní kanovník z Prahy: »O dějinách dědictví sv. Václava se zřetelem k dědictví sv. Jana Nepomuckého«.

V I. prakticko-theoretickém socialním kursu přednášeli ve schůzi slavnostní: dp. dr. Rud. Horský: »O socialním působení církve v XIX. století« a ve schůzích odborových: dp. Ant. Hoffmann, kooperator z Král. Vinohradů: »O křesťanské charitě«; vldp. dr. Frant. Reyl, ředitel bisk. Borromea z Hradce Králové: »O spolcích a jejich organisaci«, dp. Dr. Rud. Horský, farář ze Šárky: »O taktice našeho boje proti našim odpůrcům a nepřátelům«; pan Václav Žižka, stříbrník z Prahy: »O křesťanském základě socialní otázky«; dp. Vlastimil Hálek: »O socialním úkolu samosprávných sborů«; dp. Rudolf Vrba, redaktor z Prahy: »O rolnických obilních skladištích« a p. Karel Schwarz, assistent zemské účtárny: »O záložnách Raiffeisenových«.

K literárnímu sjezdu i k socialnímu kursu, které byly účastníky z Prahy i z venkova četné navštíveny, došel veliký počet blahopřejných telegramů a dopisů, podobně i k výstavě.

A co Vám mám říci o naší *I. katolické literární výstavě,* o tom podniku, k jehož provedení v jiných zemích sestupují se celé společnosti literátů a učenců, který však u nás provedla

naše literární sekce s několika málo muži? Mám ji chváliti? Kdo z Vás naši literární výstavu viděl, ten učinil si o ní úsudek svůj sám, a kdo jí neviděl a popatří ještě dnes jen na fotografické snímky tohoto našeho díla, doufám, že i jen tento prostý a poněkud nedostatečný rozhled po naší památné výstavě jej uspokojí.

Velectěné shromáždění! Co často bylo naším snem a naším přáním v ohledu literárním, to jsme v minulém roce provedli: uspořádali jsme výstavu katolické literatury tak rozsáhlou a tak bohatou, že tím, co jsme na tuto výstavu snesli, nehonosila se ani Typografická a literární výstava v Praze r. 1877., ani literární oddělení na zemské jubilejní výstavě r. 1891., ani literární oddělení na Národopisné výstavě československé r. 1895., jak v národopisném, tak ve školském, tak ve spolkovém paláci.

Do refektáře kníž. arcibisk. semináře v Praze sneseno bylo sta a sta knih a brožur, na nichž, jak ctihodný bohoslovec pan Václav Soukup a já jsme si poznamenali, pracovalo 615 spisovatelů a žurnalistů — zemřelých i žijících. Zdá se to k víře nepodobné, ale kdo by se chtěl o tom přesvědčiti, může tak učiniti z popisu výstavy v 1., 2. a 3. čísle letošní »Vlasti«. Jedině středem výstavy rozloženy byly práce 239 spisovatelů a kolem středu po stranách byla díla 376 spisovatelů. Co se snésti dalo, sneslo se všecko, co tiskem v XIX. století bylo vydáno a co neslo se duchem katolickým.

Také katolická žurnalistika byla úplně zastoupena. Na místě zvlášť vykázaném vyloženo bylo 45 sešitových listů a 58 žurnálů, tedy celkem 103 časopisy ve více než 200 různě změněných exemplářích.

Dekorace výstavy byla červeno-bílá. Výstava těšila se od svého zahájení pěknou řečí dp. Karla Buriana, jednatele literární sekce, až do svého ukončení návštěvě velice hojné.

Literární výstava katolického tisku, pořádaná družstvem Vlasť minulého roku, dle mého úsudku, bude jasnou hvězdou v dějinách hnutí katolického u nás pro všecky časy. Něčím podobným nepochlubili se ani katolíci daleko větších národů než-li jest národ náš československý. Proto také, pánové, troufám si říci, že *katolici v národě našem československém, kteří takovou intilligencí mohou se vykázati, mají zabezpečeno místo pro všecky časy a družstvo Vlasť i s nimi.*

Hned na sklonku literárního sjezdu a výstavy přiložili jsme ruce k dalšímu rozvoji katolického hnutí českého a změnili jsme naše nezapomenutelné »Dělnické Noviny« v týdenník »Naše Listy«, které svojí socialní všeobecností rázem a mile překvapily naše stoupence, získaly si další přízně i nových přátel. O jejich další doporučování prosíme a žádáme všech, kdož dobře pérem vládnouti umějí, aby s námi o jejich zvelebení pracovali.

Než, obraťme nyní své zraky k vnitřní správě družstva.

Spolkový dům během minulého roku změnil se velmi nápadně. Z venčí i uvnitř byl náš dům opraven, průjezd cementovými dlaždicemi vydlážděn; ve dvoře všecky stoky obnoveny, stará bývalá kamenická dílna z prken sbořena a ve dvoře na

jejím místě vystavena dosti prostranná knihtiskárna, — pro účely družstva a jeho podniky — klenutá, ohnivzdorná a až k prvnímu patru domu vysoká. V tiskárně jest postaven praktický Wolfův plynomotor o 4 koňských silách, nejlepší Kaisrův tiskací stroj s kruhovým novým pohybem a americký malý tiskací stroj na plynový pohon i k šlapání způsobilý.

Vedle tiskárny zřízena expedice a v ní k potřebám knihařským umístěn velky střihací a ořezávací stroj a silný lis pro knihaře k potřebám zatěžkávacím. V pozadí expedice postaven je železný zvedací stroj pro spouštění sazby z prvého poschodí, kde jsme zřídili dosti velkou sazárnu, opatřenou zcela novými stoly, regály, kassami a opatřenou zároveň hojnou zásobou všeho druhu písma, tak že nejen naše časopisy »Vlasť, Naše Listy, Vychovatel, Sborník historického kroužku a Hlasy Svatováclavské«, ale i různé brožury a knihy lze naší tiskárnou s úpravou úplně vyhovující vydávati a tisknouti. Skladiště papíru pro tisk potřebného pořízeno jest v suché bývalé dílně litografické při zemi, která stala se dnes již úplně zbytečnou, neboť adresy na časopisy, blankety na účty, upomínky, dopisy a pod. daleko levněji pořídíti se dají tiskacím strojem americkým.

Naše tiskárna přikročila mezi časem, kdy se naše časopisy netisknou, k pořízení českých i německých formulářů pro farní a děkanské úřady, v témž volném čase tiskne různé potřeby pro závod papírnický, jako: nálepky a tabulky k různým potřebám, určené do prodeje, kteréžto věci dosud jinde jsme musili objednávati. Vydali jsme zároveň dvoje tabulky pro ministranty, dvě brožury dp. Karla Vrátného: »Průvodní list křesťanů, platný až do smrti« a »Upřímné slovo křesťanským dívkám«, každou ve 3000 exemplářích — první po 4 haléřích a druhou po 6 haléřích.

Na podzim v listopadě založili jsme laciný, brožurkový šestkrát do roka vycházející časopis »Hlasy Svatováclavské«, jejichž redaktorem ustanoven jest dp. Vlastimil Hálek, farář z Liboce. Celoroční předplatné tohoto časopisu určili jsme na 40 haléřů či 20 kr. a jednotlivá čísla prodávají se v Praze po 7 haléřích. Dosud vyšla tři čísla; prvé pojednává »o katolických knihovnách a čítárnách« od Vlastimila Hálka a druhé a třetí »o otázce uhelné« od Rud. Vrby.

Přikročili jsme zároveň k vydání prostonárodního kalendáře pro katolický lid český na rok 1902., který vyjde letos v měsících červenci neb srpnu a pořadatelem a redaktorem kalendáře jmenován je řídící učitel p. Josef Flekáček.

Vzhledem k rozsáhlým podnikům družstva v tiskárně zvolil výbor za inspektora tiskárny a dohlížitele jejich prací a účtů dp. faráře Vlastimila Hálka.

Spolkový dům pojištěn je na podzim minulého roku v Pojišťovně král. hlav. města Prahy pod číslem 14.720 na 60.000 K a knihtiskárna s příslušnými místnostmi, stroji a se sazárnou pod číslem 14.721 na 44.000 K.

Finanční stav družstva Vlasť v uplynulém roce: dary a odkazy našich dobrodinců: na spolkový dům, na fond katolických

spisovatelů, na fond pro zakládání katolických knihoven, na literární sekci, na socialní fond a na historický kroužek jest důkladně podán ve zprávě účetní, která dne 15. února všem členům do časopisu Vlasť byla vložena a která zároveň zde je vyložena k nahlédnutí. Na tuto zprávu odkazuji členstvo.

Na konec ještě sděluji, že výbor zaslal příležitostní blahopřání při jubileích, narozeninách a různých vyznamenáních následujícím velectěným a veledůstojným pánům:

J. M. ndp. Eduardu Janu Nep. Brynychovi, biskupu v Hradci Králové; Jeho Excel. ndp. Dru Frant. Sales. Bauerovi, biskupu v Brně; kanovníku Methoději Beneši Kuldovi na Král. Vyšehradě; Jeho Excel. Frant. hraběti Thunovi z Hohensteinu; Jeho Jasnosti Karlu princi Schwarzenbergovi; Msgr. prof. Janu Drozdovi; prof. dru Maf. Kováři; Karlu Ulrichovi, c. k. pošt. pokladníku; prof. Jos. Šauerovi z Augenburku; p. Matěji Novákovi, majit. krejč. závodu; Msgr. dru Frant. Kordáčovi; kanovníku Frant. Pechovi v Písku; kons. radovi Jakubu Ludvikovi, faráři v Ouněticích; Jeho Magnif. dru Eugenu Kadeřávkovi na Král. Vinohradech a zasl. děkanu Frant. Pojmonovi v Polné.

Pro časopisy »Naše Listy, Sborník historického kroužku a Hlasy Svatováclavské« vymohli jsme poštovní novinářské známky a opatřili jsme pokladníku družstva pro ně notářskou legalisaci.

Proveden zároveň u zeměpanských úřadů převod veškerých časopisů z knihtiskárny Cyrillo-Methodějské do knihtiskárny družstva Vlasť.

Co nám práce dalo vymoci knihtiskárnu družstva u příslušných úřadů a instancí během minulého roku, o tom pomlčím, členové výboru se mně o všech pochůzkách, jichž bylo dosti, ani nepochlubili.

Podobně ušetřím Vás výkladem všech předběžných prací k stavbě knihtiskárny a restauraci domu, pro které záležitosti neměl výbor loni žádných prázdnin. Studování plánů, rozpočtů a účtů také odložím stranou, to již minulo, nač toho vzpomínat a litovat času, který se musel v mimořádné době vedle našeho zaměstnání nastavovati i v noci. To je pryč a jsme rádi, že je to pryč.

Časopisy družstva na požádání byly i v roce minulém zasílány zdarma: »Vlasť«: cth. Filosofickému konventu Tovaryšstva Ježíšova v Prešpurku, semináři Rusinských bohoslovců ve Lvově, polskému semináři bohoslovců ve Lvově, Slovensko-akademickému katol. družstvu »Danica« ve Vídni. »Vlasť, Děl. Nov. a Vychovatel« a nyní »Naše Listy«: Veřejné katolické čítárně a knihovně, Jub. katol. spolku »Praha« a Akademickému družstvu Arnošta z Pardubic v Praze a Veřejné čítárně akademické v Praze. Mimo to poslány darem knihy: Jednotě sv. Methoděje ve Vídni, Jednotě katol. jinochů a mužů v Sopotech, Knihovně III. řádu sv. Františka a Katolické čítárně a knihovně spolku »Praha« v Praze.

A konečně: Ke družstvu »Vlasť« v minulém roce přistoupilo za členy zakládající: 53 údů z král. Českého, 8 z Moravy, 3 z Rakouského Slezska, 1 z Dol. Rakous a 1 z Černé Hory;

úhrnem přibylo k družstvu 66 nových zakládajících členů. Ze starých členů zemřelo během roku 24. Za zakládající členy fondu pro katol. spisovatele přistouply 4 osoby.

O slavnostních schůzích na oslavu katol. spisovatelů, také o činnosti socialního odboru a historického kroužku přednesou nám zprávy referenti jmenovaných odborů sami.

Končím jednatelskou zprávu v naději, že se jí dostane příznivého vašeho přijetí a schválení. Vzdávám díky všem dárcům a podporovatelům družstva, uvedeným v tištěné výroční zprávě a prosím za další jejich přízeň pro družstvo českých katolicko-literárních vlastenců, seskupených ve své »Vlasti«.

Tato pečlivě sestavená zpráva přijata byla bouřlivým potleskem; jeť p. Tom. Jiroušek muž, jenž si bedlivě hledí svého čestného jednatelského úřadu, o čemž svědčí všecky jeho protokoly.

Hlučný potlesk dosvědčil, že je shromáždění spokojeno.

Předseda Dr. R. Horský: Rok je dlouhý, den uplyne jako nic, a někdy se zdá, jako bychom vykonali málo; ale jednatelská zpráva, již jste právě slyšeli a s pochvalou přijali, dokazuje, že jsme vykonali mnoho. A tak jest tomu v pravdě ve všech odborech družstva, jak uslyšíte dále.

4. Zprávy odborů.

a) Zpráva literární sekce.

Předseda: Prosím p. jednatele literární sekce, aby nám přednesl svůj referát.

Zprávu podával jednatel dp. P. Karel Burian, O. Cr. Zní takto:

Velectěné shromáždění! S potěšením větším, než kdy jindy, a zajisté i k Vašemu uspokojení podávám dnes jednatelskou zprávu literární sekce družstva »Vlasť«, maje pevné přesvědčení, že měla nejen upřímnou snahu pracovati za svým cílem, ale že i úkolu svému čestně dostála. V roce právě uplynulém shromáždila se osmnáctkráte k literárním schůzím v domě spolkovém, tedy vícekráte, než řád jí ukládá, kde členové její za předsednictví p. řídícího učitele Jos. Flekáčka, nebo zástupců jeho pilně rokovali o věcech českého písemnictví, přinášejíce referáty o všech, pokud možno, jeho směrech a odvětvích, nezapomínajíce ani na krajany své za dalekým oceánem. Živé jejich slovo doplňováno bylo dopisy příznivců a interesentů ze všech téměř krajů českých i slovanských vůbec. Stojíc pevně na stanovisku čistě katolickém, důsledně odmítala, kárala a zavrhovala vše, co sluchu katolickému se příčilo a ho uráželo a slovem i písmem vřele podporovala a doporučovala lidu stravu nezkaženou, zdravou. Tato důslednosť potkala se snad tu a tam i s odporem, ale na druhé straně nesla žádoucí ovoce. Sekce nikdy nedala se ovládati moderními, bombastickými hesly a do svých řad nepřijímala sil, jež by se nebyly osvědčily nejen schopnostmi literárními ale i katolickým přesvědčením. Snad proto, že toto čistě katolické smýšlení u nás nyní

tak po řídku jest, pocítila sekce i nedostatek pracovníků, ale lépe jest skliditi trochu pšenice, nežli doplniti stodolu koukolem. Vidouc dále, kterak s náboženským indifferentismem ubývá i opravdového národního citu a smýšlení a kterak internacionála počíná bujiti i na roli našeho písemnictví, kterak dále tento smutný úkaz i tím se jeví, že na př. jen v písních vidíme více sprostoty nežli prostoty, tak že pomalu mládež naše nebude již ani znáti a ani chtít poznati národní písně, jimiž se kdysi k prospěchu národního života ozývaly české luhy, ale za to tím více v život vnikají a vkus lidu kazí dvojsmyslné odrhovačky lecjakých chantánů, literární sekce zas a zase vodila před zrak svých přátel jako kinematografem obrazy mužů z dob našeho probuzení, aby ukázala, co potu a práce, co utrpení a sebezapírání bylo třeba, aby s národním uvědoměním zachován byl i národ a jak velikým je hříchem po tomto drahém, tolika útrapami dobytém dědictví předků našich šlapati a památku jejich vlasteneckým nadšením posvěcenou špiniti tak často banálními výplody nevěreckého a nevlasteneckého nitra. Pro takovou setbu a žeň nepřipravovali zajisté úctyhodní veteráni líchu národní. Proto i v roce minulém literární sekce neopomenula přijíti s novými obrazy před svoje příznivce a vděčnou vzpomínkou posvětila památku »*Františka Douchy*« dne 1. října 1900. (slavnostní řečník P. Karel Burian), »*Václava Štulce*« dne 22. října 1900. (slav. řečník Petr Kopal), *Sušilovu* dne 19. listopadu 1900. (slav. řečník Josef Flekáček), *Kuldovu* dne 8. dubna 1900. (slav. řečník Václav Müller), nejnověji *Karla Vinařického* (slav. řečník P. Karel Burian), a aby ukázala, kdo upřímně o národní uvědomění u bratří zámořských pečuje, uspořádala *Hessounův* večer, o němž promluvil slavnostní řečník Vlastimil Hálek; a neopomenula žádné příležitosti, aby se nepřipojila k výrazům úcty a uznání osobám o církev a vlasť zasloužilým. Aby pak ukázala souhrn a přehled katolického písemnictví za století minulé, odhodlala se k podniku odvážnému a nesnadnému, přece však zdárným úspěchem korunovanému, uspořádavši ve dnech 26. srpna až 1. září 1900. výstavu katolického tisku za 19. století, spojenou s literárním sjezdem a kursem socialním. Byl to vrchol činnosti literární sekce v tomto roce, jenž zvláštním zazářil leskem, když i J. M. ndp. p. biskup královéhradecký Ed. Jan Nep. Brynych ne snad jen jako host, ale činně jako řečník slavnostní se jí účastnil. Bylo by zbytečno a snad zdálo by se býti sebechválou mluviti v dnešní zprávě o průběhu a úspěchu výstavy a sjezdu našeho. Výborné články o nich přinesla »Vlasť« a všichni účastníci našeho podniku učinili si svůj soud. Bylo-li tu a tam znamenati nějaký nedostatek při naší výstavě, omluví každý, kdo má porozumění pro nesnáze s takovým dílem. Kdo však jen tyto nedostatky nám vytýkali, stranicky hledali na pěkném obraze jen muší trus. Poněvadž mi pak, jako vrchnímu pořadateli výstavy, bylo nenadále mezi výstavou samou odebrati se z lékařské rady do lázeňského místa na zotavenou, a tím příležitosť mi ušla, abych všem, kdo jakýmkoli způsobem se přičinili k zdaru a úspěchu našeho podniku, nejoddanější vzdal díky, činím tak z té duše rád nyní, prose, aby toto opozdění laskavě mi bylo prominuto a omluveno. Konče pak referát svůj

děkuji vřele jménem sekce všem spolupracovníkům a příznivcům jejím a volám do dílny její všechny ty, kdo přátelsky s námi smýšlejí. (Hlučný souhlas a potlesk.)

Předseda: Když jsem byl ve Würzburgu na sjezdu, stěžoval si literární referent, že se nynější literární pole podobá zahradě, kde je více plevele než květin. U nás je tomu právě tak jako v Německu. Dnes nestačí jednotlivec sledovati všecky proudy a úkazy v literatuře; literární sekce pracuje v tom smyslu, aby upozorňovala na to, co je plevel a co květina. Bývaly doby, že bylo naše písemnictví zváno panenským; literární sekce snaží se, aby tomu bylo zase tak, a proto musíme jí býti za její práci vděčni a přejeme jí hojně zdaru a úspěchu. (Potlesk.)

b) Zpráva Historického kroužku.

Zpráva Historického kroužku, kterou přečetl jeho jednatel, p. prof. Dr. M. Kovář, bude uveřejněna v odborném časopise ve Sborníku Historického kroužku, pročež zde uvádíme pouze odpověď předsedy, jež zní:

Předseda Dr. Rudolf Horský: »Nepřátelé kolikráte tvrdili a tvrdí, že katolicismus neporazí jinde než na poli vědeckém, a zvláště historickém. Ale právě dějiny to dokazují, velectěné shromáždění, že jsou nepřátelé na omylu. Opakujeme to opět, že Církev katolická se dějin báti nemusí. Svědčí o tom i ta okolnosť, že slavně panující náš Sv. Otec Lev XIII. otevřel přebohaté archivy vatikánské učencům všech směrů a národů. Může tam studovati evangelík, žid, mohamedán — tak se bojí církev dějin. (Hlučný souhlas). Historický kroužek vykonal mnoho dobrého a mnoho významného; očekáváme od něho další pilnou práci a přejeme mu k ní hojného Božího požehnání. (Potlesk.)

c) Zpráva socialního odboru.

Zprávu podával jednatel odboru, p. Tomáš Jiroušek; jest uveřejněna v odborném časopise, v »Našich Listech,« roč. X., č. 28., i spokojíme se pouze s dodatkem, kterým ji zakončil předseda:

Družstvo Vlasť pracuje v různých odborech, práce ta je všude nesnadná, různými překážkami stížena — ale nejtěžší práce jest, velect. shromáždění, v socialním odboru. Kdo byl někdy na bouřlivé schůzi, ten ví, že nepřeháním. Představte si, jak je člověku, když vidí vyzdvižené hrozící pěsti a slyší vřavu a již již čeká, že se na něho vrhnou. Tak na př. v Kyšperku pozvali na mně šest různých řečníků všech možných barev. (Veselosť.) Telegrafovali do Lvova a do Prahy pro socialisty, obeslali národní dělníky i agrárníky — bylo jich proti mně šest. Ve Vídni jsme byli alespoň chráněni — já a zde přítomný vp. Suchoradský; doprovázelo nás asi šestatřicet policajtů na nádraží, aby se nám nic nestalo. (Hlučná veselosť.) Ale vedle mnohých trpkostí zažili

jsme též mnoho radosti. Kdyby mi někdo řekl: »přestaň agitovat« — nepřestal bych, a kdyby řekl: »rozmlátí ti hnáty« — věřte, já bych šel přec. (Veselosť.) Dobře se praví, že kdo na cestě za uměním roztrhá jedny podrážky, nic na světě ho od něho neodvrátí. My jich roztrhali kolik — a už se odvrátit nedáme. Je však nás málo: nebojte se, a pojďte mezi nás — čím víc nás bude, tím víc vykonáme! (Potlesk.)

5. Zpráva účetní za XVI. správní rok.

Pokladník družstva Tomáš Škrdle uveřejnil v lednovém a únorovém čísle »Vlasti« poznámky jednak k financím družstva jednak k vydané účetní zprávě; ve valné hromadě rozdav účastníkům tištěnou účetní zprávu, žádal je, aby se ptali na to, co je jim nejasným. Pravil, že pozoroval z došlých dopisů, že zpráva účetní učinila u některých členů dobrý dojem. Vnitřní nepřátelé abonenty časopisů družstva zdecimovali, ale že jest účetní zpráva přece tak utěšená, to spočívá v tom, že má družstvo pevnou půdu a že kořeny jeho v této půdě jsou hluboce zakotveny. Mně jest, pravil pokladník, účetní zpráva zcela jasná, i nebudu ji vykládati, vyložím jen to, nač budu tázán; než zastavím se přece u něčeho, co mi velmi na srdci leží — a to jest náš papírnický závod.

Kdo odebírá naše časopisy, brožury a knihy, přináší oběť; kdo se stal členem, přinesl oběť ještě větší, ale kdo odebírá od nás pap. zboží, ten nás sice podporuje, ale oběti nepřináší, nebo jisté kvantum pap. zboží musí koupiti ročně každý intelligentní člověk. A při té koupi obrací se z pravidla liberál k liberálovi, žid k židu, evangelík k evangelíkovi, straník k straníkovi. Něco podobného očekávali jsme ovšem i my, když jsme papírnický závod otevřeli.

Co je v Praze kanceláří katolické šlechty, vyššího kleru, klášterů, farních úřadů, co je v Praze katolických ústavů, pensionátů, katolických korporací a spolků, co je v Praze věrných katolíků! Domnívali jsme se, že aspoň ti bližší a ti horlivější dají přednosť kat. závodu před liberálními a budou u nás kupovati; z té příčiny rozeslali jsme všude v Praze i v předměstích agitační pokorné dopisy, ale jak jsme se zklamali, kolik trapných dní a nocí jsme zažili! Tam a onam došli jsme osobně, ale marně. Konečně jistý veliký katolický úřad odhodlal se od nás odebírati zboží, i přišel jeho sluha a co si poroučel —: »mně dáte ze všeho 6%, dáte nám zboží dobré a laciné a dovezete nám je až k nám.« To je krásný obchod: my se budeme dříti, těch 20%, jež při zboží máme, dáme sluhovi a za dovoz, a konec konců ještě se nám může zboží vrátit!!!

Opuštěni ode všech — i od těch nejbližších a nejvěrnějších — našli jsme podpory u školních dětí, u lidí, kterým jest družstvo jinak zcela lhostejné, a hlavní faktor, jenž nás vytrhl, jest venkovské farní duchovenstvo. Který katolický podnik podporují venkovští faráři a kaplani, ten jest zabezpečen, a venkovští

kaplani a faráři z Čech, Moravy, ze Slezska i z jiných zemí rakouských — a částečně i katecheti — podepřeli i náš papírnický závod, takže jsme měli letos 3000 K čistého užitku. Co se Prahy týče, děkuji všem duchovním i katolíkům laikům, kteří nás věrně a stále podporují, ale nicméně nemohu se ubrániti smutnému porovnání, že u nás — mluvím jen o Praze — koupilo zboží více židů než kněží.

Ale, jakož jsem již jindy pravil, trpělivostí a houževnatostí doufáme přemoci i tyto obtíže a mám za to, že vytěžíme budoucně ještě více, neboť jsme trefili na dobrou strunu obchodu, na farní tiskopisy.

Přátelé — a tato slova mluvím i za zdi tohoto domu — kdož milujete družstvo Vlasť, a kdož věříte v poctivosť našich snah, podporujte ze všech sil náš papírnický závod, neboť tím nám velice pomůžete a umožníte, abychom brzy zaplatili své dluhy a abychom, dluhů zbaveni, mohli pokročiti dále a dále na dráze započaté.

Předseda upozornil, že na hypotékární dluh v účtech vykázaný máme dům v ceně 164.000 K a žádal pokladníka, aby to v budoucí zprávě uvedl. Pokladník odvětil, že tak učiní.

Když nikdo se k slovu nehlásil, žádal předseda přítomného revisora účtů, p. K. Ulricha, aby se vyjádřil, jak účty shledali. Tázaný odvětil, že si přibral k sobě dva účetní odborníky a všichni že našli účty ve vzorném pořádku. I udělila valná hromada k dotazu předsedy pokladníkovi jednomyslně absolutorium.

P ř e d s e d a: Velectěné shromáždění! Když se Napoleon stal císařem a měl jmenovati finančního ministra, pravil: »To je těžká věc; potřebuji člověka, aby mi nekradl.« (Veselosť.) V té příčině je naše družstvo výborně opatřeno. Všelijak titulují zakladatele družstva, našeho pokladníka dp. Škrdle: že je paličák, tvrdohlavý, co si umíní, že musí provésti — ale on je výborný hospodář a družstvo si k němu může gratulovati. (Souhlas.) Tak by nám nehospodařil nikdo, jako on. (Hlučný potlesk.)

6. Dotace družstva Vlasť.

Jednomyslně povoleno bylo: Literární sekci 300 K a spolku sv. Methoděje ve Vídni 200 K. Dp. Tom. Škrdle vzpomenul vřelými slovy trudného postavení katolických Čechů ve Vídni a jejich klopotné práce na poli nábožensko-národním; vzpomenul zvláště neúmorné práce dp. Tom. Bláhy ve Vídni a navrhl, aby jim valná hromada vyslovila co nejsrdečnější sympathie. Návrh byl radostně přijat a jednohlasně schválen.

7. Volba předsedy, nového výboru a náhradníků.

Volby výboru vykonány byly zcela svorně a jednohlasně. K starším členům výboru přibyli: dp. farář Vl. Hálek a řídící učitel p. Karel Skultéty. Za nového náhradníka zvolen byl dp. Ant. Suchoradský, katecheta na Karlově v Praze.

Předseda otevřel zavřené volební listiny a přiložil je k otevřeným a zvolil za skrutatory pp.: Jos. Flekáčka, Karla Skultétyho a Emila Stárku, kteří volební listiny prohlédli, sečtli a prohlásili, že všecky hlasy souhlasí s kandidátní listinou výboru družstva Vlasť. Podobně bylo i ústně voleno.

Zde poznamenáváme, že první náhradník, dp. farář Josef Bouchal, dostav novou obtížnou faru, písemně se náhradnického místa zřekl, i byl na jeho místě zvolen dp. Ant. Suchoradský.

Celkový výsledek voleb jest tento. Byli zvoleni: za předsedu Dr. Rud. Horský, farář na Šárce u sv. Matěje. Do výboru: Vlastimil Hálek, farář v Liboci; Tomáš Jiroušek, red. »Našich Listů« na Král. Vinohradech; Dr. M. Kovář, gymn. profesor v Praze; Emil Stárka, duch. správce trestnice na Pankráci; Karel Skultéty, řídící učitel v Šestovicích; Fr. Stejskal, koop. na Král. Vinohradech; Karel Ulrich, c. k. poštovní pokladník v Praze. — Za náhradníky: Ant. Suchoradský, katecheta v Praze; Václav Žižka, stříbrník v Praze; Václav Müller, gymn. prof. v Praze; Em. Žák, gymn. katecheta na Smíchově.

Předseda táže se jich, zdali volbu přijímají. Když odpovídají, že ano, prohlašuje předseda, že i on přijímá úřad předsedy, děkuje za důvěru a praví: »Viděl jsem nedávno, pánové, těžký vůz; koně ho nemohli utáhnouti. Plno lidí obstoupilo vůz, a bylo slyšeti hlasy: »Ti to neutáhnou! Mělo by se jim pomoci!« Ale co se stalo? Místo co měli lidé vůz pomoci tlačiti, vzali bič a mlátili do koní. Něco podobného děje se nám ve výboru. Místo vydatné pomoci a spolupůsobení berou často na nás bič pomluv a utrhání na cti, nemůžeme-li pro přetížení tak rychle pracovati a s takovým úspěchem, jak bychom chtěli. Jsme přesvědčeni, že jsme za obtížných poměrů vykonali, co jsme mohli, a s novým nadšením se dáme do další práce a prosím, abyste nás v ní podporovali. (Hlučný potlesk.)

8. Volné návrhy.

Dp. Jos. Špachta, kaplan u sv. Štěpána v Praze, podal v zákonité lhůtě k valné hromadě tento návrh: Budiž dovoleno činiti volné návrhy i při valné hromadě bez předchozího oznámení jich výboru a brání-li tomu některý §. stanov, budiž přiměřeně pozměněn. Mnohému členu teprve v poslední chvíli napadne ta nebo ona myšlénka, aneb (stalo se to skutečně) před valnou hromadou sejdou se kollegové a známí, mluví o té a oné věci družstva se týkající, domluví se, poznají, to neb ono by bylo vhodné, prospěšné — ale návrhu učiniti nesmí, protože jest již pozdě.

Kdyby však tento návrh přijat nebyl, budiž aspoň výboru uloženo, aby valnou hromadu ohlašoval a účetní zprávu zasílal aspoň 14 nebo nejméně 10 dní napřed (ne jako až dosud 4—5), tak aby každý člen měl dosti času, i na prostudování zprávy i na podání volných návrhů — nemáť každý tolik volného času, aby hned, jakmile zprávu obdrží, ji pročítati mohl.

Doufám, že mi sl. výbor tyto návrhy mé ve zlé vykládati nebude.

Výbor družstva sešel se za tou příčinou dne 25. února ke zvláštní poradě a po věcné debatě jednohlasně se usnesl, aby bylo valné hromadě doporučeno, by tento návrh zamítla. Za referenta pro valnou hromadu zvolil výbor p. prof. Dr. Mať. Kováře.

Když předseda návrh dp. Josefa Špachty ve valné hromadě přečetl, ujal se p. prof. Dr. Mať. Kovář slova a promluvil takto:

Ve výborové schůzi byl návrh tento jednomyslně zamítnut po delším rozhovoru s označením důvodů, proč se tak stalo. Měnily se stanovy před krátkou dobou a právě to tam úmyslně ponecháno, nač si p. navrhovatel stěžuje. Jsem členem výboru několika, asi jednoho mandele spolkův a všude mají podobný odstavec, aby valná hromada nějakým návrhem, někdy zdánlivě nevinným, na oko praktickým nebyla překvapena a snesení její ukvapeno. Vzpomínám si při tom na usnesení opatrných otců staroslavné obce Athénské, kde k návrhu nerozvážného, zbrklého Kleonta sneseno, aby všichni muži zbouřené a pokořené Mytileny byli popraveni.

Přes noc se to moudrým otcům rozleželo v hlavě, i radili se nazejtří nanovo a sneseno, aby jich popraveno bylo jen tisíc. Na štěstí, že ještě druhá státní loď dohonila první koráb! — Kde ve stanovách podobné opatrnosti nemají, želí toho a při nejbližší změně stanov to opraví.

Pan navrhovatel zapomněl při tom také na obtíže a práci se změnou (kterou by sotva chtěl vzíti na sebe) stanov spojenou, abych nic neděl i o výdajích. A pak — což je to návrh tak důležitý, tak nutný a potřebný, jenž zableskne se někomu v poslední den před valnou hromadou anebo při ní samé? Celý rok mají pp. členové na to času dost a náš § stanov je v tom obmezuje jen na týden před valnou hromadou, aby ve výborové schůzi mohlo se uvažovati o prospěšnosti podaného návrhu. A přijde-li někomu na mysl něco důležitého a prospěšného teprve v tyto »zakázané« dni, snad to nebude tak naléhavé, aby to nemohlo počkati do příští valné hromady za rok anebo se může svolati schůze mimořádná v době co nejbližší. — Činím navrh, aby se přes volný návrh páně Špachtův přešlo k dennímu pořádku.

Předseda Dr. Rud. Horský: Měli jsme to již tak zavedeno, jak p. navrhovatel žádá — ale věc měla své nemalé obtíže. Každá valná hromada neměla tak tichý průběh, jako dnešní. Bývaly i schůze bouřlivé, dlouho trvající, rokovali jsme čtyři, pět hodin — a pak přišel někdo s volným návrhem, vypočteným na nové rozčílení. Tak z různých věcí, jež bych mohl uvésti, připomenu jen jednu: byl též podán volný návrh, aby členům dány byly pěkné diplomy, aby si je mohli dáti za sklo a rám a pověsiti na zeď. Valná hromada návrh ten přijala — teď jej měl výbor provésti. Pánové, členů bylo tehdy 1800, a kdyby takový diplom byl jen za jeden zlatý, (red. Škrdle volá: tři zlaté chtěli!) považte, jaké by to bylo vydání pro spolek,

který měl na mysli plno důležitých a vážných podniků (hlas: zbytečné vydání!). Ovšem že zbytečné a veliké; proto výbor se usnesl, že nevykoná ono usnesení a ve příští valné hromadě odůvodnil, proč tak neučinil. Naše opatření je, abych tak řekl, bremzou před ukvapeným jednáním. (Souhlas.)

Podobně i dp. R. Vrba opíral se návrhu dp. Jos. Špachty z věcných důvodů a žádal, aby byl zamítnut.

Redaktor Tom. Škrdle pravil: Stalo se nám kdysi ve valné hromadě, po pádu Hospodářské záložny, že člen tvrdil, družstvo že přijde v záložně o 60.000 zl. a dodal, že to má z bezpečného pramene. Já odvětil, 1. že vůbec tolik peněz nemáme, a 2. že bylo do Hosp. záložny vloženo pouze 13.000 zl. a ty že jsou zabezpečeny. Ale onen člen stál na svém a cituje jisté §§. dával návrh, aby dán byl celý výbor v obžalobu. Náhodou tu byl přítomen nyní již † advokát Dr. Jan Buchal, jenž seznal, že uvedené paragrafy k naší věci se nevztahují a tak smělce dolů srazil. Nebýti tu advokáta, byli bychom se hádali snad o celou věc půl dne. Pánové, kdyby se byl tehdy musil dáti návrh výboru, byl bych přinesl do valné hromady spořitelní knížku z Hosp. záložny, byl bych ji zde ukázal a bylo by po debatě. Podobně by se mohlo státi i nyní v mých účtech. Někdo zde najde to a ono, podá proti mně návrh a jak se v rychlosti ubráním, když tu dokladů nemám? Když však musí býti podán návrh aspoň 7 dní napřed, promyslím si jej, vyhledám k účtům doklady, ty pak sem přinesu a navrhovatele usmířím. Navrhovatel může proti mně snouti plány celý rok a já při tak ohromných účtech neměl bych míti ani 7 dní času, abych se připravil na odpověď! Návrh dp. Josefa Špachty byl jednohlasně zamítnut.

Ke konci schůze k návrhu předsedově provolalo shromáždění třikráte sláva: Sv. Otci Lvu XIII., Jeho Veličenstvu císaři a králi Františku Josefu I. a česko-moravskému nejd. Episkopatu.

Literatura slovenská 1900.

I. Časopisy.

„Sborník museálnej slovenskej spoločnosti“, ročník IV. a V., 1899./1900. Rediguje A. Sokolík, tajemník museálnej slovenskej společnosti. Sborník vychází ročně ve dvou svazcích v Turčanském Sv. Martině (Turócz Sz. Márton) nákladem společnosti. Cena každého ročníku obyčejně 4 K, pro členy společnosti za lacinější příplatek k ročnímu členskému příspěvku, 4 K. Adresovati sluší M. S. S. ve Sv. Martině. Pokládám za svatou povinnosť, přimluviti se u Českého literárního obecenstva za musejní společnosť Martinskou, které dostalo se také uznání vlády uherské, největšího nepřítele samostatného národnostního hnutí na Slovensku. Společnosť byla založena roku 1893. Od té doby získala si tato veledůležitá instituce slovenská jen asi 500 členův,

ačkoliv jinak na nepřízeň slovenského obecenstva naříkati si nemůže — sbírky její cení se dnes na 35.000 K.

Z Čech dostává se jí hmotné i mravní podpory velice málo, jakoby u nás důležitosť této společnosti nebyla známa, či správněji řečeno, uznávána. Minulého správního roku činilo její vydání 4778 K, příjem 5426 K. To nelze nazvati životem, nýbrž živořením. Nebylo by u nás pomoci? Roku 1898. četl jsem mezi předměty darovanými z Prahy jedině — klacek německého akademika, kterým byl napaden kterýsi akademik český. Risum teneatis, amici, ačkoliv je to k smíchu, ale k pláči zároveň. — Roku 1899. měla společnosť 13 členů Čechů, počet z roku 1900. mně udán nebyl; o mnoho se však sotva zvýšil. Počítejme příspěvky členské z Čech od 13 členů po 4 K — na vyšší příspěvek se sotva kdo zaváže — máme celou hmotnou podporu z Čech udanou číslem 52 K. Dary peněžité z Čech? Ve zprávách otiskovaných v »Časopisu mus. slov. spoločnosti« nenašel jsem ani krejcaru; snad přece něco bylo darováno, leč udati smím jen to, co positivně vím, správa společnosti mně na můj dotaz, ačkoliv jsem dvakráte do Sv. Martina o sdělení patřičných dat dopsal, dosud neodepsala. Čechům asi nedůvěřují, a mají také proč — po článcích v »Naší Době«.

Nemohl-li jsem vzdáti »Časopisu mus. slov. spoločnosti« té chvály, kterou bych rád mu byl vzdal a jaká by asi vhod byla slovenským vlastencům, nahradím to při posudku »Sborníku«, který vším právem zasluhuje chvály, jakož také doporučení.

Ročník IV. — 1899. Kulturní historii pěstuje na Slovensku jediný Pavel Križko. Ve »Slovenských Pohledech« vydal studii o bývalém školství křemnickém; ve »Sborníku« přítomném jest obsáhlá studie »Drievná mestská administrácia v Kremnici a v iných slobodných královských mestách«, která začala vycházeti už roku 1898. Spisovatel se hněvá, že dosud s takovou pýchou přikládají si některá města název »svobodných královských měst«, který je dnes opravdovým lucus a non lucendo. V pěkném článku vypravuje o bývalé městské autonomii. O rychtářích, jejich volbách, právech a moci, jejich poměru k úředníkům komorním, o zodpovědnosti rychtářské, kladení účtů, rychtářově nedotknutelnosti, jeho důchodech a starostech. Z kapitoly této vidno, že městský rychtář slovenský měl poněkud větší obvod působnosti, než rychtářové královských měst českých. Městská rada? Instituce dosti slabá. Úkolem jí bylo soudnictví, administrativa kommunálních statků, exekutiva usnesení »měšťanstva« a »volené obce«. Dovídáme se o přísahách a zodpovědnosti městské rady, jejích poradách a některých menších závazcích a povinnostech. »Volená obec« sestávala z dvojnásobného počtu členů jako rada městská. Členové její voleni byli doživotně. Komorní úředníci a evangelíci nebyli trpěni ve volené obci. Úkol její byl týž jako městské rady, neboť jí byla pouze k ruce. »Měšťanstvo« nejednou zasahovalo do věcí správních, musilo se však podrobovati výrokům rady městské a volené obce. Přijímání do městského svazku a udílení městských práv bylo podobné českému. Úředníky městskými byli notář (písař městský), kapitán (velitel městské branné moci), účtovník (vede účty a knihy městské), biertaxschreiber, pokladnící a registrátor. Úředníkům k ruce byly osoby pomocné a sluhové. Jednání úřední dála se buď na radnici (městském domě) nebo v domě rychtářově. — Pojednání toto na mnoha místech připomíná, že Križko studoval

české spisy, hlavně Dra. Z. Wintra. — Julius Botto podává »Miestopisné úryvky z Gemera«. Maní tážeme se, kdy konečně dostanou Slováci řádnou topografii? Andrej Kmeť, předseda společností a nejzasloužilejší katolický farář na Slovensku, má tuto kratičké botanické rozprávky »Androdynamia u Zádušníka« a »Floristické odrobinky«. Národopisce zajímají články »Dakol'ko povier, liekov atd. zo Solčian« (Vršatský), »L'udové zvyky a obyčaje« (Andrej Klimo), »Traja bratia« (Ján Kovalčík) a »Obyčaje a povery z rolnického predmestí Štálov v Novej Bani«. Dr. Ján Petrikovich uveřejňuje katalogy velmi bohatých numismatických sbírek společnosti, pojednání o hromadném nálezu bronzů na Hrádku v oravské stolici, Štefán Mikšík »O pôvode mená Rožbachy« (Revúce, Rožbachy prý z německého Rauschenbach). Týž Štefán Mikšík vede s profesorem lékařské kliniky lvovské Dr. Stanislavem Eljasz-Radzikowskim učený spor o místní jména ve Spiši již od roku 1897., v němž spravedlivá redakce »Sborníka« vedena heslem »audiatur et altera pars« dopřává místa článkům obou stran. Zdá se, že učenec polský, vykládající mnohá místní jména spišské čtvrti za polská, je v právu proti spisovateli slovenskému. L'ud. Ad. Reuss píše »O ústrojnosti nápevu »Nitra milá, Nitrau«. V pojednání tom podává p. auktor velmi mnoho ze základních nauk akustiky, které u nás musí znáti každý žák středních škol. Touže vadou trpí článek téhož znalce »Tóniny a stupnice slovenských spevov«, uveřejněný ve Sborníku roku 1896.

Zbývá nám ještě zmíniti se o českém a slovenském knězi spisovateli, horlivém zastanci autochtonie Slovanstva v našich vlastech, Fr. V. Sasinkovi. Má ve »Sborníku« dva články: »Záhada dejepisná« a »záhadné dejepisné otázky«. V prvém vykládá o biblickém jméně *Kétim* a stopuje jako druhdy Pluskal Moravičanský zprávy o Slovanech až v písmě sv. Starého zákona. Věc věru nad míru odvážná. V druhém pokládá Gothy Jornaudovy za Slovany a území zvané Marchia Ungariae za nynější hrabství Gorické, od pravěku prý slovanské. Tolik o ročníku 1899. Sluší ještě ke chvále společnosti slovanské vytknouti, že cliché obrázků hotovena jsou v Praze a nikoli, jak zhusta děje se i v Polsku, u firmy Augerer-Göschlovy ve Vídni.

Ročník 1900. Horlivý sběratel slovenských přísloví A. P. Záturecký uveřejňuje z rukopisů Jiřího Ribaye (* 1754, † 1812) »Sexcenta et octo adagia slavica« — 608 Ribayem nasbíraných přísloví s poznámkami. — Pavel Socháň, jenž zanáší se studiem slovenské keramiky a majoliky, podává svou přednášku o »Vývinu keramiky a slovenské majoliky«. Jest ve článku tom mnoho povšechného, za to však velmi málo o majolice slovenské. Leč Socháň jest znalec, od něhož v tomto oboru může slovenská věda mnohého čekati. — Botto pokračuje ve svých místopisných úryvcích v Gemera. Článek Romualda Zaymusa »Upozornenice na dejepisné, náboženské a prírodné pametihodné veci v stolici trenčianskej« se pěkně čte, více o něm říci nelze. — F. V. Sasinek uveřejňuje i v tomto ročníku článek ze svých studií o Staroslovanstvu, nadepsaný »Starobylý nápis rímanský«. Národopisně skutečně zajímavé jsou články: Jánka Páričky »Zvyky a obyčaje v Košťanoch« a dra. Jána Petrikoviche »L'udová liečba v Turci«. Článek stařičkého Hol'ubyho »Rozmlúvání mládence se smrtí« přináší starožitné lidové skládání, jakých u nás ve starších ročnících »Časopisu českého musea« uveřejněno bylo několik.

O Sborníku tomto dá se říci, že přináší práce dobré, ba také zhusta velmi dobré. A je-li tu a tam slabší črta, nesmíme jí odsuzovati; omlouvá ji všeobecná literární chudoba slovenská. Slovenské literatuře z toho srdce přejeme, by v brzku jak ve vědě, tak v poesii dostoupila takového stanoviska, na jakém jsou literatury ostatních menších národů slovanských, ano, aby tyto také předešla. V rozvoji slovenské vědy zůstane musejní společnosti slovenské vždycky veliká zásluha, hlavně národopis je pěstován, jako málo kde jinde«. A na konec něco na adresu českého obecenstva: podporujte hmotně kde a jak můžete tuto společnosť; snahy její jsou záslužné.

F. V. Peřinka.

LITERATURA.

LATINSKÁ.

„Opusculum de reticentia volontaria peccatorum in confessione“. Redemptorista P. Ed. Brahm rozděluje tento svůj spis ve tři oddíly (capita). V oddílu prvém dokazuje četnými svědky *jsoucnosť* svatokrádežných zpovědí, v oddílu druhém uvádí *příčiny* takových zpovědí, v třetím oddílu pak podává *prostředky* k odstranění tak velikého zla. Zpovědník, jenž náležitě pročte toto dílo a radami v něm udělenými se řiditi bude, vykoná pro spásu duší mnoho dobrého. Spis ten doporučujeme vřele, a to jak pro příčinu, že málo kdy bylo obšírněji o tomto předůležitém předmětu pojednáváno, tak i pro láci, $1^1/_2$ franku (v — 12 o 104 str.). Adresa: »Oscar Schepens et Cie, rue Treurenberg 16, Bruxelles (Belgique).« *Jos. Šeřík Vilínský.*

ŠPANĚLSKÁ.

Mariano Dominguez Berrueta: **Universalidad del magnetismo.** Salamanca, 1899; svazek o VIII.—110. str. v prodl. osm.; 3 pes. — Auktor vychází od Clausiova tvrzení, že fysický éther není ničím jiným než elektřinou, a je-li magnetismus projevem sil elektrických, všeobecnosť elektřiny má za následek všeobecnosť magnetismu. Toť obsahem krátkým první kapitoly. Ve druhé uvádí spisovatel pokusy v té příčině konané, zvláště od Faradaye, ve třetí pokračuje a vyvádí důsledky, ve čtvrté vyslovuje hypothesy Faradayovu, Plückerovu a Becquerelovu, proti kteréžto poslední bojovali Mascart a Daguin, a Weberovu, kterou objasnil a doplnil de la Rive, kterýž stanovil zákon, že »tělesa magnetická skládají se při témž objemu z většího počtu atomů než tělesa diamagnetická.« V páté kapitole dokazuje skutečnosť polarity diamagnetické, uvádí její obhájce: Reicha, Poggendorffa a j., z nichž Reich použil při tom Cavendishovy nauky o rovnováze, důležité pokusy Tyndallovy, jakož i Verdetovy, jimiž měla býti nauka o polaritě vyvrácena; pak rozhodující práce Tyndallovy a Weberovy konané pomocí diamagnetometru, jimiž stanovena nezvratně jsoucnosť polarity. V poslední kapitole obírá se spisovatel činností magnetismu v molekulech těles. Mezi pokusy uvádí zvláště pokus Guilleminův, jímž dokázáno, že magnetisování způsobuje v tělesech přizpůsobení molekulů. Rovněž o účincích tepla na magnetičnosť a magnetu na zářící těleso je zde pojednáno.

Diccionario de la Lengua Castellana, nové vydání. R. 1894. vydala *akademie* dvanácté vydání tohoto slovníku, v září 1899. vydání třinácté. Slovník ten zvrhuje se ve slovník encyklopaedický, ač měl býti původně jen »slovnikem jazyka kastillského, obecného a běžného.« Bylo by lépe posloužilo, aby z něho vymítěna byla slova, která nejsou ani kastillská, ani vůbec španělská; jsou zde uvedena slova cizí, jen přípony jsou kastillské. Za to opomenuto zde významů ryze kastillských.

D. José Gestoso y Pérez: **Ensayo de un Diccionario de los artifices que florecieron en Sevilla desde el siglo XIII al XVIII inclusive.** Svazek I., A—O; Sevilla, 1899. Str. LXXX—412. ve vel. čtv. form.; 10 pes. — V předmluvě, která je rozdělena ve čtyři oddíly, praví spisovatel, že by třeba bylo zase zavésti některá stará odvětví, z nichž některá vyhynula pro vymoženosti doby moderní, jiná pro nynější dekadenci. V druhém oddílu předmluvy uvádí zřízení gremialních družstev na sklonku XV. stol., ze kteréž doby zachovaly se nejstarší památky v různých archivech, zvláště v kommunitách sv. Pauly, sv. Klary, sv. Anežky a Mateře Boží. Ve třetím oddílu rozepisuje se o různých řemeslech a přísných zkouškách kandidátů samostatnosti. Zvláště pozoruhodny jsou odstavce o sedlářích, jirchářích, pozlacovačích, hrnčířích, zbrojířích a j. s uvedením míst, kde se chovají cenné jejich památky. Ve čtvrtém oddílu předmluvy pojednává o malířích a zlatnících; text však I. dílu slovníku tohoto jich již neobjímá; uvádí přes 300 malířů, o nichž až doposud nikdo nepsal.

Pedro de Alcantara Peña y Nicolau: **El mosaico,** colección de eseritos literarios en verso y prosa. Svazek III. Felanitx, 1899. Ve velk. čtv. form., str. 240: 2 pes. — Spisovatel, populární básník na Mallorce, co do popisu typů a obyčejů různých krajů vyrovnává se Berangerovi, ač-li ho nepředčí. Z povídek některé mají ráz anekdotický, jiné pouze vypravovací, čímž pozbývají síly; jiné zase jsou spíše románem než povídkou, jako ku př. La maleta del Conte a Les bambolles, jiné srší vtipem, jako Dues aritméticas distintes y una sola ciencia matematique verdadera.

Obras de Victor Balaguer, *de las Akademias Española y de la Historia.* — Historias y leyendas. — Svazek XXXVII. Madrid, 1899; ve čtv. form., str. 544: 8 pes. — Po studii El Conde de Reus předvádí slavný romantik monografii kláštera sv. Jana de la Peña; z legend, popisů a pověstí, ke kterým ho nadchly jeho cesty Burgy, Aragonií, Catalonií a Pyreneji, čerpal tento neúnavný trovador-romantik, jenž je posledním a legitimním representantem romantiky.

Jacinto Octavio Picón: **Cuentos** (povídky). Svazek ve 32erce, str. 92: 75 ctmů. — Bibliotéka »Mignon« vydává úhledné svazečky dobrých spisovatelů. Dosud měli tam práce Medina, Armando, Palacio, Clarín, Ricardo Wagner, González Serrano, Valera a Bonafoux; nyní i Picón, známý kritik i romanopisec, uveřejňuje dvě povídečky Aqua turbia a La gran conquista, madridské to povídky malebných typů. — Bibliotéka »Mignon,« již vede Serra, vypsala konkurs na drobné novellky; vyznamenaný autor dostane 300 peset a 250 výtisků odměněné práce. Porotu tvoří Leopoldo Alas (Clarín), J. Ortega, Munilla a Rafael Altamira.

José de Elola: **La prima Juana.** Madrid, 1900. Dva svazky v osmerce, přes 300 str.: 3 pes. — Jestliže ve spise »El Credo y la Razón« obdivujeme se Elolovi jako věřícímu, v tomto románu vítáme ho jako naturalistu, ale ne z těch, kteří obírají se jen nestoudností a nemravností. Příroda má býti líčena tak, jak je; ale je v ní přece hojně delikátních a okouzlujících půvabů, které může a má předváděti umění, ale vždy se zřetelem na lidský stud a důstojnost.

J. Martínez Ruiz: **El alma castellana** (1600—1800). Madrid, 1900. V prodlouž. 8erce, str. 216: 3 pes. — Ruiz načrtal život ve Španělích v XVII. a XVIII. stol.; probírá v první části: majetek, dům, život rodinný, modu, život šibalů, inkvisici, divadlo, kláštery, mysticismus, literáty a kastillskou prosu; v druhé: mínění, mravnosť, lásku, modu, literáty a kritiku; dílo končí momenty, v nichž vláda absolutní ustupuje době ústavní. Na konci každé kapitoly uvádí prameny, obyčejně dosud neznámé, jež svědčí o horlivém studiu spisovatelově.

Antología de poetas líricos castellanos, svazek devátý. Staré romance kastillské (vesna a květ romancí); vydali je D. Fernando José Wolf a D. Conrado Hofmann; druhé opravené a rozmnožené vydání uveřejnil D. Marcolino Menéndez y Pelayo. Svazek 2. Madrid, 1900. Ve čtv. form., str. 362: 3 pes. — Na poslední stránce tohoto svazku, jenž je 209. knihovny klasické (Biblioteca Clásica), zvané též Biblioteca Navarro, čte se: »Upozornění: Ježto ve druhém svazku »Primavera« nejsou obsaženy romance z ústního podání, rozhodli jsme se utvořiti z nich svazek třetí, který bude novým a cenným dodatkem ke sbírce Wolfově. Mimo to bude vydán svazek čtvrtý, v němž Menéndez y Pelayo probéře dopodrobna, kriticky kastillské romance. Ty dva svazky budou co nejdříve uveřejněny«. Tím ovšem naznačen bude přechod z heroického věku španělské literatury do moderního. Až do str. 170. druhého svazku otištěny jsou romance Wolfovy »Primavera«; ostatek tvoří tři dodatky Pelayovy: »Primavera« (vesna) obsahuje nejauthentičtější a nejkritičtější texty starých romancí; vydání romancí z r. 1856. v Berlíně bylo úplně rozebráno; toto vydání zase je zřízeno dle starých a tradicionalních romancí.

Sbírky romancí (Cancionero de Romances), vydaného v Amberách, a Silvy, vydané v Zaragoze. — První z dodatků obsahuje romance z rukopisů, jednotlivých listů nebo starých sbírek: roztřídění Wolfovo je ponecháno, za to však romance doplněny jsou ze »Silva de romances.« Druhý dodatek obsahuje romance zachované divadlem. Třetí dodatek má nadpis: »Bibliografía y variantes de los primitivos romanceros;« látka je vzata z různých sbírek. Příští svazek obsahovati bude poslední dodatek ku »Primavera y flor« (vesna i květ) de romances,« romance, vzaté z ústního podání a konečně podrobné kritické studium romancí kastillských z péra Menendova.

José Lamarque de Novoa: **Desde mi retiro.** Sevilla, 1900. V 8erce, str. 166. — Je to sbírka básní, která obsahuje sonetty, pak překlady z Rama Coelha, Miguela Costy a Soara de Passos, básně příležitostné, básně různé a náboženské. Některé z básní byly přeloženy do vlaštiny, portugalštiny a němčiny.

Jakub Hůrecký.

NIZOZEMSKÁ.

»Levenswijding«. (Posvěcení života.) Jsou to tiskem vyšlé tři přednášky, jež měl pro spolek sv. Tomáše dominikán, P. J. V. De Groot, universitní profesor z Amsterodámu. Spolek sv. Tomáše (Aquinského) v *Lovani* má za členy posluchače tamější katolické university. P. J. V. De Groot, profesor filosofie (professeur en philosophie à l' Université communale d' Amsterdam), jest veliký milovník nizozemského jazyka (hollandštiny a flámštiny) a proto též konal tyto tři konference (přednášky) v zmíněném jazyku a nikoli francouzsky. Všecky tři nazval »posvěcením života« (levenswijding) a pojednáno v nich o *přirozenosti* lidské, a to v první o jejím *základu*, v druhé o její *zápasech* a v třetí o jejím *vývoji*. „Levenswijding" in 8⁰, 78 str. lze koupiti u „C. L. Van Langenhuysen, Amsterdam (Holland)", aneb v Lovani u „Sint-Thomas genootschap, Leuven (België)".

Josef Šeřík Vitinský.

VLAŠSKÁ.

La Filosofia di H. Taine. Giacomo Barzellotti kritisuje dosti dobře francouzského filosofa H. Taine-a a táže se soudobých myslitelů, zda se to srovnává se skutečností. List profesora Venturi-ho spisovatelovi vypočítává četné chyby, jichž se Taine dopustil. Spis tento jest dosti zajímavý, jest to exposé raisonné, nikoliv však apologie theorií francouzského myslitele.

FRANCOUZSKÁ.

„Nouveau manuel complet et practique d' instruction religieuse". »Nová úplná a praktická rukověť vyučování náboženství.« Abbé Poey dočinil se touto svou prací velikých úspěchů ve Francii. Schváliliť ji a doporučili *kardinálové:* Bourret, biskup z Rodes; Sourrieu, arcibiskup z Rouen, Labouré, arcibiskup z Rennes; dále *arcibiskupové:* z Bourges, Albi, Alžíru, Auch, Avignonu, Chambéry, Toulouse; *biskupové:* z Agen, Ajaccio, Angers, Angoulême, Annecy, Bayeux, Bayonne, Blois, Cahors, Carcassonne, Chartres. Coutances, Evreux, Gap, Grenoble, La Rochelle, Laval, Limoges, Mans, Nancy, Nantes, Nîmes, Oran, Pamiere, Périgueux, Perpignan, Poitiers, Quimper, Saint — Claude, Séez, Soissons, Tarbes a Vannes. Rukověť tato v 12 — o XVI a 540 str. je pouze za 3 franky a vyšla u Desclée, De Brouwer et Cie v Paříži a Lille. *Josef Šeřík Vitinský.*

RUSKÁ.

Novaja biblioteka. 1. D. N. Mamin-Sibirjak: Baška; 2. A. J. Ertel: Oficerša. Pod šum vjugi. Moskva 1901. — Povídka Mamina-Sibirjaka »Baška«, uveřejněná nejdříve v jednom svazku »Uralských povídek«, jest již ruskému obecenstvu známa. V této povídce ukazuje spisovatel čtenáři celý svět »ztraceného« národa, jehož střediskem jest bývalý nejlepší studující, Baška. Zvláště smutno čísti mudrování Bašky proniknuté nemilosrdnou logikou a pravdou. »A víte, co nás všechny zničilo?« — praví na jednom místě Baška k Medalonu, jenž ukončil gymnasium s vyznamenáním. — »Egoismus! Ano. Celý system našeho vychování založen na

egoismu, který v nás již v dětství pěstovali. Vím to dle sebe . . . Toť všeobecný osud všech nejlepších studujících . . . Zkažený národ vychází ze škol . . . .« A na jiném místě praví hlavní hrdina povídky: »Život potřebuje celého člověka, silného rozumem a vůlí, a zatím vycházejí ze škol do života lidé jako papoušek s dvěma s třemi latinskými a řeckými frázemi.« Povídka nutí čtenáře k přemýšlení.

Povídky Ertela »Oficerša« a »Pod šum vjugi« jsou obsahem velmi jednoduché. V prvé — mladá dívka, kterou jakýs důstojník svedl a pak ji nechal v bídě. Když vytrpěla dosti bídy a hanby, stala se venkovskou učitelkou. Vesničané a jejich dítky milují svou »oficeršu«, ale zatím v dívce nastane jakési vnitřní rozladění; ona se otráví »nikoliv z hlouposti,« — jak napsala v posledním svém dopise — »nýbrž proto, že neměla z čeho žíti.« — V druhé povídce popisuje spisovatel prožitá dobrodružství na cestě ku svému příteli za sněhové vánice. Obě povídky provívá patrná zasmušilost.

Mužja i ženy. Napsal A. E. Zarin. Nejnovější kniha Zarinova »Mužja i ženy« má 23 povídek, jak je sám spisovatel nazývá, jsou to však, lépe řečeno, »Črty«. A 12 črt jest věnováno otázce o manželském štěstí, ostatních 11 — otázce v poměru mezi rodiči a dětmi; ale také těchto 11 úzce souvisí s obsahem ostatních, neboť děti mají veliký účin na manželské štěstí. Nemohu tu podati obsah všech povídek, uvedu tudíž látku jen dvou prvých, aby si každý mohl učiniti pojem o Zarinově spisovatelské manýře. Prvá črta má název »Sila bezsilija«. V povídce vystupuje slabounká žena; jest tak nervosní, citlivá, snadno pláče, a v slzách ji docela napadají historické křeče. Muž je silák, který jednou rukou zdvihne tři pudy. Ale proč mluviti o jeho síle! Žena jej zbaví úplně svobody a samostatnosti. »Pánové« — praví muž — »já dobře vím, že ji mohu opustiti. Ale poznání, že tato slabá bytost by beze mne nemohla existovati, nutí mne poddati se jí. Poznání mé síly činí mne otrokem, a její slabost dává jí moc.« Stará historie, ale vždy se opakující. Charaktery jsou rozličné, manželského štěstí tu není. Druhá črta má název »Učenyj«. Žena tohoto učence dala se omámiti jeho slávou a on již při svatební hostině začal se svým hostem rozhovor o jakémsi »chlorofile.« Začíná se manželský život, učenec zajímá se jen o »chlorofil« a žena jeho se nudí; a snad by byla nudou zemřela, — kdyby ji nebavil mladý důstojník, plný života. Také zde nemohlo býti manželství šťastné. Takové jsou asi povídky Zarinovy. Spisovatel jaksi hovoří ku čtenáři: Vidíš, za takových okolností manželství nemůže býti šťastné. Souhrn všeho, co se rozumí pod charakterem: jisté názory, jistý vkus, jistý stav rozumu a srdce musí činiti v obou manželích jakousi harmonii, a pak teprve může býti manželství šťastné. Mezi všemi manželskými dvojicemi, které Zarin popisuje, jest jenom jedna šťastná, a to jest jediná nesympatická dvojice v celé knize. Zaměstnání této dvojice jest ošidit nezkušené lidi o peníze. Tu jde manželský život jak by namazal. Tato dvojice jest úplně šťastná. Jestliže jest manželství nešťastné, obviňuje spisovatel jednoho manžela a sympatisuje s druhým; jest-li manželství šťastné jako v této nesympatické dvojice, obviňuje spisovatel oba manžely. To je zajisté pessimistický a tendenční názor.

Sto lět literaturnago razvitija. Charakteristika russkoj literatury XIX. stolětiga. A. K. Borozdin. Str. 87. Ceňa 50 kop. — Na začátku 20. století činí se v každém oboru účet z toho, co se vykonalo v posledním stoletím. A. K. Borozdin v krátkém tomto spise podává přehled všeho, co se napsalo v ruském písemnictví za 19. století. Borozdin dělí ruskou literaturu 19. stol. na 4 doby. Každá má svůj zvláštní charakter: prvá doba připravuje Puškina a jeho literární směr; druhá — jest dobou literárního působení Puškinova, Lermontova, Gogola a Bělinského; v této době též chápe ruské obecenstvo význam literatury; v třetí době uzrávají talenty těchto čtyř spisovatelů, takže svým působením vyplňují ještě celou třetí dobu. Ve čtvrté době odcházejí tito mistři slova a ideí z literární arény a nastává doba epigonů. Charakteristika této čtvrté doby není zvláště potěšitelná. Od polovice 70 let literatura stále sirotí, vkus čtenářů jest kažen a v písemnictví začíná se úpadek a hledání ideálů. Dílko toto, ačkoliv jest psáno stručně, přece jest zajímavé, seznamujíc čtenáře se všemi zjevy ruského písemnictví za posledních sto let. *Fr. Štingl.*

CHORVÁTSKÁ.

„Put k savršenosti kršćanskoj ili treći svjetovni red sv. otca Franji Asiškoga“. O. Ignacij Strukić ukázal v skutku tímto spisem »Cestu k dokonalosti křesťanské — třetí světský řád sv. Otce Františka z Assisi“. Zajisté, že není přímější a jistější cesty k spáse pro světské lidi, než III. řád františkánský, jak spisovatel

dle svědectví sv. Otce Lva XIII. dokazuje. Spis jest za 1 korunu. Adresujte: „Knjižara Dionička tiskare, ugao Gundulićeve i Marovske ulice, Zagreb".

Josef Šeřík Vitínský.

Sveta laž. Dramolet v jednom dějství. Napsal *Milan Šenoa.* Poprve hrál se tento kus na soukromém představení družstva chorvatských spisovatelů, po druhé na zemském divadle v Záhřebě v lednu s dobrým úspěchem, tak že jej kritika přijala jako kabinetní kus a chef d'Ouvre. Avšak s náboženského stanoviska nemožno souhlasiti s názory spisovatelovými; neboť on lež vkládanou do úst ženy-matky, která chce takto vyhověti své vášnivé lásce, nazývá »svatou«. Žena tato dopouští se tu šesti socialních zločinů; její lež odnímá synu zákonitého otce, sobě manželskou věrnosť, svádí ji ke křivému svědectví, nevinného přítele k nedovolené lásce, muži odnímá vlastního syna a témuž ponechává oklamanou matku. Přese všecky technické přednosti nemožno tento kus doporučiti.

Božanstvena komedija. I. Pakao (peklo), přeložil Stjepan Buzolić. Nákladem a tiskem Vitaliania a synů v Zadru vyšel prvý díl překladu slavné Danteovy »Božské komedie.« Velice dobrý překlad vystihuje úplně originál, poněvadž chorvatština vyniká bohatostí jazyka. Není tedy divu, že kritika doporučila tuto knihu každé rodině. —

Fr. H. Žundálek.

SLOVENSKÁ.

Slovenské kalendáře na rok 1901. (Dokončení stati z minulého čísla.)

Tranovský, evanjelický kalendár, ročník (?) Cena 50 hal. Nákladem evangelického spolku »Tranoscius« v Lipt. s. Mikoláši. Nemíním kalendáře tohoto posuzovati právě proto, že je lutheránský, aby se snad nezdálo, že mluví ze mne náboženská nesnášelivosť. Několik všeobecných poznámek budiž mi však přece dovoleno. Na obálce spatřujeme obrázky Filipa Melanchtona, Luthera, Husa a Komenského spolu s erbem Třanovského. Tranovský či Třanovský (Tranoscius) byl Slovenský evangelický básník duchovních písní a skladatel modliteb. — * 1591. ve Slezsku, † 1637. na Slovensku. Jeho »Cithara Sanctorum aneb žalmy a písně duchovní staré a nové« přijata byla za zpěvník církevní nejen u Slováků, ale i mezi evangelíky českými, moravskými a slezskými, ba jest dosud církevní knihou slovenských protestantů (pod názvem Tranoscius, »Duchovní písně«). Cithara dočkala se od roku 1635. dvacetera vydání! Třanovského »Modliteb křesťanských« podobně do dnes užívá se ve sborech protestantů slovenských. Po tomto muži jmenuje se tedy evangelický knihkupecký spolek *Tranoscius* a jeho kalendář. Upozorňuji jen na článek »Potreba a doležitosť církevnej, konfesionálnej školy« namířený proti sestátňování maďarských škol, jelikož sestátněním školy na Slovensku byl by podlomen smysl náboženský a národostní. »U nás v Uhorsku už sám cieľ štátnych škôl je nekresťanský, skrz a skrz nemravný t. j. prevádzať odnárodňovací proces.«

Salvův *»všeobecný vreckový kalendár«* je jediný praktický kapesní kalendářík na Slovensku. Obsahuje všeliké důležité sazby, poznámky a pro poznání národohospodářského hnutí na Slovensku zajímavý přehled ústavů bankovních a spořitelních na Slovensku. Za 80 hal. není věru drahý.

Denica. Ženský list pre poučenie a zábavu. Rediguje Terezia Vansová. Vychází jednou za měsíc. Předplatné 2 K ročně. Adresovati stačí paní Vansové na Píle, pošta Tiszolcz, Uhry. — Ženský list slovenský! Obsahuje ponejvíce příspěvky slovenských žen, tu a tam najdete příspěvek český. Máte tu ve výboru dosti dobrém básně, povídky, životopisy slovanských žen, článečky zdravotnické, recepty z kuchařských knížek, úvahy všelikteraké. Nechybí ani hádanky a vtipy. Úvahy některé jsou velmi naivní, některé pěkné. Za 2 K ročně však list tento stojí. Upozorňujeme znova na to, že slovenské knihy jsou poměrně daleko lacinější knih českých. Na tiskárnu ještě si postěžuji, že sazba čísla 9. byla špatně zlomena. Že někde ztratí se Salvově tiskárně v Ružomberku komma, bylo by vedlejší věcí, leč někdy vypadnutí (či nevysázení kommy) působí slohové nesrovnalosti. — Listu tohoto vydává se roku 1901. již ročník IV., první dva jsou docela rozebrány, což svědčiti může o tom, že tiskne se málo exemplářů, by deficit byl menší, méně citelný, zvláště soukromé nakladatelce.

Fr. V. Peřinka.

NĚMECKÁ.

P. Marcus von Aviano. Ein Rettungsengel in schwerer Zeit. Lebensbild von *M. Héyret.* Klagenfurt 1900. Katoličtí Němci mají v Celovci zvláštní Sv.

Josefské družstvo na rozšiřování dobrých knih mezi lidem. Každého roku vychazívá pět svazků za 2 K. Práce bývají zde uveřejněny ze všech oborů církevního resp. katolického života: z dějepisu, z apologetiky, z ascése, z dogmatiky. Kalendář a modlitební kniha neschází žádného roku. Všechny knihy jsou dovedně a populárně psány: je to nejlepší odbytné štváckých frází proti katolické církvi a nejlepší provádění hesla »Všichni k Římu.« — Také spis »P. Marcus von Aviano« byl tam letos vydán na uctěnou 200leté památky velikého muže, jenž v prostém řeholním rouchu kapucínském Bohu a lidstvu sloužil se zápalem a zdarem nevídaným. Auktor podává z počátku kratičký povšechný životopis ctihodného kněze P. Marka. Po té předvádí nám jeho neobyčejnou činnosť misionářskou ve vojště uprostřed děsných válek a bitev; líčí jeho působení mezi protestanty, ktoří mu na jméno přijíti nemohli; ukazuje jeho působnosť mezi katolíky, zvláště u císařského dvora vídeňského, kdež P. Marcus byl viditelným strážným andělem a nejdůvěrnějším rádcem mocnářovým, který se mu zvláště v trudných dobách úplně svěřoval, a konečně předvádí jeho bohulibé ctnosti. Šlechetný, obětavý a nezištný život zbožného P. Marka působí mile a velice povzbudivě v mysl čtenářovu. Vhodné obrázky znázorňují podané vypravování, a z celého vane duch v pravdě křesťanský, na několika místech dávají se *ukázky* z kázaní P. Markových, jehož mnozí již za života jmenovali *svatým*. Z ukázek těch, většinou takořka improvisovaných povzdechnutích k Bohu a kratičkých odpovědích plných oddanosti k Bohu, jest nejlépe viděti *ducha* P. Marka. Slova jsou prostička a myšlénky ne neobyčejné; ale *duch*, který je pronášel, duch zajisté byl neobyčejný, že tolik a tak působil. Zde není nic naučeného a dělaného; zde je všecko přirozené, skutečné a tak pravdivé, že vůbec nenaučitelné a nenapodobitelné. Kéž i u nás dojde tento pokorný svatý kapucín zasloužené cti! Je to opět jeden z těch, kteří Bohu žili a právě proto tolik dobrého lidstvu učinili. Náš »Katolický spolek tiskový« dobře by udělal, kdyby si činnosti bratrského spolku v Celovci všímal a podobně o naše *domáci* časové potřeby pečoval.

Schutz- und Trutz-Waffen im Kampfe gegen den modernen Unglauben. Von *Nilkes S. J.* Erster Teil. 3 Aufl. Kevelaer 1900. Cena ?.

Německá dobrá kniha mívá štěstí a auktor její vedle radosti i hmotný prospěch. Tak jest i s touto knihou. Než vyšel druhý díl, dodělala se *třejího* nezměněho vydání, ač nepodává věcí neobyčejných a chce obstáti vedle starších v tom oboru a způsobu prací Segurových a Francových. U nás za tu dobu byla by sotva jednou vyšla: o to starává se drahý nakladatel a netečný kupovatel! — Co podává P. Nilkes? Šest statí, v nichž prostonárodně vyvrací běžné fráze, jež moderní svět staví do boje proti *základním* pravdám náboženským. Z bohaté apologetické literatury německé čerpal spisovatel pilně a svým krajanům podal na mnohých místech frapatní důkazy z německé literatury a historie. Myšlénky povšechné jsou ovšem platny všudy; proto bude knížka Nilkesova působiti i ve čtenáře ne Němce. Z daných odpovědí nejsou všecky stejně působivy; některé jsou velmi dobré, některé řízné, všecky však věcné a po té neb oné stránce případné. V prvém díle — o náboženství — zdají se mi nejlepšími odpovědi sub 1, 5, 6, kde však mělo se říci (dle našich rakouských poměrů), že služné kněží jest menší než všelijakých subalterních úředníkův a kancelářských sluhů, nemluvě ani o tom, že každý 18tiletý tovaryš vydělá si denně více, než kterýkoli 40tiletý kaplan a farářek. Číslo 8. dává důkaz historický, že věda a víra dobře se snášejí, velmi pěkně. Řízná jest odpověď č. 17., kdež nevěrec praví faráři: Prozkoumal jsem celý svět a Boha nikde jsem neviděl. Kněz vytáhne kapesní hodinky, otevře je, zkoumá před nevěrcem každý koutek a kolečko v nich, načež praví: Máte pravdu! Já zde prozkoumal jsem křížem a křížem celé tyto hodinky a nikde jsem v nich hodináře nenašel — patrně tedy neexistuje, jako Váš Bůh! — Výborná jest odpověď na námitku »Strach udělal víru a Boha.« Nikoli víru, nýbrž *nevěru* zplodil strach, jak hlásá zkušenosť všech nespokojených nevěrců, kteří proto *nevěří*, že se Boha *bojí!* Č. 23. (že jsoucnosti Boží dokázati nelze), se nám *nelíbí*, protože důkaz žadný podán nebyl, ale jen k apologetům bylo poukázáno. Rovněž nelíbí se odst. 24., kdež odpůrce namítá: Důkaz jsoucnosti Boží je těžký. Pan auktor odpovídá, že prý tomu není tak »ist gar nicht schwer« a podává ihned ukázku, která však *polvrzuje* námitku, poněvadž v podaném důkaze větu za větou bylo by filosoficky resp. přírodovědecky odůvodňovati. Také i *dálka* odpovědi dané (téměř dvě strany) ukazuje, že *vědecký* důkaz je těžký. Proč to také upírati ?. Vždyť v každodenním životě nacházíme staré věci, které bez vědeckého důkazu a jen na svědectví svého »srdce« musíme přijímati! Svědectví *takové* o jsoucnosti Boží každý v sobě má, svědectví rozumové i citové. *Filosofický* důkaz ovšem to není;

ale i tak, jak jej každý v sobě má, »bez dlouhého dokazování« stačí. Ostatně proto, že je něco těžkého, není již také eo ipso nemožno a nepravdivo. Darwinismu a hacekelismu, jakož i slepému osudu věnoval auktor hodně pozornosti; zná patrně své a ví, co jim musí několikrát a důkladně říci. Populární tyto odpovědi jeho jsou všeho pozoru hodny. Díl 4. věnován obraně vlastností Božích. V dalším pak důraz kladen na svobodu a zodpovědnosť člověkovu (v učení o praedestinaci), čehož by si naši kalvinisté a deterministé povšimnouti mohli. Šikovně odpovídá auktor v čísle 69., kde však přidal: »Ne, že Bůh předzvěděl, musím *tak* jednati; nýbrž, že tak jednám, předzvěděl Bůh.« Auktor je patrný molinista, ale, že vědomosť Boží jest příčinou všech (budoucích) věcí jakoli svobodných a podmíněných i nepodmíněných, je rovněž pravdivo;*) proto bylo odpověděti jinak. — Celý spisek obsahuje mnoho dobrých myšlének, pravých to jiskřiček, které jsou s to, aby roznítily potřebný oheň v hlavě a žádoucí žár v srdci.

Religion und Moral. Von *Victor Cathrein* S. J. Freiburg in Br. 1900. Cena ?. — Moderní filosofie *dodělala* na poli exaktně vědeckém; proto snaží se uplatnit v oborech náboženskо-mravní činnosti lidské, ale s okázalým přiostřím proti všemu nadpřirozenému a hlavně proti všemu katolickému. P. Cathrein ukazuje ve přítomné studii: 1. jak se »nezávislá éthika« uplatňovala a kam dosud vnikla; 2. jaký jest poměr mezi éthikou a náboženstvím vůbec; 3. jakou má vyhlídku emancipovaná éthika (od náboženství) a lze-li ji vůbec vědecky uhájiti.

V oddíle prvém seznamuje nás tedy auktor *s historií* nezávislé éthiky a ukazuje, že její kořeny sahají až do dob staropohanských, *k Demokritovi* a hlavně *k Epikurovi*. Křesťanství přineslo ovšem jiné o tom názory a uplatnilo je v životě národů zvláště ve středověku měrou znamenitou. Humanismus a revoluční protestantismus šestnáctého století otřásly však názory těmi (křesťanskými!) a *poreformační filosofie* klestila nezávislé éthice u národů evropských zvláště ve Francii, Anglii a Německu cestu v před neustále, oč hlavně zásluhu má Hobbes Hume (také částečně do češtiny přeložený od realistů), Holbach, Comte, Spencer Fouillée, Gižicki, etc., kteří více méně na *vývojové* theorii darwinistické i zde — v éthice — tvrdošijně trvají a jí jediné jako *vědecké* právo zjednati se snaží. Tento historický přehled *uvádí* čtenáře velmi dobře k věci a zjednává mu dokonce i dosti orientace ve sporu, činí *celou* četbu velmi *zajímavou*.

Obtížnější jest ovšem díl *druhý*, v němž se vysvětlují a obhajují potřebné *základní pojmy* — co jest mravnosť vůbec, přirozená a nadpřirozená mravnosť zvláště; co jest náboženství přirozené i nadpřirozené a jak se k sobě mají dle křesťansko-katolické nauky — zvláště *vrozená schopnosť* člověkova *poznati* hlavní pravidlo *přirozeného zákona* mravního. Auktor dotvrzuje této pravdy opětně historickými poukazy na staropohanské mudrce; Sokrata, Platona, Aristotela, Cicerona a Confucia, při čemž i velmi vhodně *celých* národů staro- i novopohanských připomíná, kteří téhož dosvědčují. Kterak přicházíme k poznání přirozeného zákona a hlavního předpisu jeho, jest zde (str. 37.) dosti pěkně pověděno, ale ne tak zřejmě a přesvědčivě, jak u *sv. Tomáše*, jehož auktor často uvádí. Velmi pěkně ukazuje však auktor dále (pg. 44—45), že bez *osobního Boha* nelze si myšliti ani náboženství ani éthiky a že oboje jsou ve vzduchu,« i když náramně »učeně a vědecky« se o nich mluví nebo píše, jak dělají modernisté po většině, nevidouce nerozumu a nedůslednosti počínání svého. Všichni materialisté, pantheisté, agnostici a monisté jsou zde stejně odsouzeni a s nimi zároveň i ti, kteří náboženství a mravnosť ztotožňují (vyhošťujíce z nich *Boha prozřetelného*, a stavíce do popředí *sebe*, . . .!) nebo dokonce mravností chtějí náboženství nahraditi, očistiti, odůvodniti id est *zničiti*. Celý tento druhý odstavec psán jest docela *populárně*; může mu tedy rozuměti každý přiměřeně vzdělaný člověk. — Nejvíce místa a času věnoval auktor oddílu třetímu, v němž dokázati se snažil nesprávnosti a pochybenosti vychvalované »nezávislé morálky«. Nadmíru důležito jest zde prokázati, že lidstvo má mravní sebevědomí v hlavních věcech všude a vždy stejné, poněvadž tento fakt *všeobecný* žádá pak neuprosně hlubšího vysvětlení — theismu, jenž jediný jej náležitě odůvodňuje a důsledně rozvíjí. Proto věnoval též auktor pojednání tomuto obšírnou kapitolu a snažil se vyvrátiti protivné názory *Lubbuckovy, Jodlovy a Paulsenovy*, dle nichž nemůže prý býti řeči o *všeobecném* a v *sobě ustáleném* mravním sebevědomí lidském. Jako všecko na světě, tak prý i mravnosť se »vyvinula« a vyvinuje; co ten má za mravné, považuje jiný nemravným, tvrdí uvedení odpůrcové. Námitku tuto vyvrací P. Cathrein *přesvědčivě* (str. 52—53), při čemž

*) Cfr. S. *Augustini* »De civitate Dei V. 11, 4. »Voluntates nostrae tantum valent, quantum Deus eas valere voluit atque praescivit« etc.

zvláště působivou jest jeho argumentace tam, kde ukazuje doslovnými výroky svých odpůrců, že si na vzájem *odporují!* Rovněž pěkný a přesvědčivý jest auktorův výklad, že zmíněné, všeobecné, v hlavních zásadách stejné a stálé mravné sebevědomí lidstva vyrostlo z *přirozenosti lidské*, která jest podstatou svojí všady a u všech *stejná*. V následujícím probírá spisovatel otázku o posledním cíli činnosti lidské a ukazuje, že jen theism dává zde uspokojivou odpověď. Četné názory a výroky učených mužů čteme zde všude a vidíme, kterak i nejučenější bez Boha neumějí odpověděti na otázky nejdůležitější, každodenní, na otázky životní. Jediný výrok *Humboldtův*, že »život je nesmyslem největším« a že vlastně největšího štěstí životního dostalo se tomu, kdo se narodil jako hlupec a tupec, ukazuje víc než dost, že člověk bez něčeho »vyššího« jest sobě samému na obtíž — monstrum. Řádný *poslední cíl*, vznešenou pravou *ctnost*, odůvodniti mravní *povinnost*, nemůže celá moderní evolucionistická éthika, ať cokoli o »nezávislosti« deklamovala, a ať jakkoli »vědou« se oháněla. — Kde také bude naprosto nutná »sankce« zákona, není-li prozřetelného *Boha*? Kategorický imperativ *Kantův*, jakož i jeho výklad, a že prý člověk je zde k vůli sobě (Selbstzweck) dostávají též, co zasluhují, ač jen v rukavičkách. U P. Weisse O. P. našli jsme o tom mnohem lepší a říznější populární kritiku. Důležité kapitoly *o svědomí* nenašli jsme zde ku svému podivu vůbec, a také pojednání o *přirozeném zákoně mravním* neuspokojilo, ač obě náležejí základům celé studie. *Filip Jan Konečný.*

ČESKÁ.

Smírné klanění národů katolických, zřízené v kostele sv. Jáchima v Římě, v hlavním to sídle svém, a spojené s ustavičným klaněním se čtyřicetihodinnou pobožností v Římě. Z vlašťiny přeložil P. Karel Plešek C. S. S. R. V Olomouci 1900. Nákladem sdružení. Stran 164 malé 8⁰. Cena 60 hal. — S potěšením uvítají členové jednot a bratrstev nejsv. svátosti oltářní a kněží-adoratoři tuto úhlednou, pěkně upravenou, příruční knížku družstva smírného klanění národů katolických. Část prvá obsahuje poučení o družstvu, jehož hlavním sídlem a středem jest nový jubilejní kostel sv. Jáchyma v Římě, o jeho stanovách a odpustcích s příslušnými dekrety. Část druhá zahrnuje rozličné modlitby a smírné pobožnosti: Mši sv. ke cti nejsv. svátosti v latině i v překladu českém, a jinou ještě pobožnost mešní; modlitby k sv. zpovědi a k sv. přijímání, rozličné chvalozpěvy o nejsv. svátosti i jiné; pobožnost sv. růžence s litanií loretánskou s příslušnými modlitbami; litanie ke všem svatým; hodinku masopustní před velebnou svátostí s trojím rozjímáním o nejsv. srdci Páně a se schválenou litanií k nejsv. srdci Ježíšovu: pobožnost křížové cesty a jiné modlitby, jež konají se v ústředním kostele sv. Jáchyma v Římě. Překlad jest správný a plynný, papír pěkný, tisk čistý. Knížka zasluhuje všeho doporučení.

Družstvo »smírného klanění národů katolických« jest družstvem opravdu katolickým a mezinárodním, shromažďujíc kolem svatostánku všecky národy, aby vzdávaly náležitý hold Pánu Ježíši svátostnému a usmiřovaly jej za veškery urážky, činěné jeho božské velebnosti v této svátosti víry a lásky. Každému národu vytknut jest jeden den v témdni, v kterém členové družstva *půl hodiny* stráviti mají v modlitbě před nejsv. svátostí oltářní. Členům mocnářství Rakouského jest *pondělí* dnem adoračním. Tato *půlhodinná* adorace zamlouvala by se snad našim kněžím adoratům i laikům lépe, nežli dosavadní celá hodina adorace. I bylo by snad záhodno, aby spolek náš adorační spojil se s družstvem římským, jehož jenerální ředitelství jest při kostele sv. Jáchyma. (S. Gioacchino, Prati di Castello, Roma). Vdp. ředitelé dosavadního spolku eucharistického oznámili by pouze jenerálnímu ředitelství družstva smírného, že k družstvu přistupují a obdrželi by hned příslušné diplomy a dekrety s právem přijímati členy, a žádné jiné změny nebylo by potřebí, titulu spolkového vyjímaje. I měsíčníky »S. S. Eucharistia« a »Poklad věřících« mohly by zůstati. Poněkud obtížné stvrzenky adorační by odpadly, družstvo bylo by přístupnějším i laikům a zavládl by v něm čilejší ruch a život, členů by valně přibývalo a vhodnější a katoličtější zajisté jest přímé spojení s Římem nežli s Paříží a s Vídní. Knížka pak: »Smírné klanění národů katolických« byla by výbornou příruční knížkou všech členů; obzvláště, když by se v druhém vydání zdokonalila a rozmnožila na úplnou členskou a modlitební knížku pro členy jak kněze tak laiky. Záslužné učiní dílo, kdo se věci této ujme. Sv. Otec Lev XIII. družstvu přeje, a družstvo jest vlastně jeho dílem, a příslušné dekrety a stanovy byly svým časem uveřejněny v »Ordinariatním listě Pražské

arcidiecése« r. 1899., č. 22., str. 85. Ředitelem sdružení v arcidiecési olomoucké jest rektor koleje redemptoristů v Července u Litovle na Moravě, kde lze též svrchu uvedenou příruční knížku členskou si objednati. *B.*

Pobožnost křížové cesty. Sepsal *Klement Markrab,* děkan. Třetí vydání. V Slaném 1901. Nakladatel Jos. Čížek, knihkupec. Před nastávající dobou svatopostní vyšlo nové vydání křížové cesty, která se nám na první pohled zamlouvá jadrnou stručností a bohatostí myšlének k účelu meditace při každém zastavení. Věty jsou krátké bez synonym, dikce jasná, sloh vykristalisovaný soudobým duchem jazyka. V celé soustavě této křížové cesty obrážejí se plně originelní rysy u lidu oblíbené viae crucis, tak jak se v Čechách od nejstarších dob konávala. V které osadě by duchovní správce chtěl zavésti knížečku k účelu pobožnosti křížové cesty, tato hodí se nejlépe. *Vlastimil Hálek.*

Rozhledy po lidumilství. Měsíčník ku povzbuzování a podpoře lásky k bližnímu. Redaktor JUC. Fr. Cyr. *Vlk.* Nákladem »Družiny blah. Anežky Č.« v Praze. Předplatné (ročně) 4 K. — Přiznáváme otevřeně, že jediný tento filanthropický časopis český spočívá na solidním základě, i obsahem i formou stojí na výši doby. Redakce vede si svědomitě a obezřele, řídíc měsíčník sobě svěřený pečlivě v duchu katolickém. Letos s potěšením prohlédli jsme již prvé dva sešity *devátého* ročníku, které vedle rozsahu dosavadního má ještě *tré* příloh, a to: 1. čtvrtletní obrázkovou; 2. měsíční, nazvanou »Milosrdný Samaritán« a věnovanou k útěše trpících a strádajících, a 3. »Listy Střídmosti«, které vždy každého druhého měsíce doplňují vkusně upravený časopis, jenž rok od roku se zdokonaluje. Z listu tohoto teprve vidíme, čeho se nám nedostává v naší vlasti, a jak daleko jsou před námi jinde; v tomto směru pestrostí, rozmanitostí a časovostí vyniká obzvláště rubrika »Zprávy«, k níž pěkně se druží rubrika »Rozmanitosti«, ve které líčí se povzbuzující kapitoly ze života lidumilův. Měsíčník sám ve všech svých ročnících má velmi bohatý a zajímavý obsah; shledáváme tu poutavou líceň života v rozličných ústavech dobročinných, dojmy cestopisné, vážné úvahy, střízlivé články časové, květnaté životopisy a přiměřené básně i povídky. Schvalujeme úplně tento způsob, dle kterého hledí se i povídkou raziti cesta lidumilství, u nás — pohříchu! — zanedbanému. Časopis vedle slovesné části, ve které stopovati lze stále čistý jazyk, přináší i hojná vyobrazení osob, ústavův a scén, vztahujících se k dobročinnosti u nás i v cizině. Jest sice v naší vlasti mnoho institucí lidumilných, ale celkem přece jen málo; politické a národnostní boje jsou věci valně na překážku. Dobročinnosť, která by utěšeně kvetla, musí mít základy v půdě náboženského vznětu, a této pravdě vzpírají se u nás liberální kruhy. Bez četných řad zdatných pracovníků jest opravdová humanita naprosto nemožna. Lidumilství nesmí se obmezovati na dotyk ruky s rukou, nýbrž dlužno jíti dále, totiž k srdci nuzného a potřebného; v uvedené příčině třeba u nás ještě vytrvale a mnoho vychovávati povrchní naši společnosť, která ještě tisíce protancuje a na maškary vyhazuje, když má několik desítek velikomyslně uštědřiti těm, již trpí nedostatek, bídu a nouzi.

»Rozhledy po lidumilství« vycházejí ve prospěch »Jubilejního ženského asylu císařové a králové Alžběty« v Praze na Kampě, vzorně spravovaného ctihodnými sestrami ze Slatiňan u Chrudimi. Redaktor již od počátku časopis tento řídí a z větší části i sám články zásobuje — *zcela nezištně,* nebera ani náhrady za výlohy, s nimiž každá redaktorská činnosť jest přirozeně a nevyhnutelně spojena.

»Rozhledy po lidumilství« zasluhují opravdu a vším právem co největšího rozšíření i mezi lidem i mezi intelligencí jako zdravá i nezávadná četba ušlechtilé povahy i jako kyprá půda, která jest vhodná pro símě účinné křesťanské lásky k bližnímu. Doporučujeme co nejvřeleji. *Philanthrop.*

Domácí čítánka. Z lidu pro lid vybral František Bartoš. Nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje na rok 1900. V Brně 1900. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně. Stran 484. —

V posledních dnech měsíce prosince rozdáván byl údům Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje podíl, který za rok 1900. vydán byl. Dědictví si může blahopřáti, že podařilo se mu století uplynulé takovým stkvělým způsobem ukončiti; neboť knihou pana školního rady a gymnasiálního ředitele na odpočinku Františka Bartoše, chlouby a ozdoby naší Moravy, nejlepšího znalce a upřímného přítele našeho lidu, zavděčila se správa Dědictví všem svým údům. Pan spisovatel řídil se heslem non multum sed multa a vybral ze svých nevyčerpatelných zásob jen malinkou a pro lid nejpotřebnější a nezajímavější část. Slovy básníka Goethe: »pro děti jest nejlepší právě dosti dobrým« — für die Kinder ist das Beste gerade

gut genug — řídil se i pan spisovatel, pořádaje tuto knihu a vybral z lidu pro lid jen nejlepší věci. O knize této říci můžeme s dobrým svědomím, že vyplňuje, co nám svého času náš nezapomenutelný učitel, sám pan spisovatel o dobré knize říkával: »dobrá kniha budiž jasným světlem rozumu, blahodárným teplem srdci, ustavičným podnětem k mravnosti.«

Pan spisovatel označuje sám účel knihy v předmluvě těmito slovy: »časové se mění a my se měníme s nimi.« Mnoho krásného z dřívějších zvyklostí našeho lidu vymizelo na vždy. Jak dříve bývávalo, o tom podávají nám nyní svědectví na mnoze už jenom knihy, v nichž mnoho z těch věcí je poznamenáno. Ale všelicos dobrého a pěkného z těchto knih lze vybrati, co by se i naší době dobře hodilo. A takový výbor učinil jsem údům našeho Dědictví.«

Spis je rozdělen na dvě části. První má název: »Škola mateřská« strana 6—138., II. část strana 139—460. je nadepsána: »pro domácnosť a společnosť.« Nejdůležitější částí celého spisu je I. oddíl o škole mateřské jednající. Jestiť velmi žádoucno, aby dle příkladu našich starých matek i nynější naše matky své děti vychovávaly a vedly k pobožnosti, poslušnosti, pracovitosti, hospodárnosti a šetrnosti, otcové pak aby jejich domácí výchov dovršovali. Z takové školy mateřské a kázně domácí děti přicházely docela jinak připraveny do školy veřejné nežli nyní.

Nyní obyčejně rodičové skládají se až příliš se vším vychováním svých dětí na školu, nechávajíce jich do té doby růsti jako dříví v lese. Ale stromek takový zatím všelijak na křivo roste a přímiti a napravovati ho potom často ani sebe lepší škola nedovede. Bylať zameškána doba k šlechtění srdce lidského nejpříhodnější.« První díl obsahuje mimo jiné: modlitbičky: poučení: jak v mravech a ctnostech děti cvičiti, k němuž jak pan spisovatel dále rozvádí, vede 1. příklad ctnosti a mravů ustavičný, 2. poučování včasná a rozsafná, 3. kázeň mírná. Dále je v I. částce 16 překrásných dětských pohádek: ptačí řeč, hádanky, zábavky početní a kreslicí, dětské hádanky.

Druhý d.l obsahuje: 18 pohádek (strana 142—267). Z pověstí (strana 268—298), několik set překrásných, svérázných přísloví (str. 299—456). Pan spisovatel sám praví o příslovích: důležita jsou hlavně přísloví! Dříve taková přísloví byla v ústech a žila v srdcích všech a byla vždy pohotově, kde bylo potřebí vlídného napomenutí, důtklivé výstrahy nebo vtipného pokárání. Osvojujte si je opětovným čtením, uvažujíce o nich a užívejte jich za vhodných příležitostí. Krátkým takovým příslovím dokážete často více než dlouhou řečí.« Dále jsou ještě v II. části: výroční obyčeje, slavností a zábavy; stať počíná popisem zvyků a obyčejů v adventě a končí hody (str. 358—412). Ku konci připojem věrný popis svatby (strana 414—460). Chvály hodno jest, že uspořádán byl abecední seznam písní v knize obsažených dle jejich počátků.

Kéž vyplní se přání p. spisovatele: dobrá strava je prý nejzdravější a nikdy se nepřejí. A tak odevzdávám tuto knížku, duchovní to stravu domácí, do rukou údům našeho Dědictví s tím srdečným přáním, aby jim zachutnala a je navnadila, by dle příkladu svých předků pravé zábavy a spokojenosti hledali předkem a nejprve ve spořádané domácnosti. Ze spořádaných rodin vzrůstá spořádaná obec, a jaké jednotlivé obce, taková celá vlasť. V mravnosti, práci a vědění je naše spasení.

Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje vydalo od založení roku 1861. v celku již 47 cenných knih. Údů má 16.061, rodů a údů věčných je 3.052, kněží je údy 2.464. Spoluúdem Dědictví státi se může každý, kdo zaplatí jednou na vždy 20 K. Pokladníkem, u něhož za úda přihlásiti se lze, jest Antonín Adamec, konsistorní asesor a regens alumnátu v Brně, Dominikánská ulice. *Ign. Zháněl.*

Poklad věřících. Roč. I. a II. Red. V. Roudnický. Praha 1899. a 1900. Předplatné na rok 60 kr. — Majíce před sebou dva dokončené ročníky lidového časopisu eucharistického, můžeme o něm již svědectví vydati a jeho cenu odhadnouti. I vyznáváme s radostí, že našim požadavkům dobře vyhovuje a že jeho cena bude trvalá. Obsah je patrně pořádán dle určitého rozvrhu, poněvadž se jedná o Nejsv. Svátosti v těchto prvých ročnících se stanoviska jaksi povšechného, aby se na tomto základě v příštích letech podrobně a specielně k úctě nejsv. Svátosti nabádalo. Učení o Eucharistii probíráno způsobem velmi lahodným a zážívným v řadě článků »Tiché chvilky«. »O mši sv.« důkladně píše známý pražský řeholník Emauzský. Poznání euchar. Spasitele prohlubuje se úvahami o ctnostech, jimž nás svou přítomností v Eucharistii vyučuje. Životopisy ctitelů euchar. Spasitele jsou četbou velmi povzbuzující. (Sv. Paschal Bayl., Sv. Václav, Karel IV., Vianney, sv. Alžběta, Klára, Maria Mag. atd.) Velmi zajímavé jsou články K. Procházky »o českých monstrancích a kališích.« Čteme i úvahy eucharistické na jednotlivé slavnosti

církevní. V minulém ročníku věnována náležitá pozornosť »milostnému létu«. Z té příčiny jsou i články »o odpuscích« zcela případny. Čtení zábavně poučné činí obsah časopisu rozmanitějším a záživnějším. »Různé zprávy«, Dopisy a Rádce četby ucelují obsah téměř každého čísla. Jest tedy »Poklad věřících« časopis důležitý, obsahu zajímavého a bohatého a lze jeho rozšiřování co nejlépe odporučiti.
L. † a.

Ratolístky. Verše *Prokopa Zaletěla:* Tiskem A. Janského v Sušici. Nákladem vlastním. Cena 1 K. České mládeži vydal novou sbírku básní pilný náš literát Prokop Zaletěl v minulé době vánoční. Vane jimi něžný duch zbožnosti a láskyplné oddanosti k dítkám. Zjevný jest v nich též paedagogický směr, zušlechtění dětských duší. Mluva z nich bez újmy poetičnosti jest lahodná a mladým čtenářům srozumitelná, technika veršů uspokojivá. Kniha tato hodí se za dárek mládeži školní i dorůstající při různých příležitostech, jako při vyjití ze školy, při sv. biřmování, po zkoušce ze sv. náboženství. Přejeme jí největšího rozšíření, aby vydavatel neutrpěl hmotné škody. Lze ji objednati ve Volšově u Sušice u autora. Věnována jest vdp. Josefu Fabianovi, děkanu v Částrově. *Vlastimil Hálek.*

Novelly. Napsala *Růžena Jesenská.* Ottova laciná knihovna národní, č. 184. Stran 631. Objemný svazek tento obsahuje čtyři novelly: »Provisorní život«, »Na ohořelých větvích«, »Tak pozdě«, »Odvanuto«, které by spíše mohly nadepsány býti: tragedie lásky. Již z názvu jich lze vyčísti, že obsahem svým odhalují několik kostrbatých dějů ze života lidského. Nicméně však zdá se nám, že plny jsouce melancholismu a rozervanosti, dávají příliš mnoho průchodu ponurým názorům na život, takže tím reelnosť jich v očích čtenáře trpí. Se stanoviska našeho shledáváme, že vlastně všem těmto trpícím osobám schází pravý lék náboženských citův a klidného poměru jich nitra k Bohu. Tím se ociťují všecky bez vesla v úskalích moře života. Vždyť třeba ve všech poměrech lidského utrpení duševního i tělesného opříti život o něco pevného a tím jest náboženství. Nemá-li kdo v harmonickém souladu tento poměr své duše k Bohu, jest pak nešťasten v každém stavu, ať jest to v manželství neb za svobodna, neboť nic na světě není s to, aby city náboženské něčím jiným nahradilo. Tím si vysvětlujeme též povahy hlavních osob v »Provisorním životě« a »Na ohořelých větvích«, jež prázdny víry musí se viklati a chýliti každou chvíli k pádu. Že by po veselém životě v mládí u ženy musilo nastati oddání se mysticismu (str. 93.), jest liberární názor. Autorce těchto novell nelze upříti nadání, jeví se v nich široký rozhled, pěkné lícně, promyšlené reflexe, které ovšem jsou někdy obs'hlé na úkor děje a plny romantismu. Úprava knihy jest příjemná. *Vlastimil Hálek.*

Dramatická díla Williama Shakespeara: Sv. XII. **Romeo a Julie.** Tragedie v pěti jednáních. Přel. *J. V. Sládek.* Nákladem J. Otty. 1899. Chváliti básnickou cenu dramatu Shakespearova bylo by ovšem zbytečno; také nesmíme děj posuzovati dle moderních, »střízlivých« názorů. Básník sám ztřeštěnou lásku nejen jako tragickou vinu trestá, ale i jemnou ironií šlehá. Velmi sympaticky podán mnich (František) Lorenzo, jako muž učený, moudrý, o blaho jiných starostlivý. To je významno pro dobu, v níž Shakespeare žil, kdy stav řeholní byl jen tupen a v nenávisť uváděn.

Na několika místech potkáváme se v dramatě s obraty frivolními, dvojsmyslnými. Bylo by lépe, kdyby je byl pan překladatel vynechal nebo obešel. Důvody, proč tak neučinil, ovšem také známe, ale při svém přání rozhodně trváme. Básník hověl vkusu tehdejšího divadelního obecenstva, a tento vkus (třeba jen konvencionalně) se změnil a jest tedy dbáti vkusu dnešního. Tak chtějíce býtí šetrnými k jiným, nešetříme sebe. *L † 19.*

Zpět ku Kristu Ježíši! Sedmero postních řečí, které napsal a konal F. Herzog, kaplan v Plzni. (Cyclus VI. — Brno, 1901. Nákladem benedikt. knihtiskárny. Cena 1 K.) — Známý výrok, že by sv. Pavel, kdyby za našich dnů apoštoloval, byl novinářem a šířil evangelium tiskem, nutno bráti cum grano salis. Živé (kázané) slovo Boží nelze dostatečně nahraditi ničím a běda osadě, kde slovo Boží svědomitě se nekáže. Je slovo Boží naprostá podmínka pro zachování a napravování života v osadě křesťanské. Než nemíníme dále uváděti známých věcí z pastorálky, chceme touto zmínkou naznačiti, jak důležita je literatura homiletická. V poslední době ozývaly se hlasy po vzorných, době přiměřených sbírkách kazatelských. Kázaní se ovšem vydává dost, ale — — Málo který kazatel dovede se vymaniti ze šablony, takže nově vydávaná kázaní vypadají na mnoze jako plagiaty kázaní vydávaných před padesáti a více lety. — Až na jisté výjimky vše formou i obsahem ztrnulé a přece — verbum Dei non est alligatum. Jsou ovšem u nás kazatelé, kteří ducha doby pochopují a řečmi duchovními mnoho

působí, ale ti obyčejně svých prací tiskem nevydávají, což jim nedávno jistý list skoro jako »sobectví« vyčítal. — Z tohoto úvodu zdálo by se, že tedy kniha, kterou oznamujeme, našemu ideálu vyhovuje. Toho nepravíme, ale říci můžeme, že nad prostřednosť vyniká. Předně vynikají řeči tyto základní myšlénkou. Společnosť lidská trpí těžkou chorobou; mravní i hmotný stav společnosti je velice smutný. Pro zdárné léčení nutna je správná diagnosa; třeba jíti ke kořenu zla a pak možno mluviti o prostředcích. Cestu tuto pan spisovatel správně volil. Ukazuje na různé chorobné příznaky, rozebírá je, líčí nebezpečenství a jako závěr jeho »ceterum autem censeo« zní: vraťte se ke Kristu! Cesty pak, jež k nápravě a uzdravení vedou, jsou: sebepoznání (»Křesťanský muž, Křesť. žena, Křesťanská rodina«), očistění a posvěcení (»Zpověď«, Svátosť Olt.«), služba Boží (Mše sv.) jako úkol člověkův na zemi a stálá snaha po dosažení blaženosti věčné (Příprava na smrť). Mimo základní myšlénku a její provedení lze při sbírce chváliti hojnosť příkladů, a to příkladů časových, nových i z denních časopisů posledních dnů čerpaných. Jsme přesvědčeni, že těchto kázaní bude moci každý kazatel s prospěchem užíti. *L. † n.*

Zda věřiti Lurdům. Napsal Leopold Kolísek. V Brně 1900. Nákl. vlastním. Cena 1 K. 20 h. — Katolická veřejnosť těšila se již předem na tento spis v době, kdy autor sbíral material hlavně k obrazu kultu Lurdského v Čechách a na Moravě. Tu podává nám popis kostelů, kaplí, soch, obrazů atd. P. Marie Lurdské, z nichž vidno, jak podivuhodně v posledních desítiletech pronikla úcta Její země koruny Svatováclavské, takže sotva je farnosť, kde by nebyla zbudována socha neb obraz P. Marie Lurdské. Vedle toho rozpadá se obsah spisu na tyto části: I. Zázraky lurdské a věda. II. Zajímavá sázka. III. Zola a Lurdy. IV. Proč zjevila se blah. P. Maria ve Francii, proč v Lurdech a proč v oné době. Přednosť této práce spočívá v tom, že zázračné události Lurdské dotvrzeny tu jsou prameny světskými, jednak listinami úřadů neb lékařů, jednak i z autopsie. Kéž tato kniha přispěje šířiti úctu a důvěru k Neposkvrněné Panně. *Vlastimil Hálek.*

O **Vesnickém románě** Karoliny Světlé, jehož německý překlad nedávno byl vydán, čteme zajímavý posudek K. Domaniga v Allgemeines Litteraturblatt, čís. 20. — (Karolina Světlá: Sylva. Eine Dorfgeschichte. In freier Uebersetzung nach dem Böhmischen von Dr. Quido Alexis. Stuttgart, 1900. Jos. Roth 8° (XI., 220 S.), M. 2.50.) — Domanig praví: »Göthova předpověď o kosmopolitické povaze naší literární epochy dokonale se splnila; poněkud cizími zůstaly nám pouze plody mohutnější literatury české, více cizími, než literární produkty jiných slovanských národů. Příčina toho věží nejspíše v politických poměrech; ale proč mísiti poesii s politikou? Spravedlivý a nestranný cizinec nemůže odepříti svého uznání pracem novodobých českých spisovatelů, jež nám německým překladem zvláště nedávno zemřelý dvorní rada Albert přístupnými učinil, čímž si věru nemalou zásluhu získal. Než i s jiné strany podává se nám právě překlad »vesnického románu« asi před rokem zemřelé básnířky Karoliny Světlé, na kteroužto knihu hlavně z toho důvodu upozorňuji, poněvadž je to zvláště charakteristická práce této vynikající spisovatelky, jež nám tu ukazuje, jak smýšlí a cítí český lid kol Ještědu, a pak ještě více proto, že dle mého soudu náleží »Sylva« k nejlepším plodům novějšího vypravovatelského umění vůbec. Jest pak v knize zdravá realistika a dokonalé pochopení a vylíčení duševních hnutí: dále také nevšední předmět, napínavý, z charakteru osob, přirozeně plynoucí děj, a zvláště závěr, dokonale uspokojivý a křesťanské morálce jakož i poetické spravedlnosti naprosto vyhovující, — to vše neodolatelně mne nutkalo, abych knihou již přečtěnou z novu s pozorností ještě větší se probíral. A tu musím ještě se zvláštním důrazem podotknouti: toto vypravování jest opravdu vzorně (mustergiltig) osnováno. Zřídka který německý spisovatel rozumí svému umění tak, jako tato česká básnířka; tu mohli by se lidé tohoto oboru učiti. Raduji se upřímně, že velezdařilým překladem dra. Guidona Alexise (pseudonym muže vzneseného a velice zasloužilého) knižní trh německý tak znamenitou prací byl obohacen, na což my katolíci opravdu hrdi býti můžeme.« — — (Uveřejňujeme posudek jen k vůli zajímavosti; chápeme dobře nadšení referentovo, ale náš celkový úsudek o znamenité spisovatelce je přece poněkud jiný. Slouží však katolickému Němci k nemalé cti, že tak statečně, otevřeně a tak okázale příznivě promluvil o knize české spisovatelky. A tak česká hudba, české malířství i česká slovesnost vítězně klestí si cestu do ciziny a šíří chválu jména českého, mezi tím co velicí národové hledají slávy a moci na — bojištích válečných. Zachová-li si náš národ zdravé jádro, zůstane-li věren Bohu a víře, nemusí se budoucnosti lekati. Mocní národové spoléhají na svou sílu, utiskují slabších, ale naše pomoc budiž ve jménu Páně. Je-li Bůh s námi, kdo proti nám!) *L. † g.*

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

Obrana. — V časopisu »*Obzor literární a umělecký*«, jehož redaktor jest Jaroslav Vlček, čteme r. III. č. 2. (1901.) následující jedem některého fanatika helvetského naplněný odstavec: »*Mezi literární historii a theologii na jedné, zlovolným strannictvím a povrchností na druhé straně, kolisá podivná práce A. Lenzova »Soustava učení Chelčického na základě pramenů.*« Sborník historického kroužku. Věru že nemohl »Obzor literární a umělecký« spisu dokt. A. Lenze lepší rekomendace dáti nad tuto vášnivou, ničím neodůvodněnou poznámku. Způsob příhan spisu s poznámkami beze všech důvodů zavedl odpadlý katolík Masaryk a jeho panoš Herben, a ten způsob adoptoval již dávno ze Slovácka k nám přišlý docent Jaroslav Vlček, slušící vyznání helvetskému, aspoň ohledně spisů doktora Antonína Lenze. *Arcit že nepíše dr. A. Lenz podle rozkazů helvetsko-husitského komanda, nevychvaluje do nebe původce náboženské revoluce v Čechách a nevelebí těch hrozných spoust naší vlasti, vraždění národa, poplenění jeho a zubožení našeho lidu až ku katastrofě na Bílé Hoře, ale také netají, že revoluci za času Ferdinanda II. zavinili právě souvěrci Vlčkovi helveti přede vším a jim příbuzní touže dobou čeští bratří,* a proto jest práce jeho: »Soustava učení Petra Chelčického před obličejem Vlčkovým *podivná, povrchní a strannická.* Důvod této domnělé podivnosti a povrchnosti jest právě ta mrzutá okolnost, že *dr. Ant. Lenz píše podle historické pravdy, že každou stať, kterou vysloví, odůvodňuje texty vzatými z autora, o němžto píše,* tak že není možná vyvrátiti podle spravedlnosti jeho výroků. Ale k takovému posouzení nemá docent Vlček chuti, neboť by musel s hanbou péra odložiti. Pohodlnější a kratší způsob umlčeti nepohodlný spis a jeho autora jest ovšem velkopanské odkopnutí. Docent Vlček dobře ví, že byl Chelčický jeden z těch nejsběsilejších fanatiků náboženské revoluce v Čechách, vždyť jej jako radikálního odpůrce katolické Církve ve svých dějinách literatury české s velikým zalíbením cituje, on také dobře ví, nebo by věděti měl, že jsou spisy Chelčického přeplněny překrucováním katolické víry a neslýchanými lžemi naproti kněžím, biskupům a naproti papeži a tak naproti veškerému duchovenstvu katolickému, ba i naproti lidu katolickému všemu a naproti lidu českému zvlaště, jejž zove *lidem sice dobrým, ale hlúpým.* A věru byl ten náš český lid hlúpý, když přijímal z rukou Husových a mladých mistrů pražských nemotorné a cizácké bludy Viklifovy, byl hlúpý, když věřil Chelčickému a jeho lžím za pravdu dával, a tak sám sobě kopal hrob. Toto všecko zná docent Vlček a přece dovoluje, aby byl spis Lenzův v jeho časopisu »Obzor literární a umělecký (!!)« *způsobem uličnickým potupen a pohaněn.* Vlček také dobře ví, že spisy Chelčického jsou netoliko protidynastické, ale i anarchické, a přece dopouští, aby spis, kterýž nám ukazuje Chelčického v pravém světle, byl tupen. Věru bychom byli něco zcela jiného očekávali od c. k. profesora realných škol a docenta university původem svým katolické. Než dosti na slovech těchto. Máme před sebou ač ještě nedokončený spis napadený, a zároveň potupnou poznámku »Obzoru literárního«; každý spravedlivý a soudný čtenář zajisté pozná, na čí straně je pravda. *Dr. B.*

Ze **slovinských zemí.** Svaz rakouských jihoslovanských učitelských spolků vydává od nového roku nákladem L. Schwertnera v Lublani knihovnu pro mládež s názvem: »Mladinska knjižnica«. První svazek obsahuje povídky »Medveji lov« a »Čukova smrt« z péra Josipa Brinara; poctil je cenou »Česko-slovenský spolek v Praze«. Cena 80 h. — »Naši narodni grehi« (hříchy) jest název zajímavé brožurky, jednající o tom, kterak Slovinec má v pravdě slovinsky žíti. Knížka se prodává za 50 h. — Ve Vídni vychází belletristický list »Jug«, jejž vydává družstvo předních Slovinců, žijících ve Vídni. — Z kalendářů uvádíme tyto: »Slovenski amerikánski koledar«, jejž vydala redakce »Glasu Naroda« v Novém Yorku, VII. ročník, cena 1 K. — Gabršiek v Gorici vydal »Narodni koledar«, a »Ročni kažipot (Roční ukazovatel) po Goriškem, Trstu in Istri s koledargem«. — »Pučki prijatelj« (přítel lidu) jest orgánem hospodářským, jenž vychází II. rok. Cena 2 K.

Fr. Žundálek.

Chorvatské drobnosti. Ivan rytíř Trnski, c. k. plukovník, přední chorvatský básník, daroval před několika roky větší sumu, aby se v Brodu na Sávě časem zřídil pomník spisovateli a vlastenci, Matiji *Mesićí,* prvnímu rektoru záhřebské university. K tomu konci se letos v lednu ustavil spolek, který si vzal za účel zbudovati pomník. Mecenáš a vlastenec biskup Josip Jurij Strossmayer věnoval k tomuto účelu 1000 K. — Ivan Muhrić vydal litograficky vaudeville »Nosićevi jadi«, k němuž napsal hudební průvod a jejž sepsal jeden z mladších dramatiků.

— Belletristické časopisy se utěšeně rozvíjejí, ukazujíce krásný obraz kulturního pokroku chorvatského národa; většina jich vychází v Záhřebě. V přední řadě vyniká v té příčině »Prosvjeta« za redakce Emilija Laszowského (12 K.), dále dosud nedlouho vycházející »Život« redakcí dra. M. Dežmana (12 K.), pak oblíbený rodinný list »Dom i svjet« (12 K.), všecky s výborným obsahem. — Již třetí rok vydává křesťanské dělnictvo dobře řízený 14týdeník »Glas Naroda«, který hájí pokroku dělnictva na základě křesťanské víry. — Velkostatkář Alfred Ebeling konal v posledních dnech přednášky o Bosně a Hercegovině v různých německých městech. — 6. ledna provedena byla v Záhřebě dvě nová dramata chorvatská »Novi roman« a »Što žena umije« (Co žena umí), jež sepsala mladá spisovatelka, opravňující k velkým nadějím, — »Slavjanskoje blagotvorit. obščestvo« v Petrohradě vydává soupis slovanských národů s názvem »Slavjanskie narody;« v posledním svazku popisuje národ chorvatský A. L. Lipovskij. Ke spisu jest přidána mapa Chorvatska, Slavonie a Dalmacie. — Císař potvrdil Tadije Smičiklasa, známého chorvatského spisovatele, za předsedu chorvatské akademie. — Alfred Jensen uveřejnil německou studii o slavném básníku chorvatském Gunduličovi. Dílo jest rozvrženo na 13 oddílů a jedná také o písemnictví dubrovnickém před Gunduličem.

Fr. Žundálek.

Literární zprávy z Bosny a Hercegoviny za 1900. Významný pro slovanský jih literární podnik, jehož kolébka před šesti lety postavena byla do Sarajeva, dokončil VI. ročník své slibné pouti. Míníme tím velký illustrovaný časopis »Nadu«, vycházející v sešitech čtrnáctidenních ve dvojím vydání — latinkou a cyrilicí — při souhlasném textu. Kdo od počátku sleduje »Nadu«, neupře, že list tento se stále zdokonaluje nejen po stránce vnější, ale i co do vnitřní ceny. Původnímu úkolu, aby přinášela stati z oboru krásné literatury slovanských národů a tlumočila rázovité zjevy cizokrajného písemnictví širokým vrstvám domácích čtenářů, zůstala »Nada« věrnou až podnes. Z našeho českého stanoviska nás plní zvláštním uspokojením časté zprávy o literárním ruchu českém, psané pérem veskrze přátelským, jakož i pražské dopisy chorvatských spisovatelů, kteří vzdálené pobratimy věrně seznamují s mnohými důležitými událostmi našeho tak utěšeně se rozvíjejícího světa uměleckého. V oboru poetických příspěvků shledáváme se v předešlém ročníku s jmény, která dobyla si na jihoslovanském Parnassu zaslouženého uznání. Z chorvatských básníků uložili v »Nadě« zdařilé plody: dr. A. Tresič-Pavičić, Silvije Strahimir Kranjčević, Adolfo Weber, Josip Milaković a j. Z domácích bosensko-hercegovských poetů pěknými a prohloubenými veršovanými pracemi zamlouvají se zvláště: Mirza Safvet, mladý beg ze starého rodu Bašagičů Redžepašičů z jižní Hercegoviny, svými zvučnými plody orientální erotiky s ušlechtilou umírněností obsahovou, dr. Gavro Manojlović, dr. Tugomir Alaupović epickými zpěvy, nadšený vlastenec Avdo Karabegović Hasanbegov vlasteneckými zpěvy a jiní nadaní chráněnci Musy. Též překlady cizokrajné poesie vybrány jsou s porozuměním a s potěšením nalezli jsme tu ladný překlad básně Rokytovy »Kam jdeš, Pane?« od Jos. Milakoviće. Zábavná prosa ovšem děkuje v VI. ročníku »Nady« zdařilý výběr původních prací příchylnosti předních chorvatských belletristů, z nichž *Václav Novak* napsal poutavou povídku »*Nakonu dva deset godina*« (po dvaceti letech), Ivo Cippico tré prací: »*Na moru*«, »*Bleka*« a zvlášť propracovanou delší povídku »*Za kruhom*« (za chlebem), *Napoleon Špun Střižič* výraznou črtu: »*Sumuje jednok života*«, a j. v. Z překladů krásné prosy vyskytuje se v minulém ročníku pouze krátká povídka francouzského spisovatele Guy de Maupassanta »*Na vodi*« v plynném překladu Jelavićově. Z vážných prací z oboru literárních studií, essayí a pod. vzpomínáme důkladné ocenění Alaupovićovo o premii »Matice hrvatské« za r. 1899. »*Hrvatske narodne pjesme*«, studie to nevšední ceny; pochází z péra intelligentního Bosňáka a nadaného básníka mnohých epických zpěvů. Literární cenou vyniká dále pilná snůška Dragutina Ilijće »*Novije pjesništvo u Srba*« jakož i historicko-literární studie dr. Gjury Šurmina: »*Jedno stoleče medju Hrvatima.*« Zajímavá jest též dovedně a s vybraným vkusem podaná delší práce se značkou △ s názvem: »*Turgenjev kav psihopatolog.*« Také obor cestopisný má pěkné příspěvky, z nichž zvláště vyniká obsažná práce Dr. Milana Šenoy »*Na dalekom sjeveru*«, líčí se zde z jihoslavanského stanoviska společenské poměry Ruska a turistické dojmy po vynikajících městech rozlehlé ruské říše. K některým cestopisům připojeny jsou vybraná a vkusně provedená vyobrazení. Rubriku »*dopisů*«, hlavně rázu literárně-uměleckého, pěstuje »Nada« s uznání hodnou pečlivostí již od dob založení svého. Dopisovatelé její roztroušeni jsou po všech hlavních městech středoevropských zemí a zprávy jejich vynikají objektivností i obsažnou stručností. Z Prahy nalézáme zde vřele psaný článek »*Treča izložba družstva* »*Mánes*« v č. 23. od V. Je-

lovšeka, dále červnový dopis Žofky Kvederovy »*Izložba ruskih umjetnika u Pragu*« a v červencovém sešitě referát téže spisovatelky »*Godišuja izložba umjetničkog družstva za Češku.*« Každý sešit »Nady« přináší v oddílu »Smotra« (Drobnosti) různé zprávy z celého světa a zajímavé črty časové, týkající se zvláště literárního a uměleckého ruchu. Posudky o vynikajících dílech hlavně chorvatské a srbské literatury jsou pěstovány s pečlivostí uznání hodnou, ač nalézáme v rubrice »*Književnost*« též poučné přehledy o písemnickém ruchu jiných národů. Českou literaturu s vybraným vkusem, s pravým porozuměním a pobratimskou přízní obstarává tu prof. Josip Milaković. Zbývá nám ještě promluviti o bohatých vyobrazeních, jimiž každé číslo jest vkusně vyzdobeno; nejen že text proložen jest hojnými názornými obrázky, ale každý sešit přináší dvě samostatné premie na měkkém papíru v úpravě velmi sličné. Z našich umělců nalézáme v VI. roč. »Nady« reprodukce obrazů: Muchy, Věšína a Kuby. Vrchní redakci cenného listu tohoto, jenž na slovanském Jihu jest významným tlumočníkem literárně-uměleckých snah ostatních slovanských národů, vede zakladatel její dvorní rada *Kosta Hörmann*, ředitel zemského musea v Sarajevu. »Nada« vychází dvakráte měsíčně v sešitech formátu »Zlaté Prahy«, úpravy velmi ladné, na měkkém papíru. Předplatné činí ročně 12 K. Předplatiti lze na adresu *Administracija »Nade«, Sarajevo, Koševska ulica«*, při čemž sluší udati, zda-li si objednavatel přeje vydání srbské nebo latinské. (Pokračování.)

100letá ročnice narozenin dra. F. J. Smetany, kněze-vlastence, připadla letos na den 11. března. Vzpomínáme zároveň těmito řádky Smetany jako jednoho z předních buditelů národních na českém západě. Dr. Frant. Jos. Smetana narodil se dne 11. března r. 1801. jako syn zahradníka ve Svinišťanech na Náchodsku a zemřel po třiatřicetiletém profesorování na lyceu Praemonstrátském v Plzni dne 18. února 1861, kde v sadech stojí jeho pěkný pomník, zbudovaný sbírkami národa. V literárním ruchu súčastnil se Smetana jako historik a přírodozpytec. Sepsal celou řadu důležitých knih a děl z obojího uvedeného oboru. Vůbec svojí literární a učitelskou činností dělal Smetana řádu Tepelských Praemonstrátů, jehož byl členem, všecku čest. Veškerá svá literární díla, vydaná v letech 1832. až 1852., psal Smetana v jazyku českém. Čest budiž jeho památce. *L. † 5.*

Jak šeredných zbraní užívá proti katolické církvi »Čas«, lze poznati také z této zprávy. »*Čas*« (č. 28.) píše: Jak Br. (?) Listy vypravují, přinesl si jedné neděle na cvičení katolický kněz (jistý?) ve Falcku (proč ne už v Německu?) vlaský ořech do kostela a loupaje ho, pravil: Tak nyní vám chci vysvětliti, jak je to s náboženstvím. Podívejte se na ten ořech! Zevně je zelená slupka, ta je hořká a chutná špatně: to je židovství. Oloupám ji a přijde tvrdá, dřevnatá skořápka: na té není zhola nic: to je protestantství. Ale dejte pozor, co je v ní, jádro: to je katolictví. Hleďte sem! Kněz skořápku otvírá a v ní jádro — černé a shnilé. — — Když jste to tak z těch Brrr Listů otiskoval, pane dre. Herbene, zajisté jste si myslil: jak jsou ti katoličtí kněží hloupí! a já osel už taková léta všemi zbraněmi, jimiž vůbec vládnu, (ironií, lží, potupou, posměchem . . .) proti nim tak zoufale bojuji: proti obmezeným lidem se shnilými zásadami. Než, já se klamu; tohle jste si nemyslil, Vy jste si myslil: proti katolíkům jest i nejmizernější mizernost dovolena. (Tím ovšem nechceme říci, že by v »Čase« horších mizerností nebývalo.) *L. † k.*

Jakým právem? »Čas« (č. 52.) stěžuje si, že jsme jeho spolupracovníku (Crux) vyčítali nízkost a sprostotu mysli. (Vlasť č. 4.) Naši čtenáři zajisté uznali, že jsme těch slov neužili lehkomyslně nebo nespravedlivě, vždyť jsme je uvedeným citátem odůvodnili. »Čas« praví, že »pan Crux není člověk nízký a sprostý, nýbrž spíše veselá kopa a jako páter vyklouz, znající slabosti životní a literární cechu klerikálního, umí (prý) o nich žertovat hravě i dravě.« Rádi bychom tento výklad přijali a nikdy bychom se opravdovému žertu nebránili, ale pan Crux žertovat — neumí. Pochybuji, že by pan Herben (třeba) za žert přijal, kdyby mu jeho protivník vytýkal třeba cizoložství (nebo něco podobného, jako to činí »Český List«), a kdyby to činil třeba způsobem nejhravějším. Křivdu cítí nejlépe ten, kdo trpí; kdo křivdu činí, bolesti necítí. Pan Crux mluvil o katol. knězi vůbec (»dnešní kněz«), ale kněze, jenž celibát porušil, nelze poznati podle nějaké viditelné, každému nápadné a nezrušitelné známky ku př. na obličeji« (Havlíček). Kněz pak, který se zpronevěřil, nejméně se stará o to, co »Čas« proti Církvi píše, (snad je mu to právě vhod), — to bodá právě kněze, jenž víru a církev svou miluje, jenž o lid svěřený svědomitě se stará, jenž se každého pohoršení bojí . . . A takovým kněžím pan Crux ublížil; kněžím tedy, kteří nic zlého neučinili a přece o čest jsou připravováni. Jak snadno se křivdí, poznal zajisté pan Crux, když

sestru Dostála-Lutinova prohlásil za »farskou paničku«. A jest zajisté veliká většina far, kde matky, sestry, blízké příbuzné a osoby věkem pokročilé hospodářství knězi vedou, i jest tedy to žertování páně Cruxovo velice dravé! — Dovídáme se také dnes, že je pan Crux »páter vyklouz«. Tím více nás tedy překvapuje, když praví, že »sedmero svátostí« je zdrojem knězových příjmů. Domnívali jsme se dříve, že to psal člověk neznalý, proto jsme to mlčením pominuli. Za které tedy svátosti pan Crux platí? Může jmenovat pouze dvě: křest a svátosť manželství. Pravíme, že tak mylně se říká, že se za tyto dvě svátosti platí. Poplatek vybírá se za práci, kterou kněz při těchto svátostech má, když příslušný akt úředně zapisuje; ostatně považuje se to spíše za dar. Ten poplatek je velice nepatrný, zvláště když platí se podle josefinské štoly. (Chudým na jejich žádosť i to zadarmo se koná.) Tu by již mohl pan Crux svou křivdu poznat; kde se pomlouvá, tam — přestávají žerty. — (Připomínáme ještě, že o celibátu mluvíme neradi, byvše »Časem« donuceni, aby neřekl někdo: kdo jsi?!, když nedávno pérem kněžským prohlášeno: obránci celibátu byli od jakživa buď velicí světcové anebo velicí k—i. Hrozné to dilemma. Na štěstí — falešné.)

»Čas« nám však trpce vyčítá, že zatahujeme do polemiky prof. Masaryka. *Jakým právem* přišívá se pan Crux jemu (Masarykovi)? Řekli jsme totiž, že by prof. Masaryk takových zbraní proti nám užívati neměl, jako jsou výpady páně Cruxovy. Jakým právem! volá »Čas«. Pravíme tedy, že daleko lepším právem přišíváme pana Cruxe Masarykovi, nežli když »Čas« špatnosti jednotlivců (třeba z dávné minulosti) přišívá kněžstvu všemu. Masarykem totiž »Čas« stojí i padá; prof. M. má právo, povinnosť i příležitosť zabrániti takovému jednání, aby se v jeho listě nikomu nekřivdilo; na něj padá, co pod jeho záštitou se děje. Takového práva a takové moci my jeden nad druhým nemáme. — Na další výčitky díme, že bychom s prof. Masarykem (i s »Časem«) rádi polemisovali jen věcně a slušně, ale Masaryk i »Čas« vystupují proti nám takovým způsobem, že klidné odmítání jejich útoků jest úplně znemožněno. Za kratičkou poslední dobu jsme ve »Vlasti« a v »Našich Listech« tolik nesprávností a zlomyslností musili odmítati, že se trpkosti ubrániti nelze. V tom nám mírnosť křesťanská nebrání, považíme-li, že i Kristus zlomyslnosť svých nepřátel přísně káral. Kdykoli prof. Masaryk pověděl myšlénku správnou a zdravou, vždy jsme ji ochotně uznávali; býval zajisté i v našich listech Masaryk zhusta citován. Avšak častěji musili jsme mu odporovati. Nikdy nebyl podniknut na něho útok z naší strany; prof. Masaryk vystupoval proti nám a my se jen bránili. Už v Selbstmordu jsou výrazy, jež možno nadávkami zváti; náboženství zjevené Masar. popíral (viz list Masarykův Václavu Vlčkovi), odpadnutím od katol. církve dal katol. víře na jevo své opovržení, to vše v době, kdy z naší strany nebylo proti němu slova napsáno, (vždyť se to o něm ani nevědělo). Později v časopisech Masarykem založených ukládány všemožné injurie proti Církvi a kněžstvu; Masaryk našeho přesvědčení nikdy neuznával a nectil, nám špatné cíle a úmysly podkládal, což divu, že se mu z naší strany odpovídalo také podrážděně a urážlivě. »Čas« ví, že na př. »Katolické Listy« často tolik měsíců mlčí, nežli zas krátkou zprávou »Času« odpoví, že jest až ku podivu, jak si může redakce nějakého listu takovou reservu ukládati, když se na ni doráží. Dále nechť prof. Mas. považí, že mu dříve odpovídali jednotlivci více nebo méně schopní, a tu právě dle logiky »Času« nelze přišívati náhledy a slovní výrazy jednotlivých osob nebo časopisů Církvi a kněžstvu všemu, zvláště když se často jednalo o věci, do nichž Církvi a kněžstvu nic není a když většina takový způsob psaní ani neschvalovala. Jsou však v našich časopisech napsány věci, které prof. Masarykovi pověděny býti musily a za ty před soudem dějin zodpovědnosť béřeme. *L. † k.*

Masopustní číslo »Besed Času.« (17. ún. 1901.) — Zášť prof. Masaryka a jeho přívrženců proti katol. Církvi dostupuje poslední dobou až k šílenosti. Tolik infernální zloby, co sneseno v masop. čísle »B. Č.«, neshledali jsme dosud nikdy a nikde. Kdo chce poznat Masarykovu »humanitu«, ať si to číslo přečte. Na naši dobu neuvěřitelno. Za normálních poměrů musili by všichni slušní lidé takový útok na katol. náboženství a kněžstvo s rozhorčením zatratiti. Dílo herostratské. A jak snadno mohli bychom na př. dru. Herbenovi stejnou měrou naměřiti! Kdybychom citovali třeba jen z »Českého Listu!« A kdo by nám mohl brániti, abychom škandálním zprávám »Č. Listu« o dru. Herbenovi nevěřili? Vždyť se nám zdá řádění dra. Herbena tak psychologické! Zkušenosť učí, že člověk zlý vždycky považuje jiné za špatné, aby sebe omluvil a povznesl. Či věří dr. H., že takovými zbraněmi katol. náboženství ubije? My tedy Herbenovi nesplácíme stejnou měrou, abychom jej škandály chtěli zničiti, on však učinil »Čas« opravdovou kloakou, do níž vše svádí, čím se katol. učení zneuctívá. Naše stanovisko proti realistům

je stále defensivní; mlčeti ovšem nemůžeme; qui tacet, consentire videtur; nemíníme však »Času« v ničem odpověď zůstati dlužni. — A jakého druhu je masopustní »humor« »Času?« Jsou tu vesměs citáty ze starých a starších spisovatelů, a jsou citáty toho druhu, že se jimi památka spisovatelů těch hanobí, tím, že se jejich nevědomosť, neohrabanosť a naivnosť na odiv staví nebo zase, že tak neušlechtilým způsobem (ba neurvalým) tito spisovatelé mluví, že tím u slušnějšího čtenáře v opovržení upadají. Některé citáty působí směšně svou formou. Avšak při tom do smíchu může býti jen člověku pošetilému. Pamatuji se, že jsme se kdysi (tuším jako terciani) při četbě Komenského Labyrintu tolik nasmáli, jako při četbě nějaké humoresky. Obsahu jsme nejspíš nechápali, ale smáli jsme se tomu křtaltování, mordování, fresování, hadruňku, kvaltování, šacování atd. Byli jsme pošetilí chlapci; ale dnes žádá »Čas« od dospělých lidí, aby se tomu smáli. Pak ještě žádá »Čas«, aby se i obrazná rčení brala do slova. Tak tomu při citátu z *Bílovského*. (O Bílovském praví Naučný Sl., že nedovedl v kázaních svých zachovati tón důstojný. »Čas« cituje z Bíl. slova: »jesuité anjelský vedou život, těla lidského nemajíce.« N. Slovník však dí, že Bíl., »ač sám jesuita, ostře vytýkal vady svého řádu.« Jaký však pojem bude míti o Bíl. čtenář »Času«? Je to poctivé?) — Cituje se dále *Koniáš* »o nebi«. Nekřivdíme zajisté Masarykovi a jeho družině, díme-li, že v nebe nevěří, ale to ať si vyřídí s pány pastory. Líčení Koniášovo je ovšem naivní, ale kdo má na mysli jeho posluchače, jistě se mu posmívati nebude. Ostatně dříve by se musil »Čas« posmívati také Písmu (hlavně Apokalypse). — Jesuita *Martinides* káže rozdováděným realistům »o pekle«. Odkazujeme Masaryka et cons. na sv. Pavla; tam se s podobnými slovy setká. A což kdybychom chtěli citovat »reformatory.« — Ukázky z Náboženského vůdce kanovníka *Axlara* a ze Sancta curiositas (*Náchodského*) jsou politování hodné výstřelky z duševní dílny pobloudilých lidí. Bohužel posměch padá na věci svaté. A to právě dr. Herben chtěl. — Nejhorší ukázkou zastoupen jest *Neruda*. Tu možno říci, že »Čas« Nerudu pranýřuje, když takový nesmysl z něho cituje. Píšeť Neruda: »Hlad je nesmírně mocný. Kdybych papeži nedal šest dní co jíst, vsadil bych se s nebožtíkem Raupachem o celou měsíční gáži, že v neděli dne sedmého papež za slaný rohlík políbí mou botu, třeba v ní nebyla žádná reliquie.« (Ať soudný a slušný čtenář o těch slovech trochu přemýšlí a jistě řekne: Fuj! Každý cikán hádá podle své planety. Ještě jednou pravíme, že »Čas« pranýřuje spisovatele, když takové věci z něho uvádí.) — Z *Dačického* má »Čas« ukázky na př.: R. 1522. Dec. ve Freiburce, městě saském, kráva porodila tele zpotvořené, k mnichu podobné. (Karle Krejčíku! oč neskonale výše stojíš nad Herbeny a Masaryky!) Nebo: R. 1599. Jedna židovka porodila zvíře, medvěda živého . . . (K potrhání!) — Z Pamětí Aug. *Smetany* uvedeno, co praví Sm. o svém faráři v Dobřichovicích. Smetana praví: »Můj farář byl člověk dobrosrdečný, *ale* . . . otrokem své kuchařky . . . *ale* . . . karbanu náruživě oddán . . . *ale* . . . cestou z hospody mluvil o — polévce, na niž se těšil . . .« Ó toho dobrosrdečného faráře! Víte, kdo *takto* mluvívá? Víte zajisté! —

L. † k.

Jesuité, Ehrenberger a — »Čas«. »Čas« (čís. 51.) píše: »V článku kněze Jos. Ehrenbergera: »Jednání Solnických s Jindř. Krafem Černikovským o některé grunty v zástavu dané« v Čas. »Čes. Musea« 1849, str. 70., čteme: »Jesuité, jakož jsou vůbec národu českému po nešťastných událostech Bělohorských na zkázu stáli, taktéž i jednotlivým obcím, dokud ještě nějaká jiskra staročeského smýšlení v nich doutnala, škodili, kde mohli.« — Dejme tomu, (posito, sed non concesso), že by měl Ehrenberger pravdu. Pak by činil myslící čtenář tento závěr: Katolický kněz odsuzuje chyby, které se staly v Církvi; z toho viděti, že církev neschvaluje a nehájí špatností, kterých se její příslušníci někdy dopustili. Jedná-li se o svědectví Církvi nepříznivé, nebývá »Čas« na slovo skoupý, nýbrž úvodem i doslovem naznačí, co na neprospěch Církve jest vykládati. V našem případě však chtěl »Čas«, aby v paměti čtenářově zůstal jen nepříznivý úsudek o Jesuitech. — Však citát z Ehrenbergra posuzovati jest jinak. Tak psal Ehrenberger před 50 lety, v době, kdy poznání doby pobělohorské bylo nejasné a liberálně-josefinsky zkalené, jsme však jisti, že by tak Ehrenberger nepsal dnes, kdy pracemi P. Svobody a členů histor. kroužku doba pobělohorská aspoň částečně jest osvětlena. Dle našeho soudu nemělo by se historie zneužívati. *L. † k.*

Kněžské bezženství nadělá nejvíce starostí lidem, kteří by jinak kněze nejraději samou »láskou« snědli. Proto: timeo Danaos et dona ferentes. »Čas« (č. 27.) přivádí proti celibátu svědka na nejvýš podezřelého — Augustina Smetanu. Kdo četl »Paměti« Smetanovy, zajisté přisvědčí, že tento zuřící apostata nemůže vůbec proti učení katolickému jako svědek býti uváděn. Zášť zaslepuje, pravda, ale »Paměti kněze z Církve vyobcovaného« jsou výtvor, jaký zploditi mohla jen bezměrná

nenávist a msta proti katol. církvi. Vydáním těchto »Pamětí« bylo Smetanově památce prašpatně posloužено. Nejohyzdnější vysvědčení dává si Smetana, kde mluví o celibátu. (Zvláště o knězi v Chebu.) A co horšího: Smetana generalizuje! Proto lze mluviti u Smetany o farizejství a špatných úmyslech. Jakého druhu jsou Smetanova tvrzení, lze souditi z této ukázky: »Poklesky nižšího kleru od představených se přehlížejí a trestány bývají jen proto, že se dal někdo při poklesku přistihnout. To (prý) řekl (Smetanovi) jeden prelát.« — Takové tvrzení je ovšem podlost, kdyby to tvrdilo třeba sto prelátů. — »Času« při této příležitosti radíme, aby hleděl tu chuť na ženění (— ženidlo —) vzbuzovati raději ve svých přívržencích. Známe několik horlivých »časistů« (už zralých pánů), jimž by to velmi slušelo, kdyby jimi to ženidlo už jednou zalomcovalo. A co jich neznáme! (O významu »ženidla« viz Kottův Slovník díl V.) — Z hlasů, jež se z kněžstva ozvaly v poslední době proti celibátu, jedna věc byla příliš patrna, že se totiž kněžství pozoruje a posuzuje jen podle prospěchů lidských a zapomíná se (schválně?), že jest to oběť a služba Boží. *Obraz*, jaký podává Písmo o knězi apoštolském, této instituce velice vyžaduje. — Českým »reformatorům« měl by v této příčině také *Hus* více imponovat. *L. † k.*

Centauři a — zázraky. Viděl jsi už někdy, milý čtenáři, klusat po ulici centaura? Neviděl? Netrap se pro to! Pan Thomas Henry Huxley (Hekslí) byl slavnější (odpusť!) člověk, nežli jsi Ty, a centaura po ulici klusat také neviděl. Ty ovšem nechápeš, proč se Tebe tak všetečně ptám, ale veleučený Thomas Henry Huxley chce tím klusajícím centaurem (pomocí falešné logiky) porazit Tvou víru v zázraky. Poněvadž Huxley jest už kolik let v zemi a mluviti nemůže, mluví jeho slovy ve jménu vědy a zdravého rozumu »*Čas*« (Besedy č. 19.) takto:

»Posuzovány dle zásad zdravého rozumu nebo vědy (což je vskutku totéž), všechny »zázraky« jsou takovými centaury, nebo (!) jinak by nebyly zázraky vůbec; a lidé zdravého rozumu (jak by ne!) i lidé vědy (ti teprv! lidé »vědy«) nakládají s nimi dle týchž zásad. Nikdo, kdo si přeje udržet se v mezích toho, čeho má právo hájit, (důvod!!) — nebude tvrdit, že je možno, aby slunce a měsíc se kdy byly zastavily nad údolím Ajalon (Jos. 10, 12), nebo že by hradby města se byly kdy sesuly troubením, nebo že by voda byla změnila se ve víno; poněvadž takové události jsou na odpor jednostejné zkušenosti všech a porušují zákony přírody. Kdo by to tvrdil, musil by podati důkaz aspoň tak silný, jaký musí provésti člověk tvrdící, že viděl centaura, leč by se spokojoval tím, abychom ho pokládali za víc než lehkověrného nebo za míň než poctivého.«

Tak máš na vybranou, milý čtenáři, buď lehkověrnost nebo — nepoctivost. Jménem Jejího Velič. Vědy a Jeho Majestátu zdravého Rozumu odsuzuješ se . . . Jak snadnou práci mají ti vědci! Ubohá věda, ubohý rozum! Jak ošklivou musejí hrát úlohu. Nuže, co praví rozum? (A ten snad vědě nebude odporovat!) V *našem* případě praví rozum: zázrak a centaur jsou nebe a dudy. Zázrak je totiž zjev (úkaz, faenomen) mimo řád přírody *Bohem* způsobený, *aby pověřeno* bylo pravé náboženství. (Tedy troubením se zázraky nečiní, také ne někomu pro zábavu.) Z toho patrno, že klusající centaur je — nesmysl. Kdo možnost zázraků popírá, může mluviti jen takto: Nevěřím v Boha a proto popírám zázraky. Takto mluviti dostačí; netřeba k tomu citovat centaurů. — Avšak tuto jsme chtěli právě ptáčka míti. Nevěříš v Boha? Aj! pak teprv věříš v zázraky; Fundamentalním poznatkem zdravého rozumu je zkušenost, že z ničeho není zase nic. Odkud tedy stvoření? Hmota je věčná! díš. (Či jsi Heglovec?) Hmota je věčná? Aj! tu máme jednu vlastnost, která Bohu přísluší. Je-li hmota věčná, (věčnost hmoty dá se ovšem důkazem popírati), proč by nemohl býti věčným osobní Bůh? Co dí zkušenost? V hmotě je síla (energie kinetická a potentialní). Této síle se hmota *sama* vzepříti nemůže. (To by byl zázrak!) Nuže, kdo řídí tvou hmotu, (tvé tělo?) Kdo jí poroučí, aby konala něco, co se jí příčí, co jí škodí a ji ničí? Pravíme, že to jest jiný princip, jemuž říkáme duch. Může proti tomu zdravý rozum něco namítat? Uznává-li zdravý rozum Stvořitele, původce stvoření, proč by nemohl uznati také jeho působení? Proč by nemohl uznati možnost zázraků? Tu vidíme, jak ten centaur falešnou úlohu měl v dedukci Huxleyově. Masaryk má snad zdravý rozum a vědec je také, a přece, pokud víme, Boha veřejně nepopírá. Je-li Bůh, není příčiny ani důvodu, proč by nemohl konati zázraků, uzná-li to za nutné.

Jiná ještě okolnost nás zajímá. »Čas« přivedl si Huxleye, aby odpravil zázraky Písma. Písmo však jest jediná (třeba předstíraná) basis, na níž stojí — protestantismus! Odstraňte zázraky, co zbude z Písma? Pak jest Písmo kniha plná nesmyslných bájek, kniha, již v zájmu vědy a zdravého rozumu nutno co nejdříve se světa odkliditi. Jakou cenu má náuka z takové knihy čerpaná? Jakou platnost a závaznost má takové učení pro mne? Může to býti slovo Boží? Bůh mluvil?

Co tomu říká věda, rozum, zkušenosť? To je přece zázrak! Zázraků však neuznáváme, tedy Písmo není slovo Boží — — čeho se chytne protestantismus? má právo na existenci? smějí se ještě pastoři ohánětí Písmem? — Ale proč to připomínáme? Právem! Vždyť je »Čas« orgán, s nímž jdou pastoři i evandělický lid. Jaká to různorodá společnosť: Huxley (»Čas«) — Písmo (protestantismus)! Jak široké je to svědomí »pánů!« Nové zákony biblické společnosti budou se zajisté rozšiřovati dále; což na tom, že v té knize (bibli) je tolik zázraků, jimiž se »vědě« a »rozumu« takové násilí činí.

Znajíce takto smýšlení »Času« o Písmě, nepodivíme se zajisté tomu, co na téže stránce čteme (Besedy »Č.« str. 152): »V letošní extensi české university jsou přednášky . . .« a na konec: »zrovna předpotopně vypadá dryáčnický název kursu ctihodné fakulty bohoslovecké »Pravosť, neporušenosť, věrohodnosť knih novozákonních vůbec, evangelií pak zvláště.« Douťáme, že p. dr. Sýkora své rozumy vykládat bude před prázdnými lavicemi«. — — Že thema prof. Sýkory není předpotopní, viděti z toho, co jsme prve řekli, jak totiž »Čas« s Písmem nakládá. Patrno přece, že je to thema na nejvýš časové a nutné. Zločinec má právo před soudem sebe hájiti. Písmo však, jemuž se pravosť a věrohodnosť upírá, toho práva tedy nemá! To je dryáčnictví? Kdyby na některé německé universitě zcela obskurní pastor Písmo potíral, bude to patrně »vědecké«, když ale muž tak svědomitý a tak učený, jako je profesor Sýkora, pravosť písma zastává, je to dryáčnictví. Co jsou tedy pastoři, kteří mají Písmo v ústech pořád, písmo tištěné rozšiřují, Písmem proti katolíkům bojují . . .? Ubozí! Jen když předplácejí »Čas« a v ničem se neozvou ti »bdělí strážcové« Siona! Pokud se týče prof. Sýkory, jeho žáci dobře vědí, že veliké vědomosti tohoto učence snižovati může jen — »Čas«. Či je to »dělání nálady« pro jeho přednášku? Ať žije věda! (Ovšem jen ta Huxleyova, Masarykova, Herbenova . . . vůbec všecka, pokud jen proti křesťanství bojuje.) *L. † k.*

Dopisovalel »Času« z Habrů v č. 31. posmívá se »parku« (několik stromků) kolem kostela, jež otcové města vysázeli prý proto, aby se zbožným občanům lépe putovalo do kostelíčka. Škoda, že mravokárný »Čas« tak rád píše o »esthetice obcí« a napomíná k vysazování holých míst v obcích a městech. Ovšem kdyby ten park byl kolem nějaké synagogy třebas v Polné, tu by se »Čas« rozplýval velikou chválou. Dnes si každý domkář může vysázeti stromky kolem chalupy, to jest v pořádku, ale kolem katolického kostela založiti malý park — to je veliké crimen v očích realistů. *† 4.*

Nový způsob inserování v genru humoristickém chce zavésti ve své insertní části Masarykův »Čas«, an prý se jistě setká s úspěchem. Jak asi stylisovány budou inserce v redakční dílně hilsnerianského »Času«, který vyhlásil litý boj »klerikalismu« a náboženským citům vůbec, podává tato ukázka: »Nevím, zdali se lidé civilisovaní pochovávají v botách. Ale kdyby, tož bychom mohli směle napsat, že by boty toho pochovaného, jsou-li koupeny u pana Čeňka Váňy v Praze, Žitná ul. čp. 573—34 n., vydržely až do soudného dne. Lidem živým vydrží některým až do roztrhání a některým až do smrti.« — Letos o masopustě vydáno bylo smuteční parte s černým okrajem, zvoucí k »vepřovým hodům« do hostince »na Žežulce« v Šárce, při čemž obvyklý obsah zprávy o úmrtí nízce parodován. — Jsme toho mínění v obou uvedených případech, že jisté vážné věci života mají býti vtipů ušetřeny, a těmi jsou dojista v katechismu uvedené »poslední věci člověka«. *† 4.*

»Česká Revue« a moravské volby. V č. 5. zle se hněvá tento orgán klubu nár. strany svobodomyslné na moravské klerikály, že se opovážili kandidovati a docela také 2 i zvítěziti při volbách na říšskou radu. Strana tato zavinila prý ztrátu okresu znojemského. Což je p. dr. Stránský klerikál? Vždyť přece dokázáno jest, že on dal heslo při užší volbě: raději německého nacionála než českého klerikála. Patrně vzbouřila se v něm semitská krev. Toto bídné jednání žádný p. Moudrý nezakřiduje. Strana klerikálů prý nevyrostla z lidu, dekomponuje celek bouří celou Moravu atd. Kdysi byli kněží spolunositeli češství; — ať jen Referent »Č. R.« o češství moravských kněží se nebojí, to jest daleko lepší než češství p. Stránského, který s drzostí v pravdě semitskou vnucuje se za vůdce poslancům moravským a káže voliti německé nacionály! Strana »klerikální« právě vyrostla z lidu, kterému protiví se bezbožecká a židovská »svobodomyslnosť« a proto právem, nyní moudře, věští p. Moudrý, že »t. zv. strana národní utone ve vlnách klerikalismu.« Že v Čechách nedomohli se katolíci positivních výsledků, toho příčiny jsou různé, vnější i vnitřní. Proti klerikálům hned byli všickni za jedno a pak, dle našeho mínění nemělo se vystupovati jen v V. kurii, kde těžko získati

rozsáhlé obvody z mnohých okresů straně dosud nové. Kdyby v některých okresích venkovských byli bývali postaveni kandidáti katoličtí, kteří by si vzali práci, aby voliče se svým a své strany programem seznámili, míníme, že by byl i výsledek positivní se ukázal. Na to již musí si »Č. R.« a strana mladočeská zvyknouti, že vedle jiných stran i katolíci o mandáty hlásiti se budou. V Čechách učiněn aspoň počátek. *L. † 3.*

Studentské směry redakcí A. Heinricha v č. 3.—4. přinesly úvahu o »vyučování náboženství na středních školách.« Bombasticky předesílají, že chtějí pracovati o tom, aby prý odstraněny byly alespoň nejkřiklavější extrémy onoho trpce pociťovaného nedostatku středního školství, že totiž nevychovává intelligentů. Tu to tedy máme dle rozumu mladých pánů; náboženství na středních školách je tou příčinou, že z nich nevychází pravá intelligence. Ovšem je to už otřepaná zásada liberálů, že člověk bez náboženství jest pravým intelligentem. Uvésti prý dlužno na gymnasia — moderní názor světový. Při tom si myslí mladí páni — »masarýkovský.« Náboženství prý vůbec na středních školách zbytečné, ano i škodné. V druhé třídě prý se učí student jak důležitou jest v životě forma, v třetí zbytečnou historii národa nám úplně cizího, kulturně úplně odlehlého, ve čvrté úmyslně překroucený výklad nového zákona. V páté třídě prý se žáku potírají všecky poznatky moderního ducha lidského a vtlouká reakce, v šesté uslyší věrouku místy silně kolísající, absurdní a s odpory, v sedmé morálku jednostrannou a proto prý nesmiřitelnou se životem. To vše pak musí býti korunováno církevními dějinami, kdež prý pozná, že bludy proti církvi byly vlastně pravdou, a církev barbarským tyranem. Vůbec pozná klerikalismus, a to jej odpudí na vždy. — Tak soudí pokrokové studentstvo o vyučování náboženství na středních školách. Škoda, že si páni katecheté gymnasijní nesednou do lavic a neuechají některého takového mladého pána přednášeti. Ten by je poučil, to by se na to dívali. Pak by vycházela intelligence ze středních škol. Jenom že je to vše jinak. Jestli-že dnes jest stesk na nedostatek pravé intelligence u studovaných pánů, vězí příčina právě v tom, že se velmi málo sami vzdělávají v náboženských vědomostech. Jsou svedeni liberálními proudy veřejného života, někdy i indifferentními snad i atheistickými přednáškami z katedry, a tu pak není divu, že přičinění duchovního se rozbijí. Proto se nemůžeme diviti, že dnes vychází z ústavů i universit dorost intelligence více frázovitý, povrchní, s nepevnými karaktery, zpravidla pak s protikatolickým smýšlením, který se dává unésti hlasem řvavého tisku denního, a nezpytuje — pravdy. Jinak by se musil státi katolickým intelligentem. A to není dnes »moderním«. *L. † 4.*

»Proč jsem evanjelickým křesťanem.« Na uváženou všem věrným Čechům — jest název agitačního spisku o 32 stranách od faráře F. K. nákladem časopisu »Hus«. Uměle se tu hledí dokázati příslušenství k evangelické církvi. Evangelíci prý jsou dědici slavné české minulosti a »podle původu děti zahynulé matky Jednoty bratrské.« Ve slovu Božím mají prý měřítko a to je odvádí ode všeho »obřadnického náboženství podepřeného tradicí.« — Škoda, že evangelíci zapomněli, kdy ta slavná minulosť byla. Zvěděli by, že za Karla IV., kdy o nich ještě nebylo potuchy. Dovolávají se Slova Božího, a neplní je zvláště v tom »kdo neuposlechne církve.« Nesnadný to úkol, mísiti oheň a vodu v jednu směs, tím nesnadnější dokazovati a prováděti spojenství českého lidu s německým protestantismem. Nechvalno nám v Němcích iskat pravdu, osvědčilo se již dost bolestně kalamitou bělohorskou na českém národu. A proto vari s agitací »Pryč od Říma.« »*Epištola k římským*«, t. j. k lidem, kteří v srdci s římskou církví se rozpadli, ale v ní ještě trvají a zvláště své děti nechávají kněžím vychovávat. jest název a obsah spisku K. St. Neumanna u příležitosti oslavy odpadlého kněze A. Smetany vydaného. Autor míří tu hlavně na socialisty: posmíváte se všemu, co kněz dělá, a děti mu hned nesete ke křtu; takové jednání jmenuje nepočestností. Připomíná, že se dají pro výkřiky a články v novinách zavírat, ale skutek, pro který by jim nikdo nic nemohl udělat, nevykonají, totiž — *nevystoupí z církve.* K této agitaci nese se směr brožůrky. Orgán svob. evangelíků »Betanie« podává o ní tento zajímavý posudek: »Ostatně p. Neumann dělá starou chybu, že katolictví a křesťanství je mu jedno a totéž. To už je ale hodný omyl, za který by se takoví učení lidé mohli jednou stydět.« — Že páni, kteří náboženství nejméně znají, a tím méně je plní nebo vůbec neplní, o něm *nejvíce lži* píšou, jest stará historie, která nejlépe dokazuje, jak mělký mají podklad takové štvavé letáky. O »epištole k římským«, parodii to páně Neumannově, platí plnou měrou slova z té pravé epištoly k Římanům 1. 18.: »Zvěstuje se zajisté hněv Boží s nebe proti každé bezbožnosti a nespravedlnosti těch lidí, kteří pravdu Boží nespravedlností zadržují.«

L. † 4.

Protestantský hlas o odpadlém knězi Smetanovi uveřejněn byl v Betanii č. 5., orgánu to sekty svob. evang. reform. církve. Při veškerém bombastickém horování radikálně pokrokové »Samostatnosti«, »Času«, »Českého Učitele«, »Školského obzoru« pro demonstrativní oslavu Smetany jest nemálo zajímavým. Píšeť: »Jest to divné, že Čechové se najednou spokojí s Aug. Smetanou. Muž, který popíral základní pravdy Nového zákona, který nevystihl velikosť Pána Ježíše, který zamítal pokoru (tak výslovně se praví od pana Tvrdého ve spise vydaném »Samostatností«), který vůbec neměl smyslu pro kříž Kristův — ten má pomáhat v reformaci Čech? Snad jen proto, že boural, ale positivního vykonal velice málo, jeho vliv nelze vynášet, jak se to činí. Kněz řádu křižovnického, jenž již za svých studií měl silné pochybnosti o římské věrouce, ale potlačiv je, dal se vysvětiti. Ovšem Hus a Komenský jsou příliš »pobožnými« mnohým lidem, příliš prý vězí ve středověkých názorech, a proto rychle se musí hledat náhrada. Ale kdo dělá oposici, ten nás snad odvrátí od bludu, ale ještě nedovede k pravdě. Smetana dělal oposici církevnímu učení, ale jeho vlastní učení není to, co my jsme poznali jako pravdu. Jen čtěte vždycky 1. Jan 4 — tu je zkušebný kámen: co se vám zdá o Kristu? A právě zde byl A. Smetana hodně vzdálen pravdy.« — Co tomu řekne pan dr. Masaryk, neunavný fedrovatel kultu Smetanova, když dvojctihodný pan kazatel sekty jemu blízské sine ira et studio takto soudí o Smetanovi, jenž i na evangelickém hřbitově byl pohřben.

Místo pro pomník Husův. U příležitosti nové konkurrence na pomník Husův doznává referent »České R.« vedle bezvýslednosti soutěže také nevhodnosť místa na náměstí staroměstském. Byli to právě umělci Rus a Polák, kteří v komisi k tomu poukázali, u nás bylo jen málo těch, kteří měli odvahu to říci. Konečně zasvitlo pánům v mozku, že vedle 15 metrů vysokého sloupu Marianského by se pomník Husův až směšně vyjímal. Jednalo se svého času tedy přece jen o štvanici proti katolíkům, což jistí pánové nechtěli doznati, přetvářkou se kryjíce. A ještě jednou upřímné doznání v »České Revue« č. 5. Tu se píše: »Náboženská a theologická stránka jeho (Husova), zhušťující se v propagaci náprav v církvi, i z toho odvozené kališnictví — jak je to nás vzdáleno! — To my jsme věděli již dávno, že Hus jest jenom záminkou k hanobení církve a že »náboženská stránka« jest jeho nynějších oslavovatelů velmi vzdálená. — Nyní nastává nová potíž. Podobizna v díle Ulricha z Richenthalu vznítila otázku, nosil-li Hus vousy, jak obyčejně se vyobrazuje, nebo měl-li spíše tvář oholenou. Má tedy na pomníku býti Hus vousatý nebo bezvousý? — Do toho boje o vous Husův nebudeme zasahovati; ten ať si pánové sami »velikým činem uměleckým« vybojují. *L. †3.*

Z růžencové výrobny. Spolek pro vydržování ústavu »Růžencová Výrobna« v Praze konal v pondělí, dne 25. února 1901 výborovou schůzi. Po přečtení a schválení protokolu poslední schůze schváleny též účty za poslední dobu, hlavně pak detailované účtování veškerých odborů obchodních. Jednateli panu Jos. Kratochvílovi vyslovena byla od výboru jednohlasně pochvala za vzorné vedení účtů. Dále usneseno, aby výroční valná schůze konala se letos již koncem dubna; v budoucí valné hromadě navrženi budou výborem dva noví záslužní členové čestní. Z došlých darů oznámeny: 40 K od J. Exc. ndp. arcibiskupa dra. Th. Kohna; vagon uhlí od Marietty hr. ze Sylva-Taroucca a fůra dřevních odpadků od Fanny baronky z Ringhofferů. — Správa ústavu ráda by během letošního roku splatila něco na dluh hypotékární — kéž by též naše ústavy peněžní pamatovaly na nás při rozvrhu svých ročních přebytků. — Během léta stane se v ústavě installování plynového osvětlení. — Nově přijata byla opětně jedna chovanka. *Všem, hlavně pak duchovenstvu doporučuje vřele svůj odbor paramentní.* — Svým starým osvědčeným dobrodincům voláme: Podporujte snahy naše i dále! Nové pak lidumily prosíme, aby přišli, viděli, a pak zajisté i oni ruku pomocnou otevrou.

Spolek sv. Vincence z Pauly. — *V Brusselu* a jeho předměstích bylo r. 1899. třicet pět konferencí. Činných členů bylo nejméně 7; některá konference však jich měla 20, 36, 42, 63, ba i 92. Všech činných členů bylo 857 a navštěvovali 1693 rodiny. Tyto konference přijaly 125.152·77 fr. a vydaly 100.701·93 fr. Největší příjem měla konference sv. Bonifáce na předměstí Ixelles: 10.628·66 fr. Za chléb se dalo 41.305·60 fr., za maso 6.014·87 fr. Mimo to dostávali chuďasové mléko, víno a vejce. Uhlí bylo rozdáno za 6.824·40 franků, za léky zaplaceno 1.475·44 fr. Také byl rozdáván oděv. Na hotových rozdal spolek 5.306·77 franků. Největší výdaj byl v konferenci Nôtre-Dâme au Sablon: 8.895 franků.

Záhřeb. Ve 43. výroční zprávě spolku za rok 1900. čteme, že měl spolek 13 členů činných. Příjmů i se zbytkem 958·40 K z roku 1899. bylo 3.491·44 K,

a vydalo se za potraviny, oděv, obuv, dříví, na hotovosti, příspěvky na svatby a j. 2.591·85 K. Potraviny se kupují u jediného kupce, jemuž dal spolek toho roku utržiti 2.444·92 K. Mimo peněžité příjmy má družstvo 3.430 K v cenných papírech. Arcibiskup Dr. Jiří Posilović je protektorem spolku. Výroční zpráva byla vytištěna zdarma na pěkném papíře. *F. T.*

Místostarostou »Ústřední Školy dělnické« — dle »Času« č. 32. — zvolen byl dne 27. ledna »P. dr. Iška, dosavadní katecheta náboženství starokatolického na této škole národního dělnictva.« Roztomilá to trojice: Iška, hilsneriánský »Čas« a národní dělníci.

»Evangelický církevník« v čís. 1. vřele doporučuje v Lipsku vycházející protestantský list »Der alte Glaube« k odebírání v Čechách. Známá věc, že s protestantismem do Čech vždy ruku v ruce šlo němectví. — V témž čísle souhlasí »Evangelický církevník« s hlasem židovským, jenž si stěžuje, že prý školy v Praze jsou příliš »klerikální«. Evangelík proti katolíku spojí se s každým: i se židy. *L. † 4.*

Adresář českých knihkupců a nakladatelů knihtiskáren, knihařů a papírníků v II. ročníku vydal Jindřich Lorenc, knihkupec v Třebíči na Moravě. Prvý roč. byl úplně rozebrán, druhý pak jest rozmnožen. Podává utěšený rozhled po literatuře české se stránky obchodní. Kniha ozdobena jest v čele zdařilým portrétem arciotce českého knihtlačitelství Daniele Adama z Veleslavína. V adresáři shledáváme se též se všemi katolickými závody. V Čechách čítáme již pět katolických tiskáren. *Vlastimil Hálek.*

Betanie, orgán sekty svob. evang. reform., v č. 1. raduje se z toho, že chtějí studenti Husa českému národu připomínati jinak než dosud. Dokládá pak to vskutku pravdivými slovy, že »vzpomínky Husovy staly se už prázdnými oslavami s osvětlením, hudbou, pivem a zpěvem« a vzdychá toužebně: »Mít zase husitský národ! My věříme, že se národ náš vrátí k husitismu, začne hledat Boha, začne toužit po moci Ducha Svatého.« Čeští studenti prý vezmou Slovo Boží do ruky a půjdou se Slovem života po Čechách. Avšak tomu sama Betanie nechce věřiti, neb zná asi dobře tu značnou část liberálního studentstva, protože s nářkem dokládá: »Jenom aby pořadatelé sami zásady Boží učinili zásadami svými.« Tady jest to. Studentstvo odkojeno atheistickými ideami s tak mnohého stolce na naší alma mater, chce se proslaviti negací protikatolickou, a v té mu musí sloužiti kterákoli maska, na př. husitská. Jenom že se pod tou maskou skrývá duševní hniloba náboženská, jak to sama sektářská »Betanie«, třeba že nerada, dle skutečnosti jest nucena poznati. A ta jest vždy na povážení. *L. † 4.*

Různé. — Dne 15. měs. srpna 1900. odhalen byl velice okázalým, slavnostním způsobem v Pare (v Brasilii) pomník synu sv. Františka z Assisi, *P. Kajetanu Brandaovi*, kterýž byl v minulém století v Pare biskupem a jenž si získal velikých zásluh o církev a novou svoji vlast. V Americe kněžím pomníky staví, ve Francii je bourají. — *Budovu pro dělníky* hodlají vystaviti v Prešpurku. Městské zastupitelstvo věnuje tomuto účelu 420.000 K. — *Židé v Palestině.* Turecká vláda nechce trpěti cizozemské židy v Palestině, obávajíc se, že by si tam založili nové království židovské. Proto žádný cizozemský žid nesmí pobýti přes tři týdny v Palestině. — *Pokrok v Japonsku.* Vláda nařídila, aby mládež ve škole místo čínského písma učila se latinskému. — Prof. morálky na olomoucké boh. fakultě, *Dr. Fr. Janiš*, odebral se pro chorobu na odpočinek. Dopisovatel »Hlasu« z 5. února tohoto roku želí jeho odchodu; velebí jeho vysokou vzdělanosť a vzácné vlastnosti. — *Německá císařovna* podělila loni 171 služek, které u téže rodiny 40 let slouží, zlatým křížem a pochvalným přípisem, který vždy vlastnoručně píše. — *Mnoho-li získali Ammergovští* svými hrami pašijovými? — Mnichovské »Neueste« oznamují, že Ammergovští měli při návštěvě 183.784 osob 1,035.000 marek hrubého příjmu. Čistý zisk 225.000 marek rozdá se dobročinným účelům. — *Spolky sv. Teresie* zřizují se v Olomoucké arcidiecési. Jejich účelem jest, pečovati o čistotu a výzdobu chrámů a starati se o církevní roucha a bohoslužebné potřeby pro farní chrámy. — *Státní bohoslovecká fakulta.* — Italská vláda zrušila r. 1873. při universitách církevní bohosloveckou fakultu. Nyní chce zříditi státní bohosloveckou fakultu v Bari, a král slíbil k tomu cíli 20.000 lir roční podpory. Tím způsobem vychovávali by se státní a ne církevní kněží, jak tomu bylo u nás za císaře Josefa II. — Katolický řemeslnický spolek v Pešti-Budíně věnoval 120.000 K na stavbu útulny pro opuštěné chudé učně v Budíně.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva Vlasť konal v pondělí, dne 25. února t. r., 19. schůzi v 16. správním roce řízením místopředsedy p. prof. dr. Mať. Kováře. — Po zahájení schůze modlitbou čten, schválen a probrán protokol. — Při běžných záležitostech spolkových, které byly projednávány, čteny zároveň děkovací přípisy za projevená blahopřání výboru, které došly od Jeho Excell. ndp. dra Fr. Sal. Bauera, biskupa v Brně, a od vldp. Frant. Pojmona, zasloužilého děkana a spisovatele v Polné. — K návrhu na změnu stanov k valné hromadě družstva Vlasť zvolen za referenta místopředseda p. prof. dr. Mať. Kovář, který ochotně nabídnutí toto přijal. — Dále projednal výbor přípravné práce k vydání prostonárodního katolického kalendáře družstva na rok 1902. Výbor veden snahou vydati kalendář nejen zábavný, poučný a praktický, nýbrž i vzorně katolický, zvolil dp. faráře Vlastimila Hálka, aby uspořádal a zrevidoval katolické kalendarium svatých a světic, dnů postních a jiných, pro katoliky důležitých poznamenání. Část literární uspořádá řídící učitel pan Jos. Flekáček. — Pokladníkem bylo oznámeno, že odkaz 100 K zemřelého dp. Ferd. Frydrycha, faráře z Nových Dvorů, byl již vyplacen. — Mimo jiné čten zároveň přípis jistého duchovního, který s objednaným zbožím a potřebami pro farní úřad v závodě papírnickém vyslovuje svoji úplnou spokojenosť. — Dále projednáno více záležitostí týkajících se spolkového domu, knihtiskárny a časopisů. — Výbor na konec schůze zároveň připomenul již před několika roky vydané své usnesení, aby P. T. pp. spisovatelé neopomenuli odebírati a předpláceti si ty časopisy družstva, do nichž své práce zasílají a ukládají. Prvním honorářem pro každého jest časopis, do něhož ten který píše.

Výbor družstva Vlasť sešel se hned po valné hromadě k ustavující schůzi. Předseda, dp. Dr. Rud. Horský, vítal dva nové členy výboru: dp. Vl. Hálka, faráře a řídícího učitele, p. Karla Skultétyho a navrhl za I. místopředsedu p. Karla Ulricha, za II. p. prof. Dr. M. Kováře a za jednatele p. Tom. Jirouška. — Dp. Tom. Škrdle připomenul, že dosud žádný jednatel v družstvu nekonal svůj úřad tak pilně, vzorně a svědomitě, jako to činí p. Tom. Jiroušek. Po těchto slovech byl návrh p. předsedy jednohlasně schválen.

Veliký dobrodinec družstva Vlasť

JOSEF LŽIČAŘ

rytíř řádu Božího hrobu v Jerusalémě, čestný konsistorní rada, farář Plumlovský ve výslužbě, čestný občan Plumlovský, Záchlumský, Bílský, Něm. Rybnenský, zemřel dne 3. března 1901. v Litovli na Moravě v 73. roce věku svého.

Zvěčnělý súčastnil se r. 1896. tajně prvního literárního sjezdu družstva Vlasť a po sjezdu daroval družstvu 1000 K. Roku 1898. navštívil nás v družstvu osobně a daroval nám znova 3000 K, vymíniv si do smrti 3% úroky. I řadíme † Josefa Lžičaře k největším dobrodincům družstva a prosíme členy naše, aby za něho buď mše sv. obětovali nebo při mši sv. se pomodlili.

Requiescat in pace!

ROČNÍK XVII.

DUBEN. ČÍSLO 7.

VLASŤ

Časopis pro poučení a zábavu.

Redaktor:

TOMÁŠ ŠKRDLE.

V PRAZE.

Tiskem a nákladem družstva Vlast.

1901.

Vychází dne 15. každého měsíce.

OBSAH.

Str.

Z jakých příčin jmenuje Petr Chelčický M. Jana Viklifa Protivou? Píše dr. Ant. Lenz. (Pokračování.) 601
Ať Čech a člověk sourodým jsou jménem! Báseň od Jaroslava Tichého . . . 611
Z říše baltického Triglava. Historický obraz z doby obrácení Pomořanů od Bedřich a Kamarýta. (Pokračování.) 612
Obrana kláštera se stanoviska historie, rozumu a práva. Socialní studie. Napsal Dr. Rudolf Horský 626
Svatá Ludmila. Báseň. Napsal Fr. Žák T. J. 636
Za slávou cechovní. Obraz ze života. Napsal Alojs Dostál (II.) 638
Naše Slezsko. Napsal Jan Vyhlídal. (Pokračování dílu II.) 645
Taky — básník z ochoty. Rozmarné verše. Malým i velkým dětem »Vlasti« píše Josef hrabě Berchtold 652
Záhady světa a bilance vědy. Píše duch. prof. Fr. Horáček. (Pokrač.) 654
Râmây ana. Překlad obsahu stejnojmenného díla P. Alex. Baumgartnera S. J., pořídil Vilém Sladomel, kněz církevní. (Pokrač.) 665
Z Národního divadla. Píše J. Flekáček 675
Hlídka národohospodářská. Napsal Rudolf Vrba 679
Literatura 683
Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy 686
Paberky z novin a z veřejného života 690
Spolkové zprávy 696

Předplatné na »VLASŤ«, roč. XVII. obnáší:
ročně 10 K, půlletně 5 K.

Redakce a administrace »Vlasti« jest v Praze, v Žitné ulici č. 570—II.

Z družstva Vlasť. Ke družstvu Vlasť přistoupil za člena zakládajícího: Jarosl. Kluch, faktor v Praze. — Na fond pro katolické spisovatele složili: duchovenstvo vikariatu Poličského 28 (138) a Vl. Hálek 5 (15) — Přispěli na dům družstva: Jos. Turek, Ant. Herrmann, P. Boh. Hendl, Fr. V. Čečetka, Ant. Vetešník, Aug. Novák a Ant. Fiala. — Papírnický závod obdržel z Berlína od firmy Albrecht a Meister velkou zásobu krásných, jemně provedených pohlednic a obrázků Svatých a Světic Božích, i doporučujeme je čtenářům tohoto listu. Knížecí arcib. a biskupští vikáři a na Moravě a ve Slezsku okresní děkani mohli by na svých vikariatních a dekanatních visitacích těchto obrázků jako vhodných dárků pro dítky použiti. — Farní tiskopisy naše docházejí stále větší a větší obliby pro krásný tisk a pěkný papír; kdo by si přál vzorky, budou mu zaslány; kdo si naše farní tiskopisy objednal a je s nimi spokojen, račiž je dále doporučiti; postupem času budou naše farní tiskopisy vydány také v jazyku německém. — K návrhu vynikajícího bisk. vikáře vydalo družstvo: »Modlitba matky při úvodu« s obrázkem. Modlitba tato prodává se po 3 h a může sloužiti jako dárek matkám, jež přinášejí dítky k úvodu. — Také jsme vydali brožurku: »Ligurianská morálka.« Prodává se po 4 h, na venek jen ve více ex. — Peníze přijímá a objednávky vyřizuje: administrace družstva Vlasť, Praha č. 570-II.

Potvrzení členských vkladů. — Z členů zakládajících v březnu složili: P. Ferd. Bursík 50 K; Fr. Sobotka 40; Ant. Vetešník 42; Dr. Jos. Rydvan 23 (100); po 20: Jos. Lev, Aug. Novák (100) a Jos. Novotný (60); K. Spurný 17 (74·60); Vl. Hornov 14 (38); po 10: Th. Graca, Václ. Leffler (80), Josef Kyselka (100), Josef Dubec (80), Jos. Dyrhon (20) a Fr. Ohera (50); Maxm. Laubner 8·84 (100), Ignác Zháněl 7 (75); po 4: Jos. Křížek (12), Jar. Kluch, Ter. Holoubková (28) a spolek na Kladně (24).

Doporučení. Nížepsaný dává svědectví, že pořizuje v Růžencové výrobně v Praze kostelní roucha a prádlo a podávaje sešlá roucha a prádlo ku správě, byl výborně a lacině obsloužen, takže zmíněný ústav s dobrým svědomím může doporučiti svým duchovním bratřím i slavným patronátním úřadům.

V Praze, v březnu r. 1901.

Prof. *Jos. Havránek*,
kníž. arcib. konsistorní rada.

ROČNÍK XVII. · DUBEN 1900—01. ČÍSLO 7.

VLASŤ.

Z jakých příčin jmenuje Petr Chelčický M. Jana Viklifa Protivou?

Píše Dr. Ant. Lenz.

* POKRAČOVÁNÍ. *

§ 6. Viklif jest Protiva Chelčického stran učení o vykoupení a o jeho ovoci.

Kristus Pán se tedy, jak dí M. Jan Viklif, vtělil, poněvadž byl[o] jeho vtělení nezbytně potřebno. Nezbytně se vtělil také Syn Boží, a nikoliv Osoba v Božství druhá a třetí. Z nezbytí se také stalo, že se hypostaticky spojil s tou duší a s tím tělem, jež na se přijal, z nezbytí podstoupil také smrť a na dřevě kříže umíral.

Přišel Kristus Pán na svět, aby shladil hřích. Ale zdali pak umíral za všecky netoliko předzřízené, ale také za předzvěděné?

Chelčický odpovídá, že Syn Boží zemřel toliko za vyvolené, neboť on takto dí: »Jedině pro vyvolené vydán jest křest od Boha. Nebo ve křtu jest položena moc smrti Kristovy, aby tudy spravedliví byli vykoupeni od hřiechóv v krvi Jeho, kteráž nepřijde jedině vyvoleným Božím, ač tělesný křesť zevnitř i zlým přijde.«[230]) S tímto učením souhlasí úplně rčení Chelčického, že Kristus Pán umřel za ovce své, t. j. za Církev svou. Avšak on učí: že je Církev, i ta, kteráž na světě ku branám věčným putuje, sbor vyvolených pouze, a tak tím samým již vyznává, že položil Kristus Pán života svého za předzřízené pouze.

Podle této své náuky tvrdí také Chelčický, že se Kristus přimlouvá jako prostředník pouze za ovce své, t. j. za vyvolené. On praví: »Přimlová se za své, ale za svět nikoliv.«[231])

Chelčický také hlásá, že Kristus Pán nezemřel za členy katolické Církve, t. j. za ty, kdož užívají i svatých věcí,

[230]) Rkp. Kapitoly Svatovítské. L. 138 b.
[231]) Sieť Viery II, 43.

ano i smrti Páně k rozmnožení hřiechóv,[232]) a v tom, jak se mi zdá, překonává i tvrdého Viklifa, neboť ten ovšem praví, kdož setrvají v sektách Antikristových, v sektě papežské, t. j. v Církvi katolické nebo v řeholích, ti že budou neomylně zatraceni, ale on nedí, že Kristus Pán nezemřel vůbec za členy katolické Církve.

Kdežto Chelčický uskrovňuje, jakž bylo řečeno, sílu vykoupení Páně, ať vylučuje z něho předzvěděné a i členy Církve katolické, rozšiřuje sílu jeho s jiné strany tou měrou, tak že beze všeho ohlašuje, že sú sedláci skrze oběť kříže osvobozeni od roboty a ode všech jiných tížících břemen. »Těší Kristus choť svú, aby se nebála. Pokojně jede nehroze jí panováním a porobením ukrutným, ani robotami, ani platy velikými. Ale přišed k ní, všecky svazky, břemena i obtížení robotná, pod nimiž jest ležela povržena jsúci na zemi pro núzi tiech robot a služebnosti ďábelských. Ty všecky věci na se vzal milosrdný král a sňal je s hrdla jejího, vise na kříži s pláčem[233]) *bolestně. Aniž jest ji také obtížil, pokrmuov nákladných a desátkuov obilních na ni nepoloživ: aby sluhy své sytil těmi pokrmy, ale sám své tielo a svú krev dal jim za pokrm a za nápoj. Přišel jest, aby jí přinesl pokoj a svobodu, a všel s ní v pravé milování.«*[234])

Slova tato jsou dogmatický základ učení Chelčického o societě lidské, zvláště prý král křesťan nemá práva panovati nad křesťany, že světská jejich moc není z Boha, ale spíše z ďábla, že nemá nad lidem křesťanským vládnouti, vláda jeho tedy že je neoprávněna a usurpace pouhá, že nemá práva, zákony dávati, souditi a rozsudky své a zřízenců svých vykonávati, že nemá práva, daní, cla a jiných šacunků ukládati, zkrátka, že v societě křesťanské nemají práva královská žádného základu.

Viklif arci předkládá učení o vykoupení zde onde takové, že by se až zdálo, že jest netoliko se všech stran Chelčickému odporen, a tou měrou že jde s katolickou Církví, neboť on dí, že přišel Kristus Pán, aby spasil všechen svět, ano že cena vykoupení Páně byla nadbytečna a důstatečna ku spasení více světů. Avšak již v tom leží pouze frase Viklifova, neboť on tvrdí, že stvořil Bůh pouze jeden svět a uložil v něm všecko stvořitelné. Nad to dokládá ihned, že Kristus Pán spasil svět a věškero pokolení lidské, pokud přinesl lék svého utrpení, jenž byl důstatečen k vyléčení více světů. Isto modo, dí Viklif, salvavit Christus totum mundum generis humani.[235])

Mohlo by se na základě učení Viklifova již a priori tvrditi, že věčnou úradou Boží o předzřízení a předzvědění jest, že Kristus Pán zemřel pouze a jedině za předzřízené, neboť on tvrdí, že úradou Boží věčnou jest člověčenstvo do dvou říší rozděleno, do říše Boží a do říše ďáblovy, nebo-li také do Církve Kristovy a do církve ďáblovy, do těla Kristova mystického a do temného těla

[232]) Postilla. Ned. masopustní.

[233]) Že by byl Kristus Pán na kříži plakal, není v Písmě svatém, psal tedy Chelčický ne podle Písma, ale z hlavy své.

[234]) Postila. Ned. 1. adventní.

[235]) 3. De Eccl. cap. 3.

ďáblova, a že údové těla ďáblova předzvědění jsou již za živa ďáblové, kdežto členům mystického těla Páně nejsou ani ty nejhorší nepravosti k věčné zátratě. Důsledně by byl měl Viklif souditi, že Kristus Pán za předzvěděné, za tyto ďábly již na tomto světě života svého nepoložil. Avšak, kdežto Chelčický všecky předzvěděné z vykoupení Páně zcela důsledně vyloučil, parcelluje Viklif ovoce vykoupení vzhledem k předzvěděným. Přede vším však dí, že Kristus Pán nevykoupil předzvěděného k slávě věčné, ale pouze za tím účelem, aby byly pekelné jeho tresty zmírněny: »Deus redemit praescitum non ad beatitudinem, sed ad poenae aeternae miticiem, sicut redemit omnes damnatos.«[236]) *Jinde tvrdí, že jsou předzřízení Kristem Pánem vykoupeni ex integro, tedy se všech stran, ale někteří že nejsou vykoupeni, jako předzvědění, a z těch prý jsou někteří z části vykoupeni, někteří však se žádné stránky, ale nikdo z nich k životu věčnému. Jsou prý předzřízení na celo vykoupeni, ale ne tak, jako by měli obdržeti stejnou měrou panování a odměnu, alebrž nestejnou, dokonalejší, nebo méně dokonalou. A tak prý jest zjevno, že někteří z předzvěděných nebyli vůbec vykoupeni, jako ti, kteří nikdy nebyli účastni darů milosti, jiní zase jsou vykoupeni, ač nikoliv na celo, jako ti předzvědění, kteří z milosti vypadli. M. Jan Viklif hlásá toto katolickému světu neznámé učení svým přívržencům jako jistou a neomylnou pravdu, když takto píše: »Secunda veritas est, quod totum humanum genus completius per mediatorem Dei et hominum est redemtum, quam fuit perditum, pro cujus declaratione suppono, quod genus, cujus principium sit secundus Adam coelestis, et tum genus praescitorum, generatio pessima, cujus pater et principium sit dialobus. Istis suppositis patet conclusio de generatione praedestinatorum, quae ex integro est redemta. Et cum redimitur ad majus vel minus dominium, ad gloriosius praemium, et secundum tantam multitudinem electorum, quanta fuisset servata in innocentia, patet, quod completius est redemtum quam perditum . . . Et patet, quod de toto genere humano aliqui sunt non redemti, ut praesciti, qui nunquam gustaveruut charismata, aliqui sunt redemti, sed non ad haereditatem et gloriam, ut praesciti, qui a gratia exciderunt, et aliqui sunt redemti de captivitate ad gloriam ut generatio justorum, qui in gratia finaliter perseveraverunt.*[237])

Podle této náuky Viklifovy vychází na jevo, že Chelčický se liší od něho stran vykoupení lidského pokolení jednak proto, že Viklif dopouští vykoupení předzvěděných aspoň částečně, kdežto Chelčický rozhodně upírá, že by byl Kristus Pán aspoň částečně života svého za předzvěděné položil; nad to Chelčický připisuje výkupu Páně zrušení vší nerovnosti mezi křesťany a všeho panování, osvobození od roboty, od cla, od daní a jiných břemen, čehož při Viklifické theorii o vykoupení není. Jest tedy Viklif i v této stránce patrně Protivou Petra Chelčického.

---

[236]) De Ecclesia. Cap. 3.
[237]) De civ. Dom. I, 40.

§ 7. Viklif jest svým způsobem Protiva Chelčického stran učení o milosti posvěcující a o dobrých skutcích.

Učení Viklifovo a Chelčického o milosti Boží jakožto ovoci vykoupení souzvukuje vespolně, jakož i s katolickou Církví ve mnohých věcech. Oba totiž hlásají spolu s obecnou věrou, že nebyly hříchem dědičným mohoucnosti rozumu a vůle lidské tak porušeny, aby člověk některých pravd náboženských řádu přirozeného poznati a některých skutků dobrých o své síle nemohl konati. Avšak co se týká nadpřirozeného řádu, oba přizvukují obecné víře katolické, že nadpřirozených dobrých skutků nemůže člověk o své újmě ani začíti, tím méně konati a dokonati. Oba i Viklif i Chelčický rozeznávají milosť účinlivou a milosť posvěcující. Ano Viklif rozeznává zejména milost předcházející, s námi pokračující a dokonávající, a tvrdí, že takovéto milosti bývají účastni i předzvědění: »Nec tamen negandum, quin praescitus habeat gratiam praevenientem concomitantem et etiam consumantem opus aliquod bonum.« [238]) Oba rozlišují víru mrtvou od víry živé, neboli »Fidem informem a charitate Formatam.« [239]) A touto náukou liší se oba od reformatorů Lutra, Melanchtona a Kalvina, kteří zamítali toto starobylé od theologů od věků užívaného rozlišování. Oba i Viklif i Chelčický liší se od reformatorů věku XVI. výměrem o posvěcující milosti Boží, neboť učí za jedno, že hříšný nenabývá milosti věrou pouze, pokud ona záleží v tom, že za pravdu máme, co Bůh zjevil, neboť Chelčický píše: »Viera bez skutkuov marna jest, daremna a ďábelská,[240]) ač jest viera nevyhnutelná ku dosažení posvěcující milosti Boží: »Ke všem věcem potřebie jest viery, neboť bez nie žádný se nemuože liebiti Bohu.[241]) K víře však musí přistoupiti odstoupenie od zlosti hřiechov a k jeho milosrdenstvie se obrátiti, a dáti miesto vuoli své Pánu Ježíši.« [242]) Chelčický a s ním Viklif jsou za jedno v učení o milosti posvěcující a o povaze její. Oniť souzvukují, že ospravedlňující milosť není přičtěnou nám spravedlností Kristovou, ale že jest byt Boží v člověku nadpřirozený. »Esse supernaturale, Esse divinum.« Chelčický také tvrdí, že jest milosť posvěcující principem nadpřirozených a záslužně dobrých skutkův. Tato milosť jest v lidech rozdílných stejnou dobou rozdílná.[243]) Ona může dobrými skutky se rozmáhati, ale také hříchem smrtelným ztracena býti.[244]) Může však se hříšník z milosti a s milostí Boží zase do milosti vrátiti.

V této náuce se neliší Viklif od Chelčického a od obecné víry katolické, neboť definuje takto posvěcující milosť: Gratia est qualitas spiritualis vel denominatio, qua quis est formaliter gratus Deo. [245]) Milosť jest jakosť duchová, jížto se stává člověk Bohu milým. Viklif také zřejmě píše, že i předzvěděný se může, ano

[238]) De Ecclesia. Cap. 6.
[239]) Trialog. III., 2.
[240]) Sieť. viery. I., 6.
[241]) Tamtéž. I., 3.
[242]) Postilla. Ned. 3. po Trojici.
[243]) Zpráva o tiele Božím. Kap. 21.
[244]) Postilla. Neděle 9. po Narození Božím
[245]) De Eccl. Cap. 6.

podle vůle Boží musí se přizpůsobiti k dosažení milosti posvěcující, právě jako předzřízený. »Deus vult, quod injustus faciendo bona opera de genere disponat se ad gratiam.[246])

Avšak Viklif i Hus tvrdí, že je všecko hříšné, což koná hříšník ve stavu nemilosti, a proto jest naprosto nepochopitelné, jak mohli tito theologové psáti, že se musí hříšník dobrými skutky, jak praví Viklif »de genere« k dosažení milosti Boží přizpůsobiti, neboť na základě jejich principu, že hřích smrtelný jako jed všecko otravuje, což koná hříšník, jest takováto přizpůsoba naprosto nemožná. V této věci nejde Chelčický ani s Husem ani s Viklifem, a proto dlužno říci, že jest Viklif v této stránce Protivou Chelčického.

Viklif a Hus učí zřejmě, že skutkové hříšníkovi jsou vlastně hříchové, Viklif tak tvrdí ve svém spisu de civili Dominio I., 43, a po něm M. Jan Hus doslovně v knize »De Ecclesia cap. 19.

Ač Viklif, Hus i Chelčický učí, že i předzvěděný může dosáhnouti milosti posvěcující, když se byl náležitě připravil, rozcházejí se poněkud valně, neboť Viklif tvrdí, že Kristus Pán jistou měrou i za předzvěděné umíral, zejména za ty, kdož se stávají účastni milosti podle přítomné spravedlnosti, a proto není sobě odporen, tvrdě, že i předzvědění mohou býti ospravedlněni, avšak Chelčický i Hus učí, že Kristus Pán života svého položil pouze za předzřízené, a proto jsou sobě odporni tvrdíce, že i předzřízení dosahují darů Božích, neboť ovoce milosti vychází právě z vykoupení Páně. Jest tedy i zde Viklif jistým způsobem Protivou Chelčického.

Viklif jest Protivou Chelčického v náuce, že sobě sice předzvěděný nemůže dobrými skutky, jež koná ve stavu milosti, zasloužiti ani daru konečného setrvání, aniž království Božího, ale přece nějakého dobra vedlejšího, jako dober časných a zmírnění pekelného trestu. »Videtur mihi, quod nullus praescitus in quantumcumque magna gratia fuerit secundum praesentem justitiam, meretur regnum vel gratiam finalis perseverantia, sed aliquod bonum citra... Non enim se dignificat ad habendum, quod Deus vult, ut non habeat, cum omne jus creatum sit a jure quod est divina volitio extractum.«[247]) O takovýchto zásluhách předzvěděného nenalezl jsem žádné stopy ani u Husa, ani u Chelčického. Může tedy i v této stránce slouti Viklif Protivou Chelčického.

Viklif i Chelčický tvrdí, že se nedostává předzvěděnému, byť by byl v největší milosti podle přítomné spravedlnosti, odpuštění dědičného hříchu, ač oba tvrdí, že hřích smrtelný a milosť nemohou spolu v člověku býti, a ač Viklif zejména píše, že Bůh neodpouští hříchů, aniž by odpustil všech.

§ 8. Viklif jest Protiva Chelčického v učení o svátosti křtu svatého.

O svátosti křtu učí Chelčický, že se udílí přirozenou vodou ve jménu Otce, Syna a Ducha svatého.

[246]) De civ. Dom. I., 3.
[247]) De civ. Dom. I., 2.

O rozdavači křtu tvrdí Chelčický, že křtí neplatně, jestliže je ve hříchu smrtelném, anebo jestliže jest ve stavu nevěry, ať prý v prvém případě nemůže dáti Ducha sv., jehož sám nemá, a v druhém křtí v zámyslu Bohu odporném.[248]) V přijímateli však jest, jak píše Chelčický, k platnosti křtu nevyhnutelně potřebna živá víra, takže by nemohl býti platně křtěn, kdož by neměl pravé víry, a nebyl v milosti Boží postaven.

Tou příčinou tvrdil také Chelčický, že křest udělený v katolické Církvi jest neplaten, jelikož prý jest katolické kněžstvo veskrze zkaženo, a Církev všechna zpohanilá, tonoucí v bludech.

Chelčický neupírá sice, že obyčej křtíti děti jest původu apoštolského,[249]) avšak on upíral, že by tím křtem nabývaly dítky bytu Božího, čili posvěcující milosti Boží, alebrž že se jim uděluje křest pouze k budoucí víře. »Dítky,« rozumuje Chelčický, »jsú hlúpé a nevědomé, nemohú přijati čtenie slova Božieho a chápati, co se káže, nemohú také mieti předsevzetie ku šetření zákona Božieho, a proto nenabývají obrodu ze křtu vodného.[250]) Neboť prý kdyby nabývaly dítky křtem obrodu, čili bytu Božieho, měly by také skutky jeho, ale těch nemají.

Křest tedy dítkám udělený nemá do sebe účinkův, dobře však když dospěly a se živou věrou ku přijetí křtu připravily. Tu teprv obdržují odpuštění toho najvětšieho hřiechu, t. j. hřiechu dědičného, ale ne všecky, alebrž jen ty, ježto jsou předzřízeny, předzvěděné nedosahují však ani odpuštění dědičného hříchu, a byť i posvěcující milosť obdržely, milosti neboli daru synovství Božího podle přijetí nedosahují,[251]) avšak daru synovství Božího neobdržují ani dítky předzřízené, neboť ten jim byl určen od věčnosti.

Odtud dotýká Chelčický, že sobě mnohá matka žádá, aby bylo dítko její skrze křest spaseno, ale přání takové že prý jest jalové, není-li dítko z počtu vyvolených, neboť prý jest křest vydán jenom pro vyvolené. Jest prý »ve křtu položena moc smrti Kristovy, aby tudy spravedliví (osvobozeni) byli ode hřiechóv v krvi jeho, kteráž nepřijde jedině vyvoleným Božiem, ač tielestný křest zevnitř i zlým přijde.«[252])

Podle této theorie Chelčického by se mohlo arci tvrditi, že vodný křest vlastně k žádnému užitku není, leč že se člověk, jakož píše sám Chelčický, poleje vodou, a který tak málo potrvá jako na husi, ježto se kupie ve vodě a brzo steče,«[253]) neboť je-li přijímatel předzvěděný, ovoce křtu neobdržuje, byť se byl jsa dospělý sebe lépe připravil, ať dosahuje křtu pouze tělesného. Tak by byl měl ovšem důsledně psáti, avšak Chelčický rozumuje jinak. On praví, že se skrze křest zvolenie se strany Božie dokonává, a že křest jest potřeben z rozkazu Páně i synům a dcerám rodičů pokřtěných.[254])

---

[248]) Rkp. Svatovítský. Spis o Cierkv. L. 312—319.
[249]) Psaní M. Janovi. Rkp. Pařížský C. 29.
[250]) Rkp. Svatovítský. D. 82. L. 127 b—128 a.
[251]) Tamtéž. L. 137 b.
[252]) Tamtéž. L. 138 b.
[253]) Řeč sv. Pavla o Starém člověku.
[254]) Rkp. Svatovítský. L. 139 b.

Avšak ačkoliv působí křest, byl-li platně udělen, blahodárné účinky, přece zůstává v pokřtěných zápal hříchu, čili žádostivosť zlá. Chelčický píše, že se die, zprošťuje nás křest od hřiechu prvorozeného, rozumieno má býti, že od viny prvorozeného hřiechu, kteráž jest zastihla člověka skrze hřiech prvniech rodičuov . . . Neboť podle těla zakládá se v tom hřiechu, jehož založenie ani skrze křest móž člověk zniknouti, neboť se jest založil silně po všem tiele . . . a tielo má v sobie přirozenie hřiech, a podle toho jest přirozenie člověku hřešiti . . . Jedině moc Ducha sv., v komž jest, ta přemáhá ten hřiech ustavičný a široce rozložený v tiele našem.« [255])

V učení však M. Jana Viklifa nalezáme mnohé odchylky, jichž Chelčický byl nepřijal. Viklif tvrdí totiž, že byl křest udělován v prvých dobách křesťanských ve jménu Pána Ježíše, neboť prý na počátku nevěřili v Božství jeho, později však měli víru, že jest i Stvořitel i tvor. »In primitiva Ecclesia, quando Christi divinitas fuit minus cognita, ordinaverunt apostoli, ut baptisaretur in nomine Jesu, ut elevalentur Christiani ad credendum, Christum esse supremam naturam possibilem sive dietatem. [256]) *Později prý věřili esse Christum tam creatorem quam creaturam.« Zde jest Viklif patrně Protiva Chelčického.*

Viklif tvrdí dále, že jest křest nevyhnutelně potřeben, ale jenom křest z touhy, a nikoliv křest z vody nebo křest krve, ty zajisté druhy křtu jsou jen potud potřebny ku spasení, pokud jest při nich křest Ducha sv., t. j. křest z touhy. »Baptismus fluminis est baptismus Spiritus sancti, qui est simpliciter necessarius cuilibet homini. Si ille defuerit, quantumcumque affuerint priores, baptismus non prodest animae ad salutem.« [257]) *I v této stránce jest Viklif Protivou Chelčického, neboť on s hlediště zcela jiného tvrdí, že jest křest potřebný.*

Viklif neupírá, ale zřejmě učí, *že dítky mohou a mají býti křtěny, a že dosahují křtem milosť, ať prý jsou křtěny i Duchem svatým. »Reputamus tamen absque dubitatione, quod infantes rite baptisati flumine sint baptisati tertio baptismate, cum habent gratiam baptismatem.* [258]) *A v této náuce jest patrně Protivou Chelčického.*

Jelikož, jak Viklif píše, může Bůh spasiti dítky bez křtu, [259]) mohl zcela logicky hlásati, že křest není vlastně ani potřeben, zvláště ne křest vodný, ale nic tak, Viklif napomíná, *že se křest vodný nemá zanedbávati, a to za tou prapodivnou příčinou, poněvadž se děje všecko nezbytně, což se děje.* [260])

Viklif učí, že může každý člověk křtíti, ale platnosť křtu že je závislá na víře a svatosti toho, jenž křtí, a i toho, kdo křest přijímá ; a v tom se Viklif neliší od Chelčického.

Viklif se neliší od Chelčického také v náuce, že po platně přijatém křtu zůstává v člověku zápal hříchu, čili zlá žádostivosť, a po všechen čas života že zůstává.

---

[255]) Rkp. Svatovítský o svátosti sedmeře. L. 130.
[256]) De benedicta Incarnatione. Cap. 1.
[257]) Trialogus IV, 12.
[258]) Tamtéž.
[259]) Tamtéž.
[260]) Tamtéž.

§ 9. Viklif jest Protiva Chelčického v učení o svátosti biřmování.

Viklif nepřijímá biřmování za svátosť N. Z. do přísna in rigore, ale pouze v širším smyslu: »Oportet nos, píše, sic laxe loqui de sacramento (Confirmationis).

Viklif také určitě dí, že rozdavač této svátosti není biskup jedině, alebrž i prostý kněz, a tvrzení toto nepřekvapuje nikoho, neboť Viklif nechce míti žádného rozdílu mezi knězem a biskupem, a proto vyhlašuje, že jest bludno tvrditi, že by udělování této svátosti bylo císařským biskupům vyhraženo, nebo že by bylo nevyhnutelně potřebno k životu věčnému. Ano on tak daleko jde v tvrzení svém, že praví, že jest proti písmu, se domnívati, že dávají biskupové Ducha sv., nebo že daru jeho potvrzují, ano Viklif tvrdí, že způsob, jak se uděluje biřmování od biskupů se všemi připojenými obřady, byl zaveden návodem satanášovým, aby se objevila sláva a jejich potřeba. Jest prý rouhání, tvrditi, že by dávali biskupové Ducha sv. »Non tamen video, quod generaliter sit hoc sacramentum de necessitate salutis fidelium, nec quod praetendentes, se confirmare pueros regulariter hos confirmant, nec quod hoc sacramentum regulariter sit specialiter episcopis caesareis reservatum. Et ulterius videtur mihi, quod foret plus religiosum, et conformius modo loquendi scripturae negare, quod nostri episcopi dant Spiritum s. vel confirmant ulterius Spiritus s. dationem. Unde quibusdam videtur, quod ista levis et brevis episcoporum confirmatio cum adjectis ritibus tam solemnis atis est ideo motione diaboli introducta, ut populus in fide Eccesiae illudatur, et episcoporum solumnitas aut necessitas plus credatur . . ., blasphemiam esse, episcopos ex pactione Dei Spiritum s. dare.[261])

K tomu přidává Viklif, že obřady při svátosti biřmování užívané, jako mazání sv. olejem a jiné obyčeje nemají základu v písmě sv., ano že biřmování, jak je udělují biskupové, jest zavedeno nad moc apoštolů, a obsahuje rouhání proti Duchu sv., ať tvrdí, že biskupové dávají Ducha sv., anebo stvrzují udělení jeho. A to prý více znamená, než dáti Ducha sv.; apoštolé se prý toho neodvážili; takto o sobě nehlásali, alebrž jenom že se modlili za pokřtěné, aby dostali Ducha svatého. Či by snad, připojuje Viklif sarkasticky, byla císařská donace učinila biskupy hodnými, aby tak dávali Ducha svatého? Et quantum ad oleum, quo ungunt pueros et peplum lineum, quod complexum est capiti, videtur, quod sit ritus levis, infundabilis ex scriptura. Similiter videtur, quod ista confirmatio introducta super apostolos blasphemat in Deum, quia asserit constanter, quod episcopi dant noviter Spiritum sanctum, vel ejus dationem roborant, vel confirmant. Hoc autem est plus quam dare Spiritum sanctum. Apostoli vero non audent sic dicere sed oraverunt pro ipsis, ut a Deo acciperent Spiritum sanctum. Numquid ergo caesarea dotatio facit nostros episcopos esse dignos, ut ipsi sic donent singulariter Spiritum sanctum.«[262])

[261]) Trialog. IV. 13.
[262]) Tamtéž.

Kdežto přijímá Viklif biřmování za svátosť aspoň v širším smyslu, že jest biřmování svátosť, upírá Chelčický zcela, že by biřmování bylo svátosť. On by prý až i přijal, že biřmování je svátosť, kdyby prý Mistři na základě Písma dokázali, že jest tomu tak: avšak toho prý nikdy nedovedou. Kdyby prý mistři dokázali, »že Kristus ustanoviv olej k znamení, kázal biskupuom, aby lidem, mažiece jej poličky dávali, a k tiem poličkóm sliebil dáti Ducha sv., tehdy prý má držáno býti jako zákon.[263])

Mistři prý praví, že Kristus Pán tuto svatosť slíbil, když velel apoštolóm, aby seděli v městě, až by byli oblečeni v moc Ducha sv.; však marně, neboť Kristus Pán nedí: že by ji byl ustavil,[264]) a tim prý si odporují, ač dokládají: »Takéž apoštolé dávachú tu svátosť, vzkládali sú ruce na křtěné a přijímáchú Ducha svatého:[265]) Dovolávajiť se Mistři Písma, že apoštolé Petr a Jan, uslyšavše, že Samarya přijala slova Božie, přišli sú se za nie modliti, aby přijali Ducha sv., nebo ještě na žádného z nich nepřišel, ale pokřtěni byli toliko na jméno Pána Ježíše. V tom miestě chtíc prý mieti Mistři založenie biřmovánie.«[266])

Aby Chelčický v této věci na hlavu porazil Mistry, rozděluje mezi křtem u vodie, a křtem z Ducha svatého. Sv. Jahen Filip křtil prý v Samáří pouze u vodie, a proto byl křesť ten neúplný, neboť prý křesť plný není ani v púhé vodě, ani v samém Duchu svatém. Proto prý přišli apoštolé do Samáří, aby křest ten doplnili. Tou příčinou prý nepřišli apoštolé do Samáří, aby biřmovali.[267]) Tím výkladem domníval se Chelčický, že naprosto vyvrátil Mistry, kteří se dovolávali dotýčného textu Písma sv. K důkazu, že jest biřmování svátosť. »Apoštolé prý nepovolováchú, by se pravý křesť stal, ktož ve křtu nepřijal Ducha sv.«[268])

Předstihl tedy Chelčický v rozkladech svých patrně Viklifa, neboť Viklif tvrdi, že jest biřmování svátosť, ale jenom v širším smyslu, Chelčický však zamítá biřmování jako svátosť naprosto.[269])

Také prý, přidává Chelčický, není možná, aby biskupové dávali Ducha sv., jehož sami nemajie. Podobné prý nemají biřmovanci Ducha sv., poněvadž kdyby ho mieli, ostavili by svieta, jako pes blech, toho však nenie.[270])

Na konec přitahuje k sobě Chelčický také Viklifa, *ač jest on poněkud jeho Protiva v této stránce*, jenž prý dí, že jest to rúhánie proti Bohu, že kteří by koli biskupové tak potvrzovali, praviti a držeti to, že by se dával v tom biřmovanie Duch svatý.[271]) Bůh prý podle Viklifa neustanovil toho biřmovánie s tiemi obyčeji biskupů svatokupeckých, ani jich slíbil v biřmovánie dáti plné moci Ducha sv., ani spasenie, ani té síly proti ďáblóm.«[272])

---

[263]) Rkp. Svatovítský. O sedmeře svátosti. L. 188b a 189b.
[264]) Tamtéž. 189b.
[265]) Tamtéž. L. 187b.
[266]) Tamtéž. L. 190b.
[267]) Tamtéž. L. 190b—191b.
[268]) Tamtéž. 191b.
[269]) O tom viz širší výklad v mé monografii: »Učení Chelčického o svátosti sedmeře.«
[270]) Tamtéž. L. 193b.
[271]) Tamtéž. L. 195b.
[272]) Tamtéž.

§ 10. Viklif je jistou stránkou Protiva Chelčického v učení o velebné svátosti.

O svátosti oltářní nahromadil Viklif mnoho bludů naproti katolické církvi, ač jistou částí s ní souzvukuje.

On zamítá spolu s katolíky tak zvanou impanaci, čili vchlebení, totiž náuku, která tvrdí, že se Kristus Pán spojuje v Eucharistii hypostaticky s chlebem a vínem, as tak, jako se spojil s lidskou přirozeností. Jeho sem směřující dokazování není pranic vědecké, a proto jen proto se činí o něm zmínka, jelikož se opovažuje viniti mnichy, že se hlásí k impanaci, ačkoliv jinde sám určitě píše, že duchovenstvo celé Anglie věří, že je Kristus Pán na oltáři přítomen přepodstatněním, a že kdyby bylo od krále svoláno, že by vyznalo, to že je víra jeho.

Avšak Viklif válčí naproti katolické náuce až cynicky, neboť praví, že myši lépe soudí o svátosti oltářní nežli mniši, nebo-li katolíci, neboť prý hlodají na té svátosti, dobře vědouce, že tato svátosť jest chléb.[273]) On se také odvažuje před celým světem lháti, že náuka o přepodstatnění nebyla starobylé Církvi známa, ač dobře věděl, že ji drží věřící na celém západě, a ač mu neznámo nebylo, že Církev východní jest se západní v plném souhlase, ano on se nestyděl říci, že učení toto bylo teprv na sněmu Lateránském IV. papežem Innocencem zavedeno dobou, když byl satan rozvázán, a když byly do Církve zavedení mnichové žebraví. Ano cynismus Viklifův se neostýchá falšovati vyznání víry Berengerovo r. 1079. učiněné.

Vůči všem těmto věcem tvrdí Viklif, že mezi všemi haeresiemi, které povstaly v Církvi, nebyla žádná nešlechetnější a hanebnější, nežli právě učení o přepodstatnění, nebo-li, že zůstávají na oltáři případkové bez své sourodé podstaty. »Inter omnes haereses, quae pullularunt in Ecclesia Dei, non fuit nefandior, quam haeresis, ponens accidens sine subjecto esse hoc venerabile sacramentum.[274])

Než Viklif odsuzuje slovy svými také sama sebe, neboť i on byl zprvu mezi těmi, kdož tuto domnělou haeresii vyznávali, neboť i on napsal, že zůstávají případkové chleba a vína na oltáři, ano on zřejmě tvrdí, že Bůh tak učiniti může mocí svou. Ano Viklif také tvrdí, že Eucharistie jest chlebem v tom rozumu, že jest jím před konsekrací, ale nikoliv po konsekraci.[275])

(Pokračování.)

---

[273]) Mures enim et aliae bestiae islud noscunt. Trialogus IV. 6.
[274]) Trialog. IV. 6.
[275]) De Benedicta Incarnatione. Cap. 17.

Ať Čech a člověk sourodým jsou jménem!

Být v službách lidstva — krásné povolání:
jen bolesť mírnit, stírat chorý pot,
jen budit naděj, sílit, utěšovat
a bledým tvářím kouzlit růže zas,
vždy hojit rány, volat nové zdraví
a smutným očím vracet jas i lesk,
vždy sloužit jiným, nikdy, nikdy sobě,
a bez oddechu, jako celý muž!

Být v službách vlasti — svaté povolání:
svým srdcem planout k rodné půdě jen,
svou duší dýchat za národní blaho
a myslí hořet svému národu,
vše obětovat vlasti jako matce,
jen jí se oddat s vroucím nadšením,
ctít její čest a slávu její hlásat,
jí hájit vždy jak pravý apoštol!

Být Čechem dobrým — věrné povolání:
svou snahou zářit milým krajanům,
svou prací šířit štěstí lidu svého
a neklesat, i je-li malý zdar,
jen svůj vždy ke svým státi jako k bratřím
a svorně, pevně trvat v jednotě,
svým odpouštět a cizím neublížit,
být na stráži jak věrný paladin!

Být v službách lidstva, vlasti, rodu svého
jak rytíř čestný štítu nezlomného,
být celou duší, srdcem, myslí, dechem
vždy pravým, ryzím, neochvějným Čechem
buď heslem všech nás! Za ním spějme dál!
Jen blaho lidstva vzněcuj naše činy,
jen vzhůru tyčme prapor domoviny,
ať Čech a člověk sourodým jsou jménem
a rodná půda nejcennějším věnem,
v níž věčně září lidstva ideál!

Jaroslav Tichý.

Z říše baltického Triglava.

Historický obraz z doby obrácení Pomořanů od **Bedřicha Kamarýta.**

* POKRAČOVÁNÍ. *

Ale dlouho netrval ten radostný pocit. Co napotom druhého dne vyslanec Ukřižovaného hlásal, k čemu vzbuzoval, to se s nadějí její nikterak nesrovnávalo. Mluvil o přehořkém utrpení Boha člověka a o slitovné Jeho lásce k nejzuřivějším nepřátelům, jenž jej ubíjeli, o Jeho nebesa pronikající modlitbě za vrahy — a konečně oznamuje tvrdý, neslýchaný příkaz Jeho: »Milujte nepřátely své!«

»Zdali pak možno,« zaúpěla, »aby ten nový Bůh tak mne klamal, takový posměch sobě učinil ze ženy nejopuštěnější?« Jako těžký dusivý stín to pojednou zatemnilo postavu nebeského Mstitele. Nemohla se dlouho probrati z té teskné mrákoty. Konečně se vzchopila a pravila: »Mám jeho určitou přípověď; půjdu, abych zvěděla, co od křesťanského Boha doufati mohu.«

Stojí před apoštolem Páně opět tak skličena jako onoho večera, když mu odhalila rány duše své a dovolávala se jeho rady a pomoci. Pamatuje ho na tehdejší slib, že Ukřižovaný sám bude mstitelem jejím, a to způsobem takovým, že nad tím žasnouti bude celé město.

»Bojím se, že toho neučiní,« doložila smutně; »neboť jaké mne může naučiti pomstě, když sám nejhorší protivníky své s takovou láskou přijímá? Byl to krátký blažený klam, jímž jsem marně ukájela duši svou.«

»Utiš se, dcero milá,« odvětil sv. biskup útrpně, »náš nebeský Pán neklame nikoho. I tobě dnes splnil přípověd svou, dav ti naučení, nad něž důtklivějšího žádati nemůžeš. Když v mukách, jakých žádný jazyk vypraviti nemůže, od hlavy až k patě ranami rozedrán na kříži se svíjel, tu byly slyšány na hoře Kalvarské hlasy, jeden jako hukot rozvzteklených vln nejděsnějšího rouhání dorážejícího na Něho a druhý z úst vyprahlých vycházející a k nebesům volající: »Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí!« Takové pomstě učil příkladem svým. A jeho zřejmý rozkaz zní: »Milujte nepřátely své, dobře čiňte těm, kteří vás nenávidí a modlete se za ty, kteří vám protivenství činí, abyste byli synové Otce svého, který jest v nebesích!« »A to má býti pomstou, důstojnou Boha tak spravedlivého? — Pomsta ta by měla býti trýzní nesnesitelnou našim protivníkům?« Namítala náruživostí svou podrážděná pohanka.

»Nemluvím o pomstě,« poučoval sv. biskup, »jíž nejvýše Spravedlivý stíhá hříšníky; tať zajisté přehrozná, nýbrž o pomstě, která nám lidem přísluší. Pomsta, jak nám ji Syn Boží přikazuje, jest tak neobyčejná a velkodušná, že nad ní žasne svět a spolu tak krutá, že i ten zloboh její silou bývá udolán a přemožen! Slyš ještě jeden svatý výrok: »Lační-li nepřítel tvůj, nakrm ho, žízní-li, dej mu píti, nebo to čině, uhlí řeřavé shrneš na hlavu jeho!«

Mstislava jako ohromena nemohla pronésti slova, konečně ze sebe vypravila:

»Otče, to jest krutý příkaz!«

»Ovšem že, milá dcero, ano nejtěžší ze všech, a zdálo by se, že ku plnění jeho lidská síla nestačí, proto také za skutek tak hrdinný ustanovena odměna nejvyšší, jíž svrchovaná láska tvorům svým uděliti může. — Abyste byli synové Otce svého, který jest v nebesích, jenž slunci svému velí vcházeti na dobré i na zlé a déšť dává na spravedlivé i nespravedlivé. Což nechceš se státi dcerou Boží? Bude ti to za takovou cenu ještě tak kruté a nesnadné?«

»Otče!« zaúpěla ubohá, »chci, z celé duše chci — ale nemohu.«

»Věřím ti, že nemůžeš, — schází ti milost; ty však chceš, a na tom dosti. Zítra se ti dostane potřebné milosti a Pán a Bůh, jemuž budeš náležeti, ti přispěje, že vykonáš, co se ti dnes zdálo nemožným.«

Slova ta se brzy splnila. Když druhého dne sv. biskup s kněžstvem dokonal posvátné obřady a po slavném díkučinění vyzýval přítomné ještě k modlitbám za nepřátele kříže a za protivníky vlastní, tu poprvé se modlila Mstislava za svého manžela. Naplněna slastí a pokojem, jakého dříve neznala, pravila utěšeně: — »Chci a mohu — ano všecko mohu, v tom, který mne posiluje.« — Závažné události, jež se na dvoře císařském sběhly, přimněly sv. Ottona k návratu do biskupského sídla. Odcházeje z Volyně, kde, jak veřejně vyznal, zakusil nejvyšších duchovních radostí, slíbil, že se o to zasadí, aby město bylo sídlem prvního biskupa pomořanského, a také svého nejvýtečnějšího kněze Albrechta pro stolec ten navrhnul. S těžkým srdcem se ubíral zpět ku Štětínu, kde zápas s pohanstvem ještě nebyl ukončen. Zde bylo třeba nad jiné obezřetného a statečného vůdce proti tak mnohým úlisným a bezohledným nepřátelům.

Byl' sice kněz Ulrich, jemuž sv. biskup řízení církve Štětínské odevzdal, muž zbožný i zkušený, ale věku již pokročilého a často churav; a skrovný počet kněží mu přidělený nikterak pro tak těžký úkol v hlavním městě nestačil. U vědomí svých pastýřských povinností k ohroženému stádu nechtěl a nemohl horlivý Apoštol odejíti, dokud by svěřenců svých proti všem nástrahám neutvrdil a neposílil. Proto neúmornou horlivostí a andělskou trpělivostí celé dny až do pozdní noci kázal, vyučoval a povzbuzoval, tak že i ti, kteří zprvu jen ze zištných ohledů křesťany se stali, nyní s radostným přesvědčením víru svou vyznávali.

Potom posvětil právě dostavený chrám sv. Vojtěcha u knížecího hradu a položil základy ku veliké svatyni uprostřed města a přijal některé vynikající novokřtěnce za sluhy oltářní. Mezi nimi byl též bývalý žrec Rohuš. Když ještě všecko sem přivezené zboží na stavbu sídelního chrámu a škol byl svému náměstku odevzdal, nadešla chvíle loučení. Kníže, šlechta, kněžstvo i nesčíslný zástup věřících provázeli ho s bolestným pláčem daleko za město, želíce odchodu milovaného otce a neustali v prosbách, až slíbil, že opět k nim zavítá.

VI.

»Starešino, přináším ti novinu, ne příliš milou,« oznamoval jednoho jitra gazda Domoslavův svému pánu: »Rohuš se stal oltářníkem prvního chrámu křesťanského ve Štětíně.« Božek se zarazil, ale pak se ušklíbnul a pravil: »Blázníš, gazdo? S takovými žerty mi teď nechoď! To ti zajisté tam v zámku namluvili, aby mne poškádlili«; gazda pokrčil rameny. »A ty, sprostoto, tomu věříš?« osopil se starešina na šafáře, »což Rohuše neznáš? Zapomínáš, jak ten zběsilý žrec ve dvoře našem řádil. Neslyšel jsi těch děsných kleteb na Ukřižovaného a jeho pozlacené vetřelce, kteří jej uvrhli do nejkrutější bídy? Což jsi neviděl toho divého zoufalce, jak se hnal ku pralesům, kde snad ještě bloudí a hledá poklad svůj? Za nedlouho zase tu bude; vždyť ještě ani býlí ve chrámové naší zahradě nesklízel.« Ale Rohuš nepřicházel, byť skutečně sluhou oltářním a jak se zdálo, dosti horlivým.

Co ho však k tomu přimnělo? Dospěl ku přesvědčení o křesťanské pravdě?

Víme, jak mocně na jeho vznětlivého ducha působila první kázaní biskupa Ottona v Pyřici, jak o nich vážně přemýšlel.

Byl sice již tehdáž neobyčejně dojat, ano mocí a silou apoštolského slova v nejhlubší duši otřesen, tak že se mu zdálo, že se musí státi křesťanem, ale příšerná vášeň nenasytné lakoty náhle zmařila v něm všecken vyšší vzlet. Neuvěřil již dávno ani ve Svantovíta, ani ve Triglava, ani v bohy bílé, ani černé; neuvěřil v ty rukou lidskou udělané nestvůry, ale měl boha, měl modlu, k níž celé své srdce přiložil a jíž svůj celý život zasvětil. Byl to mamon jeho, v pustině pečlivě ukrytý poklad. K němu kolikráte do roka nepozorován putoval a celé hodiny u jedné zapadlé, hložím a močály obklopené mohyly se zdržoval. Tu mohl pokojně přepočítávati svá zlatá a stříbrná zrnka a v jantarových stkvostech se kochati; tu byl bezpečným, že ho nikdo nevyruší, neboť opuštěné místo to bylo pověstným sídlem nejlitějších běsů a ohnivých mužů, kamž se ani nejsrdnatější neodvážil přiblížiti. Jaké však bylo jeho zděšení, když navrátiv se ze své výpravy do Štětína, ještě toho dne po dlouhých oklikách ku svému pelechu se připlazil a tu v trávě čerstvé lidské stopy pozoroval. Jako dravec vrhá se na kořisť svou, tak i on vrhl se na skrýš poházenou drobným kamením. Srdce mu bušilo až ku zalknutí, kameny s prstí létaly na všecky strany, když v zimničném chvatu počal celou silou na mohyle drápati. Ale brzy zvěděl, že je zle. Podlouhlá kamenná deska, jež pokrývala otvor, byla pošinuta a dutina, v níž ležela skříně, byla zasypána prstí.

Rohuš vyskočil, zařval jako tur, chytil se za hlavu, tvář jeho vztekem zmodrala, vrhl se poznovu k zemi, hrabal znovu, zase vyskočil a silou obra rval keře a mladé stromy vůkol a házel za sebe, pak opět svými krvavými drápy rozrýval zemi hloub a hlouběji, až pak k ránu vysílen se natáhl a zůstal na

vlhké zemi ležeti. Slunce již postoupilo vysoko, když se probral z mrákotného spaní; vědomí ohromné ztráty s celou tíží dopadalo na něho. Zoufalství a šílenost zápasily s jeho duší.

Konečně se vzmužil. »Pokladu přece ďasové nevzali,« děl sám k sobě, »ukradli ho lidé, zde jsou stopy jejich.« Žreci to byli, chtěli zde ukrýti chrámové poklady a našli mé. Bez odkladu za nimi!«

Běhal celý týden po lesinách až ku samým hranicím, potkával se tu a tam s potulujícími se žreci, rval se s nimi až do krve, ale pokladu svého nenalezl.

Jen znenáhla nabýval zase dřívější mysli. Pružnost jeho ducha zvítězila. Očistil a opravil svůj zedraný oblek a vrátil se do Štětína bez určitého cíle.

Aniž sám věděl, jak ocitnul se pojednou na tržišti mezi davy venkovského lidu, jejž právě sv. biskup vyučoval. Dojemná otcovská slova na novo poutala mysl jeho, ne však dlouho. Zraky jeho, oslněny drahocenným rouchem, berlou a zářícím křížem, těkaly s jednoho předmětu na druhý, a mimovolně přišlo mu na paměť, co o nesmírném bohatství biskupa slyšel, i co sám na své oči ve Volyni viděl. Co tu bylo nákladných vozů, statků a zboží, co beden zlata a stříbra! A hle! Vše to přivezeno sem, a zde to také kněžstvu zůstane! Zdali rozjímání to bylo hlavní příčinou jeho obrácení, nesnadno říci, ale jisto jest, že od toho dne nikdy mezi posluchači sv. biskupa nescházel, že přijal i křest svatý a při zkoušce katechumenů osvědčil takovou znalosť sv. víry, že se tomu všecko kněžstvo dívilo. Když potom pro služby chrámové a vyučování mládeže bylo třeba pomocníků a Rohuš se o takové místo ucházel, byl nejen ochotně přijat, nýbrž i od kněze Ulricha před jinými vyznamenán, že mu dovoleno přisluhovati při nejsvětější oběti. Chrám sv. Vojtěcha stál na pravém břehu Odry, těsně u knížecího hradu, v jehož přední části byli prozatím ubytováni kněží a oltářní sluhové. Tam také uloženy byly nádoby a stkvostná bohoslužebná roucha, jakož i peníze, ustanovené ku stavbám a na potřeby chrámové. — S velikou pílí se též pracovalo na druhé svatyni v samém městě, aby počátkem zimy hlavní zdi krovem opatřeny býti mohly. Nadšenost, obětivost a pravá křesťanská láska, jež pojila všecky, horlivost kněží, dětinná důvěra a přítulnost věřících, zvláště příkladný život knížecích manželů, vše to slibovalo nejutěšenější ovoce. Jenom ku dvoru Domoslavovu pohlížel Vratislav povždy s bolestným povzdechem, jakoby předvídal tu zkázyplnou bouři, jež odtud městu přijíti měla. Od nešlechetné ženy stále dražděn a podněcován, činil popudlivý Božek svému knížecímu švakru vše, co by ho nejvíce zkormucovalo.

Starešinův dům plněn byl denně spiklenci, zapřisáhlými nepřátely Ukřižovaného.

Když sv. biskup odešel, opouštěli žreci své lesní skrýše a přicházeli houfně s bohy, poklady a hřebci do dvora, kde jim Božek ochotně sídla vykázal.

Božek, maje nyní kol sebe tolik mocných spojenců, odhodlal se k dávno zamýšlenému útoku na Boha křesťanského.

Zbroj měl přichystánu, lidí dostatek, a tak chtěl jedné noci přepadnouti a pobíti kněze a pobořiti oba křesťanské chrámy.

Vrchní žrec Bělbohův, jemuž se svěřil, neschvaloval takového násilí, varoval před nerozvážností a vybízel k jinému způsobu boje.

»Ty víš, Božku,« pravil, »že Ukřižovaný brannou mocí města nedobyl, nýbrž lahodou a dary měšťanstvo k sobě přivábil. Může-li se však ten zbědovaný Bůh měřiti se štědrými bohy našimi? Anebo může kdy ten chuďas připraviti přívržencům svým takové rozkoše, taková veselí, jako míváme o Kupapalové noci a o božských obžinkách svých?«

»Kdo však připomene těm nevděčníkům nesmírnou dobrotu a štědrost bohů našich?«

»To můžeš jedině ty, přední ctiteli, miláčku světlého boha. Tobě nejvíce tohoto roku požehnal. Stáje a stodoly máš plny. Obětuj jen částečku toho ohromného bohatství na oslavu jeho, jen vystroj jeden, tebe důstojný bohokvas a všecko k sobě strhneš a vítězství máš jisté. Toť známo, že hodům, kádím, zpěvům a ostatním lákadlům obžinkovým žádný Pomořan neodolá.« —

Božek se usmál a přisvědčil. Pochopil dobře důležitost toho návrhu, neboť sám zakusil tolikráte nezdolné moci té mrzké slavnosti a obdivuje se chytrosti starcově, zvolal radostně:

»Tys to vystihnul, žreci!«

»Ty znáš cesty boží! Učiníme našemu dobrému bohu a jeho ctitelům hody, jakých ještě Pomoří nevidělo.«

Marně se tomu opřela Vítězka a vrchní kněz Černoboha, nazývajíce počínání takové bláznovstvím, než Božek se prohlásil, že od svého úmyslu neupustí, byť by to mělo státi polovici jeho statku!

Upravil ihned nádherně a stkvostnými prapory vyzdobil kantinu a rozmnožil poklad novými úhlednými dary.

Potom sváženy byly spousty potravin a medoviny, porážen krmný dobytek, pečen chléb a koláče, pak rozestaveny dlouhé dubové stoly se džbery a káděmi mezi stromoví před chrámem, tak že celý ten zelený, kvítím podzimním porostlý svah, poskytoval rozkošný pohled. Než přes ty hřmotné přípravy zůstalo měšťanstvo klidno a nezdálo se, že by tak okázale oznamovaná slavnosť někoho lákala, proto vloudili se žreci noční dobou do města a líčili svým přátelům a známým tak úchvatně nástávající veselí, že mnozí, řečmi jejich zmámeni, připověděli. Jiní náhončí se rozběhli po okolních dědinách, kde bylo dosti pohanů, a zapřisáhali všecky, aby se v plném počtu k té rozhodné slavnosti dostavili a ukázali křesťanům svou nezlomenou moc a sílu. —

Slavnost se znamenitě vydařila.

Lidmi se to kolem chrámu hemžilo jako ve mraveništi.

Hned záhy z rána počato s obvyklými zbožnými zpěvy a pozdravy různých rodů, jež se pojily vždy v silnější a mohutnější sbory, až k poledni vyznělo vše v ohlušující hlaholl a hlomoz.

Když slunce vystoupilo nejvýše a zahalilo svatyni oslňujícím jasem, udeřil vrchní žrec na kovový štít Svantovítův a nastalo hrobové ticho.

Posvátné obřady počaly. Čtyři starešinové přinesli veliký koláč ze sladkého těsta, tak vysoký jako vzrostlý člověk, a postavili jej na schody portálu.

V tom bylo slyšeti kroky vrchního kněze, vycházejícího z chrámové předsíně, pak slova jakési zvláštní modlitby a na konec slavný dotaz za koláčem těsně stojícího žrece, zdali ho kdo ze shromáždění zahlédnul. Nikdo neodpovídal, a to byla příznivá věštba pro žně příštího roku. Potom koláč odstraněn a kněz, žehnaje lid, důtklivě všecky napomínal, aby Bělboha vroucně ctili a daru božího si vždy velice vážili.

Potom nastal nejslavnější okamžik.

Nikdo téměř nedýchal. Zraky všech byly upoutány na drahou purpurovou záslonu, která se zvolna rozevírala, až se objevila v plné kráse zlatem a drahokamy zářící postava Svantovítova. Uctivě se k ní blíží kněz a po tiché modlitbě béře roh z pravice božstva, zpytuje jeho obsah, shledává i tu příznaky budoucí úrody. To vše zvěstuje radostným hlasem shromážděnému lidu; pak svolává požehnání a pomoc velikého boha na slavný rod Domoslavův a všecky zde přítomné a lije při tom staré víno k nohám sochy. Ještě jednou hluboce se uklání, prázdný roh až do vrchu naplňuje, podnáší jej bohu jako prvnímu a na počest jeho jedním douškem vyprázdňuje. To bylo znamením ku hostině. I nastal přenáramný hlomoz. Davy se vrhly na ohromné spousty nahromaděného masa a pečiva a v několika hodinách zmizelo všecko v jícnu hladového lidu.

Největší však vřava nastala kol kádí, těchto pramenů vší radosti, jež byly s úžasnou rychlostí vyprazdňovány, ale vždy zase štědrostí hostitelovou až do vrchu nejlepší medovinou naplňovány! Neboť každý věděl, že bylo přehroznou urážkou a nejtěžším hříchem proti štědrému bohu, kdyby byl kdo shledán toho dne střízlivým. A z té plnosti přetékala rozjařená srdce, rozezvučela se ústa nejprve jásotným, pak oplzlým zpěvem, odporným výskotem, až se na sebe rozsápali v zuřivé vádě a nesnesitelném křiku. Teprve k ránu všecko utichlo, když nad tisícem na svahu roztažených hodovníků zavznělo první kuropění kohoutů chrámových. Když se cizí hosté prospali, odebrali se do dvora, by starešinovi za bohatýrské pohostění poděkovali a dobrým obědem posilněni cestu k domovu nastoupili.

Ze Štětínských měšťanů přišli pouze dva, známí to opilci, kteří se také hned vrchnímu žreci jako věrní ctitelové Bělbohovi představili; jim se patrně staré, veselé bohoslužby lépe zamlouvaly, než tuhé posty a dlouhé křesťanské modlitby.

Tímto chatrným úspěchem vrchní žrec velice rozmrzen, úzkostně se Božkovi vyhýbal, strachuje se jeho jízlivých výčitek. Domoslav však byl s minulou slavností úplně spokojen, cítil se jí ještě náramně povznesen. Ve své domýšlivosti se již považoval za vůdce všeho pohanského světa, jenž právě ukázal užaslým křesťanům své voje.

Kochaje se v té domnělé velikosti, pravil jednoho dne k Vítězce:

»Rád bych přece věděl, co nyní asi křesťané o naší slavnosti soudí?«

»Směji se tvé pošetilosti,« odvětila starešinová posupně, »žes je chtěl několika džbány medoviny odlouditi jejich Bohu. O, milý Božku, na takové potuchlé protivníky jsi přece ještě příliš slabý, těch neobrátí, leč biče, metly, těžké rány rozhněvaných bohů.«

»Ach,« povzdychnul si Božek, »což jsem bohem, že mi s takovou radou přicházíš?«

»Vím, že nejsi,« domlouvala mu mírněji Vítězka, »ale což nemáš v domě toho hrozného boha se všemi ďasy a obludnými škůdci, kteří až ku zoufalství sužovati dovedou propadlé jim bídáky? Svěř se vrchnímu jeho kněži a všem našim trapným svízelům bude konec.«

Domoslav pravil nevrle: »Půjdu tedy k němu.« A šel.

Dlouho spolu vyjednávali. Žrec byl tvrdý a žádal neustupně, aby Božek vystavěl Černobohu novou kantinu na území svém. Domoslav se podvolil. Za to však se zavázal žrec jménem velikého Triglava, že ještě do zimního slunobratu bude pomstěno na křesťanech všecko to zuřivé násilí, s kterým pobořili a rozmetali sídla odvěkých bohů. »Ještě dnes,« doložil, »vykonám noční věštbu po celém bohaprázdném obvodu a Triglav vypustí své nejhorší běsy a ty na své oči spatříš, jak se zlovolní křesťané pod jejich drtícími ranami svíjeti budou.«

Úlisný žrec mohl tak směle mluviti, vždyť napřed s celou jistotou předvídal, co nešťastnému městu nastává.

Již před třemi měsíci na svém útěku ze Štětína pozoroval na obecních pastvinách mezi mladým bravem množství sešlého dobytka s příznaky nejzhoubnější nákazy. Jindy by byl učinil hned rázná opatření a tak aspoň zdravou část stáda zachránil, nyní však byl rád, že jest té povinnosti zbaven. Zlovolně se ušklíbnul a těšil se na svízele, které kněžím křesťanským nastanou. »Pěkný to začátek,« mumlal spokojeně, »pěkné nadělení pro toho zbědovaného boha. A to nové panstvo chrámové může hned ukázati, co umí.«

Jsem žádostiv, jak toho vražedného hnisavého běsa zažehná.« —

Z té příčiny meškal také poblíž zamořených stád očekávaje, až některý gazda na dobytek dohlédne. Nákaza se šířila úžasně, nikdo však v městě o tom neměl potuchy.

Mladí, nezkušení pastevci bezstarostně hráli, skotačili a proháněli se po pláních a mýtinách, nevšímajíce si stád, až teprve k podzimu, kdy se měl dobytek přeháněti z letní pastvy do dvorců.

Bídně se vlekl vždy tak bujný, nyní však zmrchovatělý brav ku městu, kde ho sobě hospodáři udiveně a nedůvěřivě prohlíželi a jen se strachem do chlévů přijímali.

Zkáza všeho bravu byla neodvratná a úmor počal s neobyčejnou prudkostí. To vše věděl vrchní žrec Triglavův, pročež s noční hrůzověštbou tak pospíchal, jen aby se se hněvem svého

boha neopozdil. Při poslední jízdě ani prvního kuropění nedočkal, nýbrž hned po půlnoci vrazil na divokém, černém hřebci v náramném cvalu do dvora, zahřměl krvavým mečem Černoboha na dveře panského domu a oznamoval polekanému starešinovi:

»Hodina pomsty již udeřila! Triglav jest veliký, Triglav vítězí, Triglav křesťany potírá! Sedm běsů ničitelů vypuštěno po celém obvodu města a ti již se vrhli mezi brav a dáví napořád oběti své.«

»Tvůj dvůr bude ušetřen, když jej pevně uzavřeš a postavíš ochranné Velesy na ohrady, aby žádný z běsů do stájí vniknouti nemohl.«

Když záhy před svítáním na ohrady vynášeli žreci modly, pozorovali v městě neobyčejný poplach. Lidé křičeli, běhali se svítilnami od domu k domu a když se rozbřesklo, bylo viděti, jak tlačí ze dvorů káry a na nich roztažené zdechliny.

Dobytek, který na čerstvém vzduchu jakž takž živořil, rychle hynul, jak byl zavřen do chlévů. Vyváděli jej ven, scípal v polích a na cestách. Ubozí všude hledali pomoci, ale marně.

Kněží křesťanští, k nimž se hned z počátku uchýlili, těšili je a vzbuzovali k důvěře v Boha, zařídili pobožnosti, dnem i nocí byly chrámy otevřeny — ale nebe zůstalo všem slzám a prosbám křesťanů zavřeno. Malomyslnosť a sklíčenost pojala všecky a dosáhla vrcholu, když nákaza zachvátila ještě i starší plemenný dobytek, tento jedinný a nejdražší statek mnohých měšťanů. Byla to trpká zkouška, kterou Bůh církev pomořanskou navštívil a tím nebezpečnější mladému vštípení Kristovu, protože dvůr Domoslavův byl od nákazy ušetřen, což se přičítalo ochraně bohův, a zvláště velesů, jichž hlíněné podoby, po ohradách rozestavené, hrozivě proti městu obráceny byly.

Ve městě bylo smutno až hrozno; na ulicích samý stesk, pláč a nářek až k zoufání.

Jenom na zboží Domoslavově bylo hlučno a veselo.

Starešina od té noční zvěsti jest jako u vytržení. Kolikráte za den buď v síních, buď na nádvoří, nebo ve stájích zazní jeho hlas: »Hodina pomsty udeřila, Triglav jest veliký, Triglav vítězí, Triglav křesťany potírá!«

To jest jeho modlitbou. Triglav mu byl od té chvíle nade všecky bohy.

Nemoha v zimě stavěti slíbené kantiny, postoupil jeho žrecům největší dvoranu v panském domě a v ní začal ihned řadu slavností ku poctě vítězného boha. Byly to hnusné noční orgie s hovadným žraním a bezměrným pitím, které končily výjevy, jež jsou nejlepším důkazem pohanské zvrhlosti. K ránu se pokaždé vyřítila celá ta zpitá sběř na ohrady a tu sobě tropila z nešťastných spoluměšťanů nejjizlivější posměch. Napodobovali ječení, chrapot, řev, bědy, vzlykot, stony hynoucích zvířat a utrápených lidí.

Pitvořili se po kněžích, ohyzdně zpotvořovali jejich zpěvy a modlitby a ku konci vychrlili nejděsnější rouhání a potupy na křesťanského bezmocného Boha a jeho ctitele, spílajíce jim pitomých, hanebně podvedených bídáků.

Někteří z křesťanů ztráceli důvěru a odpadali od víry, jiní proklínali nového boha a rotili se proti knížeti, na něhož uvalovali všecku vinu. Vratislav sám utrpěl ohromné škody; neboť značná část jeho nejpěknějšího dobytka zhynula nákazou. Nicméně velkodušný kníže vyčerpal rodinný poklad až na dno, aby jen zoufalý lid upokojil. Dílo apoštola Páně otřeseno v samých základech. Vážnost kněží klesala každým dnem, spíláno jim podvodníků a veřejně vyhrožováno.

V této tísni vyslal Vratistav nové poselstvo ku sv. biskupu do Bamberka, žádaje úpěnlivě za rychlou pomoc.

Když se přiblížilo jaro a nastala setba, a nebylo potahu, počalo jitření u míře povážlivé.

Ku prosbám své choti odhodlal se kníže k obětem, jaké jen panovník duchem Kristovým nadchnutý může přinésti. Ustanovil se na tom, že až na nejnutnější potřeby všecken brav a tažný dobytek z panství za Odrou zchudlým měšťanům ponechá, dokud si zase nepomohou. I odebral se do Kamina, aby rychlá opatření učinil. Než odešel, postaral se ještě o kněžstvo, které, nemajíc podpory věřících, trpělo nedostatkem i nejpotřebnějšího. Zanechav značnou částku peněz Ulrichovi, duchovnímu správci chrámu sv. Vojtěcha, pro kněžstvo a oltářníky, odcházel s těžkým srdcem, poroučeje milenou choť ochraně Nejvyššího. Veškero duchovenstvo čítalo čtyři kněze a pouze dva chrámové sluhy, ostatní oltářníci utekli. Rohuš zůstal; vždyť dávno prohlédnul ničemnost a klam modloslužby pohanské a dobře znal cenu celé té titěrné ochrany hlíněných a kamenných velesů. Pohroma tak citelná, jež křesťany postihla, jeho víry v Ukřižovaného hned nezviklala. Dlouho se však tomu blaživému míru netěšil.

Jeho hloubavý duch byl pojednou znepokojován pochybnostmi o nejsvětějším tajemství víry křesťanské o tělu a krvi Páně ve svátosti oltářní. Často přemítal:

»Jest možno, aby na oltáři v neúhledných způsobách chleba a vína byl On sám, ten nejvyšší nebes a země Pán! A přebývá-li skutečně v tom výronu své nejvyšší lásky i jako člověk a všecky obtížené k sobě zve, proč neslyšel toho bolestného úpění usouženého lidu svého?«

Pochybnosti takové ho napadaly vždy, když při oltáři přisluhoval.

Svěřil se s tím pokušením představenému svému.

»Rohuši,« dí vlídně kněz, »tys mi nejednou nitro své otevřel, abych poznal, že tě víra slitovného Syna Božího na nejvýš blaží, a že víra ta tě vyrvala zoufalství; pověz mi upřímně: věříš také v Jeho svrchovanou moc a svatost?«

»Věřím,« dí tento pevně.

»Nuže, tak slyš, co praví Kristus: Nebe a země pominou, ale slova má nepominou! Denně, když při svaté oběti přisluhuješ, slyšíš slova jeho: »Totoť jest tělo mé, totoť jest krev má!« —

Denně slyšíš jeho svatý příkaz:

»To čiňte na mou památku! Tak plní své zaslíbení: Aj, já s vámi jsem po všecky dny, až do skonání světa.« Rci, oklamal-li kdy koho Kristus? Co na tyto výroky odpovíš? Odvážíš se říci:

»Já, Pane, slovům tvým věřiti nemohu?« Jaké by to bylo srdce, které by takovým nevděkem splácelo nezměrnou lásku!

A ty se horšíš, že svých věrných Pán nevyslyšel, že nás tak před pohany ponížil? Což znáš úrady Boží? Věz, že jako zlato v ohni, tak věrnosť se zkouší ve trápení!

Dokázali věrnost svatí mučeníci v mukách přehroznych, když je tříbil Pán, tak i mezi námi v těchto dnech soužení osvědčilo se zrní čisté a plevel odpadl.«

Rohuš se upokojil, pokušení však ještě nedostoupilo, ale doráželo naň novou silou. Napadlo mu, věří-li kněz Ulrich tak pevně a nezvratně ve přítomnost Boha v té svátosti, a je-li sám o tom nevyzpytatelném tajemství tak přesvědčen, jak nadšeně o něm promlouvá!

Neměl však příčiny o tom pochybovati. Vroucí zbožnosť zářila ze tváře ctihodného kněze při všech úkonech posvátných, zvláště v okamžiku, když drže v rukou obětní způsoby, chvějícím se hlasem slova Božského Spasitele pronášel, když Jej pak přijímal, anebo svátostně věřícím podával. Pozoroval ho i z úkrytu, když v době večerní samojediný své modlitby konával a tu viděl, s jakou úctou se stařec ten před oltářem skláněl a ve hluboké pokoře i stupně oltářní líbal. Nyní si umínil, že bude sledovati každé hnutí, každý krok svého představeného, aby poznal srovnává-li ve všem se jeho život s naukou, kterou hlásá. Musil však doznati, že vzorný ten kněz koná s neunavenou horlivostí povinnosti své, že byl poníženým, prostým, upřímným a s láskou otcovskou že miloval nejen svěřence své, nýbrž i pohany. Již se počal Rohuš za své ošemetné a podezřívavé jednání hanbiti, když ho nepatrná událost na novo mocně vzrušila.

Bylo to tehdy, jak Vratislav před svým odchodem navštívil kněze Ulricha a odevzdal mu značnější část k účelům chrámovým a na výživu kněžstva. Jakmile kníže odešel, vstoupil Rohuš do jizby za svou prací a tu spatřil na stole hromádku lesklých zlaťáků, v nové knížecí mincovně ražených. Kněz je shrnul do sáčku a usmívaje se, odnesl je do vedlejšího sklepení. Rohuš stanul zaražen; v srdci jeho probouzela se stará vášeň, již všemožně potlačoval, ale pokušení se vždy zase vracelo. Zdálo se mu, že jest stařec nyní veselejším, ano, kdykoliv vychází ze sklepa, kde byl poklad uložen, že se vždy spokojeně usmívá. A když i jedenkráte přerušil svou obvyklou pobožnost před Nejsvětějším a rychle do známé místnosti pospíchal, tu Rohuš pohrdavě za ním pohlížeje pravil: »Ubohý, také jsi upadl v osidla, v nichž já tak dlouho byl zamotán! Rozumím, že se své slasti nasytiti nemůžeš!«

Vzpomínal, jak druhdy se šílenou rozkoší ve svém pokladě hrabával, jak oko s divou lačností třpyt a lesk zlata a drahokamů hltalo a ssálo. Byl opět náramně vzrušen. Veliká chudoba Ukřižovaného byla mu na novo kamenem úrazu. Neustále o ní přemítal.

I na jiném místě se živě o Ukřižovaném zabývali, kde byl dosud předmětem potupy, totiž ve dvoře Domoslavově. Tam se ode tří dnů stala podivná změna. Zpěv, výskot a řev ožralcův

utichnul, bujná, nestoudná rozpustilost přestala a veškeren dům naplněn hrůzou a zděšením. Dva mladí čeledínové ulehli a po několika hodinách ve strašlivých bolestech s příznaky morové rány skonali. Mrtvoly jejich sice ihned spáleny, ale již ve chlévě se svíjeli čtyři pastevci, jimž krční žlázy nabíhaly a modraly a ukázaly se hlízy.

Pastevci brzy také bez pomoci zhynuli.

Žreci chtěli prchnouti. Domoslav však žádného z domu nepustil.

Svolav žrece a čaroděje do hlavní síně, pravil k nim rozhodně:

»Máte zde všecka božstva, kouzla i hřebce, sluhové bohů nepřemožitelných jste pohromadě, necítíte-li se však ještě dosti silnými, abyste zahnali vyzáblou Moranu, nebo nějakého potulného morového běsa, přiberte na pomoc čaroděje, kteří sem včera z okolí Pyřice zavítali; mají množství přepodivných bůžků, jakých jsem dosud nikde neviděl, s nimiž prý i toho Ukřižovaného zaháněli.«

Vrchní žrec Černoboha odvětil: »Čarodějové pyřičtí Ukřižovaného nezapudili, ale dosti šťastně se proti němu bránili, dokud byl Rohuš s nimi. To byl žrec, který se nebál ani bohů, ani ďasů, měl vlčí oko, samý jed; do koho zraky své zavrtal, ten již vlasem nehnul. Škoda ho, někde v lesích vyje a hledá svůj poklad.«

»Nuže, zkuste to přece s Pyřickými!«

»Jděte pro ně,« kázal Božek.

Přivedli čtyři osmahlé, kostnaté muže, nepříjemného vzezření. Když slyšeli, oč se jedná, ušklíbli se, a jeden starý čaroděj odvětil: »Milí páni vlchovci, věříme vám, že jste s moudrostí svou u konce, neboť morového běsa ještě žádný z našich bohů nezažehnal. Bělboh se o to jedenkráte pokoušel, ale draze to zaplatil; zlý běs se do něho zakousl a z polovice roztrhl a tak dlouho škrtil, až se stal z části Černobohem.«

»Lžeš,« zakřiknul ho žrec téhož boha.

»Však ty to dobře víš,« pokračoval čaroděj, »když to není pravda, nuže, ať rozkáže té morovině, by se odtud vyklidila.«

»Co tedy myslíš,« táže se Božek nevrle čaroděje, »kdo tu pomůže?«

»Milý starešino, povím ti to, mně věř! Mnoho jsem viděl, mnoho slyšel, mnoho zkusil a proto také vím mnoho. Můj otec byl vlkodlak, matka divá žena, mezi ďasy jsem vyrostl, s vodníky, s ohnivými muži, s polními i lesními bohy, dobrými i zlými jsem obcoval, velikým kouzlům jsem se v Arkoně přiučil, lidem i hovadům jsem pomáhal, jakmile však přišel Ukřižovaný do Pomoří, všecko je na hromadě; věštby, kouzla, čáry, vše ukazuje na opak, zvláště té doby, kdy na Volyni Triglavu stříbrné hlavy urazili.«

»Jest to Bůh přehrozný! Běsy spoutal, Moranu přemohl, tak že jen jde, kam ji posílá, a při tom je tak dobrý, že každý může s ním dělat, co chce a kdo ho má, ten prý neumře na věky. To jsem slyšel od jeho vyslance na Volyni a dle všeho, co jsem pozoroval, mluvil pravdu.«

»Ale proč nechal zde v Štětíně pojíti všecken dobytek, když je tak mocný?« namítal Božek.

»Eh! co pak je po dobytku,« odseknul čaroděj podrážděně, »co je ti platný všecken tvůj dobytek, když sám pojdeš!«

»Jdi mi s takovou poradou,« dí Domoslav mrzutě, »snad nechceš, abych ti sem Ukřižovaného ještě pozval.«

»Kdybys jen ho sem dostal, bylo by ti pomoženo.« Ale ani nedopověděl, neboť žreci se křikem a nadávkami vyhodili ho ven. »Budete mne ještě hledati,« křičel odcházeje.

»Však ty daleko nepůjdeš,« řekl Božek.

Všickni se horšili na starešinu, že jim připravil takové ponížení od bídného čaroděje, jenž jest zajisté nějakým tajným křesťanem. Nezbývalo, než sáhnouti k poslednímu prostředku na odvrácení zlé nemoci, totiž ku věštbě. Ta prý se vždy osvědčila, nikdy neselhala.

Čaroděj by byl nejraději odešel, ale dům byl pevně uzavřen a bedlivě střežen. Procházel se po dvoře, potom zašel do stáje, kde právě zdobili hřebce k věštbě. Sotva se čaroděj přiblížil, začal kůň řehtati a vyhazovati a byl jako vzteklý. »Ještě mne znáš, vraníku,« chlácholil bujné zvíře, hladě je. »Jest to divý litavec,« pravil, »to byla zkuš, než jsme ho dostali do Štětína. Nebýti Rohuše, byl by mne rozdupal. Ale jediný blesk oka toho vlčího člověka a již svěsil hřebec hlavu a celý se třásl.«

Když čaroději nikdo neodpovídal, vyšel a prohlížel zatím upravené vidmo. I tu vytýkal chyby, byl však od žreců hrubě odstrčen. Žreci byli rádi, že se starešina nedostavil a odbyli svou věc zkrátka.

Vrchní žrec Černoboha pronesl výrok: »Každý bude zachráněn!« — —

»Kdo odtud uteče,« prohodil hlasitě čaroděj. Žreci pohlédli na sebe a některý kýval hlavou. I věštec se pousmál a pravil: »Zpropadený chlap, má rozum; jen kdyby bylo možno odtud. Věštba byla ohlášena Domoslavovi, jenž ji přijal chladně a každý pak šel po svém zaměstnání. Dva dni nikdo neonemocněl. Třetího však dne oznámeny byly čtyři případy najednou. Žreci byli po ruce, třeli, mazali, polévali nakažené a dávali lekvary. Dva zemřeli, druhým dvěma se ulevilo. Po žrecích je navštívil čaroděj a ten povídal, že oba obletuje morana.

Jeden skonal za hodinu a druhy se dusil po celou noc, maje veliké hlízy na chřtánu. Obsluhoval ho malý, zrzavý mužík v městském obleku, ale velmi nedbale. Umírající mohl prositi sípavým hlasem začkoliv, mužík se nehnul, nýbrž hleděl tupě před sebe.

Nemocný se pozdvihl a sebrav všecku sílu, zaúpěl. »Jdi mi pro mého Spasitele, vidíš, že umírám!«

Mužík se probral ze své bezcitnosti a řekl nevrle: »Mně ho nedají.«

»Koho si žádá?« tázal se čaroděj, zvědavě natahuje uši, slyšel-li dobře.

»Křesťanského Boha,« odvětil mužík lhostejně, »aby prý neumřel!«

»A což neumře, když mu ho přineseš?«

»To já nevím.«

»Zkus to,« přimlouval se čaroděj.

»Ale jak, když nejsem již křesťanem!«

»A byl jsi kdy křesťanem?« vyzvídal neodbytný dále.

»Byl a nebyl, jak se komu líbí; dal jsem se pokřtíti, když mně zde soused domlouval, jak nám bude dobře, ale nechali jsme toho, když nám dobytek poscípal. Božek nás lákal ku starým bohům a ti, jak vidíš, nás dobíjejí.«

Čaroději však na tom záleželo, aby se dověděl o křesťanském Bohu více.

Mužík věděl o Něm pouze tolik, že Ho chovají ve chrámech v malé, zlaté nádobě na oltáři, kam si pro Něho křesťané přicházejí.

»Šel bys se mnou do toho jejich chrámu?«

»Vidíš, že nemohu, vždyť nás odtud nepustí!«

»Ale což kdyby pustili?«

»Mně jest to stejno,« řekl mužík a hodil mrzutě hlavou.

V noci byla vykopána na nádvoří hluboká jáma a mrtvoly do ní naházeny.

Ještě nebyli s prací hotovi, když tu povstal v čeledníku náramný poplach.

Paní probíhala síněmi a se zoufalým křikem probouzela ženky i muže, ukazujíc jim synáčka s tváří zmodralou, opuchlou, s očkama hnisem zalitýma.

Božek sám vyburcoval žrece, ale ačkoliv jim Vítězka slibovala velikou odměnu, ač i hrozila, že dá všecky udáviti jako podvodníky, jestli dítě umře, musila konečně doznati, že již není žádné záchrany.

Čaroděj na to čekal a nabízel znovu pomoc, ač toho netajil, že nebude snadno dostati sem křesťanského boha, Domoslav pochyboval. Vítězka pozbyvši rozvahy, volala jako šílená: »A přece ho zde míti musím, byť to i celý můj majetek státi mělo, nebo za své dítě obětuji všecko!« I bylo ujednáno, že se musí zmocniti křesťanského Boha, třeba i násilně. Otálení nebylo žádného.

Muselo se hned jednati.

Z rána vyšel čaroděj na výzvědy, obešel místnosti, zeptal se okolo jdoucích, kdy bude chrám otevřen, přivedl své druhy, vstoupili do svatyně a poklekli v pozadí. Druhý houfec následoval v menších skupinách, když již počaly služby Boží.

Přítomna byla kněžna a několik věřících, kteří pohříženi jsouce v modlitbách, neměli nejmenšího tušení, co se připravuje.

Ku konci svaté oběti otevřel kněz svatostánek, vyňal z něho malou schránku se svátostí, postavil na oltář a pokleknuv, říkal obvyklé modlitby.

To byl umluvený okamžik. Nepozorovaně přiloudili se z každé strany dva mužové k oltáři a když kněz vstával, aby udělil požehnání, uchopily ho dvě silné ruce za rámě a držely pevně. — —

V tom střelhbitě přiskočili druzí dva a hnali se po posvátné nádobě, když je tu zarazil hromový hlas: »Pryč odtud, ničemové! Což neznáte Rohuše?«

Více třeba nebylo. Jako jedovatou zmijí uštknutí potáceli se zpět. Třetí pustil kněze a čtvrtý, čaroděj, utíkaje od oltáře, vrhnul se proti rotě, jež se s povykem do chrámu tlačila a křičel neustále: »Rohuš jest zde a spojil se s křesťanským Bohem! Jsme všickni ztraceni!«

Rohuš uchopiv jednou rukou schránku se svátostí, druhou vedl na smrt ulekaného starce do sakristie, zavřel železné dvéře a čekal, až sobě polekaný kněz trochu odpočine.

Jelikož vřava neustála, vzchopil se stařeček a pokynuv Rohušovi, vlekl se do vedlejší komnaty. Tam klesl na stolici a těžce oddychoval.

Rohuš drže posud velebnou svátost, upřeně ho pozoroval. Tu mu projela hlavou nešťastná myšlénka: »Nyní se to musí rozhodnouti!«

»Zkusím ještě jednou, jaká jest jeho víra v to hrozné tajemství!«

Kněz zpamatovav se povstal a pravil hlasem tlumeným: »Oltářníku, dej mi velebnou svátost, vždyť tobě nepřísluší, bys neposvěcenou rukou toho nejsvětějšího se dotýkal.«

Rohuš však drze odpověděl: »Nedám, leč mi přineseš svůj poklad!« Nemoha však snésti přísného pohledu kněžova, odvrátil se, jakoby chtěl odejíti.

»Stůj a pověz mi, kde mám jaký poklad?« táže se kněz.

»Nezapírej, starče,« dí Rohuš urputně, »není tomu ani šest dní, co jsi hromadu zlata do něho odnesl!«

»Jest to příspěvek knížete na výživu kněžstva, což ty dobře víš,« odvětil Ulrich, přemáhaje svou rozhořčenosť.

»Však hladem nezemřete,« osopil se Rohuš na pána svého, »chvátej, sice svého Boha více nespatříš!«

»A tvým Bohem již více není, člověče nešťastný?« ptá se kněz s pláčem a odchází pro zrádnou mzdu.

Rohuš se zachvěl a nemoha již v rukou udržeti svátost, staví ji na stůl. Jakýsi nesnesitelný zmatek kalí mu smysly. Snaží se vší mocí vytrhnouti se tomu příšernému kouzlu. Pohledne ku svátosti, nesmírná úzkosť a hrůza ho pojímá. Ještě věří ve slovo Spasitelovo, nyní pevněji, an poznává víru kněze, jejž tak opovážlivě chtěl zkoušeti. »Co jsem to učinil,« zaupí, »nikdy nepřijmu ten mrzký peníz!« — Chce se vrhnouti na kolena před nejsvětějším; v tom zaslechne kroky, — stařeček se vrací nesa ve třesoucích se rukou měšec a podává jej Rohušovi. —

Ten však váhá a již již otevírá ústa svá ke skroušené prosbě: »Otče, odpusť,« když tu zavzní vábný cinkot zlata — již není více sebe mocen — popadá měšec a ucítiv svůdný kov, podléhá pokušení, jež tak svévolně vyvolal. Celá bytosť jeho jest proměněna, s ďábelskou rozkoší tiskne k srdci ten strašlivý zdroj nevýslovných muk a pádí zase do nepřístupných pastvin, by jej tam bezpečně ukryl.

Když kněz nabyl jistoty, že luza odtáhla, zavřel chrám, pak přenesl svátost na oltář a pokleknuv, dlouho se modlil za zrádného učeníka, doporučeje ho neskonalému slitování Božímu. —

Ustrašena a zarmoucena vrátila se kněžna do hradu. Nikdy nepomyslila, že by se cos podobného státi mohlo zde, takořka v sídle panovníkově. Vše se jí zdálo jako děsivý přízrak pekla. Divá tlupa, jež plnila svatyni a mžikem z ní zmizela, útok na oltář, volání, jemuž nerozuměla, vše to jí bylo příšernou záhadou.

Správce hradu soudil dobře, že to nebyl jiný, než ta sběř ze dvora nejúhlavnějšího nepřítele, která sobě stropila surový žert, jenž jí však mohl býti osudným; neboť s posádkou hradu se čeleď Domoslavova nemohla měřiti.

»Kdyby zde byl kníže, nebála bych se nikoho,« pravila kněžna ku správci, »kdož ví, kdy se vrátí! Co tu ještě vytrpím úzkostí!«

Byla v požehnaném stavu a proto se cítila tak slabou a opuštěnou. Dlouho však nebyla o samotě. Téhož večera zavítal do zámku host, jehož se nejméně nadála a který jí přicházel jako anděl z nebe.

»Mstislavo, ty žiješ,« vzkřikla Boleslava radostně, vinouc k srdci milovanou švegruši.

»Co jsem se za tebe namodlila, co navzpomínala! Jsi zajisté již křesťankou, drahá sestro?« (Pokračování.)

Obrana kláštera se stanoviska historie, rozumu a práva.

Socialní studie. Napsal Dr. RUDOLF HORSKÝ.

Úvod.

Traky celého katolického světa i jeho nepřátel a odpůrců obrací se dnes ku Francii, kde působením židovsko-zednářské vlády Waldeck-Millerandovy vypovězen byl boj všem katolickým klášterům. Pověstné březnové dekrety bývalého diktatora Francie, žida Gambetty, které přes dvacet let ležely pohřbeny, slaví své vzkříšení. »Ve jménu svobody vstaňte!« volá dnes židovské zednářstvo Francie nahlas, »abyste pomohly švindlu na nohy a odvrátily pozornosť celého světa vůbec a Francie zvláště od nepěkných kousků, které naši soudruzi Dreyfuss, Herz, Reinach et comp. ve Francii v poslední době provedli,« říkají si vzájemně po tichu. Hrr! na křesťany, volal Nero, aby zakryl zločiny své; hrr! na kláštery, volá židovská freimaurerie, aby odvrátila pozornosť od velikých zločinů svých, které na lidstvu páchala a páše. Pravá to neronská politika a taktika.

Křisitelové Gambettových dekretů záviděli molům, že tuční z odložených a zaprášených papírů. »Ztučníme raději my sami,«

řekli si vespolek, »ztučníme politicky i hmotně. Štvaním proti katolickým klášterům dáme si moderně vlastenecký nátěr a tak zmohutníme politicky. Řekneme, že zabíráme jejich jmění v majetek národa, jako to prohlásili naši předkové ve veliké revoluci, ve skutečnosti však zabereme toto jmění sami pro sebe, jako to vůdcové revoluce před sto lety učinili. Tak ztučníme hmotně.«

»Věru, není to nepříjemno míti dvacet milionů v anglické bance, jako měl přechůdce můj, žid Gambetta,« myslí si dnešní ministr-president Francie, žid Waldeck-Rousseau. Jak se dá z těch milionů žíti; pak budu moci i já Waldeck žíti labužnicky a platiti jako Gambetta svému prvnímu kuchaři 16.000 franků ročně.

Kde kape, proč by nekáplo i něco pro mne? myslí si ministr-proletář ze židovské krve, se židovkou oddanný socialista Millerand. Mám sice jen 60.000 franků ročně a palác za byt, ale což jest to na proletáře? Mohl-li soudruh Liebknecht na sjezdu v Berlíně v roce 1892. (Protokol str. 122.) prohlásiti, že jeho plat (8200 marek s vedlejším výdělkem též 8000, tedy celkem na 16.000 marek ročně) sotva mu stačí na jeho domácnosť, ač žádného representačního vydání nemá a že při tomto ročním příjmu žije jako proletář a že bude vděčen tomu, kdo mu poradí, jak by levněji (než za 16.000 marek = 10.000 zl. ročně) žíti mohl: proč bych i já proletář Millerand spokojil se s pouhými 60.000 ročního platu ministerského a palácovým bytem, když musím se jako ministr representovati a když mohu nějak vyzískati více? Z vypočtěné od vlády jedné miliardy, jíž ceněno jest klášterní jmění ve Francii (ač ve skutečnosti po odečtění hypothekárních dluhů a jiných závazků nečiní to ani polovici) přece i pro mne, socialistu Milleranda, něco kápne; neboť, když ani kuře darmo nehrabe, proč by ministr-socialista darmo hrabal? Jak snadno se dá koupiti za pranepatrnou cenu některý pro dobro národa zabraný klášterní statek, na němž pak bezstarostně tráviti se může ministerský odpočinek!

Podobnými plány se asi zanáší též neméně pověstný poslanec-proletář, mnohonásobný milionář Groussier, který svého času dal zavřít na tři měsíce do žaláře opravdu proletářského hocha za to, že mu vlezl do zahrady na ovoce. Alespoň v dnešním parlamentárním jednání proti klášterům s neobyčejnou ochotou polínka přidává.

A kde se jedná o akci proti katolické církvi, při tom nesmím scházeti já, hlásí se nynější vynikající socialistický poslanec Veuillod a soudruzi jeho s ním.

Zkrátka, kde který nepřítel katolicismu, ať v republikánsko-liberálním plášti, nebo v komunisticko-frygické čapce, nebo freimaurerském cylindru jako o závod spěchají podrýti instituci klášterů, domnívajíce se, padnou-li tyto hradby, město Boží, to jest katolická Církev že pak bude ztracena; proto vytáhli pod praporem své liché svobody, v jejímž jménu již nesčetných zločinů spáchali, i s celou pozlátkovou stafáží tak zvané rovnosti a volnosti do boje proti katolickým řeholím a ani nemohou se již dočkati dne, kdy těmto bude podepsán úmrtní lístek.

Že v tomto boji proti katolickým klášterům vrchní velení mají freimauři, z jejichž popudu a intrik boj začal, toho nikdo upříti nemůže. Slíbili si to, zapřísáhli se na to, že neustanou, dokud katolické řehole nezničí. Poukazuji v té příčině alespoň na řeč velmistra Boularda, kterou měl 16. června 1854 v centrální lóži freimaurerie Grand-Orientu, kde mezi jiným pravil: »Když na vlastní oči vidíme, že tolik silných a zdravých lidí chtějí a to bez práce jísti chléb chudých, chléb našich dobrých a hodných dělníků: pak jest nezbytnou povinností naší, zabývati se otázkou klášterní a prozkoumati ji v nejtajnějších její záhybech. Celá země musí provésti spravedlnost a právo, byť třeba i násilím, aby se zbyla této prašiviny. Proto činnosť svobodného zednářstva stále směřovati bude proti klášterům, těmto ústavům pro lenochy. Nuže k dílu! Slibme si a přísahejme si, že všechnu svou intelligenci, že všechnu svou energii a obětavosť spojenými silami obětovati budeme tomuto svatému úkolu, který jsme si uložili.« [1])

Z těchto slov vyzírá smrtelná zášť freimaurerie proti klášterům, kterážto zášť žádných, ani násilných prostředků se nehrozí, aby provedla ďábelský svůj úmysl. Freimaurerie nedbá zásad mravnosti a nedbá zásad přirozeného práva. Jí jest mravnosť věcí mody a právo výsledkem moci.[2]) Proto se ani nemravným ani násilnickým cestám nevyhýbá, ano i ku zřejmému zločinu sahá tam, kde provésti chce za každou cenu své záměry. Pověstný freimaurer Mazzini, kterého Grégrova »Matice Lidu« nazývá »apoštolem svobody«,[3]) udal prostředky, kterými se tato freimaurerská svoboda uskutečňuje po zlém, když nelze ji provésti po dobrém. Prostředky ty znějí: *M*azzini *a*utorizza *f*urti, *i*ncendii, *a*velenamenti — Mazzini schvaluje krádež, žhářství, jed.« Toť smysl od něho založené pověstné »mafia«, jak A. Vizzini v brožuře v roce 1880. v Římě vydané pěkně odhalil. Spojenec Mazziniho, freimaurer Catuplo, mohl tedy zcela konsequentně na základě Mazziniho návodu říci v Neapoli: »A co nepůjde ani jedem, půjde dýkou!«

Mohli bychom do nekonečna podati řadu citátů, které jasně dokazují nenávisť freimaurerie ku katolickým klášterům a ďábelskou její snahu politickými intrikami a po případě i ničeho se neštítícím násilím kláštery vyhladiti, uvedené však prozatím stačí, poněvadž během pojednání budeme míti mnoho příležitosti více takových citátů uváděti. Jen tolik ještě podotýkáme, že dnešní velmistr freimaurerských lóží, žid Nathan, loni na podzim svolal veliký sjezd freimaurů do Milana, jak v zářiovém sešitu »Rivista antimassonica« oznámila, na němž jednalo se hlavně o boji proti klášterům, který v tomto roce podniknut býti má. A že bratří freimauři pilně na sjezdu pracovali a svá usnesení začínají prakticky prováděti, toho nejlepším důkazem jsou právě předlohy, které nynější francouzská vláda z freimaurerské milosti ve sněmovně podala, toho důkazem jsou kravaly ve Španělích

[1]) Warnefried, »Scherblicke in die Zukunft« B. I., S. 213. — [2]) Znám jest na př. výrok freimaurů: Lassona: »Sittlichkeit ist Modesache« a Bismarkův: »Wer hat Macht, hat auch Recht.« — [3]) Roč. VII., čís. 1. str. 197.

proti klášterům, zvláště jesuitským, od freimaurů pořádané a toho důkazem jsou stále opětované jízlivé útoky židovsko-freimaurerských a socialistických novin proti řeholím katolickým a šílená snaha provésti ve všech zemích to, co se dnes děje ve Francii. Buďme přichystáni, že ani u nás židovská freimaurerie, třebas že tajně se dosud ukrývati musila, ruce v klín nesloží, nýbrž že divokou započne palbu proti katolickým klášterům, těmto baštám naší svaté Církve, aby je ožebračila a zničila. Synové satanovi nelení tam, kde se jedná o zničení království Kristova na zemi a proto synové světla musí též chystati se k boji, aby nepřítel nenalezl jich nepřipravených.

To právě mne pohnulo sepsati tuto apologii katolických klášterů. Materiál k tomu snesl jsem si již před dvaceti roky, kdy tehdejší freimaurersko-liberální vláda již začala připravovati i u nás paragrafy alespoň na řády tak zvané žebravé, avšak k tomu nedošlo, poněvadž na nejvyšších místech zamýšlené předlohy tyto tehdáž velikou vzbudily nelibosť. Sebraný materiál teprve dnes otesávám v quadry a jiné kameny snáším a sestavuji z nich toto pojednání, abych našincům podal výdatnou zbraň, které by mohli s prospěchem užíti v nastávajícím boji.

Nemíním hájiti výslovně ten nebo onen určitý klášter, nýbrž chci pouze předložiti, vysvětliti ideu katolického řeholnictví vůbec a dokázati, že katolické kláštery mají nepopíratelnou oprávněnosť existence, a to jak se stanoviska historie, tak i se stanoviska rozumu a přirozeného práva.

I. Klášter s hlediště historického.

»Historie, rozum a pravda odsuzuje mnišstvo,« praví Viktor Hugo.[1]) Ctíme sice Viktora Huga jako nadaného a vynikajícího básníka, nikdy však nepřisaháme na jeho slova; zkoumáme je a to tím spíše, poněvadž Hugo ve svých výrocích velmi často si odporuje právě tak, jako četní jiní vynikající básníci a učenci.

Nikdo nemůže upříti, že klášter jest událostí historickou. Jsou-li pak pravdivá slova Bacona Verulamského, že »cokoliv jest, vědění hodno jest«,[2]) tož záhodno jest také zvěděti historický původ a vývoj klášterů.

Klášter jest dítětem náboženství. Půda tedy, na které vyrostl, jest jiná, než půda, ze které vyrůstají obyčejné světské, svépomocné, vzdělávací nebo zábavné spolky a družstva. Klášter není tedy dítětem špekulace, jako bursa a chabrus, není dítětem politiky, jako freimaurerie, zkrátka, není dítětem tohoto světa, nýbrž, jak výše praveno, jest dítětem náboženství. A proto každý, kdo správně s historického stanoviska posuzovati chce klášter, nesmí nikdy se zřetele pustiti moment náboženský, jinak klášterům nikdy neporozumí a vždy více méně nesprávně o nich souditi bude. Z té příčiny neporozuměli historické existenci a úkolům kláštera politikové železa a krve v dobách Bismarkova

[1]) Bídníci II., str. 314. — [2]) Novum organum Lib. I., ast. 120.

kulturního boje, a nerozumějí klášteru špekulanti, chabrusáci a freimauři ve Francii dnes a posuzujíce a odsuzujíce klášter se stanoviska politiky a špekulace, posuzují a odsuzují jej neprávem.

Poněvadž tedy jest klášter dítětem náboženství, shledáváme se s klášterním životem a zřízením buď ještě v zárodku, nebo více méně vyvinutým v každém kultu náboženském. Alespoň k některým toho dokladům poukážeme.

Brahmíné po 45. roce veřejného svého života měli výslovně dovoleno uchýliti se v soukromí a jako »vanaprasti« další svůj život o samotě tráviti. Činští *boncové*, což znamená »pobožní«, žijí částečně v klášteřích a kněžky taktéž v klášteřích se uzavírají. Zřízení perských *Athravan*, kněží, bylo klášterní. Kollegia egyptských kněží v Memfidě, Thebách a Heliopoli nebyla nepodobna našim klášterním konventům. U Římanů lze spatřiti jakousi analogii ženského kláštera ve sboru panen *Vestálek*. V Řecku bylo s kultem některých božstev sloučeno buď dočasné, buď doživotné panictví a panenství. Pythagorova škola v Krotonu ve svém zařízení velice se podobala klášternímu zařízení našich Trappistů. U Židů hlavně dvě sekty vedly život více méně asceticko-mnišský, a to *Essenové*, kteří zabývajíce se v praxi hlavně lékařstvím, od čehož také jméno jejich pochází, v počtu asi čtyř tisíc v úplné odloučenosti společně žili u mrtvého moře, a pak tak zvaní *Therapeuti*, které Eusebius [3]) mylně pokládal za křesťany. Tito Therapeuti dle zpráv Filonových žili nejvíce v Egyptě kolem Alexandrie. Oddávajíce se přísnému životu, opouštěli statky své i zboží svá, dobrovolně je přenechávajíce svým příbuzným. Opustivše města, bydlili v samotách od lidských očí vzdáleni.« Dále vykládá, že zdrželivosť pokládají za základ ctností, na němž ostatní ctnosti staví a proto i ženy jejich panenskou čistotu si zalíbivše, až do stáří skutečně ji ostříhají. Půst tak přísně zachovávají, že zdržujíce se masa i vína, toliko chleba se solí a hysopem a vody, a to ještě jen po západu slunce požívají. Mají svá Semnia a Monasteria, kde se ku čtení svatých knih shromažďují a nábožné písně pějí. Někteří počítají mezi starozákonní řeholníky také *Nazirejské*, kteří buď dočasně nebo na celý život jistými sliby, zvláště pak zdržování se opojných nápojů se zavazovali.

Jak z těchto ukázek patrno, má v sobě každý kultus náboženský jistou formu řeholního života, kterážto forma ovšem dle dokonalosti ducha jednotlivého náboženského kultu se řídí, tak že lze říci: jaký názor náboženský, takový též klášter, jaký jest duch náboženského kultu, takový též i duch klášterního života. Klášter jest spektrální analysa náboženského ducha a proto také čím čistější a vznešenější jsou náboženské zásady, tím jasnějším a krásnějším světlem září i ascetický život.

Z toho, co dosud jsem uvedl, jest patrno, že ani nejvznešenější a jedině pravé náboženství Kristovo nemohlo zůstati bez význačného projevu ascetického života a že tento život musil zazářiti nejvelebnějšími barvami, poněvadž vychází ze samého

[3]) Hist. Eccl. II., Kap. 17.

Světla světa, Krista — Boha. A také zazářil světlem a barvami dosud nevídanými. Historie nás o tom přesvědčí.

Křesťanství hledí na svět jiným okem než pohanství, poněvadž jest vítězstvím ducha nad tělem, kdežto pohanství jest vítězství těla nad duchem. Křesťanství jest částečná rehabilitace původního stavu člověka, kdy tělo bylo nástrojem a sluhou, nikoliv však pánem ducha. Není tu žádná snaha Platonova vymaniti se z těla úplně a na vždy a viděti spásu svou v tom, těla na vždy zbavenu býti, nýbrž účel křesťanství leží v tom vymaniti se z pout tělesnosti, a pokažené přirozenosti lidské. Tím se liší křesťanství podstatně od Platonismu a Stoicismu, který dle slov Youngových [4]) byl pouhým naznačením budoucího křesťanského sebe zapírání. Křesťanství tedy nechce úplné zničení těla, poněvadž ví, že tělo jest podstatnou součástkou člověka, bez něhož by člověk nebyl člověkem a ono také věří v budoucí těla vzkříšení, nýbrž ono chce pouze umrtvení hříšných a omezení dovolených chtíčů jeho. Jsou pak to dle slov sv. Jana hlavně tři chtíče, které lidstvo na bezcestí tahnou, a to jsou: *žádostivosť těla, žádostivosť očí a pýcha života.* Tyto tři chtíče jsou, abych tak řekl, síly centrifugalní, poněvadž odvádějí člověka od centra, k němuž směřovati má, totiž Boha. Naproti těmto třem centrifugalním silám postavilo křesťanství tři síly centripetální, které člověka mají dovésti k cíli veškeré touhy a snahy lidské, totiž ku spojení s Bohem. Proti žádostivosti těla postaven *půst, proti žádostivosti* očí postavena *almužna* a proti pýše života postavena *modlitba.* Toť jsou tři přední a základní dobré skutky, a všichni ostatní dobří skutkové jsou jen jejich synové. Tělo křesťana nemá tedy býti překážkou, nýbrž soudruhem a pomocníkem duše na cestě vedoucí k dokonalosti a ku spáse.

Dokonalosť však jest něco relativního: »Ať jest čehokoliv mnoho, přece jest toho málo, může-li toho býti více,« praví Cicero. [5]) Tak i dokonalosť křesťanská jest schopna vzrůstu a ve svém vzrůstání může jíti jaksi do mathematického nekonečna a státi se mravní assymptotou, která k Bohu vždy více a více se blíží. Tomu také nasvědčují slova sv. písma: »Kdo je spravedlivý, ospravedlniž se ještě a kdo jest svatý, posvětiž se ještě.« [6]) I povýšeny byly svrchu jmenované dobré skutky takřka na druhou mocnosť dokonalosti křesťanské a takto zmocněné daly základní ctnosti dokonalosti řeholní.

Zmocněná modlitba stává se *dokonalou poslušností.* Znázorním to mathematickou figurou. Vůle Boží rovnejž se $= a$, a vůle člověka rovnejž se $= b$. Podřídí-li člověk vůli svou úplně vůli Boží, pak provádí se v praxi jen slova našeho Spasitele, modlícího se; »ne jak já chci, nýbrž jak Ty chceš, se staň!« Tím však učiní člověk vůli svou rovnou vůli Boží, to jest $b = a$. Vůle božská, tedy a a vůle lidská, která vůli Boží naprosto se podřídila, tedy to b rovné a chtějí jedno a totéž; ale pak vůle Boží jest znásobena vůlí lidskou $a \times a$, což se $= a^2$. Dokonalá poslušnosť jest tedy druhá mocnosť modlitby.

---

[4]) Night thougts I., 267. — [5]) Orat. pro Marcello cap. 8. — [6]) Zjev, 22, 11.

Podobně lze říci, že *ustavičná čistota* není ničím jiným, leč druhou mocností postu. Půst jest v nejširším slova smyslu ovládání a v úzdě chování tělesných žádostí. »Nezáleží v tom,« praví Klácel, »aby jako člověk zapíral přirozené své potřeby, nýbrž v tom, aby svobodě své nezadal. Proto někdy dobře činí, když tuto svobodu zkouší, což se stává postem; a proto upírati postům cenu, jeví nedozralosť.[7]) Nejsilnější však z tělesných žádostí jest pud pohlavní, který člověka nejsnáze, nejdříve a nejtrvaleji svobody ducha zbavuje. Dalila učinila otrokem svým i nepřemožitelného Samsona, Kleopatra vítězného druhdy Antonia. Proto mohl říci Diogenes Alexandrovi, když se mu tento představoval jako Evropy a Asie pán: »nikoliv, tys mých otroků otrok, poněvadž těm chtíčům, kterým já poroučím, ty sloužíš.[8]) Vítěziti nad touto vášní učilo křesťanství ustavičnou čistotou, ono, se sv. Chrysostomem mluvě, ukazovalo, »jak životem panenským již na světě lze žíti život andělů.«[9])

A konečně, *dobrovolná chudoba* jest zmocněnou almužnou. Alkibiades dal sebe samého Sokratovi řka: »Nemáme ničeho, leč sebe, sebe sama tedy dávám tobě,« načež Sokrates: »přijímám tě, abych tě tobě lepšího vrátil.« Starověké pohanství mělo jen jednoho Alkibiada, který sebe samého dal Sokratovi. Křesťanství má nesčetný počet těch, kteří z lásky sebe samy dali Kristu. Toť zajisté jest almužna svrchovaná, to není pouze, jak Aichner dí, »quoddam genus holocausti,« nýbrž spíše »holocaustum holocausti,« to jest vrchol almužny, vrchol oběti.

Na těchto třech základních kamenech, totiž: dobrovolné chudobě, ustavičné čistotě a dokonalém poslušenství duchovního svého představeného, založena jest stavba klášterního života katolického. Klassická Hellas a Řím vznešenosti těchto ctností dílem zneuznávali, dílem vůbec ani neznali.

Chudobou starý věk pohrdal. Juvenal chudý lid za směšný prohlašuje.[10]) Horác míní, »že bez peněz i rod i ctnosť zbytečným jest trápením.[11]) Lucillus chudému člověku přeje, kdyby se byl raději narodil volem nebo oslem a Plautus pokládá za špatnou zásluhu uděliti almužnu chudému.[12]) Theogonis jmenuje chudobu nešťastnou, Plato jí pohrdá a věkověčný Bůh dobrovolně na sebe ji béře a za vrchol dokonalosti dobrovolnou chudobu prohlašuje: »Chceš-li dokonalým býti, jdi, prodej co máš a rozdej chudým a budeš míti poklad v nebi a pojď a následuj mne.«[13]) Sám v chudobě se narodil, v chudobě žil i skonal. Liška měla doupě a ptáče nebeské hnízdo, a On neměl, kde by hlavy Své sklonil.

Pokory, která jest matkou dokonalého klášterního poslušenství, hrdý Říman vůbec neznal, ano, on neměl ani význam pro slovo »pokora«, »Humilis«, »humilitas« bylo mu tolik jako nízký, sprostý.[14]) Cicero užívá slova humilis ve spojení se slovem sordidus = špinavý. »Pokory nenajdeš ani mezi Manicheovci ani mezi Platoniky, ani mezi Epikureovci, ani mezi Stoiky. O jiných ctnostech nalezneš tam krásná slova, jenom o pokoře nijaké

[7]) Dobrověda str. 294. — [8]) Diog. Laert. lib. VI. — [9]) »De sacerdotio« lib. III. cap. 14. — [10]) Satir. 3. — [11]) Lib. IIb. II. satir. 5. — [12]) Trinum. I. act. II. vers. 58. — [13]) Math. 19. 21. — [14]) Slovník Georgesův I. str. 2863.

zmínky nenalezneš,« dí sv. Augustin.[15]) Pokoru znáti a jí si vážiti spolu s vyplývajícím z ní poslušenstvím naučil lidstvo teprvé Kristus Pán, který sám sebe tak nevýslovně pokořil, učiněn jsa poslušným až k smrti kříže. On jediný dovedl nadchnouti ďábelskou pýchou prosycený svět, aby nepoznanou dosud pokoru si zamiloval.

Čistota byla všem klassickým národům něco neobyčejně vzácného. Horác jmenuje ji velikým darem, Demosthenes od každého do chrámu vstupujícího ji žádá; ale týž Demosthenes nestyděl se veřejně choditi k hetérám a smlouvati se s pověstnou Laidou o půl talentu mzdy nepravosti.[16]) Sokrates, který dobro znáti a dobro činiti za nerozlučné pokládal, vodil své žáky k hetéře Theodotě.[17]) Smyslné písně Ovidiovy v ničem nezadají novomodním smyslným písním Berangerovým. V Římě pohanském dávaly se i vznešené paní zapisovati do listin aedilů mezi veřejné hetéry a ani císař Tiberius nemohl toho nadobro překaziti.[18]) Pověstná hetéra Phryne chtěla svým nákladem postaviti od Alexandra rozbořené hradby Theb, bude-li jen zasazena do nich deska s nápisem: »Alexander zbořil, Phryne vystavěla.«[19]) Ano, dle vypravování Plutarchova, Řekové pranic se nezastyděli, nýbrž mile to přijali, když tatáž žena do chrámu Apollina delfického postavila zlatou sochu Venuše s nápisem: »Z nezdrželivosti Řeků.« Z těchto ukázek patrno, že pohanství sice dovedlo čistotu jménem jmenovati, tu tam si jí snad i vážiti, avšak pro ni nadchnouti a k ní vésti neumělo. Pohanství nařizovalo sice hierofantu eleusínských mysterií v stálé zdrželivosti žíti, avšak ústy Oedipovými trpce naříká nad těmi, kteří v panickém stavu život tráviti musí.[20]) Teprve Ten, který z panenské matky se narodiv, sám panický život vedl, mohl zvolati: »Jsou panicové, kteří sami se oddali pro království nebeské. Kdo můžeš pochopiti, pochop!«[21]) Tím byl panenské čistotě pravý význam a pravý účel vyměřen. »Panenstvím,« sličně praví Sušil, »nový řád a nový způsob života na svět uveden jest; vzor andělského života snížil se na zemi a tu se ubytoval. Kristus, přibyv na zem, založil

---

[15]) In psalm. 31. — [16]) Macrob. lib. II. cap. 2. — [17]) Xenoph. Mem. Socr. III., 11. — [18]) Döllinger, Judenthum und Heidenthum S. 720. — [19]) Atheneus lib. V. cap. 11. — [20]) Sophokles, »Oed. král« verš. 1476 seq.

[21]) Tato slova Páně, uvedená v evang. sv. Mat. 19, 12., pojal Origenes doslovně tak, že na sobě provedl kastraci. Vypravuje o tom Eusebius H. E. lib. VI. cap. 8, a jmenuje to »smělým skutkem, který jest znamenitým důvodem víry a čistoty Origenovy.« Podobně učinil i jistý Arab, jménem Valens, který i sektu k tomu cíli založil, jež jméno jeho nesla. Taktéž i Philo tento způsob chválí, poněvadž prý se tím čistota jistě zachovává. U nás v Čechách byl to Čupr, který za příkladem německých rationalistů Krista Pána pro tato slova obviňuje, jakoby prý Kristus Pán indirektně kastraci schvaloval. (Uč. staroind. I str. 92.) Naproti tomuto křivému obviňování každá exegese nesprávnost tohoto názoru dokáže (viz na př. Sv. Augustina »O panenství« kap. 22., 25.) a jednoduché porovnání s výrokem Krista Pána u Mat. 5, 28—29 nás o tom přesvědčí, což i samého Čupra také později přesvědčilo (Uč. star. II. 2, str. 40.) V takovém oddávání se »panenství« nám ani Kristus Pán, ani Jeho apoštolové, ani Jeho učenníci, ani Světcové nedali příklad. Za to ale někdo jiný to jest, který kastraci za jediný prostředek proti pohlavní vášni udává a »Forderung der Vernunft« toto zmrzačení sebe jmenuje a tím jest miláček všech atheistů, liberálů a materialistů — *Hartmann.* Viz jeho Philos. des Unbewussten S. 664.

stav ten, aby, v nebesích jsa od andělů chválen, i na zemi anděly ctiteli svými míti mohl. [22])

Dokázal jsem tedy, že katolický život řeholní založen jest v křesťanství samém. »Byla to nutná důslednost křesťanství,« praví Hanuš, »že veškerému tělesenství vypovědělo boj, aby toto podrobené nemátlo ducha v jeho čistém působení.« [23]) A tento boj bojovali z počátku téměř všichni křesťané, takže, jak Bílý dí, »v pravém slova smyslu může býti řečeno, že křesťané za prvních tří století byli jsou samí mniši. Křesťan, jemuž svět nerozuměl a jehož ze sebe vyvrhoval, živ byl uprostřed světa jako poustevník, rozdílný od něho, jak věrou tak mravem. Byl odumřel tomuto světu a jak sv. Pavel píše, pohroben jest s Kristem; on měl smysly své otevřeny jen pro svět vyšší, jsa zde dole cizincem, tam nahoře měštěnínem.« [24]) A také první křesťané základní požadavky řeholního života, totiž: dobrovolnou chudobu, ustavičnou čistotu a dokonalé poslušenství duchovní své vrchnosti z ochotné a dobré vůle své i bez výslovného slibu namnoze zachovávali. O jejich dobrovolné chudobě sami Skutkové apoštolští svědčí slovy: »Všichni také, kteříž věřili, byli pospolu a měli všecky věci společné. Prodávali majetky a statky a dělili je mezi všecky, jakož komu potřebí bylo.« [25]) Nebyl to komunismus socialistický, tudíž ani nucený, jak událost s Ananiašem dosvědčuje, ani všeobecný, jak ze skutků ap. 12, 12, patrno, ani společnou prací a společným dělením výtěžku jejího závazný, nýbrž byla to předzvěst budoucího způsobu řeholního života. Čistotu pak prvních křesťanů Tertullian důrazně pohanům před oči stavěl [26]) a sám sv. apoštol Pavel o nich svědčí, že »majíce ženy, byli, jako by jich neměli.« Poslušnost pak prvních křesťanů byla unášející, císaře poslouchali až k oltáři — usque ad aras, Boha však až k mučennictví.

Z toho tedy viděti, že první křesťané vedli život ne nepodobný životu mnišskému, jakož z toho také jasno jest, že tento život prvních křesťanů není jakousi analogickou formou a nápodobením ascetického života Therapeutů, nebo Essenů, nýbrž že založen jest výhradně v učení křesťanském samém a vystaven na základě ryze křesťanských ctností, jež starověk dílem neznal, dílem zneuznával. Křesťané následovali ascetickým životem svým nikoliv zakladatele sekty Therapeutů, nýbrž Krista Pána, a to *chudého, čistého a poslušného.*

Ale poněvadž tento ascetický život nebyl určen pro všechny křesťany, nýbrž pouze pro ty, kteří dle slov a příkladu Páně po vyšší dokonalosti toužili, jednalo se o to, aby zavedena byla zevnější forma tohoto dokonalejšího života tak, aby dobrovolní asceté klidně a nerušeně a dle určitého a ustáleného způsobu jemu věnovati se mohli. To však bylo pouze otázka času a v čase také rozhodla se. Alzog o tom vypravuje asi takto: »Za pronásledování Deciova utekli mnozí věřící na poušť a zamilovavše si samotu i když pronásledování minulo, zůstali tam. To jsou první příkladové křesťanských anachoretů, nebo eremitů, z nichž Pavel

[22]) Listové sv. Pavla I str. 216. — [23]) Rozbor filosofie Tomy ze Štítného kap. 56 str. 213. — [24]) Dějepis str. 327. — [25]) 2, 45. — [26]) Apolog. hl. 9. článek 7.

Thebský byl nejznamenitější.« [27]) Tím byl ascetický život přenesen ze společnosti do samoty. Nebyla to tedy podstatná změna ascese, nýbrž pouze změna zevnější formy její. Dříve žili ascetové v rodinách smíšení s ostatní společností lidskou, pak ale žili porůznu na poušti. Kristus vrátil se z pouště do života, aby dokonalosti učil; eremité šli ze života na poušť, aby dokonalost Kristem hlásanou si přivlastnili.

Nedivme se, že od světa vzdáleni v *samotě* hleděli dospěti k dokonalosti. Svět ovšem samoty nemiluje, nýbrž společnost, a to hodně hlučnou a hýřivou, poněvadž svět po mravní dokonalosti netouží, nýbrž jen po rozkošnickém užívání smyslných radostí tohoto života. Nemůže se tudíž samota zamlouvati synům tohoto světa, jakož naopak nemůže hlučnými radovánkami kypící svět líbiti se duším po klidu toužícím. Sám Seneca světácké společenství odsoudil památnými slovy: »Kolikrátkoliv ve společnosti jsem byl, vždycky horší jsem se vrátil; nikdy více nevracím se z ní tak mravným, jako jsem do ní vešel.« [28]) Ano i sám pověstný světák a otec filosofického materialismu, La Mettrie, nemohl leč samotu chváliti, napsav: »Ať se vrhají jiní lidé v proud světový, aby buď nenaučili se znáti sebe samy, nebo naučili se sebe nenáviděti: moudrý člověk světu se vyhýbá a hledá samoty. A proč si libuje, je-li sám aneb s rovnými sobě? Poněvadž jeho duše jest věrným zrcadlem, ve kterém vidí, když sebe poznala, jak dalece smí sebe si vážiti.« [29]) Křesťanští poustevníci utíkali tedy hluku tohoto světa, aby v samotě poznali sebe a zamilovali sobě dokonalost, kterou Kristus Pán v zapírání sebe sama byl položil.

Avšak ani v této samotě nebyli sami, neboť Kristus dle zaslíbení svého byl s nimi: »Kde jsou dva nebo tři shromáždění ve jménu mém, já jsem uprostřed nich.« Kristus Pán činil jejich samotu rájem, třebas dleli na poušti. Jest pravda, že i svět někdy samoty hledá, avšak tato samota, v níž duch Kristův člověka nedoprovází a není mu společníkem, jest svrchovaně nebezpečná, poněvadž k hříchu svádí. To tušil sám pohanský mudrc Cleanthes, když uzřel samotáře sama sebou mluvícího, řekl jemu: »Hleď, ať nemluvíš s člověkem špatným!« [30]) Chtěl tím říci, že samota svrchovaným dobrem nestřežená jest vítaným pařeništěm hříchu. Pythagoras naproti tomu po celý rok bydlil v podzemní skrýši o samotě a byv otázán, co tam po celý ten čas činil, odvětil: »těšil jsem se s Bohem.« Vypravuje to Laërtius v knize šesté. A přece byl bůh Pythagorův jen pomyslná transcendentalní monas v centralním ohni sídlící. Jak vysoko nad Pythagorou byli eremité křesťanští. Oni trávili v poušti nikoliv jediný rok, nýbrž celý svůj život. Mudrc krotonský těšil se s bohem pomyslným dle jeho mínění nedostupným, anachoreta křesťanský těšil se s Bohem vtěleným, živým, podstatným. Jak sladká mu to byla společnost, že nejen po jiné ani netoužil, nýbrž, že každá jiná se mu znechucovala. Sv. Antonín, přišed ze své pouště do města, řekl: »jsem tu jako ryba z vody na písčinu vyvržená!« Svět mu byl pouští, poušť rájem.

[27]) Kirchengeschichte B. I. S. — [28]) Epist. 7. — [29]) »L'homme, une machine« pag. 12. — [30]) Diog: Laeit lib 7. cap. 2.

Anachoreta neměl mnoho, ale žádný člověk neměl více, než měl on, poněvadž měl všechno, čeho potřeboval. Nauka Kristem hlásaná učila jej zapírati sebe, umírati světu, ukřižovánu býti s Ním. Proto spokojoval se eremita s málem. Eremita byl člověk, který ničeho neměl a ničeho nechtěl, leč milovati Krista. »Kdo má nejméně potřeb,« řekl Sokrates, »ten jest bohům nejvíce podoben, ti zajisté nepotřebují ničeho.« Sokrates to řekl, a cynik Diogenes to chtěl provésti a proto za svůj příbytek zvolil hlíněný sud a zahodil i poslední svůj majetek, dřevěnou číši a pil z ruky své. A přece sud Diogenův a chýše eremitova daleko se od sebe různí. (Pokračování.)

Sv. Ludmila.

Královny kde nebes láska něžná
vládne, Ludmila též, Česká kněžna,
šťastna mezi nebešťany dlí;
věčnou píseň Božích chval a díků
jásá v stkvělých chorech mučeníků
s palmou slávy, která nesetlí.

Ludmilo, my přejem' Ti Tvé štěstí.
Ó, nechť věčně, věčně ráj si pěstí
v duši Tvé svůj nejluznější květ;
Ty pak, svatá kněžno naše česká,
k slovům nakloň srdce od nebeska,
která chudý sic, však vřelý dí náš ret:

Hleď, jak vyznavačku Spasitele
Tebe, kněžno, zdobu církve celé,
ctí ves katolický světa kruh;
z něj však, pohleď, k Tobě sídla věčná
vřelejší svá ssílá srdce vděčná
plémě slovanského pestrý luh.

Nejvíce však, kněžno, nejvíc světí
památku Tvou Tvoje **rodné** děti,
katolický dobrý český lid;
národ, jehož's holubicí sněžnou,
světicí i slávou, mátí něžnou,
nejvroucnější dává Ti svůj cit.

Nebo za něj, za něj krev jsi lila,
jejíž vláha první zúrodnila
pohanský až dotud český lán;
pro krve té zápal červánkový
víra spásy pod tichými krovy,
milost v duších staví si svůj stan.

Osvěty z ní klíčí oseň mladá
lučinami ctností kyprá lada
pestří hned se, Tobě, kněžno, v čest;
vítězně je před chtivými zuby
přímluvou Tvou chrání od záhuby
věrná, pevná Čechův hruď a pěst.

Ludmilo, tys mátí nám i nyní,
o tož zůstaň také přímluvkyní
dítek svých, jež hříchů tísní stín,
ať u víře v církvi vytrvání
dá mu věrné — nebes světlá paní
Maria a její božský Syn.

Pros je, na národ ať vzhlédnou malý,
nepřátel jak svírají ho svaly
železného náručí to v kruh,
v věčně nesvorném jak kletém záští
ve falešných hesel bídném plášti
druha hubí vlastní rodný druh.

Jak Tvá čeleď, druhdy velká, slavná
pro dědictví Tvého práva dávná
marný dosud vede krutý boj;
svatá kněžno, lidu svého snahy
o jazyka Tvého poklad drahý
s přímluvou svou nejvroucnější spoj.

Viz, jak na každičké práce roli
lid Tvůj tichý cizí útisk bolí
vlastních chyb a bludů pálí vřed;
láska Tvá i přímluvy Tvé váha
pomůže mu v lepší stánek blaha
ze okovů lstí a lží a běd.

Fr. Žák T. J.

Za slávou cechovní.

Obraz ze života. Napsal ALOJS DOSTÁL.

II.

V Bělčicích a v mnohých jiných městech ještě v první polovici XIX. století bylo několik cechů, které datovaly původ svůj hodně dávno a téměř všechny řídily se pravidly o živnostech, jež pro země koruny České vydal Karel VI. svým patentem ze dne 16. listopadu 1731. Ale cechy existovaly o mnoho let dříve, soukenníci měli stanovy z roku 1513., jak je tehdy světská vrchnosť potvrdila. Ovšem, časem doznaly tyto mnohých změn a doplňků, některá řemesla se sloučila a pro velikou různosť těchto artikulí vydána dne 5. ledna 1739. cechovní pravidla počtem 56., jež pojednávají o učních, tovaryších, mistřích, mistrovských kusech, taxách za ně, vdovách, schůzích, poplatcích, starších, pokladnici atd. Ale cechy se držely většinou svých artikulí, až na nejmladší, který pro různosť řemeslníků se nazýval »rozličný«.

Největší vážnosti požívali soukenníci, k nimž se tlačili i krejčí a kloboučníci. Cech ten měl vlastní valchu, za ušetřené peníze zakoupil rozsáhlou louku při potoce, v kostele zavěsil ke stolicím šest luceren a dva prapory, jeden pro mistry a druhý pro tovaryše. Pořídil si nový příkrov k pohřbům a v městském špitále platil na dvě postele pro nemocné.

Soukenníci vynikali jak počtem členů tak výnosností řemesla, které tehdy stálo na nejvyšším stupni. Nepořádali okázalých slavností jako ševci, aby vzbudili pozornosť, nehádali se na hospodách jako řezníci, až by byli pokutováni pro sváry, lání a nevole, ale kde vystoupili, tam se dali viděti.

Když bylo třeba opraviti oltář naproti jejich praporům, a měla se pořádati veřejná sbírka po městě, soukenníci se přihlásili a zaplatili všechno. Ale dole musela se připevniti tabulka s nápisem, že reštarování oltáře sv. Anastasia, valcháře, nákladem počestného cechu soukennického bylo provedeno. Světce toho čítali za svého patrona.

Ký div, že nával žadatelů byl veliký, jakmile se někde místo uprázdnilo! Vandrovní tovaryši se hlásili a rodiče žádali, by synkové jejich řemeslu soukennickému učiti se mohli. Ale na soukennictví se hned každý nedostal. Stanovy bránily přijímati více než jednoho učně a soukenníci nejdříve své syny brali k výnosnému řemeslu, když jich neposlali do latinských škol. Mistři pak nepřipouštěli, aby se počet samostatných živnostníků rozmnožoval a tak se jim děla újma.

Podobalo se, že budou noví členové přijímáni a cechmistr Kořábek dostal několik žádostí. Na podzim zemřel jeden z mladších mistrů zánětem plic a soukenníci přinutili nejstaršího tovaryše, že pojal osiřelou vdovu za manželku. Cech to rád viděl, maje strach, aby se pěkné místo nedostalo příslušníku jiného

řemesla. Každý cech pracoval sám pro sebe. Tím se uprázdnilo jedno tovaryšství a Kořábek chtěl také přijati učně.

Otcové donášeli k cechmistrovi křestní listy, neboť cechové nikoho v Bělčicích i jinde mezi sebe nepřijímali, leč náboženství katolického, kdo se mohl vykázati zachovalostí rodičů svých a sám vynikal hodností. Cizí a některému pánu poddaný musil donésti též vejhostný list od své vrchnosti, že se mu zde překážka nečiní, když panství opustí. Také musil býti každý dvě neděle opověděn, aby se proti němu námitky mohly podati. Taxu obnášející dvě libry vosku nebo peníze ve stejné hodnotě, odměnu zapisovateli a poslu položí, až bude přijat v kvartální schůzi do cechu.

Na tovaryše se musilo čekati, až zavadí o cechovní hospodu a se opoví, ale učně bylo možno vybrati z podaných žádostí kdykoliv. Nejmladší mistr, jako cechovní posel, navštívil všechny údy, ohlašuje s pozdravem od pana cechmistra, že se bude odbývati v tu neděli po suchých dnech květnových kvartální hromada čili schůze, na níž se záležitosti cechu projednávati budou. Ale posel, třeba byl též zapisovatelem, přece nevyzradil slovem, o čem se bude ve schůzi jednati. Dotazovali se ho, zkoumali jej, ale to by si dal a co by se naplatil, aby tajemství pronesl! Mimo jiné musil by o schůzích na prahu sedati pro posměch lidem, že nedovede jazyk držeti za zuby. Na to a ono se hádalo, co starší dali na program, ale jistoty neměl nikdo. Cechy mohly i trestati, a právě o to běželo, kdo bude obviněn a usvědčen.

Cechmistr Kořábek byl muž přísných mravů, vážný, řemesla svého bedlivý a stanovy cechovní na výsost cenil, vynasnažuje se, aby byly do poslední litery správně plněny. Jako sám nikdy od regulí těch se neuchyloval, tak hleděl a snažil se, by i jiní se jimi ve všem řídili. Byl toho přesvědčení, že právě dodržování pravidel těch upevňuje řemesel zlaté dno.

Kořábek byl hlavou cechu po třetí. Zvolili jej, ale pak se jim zdál býti přísným a bezohledným, jiní jej vystřídali, a tu v tísni opět na Kořábka vzpomněli. Mohl dávno řemesla nechati, jsa dosti zámožný, ale neučinil toho. A znovu se chtěl zlobiti s učenníkem. Jediného syna měl knězem, neboť nejevil chuti k řemeslu a výborně se učil, jednu dceru provdal za soukenníka v sousedním městě a druhou posud nedospělou měl doma pro radost. Že dal syna na studie a řemeslu svému jej odcizil, hleděl tím vynahraditi, že vyučil několik pacholíků soukennictví, a kdo prošel jeho školou, nemusil by ani mistrovský kus skládati, kdyby stanovy takovou výjimku připouštěly.

Kořábek čekal, až se mistři sejdou. Vyndal knihy a spisy na veliký dubový stůl, zaříznul nové brkové péro, nalil octa do hustého inkoustu a prohrabával se v listinách. Cechmistr byl dobrý padesátník, na hlavě měl lysinu, tvář oholenou, veliké oči, tupý nos a dlouhé ruce. Nosil soukenné šaty, které už držely barvu i vlas na pátý rok. Na ty ukazoval o trzích zákazníkům, vysvětluje, jak dlouho jim pracované sukno vydrží.

Cechmistr upřádal v hlavě, jak dnešní zasedání spořádá. Něco jej mrzelo a to odkládal na konec. Za chvíli přišel zapi-

sovatel, svobodný to posud muž, třicítník a pravá ruka cechmistrova. Usedl na levou stranu stolu k oknu. Jmenoval se Žaloudek. Neženil se proto, že nechtěl matce přivésti snachu, s kterou by se nesrovnávala. Škádlil patnáctiletou dcerku, cechmistrovu Terezku, žádaje, aby na něj počkala. Ta však před ním utíkala ze světnice, třeba že ji Žaloudek choval, když se u cechmistra učil řemeslu.

»Všechny jsi pozval do schůze, Vendelíne?« tázal se Kořábek zapisovatele.

»Do jednoho,« odvětil Žaloudek. »U některých jsem byl až třikráte. Pracovali v polích.«

»A což Matouš Juran?«

»Jenom hlavou pohodil na znamení, že rozumí,« sděloval nejmladší mistr.

Kořábek se zamyslil. Právě tento muž mu nešel z hlavy. Nechtěl se podvoliti regulím a nejčastěji je přestupoval z nedbalosti i svévolně. A teď opět se dopustil dosti vážné viny.

Zatím se scházeli mistři i tovaryši. Učňové se dostavovali jenom k hromadě generální, kdy se i stanovy celé jednou do roka pro lepší upamatování předčítaly. Starší se dostali ke stolu na stolice, ostatní sedali, kam kdo mohl na dlouhých lavicích u stěn, tovaryši se opřeli o soukennický stav, který čtvrtinu objemné světnice zaujímal. Zatím se hovořilo o všedních věcech, tovaryši mezi sebou šeptali. Krejčí a dva kloboučníci byli v menšině, ale nikdo jich neodstrkoval a neutiskoval. I z jejich strany vždycky jeden volen za staršího.

Cechmistr každého uvítal, oslovil a pozval, aby si sedl, ale místa vykazoval jenom starším. Když se světnice naplnila a dřevěné hodiny na stěně hrkly, povstal a přehlédnuv shromáždění, řekl zvučným hlasem: „Tak abychom jménem Páně počali. Jsme snad všichni pohromadě?«

Mistři věděli, kdo se posud nedostavil, ale nikdo ho nechtěl jmenovati. Kořábek tedy předčítal jména. Když četl »Matouš Juran, mistr,« nikdo se neozýval. Cechmistr se zachmuřil a čelo mu zčervenalo.

»Druhá vina na muži tom spočívá,« řekl Kořábek smutně. »Citelným trestem musíme proti němu nastoupiti, aby nám v něm nevyrostl rebel. Přečti odstavec čtvrtý o schůzích,« ukázal na zapisovatele.

Žaloudek už měl před sebou starou v kůži vázanou knihu s listy sežloutlými a písmem otřeným. Dlouho nemusil hledati. Začal čísti plynně, neboť téměř každý člen znal odstavce ony, začínající slovem »item«, zpaměti.

»Item, aby schůzka o každém kvartále se odbývala a při ní každý dá po penízi gerlickém (zhořeleckém) do pušky (nádoby ku sbírání peněz) za sebe; kdo by nepřišel a se neopověděl starším a udělal to svévolně, dá pokutu sedm peněz gerlických.«

Zapisovatel dočetl a starší na otázku, je-li Matouš Juran vinen, jednohlasně přisvědčili. Pokuta hned zaznamenána do knihy účetní.

Cechmistr přeloživ svazek listin, znovu se ujímal slova. »Žel, že musíme dnešní schůzi tak smutně a nečestně počínati, ale odbuďme všechno pojednou, abychom mohli pak přikročiti k věcem lepším. Mistr Matouš Juran měl i proto povinnosť dnes se dostaviti, že byl před cech obeslán, aby se zodpovídal, že hrubým způsobem regule urazil. Jak všem známo, nedostavil se na pohřeb našeho milého soudruha a jenom oknem vyhlížel.«

Cechmistr kynul zapisovateli a ten hned četl příslušné místo.

»Item, jestliže by kdo z mistrů, manželek, dítek aneb čeládky prostředkem smrti z tohoto světa byl povolán a cechmistři skrze mistra mladšího cech obejíti poručili, do domu smutku podstavníky i se svícemi dali přinésti, a přece někdo mrtvolu doprovoditi ke hrobu opomenul, ač skrze zvonění dáti se dalo, že čas ke provázení mrtvého těla, ten a takový provinilec ihned ať složí pokuty půl libry vosku.«

Kořábek ukázav pravicí na regule a levou rukou rozhodiv k přítomným, řekl: »Zde slyšíme jasné znění stanov. Juran se pohřbu nesúčastnil, podléhá trestu.«

»Myslím, že náš soudruh proto na pohřeb nešel,« ztratil slovo za nepřítomného nejblíže sedící starší, »že s nebožtíkem v nevůli žil a s ním se o louku soudil.«

»To ho však pranic neospravedlňuje,« odpovídal cechmistr. »Proč se neomluvil, proč toho cechu neohlásil, ač taková doba minula od případu onoho? A nyní opět nepřichází. To je zůmyslné porušování regulí, na nichž spočívá náš cech a které musíme věrně plniti.«

Proti tomu nikdo ničeho nenamítal. Na Juranovi bylo, aby se přihlásil a hrubým způsobem cechu neurážel.

»Snad se ještě dostaví,« ozval se kdosi.

»Počkáme a přesvědčíme se,« mínil cechmistr a sáhl do pokladny pro tenkou svíčku žluté barvy, tuto přitisknul ke stolu a rozžal. Všichni napjatě sledovali toto počínání. Kdo byl před cech obeslán a znaje »den, hodinu i místo shromáždění,« přece se nedostavil, propadnul, jakmile svíčka shořela. Zatím co plápolala, rozlévajíc nečistý vosk po stole, všichni mlčeli a o ničem se nevyjednávalo. Byl to trapný okamžik; jedni hleděli ke dveřím, druzí mezi sebou šeptali, jiní koukali oknem. Ale čekaný nepřicházel. Dvě třetiny svíčky shořely. Cechmistr patřil před sebe, zapisovatel otevíral znovu knihu účetní.

V tom svíčka shasla a od stolu se vinul ke stropu bělavý kouř. Vyčkávací doba minula, právo trestu nastoupilo.

»Nepřišel — propadnul,« pokrčil ramenem Kořábek a zapisovateli znamení dal, aby psal Juranovi novou pokutu. Nikdo ani nehlesnul. Na svévolného mistra se hněvali i ti, kteří ho dříve omlouvali.

Brkové péro skřípalo a cechmistr chystal nové číslo programu.

»Všem vám je známo, že byl můj učeník vřaděn mezi tovaryše. I přihlásilo se mnoho rodičů, kteří by nám rádi syny své svěřili. Žádostí mám zde jedenáct. Z toho seznáváte, jaké přednosti a vážnosti se náš cech těší. Někde nemohou ani jed-

noho sehnati a vzali by syna pohodného,*) k nám by se rádi dostali synové měšťanů i z venkova. Sami rozsuďte, který by se hodil.«

»Ty jej učiti budeš a ne my,« odvětili starší; »jistě někoho máš za lubem a marně bychom ti volbu znesnadňovali.«

»Na vás to záleží jako na mně,« řekl Kořábek, »ale kdyby bylo mně ponecháno na vůli, vybral bych zde toho.«

Cechmistr předložil listiny před zapisovatele, který je předčítal celému shromáždění.

»Václav Bytyška, manželský syn katolických rodičů Matěje a Veroniky Bytyškovy z Hvozdce.«

Oznámení to přítomné překvapilo. Jak se mnozí přesvědčili a také zaslechli, hlásili se i synové z Bělčic a tudy se nadáli, že dle zvyklosti těm bude přednosť dána jako lidem domácím, ale cechmistr si vybral učeníka ze Hvozdce, dědiny to nepatrné a nepříliš chvalné pověsti požívající. Nebyli tam lidé špatní, ale venkované, na starých zvyklostech lpící, kteří se bránili novotám vším úsilím a s měšťany přicházeli mnohdy do sporu. Dědina ona, asi hodinu cesty od města vzdálená, byla přifařena do Bělčic a osobovala si v kostele rovné právo s měšťany. Hvozdečtí přicházeli záhy a zasedli čtvrtinu stolic, nedavše se vypuditi. Byli siláci a hned se nezalekli. A teď synek z Hvozdce má býti přijat do předního cechu?

»Snad bychom mohli zkoumati listiny i jiných žadatelů,« upozorňoval Valentin Němeček, který o trhu s Hvozdeckými se nepohodnul. Stavěli se mu před krám a že ničeho nekupovali, odháněl je s nepořízenou.

»Bytyška má nejlepší vysvědčení,« řekl cechmistr, »mimo to znám jeho otce jako nepříliš majetného chalupníka, ale velice řádného muže. I myslím, že se Václav zcela potatil.«

»Jenom má-li list vejhostní.«

»Vrchnosť jej propustila, neboť mohou jiní místo něho konati roboty. Bytyška je požehnán dětmi a bude si toho považovati, když mu syna k řemeslu přijmeme. Takového si právě míti přeji a ne, aby nám někdo milosť dělal.«

»Ale tím zamítáme městské syny, kteří nám jsou bližší než chalupník ze Hvozdce,« mínil Němeček. »Bude nám to vyčítáno a v neprospěch spláceno. Odmítnutí se na nás rozhněvají a budeme-li od jiných cechů čeho požadovati, zamítnou nás.«

»Kdyby někdo z našeho cechu žádal,« odpovídal cechmistr, »bylo by naší povinností, přijati jej, neboť i regule synům mistrův dávají přednosť: k ostatním však takových závazností nemáme. A já jsem toho mínění, by nám dobro cechu na prvém místě leželo na srdci a pak teprve rozličné ohledy. Pamatuji se, že se nám protežování synů domácích vždycky nevyplatilo.«

Narážka ona platila Juranovi, který byl syn pekařův a přímluvou k soukenníkům se dostal, ale členem právě nejchvalnějším se nestal.

*) Synové rodičů, kteří se obírali dle tehdejšího mínění zaměstnáním »nečistým« jako katů, pohodných atd., nebyli do cechu přijímáni.

Mistři ještě chvíli si vyměňovali názory, až jeden ze starších propověděl: »Bytyška se k nám dostane nejdříve na zkoušku, a kdyby se nelíbil, propustíme ho. Cechmistr ho chce učiti, ať si vezme na sebe veškerou zodpovědnosť!«

Ostatní souhlasili a žádosť hvozdeckého souseda byla vyřízena. Také Němeček uposlechnul většiny, ale spokojen nebyl.

Cechmistr zatím přikročil k dalším číslům. Než pronesl, o čem bude jednáno, dal opět zapisovatelem přečísti jeden odstavec stanov.

»Item, aby súkenníci na procházce, při truňku piva, nebo ve verštatě neláli, se neprali, hanlivých a oplzlých řečí nevedli, tovaryši mistrů nehaněli a nepomlouvali, mezi sebou se neprali, a neplundrovali, krámů a cechu nezneuctívali a podobných nectných věcí nečinili. Kdo by se provinil z mladších, dá pokuty pět, kdo by se prohřešil ze starších, platí deset grošů a více. Ale tím ať nemyslí, že se veškeré viny zbavil. Ať je mezi údy jednání poctivé a láska křesťanská!«

Tovaryši uslyševše tento oddíl regulí, významně se na sebe podívali. Hned věděli, kam to míří. Bylo známo, že se čeleď u jednoho mistra povadila a domácí lidi zlehčila. V podobný smysl mluvil i cechmistr, řka: »Dal jsem tento odstavec proto přečísti, abych upozornil na to, jak se členové cechu a zvláště mladší ku starším chovati mají. Nechci dnes nikoho jmenovati a zase trestati. Není to čestné, když se po městě roznáší, jak se údové našeho cechu mezi sebou rvou. Těm, kteří se toho dopustili, vyslovuji tímto důtku, kdyby se jejich přenáhlení opakovalo, nadejde trest.«

Tovaryši si oddechli a starší pokračovali u vyřizování programu. Jakási vdova po schudlém soukenníku prosila o podporu a nebyla oslyšena; za zemřelé příslušníky cechu bude v nejbližších dnech obětována záduší mše sv.; třeba koupiti nové žluté svíce k pohřbům; mistr, který vdovu za manželku pojal, měl platiti za mistrovství. Marhul, asi třicetiletý muž slušného zevnějšku, už měl peníze přichystané: »za kus mistrovský pět kop grošů,*) tři lokte sukna perlového a poplatek za svačinu.« Tak zněly stanovy. Marhul ovšem už přinesl peníze dle běžné měny. Svačiny nestrojil pro smutek své ženy nad prvým mužem a chtěl všechno splatiti. Zapisovatel vyhledal položku, aby psal příjem do pokladny plynoucí. Tu starší sestrčili u stolu hlavy dohromady a chvíli se radili. Pak cechmistr povstal a přednesl výsledek porady té:

»Poněvadž Jiří Marhul se podvolil vůli našeho cechu, po mistrovi vdovu za manželku pojal a o sirotky pečovati chce a se snaží, odpouštíme mu všechno za kus mistrovský i pojedení o svačině. Tím ho činíme účastným té výhody, jež se synům mistrův poskytuje.«

Tato milosť všechny překvapila a zvláště se mile dotkla Marhula, který těžce peníze sháněl a nyní k zařízení v domác-

*) Kopa na př. míšenská obnášela 30 grošů bílých (v našich penězích 2 zl. 46 kr.). Jeden bílý groš platil 8 krejcarů a tehdejší krejcar naše tři. Na rýnský zlatý přišlo 60 krejcarů nebo 25 bílých grošů.

nosti po sňatku jich potřeboval. Přinesl pro cech oběť, neboť si vzal za ženu osobu o mnoho starší se třemi nedospělými dětmi a též prý slušnou partii opustil.

»Za tuto milosť vzdávám počestnému cechu srdečné díky,« řekl mistr, vpustiv peníze do kapsy. »Vším dobrým toho budu vždycky vzpomínati.«

»My také každému raději dobré než zlé činíme,« odpovídal cechmistr, »a uznání máme k tomu, kdo pro užitek cechu pracuje, dle regulí se spravuje a život k libosti Boží a ku pochvale bližních vede.«

Jestě vystoupil Žaloudek a sbíral obvyklé příspěvky po groši do pušky na společné výlohy. Každý měl už peníz přichystaný. Tu pak se prudce otevřely dvéře a vešel ten, o němž při schůzi nejvíce se mluvilo, Matouš Juran. Byl to čtyřicítník zavalité postavy, jiskrných očí, měl černý vlas a asi týden neholený vous. Oděn byl slušně, ale už zevnějškem jevil nedbalosť. Chodil a mluvil rychle. Ani by se byl mistrem nestal, kdyby nepojal za manželku dívku z cechu, sirotka už hodně při letech. Tento sňatek mu pomohl k mistrovství a měšťanskému právu, což obé bylo spolu sloučeno. Kdo nebyl mistrem, ani měšťanství v Bělčicích nepožíval. Všech zraky byly obráceny k Juranovi. Jak se omluví a co bude říkati k těm pokutám, jež mu cechmistr nakladl? Nezpůsobí výtržnosti? Ale tím by si neposloužil. Kvartální schůze těšila se mnohým výhodám. Pouhé vynesení odtud nějakého tajemství trestalo se až dvaceti kopami a kdo by způsobil vzpouru proti cechu, mohl býti i na rok řemesla prázden, nesměl pracovati, prodávati a mistři by mu na trhu i v krámě bez milosti dílo sebrali. To věděl dobře Juran, a proto se vystříhal nectně dotýkati se cechu. Ale přece nějak chtěl na sebe upozorniti, že si z trestu mnoho nedělá. Jak se slušelo, dal pozdravení, nejblíže stojícím podal pravici, vložil peníz do pušky a čekal, až bude schůze skončena.

»Tak jsme s pomocí Boží probrali odstavec dnešního programu,« řekl ještě Kořábek, »končím tuto schůzi a přeji, bychom se všichni opět v budoucím kvartálu setkali ve zdraví a lásce vespolné.«

Cechmistr se uklonil a členové se sháněli po klobouci, ale ještě neodcházeli, čekajíce, co bude dělati Juran. Marně sem přece cestu nevážil. Ten přistoupil ke stolu, přál šťastného odpoledne a obrátiv se k zapisovateli, klidně pronesl: »Zde jsou na mne uvalené pokuty. Našinec komárů necedí a pro takovou maličkosť paměti si neobtěžuje. Je to v pořádku?«

Žaloudek přepočítal peníze a přisvědčil.

»Tak se uctivě poroučím,« řekl mistr; mám tam doma rozečtené pěkné říkání a rád bych věděl, jak to dopadne.«

Ukloniv se, odešel s úsměvem.

To jednání na počátku všechny zarazilo, pak se dali do smíchu až na starší s cechmistrem, kteří se zlobili.

»Podtrhlý člověk,« odlehčoval si Němeček; »myslí, kdo ví co vyvedl. Do ševcovského cechu by se hodil a ne k nám.«

»Ale udělal furores, které se na bohatého soukeníka sluší,« mínil Marhul. »Co mu záleží na těch několika groších?«

»Podruhé mu dáme pokutu větší,« vyhrožovali starší. Kořábek fuknuv se do čela, zvolal: »A my jsme to měli a mohli už udělati! Třetí pokuta mu patřila a my dali pouze dvě. Jednu měl platiti za to, že se nesúčastnil pohřbu, druhou, že přišel pozdě do schůze a třetí, že, ač byl obeslán, přece se nedostavil.«

»Po účinku zlá rada,« vrtěli hlavami mistři, nyní jest pozdě. Juran to asi věděl, proto tak rychle platil. Teď se nám vysmívá. Ale má to schované pro podruhé.«

Zatím se už mistři rozcházeli, živě rokujíce jenom o Juranovi a jeho pychu. Ale mluvilo se tom brzo v celém městě.; starší mu to měli za zlé, mladší jej obdivovali, jak se cechu postavil. Ale pozornosť cechu doprovázela nadále každý jeho skutek a tresty visely nad hlavou jeho. POKRAČOVÁNÍ.

Naše Slezsko.

Napsal J. VYHLÍDAL.

Druhý díl.

I. Výroční obyčeje, slavnosti, zábavy, pranostiky, pověry.*)

S nábožentstvím úzce souvisejí lidové obyčeje, slavnosti, zábavy atd.; celý církevní rok jest jimi protkán jako vzácný koberec krásnými obrazci, květy. Slavnosti, obyčeje opakují se každoročně, a přece nepozbývají kouzla. Ne všichni svatí a světice těší se stejné přízni; některým věnují Slezané zvláštní úctu a den jejich oslavují; jsou to skoro tíž, jež lid po celém království, hlavně na Moravě, pozorností zahrnuje. Při popisu jest nám vodítkem církevní rok.

Na sv. Ondřeje (30. listopadu). Svátek sv. Ondřeje jest dnem věštebním. Děvuchy třesouce plotem vyzvídají budoucnosť, říkouce:

»Svaty Ondřeju,
ja plotem chvěju;
a poviz mi též ty,
kereho dostanu?
Choť by o jednym oku,
ene až se vydam teho roku.« Z Jaktaře.

Jinde hoši třesou stromem, říkajíce:

»Svaty Ondřeju,
ja stromem chvěju,
abys mi ukazal,
koho se naděju.«

*) Srovnej ve »Vlastivědě Slezské« I., str. 140—173, »Moravském Lidu« od Fr. Bartoše, v »Češích v Pr. Slezsku« str. 35—49, z nichž některé obyčeje pro úplnosť jsou vzaty.

Až se utišily stromové větve, mládenec počítá: »selsku, zahradnicku, chalupnicku, hofersku, pansku«; při »ličeni« dívá se na haluze nebo listy zbylé a pozoruje, kdy se pohnou. Z pohybu haluzí nebo listí věstí, jakou dostane, zda selskou atd.

Má-li již mládenec galánku, vyzvídá od stromu, chvěje jím:

»Svaty Ondřeju,
ja stromem chvěju
abys mi ukazal,
ešli se ji naděju.« Z V. Polomi.

Při půlnočním chvění plotem děvuchy proslovují též tyto verše:

»Kopala zelinku: kopu ja tě, ma zelinko,
pěti prsty, šestum dlaňum,
až se všeci za mnum hoňu.

Třasu, třasu plotisko,
aby přišlo ku mně chlopisko.«

Ve Slatině a Tisku hádají budoucnosť, že pod čtyři hrnečky položí: chléb, hlínu, peníz a něco zeleného, na příklad větev myrtovou, rozmarýnovou. Kdo si přeje nahlédnouti do budoucnosti, obrátí se zády ke stolu s hrnky. Zatím někdo z přítomných hrnečky na stole i s předměty jimi ukrytými promění. Pak se zase obrátí ke stolu a odzdvihuje hrnky; uzří-li chléb — urodí se na poli jemu hojně obilí, že bude míti Božího daru do syta; spatří-li hlínu — umře do roka; uvidí-li zelené — vydá se; je-li tam peníz — bude míti hojnosť peněz.

Též mládež má si napsati jméno milých osob na cedulky a na noc vložiti pod hlavu. Jak se obudí, má vytáhnouti jednu. Kdo jest na vytaženém lístku napsán, to jest ten vyvolený nebo vyvolená.

I papuče užívají jako zpytatele příštích věcí. Obrácený nebo obrácená zády ku dveřím vyhodí nohou za sebe papuč. Obrátí-li se papuč špicí do světnice — synek nebo děvucha zůstanou doma — nevydají se; jestliže ku dveřím hledí předek papuče — bude vesele.

Pokud ještě více se přadlo, přidky a mládenci lili »*ondřejky*« (kuličky) z olova, mluvíce při lití:

»Svaty Ondřeju,
olovo leju,
abys mi ukázal
koho se naděju.« Z V. Polomi.

anebo: »ešli se ho (ji) naděju!«

Podle tvaru olověných figurek soudili jaká neb jaký bude: švarný, hrbatý, tlustý, vytáhliš atd., neb co se stane: ulil-li se věnec — bude družkou, špičák — vojákem, kůň — sedlákem, smrť — umře, dítě — vdá se atd. Jiné zase házely ulité kuličky přes střechu. Kam zapadla kulička, odtud přijde ženich.

Na Morávce dívky obcházejíce třikrát chalupu dí:

»K svatému Ondřeju
konopě seju
dej mi Bože, znáti,
s kým jich budu trhati.«

Je-li již na sv. Ondřeje led v horách Frýdeckých, vysekávají v ledě »přerublu« a při měsíčku hledí do ní, hádajíce podle stínu, jakého muže která dostane.*)

Jak na sv. Ondřeja mruz, chystaj sedláku vůz.

Na sv. Ondřej, jak je ticho, má se síť len, bo se urodí.

Co se zdá tu noc před sv. Ondřejem — vyplní se. Janovice.

Na sv. Ondřej jak »kosy« (Orion) do východu slunce zajdou, jest dobrý rok, nezajdou-li — zlý. Domaslovice.

»To su hlupe pletky,« rozmrzelá stařenka mi odvětila, když jsem se jí ptal na zvyky Svatoondřejské. »Jak na svateho Ondřeje chvěju plotem a každa si něco přeje, i na bravky klupu, kere se ozvu, že se vyda, to něni pravda. Dyby byly mudre, a šly do kostela klupať a mšu sv. posluchať, tam by našly najlepšiho ženicha. Darmo mluviť, ten svět jest hrubě popsuty a obraceny jako kožuch na ruby.«

Přidky.**)

Přidky počínaly obyčejně v advent po pracích polních, někdy i dříve a trvaly až do jara. Předoucí na světlo společně se skládaly. Na přidky chodila děvčata, matičky s dětmi, pacholci.

Jak se přadlo, vypravuje děvucha z Podvihova takto: »V zimě jest dobře vždycky, gor jak měsíček svití radujem se všichni. Jak jsme byli maluccí, prosili jsme matičku: „matičko, půjdem na přidky?“ Tatíček dycky byli proti přidkám a napomínali matičku, aby zůstaly doma: »seď doma, neslyšíš, nepřidáš, budeš vždy pokoj mívať.«

»Ale tatíčku,« pravily matička, »dobře je se též scházívať, bližního navštěvovať, jak Pán Ježíš činíval, jenom zlosti a klebet — od těch utíkať.«

Tatíček neřekli už nic a my s matičkou šli. Dali jsme pozdravení »Pochválen buď Pán Ježíš Kristus« a domácí nás pěkně uvítali a kázali nám se posadiť.

Jak jsme byli všeci pohromadě, jeden vzal »patěrky« a předmodloval se růžaněc, dívky předly a modlily se. Potom jsme zpívali k Panence Marii pěsničky a litanii. Stalo se mi a jiným, že jsme při růžanci spali. Matička honem vzaly vody do hrnka a „čuch, čuch“, kde jsme seděli. My skočili a říkali dál. Po modlení rozprávěli o starých věcech a špásech, ba někdo začal pěknou bajku, to se nám nechtělo spát. Pamatám si, že pacholci děvčatům pazděři střásali!

*) Srovnej v Erbenově »Kytici« Štědrý den.
**) Popis slezských kolovratů atd. najdeš v »Česk. Lidu« r. V. str. 131—133.

Když na některou šla dřímota, zpívala si:

»Němamluvaj dřimadlo,
bo ešče mam malo,
jak potaček namulim,
to se s tebum pokulim
za pec do kutka;
budu ležet jak buchta.« Z Komárova.

Aby zahnaly dřímotu, dívky postavily se do kola, kolenoma ohnutýma podle taktu skákaly tleskajíce: *)

»Cib — cib — cibulenky, něni doma mamulenky,
šla do města na kořeni.
Co by ona kořenila, dy už obid uvařila,
Cib — cib — misu ryb,
česněk s cibulum, to je dobre na ďuru.« Ze Žimrovic.

»Cib — cib — cibuleny, šla do města na kořeni.
A cůž bedě kořenila, dy už obid uvařila?
Kobyla šiva pod stavem plyva,
ocasem vrti, boji se smrti.«

Na Frýdecku po přástkách hrávali na »krpec« a »kyjového«.

Na »*krpec*« se hrálo takto: Všichni účastníci posedali na zemi do kola, držíce kolena vzhůru. Pod koleny obratně podávali si krpec, jejž měl hledati jeden mimo kolo stojící. Krpcem klepáno »buch, buch,« a honem dál podán, aby hledající byl v omyl uveden. Komu jej uchytil, tomu bylo vstáti a krpec hledati.

»*Kyjový*« jest vlastně tanec. Súčastněných jest o jednu děvuchu méně než chlapců. Některý hoch stojí drže kyj v ruce, kdežto ostatní sem tam se procházejí. Najednou hoch kyjem udeří a vezme děvuchu do tance, za ním ostatní; komu se tanečnice nedostalo, ten vezme kyj a opakuje se předešlé.

Jak ukončily dívky přástvu, hotovaly si »mrviocha«, to jest společnou hostinu pro sebe a pacholky; snesly si másla, mouky, mléka, vajec, slanin i masa uzeného a z toho přichystaly tabulu. Někteří fojtové nepřáli těmto schůzkám, proto je rozháněli.

Roráty.

O rorátech chrámy bývají jak nabity; aspoň jedenkrát ti nejslabší a nejmenší musí býti na nich, třeba byl kostel »o hranice«, a to hodně daleko.

»Jeden ráz,« vykládala starší osoba, »matička nás probudily o čtyřech: »ešli chcete, vstávejte, až se oblečete a všeci povoláte po sousedách, to již máte co išť až nezmeškáte.« Poslechli jsme a šly, ale žádná jsme neměly světla; měsíček nesvítil. Jak jsme přišly do lesa, nebe se zamračilo, cesta se zvýšila rovno se stromovím. No tuž to byla cesta od stromu k stromu: buch bác do hlavy. Samé hrušky byly na hlavě.

*) Vzato z »Vlast. Slezské« I. str. 159.

Přijdem do dom z kostela; »na pro Pána Jana?« matička volaly, »co jste to též naráběly, máte hlavu jednu ránu; ostatní ráz jste na rorátech byli.«

»Na druhý den zas nás obudily, ale již se nám dobře kráčelo.«

Stává se zhusta, že cestou na roráty uzří »*nočnice,*« »*světliky*« létati: běda tomu, kdo by na ně pískl, tož jistě do roka se mu pomstí, nebo jej hned povodí.

Světlíci vypadají jako baňa nebo koňská hlava a mají původ od tehdejška, jak Pán Bůh svrhl pyšné anděly. Někteří z pyšných duchů tehdy spadli do vody, a to jsou »*hasrmani*« a někteří do chrastí nebo do »bařovin« a to jsou ti světlíci. (Janovice.)

Též povídají, kde se ukážou nočnice, tam že se peníze suší. (Janovice.) Chlapci při rorátní mši sv. svítí sobě »*stočkem*«; i dospělí, není-li kostel osvětlený.

Co se zdá na první neděli adventní, to se jistě vyplní. (Komárov.)

Podle adventních suchých dní »vroží« (věští) na leden, únor, březen. Jsou-li krásny, bude první čtvrtletí též také. (Janovice.)

Jsou-li v adventě hojné a veliké větry, budou stromy ovocny. (Z Podvihova.)

Barborky.*)

»Ten večer před svatou paní« Barborkou (4. pros.) chodily v Pustějově, v Lukavci a jinde Barborky. Obyčejně byly dvě, oblečeny jsouce v bílé punčochy, bílé »leknice,« bílé kabátce; na hlavě měla jedna z nich věnec červený nebo zelený, od něhož visela dlouhá pentle; druhá mívala karkuli, od níž též visela dlouhá šňura. Opásány byly též šňurou. Metličkou v ruce zaklepá jedna na okno a tím příchod oznamuje. Davši křesťanské pozdravení, zve hlasem změněným dítky k modlitbě slovy: »Řikaj! Řikaj!« Po Otčenáši odpovídají dítky na jiné otázky: Kolik jest Bohův? Svátostí? Kdo stvořil svět? Kdo vykoupil? Kdo posvětil? Poslouchají-li dítky matky, učitele? Dítě hodné dostane sušeného ovoce, ořechův a pod., též poručí se mu, aby postavilo misku, na níž rodiče do rána něco nakladou. Neumělo-li větší dítě se modliti, zavolá Barborka čerta řetězem ovinutého, jenž čeká v síni.

V Lukavci Barborky česají si vlasy do tváře, aby jich děti nepoznaly. Hodné dítky dostanou »paskudy a jiné maškrty,« nehodným se vyšlehá metlou a dostanou naloženo šípků, kostek slivových a smrkových šišek. Aby dítky poslouchaly, Lukavské matky jim slibují, že v tamním kostele sv. Barbory pozvou »Barborky!«**)

Barborka posud chodí ve Slatině. Ženská zaoděje se bílou plachtou, vejde do stavení, děti se modlí, odměnou dostávají dárky.

*) »Vlast. Slezská«, I., str. 140—141. Srovnej »Český Lid,« r. X., str. 126, 131.

**) Obyčej choditi se sv. Barborou dochoval se v Čechách v Jíkvi na Nymbursku. Původně to byla náboženská hra. Taková otisknuta v V. ročníku »Českého Lidu.«

Na sv. »*pani Barborku*« děvuchy třešňové ratolesti staví do vody, které jim rozkvetou o Božím narození, aby si znázornily, že rozvil se prut z kořene Jesse vyrostlý. Kdo se přes takovou halouzku v kostele při mši sv. podívá, uzří u oltáře, když jdou lidé na oběru, která jest čarodějnicí.

Idě-li huš na sv. Barborku po ledě, idě na Bože narozeni po vodě.

Prší-li a padá-li sníh na sv. Barborku, urodí se na sadě.

Svatý Mikuláš. Matičky. (6. prosince.)

Nejvíce v adventě těší se děti na sv. Mikuláše a »matičky«. Děvucha z farnosti Pusto-Polomské vypověděla nám o sv. Mikuláši toto: »Jak jsme slyšeli o sv. Mikoláši — byla radosť naše, slibovali jsme, že se budem modliť, až přijde »svatý« v bílých šatech, vlasy spuštěné na důl, chlopskou, fajnou košulu na sobě, bílou sukňu nepoškrobenou; modrou nebo červenou pentlou opásaný přes jedno rameno a přes pás na jednom boku se nechá viset. Plachtu měl oditou bílou, co jsme ještě neviděli; v ruce březový prut, zvonek a v šatce ořechy, jabka, nějaké cukrovo, pečky, bělky a potřebné věci školné. Též »berlu« někdy drží v ruce. Jak přijde ke stavení, prutem šastá na okno a zazvoní. Děti všeci se uleknou, ukrývají se po koutech.

Tatíček lebo stařenka nás těšili, až jdem za stůl se modlit, že by nám nic »svatý« nenaložil. Tuž jsme s velkým strachem poklekali za stůl. Jak jsme klečeli, svatý Mikoláš na dveře šastal tři rázy a zazvonil, a šel pomalučku až ke stolu. Tam zostane stáť a hrubým hlasem vyzývá: Rykajte! Potom se ptá: kolik je Pánů Bohů a v kelko osobách, jestli posloucháme? Potom nám naložil, a prut dal na trám do »škalby« nebo tatíčkovi. Ještě nám dal pěkné naučení, jak máme doma, ve škole a v kostele poslouchať, že za rok zas přijde. Někde naložil za okno šaty, a rozmanité věci; děti ráno se radovaly.«

Sv. Mikoláš béře též s sebou »zlého,« ve Slatině »krompuse« zvaného. Za zlého se strojí mužští svobodní i dívky. Oblečou na ruby kožuch dlouhý až po zem, potom se opášou řetazama; červené sukno mají místo jazyka. Též provízlama se povážou. Jak je v domě které děto neposlušné, nejvíce synci, tuž »zlý« ho potáhá a naloží mu kobzolí, klaky, řepy.«

»V čilejší časy už to zahynuje, bo se jich mnoho vystrašilo a do nemocí přišlo. Též můj bratranec ležel brzy celý rok, že ani na nohy nestanul, měl »koltuna« *) v nich, suché byly jako krkoška.« **)

Sv. Mikuláš mívá v družině anděla, ďábelka a sluhu; někdy si též sám vyjde. Děti bájí, že po svatvečeru Mikuláš spouští se s nebe na věži a pak na zemi. V Hrabyni povídají, že spustí se »po zlatej loně na vežu a jedě potem na bilym šimlu do Bilovca na jarmark, nakupovat pro děti.«

*) O nemoci »koltun« později bude jednáno.

**) Krkoška = suché dřevo, mechem porostlé, sukovité. Též suk (»synk«).

Ve Slavkově u Opavy chodí Mikuláš a dvě mikulášky přistrojené do bílých šatův a bílých karkul z mušelínu zhotovených a na hlavách posazených.*) Mikulášky zastávají úřad andělů, podělujíce děti. Mikuláš strojí se do biskupských šatů. V Tisku a Slatině mikulášky oblekou se po bílo, vlasy rozpustí na tvář, neb šatkou ji zakryjí, aby jich nikdo nepoznal.

Někde jezdil a jezdí Mikuláš na koni: arciť není to kůň skutečný, nýbrž umělý. Sestrojil se ze dvou řešet. Jedna řičice dala se na předek a druhá na zad. Obě se pokryly, by jich nebylo viděti; z předu se postavila nějaká koňská hlava, k zadní řičici připojil se ocas, a kůň byl stvořen. V Tisku do nedávna někdo z komonstva Mikulášova nesl svému pánovi »hojkacího, dřevěného koníka«, jaký se dětem kupuje; na tohoto koníka sv. Mikuláš ve světnici sedl a hušal se.«

Když odcházel z domu, rodiče mu děkovali: »Děkujemy vam sv. Mikulašku, a prošimy vas přijeďtě za rok zas.«

V Janovicích, Raškovicích, Morávce, Pražmě, Mohelnici dne 6. prosince chodí »*matičky*«.

V Janovicích dvě roby přistrojí se za matičky po bílo, a to oblekou bílou »podoličku«, na krk uvážou spodnici, na hlavy posadí si koruny jako čapky biskupské, vlasy »sčesou do doliny«**) na tvář, nebo spustí vlakna lněná, konopná; do ruky vezmou březové pruty.

Doprovázejí je v Janovicích dva, tři chlapi, počerněni sazemi, oblečeni do obrácených kožichů a povřísly opásáni. V rukou mají řetězy, jimiž hlomoz robí. Jak přijdou k chalupě, zazvoní, nebo březovcem »střelí« do okna. Do světnice vejdou bez pozdravení. Starší matička řekne: »Řikoj, řikoj!«

V Dobré chodí tolika jedna matička — »Mikolajka«, praví se, že se chodí po »Mikolajce«. Mikolajka nenosí koruny, zakrývá tvář řídkou šatkou. V domích vyslýchá děti.

Matičky počínají si jako Mikuláš. Rozdávají jabka, bunbony, slívky, i ořechy, perníkové. Zdá-li v osobě »matiček« tají se bohyně Morana (?) našich pohanských předků, není nijak jisto.***)

Na den sv. Lucie, dne 13. prosince.

Od sv. Lucie až do Božího narození v Dobré odkládají každý den jedno dřevko a na Boží narození se dřevem zatopí, aby čarodějnice statku neškodily. Též se pozná dřevem tím čarodějník. Po jitřní skládá se z něho oheň, a kdo přijde do domu první po tom, který topí, ten čaruje.

Na den sv. Lucie v Sedlištích píší tři křížky svěcenou křídou na dveře chlévové, aby čarodějnice nad chlévem neměly moci.

V Domaslovicích radí na sv. Lucii dělati z desky, která má krkošku (suk), stoličku a robiti ji až do Božího narození. Kdo

*) »Český Lid«, IX., *Církevní rok a děti slezské* od J. Vyhlídala.

**) Rozpustí na tvář.

***) Srovnej »Český Lid,« r. IV., str. 341—342; »Náš Domov,« roč. V., str. 120—132, a »Moravský lid,« str. 8—9.

při jitřní hledí otvorem, vzniklým po vyražení krkošky, z poza velkého oltáře, ten uzří každou čarodějnici, neboť ony jdou na oběru. Jiní nejdou.

V Sedlištích mimo stolek, stoličku strouhají od sv. Lucie až do Božího hodu vařeku; strouhne se každý den jen jednou. Kdo touto vařekou »za velkého náboženství« *) míchá, doví se o čarodějnici. Neboť ta osoba, která jest čarodějnicí, přijde do stavení něco »puščat«.

Hospodáři nebo někdo jiný na Polomsku a Frýdecku od svátku sv. Lucie vycházejí po 12 dní pravidelně v jistou hodinu ze světnice zkoumat počasí. Jaké počasí v ty dny jest, také bude po 12 měsíců. V každý den vyjde se čtyřikrát: ráno, před polednem, odpoledne kolem třetí a na večer; ze čtvera pozorování tohoto soudí se, jaké budou čtvrti v tom či onom měsíci. (Sedliště.)

Kolem sv. Lucie, neb po ní, někdy ráno na štědrý den **) p. rektor a zpěvák chodili po chalupách a rozdávali oplatky. P. rektorovi dávali 20 kr. až 1 zl. jako koledu; zpěvákovi platili 10 až 30 kr. (Janovice.) (Pokračování.)

Taky — básník z ochoty.

Rozmarné verše.

Malým i velkým dětem »Vlasti« píše JOSEF hrabě BERCHTOLD.

Když jiní básní, musíš též
k nim přisednout a pět,
a hezké robit písničky
a bavit celý svět.

Dnes básní všecko: doktoři,
i kněží — hrabata,
dnes básní vážní vědcové,
i hoši, děvčata.

Tož chutě pero do ruky,
svůj bystři um a zkum
a zpěvným zazvuč pozdravem
nám v nové saeculum! —

Tak vábivý mne, páni, hlas
zve k poëtickým hrám,
nuž dobrá, již se připravím
a vzhůru ku hvězdám!

Leč v hlavě dnes je těžko tak,
mým veršům vázne chod,
a k rýmům pružným, veselým
slov chybí doprovod.

Tož Josefe, můj patrone,
svou hlavu ke mně skloň,
a ve struny mi sáhni sám
a v lyru pozazvoň.

*) Velké služby Boží.
**) Podle toho, jak byla veliká farnosť.

Mně slova schází, slova dej,
to první věru věc,
jsou slova vzácné kameny,
z nichž staví našinec.

Však slova, pouhá slova jen,
ta nezjednají klid,
též smysl chci — toť k písním tmel,
když plně mají znít.

Chci smysl, jarou myšlénku,
pak písně uviji,
tož rychle se svým ranečkem
jdu k Panně Marii.

Maria, Matko milosti,
viz chudou halenku,
jsem chudák — trochu poëta,
a hledám myšlénku.

Ty stolice jsi moudrosti,
a dobrou radu víš,
tož pomoz i mně poëtu,
bol srdce mého stiš.

Dej slovům mým, co schází jim,
dej myšlének jim květ,
pak jsou mé písně perlami,
jež v šírý půjdou svět. —

Však slova jen a myšlénky,
to není ještě nic,
já chudý jsem jen písničkář,
a potřebuju víc.

Chci oheň, svaté nadšení,
chci božské lásky cit,
chci plamenný mít vzlet a vzmach,
a kde to vše mám vzít?

Tu slyším Pána Ježíše,
jak mluví ke mně sám:
Vzlet, lásku hledej v Srdci mém,
tu tobě já zas dám.

Teď zlatého chval slunce lesk,
svit luny, světlo hvězd,
a o všem zpívej s nadšením,
co dobré, krásné jest.

Ať z ochoty, ať ku přání,
ať z nouze hodláš pět,
co dobré máš, to ode mne,
to v šírý hlásej svět.

Viz Srdce mého plameny,
viz střed, zde stkví se kříž,
viz z trní spjatou korunu
a poznáš, co chci již.

Jen ve mne doufej, poëto,
chci pěvcem svým tě zvát,
a Srdce mého poklady,
ty otevru ti rád. — — —

Tak tedy, páni, tady jsem,
rád povím vám, co vím,
co ve svém najdu ranečku,
to před vás vyklopím.

Co na Josefu vyžebrám,
a Pánu Ježíši,
a na Panence Marii,
vám věrně napíši.

Dnes je to vážný mocný zpěv,
a zítra koleda,
tak jak to ucho zachytne,
a jak to nebe dá.

A přeslechnu-li někdy snad,
neb splete-li mne rým:
to lidské je, můj kritiku,
tu odpusť slovům mým!

Záhady světa a bilance vědy.

Píše duch. prof. **Fr. Horáček.**

POKRAČOVÁNÍ.

Než, přikročme k dalším momentům *směroúčelnosti* v přírodě, které mechanismem pouhým nikdy vysvětliti se nedají.

Číselný soulad a symetrický pořádek, kterému se na jednotlivých věcech stvořených obdivujeme, provozuje vládu svoji mezi veškerými bytostmi vesmíru navzájem. Již *Aristoteles* učil: »Supremum inferioris naturalis attingit infimum superioris«, t. j. »Nejvyšší bytost řádu nižšího sousedí s nejnižší řádu vyššího« — kteréž pravdě filosofické *Liebniz* dal novou formu: 2. »*Natura non facit saltum*« — »Příroda nečiní skoku!«

To jest také věc úplně dokázaná. Známo jest, že jedna říš přírodní pojí se k druhé prostředkem tak subtilních mostů, že laik ve vědách přírodních nezasvěcený mnohdy nedovede rozeznati živoka od byliny. Ovšem jedná se zde o organismy t. zv. *zoophytů*, t. j. »rostlinných živoků«, nebo — jak to vezmeme — »živočišných rostlin«, ač žádné z tohoto trojího pojmenování není úplně správné, jelikož souhlasí pouze se stránkou morfologickou, kdežto stránka fysiologická — mnohem důležitější — s názvoslovím tím se nachází v přímém odporu.

Tak sice t. zv. *Sertularie* vypadají jako nějaký kvetoucí růžový keř; *Plumatelly* jako bezlisté větvičky; *Vorticelly* jako lepé zvonky podelší stopkou v půdě tkvící; *Madrepory* (různé druhy »korálů«) jako bohatě rozklenuté a rozvětvené stromky; přečetné »*Sasanky*« mořské jsou mnohem krásnější než všechny pozemské *anemony*; také *Aktinie* mají rostlinný tvar atd.

Pozorování tohoto nenáhlého přechodu tvarů říše jedné k tvarům říše druhé není snad vymožeností moderní. Již svrchu bylo podotknuto, že zásada: »Natura non facit saltum« v podstatě své jest vypůjčena od peripatetiků. Za konkretní příklad uvádí sv. *Tomáš Akv.* ústřice, pravě: »Některá ze zvířat nejnižšího stupně žitím svým sotva vynikají nad život bylin, jako na příkl. ústřice, které se nepohybují, tkvíce na zemi na způsob rostlin a ze smyslů pouze hmatem jsou obdařeny. [1])

Známo jest, že hlavně z této okolnosti těžili *evolucionisté* a *monisté*, ač neprávem. Neboť, ačkoliv po stránce morfologické nelze věru vztýčiti hráz mezi říšemi bylinnou a živočišnou, jest to neomylně možno — aspoň theoreticky — po stránce fysiologické.

Rostlina představuje ústroj *redukční*, převodní, jelikož látky *neústrojné* proměňuje na *ústrojné*. Při pochodu tomto uvolňuje do vzduchu *kyslík*, počež také někteří pojmenovali rostlinu organismem *desoxydačním*. *Živočich* však představuje ústroj *oxydační*, spalovací, jenž látky *ústrojné*, které mu skytá říše bylin, za spolupůsobení kyslíku stravuje a asimiluje.[2])

[1]) Summa Gent. II. p. 213.

[2]) *Rostlina* vyrábí z látek *neústrojných ústrojné*, jako jsou: bílkovina, tuk, škrob, cukr, rozkládá — ze vzduchu a země — kyselinu uhličitou, vodu a čpavek;

Není-liž to obdivuhodné zařízení, které jednak oku našemu poskytuje vznešené divadlo na *nepřetržitý řetěz* bezčetných ústrojných jedinců, kdežto pozorný badatel má příležitost, na *fysiologickém* rozdílu stopovati plán Stvořitele, jenž vzniknouti dal z prvotního chaosu *třem* různým říším přírodním!

Jiná věta *teleologická* zní:

3. »*Natura nihil facit frustra*« — »Příroda nečiní nic nadarmo!« Jinými slovy: »Příroda dosáhne obyčejně největšího účelného výsledku prostředky nejskrovnějšími.« Příroda jest tudíž na nejvýš ekonomická a dovede dobře počítati. Jsouť ovšem úkazy, které zásadě této se zdají odporovati, jelikož nám ukazují přírodu jako bohačku, která plnýma rukama plody své rozhazuje!

Vzpomeňme pouze celých spoust zárodků organických, které rozmetány bývají do vesmíru bez účelu, jelikož pouze nepatrná část jich přichází k tomu, aby sloužily ke vzniku prvého jedince. Tohoto úkazu také se přívrženci tak zv. *dysteleologie* — vesměs stoupenci to *Haeckela* — dovolávají se zvláštní oblibou, avšak neprávem! Neboť kdybychom ani darwinovský »struggle for live« — »boj o život« neuznali za princip všeobecný, nerozpakujeme se přiznati k odvěké pravdě, že veškeré organismy na světě musí zápasiti o svou existenci: jedni více, druzí méně. Na tuto filosofii nebylo třeba ani Darwina! Že lvice n. př. rodí pouze 2—3 mláďata, kdežto mšice jich za touž dobu přivede na svět celé tisíce, že dále potomstvo velryby je skrovné, kdežto kapr nasadí jiker jako máku — to věděli lidé již dávno, a dovedli si to také dobře vysvětliti. Jednáť se přírodě v první řadě o zachování *druhu*. Tato péče však nachází se ve přímém poměru s nepříznivými podmínkami, které rozmnožení toho kterého druhu organického jsou na úkor. Čím více nepříznivých podmínek, tím více zárodků rozsévá příroda do vesmíra! Jest to methoda, upomínající na pojišťovny života. Čím menší risiko, tím menší premie — a naopak.

Však jinde, kde existence druhu je zajištěna, pracuje příroda jako opatrný hospodář, který dovede dobře počítati!

Nemohouce ve stati naší uvésti četné příklady, které *ékonomii* přírody doličují, prosíme laskavého čtenáře, aby vzal za vděk s následujícími, které jsou čerpány z nejnovější zkušenosti. Jedná se o sensační objevy, které *entomologové* učinili na některých světluškách.

Známo jest, že při každém světle umělém se vyvinuje veliké množství paprsků tmavých — tepelných — které pro světlo jsou vedlejším přítěžkem, v ékonomickém ohledu pouhým luxusem. Samo světlo elektrické, až dosud nejdokonalejší pramen světla umělého, vyzařuje paprsky tepelné, nesvítivé, a to v takém množství, že tytéž představují 90 % paprsků veškerých. Tudíž efekt světelný obnáší pouze 10 % veškeré funkce fysikální. U světla

uvolňuje: kyslík. Život stravuje látky ústrojné: bílkovinu, tuky, cukry, atd; *vyrábí* kyselinu uhličitou, čpavek, vodu; *baví: kyslík;* uvolňuje: vodu. A tak lze s jistotou tvrditi: Organism, který převádí látky neústrojné na ústrojné a uvolňuje kyslík — jest bylina. Organism, který stravuje látky ústrojné a při pochodu životním baví kyslík — jest živočich. Srov. »Vlasť« XVI. p. 597.

plynového scvrká se tento efekt na 1% — o dalších zdrojích světla umělého — o svíčce atd. — pomlčíme.

A ejhle! vůči tomuto úkazu nalézáme zdroje přirozeného světla skorem úplně studeného, bez tmavých paprsků tepelných.

Na ostrově *Kubě* žije hmyz »*Pyrophorus noctiluca.*« Americký přírodozpytec *Langley* podrobil zvířátko toto podrobnému thermometrickému studiu. I ukázalo se, že kvantum teploty, kterou zmíněný živok vyvinoval zároveň s paprsky světelnými, a kteréž kvantum měřeno bylo t. zv. *bolometrem,* přístrojem to na nejvýš citlivým, za dobu 10 vteřin obnášelo pouze 0·00000025 °, t. j. čtvrtinu jedné miliontiny jednoho stupně teploměrného. (Zda podle Réaumura či Celsia — není udáno! Pozn. spis.)

Srovnávacími výpočty shledáno, že v tomto případě příroda vyrábí světlo 400krát laciněji než voskář, jelikož světlo svíčkové stejné intensity se světlem svrchu popsaným obsahuje 400krát paprsků tepelných — tmavých — více.

Jiný důkaz ekonomie přírody, která prostředky sebe chatrnější dovede upraviti ve prospěch díla svého, skytá *Schistostega osmundacea,* druh mechu na pohled nepatrného, na němž však pozorovati možno vzácný úkaz činnosti směroúčelné! Mech tento tvoří v jeskyních a slujích skalních zelené pažity, které světélkují zlatozeleným třpytem. Neboť ačkoliv na místech tmavých bylina tato nedochází úplného vývoje svého, zůstávajíc na stupni t. zv. *protonema,* přece má ústrojí rozplozovací, takže působí celé zelené povlaky slují skalních, jak již podotknuto. Jedinec protonematický záleží z vlákna nitkovatého zelené barvy, zbudovaného z okrouhlých buněk. Každá buňka však skládá se ze dvou polovicí, z nichž jedna má podobu *elipsoidu* a jest vyplněna mokem hyalinickým (vodnatým) představujíc tak *čočku průhlednou,* na obě strany vypouklou. Čočka tato má důležitý úkol. *Soustřeďuje* sporé, roztroušené paprsky sluneční, které do sluje nebo jeskyně dopadají, a vysílá tytéž na tělíska *chlorofylu,* umístěná v druhé polovině buňky.

Tak bývá bylině přivoděno *tolik* světla, kolik jest třeba k rozkládání kyseliny uhličité a k vytvoření zeleného barviva chlorofylu. Spolu zároveň vrhají buňky paprsky sluneční zpět a odtud lze vysvětliti zlatozelený třpyt, o němž byla řeč. (Srovn. *Naturf.* 1887. Nro. 36.)

Další věta *teleologická* zní:

»*Natura non se confunditur*« — »Příroda se nemate« t. j. ve svých prostředcích dosíci vytčeného cíle! Důkazem toho jsou zvláště ony nesčetné případy t. z. *pudu,* s kterým se u rostlin a živoků setkáváme. O tomto předmětu za dob novějších bylo již tolik psáno, že neuznáváme za nutné, opakovati věci snad již známé. [1])

[1]) Kdo by blíže o otázku tu se zajímal, tomu doporučujeme tyto spisy: »Antworten d. Natur« von C. H. Graz, Moser 1893; »Die Natur des thierischen Lebens etc.« v. Mathias Kohlhofer, Kempten 1894; »Das Seelenleben d. Thiere« v. Flügel Langensalza 1886; »Instikt u. freier Wille« v. Fr. Körner; Marquart »Facultés interieures des animaux« M. Lille 1850.

Přece však dovolíme si sděliti několik příkladů, na nichž očividně lze seznati, že příroda neřídí se šablonou, nýbrž že šetří *individuálnosti* tvora.

Králík na př. má ústrojí skoro na vlas stejné se zajícem: kdežto však králík hrabe si se známou náruživostí doupě, nečiní zajíc nic podobného.

Křeček nosí zásobu zrní do svého příbytku v torbách lícních — polní myš nemá toreb, a činí totéž!

Přírodozpytec *Audubon* sděluje podivuhodný rys ze života jistého supa jihoamerického (Cathartes aura L.), který je důležitým členem přírodní zdravotní policie pro množství zdechlin, které ihned stravuje, jakmile zvíře pošlo. Velmi podivuhodný jest pud toho ptáka, který dovede rozeznati zvíře zdravé, po kterém mu — ať tak díme — nic není, od nemocného neb jinak se smrtí zápasícího, které se má státi jeho kořistí.

Zdravého jehněte na př. sobě ani nevšimne, byť i odpočívajíc na zemi leželo; avšak je-li churavé, nebo vězí-li v tenatech, nebo se propadá v bahně, tu sup krouží nad kořistí svou a obletuje ji tak dlouho, až zvíře zahyne.

Lasička (kolčava) do hada nejedovatého se pouští s libovolného konce; jinak ale počíná sobě u zmyje, kterou polapila. Tu především snaží se jedovatému plazu oddělili hlavu od těla a teprve pak pustí se do trupu.

Kukla roháče (*Lucanus cervus L.*) hrabe sobě jamku v zemi, aby se tam zapředla — avšak jinak kukla samčí a jinak kukla samičky. Neboť kdežto tato dělá jamku právě tak velikou, jako je její tělo, hrabe sameček jamku dvojnásobného rozměru, aby bylo také dosti místa pro budoucí *par*ůžky.

Znamenitý doklad pudu rozpoznávacího (vis aestimativa) skytají nám bejložravci, kteří se nikdy nezmýlí v pícních bylinách a nikdy omylem jedovaté, neb jinak škodlivé byliny nepožijí. Dle pozorování, která učinil slavný *Linné*, požívá skot 276 druhů rostlin, kdežto 218 druhů se netkne. Brav opomíjí 141 druhů a požívá 387; koza žere 449 druhů a odmítá 126. Kůň odvrací se od 212 a přijímá 262.

Úkazy tyto, které by snadno bylo lze rozmnožiti o sta jiných a které jsou výmluvným svědectvím *směroúčelnosti*, nejsou ovšem nikterak po chuti oněm učencům, kteří by rádi zbavili se *Boha*, jehož svrchovaná Intelligence všem věcem stvořeným vtlačila pečeť Svoji. Proto jednak namáhají se číselný pořad a směroúčelnosť vyložiti darwinovským *evolucionismem*, jak činí *Du Bois-Reymond*, aneb v zoufalém náběhu neostýchají se očividné pravdě bíti ve tvář, popírajíce soulad, pořádek a účelnosť vesmíru, jak činí *Haeckel* a jeho stoupenci.

Co se evolucionismu dotýče, k němuž Du Bois-Reymod béře své poslední útočiště, nazývaje týž spásným břevnem, jehož se tonoucí chytá, tu byl to známý *Wundt*, jenž theorii darwinovskou po této stránce bez milosti rozškubal. Praví doslova: »Důležitosť nauky darwinovské nezáleží nikterak v tom, jakoby snad dovedla vysvětliti příčinu úkazů vývojných, aneb při nejmenším o to se pokusila. Naopak nauka ta — *jediný* zakon teleologický

na nejvýš složitého rázu — zákon vývoje totiž — rozkládá na *několik* jednodušších zákonů teleologických. A co je při tom nejnápadnější: nauka ta operuje široce a dalece se zásadou teleologie *nevědomé*, podnikajíc zároveň prudké útoky proti *teleologii vědomé*. S tím souvisí také efekt, že vysvětlení jistých teleologických úkazů od darwinistů považuje se za *kausální*, nebo docela *mechanické*.« [1])

Dysteleologie, jak ji vystavují Haeckel, Paulsen a j., jest nauka příliš směšná, než aby se potkala se souhlasem duchů aspoň poněkud nepředpojatých. Proto sahají dysteleologisté k poslednímu zoufalému předmětu: »Komu z lidí je znám *poslední účel* věcí stvořených? Nikomu! Pokud však tento účel znám není, jest nemístno, mluviti o směroúčelnosti vůbec.« Tímto trumfem doufají přebíti veškeré závažné důvody teleologistů.

Věta zmíněná, za kterou se dysteleologisté zatarasili, jest pouhé boucharonské sofisma, kteréž se důstojně řadí k známým vtipům *Zenona* a jeho žáků.

J. de Maistre sofistiku zmíněnou líčí ve svých rozmluvách s rozmarem, který je karakteristickým rysem tohoto vybroušeného myslitele následovně:

»Dejme tomu, že nechám kolem svého zámku udělati příkop, aniž bych komu řekl proč. Co bude lidí, kteří si na tomto »proč« budou lámati hlavy: Jeden řekne: Pán zámku chce býti bezpečen před zloději a lupiči. — Druhý: Nikoli! On jest milovníkem ryb — snad že v příkopu učiní nádržky pro ryby: vody v sousedním rybníku je dosti. — Třetí zavrtí hlavou a rozvážně propoví: Ani to, ani ono — znám zámek dobře; budova spočívá na vlhké půdě — příkop má býti k účelu zdravotnímu, aby shromažďoval spousty spodních vod. K tomu namane se čtvrtý, který autoritativně pronese úsudek: Nechte jen majitele zámku být — on nejlépe musí znáti, *proč* tak učinil.«

Nuže, kdyby nějaký filosof přišel, který by pravil: »Pánové! Dokud se nesjednotíte na *účelu jednom*, který tanul zámeckému pánu na mysli, když příkop zmíněný kopati poručil — potud jsem v právu já, tvrdím-li, že neměl vůbec *žádného* účelu. Také ničeho neporučil — jestiť příkop ten dílem pouhé *náhody*. Prohlubeň příkopu povstala přirozeným posunutím spodních vrstev do hloubky; cementová omítka představuje přirozenou ssedlinu vápenatých součástek; kamenná oploteň, která příkop vroubí kol do kola, povstala vulkanickým výbuchem rozžavených mass porfyrových a čedičových, jichž vzory geometrické obdivujeme na př. na *Fingalově* jeskyni v Irsku atd.« — — — — Společník hraběte *de Maistre* se konečně přece dopálí a prohodí podrážděně: »Pane, myslíte, že bych se přespříliš prohřešil proti předpisům společenského mravu, kdybych takovému podivínu odsekl: »Víte co pane, ten příkop je zdělán k tomu i s vodou, aby v něm — topili blázny, jakým ráčíte býti Vy!« Hrabě odvětí: Myslíte, že by ta lázeň co zpomohla? Chyba lávky! Filosof by vyplaval

[1]) Wundt »Logik« II., 141.

a mávaje hřívou, by nám jedovatě odtušil: To nedokazuje pranic! Já mám pravdu — *účelu* zde není.[1]) — —

Jak zaslepen musí býti člověk, který nechápe nadšených slov žalmisty: »Nebesa vypravují slávu Boží a dílo rukou jeho zvěstuje obloha.«[2])

Oč převyšoval mnohé učence moderní onen pohanský lékař *Galienus*, jenž při pytvání těl jat byv úžasem nad umělým zařízením ústrojí, upustil náhle pitevní nůž, aby vzpřáhl ruce k nebesům a vzdal česť a chválu Božství.

A jakou velebu dýše dojemná modlitba, kterou nesmrtelný *Linné* konal po ukončení svého monumentálního díla o organisaci rostlin!

Věčný, nekonečný Bůh, který všechno ví a všechno může, kráčel přede mnou. Sice neviděl jsem Ho tváři v tvář — než však odlesk bytosti Jeho ozářil duši mou tou měrou, že jsem div nezkameněl úžasem. I sledoval jsem stopy Jeho v řadách věcí stvořených . . . . co jest ve všech bytostech těchto, i těch nejmenších, které okem sotva postřehujeme — co jest v nich síly. Jaká moudrosť je v nich viditelna. Jaká nevýslovná dokonalosť! Pozoroval jsem, kterak bytosti živočišné posloupně řadí se k říši rostlinné, rostliny pak samy kterak se pojí k nerostům, které jsou v útrobách země, zatím co zeměkoule tíhne v pořadu nezměnitelném ke slunci, jemuž má děkovati svůj život! Posléze viděl jsem, kterak slunce a veškeré ostatní hvězdy, a konečně, celé soustavy siderální, ohromné, nezměrné ve své nepochopitelné rozsáhlosti se pohybují v prostoru, jsouce zavěšeny do prázdna nepochopitelným motorem prvním, jenž jest zároveň *Bytosť bytostí*, *Příčina příčin*, *Ředitel a Zachovatel* vesmíru, *Pán* a *Správce* celé budovy světa . . . .[3]) — Kdo v Něho nevěří, tomu ovšem nezbude jiné »Credo«, než pyrrhonické »*Ignorabimus*«.

VIII.

Motto: »Kapka octa na lžíci mouky nahražuje ono známé: Budiž světlo! Představte si větší kapku a větší lžíci a máte — svět!« *Senátor Rien v Hugonových „Bídnících.“*

Když *Prometheus* svého »člověka« z hlíny hnětl, scházela mu voda k svlažování plastické hmoty. Tudíž viděl se nešťastný umělec nucena prolévati hořké slzy, jež mu byly v náhradu za vodu, a když i tento pramen vyschl, tu zranil Prometheus vlastní tělo a lepil »člověka« vlastní krví. Avšak to jestě nebylo všecko. Scházelť soše lidské »*život*« a ten nebyl na zemi k dostání. Mythologická báj vypravuje, že Prometheus se osmělil ukrásti »*oheň života*« na nebeském Olympu, kdež jako host s bohy stoloval.

Socha obdržela oheň, pojala život — avšak nikomu to nevypadlo na štěstí! *Prometheus* sám pykal odvážný čin svůj na

[1]) Les soirées de Saint Pétersbourg, II., p. 96.
[2]) Žalm 18. 2.
[3]) Flammarion »Dieu dans la nature« p. 76.

Kavkaze, kdež ke skále přikován zakoušel muka pekelná, jelikož sup, *Jovišem* určený, užíral mu játra, která každého dne narůstala znova!

Avšak ani potomci jeho nejsou k závidění. Nemohouť se zhostiti zápachu slz a krve, které jich praotec proléval při díle odvážném, kterým se pletl bohům do díla.

V této formě četli jsme kdesi báj o synu *Japetově*, přistrojenou fantasií básníka, a — zamyslili jsme se. Skrze veškeré okrasy básnické proráží slzy, krev a bída bájeslovného smělce, jehož osud jest typický pro titány věků pozdějších, kteří nadarmo rozbíjí sobě čela o tajemství věčná, světlo zjevené odmítajíce hrdým: »Non credam! Neuvěřím!« A jejich konec? Pessinismus a zoufalství, jakož i proklínání dne narození jejich. »Wozu sind Schmerz und Tod in der Welt?« ptá se *Schopenhauer* a odpovídá: »Um uns vom *Leben* zu curieren«. — »Die wirkliche Welt ist zwar die bestmögliche, aber schlimmer als keine. Das *Nichtbewusstsein* ist besser als das *Bewusstsein*, *Nichtsein* besser als *Sein*, die ewige Seligkeit ist die ewige Ruhe, die Befreiung vom Bewusstsein und Sein« — naříká filosof »Nevědomého« (Philosophie des Unbewussten) *Eduard Hartmann*. Jestiť to filosofický nihilism, likvidace zdravého rozumu, vyžilá blaseovanosť, indické nirvana.

»La Mort est le seul dieu que j'osois imploser.« —
(Racine) [1])

Hippolyte Taine píše ve své kritice positivismu anglického doslova takto: »Člověk nezná podstat věcí; nezná ani těla, ani duše ... on postřehuje pouze barvy, zvuky, pohyby ... co se vlastností týká, které věcem přisuzujeme, tu jsou tytéž pouze hříčky slovní, kterých užíváme pro lepší roztřídění zjevů.

Ano, my jdeme ještě dále, než-li vy: my máme za to, že neexistuje ani duch ani tělo, a že pojem *substance* jest pouhá vidina psychologická a pokládáme podstatu, sílu a všechny bytosti metafysické za zbytek entit scholastických.« [2]) Dále ovšem uskutečněnosť moderního vědátora jíti nemůže ....

Ku podivu! že za téže doby, kdy ve Francii a Anglii zavládl pyrrhonický pessinism, v Německu znova povstal muž, jenž s pathosem neomylného vědátora ohřívá své staré evangelium, rozmnožené o několik nových kapitol, rovněž tak »samospasitelných« jako byly dřívější.

Mužem tím jest *Arnošt Haeckel*, který před nedávnem právě vzbudil bouři nevole v kruzích bohoslovců katolických i protestantských svým lekhovážným, ano frivolním, povrchním spisem »*Die Welträthsel, gemeinverständliche Studien über monistische Philosophie.* Nás zajímají hlavně ony odstavce, které jsou věnovány vzniku *života* a vývoji *ústrojenství.*

---

[1]) Smrt jest jediným bohem, jehož bych vzývati si troufal.

[2]) »Le Positivisme anglais«, p. 114. Podobnou theorii vztyčili *Anvenarius* ve Švýcařích v díle »Der menschliche Weltbegriff«, jakož i vídeňský prof. *Mach*, ve svém »Analyse der menschl. Empfindungen.« Pozn. spis.

V odstavcích těchto zůstal starý Jenaiský profesor věren své nauce, kterou již roku 1867. (!) před svými posluchači rozvinoval. Vzácný to věru konservatism, který po 30 let vznešeně ignoruje objevy na poli *fysiologie* a *biologie*, které zatím učinili *Pasteur, Claude Bernard, Du Bois Reymond* a j. Avšak ačkoli starý *Haeckel* je ve sporu v nejpřednějšími fysiology, čítá přívrženců celé legie — nikoli snad pro výtečnosť své vědy, nýbrž spíše pro jízlivosť, s jakou při každé příležitosti se otírá o Církev katolickou a její učení, pro kterou příčinu v kapitole této věnované »*záhadě života*«, musíme míti k němu patřičný zřetel. — —

Život. — »Spiraculum vitae — dchnutí života« — tak jmenuje svatopisec onu jiskru zázračnou, kterou první člověk, z hlíny vytvořený, obživl »in animam viventem«. V odstavci našem budeme míti zření hlavně k *principu života lidského*, jelikož člověk, hotový mikrokosmos, vykazuje princip životní v největší dokonalosti mezi všemi živočichy pozemskými. Již předem podotýkáme, že *princip* tento u člověka jeví — ne snad *kvantitativní* pouze rozdílnosť, nýbrž že jest od životního principu zvířecího *kvalitativně* rozdílný. Tomu nevadí nikterak, že v Písmě svatém také zvíře sluje »anima vivens« — »duše živá«. (Srov. »Řekl Bůh: Vydej země duši živou podle pokolení jejího.« Genes. 1. 24; »Aby vám bylo za pokrm i všemu .... v čemž jest duše živá.« Genes. 1. 36. »Jak nazval Adam duši živou, tak jest jméno její.« Genes. 2. 19.) Neboť princip životní sebe jednoduššího tvora organického pouhou působností sil fysikálních vysvětliti nelze; s druhé strany však princip tento postrádá vlastní *subsistence*, jest hmotně inhaerentní a přestává eo ispo se zničením organismu. [1])

Evolucionisté kvalitativního rozdílu mezi životním principem lidským a zvířecím neuznávají, vznik pak života samý odvažují se vysvětlovati působností sil, které již v říši neústrojné shledáváme. Z toho pochodí světový názor dvojí, diametrálně opačný, jehož názvy jsou *monismus* na jedné, *teleologismus* na druhé straně.

Monismus, jehož předním hlasatelem jest *Haeckel*, snaží se veškeré zjevy přírodní, tedy i fysiologické, biologické a — u něho — t. z. psychologické vyložiti pohybem hmotným, který je schopen specifického stupňování, čili jak »terminus scholae« dí *differencírování*. Život jest Haeckelovi jakýsi druh obzvláštního pohybu, sebevědomí jest pohyb řádu vyššího, rozum pohyb, podivuhodný sice, avšak přece jen pohyb. Hmota je věčná a ovšem také pohyb; podstat nehmotných není, vůbec tudíž ani Boha; názor *monistický* jest *atheistický*.

Zde třeba pro soustavnosť opakovati několik vět laskavému čtenáři již známých, pročež prosíme za laskavou trpělivosť.

Teleologism nepopírá nikterak činnosť fysikálně-chemických sil v říši neústrojné i ústrojné. Avšak, kdežto *monismus* působení

---

[1]) *Kohlhofer* ve svém hluboce promyšleném díle »Die Natur des thierischen Lebens« se o tom pronáší: »Das thierische Lebensprincip ist *mitgetheilte Energie*... Ursprünglich durch *göttlichen allmachtswillen*, durch göttliches Sprechen hervorgebracht, wird es durch Generation weiter mitgetheilt.« Pag. 309.

sil oněch ponechává pouhé náhodě, tvrdí zástupci názoru opáčného, že příčiny podružné (causae efficientes) řízeny jsou za určitým cílem příčinami primárními (causae finales). *Život, vědomí* a *rozum* nelze silami fysikálními vůbec vyložiti, nýbrž nutno je za nimi hledati princip *nehmotný*. Proto také názor tento *dualistickým* se nazývá. [1])

A nyní obraťme se k podstatné otázce tohoto odstavce o povstání *prvních organismů*.

Otázka tato jest prastará. Různé na ni byly dány odpovědi, které však vždycky mezi dvěma protichůdnými *dogmaty* se pohybovaly, z nichž jedno vykládá původ života *nadpřirozenou dispositi Tvůrce* — druhé *přirozenou dispositi atomů*. Jelikož však nauka poslednější ani o jediný pokus empirický se opírati nemůže, jest stejně *aprioristická*, jako dogma o *Stvoření* ústrojenstva, s tím však rozdílem, že kdežto nauka tato vyhovuje úplně jak zákonu příčinnosti, tak i dobrému vkusu, hypothesa *monistická* činí násilí zdravému myšlení a jest pravou karrikaturou dobrého vkusu. Dobrodružné historky všech hrdin v románech *Jules Verne-ových* dohromady neobsahují tolik fantastických přeludů, jako »pohádky« stoupenců t. zv. *archigonie* (generatio aequivoca, g. spontanea — praplození) nauky o původu organismů, a to nejen stupňů nižších, než docela i samého člověka. Výkvět pohádek těchto, které se vesměs opírají o básnické výplody pohanského materialisty *Lucretia* (De natura rerum lib. V.) nacházíme ve francouzské satiře, jejíž hrdinou je známý *Cyrano de Bergerac*, jenž dne 30. (sic.) února 1649. podnikl cestu na slunce. Tedy trochu dále než náš pan Brouček! Ovšem že pan Cyráno dlouhou cestou se unaví, a jelikož nechce ve svém strmáceném stavu na Slunci ploditi ostudu, zastaví se na jedné z menších oběžnic, aby se zotavil. Než, co zří! Tvora, lidem podobného, avšak o mnoho menšího, který lidskou řečí promluví: »Diviš se asi, poutníče, odkud jsem se zde vzal? Pohlédni vůkol sebe a k nohám svým! Ejhle, toť matka naše, planeta, po níž kráčí noha naše. Není tomu dávno, co byla ještě chaotickou směsí, podobnou černému blátu mazlavému. Působením žhavých paprsků slunečních však celá ta massa přišla do varu, při čemž se planeta naše tak zapotila, až z toho vzešla všeobecná potopa, kdy spousty vod přikrývaly oběžnici naši po 40 dní. Když pak vody tyto stekly na místo nejhlubší, vytvořily moře, jehož voda do dneška je slaná, pochodíc z planetárního potu, tento pak, jak známo, má slanou chuť. Po shromáždění se vod v kotli mořském objevila se pevnina, která byla nyní pokryta vrstvou zúrodněného bahna, jež pod dalším úpalem slunečním se rozkvasivši, dalo vytrysknouti nesčíslným bublinám, které puknuvše, vyklopily z lůna planety *pokolení živé*, ke kterému také já se hlásím. Zrodil jsem se z hlíny planetární, která doznala trojího převaření horkem slunečním, jehož destilovanou trestí jest trojí ušlechtilé ústrojí v útrobách mých: předně játra, co sídlo duše vegetativní, která podmiňuje rostění; dále výrobek destilace druhé: srdce, co ohnisko síly vitální, posléze mozek,

[1]) Dr. A. Michelitsch »Haeckelismus und Darwinismus« Graz, Styria 1900.

produkt varu třetího, co sídlo rozumu .... Hleďte! vidíte tamto onu naduřeninu půdy, která zdá se klokotati jako voda ve varu? Toť lůno planetární, v němž se tají zárodek jednoho z budoucích bratří mých. Počkám zde, abych ho pozdravil k životu. [1])

Toť satira ovšem, která při šlehání chyb druhého ráda přestřeluje. Avšak v případě našem věru s těží rozhodnouti lze, kde se nachází více fantastického výmyslu, zda v této pohádce, aneb v hypothesách učenců, činících nárok na vědeckou seriosnosť a hodnověrnosť. Sice sám také *Aristoteles* jest částečně přívržencem *archigonie* tvrdě, že moli povstávají z vlny, blechy ze smetí, mšice ze shnilého dřeva a t. p. Avšak filosof týž obmezuje praplození pouze na nižší a nejnižší řády ústrojenstva. Prvním, jenž také *člověka* do hypothesy této vtěsnal, byl přírodozpytec *Oken,* jenž ve svém díle, »Lehrbuch der Naturphilosophie« z r. 1809. učiti se jal, že všichni živočichové bez rozdílu se vyvinuli z oživené hmoty jednoduché, kterou nazval *prahlenem.* (Urschleim.) Prahlen tento záleží lučebně pojati z bílkoviny, která přizpůsobením se nejrůznějším podmínkám svého vůkolí přijímá všemožné tvary. »My,« dí *Haeckel*, jehož zde sledujeme, »nazýváme prahlen Okenův moderním jménem *protoplasma.*« Drobnohled poučuje nás, že každý živý organism obsahuje jisté množství bílkoviny ve skupenství tekutě-pevném, a že hlavním substrátem jejím jest *uhlík,* který dlužno považovati za nosiče a strůjce veškerých úkazů životních. Neboť ostatní látky, které v těle ústrojném vedle uhlíku nacházíme, mají význam pouze podřízený, ony jsou buď výrobky uhlíku, buď jsou životním pochodem zvenčí získány. Organické vejce, které jest nejvšeobecnější podmínkou pro vznik života nového, není leč *buňka,* zbudována z bílkoviny. Pravdu měl *Oken*, když »prorockým« jaksi nazíráním spíše, než věděním skutečným pobádán, vyslovil závažnou větu: Každý *organism* vzniká z *hlenu, prahlen* pak povstal v moři postupem *planetárního* vývoje z látky *neústrojné.* [2]) Kromě toho vyslovil *Oken* jinou domněnku, která bádáním jeho epigonů doznala stkvělého potvrzení.

Prahlen — či *protoplasma* jak my říkáme — mění se a nabývá brzo tvaru drobnohledných bublinek, (Srov. Cyrano de Bergerac. Pozn. spis.) které u *Okena* slují *infusorie.* Veškeren svět ústrojný se skládá ze samých takovýchto bublinek. Organismus nejjednodušší záleží z *jediné* takové bublinky, organismy složitější čítají jich na miliony. Díme-li místo »bublinka« *buňka,* (Zelle) obdržíme moderní, světovládnou *theorii buněčnou.* Člověk sám představuje soustavu nesčíslných buněk — člověk je »*Zellenstaat* = *buňkový stát*«. [3])

Revoluční nauka anthropologická, kterou *Oken* a priori (!) pustil do světa, doznala opory v soustavě živočišné, kterou

[1]) Flammarion »Dieu dans la nature«.

[2]) Není-liž nám jakobychom slyšeli »*Cyrano de Bergerac*« s tím toliko rozdílem, že na bájkách tohoto rytíře dobrodruha ulpělo aspoň kousek pozlátka — poetického? Pozn. spis.

[3]) Haeckel »Natürliche Schöpfungsgeschichte« pag. 88.

vztýčil *Jean Lamarck,*[1]) vlastní předchůdce *Darwina* a nauky descendenční. Oproti nauce slavných přírodozpytců, jakými byli *Linné* (nar. 1707.) a *Cuvier* (nar. 1769.), kteří hájili neproměnitelnou ustálenosť organických *druhů* — *species*, které *neodvisle* jeden od druhého stvořeny byvše, křížením nanejvýš *odrudám* (hybridismus) vzniknouti připouští, nikdy však *druhům* novým — odvážil se učiti *Lamarck*, že obvyklé soustavné rozdělení organických bytostí v třídy, řády, čeledi, druhy jakož i pojmenování těchže jsou pouze libovolným výmyslem jednostranných učenců. Mezi jednotlivými členy nepřehledné řady organismů není naprosto žádného ideálně-typického rozdílu, ony rozdíly morfologické, které při nich pozorujeme, odnáší se pouze k různému *stáří* jich, respektive k různému stupni *vývoje*, na němž se právě nacházejí. Potentialiter jsou tedy všechny organismy sobě rovny. Rozdíl je pouze *relativní*, závisící jednak od různého stupně vývoje, jak již podotknuto, jinak také od různosti vůkolí — »monde ambiant«[2]) — způsobu života, užíváním jednotlivých orgánů neb jich zanedbáváním, a t. p.

Na počátku byly na zemi zvířata a rostliny pouze řádu nejjednoduššího a nejnižšího; vývoj a postup k útvarům složitějším děl se ponenáhlu. *Život jest pochod pouze fysikální.* Všechny projevy životní jsou podmíněny *pouze* silami fysikálními a lučebnými, které se tají ve *hmotě ústrojné*,[3]) jíž jsou přívlastkem. Nejjednodušší zvířata a byliny povstávají ještě podnes *archigonii, praplozením* z hmoty anorganické. Veškeré bytosti živé podléhají pouze *těm* zákonům přírodním, jako bytosti neživé.

Ideje a činnosť *rozumu* není leč zjevem pohybů, které se dějí v ústředí čivním. *Vůle* lidská není v pravdě nikdy svobodná. Rozum jest pouze vyšší stupeň vývoje a kombinace úsudků.

K tomu podotýká vítězně *Haeckel;* »Jsou to tedy jedině ony obzvláštní lučebně fysikální vlastnosti *uhliku*, jmenovitě kapalně-pevné skupenství jeho a náklonnosť k rozkladu, jemuž na nejvýš složité uhlíkové sloučeniny podléhají, v nichž hledati nám dlužno *mechanickou* příčinu *pohybu*, kterým se bytosti *ústrojné* hlavně liší od *neústrojných*, a jichž souhrn v nižším smyslu nazýváme *životem.*« (Natürliche Schöpfungsgeschichte pag. 100, 199.)

Ke cti *Darwina* podotýkáme, že s výstředním názorem tímto nesouhlasil, an k závěrku svého díla — v prvním vydání — upřímně vyznává: »Mám za to, že pravděpodobně veškeré bytosti organické, které kdy na zemi žily a posud žijí, pochodily a pochodí od jistého *pratvora jednoho*, jemuž *život* vdechnut byl *Tvůrcem* samým.«

[1]) Spisem »Philosophie zoologique« Paris 1809.

[2]) Geoffroy St. Hilaire, stoupenec *Lamarck*-ův. Pozn. spis.

[3]) Sám učený *Van Helmont* tvrdil: »Ucpeme-li špinavou košilí otvor některé nádoby, v níž se nachází zrní pšeničné, obdržíme za 21 dní vyvinuté myši, které z pšenice se vylíhly. V cihle navrtané vylíhnou se štírové, dáme-li do dutiny na prach rozetřenou bylinu bazalku a cihlu vystavíme teplu slunečnímu. Z mouky a skopové polévky — dí *Needham* ve svých »*Nouvelles* découvertes microscopiques« — vám, chcete-li, vyrobím malé úhoře, k čemuž *Voltaire* jízlivě poznamenal: »Proč pak ne hned — člověka?« *Aristoteles* dí, že housenky se líhnou z rosy jarní — »ros porrigitur vermiculus parvus.« Také sám slavný *Buffon* za to měl, že ze tlících organismů vyšších rodí se přímo nižší, na př. červi, houby, plísně a t. p. Flammarion o. c. p. 167.

To však nebylo po chuti *Haeckel*-ovi, který ve své přednášce roku 1867. posluchače své překvapil následujícím famósním dilemmatem: nejste-li hotovi přijati tuto moji hypothesu o *praplození*, tedy Vám nezbude nic jiného, než abyste na tomto *jediném* (sic!) místě theorie evoluční vzali utočiště k — *zázraku Stvoření nadpřirozeného*.[1]) Avšak, který moderní učenec medle měl by tolik odvahy, aby při dilemmatu uvedeném hlasoval pro *zázrak a pro Tvůrce*. To by si dal, chudák! Počítať se nevěra, až do dnů našich, v učené republice jako podstatná známka vyšší intelligence a silného ducha. A proto: »Pereat mundus! vivat generatio aequivoca!«[2])

Haeckel sám by ovšem *archogonii* s těží přivedl na nohy. Jestiť učenec týž nepopíratelným znalcem *morfologie* ústrojné, avšak vědomosti jeho o *lučbě*, nadtož o *fysiologii* a *biologii* moderní nedovedou nikterak imponovati. Odtud také ta neurčitosť, s jakou mluví o *obzvláštních* vlastnostech uhlíku při líčení své theorie *uhlíkové*. Než nedostatky tyto podařilo se zatím archigonistům vyrovnati resultáty lučby nejnovější, o nichž dovolíme sobě učiniti krátkou zmínku, prosíce zároveň laskavého čtenáře o prominutí, zdáme-li se býti na tomto místě trochu rozvláčnějšími. Nedějeť se tak bez úmyslu! Chceme jedenkrát zápas tento, o němž panuje taková motanice pojmů také u lidí vzdělaných, dobojovati »usque ad finem«. (Pokračování.)

Râmâyana.

Překlad obsahu stejnojmenného díla P. ALEX. BAUMGARTNERA S. J. (Ergänzungsheft zu den »Stimmen aus Maria Laach« No. 62., bei Herder, Freiburg im Breisgau 1894) pořídil

s povolením autorovým i nakladatelovým VILÉM SLADOMEL, kněz církevní.

* POKRAČOVÁNÍ. *

Byv hněv ovládati dovedl, kál se opětně dalších tisíc let, a když po uplynutí této doby požádal jej Indra v podobě Brahmana za první pokrm, jejž si byl po tak dlouhém postu připravil, dal mu jej, aniž by slova promluvil, a oddal se znova postu na dalších tisíc let, při čemž se kál tak, že i dech zatajoval. Tu počalo býti bohům úzko před takovým kajícníkem a proto na prosbu jejich Brahmâ mu propůjčil tak těžce nabyté hodnosti

[1]) L. c. p. 310.

[2]) Jsou ovšem také dosti četní vědátoři, kteří celou otázku o původu organismů ponechávají in suspenso! Jsouť to »chytráci«, kteří se spravují dle hesla:

brahmanského světce. U vítězství Viçvâmitrově slavil triumf brahmanismus a ne království indické.

S nadšením naslouchal Râma tomuto vypravování o životě svého vůdce a neméně i sám král Janaka byl tím poctěn, že smí a může na svém dvoře přivítati tak svatého brahmana.

»Můj osud vznešen jest a požehnání nebes, mudrče,
jest mojím údělem, že s Raghovými syny milými
jsi přišel obětovat se mnou! Patřit na tě očima
čistí a sílí duši a ji plní dary vzácnými.
Užaslým duchem seznal Râma, také seznal jsem i já,
cos velikého vykonal, cos velikého vytrpěl
kdy kajícími činy, veleslavný anachorete!
Nikdo ti není roven, ano bezmezná i, přeslavná
jest tvoje ctnost i moc a nikdo vůbec neobsáhne jich.« — —

Poté opět vrací se epos ku hlavnímu ději. Druhého dne po slavném přijetí u dvora požádají hosté spatřiti proslavený luk, pro nějž Viçvâmitra hlavně oba prince přivedl do Mithily. Jak král Janaka tvrdí, jest to týž luk, jehož kdysi Rudra-Çiva proti bohům užil, když tito v dobách pradávných za vůdcovství Dakshova konali oběť, k níž Çivy nepozvali. Za trest překazil jim tento oběť a některé z nich poranil střelami svými, nicméně však dal se udobřit a zhojil je, odevzdav poté luk jednomu z předků krále Devarâty. Od této doby byl tento božský luk chován jakožto věc posvátná. Janakovi sloužil i k tomu, aby jím zkoušel sílu jednotlivých ženichů, kteří se ucházejí o ruku sličné jeho dcery Sîty. Tato Sîtâ nenarodila se způsobem obyčejným, neboť, když kdysi Janaka oral, vynořila se pojednou z brázdy (sîtâ) přelíbezná dívka, jež odtud nazvána byla Sîtou. Jsouc vychována na dvoře královském jako vlastní dcera, vykvetla v pannu podivuhodné krásy.

Pověst o ní přivábila na královský dvůr veliký počet knížecích ženichů. Janaka slíbil ji dáti tomu, kdo napne luk Çivův, čehož však nikdo nedovedl. — Na prosbu Viçvâmitrovu přivezl celý pluk nejsilnějších mužů s velikým úsilím osmikolový vůz, na němž luk spočíval. Janaka považuje to za věc nemožnou, aby některý člověk mohl luk napjati. Jakmile Râma luk shlédne, prosloví krátké jakési požehnání, uchopí jej, napne, až jej zlomí s takovým rachotem, že všichni přítomní — mimo oba prince, krále a Viçvâmitru — hrůzou a ohlušením padnou k zemi. Pln jsa úžasu, dá Janaka Râmovi Sîtu za manželku.

Ihned vypraveno poselství na dvůr Ayodhyjský oznámit králi Daçarathovi podivuhodnou tuto událost. Poselství dorazí tam ve třech dnech. Všichni rádcové královští schválí onen zamýšlený sňatek.

S oslňující nádherou vypraví se tedy Daçaratha s celým svým dvorem do Mithily, odkudž mu vyjde vstříc Janaka. Ra-

---

»Ich sage nicht *so* — und ich sage auch *nicht so*. Damit man nicht sage: Ich habe *so* gesagt und ich habe *nicht so* gesagt.« Toť ovšem stanovisko velmi opatrné, při němž se »vědátor« jistě *nenastudí*. Pozn. spis.

dostně pozdraví se oba královští otcové, ale ještě radostněji obejmou Râma a Lakshmana svého otce. Když pak se dostaví i mladší bratr krále Janaky, jménem Kuçadhvaja, sjednají svatební smlouvu u přítomnosti všech kněží a velmožů obou královských rodin. Vasishtha požádá jménem Râmovým o dcery Janakovy za manželky Râmovu a Lakshmanovu, při čemž vyčte celou řadu ženichových předků a mnohé jejich hrdinské činy. Tolikéž i Janaka sám široko rozvine celý rodokmen svého domu, dá Sîtu Râmovi a Ûrmilu Lakshmanovi. Po té požádá Vasishtha ještě pro oba druhé syny Daçarathovy, pro Bharatu a Çatrughnu, jiné dvě dcery Janakovy za nevěsty, k čemuž tento svolí. Všecky čtyři sňatky mají býti najednou slaveny o posledním dni měsíce Phâlgunî. Za věno obdrží každá nevěsta stotisíc dojnic a tolikéž telat.

Potom líčí epos slavný sňatek, a to poměrně dosti stručně. Brahmanovi Vasishthovi dostane se při tom hlavní úlohy.

Vybídne totiž krále, by vykonal přísahu a běžné obřady, a když mu odevzdá obětní místo a nevěsty na něm, zbuduje brahman spolu s domácím knězem Çatânandou obětní oltář uprostřed slavnostního prostranství, ozdobí jej četnými květinami a opatří obětními nádobami: zlatými lžičkami, poháry, nádobami na kadidlo, džbány vodními, podary rýže, žita a kadidla. Celé obrovské prostranství posype posvátnou travinou. Když pak rozžehne posvátný oheň, uchopí Janaka ruku Sîty, již předvede před Râmu u posvátného oltáře stojícího, odevzdá mu ji, vyřkne po způsobu patriarchalním několik slov požehnání a pokropí ji svěcenou vodou. Týž obřad opětuje i při ostatních třech párech: při Lakshmanovi s Ûrmiou, při Bharatovi s Mândavyou a při Çatrughnovi s Çrutakîrti-ou. Poté obejdou snoubenci slavnostním krokem obětní oltář i krále Janaku, poté brahmany a celé posvátné místo. S nebe na ně padá déšť pestrých květin, zatím co rozkošná hudba zaznívá a nymfy vesele k ní tančí. Hudba, tanec a jásot doprovází snoubence až do královského paláce.

Vykonav svoji úlohu, vrátí se Viçvâmitra po sňatku tom opět do své skalní a lesní samoty.

Všecky čtyři nevěsty Janakou bohatě obdařené koni, slony, služkami a otrokyněmi, nádhernými hedbávnými rouchy a převzácnými drahokamy, rozloučí se s oteckým domem a odebéřou se s choti svými a králem Daçarathou do Ayodhyje. Všickni jsou dosud rozjařeni a veseli čtvernásobnou svatbou. Než tu náhle — na cestě — ukáží se jim zlověstná znamení: pokojná zvířata plaše obracejí se zpět; zlověstní ptáci krákoráním plní vzduch. Zdvihne se nesmírná bouře a ohromný sloup dýmu a popele zacloní slunce. Z děsného temna vyroní se jiný Râma, totiž Paraçurâma, Râma s kyjem, zabraňuje královskému průvodu další cestu. Všickni pozbudou srdce i sám Vasishtha zachvácen jest hrůzou.

Král Daçaratha pln hrůzy volá o milosť.

Jako ve Viçvâmitrovi zosobněno jest království přemožené brahmanismem, tolikéž značí Paraçurâma triumfující pomstu brahmanů nad Kshatriy v jejich poručenství žijících, čili triumfující pomstu kněží nad kastou vojínů jim nepřátelských. Paraçurâma

jest brahmanem, ale brahmanem vojenským, síly ohromné, jenž drží v ruce luk, týž luk, jenž kdysi v souboji velikých bohů Vishnu a Çivy rozhodl ve prospěch onoho. Vítězný Vishnu daroval tuto zbraň Ricîkovi, švakru Viçvâmitrovu, jenž ji opět pozůstavil v dědictví synu svému Jamadagniovi, mocnému to brahmanu.

Když potom synové zpupného Arjuny zabili tohoto ctihodného poustevníka, přisáhl Paraçurâma, syn Jamadagny, zkázu nejen celému pokolení Arjunovu, nýbrž i všem Kšatriyům. A přísaze té dostál. Jeden a dvacetkráte pokusil se vyhladiti všecky členy vojenské kasty na celé zemi, tak že jich jen něco málo uniklo zkáze. Poté daroval celou širou zemi Kaçyapovi a odebral se zpět na horu Mahendru činit pokání. Tu však zaslechl, jak mladistvý Râma zlomil luk Çivův. Proto i nyní vybídne Râmu, by — může-li — napjal i Vishnův luk. To-li dokáže, že se chce o Râmu pokusiti soubojem.

Toto vyzvání Râmu láká a srdce jeho hoří pomstíti bezpočetné oběti, jež Paruçarâma ve svém hněvu a vzteku zahubil. Náhle v sobě ucítí vítěznou sílu. Už prvním uchopením napne strašlivý luk a — zamíří. Než — nevystřelí, nýbrž zvolá: »Ty's brahmanem a proto tě musím ctíti. Už pro Viçvâmitru nechci ti upírať úcty a, ačkoli je v mé moci vzíti ti život, přece nevystřelím šípu na tebe!«

U přítomnosti všech bohův a nebeských bytostí, kteří této chvíle objeví se nad oběma soupeři, dá Râma Paruçarâmovi na vůli, by se buď zřekl svobody a těkal semotamo po širém okršleku světa, nebo se zřekl nebeské své blaženosti, jíž si byl zasloužil dlouhým pokáním.

Paruçarâma rozhodne se pro druhé a Râma vystřelí šíp proti nebi, z jehož rozkošných niv Paruçarâma, tento nesmířitelný nepřítel Kshatriyů, od této chvíle na vždy byl vyloučen.[1])

Zatím co přemožený Paruçarâma sám hlasitě velebí Râmu a pokorně kolem něho pobíhá, by potom odkvapil na horu Mahendru, vloží vítězný Râma vděčně luk Vishnův zpět do rukou Varunových. Daçaratha však přitiskne vítězného syna s nevýslovnou rozkoší na prsa, chtěje tak pozdraviti nový život v sobě i v synu svém. Bez další nehody dojdou pak všichni do města Ayodhyje, kde je uvítá nekonečný jásot. S nevylíčitelnou radostí uvítá i choť Daçarathova nové své nevěsty, načež nastanou všem noví dnové radosti a blaha. Ovšem že zvláště Râma a Sîta stanou se miláčky dvora, města, celé země i národa. —

II.

Kniha o Ayodhyji (Ayodhyâ-Kânda).[2])

Râma rozvine svrchovanou měrou všecky vlastnosti, jež jsou ozdobou knížeti. Jsou v něm zajisté spojeny i láskyplná

[1]) Z toho zvláštní episoda platí za pozdější přívěsek. Viz: Muir: »Original Sanskrit Texts« (II. vydání, Land., Trübner, 1872), IV., p. 175.—178.

[2]) Tuto knihu přeložil Adolf Holtzmann (»Indische Sagen« II., D. 181.—344.) do němčiny, vynechav ona místa, jež platila za nepravá, čili za vložky

úcta k otci, velezmužilý sebepocit, nejsvědomitější nábožnosť a smělý rekovný duch, hluboká mysl a jasná porozumění všem otázkám státní správy, — zkrátka: všecky vlastnosti, jež zdobí syna, náčelníka rodu, vojína i panovníka. Proto pojme Daçaratha úmysl učiniti jej ještě za svého života spoluvládcem. Za tou příčinou svolá všecky velmože i lid a oznámí jim svůj úmysl. Návrh ten dojde jásavého souhlasu. Ze všech rtův ozve se jednohlasně chvála prince a všech srdcí zmocní se touha spatřiti jej na trůně. Daçaratha ustanoví povýšení Râmovo na nejbližší příhodný den a poručí obstarati za tím účelem vše potřebné. Poté povolá k sobě Râmu, jemuž oznámí svůj úmysl. Potěšený syn poví radostnou zprávu matce, která se právě modlí za něho, a mladistvé choti a bratru Lakshmanovi. Celé město oděje se slavnostním rázem, kdežto Râma a Sîta — dle otcova přání — připravují se na veliký onen den přísným postem.

Den ten se přiblíží. — Už za šera ozdobeny jsou všecky domy věnci a prapory. Lid oděje se v nejnádhernější roucha a mocnými proudy plní ulice městské. To spatří Mantharâ, hrbatá komornice Kaikeyî, druhé královské manželky Daçarathovy. Seznavši, co to znamená, pocítí ve svém srdci jedovatou zášť a vztek. Přikvačí ku své paní, probudí ji a oznámí jí dosud netušenou novinu, že má Râma býti korunován. Než Kaikeyî ukáže šlechetné smýšlení, neboť zajásá radostí nad onou zprávou, ano dokonce obdaří Mantharu i drahokamem. Mantharâ však neustane jedovatou řečí probouzeti v srdci své paní jedovatou zášť tou měrou, že i Kaikeyî sama pocítí touhu spatřiti na královském trůně místo Râmy — vlastního svého syna Bharatu. Nastanou pikle v Serailech orientálských tak časté. Když pak Daçaratha k ránu přijde Kaikeyî oznámit jí význam slavnosti, nalezne ji smutnou, s vlasem rozpuštěným, plačící a vší ozdoby prostou. Na otázku, co je toho všeho příčinou, odpoví mu královna, že mu kdysi zachovala život v boji s obrem Çambarou a že jí tehdáž slavně slíbil vyplniti dvě její jakákoli přání; dosud že prý za nic neprosila, ale nyní že žádá, by trůn připadl jejímu synu Bharatovi a Râma by byl na čtrnácte let vyhnán.

Bolestným překvapením ustrne král; potom vybuchne vášnivě a divoce ve hněv, tvrdě domlouvaje bezcitné ženě, ano klekne před ní v bolu nejhlubším a praví jí, by ustala od svého úmyslu. Tento výstup jest v básni vylíčen s mohutnou dramatickou silou a krásou. Leč královna zůstane nepohnuta, neúprosně a výmluvností kousavou žádá od krále vyplnění daného slova. Opětně prosí Daçaratha, všemožně se přičiní, by pohnul srdcem tvrdé ženy — nadarmo! Ctižádostivá žena setrvá na svém a pohrozí králi sebevraždou, nestane-li se jí po vůli. V bolu nevýslovném a duševně jsa zdrcen povolí nešťastný král a povolá k sobě Râmu.

Co se toto děje, starají se někteří dvorští velmoži, zvláště brahmani, vozotaj Sumantra a moudrý Vasishtha o to, by slavnosť

---

z dob pozdějších. V tomto překladu Holtzmann šetřil znamenitě původního rozměru indického.

korunovační vypadala stkvěle. Nikdo nemá ani potuchy o tom, co se právě bylo sběhlo.

Nic zlého netuše, opustí Râma na první povel otcův Sîtu, jež ve blažené předtuše čeká na okamžik slávy, a spěchá do královského paláce. Než jaké překvapení ho tam očekává! Daçaratha jest tak zdrcen, že není schopen ani slova. Proto požádá Râma Kaikeyî o vysvětlení. Tato vyláká na něm přísahou slib, že potvrdí jí to, co jí kdy jeho otec byl přislíbil. Bez váhaní učiní tak Râma a přísežně potvrdí souhlas svůj s oteckým slibem. To když se stane, oznámí Kaikeyî Râmovi, že místo něho na trůn nastoupí Bharata, on pak sám že jest na čtrnácte let ode dvora vypuzen.

Klidně vyslechne Râma tento rozsudek. Z lásky k otci chce se podrobiti všemu, ano i beze přislíbení otcova rád by byl ponechal nevlastnímu bratru Bharatovi trůn, hotov jsa za něho i život položit. Tato šlechetnosť nikterak nepohne královnou, jež beze slova díků a uznání vyšle ihned posly pro vzdáleného Bharatu. Jen *jednoho* dožaduje se Râma: uslyšeti totiž ortel ten z úst otcových. Toho však Daçaratha učiniti nemůže; pozbyl totiž řeči, tak že jen nesrozumitelné výkřiky derou se mu z úst. Proto nezbude Râmovi, než aby objal kolena otcova a — odešel. Nejevě na sobě žádné známky, že by snad nerad opouštěl královskou nádheru a lesk, pospíší ku své vlastní matce, jež modlí se právě za štěstí jeho, oznámí jí smutné tyto noviny a potěší ji, jak nejlépe umí.

Této tak náhlé, neočekávané rány nesnese matka jeho klidně, nýbrž padne do mdlob a když se zotaví, propukne ve hrozný nářek. Lakshmana, rozkacen jsa bezprávím, jehož dostalo se staršímu jeho bratru, radí Râmovi, by nedbal závaznosti otcovy nemoudré přípovědi, nýbrž, aby hájil svého práva na trůn. S tímto návrhem souhlasí i Kausalyâ, hrozíc sebevraždou, bude-li odloučena od Râmy.

Leč ani hněv bratrův, ani bol matčin neotřesou klidnou, rozvážnou Râmovou povahou. Râma má jedinou věc před očima: povinnosť poslušenství vůči otci. Proto požádá matky, by ho neviklala v jeho pevném úmyslu; ani toho nepřipustí, aby ho matka provázela do vyhnanství; to jest povinností manželky, ne matky. Tím povlovně ukonejší se srdce rozbolněné matky. tak že na konec — udělivši mu nejvřelejšího požehnání — rozžehná se s ním co nejvroucněji.

Sîta, jež domnívala se, že spatří mladistvého chotě svého ve vší královské nádheře, ustrne, vidouc ho zcela pozměněného a beze všech panovničích odznaků. Smutnou zprávu vyslechne mnohem klidněji než Kausalyâ a prohlásí, že jest hotova jíti s ním do vyhnanství. Nechť jí Râma vylíčí jakkoli hrůzy a nebezpečí života v lese, zůstane pevna ve svém úmyslu, tak že Râma na konec svolí. Tolikéž i bratra Lakshmana marně hledí pohnouti, by zůstal v městě na ochranu matky a přátel. I zde musí Râma povoliti: proto poručí bratru, by připravil se na cestu a vzal ssebou dva Varunou darované luky a jinou zbraň. Než odejde, obdaruje Râma brahmany velikými dary.

Râmova synovská láska, nepromněnlivé vědomí povinností, jakož i Sîtina manželská věrnosť a přítulnosť, jsou vylíčeny v básni takovou něhou a vroucností, že jen člověk bezcitný může zůstati nedojat. Při všem pohanském názoru jeví se tu ráz povahy indické ve světle velekrásném a láskyhodném. Jediné, co se Evropanům nezamlouvá, jest rozvláčné opakování těchže motivů.[1])

Z počátku chystá se veškero měšťanstvo opustiti město spolu s velemilovaným princem; potom pokusí se Daçaratha odložiti synův odchod aspoň o jeden den; pak vyzve Sumantra Kaikeyî, by žádosť svou odvolala. An Râma s odchodem kvapí, chce král vypraviti vojsko se synem, ale i tomu opře se Kaikeyî a Râma — uposlechne. Pohrdnuv vším královským oděvem a nádherou, vyprosí si prostý oděv bojovníka, oblékne jej a pomůže i Sîtě obléci se v roucho kajícnice (oděv z lýčí). Vasishtha pokusí se ještě jedenkráte aspoň Sîtu přemluviti, by zůstala, — nadarmo! Râma, Sîtâ a Lakshmana vstoupí do vozu, jejž král poručí přivésti. Všickni — zvláště ženy — dají se do pláče a nářku. I samo město oděje se rouchem smutku, ba i celá příroda zevnějškem svým prozrazuje hluboký žal nad neštěstím Râmovým.

Oddíl měšťanstva a nejctihodnější brahmanové doprovodí vyhnance, a poněvadž kmeti nemohou stačiti povozu, sestoupí Râma, Sîtâ i Laskshmana s vozu a jdou s nimi pěšky. Opětně pokusí se všichni Râmu přemluviti, by zůstal. By tomu unikl, opustí Râma s manželkou a bratrem v noční době celý průvod a nepozorovaně odejde s nimi přes řeku Tamasu. Poznavše, co se stalo, vrátí se průvodčí zpět do města za hlasitého nářku. Zatím přejdou vyhnanci do země Kosalův až ku řece Gangu, již přeplaví pomocí zbožného Guhy, pak dojdou k řece Yanumě, přejdou ji a dostihnou k lesní samotě Bharadvâjově, jenž jim ukáže cestu k hoře Citrakûtě. Zde si vystaví malou chýži, posvětí ji, a jsouce ode světa odloučeni, počnou žíti zbožný život. — —

V rodišti Râmově zatím jest smutno, všecko štěstí jest to tam. Král Daçaratha nepřežije dlouho odchod milovaného syna. Často upadne do mdlob; v dobách jasnějších připadne mu na mysl vina, jíž maně dopustil se před dávnými lety, když na lovu slonů náhodou zabil jediného brahmanova syna. Osiřelý kmet-otec jej za to proklel v ten rozum, by kdysi zemřel zármutkem nade ztrátou milovaného syna. Kletba ta nyní se plní. Daçaratha oslepne a zemře.[2])

Vasishtha a jiní říští velmoži pošlou nyní ku Bharatovi, jenž dosud ještě prodlévá v Râjagrize, s vyzváním, aby se ujal správy říše, zatají mu však, že otec umřel. O tom poví mu teprve při jeho příchodu matka jeho Kaikeyî, jež se nyní octne

[1]) V plných dalších dvanácti zpěvích vylíčeny jsou všecky okolnosti na loučení se Râmovo se vztahující a v dalších desíti jiné ctnosti, než se všichni tři dostali do lesní samoty.

[2]) Tento tklivý výjev velice krásně přeložil do němčiny A. F. hrabě Schack (»Stimmen vom Ganges«). Berlín 1857.

na prahu svých ctižádostivých plánův a přání. Ale Bharata projeví ošklivosť nad matčiným nešlechetným jednáním a nechce nikterak za oněch okolností nastoupiti trůn. Bharata ukáže svou šlechetnou povahu i tím, že nedopustí bratru svému Çatrughnovi, aby týral komornou Manthanu, jež zavinila toto zlo, a že překazí pomstu jeho, jíž chtěl matku stihnouti.

Ukončiv pohřební slavnosť, odejde Bharata s vojskem přes Gangu do lesní samoty na hoře Citrakûtě vyhledat Râmu a uvésti ho na trůn. Setkání obou bratří vylíčeno jest úchvatně; oba spolu zápasí šlechetností, chtějíce se vzájemně překonati. Bharata ctí v Râmovi svého staršího bratra, jenž pro něho chce vše obětovati, Râma naopak má na mysli svou povinnosť vůči otcově přípovědi. Uctiv s Râmou památku zemřelého otce v lesní samotě, vyzve Bharatha bratra přede vším vojskem, aby se ujal vlády. Ale Râma připomene mu pomíjitelnosť všeho pozemského, jakož i věrného plnění povinnosti, jež člověka vysoko povznáší. Podobnými hlubokými a vznešenými slovy vynáší nepomíjitelnou cenu pravdy a odsoudí lehkomyslné ideje Jâbâli-ho, který popírá, že by Râma měl závaznou povinnosť synovskou vůči otci, a radí mu, by se z myšlének svých vybavil.[1])

Ani objevení se Rishiů, kteří vybídnou Bharatu, aby se vůli Râmově poddal, nepřimnějí šlechetného syna nešlechetné Kaikeyî, aby trůn podržel, teprve když Râma ukáže se nezvratným ve svém úmyslu, vyprosí si od něho Bharata sandály, jež chce položiti na ayodhyjský trůn jakožto symbol Râmovy vlády, dokudž by tento po čtrnácti letech sám na trůn nezasedl. Prosbu tu mu Râma vyplní a Bharata s vojskem vrátí se do své vlasti . . . .

Brzy potom nastane sousedním Râmovým poustevníkům soužení od dæmonů, čímž počne nová zápletka v dalším obsahu, ta vyplňuje další (třetí) oddíl básně.

III.

Kniha o lese (Aranya-Kânda).

Hluboký smysl pro přírodu, jenž rostl co nejvnitrněji s náboženskou rozjímavostí, jest z oněch základních a význačných vlastností, jíž se Indové liší od Řeků, původně svých příbuzných. Ani rekové Iliady, ani soudruzi Odysseovi nemilovali tak samoty, byvše stále činni ať už v bojích nebo v dobrodružstvích. Jejich modlitby byly krátké a jejich oběti bývaly spojovány s přehlídkou vojska a živnou obětní hostinou. I bohové řečtí byli stále činni ať už u věcech vážných anebo v časté zábavě. Příroda sama bývala zhusta zosobňována a jen na několika místech byla vylíčena stručně jakožto dějiště neb oživa děje. — Zcela jinak bylo tomu u Indů. Při vší obrazotvornosti o svých světových bozích kmitala jim před duševním zrakem v rysech dosti neur-

[1]) Dle t. z. *Lokâyatika* t. j. nauky, dle níž smrtí vše končí. Jâbâli tu mluví zcela jako moderní materialista.

čitých idea, že vše božské povzneseno jest nade vše smyslové, že vše božské může býti pojato pouze duchem, a že lidský duch těsněji se spojí se vším božským, sprostí-li se všeho všedního, smysly rozčilujícího života, unikne-li všemu styku s lidmi a octne se v samotě, kde by se mohl pohroužiti v pokání, přemýšlení a sebezapírání. V samotě lesní zpřátelí se duch s přírodou jej obklučující, s jezery a řekami, s květinami a stromy, s pokojnými zvířaty a lesním ptactvem a s pestrým rojem hmyzu, jenž oživuje ohromnou směs rostlin pralesa.

Vedle občerstvení zraku i sluchu skýtá les osamělému poustevníku beze vší jeho námahy i přístřeší, oděvu i pokrmu: z větví urobenou chýži, prostý oděv z lýčí a za pokrm jahody a lesní plody. Jest s podivem, že o divoké zvěři a její útocích na poustevníky jen zřídka kdy činí se zmínka; za to tím častěji bývá řeč o dæmonech a obřích, kteří nejen že vyrušovali kajícníky z modliteb a obětí, nýbrž i život jejich ohrožovali. Za to však rozléhal se lesinami zpěv druhů dobrých (Gandharvův i Kinnarů) i nymfy provozovaly křepké tance u jezera na lesních pasekách. Tolikéž i bohyně řek žily v důvěrném styku s poustevníky, ano stalo se i nezřídka, že byvše pohnuti bohové modlitbou a pokáním, objevili se i tu, ba i sami nejvyšší tři bozi: Çiva, Vishnu a Brahmâ.

Indičtí kajícníci žili ovšem převahou v ústraní a samotě, nicméně pospolitý život nebyl jim také žádnou vzácností, a zvláště tam, kde v sousedství jich žili muži se ženami, zhusta přihodilo se dobrodružství. Tam, kde žili kajícníci výhradně jen ctnosti a sebezapírání, vysílali bohové lehkomyslné nymfy z Indrova nebe, aby jich pokoušeli. Indické lesy asketů neměly oné hluboké vážnosti a nezměnitelné přísnosti sebezáporu, ani oné posvěcené důstojnosti, jak se stala později Thebais na napomenutí odrodilých Římanův a Řekův.

Mezi výjevy pohanské vzdělanosti lze považovat indický život v lesních samotách za něco relativně ideálného, krásného a přívětivého. Důvěrný styk s přírodou připomíná ráj, kajícnosť poustevníků, vinu, pod jejíž posledními bolestmi lidstvo nyje, modlitbu a rozjímání na tlak v lidském srdci zakořeněný: povznésti se nade smyslový svět a hledati světla, útěchy a pomoci u bohů. Než toto vše jeví se v básni pantheistickými názory a polytheistickými pověrami znetvořeno a mnohonásobně porušeno, než i v tomto porušení původního stavu vane cosi poëtického, o čemž neměli hýřící Řekové »krásnem« ani potuchy, ani Římané po velečinech rekovných žíznící, o onom totiž ohlase vyššího duševního na svět nazírání, jež ozařuje i život přírodní. Ani rejdy dæmonů tmy nemohou zakaliti harmonický onen obraz, poněvadž zbožnosť kajícníků je zhusta přemáhá, a tam, kde tato nestačí, zjeví se pomocní bohové a dopomohou ctnosti k vítězství. Ovšem i zde zůstávají nejostřejší protivy nerozluštěny, anoť bludné pohanské domnění zvyšuje ještě víc onen protiklad, neboť, kdežto lidé snaží se kajícností očistiti, holdují zatím bohové všeobecné smyslnosti.

Líčení tohoto lesního života vtisklo třetí části Râmâyany zvláštní ráz.[1]) Vůbec jeví třetí část velikou podobnosť se třetí knihou Mahâbhâraty (Vanaparvan), v Râmâyaně však obraz ten jest vylíčen zaokrouhleněji a má méně episod, jež ruší volný pochod hlavního děje.

Rozloučivše se s Bharatou na hoře Citrakûtě, přijdou Râma, Sîtâ a Lakshmana k poustevníku Atri-ovi a manželce jeho Anasûgi, by se usídlili v lese Dandace. Líčením tohoto lesa počíná třetí hlavní část básně. Naši vypovězenci dojdou zde vlídného přijetí u jiných poustevníků, přece však až druhého dne odejdou dále a narazí na obra Virâdhu, lidožrouta, jenž ihned uchvátí Sîtu a hotoví se zabíti oba bratry. Râma však utne mu jednu a Lakshmana drukou ruku, a hodí jej do jámy. Potom navštíví postevníka Çarabhangu, jenž je k sobě pozve, a jejž Indra chce vzíti k sobě do nebe za živa. Çarabhanga však touží dříve spatřiti Râmu, jejž chce pozdraviti dříve, než by zemi opustil, teprve potom vystoupí na hranici a odejde za Indrou do nebe. I poustevník Sutîkshna doví se od samého Indry o příchodu Râmově, přijme ho úctyplně a dá mu výstrahu před gazellami, ty prý mu přinesou neštěstí. Sîtâ snaží se přemluviti chotě, aby odložil zbraně, než Râma toho neučiní, poněvadž byl právě přislíbil ochranu několika poustevníkům. Cestujíce dále, dojdou všickni tři k jezeru Pancâpsara, kde druhdy patero nymf svedlo kajícníka Mândakarni-ho, jenž je poté pojal za manželky a vystaviv jim ve hlubinách jezerních palác, proměnil se v bujarého jinocha a žije s nimi dále v stálé rozkoši a radosti, jak tomu svědčí stále zaznívající hudba z jezerních hlubin. Na pobřeží tohoto jezera usadí se Râma s manželkou a bratrem a prožijí tu deset let. Potom navštíví ctihodného poustevníka Agastyu, patriarchu to bezprostředně od Varuny pocházejícího, jehož úlohou jest, by Râmu vyzbrojil k budoucímu zápasu. Věc ta připomíná zbraní Achilleových.[2]) Zbraně nejsou tu líčeny jednotlivě jako v Iliadě, nýbrž všeobecně se o nich dí, že jsou bohatě ozdobeny zlatem, — luk, toulec a meč. Za budoucí obydlí vykáže jim Agastya Pomcaratî nedaleko řeky Godâvarî. Sem se tedy odeberou a seznámí se svrchovaně podivnou bytostí, s nesmírným supem Jatâyu-em, jenž jakožto pravnuk pochází od Kaçyapy a s králem Daçarathou velmi dobře byl seznámen. Posléze dostihnou nádherný les Pancaratî, kde si zbudují chýžku pod kvetoucími stromy.

A rozkošné jezero září mezi temným porostem
bohatě květy zdobeným, jenž nade třpytným zrcadlem
balsámu šíří vůni, jak byl Agastya přislíbil.
Onde zas Godâvarî proudí čnících stromů kol,
věnčena květů stíny, plna hus a labutí,
jež v hejnu bez konce se lesknou ode břehu ku břehu,
kdežto zas z křoví stáda velehbitých gazell bez počtu

[1]) Sem vložené líčení přírody platí za pozdější přívěsek, ne však líčení lesního života samého. (Viz o tom Jacoti-ho »Râmâyana« s. 124.)

[2]) Podobá se zcela, jakoby pověsti o Agastyovi měly historický základ. V Agastyovi jeví se ráz prvních předbojovníkův arijských na jihu Vindhye. (Viz o tom A. Holtzmanna pojednání: »Agastya nach den Erzählungen des Mahâbhârata« v Zeitschrift der deutschen M.-Gesellschaft, XXXIV., s. 596.)

blíží se k řece milé, od hor an tu zaznívá
radostně páva hlas. Okean květin vroubí tu
skaliny, sluje, hory, doliny; a jako slonové,
jichž morné čelo zdobeno jest pruhy pestrými,
výšiny horské září zlatými stkvoucími žilami.
Strom pne se ku stromu, a otáčivé byliny
s větvemi pojí kmeny věncem pestrobarvých kalíšků.

Obrovská řada stromů tu vypočtěna, že i nejobratnějšího překladatele uvádí v rozpaky. Už pouhá jména oněch přečetných stromů naznačují téměř marnotratné bohatství oné tropické země.

Velepříjemně vyjímá se chýžka Râmova v oné vznešené květeně. Jest sice jen prajednoduchá, má čtyři bambusové tyče, které nesou z trávy Kuçi, z větví akaciových a z listí spletenou střechu, nicméně však jest útulným domovem tří věrných a šlechetných duší. (Pokračování.)

Z Národního divadla.

Náš stále neklidný veřejný život rozrušen byl posledně ještě zbytečně aférou divadelní stávky. Pravíme: zbytečně, neboť to, co se stalo, bylo věcí interní a mělo se to také za kulisami vyříditi; jako se vyřídí sta jiných věcí, o nichž veřejnosť dovídá se jen tak z daleka. Aby se však něco u nás srovnalo doma, to už dávno a dávno nejde. Proč by byly noviny a anonční ústavy? Plné sloupce pro a proti, sáhodlouhé plakáty, a rozeštvání na všech stranách. Nebyli jsme v této rubrice nikdy osobními a nedáme se také tentokráte k tomu strhnouti: jen tolik si dovolíme pronésti, že byli jsme vždy a budeme vždy pro disciplinu a princip autority; tím je naše stanovisko vytčeno. Jakých konců se dočinila celá ta bouře ve sklenici vody, mohli jsme se dočísti ve veřejných listech, kde se ozvala trpká slova »o pokraji zoufalství« a apel »na veřejné milosrdenství« čili na sbírku almužen, u nás jediný flastr na všecky bolesti. Leč obraťme raději svůj zřetel k tomu, co se dělo na divadle.

Jaroslav Vrchlický objevil se novou antickou trojaktovkou »V uchu Dionysiově«. V prvním jednání vidíme, co jsme jako gymnasisti čítali v německé čítance:

»Zu Dionys, dem Tyranen
schlich Nopros, den Dolch im Gewande —«

ale atentát se nezdařil, Damon byl chycen; život mu byl sice darován — Dionysius však pojímá podezření proti Palemonovi a Dionovi, milcům svým, že jsou spojenci Damonovými. Spiklenci vylučují Damona ze svého středu, že se mu nepodařilo zavrážditi tyrana; když pak Palemon a Damonova dcera Myrta sdělí otci svou lásku, nechce ničeho slyšeti o spojení jejich, aby pána Syrakus neutvrdil v domnění, že jsou Pacelá řada výjevů a směšných situací; Hrdý, jeho přátelé Machač a

lemon a Dion jeho spoluvinníci. Všichni pohromadě jsou zatčeni a vrženi do žaláře. Vysvobodí je Myrta, prozrazujíc tyranovi, že v mramorových slujích (ucho Dionysiovo) vyslechla rozhovor spiklenců, kteří míní zavraždit Dionysia, až pojede do cirku. Tyran dává všem milost — a dle vzoru téměř všech veseloher končí antická komedie zasnoubením Myrty s Palemonem. — Z historického Dionysia jeví se nám ve hře málo. Vidíme před sebou zjev spíše psychopathický a není divu. Třemi akty vine se spiknutí a chystání atentátu; jakýž div, že tyran je rozrušen a stížen utkvělou představou o pronásledování. Také zarazí mnohé jiné věci; nejvíce náhlý přechod z nedůvěřivosti Dionysia v naprostou bezstarostnou důvěřivost, která šmahem odpouští — i skutečným spiklencům. Mluva hry a antičnosť její také se na přemnohých místech nekryjí. Celkem nalezla hra obecenstvo chladné.

Novou veselohru Boženy Vikové-Kunětické »Přítěž« lze spíše nazvati řadou dobře provedených komických situací, než na jednolitém ději provedenou prací. Figurky hry vesměs velmi šťastně jsou zachyceny a celek drasticky tepá ono sentimentálně-filosofické odcizování se rodinnému životu, jak se nyní, v době secesse, stalo leckde chorobnou modou. Pro samé takové vzdalování »prosaického denního života« stane se, že ani nikdo neuvařil oběd a babička honem pospíchá udělat alespoň řízky, aby neměli všichni hlad. Staří manželé Kailíkovi, rodiče paní Čápové, znamenitě jsou vykresleni; Bíza, hospodářský příručí, čiší životní pravdivostí a je pravým opakem blaseovaného Zdeňka Snětiny, — mimochodem řečeno, Nietzscheovce — kterému velmi sluší, když chová malého chlapečka Čápova, který křičí v kočárku a nikdo si ho nevšímá, nikdo se o něho nestará — protože moderní manželské názory považují takový rodinný přírůstek — za »přítěž«! To vše by ani tak nesklížilo celou domácnosť, jako ten oběd, který nebyl. Tu všecka filosofie přestává: Nietzscheovec Snětina se odstěhuje z domácnosti Čápovy — a, ačkoliv problémy »filosofické« ve hře nahozené se nikterak neluští, přece kyne divákům perspektiva, že už bude dobře, a že ten domněle »prosaický« život má v sobě mnohem více půvabů, než celá ta licoměrná pseudofilosofie.

Štolbova »Mořská panna« náleží k hrám, které nečiní velikých nároků a na něž se přísné měřítko klásti nemůže. Je osnována vesměs na známých, osvědčených motivech, které neklamou, a zdá se, že má jediný účel: rozesmát a pobavit; o nic jiného zde neběží. Toho účelu plnou měrou dosáhla. Statkář Hrdý dostane zálusk setřásti se sebe na čas manželské okovy a odjíždí do mořských lázní; s ním — aby ho střežil dle úmyslu paní Hrdé — soused jeho Macháč. Ale hned na palubě uvidí krásnou dámu — jednu z těch prohnaných, o něž není nikde nouze — a tu ženatí páni zatouží po dobrodružství. Dobře nastrojenou komedií — dříve umluvenou — zvolí neznámá Hrdého za svého ochránce proti vyzývavému »neznámému«, představí se mu jako rozvedená choť a žádá ho, aby ji vydával za svou manželku — ovšem »zcela čestně«. A nyní pracuje mořská panna v peněžence zamilovaného, názvu »dědek« blízkého Hrdého s úžasnou virtuositou. Dle známých receptů překvapí je v Ostende v hotelu i domnělý rozvedený »manžel«, zuří, vyhrožuje — a pan Hrdý klopí několik tisíc franků, aby bylo ticho a dobře. Pojednou objeví se také z čista jasna žena pana Hrdého — dostala seznam lázeňských hostí a dočetla se, že je tam též »statkář Hrdý s chotí«! Jak je teď zle, dovede si každý představiti. Nastane

Sojka, jakož i všemi mastmi mazaný číšník lhou jeden víc než druhý. S prázdnou tobolkou, se srdcem skroušeným a zle zkrocen odjíždí Hrdý se svou drahou polovicí domů; ten pravý očistec odbude si teprve doma. Mořská panna pak, notně oškubavši hloupého hejla, všem se vysměje ve společnosti »rozvedeného manžela« a drzého mladíka, před nímž se dala Hrdému do ochrany.

Mile působí na diváka Jiráskova trojaktová veselohra »M. D. Rettigová. Místo »veselohra« spíše se může říci »kulturní obrázek z našeho probuzení«, neb hra jest jakousi fotografií, jak to vyhlíželo v duši a snažení české vlastenky, pracující k probuzení dívčího dorostu. Živě jsme vzpomínali, poslouchajíce tuto hru, výborné povídky paní Vlasty Pittnerové »Krupařovic Pepička« v loňské »Vlasti« uveřejněné. Docela příbuzné genre a stejné ovzduší, stejně mistrné vypravování a líčení. Dnešní generace má již málo pochopení pro onu gigantickou, vroucí a nadšenou práci buditelů v prvých desítiletích minulého století. Spisovatel předvádí nám Rettigovou jako učitelku a vychovatelku dívek v duchu českém a vlasteneckém, pěkně líčí posměchy a ústrky, kterých se jí dostávalo od poněmčilých zpanštělých úřednic, markantně kreslí celý ten německý ráz města a při tom luzný zásvit ranní zoře, věstící české vlasti nový život, v jejímž purpuru stojí v pravdě velebná postava české buditelky a vlastenky. To byl hlavní účel, jejž měl p. Jirásek na mysli; děj — láska starého Dra. Plavce k chovankyni Rettigové, Lence, a již již blízké zasnoubení, přece však vítězství první lásky, Lenka vzala si někdejšího mysliveckého mládence Valentu, za lesmistra povýšeného — je docela vedlejší věci. Novinka Jiráskova je prací rozhodně dobrou a záslužnou; chválíme, že dílem svým postavil pomník šlechetné české ženě a že se tak stalo v době, která jednak neví nic o pracích buditelů, jednak z pustého nevděku na ně zapomíná nebo o jejich snahách a nadšení jen lehkovážně soudí. To platí též hlavně o buditelích stavu duchovního, z nichž přemnohý poskytl by velmi vděčnou látku k zpracování dramatickému.

Že je divadlo podivnou »školou« života, o tom nás přesvědčují přemnohé divadelní hry, o kterých platí, že jsou dobrou průpravou rafinovanosti, prohnanosti, jedním slovem všemožného darebáctví. Tak na př. Pragova komedie »Ideální žena«, mající celkem jádro zdravé, přece jen více svádí nežli povznáší, poněvadž dvě třetiny diváků nepochopí, že »ideální« myšleno ironicky a předmětem hry je — manželská nevěra, která přešla prkna Nár. divadla již v tisících variacích. Julie Campianová podlým způsobem klame svého šlechetného muže s advokátem Velatim — a to již dlouho; hra začíná v období, kdy milenec je lásky již syt, ne však hříšná žena, takže celek poskytuje věru obraz velmi nesympatický, skoro bychom řekli hnusný. Sexuelní poměr a vlastnosti vášnivé jsou zde naturalisticky podány. Je to tak, jakoby někdo řekl: jed je zdravý, a zamlčel: jako lék. Podobné hry jsou jedem, byť i původně měly v úmyslu býti dobrými. Toho zla, toho jedu podává se příliš veliká dose. Hřích ostal hříchem utajeným, bez trestu. To vidíme v »Ideální ženě«, kde se hříšný poměr rozváže — se zárukou, že vše ostane v tajnosti: při povaze paní Julie však každý prozíravý divák tuší, že rozváže-li se s Velatim, nastane za krátký čas s někým jiným — moderní žena! Volná láska! Snad za nějaký čas řekneme, že jsou to pojmy totožné — a díky divadlu, že k tomu přispívá také svou troškou.

Pronikavý úspěch měla Brieux-ova hra »Červený talár«, psaná s užitím nejsilnějších, neklamně působivých effektů, tak že chytí »nejužší« i »nejširší« obecenstvo, jak se v divadelní mluvě říkává.

Ve Francii nosí nižší soudcové černý talár, vyšší červený. Každý úředník touží po povýšení: mnohý dychtí se vyznamenati, aby se mu dostalo červeného taláru. Takový dychtivec byl Mouzon, soudce v malém francouzském městě. Proto počíná si tak, jak by jako soudce i jako člověk si počínati neměl. Stane se vražda. Skorem 90letý stařec statkář nalezen byl zavražděn, a nastane zimničné pátrání po vrahovi. Mouzon vyšetří, že je podezřelým domkář Etchepar, který byl zavražděnému dlužen. Etchepar je nevinen, zapírá. Mouzon vyslýchá ženu jeho Yanettu a řekne jí, že má o ní v rukou listiny, z nichž je dokázáno, že měla za svobodna dítě. Muž její o tom ničeho neví; soudce jí hrozí, že to muži prozradí, jestli nepoví, co soudce si přeje. Jedná se o »alibi«; v noci totiž, když vražda byla spáchána, dopustil se Etchepar podloudnictví, a proto při výslechu jest nejistým a zaplétá se.

Soudce činí na Yanettu takový nátlak svým vyhrožováním, že ze strachu zničí svým svědectvím důkaz o »alibi«.

Při konfrontaci však žena své výpovědi zase popře; soudce dává ji zatknouti jako spoluvinici a manžel její dovídá se o všem.

Scéna, která nastane, je vrchol effektnosti. Ač je Etchepar porotou osvobozen, přece vrací se ze žaláře zničen, rodinný život jeho je rozvrácen. Majetek jejich byl exekvován, děti rozstrkány sem a tam, vědomí o vině ženy za svobodna, o zatajeném jejím hříchu, otravuje život Etcheparův, a Yanetta ze zoufalství — probodne dýkou soudce Mouzona, jako původce svého neštěstí.

Celek je hroznou satyrou na francouzském soudnictví. Vzpomněli jsme si při tom na Victora Huga, jehož několik řádků, snad dalo podnět k myšlénce, již užil Brieux ku své hře.

»Jednou slyšel biskup Myriel vypravovati o líčení pře. Jakýs chuďas z lásky k ženštině a dítěti v největší nouzi stal se penězokazem; tenkráte trestalo se ještě na hrdle. Žena, vydávajíc první peníz chuďasem zhotovený, byla postižena. Ona jediná mohla svědčiti proti svému milému a jej zničiti. Zapírala. Tuď napadla státního návladního »šťastná« myšlénka. Vymyslil si nevěrnosť milence a předloživ obratně úryvky z psaní, namluvil nešťastnici, že má sokyni, a že její milenec ji klame. Žárlivostí rozhořčená udala nyní svého milence, všechno vyznala a dosvědčila. Byl ztracen. Měl býti za krátko v Aixu se svou milenkou souzen. Vypravovalo se o této události a všichni byli u vytržení nad obratností státního zástupce. Biskup vše mlčky vyslechnul; konečně se tázal: »Kde budou ti lidé souzeni?« »Před porotou.« »A kde bude souzen pan státní zástupce?« otázal se biskup. Ano, kde bude souzen soudce sám, opakujeme s biskupem. A víra naše v Boha spravedlivého dává nám určitou odpověď; víra ta odpovídá nám ke všemu, k čemu nám lidé odpověděti nemohou. Po představení, jako je »Červený talár«, může jen ta myšlénka utišiti rozčílené nervy. Víra v Boha — zkrátka: náboženství, mělo by býti vneseno v celý praktický život, pak by vyhlížely jinak i ty nejvíce realistické divadelní hry.

Jestliže každá hra realistická kazí, pak sluší hledati kořeny jen v tom, že čerpána ze života plného vášní — ze života náboženstvím s věrou neosvěcovaného, neřízeného, nezahřívaného. *Josef Flekáček.*

Hlídka národohospodářská.

Rakousko-uherská banka. Nová doba přináší ssebou nové potřeby. Rozvojem průmyslu, drah a moderního státního hospodářství rostla také potřeba peněz, úvěru. K účelu tomu založeny byly kapitalisty bankovní ústavy. Pojem úvěru a peněz jest velice spletitý. Odkud se jen berou peníze? Odkud čerpáme úvěr? O těchto otázkách neví náš lid ničeho.

Slovo banka jest italského původu. V dřívějších dobách měli totiž italští penězoměnci na trzích směnečný obchod ve svých rukou. Když byl trh na příklad v Augšpurku, sešli se zde kupci ze všech končin; každý z nich měl jiné peníze. Italští směnárníci měli ve stánku svém lavici (banku), na ní dřevěné misky a v nich všecky možné mince. Zde pak vyměňovali obchodníkům peníze, jakých si přáli. Z toho prvopočátečného obchodu, vyměňovati různé peníze, vyvinul se znenáhla nynější celý bankovní obchod. Italové půjčovali na příklad obchodníkům na zaslané zboží peníze, odtud jméno této půjčky »lombard«, poněvadž se Italům říkalo také Lombardi.

Dnes jest bankovnictví vyvinuto, jako všechen moderní průmysl a obchod.

Rakousko-uherská banka byla založena r. 1816. pode jménem »Privilegierte oesterreichische Nationalbank.« Privilej banky byla častěji obnovena, a to r. 1841. a r. 1862. R. 1878. byla banka následkem rostoucí moci Maďarů rozdělena a nazvána »rakousko-uherská banka.« Nyní se privilej této banky prodlužuje vždy na 10 let současně s vyrovnávacími smlouvami s Uhry. To se má projednati na říšské radě, ale posledně se tak nestalo. Privilej banky prodloužena na základě § 14. do r. 1907., kdyby totiž Uhersko si zřídilo vlastní celní území, jinak trvá privilej do r. 1910. Nové stanovy banky byly přijaty na mimořádné valné hromadě 19. září r. 1899.

Banka rakousko-uherská má dnes 2 hlavní úřadovny ve Vídni a Pešti, pak 67 hlavních (filiálek), 136 podružných úřadů.

Veškeré styky a obchody s obecenstvem musí se díti v úřadovně banky samé, pouze výminečně se obchody vyrovnají poštou, má-li některá firma k tomu zvláštní svolení. Každý úřad banky jest oprávněn: eskomptovati směnky, cenné papíry a kupóny, přijímati směnky nebo cenné papíry k inkasu, a činiti výplaty na girovní vklady, vystavovati bankovní poukázky na jiné bankovní ústavy, půjčovati peníze na zálohu (lombard), vypláceti prošlé kupony, veškeré obchodní obraty s cennými papíry obstarávati, cheky a poukázky peněžní do ciziny, vklady pro uschování v hlavním bankovním úřadě (deposity) přijímati a kupovati ražené i neražené zlato.

Nejhlavnější však jest, že banka rakousko-uherská jediná smí vydávati papírové peníze, a to nyní na korunovou měnu.

V revolučním roku 1848. měla banka v oběhu za 219 milionů zl. konvenční mince bankovek a jen za 70·2 milionů zl. stříbra ve sklepě.

R. 1862. bylo v nových stanovách určeno, že smí vydávati nejmenší bankovky na 10 zl., pak že musí přijímati státní papírové bankovky, jichž kolovalo za 350 milionů zl., že musí veškeré vlastní bankovky, které jdou přes 200 milionů zlatých, krýti stejnou sumou zlata neb stříbra ve svém sklepě.

Na příklad r. 1868. v prosinci měla banka za 276,185.150 zl. bankovek v oběhu; musela tedy míti ve sklepě kovový poklad 276,185.150 zl.

Dle posledních stanov, které jsou zdělány dle anglických bankovních aktů od Peela, jest banka rakousko-uherská povinna 40% bankovek kolujících krýti kovovým pokladem. Z toho ze všeho si učiníme tedy pojem, že v Rakousku jediná banka rakousko-uherská jest zdrojem peněz, a vedle ní stát, pokud razí kovovou minci ve státní mincovně.

Všimněme si, jak rostla u nás potřeba peněz. Banka rakousko-uherská měla v oběhu koncem roku papírových bankovek:

	bankovky rak.-uherské banky	papírové peníze státu	celkem milionů zl.
r. 1868.	276,185.150 zl.	298,330.877 zl.	$574^1/_2$
„ 1878.	288,799.000 „	364,002.389 „	652·8
„ 1888.	425,673.720 „	336,843.175 „	$762^1/_2$
„ 1896.	668,009.430 „	147,032.960 „	815

Koncem r. 1900. měla rakousko-uherská banka následující majetek: za $912^1/_2$ milionů korun zlata, za 60 milionů korun cizých směnek na zlato, za 232·8

mil. K stříbra, za 68·3 mil. K státních bankovek, za 466·3 mil. K směnek, za 68·3 mil. K lombardů, za 299·4 mil. K hypotékárních pohledávek, za 24·5 mil. K jiných zástavních listů, 8·1 mil. K reservní fond, 1518·9 mil. K papírových bankovek v oběhu, 39·3 mil. K žirovních pohledávek, 91·3 mil. K jiných pohledávek, 297·4 mil. K vlastních zástavních listů v oběhu, 16·2 mil. K bankovní reserva, 73·5 mil. K pohledávka u finančního rakouského ministra. Veškeren kapitalistický majetek rakousko-uherské banky tvořil tedy koncem r. 1900. ohromnou sumu 4167 millionů korun.

Prohlídněme si nyní trochu blíže administrativní těleso rakousko-uherské banky, tedy ony mocné pány, kteří rozhodují nad tímto obrovským pokladem.

Gouvernérem banky jest nyní rytíř Biliński. Dřívější gouvernér Dr. Julius Kautz odešel do pense. Mimo řádnou pensi dostal od poslední valné hromady jako roční čestný přídavek 20.000 k. Práci čest! Tento pán má ročně nejméně 40.000 k. pense.

Vicegouvernéři jsou baron Winterstein a Pavel Madarassy. Náhradníci vicegouvernérů jsou Leopold Lieben a Elemer Horvath.

Správní rada jest tato:

členové rakouští:	členové maďarští:
Bedřich Suess,	Sigmund Gold,
rytíř Schoeller,	Ignaz Schreiber,
Adolf Wiesenburg,	M. Pfeiffer,
Otto Schlumberger,	Ondř. Mechwart,
Bernard Hellmann,	Alex. Deutsch,
Otto Wolfrum.	Geza Josipovich.

V Pešti v hlavní úřadovně banky úřadují ústřední inspektor Elischer, Hiller, generální tajemník Pranger, pak bankovní úředníci Zuch, Calligaris, Flittner, Schmied, Wallach, Arbeiter, Kuhn.

Přednostové bankovních filiálek jsou:

v Ústí n. L.: Max Richter, Brně: Bedřich Jitschinsky, Budějovicích: Bedřich Eckl, a jiní.

Nejšpásovitější jsou jména přednostů bankovních filiálek v Uhrách. Na příklad Erdmann v Neusohlu, Gollovitz, Ballag, Reich, Moess, Levitzky, a jiní.

Jak vidno, vyhýbá se rakousko-uherská banka dosti úzkostlivě, aby v řadách úřednictva bankovního nebylo tolik židů, jako sedí ve správní radě banky samé. Jsou to ostatně jen zástupci finančních velmožů, jako žid Lieben zastupuje vlastně Rotschilda. Israel jest opatrný; nevystupuje všude zřejmě, aby moc a panství jeho nebyly příliš světu na odiv postaveny.

Nejdůležitější činnost mimo vydávání papírových peněz a zásobování tedy všeho lidu peněžními prostředky jest v přední řadě udělování úvěru na směnky. Směnční úvěr jest základ celého nyní vládnoucího průmyslu a obchodu. Dnes se pracuje v každém skorem závodu na směnky. Všecko se kupuje i všecko se prodává na dluh. Na příklad: bratří Tschinklové v Lovosicích ohlásili úpadek na dva miliony korun. To jest: půjčovali si pořád na směnky a najednou řekli, že nemohou platit. Na takových základech spočívá směnečný výrobní život. V Rakousku dělají dluhy kridatorů ročně na 80 milionů korun, a tyto obrovské sumy zmizí obyčejně v kapsách Israele. Bratří Tschinklové prý nejvíce poškodili Živnostenskou banku. Čtenáři z toho poznají, co vlastně tedy jest směneční úvěr. Dnes záleží umění továrníka a obchodníka v tom, aby uměl na venek svůj obchod a svou továrnu ukazovati tak, aby se mohlo o něm říci: To je chlapík, tomu můžeme bez bázně půjčiti. A k tomu účelu vedou si nynější podnikatelé, továrníci, obchodníci a špekulanti vůbec dvojí knihy. Jedny knihy má veřejné, u soudu kolkované; druhé tajné pro sebe, kde si vede účty, aby z nich dovedl posouditi, kdy proň uhodil okamžik: ohlásit kotrmelec. Tak se dnes »pracuje«. Výrobní život spočívá tedy dnes z velké části na podvodu a jest umožněn úvěrem na směnky.

Leží tedy na snadě, že bankovní ústavy, které dávají úvěr na směnky, užívají jistých prostředků opatrnosti, aby nepůjčily ptáku, jehož péří jest již valně opelichané. A tomu účelu vyhovují bankovní censoři; to jsou důvěrníci, kteří podávají dobrozdání, zda ta neb ona směnka jest »dobrá«, to jest, zda tomu neb onomu se může půjčiti. Z toho poznáváme, že bankovní censoři mají pro banku ohromnou důležitosť. Všímněme si nyní pánů censorů rakousko-uherské banky. Ve Vídni jsou censory tito pánové: Vilém Boschan, hrabě Carpine, Mořic Eissler, Abraham Elias, Josef Flesch, Gerhardus Hämmerle, Hamsa, Mořic Hirsch, rytíř Kisch, Kuffner, Liebscher, Lössel, Lazar Haim, Mayer, Medinger, Muche, Pochler,

Leopold Pollak, Julius Pollak, Reik, Robitschek, Schlimp, Samuel Schloss, Emil Singer, Stiasny, Vinzl, Vogl, Zugmayer, Zweig.

V Praze jsou censory rak.-uher. banky tito pánové: Adolf Bloch, Leon Bondy, Dimmer, Seligmann Elbogen, Sigmund Fischl, Rob. Forchheimer, Sam. Haurowitz, Janovski, Arnošt Kahler, Ign. Kallberg, Raim. Kubík, rytíř Kubinzky, Kukuk, Jak. Lederer, Josef Novák, Ridl, Rihl, Ant. Řivnáč, Josef Sobitschka, Waldek, baron Zdekauer.

Přidáme ještě k tomu Brno. Zde jsou censory banky: rytíř Bauer, Heřmann Bloch, Vilém Grünteld, Gürtler, Löw-Beer, Müller, baron Phull, Reibhorn, Ruber, Samuel Schindler, rytíř Schoeller, Bedř. Singer, Stachlin, Steinschrecker, Stanitschie, Strakosch, Subak, Suchanek, Mořic Teuber, Ullmann.

Do Haliče nepůjdeme, to je zbytečno. Máme zde z uvedených tří hlavních středisk průmyslových úplný důkaz, že vládu v bance rakousko-uherské pokud se jedná o udělení úvěru směnečného vedou: Židé, po nich pak Němci. Tu a tam nějaký ten Čech vypadá v zástupu židovských a německých censorů jako popelka.

Poznejme nyní, kolik peněz poskytla banka rakousko-uherská během desíti let na směnky a lombardy úvěr žádajícím podnikatelům a obchodníkům.

Od r. 1888. do r. 1899. bylo poskytnuto na směnky a lombardy úvěru: Obnos milionů korun: ve Vídni 11.148½, v Praze 2495½, v Brně 997·2, ve Lvově 809·8, v Krakově 403·7, v Št. Hradci 625, v Liberci 297, v Bělovci 194, v Černovicích 183, v Stanislavi 168, v Olomouci 164·6, v Plzni 144·8, v Tarnově 136·1, v Przemyslu 122·6, v Tarnopolu 106·6, v Terstu 246·5, v Opavě 107·8, v Řeszově 78, v Českých Budějovicích 97, v Celovci 84·6, v Kolíně 86·1, v Teplici 107½, v Král. Hradci 63, v Chebu 68·9, ve Warnsdorfu 79, v Innomostí 82, v Lublani 45, v Žatci 69·8, v Solnohradě 47, v Jägerndorfu 52·4, v Splitu 37, v Bregenzu 35, v Linci 64, v Bozenu 28·8, v Děčíně 10·8.

Učiníme nyní z toho skupiny. Vídeň spotřebovala lví podíl směnečného úvěru: dostaloť se jí 11.148½ milionů korun půjček. Země české obdržely 4989·4 milonů korun půjček. Odečteme-li Prahu a Brno, přišlo na filiálky německé 821, české jen 676·3 milionů korun směnečných půjček. Halič a Bukovina spotřebovaly 1997·9 milionů korun půjček, země alpské a jihoslovanské pak spotřebovaly jen 1551 mil. K. Celkem půjčila banka rak.-uh. na směnky za 10 let 15.684·7 mil. korun. Z této obrovské sumy nepřipadá na české křesťanské výrobce snad ani 400 milionů korun. R. 1863. bylo v zemích českých eskomptováno 40.913 kusů směnek na 44·3 milionů zl., r. 1877. eskomptováno v zemích českých 122.599 kusů směnek na 148·3 milionů zl., r. 1894. bylo přijato v českých zemích 188.479 kusů směnek na 177 milionů zl. *)

Činnosť rakousko-uherské banky v Čechách r. 1900. byla následující: R. 1900. bylo ve všech filiálkách rakousko-uherské banky v Čechách na směnky půjčeno pánům továrníkům a velkoobchodníkům 475,880.000 korun! Z toho pak bylo v Praze eskomptováno 163.195 kusů směnek na 392,540.000 korun. Dále bylo eskomptováno ve filiálkách českých v Budějovicích, Hradci Králové, Kolíně, Pardubicích, v Plzni 21.528 kusů na 29,110.000 korun, a ve filiálkách německých v Ústí nad L., Chebu, Liberci, Žatci, Teplicích, Děčíně a Warnsdorfu eskomptováno 36.848 kusů směnek na 54,230.000 korun. — Srovnáme-li obnosy půjčené na směnky říšskou bankou rakousko-uherskou ve filiálkách německých, vidíme, že Němci mají skutečně třikrát tolik průmyslu v rukou než Čechové. Takovými obnosy pracují do roka v Čechách páni továrníci. Potřebovali z jediného úvěrního ústavu skorem 500 milionů korun na jeden rok! Kterak tu nemá továrna železnou silou rozdrtiti řemeslnickou dílnu, když pracuje tak obrovským jí uděleným úvěrem? Zde hledáme celé těžiště zápasu mezi továrnou a řemeslem. Nikde jinde!

Nyní se poohlédněme, kterak rakousko-uherská banka obsluhuje Maďarii. K tomu nám dobře poslouží zpráva o valné hromadě banky za r. 1900.

Veškeré finanční operace rakousko-uherské banky čítaly r. 1900. úhrnem 6.092,673.553 K; z toho připadá na Rakousko 4891·16, na Uhry 1199·33 mil. korun.

Zásoba kovů byla u banky zjištěna koncem r. 1900. na 1,218.099.000 K., a papírových bankovek v oběhu 1,494.023.320 korun, takže jsou papírové bankovky z 80 procent kryty kovovým pokladem, dvakrát tedy tolik, než jak je zákonitě ustanoveno. Z r. 1900. eskomptovala banka za 3386 milionů korun; z toho připadlo na Uhry 1008·88 milionů korun.

*) Na činnosť rakousko-uherské banky uveřejnil zajímavou práci Dr. Cyrill Horáček pod názvem: O zásadě soukromo-hospodářské a centralisační v cedulovém bankovnictví se zřetelem na rak.-uherskou banku. V Praze 1896.

Největší činnosť vyvinula banka rakousko-uherská v oboru žirovním. Vyrovnala r. 1900. žirovních pohledávek v sumě 24·517 milionů korun, to jest o 3371·6 milionů korun více než r. 1899. Vkladů spravovala banka za 1620 mil. korun. Z čistého užitku 26,713.906 korun dostali akcionáři 11,955.000 korun dividendy, stát pak dostal za privilej almužnu 3,567.546 korun; z toho připadlo na Uhry 1,419.000 korun.

Od r. 1888. do r. 1899. půjčila rakousko-uherská banka na směnky v Uhrách tyto sumy: v Pešti 6329·5 milionů korun, Debrečíně 401·6, Temešváru 330·2, Záhřebu 302·8, Aradu 243·6, Szegedinu 206, v Koloči 209·6, Varadu 194, Szabadce 197·2, Prešpurku 209, Pésci 181, ve Velké Kaniži 173·7, Kronštatě 144·6, Oseku 161, Košici 161·2, Szatmáru 129·2, Mikolczi 124·1, Velké Szebeni 1022, Raabu 129·3, Beczkereku 151·9, Šoproni 102·3, Rjece 60 a Sigetu 16·6 mil. korun.

V celých Uhrách půjčila během jmenovaných let rakousko-uherská banka na směnky 10.160·6 milionů korun! R. 1863. půjčila banka rakouská v Pešti na 7047 kusů směnek 9 milionů zlatých.

Tenkráte si Maďaři — vlastně židi — ještě v Uhrách nevypůjčovali. Dnes se list obrátil. Vizme následující čísla vzrůstu směnečného eskomptu v Pešti. V hlavní úřadovně banky v Pešti byly eskomptovány na směnky následující sumy v korunách:

	milionů		milionů
r. 1878.	133·5	r. 1896.	578·5
„ 1880.	222·6	„ 1897.	539·8
„ 1885.	258·9	„ 1898.	670·9
„ 1890.	340	„ 1899.	747·2
„ 1895.	602·5	„ 1900.	643·3

V prvním roku úřadování hlavní pokladny banky v Pešti činily pokladní obraty zde 778·2, roku 1900 však 14·945 milionů korun.

Všimněme si pánů censorů, kteří v Pešti rozhodují, komu se má na směnky půjčit a komu ne. Jsou to: Ludvík Adler, Evžen Csaczar, Jan Csepreghy, Ludvík Egyedi, Berthold Goldberger, Karl Deutsch, Alex. Havas, Josef Hirsch, Theodor Hüttel, Géza Jalics, Sigmund Kohner, Pavel Luczenbacher, Albert Marko, Bedřich Neumann, Jos. Pucher, Jindř. Tschögl, Julius Vuk.

Jest-li je zde v tomto kollegium pět křesťanů, tak jich je mnoho. Tak si učinili židé z rakousko-uherské banky dojnou krávu.

Obrovský tento úvěr, který se uděluje na 4 procenta, jest našim řemeslníkům neb rolníkům naprosto nepřístupen.

Často žasneme, jak některá továrna jako čarovnou mocí vyrůstá z půdy a neustále se rozšiřuje. Vlastník její přišel mnohdy před 10 lety s pinklem na zádech odněkud z Tarnopolu — a dnes jezdí v landaueru; řemeslníci z celého okolí padají před ním na kolena, prosíce jej pro Boha o práci. Takových skutečných případů známe více, můžeme posloužiti jmény.

A kde že vězí tajemství průmyslu a rozmachu některého spekulanta? Tajnosť ta vězí v úřadovnách bank, v úvěru. Mnohá továrna, mnohý podnikatel, špekulant je na mizině, ale banka čeká — a za nějaký čas jest závod opět v rozkvětu. Mnohá továrna pracuje na venek jako podnik zdravý, ale ve skutečnosti nepatří továrníku ani vřeteno.

Musíme si tu veřejně doznati, že my Čechové nemáme na tom všem ani nejskrovnějšího podílu. Český národ jest z ohromných peněžních zdrojů rak.-uherské banky vyloučen. Jak malicherný jest náš boj jazykový! My se hádáme o jazyk, ale kapsy máme prázdné! Pravda je, že i v Maďarsku lid maďarský sám ze všeho toho nic nemá, že s vyjmenovanými miliony vládnou pouze židé, jichž hlavou v Pešti jest baron žid Wodianer, jako ve Vídni žid Rotšild. A tito finanční židé ovládají v Pešti sněmovnu a celé státní ústrojí, právě tak jako u nás.

Proto musíme také u nás počíti s otázkou hospodářskou, politických a jazykových se dostane nám pak bez boje. S národem trhanů a žebráků se nepočítá.

Kdyby naší vůdcové a ti, kteří se národu českému za vůdce vtírají, rozuměli potřebám lidu, nechali by jazykového boje a dali by se do řešení hospodářských otázek. Zjednejme nejdříve českému národu jistotu živobytí, pak zvítězí český jazyk sám sebou. Kdyby české země měly svou cedulovou banku, nebo samostatné vedení banky, jako mají Maďaři, bylo by to mnohem důležitější, než hádka o vnitřní úřední řeč. Těch několik česky psaných soudních aktů český národ nespasí. Český lid musí nejdříve hledět upevnit a rozmnožit národní svůj majetek, musí hospodářsky sílit, musí spořit, pracovat, mravně žít, nesmí utrácet a pak jej nezdolá ani sto Wolfů či Schoenererů. *Rudolf Vrba.*

LITERATURA.

ŠPANĚLSKÁ.

D. José Gestoso y Pérez: **Ensayo de un Diccionario de los artifices que florecieron en Sevilla desde el siglo XIII al XVIII inclusive.** Svazek I., A—O; Sevilla, 1899. Str. LXXX—412. ve vel. čtv. form.; 10 pes. — V předmluvě, která je rozdělena ve čtyři oddíly, praví spisovatel, že by třeba bylo zase zavésti některá stará odvětví, z nichž některá vyhynula pro vymoženosti doby moderní, jiná pro nynější dekadenci. V druhém oddílu předmluvy uvádí zřízení gremialních družstev na sklonku XV. stol., ze kteréž doby zachovaly se nejstarší památky v různých archivech, zvláště v kommunitách sv. Pauly, sv. Klary, sv. Anežky a Mateře Boží. Ve třetím oddílu rozepisuje se o různých řemeslech a přísných zkouškách kandidátů samostatnosti. Zvláště pozoruhodny jsou odstavce o sedlářích, jirchářích, pozlacovačích, hrnčířích, zbrojířích a j. s uvedením míst, kde se chovají cenné jejich památky. Ve čtvrtém oddílu předmluvy pojednává o malířích a zlatnících; text však I. dílu slovníku tohoto jich již neobjímá; uvádí přes 300 malířů, o nichž až doposud nikdo nepsal.

Pedro de Alcantara Peña y Nicolau: **El mosaico,** colección de eseritos literarios en verso y prosa. Svazek III. Felanitx, 1899. Ve velk. čtv. form., str. 240: 2 pes. — Spisovatel, populární básník na Mallorce, co do popisu typů a obyčejů různých krajů vyrovnává se Berangerovi, ač-li ho nepředčí. Z povídek některé mají ráz anekdotický, jiné pouze vypravovací, čímž pozbývají síly; jiné zase jsou spíše románem než povídkou, jako na př. La maleta del Conte a Les bambolles, jiné srší vtipem, jako Dues aritméticas distintes y una sola ciencia matematique verdadera.

Obras de Victor Balaguer, *de las Akademias Española y de la Historia.* — Historias y leyendas. — Svazek XXXVII. Madrid, 1899; ve čtv. form., str. 544: 8 pes. — Po studii El Conde de Reus předvádí slavný romantik monografii kláštera sv. Jana de la Peña; z legend, popisů a pověstí, ke kterým ho nadchly jeho cesty Burgy, Aragonií, Catalonií a Pyreneji, čerpal tento neúnavný trovador-romantik, jenž je posledním a legitimním representantem romantiky.

Jacinto Octavio Picón: **Cuentos** (povídky). Svazek ve 32erce, str. 92: 75 ctmů. — Bibliotéka »Mignon« vydává úhledné svazečky dobrých spisovatelů. Dosud měli tam práce Medina, Armando, Palacio, Clarín, Ricardo Wagner, González Serrano, Valera a Bonafoux; nyní i Picón, známý kritik i romanopisec, uveřejňuje dvě povídečky Aqua turbia a La gran conquista, madridské to povídky malebných typů. — Bibliotéka »Mignon,« již vede Serra, vypsala konkurs na drobné novelky; vyznamenaný autor dostane 300 peset a 250 výtisků odměněné práce. Porotu tvoří Leopoldo Alas (Clarín), J. Ortega, Munilla a Rafael Altamira.

José de Elola: **La prima Juana.** Madrid, 1900. Dva svazky v osmerce, přes 300 str.: 3 pes. — Jestliže ve spise »El Credo y la Razón« obdivujeme se Elolovi jako věřícímu, v tomto románu vítáme ho jako naturalistu, ale ne z těch, kteří obírají se jen nestoudností a nemravností. Příroda má býti líčena tak, jak je; ale je v ní přece hojně delikátních a okouzlujících půvabů, které může a má předváděti umění, ale vždy se zřetelem na lidský stud a důstojnost.

J. Martínez Ruiz: **El alma castellana** (1600—1800). Madrid, 1900. V prodlouž. 8erce, str. 216: 3 pes. — Ruiz načrtal život ve Španělích v XVII. a XVIII. stol.; probírá v první části: majetek, dům, život rodinný, modu, život šibalů, inkvisici, divadlo, kláštery, mysticismus, literáty a kastillskou prosu; v druhé: mínění, mravnosť, lásku, modu, literáty a kritiku; dílo končí momenty, v nichž vláda absolutní ustupuje době ústavní. Na konci každé kapitoly uvádí prameny, obyčejně dosud neznámé, jež svědčí o horlivém studiu spisovatelově.

FRANCOUZSKÁ.

Dieu et l'homme. Instruction d'apologétique, par *Léon Désers,* in 12, XI.-230 p. Poussielgue. V řadě dvaceti krátkých a snadných pojednání ku sledování rozvíjí autor hlavní problémy vzhledem k dogmatu o existenci Boha a budoucího života. Zvláště obrací se k těm, u nichž pochybnosti vznikají a kteří by se rádi ozbrojili proti námitkám, nemají však dosti času k dlouhému bádání.

Takovým, a jsou jich zajisté celé zástupy, prokazuje spisovatel dobré služby. Nejprve ukazuje sám na sobě, že může člověk býti knězem a přece míti vnímavé oko pro současné proudy myšlénkové. Dále učí je rozeznávati mezi bezpečnými výsledky vědeckého bádání a mezi domněnkami jistých učenců; rovněž tak mezi učením Církve a míněním jistých katolíků. Námitek se nebojí, ale poučuje nás, jak od těch, kdož je činí, důkazů jejich tvrzení dožadovati se máme. Methoda pojednání jest jasná, sloh svěží. S prospěchem bylo by možno zpracovati pojednání tato na exhorty pro posluchače vyšších ústavů.

La Philosophie de la nature chez les anciens, par *Huit,* in 8° 583 p. Fontemoing. — Dílu tomu dostalo se ceny při konkursu Académie věd mravních. Učený autor znám jest svými filosofickými pracemi, zvláště o Platonovi a Platonismu. Huit jest upřímným katolíkem, byl jedním z prvních profesorů pařížského »Institutu« (katolické university). Jeho práce, praví referent Akadémie, jest velmi cennou a velmi úplnou. O předmětu nesnadném a složitém jedná a odpovídá na všecky otázky s »erudicí i methodou«.

L' Église au tournants de l' histoire, par *Godefroy Kurth,* in 8° 157 p. — Kniha tato obsahuje šest konferencí, které znamenitý dějepisec belgický konal v Antwerpách. Jsou to velmi výmluvné a synthetické rozhledy o úloze, kterou vždy hrála Církev v kritických dobách dějin. S nepopíratelnou vědeckou autoritou dokazuje v nich, že Církev vždy podporovala pokrok lidových mas k životu vyššímu a lepšímu, že Církev byla mocí demokratickou v nejlepším smyslu slova toho. Úplně poráží ty, kdož v Církvi spatřovati chtějí jenom moc utlačující a příznivou majetným.

Fiancée d' Avril, par *Guy Ghantepleure,* in 12, 457 p. Calmann-Lévy. — Jest to román mladé Amerikánky, která si vzala Francouze následkem aprilového dopisu, jejž napsal čtverácký soudruh. Dobře pobaví a jest úplně nezávadnou. *Vojtěch Kameš.*

ČESKÁ.

Nedokončený obraz. Román *Antala Staška.* Druhé vydání. Libuše číslo 1. a 2. podílů na rok 1901. S velikou reklamou rozeslalo nakladatelství Frant. Šimáčka v Praze do všech kruhů čtenářstva českého první číslo »Libuše« s románem, který prvně vyšel již roku 1878. Jelikož hrdinou románu jest kněz Petr Labský, a celý děj dotýká se života kněží i osadníků, dlužno zmíniti se šířeji o této práci. Jestiť to román, ve kterém hlavní osoba jedná podle svých stranných názorů, vráží překotně proti názorům mravního světa, jako v tragedii, končí sice záhubou, ale neusmiřuje porušený jím ve světě soulad. Hrdina sice padá, ale přes to nezrcadlí se tu stará zásada: Nic přes míru! Měj v úctě zákony božské i církevní, poněvadž hlavní osobě knězi Petrovi schází gloriola čistého charakteru kněžského. Autor předvádí v ději vlastně *monstrum kněze,* jehož život jest v odporu s kněžstvím dle příkazu církve katolické. Nicméně, aby učinil přes to z něho reka, přiodívá jej s chytrostí šatem průkopníka svobody liberálních názorů a přítele lidskosti. Všímněme si nejprve obsahu děje: Příčinu vstupu do stavu kněžského P. Petra Labského ilustrují slova jeho deníku: »Hledal jsem štěstí v bouřlivé rozkoši, bujivém vínu, v lásce žen. Chtěl jsem býti slavným... lákaly mně statky lidské... Ovoce ze stromu poznání vzbudilo ve mně nenávisť k lidem... není otročtějšího a spolu hloupějšího tvora nad člověka... pravým spasitelem jeho jest tyran... Lidstvo není jiného hodno, než strachu a hrůzy... Chci pokoj, jsem neskonale nešťasten.« Tak napsal muž as dvaatřicetiletý, šel a stal se — knězem katolickým. Ustanoven byl kaplanem v Krkonoších, a tu se mu »působení jako knězi stalo zakletým kruhem, v němž otáčí jej železná nutnosť a neměl nižádného předmětu, na němž by byl s radostí utkvěl myslí svou...« Starý kvas v něm se nezměnil.

Jako student měl známosť s jednou dívkou, o kterou zápasil s přítelem; ten ji zahubil přenešením nákazy neštovic. Dále měl důvěrnou známosť s jinou dívkou, o kterou konal souboj, načež mu z obzoru zmizela. Tu najednou ona ho spatří jako kněze, když ji má oddati s baronem Holinským v zámecké kapli. Omdlí, roznemůže se a umře. Petr k jejímu přání má se u mrtvoly její celou noc modliti, a tu ji pozná jako někdejší svoji milenku. Staré vzpomínky se mu vracejí, rozhárán v nitru po jejím pohřbu chce se v lese zastřelit. Ale spatří novou dívku, dceru domkáře Hájka, bydlícího na samotě v lese. Do té se zamiluje, ji vyhledává a v lese se s ní schází. Naň žárlí místní učitel a pronásleduje ho. Jsa kaplanem u starého faráře, dává si od něho vypravovati děje jeho mládí jednou v noci při nemoci jeho. Ten mu líčí, jak též pro milenku vystoupil ze

semináře, načež mu ji advokát odloudil, a proto se vrátil zpět a stal se knězem. Více pak o ní neslyšel. Tu kaplan poznává, že to byla jeho matka, kterou otec-advokát přišed na mizinu zanechal v bídě, a již zemřel. Na památku od ní má kaplan řetěz perel. Farář slyše to, žasne a téže noci umírá. Petr má nastoupiti jeho místo, ale lid ho nechce, an prý jest nevlídný, s nikým nemluví, ano i prý čaruje bloudě po lesích. Pošle deputaci k patronu, kde nic nepořídí; místo biskupa přijme ji tajemník jeho, ale taktéž neslibuje odstranění Petra. Zatím administrátor chodí za Hájkovou dcerou, celé noci prochodí po lesích, s ní se schází, až jednou v bouři skryjí se oba v lese v jeskyni, kdež se umluví, že spolu odjedou do Ameriky. Milenka už se nechce domu vrátiti a zůstane v lese. Sem za ní chodí Petr, a na konec ji vezme do fary do skrytého pokoje a tam ji předržuje, než by si připravil věci k odjezdu. Zatím té se stýská po rodičích, a konečně zapřádá nový poměr s přítelem Petrovým, dobrodruhem. V tom přijde zpráva, že Petr se přece stal farářem, k tomu se roznese, že předržuje dívku ve faře, po níž rodiče marně pátrali. Lid se srotí, táhne útokem na faru, Petr s milenkou chtí prchnouti, ale již nemohou. Proto se ona zardousí šňůrou perel, jež jí Petr, maje je na památku po matce, daroval a sám si prožene hlavu kulí, kdy lid volá potupně mezi sebou: »Takové máte své katolické kněze, všickni jsou stejní. Vidíte, kam vede vaše katolické náboženství.« (290).

S trpkostí odkládá čtenář tuto vychválenou knihu, která jest tendenčně psána a zanechati musí v duši odpor proti duchovenstvu a zřízení církevnímu vůbec. Jestiť děj protkán uměle názory, jimiž zlehčují se principy katolické. Ovšem s dovednou raffinovaností, aby se zdálo, že se potírají zlořády v náboženském životě osady a jejich obyvatel. Spatřujeme to jasněji na jednotlivých osobách, přihlédneme-li k jich charakteristice. Se stanoviska našeho jest osoba Petra Labského, kaplana, výsměchem stavu kněžského. To není žádný kněz, neboť nic čistě kněžského v něm není. Nedočteme se tu, že by působil v duchovním ohledu, nemodlí se nikdy, nemá zanícení pro své povolání, ani žádných ideálů. Nehledá síly proti nástrahám a vábením hříchu, jenž opět a opět naň doráží, ale klesá do bahna všedního života a proudů smyslné lásky, nic nehledě na gloriolu svého sacerdotia.

Zdá se, jakoby byl zanícen pro nějaké neznámé povznesení lidu, ale z celého děje nevyzní nic. Ovšem liberální čtenářstvo naší doby, prosycené feminismem, bude snadno svedeno, že ho bude pokládati za oběť lásky. Dobře ho charakterisovala jeho milenka sama (191.): »Vy knězem? Vy jím nejste, máte jen jeho šat. Což Vám překáží, abyste ten šat shodil.« I v ostatních osobách ukryta jest uměle profanace katolického náboženského života, činíc jej směšným a protivným, tak jako i v předivu smýšlení lidu, jež jest protkáno pověrečnými, přehnanými, ve výsměch náboženství vyznívajícími názory. Všimněme si osadníků farnosti Petrovy.

Starý Hájek, otec milenky Petrovy, »byl po rodičích katolíkem a účastnil se všech obřadů církevních, ale činil to více z neuvědomělého citu povinnosti; ale vnitřní přesvědčení bylo vynešeno nad všecky zevnější obřady.« (19.) Starý Blažek, jako pověrčivý člověk, zaříkává, chodí na pouť, při kázaní pláče, cti nejvíce Pannu Marii, a nemůže kaplanu Petru odpustiti, že o ní ještě nekázal.

Krulich »filosof« a zvaný »pastor« nenávidí kněží, protože prý jednou zpovědník zvěděv od jeho ženy ve zpovědi, že má zapovězené knihy, ho udal, an prý »kněží tenkráte měli dostatečné moci, krutě, často i nespravedlivě pronásledovali. «Proto skřípal zuby, když si na kněze vzpomněl. Toman je »povahy ryzí a poctivý, ale náboženství má za nejstrašnější pohromu lidstva« a o kněžích tvrdí, že »činí jen to, čeho na nich svět žádá«. Antoš Kolin je pokrytecký pobožnůstkář, vodí lidi procesím do Vambeřic, vede deník o funusech: »dva kněží, čtyři muzikanti, smluveno 20 mázů piva a 3 zl. 20 kr.«, svaté po straně proklíná, ač v kostele vykládá jich životopisy. Tajemník biskupův přijímá deputaci »pln sladkosti a líbeznosti«, a ač vše již ví od patrona, tváří se jakoby neměl o ničem tušení. Naproti tomu všemu není v celém románě ani jediná osoba s čistým katolickým charakterem, která by zářila jako příklad a kontrast všem těmto tendenčním vlastnostem; naopak, kde kdo v ději se vyskytne, jest uměle přibarven vylhaným jezovitismem, odporně líčeným církevnictvím, dialogy zlehčujícími katolické zásady. To jest tedy dle reklamního oznámení »ta první velká práce autora »Blouznivců naších hor«, která prý došla při svém vydání napínavým a bohatým dějem i uměleckou formou velice nadšeného přijetí jak u obecenstva tak u kritiky«. Vydavatelstvo prý doufá, »že dostane se jí ho plnou měrou i při vydání druhém, jehož získání pro »Libuši« bylo zvláštním potěšením.«

Jedině ta literární práce vskutku vzdělává a zušlechťuje, která odpovídá ideám pravdy, dobra a krásna, a dává jim vítěziti proti jich odpůrcům. Toho však v tomto románu neshledáváme. Naopak nahromaděna jest tu vlastně samá negace těchto idejí, která na konci zůstane v odměně nebo trestu nerozluštěna. Jelikož pak nemá kontrastu, ani jediné čisté povahy v celém ději, vtiskuje čtenáři v paměť jen chybné své názory a zanechává mu dojem představy perversního kněze, chorobných náboženských duší a liberálních proticírkevních náhledův.

Aspoň monstrósní osoba kněze Petra Labského, který profanuje své sacerdotium samými milostnými dobrodružstvími a nic kněžského na sobě nemá mimo to jméno kaplana — nevinného čtenáře nevzdělá, naopak vtlačí do jeho nitra pochybný názor a nedostatek důvěry k duchovenstvu vůbec. První díl tohoto románu zaslán byl i zdarma na veškero duchovenstvo dle katalogu vůbec, aby získáni byli noví odběratelé »Libuši«.

Pochybujeme, že se kněží čeští po přečtení druhého dílu rozohní pro knihy podobného tendenčního směru, aby snad i k tomu je lidu našemu půjčovali. Lživě vybájená osoba kněze Petra a protináboženské fráze uměle v děj spojené, zvláště o porušení zpovědního tajemství, mohou mnohé v duševní rovnováze nezkažené čtenáře zviklati. *Vlastimil Hálek.*

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

Katolické misie. Katolická církev jest podivuhodna ve svém rozvětvení, neboť ve všech zemích i nejméně vzdělaných se rozšiřuje. Právem ji přirovnával sám božský Spasitel k zrnu hořčičnému, které z počátku je sice nepatrné, avšak vzrůstá ponenáhlu v mohutný strom, tak že přilétají ptáci nebeští a sídlí v jeho kmenech. Prvními nadšenými misionáři byli zajisté sv. apoštolové, kteří hlásali slovo Boží po všem tehdy známém světě a potvrdili pravost učení Kristova svojí krví až na sv. Jana, jenž však také byl mučen. Tento neohrožený příklad našel hojně následovníků mezi kněžími i laiky, kteří věnují svůj život i veškery síly své požehnanému dílu katolických misií. Čtenáři »Vlasti« přijmou zajisté s povděkem, budeme-li soustavně a stručně podávati zprávy o této nové apoštolské práci, která nese ráz civilisace pohanských národů. Církev plní tu věrně poslání svého zakladatele, který nařídil: »Jdouce do celého světa, učte všecky národy, křtíce je ve jménu Otce i Syna i Ducha sv. Papež Lev XIII. náleží k největším podporovatelům katolických misií, poněvadž poznává, že toto dílo jest chloubou naší církve. *V Asii* utěšeně vzkvétaly misie, což mělo zvláště v Číně největší platnost. Působiliť tam koncem minulého roku v 39 apoštolských vikariatech 942 evropských misionářů, 445 domácích kněží, laiků a školních bratří 90 z Evropy a 24 domácích, 3709 katechetů a učitelů, 339 sester evropských, 720 cizích, 2396 panen Bohu zasvěcených. Kaplí a kostelů bylo 4348, 47 kněžských seminářů, ve kterých se připravovalo 2263 alumnů; elementárních škol měli 4054 s 65.990 dítkami, 239 sirotčinců, 395 nemocnic a 7 knihtiskáren. Počet katolíků udává se na 762.758 mezi 545 miliony pohanů. Tyto záznamy jsou uspořádány dle nejnovějších úplně spolehlivých výročních zpráv jednotlivých misijních stanic, tak že o jich správnosti nelze pochybovati. Katolická církev má tedy největší zájem na smírném urovnání mezinárodních zápletek, které loni povstaly v Číně. — Na sundajských a moluckých ostrovech (Borneo, Banka, Celebes, Flores, Java, Kai Sumatra, Tinov) napočteno dle poslední výroční zprávy mezi 30 mil. obyv. 47.732 katolíků, 53 škol se 4867 dítkami, 17 učiteli, 30 laiky, 149 sestrami a 18 světskými učitelkami. Křtů bylo 2952, přijímání 47.684, obrácení 453. Kromě biskupa působilo tam 67 holandských kněží a bratří. Kněží tam zastávají též duchovní správce osadního vojska 7195 mužů. — Tonkinská misie čítá 669.166 katolíků, 145 evropských a 311 domácích kněží, 827 katechetů, 40 evropských a 1348 domácích sester, 2313 kostelů a kaplí, nejméně 995 škol a sirotčinců s 18.229 dětmi. V tom jeví se potěšitelný vzrůst zvláště po francouzsko-tonkingské válce v r. 1883—1886, která rovněž zhoubně zpustošila misijní stanice jako nynější čínská válka. — Apoštolský delegát východní Indie (hlavně v jižní Indii a Ceylonu), msgr. Zaleski, udává počet kněží uplynulého roku na 2406, z nichž jest 1580 rodilých Indů, 67 seminářů se 782 domorodými kleriky, 2562 elementární školy se 145.500 dítkami kromě vyšších ústavů, 2400 řeholnic, 162 sirotčinců a asyly s asi 10.000 sirotky.

— Msgr. Pavel Terzian, arménsko-katolický biskup v Adaně a Tarsu (rodišti sv. Pavla) v Malé Asii má 8 domácích kněží, založil v Tarsu klášter domácích řeholnic, zamýšlí tamtéž postaviti kostel sv. Pavla, chlapeckou a dívčí školu. — Školští bratří mají v Egyptě, Palestině, Syrii, Smyrně, na Rhodu a v Cařihradě 57 škol s 9136 žáky, z nichž jest 5725 katolíků, 2339 akatolíků, 623 mohamedánů a 449 židů, z čehož viděti, kterak tento řád působí pro všeobecnou vzdělanost beze zřetele na vyznání. — Lazaristé mají ve Smyrně, na řeckých ostrovech, na ostrově Saloniku, v Cařihradě, v Syrii a Egyptě 101 evropských a 11 domácích kněží, 40 školních bratří, 3 semináře, 3 koleje, 7 obecných škol s 1230 dítkami. — Milosrdné sestry zřídily v Haiffě v Syrii nemocnici, aby tamní protestantské propagandě čelily. Jejich opatrovna čítá 295 dítek. — V Persii přestoupila ves s 200 rozkolnými Rumuny blíže Urmiahu ke katolictví s podmínkou, že obdrží kněze i školu. — Lazaristická misie v západní Persii čítala r. 1899. celkem 16 evropských misionářů, 63 domácích a 4 domácí bratry, 24 evropské sestry, 34 katechisty, 2 semináře, 3 koleje, 45 elementárních škol se 1465 chovanci a žáky, 1 nemocnici. Katolíků, většinou Chaldců, bylo 9000. R. 1899. nově se obrátilo 325 lidí. — V Japanu žilo r. 1876. pouze 16.622 katolíků, nyní pak vzrostl jich počet na 54.366. Hierarchie sestává z arcibiskupa v Tokin a 3 biskupů, 113 evropských a 30 domácích světských kněží, 30 kleriků vychovávaných ve 2 seminářích. Dále tam působí 28 školních bratří, 33 Trappistů, 8 Trappistek, 18 dam sv. Maura, 12 sester sv. Pavla a 27 sester dětství Ježíšova, 297 katechistů. Misijních stanic jest 83, kostelů a kaplí 206, sirotčinců 16 s 1482 dítkami, 4 nemocnice, 3 koleje s 330 chovanci, 10 dívčích pensionátů s 979 chovankami, 48 obecných škol s 2915 dítkami. V této zemi možno sledovati utěšený rozvoj katolické církve, který bohdá potrvá i na dále. *Fr. Žundálek.*

Literární zprávy z Bosny a Hercegoviny za r. 1900. *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine* (od 1463—1850) od Safveta bega Bašagicé-Kedžepašicé. Nákladem vlastním. V Sarajevě tiskem »Bosanske Poste« 1900. Cena 2 K. Nadaný lyrický básník hercegovský ze starého rodu begů Kedžepašiců a stoupenec i zastance přimknutí orientální osvěty k ušlechtilým zásadám západní vzdělanosti mezi mohamedánskou mládeží bosensko-hercegovskou, vystupuje zde historickou studií nemalé ceny pro pozdější badatele na tomto poli. Známo, že vlastní osnova dějin království bosenského i dle znamenitých výzkumů Klaičových přerušena byla pro střední Evropu významným rokem 1463, kdy padla samostatnost Bosny vpádem sultána Mehmeda Fetiha a popravou posledního bosenského krále. Vnitřní osudy nového pašalíku obsaženy jsou pak jen v řadě různých »fermanů« a sultánských »buruntijí«, neméně i v detailních osudech jednotlivých vynikajících šlechtických rodů zemi. Celá tato perioda čtyř set let propadla by jistému zapomenutí na škodu budoucího bádání, kdyby mladý vlastenec Safvet beg Bašagic nebyl od několika roků (jak se zdá popudem dvor. rady K. Hörmanna) podjal se záslužné sběratelské práce a neprozkoumal domácí archivy jednotlivých vynikajících rodin begovských v zemi. Ovocem tohoto několikaletého bádání jest právě uvedené dílo, které spisovatel skromně nadepsal »Kratka uputa« (Krátký úvod), ač vrhá jasné paprsky do chmůrných staletí, kdy Bosna a Hercegovina úpěly pod tureckou nadvládou. Zásluhu spisovatelovu lze oceniti již z toho stanoviska, že mohamedánští begové bosensko-hercegovští vzpečují se propůjčiti jinověrcům rodinné své archivy k prozkoumání, a nad to zkoumatel takových zápisů musí býti výborný znalec tureckého i arabského jazyka vedle vlastní srbochorvatské řeči mateřské, což shledáváme u Safvet bega v míře náležité. Dodatek vzpomenutého díla pod názvem »*Herceg-Bosna i istočna prosvjeta*« (Bosna a Hercegovina i východní kultura) seznamuje nás s bohatou řadou rodáků jmenovaných zemí, kteří vynikali na poli krásné literatury orientální.

Pjesme od Antuna Petravice. Nákladem N. Pissenbergra. Dônja Tuzla 1900. Cena 2 K. Úpravná kniha obsahuje 53 plody mladého básníka, až dosud roztroušené po různých chorvatských časopisech. Nadaný poeta, rodem Bosanec, jest knězem a již jako gymnasista se zdarem pokusil se veršovati. Prodchnut hlubokou věrou k Bohu a oddaností k církvi, jakož i příkladnou u Jihoslovanů láskou k vlasti, podává nám Petravić ve svých »Písních« plody své Musy, jimž povolání poetovo vtiskuje pečeť vniterní ryzosti náboženské. Proto na prvé místo sluší klásti krásné písně: »*Bogu*« a »*Na Golgoti*«. Hlubokou reflexí vynikají dále tři písně »*Simeon prorok*«, které klademe pro vroucí obsah po bok prvějším. Pěkný jest cyklus »*Juda*«, v němž třinácti znělkami líčí básník výčitky svědomí a zoufalosť zrádce Kristova. V písni »*Moriendum est*« poddává se Petravić s jistou hypochondrií modernímu pessimismu, ač s potěšením sluší konstatovati, že jsou

tyto verše v celé sbírce ojedinělým zjevem. Za to lehce a s důvěrou v život pěje »*Ljelni soumrak*«, v němž si srdce jeho »veselije zakuca«. Vlasteneckým dojmům popustil Petravić otěže v ohnivé písni »Domovini« a užší domov v toužných vzpomínkách krásně popisuje verši: »*Majci iz daljine*« (Matce z dálky). Klidným, úchvatným rhytmem pravé hymny venkovské nezkaženosti nese se »*Seoska Zdrava Marija*« a plastický obraz života vesnického poskytují verše nadepsané »*Seosko groblje*«. Petravicovy písně odloží čtenář s opravdovým dojmem a potěšením.

Jan Třestík.

Pozor na Ottův slovník náučný! — V právě dokončeném XVI. dílu Ottova slovníku náučného napsal pan Zdeněk Nejedlý na stránce 267, o výtečném pražském arcibiskupu Janovi III. příjmím »Lohelius« tuto »zdrcující« kritiku: »Katoličtí spisovatelé vyličují L—ia jako muže zvláště mírného a jemnocitného. V českých dějinách však jeho působení znamená pravý opak. Chebský tento Němec, jenž neznal česky, počínal si velmi krutě v provádění svých plánů....« Na str. 266. a násl. pak píše: »Za slabých arcibiskupů pražských Berky z Dubé a Karla z Lamberka byl vlastně L. sám arcibiskupem, zejména v provádění práv nad kláštery. Bez obyčejných a zákonných voleb dosazoval za opaty a převory koho chtěl, a kdo se k účelům jeho hodil, usadil ho ihned za převora, třeba byl nedávným professem. Mladými těmi horlivci a svou krutou energií napravoval kázeň hojných klášterů praemonstrátských.... Kdo se mu opřel, toho dával v klatby i násilně z kláštera vyháněl..... Přes tu vší horlivosť dostal přece r. 1603. napomenutí od císaře, aby byl ještě bedlivějším na kláštery.... Kam nemohl Lohelius dosáhnouti skutkem, působil aspoň žalobami.... Nejhůře měli se obyvatelé na statcích arcibiskupských. V Hrobech hned r. 1609. někteří pro své protestantství umořeni byli v žaláři na Oseku, jiní trýzněni vojskem.... Roku 1617. provedl přísnou a krutou visitaci po celém panství křivoklátském, dosazuje tu katolické kněze i do obcí, kde nebylo ani jediného katolíka (v Unhošti). Téhož roku dal L. násilně zbořiti kostel protestantský v Hrobech.... Dle jeho příkladu vedli si i katoličtí stavové, zvláště Slavata.... Tak hnána reformace stále výše, až došlo 23. května 1618 k defenestraci. L. hned ovšem ujel ze země a napomínal jen kapitulu pražskou, aby vytrvala a neprchala z Prahy. Po čas českého povstání bydlil ve Vídni, kde nemeškal popuzovati příslušné osoby proti českým stavům.... Po bitvě na Bílé Hoře.... v této době všeobecných konfiskací, snažil se uloviti něco i pro arcibiskupství. Tím vrátil arcibiskupství statky Rožmitál, Týn n. Vl., Červ. Řečici, klášteru svému statky kláštera želivského.... i jiná zboží, vymohl kapitule pražské právo voliti probošta a pod. Zemřel r. 1622. a pohřben jest v kláštěře strahovském, kde mu opat Kašpar z Questenberka dal zříditi r. 1626. nákladný náhrobek s obšírným nápisem o všech jeho zásluhách protireformačních.« Pan pisatel zmíněného článku přisuzuje tedy arcibiskupu Janovi — o němž zesnulý prelát Dr. Borový v dějinách diecése pražské dle svědectví starších letopisů tvrdí, že »se chvalná pověsť o *svatém životě jeho* všady roznesla tím více, jelikož Bůh za živobytí jeho i po smrti *zázraky* jej oslavil — tyto nepěkné vlastnosti: krutosť proti klášterníkům i poddaným, násilnictví, zbabělosť, popuzování vlivuplných osob proti českým stavům, jakož i hrabivosť. Co souditi dlužno o domnělé krutosti arcibiskupově proti osobám řeholním, o tom nás nejlépe poučují slova spisovatelova: »Přes tu vši horlivosť dostal přece r. 1603. od císaře napomenutí, aby byl ještě *bedlivějším* na kláštery.« Hrabivosť připisuje pisatel arcibiskupovi právě, že týž »snažil se uloviti (!) něco i pro arcibiskupství«, než hned potom tvrzení svoje vyvrací, když píše, že arcibiskup »vrátil arcibiskupství statky Rožmitál atd.« Důchody arcibiskupské byly tehdy — jak známo — tak skrovné, že se císař viděl nucena vrátiti arcibiskupství některé v husitských válkách těmuž uloupené statky. Domnělou krutosť a násilnosť arcibiskupovu vůči poddaným popisuje universitní profesor Dr. Kryštůfek ve svých všeobecných dějinách (nový věk str. 275.) takto: »Arcibiskup Lohel... pokoušel se o zavření (protestantského) kostela v Hrobu, při čemž přišel v nebezpečenství života a byl by býval ukamenován, kdyby se nebyl útěkem spasil. Arcibiskup začal proti svým poddaným proces, který by býval pro Hrobské měl smutné následky, ale tu přišli (tito) k němu a nabízeli se, že kostel zboří, když arcibiskup od procesu ustane. Arcibiskup přijal tuto nabídku a Hrobští po tomto přátelském porovnání zbořili kostel (11.—13. prosince 1717.) (Dle P. Svobody S. J.) Zbabělství přisuzuje pan pisatel Loheliovi slovy: »L. hned ovšem ujel ze země a napomínal jen kapitulu pražskou, aby vytrvala a neprchala z Prahy.« Než dr. Borový v dějinách arcidiecése pražské píše: »Arcibiskup Jan Lohelius byl z Prahy a Čech *vypovězen*, načež se odebral do Vídně a zůstal tam ve *vyhnanství* půl třetího roku, přebývaje na dvoře císařském.« — Tvrzení svoje, že arcibiskup Jan Lohelius »nemeškal popuzovati příslušné osoby proti českým

stavům« pan pisatel ničím neodůvodnil, jak by se při tak těžkém obvinění *osoby zemřelé v pověsti svatosti* bylo slušelo. Rovněž se patřilo, aby pan pisatel se důkladněji zmínil o zásluhách Loheliových, zvláště pak o té veledůležité okolnosti, že přičiněním arcibiskupa Lohelia byl duchovní stav mezi zemské stavy povýšen, a že pražský arcibiskup má od té doby název »Primas českého království.«

Ku konci dovoluji si skromnou otázku k sl. nakladatelství, po případě k sl. redakci Ottova slovníku náučného: »Proč nebyl požádán některý z duchovních spolupracovníků o sepsání životopisu arcibiskupa tak znamenitého, jakým byl Lohelius?« Svého času bylo přece slibováno, že se tak v podobných případech vždy stane! Jak jinak by byl životopis ten zněl, kdyby jej bylo na př. sepsalo mistrné péro pana preláta dr. Krásla, spisovatele životopisu kardinala Harracha?! — Katolíci, buďme na stráži a nedejme si tupiti muže své nejzasloužilejší v tak vážné a důkladné publikaci, jakou chce býti Ottův slovník náučný! *Al. Wirth.*

Ještě slovo k obraně spisu dokt. A. Lenze: „Soustava učení Petra Chelčického na základě pramenů." Redakci »Vlasti« dodán soukromý dopis nějakého studenta, jenž se zove »*Arno Novák*« a jenž se hlásí k autorství nesvědomité potupy dotčeného spisu v »Obzoru literárním a uměleckém« r. 1901. III, 2., »*že prý jest spis povrchní a strannický*«. Za jakou příčinou se tato přihláška děje, nelze tak snadno uhodnouti. Snad že chce pan student od pana docenta Vlčka odvaliti důmněnku, že by on byl pisatelem potupy dokt. A. Lenzovi a jeho spisu učiněné? *Ale v Obraně není zmínky, že pan docent tuto potupu napsal.* Jeho dopis byl tedy s té stránky úplně bezúčelný, ale nám je milo se dověděti, že ve „vědeckém areopagu »Obzoru« zasedají studenti«, a proto se odtud mnoho vysvětluje. Rádi věříme, že p. »Arno Novák« je katolík, a nepochybně tvrdý, že nejenom sluje, ale je také v životě svém katolíkem, a obdivujeme ho, že dovede své katolictví spojiti z neodůvodněnou a nespravedlivou potupou *spisu ne strannického, ale na výsost objektivního.* Než chceme býti spravedliví a domnívati se, že student Arno Novák nemá potřebných vědomostí k posouzení ryze theologického a symbolického spisu, a radíme jemu, což řekl sv. Jeroným k mnichovi: »Disce, ut doceas.« »Nauč se nejprve a pak teprv si dovol učiti.« Ale snad student „Arno Novák" spisu potupného ani nečetl. Jako nečetl »Obranu«, jinak by byl nepsal o *autorství Vlčkově ani o »sběsilosti helvetské.«* Hlavní však odpovědnost za potupnou poznámku nese pan docent Vlček. Muž tento napadal spisy Lenzovy od více let. Spis jeho: »Učení Petra Chelčického o svátosti sedmeře« odsoudil trhnutím péra, a to bez udání důvodů, »*že není žádné historické ceny.*« Spis »*Učení Jana Husi*« vyhlásil »*za tendenční, tedy neobjektivní a tak nepravdivý.* Jinak ovšem soudil zesnulý dr. Julius Grégr, neboť velebil jej jako dílo, po němž nic dokonalejšího o Husovi napsáno nebude, a dva vzdělaní pastorové, kteří vyřkli, že se strany katolické nebylo napsáno spisu podobného. *A vy, pane studente, chcete nám malovati, že se cení spisy při vašem vědeckém (!!) areopagu pouze podle hodnosti spisů, a nikoliv podle zásad předpojaté nesnašelivosti?* *Dr. B.*

Kniha o českém národu v cizině. Tyto dny obdržel spisovatel knihy »Der Nationalitäten- und Verfassungsconflict in Oesterreich«, Rudolf Vrba, od dvorní dámy Její cís. a král. Výsosti vévodkyně Filipiny Würtemberské, rozené arcivévodkyně rakouské Marie Terezie, dopis, že její cís. a král. Výsost spis ten s velikým zájmem čte a si přeje, aby došel co největšího rozšíření. Tak se podaří, že přece ledová kůra, která se všech stran český lid svírá, bude znenáhla se bortiti a že lživé pověsti o českém národě po tolik let hlavně vídeňským tiskem rozšiřované, budou před celou veřejností odhaleny.

Veliké vydání veškerých Kalvínových spisů, jež r. 1860. začalo vycházet, bylo letos dokončeno. Je to 59 velikých svazků. Že z toho mají helveti velikou radost, an prý nyní učenci budou moci mnohé věci učiniti přístupným i neučeným, jest jisto. My katolíci musíme při té příležitosti litovati, že spisy církevních otců a katolických velikých duchů tak málo v populárním vydání mezi lidem rozšířeny jsou. Vždyť bohužel i samo písmo sv. snad ani v jediném výtisku ve vesnici nenajdeme, kdežto bible britické společnosti se houfně po venkově kolportují. Jak mnoho práce tu ještě zbývá! *L. † 4.*

Památník českých evanjelických církví v Sev. Americe, obsahující popsání všech českých sborů presbyterních, neodvislých, reformovaných, kongregačních, methodistických a baptistických r. 1900. stávajících, vyšel právě v Chicagu. Protestantské listy nadšeně o něm píší farisejská slova: »Jest to velice pěkná a objemná kniha, která jest svědkem mnohé horlivosti a lásky pro dům Hospodinův mezi našimi krajany. Jest tu vší evanjelické a evanjelisační práce a pokusů jejich

mezi Čechy americkými krátce vzpomenuto.« K tomu dokládáme, že jest to kniha — již dle nadpisu svého — podávající důkaz o rozdrobenosti, rozháranosti a rozkouskovanosti sekt a církviček evangelických, na nichž se jeví kletba úpadku odtržení se od pravé matky — církve katolické. *L. † 4.*

Ze zákulisí sektářského. »Betanie« se v č. 7. horší na »Ref. Listy«, že začínají zase obstárávati boj proti svobodné církvi, jejíž orgánem jest »Betanie«. Stejně prý proti ní vystupuje i »Český Bratr«, jehož způsob boje záleží v tom, že snad v každém čísle píše proti svobodné církvi o anglických šterlinkách. To prý si oblíbily i »Ref. Listy« v posledních číslech, že píší o penězích z ciziny. Ortel nad nimi »bratrsky« vyslovuje »Betanie«: »Nezapomeňte, že mouchy mrtvé nasmrazují a nakažují mast apatekářskou.« Tak vida tu »evanjelickou lásku« mezi dvojctihodnými pány. Vyčítají si, jestliže některý dostal více neb méně podpory z prušáckých peněz. Jak mohou pak všecky tyto protestantské listy pěstovati v Čechách »čisté vlastenectví«. A přece jen naši liberálové, masarykovci a radikální pokrokáři se jich zastávají a kacéřují katolíky. Jak krásně povznáší se nad illustrací poměrů v evang. církvích známka pravosti katol. církve, že jest jednotná! *L. † 4.*

„Betanie", orgán svob. ref. církve evang. přináší v č. 8. radostnou zprávu, kterak v Sasku zástupci veškeré šlechty evanjelické (počtem 120) prohlásili, že chtějí hájit dědictví reformace. Prohlášení to prý učinili pro známý spor, má-li evanjelický šlechtic ve službě král. dvora katolického stojící při výkonech římské církve kleknout nebo ne. Oni šlechtici prý prohlásili, že se proto chtějí držet evanjelické církve, poněvadž tato jest založena »na Slovu Božím a zastává pravdu«. Jest divné, že sektářská »Betanie« o sobě též tvrdí »zastávání pravdy« tak, jako Kalvíni i Luteráni. U koho z nich jest tedy ta pravá »pravda?« U žádného, alebrž v katol. církvi na skále Petrově. *L. † 4.*

Paběrky z novin a veřejného života.

Oslava Ehrenbergrova. *Literární sekce družstva Vlast* oslavila dne 10. března t. r. již pátého člena kapituly vyšehradské (probošty Václava Štulce, Dr. Ant. Lenze, kanovníky B. M. Kuldu a K. Vinařického), kanovníka Josefa Ehrenbergra. Ke vzácné této slavnosti dostavili se mimo jiné: universitní profesor Msgr. Dr. Jos. Pachta, revident J. Soczanski rytíř z Luty s chotí, c. a k. dvorní lesní z Hvězdy Fr. Matouš, c. k. revident vrchního státního zastupitelství J. Vokoun, magistrátní úředník a redaktor JUC. Fr. Cyrill Vlk, faráři Dr. Karel Lev Řehák a Vl. Hálek, profesor Josef Šprongl, kaplani Ant. Postřihač a Fr. Stejskal, vzácná příznivkyně družstva paní Marie Eberlová a hojně jiných dám a pánů.

Slavnost zahájil vzletným proslovem P. Karel Burian O. Cr. a udělil slovo slavnostnímu řečníku, řídícímu učiteli Jos. Flekáčkovi. Řečník líčil nejprve slavný pohřeb Ehrenbergrův; potom přešel k jeho mládí. Otec Ehrenbergrův byl velký čtenář a dobrý hospodář. Na studiích byl Ehrenberger výtečným žákem a studoval více než musil. Jako kaplan měl samé obtížné štace: působil totiž u starých farářů, kdež ovšem břímě práce padalo na jeho bedra. Ze Solnice, kdež byl posléze farářem, povolán byl za kanovníka na Vyšehrad.

Oslavenec všímal si bedlivě historie a byl jedním z prvních, kteří psali proti husitismu, tehdy velice oslavovanému. Jako historik psal ovšem 1. povídky historické, 2. mimo ně povídky pro lid a pro děti. Ehrenberger byl ve svém líčení realista dobrého zrna; charakteristika osob, které popisoval, byla jadrná; charakter osoby načrtl několika slovy. Výborně na příklad popisoval starou školu, selskou pýchu, řemesla a cechovní zařízení; vedle prostých a šlechetných lidí stavěl furianty a švindléře.

Oslavenec byl kazatel ohnivý a daleko široko hledaný a kázaní svá vydal tiskem. Ač neměl básnického nadání, psal dle tehdejšího zvyku i verše a umístil je v různých časopisech.

Řečník vytknul, že Ehrenberger stojí vedle Fr. Pravdy a Bož. Němcové na čestném místě a uvedl, že má mnoho společného s V. Kosmákem. Jeho spisy, které

nyní vycházejí v knihkupectví Cyrillo-Methodějském ve druhém vydání, doporučil k hojnému odebírání.

Řečník přinesl některé povídky Ehrenbergrovy a úryvky z nich četl, aby posluchači seznali autora z vlastních jeho spisů. Trefné líčení učitelských mládenců p. Ignáce a pana Johanna, kteryžto poslední byl učitelským mládencem excurrendo, posluchačstvo velmi pobavilo.

Krásná řeč řídícího učitele byla odměněna hojným potleskem.

Jednatel Literární sekce řečníku vroucími slovy poděkoval a přečetl písemný pozdrav J. M. vys. důst. p. probošta Msgr. Dr. Ant. Lenze, jenž zní: »Paměti šlechetného vyšehradského kanovníka, věhlasného spisovatele, tichého, pokorného a vroucího genia českého národa, nehynoucí čest a sláva.«

Lázeňské výhody pro členy družstva Vlasť. Ke schůzi, konané dne 13. března 1901., obdržel výbor družstva tento přípis:

»Nížepsaní členové družstva Vlasť, uznávajíce za dnešní rozhárané a takřka všech morálních podkladů prosté doby, blahodárný význam a Bohu milý účel družstva Vlasť, k němuž přináležeti za čest si pokládají, umínili si i svými slabými silami k rozkvětu družstva pracovati. Nehledě k tomu, že hodláme literárně zásady víry katolické propagovati a s vědeckého stanoviska pravdy náboženství katolického obhajovati, chceme dle sil svých i skutkem zásadám své víry věrni býti a členům družstva Vlasť a jejich příslušníkům do lázní, v nichž působíme, zavítavším, *pomoc lékařskou zdarma poskytnouti.*

Důvody, které nás k tomu předsevzetí vedou, jsou následující: Jest nám známo, že jednak značná část členů Vlasti jsou nemajetní, kterým zapraviti honorář lékařský bývá velikou obětí, jednak i mnozí z těch, kteří lépe postaveni jsou, jinými břemeny tak přetíženi bývají, že i jim na léčení sama sebe nezbývá. Není nám tajno, že tímto předsevzetím dosti značnou oběť přinésti hodláme, než v dnešní těžké době malá hrstka lidí, lepším zásadám věrna, musí všemi silami navzájem se podporovati, i doufáme, že snad i touto prací družstvu poněkud prospějeme. Mimo tuto radu lékařskou hodláme i jinak členům Vlasti býti nápomocni. Za své mnoholeté praxe lázeňské přesvědčili jsme se více než s dostatek, že hosté lázeňští bývají vykořisťování nesvědomitými lidmi, hlavně národnosti židovské, a že jim mnohdy těžce uspořený groš v pravém slova smyslu z ruky vydírán bývá. Z příčiny té jsme milerádi ochotni, i potřebné pokyny a rady ve příčině bytu, stravy a p. podávati, ba i byty samé v přiměřených cenách dle přání zaopatřiti.

Žádáme slavný výbor, by laskavě ráčil o nabídce naší pojednati a tuto přijati. Ponechávajíce slavnému výboru úplně na vůli způsob projednání návrhu našeho, jakož i způsob, kterým členstvo o nabídce naší uvědomiti hodlá, znamenáme se ve vší úctě:

MUDr. *Vladislav Mladějovský,*
Praha II., Jenštejnská ulice číslo 1776.,
v letě: Marianské Lázně.

MUDr. *Otakar Rožánek,*
Praha II., Ferdinandova třída číslo 4.,
v letě: Františkovy Lázně.«

Výbor s povděkem vzal tuto laskavou nabídku na vědomí a usnesl se: 1. že ji rozšíří ve svých a v jiných četných katolických listech; 2. výhody této může použíti jen ten člen, který má řádně splaceny členské vklady; 3. každý člen, jenž by dobrodiní těchto účastným býti chtěl, musí se vykázati u pp. lékařů legitimací od družstva vystavenou, razítkem družstva opatřenou a podepsanou.

Sv. Otec Lev XIII. poslal arcibiskupovi westminsterskému kard. Vaughanovi a biskupům anglickým list, v němž odsuzuje tak zv. liberální katolicismus a chválí biskupy, že proti němu jsou na stráži. Praví sv. Otec: »Příliš dobře známa jest nám zkáza, která dílem již nastala, dílem hrozí z oněch zcela bludných názorů, jež liberálním katolicismem nazývány bývají.« Nejsou však než rationalismem. Sv. Otec vyzývá k ostražité i bdělé obraně pravé katolické víry láskou, sebezapíráním, pokorou a pohrdáním pomíjejícími věcmi.

300letá památka úmrtí Tycha de Brahe. Dne 24. října bude 300 let, co proslulý hvězdář a učenec Tycho de Brahe v Praze zemřel. V Praze utvořil se výbor za předsednictví dvorního rady doktora Františka Studničky, který onen den oslaviti zamýšlí. Hlavně má býti uspořádána výstava, kde by všechna »Tichoniana«, památky na Tycho de Brahe, vystaveny byly. Též některá z ulic pražských jeho jméno má dostati.

Giuseppe Verdi — dobrodinec chudých. Verdi byl velmi štědrým k chudým, sirotkům a žebrákům. O sedláky na svém panství v Bussetu staral se jak otec; dal pro ně zříditi školy, sirotčince, spořitelny a většinu svého jmění věnoval závětí k účelům dobročinným. Před branami města Milánu vystavěl

velikolepý ústav pro zaopatření starých a chudých hudebníků, vyzdobil jej po královsku, tak že stavba stála přes 2 miliony lír.

Kanovníkem, který mše sv. nečte, breviře nerecituje a vůbec katolicky se nemodlí, tedy podivným zajisté kanovníkem jest Dr. Posadovský, státní tajemník. Braniborský kurfirst zrušil totiž r. 1565. tamní biskupství; r. 1826. byla kapitula biskupská zase vzkřísena, ale kanovníky stávají se lutheránské světské osoby, které doma z důchodův někdejší katolické kapituly dobře žijí.

Úmrtí. Dne 27. března 1901. zemřel jubilovaný kněz, Václav Vaněk, asesor, konsistorní rada, biskupský vikář a děkan v Záboří. Hradecká diecése má dle naší 17leté zkušenosti celkem vzato nejobětavější bisk. vikáře z celých Čech. A mezi tyto obětavé vikáře patřil i zvěčnělý Václav Vaněk. Každého roku na podzim zasílal nám skrze svého bývalého ministranta a vychovance, nyní vrchního inženýra státních drah, větší obnos peněz, abychom je rozdělili na fondy družstva a při tom vždy pamatoval i na jiné účely v Praze, jako na klášter bl. Anežky české, na ústav slepců v Brusce a na jiné dobročinné účely katolické. Zvěčnělý byl zakládajícím členem našeho družstva a jevil v dopisech svých pro naše snahy nejživější účasť. Odpočívej v pokoji!

Dr. Jos. Deckert, farář ve Weinhausu, zesnul a pohřben byl 25. března t. r. za obrovského účastenství křesťanského lidu vídeňského. Pohřební obřady vykonal světící biskup msgr. dr. J. Schneider, u hrobu promluvil purkmistr dr. Lueger, jenž oslavil zesnulého jako neohrožence bojovníka za práva křesťanského lidu.

Schůze výboru Dědictví sv. Prokopa konala se dne 7. března t. r. v děkanátu c. k. české fakulty theologické v knížecím arcibiskupském semináři za předsednictví metropolitního děkana msgra. dra. Fr. Hrádka. Schůze se súčastnili členové metropolitní kapitoly: Probošt msgr. Ant. Hora, prelát msgr. dr. Frant. Krásl a kanovník msgr. dr. Jos. Doubrava. Dále msgr. dr. Ed. Knobloch, hlavní farář u Matky Boží před Týnem, msgr. Vinc. Švehla, farář na Smíchově, J. M. prof. dr. Fr. Kryštůfek, dr. J. Sýkora, generál-velmistr řádu křižov. dr. Václav Horák, kanovník vyšehradské kapitoly Jos. Kuchynka, ředitel semináře Jos. Farský, provinciál řádu františkánského Hip. Filipp a vicerektor dr. H. Soldát. Nejprve přečetl dr. Soldát protokol předešlé schůze, a pak podával msgr. dr. Doubrava jako jednatel některá sdělení, ze kterých hlavní týkalo se dědictví po bývalém faráři budějovické diecése Fr. Wildmannovi, který v poslední své vůli obmyslil ústav 2000 korunami, z nichž se dostane Dědictví sv. Prokopa po srážce veškerých poplatků 1764 kor. 66 hal. Dále byly darovány po návrhu páně jednatelově některým petentům podílné knihy. Ředitel Farský podává zprávu pokladní, z níž vysvítá, že Dědictví vládne jměním 95.020 zl. 87 kr., které ve státních papírech a v záložně Svatováclavské jest uloženo. Návrhy preláta msgra. dra. Fr. Krásla na ustanovení krámské ceny podílných knih za rok 1900. a 1901., jakož i za ustanovení honoráře spisovateli prof. dru. Jar. Sedláčkovi, jednomyslně se přijímají. Krámská cena za první podíl ustanovena na 6 kor. 60 hal. a za druhý podíl 7 kor. 40 hal. Cenné tyto podíly, obsahující výklad veškerých 150 žalmů a biblických chvalozpěvů breviáře, lze pánům členům vyzdvihnouti si v knihkupectví Bed. Stýbla na Václavském náměstí v Praze, jež jest komisionářem Dědictví sv. Prokopa již od vzniku jeho. Z výboru dle § 17. stanov vystoupili, ale akklamací zase zvoleni byli P. T. pp.: dr. Jos. Doubrava, Fr. Ekert, dr. Eug. Kadeřávek, dr. Ed. Knobloch, dr. Fr. Krásl. Ku konci schůze přimlouval se prelát dr. Fr. Krásl, aby knihy, Dědictvím sv. Prokopa vydané, staly se jak kněžím, tak i vzdělaným katolíkům přístupnějšími, a to tím, aby bylo snad ještě jedno komissionářství na Moravě zřízeno, a krámská cena knih starších ještě větší měrou než dosud snížena. Bylo by to s výhodou, jak pro Dědictví, které by tím způsobem do širších kruhů vniklo, tak i pro vzdělané katolíky vůbec. O tom má podati výboru hospodářský odbor v nejbližší schůzi své návrhy.

Říšský svaz katolických spolků dělnických v Rakousku. Ve Vídni shromáždili se delegáti katolických dělnických organisací z Rakouska, aby porokovali o založení říšského svazu katolických dělnických spolků v Rakousku. Debata byla velmi čilá, na konec byl návrh na založení svazu přijat. Bylo usneseno, aby sdružení spolků v jednotlivých zemích, které čítají 2000 členů, vysílala do výboru ústředního svazu po dvou členech, ta pak, jež čítají 4000 členů, po třech členech. Ujednáno též, aby příspěvek na říšský svaz obnášel za každého člena 24 haléře. Na konec zavázali se delegáti, že jednotlivá sdružení oznámí své přistoupení k říšskému svazu do 1. července t. r. České katolické dělnické spolky tohoto sjezdu se nesúčastnily. V masopuště t. r. byl u nás křesť.-socialní delegát, kněz z Vídně, navštívil faráře dr. Rud. Horského a kanovníka dr. Josefa

Buriana a J. M. ndp. biskupa Ed. Jana Nep. Brynycha, aby je pro tuto myšlénku získal, ale v Praze valně nepochodil. Celé hnutí křesť.-socialní ve Vídni jest ve vleku Opitzově a delegát sám vydával se zde za jeho stoupence a od Opitze Čech katolík nemůže se nadíti spravedlnosti. České spolky by do Vídně platily, ale cena jejich podobala by se v říšském svazu nule.

Útulek sv. Josefa pro spustlé a opuštěné dítky na Král. Vinohradech vykazuje za loňský rok následující činnosť: Útulek, založený z čisté křesťanské lásky, vzkvétá v mohutný, mnohoslibný strom a v ratolestech a větvích jeho nalezlo ochrany již mnoho ubohých, politováníhodných dítek a sirotků. Děti, pro něž nebylo v útulku místa, nalezly pomocí denních listů pražských šlechetné, obětavé pěstouny. A je dětí těch slušná řada! Jak důležitý, ale zároveň obtížný úkol »Útulek« tu provádí, dovede posouditi jen znalec poměrů; vždyť některé děti zanedbány byly duševně, jiné tělesně. A jiné a jiné obtíže byly tu s vyhledáváním pěstounů. Za ně přihlašovali se lidé mnohdy nehodní, ale přihlašovali se i lidé často velmi chudí, ale prodchnutí láskou k bližnímu. »Útulku«, dostalo se četných darů. Příjem obnášel 12.333 korun 53 haléřů, vydání 4218 korun 40 haléřů, přebytek pro rok letošní 8115 korun 13 haléřů. Stav jmění dne 31. prosince 1900. obnášel úhrnem 23.500 korun 13 haléřů. — Dojemno je čísti ve výroční zprávě »Útulku« o osudech a strastech jednotlivých chovanců a chovanek »Útulku« — maně vtírá se čtenáři slza v oko a maně zamýšlí se nad tím, kam poděla se láska otecká a mateří. Ale přece tu ještě jest veliká láska Boží — soucitní křesťané dosud nevymřeli. Proto, komu jen trochu možno, staň se příznivcem šlechetného podniku na záchranu ubohých dětí opuštěných. Dary i příspěvky přijímají se v »Útulku« na Král. Vinohradech v čp. 27. ve Slezské třídě.

»Lumír« časopis belletristický, do něhož psala řada nejlepších našich spisovatelů, sotva že přešel do rukou pana Hladíka, klesá do mravního bahna. — Tak v č. 22. čteme tam stať o semitismu — a jesuitismu. Židé prý jsou — dnešní jesuité. Jesuité prý zrovna tak si počínali, jako židé dnes! — Jesuité prý zakazovali školy, zakazovali kázaní, zmocňovali se jiných nebojovných řádů. — Každý i méně vzdělaný člověk ví, že právě jesuité povznášeli vědu, konali přednášky a kázaní a všemožně školství podporovali. Přirovnávat jesuity k židům, jest holým nesmyslem, který snad by byl »pochoutkou« pověstných »Červánků«, ale otisknout něco podobného v předním belletristickém listě českém, to zasluhuje odsouzení.

Následování hodno. Již po 9 roků vychází v Ratiboři v Pruském Slezsku jediný v české řeči pro lid vydávaný list »Katolické Nowiny« pod heslem: »Za pravdu, svobodu a právo.« Vychází každou sobotu s přílohou zábavní. Předplatné obnáší na čtvrt roku 1 marku a lze předplatiti v knihkupectví Františka Hovorky v Žitné ulici v Praze. Podporujme naše české bratry v Pruském Slezsku a předplácejme hojně tento list, neb i touto skrovnou hřivnou podpoříme mnoho set našich bratří v německé říši. Jakých obtíží má nakladatelství tohoto listu, lze jen z toho poznati, že před vyjitím musí býti v německé řeči k censuře předložen a pak teprve tištěn českým překladem, a to švabachem. Redaktorem »Katolických Nowin« jest Jos. Hlubek, koop. v Hulčíně, zakládající člen našeho družstva. Jemu zasíláme výměnou všechny časopisy družstva a vymohli jsme mu před časem i výměnu s »Katolickými Listy.« Duševní spojení mezi námi a »Katolickými Nowinami« trvá již dlouho; »Děl. Noviny« přinesly leckterou zprávu z »Katolických Nowin« a »Katol. Nowiny« navzájem otiskovaly z »Děl. Novin« celé články. I těší nás, že letos pozorujeme v českém tisku živý zájem pro »Katolické Nowiny«; kéž jim to přinese hojně nových abonentů!

»Opavský Týdenník« proti »Času«. »Opavský Týdenník« ze dne 20. března t. r. přináší ostrý úvodní článek proti »Času«. Píše takto: »Asi od polovice prosince roku minulého zaplavovány jsou veškeré spolky, záložny ano i jednotlivé osobnosti u nás pražskými novinami »Časem«. Ačkoliv přemnohé spolky pravidelně všechna čísla po měsíc i déle vracely, ba i písemně učinily sdělení, že »Čas« odebírati nebudou nebo nemohou, zasílán jim bývá neustále. Vnucuje se všemožným způsobem. Jednotlivcům nabízí se k odebírání »na zkoušku« za cenu poloviční, spolkům dle libosti jako denník nebo týdenník za cenu valně sníženou (mají jen o to požádati u akademického spolku »Opava«). V každém čísle se vychvaluje a radí, by se přečtená čísla neodhazovala, nýbrž půjčovala nebo darovala přátelům a známým aneb na věčnou paměť schovávala našim dětem. Divili jsme se, čím to jest, až jsme se dověděli, že za celou tou akcí stojí akademická mládež naše v matičce Praze.

Akademický spolek »Opava« rozeslal minulého měsíce dopisy spolkům i osobám soukromým, v nichž vyličuje skutečné i domnělé zásluhy »Času«

o Slezsko a vybízí k hojnému odebírání i rozšiřování téhož listu. Všímá prý si nejvíce ze všech listů pražských záležitostí slezských, přináseje pořád »informační« dopisy i jiné zprávy o Slezsku. K tomu podotýkáme, že dopisy i zprávy ony zasílají většinou akademici; kdyby je podávali do listu jiného, každý by je milerád uveřejnil. Některé z těch »informačních« dopisů jsou pouhé školácké popisy, jiné odhalují veškeré naše slabosti, aby naši věrní »súsedé« Němci mohli z nich těžiti v neprospěch náš.

Rozebíraje některé kulturní otázky, které »Čas« pro Slezsko navrhuje, jako založení »Vesny«, českého učitelského ústavu, české realky, zakončuje »Opavský Týdenník« svoji rozpravu takto: Tvrdíme zde rozhodně a v plném přesvědčení, že »Čas« se pro náš (roz. slezský) lid nehodí a varujeme před ním. »Čas« je: protikatolický, nestojí na stanovisku státoprávním; »Čas« vůbec přes všecky informace písemné i ústní poměrů slezských nezná; ačkoliv »Čas« hledí na Slezsko různými brejlemi, jednoho zlořádu neviděl nebo viděti nechtěl. Jest to otázka židovská. I opakuje »Opavský Týdenník«: »Čas« se pro náš lid nehodí.

S jak velikými oběťmi zbudováno a udržováno bylo české gymnasium v Opavě, s jakými nadějemi hleděli slezští vlastenci k budoucí své intelligenci, a hle ovoce — čeští akademikové ze Slezska rozšiřují ve své vlasti Hilsnerianský »Čas«, plný jedu proti katolické církvi a proti nám kalolíkům. Slezané, opřete se vší silou této invasi, nebo kdyby Vás měl ovládati »Čas«, rozhostí se mezi Vámi nesváry, a poklesne čistý a svěží duch vlastenecký, který Vás dosud ovíval.

Jedlé obrázky! »Čas« uveřejnil lokálku »o jedlých obrázcích« v Haliči, které prý biskup schválil. — Svým časem psal »Čas« proti přejímání všeho z němčiny, teď si však uřízl hodnou ostudu »s jedlými obrázky«. Celou tu věc nadrobily Wolfovy a Schönererovy listy, z kterých ji přebraly liberální listy německé a nyní náš vlastenecký »Čas« vzal ji od někud až po celém roce! Biskup Solicki z Přemyšlu odepřel schváliti modlitbičky, které právě přišly do sloupců vědychtivého »Času«. Ničema tiskař si pomohl: vytiskl schválené nezávadné modlitby a k nim připojoval zavržené biskupem Solickim »obrázky«, aby dělal obchody. To se stalo už r. 1899. Když švindl tiskařův vyšel na jevo, kapitolní vikář podal ohražení a konstatoval, že biskup odepřel »obrázkům« schválení a že tiskař se dopustil podvodu. Věc jest pro každého poctivce jasna. Biskup bojoval proti všemu pověrečnému, jak jest jeho povinností. Tu se však tiskařského švindlu chytili socialisté a pustili se ne do tiskaře, ale do biskupa, že podporuje prý pověru, zatím biskup ji právě potíral. Prohláška úřadní pochází z počátku r. 1900. Po roce ocitla se vylhaná zpráva jako novinka v »Času«. Zatím už ovšem dělala cestu kolem protestantského Německa, kam přešla z »Rundschau«. Lib. »K. Zeitung« sedla na lep a »Katol. Volkszeitung« ji klepla podle zásluhy. Na to otištěna byla v prot. »Reichsbote« jako náramně důležitá zpráva. »K. Volksztg.« čtyřikrát otiskla vyvrácení lži, ale pravdymilovné listy vedly »svou« a »osvěcovaly«. »N. Zürich. Ztg.« též sedla na »jedlé obrázky«, ale dala, tuším, jako poctivý list místa pravdě. Celý tento »ruml« by stál za stopování, poněvadž by se mohla učiniti kollekce výlevů šlechetných a pravdymilovných časopisů. Více než po roce přichvátal »Čas« se lží. Věru, rychlé to zpravodajství. Otiskl před rokem vyvrácenou »lež« a předložil ji svým věřícím čtenářům, otiskl ji po »Rundschau« a consortes. Zajisté vlastenecká, česká a osvětová to práce.

Valný výroční sjezd katolického učitelstva Rakouska. Spolek katolických učitelů a učitelek čítá nyní na 4000 členů. Starostou jeho jest známý učitel Moser ve Vídni. Spolek ten bude konati valný výroční sjezd o svátcích svatodušních ve Vídni a bude se na něm jednati o thematu: Pro církev a vlast, pro Řím a Rakousko. Katoličtí učitelové chtějí takto před celým světem dokázati takřka pode zdmi císařského hradu a pod majestátním štítem dómu sv. Štěpána, že Inou jako poctiví mužové láskou ku své církvi a ku své vlasti a chtí tím odsouditi bohaprázdnou činnosť oněch svedených učitelů, kteří jako agitátoři vlastizrádců Wolfa, Schönerera a jako přívrženci rudé internacionály židovské, vystupují a hanobí katolickou církev a rakouskou říši, která je přece živí.

Socha sv. Václava na Václavském náměstí. Rektor akademie umění, profesor J. V. Myslbek, pracuje stále na veliké soše sv. Václava, dědice země české, chystané pro Václavské náměstí v Praze. Postava jezdce s koněm měřiti bude osm metrů. Pomník bude vůbec velikých rozměrů. U paty pomníku státi mají čtyři světci: sv. Prokop, sv. Ivan, sv. Ludmila a blahoslavená Anežka Přemyslovna.

Klerikální zpátečníci a realky. Při slavnosti k oslavě 50letého trvání realek, kterou konal spolek českých profesorů v Praze, pravil p. dv. r. Weber

z Pravomilů, že arcibiskupa Chlumčanského možno považovati za zakladatele realek v Čechách, an odkázal značný peníz na založení realky v Rakovníce se směrem hospodářským a v Liberci se směrem obchodním. Rytíř Weber hájil také vyučování náboženství ve vyšších realkách, řka, že přispívá valnou měrou k zušlechtění studujících.

Socialní činnost katolických klášterů. Asi tři hodiny od Vídně jest vzdálený klášter, světoznámý Klosterneuburk, patřící řádu Augustinianů. Klášter ten jest denně obléhán zástupy chudiny. Opat tohoto kláštera rozdá do roka přes 100 tisíc korun hotových peněz almužny chudině, mezi kterou často zabloudí jména druhdy zámožných lidí. Mimo to dostává v zimě chudina z celého okolí ročně přes 1800 sáhů dříví zdarma. K tomu nepočítáme zástupy chudých chasníků, pocestných a jiných žebráků, kteří denně u fortny obdrží z klášterní kuchyně teplá jídla. Mnoho-li chudiny smí však na příklad zaklepati na dvéře židovských milionářů, kteří mají sto- a tisícenásob více jmění, než kněžstvo katolické?

Propaganda protestantská v Římě. Protestanté se množí v Římě jako houby v lese po tichém srpnovém dešti. Začátkem minulého měsíce otevřeli v Borgonuovo, tedy skorem u samého Vatikánu, zase novou svou modlitebnu. Modlitebna jest zařízena na způsob knihkupectví. Nápis z venku nemají. Ve výkladní skříni jest viděti veliký barevný obraz Krista, který vyučuje jednoho italského pastýře. Mimo to jest ještě viděti mnoho svazků Písma svatého v rozličných jazycích s krasnými vazbami. V neděli shromažďují agitátoři protestantští věřící ovečky do modlitebny, kde se jim prý vykládá písmo svaté, ovšem dle smyslu jejich. V čem ten výklad pozůstává, jest příliš známo. Obyčejně se tam mluví proti papeži, proti církvi katolické. Bohužel panuje skoro v celé Italii veliká bída a nouze, a poněvadž oni »apoštolové« protestantští rozdávají také peníze, donutí tedy bída a nouze mnohé, zvláště z třídy nižší, kteří obyčejně buď dřímají nebo rozmlouvají při vysvětlování »písma svatého«, že jim sednou na lep.

Zvláštní misie. Kardinál arcibiskup Ferrari konal v Miláně v lednu misie a pozval za řečníky tři biskupy (Toschi z Cervic, Vikario ze Saluzzo a Kaldajnoli z Grossetto). Chrám kathedrální býval přeplněn a zpovědnice vznešených misionářů byly obléhány.

Vyšší ústav ku vzdělání žen založen byl ve Washingtonu (v Sev. Americe), kdež dostane se dívkám vzdělání co nejdůkladnějšího a všestranného. Ústav jest katolický a těší se veliké přízni jak od laiků tak i hodnostářů duchovních.

Provolání. V měsíci listopadu l. P. 1899. sešlo se v Sokolnicích (u Brna) na 60 mužů všech stavů z celého okolí, aby utvořili: »*Komitét pro zřízení pomníku na bojišti Slavkovském.*« Učinili jsme tak jako křesťané, jako vlastenci rakouští; jako křesťané mají v úmyslu, po opuštěném a zcela osiřelém bojišti neuctivě rozptýlené ostatky padlých vojínův — ať přátel či nepřátel — uctivě sebrati a křesťansky pohřbíti, jako vlastenci rakouští chtějí zřízením důstojného ossaria (kostnice) nad společným hrobem povinnou vděčnost padlým alespoň částečně na jevo dáti, — úmyslu jiného komitét nemá. — Na bojišti Slavkovském z r. 1805. odpočívá na 10.000 nebožtíků: synů, bratrů, otcův a jejich hrobů nikdo nezdobí, jejich hrobů nikdo neosvětluje, na jejich hrobech nikdo se nemodlí, na jejich hrobech ani kříž... Jsou to *zapomenuté hroby padlých na rozsáhlém hřbitově Prateckém*... Trudné bojiště Královéhradecké lesem vděčných pomníků náhrobních jest poseto; netekla krev lidská také na bojišti Slavkovském, do dneška zcela opuštěném? Poctivý a bohumilý náš úmysl schválen byl od nejvyšších úřadů světských, vojenských i duchovních: lidé dobří! *pomozte nám vykonati skutek milosrdný!* Vždyť »za vlasť umříti« učí učitel, káže kazatel, opěvuje básník jako nejkrásnější smrť! Dary lásky račte dobrotivě posílati na »Komitét pro zřízení pomníku« v Sokolnicích (u Brna), nebo p. Vojt. Střížovi v Brně, předsedovi zemského svazu vysloužilců moravských. Uctěním padlých uctíme lid! Ne pro česť a slávu svou, nýbrž pro česť a slávu mrtvých. V Sokolnicích (u Brna) v měsíci únoru 1901. *Komitét pro zřízení pomníku na bojišti Slavkovském.*

Různé. — P. *Klem. V. Petr*, superior kongregace bratří Nejsvětější Svátosti v Č. Budějovicích zemřel 18. února a pochován byl 21. února t. r. za obrovského účastenství obecenstva všech tříd. Tento český Bosko vykonal veliké dílo, i chtěli jsme již dávno celou jeho činnosť ve »Vlasti« popsati, ale zvěčnělý si to ze skromnosti zapověděl. S předsedou družstva dp. dr. Rud. Horským, stál v důvěrné korrespondenci a r. 1899. jej také na několik dní na Šárce navštívil a s ním o důležitých otázkách pojednal. Requiscat in pace! — *Václav Macek*, vikar. tajemník

a farář v Hluboké, jmenován byl od císaře kanovníkem kathedrální kapitoly Budějovické. — Princezna *Adela Isenburgova* vstoupila 1. února t. r. v Praze do řádu Milosrdných sester. — Ministerstvo osvěty a kultu výnosem ze dne 19. února 1901. povolilo dp. *Janu Vyhlídalovi*, kaplanu v Hulíně, 200 K na národopisné studium o Slezsku. — *S. Helyei*, biskup Pětikostelský, věnoval 50.000 K na založení ústavu pro studující syny učitelské. — *Julius Meczlényi*, biskup Zatmarský, vynaložil minulého roku na účely školské 111.254 K. — *Slovaci a Rumuni* vystoupí činně při letošních volbách do uherského sněmu. Dosud se voleb vzdalovali. — *Francouzská akademie* přisoudila 2500 fr. odměny jeptiškám: Uršulince v Tinos (v Řecku) a Magdaleně, milosrdné sestře v Bimoncourtu ve Vogesách. Je to podivné: Francie jednou rukou řehole hladí, druhou je poličkuje. — Jak »*Münch. Tagblatt*« píše, navrátilo se nedávno v Londýně 25 anglikánských kněží v lůno církve katolické. — *Gregoriánský kalendář* zaveden bude v Rumunsku. — *Italie bercuci*. Zednářská Italie oloupila církev katolickou o 45.076 nemovitostí, jejichž příjem roční 33 mil. lír »spravuje«. Dosud ještě nepřišlo na veřejnost, zda zednářská vláda dala z toho jen jeden haléř na dobročinný nějaký účel. — *Rakouská výprava do Brasilie*. Dne 8. dubna t. r. uspořádal ředitel vídeňské zahrady botanické, dr. Richard Wettstein rytíř z Wettersteinu, výpravu cís. akademií vědeckou uspořádanou do Brasilie; účelem výpravy je studium botanicko-biologické a geologické.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva Vlast' konal dne 13. března 1901. druhou schůzi v XVII. správním roce za předsednictví dp. faráře Dr. Rudolfa Horského a hojného počtu členstva. — Schůze byla zahájena a skončena modlitbou. — Zemřel veliký dobrodinec družstva, dp. Josef Lžičař, kons. rada a farář na odpočinku v Litovli na Moravě. Výbor s hlubokým vděkem vzpomíná jeho štědrosti oproti družstvu Vlast a doporučuje jej modlitbám členstva. K jeho pohřbu zaslán byl soustrastný telegram. — Vldp. děkan Fr. Pojmon děkuje družstvu za blahopřání jemu zaslané. — Dp. farář Dr. Rudolf Horský vydá ve »Vlasti« obranu klášterů a práce jeho vyjde v 500 zvláštních otiscích. — Byl podán návrh, aby v »Našich Listech« byla význačně pěstována Ženská hlídka. Navrhovatel nabízel se, že by ji zdarma vedl. Ale výbor přihlíže k tomu, že by to mohlo býti považováno za konkurenci »České Ženy«, návrh ten nepřijal. — Dp. Dr. K. Lev Řehák vydá nákladem družstva ascetickou knihu. Výbor nabídku přijal, protože je nabídka pro zájmy družstva příznivá. — Aby obchod nevázl, mohou o menších nabídkách k tisku rozhodovati pp. Vl. Hálek, Fr. Stejskal, a Tom. Škrdle. Větší nabídky od 200 K výše ponechává si výbor sám k rozhodnutí. — Okresní soud v Bechyni zredukoval odkaz zesnulého faráře Františka Wildmanna z 8000 K na 7058 K 07 h a jiný z 1000 K na 882 K 33 h. Odkaz bude družstvu vyplacen až po smrti dědice, jenž si zatím vybírá úroky. — J. M. vsdp. Msgr. probošt Dr. A. Lenz odevzdal redakci »Vlasti« tři nové rukopisy, jednající o době husitské. Dva z nich dává družstvu zdarma. Výbor za tento dar uctivě děkuje. — Redaktor »Vlasti« sdělil, že dostává mnoho dlouhých vyzvání za příspěvky ke stavbě kostelů a že mu pro omezenost místa není možno tato vyzvání uveřejniti. Výbor jest i sám téhož názoru a prosí pp. interesenty, aby se spokojili s ohlášením v »Našich Listech«, kteréž však i tam bude z pravidla jen zkráceně uveřejňováno. Výbor vyřídil ještě jiné různé intimní záležitotosti, načež předseda schůzi ukončil.

Katolíci, kdož zavítáte do Prahy, kupte své potřeby v papírnickém závodě družstva Vlast dle hesla: „Svůj k svému.“

Adresa: Žitná ulice (roh Žitné a Tůnní) č. 570-II., 26 n.

ROČNÍK XVII. KVĚTEN 1900—01. ČÍSLO 8.

VLASŤ.

Z jakých příčin jmenuje Petr Chelčický M. Jana Viklifa Protivou?

Píše Dr. Ant. Lenz.

* POKRAČOVÁNÍ. *

Viklif odvrátiv se od všeobecné víry katolické, vykládal své učení tak mistrovsky, že byl zdrojem všech odstínů bludů a kacířství, kteréž zavládly v Čechách záhy po upálení M. Jana Husa. Z něho čerpali své učení ti, kteří pravili, že jest Kristus Pán v Eucharistii skutečně, v pravdě a podstatně přítomen, ale spolu s chlebem a vínem, z něho čerpali také ti, kdož tvrdili, že Kristus Pán není podstatně na oltáři přítomen, ale pouze duchovně a mocně; a i ti, kdož vyznávali, že jest v Eucharistii pouze znamení těla a krve Páně.[276])

Avšak, ač Viklif zamítal přepodstatnění, přece souhlasil s Církví, že jest Eucharistie netoliko svátost, ale také oběť. On sám sloužíval mši svatou a nedal si v tom brániti ani kletbou, ano, když již nemohl sám mši sv. obětovati, dal ji sloužiti svým kaplanem a byl také, byv přítomen oběti mše svaté, zachvácen mrtvicí r. 1384.

Domnívám se, že Viklif věřil v trvavou přítomnosť Páně na oltáři, a na jisto tvrdím, že věřil, že dostačuje přijímati pod způsobou jednou, neboť v Trialogu hlásá, že Kristus Pán posvětil Eucharistii v Emausích pod jednou a pod tou jednou způsobou, že dvěma učeníkům podával. A poněvadž jim podával tělo své, otevříny jsou prý oči jejich, že ho poznali.

Tou právě příčinou můžeme s jistotou říci, že Viklif nevěřil, že by musela býti velebná svátosť podávána pod obojí z příkazu Páně, a to pod ztrátou života věčného.

Neméně jisto jest, že Viklif věřil, že jest Kristus Pán celý v každé způsobě přítomen, abychom mluvili podle bludařského způsobu jeho, i s chlebem i s vínem.

---

[276]) Obšírnější výklad viz v mých spisech: Soustava učení Jana Viklifa, Učení Chelčického o »Eucharistii a o Očistci.«

Chelčický láteří zle na kněze Táborské, kteří nevěřili, že by byl Kristus Pán v Eucharistii podstatně a v pravdě přítomen, za to však do dvou stran rozděleni byvše, tvrdili, že jest Kristus Pán na oltáři přítomen pouze duchovně a mocně, anebo dokonce, že jest Eucharistie pouze znamení těla a krve Páně. Chelčický jistí, že se ti Táborští kněží marně dokládají Písma, a také prý marně vykládají Viklifa ve svůj prospěch. Vzali prý své rozumy z dvojích knih Viklifových o těle Kristově. Chelčický vyznává, že těchto spisů nečetl úplně, ale něco málo jenom: »Ale viece rozmlúval jsem, dí, o ně s věrnými Čechy, ježto milují Boha i tu pravdu ze srdce, kterouž jest sepsal Viklif v tiech dvojích knihách o tiele Kristově, . . . jako jest byl dobré a svaté paměti M. Jan Hus, M. Jakúbek, ježto jsú nad jiné Čechy rozuměli jim: *Protož oni i jini Čechové vyznávají, že jest Viklif v dobrém i věrném rozumu ostavil to, že chléb k znamenie jest tělo Kristovo, kteréhož jest znamení, a že tak jest držel, hledě ku založení Kristově, že totiž při té svátosti má býti jedna částka pozemská, (chléb) a druhá nebeská (tielo Páně).*[277])

Avšak, ač jest Chelčický jistou měrou proti Táborům na pravdě, křivdí jim, že by se byli bezdůvodně Viklifa dovolávali, a snad by byl Táborů nekáral, kdyby byl pozorně četl Trialog,[278]) neboť tam jest mínění Táborů o Eucharistii zřejmě vysloveno.

Chelčický věřil výkladu M. Jana Husa a Jakoubka a jiných znatelů knih Viklifových, že jest Kristus Pán podstatně v Eucharistii ale i chléb, a proto zle řádí podle vzoru Viklifova naproti katolickému učení o přepodstatnění. On se odvažuje říci, že jest učení o přepodstatnění mnohem horší, nežli bludy kněží Táborských, že jest prý ono jedem a zapletením a nicotou lžemi skládanou,[279]) básní a vymýšleností,[280]) apoštolóm se prý má věřiti, ne tomu mnichovi břichatému (t. j. sv. Tomáši Aquinskému), aniž mistrovi hlubokých smyslóv (Petru Lombardovi) anebo Janu Duns Skotovi. Konečně tvrdí Chelčický, že jest prý učení o přepodstatnění naproti Písmům a úmyslóm Božiem.[281]) On prý si váží Viklifa nad míru, jelikož prý nikdo z prvních doktoróv tak věrně nemluvil a nepsal proti jedu vlitému v Církev svatú jako on, ježto prý pohnut rotami Antikristovými i těmi doktory, jenž sú zákony šibalské uvedli proti zákonu Kristovu.[282]) Váží prý si Viklefa také proto, že psal jest proti tomu nerozumu a těm doktoróm, že se chléb proměňuje v tielo Kristovo . . . Nemóž prý býti nalezeno, by mohl případek jinak státi, leč v bytu sobě sourodém, a tak prý není tělo a krev Boží ve způsobách chleba a vína, ale zůstává prý chléb a víno a případkové jeho, a ve chlebě jest prý Kristus Pán.[283])

Slovy těmito velebí Chelčický M. J. Viklifa a věnuje jemu apologii naproti Táborům, kteří učili domněle naproti němu, že

[277]) Replika. Cap. 20.
[278]) Trialog. IV. Kap. 4. a 7.
[279]) Zpráva o tiele Božím. Kap. 5.
[280]) Tamtéž. Kap. 6.
[281]) Tamtéž. Kap. 8.
[282]) Psaní M. Janovi. L. 8.
[283]) Replika. Kap. 27.

je Kristus v Eucharistii pouze duchovně a mocně, nebo, že v Eucharistii je pouze znamení těla a krve Páně; avšak Chelčický tvrdí, že jest přijímání velebné svátosti pod obojí způsobou, nebo-li, abychom užili jeho technického slova, pod obojím znamení i chleba i vína ku spasení nevyhnutelně ku spáse věčné potřebno, *a v tom jest Viklif, jak svrchu poznamenáno bylo, jeho Protivou, neboť jemu ani na mysl nevstoupilo, že by bylo přijímání pod obojí z příkazu Páně potřebno. Ani Hus nevěřil, že by nedostačovalo přijímání velebné svátosti pod jednou, neboť on tvrdí právě tak, jako Viklif ve své postille, že Kristus Pán posvětil Eucharistii v Emausích pouze pod způsobou chleba.* V oplatce božieho tiela hodné bývá poznánie Krista to v tom: Vzal jest chléb, požehnal a lámal, a podávaše jim. A otevřenie sta oči jejich a poznali sú ho. Tu die sv. Augustin, že praviv jim Písmo, posvětil jim chleba v tielo své.« To jest slovo sv. Augustina.[284]) *Podle toho byl netoliko ten veliký doktor Viklif, ale také, jak pravil, sv. paměti M. † Jan Hus protivou jeho, aně nestál k jeho učení o přijímání pod obojí ani v poslední době života svého v Čechách. Nesouhlasili tedy tito dva mužové Boži s ním, když zle láteřil na Církev Římskou, že tlačí tento zákon Boží. Antikrist učinil prý veliké zatmění v zákoně Páně, pravdu Boží prý potlačil, kalich Boží obci křestanské odjal, a ktož jej pijí bez jeho vuole, za kacířstvie jim to početl.*[285])

Chelčický učí, že jest Eucharistie netoliko svátosť, ale také oběť, avšak nikomu z laiků že není dána moc, Eucharisti posvěcovati a mši sv. sloužiti. *I v této stránce se zdá býti Viklif Protiva Chelčického, neboť jednak tvrdí, že první křesťané také posvěcovali Eucharistie, a tato náuka by souhlasila s jeho učením, že všichni předzřízení jsou i kněžími.*[286])

Spolu s Viklifem učí však Chelčický, že kněz nemaje viery, a nebo jsa ve hříchu smrtelném, neposvěcuje. Na tomto základě dogmatickém odpírá, že by měli katolíci na oltáři svém svátosť tuto, neboť prý jsou kněží jejich kacíři a nesvětí tudíž podle zámyslóv Kristových, a za druhé prý jsú zkaženi a nešlechetni, svatokupci a poslanci ďáblovi. Odtud prý nemají katolíci na oltáři svém těla a krve Páně, ale pouze modlu. Nepožievají také ovoce této svátosti, poněvadž jsou lid poběhlý a zpohanělý, i kdyby měli tělo a krev Páně na oltáři, a nad to se prý těch požitků dostává pouze členům Církve, a ta jest sbor předzřízených, a nikoliv předzvěděných.[287])

Ač věří Chelčický, že jest Kristus Pán v Eucharistii bytně přítomen, nepřijímá, že by byla ta přítomnosť trvavá, a to vychází na jevo zvláště z jeho sarkastických poznámek, jež činí naproti vystavování této svátosti, naproti slavným průvodům k poctě její, a naproti, jak on dí, modlení (klanění) této svátosti.[288]) *Tou cestou strohou nešel Viklif naproti svátosti převelebné.*

Jest tedy Viklif s mnohých stránek v učení o Eucharistii Protivou Chelčického.

[284]) Postilla. V pondělí po veliké noci. Erben II, 142—143.
[285]) Tamtéž. Ned. III. Po Trojici.
[286]) Viklif: De Ecclesia. Cap. I.
[287]) Rkp. Svatovítský o sedmeře svátosti. L. 143b.
[288]) Zpráva o tiele Božiem. Kap. 11.

§ 11. Viklifa překonává Chelčický prolhaným a fanatickým líčením zpovědi soukromé (šeptavé).

Viklif věří, že jest pokání svátosť a že obsahuje tři částky: lítosť, zpověď, zvláště Bohu činěnou, a pokání tajně uložené knězem.[289])

Co se týká lítosti, tvrdí Viklif zcela správně, že neleží ona na povrchu, ale že své sídlo má vnitř ve vůli lidské, ale on vypovídá bludnou větu, že předzvěděnému není dáno, patřičně a dokonale hříchu litovati, ale pouze vyvolenému: »Videtur ulterius, quod solum praedestinatus de peccatis praeteritis est contritus, praescitus enim interrumpendo dolorem docet, non adesse contritionem.«[290])

Co se týká zpovědi, hlásá Viklif, že ona není původu božského, ale pouze lidského. Ustanovil prý ji Innocenc III. na sněmě Lateránském IV., a povstala prý ta zpověď šeptavá z lakomství Antikristova. Byla prý svátosť pokání vezdy potřebna, ale nikoliv ta později ustanovená zpověď knězi nařízenému. »Sacramentum poenitentiae fuit semper necessarium, licet auricularis modificatio jam adjecta processit ex avaritia Antichristi.«[291]) Tisíc let před Innocencem III. nebylo v Církvi žádné zpovědi šeptavé, a ona prý prospívala.[292])

Stran přisluhovatele této svátosti nahromadil Viklif četných deviac. Předně tvrdil, že není knězi ku platnému rozhřešování žádné pravomoci od papeže nebo od biskupa třeba. Za druhé, že kněz nemá té moci, hříchů v pravdě odpouštěti, ať prý ta moc jedině Bohu přisluší. Kněz tedy neodpouští kajícníkovi hříchů, ale pouze prohlašuje, že jsou mu odpuštěny. Za čtvrté: Moc, odpouštěti hříchy mají všickni kněží na rovno, v tom není mezi knězem, biskupem anebo papežem rozdílu; všickni absolvují na stejno. Za tou příčinou dí Viklif, že jest nezbytné, aby rozvolnění hříchů nebo zadržení od Boha předcházelo dříve, nežli kněz ohlašuje, že jsou hříchové odpuštěni. »Oportet Ligationem et absolutionem Christi praecedere tempore vel natura, et vicarii Christi habent nudam virtutem, absolutionem Christi promulgandi.«[293]) Ani této chudé absoluce kněžské není třeba, když kajícník náležitě litoval. V případě takovém není třeba zpovídati se knězi, ať zpověď knězi učiněná, šeptavá, není z Boha, aby měl kajícník odpuštění, jen když vykonal zpověď Bohu, kteráž jediná jest potřebna.« »Tantumcumque fuerit magnus Christi episcopas, non potest quemquam absolvere, nisi, de quanto contritus et absolutus fuerit apud Deum et tunc videtur, quod de quanto quilibet simplex sacerdos posset absolvere, imo quasi contritus semper absolvitur, etsi humana absolutio non sequatur, dimittere autem suam injuriam post peccatum in ipsum posset quilibet christianus aeque plene, ut papa.«[294])

---

[289]) Trialog. IV., 24.
[290]) Trialog. Tamtéž.
[291]) Cruciata Cap. 9.
[292]) Tamtéž.
[293]) De tripplici Vinculo amoris. Cap. 1.
[294]) De potestate papae. Cap. 2.

Je-li však kněz, biskup anebo papež ve hříchu smrtelném, ztrácí i tuto svoji nuznou moc. Proto radí Viklif bedlivě toho šetřiti, zdali kněz, jemuž by se jeho věrní zpovídati chtěli, následuje Krista Pána a sv. Petra v životě, zdali má moc zázraky konati, praví-li o sobě, že má od Boha moc, hříchy odpouštěti. Takové moci prý sobě nepřipisovali apoštolové, jakžby tedy ji měli tito pokrytí kněží? Ano, žijí-li nezbedně tito učeníci Antikristovi, mají klíče pekelné, jelikož klíče království nebeského jsou klíče, jež mají základ v pokoře a v jiných ctnostech. »Tales, inquam Antichristi discipuli habent, claves inferni non coeli, cum claves regni coelorum sunt potestates ligandi et solvendi in humilitate et caeteris virtutibus fundatae per fidem scripturae a rubigine Antichristi.« [295])

Viklif žádá k nuznému odpuštění hříchu, jež připisuje kněžím, aby měli také klíče umění, to jest, aby znali zákon Boží, a tou měrou aby poznávali, kdy má hříšník od Boha odpuštěno. A proto radí, aby jeho věrní takového kněze sobě vyhledali, ať prý mnozí až ku papeži nemají pro neznalost svoji té moci, aby mohli odpuštění hříchů kajícníkovi ohlásiti. »Magnum tamen solatium est homini militanti, quoď habet post sacerdotem cum clave scientiae et potestatis ad taliter certificandum viantes, quod sunt apud Deum absoluti.... Et quod multi usque ad summum pontificem inclusive deficiunt ab absolutione hominum super terram, cum gratia terreni commodi vel amoris mundani praetendunt, se ficte multos absolvere.« [296])

Viklif arci tvrdí, že jest třetí částka pokání »zadostiučinění«, ale upírá kněžím moc ukládati pokut za hřích, a to již tou dogmatickou příčinou, že nemá Církev, jak praví, žádné pravomoci Bohem sobě udělené, a ta prý, kterou má, není z Boha, ale z císaře, ano na konec ze satanáše.

V těchto všech věcech jest Chelčický všechen Viklifův. I on odmítá, že by měli kněží moc hříchy odpouštěti, ano, on tvrdí o nich lhavě, že by o sobě pravili, že jim dal Kristus Pán moc, aby vázali svobodně a rozvázali, koho chtie, aby do nebe poslali, a koho chtie, do pekla. A tak jest Bůh prý stran těch klíčů na jich milosti, a musí do pekla zavrhnouti, které byl vyvolil, neboť prý ty oni spálé a čertom poručí a do pekla pošlí, jako M. Jana Husa. Budiž prý z toho škoden bóh, dav jim takovú moc neopatrně: ježto z té moci mohú dávati všem hřiechóm odpuštěnie a muk zbavenie tiem, ježto sú nikdy pokánie za hříchy nečinili. A bóh dav jim právo ku takovému rozvázánie, musí přijieti do nebe ty, ježto do pekla slušejí. [297])

Není třeba dokládati, že Chelčický po fanaticku sobě vede a duchovenstvu katolickému lhavě podkládá učení, jehož nikdy nedrželi.

Avšak odpíraje Chelčický kněžím, že by měli moc odpouštěti hříchy skutečně, neodpíral jim ji vůbec, neboť on tvrdí právě jako Viklif, že prý obdržují kněží moc, svědčiti kajícníkom, čili ohlašovati, že by jim bylo od Boha odpuštěno.

[295]) Trialog. IV., 23.
[296]) Cruciata. Cap. 9.
[297]) Postilla. Ned. I. po Velikonoci.

Přijímaje moc kněžím danou právě jako Viklif, souhlasí s Církví katolickou, že má pokání tři částky. Ta prvá prý jest želeňie, neboť počátek všeho pokání jest, abychom želeli.[298] Druhá částka pokání jest prý dostičiněnie neb dostiodloženie. Dostiučiniti jest každý povinen, ktož muože[299] i lidem i Bohu. Avšak Chelčický odpírá Církvi té moci, pokání ukládati za hřiechy[300] právě jakož hlásá Viklif.

Třetí stránka pokánie jest zpověď kněžím, jak někteří praví.[301] On však sám Chelčický není z tiech, kteří by o zpovědi drželi tak, jako Římská Církev, a on také skutečně zamítá zpověď svátostní naprosto, zvláště ten způsob zpovědi, jak byl od prvopočátku v Církvi zpoviedati se knězi soukromě. Stran zpovědi, jak dí, veliké bludy ustavili sú: »jako papež ustavil zpověď šeptavú, aby hospodář s ženú i s čeledí svú zpoviedal faráři třikrát do roka.... Osidlo prý to zavedlo lid od Boha.[302] A proč? Proto prý, že hřísníci neustále hřeší, pokání na se berú a vždy v hřieších stojie neustupně, majiece jedny časy, aby se obrátili a zpoviedali, druhé majiece k hřešenie svobodnému.[303]

Tak prý se otravuje (!!) lid, že ani nevie, čí jest ducha, jsa úplně smiešen s ďábly. Antikristu prý nejde o to, aby se lid k Bohu vrátil, ale aby mocí svú lid ukoval, proto prý položil zákon o zpovědi šeptavé, pak aby tiem snáze mohl rozsévati bludy své. Ustanovil prý Antikrist tu zpověď šeptavú, aby prošel všecka svědomie a tajnosti lidské a dostal lid pod svú moc, a bylo-liby co protivného kněžím, aby to ihned za kacieřstvie vyhlásili.[304] Chelčický stavě na těchto svých zlovolných výkladech o zpovědi šeptavé podezřívá také kněžstvo, že prý mnohé dívky tiem dlúhým šeptáním v smilství byly zavedeny.[305]

Zamítaje Chelčický zpověď svátostnou, neodpírá, aby jeho věrní se o své vůli věrnému knězi, jenž by miel klíč umění, se zpoviedali, ať prý jest potřebno, aby se knězi ukázali (!).[306]

Na konec dokládá Chelčický, že ani zpověď věrnému knězi konaná není potřebna, leč jen toliko Bohu.[307]

Srovnáme-li náuku Chelčického a Viklifovu o svátosti pokání, shledáme, že jsou oba v příkladném souladu, jen že Chelčický svého velikého doktora Viklifa prolhaným a fanatickým líčením o zpovědi daleko překonává.[308]

Podobně stojí k sobě Chelčický i Viklif ve svých rozkladech o odpustcích, v nichž oba prozrazují buď velikou neznalosť o tom, co by odpustky byly, nebo trestuhodné pokrytství, že znajíce víru katolickou o tomto předmětě, hanebně ji zlehčili a potupili.[309]

---

[298]) Rkp. Svatovítský o sedmeře svátosti. L. 138*b)* a 159*a)*.
[299]) Tamtéž. L. 159*a)*.
[300]) Postilla. Ned. III. po Veliké noci.
[301]) O sedmeře svátosti. L. 161*a)*.
[302]) Řeč o základu zákonóv lidských.
[303]) Tamtéž.
[304]) O Rozeznání duchóv pro blud. Rkp. kap. Svatovítské L. 161*a)*, 161*b)*.
[305]) O sedmeře svátosti. L. 162*b)*. Rkp. Svatovítský.
[306]) Tamtéž. L. 163*b)*.
[307]) Tamtéž. L. 165*a)*.
[308]) Viz mé spisy: *a)* Učení Chelčického o svátosti sedmeře. *b)* Soustava učeni Chelčického. *c)* Soustava učení Jana Viklifa.
[309]) Viz tytéž spisy moje.

§ 12. Viklif jest Protiva Chelčického v učení o svátosti posledního pomazání.

Stran svátosti posledního pomazání tvrdí Viklif, že má ono v Písmě velmi slabé založení. On dí o textu Jak. 5., 14., 15., že má v něm poslední pomazání skrovný základ proto, že prý text ten čelí spíše k útěše nemocného a k jeho ozdravění a nikoliv ku svátostnému úkonu odpuštění hříchů. Také prý nehledí apoštol k nemocnému na smrť, ale pouze k obyčejným lidem chorobnym. »Ista videtur nimis levis fundatio sacramenti, cum fidelis posset dicere satis probabiliter, quod iste s. apostolus infirmitatem finalem .... Ideo talem meminit unctionem, non quod illud oleum agat in animam, sed quod oratio effusa a sacerdote mediat quandoque, ut Deus infirmitati animae suffragetur.[310])

Kdyby prý toto mazání olejem bylo svátostí, byli by se zmínili sv. apoštolové o této okolnosti, avšak oni toho neučinili aniž Kristus Pán.

Nemá prý býti věřeno, pokračuje Viklif, že ten, kdo je mazán olejem, nalézá odpuštění hříchů, neboť by prý i předzvědění mazáni byvše, spasení došli. Bludem svým byv tedy Viklif hnán, zamítá, což sv. Jakob zřejmě učí, že se odpouštějí mazáním sv. oleje nemocnému hříchové, když by v nich byl nalezen. Také prý nemá býti věřeno: že modlitba viery učiní nemocného spasena,[311]) neboť by jinak byla tato svátosť ta nejpotřebnější.

Není tedy podle Viklifa poslední pomazání svátostí, jelikož nemá podle výkladu jeho dostačného založení v Písmě. Avšak přes to všecko jmenuje Viklif poslední pomazání svátostí, ale ve smyslu pouze širším.

Čeho však Viklif nad slunce jasněji svým traktátem o posledním pomazání dokázal, jest to, že náležitě neznal původního textu sv. Jakoba, neboť řecký text vyjádřuje jasně, že mluví sv. Jakob o těžce nemocných.

Kdežto praví Viklif, že jest poslední pomazání svátostí aspoň v širším smyslu, zamítá je Chelčický doprosta a poráží svým způsobem všech mistrů, kteří jemu odpor kladli,[312]) dovolávaje se při svých rozkladech i výroku Viklifova, že prý má tato svátosť příliš lehké založení v Písmě.

Byl tedy Chelčický, zapíraje do přísna, že by poslední pomazání bylo svátostí, v protivě naproti M. Janu Viklifovi.

§ 13. Viklifa překonává Chelčický svým radikálním učením o svátosti svěcení kněžstva.

O svátosti svěcení kněžstva píše Viklif, že jest ono svátosť a dává o něm tento výměr: Ordo vocatur potestas data clerico a Deo ministerio episcopi ad debite Ecclesiae ministrandum.[313])

[310]) Trialogus IV. 25.

[311]) Oratio fidei salvabit eum.

[312]) O svátosti sedmeře. Rkp. Svatovítský L. 198*b)* seq. Viz moji monografii: »Učení Chelčického o svátosti sedmeře.«

[313]) Trial. IV., 14.

Viklif také určitě hlásá, že svátosť tato vtiskuje přijímateli nezrušitelné znamení, kterým se posvěcený na věky od toho liší, kdož zůstal býti laikem; a však on není s těmi, kdož časem jeho tvrdili, že by pouze ti obdržovali charakter, kdož byli na kněze svěceni. On cituje o tomto předmětě dvě důmněnky, jedna prý dí, že pouze svěcení na kněze vtiskuje charakter. ve svěceních však nižších že se nabývá pouze disposice k obdržení charakteru. Druhá důmněnka prý praví, že se obdržuje charakter ve všech posvěceních, které se zovou ordines sacri, avšak nikoliv v nižších. [314])

Viklif však sám tvrdí, že svěcení skládá se z rozličných znamení nezrušitelných, neboli charakterů a že neodporuje, aby byly všecky řády od sebe oddělené svátosti, i věc svátosti, všecky však řády tyto jsou prý jedna svátosť, a tou měrou jest jenom sedm svátostí »Ordo est aggregatum ex diversis characteribus.... Nec resisto, quin sunt diversi ordines distincti specifici tam sacramenta, quam res sacramenti; omnes autem illi ordines sunt unus ordo, et sic sunt tantum septem sacramenta«. [315])

Anglický reformator tedy věří, že svátosť svěcení kněžstva vtiskuje přijímateli nezrušitelné znamení; avšak on rozděluje zde předzřízeného od předzvěděného, a praví, že charakter bude trvati v předzvěděných jen do posledního soudu, v předzřízených však že jest naprosto nezrušitelný i charakter posvěcení na kněze, i charakter přijatý na křtu. A podle toho prý se přiznává, že měl charakter i Jidáš, a jiní předzvědění kněží, biskupové a praelati. Avšak jiným směrem mají charakter i předzřízení i předzvědění. Mají prý předzvědění, jsouce ze synagogy satanášovy, nezrušitelný charakter satanášův, charakter to šelmy, kdežto charakter předzřízených jest bělostný. »In praescitis non durabit (character) ultra diem judicii. In praedestinatis oportet esse characterem omnio indelebitem.... characterem ordinis et characterem baptismalem.... Et ita conceditur, quod Scarioth et ejus vicarii erant apostoli, presbyteri, episcopi et praelati, habentes proportionaliter ad suam officium, et ad tantum sunt habiels.... Character praedestinatorum et character praescitorum, qui sunt de synagoga sathanae, est indelebilis, quia primus est, calculus candidus, et secundus est nomen finalis inpoenitentiae et concomitans character bestiae.« [316])

Avšak týž Viklif také tvrdí, že není možno, aby předzvěděný mohl býti pohlavárem Církve, papežem, biskupem anebo jahnem, ať není ani členem Církve, jakžby tedy mohlo býti na pravdě, že se předzvěděným svátostí svěcení kněžstva vtiskuje nezrušitelné znamení, byť i jen až k poslednímu soudu trvající. Nebo nejsou-li platně svěceni, odkudž by se bral svatostný jim vtištěný karakter.

Ve výměru o svátosti svěcení kněžstva dí arci Viklif, že jest biskup, jenž světí na kněze; ale jakž by i toto bylo na pravdě, když, jak učí, mezi knězem a biskupem není podstatného

[314]) De Ecl. cap. 21.
[315]) Tamtéž.
[316]) Tamtéž. Kap. 19.

rozdílu?[317]) Z bludu tohoto vychází podle Viklifa jiný, že prý podle katolické víry (!) může prostý kněz všemi svátostmi přisluhovati. »Hoc catholice credi debet, quod quilibet sacerdos rite ordinatus habet potestatem sufficientem quaelibet sacramenta conferendi.«[318])

. Avšak udělovatel této svátosti, ačli má býti svátosť tato platna, musí býti netoliko z počtu vyvolených, ale také bez hříchu a plně pravověren; a to místo také o tom, kdož má býti svěcen, jinak prý jest posvěcení neplatno. »Si ordinans vel ordinatus vel uterque fuerit pro tempore ordinationis infidelis, aut ordinanti deest intentio, ... sunt cum paribus ordinatio non fit legitima... Videtur quod omnino infidelis non ministret sacramenta.«[319])

Viklif píše dokonce o svěcení na kněze tak, jakoby ani nevěřil, že jest ono svátosť, neboť dí: »Consecratio sensibilis parum valet, et sic assistente ordinatione divina quilibet sacerdos potest aeque conferre sacramenta ecclesiastica sicut papa, sicut caeteri apostoli ordinaverunt episcopos, sicuti Petrus.[320])

Až dotud Viklif.[321]) V učení o svátosti svěcení kněžstva jest Chelčický Viklifův. S ním věřil, že se kněz liší od laika, s ním věří, že jenom kněz může obětovati, s ním také věří, že úřad kněžský jest svátosť, když praví, že »řad kněžský jest svátosť.«[322])

Ač se zdá, že Chelčický nečinil rozdílu mezi důstojností biskupskou a kněžskou, přece lze říci, že moc světiti na kněze přisuzoval biskupům.

Avšak on učí, že ku platnosti svěcení jest nevyhnutelno, aby ten, kdož světí, byl z počtu vyvolených, aby byl pravověren, a aby nebyl ve stavu smrtelného hříchu. Podobně prý jest ku platnosti této svátosti potřebno, aby ten, kdož se světí, byl z počtu vyvolených, aby byl pravověren a ve stavu milosti Boží.[323])

Proto naříká Chelčický zle, že ta cesta, kterouž volili apoštolové (losem), jest ostavena, a že není nikoho, kterýž by byl od Boha, anebo od lidí s Bohem zvolen. Ale jak mohou věděti, že jest někdo Bohem zvolen? Chelčický dí, že jest zákon položený od Boha, aby ti, kdož mají býti na kněžství svěceni, byli z rodiny Boží, t. j. aby byli múdří a svatí, jinak by prý sám buoh miel vždy nový zákon vynésti o každém knězi, kterého by chtiel mieti.[324])

Avšak Chelčický sám vyznává, že žádný o sobě a o jiném neví, zdali by byl z počtu vyvolených jistotou víry, aniž může věděti, že je ve stavu milosti, jakž by tedy mohlo býti, aby věřící a světitel mohli znáti, že ten, jenž má býti svěcen, jest od Boha s lidem k úřadu kněžskému volán?

---

[317]) De potestate papae. Cap. 11.
[318]) Tamtéž.
[319]) De Ecclesia. Cap. 99.
[320]) De quatuor sectis novellis. Cap. 5.
[321]) Širší výklad viz ve spisech mých již citovaných.
[322]) Chelčický. O svátosti sedmeře. Rkp. Svatovítský. L. 167a) a 167b).
[323]) O sedmeře svátosti. L. 168a), 169a), 169b), 170a), 170b), 171a), 171b).
[324]) Tamtéž. L. 170a).

Chelčický naříká dále, že se nyní děje volba bez kořene Krista, ježto zvolují v kněžství syny a přátely své pro užitky tielestné a pro chválu lidskú .... O takových kněžích prý dí Bůh, že jich neposlal, a oni prý sú běželi.[325])

Tou příčinou prý že se děje volba kněží z nekalých příčin, tvrdí prý někteří již dávno, že nenie žádného kněze, a nemouž býti, a ještě viece, že lidé nemohú býti spaseni, neodstúpí-li od toho kněžstva všeho, což se ho z papeže rodie a z jeho kacieřské moci. Neboť on sám jest hlava kacieřév, kteříž z nieho se rodie, skrze nieho v knězstvie vcházejiece, a že žádný nynie nemouž knězem býti, jedině ten, jehož on vysedie. A proto ve čas nižádné knězstvo nemož býti,[326]) ale wšickni, což jich jest koli přišlo z moci papežovy, lotři a zloději sú .... A protož prý neuteče zatracenie ten, kdož by se od nich neodvrátil.[327])

Než Chelčický se těší tím, »že papežova zloba nemůže zameziti, aby sobě Bůh některých nevyvolil i v tento najhoršie čas, neboť ač by prý papež zevně světil, však prý mouže býti také svěcen od Ducha sv., tak že potom narámně počne kazit falešné knězstvie papežuov.[328])

V takovém prý kniezi by stálo kniezstvie, kdyžby vieru miloval a s Bohem držel a jeho jméno miloval. Těch však prý je málo a někdy žádný.

Celkem jak viděti lze, neliší se Chelčický od Viklifa v učení o svátosti svěcení kněžstva, leč jen že sobě ještě radikálněji počíná.

§ 14. Viklif je Protiva Chelčického v učení o svátosti stavu manželského.

O svátosti stavu manželského souzvukuje Viklif s katolickou věrou, neboť on dí, že Bůh sám ustanovil v ráji stav manželský, a že jej povýšil Kristus Pán na svátosť.[329])

On také učí, že jest sňatek manželský nezrušitelný a že se neruší ani cizoložstvím, ač mohou býti pro ně manželé odděleni quoad thorum et mensam, avšak žádná strana nesmí ani v tom případě nového manželství[330]) učiniti.

Ano *Viklif opravuje* svým rigorismem o nezrušitelnosti sňatku *manželského i sv. Pavla*, když tvrdí, že nesmí býti rušen sňatek, byť i byl v nevěře uzavřen, a jeden z manželů na víru se obrátil, druhý však v nevěře zůstal a nechtěl s ním vůbec žíti, neb aspoň nikoliv sine contumelia Creatoris.[331])

Viklif tvrdí naproti katolickým theologům, *že není třeba žádného znamení, že snoubenci svoluji za sebe jíti*, dostačuje prý svolení vnitřní, ať prý mohou klamati slova i znamení.[332])

---

[325]) Tamtéž. 171a).
[326]) Tamtéž. L. 171b).
[327]) Tamtéž. L. 172b).
[328]) Tamtéž.
[329]) Trial. IV., 20.
[330]) Tamtéž. Cap. 21.
[331]) Tamtéž.
[332]) Tamtéž.

Viklif také upírá, *že by se sňatek manželským obcováním dokonával*, poněvadž prý jest »copula carnalis communiter peccatum«.[333])

Stanovení překážek manželství se strany Církve zamítá Viklif úplně, a to zcela důsledně, neboť zavrhuje všechnu pravomoc i církve i papežovu.

Viklif zastává učení, že jest polyandria naprosto zakázána, ale o polygamii má Viklif své vlastní názory. On totiž dí, že jeden ženich, Kristus, nemůže býti dělen, dobře však jeho nevěsta Církev, *a proto prý může býti jeden ženich zasnouben s více ženami.*[334])

Patrně mohl tedy Luther na mistrovském učení Viklifově spolu s Melanchthonem dovoliti Filipovi Hessenskému, aby směl za živobytí první ženy pojati druhou.

V lotrovské této náuce následoval však Luther Viklifa, ale nikoliv v učení, *že je stav panenský dokonalejší, nežli stav manželský.*

Chelčický neodpírá Viklifovi, že Bůh sám stanovil stav manželský v ráji.[335]) On také uznává, že jest manželství svaté věci znamení,[336]) a tu bychom se nadíti mohli, že bude souhlasiti s Husem i Viklifem, že jest sňatek manželský svátost. *Ale marná naděje, Chelčický se rozhodl jinak, a to tak apodikticky, jakoby jeho názor o sňatku manželském měl autoritu větší než-li všechen křesťanský svět. On tvrdí totiž naproti celému křesťanstvu, ano i naproti svému velikému doktoru, že manželství křesťanův není svátost. A jakou příčinu udává? Prapodivnou! »že prý by jinak i sňatky židův a pohanův byly svátosti, ať prý jsú i oni znamenie svaté věci.*[337])

Veliká odvážlivosť Chelčického v ustanovení, že manželství není svátosť, vychází zvláště z té okolnosti na jevo, že ihned na začátku svého traktátu o manželství upřímně vyznává, že sám neví, co by bylo k držení o manželstvie.[338]) Nevěděti, co by bylo o manželství říci a přece lidu českému vtírati, že sňatek manželský není svátosť, jest zajisté veliká odvážlivosť, a důkaz o neslýchané pýše nenaučeného tohoto sedláka.

Až dotud, pokud vím, nezmínil se nikdo z tiech, kdož o Chelčickém psali, že se Chelčický odvážil, strhnouti z manželství charakter svátostný, a že byl jeden z nejprvnějších, který sňatek křesťanů zlehčil a jej na roveň postavil se sňatky židů a pohanů, a tím jej, co na něm bylo, odekřesťanil, ani netuše, že se tím stal předchůdcem všech těch, kdož rodinu křesťanskou poškozovali, a na konec s ním jako se smlouvou občanskou zápolili, jakož tak činil mnich Martin Luther a jiní reformátoři, kteří sňatek křesťanův z počtu svátostí vymazali, ano nic netuše, že bořil tím křesťanský charakter rodiny, obcí a říší, neboť svá-

[333]) Tamtéž.
[334]) De civ. Dom. I., 23.
[335]) Neděle III. po Božím narozenie.
[336]) O svatosti sedmeře L. 179b).
[337]) Tamtéž. 180a).
[338]) Tamtéž. L. 179b).

tostné manželství křesťanů jest zdrojem křesťanské rodiny, křesťanských obcí, království a veškerenstva lidu křesťanského.

Kdyby byl znal Chelčický dosah nerozvážlivého svého tvrzení, snad by se byl rozpomenul, že jest ono doprosta odporno rigoristickým naukám jeho, a zvláště učení, že obec křesťanská má býti řízena pouze a jedině zákonem Božím a následovati v životě Krista Pána a jeho apoštolů.

Z toho ze všeho však jde na jevo, že byl Chelčický jeden z těch domnělých velikánů, kteří obec křesťanskou nejvíce poškodili, ač měli snad v úmyslu ji opraviti. Na něm se také naplnilo starodávné pořekadlo: »Extrema se tangunt.«

Chelčický hlásá naproti Viklifovi, že manželství křesťanské není svátosť, ale tvrdí nepochopitelnou nedůsledností, že je manželský sňatek nezrušitelný, a *zavrhuje netoliko polyandrii, ale i polygamii*[339]) a tím posledním jest odpůrce Viklifův.

(Pokračování.)

Harro.

Moře zuří bouří štváno,
vlna nad vlnu se věží.
Zástup bědných, chudých lidí
v mrazu chví se na pobřeží.

Ale v jejich očích štěstí,
ale v jejich ústech díky —
podařilo se jim právě
bouři vyrvat trosečníky.

Náhle tichne větrů příval,
jenom vlny výš se pění,
a tam z moře zalehlo sem
zoufalivé zaúpění.

Bože věčný, dobrotivý,
jediný tam zůstal k zmaru;
nemohli ho zachrániti,
ztuhlý visel na stožáru.

Zmlkl sten a v nové síle
vlny ještě výše běsí,
hustá mlha padá dolů,
světlo hasne v podnebesí.

Moře šílí, vichr zuří —
pomoci už není žádné:
ubožák, tam na stožáru,
za oběť dnes bouři padne.

Přišel Harro — viděl všechno —
v oku svém měl plno rosy:
»Pokusme se ještě jednou!
Bůh nás vidí — člověk prosí.«

Jménem všech děl rybář bílý:
»Pomoci už, Harro, není.
Nevedla by v bouř nás láska —
nanejvýš snad sešílení!«

»Nechcete? Sám půjdu tedy —
ať se jak chce bouře vzteká!
Odvážím se — nebojím se —
vždyť se jedná o člověka.«

»Nechoď Harro! Zůstaň přece!
Nezamítej starce rady!
Toho tam už nezachráníš,
a svůj ztratíš život mladý.«

[339]) O svátosti sedmeře L. 182a), 182b).

»Zůstat mám a klidně hledět,
jak tam visí na stožáru?
Ku předu!« Tu mladá žena
v uzardění děla k Harru:

»Harro, Harro, moje duše,
cizího chceš osvobodit . . .
a má za to tvoje dítě
jako sirotek se zrodit?«

Harro zmlk' — pak řekl cosi,
k lodi stoup' a stanul zase —
když tu stará, šedá žena
k němu náhle sklonila se:

»Harro, Harro, synu milý,
na moje si vzpomeň slze,
když tvůj bratr, malý Uve,
v bouři zanik' v mořské mlze.

Minul měsíc, minul druhý,
celý rok již tomu bude.
Od té doby vlas můj bílý,
a mé oči pláčem rudé.

A tam v bouři na stožáru
také něčí dítě stená.
Zahyne a doma bude
matka plakat zubožená.

A té matky prosba vroucí
mými ústy k tobě letí:
Ku předu, můj synu drahý,
Matka Boží pomůže ti!«

Skokem stanul Harro v loďce,
za ním jiní z nenadání,
a již loďka letí v dálku.
Zachrání jej? Nezachrání?

Loďka mizí v mořské pěně,
chvílemi jen zjevuje se,
dolů klesá a zas mžikem
po hřebenech vln se nese.

Teď je u vraku! Či není?....
Spousta mlh před zrakem leží —
a tam vlna velká, hrozná,
s hukotem jde ku pobřeží.

Rozbíjí se o skaliska,
řve jak poraněná lvice —
zanikla — leč na stožáru
trosečníka není více.

Zhynul už? A kde je Harro?
Není tam, leč mlha samá.
Tmí se už a bílá pěna
zmítá se tam nad vlnama.

A teď jak by tmavá loďka
nad vlny se vznesla z důli —
hleďte!... hleďte!... sláva Bohu!
oni přece nezhynuli.

Loď se k břehu rychle blíží
zříti lze už všechny snadně.
Však co to? Vždyť je jich více —
někdo v loďce leží na dně.

Přistáli. Ač k smrti slabí,
přece jenom došli k cíli.
Jaká radosť! jaké štěstí!
posledního zachránili.

Harro na rukou ho nese:
„Matko, matko! pohleď hbitě...!«
Ta jen vzkřikla: »Věčný Bože!
Tu je Uve — moje dítě!«

Objímá ho, líbá prudce,
směje se a zase vzlyká:
»Bůh mi poslal — vlastní dítě —
posledního trosečníka.«

V. Koranda.

Z říše baltického Triglava.

Historický obraz z doby obrácení Pomořanů od **Bedřicha Kamarýta.**

* POKRAČOVÁNÍ. *

Mstislava odvětila: »Jsem milostí Boží, jinak bych zde nebyla; vždyť víš, s jakou kletbou jsem z místa toho odcházela. Tak hrozná byla má vášeň, že jsem zapomněla i na ty, jež jsou srdci mateřskému nejbližší, na vlastní své dítky. Nikdy bych neuvěřila, že náruživosť může dostoupiti takové výše, kdybych sama toho nebyla zakusila. Vše na světě mi bylo ničím, jenom zžíravá touha po pomstě naplňovala celou mou bytosť. Mocnější však byla milosť a její dcera, láska Kristova; neboť co se mi zdálo na věky nemožným, ona v okamžiku vykonala v zoufalé duši mé. Strastné bouře utichly a mír nebeský se rozhostil v mém nitru. Od té doby jsem zasvětila život svůj službě lásky. Náměstek vyslance Božího mi sám úkol vykázal. V ten den, kdy celé město slavilo své znovuzrození, kdy otcové a matky s dítkami oplývajíce blaženosti se objímali, stál na blízku hlouček špinavých, opuštěných sirot, jež v přístavu žebrotou se živily a sem přilákány se slzami v očích na to rozkošné divadlo hleděly. Zhlédl je i kněz Albrecht, viděla jsem je také já.

Po odchodu sv. biskupa přivedl dobrý kněz dvacet takových osiřelých děvčátek ke mně a pravil: »Mstislavo, pro lásku Kristovu ujmi se jich, buď jim matkou. Ostatní paní budou tobě nápomocny.

Připravil je ke křtu sv., já je naučila modlitbě, přiměla ku práci, pak je vzaly do služeb paní křesťanské. Byly to děti dobré a vděčné a milovaly mne jako pravou matku. Nejednou se mi však v mé nové domácnosti zastesklo. Vzpomínala jsem na své syny, láska mateřská se probudila v srdci v celé síle a já trnula při vzpomínce, že snad jsou ještě pohany. Těšil mne kněz, že v Pyřici nezůstalo jediného šlechtice a měšťana, jenž by nebyl přijal víry Kristovy. Jeho prostřednictvím jsem nabyla též jistoty, že oba strýcové moji byli pokřtěni, o synech svých však nezvěděla jsem nic. Nemohouc déle odolati touze, vydala jsem se na cestu. V Pyřici jsem se ku své veliké žalosti dozvěděla, že Domoslav své syny odtud dal odvésti, když byli připraveni ke křtu sv. Strýcové pochybovali, že by Božek k tomu připustil, an jest jízlivým protivníkem křesťanů. Ve trapném tom vědomí jsem putovala dále, jsouc odhodlána i na nejhorší, jen když své děti spatřím. Včera o polednách jsem dorazila do města a zamířila jsem přímo ku hlavní bráně Domoslavova dvora, jenž vede do velikého nádvoří. Ale jaké bylo mé podivení, když jsem ji shledala zavřenu a mé volání a bušení do vrat zůstalo bez odpovědi. Znám všecky, malé i větší průchody do statku, ale vše bylo zataraseno jako před nepřítelem. Kouř z komína byl jedinou známkou, že jest dům obydlen, jinak bylo vůkol ticho. Obrátila jsem se k hradu, chtějíc navštíviti tebe. Tu mne zastavila známá paní

a tvrdila, že vrchnosť se odebrala do Kamina a odtud že chystá značnou pomoc zbědovanému městu.

Při tom mně tak přívětivě nabízela pohostinství, že jsem jí odřeknouti nemohla.

Zůstala jsem té noci u ní. Od ní dověděla jsem se všecko, co se od mého odchodu ve městě událo. Dle toho, co jsem o Božkovi slyšela, nebylo naděje, že se tak brzy do jeho dvora dostanu. A přece jsem tam musila, byť to i život státi mělo, vždyť se jednalo o můj nejdražší statek, o nesmrtelné duše mých dítek. Odpoledne jsem opět vyšla na výzvědy. Tentokráte jsem chtěla od přístavu vniknouti do panského domu. Jeden rybář tam živě vypravoval, že tlupa spiklenců s cizími žreci a čaroději přepadla ráno zámecký kostel, že však byli odtud zapuzeni. Chtěli se prý zmocniti kněžny a její družiny, ale nepodařilo se jim to.

Ještě vykládal, jak veliké by byli žádali výkupné, zmínil se také o Rohušovi, já však již nevyčkala, nýbrž zvěděvši o tobě, pospíchala jsem do hradu.«

»Odtud také již nepůjdeš,« prosila Boleslava něžně, znovu přítelkyni líbajíc. »Až se Vratislav vrátí, musí vše nasaditi, by ti zjednal přístup do domu, kde po právu jsi paní býti nepřestala.

Bude ovšem s bratrem těžké pojednání, když jest takořka na vrcholu své slávy a vypínavosť jeho nezná mezí. Nemohu ti vypověděti, co trpím při vzpomínce, že bratr můj jest nejúhlavnějším nepřítelem naším a neustále na sebe vyzývá spravedlnosť Boží. Nevím, zdali tak dobře činím, když jakkoliv jej miluji, přece se denně modlím, aby ho Bůh ponížil; snad to bude k jeho spáse.« Ó kdyby Boleslava v tu chvíli viděla, co se děje v rodném jejím dvoře, byla by se zhrozila, jak strašně již ten Spravedlivý její prosbu vyplnil.

Když vypukla ve městě ona zhoubná nákaza dobytka, střežili žreci pečlivě dvora Božkova, tak že kromě spiklenců a odpadlých křesťanů neměl nikdo tam přístupu; nyní, když tam zle řádila hlíza morová, střežil ho starešina sám a živé duše z něho nepustil, jen aby nikdo o té hrozné ráně nezvěděl; neboť ničeho se tak neobával, jako posměchu křesťanů, z jejichž neštěstí se tak zlomyslně radoval.

První, kteří neblahou tu zvěsť do zámku přinesli, byli synové Mstislavini. Přiběhli jednoho rána náramně vzrušeni do hradu a žádali správce za přístřeší. Ten domnívaje se, že je macecha vyhnala, uvedl je do kněžniných komnat. Tam byla i Mstislava.

Pohled na sličné, statné jinochy ji mile překvapil. Jak za těch šest roků, co jich neviděla, zmohutněli. Ale více ještě pozměnilo veliké a dlouhé utrpení ušlechtilé rysy druhdy tak sličné jejich matky. Kdyby sama uzavřevši svou náruč nebyla je volala hlasem nejhlubšího pohnutí, nebyli by jí poznali.

Dlouho spočívali v jejím slastném objetí. I tetinka na ně pohlížela s upřímnou útrpností.

»Ani se vás netáži, jak se vám, milí synáčkové, vedlo,« počala Mstislava, »vidím to na bledých tvářích vašich, ale něco neobyčejného se musilo státi, že jste ze svého zajetí se dostali a v tak ranní hodině sem přicházíte!«

»Drahá matko,« pravil starší, a rty se mu chvěly, nejsme s to, abychom vypověděli, jaké hrůzy jsme byli svědky ve dnech minulých. O rod Domoslavův se tam rvou a hlavu jeho dobíjejí ti nejhorší běsové. My jediní jsme unikli.«

»Mluv, co se stalo, že jste tak vyděšeni?« naléhá matka.

»Což otec zemřel?«

»My jsme utekli od umírajícího! Tam v té hnusné morovině jsou jen mrtví a umírající. Více pověděti nemohu pro hrůzu a ošklivosť!« Paní pohlédly na sebe. »Pojďme tam,« pravila kněžna, ač se sotva držela na nohou.

»Milá Bolko,« bránila jí Mstislava, »nemůžeš, ty nesmíš, tvůj život jest příliš drahý, — já musím, Bůh i srdce mi to poroučí. Vy však pojďte se mnou,« kázala synům, »ať zachráníme z nešťastného rodu, co se ještě zachrániti dá!«

Ale Bolka se odmítnouti nedala. »Umru s vámi,« pravila odevzdaně, »čím větší oběť lásky, tím jistější slitování toho Nejlaskavějšího!«

Volili cestu přes řeku okolo přístavu, přímo k zahradě, do níž zasahovalo jedno křídlo panského domu. Přišli k místu, kde se před třemi roky rozloučili, k němuž je poutaly nejtrapnější upomínky. Kvapně je minuli.

Z této strany nebylo přístupu do dvora, neboť všecka okna i východy byly pevně uzavřeny. Obrátili se tedy ku hlavní bráně, která vedla do polí. Byla dokořán otevřena, tou utekla čeleď, žreci s bohy a koňstvem chrámovým. Ve stájích zůstalo něco málo dobytka, větší část zahnána na rozsáhlé pastviny v lesích.

Všude bylo lze viděti stopy rychlého útěku. Ze špižíren odvlečeny zásoby chleba, prosa a mouky, ze společné šatnice vybráno jen nejpotřebnější prádlo, kusy šatstva rozházeny po zemi, nábytek převálen, dvéře zotvírány, všude náramný nepořádek, hnus a smrad. Jáma uprostřed nádvoří, do níž naházeno asi dvacet zčernalých mrtvol, byla nepřikryta, a kol ní leželo několik zabitých ovcí, v nichž ještě trčely nože.

Vstoupili do panského domu. »Zde,« pravili hoši, »jsou některé ženky, které neodešly, vlastně odejíti nemohly.« Zůstaly tam tři, jedna seděla na okně, držela se pevně závory, již pokoušela se odstrčiti, když ji zachvátila smrť. Druhá měla hlavu puchýři zohavenou, položenu na vyhaslém krbu; třetí, starší již osoba, seděla na zemi a jedla s chutí ze špinavé nádoby jakýsi odvar z mléka a krupice.

Asi dva roky staré, roztomilé děvčátko se kolem ní batolilo, sahalo do hrnce a mazalo krmí stařeně po obličeji. Tu zahlédši panstvo ve dveřích, odstrčila dítě, jež se dalo do křiku a rukama tlouklo do hrnce i do podlahy. Stařena si utřela tvář a udiveně patřila na Mstislavu.

»Moje dobrá paní,« zvolala radostně, »kde pak jsi byla tak dlouhou dobu? A co chceš dělati v tom prokletém domě. Hle, já jediná jsem zůstala, snad k vůli tomu robátku zde, neboť jak vidíš, ta na okně již dokonala a druhá ještě s Moranou zápolí.

Tam na dvoře jest jich v jedné jámě dvacet, ve druhé snad ještě více. Tím neštěstím jest vinna ta hrozná žena, již starešina sem na místo tvé uvedl.

Vše se stalo jejím návodem. Svojí neustupností byla by nás zničila všecky. Když již běs morový řádil, nikdo nesměl ze dvora, až prý ho žreci zažehnají; teprve když se ten obludný škůdce zokousl do hezoučkého broučka, jejž nedávno porodila a nějaký cizí pobuda se jí zaručil, že přinese křesťanského boha, kterýž prý děcku pomůže, tu otevřela brány a kde kdo byl, táhl ven na křesťany, aby jim ho urvali, žádný z nich se však více nevrátil.

Starešinová čekala celé dva dny, zatím se i žreci vytratili, čeleď pak odehnala dobytek a dům zůstal prázdný. Tam,« ukazovala přes síň, »žádná z nás pro hrůzu se neodvážila. Až do včerejška to odtud neustále tlouklo, syčelo a skřípalo jako lačná propasti a přece jsou tam jenom sami dva.«

»Tak půjdeme,« nutkala Bolka.

Mstislava pohlédla na děvčátko, jež své velké modré oči na ni upřelo, k ní se rozběhlo a oběma ručkama chytajíc ji za sukni jasným dětinným hláskem volalo: »Mama, mama.« Mstislavu polily slzy, pozdvihla dítě a držíc je v náručí, vroucně je políbila.

Pak je postavila na zem a obrátila se k Bolce: »Nuže, tak půjdeme. Vy zůstaňte zde«, kázala hochům.

Stařena se tomu vzepřela, prosila, plakala, hrozila: »Ona tě, moje drahá velitelko, zaškrtí, ty nevíš, jak tebe nenávidí!«

Násilně se jí Mstislava vytrhla a vrazila do známých komnat. Bolka ji následovala ne beze strachu.

První síň byla prázdna, chtěla vstoupiti do druhé, ale nemohla, dech se jí zalknul hustou parou a čmoudem, v němž nebylo možno předmětů hned rozeznati. Napínala zraky a co viděla? Začazené stěny, jež jí připomínaly pochmurnou věštírnu arkonskou. Uprostřed jizby byla upravena hranice bukového dříví jako k žertvě, některé větve byly napáleny, bezpochyby čerstvé dříví nechtělo hořeti. V zákoutí stála nádherná postel s hedvábnými záslonami, ty však byly s jedné strany strženy a pokrývaly v cárech černou hmotu, z níž vycházel smrtonosný zápach.

Mstislava pozdvihla záslonu, ale ihned ji zase pustila; byly pod ní mrtvoly, Vítězky a jejího synáčka, osypané dýjemi a hlízami. Vítězka v rozedraných, hnisem prosáklých šatech, s vlasem tímž hnisem slepeným a obličejem k nepoznání zohaveným; v jedné ruce měla záslonu, jíž se při pádu zachytila a druhou vinula k sobě malé dítě s opuchlou hlavou a tělíčkem jako černým kalem polepeným. »Sestro,« brání Mstislava oběma rukama přístupu a chtěla na smrt bledou vyvésti ven.

»Nebraň mi,« pravila Bolka, »vždyť víš, koho hledám!«

»Zde ho však není!«

»Vím, že zde v pravo jest jeho ložnice,« dí kněžna a již se ocitla v ní s výkřikem: »Zde leží můj nešťastný bratr,« vrhla se k loži, na němž se svíjel Božek v prvním záchvatu strašlivé nemoci. Prudká zimnice jím lomcovala, z úst jako pec vypráhlých vycházel horký, smrdutý dech, na prsou, na hrdle i na tváři vyskakovaly rudé puchýře a hlízy. Vytřeštěnýma očima, jež svítily jako žhavé koule, těkal úzkostně sem tam a z hrdla vyrážel řezavé zvuky, které přecházely až v divoké úpění. Byl trápen ně-

jakým děsivým přízrakem, jelikož neustále zatínal pěstě a házel rukama.

Bolka se naklonila k němu, chlácholíc jej slovy nejsladšími, on však ji prudce odstrčil a chtěje se pozdvihnouti, ihned mdlobou přemožen padl zpět na lože a chraptěl dále.

Bolka, hořem přemožena, klesla na kolena v usedavém pláči; zdálo se, že se jí musí srdce rozpuknouti.

Mstislava stanula na prahu a pozorovala ten obraz nevyslovitelné bídy a opuštěnosti. Pak přistoupila a pozdvihla Bolku, posadila na stolici a objavši ji, vypukla sama v dusivý vzlykot a srdcelomný nářek:

»Jedovaté šípy kletby, jež jsem vypouštěla proti tomuto muži, rozdírají nyní duši mou! Pomsto šílená, výplode pekla, jak sladké a vnadné slibuješ ovoce — a když uzrálo, jak jest hořké a příšerné! Co zloby ústa zaslepené pohanky vychrlila, zda bude kdy možno křesťance to napraviti? Kriste Spasiteli, posilniž mne v tom těžkém okamžiku! Den, na který jsem tak toužebně čekala, se přiblížel, dílo mé počíná a já trnu při pomýšlení, že na šťastném dokonání jeho závisí dvě věčnosti! A nyní, má Bolko, odejdi, pro tebe zde není místa. Každým dechem ohrožuješ svůj a té bytosti život, již pod srdcem nosíš. Synové moji zde se mnou zůstanou, neboť nás společně příkaz Boží poutá k tomu muži. Zastihne-li nás smrť, pak jsme zemřeli ve svaté povinnosti své a najdeme soudce milostivého. Neměj starosti ani o nás, ani o bratra svého, osudy naše jsou v rukou věčné, slitovné lásky.«

Bolka poslechla. Uznala nejen pravdu těch důvodů, ale i nápadná slabosť a ochablosť ji nutila vrátiti se do hradu, kamž jen s velikým namahánim se dovlekla. Cítila se chorou a ulehla. K tomu ji těžce znepokojila zpráva, že mor zavlečen uprchlíky do salaší a brtnic Božkových, kde zachvátil několik obětí; což způsobilo nové jitření v městě. Onemocnění kněžnino poděsilo čeleď zámeckou. Za knížetem na rychlo vyslaní poslové setkali se s ním již na cestě k domovu.

Na sta kusů tažného dobytka již před tím přihnáno a rozděleno mezi nejchudší měšťany, drobný brav a koňstvo následovalo.

Nedaleko hlavního města vyšlo mu vstříc druhé poselstvo, jež přinášelo radostnou zvěsť, že se mu narodila dceruška. Dlouho se však z ní netěšil. Dítě slabé bylo ihned pokřtěno a otec je ještě zastihl živé. Ale jedva že vtiskl polibení na čisté čelo nemluvňátka, přijal je Božský Spasitel v náruč svou.

Bolka o smrti dcerušky své hned nezvěděla. Její síla byla zlomena, kolik dní ležela jako bezduchá, jen ranní a večerní horečka s planoucími příznaky na bledém líci byla znamením, že jest ještě trochu krve v sesláblém těle. Po čtyřech týdnech trapné nejistosty počala nabývati síly a zvolna se pozdravovala. I nákaza zůstala obmezena na dvůr Domoslavův a nejbližší okolí, až vymizela do čista. Nicméně nešťastné to sídlo ještě dlouho ukazovalo všecky stopy kletby, bylo domem pustým, na němž těžce spočívala ruka Páně.

Mrtvoly byly vesměs zahrabány. Mstislava se svými syny hned druhého dne vykonala tu hnusnou a obtížnou práci. Chtěla všecky místnosti vyčistiti, brzy však shledala, že síla její nestačí, a byla ráda, že aspoň čeledník a dvě komnaty upravila, jednu pro nemocného manžela, druhou pro sebe a syny.

Manžel její z počátku nevyžadoval mnoho služby; ležel bez vlády, jako na rukou a nohou ochromen a kromě sípavého kručení jiného zvuku nevydával. Nejhůře bylo dne devátého, kdy horečka zachvátila mozek. Divý rej se rozpoutal v rozpálené hlavě jeho. Výbuchy smíchu, pláče, zpěvu a výskotu se střídaly celé dny a noci. Tu měla Mstislava příležitosť nahlédnouti v děsnou hnilobu té ztracené duše.

Kolikráte zaslechla své jméno v proudu litého vzteku s nadávkami nejpodlejšími; a jak teprve se rouhal bohu křesťanskému! Jak Ukřižovaného hanobil a k zápasu vyzýval! A ten škleb nabubřelých úst, když se posmíval vznešené hymně: »Bože silný, Bože svatý a nesmrtelný« — jako ďábel skřehotaje: »bože slabý, bože chudý, bože zbědovaný, utíkej před námi!« Na to křičel celé hodiny: »Ládo! Miládo! Ládo! Kupalo!« Potom počal sebou házeti, až dubová postel pod ním praskala, pak utichl, zakryl hlavu polštářem a hned ji zase vystrčil, a po způsobu žreců, když oznamovali sudby, promlouval hlasem drsným a hrozivým: »Už je žene, už je žene! — Jaký to potvorný průvod! Hu! napřed dědkové, běsové, velesové, jak bídně se vlekou! Z vodníků kape! Hle! Triglav bez hlav, jen se motá! — A ta hejna žreců, a čarodějů! Jaký to kvap! Jen se to chumelí! Hřebec nozdrami dým s rudým ohněm dýchá! — Můj dobytek — lid můj — ženky — čeleď, jen to pádí kolem mne, jakoby je železnými biči popoháněl! Jste zmámeni,« křičí z plna hrdla. »Stůjte, já poroučím! — Kdo vás honí? Jak se to mihotá! Jaké to hlaholy? Svatý, Pán Bůh zástupů! Bože blískavic! On je to! Ukřižovaný tu sběř před sebou žene! Kéž bych mohl utéci! Nemohu. — Na mně si vylije hněv svůj. — Blesk jeho oka ke mně proniká! — Ty zůstaneš, poroučí velitelsky. — Já trnu. — Hu! co mi to leze po těle, vždy výš a výše, nějaký mokrý netvor! Již jest to na ňadrech — na hlavě mé — ssaje z ní krev! — — Ty jsi to dítě mé — dítě tesknoty, já ti nepřál života«! — Sáhá po tváři a krku. — »Co jsi mi tu vytáhlo puchýřů — pryč netvore — nelez po mně — ach, jak to pálí! Co tu chcete, ďasové — což vás vyhnal? Poslala vás ta ježibába? — Co mi škubáte hlavu? — Že mi nasadíte jinou, vlkodlakovu, tlustou, ohyzdnou? Což nevidíte, jak se z ní tuk valí — v tom mne chcete utopiti — Mstislavo! ježibábo! zažeň tu chamraď prokletou. — — Ať stichne — ať stichne.« — — Nastal rozhodný obrat. Puchýře popraskaly, nemocný ležel jako v bažině; bolesť se zmírnila. Nabýval vědomí. Něžná ruka jej ošetřovala, tak že cítě se uvolněným poprvé po takové bouři usnul. Mstislava polehounku otírá mu od hnisu znečistěnou tvář.

On se probouzí. Poznává ji, vytřeští své duté zraky, natahuje ztuhlou pěsť a vzkřikne zděšeně: »Kdo tě volal, ty stíne obludný? Co tu chceš?«

»Přišla jsem sloužit tobě,« dí tiše Mstislava.

»Kdo tě sem poslal?«

»Ukřižovaný můj Pán.«

»Ten chce moji zkázu a já ho nenávidím.«

»On však tebe miluje a uzdraví tě.«

Božek kroutí nedůvěrně hlavou, pak se osopí na Mstislavu, která upřeně sleduje každé jeho hnutí. »Tys mi přísahala strašlivou pomstu, když jsi dům můj opouštěla; nuže, tak ji vykonej, já se ti brániti nemohu!«

»Již jsem ji vykonala,« dí Mstislava pokojně.

»Na mně?«

»Ano, na tobě,« jak vidíš!

»A což dítě tvé?« pokračuje Božek hlasem hrobovým.

»I to bude pomstěno!«

Malá Vítězka již delší dobu stála u dvéří a bojíc se toho ošklivého muže, zase ustoupila zpět. Po chvilce opět pootevřela a vkročila nesměle do síně.

»Vítězko, pojď ke mně,« volal Božek posud chraptě, »což nemáš ráda tatínka?« Dítě šlo zvolna, až teprve u postele rychle přiskočilo ku Mstislavě a ručkama se dobývalo na klín. Když tam již sedělo, vztáhlo obě ručky a pevně je kol šije své nové matky sevřelo, přivinouc hlavinku k rozpálené tváři.

Božek výjevem tím celý jsa pomaten, obrátil se ke zdi a bručel: »Buď jsem já blázen, anebo ta žena zšílela.«

Několik dní nepromluvil slova; přijímal všecky služby své choti, ale neptal se, neprosil a neděkoval jí nijediným pohledem. Dítě se kolem postelí batolilo, se Mstislavou se mazlilo a hrálo, Božek jakoby neviděl, neslyšel ničeho.

Zdraví a síly mu přibývalo, až konečně povstal. Chodí pochmurný po komnatě, na otázky neodpovídá, sám sobě uzavřen, jeví neobyčejnou zadumčivosť a sklíčenosť.

Pojednou stane před Mstislavou a dí tak podivně, měkce: »Mstislavo, prosím tě, buď odejdi, nebo zůstaň zde a buď paní všeho, ale pak musím já odsud, neboť tvého pohledu snésti nemohu.«

»Božku,« odvětila Mstislava a slzy se hrnuly z těch dobrých očí, »v čem pak jsem ti ublížila, že mne tak nenávidíš?«

»Ten tvůj Bůh je hrozný, že ti takové věci přikázal. Kdybys k jeho povelu mne byla v nemoci mé zardousila nebo proklála, byl bych to, ač soptě vztekem, přijal po právu, ale tak tvá i jeho pomsta jest strašliva, a co pro mne nejhoršího, já Ho již ani nenáviděti nemohu!«

Hlas jeho seslábl a se třásl, rty se chvěly a trhaly sebou, jakoby chtěly ještě něco říci a z nenadání vřelá veliká slza skanula mu zvolna po bledé líci. Tu vzplanula tvář Mstislavina rozkoší nadzemskou a ve svatém zanícení zvolala: »Ó Božku můj, vždyť Mu náležíš a budeš a musíš Jej milovati, až se Ho znáti naučíš. Jako mne přitáhl k sobě ten předobrý, tak připoutá i tebe ku svému slitovnému srdci.«

Takovým nebeským klidem zářil obličej její, takovou naději neskonalého blaha podával její úsměv, že Božek překonán citem jakési podivné, netušené radosti, klesl v její objetí, s povzdechem: »Ó, tak mi vypros tu milost u Boha svého!«

»To jest den můj, den pomsty mé a vítězství tvého, Ukřižovaný Pane,« tak končila přešťastná žena toho večera modlitbu svou.

Božek žádal poučení u víře křesťanské upřímně. Možno si pomysliti, s jakou láskou se k tomu propůjčil kněz Ulrich. Prozatím navštěvoval Domoslava tajně, mnohdy i v noci, neboť dosud byl pověstný dvůr jeho křesťanům předmětem ošklivosti a hrůzy.

Jen v počtu skrovném se vracela čeleď s dobytkem zpět. Veliká část zůstala na letní pastvě v lesinách a bydlela v salaších, jež sobě prozatím upravila.

Křest Božkův se měl konati slavně o blízkých svátcích svatodušních. Několik dní před tím navštívil jej Vratislav. O, jak byl ten zbožný kníže potěšen, jak dojat nad podivnou změnou v domě svého švagra. S radostí přijal kmotrovství, lituje jedině, že Boleslava nemůže se súčastniti toho slavného úkonu, který zajisté naplní zbylé ještě protivníky Kristovy úžasem i zděšením. Ulrich, první správce duchovní, měl vykonati svatý obřad za přisluhování veškerého kněžstva.

Ceho se však kdo nejméně nadál, stalo se. V sobotu před slavností povstal ve městě radostný pokřik: »Náš drahý otec, Otto, táhne s velikým průvodem jižní branou do města!« Nikdo ho nevítal, nikdo tomu ani nevěřil, až stanul před velikolepým sídelním chrámem, k němuž před svým odchodem základy položil. Za ním vjíždělo na náměstí padesáte vozů s těžkým nákladem rozličného zboží a hospodářských nástrojů ze železa a mědi, pak veliké sumy zlata a stříbra, bedny s oděvem pro lid a děti, jakož i drahocenné náčiní chrámové.

Celé město bylo vzhůru a brzy byl sv. biskup obklopen davem svých věrných i nevěrných oveček. Na tváři přelaskavého otce bylo pozorovati hluboký zármutek, který také tklivými slovy projevil, řka, že přichází, aby zaplakal nad časnou a na mnoze i věčnou záhubou svého stádečka.

»Satan vás třídil jako pšenici, odpadlo mnoho plevele, avšak přece zůstalo dosti pšenice dobré a to jste vy, jež sobě nebeský pastýř u Otce vyprosil, aby nezhynula víra vaše, kteří jste ve zkouškách těžkých vítězně obstáli k utvrzení bratrů svých. Pojďte na mé otcovské srdce, které v dálí za vás se modlilo a nemělo pokoje, až bije opět uprostřed vás. Láska Boží vás zarmoutila a zranila, táž láska však povzbudila tisíce srdcí křesťanských ku soustrasti a vydatné pomoci, by nebyl zahanben, kdo v Boha se důvěřoval. Láska slitovného Spasitele nezná mezí, pročež od ní nemají býti vyloučeni ani ti nešťastní bratří, kteří se stali nevěrnými slibům svým a od pravého Boha zase k mrtvým modlám se vrátili.« Na to sv. biskup lidu ve chrámě požehnal a vlídně všecky zval na zítřek: ku svatým hodům Páně.

Dům kněžský, v němž se biskup uhostil, byl brzy naplněn měšťany a šlechtici, kteří s knížetem v čele co nejuctivěji uvítali milovaného arcipastýře, ale také projevili svou vroucí vděčnosť za otcovskou péči a pomoc v bídě největší.

Z těch však, kteří při posledních bouřích od víry odpadli a strany Božkovy se přidrželi, nikdo nabízených darů nepřijal. Slyšeli, že Božek ozdravěl, poněvadž však o jeho obrácení ne-

měli tušení, setrvali ve vzdoru. Když starešina rodu Domoslavského téhož večera veškeré čeledi nařídil, aby se k zítřejší slavnosti v šatě svátečním dostavila a totéž všem svým přívržencům nakázal, přišli do jednoho muže všickni. Měli za to, že je pohlavár jejich svolává k dávno mluvenému velikolepému projevu staré víry, aby křesťané poznali, že není tak nepatrný počet jejich.

Lidu sešlo se takové množství, že prostory chrámové nikterak nestačily, neboť každý byl žádostiv zvěděti, co zase zavilá zášť toho zuřivého protivníka Kristova zosnovala.

Přirovnává-li se slovo Boží meči dvojsečnému, vnikajícímu do útrob až ku rozdělení duše, platilo to vším právem o dnešní řeči sv. biskupa. Slova, vycházející ze srdce nejšlechetnějšího, z úst tak výmluvných, mocně otřásala zástupem; i ti zvrhlí křesťané nemohli se ubrániti dojmu, jenž zachvátil všecky. Bylo po kázaní. Lid ve hlasitém vzlykotu se tlačil k muži Božímu, ruce i nohy jeho líbaje; přemnozí z odpadlíků strženi tím povznášejícím projevem o upřímné lítosti vyznávali zrádu svou, nerozhodní pak hleděli se nepozorovaně vytratiti.

Tu však povstal šumot a u dveří chrámových se ozývaly hlasy: »Dělejte místo, pusťte je, kníže přichází!« Shromáždění se rozstoupli a nechtíce ani svým zrakům uvěřiti, tázali se jeden druhého: »Co se tu děje? Zdaliž to není pan Domoslav — a takto sem přichází?« Jeden nad druhého se vzpíná, aby mu nic neušlo z toho podivného divadla.

Starešina bos, ve hnědé haleně, opásán provazem, v ruce s hořící svící, s hlavou skloněnou, veden dvěma svými syny, přistoupil až k samému biskupu. Chce mluviti, ale pro vnitřní rozechvění nemůže.

Ani očí nepozdvihnuv, klesá na kolena. Za hlubokého ticha pronáší svou skroušenou prosbu: »Otče, vyžádej mi odpuštění a milosť Ukřižovaného, Jemuž jsem se protivil a rouhal.«

»Uznáváš ho,« táže se biskup laskavě, »jako Boha Spasitele svého?«

»Uznávám a miluji jej z celého srdce svého!« »Odříkáš se bohů mrtvých a vší pověry pohanské?«

»Odříkám,« dí kajícník rozhodně.

Na to předstoupil kněz Ulrich a doporučil svého katechumena ku přijetí do církve Kristovy a k účastenství sv. svátostí. Potom veden Božek s dvěma syny ku křtitelnici, kde jim udělen byl křest svatý.

Když pak byli oblečeni v roucha bílá a stařičký biskup radostí slze ztraceného toho syna s vroucím políbením tiskl k srdci, nezůstalo jediné oko suché, každý cítil veliký význam okamžiku, kdy poslední sloup pohanstva povalen a vítězství Kristovo dokonáno.

Všeliký odpor byl na vždy zlomen. Čeleď Domoslavova, znepokojovaná hrozbami žreců, utýrána domnělými běsy, nejvíce pak poděšena strašlivými událostmi na dvoře, ochotně následovala pána svého. Bylo to vzácné divadlo i pro samé anděly, když osmého dne po svém pokřestění vyžádalo si dvacet mužů z čeledi Božkovy na sv. biskupu tu zvláštní milosť, aby směli poprvé

tělo Páně přijati ve svatyni zámecké. Kněz Ulrich dobře věděl proč, i přimlouval se za ně a také je náležitě ku dni tomu připravil.

Kromě biskupa a kněze Ulricha nebylo nikoho při té tak dojemné slavnosti. Vše živě připomínalo sv. přijímání v katakombách, když po tuhém pokání v nezměrné lítosti kajícníci přistupovali k hodům svatým. Nebesa provázející povzdech umírajícího lotra na kříži nemohl býti vroucnější, než duše jejich zdrcující upomínky: »Beránku Boží, zde jsme se sápali na tebe, chtíce Tě vydati pohanům k potupě nejhroznější a Ty v neskonalé lásce sám k nám přicházíš, k hodům svým nás zveš, chceš býti náš a s námi na věky!« —

»Komu více bylo odpuštěno, více miluje.« Tato výpověď Páně splnila se na Božkovi a jeho čeledi. Obrácení tak urputného nepřítele křesťanů mocně působilo na kmeny ještě váhající. Sv. biskup považoval ten div slitování Božího za vrchol milostí, jimiž Bůh jeho apoštolské práce provázel, proto také před svým odchodem tak vřele těm novokřtěncům a jejich starešinovi žehnal a louče se s nimi v slzách mnohých pravil: »Dnes mohu ku svému nebeskému Pánu jako druhdy Simeon utěšeně zvolati: »Nyní propouštíš služebníka svého v pokoji, nebo viděly oči mé spasení kmenů, které jsem od prvního svého mládí v srdci svém nosil.« Nemohl odejíti, aniž by také nemocné kněžny nenavštívil a tiché té trpitelky nepotěšil. Shledav oba mladé manžely tak Bohu odevzdané a všecken jejich dům tak zbožný a příkladný, děkoval jim za obětavou podporu v díle svatém a pravil: »Vás, miláčkové moji, si Bůh vyvolil k oslavě svého sv. kříže.

Ty, synu můj, žádals světla kříže pro národ svůj, tys z lásky k ukřižovanému Spasiteli proměnil korunu knížecí v korunu trnovou. Bůh tobě odmění, že tě těsněji ku kříži svému připoutá a ty první šarlatem své krve kříž Páně ozdobíš. Tebe pak, milá Boleslavo, poroučím zvláštní záštitě té bolestné matky, jejíž jméno nosíš. Tebe si vyvolila za družku své nejkrutější bolesti!

Na to pamatuj a až ta těžká hodina nastane, tenkráte pocítíš celou moc její mateřské lásky a ochrany.«

Biskup Otto odešel. Rozloučení s křesťany Štětínskými bylo nad míru žalostné. Poznali všickni, jak nevýslovně drahým stal se jim ten, jenž je opouští. Zármutek jejich zvýšen byl pomýšlením, že již více nespatří milé tváře jeho. Tklivý výjev ze života sv. apoštola Pavla v Miletě se tu opakoval.

Když na pomezí města sv. biskup pokleknuv, se zástupem věřících ještě se pomodlil a poslední »s Bohem« všem dával, tu nemohouce více utlumiti pohnutí svého, v bolestném pláči padli na hrdlo jeho, tvář, ruce, nohy i šat mu líbali a opakovali neustále, »že již více neuzří tváře jeho.«

Tato láska a bezměrná vděčnosť dobrých Pomořanů provázela velikého jejich apoštola až ku hrobu. Ani po jeho smrti neutuchla, ale po celá století zvláštním způsobem se projevovala.

Pomořané totiž každoročně zaslali ze svých, na roje bohatých dědin, dvě bedny svící z nejčistšího vosku, aby dnem i nocí hořely na hrobě Světcově, jako plamenný dík za světlo sv. víry.

POKRAČOVÁNÍ.

Obrana kláštera se stanoviska historie, rozumu a práva.

Socialní studie. Napsal Dr. RUDOLF HORSKÝ.

* POKRAČOVÁNÍ. *

iogenes ubytoval se do svého sudu z filosofické bravury a cynické pýchy, aby pro svou výstřednosť byl obdivován, eremita zvolil za svůj pobyt chudičkou chýši z lásky k pokornému Kristu, aby světu ušel a za své odříkání se světa došel blaženosti věčné. Takový jest rozdíl mezi Diogenem a svatým Pavlem Thebaiským.

Ovšem není každému dáno, býti sv. Pavlem poustevníkem, nebo Šimonem stylistou, poněvadž každý neumí z lásky k Bohu v sobě umrtviti pud společenský. Kristus Pán také umrtvení společenského pudu nežádal, poněvadž Sám uznal, že naprostá samota člověku nesvědčí. Jedině Bůh nepotřebuje ku Své blaženosti nikoho, poněvadž zdrojem vší blaženosti jest si On Sám. A ostatně i v Bohu není samota, není v Něm samotné ojedinělé *Já*, nýbrž jednu, odvěčnou, nevyzpytatelnou podstatu rovně sdílejí *tři* božské osoby, tedy přesvatá společnost trojího Já, čili, nejsvětější Trojice boží. Jest to můj soukromý náhled, který však nikterak učení svaté katolické Církve se nepříčí, že totiž, kdyby Bůh byl v jedné osobě, nemohl by ani Sám v Sobě od věčnosti býti blaženým, poněvadž absolutní samota, dle mého mínění, jest něco naprosto nesnesitelného. Proto, od věčnosti blažený Bůh musí býti v nejsvětější společnosti třech božských osob. Tak pojímám rozumový důkaz o nejsvětější Trojici a posteriori. A poněvadž člověk stvořen jest k obrazu Boha trojjediného, jest u člověka toto nejsvětější společenství zobrazeno v *pudu společenském*. A pud ten jest tak podstatně srostlý s podstatou člověka, že člověk se ho naprosto zříci nemůže. Žíti tedy ve společnosti lidské, jest člověku pravidlem, žíti ve světě ve stálé, naprosté samotě pro Boha, jest řídkou výjimkou. Ctíme výjimku, avšak výjimku učiniti pravidlem bylo by absurdní. Proto i nebesa, blaženosť věčná, má společnosť andělů a svatých ve spojení s Bohem, což vyjadřuje velikolepý, s přirozeností lidskou tak nerozlučně souvisící článek víry: věřím ve svatých obcování. Tímto článkem víry jest společenský pud posvěcen.

Není tedy divu, že sv. Antonius jednotlivé eremity ve společný duchovní svazek spojil. Bydlili sice tělem od sebe vzdáleni, tvořili však duchovní rodinu.

Ku zřízení klášterů scházel již jediný jen krok. V Africe učinil jej sv. Augustin, v Italii sv. Ambrož, v malé Asii sv. Basilius, ve Francii Kassian, v Syrii sv. Hilarion. *Ascesse zasnoubila se s pudem společenským a dítko jejich jest klášter.* Takový jest další psychologický vývoj klášterního života. V životě tom pokora byla stupňována na druhou mocnosť dokonalé poslušnosti duchovního představeného.

Ascesse ve společenském klášteře trvala dále. »Společnosť nás učí žíti, samota pak umírati,« dí Byron, klášterníky však i řeholní společnosť učila umírati. Komenský ve své didaktice praví, že život dobře strávený jest celý přípravou na šťastnou smrť. To tušil i Plato, který, otázán byv, jak život by veden býti měl, odeslal tazatele ptát se mrtvých, svým žákům pak poručil, aby přede dveřmi svými měli vykopaný hrob, stálou to pomněnku na smrt. Řeholníka celé zařízení kláštera pamatuje na věci poslední a připomíná mu, že jest na světě hostem a příchozím. Chodby klášterní nejsou nepodobny katakombám a z cel vane zápach hrobový, dí Hugo. Jest tu jako v hrobě, dí světák do kláštera zabloudivší a pravdu má: Klášter jest rodinnou hrobkou, v níž pochována jest světskosť členů jeho. Chodí po chodbách podobní stínům, jakoby těla jejich byla pouhou záminkou, aby duše dlely na zemi. Toť typus opravdového kláštera. Aegyptané při hostinách na stůl hodovní stavěli skelet, symbol to smrti. Řeholník po celý svůj život nosí habit, svůj to rubáš. Zvyká mu za živa.

Pravil jsem, že základními kameny klášterů jsou tři hlavní dobří skutkové, totiž: modlitba, půst a almužna a tyto ctnosti také v přední řadě v klášteřích se pěstovaly. Podle toho pak, která z těchto ctností klášterním životem více vynikala, vyvinul se trojí druh řádů církevních.

Řády, pěstující nejvíce modlitbu, staly se řády pěstujícími v přední řadě *vědu a umění*. Modlitba co neúžeji s pravou vědou souvisí. Neboť, co jest modlitba? Modlitba jest obrácení mysli k Bohu, rozjímání o Něm, mluva ducha lidského s Ním. Co jest věda? Zkoumání logiky Jeho děl, pátrání po Jeho neskončené a nevystihlé moudrosti ve všemmíru, logické seřadování Jeho myšlének, které do stvoření byl položil. »Podařilo se mi uhodnouti jednu z velikolepých myšlének Božích,« pravil Keppler, když znamenité své objevy v přírodovědě učinil. Newton, přemítaje o Bohu, měl smeknuto. Sv. Tomáš Aquinský často při mši sv. zaběhl myšlením ve vědecké zkoumání. Hřešil tím? Nikoliv! Modlil se. Jest zajisté pravá věda z Boha vycházející a k Bohu vedoucí druhým kořenem z modlitby a kdo pravou vědu pěstuje, v jistém slova smyslu se modlí.

Řády, pěstující především almužnu, ustavily se v řády školské, kazatelské, (almužna duchovní) aneb řády rytířské, řády ošetřující nemocné, sestaralé, sirotky a podobné (almužna tělesná).

Řády pak, které pak hlavně pěstovaly půst, vyvinuly se v řehole kontemplativní, jsouce stálým a trvalým vzorem zapření sebe sama.

A nyní si všimněme působení klášterů v praktickém životě.

Upříti klášterům nesmírné zásluhy o vědu, osvětu a školství bylo by upříti historickou pravdu. »Každá poustevna proměnila se ve školu,« dí Abelard. »Bez klášterů by neměla Evropa ani desátý díl své vzdělanosti. Jakých nehynoucích zásluh mají v této příčině na př. jen Benediktíni sami, »kteří klassickou kulturu zachovali a na troskách kultury staré novou vystavěli.«[31]) Palacký

[31]) Alzog, a. a. O. I. S. 392.

zajisté dobře dříve rozvážil, než napsal: »Snahu o zakládání a zvelebení ústavů duchovních nikdo nebude tupiti, komu duchovní prospěch člověčenstva vůbec na srdci leží. Ústavové tito zajisté sloužili středověkosti za semeniště netoliko náboženství, ale i nauky a umy, osvěty a průmyslu; ba i hospodářství samo, i řemesla všeliká jimi se více a více vzdělávala. Tatáž ušlechtilá snaha lidská, která za našeho věku libuje sobě v zakládání a podporování spolků i akademií učených, uměleckých, vedla také v život středověké ony ústavy, jenže účely těchto bývaly ještě vyšší a rozsáhlejší, prostředky ještě účinnější a tudíž veškero postavení a působení jejich ještě blahodárnější.«[32])

Středověké školství a umění měly kláštery v rukách. »Církev byla nadaným hlavám, jakož i vědě, bezpečným útočištěm«[33]) a proto věda a umění ubytovaly se v klášteřích. Říkaly: jdeme domů a šly do kláštera.

Byla to doba zpátečnictví, řekne novomodní, liberalismem prosáklý stavitel — a jde studovat velikolepé stavby, které ono zpátečnictví zbudovalo, a byl by na výsost šťasten, kdyby uměl jedinou jen předsíň postaviti tak, jak uměli celé nedostížené dosud velestavby prováděti oni zpátečničtí stavitelové. — Byla to doba tmářství, hlásá novomodní modelář a může úžasem oči své nechati na nevystihle uměleckém provedení jediného jen pantu na hlavních dveřích chrámu notredamského v Paříži, na němž »tmář« jeden po celý svůj život pracoval. — Byla to doba nevědomosti, řekne některý filosof a filolog a dá se do studování těch klassiků, které nám oni »nevědomci« zachovali a žasne nad komentary, kterými je opatřili. — Byla to doba nevzdělanosti, míní liberální komponista a zapomíná, že otcem kontrapunktu byl Ockenheim v kláštěře sv. Martina. »V tiché cele klášterní,« praví hudební dějepisec a spolu skladatel Kothe, »bylo hudební umění pojato a v choru vypěstováno« a výslovně dodává, že celá dnešní hudba jest podstatně uměním církevním.[34]) A zajisté, neboť, kdyby nebyly chrámy a většinou klášterní chrámy a kanonie nebývaly mecenaty a pěstovateli hudby, kdo ví, kdy až by se byl musil narodit Wagner, aby mohl komponovati slavné své trilogie. — Byla to doba barbarská, řekne snad novomodním duchem provětraný malíř a hned na to jde se učit nedokonale nápodobiti umělecky nedostížené malby malířů pravě z té »barbarské« doby.

Naše doba ráda nazývá se osvícenou a na středověk shlíží jako na dobu plnou tmářství a zpátečnictví a přece v mnohém přemnohém musí se učiti od mistrů středověkých. Rozkošné to věru podívání na novomodní osvětu, ana kráčí do školy k »tmářství«. Nechci nikterak tvrditi, že nový věk v lecčems nepokročil, ano, učinil dva veliké kroky ku předu, spoutal páru a ve službu svou uvedl elektřinu, že ale ve vědách a umění většinou panuje povrchnost, a nikoliv promyšlená vyhloubenost, toť pravdou nepopíratelnou. Věk náš běží sice rychlostí elektřiny, ale jeho tvorby jsou jako pára, nemajíce trvání; rychle povstávají a rychle hynou. A také není divu. »Není většího nepřítele věd a umění,

[32]) Dějiny nár. českého I. 2, str. 41. — [33]) Petrů, »Dějiny vzdělanosti str. 406. [34]) Musikgeschichte, § 2.

než atheismus a skepse, že pravda jest něco relativního,« praví Langhans a náš věk právě tohoto nepřítele má za přítele, a proto tvorby našeho věku jsou namnoze povrchní. A ještě něco. Umění a vědy staly se dnes otroky kapitalistických velmožů a proto chodí dnes věda a umění namnoze žebrotou. Toho druhdy nebývalo. Dokud klášterům nebylo jmění rozkradeno, mohl každý klášter býti a také byl mecenášem umění a v každé cele řeholní byla věda domovem; jakmile ale začali protestanté a illuminati z freimaurerského cechu katolické kláštery bořiti a rušiti, vědy a umění rapidně klesaly a sám Melanchton se k tomu přiznal.[35]) Mám mluviti dále?

Benediktíni, praví Guizot, učinili Evropu ornou. Každé opatství, dí Thierry, nebylo pouze místem modlitby a meditace, nýbrž zároveň otevřeným asylem proti návalu barbarství. Toto útočiště knih a věd také všechna řemesla v sobě chovalo a jeho polní hospodářství bylo vzorné. Mignet a Cibario jmenují kláštery velikými agronomickými, industrielními a vědeckým republikami. Jim děkuje i obchod za svůj rozkvět. Jejich obětavost, jejich zapírání sebe, jejich kázeň byla s to, aby i ta nejneúrodnější místa v úrodné nivy proměnily. Mnichové mýtili pralesy, regulovali řeky, stávěli hráze. Na severu pozdvihli řemesla i obchod, pěstovali chov dobytka, na jihu pak ovocnářství, zelinářství a vinařství. Roscher praví, že všechno umělé rolnictví vzešlo z klášterů, které byly školami duševního obratu a novověké hospodářské kultury. V klášteřích vidíme první jemnější rozdělení práce. Viděl jsem hospodářské zápisky z třináctého a čtrnáctého století, praví Toqueville, vzorné co do methody, jasnosti, přesnosti a srozumitelnosti. Čím pak jsou novější, tím jsou temnější, spletilejší a nedokonalejší i přes všechen dnešní osvětový pokrok.[36]) A že kláštery razily cestu svobodnému řemeslnictvu a že připravily vývoj středního stavu měšťanského, dokázali národohospodářští spisovatelé Kisselbach a Mascher.[37])

A nejnověji sám jinak neveliký přítel klášterů, Hellwald, o republice Equadorské mluvě, kterou Jesuité spravovali, nucen jest vyznati: »že všichni nepředpojatí mužové blahoplodné působení jesuitské vlády uznávali. Za ní vykonány jsou v pravdě velikolepé stavby silniční přes propasti a bařiny; školství výborně zařízeno a do veškerého odvětví správy zaveden vzorný pořádek, jemuž není rovného v nižádné jiné republice jihoamerické.«[38]) Takové znamenité svědectví musí dáti sám liberál a zarytý nepřítel církve katolické, jakým jest Hellwald a musí dokonce toto svědectví vydati o na výsosť od něho nenáviděném řádu Jesuitů.

O mniších francouzských mluvě, praví Petrů: »Mnichům bylo netoliko se modliti, nýbrž i bádati a pole vzdělávati; trojnásobné toto posvěcení člověka působilo na národy blahodárně — ač se vykonávalo jen o samotě.«[39])

---

[35]) Döllinger, Reformation. — [36]) Hettinger »Apologie des Christenthmus II. 3. S. 301 sq. — [37]) Der Gang des Welthandels, von Kisselbach, Stuttgart 1860. S. 154 a dále. Das deutsche Gewerbwesen von Mascher, 1866. S. 33 a dále. — [38]) Země a obyvatelé její, v Praze 1880. Díl I. str. 419. — [39]) Dějiny vzdělanosti str. 406.

A u nás? Nechť za mne mluví náš český buditel Fr. Sláma, který nadšeně volá: »Mluvte, vy slavní chrámové, kostelové, kaple, vy nebetyčné věže, vy křesťanské školy, vy nemocnice a špitálové milosrdní; mluvte, kolika stotisícům rukám jste popřáli práci, obživu, ano i bohatství. Kolik umělců a řemeslníků jen vámi do dnes stojí a rozpadáte-li se dnes, a zítra na vaše zříceniny půjdou, aby, kde matka s vyschlým prsem pochována, tam i děti, mléka a potravy nemající, duše své vyplakaly. Kde bylo a kde jest obyvatel šťastnějších nad ty, jež ve vůkolí klášterů přebývají? A kde chrám nebo klášter, aby tam z nenáhla z pustiny městečko, neb obec výstavnější nevzrůstaly a obchod nerozkvétal.[40]) Hle, jaký to rozdíl mezi názorem pohanským a křesťanským o práci! Plato měl za to, že řemeslo tělu škodí a ducha malátným činí.[41]) Cicero řemeslnou dílnou, jako něčím sprostým pohrdá.[42]) Pontifex maximus nesměl pracujícího člověka ani viděti a klášter práci posvěcuje, za jeden z předních úkolů svých pokládá, lid ku práci vede, řemesla provádí, je zvelebuje, jim učí. Novověké naše pohanství taktéž prací ruční pohrdá, pokládajíc dělníka za něco nižšího a řemeslo za méně ušlechtilé zaměstnání a proto také nové době pohanské duch kláštera katolického se nelíbí.

Pokračujme. Souhrn náboženství Kristova jest obsažen v zásadě: »Miluj Boha nade všechno a bližního jako sebe samého.« Toto největší přikázání, na tělesnou bídu lidskou applikované, zplodilo Lazaristy, Milosrdné bratry, Milosrdné sestry, Johannity, Trinitaře a jiné a jiné řády, které pěstovaly a pěstují výhradně skutky tělesného milosrdenství. Nemocnice, sirotčince, chudobince v pohanství marně bychom hledali, ty zplodila teprve láska křesťanská a první sluhy dobročinným těmto ústavům právě daly kláštery. Pohanští Řekové, tedy synové národa klassiky vzdělaného, na ostrově Chios starce a těžce nemocné zabíjeli, právě tak, jako to činil v naší době pohanské král říše Marucké.[43]) Číňané do dnes vysazují dítky, jako je vysazovali klassicismem vzdělaní Římané, kláštery katolické je sbírají a o ně se starají. Pohanství staré z lidí činilo otroky, jako je z nich činí moderní pohanství kapitalistické, křesťanství je vykupovalo. Mohl bych v této věci úchvatný rozvinouti obraz o požehnané činnosti klášterů pro trpící lidstvo a uvésti celou řadu výroků mužů vynikajících, ze všech však uvedu jen dva: Napoleona totiž a Walcota Mackenzie. Když se v roce 1801. jednalo o uzavření konkordatu a někteří nepřátelé katolické církve poukazovali na to, že by kláštery mohly býti zrušeny a jmění jejich zabráno, jako to udělala revoluce, řekl Napoleon. »Nikoliv, klášterů jest svrchovaná potřeba jak pro veliké ctnosti, tak pro veliké neštěstí i veliké zločiny.« Chtěl tím patrně říci jinými slovy totéž, co dávno před ním řekl náš Tomáš Štítný: »Zákoni (rozuměj klášterní řehole) jsú pravý chládek, a oddechnutí tomu, kdož se chce skrýti před pálením žádostí světských, i koráb, v němž móž člověk, nezmoče se

[40]) Čas. katol. duch. z roku 1831, str. 59. — [41]) De republ. VI. p. 495. — [42]) »Nec enim quidquam ingenuum habere potest officina.« De officiis I., cap. 42. — [43]) Holub: »Sedm let v jižní Africe.« Díl II., str. 262. a dále. —

hořkými vodami, přejíti moře tohoto světa.«[44]) V klášteřích nacházeli svého útočiště jak velicí, ctnostmi vynikající světcové, tak i hříšníci pokání činící, i lidé neštěstím stíhaní. A to činí právě naši sv. Církev tak vznešenou a tak mocnou, že každého člověka se s láskou a péčí nevyrovnanou ve všech jeho potřebách ujímá. »Naše anglikánská církev,« dí Mackenzie Walcot, »proto ničeho se nedomohla, poněvadž jí kláštery a mniši scházejí.«

A rozhlédaje se po činnosti klášterů, praví: »Celé obrácení Evropy jest nejlepším toho svědectvím, čeho lze spojenými silami v klášteřích dosíci.« Proto otříti se o kláštery, skutky milosrdenství prokazující, nemůže se otříti, leč surovost.

Ale řády contemplativní? namítne se mi a spolu otázka se mi klade, jaký ty mají pro nás hislorický význam? Nikoliv já, nýbrž protestant Guizot na tuto otázku za mne odpoví. Praví: »Mnichové dojímali více obraznosti barbarů, než-li kněží světští: počet jejich neobyčejný zarazil je rovněž jako zvláštnosti jejich živobytí. Duchovenstvo světské, biskup, kněz obyčejný byli poněkud sevšednělí obraznosti barbarů, uvyklých viděti je a trýzniti je. Bylo to zcela něco jiného dorážeti na klášter, na tolik svatých mužů, shromážděných na místě svatém. Kláštery byly za doby barbarské útočištěm Církve, jako Církev byla útočištěm laiků. Lidé pobožní schovávali se tam, jako na východě se schovávali do Thebaidy, aby ušli životu světskému a nákaze v Cařihradě.«[45]) Ovšem, kdo nepochopil modlitbu a její hluboký, kulturní význam, nepochopí tím méně i kontemplaci a ascetický život kláštera a jeho důležitost pro vzdělanost lidskou. »Jsem přesvědčen,« praví Jean Paul, »že některá prostá modlitbička více dobrého ve světě způsobila, než krví lidskou draze vykoupená listina míru a edikty vladařů.« Jean Paul se v úsudku svém nemýlí a my k tomu můžeme jen dodati, že leckterý kontemplativní klášter více dobrého světu přinesl a více lidstvu prospěl, než mnohé pevnosti a armady vojsk.

A nyní ještě jednou položme si běžnou frasi, že »historie odsuzuje mnišství.« My víme, že historie mnohé věci i osoby odsuzuje a mnohé odsouditi musí. Zrádu Efialtovu, mstivost Cinnovu, annexe Ludvíkovy, kult Afroditin, spálení knihovny Alexandrinské Omarem, a jiné podobné věci před soudem historie neobstojí. Z toho však, co jsme výše uvedli, snadno protivníky, kláštery odsuzující překonáme, otážíce se jich: Co vlastně chcete odsouditi se stanoviska historického na klášteřích? Dokázalo se vám, že klášter jest dítětem ascese, Kristem Pánem doporučované a společenského pudu; nůže, co chcete odsouditi? Ascesi snad? Pak musíte nutně odsouditi samého Spasitele pro Jeho vznešený ascetický život, jako to již učinil pověstný talmudistický rabín Bloch, pak musíte odsouditi Pannu přesvatou pro Její obdivuhodnou neporušenost, jako to udělala socialní demokratka, židovka Sachsova, na sjezdu žen roku 1896 v Paříži. Ale pak více versa musíte schvalovati skutky Jindřicha VIII. a na oltář postaviti

[44]) Na místě uvedeném str. 219. — [45]) »Dějiny vzdělanosti.« Přel. Palacký, str. 94. —

Ludvíka XV.; pak musíte místo před Madonnou kořiti se před nemravnou Momoro, jako to učinila veliká revoluce, nebo před Venuší, jako to činilo starověké pohanství.

Či snad chcete odsouditi společenský pud? Pak musíte důsledně zavrhnouti spolčování vůbec, ano i celou společnost lidskou. Či snad chce někdo zavrhovati spojování se klášterníků za účelem vědy? Pak musí důsledně také zavrhnouti akademie věd, společnosti nauk a vědecké spolky vůbec. Či chcete zavrhnouti kláštery pěstující skutky tělesného milosrdenství? Pak zbořte útulny a sirotčince a se zemí srovnejte nemocnice a asyly chudých. Či chcete zavrhnouti kláštery kontemplativní? Pak patrně máte tytéž chutě, které mívala římská lůza, a které sv. Augustin takto vylíčil: »Buď hojnost obecních ženek, aby, komu se zlíbí, jich požívati mohl, zvláště pak ti, kteří s to nejsou, aby v domě kuběny chovati si mohli. Ať se též obšírná a nádherná stavení vystrojují, v nich stkvostné hostiny připravují, kde by každý dle chtíče a možnosti hrál a pil vývratky vydával a jinak v neřestech se potácel. Všude zavznívej hudba a plesy; divadla hlukem neslušné veselosti a všelikou, buď ukrutnou, buď hanebnou rozmařilostí překypujte. Ten budiž za nepřítele obecného dobra považován, komu by se blaženost tato nelíbila. Kdokoli by se pokusil ji měniti, nebo snad rušiti, k tomu svobodný národe ucha nenachyluj, anobrž vyvrz jej z obce a vyhlaď z počtu živých.«[46]) Plná zvířeckosti vracela se lůza římská z divadla, kde se kochala pohledem na tancující Venuši a na ulici potkala se s mučenníky křesťanskými, vedenými na popravu. Bestialita potkala se s ascesí. Historie, světový soude, koho odsoudíš? Tu ascesi, či tu bestialitu?

Z řečeného jest patrno, jak lživou jest tedy frase: historie odsuzuje mnišství. Nikoliv, historie mnišství a jeho působení ve prospěch lidstva neodsuzuje a odsouditi nemůže, nechce-li odsouditi ctnost, vědu, práci, dobřečinění, zapírání se a modlitbu.

Vehnán do úzkých odpoví mi někdo: Ale historie odsuzuje zvrhlost kláštera. A já na to dím: Toť zcela jiného cos pravíš, než prve namítaná frase, že historie prý odsuzuje klášter. Ano, v tom pravdu máš, že historie odsuzuje a musí odsuzovati degeneraci kláštera, jako odsuzovati musí degeneraci státního nebo obecního zřízení a jako odsuzuje každou zvrhlost od ideí pravdy, dobra a krásy. Řeholník pánovitý, švihácký, pýchou prosycený jest živé oxymoron, poněvadž se pýcha nesrovnává se základní ctností řeholní, kterou jest pokora. Svatému Františku Xaveriovi, mluvícímu o pokoře, naplil jeden z posluchačů v tvář. Světec slinu utřel a klidně mluvil dále. Tímto neobyčejným skutkem pokory obrátil nejen hance, nýbrž i celý zástup pohanských svých posluchačů. Jak vzácný to následovník Kristův! Řeholník bez ctnosti čistoty není žádným opravdovým řeholníkem. »Šat a postřižny málo prospějí,« dí blah. Tomáš Kempenský, »ale napravení mravů a dokonalé umrtvení vášní, to působí pravého řeholníka. Kdo v klášteře něčeho jiného hledá, krom pouze Boha a spasené duše své, nenalezne tam leč zármutek a bolest. Aniž pak může býti dlouho v pokoji,

[46]) O městě božím II. cap. 20.

kdo se nepřičiní býti nejmenším a nejponíženějším ku všem. Přišel jsi sloužit, nikoliv panovat; věz, že k trpení a práci povolán jsi, nikoliv pak k zahálce a rozmluvám. Tu tedy zkouší se lidé, jako zlato v ohni, tu nikomu nelze obstáti, leč, kdo volí z celého srdce pro Boha se ponížiti.« [47]) Nelze jinak. Sesvětštělý duch nenalezne v klášteře ani Boha, ani svět; v přítomnosti vidí jen prázdnotu, které se hrozí; v minulosti vidí upomínky, které ho bodají a budoucnost ho děsí. Pro nepovolané, kteří v klášteře chtějí žíti po světsku, jest klášter žalářem, do něhož utěcha naděje nesvítí — immane barathrum, pověstné cherson anélion. [48]) Ale takový mnich není v pravdě mnichem, jako duchem tohoto světa prosycený klášter není více opravdovým, katolickým klášterem. K takovému klášteru se církev více nehlásí a za své dítko ho neuznává, toť není dítko její vlastní, nýbrž podvržené.

A nyní bych měl promluviti o té tak často předstírané zvrhlosti klášterů, zvláště oněch ve středověku. Právě však, co tyto řádky píšu, dostává se mi vítaná a přemilá zpráva, že na slovo vzatý náš učenec vyšehradský, dr. Lenz, o tom knihu vydati se chystá, v níž dokáže, jak pověsti o zvrhlosti středověkých klášterů namnoze se přehánějí. Umlknu tedy já, učenník, když mistr promluviti hodlá a jen se táži: Které instituce, byť byla sebe světější a lidstvu sebe prospěšnější, se nezneužilo a kde jest na světě která společnost, jejíž ani jediný člen někdy byl nepochybil? Jaký tedy div, že i v instituci církevních řeholí tu a tam slabost lidská prokmitla. Dlužno však v té příčině dvojí uvážiti. Předně, že ta předstíraná zvrhlost klášterů jest nikoliv pravidlem, jak by nepřátelé rádi namluvili, nýbrž jen porůzným úkazem, tak řídkým, jakým se žádná instituce světská vykázati nemůže. Ať se jen liberální spolky světské postaví po bok klášterům a ať se provede porovnání co do mravnosti jednotlivých členů a ukáže se ihned, v čí oku jest břevno a v čí oku jest tříska. A za druhé, velikou chybou jest, dopouštěti se sofismatu nazvaného »qui pro quo«, kdy totiž zaměňuje se osoba s věcí a věc s osobou. A tohoto sofismatu se nepřátelé klášterů právě nejvíce dopouštějí. Ukazujíce na vylhanou, nebo přehnanou, nebo i skutečnou chybu jednotlivců-řeholníků, volají: »ejhle, jakými doupaty nepravosti jsou kláštery! Zbořme je, zničme je, srovnejme se zemí a místo to posypme solí.« Toť právě tak, jakoby kdo, vypátrav nějakou nepřístojnost ve všeobecných nemocnicích, nebo sirotčincích, zvolal: »ejhle, jakými doupaty nepravosti jsou nemocnice a sirotčince, odstraňte je, zbořte je, zrušte je,« aneb, kdyby kdo pro zpronevěru některého úředníka v záložně či spořitelně dal povel: »Vizte, jak zhoubné jsou spořitelny a záložny pro lid, pryč s nimi!« Aneb, do třetice uvedu příklad. Leckdy pochybí ten nebo onen učitel, ano pochybí i celá učitelská sdružení; jak nemoudré by bylo, kdyby kdo chtěl z těchto jednotlivých případů zavrhovati celý učitelský stav a instituci učitelstva vůbec! Toť by právě dopustil se podobné chyby, jaké dopustil se vůdce socialistů Bebel, který z toho důvodu, že v některých

[47]) »Následování Krista« I. kap. 17. — [48]) Úchvatně líčí nespokojence klášterního Pope v básni »Heliosa k Abelardovi.«

manželstvích se nezachovává věrnost, celou instituci manželství zavrhuje. Však dosti již budiž na těchto ukázkách nesprávných sofismat.

Končíce tuto kapitolu, na základě uvedených dat a důvodů na otázku: odsuzuje historie kláštery a mnišstvo? musíme odpověděti rozhodně: *nikoliv*; naopak, historie právě dokazuje blahodárné jejich působení. Že odsuzuje nahodilé zlořády a zvrhlost, jež zavinil duch tohoto světa, do stěn některého kláštera nebo do srdce jednotlivého řeholníka vniknuvší, tu nečiní nic jiného, leč, že následuje vrchní autority katolické Církve, která sama každý do ní se vetřelý zlořád odsuzuje, ze sebe vymytuje a přísně trestá, jak o tom církevní historie nejlépe svědčí. (Pokračování.)

Naše Slezsko.

Napsal J. VYHLÍDAL.

* POKRAČOVÁNÍ DÍLU II. *

Štědrý večer. (Vilija.)

Po sv. Mikuláši mají hoši na starosti úpravu bičů, na Klimkovsku »karabačů«, aby jimi na viliju důstojně Ježíška mohli vítati.

Řemenný bič uvazují na »ručku«, k biči přiváže se koupená »šnůra«. Všechny přípravy dějí se po »kryjanku« (tajně), po »ukryjunku« (Janovice). Žádoucí štědrovečerní šero zavítalo, hoši řítí se na návsí a »pukají«, »praskají«, »střílí« (biči) co každý nejvíce může. Pukati smí se až po večeři. Ve Slatině a Tisku ženou se dědinou »ovečky«, t. j. jeden z hochů žene zástup synků před sebou, kteří bečí, zvonky zvoní. Kde troufají něco dostati, zastaví se.

Vilija jest dnem postním; proto rodiče snaží se přivykati též děti újmě v jídle. Aby je přiměli k zdrženlivosti, slibují jim, že uzří večer »zlate těla«, »zlate prosotko« spoustěti se po laně u kostela, nebo »po krancu skokať«, nebo »zloteho ftoka« (Janovice), »krokev zlatu«. Také ti, kdož jdou na půlnoční, mohou o půlnoci uviděti na obloze zlaté tele.

Sotva že první hvězda na nebi se objeví, má se jísti. Večeře proti jiným bývá skutečně »štědrá«. Hospodyně vaří večeři v nových hrncích, aby celý rok nebylo nouze a nedostatku. Všeho navaří se hojně, aby toho zbylo, pak nebude »chybjať« celý rok. (Morávka.) Večeře štědrovečerní súčastňují se také děti aspoň rok staré; matky se snaží, aby aspoň neusnuly při polévce. Spí-li, vzbudí je. Před jídlem modlí se pětkrát Otčenáš a Zdrávas (Mor.); také se zpívá píseň ve zbožných

rodinách z kancionalu. (Orlová.) Posvátné ticho po modlitbě rozhostí se v jizbě; Pán Bůh chraň, kdyby někdo je porušil. (Morávka.)

Někde upravovali zvláštním způsobem stůl. Ve Slavkově rozestřeli dvě provizla křížem na stůl a pak jej pokryli servetem. Po večeři provizla se hned rozvázala, a několika stébly z nich

Poutní chrám Panny Marie ve Frýdku.

obvazovaly se stromy, by měly ovoce. (Slavkov.) Na Morávce před jídlem se řetazem opasují nohy stolové, by nohy domácím nebolely; též by se vlkům zamkly tlamy, by nepožírali ovec.*)

Jídelní lístek při večeři štědrovečerní řídí se zámožností. Na Opavsku všichni chtějí míti k večeři ryby, i ti nejchudobnější

*) Ač vlků nyní v horách není.

v nejbližším okolí Opavy. Kdo jí »prvší«, ať její »ostatní«, bo by byl celý rok hladný. (Podvihov.)

Rozličné jídelní lístky poučí nás, jak kde co jedí:

Ve Slavkově *na Opavsku:*

1. Hrachová polévka; též místo ní káva. 2. Krupice. 3. Mačka rybová. (Bez ryb, petrželová.) 4. Bobáky*) s medem. 5. Ořechy, jabka atd.

Nebo jinde: 1. Hrachová vodinka. 2. Mačka rybová. 3. Grys žitný. 4. Slížky s makem. 5. Mléko s bělkami. 6. Ořechy, jabka atd.

Ve Slatině: 1. Hrachová polévka. 2. Slivová polévka. (Máčka.) 3. Krupice. 4. Buchta s medem. 5. Někde zelí. 6. Ořechy (každý dostane 4 nebo 12), jabka.

Obyčejně bývají čtyři jídla; z prvních dvou každý s chutí pojí, z druhých dvou hodně zůstane, a to proto, že v prvních dvou čtvrtletích vše se vyprazdňuje — stodola, kapsa, kdežto v druhém pololetí zbývá.

Na Těšínsku:

Chudobní: 1. Kobzole se srvatkou. (Podmáslí.) 2. Hrách nebo fazole. 3. Krupička žitná s medem a máslem. 4. Oplatky s medem. Ořechy, ovoce. (Ze Skalice.)

Zámožnější v Janovicích a na Morávce:

1. Mladé zelí.**) 2. Kobzole se sirovotkou neb chudočka***) s hrachem. 3. Rýže neb krupice s máslem a perníkem. 4. Ryby nebo fazole. 5. Oplatky s medem. 6. Ovoce, ořechy.

1. Srvotka a kobzole. 2. Voduňka s nudlama. 3. Pěčky. 4. Krupička s perníkem. 5. Halušky se slivkovou máčkou. 6. Hrách nebo kvačky. 7. Ořechy, ovoce.

V Malenovicích:

1. Kobzole a zelí. 2. Kobzole a srvotka. 3. Hrách. 4. Pečky a hrušky. 5. Kvačky. 6. Krupice. 7. Oplatky s medem. 8. Ořechy, jabka.

Za stara na Morávce:

1. Kapusta z hlávek po sladku. 2. Pečky. 3. Kvačky suché.†) 4. Hrách. 5. Prosná pomaštěná kaše††) s medem a perníkem. 6. Ořechy a ovoce. 7. Mimo to na stůl se nakladlo ze všeho, co bylo ve stavení (česnek, cibule, chléb, obilí atd.).

Při jídle pod talíře kladou se peníze, kdo jich nedá, nemá jich celý rok.

Zbytky jídel štědrovečerních všecko posvěcují, všemu prospívají, vzrůstu a zdaru dodávají; proto hospodář a hospodyně z nich domácím zvířatům po troše uštědřují. Na Morávce i jinde pod stolem stál »žber«†††) a do něho z každého jídla po třech

*) Bobáky či papučky jsou malé koláčky nadité mákem, upečené a pomazané medem.

**) Schová se hlávka do sklepu a na štědrý den se uvaří.

***) Chudočka = postní polévka.

†) Sušily se na špagátě kolem kamen.

††) Uprostřed utvořila hospodyně díru na máslo.

†††) V každém stavení bývá v jizbě. Ve žberu spařuje se seno pro dobytek.

lžících se dává. Také nechalo se z jídel na mískách »hrnčaných« pro statky.

Pes a kočka dostávají ze všeho od večeře; mimo to psovi se dává přes okno česnek, aby byl zlý.

Hovězímu dobytku hospodyně s gazdou společně nesou zbytky od večeře štědrovečerní. (Skalice.) Ve Stěbořicích dostává dobytek kousek ořecha, jabka, peček a j., ať ví, že jest štědrý večer; v Janovicích zbytky z jídel a kousek žlutého*) oplatku podávají se kravám, aby hodně dojily.

V Janovicích nezapomínají po večeři na koně. Hospodář nebo pacholek položí na chléb »žlutou oblotku«, a na ní zrobí křížek z »jodra ořechového«, a pak krmí tím klisny, aby zůstaly shřebny. Oplatky pro krávy nosívají někde dívky; koním pacholek.

Kurám dávají přes obruč hrách, aby dobře nesly (Janovice) a neodbíhaly. (Morávka.) Kolik hrachů která kura sezobe, »telej sněse vajec«. (Jaktař.) Husám sypou fazole.

O večeři svíčkou se svítívalo, jindy štípami. Po jídle se třikrát foukalo na světlo: komu kouř vznášel se k nebi — toť dobré znamení, komu ku dveřím — zlé, brzy umře.

Po večeři zbytky ze všeho svinuly se do »obrusu« a uschovaly se až do sv. Štěpána, jinde jako na Morávce až do nového roku.

Uschovávaly se »ščedroky«**) v obruse, aby Boží požehnání se nerozešlo na všechny strany. Na sv. Štěpána oplatky vynášejí se na hůru až do nového roku; pak se dají do žita, by nezesnětivělo. (Janovice.)

Když se na štědrý večer pohostí všechna domácí zvířata, jak pak se mohlo zapomenouti na pastýře jejich! Týž vzav svoji troubu, obcházel statek po statku, vybízeje svým nástrojem:

»Sedlaci, sedlaci, napečte kolači,
abystě mi mohli dáći.« (Z Lukavce.)

Mimo koláče dostal ještě máčky. Za večeře dal prut, kterým měli vyháněti dobytek ponejprv na pastvu.

I jiní chudobní hlásili se o almužnu; místy dávali jim šáteček hráchu, jejž si doma uvařili; nyní dostávají chleba, koláče.

S dnem štědrovečerním snoubí se mnoho zbožných zvyků i pověr. Ve Slavkově zbožní hospodáři zrobili z režných klásků »štěť« nebo »kropaček«, jímž pak do svěcené vody namočeným kropili zdi stavení do kola, i stodolu, aby neuhodilo. (Slavkov.)

Z které strany po večeři uslyší se střelba, z té přijde nový myslivec nebo hajný. (Domaslovice.)

Zbytky z ryb, z ořechů mají se hned večer vyhoditi do zahrady; na tom místě kam dopadly, vyroste mařunka (mařinka vonná), potřebná v lékařství. (Z Frýdku.)

*) Bílé oplatky jsou pro lid.
**) Ščedroky = jídla, jež při štědré večeři jsou na stole.

Necháme-li skořápky z ořechů ve světnici, přijdou je čarodějnice sbírat. (Jaktař.)

Je-li jasno na štědrý večer, hrách se urodí. (Janovice.)

Je-li mnoho hvězd — kury ponesou. (Chvalikovice.)

Je-li nebe hvězdnato, bude úrodný rok a mnoho medu.

Úrodnosť roku vyzvídají také takto: večer do koláče, chleba, kobzola zapíchnou čisté nože. Který z nich do rána zrezaví, to, v čem je zapíchnut, se neurodí. (Skalice.)

Na štědrý den má se zapíchnouť nůž do chleba a do buchty; v čem zrezaví, v tom bude drahota. (Jaktař.)

Když se položí peníze nebo chléb na stůl, drží se celý rok. (Janovice.)

Jak se dá nůž pod chléb a do rána pokryje se rezem, bude drahý chléb. (Jarkovice.)

Více děvčat předkládá psům koláče, po kterém nejprv chňapne, ta se vdá; též klade každá kost z ryby na pometlo. Kterou přivolaný pes první polapí, ta se nejspíše vydá.

V Žermanicích děvčata nebo pacholci vytahují několik stebel z došků; vymlátí je, a je-li v nich zrno, budou zdrávi, není-li, mají strach, že umrou.

Na viliju o půl noci dušičky sbírají po večeři otrušinky; (Jaktař), též bývá ve studni místo vody — víno. (Palhanec.)

Kdo jí k večeři ryby, bude míť peněz jako rybích šupin. (Podvihov.)

Kdo večer zdřímne, do roka umře. (Domaslovice.)

Komu při rozkrojování jablka večer zrnko vypadne, nebude zdráv. (Podvihov.)

Kdo ráno bez obleku vyjde a uvidí na stěně stín, do roka umře (Jaktař); když mužský ráno vejde do statku, kráva bude míti býčka, pakli ženská — teličku.

Které dítě na štědrý den jest poslušno, nedostane celý rok (Janovice); které ospalé a čeká matičku, až kyjem je utiší, bude se hněvati a nechtíti vstávati celý rok. (Podvihov.)

Která žena na večer na drhtě sedí, té myslivec nepostihne, když bude choditi do lesa. (Ze Skřipova.)

Děti a děvuchy mají něco mléka a krupice požíti, aby po celý rok zůstaly bílými. (Benkovice.)

Před Božím narozením rozmlouvají všechna zvířata. Jeden sedlák chtěl věděť, co budou povídati jeho koně. Poslouchal je, a oni si vypravovali, že za tři dni umře, a také skonal. (Jaktař.) Koně a krávy o půlnoci se sebou sdělují, jaké mají hospodáře, a jak se mají. (Milostovice.)

Na prašnici má se »zabuřiti«, aby měla hodně prasat.

Ano i ohně spolu rozmlouvají. »Jistý chalupník*) šel na štědrý večer odkudsi domu, i viděl za noci na nebi se mihati dvě jasné světélka. Jedno bylo chudé, tenké, druhé veliké a silné. Poznal, že jsou to ohně domácí, neboť chudý oheň tlustému si stěžoval: »Já se mám, bratře, hrubě zle, neboť moje hospodyně mnou pohazuje, mi klne a nadává, ba ani mne nepožehná, když mne rozžehne.« Tlustý na to: »To zas moje hospodyně mne

*) »Vlastivěda Slezská.« I., str. 142.

vždycky požehná, když rozžehne i shasí.« I praví chudý: »Však já se jí pomstím a vypálím ji.« »Bratře,« praví tlustý, »tvoje hospodyně má na hůře od mé hospodyně provaz, ne abys mi ho spálil.« »O to se nestarej,« pravil chudobný. — A na druhý den hořelo, shořelo všecko, jen provaz druhé hospodyně zůstal v popele neporušen.« (Z Chvalikovic.)

Stará dívka chlubila se, »za všeckych 21 let nebyla sem na Boži narozeni ani pro krapku vody, na viliju sem ju nanosila.«

Boží narození.

Slavnosť Božího narozeni slove na Frýdecku »*Hody*« neb »*Hodní svátky*«. (Mohelnice, Morávka.) V mnohých domích v týž

Poutnický kostelík na hoře Prašivé na Frýdecku.

den se nevaří, oběd jest taký, jako na štědrý večer; jenom maso hovězí se teplé uchystá. Přinese se na stůl obrus, v němž uchovány hojné zbytky od včerejška a obědvá se.

Boží narození jest tak velikým svátkem, že se nemá choditi ani k sousedovi na besedy; ba ani ve statku vařiti. (Žermanice.) Zametá se až odpoledne.

Na Boží narození má každý pořádný křesťan přítomen býti třem mšem sv., totiž jitřní, andělské a pastýřské.

Kdo jda na jitřní upadne, — do roka umře.

V kostele má si oblíbiti každý jednu svíčku z rozžatých světel. Jestliže svíčka za hodinek a mše sv. vesele plápolá — bude míti veselý rok, pak-li čadí — smutný. (Janovice.)

Kdo by po jitřní doma si zdřímI, bude jej boleti celý rok hlava. (Janovice.)

Také možno určovati počasí celého roku, kdo zkoume povahu 12. dní od 25. prosince. (Komárov.)

Vidne svotky — tmavé stodoly.

Sv. Štěpán.

Na Morávce a v Dobré kněz po velkém náboženství světí *oves*, jež hoši mají v šatkách. Ačkoli mají v chrámě zakázáno jím »hybať« po druhých, přece se nezdrží a házejí jím po ostatních, aby si připomněli, jak sv. Štěpána židé kamenovali. Posvěcený oves rozděluje se do ovsa, jenž na jaře se seje.

Se *sčestím* (chvojkou) na Opavsku nechodí, té radosti okoušejí chudobné děti obého pohlaví na českém Těšínsku. Protože osady v horách Beskydských jsou roztroušeny daleko od sebe, gratulanti vyjdou kolem 3. hodiny ráno, by mohli navštíviti hodně mnoho pasek.

V Janovicích nás chlapci poučili, jak se sčestí připravuje. Z jedle nařeže se halouzek — »četena« — zvaných, a to takových, aby prostřední delší větevka a dvě proti sobě urostlé ratolesti měly podobu kříže. Když se nosí, praví se jim »vinše«. V dobré jest sčestí mnohem nádherněji upraveno, má více halouzek, obyčejně pět, uprostřed upevní se obrázek a kolem něho věnec z papírových růží. Též s větviček splývají papírové pentle. Sčestí rozdávají se též na nový rok; protože děti nejsou na sv. Štěpána hotovy s obchůzkou.

V jizbě vinšuje každý zvláště: Vinšujem vám šćesti, zdravi na tento novy rok, abystě dočkali Krista Pana na přesrok; ale ni na přesrok, ale na delši čase, co od Boha žodatě, aby vam Pambu dal, sto kop žita do stodoly, sto tolaru do komory, s menšimi hřichami a věču radosťu, do pokladnice čtyry tisice a k tomu ješče vice, statku rozmnoženi, hřichu odpuščeni a po smrti kralovstvi nebeske.*) (Janovice.)

V některém domě mají vinšův až 20 kusů. Dítky bývají podělovány za sčestí penězi, ovocem, chlebem atd.

Domácí také pozorují, kdo ráno první zavítá do stavení za sčestím: jestliže jest mužského pohlaví — kráva bude míti býčka, přijde-li ženského pohlaví — jalovičku. (Raškovice, Morávka.) —

Po *koledě* choditi jest ve Slezsku všeobecnější, než choditi se sčestím; jsou však již nyní osady na Opavsku, na př. Vlašťovičky, Jarkovice, Benešov a j., že se v nich nekoleduje. Jsou zase dědiny, že se koleduje několik dní, na př. v Kravařích od sv. Štěpána až do Mláďátek. (Pokračování.)

*) Viz u Bartoše v »Mor. lidu« podobné přání, jež přednáší na Valaších děvečka na štědrý večer. Str. 12.

Znělky biblické.

I. Rozsévač vyšel.

Rozsévač vyšel, aby rozséval — —
I dnes jdou světem dobra rozsévači
a duší lada pustá ořou, vláčí,
nejlepší símě sejí v lůno skal.

Čas jarní mine — mnoho sliboval —
a na osení bouř a příval kvačí!
žně přijdou též a zříme na bodláčí,
o něž sám rozsévač se pobodal — —

Tak bylo vždy a bude — plevel bují, —
kdo seje dobro, klidí ránu v tvář,
a proroci se všude kamenují.

Jak hořký los a jaké smutné věno!
Však o žních přijde jednou Hospodář
a vše jim bude k dobru připočteno.

II. V poušti.

Kol skály holé pnou se k blankytu;
ni mech ni tráva tu se nezelená:
jsou jako srdce Bohem opuštěná
jak duše bez Boha a bez citu.

A slunce žhavé hoří v zenitu
a země chví se žárem rozpálená;
u výheň děsnou poušť je proměněná
a prostřed ní Bůh-člověk sedí tu!

Mu písek ložem a poduškou kámen —
umdlévá duch a v nitru hoří plamen:
dní čtyřicet dlí v poušti zmrtvělé
a přec zlo k němu nemá moci žádné! —

Jest sytému zlo přemáhati snadné,
leč lačným sloužit budou andělé!

J. Milota.

Za slávou cechovní.

Obraz ze života. Napsal ALOJS DOSTÁL.

III.

Bělčicím se přibližoval slušně ošacený jinoch asi dvacetiletý. Na sobě měl šaty z hrubého sukna posud neotřelého, na zádech tlumok s hodně naplněnými boky, za klobouk si připevnil zelenou jedlovou ratolístku a v ruce třímal notnou sukovici. Bylo mu veselo a popěvoval si polohlasem. Tvář měl opálenou, oči jiskrné a čelo potem orosené. Slunce vysílalo žhavé paprsky červencové. Stinné stromy kolem uprášené cesty zvaly k odpočinku, ale junák se nedal svésti, statně vykračuje, aby se ještě za dne dostal do města.

Ustav zpívati, prohlížel si místo, o němž ani nevěděl, jak se jmenuje. Prošel hodný kus království, i o sousední Moravu zavadil, aby se po práci poptal. Každý tovaryš musil prodělati dva roky vandrovní mimo synky mistrův, kteří z neznámé příčiny byli od této povinnosti osvobozeni. Ale nesměl se jenom toulati a cechů obtěžovati; v cestovní knížce, již všudy předkládal, mu svědomitě zaznamenali, kde byl, kdy přicestoval, zdali se mu práce nabízela a kdy odešel. Doma i kdekoliv jinde budou mu pečlivě vysvědčení ona prohlížeti, a zle by se mu vedlo, kdyby se nemohl o některém týdnu vykázati, kde prodléval.

Vandrovní knap nikde neprosil, leda o nocleh na vesnici, nemohl-li města stihnouti; zde bydlil v cechovní hospodě na útraty svých soudruhů a odcházeje s nepořízenou, dostal do ruky několik penízů z cechovní pokladny na další cestování.

Ale jinoch nyní u prostřed léta nemohl se díla doptati. Řemeslníci právě nepospíchali zaopatřovati se výrobky a zatím si více hleděli polí. Na podzimní výroční trhy ještě je času dosti. K polní práci pak nikdo nenajímal tovaryše, jemuž se musí lépe strojiti a platiti než podělkářům. A jinoch také všudy svého řemesla nenalézal. Teď se zadíval na město pěkně vystavené a zahradami obtočené. Už se zeptal na cestě jakési dívčiny, jak ono místo sluje. Dívce to připadalo nejdříve s podivem, že se táže na jméno města, které v širém okolí každý zná, také se obávala, netropí-li si z ní někdo žertův; ale tvář i zevnějšek jinochův nasvědčoval, že to myslí do opravdy, a pověděla: »Toť jsou přece známé Bělčice!«

»A jsou zde soukenníci?« tázal se dále pocestný.

»Jak by nebyli! V každém třetím stavení. Což nevidíš tamo na stráni rámů?« ukázala dívka.

Pocestný tovaryš se přímo zastyděl a přes čelo se plesknul. Pohlížel na domy, zahrady, na všechno jiné a nepovšimnul si na stráni, proti slunci položené, dlouhých, stříškami pokrytých rámů, na něž soukenníci proti slunečním paprskům sukna napínají a natahují. Rámy byly pod stráni nad sebou položeny a mezi

nimi dřevěná bouda pro hlídače. Dle toho jinoch poznal, že v městě jsou četní soukenníci.

Už měl toho cestování dost. Dříve jej těšilo, že viděl nové a nové kraje, města, zámky a dědiny, ani mu nebylo zle a veselá nálada ho neopouštěla; ale posléze se toulání nabažil a zatoužil po klidu a práci. Nechtěl si vybírati, ale nikdo ho nenajímal. Nedávno se vyučil, pak tovaryšil a teď mu cech uložil, aby shlédnul svět i dílo, jak se jinde koná. Byla to zkušená, by si pak domova vážil. A jinoch už by rád stanul u mistra, aby se toulek zbavil.

Přehodiv si vak, narovnal klobouk, oprášil boty a přihladil si vlas. Kdo ví, nebude-li zde přijat. Na podzim by našel práci hned. Ale to jistě jej starší vytrestali, nyní do světa jej vypravivše. Provedl jim časem věc, za kterou by byl pokutou stížen, kdyby se jak úhoř nevytočil a neunikl. Znali jej jako vinníka, ale nemohli mu ničeho dokázati do očí. Býval jako učeník povedeným kumpánem a nikdy nescházel, kde učňové provedli taškařinu. Proto musil vykonati přísnou zkoušku a celé dva roky určeny mu byly za zkušenou. Jinoch pak si myslil, že by starším vytřel zrak, kdyby se jinde uchytil a domů se dlouho nevrátil. Ale i mistři měli takové přání.

Jinoch vkročiv do města, hned se ptal po cechovní hospodě. Bylo mu ukázáno k »bílé růži« v nárožním domě, veliké to nesouměrné budově o jednom poschodí s malými okénky, širokými vraty a prostranným dvorem, kde stále bylo několik formanských vozů a selských bryček. Na hospodě se bělala růže z kamene vytesaná a co rok nově obílená. Podobala se šlechtickému znaku, a někteří hádali, že to je zůstatek po některé minulé vrchnosti, jíž tato hospoda patřívala. Teď byla majetkem soukromým a těšila se oblibě domácích i přespolních. O trhu se tam ani neprotlačil.

I cechové u »bílé růže« hostili své příslušníky, tady se shromažďovali pod mohutnými klenbami dvou šenkýšů. Ale byly zde i komory pro noclehníky a pokojík pro panstvo ze zámku a měšťany z předních domů. Odtud vycházely slavnostní průvody a zde se konaly porady, odvody, volby a jiné věci.

Příchozí junák odloživ tlumok do komory, vypravil se hned k cechmistru Kořábkovi. Chlapec podomkův jej sem vedl.

»Vandrovní tovaryš?« tázal se cechmistr, přijímaje listiny. »V tuto letní dobu? A odkud?«

»Páni mistři z města Tišova vzkazují všem soukenníkům uctivý pozdrav a poručení«, odvětil mladík.

»Z Tišova? To je někde při Vltavě na jih od Prahy!« orientoval se Kořábek. »Tam jsou též soukenníci? Slýchám, že v těch místech bydlí pouze cvokaři a hrnčíři.«

Junák se usmál. »Jest pravda; ale mezi těmi jsou soukenníci nejváženějším cechem.«

»Jako u nás,« přisvědčil cechmistr. »A jak se jmenuješ?«

»František Rozdroj.« —

»Takového jména není v celém městě,« vyklouzlo z úst cechmistrovi, nahlížejícímu už do listin.

»U nás je Rozdrojů skoro půl kopy,« řekl tovaryš, ale cechmistr neposlouchal. Pozorně pročítal listiny, tu a tam se pozastavuje a polohlasem některé věty opakuje.

»List za vyučenou je důkladný,« pronesl posléze úsudek, »dlouhé putování se omlouvá nepříhodnou nynější dobou, povolení od vrchnosti k vandrování je v pořádku, ale vysvědčení z mravů mohlo býti lepší.«

»U nás v Tišově to bylo velice přísné,« omlouval se Rozdroj. »Po deváté hodině večer se nesměl nikdo na ulici ukázati, na každé omeškání hned trest a mistři tovaryšům každé zaklení počítali —.«

Za té řeči Kořábková tvář se vyjasňovala. »Hleď, u nás je to rovněž takové. I my dbáme pořádku a zachováváme přísně regule. Jinak to ani nejde. Kam bychom se děli, abychom se uvolňovali od stanov? I u nás platí úřední hodina pro večerní toulky, i my tovaryšům ničeho nefolkujeme. Kdybys nemínil regulí poslouchati, hned můžeš jíti dále.«

»Tak jsem to pane cechmistře nemyslil,« omlouval se jinoch. »Vím, že všudy nutno podrobiti se regulím!«

»A v tom také spočívá naše blaho,« dotvrzoval Kořábek. »Chceš-li, dám obejíti mistry, a poptáme se, nepotřeboval-li by kdo tovaryše.«

»Prosím za to snažně —.«

»Jdi tedy do naší hospody a budeš tam náležitě obsloužen. Ještě dnes ti dáme zprávu.«

Rozdroj nechav listiny na stole, pozdravil a pomalu se bral na ulici. Do hostince nespěchal. Co mu je dovoleno na útraty cechu sníst a vypíti, to ještě dobře stráví a vlastních peněz měl málo. Prohlédne si město. Po mistrech pátrati nemusí, to mu obstará ustanovený tovaryš. Netřeba se představovati, doprošovati, slyšeti vytáčky nebo přímé a nešetrné odmítnutí. Takových starostí a nesnází cechy tovaryše zbavovaly.

Rozdroj prošel všechny ulice, navštívil hřbitov, nahlížel a naslouchal, kde jaké řemeslo se provozuje. Zde skřípal zámečník, tamo tloukl švec, jinde přirážel punčochář za stávkem, bušil kovář, házel člunkem tkadlec. Jinoch dle toho seznával, že je v městě, kde kvetou řemesla. Pokud továrny nepracovaly ve velkém, a člověk ještě neobsluhoval stroj, bylo tak i jinde, a řemesla, chráněna cechy, květla znamenitě.

Už s večerem se vrátil Rozdroj do hospody u »bílé růže«. Sotva usedl za stůl a něco pojedl, přišel jeden z tovaryšů.

»Nesu ti veselou zvěst,« řekl, podávaje Rozdrojovi ruku. »Vyhledal jsem ti práci.«

»Tomu jsem velice rád, neboť mne vandrování omrzelo,« odpověděl s potěšením tovaryš. Hned by se byl na nové místo zeptal, kdyby toho regule dopouštěly.

»Mistr si pro tebe přijde ještě dnes,« řekl ještě tovaryš a pospíchal domů, aniž by si dal žejdlík piva nalíti. Na to chodil pouze v neděli a ještě mnohdy vynechával.

Když hospodský rozsvítil dvě lojové svíčky a lampu nad šenkovnou, dostavil se mistr Juran. Ve světnici bylo málo hostí a příchozí hned poznal tovaryše, sedícího u prázdné sklínky.

Namířil k němu a podávaje mu pravici, řekl: »To je snad můj nový knap, není-li pravda?«

»Právě mně bylo zvěstováno, že jsem přijat do díla a pan mistr si pro mne přijde,« vece uctivě Rozdroj, vstávaje od stolu.

»Tím jsem já, Matouš Juran, mistr soukennický,« představoval se ne bez hrdosti měšťan a mluvil hodně hlasitě, aby jej též u sousedních stolů slyšeli. Rukou kynul tovaryši, aby opět usedl. Otočiv se k šenkýři, zavolal: »Dva mázy!« Pak usednul a podívav se na tovaryše, řekl: »Tedy, kdo jsme zač?« Rozdroj pověděl jméno i místo narození, kudy chodil a co viděl.

»Že tě vyhnali na vandrovní léta, z toho poznávám, že tvoje rodiče nebyli soukenníky,« hádal Juran.

»Tak jest,« přisvědčoval Rozdroj; »můj otec je cvokařem.« Mistr se neubránil úsměvu.

»Ale pracuje ve velkém,« hned dokládal jinoch.

»A do jakého cechu se cvokaři čítají?« pořád ještě s úsměvem se dotazoval Juran.

»Mezi kováře, sklenáře, bečváře, zlatníky.«

»Ah tak? Mezi zlatníky?«

»Ale vydělají pěkné peníze,« dokládal Rozdroj, který úsměv svého mistra i ostatních hostí u vedlejších stolů dobře pozoroval. »Mají svou kovárnu, železo kupují na vozy a dodávají cvoky různých tvarů daleko široko. Zakoupili si nový prapor a chtěli se od druhých řemeslníků v cechu odděliti, poněvadž jich je nejvíce. Kdyby náš tatíček už dva syny cvokařství nevyučil, také bych byl cvokařem.«

»Ale při soukennictví to máš lepší,« ozval se hospodský v široké bílé zástěře s malou čepičkou na hlavě.

Tovaryš pokrčil rameny. »Nevím, co mne kde čeká,« odpověděl.

»V panu Juranovi máš řádného mistra, který nikomu neublíží,« pokračoval hospodský, přecházeje od hosta k hostu, »a v našem městě není také zle. Ani nemáme, koho bychom poslali do špitálu. Každý se poctivě živí a po chlebě milosti netouží.«

»Špitál nám vyklizují pekaři,« usmál se jeden z hostí. »Když se jim něco nepodaří, když mají chléb spálený, nakyslý, když není pecen slušné velikosti a řemeslně upečený pro pochválení domácích i přespolních lidí, tudy se musí »ten Boží nezdárný dar« *) do špitálu obrátiti, aby si na něm ti chudáci zuby lámali a žaludky kazili. Proto tam odtud prchají.«

Přítomní se smáli, a Juran, třeba že byl z pekařského rodu, napadených se nezastal.

»Zdali pak i jiní cechové nezdařené výrobky do špitálu posílají?« zeptal se venkovan, který se v hospodě zastavil a zábavné řeči naslouchal.

»I dostanou tam toho dost,« dosvědčoval Juran. »Když namelou mlynáři mouku ryšavou, pernikáři připálí marcipán a perník, krupařům stuchnou krupky, všechno se nese do špitálu. Kdyby řezník zabil něco nehodného, dobytče stelné, kdyby prodával

*) Dle regulí pro cech pekařský a mlynářský.

umrliny a neměl maso čisté, hned se mu všechno na krámě sebéře a dá chudým.«

»Nebozí lidé!« s úsměškem poznamenal venkovan.

»Nedávno sebrali v pivováře celou káď piva, poněvadž byl slad stuchlý, a lidé si odnášeli v konvích a hubatkách pivo zadarmo,« vykládal hospodský.

»Na nás také takový trest přišel,« vyzrazovali mistři, »kdyby kdo něco špatného prodával, na př. ševci jenom lepili boty, soukenníci dělali z cucků, tkalci přízi příliš naškrobovali atd. Zákazníkům se však takhle dostane jenom dobrého díla.«

»A tam těm chudákům to je dobré,« mínil venkovan. »Utekou ze špitálu a zbaví se dobrovolně dobrodiní, jež se jim prokazuje.«

Ale řemeslníci tomu nechtěli tímto způsobem rozuměti. Jim připadalo za dosti citelnou oběť, že se musí zbaviti nezdařených výrobků a tyto do městského špitálu dodávati. Kdyby cechy nedohlížely, snad by je přece třeba levněji prodali a zužitkovali. Ale starší přísně dohlíželi, aby se pracovalo dílo solidní, nikdo nebyl podváděn a šizen. Vedle výdělku i pochvala a přízeň odběratelů jim ležela na srdci.

Juran se vměšoval do rozhovoru, ale když dopil, vyzval svého nového tovaryše k odchodu. Rozdroj rychle vstal, vyzvedl si tlumok a kráčel po levici mistrově. Ulice s večerem oživly, neboť si vyšli na procházku ti, kteří celý den seděli na verpánku, za stávkem, nebo v dusné dílně. Těm bylo projití se na čerstvém vzduchu milé. Také domácí dcerky dobíhaly ke kupcům pro zboží a zvonky u krámů cinkaly. Na podloubích seděly měšťanky a několik pánů v dlouhých, šosatých kabátech procházelo se po náměstí před radnicí. Slunce dávno zapadlo a v ulicích bylo mnohem vlídněji než za dne. Jenom v kovárně se posud bušilo. Kopuletá poštovní archa se poněkud porouchala a mistr kovář ji musil opraviti, by mohla ráno jeti do sousedního města pro poštu.

Juran bydlil za branou. Po této nebylo zde ani slechu, ale přece se tak říkalo několika domkům na konci města při silnici, kde se táhly řady stodol. Zde bylo prostranství, kde se konaly trhy na dobytek. Juran měl domek při silnici dosti útulný a zánovní. V předu byla zahrádka na květiny, v zadu sádek a budova hospodářská. Měli pole, které zdědila žena po strýci. Tovaryši se Juranovi posmívali, že si vzal ženu letitou a nehezkou, ale mistr si myslil, že se krásy nenají, a bral pěknou klec s méně krásným ptákem. Kateřině ani sňatek manželský líček lépe neolíčil, ale nebyla z nejhorších. Stala se plnější, šatila se jako usedlá žena a svojí dobrotou nahradila jiné nedostatky. Juran špatně nepochodil. Kateřina měla po rodičích usedlost s řemeslem, velikou zahradu, kousek pole a teď dědila. Soukenník se stával zámožným mužem a čím více ve jmění stoupal, tím i jeho ráznosť a hrdosť rostla. Měl malou rodinu a vedlo se mu znamenitě. Šel-li se ženou, někdy se po ní kolemjdoucí ohlédli, ale Juran hned si pomyslil na dům a živnosť, které by neměl bez Kateřiny. Snad by podnes tovaryšil, maje nepřízeň.

Teď si vedl tovaryše. Posud pracoval sám a nikdo se nenadál, že by stavy chtěl rozmnožiti. Nedávno knapa přijal i Marhul,

který si vzal vdovu po jeho nepříteli, jemuž proto na pohřbu ani nebyl; to když viděl Juran, hned si ustanovil, že rovněž tovaryše si přibéře. Starší mistři mohli pracovati s dvěma knapy a jedním učeníkem, mladší směli si vzíti pomocníka jednoho. Stonal-li některý mistr, musili mu ostatní pořadem každý na osm dnů tovaryše půjčiti, by řemeslo nestálo. Také vdovy najímaly si knapy a provozovaly živnosť i po smrti svých mužů.

»Zde je nyní tvůj domov,« ukázal Juran jinochovi. »V neděli se dáš zapsati a do té doby jsi mým hostem.«

Rozdroj se rozhlédl prostrannou, čistou světnicí a hned se dotazoval: »Kde je, pane mistře, druhý stav?«

»Zatím na půdě, zítra jej dáme dohromady. Snad se vyznáš v jeho sestavení?«

»Jak by ne! Vždyť jsem nedávno teprvé odbyl učenickou zkoušku a u nás to nebylo tak snadné.«

»Ale to hlavní tě ještě čeká — mistrovský kus.«

Pozornosť Rozdrojova byla obrácena k ženě, která právě do jizby vkročila a tovaryše přivítala. Předvídala, koho muž přivádí. Na stůl postavila kahanec, který ozářil její bezvýraznou tvář s jemným chmýřím pod nosem, několika bradavičkami, s vlasem ryšavým a očima jaksi mdlýma. Ale mistrová na prvý pohled jevila dobrotu srdce. Tulily se k ní dvě menší děti: chlapec a holka, které se však matce pranic nepodobaly, jsouce velmi hezké a zcela souměrné.

»Vítám vás do našeho domu,« řekla mistrová. »Ať nám i sobě přinesete štěstí!«

»Kéž by tomu tak bylo!« odpověděl tovaryš, který už byl tak chytrý, že ani pohledem nedal znáti na sobě podivení nad tváří paní mistrové. Kdyby však bylo zde, myslil si, celé takové pokolení ženské, jistě by se v Bělčicích neženil, třeba by každá panna měla takovou usedlosť, jako je tato.

Juranová chtěla snášeti večeři — mléko s nakrájeným chlebem — ale Rozdroj poděkoval. Večeřel prý v hospodě a už ničeho nepotřebuje. Také mistrovi se do mléka po pivě nechtělo. Ukrojil si pouze chléb a zakusoval čerstvým sýrem.

»Dnes tě nebudeme zdržovati,« řekl Juran; »jsi unaven po cestě a rád si odpočineš. Zavedu tě na lože.«

Tovaryš se zatím přátelil s dětmi, ale posud lásky jejich nezískal. Když otvíral tlumok, zvědavosť je přivedla až ke stolu a když dostaly po dárku, osmělily se a pověděly, jak se kdo jmenuje. Starší byl chlapec Bedřich, mladší dcerka slula po matce Kateřina. Ale říkali jí Kačka. Juran uvedl tovaryše do komory, kde měl zásoby vlny, suken, lepší šaty a nářadí. Nový knap musil spolu tyto zásoby hlídati, by někdo nevymáčknul sklo a neprotáhl se okénkem do vnitř. V koutě stála postel a při ní truhlice na šaty. Okno vedlo k cestě a bylo zahraženo prknem.

»Zde je tvoje lože,« ukazoval Juran a rozhlížeje se kolem, dodal: »Hleď, svěřujeme ti mnoho. Jsi statný a snadno bys škůdce zaplašil.«

Junák se usmál. »To by si mohl přijíti! Našinec se hned nelekne. Ale nějaký obušek k ruce by neškodil.«

Mistr mu podal notný klacek a na stole zanechal kahan. Rozdroj hned neulehl, ale usednuv na truhlici, která mu byla zapůjčena, popustil uzdu myšlénkám. Tedy nalezl místo a ke všemu se stal ještě hlídačem cizího majetku. Co jej zde čeká? Domácí se mu líbili na pohled, ale jak bude dále?

Junák pohodil hlavou. Veselá mysl ho neopustila. Vedlejší hlídačský úkol jej rozveselil. Pohlížel na obušek, na všechny cenné věci, jež byly jeho ostražitosti svěřeny, a těšilo jej, že ač neznámý, požívá takové důvěry. Ovšem cechovní zařízení přispívalo k poctivosti i bez bodáků. Listiny jsou u cechmistra a bez těch by byl ztracen, kdyby si zde něco přisvojil a s tím uprchl. Ale Rozdroj měl před očima přísný artykul, v němž se pravilo, že »žádný tovaryš zlodějský nebo zmatečný pod pokutou nemá býti fedrován a kdo by byl při řemesle jako zloděj postížen, hned af je propuštěn a vydán moci panské.«

Za těch myšlének Rozdroj svlékal šaty a pak pomodliv se kleče proti oknu, odešel na lože. Třeba v cizině — spal velmi dobře. Ráno snášel jednotlivé kusy s půdy a sestavoval s mistrem stav. Bylo to starší haraburdí a Juran musil hned k truhláři a hned ke kováři. Také František mnohou část sklížil a sbil. S mistrovými dětmi už byl tak dobře, že mu všudy překážely a matka je musila mnohdy odvolati.

V sobotu byl stav v pořádku a natažena osnova. Nyní dával Juran tovaryši napomenutí, jak má pracovati, by s dílem obstál.

»My musíme pracovati z vlny dobré a ne slizské, již nám cechmistr ohledává. Jenom řádná vlna se krampluje na osnovu. Takový musí býti i postav ne z vlny lepší ale stejné, aby nikdo nebyl pohledem klamán. Postav nesmí byti krátký, ani na nitěch řídký, pod pokutou dvou grošů. Hleď, jak dělíme sukno; dobré má 40, přední 36, prostřední 33 a kmejnové 31 chod, do každého chodu 30 nití. To musíš počítati, bychom nebyli trestáni.«

Rozdroj upozorňoval, jak se pracovalo v Tišově. Valného rozdílu tu nebylo, všudy dbáno toho, aby se na krám kladlo dobré dílo.

»Nesmíme dělati sukno z vlny vybíjené,« pokračoval Juran, »ani osnov z jehnětin, koznic, ani z floků. Na to jsou veliké pokuty, do kop grošů sahající. Každou chvíli tě překvapí starší a dílo prohlédnou. Stále musíš býti připraven. A kdybys ošidil koho při práci, ještě na víčku (krámě) sukno prohlížejí a špatné seberou.«

»Těm chudákům do špitálu na šaty,« usmál se tovaryš. »To je pro ně také nejlepší dar, ale pro nás veliká ztráta,« vážně pronesl Juran, mluvě ze zkušenosti. Jednou byl přistížen. Koupil pod rukou špatnější vlnu, vystavil horší sukno a přišel o celý kus. Všichni ve špitále byli poděleni, ošaceni, a mistr měl z toho posměch. Sousedé ukazovali na špitálníky, říkajíce Juranovi: »Tak se přičiňuj, abys těm chudákům pomohl k novým šatům. Jim můžeš dáti jenom dvacet chodů a tolikéž nití. Budou spokojeni.«

Ale mistr si dal pozor a pracoval dobře. Tak i tovaryše napomínal, aby do pokut nepřišel. Nějaký groš hodil pyšně, ale celý kus sukna stál pěkné peníze.

Ještě pověděl Rozdrojovi, co se v místě platí knapům od dobrého vlasu, kramplování, mykání, od předení outku, od setkání osnovy a jiných prací. Všechno se čítalo a platilo zvláště.

Tovaryš byl spokojen. Tak bylo i jinde. Viděl, že bude vlastně nyní pracovati sám, neboť se Juran věnoval více hospodářství než řemeslu. Úmluvu učinil ke sv. Václavu, pak ji může prodloužiti do sv. Jiří, jak bylo obyčejem u »komorní« čeledi. Hned se dal do díla a jak předvídal, tkal sám a hlídal nejenom v noci ale i ve dne, když domácí odcházeli na pole za denní klopotou. Pomalu seznamoval se s poměry, vycházel mezi tovaryše, vybíhal od stavu na zahradu a všelijak si těžkou práci zpříjemňoval. I veselá píseň zaznívala od stavu, doprovázejíc člunek, v pravo, v levo, jako šipka létající.

IV.

Řemeslníci v Bělčicích dělali pro zákazníky a na výroční trhy. O nedělích spouštěli krámy k vůli venkovanům, ale jakmile se udeřilo na veliký zvon před hrubými službami Božími, mistři zavřeli dveře a neprodali ničeho. I řezníci a pekaři měli v neděli prodávati pouze lidem přespolním. O hodech Božích a Matky Páně neprodávalo se vůbec, ve dnech apoštolských a jiných zasvěcených jenom omezeně.

Ač se i doma dosti prodalo a z města na venek odneslo, přece hlavní výtěžek byl o jarmarcích. Za tou příčinou si jich řemeslníci vymohli od vrchnosti šest doma, a to nejvíce na podzim a v zimě. Než také dojížděli do měst sousedních na trhy. Nejčastěji se táhli k horám, kde se řemesla nepěstovala, ale lid více lnářstvím a chovem dobytka se zabýval. Soukenníci dojížděli i do města krajského, kde měli své stánky několik dnů na podloubí. Každý druhý den nesl prý mistr domů sto rýnských a tovaryš zatím hlídal zboží.

Někteří řemeslníci vozili okované truhlice na trakařích a jeli pěkně v řadě za sebou, ševci i sebe ověšeli vysokými botami; ale z pravidla si brával celý cech povoz, na tom srovnal pod plachtu bedny a mistři se sami ještě svezli. A vyjížděli časně ráno nebo v noci.

Také cechmistr Kořábek vinul sukna s nejlepším a prostředním vlasem, postříhaná i hrubá, při čemž mu zdatně pomáhal učeník Václav. Ten posud netkal, ale činil se dosti. Byl přijat trvale, a když se chalupník ze Hvozdce na syna poptával. cechmistr ho nehaněl. Chlapec ve všem na slovo uposlechl, dával si pozor, choval se mravně a nevyhledával špatných soudruhů. Kořábek ho k ničemu nepotřeboval než k řemeslu, a když přece jej mistrová někam poslala, říkal: »Máš Terezku. Učeník není pro posílky.«

Ale Václav doběhl rád. Byl otočitý a účinlivý. Terezie zvláště za špatného počasí nebo u večer nerada vycházela ke kupci, na ulici, a tu Václav ruče dívku předběhl a zastal. Mnohdy o těch službách ani Kořábek nezvěděl, ale mistrová se hleděla chlapci odměniti tu a tam podaným soustem. Hoch, doma nadbytku neměl, teď rostl, a byl by jedl hřebíky. Ve Hvozdci byl několikráte s povolením mistrovým. Také rodiče si jej vyvolali ven, když v městě prodlévali, ale Kořábek je zval do vnitř a přátelsky s nimi zacházel.

Bytyška nejdříve hodně zkusil od učňů i jiných, kteří se mu pro rodnou ves posmívali, na studie moresů jej posílali a všelijak doráželi. Ty malé Václav brzo srovnal, až by byl proto přišel před cech, kdyby se doma přiznali a spolu na sebe žalovali. Velkých si nevšímal dle rady cechmistrovy. V neděli pak bez ostychu se k rodákům hlásil, je vítal a v jejich řady se stavěl. Už byl poněkud ocepován, dostal od mistra kus sukna na sváteční šaty, ve všedních dnech chodil posud v režném, odvykal si pádné chůzi, lepší strava měnila i jeho obličej, byl bělejší, lépe ostříhán a dělal se z něho slušný chlapec. Nikoho už v Bělčicích nenapadlo, na Kořábka naléhati, by Václava pustil jako při kvartální hromadě, a i Němeček byl přesvědčen, že by to cechmistr neudělal. Ten byl rád, že takového hodného chlapce získal a těšil se, že Bytyška bude kráčeti lépe dle jeho rad, než kterýkoliv synek domácí nebo dokonce příslušník soukennického cechu.

Bytyška mnohou práci v domě konal s mistrovou dcerou Terezií. Dívka pomáhala při řemesle, pokud mohla a uměla. Nezabývala se takovým dílem sama. Mnohá městská dcera byla rodičům nápomocna. Děti tkalců navíjely cívky a lejkorny, dcery a ženy punčochářů sešívaly punčochy na stávcích vyrobené, rodina krejčova šila, pokud kdo jehlu v ruce udržel, a to nejvíce před svátky a poutěmi, v krámech prodávaly dospělé dcery, a jiné pomáhaly ševcům při vykrajování a jiných pracích. Nikdo se nestyděl za řemeslo hlavy rodiny, ať bylo jakékoliv, vždyť z něho plynulo živobytí a mistrova dcerka požívala všudy vážnosti!

Také Terezka se čile otáčela kolem stavu, pomáhala při vybíjení, kramplování, napínání a dobíhala za otcem do valchy a na stráň k rámům. Byla čiperná, úslužná, slušných lící a jedinou vadou její byl poněkud ostrý jazyk, což však ani nebylo v Bělčicích vykládáno ve zlé, poněvadž měšťané měli mnoho výřečnosti snad z trhů a polovice jejich i mladší pokolení hbitě jazykem vládlo.

Ale Kořábek to přece měl nerad, že Terezka dovedla na všechno dáti rychlou odpověď a mnohdy i tazatele řala do živého. Dívka před otcem se krotila, ale jinak si to zase vynahradila a velmi mnoho narážek a poznámek se shrnulo na nebohou hlavu Václavovu. Hoch z vesnice se ještě tak nevyznal, více myslil, než mluvil, někdy mu scházel pravý výraz a to bylo právě příčinou, že si dívka víc a více troufala, až byla od matky peskována. Václavovi i slzy vyhrkly. Ale časem se ostřílel a mnohdy rovné rovným splácel.

Oba balili kusy suken a ukládali do hluboké bedny. Kořábek si přál, aby se co nejvíce sukna vešlo. Dalo se čekati, že něco odprodá, a slyšel, že Juran s tovaryšem mnoho suken natkal a na jarmark poveze. Cechmistr nesmí býti přece zahanben mladším mistrem.

Václav snášel kusy a Terezka je svíjela. Hoch chvíli pozoroval počínání dívčino, posléze vyhodiv uložené kusy z bedny, řekl: »Jsi k tomu slabá, málo utahuješ.«

»Ty mne snad budeš učiti?« vyjela prudce dívka, poodstoupivši stranou a pohrdně pohlížejíc na učeníka. »Kdybys viděl, kolik já svinula kusů a vždycky to bylo dobře! Ovšem, ty se už učíš půl roku.«

»K tomuhle není třeba učení,« odvětil Bytyška. »Já svázal na polích na sta snopů a nerozsypal se ani jeden.«

»Tedy ty srovnáváš snop s kusem sukna?« durdila se dívka.

»Snop se stahuje a sukno se svíjí; obé má držeti pohromadě a co nejméně zabrati místa. V tom jest ono srovnání,« vykládal Václav.

»Ach, já zapomněla, že jsi ze Hvozdce a ještě ti sláma z vlasů čouhá,« narážela Terezka.

»Však i vy máte té slámy dost v městě a stodolu na náměstí,« řekl Václav, dotýkaje se slabé stránky Bělčic. Jeden soused skutečně měl stodolu až na rynku a za město odklíditi ji nechtěl.

»A přece rádi ze Hvozdce do města chodíte.«

»Kdybychom z venkova sem nešli, komu by zdejší řemeslníci pracovali? Měšťané mohou býti rádi, že si tady nějaký hloupý člověk se slámou ve vlasech boty koupí.«

Terezka byla zvyklá, že Václav si dával všechno líbiti a zpravidla mlčel; proto se zarazila nad jeho odpovědí. Zastává se venkova a přece přišel do města na učení, to mu dá hned cítiti. A dala, řkouc, proč si na vesnici nezůstal, když se mu tam tolik líbí.

Bytyška se na chvíli zarazil a pak řekl: »Však zde nejsem uvázán a také doma bych se uživil. Hladu jsem ve Hvozdci neměl.«

Odpověď dívku zarazila. Bylo po žertech. Terezka seznala, že chybila a trpkou výčitku učňovi vmetla do tváře, vyčítavši mu chléb, který zde jí. Zastyděla se a zcela umlkla, hledajíc příležitosť, jak by onu chybu napravila. »Víš, že pojedeš s tatíčkem na jarmark?« ozvala se po chvíli mistrova dcera.

»Já?« divil se Václav. »Co bych tam dělal? Vždyť ani nevím, zač se prodává sukno s nejlepším nebo prostředním vlasem.«

»Však také nebudeš prodávati, ale postojíš u krámu a dáš pozor, aby někdo něco nevzal. Já sama dříve chodila na trhy a těšila se na ně. Uvidíš mnoho lidí a dostaneš hodně grošů.« Hoch vyvaloval oči. K penězům posud nikdy nepřišel. »A jak bych si to vydělal?« pochyboval.

»Velmi snadno, učeníci dostávají od kupců. Mistr se nemůže někdy shodnouti se zákazníkem, chvíli trvá smlouvání, až se dohodnou, a aby to neměl ani ten ani onen, dá se ona částka učeníkovi jako zpropitné,« vykládala Terezka.

Teď Václav rozuměl a si vzpomněl, že i otec podstrčil učňovi peníz, když jemu totiž synu boty na trhu kupoval. A Bytyška se opravdu těšil na jarmark, k němuž všichni řemeslníci konali přípravy. Zatáčel kusy suken a stahoval jako doma snopy, všechny urovnal do bedny, již mistr zavřel a uzamkl. Hned s večerem jezdily po ulicích veliké formanské vozy, sbírající bedny, k jichž nakládání se vyhrnuli z dílny všichni členové řemesla.

Václav měl ujištění, že pojede na jarmark a vypravil se s Kořábkem před svítáním. Mohl si usednouti na vůz na truhly a mnozí tak učinili, dospávajíce, co musili na teplých ložích opustiti. Ale brzo seskakovali, na voze i pod tlustou formanskou plachtou bylo zima. Nadešel podzim, z rána a u večer bylo mrazivo, třeba se na den oteplilo. Kdo mínil na voze zůstati, náležitě se opatřil a někteří navrhovali otevříti bednu s kožešinami, proti čemuž však mistr kožešnický rozhodně protestoval.

Šli tedy mladší za vozem a bavili se. Cechovní regule zapovídaly údům při takových cestách a návštěvách veřejných trhů všeliké hádky, předbíhání a slova nečestná, by cech před cizími lidmi nebyl zlehčován; ale žerty se nezakazovaly, a proto se při podobných příležitostech dosti dovádělo a žertovalo. Buď si jeden cech dobíral druhý nebo byl někdo vzat na mušku a pak se na nebohou hlavu jeho jenom sypaly narážky. Z pravidla se tak bavili mladší a mistři se usmívali, rádi naslouchajíce, aby jim nudná jinak cesta ušla. Učeníci ani nedutali. Ti nesli, co se do beden nevešlo a některý i trakař vlekl.

Tenkráte zakoušel mnoho Juranův tovaryš Rozdroj, o jehož původu kde kdo věděl. V Bělčicích cvokařů nebylo, i mohli se řemeslu tomu posmívati, aniž by koho urazili. Rozdroj také ujišťoval, jak se cvokařům dobře vede, jak jsou váženi, co vydělají a posluchači třeba tomu všemu věřili, přece na oko neuznávali toho a Frantíka si dobírali.

»Ale řekni nám,« ozval se jeden ze ševců, »jak cvokaři nosí své výrobky na jarmark, v kapse nebo na botách?«

Všichni se rozesmáli, čekajíce, jak se Rozdroj opět rozhněvá a tazatele vyplatí.

»Cvokaři,« řekl napadený, »nařážejí před jarmarkem cvoky ševcům do zad a tak je snadno a čerstva dostanou na místo. Tam je opět vytrhají ze zad a prodají jako namaštěné, by dobře lezly.«

»To jsi dostal!« volali přítomní. »Vidíš, cvokař se nedá.«

Odbytý chvíli mlčel, přemýšleje, co by zase žertovného pronesl. Zatím se hlásil jiný, bečvář.

»A mají cvokaři také pokladnu cvoky pobitou?«

»Jako soudek; té nepřenášejí o slavnostech, ale valí před sebou po ulicích,« vypravoval Rozdroj ku všeobecné veselosti.

POKRAČOVÁNÍ.

V květnu.

To máje hýření se každým rokem vrací,
jak svět by starý znova začal žít,
a zem, jež na podzim a v zimě vykrvácí
své jízvy v květech chytře umí skrýt.

Jak síla odvěká by otevřela jícen
a nových prvků vychrlila proud,
vzduch chví se, jak by nových sluncí žárem vznícen,
hle, život jásá kde byl smrti troud.

Zas novým žitím plane tráva, list i květy,
zas v nové písni rozplývá se pták,
ba jakby novou září plály hvězdné světy
a novým šatem zahalil se mrak.

Chci žít a žít! vše volá v bouřném rozechvění,
jak smrt by opustila světa břeh,
brouk, motýl, včela v novém tonou zápasení
a květy kývají zas na stromech.

A člověk jak by chrámem šel, kde plno záře,
krok tlumí, v hrudi divný tají cit,
ta stará krev se bouří, žitím bije v tváře
a srdce chce zas chvíli mladým být.

R. Stupavský.

Záhady světa a bilance vědy.

Píše duch. prof. **Fr. Horáček.**

POKRAČOVÁNÍ.

Pod známým heslem *Goethe-a:*

Was man an der Natur Geheimnisvolles pries,
Das wagen wir verständig zu probieren;
Und was sie sonst organisiren liess,
Das wagen wir zu krystallisieren! (Faust II.)

uveřejnil *Dr. Sigmund Stransky* v jednom liberálním listu (Neue Freie Presse) pod čarou článek velmi zajímavý, velmi časový, a díme zkrátka: velmi nebezpečný: »*Woher das Leben kam.*«

Již předem podotýkáme, že článek ten je úplně prost nevraživých útoků proti křesťanství, s nimiž se téměř v každičkém odstavci spisů *Haeckelových* setkáváme. Ač přívržencem *archigonie,* není *Dr. Stransky* zapřibohem, jak v dalším průběhu seznáme! — »*COHN*« (uhlík, kyslík, vodík, dusík) — ejhle! toť chemická značka pro hlavní »stavivo říše organické, jímž jest bílkovina (*Proteïn*), dí náš zpravodaj a pokračuje dále: »Lučba moderní vykládá různost vidu a fysikálních vlastností, které nalézáme u podstat t. zv. *isomérních,* (Srov.: anthracit, tuhu, diamant, jichž substrát lučební je čistý *uhlík* = *C!* Pozn. spis.) *různým seřaděním atomů.* A nejen to — nýbrž zde rozhoduje také směr, kterým se otáčejí! Pro lepší porozumění předesíláme, že moderní lučba jest *astronomii en miniature,* kde atomy řídí se prý při svém pohybu těmitéž zákony, jako Mars, Jupiter atp. Mechanika *mikrokosmu* jest podstatně táž, jako mechanika *makrokosmu.* Každinký molekul, byť i byl tak malinký, že celé trilliony soudruhů jeho vejdou se do náprstku, představuje nám celou planetární soustavu, která má své těleso centrální a své oběžnice. V jednom molekulu vody (H_2O) na př. představuje nám atom kyslíku těleso centrální, kolem něhož krouží 2 družice, 2 atomy vodíku, kterýž rej nám líčí značka lučebná $HOH = H_2O$!

Toť poměr ovšem velmi jednoduchý. Avšak centrální těleso lučebné může upoutati do čarovného svého kruhu také více trabantů — tolik, pokud jeho přítažlivosť dovede »přičarovati«!

Velikou přítažlivostí vyniká *uhlík C,* jehož 1 atom možno porovnati s polypem, který má 4 ramena.

Značka $CH_4 = \begin{matrix} & H & \\ H- & C & -H \\ & H & \end{matrix}$ představuje známý plyn, uhlovodík těžký.

Také se stává, že nejen jedno centrum poutá k sobě podružné atomy, nýbrž že více sluncí chemických vévodí vedle sebe, majíce každé své dvořany, jak viděti lze př. na t. zv. *benzolovém kruhu,* jehož značka lučebná jest:

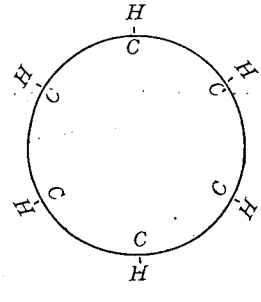

Obrazec tento upomíná nás na chův šestero (C_6) držících se rukou jednou, kdežto druhá třímá svěřené děcko *H.* Společnost tato dá se do tance krouživého, který přiláká mnohé diváky, mezi jinými svrchu zmíněnou gouvernantku kyslíkovou s dvěma chovanci *(H—O—H).*

Noví příchozí dostanou brzy chuť, účastniti se veselého kolokola, který tančí »benzolový kruh«. Avšak věneček tento je velmi exklusivní. Chůvy C_6 nepustí nikoho do vnitř tanečního kruhu, nanejvýš dovolí slavné komité tolik, že jedna z družek pustí svého bebé H na svobodu a podá volnou ruku příchozí družce své, která dá volnost jednomu chovanci, načež ruku podá kolegyni, kdežto druhá věrně drží svěřeného chovance druhého, což nám znázorňuje obměněný obrazec, čili krátce $C_6H_5.OH$, kteráž značka nám připomíná velmi známou chemikálii, totiž *kyselinu karbolovou!*

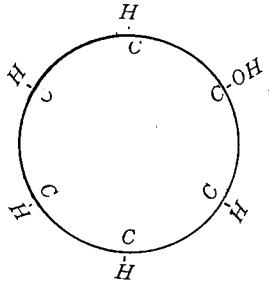

Avšak tím nejsou permutační řady nikterak ukončeny! Mohou přijíti ještě jiní hosté, kteří chtějí míti podílu na atomistickém »kolokolu«, následkem čehož mohou povstati sloučeniny nejrozmanitější, pro něž vědátoři jsou nuceni vymýšleti přímo barbarská pojmenování: Orthodyoxinbenzol, Paradyoxinbenzol, Metadyoxin (známý Resorcin) atp. A všechny tyto sloučeniny jsou *isomérní,* any se dají rozložiti ve stejné množství těchže prvků, jak summární formule lučebná ukazuje: $C_6H_4\ (OH)_2$, která jmenovaným sloučeninám je společna. Co jen tu variac možných, připomeneme-li sobě, že z *isomérních* soustav téže struktúry atomistické jedna na pravo, druhá na levo se otáčí, čímž počet možných permutac se zdvojnásobí. Nuže, od této střídavosti *uhlíku* závisí složitost bílkoviny, která dává posléze vzniknouti *silám novým,* s kterými se u druhých sloučenin nesetkáváme, silám *vitálním,* totiž které jsou nutným přívlastkem ústrojnosti. Jestli se až doposud vědě nepodařilo, vyrobiti *plasmatickou bílkovinu* cestou umělou, synthesí látek neústrojných, tu nesluší příčinu toho hledati snad v nepřeklenutelné propasti jakés, která by snad říši ústrojnou dělila od neústrojné, nýbrž v té okolnosti, že nám *lučebná stavba plasmatu* vůbec posud není známa. Elementy sice, z nichž sestává *protoplasma,* jsou nám naskrze známy, jakož i číselný poměr jednotlivých prvků vespolek. Co nám *není známo,* to jest *poloha* jednotlivých atomů v tělech ústrojných. Tolik jest jisto, že poloha tato jest *určitá,* pro tělesa stejnorodá vždy táž, jakož i, že *atomy* v tělech ústrojných nechovají se jinak, (?) než v neústrojných . . . Ale pak *musí* (?) nastati okamžik, kdy se lučbě podaří, vyrobiti umělé *protoplasma.*[1]) Až do roku 1828.

[1]) Vůči ohromné složitosti jednotlivých buněk ústrojných lze vším právem pochybovati o možnosti, vyrobiti *imitační surrogáty* jich synthesí umělou. Po-

platila za nějaké dogma hypothesa, že látky *ústrojné* vůbec nelze vyrobiti umělou synthesí, nýbrž že také samy výmětky bytostí organických pouze povstávají za působení síly vitální. Téhož r. 1828. podařilo se však *Wöhler*-ovi vyrobiti moč synthesí anorganickou, rázem následovaly vynálezy nové: vyrobení kyseliny mravenčí, octové, hyppurové, modři indické, kreatinu, oleje hořčičného, voňavky vanilkové atd. Poslední bašta, za níž se theorie *o životním principu,* hájeným *Pasteurem* a jeho žáky, utekla, byl pochod *kvašení*, které jest prý podmíněno přítomností organismů živých t. zv. *buněk kvasnicových* a skutečně nebylo možno až do nedávna kvašení jinak přivoditi, než přimísením kvasnicových buněk. Než i tato poslední bašta padla, když se *Buchner-ovi* podařilo na posledním sjezdu pro praktickou lučbu vésti *skoro* bezvadný důkaz, že to nejsou buňky kvasnicové, které působí kvašení, nýbrž jistá *neústrojná* látka, kterou dlužno považovati za jakýsi výmět kvasnic a kterouž látku podařilo se *Buchnerovi* isolovati. Ovšem nedá se upříti, že lučbě nastává ještě obrovský úkol. Zejeť mezi nejsložitějšími sloučeninami neústrojnými s jedné a nejjednoduššími bytostmi s druhé strany propasť — jistě ne nepřekonatelná — avšak tak hluboká, že uplyne mnoho času, než náš vítězný prapor zavlaje na cimbuří protivníka — jinými slovy, než se podaří lučbě *anorganickou* synthesí vytvořiti *živý organism.* Avšak, že se tak jednou stane, za to ručí následující premissy:

1. *Organismy* složeny jsou z prvků *anorganických.*

2. *Život* je pochod spalovací, čili lépe řečeno, okysličovací; ale týž pochod nalézáme i v říši neústrojné.

3. *Rozdíl* mezi říši ústrojnou a neústrojnou příčí se ideální *jednotě a harmonii* světového plánu.

4. Jest také *nedůstojno,* přičítati *Tvůrci* odvislosť od zákonů přírodních, kterých přece sám je Původcem. To však činí ti, kdož tvrdí, že *Stvořitel* nesčíslněkráte zasáhl do obrovské retorty mikrokosma, aby elementům neústrojným sdělil princip životní. Oběžnice *Jupiter* na př., která se čítá mezi největší družky naší slunečné soustavy, není posavad tak dalece vychladlá, aby se mohla státi sídlem živých tvorů. Za stotisíc aneb za milion let však nastanou tam poměry planetární, za nichž bytostem organickým dobře se bude dařiti a kdy nepochybně na oběžnici jmenované nastane éra *života.*

Lze-li mysliti, že moc Tvůrčí tak dlouho byla »in suspenso«, čekajíc trpělivě, až zákony lučební a fysikální vykonají svůj úkol v říší neústrojné a milostivě řeknou: »Pane života, račiž tvořiti dále, my jsme hotovi?« A to by se snad mělo opakovati do ne-

---

važme jen, že mnohý organický molekul je složen ze sta, ano i tisíců atomů. *Lecythin,* který jest součástí látky mozkové, má lučební značku $C_{44}H_{90}NPO_9$; barvivo krevní, t. zv. *haeomoglobin,* u různých živoků různě jest složen: u psa jest jeho výraz: $C_{630}H_{1025}N_{164}Fe\,S_3\,O_{159}$; u koně: $C_{712}H_{1130}N_{214}S_2\,Fe\,O_{245}$.

Než dejme tomu, že by se i podařilo, látky tyto uměle napodobiti, nebude tím pro *archigonii* nic získáno, neboť axioma: »Omne vivum ex ovo« má doposavád — a bude míti pro vždy! — svoji platnost! Pokud však se nepodaří lučebníkům uměle vyrobiti vajíčko nebo zárodek atp., potud zůstane propasť mezi říší neživotnou a životnou nepřeklenuta. Pozn. spis.

konečna na ostatních nebeských tělesech, pokud táž jsou nebo budou uschopněna státi se vlastí živoucích tvorů? Nikoli! to nelze mysliti. Nýbrž pouze jedna možnosť jest, že totiž moc *Tvůrčí* jednou pro vždycky, neodvisle od zákonů přírody, určila direktivu pro bytosti ústrojné i neústrojné.«[1]) — —

Pokud se námitek *sub* 1. 2. týká, neuznáváme za potřebné, na ně odpovídati, jelikož jsme právě v minulém ročníku tohoto časopisu v úvaze »O příčině života« dali již dosti obšírnou odpověď. Z jmenované úvahy dovolíme si opakovati pouze úsudek slovutného lučebníka prof. *Gorup-Besaneza* o povaze plasmatické bílkoviny. Zníť úsudek ten »v krátkém výtahu následovně: »Pokud se »bílkoviny« týká, tu dlužno věc uvésti na pravou míru.« Nalezliť lučebníci při analysi bílkoviny, že se skládá z *více* skupin t. zv. *aldehydů* či *ketonů*, *proměnlivých* to sloučenin uhlíku, vodíku a kyslíku, v jichž střídavé a pohyblivé hře domnívali se někteří viděti vlastní příčinu *života*. Avšak *aldehydy* lze vyrobiti umělou synthesí. Ergo: Také *život* lze vyrobiti synthesí umělou. Na to třeba odvětiti: Skupiny aldehydů nejsou ještě nikterak totožny s *organickým vejcem*. Scházíť jim podstatný přívlastek: *klič, zárodek!*

Proto nepodařilo se až dosud vyrobiti ani jedinou látku organoplastickou a histogenní — ani bílkovinu, ani caseïn, ani fibrin, ani cellulosu, ani škrob. Posavádní vynálezy nás vůbec neoprávňují k naději, že se nám vůbec kdy podaří vyrobiti buď rostlinnou buňku, nebo vlákno svalů nebo vlákno čivní — jedním slovem: *něco organického.*[2])

Pokud se námitky *sub* 3. týká, tu věru musíme žasnouti, kterak logicky vzdělaný učenec může popírati jsoucnost *plurality* řádu nižšího, která nalézá svůj ekvivalentní výraz v *jednotce* řádu vyššího. Vždyť přece sám nejpřísnější *monismus* observance spokojí se — jak mu při tom je, to nás dualisty ni v nejmenším nedojímá, s faktem, že původ organického *jedince*, na př. člověka, má za základ principy *dva*, jež představují *otec a matka*.

Co se dotýká *Büchnerova* pokusu, při kterém se mu prý podařilo z kvasních bakterií isolovati neústrojnou látku — pravděpodobně nějaký alkaloid. Pozn. spis. — kteráž látka *neživá* také byla s to, aby přivodila fermentační proces — nesnadno o tom učiniti sobě úsudek vůči nejasné stylisaci zpravodaje. Neboť ani rozmělnění a procezení kvasných bakterií ani zahřátí těchže až ke 100° *C* neimponuje, vzpomeneme-li sobě, že každá ze zmíněných bakterií má průměr 0·001 *mm*, jakož i že živokové na mnohem vyšším stupni organisace stojící — na př. *rotifery* — které byly po 42 dnů vysazeny horku slunečnímu, napotom po 30 minut vystaveny žáru 100° *C*, přes to zachovaly schopnost

---

[1]) Referát náš o organologii *Dra Stránského* je trochu volný; kolísať týž autor mezi *theismem* a *monismem*. Neboť kdežto v první části své úvahy theisticky argumentuje, dí náhle: »Moderní názor tvrdí, že podstať *živá* na zemi v tom okamžiku *sama od sebe* se utvořila, kdy zákony přírodní poskytly příznivé podmínky. Toť ovšem barbarský názor *Okena* & cons.! — avšak p. Dr. *Stránský* je vůbec nekonsekventní, pročež se řídíme zásadou: »In dubiis etc.!« Pozn. spis.

[2]) Lehrbuch der »physiologischen Chemie« 1874.

k životu.[1]) Jelikož pak p. Dr. Stránský sám o experimentu *Buchnerově* dí, že byl »*fast*« einwandfrei! — neuznáváme déle za nutné, s pokusem zmíněným se zabývati. Tolik podotýkáme ještě na srozumněnou, že, byť se i jednou skutečně podařilo, oněmi neživými výměty (ptomainy? Pozn. spis.) bakterií kvasných vzbuditi proces fermentační, tím by pro theorii praplození velmi málo bylo získáno, pokud by se nedokázalo, že z oněch neústrojných výmětů v příznivé půdě se rodí *bakterie*, t. j. bytosti ústrojné. Neboť slovo »kvašení« samo nepředstavuje nikterak poslední a hlavní trumf archigonie, pokud příčina a povaha kvašení v případě našem není blíže vědecky pojmenována. Neboť Soda bicarbonica a cremor tartari (vinný kámen) na příklad tvoří dohromady známý pekařský prášek (Backpulver), který dovede též těsto přivésti do quasi — kvašení. Tedy pokud p. *Dr. Stránský* se o kvašení à la *Buchner* nevysloví určitěji, nelze z toho nikterak vytvořiti ani sebe menší lupínek vavřínu pro *archigonii*.

Zdánlivé úkazy *praplození* lze jednoduše vysvětliti *panopermii*, t. j. jsoucností nesčíselných ústrojných zárodků oku našemu nepřístupných, kterými je celá příroda hojně prostoupena. Země naše představuje říši ústrojenstvem tak překypující, že milionové živoků nenacházejí v přírodě vedle sebe místa, nýbrž jsou nuceni k cizopasnictví, sídlíce nejenom na těle, nýbrž v těle samém organismů živočišných i bylinných. Když trpící *Job* zetlelosť těla svého líčil slovy: »Shnilině řekl jsem: Otec můj jsi; matka má a sestra má červům,« (Job. 17. 16.) netušil, že věda mikroskopická jednou potvrdí do slova výlev sklíčené duše jeho.

Jestiť každé tělo organické — i lidské — pravý »saccus vermium«, náplněný drobnohlednými živoky a buňkami poltivými skrz na skrz. V naší krvi, v našem těle, v našich plících, na našich zubech, v našich očích, ano i ve zřítelnici oka našeho odkryto bylo množství nejrozmanitějších mikrobů.

Člověk skytá potravu cizopasníkům obou říší ústrojných: bejložravcům i masožravcům; tělo jeho chová sladkovodní ryby, které plovou v cévách krevních (vénách) jakož i ryby vod slaných, které se prohánějí mořskými průplavy našich tepen. Jistý druh mořských řas bují v plících souchotinářů. Bílý povlak jazyka, který viděti lze u lidí horečkou zachvácených, sestává z množství mikroskopických organismů atd.[2])

Byl to slavný *Luis Pasteur*, který panspermii dal vědecký základ experimentální, zasadiv zároveň bajkám archigonickým ránu smrtelnou. Pokus *Pasteurův* byl rovněž tak jednoduchý, jako předsvědčivý. Voda různého původu byla vystavena vysokému stupni horka a potom v hermeticky zavřených nádobách uschována. Po roce voda ta mikroskopicky zkoumána — a ejhle! ani nejmenší stopy jakéhokoliv organismu v ní nenalezeno, ač jinak v jedné kapce přirozené vody hemží se na sta drobnohledných zvířátek. Aby někdo učinil námitku, že výsledku toho,

[1]) Dle svědectví *Helmholtzova* snesou infusorie docela žár 390° (Fahrenheit), aniž by ztratily schopnost k životu. Pozn. spis.

[2]) Nejvíce drobnohledných cizopasníků »masožravých« mají třídy infusorií: *Mastigophora* (hlavně t. zv. Herpetomonas, která také v krvi zvířat bytuje) a *Sporozoa* (Gregarinida). Srov. *Leunis* »Synopsis der Thierkunde« II. B.

theorii praplození nepříznivého, docíleno tím, že zamezen byl přístup vzduchu, učinil *Pasteur* další pokus. Přiváděl vodě zmíněné vzduch, kterému však dříve bylo putovati rozžavanou rourou a vida! ani potom nevykazovala voda ni jediného ústrojného tvora. Stejný byl sice účinek, veden-li byl vzduch rourami neohřátými, za to však vystlanými střelnou bavlnou. Děl-li se však přístup vzduchu docela volně třeba na okamžik, tu již za několik hodin hemžila se voda nejrůznějšími mikroby. Z toho plynul logický závěrek: Ve vzduchu jest nosič ústrojenstva a života, který při prvních pokusech Pasteurových jednak byl usmrcen vysokým stupněm teploty, jinak zachycen síťovím střelné bavlny nedostal se k životu vodnímu, jehož potřebuje ke svému vývoji.[1])

Pod tíhou důkazu tohoto doznal sám materialista *Tyndall*, že *archigonii* tím zasazena smrtelná rána. Téhož mínění byli *Virchow*, *Cuvier*, *Liebig* a jiní. Ku podivu jest, že kritický duch *Kantův* dospěl o mnoho dříve téhož výsledku cestou aprioristickou. Ve své úvaze »*Kritik der teleologischen Urtheilskraft*« rozvádí, že v říši *neústrojné* lze sice veškeré (?) úkazy vysvětliti příčinami *mechanickými* — v říši *ústrojné* však naprosto nikoliv.

Dále dí doslovně: »Ve veškeré *anorgologii* (Geologie, mineralogie, meteorologie, astronomie, fysika, anorganická chemie) prý všechny úkazy dají se vysvětliti pouhým mechanismem *(causae efficientes)* bez zasahání jakéhokoliv účelného momentu. V celé biologii — však botanice, zoologii a anthropologii totiž — nepostačuje pouhý mechanismus vysvětliti všecky ony zjevy; spíše lze tytéž pochopiti pouze tedy, připustíme-li účin *příčiny účelné (causae finales).*« Jiný odstavec úvahy své § 79 věnuje týž slavný filosof otázce o podřízení principu *mechanického* pod *teleologický* (Von der Unterordnung des Princips des *Mechanismus* unter das *teleologische*) a korunuje zdrcující úsudek svůj o *praplození* tímto výrokem: »Tolik jest úplně jisto, že ústrojí bytostí organických, jakož i možnost téhož na základě přirozené mechaniky nám nejsou ani dostatečně známa, tím méně pochopitelna, a to jest tak bezpečně jisto, že směle můžeme říci: Nesluší se člověku, (Es ist für den Menschen ungereimt) aby i jen něco podobného podnikl aneb doufal, že snad jednou povstane jakýsi nový *Newton,* kterému se podaří vysvětliti a pochopitelným učiniti, kterak, dejme tomu, stonek trávy povstává za působení pouhých mechanických sil přírodních, kterých žádná *účelnost* nepořádá; naopak možnost pochopení na základě tomto (scil. mechanickém. Pozn. spis.) musíme člověku upříti již předem a pro vždy.« (Kritik A. Urtheilskraft § 79.)

Nuže, a jaké stanovisko zaujímá vůči otázce *praplození* náš hrdina *Du Bois Reymond?* Nad pomyšlení sanguinické! Rozumujeť takto:

Veleduch *Laplace-ův* by nám dovedl s jistotou říci, v jaké formě *život* ponejprv na zemi se objevil. Zda v moři jako buňka

[1]) Veškerá *Protozoa* potřebují vody k vyvinutému životu. Za nedostatku této skupí se množství jedinců do kolonie oblého tvaru, obestřené společným obalem, kterémuž pochodu přezděno »encystace«. Ve stavu tomto mohou živokové tito větrem zanešeni býti na sta mil daleko. Srov. *Leunis* l. c. p. 1086.

protoplasmatická, nebo na souši za působení ultrafijalových paprsků slunečních při zvýšeném množství kyseliny uhličité v ovzduší, či-li snad první zárodky organické zaletěly k nám s planet jiných. Ať se má věc tak či jinak, jedná se zde (prý) pouze o maličkost, vysvětliti *pohyb*, o obzvláštní seřadění *molekulů*, o zavedení pochodu *assimilačního*, jakož i o přeměnu energie kinetické v potenciální a naopak. Není prý pochod životní nic jiného, než snaha po udržení energie.

Proto chybují (sic!) ti učenci, kteří v prvním objevení se organismů na zemi domnívají se zříti něco *nadpřirozeného*, kdežto se zde jedná o — ovšem velmi složitý — pouhý problem mechanický.[1])

Ovšem pod tíhou pokusů *Pasteurových* nerozpakoval se *D. B. Reymond* vyznati, že »*heterogonie*« (i. e. archigonie) dojista na dlouho, ne-li pro vždycky, podlehla *panspermii*.

Avšak — a to je karakteristický rys u vědátorů, kteří se vyhýbaji Tvůrci jako zloději světlu, přes svoje lepší přesvědčení odvažuje se týž proslavený učenec posluchačům svým namlouvati tuto moudrost: »*Heterogonie*« podlehla více *Panspermii* na dlouho, ne-li pro vždy, kde se myslilo, že život povstává, (scil: z neživého. Pozn. spis.), vyvinuly se pouze již jsoucí zárodky. A přece se věci tak obrátily, že, kdo nechce setrvati na docela dětinském stanovisku, tíhou logiky přinucen býti může, aby připustil *mechanický* původ života. *Oproti geologickému aktualismu* a theorii *descendenční* vyskytne se asi stěží vážný učenec, který by se jal hájiti nauky o *periodách stvoření*, dle které nauky by všemohoucí Tvůrce dílo Svoje posloupně ničil, aby totéž znova od počátku podnikal jako nějaký hudlařský umělec. Také ten, kdo věří v *účely konečné*, doznati musí, že počínání takové by bylo málo důstojno Všemohoucnosti Tvůrčí. Na tuto zajisté sluší se, aby do *mechaniky* vesmíru zasáhla vlivem *supranaturálním* pouze *jednou jedenkrát*, vyvolujíc k životu nejjednodušší zárodky, které však jsou tak vystrojeny, že z nich povstati mohlo veškeré tvorstvo bez dalšího zasahání tvůrčího.«[2])

Nuže, o tom by se dalo ještě hovořiti. Byli to velikáni křesťanské vědy, *sv. Augustin* a *sv. Tomáš Akvinský*, kteří dávno před *Darwinem* vyslovili domněnky *evoluční* a *transformační*, jakož i hájili autonomii sil přírodních.[3]) Učený *Suarez* mluví docela »moderně«: »Bůh pouze ty bytosti stvořil *bezprostředně*, které výhradně činem Jeho mohly uvedeny býti do světa, pokud se o *druh* jedná; neboť co ostatního se dotýče, čeho silami *podřadnými* dosaženo býti mohlo, tu slušelo se, aby působností sil těchto se dělo, což také více s dokonalostí vesmíru se srovnává.« (De opere 6 dierum.)

[1]) »Die Grenzen d. Naturerkennens«, pag. 32.

[2]) L. c. pag. 77.

[3]) Máme zde na mysli nauku o zárodcích »rationes seminales« sv. Augustina, jakož i jeho výrok: »In prima institutione naturae non quaeritur miraculum, sed quid natura rerum habeat,« s čímž učitel andělsky souhlasí. Viz *Pesch* »Die grossen Welträthsel« II., p. 218. Ovšem, že evoluční theorie, kterou učenci katoličtí připouštějí, — na př. prof. *Wigand* — není descendenční ve smyslu darwinovském, ana se dotýká pouze *ontogenese* ne však *fylogenese*. Pozn. spis.

Toť zajisté stanovisko, s nímž by mohl souhlasiti sebe »modernější« vědátor, tedy i pan *D. B.-Reymond.* Ale kde pak! Podejte mu prst, a — uchopí vás za celou ruku! Jestiť mu i *jediný akt nadpřirozené moci Tvůrčí* tak proti mysli, že by se ho rád zbavil — stůj co stůj. Také se zdá, že to šikovně navlékl — ale to se jen tak *zdá!* Učený pán argumentuje dále: »Dáme-li tomu« — totiž, že *jediné* zasáhnutí *nadpřirozené* moci Boží k vyvolání živých organismů postačí — »tu jest dovolena otázka další, zda-li by totiž nebylo vůbec důstojnější Tvůrce, aby se zřekl i toho *jediného* zasáhnutí *nadpřirozeného* do zákonů, Jím samým stanovených, dada hmotě již od počátku vystrojení silami takovými, aby za určitých okolností na zemi i jiných oběžnicích zárodky životní vyklíčiti musily bez pomoci (i. e. Tvůrce) další?! Není příčiny o možnosti téhož pochybovati; tím však zároveň připouštíme možnost vzniku *života* způsobem čiře *mechanickým.* (Pag. 78.)

Není-liž rozkošné to podívání, kterak učenec, který pod tíhou udajů experimentálních duchu svému na okamžik nechá vyšinouti se do výšin, kde vévodí věčná *Pravda* — pojednou si vzpomene, že by naposled ze Šavla mohl se státi Pavel a s duchem svým lavíruje po nakloněné ploše sofistiky do tábora — *Haeckel-ova.* A jak také jinak! Má připustiti snad *nadpřirozené* zasahání moci Tvůrčí, tudíž — *zázrak?!* Kam by to vedlo. Tomu se musí zabránit:

»De par le Roy — défense à Dieu
de faire miracle — en ce lieu!«
»Bohu král vzkazuje,
že zázraky zde zakazuje!«[1])

Sic volo, sic jubeo, non esse *Creatorem,* stat pro ratione voluntas! Toť Alfa a Omega všech materialistů i monistů, jichž filosofickou důslednost *Quenstedt* nemilosrdně šlehá:

»*Pochopiti*« znamená přírodozpytci tolik, jako *viděti,* a pouze na tomto základě smí činiti své závěrky. Jestliže však *vidíme,* že za našich dnů ani bylinka sebe chatrnější povstati nemůže bez předchozího živého zárodku, který rozšafný badatel odvážil by se tvrditi, že celá zdoba a okrasa říše bylinné a rostlinné mohla pouze v *mrtvém* lůně zemském vzíti původ svůj? Ale mnohým lidem jest představa *Stvořitele,* který neživému kolosu zemskému vdechl dýchání života, tak nepohodlnou, že se raději vrhnou do náručí sebe nesmyslnějšímu blouznění, aby se zdálo, že oni jsou vítězi. »Ano, odpovídají nám, jest-li země za dneška nic živého zroditi nedovede, to lze snadně vysvětliti. Jestiť země — máti dnes stařenou, avšak byly doby, kdy byla mladá — tu bylo *jináče.*« Tak hovoří a nemyslí ani, že tím tepou do tváře hlavním větám fysikálním, kterými jsou nauka o ustálené neproměnnosti zákonů přírodních, podstatný rozdíl mezi lučbou

[1]) U hrobu sv. jáhna Parise na hřbitově sv. Medarda v Paříži děly se zázraky, které přilákaly takové množství obecenstva, až šlo o život. Královská vláda rozkázala hřbitov zavříti — načež pozejtří objevil se na vratech hřbitova plakát s citovaným epigramem. Pozn. spis.

ústrojnou a neústrojnou, jakož i naprostá nemožnost lučebné synthesy v ohledu organickém.

Jest věru s podivením, kterak možno, že učenec tak proslavený, jakým jest *D. B.-Reymond,* nechce uznati, že mezi organickou a anorganickou lučbou jest ve mnohém *podstatný* rozdíl.

Byl to *Justus Liebig,* který první ukázal k tomu, že na př. *endosmosa* a *exosmosa* děje se jinak v nádobách, kde přepažení tvoří blána, sestávající z buněk organických, a jinak v oněch, které přepaženy jsou blánou z látky anorganické. Pravda. V ústrojném těle jsou činny tytéž síly, jako v neústrojném. Avšak *vedle* těchto ještě jiné. Tak dí jmenovaný znamenitý lučebník *Liebig:* »Náš rozum uznává, že v těle *živém* vězí příčina, která panuje nad lučebnými a fisikálními silami hmoty, tytéž upravujíc do tvarů, s kterými se mimo organismus nesetkáváme nikde.« —

Známý anatom *Josef Hyrtl* podobně se pronáší: »Síla *organická* rozvinuje *organism* dle plánu, jí napřed vštípenému, berouc ze světa zevnějšího látku, z něhož jej buduje .... Síla zmíněná se znásobuje i rozděluje v té míře, v jaké přibývá hmoty, v níž účinkuje a s níž jest *za jedno.*«[1])

Flourens přímo se obrací proti materialistům a monistům: »Ce n' est pas la matière qui vit, une *force* vit dans la matière et la meut et l' agit et la renouvelle sans cesse — Hmota sama sebou nežije, anébrž *síla* nějaká žije ve hmotě, kterou pohybuje, ponouká a bez přestání obnovuje.«

Nic platno, *archigonie* je v očích každého nepředpojatého myslitele na čisto zabitá! A nebyl to nikdo menší, než světoznámý anthropolog *Virchow,* který na 60. shromáždění německých lékařů a přírodozpytců konal nauce o *praplození* řeč pohrobní. Bylo to r. 1887, kdy koryfej německého přírodozpytu ve *Wiesbadenu* před velečetným posluchačstvem odborným odsoudil nauku onu na dobro a na vždy. Pravilť:

»Lidé by rádi věděli, jak život povstal na zemi, neboť pokusy, které podniknuty byly za tím účelem, aby dokázána byla nauka o *věčnosti* bytostí živých, až doposavád vždycky selhaly. Proto věří lidstvo z dobrých důvodů, že byl kdysi čas, kdy žádný život neexistoval, a chce věděti, kdy *život* vzal svůj *počátek,* a *jak* uprostřed neživého světa vytryskl. Kdo této touze a snaze odolati nedovede, tomu nezbude posléze leč volba mezi *dogmatem o stvoření a dogmatem o praplození,* či-li t. zv. *generatio aequivoca.* (Spíše archigonie. Pozn. spis.)

Nižádné z dogmat těchto není předmětem bádání; neboť doposavád nebyla nalezena ani jediná bytost živá, nebo při nejmenším živý prvek, živá buňka, o kterých by se dalo říci, že byly *prvními* svého druhu! Není tomu ovšem tak dávno, co se myslilo, že docela i živokové docela vyvinutí, na př. hlísty útrobní atp. *generatione aequivoca* povstávají; ano docela i za dnů našich ozývá se otázka, zda-li jisté organismy nejnižšího

[1]) Anatomie des Menschen p. 5. — Názor tento je čistě aristotelovský. Tak lze čísti v traktátu Arist. »De animâ ut substantiâ« l. 2. de generat; »Itaque ratio entis simpliciter *neque animae* competit, *neque corpori,* sed *toti,* quod est ex anima et corpore compositum.« Pozn. spis.

řádu, které přináleží k čeledi hub poltivých, nevznikají snad aspoň z trosek ústrojných buněk předchozích. Novějšími výzkumy vidíme i tuto možnost ztroskotánu. Hlísty rozmnožují se plozením pohlavním stejně, jako živokové vyššího řádu, a od dob *Pasteurových* objevů, týkajících se životopisu nejnižších organismů, — hub poltivých — docela i praxis lékařů a zemědělců zbudována jest na dědičnosti těchto nejmenších organismů. Také ono útočiště, které hypothesa praplození domnívala se nalézti v pathologii, jest uzavřeno na dobro od té doby, co učenci zanechali toho, aby domnívali se zříti v exsudatech plastických a surových blastemech matičné luhy pro domnělé vyhranění organické, od té doby zvláště, kdy nauka o dědičnosti buněk zahrnuta byla do věty: *Omnis cellula a cellula! Generatio aequivoca* může dělati příležitostně parádu, (?) jako koruna *theorie descendenční*, nikoli však jako námět praktického zkoumání *vědeckého!* .... Kdo se s *dogmatem o stvoření* spokojiti nedovede, ten má ovšem právo, (?) tázati se, odkud svět živý vzal původ svůj .... Přes to všechno zůstane *generatio aequivoca* formulí *transcendentní* potud, pokud nebude objeven tvor, povstalý *de novo*. Ve světě aktuálním však, pokud leží otevřen před očima našima, tvorů takových není, zde vzniká *život pouze cestou dědičnosti.*«

Tedy formulí *transcendentní* zůstává otázka o vzniku *života* pro badatele positivistického, který se drží pouze fakt.

Transcendentní — brr! to je prožluklé slovo, pane *D. B.-Reymonde!* To slovo má stejnou váhu jako málomocné *Ignorabimus!* Nic naplat. *Bathybius* samým studem pro utrpěnou blamáž tak hluboko se propadl do tůní mořských, že ho již nikdo nevyloví.

A tenhle hrozný *Virchow* se svojí železnou logikou! Aut-aut! Buď se bude pan *D. B.-Reymond* modliti pokorně: »Credo in unum Deum *Creatorem!*« — aneb vyzná své obvyklé »*Ignorabimus!?*« — (Pokračování.)

Marianská píseň.

Padlo tolik písní v duši
co hvězdiček na nebesku,
aby mysl v trudném žití
snáze nesla tíhu steskú.

Ale píseň nejkrásnější
uchovávám v hloubi nitra,
stkvoucí je jak rosný démant
na lilii v záři jitra.

Něžná jako holoubenka,
jako dítka sen je čistá,
neboť jesti zasvěcena
přemilostné Matce Krista.

Kteréž všeho světa spásu
vychovati bylo dáno,
aby za to srdce Její
stokrát bylo probodáno. —

Což je světské utrpení
proti bolu Boží Máti,
ana zřela nevinného
za cizí se hříchy káti?

Což jsou všecky lidské kříže
vzdechy těžké o klopotě,
proti kříži vztýčenému
neblahé kdys na Golgotě?

Proto píseň nejvroucnější
v srdci vždycky pozazvučí,
k poctě Panny, Jejíž příklad
tiše, svatě trpět učí.

L. Grossmannová-Brodská.

Râmâyana.

Překlad obsahu stejnojmenného díla P. ALEX. BAUMGARTNERA S. J. (Ergänzungsheft zu den »Stimmen aus Maria Laach« No. 62., bei Herder, Freiburg im Breisgau 1894) pořídil

s povolením autorovým i nakladatelovým VILÉM SLADOMEL, kněz církevní.

* POKRAČOVÁNÍ. *

Neméně půvabně než letní nádhera vylíčena jest v básni i doba zimní.

Na pole padá jíní. U řeky není už volno, třeba spěchati k ohni. Nyní jest na čase obětovat první mlází žita a rýže. Na severu jest temno. Slunce obrátilo se k jihu, ku zemi Yamy, pána mrtvých. Himâlaya, už od pradávna pokladnice mrazu, stala se nyní panovnicí sněhu. V poledne jest sice venku ještě příjemno, ale u večer se vše tetelí zimou. Slunce jest mdlé a vítr studený. Bílé jíní pokrývá stromy i trávu. Listí vadne, lesy jsou prázny lupenaté ozdoby, květiny jsou mrtvy mrazem. Už nelze venku spáti. Noci jsou dlouhé. Měsíc není jasný, je zahalen mlhou a vypadá jako omžené zrcadlo. Už ani paprsky sluneční nemohou zcela proniknouti hustou mlhou; vznešená hvězda sluneční nezdá se býti větší měsíce. Slon přicházející k řece se napít, rychle vztáhne zpět rypák z ledové vody, ba i sami vodní ptáci stojí na břehu řeky jaksi váhavě, nejevíce žádné chuti ponořiti se do ledových vln, jsou podobni zbabělci, jenž před silnějším ustupuje.

Když tak všichni tři jednoho studeného zimního dne pohromadě sedí, zavede Lakshmana řeč o bratru Bharatovi, jenž jako poustevník kdysi také odpočíval na studené zemi, a při tom zahrne ostrými výtkami matku jeho Kaikeyî. Râma však nechce ničeho slyšeti, co by Kaikeyî tupilo, za to však souhlasí se vším, co směřovalo ku chvále Bharatově. Potom nedbajíce tuhé zimy, vykonají v Godâvarî rituelní koupel.

Než Râma není povolán ku klidnému rozjímání v samotě lesní, nečeká ho tu tak úkol kajícníka, jako spíše reka, jenž jakožto královský bojovník má chrániti zbožné poustevníky proti nepřátelům. Jako sousedství s horou Citrakûtou tolikéž i Janasthâna, část lesa Dankaky, jsou sužovány od daemonů. Četné nářky dojdou k uším Râmovým, jenž slíbí poustevníkům pomoc i ochranu. Posléz udeří hodina obrovského boje: temná daemonická havěť oboří se na něho, jenž jest ozbrojen Agastyou vlastními zbraněmi Vishnovými.

První útok jest neobyčejně zvláštní.

Çûrpanakhâ, sestra Ravany, knížete Daemonů, pustá to nestvůra, stará, ohavná, znetvořená, obludná čarodějka a ďáblice, zabloudí do Râmovy samoty a už při prvním pohledu zamiluje se do krásného, mladistvého knížete. Pyšna jsouc na ohromnou moc bratrovu, hrozebně žádá Râmu za lásku. Ten jí radí, aby požádala jeho dosud svobodného bratra Lakshmanu,[1]) jemuž opravdu obryně nabídne svou lásku právě tak rychle jako před okamžikem Râmovi a když ji Lakshmana s potupou odbude, naléhá opětně na Râmu. Vidouc, že nedosáhne, po čem touží, vrhne se na Sîtu, by ji před očima obou bratří pozřela. Ale Lakshmana ji předejde a utne jí výtečným mečem nos i uši. Takto jsouc znetvořena, vyjíc a sténajíc, odejde nestvůra ku svému bratru Kharovi, náčelníku obrů, kteří znepokojují les Domdaku. Ten vyšle z prvu čtrnácte obrů pomstit sestry. Tito však v krátké době jsou přemoženi. Proto poručí Khara Dûshanovi utkati bojem oba vinníky. Dûshanovi jest po ruce celý pluk o čtrnácti tisících obrů. Mohutné řady těchto děsů postoupí proti Râmovi, ale už první z nich klesnou pod smrticími střelami gandarvského luku. Sám Dûshana padne a jeho podvůdcové s pěti tisíci obrů jsou odraženi. Se zbytky vojska, na dvanácte dílů rozděleného, vytáhne nyní sám Khara proti Râmovi. Râma však porazí všecky pomocí nevyčerpatelných střel, tolikéž zahubí v souboji Triçiru. Zbyl jediný Khara a dosud Râmovi vzdoruje. Už už prorazí svými šípy Râmovo brnění ano i gandarvský luk mu zlomí, — v tom sáhne Râma po luku Vishnově, kouzelné to zbrani, jíž jej byl Agastya ozbrojil, rozstřelí Kharův válečný vůz i luk, ano ochromí mu ruku. I kyj, jímž daemon proti němu mrštil, rozstřelí šípem na kusy. Než ani tu neustane gigantický daemon; vyrve ohromný sâlový strom z půdy, aby se jím bránil. Než ani mohutný kmen neodolá šípům Râmovým. Posléz ohnivá střela protne prsa Kharova. Obr klesne. Zjeví se bohové a zatím, co déšť květin padá na hlavu mladistvého reka, velebí bozi Râmu, jenž byl ve krátkých třech hodinách přemohl čtrnácte tisíc daemonů.

Pouze jeden daemon, Akampana, unikne smrti a odkvapí do Lanky zvěstovat Râvanovi úplnou porážku jeho vojska. Râvana zahoří děsným vztekem a pomstychtivostí. Akampana varuje ho však před bojem v otevřeném poli, poradí mu, aby Râmu oloupil o jeho choť. Než i to mu vymluví Mârîca, jenž byl druhdy Râmou přemožen. Râvana neví si rady, nicméně

[1]) To však odporuje udání v 1. knize, dle něhož Lakshmana pojal v Mithile za manželku Urmilu, dceru Janaky krále. Tento odpor jest známkou pozdějšího přívěsku. —

však Çùrpanakhâ prosbami, hrozbami a sliby pohne ho k pomstě. Opětně navštíví Râvana Mârîcu a zjeví mu plán, jenž směřuje k únosu Sîty. Mârîca opětně a mnohem důrazněji vymlouvá knížeti daemonů, aby tak nečinil a vypráví mu, kterak ho druhdy Râma svým šípem srazil do moře a na konec vylíčí Râmu jako hrozného a mocnějšího soupeře. Když však Râvana jinak nedá, dá se Mârîca přemluviti, vstoupí s ním na jeho vůz a octnou se oba vzdušnou cestou u samoty Râmovy, kde se Râvana skryje na číhanou, zatím co Mârîca promění se — dle úmluvy — ve slíčnou gazellu, jež vesele se popásá na trávě před chýžkou.

Sîta právě prochází se po lučině, radujíc se jako dítě z čarovných půvabů květin, z nichž uvíjí kytici. V tom spatří gazellu, ana vesele hopkujíc a skotačíc, popásá se na bujné trávě. Ušlechtilé zvířátko se jí tak zalíbí, že je chce míti. Zavolá tedy Râmu a Lakshmanu. Râma se sice obává nějaké lsti, nicméně však, vida dětinnou radost Sîty nade zvířátkem, odhodlá se vyplniti jí přání. Rozkáže tedy bratrovi, by měl Sîtu na péči a vyjde ulovit gazelly. Plaše ubíhá zvířátko před lovcem, až se octne ve hlubokém lese, kde mu nelze uniknout. Šíp Râmův ji stihne, gazella klesne.

Ale právě v témž okamžiku opustí Mârîca svoji zvířecí schránku zcela neviditelně a přiblíživši se k chatrči, napodobí hlas Râmův volající o pomoc. Sîty, již děsí nepřítomnost Râmova, zmocní se při hlasu tom nevýslovná úzkost. Jsa věren bratrově rozkazu nechce Lakshmana Sîtu opustit a teprve k jejím prosbám, jimž nelze odolat, odejde do lesa na pomoc bratrovi.

Râvana jen na to čekal.

V podobě poutníka vstoupí do chýže, pozdraví Sîtu a úlisnými řečmi požádá ji o ruku. Když ho s opovržením odmítne, odhodí daemon svoji škrabošku, dá se jí poznati, vylíčí jí honosně svůj původ, moc, velikosť a vznešenost a slíbí jí zlaté hory. Nadarmo! Pokušení ji sílí v manželské věrnosti. Na jeho lichocení odpoví mu pravdou: Râma že jest proti Râvanovi tím, čím jest okeán proti řece, orel proti krkavci, zlato proti olovu, nápoj bohů proti shnilé rýžové vodě, tygr proti kočce a páv proti lysce. Přijde-li Râma s lukem a šípy, že ho usmrtí a vyrve mu kořist jako mouše, jež si smočí křídla v obětním oleji na oltáři. —

Strašlivě rozzuří se Râvana a objeviv se v celé své obrovské postavě, uchopí zpěčující se Sîtu, posadí ji vedle sebe na vůz a odjíždí s ní větrem. Na její nářek přiletí starý ohromný sup Jatâyus, hledě mu odňati kořisť. Ale nadarmo! Jatâyus sice zničí Râvanovi vůz, ano i jemu samému zasadí mnohou ránu drápy a zobanem, nicméně však přece na konec přemůže jej gigantický daemon, zasadí mu smrtelnou ránu, uchopí Sîtu a odjede s ní do hlavního města Lanky. Z počátku hází Sîta květiny, milou to svoji ozdobu dolů, poté shodí i některé jiné ozdoby, posléz i svůj svrchní šat.

V Lance ukáže Râvana ukořistěné Sîtě všecky vznešenosti svého báječného paláce s přípovědí, že to vše jí dá, stane-li se jeho, — ale i s pohrůžkou, že ji sežere, nepoddá-li se jeho vůli

po uplynutí dvanácti měsíců. Poté zavře ji do sluje açocké, kde ji střeží pluk ženských daemonů.

Nářek Râmův nad zmizením Sîty jest nevylíčitelný. Zahrne Lakshmana výčitkami a nechce slyšeti jeho ospravedlnění. Projdou les, hledajíce Sîtu a naleznou dokonávajícího supa Jatâya, jenž jim vše, co se stalo, poví a — zdechne.

Obelstění Râmovo, únos Sîty a nářek zarmouceného manžela náleží k nejkrásnějším místům celé básně. Ač zauzlení jest dosti jednoduché, nicméně působí poutavě. Sîtâ dětinnou dobrotou srdce, s dívčí zvědavostí, s rozmarnou touhou po gazelle, se svojí přetvářlivou úzkostí, neskonalou láskou k Râmovi, se svou rekovnou a smrti vzdorující věrností a manželskou přítulností jest velice krásnou ženskou osobností, neméně lepou než Sakuntalâ, ano mnohem prostší a idealnější než Damayantî a Sâvitrî v Mahâbhâratě.

Nikde jinde v celé básni není líčení přírody tak příjemně vetkáno v děj jako právě tuto, tvořic mohutný opak oproti daemonické zlobě, lsti a podvodu. Řeči jsou tu podány zcela přirozeně a zároveň poëticky jako u Homera. Téměř celý pořad lidských dojmů jest zde rozvinut, Râvana pak vylíčen jest jako zcela zvláštní daemon. Vše jest tu líčeno ve světle kouzelném a fantastickém, tak že Evropanu nelze s požitkem prodlévati při obšírném líčení všech dobrodružství, ač tato jsou uměle seskupena a poëticky vylíčena.

Hledajíce Sîtu, obrátí se oba bratří na jih a naleznou v jisté jeskyni obryni Ayomukhî-u, jež zatouží po Lakshmanovi, jenž jí však uřeže nos i uši. Potom narazí na bezhlavou nestvůru Kabandhu, která je chce pohltiti, jíž však utnou obě ruce. Tím však zbaví ji starého zakletí, neboť z hořící hranice vystoupí duch, jenž poradí Râmovi, aby se spojil se Sugrîvou, knížetem opic, k němuž mu ukáže cestu. Potom dají se oba bratří dále na cestu k hoře Rishyamûce na jezeře Pampâ.

IV. Kniha o Kishkindě (Kishkindhâ-Kânda.)

Kishkindâ jest jméno opevněného města, kdež panuje opičí panovník Vâlin a po něm jeho bratr Sugrîva. Celá kniha právem nese toto jméno, poněvadž Kiskhindhâ tvoří střed jeviště, kolem něhož se další jednání otáčí za příčinou utvoření spolku Râmy se Sugrîvou proti Râvanovi za účelem vysvobození Sîty a podvrácení panství daemonů.

Sugrîva však nechce nic slyšet o nějakém spolku, ale Hanûmat, vrchní vůdce jeho vojska, radí mu ku klidné rozvaze. Proto pošle Sugrîva Hanûmata k oběma bratřím vyjednávat s nimi, při čemž opičák Hanûmat mluví tak čistě a beze všech mluvnických chyb, že Râma všecek jest unesen jeho vzděláním, nepochybuje ani v nejmenším, že zná na zpaměť i Rigvedu, Yajurvedu a Sâmavedu a že má hluboké filosofické vědomosti. Vyzvěděv od nich účel cesty, přivede je Hanûmat k Sugrîvovi na horu Malayu, kde počne vyjednávání o utvoření spolku.

Sugrîva byl právě od Vâlina svržen s trůnu a oloupen o manželku Rumu. Podobný osud má i Râma, což jest příčinou obapolné soustrasti. Râma zaváže se, že dopomůže Sugrîvovi k trůnu i manželce a Sugrîva pak slíbí zase Râmovi, že mu pomůže vyhledati Sîtu a podvrátiti panství daemonů.

Než věc ta není jen tak snadna, an Vâlin jest obr nesmírné síly.

Téměř půl knihy popisuje další děje a boje, než Vâlin Râmou padne. Râma neskolí ho v otevřeném boji, nýbrž z úkrytu, domnívaje se, že Vâlin — jakožto lupič žen — není hoden čestné smrti. Smrtí svojí však očistil Vâlin svoji vinu; protož nářek a slavný pohřeb uctí jeho památku. Sugrîva vejde pak do města a nastoupí na trůn dle všech pravidel brahmanského obřadu. Jakmile však octne se u cíle svých přání, oddá se prostopášnému a rozmařilému životu, nic nedbaje dřívější smlouvy, Râma nese těžce svoje sklamání. Proto předstoupí Laksmana před Sugrîvu a vytkne mu věrolomnost. Teprve nyní probudí se z rozmařilého a bujného života, povolá opice se všech stran, jež rozděleny byvše na čtyři oddíly, rozejdou se do čtyř uhlů světa pátrat po unesené Sîtě.

Zástupy opic od severu, západu a východu, vrátí se však s nepořízenou. Proto obrátí se Hanûmat s Angadou, synem Vâlinovým, a Târou na jih. Pátrajíce se vší možnou péčí po Sîtě, přežijí mnohá dobrodružství, zvláště v medvědí sluji, kde pronikli až do útrob země, kde spatřili lesy z čistého zlata, nádherné paláce a báječné poklady, — než po Sîtě ani památky. Zoufajíce nade zdarem, dojdou k pohoří Vindhya nedaleko břehu mořského. Lhůta Lakshmanem vyměřená už prošla. Už už pomýšlí Angada s ostatními na sebevraždu, — v tom přiletí k nim sup Sampâti, bratr onoho věrného starého Jatâya, jenž, braniv Sîtu proti Râvanovi, padl. Od něho se dovědí, že Sîtu odnesl Râvana do Lanky sto yojan za mořem vzdálené, kde úpí v žaláři. Když jim vedle jiných svých příhod poví také o svém vzletu ke slunci, odkud s připálenýma křídloma spadl na hory Vindhyjcké, odkvapí od něho opice, dojdou k samému mořskému břehu a uvažují, kterak by se dostaly do Lanky. Žádný z opičáků nedůvěřuje si však učiniti skok do dálky jednoho sta yojan. Angada sice chce se o to pokusiti, ale Jâmbarat, medvědí král, vymluví mu to jako nemožnost, za to však vybídne Hanûmata, aby se k tomu odvážil. Ihned odkvapí Hanûmat na horu Mahendru a hotoví se ke skoku.

V. Kniha krásná (Sundara-Kânda).

Hora Mahendra zachvěje se ve svých základech, ano i celá příroda se zbouří, když se Hanûmat chystá k nesmírnému skoku. Různé i pomocné i nepřátelské bytosti tu spoluúčinkují. By mu obrovskou vzdálenost zkrátil, vytvoří Sâgara v moři horu Mainâku, kde by si odpočinul, než Hanûmat ji podvrátí. Surasâ, matka hadí, naopak zase postaví se oproti Hanûmatovi, ohromnou

tlamu na něho rozevřevši. Než i tu dovede si Hanûmat pomoci. Zveličí totiž svoji postavu do nesmírna a, jelikož i Surasâ podobně učiní a svoji ohromnou tlamu ještě více na něho rozevře, promění se opičák rázem v nepatrného palečka a unikne jisté záhubě. Tolikéž i Simhikâ postaví se proti němu s tlamou do nekonečna rozevřenou, ale Hanûmat promění se opětně v nepatrnou postavičku, vnikne do útrob nestvůry a zabije ji. Tak dostane se k hoře Trikûtě, odtud spatří Lanku na hoře vystavenou a, jak se mu zdá, nedobytnou. Nedbaje toho, vnikne do města v podobě ováda, když byl zabil strážnou bohyni města, obrovskou ženu, která mu zbraňovala do města se dostati. —

Při měsíčním svitu prohlédne si Hanûmat město, jeho ohromné náspy a příkopy, cimbuří a věže, nádherné domy a paláce, chrámy a náměstí a zahrady. Vnikne do Râvanova paláce, kde spatří kouzelný vzdušný vůz Pushpaku, pyšné galerie a sloupořadí, serail Râvanův, posléz i jeho samého i ženy jeho, — zkrátka: celý bujný obraz orientalské nádhery. Než po Sîtě nikde ani stopy. Hànumat zoufá nad výsledkem, ba pomýšlí docela i na sebevraždu. V tom spatří les Açoku, vskočí do něho a spatří v domku — uvězněnou Sîtu pohrouženou v nevýslovnou úzkost. Zatím mine noc a dle svého zvyku Râvana v průvodu svých žen vejde k Sîtě pozeptat se jí, zdali se už rozhodla.

Tato však setrvá ve svém odporu a odmrští ho právě tak, jak to byla učinila v lese Pancavatî. Rozuřený daemon dá jí ještě dva měsíce na rozmyšlenou a pln vzteku odejde.

Když nastane den, ukryje se Hanûmat ve stromě a počne vypravovati příhody Râmovy. Sîtâ stane se pozornou, slyšíc neviditelného mluvčího, nicméně však obává se nějaké Râvanovy nástrahy. Ale Hanûmat rozptýlí obavy a nedůvěru její tím, že, zjeviv se jí, poví jí vše dopodrobna, co kdy Râmu bylo potkalo a na konec dá jí prsten, jejž jí poslal Râma. Nevýslovná radost zmocní se nyní Sîty po tolikerém utrpení. Hanûmat, přesvědčiv ji, že jest její přítel a Râmův pomocník, vybídne ji, by si usedla na jeho šíji, že ji přes moře odnese k milému choti. Tomu se však opře Sîtâ z důvodu, že — kromě Râmy — nikdo se jí nesmí doteknouti. Hanûmat musí odejíti s nepořízenou. Přijme tedy drahokam od Sîty jakožto odměnu, rozloučí se s ní.

Ale Hanûmat chce jakožto bojovník a vůdce, dříve než odejde, vyzkoumati stav válečných sil a opevnění v Lance. Za tím účelem zpustoší háj Açoku, čímž způsobí veliký poplach mezi obryněmi. Râvana vyšle proti němu 80.000 sluhův, ale Hanûmat zahubí je všecky kyjem nebo bafvanem, zboří chrámovou budovu, zapálí vnitřní svatyni a mohutným sloupem zabije strážce chrámu. Râvana pošle pak proti němu Jambûlâmina, sedm synů svých ministrů s nesčíslným vojskem, později opět čtvero svých nejlepších vojevůdcův a posléz Akshu, jednoho ze svých synů. — Nadarmo! Padnou všickni. Teprv Indrajitovi, jinému synu Râvanovu, podaří se chytiti Hanûmata a spoutaného přivésti k otci. Zajatec se zcela neohroženě prohlásí za posla Râmova, žádá s důrazem o vydání Sîty a pohrozí straš-

livou pomstou, nebude-li jeho žádosti vyhověno. Rozzuřený daemon chce dát ihned zajatce odpravit, ale bratr Râvanův, jménem Vibhîshan, jenž byl Sîtě nakloněn, odpírá úmyslu jeho, dokazuje mu, že vyslance nelze zabíti. Ale Râvana nechce jen tak zhola od pomsty upustit a soudě, že opice mají největší cit v ohonu, poručí Hanûmatův ohon ovázati hadry, polít olejem a zapáliti. To se stane! Než ku prosbě Sîtině Agni, bůh ohně, přikvapí Hanûmatovi na pomoc tak, že necítí žádné bolesti. Potom promění se Hanûmat kouzelnou svojí mocí nejprve v nesmírně velikého a rázem zase v nesmírně nepatrného, vymkne se poutům a poskakuje před očima užaslých daemonů od domu k domu, od paláce k paláci, všude šíří oheň svým hořícím ohonem. Už hoří celé město, pouze útulek Sîtin zůstane ušetřen.

S hory Arishty, jež se ihned propadne do země, odletí Hanûmat přes moře k hoře Mahendře, kde ostatním na něho čekajícím opům vypoví všecky své příhody. Ti vypuknou nad tím v divokou radost a rozpustilý jásot; Hanûmat pak odebéře se na horu Prasravanu, kde zastihne tesknícího Râmu, jemuž oznámí poselství Sîtino, že za měsíc už má propadnouti strašlivé hrozbě Râvanově. (Dokončení.)

Valná hromada Tiskové ligy.

Valná hromada Tiskové ligy konána byla dne 23. dubna t. r. v domě družstva Vlasť za předsednictví dp. Tomáše Škrdle, místopředsedy ligy, a za přítomnosti vládního zástupce, vrchního polic. komisaře p. Fahouna. — Před valnou hromadou konal dlouhou a důkladnou poradu výbor Tiskové ligy, jenž materiál pro valnou hromadu probíral a upravoval. —

Jednatel dp. Karel Štella četl protokol předešlé valné hromady, a když byl protokol schválen, podával jednatelskou výroční zprávu za r. 1900. — V pátém správním roce — 1900 — bylo 33 zakládajících, 2 přispívající, 15 činných údů a 11 dobrodinců. — Výbor konal r. 1900. čtyři schůze. — Ligisti, nemajíce vlastního listu, psali do »Vlasti«, soustavně do »Našich Listů« a působili na obranu víry v socialním odboru, v lit. sekci a ve výboru družstva Vlasť; z jejich středu vyšly brožury: Nezlehčujte kněze, o Dr. Augustinu Smetanovi a o Liguriánské morálce.

V poradách výboru jednalo se o proudu novohusitském, o propagandě protestantismu, o národním starokatolictví; výbor psal do Polska, do Italie i do jiných zemí o informace a chystá pojednání o národní církvi a ligista píše do kalendáře družstva Vlasť, jak se má psáti oprava. V největší síle by se byla rozvinula liga v »Katol. Listech«; co jsme v té věci mohli učiniti, to jsme učinili, ale odpor proti lize v »Katol. Listech« byl tak

silný, že ho nebylo lze přemoci. A touto právě okolností mnozí ligisti pracovati přestali a noví nepovstali. — Předsedající vylíčil tyto udaje obšírněji z vlastní zkušenosti, poděkoval p. jednateli za jeho dvě pěkné zprávy a podával jako pokladník účetní zprávu družstva. Příjmy činily r. 1900. — 2919 K 05 h., vydání 380 K 14 h. I zbylo na konci r. 1900, v kase 2538 K 91 h. Do výboru zvoleni byli: za předsedu dp. farář Dr. Rud. Horský; za místopředsedu dp. Tom. Škrdle; za jednatele dp. K. Štella, a do výboru dpp.: farář Fr. Vaněček a spisovatel Rud. Vrba; za náhradníky byli zvoleni pp.: farář Vl. Hálek a spisovatel Tomáš Jiroušek. Do valné hromady se dostavil předseda, dp. farář Rud. Horský, a řídil další jednání. Z volných návrhů uvádíme tyto:

Při nynějších systematických útocích na čest duchovenstva a zřízení církevní se strany tak velikého počtu liberálních listů, jeví se tím průzračněji důležitosť Tiskové ligy a její podpory. Proto obrací se žádosť ligy k veřejnosti katolické, aby přistupováním za členy ji podporovala, neboť nesnadné úkoly tohoto obranného sdružení potřebují vydatné podpory. Zvláště při vikariátních konferencích pamatuje duchovenstvo na ligu.

Usneseno dále, že se budou zasílati jednotlivým osobám ze stavu duchovního výstřižky z novin, kde byla napadena jejich čest nebo kde byla otisknuta lež o některé události, aby jednak opravu listu zaslali, jednak o té které události podali správnou informaci.

S politováním konstatováno, že některé katolické listy ligu ze svých sloupcích bez příčiny vytlačili a ničím lepším nenahradily, čímž i dobré věci uškozeno. Jinde pracně podobná sdružení se teprve budují, u nás stávající již, přes to, že se dobře osvědčilo, se opouští a seslabuje.

Liga doporučí k hojnému rozšiřování mezi lidem časové brožůrky svého člena † 4, »Nezlehčujte kněze«, která vyšla ve Sv. Václ. Hlasech.

Bylo by věci na prospěch, aby liga měla v jednotlivých vikariátech své důvěrníky, s nimiž by mohla vejíti ve spojení v konkretních případech. Pročež se žádají příznivci její, aby při pastorálních konferencích této věci se ujali, o zvolení důvěrníka se přičinili a nám jméno jeho sdělili.

Usneseno předplatiti některé nové časopisy k příslušné revisi, hlavně »Národního Katolíka« a »Hlasy ze Siona«.

Upozorňují se dále všickni ti, jichž čest napadena byla, hlavně v zájmu věci katolické, a nevěděli by si rady, aby se obrátili na ligu, která jim ochotně rady i pomoci poskytne.

Nejbližší schůze ligy ať se zabývá naší péčí o hmotné blaho lidu.

Tím byla valná hromada skončena a na výboru jest, aby její usnesení provedl.

LITERATURA.

FLÁMSKÁ.

„Een appeltje voor den dorst“ (Jablíčko pro žízeň). Vikář J. E. Coremans v Arendonck-u pojednává v tomto spisku o *dělnické* pensi. Brožurka je rozdělena na 3 oddělení. V prvním vykládá důstojný spisovatel o podmínkách vyžadovaných zákonem z 10. května (m. r.) k dosažení státní pense. Podmínky finanční, jimižto mohou pense dosaženy býti, jsou předmětem oddělení druhého a třetí oddělení odhaluje četné prospěchy ze zákona toho plynoucí. Týž spis byl přeložen i na jazyk francouzský dp. Peelmans-em, farářem v Ramillies, pod názvem: „Une pomme pour la soif“, má 32 str. a stojí 30 centimů. Adresa: Monsieur Oscar Schepens et Cie, rue Treurenberg 16, Bruxelles (Belgique).

Josef Šeřík Vitínský.

LUŽICKO-SRBSKÁ.

Časopis Maćicy Serbskeje 1900. Ročník 53., sešit II. Budyšín, nákladem Maćice Serbské. Redaktor dr. Ernst Muka. — Teprve letos v únoru vyšlo II. číslo prvního vědeckého listu lužického, který jest orgánem Maćice Serbské a vychází již 53 let, vykonav v té době velký kus práce na poli vědeckém. — Jako první sešit, tak i druhý vyniká opět publikacemi velmi cennými. Dr. Jurij Pilk uveřejnil tu historický vývoj potlačení Srbstva při Modle, Solavě a středním Labi, o čemž němečtí dějepisci doposud skoro napořád nesprávně a nehistoricky i předpojatě psali, poněvadž vyhubení Slovanů polabských jim nikterak není ke cti. Spisovatel podle zaručených dokladů popisuje tuto smutnou událost v dějinách Slovanstva a vyvrací mylné názory a tvrzení nepřátelských dějepisců. Ke konci dodává doslovně hlavní citované prameny. Dr. Arnošt Muka uveřejňuje dodatky ke statistice a ethnofii lužických Srbů, pokud je uveřejnil ve zvláštním velkém spisu a v časopise matičním. Tento článek jedná o pruské Horní Lužici, totiž o osadě mužákovské, jabloňské, budetecké, hornjo-wujězdské, husecké, wjazońecké, sepiské a hrabovské. Tato statistika má zvláště pro budoucnost neskonalou cenu, jsouc jedinou toho druhu v literatuře domácí i cizí o Srbech vydanou. Jan Radyserb Wjela uveřejňuje slovní sbírku názvů ovoce stromů i keřů (Sad na štomach a keřčkach). Náš krajan Adolf Černý podává životopis Herty Wićazové, srbské básnířky a vypočítává její básně i články. Je to zajímavý příspěvek k srbskému básnictví, jež Černý sám se zdarem pěstuje. Již zmíněný Wjela sestavil pro srbský slovník slova končící na — *ač* a podává dále ukázku znetvoření srbských vlastních a místních jmen, která byla zkomolena německy, aby nebyl poznán jich původ. O. Mrózak uveřejňuje vřele psaný nekrolog spisovatele Karla Hermana Roberta Rejdy, narozeného 4. srpna 1816. a zemřelého 14. ledna 1900. Ke konci přidány jsou spolkové zprávy.

»Časopis« vychází 2kráte za rok a předplácí se za 4 marky u kupce Aug. Čeće v Budyšíně.

Jako 102. číslo matičných spisů bude vydána sbírka 32 národních písní pro čtyřhlasný mužský sbor.

Předsedou Matice jest kanovník Jurij Lusčanski, správce diecése budyšínské, místopředsedou farář Heřman Mrózak, jednatelem kanovník Jakub Skala. Matice srbská zorganisovala vědeckou práci lužických Srbů vůbec.

Kalendář. Lužičtí Srbové mají dva kalendáře, jeden pro katolíky, druhý pro evangelíky. Katolický kalendář vychází s názvem »Krajan« a vydává jej »Towaŕstwo ss. Cyrilla a Methoda«; je za 25 feniků. Přináší několik zdařilých povídek a přehled politických událostí a soupis kněžstva a farností katolických v diecési budyšínské a drážďanské. Vydává se katolickým pravopisem, ovšem frakturou, upravenou podle Michala Hórnika, nezapomenutelného opravce srbského pravopisu. Protestanté mají svůj »Pšedźenak« (předlák), jejž vydává Matice pravopisem upraveným podle německého. Tvrdošijnost protestantská tíhne více k německému nežli slovanskému napodobení, proto nedošlo doposud u nich k radikální opravě pravopisu. Jejich kalendář uvádí povídky »Pomhaj Bóh«, a »Serbski wojak«, dále nekrology Rejdy a učitele Jana Bartka. Přehledná a poučná jest statistická a genealogická tabulka evropských a některých cizích států.

Fr H. Žundálek.

POLSKÁ.

Szkice literackie. *I. M. Zdziechowski.* Warszawa. 1900. Jest to sbírka studií o dnešních otázkách literárních, které již dříve byly uveřejněny v různých polských časopisech. Z polské literatury jsou tu oceněny listy z cesty po Americe a americánské obrázky Sienkiewicze, Morawského »Wieczory nad Lemanem«, některé publikace Orzeszkové a Tetmajera; dále jsou tu rozpravy o lyrické tvorbě Asnykově a tři pojednání o »Mladé Polsce«. Ze zahraničních směrů kritisuje se neoidealismus francouzský a esoterismus. Zdziechowski jest tu nejen kritikem, ale i myslitelem, kterého zajímají všechny náboženské a morální otázky; zároveň jest i básníkem, jenž miluje vše, co jest vskutku krásné a dobré! Jako kritik má spisovatel mnoho vzdělání a hledí objektivně podati své dojmy. Jako esthetik drží se theorie platonské, že krásno jest odleskem dokonalosti a pojímá je v nejšlechetnějším křesťanském smyslu. Jako myslitel jest Zdziechowski typem idealisty, stojícího na půdě katolické.

Ojciec Remigi. Ksiazě *Michal Radziwill.* Warszawa. Gebethner i Wolff. 1900. Str. 79. — Čte-li člověk práce novomodních spisovatelů a pak vezme do ruky některou knihu kn. Radziwilla, zdá se mu, jakoby přišel ze zaduchlého vzduchu na zdravé povětří. V jeho knihách není žádných umělých obratů, »mladým« tak imponujících, není tu nezdravé atmosfery, složené z výparů lidí, koňaku, vadnoucích květin, lacinych parfumů, kouře a odpadků doutníků, na jakou si již zvykly plíce v posledních desítiletích 19. století. Za to jest v jeho knihách jednoduchosť, upřímnosť a vřelý cit, jest tu »sursum corda«, které není již váženo v naší době pesimismu a mdlé hořké apathie. — Kníže Radziwill vydal již dvě knihy »Amorem tui« (1897.) a »Bližní« (1898.); letos vydal povídku »Ojciec Remigi«. Jest to knížka nevelikà, o 79 stranách ve formátě staromodním. Hlavním hrdinou jest »Ojciec Remigi«; povídka jest črtou z dějin rušení klášterů v království polském. Klášter Reformatů byl proměněn ve faru, řeholníci byli saecularisováni a rozesláni na různá místa. Představený »Ojciec Remigi«, jako více jiných, stal se farářem na vsi. Fara nebyla špatnou, důchody slušné, kostel v dobrém stavu, ale řeholník, který 43 let prožil v klášteře, a který pouze jednou v životě zmeškal jitřní a pak proto celou noc plakal — nemůže zdomácněti na venkovské faře. Teskní po klášteře, před vůlí Boží sice pokorně sklání šíji, ale klíč od fortny klášterního kostela ustavičně nosí v kapse. Když jednou slyšel, že mladý farář, který spravoval bývalý klášterní kostel, provedl v něm mnoho novot, ojciec Remigi v noci tajně se odebral do klášterního kostela, a tam ho v záchvatu dojmů ranila mrtvice. — Již z toho obsahu může čtenář poznati ducha, jaký povídku provívá.

Fr. Štingl.

SLOVENSKÁ.

»Kazatelňa.« Časopis pre katolické duchovné rečnictvo. V Ružomberku 1900. ročník XX. Redaktor a nakladatel Fr. Richard Osvald, katolický farář v Teplé, Hontská stolice. Předplatné 8 K ročně, přijímá jen redakce v Teplé. Adresovati sluší Teplá (Lenge, o. p. Bélabánya, Hont m.) — Již na jedenadvacátý rok vydává neúnavný farář v Teplé, F. J. R. Osvald, svoji »Kazatelňu«, s níž zároveň již desátý rok vychází příloha »Literárne listy«. »Kazatelňa« jest jediný katolický homiletický měsíčník na Slovensku, »Literárne listy« jediný v ryze katolickém duchu psaný literární list malého národa pod Tatrami. Jest mi laikovi těžko psáti o listě homiletickém, činím však tak přece z toho hlavně důvodu, že jest již jednou u nás na čase, bychom si blíže všimli katolického náboženského života na Slovensku. Mezi spolupracovníky »Kazatelně« čteme jména bratří Kmeťů, Andreje a Dr. Štefana, Kleta Bielka, u nás dobře známého F. V. Sasinka a několika jiných v Čechách neznámých. Nejvíce uveřejněných kázaní napsali a kázali bratří Kmeťové. Štefan Kmeť uveřejňuje na příklad na pět neděl postních maličký cyklus kázaní o svátosti pokání a cyklus nadepsaný Svätý (jubilejní) rok, jednající obšírně o odpustcích. Podobně F. V. Sasinek cyklus postních kázaní. Ve mnohých slovenských krajích je lid velmi oddán alkoholismu. V neděli pátou po Zjevení Páně káže Andrej Kmeť o opilství. Vlastenectví a pastorální horlivosť káže kněžstvu slovenskému odvraceti lid od této neřesti všech nejohyzdnější. Hostinští a krčmáři bohatnou a lid přichází na mizinu, neboť propíjí mozolné groše svoje a celý svůj majetek. Koukole mezi pšenici nasil ten, kdo urobil, že lidé se opíjejí, za chválu a slávu si vykládajíce obžerství. Hlavně rodičům klade důrazně na srdce stařičký farář, aby v domech a rodinách svých vyplemenili líh. Svatý Urban jest patronem a ochráncem vinic,

Proto zvláště na tento den jest příhodno kázati o opilství, které jest jedem a smilstvem, jak káže Karol Žeko. Jen více, jen pilněji varujte, kněží slovenští, lid svůj krčem a alkoholu. Teprve až obrodí se lid váš morálně úplně, až bude novým kvasem a novým stvořením tělem i duší svojí, teprve potom může nastati doba, kdy stane se lid váš nepřemožitelný a neutone v přívalu a příboji maďarisace. Nejprve obrod mravní a potom politický. Stranou vši politiku vysokou a nerozumnou, nejdříve drobné práce se chopte. — Mnohá kázaní četl jsem s pravou radostí. Pramalý zisk přináší panu faráři Osvaldovi jeho »Kazatelňa«, zvláště když mnozí odběratelé dluží za několik ročníků. Fr. Rich. Osvald vydává mimo kazatelský list také drobné brožury pod společným titulem »Hlasy Katolické«. Roku 1899. vyšly tři poslední, pokud mi známo. Jsou to: A. Opatovský: »Či je Martin Luther spol'ahlivý sprievodca do neba?« o 67 stranách za 12 kr; A. Pravdomil: »Katolická autonomia v Uhorsku« za 10 kr. a F. V. Sasinek: »Kto je Ježíš Kristus« za 2. kr. Drobné sice brožurky, ale pro slovenské poměry velmi případné. Nemohu si v hlavě srovnati, že tiskař páně Osvaldův, Karol Salva v Ružomberku, vyznáním evangelík, tiskl také brožuru »Či je Martin Luther spol'ahlivý sprievodca do neba?« v níž se ukazuje, kolik a jak odchýlil se Luther od církve katolické, co zavinila jeho reformace, jak Luther sám sobě odporuje. Mluví se tu o tom, že Luther sám hřešil, a jak; oženil se s jeptiškou Kateřinou Boreovou, schvaloval dvojženství Filipa Hessenského. — Knížečky tyto nešly na odbyt, proto nabízí je f. Osvald v ceně značně snížené katolickému kněžstvu, by jimi podělovalo farníky. Ale ani tak nejdou v ruce lidu. Kterýsi katolický kněz napsal sám p. nakladateli, že »paucissimi sunt inter nos, qui tale quid emant«. Katolické kněžstvo slovenské až příliš bojí se Pešťanské vlády a proto nekoná pro lid a národ svůj téměř ničeho. Kněží evangeličtí jsou mnohem činnější, ale ani od těch nechce se klerus katolický učit horlivosti národní, jak si sám F. R. Osvald stěžuje. Sluší ještě upozorniti, že předplatitelé »Kazatelně« dostávali přílohu »Katechismus v kázňach« od faráře Adolfa Lelkesa. Roku 1900. vyšel první svazek »O viere«, letos vychází druhý »O prikázaniach«. Je to dobrý spis, kterým bude homiletická literatura slovenská skutečně obohacena. O »Literárných Listoch« slovo zvlášť. — Ke katolickým poměrům vrátíme se ještě nejednou. *F. V. Peřinka.*

ČESKÁ.

Hlasy Svatováclavské, sbírka časových brožurek. Ročník I., čís. 1.—4. Redaktor *Vlastimil Hálek,* farář v Liboci. Tiskem a nákladem družstva Vlasť. Vydávají se šestkrát do roka ve volných lhůtách. Předplácí se na celý rok 40 h, do německých zemí 50 h, do ostatních zemí 60 h. Jednotlivá čísla jsou po 7 h, do něm. zemí po 9 h, do ostatních zemí po 12 h. Na pět exemplárů dává se šestý zdarma. Předplatné přijímá administrace: Praha, č. 570 -II.

Č. 1.: *Zakládejte knihovny a čítárny katolické.* Podává *Vlastimil Hálek.* Katolické duchovenstvo vykonalo v době národního probuzení v tomto ohledu v plné míře svoji povinnost. Dnes jsou doby jiné, literární proud žene se proti nám, i musíme povstati k obraně a vynasnažiti se, aby náš tisk, knihy a noviny, velmi hojně byly mezi lidem rozšířeny. A tomuto předmětu věnuje p. spisovatel svoji pozornost. Vroucími, ohnivými slovy vybízí kněze a katolické laiky, aby zakládali farní a spolkové knihovny, ve větších městech katolické čítárny, aby dávali časopisy své do hostinců nebo soukromníkům — zkrátka, aby všemožným způsobem rozšiřovali tisk katolický.

Č. 2. a 3. *Uhelná otázka.* Napsal *Rudolf Vrba.* Spisovatel seznamuje nás s návrhem Steinwenderovým na pozemštění dolů, vypisuje vznik hornictví, jeho zákonodárství, vypočítává těžařské společnosti v českých zemích a v Rakousku vůbec, jejich kapitály a čistý zisk a na konci popisuje břitkým pérem loňskou uhelnou krisi: bídu lidu, neúspěchy stávkujícího hornictva a ohromný zisk židovských uhlobaronů. Spisovatel R. Vrba má tu neocenitelnou zásluhu v katolickém písemnictví, že zasahuje svým pérem do tajů vysokého finančnictví v každém oboru a že nám bezohledně odkrývá bolavé rány, jež škodí státu i zemi i všem nám jednotlivcům. Podobně stalo se i zde v této brožuře.

Č. 4. *Nezlehčujte kněze.* Podává *liga † 4.* Spisovatel rozebírá cenu kněžství, jeho úkol ve světě, jeho práce pro hmotné i duševní blaho lidstva a poukazuje na pramen záští, jež se jeví proti duchovenstvu tiskem i přemnohým jiným způsobem. Na konci napomíná čtenáře, aby se rozpomenuli, čím jim byl katecheta ve škole a aby zachovali knězi čest a úctu. Celá práce jest provanuta hlubokým citem pisatele a úplnou znalostí předmětu, o němž píše.

Každý stav se hájí; je-li důstojník uražen, tasí k obraně své cti zbraň; učitelé mají na svou obranu celou řadu časopisů a urazí-li je někdo ve škole neb mimo školu, statečně se hájí; dělníci typografičtí mají na svou ochranu zvláštní list a myslí-li který, že se mu stala křivda, tam se hájí. Nejvíce útoků děje se na nás kněze, i braňme se také. Tato brožura jest dobrou naší obranou, i rozšiřujme ji hojně; dali jsme tisknouti o 1000 exemplárů více, i můžeme posloužiti každému, kdo by si ji koupiti mínil; kdo objedná nejméně 10 exempl., dostane se mu slevy.

Poznámka. Nejvíce snad ze všech kněží byl jsem napadán veřejným tiskem já. V neděli a ve svátek chodím po mši sv. do kavárny, i byla doba — a trvala několik let — že jsem se divil, když jsem v novinách nebyl; vypravoval jsem to doma jako zvláštní událost. Vida tento systematický boj proti své osobě, začal jsem zasílati časopisům opravy. Opravu jsem zaslal na př.: »Šípům«, »Nár. Listům«, »Času«, »Nár. Politice«, »Právu Lidu« a různým venkovským časopisům, mezi nimi i »Červánkům«. Časopisy opravu uveřejnily, ale přičinily k ní obyčejně nějakou potupnou poznámku, sestavenou tak dovedně, že jsem se brániti nemohl; vyslovily-li však novou lež, dostaly opravu druhou — a výsledek: kam jsem zaslal opravu, tam mi zpravidla dávají pokoj, čili tam mne od té doby »velkomyslně ignorují«. Této zbraně bychom měli užívati všichni, a věřte, že by bylo lépe. *Tom. Škrdle.*

»Časové úvahy.« Periodický měsíčník věnovaný časovým otázkám. Redaktor *Dr. Fr. Reyl.* Ročník V.

Číslo 1. pojednalo o hradecké koleji Tov. Ježíšova; o tom jsme se již ve »Vlasti« zmínili, a proto přikročujeme k obsahu čís. 2. a 3.

Číslo 2.: *Žaloby vyděděnce XIX. věku.* Píše *Dr. Fr. Reyl.* Spisovatel vrací se na sv. Sylvestra z půlnoční mše sv. a zastihne na hřbitově starce, žalujícího na XIX. století. »Století uplynulé,« žaluje stařec, »odkrylo lidstvu nebývalé požitky a zpříjemnilo mu život tělesný neobyčejně, ale dopustilo se neodpustitelné chyby, že všem lidem upřelo duši a požitky tělesné prodalo kramářským způsobem jenom bohatcům.« Učený autor rozebírá tuto věc v dalších statích a vyšetřuje, mnoho-li jsme již ztratili, a čeho lze opět zpět vydobyti. Za největšího škůdce lidstva v XIX. století považuje materialismus, což na 7 stránkách šíří, rozvádí a dokládá: Nový přírodní názor světový jest úplně bez páteře, jest to pouhá tuha proti církevním záštím předrážděných lebek, proto tedy platí dosud starý náboženský názor a nebude jistě od místa, když v následujících statích o tomto dosud neotřeseném názoru něco si zopakujeme. Spisovatel rozebírá nyní v III. a IV. části: původ člověka a jeho poměr ku zvířeti; člověk povznesen nad zvíře svou duší, která jest od těla rozdílna podstatou, která jest k obrazu Božímu stvořena a která jest nesmrtelná. Jasný výklad a přiměřené, vhodné příklady činí tyto jinak těžké pojmy každému přístupnými.

Číslo 3.: *O trestu smrti.* Známý odborník v otázce kriminalistiky, farář *Josef Kousal,* bojuje zde dovedně a obratně proti »Času«, jenž vydal ve své knihovničce článek: »Proti trestu smrti.« Spisovatel objasňuje stanovisko církve, státu a společnosti a poměr církve k státu v této otázce a praví (str. 8.): žádná vláda nesmí trest smrti zavésti odvolávajíc se na církev, církev však zase nemá práva, stavěti se proti němu tam, kde společenské a státní ohledy uznaly jej nutným.«

»Časové úvahy« vydává politické družstvo tiskové v Hradci Králové, tisknou se v biskupské knihtiskárně v Hradci Králové. Celoroční předplatné poštou jest 1 K, jednotlivá čísla za 8 h a na čtyři výtisky dává se pátý zdarma. Jako vždy tak i letos tento časový, důležitý podnik čtenářstvu »Vlasti« doporučujeme.

Tomáš Škrdle.

Ctihodného Tomáše Kempenského zlatá kniha o následování Krista. Z latiny nově přeložil Josef J. Vejchodský, farář. V Brně 1900. Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktů rajhradských. Stran 528. Po písmě svatém není rozšířenější knihy na celém světě nad »následování« Kempenského. Brzy po vynalezení tisku roku 1500 bylo již 59 vydání v různých řečech; mezi nimi bylo, jak Jansen (Geschichte des deutschen Volkes. 5 vydání I., 263), tvrdí, pět německých. Jak brněnská »Literární hlídka« již roku 1895 (strana 393) zdělila, bylo tehdy na 3000 lepších vydání známo, z nichž většina v knihovně britského londýnského musea jest zastoupena. Britské museum zakoupilo roku 1895 sbírku pěti rukopisů a 1199 vydání v 37 řečech, kromě pollyglot; před tím mělo již na 500 různých vydání tohoto díla. Pamatuji se, že jsem jednou viděl dosti objemný katalog známého antikváře Rosenthala, který jen rozmanitá vydání Kempenského obsahoval. Jako zvláštnost uvádím, že r. 1837. vydal v Řezně Kempenského v sedmi

jazycích Weigl. a to lat., ital., špaň., franc., něm., angl. a řecky; (viz Alzog Kirchengeschichte 7. vydání str. 704). V loňském roč. »Obráz. revue« sděluje M. Eder (str. 371) v článku »o zálibě v knihách«: »Pařížan George Salomon sbíral jen knihy nejmenšího formátu; jakožto maximum připouštěl formát 54×33 milimetrů. Podařilo se mu sebrati celkem 700 takových knihových Liliputánů; mezi nimi jest »následování Krista« ve formátě 46×30 milimetrů.

Všeobecné mínění jest, že v XV. století, kdy renaissance vyvíjeti se počala, zbožnost a náboženské přesvědčení málo bylo vyvinuto. Největší znalci oné doby dějepisci Janssen a Pastor praví však, že právě v oné době pozoruje bedlivý pozorovatel vážné a hluboce v duši lidské zakořeněné náboženské přesvědčení, jak se nám hlavně jeví ve knize, která v oné době povstala, v zlaté knize »následování Krista Pána,« kterou Tomáš Kempenský napsal (viz Pastor Geschichte der Päpste I., 118). Blahodárnou činností vynikala tehdy v náboženském písemnictví kongregace Windesheimská, jejíž členové horlivě psali náboženské poučné knihy; vydávali je v jazyku latinském, ale i v národním německém a holandském, tak že tehdy, kdo v Holandsku uměl čísti, měl náboženskou knihu. Všechny knihy, které kongregace ta vydala, vynikají vroucností, láskou k Bohu a hluboce pojímají naše vykoupení; ano některé z nich vzdělávají čtenáře až do dneška. Největší slávy ze všech členů jmenované kongregace dosáhl Tomáš Kempenský svou knížečkou: »čtvero knih o následování Krista«. (Viz Dr. Fr. Kryštůfek církevní dějepis III., 750 a Dr. Jan von Weiss Weltgeschichte 2. vydání VI., 328.)

Kempenského »následování Krista« jest i nyní nejoblíbenější modlitební a rozjímací knihou. Známý »liter. Handweiser« v čísle 23. z r. 1864. praví: důkazem, jak Kempenského následování rozšířeno jest, poznati z toho, že z vydání, které knihkupec Müller vydal — a kolik je jich mimo to v Německu! ročně na dvanáct tisíc výtisků se rozprodá. Ano mnozí knihkupci vydali »následování« i v desíti různých vydáních. — Jaké vážnosti »zlatá knížka« u všech proslulých mužů se těšila, nesnadno vypověděti. Mnozí praví, že pro pravdy v ní obsažené jmenovati bychom ji měli ne knihou, ale knihovnou; nosívali ji vždy ssebou papež Pius V., a sv. Karel Boromejský; sv. Ignát z Loyoly, každodenně dvě hlavy z ní četl; kardinál Bellarnin, muž přeučený, pravil: »od mládí až do staroby velmi často jsem »následování« opět a opět četl a vždy něco nového jsem našel; i nyní srdci mému nanejvýš se zamlouvá.«

Tomáš narodil se r. 1380., dle jiných 1379. (viz Kirchenlexikon II. vydání svazek XI. stran 1674—1690) v městě Kempenu v Porýnsku a slul původně Hammerken nebo Hämmerken, po česku Kladívko. Roku 1395. přišel do školy v Deventeru v Holandsku; školu řídil tehdy proslulý Florentius Radewyn. Roku 1400. vstoupil do kláštera augustiánů kongregace Windesheimské na hoře svaté Anežky blíže města Zwollu; r. 1414. byl vysvěcen na kněze; r. 1455. byl podpřevorem; 25. července 1471. zemřel v 92. roce věku svého. Nejznámějším jeho spisem je »následování«, kteréž původně »opovrhování světa« nadepsáno bylo, sepsal je asi r. 1420. Tiskem vyšlo poprve v Augsburgu r. 1486. O spisovateli této převzácné knihy vedly se velké spory; někteří ji připisovali opatu Janu Gersenovi u sv. Štěpána ve Vercellích, který na počátku 13. století žil. R. 1879. vydal vídeňský benediktin Dr. Celestin Wolfsgruber »následování« pod nápisem »Joannis Gersen de imitatione Christi libri quator.« Jiní zase připisují knihu Janu Gersenovi, kancléři pařížské university (žil 1363—1429.). Otázka doposud nerozluštěna, ale dle svědectví na slovo vzatých kritiků je spisovatelem »následování« Tomáš Kempenský. Neboť jak Kryštůfek l. c. praví, jest deset nepodezřelých vrstevníků, kteří dokazují, že Tomáš Kempenský dílo složil. Spisovatel řídil se dle slov své knihy: »buď rád světu neznám a za nic považován«; měl zásadu: »neptej se, kdo to praví, ale dávej pozor, co se praví.« Proto se na rukopisu nepodepsal. Protože rukopis často opisován a s jinými v jeden svazek spojován býval, octla se na přepisech různá jména; během doby bylo 35 různých jmen uváděno, jež domnělým původcům knihy náležela.

I v naší mateřštině záhy již »následování« vyšlo; znám jest český rukopis ze století patnáctého (viz Jungmana historie liter. české); tiskem vyšlo české vydání, poprvé r. 1498. v Plzni. V novější době vydali u nás »následování« Hrant. Doucha, Jan Nep. Desolda, Fr. Poimon a Julius Chodníček. (Viz Ježek J. Zásluhy duchovenstva. Str. 187.) V nejnovější době nově Kempského zčeštili v Čechách Dr. Jan Sedlák, jehož překlad v loni nákladem dědictví Svatojanského ve větším formátě a pak v menším nákladu kníž. arcib. knihtiskárny vyšel. U nás na Moravě vyšel počátkem letošního roku překlad, jejž Jos. Vejchodský pořídil. Jest to úhledná knížka na pěkném papíře, pěknými písmeny tištěná, čítá 528 stran.

Formát jest 12×8 centimetrů. Dp. Jos. Vejchodský vytknul si za cíl podati pokud možno věrný a mluvnicky správný překlad. Práce se podařila; pokud jsem sledoval, jest překlad velmi věrný a psán češtinou přímo klasicky správnou. Nevázaný výtisk prodává se za 1 K 40 h, tak že za 2 K dostati lze pěkně vázaný výtisk. »Následování« blíže a úsilněji doporoučeti jistě není potřebí, každý zná z vlastní zkušenosti výbornosť »zlaté knížky«. Kéž dočká se práce dp. Vejchodského ještě mnoho vydání — zasluhuje toho jak originál, tak výborný překlad.

Ignát Zháněl.

Láska duší — neboli vroucí úvahy o umučení Ježíše Krista od sv. Alfonsa Marie z Liguori. Z vlaštiny přeložil *P. Frant. S. Blažek* z kongregace nejsv. Vykupitele. — Nákladem Cyrillo-Meth. knihkupectví G. Francla. Praha 1901. Cena 1 K 20 h. — Českým překladem asketických spisů sv. Alfonsa vynáší se na světlo denní poklad, katolickému lidu u nás dosud ukrytý. Kdežto v jiných literaturách již dávno přístupny jsou vznešené myšlénky světcovy všem, kdož v duchovním čtení mají zalíbení, u nás s překlady jeho spisů teprve se počíná. — Umučení Páně je vůbec nejpůsobivější látkou k duchovnímu rozjímání, a bohonadšený učitel církevní sv. Alfons jest zajisté povolaný vykladatel tajemství, ukrytých v utrpení Spasitelově, aby věřícím hlubiny bolu a lásky Kristovy osvítil. Proto nelze o této i ostatních asketických knihách světcových nic jiného říci, nežli: Tolle, lege! Ano, čti každý, kdo jsi dobré vůle, a poznáš brzo, že jen lidé zlobou a záštím proti katolické víře zaslepení mohli nedávno (na říšské radě) tohoto světce tak zneuctívati. — — Připomínáme jestě, že ze spisů sv. Alfonsa nákladem Cyrillo-Method. knihkupectví a překladem P. Frant. S. Blažka dosud následující knihy byly vydány: 1. *Úvahy o umučení Páně* pro duše zbožné. Cena 1 K. — 2. *Devitidenní pobožnosť* k nejsv. Srdci Páně. Cena 32 h. — 3. *Vánoční novena* a rozjímání na každý den v adventě a po dobu vánoční. Cena 1 K. 80 h. (304 str.) — 4. *Ohnivé šípy a vroucí vzdechy*. Cena 80 h. — 5. *O oběti Ježíše Krista* s krátkým výkladem mešních modliteb. Cena 1 K. — 6. *Pobožnosť k sv. Josefu*. Cena 40 h. — 7. *Devitidenní pobožnosť k Duchu sv.* a oktáv Božího Těla. Cena 44 h. — 8. *Devitidenní pobožnosť k sv. Terezii* a za duše v očistci. Cena 80 h. — 9. *Návštěvy nejsv. Svátosti* a blah. P. Marie. Cena 1 K (254 str.). — Mimo to překladem *Th. Dra. Karla Lva Řeháka: Pravá nevěsta Ježíše Krista*. (Díl I., 3. vyd., váz. 2 K 80 h. — Díl II., 2. vyd., váz. 2 K 40 h.) — Dotiskuje se: *Chvály Marianské*. Přeložil *Vojtěch Šrámek*, farář. (Laciné vydání pro lid.) — O překladě dalších spisů sv. Alfonsa se pracuje a vyjdou postupně. *L. † 24.*

Duch katolické obnovy. Sbírka úvodních článků týdenníku »Obnovy«. Vydává Politické družstvo tiskové, pod ochranou sv. Jana Nep. v Hradci Králové. Cena sešitu 25 h. Obsah 1. sešitu: Socialní důležitosť dne nedělního. Překonané stanovisko. Pomníková demonstrace. Autoritářství. Klerikalismus. Svoboda svědomí. Hrob svobody. Naše karaktery. Ke dni sv. Václava. Klerikálové prý chtějí dominovati a přiváděti v celý národ rozháranosť. Reakce dlouho neobstojí. — V úvodě se vypisuje účel tisku, účel časopisu »Obnovy«, její trudný život a proč se z ní úvodní články uveřejňují. Tyto články vynikají vřelým citem, neuprosnou logikou, lehkou mluvou; z nich sálá oheň lásky k víře, k církvi, neohroženosť v zásadách. Tyto články vracejí slovům jejich význam, objasňují zmatené pojmy o církvi, jejím poslání a působení; je kořeni vhodné příklady ze života provanuté řízným vtipem V každém článku, i v tom jinak všedním: Klerikálové chtějí dominovati, je kus zdravého humoru. Snad by nevadilo, smíme-li co podotknouti, dáti pod čáru k některým článkům vysvětlivky. *Tomáš Škrdle.*

Výklad posvátných žalmů a biblických chvalozpěvů breviáře. Napsal *Dr. Jaroslav V. Sedláček*. Dva díly. *Díl I.* Úvod a ž. 1—71. Stran LVIII + 568. *Díl II.* Ž. 72—150 a bibl. chvalozpěvy. Strany 569. až 1284. Podílů dědictví sv. Prokopa číslo 41. a 42. Praha, 1900. a 1901. Cena obou dílů 14 K.) — — Připomínáme, že nepíšeme kritiky, nýbrž jen vydání knihy oznamujeme, doufajíce, že svým časem posouzena bude v těchto listech pérem povolaným. Naše řádky jsou pouze projevem radosti nad vzácnou knihou a projevem díků a úcty k spisovateli, jenž naši bohoslovnou literaturu dílem tak vynikajícím obohatil. Pouze o zevní stránce knihy svým čtenářům sdělujeme, že jest to část výkladu Písma sv. St. zákona, jehož vydání učinil pan spisovatel nejspíše svým úkolem životním Rozvrhuje pak výklad ve tři oddělení. Oddělení I. obsahovati bude výklad dějinných knih. Oddělení II. výklad poučných knih a oddělení III. výklad prorockých knih. Každé oddělení bude míti tři svazky. Mimo to jeden zvláštní svazek (desátý tedy) obsahovati bude Úvod do St. Z., biblický zeměpis, dějepravu a theologii St. Zákona. Vydané dva díly výkladu posvátných žalmů tvoří 2. svazek II. oddělení.

Bude to tedy dílo monumentální, jež také vyžadovati bude obrovské práce. A proto projevujeme vroucí přání, aby dopřál dobrotivý Bůh panu spisovateli sil, zdraví a dlouhého života, by dílo s takovou pietou, pílí a učeností počaté, mohl šťastně dokonati.*) *L. † 24.*

Stoika Epikteta Rukověť mravních naučení. Přeložil, úvodem a poznámkami opatřil *Fr. Drtina.* Druhé rozšířené vydání. První číslo sbírky »Otázky a názory«. (Nákladem Jana Laichtera. Král. Vinohrady, 1901. Cena 90 h.) O Epiktetovi napsal již p. spisovatel pojednání do Ottova Slovníku (díl VII.) a do programu gymnasia v Žitné ul. na rok 1894. Toto pojednání (v programu) počítá se patrně za první vydání spisku, o němž mluvíme. Lze předem vyznati, že výklad prof. Drtiny o filosofii stoické a Epiktově zvláště je svědomitá, vážná, ba dokonalá práce, že nikdo nemůže této práce pominouti, kdo filosofii se obírá, a že můžeme za ni býti spisovateli vděčni. Kniha má důležitý význam pro studium a poznání stoické filosofie; nedobře by však jednal, kdo by z neznalosti nauky křesťanské nebo z nechvalné tendence chtěl nějak působiti učením stoiků proti křesťanství. Známy jsou totiž snahy »společností pro esthetickou kulturu«, aby mravnosti dán byl podklad pouze přirozený; mohlo by se tudíž poukazovati na to, kterak pohanský filosof Epiktet k značně dokonalým názorům mravním dospěl bez podkladu nauky křesťanské. Pokud jedná se o vzájemný poměr stoikismu k učení křesťanskému, pan spisov. zaujal sám správné stanovisko na str. 18., takže v té příčině čtenář mýliti se nemůže. Filosofie stoická, hledíme-li k tomu, v čem s křesťanstvím se shoduje, je pouze stínem dokonalé nauky křesťanské: její mravní naučení nemají bezpečného podkladu ani pevných důvodů a nikdy by nemohla *všeobecně* mravnosť udržeti a podporovati. Rovněž tak moderní ethika bez náboženského podkladu může postačiti jen nepatrné části lidí pevné vůle a bystrého intellektu, kteří křesťanstvím jsou odchováni, mezi křesťany žijí a mimo to i materielně dobře se mají, jimž však platí výčitka apoštolova: »Již jste nasyceni, již jste bohati učiněni, bez nás panujete . . .« (I. Kor. 4.) Stoikové po mnohém přemýšlení tušili částečně nebo jako v zrcadle viděli pravdy, jež křesťanstvím v úplné jasnotě a síle byly nám dány; při tom však nepostřehli zřejmých bludů ve své filosofii. Křesťanství jediné obsahuje samospasitelnou pravdu, ovšem ne v tom smyslu, jako by stával se někdo dokonalým již zápisem do křestní matriky, nýbrž musí každý jednotlivec sám zvláště pracovati k dokonalosti, veden jsa při tom učením křesťanským a posilován milostí Boží, která se mu uděluje dle vůle a příkazu Božího, prostředky k našemu posvěcení ustanovenými. Mnozí žádají od nauky křesťanské zázraků, aby náboženství svou silou proměňovali a zdokonalovali, sami však proto ani prstem hnouti nechtějí. Tak se lidé od křesťanství odvracejí a pro forma vyznávají některou »filosofii«. Nejmodernější je pantheistická a ethická. (Srovnej, co praví prof. Drtina na str. 48.) Tím ovšem vinen není Epiktet, »nobilissimus Stoicus«, jak jej nazývá sv. Augustin. My chtěli jen naznačiti stanovisko, jaké čtenář Epiktetovy Rukověti mravních naučení má zaujati. Čtenář, který zná sloh, řeč a smysl Písma (zvláště Nového zákona), pozná hned, jak ohromný je rozdíl mezi naukou pohanského filosofa a křesťanským učením, že se musíme diviti snaze některých lidí ve středověku, když »pokoušeli se uvésti Rukověť Epiktetovu ve shodu s křesťanskou a učiniti čtení její pro život klášterní normativně povinným«. (Str. 46.) Dobře připomíná Dr. Drtina, že by bylo nutno dříve »podniknouti některé (!) charakteristické změny«. Knihu doporučujeme jako čtení vážné, zajímavé a poučné. *L. † 24.*

Katechismus zeměpisu. (Díl I. Zeměpis všeobecný.) Napsal *Dr. Eugen Muška.* Nakl. Hejda a Tuček. Praha, 1901. Stran 220. S 75 obrazy v textu. Cena 3 K 20 h. (První svazek sbírky »Illustrované katechismy náučné«. Rediguje V. J. Procházka.) — — Ačkoli odborná kritika vytkla knize nedostatky dosti povážlivé, přece přáti jest jí rozšíření nejhojnějšího. Pan spisovatel chtěl vyhověti spisem naší opravdové potřebě, ale poněkud s vydáním spěchal; doufejme, že v novém vydání bude kniha dílem dokonalým. Podává se nám tedy příruční vědecká kniha, jež obsahuje výsledky vědou zeměpisnou získaného poznání. Omezený rozsah příruční knihy žádá od spisovatele veliké stručnosti, za to však obsah jest neobyčejně bohatý a kniha nahradí vzdělanci celou sbírku příslušné literatury. — Jedno přání máme, jež také redakci sbírky adresujeme, aby se v podobných spisech nevydávaly hypothesy za bezpečné poznatky vědecké. Pan spisovatel »Katechismu zeměpisu« jest v té příčině sice dost opatrný, ale přece, — aby se snad nezdál nemoderním — také soustečko darwinismu nám předložil. Čteme na př.: »zeměpis přírodní po-

*) P. red. Bude-li nám zaslán odborný posudek, milerádi ho uveřejníme; pan spis. zasluhuje, aby jeho práce byla náležitě oceněna.

kládá zemi za výsledek přirozeného vývoje,« (str. 7.) nebo: »jevy biologické ukazují na dráhu, po níž vývoj lidského plemene kráčel.« (Str. 175.) I o tom platí případná slova Spasitelova: »nezbývá, než krotiti obrazotvornost,« kde máme před sebou »záhady«. Jinak knihu české intelligenci rádi odporučujeme. *L. † g.*

Globus. Kapesní rukověť geograficko-statistická. Sestavil *Dr. Eugen Muška.* Nakl. Hejda a Tuček. Praha, 1901. Stran 196. (Cena 1 K 50 h.) Na počátku (str. 1—40) podává se stručný přehled zeměpisu všeobecného. Následují pak statistické zprávy z jednotlivých států (pořádkem abecedním) a probrány (resp. zodpovídány) následující body: ústava, dynastie, poloha a plocha země, obyvatelstvo (dle počtu, hustoty, národnosti a náboženství), přírodniny (plodiny, nerosty, zemědělství, průmysl, obchod, měna, míry a váhy, počet vojska, největší nebo nejdůležitější města. Dojde-li kniha příznivého přijetí, bude vycházeti každého roku v doplněných a opravených vydáních. Doporučujeme. *L. † g.*

O sluchu, jeho chorobách a kterak je předcházeti. Napsal Dr. *Jos. Cisler,* ušní lékař. První svazek Bibliotheky lékařských spisů populárních. Rediguje Dr. D. Panýrek. (Nákladem knihkupectví Hejda a Tuček. Praha, 1901. Cena 1 K 10 h.) Jest potřeba vydávati lékařské spisy populárně psané? Dle mínění p. spis. děje se tak proto, aby odstraněny byly předsudky v obecenstvu zakořeněné, s nimiž působení lékařů tak zhusta se potkává, a to nejen mezi lidem prostým, nýbrž i mezi intelligencí. Jsou ještě jiné příčiny, jimiž vydávání lék. spisů popul. dostatečně jest odůvodněno. Jako refrain zní ze všech spisů rada: jsi-li vážně churav, nezanedbávej své nemoci, neuchyluj se k prostředkům pošetilým, nýbrž jdi ke zkušenému a svědomitému lékaři. Tuto radu doporučuje také náboženství slovy Písma: »Cti lékaře pro potřebu, nebo i jej stvořil Nejvyšší. Od Boha zajisté jest všeliké lékařství. Bůh stvořil léky a muž opatrný nezoškliví jich sobě.« (Sirach kap. 38.) Dvé věcí však lékařskému umění škodí: bázeň a choulostivosť před léčením a strach před vydáním, neboť lékař: post ubi curato posuit sua *praemia* morbo — horridus apparet terribilisque satan. První překážky lze tedy ponenáhlu poučováním odklízeti, a druhou...? Chudý člověk aby ani nestonal. Kolikrát jsme si již myslili, že by bylo povinností státu nebo země, určiti lékařům jistý paušál a zároveň jakési existenční minimum, aby mohli chudým a vůbec nedosti majetným lékařské pomoci poskytovati zdarma. To by se věru společnosti lidské brzy dobře vyplatilo. Kolik jest lidí k práci neschopných, poněvadž hlavně v mládí choroba jejich byla zanedbána! Jsou na obtíž a ku škodě ostatních, jako žebráci nebo i jako zločinci. Než do literární rubriky takováto úvaha nepatří, proto vraťme se k svému úkolu. Nemoci sluchu jsou zajisté dosti časté a poučení o nich bude věru vítáno. My ovšem nepíšeme kritiky odborné, slova naše jsou pouze projev z oněch vrstev, jimž kniha je věnována; tolik však můžeme posouditi a říci, že je spis psán vskutku populárně (— jen méně cizích slov bychom si přáli —), obsahuje mnoho praktických pokynů, výklad je jasný, řeč živá a poutavá. Za obsah ovšem ručí pan spisovatel i pan redaktor svým jménem a svou vědeckou pověstí. Knihu lze dobře doporučiti. *L. † z.*

Nervosa a její léčení. Širšímu obecenstvu nastínil MUDr. Vojtěch Mrázek, praktický lékař v Praze. Nákl. knihk. Hejda a Tuček. Praha 1900. Cena 1 K 20 h. — Brzy po brožuře dra. Haškovce vydáno o nervose také pojednání od dra. Mrázka. Tato práce nebyla již nutna, ale na škodu snad nebude, jelikož se obě brožury leckde doplňují; pojednání dra. Mrázka obsahuje více praktických pokynů. Po všeobecném úvodě podávají se některá statistická data o chorobách nervových (7—15), pak líčí se příznaky nemoci (16—43, skoro příliš podrobně), dává se výstraha nemocným před nerozumnými přostředky a doporučuje se pomoc lékařská (43—49), s důrazem promlouvá se o tom, jak nemoc předejíti (50—55), a naposledy uvádějí se prostředky léčebné (klid, dieta, lázně . . .). Dle našeho soudu hodí se i tento spis pro širší kruhy. Je-li to částečně prostředek reklamní, pak je to *reklama* solidní.

Léčení tuberkulosy mlékem. (Laktotherapie.) Podává MUDr. Karel Richter, městský a soudní lékař ve Vršovicích. Nakladatelství Hejda a Tuček v Praze 1900. Cena 1 K. — Pan autor jistě cítil, že jeho práce přijata bude od obecenstva s nedůvěrou, ježto jsme byli už několikrát ve své naději na vyléčitelnost tuberkulosy zklamáni; věděl asi spisovatel dále, že odborníci přivítají spis jeho příkře, poněvadž chce tak nepatrnou věcí — mlékem — tak hrozného nepřítele potříti. Myslíme, že spis jeho nikomu neublíží, spíše přinese mnohému ubožáku útěchu, třeba většinou klamnou. Spisovatel neslibuje zázraků a snaží se dosti odůvodniti, co tvrdí. Zdravé mléko už jako prostředek výživný bylo ode dávna nemocným

doporučováno; dbá-li se ještě jiných pravidel zdravotních, jak p. spis. uvádí, pak nelze blahodárného účinku takového léčení popírati. Působí-li mléko (kozí) jako serum a tak-li nákazu zamezuje, o tom ovšem nám mluviti nepřísluší; ale výwody spisovatelovy předem a šmahem odmítati, nebylo by spravedlivo. — Brožura je poněkud drahá. *L. † mn.*

Potrava jakožto příčina nemoci. Napsal profesor *Dr. J. Thomayer.* (Lidové rozpravy lékařské. Roč. II., čís. 2. Nákladem J. Otty. Praha 1901. Cena 60 h.) — Mnoho se mluvívá o prospěšnosti nebo škodlivosti různých pokrmů. Proto bez povšimnutí zůstati nemůže kniha o tomto předmětě, profesorem lékařství napsaná. Seznáváme, že vědomosti naše o působení potravy v organismus lidský nejsou celkem ani bezpečné ani úplné. To pan autor zcela loyalně vyznává. Toho však nikdo rozumný nebude vyčítati vědě lékařské; předmět zkoumání jest tak kombinovaný, obtížný a nepřístupný, že to dá jistě mnoho práce, než o něm budeme míti bezpečné poznatky. A přece můžeme říci o naší knížce, že je to čtení velmi zajímavé i poučné. Zvláště upoutá čtenáře hojnosť kulturně historických podrobností z umění kuchařského. Pan spisovatel píše také lahodně a plynně a nezapře, pokud se formy týče, belletristu ani v práci populárně poučné. Z té příčiny hodila by se knížka pro svou přístupnosť za četbu do spolkových shromáždění. — Se svého stanoviska neshodovali bychom se s panem spisovatelem v tom, že mluví o člověku »ve stavu primitivním« a že v starozákonních předpisech o požívání masa vidí více jen »diaetetické« ohledy . . . Často opakované slovo »pověděné« (das Gesagte) není asi v duchu české mluvy. *L. † mn.*

Starodávné selanky. Napsala Vlasta Pittnerova. (Knihovny našeho lidu roč. IV. čís. 3. Nákladem Benedikt. knihtiskárny. Brno, 1900. Cena 1 K 70 h, stran 326.) — Druhá polovice 19. století změnila značně ráz rodinného a společenského života, než bývalo před r. 48. Zvláště zámožnější obyvatelstvo městské žilo do té doby život skoro idyllický. Nebylo starostí, jichž si nynější pokolení tolik připouští; boj o existenci nebyl tak prudký, utrpení bývalo více ojedinělé a skrývané. Když však tiskem a dokonalejší kommunikací styk lidí a ideí se vymohl, setřen byl značně zvláštní ráz jednotlivých tříd společenských a vše takřka zuniformováno. I jest nejvyšší čas, aby zachyceny byly význačné stránky z dob našich dědů a pradědů, aby snad pozdější dobou nebyli mylně a křivě posuzováni. Spisovatelka vžila se hodně do těch dob, měla nejspíš příležitost z vypravování pamětníků starodávné poměry seznati. Líčí ovšem život starých výhradně po stránce příjemnější, takže název »Selanky« je dosti případný. Z postav, jež spisovatelka předvádí, seznáváme tehdejší prostotu, zbožnosť, pracovitosť, cudnosť, starostlivosť o výchovu a zaopatření dítek . . . Ze stránek temných vytknuty a dramatickou spravedlnostní trestány chlubnost, pýcha, nevážnost k rodičům, převrácené a nepřiměřené vychování. Mluví se nejvíce o lidech dobrých (Mrzák, Macecha, Pan řídící, Ve vůni topolů a růží), pak o starodávném věrném milování (Vějíř, Kterou? Šťastná, Sloupek), o nešťastné lásce (Rozmarina, Věrný milenec), o lásce k vlasti (Když vycházelo slunce) a o jiné různé lásce s mravním naučením (Skládaný bál, Starý ženich, Dětinská nevěsta). — Knihou »Starodávné Selanky« podala Knihovna našeho lidu svým čtenářům četbu příjemnou, přiměřenou a tudíž hodnou doporučení. *L. † a.*

W. Shakespeare, **Othello,** maur benátský. Sv. XI. Přeložil *J. V. Sládek.* Nákladem J. Otty. Praha 1900. Cena 1 zl. 20 kr. — Dokonalý vzor charakterního dramatu. Dvě povahy zvláště vynikají: arcipadouch Jago a k slepé žárlivosti popuzený Othello. Úskočný lotr Jago touží po moci a slávě a nastrojí řadu zločinů, aby svého cíle došel. Othello, důvěřivý a šlechetný maur, uvěří Jagovým pomluvám a zardousí nevinně podezřívanou manželku svou Desdemonu. A tragická vina? Sňatek Othellův s Desdemonou bez vědomí a proti vůli otce jejího. To smrtelně zranilo srdce otcovo. Apotheosa čtvrtého přikázání Božího. — Některé drsnosti v řeči omluviti jest mravní povahou věku Shakespearova. *L. † 91.*

Píseň míru. Novela. Napsal *Jan Lier.* (Svět. knih. čís. 178—180. Cena 60 hal. Stran 250. Praha, 1900. Nákl. Jana Otty.) — Tato práce byla poprve otištěna v »Zl. Praze« r. 1887. a poněvadž má dosti značnou cenu literární i kulturní, lze toto nové, samostatné její vydání připustiti i schváliti. Jako slovesný útvar stojí »Píseň míru« v naší literatuře dost osaměle a lze ji pro formu i obsah její nazvati spíše satyrou než novelou. V knize líčen jest zápas stran a osob o nadvládu a osobní prospěchy ve větším venkovském městě. Více však než dějový obsah upoutá čtenáře způsob, jímž spisovatel zásady, snahy a činy jednotlivých osob líčí. Této stránce věnoval také p. autor hlavně svoji píli. Spisovatel podává totiž úryvky z novinářských zpráv (ovšem fingovaných),

z nichž postup děje vyniká, ale zároveň šlehá tu a na pranýř staví neschopnost, schátralost a ničemnost lidí, kteří veřejné mínění »dělají«, resp. jako žoldnéři »veřejného mínění« zneužívati se dávají. V lecčems p. spis. přepepřil, ale satyrikovi to dovoleno. Nejmladší generace snad všemu neporozumí, ale kdo žil v menším městě kolem let osmdesátých a osobní a strannické zápasy tam pozoroval, zajisté práci spisovatelovu ocení. Jenom mohl býti místy stručnější; pro charakteristiku osob bylo by také méně ukázek dostačilo. Ostatně nevybral p. spisovatel ani to nejhorší; známo jak kdysi charakteristikou »revolverového žurnalisty« fal Herbenův »Čas« do živého. Lze také říci, že nynější nekázeň a malomocnost národa velmi zaviněna jest neschopnou a zkaženou žurnalistikou dvou nebo tří předcházejících desítiletí. Dnes se ovšem dost změnilo i zlepšilo, ale p. Lier měl by i tak zase dost látky pro novou a časovou »Píseň míru«. Že však i »prvního« vydání může s prospěchem býti užíváno, svědčí na př. zpráva, kterou jsme nedávno (3. března 1901.) četli v »Čase«: V Plaňanech (u Č. Brodu), jež mají 1416 obyvatel, budou vycházeti dva týdenníky, z nichž jeden bude věnován hájení osoby poslance Kryfa a druhý útokům na něj.« (Mimo to starají se o Plaňany také listy kolínské, českobrodské a některé listy pražské!) V takových místech by »Píseň míru« snad dobře působila. *L. † K.*

Pod zákonem. Sepsala Marie Konopnická. Z polštiny přeložil Břetislav Skolský. Zábav večerních roč. XXII., č. 1. Red. Em. Žák. — Hrdinkou děje jest Hanička Plecharova. Sloužila ve dvoře a zamilovala se do Petříčka; když byli páni v divadle, vyloudil na ní Petříček klíč, pány okradl a Hanička si za to odseděla 3 léta v žaláři. Trpěla za Petříčka, jehož neprozradila, a od té doby provází ji po celý život soužení a trápení.

Děj odehrává se ve Varšavě a v okolí. Propuštění trestanci byli pod zákonem; mohli bydleti jen v určitých místech v obvodu Varšavy; tam byli odesláni postrkem, ale jak se tam uživí, o to se zákon nestaral. A z toho ovzduší líčí spisovatelka příklady veliké duševní bídy a mravní zpustlosti. Někteří trestanci těm, kteří je najmou do práce, kradou, jiné, dívky, oddají se nemravnému životu a tak stávají se všickni opovrženými, nenáviděnými a obávanými.

Hanička Plecharová zakouší tyto svízele v největší míře, ale je při tom stále nevinná, tichá, trpělivá a ctnostná. Pes má boudu a dostane k žrádlu, čeho potřebuje, ale ne tak Hanička Plecharova: ta líhá na poli, vydána větru a dešti a všem svízelům a dře se celý den za nepatrnou mzdu a za něco bramborů. A v této hmotné tísni a duševní bídě odolá svůdci, obecnímu tajemníku, jenž ji v noci na poli přepadl. Mstivý tajemník uvrhne ji do žaláře, Hanička odtud uteče, dostane se do Varšavy, tam hledá službu, chce vésti pokojný život, chce sloužiti spravedlivě, ale vyslídí ji tam tajný, dře z ní krvavý groš, žádá vždy více a více za mlčenlivost, až zoufalá dívka, aby mu mohla zaplatit, dopustí se krádeže. Dostane se opět k soudu, musí opět na pobyt na venek, ale tam v žaláři zapálí slámu, vznítí se oheň — a ona musí za to — na Sibiř.

Sceny zpustlého života ve Varšavě líčí spisovatelka mistrným perem; rovněž i scena, když se trestanci připravují na cestu na Sibiř, jest přímo vzrušující. Svůdce Haničky, Petříček, stal se úředníkem ve Varšavě, pracuje právě v kanceláři, kde se odesílají trestanci na Sibiř, pozná tam Haničku, jde okolo ní, vpustí kouř z cigarety do jejího obličeje a pak se chechtá, co zatím oběť jeho hanby všecko to mlčky snáší.

Spisovatelka v celém vypravování vzbuzuje ve čtenáři soucit s těmi pod zákonem, líčí zvláště krásně Haničku — ale kde je odplata za její utrpení? Nemohl býti v posledním jednání Petříček odkryt a nemohla tím býti čest Haničky rehabilitována?

Povídka má míti určitou tendenci, má dobro odměňovati, zlo trestati, má na konci nevinného rehabilitovati. To zde schází a tím konec povídky nikterak neuspokojuje. Jinak, až na tento náš subjektivní názor, je to pěkná, vynikající práce, jež dělá »Večerním Zábavám« čest. *Tomáš Škrdle.*

Z potulného života. Povídky a obrázky. Napsal *Čeněk Kramoliš.* Knihovny našeho lidu roč. IV., čís. 4. Brno, 1900. Nákladem pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských. Stran 190. Cena 1 K. — — Mezi moravskými povídkáři má pan spis. již dobré jméno, a přiznáváme se, že jeho práce čítáme rádi. Je v nich cosi milého a upřímného: láska k lidu, úcta k náboženství a ušlechtilá tendence. Kramoliš vypravuje prostě, nehledaně; jemu více jedná se o obsah než o formu, a domníváme se, že způsob jeho psaní se asi lidu zamlouvá. — Ve sbírce právě vydané zvláště první práce (»Krásná Mucka«) má vlastnosti povídky lidové. Čtenáři poznávají z ní, k jak smutným koncům vede dívčí marnivosť a neposlušnosť

k rodičům. (Výslovně toto mravní naučení připomíná spisovatel na str. 59.) Povídka »Cikáni« a obrázek »Cikánská svatba« seznamují nás dosti dobře s některými vlastnostmi plemene cikánského, jehož »mravní« názory, vášně a způsob života jsou pro nás zajímavy i záhadny. V povídce »Pytlák« vzbuzuje spisovatel v čtenáři ošklivosť na tímto druhem lidí. Výletové obrázky »Tři dni v Uhrách« a »Volba v Uhrách« dýší bolem nad bídou lidu slováckého. — Sbírku těchto povídek jako četbu ušlechtilou odporučujeme. *L. † a.*

Silný jako smrť. Román. Napsal *Guy de Maupassant.* Z francštiny přeložil B. V. Zdráhal. Praha 1900. Naklad. Hejda a Tuček. Stran 280. — — Český překlad názvu »Fort comme la mort« není správný. Soudíce ze slov na str. 260. »láska má stala se něčím silnějším nežli smrť«, můžeme říci, že měl románopisec na mysli slova z Písně Salamounovy: »jako smrť silné jest milování« (fortis ut mors est dilectio — k. 8., v. 6.); jest tedy přeložiti: »jako smrť silná . . . .« (jest láska), nebo: »jako smrť silné . . . .« (jest milování). — Dlouho nechtělo se nám do četby této knihy. Známe už své Pappenheimské. Také obrázek na obálce nevěstil nic dobrého. (Kus lidské nohy, patrně fem. gen., k níž se nějaký pán — de Maupassant? — sklání, aby ji — políbil!) Slyšeli jsme ovšem kdesi »zvonit«, že ten román mohlo by číst každé neviňátko a že činí »výjimku« mezi spisy Maupassantovými. To však nezaplašilo nedůvěru naši. — Kniha rozdělena na dvě části. My rozdělili bychom ji na části tři a každou bychom označili nadpisem. První část: Zahálka, matka hříchu, nebo také: Kdo miluje nebezpečenství, zahyne v něm. Druhá část: Psychologie stárnoucí kokety. Třetí část: Žárlivý zženštilec. Malíř Bertin maluje podobiznu hraběnky Guilleroyové. Jsouce oba příslušníci oné společnosti, jejíž všecko myšlení a snažení vedeno a hnáno je smyslností, zapletou se v hříšný poměr, jemuž se říká »láska«, poněvadž se právě jeho označení všeobecně nelíbí. Lenošnosť, koketnosť a vášnivosť setkala se s zženštilostí, drzostí a nesvědomitostí. Hraběnka, nedbajíc povinností k muži a dceři, je v »cizoložství věrná, čestná a upřímná« po dvacet let. Tato mravní chamradina má tedy zajímati čtenáře při četbě tak tlusté knihy. Minou léta. Dorůstá dcera hraběnčina Anetta. »Svým zjevem« připomíná Anneta malíři svou matku, jak bývala za mlada. Stará to pozoruje a vidouc, že rychle odkvetá, hledí všemožně prchající krásu zadržet a nahradit. Toto líčení stárnoucí kokety je nepřirozeně rozvleklé a odporné. Hraběnka bojí se o malíře, vidí v dceři svou soupeřku a trápí se. Trest. Avšak i malíř trpí. Láska k Anettě zžírá jeho duši, ale je to láska bezmocná, beznadějná, neboť náš »hrdina«, vůčihledě — stárne. Jediné má přání: — aby byl zas — mladým. Anetta má se vdávat, (hraběnka chce ji tak učinit neškodnou), malíř žárlí, hyne láskou (k Anettě) jako hořící dům stravuje se ohněm. Konečně byl kdesi přejet, hraběnka spěchá k jeho loži a oba cizoložníci vzpomínají na své dlouholeté — »milování«. Smrť na jazyku a »láska« tu dosud; silná jako smrť jest tedy láska. Před smrtí ještě vyčítá malíř (jako vůbec každý cizoložný slaboch) Bohu: »Ach, ten bůh, jenž vynalezl tento život a jenž učinil muže, byl úplně slepý, nebo velice zlý . . . .« — — Závěr knihy poněkud usmiřuje, jelikož kletba a trest, jimž Bůh stíhá cizoložníka pro křivou přísahu (Zachar. kap. 5.), v románě je dosti patrný. Avšak to nás při četbě podobných knih trpce dojímá, že tolik znamenitých spisovatelů věnuje nadání a péro své společnosti mravních mrzáků, lidí zkažených a znetvořených, kdežto by měli po našem soudě ukazovati k charakterům silným, zdravým, čistým a vznešeným. Básník má mocně volati: Excelsior! —, a ne stále (a často se zalíbením a rafinovaně) vynášeti kal z vrstev mravně pokleslých. Konečně se nám zdá, že toto je mnohem lehčí, jelikož jde spisovatel cestou hodně vyšlapanou, než-li líčiti charaktery a skutky křesťanské. Do omrzení čítati musíme, jak žijí rafinovaní pohané, jichž život vyčerpává se hrou, jídlem, pitím, smilněním a nějakým sportem. Takovouto četbu považujeme za škodlivou a proto ji odmítáme. Odmítáme tedy i tuto knihu a litujeme, že vydána nakladateli, o jejichž dobré vůli a snaze dosud nebylo lze pochybovati; nechť nedají se másti slavným jménem toho nebo onoho spisovatele, ať hledí jen na cenu díla literárního a pak na skutečné potřeby a prospěch českého čtenářstva. *L. † n.*

Růže Dominikánská. Katolický časopis bratrstva růžencového a třetí řehole Dominikánské. S dovolením představených. Za redakci a vydání odpovídá P. Guala Konečný, Ord. Praed. — Ročník XIV. — Vychází měsíčně (počínaje květnem každého roku) v sešitech 2archových a předplácí se v Praze (čp. 234-I.) ročně 2 K 40 h, poštou 2 K 80 h. Právě dokončený již XIV. ročník tohoto lidového časopisu jest novým důkazem, že jest to časopis výborný, účelu svému zcela hovící. — Čtenář nalézá v něm i poučení i zábavu. Každý katolík může ho čísti

se živým zájmem. Slušná péče věnována jest povídkám, básním, cestopisům, životopisným statím, historickým článkům a náboženskomravním úvahám; o sv. růženci čteme podrobná pojednání, která valně přispívají k tomu, aby světová modlitba ta ode všech byla všestranně poznávána a právem úcta k ní šířena. — Ústavu »Růžencová výrobna« — sirotčinci, v němž opatřeno 40 mrzáků, věnována stálá rubrika. — Články věnované zájmům řádu dominikánského mohou vzbuditi jenom vděk k církvi katolické, která i k nám už před dávnými věky vyslala syny sv. Dominika, jehož řád právem nazývá se »Semeništěm Svatých«. — Ročník právě minulý čítá 380 stran; čteme v něm 28 básní, dva články o sv. růženci, čtyři stati asketické, šest prací dějepisných a cestopisných, čtyři životopisy, jednu dlouhou povídku, jednu divadelní hru, osmnáct poučných úvah, zprávy řádové, rozmanitosti, množství literárních ohlášení; též nesmíme zapomenouti, že knihu zdobí sedm slušně provedených vyobrazení. Z toho všeho viděti, jak pečlivá je redakce »Růže« a jak časopis ten za levný peníz — ročních 2 K 40 h — podává hojnosť dobrého čtení, tak že je *povinnosti* katolického tisku »Růži« doporučovati — právě jako je *povinnosti* katolíků ji podporovati. *K. † F.*

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

Svatý Otec Lev XIII. Každého katolíka musí na výsosť potěšiti zprávy o zdravotním stavu sv. Otce. — Biskup z Perpignanu, Msgr. du Pont, vrátiv se z Říma oznámil věřícím: »Živosť a téměř nadpřirozená při tak pokročilém věku čilosť svatého Otce Lva XIII. mne velice překvapila. Mysl jeho jest jasná, paměť úžasná, úsudek neobyčejně bystrý. Mluvil se mnou laskavě a v pravdě otcovsky, a divil jsem se, na jaké podrobnosti z dávných a dávných let se pamatoval. Když jsem řekl, že úřad můj v nynější době je velmi obtížný, tiskl mi ruce, pohrával si s mým biskupským prstenem, jejž mi pozvolna stáhl s prstu, navlékl jej na svůj prst, a když jsem odcházel, dával mi jej zpět, dodávaje s úsměvem: »*Myslím, že jej nyní budete raději nosit než dříve.*«

O svém zdraví vyslovil se Lev XIII. sám, když přijal vynikajícího katolíka hraběte Acquaderniho, předsedu mezinárodního komitétu »Oslavy sv. Spasitele«, který mu odevzdal dvě stě tisíc lír jako petrský haléř.*) Sv. Otec pravil: »Sedmdesátkráte sestoupili jsme do velechrámu sv. Petra; nepřetržitá slyšení a přijímání velikého počtu poutníků podporovala a udržovala také naši fysickou sílu, neboť mravní síla má veliký účin na sílu fysickou.« — Dne 2. března, v den výročí korunovace Jeho Svatosti, shromáždili se kardinálové ve Vatikáně, aby papeži blahopřáli. J. E. kard. Oreglia přednesl vroucí blahopřání, k němuž sv. Otec laskavě odpověděl. Večer — o 5. hod. — bylo slavné »Te Deum« u sv. Petra. — V době poslední přijal sv. Otec vévodu Orleanského, knížete Sanguszka, kněžnu Čartoryjskou, hr. Ledochovského (důstojníka z rakouské armády vyloučeného — poněvadž nepřijal vyzvání k souboji a souboj právem odsoudil), kníž. Radziwila, velkovévodkyni Sasko-Výmarskou, ruského vyslance Goubastova a známého českého virtuosa Kubelíka. Z hromadných návštěv sluší uvésti Angličany, které vedl vévoda z Norfolku a kard. Vaughan. Římané obdivovali jejich harmonický a přesně liturgický zpěv. Sv. Otec je přijal v kapli sixtinské; italsky mluvil kard. Vaughan a vévoda z Norfolku četl krásný anglický proslov.

Některé zednářsko-liberální listy si lámaly hlavu, co prý se stane s penězi, které přinesli sv. Otci poutníci u příležitosti svatého roku. Sluší poznamenati, že právě v jubilejním roce daroval papež Lev XIII. různým účelům dobročinným značnou sumu 362.575 lír, nepočítaje v to vydání na vydržování 9 škol dívčích, 2 dětských opatroven, nočního asylu, konservatoře, dvou dílen řemeslnických a sirotčince se 103 chovanci. Dále není v to počítáno 51.500 lír, které svatý Otec rozdal římským chudým o vánocích. Ať si k tomu odpovědí liberálové a zednáři, jakou sumu věnovali dobročinným účelům oni.

Pontifikát sv. Otce Lva XIII. je Bohem požehnaný a Církev katolická cítí právě v nynějších zlých dobách, jakým dobrodiním jest pro ni moudrý a osvícený Lev XIII. Bůh ho zachovej. *—ck.*

*) Jest to týž hrabě Acquaderni, jehož nedávno poctil sv. Otec vlastním listem, plným lásky a uznání. Jeden pražský list psal o něm před několika týdny: »jistý Acquaderni, který zamýšlí oslaviti za dvě léta jubileum sv. Otce, ač mají katolíci jiné starosti než takové.« (!) *Pozn. spis.*

Katolické misie. Koncem března dostal generál řádu minoritského v Římě zprávu z misií v Maragnonu v Brasilii, že v Alto Allegre byli zabiti misionáři P. Rinaldo, P. Zachariáš, P. Viktor, frater Salvator a sedm řeholních sester. Všichni misionaři byli z provincie milánské, které je svěřena tato misijní stanice; sestry byly kapucínky z provincie Janovské. Stanice tato byla dříve zvána San José da Providencia, kde řečení misionáři r. 1896. založili novou misii k obrácení nevěřících. Nejdříve vystavěli kostelík ku poctě sv. Josefa. Třináct domorodých rodin zanechalo mnohoženství a vystavělo u domu misionářů své dřevěné domky. Práci jejich žehnal Bůh, tak že si vystavěli sirotčinec pro děti lesních divochů, které byly zanechány jisté smrti v lese. P. Rinaldo se odebral r. 1898. do Italie, aby tam vyhledal sester pro lepší výchovu dítek, což se mu také podařilo, tak že bylo vychováváno v ústavě přes 100 dítek; těm zaopatřili misionáři stravu, šat a výchovu i vyučování, tak že dítky již dobře psaly i četly. Vyskytuje se nyní otázka, co bude z tak kvetoucího díla, když jeho zakladatelé byli sprovozeni se světa? Bezpochyby že tato nadějná stanice zahyne, jak se stalo u mnoha jiných za bouřlivých dob pronásledování. Když postní kazatel papežský, člen téhož řádu, oznamoval sv. Otci tuto truchlivou zprávu, zarazil se sv. Otec, než potom dodal s úsměvným, výmluvným pohledem: »Je to sice těžká rána pro váš řád, avšak radujte se, neboť zavražděni misionáři jsou *prvními mučeníky v tomto století!*« — Čínský misionář P. Zeno Möltner z řádu sv. Františka konal v druhé polovici března ve Vídni přednášku v kostele řádovém, v níž pojednával o stavu křesťanského náboženství v Číně, o poměrech katolíků v nebeské říši a osudu dítek. Dítky ve velkém počtu jsou zabíjeny ihned po narození, které pak zůstanou na živu, osud jejich není závidění hodný. Zachrání-li misionář takového dítka náhodou, pokřtí je a vychovává po křesťansku. Čína poskytuje hlasatelům slova Kristova rozsáhlé prostranství se 430 mil. pohanů. Vyvolenec Kristův nesmí se obávati ani žízně ani hladu ani pronásledování a nejkrutější smrti. V Číně jest těžko státi se křesťanem, avšak ještě tíže prováděti křesťanství prakticky. Rodičové dovědí-li se o tom, že jejich dítky byly pokřtěny, odvádějí je násilně z ústavu, manžel trýzní nemilosrdně ženu, je-li křesťankou. Jistý obchodník, který veřejně vyznával se jako katolík, nesměl přijíti na trh, ano bylo mu vyhrožováno i zabraňováno čerpati vodu ze společných studnic. Kostely v Číně nemají ozdob; jsou to čtyři holé stěny, kříž, obraz svatých, na oltáři pouze dvě svíce. To se děje proto, že kostely nejsou bezpečny, tak že každou chvíli mohou býti rozbořeny. Obvody jsou velmi rozsáhlé, tak že nečetní kněží často jsou nuceni docházeti na vzdálená místa, aby udělovali svátosti věřícím. Jinak zůstávají dlouhý čas beze svátosti, bez kázaní, bez vyučování. A přece víra Číňanů jest podivuhodna. Chodí do svého chudého kostela ráno i večer. Společné modlitby trvají často čtyři až pět hodin. Jsou schopni každé oběti, aby také umírající měli náboženskou útěchu. Vzpoura boxerská má za účel vypuditi ze země všecky Evropany a cizince. Obchodníci se rozutíkají na všecky strany, jen misionář trvá na svém místě se svými duchovními dítkami, aby čelil vzbouřencům. V území, kde působil P. Zeno, byla zpustošena a zbořena veškera střediska křesťanství, sám pak s některými věřícími uprchl do hlavního města. Všichni se doporučili ochraně Spasitelově a přísahali, že raději volí mučenickou smrt, než-li by odpadli od víry. Přišli také boxeři, avšak Bůh byl s nimi. Křesťané se bránili a neoplakávali ani jediného mrtvého, kdežto nepřátelé jich měli 40. Na malých místech, kde nebylo možno organisovati obranu, boxerové vše zpustošili. V sousední stanici byli zabiti dva biskupové z řádu Františkánského se všemi věřícími. Jeden místokrál vlastní rukou zabil v jiné stanici dva biskupy a několik kněží. Mnoho jiných misionářů a 30 terciářů vypustilo duši následkem útrap a trýznění nepřáteli způsobených. Celkovou ztrátu lidských životů na straně katolické udává P. Zeno na 25—30.000, což jest zajisté slušný počet nových mučeníků pro víru křesťanskou. — Není pochyby, že také rozkolníci náležejí do oboru katolických misií, proto zmiňujeme se tuto podle lublaňského »Slovence« ze dne 31. března t. r. o veledůležité události z ruské říše. Ve vědeckých kruzích známý jesuita P. Pierling, který dobře zná poměry mezi Římem a Petrohradem, uveřejnil v ruských listech článek, v němž tvrdí, že ruský car Alexandr I. zemřel jako katolík. O tom není sice písemných důkazů, avšak vyskytují se ústní projevy mnohých svědků, v první řadě carova generálního pobočníka, hraběte Michanda de Beauretor a jeho mnohých přátel, kterým týž toto tajemství svěřil a kteří jeho projev zaznamenali. Alexandr I. poslal tohoto hraběte k papeži Lvu XII. s vyjádřením, že se car úplně podrobuje církevní autoritě sv. Otce. V audienci padl carův vyslanec před papežem na kolena, aby takto dokázal, že car Alexandr I. uznává viditelnou hlavu katolické církve. Car Alexandr I. byl tak přesvědčen o pravdivosti

katolického náboženství, že zvolal: »Jsem katolík, i kdybych proto se měl státi mučeníkem.« Není divu, že tato sensační zpráva hodnověrného katolického učence vzbudila v ruských kruzích nemalou opposici, která však se zdá býti dle podaných důkazů bezvýznamnou. *Fr. Žundálek.*

Z Lužice. Lužicko-srbské hnutí pokračuje utěšeně, zvláště zásluhou katolického duchovenstva, které těmto snahám věnuje veškeru práci i námahu. Hlavní středisko této organisace jest bez odporu »Maćica Serbska«, která konala ve středu po velikonocích dne 10. dubna svou 54. valnou hromadu v Budyšíně. K této schůzi dostavilo se 45 členů. O 3. hod. odpolední ji zahájil předseda kanovník Jurij *Lusčanki*, který srdečně uvítal všecky přítomné. První rozpravu podal jednatel kanovník Jakob *Skala*, redaktor »Katholského Posla«, který několika slovy načrtl činnosť matiční za její 54letého trvání, jakož i její ustavičné boje a nedostatky, které již nejednou hrozily zničiti tak nadějné dílo. Avšak s pomocí Boží všecko dobře skončilo, tak že není třeba založiti ruce v klín, nýbrž dále se starati o rozvoj národní myšlénky, aby vzkvétala a rostla. Radostným zjevem a důsledkem dosavadní práce jest nový matiční dům, který vedle starého byl vystavěn a z polovice jest hotov, byv r. 1899. slavnostně posvěcen. Uplynulý rok byl proto věnován úsilovné tiché práci po velkém napjetí sil. Avšak třeba dalšího úsilí, aby toto velkolepé dílo bylo dokonáno, neboť jen tak bude možno, aby se stal »maćičny dom« střediskem veškeré organisace národní. Správce domu advokát dr. *Cyž* oznámil, že stavebního dluhu 14.000 marek bylo splaceno pouze 4500 marek, takže dlužno ještě zapraviti 9500 marek. Nájemného nesl nový dům 6235 marek a starý 1346 marek. Dobrovolných darů sebráno 2453 marek, tedy celkem 7621 marek. Vydání měl dům 9666 marek, a to daně 4053 marek, přirážek 554 marek, opravy vyžadovaly 209 marek a nové práce 234 marek, správa 115 marek a splátka dluhu 4500 marek. Družstvo vydalo svůj »Časopis« (dva svazky jako každoročně) a »Protyku« či kalendář, takže schodek na tyto dva podniky činil 1448 marek. Proto potřeba vydání obmeziti na nejmenší míru, aby nastala opět rovnováha v účtech. Přes to však bude vydána letos knížka pro lid. Pokladník *Ječ* oznámil, že spolek (bez domu) měl příjmů 2702 marek, vydání pak 2643 marek. Jmění literárního odboru činí 3610 marek. V nové budově matiční zřízeno bylo museum, kde uschovány různé památky národní; to však netěší se takové pozornosti, jak by zasloužilo, poněvadž v uplynulém správním roce tam zavítaly pouze 83 platící osoby. Proto třeba v té věci ještě více horlivosti, aby tyto nádherné památky byly uvedeny v širší známosť. Podle zprávy učitele *Kapleře* bylo rozesláno 7593 spisů. Knihovna za vedení učitele *Fiedlera* vzrostla o 1207 čísel, takže nyní čítá slušný počet svazků nejrozmanitějšího obsahu. O národozpytném, starožitném i historickém odboru podal dr. *Muka* zajímavá data a vyslovil přání, aby srbské starožitnosti nebyly prodávány cizincům, nýbrž darovány museu. Hudební odbor nejevil takové činnosti, jak bylo doufáno ; je však naděje, že tato záležitosť bude lépe pěstována vzhledem k její důležitosti. Za to se utěšeně rozvíjel dolnolužický odbor za vedení pilného učitele *Jordana*, neboť vydal loni 6 náboženských knih. O zemřelém členu, učiteli Bartkovi, přednášel kaplan *Domaška* z řádu cisterciáckého. Nových členů se přihlásilo 8, potom sebráno bylo na matiční dům 46 marek. Nejdůležitějším bodem valné hromady byl rozhovor o dostavbě matičního domu. Předseda kanovník *Skala* podal zprávu o jednání výboru v té věci, pak bylo usneseno, aby se přijala nabídka lubijské záložny na půjčku 60.000 marek, která by byla splatna v 21 letech, čímž by toto dílo bylo ukončeno. Ve volných návrzích bylo ukazováno na to, aby dr. *Pilk*, který složil první lužicko-srbskou operu s názvem »Smjertnica«, byl požádán za dovolení provésti toto dílo na sv. Michala v Budyšíně ve prospěch matičního domu. Farář *Handrik* navrhl, aby na venkově bylo také tak sbíráno na matiční dům, že by se zasadily různé ovocné stromy a jejich výnos byl věnován ve prospěch jeho. Debaty účastnil se též advokát dr. *Parczewski*, upřímný přítel lužičkého národa z Kališe v ruském Polsku. Stavitel matičního domu p. *Schmidt* byl zvolen za své neunavné práce čestným členem družstva. Našemu krajanu prof. Adolfu *Černému* byl vysloven dík za zřízení lektorátu lužicko-srbského jazyka při české universitě v Praze. Shromáždění pak zapělo nadšenou hymnu národní »Hišče Serbstwo njezhubjene« ; valná hromada byla k večeru ukončena. *Fr. Zundálek.*

Z rusínských zemí. Řecko-katolický metropolita hr. Szeptyckij vyslal do Kanady svého sekretáře P. Žoldaka, aby se poučil o poměrech tamních rusínských emigrantů. Vyslanec vzal velkou zásobu náboženských knih, hlavně zpěvníků a modliteb. Metropolita se hodlá zasaditi o úpravu církevních poměrů rusínských

vystěhovalců. — »Ruskij narodnyj dim« (dom) v Černovicích, jediný střed vzdělavatelné práce Rusínů v Bukovině, měl valnou schůzi v polovici března. Zakládá spolky, Raiffeisenovy záložny, studentský konvikt (bursu). — »Tovarystvo imeni Ševčenka« ve Lvově vydalo celkem minulého roku 38 knih v 25.300 výtiscích. Drobnějších prací vydalo družstvo 34, tedy celkem 72 publikac v ceně 26.097 K. Spolek dostal od země a státu 34.000 K subvence. — »Tovarystvo budovy ruskonarodnoho teatru imena Ivana Kotljarevskoho u Lvovi« konalo před krátkým časem svoji valnou hromadu. Tento spolek byl založen 9. března 1898. za příčinou organisace všech prací vedoucích za zřízením stálého rusínského divadla. Členů sice stále přibývá, tak že jich nyní spolek čítá 174, avšak přes to k tak velikému dílu ještě mnoho třeba, než bude možno pomýšleti na vlastní stánek Thaliin. Schůzi zahájil místopředseda Hrabovskij; přijata změna stanov dle návrhu Kosèvičova, podle něhož bude se jednota zváti: »Ukrainsko-ruske dramatične tovarystvo imena Ivana Kotljarevskoho.« Účel její byl rozšířen také na uměleckou úpravu divadla, na vydání dramatické bibliotéky a úpravu ochotnického divadla. — Členské příspěvky roční byly zvýšeny na 1·5 zl. — Výtěžek rozdělen tak, že bude se 70 procent dávati do pevného fondu ke zřízení vlastní budovy, 30 pak k ostatním účelům. Předsedou zvolen byl Iljarij Ohonovskij, Dr. Ozarkèvič podal návrh, aby se pořádaly dramatické výstavy, koncerty a jiné zábavy ve prospěch nového divadla, aby tak nastal utěšený zápas v tak šlechetném podniku, neboť jen pevné, úsilovné a neunavné práci se podaří dospěti k vytčenému cíli, který pro rusínské poměry znamená otužení národního citu živým slovem a obrazem. —*lek.*

Spolek sv. Vincence Paulanského. — *Švýcarsko.* (Výroč. zpráva za r. 1899.) Tři a šedesát švýcarských konferencí spravuje *a*) vyšší rada, *b*) 2 ústřední rady, *c*) 5 místních rad. Předsednictvo těchto konferencí oslovuje ve své zprávě jenerální radu v Paříži a kreslí jí obrys spolkové práce. Potom následuje přehled konferencí rozdělených dle diecésí. V biskupství Lausanne-Ženeva je 30 konferencí, v biskupství Basilej-Lugano 25 konferencí, St. Gallen a Chur mají po 4 konferencích. Ze známějších míst mají: Ženeva 5 konferencí, Luzern 4, St. Gallen a Zürich po 3, Basilej 2, Freiburg 2, z nichž jedna jest universitní. Po 1 konferenci mají: Lausanne, Montreux, Aarau, Neuenburg (Neuschatel), Locarno, Lugano, Solothurn, Zug, a j. Některé konference staraly se v zimě školní mládeži o polévku, pečovaly duchovně o učně a děti, spořádaly divoká manželství. V Luzernu měly také feriální kolonie pro slabé děti. — Těch 63 konferencí přijalo 111.968 franků; nejvíce ze všech obě společné konference Panny Marie a sv. Kláry v Basileji: 30.571 fr. Podpor poskytnuto 1.469 rodinám za 79.780 fr., z čehož připadlo na potraviny, dříví a oděv 60.317 fr. Konference v osadě St. Antony měla 86 činných členů; jiné měly 70, 52, 40, 30, 20 i méně. Konference v Aaru a v Bellinzoně měly jen po 6 členech. Všech činných členů bylo 1.566. Schůze se konávaly v hostinci, na faře, v sakristii, v sirotčinci, v semináři, v kláštěře a jinde; 9 konferencí se scházívalo ve školách.

V Čechách bylo téhož roku 58 konferencí, 501 člen a vydalo se 119.558·03 K (125.533·83 fr.).

Katalonie. (Výroční zpráva za r. 1899.) V tomto území království španělského trvají konference již na 45. rok. Řídí je ústřední rada v Barceloně a sedmero vedlejších (správních) rad, jichž sídla jsou: Barcelona, Tarragona, Lérida, Gerona, Vich, Manresa, Gracia. Město Barcelona má 20 konferencí; po čtyřech mají: Lérida, a Tarragona, po třech: Gerona, Manresa, Gracia, po dvou: Vich, San Martin de Provensals. Po jedné konferenci mají tato místa: Alcanar, Balagner, Baňolas, Calella, Cassá de la Selva, Castelltersol, Cervera, Corró de Vall, Fatarella, Figueras, Granollers, Ignalada, La Bisbal, Malgrat, Manllen, Mataró, Mora de Ebro, Olot, Palafrugell, Reus, Sabadell, San Andrés de Llevaneras, San Andrés de Palomar, San Felio de Guixols, San Felio de Torelló, Sans, Leo de Urgel, Sitjes, Tarrasa, Tárrega, Torrnella do Montgrí, Tortosa, Tremp, Valls, Villafranca del Panadés, Villanueva y Geltrú. Celkem čítá Katalonie 83 konference, a celé Španělsko 500. V těchto 83 konferencích bylo činných členů 1.594. Konference nejsv. Srdce Páně v Barceloně má 41 čl., ze všech nejvíce; konference San Lorenzo de Morunys má jen 3 členy. Všecky konference i se svými radami přijaly (počítajíc i zbytek 1898.) 179.777 peset a 25 centimů; z toho připadá na kolekty 64.482 peset a 85 cent. (Peseta = frank = 94 haléře). Největší příjem měla barcelonská konference »Nuestra Señora de Montserrat« (Panna Maria Montserratská): 9.772 pes., 15 cent., ale také nejvíce rozdala: 9.761 pes., 49 cent. Nejméně přijala konference v osadě Fatarella: 96 pes., 79 cent. — Na živobytí vydala nejvíce konference v Tarrase: 4.944 pes., 47 cent.; na hotovosti rozdala nejvíce řečená již konference »Nuestra Señora de Montserrat«: 6.846 pes., 5. cent. V celku bylo vydáno 176.351 pes.,

83 cent., z toho padlo na živobytí a oděv 105.866 pes., 41 cent. — Mimo to bylo spořádáno 272 manželství, a legitimováno 278 dětí. Jiné péče barcelonské správní rady byly: patronát vězňů, kteří byly navštěvováni každou neděli; svatá Rodina (pořádání manželství); nedělní školy, kde se připravovaly děti k sv. přijímání; spořitelna, patronát studentů, návštěva nemocných každý pátek v nemocnici sv. Kříže a j. Mnohé konference rozdávaly katolické tiskopisy. Ústřední rada barcelonská vydala obrázkový kalendář ve 12.020 výtiscích po 25 centimech.

Morava. XII. výroční zpráva za rok 1900. o 9 konferencích v biskupství brněnském. — Po promluvě velmi srdečné následuje zpráva o ústřední radě v Brně a 9 konferencích, jež tato rada spravuje. Devátá konference, totiž u sv. Tomáše v Brně, nepředkládá přehledu pokladny, anať byla zřízena až na sklonku správního roku, 5. listopadu 1900. Vedle této jsou konference: sv. Petra a Pavla v Brně, Panny Marie na Starém Brně, Panny Marie v Zábrdovicích, Srdce Páně v Jihlavě, sv. Olympia ve Znojmě, sv. Martina v Třebíči, sv. Jakuba v Telči a sv. Mikuláše ve Velkém Meziříčí. Činných členů bylo 98. Vedle kněze spatřujeme v konferencích ředitele čes. učit. ústavu, profesora, učitele, umělce, řemeslníka, obchodníka, rolníka, státního úředníka, hostinského. Všecky ty stavy se sdružily, aby se dobrotou a láskou snížily k pohrdanému stavu chudiny a tak jej povznesly. Skytané podpory jsou rozmanité: maso, mouka, chléb, mléko, brambory, sádlo, polévka, cikorka, cukr, káva, — šatstvo, prádlo, bytné, uhlí i hotový peníz. V nemocnici poskytla některá konference i vína a léků. Celkem vydal tento dobročinný spolek 9.405 K a 3 h. *F. T.*

Pomník katolickému učenci Bossuetovi. Ve Francii ustavil se odbor předních katolických mužů stran zřízení náhrobního pomníku velikému katolickému učenci Bossuetovi, bývalému biskupu v Meaux, v tamní katedrále. Kardinal Perraud, biskup autunský a člen francouzské akademie, žádal za tou příčinou biskupa Strossmayera, velikého ctitele Bossuetova, aby svým vlivem dodal celému podniku vážnosti. V odpovědi týž tvrdí o zasloužilém biskupu: »Slavný nebožtík jest pravý genij a tak učený, že sotva má nástupce v celé katolické církvi. Kdyby sv. Pavel ještě dnes žil, dojista by užil o Bossuetovi svých slov k židům: obraz záře a slávy i podobnosť božské bytosti. Doporučení sv. Otce, papeže Lva XIII., následovati budou bezpečně veškeří biskupové Ježíšovy církve, proto Vám i já k tomu cíli na pomník posílám 1000 K, to jest 500 zl.« Pak nepřátelé církvi vytýkají, že nepřeje vzdělání a učenosti! *—lek.*

Dívčí lycea. Prozatímní statut, učebná osnova a zkušební řád pro kandidátky učitelství na těchto ústavech. Vydáno nákladem J. Barviče v Brně. 1901. Stran 50. — — Aby docílena byla jednotnosť vyučování na ústavech, na nichž dostává se dívkám důkladnějšího vyššího vzdělání všeobecného, vydalo c. k. ministerstvo kultu a vyučování výnos (ze dne 11. prosince 1900. č. 34.551), jímž se pro zatím učebná osnova na podobných ústavech upravuje. Kdo se tedy touto otázkou musí zabývati, ten spisek »Dívčí lycea« s radostí uvítá. — Hlavně poslouží učitelům na dívčích lyceích a pak rodičům, kteří dcerám svým vyšší vzdělání opatřiti chtějí. *L. † a.*

Druhý mor.-slezský sjezd křesť.-soc. na Velehradě 26. a 27. srpna 1900. (Zpráva. Str. 72.) — Zpráva obsahuje mnoho látky k poučení a ještě více k přemýšlení. Snahy a činnosť křesť.-socialního sdružení pro Moravu a Slezko musí opravdový přítel lidu schvalovati i uznávati. Má-li náš lid býti zachráněn, ve víře a mravnosti zachován, nutno pečovati také o *hmotné* jeho sesílení. Proto jednalo se na sjezdě hlavně o tom, jakými prostředky mohl by blahobyt lidu za nynějších poměrů býti povznesen. Velmi poučné a obsažné jsou referáty zpravodajů o »obtížích stavovského a odborového sdružování dělnictva, řemeslnictva a rolnictva křesť.-aocialního«, jakož i zpráva »o překážkách ženské organisace v městech a na venkově.« Dále jednáno o pojišťování, o útulnách, o tisku a organisaci strany. Na konci připojeny resoluce sjezdové. Přáli bychom si, aby Zpráva hojně četla se v našich spolcích, aby každý věděl, k čemu snahy katolické směřují. Ze Zprávy konečně každý pozná, jak ohromná je práce, při níž ve prospěch lidu křesťanského mohou *všichni* uplatniti síly své a že by nebylo v naší straně třeba rozbrojů a osobních třenic a hořkostí. *L. † x.*

Spisovatel ruský hrabě Tolstoj byl od synody z církve pravoslavné exkomunikován. Kdyby byl katolíkem, a Řím nařídil jeho vyloučení z církve, použilo by se jistě této exkomunikace k tažení proti Římu. Zajímava jest listina, kterou se všem pravoslavným Rusům o tom zpráva dává. Jelikož má význam

historický, uvádíme ji celou: »Napomínáme vás, bratří, abyste pozor měli na ty, kdož zde rozkol a pohoršení působí, vedle učení, jemuž jste se učili, a abyste se jim vyhýbali.« (Řím. 16. 17.) Od prvopočátku trpěla církev Kristova potupy a nájezdy od četných kacířů a šiřitelů mylného učení, kteří měli snahu, aby ji podvrátili a v jejích podstatných základech, ve víře v Krista, Syna živého Boha, spočívajících, střásli. Leč dle zaslíbení Páně nemohly žádné síly pekelné svatou církev si podmaniti, která na věky nepřemožena zůstane. Také za našich dnů dle vůle Boží povstal nový bludař, *hrabě Lev Tolstoj*. Ve světě známý spisovatel, Rus rodem, křestem i výchovou vyznávač církve pravoslavné, povstal hrabě Tolstoj v zaslepenosti svého pyšného rozumu *směle* proti Pánu a Jeho Kristu a Jeho svatému dědictví, odřekl se veřejně přede všemi *své matky*, pravoslavné církve, která jej živila a vychovala, a věnoval svou literární činnosť a talent od Boha mu propůjčený k šíření *lidového učení*, kteréž s křesťanstvím a církví je *nesrovnatelné*, jakož i rušení víry otců v myslích a srdcích lidí pravoslavné víry, která svět upevnila, v níž naši předkové žili a spásu svých duší hledali, a v níž svatá Rus vždy se udržovala a scelovala. Ve svých spisech a listech, které od něho a jeho žáků po celém světě, zvláště ale uvnitř hranic naší drahé vlasti jsou šířeny, káže s horlivostí fanatika zničení všech dogmat pravoslavné církve a skutečné podstaty křesťanské víry; zavrhuje živého Boha a jeho osobu, která uctívána je ve sv. Trojici, tvůrce a zachovatele všehomíra, popírá Pána Ježíše Krista, člověka Božího, Spasitele a Vykupitele světa, který pro lidstvo a naše spasení trpěl a z mrtvých vstal, popírá neposkvrněné Početí před narozením Krista Pána a panenství svaté Matky Boží, svaté Panny Marie, před porodem i po porodu, nevěří na život posmrtný, zavrhuje všecky Svátosti církve a požehnané působení svatého Ducha v nich a nehrozil se toho, ve svém posměchu nejsvětějším článkům víry pravoslavného lidu též nejvyšší Svátosť Oltářní ve svůj posměch vtrhnouti. Vše to káže hrabě Lev Tolstoj nepřetržitě, slovem i tiskem, ku škodě a zděšení všeho pravoslavného světa a *odpadl* tím nikoli potaji, nýbrž veřejně přede všemi, vědomě a úmyslně, od každého společenstva s pravoslavnou církví. Pokusy, které k jeho obrácení byly učiněny, minuly se s výsledkem. Církev ale jej neuznává za člena a uznávati jej za takového nemůže, dokud pokání neučiní a své společenství s ní neobnoví. To dosvědčujeme nyní před celou církví k upevnění všech ve víře silných a k poučení bloudících, zejména ale k novému poučení hraběte Tolstého sama. Mnozí z těch, kdož mu blízko stojí, kdož víru svou zachovávají, vzpomínají se žalostí na to, že v posledních svých dnech zůstane bez víry v Boha a našeho Spasitele, ježto zavrhuje žehnání a modlitby církve i každé společenství s nimi. Osvědčujíce tímto jeho *odpadnutí* od církve, modlíme se spolu, aby Pán mu poskytl možnosť pokání a seznání pravdy. Modlíme se, aby milosrdný Bůh, který smrt hříšníka nechce, nás milostivě vyslyšel, a jej opět své svaté církvi vrátil. Amen. Antony, metropolita petrohradský a ladožský. Feognost, metropolita kyjevský a haličský. Vladimír, metropolita moskevský a kolomenský, Jeroným, arcibiskup cholinský a varšavský. Jakoro, biskup kičeněvský a chotyňský. Markel, biskup. Boris, biskup. *L. † 4.*

Agitační protestantské spisky mají zaplaviti naši vlasť, aby se ujalo i mezi Čechy heslo »Pryč od Říma«. Nový takový leták jest »Prvotní víra katolická« vydaný o 64 str. nákladem časopisu »Přítel lidu« ve Vídni X. 39. Spisovatel dokazuje uměle vpravenými citáty, že víra prvních křesťanů byla »evangelicko-apoštolská«, že prý to nebylo »obřadnictví, ale živá víra skrze lásku dělající.« — Dále dle »*Hlasů ze Siona*« bude na Vinohradech velmi brzy zasedati superintendenční konvent ref. církve, který má projednati »mimo jiné« i předlohu o zřízení nových pěti seniorátů, takže by jich bylo pak devět. Snad tento přírůstek má děkovati agitaci »Pryč od Říma.« — »*Hus*« v č. 3. má článek »Také nalehavé potřeby,« kdež činí návrh, jak pomoci pociťovanému již nedostatku bohoslovců v ref. církvi. Práce farářů musí býti doplněna, a to tak, »že by byli vychováni církevní dělníci bez akademického vzdělání, ale horliví a nábožní lidé. Jmenujtež se evangelisté, jáhnové, náboženští učitelé, jakkoliv.« Hlavní věc prý jest vymeziti jejich povinnosti a práva, a potom vychovati je. »Byli by pomocníky duch. správce, ve všem podřízení jeho a příslušného presbyterstva rozkazů. Navštěvovali by údy v diaspoře, obsluhujíce je bohoslužbami, vyhledávali by chudé, lhostejné, hynoucí, a pokoušeli by se o to, aby jim sloužili hmotně nebo duchovně; vyučovali by mládež v nedělních (a snad i obecných) školách, opatřovali by to nejnutnější v čas nemoci farářovy. Také se dále činí návrh na opatření diakonek. — »Dvojctihodní« páni tedy počítají již, že heslo »Pryč od Říma« ponese čím dále tím hojnější ovoce, na které sami pak již nestačí a proto pomýšlejí na »pomocníky«, a to lidi beze všeho vzdělání, jenom snad kteří přečtli bibli a umějí dobře proti

katolíkům bouřit. Česká veřejnost, která ve své žurnalistice stále řádí proti katol. duchovenstvu, jako by mělo málo vzdělání, o tom obmýšleném »dorostu pastorů« mlčí jako ryba. Jest samo sebou jisto, že takoví »z ulice sebraní pomocníci« věci protestantské v Čechách na nohy nepomohou. *L. † 4.*

Prohloubení oslav Husových mezi lidem českým obmýšlí spolek evang. akademiků »Jeroným«, a proto svolal na 21. března hlučným oznámením ve všech listech schůzi, ve které hlavně jednáno o studentské slavnosti Husově. Svoláni hlavně delegáti všech studentských, pokrokových a vzdělávacích spolků, aby pomohli foukat do husitského bengálu, kterým chtějí evangeličtí akademikové roznítit po Čechách, aby demonstrovali proti katolicismu. Snad konečně lid náš prohlédne, až uvidí, kterak s protestanstvím jde ruku v ruce němectví. A všemu tomu za pláštík má sloužiti Hus. *L. † 4.*

Rakovina je nakažlivá jen ale na tělesích protiduchovenských, což vidno z toho, že štváčský kus »Elektra«, kterým v Madridě byl lid proti jesuitům pobouřen, má býti dáván již i ve Vídni v »německém lidovém divadle«. To jest pod vedením svobodného zednáře a platilo až dosud jako jubilejní za čistě křesťanské. Proti tomu Wolf a Schönerer jistě interpellaci nepodají jako proti konferenčním řečím slovútného P. Freunda.

Glossy k coelibatu. Zvláštní thema přednášky obral si ve schůzi dne 9. března pořádané »Spolkem českých mediků« prof. dr. Břetislav Foustka jednaje »O socialním významu pohlavního života.« Pohybuje se více méně na půdě vědecké, pronesl na některých místech své přednášky pozoruhodné myšlénky, jež vzdělanému čtenářstvu neopomijíme ovšem též jen v rámci vědeckém sděliti. Pravil, že uvědomělé, theoretické i vědecké řešení problemu sexuálního mohlo počíti až v posledních dobách, kdy výzkumy fysiologické, statistické a sociologické zjednaly jistou míru pevných poznatků o základní povaze pohlavního pudu, jeho projevech a účinech na jednotlivce i celou společnosť. My ovšem se stanoviska theologického víme, že morálka již dávno podala pravidla o poměrech sexu a tisíci letá zkušenosť potvrdila jejich osvědčenosť. Prof. Foustka rozebíral dále psychologické, zdravotní a socialní důvody, jimiž zastanci prostituce hledí odůvodniti přirozenosť a nutnosť této instituce. Nejdůležitější důvod, jenž bývá uváděn, je prý mínění o absolutní, nepřemožitelné síle pudu pohlavního. A tu právě slyšeti bylo z úst přednášejícího, co se nyní v moderní době rádo popírá, že *takové mínění je vážný a škodný blud, jejž je záhodno důrazně vyvrátiti.* Prof. Foustka dovozoval pak na základě přesných fysiologických pouček a poznatků sociologických, že přirozená síla tohoto prvku není taková, za jakou se pokládá, ale že ovšem dráždivé a rozčilující poměry moderního života sílu tu nepřirozeně vzrušují a mnohému ji pak činí nepřekonatelnou. Ukazoval dále, *že ovládání je nutné, poněvadž musí člověk instinkty řídit, že zdrželivost je neškodná, dovozoval, že podle vykonaných pokusů fysiologických a dle zkušenosti statistických a společenských nepoškozuje živoucnost lidskou, naopak že podporuje svěžest a sílu tělesnou.* Cesty k ozdravění společnosti lidské nevedou k »volné lásce«, nýbrž historický vývoj okazuje k tomu, že lidstvo moderní spěje přes všechny pomíjející úchylky k uznání čistoty a ukazňování pudu pohlavního. Budoucnosť náleží ve předsudku o neukrotitelné síle pudu pohlavního, nýbrž střízlivým a čistým. Končil, že požadavek čistoty jest problemem obrození, je problemem zvláště malého národa, jak již Björnson ukázal. — Poukazujíce na tyto myšlénky pana přednášejícího, jenž nenáleží do řad přísných theologů, s uspokojením jsme vzali na vědomí, že je pronesl ve schůzi »Spolku českých mediků«, kdež taktéž nemůžeme hledati strannictví pro zásady katolické morálky. V době přepjatých románů a záplavy tisku o smyslné lásce, v ovzduší nyní na všech stranách bujícího feminismu, a liberálních názorů o sexuelním životě jest rozumná sprcha vědeckého názoru a poučení velice vítanou.

L. † 4.

Paběrky z novin a veřejného života.

Arcibiskup Isakowicz, metropolita sjednocených Armenů, podlehl mrtvici. Na znamení smutku vztýčeny byly na zemské sněmovní budově ve Lvově a radnicích četných měst haličských, jejichž čestným měšťanem zvěčnělý byl, smuteční prapory. Zesnulý narodil se dne 6. ledna r. 1824. v Lisci v Haliči. Absolvovav

studia bohoslovná, byl farářem a děkanem ve Stanislavi. Dne 2. května r. 1882. jmenován byl arcibiskupem. V haličském sněmu měl virilní hlas a od 14. prosince r. 1882. byl doživotním členem panské sněmovny, kde se přidal k pravici. — Krátce před tím než skonal dal si zavolati místodržitele hraběte Pininského, jenž se o stav jeho osobně dotazoval, a sdělil mu, jak těžké utrpení mu způsobila zpronevěra v záložně »Pii montis«, způsobená knězem jeho diecése. Pohřeb jeho byl slavný. Redaktor tohoto listu přijat byl za svého pobytu ve Lvově od zvěčnělého v audienci a pobyt v jeho chudé residenci čítá k nejkrásnějším chvílím svého života. Zvěčnělý byl nejpopulárnějším biskupem v Haliči.

Noví kardinálové v Rakousku. V tajné konsistoři dne 16. dubna prohlásil sv. Otec Lev XIII. dvanáct nových kardinálů, mezi nimiž jest Jeho Eminence ndp. Lev svobodný pán Skrbenský ze Hříště, kníže arcibiskup Pražský, a Jeho Eminence ndp. Dr. Jan Kozielski-Puzyna, kníže biskup krakovský. Oběma těmto kardinálům odevzdal barety J. V. císař pán v Budíně dne 21. dubna t. r. Dne 29. dubna konal náš Arcipastýř slavný vjezd do Prahy, kdež byl co nejslavněji uvítán přes to, že p. dr. Jan Podlipný, bývalý primator pražský, proti jeho uvítání mluvil v městské radě. Pohled na Hradčanech při příjezdu Jeho Eminence do residence byl úchvatný a průvod do velechrámu a zpět byl imposantní. Starosta král. hl. města, p. Dr. Vl. Srb, zachoval se při tomto aktu velice šlechetně.

Mužné slovo. Nástupce trůnu, arcikníže František Ferdinand, přijal protektorát nad katolickým školským spolkem, který čítá 46.000 členů. Velmi laskavě přijal deputaci, k níž pravil, že již dlouho se zalíbením pozoroval činnost tohoto mnohým kruhům tak užitečného spolku; že obzvláště se těšil, jak spolek působí proti hnutí pryč od Říma, což je tolik jako pryč od Rakouska, což nemůže ani dosti býti potíráno; sliboval, že chce býti protektorem činným a ne jenom dle jména. Arcikníže splnomocnil deputaci katolického školského spolku, aby slova jeho uveřejnila. — Projev tento uvítali všickni věrní katolíci s neobyčejnou radostí, vědouce, že je to slovo toho, jenž má někdy spravovati osudy Rakouska.

Chorvatský episkopát založil banku agrární. Maďarské listy nesou to velmi těžce a »Pester Lloyd« zahájil již celou válečnou výpravu proti této bance, ačkoliv byla založena jenom na prospěch venkovského lidu. Židovsko-liberální ten list chce směrem nahoru vrhnouti podezření na biskupy, kteří ujímají se svého lidu. »Dnes — praví m. j. — založena býti má lidová banka, ale již v létě roku 1902. konány budou nové volby do sněmu chorvatského. »Klerikální« proud osvědčil se při volbách r. 1897. jako příliš slabý; má tedy nyní dostati se mu s hůry finanční a čistě konfesionální organisace. Zástupy voličů z dolních vrstev lidu mají půjčkami dostati se pod vliv pevně semknutého voje štváčských kaplanů. Takový jest pravý smysl nejnovější lidové banky v Záhřebě, a čeho snad na podnětech bylo by v nejbližší době ještě postrádáno, má býti doplněno katolickým lidem, připravovaným k nejbližšímu jaru. Doufejme, že směrodatné agrární kruhy dovedou chytrým a rozhodným postupem čeliti zavčas těmto tendencím; ručí nám za to osobnost bánova.« Ten chytrý a rozhodný postup, do kteréhož jmenovaný židovsko-liberální list skládá všecky své naděje, spočívá v tom, že chorvatský episkopát jest na jistém místě očerňován.

Umělecká galerie v Praze. Milostí J. V. císaře a krále zřízena bude galerie pro výtvarné umění v královské Praze, kteréžto velkodušný čin ohlášen v úředním listě vídeňském ze dne 14. dubna vlastnoručním listem panovníkovým. Praví se, císař pán chce k tomuto účelu věnovati 2,000.000 K. Jeho Veličenstvo zaslal ministerskému předsedovi dru. šl. Körbrovi následující vlastnoruční list: »Milý dre. Körbere! Podporoval jsem výtvarné umění, pro vůdčí jeho vliv na mysl a mravy lidí vždy s radostí a zejména zdálo se mi zakládání ústavů pro pěstování umění jednou z mých hlavních panovnických povinností. Znamenalo by též další významný pokrok, kdyby v hlavních městech, jež dle daných podmínek mohou zajisté platiti za ústředí uměleckého vývoje, ale dosud nemají veřejných uměleckých galerií, povstaly takové, obyvatelstvu lehce přístupné sbírky. Láska a porozumění k domácímu umění nalezly by v tom pevnou oporu, ideální pocity národa nikdy nevysychající pramen povznesení. Naplněn tímto přáním a vzhledem na znamenité, hranice vlasti daleko přesahující uznané výkony živých umělců Mého milovaného království Českého, nařizuji zřízení galerie pro moderní malířství, plastiku a architekturu, jež by se pak stala majetkem království Českého z prostředku, které k tomu účelu věnuji, v královském hlavním městě Praze a očekávám, že oba zemi obývající kmenové po všechnu budoucnosť na tomto místě svými bohatými schopnostmi pokorně budou závoditi pro zdar a rozkvět domácího umění. Nařizuji vám, abyste

Mi spolu s ministrem kultu a vyučování učinil potřebné návrhy, jsem jist, že tímto způsobem postaví smírčí sílu umění také do služeb vnitřního míru v říši. Ve Vídni, 13. dubna 1901. František Josef v. r. Koerber v. r.

P. Meinrad Sadil, kněz kláštera Škotského ve Vídni, sepsal dramatickou báseň »Tantalos«, která ve vídeňském jubilejním divadle provedena bude. Všechny osobnosti této hry obsazeny jsou od správy divadla nejlepšími silami.

»Nadčlověk« Nietsche o kněžském celibátu. Ve svém díle »Fröhliche Wissenschaft« na str. 295. napsal Nietsche toto: »Luther dal kněžím styk se ženou, ale tři čtvrtiny úcty, které jest schopen lid, a zvláště žena, spočívá na důvěře a víře, že kněz, jsa výminkou muže, i v jiných směrech jest výminkou, a proto v něm vidí lid i žena bytosť nadpřirozenou, a z toho důvodu utíká se ke knězi se záležitostmi druhu nejdůvěrnějšího o radu. Luther byl nucen, když dovolil svým stoupencům kněžím ženitbu, zrušiti také svátosť pokání. Ale tím vlastně zničil a odstranil celého kněze i jeho úřad, z kterého jest nejdůležitější a nejužitečnější úkon svěřovati svůj bol posvátnému sluchu, hrobu mlčelivosti a hluboké studni tajnosti.« Tak psal o knězi katolickém a jeho povolání nevěrec Nietsche.

Učenec Grassmann. V živé paměti máme ještě Grassmanna a jeho spis proti liguriánské morálce. A proti tomu »učenci« opovážil se vystoupiti obyčejný člověk, krerý kromě svého jména Wetzel jiného praedikátu nemá, a ten našel v soudních aktech, že Robert Grassmann v pokročilém stáří byl zavřen do vězení pro nemravné skutky své a pro svádění ku křivé přísaze. A dokázal mu to v »Germanii« č. 208. roku 1895.

Pozůstalost zemřelého faráře dra. Deckerta. Orgán Verganiho »D. Volksbl.« oznamuje, že zesnulý farář ve Währingu dr. Deckert zanechal jmění v obnosu 200.000 korun. Z toho odkázal na útulek starců ve Vídni, ve kterém před lety zemřel také proslulý kněz bojovník dr. Šeb. Brunner, 50.000, ústavu pro nevyhojitelně chorobné ve Währingu 50 000, kostelnímu personálu svého farního kostela 20.000 korun a ostatní svým příbuzným. Tak se tento muž ukázal i zde pravým synem církve.

Pouť francouzských mužů do Lúrdů. Lyonský katolický list oznamuje, že přijede do Lúrd přes 100.000 mužů poutníků z celé Francie; mimo to oznamuje, že množství důstojníků, mezi nimi 30 generálů, přibude jako poutníci do posvátného místa.

Spolek dítka Ježíše ku podpoře katolických misií. Spolek ten byl roku 1833. založen biskupem Forbinem v Nancy a jest nyní rozšířen po celém katolickém světe. Loňského roku bylo jen v Rakousku sebráno tímto spolkem 32.418 korun, které byly zaslány 27 ohroženým a trpícím misiím hlavně v Asii.

Vypsání ceny. Katolický spolek tiskový vypisuje tímto dle ustanovení valné hromady, konané dne 24. dubna 1901, cenu 100 K na nejlepší původní práci z oboru historického nebo socialního, buď si to povídka nebo populárně psané pojednání poučné. Práce cenou poctěná uveřejní se v »Hlasech katolického spolku tiskového«, a bude arci ještě honorována. Práce o cenu se ucházející, opatřené heslem, které i na obálce, v níž jméno autorovo budiž zapečetěno, napsáno bude, buďtež zaslány buď místopředsedovi spolku, praelátu dru. Frant. Královi (Praha, Hradčany), nebo jednateli, profesoru dru. Jos. Tumpachovi (Praha, III.-250). Lhůta konkursní končí dnem 31. prosince 1901.

Naše Slezsko. Sepsal Jan Vyhlídal. I. S 9 obrázky. Výtěžek věnován bude národním podnikům slezským. Otisk z »Vlasti«. Cena 2 K, s poštovní zásilkou 2 K 10 h. Čtenáři »Vlasti« znají tuto důkladnou práci, i není nám třeba, zvlášť ji doporučovati. Prosíme, aby otisk z »Vlasti« co nejvíce byl rozšířen.

Tajná instrukce. »Žádáme vás, abyste... využitkovali místní a osobní řevnivosti a ješitnosti místních velikánů na prospěch svého vlivu, aby v rozhodném okamžiku, když by bylo třeba projevu na podporu našich požadavků, abyste tento projev dovedli sobě opatřiti způsobem, jako by vyšel popud k němu od kteréhokoliv jiného člena. — Buďte pamětlivi toho, že z lásky k nám (jako stavu) málo kdo co udělá; proto musíme pracovati k tomu, aby tak činili aspoň z respektu před naším vlivem a ze strachu před důsledky, které by nepřízeň jeho mohla míti v zápětí. Nijakou zbraň nesmíme zahazovati, žádné posice opouštěti, nýbrž vždy a všude musíme v konání svém směřovati k tomu, abychom vlivuplné hodnosti okupovali, když ne pro sebe, tož aspoň pro výslovné příznivce... nebo pro lidi, kteří našemu vlivu podléhají...« Žádáme, aby sdělení ta zůstala sice v nejpřísnější diskretnosti, avšak pokynů uvedených aby bylo bedlivě šetřeno.« Instrukce tato, jak patrno, zcela spočívá na zásadě: »účel posvěcuje prostředky«. A kdo ji vydal a komu platí? Důvěrníci učitelstva liberálního rozeslali ji loni delegátům

jednot učitelských, nyní pak, oposicí donuceni, uveřejnili ji v »Č. Učiteli« při čísle ze dne 20. března. Nemesis žádala, aby přinesl ji právě ten list, v jehož každém čísle figurovati musila fráze »o ethisování lidu« a o nebezpečné vládychtivosti klerikálů. Liberální učitelé veřejně doznati jsou přinuceni, že oni naváději příslušníky svého stavu, aby s použitím jakýchkoliv i nekalých prostředků domáhali se vlivu na lid ve prospěch svých kastovních zájmů! Nyní snadno každý porozumí, proč mnozí liberální učitelé tak horlivě věnují se činnosti v různých spolcích! V instrukci té jest také vysvětlení toho zjevu, že listy, jak pražské tak krajinské, oplývaly a oplývají tak hojnými zprávami o věcech učitelských, že jakoby z jednoho péra vycházely. Praví se tam: »Vyzýváme Vás, přátelé, abyste veškerého vlivu použili v časopisech krajinských a listech vůbec, abyste byly pilnými dopisovateli nejen v oboru školském, ale i v oborech jiných, abychom krajinský tisk dostali vůbec do rukou... záslány vám budou letáky a návrhy článků, jež dle místních potřeb zpracujte pro místní krajinské listy...« Odtud ta až dojemná shoda ve chvalořečení školy »svobodné«, tupení školy konfesijní, poukazování na »nebezpečný« postup klerikalismu a oslavování odpadlíků od církve katolické. Slavná organisace, bude-li donucena uveřejniti ještě jiná svá »důvěrná sdělení« a dáti si tak nahlédnouti do karet, objeví se veřejnosti v pravém světle, ale pak nebude moci žádný poctivý národní učitel býti jejím členem.

Modlitba kněze za svůj národ. Božský Spasitel modlil se častěji za svůj národ a to i tehdá, když vlastní lid ho pronásledoval a nenáviděl. Něco podobného děje se i za nynější doby; lid často zneuznává kněze jako dobrého přítele svého, a kněz za všecek nevděk modlí se za lid svůj zbloudilý nebo svedený. V Pruském Slezsku působil zdárný syn vlasti, P. Cyprian Lelek. Narozen r. 1812. v Benešově, zemřel r. 1883. ve Vodce. On byl svému lidu vším, knězem, učitelem, spisovatelem, dobrodincem. Psal mnoho zajímavých pojednání o svém kraji a lidu. Modlitba kterou za lid každodenně konal, zní: »Všemohoucí věčný Bože, vzhlédni milostivě na národ náš utrápený a sešli k němu Ducha Svého svatého, až by poznal cesty Tvé a konal svatá přikázání Tvá. Já Ti přislibuji zdržovati se všech marných rozkoší a veselosti, ani jedinou myšlénkou Tebe urážeti nechci, a při tom v potu tváře své pracovati jest mé předsevzetí. O Bože, přijmy tuto oběť mou a vzhlédni laskavě na národ můj, aby konal vůli Tvou, a skrze to celé lidstvo šťastné učiněno bylo. Amen.«

Výbor Jednoty českého katolického učitelstva v království Českém konal dne 9. dubna t. r. za předsednictví řídícího učitele p. Karla Skultétyho druhou schůzi. — Jednota obdržela darem 100 K, uložených nejmenovaným dárcem v záložně Vysoko-Mýtské. Výbor dárci za tento dar co nejuctivěji děkuje. Vzdělávací četby katolické mládeže vyšlo řady I. číslo 3. s obsahem: Sv. Ludmila od Fr. Libora, jenž věnoval honorář 10 K fondu Jednoty. Jednota požádá družstvo Vlasť, aby na podzim proměnil tuto vzdělávací četbu v časopis. Zatím Jednota oznamuje, že Vzdělávací četby vyšly dosud 3 knížečky po 6 h. Na 10 ex. dává se jedenáctý zdarma. — Jednota míní pořádati v létě občasnou schůzi a cyklus přednášek. Křesť.-socialní Jednoty, které by si tyto přednášky míti přály, nechť se hlásí u předsedy, říd. učitele p. Karla Skultétyho (Šestovice, p. Velká Jesenice). Přednášky by byly buď na dva svátky — sv. Petra a Pavla a následující neděli, nebo o svátcích Svatodušních. Mimo to uspořádá Jednota cyklus přednášek na podzim. — Řídící učitel pan Josef Kavka se žádá, aby oživil odbor Mlado-Boleslavský. — Jednota žádá dluhující členy, aby příspěvky povinné zapravili. — Zvláštním provoláním upozorní se katolické učitelstvo, aby k Jednotě za členy přistupovalo. — Úkol Jednoty jest vážný, i žádáme své stoupence, aby jí všude příznivců zjednávali; kdo můžeš, zašli Jednotě dar, urči jí v závěti odkaz aneb pomoz jí způsobem, jejž uznáš nejvhodnějším. Jednota jest zastoupena svým předsedou v řízení »Vychovatele«, i zasahuje tedy také tiskem ve veřejnost a cvičí své členy ve tvorbě literární. Další činnosti Jednoty Zdař Bůh!

Výroční zpráva Jednoty sv. Methoděje ve Vídni za r. 1901. Je různé zábavné čtení; někdo čte rád noviny, jiný povídku, novelu, román, třetí cestopis atd. atd., ale neméně zábavnou a poučnou četbou jsou výroční zprávy dobročinných a kulturních spolků, jakým jest mezi jiným i Jednota sv. Methoděje ve Vídni. Kdo v podobných spolcích působil, dovede čísti mezi řádky a dovede oceniti ohromnou práci, časté svízele a soužení, které jest tu buď jen načrtnuto nebo zcela zamlčeno.

Přes všechny obtížné poměry, v nichž Jednota působí, vykazuje její výroční zpráva četné světlé stránky. Velice milým zjevem v Jednotě jest říšský a zemský poslanec Dr. Ant. Stojan. Káže, zpovídá, i ve škole učil a při tom odevzdal

Jednotě z loterie sv. Hoštýnské dar 10.000 K a od nejmenovaného faráře na Moravě dar 4000 K, i jmenovala jej za to Jednota čestným členem. Jmění útulny vzrostlo na 32.000 K. Jednota zřídila v Inzersdorfě knihovnu. V jednotě pěstuje se zbožnost, členové přijímají sv. svátosti, ale zvláštním blahodárným kvasem působí v Jednotě třetí řád sv. Františka, jenž se mezi českým lidem ve Vídni utěšeně rozvíjí. Jednota koná české služby boží: 1) v kostele u sv. Anny; 2) v X. okrese ve farním chrámu sv. Jana Evangelisty; 3) v XII. okrese ve farním chrámu sv. Jana Evangelisty; 4) ve XX. okrese ve farním chrámě sv. Brigity; 5) každou čtvrtou neděli a po dobu postní ve farním kostele v Inzersdorfě. Mimo ústřední výbor působí v Jednotě 5 odborů. Jednota želí ztráty horlivého člena a místopředsedy, p. Vinc. Prauska, jenž se r. 1900. odebral na věčnost. Předseda Jednoty, prelát Dr. Ant. Hormý, stal se kapitulním děkanem. Přispívající člen Jednoty platí ročně 4 K, zakládající splácí buď najednou nebo v 5 lhůtách 100 K. Jednotu doporučujeme všeobecné přízni s ujištěním, že i my ve družstvu Vlasť tuto přízeň jí stále zachováváme.

Valná schůze Marianského spolku křesťanských dcer v Praze konala se za přečetného účastenství členek v neděli, dne 21. dubna t. r. v síle záložny Svatováclavské za předsednictví ředitele spolku dra. Ant. Víška, faráře, náměstka jeho Josefa Rumla, duchovního správce u sv. Kateřiny, a starostky spolkové slč. Josefy Havlíkovy. Schůze zahájena písní spolkovou a modlitbou, jakož i uvítáním přítomných se strany předsednictva, načež osvědčený řečník P. Ant. Ostrčilík, S. J. konal delší přednášku o chudobě v duchu Kristově. Výmluvnými a dojemnými slovy vylíčil nešťastný úděl chuďasů, jaký byl před Kristem a jaký jest bez Krista v době nynější, slovy srdce všech uchvacujícími ukázal pak na blaženosť chudoby ve světle víry Kristovy, plynoucí z nejdokonalejšího a nejspanilejšího vzoru bohumilé chudoby, samého Krista. — Po té čteny zpráva jednatelská a účetní. Během roku 1900. přistoupilo 28 nových členů; spolek čítá nyní 255 členů, to 210 řádných členek (dívek svobodných), 35 paní příznivkyň a 10 podporovatelů. Na podpory v nemoci a ku pohřbu členek vydáno 423 korun 64 hal. Jmění spolkové vzrostlo o 490 korun 7 haléřů a čítá: 17.729 korun 23 haléřů. Pobožnosti spolkové konány o svátcích Panny Marie v kostele u sv. Jana na Skalce.

Pošta mocnářů. Nejvíce dopisů a novin dostane sv. Otec Lev XIII. Každodenně dodává mu pošta 20.000 až 22.000 dopisů a novin. Ovšem že není možno, aby sv. Otec sám všechno přečetl; má k tomu 35 písařů a tajemníků, kteří všechno otevrou a přečtou, a co potřebí sv. Otci odevzdají. President Spojených Severoamerických Států Mac Kinley dostává denně asi 1400 dopisů a 3 až 4000 novin a knih. Král anglický Edvard VII. dostává denně 1000 dopisů a dva až tři tisíce novin. Car ruský bývá denně 650 listy obdařen, italský král asi 500, královna nizozemská Vilemína dostává, přečte a zodpoví denně asi 100 až 150 listin.

»Dokonáno jest.« Maloval Gabriel z Maxů, kr. profesor a malíř historií, čestný doktor atd. (Originál v majetku Mikoláše Lehmana, c. a k. dvorní umělecký závod v Praze.) — Tento proslulý obraz, pojímající duchaplně v prosté velikosti a s přesvědčující pravdou světodějnou událost na Golgotě u velkém jejím významu a věčném účinu, vyšel právě jako nejušlechtilejší ozdoba pro chrám, školu a dům k ideálnímu povznesení a oživení křesťanského ducha ve velké barevné reprodukci, jež ku podivu věrně podává všecek hluboký, potěšný obsah originálu.

Nová rukověť správné češtiny. Zvláštní zjev pozorujeme ve veřejném našem životě: českých škol hojně přibylo, časopisectví aspoň co do množství dostoupilo nebývalé výše rozvoje, den co den v různých končinách české oblasti na světlo vycházejí nové spisy české, národní vědomí sesílilo, avšak v jazyku českém rozmohla se nebývalá zdivočelosť. Vymizela sice z konversační mluvy skomolená německá slova, ale místo nich zahnízdilo se plémě francouzské a jiné. V několika řádcích české knihy shledáme dobrou polovici cizích slov: referát, rekomandace, rekurovati, relace, reminiscence, remunerace, renomé, renovace, reparatura, reputace, resignovati, resistence, respektovati, restrikce, revidovati, revise, režie, rigorosní a tak bez konce čteme neustále. Myslil by člověk — a Nečech mysliti musí, že čeština, ta drahá naše mateřština, je tak chudá, že pro tyto pojmy nemá českých slov. A zatím? Jedni z pohodlí, jsouce tak zvyklí čítati v němčině, nesnaží se vyjádřiti po česku, jiní z hloupé pýchy, aby ukázali, že jsou obeznámeni s »moderním« názvoslovím, tak kusé své vzdělání dávají na jevo. A ještě horším zlem jsou nesčetná úsloví, pravidelně německá, věrně a doslovně překlá-

daná do češtiny. »Račte vzít místo« zdá se býti salonějším, »nestává důvodu«, »škola byla vyzdvižena«, všeho »se užívá«, lidé »vycházejí« s penězi, studenti odbývají zkoušky, nemocní »berou« prášky atd., vyslovují vzdělanci, aniž je napadne, že krutě se prohřešují proti správnosti jazykové, ba uraženi by byli, kdyby jim někdo vytknul, že mluví nesprávně. Ještě potěšitelným zjevem by bylo, kdyby příčinou byla malá znalosť němčiny. Generace dřívější, pokud nepozbyly na školách národního vědomí, neučily se němčině a dobře rozeznávaly, co je české a co je otrocký překlad nebo opičení se. Dnes toho nerozeznávají nebo nedbají. Tento úkaz není výhradně český, zlořád bují i v němčině, zejména co do používání cizích slov, avšak tam nastal až i boj: spolky, společnosti, časopisy vznikly, aby jej potýkaly. Tak Wustmannovy knížky »Allerlei Sprachdummheiten« rozprodáno do roku 1892. padesát tisíc výtisků! S radostí pozdravujeme tuto novou knihu Fr. Bartoše, dávného zápasníka za správnosť jazykovou, která si vytkla za úkol tomuto nešváru odpírati, škaredé bejlí, jež s neporozumění a pošetilosti se rozmohlo, vypleti. Rukověť vyšla tyto dni nákladem knihkupectví Emila Šolce v Telči na Moravě a prodává se za 3 koruny.

F. J. Čečetka: »**Od kolébky do hrobu.**« Lidopisné obrázky z Poděbradska. S 42 vyobrazeními. Nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny V. Kotrba v Praze. Praha 1901. — Teprve poslední desítiletí obrátila na se u nás větší pozornosť kvapem mizící lidová kultura naše. Zvláště právě uplynulé půlstoletí mělo neblahý vliv na všechny rázovité zvyky a obyčeje národní. Západnický směr, který ovládl celý náš život veřejný i soukromý, jako žíravina ničil vše, co původního vyrostlo na zdravém dřevě života národního, tak že zbyly pouhé trosky. Hlavně krajiny průmyslové a obchodně pokročilé, rozbrázděné cestami drah železných a vodních, značně tím utrpěly. Větší zájem o rázovitosť našeho lidu probuzen byl retrospektivním oddělením jubilejní výstavy, z něhož vyrostla pak výstava národopisná, museum národopisné a celá řada zajímavých publikací a monografií. K nim počítáme také poutavou knihu Čečetkovu, líčící nám kraje středního Polabí v celé řadě působivých zvykoslovných a kulturních obrázků z Poděbradska. Objemná kniha, čítající 246 stran, líčí ve dvaceti kapitolách celý život národní od kolébky do hrobu. Čteme tu poutavě, živě a velmi plasticky psané stati: V Kolébce, Koledníci, Dětské hry, Muziky, Namlouvání, Svatba, Bez diplomu, kde se rozmarně líčí tajnosti žehnaček. Lidové názory o zjevech přírodních, Domácí hospodářství, Jídelní lístek našich předků, Chléb náš vezdejší dejž nám dnes, Významné dny v lidovém podání, Vánoce, Jak náš lid vypravuje, Lidové legendy o sv. Prokopu (sv. Prokop pocházel z Chotouně v Kouřimsku). Několik archů starého psaného verbáře, Kořenářky, Ranhojiči, Poslední chvíle života, smrt a pohřeb, Památky z minulých dob na Poděbradsku, Kulturní obrazy z doby poddanství. Již pouhý tento seznam svědčí o bohatosti obsahu této velezajímavé novinky. K tomu však ozdobena jest kniha 42 obrazy, z nichž osm jsou celostrané přílohy. Tyto zobrazují nám zajímavé stavby, města, budovy a j. na Poděbradsku, čímž slovo znamenitě oživují. Praktickou cenu knihy zvyšuje pečlivě sestavený rejstřík věcný. Úprava knihy, která jest ozdobena orig. titulní kresbou mistra Aleše, je vkusná a pečlivá a slouží jistě typografickému ústavu V. Kotrby ku cti. — Upozorňujeme na tuto zajímavou a vítanou novinku, kterou doplněna jest naše folkloristická literatura. Opět můžeme se z ní přesvědčiti, že i »v hlubinách nízkého lidu a ne pouze na světlé výši vzdělanosti nalezne se duch a krása, že i tam sídlo své má poesie«. — Cena knihy formátu veliké 8^0 jest neobyčejně nízká, totiž pouze 3 K. Doufáme, že nalezne tato publikace zasloužené pozornosti mezi našimi čtenáři.

»**Manifestační návštěvu na posvátný Velehrad**« pořádá letos dne 30. července ve slavnostních dnech Apostolatu sv. Cyrilla a Methoděje Jubilejní spolek katolický »Praha«, ku kteréžto návštěvě zve celou českou veřejnosť. — Výhody, jež se ovšem účastníkům touto návštěvou skytají, budou jistě co možno největší pobídkou k účasti. Vypraven bude zvláštní vlak při cenách co nejlevnějších a o pohodlí po cestě, jakož i o pobyt na Velehradě, bude co nejlépe postaráno. Zároveň návštěvníci Velehradu budou moci popřáti si výlety, na památný Hostýn, historický hrad Buchlov, do slovácké Salaše atd. — Podrobný program bude uveřejněn co nejdříve. — Počet účastníků jest nutno znáti do konce měsíce června. Informace, přihlášky a přijímání úspor na tuto návštěvu se konají denně od 6—7 hodin večer v místnosti spolkové (Spálená ulice č. 20. přízemí). Přihlášku lze odvolati do 14 dnů před odjezdem, po kteréž době propadají úspory na jedno místo ve vlaku, přebytek bude i potom vrácen. — Doufáme pevně, že česká veřejnosť chopí se ráda tohoto našeho počinu, aby ukázala naší sesterské Moravě své sympathie. — Přípravné komité.

Různé. *U sv. Otce.* Zakládající člen našeho družstva, Lev rytíř z Tannheimů, velkostatkář, přijat byl sv. Otcem v Sixtinské kapli ve slyšení. — *Zvláštní velikonoční vejce* dostává již od několik roků sv. Otec od neznámého dobrodince. Škořábka vejce jest složena ze čtyřech stěn slonové kosti. Ve vnitř jest malá skříňka s drahocenným rubínem, obložena diamanty. Vejce má cenu 40.000 lir. — Ve Francii udělala městská rada v Lille v části města sv. Mauricia z kapličky na pahorku stojící — veřejný záchod. Ubohá Francie! — *Proti souboji* zakládá se mezinárodní sdružení. V čele stojí vysoké osoby: ve Francii víceadmiral Cuverville, baron de la Roeque, v Německu kníže Loewenstein, v Rakousku baron Bischoffshausen. — *Martin Kollár,* farář v Nádaši na Slovensku, jest předsedou spolku sv. Vojtěcha v Trnavě. Blahopřejeme mu k této důstojnosti. — *Leopold II., král belgický,* přišel incognito do Říma, aby navštívil sv. Otce. Aby ho nikdo nepoznal, dal si oholiti bradu, ve vlaku jel ne ve dvorním ale v obyčejném voze. — *V pruském sněmě* zamítli návrh, aby bylo darováno 6.000 marek na vzdělání mládeže starokatolické. Pravili: jsou-li katolíci, ať drží s katolíky, neli, ať se dají k luteránům.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Literární sekce družstva Vlasť konala dne 17. dubna šestou schůzi v XVII. správním roce, členy hojně navštívenou. Schůzi řídil a předsedal redaktor dp. Tom. Škrdle. — Nejprve projednány byly různé záležitosti, týkající se oslav některých zasloužilých mužů, kteréžto oslavy hodlá sekce na podzim tohoto roku uspořádati. — Zprávy z literární sekce rozdělili si podávati: redaktor p. Tom. Jiroušek do »Našich Listů«, studující p. Ant. B. Drápalík do »Míru«, »Hlasu« a »Opav. Týdenníku« a studující p. Jan Maštalíř do »Katol. Listů« a »Stráže« ve Vodňanech a v Třebíči. — Redaktor dp. Tom. Škrdle posuzoval Henryka Sienkiewicze »Listy z cest« (Črty Americké) a sdělil některé zákulisní zprávy z různých redakcí a přečetl několik zajímavých dopisů, přátely katol. literárního ruchu zaslaných. — Redaktor p. T. J. Jiroušek posoudil »Příběhy a obrazy«. Povídky od Fr. Xav. Svobody a pravil, že polovice těchto povídek má samé zamilované pletky a mezi nimi že i »Povídka jistého revírníka« je přímo pikantní. Čtením této knihy zbytečně mařil se čas. Dále podával referent zprávu o dvou »zajímavých vzpomínkách«, které social. demokratům napsal obč. Josef Hybeš. Tyto vzpomínky mají mnoho nesprávností a nejsou žádnou zvláštností. Doklady jim scházejí úplně. Na konec doporučil referent novou knihu »Navedení jinochů k pravé moudrosti« z latiny do češtiny dp. P. Meth. Vojáčkem O. S. B. převedenou. Kniha hodí se zvláště pro členstvo Sv. Jos. Jednot katol. jinochů a mužů. — Studující filosofie p. Ant. B. Drápalík podával své úsudky o novém časopisu »Český Lev«, bojujícím proti straně Kloťáčově; mluvil o Sokolově »Kronice« a o Šimáčkově »Dalekohledu«. Na konec doporučil pozornosti znalcům jazyka německého výborný »Katol. Univ. Lexikon« v Německu vycházející. — P. Jan Kř. Maštalíř kritisoval romány »Láska jest hříchem mým« a »Satanovy děti«. Vyslovil zároveň podivení nad tím, že oplzlosti takové nacházejí v lidu českém čtenářstva. Na konec pan referent poukázal na nestoudné napadání duchovenstva v »Září«. »Nový tiskový zákon« od dr. Rašína uznal pan referent za praktickou rukověť těm, kdož mají s tiskem co činiti. — Dp. farář Vlastimil Hálek probíral obsah nového časopisu »Sborník mládeže socialně demokratické«, jenž se nese stejným protikatolickým směrem jako všecky druhé socialně demokratické listy. Měl by býti paralysován pražským »Českým jinochem«. Dále referuje o 6. a 7. č. Iškova »Národního katolíka« a o článku o Smetanovi v »Besedách Lidu«. — Dp. Frant. Žundálek podával zprávu o literárním hnutí mezi Chorvaty a Slovinci. Jako na zvláštní zjev poukázal, že J. M. ndp. biskup Dr. Jeglič v Lublani svolává k sobě duchovenstvo a vede s ním rozpravy o literárních a jiných záležitostech. Podobně vede si rázně proti liberálně nevěreckému hnutí časopisů i krkský biskup J. M. ndp. Dr. Mahnič. Týž i zvláštními pastýřskými listy vystupuje proti darebnému tisku. — Předsedající poděkoval pp. referentům za jejich píli a projevil zvláštní radost nad tím, že mladší síly literární sekce (pp. Fr. Žundálek, Ant. Drápalík a Jan Maštalíř) pomáhají starším členům k utěšenému rozvoji tohoto důležitého odboru družstva Vlasť. — Budoucí schůze literární sekce jest dne 22. května t. r. ve 2 hod. odpol.

Literární sekce družstva Vlasť konala 13. března t. r. pátou schůzi v XVII. správním roce za přítomnosti 9 členů. — Předsedající říd. učitel p. Jos. Flekáček vítal srdečnými slovy dva nové členy, dp. K. Štellu, duch. správce v Řepích a dp. Fr. Žundálka, katechetu v Žižkově, a žádal je, aby svými vědomostmi k rozvoji sekce přispívali. — Redaktor dp. Tom. Škrdle seznamoval členy s novými pracemi, jež pro »Vlasť« obdržel, a upozornil na dvě poslední povídky v »Zábavách Večerních«: »Matka« od K. L. Srbíka a »Chyba« od P. Luisa Colomy S. J. Obě povídky mají dobrou tendenci, pěkně se čtou a proto ze srdce je i celé »Zábavy Večerní«, které řídí gym. katecheta dp. Em. Žák, veřejnosti doporučuje. — Na podzim t. r. připraví Lit. sekce oslavu Tómy ze Štítného (přednášeti bude dp. Fr. Stejskal, koop. na Král. Vinohradech) a po ní oslavu preláta Msgn. Boh. Hakla. Za řečníka bude požádán kněz diecése Hradecké. — Nový člen, dp. Karel Štella, podával zprávy: o »Časopise moravského musea zemského«. R. 1900. stalo se Františkovo Museum v Brně ústavem zemským a jeho správa svěřena moravské musejní společnosti, která se dělí v oddělení české a německé. Česká sekce počala vydávati počátkem tohoto roku zvláštní časopis, jenž má přinášeti články vědecké o Moravě a o jejím obyvatelstvu, zprávy archaeologické, historické . . . V časopise mají uveřejňovány býti zprávy o všem, co na Moravě jest nebo bylo vzácného, charakteristického a zvláštního. Redakce svěřena je profesorům Frant. Rypáčkovi a Ant. Šujanovi. Bude vycházeti dvakrát ročně. První číslo obsahuje pět pojednání. Poněvadž má časopis snahu vážnou a pro národní život na Moravě není bezvýznamný, přimlouval bych se, aby časopis »Vlasť« anebo všecky publikace družstvem Vlasť vydávané zasílány byly tomuto časopisu na výměnu, jak za to i redakce žádá. Po té se zmínil o »Duchu katolické obnovy«. Je to sbírka úvodních článků z Obnovy (hradeckého týdeníku). Vydáváno polit. tiskovým družstvem. Stran 32. Cena sešitu 25 hal. První číslo obsahuje 12 článků. Dle některých názvů poznáváme již směr a obsah sbírky. Na př. Socialní důležitost dne nedělního, O klerikalismu, Svoboda svědomí, Host svobody, Klerikálové prý jsou panovační a pod. Lze souditi, že to bude čtení časové, bohaté a bylo by dobře, aby vniklo do lidu, falešnými hesly sveřeného a zmámeného. Navrhuji tedy, aby sbírka tato ve všech časopisech družstvem vydávaných důtklivě byla doporučena. — Dp. Vl. Hálek rozebíral obsah »Besed lidu«; podal návrhy v příčině praeventivní obrany proti oslavám protikatolickým, dále referoval o dokončeném velkém vydání spisů Kalvínových, 59 svazků, jež počalo vycházeti r. 1860. a spisku evang. »Prvotní víra katolická«. — Universitní studující p. Ant. Drápalík referoval: Selma Lagerlöfová: Antikristovy zázraky. Neobsahuje sice nic závadného, ale pro lid má málo zajímavosti. John Stuart-Mill. Tři essaye o náboženství (Knih Rozhl. XXXI.) Jakkoli nelze souhlasiti, jest to přece pojednání v mnohém dobrém tím, že přivádí intelligenci k přemýšlení o náboženství. Jiří Sahula: Význam a důsledky husitství. Knížka dobrá; v nynější době může dobře působiti. Měsíčník Kronika neslibuje nám nic prospěšného. — Universitní studující p. Jan Kř. Maštalíř probíral obsah »Rozvoje« a příkrými slovy jej odsuzoval. — Dp. Fr. Žundálek přál si, aby si »Vlasť« všímala katolických misií; zprávy, v každém čísle asi stranu petitu, psal by sám. Stane se. — Red. p. Tom. Jiroušek vzpomenul delší řečí sté ročnice narozenin Dr. Fr. J. Smetany, kněze-vlastence z řádu Praemonstrátského a vytknul zásluhy jeho o vědeckou literaturu českou a vývoj národního života v Plzni. — Budoucí schůze literární sekce jest 17. dubna ve 2 hodiny odpoledne. — Z tohoto kratičkého náčrtku lze dobře vystihnouti, že Literární sekce ovládá značnou část české literatury, že jeden člen ve schůzích druhého poučuje, že se debatami ve schůzích tříbí názory, ustalují se úsudky, zkrátka, že Literární sekce plní svůj úkol, seč síly jejích členů stačí.

Socialní odbor družstva Vlasť konal 19. března t. r. třetí schůzi v XVII. správním roce za předsednictví p. Václava Žižky a za přítomnosti 8 členů odboru. — Jednatel p. Tom. Jiroušek četl protokol předešlé schůze, jenž byl schválen. — Od poslední schůze přednášeli: dp. R. Vrba u Katolických tovaryšů v Praze; pan Jan Maštalíř dvakráte v Karlíně; říd. učitel p. Jos. Flekáček na Král. Vinohradech. V nejbližší době přednášeti budou: říd. učitel p. Jos. Flekáček: v Soběslavi a v Jindřichově Hradci a pan Antonín Drápalík v Rovném u Studence. — Dp. Rudolf Vrba referoval o přednášce pruského profesora Wagnera ve Vídni u Ronachera: O průmyslovém a zemědělském státu. Řečník kladl na to váhu, že jest rolnictvo a ne průmysl základem státu a že by mělo býti rolnictvo ve svém rozvoji státem úsilovně podporováno. — Dp. farář Vl. Hálek referoval o chystaném zákoně bytů dělnických po stránce finanční, hygyenické a národohospodářské,

o vládních předlohách, týkajících se zvýšené podpory průmyslu se strany státu, pracovní doby v dolech, statistiky práce a podomního obchodu; dál pojednal o působení nově zřízených státních instruktorů živnostenských, kteří jsou společenstvům nápomocni při zřizování starobních pokladen pro mistry a založen na úvěr maloživnostníkům. — Dp. T. Škrdle chválil horlivost moravského kněžstva při zřizování Raiffeisenovek a pravil, že veliký význam moravského katolického hnutí spočívá hlavně v tom, že si bedlivě všímá hmotného blaha lidu. U nás povstaly Raiffeisenovky v poslední době ve Všetatech, ve Hbitech a v Tejnci nad Sázavou, působením tamních farářů a na jihu v Deštné a v Pluhovém Žďáře. — Od některých členů rozebírán byl známý dotazník universitnímu studentstvu zaslaný a bylo řečeno, že otázky náboženské jsou v něm nedostatečně sestaveny. Celý dotazník byl jako jednostranný a neúplný odsuzován. Pan Antonín Drápalík seznamoval také členy výboru se spolky šetrnosti v Tyrolsku. — Redaktor pan Tomáš Jiroušek četl úryvek svých dějin křesť. socialního hnutí, a to velmi zajímavou část o počátcích křesť. socialního hnutí v semináři brněnském. — Na konci připomenul dp. farář Vl. Hálek, aby křesť. socialové, s námi ve věrném spojenství stojící, neopomenuli vykonati velikonoční svatou zpověď, jak to církev nařizuje. — Tím byla schůze skončena.

Socialní odbor družstva Vlasť konal 23. dubna t. r. svoji 4. schůzi v 17. správním roce za hojného účastenství členstva a za předsednictví dp. dra. Rud. Horského. Jako obvykle po přečtení, schválení a probrání protokolu z minulé schůze, vyřizovány nejprve běžné záležitosti odboru. — Jednatel red. Jiroušek oznámil, že od poslední schůze odboru, která se konala dne 19. m. m., přednášeli: studující filosofie p. Ant. B. Drápalík ve schůzi Jednoty katolických jinochů a mužů z Horního Studence v Rovném. Pojednával tam hlavně o různých názorech týkajících se hospodářského výměnku. Pan říd. učitel J. Flekáček přednášel z českých dějin v době před a pobělohorské v Jindřichově Hradci a pan Jan Kř. Maštalíř bude přednášeti dne 25 t. m. o domovském právu při rozhovoru ve vzděl. besedě v Karlíně. — Dp. farář Vl. Hálek podával zprávu o poměru vídeňského kongresu proti alkoholu k náboženství. Začíti se musí s pohnutkami náboženskými. Světící biskup Schneider v pozdravu sjezdu pravil, že účel hnutí jest katol. církvi blízkým a že jej tato chce podporovati. Dále referoval o studii »České zemědělstvo« od dra Karla Václ. Adámka a o výstavě c. k. odborných škol ve Vídni. — Pan Jan Křtitel Maštalíř referoval o útulně pro mravně kleslé dívky, kteroužto útulnu zřizuje Katol. jubil. spolek »Praha«. Zmiňuje se o dotazníku stran vyšetřování poměrů spolků křesť.-socialních a katol. dělnických jako velmi cenné akci, a bylo by si přáti, aby veškeré naše spolky tuto akci pochopily, dotazník správně vyplnily a úřadu statistickému zaslaly. Na konec referoval o »Časových Úvahách«, a to o čísle, kde pojednává dp. farář Jos. Kousal znalecky a pěkně »o trestu smrti«. Brožuru referent doporučuje. — PhC. pan Ant. B. Drápalík referoval o zásadách, na nichž spočívá pojišťovací péče rolnictva o domácím skotu. Uvedl dva směry, jimiž se rolnictvo při této svépomocné akci béře, totiž: pojišťování na základě stanov anebo pouhého protokolu. Druhý způsob jest jednodušší, první však bezpečnější, ježto poskytuje více závaznosti. Dále uváděl, že čeští katolíci ve Vídni, mezi nimiž jest mnoho terciářů, chopili se otázky velmi důležité a záslužné: opatřování míst učňům u dobrých katolických mistrů. — Pan red. Jiroušek podával zprávu o reformách, které v zájmu hornictva chystají se v Rakousku i v Uhrách, hlavně pokud se týče doby pracovní, bezpečnosti při práci a podpory v nemoci. Poukázal zároveň na to, že k prvnímu sezemštění dolů dojde nejspíše v Holandsku, kde nejen horníci, ale i vláda myšlénce sezemštění uhelných dolů za panující tam drahoty uhlí je nakloněna. Na konec své řeči podal rozhled o poměrech mezi národními a internacionálními socialisty, kteří, jak z jejich orgánů vysvítá, kdyby u nich nebylo národnosti na jedné a internationality na druhé straně, padli by si brzy do náruče, neboť socialně-hospodářské zásady nestály by jim nikterak v cestě. Z toho je viděti, dokládá řečník, že se naše opravdu česky, národně smýšlející dělnictvo musí i před národními socialisty míti na pozoru. — Když bylo na konec vyřízeno ještě několik vnitřních záležitostí odboru se týkajících, schůze předsedou dp. dr. Rud. Horským prohlášena za skončenou.

Výbor družstva Vlasť konal 10. dubna 1901. třetí schůzi v XVII. správním roce za předsednictví p. profesora Dr. Mať. Kováře a hojného počtu členů. — Schůze byla zahájena a skončena modlitbou. — Jednatel p. Tom. Jiroušek četl protokol předešlé schůze, jenž byl schválen. — Nejmenovaný dobrodinec vložil do záložny ve Vys. Mýtě pro družstvo Vlasť na tři knížky 300 K, což bylo s povděkem přijato. — Také byly předloženy dopisy, v nichž se chválí a doporučuje

zboží papír. závodu družstva. — Farní tiskopisy budou o nové rozmnoženy a všecky farní tiskopisy, pokud to dosud nebylo učiněno, budou vydány i v jazyce německém. Ke schůzi byli pozváni říd. učitel p. Jos Flekáček, a faktor knihtiskárny p. Boh. Šubrt, a byly s nimi projednány všecky záležitosti kalendáře, jejž družstvo tohoto roku tiskem vydá. — J. M. ndp. Ed. Jan Nep. Brynych, biskup, děkuje družstvu za blahopřání ke dni sv. Edvarda a prosí Boha, by milostí svou žehnal všemu počínání našemu. — Rud. M. Zahradník, spisovatel v Sarajevě, vydá ve »Vlasti« studii o bosenských Františkánech, a žádá výbor o 43 separatních otisků, aby jimi mohl poděliti františkánské monastyry. Ochotně se vyhovuje. — Výbor Jednoty českého katolického učitelstva v král. Českém, usnesl se, aby brožury: »Vzdělávací četba katolické mládeže« proměněny byly v časopis, vycházející šestkrát do roka. Výbor družstva tento návrh schvaluje. Smlouva mezi oběma spolky o této věci bude písemně učiněna. — Výtečný článek Dr. V. Kyjovského ve 32. čísle »Našich Listů« uveřejněný: »Liguriánská morálka« vydá výbor ve zvláštních otiscích a doporučuje tyto otisky hojné přízni čtenářstva. Pokrývač a klempíř podali rozpočty na opravu domovní střechy a stavitel předložil rozpočet na úpravu expedice a sazárny dle nařízení magistrátu. Výbor vyslechl referát o těchto věcech jednatele p. Tom. Jirouška a rozpočty s některými změnami schválil. — Byly projednány ještě různé jiné vniterní záležitosti, načež předsedající schůzi uzavřel.

Výbor družstva Vlasť konal 1. května t. r. čtvrtou schůzi v XVII. správním roce za předsednictví školního rady, p. prof. Dr. Mať. Kováře a za přítomnosti hojného členstva výboru. — Schůze byla zahájena a skončena modlitbou. — Předsedající povstav, vítal příchod Jeho Eminence ndp. kardinála knížete arcibiskupa Lva sv. pána Skrbenského těmito slovy: »Náš milovaný arcipastýř byl právě od Jeho Svatosti, slavně panujícího papeže Lva XIII., jmenován kardinálem svaté římské církve a obdržel tyto dny od Jeho Veličenstva, císaře a krále Františka Josefa I., slavnostním způsobem baret. I vítáme v družstvu Vlasť Jeho Eminenci našeho p. kardinála, knížete arcibiskupa, a prosíme Vládce všemohoucího, aby jej sílil a při zdraví těla i ducha zachoval na mnohá a mnohá léta ke zdaru církve a k blahu naší drahé vlasti.« Výbor vyslechl pozdrav tento stoje. — Na to obrátil se k p. školnímu radovi red. »Vlasti« dp. Tom. Škrdle a blahopřál mu k vyznamenání, jehož se mu v poslední době dostalo. Pravil, že tímto vyznamenáním jest poctěno i celé naše družstvo a přál mu, aby v této výsoké hodnosti ještě dlouho pracovati mohl k cíli, jejž si pro životní dráhu vytkl. — Za přítomnosti řídícího učitele p. Jos. Flekáčka a faktora knihtiskárny p. Boh. Šubrta projednány byly záležitosti kalendáře, jejž družstvo tohoto roku vydá redakcí říd. učitele p. Jos. Flekáčka. — Na podzim bude vydávána »Vzdělávací četba katolické mládeže« jako časopis. Výbor chce učiniti s Jednotou kat. učitelstva v král. Českém tuto úmluvu: Časopis bude majetkem družstva Vlasť; Jednota katol. učitelstva bude jmenovati redaktora, jenž bude družstvem Vlasť honorován; z čistého užitku dá družstvo Jednotě čtvrtý díl. — Výbor se usnáší, aby si papírnický závod i knihtiskárna platily nájemné jako to činí jiné osoby v našem domě. Tím se dá domu, co mu patří a nastane lepší přehled v účtech družstva. — Pan MUDr. Vl. Mladějovský, univ. docent, jenž konal letos studijní cestu v Rusku, píše pro »Vlasť« dojmy ze své cesty. — Jednota katol. jinochů a mužů v Zubří na Moravě děkuje za darované knihy. — Pan Václav Žižka vydá své články z »Našich Listů«: »O křesťanském základě otázky socialní« nákladem družstva Vlasť ve zvláštních otiscích. Cena brožury jest 10 h a objednávky bude vyřizovati naše administrace (Praha 570-II). — Pan K. Jindřich, faktor knihtiskárny v Moskvě, v Rusku, zasílá redakci »Vlasti« dopis, v němž se těší z činnosti družstva a doufá, že bude družstvo za pomoci nejvyššího Ochrance a Mistra i dále utěšeně rozvíjeti. Celý dopis jeho dýše horoucí láskou ku katolickému náboženství. — Zvěčnělý arcikněz a děkan na odpočinku na Smíchově, P. Jos. Javůrek, odkázal družstvu knihy z dědictví sv. Janského a z Cyrillo-Methodějského a odkázal »dem Vereine katholischer böhmischen Schriftsteller in Prag« — 1000 K. Soudní komisař p. JUDr. Emil Andres, c. k. notář na Smíchově, obrátil se s dotazem k c. k. policejnímu ředitelství, a to odpovědělo, že v Praze podobného spolku není, ale uvedlo, že jest při družstvu Vlasť separatní fond pro katol. české spisovatele. Pan c. k. notář JUDr. Emil Andres nám tedy dopsal a my jsme se obrátili zvláštní žádostí k c. k. okresnímu soudu na Smíchově, aby nám tento obnos přiřkl. Tímto poučeni, prosíme těch, kdož nám nyní nebo v budoucnosti něco odkázati míní, aby naše družstvo nebo jeho odbory přesně označili. — Výbor vyřídil ještě mnohé vniterní záležitosti, načež předsedající schůzi ukončil.

ROČNÍK XVII. ČERVEN 1900—01. ČÍSLO 9.

VLASŤ.

Z jakých příčin jmenuje Petr Chelčický M. Jana Viklifa Protivou?

Píše Dr. Ant. Lenz.

* POKRAČOVÁNÍ A DOKONČENÍ. *

§ 15. Viklif jest Protiva Chelčického stran stavu duše po smrti a stran očistce.

Stran eschatologie, čili učení o posledních věcech člověka, souhlasí s částí i Viklif i Chelčický, ale ve mnohém jsou na sporu.

Viklif učí, že duše od těla oddělená bude ihned souzena, a že se jí dostane ihned odplaty v nebi, anebo bude poslána do očistce, anebo dokonce vržena do pekla, aby tam byla od tváře Boží odloučena, a i tresty citlivými pokutována, a to na věčnosť.

Avšak kdežto věří katolíci, že je doba zásluh životem pozemským zakončena, učí Viklif *a) o pekelnících, že ku vinám svým, s nimiž do pekla sestoupili, stále nové přidávají a tak se stávají trestu hodnějšími; b) o nebešťanech soudí, že sobě stále nových zásluh dobývají, tak že jim tak zvaná odměna podstatná stále přirůstá, a tato doba zásluh na onom světě bude prý trvati až do posledního soudu,*[340]) *a podobně mluví o zásluhách duší v očistci.*

O očistci mluví Viklif na místech přemnohých, zejména, kde rozstřiďuje Církev (sbor vyvolených) do tří částí, do Církve vítězné, do Církve v očistci strádající a do Církve bojující. »Sponsa Christi, quae incepit ab origine mundi et durabit secundum partem militantem, quiescit in purgatorio, et secundum partem triumphabit in coelo.[341])

Avšak přijímaje Viklif jsoucnosť očistce, zamítá všecko líčení útrap, jež duše v očistci okoušejí, jelikož nemají prý v Písmě založení a jsou prý Antikristem k tomu účelu vymý-

[340]) De Eccl. Cap. 23.
[341]) De civ. Dom. I., 43.

šleny, aby prý byly sekty (duchovenstvo katolické a řeholníci) obohacovány.[342])

Za věrné duše v očistci se modliti, dovoluje Viklif, ale jenom povšechně, a nikoliv za jednotlivé, ať prý nikdo neví, nejsou-li mezi zavrženými,[343]) ale zavrhuje všecky přímluvy kněží, a odpustky udělované mrtvým per modum suffragii.[344]) Věrné duše v očistci jsou o své spáse jisté, praví Viklif, a proto prý jsou všecky stálé almužny a odpustky dožádané příliš sofistické.[345])

Jisto jest, že Viklif přijímal očistec jako článek víry a jisto také jest, že věřil, že útrapy očistcové budou jenom dočasně trvati, jisto také jest, že hlásal, že plně očištěná duše ihned do nebe vejde; ale on také tvrdil, že duše věrné nebudou míti plné blaženosti až po soudu veřejném. »Videtur multis probabile, (quod) animae carebunt complemento suae beatitudinis usque ad diem judicii, quando participantes plenae societatis solatii nullum ulterius gaudium exspectabunt.[346])

Ma-li tato věta ten smysl, že svatí v nebi požívají již nyní, či od dob svého přijetí na nebe dokonalé blaženosti, ale doplňku jejího očekávají, až budou duše jejich při vzkříšení s tělem spojeny, pak se Viklif neliší od obecné víry, jinak odporuje konstituci Benedikta papeže XII. z r. 1336., kteráž hlásá, že svatí ihned po smrti těla do nebe vejdou, jsou-li plně očištěni, že vidí Boha tváří v tvář, a jsou v pravdě blaženi.

Chelčický však nevěří v očistec, čili v místo, kde by byly věrné duše, které se na světě nedokály dočasně trápeny, ale přihlížeje ku Pseudodionysovi tvrdí, *že duše takové nevejdou sice do nebe, ale že bydlí v utěšených krajinách, neboli v ráji.*

A tak prý píše svatý Petr v odpovědi své na otázku papeže Klimenta, kde by takové duše dlely.[347]) *Na takovém základě zamítá Chelčický očistec v rozumu katolíků, a i ve smyslu Viklifově a praví, že očistec takový jest vynálezek Antikristův, ať prý všecko očištění připisuje Písmo krvi Kristově, a tak prý jest potupeno vykoupení Kristovo. »Po čemž v Kristovi a jeho krvi jest očištění duší i těl lidských, tehdy Antikrist skrze lež přinesl jest to očištění do pekla, a v tom potupil jest Krista Pána, a jeho smrť těžkou větší čištěnie na něm zakládaje, nežli v smrti těžké a bolestné Pána Krista, aby lid mysle očištěnie duší s tiem odstúpil od Jezu Krista, ale do pekla se obrátil s tiem, vždy jest najímal Antikrista, aby pomáhal svými mšemi, vigiljemi, a Antikrist aby žral hojně, a penieze těžel na peklo, a lidu mnohotvárně lhal skrze peklo, a zlúpil jest kniežata, pány, panoše, mieštany skrze peklo na zbožiech i na duši, klada jim pod oči, aby za duše, která sú v pekle, služba se dála.*[348])

Až v těchto věcech jest Viklif Protiva Chelčického, ač s ním souhlasí, že nemá býti modleno za duše v očistci jedno-

[342]) Tamtéž. Cap. 13.
[343]) De Eccl. Cap. 22.
[344]) De Nova Praevaricatione cap. 8.
[345]) Tamtéž.
[346]) Tamtéž.
[347]) Psaní M. Janovi. Rkp. Pařížský. L. 49.
[348]) Tamtéž. C. c.

tlivé, neboť tak on nikdy nerozuměl o očistci jako Chelčický a jeho polobratří Táborové. *Také je Viklif Protiva Chelčického svým zvláštním bludem, že zatracenci ku vinám svým stále nové až do soudného dne přidávají, nebešťané však a věrné duše stále k zásluhám zásluhy přidávají.* »*Beati in coelo merentur sibi continue usque ad diem judicii praemium accidentale, alii autem utrumque, sed existentes in purgatorio merentur sibi praemium utrumque continue, sic damnati usque ad finem demerentur.*[349])

§ 16. Chelčický jest výstřednější v zamítání úcty svatým, ostatkům svatých a obrazům povinné.

Viklif i Chelčický souhlasili vespolně v učení o obcování svatých, ale lišili se oba od víry katolické stran tohoto obcování rozsahem jeho, neboť je omezovali na vyvolené pouze, vylučujíce předzvěděné, tak jako nechtěli míti, aby byli předzvědění údové Církve Boží, ale toliko vyvolení. *A podle toho bychom se mohli naditi, že nejsou naproti úctě svatým povinné a naproti orodování svatých za nás.* Vždyť oba uznávají, že jest ospravedlnění hříšníků vnitrné, že oslava svatých na nebi jest podle zásluhy buďže větší anebo menší, a nikde nedí, že by lidé vynikající ctnostmi nesměli býti ctěni úctou náboženskou.

Viklif však si upravil zvláštní cestu, aby Svatým odjal povinnou úctu mluvě o kanosisaci svatých (De canonisatione Sanctorum.)

On sice uznává, že vychází z kanonisace Římské Církve závažná evidence, že ten, kdož byl za svatého vyhlášen, je skutečně nebešťanem, a v tom prý je ještě zračitější důkaz, když Bůh po smrti téhož světce koná zázraky. Avšak Viklif poznamenává, že může býti z obojí strany klam, a i Církev může prý býti klamána, tak že by kladla do počtu svatých člověka, kterýž jest skutečně zavržen. »Quamvis sit vehementior evidentia ex testimonio Romanae Ecclesiae, quod persona, quam canonizat, sit membrum Ecclesiae triumphantis, et amplior evidentia si pro sancto Deus operatur miracula, tamen utrobique in tali materia potest esse illusio.... Nec miracula jam currentia dant omnibus veram Fidem, cum potest commiti diabolo in poenam peccati generationis adulterae signa querentis.«[350]) A proto pokračuje dále Viklif, že má býti křesťan dalek toho, aby věřil, že jest ku spáse věčné potřeba za to míti, že jest kanonisovaný skutečně v nebi, neboť prý bychom jinak měli symbolum přespříliš dlouhé: »Ideo absit christianum credere, quod de necessitate salutis oportet credere omnem Fidelem explicite de isto vel quocumque, quem Ecclesia canonizat, ut eo ipso sit beatus, quia tunc haberemus symbolum nimis longum.[351]) »Nec debemus de tali explicite credere, quod non sit sanctus... adhaerendo

[349]) De Eccl. cap. 23. Viz moji monografii: »Učení Chelčického o očistci.
[350]) De Ecclesia. Cap. 2.
[351]) Tamtéž.

parti nobis probabiliori, credendo cum conditione vel pie cum Formidine dubitando.«[352])

Již touto náukou jest otřesen kult od katolíků od věků svatým Božím prokazovaný, ano že odebrán jemu všechen základ, neboť bylo-li by možno, aby se Církev klamala, berouc do počtu svatých po důkladném šetření hrdinských ctností křesťana a opírajíc se o zázraky, kteréž Bůh činil k prosbě kanonisovaného; pak by neměla Církev také práva dotčeného křesťana za svatého prohlášeného uctívati, a lid k úctě náboženské vzbuzovati. —

Avšak až potud rozumoval Viklif jako tichý beránek, stářím přibývalo při něm hněvu, nenávisti a fanatismu naproti všemu, což mu bylo v Církvi proti mysli. On zajisté dí, že jest to rouhání, kanonisovati svaté, jelikož nemá o nich kurie (Římská) zjevení od Boha, že jsou skutečně svatí. Svědkové prý svědčí o svatosti kanonisovaného na zmar, jelikož mohl on býti až do smrti pokrytcem, a zázraky mohou prý býti přeludy satanášovými. »Insuper videtur multis, quod curia ista sic canonizans blaspheme praesumit, cum subducta revelatione tam plane ignoravit sanctitatem defuncti, quam plane ignorat Joannes presbyter vel Soldanus. Et certum est, quod testium depositio nihil probat, cum supposita veritatis notitia canonizandi, ac detecta papae fideliter sine mendacio, quod raro vel numquam evenit adhuc, depositio quantum ad propositum nihil probat, tum quia sententia alterius judicis sententiantis secundum allegata et probata, qui judex foret mundo magis autenticus, quia tantum probaret sicut papae sententia in hac, tum etiam, quia testimonium horum deponentium probat ad maximum, quod dati sancti conversatio fuit talis; et cum hoc stat usque ad mortem fuit hypocrita et praescitus. Quae igitur prasumptio super allegata et probata affirmare et canonizare, quod talis in patria sit beatus? Nec dubium, quia miracula possunt magis illudere, cum diabolus transfigurans se in angelum lucis majora miracula in persona defuncti damnati potest ostendere.[353])

Kdežto zprvu dovozoval Viklif pouze, že se může pochybovati, zdali ten, jehož papež kanonisuje, jest skutečně nebešťanem, zavrhuje v nejposlednějším spisu svém, Trialogu, naprosto kanonisování svatých a jmenuje je rouháním, a domnívá se, že touto svou argumentací na dobro podryl uctívání svatých, a bylo věru těžko jemu čeliti od katolických theologů, neboť již zásady jeho o Církvi nedopouštěly jemu, aby věřil, což hlásaly i zázraky. Avšak on přehlédl, že svým dokazováním podvrací své učení o služebnících církevních, neboť dí, že nedává ani papež ani biskup autorisaci k úkonům kněžským, ale život spravedlivý; ale jak by to možná bylo, když může býti svatý život pokrytství, byť i zázraky byl osvědčen, nevysvětlil Viklif. Také tvrdil Viklif, že jsou věřící povinni aspoň o některých plebánech a praelatech věřiti, že jsou skutečně pohlaváry církve, vidouce spravedlivý život jejich; ale jakby mohla býti taková víra možna,

[352]) Tamtéž.
[353]) Trialog. III., 30.

jestliže může býti svatý život až ku poslední hodině pouhé pokrytství.

Na základě tom mohl Viklif naprosto zamítnouti úctu svatým povinnou, a on také dí: »že lid zhloupělý zhusta ctí kanonizovaného ďábla, jako by byl svatý: »Diabolum canonisatum stultifactus adoraret et coleret ut beatum.«[354]) Svatí prý takové úcty nežádají, ano prý jí pohrdají. Proto zamítá Viklif všecky způsoby úcty svatým prokázané, jako pouť a slavnosti, ať prý je ziskuchtivost původ jejich, a ať prý mařÍ službu Kristu Pánu příslušnou.[355])

Z prvu nešel Viklif tak do přísna naproti úctě svatým a zvláště Rodičce Boží povinné. Ano on dí o Panně přesvaté, že jest svým ctitelům nakloněna a že vidí svízele naše ve Věčném Slovu. Viklif do konce praví, že bez pomoci Matky Páně nikdo nebude spasen. Její pomoc prý každý okouší. Příčina prý toho všeho jest, že jest Matka Boží jistým způsobem příčina vtělení Páně a tak celého Vykoupení.[356])

Jako nezamítal Viklif zprvu úctu svatých, tak také nezavrhoval úctu svatých ostatků, ale podrýval ji záhy již tou poznámkou, že zázraky, které se při jejich uctívání dějí, mohou býti původu ďábelského.[357])

Co se týká obrazů, míní Viklif, že jest volno každému, chceli jich užívati, ale dovoluje jich užíti jen ve smyslu dobrém, aby byli věřící tou úctou povzbuzeni k úctě Bohu náležité. Ale obrazy prý vedou také k bludům, ano až k modlářství, když prý se věří v obrazy divotvorné, neboť prý jsou zázraky při nich činěné podvod satanášův.[358])

Stran orodování svatých chválí Viklif obyčej Církve, že vznáší modlitby své přímo ku Kristu Pánu, a nikoliv k některému svatému v popředí. Jest prý Kristus Pán jediný prostředník náš a proto prý je bláznivo, vyhledávati sobě jiného prostředníka. Proto prý není potřebno k jiným svatým se utíkati, jelikož jest on milosrdnější a dobrotivější, nežli kterýkoli svatý. »Ecclesia nostra rationabiliter habet hanc consvetudinem, quod quemcumque sanctum oraverit, sermonem ad Jesum Christum dirigit, non ad illum sanctum principaliter sed ad Christum, nec valet solemnisatio vel festivitas talis sancti nisi in quantum ad magnificandum Christum praeparat, ad honorem suum incitat, et ad amorem provocat vel accendit.... Ideo multi putant, prodesse Ecclesiae quod cessantibus istis omnibus festivitatibus solum Christi festivitas observetur, quia, ut inquiunt, tunc Christi memoria recentius haberetur, et plebis devotio non sic in membra Christi indebite spargeretur.«[359]) »Ipse Christus est mediator optimus ... Stultus ergo foret, qui alium intercessorem inquireret.... Unde non oportet ad captandum ejus colloquium sanctos alios mediare,

---

[354]) Tamtéž.
[355]) Tamtéž.
[356]) Lechler. Viklif. Str. 557.
[357]) De Eccl. Cap. 19.
[358]) Liber. Mandatorum. Cap. 13.
[359]) Tamtéž.

cum sit benignior et pronior ad juvandum, quam aliquis eorum.[360])

Utíkati se tedy ku svatým, aby za nás orodovali, jest podle Viklifa bláznovství, ale zdali smíme podle rigorismu Viklifova, orodovati za věrné duše v očistci? Viklif jak se zdá, svoluje, ale s tou poznámkou, že je volno, modliti se za ně povšechně, nikoliv za jednotlivé, poněvadž nikdo neví, zdali by jednotlivá duše nebyla z počtu předzvěděných, ale odpustky mrtvým udělované, byť i jen per modum suffragii, zavrhuje Viklif, jak již bylo řečeno, doprosta.«[361])

Chelčický dí napohledně proti Viklifovi,[362]) že on nezamítá přímluv svatých proto, jako by jich nepotřeboval, ale tou příčinou, že prý jich sobě žádá mnohý, který jich hoden není; ale týž Chelčický odmítá v zápětí, že by svatí za nás orodovali, a dovolává se viery, že jest Kristus Pán jediný přímluvce náš u Boha, jiného prý není, aniž býti může, ant prý kromě něho všickni pod žalobú jsú, a dovolává se k tomu účelu svého velkého doktora Protivy, ale dovoluje si malého falšování, jakoby byl Viklif řekl, že v prvotní Církvi obrácena byla modlitba ku Prostředníku Kristu, kdežto takto tvrdí Viklif o Církvi jeho doby.[363])

Nové přímluvy jsou prý vymyšlené a jalové, v nichžto sviet pracuje, a o nichžto jako okolo mrtvé modly se potácí, jako Efezští kolem Diany.[364])

Podle dovolávání se Protivy možno s důvodem říci, že znal Chelčický víru katolickou, že se dějí všecky přímluvy svatých skrze Přímluvce našeho Krista Pána, a že svatí jsou orodovníci naši i vůlí i zásluhou Pána Ježíše, a že tedy všecko orodování jejich směřuje na konec ku cti a slávě Boží. Mluvil tedy Chelčický odmítaje z hruba orodování svatých u vítr.

Na základě výstředného mínění svého o přímluvách svatých doráží Chelčický na kněze a Mistry prudce, pravě: »Mistři s kněžími zradili sú lid bláznivý, a ztratili sú zatím jistú a dostatečnú přímluvu, kterú Bóh ustavil v Synu svém.«[365]) Zvláště sarkasticky se pronáší Chelčický naproti přímluvám svatých, a i naproti orodování Matky Boží v řeči na neděli IV. adventní, kdež dí: »Pak-li by někteří svieti nebyli dóstateční, zastúpiti hřiešné od hněvu Božieho, ale Matka jeho, jenž jest naděje hřiešných a Matka milosrdenstvie, všecko obdrží. A již ta viera dávno jest ohlášena skrze kněží ofěr následovně: že za koho ona se přimluví, nižádný nebude zatracen. A podle jejího širokého milosrdenstvie mohou všickni hřiešní býti spaseni; a bude hřiešným viece platno její milosrdenstvie, nežli smrť Kristova. Z toho možno známo býti, kterak buoh a Kristus daleko jest na stranu odsazen. A tak peklo, nebe a sviet lúpie Boha ze cti skrze ústa nepravých a lživých kněží.[366])

[360]) Tamtéž.
[361]) De Nova praevaricatione Mandatorum. Cap. 8.
[362]) Sieť viery. II., 43.
[363]) Sieť viery. II., 47.
[364]) Tamtéž.
[365]) Ned. V. po veliké noci.
[366]) Ned. IV. adventní.

Chlčický se nestydí tvrditi, že prý kněží vyvyšují svaté, zvláště Matku Boží nad Krista. »Protož to jest nepochybně na Matku Boží spadlo, jakož i dnes v skutku jest, jenž sú ji nad Krista zvelebili . . . Ale Antikrist prý to uvedl na oklamánie svieta . . . Toho práva prý nemá (Matka Boží), aby orodovala za všecky. . . . (Kristus) prý zná srdce lidské, a vie, za koho orodovati.«[367])

Je-li výstředný Chelčický, mluvě o orodování svatých, jest tomu tak v stejné míře v učení jeho protikatolickém naproti úctě svatých, ostatků a obrazů. I zde vtíra katolické Církvi učení takové, jehož ona nikdy nedržela, jako že by ona poroučela, svatým se klaněti, kdežto ona vezdy každou pověrečnou úctu svatým prokazovanou zapovídala.

Než slyšme sarkasmy jeho: Poslové Antikristovi, dí, zvláštní milosti vnesli na svietě, uvedli svátky . . . a tím zvláštní modloslužebnosť ustavili, jakož modlení, posty, oběti, svěcenie svátků, světel pálenic, mší služenie, klekánie a jiné náboženstvie . . . . a to slušie na samého Boha . . . . Taktéž o pomoci svatých jim bájie . . . . a ke všemu jim slibován některý svatý. To prý se hodie tobolce kněžie a jich břicho sytie . . . . Než kněz vždy die: Svatému dal, což jsem já sežral.«[368]) A opět přidává: »Ten jed Antikristuv jest rozlit po všem světě skrze apoštoly Antikristovy, jimiž jest Kristus vystrčen . . . Nad to mají svaté v nebi, apoštoly, mučeníky i panny, sv. anděly i Matku Kristovu, aby skrze ní rozlévali jed smrtedlný Antikristův na svět odloučený od Krista. Těm prý přidělili rozdávání milostí. Někteří z nich vládnou ohněm, někteří vodou, jiní světskou hanbou,[369]) někteří chudobou, někteří náhlú smrtí, někteří zimnicí, někteří paducí nemocí . . . A protož jim slúží, světí jim svaté dni, nábožně se k nim modlí, toho vyprostie z tiech zlých viecí, jimiž vládnú. — Rozdělili prý světí úřady mezi sebú . . . Bůh ztepe, světí vyléčí.«[370])

Z toho již jde na jevo, že Chelčický zamítal úctu obrazům vzdávanou, když si byl učinil ve své prolhanosti z této úcty nestvůru a příšeru, jako by se lid katolický klaněl obrazům, jako Bohu, neboť takto dí: »Obrazóm se modlé, domnievajiece se, že divy činie, a že v nich moc Božie jest uzdravenie a k jiným pomocem.«[371]) A opět dí: »Boha i svatým obrazy dělajie, a modlé se před nimi, tepúce se v prsy, jako pohané před modlami, nebo vieru bludnú o Bohu majie.«[372])

Jako zamítá Chelčický všecky slavnosti a svátky ku poctě svatých ustavené, tak zavrhuje také všecky pouti k hrobům

---

[367]) Sieť. viery II., 43.

[368]) Tamtéž. II., 32.

[369]) Z textu viděti lze, že má Chelčický na zřeteli určité svaté, kteříž za dob jeho v určitých nemocích anebo v nebezpečenstvích vzýváni byli. Domnívám se tedy, že mluvě o svatých, kteří vládnou světskou hanbou, měl na mysli sv. Jana Nepomuckého, o němž se tehdáž již vědělo, že trestá světskou hanbou toho, kdo zneuctil hrobu jeho. Také někdo kromě sv. Jana nebyl ctěn, jako ochránce cti a dobrého jména v naší vlasti, leč jen sv. Jan Nepomucký.

[370]) Sieť. viery. II., 30.

[371]) Ned. V. po veliké noci.

[372]) Ned. IV. po Božiem těle.

nebešťanů: »Túlajie prý se po světě, aby vieru v Krista mieli, hledajiece milostivých let u hrobů svatých a v chrámech Matky Božie. A ten lied nevierný opúštie Boha .... a milosti u nieho, a odpuštěnie hřiechóm, a túlajiece se po svietě, bohóv jiných hledajie. I spasenie svého jinak hledajie, ... než jest Kristus, Syn Božie, ukázal a slíbil, viece vieří nalézti milosť u matky Kristovy a u jiných svatých, než u Syna Božieho. Viece věřie o spasenie podle zámyslóv lakomcóv pokrytých v Římě, v Cáchách a jinde.«[373])

Srovnáme-li tyto důměnky a bludy Chelčického, seznáme ihned, že Viklifa daleko převýšil vystředními a neméně fanatickými jako prolhanými důměnkami o úctě svatým, jich ostatkům a obrazům povinné. Avšak, ač se liší Chelčický bludy svými stupněm od Viklifa, nikoliv však jakosti.

§ 17. Podle Viklifa i Chelčického není Antikrist osoba fysická ale morálná, výstřednosť však Chelčického v popisu Antikrista překonává Viklifa.

Katolická Církev věřila vezdy, že před druhou parusií (příštím) Páně dostaví se také člověk hřiecha, a největší odpůrce Kristův Antikrist. Staří křesťané se zhusta domnívali, že Antikrist již zde jest, zvláště za dob krutého jich pronásledování, neboť mínili, že parusie Páně jest blízká. S důmněnkou, že jest parusie Páně blízká, bylo vezdy spojeno mínění, že jest blízké skonání světa. Mínění, že nastává skonání světa, zavládlo zvláště na konci věku X., neboť shledávali mnozí ve velikém zpuštění této doby, a zvláště v tom, že se chýlí ku konci prvé tisíciletí křesťanské, jisté znamení, že za nedlouho přijde Antikrist, a i také Kristus Pán, soudce živých i mrtvých. Prorokování o příští Antikristově se množilo i v stoletích křesťanských pozdnějších, tak že byla Církev na konec přinucena, zakázati zejména učení, že Antikrist již zde jest. I u nás v Čechách bylo tak zvláště ve věku XIV. blouzněno, a na Táboře ve věku XV., v Němcích ve věku XVI., a i později. Sněm Lateranský V. zakázal i kazatelům i hvězdářům, určovati konec světa.

Katolická Církev věřila, že bude Antikrist, jak se říká, osoba fysická, jednotlivá a nikoliv morálná, čili souhrn osob, odpůrců Kristových. Víra, že bude Antikrist osoba jednotlivá, jest na Východě i na Západě souzvučna, a právě na základě této víry mohli fanatikové lidu namluviti: že Antikrist v písmě naznačený jest Římský papež. Fanatický tento blud Lutrův stal se článkem víry luterské konfesse a vzat je v počet článků Schmalkaldských. V Anglii byl arcibiskup Laud právě proto na smrt odsouzen, že nechtěl věřiti, že jest papež Antikrist.[374]) Fanatická pověra tato přecházela u protestantů od pokolení na pokolení, tak když šlechetný stařeček papež Pius VI. navštívil dvůr

[373]) Ned. XXI. po Trojici.
[374]) Döllinger. Kirche und Christenthum. II. Aufl. Str. 425 seq.

Vídeňský, chtěje odvrátiti Josefa II. od jeho úsilí naproti katolické Církvi, a pak i do Němec se odebral a i do Wormsu zavítal, šetřili tamní občánkové bedlivě nohou papežových, aby se při něm dopátrali pověstného kopyta satanášova.[375])

Blud, že jest Antikristem vlastně papež, hlásá Viklif beze všeho, neboť on dí: »Credo, quod papa sit ille Antichristus, qui describitur in scriptura.« »Věřím, že jest papež Antichrist, jejž popisuje Písmo svaté,[376]) ale ač tvrdí, že je papež Antikrist, nechce míti, aby byl Antichrist osoba jednotlivá, fysická, ale tvrdí, že jest osoba Antikristova morálná, čili souhrn osob Kristu Pánu odporujících, on však, papež, že jest úhlavní odpůrce Kristův čili Antikrist. Viklif vykládaje ve svém spisu »de potestate papae« slova sv. Augustina takto píše: »Templum Dei vocat apostolus, intelligens per Antichristum non solum ipsum principem, sed multitudinem impiorum hominum, qui sunt quodammodo corpus ejus. . . . In medio illius concentrationis unus principalis malignus.«[377])

Jest tedy podle slov Viklifových Antikrist vlastně souhrn zlých lidí, a ti jsou jako tělo jeho. Jinde praví, že ten sbor zlostníků jsou všichni předzvědění. »Licet omnes praesciti sunt unus magnus Antichristus, oportet tamen unum esse magnum Antichristum.[378]) Sive papa sive caesar, sive quicumque alius fuerit maximus adversarius legis Christi, ipse est potissimus Antichristus.«

Antichrist není tedy osoba fysická, ale morálná, nebo-li sbor zlostníků pod Antichristem velikým papežem.« Ovšem jest těžko tento článek víry, že by sbor předzvěděných byl v souhrnu svém Antichristem, přijati, neboť předzvědění, jak tvrdí Viklif, nejsou stále ve stavu hříchu, alebrž bývají také v milosti podle přítomné spravedlnosti (secundam praesentem justitiam), ano oni mohou býti jistou dobou velice svatí a Pánu Bohu oddáni, zase na vzájem mnozí z předzřízených jsou v jisté době zlostníci, ano lotrové, jakž by tedy mohlo býti pravda, že předzvědění vůbec a ve svém souhrnu jsou velikým Antikristem, zvláště, ant i předzřízení svým časem odporují Kristu Pánu, jako na př. Šavel, kterýž pronásledoval Církev Boží? K tomu svému účelu tvrdí Viklif, že od doby donace Konstantinovy byli téměř všichni papežové z počtu předzvěděných, čili podle slovníku jeho vtělení ďáblové.

Na tomto lhavém základě rozděluje Viklif duchovenstvo do dvou částek, jedna částka jest duchovenstvo Kristovo, druhá Antikristovo. Duchovenstvo Kristovo žije pod svou nejvyšší hlavou Kristem a spravuje se zákonem jeho, duchovenstvo však Antikristovo se řídí zákonem Antikristovým, buď že vůbec, anebo i u veliké převaze, a tváří se pokrytě, že jest ono duchovenstvem Kristovým. »Ideo oportet considerare sectam cleri dupplicem, scilicet clerum Christi et clerum Antichristi, priori contrarium.

---

[375]) Na svoji vlastní hanbu balamutí až po dnes své věrné prolhaným tímto a fanatickým učením páni pastorové.

[376]) De potestate papae. Cap. 12.

[377]) De potestate papae. Cap. 12.

[378]) Tamtéž.

Clerus Christi quietatur in ipso capite et legibus ejus, clerus vero Antichristi vel totaliter vel praeponderanter innititur legibus Antichristi et totum palliatur esse clerus Christi atque Ecclesiae, ut populus simulacius seducatur.«[379])

Ale kdo vlastně náleží k tomuto duchovenstvu Antikristovu? Viklif praví, že císařští kněží, kteří oplývají pozemským panováním, kterézto sekty jest papež patron, a pravidlo, jížto se řídí, jest prý zákon papežův. Druhá sekta duchovenstva jsou prý mniši, Benedictini, a jejich patron jest sv. Benedikt a řehole jejich původce jest prý sv. Řehoř, třetí sekta jsou prý Augustiniani, neboli kanovníci a jejich patron jest sv. Augustin, od něhož i jejich řehole pochází; čtvrtá sekta jsou prý žebraví bratří.[380])

Všecky prý tyto sekty, to jest duchovenstvo papežské a řeholní, jsou z návodu ďáblova do Církve zavedeny, jakož prý papežství vyšlo z toho příšerného ďábelského zdroje. Podle toho by byl papež vlastně náměstek ďáblův a konal by také dílo ďáblovo, i všecky sekty jeho, jimž on dává zákony, jak praví Viklif, odporné zákonu Kristově. Proto také tvrdí Viklif, že všichni členové sekt papežových, a zvláště členové žebravých Bratří vězí v nebezpečenství zahynouti na věky, a jestli prý se nebudou káti, t. j. nepřihlásí-li se k sektě Kristově, že budou neomylně zavrženi.[381])

Za pomoci zlostníků těchto má Antichrist papež neskonalou moc, praví prý o sobě, že jest bůh pozemský, kterýž má ve skříni srdce svého všecky zákony, že dává autoritu i Písmu sv., že je vykládá neomylně, a že se neklame v rozhodování ve věcech víry, ano, že se vyvyšuje nad Boha, sedě v chrámě Božím, že pronásleduje věrné služebníky Kristovy a svými zákony Pána Ježíše z Církve vyhošťuje, a proto prý se mají jeho stříci jako haeretika.[382])

Odtud se Viklif domnívá, že jest prý papež na jisto svrchovaný Antikrist, a uvádí k tomuto účelu dvanácte důvodů, kteréž jsem umístil ve svém spisu: »Soustava učení Jana Viklifa.«[383])

Chelčický zamítá právě, jako veliký doktor Viklif, že by měl Antikrist teprv před druhou parusií Páně přijíti, a že bude osobou fisickou. »Z potřeby poznánie Antikristova, praví, přístupy máme k apoštolóm, a jakož sú oni učili o Antikristovi, a pravili sú, že jest on dávno přišel, a za nich ještě na světě byl, to držieme, a počav za nich ruosti, vždy jest dále rostl, i dorostl jest do nejvyššího vrchu zlosti, a všelikých odporností proti Kristovi .... A počav dlúho trvati miel v hodinu poslednieho vieku.[384]) Byl prý Antikrist za dob apoštolských, a počna od nich trvá prý až sem. »S mocí největšie počavšie vzrostl jest tak, aby se nad bóh povýšil, a že jednoho nemenuje (sv. Jan) a mnohé jmenuje, protož jeden Antikrist z mnohých protivniekuov

[379]) Tamtéž.

[380]) De Christo et ejus adversario Antichristo. Cap. 2. Viz též: De tripplici vinculo amoris. Cap. 4.

[381]) De tripplici Vinculo amoris. Cap. 6.

[382]) De potestate papae. Cap. 6.

[383]) Viz »Soustava učení Viklifova.« Str. 211. seq.

[384]) Chelčický »O rozeznánie duchuov pro blud.« Rkp. Svatovítský. L. 230b.

Kristových, domácích pokrycuov, jenž sú obsáhli úřady apoštolské a vládnú duchovenstvem, a netoliko ti duchovní sami sú Antikrist, ale i světští králové, jenž všickni jednovolně proti Kristovi, a proti jeho zákonu zpřáhli sú se .... Protož takového hlavního Antikrista prorokoval jest .... že Antikrist zde jest se svú hlavú najsilnějšie, a Kristovi a jeho zvoleným najprotivnějšie.“ Sv. Pavel nazývá prý jeho človiek hřiecha, syn zatracenie, jenž se povyšuje nade všecko, což sluje búh .... Sv. Jan šelmu silnú ho nazývá s desieti rohy a sedmi hlavami, kteréžto šelmě dal drak moc a sílu svú velikú, a klaněli sú se té šelmě všickni, kteří na zemi bydlé. Opět jinde nazývá týž sbor Antikristův kurvú velikú, jenž jest matie smilstvie, a ohavnosti pozemských ... a opila se krví svatých a mučenníkuov Kristových. Jinde ji nazývá Babylon, jenž jest učiněna příbytek ďábelský, a stráž všelikého ducha nečistého, neb již k tomu jest najpodobněji ten sbor Antikristův i se svú hlavú, jenž se jest odstěhoval od Boha a od jeho zákona, a Jesu Krista potlačil, aby byl příbytek ďábelský, a stráž všelikého ducha nečistého. Tielo Antikristovo štiepáno a roztrháno jest ve mnohé roty a šiebalstva duchovnie i světské, aby podle oblastnosti tiech rot a šiebalstvie rozlit byl v nich duch nečistý, ďábelský k rozmnoženie oblastniech bludov, kacieřstvie, nepravostí a odporností ku potlačenie Jesu Krista.[385])

Chelčický patrně učí, že Antikrist je osoba morálná a nikoliv fysická. Antikrist jako souhrn zlostníků pod jedním hlavním Antikristem vždy prý byl a je prý blud, že teprv přijde a bude osoba fysická. »A nynie zprávce odporně pravie, že na skonánie svieta má nějaký Antikrist přijieti .... a křesťanóm se protiviti, muče je pro vieru, a zákon Boží že kaziti bude.[386]) Ale kde jest zákon božie? .... Mniši prý vyznávají, že v nich je, a skutkové zákonu božiemu odporní svědčí na nie. Též u kuběnářů svatokupeckých nenie zákona božieho, u lichevníkóv mnišských a tetřichóv tučných, také ho nenie u tvrzniech a hradových smilníkóv a násilníkóv prázdných .... Protož přijď Antikrist jakýkoliv z pekla nebo od jinud kterékoli rotě a nenalezneť u nie zákona božieho. I nebude mieti co kázati[387])

Podle soudu Chelčického jsou Antikristem:

a) Mniši mnohotvární z roty duchovní, světské, kardinálové, biskupové, praeláti, opati, proboštové, kanovníci, faráři, zkrátka veškeré katolické duchovenstvo. *b)* Císař, králové, knížata, páni a panoši. *c)* Všechen poběhlý lid křesťanský a všechny roty v něm. *d)* Hlava však všeho toho zlosynstva jest prý Římský papež. »On prý sobě osobil práva Krista Pána, odporně Ježíšovi hřiechy všechněm odpouštěje a je posvěcuje od každé poskvrny.[388]) On prý také trhá tělo Kristovo a nadělal z něho rot šibalských, zákonóv zvláštních jim naspořiv .... a s nimi lid zlámav

[385]) Výklad II. ep. sv. Jana. Rkp. Svatovítský. L. 64a, 65a.
[386]) O rozeznání duchóv pro blud. L. 229a.
[387]) Tamtéž. L. 230b.
[388]) Tamtéž. L. 231b.

v roty.«[389]) ... Odtud prý zrostly hřiechy nad pohany a v tom oddělování od Krista jde prý každá rota svú cestú. Nade všecko jest ten Antikrist, jenž jest dosáhl moci duchovnie úřadóv apoštolských, a vládne nad světem. Antikrist ten prý potlačil Krista, a vládne nad světem. Antikrist prý ten potlačil Krista, zatlačiv a v hanbě ho ostaviv, jako oběšeného za městem, a ku posměchu nemúdrých. Protož jest náměstek Jidášův.[390]) Tak rozumuje Chelčický o Antikristovi, a v podstatě je zcela Viklifův, ačkoliv se zdá, že něco pochytil ze spisu M. Jana Husi »De Antichristo et membris ejus.«

Poznámka. Ve »Vlasti« z r. 1900. napsal jsem učení Mistra Jana Husi o Antikristovi na základě přede vším spisu jeho »de Antichristo et membris ejus,« neboť míním, že původce jeho je Hus, neboť Hus sám slíbil *a)* že vydá spis o Antikristovi, *b)* myšlénky obsažené ve spisu tomto jsou po různu obsaženy ve spisech českých i latinských jeho, jakož i v listech jeho, *c)* domnívám se, že i Palacký spis ten měl za přesný.

§ 18. Závěrek.

Přehlédneme-li zde naznačené učení Viklifovo a Chelčického, snadno poznáme, že byl Viklif:

a) Protiva Chelčického v učení o církevní societě, neboť chtěl míti Viklif, že jest ona z přímé vůle Boží do stavů rozdělena, Chelčický však chtěl míti rovnosť naprostou.

b) Viklif byl Protiva Chelčického stran učení o societě občanské, neboť on tvrdil, že i forma vlády křesťanského krále nad křesťany jest bezprostředně původu Božského, kdežto Chelčický všecko panování křesťana nad křesťany z ďábla odvozoval, a proto naprosto zavrhoval, jakož všecku moc králův zákonodárnou, soudnou a trestnou, jakož i právo vybírati daň, clo a jiné šacunky.

c) Viklif dovoluje in causa Dei válčiti, Chelčický však všecku válku zavrhuje.

d) Viklif tvrdí, že všecko což se děje, nezbytně se děje, a že není vůle lidská svobodná, aby se mohla rozhodnouti buď pro to, což jest dobré, anebo pro to, což jest zlé, a že Bůh pudí člověka ku každému činu, ať k dobrému, ať ku zlému; Chelčický však zastává svobodnosť vůle lidské.

e) Viklif tvrdí, že jest svět věčný a že se liší od Boha jen tím, že svět jest stvořitelný, Bůh však nestvořitelný, ale Chelčický učí, že stvořil Bůh svět v čase, že tedy není svět od věčnosti.

f) Viklif tvrdí, že nemá Bůh kosmické svobody, že tedy musel stvořiti svět, Chelčický však učí, že stvořil Bůh svět z dobré vůle své.

g) Viklif tvrdí, že se Bůh vtělil, poněvadž bylo tak nezbytno, a že přijal tu duši a to tělo, které přijal a nebylo na jeho vůli, jinak učiniti, avšak Chelčický učí, že se Kristus Pán vtělil z pouhé lásky k nám, tedy dobrovolně.

[389]) Tamtéž.
[390]) Tamtéž. L. 233a, 233b.

h) Viklif učí, že má člověk mimo nesmrtelnou duši také hmotnou duši v sobě (psychu), která prý oživuje tělo bezprostředně, avšak s takovou náukou Chelčický se nesrovnává.

i) Chelčický tvrdí, že předzvěděni nebyli vůbec vykoupeni, Viklif však učí, že krev Kristova byla vylita pouze za předzřízené, ale jednou stránkou také za některé předzvěděné.

k) Viklif tvrdil, že všecko, což koná hříšník, byť konal i nejlepší skutky, jest jalové a hříšné, což není věrou Chelčického.

l) Viklif přijímá arci s mnohými bludy pět svátostí, křest, eucharistii, pokání, svěcení kněžstva a stav manželský in rigore a v širším smyslu i biřmování a poslední pomazání, Chelčický však přijímá pouze čtyři svátosti a zamítá naprosto: biřmování, poslední pomazání a stav manželský.

m) Viklif nebyl proti přijímání velebné svátosti pod jednou způsobou, Chelčický však hájil urputně, že má býti pod obojí přijímáno.

n) Viklif věří v očistec, Chelčický jej zamítá.

o) Viklif tvrdí, že se zatracenci v pekle stále více proviňují, věrné duše v očistci sobě zasluhují stále více i podstatnou slávu nebeskou, i radosti případkové, nebešťané však aspoň případkové, ale re ipsa i podstatné radosti vzrůst, o tom však mlčí Chelčický.

To jsou tedy ty rozdíly v učení Viklifově a Chelčického, a že jsou velikého dosahu, přizná každý, kdo o nich poněkud hlouběji bude rozjímati. I můžeme podle pravdy souhlasiti s Chelčickým, že byl Viklif do opravdy Protiva jeho.

Salve Regina.

Ráz na ráz pracuje dnes guillotina.
Ať vinen, nevinen — v ráz všechny stíná,
v koš hlava za hlavou se kutálí.
Ta sekera jak vzteklá dolů letí.
Má strach, by nezdržel ji před obětí
ve chvíli poslední lid nestálý.

Ten stojí zde! Ba, je to chátra divá,
jež ubohé svým zrakem zneuctívá.
Proč přišla sem? Chce patřit na muka.
A tato chátra, lidskou krví spita,
krev z těl se řinoucí se smíchem vítá
a každou chvíli v jásot propuká.

Cos z dáli hřmí . . . ! Pro radosť toho davu
zas vezou oběti sem na popravu —
již blíží se — a průvod začíná.

Hle! dvanáct jeptišek na káře bídné!
Zrak samá záře — srdce všech je klidné
a ústa pějí: Salve Regina.

Tu píseň družkám svým vždy zpívávaly,
když do nebes šly tiše — k svému Králi.
I dnes v den žití svého poslední
s tou písní na rtech půjdou v říši světla.
Teď došlo na ně. První hlava slétla,
však píseň ostatních zas dále zní.

Jak řada voskovic když uhasíná,
tak jednu po druhé stroj hrozný stíná,
a jen ta píseň zbylých k Bohu lká.
Než mlkne víc a víc ta píseň jejich tichá.
Ten lid — ta chátra dřív — teď sotva dýchá,
a posměch tichne, slábne, umlká.

Jak bývá v kostele — tak dnes tu tiše;
již poslední jen pěje abatyše
a k popravišti kráčí veselá.
Tam sklonila se její postať štíhlá,
stroj zadrnčel — v ráz sekera se mihla —
krev tryskla výš — a píseň dozněla.

Proč pojednou se všichni odtud derou?
Proč prchají? Vždyť ještě pod sekerou
v koš klesne mnohá hlava ubohá!
Ach! výčitka se dotkla jejich duší.
Krev zřeli nevinou — a každý tuší,
že člověk zvířetem je bez Boha.

V. Korauda.

Z říše baltického Triglava.

Historický obraz z doby obrácení Pomořanů od **Bedřicha Kamarýta.**

* DOKONČENÍ. *

Národ nadaný bohatými dary ducha dospěl v krátké době netušeného rozkvětu. Víra v jediného, spravedlivého, vševědoucího a přelaskavého Boha byla základem rodinného života, věrnosti a lásky manželské a zárukou pečlivé výchovy dítek. Veřejný život zákonem Božím proniknutý a řízený nepřipouštěl svárů a rozbrojů; každý nalézal právo a ochranu, všude zavládly ušlechtilejší mravy a jemnější způsoby, což činilo pospolité obcování milým a příjemným.

Staré pohanské neřesti, ukrutnosť ku slabším, neslýchaná surovosť, hnusné obžerství, bezuzdná mravní skleslosť mládeže, mnohoženství a s ním spojená žárlivosť, domácí nepokoje, záští, nenávisť, vraždy dítek, nepoctivosť, podvody a násilné uchvacování statku bližního, to vše, jež před tím za žádné bezpráví považováno nebylo, nýbrž spíše za jakousi výsadu mužů pohanských, to jest nyní předmětem veřejné hanby a opovržení.

Na sněmu v Usedomě byly tyto pohanské zlořády od veškeré šlechty a zástupců všech ostatních stavů zavrženy a zrušeny a nový křesťanský pořádek od celého shromáždění jednohlasně přijat a slavnou přísahou potvrzen.

O to se hlavně přičinil kníže Vratislav s Domoslavem. Pravé přesvědčení a upřímné přátelství spojilo hlavy dvou nejpřednějších rodů pomořanských, a ty vedeny horlivým biskupem a kněžstvem v krátké době proměnily pohanskou poušť v rozkošnou zahradu Kristovu.

Nový biskup pomořanský, Albrecht, muž plný sv. lásky a obětavosti, pracoval usilovně v duchu svého velikého předchůdce a docílil i mezi pohany na ostrovích netušených úspěchů.

V desíti letech vymizely poslední stopy pohanstva. Nádherné chrámy a svatyně vypínaly se uprostřed měst a v četných klášteřích vyučovalo již domácí kněžstvo mládež a pěstovalo vědy a umění.

Vzorný panovník měl na zřeteli i časné blaho svého lidu a vykonal dílo, jež velice prospívalo obchodu, bohatství i slávě země. Společně s Domoslavem založil a upravil s náramným nákladem veliký bezpečný přístav pro větší lodě a koráby. Bůh žehnal dobrému knížeti v míře nejhojnější, a ač plnou rukou rozdával, zdálo se, že poklady jeho jsou nevyčerpatelny.

A jak blaženým byl v kruhu své rodiny!

Milovaná choť úplně ozdravěla a dva roztomilí synáčkové vzbuzovali v něm naděje utěšenější ještě budoucnosti.

A což Boleslava? Nejednou se svěřila své švegruši: »Nikdy jsem nemyslela, že v tomto slzavém údolí možno nalézti takové štěstí. Mé srdce přetéká vděčností; nevím, zač bych dobrotivého Boha jestě prosila. Dal mi manžela, v němž jsem nalezla nejen ochránce, nýbrž anděla, jenž mne slovem i příkladem k nebi táhne. Toť mi nejjistější zárukou, že nikdy od sebe rozděleni nebudeme a štěstí mé že potrvá věčně.

Spokojený usměv Mstislavin svědčil, že i tato těžce zkoušená trpitelka toho tak toužebně hledaného míru nalezla. Veliká ve své vášni jest nyní velikou ve vroucí zbožnosti. Každý její dech jest díkem nebeskému Slitovníku. Není-liž ona sama, není-liž i manžel její živým svědkem nesmírného smilování Božího? I Domoslav, pocítiv na sobě přísnou ruku Boží, velebil její moc i shovívavosť a stal se dobrým křesťanem. Ctil a miloval svou choť, jejíž cenu poznal teprve ve strastných hodinách své opuštěnosti. Proto se všemožně snažil, aby vyhladil skvrny svého pustého života.

Po osmi letech byly práce na přístavu dokončeny. Jednalo se o slušnou úpravu právě onoho nábřeží, v němž Božek druhdy s knížetem měl tuhý spor, ve kterém však Vratislav na radu

sv. biskupa dobrovolně ustoupil. Božek pak proměnil celý táhlý svah od panského dvora až k jezeru v pěkný sad, kde se nyní často obě rodiny scházely.

Tak vidíme jednoho večera obě přítelkyně na rozkošném tom místě, any se kochají vyhlídkou na krásné jezero, vroubené bujným stromovím a úhlednými dvory měšťanů a šlechticů. Vzpomínají dob minulých a přepodivného řízení Božího ve všech příhodách a trudných událostech svého života.

Děti si hrály, trhaly kvítí a pletly věnce z routy a bylí. Muži se procházeli po nábřeží, bavíce se v přátelském hovoru.

Zvonivé hlasy chlapců vyrušily matky z vážné rozmluvy. Děvčátko s lupenatým věncem na roztomilé hlavince kráčelo, hledíc hrdě před sebe, okolo paní, žádné si nevšímajíc. Hošíci ji z povzdálí sledovali, nemohouce se ubrániti smíchu.

I kněžna se rozesmála. Mstislava však zbledla. Pohled na dítě vyvolal v ní nepříjemný, trpký pocit. »Odkud pojednou, tak přemítá, tento drzý, vyzývavý výraz na nevinné tváři dítěte? A ta úžasná podobnosť s matkou; tak as vypadala Vítězka v den svatební!« A již se valí ty děsné upomínky onoho neštastného dne do pobouřené duše; mimovolně obracela zraky k místu, kde v zoufalém ryku nejstrašnější kletby metala na původce nevýslovných muk svých.

Děvčátko se ohlédlo a spatřivši zasmušilou tvář matčinu, náramně se uleklo. Slzy mu vyhrkly, když odprošovalo matku za neslušné své chování.

Mstislava se vzpamatovala, přivinula dcerušku k sobě šeptajíc: »Upokoj se, dobrá Vítězko, ty jsi mne nikdy nezarmoutila. Jen si děti hrejte dále!«

Mrak přeletěl, tvář se vyjasnila, a opět utišená promlouvala k Boleslavě: »Pamatuješ se ještě na ten výjev hrůzy a zoufalství a na kletby, které jsem tam od nábřeží proti tomuto domu metala? Mohla-li jsem v té bouři tušiti, že kdy má zmítaná duše nalezne pokoje? Nemám-liž stále žehnati památce muže Božího, jenž hroznou kletbu sňal s místa toho a oblažil mne mírem nebeským. A patř tam na naše chotě, hle, jak svorně na blahu národa pracují!«

V tom okamžiku však sem zalétlo slovo, které zarazilo obě paní.

»Rozhodně ne,« opakoval dvakráte pevným hlasem Vratislav, mávaje odmítavě rukama.

Bolka povstala, bylo to pro ni něco neobyčejného; neboť z úst svého mírného a povážlivého manžela tak ostrého slova neslyšela. Upokojily se však obě, když porozuměly, oč se jednalo.

Domoslav žádal knížete, aby se nyní uvázal v držení dolní části svahu, jenž mu po právu náleží, a jehož mu jako přítel a křesťan nesmí dále zadržovati.

Kníže namítal, že čeho se jedenkráte dobrovolně vzdal, již nemůže nazpět přijati a proto zvolal: »rozhodně ne!«

Boleslava se pamatovala, že Vratislav skutečně tak před lety učinil. Bylo to tehdy, když biskup Otto hledal příhodné místo pro stavbu chrámu. Tenkráte daroval mu kníže své po-

zemky na břehu u jezera, čemuž se však Božek tvrdě opřel dokazuje, že celé nábřeží jest majetkem jeho rodu. Proto kníže od svého práva odstoupil.

Když hádka neustávala, pravila Mstislava: »Pojď, Boleslavo, já navrhnu těm našim pánům smír, pro obě strany zajisté čestný.« Mstislava mezi ně vstoupila, mužové umlkli. »Pánové,« počala, »odpusťte, že se mícháme do vašich záležitostí. Hádka tak dobrých přátel nás překvapila, a úkol paní býval ode dávna, aby zjednávaly mír a pokoj mezi rozvaděnými. Zde jest snadné dohodnutí. Můj Božku, ty jsi přesvědčen, že svah tento nám nikdy celý po právu nenáležel. Na tom budiž dosti. Rod náš, nyní křesťanský, na sobě nemůže nechati kletbu nespravedlivého statku. Pánem té části byl vždy jasný kníže. On jedině jest oprávněn rozhodovati o svém majetku.«

Potom se ujala slova Boleslava, připomínajíc svému choti: »A ty, milý Vratislave, zajisté máš v dobré paměti, že jsi nábřeží věnoval našemu milenému otci, když chtěl na tom místě Královně nebes zbudovati svatyni. On jest tedy pravým majetníkem toho svahu, a ty nyní svému největšímu dobrodinci nebudeš rušiti daného slova.«

»Výborně!« zvolali oba mužové, »návrh ten přijímáme a milerádi pozemek sv. biskupu přiznáváme, ale není ho již zde.«

»Jsou tu jeho dědicové,« pokračovala kněžna živě, »a to jsme my všickni; on jest našim otcem a my, duchovní dcery jeho, se uvazujeme v jeho pozůstalosť a přijímáme i všecky s ním spojené závazky. Vystavíme ku poctě jeho památky zde na pobřeží chrám nejsvětější Bohorodičce, aby v něm všickni stísnění nalézali pomoc a útěchu.«

Tvář Vratislavova se vyjasnila, a obdivuje se tak vroucímu obhájci práv sv. biskupa, pravil: »A nám to nenapadlo! Co tomu říkáš, Domoslave?« »Že se podniku jejich súčastním a tak se zbavím ještě jiného nespravedlivého statku, jejž po kolik let na svém dvoře ukrývám. Jest to zbytek Svantovítského pokladu, jehož větší část žreci v mé nemoci odnesli. Ať slouží nyní na oslavu pravého Boha.«

Tak se ty šlechetné duše spojily k dílu, jež mělo potomním pokolením hlásati horlivosť a nadšení prvních křesťanů Štětínských pro věc Boží. Nezůstaly však samy. K nim se přidružily všecky paní a dívky města, neboť každá chtěla přispěti k oslavě nebeské královny, která pohlaví ženské z nízkosti a kalu pozdvihla k nejvyšší důstojnosti.

Po dvou letech vypínal se nad přístavem imposantní románský chrám s mohutnými věžemi. Bylo to na tehdejší dobu obdivuhodné dílo, na němž mistr Jakob z Krakova s láskou a zápalem po dvě léta pracoval a tak své jméno i na severu proslavil. Nešetřeno nákladu na stavbu, ani na vnitřní ozdobu, jen aby byl stánek Boží co nejdůstojněji upraven. Zdi i podlaha byly šedým vyleštěným mramorem pokryty, na oltáři trůnila na stkvostném podstavci jantarem vykládaná překrásná socha bolestné Matky Páně, zhotovená dle vzoru »Dolorosy« ve Vavelském chrámu v Krakově. Pozlacené báně věží a průčelí se třpytným

nápisem »St. Maria ad portum« z daleka kynuly poutníkům, aby zde hledali bezpečného přístavu v bouřích života.

V den narození Nejsvětější Panny měl býti chrám od biskupa volyňského, Albrechta, posvěcen.

K té slavnosti byly konány velikolepé přípravy. Poutníci byli čekáni ze všech dědin a přímořských měst, jejichž starešinům, jakož i četným šlechticům a vévodům zaslány zvací listy.

Krátce před slavností navštívil kníže Domoslava a předložil mu dlouhý seznam hostů, kteří pozvání s povděkem přijali a žádal ho, aby naznačil, kteří z nich by mu byli zvláště milí. Božek prohlédnul listinu, zastrčil ji za ňadra a spokojeně se usmívaje, podal knížeti ruku, řka: »Drahý příteli, ani netušíš, jaks mne dnes učinil šťastným, ponechávaje mi těchto vzácných hostů; nuže, tak věz, že všecky považuji za své nejmilejší přátele, které také na svém dvoře bohatýrsky pohostím.«

»Zanech žertů,« pravil Vratislav vážně, »a sděl se mnou upřímně, kterých z těch pánů přece sobě přeješ?«

»Vždyť jsem již řekl, že všecky,« odvětil Božek rozhodně, »prosím tě, dopřej mi té radosti. Ostatně sám musíš uznati, že tvůj hrad jest příliš vzdálen od nového chrámu, můj dvůr však jest v jeho nejbližším okolí. Kníže, znaje neústupnosť svého přítele, zasmušil se a pravil s povzdechem: »Milý Božku, což tě neopustila ještě stará pohanská hrdosť, která byla příčinou tolikerého zla?«

»Ba neopustila,« odvětil Domoslav s povzdechem, »avšak snažím se všemožně svou pošetilou vypínavosť zaměniti za vznešenou křesťanskou hrdosť, která se všude hlásí okázale ku Kristu a nezná žádných mezí, aniž šetří obětí, kde se jedná o čest a slávu Boží. Toť příčina mé smělé žádosti, a sám musíš doznati, že jen bohulibým pohostinstvím mohu zase napraviti hrozná pohoršení, která jsem jako pohan rouhavými hodokvasy svými způsobil.«

Důvody tak šlechetnými byl sice kníže překonán i potěšen, nicméně jen s velkým sebezapřením podřídil se přání svého přítele.

Vrátiv se do hradu, nalezl poselstvo měšťanů stollenských, kteří přišli poděkovat knížeti za území jim před dvěma roky darované, aby na něm vystavěli tvrz proti pohanským kmenům, od nichž bývali neustále znepokojováni. Poslové oznamují knížeti, že dílo dokonáno, ale že na místo pevnosti zdělali úhlednou svatyni na oslavu vítězství sv. kříže, žádajíce knížete, aby jim bylo odpuštěno, že o své ujmě tak učinili.

Kníže, pohlédnuv udiveně na řečníka, pravil vlídně: »Rci, milý starešino, co tě přimělo k tomu, že jsi udělil svolení ke stavbě, jsa zavázán smlouvou, že vykonáš, co jsem pro bezpečnosť hranic nařídil?«

»Jasný kníže,« odvětil starešina sklíčeně, »uznávám, že jsem jednáním svým těžkou odpovědnosť na sebe uvalil. Rozkazů tvých mělo býti šetřeno. Ale tentokráte zvítězily vyšší zájmy. Měšťanstvo úsilovně žádalo stavbu svatyně, nemohl jsem odolati usilovným jejich prosbám.« »Chrám jest nejpevnější tvrzí,« voláno ze všech stran, když počato s prací.

»Jsme křesťané,« vyznávali všickni, »věříme ve svrchovanou moc Spasitele našeho, jehož sv. kříž nám bude nejbezpečnější záštitou proti každému nepříteli.«

»A již jsme přesvědčeni o té božské Jeho ochraně. Neb od té doby, co Ukřižovaný nad námi panuje, neodvážil se žádný nepřítel na nás.« »Svatým pokojem, který nám pozůstavil, tichostí a láskou, kterou nám přikázal, jsme odzbrojili a tak přivábili své svárlivé sousedy, že nám nejen při stavbě svatyně ochotně pomáhali, nýbrž mnozí z nich za poučení u víře křesťanské a křest svatý žádali.

Třicet pohanských Luticů bude v den posvěcení nového chrámu pokřtěno a na sta jiných toužebně očekává hodiny, jež by je osvobodila od krutého jařma nenáviděných arkonských žreců. O jak všickni prahnou, by tebe spatřili, přelaskavý otče a panovníče náš!«

K další prosbě se starešina neodvážil; vždyť viděl, jaké se konají zde na hradě a v celém městě přípravy k nastávající okázalé slavnosti. A přece stalo se, čeho neočekávali. Tak veliká víra a obětavosť zasluhovala odměny. Dobrý kníže přisíbil, že se s četnou družinou k posvěcení svatyně dostaví, a také o to se postará, aby příkladní křesťané stollenští měli svou vlastní správu duchovní.

Kněz Ulrych sám se nabídnul, že provodí knížete, a deset mladých šlechticů, mezi nimiž i oba synové Domoslavovi, měli tvořiti čestnou stráž na cestě a zvýšiti lesk slavnostní.

Když Boleslava vyslovila knížeti své podivení, že odchází, kdy přítomnosti jeho jest nejvíce třeba, dí tento konejšivě: »Neboj se, milá choti, že touto výpravou povinnosti společenské zanedbám, neb se zajisté v pravý čas vrátím, ale byl bych nevděčníkem k Bohu, kdybych se nesúčastnil té památné slavnosti. Vzpomeň jenom na blažené dny v Pyřici! Když jsem před desíti roky s hloučkem křesťanských Pomořanů vítal Apoštola Páně, tehdáž jsem zasvětil život svůj službě Ukřižovaného a líbaje Jeho sv. kříž, v horoucí touze jsem žádal dočkati se dne, kdy celý můj národ bude klečeti u Jeho nohou. Poznáváš nyní, co pro mne znamená ta radostná zvěsť, že na nejzažších hranicích pomořanských vztýčen sv. kříž? A ten hlahol, jenž odtud vychází, zdaliž není pro mne nebeským hlasem, který mne mocně vyzývá, abych šel a s vděčným lidem svým z hloubi duše děkoval Spasiteli za tu nesmírnou milosť.«

Tvář kněžny se vyjasnila, zraky jejich se potkaly a slzy zbožného nadšení v nich svědčily o blaživém souhlase duší jejich v nejsvětějších zájmech. Tak se rozloučili v pocitu tichého štěstí a neskaleného pokoje.

Čas míjel rychle při mnohé práci a starosti. Teprve před dvěma dny počato se zevní výzdobou věží a průčelí. Kněžna si přála, aby vše bylo vkusné a nádherné. Sama řídila práce.

Sneseno množství bělostných praporů a pestrých stuh, haldy rozmanitého kvítí a zelení, z něhož uvily dívky ohromné věnce, kytice a okrasy. Každý se obdivoval jemnému vkusu, souladu barev a důmyslné kráse celé úpravy.

Kněžna byla šťastná nad takovým zdarem a těšila se, jak bude kníže mile překvapen, až všecko spatří. Proto spěchá domů, aby snad navrátiv se, jí zde nezastihnul.

Když vešla do své komnaty, oznamoval hlásný, že před chvílí z věže viděl dva jezdce z knížecí družiny, kteří uháněli po západním svahu k nábřeží a jestli se nemýlil, že jest to mladší syn pana Domoslava s některým panošem.

Ale již se ozýval na chodbě hlasitý hovor milého synovce, jenž se sluhy dotazoval po kněžně. Boleslava otevřela prudce dvéře a volala příchozímu vstříc: »Cože, ty přicházíš sám, kde jsou ostatní, a kde máte svého pána?«

»Milostivá tetinko,« dí jinoch vesele, »právě přicházím od našeho jasného pána s nejněžnějším pozdravem, že velmi důležité jednání ho zadržuje ve Stolle, že však ještě dnes se odebéře do Anklamu a zítra nejdéle o polednách se vrátí. Slíbil, že se zastaví u nás ve dvoře, aby pozdravil přibylé hosty, s nimiž společně uvítá biskupa.«

Potom líčil mladý Domoslav průběh slavnosti. »Již příchod knížete,« vypravoval, »vyvolal v každé dědině neobyčejné nadšení. Davy lidu nás provázely na celé cestě, majíce neustále zraky obráceny ku knížeti, jakoby se jeho milého pohledu ani nasytiti nemohly. Jeho příkladná zbožnosť při posvátných obřadech uchvátila všecky, tak že mnozí ujišťovali, že se jim zdálo, jakoby viděli tvář anděla Božího. Zvláště dojemný byl křest Luticův,« pokračoval synovec, »kterým všem byl kníže kmotrem. Mezi nimi vynikal obrovskou svou postavou jeden stařec bledé tvaře s bílými vousy a vlasy jako sníh. Když bylo po sv. obřadech, než kněžstvo opustilo chrám, předstoupil uctivě před světitele a tak významnou řečí jménem novokřtěnců mu děkoval, že sám kníže pln obdivu se kněze Ulricha tázal, kým byl ten muž, že dovedl mluvit tak dojemně.

To spozorovav stařec, obrátil se k panovníku a dí pokorně: »Jasný kníže, býval jsem druhdy nejvyšším knězem hrozného Triglava a vrchním strážcem jeho svatyně na Volyni. Po čtyřicet roků jsem věrně konal úřad svůj a pevně věřil, že v příšerném obraze jest ukrytá strašlivá moc, která zdrtí každého, kdo by rouhavě se k božstvu přiblížil. Když však byl Triglav od vyslance Ukřižovaného na zem poražen, rozmetán a spálen, tu jsem ustrašen a v nejhlubší duši zahanben prchal z místa staletých klamů a podvodů. Štítil jsem se lidí, skrývaje se v odlehlých slujích a pustinách. Léta jsem žil v jakési zvířecí otupělosti, nemaje jiné starosti než o chatrnou výživu. Tu se opět ve mně probouzel cit lidský. Srdce úsilovně žádalo po bohu. Muka má byla nevýslovná, neb bez boha jsem žíti nemohl. Já však neměl žádného boha. Ukřižovaného jsem nenáviděl, ale ještě více jsem se ho bál jako nesmířitelného protivníka svého. Před rokem mne zachvátila zimnice. Bídně jsem se dovlékl k jedné uhlířské salaši, kde mne hospodář laskavě přijal. Poznal mne a já jeho, neb po mnohá léta dodával uhlí k věštbám a obětem do našeho chrámu. Byl horlivým ctitelem bohů, a nyní jest ještě horlivějším křesťanem. Dobrý ten muž svou útrpnou láskou mi otevřel a ukázal cestu k nejvyšší lásce k slitovnému Spasiteli,

jemuž od dneška celým srdcem chci přináležeti. Pročež jasný kníže a tebe, ctihodný otče, snažně prosím, abych se směl vrátiti do města, v němž jsem býval s modlou svou postrachem všemu lidu, a kde chci kajícně dokonati život svůj.«

Potom přijal kníže hold pokřtěných lutických pohlavárů a poselstvo dvou velikých rodů Bodrckých, kteří uznávajíce ho též za svého panovníka, jevili upřímnou touhu státi se křesťany. Ráno oznámeno knížeti, že v noci přibylo do města ještě více kmetů s množstvím pěkného koňstva a jiných vzácných darů, že čekají jen na své staršiny, aby společně se poklonili velikému křesťanskému knížeti a zjednali s ním smlouvy věčného míru a přátelství.«

Kněžna zprávami těmi velice potěšena s vděčností uznávala něžnou péči milovaného manžela a s vroucím díkem laskavému Spasiteli, že cestu, jíž se strachovala, ku spáse tak mnohých duší obrátil, odebrala se spokojeně na lůžko. Posilněna klidným spánkem, vítala radostně den, na který se tak nevýslovně těšila. Vždyť slíčný chrám, jenž byl s velikým nákladem a ještě větší láskou zbudován, očekává jako nevěsta okrášlená posvěcení svého, aby se stal důstojným stánkem Nejvyššího a utěšeným sídlem královny nebeské. A dnes, až se miláček její vrátí z požehnané cesty své, odevzdají společně ten skvost, jako důkaz dětinné lásky matičce bolestné. Tam se budou modliti za lid svůj, tam pod oltářem sobě připraví místečko, kde si sladce odpočinou po dokonané pouti vezdejší.

V té slavnostní náladě se kochala Boleslava po celé ráno, pak vstoupila do veliké dvorany, aby přijala četné strýce a ostatní příbuzenstvo rodu Samborova a mnohé jiné vzácné hosty, kteří v přeplněném dvoře Domoslavově neměli místa. Byli to známí šlechticové z Pyřice a Kamína, nejvěrnější její a Vratislava přátelé, které kníže jako své rodné bratry miloval.

Než se nadála, minulo poledne, doba, kdy kníže buď se blížil k městu nebo byl již ve dvoře Domoslavově.

Hlásný však, jenž měl oznámiti příchod knížete, posud nepozoroval na Stollenské silnici žádných jezdců.

Po tři hodiny trvala Boleslava v trapném očekávání, pak ji pojala velká tesknota. I ustrojila se a jela s dítkama do dvora, kde již panstvo se chystalo k uvítání biskupa.

Vešla chvatně ke Mstislavě a všecka vzrušená se vrhla s pláčem na její šíji.

»Co je ti, co se stalo,« táže se Mstislava polekaná.

»Tebe se táži, ty to musíš věděti, co se přihodilo s Vratislavem,« zalkala Boleslava.

„Upokoj se, sestro,« těšila ji švegruše, »právě přiběhl hlídač od zříceniny staré kantiny se zprávou, že na západní rovině dobře rozeznává as dvacet jezdců, kteří v čele poutníků zvolna se blíží k městu.

Jsou to naši lidé s několika polskými šlechtici, kteří záhy z rána vyzvali mého mladšího syna, aby jel s nimi knížeti vstříc.«

Boleslava nedůvěřivě kroutila hlavou, přistoupila k oknu a pohlížela smutná k jezeru. Ta jindy světlá a půvabná vodní hladina, nyní však šedá, zsínalá a temným mrakem zahalená

jest věrným obrazem její stísněné duše. Dívá se do těch hustých chmůr, z nichž se pojednou vynořily tři mohutné prapory a věnci vyzdobené lodi, jež, zabočíce okolo ostrova, přímo k přístavu pluly.

Nyní teprve obrací své zraky k nábřeží, a co vidí? Celá ohromná prostora před chrámem jest obsazena lidmi a neustále přicházejí nové davy z města a venkova a plní rozsáhlé nábřeží až k samému přístavu. Pojednou vyráží slunce z mraků a bělostná svatyně s pozlacenými kříži a báněmi zazáří v lesku přepodivné nadzemské krásy.

Boleslava pohledem tím osvěžená vzpomíná na sv. biskupa, jak dnes jeho vroucí přání vyplněno, jak oslavená památka jeho, vzpomíná na poslední žehnání a na tklivá slova, kterými ji k nastávajícímu velikému utrpení připravoval a ochraně bolestné Matky Páně doporučoval a jakási hrozná předtucha svírá jí srdce.

Do komnaty vstoupil Domoslav a nabízel se sestře, jestli chce společně uvítati arcipastýře, že ji k přístavu doprovodí, kam kníže co nevidět přibude. Boleslava přisvědčila, a kráčela mlčky s bratrem a švegruší ku chrámu. Stařešinové a cizí hosté již dříve zaujali vykázaná jim místa na nábřeží.

Když však přišla kněžna ku chrámu, obrátila se k Mstislavě a pravila: »Zdá se mi nemožno, abych jinak než po boku knížete se slavného uvítání súčastnila; pročež půjdu ku své nebeské těšitelce a tam chci očekávati svého manžela.«

Obě paní vstoupily do svatyně i dítky vzaly s sebou. Boleslava stanula před oltářem. S pocitem nejněžnější lásky a útrpnosti hledí na svatou umučenou hlavu Spasitelovu, jíž bolestná matka k srdci svému tiskne, a všecky úzkosti a hrůzy té strastiplné hodiny na hoře kalvarské se jí staví před duši.

Cítí její nesmírné hoře, vidí meče, jak rozdírají nejsvětější srdce a pohroužená v moře hořkosti, pozdvihuje ještě jednou oči k té nebeské trpitelce a zaúpí v úzkosti své duše: »O matko žalu, kněžno bolesti! Pros za nás zde i za budoucí všechna pokolení!« Pak klesá na kolena a sklání odevzdaně hlavu, hotova přijati z ruky Boží i nejtrpčí a nejbolestnější. V této chvíli pochopila Boleslava tajemný význam svého jména — »bolestí ku slávě«.

Pacholíci se rozhlíželi zvědavě po chrámě, dotazujíce se na různé předměty, jež jim Mstislava vysvětlovala, pak je vedla ještě do vedlejší kaple, aby jim ukázala nádherná roucha přichystaná k zítřejší slavnosti. Jeden z kněží zde všecko to pořádal a právě pokrýval stůl, na němž prozatím měly býti uloženy sv. ostatky, než budou do posvěcených oltářů zazděny.

Tu náhle kolem chrámu to zabouřilo jásotným hlaholem, což bylo znamením, že lodi již přistály k břehu. Lid vítal svého vrchního pastýře s upřímnou láskou a slávou velikou. Domoslav, jako první starešina, v čele šlechty a měšťanstva pozdravil milovaného arcipastýře nejuctivěji, přednesl jménem štětínských paní pokornou žádost, aby nový chrám na počest památky velikého apoštola pomořanského vystavěný za sídlo nebeské královny posvětil a brány jeho všem sklíčeným a zarmouceným otevřel. I vyznal skroušeně, že byl tím urputným protivníkem, který před desíti

lety vroucí přání sv. biskupa zmařil, a stavbě svatyně vší mocí se opřel, čehož nyní celým srdcem lituje.

Nepřítomnost knížete omlouval tím, že jen záležitosti nejvyšší důležitosti jej ve Stolle tak dlouho zdržeti mohly, an jest všem známo, jak se na tuto přeradostnou slavnost těšil a připravoval.

Biskup Albrecht k slzám pohnut děkoval starešinovi a všemu lidu za tak něžný projev úcty a oddannosti, jež vděčně přijímá jako slavné osvědčení víry a lásky k samému božskému Spasiteli a Pánu svému. Obdivuje se zlatostkvoucí kráse svatyně blahořečil paním štětínským, že nemohly důstojněji oslaviti památku nejlaskavějšího otce a apoštola, jako když ten spanilý pomník vděčnosti a lásky věnovaly ke cti a chvále přebolestné Matky Páně, již sv. biskup vždy tak vroucně ctil a miloval. »Mladé církvi pomořanské,« tak dovozoval velepastýř, »jest třeba ochrany, a kde ji bezpečněji nalezne ne-li u matky Spasitele, která byla nejmocnější záštitou prvních křesťanů.«

Tisíce osiřelých, opuštěných, stísněných a utrýzněných volá po matce; ejhle, zde otvírá ona všem dům svůj a srdce své, plné sladké útěchy a lásky mateřské. Toť příčina naší svaté a oprávněné radosti! Potom připomenul velikých zásluh obou slavných rodů Domoslavův a Samborovův o tuto svatyni, a knížete Vratislava nazval nádobou Bohem vyvolenou, jenž oslavuje jméno Hospodinovo v národě svém.

»I ta cesta,« doložil, »kterou právě koná, jest cestou apoštolskou a událostí dosahu nesmírného pro naše bratry, jenž sténajíce pod nesnesitelnými nátisky hrůzovlády arkonské, hledají ochrany křesťanského knížete. Přátelské smlouvy s nimi sjednané urychlí pád zpupné Arkony, poslední to bašty pohanské na severu.« —

Biskup pokynul, kněží rozžehli svíce, jahnové položili na nosítka drahocenné skříně s ostatky svatých, a jiné stkvostné dary pro nový chrám od paní Volyňských.

Průvod se spořádal a ubíral provázen zbožným zpěvem všeho lidu k postranní kapli chrámové, kam je pouze starešina a hlavy vzácnějších rodů následovaly. Svaté ostatky byly vystaveny na oltáři a hned počaly k jejich uctění předepsané žalmy a modlitby. Lid před chrámem utichnul a naslouchal krásným zpěvům a modlitbám.

Tu se objevila na západní silnici tlupa jezdců, a za nimi zástup venkovského lidu. Po celém nábřeží povstalo radostné hnutí. — Bylo slyšeti tlumené hlasy: »Kníže přichází.«

»Není ho mezi jezdci,« tvrdili jiní.

»Hle, tam někoho nesou,« voláno již ze všech stran. »Stalo se nějaké neštěstí? Snad je kníže churav nebo raněn?«

Brzy tu byli jezdci a žádali zástup, aby uvolnil cestu a choval se tiše. Lid se rozstoupil a nechal volně projíti ten smutný průvod. Na nosítkách z čerstvých větví ležela pláštěm přikryta mrtvola knížete. Synové Domoslava a dva šlechticové polští ji nesli, kněz s družinou knížecí ji provázel. Blížili se k chrámu, ano právě z něho vycházelo kněžstvo s biskupem, jenž zaražen

zůstává na schodišti a vzhlednův průvodčí a nosiče, kynul jim, aby postoupili k portálu.

Když přinesli tělo, zahalené v háv knížecí, až k bráně chrámové a postavili na schodiště, pohlédnul biskup úzkostně na kněze Ulricha, jenž s těžkým povzdechem ze sebe vypravil: »Okladně zavražděn.«

Biskup třesoucí rukou odhalil roušku, jíž byla tvář mrtvoly. zakryta, a spatřiv hroznou otevřenou ránu na skráni a v ní usedlou krev, skloněn ku zsinalé hlavě v proudu slzí zažalostnil: »Buď požehnaná, hlavo zkrvácená, rozkrušená zlobou rouhavou! Buď pozdraven věrný služebníče Krista Ježíše, jenž jsi radostně přijal kříž jeho, tiše a trpělivě jej nesl a v něm vítězně dokonal. Budiž vítán zde od Matky Bolestné, v jejížto svatyni sladce budeš odpočívati, jako odpočinul mrtvý Spasitel na klíně jejím. Hrob tvůj bude slavný a na něm modliti se budou národové.«

Lid ohromen na vše pohlíží a v náramném napjetí čeká na kněžnu, která posud dlí v chrámě.

Vchází tam biskup a nalezaje jí klečící u sv. ostatků, dí k ní soucitně: »Kněžno Boleslavo, milovaný choť tvůj se vrátil z pouti své. Dílo apoštolské, jemuž svůj celý život zasvětil, jest dokonáno. Bůh oběť jeho milostivě přijal a povolal ho k věčné mzdě. Slušno, abychom tělesnou schránku vyznavače Kristova uvítali, jako dnes oslaveného ducha jeho v nebesích uvítali anjelé.«

Boleslava se pozvedla a sebravši všecku sílu svou, kráčela pevným krokem ku dveřím chrámovým. Pak vystoupila na schodiště. Zraky všeho lidu utkvěly na ní. Ona však neviděla ničeho, než tu statečnou, v šarlatový plášť zahalenou postavu, a tu milou i v smrti krásnou tvář s hroznou zející ranou.

Dlouho v němém ustrnutí tu stojí, bledá a nevýslovně spanilá, s rukama v před vztaženýma, až nemohouc se udržeti na nohou klesá v mrákotách na mrtvolu se srdcelomným nářkem: »Matko bolestná, splnilo se všecko, — tys mi dala znamení své lásky, — tys mne vyvolila za účastnici přehrozného utrpení svého, — vypros mi síly v této nesmírné strasti!«

I povstala jako neviditelnou rukou pozdvižena, kynula dětem, aby přistoupily blíže a tlačíc je k nosítkám, pravila zdrcená bolem: »Ubohé siroty, nemáte otce,« — a pak obrácena k lidu těžce ze sebe vypravila: »I vás všecky miloval jako dítky své, — i vy jste ztratili otce.«

Výjev, jenž následoval, nedá se ani popsati. Jako vichřice když zachvátí hořící chatrč a neodolatelnou prudkostí na všecky strany metá žhavé proudy, všecko proniká, do vnitřností i nejpevnějších budov se vtírá a odtud zase v nových plápolech tím mocněji vyráží: tak i zde. Jednotné výkřiky: »To my víme!« — »Více než sebe nás miloval!« — »Nebyli jsme hodni takového pána!« — vyšlehly jako plameny a mocným dojmem při pohledu na velikého mrtvého rozdmýchaný žár neušetřil nikoho, až celý ten nesmírný zástup a tisíce litostných povzdechů se spojily v jeden mohutný, nebesa pronikající nářek: »Ztratili jsme otce!« Málo panovníků tak upřímně hledalo blaho lidu svého, jenom

srdce zcela Bohu zasvěcené, v moři lásky Kristové pohřížené jest schopno takových obětí.

Na Vratislavu vidíme, co může příklad vznešených ctností, když vzplane z výše paláců knížecích, jak zahřívá, proniká a zachvacuje celý národ.

Slavný ten panovník počal dílo apoštolské za poměrů téměř beznadějných, ale pevná víra, neúmorná vytrvalost a mysl nad pomyšlení šlechetná, slavila skvělé vítězství nad zvrhlostí lidskou i ďábelskou zlobou.

Na žádost všeho národa bylo upravené v novém chrámu místo odpočinutí pro prvního křesťanského knížete.

»Odtuď,« jak krásně pověděl biskup Albrecht, když mrtvolu v hrob ukládal, »v den slavného vzkříšení povstane s korunou vyznavače i mučeníka a předvede prvotiny svého národa, jež byl Ukřižovanému oběťmi tak velikými získal a zachránil.«

Vše to uznal vděčný lid, proto také jej tak miloval. Snad nikdy národ tak jednotně, tak žalně nad hrobem svého panovníka nezaplakal, jako Pomořané u hrobu největšího svého dobrodince.

A tak byl památný chrám slavně posvěcen nejen řádem církevním, ale i posvátným proudem bolestných slzí celého národa. —

Teprve několik dní po pohřbu se zvědělo, kdo úkladně dobrého knížete zavraždil. Byl to zrádný Rohuš, oltářník chrámu sv. Vojtěcha. Nešťastník ten s pekelnou mzdou a zneuctěnou svátostí jako šílenec probíhal pralesy, prolézal houští a křoviny, doupata lesních dravců, hledaje bezpečného úkrytu pro své zlato. Živil se bukvicemi, lesním medem, honil i srny a jinou zvěř, štítil se lidí, utíkal před nimi, maje každého za slídiče a lupiče svého pokladu.

Když jednou obyvatelé Stollenští ho stíhali jako podezřelého, rozzuřil se a počal útočníky kamenovati, že jen ztěží vzteklému šílenci unikli. Od té doby se již nikdo na něho neodvážil, každý z daleka před ním utíkal.

Když kníže se vracel ze Stolle, zhlédl mladý Domoslav nebezpečného toho dravce, an se hrabe křovím a pohrozil mu mečem. Než se kdo nadál, zasvištěl kámen v povětří a kníže se kácel s koně. Proud krve potřísnil tváře i šat. Na levé skráni proražená lebka, a kámen trčel hluboce v ráně. Nesmírné zděšení zachvátilo družinu, tak že nikdo nepomýšlel na to zmocniti se vraha. Kněz Ulrich přiskočiv k umírajícímu, pozdvihnul krví zbrocenou hlavu a provázel poslední jeho tichý ston nejsladším jménem Spasitele. Dlouho pak držel bezduché tělo v objetí, až přestal poslední tlukot srdce.

»Kníže jest mrtev,« oznamoval kněz, přemožen bolestí a hrůzou. Slovy těmi, jako bleskem dotknuti, zachvěli se průvodčí, cítíce nyní jasně celou velikosť děsné skutečnosti a žalostným vzlykotem a bědnými výkřiky ulevovali stísněnému srdci. Když se poněkud vzpamatovali, vyňali kámen z rány, očistili tvář a chtěli se s mrtvým pánem vrátiti do Anklamu.

Kněz Ulrich však radil, aby pro uvarování ještě většího zmatku mrtvola panovníka bez meškání byla dopravena do hlavního města.

Jeden z jezdců byl hned vyslán do Anklamu a vrátil se po dvou hodinách s nosítkami a davem lidu, který pobouřen strašnou zvěstí ze všech vůkolních dědin a měst se hrnul k zavražděnému knížeti s usedavým pláčem. Upravili nosítka, položili na ně mrtvolu, přikryli šarlatovým slavnostním rouchem, a kněz Ulrich ustanovil, aby střídavě šlechticové s měšťany Stollenskými a Anklamskými nesli předrahou schránku nejmilejšího otce a panovníka.

Jiné tlupy mužů rozběhly se v náramném roztrpčení po lesích a jaly se stopovati vraha, až před večerem druhého dne ho zastihly před skalnatou jeskyní, těžkým kyjem ozbrojeného. Bránil se zuřivě, až konečně přemožen, povalen a na místě utlučen. Jeden z mužů pověsil zohavenou jeho mrtvolu na dubový pahejl. Pod řízou ortelovaného nalezen byl sáček nově ražených zlaťáků, které na hrad knížecí odevzdali. Tím byla sice osobnost vraha zjištěna, obecný lid však pevně na tom trval, že vražda byla skutkem pomsty žreců, kteří dávno přísahali smrť nenáviděnému knížeti.

Boleslava přežila knížete jen několik roků. Těžké svízele naléhaly na mladistvou panovnici. V zemi trval sice pokoj, avšak ku králi polskému poutaly ji svazky vděčnosti a vzájemnosti, tak že nemohla odepříti pomoci věrnému spojenci svého choti, když četnými nepřátely obklíčen na ni se obrátil. Vyzbrojení několika tisíců žádalo velikých obětí.

Náramnou štědrostí knížete utrpěly statky a důchody rodinné veliké újmy a právě nyní nesměla panovnice omezovati dobročinnost svou, aby vyšší zájmy tím poškozeny nebyly. A jakých starostí způsobily jí dítky! Kdy nejvíce bylo třeba pevné ruky zkušeného otce ku zdárnému vychování, tlela ruka jeho v hrobě. A přece v tísni tak mnohé zachovala zbožná paní odevzdanou a statečnou mysl. Kde nabrala tolik síly? Jest pravda, bratr Domoslav byl jí upřímným rádcem a pomocníkem. Ale jsou případy, kde lidská pomoc nestačí. Jsou kříže, které žádnému vyjeviti nemůžeme, jsou chvíle, kdy i mezi přátely se cítí člověk opuštěn. V takovýchto strastných hodinách se uchýlila k té přelaskavé matce, jejíž jméno nosila, kterou sobě za vzor života vyvolila, jíž všecky své bolesti zasvětila.

Když před dvěma roky dala první podnět ku stavbě chrámu Bohorodičky, nenadála se, že jí svatyně ta bude vším na světě. V ní cítila mocněji její přítomnosť, zde na stupních posvátného oltáře ztichly všecky bouře, zde sídlil mír a pokoj nebeský. Zde byla blízká svému nejvěrnějšímu příteli a ochránci, zde se připravovala na odchod svůj a na blažené s ním shledání před tváří Boží.

A co ona ve svatyni té hledala a nalezla, to hledali a nalezli tisícové, kteří do útulného chrámu zavítali. Každý Pomořan znal bolestnou Matku Boží u přístavu. Jak plavci přicházející od Volyně zahlédli první třpyt pozlacených bání, již na počest Bohorodičky zdobili lodě prapory, a malí i velcí pozdra-

vovali ji libou hymnou polanskou: »Bogorodzica Dziewica,« vztahujíce ku vznešené svatyni své ruce.

Poutníků každého roku sem příchozích se čítalo do statisíců. Zde měli bez rozdílu všickni národové svůj domov.

Byť i mezi sebou se rozeštvali a byli v krvavých bitvách, zde v té svatyni nebylo Pomořanů, Poláků, Němců, zde byli všichni bratřími; společné soužení je zbratřilo a učinilo dítkami Matky Bolestné.

Pokolení za pokolením se vystřídalo v té velebné svatyni, čtyři sta let trvala její sláva, až neblahá reformace věrné syny nebeské Matce odervala, bratry rozdělila, jednotu víry zmařila a zbožné kmeny polabské z posvátného útulku — a konečně i z požehnaných jejich sídel vytlačila.

Jenom církev katolická, plníc své vznešené povolání, shromažďuje národy rozličných jazyků v jednotu víry, ctí a chrání jazyk každého národa a s ním i život jeho. Odštípení od té veliké a svaté jednoty mstí se na každém národě rozkolem, sváry, ztrátou jazyka a konečnou záhubou. —

V nocích měsíčních.

Rád bloudím v nocích bílých měsíčných,
kdy měsíc hýří stříbra jasem,
kdy nebem planou květy věčných tuch,
jež k duši mluví věků hlasem.

V těch nocích, v nichž se světy zrcadlí
a teskně hledí k naší zemi,
jak toužily by milou za sestrou,
jež zašla v dálku za hor lemy.

Mně zdá se, jak bych setřás' těla tíž
a duši volnou měl a prostou,
jak z temného bych vyšel vězení —
mé duši smělá křídla rostou.

A křídla ta se vzduchem lehce chví
jak loďka v uklidněném moři,
již dotýkám se jimi bílých hvězd
a v duši touhy věčna hoří.

V tom jak by slza — letí meteor
a k zemi padá s věčných dálí,
má duše povzdechem se rozechví
a cítím, jak jsem bídný, malý.

R. Stupavský.

Râmâyana.

Překlad obsahu stejnojmenného díla P. ALEX. BAUMGARTNERA S. J. (Ergänzungsheft zu den »Stimmen aus Maria Laach« No. 62., bei Herder, Freiburg im Breisgau 1894) pořídil

s povolením autorovým i nakladatelovým VILÉM SLADOMEL, kněz církevní.

* DOKONČENÍ. *

VI. Kniha o boji. (Yuddha-Kândha.)

Odtud rozvíjí se báseň u vlastní válečné épos, přibližujíc se tak velmi rázu Mahâbhâraty a válečných épů jiných národů. Při všech podobnostech a styčnostech svých s jinými toho druhu básněmi má Râmâyana — hledíc k této šesté knize — zcela opáčný základní ráz. V mohutném boji Kuruovců s Pânduovci zřetelně prosvítá upomínka na starý národní boj, v němž proti všem podivným vlastnostem a schopnostem rekové byli pouhými lidmi, a to orickými Indy; téměř každý z nich má svou ostře nastíněnou a individuelní tvářnost. V Râmâyaně — a to zvláště v této šesté knize — stojí tolikéž dvě nepřátelské strany naproti sobě; na jedné daemonští obrové, jimž po libosti básníkově jsou po ruce všemožná kouzla, na druhé pak opice, opatřené nadlidskou silou a vedené královským synem, jenž v sobě tají v těle lidském moc Božskou. Proto v Râmâyaně — mnohem více než v Mahâbhâratě — zmíněný boj obou stran má do sebe příliš mnoho kouzelného, báječného a fantastického, tak že lidský ráz v něm úplně mizí. Romantická hlavní nit, jež těsně pojí se s osudem Sîty, jest velice poutavě dále předena a v pestré směsi velikolepého boje opic panuje stále určitě umělecké provedení a nikoli pouhá methoda.

Jakmile Râma, mocně byv dojat věrností Hanûmatovou, jej obejme, odbývána válečná porada. Râma jeví při tom malou naději, nevida možnosti, jak by mohl s vojskem přes moře přejít a osvoboditi Sîtu. Sugrîva však jeví velikou naději a radí zcela jednoduše postaviti most přes moře do Lanky. Ještě více naděje ukáže Hanûmat; po jeho soudu stačí prý samo vojsko opic na dobytí Lanky a osvobození Sîty. Tím vším jsa povzbuzen, rozhodne se Râma k boji a rozkáže vojsku připraviti se na pochod. V ohromných zástupech po stech tisících ba milionech shromáždí se na dané znamení opice z lesů, hor, polí i skal, seřadí se s báječnou rychlostí na pochod a odtáhnou přes hory Sahyjské a Malayské ku mořskému břehu. Zde seřadí se v bezpočetných plucích, mezi tím co Râma, pravý to básník a melancholik, opětně lká nad osudem Sîty.

Moře popsáno jest nádherně.

Zatím Râvana koná v Lance válečnou poradu. Dobrá rada však tu jest drahá. Vibhîshana, bratr Râvanův, navrhuje, by Râvana Sîtu propustil a mír učinil. Kumbhakarna, jenž byl právě

ze šestiměsíčního spánku se probudil, jeví mrzutost nad tím, že se Râvana radí o věci, na níž se byl už dřív ustanovil. Mahâpârçva radí, aby Râvana užil proti Sîtě násilí. Toto vybídnutí přinutí tohoto k vyznání, že dle znění staré kletby tak učiniti nesmí, leč pod trestem smrti. Vibhîshana obnoví tedy návrh míru, začež syn Râvanův, bojovný Indrajit, nazve ho sketou. Vibhîshana však prohlásí Indrajita za nezralého chlapce, jemuž nenáleží býti poradě přítomen. An se i Râvana sám v hádku tuto vmísí a osype bratra hanou, uprchne ještě se čtyřmi jinými obry vzdušní cestou k Râmovi, u něhož — po malé rozvaze — nalezne útulku a ochrany jakožto utečenec.

Râma dosud byl nerozluštil otázky, jak by se dostal přes moře. Proto poradí mu Vibhîshana, by náboženskými obřady přinutil Sâgaru, boha moře, k pomoci. Râma tak učiní, ale bez výsledku. Po třídenním marném očekávání vystřelí Râma několik šípů do hladiny mořské, jež se mocně zjítří. Když potom sáhne i po luku Brahmově, ihned zjeví se ustrašený Sâgara a slíbí mu pomoc. Vala, syn Viçvakarmanův, ustanoven stavitelem; opice přivlekou celé kmeny, skály, ba i celé hory. Za pět dní stojí most hotov a vojsko může vytáhnouti před Lanku.

S obou stran prohlédnou vojevůdcové bojiště, vyšlou vyzvědače a zařídí vše potřebné — druzí k obraně. Hned z počátku Râvana hledí Sîtu oklamati tím, že jí pomocí kouzel ukáže sťatou hlavu Râmovu a jeho zlomený luk. Saramâ odhalí jí tento klam. S různých stran dojdou Râvanu výstrahy, aby se nepouštěl v boj, ale okolnosť ta tím více rozjítří jeho vztek. Vida, že celé město obklopeno jest nepřátelským vojskem, poručí všeobecný výpad, jenž potrvá až do noci. V jednotlivých bojích vyznamenají se hlavní rekové. Celkem přeje válečné štěstí Râmovi. V tom však Indrajit, byv odražen Angadou, učiní se neviditelným, ochromí Râmu neviditelným šípem a nejsa viděn, spustí na něho celý déšť šípů. Râma a Lakshmana, krvácejíce z přečetných ran, padnou. V táboře jeho nastane ohromný smutek. S jásotem provádí Râvana Sîtu po bojišti, chtěje jí ukázati mrtvolu svého muže. Ale obryně Trijatâ, jež měla s těžce zkoušenou zajatkyní útrpnosť, potěší ji tím, že Râma a Lakshmana jsou pouze zdánlivě mrtvi. A jest tomu tak. Brzy totiž oživnou a Garuda, pták Vishnův, vyléčí je úplně z jejich ran, z čehož vzejde po všem táboře nekonečný jásot.

Opět nastanou rozličné boje a potyčky s proměnlivým štěstím. Líčení jich podáno jest živě. Veliký všeobecný boj, jejž Râvana podnikne, skončí pro něho nepříznivě. Prahasta, jeden z nejlepších jeho vůdců, padne a obři dají se na útěk do města. Râvana postaví se v čelo prchajících, obnoví boj a podaří se mu v souboji Lakshmanu udeřiti kopím; nicméně však i on sám zapotácí se, byv omráčen ranou pěstí. V tom vyrazí na něho Râma a zažene jej bezbranného do Lanky.

Hned potom probudí se obr Kumbhakarna, poněkud směšný to hrdina, jenž ohromnou zavalitostí těla upomíná na Bhîmu v Mahâbhâratě. Požil před tím tolik potravy, že i sami bohové se toho zhrozili, obávajíce se, že by z celého světa nic nezůstalo. Proto proklel ho Prajâpati tak, že po šest měsíců musí

spát a jen jeden den probdíti. Nyní právě se probudil a laje Râvanovi, že dobrou radou byl pohrdal; nicméně slíbí mu pomoci. Už pouhé vzezření ohromného obra zděšením porazí řady opic; Kumbhakarna mnoho jich pobije, mnoho na útěk obrátí a když mu Sugrîva lstně uřeže uši a nos a zmizí, rozlítí se zohavený obr a ze msty počne hltat opice, až posléze Lakshmana se s ním utká v boji a Râma jej zahubí.

Tím pozbude Râvana hlavní své opory. I další průběh války jest pro něho nepříznivý. Po řadě totiž padnou v boji jeho synové: Narântaka, Devântaka a Atykâya, a jeho bratři: Yuddhowmatta a Matta. Ovšem že i spojenci měli veliké ztráty. I Râma i Lakshmana byli mnohonásobně poraněni, ale vždy — k rozkazu Jâmbavatově kvapí Hamùnat na horu Kailâsu natrhat čtverého druhu léčivých bylin a anyť se tyto do země ukryly, přivleče posléze celou horu — a hle! už pouhá vůně oněch léčivých bylin uzdravila všecky raněné. Ještě oné noci zapálí oblehatelé Lanku, načež v brzku ohromné plamenné moře stráví nádherné paláce i všecky vznešenosti sídelního města Râvanova. Kníže daemonů vyšle sice nejlepší své vojevůdce potrestat žhářů, než nadarmo! Všichni Râvanovci činí divy udatenství, nicméně však padnou jeden po druhém v obrovském zápasu.

Všecka Râvanova naděje spočívá nyní už jen na Indrajitovi, jenž byl posud spojencům nejvíce škod byl způsobil. Tento Indrajit připraví se zvláštní obětí k boji a pokusí se nepřítele zastrašiti nejprve tím, že přikouzlí na svůj válečný vůz zdánlivý obraz Sîty, jej ztýrá a posléze hlavu mu utne před zrakem Lakshmanovým. Ale Vibhîshana odhalí nepodstatnosť onoho čarodějství a vyzve spojence, by ještě včas na Indrajitu se obořili, prve než by se stal novou obětí nezranitelným.

Dojde k souboji Lakshmana s Indrajitem. Oba jsou opatřeni božskou zbraní. Zbraň Lakshmanova jest však mocnější, Indrajit padne a obři, pozbyvše zmužilosti, prchnou. Râvana teskní nad ztrátou svého nejudatnějšího a nejobratnějšího syna, a vztek jeho jest takový, že jen s největší námahou podaří se Supârçnovi přemluviti zuřivce, že Sîty ihned nezavraždí. Za nevýslovného vyti a nářku žen rozplamení Râvana vojsko své ještě k poslednímu boji. Vůči všem ztrátám má mocný kníže daemonů ještě bezpočetné voje obrů, které jsou schopny divů udatenství. Nyní postaví se Râvana sám v čelo svých.

V tomto boji běží o věc bohů samých. Nebe i země vynaloží všecko, aby boj stal se plným kouzel a čárův. Indra pošle Râmovi vlastní svůj válečný vůz a vozataje Mâtali-ho, ale Râvana rozstříští vůz božský tak strašlivě, že bohům jest z toho úzko. Nehoda ta neodstraší však Râmy, nýbrž učiní jej ještě zuřivějším. Šípy prší jako krupobití. Râvanův vozataj obrátí vůz na útěk a jen s těží podaří se knížeti daemonů pohnouti ho k tomu, aby obrátil vůz do prostřed strašlivé seče. V tom zjeví se na bojišti poustevník Agastya a přednese Râmovi hymnus na slunce. Jakmile Râma hymnus ten opáčí, zjeví se nejpodivnější znamení — pro Râmu příznivá, pro Râvanu nepříznivá. V nejhustším dešti šípů zůstane Râma neporušen, sám pak sestřelí Râvanovi jednu hlavu po druhé. To však nic nepomůže,

poněvadž za každou odstřelenou hlavu daemonovi v okamžiku naroste nová. Zatím slunce skloní se k západu. Děsný boj trvá dlouho do noci. Posléze k radě vozataje Mâtaliho vezme Râma útočiště k luku Brahmovu a protkne ohnivým šípem obrovská prsa Râvanova a jeho srdce. Ostatní obrové se rozprchnou. Nekonečným jásotem pozdraví opice i bohové slavného vítěze.

By Vibhîshanu pro smrt svého bratra potěšil, dal Râma vystrojiti velikolepou pohřební slavnost Râvanovi a dovolí, by při ní Mandodarî a ostatní ženy Râvanovy směly popřáti svému hoři úplný a volný průběh. Potom odeberou se bohové zpět do nebes; Vibhîshana korunován za krále v Lance a Hanûmat odeslán, by přivedl Sîtu.

Sîta prodlévá zatím stále dosud v açokském háji, jsouc vězněna a daemony střežena. S nevýslovnou radostí přijme zvěst, že hodina jejího vykoupení udeřila. Hânumat chce zabiti její strážkyně, ale šlechetná vězeňka tomu nedopustí. Jen jedno přání má: co nejrychleji spatřiti Râmu. Proto se umyje a nejnádhernějšími skvosty královskými ozdobí. Krásou a leskem takto přioděnou přivede Vibhîshana před Râmu přede vším vojskem. Ale Râma nepadne jí okolo šíje po tak dlouhém odloučení, nýbrž podá jí pyšně zprávu o rekovných svých činech; potom ji navždy od sebe zapudí, udávaje, že na ní lpí věčná skvrna, totiž potupa, že byla Râvanou unesena a do jeho haremu přijata. S klidnou důstojností a trpělivostí hájí Sîtâ svou čistotu a nezlomnou věrnost; dá zříditi hranici, poručí ji zapáliti a — uvrhne se do ní. Srdcelomný výkřik opustí prsa všech okolostojících. V tom zjeví se s nebe patriarchové pravěku, plukové nebeských bytostí, ano i sami tři velicí bohové: Yama, Indra a Brahmâ. Tito bohové uchopí Râmu za dlouhé jeho ruce a takto k němu promluví:

Kterak můžeš jen ty, tvůrce všeho míra, všech tvorů nejvznešenější a vše pronikající, nedbati toho, že Sîtâ uvrhla se do ohně? Či-li nevíš, že's nejvyšším v řadě bohů? Dříve jsi byl Vasu Ritadhâman a Prajâpati Vasův. Ano, ty's prapočátečným tvůrcem třísvěta, pánem na sobě samém tolik závislým, pravým Rudrou Rudrův a pátým ze Sâdhyův. Açvinové jsou tvýma ušima, měsíc a slunce tvýma očima. Ty, potlačiteli všech svých nepřátel, jsi spatřován na počátku a na konci věcí stvořených. A přece zneuznáváš Sîty, jako by's byl pouhým obyčejným člověkem!«

Takto byv osloven ode strážců světa, odvětil Râma, pán světa a hlava strážců spravedlnosti, nejvznešenějším bohům:

»Považuji se za člověka, za Râmu, za syna Daçarathova. Rci mi, bytosti nebeská, kým že vlastně jsem a od koho pocházím!«

Brahmâ, hlava znalců Véd, takto odpoví Kakusthovi (Râmovi): »Slyš mé pravdivé slovo, ó bytosti pravlastní moci. Ty's bůh, slavný bůh, Nârâyana, ozbrojený diskem. Ty's divoký kanec s rýpákem, vítěz nad svými nepřáteli minulými i budoucími, pravý, nepomíjitelný Brahmâ, v prostřed i na konci. Ty jsi nejvyšší spravedlnost světů, Vishvaksêna, čtyřramenný, lučístník, Sâranga,

Hrishîkeça (pán smyslů), Purusha (mužský), nejvyšší z Purushů, nepřemožitelný, nositel meče Vishnuo-ova a Krishna s mohutnou mocí vojevůdce, náčelník, pravdivý. Ty jsi rozum, ty jsi trpělivost a spoutání smyslů. Ty jsi pramen bytí a příčina zničení, Upendra (mladý Indra), a Madhusùdana. Ty jsi Mahendra (starší Indra), vyplňující úřad Indrův, z jehož pupku lótus vytryskl, tys ukončitelem bitev. Velicí božští poustevníci jmenují se útočištěm a baštou lkajících. Ty's tisícerorohý, z Védy pozůstávající, stohlavý, mocný. Ty's v prapočátku byl vytvořil třísvět, ty's na sobě samém závislý panovník a útočiště Siddhův i Sâdhyův, ó v prapočátku narozený! Ty jsi oběť, ty jsi Vashatkâra a Omkâra, vyšší než to nejvyšší. Lidé nevědí, kým jsi, pramenem (totiž) bytí a ničitelem. Ty jsi spatřován u všech tvorech, ve brâhmenech a ve kravách, ve všech zemích, v horách i řekách, ty's o tisíci nohou, slavný, stohlavý o tisíci očí. Ty neseš tvory i zemi s jejími horami. Ty, Râmo, spatřován jsi na koncích země, u vodách; ty's mohutný had, jež nese třísvět, bohy, Gandharvy a Dâvany. Já jsem tvým srdcem, Râmo, bohyně Sarasvatî jest tvým jazykem. Brahmou stali se bohové pouhými vlasy na tvých údech. Noc značí zavírání tvých očí, den otvírání. Védy jsou tvými myšlénkami. Bez tebe vesmír býti nemůže. Veškeren svět jest tělem tvým; země jest tvojí pevnotou. Agni jest tvým hněvem, Soma tvojí radostí, ó Râmo, jehož odznakem jest Çrivatsa.[1]) Ty jsi druhdy prošel svět třemi kročeji, a Mahendra stal se králem, když jsi byl spoutal strašlivého Bali-a. Sîtâ jest Lakshnů a ty jsi Vishnu, božský Krishna, pán tvorů. By's Râvanu zabil, vzal's na se lidskou podobu; tím jsi, ó nejlepší ze ctnostných, vyplnil úlohu od nás na tebe vznesenou. Ó Râmo, Râvana byl tebou zabit; ty pak, an jsi nyní v radosti, vejdi do nebe! Ó slavný Râmo! moc tvá a duch tvůj nemají mezí. Obrátit' a modliti se k tobě nezůstane bez účinku. Nezůstanou oslyšeni, kdož tě vzývají. Tvojí ctitelé, kteří zasloužili si tvé laskavosti, jenž jsi prvním a nejlepším z lidí, uzří vyplněnu tvoji touhu na tomto i na onom světě. Kdo vyřkne tuto modlitbu, jež založena jest na Védách a již poprvé mudrci byli vyslovili, kdo kromě toho vypraví staré a božské zkazky o Râmovi, nikdy nebude přemožen.«[2])

Po té vystoupí z plamenův Agni, bůh ohně, a přinese Râmovi zpět jeho Sîtu krásnější než prve, vznešeně ověnčenou a v čarokrásném skvostu, a dotvrdí její neporušenou čistotu a manželskou věrnost. S radostí přijme ji nyní Râma a potvrdí, že o ní nikdy nepochyboval, že však této těžké zkoušky bylo třeba, by i pro budoucnost všem možným pomluvám byla uči-

[1]) Vishnu býval zobrazován s kadeří (Çrîvatsam), jež vinula se mu na prsou pod kouzelným drahokamem »Kaustubhas«.

[2]) Toto místo, v němž Râma slavnostně byl stotožňován s Vishnu, platí za pozdější vložku (interpolatio), jak tomu chce Muir l. c., IV., 178.—182. a Griffith V., 344.—345. — Naproti tomu Ch. Schöbel (»Le Râmayana«, p. 11.) dokazuje, že místo to pochází také z péra Valmîkiho. — H. Jacobi vyjádřil se o tom takto: »V první a poslední knize zbožnění Râmy a ztotožnění jeho s Vishnu jest skutečností, již měl básník stále před očima; v ostatních pěti knihách — až na malé výjimky — ona idea není ještě průkazna, jelikož v knihách těch Râma naprosto byl líčen jakožto člověk.« (»Das Râmâyana«, D. 65.)

něna přítrž. Když se potom objeví bůh Çiva a král Daçaratha, onen, by Râmu velebil a k odchodu do své vlasti jej pohnul, tento pak, by mu k radostnému obratu v jeho osudu blahopřál, vyžádá si Râma od boha Indry laskavosti, by všecky v ohromném boji padlé opice byly k novému životu probuzeny. To se stane. Pak odejdou bohové zpět do svých nebeských sídel. Bohatě obdařiv valčící opice, vsedne Râma se Sîtou do vzdušného vozu Pushpaky a odebéře se do rodného města. Cestou ukáže Sîtě všecka ona místa, kde pro ni tesknil a k jejímu vysvobození působil. Hanûmat byl poslán napřed, by se obyvatelé města Ayodhyje mohli připraviti ku skvělému uvítání svého vítězoslavného panovníka. Bharata a Çatrughna, ovdovělá královna (Kauçalyâ), brahmani, lid a dvůr vyjdou ve slavném průvodu Râmovi vstříc. Bharata odevzdá mu trůn i říši a za nesmírného jásotu nastolen jest Râma za krále.

VII. Kniha poslední. (Uttara Kânda.)

Korunovací Râmovou jest hlavní děj épa zakončen. Râvana jest přemožen, Sîta osvobozena, čímž přání krále Daçarathy i obyvatelův Ayodhyjských jakož i vyšší úmysly bohů došly svého vyplnění. Zamlouvají-li se nám, synům západu, víc ony části básně, kde čisto lidské pohnůtky a zbytky či dozvuky historických bájí docházejí svého uplatnění, v nichž vidíme zakončení, nesmíme nikterak zapomenouti, že naopak zase ne-li víc, aspoň touže měrou zajímaly Inda obsahy mythologické, kouzelné a náboženské.

Proto nelze se nám diviti, že báseň, v jejíž VI. knize my vidíme zakončení celku, jež nás naprosto uspokojuje, ještě dále se rozvinula v knihu sedmou, jež se nám jeví jako přívěsek. Vyžadoval toho bůh Indů, by kniha sedmá zváštním rázem zakončila. Kniha tato poslední není přívěskem, nýbrž pochází právě tak jako všechny předešlé z péra Vâlmîkiho, těšíc se téže vážnosti jako předešlé.

Kniha sedmá dělí se na dvě části, z nichž prvá sahá do předchozích dob básně, líčíc hlavně původ a celý dřívější život Râvanův a jeho přívrženců, druhá pak rozvádí další život Râmův až k jeho přijetí do nebe.

Způsob, jakým kniha sedmá pojí se k předešlé, není právě příliš poëtický. Se všech stran přijdou v zástupech poustevníci blahopřát Râmovi k jeho vítězství, jsouce dle všech pravidel dvorních způsobů ohlašováni i přijímáni. Agastya, prorok jihu, má slovo. Na otázku Râmovu o Indrajitovi vylíčí Agastya obšírně rodokmen Râvanův a celé jeho rodiny, počna od Pulastya, syna Prajâpatiho. O sobě samé nebyla by věc příliš zapletenou. —

Pulastya měl syna Viçravu, jednoho to ze strážců světa, tento pak měl syna Râvanu, jenž měl býti tolikéž poustevníkem jako jeho otec. Ale matka Râvanova, jménem Kaikasî, pocházela z pokolení obrů, jehož rodokmen tvoří v básni podivnou směs jmen a příhod. Rodičové její byli Praheti a Hetî, kteří byli určeni

po stvoření vody za její strážce. Ale v pokolení tom rozvinula se už z počátku nezkrotitelná touha po boji s bohy a daemony. Mâlyavat, Mâli a Sumalî (tento byl praotcem Râvanovým) provozovali takovou zpupnost a nevoli, že bohové byli přinuceni vytáhnouti proti nim do boje. Sumalî-ho dcera Kaikaû vyrušila zbožného Viçravu z kajícnosti; byla sice od něho pojata za manželku, ale spolu i stížena kletbou, že bude roditi strašlivé děti.

Působením této kletby stala se matkou nejhrůznějšího netvora Râvany, žravé nestvůry Kumbhakarny a zpotvořené obryně Çûrpanakhy; pouze poslední její dítě, syn Vibhîshana, vydařil se po šlechetném otci. Agastya vylíčí pak Râmovi obšírně násilnosti a boje Râvanovy, kterak totiž bez ostychu a nenasytně loupil lidem, daemonům ano i samým bohům manželky a dcery, kterak přemáhal pozemské krále, kterak pozvedl zbraně své proti Indrovi a Vishnovi a kterak docela vnikl i do podsvětí Yamy, krále mrtvých. Tento poslední oddíl jest velice památen, jelikož líčí podsvětí a říši mrtvých dle indických názorů, skýtaje tím pobočný obraz k Homerovi, Vergiliovi a Dante-ovi. Agastya, líče ostatní boje Râvanovy, dotkne se ještě jiných bájí s nimi spojených. Posléz upadl Râvana do zajetí krále Arjuny Kârttavîrya, jenž jej propustil teprve na přímluvu Pulasty-ovu. Râvana vešel potom v přátelství v Kishkindě s Valînem, samozvancem opic, a tato okolnost přiměla básníka k tomu, že vylíčil obšírně i původ i osudy Hanûmatovy. — —

Teprv nyní nastane spojení konce VI. knihy s knihou sedmou.

Po ukončené korunovaci rozloučí se Râma se svými blízkými i vzdálenými hostmi a ponechá si u sebe pouze Sugrîvu, Hanûmata, Vibhîshanu a ostatní své čelnější spolubojovníky ještě na dva měsíce. Nejzvláštnějším a nejpodivnějším jest způsob, jímž básník líčí další osudy Sîty, s níž Râma žije v nejšťastnějším manželství. Brzo už má státi se matkou. Ale právě oné doby počnou mezi lidem proskakovati nepříznivé hlasy a pomluvy, jimž Râma chtěl druhdy přítrž učiniti ohnivou zkouškou před lidmi. Proto rád použije Râma přání Sîty, by směla vykonati pouť k řece Gangu, chtěje se jí takto snadno a nenápadně zbýti. Věc ta upomíná jaksi na Genovefu. Teprve, když dospěje Sîta k řece, oznámí jí Lakshmana, jenž ji provází, že ji Râma zapudil a že se už nikdy nesmí vrátiti. Nicméně však ujmou se zapuzené královny ženy sousedních poustevníků, tak že není zcela opuštěnou. Brzy pak porodí dvojčata, jimž poustevník-básník Vâlmîki dá jméno Kuça a Lava. Ti vyrostou v krásné a kvetoucí mládence. Vâlmîki naučí je Râmâyaně a vychová je tak v upomínkách na otce, jehož dosud nebyli poznali.

Zatím jest Râmovi odloučení od Sîty velice těžkým. Ve svém zármutku těší se tím, že vypravuje dvořanům nejrozmanitější historky, báje a povídky o brahmanech, zvláště o svých předcích a Nimim, dvanáctém to synu Ikshvâkově, o původu Agastyově a Vasishthově.

Potom vyšle nevlastního bratra svého Çatrughnu na ochranu poustevníků, kteří jsou znepokojováni bezbožným Lavanou, synem

Madhovým. Ten přijde na své cestě k chatrči Vâlmîki-ho, kdež uslyší Râmâyanu, jež i jeho samého i jeho bojovníky naplní nadšením. Po mnohých ještě jiných událostech umíní si Râma, že vykoná velikou oběť oře.

K této oběti dostaví se i Vâlmîki s oběma svými svěřenci Kuçou a Lavou, kteří na obětišti nejprve před Râmou a poté před shromážděným lidem zapějí Râmâyanu. Râma jest všecek nadšen a chce oba pěvce bohatě obdarovat, kteří však podávaného daru nepřijmou, odkazujíce všecku česť oné básně na Vâlmîki-ho. Teprv od těchto doví se Râma, že oba pěvci jsou vlastními jeho syny. Ihned pošle poselství k Sîtě, by se slavnou přísahou ospravedlnila před lidem z podezření.

Sîtâ dostaví se v oděvu purpurovém a přes všechny útrapy dosud krásná a milostná. Než sen lásky pro ni už se rozplynul; tato druhá zkouška její cti jest jí přílišnou. Plaše rozhlednuvši se po shromáždění, sepne ruce, sklopí obličej a zvolá hlasem rozechvěným: »Jako že jest pravda, že jsem i v myšlénkách svých jedině Râmu milovala, tak popřej mi útočiště Madhavi, bohyně země!« A sotva že vyřkne tuto přísahu, tu — ejhle! divem rozstoupí se země a božský trůn nepopsatelné krásy vznáší se z prohlubně. Zářící draci nesou na hlavách na trůnu tom sedící bohyni. »Buď mi vítána!« zvolá tato k Sîtě a, uchopivši ji za ruku, posadí ji na trůn vedle sebe. A mezi tím, co bohyně povlovně níží se s trůnem i Sîtou do podsvětí, padá květinový déšť na její hlavu.

Marně zapřisahá Râma bohyni, by mu vrátila Sîtu. Brâhma potěší jej tím, že se s ní opět shledá na onom lepším světě a vybídne ho, by se potěšil ostatními zpěvy Râmâyany. Brzy potom zemře Râmova matka a jiné královské vdovy a sejdou se opět se svým manželem, králem Daçarathou. Pak postaráno o oba syny Lakshmanovy, z nichž každý dostane říši. Posléze k rozkazu Brahmově dostaví se k Râmovi Kâla, bůh času, pozvat ho do nebe. Lakshmana, jenž jejich rozprávku přeruší, musí za to zemříti. A pak Bharata nikterak nechce ujati se vlády, přejde nástupnictví na Kuçu a Lavu. Vibhîshana zůstane králem Lanky, tolikéž i Hanûmat zůstane ještě na živu; naopak zase Bharata a Çatrughna jakož i Sugrîva se svými opicemi přidají se k Râmovi loučícímu se s tímto světem. Velebný okamžik. Před Râmou nesen svatý oheň; bohové provázejí reka po obou stranách, tolikéž i všecek lid Ayodhyjský ano i zvířata následují slavného panovníka na poslední cestě. Na řece Sarayû přijme Brahma se všemi bohy tento slavnostní průvod. Râma jakožto Vishnu vezme na se božskou podobu, načež se vším svým velikolepým průvodem vejde — do nebe. — —

Râmâyana tedy vyznívá vážnými základními akkordy právě tak jako Mahâbhârata. Domnělé původní zakončení (VI. knihy), jež spokojilo se slavným vítězstvím nad daemony a opětným shledaním se Râmy se Sîtou, — jak se zdá — neodpovídala všeobecnému názoru lidu. Příliš hluboko zakořenilo se přesvědčení, že život pozemský není s to, aby člověka úplně upokojil, nýbrž že i největšího reka zde na zemi čekají nové a stále nové

zkoušky a utrpení, a to tak dlouho, dokavad uplně nevykročí z této pozemské pomíjitelnosti.

Teprve když Pânduovci se střekli všeho pozemského, zasvitla jim za prahem smrti záře oslavení. Tolikéž i Râma, král a vítěz nad daemony, stal se světovládným bohem nekonečné moci teprve tehdáž, když byl opustil veškeru pozemskou vznešenosť.

Jen to, co jest božské, má věčné trvání; co jest lidské, trvá dotud, pokud jest sloučeno s božským.

Tímto vážným základním rysem vysoce jest povznesen indický názor o světě a s ním i epika indická nad řeckou, jež hravě byla vpletla své bohy do pozemského života a činnosti lidí, aniž by byla pomohla lidstvu po smrti dostati se přes pouhý život stínů. Než pohříchu — tento vážný a hluboký rys nezůstal nezkalen. Božství totiž nebylo pojímáno jako čistý a nekonečně dokonalý duch, nýbrž jako bytosť obsahující v nekonečných útvarech ducha i látku, jež na sobě samé doznává všech všehomíra proměn, jakožto bytosť, z níž vychází i daemonské i božské, jež ve přečetných bojích sobě samé odpírá, a s sebou zápasí a jež hádanku lidstva ještě více zauzluje, místo aby ji řešila. Jako pět bohů tolikéž i svět této indické mythologie utvářilo se v chaos, v němž pospolu žijí i mystické rozjímání i bezúzdná smyslnosť, v němž rozplynulo se nejvznešenější i nejnižší a v němž mnohobožství přešlo v nejdivodružnější třeštivosť. V tomto směru indická epika klesla hluboko pod řeckou, v níž lidské stránky dospěly aspoň ku krásnému harmonickému výrazu.

Lekníny.

O, lekníny, vy dítky nocí červnových,
kdy měsíc stříbro lije v jezer tůně
a nebe hvězdné láskou k zemi stůně —
rád hledím do očí vám rosou skropených!

V nich nevinnosti dřímá liliový pel,
ač kořen v bahenném se stápí kalu,
vy stejně v noci jako slunka ve úpalu
květ čistý máte, jak by sotva rozpučel.

A šťastni jste v těch chladných loktech jezerních,
kdy modré vážky líbají vás v letu,
by žízeň zhasily svých chtivých retů
a v kalichu vám spaly v stínech večerních . . .

Ó, bílé lekníny, jak křídla andělů
vás vidím často ve snech vyrůstati,
ne z jezer, kde jsou mloci jedovatí,
než z duší, ctnosť kde s nevinností v pocelu.

Vás vidím v očích pláti dítek nevinných,
jimž zloba nezastřela bílá čela,
jichž srdcem bouře žití nezachvěla,
jež zhasly světu pro ráj světů nadhvězdných.

Vás vidím kvésti ve zdech šerých klášterů,
kde květ váš rosí tiché odříkání,
kde ke kříži se květ váš bílý sklání,
ať den se rodí neb se chýlí k večeru.

Vás jako svíce vidím pláti mystické,
kdy na oltáři chví se oběť čistá,
kdy bělounké a čisté tělo Krista
tak tiše znova zmírá hříchy za lidské.

Ó, lekníny, vy květy rajských ze zahrad,
k vám vzdychám v nocích světlých roztoužený:
kéž duše — leknín v hrudi uvězněný —
až smrt mne zlíbá, ve váš zahalí se šat!

R. Slupavský.

Za slávou cechovní.

Obraz ze života. Napsal ALOJS DOSTÁL.

* POKRAČOVÁNÍ. *

Bělčičtí poznávali, že nový tovaryš není dnešní, ale že má za ušima. Každému dovedl odpověděti řízně a trefně, že se až podivovali. Smáli se mu sice, ale starší si tvořili o něm úsudek nepříznivý. Soudili, že by mu více slušela skromnosť, když se i na jiné odvažoval a žerty si ze starších dělal. Napomínal Marhula, by se nepodpíral o loket, že jej cestou obrousí a bude pak dávati malou míru. Krejčích se tázal, mají-li při sobě cihličky, by na větru neodletěli, na ševce dorážel, že by snadno boty unesli, poněvadž je lepí ze šponu a punčochářům radil, aby si oblékli na sebe všechny punčochy a rukavice, že užijí tepla a tyto výrobky budou na nich jako na valchách napjaty.

»A mně se zdá, ty že jsi se po těch cestách pěkně vycválal,« řekl Němeček. »Ústa ti jedou, jako bys měl dvakrát podťatý jazyk.«

»Ve vašem městě bych k mnohým zkušenostem nepřišel,« usmál se tovaryš. »Sedíte zde jako syslové a nevíte o světě. Bělčice by se ani městem neměly nazývati.«

Ale tou poznámkou si neposloužil. Měšťané byli příliš hrdi na svůj původ a města se zastali náležitě. Frantíka i Juran zatahal za kabát, aby mlčel a sousedů proti sobě nejitřil. Ten porozuměl pokynu tomu a dovedl se také vytočiti.

»Žertovali jste se mnou a teď béřete moji poznámku do opravdy. Kdo vtipky dává, musí je též přijímati. Zlobil jsem se, když jste tupili cvokaře, z jejichž středu pocházím? Tedy raději umlknu a půjdu sám.«

A skutečně čekal na učeníky, kteří šli a jeli s trakaři vzadu. Ale dlouho si nebral k srdci pokárání měšťanů, neboť si dobíral nyní učeníky a zvláště Bytyšku.

»Co ty, mudrlante, kdy pak dostaneš za vyučenou?«

»Až vy budete cechmistrem,« odseknul Václav.

»I ty vyřidilko! To jsi se naučil ve Hvozdci takovým odpovědím?« durdil se Rozdroj.

Také mistři zaslechli, jak učeník tovaryše odbyl a zasmáli se tomu. Ale Kořábek uvažoval o tom všem hlouběji. Rozdroj sice nedělal nic špatného, co by regule zapovídaly, ale přece se cechmistrovi toto jednání nelíbilo. Neměl rád takové rozjevené členy cechu a více se mu u nich vážnosť zamlouvala. Nějaký nevinný žert ujde, ale stále se chechtati a narážky dělati se mu nelíbilo. A pak rozdováděný tovaryš je u Jurana, který se rád mnohdy proti cechu staví, nechce poslouchati a dělá vzdory. U jiného by se tovaryš změnil, u Jurana nalezne posilu a oporu. Na to myslil Kořábek, jemuž dobrá pověsť cechu vždycky ležela na srdci. Zde viděl nebezpečí a lekal se předem, aby nepoddajnosť Juranova nebyla doplněna tovaryšem, který si dovede ze všeho dělati žerty.

Zatím kola skřípěla, cesty ubývalo a rozednívalo se. Zastavili se všichni v hospodě při cestě ležící, kde už měli pro řemeslníky přichystanou teplou držkovou polévku. I formani a učeníci dostali po talíři. Chléb měli všichni při sobě, aby se jim v cizině nestýskalo.

»A co mám připraviti k večeru?« tázal se hospodský řemeslníků, o jichž cestě dávno věděl.

»Bude-li pošmurno, deštivo, nevydaří se jarmark a my neprodáme, pak připravte chléb se sýrem,« oznamovali mistři. »Bude-li pěkně, hodně prodáme, dáme si pečeni.«

»Vy prodáte vždycky,« řekl hospodský, »ať je hezky nebo prší.«

»Však máme také dílo!« mínil Žaloudek a významně prst nazvedl. »Nejsme ani fušeři ani huntéři, ale pořádní řemeslníci.«

Bytyška brzo seznal účel své cesty na jarmark. Nenesl ničeho a pomáhal soudruhům tu a tam vézti trakař z ochoty. Na rozsáhlém rynku se řemeslníci rozdělili o místa beze všech hádek a svárů. Měli ustanovené ulice a stavěli se pořadem dle staří. Zde ani hodnosť cechmistrova nerozhodovala.

Václav nosil z obecné kolny prkna a pomáhal sestavovati krám. Také bedna s víkem upotřebena. Soukenníci pro možnou nepohodu dělali nad krámem střechy. Naproti stojící ševci se

smáli, že prý si nepřejí, aby na jejich výrobky bylo viděti. Den byl pěkný, i slunce zasvítilo, ale prodávající přece odbíhali se ohřát do některé hospody. Dopoledne se stavělo a teprve, když se na radnici ukázal červený praporeček, zahájen trh. Dříve policajt vybíral do pušky poplatek z místa a za půjčení prken.

Cechovní regule zasahovaly až na jarmarky, a běda tomu, kdo by se zde hádal, vadil, nectně mluvil, kupce někomu odluzoval! Nebylo tu křiku, zvaní, vychvalování, donucování; mistři čekali nebo přecházeli před krámy a zákazníci se dostavovali ku svým známým. Prodal každý a mnohý odvážel domů bednu prázdnou.

Jenom Juranův tovaryš začal zváti a kolem jdoucí zastavovati. Nemaje posud nikoho u krámu, křičel: »Lidičky, netlačte se na mne, by jste mne neumačkali a prkna neshodili.« Ale brzo cechmistr k němu poslal se vzkazem, aby toho kramářství nechal a klidně čekal na kupce.

Juran toho roku vystavil na krám hodně suken. Stál už téměř na posledním místě a zaujal větší prostoru než v letech minulých. Bylo znáti, že se s tovaryšem přičiňoval a nelenil. I k němu přicházeli kupci a činil se, aby odprodal. Starší zašli k němu na zvědy, podívali se na kusy a viděli, že je všechno v pořádku. Juran se nechtěl dát podruhé chytiti. Dílo měl slušné. Za to jinde se strhnul poplach, a ševci sbírali komusi boty. Na jarmark přišel švec a prodával hodně, že měl boty s dvojí podrážkou. Dával lacino, ale soudruzi záhy seznali podvod. Schválně koupili boty, odtrhli jednu podrážku a viděli, že ta vnitřní byla pouhým řemenem kolem nártu vedeným. Mistři beze všeho počali boty sbírati. Švec měl připravené lidi, jímž na rychlo výrobky házel, aby něco aspoň zachránil. Čekal, že by to mohlo takto skončiti.

Bez hluku se to neskončilo. Ševci dokazovali, že chtějí pouze dobré dílo prodávati a kupci schvalovali trest na podvodníka. Pak se všechno uklidnilo a prodávalo se dále. Sem přicházeli i příslušníci německé národnosti a byli to hlavně horalé. Měšťané z Bělčic neuznávali za nutné znalosť druhého zemského jazyka, ale smluvili se všichni dobře. Bělčickým se proto smáli, jaký vedou rozhovor. Němec se táže: »Odkud jste?« a švec odpovídá: »Za pět zlatých« — »Zač ty boty!« — »Z Bělčic.« Ukazovali si, někdo dělal tlumočníka a posléze plácnutím ruky koupě uzavřena.

Václav se divil, jak mistr v krámě se oháněl, jak kupce poznával, jmenoval, suknem otáčel, cenil, slevoval, stříhal a balil. Ze řemeslníka se stal pojednou obchodník. Také učeník časem dostal dárek, a to nejdříve od Kořábka, by měl počinek. Ukládal si groše a krejcary, dávaje bedlivý pozor, aby se nic neztratilo. Naproti a kolem jiní učeníci konali týž úkol. Až úzko mu bylo, když mistr odskočil do hospody a kolem šel z jeho rodiště, ze Hvozdce poberta, o němž už doma slýchal, že je člověk nenechavý. A muž onen se na Bytyšku usmál jako na známého.

Kořábek ještě v jedné věci musil oceniti svého učeníka, když se s kupcem shodnul v ceně, odměřil sukno a vzav křídu, počítal na víku bedny, co má dostati. Dříve než byl hotov, ozval

se Václav a udal povinnou částku. Mistr se dvakráte přesvědčil, že výpočet učeníkův byl zcela správný. Bytyška uměl výborně počítati z paměti a nikdy nechybil. Naučil se tomu doma ve venkovské škole, kde se za ranního soumraku, když nebylo nic jiného viděti, z paměti počítalo.

Tato zručnosť Václavova se mistrovi líbila i hodila. Aniž by bral křídu do ruky, dal na Václava, který nejenom hlídal krám, ale i pozoroval, zač se prodává a v duchu počítal. Tím šel prodej o mnoho rychleji a mnohý kus ztenčen na pouhý zbytek. Zvláště se odbývalo sukno s pěkným vlasem na zimníky.

Ale Bytyšku znepokojovalo, že kolem krámu opět přešel onen podezřelý muž ze Hvozdce. Aby tak měl špatné úmysly a chtěl i zde krásti! I ke krámu se postavil a na cenu suken se ptal, však nekoupil a jenom na všechny strany očima točil. Jindy obrátil se k Václavovi a začal s ním hovor. Vyptával se, jak se mu v Bělčicích líbí a co že vzkáže rodičům.

»Já s tatíčkem mluvil před chvíli,« odpověděl chlapec.

»A zdá se mně, že tamhle jde,« vece rodák. »Podívej se, máš lepší zrak než já.«

Bytyška pro tu chvíli netuše nebezpečí, poodstoupil a v udanou stranu pohlížel, ale hned si také povšimnul, že muž sáhnul na krám a kus sukna vzal a pod kabát stopil. Rychle chtěl se odstraniti, však Václav chytiv jej za ruku, zvolal: »Vy jste vzal sukno; dejte je na krám!«

»I mlč kluku, rozdělím se s tvým otcem,« odvětil zloděj a učeníkovi se vyškubával.

»My kradených věcí nepotřebujeme. Sem dejte sukno! Pane mistře, pane mistře, zloděj!« volal Václav, nemoha silného muže udržeti.

Poslední slovo účinkovalo, lid se sbíhal, křičel, tlačil a právě při tom zmatku by se bylo podařilo zloději uprchnouti, kdyby se k tomu nenahodil místní strážník, který vinníka od chlapce převzal a zatknul.

»Zloději, zloději!« ozývalo se mezi řemeslníky a kde kdo skládal zboží do beden. Však už se chýlilo k večeru a lid se rozcházel k domovům. I Kořábek házel zbytky suken do bedny. Stahovati kusy nebylo třeba, všechno se vešlo a ještě zůstalo místo. Václav odevzdával prkna a za chvíli zastavil se formanský vůz na náměstí pro truhly. Nejdéle prodával Juran a mistři pozorovali, že přece odbyl něco s večerem, co nemohlo na světlo před cech. Ale pomlčeli o tom.

S veselou se pak vraceli k domovu. Nikdo si neusednul a kožešník by byl nemohl nikomu posloužiti kožešinou, neboť mu nezbyla ani rukavice. Jenom ševci by si byli přáli počasí deštivé, aby více prodali.

»Buďte rádi,« řekl jim Rozdroj, »že to tak dopadlo; kdyby si kupci vaše boty obuli hned na jarmarce, z bláta by zdravých ani domů nedonesli; od půl cesty by šli bosí a pak jejich nemoc by měli ševci na svědomí.«

Napadení mu odpověděli stejně žertovně a chutě se pokračovalo k zájezdné hospodě, kde se všichni zastavili na posilněnou.

»Přichystal jsem pečínku jako dort,« oznamoval hospodský na uvítanou.

»Dobře jste udělal,« pochvalovali mistři, sedajíce za stoly. Sobě poručili pečeni a učeníkům jaternice. Ale Kořábek i Václava vyčastoval masem, což vzbudilo pozornosť.

»Zachránil mu kus sukna,« poznamenal Marhul. Ale přízeň mistrova měla kořeny hlubší.

V.

Až houževnatě držely cechy při sobě, bráníce se někoho cizího ve svůj střed připustiti. Hodně slevovali starším tovaryšům na mistrovských kusech, poplatcích i svačinách, jenom když tito pojali dcerky mistrů za manželky, a zemřel-li který účastník cechu, přímo donucovali nejstaršího svobodného tovaryše, by se o vdovu ucházel, mínila-li tato ještě vdovský stav proměniti.

Tak si Marhul dobyl vděku cechu.

Nyní byl na řadě Žaloudek, zapisovatel a příručí cechmistrův. Douho se nemínil ženiti k vůli matce, která by se hned s každou nevěstou nesrovnala, ale na podzim strojil pohřeb a přišel o hospodyni, která udržovala celý dům v pořádku. Žaloudková se nachladila a stonala na krátce. Všichni z cechu vyprovodili vdovu po mistrovi na svaté pole. I prapory vzali, všechny lucerny s fábory, půjčili příkrov a svícny. Žaloudek i jeho zesnulá matka těšili se všeobecné přízni, a proto na pohřbu nescházel nikdo. Odbýval se v neděli odpoledne a druhého dne při zádušní mši opět byly lavice plné. I nyní hořelo v lucernách a u oltaře postaveny svícny. Také Juran s tovaryšem se dostavili ne tak z obavy před trestem, jako že měli Vendelína rádi. Svědomitě a nežistně zastával úřad zapisovatele při cechu, zastupuje i ty, kteří v péře zběhlí nebyli a psaní do úředních knih se vyhýbali.

Když byla stará paní k věčnému odpočinku uložena a nadešel opět obyčejný běh života, uvažováno v Bělčicích, kdy se bude Vendelín ženiti. I v městě byly osoby, které se rády o podobné záležitosti zajímaly, klípek milovaly a svatby sháněly. Vendelínovi pak by mnohá panna podala ruku bez rozmýšlení. Byl mistrem, pracoval pro sebe na jednom stavu, měl slušný domek se zahradou na Račanech, kus pole u dubové lávky a půl stodoly za městem. Celé pro úrodu nepotřeboval.

Než Žaloudek byl odchovancem cechmistrovým, u něhož se učil i tovaryšil, vynikal pěknými vlastnostmi těla i ducha, byl statný, svižný, zachovalý, měl dobrou pověsť a už to ho dopóručovalo, že k vůli matce se neženil. Nebyl útratou, neznal vášní a v cechu platil nejméně pokut. Měšťanem se stal dávno, ale netlačil se do popředí. Každou neděli putoval k cechmistrovi a když dlouho nešel, Václav se přiběhl podívat, co ho zdržuje. Vendelín s Kořábkem udržoval věrné přátelství, a když se tento stal hlavou cechu, pomáhal mu zapisovati. Spolu pro-

brali v neděli odpoledne všechny veřejné záležitosti cechu a Kořábek ani ničeho nepodnikal, aby se byl neporadil se Žaloudkem. Nebyl starším, ale rozum měl bystrý a zkušenosti mnohé. Rád o všem uvažoval a nemiloval bujného veselí. Říkali o něm, že v mládí sestaral. K povaze cechmistrově se dobře hodil.

Teď se stýkal též s Bytyškou a hleděl mu některé zásady vštípiti, a to především oddanost k mistrovi a lásku k řemeslu. Proto byl potěšen, slyše o něm chválu i jak se na jarmarce vyznamenal.

»Hochu, buď rád, že jsi se dostal k takovému mistrovi,« říkával Václavovi cestou, když pro něj opět učeník přišel; »pan Kořábek tě náležitě vyučí a vycvičí. Hravě se staneš tovaryšem a mistrem.«

»Do té doby je posud daleko,« ozval se Václav.

»Máš pravdu,« usmál se Žaloudek, »ale také se toho dočkáš a mistrovský kus dělati budeš.«

Cechmistr už čekal, přecházeje po světnici a byl nějak starostliv a mrzut. Žaloudek na první pohled seznal, že mistrovi opět něco nemilého se stalo. Nebude v tom Juranův tovaryš, který už pro urážku starších nemístným žertem ve schůzi dostal pokutu, kterou za něj Juran hned zaplatil?

Ale tenkráte něco jiného hnětlo hlavu cechu. Na stole ležel přípis, který jej tolik rozladil. Poděkovav na pozdrav, vybídl hosta, by usedl. Ve světnici byla též Terezie, která za matku poklízela u kamen. Učeník byl poslán na požehnání, kam už mistrová odešla, ale vždycky na hodinu předem, aby se na hrobech zemřelých rodičů pomodlila.

Když Terezie utřela poslední talíř, řekl otec: »Teď nás tu nechej o samotě a jdi si na zahradu.«

»Snad tam někdo obchází plaňky,« s úsměvem poznamenal Vendelín, který rád žertoval s dívkou, kterou zastihl v domě, když sem přišel na učení, asi šestiletou.

»Nevěděla bych!« pohodila hlavou Terezie. »Jenom aby někdo nenápadně neobcházel po Račanech.«

»Mlč a jdi!« přikázal otec, jemuž toto dobírání právě nepřicházelo vhod.

Terezie si přehodila vlňák přes hlavu a usmávši se vítězně na Žaloudka, vyběhla na dvorek. Nadcházelo lepší počasí a také slunce v poledne vyslalo hodně teplých paprsků na zemi. Tráva se zelenala, stromy pučely. Vzduch byl lehký a vonný.

Ale dívka nešla na zahradu, kam posud nic nevábilo; vyběhla na podloubí, odkud bylo viděti po náměstí a ulicích.

I zde po hrbolaté dlažbě přecházeli lidé. Podloubí viselo na mohutných dřevěných sloupech, kolem nichž byly menší stánky pekařské a zelenářské.

Terezie vyšla až na okraj a rozhlížela se. Od kostela zaznívalo hlas varhan a zpěv literáckého sboru. Tu a tam někdo přeběhnul ulici. Tovaryši, kteří se brali za město, dceru cechmistrovu uctivě pozdravili. Terezie pokývla hlavou, poděkovala a bojíc se všeobecné pozornosti, schovávala se za mohutný sloup. Považovala se ještě za dítě a nerada přijímala pocty. Ani o mladé tovaryše nestála. Posud se nesúčastnila žádné zábavy

veřejné. Rodiče ji odkazovali na doby pozdější, až bude cech něco po domácku pořádati.

Zatím cechmistr sděloval Žaloudkovi, proč ho sem volal.

»Dostali jsme přípis od řeznického cechu,« ukazoval na stůl. »To se podiviš.«

Vendelín zvednul arch papíru a četl polohlasem:

»Počestnému cechu soukennickému, krejčovskému a kloboučnickému v Bělčicích!

V hluboké úctě znamenaní chtějí stále s Vámi, páni mistři, žíti v lásce a shodě vespolné. Uznávají též důležitosť poctivého řemesla Vašeho a tu přednosť Vám vždycky dávali a s radostí popřávali. Ale během času a řízením Božím se stalo, že i náš cech řeznický se rozmohl, když jsme i venkovské údy v sebe přijati musili. Rozmnožili jsme se počtem i zámožností vynikáme, že se můžeme každému jinému cechu vyrovnati, ano, mnohý i předčíme.

I máme známosť z měst okolních, že tamo řezníci požívají přednosti a nejpřednější zaujímají místa v církevních průvodech a slavnostech, jako o Vzkříšení a drahém Božím Těle, nebesa nad velebnou Svátostí nesou, k tomu pláštíky zařízené mají a pochodně ku větší cti a slávě Boží. I nám bylo vytýkáno, že se o podobnou důstojnosť nestaráme. Když pak nyní počtem jsme nad všechny cechy vynikli, hlásíme se ku svému právu a zdvořile ohlašujeme, že jsme si pláštíky objednali a při budoucím průvodu první místo zaujati chceme, v čemž nám jistě nebude bráněno, když tolik roků Jste v popředí stáli beze vší závady. Důstojného pana děkana jsme už za povolení žádali a na rathouze známosť o tom učinili.

Jsme přesvědčeni, že nám nezazlíte a tu věc spravedlivou uznati ráčíte. My pak nadále chceme Vás v uctivosti míti a ve shodě přátelské s Vámi žíti.

Znamenáme se ve vší zdvořilosti a všeho dobra Vám vinšujeme.

Za počestný řeznický cech města Bělčic:

Mořic Vaňous,
cechmistr.*)

Žaloudek dočetl, odložil listinu a zamyslil se.

»Tu to máme! Nás soukenníky by odstrčili. Kdo to slyšel?« huboval Kořábek, přecházeje po čistě vydrhnuté podlaze.

Zapisovatel zatím klidně počítal členy řeznického cechu. Tento přibral ve svůj střed řezníky, kteří žili po dědinách v okolí a zde živnosť vedli. Měšťané se bránili, ale úřady je přinutily. Teď seznavše, jak sesílili, staví se na přední místo.

»Mají o dva mistry více než soukenníci,« posléze řekl Žaloudek, jsa hotov s výpočtem.

»Připouštím, ale naše právo je starší. A co nám je do měst sousedních? Tam nejsou soukenníci. Zde nerozhoduje

*) Tato řevnivosť cechů, svědčící o horlivém přisluhování o průvodech církevních, spočívá na skutečné události.

množství mistrů, ale závažnosť řemesla,« rychle vypovídal cechmistr. »Nevím, jak pořídíme.«

»A pak,« doplňoval Kořábek své názory, »někteří mistři, kteří řeznický cech rozmnožili, nejsou kolaturníky Bělčic a posuď se ani nesúčastnili nějakého průvodu.«

»Takový důvod by nám pomohl,« soudil mistr.

»I jiné nalezneme a řezníkům se rozhodně opřeme,« chystal se Kořábek. »Svolám na příští neděli schůzi a přednesu, co se na nás chystá. Neustoupíme už pro posměch sousedů a venkova.«

Cechmistr s milým soudruhem už předem vyhledávali důvody, jimiž by žádosť — vlastně hotovou událosť — řezníků zvrátili. I tu osvědčil Vendelín rozvahu a bystrosť ducha. Hned také si dělal náčrtek odpovědi počestnému cechu řeznickému. Už měl několik pádných důvodů a jiné ještě přidiktují starší. Budou se opírati na ustaralý zvyk a uvedou, že by tím povstával zmatek, když by v tom neb onom cechu o mistra přibylo a tím se hned postavení jeho měnilo. Kdysi cech rozličný měl více členů než soukennický a přece se prvenství nedomáhal.

»Rozhodné slovo v tom povede pan děkan,« pronesl Žaloudek. »Vždyť hlavně běží o nesení baldachýnu.«

»Pravdu máš,« přisvědčoval cechmistr; »ani jsem hned na to nevzpomněl. A pan děkan nás jistě neopustí. Sloužili jsme mu dobře.«

»Aspoň se vynasnaží, aby v městě a mezi cechy byl pokoj,« dokládal mladší mistr, vysušuje péro, aby nezrezavělo. »Sám nám určil místa u Božího hrobu ku všeobecné spokojenosti.«

»Ty bys mohl, Vendelíne, na děkanství ztratit slovo, máš k tomu příležitosť,« s úsměvem se obrátil Kořábek k mistrovi. »Jak jsem zaslechl, sháníš ohlášky a svatbu.« Žaloudek začervenav se, odpověděl: »Chci zažádati u cechu o povolení.«

»Toho ty nepotřebuješ. Mistrem jsi, samostatně pracuješ a nyní v cechu není dcerka nebo vdova k zadání. Pěkně jsi si to vyčíhal. Kdyby moje Terezie jenom o několik let byla starší, však bych tě nepustil, musil bys býti mým zetěm.«

Cechmistr klepal Žaloudkovi na rameno.

»K vůli vám a panně Terezce bych čekal ještě kolik roků, ale zdali by mně pak starého plesnivce dívka chtěla?«

»Pomalu, pomalu, příteli,« třepal rukou Kořábek, »s tím plesnivým stářím nebude to tak zlé. Koho si zvolíš za sloužící?«

»Chci poprositi, aby družičkou byla panna Terezie a družbou Juranův tovaryš Rozdroj. Snad mně pan cechmistr neodepře prokázati onu službu?« žádal mistr.

»Tedy oba z našeho cechu? To je dobře,« radoval se Kořábek. »Rádi vyhovíme, a já s Němečkem budeme svědky. Ale počkej, zavoláme Terezku.«

Cechmistr vyšel na podloubí a přivedl dceru i ženu, která tam se sousedkami stála, o něčem rokujíc.

»Mám pro vás novinu, můj zapisovatel se bude ženiti.«

»To už víme,« usmála se měšťanka, odkládajíc plenu a knihu modlitební.

»Tak? Ale přece vás překvapím zprávou, že bude družbou« — »Juranův tovaryš,« vskočila do řeči cechmistrová.

»Co pak to už oznamoval pan děkan s kazatelny?« divil se Kořábek.

»Zde právě na podloubí bylo o tom rokováno.«

»A znáte i družičku?«

»Té nemohla žádná ze sousedek vyhledati. Hádáno na tu i onu, ale nevíme nic jistého.«

»Tedy přece zůstalo něco utajeno,« smál se cechmistr. »Vězte, náš mistr právě žádal o Terezku, aby byla drůžičkou při sňatku. Svolujete?«

Matka se na chvíli zarazila a první vzpomínka platila novým šatům, jichž bude třeba. Terezka hned v duchu zajásala.

»Kdyby naše dcera,« pokračoval Kořábek, »byla o pět let starší, požádal by mistr o její ruku; takto si však přeje, aby aspoň drůžičkou byla.«

»Pan Vendelín by mne nechtěl!« zvolala Terezie rozmarně a zasmála se.

»A proč? Což nedostaneš věna? Nebo jsi tak ošklivá?« mínila matka.

»Zlá jsem,« řekla Terezie; »když u nás pracoval, mnohdy mně něco strčil do zad, a pak má svou Lidušku Mravencovu. Schválně čekal, až nebude žádná nevěsta v cechu a na mne zase těch pět roků čekati nechce.«

»To by nebylo všechno, by si naše vyžle nesmočilo,« z pola žertem a z pola kárně pronesl Kořábek. »Já Vendelínovi svolení dal.«

»A já také,« rychle řekla Terezie.

»Ty počkej až naposledy,« do opravdy už nařizoval měšťan.

»Budou s tím starosti, děvče nemá šatů,« mínila cechmistrová, »ale musíme to udělati pro známosť.«

»A k vůli cechu,« dokládal Kořábek.

»Budu vám povděčen, když tu starosť na sebe vezmete,« řekl mistr. »Rád bych všechno odbyl z ticha.«

»Abys mnoho zval a utrácel, ani bych ti neradil,« odvětil cechmistr, »ale pro přílišnou jednoduchosť bych nebyl. Marhul si bral vdovu, proto šel k oltáři z rána; kdybys i ty podobně jednal, sousedé by řekli, jakými jsme my soukenníci nuzáky a ve zlé by nám to vykládali. Nemáš nedostatku, tvoje nevěsta není také chudačkou a pomoc obdržíš od každého. Poněvadž ani u vás, ani u Mravenců není řádné světnice, bude domácí zábava zde u nás. Vyneseme stav.«

»Kterak bych mohl toho žádati!« zvolal Vendelín, ač to se svatbou zcela tichou nemyslel do opravdy.

»Pro tebe to uděláme rádi; jsi jako náš, pomáháš mně a opět jednou uspořádáme cechovní zábavu, jaké bývaly před časy, když se ještě všechno nehnalo na sály.«

Žaloudek musil svoliti a předem děkoval za přízeň, jíž se mu dostávalo, třeba si nebral nevěstu z cechu.

Také Terezie se těšila. Bude drůžičkou, dostane nové šaty, bude říkati blahopřání a u nich bude zábava, při níž zkusí

všechny polky a valčíky, které odskákala s družkami na zahradě i na lukách za městem. Byla by hned rozhlásila na podloubí, co ji čeká, ale matka jí zakázala, aby mlčela a ponechala sousedky v hádankách, která bude přece tou družičkou při svatbě.

V Bělčicích měli zase o čem povídati a svatba Žaloudkova rozvlnila poněkud hladinu veřejného života. Soukenníci byli už dříve předmětem rozhovorů, když vešlo ve známosť, jaký vedou spor s cechem řeznickým, který prvé místo při průvodech uchvátiti míní, nyní pak mistrova svatba k soukenníkům pozornosť obrátila. Do cechu se dostane bednářova dcera, s níž Vendelín delší dobu udržoval známosť. Už dvakráte byl na řadě a měl se ženiti, ale vždycky se chytře vyhnul, na matku se vymlouvaje.

Kdyby na něj starší ulehli, by mistrovu dceru nebo po něm vdovu za manželku pojal, a přece ještě vzdoroval, zaplatil by velikou pokutu dvaceti kop míšenských. Takto vyváznul snadno a jenom nová mistrová musila vzdáti česť cechovní feruli tím, že na ni připne darovanou hedvábnou pentli. Některá v cešich toho opomenula, ale proto nebyla nikdy jako příslušnice považována a ctěna.

Žaloudek ujistil cechmistra, že Liduška s radostí onu poctu feruli vzdá, jenom aby se připravil ke slavnosti.

Terezie docházela ke švadleně, aby si ušila u ní šaty. Přišlo to levněji a nabude při tom většího cviku. Učeník nazýval ji od té chvíle družičkou a opakoval po ní některá slova, jež zaslechl z obvyklých deklamací při svatbě.

Kořábek dal vykliditi stav a světnici připravoval za taneční sál. Stěny byly čistě vybíleny, obrazy okrášleny a v předu na čelní stěně zavěšena ferule do prostřed patronů cechovních. Pokladna vynesena do komory, aby se jí nedostalo při obecné rozjařenosti zneuctění, že by si diváci na ni stoupli. Tři lampy osvětlovaly jizbu a čtvrtá hořela v síni. Mnozí diváci nakoukli sem dříve, než přibyli svatebníci, kteří obědvali u nevěsty. Václav tu a tam něco dodělával dle mistrova návodu a měl za úkol chrániti čistě vydrhnutou podlahu před zamazáním.

Byl sám doma od rána, všichni odešli na svatbu, Terezii si odvedl družba v bílých rukavičkách. Sem přijdou k tanci. Pod pecinou stály soudky piva a sklenice snášel ze sousedství.

Václav se bavil rozličně; vyháněl dotěrné menší diváky, čistil lampy a fukal na soudky. Na stravu měl přijíti do domu nevěstina, ale nešel, aby se neřeklo, že očumuje. Spokojil se skývou chleba.

S večerem přišla mistrová a když se hodně setmělo, dostavili se svatebníci s hudbou, pro niž byl připraven stůl u kamen. Teď marně Bytyška bránil divákům, byl překonán a musil ustoupiti. Plná síň byla lidu, jiní stáli u oken a když nebylo k protlačení, tovaryši vytiskli dav ven na dvůr. Za chvíli se vyhození vraceli, aniž by se byli urazili.

Ve světnici tančili svatebníci, ženich s nevěstou, družba s družičkou a právě tito budili pozornosť. Terezii to velice slušelo v bílých šatech s rozmarynovým věnečkem na hlavě. V tváři jenom hořela a všichni seznávali, že z ní bude hezká panna, až rozvine a do let přijde.

Nyní se podobala andílku a nesmělosť i zaraženosť jí lépe svědčila než prostořekosť a všetečnosť. I Rozdroj se líbil v černém šatě a nakadeřených vlasech. Ukázalo se, že dovede býti žertovným, dvorným, pozorným a že umí pěkně tančiti. Družičku vlastně teprve učil, ale osvědčil se býti vytrvalým učitelem, nedbaje, že mu dívka mnohdy i na nohy skočila. I učeník nad tancem tím hlavou kroutil a po straně se usmíval, připravuje si zbraň proti Terezce

Po desáté hodině dali hudebníci znamení, že se bude něco jiného než tanec odbývati. Mistři rychle vběhli do světnice, kde se svatebníci rozestoupili v půlkruh. Cechmistr si natahoval rukavice a diváci se tlačili do vnitř. Rozdroj s družičkou se postavil stranou. Nebylo mu povědomo, co se bude díti.

»Velectěné shromáždění!« ozval se Kořábek a všudy nastalo hrobové ticho. I Marhul přestal nalévati pivo. »Dnešního dne jeden z milých našich druhů slaví svatební veselí, k němuž mu všeho dobra vinšujeme. Jest obyčejem, že soukenničtí mistři vybírají si nevěsty jenom z cechu a jsem přesvědčen, že by tak i soudruh náš Vendelín Žaloudek učinil, kdyby jej bylo srdce netáhlo ku ctné nevěstě Lidušce Mravencové.

Nechceme mu v tom žádné dělati překážky, neboť víme, že ve všem jiném poslouchá pilně stanovy cechu našeho. Byl jsem požádán paní nevěstou nyní Liduškou Žaloudkovou, abych ji dnes do cechu našeho uvedl. Slibuje totiž, že, jako si vážila řemesla otce svého, tak že bude v uctivosti míti i počestné řemeslo soukennické, jež manžel její provozuje a které veškeré úcty zasluhuje. Na důkaz toho pak přináší krásnou pentli s tou vřelou žádostí, abych jí právo naše, totiž staroslavnou feruli, ozdobil, což já, tohoto roku cechmistr, s největší radostí činím a nové mistrové z toho srdce přeji, aby u nás nalezla spokojenosť, aby hodně dlouho členem našeho cechu byla a pro jeho dobro i v potomcích přispívala.«

Kořábek domluvil a opodál stojící učeník Václav s údivem a úctou koukal na mistra, který umí tak řečniti.

Tu přivedl Žaloudek svoji mladou ženu, která už měla v papíru připravenou pěknou růžovou pentli.

»Ať hodně roků zdobí slavné právo počestného cechu soukennického!« pronesla s uzarděním.

»Dejžto Bůh!« odvětil cechmistr, přijímaje pentli.

Hudebníci zahráli tuš, diváci tleskali.

Rozdroj mlčky pozoroval celý výjev. Stál vedle Terezie a za hudby pošeptal pro sebe, ale že to panna zaslechla: »To je přece hlouposť!«

Dívka až sebou trhla, slyšíc pohanu řemesla od příslušníka jeho.

»Já si vezmu nevěstu z cechu,« usmál se tovaryš a pohlédl zaníceně na Terezku.

»Bojíte se, že byste musil platiti pokutu nebo chcete, by vám starší slevili na mistrovském kuse?« narážela dívka.

»Ani to, ani ono,« odvětil junák, »ale cítím, že jsem už volil dle hlasu srdce.«

Terezie aniž by odpověděla, vzdálila se. Narážka Rozdrojova byla příliš ostrou pro utlé srdce její. Odešla do komory za matkou a vyhlížela oknem do zahrady, měsíční září polité. Neviděla, jak paní mistrové Lidušku objímaly a líbaly, jak jí soukenníci ruku podávali, Kořábek na konec slavnosti zamával ferulí ve vzduchu a všem se v hrdle tajil dech. Právo mělo velikou moc a požívalo všeobecné úcty. Při hádkách a půtkách stačilo udeřiti ferulí do stolu a okamžikem zjednán pokoj.

Terezka pořád hleděla ven do přírody. Bylo jí k pláči i k radosti pojednou. Sama nevěděla, co se s ní děje a proč je tak rozrušena. V prsou se jí rozlévala úzkosť a slasť zároveň. Netoužila po společnosti a nejraději by odešla do světničky, kde spala. Ale nalezli ji a přinutili, aby nadále tančila a se veselila. I Václav pro ni přišel, ale hned oznamoval, že má zimní tvrdé boty, na ty že si může skočiti a pranic mu to neuškodí.

Usmála se a tančila velmi pozorně. (Pokračování.)

Záhady světa a bilance vědy.

Píše duch. prof. **Fr. Horáček.**

POKRAČOVÁNÍ.

IX.

Motto: »L'homme n'est qu'un roseau le plus faible de la nature; mais c'est un roseau pensant.« *Pascal.*

»Člověk jest pouhá třtina v přírodě, a k tomu nejslabší; avšak tato třtina myslí; netřeba, by celý vesmír povstal proti člověku, aby jej zdrtil: trocha plynu nebo kapka vody stačí, by ho usmrtily. Avšak, byť i bylo třeba celého vesmíru k zničení jeho, nicméně byl by člověk vznešenější než celý ho drtící svět, protože si je vědom, že hyne; o přemoci však, kterou provozuje nad ním, vesmír sám nemá vědomí žádného!« [1])

Tímto lapidárním výrokem naznačil často jmenovaný filosof jednu z nejvelebnějších stránek oživeného tvorstva a jednu z nejtajemnějších záhad světa zároveň! Co jest vědomí? Každý jen trochu vzdělaný člověk slovu tomu rozumí, a přece, jak různé jsou výměry tohoto slova u cechovních filosofů!

Wundt, Taine a celá škola anglická se známým Herbertem Spencerem v čele přiznávají vědomí pouze aktům myšlení rozumového, kdežto vynikající psychologové francouzští mnohem správněji zří prvotní základ vědomí v pociťování, definujíce vědomí vůbec jako »sentiment immediat de nos états,« t. j. »bezprostřední pociťování našeho stavu.« [2])

[1]) Penseés art. VI. V.

[2]) A. Fouillé »La conscience,« Revue d. d. Mondes 1883. 5. Stejné stanovisko zaujímá také Kohlhofer ve svém znamenitém spise: »Die Natur d. thierischen Lebens«, an dí: »Bewusstsein ist nicht gleichbedeutend mit Erkennen überhaupt.« Pag. 7.

Jak důležitý jest rozdíl mezi oběma těmito názory, sezná laskavý čtenář v dalším průběhu této stati.

Vědomí po vše věky bylo považováno za prvotní přívlastek oduševněných organismů. Ovšem že stupnice intensity téhož při různých živocích jest rozdílná — srovnejme na př. vědomí, které o svých stavech duševních měl Kant nebo Pascal s duševní dílnou hlemýždě nebo žížaly — avšak co do kvality živlů primordiálních, z nichž dle uvedené definice záleží, jest vědomí vůbec stejnorodé, představujíc vniternou líceň, na níž se obrážejí fysikální dojmy vnějšího světa ve způsobě docela nové, ne fysikální, a tím tvořic nepřeklenutelnou propast, zející mezi živým a neživým světem.

V úvaze této budeme míti ovšem zření pouze k vědomí lidskému jakožto součinu těla, oživeného nesmrtelným duchem. Od staletí zabývali se učenci otázkou o vzájemnosti duše a těla. Sestrojeny různé soustavy, o kterých v knihách se dočítáme, aniž bychom rozluštěním byli uspokojeni. Pro zajímavost sdělíme krátce názory čtyř mužů, jichž jména v dějinách filosofie mají výborný zvuk. Descartes, který a priori popíral možnost působení podstat duchových na podstaty hmotné, sobě arciť cestu k rozluštění záhady o vzájemnosti mezi duší a tělem důkladně zatarasil, tak že mu nezbylo nic jiného, než vzíti útočiště k staré nauce Platonově, dle níž duše řídí tělo podobně jako plavec veslem loď. Jen že Descartes, nechtěje zraditi své vlastní soustavy, dal loďce řeckého mudrce scvrknouti se na pouhý mathematický bod ve žláze mozkové, »glandula pinealis — žláza šutková — Zirbeldrüse« nazvané. Jelikož nauka tato jest v odporu s četnými úkazy fysiologickými — tak na př. mnozí živočichové, celého mozku zbavení, mohou měsíce, ano léta při životě zachováni býti — a i jinak ni jediným důkazem podepříti se nedá, hloubali filosofové dále, aby vymyslili nějakou novou, pravděpodobnější hypothesu. Tak Malebranche a Guelincx učiti se jali, že pochody: fysikální v těle, psychický v duši jdou rovnoběžně vedle sebe, aniž by duše sama provozovala nějaký bezprostřední účin na tělo a naopak. A kterak medle tedy vysvětliti lze, že na tytéž popudy tělesné ozve se duše těmitéž představami a pocity? Toho prý jinak vysvětliti nelze než přímým zasahánim Božím v každém jednotlivém případu — odkud nauka tato také »occasionalismus« sluje.

Duchaplný Leibnitz otázku vzájemnosti mezi duší a tělem učinil širším kruhům přístupnou následujícím živým podobenstvím. »Dejme tomu,« praví, »že někdo si na tom zakládá, míti dvoje hodiny visací, které by na nejmenší díl vteřiny stejně šly. Trojí jest možnost, aby tohoto naprostého parallelismu bylo dosaženo:

a) Buď spojí kývadla obou strojů — ať jsou tyto stejné čili nic — pevnou příčkou, tak že obě kývadla půjdou jedním a tímže rhytmem; aneb

b) bude hodiny jedny, které snad předcházejí, zdržovati, druhé pak, které snad se zdržují, postrkovati v před: aneb

c) posléze nechá u výborného hodináře sestaviti hodinové stroje dva, které na vlas stejně jsou pracovány a od nichž také očekávati lze na vlas stejný chod!

Přejdeme-li od obrazu k otázce naší, tedy přijdeme na základě premis shora uvedených k těmto závěrkům: Způsob vzájemnosti mezi duší a tělem, jak jej znázorňuje podobenství sub *a)* jest vůbec nemožný;[1]) způsob sub *b)* jest Boha, jenž by působil jako nějaký »deus ex machina — nedůstojný; nezbývá tudíž než třetí způsob, sub *c)*, dle něhož duch i tělo již napřed Tvůrcem naladěny jsou k naprosté shodě. —

Shoda tato, kterou Leibnitz sám nazval »Harmonia praestabilita«, jest ovšem opět pouhá »assertio gratuita«, ana nás v otázce o vzájemném působení duše a těla ani o píď nepřivede ku předu! Nepopíratelné obtíže pro řešení otázky této[2]) vzbudily v jistých spekulativních kruzích myšlénku, zhostiti se celé záhady nejjednodušším způsobem, který Němci naznačují rčením »vylíti lázeň i s děckem.« »Dokázaná nemožnost (!?) působení duše na tělo dává nám otázku, zda posaváde uznávaná premisse o různosti duše a těla vůbec jest pravdiva, a není-li spíše radno dáti za pravdu těm, kdož praví, že tělo a duše jsou za jedno, jakož i zkoumati, nedá-li se vědomí vysvětliti pouhou činností sil hmotných — těmito slovy začíná D. B-Reymond svou rozpravu o páté záhadě, jak vysvětliti vědomí?

Zmíněný učenec při svém kritickém rozboru vychází opět od svého stanoviska mikroskopicky-astronomického. Nejdokonalejší vědění v oboru tomto — tak rozumuje D. B.-R., — záleží v nejpřesnější znalosti polohy a pohybu jednotlivých těl nebo tělísek, a to tak, že důkladný hvězdář dovede vypočítati shvězdění určitých těles nebeských nejen na sto let do budoucnosti, nýbrž pomocí astronomických tabulek vypočísti určité konstellace také na staletí nazpět v minulosti!

Astronomická známost kterýchkoliv hmotných soustav jest nejdokonalejší vědění, jehož se lidský duch vůbec dopjati může! Přizpůsobíme-li methodu tuto k otázce naší, tu jest nám počítati s premissami následujícími:

Mysleme sobě ducha tak velikého (Laplace-ův), že by nazíral polohu a pohyby atomů, z nichž sestávají údy těla organického, jako na př. svaly, žlázy, tepny, buňky krevní, tkaniva, že by znal dopodrobna složení čidel a spleť nervů dráždivých atd. — tu by pátrací pud po příčině u veleducha zmíněného prozatím došel svého ukojení, ovšem pokud se pouze úkazů fysikálně — fysiologických týká, neboť podstata látky a síly samé by i tomuto duchu zůstala věčným tajemstvím! Nicméně by týž měl jasný obraz o věcech, na které si prozatím netroufáme ani mysliti: smrštění svalu, vyměšování žláz, elektrické údery, světelkování optických přístrojů organických, pohyb řas, vzrůst a chemismus buněk bylinných, zúrodnění a vývoj vajíčka — všechny

[1]) Srov. Sv. Tomáše Akv.: »Est manifestum, quod substantia intellectualis non potest uniri corpori per modum mixtionis .... neque per modum contactus .... neque continuatione.« Summa Gent. II. p. 191—192.

[2]) Neboť ani sám výrok andělského učitele: »Agunt substantiae intellectuales in corpora et movent ea, cum sint immateriales et magis in actu existentes. Hic antem tactus non est quantitatis, sed virtutis ....« (Somma gent. II. p. 192) jakkoliv svou vybroušenou terminologií zdá se dotýkati hranice lidské mluvy, nečiní celou záhadu o nic pochopitelnější, než hypothesa Descartesova.

tyto o mnohé jiné pochody byly by duchu tomu tak viditelny, jako hvězdáři pohyby planetární. Kdyby zmíněný duch pozornost upoutal svoji k cerebrospinální soustavě toho kterého živočicha, tu by z ohledu na hmotné pohyby a proměny byl rovněž se svým věděním spokojen, neboť by do podrobna nazíral, jaké molekulární proměny odehrávají se v mozku a míše za pochodu dýchacího, za vybavení pohybů reflexivních a pod.; duch týž by poznával tonus čivstva, obměnu látky mozkové a substance míchy — ano i sám parallelism mezi účiny psychickými a tělesnými neušel by jeho nazíravé pozornosti. Bylo by to veliké vítězství ducha, který by nám dovedl říci, jak se za určitých afektů vždy určitým, stejným způsobem seřaďují — jako na nějakém počítadle — molekuly látky mozkové; který by dovedl popsati, jaký tanec provádějí atomy uhlíku, vodíku, dusíku, kyslíku, kostíku a j., za poslouchání rozkošné hudby, a jaký molekulární proud odpovídá bolesti, kterou cítíme při podráždění čivu čelistného (nervus trigeminus). Prozatím nevíme ani, zda-li sídlo myšlení hledati sluší pouze v šedé látce mozkové či také v bílé, a zda-li jistý stav duševní má za podmínku určitou proměnlivou polohu atomů či molekulů mozkových, aneb jakýsi určitý pohyb.

Avšak ani veleduch Laplace-ův, jemuž by veškeré tyto podmínky řádu fysikálně-chemického byly dopodrobna známy, by podstatu pochodů psychických ani o vlas lépe nechápal, než-li my, obyčejní smrtelníci. Neboť astronomická známost mozku, jakkoliv nejdokonalejší, kterou sobě mysliti dovedeme, neukázala by nám nic více, než hmotu v pohybu. Avšak nižádné seřadění nebo pohyb molekulární není s to, aby překlenul propasť, zející mezi hmotou a vědomím!

Neboť pohyb dovede vzbuditi opět jen pohyb, aneb lze ho převésti na potenciální energii. Tato může navzájem vzbuditi opět jen pohyb, udržeti rovnováhu, nebo provozovati tlak či napjetí. Součet jednotek energických se při tom nemění .... mechanická příčina má v zápětí opět mechanický účin! Již z tohoto základního zákona vysvítá, že psychické pochody v mozku se odehrávající nemají pro náš rozum dostatečné příčiny, vymykají se z rámce kausálního zákona a jsou mechanicky stejně tak málo pochopitelny, jako »Perpetuum mobile!«

Neboť jaký vztah dá se mysliti mezi určitými pohyby určitých atomů mého mozku a docela prvotními, jinorodými, nepopíratelnými úkazy, které takto ohlašují: »Cítím bolest, cítím radost, cítím teplo, studeno; chutnám sladké, čichám růžovou vůni, slyším zvuk varhan, vidím červené atd.«, — z nichž filosof bezprostředně soudí: Cogito, ergo sum.[1]) Jestiť zhola nepochopitelno, proč by jistému množství atomů uhlíkových, kyslíkových, vodíkových, dusíkových atd., nebylo úplně lhostejno, jak leží a se pohybují, a nemůžeme si představiti, kterak ze souhry jich by mohlo povstati vědomí! Jest tedy v zásadě nemožno vysvětliti

[1]) »Cogito« značí se tolik co »sentio«, jak Descartes, tvůrce známého axioma, sám svědčí: »Par le mot de penser (cogitare) j'entends tout ce qui se fait en nous de telle sorte que nous l'apercevons immédiatement, c'est pourquoi non seulement entendre, vouloir, imaginer, mais aussi sentir, est la même chose ici que penser.« Principes de la Philos. II. 67.

mechanickým seřaděním atomů ten úkaz, že na př. trojzvuk ladících vidlic Königových ve mně budí pocit příjemný, kdežto při dotknutí se žhavého železa vybaven bývá u mne pocit bolesti! Žádný sebe výbornější mathematik není s to, aby na základě hmotných pochodů a priori stanovil, který z obou bude míti efekt příjemný a který nepříjemný!« [1])

Ještě názorněji vylíčil nemožnost vědomí mechanicky vysvětliti ženiální Leibnitz:

»Nastává důležitá otázka, není-li možno, aby bytost myslící povstala z bytosti, která nemá ani citu, ani vědomí, jako je hmota. Snadno pochopí každý, že částice hmoty vůbec není s to, aby ze sebe něco vyrobila a sama sebe přivedla do pohybu. Tudíž jest pohyb její buď od věčnosti nebo jest jí sdělen Bytostí vyšší. Ale i kdybychom tomu dali, že má hmota svůj pohyb od věčnosti, [2]) nikdy by nebyla s to, aby dala vzniku vědomí! Neboť rozdělte si hmotu sebe menší na částice, — abyste je quasi oduševnili; — sdělte jí obrazce a pohyby kterékoliv; udělejte z toho kouli, krychli, hranol, válec atp. tvary měřické, jichž rozměr by čítal pouze $\frac{1}{1{,}000.000.000}$ stopy filosofické, t. j. $\frac{1}{3}$ vteřinového kývadla pod 45° zeměpisné šířky: buďsi tato částečka sebe menší, nebude přece na částice stejného řádu působiti jinak, než jak činí tělesa, jejichž průměr by obnášel palec aneb hnedle plnou stopu! Tak sice, že bychom mohli s tímže právem očekávati vyrábění pocitů, myšlének, vědomí atp. od sestavení hrubých částic hmoty, jimž bychom byli dali určité tvary a pohyby, jako se to tvrdí — s jedné strany — o částicích rozměrů velmi malých. Neboť také tyto nemají se k sobě jinak, než že na sebe narážejí, vespolek se pošinují, sobě odporují právě tak jako hrubé kusy, a dále nic již nedovedou. Vůbec nedá se mysliti nižádná kombinace nebo modifikace hmotných částic, třebas tyto byly sebe drobnějšího zrna, která by dovedla vyrobiti vědomí; neboť jelikož složení látky hrubozrné toho nedokáže, tedy ani složení co možná jemnozrné, (atomární. Pozn. spis.) jehož pochody jsou v podstatě proporcionální s oněmi.« V pozdějším svém díle »Monadologie«, které jest věnováno princi Eugenu Savojskému, dí Leibnitz o témže předmětu stručně a jadrně:

»Dlužno vyznati, že vědomí a vše, co od něho pochází, z mechanických důvodů, t. j. figur a pohybů hmotných částic, vysvětliti nelze. Představíme-li si stroj, jehož složení dávalo by vznik myšlení, cítění, postřehování atp., tu by obrazotvornost naše dovedla jednotlivé části jeho při šetření stejných poměrů v rozměrech sobě mysliti tak zvětšeny, že bychom do aparátu mohli vstoupiti jako do nějakého mlýna. A co bychom tam medle uzřeli? Nic jiného než páky, hřídele a kola, které navzájem sebe postrkují — ale ani stopy nějaké pružiny, z níž by se vysvětliti dalo myšlení. [3]) Pravda, tato argumentace Leibnitzova není docela správná, a lze ji vysvětliti pouze nízkým stupněm lučby za zmíněné doby. Dnes zajisté víme, že atomární působení

[1]) D. B. Reymond »Über die Grenzen des Naturerkennens« p. 35199.
[2]) Což jest tvrzení absurdní, jak svrchu s důstatek dokázáno. Pozn. spis.
[3]) D. B. Reymond l. c. pag. 86. 199.

hmotných částic na sebe jest úplně jiné, než molární; také to jest podivuhodno, že učenci tak znamenitému, jakým byl Leibnitz, ujíti mohl rozdíl, který na př. mezi efektem, který provozují hrubé kusy uhlí, síry a ledku na hromadě ležící a mezi účinem těchže látek na prach rozetřených a v určitém poměru smíchaných. V tomto případě vykazují částice uhlí, síry a ledku pod jménem střelného prachu vlastnost zcela novou, t. j. třaskavost plynů, které při hrubých kusech téže látky neshledáváme. Avšak mýlil by se, kdo by v tomto úkazu hledal důkaz pro mechanický původ vědomí! Neboť ať si jsou vlastnosti atomární jiné než molární, zůstávají přece »ejusdem generis«, kdežto vědomí, myšlení, chtění, pociťování atp., jakožto pochody vniterné a jednoduché jsou vůči mechanice hmotné úplně různorodé. Proto by ani Laplace-ův veleduch nebyl s to, aby mezi mechanikou atomů a zjevy psychickými odhalil kausální spojení. Obojí by se před zrakoma jeho odehrávalo rovnoběžně co do momentů příčinných a stejnoběžně co do momentu časového.[1]) Ve vesmíru, rozloženém na molekule a atomy bez počtu, rozeznával by také molekule mozkové toho kterého člověka a viděl by, jak pohybují v němé hře. Zmíněný duch přehlíží jich řady, jich složité spletení, a ze zkušenosti dovede také hádati, co ta neb ona konstelace atomů po stránce dušeslovné znamená. Ale proč se tak děje, toho by nevěděl. Filosofie monistická, které nemožnost, vysvětliti pochody duševní pouhou fysikou a lučbou, působí nepřekonatelnou překážku, pokusila se přeskočiti propast rabulistickým salto mortale, které je karakteristickou známkou bankrotu moderní filosofie. Poslyšme: »Rej molekulárních sil budí v člověku představy, city, nálady, afekty, touhy atp. — co na tom? Zjevy tyto jsou pouhým »odstínem«, »epifenoménem« fysikálně-chemického pochodu, které s vlastní podstatou života psychického (sic!) nemají nic společného, jsouce podobny pochodu, kterým hvězda nebeská ve hladině vodní se obráží. Má snad hvězda, miliony mil od naší země vzdálená, cosi společného s obrazem tímto čiře nahodilým? Aneb je-li snad obraz hvězdy s to, aby reagoval na hvězdu samu, určuje směr aneb rychlost jejího pohybu? Kdo by se odvážil něco podobného tvrditi? Podobně má se věc mezi mechanikou soustavy cerebrospinální, která reaguje pouze na fysikální popudy a tak zvanými duševními úkazy. Když Shakespeare na př. básnil nesmrtelný monolog Hamletův »To by, or not to by, that is the question,«[2]) tu nesluší sobě představovati výrobek tento básnický jako věštbu genia, jenž v rozmachu nebetyčném perutěmi svými tepe o klenbu věčnosti, kdež naslouchá mluvě Pravdy věčné a tuší věci, kterých oko lidské nevidělo, ucho lidské neslyšelo a srdce lidské netušilo, nýbrž monolog Hamletův řine se proudem čiře přirozeným z roje molekulů hmoty mozkové, jež náhodou jest v té šťastné dispositici, že chemismus dá vytrysknouti zlatému nebo diamantovému »epifénoménu«, který přes svoji vzácnost a krásu je pouhým luxusem!«

[1]) Poznámku o momentu časovém třeba vzíti »cum grano salis« — jak později ukážeme. Pozn. spis.

[2]) »Být či nebýt, taká jest zde otázka.«

Tak odvažují se hlásati zvláště angličtí monisté: Spencer, Maudsley a Huxley!

Zmíněné učení měl bez pochyby na mysli náš románopisec Šimáček, jenž ve svém románu »Světla minulosti« předvádí v osobě zmotaného ředitele továrního Pupetra apoštola moderního monismu, jehož psychologie scvrká se na pouhou »psychofysiku« a »psychochemii«, lépe řečeno fysiku a chemii venkoncem hmotou! Znamenitý románopisec líčí monistickou osobičku onu tak plasticky, že stati naší jen posloužíme, dovolíme-li sobě sděliti krátkou episodu mezi Pupetrem a doktorem Vejvodou se sběhší:

Pupetr: »Všechno je fysika a chemie, doktore. Veškerý citový i myšlénkový život. I v něm vládnou molekuly a jiné síly a pevné určité zákony, jako v životě hmoty. Jen je vyzkoumat třeba, dobyti se k elementům toho duševního života. Analysovat pocity a myšlénky, prozkoumat složky jich podstaty a síly..... Jako celý svět hmotný se skládá z určitého množství prvků, tak i svět myšlénkový a citový má jistý počet základních elementů. Touha po svobodě jest, dejme tomu, duševním Oxygenem (kyslíkem), touha po udržení života duševním Carbonium (uhlík), pud po sílení růstu duševního Hydrogeniem (vodík). Tak na př. pud po svobodě jest duševní Oxygén. Rozpomeňte se na nejcharakterističtější vlastnost kyslíku v říši hmotné. Podporuje mocně hoření; hmoty doutnající vzejmou se v něm ihned plamenem. Když je vdechován ve zvýšené míře, vzpružuje ochablé síly, rozproudí krev, člověk vidí vše jasněji, cítí radost a odvahu. Kovy oxyduje, porušuje, železná pouta jím rozpadají.... Necítíte již z toho všeho jistou analogii?....

A teď obraťte zraky na carbonium. Vezměte uhlí, grafit, diamant. Chemicky identické hmoty, ale jaké rozdíly v ušlechtilosti, vzácnosti — od uhlí až ke Kohinúru nebo Velikému Mogulu, jménům historickým. Stopa života prostého člověka jest skvrna uhlím zanechaná, černý prach kolejí cest. Tudy davy kráčejí. Stopa velikého muže je myšlénka, vrytá diamantem v křišťálovou desku dějin lidstva. Nesmrtelný zjev jeho vydává záři, jež oslňuje zrak a jenž jest skvostem korun a žezel myšlénkových regionů.«

»A co Dobro, Pokrok, Obětavost atp.?« Namítá doktor Vejvoda. Na výzev tento Pupetr se trochu odmlčí, honem však zarejduje do theorie o nezměnném množství prvků ve světě hmotném: »Jen vazby se mění, jen formy, v kterých prvek vystupuje. U kovů jsou změny největší. Dnes jest dojista mnohem více nevázaného železa, než bylo v době kamenouhelné nebo bronzové. Dobrá! Nezměnitelnost kvantity každého prvku a všech dohromady v říši hmoty mě vede k myšlénce, že i elementy, z nichž vzrůstají lidské city, myšlénky, činy, jsou ve své kvantitě nezměnitelny a že jen vazby jich se mění. A jděme dále. Jako kvantita prvků zůstala od věků nezměněna a zůstane tak do věků, tak i jejich vlastnosti. Olovo nebylo nikdy těžší a šedivější než je nyní a než bude za tisíce a tisíce let, síra nikdy žlutší a křehčí. Z toho mi plyne i konstanta fysických a chemických vlastností prvků v životě hmotném, a já se domnívám, že nejináč je tomu i v říši duševní.«

»Vy nevěříte v pokrok,« dí doktor.

»Co je pokrok? Méně rud a více nevázaného železa? Méně vápencových skal a více vápna?«

»V duševním světě, prosím.«

»V duševním světě je to totéž, víte. Forma se mění a nic jiného, a jen v hranicích stálého množství základních prvků. A procesy toho měnění mají svou zákonnost . . . . . i síla, jíž se ty přeměny dějí, je od pravěků tatáž a bude do věků. Ani jí nepřibývá ani neubývá, leda forma její se mění, neboť síla je vlastně jen jedna, (aha!) jako jen jedna materie a jeden život.

Nepřibylo v celku ani neštěstí ani štěstí, jako neubylo ani bolesti, ani radosti, ani dobra, ani zla, jako ani v budoucnosti neubude a nepřibude.

Jen způsoby všech těch zjevů jednoho a téhož života se mění. A zákonnost jeho si sama stálý a určitý poměr těch všech zjevů reguluje.«

»A vzniklá touha po konání dobra v jednotlivci je také jenom výslednicí procesu toho regulování?«

»Já jsem přesvědčen.«

»Není tedy naší zásluhou?«

»Dle mého přesvědčení, ne.«

»A hnutí zlá a zlý čin?«

»Je taky jen produktem složení půdy duševní našeho života.«[1])

V těchto kolejích pochybuje se obyčejně »filosofie« monistická! Nejasnosť pojmů, nesprávnosť výměrů, těkavosť ducha, který z jedné kategorie, kde mu počíná býti úzko, ihned utíká na druhou, bezdůslednost závěrků, neskromná vtíravost nedokázaných návětí jsou význačným přívlastkem této »filosofie«« jejíž logiku nejlépe osvěcuje vtip z »Fliegende Blätter«: »Tröste dich: der Zahn der Zeit, der so manche Thräne heilt, wird auch über deine Wunde-Gras wachsen lassen!«

* POKRAČOVÁNÍ. *

Naše Slezsko.

Napsal J. VYHLÍDAL.

* POKRAČOVÁNÍ DÍLU II. *

Někde — na př. v Milostovicích — mají jen hoši právo choditi po koledě; děvuchy mají »krasnou« — jinde zas obé pohlaví společně se dostavují ku stavením nebo dovnitř, aby koledy zpívali.

V okolí Opavy děti u dveří obyčejně zpívají písně kostelní, na př. »Narodil se Kristus Pán, radujme se«, aneb »Buď od nás pozdraven Mesiáš«, »Od východu ku západu«; dále od Opavy, na Frýdecku, tam lze uslyšeti větší počet koled.

Ve »Vlastivědě Slezské« na str. 144—153 uvedeno jest několik slezských koled, v Bartošových »Našich dětech« na str. 271 a 273 našli jsme čtyři ze Slezska, v Sušilovi šest, podobně několik jich možno čísti v »Národních písních, pohádkách, pověstech«

[1]) Světozor r. 1897, pag. 402.

atd., jež vydala »Slavia« roku 1878. (str. 100, 120, 162, 174, 183, 214 a 216).

K těmto připojujeme ty, jež podařilo se nám slyšeti; možná, že některá z nich známa již odjinud, my pro nedostatek koledních sbírek nemohli jsme se lépe informovati.*)

1. Ze Skalice.

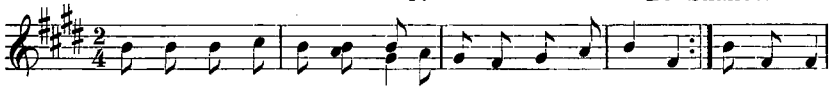

1. Deň Bo-ži-ho na-ro-ze-ni: Ve-sel-te se lu-de, že nam přišel z na-ro-ze-ni ve-se-ly deň všu-de. Deň pańsky,
2. An-je-lo-ve se ra-du-ju, »Gloria« zpi-va-ju. »Aj, co je to za no-vi-na?« u-ši na-chy-la-ju. Glo-ri-a,
3. Do Be-tle-ma bě-že-li, v huň-ky se o-ďa-li; tam Je-žiš-ka ma-lin-ke-ho v jesličkach na-le-zli. Trum bum ·/.
4. Kuba s Bartkem pa-tři-li, co se to zde zna-či, že se Pa-vel s Vavřinem tak ve-se-le ro-či: Vo-la-li,

1. deň pańsky, vesely deň pańsky.
2. Glo-ri-a, co to za novina? Cuže tak skočetě, co to za přičina?
3. trum bum ⁓ na ro-hu trumběli.
4. py-ta-li, co to za novina? Cuže tak skočetě, co to za přičina?

5. Matysek od ra-do-sti převrotil ko-zel-ka, a Pe-tro vi se syrem odpadla ko-bel-ka, a Jan se Šimunem

haj-du-ka sko-ka-li, z na-ro-ze-ni di-ťat-ka tak se ra-do-va-li.

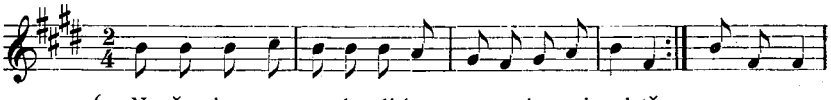

6. Nu-že i vy, ma-le ditky, ve-se-le zpi-vej-tě, Pa-nu Bo-hu všemocnemu čest a chvalu vzdejtě! Třas, ·/. ·/.
7. Or-ga-ni-sta na or-ga-noch něch ve-se-le hra-je, cim-ba-li-sta na bum-bel-ku něch též při-bi-ja-je! Bum, ·/. ·/.
8. A sla-vi-ček ma-ly fto-ček, něch ve-se-lo zpi-vo a vru-be-lek se šči-he-lkem něch se k tomu mivo! Cr, ·/. ·/.
9. Nu-že i vy, mla-di, sta-ři ni-zko se klonějte, ši-ve bra-dy i s glo-va-mi k zemi na-chy-lej-tě! Tak, ·/. ·/.

*) V »Českém Lidu« r. IX., X. posud jsem jich uveřejnil 26; v „Češích v Pr. Slezsku« — 8.

6. třas,·/. ·/. ru-ka-mi tra-skojtě! Cup,·/.·/. cup,·/.·/. nohami cup-koj-tě!
7. bum,·/. ·/. něch tež přibi-ja-je!
8. Cr, ·/. ·/. něch se k tomu mivo!
9. Tak,·/. ·/. o naš mily Paně! Něch se nom, něch se vom všeckno dobřestaně!

2. Z Malenovic.

1. Vin-šu-je-my vom ve-čer ve-se-ly, nej-prv pa-
2. Po-tom tež ta-ké i ho-spo-dy-ni, i vše mi-
3. Ach staň-tě, staň-tě nas po-slu-cha-ti, co vam bu-děm
4. O Kri-stu Pa-nu, na-ro-ze-ni je-ho byl dě-ťa-

1. nu ho-spo-da-řo-vi, nej-prv pa-nu ho-spo-da-řo-vi.
2. le če-lad-ce je-ji, i vše mi-lej če-lad-ce je-ji.
3. no-ve-ho zpi-va-ti, co vam bu-děm no-ve-ho zpi-va-ti:
4. tkem a tr-pěl mno-ho, byl dě-ťa-tkem a tr-pěl mno-ho.

(Zlomek.*)

Fr. Sušil str. 24. 3. Ze Studenky.

Na-ro-dzil sě Kri-stus Pan, na-ro-dzil sě Kri-stus Pan

te-ho dne, te-ho te-ho dne, s velkym ve-se-lim.

Na ubohej posteli,
teho dne atd.

Třikrat pan Bůh zaplakal
teho dne atd.

Macička ho kojila,
teho dne atd.

Ach, můj synu, něplačiž,
teho dne atd.

Kterak němam plakaci
teho dne atd.

Mam křesćjany vykupíć,
teho dne atd.

A ně střibrem ně zlatem,
teho dne atd.

Svym nejdražšim životem,
teho dne atd.

*) Srovnej v Sušilovi str. 735.

4. Z Plesné.

1. Bu-diž Bo-hu věčna chvala, čeho sem ja nědočkala, vanočniho
2. Třeba nam zavdanky sbirať, novu chasu zas namluvať: pacholka sta-
3. Po-hun-ku di futruj koně, po-je-dě-my včil do pole; pojeděm do
4. Po-kad ženka budě vařit, to my to mu-ši-my spravit. Pojeděm do
5. U-tně-my tam kus o-šyky, abysmy mě-li na štipy, dubec na pod-

1. ča-su s tuto starum chasum.
2. le-ho, pohunka smě-le-ho.
3. po-le ro-bit na ko-bzo-le.
4. domu, k dobremu o-bi-du; na-ji-my se masa, pojeděm do ła-sa.
5. po-ru podepřit ko-mo-ru, a-by nam něspadla, divky ně-při-pa-dla.

5.

Šulome se, šulome se — koleda,
Pana sobě hledame — koleda.
Pan sedi za stolem — koleda,
břinko sobě tolarem — koleda,
Pambu mu jich tež naspoř — koleda,
snad num do tež s jeden groš — koleda.

Ze Sedlišť u Frýdku.

6.

Chodil Ščepan po koledě celu noc,
a vzal sobě Pana Krista na pomoc.
Pana Boha i Panenku Mariji,
je-li doma ten hospodoř či něni?
O hospodoři, čo děloš či čuješ,
ešli ty nom koledičku hotuješ?

Z Janovic.

7.

Šla Marija z rana do kostela,
posluchati mše svate, nešpora.
Potkala ju tam svata Alžběta.
»Kaj to ideš, sestřičko ma mila?«
‚A ja idu, sestro, do kostela.'
»Nechuď ty tam, sestřičko ma mila,
bo ja sem tam včera rano byla.
O Tobě tam lude povědaju
a proroci zdavna prorokuju,
že si Ty ta Panenečka čista,
maš porodiť Pana Jezu Krista.«
‚Kerak by to mohlo byti,
by ja mohla Pana poroditi?'

Zavitaj już Pane Jezu Kriste,
z tej Marije, z tej Panenky čiste!
Ty se zrodiš Jana pozdějž v letach,
budu kvitnuť všudy všecke květa.
A ja se narodim v ty vanočne hody,
budu mrznuť všudy všecke vody;
budu zimy, prašať metelica,
něuvidiš ptačka — křepelica.

Z Neplachovských Zadků.

Nápadny jsou při této koledě četné anachronismy.

8.

Něch se stalo, co se stalo te chvile,
narodil se sam Pan Kristus z Marije.
Jak se o tom kral Herodes dověděl,
všecky male ditky zavražditi chtěl.
Jak se skoro Marija to dověděla,
se svojim Synačkem do Egypta běžela.
Nadešla tam chlopa šiti pšenicu
»Aj, diže ty pro srp, bo se hodi žnuť.«
»Co by to za ščastna hodina byla,
že by ta pšenica žnuť se hodila?«
Jak se skoro žide dověděli,
za Panum Marijum z města běželi.
Nadešli tam chlopa žnuti pšenici.
»Ptamy my se tebe chlope v pšenici,
neviděl si šumne panny jiti?«
»Jak sem tuto pšenicu zaśival,
tu sem tu sličnu pannu jiti vidival.«
»Co to pletěš hlupy chlope, šaleny?
Dy to bylo letos, a ni loni.
Vraťmy my se židove zpět do města,
bo tu něšla tato slična něvěsta.«

Z Chvalikovic.

9.

Śviňa kvići, měchy z mlyna smyći, hej koleda!
Baran mele, ovca se mu śměje, hej koleda!
Komur miśi, mucha vodu nośi, hej koleda!
Ta huś běla^{u} pecinečky va^{u} la^{u} hej koleda!
Huś sedlata^{u} křidlem pec vyměta^{u}, hej koleda!
Vilk vyběra^{u} chleba nepřibyva^{u}, hej koleda!
— — — — — — — — — — —

Z Jarohněva.

10.

Pastuškovje v leśe pajsli,
přiletěl k nim anjel jasny.
Anjel jasny jaśnuśinky.
Pastuškovje śe polenkali,
na kolenka poklekali.
Pastuškove nělenkejte śe,
ale z telka veseltě śe,

bo Marija Panna čista,
porodila Jezu Krista.
Porodila i povila,
do jesliček položila.
Lilej, lilej lililatko,
pěkne, švarne pacholatko.
Od Bavorova.

11.

Přišli smy sem ku jednemu dvorovi,
zaźpivejme panu gospodořovi.
»O, spiš-li ty gospodařu, či čuješ?
čili num ty kolendečkam gotuješ?«
»O, jo něspim ani vos tež něčuju,
ani vum tež kolendečky negotuju.
Vynis jim tež kvartu piva i kolač,
ješče k temu Pana Boga na pomoc.
Ze Sulkova v Pr. Slezsku.

Na sv. Štěpána děvuchy vynášející drobty a »šlupiny« z ořechův a jablek, dávají pozor, spatří-li vrabce, vránu nebo holuba, nebo dle toho se provdají za chalupníka, sedláka nebo za pána.

Přísloví »Na svaty Ščepan — každy sobě pan« ukazuje, že chasa má svobodu. Téhož dne chasa mužská »*vandruje*« (mění službu), a obyčejně bývá mnohý »nastřapaný až hrůza«. Pacholkům se upeče »*strucle na vandrovnicu*« nebo »*pleco*«; i peníze (1 zl.) dostávají místo pečiva. (Slavkov.)

Kateřinští synové téhož dne »*sušili děvuchy*«, jež o Velikonocích polévali, v některé hospodě nápojem.

Hospodyně hospodářovi téhož dne ráno při oblékání podá kalhoty, aby dostala nějakou počastnou.

Tísečtí u Bílovce jdouce z kostela: hospodáři s hospodyněmi a mládenci s děvčaty stavují se v hospodě na nějakou tu zavdanou.

Sv. Jan.

V Dobré a na Morávce světí se víno na svátek sv. Jana a z kalicha v kostele se pije. Sv. Jan vypil jed a ten mu neuškodil; kdyby kdo dostal »žirku«, též ho ostane. Někteří berou si posvěcené víno domů a užívají jeho jako léku proti nemocem.

V Benešově (v Pr. Slezsku) světilo se víno proti uštknutí hadem. V týž den jedí děvuchy mléko s bělkami, by byly šumny.

Mláďátka.

»Na mláďátka nesmí se nic šíti, bo by prsty podbíraly;« (Jezkavice); a pak to ta děťátka píchá. (Slatina.) Nemá se též robiť, neboť jest všech nemluvňátek svátek. Slušno jest, aby všichni šli do kostela a jenom ve stavení poklizeli.

V Janovicích pacholci i dívky vandrují na mláďátka a vracejí se po sv. třech králích.

Je-li na mláďátka mlha od Lysé, kobzole se neurodí. Jak je mlha v údolích, kobzolí bude dosti.

Nový rok.

Na nový rok upeče hospodyně každému buchtu, by věděli, že jest nový rok. (Podvihov.)

Dívky vandrují po sv. požehnání a nastupují službu po sv. třech králích, nikdy však v pátek, aby se jim po celý rok zle nevedlo. (Slavkov.) Dostávají též »strucle na vandrovnicu«.

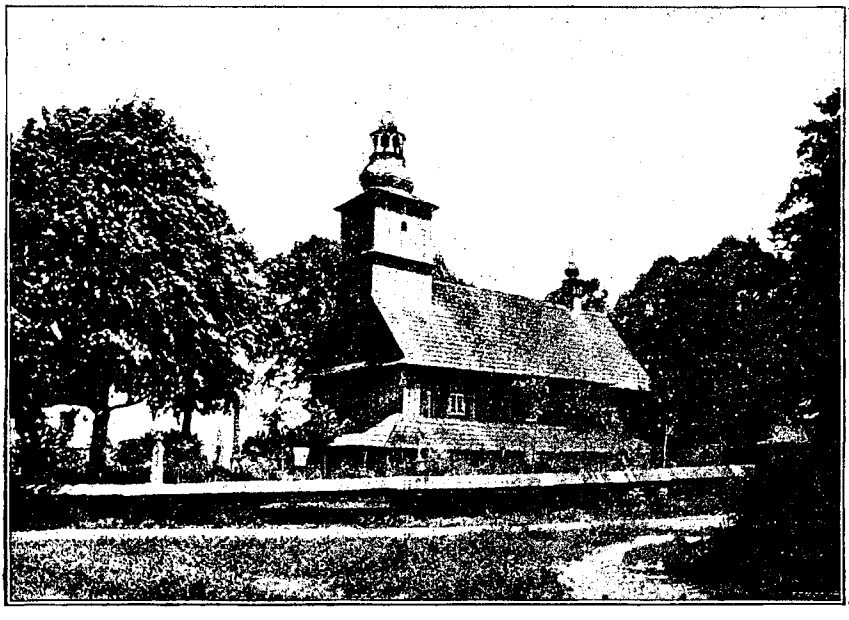

Dřevěný kostelík v Sedlištích u Frýdku.

Na nový rok chodí někde děti společně vinšovat, na př. ve Vávrovicích. Vešedše do stavení, spustí:

Vinšujem vam šťesti a zdravi,
svate božske požehnani,
abystě dočkali teho roku,
a po roku mnoho let.«

V Benkovicích přání obratným způsobem zkracují:

»Vinšuju, vinšuju něvim co,
šahnitě do kapse a dajtě co.« *)

*) Jiná tři přání najdeš ve »Vlastivědě Slezské« I. na str. 153.

V Domaslovicích známý soused sousedce:

»Vinšuju vom vinš,
motě v pecu genś,*)
a za pecem kohuta,
motě chlopa hundsvuta.

V Sedlištích:

»Vinšuju vam novy rok:
abyste dočkali Krista Pana na přesrok
abyste měli pohanky po hambalky,
žita od ščita do ščita
a pšenice od hranice do hranice.
Kolik jest v lese jedliček,
byste měli do roka teliček.
Kolik v lese bučku,
tolik ve chlivě byčku.
Po smrti pak kralovstvi nebeske.
Amen.

V Janovicích:

»Vinšujem vom:
kěla v lese javorkuv,
tela ve chlivě baronkuv;
kěla v lese bučkuv,
tela do roka byčkuv;
kěla v lese jedliček,
tela v roku těliček;
kěla na placu kolkuv,
tela do roka pacholkuv;
kěla na placu slivek,
tela do roka divek.

Ve Vávrovicích:

»Vinšujem vam ščesti, zdravi, sv. božske požehnani
na ten nastavajici novy rok:
abystě v menšich hřichach a věčich cnostech
živi byli, ni ene jeden rok, ale mnoho let.«

Protože stala se zmínka o přání blaha na nový rok, není od místa podotknouti, že děti ve Slezsku někde na »jmeno« přejí, užívajíce těchto slov:

»Vinšuju vam ščesti, zdravi,
svate božske požehnani na to vaše jmeno,
aby ješče dluho živi byli
a po smrti do neba se dostali.«

Rodiče učiní dík ám na jmeniny též nějakou radosť, na př. upekou jim buchetku atd.

*) Genś = husa.

Na Morávce čeládka chodí ze služby 2. ledna, a má 8 dní »hody«. Pacholci i dívky dostanou veliký pecen, na němž jsou sklenkou zrobena kola, zvaná »koleda«. V prostředku pecna jest »kolco« — jak dva koláče veliké. — Jak nechtějí pecna, vyplatí se jim 1 zl.

Svátek sv. tří králův.

Na vigilii před svátkem Zjevení Páně světí se v kostelích voda tříkrálová. Do kostela ji nesou v »konevkách«, nebo džbánech

Chrám Páně v Jaktaři.

děti, dívky a stařenky. Jak se přinese domů, má z ní každý tři hlty píti; pak se jí kropí jizba, chlévy, i do studně se jí trocha nalije, aby do studničné vody nedali se chrobáci. (Vávrovice.) Ani na zahradu se nesmí zapomenout! Hospodář nebo hospodyně

namočeným režným kláskem ve svěcené vodě má kropiti každý strom v zahradě a jinde, aby nesl dobré ovoce. (Podvihov.) Na stromích i na studních píšou se tři křižíčky svěcenou křídou, kterou i dveře poznamenávají písmeny K † M † B †.

V Domaslovicích doporučují před sluncem schodem v čas ráno stanouť a kolem chalupy tři rázy chodiť, a při každém rohu volať do pole: »tři králové přijechali, aby do toho domu zlí lidé přistěmpu neměli.«

Památku na příchod sv. tří králů udržují králové či pastuškové.

Pojmenování »tři králové« v okolí Opavy jest zběžnější, než »pastuškové«, které více slyšeti v Pr. Opavsku a českém Těšínsku, ač i tam pojmenování »tři králové« není cizím. Mokrolazečtí králové v Opavsku někdy již v adventu provádějí svou hru, a viděti je ještě koncem ledna. Jak jest vžito v dětech, že tři králové přicházejí z Mokrých Lazec, poznati, že kdysi, když jsem se ve škole tázal, odkud přišli tři králové: odpověděno mi bvlo, že z Mokrých Lazec.

Jiní králové přicházejí z Kravař. Králové mají košili až po kolena splývající, přepásanou páskem z malovaného papíru »obojkem« zvaným; na hlavu posadí si »čubu« na způsob biskupské mitry obrázky polepenou, v ruce nosí kyje či špaňhelky.

V Podvihově mi vykládali, že mají papírové ornáty, šumně malované, všelijaké barvy; zlaté kraje na nich. Na hlavě nosí papírové koruny jako králové, a že hrají a zpívají, až dostanou almužnu.

Protože o hře této obšírněji jsem pojednal jinde,*) pomíjím její líčení a zmíním se toliko o pastuščích z Těšínska; tam chodí v Orlové, ve Skalici, na Morávce, Janovicích. Přicházejí z Bašky a Metylovic.

Orlovští pastuškové stroji se takto: hlavy pokrývají čapky (kaptury), hodně vysoké, jež různí se jak formou tak okrasami.

První**) má tvar kuželovitý nahoře s chocholem, druhá válcovitý, a třetí se podobá mitře biskupské. Vysoké čapky polepeny jsou pestře malovanými biblickými obrázky, jež se odnášejí vesměs k narození Páně. Dlouhá košile, jakou mají navlečenu na kabátě, bývá křížem a křížem přepásána různobarvými stuhami, jako červenými, modrými, zelenými a p. Také ramena a rukávy ověšeny jsou mašlemi; na prsou přišita bývá podobná ozdůbka. Kalhoty nosívají obyčejně tmavé. Dlouhé hole »palice« mají rozdílný tvar. Jedna jest nahoře zahnuta, druhá nahoře rozchází se ve dvojzubec a přepažena jest na způsob kříže; třetí má nahoře dvě příčky, menší a větší, a tvoří východní kříž.

V Orlové chodí pastuškové již odpoledne na Boží narození a končí 6. ledna. V chalupách zaklepají pastuškové palicemi na dveře světnice. Nejprv vejde první, prozpěvuje: (Ostatní následují.)

*) »Český lid«, VIII., str. 182—184 a v Češích v Pr. Slezsku« III. vyd. str. 40—43. Ve »Vlastivědě Slezské« I., str. 154—155 uvádí se variant této hry.

**) »Český lid«, IV., str. 314, J. Vluka.

I.: »Pochvalen buď Pán Ježíš Kristus!
Pěkně prosím páni milí,
kdybyste nám dozvolili, trochu poskákati,
chudých tří pastýří památky
chceme poukázati zkrátky.«

II.: »A já idu proti směle
ke cti Krista Spasitele.«

III.: »Není-li toho času,
aby lidé pracovali,
pokud straka nedá hlasu —
pokud pokrmu neuvidí?
Ale straka řkúc: ‚tu máš,
hledej sobě, kde co máš!‘«

I.: A já bača půjdu předy
a vezmu si kusek krejdy
a zapíšu dary naše
které máme při salaše.

II.: »Na rabuvku*) spolem půjdem,
a za bučkem státi budem.
Kaj se buček zelená,
valach dosti peněz má.«

III.: »Hodní lidé jsou valaši,
které máme při salaši;
[: hodní, hodní jsou vždycky!«:]

I., II., III.: »Do Betléma půjdem' skokem
rychle, hbitěj' nežli krokem:
dary vezmem' sebu
pro Boží potřebu.
A ty, Juro, Varculíku,
navař kaše na ryndlíku,
a vem flajstr medu
pro Boží potřebu!
Hola, chaso, to je jiná!
aj, za pecem vepřovina;
i na krancu zelí
pojíme — veselí!«

V Kamenci u Opavy odříkávali králové:

»Tři kralové jedem k vám, štěstí zdraví přejem vám,
štěstí zdraví, dlouhá léta, přicházíme z Nazareta.
Co, ty černý, stojíš v zadu, ukazuješ černou bradu?«
‚Slunce jest toho příčina, že má tvář opálena.‘
»Kdybys na slunce nechodil, svou tvář bys neopálil.«
‚Slunce jest drahé kamení pro Kristovo narození.‘
»Chcete-li nám něco dáti, budem vám dále zpívati.«

POKRAČOVÁNÍ.

*) Rabuvka = lov.

Průplavy.

Píše RUDOLF VRBA.

Dnes jsou všechny mysli zaujaty vládními předlohami o stavbě vodních průplavů.

Jsou navrženy tyto stavby vodních cest: 1. průplav z Dunaje do Odry (Florisdorf—Bohumin), 2. z Dunaje do Vltavy se spojenou kanalisací Vltavy do Prahy a odtud na Labe, 3. spojení obou průplavů horním tokem Labe, 4. spojení dunajsko-oderského kanálu v Haliči.

Jak opatřiti peníze k této stavbě, o tom nejsou ještě názory ustáleny. Čeští poslanci navrhují, aby každoročních pokladních přebytků 25 až 30 milionů zl. bylo po 20 let použito k tomu, by náklad stavby průplavů byl z nich zaplacen. Podivné jest ovšem, že vláda k předloze o vodních stavbách nepodala důkladný popis, kdy se průplavy stavěti mají. Plány ty nejsou ani definitivně propracovány, což platí zvláště o průplavu dunajsko-vltavsko-labském, o kterém se technikové vyslovují, že snad provedení jeho bude nemožné.

Jak se vůbec kanálové předlohy dostaly do sněmovny, či jak ministr předseda Dr. Koerber učinil odvážlivý skok do vody, o tom kolují různé názory. Jedni praví, že vláda chtěla tím dáti rozvaděným politickým stranám příležitosť k práci, to by bylo ovšem příliš chabé, aby lid měl nésti nová obrovská břemena proto, aby páni zákonodárci ve sněmovně, kam jsou od voličů posláni pracovati pro blaho lidu, vespolek se neprali jako uličníci. Předloha ta jest proto vysvědčením chudoby našemu celému parlamentu. Jiný názor jest, že poslanci českých zemí chtěli na vládě dosíci odvetu pro vlastní české země za to, že se povolí alpským zemím stavba dráhy z Vídně do Terstu přes Karavanky a ještě jiné tratě v Alpách, k čemuž bude potřebí asi 550 milionů korun. To mají platit poplatníci celé říše, jest tedy spravedlivo, aby vláda učinila něco pro kulturní a hospodářský rozvoj českých zemí.

Nyní prohlédněme blíže celou tu záležitosť, a tu nám výborně poslouží přednáška bývalého maďarského ministra Hieronymiho, kterou měl v Pešti o vodních stavbách v Rakousku a jich významu také pro Uhry. Podivno jest, že celá slavná česká žurnalistika o zajímavé této přednášce neví, ač sám bývalý ministr financí Dr. Kaizl ve vodním výboru poslaneckém na ni důrazně upozornil.

Délka projektovaných průplavů jest odhadnuta na 1600 až 1700 kilometrů, mají v nich jezditi lodi nákladem 6000 *q*. Průplavy mají státi 780 milionů korun, ku kterémuž účelu od roku 1901. do roku 1920. mají se dávati ročně pokladní přebytky nejmenší sumou 22 milionů korun. Ostatní pak se provede přirážkami zemí, která jest povolena ve vodním poslaneckém výboru na 12 procent hrubých ročních běžných výdajů kanálových projektů a pak výpůjčkou státní. To vše děje se dle vzoru pruského,

kde země a interessenti platili 30 procent hrubého nákladu stavby průplavu.

Celá předloha jak jsme již pravili, neudává přesných plánů, jak se budou průplavy stavěti a nerozhoduje dosud, má-li na vodních výšinách býti užito komorových splavů nebo šikmé zdvihací plochy.

Hieronymi rozebírá celou minulosť a obsah kanálových projektů v Rakousku.

První projekty pro výstavbu průplavu dunajsko-oderského dala vypracovati anglo-rakouská banka, která měla v úmyslu průplav ten zříditi jako soukromý podnik.

Vláda rakouská podala návrh zákona v záležitosti stavby průplavu dunajsko-oderského říšské radě dne 11. června 1872., a návrh ten byl ve schůzi sněmovny dne 23. března 1873. přijat. Přípravné práce se již začaly a na Bečvě a Odře od Hranic k Bohumínu byly vykoupeny vodní nároky mlýnů, ale téhož roku 1873. přišel bursovní všeobecný úpadek a plán průplavu dunajsko-oderského zůstal na papíře.

Roku 1891. utvořili francouzští kapitalisté syndikát, který hodlal dunajsko-oderský kanál jako soukromý podnik vystavěti. K tomu účelu dal syndikát vypracovati firmě Hallier a Dietz-Monin podrobné plány k stavbě, ve kterých plánech ponejprv bylo užito místo komorových splavidel šikmé zdvihací plochy. Ale ani tyto projekty nebyly uskutečněny. Dle toho plánu měl průplav začíti u Vídně a u obce Angern vejíti do řečiště Moravy, a to až do Přerova, zde od Přerova mělo se užiti řečiště Bečvy a to až do Hranic. Odtud pak bylo nutno prokopati do Bohumína umělý průplav. Zde se mělo vystavěti přístaviště. Odra pak by byla k pruským hranicím kanalisována jako řečiště Moravy a Bečvy. Tím by byly nákladní lodi mohly projížděti z Vídně do Štětína.

Průplav dle nynějšího vládního návrhu bere se jiným směrem: z Florisdorfu přímo do Bohumína východní částí Moravy a neprotíná Hanu a střed Moravy vůbec. Jeho význam spočívá v tom, že by ročně splavil do Vídně asi 40 milionů *q* hornoslezského kamenného uhlí, které se na ten čas dováží drahou Ferdinandovou, patřící židu Rothschildovi ve Vídni, kteráž dráha mu ročně zabezpečuje čistého příjmu 26 milionů korun. Délka průplavu toho z Vídně do Bohumína jest přibližně odhadnuta na 275 kilometrů. Vzdálenosť z Pešti do Bohumína jest 563 a z Pešti do Štětína 1322 kilometrů.

Druhý průplav má spojiti Dunaj s Vltavou a Labem. O průplavu tom jest vypracováno několik projektů. Nejdříve je nutno, aby Vltava od Budějovic do Mělníka byla učiněna splavnou, z Mělníka nutno pak kanalisovati Labe až k hranicím Saska. Zde jest Labe splavné. Nyní se jedná o to, jak spojiti Vltavu s Dunajem.

Jeden projekt navrhuje průplav podél řečiště Vltavy do Krumlova, odtud přes Harlach do Neuhausu v Dol. Rakousích, to jest 35 kilometrů od Lince dolů, kde by průplav ústil do Dunaje. Délka průplavu z Budějovic k Dunaji jest 93 kilometry. Druhý projekt vede průplav řečištěm Vltavy do Rožmberku

a odtud do Lince. Odtud by bylo nutno kopati umělý průplav do Lince, dlouhý 50 kilometrů, celá pak vzdálenosť z Budějovic do Lince jest 99 kilometrů.

Třetí projekt chce vésti průplav z Budějovic přes Gmünd přímo do Vídně; délka umělého toku průplavu jest 210 kilometrů. Ať se již provede kterýkoliv z těchto tří projektů, povede tento průplav z Vídně do hustě obydlených zemí Dolních Rakous a Čech a odtud do Berlína a Hamburku. Vzdálenosť po vodě bude pak z Vídně do Prahy 585 kilometrů, z Vídně do Podmoklí 743, z Pešti do Prahy 778, z Pešti do Podmoklí 1035, z Pešti do Berlína 1332 kilometrů.

Maďar Hieronymi nyní uvažuje, že ze všech průplavů, které Rakousko hodlá stavěti, má největší význam pro Maďary průplav dunajsko-vltavsko-labský, a pak spojovací průplav odersko-labský, který má jíti od Bohumína k tamnímu toku Labe a protínati bude Moravu a Čechy v naznačeném směru. Na těchto dvou průplavech bude totiž možno lacino dovážeti uherské obilí po vodě do všech čelnějších měst českých zemí, za to však průplavy haličské nemají pro Uhry významu.

Jaké jsou výhody dopravy po dráze? Jsou to patrně ty, že po drahách se nyní dopravuje takové množství zboží, jak to dříve obyčejnými potahy po silnicích bylo naprosto nemožno. Doprava drahou jest mnohem levnější než potahy a děje se náramně rychle.

Vodními průplavy může se dopravovati ještě větší náklad zboží než lze učiniti po dráze. Jediný vlečný člun naloží 6000 metráků, to jest asi 70 železničných vagonů čili celý nákladní vlak. Vlečná paroloď však utáhne po vodě nejméně dva čluny nákladné, což tedy se rovná 2 nákladním vlakům na dráze. Doprava po vodě má však tu vadu, že jest zdlouhavá. Kdežto nákladní vlak ujede za hodinu 30 kilometrů a za jeden den a noc může uraziti vzdálenosť 700 až 800 kilometrů, může paroloď v průplavu uraziti za hodinu sotva 5 kilometrů, tedy za celou noc a celý den sotva 100 kilometrů. Lze tedy vodními průplavy dopravovati pouze hromadné zboží, jako uhlí, rudy, kovy, obilí, stavební hmoty, vápno, cihly, dříví a pod. Tovární výrobky však, které mají velikou cenu, budou i dále dopravovány po dráze, poněvadž tu rozhoduje také rychlosť dodávky. Dosud jsou zařaděny na drahách obilí a mouka do specialního tarifu čís. 1., železo třída C, uhlí vyminečná sazba čís. 1, rudy specialní tarif čís. 3., dříví specialní tarif čís. 2. Za železo a dříví se nyní čítá na drahách bez rozdílu na vzdálenosť dopravy za q osm haléřů a přirážka: 1—200 kilometrů 0·32 haléřů, 201—400 kilometrů 0·26 a přes 400 kilometrů 0·18 haléřů. Za obilí a mouku se platí dnes po dráze: z jednoho metráku 10 haléřů manipulačního poplatku, od 1—200 kilometrů 0·54, od 201—400 kilometrů 0·30, přes 400 kilometrů 0·20 haléřů za každý kilometr jízdy a 1 q nákladu.

Doprava uhlí a rudy vyžaduje dnes po dráze tyto výdaje: z jednoho metráku se platí 6 haléřů manipulačního poplatku, od 1—200 kilometrů 0·22, od 101—400 kilometrů 0·18, přes 400 kilometrů 0·12 haléřů za každý kilometr dálky na q.

Podle toho vzoru budou stanoveny také dopravní sazby na vodních průplavech. Zde se bude platit na výlohy nakládání a skládání (manipulace), pak poplatky za jízdu, za kterou se ovšem platí tím více, čím jest doprava vzdálenější. Poplatky na vodních průplavech závisí od toho, jak veliká jest nákladní loď, jak drahá byla stavba průplavu. Vodní kanály jsou tím dražší, čím šířeji a do hloubky se zakládají ku dopravě velikých lodí. Na příštích vodních průplavech v Rakousku budou dopravní sazby upraveny dle vzoru pruského, to jest z 1 *q* nákladu na jeden kilometr dálky se bude vybírat 0·096 haléřů.

Podle této sazby bude státi doprava 6000 metráků obilí z Prahy do Vídně 3369 korun, tedy na jeden metrák by přišlo $^1/_2$ K. Tolik nákladu by mohla vzíti jedna loď rozsahu 600 tun.

Každý si nyní může vypočítati, mnoho-li by přišla doprava tohoto obilí po dráze dle sazby specialní tarif čís. 1., to jest 10 haléřů manipulace a 0·32 haléřů na jeden kilometr na vzdálenosť 1—200, a 0·26 haléřů na 201—400 kilometrů a 0·18 haléřů přes 400 kilometrů. Z následující tabulky můžeme snadno přirovnávati dopravní sazbu po dráze a po vodě, za jeden metrák haléřů:

vzdálenosť kilometrů	sazba C a 2. specialní tarif: železo, kovy, dříví	1. specialní tarif: obilí, mouka	3. specialní tarif a I. výminečný tarif: uhlí a rudy	doprava po vodě
10	11	14	10	17
30	16	24	13	19
50	22	34	18	21
70	29	45	23	23
90	35	56	28	25
200	70	115	67	35
400	123	177	97	54
600	159	217	125	74
800	195	257	153	93
1000	231	297	181	112
1200	267	337	209	131
1400	303	377	237	150

Pozorujme nyní bedlivě stupnici tuto. Kdežto v blízkých vzdálenostech se dopravní sazba po dráze a po vodě neliší, roste tento rozdíl značně počínaje na vzdálenosť od 200 kilometrů. Na příklad metrák pšenice z Pešti do Prahy stojí po dráze 277 haléřů a po vodě 103 haléře. Z toho jest rozdíl skorem 2 korun, kteréžto zlacinění bude ohrožovat hlavně naše rolníky, kterým spadne cena domácí pšenice o tento rozdíl, tedy o dvě koruny. Uherské obilí bude se dopravovati následujícími sazbami za jeden metrák haléřů:

	po dráze	po vodě
Pešť—Vídeň	244	83
Pešť—Berlín	422	144
Pešť—Štetín	436	144
Pešť—Hamburg	482	156
Pešť—Mannheim	518	154

Rozdíl jest zde tedy dvojnásobný. Hieronymi uvažuje, že stát uherský jest státem, který do ciziny vyváží obilí, mouku, rudy, železo, dříví a podobné suroviny, kdežto z ciziny kupuje průmyslové tovary.

Dopravní sazby na uherských drahách jsou tak nízké, že dovoz průmyslových tovarů do Uher jest tak laciný, jako po vodě. Zde tedy vodní průplavy Uhrám jsou lhostejny, ale za to přinesou velikého užitku pro vývoz uherských surovin do ciziny, hlavně tedy do zemí českých a Dolních Rakous, kteréžto země 80 procent všeho vývozu z Uher spotřebují.

Od r. 1895. do r. 1900. vyvezlo se každoročně z Uher průměrně 4·59 milionů metráků pšenice za 79·3 milionů korun, 1·96 milionů *q* žita za $27^1/_2$ milionů korun, 3·75 milionů *q* ječmene za 55·75 milionů korun, 1·83 milionů *q* ovsa za $23^1/_2$ milionů korun, 2·63 milionů *q* kukuřice za 27 milionů korun a 5,984.000 *q* mouky za 156,653.000 korun, dohromady 20·75 milionů metráků obilí a mouky za 370 milionů korun. Z toho bylo dovezeno z Uher do Rakouska každoročně 17,654.000 metráků obilí a mouky za 310,864.000 korun, a to 4,369.000 *q* pšenice za 75·79, 1,957.000 *q* žita za 27·48, 2,181.000 *q* ječmene za 32·2, 1,794.000 *q* ovsa za 22·87, 2,479.000 *q* kuřice za 25·47 a konečně 4,884.000 *q* mouky za 126·92 milionů korun.

Zde vidíme, že obrovská část maďarské sklizně ročně se spotřebuje u nás a v Dolních Rakousích. Do Německa prodali Maďaři ve jmenovaném 5letí ročně průměrně 1,369.000 q ječmene za 20,376.000 K, a jen 188.000 q mouky za 4,848.000 K. Do Čech, Moravy, Slezska a Dol. Rakous dovážejí Maďaři ročně průměrně 13 mil. q obilí a mouky.

Hieronymi ukazuje, že pro Maďary bude míti význam hlavně průplav dunajsko-vltavsko-labský, který spojí hlavní odběratelstvo uherské mouky a obilí s Uhry, kdežto průplav dunajsko-oderský protínati bude východní Moravu, kam Maďaři skorem nic neprodávají. S toho stanoviska — praví Hieronymi, — bylo by bláhové a pošetilé, aby Maďaři sami si stavěli průplav z Pešti po údolí Váhu do Bohumína; ostatně tvrdí Hieronymi, že by stavba toho průplavu byla velice drahá, jestli totiž se vůbec vodním technikům podaří překonati všecky veliké překážky.

Říše rakousko-uherská jest chráněna na hranicích obilním ochranným clem, a proto zůstanou hustě obydlené země české a Dolní Rakousy, pokud poměry ty trvati budou, hlavními odběrateli uherských plodin. V Pešti jest obilí o to levnější než v Praze, zač jest doprava metr. centu obilí po dráze z Pešti do Prahy. Jestliže se stavbou vodních průplavů dopravní výlohy ty zmenší, jak prve doloženo, mohou rolníci v Uhrách prodávati obilí na trhu v Pešti o tolik dráže, oč se dopravní náklad do Prahy zmenšil. Můžeme směle tvrditi, že zemědělci v Uhrách získají tím ročně asi 20 mil. korun. Možno jest také, že cena obilí v Praze klesne, ale spíše se stane to, že na trhu v Pešti ceny obilí stoupnou. Obava, že by stavbou vodních průplavů přišlo do Prahy americké obilí stejně levně jako uherské, jest naprosto lichá. My proto budeme naléhati na rakouskou vládu,

aby stavbu průplavu dunajsko-vltavsko-labského co nejdříve uskutečnila.

Poněvadž o dovoz uherského obilí postará se Rakousko samo, mohou Uhry pomýšleti na stavbu vnitrozemských průplavů, aby komitáty Szolnok, Csongrad, Bekes, Csanad, Arad a Bihar, kde je pěstění obilí soustředěno, byly spojeny s Pešťí. Stavbou vnitrozemských průplavů ze Szatmaru, Debrecinu, Gyomy a Csongradu do Pešti, by uherská pšenice ještě o další 2 koruny mohla býti laciněji dopravována do Vídně a Prahy. — Průplav z Pešti do Rjeky Uhry nikdy stavěti nebudou, poněvadž by byl nesmírně drahý a užitek z něho skorem žádný.

Tolik nám vysvětlil Maďar Hieronymi a můžeme mu za jeho upřímnosť býti povděčni.

Je jisto, že by stavbou průplavu byli ohroženi naši rolníci, neustanovila-li by naše vláda dříve než první rýpnutí lopaty do země se stane, výminečně vyšší sazby pro dopravu uherského obilí a mouky na vodních průplavech Rakouska.

Aby se tak stalo, jest povinností všech poslanců bez rozdílu stran a národností, jinak schudneme a upadneme úplně do otroctví Maďarů, v němž již nyní beztoho vězíme, že by se páni hofráti ve Vídni měli za vlastní tuto porobu hanbiti. Poplatníci Rakouska uhrazují více než $^3/_4$ všeho nákladu na vojsko a kdyby se k tomu mělo ještě přidružiti stlačování obilních cen u nás lacinější vodní dopravou z Uher k nám, pak by bez náležitých ochranných sazeb dopravních stavba vodních průplavů znamenala hospodářskou vraždu našeho rolnictva, nehledě ani k obrovským výdajům 750 milionů K, které bychom za stavbu těchto průplavů vydali, a to k vlastní zkáze.

Jsou tedy oprávněny hlasy, které žádají nejdříve upravení řek, zamezení tím živelních pohrom a škod a provedení vodních meliorací. A pak teprv, až by toto dílo bylo vykonáno, mohlo by se přikročiti k stavbě průplavů.

Ostatně má naše vláda mnohem důležitější úkol před sebou: skoupit totiž výnosné dráhy soukromé, tak především židovskou dráhu severozápadní, pak dráhu Ferdinandovu patřící Rotšildovi, dráhu teplickou, francouzskou společnosť státních drah a českou severní. To by bylo mnohem důležitější než celá ta stavba vodních průplavů, o kterých nikdo dnes neví, jak a zda-li by se vůbec vyplácely a jaké hospodářské pohromy by jimi vyvolány býti mohly.

Rudolf Vrba.

Ze Slovenska.

Masarykova »Naše Doba« přinesla v prvních číslech letošního ročníku několik úvah a kritik o Slovensku. Úvahy tyto mohly také býti nadepsány »Nájezdy a výpady na Martin,« a byl by jim tento nadpis mnohem lépe svědčil, aspoň by nebyl lhal, neboť v úvahách nepodepsaného autora není nic kritického. Když články ony začaly vycházeti, domnívali jsme se — a také na Slovensku to myslili, —

že byly psány na Slovensku se strany »hlasistů«. »Hlasisty« nazývají Slováci mládež, která soustředěna jest kolem časopisu »Hlasů«, vydávaného v Uh. Skalici Dr. Blahem, a která jest zapřísáhlou odpůrkyní národního vedení z Turč. Sv. Martina. Až ku konci objevilo se jasně a nepopíratelně, že úvahy ty psal učitel Karel Kálal za přispění knihtiskaře Ružomberského Karla Salvy a Dra Blaha. Úvahami těmito napaden byl a na dobrém jméně také nanejvýše poškozen Hurban Vajanský, jeden ze čtyř redaktorů »Národních Novin«. Byl to hanebný útok na nejzasloužilejšího slovenského předáka, který tou dobou nemohl se hájiti, pykaje s jinými ještě v žaláři za uvítání, které redaktoru Ambroži Pietorovi, vracejícímu se z vězení, Svatomartinští vlastenci uchystali. Nenapadá nám nikterak hájiti Vajanského, který také není prost všech chyb, ale také nesmíme říci, že by vše to, co napsala »Naše Doba«, byla neomylná a nezvratná pravda. »Národnie Noviny« uveřejňovaly svou obranu proti Kálalovým vývodům již po čas vycházení »Úvah a kritik«. Obrana tato nevyvrátila všech útoků »Naší doby«, obrana tato jest kouskovitá, jsou v ní mezery a slaboty. Vysvětlují si to částečně tím, že »Naše Doba« místy přece jen ukázala na pravdivé poměry, a jednak — což bylo asi hlavním důvodem — že nemohlo ani býti tiskem vyvráceno všecko lživé a nesprávné, jelikož martinské vedení bylo by ztratilo veškeru důvěru pešťsko-maďarské vlády. Kálal ovšem tvrdí, že příčinou pokleslosti Slováků není vláda, nýbrž oni sami, že vládní systém potlačující není vinen slovenskou slabotou a nevyspělostí. Ale tím v hrdlo lže, neboť na tomže stanovisku jako uherští Slováci trvají také ostatní nemaďarské národnosti v Uhrách i za hranicemi uherskými, a to mnohem vyspělejší Slováků, zvláště Srbové, Rusíni, Rumuni, ba i Němcům nevede se o mnoho lépe. Kdyby Slováci byli rozšířeni také v Rakousku nebo v Rusku, byla by ona část, která obývá horní Uhry, právě tak nesorganisovanou jako nyní, kdežto zahraniční Slováci byli by daleko vyspělejší. Že jest tomu tak, dokazují právě Slováci američtí, vystěhovalci z horního Uherska, tedy krev krve slovenské. Slováci v Americe, v zemi svobody, jsou mnohem pokročilejší Slovákův uherských, jelikož neúpí pod šovinistickou vládou maďarskou, nýbrž těší se naprosté svobodě národnostní. Toho u nás v Čechách nechce nikdo uznati. Vidí-li to Kálal a uznává-li to, mlčí o tom opatrně, by nemusil sebe sám odsouditi.

Dovolte mi slůvko o proudech na Slovensku, jakož i o nazírání jednotlivých frakcí na československou vzájemnost. To má býti účelem tohoto článku, nikoli snad polemika s »Naší Dobou«.

Na Slovensku nejsou mladší spokojeni s národním vedením ze Sv. Martina. Někteří Slováci řešili akademicky otázku národního centra a vyslovili se proti Martinu, chtějíce míti Zvoleň ústředím. To dalo se sice pěkně napsati, ale nelze to ani v daleké budoucnosti vykonati. Považme jen, že mimo Sv. Martin, Ružomberk a snad Lipt. Sv. Mikoláš není na Slovensku jediného města národně probudilého, ba také Ružomberk a Sv. Mikoláš jsou jen tak tak uvědoměly. Musí se vykonati teprve drobné přípravné práce, aby — ne-li centrum — jistě jistá část stálé národní práce měla svoje sídlo i v jiných městech mimo Sv. Martin. Ale také Zvoleň je město, kde třeba teprve začíti tím, že osadí se tam několik intelligentů, neboť jeden národní advokát a asi čtyři, pět menších průmyslníků, kteří dnes tvoří zvoleňskou národní společnost, nestačí ani na začátek.

Martin má svoje chyby. Pěkně naznačuje věc slovenský kněz-katolík, jenž pod pseudonymem *Tichomír* napsal o slovenských nynějších poměrech veršovaný list do 4. čísla letošních »Literárních Listů« — přílohy to Osvaldovy »kazatelny«.

I Vajanský má mnohé nedostatky,
tak ako mali všetci, čo s ním boli.
Keď prihlásil se dakto ku Slovákom,
nuž pozerali oni z Olympu naň,
a hrsť jich bola vždycky plná hromov,
by porazili tých, čo k nim sa driapu;
a zbožňovanie požadovali si
na miesto, že by boli blahosklonne
sa ponížili k tým, čo začínajú,
a povznášali na svojich ich pleciach,
a pripútali ku svojmo ich kruhu.
Nuž Martin zdál sa Dodonou být u nás.
Že sú to chyby, kdo by odtajil to?

Ale hned dokládá týž kněz:

Lež vyhadzovať na oči im chyby,
čo za ne oni nic sú zodpovední,
to verubože není spravodlivé.

A dále:

I Martin spravil iste, kolko mohol,
nech ti viac spravia, ktorí viacej môžu,
a ja viem, že sa Martin bude tešiť,
keď vidí rozkvet národu a slávu.

Hovoří dále o snahách mladých o jejich velikášství a hned je káře:

Ja nepochválim věk, čo teraz minul,
lež an i ten nie, čo nám teraz nastal.

Měl chyby Martin i Ružomberk a obě města mají chyby dosud. Vajanský je básník, nikoli politik. Pro »Národnie Noviny« píše nabubřelé úvodníky, plné květnatých frasí a perutných slov, nabádá k opposici proti vládě a kritisuje vládní útisky Slováků; když však zvážíme tyto úvodníky, secvrkají se nám pod rukama v poetická rčení a v květnaté fráse, ze kterých není nijakého užitku. Básnické péro Vajanského prospělo by národu více, než rozplizlé úvodníky o vysoké politice. V tom má »Naše Doba« částečně pravdu. »Národnie Noviny« však mimo to fedrují vzájemnosť slovensko-ruskou. Uvědomělí Slováci zatracovali toto krmení slovenského obecenstva věcmi ruskými v »Národních Novinách.« S jakou pak důvěrou mohli hleděti na časopis, kterému se jednalo více o slávu Rusů než o prospěch vlastního národa? A pak vláda! Zdaž mohla pešťanská vláda viděti co dobrého v časopise a jeho vůdcích, kteří šilhali za hranice do Ruska a pomíjeli poměry domácí? Dobře nazval mi v soukromém dopise uvědomělý a nejvýš zasloužilý Slovák úvodníky Vajanského a snahy rusofilské na Slovensku chytáním much octem. Dnes jsou věci již aspoň poněkud změněny ve

prospěch Martina, neboť netlukou již »Národnie Noviny« na ruský tamtam tak jako se dálo dříve, čehož zásluhu přičísti sluší nikoliv Vajanskému nebo ostatním redaktorům »Národních Novin«, nýbrž slovenským uvědomělým abonentům tohoto časopisu z krajin mimoturčanských, kteří netajili se oproti Martinu nespokojeností a nedůvěrou. »Národnie Noviny« dnes starají se více o slovanské věci, o vlastní krb než před tím a přece nezanedbávají slovanské vzájemnosti.*) (Dokončení.)

LITERATURA.

ARABSKÁ.

V Kairu vychází denník v arabském jazyku a má název „**Misr**". Ředitelem jeho jest pan **Tadros Šenuda el Maugabadi.** »Misr« byl pro nás vždy zajímavým a nemůžeme opomenouti sděliti s čtenáři »Vlasti«, co píše »Misr« ze dne 6. listopadu 1900. Čteme tam mezi jiným: »Mnoho Egypťanů žasne nad převahou a prospěchy národů západních nad národy východními. Ale pochopí to lépe, seznají-li příčiny tohoto řídkého úkazu, záležíť to ve způsobu, jakým se studuje v jedné z těchto malých zemí západu: v Belgii. Tato země má v Lováni u Bruselu (sic) universitu, jež odchovala a nepřestává ještě odchovávati řadu učenců prvního řádu, náležejících všem národnostem. Tito učenci, z nichž je více orientálů, dělají velikou čest vyučování dávanému v Belgii« . . . „**Misr**" uvádí jména **Forget-a**, profesora arabštiny, **Nyssens-e**, profesora obchodního práva a bývalého ministra práce, **Mabille-ho**, profesora občanského práva a poslance, **Hellepputte-ho**, profesora a poslance atd., vesměs to slavných profesorů na universitě Lováňské. Těší nás upřímně, že arabský žurnál si všímá katolické university. *Jos. Šeřík Vitínský.*

FLÁMSKÁ.

„**Geschiedenis van den Vlaamschen taalstrijd**". (Dějiny boje o flámský jazyk.) Kdo by chtěl důkladně poznati zápas Flamingů o jejich jazyk proti francouzskému, tomu doporučujeme tento spis srdečně. Vyšel v **Maldegem** u **V. Delille**, má 206 stran a stojí 2 franky. *J. Šeřík Vitínský.*

NIZOZEMSKÁ.

„**Geen God? of Gods bestaan uit eenige sprekende feiten in de natuur**". Druhé vydání. **Amsterdam, G. Borg**, 40 stran, cena 35 centimů. — „**Godloochenaarswijsheid, of eenige gewone opwerpingen tegen het Godsbestaan**". **Amsterdam G. Borg**, 128 stran, cena 75 centimů. — V obou těchto spisech se dokazuje jsoucnosť Boží a odrážejí se útoky **Büchnerovy** a jiných materialistů, důkazy účelnosti. Autorem obou spisů je **Th. Famulus.** *Josef Šeřík Vitínský.*

RUSKÁ.

Sočiněnija gráfa Petra Ivánoviča Kapnista. 2 díly. Moskva. 1901. Cena 3 ruble. Posmrtné vydání sebraných spisů hraběte P. J. Kapnista uspořádala jeho

*) *Poznámka redakce.* Za mého pobytu v Turč. Sv. Martině nejlépe se ke mně chovali dva luteráni, dr. Hurban-Vajanský a Dr. Halaša. Hurban mne provázel celé odpoledne po městě a večer mne zavedl do vinárny a odtud do kasina, kdež jsem poznal přední slovenské předáky. Dr. Hurban i Dr. Halaša mi oplatili návštěvu a srdečně si se mnou porozprávěli a o poměrech slovenských mne instruovali. Za to katolík Ambro Pietor choval se ke mně zcela chladně. I není naprosto mým úmyslem spláceti Dr. Hurbanovi ve »Vlasti« dobré zlým. Článek mi byl zaslán z vlastní vůle p. autora a myslí-li kdo na Slovensku, že není v tomto článku dobře pochopen, ať si dá do »Vlasti« vysvětlení.

dcera hraběnka J. P. Kapnistova. V prvním svazku umístěny předem paměti samé hraběnky, tvořící obšírný úvod k celému dílu a veškery básnické útvory autora-otce; druhý svazek obsahuje všecky jeho prosaické práce: tragoedii »Saint-Mars« a vysvětlivky k ní, druhou nedokončenou tragoedii »Stéňka Rázin« a různé seriosní články a pojednání, mimo jiné »Krátký obzor žurnalistiky za 1862. r.« a »Nástin směru ruského lyrického básnictví v letech 1854.—1864.« První básnické plody hr. Kapnista pocházejí z r. 1846.; mnohé z nich prodchnuty jsou vřelým citem a zdravým humorem, na př. báseň »Prestúpnik« (z r. 1861.), »Véčerom«, (velice případné a ostrovtipné to vylíčení protiv švýcarské a ruské přírody) »Kogda nasměškoj blagoródnoj«, »Vsegdá, vo vše věky vnimáli pokoléňja« a j. V některých básních pronáší se autor ostře o literárním hnutí v letech šedesátých a důrazně vystupuje proti němu též ve svých kritických statích, ač jinde přiznává, že ovšem i lyrická poesie bývá uchvácena směrodárným proudem doby a že jí nesnadno úplně se vymaniti z celkového vlivu současného politického, občanského a socialního života.

Živój istóčnik. (**Živý pramen.**) Sbórnik stichotvorénej rússkich poétov. Sostávil N. Pokróvskij. Moskva 1900. Cena 30 kopejek. Úpravný sborníček s krásnými illustracemi pro školní mládež, obsahující 46 básní četných ruských poëtů: hrab. Aleksêje Tolstoje, Nikítina, Májkova, Polonského, Puškéna, Chomjakóva, Nekrásova a j. — Výboru básní věnována svědomitá péče, všecky úplně vyhovují vytknutému účelu: zušlechtění mladistvých čtenářů a zajisté budou míti blahodárný účin na jejich mysl i srdce. Při tom sluší vytknouti ještě neobyčejnou láci této pěkné knížky, která se i po této stránce nejen všem podobným zahraničným vyrovná, nýbrž je i předčí.

Putěšéstvia N. M. Převálskago. Sostávil *A. Zelénin.* Gzdánije P. Sójkéna. 2 svazky s četnými rytinami a několika mapami. Petrohrad. 1900. Cena 5 rublů. K nejznamenitějším souvěkým cestovatelům náleží slovutný zeměpisec a přírodozpytec, generál ruského hlavního štábu Nikolaj Michájlovič Převalský, jenž v průvodu několika učenců a kozáků čtyřikráte vážil velice obtížnou a nebezpečnou cestu do Střední Asie, probádat dotud neznámé krajiny podél Ussuri, poušť Gobi, východní Turkestan, Tarym, Altyn-Dah a posléze pronikl až k vrchovištím Žluté řeky (Hoang-ho) a ku hranicím Tibetu, do něhož však hlouběji vniknouti nedala mu řevnivá čínská vláda. Právě když se neohrožený badatel r. 1888. chystal k páté výpravě, umíniv si proniknouti tentokráte stůj co stůj i do tajemného Tibetu, podlehl v Karokolu náhlému zánětu pobřišnice a dle vlastního přání pochován tam na vysokém břehu jezera Issyk-kul. Město Karokol pojmenováno později k jeho cti a památce »Převalsk« a postaven mu tam velkolepý pomník. O každé své cestě vydal proslulý cestovatel nákladem císařské zeměpisné společnosti velice důkladné a zajímavé dílo, bohatě ozdobené rytinami, znázorňujícími typy různých asiatských pranárodů, hojné ukázky tamní zvířeny a květeny, mnohé dosud nikdy neprozkoumané krajiny, řeky, jezera, pohoří atp., k čemuž v konci přiloženy sestavené jím zevrubné mapy. Hlavními jeho spisy jsou: »Putěšéstvije v Ussurijskij kraj v 1867. i 1869. god.;« »Mongólija i strana Tangútov;« »Iz Zajsána čérez lhámi o Tibet i na verch'óvja Žóltoj réki.« Vysoká však cena tohoto stkvostného díla nedospěla seznámiti širší čtenáře s jeho obsahem, proto podnikl petrohradský nakladatel P. Sójkin toto sestručněné a sličné vydání, (464 + 495 str. in 8°) jehož mírná cena činí tuto nanejvýš zajímavou a poučnou četbu přístupnou i třídám méně majetným. *Karel Jindřich.*

RUSÍNSKÁ.

Z živoho i mertvoho. 1. část. Novely *Eugenija Mandyčevského.* Lvov 1901. Nákladem vlastním. Cena 1 K 30 h. Mandyčevskij, který obohatil maloruskou literaturu již četnými, cennými povídkami a novelami, náleží k mladým, avšak talentovaným vypravovatelům. Charakteristickou známkou jeho tvorby jest, že si důsledně vybírá látku z národního života, jehož jest výborným pozorovatelem. 1. část jeho sbírky vyniká také uhlazenou řečí a úplnou propracovaností až na malé výminky, kterých žádný mladý autor se nezhostí, proto není divu, že kritika ji celkem nadšeně přijala, poněvadž očekává od spisovatele ještě hojně zdařilých spisů. Tato sbírka obsahuje novely: Siritskij son (sirotkův sen), Mužicke (mužíkovo) žití, Charitniki, Bilila polotna (bílila plátno), Tajna poëta, Marijka, Nuzda (nouze), Večer. Mandyčevskij náleží do společnosti Bohdana Lepského a Oresta Avdikoviče, kteří jsou si ovšem nerovni silou a mluvou, ale vynikají lahodností svých povídek, tak že každý je rád do ruky béře, aby se pobavil. V jejich pracech nenalézáme velkých konfliktů nebo vzrušujících scen; líčíce obyčejný prostý život

nebo příhodu, nepachtí se po umělých nepravdivých a nepřirozených věcech, aby učinili své vypravování působivým. Proto také možno bez obavy jejich spisy dáti do rukou mládeže, která tím nabyla dobrých vzorů. Všech 8 novel nemá nic společného, jsou psány beze vší spojitosti jako drobné obrázky a dojmy nahodilého pozorovatele. Proto také nekryje se název sbírky, který má zastříti tento nedostatek. Již v první novele pozorujeme, že spisovatel je zvyklý vyjádřiti svá pozorování krátkými črtami. V druhé líčí rolníka a jeho dojmy před bouří i po bouři. Charitniki jest obrázek z řecké dávnověkosti, věnovaný mládeži, kterak Sokrates vypravuje svým žákům, proč zanechal řezbářství a podjal se úkolu pěstovati vzdělání duše. Tuto novelu dlužno nazvati nejlepší z celé sbírky. »Tajna poeta« líčí básníka, který poznav klam a šalbu velkoměstského života, uchýlil se do zátiší v přírodě. Marijka jest jméno krásné učitelky, jež se provdala za svůdce daleko od rodičů — všední théma, které již nesčetně povídkářů propracovalo. Ač není v celé sbírce originálních, svérázných novel, přece doporučuje se nemálo k hojnému rozšíření. Nejlepší prací Mandyčevského byla dosud novela »Silska idylja«, uveřejněná v 8. ročníku »Lit. nauk. Vistníka.«

Prosvita. Spolek Prosvita vydal r. 1900. opět více cenných, zábavných a poučných knížek pro lid, k jehož vzdělání byl založen. Mimo kalendáře máme tu »Staroruski opovidanja« od dr. Ivana Franka, »Novyj zakon budyvelnyj« (stavební) od dr. Levického a Nahirného, dále spis o Raiffeisenových pokladnách od Mich. Novakovského, povídku Jarema (Jeremiáš) od Dobrovolského, Několik rad a úvah pro rolníky a pěstitele dobytka od Michaila Ochniče, překlad Salzmannova spisku o výchově dítek a povídku Farmazoni (zednáři) od Jurija Feďkoviče. Tím dostoupil počet dosavade vydaných spisků 247, které byly hojně rozšířeny mezi lidem, neboť byly tištěny v 7—8 tisících výtisků, kalendář dokonce ve 12.000. Odběratelé dostali za roční příspěvek 2 K 9 knížek o $44^1/_2$ arších. Mimo to vydal spolek »Koljady a ščedrivky« (koledy a vánoční písně). Na poslední valné hromadě byl zvolen za předsedu opět Julian Romančuk a redaktor Alexander Borkovskij. Minulého roku přistoupilo 1182 nových členů, jichž počet stále vzrůstá. Nových »čitaleň« (čítáren) založila »Prosvita« 106, tak že jest jich celkem 924. Pobočných spolků čili filijí měla 19, z nichž některé jevily málo života. »Prosvita« náleží ku předním kulturním spolkům rusínským a vykonala již velmi mnoho v probuzení vlastního národa. *Fr. H. Žundálek.*

SLOVENSKÁ.

»Narodenie Pána.« Vianočná hra so spevami pre dospelú mládež v troch dejoch. Napísal Dr. *L'udevít Okáník,* dekan a farár skalický. V Uh. Skalici. Tlačou Jozefa Teslíka 1900. Stran 55. Cena 20 hal. — Vánoční hra pro dospělou mládež s předehrou, proslovem, se zpěvy. Vánoční hry pro mládež beze zpěvů nelze si ani představiti. Viděl jsem kdysi takovou vánoční hru mládeže na jevišti malého venkovského města na Moravě; dávali ji ve prospěch chudých školních dětí, a sluší vyznati, že měla znamenitý úspěch. V české literatuře máme takových her několik, ve slovenské však touto byl asi teprve učiněn počátek — ale dobrý. Zpěvy jsou sice tu a tam dosti chatrné, hlavně v proslovu není nic básnického, neboť rýmy básně nedělají. Avšak drobné zpěvy, napodobeniny to lidových vánočních koled, jaké dosti zhusta ještě u nás zpívají se ve venkovských kostelích, vystihují znamenitě ráz národní písně. Vystupující osoby jsou po většině vzaty z bible, osoby nebiblické mají aspoň biblická jména. Proti hře nedá se ničeho namítati. Jest lepší než u mnohých podobných vánočních českých her. Což kdyby byla převedena do češtiny a sehrána místo některé chatrné hry české? Má také tu výhodu, že psána jest pro odrostlou mládež, neboť souhra školní mládeže působí pořadatelům zhusta velké obtíže sama, nehledě ani k tomu, že stěžována jest nařízením, že beze svolení úřadů školních nesmí školní mládež divadelní hry vůbec provozovati. Snaha pana děkana Okáníka jest uznání hodna. Sluší ještě podotknouti, že tato hra byla o svátcích vánočních v Uherské Skalici sehrána pětkráte po sobě se značným morálním i finančním úspěchem. »L'udové Noviny« napsaly o ní mezi jiným: »Narodenie Pána patri medzi hry nábožné, ale je v nej tol'ko života a sily, tol'ko umenia a krásnych spevov, že môže sa cele smelo považovať za najlepšie dielo tohoto druhu v slovenčine. Ani jedno javisko slovenské nezahanbilo by sa s jeho prevedením.« *F. V. Peřinka.*

NĚMECKÁ.

Völkerschau. Illustrierte Monatsschrift, gegründet und nach eigenen Forschungen herausgegeben von *B. K. Renz,* Dr. phil. München 1891. Ročník I. Cena 6 mk. — Slečna doktorka Renzova obrala si úkol seznamovati ve zvláštním měsíčníku obecenstvo se vzdělanými i nevzdělanými národy, s jejich žitím a bytím. Hlavní péči chce věnovati líčení poměrů mravních, náboženských, domácích, společenských, hierarchických zvláště národů tak zv. divokých, překladům z cizích literatur, výňatkům z časopisů etnologických, archaeologických a antropologických. Časopis bude illustrován. Doktorka Renzova pásla jako dítě husy, později jala se studovati a jak sama v úvodu praví, hladověla a mrzla. Osud zanesl ji do světa různých končin. Disputovala s učenci, seznámila se s milionáři a žebráky, bavila se s čínskými ženami, hrála si s dětmi černochů, byla učitelkou v domech zednářů a v klášteřích. Slečna zná tedy svět nejen z knih, nýbrž z vlastní zkušenosti a je tudíž způsobilá vydávati zmíněný časopis, jehož protektorát převzala princezna Tereza bavorská.

První sešit přináší tyto články: »Totenceremonien auf Tahiti«, »Eine Parlamentversammlung oder ein »Pitscho« bei den Betschuanen«. »Liebe eines Kafirmädchens«, »Hymnus an die »Marut« (Sturmgötter), »Die Vampyr-Katze der Prinzenfamilie Nabéshima«, »Altäre bei Natur und Kulturvölkern«, pak »Zeitschriften-Revue«. Z toho vidno, jakým asi směrem bude se nový podnik brát i.

Josef Vondrák.

ČESKÁ.

Klaudia Arviseneta **Navedení jinochů k pravé moudrosti.** Z latiny po česku podává P. Method Vojáček, benediktin emauzský. Duchovní knihovny r. XX., čís. 5. Brno, 1891. Tiskem a nákladem knihtisk. benedikt. rajhradských. Cena 60 h. Stran 100. — — Klaudius Arvisenet, učený a nábožný kanovník a gen. vikář v Troyes ve Francii (1755.—1831.), napsal mimo jiné známé a dosud velmi ceněné asketické spisy také knihu »Manuductio iuvenum ad sapientiam«. Překlad této knihy uveřejňoval zasloužilý spisovatel duchovní četby P. Method Vojáček, v časopise »Václav« (list pro křesť. jinochy a muže) v letech 1881—1883. Překlad ten vydává se tedy v duchovní knihovně po druhé a lze vydání jeho opravdu schvalovati. V 45 rozjímáních poučuje spisovatel jinochy, kterak by měli moudře živi býti a věku jinošského k spasení užívati. Jest to částečně parafrase »Knihy Přísloví«, a úkolem knihy jest: vštípiti jinochům příkaz Ducha sv.: »Pamětliv buď Stvořitele za dnů mladosti« a výstrahu básníkovu: »Principiis obsta!« Sloh je také zhusta biblický a básnický. Řeč překladu je správná a plynná. Jeden ovšem »nedostatek« spis má, že totiž předpokládá u svých čtenářů pevnou a živou víru, pro *nynější* pokolení bylo by však třeba aspoň v úvodě a u některých kapitol uvésti něco z apologetiky. *L. † 91.*

Petr Rosegger. Překladů z němčiny bývá si u nás dost málo všímáno, jednak z národního antagonismu a pak proto, že je nám německá literatura pro znalosť řeči přístupná v originale. Pouze vynikající poetické nebo vědecké spisy něm. literatury v mistrných převodech bývají vítány. Mnoho něm. spisovatelů je však u nás zcela neznámo, ač mezi svými krajany hojně jsou čteni a váženi. A tu již je zajímavo, že k nám pronikne ještě nejspíše spisovatel nemravný nebo protináboženský. »Čas« přinesl nedávno německého básníka Petra Roseggera črtu **„Misie“**. Petr Rosegger, štyrský povídkář, je tendenčně protikatolický; před jeho spisy byl německý katolický lid již častěji varován. Je tím nebezpečnější, poněvadž se vydává za spisovatele katolického a píše slohem lidu velmi přístupným. Ve své autobiografii »Mein Weltleben« stále mluví o svém »křesťanství« a napadá »katolictví«; ujišťuje, že své víře zůstává věren. (Nemýlíme-li se, přihlásil se Rosegger v poslední době k víře — Schönererově.) »Literární črta »Misie« je pro poznání povahy Roseggerovy velmi charakteristická. »Čas« byl by snad u Roseggera nenašel nic pro sebe vhodnějšího a také nic horšího. Kdesi na kterési hoře je vesnice. Tam byla mládež velmi mravná. Kázal však tam misionář proti »němým hříchům« a tu chlapci, spatřujíce v tom pro sebe pohanu a jedním vojákem byvše poštváni, »zachránili svou čest« zvláštním způsobem: do roka bylo v matrice 26 »kromobyčejných případů«, kdežto dříve na 900 osob bývaly sotva dva. To byl výsledek misie.« — Dejme tomu (ač je to patrný nesmysl), že ti hoši tak učinili (ale teprv na popud toho »vojáka«! — castis omnia casta — pouze ten »voják« rozuměl), proč dodává Rosegger na konec: »Čest hochů byla zachráněna«!? Souhlasí? *L. † k.*

Hodinky ke cti Nejsv. Svátosti oltářní. (Rukojeť modliteb při ustavičném klanění.) Dle přání J. Em. kard. Jiřího Koppa sepsal P. *Aug. Arndt T. J.*, přeložil *Jan Tagliaferro*, farář na Borové. (Ve Frýdku 1901. Cena váz. výtisku 70 h. Na skladě u Josefa Orla ve Frýdku. Stran XXXIII + 317.) — Úvodem podán pastýřský list vratislavského knížete biskupa kard. J. Koppa, jímž se věřící povzbuzují k úctě Nejsv. Svátosti oltářní. Následuje poučení o ustav. klanění. Ustav. klanění jest pobožnosť před vystavenou Nejsv. Sv. olt., koná-li se dnem i nocí v jednom (stále) nebo (střídavě) ve více kostelích. V osadách trvá obyčejně od 6. hod. ranní do 7. hod. večerní. Klanění noční koná se dosud (obyčejně) jen v kostelích řádových. Je-li tedy v některé diecési ustav. klanění zavedeno a má-li se s prospěchem konati, jest k tomu nutná nějaká příruční kniha, aby pozornosť a pobožnosť účastníků při adorační hodině stále byla udržována. Této potřebě hoví dle našeho soudu kniha P. Arndta velmi dobře. Pro jednotlivé hodiny, v nichž se účastníci střídají, upravena jest obsahem i formou přiměřená pobožnosť, jež obyčejně obsahuje úvodní modlitbu, píseň, přiměřené rozjímání, prosbu, díkůčinění, touhu po sv. přijímání a litanii k Srdci Páně. Obsah vystačuje na třináct hodin. Poněvadž nemáme pro ustav. klanění pomůcek právě nazbyt, bude naše upozornění na knihu P. Arndta zajisté s povděkem uvítáno. Spisovatel i překladatel vykonali dílo záslužné, a jest tedy i jim naše upozornění projevem díků a uznání. *L. † 24.*

Trojí Řím msgr. *Gauma*. Z francouzského přeložil *A. Koutný*, farář ve Vel. Újezdě u Olomouce. Svazek II., III. a IV. Podíl Dědictví Svatojanského č. 88. na r. 1901. Ředitel »Dědictví Svatojanského« dr. Jan N. Sedlák, metr. kanovník u sv. Víta v Praze, redaktor Fr. Srdínko, kap. děkan v St. Boleslavi. Jubilejní rok přivedl do středu katolického světa — věčného Říma, tisíce katolíků, kteří toužili viděti město v dějinách tak proslulé a seznati památky jeho. Než mnozí nemohli této cesty podniknouti, a přece rádi by poznali velkoleposť Říma. Těm jest letošní kniha z Dědictví Svatojanského »Trojí Řím« velice vítanou; ta umožní katolickému lidu našemu, aby aspoň v duchu poněkud mohl si představiti to, čeho věčné město poutníkům poskytlo spatřiti. V populární formě podán je popis starobylých pomníků náboženských, velebnosti chrámů, katakomb a hrobů, svatých mučeníků, spolu i obraz charitativního a vzdělavatelského působení církve od staletí. Účelem podílu tohoto jest, aby ve vlastech Svatováclavských vykonal tutéž úlohu jako u národa francouzského, totiž aby čtenáři poznavše význam, děje a památnosti věčného Říma, přilnuli synovskou láskou k zasloužilé matce — církvi katolické. Úkolu tomu zajisté dostojí, nebo popis s líčením, v lahodném překladu podaný, je velice zajímavý, takže upoutá každého čtenáře. Kniha jest opatřena velice pěknými, takořka fotografickými illustracemi, jež provedeny jsou čistě a jasně, což slouží k nemalé ozdobě tohoto podílu. — Dědictví Svatojanské jest jednou ze stěžejních pevností katolické české literatury. Vykonalo již velikou kulturní práci v lidu českém a stále a utěšeně více se rozvíjí neunavnou péčí ředitele svého vsdp. dra. Jana Nep. Sedláka, metr. kanovníka u sv. Víta v Praze. Z vydaného jím přehledu se dovídáme, že dědictví vydalo za 67 roků jeden a čtvrt milionu dobrých českých knih, majících na zřeteli dva vzácné statky: sv. víru katolickou a rodnou řeč. Na výstavě katolického tisku v Klementinum, kterou minulého roku pořádalo družstvo Vlasť, zaujímalo Dědictví Svatojanské jedno z předních míst, a vynikalo pečlivě sestavenou exposicí, kterou opatřil vsdp. ředitel, kanovník dr. Jan Sedlák. Vystaveny byly všechny podíly od r.18 35.—1900.; mimo to podobizny zakladatele Dědictví, jeho redaktora i ředitelů, též matrika všech údů od 1 až do 29.154, dále ukázky diplomů z různých dob a členské lístky. Celá skupina kulturněhistorických památek Dědictví Svatojanského a výstava podílů jím vydaných, které byly pravou ozdobou výstavy katolického tisku českého za minulé století, staly se nejlepším jeho doporučením, aby velezasloužilé Dědictví všude bylo horlivě rozšiřováno a se rozmáhalo. Čím více bude rozšiřováno a podporováno (za vklad 20 K jednou pro vždy nabývá se doživotní právo na roční podíl jedné knihy), tím vydatněji bude moci svoji úlohu v katolickém lidu českém plniti.

Vlastimil Hálek.

Král Saul. Biblická hra se zpěvy v 5. jednáních. Napsal *Josef Weiss*. (Knihovna našeho lidu ročník V. č. 1. Brno, 1901. Nákladem benediktinské knihtiskárny. Stran 64. Cena 36 h.) — Děj a většina myšlenek vzaty jsou z bible. Sáhl tedy spisovatel k nejčistšímu pramenu poesie, skromně jen na básnické zpracování se omeziv. A přece nelze pochybovati, že se nám představuje básník skutečný, opravdu nadaný. Látka by vystačila na tragedii velkého slohu, ale p. spisovatel zkoušel pouze své síly a poněvadž se pokus znamenitě vydařil, neváháme

zaslouženou chválou k další práci chuti mu dodati. Zvláště líbila se nám lahodná básnická forma, jež právě pro dramatickou tvorbu jest jako stvořená; třeba však i uznati, že v básni mnohá pěkná myšlénka jest majetkem básnikovým a že autor umí bystře pozorovati nitro lidské i zjevy, jež myslícího člověka zajímají.

L. † a.

Martina Kabátníka Cesta z Čech do Jerusalema a Kaira r. 1491—92. Vydal prof. dr. *Justin V. Prášek.* (Světová knihovna č. 187. Nákl. Jana Otty. Praha, 1901. Cena 20 h.) — Zajímavo, že k cestopisu není patrný úmysl, proč Kabátník cestu na východ konal. Z úvodu páně vydavatelova se dovídáme, že Kabátník pobýval původně v Praze a oddán byl učení pod obojí. Když pak přistoupil k českým bratřím, odešel do Litomyšle a stal se vynikajícím členem ve sboru. Bratři toužili poznati církev prvotní a umínili si o ní hledat poučení u východních křesťanů. Kabátníkovi uloženo, aby pátral v Asii a v Egyptě. Vydání cestopisu Kabátníkova ve »Světové knihovně« úplně schvalujeme a můžeme četbu jeho i vzdělanci i lidu doporučiti. Kabátníkův obzor je velmi nepatrný a omezuje se při vypravování jen na zevnější věci, jako stavby, velikosť měst, ráz krajiny a pod. Zvláštních příhod, jež na cestě zažil, vypisuje celkem málo. Také raději mluví o tom, co slyšel, než o tom, co viděl. Než i tak čte se vypravování Kabátníkovo dosti zajímavě. *L. † 91.*

Kytice z pověstí národních. Světová knihovna č. 190.—191. Praha, 1901. Nákladem Jana Otty. Cena 40 h. — Počátkem tohoto roku objevilo se najednou asi trojí vydání proslavené Kytice *Karla Jaromira Erbena.* Co to? Snad k uctění básníkovy památky, když od jeho smrti uplynul právě 30. rok? Tak idealně to u nás nechodí. Důvod je zcela prosaický. Dle autorského práva trvá totiž ochrana literárního díla 30 let po smrti autorově, a od smrti Erbenovy právě 30 let uplynulo. (Zemřel 27. listop. 1870.) — Vydání Ottovo počítá se jako deváté a lze je z více příčin schvalovati. Předně je to vydání velmi laciné a úhledné. Pak jest vydání toto velmi pečlivé a spolehlivé, začež ručí svědomitý vydavatel starších autorů Ladislav Quis, jenž také k tomuto vydání napsal literárně-historický úvod. V tomto úvodě (str. 1.—20.) hlavně se vykládá, kdy jednotlivé básně povstaly a jak byly vydávány. O Kytici na konec praví: »Knížka tenká, ale chová v sobě těžké, ryzí zlato, jež neporušitelno sžíravými vlivy doby přetrvá věky.« Obsah Kytice jest ovšem každému intelligentu znám, ale sbírka měla by býti také v knihovně každého vzdělance. V době, kdy nám dekadenti čtení básní znechutili, jest kniha skutečné poesie jako krásná oasa, v níž se zemdlený duch moderního člověka vskutku občerství. *L. † g.*

O příčinách chorob vnitřních. Napsal prof. Dr. *K. Chodounský.* (Lidové rozpravy lékařské. R. II., č. 1. Nákl. Jana Otty. Praha, 1901. Cena 60 h.) — Již názvem naznačuje se úplně obsah knihy. Roztřiďuje pak spisovatel nemoci, jichž původ známe, podle přímé příčiny takto: 1. Nemoci infekční a cizopasné. 2. Otravy (ze světa zevnějšího). 3. Sebeotravy z (organismu). 4. Z nedostatečné výměny určitých látek. 5. Nemoci místní nějakou škodlivinou způsobené. Dále jedná se o příčinách a poměrech, jež náchylnosť (disposici) k chorobě zaviňují. (Idiosynkrasie, stáří člověka, činnosť (resp. nečinnosť) ústrojů, vzduch, výživa, způsob života, oblek . . .). Zvláštní kapitola věnována nastuzení. Praví tu spisovatel, že mluví za menšinu (proti obecnému názoru i proti úsudku mnohých lékařů). Známo také, že i Kneipp veliký význam nastuzení přikládá. Profesor Chodounský jméno Kneippovo zřejmě nevyslovuje, ale zdá se, že jest celá kapitola tendenčně psána proti názoru Kneippovu. I mluva této stati je poněkud ostřejší. Dokazování je ovšem hojné, ale přece ne úplné. Zkušenosť se prostým popřením odstraniti nedá. P. spis. ukazuje četnými doklady, že z nastuzení nic nepovstalo, ale mlčením pomíjí přečetné příklady, že nastuzením choroba byla zavíněna. Tím ovšem nepodceňujeme názorů a důkazů p. spisovatelových, ba přáli bychom si, aby se jeho přesvědčení ukázalo býti úplnou pravdou, už z té příčiny, že by pak socialisté, někteří »paedagogové« a rodičové choulostivých mazánků nemohli si nařikati, že se jich dětičky v studených kostelích nastudí. Dospělí pak tím méně mohli by se omlouvati, když křesťanské povinnosti zanedbávají. *L. † h.*

Dalekohled. Vzdělávací četba pro každý věk i stav. I. svazek. *Chodové.* Strážcové českých hranic. Obraz národopisný a dějepisný. S 32 vyobrazeními a 2 obrázkovými přílohami. Nákladem F. Šimáčka v Praze. 1901. Cena 48 h, stran 48. — K mnohým a četným sbírkám poučných a zábavných spisů přistupuje nová, kterou nedávno začala vydávati pražská firma F. Šimáčka. První číslo výborně se vydařilo; obírá se látkou vseobecně zajímavou, jest psáno slohem jasným, každému

srozumitelným; sešit pak ozdoben tolika pěknými a velmi podařenými (až na obraz na straně 25., který je trochu nejasný) vyobrazeními, že sotva pochopíme, jak možno prodávati ho za 48 halířů. Obrazy i text jsou úplně nezávadny, tak že knížku doporučiti můžeme. — »Dalekohled« chce dle prospektu podávati jen četbu vzdělávací. Stále vzrůstající pokrok doby, potřeba širšího rozhledu a všestranného vzdělání působí, že i nejširší vrstvy touží dnes více než jindy po přístupné vzdělávací četbě. Proto zařízena nová, levná obrázková sbírka vzdělávací četby »dalekohled«, která určena jest pro každý věk i stav; jejím názvem jest již naznačeno, že má za cíl přiblížiti lidu českému i nejvzdálenější obzory všech oborů lidského vědění i práce. Pro další svazky jsou připraveny: Zázraky elektřiny; Z krajů věčného sněhu; Páni z růže; Rozzuřená příroda; Mužové práce; Jak se dobývá petrolej; Moravský Kras; Země a vesmír; Panstvo a poddaní. »Dalekohled« vycházeti bude nejméně 10kráte do roka v 8^0. Kdo napsal práci o Chodech, není udáno. Jest ze spolehlivých pramenů pěkně sestaven a má tento obsah: Chodové (črta dějepisná) str. 5; Chodsko (črta zeměpisná) str. 11; Chodský lid (povaha, nářečí, kraj, siláci a pismáci) str. 14; Chodův domov (ves, dvůr a chalupa) str. 23; Chodův zaměstnání a obyčeje (dřevorubectví, přástky, krajkářství, vyšívání. Křtiny, svatba, písně) str. 33; Chodův zápas za svobodu (Jiráskovi »Psohlavci« a Kovařovicova opera) str. 43—48. Jak z uvedeného viděti, je spisek pěkně rozdělen. Není tomu dávno, co veřejnosť česká Chodskem a jeho lidem obírati se začala. Nejvydatněji k oživení paměti a porozumění věci Chodské v kruzích nejširších přispěl Alois Jirásek, vylíčiv ve svém románě »Psohlavci« (vyšel ve »Květech« 1884., o sobě 1886.) mistrovným pérem poslední chodský zápas o právo, který se roku 1695. odehrál. Zájem pak ještě se zvětšil, když náš nadaný skladatel Karel Kovařovic složil na slova Karla Šípka dle téhož románu operu »Psohlavci«. Jak známo, byla tato zpěvohra poctěna první cenou. Dříve bývalo Chodsko mnohem větší, většina obyvatelstva pak se však poněmčila. Dnešní Chodsko rozkládá se v pohraničném pásmu za vlídnými a starobylými Domažlicemi, kde spatřuje se dosud památník staré svobody, Chodský hrad. Chodové byli od jakživa lid svobodný, pouze králi samému poddaný; měli mnoho výsad, svou státní správu, svůj soud; zřízení jejich bylo vojenské. Již Božena Němcová, která v Domažlicích žila v letech 1845.—1847., napsala několik obrázků ze života nynějších Chodův. Nejlépe lze Chodsko přehlédnouti z vrcholu hory Čerchova. (1039 m.) Pro výslovnosť slova bul, (byl) říkali jim »buláci«. Již před sto lety všiml si jich Josef Dobrovský; veřejnosť naše počala si jich však účinněji všímati teprve roku 1895., když na pražské národopisné výstavě jim náležitá pozornosť byla věnována. Na str. 16—23 jsou pěkně popsány a obrazy znázorněny Chodské kroje. Chody v kroji lze viděti v neděli v Domažlicích, kamž hojně docházejí do chrámu. Bývalo u nich hodně písmáků a čtenářů; až dosud rádi čtou, a to hlavně postillu, evandělia, život Krista Pána, životy svatých a bibli; nejmilejší jest jim četba kalendáře. Na str. 29. je pěkný popis, jak si Chodové stolu váží: nejdůležitější nábytek je stůl, hleděný rodinou Chodskou »jako oltář«. Těmito slovy učí matky děti své šetrnosti vůči stolu. Na něm má své místo Boží dar, na něm nemá matka ani nevinné nemluvně posadit, nemá na něj klásti žádný hrubý předmět, vůbec stůl nesmí nikdy nijak zneuctíti. Všeobecná ta úcta k stolu je jestě přísnější, jakmile bylo jednou na stůl položeno Tělo Páně;*) k stolu vede také Chod nejdříve svého hosta a postupuje mu i svou židli, druhdy v Chodské světnici jedinou. Pěkně popsány jsou Chodské zvyky, jako křtiny a svatba. Chodové jsou zpěvným národem; Fr. Hruška sebral na Chodsku 400 národních, jen Chodům vlastních písní. Na straně 44 praví se, že Kozina popraven byl na plzeňském náměstí; obraz však, kde poprava byla vyobrazena, je tak malován, že každý myslí, že poprava vykonána byla ne na náměstí, ale v okolí Plzně. Kéž by i další sešity této mnoholibné sbírky tak krásny a tak bezvadny byly, abychom je vždy doporučiti mohli. *Ignát Zháněl.*

Dějiny umění národa českého. Napsal *Ferd. J. Lehner.* S četnými původními illustracemi a barvotiskovými přílohami. Praha 1900. Nákladem české grafické společnosti »Unie«. Dosud vydáno 5 sešitů. (po 70 h.) — Vědecká literatura česká vzrůstá poslední dobou tak, že mnohé vynikající dílo nebývá provázeno tou pozorností, jaké by zasluhovalo. Bylo by však opravdu nespravedlivé, kdyby »Dějiny umění národa českého«, jež právě nakladem »Unie« vydávati počal Monsignore Ferd. Lehner, nenalezly mezi vzdělaným a vlasti milovným obecenstvem onoho

*) Poznámka redakce. Podobně bylo tomu také u nás, na Kardašo-Řečicku. Stůl, na němž bylo Tělo Páně při zaopatřování nemocného, byl ve zvláštní úctě; na takový stůl sednouti dětem nebylo dovoleno.

porozumění a ocenění, jehož by se jim dostalo v každém jiném národě. Slovutný spisovatel odevzdává české veřejnosti ovoce dlouholeté práce a vytrvalé píle, a to z oboru, v němž mu kráčeti bylo cestami většinou dosud neušlapanými. Jest ovšem dosti jmen zasloužilých pracovníků, kteří obírali se studiem umění českého a z nichž při mimovolné vzpomínce vynořují se z naší paměti aspoň jména tato: Mikovec, Vocel, Rybička, Kalousek, Baum, Braniš, Chytil, Mádl, Vacek, Ekert, Podlaha, Herain, Matějka atd., avšak Msgre Lehner učinil studium umění výhradním úkolem své vědecké práce a přistupuje tedy po mnoholetých přípravách, konaných úsilovně, s obětavostí, s láskou a nadšením k vydání Dějin českého umění.

Jak veliká byla potřeba podobné práce, souditi můžeme z toho, že prof. Braniš, »vida, že podobné práce nikdo podjíti se nehodlá,« vydal před 10 téměř lety své »Dějiny středověkého umění« (2 díly), aby »nebyli čeští odborníci nuceni utíkati se k pracím — německým.« (Tak dí profesor Braniš v předmluvě svého díla.)

První tedy význam mají »Dějiny národa českého«, že budeme míti o dějinách umění českého knihu napsanou Čechem, se stanoviska národního a spravedlivého. Bývalo zajisté pro Čecha trapné, poučovati se o umění českém z knih, v nichž německá nenasytnosť vše, co v Čechách znamenitějšího, prohlašovala za duševní majetek. — Ani profesor Neuwirth nedovedl se postaviti na stanovisko zcela spravedlivé a nestranné, tak že již zmíněný učenec náš, Braniš, povstati musil na obranu českého umění a protestovati proti bezpráví, jež páchali němečtí učenci na duševním majetku národa českého. Kdo má tyto okolnosti na paměti, pochopí nejlépe, jaký význam bude míti dílo Lehnerovo. A věru lze již z vydané části velmi dobře pozorovati, že spisovatel při každé příležitosti znova a znova se vším důrazem hájí český původ a ráz uměleckých památek českých. Truchlíme, když urazí nás cizí zpupnosť (Mommsen), ale nemajíce spravedlivě psaných kulturních dějin českých, nedovedeme to bezpráví ani dosti pochopiti, tím méně odmítnouti. A v té příčině jest si pan autor při spisování díla svých národních povinností úplně vědom. Dí na př.: »Vzdělanosť čerpali staří Čechové největší měrou přímo a z první ruky, bez všelikého prostřednictví, od vzdělaných Románů.« (116.) Ovšem tvrzení své náležitě svědectvím Kosmovým dokládá. »Umění románské vyvíjelo se u nás z nepatrných počátků k veliké dokonalosti a kráse. S potěšením lze stopovati, kterak semínko do české půdy zaseté se ujalo, rostlo, rozkvetlo a ovoce vydalo.« (108.) Umění nalezlo v Čechách u českého lidu porozumění, zručnosť, schopnosti i podporu. (Srov. co praví spisovatel na str. 96.) To zajisté svědčí o kulturní síle národa českého. Aby tuto pravdu nezvratně podepřel, věnuje p. spisovatel v »historickém nástinu krasoumy románské« (str. 24—111) zvláštní píli tomu, aby objasnil, jaké zásluhy získali si o umění v Čechách jednotlivci původu českého.

Druhou přednosť díla spatřujeme v tom, že p. spisovatel hledí dokonale vniknouti v ducha umělecké tvorby. Jako kněz, jenž duchem křesťanské zbožnosti a křesťanského smýšlení žije, může ovšem tím lépe vystihnouti ideální cíle křesťanského umění. Jest zajisté zvláště umění církevní ne snad nahodilým zjevem nebo výtvorem bezduché bravury, nýbrž výronem vznešené touhy a zbožnosti. (120.) Z toho důvodu je žádoucí, aby spis Lehnerův byl zvláště v rukou kněží. Pravé umění jest ke cti církve i národa, a mnohý kněz má v životě svém příležitosť platně přispěti k rozkvětu náboženského a národního umění; jest tedy třeba, aby každý kněz umění do jisté míry také rozuměl. »Res nostra agitur« — lze tu říci, a proto se upřímně přimlouváme, aby každý, komu jen trochu možno, dílo Lehnerovo si opatřil. Rozkvět pravého umění jest odleskem duševní síly, úpadek umění je známkou duševní mdloby a vysílení.

Pokud se věcné stránky týká, je přirozeno, že při díle tak rozsáhlém vyskytnou se jistá nedopatření nebo mínění, s nimiž odborníci nebudou ve všem souhlasiti; to ovšem ceny díla nikterak nezmenší, poněvadž tu rozhoduje všeobecný rozhled, obsáhlá znalosť předmětu, bystrá a bezpečná soudnosť a jednotné stanovisko spisovatelovo; v monografii menšího období nebo některého střediska umění lze ovšem věnovati pozornosť každé podrobnosti, ale v díle, v němž spracován má býti ohromný material, jednotlivci to lidsky možno není. Četbu spisu usnadňuje snadný, plynný a nadšený sloh spisovatelův. Úprava jest úhledná a bohatá.

L. † g.

Kláštery a jejich význam v dějinách lidské vzdělanosti. Napsal *Vinc. Drbohlav.* »Hlasů katolického spolku tiskového« č. 2. ročník 32. — V době tažení proti klášterům a kongregacím jest vítán tento obranný spisek, který v populární formě odhaluje význam klášterů veřejnosti, mající přečasto klamné a pochybné názory o nich. Dílko toto poslouží též velmi dobře přednášejícím ve spolcích o tomto thematě. Na stránce 41. citovaná též »Vlasť« VI. 58. (J. Flekáček). Obsah

jest následující: I. Vznik klášterů a jejich dějepisný nástin. II. Kláštery a jejich zásluhy o hospodářství a hornictví. III. Kláštery a stavitelství, řemesla, umění, obchod a průmysl. IV. Kláštery a jejich působení ve školství a ve vědách. Jména slavných mnichů. Vynález knihtiskařství. Křesťanský humanismus. Jesuité. V. Kláštery a jejich působení v zeměznalectví, v misionářství, v jazykozpytu. VI. Kláštery a poddaní, chudí, nemocní. Mniši zastanci utiskovaných, hajiteli manželství a anděly domácího míru. — Autor jasně dokázal, že v klášteřích není duch korrupce, ale síla stále zdravé reformace a regenerace, síla opravy a obnovy, kterou ve světě ke svatosti přistupuje. *Vlastimil Hálek.*

Bibliotéka lékařských populárních spisů«. **Otylosť, dna, cukrovka.** Napsal MUDr. *Vlad. Mladějovský*, s. docent na české universitě v Praze a lázeňský lékař v Marianských Láznich. V Praze 1901. Nakladatel Hejda a Tuček. Cena 80 h. — Uvádějíce ve známosť našemu čtenářstvu vydání této knihy, ponecháváme odborný rozbor její povolané lékařské autoritě. Obmezujeme se pouze na úsudek, který si může každý laik učiniti, opatřiv si podobnou knihu z knihkupectví. Jestiť tu podán intelligentnímu čtenáři nástin několika zjevů denního života a zpopularisovány některé otázky vědy lékařské. Neníť po stránce praktické na škodu, když i obecenstvo má aspoň základní vědomosti o příčinách, podstatě a následujících těchto onemocnění prve, než hledá pomoc lékařskou, kterou ovšem nevylučuje, ale při vážnějších symptomech nemoci ihned vyhledává. Úkolu svému p. spisovatel dokonale dostál, podav do ruky naší veřejnosti populární a přece vědecký popis často se vyskytujících těchto tří chorob. Dikce v knize jest lahodná a snadno srozumitelná, popis přehledný a neunavující. Kéž kniha tato prospěje trpícím!

V. H.

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

Jubileum kanovníka Jakuba Skaly v Budyšíně. Dne 29. dubna t. r. slavil nadšený pracovník na národa lužického roli dědičné, kanovník kapitoly sv. Petra a farář srbského kostela v Budyšíně, Jakub Skala, svoje 25leté jubileum kněžské, které bylo sice skromným, ale náležitým způsobem oslaveno. První kámen k této slavnosti položil Radyserb svou básní v »Katholském Poslu« č. 17., kde o jubiláru tvrdí: »Ty duše plná pokory však nechceš světské chvály, než palma díků v nás vzrůstá, když jubilej Ti nastává.« Následkem toho pro žádoucí úplnost dějinnou uveřejnil jubilant sám několik vzpomínek ze svého požehnaného života, který věnoval církvi i vlasti podle známého Sušilova hesla. Jakub Skala jest odchovancem nezapomenutelného Michala Hórnika, v jehož duchu neustále pracuje. Od něho zdědil idealismus a nadšení pro práci ku podpoře svého malého národa. Jako byl Hórnik, tak i Skala jest přítelem Slovanstva, zvláště Čechů, jichž jazyk dokonale ovládá, naučiv se mu za svých studií v lužickém semináři v Praze, kam dosud rád dojíždí. Mile ho překvapila naše národopisná výstava, o které svému spolubratru kanovníku Luščanskému tak výmluvnými slovy vyprávěl, až týž se sám k její prohlídce odebral. Dokončiv svoje bohoslovecká studia r. 1875. čekal skoro 10 měsíců na vysvěcení, poněvadž stolec budyšínského děkana po smrti biskupa Forwerka byl uprázdněn a po nové volbě děkan Bernert musil čekati na svěcení biskupské. Teprve v sobotu dne 29. dubna 1875. přijal vyšší svěcení a druhého dne sloužil první mši sv. ve svém rodném farním kostele v Khrosćicích. Působil hlavně v Budyšíně jako kaplan, katecheta, farář i jako kanovník, byv k této hodnosti povýšen po smrti staršího kanovníka srbského Kućanka. K jubileu jeho mu blahopřál výbor »Maćice Serbské«, jejíž dlouholetým »pismawedźerjem« jest, a podal mu skvostný čestný diplom. Předseda, kanovník Luščanski, poukazoval výmluvnými slovy na četné zásluhy oslavencovy o Srbstvo a hlavně Matici. S ním zavítali advokát dr. Cyž, seminární vyšší učitel Fiedler, který k jeho poctě se sborem přednesl krásný zpěv, a redaktor i majetník tiskárny Smoler. Katolický spolek ženský, jehož jubilár jest již 14tý rok duchovním »zastaraćerjem«, připravil mu dojemnou ovaci. Také v chrámu byla konána slavnost církevní za účasti celé farní osady. Drahocenný missál k této mši sv. daroval jeho dlouholetý přítel, majetník továrny v Hajnicích, pan Porák de Varna. »Katholski Posol« vyšel v slavnostním rouše. Biskup dr. Wahl z Drážďan, který jest zároveň budyšínským děkanem, poctil ho blahopřáním a

darem, vzpomenuv si tak na milého služebníka ve své chorobě. O skromnosti jeho svědčí slova oslavencova, kterými děkuje za poctu a kde praví mezi jiným: »Nikdy bych si nebyl pomyslil, že moje nepatrné jubileum by zasloužilo tolik pozornosti z tak mnoha stran, protože sám jsem konal v těchto 25 letech jen co bylo mou povinností. Všecka čest, všecka láska pak ctitele samé ctí, poněvadž platí velkému svatému povolání, které mi Bůh svěřil.« Jakub Skala rediguje po Hórnikovi jediný katolický časopis lužicko-srbský »Katholski Posol«, který za jeho vedení se neustále zdokonaluje, mohutní a mezi lidem se rozšiřuje. Převzal jej jako čtrnáctidenník, nyní již vychází každého týdne a přináší zajímavé církevní i národní zprávy. Cena tohoto týdenníku jest na poměry lužické pranepatrná, totiž 3 m 60 fen. Vydává jej »towarstvo ss. Cyrilla a Methodija w Budyšinje.« Přejeme nadšenému pracovníku, aby se za svěžích životních sil dočkal 50letého jubilea, kde by viděl ovoce své namáhavé práce, která jistě bude korunována výsledkem. Co katolický kněz u lužických Srbů, to horlivý vlastenec a nadšený pracovník, z čehož my nejbližší sousedé se nejen těšíme, nýbrž i vážíme posily pro svoje katolické a národní snahy. *Fr. Žundálek.*

Chorvatské zprávy. Známý skladatel Vilhar skládá novou operu. — Počátkem března konala se valná hromada spolku chorvatských spisovatelů za předsednictví Ivana rytíře Trnského v Záhřebě, který byl založen r. 1900. Jmění jeho činí 32.050 K. — V Záhřebě bylo ustanoveno založiti humoristický čtrnáctidenník s názvem »Kibic,« jako by nebylo chorvatského slova. — Starožitnosti pěstuje přehledně orgán spolku starožitností, »Starohrvatska prosvjeta« (vzdělanost), jenž vychází ve Kninu. Vydán byl 3. a 4. svazek. — Profesor Dragutin Franić napsal illustrovaný cestopis »S žáky Bosnou, Hercegovinou, Černou Horou, Dalmacií, Jaderským mořem, Istrií a Chorvatskem.« Cena 4 K. — Dramatik Ivanov vydal bosenskou legendu »Knegina Jelena« (kněžna Helena) o 4 dějstvích, která se provozovala na záhřebském jevišti a doznala velikého úspěchu. Chorvatská dramatická literatura se utěšeně rozvíjí jak co do počtu, tak co do jakosti novinek. Tento zjev příjemně překvapí každého přítele bezvadného dramatického umění. Bosenská kněžna Helena jest podobna Tamaře a Semiramidě, která oslepuje rytíře vášnivou láskou a když se jich nasytí, odevzdává je na smrt. — »Matica Dalmatinská« se odhodlala vydávati čtvrtletní rozhledy o 112 stranách, jejich redakce svěřena byla prof. dru Jakubu Čukovi. — Františkán Joša Mijov přeložil krásnou knihu Mariottiovu »Il mese consecrato al serafico Patriarca S. Francese.« — Loni konal se v září první sjezd chorvatských katolíků, jehož průběh byl právě nyní zevrubně podán v úhledné brožuře s názvem »Prvi hrvatski katolički sastanak.« Knihu upravil Stjepan Korenić, jednatel ústředního výboru, proti jehož »Katoličkému listu« byla v tiskovém odboru vzbuzena nemístná rozprava, které využitkovali zvláště nepřátelé katolíků. —*lek.*

Alfred Meissner. R. 1848. popletl hlavy i mnohým vynikajícím mužům, myslitelům, básníkům i politikům. Zvláště jim bylo nejasno co se stane po revolučním kvašení s církví a náboženstvím. Domnívali se, že mohutným a bouřlivým proudem nových myšlenek náboženství zničeno a odstraněn světový křesťanský názor. Tímto bludem dal se svésti »česko-německý« básník Alfred Meissner (1822—1885) a psal v tom smyslu i předmluvu k autobiografii dr. Aug. Smetany (»Paměti kněze z církve vyobcovaného«). Praví v té předmluvě (psané r. 1863.): »Vymaniti se z pout jistých dogmat a proklamovati humanismus za náboženství budoucnosti, k tomu netřeba za našich dnů zvláštní duševní síly. Středověký názor světový zničila osvěta téměř na dobro . . . Dnes (1863.) nikdo nebude tvrditi, že všechny ty tisíce kněží katol. vyznání věří zázrakům a dogmatům, o nichž učí.« Jak předčasné bylo toto jásání! (To se ostatně opakuje dvakrát, třikrát v každém století už od dob apoštolských.) Před svou smrtí píše totiž Alfred Meissner (tedy r. 1885!) ve své »Geschichte meines Lebens«: »Dnes už nemá církev kacířů, nemá odpadlíků (— jak snadno klamou se »přátelé« církve! —) Nová, těžko srozumitelná dogmata mezitím oddekretována a od kněžstva radostně přijata! I starokatol. hnutí žalostně uvázlo na písku. Samospasitelná církev triumfuje na celé čáře.« — Tak v roce 1885! A dnes? Kdyby toho byl dožil Meissner *zase* by se radoval, jak »velikolepé« válečné tažení pořádá Evropa proti katol. církvi! Mohl by se »radovat,« že přece nebyl tak špatným prorokem. Myslíme však, že by se za několik let radost jeho obrátila zase v žalost. »Brány pekelné ji nepřemohou!« — to hlásá devatenáct století dějin církve, třebas dnes více než kdy jindy platila o církvi slova Kristova: »Ven ze škol vyženou vás, ano přichází hodina, že každý, kdo vás zabije, domnívati se bude, že by tím Bohu sloužil. (A to vám učiní, protože nepoznali Otce ani mne.) Jan 16, 1.—4. Oni

nevědí, co činí! A proto ve své zaslepenosti píší často velmi neušlechtile a tím své památce nejhůře škodí. Tak píše (r. 1885.) Alfred Meissner o pohřbu Smetanově: »Sotva Smetana umřel, hned každý v městě věděl o jeho smrti. Představená jednoho kláštera jeptišek, když seděla u oběda, ustala náhle kousat pečeni, položila ruku na čelo a řekla: — (Meissner to ovšem klíčovou dirkou všecko viděl a slyšel!) — »Teď se už asi vede zle nebohému Smetanovi!« Jistě se domnívala dle svých vědomostí o nadpozemské topografii a rychlosti dopravy duší, že exkommunikovaný asi v tu dobu dorazil do pekla a tam byl odevzdán k potrestání pekelným mučitelům.« — (Koho jest tu více litovati? Zlomyslného spisovatele či nespravedlivě potupenou jeptišku? Uhodnout snadno.) — Meissner, jak jsme uvedli, podezřívá kněžstvo z pokrytectví a nepoctivosti. Nechceme ho dnes souditi, pouze budiž na naši obranu pravdě dáno svědectví, aby se vědělo, jací vždy lidé církev a kněžstvo hanobí. Meissner vydával pod svým jménem romány, jež psal Franz Hedrich († 1895), jak týž po smrti Meissnerově dokazoval. Tyto »literární« machinace, když Hedrich prozrazením vyhrožoval, dohnaly Meissnera — k sebevraždě. (Břitvou se podřezal.) Jak »tajemný« je často život nepřátel církve! *L. † k.*

Žid Karpeles o novém indexu. Maxmilian Claar (žid Max Karpeles) napsal v „Deutsche Stimmen" vycházejících v Prostějově na Moravě, článek o novém indexu na rozkaz papeže Lva XIII. nově pořízeném. Slyšme, slova tohoto žida: »Papež nařídil, aby do indexu nebyly vřaděny knihy vyšlé před r. 1600. Tím právě přišly z indexu všecky spisy Lutherovy a všech jeho vrstevníků, pro něž byl vlastně index založen. Ovšem nikdo nesmí předpokládati, že spisy se tím staly katolíkům přístupnými a zůstávají nadále zapovězeny. Ve Vatikáně prý vědí, že knihy ty nikdo nečte a že jedna část se stala duševním majetkem protestantů. Dále nařizuje papežská instrukce, že mohou býti z indexu takové spisy vyškrtnuty, ktyré jsou sice frivolního obsahu, ale mají vznešenou formu a poetickou cenu! Nezapíráme, že tímto nařízením papeže stal se vážný krok ku předu. Kongregace indexu má totiž volnější pole při posuzování děl dle toho, z jakých členů se skládá. A skutečně my Němci můžeme přinésti radostnou zvěst, že z Indexu zmizel Goethe, Freiligrath, kdežto Heine a Lenau tam dosud jsou. Co asi tomu řeknou naši ultramontáni, kteří jsou papežštější než sám papež? Zdaliž pak od nich krutě nenáviděný Goethe ještě dále bude kaceřován jako básnický velmistr nevěry a smilstva?« K tomu podotýkáme: Dosud jsme nový index v rukou neměli a nevíme také, zda jméno Goetheho v něm již není. Jsme spíše přesvědčeni, že si tu tropí žid Karpeles zcela obyčejný drzý židovský vtip a tušíme značnou prolhanost, kterou sloupce židovských listů jsou naplněny. Také tomu nevěříme, že by papež Lev XII. byl dal kongregaci indexu instrukci, kde by dovoloval spisy i s frivolním obsahem připouštěti, mají-li jen krásnou formu. Něco podobného se naprosto příčí křesťanské mravouce, která se nikdy nemůže vzdáti zásady, že veškeré umělecké dílo musí býti i v ohledu mravním co do obsahu bezvadné. To je právě tolik, jako když porotci mladistvou matku, vražednici vlastního dítka, je-li mladá a sličná, osvobodí, je-li však stará a nehezká, odsoudí. Celou tu zprávu žida Karpelesa o novém indexu považujeme za židovskou prolhanosť. Církev nikdy neustoupí od svých pevných zásad, jinak by páchala na sobě mravní samovraždu. *Liga † 10.*

Pruský ministr vnitra baron Rheinhahen o divadelní censuře. — Jak známo, rozpoutal se loni v Německu pekelný boj proti »lex Heinze«, návrh toho zákona byl na sněmu říšském v Berlíně již přetřásán; v něm vládě a policii měla býti dána veliká svépomoc divadelní kusy mravně závadné zakazovati. Ale židé a jich noviny a pomahači socialisté spustili tak pekelný řev, že návrh »lex Heinze« byl vzat z denního pořádku. Nyní doléhají všelijací »umělci« ze chlíva, aby divadelní censura v Německu byla vůbec zrušena. Návrh ten podal poslanec Müller z Meiningen. Ve schůzi dne 13. února mluvil pruský ministr vnitra baron Rheinhahen o návrhu tom následovně i mezi jiným pravil: »Poslanec Müller žádal také, aby policie nezakročovala proti tingl tanglům praeventivně, nýbrž represivně. Pánové, přál bych Vám viděti ony spousty nejsprostšího svinstva, které se má provozovati v tingl tanglech a které se na policii zadrží. Máme dopustiti, aby naše mládež byla otrávena, aby všechen řád a mravy byly zničeny? Policie má úkol praeventivně a nikoliv represivně působiti! (Tento výrok ministra luterána je velice důležitý. Pozn. red.) Úkolem policie jest udržovati veřejný pořádek a mrav a nikoliv teprv zakročovat, když pořádek a mravnosť byly veřejně pokáleny, pak je již pozdě. Jestliže si někteří na divadelní censuru stěžují, nesmíme se tím dáti zmásti. Tu a tam stane se omyl, avšak censuru samu zrušiti

nesmíme. Co by se tomu říkalo, kdyby při každém představení v divadle byl přítomen policejní úředník, který by při nějaké nemravné scéně zakročil a nařídil, aby se ihned přestalo hráti? Divadelní censuru nesmíme z té příčiny odstraniti jelikož dnes pozorujeme vzmahání se mravní zkázy. Policie zkázu tu nezadrží, k tomu musí spolupůsobiti stát, církev, škola a všecka lidská společnost. Pak-li však jsou takové nebezpečné poměry, pak si musíme desetkrát rozvážiti, zda-li máme poslední hráz zbořiti, kteroužto dosud můžeme zadržovati. Kdybychom odstranili divadelní censuru, tak máme z divadel a tingl tanglů nejnebezpečnější pařeniště nejsprostší nemravnosti. Není tedy, pánové, o tom žádného sporu, že censuru divadelní odstraniti nesmíme. Domnívám se však, že by bylo prospěšno, aby policie v divadelním referátu si přibrala znalce z uměleckých kruhů, a skutečně učiněn byl v tom směru pokus, avšak nikdo se za znalce nepřihlásil, ač byli všichni umělci k tomu vyzváni.« Tak mluvil luterán, protestant a ministr.

Liga † 10.

Společnost pro spalování mrtvol v Praze konala 20. dubna v Umělecké besedě výroční valnou hromadu za předsednictví dra J. Záhoře. Dle jednatelské zprávy dra Otakara Janoty jevila se činnosť společnosti čtverým směrem i hleděla prý získati přátele myšlénky spalování mrtvol vydáním brožurky: »O novodobém vývoji spalování mrtvol« sepsanou měst. inženýrem L. Čížkem, konala o tom přednášky, zasílala zprávy do časopisů a snažila prý se, aby spalování mrtvol stalo se zákonem. Rada městská byla požádána, aby vykázala příhodné místo pro budoucí krematorium, jakož i aby přistoupila za člena společnosti, čemuž vyhověno. Příjem společnosti činil 1895 K, vydání 128 K, zbývá tudíž 1766 K. Potom vykládal inž. Fr. Linhart stavební program krematoria ve Št. Hradci, jež hodlá postaviti vídeňská společnosť »die Flamme«. — Katolické stanovisko ke spalování mrtvol jest známo a proto netřeba se o něm znova zmiňovati. Podotýkáme jen, že v Praze není tak flagrantní nutnosť zřizovati krematorium a také že se pro spalování mrtvol širší vrstvy obyvatelstva nikterak nenadchnou, spíše se jim tato myšlénka od několika lidí agitačně vnucuje. Opičiti se po negačních zřízeních ciziny nepřineslo vlasti naší nikdy ještě prospěch. *L. † 4.*

Z činnosti církve evangelické přicházejí nyní časem na veřejnosť zajímavé zprávy o její propagandě v Čechách. Usnesením super. konventu na Král. Vinohradech konaného vysloveno přesvědčení o nutnosti dvou nových seniorátů: Král.-Hradeckého, (Černilov, Třebechovice, Klášter, Semonice, Hronov a Libštát,) a Táborského (Moraveč, Strměchy, Opatov, Sázava a Krupá). Vysloveno potěšení nad *vzrůstem* kazatelských stanic a přesvědčení o potřebě bohosloveckého semináře. Vypsány 3 odměny na čítanku pro školy evangelické. Získán odkaz 2500 L ze Škotska. Církev prý jest uražena v bratrských citech svých, že svobodná reform. církev jí přebírá členy. Nedostatečné služné duchovních a učitelů doporučeno pilné úvaze generál. synodu. Zvolen odbor pro zpracování českobratrského katechismu. — Kdyby toto prováděla katol. církev, vyřítily by se na ni všecky liberální listy s křikem, že se »klerikalismus organisuje;« ale protestantů, z nichž vane naprosto německý vítr, si nikdo ani nevšimne. Protestanté si stěžují v »Křesťanském poslu« na své české církevní listy, »které prý stále přinášejí bez kritiky oznámky literatury, jež pod kůrou je proticírkevní a působí na víru jako mráz na květ« a nikdo se nad tím nepozastaví. Když katolické listy upozorní na proticírkevní spisy a kárají jejich směr, jest oheň hned na střeše, že klerikalismus brání pokroku a svobodě tisku. — V »Hlasech ze Siona« vytýká A—á výboru »Jeronýma«, že schůzi a prohloubení oslav Husových svolal do hostince, chtěje jednati »při pivě a kouři«. Když my katolíci protestujeme proti tomu, aby se v hospodách do debat při schůzích nezatahovalo náboženství a děje o nejsvětějších osobách jeho, když protestujeme proti zatahování náboženství od protestantů volfiánsko-šenererovských do parlamentu, vytýká se nám hned, že omezujeme svobodu. A tak je viděti patrný dvojí loket zliberalisované české žurnalistiky a s ní jdoucí veřejnosti. *L. † 4.*

„Národní Katolík," orgán smutně známého pseudoreformátora Išky, po delší přestávce vyšel zase ve dvojitém čísle 6. a 7. Finanční nesnáze s vydáváním jeho, ačkoli jednotlivá čísla se prodávají za nekřesťanskou cenu, byly toho příčinou. Důkazem toho úpěnlivé volání redaktora, aby se obnovilo předplatné, »nemá-li klesnouti pod břemeny, jež mu prý jest nésti.« Titulní list ozdoben jest blasfemie plným obrazem skupení osob Pána Ježíše, sv. apoštolů slovanských a »mučeníků kostnických.« Divno, kterak může postaviti sv. Cyrilla s Methodějem proti Husovi a Jeronýmovi. Prvnější sv. věrozvěstové stavěli, kdežto reformátoři bourali. Úvodní článek »Národ český, vstaň z hrobu temnot« jest pln planého

bombastu. Další pojednání »Z mrtvých vstalý národ« a »Proč voláme po obnovení církve cyrillomethodějské« jsou plny nepřátelství proti katolicismu a štvaní dle známé Iškovy methody. Nábožnou píseň »Srdcem vzhůru« může zpívati Mohamedán i žid, jest v ní málo křesťanského. Zajímavý jest pořad starokatolické bohoslužby, která se konala ve sv. týdnu. Tak na př. na bílou sobotu v 6 hodin večer na oslavu vzkříšení Páně byla »zpívána česká mše s kázaním.« V pondělí Velikonoční ohlášeny po mši oddavky. Iška se chlubí, že prý každou neděli má kapli přeplněnou a každý týden že stoupá počet vedených o 10 osob. Patnáctičlenná církevní rada prý čile pracuje, jenom že prý jsou chudí. Usneseno bylo proto vydati provolání ke sbírkám, zvláště na stavbu chrámu v Praze, jenž prý bude na paměť Husa zván kaplí Betlemskou. Každý Iškovec dostane členskou knížku, v níž bude »poučení o starokatolické církvi,« »výtah ze stanov starokat. církve a důležitější ustanovení zákona.« Za všecko se však musí platiti, ačkoli sám Iška vyčítá stále katol. církvi štolu. Dále zakládá „starokatolickou besedu „Hus" v Praze, jejíž stanovy již prý zadal. Mrzí se na okr. hejtmanství, že žádají při odpadání od katol. církve křestní list, což prý je protizákonné a jeho propagandě prý škodí. Iška založil nový „Smetanův fond" na podporu kněží, „kteří z přesvědčení svého stavu se zříkají a v světském povolání síly své uplatniti chtějí." Akce prý se ujal Václav Štěpánek, mlynář v Praze. Mezi „příspěvky" na Iškovo krtčí dílo čteme sbírku „Sokola" v Pankráci 25 K a řím.-kat. kněze z Moravy, kterého si asi pan Iška sám vytvořil, 10 K. K tomu kšeftuje Iška s dopisnicemi, s obrazem kaple a titulní stránky svého Nár. katolíka, kterého tiskne v knihtiskárně dra Ed. Grégra Vidno z toho, že se Iška přičiňuje ze všech sil „oblažiti" náš národ „německou sektou", které oblékl červenobílý kabátek a dal na hlavu husitskou čepici, aby táhla. Jaký prospěch přinese národu českému, vysvítá jasně z toho, že jí dal Wolf své „požehnání". *L. † 4.*

Spolek sv. Vincence Paulánského. — *Valencia.* Výroční zpráva za r. 1899 byla čtena 14. března 1900. ve valné hromadě, svolané ústřední radou ve Valencii, hl. městě stejnojmenné provincie ve Španělsku. V zastoupení arcibiskupa předsedal kanovník a vládní sekretář dr. D. Bonifacio Marín. Nejdříve vzpomenuto 37 zesnulých členů, které uvádí zpráva jmény. Potom jest načrtnut několika řádky osobní stav spolku, z čehož vysvítá, že ústř. rada provincie valencijské řídí 7 správních rad, 76 konferencí a 1934 činné členy. Konf. ve Villavieja čítá 90 čl., v konf. Santisimo Cristo ve Valencii jest jen 7 čl. Některé konf. jich mají 10, 17, 21, 31, 46, 55, 65 a j. Následuje menší zmínka o 3 nových konf., ale jen jedna z nich (Denia) je pojata v účty a v počet konf. Dále jsou uvedeny práce ústř. rady, práce správních rad a některých konf., příjmy a vydání. Zprávu podepsali předseda Diego Saavedra y Frígola a sekretář Andrés Maria Pastor y Marqués. Nejlépe poučují o stavu spolku 3 přehledné tabulky na konci výr. zprávy. První jedná o členstvu a jeho dílech; druhá ukazuje příjmy, třetí vydání. Bylo podporováno 1.609 rodin. Vydání hotové, potraviny a různé práce spolku vyžadovaly nákladu 60.262·40 peset. Nejvíce vydala konf. San Martín ve Valencii: 3.249·17 peset, nejméně konf. v Cheste: 64·24 peset. Sídlem správních rad jsou: *Alicante* (má 4 konf.), *Alcoy* (4), *Castellón* (4), *Liria* (2), *Onteniente* (3), *Orihuela* (3), *Torrente* (3). Město *Valencia* (přes 170.000 obyv.) má 22 konf. Mimo hmotnou podporu byli vyučováni dospělí a děti, celkem 2.053 osoby; urovnáno 46 sňatků a legitimováno 31 dětí. Správní rada v Alcoy starala se o vyučování vězňů pod správou kněze. Rada ve Torrentě pečovala, aby trestanci přijímali svátosti o velkých svátcích. Rada ve Valencii uspořádala duchovní cvičby po 9 dní, večerní bdění u velebné svátosti od 8. hod. do půl 10. na konci masopustu, návštěvy kostelů o 40 hodinné pobožnosti. Konf. v Bocairente podělovala nemocné chuďasy mimo obyčejné poukázky na chléb a rýži také masem, čokoládou, cukrem, suchary. Konf. v Burianě pořídila si „zahradu chudých". Rozdělila pozemek svým chudým na větší a menší díly dle velikosti rodin, aby sami pěstovali luštěniny a zeleninu. — *F. T.*

In perpetuam rei memoriam nebo realistické dokumenty. Bývá-li prof. Masaryk ve schůzích insultován, prosívá svých protivníků, aby ctili také cizí přesvědčení. Jeho orgán »Čas« však nad pomyšlení bezcitně uráží přesvědčení jiných; zvláště, kde jedná se o přesvědčení katolické, nezná »Čas« mezí. Katolíci věří, že Bůh na přímluvu svatých lidem v potřebách časných pomáhá. Tuto víru snaží se »Čas« směšnou učiniti v čísle ze dne 2. května, když píše: »Zázračné vody u Karlovic napil se jistý mladík z Malenovic, který se nemohl oženit. Pak oženil se docela snadno a dokonce dvakrát, že jest nyní obžalován pro zločin dvojženství. — Jistý myslošovický soused, který měl špatný zrak, napil se zá-

zračné vody a ihned potom viděl tak důkladně spoluhráčům do karet, že byl následkem toho nehorázně sbit. — Jistý dospívající výrostek byl by rád nabyl brzy knír. (Ostatní dle Havlíčka bez udání pramene.) — Jistá vdaná žena ze Starého Města neměla dětí a přála si jich. (Starý „vtip“.) — — Tato ukázka sama naše realisty charakterisuje a proto dalších poznámek přičiňovati nebudeme.

L. † k.

Který jest úkol přírodních věd? K článku »Zákon příčinnosti a účelnost v přírodě« od T. Píchy. (Vlasť, č. 1. a 2.) poznamenává referent »Času« (č. 190 — 13. pros. 1900.) V článku je dobře shrnuto množství pozorování, jež svědčí o sečtělosti spisovatelově v otázce teleologie v přírodních vědách. Článek tento je dokumentem, jak úspěšně mohou se stavět theologové proti officialní přírodovědě, která zaslepeně neuznává účelnost v přírodě; podobají se zajisté přemnozí přírodozpytci pštrosům, kteří atd. Nelze už dnes vážně mysliti, že Darwinovým přírodním výběrem ze samých podivuhodných nahodilostí nazdařbůh a bůh ví, odkud vzniklých zcela mechanicky se vyloží účelnost všude v živé přírodě patrná. Moderní biologie má Darwinism za překonané stanovisko a nezastírá si zrak před tím, co hledí se všech stran a nezbytno uznati, tím zároveň vyráží se veškerým odpůrcům vědeckého pokroku (?) zbraň z ruky a biologie zbavená jakýchkoli dogmatických pout, svobodně se bude rozvíjeti. Theologové nechť za principem teleologickým vidí »metafysické agens« anebo osobního tvůrce, — přírodověda neulpí na žádném dogmatě jejich, aniž si všimne obdobných jim »vyznání víry« zbloudilých materialistických přírodozpytců. — Je pouze třeba, aby theologové si uvědomili, že zdařilé jejich útoky na básníky »atomových duší« atd. netýkají se než těchto — že však přírodověda očištěná ode všech dogmatických tvrzení leží docela mimo dosah jejich střel; naopak žádnému modernímu přírodozpytci nenapadne, aby si dobíral theology posměšky zcela pošetilými, jak činil Haeckel: to je dětinsky znetvořená »věda«, kterou rozumný přírodozpytec zcela pomíjí.« — — Je známo již odjinud, že moderní přírodověda (hlavně biologie) nechce s metafysikou ničeho míti a umínila si, nejpečlivěji chrániti se všeho filosofování. K tomuto stanovisku chceme podati několik poznámek. Přáli bychom si ovšem, aby přírodovědecká bádání vedla účelně k Bohu a tím aby byla oporou mravnosti a idealnosti; nutit však moderních přírodozpytců k tomu nemůžeme a taky nechceme; jenom prosíme, aby se podle úmyslu svého také řídili a nezabíhali na pole matafysické s účelem poškoditi nebo zahubiti náboženství zjevené. Mnozí tak činili a činí dosud, a prohlášení referenta »Času« věru více se týká přírodozpytců à la Haeckel (českých nejmenujeme — nomina sunt odiosa), nežli katolických theologů. Potírá-li theologie takové »metafysické« fantasie, jest to její povinnost. Dále žádáme, aby přírodozpytci řekli také laikům ve vědách přírodních, co jest snahou a cílem přírodních věd, aby obecenstvo nebylo pořád klamáno velikou frází: náboženství nahraženo nebo zahubeno bude vědami přírodními. To zase je povinností poctivých vědců, starati se, aby se s vědou netropil humbug, jak se nyní děje hlavně v listech socialistických. Proti tomu ozývá se věda příliš chabě a neurčitě. Konečně, nechť si opět přírodozpytci uvědomí, že pro poctivé bádání přírodovědné není pražádných dogmatických pout. Tu bojují proti předsudům. Zasahovala-li kdy církev do vědeckého zkoumání, dělo se tak z obavy, aby nečinily se z nových objevů nepřístojné důsledky; případ Haecklův tuto opatrnost a obavu věru znamenitě odůvodňuje; tato obava je tím spíše vysvětlitelna v dobách, kdy nebylo v zkoumání přírodovědném náležitého rozhledu. Však by ani pan referent »Času« před 20—30 lety byl tak nepsal, jako píše nyní. A kdyby dnes Haeckel četl jeho řádky, možná že by s nimi ještě nesouhlasil a svého přemrštěného Darwinismu třeba by se ani nevzdal. — *Pravda* se zjevením nikdy do konfliktu nepřijde. *L. † q.*

Paběrky z novin a veřejného života.

Dík arciknížete Františka Ferdinanda družstvu Vlasť. Výbor družstva Vlasť zaslal Jeho c. a k. Výsosti tento projev: Vaše císařská a královská Výsosti! Nejjasnější Pane! — Nadšeni city vděčnosti a radosti, že Vaše c. a k. Výsost ráčila oceniti snahy a cíle katolických spolků tím, že vyznamenala jeden z nich přijetím protektorátu s patriotickým projevem, který každému upřímnému a vlastimilovnému Rakušanu utkví ve vděčné a posilující paměti, osmělujeme se

jménem družstva Vlasť, soustřeďujícího přes 2000 členů, trůnu a nejjasnější dynastii vždy věrně oddaných, projeviti Vaší c. a k. Výsosti nejhlubší oddanost a úctu, i prosíme Boha, aby sílil, zachoval a vším dobrým žehnal Vaši c. a k. Výsost i vznešenou choť. Z výboru družstva Vlasť v Praze, dne 13. května 1901. — Ve středu, dne 22. května, obdrželo družstvo Vlasť na tento telegram od nejvyššího hofmistrovského úřadu tento přípis: »*Jeho c. a k. Výsost, nejjasnější arcikníže František Ferdinand, ráčil mně nařiditi, abych vyslovil družstvu Vlasť nejsrdečnější dík za loyalní a vlastenecký projev, který Nejjasnější arcikníže s velikým potěšením vzal na vědomí.* Nejvyšší hofmistr hrabě Nostic.

Apošt. nuncius vídeňský msgr. Taliani zaslal arcikn. Františku Ferdinandovi list, v němž mu jménem sv. Otce blahopřeje ku přijetí protektorátu nad katolickým spolkem školským. Brzy na to dostavil se na nunciaturu vídeňskou nejvyšší hofmistr arciknížecí hrabě Nostic, aby projevil dík arciknížete. — Při schůzi odboru katol. spolku školského v Praze provolána byla arciknížeti nadšeně »Sláva« a poslán holdovací telegram. — Od Ústředního sdružení nepolitických katolických českých spolků v diecési brněnské jménem 10.000 členů poslán byl arciknížeti Františku Ferdinandovi z Brna holdovací telegram. Současně poslala telegram Katolicko-politická jednota pro Brno a okolí. — Stejné projevy zaslali a poděkování obdrželi — pokud jsme si poznamenali — Katolické studentstvo na universitě v Innomostí, Katolické zemské spolky v Solnohradsku a v Horních Rakousích, Matice Cyrillo-Methodějská v Olomouci, Katoličtí mužové z kongregace Marianské, shromáždění na sv. Hoře, spolek křesť. socialních dívek a žen v Praze. Mimo to vyznamenal Jeho c. a k. Výsost redaktora Neue Warta pochvalným dopisem pro jeho různé články o tomto předmětu jednající.

Sjezd katolického učitelstva ve Vídni. Sjezd přijal resoluci, ve které se p. arciknížeti Františku Ferdinandovi vyslovují nejradostnější díky za přijetí protektorátu nad katolickým školským spolkem. Sjezd vyslovil svůj obdiv nad statečnou a mužnou rozhodností, s kterou následník trůnu ukázal sílu své víry a nerozlučitelnosť rakouské katolické víry. Sjezd jménem 4000 přítomných účastníků učinil jednomyslně slib, že pod praporem nejjasnějšího císařského domu bude neohroženě bojovati proti všemu, co se jmenuje »pryč od Říma, pryč od Rakouska«. V jiné resoluci vyslovil sjezd své rozhořčení nad potupami a pomluvami katolické církve, v nichž vidí sjezd katolického učitelstva zločinné a zlomyslné rušení náboženského míru. Potupy a pomluvy jsou veřejným posmíváním státním základním zákonům a zákeřnickým atentátem na trůn, katolickou dynastii a na trvání katolické církve v Rakousku. Sjezd protestoval dále proti řadění socialistického učitelstva a usnesl se na zaslání telegramů, v nichž se císaři a následníku trůnu vyslovuje nejhlubší oddanosť. Sjezd učitelský vykonal slib, že se stále vynasnaží vychovávati rakouskou mládež jako věřící křesťany a dobré Rakušany. Členové katolického učitelského spolku slibují, že státi budou pod vítězným praporem kříže, který arcikníže věren slavným tradicím panujícího domu proti nepřátelům víry a Rakouska mohutně vztýčil.

Msgr. Dr. Řehák Jan, kapitolní děkan v Litoměřicích, zemřel v květnu t. r. Byl to čilý starý pán, jenž všecko katolické štědře podporoval. Se † P. Jos. Svobodou S. J. žil † kap. děkan v důvěrném přátelství; P. Josef Svoboda byl v Praze jeho pokladníkem, předplatné do redakcí mu odevzdával a různé věci mu objednával. Z té asi hlavní příčiny přilnul zvěčnělý kapitolní děkan k historickému kroužku družstva Vlasť, † P. Jos. Svobodou založenému, který do poslední chvíle štědře podporoval. P. Jos. Svoboda nám pravil, že mu Jeho Excellence ndp. arcibiskup Dr. Theodor Kohn a kapitolní děkan Msgr. Dr. Jan Řehák dali k účelům Hist. kroužku své kasy k disposici — mohl žádati za peníze, kdy chtěl a co chtěl, kteréžto štědrosti však P. Jos. Svoboda neužil. Jak pražský dopisovatel »Hlasu« sděluje, † Msgr. Dr. Jan Řehák zabezpečil hmotně novou katolickou knihtiskárnu, která byla letos z venku do Litoměřic přenesena.

† Prelát msgr. Jan Kř. Raus a † kapitolní děkan msg. Dr. Frant. Zeibert. Oba nejvyšší hodnostáři královské kapitoly brněnské — píše Obzor 20. května t. r. — krátce za sebou povoláni na věčnost, aby přijali mzdu věrných služebníků na vinici Páně, na které bez únavy s takým zdarem a požehnáním byli pracovali. Jan Kř. Raus narodil se 1829. v Kloboucích u Brna, na kněze vysvěcen byl v Brně r. 1853., ustanoven byl kooperatorem v Tuřanech; brzy však povolán byl za kaplana na dóm v Brně, kdež postupně byl kaplanem, vikářem a farářem na dómě, děkanem v Brně, načež r. 1876. stal se sídelním kanovníkem a r. 1891. druhým inful. prelátem a archidiakonem na dómě. Zastával četné úřady církevní v biskupské konsistoři a dlouhá léta byl členem zem. škol. rady. Za své zásluhy vyznamenán byl od sv. Otce hodností papežského domá-

cího preláta a od císaře pána rytířským křížem řádu Leopoldova. Než nejenom v úřadech církevních velkých zásluh sobě získal zesnulý. Súčastnil se i veřejného života, súčastnil se všeho, co bylo na prospěch náboženskému i vlasteneckému rozkvětu v národě našem. Byl až do smrti předsedou Matice Velehradské a členem četných spolkův a korporací našich. Hlavně však zajímal se o hospodářský rozkvět národa našeho. Proto s jinými vlastenci r. 1882. založil v Brně vlastenecký peněžní ústav, kvetoucí dnes záložnu Cyrillo-Methodějskou, jejímž předsedou byl až do smrti a jež jeho zásluhou, rozhledem a zkušeností za nedlouhou řadu let stala se předním českým ústavem peněžním. Zemřel dne 6. května po delší trapné nemoci. — Dr. Fr. Zeibert narodil se r. 1830. v Třebíči na Moravě, na kněze byl vysvěcen r. 1854.; jako novokněz působil krátkou dobu v duchovní správě v Třebíči a Rudíkově, načež poslán byl na vyšší theologická studia do Frintanea ve Vídni. Promován byv na doktora bohosloví ustanoven byl profesorem církevních dějin a kanonického práva v biskupském alumnátě v Brně. R. 1871. stal se sídelním kanovníkem, r. 1888. prelátem archidiakonem, r. 1891. zvolen byl kapitolním děkanem. Vynikal jako odborník v církevních dějinách a kanonickém právu. Jeho »Compendium historiae ecclesiasticae«, (Příruční kniha dějin církevních) již vydal na podnět a za součinnosti prof. msgra Dra Jak. Hodra, vyšla v několikerém vydání a zavedena jest v četných ústavech theologických, zavedena jest až v Portugalsku na universitě Coimbře, kdež zvláštní brožurou v řeči portugalské přednost knihy této uznána byla. — Zvláštní cenu má kniha ta pro nás tím, že zevrubně a po zásluze pojednává o díle sv. Cyrilla a Methoděje a bedlivou, nestrannou pozornost věnuje dějinám českým vůbec. V rukopise zanechal zesnulý »Dějiny král. sídelní kapitoly brněnské«. Zastával četné úřady církevní, byl assessorem bisk. konsistoře, předsedou manželského soudu, býval ředitelem bohosloveckých studií, bisk. komisařem a inspektorem náboženství, po dlouhá léta byl členem zemské školní rady. Za svoje zásluhy vyznamenán byl od sv. Otce hodností domácího preláta papežského a křížem pro ecclesia et pontifice, od císaře pána komthurským křížem řádu Františka Josefa. Rodné město Třebíč, dále Zbejšov a j. obce zvolily zesnulého čestným občanem. Veškeren katolický a národní ruch zesnulý horlivě sledoval, jemu přál a podporoval, byl čestným a zakládajícím členem četných katolických spolků; v 60. letech býval řečníkem na schůzích katol.-politické jednoty brněnské. Až do smrti byl členem čtenářského spolku, členem výboru dědictví Cyrillo-Methodějského, předsedou diecesanního spolku pro vzájemnou podporu duchovenstva, jehož byl velikým příznivcem. O šlechetnosti a dobročinnosti jeho svědčí i jeho poslední vůle. Téměř celé jmění odkázal na stipendia pro novokněze diecése brněnské a z řádu kapucínského. Zemřel 12. m. m. po dlouhé nemoci a dne 15. května za velikého účastenství na centrálním hřbitově pochován v hrobce kapitolní.

V pondělí svatodušní dne 27. května t. r. zemřel ve všeobecné brněnské nemocnici *Jos. Vejchodský*, farář dambořický. Zesnulý narodil se r. 1863. v Kunštátě. Studoval v Brně na I. českém gymnasiu v letech 1874—1882.; vstoupiv v Brně do theologie, byl r. 1886. na kněze vysvěcen. V duchovní správě působil jen v Dambořicích; z počátku jako kaplan, později jako farář. Od studentských dob činně a úspěšně se súčastnil literárního života. Po dlouhá léta přispíval četnými básněmi do brněnského »Obzoru«; kritiky uveřejňoval v »Hlídce«. V poslední době vydal zdařilý nový překlad »Následování Krista blahosl. Tomáše Kempského«. Nedávno před smrtí skoro již dohotovil »Život Krista Pána« pro lid. V alumnátě býval redaktorem časopisu »Musea«.

Medaille papežova. Vídeňský zhotovovatel medaillí Rudolf Marchall, tvůrce medaille císařovy, již u příležitosti svých 70. narozenin zaslal panovník náš cizím suverénům, byl povolán do Říma, aby tam zhotovil portrét papežův. Reliefový obraz určen jest pro medailli, jež ve více exemplářích bude vyhotovena na upomínku na svaté léto. Jeho Svatost papež přijav umělce v soukromém slyšení, také jednou již mu seděl. Dosud nebyla prokázána od papeže tato čest ještě žádnému zhotovovateli medaillí.

Krásná slova německého císaře. Při svých mnohých řečích neopomene císař německý častěji dáti výraz svému náboženskému citu. Když korunní princ v Bonnu na universitu byl přijat, promluvil císař při komersu tamnějších studentů delší řeč, ve které mladé studenty povzbuzoval k horlivému plnění svých povinností. Ku konci řekl k studentům: „Kdo vám k tomu dopomůže? Jen Jeden, jehož Jméno všichni nosíme, který hříchy naše převzal a smazal, který jest vzorem našeho žití a který tak pracoval, jako my pracovati máme, náš Spasitel a Pán. On vštěp mravní vážnosť ve vás, aby úmysly vaše byly čisté a cíle vznešené!

Láska k otci a matce, k domovu a vlasti zakládá se na lásce k Němu! Pak budete posilněni proti různým lákadlům, hlavně proti pýše a závisti.« Po slavnostech v Bonnu navštívil císař klášter v Maria-Laach a po uvítací řeči pravil ke shromážděným klášterníkům, „že mohou spoléhati na něho, neboť bude vždy chrániti řehole a vůbec takové muže, kteří šíří a upevňují náboženství v lidu.“

Dar císaře pána. Císař pán poslal biskupovi v Nizze msgru Chaponovi darem vzácný náprsní kříž biskupský vykládaný drahokamy. Msgr. Chapon požehnal v Nizze sňatku arcikníže Petra Ferdinanda. Za to dostalo se mu vzácného daru, jenž kromě ceny hmotné má velkou cenu uměleckou.

Katoličtí biskupové u krále anglického. Dne 3. května stala se v Anglii událost, jaké Anglie neviděla už 343 let. Katoličtí biskupové, kteří od smrti Marie katolické r. 1558. na dvoře anglickém přijati nebyli, dne 3. května t. r. přijati byli v audienci od krále Eduarda VII. 15 katolických biskupů a 15 katolických pairů, mezi nimi byl vévoda z Norfolku, býv. místokrál indický markýz Ripon, uvedl kard. Vaughan. Přečetl adresu, v níž vyslovuje se lítost nad smrtí královny Viktorie a zároveň blahopřeje se novému králi. Katolíci po službách Božích modlí se každou neděli za krále a královskou rodinu, král může býti jist jejich věrností. Král Eduard odpověděl velmi uznale a vyslovil díky za modlitby katolíků. Snažiti se bude o svornost a snášelivost u svých poddaných.

Proti Masaříkovi. Horlivý stoupenec Masaříka advokát dr. J. Říha v Chlumci nad Cidlinou požádal tamního starostu města p. Friče, aby městská rada zapůjčila zasedací síň, kde by na veřejné schůzi promluvil prof. dr. Masařík. Ale žádosť ta byla zamítnuta jako čistě provokativní, a starosta pan Frič prohlásil, že kdyby prof. dr. Masařík pořádal schůzi v jiné místnosti, ohlásí okresnímu hejtmanství, že neručí za pořádek v městě.

Jubileum Mechitaristů. Letos dne 8. září bude 200 let, co zemřel Mechitar, zakladatel zasloužilé kongregace Mechitaristů, kteří hlavně o své krajany Armény se starají. Ve Vídni a v Benátkách chystají se k důstojné oslavě tohoto památného dne.

Kar. Procházka: **O dětech na Novostrašecku.** Se 7 původními obrázky. Cena 60 haléřů. Nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny, V. Kotrba. Opět malý příspěvek k naší folkloristické literatuře. Malé ukázky z ní těšily se již značné pozornosti v „Obr. Revue“. Nyní máme před sebou celý milý obrázek, plný dětského úsměvu, zajímavý pro každého. Ve čtyřech kapitolách nám spisovatel zábavným způsobem líčí nejprve narození dítěte a první dobu jeho života, čteme tu rozličné ukolébavky, hry matky s dítkem, první modlitbičky dítěte, poznáváme důležitost pohádek pro děti, jejich obsah i způsob. Spisovatel popisuje nám kázeň domácí i bolestnou smrt děťátka. Kapitolka druhá jedná o hračkách dětských, hrách, počítadlech. Zvláště hry jsou důkladně popsány. Máme tu mnoho zajímavého. Též značný počet dětských říkadel jest ve spisku Procházkově. Ani dětská psaníčka neušla pozornosti spisovatele. Třetí kapitola jedná o tom, jak dítky si všímají přírody. Jména rostlin, ptáků, brouků v dětském názírání nabývají nové zajímavosti. Kapitola čtvrtá jedná o slavnostech dětských. Je tu popsána slavnost Řehořů, koledování, vynášení smrti, pomlázka, atd. Tak zábavným způsobem na pouhých 42 stránkách sneseno hojně lidopisného materiálu. Spisek ozdoben jest vyobrazením, a to: hedvábný povijan, dětský šátek vyšívaný, cíp dětské zástěrky, hra na slepou bábu, dětská karkulka, na neděli smrtelnou. Doporučujeme zajímavý a vřele psaný tento spisek všem přátelům mládeže.

Jednota českého katolického učitelstva v království Českém zastoupená svým předsedou, pokladníkem a jednatelem, byla přijata J. Eminencí ndp. kardinálem Skrbenským ve středu, dne 15. května o půl 10 h. dopolední. Předseda promluvil k J. Eminenci krátkou vřelou řeč, v níž tlumočil radostné city, jež naplňovaly srdce všech katolíků českých, když na osiřelý stolec arcibiskupský povolán byl muž ze staročeského šlechtického rodu, který dovede s českým lidem cítiti, hovořiti a zná jeho veškeré potřeby. Zároveň vyjádřil radostné nadšení z nejvyššího vyznamenání, jehož se právě J. Eminenci dostalo, a pronesl obecné přání všech věrných Čechů, aby Bůh Všemohoucí ještě dlouho, dlouho J. Eminenci pro blaho českého národa v plném zdraví, v plné síle zachovati ráčil. — J. Eminence s otcovskou laskavostí, jež z celého jeho velebného zjevu zářila, přijal deputaci a projevil svou radosť, že mezi učitelstvem našli se mužové, jež nestydí se veřejně vyznati své katolické přesvědčení, veřejně hlásiti se ke Kristu, vyslovil všem členům Jednoty svůj dík za to, že v duchu Kristově na základě mravně-náboženském svěřené sobě dítky vychovávají. Zároveň požehnal celé Jednotě i jejímu konání a ubezpečil deputaci, že vždy zůstane přítelem jejím. Na to přívětivě hovořil

s každým jednotlivcem, tak že deputace odcházela nejvýš potěšena, až k slzám pohnuta.

Z Jednoty pro obnovu kláštera blahoslavené Anežky Přemyslovny. Dne 1. března 1901. konala se osmá výroční valná hromada Jednoty pro obnovu kláštera blahosl. Anežky české. Sezení Jednoty zahájil místopředseda pan c. k. stavební rada Pecenka.

Jednatelská zpráva potěšila všecky přítomné. »Luzný sen«, tak se uvádělo, »o vzkříšení kláštera blahosl. Anežky české počíná se uskutečňovati.«

Co jednota pro obnovu české světice z rodu Přemyslova za první sedmiletí vykonala, bylo jen přípravou k zahájení vlastního úkolu. Nyní však mohla již k tomuto úkolu vlastnímu přikročiti, to v posledním roce XIX. století a prvním rokem stol. právě vcházejícího. Jest to počátek stavitelské a architektonické obnovy vnějšku kostela sv. panny Barbory.

K návrhům slov. p. profesora Jana Kouly, náměstka předsedy v sekci umělecké, zhotoveny jsou obšírné plány pro obnovu veškerých budov kláštera od slov. p. architekta Cechnera, jimž dostalo se také pochvaly od nejvyšší instance. Tím dostalo se činnosti Jednoty po stránce umělecké pevného základu. Začato kostelem sv. panny Barbory.

Vrchní vedení celé rekonstrukce památného kostela svěřeno bylo slov. p. stavebnímu radovi Adolfu Pecenkovi, spolu náměstku předsedy v sekci umělecké, kterýžto s nevyrovnatelnou horlivostí a jakožto vynikající odborník na tomto poli s důmyslným rozřešením, kde plány často novým poměrům a nepředvídaným okolnostem neodpovídaly, úkol naň vznesený dílem provedl a dílem dále s velikým zdarem a potěšujícím výsledkem provádí.

Vnější úprava této části kláštera blahosl. Anežky české jest takměř dokonána a z mrtvých vzkříšený kostelík mile pozvédá se nad své ještě v hrobě dřímající okolí, vábí k sobě zraky všech milujících umění české a drahé památky otců. Nový posvěcený a ve vížce zavěšený zvonek pozdravuje nové století a vyprošuje nový zlatý věk národu blahosl. Anežky.

Také sekce finanční vykonávala úkol svůj horlivě. Zvláště byl to velmistr dr. Václav Horák, jehož horlivost ve vyhledávání dobrodinců byla bezpříkladná. V čele mecenášů kráčela vždy Praha, slavný sněm zemský poskytl značnou pomoc. V tomto roce pak sluší především jmenovati dále šlechetnou paní Marii Hammerníkovou-Doubkovou (opětně 4000 K — celkem 8000 K), Jeho Excel. biskup litoměřický dr. Emanuel Schöbl (200 K), MUDr. Jos. Thomayer, profesor české univ. (opětně 200 K), slečna Krausova (2 losy v nom. ceně po 200 K), P. Puchta opětně 400 K, (celkem již 3600 K).

Počet členů Jednoty vykazuje: 5 zakládajících, 17 skutečných (s příspěvkem 400 K pro vždy) a 40 skutečných (ročně 20 K), 94 přispívající, 245 podporujících a mnoho dárců.

Členy zakládajícími se stávají, kdo 4000 K, skutečnými, kdo 400 K jednou pro vždy, nebo ročně nejméně 20 K, přispívajícími, kdo 10 K ročně, podporujícími, kdo 2 K ročně; dárci, kdo jakýkoliv obnos peněžní věnují.

Stoletá oslava dobročinného spolku v Praze. V neděli, dne 11. m. m. konala se v kníž. arcib. paláci v Praze slavnostní valná hromada jednoho z nejstarších a nejzasloužilejších dobročinných spolků, který r. 1801. pod názvem »Soukromé dobročinné společnosti« vstoupil v život přičiněním několika šlechticů, duchovenstva a měšťanů pražských v čele s Karlem hrabětem Clam-Martinicem. Slavnostní schůzi předsedal protektor spolku J. E. ndp. kardinál pražský knížearcibiskup Lev svob. pán Skrbenský, který srdečně byl uvítán předsedou Josefem hrabětem Černínem i členstvem četně shromážděným. J. E. pan kardinál poděkovav vřele za poctu prokázanou, proslovil českou a německou řeč o dobročinnosti, povzbuzuje přítomné, aby následovali příkladu Spasitelova, jenž ujímal se opuštěných s nebeskou v pravdě láskou, jež budiž všem vždy vodítkem a odkazem nejsvětějším.

Soukromý spolek během minulého správního roku daroval na podporách v hotových penězích 22.883 K, zemčat za 3132 K, šatstva za 754 K, uhlí za 2334 K, nepočítaje v to darem obdržené palivo, jakož i potraviny v ceně více jak několika tisíc korun, jež rovněž mezi chudinu byly rozděleny. Že poděleni byli v pravdě ti nejchudší — po většině stydliví chudí, stalo se zásluhou pp. členů i vyšetřujících komisařů, kteří svědomitě o to se přičiňovali. Jak blahodárně spolek ten působil, viděti lze ze zprávy za celé století vydané, jež vykazuje 3,299.941 korun, rozdaných vesměs mezi pražskou chudinu a 31.103 úplné oděvy, nepočítaje v to prádlo, různé potraviny a j. potřeby.

Na pokyn zde již jmenovaného českého kavalíra sestoupil se r. 1801. počet šlechetných lidumilů k utvoření tohoto spolku.

S horoucím zápalem lásky k bližnímu, spojenými silami podniknutá sbírka ve všech krajích našeho království korunována nejskvělejšími výsledky, umožnila udržování 9 kuchyní, ze kterých v zimní době denně na 7000 porcí polévky chudým bylo rozdáno.

Za příčinou stoupající podpory zařídil spolek již r. 1804. dva ústavy pro zaopatření osob starých k práci neschopných obého pohlaví.

Počet těchto osob rostl stále a když dosáhl čísla 30, byly r. 1811. tyto osoby předány k dalšímu ošetřování do nově zřízeného chudobince u sv. Bartoloměje v Praze. Zařízení novější doby, jako na příklad obecní kuchyně, byla při spolku již r. 1804. tak zvaná »laciná kuchyně«, která však r. 1811. pro nedostatek účastenství zanikla a v náhradu za to byly zřízeny »ohřívárny«. I poptavárna pro práci hledající živnostníky byla otevřena, ač neměla dlouhého trvání.

Spolek pečoval netoliko o pěstování zájmů hmotných, než i o vychování mládeže, poskytovav odměny roční učitelům, kteří vyučovali chudé dítky od školného osvobozené.

Vedení r. 1826. nově zřízeného pražského chudinského ústavu svěřeno bylo. r. 1828. tehdejšímu presidentu Karlu Anselmu knížeti Thurn-Taxisovi a soukromému spolku, na místě výnosu ročních sbírek mezi obyvatelstvem pražským byl udělen výnos z novoročních omluvenek zavedených tehdejším nejvyšším purkrabím království Českého Karlem hrabětem Chotkem.

Od r. 1850., kdy nově zřízený ústav chudých do městské přešel správy, zůstal spolek sám na sebe odkázán, založiv téhož roku »úsporný ústav« za tím účelem, aby i lidem méně zámožným umožněno bylo týdenními úsporami v měsících letních opatřiti si za mírnou cenu pro dobu zimní potřebných potravin a paliva, kterýžto ústav zdárně působil až do r. 1897.

Kdykoliv stihla nějaká pohroma král. hlav. město Prahu, nastoupil vždy a ihned soukromý spolek pilně svou činnost, což stalo se i při poslední povodni dne 4. září 1890, kdy stižena byla zhoubnou katastrofou naše matička Praha a dítky škole povinné, řečenou povodní poškozených chudých občanů pražských byly poděleny potřebným šatstvem a přikrývkami, ku kterémuž účelu věnována byla spolkem částka 12.000 K.

Z té příčiny nemůžeme jinak a lépe učiniti, než-li doporučiti lidumilný spolek ten přízni kruhů nejširších a k stoletému jubileu jeho přáti, aby rostl a prospíval, zmírňuje dále bídu, jak to svědomitě činil po celých uplynulých sto let! K tomu cíli voláme ze srdce: »Zdař Bůh!«

Svaz jihoněmeckých katolických dělnických spolků čítá nyní 372 spolků s 58.239 řádnými členy. Mimořádní členové, kteří nepatří k vlastnímu dělnickému stavu, a kterých jest 8300, nejsou při tom počítáni. Ze spolků těch připadá na Bavorsko 193 se 37.860 členy, na Würtembersko 66 spolků s 8392 členy, na Badensko 109 spolků se 14.258 členy; mimo tyto země jsou ještě 4 spolky se 729 členy. Připočteme-li k tomu spolky v Elsasku a v Hessensku, jež jsou organisovány ve vlastních svazích, čítají katolické dělnické spolky v jižním Německu úhrnem 80.000 členů. Ze spolků ve svazu organisovaných má 145 spolkův úmrtní pokladny, kteréž r. 1900. vyplatily 29.227 marek úmrtného. Ve 159 spolcích jsou nemocenské pokladny, kteréž vyplatily téhož r. 122.578 marek podpor nemocenských. Hotovost spolků patřících ke svazu obnáší se záložními fondy pro nemocenské a úmrtní pokladny 475.229 marek. 98 spolků poskytuje svým členům příležitost ukládat uspořené peníze na úrok.

Následky zákona o kongregacích ve Francii. Francouzské časopisy upozorňují slepou vládu, jak škodlivé následky bude míti zákon o kongregacích. Tak na př. pro nemocnici vystačilo 20 Milosrdných Sester a stály ročně 4000 fr., nyní jest tam 42 světských opatrovatelek a stojí 66.000 fr. V Ivry u Paříže odstraněni byli Milosrdní Bratři. Za nich jedna postel byla ročně za 1200 fr., nyní za 2700 fr. Milosrdný Bratr stál město 200 fr., nyní má hlavní ošetřovatelka 2100 fr., druhá 1800 fr. Tak vypadá zednářské hospodářství. Zášť proti církvi jest větší, než láska k vlasti a než péče o hmotný blahobyt občanstva. Podobně je tomu také u nás, jenom že zde nepřátelé církve vystrkují na venek pouze růžky, k činům přikročiti dosud nesmějí.

Apoštolování tiskem. Ve Štuttgartu má katolický dělnický spolek zvláštní literární odbor, jehož členové dobrovolně konají službu kolportérů katol. tisku. Jediný člen odboru toho, Rügamer, získal v poslední době v samém Štuttgartu

katolickému denníku »D. Volksblatt« 310 předplatitelů, na katolický obrázkový časopis »Die Welt« získal 1100 odběratelů, a tuto apoštolskou práci vykonal zdarma katolický obětavý dělník.

Thewtunicis atque Bohemis. Slavný dějepisec náš Palacký objevil v letě r. 1837. v benátské knihovně sv. Marka latinskou kroniku (X. 188.), kterou v letech 1420.—1422. sepsal zahaňský opat Ludolf, o němž jest dokázáno, že byl r. 1372. »členem pražské university«, tedy vrstevníkem sv. Jana Nepomuckého. V kronice té čteme o králi Václavovi: »nunc manu immiti sua propria alia laniator applicuit instrumenta. Inter cetera autem honorabilem illum virum Deo acceptum et hominibus, Thewtunicis et Bohemis amabilem, Dominum Joanem presbyterum, Domini Archiepiscopi Pragensis in Spiritualibus vicarium, decretorum doctorem, crudeliter tritum, combustum et evisceratum in aqua submersit.« — »Potom zase vlastní nelítostnou rukou mučitel jiných užíval nástrojů. Mimo jiné však onoho ctihodného muže, Bohu i lidem příjemného, Čechům i Němcům milého, pana kněze Jana, pana arcibiskupa pražského v duchovních záležitostech vikáře, církevního práva doktora, ukrutně ztrýzněného, popáleného a rozsápaného v řece utopil.

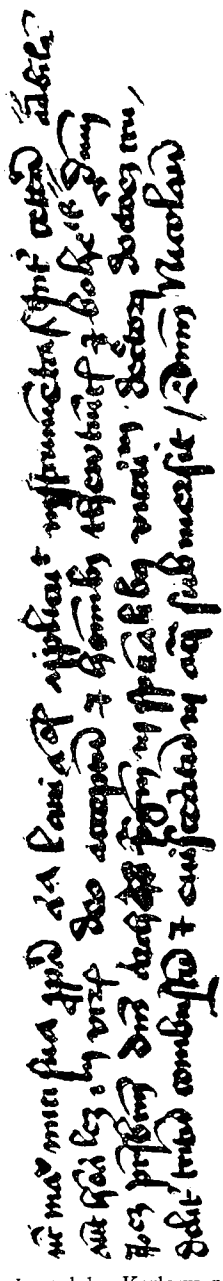

V těchto žalostných našich dobách více než kdykoli jindy potřebujeme mnohých takových mužů »Bohu i lidem příjemných, Čechům i Němcům milých.«

Aby toto upřímně křesťanské a vlastenecké přání proniklo co možná nejvíce srdcí a aby »příkladem a přímluvou« sv. Jana Nep. došlo splnění, dal jistý ctitel jeho 16 barvami umělecky vytisknouti 50 tisíc kusů trojitého obrazu, který maloval v Římě v našich dnech znamenitý malíř a inspektor galerií papežských, Ludvík Seitz, nový to Rafael, jak jej nazývá sv. Otec Lev XIII. Třemi významnými rysy staví nám mistr všecek život světcův na oči: zpověď, proti které právě nyní se tolik brojí, tajemství zpovědní zachované i vůči králi, a odměnu za to v životě časném i věčném.

Nejen čistý zisk, nýbrž všecko, co se za tyto obrazy strží, bude věnováno ve prospěch Čechů a Němců ve vlasti a v Římě, kde nikdo není cizím, obzvláště na účely umělecké, jako v Praze jednotě svatovítské a na prapor patronátu mládeže, jednotě na stavbu kostelů v severních Čechách, na pomník Balbína v Králové Hradci, rodišti jeho, jenž v 31 obrazích svého Života bl. Jana Nepom. roku 1725. sám mu postavil tak stkvostný pomník, v diecési budějovické, k níž nyní patří rodiště našeho světce, na nový chrám sídelní jeho a na museum diecésní atd.

Kdo se tedy přičiní o rozšiřování v pravdě uměleckého trojitého obrázku Seitzova, způsobí mnoho dobrého. Příležitosti naskytne se mnoho: primice, první sv. zpověď a sv. přijímání, sv. biřmování, pouti, spolkové slavnosti, jmeniny, loterie a bazary na dobré účely a jiné mnohé. Obrázky ty hodí se letos dobře jako památka na jubielum, hodí se vůbec jako odměny při zkouškách a ve škole, jako protest proti zhlečování sv. zpovědi a proti útokům na sv. Alfonsa, i vojínům do torby jako upomínka na reka, kterého nic nepřemohlo, a konečně jako stálý projev touhy po míru a svornosti mezi národy.

Nyní, kdy stříbropěnná Vltava překlenuta je novým mostem, který sotva má sobě rovného, zajisté každý rád s něho zraky své obrátí na staršího jeho souseda z doby Karlovy proslaveného mučeníkem sv. zpovědi. Kéž i tento obraz sv. zpovědi stane se mostem nejen mezi Čechy a Němci, ale i mostem mezi všemi našimi bratřími odštěpenými, kteří nedávno ve svém listě »Reichsbote« uveřejnili výkřik: »Máme potřebí ve své církvi jako chleba opětného zavedení sv. zpovědi.«

Obraz ten lze obdržeti za cenu, za kterou se kupují jen tři trojbarevné dopisnice často bez ceny umělecké: 30 h nebo 15 kr., v Praze u Marianské kongregace u sv. Ignáce a v Patronátě mládeže na Malé Straně, Novodvorská ul. č. 2; rámce po 20 h nebo 10 kr. zhotoví A. Schüsselbauer, Uršulinská ul. č. 4. Jeden trojitý obraz váží 12 gramů, formát složeného obrázku jest 8 cm. na šířku, 13 cm. na výšku. Obrázky, které se neodbudou, přijmou se do roka za kupní cenu nazpět.

Různé. *Vldp. Josef Mrštík,* profesor bohosloví v Hradci Králové, jmenován byl arciděkanem v Chrudimi. — *Nesidelními kanovníky věrné metropolitní kapituly v Olomouci* jmenováni byli vldpp.: Vinc. Tesař, děkan a farář ve Zvoli, a Dr. Karel Visnar, superior knížecího arcibiskupského kněžského semináře v Olomouci. *Členy panské sněmovny* jmenováni byli: básník Jar. Vrchlický a hudební skladatel Dr. Ant. Dvořák. — *Václav Brožík,* slavný malíř a ředitel malířské akademie v Praze, zemřel v Paříži a pochován byl s poctami vynikajícího umělce. — *Katolický měsíčník Przeglad* přináší zprávu, že Jesuité otevrou v září 1901. nižší gymnasium v Zakopaném, kdež se před dvěma roky usadili. Mezi Poláky jest Jesuitů velice mnoho, jen v Krakově jest jich přes 50. — Senát university pešť.-budínské usnesl se, aby 73 členů Velkého výboru křesťanských posluchačů university obdrželo rektorské pokárání v přítomnosti všech členů universitní rady. — *Francouzští katolíci* hodlají postavati sv. Otci ve Vatikánské zahradě lurdskou jeskyni. Sotva myšlénka ta vešla u veřejnosť, sebráno bylo první den k tomu cíli 24.448 franků. *Katolický král mezi pohany. Samuel Okosi Okoli,* katolický katechista, Černoch, zvolen byl v Onistobe na Dolním Nigru za krále, ačkoliv většina lidu jest pohanská. I dal modlu předešlých králů svému zpovědníkovi k zničení, na svůj trůn dal postaviti kříž, před kterým k němu přistupující mají pokleknouti; misionářům daroval místo pro kapli a školu a pověrečné modloslužebné proklínání zakázal; při svém nastolení obvyklé obětování kozy zamítl. I jako král zůstal katechistou a uděluje ve svém paláci 80 pohanům vyučování sv. náboženství. — *Sucianský notář Jelínek,* žid, stal se matrikářem a bude oddávati také křesťany. — *Židovská obec v Lipt. sv. Mikuláši* zdědila po jistém Herzovi 500.000 K na zřízení židovského gymnasia. Ministr Vlassics přislíbil židovské deputaci, že vláda přispěje na stavbu gymnasia 60.000 K. Zatím to má býti jen nižší gymnasium; bude-li prý toho potřeba, dá vláda podporu na zařízení celého gymnasia. A tento ministr Slovákům gymnasium založit nedal. — *Slovenská katolická Jednota v Americe* má již 15.005 členů. V Pittsburgu v Sev. Americe vychází »Slovenský Denník«. — *Dvě hromadné schůze katolíků* budou konány k přání Jeho Excell. ndp. Dr. Theodora Kohna, knížete arcibiskupa v Olomouci, a to česká v Kroměříži, německá v Olomouci. — *Nová Raiffaisenovka* založena byla v neděli dne 24. března ve Vičicích u Kojetína na Moravě. — *Haberland,* který spálil pastýřský list biskupa brixenského, jest odsouzen na 6 týdnů do vězení. — *Slovenské poutnice v Jerusalemě.* Tři statečné ženy slovenské vydaly se 9. února t. r. na pouť do Jerusalema a navrátily se šťastně domů. Ze Rjeky dostaly se do Afriky, tam navštívily Alexandrii a Kairo. V Jerusalemě je provázel rodilý Slovák; pobyly tam tři dni a byly představeny patriarchovi jerusalemskému. Nazpět se vrátily přes Italii a zastavily se v Loretě. *Poprvé v parlamentech Německa* zvolen byl socialní demokrat do předsednictví sněmu. V zemském sněmě gothajském socialisté mají nejsilnější stranu; jest jich 9 mezi 19 poslanci. Za místopředsedu tedy zvolen byl socialista Bock. Bock byl nejprve ševcem, pak se stal redaktorem a nyní předsedou sněmu!

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Literární sekce družstva Vlasť konala 22. května 1901. sedmou schůzi v XVII. správním roce za předsednictví řídícího učitele p. Jos. Flekáčka. Pan T. Jiroušek četl protokol předešlé schůze jenž byl schválen. — Předsedající uvedl, že Jeho Veličenstvo císař a král věnoval 2,000.000 K na zřízení umělecké galerie v Praze. Velkodušný ten dar přispěje zajisté k povznesení českého umění a jest si přáti, aby umělecká galerie budoucí prospěla bláhu lidu, sloužila pravdě, dobru a kráse a splnila požadavky, které do umění s katolického hlediska máme. — Předsedající vzpomenul také abrahamovin řišského a zemského poslance faráře

Dr. Ant. Stojana na Moravě. Velebil jeho zásluhy o zřízení českého gymnasia v Příboře, o hospodářské povznesení lidu, o povznesení katol. národní strany na Moravě a probrav krátkými rysy jeho blahodárnou činnost doma i ve Vídni, zasílá mu jménem literární sekce na Moravu vroucí pozdrav a uctivé blahopřání. — Uvítání Jeho Veličenstva v Praze súčastní se všichni členové, každý ve svém sboru. — Z referátů a návrhů uvádíme tyto: Redaktor dp. Tomáš Škrdle referoval o nové povídce »Zábav Večerních«, roč. XXII., č. 2.: »Z vesnic a samot« od Boh. Brodského: »Prázdný klas«. Vedle dobré tendence, jež se rozumí u katol. kněze sama sebou, vyniká tato práce výtečnou kresbou povah, tak že čtenář neustane, dokud celé práce nepročte. — Mladý nadaný kněz Jiří Sahula vydal v »Časových Úvahách«, roč. V., č. 5., brožuru »Husitství a svoboda«. Práce tato tvoří ve tvorbě spisovatelově potěšitelný pokrok. Byly-li v některých dřívějších pracích jeho myšlénky trochu rozházené, zde toho není, i máme z mladého autora upřímnou radost. — Referent sdělil, že se chystá pro budoucí roč. »Vlasti« cestopis české kněžny po Kavkaze a Armenii a s knězem Slovákem děje se vyjednávání, aby k tisku upravil dvě povídky z pozůstalosti † Slováka, faráře ryt. Medňanského z Medného. — Vldp. kanovník Dr. Mikoláš Karlach obrátil se na redakci »Vlasti«, aby uspořádala literární pozůstalost † probošta Václ. Šulce a vhodné lit. památky aby ve »Vlasti« uveřejnila. Lit. sekce béře tuto práci ochotně na sebe; dp. katecheta Fr. Žuntálek celou lit. pozůstalost prohlédne, mezi členy rozdělí a redaktor »Vlasti« si rozhodne, co má ve »Vlasti« býti uveřejněno. — Dp. Tom. Škrdle navrhl také, aby byla oživena činnost bývalé knihovní komise a aby tu práci vzala na sebe lit. sekce. Po delší debatě byl návrh přijat a byl zvolen zvláštní referent. Úkolem referenta bude, aby si zapisoval při schůzích lit. sekce, které knihy byly příznivě posouzeny a které byly odsouzeny; aby stopoval v tom směru katol. lit. časopisy a na konci roku sestavil přehled knih, které se doporučují a které se zavrhují. Literární sekce bude panu referentu v úkolu jeho, seč síly stačí, nápomocna a lit. sekce prosí bývalé pracovníky knihovní komise a vůbec všech, kdož se o věc zajímají, aby i sami vhodné a nevhodné knihy do družstva oznamovali. Celá práce tato koná se zdarma a nebude honorována. — Referent předložil tři krásné Seitzovy obrazy o sv. Janu Nepomuckém, jež vydal obětavý prelát Msgr. Karel Jaenig a které nejdpp. biskupové na gen. visitacích dítkám rozdávají. Obrazy ty jsou obranou sv. Jana Nepomuckého a obranou sv. zpovědi a co nejvíce se doporučují. — Pan Antonín B. Drápalík, kand. prof., referoval o spisku »Socialní demokrat«, vydaném v »Hlasech katol. spolku tiskového«, a vřele jej našim jednotám k četbě doporučil. Dále předložil »Dieburger Broschüren zur Lehr- und Wehr«, č. 1. a 2., jež obírají se pověstným Grassmannovým pamfletem a v dalších číslech věnovati budou pozornost svoji hnutí »Pryč od Říma«. Po té referoval o cizojazyčné literatuře filosofické z posledních let, s níž v poslední době se setkal, a to: Chollet, La morale stoïciene en face de la morale chrétienne; dále o spisech Gardairových: Corps et ame, La nature humaine, La connaissance, Les passions et la volonté; Piat, La Liberté; R. P. de Pascal: Philosophie morale et sociale; Martin: La démonstration philosophique; Lehmen, Lehrbuch der Philosophie, I. u. II. Bd. Na konec vyslovil přání, aby naše intelligence laická více filosofie křesťanské si všímala a jí se obírala. Nevede-li ji k tomu povzbuzení sv. Otce v okružním listě Aeterni Patris, budiž to alespoň zásada: Audiatur et altera pars. — Dp. Fr. Žundálek, katecheta, podával zprávu o 25letém jubileu kněžském kanovníka Jakuba Skaly, upřímného přítele lužicko-srbského národa a redaktora týdenníku »Katholského Posla« v Budyšíně. Sekce referenta splnomocnila, aby jubilantu bylo vysloveno blahopřání. Dále mluvil o úmrtí chefredaktora »Kat. Przegladu« a polského filosofa i spisovatele Maryana Morawského S. J., který zemřel 6. května t. r. Pojednával pak o chorvatské nové literatuře, jmenovitě katolické, hlavně o družstvu sv. Jeronýma, které působí podobně jako u Slovinců »Družba sv. Mohorja«, o akademii jihoslovanské a o některých dramatických nových pracech. — Dp. farář Vl. Hálek referoval o moravském časopisu »Buditel«, jenž se nese indifferentním směrem, dále o cenném letošním podílu z Dědictví Svatoj., v němž se dotvrzuje význam věčného Říma, a o vědeckém díle z dědictví Sv.-Prokopského. Když byly přijaty ještě některé volné návrhy, děkoval předsedající literární sekci za projev soustrasti při úmrtí své matky, děkoval pp. referentům za jejich práci a schůzi ukončil. — Budoucí schůze jest 26. června 1901 ve dvě hodiny odpoledne.

Výbor družstva Vlast' konal 29. května t. r. pátou schůzi v XVII. správním roce za předsednictví školního rady p. prof. Dr. M. Kováře. — Schůze byla zahájena a skončena modlitbou. — Jednatel pan Tomáš Jiroušek četl proto-

kol předešlé schůze, jenž byl probrán a schválen. — Předsedající promluvil takto: »Jeho Milost ndp. Edvard Jan Nep. Brynych, biskup, jmenován byl sv. Otcem Lvem XIII. papežským praelatem, assistentem trůnu a římským hrabětem. Stáli jsme vždy po boku Jeho bisk. Milosti jako ochranná zeď v době bojů, i není divu, že se s ním upřímně a ze srdce radujeme, když na dráze jeho požehnané činnosti vycházejí mu červánky lepší budoucnosti, kterézto červánky jako zář slunce osvětlilo vyznamenání nejvyšší hlavy církve, slavně panujícího papeže Lva XIII. Podobné blahopřání vyslovujeme nejdůstojnějšímu metropolitovi družné Moravy, Jeho Excell. ndp. Dr. Th. Kohnovi, knížeti arcibiskupu v Olomouci.« — Náš vynikající literární spolupracovník, dp. Fr. Horáček, c. a k. voj. prof. ve Sv. Hypolitu, jmenován byl c. a k. voj. farářem. K tomuto vyznamenání srdečně mu gratulujeme. — Za to velkou bolestí nás naplnilo úmrtí kapitulního děkana vsdp. Msgr. Dr. Jana Řeháka, zakládajícího člena družstva Vlasť, jenž měl zvláště pro náš Historický kroužek štědrou ruku stále otevřenu. Vys. důstojné kapitole Litoměřické vyslovujeme tímto upřímnou soustrasť. — Frant. Klíma, farář v Prosetíně na Moravě, děkuje za darované knihy. — Ústřednímu Apoštolátu sv. Cyrilla a Methoda na Moravě daruje výbor pro jeho knihovnu Velehradskou všecky časopisy družstva, knihy a brožury. — Různé jiné žádosti za knihy nemohly býti příznivě vyřízeny, nebo družstvo zábavných knih po ruce nemá a kupovati je nemůže, majíc v tiskárně stálá a neodkladná vydání. — Kdo si objedná farní tiskopisy, obdrží v náhradu poštovného, jež jemu jest platiti, buď některý ročník časopisu družstvem vydaného, nebo některou knihu naši. Cena daru řídí se dle výše objednávky. — Spisovatel J. M. Dvorecký zaslal do »Vlasti« práci: »O velikém světci slovanském sv. Mikuláši« a honorář daruje družstvu. — Ještě do prázdnin vyjdou další sešity »Sborníku Hist. kroužku« a »Hlasů Svatováclavských«. — Jednání o knihtiskárně, o Hospodářské záložně, o novém kalendáři a různých jiných záležitostech družstva tvořilo další, obsáhlý program schůze. — Budoucí schůze jest 26. června ve 4 hodiny odpol. — Po vyčerpání programu předsedající schůzi uzavřel.

Socialní odbor družstva Vlasť konal 3. června t. r. sedmou schůzi v XVII. správním roce. — Jednatel p. Tom. Jiroušek četl protokol předešlé schůze, jenž byl schválen. — Od poslední schůze řečnili dp. Rud. Vrba v Dolní Dobrouči a p. Ant. Drápalík v Cuclavi a na různých místech své rodné krajiny. — Dp. Rudolf Vrba přednesl dlouhý referát: Hlasy o vodních stavbách různých časopisů a odborníků. Zpráva tato bude uveřejněna v budoucích číslech »Našich Listů«. — Dp. farář Vl. Hálek podal posudek o májových listech dělnictva, v nichž národní dělnictvo věnuje socialní otázce malou pozornosť, listy pak socialně-demokratické učinily projevy protikatolické; dále rozebíral vládní nařízení o dílnách maloživnostníků a nocleháren pomocného dělnictva, konečně poukázal na zákon o pojišťování soukromého úřednictva; jeho rozbor se stanoviska křesťansko-socialního se vypracuje. — Dp. Tom. Škrdle předložil poslední číslo »Věstníka« moravského, v němž jeden křesťanský social navrhuje, aby se v den 6. července pořádaly ve spolcích křesťansko-socialních protihusitské schůze. Ale socialní odbor jest toho názoru, že v Čechách něco podobného provésti nelze. Referent předložil poslední číslo »Selských Novin« (č. 16. ze dne 1. června t. r.), v němž p. Alf. Šťastný otiskuje bez poznámky rozumy »Českého Učitele«, jenž žádá, aby pp. učitelé dostávali za průvody při procesích o křižových dnech — diety. Úřad učitelský se tím prý snižuje, neb učitel stává se tu pouze hlídačem dětí, ne-li zároveň též předříkávačem písní. Socialní odbor se diví, kterak přijde takovýto žvast »Českého Učitele« do rolnického časopisu a vyslovuje své politování redaktoru jeho p. Alf. Šťastnému. — Jednatel redaktor p. Tom. Jiroušek rozhovořil se o otázce dělnických bytů. Podal rozbor řeči M. Ch. dr. Erazíma Vlasáka o tomto thema, předneseném na třetím sjezdu českých přírodozpytců a lékařů v Praze. Resultát z elaborátu dr. Vlasáka neudal nic určitého, kdo jest vlastně kompetentním a kdo povinným o dělnické, laciné byty a domky se starati. Z celé řeči pana dra. Vlasáka vysvítá, že i v kruzích českých učenců a sociologů, pokud se týče otázky dělnických bytů, nevědí si s ní dosud rady: kdo a jak ji má prováděti. Jednatel p. Tom. Jiroušek prohlašuje se, jako vždy, proti kolonisaci bytů dělnických v zájmu dělnictva i společnosti lidské a slibuje do příští schůze socialního odboru přinésti návrh, v němž bude zásadně prohlášeno, jak křesťanští socialové na dělnickou otázku bytovou mají pohlížeti.

ROČNÍK XVII. ČERVENEC 1900—01. ČÍSLO 10.

VLASŤ.

Záhady světa a bilance vědy.

Píše duch. prof. **Fr. Horáček.**

POKRAČOVÁNÍ.

Monismus ve své drzé obrazotvornosti troufá si vysvětliti všechny záhady, které až dosavád úkazy vědomí jako nějakou mlhou obestíraly. K cynické výstřednosti posmívá se Cartesiově »šutkové žláze«, v níž duše z jediného bodu řídí veškeré psychofysické úkony, krčí útrpně rameny nad ideálním occasionalismem velikého křesťanského myslitele Malebranche-a, činí si útržky z předurčené harmonie Leibnitzovy. Proč se pachtit po vysvětlení pochodů fysických s jedné, psychických s druhé strany, které prý rovnoběžně vedle sebe tekou beze všelikého spojujícího pásma. Vždyť myšlénka o dvojím pochodu je vidina pouhá, kterou šálí člověk sama sebe.

Jeden pouze jest pochod, a ten je ryze mechanický. Pohyb, a jen pohyb atomární maloulinkých součástí látky mozkové — a nic více. Co vedle toho pluje: myšlénky, city, chtění, představy atp. — toť jsou pouhá »epifénomena,« pouhý luxus bez všelikého významu. Rozložme devátou symfonii Beethovenovu v její základní prvky: co uvidíme? Vlny vzduchové, tu kratší, tu delší, tu podélné, onde příčné, připravené různými nástroji, jimiž byly vyluzeny.

Že automat dovede docela »mysliti«, dí Silberstein-Gilbert ve stati »Die Denkmaschine«, toho nejlepším důkazem jest známý hodinový stroj. Jsou v něm kolečka, pružiny, páky, kývadla, závory, vřetena, hřídele atp., tedy přístroje fysikální, které konají práci hybnou — kinetickou — dle předurčené jim soustavy. Tedy prvky pouze kinetické povahy — a ejhle, výrobek má rozumový, duševní ráz: rafie ukazuje zraku a bicí přístroj hlásá sluchu odpověď na otázky: kolik je hodin? V jaké poloze jest zeměkoule ke slunci? Je již čas do školy, k obědu, ke svačině? Ano, orloj složitější hlásá jako kalendář, jaká znamení dějí se na nebi, na slunci, měsíci a hvězdách. Oznamuje,

kdy dnes slunce vyšlo a kdy zapadne, kolikátou čtvrť měsíce máme, před kterým shvězděním zvířetníka plujeme vesmírem a tak dále.

Hodiny konají rozumnou práci. Býti hodináře tak dovedného, který by každou součástku stroje hodinového, každé kolečko, které svým pohybem odměřuje čas, opatřil příslušným fonografickým aparátem aneb tabulkami s přiměřeným nápisem, tu by hodiny docela logicky hovořiti se jaly. Ovšem, nejlépe by bylo, kdyby strojník dovedl každému prvku mechanickému vštípiti vědomí. (To si myslíme. Pozn. spis.) Naslechněme trochu hodinovému rozhovoru.

Závaží by promluvilo: »Já jsem pud, já chci!« Kývadlo, symbol neúmorného citu pro povinnost, skládalo by samé věty podmiňující: »Stoupám-li teď, budu brzy klesati; klesám-li nyní, brzy budu stoupati.« Také by kývadlo, které na horním konci vidlicí zadržuje vteřinové kolečko, ponechávajíc mu pouze tolik času, kolik je třeba, aby za jednu vteřinu pouze o jeden zub se pošinulo v před, při zaražení vidlice do ozubí mohlo vystrčiti tabulku s nápisem: »Stůj!« a při uvolnění jinou: »Jdi!«

Kdyby ozubí vteřinového kolečka bylo opatřeno fonografickým přístrojem, tedy bychom slyšeli, kterak hodiny samy počítají: 1, 2, 3, 4, ... až do 60. Zde by zub pod číslem 60 mohl kolečku minutovému uděliti rozkaz: »Otoč se o 1 zub dále!« Černolesské hodiny kukačky jsou primitivním příkladem takových mluvících hodin. Než pokročme ke stroji mnohem vzácnějšímu, který koná docela práci mathematickou. Takovým jest anglického mathematika a strojníka Babbage-a (čti Bebíč) »myslící stroj«.

Babbage pustil se r. 1828. do budování počítadla, které by vyrábělo tabulky hvězdářské a námořnické, podobné známým tabulkám logaritmickým, jichž užívá každý mathematik, hvězdář, zeměměřič, stavitel, plavec atd.

Tabulky posavádní přes všechnu bedlivou péči mathematiků mají mnohé číselné chyby. Vůči ohromným škodám, které z toho zvláště při námořní plavbě vzniknouti mohou, vypisují státy námořní značné ceny na opravení zmíněných chyb a věnují statisíce na tabulky logaritmické co možno nejpřesnější. Tu pojal zmíněný Babbage myšlénku, nahraditi práci mathematiků, která nikdy není bezvadná, automatismem počítacího stroje, který ve své práci fysikální nemůže býti zachvácen ani nepozorností, ani umdlenostÍ, ani těkavostí a pod. poruchami mathematicky přesného myšlení, tudíž dovede vyráběti bezvadné výpočty. Babbage měl na mysli stroj, který by určoval nejen mocnosti (potence) a kořeny polynomů, skytal žádaná data hvězdářská, řešil rovnice a p., nýbrž který by docela i opravoval samočinně chyby, které by nedopatřením automatismu povstati mohly, dále obstarával i sazbu pro tisk a čísloval listy i stránky zmíněných tabulek.

Pohříchu nepodařilo se Babbage-ovi dohotovení stroje v celé ideální dokonalosti, an sám obnos 17 tisíc liber šterlinků, které mu vláda anglická věnovala, ukázal se býti nedostatečným. Zatím chopili se díla jiní.

Dva Švédové, Scheutz se svým synem, pracovali s báječnou pílí dlouhá léta na dokončení velkolepého stroje. Babbage sestrojil také malé počítadlo, kterého si chceme pro lepší porozumění blíže všímnouti. Vnitřek malého aparátu toho záleží buď z tabulek nebo z koleček s vyrytými číslicemi. Tabulky — kolečka — jsou dvojí: jedny k určení úkolu, druhé ukazují výsledek. A nyní podívejme se, jak automatism počítá. Vezměme formuli $x^2 + x + 41 = y$ a stanovme $x = 5$; nastavíme-li tabulku neb kolečko s číslem 5, otočíme-li dále klikou, tu na druhé straně vyskočí číslo $71 = y$. Kdybychom kolečka, která při otočení klikou začnou se pohybovati, opatřili též číslicemi a nahlíželi skleněnými stěnami do útrob počítadla, tu bychom byli svědky následující němohry:

$$x^2 = 5^2;\ x^2 = 25;\ x^2 + x = 30;\ x^2 + x + 41 = 71.$$

Tak se rozpadá počítadlo Babbageovo opět na více podřadných počítadel, z nichž jedno sčítá, druhé odčítá, třetí zmocňuje kořeny atd.

Obdobně má se věc s naším aparátem myslícím. Také myšlení lidské jest výrobek automatismu. (sic!) Skupiny neuronů, skládající se z milionů buněk mozkových, představují tolikéž jednoduchých počítadel B—ových. Každý strojek pro sebe, nebo 2—3 dohromady by provedly ovšem úkony velice jednoduché; avšak vzájemným působením milionů jednoduchých strojků dovede mozek náš řešiti sebe složitější úkoly.

Nuže, a který jest medle rytec, jenž do koleček mozkových vtiskl nezměnitelný úsudek, že $2^2 = 4$, $5^2 = 25$ a p.?

Učitel to byl, který nám na obecné škole do hlavy „vtloukal“ násobilku. Ano „vtloukal“, to slovo jest zde na úplně patřičném místě, jelikož methoda vtloukací (Einpauckungsmethode) upomíná živě na rytce, jenž do desek a koleček počítadla Babbageova razítkem vtloukal příslušné značky mathematické. Směle tudíž můžeme říci: Vědomí jest mechanismus. Tu však nastává otázka nová: Jak povstává z mechanismu vědomí?

Hic Rhodus, hic salta! »Zasaháním duše,« dí náš zpravodaj úplně správně a hovoří o duši jako o něčem, co jest nám venkoncem až do nejmenších podrobností známo.

Duše jest jediná bytosť, kterou vůbec známe, ano naše vědomí a pociťování není nic jiného než duše sama, kterou tudíž poznáváme bezprostředně. O hmotě nemáme však nižádného přímého vědění, ani tutéž postřehujeme pouze za pomoci poslů, kteří nám o její přítomnosti zvěsť přinášejí; posly těmito jsou buď vzduchové, buď etherické vlny, které narážejí na naše čidla a vzbuzují přiměřené pocity, které jmenujeme: na př. vysoké *C*, červené, zelené, horké, sladké atd.

Tóny povstávají vlněním vzduchu, které je vázáno na určité číslo: nejmenší počet záchvěvů za 1 vteřinu jest 16, největší 36.850 dle Despretze, dle Savarta 24.000. Volnější nebo rychlejší vlnění vzduchu, než obě čísla naznačují, nepřijde k našemu sluchu nikdy jako tón. Teprve etherické vlny, které jsou tak krátké, že jich čítáme na 1 vteřinu neméně než 458,000.000.000.000, hlásí se opět k životu, any mohou býti postřehnuty smysly

našimi; ne sice sluchem jako zvuk, nýbrž — zrakem jako červená barva, která je pro naše oko tolik, co hluboké contra-*C* pro naše ucho. Nejvyšší hranici dojmů optických označuje číslo 727.000.000.000.000, které je symbolem barvy fialové. Že etherické vlny, jichž přímo nepostřehujeme, jsou mnohem kratší, toho nejlepším důkazem jsou Röntgenovy paprsky pro barvu — — ultrafialovou. Jaká asi jest tato barva? Nedovedeme si představiti, neboť náš zrak není pro ni zařízen. A tak vidíme i zde hlubokou pravdivosť výroku ženiálního Pascala.[1])

Fysika hlásá, že bez nás a kromě nás neexistuje ani barva, ani zvuk, ani sladké, ani kyselé, ani horké, ani studené, ani tvrdé, ani měkké: všechno to jsou výrobky našich čidel za zevnějších dojmů bezbarvitě kinetických, pouhé značky, které samy o sobě nemají hodnoty. (Tak. Dejme tomu, že by člověk byl obdařen jedním smyslem pouze, na př. zrakem. Etherické vlny by dle různé intensity budily v něm tu libosť, onde nelibosť, zde rozkoš, tam bolesť: neměly by tyto výrobky čidla zrakového pro bytosť trpící žádného významu? Pozn. spis.)

Příklad nám to lépe vysvětlí.

Evropan jeden vysvětloval jistému Číňanu slovo »Demeter«, vytištěné telegrafickými značkami Morsé-ovými, následovně: Tyto tečky a čárky neznamenají samy o sobě ničeho. Jsouť pouhé symboly — *A* — spletených křivek (Demeter), které rovněž o sobě nemají významu žádného, nýbrž jsou opět symbolem — *B* — pro pocity jiného smyslu, totiž pro zvuky. Tyto zvuky dále nemají hodnoty hudební, nejsouce opět leč symbolem — *C* — pro slovo, které navzájem jest symbolem — *D* — jisté bytosti ženské, která neexistuje ve světě, nýbrž jest dalším symbolem — *E* — jisté bytosti nadpřirozené, od Řeků starých za bohyni ctěné, která opět není, nýbrž jest symbolem — *F* — nevyčerpatelné plodnosti země. Veškeré pak značky tyto jsou jednotlivě lokalisovány v našem mozku, podobně jako tabulky a kolečka počítadla Babbage-ova, z nichž každému je vryto číslo jediné sice, které však ve spojení s druhými řeší úlohy sebe složitější.

A což medle pojmy? Úsudky? Logické závěrky a syllogismy?

Věc jest nad pomýšlení jednoduchá. Vezměme jakoukoliv knihu: Kanta, Schoperhauera, Goethea atd., knihu, v nichž myšlénky velikých mužů odpočívají jako v nějaké rakvi! Otevřeme knihu a mrtví vstanou k životu. Co uvidíme v knihách? Myšlénky, důkazy, úsudky, pochyby krásy, rozmach, nadšení a p? Bůh uchovej! Nic, než slova. Značky slov, symboly zvuků, které jsou pro toho, kdo jazyku nerozumí, úplně bezpředmětny. A kde tedy jsou pojmy, úsudky atd.? V kombinaci slov. A kdo jest, jenž kombinuje? Bezvědomé! Aspoň Wundt se vší určitostí tvrdí, že rozumování (ratiocinium) děje se automaticky v Bezvědomém. Tak na př. kdyby někdo vyslovil větu: »Topte alu-

[1]) »Posléze, co jest člověk v přírodě? Pouhé nic proti nekonečnosti, úplný celek vůči ničemu, prostředek mezi ničím a vším. Jest zároveň nekonečné vzdálen od obou krajů výstředních, ana bytosť jeho není o nic méně vzdálena od Ničeho, z něhož byla vyšla, než od Nekonečna, jímž jest uchvácena.« Pensées, Article VI.

miniem!« Tu Bezvědomé v nás hned se ozve, opravujíc: »To není možné.« Korrektura tato děje se úplně mechanicky jako v počítadle B—ě, které bychom mohli tak upravit, že by konalo operace logické. Kdybychom na příklad místo čísel vryli do známých tabulek slova: »Všichni lidé Cajus jsou člověk jest jsou smrtelný Cajus smrtelní jest« — a kdybychom nastavili strojek podobně jako při známé úloze početní, tu by po otočení kliky strojek tiskl:

»Všichni lidé jsou smrtelní
Cajus jest člověk
Cajus jest smrtelný.« — — — —

Než dosti této kruté hry! Schválně jsme při tomto rafinovaném příkladu monifistiky prodleli trochu déle, abychom ukázali, že moderní věda přes všechny krkolomné pokusy není nikterak s to, aby vysvětlila vědomí. Neboť co Silberstein-Gilbert uvádí ve svém líčení »myšlénkového stroje«, jemuž ostatně neupíráme ni originálnosti ni zajímavosti, to rozplyne se při kritickém osvětlení v mlhovitý přelud, z něhož nezbude nic než několik odvážných metafor.

Že úkony duševní jsou vázány na pochody fysiologické, které se řídí fysikálními a lučebnými zákony — to jest věc obecně známá. Rovněž není novinkou sdělení, že pochody psychické dějí se mnohdy. automaticky, jako na př. viděti lze při vybavení představ, associaci, mnemotechnice, ve snu atd. Věta, kterou ve stati jmenované nalézáme: »Skupina buněk mozkových — jichž jest na statisíce — sloužících smyslu zrakovému, postřehuje najednou statisíce bodů, z nichž obraz záleží« — jest čistě häckelovská a nezasluhuje ani vyvrácení.

Dí-li pisatel dále: »Bewusstsein ist der Farbenkasten, das Unbewusste ist der Maler« — dokazuje tím pouze, že jest na stanovisku Schopenhauerově a žáka téhož, Eduarda Hartmanna, jehož nauku »pessimistický monismus« zvanou, jistý kritik označil jako »eine fixe Idee metaphysischen Grössenwahnsinns; der Pessimismus soll eigentlich Miserabilismus heissen.«

Co se dále obdivuhodného počítadla Babbageova dotýká, tu jestiť patrno, že zmíněný stroj koná práci pouze mechanicky-kinetickou, jako kterýkoliv jiný automat, který prodává zápalky, čokoládu, doutníky, pamlsky a p., hodí-li kupec dříve příslušný obolus skulinou na váhu, která přivede do pohybu součástky složitého strojku. Značky číselné, které počítadlo B—ovo ukazuje, dostanou svůj mathematický význam teprve potom, tlumočí-li je rozumný duch dle svých zákonů. B—ovo počítadlo jest ovšem velikým vítězstvím ženiálního strůjce, který do něho vložil takřka zákony ducha svého. Teprve ve spojení s tím nabývá jednotvárný mechanismus významu a hodnoty.

Rovněž tak má se věc s mechanismem našeho myslícího přístroje, mozku, který bez ducha by klesl na stupeň čiré hmoty, obsahující tolik a tolik % vody, kostíku, vápníku, dusíku atd.

Vzájemné působení duše na tělo a vice versa ani náš zpravodaj nedovede vysvětliti; co o tom povídá, jest pouhá petitio principii: »Der Gedankenstrom gleicht dem elektrischen Strom.

Jede materielle Kette wird zu einer logischen Kette, wenn jedes materielle Glied eine geistige Bedeutung hat.« »Proud myšlénkový jest podoben elektrickému. Každý řetěz hmotný stane se logickým, jakmile se každému hmotnému článku dostane významu duševního. Ale brachu, o to se právě jedná. Pouhým tvrzením toho nedokážeš.«

Když slavný přírodozpytec Cuvier slyšel o nauce Darwinově a o snaze evolucionistů, kteří jali se dokazovati možnost, že za miliony let příroda udělá z komára velblouda a to přizpůsobením se svému vůkolí, dědičností, zápasem o život a častým užíváním jednotlivých údů, které časem úplně se přeměnily: z ploutví stala se křídla, z těch paťáty, z paťátů ruce a nohy — — tu se učenec zamyslil a pak vybuchl v nehorázný smích: »To je takové, jakoby někdo řekl, že utíráním produktů rýmy člověk udělal si nos!«

Silberstein sám cítí nedostatek svých důkazů, pročež dí: »Sestrojení tohoto řetězu (hmotně-duchového) jest jakýsi způsob předurčené harmonie, která upomíná na zladěný světový názor Leibnicův.«

Že při tomto názoru nepochodí vnitřní svoboda člověka, ukážeme v následující kapitole. Zatím jest nám ještě polemisovati s monisty, pokud se týká vědomí.

Jest to hlavně anglická škola — Spencer, Maudsley, Bain — z německých psychologů pak zvláště Wundt, kteří otázku o vědomí tak zamotali, že normální člověk ku konci se chytá za hlavu ptaje se, zda sní či bdí? Jak jsme již viděli, jest monistům hlavní modlou tajemné Bezvědomé, kterýž princip duševní není však obdařen mystickým přívlastkem, který mu nechal Eduard Hartmann, nýbrž zhola materielní automat, který upomíná na počítadlo Babbage-ovo. Maudsley pojmenoval práci tohoto »stroje« Bezvědomého nepěkným slovem: cerebratio inconscia.[1]) Přeložit to nelze!

Monisté dopouštějí se té základní chyby, že vědomí stotožňují s intelektem a s pochody myšlénkovými, zanedbávajíce při tom úplně stránku mnohem důležitější: cit! Descartesovo »Cogito, ergo sum« bylo rozhodně slabší, než »Sentio, ergo sum!«

Pro důkaz našeho tvrzení třeba, abychom celou otázku o podstatě vědomí rozdělili na dvě otázky podružné:

a) Které jsou podmínky vědomého žití a jaké jest jeho jádro?

b) Patří-li toto jádro do říše Bezvědomého čili nic?

Ad a. 1. Základní podmínkou kteréhokoliv vědomí živočicha vůbec jest podráždění periferických čiv a vedení téhož do ústředí mozko-míchové soustavy.

Podráždění toto jest samo vázáno na určitou míru kvantitavní. Dle Hamiltona sluší rozeznávati minimum a maximum podráždění, které jest vůbec schopno přijíti k vědomí. Co se děje pod minimálním a nad maximálním stupněm, nepřichází k vědomí vůbec, jak ostatně výtečný Pascal již poznamenal. Pro žádoucí názornost dovolíme si uvésti několik příkladů.

[1]) Revue des deux mondes 1883. Tom. 5.

Psychofysickými pokusy byla stanovena stupnice dojmů a pocitů, která jest pro jednotlivé smysly následovní:

Minimum pro pocit hmatu představuje tlak, který provozuje váha 2 milligramů do 5 centigramů. Minimum pro pocit tepla jest $^1/_{8}{}^0$ teploměru Celsiova. Minimum pro pocit světla představuje $\frac{1}{300}$ efektu světelného, který vzbuzuje měsíc v úplňku. Minimum pro dojem tónu vyžaduje 16 záchvěvů vzduchu za 1 vteřinu.

Mimo to vypočítána psychofysickými pokusy kvantita rozdílu mezi dvěma sousedními pocity.

Položme otevřenou ruku na stůl a vybídněme druhou osobu, aby nám na ruku položila na př. knihu vážící něco přes $^1/_2$ kilogramu. Zavřeme potom oči a řekněme jmenované osobě, aby na knihu kladla znenáhla závaží o 2 gramech, o 5, 10 gr. atd. — tu učiníme zajímavé pozorování, že přítěžku neucítíme dříve, až toto dosáhne tíhy 200 gramů. Dojem tlaku tudíž nepřijde k vědomí dříve, pokud přívažek neříká celou třetinu původní tíhy. Obdobně má se věc při dojmech čidel ostatních ovšem se stupnicemi proměnlivými. Při pocitu tlaku jest rozdíl — jak jsme právě viděli — od stupně pocitu čís. 1. — čís. 2. úplnou $\frac{1}{3}$ dojmu základního, při práci fysické rovná se se ekvivalent $\frac{1}{17}$, při efektech světelných $\frac{1}{100}$.

Z toho plyne veledůležitý psychofysický zákon, který je zabijákem nauky monistické o duševním automatismu a který zní: Mezi podrážděním hmotným, zevnějším a mezi dojmem, pocitem vniterným není mathematického poměru. Pochod čiře fysikální, kinetický jest vždy v určitém poměru s výsledkem — tedy pocit, vědomí, není výsledek pouze fysikální.

Toť ostatně známá věc, že při 2 svících nebo lampách nevidíme dvakrát jasněji, nýbrž že zdroj světla čís. 2. přidá k účinu pouze zlomek základního ekvivalentu. Chceme-li míti světlo dvakrát větší než od jedné svíce, nepotřebujeme snad dvou, nýbrž čtyř svící; pro efekt 3 krát větší 9, pro osvětlení 4 krát silnější 16, díme tak jen všeobecně, neboť číslo přesného ekvivalentu není posud — pokud nám známo — vyměřeno![1])

Fechner, znamenitý psychofysik, snažil se sice stanoviti poměr mezi podrážděním a dojmem touto formulí: »Pocit roste v témže poměru jako logarithmus podráždění.«

Avšak tato věta nemůže nikterak míti platnosti všeobecné, neboť každý smysl spravuje se jinými zákony. Pro nás stačí pravda, že mezi pocitem a podrážděním není určitého číselného poměru — tedy duševní aparát není žádný automat.

Ad a. 2. Druhou podmínkou pociťování jest určitá doba, po kterou musí podráždění trvati, má-li přijíti do vědomí jako pocit.

Také v tomto oboru učinila psychofysika překvapující objevy. Dokázáno, že doba, která uplyne mezi podrážděním ěsí periferických a vzbuzením dojmu ústředního s jedné, reakcí pak na čivstvo hybné s druhé strany, čítá nejméně $\frac{1}{7}$ vteřiny; kde pak

[1]) Delbauf »Examen de la loi psychophysique.«

se jedná o logickou reakci, jakou jest na př. utvoření jednoduchého úsudku, tu netřeba více než $\frac{1}{300}$ vteřiny času.

Při tom je podivuhodná ta okolnost, že pro vnímavost podráždění jest sluch rychlejší zraku. Neboť kdežto fysiologický čas (t. j. doba mezi podrážděním a reakcí) jest při zraku $\frac{1}{5}$ vteřiny, potřebují sluch a hmat pro tutéž funkci pouze $\frac{1}{7}$ vteřiny. Obdivuhodný to úkaz, považíme-li, že rychlost paprsku světelného jest 305,684.636 metrů, rychlost zvuku pouze 345 metrů, rychlost proudu čivního docela 30 metrů za 1 vteřinu![1])

Nyní nastává důležitá otázka: »Odkud tento úkaz zpožďovací? Patrno, že pochody vědomé odvinují se v prostředí, kde narážejí na překážky. Překážky tyto lze vysvětliti pouze silami spojnými, které přijdou do konfliktu, jehož výslednice jest ve smyslu zákona rovnoběžníku sil.

Úkaz tento není ještě s dostatek vysvětlený, neboť nauka monistů, kteří učí, že každá mozková buňka má dušičku vlastní a že při každém pochodu psychickém dušičky tyto odbývají quasi — konferenci, jejíž výsledek je povelem pro soustavu reakční — nauka tato jest příliš naivní, než abychom se jí vážně zabývali. Ostatně se zmíníme později o utopiích školy häckelovské. Pro nás leží jádro věci v otázce: který jest základní prvek vědomí a náleží-li týž do říše Bezvědomého?

Škola anglická přisuzuje vědomí pouze úkonům intelektu, tedy především úsudkům, z nichž v dalším průběhu vynikají závěrky a syllogismy. Podmínkou vědomí je prý schopnost úsudku mezi stavem dřívějším a nynějším. »Dejme tomu«, tvrdí Hobbes, že by člověk od narození byl stížen neuralgií nepřetržitou, tak že by ani jiného stavu nechápal: tu by ani nenabyl vědomí své bolesti dle známé věty Locke-ho »Ignoti nulla cupido!«

Tvrzení toto je tak absurdní, že se jím ani déle zabývati nebudeme. Pravý opak toho, čemu škola anglická učí, jest nade vší pochybnost pravdivý:

Vědomí počíná citem, a kde citu není, začíná Bezvědomé. S tím souhlasí zásadně také němečtí psychologové s Wundtem v čele — avšak i zde hoví vlastním vrtochům ad majorem Monismi gloriam!

Tak osměluje se Wundt tvrditi, že i při pociťování hraje intelekt úlohu prvotní jako »ratiocinium inconscium.«

Nejprvotnější podmínky pociťování — dejme tomu vlny zvukové — jsou ve svých vztazích pro vědomí úplně bezbarvé; teprve přistoupivší intelekt rozsuzuje, jsou-li vlny ty s to, aby působily dojem libosti nebo nelibosti. Potom teprve objeví se pocit buď rozkoše buď bolu na jevišti duševním. Monisté dovolávají se pro nauku svoji samého Pascala; zmíněný filosof nazval kdesi ve svém lapidárním slohu vášně »propasti myšlének« — »passions précipitations des pensées«, kterým z kontextu velikého myslitele vytrženým výrokem utvrzen Wundt učí kategoricky:

[1]) Dr. Rudolf Kleinpaul »Leben der Sprache« pag. 18.

»Prvotní živly žití duševního jsou, pokud se stránky hmotné týká, mechanické úkony; pokud se formy týká, rozumování bezvědomé.« Mechanismus a logika = Carabus convexus svrchu; Carabus concavus vespod! Vzpomeňme řetězu Silbersteinova. Také známý H.. Taine tvrdí, že logika a mechanika v žití psychickém jsou jedno a totéž, any obě závisí od axiomatu věčného! (Aj, aj! Leibnizova harmonia praestabilita? Pozn. spis.)

Axiomatem tímto jest prý věčný pohyb, věčný tlukot srdce Matky Přírody, zahalující Myšlénku svrchovanou, dlící posud v Bezvědomí! (Srov.: Spinszovo pantheistické učení »Natura naturans et natura naturata.« Pozn. spis.)

A což pocit libosti neb nelibosti, radosti neb žalu, rozkoše nebo bolesti — patří-li tyto pocity také k základnímu pojmu logiky s jedné, fysické mechaniky s druhé strany? Máme-li problém tento vědecky luštiti, musíme nade vši pochybnost zjistiti povahu oné prvotné jednotky, která tisícerými kombinacemi a permutacemi tvoří pestrý obsah vědomí, podobně jako přerůzné látky hmotné vznikly za měňavého skupenství atomů jednoho a téhož praprvku. (Pokračování.)

Lípa.

V tom červencovém slunce jasu
jsi, lípo, vždy jak víla snivá,
kdy květy plají ze tvých vlasů
a zmládne hlava tvoje sivá.

Jak svatozáře srpek zlatý
ty květy hoří kol tvé hlavy,
a každý kvítek s lístkem spjatý
je tvojí skráně vínek smavý.

Tvá vůně medem jásající
jak úsměv jara v duši padá,
krev z hrudi žene k bledé líci,
že o mladosti sny si skládá.

Jí zpit je motýl zlatokřídlý,
že odletěti v dálku váhá,
a včelky, jak tvé květy shlídly,
již v písni tonou štěstí — blaha.

Co šumu tady, písní, ruchu,
co polibků a horkých vzdechů,
když, lípo, jásáš v dusném vzduchu
a všude radosť leješ — těchu.

Sem stařenka se béře zvolna
a svadlou rukou trhá květy,
by zléčila svá prsa bolná,
až v zimě bol ji schvátí kletý.

A souchotinář s vyschlou hrudí
tu na lavičku ve stín sedá,
ta vůně žití žár v něm budí,
jejž dávno ztratil a teď hledá.

A básník má tu písní zlato,
jež do do duše jsi jemu schvěla,
sny spřádá, zpívá a má za to
jak pohádky bys vyprávěla.

A přece lípo, strome Slávů,
tak mnohé bouře snášíš bědu,
či proto blesk tvou drásá hlavu,
že světu tolik dáváš medu?

R. Stupavský.

Za slávou cechovní.

Obraz ze života. Napsal ALOJS DOSTÁL.

* POKRAČOVÁNÍ. *

VI.

Obyvatelstvo města Bělčic rozdělilo se na dvě strany; jedni byli pro soukenníky, druzí pro řezníky. Posud se vlekl spor o hodnosti místa a oba cechy vyměnily navzájem několik listů, v nichž to nebylo už tak zdvořilé jako dříve, ale mnohdy se vybočilo z mezí mírnosti. Soukenníci se odkazovali na staré právo, řezníci uváděli za důvod své žádosti počet údů. Na obou stranách se odbylo několik hlučných schůzí.

Kořábek byl opět zvolen za cechmistra a zapisovatelem se stal tovaryš František Rozdroj. Nějak se vtíral do domu a náhlé onemocnění Žaloudkovo mu pomohlo, že aspoň na čas zastával úřad. Řezníci zvolili hlavou mistra Laudila, rázného a houževnatého muže, který měl krám u kostela na schodech, nejvíce prodával a řemesla si hleděl. Také pánům z Vlkánovic na sousední zámek dodával maso a ze dvorů jejich dobytek kupoval. Laudil si postavil hlavu, že prosadí, na čem se cech usnesl o místa při průvodech. A strhoval za sebou jiné, i v lepších domech působil, aby řezníci měli většinu a získal si ševcovský cech, kde už opět příslušník řemesla a ne kožešník v předu spolku stál. A Laudil nelitoval peněz, ne že by podplácel hotovými penězi, ale platil u »bílé růže« za celé stoly a dával v krámě příznivcům svým hodné vývažky.

Kořábka spor velice trápil, že byl ustaralý a mrzutý, zvláště když ani při ruce neměl svého pomocníka. Rozdroj pěkně psal, rychle počítal, ale scházela mu rozvaha. Také cechmistr poznával, že mladý muž nemá té lásky k zařízení cechovnímu jako Žaloudek, a že z něho čiší nový duch. Nad mnohým cechovním artykulem se usmál pohrdně, v knihách nezachovával obvyklého pořádku, vynechával přívlastky, jež řemeslníci přikládali k cechům jako: »poctivý, počestný, vážený« a pod., a časem pochyboval nad potřebou a nutností věci, kterou cechmistr pokládal za správnou a nezbytnou.

Ani purkmistr s městskou radou, ani děkanský úřad nedával mínění a rozhodnutí ve sporu mezi rozvaděnými cechy. Nikdo nechtěl uraziti soukenníky a odmítnouti řezníky. Jednotliví cechové sami si s povolením děkanovým před mnohými časy místa volili, ať se tedy mezi sebou i nyní dohodnou.

A kvapem se přibližoval svátek Božího Těla, kdy musí býti vše určitě projednáno. Nadešel nejkrásnější čas, růže kvetly, v přírodě to příjemně vonělo. U každého domu byla menší zahrada na květiny, které jsou určeny na věnečky pro slavnost. A ani nestačily, i ze zámeckého parku odnesen mnohý košík květin do kostela a do města. Přípravy k průvodu se dály před časem, aby cechové vystupovali v plném počtu i ve vší slávě. Někteří měli i své oltáře, jež si pořídili na svůj náklad a stavěli

předbíhajíce se, by je co nejvíce okrášlili. První měli mlynáři, druhý obstarávali ševci, třetí tkalci a poslední byl cechů ostatních. Byla to nejstarší řemesla v městě a soukenníci by si toho velice vážili, kdyby se i jim té cti dostalo, ale nemínili nikoho odstrkovati. Kde kdo se přičiňoval nejvíce oslaviti průvod.

Ale jak bude letos, když dva nejpřednější cechy si vězely ve vlasech! Růže a pivoňky čekaly, až je ruka utrhne na věnce, bílý i modrý bez voněl, v lesích byly průseky mladých břízek povoleny, z rybníků vytrháváno sítí a rákosí, by jím byla posypána cesta, kudy průvod půjde.

Rozdroj mínil, že by bylo nejlépe řezníky nechati, ať si jdou kudy jim libo, ale cechmistr přímo pokáral tovaryše za slova ona.

»Musí všem soukenníkům záležeti na tom, aby čest cechu byla uhájena. Naši předkové byli vždy toho pamětlivi, a na nás jest, abychom kráčeli ve stopách jejich. Kdyby padla vážnosť cechů, bude vyraženo i zlaté dno řemesel.«

Tovaryš by byl pronesl některé mínění na obranu svého tvrzení, ale od Terezky dostával pokyny, aby se cechovního zřízení nedotýkal, chce-li v Bělčicích obstáti a do domu Kořábkova docházeti. A Františkovi záleželo na tom, aby se v přízni udržel a dvéře milého domu zůstaly mu otevřeny. Od svatby, na níž družboval, rád viděl a také vyhledával Terezku, aby s ní porozmlouval a ruku jí stisknul. Nikdo o té známosti nevěděl, a Rozdroj se choval tak, aby bylo utajeno, kam jeho srdce tihne. Také Terezie neměla bližších styků s jinochem, leda že se s ním zastavila na minutku, pohlédla oknem a zakývala hlavou, když se kolem stavení procházel, uvítala ho a předložila mu chléb, když za otcem přišel, aby mu v psaní pomáhal, a utrhla mu růži nebo karafiát, kdykoliv, odcházeje z domu, u zahrádky se zastavil a o plaňky se podepřel, na pannu u prostřed kvetoucích záhonů pohlížeje.

»Terezko,« prosil opět jednou, »dejte mně tu krásnou narcisku, jíž se tolik podobáte!«

Mládež v městě si většinou tykala. Rozdroj jako cizí dívce z počátku vykal.

»Nemohu,« odvětila Terezka, hlavou vrtíc, »růži vám dám, ale narcisek máme málo, a já z nich musím uplésti věneček na monštranci — «

»Ten budou plésti řezníci,« usmál se tovaryš a ztišiv hlas, řekl: »Soukenníci letos jdou vzadu mezi starými babami.«

Terezie pohrozila prstem.

»Jenom se zmiňte tatíčkovi a dostanete! Minule jste byl opět prostořekým a mohlo to špatně skončiti!«

»Snad jste, slečno, usmířila pana cechmistra?«

Dívka se zarděla a rychle nazvédnuvši hlavu, řekla: »A hleďme, dvorného pána! U nás není slečen, ty jsou na zámku. S tím si nezačínejte.«

»Já bych vám nejraději říkal: Terezko.«

»Když vás to těší, říkejte mně třeba Terinko,« usmála se dívka. »Celé město mne tak jmenuje.«

»Tedy, Terinko, tu narcisku nedostanu,« žadonil jinoch.

»Ani za celý svět; mám je právě do počtu.«

Panna sklonila se nad záhonkem, jakoby chtěla chrániti kvítka k monštranci vkusně se hodící.

»A což, když vám do čtvrtku některá opadá?«

»Pak ji nahradím sedmikrásou.«

Rozdroj by byl ještě dlouho žertoval a se bavil s dívkou, kdyby do domu nevcházel městský strážník. Jinoch šel za ním, domnívaje se, že bude třeba ještě něco vyříditi a slyšel vyhlášku od rady, aby se v neděli po nešporách dali viděti starší počestného cechu soukennického na rathouze, že se bude jednati o místech při průvodu o Božím Těle a do shromáždění zavítá i pan děkan a pan Vlkánovský z Vlkánovic, pod jehož pravomoc patřili řemeslníci, na venkově v dědinách usedlí a s městskými v cechy sdružení.

Kořábek přijal poselství, příslíbiv účastenství, a Rozdrojovi nařízeno, aby svolal mistry na sobotu ku předběžné schůzi. Sám na svůj vrub nechtěl jednati a nutno předem se připraviti. František nedostal ani růže, ani narcisky a musil několikráte proběhnouti město a do některého domu vejíti dvakráte i třikráte, aby všechny mistry osobně pozval a o schůzi uvědomil.

V neděli o Nejsvětější Trojici bylo v Bělčicích živo. Nepřenášeli žádné pokladny, nebylo slavnosti, ani se mistři nechystali na jarmark do krajského města, kde se nejvíce tržilo; cechové měli učiniti narovnání stran pořádku při průvodu. Na rathouz se dostavil pěšky svobodný pán z Vlkánovic, který zřídka zasahoval do práv města. Předkové jeho věnovali Bělčicím svobodu a vrchnosť užívala pouze pivovaru a dvou hospod. Vlkánovský sousedům přál, řemesla podporoval a jenom to vlivem svým prosadil, aby i venkovští, na jeho panství usedlí řemeslníci byli do cechů přijímáni. Nyní pak byl přímo volán a pozván za rozhodčího ve při tak divné a neobvyklé.

Mistři přicházeli ve skupinách, pilně rokujíce ještě cestou. Žádný jiný cech o prvenství nestál a jenom ševci se počali také zvedati. Ale byli uchlácholeni. Rozdroj pronesl o nich, že by příliš utíkali, kdyby napřed šli a záhy by slavnosť skončili. Jejich rychlosť v chůzi byla až příslovečna. Tomu vtipu se i cechmistr Kořábek usmál.

Po nešporách přišel i místní děkan, jemuž spor nadělal mnoho starostí. Osobně i ústně oba cechy se u něho zasazovaly o přispění, a kněz nechtěl nikoho uraziti. Purkmistrem toho roku byl kupec, jemuž rovněž o přízeň všech zákazníků běželo.

Nejdříve přednesl Laudil žádosť řeznického cechu, dokazuje číselně, jak se zmohli, jakého jmění nabyli a poukazuje na města ano i na Prahu, kde všudy řezníkům přednosť se dává. Po něm mluvil Kořábek, odvolávaje se na starý zvyk v Bělčicích, vychvaluje i svoje řemeslo a odmítaje z počtu řezníků ony, kteří nejsou přifařeni. Cechmistr rečnil klidně a s rozvahou, že na něm s potěšením spočinulo oko Vlkánovského.

Děkan chválil horlivosť věřících, dokládaje, že si každého cechu váží a se soukenníky jako nosiči nebes byl úplně spokojen.

I jiní zasahovali v rozmluvu, která nevybočovala nikde z mezí slušnosti a klidnosti mysli. Posléze se ujal slova Vlkánovský

z Vlkánovic a shrnul všechny důvody a protidůvody, řka: »Byl jsem povolán, abych se stal rozhodčím v městě mně milém. Milerád bych vyhověl oběma stranám, aby se průvod důstojně a slavně ke cti Boží uspořádal. Počestný cech soukennický opírá se o starobylosť zvyku, řezníci o svůj vzrůst; i myslím, že by se mohlo narovnání státi v tento smysl: Soukenníci zaujmou prvá místa a ponesou baldachyn od kostela až na náměstí ke druhému oltáři a zde ustoupí řezníkům, aby se i jim pocty dostalo. Ostatní řemeslníci zaujmou místa obvyklá. Tím bude konec učiněn roztržkám, hněvům a svárům. Toť je můj náhled.«

»Já se úplně s tím srovnávám,« dokládal děkan, od něhož vlastně návrh pocházel. »Ale řezníci jsou povinni opatřiti si příslušné pláštíky a pochodně.«

Mistři byli hodnou chvíli zaraženi. Tento návrh, vyhovující oběma cechům, je překvapil. Čekali, že tomu neb onomu bude dáno za pravdu.

»Tak, jak se rozhodnete? tázal se purkmistr.

»My jsme spokojeni,« pronesl Laudil jménem řezníků.

»A my na půl cesty ustoupíme,« řekl Kořábek.

»Bohu díky!« oddechl si děkan.

»Tato smířlivosť a ústupnosť vám slouží ke cti,« pochvaloval Vlkánovský. »Jste měšťany jednoho místa, sousedy, svazky příbuzenství sloučeni, na sebe odkázáni; proč byste se vadili a nesnášeli? Na paměť dnešního dne dávám po průvodu každému cechu vědro piva ze svého pivovaru.«

Jak nad slíbeným darem tak nad smírem cechů byla v městě radosť a purkmistr vlastnoručně dal událosť onu do knihy pamětní s nápisem: »Který cech v městě má přednosť?« Vylíčiv široce zásluhy cechů, končil: »Jelikož se řezníci rozmnožili počtem, věcmi potřebnými a (zá) možnostmi předčili cech soukennický, také k větší cti a chvále Boží drahou korouhví, plášti a pochodněmi se opatřili a je sobě velikým nákladem zjednali a tak průvod velice slavnostním učiniti míní, a jelikož i jinde obyčejem jest, že řeznické cechy nejblíže a nejpředněji při drahém Božím Těle se svými věcmi v slavném průvodu jdou, — tedy také jinak býti nemůže než aby podle jiných míst i v našem městečku Bělčicích takový pořádek byl ustanoven a zachován: od koslela nebesa ponesou soukenníci na náměstí, odtud zpět řeznickému cechu předek budiž dán pod tou podmínkou, zůstanou-li ve větším počtu a pořídí-li si k tomu příhodné věci. Tak, myslíme, pokoj bude panovati v městě k dobru našemu.«*)

Od neděle do čtvrtku konány přípravy a kde jaký i polorozvitý květ utržen na věnce. Z kostela vyneseny všechny prapory, lucerny a podstavníky, to jest žerdě s hlavicemi, na něž se nastrkovaly svíčky. Na hlavicích byly pozlacené odznaky řemesel: sekery přeložené křížem, úhelnice, kola, kružidla, hoblíky, krokvice, rohlíky, obmítačky (zednické lžíce), klíče, sedla, člunky tkalcovské a jiné. Všechno se musilo vyleštiti, aby odznaky zdaleka byly patrné. Také se obtáčely věnci a ozdobily kyticemi.

*) Některá rčení ponechána z doslovného znění.

Tovaryši vyprašovali pozorně staré i nové korouhve a tu a tam učiněná trhlina dobře vyspravena. Nejmladší mistři byli praporečníky a kde tovaryši měli svůj prapor, tam jej nesli knapové střídavě.

Také Rozdroj si musil říditi novou šerpu a třeba jinak se některým zvyklostem posmíval, dělal to rád, když se může ukázati. Chvála jej těšila. Také si zašel k Terezce pro věneček. Měl jej slíbený náhradou za narcisku. I jinde by mu jej ruce některé panny upletly, i doma jej mohl dostati od hospodyně, ale František o něj prosil u cechmistra. Také Terezka jej ráda vila s ostatními a zdálo se jí, že si na něm dala nejvíce záležeti. Ani otci tolik nedala do věnce růží. Pro sebe měla jednoduchý. Teď všechny prohlížela a kropila. Nemohla pochopiti, že se jí Rozdrojův tolik podařil. Přímo se kárala, že více na tatíčka nepamatovala.

Z myšlének byla náhle vyrušena. Do zahrady vešel učeník Václav. Pomáhal s večerem zalévati. Vzav konev, rozhlédl se po věncích nějak smutně. U nohou dívčiných leželo ještě mnoho už odhozených květin a zbývajících zelených ratolestí.

»Kdybych uměl plésti věnce,« řekl Václav, »také bych si z těch zbytků nějaký upletl.«

»A vidíš, na tebe jsem zapomněla!« zvolala Terezka. »No, počkej, též ti upletu věneček.«

Dívka nesáhla ku svadlým a polámaným květinám, šla k záhonům a trhala odtud. Bytyška byl velice potěšen. Vida krásný věnec pro Františka, měl trpkou poznámku na jazyku, ale zdržel se. Ochota Terezčina ho odzbrojila.

»Myslím, že žádný z učeníků nebude tak vyšperkován,« řekl, navlékaje si už nyní věnec na pravou ruku.

»Tam nepatří,« upomínala Terezka. »Na levou!«

»Tedy na levou,« usmál se Václav a hned si odnášel věnec do stavení. Přicházel sem právě Rozdroj pro slib a Bytyška tovaryše neměl rád, jsa mu terčem posměchu. Proto ustupoval mu z cesty, kde mohl. Ani nechápal, že s ním Terezka ráda a dlouho rozmlouvá, neboť nerozuměl, co mladé lidi k sobě víží a poutá. Václav si hleděl řemesla, občas doskočil k rodičům a byl spokojeně živ.

O Božím Těle měli občané ze Hvozdce v kostele volno, neboť měšťané pod svými prapory se sestavovali na hřbitově na větší prostoře. V předu ponecháno místo školní mládeži, která měla korouhev bílou se sv. Aloisem, za ní kráčely panny s praporem, na němž byla sv. Maria. K nesení jeho vybráno pět mladších dívek, a to dvě z venkova a tři z města. Ale určeny takové, které vynikaly mravností a o nichž bylo známo, že nenavštěvují veřejných zábav. Byla to poupata, která nedávno opustila školní světnici a o nichž šla vůkol jedna chvála. Terezka Kořábkova odbyla si tuto čestnou službu minulého roku a letos na rychlo byla opět volána, neboť se jedna z družiček nejspíše samou obavou a ostýchavostí roznemohla.

Pak šli členové řemeslnických pořádků, a to poslední na místě prvém. Čím blíže k velebné Svátosti, tím bylo postavení čestnější.

Tkalci a provazníci měli korouhev zelenou s oděncem v ostruhách, s mečem a veškerém brnění. Pravili, že to je sv.

Šebíř, ale nedalo se to určiti. Ševci šli pod korouhví červenou, na níž s každé strany jeden ze známých patronů byl umístěn. Krejčí, třeba patřili k cechu soukennickému, měli svou korouhev modrou u vrchu s krejčířskými nožiky a sv. Martinem.

Cech zednický a tesařský nesúčastňoval se průvodu, tito řemeslníci stáli na rynku, zedníci v kožených zástěrách s kladívky v rukou, tesaři se sekerami na ramenou. Zde byla připravena ověnčená stříkačka, na níž stál mistr kominický s pomocníky, všichni oděni černě s bílými čapkami. Jak ti přišli ku stříkačce, nepovědomo. Sborů hasičských ovšem tehdy ještě nebylo.

Mlynáři a pekaři měli korouhev červenou, na ní caltu bílou a precliky.

Také z pivovaru se dostavili sladovníci s praporcem blankytně bílým a sv. Václavem.

Cech rozličný měl několik praporů, i bečváři se na svůj zmohli s pobíjející palicí a kružidlem na druhé straně, třeba se jim jiní smáli, že nemohou sehnati mezi sebou pořádného praporečníka. Kupci a kramáři pořídili si korouhev zelenou s červenými váhami. Ti, kteří pracovali železné výrobky, jako nožíři, kováři, zámečníci, měli starý prapor červený a pravilo se, že střádají na nový.

Řezníci si pořídili korouhev v posledních letech se lvem bez koruny o jednom ocasu a na druhé straně s namalovanou mříží, jež nad branou vězela a s obou stran měla oděnce sekajícího ji sekerou. Znak ten obdrželi řezníci od krále Jana Slepého, neboť když před Prahou stál, bránu sekerami vyrubali a jej do města pustili.

Ti se nyní měli děliti se soukenníky o přednosť, kteří nesli korouhev bílou a na ní kramle a štětky s příslušnými patrony. Tovaryši šli pod korouhví svou vlastní. Čtyři z řezníků a čtyři ze soukenníků byli oděni bílými pláštíky a na rukou měli rukavičky. Tito starší nesli nebesa. Ke každému cechu dostavili se učňové, tovaryši i mistři; běda tomu, kdo by opomenul, ten by jistě byl odsouzen složiti kámen vosku nebo několik kop grošů! Starší drželi lucerny, jež u vrchu byly ozdobeny věnci.

Všechny přípravy se děly zticha a rozkazy dávány šeptem, neboť v kostele se dály slavné služby Boží a na kůru prováděna těžká skladba s plným počtem hudebníků a zpěváků. Ale řezníci pro dnešní slavnosť si zjednali svou hudbu, aby své povýšení náležitě oslavili.

Nejvíce práce měl místní střážník, aby udržel pořádek. O mistry mu neběželo, ale o diváky, kteří se tlačili a nechtěli poslechnouti. Mimo to dával znamení velikým modrým šátkem střelcům, kteří za městem na Spravedlnosti vypalovali hmoždíře při významnějších oddílech slavnosti.

Venkované nadělali strážníkovi vždycky mnoho starostí, ale o Božím Těle si s nimi nevěděl rady. Ke kterému cechu je má vřaditi, by šli v pořádku? Dívky se přidružili k pannám, děti pod prapor sv. Aloise, ale dospělí se nejraději stavěli na podloubí, aby odtud dobře viděli, nebo pobíhali kolem průvodu, což nemohl rozhodně strážník trpěti. Břinkal šavlí o kameny, běhal a nezvedencům také rozdával zášijky, aby si udržel vážnosť a rešpekt.

Na věži se rozhoupaly zvony i s Janem a klekáničkem. Tu také vystupoval děkan s velebnou Svátostí mezi svěžími narciskami

a bílými poupaty. Dva kněží podkuřovali monstranci, čtyři ministranti zvonili a dva kostelníci nazvédali bílý brokátový pluviál. Průvod byl uvítán hudbou, střelbou a zvoněním. Lid klesal na kolena, aby přijal požehnání. Všechny prapory se pohnuly, v lucernách zabřesklo světlo. Zahlaholila píseň: »Zvěstuj těla vznešeného . . . .«

Velebný průvod vlnil se ulicemi. Některé domy byly zvláště okrášleny, v oknech vystaveny sochy a oltáře. Cesta pokryta zelení, na obou stranách hustě naráženy břízky. Za baldachynem se bral svobodný pán Vlkánovský z Vlkánovic s celou rodinou, zámecké úřednictvo, purkmistr s celou radou. U prvého oltáře rozdávány věnečky a zedníci s tesaři a mistrem kominickým otáčeli se tak jak průvod poustupoval po náměstí. Venkované z počátku poslouchali, ale při třetím oltáři se hnuli z podloubí a marné bylo napomínání strážníkovo. Zde převzali nebesa řezníci a jejich hudebníci zahráli jim při tom slavnostní tuš.

Soukenníci klidně ustoupili na místo druhé. Kořábek se poněkud zachvěl, ale choval se tiše.

Průvod nastoupil zpáteční cestu do chrámu. Nyní se sem dostali cechové, neboť diváci zůstali venku. Praporečníci obstoupili oltáře a na kůru pěli slavný chvalozpěv Ambrosiánský. Pak uloženy prapory, lucerny a pod. stavníky na svá místa. Vlkánovský odjel v kočáře do zámku, děkan rozdával družičkám obrázky na památku a cechové se rozcházeli, by se opět sešli v panské hospodě, kde bylo připraveno pivo od města a vrchnosti. Všem práhlo v krku, neboť slunce hodně připalovalo.

»To jste koukali na náš prapor,« vychloubali se ševci. »Třicet roků jest stár a stále jako nový.«

»A myslíte, že náš je horší?« bránili se tkalci.

»Ty barevné lucerny dělají přece nejlepší dojem,« přihlašovali se mlynáři, kteří si takové koupili.

»V našich je viděti světlo,« chválili svoje lucerny ostatní.

»Ale všimli jste si našich pláštíků,« poukazovali řezníci. »Jsou polohedvábné.«

»Kdo ví, vydrží-li tak dlouho jako naše,« mínili soukenníci.

»Slušelo vám to,« chválil kdosi praporečníka, ale vlastně chtěl, aby se i jemu pochvaly dostalo jako cechmistrovi.

»Nás byla řada,« naparoval se učeník z rozličného cechu před soudruhy tkalcovskými.

»My šli první a dělali vám cestu,« odpovídali tito.

A tak každý chtěl míti nějakou zásluhu na slavnosti, která se pěkně vydařila a všem líbila, každý považoval sebe za důležitou osobu, bez níž by to tak pěkně nedopadlo. Všichni se radovali, že se vyznamenali od předních do posledních. I městský lampař přišel, aby pěknou střelbu oslavil, i kominíci stáli na tříkačce znamenitě. A věru, všichni dohromady činili slavnosť vznešenou a krásnou, důstojnou a velebnou.

VII.

Bývalý cechmistrův tajemník vůčihledě se pozdravoval. Měl dobré posloužení a hned nemusil za stav. Každý mistr mu poskytoval tovaryše, kterému pouze dávali stravu. Cechové se podporovali vydatně v nejsmutnějších okamžicích života: nemocích, neštěstích a úmrtích. Mistři nutili i knapy, by si zakládali své pokladny tovaryšské pro nemocné členy, churavé vandrovní a jiné příhody, aby nemusili do špitálu, na nějž cechové připláceli někteří peněžitě jako soukenníci, kteří odváděli ročně půl druhé kopy, jiní jako pekaři osm pecnů chleba, řezníci osm osrdí telecích s hlavami a nožičkami, punčocháři troje punčochy, ševci trojí obuv, jednu na mužskou a dvoje na ženskou nohu.

Ale mistři se uchylovali do špitálu nejméně.

Žaloudek byl uvítán od cechmistra velice srdečně a tou dobou skončil zde úkol Rozdrojův. Ale jinoch nemínil nadobro vyhýbati se domu, kde rozkvétala taková růže, jako Terezka. Nedělní psaní mistrovi ochotně ponechal, však pannu přece vyhledával aspoň v zahrádce nebo na podloubí. Jinoch se doma mnoho nezdržel, mimo co seděl za stavem, člunkem házel nebo jinou práci konal. Ani Marhulova domácnosť jej nepřipoutala k domu, ani zahrada, kde si mohl vypěstovati růže i narcisky, o něž u Kořábků tolik stál, ani Bedřich s Kateřinou, kteří se mu věšeli na paty; tovaryš rád vyhledával společnosť sobě rovných druhů a sotva minula hodina, k odpočinku ustanovená, hned vstával od stavu, umyl se a vzav si lepší kabát a na nohy boty, pospíchal na náměstí do Kostelní ulice nebo na podloubí, kde jistě někoho nalezl, s nímž by příjemně strávil podvečer.

Juran si méně všímal soukromého života tovaryšova, jenom když pilně pracoval a dobré dílo odváděl. Jednal mistr tím proti znění regulí cechovních, jež mistrům na srdce přísně kladly, aby čeledi své dbali, k ní pilně přihlíželi a ke všemu dobrému ji vedli. Ale Juran by se byl rád z jiných povinností vyzul, kdyby možno bylo, proto ani rád příkazů těchto nedbal. Rozdroj měl volnou ruku a tovaryš také volnosti té dobře užíval. Dělníkem byl zručným, i dobře hlídal v komoře a více se na něm zde nežádalo. Snad jinde na příklad u Kořábka by nabyl jiných názorů, zde však byla popuštěna uzda jeho libovůli.

A Rozdroj nalezl stejně smýšlející. U rozličných řemesel se vyskytli mezi tovaryši takoví nespokojenci, rýpalové a lidé, toužící po změnách a novotách. Rozdroj je kolem sebe kupil a brzo se stal jejich učitelem a rozněcovatelem. Přinesl do Bělčic kus nového světa, který mínil tady vštěpovati. Dařilo se mu. Pod rouškou zábavy přidružil se k tovaryšům a při nedostatku žertů a nálady k veselosti vykládal, co viděl a slyšel na cestách. Přípravu už měl doma, kde mnozí cechovnímu zařízení nepřáli, a na vandru náhodou poznal lidi, kteří jinocha utvrzovali a více ho kazili než poučovali, mladou mysl jeho naplňujíce vědomostmi, které se k nezkušenosti jeho málo hodily.

V Bělčicích pomalu rozvazoval, ale byl při tom velice chytrý a opatrný, aby se neprozradil. Schovával se za jiné, pouze na-

povídal a dříve se ujistil o spolehlivosti svých posluchačů. Nejvíce měl namířeno na cechovní zřízení, cechmistry a vůbec starší, a na mnohé odstavce artykulí, jež tovaryše udržovaly na pevné uzdě, výstřelky jejich stíhají se mnohými a těžkými pokutami a tresty.

Rozdroj rozvázal, když se mu dostalo ve schůzi cechovní napomenutí, že často chrám Páně v den sváteční navštíviti opomenul. Tenkráte sám sobě musil přečísti příslušný odstavec:

»Co se tkne chrámu Božího jiných pobožností, v nichž se česť a chvála Pánu Bohu všemohoucímu vzdělává, též zachování víry křesťanské katolické, aby v jednu každou neděli a jiné výroční slavnosti křesťanské do chrámu Páně k službám a chválám Božím, k poslouchání slova Božího, s ochotností spolu s manželkami, dětmi a čeládkou, a jedním každým, jak mnoho jich beze škody a potřeby z domu vyjíti může se scházeli, a do toho času žádného díla a práce konání se nedopouštěli, od poslouchání slova Božího nezhajovali a překážku sobě nečinili, odkudžto aby příklad dobrý jiným na sobě ukazovali.«

Rozdroj chtěl ustati, ale cechmistr kynul, aby pokračoval. »Kdyby jeden nebo druhý tím řádem se neřídil a toho nezachoval, nýbrž místo služeb Božích v hospodě nebo kde jinde při truňku se zdržel, aneb po světských věcech chodil a se zdržoval, pokutou dle zasloužení od starších mistrův skutečně trestán býti má.«

Tovaryš pro poprve dostal domluvu a důtku. Ale měl proto posměch, že jako zapisovatel sobě artykul předčítal. I Terezka se na něho divně dívala a učeník Bytyška jizlivě se usmíval. To byl poslední jeho skutek při zapisovatelství.

Než přátelská domluva měla na jinocha opáčný účinek; nebral si upřímně míněných slov k srdci; naopak pyšně odešel ze schůze a mezi svými cechmistra a celé zařízení v lehkosť uváděl, jsa bezpečen, že nebude prozrazen. Mezi jeho přívržence patřil zednický pomocník Satoraj, který na léto odcházel do větších měst, neboť v Bělčicích se pramálo stavělo. Ten mnoho slyšel od lidí světa sběhlých a doma nechtěl připlácetí na cech, vymlouvaje se, že více než půl roku prodlévá mimo město a tudy členem cechu býti nemusí. Ale poukazováno mu, že když jednou úrazem postižen byl, na cechovním loži ve špitále mnoho neděl proležel a ni léků ni lékaře neplatil. Než paměť Satorajova tak daleko nechtěla sahati.

Jiným spřežencem Rozdrojovým byl švec Strachoň. K verpánku jej odsoudili, že se k ničemu jinému nehodil, ale ani ševci o něho nestáli. Vysvědčení za vyučenou po šesti letech sice dostal, ale na mistrovský kus se nikdy nezmohl. Pokoušel se o to třikráte, ale dohlížitelé při zkoušce oné vždycky uznali práci za nedostatečnou. Měl dle předpisu zhotoviti příční škorni, druhou škorni telecí, od té škorně střevíc zadní a k tomu punčoch (holínku) veliký; však dílo bylo vždycky špatné.

Strachoň zůstal tovaryšem, pak vystoupil z cechu a pokoutně spravoval obuv, v čemž mu nebylo bráněno. O podobné poprávky nikdo nestál a Strachoňovi nikdo ani psí kůže na nové

boty nezadal. Tento přištipkář z oposice proti cechu přidržoval se rýpalův.

K družstvu onomu náležel kupecký mládenec Hamža, který se povyšoval nad účastníky kramářského cechu. Také býval kdysi na latinských školách, ale že neprospíval, zaměnil knihy za kupecké váhy. Nerad chodil do cechu, nechtěl poslouchati, nevycházel z pokut a brojil proti pořádku v městě. Posud rád čítal při nedostatku zákazníků a nebylo všechno dobré, co se do jeho rukou dostalo.

Proti soukenníkům byl tkadlec Hakul, který se chtěl původně dostati do předního cechu, ale byl odmítnut, poněvadž o jeho otci kolovala nechvalná pověst. Vyučil se tkalcovině, dělal ubrusy a ručníky, tkal vébu i kanafas na cíchy, ale nemohl zapomenouti na své odmítnutí. Že pak Rozdroj nejvíce proti soukenníkům brojil, Hakul se přidal k němu a byl to jediný mistr, který proti cechovním pořádkům brojil.

Během času přidávali se i jiní a počet nespokojenců rostl, aniž by starší měli vědomosť, co jim hrozí a nad nimi se vznáší. Jim dostatečnou záštitou bylo cechovní zřízení, nad nímž světská vrchnost držela ochranou ruku a nezdálo se jim ani ve snách, že by někdo mohl podkopávati půdu regulím, na nichž veškerá existence řemesel od pradávných časů spočívala.

Tito odpůrcové řádu scházeli se kdekoliv na procházkách, v hospodě, za městem a jsouce bezpečni, vedli svou. U »bílé růže« sráželi hlavy dohromady a rokovali tajně. Ale necítili se zde doma a jako za větrem; vítanější jim byl krámek žida Davida Tausíka na Račanech. Ten se živil vetešnictvím, kupoval po venkově kůže, mosaz, železo, peří a doma prodával v učouzené jizbě kořalku. Nikdo si ho v městě nevšímal a také mu nepřekážel. Jenom mládež na krámku křídou časem namalovala cosi člověku podobného s velkým nosem a velikými zuby, což Tausík ráno klidně smazal a obchodoval dále. Už jeho otec zde bydlil, o němž kolovala posud pověsť, jak byl pravověrným a že ani o šábesu svíčku neshasnul, ač jinak vynikal až tuze příkladnou šetrností. Ani nynější majetník stavení nespravoval a krámu nečistil, nechávaje všechno v původní podobě, aby jeho chudoba hodně vynikala. Také sám neměnil usmoleného kaftanu, nešel do hostince a nikdo vůbec nevěděl, jak se živí. Ale děti poslal hned, jakmile vyrostly, do krajského města, kde navštěvovaly soukromou německou židovskou školu. Pouze jednoho mrzáčka ponechal v Bělčicích ve škole. Sám byl málo doma, nechávaje obchod ženě a dospělé dceři Kláře. Tausík nikde veřejně nevystupoval, se nevtíral a činnosť jeho spíše byla kryta nocí, než aby s obchody svými vycházel na jasný den. Ráno odešel lehký, večer se vracel s nákladem. Občas před židovnou zastavil vůz a odvezl všechno srovnané, vyčištěné a vypravené dále do světa. Krámek měl spíše proto, by k němu mohl každý snadno vejíti. Nejdříve otevíral a nejpozději přirážel okenice, aby nadále mohl klidně pracovati při lampě.

Zde se sešli také tovaryši, dali si nalíti po sklínce, usedli na prázdné sudy a rozmlouvali. Buď Tausík sám nebo jiný z rodiny postavil se na prahu přede dvéře na stráž. Tovaryšům by

bylo ve zlé vykládáno, že sem jdou a pro noční pitky by mohli býti pokutováni. Proto jim žid kryl záda. A mladých lidí si zde velice vážili. Kdykoliv se mistrovi ztratil nějaký kus sukna, plátna, obuv nebo podobné, nejdříve dal prohledati židovnu, ale mnohdy odcházel s prázdnou, neboť by musil kolik dnů hledati, než by všechny zásoby spřeházel.

Že Tausík je překupníkem a přechovávačem, bylo všeobecně známo a často se zde stopa po zlodějích ztrácela, ale všechny klamala židova na oko stavěná chudoba. Kdyby měl, soudili, tak by se nenuzoval.

Rozdroj sem nedodával nic, ale rád užil pohostinství židova krámku, když bylo venku nepříjemné počasí a také podloubí profukoval ostrý vítr. Zde pak byl zcela bezpečen. Tausíkova rodina, jak se zdálo, řečí junáků si nevšímala, nikdo jich nevypuzoval a byli raději viděni než v cechovní hospodě, třeba zde méně utratili. Nikdo nepozoroval, kam se vrtli, nebylo žalob, a Klára ke všem se chovala úslužně a zdrželivě. Neusmála se vtipům, nedovolila, by s ní někdo žertoval, ale ochotně nalila, pult utřela a výstrahu dala nenápadně, kdykoliv některý z cechmistrů v ta odlehlá místa zabloudil na sklínku pro dobrý žaludek.

»Je to něco zlého, když bychom si zahráli v karty nebo kostky,« huboval Rozdroj, »že se nám hned hrozí tresty a pokutami? Máme-li dlouhou chvíli, můžeme si ji přece jakkoliv ukrátiti. Co je komu do toho, jak se chováme mimo práci? Odbudeme si svoje a nikdo nám nesmí poroučeti.«

»Naši starší«, stěžoval si Satoraj z rozličného cechu, »jenom by vybírali peníze, tu od učení, tu na svačiny, při každé kvartální schůzi, na modlení do kostela za zemřelé členy, na vosk k pohřbům, na špitál a tresty dávají proto, aby sehnali hodně grošů. Naše pokladna je jistě bezednou, že se v ní všechno jako v peklo propadá.«

»V našem cechu nejinak to vypadá,« přihlašoval se řeznický tovaryš z venkova, který ku spolku nespokojených tíhnul a Tausíkovi právě nějaké kůže dodával, »měšťanští mistři dívají se na nás s patra, před námi a s námi jídají chléb se sýrem, a když venkovští odejdou, na účet cechu papají pečeně a načínají druhý soudek.«

»A jaký to je nesmysl omezovati počet členů, tovaryšů a učeníků!« vypovídal tkadlec Hakul, nemoha posud na své odstrčení od soukenníků zapomenouti. »Dle mého mínění ať si každý pracuje, na kolika chce stavech, ať si béře učeníky z města i z okolí podle své vůle a chuti! Cechy omezují svobodu a jejich zařízení nehodí se do nynějšího světa.«

»To je moje řeč,« s úsměvem přisvědčoval Rozdroj.

»Však i jinde se proti nim brojí a hubuje,« přikládal Satoraj. »Pocházejí ze starých dob a nesrovnávají se s duchem času.«

»Také se proti nim píše,« dotvrzoval kupecký mládenec; »nedávno jsem četl o nich ostrou kritiku.«

»Ale co je to všechno platno, když mají posud moc zákona?« hořekoval švec Strachoň. »Vrchnost nad nimi drží ochranou ruku a u nás je podporuje rada i zámecký pán.«

»Poněvadž z nich mají užitek,« řekl Rozdroj; což nevíte, že polovina pokut plyne do pokladny vrchnosti a u nás na rathouz? Do roka je to pěkných pár grošů. Vlkánovský pak stojí o cechy proto, že oslavují jeho svátek i narozeniny jako nějací šaškové za krapet kvasnicového piva.« »Nebyl si nadarmo zapisovatelem u toho starého, morousovitého cechmistra,« klepal Hamža Rozdrojovi na rameno, »nahlédl jsi trochu do toho úřadování a víš, co a jak se děje. Ta zkušená ti byla k dobrému.«

Tato pochvala tovaryše velice těšila a hleděl si jí zasloužiti. Vyzrazoval, co měl utajiti a nač byla veliká pokuta.

Proti mistrovským kusům byli všichni, kteří jich posud neudělali nebo se marně o ně pokoušeli.

»Můj soudruh,« povídal kupecký, »chtěl se státi řeznickým mistrem, tu mu starší uložili, aby koupil jedno dobytče hovězí a jedno tele, oba kusy musil na jatkách zabíti, sám rozdělati a rozsekati, ale nepovedlo se mu to, sekera jeho nebyla snad ostrá, rána se mu svezla a mistrem se nestal. Není to zbytečné týrání lidí? Mám-li místo, kde bych obstál a chuť zaříditi se pro sebe, proč mně zbraňují?«

»A víš proč? Bojí se, aby se počet řemesel nerozmohl, a pak neměli úbytku v živnosti. Já bych byl proto, aby se kusy mistrovské zrušily,« navrhoval Rozdroj a ostatní i v tom souhlasili.

»Jsme už na to stáří,« povzdychnul si Strachoň, vzpomínaje, jak se marně namáhal zhotoviti botu ku spokojenosti mistrů a posud mu zněla v uších slova jednoho z dohlížitelů: »Týral bys lidstvo špatnou obuví a ševcům bys do smrti dělal ostudu. Spíše buď nádenníkem a kopej příkopy.«

Rebelové v každém cechu shledávali něco nemilého a kdyby mohli, zrušilo by se všechno. Jednomu vadilo to, druhému ono; tresty se nelíbily nikomu.

Cechmistr Kořábek znamenal, že se mezi mladší generací něco šíří a nejdříve jej upozornil na to učeník Václav, který mohl už směle zasednouti za stav. Hlídal u rámů, na něž mistr napjal kus nejlepšího sukna jaké se vůbec v Bělčicích vyrábělo. Bylo objednáno od svobodného pána Vlkánovského a Kořábek schválně na ně vybral vlnu. Bytyška je hlídal, aby neutrpělo škody od nezvedenců neb od ptactva. Usednuv za rám na výsluní, díval se na město, které se stápělo ve slunečních paprscích. V dálce viděl i Hvozdecké lesy a vzpomínal na rodiště. Líbilo se mu v městě, uvyknul zde, ale přece rád pospíchal v neděli odpoledne domů. Láska k rodičům, bratřím a sestrám, láska k rodné dědině jej sem táhla a pudila. S radostí oznamoval, jak postupuje, jaká práce se mu svěřuje a že brzy dostane za vyučenou.

Na výslunnou stráň přišel i Juran se svým tovaryšem Rozdrojem, aby napínali sukno. Nepozorujíce pacholíka, mluvili otevřeně a oba se vyslovovali příkře proti cechmistrovi. Juran mu záviděl zámeckou objednávku a tovaryš horlivě přisvědčoval. Proč prý v cechu taková omezenosť díla i prodeje, proč není volno pracovati svobodně a nejdříve starší dostávají objednávky? I na jarmarcích jsou mladší odstrkováni, ve schůzích, aby sedali na prahu, třeba vynikají nad staršími soudruhy rozumem, dovedností a zručností.

Juran s Rozdrojem by byli dále hovořili tímže tónem, kdyby mistr nepozoroval Václava. Hněvně se na tohoto utrhnul, jakoby jinoch schvalně špehoval.

»Co zde čumíš?« Myslíš, že bychom ti sukno pořezali?«

»Byl jsem sem poslán, pan cechmistr nevěděl, že i jiní tady dnes budou přítomni,« omlouval se učeník a mluvil pravdu. Juran nevšímal si hocha, ale už také tovaryšovi nepřizvukoval. Vzpomněl, že pro mistry, kteří by s knapy zle cech pomlouvali a v čemkoliv jim nadržovali, vyřčeny jsou tresty dvojnásobné.

Bytyška příležitostně všechno pověděl doma před mistrem a Terezkou. Ta dávala sice učňovi tajná znamení, ale Václav nevěděl, proč by se s tím tajil. Byl k tomu veden, aby žádné špatnosti ani na jiných nesmlčel.

Cechmistr jenom smutně kynul hlavou. Nadál se, že Juran tovaryše vyučuje a posiluje. Že by odjinud vál vítr o mnoho jedovatější a ostřejší, v tu dobu neznamenal. Nevystoupil veřejně, nejmenoval vinníků, ale při nejbližší kvartální schůzi dal čísti příslušný odstavec, který počínal slovy: »Všichni mistři, tovaryši a učeníci jsou povinni své představené starší a cechmistry v náležité poctivosti a počestnosti míti, jimi se říditi a je poslouchati, neboť už sv. Pavel praví: Každá duše mocem vyšším buď poddána, a že není moci zřízené než od Boha. A kdož se moci protiví, ten se zřízení Božímu protiví. Též Šalomoun v přísloví mluví takto: Kdež není správce, tuť lid padne. A Eclesiastes: Mezi bratřími správce jich větší jiným bude, a kdož je uctí, sám se uctí. Kdo by to přestoupil, povinen bude dáti dvě kopy míšenské do pokladnice . . . .«

Jenom Juran s Rozdrojem tušili, kam ta slova bijí a oba zanevřeli na Václava. Viděli v něm cechmistrova stoupence a věrného odchovance regulí. Však také Kořábek o to stál a dbal, aby i Bytyška ve všem byl jeho hodným vyučencem a proto se s učeníky mořil, moha dávno řemesla nechati a žíti pohodlně z hotového. Při nejbližší schůzce nespokojenců se Rozdroj opět otřel o regule. »My to máme samé citáty z písem. Jakoby kázaní poslouchal. Starší ctíti, milovati a poslouchati! Jako v katechismu. Pěkně se to nakazuje, ale zdali uposlechneme?«

Nejinak přikládali jiní a celek vyzněl v posměch starším a neplnění jejich rozkazů.

»Kdybychom se tak všichni pozvedli,« radil Rozdroj, »snad bychom povalili zařízení, které nás dusí a svírá jako kleštěmi?«

»Dokud nebude podlomeno nahoře,« mínil Strachoň, »starší se vlády nezpustí. Nám nezbývá nic, než šířiti ducha svobody, abychom byli připraveni, až nadejde doba vysvobození.«

Tu se přimísil mezi tovaryše žid Tausík; malý, ramenatý mužík zchytralé tváře rozježených vlasů a nespořádaných vousů. Jeho oči nejistě těkaly, veliká hlava se klátila a při každém otevření úst ukázaly se dvě řady žlutých zubů.

»Pánové,« řekl Tausík, »odpusťte, že se vměšuji do vašich pěkných řečí. Rozumím steskům vašim dobře a mohu vás ujistiti, že i jiní by rádi zvrátili tento zastaralý řád, který se do nynější doby nehodí. Všichni pociťujeme nevhodnosť cechovních zřízení a buďte ubezpečni, že tato dlouho nepotrvají. Zvrátí je liberalismus.«

Tovaryši udiveně patřili na žida, oč se také stará a jaké má vědomosti. Nikdy ho nikdo neslyšel takto hovořiti. Všichni ho pokládali za hlupáka, který neumí nic jiného než kupovati kůže a páliti kořálku.

Tausík položil prst na příč přes ústa. »Ale musí se o tom pomlčeti, dokud nenadejde hotová událost. Předčasným křikem mohl by se proud liberalismu zastaviti. Mnozí pracují, aby svoboda živností a obchodu byla provedena a prohlášena. Pak jste, pánové, hned mistry, zaplatíte si svoji daň a nemusíte nikoho poslouchati. Ale, jak jsem řekl, prospěšnější bude, pomlčíte-li o tom.«

Žid opět nazvédnul prst. »Mám syny v městech, mnoho tam vidí a slyší, i sdělili mně, co vám nyní pravím.«

Tausík odešel od jizby, ponechav v krámě pouze Kláru, která vyšívala do jemných šátků počáteční písmena, nevšímajíc si těch, jimž nalévala. Měla k nim odpor, ale ani pohledem neprojevila nitra svého; oddalovala se od sklének, jež plnila a podávala.

»Tedy nám pomůže liberalismus,« chápal se slova přištipkář, nevěda, co slovo to znamená.

»Dávno jsem na něj poukazoval,« mínil kupecký mládenec. »Ten divy činí ve světě.«

»Měli bychom se o něm zmíniti našim starším,« smál se Rozdroj a hned měl nápad, který provésti mínil. Napíše cechmistrovi na zeď: »Liberalismus bude slaviti vítězství nad cechy.«

Tovaryši by rádi mezi sebe dostali Tausíka, aby jim více pověděl, je poučoval, ale ten se v krámě ani neukázal. Napověděl, rozdmýchal mysl a pak se rychle vzdálil. Chtěl udržeti nespokojence v naději, by neochabovali, ale čekali na to osvobození z přísných okovů regulí. A mladí ti lidé kráčeli po stopách těch dále v pravo i v levo bez cíle, nevědouce ani, oč vlastně běží. Jim vadily pokuty v regulích, vážnost k starším; co by mělo nastati po zrušení starého řádu, o tom neměli ponětí. A kopali půdu cechům nadále tajně ale pilně, krok za krokem.

(Pokračování.)

Dědův hrob.

Náš dědoušek dřímá milý,
kde jabloně sněť
nad hrobem se jeho chýlí
přes hřbitovní zeď.

Na jaře, kdy jabloň zkvítá
s rudou barvou běl,
vesele tu dědu lítá
hejno pilných včel.

Pěnkavka tu hnízdo robí
stromu ve větvích,
ze zahrady každé doby
zavzní dítek smích — — —

Tak se dědečkovi vrací
s létem napořád:
děti, včely, květy, ptáci —
vše, co míval rád.

J. Milota.

Několik slavofilských kapitol z historie stříbrno-bosenských františkánů.

Píše RUD. M. ZAHRADNÍK.

Kdo by se domníval, že historie stříbrno-bosenských františkánů chuda je kulturními činy, vypravujíc snad jen o jejich řeholní askesi, jíž dle dosavadních běžných předsudků je národnosť a osvěta takořka nejkrajnější protivou, klamal by se asi právě tak jako četní zkostnatělí mommsenovci, kteří tvrdí, že jihoslovanská resp. bosenská historie, nemajíc kulturních momentů, může hovořiti jen o barbarském junáctví — tedy toliko o barbarství. Že se tyto mylné domněnky a nedůstojné předsudky ještě podnes i — u mnohých Slovanů (též u nás) udržují, — jsme tím my Slované sami vinni, protože nepěstujeme *všestrannou* vzájemnosť slovanskou, jejíž podstatou je vzájemné poznávání a účelem národně-bratrská láska, která by vítězně odrážela nepřátelské útoky západního terrorismu, ať už kulturního nebo politického.

Slovanská vzájemnosť ukazuje se dosud — mluvme upřímně — nejvíce jen při slavnostních příležitostech (výstavách, sjezdech, atd.), tedy jen časově a povrchně — řekl bych — ve chvilkové náladě, tříští se však ihned, jakmile slavnostní nálada, kteráž k vůli sobě sama všecky hříchy odpouští, zmizela. Tříští se — o nábožensko-politické rozdíly, jejichž prudkosť ještě zostřena pomalu vstupuje i — do XX. století, od kterého pravý Slovan toužebně očekává nutné a konečné rozlišení národnosti a náboženství jakožto dvou různorodých pojmů. Rozumí se pak samo sebou, že, činíce pomocí rozdílů náboženských i nemilosrdné rozdíly ve společensko-národním životě, vyhledáváme výhradně stinné stránky na svém bratru, nábožensky jinak než my smýšlejícím, dobrých však stránek ze zastaralého předsudku samého nebo ze strannické tendence — nevidíme.

Proč bosenští františkáni, jejichž křesťansko-kulturní působnosť v rozsáhlém kdysi okrsku: Bosně, Hercegovině, Dalmacii, Bulharsku, Srbsku, v Chorvatsku, Slavonii a jižních Uhrách, zvaném officielně »Bosnou Stříbrnou« (Bosna Argentina, Bosna Srebrna), se datuje již od r. 1235., žijí u většiny ostatních národů slovanských v zapomenutí, dá se analogicky souditi, jednak dle současných politických okolností slovanských, jednak dle zakořeněných protikatolických předsudků. Hlavním momentem viny je důsledné jednostranné, abych tak řekl, přeceňování pravoslavného vyznání, jakožto takého, které jednak zachovalo slovanskou bohoslužbu, jednak nabylo velikého a mocného rozsahu v kolosu říše ruské a na Jihoslovansku, čímž právě jako rozhodčí bylo zavlečeno i do otázek politických s tímto předsudkem: »Katolicismus je Slovanstvu i slovanství jak politicky tak i kulturně nepřátelským.« Předsudek ten zejména v dnešních dobách vyspěl v hotovou zásadu. —

Nechci býti nikterak strannicky tendenčním, uznávaje z plného přesvědčení dobré stránky pravoslaví, ale nemohu se nikterak spřáteliti s myšlénkou absolutně protikatolickou resp. s onou, s ruským »slavjanofilstvím« pravoslavným[1]) analogickou, která chce katolické Slovany zvláště na jihu prohlásiti pro Slovanstvo i slovanství bezvýznamnými ano spíše škodlivými (!). Tím spíše se s touto myšlénkou nemohu spřáteliti, čím jasněji v ní vidím s jedné strany nepřirozenou národní a politickou štěpivosť, s druhé strany hrozný terrorismus na — náboženském podkladě, čím více cítím pilnou potřebu slovanské solidarity, která nutně a spravedlivě rozlišuje pojem víry od pojmu národnosti, a konečně čím více nalézám historických důkazův o katolických Jihoslovanech jakožto nejen slovanství neškodlivých, ale i eminentně mu sloužících. —

I.

Z prvých čtyř století působnosti stříbrno-bosenských františkánů máme dosud málo literárních a jiných památek, které by nám podávaly úplně jasný obraz o tehdejších františkánech jako uvědomělých vlastencích a učitelích národa, ale za to tak jadrných, že je nám nutně o nich souditi jako o kulturním jednak útržku jednak pokračování z dob dřívějších (předcházejících). Bylyť knihy a spisy po zesnulých frátrech bosenských do r. 1374. odnášeny do různých italských klášterův, odkud byli frátři tito jako absolvovaní theologové k úřadu pastýřskému do své rodné země vysíláni. Roku tohoto teprv (dne 12. července) byl vydán papežem Řehořem XI. výnos, kterým se dovoluje (tedy asi po předcházející prosbě), »frátrům v Bosně, Bulharsku, Valašsku a jiných sousedních zemích (náležejících provincii stříbrnobosenské), že mohou knihy po zesnulých svých frátrech v posledním jejich působišti (v klášteře nebo na faře) zůstaviti.«[2]) Netřeba ani podotýkati, kolik bylo takto až do zmíněné doby cenného osvětového materiálu do ciziny zavlečeno, do zapomenutí uvrženo a tak možnému kulturnímu pokroku v nedaleké budoucnosti uškozeno. Materiál ten jsa zajisté asi i dodnes zachován, leží tam ladem a nikým nevzpomínán.[3]) I pozdější bouřné doby za sveřeposti turecké, zejména rok 1463. pádu království bosenského, kdy 32 bosenské kláštery františkánské a mnoho farních kostelů bylo srovnáno se zemí,[4]) nejen že zapříčinily stagnaci domácí současné vzdělanosti, nýbrž byly i dobami všeobecného ničení jakýchkolivěk a tudíž i písemných křesťanských památek.[5])

[1]) Viz předmluvu I. k II. dílu »Historie literatur slovanských« od A. Pypina a V. D. Spasowicze; jakož i »Slovanský Přehled«, roč. II. str. 92.—99.: »Po sjezdě slovanských novinářů v Krakově« od prof. M. Zdziechowského.

[2]) P. Eusebius Fermendžin: Acta Bosnae, pag. 40. CCXIV.

[3]) Jak mi bylo k mému dotazu od veledůst. představenstva provincie bosenské řečeno, hodlají někteří frátři-spisovatelé podniknouti studijní cesty po františkánských klášterních archivech italských, by pátrali po zapomenutých literárních a kulturních památkách bosenských. Kdy? závisí asi na finančních okolnostech řeholní provincie — jinak chudé.

[4]) M. V. Batinić: Djelovanje Franjevaca I. Zagreb 1893. Str. 127.

[5]) Archiv fojnický a sutješský.

Ano, tato sveřepost dostoupila té míry, že křesťanské rodiny (katolické i pravoslavné) se davem stěhovaly do Chorvatska, Slavonie a jinam. Mlčela-li historie do dob těchto o bosenských františkánech jako zvláště horlivých mužích-vlastencích svého národa, vypravujíc nejvíce, jak se z dosavadních dějin bohumilismu[6]) jinak ani mysliti nedá, o církevní jejich působnosti (ve kterouž ovšem byla tenkráte do jisté míry i ostatní křesťansko-kulturní činnost zahrnuta), r. 1464. nabývá svého epochálního, ano svými důsledky do dnešní doby sáhajícího významu pro celý slovanský jih, zvláště pro Bosnu a Hercegovinu. Roku tohoto totiž sultán Mehmed II., byv neohroženým vlastencem a řečníkem, fra Andělem Zvizdovićem, tehdejším vikářem a repraesentantem bosenských františkánů, z duše přesvědčen o pravdivých důvodech a budoucích následcích nemile ho překvapující hromadné emigrace křesťanské, vydal slavnou »Ahdnamu«, t. j. panovnický patent, kterým se důrazně potvrzuje svoboda (náboženského) vyznání a majetku, a to nejen tenkráte ještě ostalé hrstce křesťanův, ale i těm, kteří by se do své vlasti vrátili.[7]) Národ sám bez rozdílu náboženského vyznání, katolický i pravoslavný, chová podnes v živé a vděčné tradici neohroženého frátra-vlastence Zvizdoviće, jako původního záchrance křesťanského i slovanského živlu v Bosně a národního světce, dodávaje, že fráter tento při slyšení u sultána Mehmeda II. (v polním-válečném stanu na poli milodražském ve fojnickém okrese) zahalen byl »dolamou« (pláštěm nádherně zlatem vyšívaným), zlatými hvězdami posetou, ze které zhotovený prý hvězdnatý pluviál se podnes chová v kostele fojnickém. — Uvážíme-li, že první tato ahdnama, jejíž první účinek bylo ihned po jejím prohlasu znamenati, byla veledůležitým dokumentem, křesťanský živel v Bosně — i v protivenstvích pozdějších bouřných dob skoro až do okupace chránícím (aspoň částečně), nelze tento věkopamátný historický fakt nepřičísti nejen horlivosti náboženské (kterou mohli zcela bezpečně mezi svými vystěhovalci za hranicemi pěstovati), ale i — a to po znamenité přednosti — neohroženému vlastenectví tehdejších františkánů. —

II.

Ač by se dala po pádu království bosenského uvésti ještě slušná dáta historická o národním sebevědomí bosenských frátrův — a rozumí se — i jejich vzorné snášelivosti vůči vyznání pravoslavnému, přec nejmarkantněji jeví se v literatuře, ve které

[6]) Srv. Fr. Rački: *Bogomili i Patareni.* Rad jugoslavenske akademie VII., VIII. a X.

[7]) Z řečené Ahdnamy uvádím zde v překladě přísahu sultánovu jakožto její slavnostní závěrek: »Tak mne stvořitel nebe a země, tak mne sedm svatých knih, náš veliký prorok, stotisícdvacetčtyři světcové, svatá šavle, kterou jsem opásán, že nikdo řečeným duchovním ni tím nejmenším ublížiti aniž jim se protiviti nesmí, dokudkolivěk mně i mojim rozkazům budou věrni.« — Ještě velmi zachovalý turecký originál této listiny chová se ve františkánském archivu fojnickém.

vidíme již i zákmity slovanského sebevědomí. — Dlužno ovšem předeslati na objasněnou literární iniciativy bosensko-františkánské, mnohým literárním historikům jak jihoslovanským[8]) tak severoslovanským[9]) záhadné, že jihoslovanský protestantismus XVI. věku, jehož bezprostřední větví prý byl — i bosenský protestantismus, *nebyl* přímou a jedinou pohnutkou bosenské literatury (tenkráte ovšem výhradně duchovní) v jazyce národním, jak se totiž dosavad myslí, dokládáno jsouc tvrzením, formálně — z církevního asi jen jména tehdejší františkánské provincie »stříbrno-*bosenské*« odvozeným, že totiž »bosenští františkáni majíce vésti boj i s hlasateli nové víry (sc. protestanty) a s nevěrci, vhodně a v čas se přidružili k ostatním jihoslovanským katolickým (apologetickým) kazatelům-spisovatelům, jakožto ke svým stejným bojovníkům a jali se též psáti duchovní knihy, a to též v jazyce národním.«[10]) Tvrzení toto, není-li naprosto pochybno, jest aspoň potud pouhou (u mnohých i strannickou) domněnkou, 1. pokud nemáme z »iniciativního« konce XVI. a počátku XVIII. století spisu od autora — ne-li Bosňáka, aspoň řeholního příslušníka oblasti provincie stříbrno-bosenské, ze kteréhožto spisu by se dala vyčísti aspoň pravděpodobná domněnka o protestantismu vůbec jako nutné a přímé pohnutce autorově; 2. pokud z obšírných referátů tehdejších »apoštolských visitátorů« církevního jejich territoria jihoslovanského (zvláště *jezuity*[11]) P. Bartoloměje Kašiće) nelze ani sebemenší negativní zprávičky o protestantské aspoň propagandě, ne-li již hotové sektě, v Bosně a Hercegovině (ovšem i v ostatních jihovýchodních sousedních zemích panství tureckého) znamenati; 3. pokud ostatní kroniky domácích letopisců, jakož i jiné služební a soukromé listiny souvěké o bosenském protestantismu — hrobově mlčí, a 4. pokud církevní houževnatý separatismus františkánů-rodáků v pravém slova smyslu bosenských, který se vysvětluje jezuitskou a ostatní sousední politikou církevní (v Chorvatsku a Dalmacii), byl — i od frátrů jakožto jednotlivců důsledně zachováván.

---

[8]) Vatroslav Jagić ve článku »Jihoslované« v Riegrově Naučném slovníku IV., str. 323—330 (rozumí se i v »Historiji književnosti.«)

Dr. Gj. S. Gjorgjević ve filologickém díle »Matija Divković« (Glas srpske kraljevske akademije, LII., str. 30—34. Bělehrad 1896.)

Dr. Gj. Šurmin v »Povjesti književnosti hrvatske i srpske«, str. 115. (Záhřeb 1898.), kde je vlastně doslovná jen kopie Gjorgjevićova mínění; — v Ottově Naučném slovníku v článku »Jihoslované«.

[9]) Pypin-Spasowicz: »Historie literatur slovanských«. I., str. 236.

[10]) Dr. Gj. S. Gjorgjević v díle již citovaném. (Viz [8]).

[11]) Sluší zde zvláštní důraz položiti na to, že apoštolský tento vikář jako *jezuita*, tedy jako člen *jiného* řádu, tehda v poměru jistých nedorozumění a tudíž i rozmíšek k bosenským františkánům stojícího (Acta Bosnae pag. 304., 310.—311.), by zajisté horlivě referoval aspoň o podezřelém zákmitu nějaké protestantské haerese, která pomocí (»létacích«) brožur (Truber, Ungnad a j.) mohla býti snad šířena. — NB. Papež Řehoř XIII. ve své rozsáhlé a důkladné instrukci, kterou dal stoňskému biskupu fra Bonifáci Dubrovčanu (a Ragusio) r. 1582. (v únoru) za příčinou jeho apoštolské visitace v Dalmacii, Bosně, Hercegovině atd., výslovně nařizuje: »Vašnosť nechť hledí bedlivě vyšetřiti, jsou-li v krajích těchto haeretici, lutheráni, konfesionisté, kalvinisté . . . . atd.« (»Sia V. S. vigilante in scoprire, se in quelle parti fossero haeretici, lutherani, confesionisti, Calvinisti« . . . . etc. — Acta Bosnae MCCXX. 14. (Pag. 324.).

Roku 1611. (dne 24. dubna t. j. v den sv. Jiří »Jurjevdan«) objevuje se první objemná kniha ve starobosančici »Nauk karstianski«[12]) (Nauka křesťanská), vzorný překlad i výklad z latiny od fra Matěje Divkoviće, vynikajícího doktora bohosloví a výtečníka své doby.[13]) Dílo toto, byť se i nebylo dočkalo četných vydání, stkvěle vyhovujíc potřebě národní a tím jsouc vždy úplně rozebráno,[14]) má veliký význam kulturně-historický již tím, že autor respektive překladatel ke knize své sám vlastníma rukama vyřezal veškery typy-matice (formy) starobosenské bukvice (azbuky), anoť dosud nebylo tiskového materiálu ve starobosančici, a tím zahájil rychlou a zdárnou kulturní misi knih v »našem slovanském jazyce a vlastním písmě« tištěných.

Uvážíme-li již jeho vlastní slova, ve skromničké dedikaci (Antonínu Grgurevići) pronesená: »— — — — — Poněvadž je nevděčnosť Bohu i lidem mrzká, proto jsem se odhodlal Vašnosti i Vašemu synu Pavlovi toto moje dílo nauky křesťanské věnovati, kterou jsem svojím nesilným životem a slabým rozumem přeložil z jazyka latinského a složil *v náš jazyk Slovanský. Též jsem svojima rukama, anoť nebylo tisku ani písma našeho jazyka, zhotovil veškerá úplně nová písmena. Nechť je vše ke chvále, slávě i cti Pána Boha, k rozšíření víry a zákona Ježíše Krista, k veliké ozdobě našeho Slovanského jazyka* — — — — — « nelze asi pochybovati, že podnět k dílu tomuto jakožto dílu o zvláštních slovanských typech (t. j. písmenech) přičítati sluší v prvé řadě mocnému, ano hrdému slovanskému sebevědomí.

Ano bylo by to lze tím spíše potvrditi, čím více by nepříznivé okolnosti nejen autorovy osobní, ale i tehdejší církevní (censurní) svědčily proti novým a poměrně různým tiskovým

[12]) »Nauk Karstianski bogoljubnoga bogoslovca fra Matia Divkovića iz Jelašak Reda Svetoga Franceška iz provincie Bozne Argentine. Ovi nauk rečeni fra Matie izvadi iz jezika diačkoga, privede; i složi u jezik Slovinski kako se u Bosni govori. U ovomu se nauku zdarže mnoge stvari liepe, i korisne svakomu Karstianinu Koi hoće poznati pravu vieru, i zakon Isukarstov. — (Dřevorytina: z mrtvých vstání Páně.) — Po porodjeniu Isukarstovu Naljadu, i šesat i iedinonaest Godište. Miseca Travna na dvaest itri na Juriev dan. Petar Maria Bertan u Mnetcie.« — Tak zní původní titul těchto prvotisků písma starobosenského ve věrné transkripci. V překladě pak: Nauka křesťanská bohumilého bohoslovce fra Matěje Divkoviće z Jelašek, řádu sv. Františka z provincie Bosny Stříbrné. Tuto nauku řečený fra Matěj vynesl z jazyka latinského, převedl a složil v jazyk Slovanský, jak se v Bosně mluví. V této nauce obsaženy jsou mnohé krásné a každému křesťanu užitečné věci, který chce poznati pravou víru a zákon Ježíše Krista. — Po narození Ježíše Krista rok 1611., v den sv. Jiří. Petr Marie Bertan v Benátkách.

[13]) Fra Matěj Divković narodil se r. 1563. v Jelaškách, ve vísce blízko kláštera sutješkého (Sutjeska). Kdy a ve kterém klášteře bosenském učinil slib řeholní, o tom prameny mlčí. Nejspíše v klášteře olovském (Olovo) po tehdejším starodávném obyčeji. Studie theologické nepochybně absolvoval v Italii po příkladu svých řeholních předchůdců. Z jeho spisů víme tato dáta jeho řeholní působnosti: r. 1609. byl kaplanem v Sarajevě; r. 1612. v klášteře Kreševském (Kreševo) nejspíše jako »magister juvenum«, r 1614. v Olovu. V sutješkém pak »Necrologium fratrum minorum« se dovídáme, že zemřel 21. srpna r. 1631. v Olově (rozumí se v klášteře tamním) jako »pluribus Libellis idiomate Illyrico editis clarus.« Theologicko-doktorskou hodnosť měl asi ihned již po svém theologickém absolutoriu.

[14]) Batinić: Djelovanje Franjevaca II. str. 105.—106.
O. J. Matković: Bibliografija bosanskih franjevaca. Sarajevo 1896., str. 9.—10.
Dr. Gj. Šurmin: Povjest književnosti hrvatske i srpske, str. 115.—116.

typům bosenské bukvice, kteráž asi benátskému církevnímu censoru (»examinatoru«) jako úřednímu zkoumateli při velikém objemu knihy *rukopisné* (při »Nauku« 616 + 18 stran 8^0 *tiskových!)* nebyla lhostejna.

Že byly politické okolnosti tehdejší považlivě nepříznivy, rozumí se samo sebou. Jsouť trpké stížnosti frátrů, nesčetným osočováním a eo ipso pokutami stíhaných, které na základě prvé ahdnamy a pozdějších výnosů vladařských pohnuly sultána k vydání přísného fermanu proti nespravedlivému osočování a pokutování stříbrnobosenských frátrů,[15]) toho nejlepším důkazem. Nemohl tedy normální duch již za takovýchto okolností politických na plány tak veliké pomysliti, nerci-li pak na jejich — nesnadné provedení. Nemáme-li ani zřetele na zdlouhavou a (tehdáž od zuřících mohamedánů v Bosně) nejistou cestu jeho do Italie za záležitostmi tiskovými, dlužno nám uvážiti Divkovićovo zajisté asi namáhavé vymáhání nejen dočasné, ale i trvalé koncese pro františkánské publikace v bosančici u různých stupňů církevních hodnostářů (generálních examinatorů, lektorů a t. d.), zvláště u censorů církevního tisku v Benátkách, jimž asi rukopisná bosančica (již při objemných pracích Divkovićových) v novém a zvláštním nyní případě censury vedle oficielní latinky a latiny nebyla vhod. Byloť asi se strany římské stolice pomýšleti na jmenování stálého censora slovanského jakožto dobrého znalce rukopisů v bosančici, jak souditi lze z »attestace« samé Divkovićovy Nauky křesťanské, kde vidíme dokonce *dva* jihoslovanské censory[16]): vrchního censora (generálního examinatora) fra Ivana Božicka a censora-vykonavatele popa Nikolu Faranina Jurjeviće. Dlužno též uvésti mimo vzpomenutý již fakt vlastního zhotovení matičních typů bosančice, že měl autor asi osobní dozor nad tiskem svojí »Nauky křesťanské« a jiných svých spisů současně (r. 1611.) vydaných, rovněž objemných děl (Sto čudesa aliti zlamenia blažene i slavne bogorodice i divice Marie;*) Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi,**) ano že sám asi vykonával opravy kartáčových otisků; neboť se jinak ani vysvětliti nedá poměrně nepatrný počet tiskových chyb — při *prvním* tisku v typech latince cizích, a to u vlašských benátských sazečů, kteří ani o 100 let později ještě »neuměli mluviti aniž rozuměli bosensky« (slovansky[17]). Dle dáta (r. 1609.) pak titulního listu (str. 83.) druhého dílu téhož »Nauka karstianskog« lze do jisté míry potvrditi, že byl autor po celou dobu (asi dvě léta) tisku všech svých děl-inkunabulí v Benátkách, jednak za-

---

[15]) Ferman, čís. XI. v archivu fojnickém.

[16]) Zajisté výhradně pro církevní publikace slovanské ve dvojím písmě: latince a bukvici bosenské, ne-li ještě v cyrillici (srbské) pro tehdejší františkánské territorium v Srbsku a Bulharsku.

*) Sto zázraků aneb znamení blahoslavené a slavné bohorodičky i panny Marie. 8^0. 152 strany.

**) Nauka křesťanská s mnohými věcmi duchovními. 16^0. 305 stran.

[17]) Jestiť na př. S. Margetićova »Fala od sveti« (Sláva svatých), r. 1708. v Benátkách tištěná a vydaná, plna tiskových chyb, což sám autor v předmluvě odůvodňuje: »A kde najdeš tisk, který je nesprávný z příčiny buď neúplné neb opačné sazby, oprav pérem a omluv tiskaře tím, že neumějí mluviti aniž rozumějí bosensky.«

městnán jsa opravou, jednak dávaje sazečům jazyka slovanského neznalým i různé pokyny. Jest tedy beze vší pochybnosti souditi, že při tak nepříznivých okolnostech uvedení starobosančice jako »vlastního písma našeho slovanského jazyka« v tiskové formy — při latince tenkráte již dávno udomácnělé v sousedních zemích jihoslovanských v literatuře téhož směru a tudíž podrobené téže censuře — přičítati sluší výhradně neobyčejnému vlastenectví a jakémusi již určitému slovanskému sebevědomí.

Nelze nevzpomenouti, že Divkovićova ohromná práce na poli domácího písemnictví bosenského jakožto práce zvláštního a svrchovaně původního rázu není od dosavadních (aspoň jihoslovanských) literárních historikův objektivně — po zásluze oceněna. Chorvatský literární historik Dr. Gj. Šurmin, který, zdálo by se, jaksi neprávem nazývá bosenskou bukvici (starobosančici, bosanici, starobosanici, »bosensko-chorvatskou cyrillicí«[18]), přičítá chybný název její: »písmena srbská« (»slova sarpska«) — autoru Divkovići, čímž právě se zatemňuje stkvělý kulturně-historický význam bosenského katolického frátra-zakladatele tiskové bukvice i literatury bosenské. Šurmin buď autorisuje název: »srbskými písmeny« (»sarpskiemi slovi«), kterým censor *(nikoliv autor Divković!)* ve své attestaci pojmenoval tiskové písmo prvních bukvicových inkunabulí (tedy vydání z r. 1611.), o kterémžto pojmenování jako takovém nejen že autor úplně mlčí, ale i jak u první instance approbační v Římě (u generála frant. řehole, jemuž po boku byli vynikající frátři-Bosňáci, jakožto generální definitorové, t. j. zástupci, referenti a znalci stříbrno-bosenských záležitostí) tak i u desítičlenné rady (»eccelso consil di X.«) benátské a j. není pranic známo, jak se ze všech ostatních dotyčných schvalovacích dekretů téhož vydání může konstatovati; aneb za doklad své domněnky béře III. vydání Divkovićovy »Nauky křesťanské s mnohými věcmi duchovními« z r. *1682.*, tedy již *dávno posmrtném*, od nového vydavatele *změněném* vydání, kde je — jako by ústy autora — na některých místech textu činěna zmínka o »srbských písmenech« a »srbském vypisování.«

Srbský literární historik dr. Gj. S. Gjorgjević, který zkoumaje Divkovićova díla po stránce klasického jazyka, mimochodem všimnul si též — a to důkladněji než Šurmin — ostatních stránek, ovšem jako Srb a pravoslavný definuje písmo Divkovićovo[19]) a vůbec bosenskou bukvici[20]) jako obyčejnou »srbskou azbuku« a »cyrillici«, chtěje tím totiž podati a ospravedlniti svůj »příspěvek k *srbské* literatuře XVI. věku.« — Uvážíme-li jen rozdíl mezi rukopisnou bukvicí (bosenskou) písemních památek, již XV. věkem počínajících, a cyrillicí, nerci-li tiskový rozdíl, který se ovšem jeví většinou v typických změnách, vidíme *zvláštní ráz* bukvice, který se nedá vyvoditi z okamžité novotářské změny se strany jednotlivce, nýbrž z několikastoletých, a to *národně*-individuálních změn jakožto: buď přimknutí neb odchýlky od cyrillice, — vidíme »bukvici« a nikoliv cyrillici. Avšak kdyby i nebylo tenkráte rozdílu mezi bukvici a cyrillicí, nedovedli by-

[18]) Povjest književnosti hrvatske i srpske, str. 75.
[19]) Glas srpske kraljevske akademije. LII. str. 82.
[20]) Tamtéž. Str. 83.

chom si vysvětliti již ten fakt, proč Divković r. 1609. volí cestu ne právě bezpečnou do dalekých Benátek za záležitostmi tiskovými, kdy v blízkém jihoslovanském okolí (v Mileševě, Bělehradě a jinde[21]) jsou tiskárny o cyrillských typech; nerci-li pak onen věkopamátný čin, proč Divković sám v Benátkách formy »vlastního písma« teprve vyřezuje a dává líti, když v Benátkách samých se již od r. 1493. datovala slovanská tiskárna.[22])

Nota bene! Historikové tito jakož i jiní potvrzují svrchovanou skromnosť Divkovićovu a tudíž i jeho výpověď vzhledem »k vlastnoručnímu zhotovení« bukvicových tiskových matic! Kdyby tedy nebylo lze dokázati rozdílu mezi tehdejší bukvicí a cyrillicí — jak v rukopise tak i v tisku — bylo by nám dle daných a známých okolností tehdejších souditi o velikém a významném činu Divkovićovu jako činu — ne-li nepříčetného, aspoň pošetilého a duševně omezeného člověka, což nemůže ani z daleka býti pouhým pomyslem, jak vidíme i na nedaleké jeho pozdější (z r. 1612., 1614. a 1616.) zdárně a hojné literární činnosti. Jest tedy Divković samostatným a národně-sebevědomým zakladatelem (stříbrno-) bosenské literatury a její tiskové jakožto národně-individuální bukvice — což je korunou jeho nehynoucích zásluh o národ v Bosně a důkazem o jeho křesťansko-slovanském vzdělání.

III.

Že veliké činy a snahy Divkovićovy nezůstaly v Bosně osamělé, ano že našly mnoho šiřitelův a zdokonalitelův v nedaleké budoucnosti, o tom máme stkvělé a četné doklady i v historii i v literatuře.

Roku 1658., tedy 27 let po smrti Divkovićově, znamenáme nemalou událost, která jasně, bez historikova kommentáře mluví o stříbrno-bosenských řeholnících jako výmluvných a nadšených zastancích národně-jazykové otázky při bohoslužbách. Událost tato mluví pak tím jasněji, čím patrnější a patrnější vidíme úpadek národního jazyka v sousedství zasávském (v diecesi záhřebské a j.) po uvedení jezuitů (poč. XVI. stol.), kteří nejen že dávali latině přednosť před národním jazykem, ale dokonce výhradně tento živel zaváděli do chrámův i svých gymnasií.[23]) Roku tohoto totiž fra Ivan z Toče, »kněz řádu sv. Františka a provincie bosenské«, předkládá římské stolici písemní prosbu (v jazyce vlašském) za dovolení: aby ve dni sváteční mohly zpívány býti hlavní části mše,*) které *dosud* zpívány byly napřed jazykem latinským ihned pak i národním (v překladě sv. Jarolíma a sv. Cyrilla), *výhradně jazykem národním* (»che basti loro il celebrare

[21]) Pypin-Spasowicz: Historie literatur slovanských. I. str. 135. Záhřebská »Prosvjeta.« 1900. (VIII.), č. 14.

[22]) Tamtéž.

[23]) Novi Bosanski Prijatelj. Sv. I., str. XVI.

*) E. Fermendžin: Chronicon observ. provinciae Bosnae Argentinae. Pag. 42.: » — — partes principales considerabantur: Gloria in excelsis, Epistola, Evangelium, Passio, Credo, Pater noster.«

solamente nel volgare illirico«.[24]) Zajímavy jsou motivy, kterými nejen opatrně, ale i pádně odůvodňuje svou prosbu, vůči tehdejším latinisujícím[25]) zásadám církevním asi velmi smělou: »— — — — naskytujíť se v tak zdlouhavých obřadech (t. j. při obojjazyčném celebrování), jak zkušenosť učí, tyto nesnáze: poněvadž jsou zdejší duchovní svým povoláním vázáni vykonávati služby Boží a celebrovati sv. mši dle předpisu sv. římské církve, jest jim čísti latinsky, jak je předepsáno v missálu římském; poněvadž není jiných duchovních mimo františkány, kterým jest i vykonávati pastýřskou službu i čísti sv. mši, a to ponejvíce na širém poli, kde jim hrozí déšť, povodeň, nepřátelské útoky barbarského (tureckého) národa, jest jim za offertoria udělovati i svaté svátosti, a to z důvodů tuhé zimy nebo letního slunečního úpalu velmi rychle, posléze jest jim za služeb Božích oznamovati svátky, odpustky a jiné výsady církevní, z čehož vyplývá, že je mnohdy onomu prostému a pobožnému lidu jíti dříve, než se dokončí obřady, ano je i duchovní nucen mši sv. zkrátiti nebo jak tak skončiti; — — — posléze jak je dovoleno i všem frátrům provincie dalmatské (»come pure concesso a tutti gli sacerdoti della provincia di Dalmatia«).

Z toho vidno, že bosenským frátrům velice záleželo na příznivém vyřízení jejich prosby, aby jejich národní jazyk ve zpěvu *sám* hlaholil při službách Božích. Domněnka, že z činu tak smělého vane zděděný duch velikána Divkoviće, nebude asi pravdy daleka.

Byť i snad nebylo v pozdější (po Divkovići) »fráterské« literatuře, ne-li již nových a dokonalejších, vůbec nijakých známek, které by zřetelně a důrazně, jak qualitativně tak quantitativně, charakterisovaly působnosť bosenských řeholníků v lidu a národu, literatura tato sama již jako slušný materiál čistého národního jazyka, ve kterém byla podávána duševní potrava všem vrstvám národa bez rozdílu stavů, byla by nevývratným důkazem harmonie mezi horlivým působením církevním a kulturním v národě i lidu za dob nejkrutějších persekucí, pokut peněžních i krevních, o nichž nám vypravují četné intervenční listiny šlechty a vladařů rakousko-uherských jakož i instrukční výnosy papežské stolice.[26]) A přece znamenáme tu nové, rozdílné, nestrannému soudu velmi příznivé známky. Úpadek bukvice bosenské (poč. XVIII. stol.) jakožto národních typů *tiskových* nesmí nás ovšem nikterak sváděti k podezřívavému soudu, jakoby jej výhradně jen malátnosť frátrů byla zavinila. Bylyť okolnosti v druhé polovici XVII. století pro živel křesťanský v Bosně tak žalostny,**)

[24]) Acta Bosnae. MCCCCXXIX., pag. 488.—489.

[25]) Tamtéž. MCCXX., pag. 326.—$_{22}$.
Novi Bosanski Prijatelj I., str. XVI.

[26]) Theiner: Vetera monumenta Slavorum meridionalium I., II. na různých místech.

**) Roku 1673. zaveden byl *džulus* t. j. daň z vykonávání bohoslužeb křesťanských, která byla jednou z největších a nejčastějších daní katolických duchovních (t. j. frátrů). Džulus tento dle původních účtů tří hlavních klášterů: fojnického, sutješského a křeševského činil 108.540 dukátů za 177 let svého trvání, t. j. do r. 1849. vedle jiných nesčetných mimořádných bohoslužebních daní a pokut.

že se je vůbec diviti, že starobosančice jako *officielní písmo* tiskové mohla se dožíti svého stoletého jubilea. Celá stříbrnobosenské provincie měla r. 1692. (za velikého procesu bosenských katolíků s pravoslavným patriarchou ipeckým v Cařihradě, kteryžto proces vyvolán byl samými sultánovými fermany, oběma stranám vzájemně nepřátelskými) — 26 katolických duchovních a 5 laiků[27]) — při kterémžto počtu mimo agendy pastýřské bylo jim spravovati ještě 10 zbylých klášterů. Nesmíme totiž spouštěti se zřetele, že jediným skladištěm starobosančických tiskových typů a tudíž jediným vřídlem vlastního starobosenského tisku byly Benátky, kam bylo nepohodlně a často i nebezpečně cestovati autorům samým nebo jiným frátrům jako ustanoveným vykonavatelům všech záležitostí tiskových, zvláště, jak dříve řečeno, za správnosti tisku. Odtud lze si také asi vysvětliti, proč fra Ivan Ančić, Hercegovec, r. 1678.—1681. vydal svoje díla: »Vrata nebeska« (kniha I. a II.), »Svitlost Kršćanska« (»Světlo křesťanské«), »Ogledalo misničko« (»Zrcadlo kněžské«) — v *latince,* předeslav každému jednotlivému dílu aspoň přehlednou tabulku bukvice starobosenské i starobosenských číslic — v *kovorytině.* Vzhledem k takovým nepříznivým okolnostem nemůže býti již lepších známek vlasteneckého ducha.

IV.

Na počátku XVIII. století, kdy lesť turecká, a to zvláště zvrhlých a vydíravých vezírův a nižších státních úředníků přepadávala nesčetnými libovolnými, protizákonnými, fermanem samého sultána zakázanými daněmi a pokutami bosenské františkány na základě nejpodlejších osočování, kdy též i pravoslavní systematicky, ovšem ku své vlastní škodě, podněcováni byli proti katolíkům, zvláště proti řeholníkům,[28]) znamenáme politicky i kulturně ne nevýznamnou akci bosenských františkánů, ne-li za sjednocením, tož aspoň za smířením katolicismu s orthodoxismem. Roku totiž 1714. fra Štěpán Badrić napsal a tiskem vydal dílo »Ukazanje istine megiu carkvom istoçnom i zapadgniom« (Objevení pravdy mezi církví východní a západní), v němž vyličuje historicky a dosti objektivně prapříčiny rozkolu mezi církví východní a západní. Dle svrchovaně smířlivého a uctivého tónu, kterým je dílo toto psáno, zdá se, že výhradně diplomatickým účelem autorovým bylo, aby na základě vzájemné tolerance mezi oběma křesťanskými živly byla zajištěna obrana celému křesťanskému národu v Bosně od osočovacích a tím i od utlačovacích útoků hrabivých vezírův a sultánových úředníků. Sjednocením tedy myslí asi autor především politickou konsolidaci[29]), z důvodů nejpilnější potřeby, jejímž by ovšem důsledkem bylo později církevní

[27]) Batinić: Djelovanje Franjevaca. II., str. 172.

[28]) Theiner: Vet. monum. Slav. merid. II. pag. 238. CCXLVIII. 1.—3. — Letopis fojnického a sutješského archivu.

[29]) Konsolidační účel dá se asi i tím poněkud odůvodniti, že r. 1736. (po různých poplatkových útocích pravoslavných vladyk a patriarchů, na františkány a katolíky činěných) i fra Štěpán Vilov, rovněž stříbrno-bosenský františkán, vydal

sjednocení, na které za takých okolností měli zřetel jen asi jakožto na pozdější možnosť. Zajisté však, byť i byla tu politická konsolidace jako hlavní účel úplně vyloučena, má dílo toto důležitý význam již svým šetrným a uctivým hlásáním náboženské tolerance;***) praví autor již v předmluvě:» — — S pomocí Boží, seč jsou mé síly, se vynasnažím o řečené spojení pravoslavných s církví římskou. Jenom prosím všecky ony, kteří budou čísti tuto knížečku, aby především odpustili mi moje poklesky, jsou-li které; pak, aby, cokoliv hovoří mezi sebou pravoslavní i katolíci, jeden druhého neurážel, nýbrž s tichostí, sladkostí a pokorou aby hovořili, neboť při pýše jednota nemůže býti; posléze aby moji hříšnou duši Bohu doporučili, kterému česť a sláva, a mezi křesťany všemi láska a jednota. Amen.«

Že dílo toto bylo asi na různých stranách čteno, ano že snad o něm bylo i mnoho uvažováno, lze souditi z literární historie, kteráž zaznamenává jeho *patero* vydání (r. 1714., 1748., 1756., 1802. v Benátkách a neznámého roku v Dubrovníku).

(Dokončení).

Mrtvý mnich.

Ve chrámu ztemnělém kam sporý svit
sledního slunka oknem zapadal,
na márách chudá rakev ležela
pokryta smutným, černým příkrovem,
mnich mladý dřímal v ní svůj věčný sen,
zde v chladné klenbě plné sloupoví,
a pouze věčné lampy světélko
nad rakví rudým leskem kmítalo.

Dřív celým světem klášter jemu byl
ve práci, modlitbě a strádání
on tiše, oddaně se žitím bral.
Když varhan velebný zvuk hlaholil
po chrámu rozlehlého prostorách,
když mnichové hodinky říkali,
u vytržení zvedal zraků svých,
ovládán mystickou jsa představou,
že ten, Jenž Věčnou Láskou zove se,
vlídně svou náruč jemu rozpíná.

---

parallelnou brožůrku v Budíně: »Razgovor prijateljski megju kerstjaninom i ristjaninom pod imenom Franciska i Teodora« (Rozhovor přátelský mezi katolíkem a pravoslavným pod jménem Františka a Theodora (Todora, Feodora).

***) Kterouž jako jeden z důsledků vzdělanosti ruští »orthodoxní slavjanofilové« katolickým Slovanům zvláště na jihu velmi neradi uznávají.

Oh, svaté, čisté, zbožné nadšení!

On neznal světa; cizím jemu byl
ten ruch a shon a záští, kterým se
zde rodní bratří pronásledují,
vždyť jemu bratrem v Kristu každý byl
i ten nejchudší žebrák ubohý.
Byl zapomněl, co značí vlastní »já«,
nic neměl, co by pouze svým moh' zvát,
jen prostý, hrubý háv ten klášterní,
chudičkou celu a pak růženec.

Co tedy mělo k zemi poutati
té roztoužené duše jeho let,
roztoužené po ráji nadzemském
kde kvetou sady bílých lilijí?

S úsměvem duši mladou vydechl,
netuše snad, jemu že údělem
co lidského života největší
a nejlepší by mělo býti cíl:
tož tichá, lehká smrt a blažená. —

Zde klidně dřímá, klidně jako žil!
majestát smrti chladně, veliké,
jakoby vznešeností plnil chrám,
jenž liduprázdný tak a opuštěn.

Že opuštěn? Jeť arci od lidí
chrám prost; Leč Ten, Jenž příbytek zde má
svou velebou plní tu prostoru
a Matky Boží sladce vlídná tvář
z blízkého oltáře sem prokmitá.

Jak za života chudým, pustým byl,
zemřelý mnich, hle, kterak oslaven
zde leží! Vždyť mu rámě rozpíná
vstříc Kristus Sám i Svatá Panna též;
a vzduchem jak by líbezný zněl hlas:
»Nechť v matce Zemi v popel změní se
tvé tělo, duch tvůj v bráně nebeské
do slávy vejde, která nezhyne
a věčně věkův stkvělým údělem
ti bude.« Tak jest Bohem určeno! —

L. Grossmannová-Brodská.

Naše Slezsko.

Napsal J. VYHLÍDAL.

* POKRAČOVÁNÍ DÍLU II. *

Sv. Anežka (21. ledna).

Na sv. Anežku jak kape s třižky, to skovaj zhryzky;*) a jak někape, to je vyhoď, je skoro těplo. (Vávrovice.)

Sv. Anežka přiněse škrobanka**) v rukavě a na hromnice muśi zavrzňuť, choť by měl zmrznuť. (Vávrovice.)

Hromnice.

Na hromnice jak vyleze vlk z boudy, a uzří svůj stín; to se zlekne a vrátí se do boudy a ji popraví. A je ještě dlouhá zima. Když vyleze a neuvidí stínu, tož roztrhá boudu a je už teplo. (Vávrovice.)

Na hromnice pul źimnice, pul kravnice, pul krajice, pul sanice.

Sv. Blažej.

Na sv. Blažeje uděluje se v kostelích v Jaktaři, Stěbořicích, Slavkově a jinde požehnání Svatoblažejské, by na přímluvu sv. Blažeje věřící chráněni byli od nemocí krčních. K požehnání matky přinášejí i malé děti.

Sv. Háta. (5. února.) Sv. Dorota. (6. února.)

Na sv. *Hátu* světí místy vodu a jí se kropí zahrady, by chrobáci neškodili. Jinde pojídajíce svěcený chléb a pijíce svěcenou vodu, řkou:

»Svata Hata
rozpušča zvířata.«

Aby had neuškodil:

»Svata Agatko,
zavři svoje zvířatko,
aby pokoj dalo,
a nas neščipalo.«
Vávrovice.

Svata Agata na snih bohata.

Na sv. Agatu strkej věchtě za latu. (Domaslovice.)

Jak je mračno na Agatu, to tisni smeti za latu.

Z chleba sv. Agaty »střídku« snědí domácí a »skurka« se nastrká do čtyř rohů stavení, by oheň se žádné strany nepovstal. Někde strčí jenom kousek za »dach«. (Vávrovice.)

*) Zhryzky = zbytky píce.
**) Škrobanek = skřivánek.

Vodou sv. Agaty kropí se do pece, aby oheň nevyšel z pece; »matička naši povědaly: ‚požehnať oheň v pecu, jak by ho zamknul.'« (Vávrovice.)

Když na sv. Hátu ku chalupě něco se přiveze, tím zvou se hadi, aby celý rok u stavení se zdržovali. (Malenovice.)

Děvčata chodila dříve s *Dorotou;* nyní tento zvyk, pokud mi povědomo, udržel se v Kravaři v Pr. Slezsku, na Morávce a Skalici, Dobré, Janovicích.

Průvod sestává z 5 členů: z Doroty, kata a tří: krále, anděla, čerta; král soudí Dorotu, kat stíná.

Při obřadu tomto říkalo i zpívalo se toto:*)

Všichni: »Byla svata Dorota
nábožného života.
Šla ona přes králův dvůr,
volal na ni sám pan krůl.«

Král (Sapritius): »Chceš, Dorotko, mojum byť?
Chce ti celý svět služiť?«

Dorota: »Ach, už já mám jiného,
Ježíše kochaného.«

Všichni: »Král se na ni rozhněval,
do vězení vsadiť dal.
A na vojnu odjechal,
sedm let tam bojoval.
A na osmý přijechal
na Dorotku se hned ptal:
‚Žije lebo nežije?'
Ach, žije, ona žije.«

Dorotka: »Králi! Nechcu žádného,
já chcu Ježíška svého.«

Král: »Stinaj kate, máš ji stať,
bo se nemožu divať.«

Všichni: »Už Dorotka jest stata,
duše do nebe vzata.«

V Janovicích chodí jen tři; Dorota s korunkou na hlavě, bíle oděná, a král a ďábel. Zpívají legendu o sv. Dorotě. Za odměnu dostávají peníze a potraviny. V Dobré a ve Skalici průvod tvoří pět osob (Dorota, král, kat, ďábel a sluha).

Sv. Matěj. (24. února.) **Sv. Roman.** (28. února.)

Když sv. *Matěj* zastane ledy, nadělá vody, když zastane vodu, nadělá ledy. (Vávrovice.)

*) »Vl. Sl.«, I., str. 155, Sušil, str. 7, »Č. lid«, IX., str. 217—218.

Svaty Matěj lame led; dy ho něni, tak ho zrobi hned.*)
Na sv. Matěja leta naděja.
Na sv. Matěje pije škobranek z koleje.
Dy je na sv. Matěja mraz, budě ešče 40 mrazův.
Svaty Matěj lame led; něni-li ho mrzně hned.
Pliskva led přetiiska, Matěja leta naděja.
Na sv. Matěja, je-li hodně ledu, sv. Matěj led cepem pokřape. (Chvalikovice.)
Roman doklodo na zemňoky.

Sv. Cyril a Strachota. (9. března.) **40 mučeníkův.** (10. března.) **Sv. Řehoř.** (12. března).

Na *Cyrila Strachoty* vyžeň svině za ploty.
Od sv. *40 mučeníků* budě ešče 40 mrazův.
Na svateho *Řehoře*, sedlák hlupy, kery něoře.
Na sv. Řehoře, jak je vítr, to jsou drahá prasata. (Domaslovice.)
Na sv. Řehoře — přeletly vlaštovičky přes moře. (Chvalikovice.)
Na świentego Řehořa sviňa zapře śe**) gospodoře.

Sv. Josef. (19. březen.)

Na sv. Josefa mráz květu neuškodí. — Na sv. Josefa je-li pěkný den, je úrodný rok. (Domaslovice.)
Sv. Josef dřeva naštipe, a Panenka Maria zatopi. — Sv. Josef ten zatopi; Matka Boži ta přiloži. — Na sv. Josefa a Matky Boži když je větr z Moravy, je hojně travy; když z Polskej, je hodně zrni. — Sv. Josef jest mrazný.
Dy je na sv. Josef mraz, to jich budě ešče 40, a něsu škodlive; dy něni, to jich je bez počtu a su škodlive.
Sv. Josef idě do hor dřevo štipat, a stravuje tam v hospodě. Matka Boži idě za nim do hor, a zustanu tam oba. Sv. Jiři přijedě ku nim na koni řka, že už dřeva netřeba. (Malenovice.)

Panny Marie zvěstování. (25. března.)

Panny Marie zvěstovani žimy něvyhani. Mařec***) padnul mnohy stařec.

Ostatní masopust.

Poslední tři dni masopustu nazývají se »*koněc masopusta*«, »*ostatni masopust*«; v horách Bezkydských »ostatky«. O »právu a feruli« nic jsem neslyšel.
Jak se koněc masopusta slaví, vyloží nám Podvihovská děvucha: »Na koněc masopusta v nedělu byva u nas bal. Balovnice

*) Vzato a následující z »Vlast. Sl.«, I., str. 212; též dále několik pravidel a pranostik hospodářských.
**) Zapře se = odřekne se.
***) Mařec = březen.

obleču kartunove šaty, tež opentlane idu, tež někere po bilu. Kera dě po bilu, tej se se chlapci vysmivaju, že muśi s holanem tančiť. Něchodi po dědině žaden prośiť kreple*) a jinše zbiraniny co by v krčmě měli co ješť, to by bylo žebractvo pro hospodaťa. Děvuchy ty se muśu samy u krčmaťa postarať o jídla jako na bale.

V ponděli maju odpočinek a v utery, ešli dobra shoda, to ma svoboda**) věnek. Slychavam, že veněk vyhani na vyměnek. Tež se vyhaňu peníze z kapce.

Ale to je posledni veśelosť, budě pust, budě zas v kapce dosť.

Ale co to su za hlupy lude? Ešče ve škaredu středu se ešče zajdu na přidky. Ach, to něni žaden pust; ony baby myslu, že jak se nenajeďu, že už to je pust. O něni pravda, že je to pust pravy; muśi prvni deň i od bešed postiť, dy ani nas male školniky matička nepustila se s druhyma poveseliť, nětu stare baby; dyby se zpoměly, že su prach a popel, tuž jistě nešly by nikde, držely by se svojeho peca a přadly doma. To něni žaden pořadek, dosť možu se nabešedovať, jak su vesele dni. Pambu radosti nězakazuje, ale povinnosti přikazuje.

Pust jest i od bešed i od přidek. Doma přasť, řikať a neklebeliť.«

Ve Slavkovu vodí »*medvěda*«. Chlap se ováže hrachovinou, zvonkem zvoní a sbírá peníze. Sebrané dary chasa v krčmě »prolope«.

Ve Slatině chasa chodí v pondělí ostatkové s »djablem«. Někdo z chasy dá se omotati slamou, opásati řetězem — a djabel ustrojen. Mimo djabla dva mladíci dají si larvy na tváře, oblekou se do obráceného kožicha; tito dávají počastnou (kořalku). Ještě jiní dva přistrojení za roby vybírají dárky do košů. Muzika (housle, harmonika, trouba) provází komonstvo ďáblovo. Dárky (maso, vejce, slaniny) v hospodě se prožijou.

»*Barboru*« pochovávali ve Skalici v úterý ostatkové. Barbora byla zavinuta v hrachovině.

Jake ostatky, taka velka nuc. (Domaslovice.)

Na koněc masopustu hraje hodný stařeček vnoučatům na »brumlu«; aby rychleji tancovali napomíná:

»Enem Janku, enem zhusta,
dy je koněc masopusta!«

Posudek čili shromáždění celé obce konal se na konec masopustu. (Malenovice.) V neděli byla muzika pro mládež; v pondělí přišli muzikanti do fojta, též hospodský s nápoji dal se najíti. Občané napřed uspořádali účty, a pak zasedli ke stolům. Za veliký stůl usadili se »úřadníci« a sedláci, a za malý pasekáři a chalupníci. Předkládalo se maso, koláče, buchty.

V úterý fojt urovnával spory mezi občany; po vykonání spravedlnosti zase byla občerstvená. Když se schylovalo k popelci, pustili se i staří do tance a jak kdo mohl nejvíce vyskočit tak skákal, aby oves veliký urostl. Tak to šlo až k půlnoci, ale na popelec se nepřekročilo; ráno unavení šli do chrámu Páně a jdouce domů tiše si notili: »Vale, marný světe, vale ti dávám — — —«

*) Koblihy.
**) Svoboda = svobodná mládež.

Doba postní.

Staří Slezané lépe zachovávali posty než nynější. Jak zavítala doba postní, hospodyně odnesly staré nádobí na hůru, a vařily v novém, nenačichlém masem. Po všechnu dobu postní mastily máslem a olejem.

K snídani vařívá se »*kafa*«, »*vodinka*«, »*voďaňka*«. Polévky vodinka či voďaňka vaří se z vody a chleba. Též se jídá »kapalka« (syrovátka) s brambory, syrové zelí.

Na *oběd* mívají rozmanitou polévku; máčku-šimlenu s halečkami ječnými nebo kašivo, krupoví, štirku.*)

K večeři se pojí kus chleba s homulkou, buď chléb s vejci, kobzole pomíšané, krupica, pospůlka,**) pečky neb žurek.***) U města řídí se více za doby postní městem, jest však málo ještě rodin, které by v den újmy požívaly masitých pokrmů. V horách zpívají se nábožné písně, děděné z pokolení na pokolení; nebo písně z kancionalu.

Modlitba sv. růžence modlívá se až na velmi řídké vyjímky ve všech domích; kdo by v postě »na patěrkach« něříkal, ten by ani křesťanem nebyl, tvrdila stařenka. Růženec mimo čas postu říkává se v advent; jsou též rodiny, jež po celý rok tuto modlitbu každodenně si oblibují. Růženec se říká nebo zpívá vlastní melodií.

Růžencová pobožnosť začíná modlitbou zpívanou:

Rač, svatý Duše přijíti,
srdce naše osvíititi,
bychom mohli s pobožností
svatý růžaněc říkati.
Maria, Panenko čistá,
pros za nás Ježíše Krista,
ať uslyší prosby naše,
skrze drahé rány svaté.
Sláva Bohu, Synu i Duchu sv. a t. d.

V některých domech po celý týden střídají se rozličné růžence.†)

V pondělí obyčejně modlívá se dušičkový, v útery ku sv. Anně, ve středu ku sv. rodině, ve čtvrtek k nejsvětější Svátosti oltářní, v pátek bolestný, v sobotu k P. Marii; v jiných zase chalupách říkávají se radostný, bolestný a slavný, nebo v postě toliko bolestný.

Kde střídávají se každodenně růžence, slyšeti při modlení jiné modlitbičky:

V pondělí: Ježíši nejsladší, smiluj se nad námi, o což tě pokorným srdcem žádamy. Pochváleno budiž vždycky .... *a)* nejsladší jméno Ježíše, slavné jméno Maria! Sláva Otci .... *b)* Shledni na nás, polituj nás! Prosby naše před Ježíše doprovodiž Maria!

*) Štírka se chystá takto: vejce se vlije do mouky, rozetře a míchanina vlije se do vody, pak se omastí.

**) Pospůlka = hrách a kroupy.

***) Žurek připravuje se z nátěstku, vody, mastnoty a vajec.

†) Viz můj článek v »Česk. Lidu« VIII. str. 366.

Za doby vánoční: Nejsladší Ježíši, vložený v jesličky, smiluj se nad námi, o což Tě pokorným srdcem žádamy atd.

V úterý: Ježíš, Maria, Anno, zdrávas Maria Panno, zdrávas Maria, milosti plná, pros za nás Maria, svatá Anno! Blahoslavená Panno, matko milosti, nedej nám v hříchách umříti bez lítosti. Poslední ať jsou slova má, Ježíš, Maria, Jachim, sv. Anna. V tych

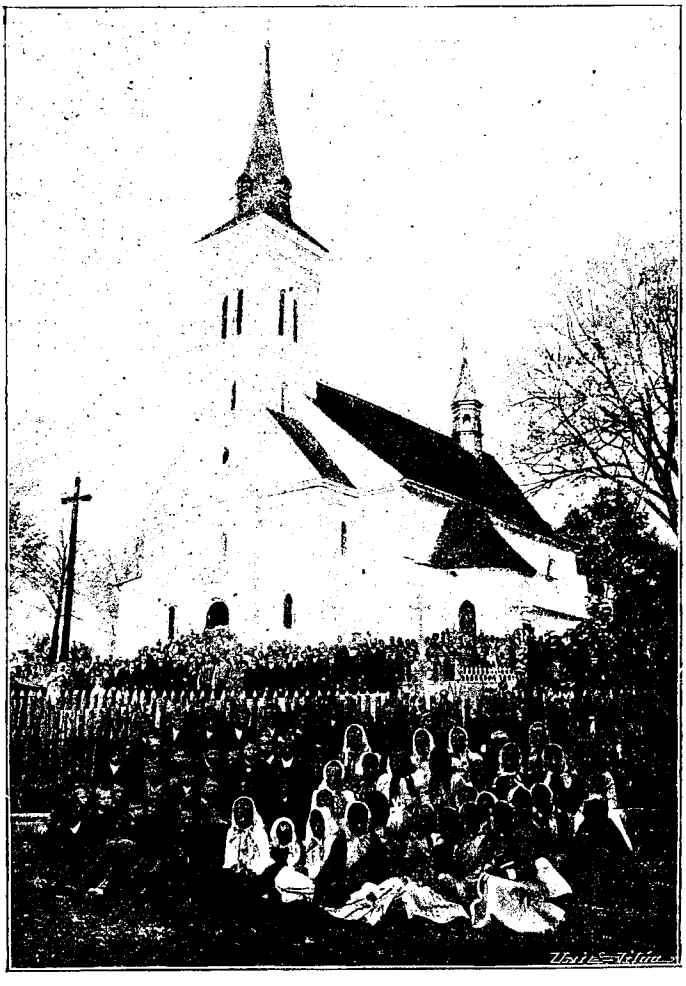

Chrám Páně na Borové.

slovách chcu umříť, a na věčnosť odjíť, ať se raduje dušička moje s Ježíšem Panem, až na věky. Amen.

Ve středu: a) Ježíš, Maria, Josef, Jachim, Anna, buď též pozdravená sv. Anna, sv. Josef se sv. Jachimem; Maria, Anna s celým Kristovým rodem. *b)* Svatý, svatý sám Pán Bůh nad námi, Ježíš, Maria, Josef, rač byť dycky s námi. Pochváleno budiž vždycky nejsladší jméno atd. Též modlívá se ve středu "ůženec

k sv. Josefu: Ježíš, Maria, Josef, Zdrávas Maria, Josef, matko milosti plná, oroduj za nás, Maria! (Jako v úterý ku sv. Anně.)

Ve čtvrtek k nejsvětější Svátosti oltářní: *a)* Bože a Pane náš, my se Tobě klaníme v této velebné Svátosti oltářní, z celého srdce svého, ze vší síly a mysli své, s onou láskou a pokorou, s kterou se Tobě klaněli všichni andělé a vyvolení svatí Boží. Ó, nejdobrotivější Ježíši a laskavý Spasiteli, odpusť nám naše viny nyní, i v hodinu smrti naší. Amen. *b)* Ježíši, skrytý v Svátosti, klaním se Tobě s vroucností, Maria, čistá Panna, budiž na věky požehnána!

V pátek: a) Ježíši Nazaretský, králi židovský, který Jsi ráčil (krví se potiti .... řekne se tajemství), smiluj se nad námi! Který Jsi trpěl za nás, Jezu Kriste, smiluj se nad námi, smiluj se, slituj se nad dušičkami. *b)* O Pane Ježíši Kriste, pro Své svaté drahé rány, vyslyš naše smutné volání. Budiž při našem skonání, k dušičkám k vysbození.

V sobotu: Zdrávas hvězdo mořská, Maria růženská, matko růženská, matko Jezu Krista, královno andělská. Ochraň nás, zastaň nás, Panenko Maria! Ochraň (uslyš) nás křesťany (chraň) od morové rány, Panenko Maria! Sláva Otci atd.

V neděli: Zdrávas Královno růžence, zdrávas matičko Ježíše, od anděla pozdravena, pros za nás milého Syna. Kdo Tě bude věrně ctíti, má korunu v nebi míti, ať přebývá s Mojim Synem, až na věky věkův. Amen. Sláva Otci atd. Milo jest v postě a adventě poslouchati, jak z domku rozléhá se zpěvná modlitba tato, k níž připojí se ještě vhodné postní neb adventní písně.

Na *škaredu středu* jak moc vali sněhu, bude moc hušinic v zelu. (Morávka.)

Sv. Jiří. (24. dubna.)

Jak přijde sv. Jura, popušči každa ďura, bo byla z kameňa. (Sedliště.) — Na sv. Jiří v Orlové okuřují krávy, aby čarodějnice jim neškodily.

Svaty Juři — pec buři. (Vávrovice.)

Svaty Juři homulkama, zemum buři.

Kelko dni před sv. Juřim žaby vrču, telej dni po něm mlču.

Co před Juřim narostě, to se po Juřim ztrati.

Jak hlyboko před Juřim vyschně, tak hlyboko po Juřim namokně.

Jak prvši raz někdo uslyši na sv. Juřiho žaby řehotať, a jde při chalupě, to ma volať: »Baby — žaby řehotaju«.

Z jizby se ptají, »co volaju?«

»Štury, žaby, všecko pluhastvo preć,« tak se odpoví tři rázy. (Domaslovice.)

Had po sv. Jiřím zabitý, jest od rozličných nemocí, zvláště růže. (Chvalkovice.)

Smrtná neděle.

Smrtná neděle či jak v Porubě a českém Těšínsku praví »černá« jest z dvojí příčiny památná: předně protože v týž den

vynáší odrostlejší mládež *Mařenu*,*) *Mařinu* (Skalice), *Smrtnici* (Zlatníky), neb *Mařika* (Janovice), *Mařocha*, *Mařoška* (Lukavec), *Marca* (Dobrá), *Smrťucha*, *Smrtocha* (Raduň), *Mrviocha* (Kobeřice); pak za druhé, že děvčata chodí po *krasne*.

Raduňské školačky robí si Mařenu z doška a to tak, aby měl jakousi podobu člověka. Ze slámy ukroutí ruce; kde má došek hlavu, přemění ji na hlavu. Na hlavu dají bílou karkulu a bílý věnec; tvář, jíž tvoří koupená larva, zahalí závojem. Tělo oblekou do košile a bílých šatů, nohy do punčoch. Bylo obyčejem, že poslední nevěsta půjčovala »slubné« šaty na Mařenu. (Chvalkovice, Zlatníky.) Tak přistrojenou Mařenu napíchnou na žerdku a nosí po dědině. Nejdou ku všem, jen k těm zámožnějším. U stavení zanotí:

»Mařeno, Mařeno,
přadla si přadzeno;
u studenky
prala plenky
aby byla bila,
aby se tym Radunskym pacholkum zalubila.
Ty Radunšči pacholci pěkne koně maju,
a dy jedu na zalety pod nima padaju.
Ty Vršovske divky su jak vědrové bečky,
a ty Radunske poskakuju jak veverečky.«

Mařocha, *Mařoška* vozí v Raduni na dětském »vůzku« takto přistrojeného: Z doška ukroutí podobu chlapa, za obličej dá se larva, do huby fajfku nebo doutník, na hlavu čapku neb baranici, či cylindr; oblekou chlapa do kabátu, kalhot, na ruce navlekou rukavičky, a do pravé ruky strčí šablu, přes prsa připnou pás ze zlatého papíru, a připnou na ně několik metálů. Tak jest hotov; odpoledne po požehnání objíždějí synci-školáci dědinu zpívajíce:

»Jedu formani od Vidně,
vezu Mařoška v košině.
Co's to udělal Mařošku?
Že tě uvázali za nožku?
Ja sem nic zleho nězrobil,
ene sem jedneho zastřelil.
Co's to udělal v Janově,
že tě uvazali za obě?«

Za obdržené dary se počastují; Mařenu a Mařoška vynesou za dědinu, kdež je buď utopí, častěji spálí, řkouce: »by těn kral zimy byl spaleny«.

Oblek Smrťochův ve Slavkově bývá černý, na hlavě klobouk slaměný. Slavkovská Mařena má na sobě dvě sukně, spodní jest »parkalová« (»vyhlídá jako piket«), vrchní je »šlajerová«, a na hlavě má karkuli. Šňury vlající s karkule a šatů jsou modré. Šaty zapůjčí některá družka, nemusí býti právě od poslední svatby,

*) Jiné zprávy ve »Vlastivědě Slezské« na str. 161—163, a v Bartošových »Našich dětech« str. 281—295, v »Českém Lidu« ročník X. str. 242—247. od Jana Vyhlídala.

jak to jinde zvykem. S Mařenou chodí odpoledne a u domů zpívají »Kde domov můj«. Když Smrťoch s Mařenou se potkají, pokloní se. Rozpustilí kluci někdy děvuchám polévají Mařenu hnojůvkou.

V Dolní Lhotě děvuchy vyprošují si kaptur na hlavu pro Mařenu od poslední nevěsty snažně jí žádajíce, aby Mařeně něco darovala, která nejvíc na hlavu si naříká, že je zima a nemá čím se přikryť.

Žádaná jim vyhovuje řkouc: »Činim tak z utrpnošti, že tuto drahu památku Mařeně daruju«.

V Sedlištích u Frýdku asi před 35—40 lety vynášeli synci i děvuchy *Mařinu* do nedalekého lesa — Včelína za zvuků písně:

»Neseme Mařinu
v oleju smažinu.
Kaj ju postavime?
Na fojtove vrata.
Fojtka budě rada,
že mo kamarada,
a fojt ešče rači,
že mo černe oči.«*)

Dozpívavše svlekli Mařinu a pověsili na sosni.

V Dobré chlapci chodí s *Marcem* a děvuchy nosí Mařenu. Vynášejíce je, zpívají:

»Vale marný světe, vale ti dávám.
Cožkoli v tom světě všem zanechávám.
Vím že nic v tomto světě stálého se nenachází,
sama ošemetnosť v něm se prochází.«

(Ze »Sbírky církevních písní.«
Nákladem děk. Frýdeckého 1880.)

V Podvihově zpívají: »Poděkujme Kristu Pánu.«

»Ve Skalici Mařinu kajsi do chrosta zanisli a skokali koleteho; včil ni, na Moravce též ni.«

V Janovicích ještě se Mařík a Mařena udrželi. Chlapci Maříka přistrojí jako chlapa, děvčata Mařenu jako robu, a nabodnuvše na koly nosí po dědině monotoně zpívajíce;

»Neśeme Mařenu
na černu nedělu.
Kaj ju položime?
Do fojtoveho dvoru.
Fojtka bude rada a t. d.«

Na hranici se sousední obcí ji spálí. Kdyby ji spálili před hranicemi nebo za nimi, v těch osadách by mřeli.**)

* * *

Na smrtnou též majíčkovu neděli chodí se nyní na Opavsku s *krasnou*, a na Frýdecku s *mojíkem*. *Německá krasna* se odbývá na neděli družebnou. (IV. postní. — V Opavě a jinde.)

*) V »Našich dětech« str. 287 až na malé změny totéž.

**) Jiné podobné zprávy najdeš ve »Vlastivědě Slezské« I., str. 165—167; v »Našich dětech« str. 288; »Našem lidu« str. 34; v Sušilovi str. 769.

Krasna či majíček, mojík hotoví se z vršku smrčku. Vršek ozdobí se barevným papírem, růžemi i obrázky. Krasny buď dělají doma, nebo je kupují v městech za 4—6 kr. Děvčata obcházejí dům od domu, někdě společně (Jaktař), někde ojediněle, a vrtíce v rukou krasnou zpívají:

1. Ve Zlatnikach:

»Krasna, krasna,
kaj si husy pasla?
Na zelenej luce,
v červenem klobuce.
Bila, bila, kaj si kluče dila?
V komoři na polici,
tam sem ich hodila.«

2. Z Kylešovic.

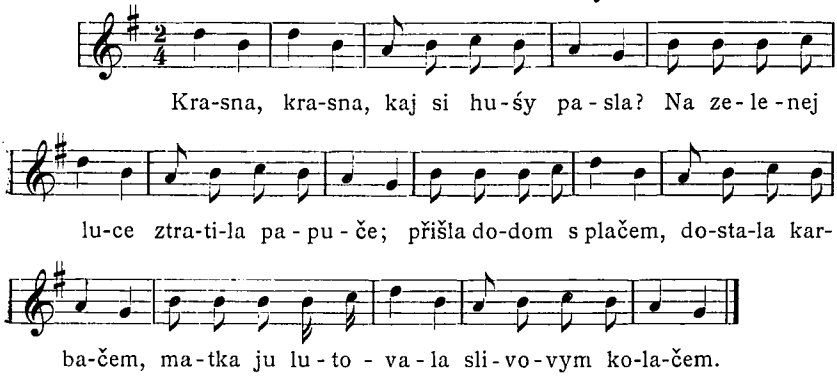

3. Ve Chvalkovicích:

»Krasna, krasna,
naša sviňa spraśna.
Ona leti ulicum,
krajči za ňum s palicum.
Ona křičí: rech, rech, rech, rech
ene mě krajčičku: něch, něch.
Ja sem sviňa fojtova,
u nas budě žaloba.«

4. V Jarkovicích:

»Krasna, krasna,
tato hvězda jasna.
Zaśvitila do pul světa.
Něbyla to hvězda,
byla to pani krasna,
byla to Panenka Maria.«

5. V Milostovicích:

»Krasna, krasna,
kaj si husy pasla?
Na zelenej luce,
na bilym paluce.

Hela, běla,
kaj si kluče poděla?
A ja sem ich dala
svatemu Juřemu
odmykati jemu,
aby trava rustla,
všelisjake kviti,
co po polu sviti.
Aby trava rustla, pěkna zelena,
a s ni vykvitala bila leluja.
Hej nam, bila leluja.

6. V Komárově:

»V tej tureckej zemí
kokotek se ženi.
Bere sobě kurku
v červenym kapturku;
a ty jeho kuřičky,
to su jeho družičky,
a ti staři kokoti
to su jeho starosti.«

7. Ve Zlatnikách:

»Svaty Juři buři zem.
Zem se otvira:
aby trava rustla
pěkna zelena,
všelijake kviti,
bila leluja.
A z teto leluje
ptaček vyhlida.
A něni to ptaček,
je to Syn Boží,
co cely svět stvořil,
a nas vykupil.
Něposuzuj žadneho
něbo Pambu budě śudit každeho
podle skutku a zasluhy jeho. Amen.
Pochválen buď Ježíš Kristus!

8. Z Vávrovic.

*) Úryvek z delší písně. Viz »Vlast. Sl.« str. 166.

9. Na Palhanci:

»Vim ja jeden kosteliček pod jednu horum
a v tym kosteličku tři oltaře su.
Při prvšim kleči Panna Marija,
a při druhem kleči mily svaty Jan.
A před Pannum Marijum svice horaju,
před svatym Janem varhany hraju,
a před Panem Bohem ruže rozkvita.
A neni to ptaček, je to Syn Boži,
co cely svět stvořil a nas vykupil.«

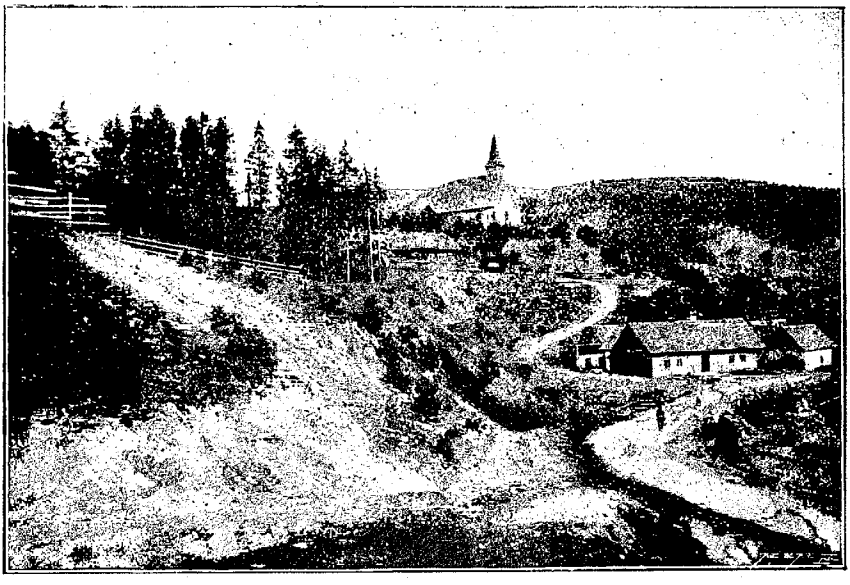

Farní kostel ve Starých Hamrech na Ostravici.

10. Jiný variant:

»Na širem poli — hej nam hej!
Vim ja kosteliček na krasnych dvorach. Hej — —
A v tym kosteličku tři stola stoja. Hej — —
A za prvnim stolem sam Pambu šedi. Hej — —
A při Panu Bohu svice horaju. Hej — —
A za druhým stolem Panna Marija. Hej — —
A při Panně Mariji — ruže rozkvita. Hej — —
A z tej ruže ptaček vyleta. Hej — —
A to něni ptaček, to je Syn Boži. Hej — —
A za třetim stolem svaty Jan šedi. Hej — —
A při svatem Janu varhany hraji. Hej nam hej!

11. Někde zpívají známou:

Poděkujmež Kristu Pánu
za všelikou jeho svatou ránu;
pro jeho umučení
na věky jsme s Bohem usmíření.

Na Frýdecku slovo »krasna« neznámo; též v Pr. Slezsku povědomější jest majíček, mojíček, mojík, s mojíkem chodit. I na Klimkovsku nosí majíčky, a prosbu svou, aby něco dostaly, vymáhají si zpěvem:

1. »Majičku, majičku, ty's pěkně zeleny.
Co bych nebyl zeleny,
dy sem byl dluho v zemi.
Kralovničko, kralovno, tvuj pan tě vola,
abys k němu vyšla sama jedina.
A ja k němu nevyjdu, nebo sem sama doma.
Moje panimama do kostela šla,
Moje drahe šaty do truhle zamkla.

Černa neděla, kaj's kluče poděla?
Ja sem ich dala květnej neděli.
Května neděla, kaj's kluče poděla?
A ja sem ich dala svatej, velkej noci.
Svata velka noc, kaj's kluče poděla?
A ja sem ich dala svatemu Juřemu.
Svaty Juři zemum buři,
aby trava rustla pěkna zelena,
pěkna zelena až po kolena.
Ledyjake kviti
na věnečky viti.
Aj vy děvečky,
vitě věnečky
z modrej fialenky,
z bilej ruženky.«

Z Poruby.

2. Z Malenovic:

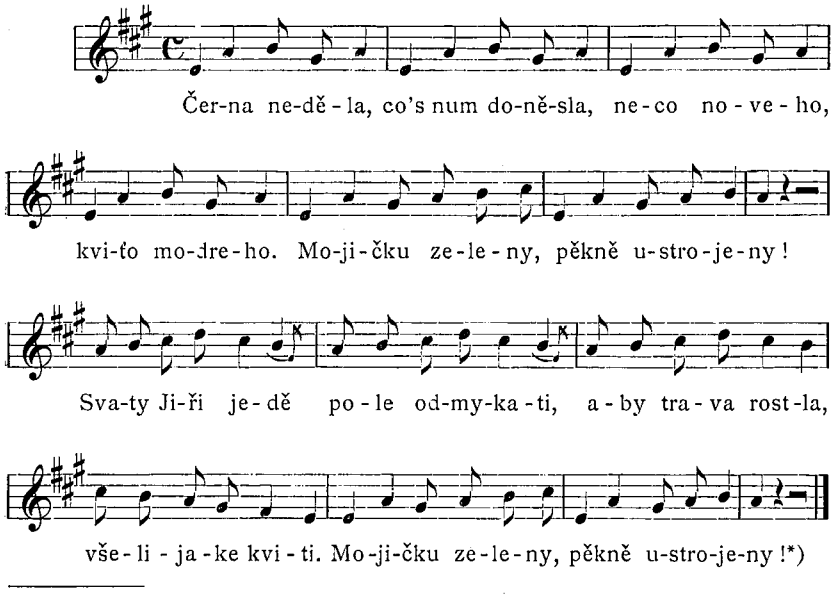

*) Nápěv tento a následující zapsal mi p. *Vilibald Schciber.*

V Prostřední Suché chodí s mojíčkem děvčata odrostlá škole. Mojíček na vrchu má »lalku«.

3.

1. Aj při-stem-pu-je-me ku vaši-mu do-mu a vinšujem vum
2. A ten naš mo-ji-ček z la-sa i-dě, a di-vajum se naň
3. Ej i-dě ůn i-dě po lipovym moště, a di-vajum se naň
4. Śe-di go-spo-dyň-ka na rug sto-łu, vy-ši-va ša-te-ček
5. Před tum našum šiňum jest věłko ka-lu-ža, a ta va-ša cer-ka
6. Před tum vašum šiňum jest tam kupa błota, a ta va-ša cer-ka
7. Zdalo se num zdalo, že v po-lu go-ra-lo a to go-spo-dyň-ce
8. Zda-lo se num zdalo, že se v po-lu mro-či, a to gaz-do-ško-vi
9. Ej my vjimy, vjimy, co pacholku tře-ba: ko-nev-ka go-řal-ky,
10. Ta va-ša pa-styr-ka jak za-mia-to, to se do ko-ła

1. ščen-šti, zdrovi.
2. vši-ci lu-dě.
3. pa-no-ve go-ště.
4. ze sa-me-go flo-ru.
5. čer-ve-na jak ru-ža.
6. ze sa-me-go zło-ta.
7. li-čko za-kvi-ta-lo.
8. se čer-ňa-ly o-či.
9. dva pe-cin-ky chle-ba.
10. po ši-ni o-bra-co.

Mo-ji-čku ze-łu-ny, pěk-něs u-stro-ju-ny!

4. Z Hrabyně.

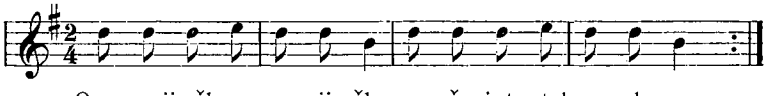

O ma-ji-čku ma-ji-čku, proč si ty tak ze-le-ny,
což bych ně-byl ze-le-ny, dyž sem byl dlu-ho v ze-mi.

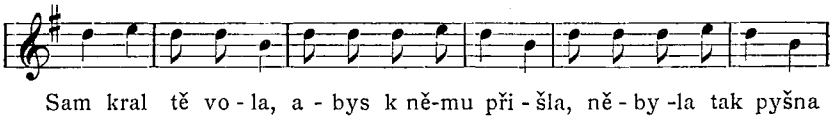

Sam kral tě vo-la, a-bys k ně-mu při-šla, ně-by-la tak pyšna

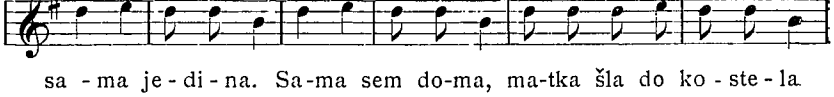

sa-ma je-di-na. Sa-ma sem do-ma, ma-tka šla do ko-ste-la.

*) Lalka = panna na hraní.

Květná neděle.

Květná neděle slove na Morávce »květnica« podle jarních květů, které se světí.

Na Opavsku světí se »*kocanky*« t. j. ratolesti z jívy, bahníře (salix palustris); v Janovicích »*palmy*«. V otýpce z bahnířových větví, porozkvětlých zastrčeny jsou kousky dřeva klokočového. Někde otýpka slove »bahníř« jako v Pr. Slezsku, a jsou k ní přivázány i pruty léskové.

V Janovicích chlapci nařežou asi před třemi nedělemi lísek, klokočí, treskutek,*) a kalin, a zasadí vše do starého hrnce a postaví k peci i na pec, aby ratolesti rozkvetly do květné neděle. V sobotu před květnou nedělí z větví udělá se »palma« — metle podobná, — a ováže se vrbovím. Do koruny strčí se kocanky, tis a četena. Také na ozdobu se nezapomene; okrášlena bývá zlacenými ořechy, vejci, šiškami z lesa, malovaným papírem. Menší děti mají maličké palmy.

Když v kostele kněz světí ratolesti, mládež na Opavsku je pozdvihuje a na Těšínsku obyčejně třesou jimi. (Janovice.)

Po posvěcení synci i děvuchy hned v kostele pohlcují tři jehnědy, by se jich nechytla »psinka«. Posvěcené kocanky doma strkají se za kříž; v Janovicích zanesou palmu do maštale nebo na hůru, by neuhodilo.

V pondělí velikonoční někde na sv. Marka (v Neplachovicích) roznášejí dívky nebo hospodyně na pole kocankové křižíčky, zvláště sestrojené: delší dřevko jest z kocanek, příčka z klokoče.**) Zarážejí se tři křížky do každé role, k nimž přidávají někde kytici vežných, žitných, ječných a ovesných klasů (Neplachovice, též na Frýdecku). Kříže mají chrániti úrod zemských. Mimo pole umísťují se do oken; aby mohly státi, vrážeji se do trávníčku.

Kladou se za okna na 1. května, aby »zlý« neškodil domu a jeho obyvatelům. Ve většině dědin dávají se na chlévové podvoje, aby čarodějnice nemohly k dobytku. Zbytek z kocanek, palem, hází se do pecí za bouřky a krupobití.

*) planých trnek.

**) Příčky jsou klokočové, protože dřevo toto jest u lidu ve zvláštní úctě, že z něho zhotovují se růžence klokočové.

Na Morávce kostelníci rozdávají palmy z ratolestí jívových, palaší s růžičkami komu chtějí. Obdarovaní odměnují je 4—10 kr.

Kocanek se ještě užívalo při kladení základního kamene. V Kateřinkách u Opavy položili svěcené kocanky na základní kámen, a hospodář kropě jej svěcenou vodou, říkal:

»Když Babylonskou věž stavěli,
na Pána Boha zapomněli,
spad' jim vršek každou noc,
měli práce moc a moc.
My jsme kámen založili,
Boha ctíme každou chvíli,
chcem' by naše práce
s neštěstím se nepotkaly.«

Jak domluvil, klepal třikrát na kámen, aby Bůh Otec, Syn a Duch sv. chránili stavení od uhození a jiného neštěstí. Na konec měřítkem (»colštokem«) zatahovali kámen, a kdo z přítomných tak učinil, tomu bylo dáti »murařům« na počastnou.

Svátky velikonoční.

V pašijovém témdni mají hoši mnoho »do činění« s *»klapotáním«*, jež vyluzují *klapotkami, rachotkami, stěrkotkami a klapači, klapočí;* kostelníci mají *tragače.* Na některé osadě jeden neb dva synci chodili s košem na vejce za klapotání; pak se o ně rozdělili.

Na *zelený čtvrtek* všichni domácí ráno, někde i večer (Podvihov) modlí se v zahradě na památku, že Kristus Pán se modlil v Getsemanské zahradě. K obědu hospodyně chystá »zele s pokřivami«, neb »vajca s pokřivami«, a polévku s »kondrabkem*) či kundrabkem«, aby bylo něco zeleného. Též smažené vejce se šnitlochem a halečky. Jedí se vejce s kopřivami, ať jest mnoho housat. Někde děti třikrát potok přeběhnou, že Kristus Pán též šel přeş potok Cedron. Jí se med na zelený čtvrtek, aby had neuštípnul. (P. Polom.) Od hodin odstraňuje se váha a zavěšuje se až na bílou sobotu, aby byl v domě naprostý pokoj. (Orlová.)

Na *veliký pátek* rovněž se nohy, ruce a tvář myjí v zahradě a modlí se 5krát Otčenáš a Zdrávas, Věřím, 7krát Zdrávas Královno k 5 ranám Krista Pána a k 7 bolestem P. Marie. (Hluboteč.) V Orlové přímo se s postele skočí a běží k vodě umyvat se. Při mytí mluví se slova:

»Paně, je ti źima?«
»Ni.«
»Ani tymu źima nebydě,
hdo tě na věli piuntek zpominať bydě.«

Na Morávce také myjí si ruce, nohy, tvář i hlavu »naščochají« vodou, a modlí se 5krát Otčenáš a Zdrávas, aby nás uzdravil Kristus Pán pro svou zsinalosť na duši i na těle.

*) Kondrabek = popenec.

V Sedlištích říká se při mytí:

»Před sluncem schoda,
budu prosit Pana Boha,
aby mě nebolely hlava,
hřbet ruce ani noha.«

Kdo nemůže pro nemoc nebo vzálenosť jíť do potoka, tomu se donese voda v nádobě, a přece se má umývati. I koně vodí do vody, aby byli po celý rok zdrávi. (Janovice.)

Matičky vodí děti do kostela »lubať Pambučka«, vybízejíce je:

»Poď do kostelička,
podivať se na Ježíška;
jak ho žide zabili,
a do hrobu vložili.« (Morávka.)

Dítě dá též »oběrky« pro Boží hrob v Jerusalemě.

Na velký pátek před schodem slunce se utrhnou tři vršky končiny, (jetele) a dávají se každé krávě; pak se »neobžere«. (Domaslovice); v Orlové mimo to přidávají trávy zavěšené za povodně na křoví zvané »splovi«, aby nebyly »plovky« (plaché).

V týž den stříhají se v Nižních Lhotách hřibatům hřívy a »chvosty«, by brzy nezastarala.

Na velky pátek se vyhaňuju *švaby* z pecuv fišpanama lebo zelenym prutem, co se robju zelene metelky z nich pro male děti na hračku:

»Utikejtě švabove, domaci gyzdove,
bo vas buděm biť fišpanama
a zelenyma prutama.
Utikejtě přes pole a luky
a rozmanite paluky!« (Podvihov.)

Dy na velky patek prši, je cely rok hladny. (Stěbořice.) Dy prší do Božiho hrobu, budě bida o vodu. Dy je na velky patek rosa, zašej ty sedlaku prosa. Dy na velky patek mruz, na každym kopcu je vuz. (Vávrovice.) Na velký pátek vynášejí ženy peřiny vyvětrat, ať nemoci z domu se vzdálí, a aby nebylo blech. (Chvalkovice.)

Na *bílou sobotu* světí se u kostela oheň a dřevo. Na Morávce kopidol (hrobař) nařeže z truhel také *ščamby* a udělá z nich *tlumík.**) Jak jest po svěcení, synci vrhnou se na dřevka a rozchvátí je, nedbajíce, že se počerní. Dřevka se dávají do zelí, přísady, řádek (záhonů), aby kret neryl, a zajíc neškodil. Na pole se nenosí. (Janovice.) Hluby se mají saditi na bílou sobotu, jak zvony rozvazují; urodí dobré semeno. (Domaslovice.) Tolikéž třese se slívkami a stromy, co v kostele vyzvánějí — aby přinesly hojnou úrodu.

*) Postaví hraňu, hranici.

(pokračování.)

Hladový kapitál.

Napsal RUD. VRBA.

Úvod.

V polovici ledna 1900. začali horníci v českých zemích společně veliký boj se svými zaměstnavateli. Boj ten otřásl celou společností a ukázal celou prohlubeň, nad níž se octli nynější výrobcové a hospodářský život.

V boji českých horníků ukázal kapitál opět světu všechen svůj bezohledný hlad a bezmeznou moc. Představovatelé státní moci, radové místodržitelství a ministerstev museli veřejně doznati, že jsou oproti majetníkům dolů naprosto bezmocni. V boji uhlokopů ukázalo se opět, jak nestoudně a beztrestně směli velkoobchodníci uhlím drancovati nejchudší a bezbranné obecenstvo; ani ruka se nepozvedla, aby tomuto řemeslu učiněno bylo přítrž.

Dnešní výrobní a hospodářský život není v celosti své nic jiného, než drancování a vykořisťování chudých a hospodářsky slabších bezohlednými kapitalisty.

V článcích následujících pojednáme o sestátnění dolů, o těžbě uhlí, železa, zlata, stříbra a všech národohospodářských otázkách s předmětem tím souvisících, pokud nám obmezené místo zde dovolí.

I. Sestátnění dolů.

Hornická těžba a s ní těsně souvisící hornický (montání) průmysl mají za účel, těžiti ze země obrovské poklady přírodní a využitkovati je k dobru a k lidským potřebám. Hornická těžba patří do skupiny těžby přírodní, to jest onen obor lidské práce, kterou se využitkují síly a poklady přírody, jak činí na příklad rolník, který vzdělává půdu. Horník má však oproti rolníku tu nevýhodu, že jakmile kde nějaký důl vyčerpal a uhlí nebo rudu vykopal, se musí ohlížeti po nových ložiskách, kdežto rolníku zůstává pole pořád, když naň nepřijde živelní pohroma.

Jestliže hornické těžařské společnosti ve své hladovosti mají na zřeteli jen tučné dividendy a chtějí vydupati navrtaná ložiska bez ohledu na majetek a život jiných, tu se brzy stane, že země taková jest brzy vyčerpána a svého bohatství oloupena, jako jsou dnes země jihoslovanské, které po dvě století plenili Benátčané, učinivše z Dalmacie a Přímoří holou poušť.

Mnozí namítají, že moderní technika, která zakládá těžbu do hluboka, dovede ložiska vyčerpati až do dna a tím že jsou obavy, že by dnešním těžařským způsobem země v krátké době byly oloupeny o své přírodní poklady, bezpodstatny. Otázka ta jest nám nyní vedlejší, na jak dlouho jest na př. Německo nebo Rakousko uhlím a železem zásobeno. My musíme hlavně ukázati na bezohledné vykořisťování konsumentů neustálým zvyšováním cen uhlí, železa, mědi a jiných těžebných předmětů.

Poněvadž k založení šachty jest třeba velikého nákladu a času, — trvá‘ stavba šachty několik roků, než v ní začne pravidelná těžba a vyžaduje nákladu jednoho i více milionů zlatých, — proto jsou těžařské hornické podniky přístupny jen velkokapitalistům a akciovým společnostem. Hornická těžba stala se následkem toho jedním z nejnebezpečnějších a spolu nejvydatnějších monopolů finančních baronů, kterým jest takto umožněno vyssávati obrovské massy lidu zdražováním těžařských výrobků.

Dne 21. listopadu 1899. podal poslanec Steinwender a soudruzi na říšské radě ve Vídni návrh na sestátnění dolů. Žádal především, aby sněmovní národohospodářský výbor vypracoval podrobnou osnovu zákona na sestátnění dolů nebo na převedení majetku hutnického v majetek zemský. Poslanec Steinwender odůvodnil návrh svůj takto: »Poněvadž těžařské podniky na těžení uhlí, železné rudy a jiných přírodních pokladů jsou soustředěny v rukou jen několika finančníků, kteří ku škodě konsumujícího obecenstva hromadné výrobky hornické neustále zdražují a tím životní potřeby celého národa ohrožují, poněvadž dále na bursách se provádějí akciemi těžařských podniků hanebné špekulace, čímž se těžařské podniky svádějí k tomu, aby co možná veliké výtěžky vykazovaly a tak sváděny jsou k lupičskému drancování dolů, kterým se zásoby uhlí a rudy co nejrychleji vytěží a doly pak bývají zpustošeny, nezbývá jiný prostředek, aby se tyto zlořády kapitalistického loupeživého hospodaření odstranily, než majetek hornický a hutnický přenésti buď pod správu státu nebo země. Těžení v dolech správou státní nebo zemskou umožnilo by zjednati hlavně hornickému lidu všecka práva, která jim houževnatě se strany kapitalistů jsou odpírána.

Pražský židovský list »Prager Tagblatt« v čísle ze dne 24. listopadu 1899. píše o návrhu tom následovně: »Poslanec Steinwender a soudruzi podali ve sněmovně návrh tak blouznivého obsahu, že podobný návrh co sněmovna stojí dosud podán nebyl.« Ano, jakmile zmáčkneme žida někde u kapsy nebo u žaludku, křičí hned, že se mu děje násilí, nebo že člověk, který tak činí, je blázen. Nikdo nesmí na židovské wertheimky ani z dálky učiniti nějaký útok.

Také poslanec Iro a soudruzi podali návrh na výkup všech uhelných dolů a převzetí jich do státní nebo zemské správy. V návrhu tom ukazuje se, že nynější majetníci uhelné doly přímo drancují, z čehož jest všeobecná obava, že v krátké době bude země naše oloupena o tento nutný předmět, a že potom celé Rakousko bude záviseti od milosti cizích zemí. Vláda se proto vyzývá, aby uvažovala o tom, jak by bylo lze úplně doly vykoupiti, kde by se opatřily k účelu tomu potřebné kapitály a vyzývá se dále, aby co nejdříve podala sněmovně návrh zákona, kterým by se tyto požadavky uskutečnily.

Návrhy tyto odpočívati budou klidně v archivu říšské sněmovny a dvorní radové ve Vídni nenechají si růsti šediny a nebudou si jimi lámati hlavy.

Kapitalisté jako majetníci těžebných podniků nevydírají jen obecenstvo, zdražujíce cenu uhlí, železa a jiných kovů, oni také prováděním těžby hornické ničí často soukromý majetek jiných osob a ohrožují mnohdy i životy lidské, poněvadž při bezohledném způsobu dolování nehledí ani na bezpečná opatření, aby nebyl poškozen majetek jiných a ohroženy lidské životy.

Jistý rolník z okolí Duchcovského napsal svému příteli dopis, který ho ve vídeňském hospodářském listu uveřejnil. Dopis zní: »Milý příteli! Píši Ti nejnovější zprávu, že okresní silnice z Ladovic do Liptic na neděli 12. listopadu 1899. na mnoha místech se probořila; také několik polí kolem silnice se propadlo. Stromy klesly v hloub zemi a vyhlédají jen vrcholky ze země. Na okresní silnici u Nové Vsi k Žilinkám a na erární silnici duchcovské jsou z obou stran na mnoha místech ohromné hluboké jámy, v kterých neustále doutná a hoří uhelný prach a důlní trusy. Jíti kolem těchto jam jest velmi nebezpečno, poněvadž se každé chvíle kus po kousku propadává do jícnu. Tak jsme všickni, kteří v těchto krajích bydlíme, i se svým majetkem v neustálém nebezpečí a slavní úřadové k tomu mlčí. Celá rozsáhlá krajina kolem Duchcova, Ladovic, Nové Vsi jest jedna velká pustina.« Dopis tento pěkně líčí řádění těžařských uhelných společností v těchto končinách; jest to pravé loupežné hospodaření, jakého je schopen jen necitelný mamon.

II. Hornické regale.

Bezohledné kořistění těžařských společností, které dnes všude vládne, vyvolalo bezděky otázku, jak se to mělo dříve s právem dolování. Patří všecko, co je pod zemí, zemi, či nepatří? Smí na příklad Rotšild těžiti sám na celém světě měď, rtuť, petrolej, a kde ve které knize je zapsáno, že on je pánem jmenovaných dolů a nikdo jiný?

Kdybychom se chtěli otázkou tou hlouběji zabývati, bylo by nutno pojednati o původu práva vlastnického vůbec. Zde jsou různé směry. Na příklad známé slovo Proudhonovo: majetek je krádež, má v mnohých případech ve skutečnosti úplnou pravdu. Kdybychom stopovali původ majetku mnoha kapitalistů a i mnohých montanistů, nabyli bychom přesvědčení, že jejich majetek poctivého původu není. Na příklad Španělsko dalo ve válce americké do zástavy proslulé rtuťové doly v Almeidě na 90 let pařížskému židu Alfonsu Rotšildovi, jelikož ve své ohromné peněžité tísni bylo nuceno prositi ho za úvěr. Za jakou cenu účel dosáhnut, vidíme na uvedeném zde příkladu. Zde je tedy Proudhon v právu.

Názory o vlastnickém právu na poklady přírody v hloubi země jsou rozdílné. Achenbach praví, že v dávných dobách patřilo právo dolovati majetníku pozemku. Komu patřil povrch, toho bylo všecko, co je pod ním. Arndt tvrdí, že z prvopočátku patřilo právo těžiti z podzemě výhradně králi, a to v celé zemi, odtud jméno »regale« — »důlní vrchní, právo zeměpána«. Král pak toto právo propůjčoval osobám nebo městům. Většina

právníků horního práva znalých je názoru Arndtova. Známé právo Saské (Sachsenspiegel) praví: »veškeré poklady v zemi, které zde leží hloub než jak se zaryje pluh, patří pod právo a majetek krále.«

Ve XII. století stalo se obyčejem, že císař propůjčoval lenní právo provozovati hornickou těžbu, což bylo dosud neznámo.

R. 1356. odkázal císař Karel IV. právo dolovati zemským knížatům.

Toto právo bylo v platnosti až do vypuknutí velké francouzské revoluce. V národním shromáždění učinili Mirabeau a Reynand návrh, aby právo dolovati bylo vráceno »národu«. Podkladem hornického práva až do francouzské revoluce bylo saské hornické právo z r. 1506., platící pro hory sv. Anny v Sasku. Také stanovy hor Jáchymovských z r. 1548. byly na mnoha místech přijaty za základ hornického práva.

Hlavní rysy starého hornického práva jsou tyto:

1. Zeměpán, stát jest pánem přírodních pokladů i pod zemí. Majetníkům pozemků právo to nepatří.

2. První nálezce nějakého ložiska má právo žádati, aby v přední řadě jemu přiřknuto bylo právo dolovati.

3. Hornickou těžbu vede na svůj náklad zeměpán a jeho úřady. Tyto zeměpanské úřady přijímají a propouštějí horníky z práce, také úředníky důlní, ustanovují výši mzdy a cenu vytěžené rudy, vedou účty nákladu dolování. Horníci a důlní úředníci byli tehdáž státními zřízenci.

4. Stát vybíral poplatky a 10. díl vytěžené rudy.

5. Vlastnictví důlního majetku bylo roztříděno na podíly (kuxy). Tyto podíly patřily jako nepohyblivý majetek k dolu.

6. Majetník pozemku musí horníkům ustoupiti. Musí postoupiti pozemky a vodu, začež se mu vyhradí patřičný díl čistého výtěžku dolu.

Toto staré hornické právo bylo francouzskou revolucí odstraněno. R. 1810. bylo přijato nové hornické právo, které dává důlní podniky do úplné svobody soukromé podnikavosti. Tím byly podzemní poklady dány úplně na pospas hladovému kapitálu a zároveň také horníci.

Horníci ve středověku patřili k zámožným občanům. Janssen o tom píše: Kutnohorské důlní právo stanovilo, že každý horník má z práce své vesel býti, nikdo nesmí zmocniti se toho, co jiný v potu tváře a nebezpečím vlastního života na vrch země vykopal. Zákony mají chrániti lidskou práci. Takové zásady platily v »temném a zpuchřelém« středověku. Jak jsme dnes oproti zásadám těm hluboko klesli! Achenbach ve svém rozsáhlém díle o právu hornickém píše: žádný politik, žádný vůdce socialistů novější doby nebyl by s to, aby tak sorganisoval dělnictvo, by v organisaci té byla stejně vážena práce a práva dělníka a na druhé straně zájmy prácedárce, jak tomu bylo od staletí ve všech hornických svazech. Dále píše Janssen: Také

bylo postaráno o to, aby majetníci dolů nebyli neomezenými pány horníků, aby nemohli dle libovůle vydrancovati doly a vykořisťovati horníky. Zdárný rozkvět hornictví měl úzce souviseti s blahobytem horníků samých. Aby horníci nepřišli v dolech o zdraví a život, byla k tomu účelu ustanovena důlní policie, která musila pečovati o větrání v dolech a o všecka zdravotnická a bezpečnostní opatření v dolech. Při všech dolech byly zřízeny lázně pro horníky. Každému perkmistru bylo uloženo, aby pečoval o dostatečné množství potravin pro horníky. Týž zásoboval potravním zbožím za mírný peníz poctivou váhou a mírou veškeré horníky svého okresu. Pracovní doba byla všeobecně ustanovena na osm hodin. Na některých dolech trvala tato střída déle, někde byla ještě kratší.

Všeobecné hornické právo vydané za Ferdinanda I. stanovilo následovně: Každý horník a dělník na dole má, jak jest od pradávna zvykem, pracovati dopoledne i odpoledne pokaždé čtyři hodiny mimo neděle, svátky a soboty; v sobotu odpůldne má se pracovati 2 hodiny. Mzdu horníkům ustanovovaly zeměpanské hornické úřady. Mzda tato byla stálá, nepodléhala chvilkovým změnám, všady platilo se stejně v celém důlním okresu, poněvadž nesměl žádný majetník dolů platit méně nebo více než jeho soused.

Staré hornické právo dí: »páni perkmistři nechť si dají zákležeti, aby jako praví křesťané upravili horníkům takovou mzdu, aby z ní mohli žíti, aby pro nedostatek nebyli sváděni ke krádežím v dolech.« A věru, kde se dělníkům ubírá na mzdě a stravě, tu bují zlodějové v domech i na silnicích. Nemocní, slabí, ku práci neschopní a staří horníci dostávali podporu z bratrské pokladny, která byla ve správě hornických starších a hornického úřadu. Taktéž se z této pokladny vyplácely podpory vdovám a sirotkům po hornících. Tyto podpory nebyly tak hubené jako nějaké almužny, nýbrž dostačovaly k slušné výživě vdovy a dítek.

Francouzská revoluce odstranila staré hornické právo. Zákonodárci francouzští odkojeni jsouce náukou Smithovou, že stát se nemá míchati do záležitostí hospodářských, upravili nový hornický zákon tak, že nyní dána soukromému podnikatelstvu úplná svoboda. Co se ve Francii upeklo nového, to v brzku bylo rozšířeno po celé Evropě a tak se stalo i novým hornickým zákonem, který znenáhla byl přijat ve všech evropských státech. Základní rysy nového kapitalistického práva důlního jsou tyto: 1. Královské regale jest odstraněno. 2. Poklady nerostové nepatří majetníkům pozemků, pod jejichž pozemky jsou ložiska. 3. Musí každý majetník pozemku dovoliti hledání ložiska. 4. Úřady státní prozkoumají těžařský plán ze stránky veřejně-policejního a jinak nemají práva do něčeho zasahovati. Horníci jsou právě tak svobodnými dělníky, jako dělníci jiných průmyslových závodů. Veškeré spory majetníků dolů s horníky patří před právomoc obyčejných okresních státních soudů. To jsou hlavní základy nynějšího hornického práva.

III. Těžba zlata.

Zásada, kterou před 100 lety počal hlásati Adam Smith, otec liberální náuky národohospodářské, že stát nemá se starati o hmotný rozvoj lidu, zle se vymstila na všech kulturních státech, kde se rozšířila. Kdežto dříve zeměpán zásoboval lid potřebnou mincí, jest starosť ta vládám moderních států úplně odejmuta. Dnes jsou civilisované státy zásobovány penězi hlavně od finanční dynastie Rotšildů. Zlatá internacionála dovedla vnutiti všem civilisovaným státům zlato jako jediný platební kov a stříbro, dřívější platební kov, bylo dáno do pense. Zavedením zlaté měny nastala ve státech, kde měna ta uzákoněna, neobyčejná nouze o peníze; následkem této nouze zdražily se veškeré životní potřeby a současně klesla cena lidské práce, zemědělských plodin. Kapitalisté zmocnili se zlatých dolů a učinili z těžby zlata monopol. Válka jihoafrická není ničím jiným než zuřivý boj pro transvaalské zlatodoly, které chce dynastie Rotšildů za každou cenu dostati do své moci.

Dle úkazů mincovny na Washingtonu bylo vytěženo na celém světě zlata r. 1876. 166.956 kg., r. 1897. 357.364 kg. Od r. 1876. do r. 1897. bylo úhrnem na celém světě vytěženo 3,501.699 kg. zlata, kdežto od r. 1856.—1860., ve které době se stalo objevení báječných zlatonosných ložisek v Kalifornii, bylo vytěženo pouze 1,008.748 kg.

Těžba zlata byla rozdělena takto:

	r. 1890.	r. 1897.
Amerika	49.421 *kg*	86.312 *kg*
Australie	44.851 »	83.786 »
Rusko	38.345 »	34.977 »
Afrika	18.762 »	87.372 »

Roku 1899. mělo zlato v tomto roce vytěžené cenu přibližně 1.500 milionů korun našich peněz, r. 1898. bylo vytěženo zlata za 1.400 milionů K.

V jediném Transvaalu bylo r. 1898. vytěženo za 400 milionů K zlata. Akcionáři transvaalských zlatodolů získali toho roku 150 milionů K. Severní Amerika vytěžila r. 1897. za 59,210.795 dollarů zlata, kdežto Transvaalsko vytěžilo toho roku za 56,618.679 dollarů. Za to r. 1899. vytěžilo Transvaalsko za 440 a Amerika za 300 milionů korun zlata.

Abychom měli přehled světové těžby zlata v nejnovější době, uvedeme statistiku z r. 1898. dle výkazu mincovního ředitele Robertse na Washingtonu.

Toho roku vytěženo na celém světě 13,904.303 uncí jemného zlata v ceně 287,428.600 dollarů. Z toho čítalo se na Transvaal 3,831.390 uncí v ceně 79,213.953 dollarů, na Severní Ameriku 3,118.398 uncí v ceně 63,463.000 dollarů a na Australii 3,137.644 uncí v ceně 64,860.840 dollarů. Dále vytěžilo Rusko za 25·4, Canada 13·7, Indie 7·7, Mexiko $8^1/_2$, Čína 6 milionů dollarů zlata.

Transvaal, Amerika a Australie vytěžily 10,088.017 uncí všeho zlata, to jest 73% veškeré těžby, Rusko, Canada, Indie. Mexiko a Čína měly vytěženo 92.686 kg., to jest 21% světové těžby,

Nejbohatší zemí na zlato tedy je dnes Transvaal. Předním majetníkem transvaalských zlatodolů jest pověstná anglická Chartred Compagny, jejíž hlavní akcionáři jsou žid lord Rotšild v Londýně, anglický ministr zahraničních osad Chamberleine a známý africký lupič Cecil Rhodes.

Poněvadž nynější anglický král jest lordu Rotšildovi úplně zadlužen, zavázal se, že transvaalské doly musí přijíti do vlastnictví londýnské bursy, proto tedy vypravena loupežná válka Angličanů do jižní Afriky na zničení obou neodvislých republik, výprava to, jaké dějiny dosud nepoznaly.

Zavedení zlaté měny se na evropských státech dosud strašně vymstilo. Zajímavým dokladem toho byla právě válka jihoafrická a může jím býti dále válka v Číně. Anglická banka, nejbohatší peněžní nádržka celého světa, trpěla citelnou nouzi o peníze. Aby se zlato ze světových bank nerozuteklo, vedly po celou dobu transvaalské války současně světové banky spolu válku o zlato.

IV. Válka za žlutý kov.

Po válce prusko-francouzské a po vídeňském ohromném bursovním úpadku neudály se žádné vážnější otřesy v obchodním a výrobním světě západní Evropy. Všecko šlo obyčejným tichým krokem. Kapitalisté shrabovali klidně své poklady, peníze hromadily se v záložnách a bankách, všude hojnost a přebytek peněz. Ze strachu, aby velcí milionáři neztratili veškeré úroky, poněvadž velký kapitál sám sebe požírá, donutila zlatá internacionála povolné a finanční ministry, aby na státech evropských a pokud možno na celém světě prohlášena byla zlatá měna a zlaté mince jako jediný zákonitý platební prostředek. V době míru vyvíjely se poměry klidně, nikde nebylo viděti zvláštního hospodářského rozmachu jako v letech 70tých; proto byly peníze laciné.

Belgický finanční list »Moniteur des interats matériels« uvádí, že mohlo se v následujících světových bankách vypůjčiti peníze na tyto úroky:

	v Amsterodamu	Berlíně	Brusselu	Londýně	Paříži	ve Vídni
r. 1885.	2·71	4·14	3·23	2·91	3	4·04
r. 1895.	2·5	3·15	2·6	2	2·2	4·09

R. 1898. a 1899. utvořila se míra úroková ve světových bankách takto:

	v Berlíně	Londýně	Paříži	Vídni
v polovici prosince 1898.	6	4	3	5
v lednu 1899.	6	4	3	5
v prosinci 1899	7	6	$3^1/_2$	$5^1/_2$.

Na těchto číslicích vidíme boj světových bank jasně zobrazený. Ani po válkách napoleonských nebrala londýnská banka 6 procent z půjček jako za jihoafrické války. Německá říšská banka v Berlíně zvýšila pak ve své úzkosti, aby nepozbyla zásob zlata, procento na půjčky dokonce až na 7 procent. Ten boj o žlutý kov jest výsledek nouze o platební prostředky následkem

zavedení zlaté měny. Když na příklad banka v Londýně dá na směnky peníze pouze na 6 procent, tu se pohrne všecko zlato do Londýna, poněvadž kapitál proudí tam, kde je větší zisk. Aby nenastala v říšské bance v Berlíně nouze o peníze, zvýšila tato banka úrokovou míru na 7 procent, tedy o 1 procento více než v Londýně. Tím si pojistila kapitalisty v Německu, aby neposílali zlato do Londýna.

My v Rakousku nedožili jsme se zvýšení míry úrokové v rakousko-uherské bance, poněvadž máme dosud platnou měnu papírovou, právě tak banky v Římě a v Madridu nezvýšily úrok, poněvadž zlata vůbec nemají a proto je také hledati nemusí. Proto vidíme, že úroková míra v Madridu byla 4 ze sta.

Říšská německá banka zvýšila 16. prosince 1899. úrokovou míru na 7 procent, aby si zachránila zásoby zlata. Berlínský »Börsen courier« přinesl druhého dne článek nadepsaný: »Válka o peníze«. Zde praví: »Milionáři mohou opět klidně spáti. Někteří, národohospodáři snili krásný sen, že míra úroková klesne trvale na nejnižší stupeň; sen tento jest zničen. Peníze za bukvici jsou opět hledaným předmětem a přinášejí kapitalistům zase vysoké úroky. Před 4 lety dostávali milionáři v Londýně v bance londýnské z uloženého kapitálu sotva $^3/_4$ procent, v Berlíně bylo si možno na soukromé směnky vypůjčiti peníze na $1^1/_2$ procenta. Boháčům vstávaly z toho hrůzou vlasy na hlavě, obávali se, že na plném žoku zemrou hlady. Časy se důkladně změnily. Dnes je na celém světě taková poptávka a potřeba peněz, že nelze všude spotřebu tu ukojiti. Kapitál dostává dnes úroky, jakých nebral již mnoho let.

Co pak je všeho toho příčinou? Hromadění kapitálu v letech devadesátých v záložnach a bankách bylo znamením hospodářského úpadku, kdežto dnešní nouze o peníze dává nám znamení, že se nyní mnoho podniká. Průmysl a obchod obléhají peněžité nádržky a žádají pro své potřeby hojného úvěru. Proto šroubují světové banky úrokovou míru do výšky, aby jistou část žadatelů o úvěr zahnali.

Příčinou nouze o peníze jest také zdražování surovin. Cena železa, uhlí, bavlny, vlny a pod. stoupla značně. Jen Anglie vydala v prvním pololetí r. 1899. za argentinskou vlnu o 36 milionů zl. více než r. 1898. Mimo to je Anglie stísněna velikými výdaji válečnými, jelikož vydržuje přes 200.000 mužů v jižní Africe. Následek toho jest boj o zlato ve světových bankách. Anglická banka, jejíž zásoby zlata scvrkly se na malou sumu, snaží se zvýšením míry úrokové zlato přitáhnouti. Ostatní světové banky snaží se své zásoby zlata chrániti, a jediným prostředkem k tomu jest zvýšiti úrokovou míru. Tak se vede o žlutý ten kov zuřivý boj, a důsledkem boje toho na život hospodářský jsou velice zhoubné. Obě ústřední banky, ruská a pařížská, mohly by Londýnu poskytnouti pomoc. (Což se také stalo, jelikož začátkem června 1900. poslal finanční ministr de Vitte do Londýna za 7 milionů rublů zlata, zásilka ta, co svět stojí, asi největší. Poznámka pisatele.)

Zásoby zlata světových bank byly koncem listopadu 1899., kdy boj o zlato nejvíce zuřil, následující:

Ruská státní banka 2764 mil. marek, banka Francie 1510, rakousko-uherská 691, banka anglická 616, německá říšská 510.

Nejvíce zlata má tedy ruská banka, která poklad ten s největší úzkostí střeží.

Bylo by velikým omylem svalovati všecku nouzi o zlato na jihoafrickou válku. Nouze o kapitál a peníze byla zde již dříve než jihoafrická válka. Rozmach průmyslu hlavně v Německu spotřebuje velikého množství peněz. Banky nemohou stačit potřebám průmyslníků. Peníze, které se dnes dávají do staveb drah v Číně, v Africe, vracejí se jen znenáhla do Evropy zpět. Dnes má jediné Německo 9000 milionů marek uloženo v podnicích v zemích zámořských. Mluva židovského toho listu jest velice zajímavá. Ačkoliv dráhy a světový průmysl potřebují tolik peněz, že jich požadavkům nemohou banky stačiti, přece největší peněžité nádržky úzkostlivě hlídají své zásoby zlata, majíce strach, že by jich už neuhlídaly, kdyby se dostaly do oběhu. Razené dukáty a zlaté pruty zavírají se do nedobytných sklepů světových bank ze strachu, že kdyby se daly z ruky, soused by je hleděl za každou cenu koupit a urvat. Zde i přece slepý vidí. Kam to evropské vlády dopracovaly, že sedly dynastii Rotšildů na lep a zavedly zlatou měnu. Mezi lidem je ohromná nouze o peníze, průmyslníci, kupci a živnostníci obléhají banky, prosí za úvěr, státy potřebují báječné miliony na výzbroj, na stavbu drah, průplavy a veřejné podniky a není k tomu peněz, jelikož jedinké zlato jest zákonitě uznaným platebním prostředkem a právě toho zlata je na světě *příliš málo*, než aby mohlo sloužiti jemu uměle vykázané úloze, zasobiti národy a státy platební mincí. Státy musí zlaté pruty ze sklepů Rotšildových draze kupovati a tak zlatá židovská internacionála zotročila celou Evropu. Dlouhá léta musí říšské ústřední banky namáhavě střádati, než nastřádají dostatečný počet zlata, aby na základě této zásoby dávaly do oběhu papírové peníze. Nejlépe to viděti na hospodářské politice francouzské banky. Dle údajů statistika Thierryho, kterou sestavil v jedné přednášce v pařížské »Societé d'economie politique«, měla banka francouzská tyto zásoby zlata:

R. 1882. 541 milionů franků, r. 1886. 939 mil. fr., r. 1889. 998 mil. fr., r. 1894. 2061 mil. fr., r. 1895. 2153 mil. fr., r. 1896. 1904 mil. fr., r. 1898. 1819 mil. fr.

Dle odhadu berlínské »National-Zeitung« bylo ve světových bankách následovně zlata:

	r. 1897.	r. 1899.
	milionů marek	
bank of England	609	586
německá říšska banka . . .	568	476
banka francouzská	1562	1489
rakousko-uherská	606	678
nizozemská banka	52	75
belgická banka	82	86
španělská	188	272
italská	230	236
new-yorská	637	605.

Na číslech těchto jasně vidíme, že všudy mimo vídeňskou a madridskou banku zásoby zlata mizí. Německá říšská banka, která byla 4 leta po sjednocení celého Německa zřízena na místě pruské banky, neměla vůbec dosud po celém svém 25tiletém trvání úrokovou míru 7 procent.

Následky nouze o peníze jsou v hospodářském styku jednotlivců ještě horší. V Londýně nebylo lze po celou dobu jihoafrické války soukromou cestou si vypůjčit peníze jinak, než na 9 procent! To znamená ztráty ohromných milionů.

V největší nouzi o peníze nezbývá cedulovým světovým bankám než nechati pilně pracovati cedulový lis, na kterém se tisknou papírové bankovky. Těch měly:

r. 1899.	začátkem ledna		koncem prosince
rakousko-uherská banka . . .	710 mil.	zl.	683
německá říšská banka	1250 „	marek	1202
banka anglická	27·3 „	lst.	28·76
banka francouzská	3810 „	fr.	3924
banka belgická	526 „	„	549
banka nizozemská	213 „	„	212
banka italská	899 „	lír	848
banka španělská	1436 „	peset	1508.

Ještě lépe poznáme nouzi o peníze, srovnáme-li počet směnek akceptovaných od bank místo hotových peněz. Světové banky měly následovně směnek r. 1899. v oběhu

	začátkem ledna		koncem prosince
rakousko-uherská . . .	237 mil.	zl.	204
německá	732 „	marek	1028
anglická	32·91 „	lst.	35·25
francouzská	1111 „	fr.	1049
belgická	366 „	„	346
nizozemská	72 „	„	67
italská	265 „	lír	306
španělská	1193 „	peset	1048.

Zde vidíme, že nejsilnější průmyslové země, Německo a Anglie, trpěly koncem r. 1899. ohromnou peněžitou nouzí. Jediná říšská banka v Berlíně měla na konci r. 1899. v oběhu skorem o 300 mil. marek směnek více než na začátku roku a banka anglická měla jich o 50 milionů m. více.

Německo má na ten čas největší spotřebu peněz, poněvadž se rozvíjí vždy více a více ve stát průmyslový, který všude zatlačuje Anglii. Nejlépe vývoj ten viděti možno na vzrůstu peněžitých obratů německé říšské banky. Banka ta měla následovně peněžných obratů: r. 1880. 52500 mil. marek, 1898 163000 mil. m., r. 1899. 170.000 mil. m. K číslicím těm není třeba poznámek.

V. Paniky na světových bursách, hlavně v Londýně za jihoafrické války.

Jihoafrická válka byla a zůstane padoušskou loupežnou výpravou na zabrání transvalských zlatodolů pro finančníky panující na burse londýnské, hlavně pro lorda Rotšilda. Za této

války klesaly a stoupaly akcie transvaalských podniků dle zpráv, které docházely z bojiště, takže za několik dní po některé bitvě v jižní Africe odehrávaly se na světových bursách bitvy bursiánů. Bitvy ty jsou méně bolestné a nekrvavé, ale stejně zuřivé a vzrušující, jako bitvy v dýmu, prachu a hřmění děl.

Dne 15. prosince byli Angličané na hlavu poraženi v bitvě u Colensa. Jakmile o tom došla zpráva do Londýna, klesly akcie »Rand-mines« na kuse o 6 liber šterlinků. Londýnské telegramy 16. prosince do světa rozeslané z londýnské bursy měly následovné znění: bursa začala dnes záhy rano za obrovského rozčilení. Všichni bursiáni kvapili na oddělení, kde se prodávají akcie zlatodolů. Zde se odehrávaly divoké a hrozné výstupy. Bursiáni a někteří majetníci papírů šli až na ulici, kde bursovní boj trval několik hodin.

Z Paříže se téhož dne telegrafovalo do města: trh důlních akcií byl dnes divoký. Rand-Mines platily včera jeden za 970, dnes za 830 franků. Akcie Goldfields ztratily 31, Debeers 62 franků.

Dva dny později se poměry valně nezlepšily. Z Londýna roznášel 18. t. m. telegraf zprávu: na burse se mnoho prodává; všeobecné rozčilení. Z rána kursy neklesaly, jelikož noviny psaly, že vrchní velení jihoafrické armády bude v lepších rukou. Brzy však začaly ceny klesati, a to tak náhle, že i státní anglické dluhopisy klesly pod nominální cenu, což se dosud nikdy nestalo.

Ještě smutněji zněly telegrafické zprávy z Londýna a z Paříže dne 19. prosince. Bursa jest v hrozném rozechvění. Všeobecně ohromuje zpráva, že anglické státní consoly klesly na ceně, jejich kurs je dnes 98·3, což nebylo ani ve válce Krimské.

Následkem bursovního poplachu a všeobecného klesání cenných papírů ohlásily některé bankovní firmy v londýnské city úpadek. Tak padla 18. prosince v Londýně banka »Nathein bank«, jejíž závodní kapitál byl 2 miliony liber.

Účinky porážky Angličanů u Colensa jevily se v plné míře při likvidaci bursovních obchodů na poslední den měsíce prosince. Berlínský »Börsencourier«, list žida Mosseho psal: »Již dlouhá léta nebylo takového dne na londýnské burse, jako den ultimo likvidace měsíce prosince 1899, ani po úpadku světoznámého bankéře londýnského Baunga se bursa tak neotřásla, jako nyní po bitvě u Colensa. Cenné papíry na londýnské burse kolující ztratily klesáním cen alespoň 1000 milionů zl.« Je-li tomu tak, chápeme ono hrozné rozčilení, které se zmocnilo židovských londýnských jobberů na burse s lordem Rotšildem v čele, že se přepočítali ve vítězství anglických zbraní. Sám lord Rotšild daroval téhož dne 5000 liber šterl. na výzbroj dobrovolného pluku.

Také pařížský Gustav Rotšild ztratil téhož dne na burse v Berlíně přes 20 milionů marek.

Snad neopomenuli občan Bebel a Adler oběma Rotšildům v těžkých těchto zkouškách poslati v pravý čas soustrastné dopisy. Nejspíše dali oba jenerálové socialní demokracie červeným listům rozkaz, aby tím úsilovněji žádaly za zrušení církevního majetku, aby se židé mohli zase pro ztráty na burse ukonejšiti.

Dnes může každý slepec viděti, že výprava Angličanů do Jižní Afriky nebyla a není nic jiného, než loupežným tažením na povel židovské internacionály, aby jihoafrické zlatodoly, nejvýnosnější na ten čas na celém světě, přišly do rukou dynastie Rotšildů. Kdežto v jižní Africe prolévá se krev, zabíjejí se jindy svobodní občané, přepadává se pilný a pracovitý národ jako stádo lupičů, odehrávají se stejně zuřivé a děsné bitvy na bursách v Londýně, Paříži, Berlíně a Vídni, kde rozzuření židovské jobbeři nad nezdarem lupičských zbraní vedou hádky na ulici.

V červnu 1899. platila jedna akcie Rand-Mines 45 liber št., začátkem října klesla na $27^1/_2$ lib. st. Po bitvě u Colensa platila $29^3/_8$, začátkem května 1900. byl její kurs na 40 lib. st. Válka jihoafrická stála do konce června 1900 Anglii asi 1200 milionů zl. našich peněz mimo 80 tisíc mužů, kteří buď padli, nebo onemocněním se stali invalidy.

Nyní jest otázka, odkud si Anglie obrovskou sumu nahradí. Na zlaté doly nesmí sáhnouti, akcie patří Rotšildovi, Chamberleinovi, Rhodesovi, pak berlínským židům Bleichrödrovi, kteří mají v Africe investováno v dolech asi 500 milionů marek. Konečně nezbude Anglii nic jiného, než zabaviti na nějaký čas jistý díl výtěžku zlatých dolů.

Loupežná výprava Angličanů do Afriky nikdy by se nebyla stala skutkem, kdyby evropské vlády nebyly poslechly rozkazu dynastie Rotšildovy na zavedení zlaté měny. Děsná nouze o zlato a zvířecí přímo hlad po něm učinil z Evropy rejdiště zlaté internacionály a zničil rázem všecku křesťanskou kulturu. Tam, kde vlády nešetří ve jménu zlatého telete ani nejsvětějších lidských práv, tam nemluvme o křesťanství.

Zajímavo je, že v syrském rukopise vydaném patriarchou Rahmanim ve Kirchheimu a v Mohuči, nadepsaném Evangelium našeho Pána Ježíše, který rukopis pochází z II. století, je psáno v kapitole o konci světa: »Povstane na západě král cizí krve, kníže největšího podvodu, lstí, neznaboh, vrah, žíznivý po zlatu. Bude panovati divokým národům a prolévati mnoho krve. Tenkráte stane se stříbro opovrhovaným a jen zlato bude hledaným.« Kdo by si tu nevzpomněl na dynastii Rotšildů! Boj zlata a stříbra není dobojován, a doufáme, že demokracie v Severní Americe zvítězí a dosadí opět stříbro v jeho staré právo. (Pokračování.)

Z večera.

Nebe se halí do červánků,
ruch světa v tichu zapadá,
i ptáče ku klidnému spánku
ve hnízdečku se ukládá.

A později vyjdou-li hvězdy
jak světélek když naseje,
tu v mysl lidskou táhne vezdy
s tou věrou sladká naděje:

Že Ten, kdož řídí osud lidský
i o broučka se zajímá,
Ten velebný a gigantický
vše věčnou láskou objímá.

A slibuje, kdy v tiché noci
hvězd otevírá dvoranu:
»Vy slabí, bídní, bez pomoci,
v mou všichni spějte ochranu!«

L. Grossmannová-Brodská.

Obrana kláštera se stanoviska historie, rozumu a práva.

Socialní studie. Napsal Dr. RUDOLF HORSKÝ.

* POKRAČOVÁNÍ. *

II. Klášter s hlediště rozumu.

Rozum odsuzuje mnišství, zní krátce anathema Viktora Huga o životě řeholním. Jak patrno, Hugo nerozlišuje věc tak, aby odsuzoval nahodilé zlořády v klášteřích, jež se do života mnišského bezprávně vetřely, nýbrž on se stanoviska rozumového odsuzuje mnišský život vůbec. Jako on, činí i mnozí jiní, prohlašujíce, že řeholnictví se zdravým rozumem se nesrovnává, nýbrž jest s ním v protikladném sporu. Zkoumejme, mají-li pravdu.

Klášter jest předmět ethický a proto musí rozum posuzovati jej více s hlediště ethického, než s hlediště metafysiky. Praví-li tedy kdo, že rozum odsuzuje mnišství, jest to tolik, jako by řekl, že mravní zásady zdravého rozumu jsou v úplném kontradiktorickém rozporu s mravními zásadami, na nichž mnišství spočívá.

Filosof Herbart říkával: »Wer richtig urtheilen soll, der muss sich zuerst im Denken richtig orientiren.« Chtějíce provésti správný úsudek, učiníme tak i my. Výše jsme vyložili historický původ kláštera. Řekli jsme, že ascese zasnoubila se se společenským pudem a dítkem jejich že jest klášter. Společenský pud jest otcem, ascese pak matkou kláštera. Koho tedy rozum se stanoviska ethického odsuzuje? Snad společenský pud jako otce, či ascesi jako matku kláštera, či snad spojení obou? Rozebereme podrobně dialektickou anatomií jedno za druhým.

Základem klášterní ascese jest dobrovolná chudoba, ustavičná čistota a dokonalé poslušenství. To jest, abychom tak řekli, tělem ascese. Toto tělo jest oživeno duchem živé víry v Ježíše Krista. Tážeme se, co z toho může zdravý rozum zavrhovati? — »Všechno,« odpoví nám nepřítel. Dobře, odvětíme klidně, ale žádáme, aby nám zevrubně jmenoval a odůvodnil, co se mu zavržení hodným býti zdá.

Odpoví nám: Především jest to požadavek ustavičné čistoty. Ustavičná čistota jest proti přírodě a tudíž také jest proti zdravému rozumu. Námitku tuto slýcháme velmi často, a to i od některých z těch, kteří slib ustavičné čistoty složivše, cítí se později nešťastnými proto, že ztratili ducha Kristova. Nuže, odpovíme zevrubně k této námitce.

Staří Římané dobrovolné panenství vysoko cenili. Markus Aurelius, císař-filosof, děkuje za to, že se mu dostalo takového vychování, kterým udržel se v čistotě a nezmrhal své síly.[1]) Tacitus na výsost velebí vrchní vestálku Okii pro její panenskou

[1]) Τὰ εἰς ἑαυτόν. I., 17.

čistotu. Ve své Aeneidě předvádí Virgil na nivách blažených duchů kněze, kteří panenství zachovali. A naše materialismem prosáklá doba vidí v panenské čistotě nerozum, ano hřích proti přírodě, kdežto samo pohanství uznávalo panenství za převzácnou, vznešenou ctnosť. Postavme se na stanovisko materialismu, který praví, že prý dobrovolná čistota jest proti přirozenosti a tedy hříchem. Pak musíme zcela logicky souditi takto: Mezi panictvím a nepanictvím jest kontradiktorický spor; kdo jest jedným, nemůže zároveň býti druhým, poněvadž linie obě dělící jest mathematická. Je-li ale dobrovolná čistota a s ní spojené dobrovolné panictví hříchem proti přírodě, a tedy i proti zdravému rozumu, pak musí nezachovávání panictví býti naprostou přirozenou mravní povinností a kategorickým imperativem zdravého rozumu. To jest: je-li zachovávání panictví hříchem a tedy mravním zlem, pak nezachovávání panictví jest mravním dobrem a poněvadž zlého se vystříhati a dobro konati jest absolutní povinností člověka, pak ovšem by bylo absolutní povinností každého člověka, který puberty dospěl, panictví se vystříhati a oddati se stavu nepanickému. To pak může se státi dvojím způsobem, buď v řádném stavu manželském, aneb mimo manželství. Známý a svého času na výsost slavený materialistický filosof Eduard von Hartmann a s ním téměř všichni naturalisté řádné manželství zavrhují a doporučejí holdování smyslnosti mimo stav manželský. »Nač by člověk nepohodlnému a hanebnému spojení manželskému se podvoloval,« volá Hartmann, »když mu jiné prostředky po ruce stojí svůj pud ukojiti a když se může přesvědčiti, že mu většího smyslného požitku manželství nepodává, než tyto? Avšak málokteří dospějí k tomuto náhledu.«[2]) Sám atheistický filosof Dühring se děsí nad tímto názorem Hartmannovým, kterým Hartmann, dle výkladu Dühringova, vlastně doporučuje onanii, paedastrii a podobné. Takové rušení panenské čistoty musí každý rozumný a lidské své důstojnosti pamětlivý člověk odsouditi za svrchovaně nemravné.

Jiný náhled holduje tak zvané volné lásce. Již Plato ve svém ideálním státě chtěl míti všechno společné, i ženy. Plotinus začal prováděti tento názor Platonův na ssutinách Kampaně. Ve středověku volnou lásku hlásali tak zvaní bratří a sestry volného ducha a u nás čeští Adamité. V nové době pro volnou lásku láme kopí hlavně socialní demokratismus.[3]) A nyní se tážeme: Srovnává se to se zdravým rozumem, aby svět byl učiněn jediným, velikým bordellem aby tím vyvrácena byla rodina, základ to spořádané společnosti lidské? Rozum liberálně-talmudistickými zásadami prosycený ovšem tuto neřesť schválí, nikoliv ale, že by to bylo mravně dobré, nýbrž, že to zkažené smyslnosti mravně porušených lidí lahodí, střízlivý rozum však musí takové poměry volné lásky a prostituce rozhodně zavrhnouti. Je-li tedy život nepanický povinností, pak by musil veden býti v řádném monogamickém svazku manželském.

---

[2]) a. a. O. S. 198., čtvrtého vydání. — [3]) Samo evangelium socialismu, Konnum. manifest, na str. 22. dí, že se jim, Konnumistům, může vyčítati, že místo skrytého chtějí zavésti oficielní společenství žen.

Ale tu nastává otázka: Jest tomu skutečně tak, že by vstoupení ve stav manželský bylo ethickou povinností každého dospělého člověka? Staří Římané pokládali to za povinnost státními zákony nařízenou, aby alespoň poněkud omezili zhýralost doby tehdejší.[4]) V nové době byl to filosof Fichte mladší, který praví, že jest to mravní povinností každého dospělého člověka v stav manželský vstoupiti, poněvadž prý rozdíl pohlaví jakousi polovičatost v sobě chová a teprve součet obou pohlaví celistvosť člověka doplňuje. K tomu cíli vyzývá státy, aby následovaly starých nařízení římských a každého dospělého člověka donutily v stav manželský vstoupiti. Fichte, mluvě o polovičatosti pohlaví, jaksi opakuje pouze, co svého času tvrdil staroindický zákonník Manu, dle kterého člověk byl jen tenkráte úplným člověkem, když sloučena byla v jeho životě trojitost: muž, žena a dítě,[5]) to jest dle názoru staroindických právnických filosofů, člověk jest úplným člověkem teprve tenkráte, když žije ve vlastním životě rodinném. Tážeme-li se však po důkazu, proč by osamocený člověk byl jen částečným a v manželském životě žijící úplným člověkem, zůstanou nám důkaz dlužni. Názor takový jest pouhou individualní domněnkou a proto dle zásady: »quod gratis asseritur, gratis negatur« s lichým a ničím nedokázaným tímto postulatem déle zabývati se nebudeme.

My jsme jiného náhledu. Vycházejíce z definice filosofické ethiky na správných základech založené, že »manželství jest spojení dvou osob za účelem mravního rozšíření lidstva«[6]) tvrdíme, že stav manželský není naprostou povinností. Nic nevadí, praví-li sv. Tomáš Aquinský, že »commixtio carnalis est de secunda integritate matrimonii, non de prima«,[7]) že tedy ani manželství ku své platnosti nevyžaduje spojení tělesného, jak i Hus správně soudí, řka: »Svolenie s obú stranú dobrovolné, beze lsti činí manželstvie, ač by nikdy spolu neleželi, ale hrubí lidé mnie, by jedné jich svolenie bylo manželstvie.«[8]) Takový stav manželský jest ale vlastně stav panický v manželství. V takovém stavu žil sv. Josef s přesvatou Pannou Marií, král sv. Jindřich se sv. Kunhutou a j. Třebas manželství jest conjunctio maritalis a nikoliv conjunctio virginalis,[9]) nemusí conjunctio haec esse in actu, ad validitatem matrimonii sufficit, si existit in legitima et licita potentia. Avšak přes to všechno, že i v manželství lze žíti ve stavu panickém, není přece manželský stav naprostou povinností dospělého člověka. Proč?

Člověk dle duše své jest bytostí nesmrtelnou, cílem jeho jest Bůh sám a proto nemůže ve hmotě hledati svůj cíl. A poněvadž jest tedy spojení s Bohem, tímto podstatným a absolutním dobrem, cílem člověka, jest hlavní povinností jeho mravní zdokonalení sebe sama. Tohoto mravního zdokonalení ovšem může člověk dosíci jak ve stavu svobodném tak i manželském, avšak ve stavu panickém mnohem snáze a lépe. Sám Hus na místě uvedeném »o manželství« to dokazuje.[10]) Neníť zajisté člověk

[4]) Cicero de leg. lib. III. cap. 3. — [5]) Zák. Manu IX., 45. Naši novomodní románopisci à la Dumas v »Les femmes«, téhož jsou náhledu. — [6]) Kaulich »Ethik«, S. 396. — [7]) Summa quaest. 42. ast. 4. — [8]) Postila čtenie 7. — [9]) Catech. Rom. »de matrim.«, cap. VIII., n. 3. — [10]) Jak si Hus panenství vážil

roveň hmotnému stromu, který podle jakosti a množství hmotných plodů se cení, nýbrž s Aristotelem mluvě, jest člověk stromem převráceným, který kořeny své v nebesích má a množství dobrých skutků, co plodů mravní své dokonalosti nésti má. A to právě tvrdíme, že stav panický snáze a lépe k mravní dokonalosti vede, než stav manželský. Sami staropohanští Indové to uznávali. Buddha pravil: »Větší jest nebezpečenství spoutaného dítkami a ženou, než jest nebezpečenství toho, kdo ve vězení řetězy a pouty svázán jest. Neboť náhodou šťastnou z nebezpečenství žaláře vyváznouti může; ti však, kdo na dětech a ženě lpí, jsou jako v hrtaně tigra a nemohou, když neopatrně tam byli vstoupili, vysvobozeni býti.« Proto se nedivme sv. Pavlu, který, ačkoliv manželství jmenoval »velikou svátostí«, přece si přál, aby dokonalejší křesťané byli jako on, neboť »kdo nemá ženy, pečuje snáze o to, co jest Páně a kterak by se líbil Bohu, ale kdo jest s ženou, pečuje o to, což jest tohoto světa, kterak by se líbil ženě a rozdělen jest.« (Pokračování.)

Píseň epigonů.

Ctím vás, vy hrdí ducha velikáni,
a přec vás nenávidím celou duší:
já červ, jenž v orlí vaší stopě kluši
hlemýždím krokem stále — bez ustání!

A proč jen v té mé trpasličí skráni
též někdy myšlénka se jakás vzruší,
proč někdy tak v mém srdci mi to buší
a za vámi mne v spěch to popohání?

Vy netušíte, ducha gigantové,
jak ubozí jsou vaši epigoni,
již v marném spěchu za vámi se honí!
Vy nevíte, jak trud mi duši klove,
když jeden za vámi mne pudí hlas
a druhý dí — že nedostihnu vás!

Richard Černý.

vysvítá zvláště z jeho listu poslaného pannám jistého kláštera. Škoda, že se nezachoval jeho spis »o panenství«, o němž ještě v 16. století zmínka se činí. Zvláště by měli k srdci si vzíti výstrahy Husovy oni skuteční nebo nastávající odpadlíci z kněžstva, kteří, Husem se stále ohánějíce, horlí proti kněžskému řeholnímu celibatu. —

Spolek sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování chudých v království Českém.

Výroční zpráva za rok 1900.

Píše TOMÁŠ ŠKRDLE.

Ohromná činnost českých Vincencianů jest tu vypsána na 43 stranách. Zprávy zvláště u některých konferencí jsou stručné, ale celkem jsou podány v podstatě tak, že si čtenář může o činnosti Vincencianů učiniti jasný úsudek. A úsudek ten jest příznivý: charita českých Vincencianů jest vroucí a vznešená, a co nás nejvíce těší: čeští Vincenciané jdou vítězně ku předu a dobývají města za městem. Češi i Němci závodí tu v oboru charity, jdouce za svým patronem sv. Vincencem, aby se ušlechtili a duševně posvětili, aby volný svůj čas chudým věnovali.

V čele 62 českých a německých konferencí jest v Praze Ustřední rada, která sbírá příspěvky a dary od velikých dobrodinců a rozděluje je na účely spolku; tato rada stará se o zájmy celého sdružení a vydává každý rok výroční zprávu, aby tu byla shrnuta činnost všech konferencí čili odborů a celého spolku. Hlavní pramen příjmů skytá ústřední radě česká šlechta.

Konference v Liberci — dvě — a v Teplicích-Šenově, s nimiž jsou spojeny Trnovany — tři — mají zvláštní místní rady, kteréž mají týž místní význam, jako Ústřední rada pro celé Čechy.

Rovněž i Vincentinum v Praze má zvláštní ředitelstvo a vede si zvláštní kasu. Ve Vincentinum bylo 26 chorých, 8 mužů a 18 žen ve stálém ošetřování. Je tam zvláštní duchovní správce a domácnost obstarávají řeholní sestry.

Mezi různými dobrodinci Vincentina jest na prvém místě zase česká šlechta. Známý lidumil prof. dr. Michl odkázal Vincentinu 2000 K a také různé, bohatší konference ukládají ze svých příjmů dárky pro Vincentinum. Roku 1900. mělo Vincentinum 25.883 K 20 h příjmů a 17.905 K 42 h vydání. Správní komité Vincentina naříká, že se mu přes četné jeho snahy nepodařilo, příjmy ústavu zvýšiti tak, aby alespoň rovnaly se stále rostoucím výlohám jeho. Kapli Vincentina posvětil Jeho Eminencí ndp. kardinál Lev sv. pán Skrbenský, kníže arcibiskup, dne 30. května; po svěcení prohlédl si Jeho Eminencí celý ústav, navštívil ošetřovance a projevil nad polohou Vincentina a celým jeho zařízením svoji spokojenosť.

Každá konference čili odbor tvoří samostatný celek. Konference mají své předsednictvo a členstvo a starají se samy o sebe jak mohou a vykonávají svůj úřad zcela neodvisle od Ústřední rady. Jen tehdy, kdyby konference klesala a hrozilo jí zahynutí, nebo kdyby se v ní objevily nějaké nepřístojnosti, Ústřední rada zakročí a pomáhá a radí nebo kárá, jak je třeba. Každá konference zasílá do sezení Ústřední rady předsedu nebo některého člena, jenž tam právoplatně zasedá, tvoře právě

s praesidiem Ústřední radu a předseda Ústřední rady, Karel Ervín hrabě Nostic, navštěvuje pražské a předměstské konference pravidelně jednou do roka a bývá tam při celém jednom zasedání, venkovské pak navštěvuje někdy, hlavně ty, které má na svých cestách po ruce.

Čtyřikráte do roka scházejí se v Praze všickni pražští a předměstští Vincenciané k valným hromadám. Ráno jest mše sv. a sv. přijímání členů a ošetřovanců, odpoledne pak je valná hromada. Nábožné čtení, řeč vynikajícího kněze a sdělení předsednické a povzbuzení k další společné práci bývá předmětem těchto porad. Leckdy úchvatný duchovní řečník nadchne jako oživující silou celé shromáždění k trudné práci.

Nuže, co činí konference!

Především budiž k tomu poukázáno, že členové konferencí, byť i nemajetní, konají svoji práci zcela zdarma. Nikdy, za žádných podmínek nesmí činný člen konference dostati od spolku sv. Vincence podporu. Tato nezištnost jest v pravdě velikou a dojemnou okrasou tohoto družstva. Druhou jeho ozdobou jest, že se v něm zachovává rovnost všech stavů; v konferencích zasedá hrabě, kanovník, profesor, státní rada, farář, řemeslník a dělník, rovnocenně, vedle sebe: všecky sbližuje vespolná láska k Ježíši Kristu a cíl jejich: osobní posvěcení a péče o chudé.

Konference sbírá v osadě, kde působí, peníze, naturalie, šaty a jiné věci, a dává to chudým. Je-li kdo chorý, tomu se přilepší. Ale křesťanská charita jest vynalezavá i vymýšlí různé způsoby, jak činnost svoji osvěžovati a chudým tím více pomáhati. Tak na př. konference na Král. Vinohradech má zvláštní fundaci, z níž v den 2. prosince poděluje chudé; v Chlenech 7 dívek a paní šije dívkám bezplatně šaty. Různé konference mají v chrámech schránku na dary pro chléb sv. Antonína; jsou to na př. v Praze konference u sv. Jakuba, u sv. Františka, u sv. Salvátora (mají schránku v chrámu Páně sv. Vojtěcha), u sv. Štěpána, venku v Chlenech; z milodarů dávají chudým bochníky chleba. Konference u sv. Štěpána konává kostelní slavnost u sv. Ignáce. P. Jesuita má o účelu konference kázaní a sbírkou získá se až 432 K. Podobnou slavnost provedla konference u sv. Jakuba. P. Jos. Simon kázal o spolku sv. Vincence z Paula a sbírka po kázaní vydala 111 K. Některé konference konají sbírky po domech a dobudou si tak stálých dobrodinců, jiné si vydávají zvláštní své tištěné zprávy a dávají je dobrodincům.

A z těchto nastřádaných grošů, k nimž i Ústřední rada dle možnosti přispívá, dávají konference chudým poukázky na potraviny, na kávu, na maso, poskytují pomoc na činži, na léky, někde poskytují bezúroční půjčky, vyplácejí zastavené věci, dávají chudým uhlí a vůbec životní potřeby. Některé konference kupují chudým dětem školní pomůcky, v poledne dávají chudé školní mládeži chléb, jiné podporují studující; zvláštní péči věnují Vincenciané sirotkům; živí je a k místům jim pomáhají. Cizím příslušníkům píší Vincenciané do jejich domovských obcí a vyprošují, ba mnohdy docela i vydobývají jim podporu. V Teplicích zřídily tamní tři konference útulnu pro chlapce a konvikt

pro studující a v Liberci zřídili Vincenciané: Vincentinum, útulnu pro chlapce a Francisco-Josephinum, studentský konvikt.

K Vánocům přidávají konference chudým vánočky, ořechy, jablka, dětem a dospělým šatstvo nebo něco na penězích na maso a na kávu, aby měli i chudí hmotně radost z narození Ježíška.

Zvláštním leskem zastkvěl se spolek sv. Vincence před 10 lety, když k obecné kuchyni karlínské přistoupily nové tři chudinské a Vincencianské kuchyně, a to: v Žižkově, na Smíchově a v Libni. Tyto čtyři kuchyně rozkvětem přímo bujely, ale odchodem jejich zakladatelů padly chudinské kuchyně v Žižkově i na Smíchově a Libeňská se proměnila v pouhý polévkový ústav. Jediná Karlínská obecná kuchyně zůstala do dnes v rozkvětu. Ve výroční zprávě se dočítáme, že v období 1899.—1900. bylo v ní prodáno: polévky 62.848 porcí po 4 h, masa 5.803 porce po 12 h, příkrmů 34.582 porce po 12 h, housek 17.004. A zdarma rozdáno bylo: polévky 8.555 porcí, masa 1.102 porce, příkrmů 5.503, housek 22.245. Vařeno bylo celkem 171 dní, připadá tedy průměrně na den 922 prodaných a rozdaných porcí.

V Libni dává konference 500 nuzným dítkám školním v dnech školních polévku a chléb.

V náhradu za kleslé kuchyně v Žižkově a na Smíchově povstala chudinská jídelna ve Vršovicích. Ta rozdala za zimu 2.326 porcí polévky s chlebem a po 4 h prodala 1.520 porcí.

Při vší této hmotné podpoře mají Vincenciané na zřeteli duševní blaho ošetřovanců. Aby se jim dílo jejich lépe dařilo, předplácejí některé konference pro chudé »Kříž« a »Marii«, »Č. Jinocha«, rozdávají jim kalendáře a půjčují jim knihy z vlastní bibliotéky. To se děje dle výroční zprávy: v Karlíně, na Král. Vinohradech, v Podolí, v Libni, Dolní Dobrouči, v Novém Strašecí, ve Strakonicích, ve Vimperku, v invalidovně u Karlína a v Praze u sv. Jindřicha a u sv. Ducha. V tomto směru pracovalo se v konferencích dříve, celkem vzato, více, i bylo by třeba, aby konference katolický tisk zákonitou cestou co nejúsilovněji rozšiřovaly.

Zvláštní konference sv. Františka de Regis dopomáhá nuzným snoubencům k svátostnímu sňatku a k legitimaci nemanželských dítek. Za celou dobu svého pětiletého trvání odstranila již tato konference v Praze a předměstích 636 konkubinatů a legitimovala 834 dítek.

Ovšem, k pravému idealu dokonalosti dospěje málo která konference; a dospěje-li, zase klesá, odejde-li osoba, jež ji vysoko povznesla. Ale i tu nám netřeba klesati na mysli: usychá-li jedna větev, vyrůstá nová jiná: tak to na př. vidíme nyní v Libni, kdež příchodem nového faráře vadnoucí konference znovu rozkvétá, nebo v Praze, kdež nová konference u sv. Jakuba s neobyčejnou čilostí vstoupila v život.

V konferencích pracuje mnoho řemeslníků a světských i řeholních kněží. V nich působí několik šlechticů v čele s hrabaty K. Ervinem Nosticem a Vojt. Schönbornem; na venku mají leckde převahu rolníci. Z úředníků různých kategorií pracuje mezi Vincenciany nejvíce pánů od pošty, magistrátu a zemského

výboru. Profesoři jsou v nich tři. Z učitelstva jest 23 Vincencianů a jeden z nich, Václav Němeček, zasedá v presidiu Ústřední rady. Z domácích pánů jest jich mezi Vincenciany poskrovnu. Některé konference, jako na Smíchově, ve Výprtech a v Praze u P. Marie Sněžné, nemají ve svém středu ani jednoho kněze.

Myslíme, že je to chyba, že spolek tak důležitý užívá ku své propagandě tak málo tisku. Katolický tisk by mu zajisté velice ochotně své sloupce k jeho propagandě otevřel. Není třeba vychvalovati osoby, netřeba překročovati hranici skromnosti a pokory, stačí uváděti o spolku sv. Vincence z Paula fakta a přidati k nim pro čtenáře povzbuzení. Tím by dostal spolek sv. Vincence více odkazů než dosud, nebo láska k chudým ozývá se v srdci četných, kdož činí poslední pořízení.

Spolek sv. Vincence, tato ozdoba, tento jarý květ církve, ať roste, ať prospívá, ať pronikne všecka česká i německá města království Českého!

Budoucně podáme zprávu o spolku Blah. Marie Anežky, dámském to sdružení sv. Vincence. A mimo to zvláštní zpravodaj umisťuje ve »Vlasti« zprávy o konferencích sv. Vincence z celého světa.

Projev Tiskové Ligy o situaci.

Tisková liga, jsouc věrna svému poslání, aby slovem i tiskem hájila katolické náboženství a osobní čest katolických osob, spolků a korporací, jakož i aby šířila vědomosti o kulturní činnosti církve, usnesla se ve své letošní valné hromadě učiniti následující projev:

S potěšením béřeme na vědomí práci, kterou *katolický tisk český* v minulém roce v mnohých oborech vykonal, a že spolu byl obhájcem pravd katolických proti všem nepřátelům a podvratným naukám. Udržovalť spojení mezi viditelnou hlavou Církve, duchovními představenými a věřícími a pěstoval lásku k Bohu, Církvi, vladaři, vlasti a národu. Usiloval na základě lásky k bližnímu v duchu Encykliky sv. Otce Lva XIII. mírniti protivy socialní a hájiti spravedlivě zájmy všech tříd společenských. Vydatně hájil zásadu, že ve všech oborech umění má náboženství a mravnost býti nejvyšším zákonem.

Radosť pak naplnila srdce všech věrných katolíků, že Jeho c. a k. Výsosť, pan arcivévoda František Ferdinand *ocenil snahy a cíle katolických spolků* tím, že vyznamenal jeden z nich přijetím protektorátu, *rozhodně odsoudiv zhoubné heslo* »Pryč od Říma«, což všem upřímným a vlastimilovným katolíkům utkví ve vděčné a trvalé paměti.

Radostně vzpomínáme dále *výstavy katolického tisku* v roce minulém, která podala české veřejnosti důkaz, že duch křesťanský to byl, který zvláště v písemnictví oživil, znovu vzkřísil národ náš a jedině on že jej dovede zachovati budoucnosti, a spolu poučila nás, v jakém směru máme osvětově dále pracovati. — Přehlédajíce pak nivy českého písemnictví vůbec, netajíme

toho, že v *poesii i prose* setkáváme se ještě stále s nezdravou a záhubnou duševní stravou nervosního věku, která abstrahuje více méně od náboženství, ano stavíc se namnoze proti katolickým pravdám po výtce upadá v chorobu materialismu, feminismu a přepjatého racionalismu. Prohlédajíce *k divadlu*, jež má býti školou zušlechtění, vytýkati mu musíme stále, že předvádí i na dále (Kolárův Pražský žid, Žižka), historické lži, líčíc tendenčně osoby katolické, hoví smyslnosti a vůbec nedbá křesťanských zásad. Zamítáme i v *umění* drsný naturalismus, který se příčí zásadám aesthetickým a žádáme v sochařství, malířství i v hudbě zachování a povznesení ducha katolického.

Vzhledem *k denní žurnalistice* protestujeme proti zlomyslným a surovým útokům tisku soc. demokratického, radikálního, radikálně pokrokového a národně socialního proti katolickým zřízením, duchovenstvu a katol. laikům, proti oslavě odpadlých kněží, an spočívají na historických i běžných lžích a mají za účel přenášení politického radikalismu na pole náboženské, vzbuditi nenávisť proti katolicismu vůbec. Neméně ohražujeme se proti systematickému boji *realistického* tisku, který jizlivostí a tendenční kritikou zlehčuje a umenšuje positivní kulturní zásluhy církve katol., chtěje zvláště u intelligence vytisknouti katol. ducha lesklými mělkými filosofickými theoriemi.

Stejně odsuzujeme agitační štvaní *protestantského tisku*, jenž používaje zmatků přítomné doby, vynasnažuje se i v českých krajích šířiti svůj postup, k čemuž za nekalé zbraně používá lží o duchovenstvu, zpovědi a celém katolickém životě. V soudobném duchu nese se hnutí »*národního katolicismu*«, jež hlásá odpadlý kněz Iška, vyzývaje k odpadu od katol. církve. Budiž poukázáno na obsah tohoto sektářského učení, v němž jest pošetilá směs německého starokatolictví s českým novohusitstvím. I proti tomuto svévolnému zakládání jakési nové církve protestujeme rozhodně a vybízíme všecky české katolíky, aby tuto odpadlickou propagandu rázně potírali.

Poukazujeme s bolestí *na obrázkovou literaturu*, která neslušnými obrazy a karrikováním duchovenstva a života církevního otupuje mravní cit veřejnosti a podporuje smyslnosť. Zvláště pak to platí o nejnovějším tiskovém produktu — *pohlednicích*, z nichž některé klesly na nejnižší stupeň pornografie a jeví zvláště zhoubné účinky u mládeže.

Vzhledem k těmto všem chorobným zjevům tisku přítomné doby, který béře se po většině směrem protikatolickým, pokládáme za povinnosť znovu *žádati katolickou veřejnosť naši*, aby upřímnou snahou, pevnou vůlí a neunavnou činností s námi pracovala *na díle očisty* tisku i veřejného života ode všech proudů protikřesťanských a protikatolických a *podporovala* morálně a hmotně účel a snahy Tiskové Ligy. Tisková Liga pak jako potřebné a důležité zřízení katolické organisace, zvláště v nynější pohnuté době, majíc pevnou oporu, bude moci své síly oživiti a úkolu svému *cele* dostáti.

Z usnesení Tiskové Ligy.

Tom. Jos. Jiroušek,
t. č. sekretář.

Tomáš Škrdle,
t. č. místopředseda.

Ze Slovenska.

* DOKONČENÍ. *

Martin pěstuje také vzájemnosť československou, ale jinak, než-li Ružomberk a Skalice, čili správně řečeno, jinak než Dr. Blaho s Masarykem a Salva s Kálalem. A tu zase je vina na straně Martinu protichůdné a částečně vina na nás Češích. V Čechách nemůžeme se nijak zpřáteliti s myšlénkou slovenské samostatnosti, nedovedeme Slovákům nikterak odpustiti, že literárně se odtrhli od nás a porušili tak jazykovou jednotu. Mermomocí bychom rádi připoutali Slováky zase k sobě. — Odtrhli se, dobrá, měli k tomu svoje důvody. Neuznáváme-li jejich důvodův, uznejme aspoň nyní oprávněnosť jejich literární samostatnosti, když se osvědčila a když již prodlením doby nabyla jakéhosi právního bytu. Slováci dali nám Šafaříka a Kollára, probudili našeho Palackého. My sami jsme jim dali snad jen Kadavého a Urbánka. Proto podporujme snahy Slováků, kde a jak můžeme, nevrhejme se při každé příležitosti na ně proto, že hlásí se k svéráznému bytu. Tím porušujeme jednotu ještě více a úsilovněji, než již do dneška samým vývojem věcí porušena byla, tím zasíváme zbytečné a často do krajností zabíhající novinářské polemiky, vzájemnou nedůvěru a škorpivosť.

Československou vzájemnosť na Slovensku pěstují také »Národnie Noviny«, ale hlavně tím, že upozorňují na náš národní život, na náš kulturní pohyb, na naše politické boje. Všude tam, kde usilujeme o ujařmení literárního Slovenska, všude tam, kde hanobíme slovenské snahy, staví se zmužile proti nám. Takové jednání je správné. Sami bychom v podobných poměrech nejednali jinak. Považme na př., jak přijaly a uvítaly »Národnie Noviny« Jiráskovo »Bratrstvo«, »Fantastické povídky« Legrovy a jak nejnověji vydaný sborník umělecké besedy »Slovensko«. Jest přirozeno, že každý tvor hájí se tam, kde jest napaden; tak hájí se také člověk jako fysický jedinec, tak hájí se také národové jakožto právní osoby.

Ukazuji znovu na přijetí sborníku »Slovensko«. »Národnie Noviny« odsoudily, co uráželo skutečné poměry, »Hlas« pochválil sborník tak, jako by každé jeho slovo bylo evangeliem, »Literární Listy« faráře Osvalda si naň také po zásluze posvítily. Ba ani nejshovívavější »Slovenské Pohľady« nezůstaly sborníku nic dlužny. Přiznati ovšem sluší, že ani jedna z tuto uvedených kritik není prosta nesprávností. V Čechách byl sborník tento kritikou přijat jednohlasně pochvalně, z čehož vidno, že názory uváděné do světa a hlásané »Slovenskem«, jsou názory veškeré literární obce české. Prohlásil-li se Dr. Blaho pro »Slovensko«, prohlásil se tím také pro české názory ve věcech slovenských. Mohlo by nás sice těšiti, že vzmáhá se na Slovensku duch čechizující, uvažme však dobře, že sami nenávidíme ve své vlasti germanisace a bráníme se jí zuby nehty. Tím už nuceni jsme sami odsouditi počešťování Slovenska, neboť Slováci jsou skutečnou samorostlou větví na pni slovanském, jsou celkem, kterému nechybí nižádných znaků, jaké mají míti celky, aby tvořily samostatné národnosti. Příbuznosť češtiny a slovenštiny jest ovšem větší, než si sami Slováci myslí, tvrdíce, že pospolitý Slovák nerozumí již pomalu ani češtině v českém »Nebeklíči«, ale není zase tak velikou, aby mohla býti nerozlučným pojítkem Slo-

venska s Čechami, aby byla na závadu svéráznosti národnosti slovenské, aneb aby dokonce se dalo tvrditi, že slovenčina jest jen českým dialektem.

Čechizující snahy se na Slovensku skutečně vyskytují. První přinesl je moravský učitel Kálal, který studoval původně jen proto slovenské poměry, aby o nich informoval českou veřejnosť. Tomu na vějičku chytil se Karol Salva, majitel knihtiskárny v Ružomberku. Přinesl snahy tyto také z Prahy Dr. Blaho, chytil na ně slovenskou akademickou mládež. Kálal se Salvou založili »Slovenské Listy«, Dr. Blaho »Hlas«, kteréžto dva listy pěstovaly přemrštěně česko-slovenskou vzájemnosť tak, že se to slovenskému obecenstvu znechutilo, čímž se stalo, že po tříletém vydávání »Slovenské Listy« zanikly; když pak letos vznikly znovu, ukazují jasně, že Salva již je po vyučené a že se snaží býti více Slovákem než Čechem.

»Slovenské Listy« i »Hlas« mohly způsobiti na Slovensku mnoho dobrého, udávajíce ve slovenských věcech dosti zhusta správnější směr, než jakým se až do té doby kráčelo. Slováci mimomartinští, hlavně literární obec roztroušená po slovanských farách a školách, přivítali oba časopisy jásavě, neboť znaly mnohé nedostatky martinského vedení a přáli si trochu polemik a trochu oposice již pro život, neboť mrtvo v rybníce, není-li mezi línými kapry aspoň jediná štika. A také působením těchto mimomartinských časopisů polepšoval se Martin. Před založením těchto listů Martin spoléhal na sebe, považoval se býti nedotknutelným, málo si všímal rad a pokynů přicházejících z mimomartinských krajin. Vůbec muselo se přísahati na to vše, co pověděl Martin. Nebylo oposice, nebylo polemiky, tedy nebylo života a pohybu. Chyby však mizely pomalu, jakmile Martin narazil na odpor, a to na oprávněný odpor, takže do dneška zbylo jich jen velmi málo. Jen slepý nevidí, že chyby mizely, a tím slepým jest dopisovatel »Naší Doby« proto, že Martin nepochválil jeho slabých u Salvy vydaných spisů. Nízká zášť!

Ale oposice z Ružomberka vedla se do krajností. Salva a Kálal chtěli pomocí Čechův oslabiti Martin, proto rozhlašovali, že Martin je proti česko-slovenské vzájemnosti, apelovali na podporu Čechů, které se jim také dostávalo v penězích a knihách. Roztržka nabývala nemalých rozměrů, ale padla přece s úpadkem samého Salvy, který finančně se sotva dlouho udrží. Dnes jedinou jeho podporou je Fr. Rich. Osvald, katolický farář v Teplé (Hontská stolice), který u něho ročně tiskne za několik tisíc rýnských knih.

Zbývá mi ještě zmíniti se o »Hlasu«. »Hlas« hned z počátku ocitl se na zcestí tím, že obíral se mimo otázku národnostní také otázkou náboženskou, pro níž nemají jeho dopisovatelé theologického vzdělání, že prohlásil se pro volnověrství, čímž (pochopitelno) znepřátelil si jak katolíky tak protestanty obojí konfese na Slovensku. Proto se hledí na list ten s oprávněnou nedůvěrou a proto nemůže dostáti úkolu, který si vytkl: obnovu i národní život.

»Hlas« otiskl téměř do slova útoky »Naší Doby«. Obrany »Národních Novin« dosud neotiskl a sotva ji otiskne. Takové jednání nazýváme stranickostí. Přímého čechizování nesmíme »Hlasu« vytýkati, neboť časopis ten stál až do nájezdů »Naší Doby« na správném stanovisku oproti československé literární vzájemnosti, doplňovati totiž mezery slovenské literatury knihami z Cech. Nepřál si nikdy, aby

Slováci zapřeli svou samobytnosť a spojili se opětně s Čechy, naopak nejednou vyslovil se proti takovému spojení, ale zase vždy ukazoval, že vzájemný literární a kulturní přátelský poměr obou národů může Slovákům nemálo přispěti.

»Hlas« postupoval ruku v ruce s Masarykovou »Naší Dobou«, »Hlas« je na Slovensku literárním pouhopouhou odnoží »Naší Doby«, a proto již nemůže Slovensku prospěti, až snad tím, že jasně ukazuje slovenským otcům, aby synů svých neposílali na studia do Prahy. Slovenská mládež je vznětlivá, ač zase jinak jest příliš pohodlnou — a chtivě chápe se v Praze masarykovství (masarík znamená v ryzí slovenčině hulvát) a hilsnerovství a tímto morovým hnisem hledí také naočkovati Slováky doma.

Masaryk je na Slovensku diskreditován svými hilsneriadami. Psalo se mi ze Slovenska ještě tehdy, kdy vycházely kritiky v »Naší Době«: »Jaká to nedůslednosť hájiti židů a zase je odsuzovati? Srovnává-li se s Masarykovým hilsnerovstvím odsuzování slovenských židů v kritikách a úvahách?« Chci tím říci jenom tolik, že názory »Hlasu« a »Naší Doby«, kdyby třeba obsahovaly rady i velice prospěšné, jsou na Slovensku vždy brány za neupřímné, židovské, masarykovské. Tím také klesla láska Slováků k Čechům, neboť každého Čecha považují na Slovensku za zarytého Masaryka, za hotového neznaboha, vtěleného Žida. Takové poměry nemohou prospěti ani literární vzájemnosti.

Dnes však provádí »Hlas« tak čechizaci jako dříve »Slovanské Listy«. Přiznejme konečně i my, že ve slovenských poměrech je to chybou, *tak velmi přizvukovati* československé vzájemnosti ve veřejných listech, že zdá se, jakoby Slováci hotovi byli i slovenčinu obětovati. Uvažujme: Slovákům třeba se domáhati aspoň toho, aby na hornouherských gymnasiích přednášela se slovenská řeč jako povinný předmět, když už samostatného slovenského gymnasia ani za vlastní peníze se domoci nemohou. V tom však začne se ze Skalice a z Ružomberku bojovat za učení se řeči české, za bližší sloučení s Čechy. Co odpovídá na to maďarská pešťanská vláda? — Nejste upřímni, jste zrádcové vlastní mateřštiny, o kterou vám ani nejde. Nemáte se ke svým domácím, ale k »bratrům« za hranicemi. Tak asi smýšlela by každá vláda v podobných poměrech o svých malých národech. Veritas in medio posita a proto ne quid nimis. *Frant. Vácsl. Peřinka.*

Prof. Masaryk o klerikalismu.

(»Zeit. č. 345. »Čas« č. 144. a 146.) Pojmový výměr klerikalismu dle hr. Hoensbroecha zní: »Klerikalismus jest světský, politický systém, který pod rouškou náboženství usiluje o světsky politické a pozemsky materielní panství.« Hoensbroech mluví o klerikalismu katolickém; prof. Masaryk jde dále a správně připomíná, že klerikalismus (ve smysle špatném a hanlivém) vyskytá se všude. »Klerikalismus« vidí prof. M. v moderní protest. theologii, jež jest »zvláštní směs filosofie, vědy a náboženství.« Prof. M. vzpomíná upálení Serveta Kalvínem a přísně

ie posuzuje, poněvadž Kalvin »reformoval«. V letech 1542.—6. konáno v Ženevě 58 ortelů smrti a 76 prokletí. Také *věda* má svůj »klerikalismus«, resp. farizeismus, jezuitismus, inkvisici, kacířské soudy a neomylce. Kolik profesorů a žurnalistů prohlásilo se už neomylnými! praví prof. M. Že »klerikalismus« (ve smyslu hanlivém) je něco nezdravého a špatného, každý uznává. A přece prof. M. nepohoršuje se pro tento »klerikalismus« ani nad vědou ani nad principem protestantismu; pro »klerikalismus« mezi katolíky nechce však viděti dobré snahy těch, kdo hledají království Božího a spravedlnosti jeho, netoužíce zajisté po moci a vládě. Důslednost a spravedlnost by žádala, abychom vše, co kdy špatného spácháno bylo jménem náboženství, přičetli »klerikalismu«, jenž byl vždycky a bude. Není-liž to »klerikalismus«, když třeba »Čas« nebo »Právo Lidu« lží, výsměchem, potupou a pomluvami katolickou církev a stav kněžský hledí zničiti!? Potřebuje věda a pravda takových zbraní? Už termín sám »*klerikalismus*« je na nejvýš »klerikální«, poněvadž se tu významu slova, které v podstatě znamená něco dobrého, zlomyslně a vědomě zneužívá, aby se uškodilo náboženství!

Nesprávnými však shledáváme v úvaze Masarykově důvody, proč by se někdo mohl státi — neklerikálem. (Tu »klerikál« znamená tolik jako věřící katolík.) Důvody ty, jež »z osobní zkušenosti« prof. M. uvádí, mohly v jeho mládí působiti na jeho smýšlení, ale dnes by jich neměl připomínati, poněvadž jsou bezvýznamny.

Praví tedy prof. M.: »Kdo si chce dnešního dne ujasniti svůj poměr k náboženství a k církvi, v níž se zrodil a byl vychován, prožije dlouhé vnitřní utrpení. Pochyby dostavují se obyčejně velmi záhy, již ve škole, avšak pochybující bývá zůstaven sobě samému a svému slepému úsilí. U mne ohlásila se tato krise ve čtvrté třídě gymnasijní.... A jako revoluci způsobilo ve mně prohlášení papežské neomylnosti! Ve svých tehdejších těžkostech svěřil jsem se svým protipapežským a tudíž proticírkevním přesvědčením učiteli náboženství... K mému největšímu překvapení potvrdil dobromyslný, nábožensky indiferentní starý pán mé pochyby o neomylnosti; v ohledu náboženském akceptoval můj katolicismus bez dogmatu o neomylnosti a *ponechal mne mému osudu* — teprve o mnoho let později překonal jsem vnitřní boje tak daleko, že jsem se po důkladnějších studiích časových otázek náboženských s katolicismem rozešel formálně i legálně. V mém prvém díle »Der Selbstmord« zrcadlí se všecky tyto zkušenosti a boje duševní.«

Dle toho zdá se tedy, že prof. M. jest obětí neschopnosti, pohodlnosti a nevědomosti profesora náboženství. Jak *náhodná* tedy (dle líčení profesora M. — theolog a i psycholog musil by jíti dále —) jak náhodná jest u prof. Masaryka ztráta víry. Bylo by snad k pozdějšímu rozporu nedošlo, kdyby byl katecheta otázku neomylnosti samostatně studoval (a nelapal teprv to, co řekne Döllinger a »Janus«), kdyby byl žákům z Písma a hlavně z rozumu náležitě vysvětlil, *co* neomylnost jest?! Prof. M. asi řekne: ne! to by bylo nepomohlo. Pak ovšem bylo by bývalo lépe »dobromyslným, nábožensky indiferentním starým pánem« v hrobě nehýbati. Tato okolnost však ani jinak nemohla rozhodovati při jeho »rozejití« s katolicismem. Přihlásiv se k protestantismu, přišel v této příčině jen z deště pod okap. Vždyť protestantská theologie sama tone v nevěře, jak pan Hoensbroech p. Masarykovi dokázal ve spise: »Christ u. Widerchrist.« Katecheta páně Masarykův nevěděl si rady s neomylností a p. Masaryka to překvapilo; — ale to

ho nepřekvapuje, když část theologie protestantské v božství Kristovo věří a jiná část ho popírá? Zdá se mi, že prof. Mas. v protestantismu není právě volno, sice by k velikému zármutku všech pravověřících nemluvil o stinných stránkách protestantského klerikalismu a nemohl by jako věřící protestant napsati větu: »Veškeré orthodoxní theologie odmítají filosofii a vědu a káží proti moderní a nekonfesijní morálce a životosprávě...« Myslím tedy, že i protest. orthodoxní theologie káže proti přesvědčení prof. M. Že neschopný katecheta čilejším žákům je vždycky kamenem úrazu, to jest jisté, ale nikdo by se na to neměl v pozdějších letech odvolávati a z toho proti náboženství důsledky činiti. Uvedu případ obdobný. Když vzplanul poslední boj proti rukopisům, neušlo nám (a také to v časopisech odpůrců bylo důrazně vytknuto), že většina profesorů češtiny byla tím velice překvapena a pro svou nejistotu a zamlklost byli před žáky zahanbeni. A vyskytly se hlasy, které se pro to — vědě posmívaly. Pochybuji velice, že by do dnes prof. M. dobře věděl, *co* neomylnost papežská jest, pochybuji, že by byl klidně a nepředpojatě zkoumal důvody z Písma a z rozumu, z nichž neomylnost zcela jasně a nutně plyne. Předmětem neomylnosti jsou pravdy, jichž nelze vnutiti někomu experimenty, aby se jim podrobiti musil, jako je to u vědy. Kde však najdu na př. oporu pro požadavky právní, morální, a což teprv pro pravdy věroučné! Bez neomylného úřadu učitelského v Církvi bude věčný chaos, věčná hádka a nejistota. Než není k tomu zde příležitosti, abychom učení a neomylnosti vykládali a odůvodňovali.

Kdyby prof. M. měl správnou představu o neomylnosti, nemohl by do své úvahy vkládati tak obšírné poučení o »kompromitující afaiře« Taxil-Vaughan. Tu zdá se, že prof. M. zaměňuje neomylnost s vševědoucností. To by ovšem byl hrozný omyl. Kdyby dobře znal pojem neomylnosti, věděl by, že »Miss Vaughan« má pro neomylnost papežskou daleko menší význam, než pro pana profesora třeba »primátorský losos«. Menší význam, pravím, poněvadž tu bylo dost příčin věřiti zednářské komedii s kultem satanovým. (Co se uvádí z knihy Rieksovy »Lev XIII. u. der Satanskult«, tomu jen ať prof. M. nevěří; tu si dělá p. Rieks blázny z »antiklerikálů«, jako si dělal Taxil blázny z »klerikálů«. S takovými nesmysly byli by pánové Taxil a Rieks daleko nedošli.) O kultu satana a o zneuctívání Hostií mezi zednáři není pochybnosti. Kdyby i jiného důkazu nebylo, tedy psychologie opravdových protivníků osobního Boha vysvětlí všecko. Jsou však důkazy nezvratné. Co znamenaly nápisy a obrazy na zednářských praporech o slavnosti Giordana Bruna? Co soudí p. prof. M. o zednářích, vida znamenité kousky pánů Taxila, Margioty, Riekse a ostatních z té »sprosté bandy švindléřské?« A přece zůstávají zednáři »nositeli« osvěty a vzdělenosti. Kam by to na světě přišlo, kdyby přičiněním takových lidí všecka vzájemná víra a poctivost mezi lidmi vymizela! V tom jedině vidíme chybu: v té *důvěřivosti* na straně katolické. Předmět sám zednářské zlosti byl podobný. Celá ta affaira nemá s neomylností nic společného a byla přece jen ostražitostí *katolíků* vyzrazena a na pranýř postavena.

Velmi podivné je, že »Hoensbroech poukazuje na onu zdrcující okolnost, že papež mlčí k pověrečnému strašení čertem.« Což pak ani hr. Hoensbroech, ani prof. Masaryk nečtli nikdy v Písmě, kde přece tolik je míst, svědčících o existenci daemonů? Proč se obracejí pánové

proti papeži? Neuznávají-li Písma, pak si ovšem nerozumíme, neboť se domníváme, že by se měli nejprv vypořádati s Písmem anebo nevyznávati se protestanty.

Ještě jeden důvod působil na prof. Masaryka, že již jako student odvrátil se od katolictví. »Jaké myšlénky,« praví, »v mé pochybující, avšak stále ještě věřící mysli vzbudilo vkročení italských vojů do Říma právě za neomylný prohlášeného, jak mne bouřila prvá vítězství Němců nad Francouzi, v nichž jsem následkem tehdější své nálady musil spatřovati vítězství protestantismu nad francouzským katolicismem — 18. čce 1870. prohlášení dogmatu, v němž jsem spatřoval veliké duševní násilí, následujícího dne vypovězení války Francii, 20. září obsazení Říma, 4. října první vítězství německé.« — Věříme, že mohou tyto okolnosti studentovi imponovat, ale zkušený muž jimi přece nemůže býti pomaten. Jaké myšlénky vzbuzovalo by v mysli nezkušené umučení Páně, mučenictví apoštolů, pronásledování prvních křesťanů, utrpení lidí za vznešené ideje bojujících . . .? K jakým důsledkům vedla by konečně takováto dětská logika, vidouc na př. nynější vražedný zápas dvou protestantských národů v Jižní Africe.

Větě, že papež mlčí »k literární nepleše pornografické pseudomorálky«, nerozumíme, neboť nemůžeme věřiti, že by tím rozuměna býti mohla kniha sv. Alfonsa. Prof. Masaryka nemůžeme pořád za tak nevědomého a zlomyslného považovati.

Prof. M. konečně pohoršuje se nad tím, proč »papež dovoluje, aby ritualní pověra v církvi jeho tak hanebně řádila.« »Čekal jsem,« praví prof. M., »že papež zakročí proti vulgarnímu antisemitismu.« — O »ritualní pověře« papež neomylně rozhodovat nemůže; to není věc víry ani mravů; to přináleží vědě. Tím méně mohl papež mluviti o vině nebo nevině Dreyfusově nebo Hilsnerově. Článek víry zní pouze, abychom nikomu nekřivdili; a to ví každé dítě. Kdo hrubě ubližuje nevinnému židu, těžce hřeší, poněvadž je každý člověk náš bližní. To každý věděti má. Naším míněním je, že mohou býti mezi židy náboženští blouznivci, kteří se vraždy rituelní dopouštějí. Množství fakt záhadných se prostě popříti nedá. — Aby papež zakazoval oprávněný antisemitismus, bylo by nespravedlivé a nerozumné. Nemůžeme pořád pochopiti, proč prof. Masaryk zavírá oči před zhoubným působením židovstva. Proč bychom se měli nechati hospodářsky, mravně nebo i národně židovstvem poškozovati. Jak bychom měli mlčeti, když jsme vydáni na pospas »sektě lidské, jež nemá normální evropské morálky«. (Kálal.) To žádá prof. M. přece trochu mnoho, když si přeje, aby papež dával ještě sankci zhoubné činnosti velké části židovstva a bral ji v ochranu.

Že prof. M. vidí velkou vinu v neschopnosti katechetově, když intelligent víru ztrácí, soudím i z místa, které čtu v jeho K. Havlíčkovi (str. 251.): »Mnozí protrpěli muka duševní, až se zřekli idealu své víry z dětství, pociťují pak jakýsi zvláštní odpor proti církvi a jejím učitelům — je to více lítost a zloba, že povolaní chranitelé víry nedovedli skeptikovi odolat a víry uhájit, než nenávist. Ba je to často touha po víře, po víře dětství. Je to nálada zvláštní. Z ní rodívají se také ty chvilkové záchvaty rouhavosti, jež v epigramech a satirách Havlíčkových se objevují.«

Prof. M. pohlíží tedy na víru jako na předmět pouhého rozumu a jest proto v daleko větším odporu proti učení protestantskému než proti náuce katolické. Protestantu je víra vnitřním, bezprostředním pře-

svědčením a jistotou, duchovní potřebou, zbožným citem a pod., rozumových motivů nežádá. Dle učení katol. není *souhlas* věřícího s pravdami zjevenými slepý, nýbrž *pohnutkami rozumovými opřený*. A v tom dáváme prof. Masarykovi za pravdu, že jest povinností učitelů církve všemi prostředky onen souhlas s pravdami náboženskými v duši žáků utvrzovati, náležitými důvody posilovati. Z toho pak následuje, že zvláště učitel budoucí intelligence musí stále a pilně studovati, musí ve všech vědách shledávati, co přispívá k důkazu pravdy křesťanské, nesmí se zanedbati .... Není-li schopen, nemá tak důležité místo zastávati, nemají-li o něm platiti slova: Běda člověku, skrze něhož pohoršení pochází ... (Mat. 18.)

Avšak pouhé, rozumové poznávání pravdy není žádná víra ve smyslu náboženském: přistupuje totiž dále *souhlas vůle*, jež ochotně a dobrovolně podrobuje se autoritě Boží, jež nám jisté pravdy k věření předkládá. »Srdcem věří se k spravedlnosti ...« (Rím. 10.) Tento souhlas vůle může katecheta podporovati (aspoň poněkud) ctnostným životem (příkladem), laskavým, spravedlivým jednáním, otcovskou starostlivostí o svěřené žáky. »Tak svět světlo vaše před lidmi .... (Mat. 5, 16.)

Tím však, co jsme dosud řekli, akt víry dosud není dokonán. Třeba jest *milosti Boží*, jež vůli a rozum povzbuzuje k souhlasu s pravdami zjevenými. A o tuto milost musíme se přičiňovati *sami*. Dosahujeme jí upřímnou touhou po Bohu a po spravedlnosti, pokornou modlitbou a životem Bohu milým.

Víra takto v člověku vzniklá podrobena je však stálým zkouškám. Zkoušel Bůh víru andělů, zkoušel víru prvních lidí, zkouší víru každého z nás. Něco velikého, záslužného jest tedy víra. Jest to ovoce dlouhých, těžkých bojů. Odtud radost apoštolova ve slovech: »Dobrý boj jsem bojoval, běh jsem dokonal, *víru jsem zachoval.*« (I. Tim. 4. 7.) A to byl muž zázrakem obrácený! Bojovati musí každý; kněz nejvíce. Víra nás s Bohem spojuje, věrou po Bohu toužíme, věrou Boha ctíme, z víry Bohu se podrobujeme — proto »bez víry nelze se Bohu líbiti.« (K Žid. 11, 6.)

To jsme vybrali z úvahy prof. Masaryka jen některé části, aby poznali naše stanovisko ti, kdož jsou dobré vůle. Nepřihlíželi jsme k tendenci úvahy prof. M. Ta, bohužel, působí dojmem trapným. Žádá totiž prof. M. *kulturní politiku* ... Smysl slova »kulturní« je tu zajisté týž, jako ve slovech »*kulturní*« *boj*. Poznali jsme, jak neoprávněné byly by premissy tohoto přání ... *L. † k.*

LITERATURA.

ITALSKÁ.

„Le Ascensioni umane; evoluzionismo e cattolicismo." Antonio Fogazzaro, spisovatel zmíněného díla jest věřícím básníkem a nevšedním vědcem. »Le Ascensioni umane« jest kniha prodchnuta nádechem apoštolským, teplým dechem lásky k Bohu a lidstvu. »*Není pravda,* praví básník-spisovatel, *že málo na tom záleží, čte-li se nebo nečte-li se velikolepé zjevení napsané na žule horské a na křídle motýlův, na vlnách mořských a v krůpějích krve, v bleskotu mlhovin a na dně*

lidské zřítelnice. Člověk, poučuje se tímto zjevem, jest nucen se ponořovati, pln úcty a úžasu, v propastech nevystižitelných věčné Rady a jest nucen objeviti zkušenosti zákon milý a strašný, Radou věčnou učiněný k podmanění se Ji, aby byl uveden buďto do radosti věčné, nebo do věčné bolesti« . . . Též výtečným evolucionistou je **Fogazzaro** a velikou službu by vlasti prokázal, kdo by jej do češtiny přeložil. *Josef Šeřík Vitínský.*

FRANCOUZSKÁ.

La mort des dieux. Le roman de Julien l' Apostat. Traduit du russe par Jacques Sorrèze. Paris, Calmann Lévy. 1 svazek in — 12 o 484 str. Cena $3^1/_2$ franku. — »Smrt bohů« jest dosti zdařilý překlad z ruského, autorem románu je **Dimtrij Merejkovskij.** Nevíme, je-li román starší polského **„Quo vadis od Sienkiewicze,** ale »Quo vadis« je cennější co do obsahu i vzletu. Tím není řečeno, že spis Merejkovského je dílem obyčejným, náleží zajisté k nejlepším historicko-literárním plodům; zaráží nás však, že autor myslí, že Julián odpadlík bojoval proti novému (křesťanskému) náboženství z lásky k poesii a k antickým krásám Hellady; to odporuje historické pravdě, a básnické to stanovisko činí apostatu sympatickým — asi jako dramatik mnohdy naprosto historicky nesprávně vylíčí osobu, jen aby z ní byl divadelní hrdina. Kdyby měla mluviti historie, bylo by veta po teatrálním nimbu a tím i po dramatikovi. *Josef Šeřík Vitínský.*

POLSKÁ.

Ze świata. Akwarelle i szkice Anny Neumannowej. Varšava 1900. Biblioteka dzieł wyborowych. Nadaná polská spisovatelka vydala sebrané obrazy ze svých cest po východě, Řecku a ze současného života polského, kde rozvíjí hluboké myšlénky ze socialního života, tak že není divu, že kritika je příznivě přijala. Z východu vzata jest látka v obrazích »Dwa śluby — dwa światy«, »Na Pustyni«, »Narzeczona Dzina« (z Egypta). Politické boje Řecké s Tureckem řeší ve skizze »Na wulkanach«, kde hrdinka jedná podle hesla, že jen prací možno dospěti k vytčenému cíli. — »Różowy koral« líčí život vlaských rybářův, »Bašú normandzka« zavádí opět čtenáře do země světoznámých rytířů. »Prymadona« podává nám osud lehkomyslné dívky, která pyká za svoje poblouznění. — V novelle »Swiety Boże« odhaluje nám polského šlechtice Wiśnicze a jeho hlubokou lásku k vlasti. »Ślubna sukienka« (svatební oděv) záráží poněkud nepřirozeným dějem, což dlužno přičítati okolnosti, že tato novella byla psána v prvních dobách pisatelčiny tvorby. Čtenář nalezne tu hojně zajímavé látky k četbě i studiu.

Wadystaw Orkan: »Nad urwiskiem« — szkice i obrazki. Lvov 1900. — »Komornicy«, pověst. Lvov 1900. — Na zcela jiném základě pohybuje se autor označených prací, kreslí totiž život polského »chłopa« v jeho domácnosti, v kostele i při práci, v jeho radosti i žalosti. Při čtení těchto specificky polských obrázků tanul nám na mysli název Polska cizího pozorovatele, který dle dlouholetých zkušeností nazval tuto zemi »Poloasií«. Nastal veliký křik v polských listech, a hle, sami krajané uznávají pravdu tohoto pojmenování, vybírajíce ze života lidu sceny takové, jaké bychom nalezli snad jen v Asii. Pesimismus jeví se v celé práci, která má za účel dáti polskému lidu zrcadlo, v němž by poznal svoji poklesloť a snažil se o nápravu zbědovaných poměrů. »Szłachczyc« a žid zavinili nezměrnou bídu vykořisťovaného lidu, který nenalézá nikde obrany proti četným útiskům, aby se zachránil ve své bídě. Nedivíme se proto nic, že jistý polský list nazývá tyto obrazy karikaturou polského lidu, poněvadž ve své národní pýše nechce přiznati staletou chybu páchanou na vlastním národě. Lépe zajisté chybu uznati a pracovati k lepší národní budoucnosti, nežli tajiti, co snadno může vésti k úplné záhubě lidu. *Fr. Žundálek.*

SLOVENSKÁ.

Rozprávky. Napísal a vydal *Jozef Gregor Tajovský.* V Uherské Skalici 1900. Tlačou Jozefa Teslíka. Cena 20 hal. Stran 132 malé 16^0. — Svazeček povídek vydaný v prosinci r. 1900. Drahý věru není. Slovenská kritika nepronesla dosud svého soudu, jediný »Slovenský denník« doporučuje sbírku tuto dvěma řádky. — Pilný slovenský povídkář vypravuje slohem Kosmákova kukátka, a to

je chvalitebné. Najde-li však takovou účasť, jaké na Moravě těší se zemřelý Václav Kosmák, nesnadno udati; přáli bychom mu toho. Jest tuto šest rozprávek: Dvaja bratia, Mátoha, Čo ho zabilo, Pastierča, Potrestaný úmysel, Do konca. Nejsou všecky stejné ceny. Nejpěknější jest poslední »Do konca«. Jsou to milé vzpomínky na spisovatelova dědečka. Nejdelší z nich »Pastierča« čte se velice pěkně. Podobných povídek o nerovné lásce, když zamiluje si selský synek chudou děvuchu, bylo u nás napsáno před lety mnoho; dnes pěstují tento druh povídek u nás ještě kalendáře. Leč — byť této staré a přežilé látce přičteme k pochvale pěkné vypravování — konec se nám nelíbí. Což není proti takové nešťastné lásce jiného léku, než »dva ostré, z nichž jeden treťí dozajista?! Povídky »Mátoha« a »Čo ho zabilo« mají ukázati lidu slovenskému následky pití pálenky. Nechválíme však ani jedné ani druhé, neboť rudnou krví. »Čo ho zabilo«, je jako výstřižek z krvavého románu; tak se lid neumravňuje. »Dvaja bratia« jest jen přepracováním lidové pohádky; za to pěkně se čte »Potrestaný úmysel«. Celkový úsudek o těchto rozprávkách: pěkný sloh a pěkné záměry, ale místem podáno obé velmi nepřípadně. Nelze, než panu spisovateli doporučiti pilnou četbu českých lidových spisovatelů, hlavně Kosmáka a Stránecké. Jmenuji moravské spisovatele proto, že moravské poměry jsou Slovensku bližší českých. Až je pan auktor pronikne a bude psáti v jejich duchu, pak milerádi doporučíme všecky jeho povídky. »Mátoha« a hlavně »Čo ho zabilo« jsou sbírce na závadu a ruší dojem ostatních čtyř velmi pěkných. Kosmák také moralisoval, ale docela jinak. *F. V. Peřinka.*

ČESKÁ.

Hlídka. Redaktor Dr. *Pavel Vychodil.* Ročník XVII. V Brně 1900. Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských. — »Hlídka« vychází v Brně již od roku 1884. Tehdy založil zemřelý benediktin rajhradský P. Placid Mathon po způsobu cizozemském v Brně apoštolát tisku; členové byli buď doživotní s vkladem 25 zl., nebo přispívající, kteří ročně buď zlatku anebo 50 kr. spláceli. Doživotní členové dostávali ročně knih za zlatku, přispívající dostali knih za svůj příspěvek. Orgánem pak tohoto apoštolátu tisku byl list, který vycházel prozatím jako příloha časopisu »Školy Božského Srdce Páně« měsíčně o šestnácti stranách a zasílal se důvěrníkům zdarma, jiným pak osobám se prodávalo jedno číslo za 10 kr., celoročně se předplácela zlatka. I. ročník měl v celku 12 čísel a 192 stran. Název byl: »Zprávy apoštolátu tisku. Listy věnované zájmům křesťanského písemnictví.« Na druhém ročníku (1885), který ještě jako příloha „Školy B. Srdce Páně« vycházel, jest jmenován redaktorem P. Placid Mathon O. S. B.; předplatné bylo 1 zl. ročně a časopis vyšel o 12 číslech a 192 stranách. V obou prvních ročnících sneseno jest mnoho cenné, bohužel málo povšímnuté látky. Ovšem nyní ročníky tyto úplně jsou rozebrány. Druhý ročník měl již název »Hlídka literární. Zprávy apoštolátu tisku.«

Počínaje třetím (1886) ročníkem převzal redakci P. Pavel Vychodil, benediktin rajhradský, tehdy ve čtvrtém ročníku theologie. Časopis, který původně jen praktickým vodítkem při zakládání knihoven měl býti, rozšířen byl jen ve svůj prospěch a zajisté po přání mnohých čtenářů III. ročníkem i co do obsahu i co do objemu.

Počínaje III. ročníkem byla »Hlídka literární« značně rozšířena; hned první číslo mělo místo dřívějších 16 již 36 stran a přineslo pěkná literární pojednání, rozpravy, úvahy, posudky, velmi zajímavé drobnosti a zprávy ze života literárního (hlavně spolkového); větší pozornosť byla též věnována československé bibliografii, redakce měla patřičný zřetel k jiným literaturám jiných národů, zvláště slovanských. Samo sebou se rozumí, že si všímala hlavně belletrie, dějin a filosofie atd. Na třeti ročník předplácelo se 2 zl.; měl 380 stran formátu »Vlasti«.

Není možno, abychom jednotlivě sledovali další ročníky, ač se přiznáváme, že bychom to rádi učinili hlavně proto, aby širší obecenstvo upozorněno bylo na výborné stati, které bohužel mnoho ve známosť nevešly. V témže objemu vycházela »Hlídka« stále až do roku 1895. Ročník míval 400—480 stran.

Roku 1896. změnila se »Hlídka literární. Listy věnované literární kritice« v »Hlídku. Měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii«. Změna stala se na pobídnutí literárního odboru prvního katolického sjezdu, který se konal v Brně v druhé polovici měsíce července 1894. Byla tedy přijata resoluce, »aby se ihned po sjezdu začalo s přípravnými pracemi k založení časopisu pro křesťanskou filosofii a apologetiku se zvláštním zřetelem k přírodním a soci-

alním vědám.« Protože bylo neradno založiti nový časopis, pomýšleno některý dosavadní časopis ve smyslu resoluce rozšířiti, po případě jej změniti. Avšak ani tu nedařilo se vyjednávání po přání; navrhl tedy Dr. Pavel Vychodil, aby »Hlídka literární«, kterou doposud vydával a redigoval, měsíčník dosud výhradně kritice věnovaný, proměněn byl v časopis, jakého resoluce sjezdová vyžaduje. Jakou cestou pozměněný měsíčník se míní bráti, obšírně a jasně vysloveno v proslovu k ročníku XIII. (1896) na straně 1.—5.; proslov jest podepsán Dr. Jos. Pospíšilem, kanovníkem v Brně, Dr. Jakubem Hodrem, profesorem theologie v Brně, a Dr. Pavlem Vychodilem, benediktinem rajhradským; tito tři pánové podepsáni jsou také na titulním listě jako redaktoři. Předplatné zvýšeno bylo na 4 zl. ročně a celý ročník měl 956 stran velmi cenného obsahu. Ročník 1897. měl 960, ročník 1898. 955, ročník 1899., na jehož titulním listě nikdo redaktorem není jmenován, měl 948 stran, námi pak ohlášený 1900. ročník, jehož redaktorem, jak titulní list praví, jest Dr. Pavel Vychodil, měl 836 stran.

Nemožno se blíže zabývati obsahem této výborné revue; podle jmen spolupracovníků pozná snadno soudný čtenář, že »Hlídka« úkolu svému výborně dostála. Spolupracovníky XVII. ročníku byli: Fr. Bartoš, Dr. Jos. Dvořák, Dr. Jakub Hodr, Dr. J. Hudeček, J. M. Kadlčák, Frant. Kalvoda, Frant. Komárek, Alois Koudelka, Dr. Frant. Nábělek, Fr. Nerad, Jan Oliva, Václav Oliva, Ant. Otahal, MUDr. V. Preininger, Dr. Jos. Samsour, Dr. Jan Sedlák, Bohumil Simonides, Břetislav Skalský, Fr. Snopek, MUDr. Josef Svítil, Alois Svojsík, Fr. Schroller, Prokop Šup, J. J. Vejchodský, Alois Vlk, Aug. Vrzal, Dr. Pavel Vychodil. Každé číslo podává předem vědecké články, pak následuje odvětví pro písemnictví a umění, kdež se referuje o nově vyšlých knihách a jiné zajímavé otázky se probírají. Referáty bývají krátké, obyčejně jen o několika řádcích, ale vyznamenávají se případnou karakteristikou oznámeného spisu; pak jest směs, která podává kratší zprávy. Velmi poučná bývá poslední stať »Rozhled« nadepsaná, v níž dočísti se lze s velikou sečtělostí, znalostí a neobyčejnou pilností sestavené církevní, umělecké, vědecké, národohospodářské a školské zprávy; »Rozhled« referuje o všech událostech a zjevech ze jmenovaných oborů, které během měsíce se přihodily. Z uvedeného viděti, že obsah »Hlídky« jest vybraný a časový, a že největšího rozšíření jak pro bohatosť a rozmanitosť látky, tak i pro neobyčejnou láci u všech vzdělanců zasluhuje; zvláště »Hlídku« doporučuji všem čtenářům »Vlasti«, kterou, majíc zřetel hlavně k apologetice, výborně doplňuje. Kdo oba časopisy, pražskou »Vlasť« a brněnskou »Hlídku«, pozorně čte, má jasný obraz veškerého duševního života nejen v našich zemích, ale i ve všem vzdělaném světě. Jako velkou přednosť »Hlídky« jmenuji výborné referáty, které podává farář Alois Koudelka skoro o všech evropských literaturách. Ku konci vyslovil bych skromné přání, by přidáván byl vždy na konci ročníku zevrubnější obsah všech i menších prací a článků; když čtenář bez indexu něco hledá, zbytečně ztratí mnoho času.

Ign. Zháněl.

Besedy mládeže. Pořádá Jos. Flekáček. Nakladatel M. Knapp v Karlíně. — Toto knihkupectví zaslalo nám několik v poslední době vyšlých sešitů, jež jsme s potěšením pročítali. Líbí se nám zvláště praktické rozdělení látky. Tak na příklad ve svazku 349: *Obrazy z dávných dob*, podává Jos. Soukal pěkné povídky historické, vzaté z našich dějin; ve svazku 350. Lad. Benýšek píše povídky lidové a vlastenecké *(Něco nového. Tři povídky.)* Ve třetím 351. svazku známá a nadaná spisovatelka sl. L. Grossmannová-Brodská promlouvá užitečným způsobem, ve formě povídek: *o petroleji, čokoládě, papíru, o soli a jejím užitku, o skle, pěstování květin* a *o šafránu* — samých to věcech pro život důležitých. — »Zvyk druhá přirozenosť« od Jos. K. Nejedlého tvoří obsah svazku 352. Je to překlad z Frant. Hoffmanna a předmět látky jest velice zajímavý, rázu didaktického. Zámožný kupec přijme k sobě vnuka svého vychovatele, zachranitele Daniela, a aby lehkomyslného hocha přivedl na cestu dobra, vypravuje mu svůj životopis. Svazek 353.: *Kytice pověstí z Podbrdí* od Fr. Václ. Zelinky předvádí nám historické pověsti z širšího okolí Berouna: o Karlštejně, Tetíně a různých osadách, provanuté vlasteneckým duchem. K těm připojil Jan Vítek různé pohádky a pověsti, velice zajímavé a poučné, neboť v každé z nich jest mravoučné jádro. — Svazek 354.: *O Moravském Švýcarsku* od Fr. Rosůlka. Spisovatel vede nás na Moravu a popisuje již v Čechách svoji cestu; středem líčení jest Brno a nejzajímavější partií popisu jeho jsou moravské jeskyně. Spisovatel skoro u každého města uvádí historické vzpomínky, někde i báje. Jsou různá gusta: někomu se tento způsob cestopisu líbí, jiným nikoliv; já patřím k posledním a volím při cestopisech docela jinou cestu. Besedy mládeže co nejsrdečněji doporučujeme;

jméno jejich pořadatele, říd. učitele p. Jos. Flekáčka, jest nám zárukou zdárného jich vývoje i v budoucnosti. *Tom. Škrdle.*

Večerní zábavy. Roč. XXII., č. 2., dílo 120. Redaktor *Em. Žák.* Nakladatel: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba. Číslo druhé nadepsáno jest: *Z vesnic a samot.* Část X. od Boh. Brodského: *Prázdný klas.* — Hrdinou povídky jest domkář Holásek. Jest krejčím, ale řemeslo mu nevoní, chodí tedy raději na trhy, kupuje a prodává dobytek a leccos si přivydělá. Při tom se zadarmo napije a nají, obveseluje společnost, vplétá do řeči cizí slova a stává se mezi svými jaksi učenějším a váženějším, na čemž si velice zakládá. Holásek má nejstarší dceru, Marjánku v Praze; je to děvče slušně rostlé, je v dobré službě, což Holáskovu pýchu jen zvyšuje. Holásek byl právě na trhu, dobře prodal, vydělal dvě desítky a blaženě litkup v hospodě popíjel. Když vyšel ven — stála tu jeho dcera, krásná a nastrojená, a za několik dní přišel její milý; je prý uzenářem, chce otevříti svůj vlastní závod, Marjánku by si vzal, ale musí míti 600 zl. věna. Holásek nemá nic leč holou chalupu a na ní několik dětí, ale v rozjaření a v pýše 600 zl. věna — slíbí. Je-li povídka již od počátku zajímavá, budí se zájem pro ni od tohoto okamžiku tím více. Spisovatel líčí mistrným perem duševní zápas Holáskův; Holásek je zase na trhu, šlápne na něco v blátě, zvedne to, prohlíží a nalézá v tobolce přes 600 zl. — více než potřebuje. Rozjede se do Prahy k Marjánce, vydá jí 600 zl., vrátí se domů a nyní začnou jeho muka. Slyší proklínání svého přítele Tomáška, jenž peníze ztratil, slyší trpká slova všech, již o tom mluvili — a to padá jako těžký kámen na jeho hlavu, na jeho prsa. I píše Holásek dceři, aby peníze vrátila, ale ta mu hrubě odpoví, peníze nevrací a otce se odříká. Do děje začíná vstupovati nová osoba, žena Holáskova. Dře a pracuje, od Holáska neuznána, od Marjánky nemilována. Slyšela kletbu Tomáškovu tomu, jenž peníze ukradl, slyšela, jak proklínal celý jeho rod a nyní se dovídá z dopisu Marjáncina, že to byl její muž. Vylíčil-li spisovatel mistrným perem pýchu a pád Holáskův, podal nám v jeho ženě vzácný příklad křesťanské poctivosti a statečnosti. Holásková prodá chalupu a nalezené peníze vrátí; osoba jindy tichá začíná doma poroučeti, Holásek ji pokorně poslouchá, sebe napravuje, práce se chytá, Marjánce pomocí policie zbylou část peněz odebere — a v rodině jeho začíná nový, klidný křesťanský život — smíření s Bohem a s lidmi.

Tomáš Škrdle.

Kardinál Eduard Manning a jeho devatero závad pokroku katolické církve v Anglii. Napsal *Frant. Vaněček.* Praha, 1901. Nákladem Cyrillometh. knihtisk. Stran 132. Cena 1 K 80 h. — Pan spis. byl u nás zajisté nejlépe povolán popsati život a působení kard. Manninga. Stopuje ť už po dlouhá léta dle denního tisku anglického (Tablet) snahy a úspěchy katolíků v Anglii a také bedlivě sleduje rozvoj záležitostí církevně-politických a socialních. A takového rozhledu a porozumění jest životopisci Manningovu na nejvýše třeba. Mimo to musí studie o Manningovi býti psána duchem kritickým a pérem velice obratným. Bral se totiž Manning nezřídka novými, nezvyklými cestami, nestaraje se o ustálené pojmy a tradice, jindy opět byl ohnivým obhájcem zásad, o nichž smýšlí se mezi katolíky liberálněji; brzy zdál se nejdůslednějším církevníkem a hned zase odvážným a bezohledným reformátorem. Proto citován bývá M. od »rigoristů« i »lasistů«. Lze předem říci, že p. spis. počínal si při spisování životopisu Manningova velice taktně a dobře vyplnil nesnadný úkol.

A není to luxus, věnovati v české literatuře Manningovi zvláštní monografii? To právě záleží na spisovateli. Manningův životopis, jak jej nastínil pan farář Vaněček, má pro nás skutečně smysl, význam a důležitosť; pro kněze jest to kus praktické pastorálky, pro církevního historika vítaná pomůcka pro porozumění novějších dějin církevních v Anglii, pro každého vzdělance velmi zajímavá a poučná četba. — Anglikánský duchovní, o němž všichni byli přesvědčeni, že zaujme vynikající postavení ve státní církvi, stává se — katolickým knězem, arcibiskupem westminsterským a kardinálem. — — Co uvedlo ho do církve? Co vykonal v církvi? Na tyto otázky hledá zajisté každý vzdělanec odpovědi, slyše o Manningovi. Kniha naše je dále důležitým příspěvkem k apologii katolické církve. Přítel Gladstonův, miláček dělnictva, bojovník za práva a svobodu papežství, neunavný obhájce neomylnosti nástupce sv. Petra, vroucí ctitel Ducha sv., muž činu a duch vůbec neobyčejný, jemuž obdivují se protestanté, jímž chlubí se katolíci, tento muž plane láskou k církvi katolické a věnuje jejímu rozkvětu vzácné síly a dary svého ducha. Není-li to obraz pro každého katolíka povznášející? není-li to zjev, nad nímž odpůrce katolictví musí se zamysliti? Postavte vedle tohoto velikána kteréhokoli kněze od katol. církve odpadlého, jak uboze

bude se vyjímati odpadlík, v jak ohyzdném světle objeví se pohnutky jeho odpadu! Zajímavo jest, jak choval se Manning k církvi, již opustil. Srovnejte s tím nedůstojné jednání apostatů od katol. církve!

Činnosť Manningova je zvláště pro kněze naší doby velmi poučná. Manning byl muž činu a věnoval své síly vždy tomu úkolu, který bystrý jeho duch považoval za nejpotřebnější. Manning horlí pro vzdělání katol. laiků — a píše učebnice; truchlí nad bídou lidskou — a zakládá útulny a nemocnice; vidí opuštěnou mládež — staví školy a siročince; podniká nesnadný boj proti opilství, vystupuje proti fenianismu, nedbaje, trpí-li tím jeho popularita; dělníkům věnuje stálou pozornosť — a mimo to péče o kněžstvo a lid vlastní diecése, stálý zájem o obecné záležitosti církve, a ještě nalezá času k spisování vynikajících prací asketických a theologických. Takový muž zasluhuje, aby literatura každého vzdělaného národa měla důkladnější jeho životopis. — Vykonal tedy p. spis. záslužnou práci, napsav nám životopis Manningův. Hlavním pramenem bylo mu obšírné dílo Purcellovo (Life of Cardinal Manning), ale vložil do práce tolik vlastních úvah, sentencí a zkušeností, že má na něm více zásluh, než-li by se podle skromné předmluvy zdálo. Dle mínění referentova mohla zvláštní kapitola věnovaná býti puseyismu a ritualismu. Manning neměl ovšem na tomto hnutí podílu, ale činnosť jeho dle našeho soudu byla tímto »slibným«, ale nebezpečně polovičatým hnutím nemálo poškozována. Přísný kritik přál by si snad, aby látka spisu byla souvislejí a přehledněji srovnána; to dá se omluviti tím, že material byl příliš obsáhlý, rozsah české knihy byl však předem již okolnostmi určen a obmezen. Po stránce slohové a jazykové byla na několika místech ultima lima žádoucí. Také některé tiskové chyby zůstaly neopraveny (str. 113 na př. coork místo work, babtizat místo baptirat atd.) Na konec tedy musíme vyznati, že jsme p. spisovateli za jeho práci vděčni a upřímně ji vzdělanému čtenářstvu doporučujeme. *L. † 91.*

O sv. Mikuláši — v legendě a lidových pověstech i zvycích. Sestavil *Jan Michal Dvorecký*. V Praze 1901. Knihtiskárna V. Kotrba. Nákladem vlastním. Cena 55 kr. r. č. — Spisovatel uvedené knihy není asi čtenářům »Vlasti« neznám, poněvadž jím dříve již vydané spisy homiletické došly zde chvalného doporučení. Kniha o svatém Mikuláši, již p. spisovatel české veřejnosti podává, sama se doporučuje, jak ušlechtilým obsahem, tak účelem, za kterým byla vydána. Kdož nevzpomíná rád blažených dob nevinného mládí a slavností i zvyků, které u našeho dobrého lidu s životem rodinným úzce byly spojeny, nyní však, bohužel, vždy více a více mizí! Pravíme bohužel; neboť ony zvyky a obyčeje měly pro svůj mravní a náboženský podklad velikou důležitosť pro rodinný život, což zvláště platí o slavnostech sv. Mikulášských, jimž, jak p. spisovatel dobře dí, nelze upříti momentu vychovatelského. A o těchto mikulášských slavnostech a zvycích kniha jedná. Právem můžeme tvrditi, že má proto cenu národopisnou; dosti obšírně jsou v ní líčeny legendy a zvyky sv. Mikulášské nejen u našeho národa, nýbrž i u jiných národů. Čtenáři bude zajisté milo pobaviti se vzpomínkami na léta svého dětství, na vroucí lásku rodičů, kteráž jevila se nemálo v pořádání slavností ve knize líčených. Snad také kniha aspoň poněkud přispěje k tomu, aby krásné zvyky sv. Mikulášské nejen nevymizely, nýbrž se zachovaly a rozšířily. Neméně dlužno upozorniti na vědeckou stránku knihy o sv. Mikuláši; vždyť rozepisuje se o původu a rozšíření úcty ku světci Mikuláši, mimo to ve zvláštní kapitole jedná o historických osobách a slavných mužích, kteříž Mikuláši se zvali. Posléze poukazujeme k dobrému účelu, jemuž čistý výnos má býti věnován; pan spisovatel určil výtěžek své knihy gymnasialní Matici Zábřežské. Proto neváháme vysloviti jistou naději, že každý již z vlastenecké povinnosti knihu si koupí, aby nejen spisovatel, vydav ji svým nákladem, neutrpěl ještě za svou píli hmotné ztráty, nýbrž aby i tak eminentně dobrému účelu bylo výdatně posloužено. Mohli bychom uvésti některá zvláště zajímavá místa z knihy, o níž mluvíme, leč doporučujeme jen laskavému čtenáři, aby si knihu objednal, ujišťujíce, že mile se pobaví a poučí. Knihu lze objednati v každém českém knihkupectví.

Josef Herzig.

Tři idylly a několik ód v rouše antickém. Napsal Dr. *M. Kovář*. — V Praze. Tiskem a nákladem družstva Vlasť. 1901. Cena 1 K 20 h; čistý výtěžek věnuje spisovatel na stavbu kaple ve Žďáře, svém rodišti. — Rádi saháme k dílku poesie halící se v roucho, jímž plody své přioděli básníci Hellady a římští jejich následovci. Nechceme nikterak bojovati proti přízvuku, — tenť jest a zůstane panujícím v novověké produkci básnické, — ale proč vylučovati *časomíru* i pro *antické* básnické formy, jež jí vznikly a jí nabyly té značné mnohotvárnosti své, která se přízvukem (hlavně u nás!) často ani vystihnouti nedá? Proto rádi zřeli

jsme před nějakým časem krásnou časoměrnou práci Čechovu »Václav Živsa«, vítáme i knížku před námi ležící, »Tři idylly a několik ód v rouše antickém«, ježto nesáhnuto zde pouze k šestiměru (idylla prvá) a antickému distichu (idylla druhá a třetí), ale podáno i několik ód (10), a to v dokonalé básnické formě. Autor nespokojil se tím, že vytvořil ódy v různých strofách (alkaiské, asklepiadejské, saphické) rozměrem *časoměrným*, nýbrž uzpůsobil je tak, že kromě jedné vyhovují skoro bez úchylek i chodu přízvučnému, a nad to přikrášleny jsou i moderním *rýmem* (tvaru mnohdy dosti kombinovaného).

Pro děj svých idyll zvolil si autor prosté, hodné postavy z našeho venkova. V idylle první »Milosrdný bratr« šlechetný syn Jan Sladký přerušuje svá studia a vstupuje v klášter Milosrdných bratří, vida že nesmí déle býti břemenem rodičům lichvářem zle stíhaným. V nemocnici klášterní pak kromě jiných obětavých skutků tohoto nepřítele rodiny své šlechetně ošetřuje, čímž tento v hloubi nitra otřesen, odkazuje mu jmění své. — Jaký srdce hřející ton křesťanské lásky a zbožnosti vane celou básní, pozná jen ten, kdo ji četl; — ba taková věc se pouze nečte, ta se i s jednajícím cítí. Idyllka druhá »Smír« jedná o dvou léta rozvaděných stranách v obci, příslušníků »Hořenska« a »Dolenska«, po ohromném požáru, kdy třeba je všechněm vzájemné účinné lásky a podpory. Třetí idylla »V lesním zátiší« (věnované všem abiturientům autorovým), prodchnuta místy zdravým a jadrným humorem v ústech lesníkův, živě a poeticky líčí žití v krásném zákoutí lesním, myslivně, věrně kreslíc význačnosti pospolitosti lesnické. —

Prostičký děj všech, a zdánlivě i nelíčeným slovem vypravován, — a přece při několika scenách zaperlí se vám v oku slza. Mile a smírně se ty idyllky čtou v té záplavě tiskovin, jež psychopatickou analysí neb vyumělkovanými výrazy hledí vzbuditi horečnaté pocity vášní a místy odporných nálad. Jako reflex z idyllek těch padá po přečtení smírná nálada v duší vaši, ten obraz krásné přírody mistrně vylíčené, těch hodných a zbožných lidí, jež tu vystupují. A v tichém zadumání zamýšlíte se nad těmi velkými pravdami životními, jež hojně rozsila tu ruka autorova. Mnohé slovo zlaté zrno. — A přičteme-li k tomu i to, že výtěžek věnován jest postavení kaple, nemůžeme, než úhledné té knížečce ze srdce přáti největšího rozšíření i materielního zisku k účelu tak zbožnému. Čtěte a přisvědčíte!

J. I. K.

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

† **Dr. Ondřej Jagatić, apoštolský protonotář.** — Jestliže již je zvykem psáti nekrolog mužů častokráte z důvodu jen jejich vysokého postavení, kterému mnohdy nelze mimo »povinnou působnosť« činnosti záslužné připsati, nejsou kratičké tyto řádky konvenční posmrtní šablonou zdvořilosti, nebo snad pozornosti vůči straně nebo urozeným příbuzným nebožtíkovým, nýbrž řádky v pravdě zasloužené a vděčné vzpomínky na velikého muže církve a národa, jakým byl Dr. Ondřej Jagatić. Kdo a jaký byl tedy Jagatić, že nad ním kvílí ve smutek zahalené Chorvatsko, že ho oplakává čacká Bosna, a vůbec v duchu a s vroucí modlitbou doprovází každý uvědomělý katolický Jihoslovan? Byl to muž plný vznešené iniciativy a horlivé práce jak na poli církevním tak i národním a slovanském bez nároku na vděk a odměnu, muž, mimo nějž arcibiskup Dr. Stadler si vzornějšího spoluzakladatele světské hierarchie bosenské (r. 1881.) vyvoliti nemohl, muž, ve kterém si zasloužilý superior řádu milosrdných sester v Záhřebě, Fidelis Höpperger, na smrtelné svojí posteli nadarmo nevyprosil svého důstojného nástupce. Byl Dr. Jagatić tichou, ale mocnou vzpružinou veškerého kulturního života chorvatského své doby, a nejen své doby, nýbrž jeho vznešené práce a snahy i do daleké budoucnosti budou vůdčí nití národního pokroku chorvatského — katolicko-jihoslovanského. Bosna neoplakávala ho nadarmo r. 1896., když po 15letém kanonikátu vrhbosenském odcházel do bílého Záhřeba jako novojmenovaný generální superior tamních milosrdných sester, a neoplakává ho ani dnes nadarmo. Vzorná soustava sarajevských klášterských vzdělávacích a humánních ústavů, které mohou dnes soutěžiti s ostatními ústavy civilisovaného světa, je dílem jeho neúmorné činácké práce a jeho studií národního života bosenského, svéráznou kulturou tak bohatého. Byl Jagatić organisátorem a ředitelem jejich od základu jejich do svého odchodu. »Vrhbosna,« časopis katolické osvěty, který založil r. 1887. a vzorně

ho po 9 let (do svého odchodu) redigoval, byla v pravdě posvátným ohništěm, rozehřívajícím a občerstvujícím srdce křesťanského národa, do nedávna otomanskou zuřivostí hněteného, jakož i soustřeďujícím mladou kněžskou i nekněžskou intelligenci k literární práci a pěstění jazyka, nejzachovalejšího národního majetku z dob hrůzovlády. Vůbec ve »Vrhbosně« vyplnil Jagatić naději ve vše to, več svojí redakcí jako mladistvý duchovní pastýř, paedagog a publicista vzbuzoval naději v »Katolickém Listě« záhřebském od r. 1876. do r. 1882. — A Chorvatsko? Chorvatsko má ještě větší důvod pro svůj nesmírný žal. Ztratilo svého vlastního syna, syna z chorvatské zdravé krve vesnické-selské (narodil' se r. 1851. v Martinské vsi v Posavině), syna ze svých synů nejlepších, který, běželo-li o jakýkolivěk vznešený čin, se pro něj první nadchnul, a když jej moudře uvážil a Bohu doporučil, nedal se nikterak od něho odvrátiti. On byl, který dal podnět k prvému katolickému sjezdu chorvatskému (loňského roku), od kteréhožto sjezdu v budoucnosti si národ mnoho sliboval, zejména za vůdcovství Jagatičova; on byl nejnadšenějším pracovníkem na vznešeném plánu jihoslovanských velikánů: Strossmayera a Stadlera, t. j. na náboženském sjednocení balkánských Slovanů, jsa factotum redakce krásného »Balkánu.« V něm ztratilo Družstvo sv. Vincence Paulanského vzorného předsedu, Chorvatský katolický hospodářský spolek bedlivého záštitníka, organisátora a reformátora, jakož mnohé jiné vlastenecké a dobročinné korporace svého nejlepšího člena a moudrého rádce. Zkrátka: koho národ chorvatský a jihoslovanský v Dru. Jagatići ztratil, nejlépe nám vysvětluje znamenitý vlastenec a spisovatel chorvatský, Dr. Antonín Radić, jako nebožtíkův nejlepší znatel, v časopise »Hrvatska«, kde mimo jiné praví: »A tak národ dostal muže, jemuž by bylo místo mezi kardinály nejstkvělejších period církevního života; dostali jsme — ale žel! — i ztratili jsme — muže, který nosil ve své veliké duši velikou myšlénku chorvatskou ve vší tichosti a klestil jí cesty, které světu dává, — a malému národu jediné dáti může — veliký světový organismus, jakým je církev římsko-katolická. A proto bez zřetele na drzé, nehistorické u nás i naší národní duši protivné pokusy moderního liberalismu v naší vlasti — a bez zřetele na to on by byl, jakož i skutečně byl, v našem společenském a politickém životě hotovým cizincem. Nebyl dítětem všeho onoho, co nás druhé odchovalo, tak že stojíme pohromadě právě dnes, v den smrti veliké této čisté a tiché duše chorvatské — všickni jako na hanbu nejen chorvatské minulosti, ale i naší národní síle!« Dr. Jagatić zemřel dne 24. května srdeční vadou ve stáří 51 let. Po smrti jeho seznalo se ještě více o jeho vzorné skromnosti, která je korunována jeho odřeknutím nabízené mu arcibiskupské důstojnosti a úřadu v Zadru. Requiescat in pace! *Rud. M. Zahradník.*

Chorvatské zprávy. Chorvatský herec *Maša Dimitrijević* sepsal novou komedii v 5 dějstvích ze života slovanského z r. 1875.: »Obraz pred svietom«. — Ruský spisovatel Al. Haruzin napsal podle vlastních zkušeností vážených na místě samém spis o Bosně a Hercegovině, jenž právě byl vydán; je za 2 rubly. Pojednává tu o dějepisném a politickém stavu obsazených zemí, o jejich financích, starožitných památkách, vzdělanosti, zemědělských poměrech, školství i pravoslavné církvi. — »Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti« má dle vydané zprávy skutečného jmění 269.986 zl., v čemž zahrnuta jest nadace biskupa Strossmayera 10.850 zl. K udržování Strossmayerovy galerie obrazův a nadace barona Gustava Hillepranda Prandaua 12.000 zl. Nemovitý majetek má cenu 468.975 zl. Příjmy v uplynulém správním roce činily 32.330 zl., vydání pak 25.469 zl. — Mladý chorvatský spisovatel Ivan Krnić napsal sbírku črt a povídek s názvem »Ljubavna priča«, která vyšla u N. Pissenbergra. — Dinko Polites, chorvatský novinář, vydal první svazek svých žurnalistických prací, článků a životopisných črt s názvem »Izabrani članci Dinka Politea.« Celkem vyjdou tři svazky po 2000 výtiscích. — Spolek »Nada« (Naděje) oslavil významně v Budapešti 400letou památku chorvatského písemnictví. — »Družstvo sv. Jeronyma« v Záhřebě vydalo za rok 1900. pět krásných knih. Jsou to »Danica« (Dennice), kalendář na rok 1901, který se tiskne v 25.000 výtiscích, dále »Život sv. Josipa« od dr. Pazmana, pak výbornou knihu „Josip Jurij Strossmayer«, kde popsán jest plodný život obětivého vlastence a biskupa chorvatského v Đakovu. Janko Barle napsal »Slike in uspomene sa sela« (Obrazy a vzpomínky z vesnice). »Družstvo sv. Jeronyma« působí na základě katolické víry, která se těší u pobratimského národa veliké úctě. Družstvo sv. Jeronyma vydá letos čtyři knihy, kalendář »Danici« s různým obsahem, překlad knihy Tomáše Kempenského »Následování Krista«, povídku Ivana Lepušiće »Zločin i pravda« a konečně poučnou knihu »Ribe i ribogojstvo« od Horvata. Doživotní členové platí jednou pro vždy 10 K, roční členové K. Tento výborný katolický spolek literární má týž účel jako u Slovinců »Družba

sv. Mohorja«, která má v chorvatských zemích 500 odběratelů. Slovinský katolický denník lublaňský vyzývá své stoupence, aby považovali za svou národní čest rozšiřovati chorvatské knihy sv. Jeronyma pro buzení vzájemnosti katolických Slovinců i Chorvatův. Ředitel lázeňského místa Ilidže v Hercegovině, náš rodák Pojman, tvrdí o Bosně a Hercegovině, že slynou přírodními krásami, kterých by bylo jen třeba kulturně použíti, aby byly k oslavě těchto v pravdě chorvatských zemí. Obsazené země vzkvétají vůčihledě ve školství, umění i domácí literatuře, tak že návštěva tamtéž má pro Čecha nemalý užitek i požitek. — Antun Hangi napsal folkloristicky cenné dílo o bosenských Mohamedánech s názvem „Život i običaji muslimana u Bosni i u Hercegovini.« O moslemínech psali se svého stanoviska dr. Tresić-Pavičič, Gjuro Turić, dr. Radić, Milena Mrazovićova. Přítomné dílo podává skutečný život moslemínů beze vší strannickosti, jak smýšlejí, věří a žijí. Není tedy divu, že kritika nemálo chválí tento spis. Je za 2 K a obsahuje 326 stran. Mohamedáni vydávají svůj chorvatský list »Behar« v Sarajevě. — Známý básník Dinko Sirovica sebral svoje tištěné písně s názvem „Nove pjesme«, jež vydal svým nákladem Possenberger v Dolní Tuzle. — Chorvatský sochař Celestin Medović byl vyznamenán od černohorského knížete důstojnickým křížem Danilova řádu. — Tucićův »Truli dom« (Zprachnivělý dům) byl proveden v srbském překladě na bělehradském divadle. Jeho provozování v Praze, ve Vídni, v Krakově, v Moskvě a Sofii jest zajištěno. Málokterý slovanský divadelní kus těšil se takové přízni jako tento. Jest jen želeti, že děj se pohybuje na nakloněné ploše francouzských dramat s manželskou nevěrou. — Eugen Kumičić napsal národní drama v pěti dějstvích »Petar Zrinski« podle známé látky upravené ve vlastním románě »Urota Zrinsko-Frankopanska.« Toto dílo bylo vlídně přijato obecenstvem i kritikou.

Fr. Žundálek.

Pravdu o inkvisici objevil konečně žasnoucímu světu — pan hrabě Hoensbroech. Učinil prý tak v »Zeitu« a p. dr. Herben nemohl toho ovšem s námi i ve svém »Zeitu« nesděliti. Pravdu historickou vybral prý p. hrabě »ze spolehlivých pramenů, jimž nelze vytknout strannickosť proti církvi, poněvadž jsou to spisovatelé katoličtí, ano i učitelé církevní.« Když tedy »spisovatelé katoličtí ano i učitelé církevní« pravdy neskrývali, mohli by všichni dobří lidé pokojně spáti. Avšak nesmíme zapomínati, že se dnes už neříká: »cherchez la femme!« — nýbrž: »où est le cléricalisme?« A skutečně: »klerikální sofistika« chtěla z inkvisice udělat pranevinnou hračku, a proto si na ni p. hr. Hoensbroech přivstal. Klerikálové hájí se totiž touto sofistikou: »inkvisice nikdy neodsoudila *sama* k smrti, nýbrž *jen* vyzkoušela pravověrnosť obžalovaného a vydala jej v ruce světské.« (Čas, 154.)

Musíme upřímně vyznati, že tato »klerikální sofistika« jest opravdu zbytečná a pošetilá a dodává odpůrcům církve jen odvahy. A proto vynikající apologetové všelikou sofistiku odmítali a odsuzovali. U nás znám je na př. hojně citovaný výrok dra. Lenze: »víra katolická toho nevyžaduje a církev si toho nepřeje, aby údové její všecko napořád v ochranu brali, co se v církvi dělo.« Znamenitý apologeta Weisz připomínaje, kterak církev bránila v tom, když někdo v nerozumné horlivosti chtěl víru křesťanskou násilím šířiti, dodává: »když toho církev neschvalovala, netřeba nám toho obhajovati.« (Apologie III. 13.) Dle našeho mínění vzniká podobná sofistika tehda, když odpůrci církve od jejich obhájců mermomocí žádají, aby se církev hájila a omlouvala. Kdyby se nepřátelům církve jednalo o historickou *pravdu,* nikdo by se zajisté nenamáhal, aby něco nesprávného omlouval; v našem případě bylo však obhájcům církve bojovati nejen proti historické lži (na př. pověstný Llorente!), nýbrž hlavně proti zlomyslnosti, která mluvíc o inkvisici, volala: ejhle katolíci! ejhle katolická církev! A tak přichází hr. Hoensbroech s věcí, o níž by mezi vzdělanci mělo býti už jasno.

Musíme předem konstatovati, že v »klerikální sofistice« topí se právě pánové z tábora Hoensbroechova. Či není to darebná sofistika tváříti se nevědomým a zúmyslně nechápati ducha a smýšlení doby, v níž inkvisice řádila? Tenkráte, jak praví Döllinger (Kirche und Kirchen), považoval se útok na náboženství za útok na ustálený řád společenský. Proč si dnes liberálové pochvalují zákon proti kongregacím ve Francii? Je prý to sebeobrana republiky. (Ono je to něco jiného, ale budiž.) A k čemu je »náhlé právo« nebo militarismus ještě na počátku dvacátého století? — Však dále. Není to sofistika, neviděti novověké rafinované inkvisice, která jménem osvěty a humanity dopouští se nejkrvavějších násilí? Proč nalézají vysvětlení a pochopení hrůzy veliké revoluce? Nemá-li právě mezi tak zvanými »osvětáři« krvavá kommuna četných velebitelů? Prof. Masaryk to vše cítil a proto ve svém projevu o klerikalismu mluví právem o moderní inkvisici. Myslíte, že by naše svobodomyslná doba nedovedla jménem osvěty a lidskosti stavěti mučírny

a hranice? Pan K. St. Neumann vám to bez ostychu slibuje ve své epištole k římským. Mnoho stran bychom mohli popsati, kdybychom chtěli vypisovati řádění moderních inkvisitorů. A »Čas« není věru těch inkvisičních choutek prost. Řádění španělské chátry neodsuzoval a v sladké touze napsal: »Jsou klerikálové všude krotcí, kde se proti nim umí vystoupit.« (Č. 100.)

»Avšak křesťanství je náboženství lásky a církev má tu lásku hlásati!« namítne se nám. Tato výčitka by ovšem těžce dopadla na náboženství, kdyby byla oprávněná. Předně připomínáme, že učení křesťanské nesmí se hájiti nebo šířiti násilím, nebo vůbec prostředkem špatným. Byl zajisté Petr od Mistra výčitkou pokárán, když ho chtěl mečem hájiti. (Mat. 26, 52.) Také by to byla marná snaha, jelikož by se takové dílo samo sebou rozpadlo, nejsouc provázeno a utvrzováno milostí Boží. Co to tedy znamená, když upozorňujeme moc státní na bludaře, kteří lid od katolické církve hledí odtrhnouti? My však na tuto výčitku odpovídáme otázkou: Jakými prostředky šíří se na př. hnutí »pryč od Říma«? Jsou to prostředky poctivé? A přece i v tomto případě zdá se nám ochrana státní nejen něčím ponižujícím pro nás, nýbrž něčím docela škodlivým. První hradbou víry je duch v pravdě křesťanský a znalosť pravd náboženských. A pak mohou celé smečky vlků obcházeti, mnoho toho nepopadnou. Mnoho záleží na působení kněze. Avšak i moderní stát má velikou vinu, že duch náboženský a znalosť článků víry a mravů tak trpí, poněvadž mnohá zřízení (znesvěcování neděl na př. a beznáboženská škola atd.) tyto opory víry podkopávají. *Koná-li kněžstvo svou povinnosť* a není přece možno náboženství v lidu zachovati, pak ovšem přiblížila se doba, v níž naplňují se slova Kristova: »Bude odňato od vás království Boží a bude dáno lidu, přinášejícímu užitky jeho.« Mat. 21, 43. Ztrácí-li však lid náboženství vinou kněží, pak platí slovo Hospodinovo: »Krve jeho budu vyhledávati z ruky vaší.« (Ezech. 3, 18.) — Tedy křesťanství nemůže výčitkou, na počátku tohoto odstavce uvedenou, býti dotknuto, poněvadž násilí nepřipouští.

Co tedy souditi o inkvisici? Inkvisice církevní je zřízení, jež bdíti má nad čistotou a neporušeností víry a mravů, a tudíž odsuzovati má ty, kdož nějaký útok na víru a mravnosť podnikají. Úkol a oprávněnosť tohoto zřízení jsou zcela jasny a četnými doklady z Písma dají se potvrditi. A jaký trest může stihnouti odsouzené? Nejpřísnějším trestem jest vyloučení z církve.

Byl-li blud náboženský zároveň útokem na společenský řád, bylo to věcí státu své existence hájiti. Tak tomu skutečně bylo u Katharů a Albigenských. »Kdyby tito byli zvítězili,« praví Döllinger, »byl by nastal všeobecný rozvrat, a lidstvo bylo by znovu padlo v surovosť a pohanskou nevázanosť.« Neplatí tedy páně Hoensbroechova »klerikální logika« tak všeobecně. Trestání bludařů bylo skutečně často sebeobranou státu a společnosti vůbec.

Přistupujeme však k onomu druhu inkvisice, pro niž máme jen opravdové politování a již zřejmě nazveme poblouzením. Jest to ono nesprávné a nezdravé »církevně státní« zřízení, kde církev, podrobivši se státu, plnila právě nejvíce odiosní část povinností státních, totiž soudnictví. Připomínáme však se vším důrazem, že jest to v církvi zjev partikulární, jenž nikterak neplyne z povahy a učení církve, jenž naopak duchu církve se protiví a poslání její ničí. A také církev toto nezdravé spojení se státem vždy trpce odpykala. A přece jsou to dnes právě »pokrokoví a svobodomyslní« lidé, kteří by z církve učinili nejraději pevně spoutanou státní nevolnici. Doba Josefa II. jest jim ideálem. Liberální stát (»všemohoucí«) k takovému podrobení církve nutně vede. To tedy, po čem protivníci církve dnes touží, porobení církve, to právě vydalo to »krásné« ovoce — církevně státní inkvisici. Klasickým toho dokladem je, že na pouhou zprávu, že Španělsko chce zavésti inkvisici také v Milánsku, biskupové shromáždění na koncilu tridentském co nejrozhodněji proti tomu se vyslovili. (Pallavicini, Hist. Conc. Trid. 22, 8, 2—4.)

Ačkoli by mohl každý vzdělanec míti spravný pojem o inkvisici, ačkoli z naší strany nic se neomlouvá, v čem pochybeno bylo, přece dějí se pro to stále nové útoky proti církvi. A ohřívají se věci dávno vysvětlené, jen aby církev byla potupena a věřící lid zmaten a poštván. Hoensbroech přidal ještě jednu zlomyslnosť (ovšem nevím, nemá-li to také už od jiných), že církev jednala jako Pilát, jenž při odsouzení Páně umyl si ruce na znamení, že je nevinen. Už v tom je zlomyslnosť tohoto tvrzení, že Pilát vědomě odsoudil vskutku nevinného, církev však odsouzeného z viny usvědčila. Druhá zlomyslnosť slov Hoensbroechových vysvítá ovšem z toho, co jsme o inkvisici řekli. *L. † k.*

Paběrky z novin a veřejného života.

Druhotiny kněžské slaví 25. července t. r. čestný a zakládající člen družstva, vldp. papežský dom. praelat, bisk. vikář a děkan Msgr. BOHUMIL FR. HAKL. — *Oslavenec patří mezi nejzasloužilejší dosud žijící buditele národa, jest štědrým podporovatelem vlasteneckých a katolických podniků a vzácným příznivcem a přítelem našeho družstva již od jeho založení, jež každého roku velkodušně podporuje. I používáme s upřímnou radostí této příležitosti, abychom dali slovutnému oslavenci na jevo svoji vděčnost, uznalost a lásku. Mnogaja ljeta!*

Sv. Otec Lev XIII. a universita v Glasgowě. Universita v Glasgowě ve Skotsku slavila tyto dny, jak známo, 450leté jubileum založení. — Poněvadž zakladatelem a štědrým příznivcem university této byl papež Mikuláš V., usnesl se sbor profesorský, ačkoli universita je dnes většinou protestantská, poslat sv. Otci Lvu XIII. holdovací list, v němž vděčně vzpomínají profesoři i studenti zakladatele papeže Mikuláše V., vzdávají sv. Stolici dík a prosí sv. Otce, aby svou autoritou korunoval radosť z jubilea a poslal k jubileu svého zástupce. Svatý Otec odpověděl universitě krásným listem, chválí její vděčnosť a přeje, aby universita vždy kvetla, prosí Boha, aby vědecké její práce vésti ráčil ku pravdě.

Svatý Otec a car Mikuláš. Na přání sv. Otce Lva XIII. dovolil car Mikuláš, aby pro 60.000 katolických Arménů na Kavkaze zřízena byla diecése. Tito arménští katolíci neměli už po delší dobu ani biskupa, ani řádné duchovní správy.

Družstvo Vlasť k oslavě Jeho Veličenstva, císaře a krále. Na domě družstva Vlasť vlály dva prapory v barvách národních, jeden směrem k Žitné, druhý směrem k Tůnní ulici. Nad papírnickým závodem pak zavěšeny byly malé praporky. K uvítání Jeho Veličenstva dostavila se v oddělení katolických spolků na Malé Straně četná řada členů družstva, pánů i dam. Mezi nimi uvádíme dpp: Jos. Slavíka, em. faráře z Písku, Karla Pejšu, katechetu ze Sedlčan, V. Šproce, kaplana z Karlína, p. Fencla, předsedu Katol. lidového spolku z Jindř. Hradce, a z dam uvádíme hlavně spisovatelku sl. Grossmannovu-Brodskou. Četní zástupci družstva budili pozornosť. V neděli, dne 16. června, byl celý dům družstva četnými světly osvětlen. Vším tím vykonalo družstvo Vlasť oproti svému císaři a králi v plné míře svoji povinnosť.

Dík arciknížete Františka Ferdinanda Tiskové Lize v Praze. — Výbor Tiskové Ligy zaslal nejjasnějšímu arciknížeti projev tohoto znění: Vaše císařská a královská Výsosti! Nejjasnější a nejmilostivější Pane! — V nejhlubší úctě podepsaný výbor Tiskové Ligy dle usnesení valné hromady dovoluje si Vaší c. a k. Výsosti u příležitosti přijetí protektorátu nad Katolickým školským spolkem projeviti svoji *nejhlubší oddanosť a úctu.* Vděčně děkuje Vaší c. a k. Výsosti za blahosklonné prohlášení, že v hesle »Pryč od Říma« skrývá se vlastně také heslo »Pryč od Rakouska«. Dějiny minulosti našeho národa a celého mocnářství Rakousko-Uherského nás poučují, že bylo tomu vždy tak, kdykoliv jaký boj proti katolické církvi byl zahájen, že vždy končil i nepřátelstvím k říši. A proto nejen jako katolíci, ale i jako vlastenci přijímáme vděčně výrok Jeho c. a k. Výsosti s velikými sympathiemi a vynasnažíme se všudy v duchu jeho dle možnosti k tomu působiti, aby protinábožensképu i protivlasteneckému hnutí postavily se patřičné hráze. Všemohoucí žehnej a zachovej Vaši c. a k. Výsosť i vznešenou choť. — Z výboru Tiskové Ligy v Praze, dne 12. června 1901. — Odpověď ze dne 17. června 1901. zní: *Jeho c. a k. Výsosť, nejjasnější arcikníže František Ferdinand ráčil mně nařiditi, abych vyslovil výboru Tiskové Ligy v Praze nejsrdečnější dík za loyalní a vlastenecký projev, kterýž nejjasnější arcikníže s velikým potěšením vzal na vědomí.* Nejvyšší hofmistr.

Josef Ant. Šrůtek, kanovník, arcijáhen v Hradci Králové, zemřel dne 21. června t. r. »Obnova« píše: Narodil se 2. září r. 1822. v Náchodě, studoval benediktinské gymnasium v Broumově, filosofii v Praze a theologii v Hradci Králové, kdež byl 25. července 1846. na kněze posvěcen. Pak se stal vikaristou, později protokolistou bisk. konsistoře, načež postupoval rychle v hodnostech, které mu za zásluhy udíleny byly. V Hradci ztrávil plných 59 let. Již r. 1847. jal se spisovati »Rýmovaný slovník nového druhu,« načež vydal díla »Loterie a pověra« (Hradec Králové 1847), »Pěvkyně« (1849), »Rukověť k farní intallaci« (1850), »Liturgika« (1852), »Svatopostní epištoly a evangelia« (1853), »Modlitební knížka a mešní zpěvník« (1853), »Dívka z českých hor« (1854), »Život Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista« (1854), (z latiny přeloženo) »Kdo se slzami rozsévá, s plesem pak zažívá« (1858), a mnoho jiných povídek neb vědeckých

úvah. Dle toho již lze soudit, že byl zesnulý kanovník Šrůtek až horečně činným. — Zároveň byl redaktorem prvních hradeckých novin »Polabského Slovana« a pak založil časopis »Školník«, první to český list učitelský. Nejtrvalejší památku zanechal po sobě založením »Dědictví Maličkých« r. 1860., kteréž až do r. 1899., tedy celých třicet let redigoval a o prospěch jeho se svědomitě staral. Mimo to byl činným při časopisu, který z jeho popudu hospodářský spolek kralohradecký vydal. V té době, kdy Hradec byl přeplněn odrodilci, kdy česká řeč byla odstrkována, byl to Ant. Šrůtek, který v první řadě stál mezi průkopníky českých snah. Roku 1852.—53. zdarma vyučoval jazyku českému na gymnasiu a učitelském ústavě zdejším, aby tak v mládeži mohl vznítiti plamen lásky k národu českému. Pohřeb konal se v neděli odpoledne na hřbitov Pouchovský. Již v sobotu odpoledne zavítal za tím účelem do Hradce J. M. ndp. biskup. Ačkoliv v neděli nebylo tak snadno duchovenstvu venkovskému do Hradce přijeti, jak by to bývalo ve všední den, přec přijelo asi 32 kněží, aby k poslednímu odpočinku doprovodili zasloužilého arcijáhna. Duchovenstvo královéhradecké dostavilo se v plném počtu, jakož i bohoslovci zdejšího semináře. Žactvo obecných, měšťanských a středních škol se svými pp. profesory se dostavilo v počtu značném; sbor důstojnický četně byl zastoupen, neméně úřednictvo a městská rada. Ohromný zástup lidu místního i cizího končil průvod. Pohřební obřady vykonal J. B. M. ndp. biskup a vedl průvod až k novým školám, kde vsdp. monsign. kapitulní děkan Dr. Al. Frýdek jménem kathedrální kapituly J. B. M., sl. městským radám z Náchoda a ze Stěžer, kde zesnulý byl čestným měšťanem, jakož i všem, kteří se pohřbu súčastnili, poděkoval, načež sám průvod vedl až na hřbitov Pouchovský, kde předepsané obřady u hrobu vykonal.

Sté výročí narozenin Františka Škroupa, skladatele české národní hymny »Kde domov můj?« oslavil lid český dne 14. července t. r. odhalením pamětní desky na rodném jeho domě ve Vosicích.

Katolický učenec. Praelát dr. Gutherlet, dlouholetý profesor na theologické fakultě ve Fuldě, známý svými vědeckými spisy filosofickými, slavil tyto dny 40leté kněžské jubileum. Pp. bohoslovci ověnčili svému profesoru katedru květinami a učinili mu hlučné uvítání v posluchárně. Starý učenec k bohoslovcům promluvil, vřele jim za jich lásku děkuje: »Pánové, mám prosbu k vám, abyste neunavným a opravdovým bádáním a pilným studiem si zjednali hluboké základy vědecké pro těžké a zodpovědné povolání kněze katolického, kterému se zasvětiti hodláte.«

Vyznamenání katolického učence. P. Mandonnet z řádu sv. Dominika, profesor církevních dějin na universitě ve Švýc. Frýburku, byl od pařížské akademie poctěn cenou 1000 franků za své dílo »O Sigeru brabantském a latinském averroismu ve 13. století.« P. Mandonnet přispěl svým spisem k rozřešení mnohých záhad o počátcích scholastiky. Vyznamenání nepřekvapilo čtenáře velmi příznivých posudků, jichž se jmenovanému učenci dostalo v nejrůznějších časopisech a to od nejslavnějších odborníků.

Jesuita vítězem. V Kolíně nad Rýnem slavili slavnosť květinovou. Vypsaná byla cena na báseň. Prvá cena přisouzena byla básni Iltis. Když otevřeli přiložený dopis básníka, shledali, že jest původcem básně P. Quido Maria Dreves, kněz řádu Jesuitského ve Vídni.

Ban Josef Jelačič. V Chorvatsku slavena bude letos v podzimu velká upomínka; dne 16. října bude tomu sto let, co v Petrovaradinu narodil se Josef Jelačič, proslulý chorvatský ban a vojevůdce. Jelačič svou rozhodností zachránil říši v těžkých pro ni dobách let 1848. a 1849. a svou chrabrostí zachoval národnosť chorvatskou před osudným nebezpečím maďarisace. Jeho snaze a odhodlanosti jest děkovat, že sestoupil se první národní sněm v Záhřebě, který sám zahájil a na němž prvně zastoupena byla i Vojenská hranice. Rolnictvo chorvatské chová ho v blahé paměti, poněvadž sám z vlastní moci v dubnu r. 1848. zrušil robotu i nevolnictvo. Oslava památky Jelačičovy má tedy pro chorvatský národ hluboký národní a státoprávní význam. Ostatně byl Jelačič i s českým národem v přátelském styku. Když Karel Havlíček zavítal do Záhřeba pro pořádání slovanského sjezdu v Praze, byl velmi ochotně přijat od bana Jelačiče, který sjezdu toho byl jaksi protektorem. České museum chová i listy Jelačičovy psané Národnímu výboru, Slovanské Lípě a Čechům vůbec. Pořádání jubilejní slavnosti ujala se »Lípa« v Oseku a k ní druží se jiné spolky a jednoty chorvatské. Jelačič byl banem chorvatským, velitelem celé Vojenské hranice a civilním a vojenským guvernérem Rjeky a Dalmacie, kterýmž byl jmenován při nastoupení císaře a krále Františka Josefa I. dne 2. prosince 1848. Spojoval ve své osobě jednotu Chorvatska, Slavonie, Dalmacie i Rjeky.

Jak oceňují američtí Čechové „Naše Listy“, svědčí dopis následujícího znění: Katolický týdenník »Jednota«. Slavné redakci »N. L.« v Praze. Chicago III. 31. května 1901. Pl. Tit. Pánové! Žádáme Vás o laskavé zasílání Vašeho listu na výměnu za náš list, ježto uznáváme, že z cenného obsahu »Našich Listů« mnoho bychom mohli otisknouti ku prospěchu a k poučení našeho čtenářstva. Látka Vašeho listu a podání zpráv se velice zamlouvají ze všech ohledů a rádi bychom dali přednosť tedy Vašemu listu, neboť víme, že tím nejvíce posloužíme krajanům, kteří zde vzdáleni vlasti — rádi čtou zkazky z rodných krajů v rouše, jak je čítáme ve Vašem listu. Proto, abychom měli pravidelně Váš list po ruce, žádáme, byste nám jej pravidelně zasílali na výměnu za náš list; ježto zároveň našemu vydavatelstvu tím poskytnete cenné služby — děkujeme předem za Vaši laskavosť a novinářskou ochotu a znamenáme se s veškerou úctou za vydavatelstvo: Fr. Jánský, vyp. redaktor.

Ve farnosti Černilovské jest 50 odběratelů »Obnovy«. Kdyby tak všude i ve farnostech větších a hmotně silnějších byl takový zájem pro katolický tisk, pak by jistě katol. snahy nalezly více ohlasu a pochopení. — Tak píše »Obnova«. My zplna srdce souhlasíme.

Spící církev. „Correspondenzblatt“ píše, aby katolíci a katolické duchovenstvo nedřímali a nespali, ale aby se připravili na ráznou sebeobranu. Budou se snažit sebrat vám váš majetek jako ve Francii, Portugalsku a Španělsku. Nechť si katolíci a řády vezmou příklad ze svobodných zednářův a židův. Modlitba zajisté pomáhá, vydávání náboženských a vzdělávacích spisův jest prospěšno, ale čeho jest nyní především třeba, jsou poučné, objasňující lidové spisy, a ovšem také časopisy, pak živá, nadšená slova. Židé, výtečně na celém světě seřadění, dovedli sehnat obrovské majetky, v posledních 50 letech skoro ve všech státech přivedli do svých rukou třetinu, až polovici všeho národního majetku, pomocí insertův a podpor ovládají časopisy všech stran a skoro ve všech dovedli si lesklými frázemi a sliby získat vůči postavení. Velká část poslancův bývá zvolena na účet židův. Kdyby se katolíci seřadili jako židé, kdyby se poučovali, podporovali, tu by věru dovedli obhájit, co dosud mají, a získali by opět, co následkem neštěstí, nedbalosti neb lehkomyslností ztratili. — Katolická pevná organisace ve středověku dovedla katolický lid duševně i majetkově před odpůrci hájit, ale katolíci propadli pojednou zkáze a stávali se kořistí nepřátel, jakmile od pevné organisace, pevné víry a mravouky a zvyků otcův upustili.

Výkonný sbor křesťansko-socialní strany v království Českém konal dne 10. června t. r. svoji 11. schůzi. Po zahájení schůze přikročeno k změně funkcí. Za místopředsedu sboru zvolen redaktor Tom. Jiroušek a za sekretáře sboru povolán dp. farář Vlastimil Hálek.

Místopředseda Tom. Jiroušek rozhovořil se o nynější situaci stran. Uvedl, že situace, která až dosud od posledního III. sjezdu křesťansko-socialní strany české valně se u jiných stran nezměnila, pro křesťansko-socialní stranu objevuje se býti, ovšem pokud se křesťanského socialismu a jeho zásad týče, velice příznivou. Mužové, jimž sbor v čele stojí, jsou si ve směru i programu důslední, a nadšení pro společnou věc strany nikterak neutuchlo, byť i tu a tam některý z jednotlivců v činnosti ochábl. Přijde za nedlouho čas, který vše napraví. Na venkově jeví se potěšitelný ruch spolkový; mnozí ze spolkařů vlastní pílí a poučováním křesťansko-socialního tisku vycvičili se v řečnictví tak, že v mnohých a v mnohých krajinách sami jako řečníci a agitatoři křesťanského socialismu jeho věc a její rozšíření ve spolcích obstarávají, čehož dříve nebylo. Dříve spoleháno bylo v řečnictví všade jen na Prahu a její křesťanské socialy. Pokrok tento jest potěšitelným. Propaganda o idei křesťansko-socialní za dobu desetiletého trvání křesťanského socialního hnutí v Čechách vykonala svoje dílo a proto jest nyní na výkonném sboru, aby pomýšlel na to, by svým stoupencům podal návod k nové reformě agitačního směru, jímž řečníci křesťansko-socialní strany mělí by se bráti a ve spolcích a jejich schůzích účinně pracovati. Rečník přislibuje do příští schůze přinésti celý elaborát, směřující k tomu cíli. Jedná se o to — praví řečník — přivésti celou řečnickou akci křesť. socialů od křesťansko-socialních ideí propagandy a agitace v směr praktický, dle něhož volili by si řečníci látky praktické, poučovací a uvědomovací. O socialismu a jeho záhadách bylo mluveno již dosti, ale stránka positivního socialismu, otázek životních dělnictva, řemeslnictva a rolnictva se týkajících, byla až dosud velmi málo využitkována a lidu předvedena. A tu chybu napraviti jest na nás. S prospěchem můžeme dnes pracovati a celé hnutí můžeme oživiti, půjdeme-li k lidu a budeme-li mu vykládati: o dělnickém zákonodárství nové doby, o dělnických bytech, domcích a koloniích, o ustanoveních nedělního a svátečního klidu, o důležitosti nemocenských, úrazových a starobních pokladen — pokud jsou zařízeny a pokud

by se zaříditi měly, o zákonech týkajících se ochrany dělnictva v práci, o pracovních řádech, o ochraně domácí, zvláště řemeslnické a rolnické výroby a podobně. Takovýmto rozvinutím opravdu vzdělavací a uvědomovací činnosti nakloníme si lid více a snáze, než-li stálým mu opakováním rozdílů mezi křesťanským socialismem, socialním a národním demokratismem. Bude to práce ovšem klopotnější, než jakou až dosud jsme konali, ale výsledek její bude ten, že veškeren lid bude nám pak vděčen za své socialně-politické uvědomění v otázkách vědění socialního jemu dosud mlhavých nebo dokonce málo známých, bez něhož dnes jest se velice těžko každému obejíti. Postavme se na toto stanovisko dříve, nežli v ně vstoupí socialní demokracie, jejíž utopické plány o socialismu a jeho státu statečně pohřbívá jejich pohlavár žid Bernstein. Vejděme na tuto dráhu dříve, než-li na ni vkročí národní socialisté, jejichž program jest již dnes odporným celému národu, neboť národ nespatřuje v něm nic jiného, než červeno-bíle natřený socialní demokratismus. (Pochvala a souhlas.)

Redaktor dp. Rudolf Vrba přednášel o čeledínském řádu u nás a v Uhrách. Pravil: Bude záhodno upraviti čeledinský řád u nás tak, aby rolnictvu a zaměstnavatelům nebylo přitíženo a čeledi bylo pomoženo v mnohých a v mnohých případech. Bude-li čeleď vidět nějakého zaopatření a zařízení poněkud vyhodného ve službách, bude se práce přidržovati a nebude toužiti po nádeničině v průmyslových židovských továrnách a nebude přebíhati z venkova do měst, kde rozšiřuje jen kontigent průmyslového proletariátu na zkázu řemesel a zaviňuje klesání mzdy městského usedlého dělnictva k jeho i vlastní škodě. Řečník oznamuje, že pracuje na návrhu k zemskému sněmu království Českého dle vzoru nového čeledního zákona, jaký mají Maďaři v Uhrách, s přizpůsobením ovšem na naše poměry a zájmy, a že v příští schůzi celý návrh přednese. Návrh ten, doporučuje řečník, nechť odevzdá zvolená deputace z výkonného sboru křesťanských socialů některému z českých poslanců, který by se věci náležitě ujal a sněmovně ji předložil. S navrhovatelem projevuje se jednohlasný souhlas. Pouze dp. Vlastimil Hálek, místopředseda Tom. Jiroušek a redaktor dp. Tomáš Škrdle upozorňují, že nebylo by radno, nyní do zemské sněmovny návrh tak rozsáhlý podávati, poněvadž pro krátkost času tohoto posledního zasedání sotva k jeho přednesení by došlo a do nového složení sněmu by se pak nedostal. I doporučují návrh podati nové zemské sněmovně po provedených volbách na podzim, kdy jest naděje, že k rokování o návrhu bude více času než ve schůzích posledního zasedání, věnovaného rozpočtům zemským a nanejvýše úpravám platů stavu učitelského. Se souhlasem navrhovatele odevzdá se tedy návrh na změnu řádu čeledního do zemského sněmu až po zvolení nových zemských poslanců. Do té doby prostudují návrh s dp. Vrbou ještě dp. Vl. Hálek a j. členové sboru, aby v ničem se nepochybilo.

Redaktor dp. Tomáš Škrdle mluvil o praktickém antisemitismu. Z jeho referátu uveřejňujeme z příčin snadno pochopitelných jen něco. Praktický antisemitismus spočívá v tom, aby křesťané křesťanů při objednávkách a nákupu nezapomínali. Referent rozebíral obchodní poměry Čechů a Němců, křesťanů a židů a uvedl, že z praxe vystihl, proč může mnohý prodávati laciněji než druhý. Kdo kupuje ve velkém, kdo může hned zboží zapraviti, zkrátka komu jest při ruce kapitál, ten může dávati zboží o polovici laciněji než chudší jeho konkurent. Tyto velkoobchody a tyto výhodné podmínky scházejí z většiny českým a křesťanským rukám. Antisemitismu odporný a nepřátelský směr spatřuje referent v socialní demokracii a v nynější době i v českých realistech. Obě tyto strany mají denníky, jež krutě napadají katolíky a jež se židů něžně ujímají. Proudy semitské je znáti ostatně ve všech našich hlavních žurnálech, které pro židovské inserty musí leckdy mlčeti, kde by měly mluviti. To zajisté dobře věděl zakladatel antisemitské strany v Čechách, pan Jar. Hušek, a proto se měl přikloniti k nám katolíkům. Ale on si liboval v liberalismu a v rusismu a pak docela odpadl a přijal pravoslaví a tak nám znemožnil vejíti s ním v bližší styky k práci, která jest z většiny jemu i nám společná. Referent s panem Jar. Huškem dvakráte pro společnou akci konferoval, ale když zjistil, že pan Jar. Hušek od katolické víry odpadl, prohlásil mu, že s ním více jako katolický kněz jednati nemůže. Situace antisemitismu nebyla v českém národě již dlouho v tak špatném postavení jako nyní.

Na to ujal se slova sekretář výkonného sboru, dp. farář Vlastimil Hálek, a přednášel »o nutnosti vzpružení katolického spolkového života.« Tuto řeč, velice významnou, podáme v některém z nejbližších čísel »Našich Listů«, orgánu výkonného sboru. Řečník poukázal na některé zjevy, proč katolický spolkový život na jistých místech ochábl a na jiných místech opět oživl, že oprávňuje k těm nejlepším nadějím. Uvádí překážky, s nimiž spolkaři při zakládání spolků na mnoze musí zápasiti, a doporučuje mnohé pokyny, jak se ve věci katolíkům zachovati

pro jejich společný zájem. Neméně pěknými byly pokyny, jak možno u nás život spolkový vzpružiti a ve vzpružení udržeti. Když řečník za pochvaly přítomných skončil, dodal místopředseda Tom. Jiroušek k tomu, co předneseno, že při zakládání a změnách spolku může se každý, kdo by toho z katolíků potřeboval, obraceti na Socialní odbor družstva Vlasť v Praze (č. 570-II., Žitná ulice), odkuž dostane se mu okamžité a bezplatné porady, vzorců stanov a j. poučných tiskopisů, jak by se zdarem mohl pokračovati a k cíli svých snah dojíti.

Člen sboru, p. Jos. Brož, horník z Kladna, přimlouvá se vřele za to, aby katolická intelligence měla účasť na spolkovém životě a sama pobádala k jeho rozvoji. Ohledů na pravo a na levo, jichž mnohý má na mysli, bylo by dobře katolíku se sprostiti a jíti dle své povinnosti a dle rozumu s proudem katolického spolkového života. Dále přimlouvá se řečník za to, aby, byť i stručně, ale přece jasněji podán byl obraz z dnešního jednání výkonného sboru veřejnosti, a to s toho stanoviska, aby bylo viděti, že sbor má nejlepší vůli povznést křesťansko-socialní ruch, když bude zároveň svými stoupenci podporován a přijde-li se mu v jeho snahách se strany všech našinců upřímně vstříc. S návrhem tímto projeven souhlas. Referát ze schůze podá se do tisku mnohem obšírnější než jindy.

Po dvouhodinném rokování prohlášena schůze za skončenou. Příští schůze koná se v prvé polovici měsíce července a ohlásí se předsednictvím v »Našich Listech«. Návrhy, dotazy a vůbec veškerá korespondence výkonného sboru křesťansko-socialní strany pro království České sa týkající zasílá se nyní na adresu: Dp. Vlastimil Hálek, farář a sekretář křesťansko-socialní strany v Liboci u Prahy.

Lvova společnosť ve Vídni oslavila v minulých dnech valnou hromadou své desítileté trvání. Před jedenácti lety na popud rakouského katolického sjezdu ve Vídni sestoupil se kroužek mužů o vědu i o věc katolickou zasloužilých, aby sorganisovali spolek pro pěstování věd a umění na základě katolickém. Byl to nynější předseda Lvovy společnosti Alex. svob. pán Helfert, profesor vídeňské university dr. Pernter, dvorní rada praelát dr. Schindler. Byly vypracovány stanovy, které však teprve po různých překážkách a několikerých opravách v červnu r. 1891. byly úředně schváleny. Mladému spolku nebyl ani od přátel prorokován veliký vzrůst a dlouhé trvání. Nicméně chopil se s chutí práce za vytčeným cílem a potkával se se zdarem od samého počátku. V prvém roce měl kolem 400 členů, ve druhém dostoupil tento počet 900 a tak postupoval dále, takže v době přítomné čítá skoro 2400 členů. Mezi nimi jest též J. V. císař pán a 11 jiných členů císařského domu. Lvova společnosť vydává časopis »Die Kultur« věnovaný vědě, literatuře a umění. Za minulých deset let vydala 90 větších i menších spisův a samostatných pojednání z oboru bohosloví, sociologie, dějin literatury a pod. Zvláštní zmínky zasluhuje sbírka svatých obrázků (Opus Scti. Lucae), soubor reprodukcí děl nejlepších mistrů ve výtvarném umění. — Valná hromada počala v neděli, dne 9. m. m. uvítacím večírkem. Druhého dne o 8. hod. ranní sloužena byla pontifikální mše sv. v universitním kostele. Ve schůzích, které se na to dopoledne i odpoledne konaly, přednášeli prof. dr. Ehrhard z Vídně, prof. dr. Hilgenreiner z Prahy, prof. dr. Svoboda, dr. Mantuan a dr. Domanig z Vídně a prof. dr. Salzer ze Seitenstettenu. Závěreční slavnostní schůzi byli přítomni světící biskup msgr. dr. Schneider, biskup dr. Mayer, dvorní farář a starosta města Vídně dr. Lueger. Celá slavnosť skončila banketem ve Volksgartenu. Z členů Lvovy společnosti připadá na Prahu 29. Bylo by žádoucno, aby spolek tak důležitý v organisaci katolické, který soustřeďuje zástupce a přátelé věd a umění bez rozdílu národnosti, také u nás došel hojné podpory, jaké se mu na př. dostává u národa polského, a jaké bez odporu zasluhuje.

Na indexu. Z Říma se oznamuje, že spis profesora würzburské university dr. Josefa Müllera »Reformkatolicismus« nejnovějším dekretem indexu jest odsouzen. Doktor Müller jest zastancem ideí známého učence profesora Schella na téže universitě.

Mám-li inserovati nebo ne? Co soudili slavní obchodníci o inserátech? Lord Macaulay praví: Inserát jest pro obchod to, co pára pro mašinu, velká pohybující síla. Benjamin Franklín poučoval svého syna: »Synu můj, drž se obchodu s lidmi, kteří inserují v novinách, neboť to jest znamení, že jsou to lidé moudří a že na nich neztratíš.« Vanderbild píše: »Jak má svět věděti, že máš něco dobrého na prodej, když toho pro další veřejnosť neoznamuješ? Strčils-li jeden dolar do nějakého podniku, měj hotov hned druhý dolar, by si podnik ten obeznámil.« Steward: »Hojné a stálé inserování přineslo mi to, co nyní mám.« Barnum: »Inserát pracuje pro tebe, i když spíš.«

Vláda židovstva. Píše Mil. Ant. Záruba. »Časové úvahy« roč. V. čís. 6. Brožura tato byla skonfiskována, i podali o ní poslanci Dr. Hruban a soudruzi interpelaci v říšské sněmovně dne 18. dubna 1901. Interpelanti praví: Ježto toto

pojednání jest vybráno z nekonfiskovaných spisů a ježto v něm celá místa jsou citována z vážených spisů různých spisovatelů, nejeví se býti tato konfiskace odůvodněnou a proto táží se podepsaní: Čím může Jeho Excellence tuto neodůvodněnou konfiskaci pojednání »Vláda židovstva« v čís. 3. »Časových úvah« z r. 1901. ospravedlniti? My pravíme čtenáři prostě: Vezmi a čti.

Různé. Protektorkou „Katolického spolku učitelek" stala se vnučka našeho císaře pána arcivévodkyně Alžběta Marie. — Arcibiskup v Kaloči Jiří Czaczka daroval dívčí škole řeholních sester v Novém Sadě 70.000 K. — Profesorem morální theologie a křesťanské filosofie při bisk. kněžském semináři v Č. Budějovicích jmenován Dr. Karel Statečný. — Nové záložny Raiffeisenovy zřízeny byly v poslední době na českém jihu v následujících obcích: v Ledenicích, Omlenicích, v Pluhovém Žďaře, v Radošovicích, v Rožmitále a ve Stříbřeci. — Grassmann. Říšský soud v Lipsku zamítl žádost známého pamfletáře Grassmanna za revisi soudního řízení, jímž hanopis o sv. Alfonsu z Ligori byl zabaven a zároveň nařízeno, aby hanopis ten byl zničen. — Stoletý kněz. V Bray-sur-Somme ve Francii zemřel kněz na odpočinku abbé Delacourt u věku 101 rok, 5 měsíců a 23 dní. Několik dní před smrtí při plném vědomí dal se zaopatřiti sv. svátostmi. Až do nedávna byl pln života na podiv všech. Denně konal procházky několika kilometrů beze vší opory.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Literární sekce družstva Vlasť konala 26. června t. r. osmou schůzi v XVII. správním roce za předsednictví řídícího učitele p. Josefa Flekáčka a hojného počtu členů. — Jednatel dp. Karel Burian O. Cr. četl protokol předešlé schůze, jenž byl probrán a schválen. — Red. dp. Tom. Škrdle předložil různé redakční dopisy, týkající se literatury, a probíral Henryka Sienkiewicze: Listy z cest: Črty americké, seš. II.—IV. Listy tyto jsou velmi krásné, hlavně v II. sešitě, v němž líčí Sienkiewicz pustiny americké a život squatterů v nich. Sienkiewicz se nikde proti naší víře nevyslovuje, ale že by se někdy modlil, že by v městě navštívil chrám katolický, o tom není v jeho cestopisech ani zmínky; on se sice obdivuje zbožnosti squattera, s nímž v pustém lese bydlil, ale o své osobní pobožnosti nečiní zmínky. Uvidíme, jak to bude v dalších sešitech. Referent četl v »Ludmile« historickou povídku Al. Dostála: *Pro víru a vlasť.* Líčí činnosť Oppersdorfů na Častolovicích a v Žampachu a život vystěhovalců z Čech v městě Perně. Výborné péro Dostálovo osvědčilo se i v této práci. — Na to předložil referent všecka čísla »Hlasu«, v nichž se moravské dekanaty vyslovují proti moderním proudům v duchovenstvu, proti »Rozvoji« a částečně i proti »Novému Životu«. Zdrcující úsudek »Hlasu« ze dne 23. června t. r. o »Rozvoji« byl sdělen členům sekce v plném znění. Referent pravil, že to sděluje pouze členům lit. sekce, nebo s »Rozvojem« boj nikdy nepovede. — Dp. Karel Burian rozebíral dekadentské básně. — Pan Jan Kř. Maštalíř referoval o Zolově románě »Země — Matka« a konstatoval, že větší snůška smilstva a drastičtějšího líčení těch nejšerednějších hříchů snad není ani možná a toto »bahno« věnuje překladatel p. Pachmayer svému otci, jenž ho učil hlásat »pravdu«! Dále referoval o Preludiu Chopinově od Tolstého, jest to povídka psaná ve velké předrážděnosti spisovatelově a ostří její jest namířeno proti Kreutzerově Sonatě. Zásady o manželství, v ní projevené, jsou přímo hrozné. Ve svém referátu dále rozebíral »Nový Kult«, »Satanovy děti« od Przybyszewského, »Matice Svobody«, »Besedy Času« a »Zář«. Ve všem pak shledával snahu po rozpoutání smyslnosti, odstranění Boha ze srdcí lidí, zničení autority vůbec a zvláště autority rodičů. Tyto zásady dynamitové často jsou obaleny v rouše vědeckosti a dýší umělou učeností ku zastření zraku čtenáře. — Dp. Fr. Žundálek, katecheta, podával zprávu o některých nových spisech literatury chorvatské, polské, francouzské a italské, o úmrtí chorvatského redaktora a spisovatele Kamila Zajčiče a polského belletristy a dramatika Aurelia Urbanského. Šíře zmínil se o časovém spise msgra. Jana Drozda »Cesty veřejného mínění«, který vřele doporučil k hojnému rozšíření. — Dp. farář Vlastimil Hálek z Liboce promluvil o třech povídkách; referát o nich shrnuje krátce takto: Podíl »Libuše« v č. 3. přináší povídky »Staří mládenci«. Na str. 64. lze vytknouti k charakterisaci osob, že duševní omrzelosť dívky vrcholí v tom, že chodila dvakráte ročně k zpovědi. V povídce »Hrdličky« na str. 123. líčení faráře vyznívá méně důstojně. — »Tři malé dívky« od Paula Bourgeta ve »Světové knihovně«

sledují nyní v modu překlady uváděný francouzský směr. — Dp. K. Štella pojednal o některých spisech, posouzených nebo oznámených v posledních číslech časopisu »Allgem. Literaturblatt«, jejž vydává Lvova společnost ve Vídni. (Ročník X. č. 5., 6., 8., 9., 11.) — Referát bude uveřejněn ve »Vlasti«, a proto ho zde pomíjíme. — Řídící učitel p. Jos. Flekáček promluvil o nejnovější brožuře družstva Vlast těmito slovy: *Oslava Husova.* Číslo 5. »Hlasů Svatováclavských«. Dle spisů katolických kritiků od L. — Přáli bychom si, aby malá brožurka tato vnikla hojně mezi lid právě v době, kdy se ke slavnostem Husovým en gros mobilisuje všecko, co se jen mobilisovati dá. Na 15 str. malého formátu pověděti o Husovi vše nejdůležitější jest zajisté nemalé dvojí umění: znalosť věci a mistrnosť slohu, formou kompaktní a přece všude přístupnou promlouvati o věcech tak vážných a důležitých. Spisovatel dobře praví, že Husovo jméno slouží jen jako heslo k štvanicím protikatolickým, či jak se říká protiklerikálním; správně tvrdí, že Husův boj i konec bylo vlastně obětování se za Vikleľa, z jehož bludů betlemský mistr učinil věc celého národa; krátce, ale břitce hájí průběh i ortel kostnického koncilu, ukazuje k počátkům Husových oslav v Čechách a osvětluje jeho oslavovatele, kteří jsou spojeni s Husem jedině v odboji a nepřátelství proti církvi katolické, nemajíce Husových ctností, které mu spisovatel loyálně přiznává, rovněž jako jeho zásluhy o jazyk český upřímně velebí. Doporučujeme spisek ku hromadnému rozšiřování; hodí se velmi dobře k tomu, aby byl ve spolcích a jednotách čten a osobami k tomu povolanými vykládán. — Další referát jeho: »Kterak se Čechy staly katolickými« uveřejní se ve »Vlasti«. — Předsedající přál členům sekce utěšené prázdniny a loučil se s p. Ant. Drápalíkem, jenž ukončiv studia, Prahu opouští, děkuje mu za všecku jeho úspěšnou činnosť v lit. sekci. Sekce vyslovila přání, aby p. Ant. Drápalík zůstal i dále s lit. sekcí v duševním spojení a zvolila jej dopisujícím členem. — Různé přijaté návrhy vymykají se veřejnosti.

Výbor družstva Vlasť konal dne 27. června 1901. šestou schůzi v XVII. správním roce za předsednictví dp. faráře Dra. Rud. Horského a za přítomnosti šesti členů výboru a dvou náhradníků. — Schůze byla zahájena a skončena modlitbou. Za blahopřání, jež jim bylo od družstva zasláno, písemně děkují: vévoda Roudnický Moric kníže Lobkovic, probošt Msgr. Dr. Ant. Lenz a c. a kr. voj. farář a voj. profesor Fr. Horáček. — U přítomnosti předsedy Jednoty katol. učitelstva a člena výboru p. Karla Skultétyho projednána byla záležitosť nového časopisku: »*Vzdělávací četba katolické mládeže.*« Za redaktora byl Jednotou katol. učitelstva navržen a výborem družstva přijat učitel z Malotic, p. Fr. Jelínek. Časopisek bude vycházeti šestkrát do roka za roční předplatné 40 h. Jednotlivé číslo bude za 7 h. První číslo vyjde po prázdninách. — Práce pokrývačské a klempířské při opravě spolkového domu vyžádaly si na 1200 K. — Terciářskému sjezdu na Velehrad zašle družstvo blahopřejný telegram. — Tiskárna Cyrillo-Methodějská a knihkupectví Cyrillo-Methodějské dávají do »Našich Listů« za určitý roční paušál celoroční inseráty. Kéž by i jiní jejich příkladu následovali. — Zemské finanční ředitelství povolilo pro novostavbu strojovny slevu daně na 12 let. — Dp. předseda Dr. Rud. Horský se nabídl, že vydá nákladem družstva Vlasť své kazatelské řeči. První sešit má vyjíti v září t. r. — S povděkem vzal výbor na vědomí, že nadaný a šlechetný p. Antonín Drápalík i po svém odchodu z Prahy, po skončení svých studií, zůstane v řečnickém svazu družstva. Adresa jeho bude po prázdninách veřejně oznámena, aby s ním křesť. sociální spolky mohly vejíti v přímé spojení. — Když byly výboru různé a četné intimní záležitosti družstva sděleny, hlásil se k slovu jednatel p. Tomáš Jiroušek a navrhl, aby družstvo vydávalo časopis »*Tribunu*«, sbírku to socialních řečí a přednášek. Po živé debatě, které se všickni přítomní súčastnili, byl návrh p. jednatelův jednohlasně přijat; za pořadatele »Tribuny« zvoleni byli pp. Dr. Rud. Horský a Tom. Jos. Jiroušek. Vykonati vše ostatní svěřeno bylo administraci družstva.

Po vykonané modlitbě, když se dp. předseda ze schůze vzdálil, zasedal výbor dále a radil se pod předsednictvím p. c. k. škol. rady a gymn. profesora M. Kováře o kněžském 25letém jubileu dp. faráře Dr. Rud. Horského. Výbor přijal potěšen s nadšením a jednohlasně návrhy referentovy, aby bylo dp. jubilantu podáno album s podobiznami celého výboru, katolických spisovatelů, křesť. socialů a vůbec jeho ctitelů; mimo to podá mu výbor stkvostně provedené blahopřání, jež mu zvláštní deputací bude odevzdáno. Všecky tyto práce byly svěřeny členu výboru dp. Emilu Stárkovi, duchovnímu správci trestnice na Pankráci u Prahy. Tomu buďtež podobizny přímo zasílány. Podobizny přijímá dp. Emil Stárka do 15. července t. r.

ROČNÍK XVII. SRPEN 1900—01. ČÍSLO 11.

VLASŤ.

Záhady světa a bilance vědy.

Píše duch. prof. **Fr. Horáček.**

* POKRAČOVÁNÍ. *

Většina psychologů pokládá hmat za základní typ pocitový. Přikryjeme-li svršek ruky osoby druhé papírem, v němž nadělány nevelké otvory ve vzdálenosti 2—5 millimetrů, tu můžeme dráždíti kůži různým způsobem: mechanicky — špičkou jehly — horkem — předmětem žhavým — nějakou žíravinou — lučavkou — atp., tu osoba zmíněná neuhodne příčinu bolestného pocitu, bude-li míti oči zavázané nebo odvrátí-li zrak: nejspíše bude vždycky hádati na bodnutí, tedy na mechanické podráždění. Pocit podráždění mechanického zdá se tudíž, jak Spencer učí, původnější, než pocit pro teplo, podráždění lučebné atp. Velikou váhu klade Spencer na úrazy náhlé, pod jménem »choc nerveux« (náhlé otřesení čivstva) známé, jehož podstata je prý čiře mechanického rázu, an silný úder aneb insult, provozovaný na některý smysl, rozvlní a rozbouří celou nervovou soustavu, podobně jako při nějakém stroji náraz molární přejde v nesčetné kinetické úkony molekulární, čímž celý stroj uvede se do pohybu. Také pocitu rozkoše a bolu odvažuje se škola anglická vysvětlovati »šokem«.[1])

Provésti důkaz je vskutku překvapující. Kdybychom pokusy, o nichž svrchu byla řeč (bodnutí jehlou, působením horkem nebo žíravinou) sesílili, pocítí zmíněná osoba palčivou bolest, která se bude stupňovati s rostoucí intensitou podráždění: ergo základním živlem bolesti jest mechanický tlak. Rovněž tak má se prý s pocitem rozkoše. —

A přece je pravý opak toho pravdivý. Základní jednotkou vědomí jest libý anebo nelibý pocit. Stupňováním a kombinací nastane vzrušení, a je-li toto přiměřeně silné a změna děje-li se příliš náhle, nastane choc!

Prvotním a základním činitelem vědomí není tedy ani mechanika, ani logika, nýbrž touha živočicha po blahu a následující

[1]) Taine »L' Intelligence« p. 226 Revue des D. M. l. c.

z toho pocit rozkoše, byla-li touha ona vyplněna neb opět pocit bolesti, nebylo-li blaha kýženého dosaženo. Touha tato byť i nerozumovala, není nicméně žádný mechanismus; jestiť to sám život jedince, který cítí, že jest se svým vůkolím v souladu nebo ve sporu.

Toť obraz, který vědomí na prvotním stupni vývoje poskytuje. Myšlénka není původní produkt vědomí, nýbrž podružný, a vytryskne nad práh vědomí teprve tehdy, kdy u živoka pocit odporu, s jakým se při udržování blaha životního setkává, dlouhým zvykem ztratí povahu bolesti, až se stane pro pocit takořka lhostejným. Jedním slovem: vědomí šoku jest vědomí změněného bytí živoka; vědomí o změně jest ovšem počátek intelligence ve vlastním toho slova smyslu, t. j. úkon poznávací — avšak základním úkazem jest pociťování a teprve ze střídání pocitu bolu a rozkoše rodí se představa a úsudek.

Proto také lze pozorovati, že ve vývoji životním objeví se intellekt naposled a v prvních počátcích a není ničím jiným než zástupcem pociťování. Na počátku vývoje živočich nevidí kořist aneb nepřítele, zrak jest mu pouze raffinovaný smysl pro ukojení hladu. Uzří-li zvíře kořist, tu neděje se vidění toto snad platonicky jako člověk pozoruje, buď ze zvědavosti, buď pro poučení nebo z ohledů esthetických: zvíře hltá kořist zrakem dříve, než-li ji uchvátí a pozře.[1]) Základem toho jest, jak Wundt, s nímž také Tillmann Pesch souhlasí, »Erkenntnislose Sympathie, která není nic jiného, než »Vis aestimativa« starých Aristotelikův. Že však této »vis aeatimativa« chybí všechen rozumový přívlastek, tomu učí jasně sv. Tomáš Akv. an dí: »Bruta animalia moventur ad finem non quasi considerantia, quod per motum suum possint consequi finem, quod est proprie intendentis; sed quasi concupiscentia finem naturali instinctu moventur ad finem.« Summa theol. I. II. 9. 12. a 5.

Pravda, mnoho fysiologických úkonů, které z prvního počátku byly vybaveny vlivem zmíněné »vis aestimativa«, jinými slovy snahou po odvrácení bolu a po dosažení blaha, staly se dlouholetým zvykem téměř zhola automatickými. Za příklad uvádíme dýchání, které nepředstavuje fysiologicky nic jiného, než střídání se pocitů příjemných a nepříjemných. Postupem vývoje ontogenetického stal se pochod tento skoro automatickým, o němž máme vědomí pouze tehdá, obrátíme-li k němu svoji pozornost, jelikož stálým cvikem ústrojí dýchací stalo se tak dokonalým, že pracuje za dob normálních bez impulsů »vis aestimativae«. Avšak na počátku života je tomu jinak: Pocit jest prvotní základ žití

[1]) Toť také mínění sv. Tomáše Akvinského: »Si animal movetur propter delectabile et contristabile secundum sensum, non esset necessarium ponere in animali nisi apprehensionem formarum, quas percipit sensus, in quibus delectatur ant horret. Sed necessarium est animali, ut quaerat aliqua vel fugiat, non solum quia sunt convenientia vel non convenientia ad sentiendum (i. e. pouze pro smysl zevnější) sed etiam propter alias utilitates; sicut ovis videns lupum venientem fugit, non propter indecentiam coloris vel figurae, sed quasi inimicum naturae; et similiter avis colligit paleam, non quia delectat sensum (i. e. zevnější) sed quia est utilis ad nidificandum. Necessarium est ergo animali ut percipiat hujus modi operationes, quas non percipit sensus exterior.« Summa theol. I. 9. 78. a 4.

veškerého, logika a mechanika vznikají teprve později a nejsou leč povrchním živlem vědomí.

To tušil veliký Pascal, když pronesl tyto na pohled paradoxní věty: »Největší myšlénky nevycházejí z hlavy nýbrž ze srdce; srdce má své vlastní důvody, o nichž rozum neví ničeho — a jinde: »Věci pozemské musíme dříve znáti, máme-li je milovati; věci Božské však musíme dříve milovati, máme-li je poznati.

Druhým činitelem, který v pochodech biologických živoka sebe jednoduššího hraje úlohu podstatnou, jest t. z. pohyb reflexní, t. j. pohyb na periferii těla, kterým odpovídá živočich na podráždění čiv citových. Také zde naráží věda moderní na nepřekonatelnou záhadu, která jest obsažena v těchto 2 otázkách:

1. Jsou-li snad pohyby reflexní povahy čistě automatické, které vybavuje přístroj čivní bez vědomí a vůle živoku, čili

2. Spadají do oboru vědomí, které ovšem ne vždycky sídlí v ústředí mozkovém, nýbrž také v podružných odděleních soustavy míchové?

Mnoho pokusů učiněno fysiology k určitému zodpovězení těchto otázek, aniž by se do dneška podařilo, tajemnou záhadu rozřešiti!

Nejslavnějším jest v ohledu tom pokus Pflügerův s žabami, kterým byla useknuta hlava a které při přiměřeném krmení po delší dobu byly udrženy při životě. Experimentátor potřel stehénko jedné takové žáby žíravou kyselinou a pozoroval účinek. Zvířátko ihned na palčivou bolest reagovalo, snažíc se pařátkem téže nohy žíravinou setříti. Na to Pflüger žábě usekl zmíněný pařátek, načež ubohý tvor činil zoufalé pokusy, aby pahýlem dosáhl horní části nohy a tak se zbavil odporného nátěru — avšak nadarmo! Tu žába pojednou ustala od dalších pokusů ve zmíněném směru a zdála se býti velice nepokojnou a rozčilenou, jakoby přemýšlela (sic!) o novém pokusu. A ejhle! pojednou napřáhla nožku druhou, neporušenou, a jala se otírati tekutinu s nožky zmrzačené.[1])

Z toho soudí Pflüger, že také mícha dovede cítiti stejně jako mozek a dáti čivám hybným popud k vybavení pohybu reflexního.

Vulpian vypravuje o nedochůdčatech, která přišla na svět bez mozku, a přece po nějakou dobu žila; přes to, že neměly dítky tyto mozku, křičely a ssály na prstu, který jim do úst vložen byl. Podobné úkazy pozorovány také na lidech dospělých, u nichž úrazem míchy spojení mezi mozkem a dolejší částí těla bylo přerušeno. Osoby zmíněné v nohách ani bolesti necítí ani nedovedou jimi pohybovati. Avšak podráždí-li kdo osoby zmíněné na patě na př. lehtáním, tu počnou prudce nohama vyhazovati. Když se lékaři jednoho takového pacienta ptali, zdali něco cítí, odpověděl rozmrzele: »Já necítím ničeho — ale vidíte přece, že mé nohy cítí.« Hic Rhodus! Buď jest soustava čivní pouhý mechanický automat, který na podráždění fysikální odpovídá opět jen fysikálně: pohybem reflexním aneb — sídlo pociťování sluší hledati ne toliko v mozku, jakožto ústřední kanceláři soustavy cito-

[1]) Revue des Deux Mondes 1883. 5. p. 898.

hybné, nýbrž také v gangliích míchových! Ovšem že pociťování zmíněné je tak málo vědomé, že jedinec sám o něm neví ničeho.[1])

»Mozek,« dí anglický psycholog Lewes, »jest hlavním a panujícím orgánem všeho života duševního; jemu přísluší výkony nejvzácnější, avšak on neupírá gangliím ostatním účastenství na všeobecném žití citovém. Pocity a popudy, které přicházejí k jeho vědomí, mozek sčítá, spojuje, přeměňuje a pochodem transformačním, který je pro nás hlubokým tajemstvím, zpracuje na myšlénky. Mozek (ovšem oduševněný. Pozn. spis.) jest jako nejvyšší vojevůdce, který přehlíží, řídí a spravuje úkony všech důstojníků podřízených; avšak mýlil by se, kdo by se domníval, že tito podřízení orgánové nekonají funkcí samostatně! Naopak: generálové, plukovníci, setníci, poručici, šikovatelé, desátníci, obyčejní vojáci řadoví. Každý z nich jest individuem pro sebe jako vojevůdce nejvyšší, s právomocí podřízenou a funkcemi rozdílnými podle stanoviska svého. Padne-li vojevůdce, má vojsko posud své generály; padnou-li tito, nastoupí na jich místo plukovníci. Ano mnohdy v energickém rozmachu dovede pouhý desátník veleti celé setnině. Takový jest stav živoka, jemuž byl ze lbi vyňat mozek; každá podružná část organismu má ještě svého podvelitele.« K citátu tomu podotýká Alfred Tonillé: »V soustavě čivní nesmíme hledati pouze jediné vědomí, nýbrž pravděpodobně velmi veliké množství vědomí citlivých, která za stavu normálního jsou vespolek ve spojení a podráždění sobě sdělují.«[2])

A tak se psychologové zmínění dostali — chtěj nechtěj! — až do sousedství Haeckelova — »Zellenstaatu«! A kdo na tento bájeslovný nesmysl přistoupiti nechce, jest tudíž nucen přiznati, že psychofysický aparát je pouhý automat? Ba nikoli! Tomu brání výsledek pokusů, které fysiolog Goltz učinil taktéž s žabami, z nichž si pořídil celou řadu živých automatů, odděliv řezem při ným obě polokoule většího mozku od ostatní soustavy cerebrospinální! Řez — aspoň na povrchu za několik dní se zajizvil, avšak živočich tak zmrzačený, který při krmení leta vydržel, choval se od té doby úplně apathicky. Kdykoli však žábě té někdo lehce

[1]) Psychologové rozeznávají totiž mezi vědomím t. z. jednoduchým, které není než holé pociťování, o němž subjekt si nedovede žádné představy učiniti, a vědomím »par excellence«, kde subjekt si je svého pociťování vědom Tak učí Wundt, Karus, Kohlhofer a Perty, který výslovně dí: »Auf der tiefsten Stufe fallen Gefühl und Erkennen zusammen.« Kohlhofer »Die Natur des thier. Lebens u. Lebensprinzips« Kempten 1894. Ovšem jiní, na př. Dr. Erdmann připouštějí pouze pociťování uvědomělé.

[2]) Revue d. D. M. C. ec. Také znamenitý psycholog Dr. Erdmann zdá se sdíleti tento náhled, an dí: »Wenn von einem Sitze der Seele gesprochen wird, so kann nur der ganze Leib als dieser Sitz angesehen werden .... die Scele als Function (!) des ganzen Leibes zeigt sich in einer Vielheit von Functionen, die an gewisse Organe gebunden sind, so dass also das Lebensprincip als Verdaungsprincip sich im Magen, als Princip der Empfindung im Gehirn bethätigt.« Psychologische Briefe, siebente Auflage Leipzig 1896. pag. 187. 109. — K tomu podotýkáme: Má-li sv. Tomáš Akv. »anima est in toto corpore et in qualibet ejus dem parte« — Summa theol. I. 76., jest to něco docela jiného, neboť zmíněný učitel církevní míní tím tolik, že duše je činna v celém těle »virtualiter«, kdežto nauka psychologů moderních je z většiny monistická. Proti tomu dí sv. Tomáš s důrazem na jiném místě: »Substantia intellectualis non potest corpori uniri per modum contractus .... neque continuatione!« Summa Gent. II. p. 191.

prstem přejel přes hřbet, tu zakřehotala s takou pravidelností, že by, jak jeden autor poznamenal, několik takových živých automatů v »Žabách« Aristofánových dovedlo zastati chorus, jenž by svoje »brekeke« přesněji odzpíval než kterýkoli nástroj hudební. Descartes a Malebranche by byli nad tímto zdánlivým vítězstvím své theorie, dle níž zvířata pouhými automatickými stroji jsou, celí u vytržení! A přece ani žába není automat! Neboť posuďme toto: Žába operovaná zmíněným způsobem odpoví na jedno podráždění pravidelně jedním zakřehotáním, kdežto její družka neporušená nezakřehotá po zmíněném podráždění buď vůbec, aneb reaguje-li, zakřehotá vícekráte, jelikož, jak sám Mandsley doznává, v mozku jejím sídlí mohutnosť pohyb reflexní dle libovůle buď zadržeti, buď sesíliti.

Docela i to pozorováno, že žáby, které za stavu obyčejného nekřehotaly vůbec, po odstranění polokoulí mozkových jaly se ozývati snadně a pravidelně, byly-li na hřbetě pouze pošimrány, kdežto při dotknutí bolestném místo křehotu buď vyrážely výkřiky bolesti, nebo se stavěly na odpor! Tak sobě nevede žádný automat! —

A tak i v odpovědích na otázky: Jaký je podstatný prvek vědomí? — Jak vzniká vědomí? — Na které části soustavy cerebro-spinální jest vázáno? — kterak lze vysvětliti různé úkazy v tomto oboru, které sobě navzájem odporují? — Na tyto a podobné otázky nedovede věda moderní dáti odpovědi uspokojující. Obsah vědomí není ani resultát mozkového počítadla à la Babbage, ani destillát lučebné činnosti látky mozkové, ani differencovaný úkon prvotní, který na nejnižším stupni záleží v podráždění a vybavení pohybu reflexního — obsah vědomí je — aspoň u člověka! — hudba duše, která ovšem, jako každý hudebník, má zapotřebí hudebního nástroje.

Virtuos dovede mistrně zahráti i na špatný nástroj, kdežto chatrný automat nekoná služby vůbec, aneb koná svou práci špatně.

Co zmůže duch nad hmotou, toto důkazem Laura Bridgmanova z New-Hampshire, dívka to ubohá, která v 18. měsíci svého věku ztratila náhle zrak i sluch, 4 měsíce na to chuť i čich v také míře, že ani upomínky na smysly tyto jí nezbylo; jediný smysl, který tvořil most, klenoucí se nad propastí, mezi ní a světem zevnějším zející, byl hmat! Byla jako za živa pohřbena a mohla záviděti měkkýšům a korýšům, jimž život poskytuje více radosti než ubohé Lauře. Lidumilný lékař, Dr. Howe, ujal se nebohého tvora a podnikl dílo nad jiné nesnadnější: naučiti dívku mluviti, čísti a psáti a tak ji vychovati na užitečného úda lidské společnosti. Soudruhové měli pro něho pouze útrpné krčení ramen — a ejhle! Po několikaletém obrovském namáhání, s něhož dovede býti pouze americánská houževnatosť, a prostředkem ženiální methody, o níž se šířiti nemůžeme,[1]) podařilo

[1]) Nejdříve nechal ji ohmatati předměty nejobyčejnější: klíč, knihu, nůž atd., načež jí předložil plastické písmeny k označení předmětů zmíněných, na př. c-l-e-f (clef-klíč.) Velmi zajímavé jest čísti, kterak bezvýrazný obličej učenice náhle ozářen byl paprskem ducha, podařilo-li se jí uhádnouti vztah mezi písmenami, z nichž slova tvořila a předměty samými. Pozn. spis.

se lékaři, Lauru vychovati nejen v osobu rozumnou, nýbrž docela přivésti ke vzdělání ducha, jímž nad lidi obyčejné daleko vynikala.

Kterak troufá sobě monismus vysvětliti tento triumf svobodného ducha nad nepodajným, nad pomyšlení nedostatečným mechanismem psychofysického přístroje? — Ignorabimus! —

X.

Motto: »Sachez vouloir fortement!«[1])
Lamennais.

Porovnáme-li tento výrok s citátem starého Cicerona: »Velle non discitur« — »Vůli nelze naučiti se,« objeví se před duchem naším překážky jako nebetyčné hory, s kterými zápasí každý filosof, který odváží se řešiti poslední z velikých, odvěkých záhad světových: Otázku o vnitřní, mravní svobodě člověka, čili krátce: o svobodě lidské vůle! A přece od otázky této, či lépe řečeno, správného řešení jejího závisí přímo mnohem více, než od luštění všech záhad ostatních, totiž věčná spása člověčenstva!

Nesmrtelného jména pěvec Mickiewicz ve svém eposu »Dziady« líčí velebnost lidské vůle úchvatnými verši:

»Kdybys věděl člověče, jaká moc tvé vlády,
když ti v hlavě myšlénka jako jiskra v mraku
neviděná, zaleskne, ze chmur věží hrady,
a dešť nebo hromů třesk tvoří na oblaku,
kdybys znal, že myšlénku jednu sotva vznítíš:
již čekají v mlčení, jako na hrom světy,
na myšlénku tu — satan i andělů čety,
zdaž jí v peklo udeříš či k nebi posvítíš!
A ty, jako vysoký bludný oblak planeš,
nevíš ani, kam letíš, ni kde s činy staneš!
Lidé, každý z vás by moh' sám i uvězněný
káceť, zdvíhať myslí a věrou trůnů stěny!«

Také se o otázku svobodné vůle lidské od jakživa učenci zajímali více než o ostatní, kterými se pouze vybraní duchové spekulativní z touhy po Pravdě zabývali. Však otázka, je-li člověk ve svém myšlení a jednání svoboden, čili podroben snad nějaké moci vyšší, která ho nutí, aby jednal tak a ne jinak, dotýkala se každého myslícího jednotlivce. Kromě toho byla důležitým kamenem základním budovy společenské, zasáhala hluboko do institucí náboženských a hrala v kulturním vývoji národů úlohu tak vynikající, že vtiskla svou pečeť každé důležitější kapitole dějepisu všeobecného.[2])

Staří Řekové a Římané sobě ovšem záhadou touto hlavy nelámali! Zeus byl sice nejvyšším vládcem bohů i lidí, ale i nad ním vládla železným žezlem bohyně »Nutnosť« — »Ananké«, starořímské »Fatum«, které v mohamedánském »Kismet« dočekalo se nového vydání. Avšak státníci a právníci římští dobře cítili,

[1]) »Naučte se míti pevnou vůli!«
[2]) Du Bois-Reymond o. c. p. 92. 599.

že bez principu mravní svobody žádný stát na dlouho obstáti nemůže; pročež odůvodňoval slavný advokát Cicero svobodnou vůli známým výrokem: »Sentit animus se moveri: quod quum sentit, illud una sentit, se vi sua non aliena moveri.[1])

Nauka křesťanská, jejíž mravověda spočívá na víře v Boha na nejvýš spravedlivého, před Nímž z každého slova prázdného, které mluviti budou lidé, vydají počet v den soudný,«[2]) ovšem že předpokládá u člověka příčetnost, která opět nedá se mysliti bez svobody, kterou je člověk uschopněn voliti mezi dobrým a zlým, jak již Mojžíš před odchodem na věčnost lidu svému živě kladl na srdce: »Svědky vzývám dnes nebe i zemi, že jsem předložil vám život i smrt, požehnání i zlořečení. Vyvoliž tedy život, abys i ty živ byl, i símě tvé.«[3])

Je-li člověk korunou přírody, tu jest opět svobodná vůle korunou člověka, vrchol vší dokonalosti stvořené. Úsečně a jádrně dovozuje pravdu tuto učitel andělský následovně: K Svrchovanosti Boží náleží, aby Tvůrce všechno pohyboval, nakloňoval a řídil, aniž by sám od nějaké příčiny zevnější přijímal hnutí, snahu neb řízení jakékoliv. Bůh řídí — determinuje — sama Sebe! Zákon tento představuje zároveň typickou stupnici k označení mravní dokonalosti jedné každé bytosti stvořené. Čím více se po stránce, o níž jsme se zmínili, ta která bytost Bohu podobá, tím jest dokonalejší. U bytostí neživých sluší slabý odlesk dokonalosti hledati v okolnosti, že věci ty mají také činnosť vlastní (t. j. funkce lučebně-fysikální. Pozn. spis.) a nejsou determinovány pouze svým vůkolím. Na vyšším stupni nacházejí se zvířata, která vlastní činností poznávací postřehovati dovedou věci, které jim jsou prospěšny, při čemž ale chtění, které je determinuje k uchvácení věcí těch, není v moci jejich, ana zvířata vniterně nucena jsou bažiti po věcech, které jim prospívají až k jich osvojení. (Schází jim libertas a necessitate. Pozn. spis.) Člověk naproti tomu cítí v sobě sílu, která ho činí schopným, předmět poznaný buď chtíti, nebo nechtíti, tudíž vůlí naší panovati nad chtíči a tak determinovati samostatně naše činění a jednání.«[4])

Ve kterém směru pak má člověk nakloniti vůli svoji, to mu neomylně hlásá svědomí. Toto kategoricky nás upomíná, že jsme zavázáni k zachování mravního pořádku! Tento pořádek je absolutní, jako jeho Stanovitel, od něhož člověk ve všem závisí. Pořádku tomuto však odporuje zákon jiný, zákon těla, žádost očí a pýcha života. Mezi oběma kolísá člověk svojí vůlí, jak apoštol svědčí: »Libuji sobě sice v zákoně Božím podle vnitřního člověka: ale vidím jiný zákon v oudech svých, kterýž odporuje zákonu mysli mé, a jímá mne pod zákon hříchu, jenž jest v oudech mých.«[5])

---

[1]) »Duch náš cítí, jak se pohybuje; zároveň pak cítí, že vlastní a nikoli cizí silou se pohybuje.« Tuscul. Disput. l. 23.

[2]) Mat. 12. 36.

[3]) Mojžíš. 30. 19.

[4]) Quaest. disput. 9. 22. De verit. a. 4.

[5]) Řím. 7, 22.-23.

Než člověk rozumný může činiti to, což jest zákona Božího, jest-li předně bdí nad představami svými a tytéž v tom směru upravuje, aby představy smyslné zatlačeny byly do pozadí a do vědomí vstoupily představy mravní, za druhé vynasnaží-li se prostředkem rozumového úsudku představy nezřízené zbaviti svůdného pláštíku, kterým každý hřích a každá nepravost se zahaluje, a posléze, jestliže vůli své přijde na pomoc obrazotvorností, která mu živě před oči staví škodlivé následky, které jdou hříchu v zápětí. Toť jsou vedle milosti Boží a askése hlavní zbraně duchovního zápasu, v němž dobrý bojovník Kristův ponenáhlu naučí se hotovosti v dobrém, jehož konání mu více buď žádných, aneb pouze jen nepatrných obtíží působí, zkrátka: naučí se ctnostem! Tak stává se křesťan vládcem nezřízených žádostí svého těla, nad nimiž provozuje pravé dominium, byť i ne despoticum, tož přece d. politicum.[1])

Sám již Aristoteles učil, že my sami jsme strůjci svých činů, jakož i, že v naší moci leží, býti dobrými nebo zlými. Při tom dovolává se všeobecného přesvědčení o svobodě vůle lidské, od níž závisí i konání ctností, i příčetnost, i zákonodárství, i vychovatelství, a poukazuje na odměny i tresty, pochvalu i hanu, napomínání i výstrahu jako na tolikéž svědků veřejných, kteří hlásají existenci mravní svobody lidské!

Nostra causa malorum
Nos sumus! — dí Grotius.

Podobně vykládají svobodnou vůli sv. Augustin a sv. Tomáš Ak. Prvý dí: »Vláda pak, kterou vůle vykonává nad činy svými a která působí, že na vůli jest buď chtíti nebo nechtíti, vylučuje nucení virtuální (libertas a necessitate. Spis.) ve směru jednom, rovněž jako násilný tlak nějaké příčiny zevnější (libertas a coactione. Spis) ve směru druhém.[2]) Čím pak větší jest vláda vůle nad zákonem smyslnosti, tím více nakloní se také váha její k Dobrému, a tím větší bude vnitřní svoboda člověka, jak svědčí andělský učitel: »K podstatě svobodné vůle nepřináleží, aby se chovala stejně netečně k dobrému jako k zlému; naopak, kde jest nejdokonalejší svoboda, tam vůle ke zlému ani tíhnouti nemůže.«[3]) Není-li to totéž jako když básník pěje:

»Nur der ist frei, wer durch's Gesetz frei,
Und knechte sind die andern unter ihm.«

Z povinnosti, konati dobré, plyne také naše zodpovědnost! Zodpovědnost tato vztahuje se nejen na naše slova a skutky, nýbrž také na naše žádosti a nejtajnější myšlénky. »Kdyby tvůj nepřítel dlel na druhém konci světa,« dí kdesi Pascal, »a ty bys měl moc, usmrtiti jej ze vzdálí pouhou myšlénkou, ihned se ozve v tobě svrchované svědomí, mluvíc varovně: Nezabiješ!«

[1]) Srov. Tillmann Pesch o. c. I. p. 744.

[2]) »Dominium autem quod habet voluntas supra suos actus per quod in ejus est potestate velle vel non velle, excludit determinationem virtutis ad unum et violentian causae exterius agentis.« Contra Gentiles I. c. 62.

[3]) »Ad rationem liberi arbitrii non pertinet, ut indeterminale se habeat ad bonum vel malum, et ideo, ubi perfectissimum est liberum arbitrium, ibi in malum tendere non potest.« Summa theol. 1. 9. 62. a 8. ad. 3.

Zhřeší-li člověk, tu jest sobě vědom, že zasluhuje trest dle starého rčení: »Poena est malum passionis, quod infligitur ob malum actionis« (Grotius.) — Ovšem že také nauka katolická o svobodné vůli chová v sobě mnoho tajů, hlavně co se otázky o poměru milosti Boží k svobodné vůli týká. Již sv. Augustin obtíže, které srovnání obou zmíněných činitelů působí, označil tímto výrokem: »Quaestio ista, ubi de arbitrio voluntatis et Dei gratia disputatur, ita est at discernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videtur; quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri« (De gratia Christ 47. 52.) V skutku také vymýšleny od vynikajících bohoslovců různé soustavy, které odborníkům známy jsou pod jmény různými, jako: determinismus, molinismus, congruismus, syncretismus, které všechny od Apoštolské Stolice za přípustné jsou uznány. Ač soustavy tyto přes geniálnost svých původců nevysvětlují vše, co v otázce naší je záhadného, nicméně hlubokostí myšlének a přesnou logikou svoji nebetyčně vynikají nad podobné nauky neodvislých vědátorů.

Takové jsou hlavní kameny žulového pilíře, na němž spočívá celá křesťanská mravouka! —

Vědecké soustavy moderní s naukou katolickou o svobodné vůli nesouhlasí a také, nemají-li býti nedůslednými, souhlasiti nemohou, popírajíce dualism podstat existujících. Toť ono „πρῶτον ψεῦδος“, které se na vědátorech zmíněných mstí všude, kde od slupky zjevů přírodních chtějí přijíti na podstatné jádro! Následek toho jest násilná argumentace, kde pojmy, úsudky, závěrky bývají natahovány na skřipec nedokázáné sice, ale přes to jako nějaké dogma vyhlašované hypothésy.

»Náš věk,« dí Du Bois Reymond,[1]) k němuž se opět vracíme, »pojímá záhadu svobodné vůle docela jinak. Zákon o udržování energie ve vesmíru hlásá nám, že stejně jako hmota, žádná (nová) síla se nerodí a žádná nehyne.

Stav, ve kterém celý svět a tudíž i lidský mozek se nachází, jest za každičkého okamžiku nepodmíněný mechanický účin stavu v okamžiku předchozím, a zároveň nepodmíněnou příčinou stavu v okamžiku následujícím. Že by za okolností těchto ze dvou věcí mohla se sběhnouti buď ta aneb ona, jest holou nemožností! Molekule mozkové mohou padnouti vždy v jednom určitém směru, a to tak bezpečně, jako kostky, když vypadnou z číše. Kdyby bylo možné, aby i jediný molekul bez dostatečné příčiny vyšinul se ze svých kolejí, pak by to byl zázrak stejně veliký, jako kdyby oběžnice Jupiter vyřítila se ze své elipsy, čímž by celou sluneční soustavu vypáčila ze stěžejí. Tudíž, jest-li s pravdou se srovnává, že — jak monismus hlásá — naše představy, žádosti a chtění samo jsou sice nepochopitelné, avšak nutné úkazy, které doprovázejí pohyby a přesmykování molekulů mozkových, tu leží na bíledni, že o nějaké svobodné vůli nemůže býti řeči; monismu jest vesmír mechanism a v mechanismu není pro svobodnou vůli místa.« — Že aparát mozkový není pouhý mechanismus, dokázali jsme v odstavci předešlém, jednajícím o vědomí, z čehož

[1]) Die sieben Welträthsel p. 95.

vysvitá, že závěrek D. B. Reymonda spočívá na falešném návětí a tudíž jest nepravý!

S velikým zalíbením dovolávají se monisté v otázce naší slavného filosofa Leibnice, který větší část své »Theodicee« věnoval dobrotě Boží, svobodě člověka a původu zla.

Leibnic byl rozhodným deterministou, na kteréž scestí sveden byl celou svojí soustavou. Jak již svrchu ukázáno, mínil týž filosof, že Bůh stvořil podstaty dvě: hmotný svět a duševní, čili svět monád. Sdíleje předsudek Descartes-a, že duch nemůže působiti na hmotu, učil Leibnic dále, že v obou světech odehrávají se rovnoběžně a neodvisle jeden od druhého pochody dvojího druhu: mathematicko-mechanický rej atomů a molekulů hmotných, a v každé, oduševnělé bytosti přináležející monádě pochody duševní, jako představy, žádosti, chtění atp., které se shodují se zdánlivými dojmy smyslovými té které monády.

»Shodu zmíněnou operuje Bůh předurčením, „harmonia praestabilitâ" nazvaném. Svoboda vůle, s kterou monáda jedná, jest pouze zdánlivá: Bůh to již od počátku tak zařídil, že člověk se svobodným býti domnívá.«[1])

Prostředkem t. zv. »Sciéntia media« ví Bůh ovšem napřed, kam miska svobodné vůle lidské se nachýlí; tímto předvěděním však nemůže býti člověk ve svém rozhodnutí nikterak alterován. »Jest tomu rovněž tak,« dí Leibnic, »jakoby někdo, věda co nazejtří svému služebníku rozkážu činiti, sestrojil automat, který by na vlas konal to, co já poručím: nicméně bylo by mi volno poručiti to, co já chci.«[2])

Jest již z několika těchto řádků nad jiné zřejmo, že Leibnic modernímu monismu nikterak nenadržoval; neboť monismus nezná ni Boha ni ducha a ve všech zjevech vesmíru vidí pouhou mechaniku, kdežto naopak Leibnicovy monády jsou podstaty, jich představy atd. jsou zjevy realní; oba pak světy, mezi nimiž není spojení fysického, přicházejí k sjednocení v jednotce řádu vyššího, v jednotce metafysické.

Leibnic vůbec není v otázce této naskrze důsledným. Jednou definuje vůli jako snahu, činiti něco v tom poměru, mnoho-li čin sám obsahuje dobra. To však jest pouze t. zv. »vůle předcházející«, pokud o sobě existuje a se zřetelem na každé dobro obzvláštní, po němž touží. Úplného a neomylného výsledku dodělává se pouze vůle následující, o níž platí pravidlo: »Děláme vždy to, co chceme, pokud můžeme. Výsledek rovná se resultantě v rovnoběžníku sil, t. j. onomu chtění, které ze sporu se snahami odpornými vyjde jako vítěz.« A co medle potom stane se, jsou-li snahy sporné stejné intensity a směrů tak opáčných, že se navzájem paralyzují, takže vůle bude kolísati mezi oběma, nemohouc ni na pravo ni na levo se odhodlati, asi jako ten Buridanův — metafysický osel, který stoje mezi dvěma na vlas stejnými otepěmi sena, a to v stejné vzdálenosti od obou, ne-

[1]) Ve svém dopise filosofu Bayle-ovi píše Leibnic: »Pour ce qui est du franc arbitre, je suis de l'avis des Thomistes et autres philosophes, qui croient, que tont est prédeterminé.« — »Co se svobody vůle týká, shoduji se s Thomisty (?) a jinými filosofy, kteří domnívají se, že vše je předurčeno.« Opera philos. p. 191.

[2]) Theodicee I. B. §§ 62—65.

uprosně hladem zahynouti musí, jelikož s obou stran vše stejné jest, on pak jako zvíře svobodné vůle postrádá«?[1])

Jest velmi zajímavo, s jak učeným aparátem Leibnic proti tomuto filosofickému ucháči jde do pole, jako kdysi rytíř de la Mancha proti větrným mlýnům:

»Případ s tím Buridanovým oslem, který stojí mezi dvěma loukami (Zde se L. od obvyklé figury odchyluje. Pozn. spisov.) stejnou měrou ho přitahujícími, jest báchorka, která ve vesmíru a pořádku přírodním přihoditi se nemůže, ačkoliv Mr. Bayle jest opačného mínění. Ovšem, kdyby takový případ byl možný, nezbylo by nic jiného, než připustiti, že osel musí zahynouti hladem, v zásadě však jedná se zde o čirou nemožnosť . . . Nebo kolmou rovinou, která by osla dle osy podélné tak protínala, že by ho rozdělila na 2 stejné půle, nelze zároveň celý vesmír na 2 poloviny rozseknouti tak, aby všecko šmahem v obou polovinách bylo stejné, jako na př. v nějaké elipse aneb kterémkoliv symetrickém obrazci geometrickém možno jest. Nebo, ani obě půle vesmíru, ani vnitřnosti v obou polovinách zvířete nejsou stejny nebo i podobny. Tudíž vždycky bude v oslu samém i mimo osla velmi mnoho věcí, kterých my ani nepozorujeme, a které přece působiti budou naň, aby spíše obrátil se k louce té než oné. A ačkoliv člověk je svoboden, což u zvířete není, nicméně také u člověka jest případ úplné rovnováhy mezi dvojím odhodláním nemožný; vždy vyskytne se převahující důvod, který vůli k volbě přiměje. Při tom neutrpí svoboda vnitřní žádného úrazu, jelikož postačí, aby důvod zmíněný poháněl sice, nikoli však přinucoval dle přísloví starých astrologů: »Astra inclinant, non necessitant.«[2])

Velmi originální theorii postavil abbé Galliani: »Přesvědčení o svobodě náleží k podstatě člověka. Skoro bychom mohli definovati člověka jako živoka, který domnívá se býti svobodným.[3]) Jest zhola nemožno, aby člověk, byť i pro jeden okamžik, zapomněl, že jest svoboden a přesvědčení svého se zřekl. Ejhle, toť první bod! Druhý: Býti přesvědčen o své svobodě — znamená-li to totéž, jako býti svobodným skutečně? Odpovídám: To ovšem není totéž, avšak mravní účin je stejný. Tudíž jest člověk svoboden, poněvadž jest vniterně o své svobodě přesvědčen, a poněvadž to platí stejně tolik jako skutečnost. Ejhle, kterak tímto způsobem mechanismus vesmíru stane se průzračným, jako skalní zdroj. Kdyby bylo ve vesmíru i jen jediné bytosti vskutku svobodné (vedle Boha), nebylo by místo pro

[1]) Učený Buridas je tím oslem zcela nevinen. Již dříve pěl Dante ve své »Divina comedia« o bytosti nacházející se v labilní rovnováze. . . »Intra duo cibi, distanti e moventi — D'un modo . . . . . « Později Heine použil sofismatu toho k veršům:

»Es gleicht mein Herz dem grauen Freunde
Der zwischen zwei Gebündel Heu
Nachsinnlich grübelt, welch von beiden
Das allerbeste Futter sei.«

Báchorka o oslu neprávem Buridanu přičteném je sofisma, upomínající na krokodila stoiků, Eubulidovu Eléktru, Achillovu želvu a jiné žerty starých sofistů.

[2]) Theodicee I. B. §§ 48 a 49.

[3]) Upomíná silně na Spinozu. Pozn. spis.

Boha (!). Celý vesmír by se rozpadl; (Proč?) a kdyby nebyl člověk vniterně a podstatně přesvědčen o tom, že jest vždy svoboden, bylo by konec mravnosti lidské. Přesvědčení o svobodě tudíž postačí pro vznik svědomí, lítosti, spravedlnosti, odměny i trestů. Přesvědčení to vystačí pro všecko: ejhle, kterak svět je vysvětlen dvěma slovy.[1])

Pěkně se to povídá — ale je v tom háček! Také ve snu domníváme se jednati svobodně, ač jsme pouhou hříčkou rozpoutaných představ centrálních — tudíž by naše vědomé žití nebylo více než potencírovaný sen? A přece ku podivu! Totéž přesvědčení, kterého se dovolává abbé Galliani, hlásá nám neomylně, že jsme sice zodpovědni za činy, kterých jsme se dopustili ve stavu vědomém, ale nikoli za ony, které jsme vykonali ve stavu nevědomém, n. př. ve spaní, deliriu a. t. p. Také věta, že býti ve vesmíru vedle Boha i jen jediné bytosti vskutku svobodné, nebylo by pro Boha místa atd., není nikterak dokázaná, ano odporuje zdravému smyslu. — Nuže co soudí o tom D. B. Reymond?

Týž filosof ani v Leibnicovi ani v Galliani nemá zalíbení, an od theorií jejich — jak se samo sebou rozumí — pro mechanický monismus žádné pomoci neočekává. Jakmile se kdo odhodlá prohlásiti vědomí o svobodě vnitřní za illusi, tu prý, ať monista či dualista dovede snadno zdánlivou svobodu smířiti s fysickou nutností. S trochou dialektické zručnosti lze prý známý důkaz Ciceronův: »Sentit animus se moveri — quod quum sentit illud una sentit se vi sua, non aliena moveri« — snadně vyvrátiti. Také ve snu cítíme se svobodnými, ač jsme trpnou obětí rozpoutaných představ a nahodilých dojmů fysikálních. O mnohých činech, které zdánlivě vykonáváme s vědomou účelností, víme, že to jsou bezděčné účinky reflexní mechaniky našeho čivního přístroje. Jsou-li ostatně naše pocity, představy a snahy pouhým výplodem jistých pochodů hmotných v našem mozku (sic!), tu prý — dí D. B. Reymond, lze snadno mysliti, kterak pohyb molekulární, s kterým jest spojena snaha po zvednutí n. př. ramene, v přístroji motorickém vyloudí čistě automatický pochod, kterým rameno bude zvednuto a — záhada vůle je zdánlivě rozřešena.

Zdánlivě — neboť tajuplná sfinx zjeví se opět, jakmile z říše fysikální přejdeme na pole mravouky. Každý zajisté bez odporu přisvědčí, že začasto nejednáme svobodně, nýbrž že jsme nástrojem skrytých příčin pokud se jedná o skutek mravně indifferentní. Jest-li Cesar v zamýšlení obuje pravou či levou botku, na tom pranic nesejde — v obojím případě vyjde ze stanu obut. Avšak jest-li překročí Rubikon čili nic, od toho závisí běh dějin světových. V jistých malichernostech projevuje člověk tak málo svobodné vůle, že znatelé lidských povah n. př. s překvapující jistotou dovedou říci napřed, kterou kartu mezi množstvím jiných za určitých podmínek zvedneme. Avšak sebe zarytější monista s těží se odhodlá, vůči vážným požadavkům praktického života trvati i dále na mínění, že celé lidské žití není nic jiného, než

[1]) L' abbé Galliani. Correspondance etc. Paris 1881, p. 483.

jakási »Fable convenue«,[1]) v níž mechanická Nutnost Cajovi přidělila úlohu zločince, Semproniovi úlohu soudce, pročež Cajus musí jíti na popraviště, kdežto Sempronius jde zatím domů pohodlně posnídat.

A jest-li pan Stephan[2]) hlásí, že mezi stotisícem psaní, která za rok do poštovních schránek vržena bývají, jest bez adresy: v Anglicku 1·2, v Německu asi 0·6, tu nemyslíme si při tom nic zvláštního. Avšak, tvrdí-li Quetelet, že mezi jedním stotisícem obyvatelů jednoho města vyskytne se za rok přirozenou nutností tolik a tolik zlodějů, vrahů a paličů, proti tomu bouří se naše mravní vědomí; neboť trapné jest myšlení, že jsme se nestali zločinci proto, že jiní za nás táhli černé losy, které také nám mohly padnouti za podíl.

Kdo jako v polosnění životem kráčí, ať již ve svém snění vládne světem aneb štípá dříví, kdo jako dějepisec, právník, básník v jednostranné kontemplaci více lidskými zákony a náruživostmi se zabývá, aneb kdo přírodovědě oddán, opět omezeným hledem pouze se zákony přírodními se obírá: ten zapomíná no ono dilemma, na jehož rozích nabodnut rozum náš v mukách se svíjí jako kořist krahujcova. Tím zoufalejší pokusy, mukám oněm uniknouti, podniká malá četa oněch myslitelů, kteří s rabbim Amsterodámským[3]) na vesmír pohlížejí »sub specie aeternitatis«, ač-li snad, jako Leibnic s odevzdaností sebeurčení si upírají. Díla metafysiků vykazují mnoho pokusů, jak smířiti svobodnou vůli a mravnost s mechanickým pořádkem vesmíru. Kdyby se některému z nich, dejme tomu asi Kantovi,[4]) tato kvadratura kruhu skutečně podařila, byla by řada pokusů oněch u konce. Takovou nesmrtelností vystrojeny jsou pouze problémy nepřemožitelné.

S velikým zadostučiněním sluší uznati rozhodnost, s jakou slavný učenec projevuje zde své přesvědčení o existenci svobodné vůle aspoň se stanoviska subjektivního a zmužilost, s kterou odvažuje se totéž hlásti mezi problémy transcendentní, jichž věda nikdy nevyzkoumá. Uznáním svobodné vůle, jakož i lidské intelligence vztyčil D. B. Reymond mohutnou hráz proti surovému materialismu i o číslo jemnějšímu monismu, a vzdal metafysice čest, která ji dlouho byla odpírána. Slova, která Julius Stinde ve své satyře napsal o německé vědě a její pěstitelích:

[1]) Předem umluvená hra.

[2]) Nejvyšší poštovní ředitel v Berlíně. Pozn. spis.

[3]) Baruch d' Espinosa (Spinoza). Pozn. spis.

[4]) Kant nebyl tak skrupulosním, jak D. B. Reymond předpokládá, an o srovnání svobodné vůle s mechanikou vesmíru se nepokusil vůbec. Byl strohým deterministou, jak následující výrok svědčí: »Všecky činy člověka jsou jeho empirickým karakterem a jinými spolupůsobícími příčinami dle pořadu přírodního již předem určeny, tak že, kdyby nám bylo možno nahlédnouti do duševní dílny člověka tak hluboko, že by nám byl znám i nejmenší popud, tu by nebylo ni jediného skutku lidského, který bychom nemohli s jistotou předpověděti a z předchozích podmínek její nutnost vysvětliti.“ »Kritik der reiner Vernunft.« Reclam pag. 440. Podobně se pronáší Schopenhauer: »Člověk má svůj nezměnitelný karakter, který jest docela individuální a u každého člověka jinaký. Jeho skutky veškeré, jichž zevní povaha popudy určována bývá, nemohou nikdy býti jiné, než dle smyslu nezměnitelného karakteru: jakým kdo jest, tak musí jednat. Proto jest zmíněnému individiu v každém zvláštním případu pouze jeden skutek možný.« Grundprobleme der Ethik II., p. 177.

»Národ myslitelů neuznává svatých, ignoruje Otce církevní, nevěří na dogma církevní, neboť on má své dogma vědy, svatou lučbu, svatou fysiku, nejsvětější mechaniku a otce vědy: Darvina, Häckela, Karla Vogta a jich proroka L. Büchnera«[1]) nemají dnes sice povšechné platnosti více — avšak od pyrrhonismu, jemuž učenci prozíravější se oddávají, je ještě daleko vzdálen té jediné pravé cesty, kterou spekulativní věda moderní nastoupiti musí, nemá-li nejlepší ze svých adeptů přivésti k zoufalství.[2]) Tou pravou cestou pak jest návrat k onomu světovému názoru, který máme děkovati nauce zjevené a učitelskému úřadu Církve katolické. Názor tento jest metafysicky idealní, esthetický a mravní zároveň: jeho drželi se učenci jména nesmrtelného, n. př. Kepler, který ve spekulaci své obliboval sobě více kriteria esthetická, pak Newton, který vycházel spíše od zásad mravních. Oba však zachovali sobě jednotnost světového názoru, která schází moderním specialistům. Dí-li Kant: »V každé vědě jest tolik pravdy, kolik je v ní mathematiky« — tu ozve se proti tomuto výroku bouřný protest všech myslících a cítících lidí. Člověk není ani tyčka ani hranol, které by bylo lze měřiti centimetrem: on jest sám sobě mírou — Omnium mensura homo!

»Větší část dějin světových,« dí duchaplný spisovatel díla »Rembrandt als Erzieher«,[3]) »děkuje vnik svůj veličinám nesměrným (incommensurabilis). Láska, čest, zbožnost jsou věci, kterých na coule měřiti nelze; přes to jsou to ony věci, které rozhodují nejen o osudu jednotlivce, nýbrž také veškerého člověčenstva; a nesměrné veličiny rozhodují také v životě duševním. Svět jest sice pro rozum lidský nesměrný, nikoli však pro celého člověka, a to proto, že týž sám jest nesměrná veličina. Stejné může pouze od stejného, nesměrné od nesměrného, organické od organického poznáno býti. To jest zásada nejvyšší mathematiky. Člověk, který představuje organickou jednotku, dovede pochopiti svět opět pouze jako organickou jednotku. Člověk jest míra všech věcí.«

Pan D. B. Reymond sice vůči záhadě mravní svobody lidské neopakuje obvyklé »Ignorabimus«, nýbrž povznáší se k mlhavému »Dubitemus«. Tím ovšem lidstvu nebude ani za mák pomoženo. „Οἶδα ὅτι οὐκ οἶδα“ mohlo platiti za vrchol vědění za dob Sokratových; dnes rovná se slavné rčení to prázdnému hnízdu, z něhož ptáci učenosti byli vyletěli. Na prázdné hnízdo však nikdo nepůjčí ani haléře. (Dokončení.)

[1]) »Die Opfer der Wissenschaft« Berlin 1898. Freund & Jeckel. Pag. 5.

[2]) Že nepřeháníme, toho důkazem filosof Fichte, jenž nad pravdivostí své soustavy zoufaje, srdcelomně vyznává: »Unmuth und Angst nagte an meinem Innern. Ich verwünschte die Erscheinung des Tages, der mich zu einem Leben rief, dessen Wahrheit und Bedeutung mir zweifelhaft geworden war. Ich wachte die Nächte in beunruhigendes Träumen. Ich suchte ängstlich nach einem Lichtschimmer, um aus diesen Irrungen des Zweifels zu entkommen. Ich suchte und fiel stets hieher in das Labyrinth.„ Bestimmung des Menschen.«

[3]) Leipzig, Hirschfeld 1893. Pag. 104.

Ave maris stella!

Ty hvězdo mořská vonné krásy,
veď nás vždy cestou jisté spásy,
ó Maria!
Ty hvězdo jasná, záře plná,
střez, chraň nás, zlá kde hrozí vlna,
nás ujmi se a v bouři přispěj nám,
kdy člun se zhoubně blíží ke skalám,
ó Máti, obrano,
ó Panno, ochrano,
a přímluvo Ty vřelá!
Ave maris stella!

Ó veď a chraň nás, mocná Máti,
dej hvězdě své nám jasně pláti,
ó Maria,
ať svítí nám Tvá záře jasná,
z níž vzejde záchrana nám spasná;
nám bouřnými kyň moře vlnami,
drž stále mocnou ruku nad námi,
ó Máti, obrano,
ó Panno, ochrano,
a přímluvo Ty vřelá!
Ave maris stella!

Řiď loďku života, ó Panno,
ať zříme spásy blahé ráno,
ó Maria!
Po bouři, námaze a strasti
nás uveď do nebeské vlasti,
tam k přístavu, kde čeká nás
slast, blaho věčné, Boží jas,
ó Máti, obrano,
ó Panno, ochrano,
a přímluvo Ty vřelá!
Ave Maris stella!

Dr. M. Kovář.

Za slávou cechovní.

Obraz ze života. Napsal ALOJS DOSTÁL.

* POKRAČOVÁNÍ. *

VIII.

V městech, kde byli řemeslníci a obchodníci sdruženi v cechy, nebyl nikdy Boží hrob ve svatém týdnu opuštěn. Pořádky cechovní vůbec dbaly o povznesení návštěvy chrámu, důstojnou oslavu služeb Božích, nedělní přímluvy za počestné cechy, jakož i requiem za zemřelé spoluúdy; v pašiovém však čili svatém týdnu nejhojněji konali členové cestu po vytlapaných a rozpukaných schodech ke kostelu s baňatou věží. Měli před Božím hrobem svoje hodinky.

V kapli u Čtrnácti pomocníků stavěn o vánocích Betlem, dovednou rukou samoukovou vyřezaný, dosti obsáhlý a co rok doplňovaný, před svátky velikonočními umístěn zde Boží hrob. Čestnou stráž konali cechové. Pro ně postaveno před kaplí na příč kostela pět stolic a s kůru literátského sneseny sem kancionály v mohutných deskách, s mosaznými sponami a vepřovými hřbety. Dodány sem knihy modlitební, litanie a jiné zpěvníky pro obecnou potřebu.

Cechmistr o zeleném čtvrtku dal všechny mistry vyzvati, by se sami, s čeledí tovaryšskou i učenickou, manželkami a dětmi v určenou hodinu vynajíti dali u Božího hrobu k obvyklým pobožnostem. Nebylo třeba pobídky; v dílnách se nepracovalo a konány přípravy k slavnému průvodu o Vzkříšení, jež se dálo se stejnou okázalostí jako při Božím Těle, ale pro živelní nepohodu často díti se musilo v chrámě. Tu se aspoň cechové postavili k lavicím a drželi v rukou prapory a lucerny.

Než slavnému Vzkříšení předcházel smutek a žal u Božího hrobu. Hned po obřadech dostavili se soukenníci a zde jim přednosť nebyla upírána; modlili se a zpívali hodinu, až byli vystřídáni řezníky. Pak přicházeli mlynáři, zedníci, tesaři, ševci, tkalci, krejčí, punčocháři a jiní. Naposledy zaujal místa v lavicích cech rozličný čili sedmera řemesel, jak mu též říkali. Celá doba od ranních obřadů až do večerní pobožnosti byla rozdělena na tolik oddílů, kolik bylo řemesel a každé si odbývalo svoji hodinku. Jedni odcházeli, druzí nastupovali, zpěv a modlitby neustávaly. Venkované se přidružovali k tomu neb onomu cechu, jak se právě jeho zpěv zamlouval.

Z předu seděli učňové, za nimi tovaryši a v zadu mistři, ženy a dcery klečely v kapli samé nebo před stolicemi. Cechmistři shromažďovali své lidi na hřbitově a pak je pojednou přiváděli. Záleželo na tom, aby cech důstojně vystoupil a měl nejvíce účastníků. Modlitby, jež se říkaly z knih i z paměti, vedl cechmistr sám, ale ku zpěvům bylo třeba dobrého zpěváka a tu předzpěvoval, kdo uměl. Obyčejně to byli mladší lidé. U soukenníků mnoho let s radostí službu onu zastával Žaloudek, ale od té doby, kdy těžce stonal, ztratil hlas. Však náhradou

v cechu byl František Rozdroj, který uměl dobře zpívati a umění to často ukazoval na světských písních. Zpíval za stavem, v poli, mezi soudruhy a při zábavách jeho hlas mohutně vynikal. Také prý se ve zpěvu cvičil, znal noty a mohl zpívati na kůru.

I byl Rozdroj k tomu vyhlédnut, aby též v kostele předříkával a předzpěvoval. Mladší mistr mu to jménem cechmistrovým poručil a junák na odpověď vyzvání toho jenom táhle zahvízdnul a dolní ret povyhrnul. Milý mu ten vzkaz asi mnoho nebyl.

Soukenníci zaujímali prázdná místa, zatím co se u oltáře smuteční obřady končily. Kostelník už rozežíhal v kapli různobarevné lampy a četné svíce u prostřed květin, ze zámku sem dovezených. Kořábek vyhlížel zpěváka, jehož místo u kancionálu zůstávalo stále neobsazeno. Cechmistr vynašel příslušnou píseň, kterou se první hodinka zahajovala: »Lide můj, slyš nářek Pána svého.«

Rozdroj nepřicházel a nikdo jej také neviděl od rána v kostele. Za tou příčinou tázaný Juran nemohl říci, kde by jeho tovaryš vězel. Že nesběhnul, věděl, ale zatajil, že huboval na úkol, který byl na něho vložen. Ať prý předříkává někdo z literátského kůru nebo kostelník. Toho se ani v Tišově, ani kdekoliv jinde na svobodných tovaryších nežádá, by pobožnosť vedli.

Rozdroj se vůbec za kostelní službu tu styděl, domnívaje se bláhově, že by si tím zadal. Nepovážil, jak se v Bělčicích úkol onen oceňoval a jak by jiný rád a s ochotou jej plnil, kdyby byl obdařen výřečností a hlavně kdyby uměl dle not zpívati. Lehkomyslný tovaryš prohlásil před nespokojenci u Tausíka, že se službě té vyhne. Nedbal varovných hlasů a mínil, že šikovným způsobem i pokutu od sebe oddálí.

Kořábek čekal marně a chvěl se hněvem na celém těle. Bude to ostuda, až bude nucen požádati někoho na pomoc, aby soukenníky vytrhnul a píseň zanotoval. Dlouho se bude o tom v městě povídati a ostatní cechové se jim vysmějí: »Chcete býti na prvém místě a nemáte ani kalého zpěváka. I ti tkalci vás předběhnou a přeskočí.«

Už se i jiní mistři hněvali a Juran pouze seděl klidně, jakoby se ho to zcela nic netýkalo. V duchu se smál nesnázím starších a přál cechmistrovi toto postavení. Ovšem, radosti nedal na sobě znáti ani oka mrknutím.

Děkan přenášel do Božího hrobu zahalenou monstranci s velebnou Svátostí a na kůru pěli: »Zvěstuj těla — « Čekaný nešel posud. Ani na hřbitově ho učeník nenašel. Když byla Svátosť uložena, řekl cechmistr: »Zanotujte někdo!«

Dříve než kdo si odkašlal a počal, přisedl ku kancionálu Václav Bytyška a předzpíval krásným, zvonivým hlasem: »Lide můj, slyš nářek Pána svého.«

Mistři by byli zapomněli pokračovati: »Slyš a uvaž bolné stesky Jeho . . . . . « tak se všichni ohlíželi, kdo zpívá a soukennický cech vytrhnul z velikých nesnází. Byl to učeník cechmistrův a Kořábek by jej hned objal, kdyby to nebylo na místě posvátném. Podivovali se, jak pěkný má hlas, jakou výřečnosť

a jak zvučně a směle předpovídá. To by byl ani Rozdroj nedokázal. Hned v něm viděli budoucího zpěváka a vydatnou posilu při službách kostelních. Chutě zpívali všichni za ním:

»Posléz do hrobu mé tělo dáno,
by se splnilo, co o mně psáno.
Lide můj, to vše jsem podstoupil,
bych tě z hříchu, z pekla vykoupil.
Hleď, ó hleď, by spasné moje dílo,
tobě v pravdě spásonosné bylo!«

I ženské a mezi nimi Terezka se ohlédla po stolicích, kdo sedí za kancionálem. Slyšela, že bude zpívati František, ale jeho hlas to nebyl. Václava za velikou knihou sotva poznala. Píchlo ji u srdce, neboť viděla, že ten, který jí nebyl lhostejným, opět něco nepěkného vyvedl. Jak bude otec na něj hubovati, jaký mu udělí trest! Rozdroj ani ji, Terezku, neuposlechnul, třeba ji rád měl a společnosť její vyhledával. Co to jenom učinil! Kdo jej navedl?

Dívka ani nemohla zpívati a modlitby se jí v paměti pletly. Václav dozpíval a cechmistr se modlil, nezapomínaje patronů cechovních. Hlas se mu třásl, nebyl svůj. Dnešní událosť ho dojala a byl by ještě více rozrušen, kdyby jeho milovaný Vašíček chyby nenapravil. Nikdo z cizích nepozoroval, že se zde něco přihodilo nemilého a zpěváka si chválili, když podruhé zanotoval:

»Podle kříže Spasitele Matka stojí sklíčená . . . «

Pokud čas stačil, říkal Kořábek některé modlitby. U dveří čekali řezníci s Laudilem v čele. Teď soukenníci řadou políbili sochu v hrobě odpočívajícího Spasitele a odcházeli domů. Někteří si brali lucerny k vycídění.

Hned na hřbitově mistři se dotazovali druh druha, proč Rozdroj nepřišel. »Ani se neomluvil, ani nevzkázal, a tak by nás pěkně nechal na holičkách. To bylo od něho nepředložené jednání.«

»Však se cechmistr hněval!« poukazoval Marhul, veda děti po prvním muži své ženy z kostela. »Ani se nezastavil. Vře to v něm a bez náležité pokuty takové pohany cechu nenechá.«

»A proč to všechno?« ozval se Juran. »Ať si jde do kostela, kdy kdo chce a modlí se sám pro sebe!«

»Ale máme to v regulích,« namítal Němeček, udiveně se dívaje na mladšího soudruha.

»Ty ať si hledí řemesla a ne co člověk dělá, kam má choditi, jak mluviti a podobně,« pokračoval Juran.

»Ale, příteli, pamatuj se, že nešetrně mluvíš o cechovním zřízení a přece víš, jak nám na něm záleží. Nebýti ho, jsme poškozeni, ne-li ztraceni.«

»Nebylo by tak zle,« mínil Juran, ale přece se mírnil, aby jeho náhledy nepřišly k uším starších a nebyl pro zlehčení cechu obviněn. Poukazoval tedy, aby dojem dřívějších výpovědí zmírnil, na povinnosti, které cechové svým členům ohledně

chrámu ukládají, že by zde příkazy mohly býti mírnější a povolnější.

»Kdybychom počali bourati jeden pilíř,« odpověděl Němeček, »padne celá budova. Buďme rádi, že máme takové regule, které i soukromého života i povinností náboženských se dotýkají.« Juran se odmlčel a mistři neposlušného tovaryše dále tepali.

»Dá se zahanbiti učeníkem. Na jméno mu nemůže přijíti, tupí jej a jeho vesnickému původu se vysmívá, a tu Václav jej zadrhnul v tom zpěvu," vypovídal Žaloudek. »S nedobrou se František potázal, nejenom že dostane trest, ale i smích strží.« Ostatní přisvědčovali až na Jurana, jemuž se také přisluhování při hodinkách, v průvodech a jindy nelíbilo. Ale nechtěl uvaliti na sebe hněv starších, kteří by mu mohli škoditi. Proto sám šel, ale tovaryše nedonucoval.

Však si i ševci stěžovali, že jejich tovaryši nějak vlčí a neposlouchají. »Ty navádí Strachoň,« hádal Němeček. »U nás však není nikoho, kdo by mladší štval a tovaryšům ve zlém nadržoval. Takový mistr by na sebe bič pletl a brzy by se na něm jednání to vymstilo.«

Mistr pohlédl na Jurana, hledaje jeho stvrzení, ale ten otáčel zrak stranou k zavřeným masným krámům, aby nemusil přikývnouti. Němeček mluvil, jakoby znal jeho nitro. Ne-li všechno, tedy mnoho z domu Juranova bylo vyneseno. V malých městech se nedá nic utajiti.

»Povíme si o tom hodně o nejbližší kvartální schůzi, kterou jistě cechmistr brzy svolá,« řekl Marhul, odcházeje s dětmi do domu.

Také Juran se dal postranní uličkou k svému domovu a když zašel, ostatní zbylí teprve rozvázali.

»Má-li Rozdroj takového mistra, pak se mu nelze pranic diviti, že rozvazuje.«

»Jaký mistr, takový knap. Vrána k vráně sedla.«

»Ty musíme od sebe dostati, nebo máme brzo všechny tovaryše proti regulím a proti sobě.«

»Nejdříve by zasloužil mistr.«

Tak a podobně rozmlouváno mezi soukenníky. Ani se nemohli rozejíti, co toho měli na srdci. Žaloudek pak spěchal k cechmistrovi, by ho potěšil, leží-li mu posud tovaryšův čin v mysli. Také mu chtěl říci, jak jsou všichni jednomyslni a že všeobecně odsuzují onen skutek. Na Jurana žalovati však nemínil.

Co Kořábek se staršími proti neposlušnému knapu podnikne, nemohl nikdo zvěděti a jenom to vešlo ve známost, že cechmistr učeníka Václava velice pochválil, a kdyby toho dne nebyl právě přísný půst, musila by mu v odměnu mistrová upéci nejzamilovanější jídlo — vepřovou pečeni, po níž toužil a vzdychal od té doby, co se v zájezdní hospodě namlsal.

»Zítra budeš zpívati opět,« řekl Kořábek, »a nyní stále. Nepotřebujeme se nikoho prositi.«

A tak se i stalo. Na bílou sobotu soukenníci odbývali opět první hodinku a Bytyška posazen hned před kancionál.

Rozdroj se opět nedostavil a odbylo se všechno dobře bez něho.

Cechmistr nedal na sobě znáti hněvu, nezmiňoval se a hlas měl opět pevný. Sám donesl oba prapory nyní bez věnců, neboť příroda teprve zbavena zimní pokrývky a kvítek nebylo lze nalézti. Slunce prohřívalo a jaro se ohlašovalo. Opět měl jíti průvod z kostela, ale ne až na náměstí; obešel hřbitov, a ostatní se skončilo v chrámě. Ani tolik družiček nebývalo. Cechové však stejně oslavovali z mrtvých vstalého Vykupitele. Seřaďovali se, a praporečníci vynášeli korouhve a lucerny.

Teď se dostavil i Rozdroj. Měl černé šaty, širokou šerpu a natahoval si rukavičky. Nikdo nevěděl, kde oba dny prodléval, nyní se bavil s tovaryši hlučně a vesele, jakoby se nic nestalo. Myslil si, že zaplatí půl libry vosku a bude dobře. Soudruzi mu dávali výstrahu, pověděli, kdo jej zastupoval, smáli se mu, ale Rozdroj nedbal. Co se mu může státi? Provedl, co sliboval u Tausíka, že nebude předříkávačem.

Už si donesl tovaryšskou korouhev a opíraje se o žerď, rozmlouval s okolostojícími. V předu i vzadu byli mistři rozličných řemesel, tovaryši a diváci. Venkované se stavěli ke zdi hřbitovní. Strážník nehonil jich do průvodu, neboť se tento nemohl ani dobře rozvinouti.

Tu přicházel cechmistr Kořábek, vážný a klidný. Prohlédl cech a kýval hlavou. Pojednou namířil k Rozdrojovi. V mistrech zatajil se dech.

»Ty jsi zde?« řekl Kořábek. »Já myslil, že jsi odvandroval z Bělčic.«

»Já se ani z města nevzdálil,« odpověděl tovaryš, »nebylo mně právě dobře.«

»Styděl jsi se za modlitby a zpěvy. Mne neoklameš. Když jsi tedy s námi nechtěl vésti hodinky, ani nyní se k nám hlásiti nemusíš a tenhle prapor také neponeseš.«

Kořábek mluvil hlasitě, že ho bylo daleko slyšeti. Knapovi vytrhnul žerď a korouhev podal nejblíže stojícímu vyučenci. »Dnes ji poneseš ty,« přikazoval.

Že bude Rozdroj potrestán, toho předvídali všichni, ale že se mu dostane takové potupy, se nikdo nenadál. Korouhev mu vytržena před četnými lidmi domácími i venkovany před celým cechem i před těmi učeníky, kteří museli i tovaryšům projevovati náležitou úctu. Dle zdání všech dostal neposlušný tovaryš větší trest, než kdyby zaplatil kámen vosku. Ale Kořábek jednal důsledně. Rozdroj dal veřejné pohoršení, tedy přede všemi byl zase pokárán.

Nezdráhal se, odevzdal korouhev, sundal šerpu a odešel na hřbitov, aby ušel zrakům zvědavců, kteří si ho prohlíželi, buď ho litujíce nebo pohanění mu přejíce. Ale k úsudkům neměli mnoho času. Už se ozývala hudba. Rozdroj zůstal na hřbitově a přecházel po stezičce. Bylo mu divno u srdce. Pohana jej stihla i před Terezkou a dobře pozoroval, jak jej provázely dobré oči její. Snad s ním měla útrpnosť.

O Rozdrojově a Kořábkově činu dlouho se mluvilo v Bělčicích. Kdo schvaloval cechy, přisvědčoval cechmistrovi; ne-

spokojenci však blahopřáli knapovi, že se tak protivil zařízení, jež i jim bylo proti mysli. U Tausíka mu ruce tiskli a všemožně hleděli mu vymluviti, aby si pranic nedělal z pohany, jež se mu stala před lidmi.

»Ty třímáš jiný prapor,« mluvil Hamža obrazně, »prapor svobody a pokroku.«

Ale Rozdroj přece byl nějakou dobu zasmušilý, mistři se mu vyhýbali, učeníci se mu smáli a doma Bedřich s Kateřinou vědouce, že se něco událo s praporem, nosili před tovaryšem červený šátek na žerdi upevněný a zpívali alleluja až uši zaléhaly. Rozdroj myslil, že to je návod na něj a hádal na Bytyšku jako původce. Také jinde zaslechl slovo praporečník a když byl vybízen ku zpěvu, našeptávali mu, aby zanotoval tu, co místo něho učeník o hodinkách zpíval.

Domníval se, že o schůzi dostane trest, hleděl vyzvěděti, o čem se bude jednati, ale marně držel v ruce přichystané groše. I jiní myslili, že ho cechmistr bude pokutovati, však Kořábek ani se nezmínil. Buď pohanu před kostelem považoval za dostatečný trest nebo něco jiného má na mysli. Že by snad zapomenul, nedalo se mysliti. Jednáno o věcech rozličných menší důležitosti a Kořábek oznámil, že se příště vykoná volba nového cechmistra, aby se o osobě té uradili a dle nejlepšího vědomí a svědomí volili.

»Mohlo to zůstati při starém,« řekl Němeček, »jsme s nynější správou zcela spokojeni.«

»Naše pokladna,« usmál se Kořábek, »je dosti pevnou, že se při přenášení do jiného domu nerozpadne.«

Učinil tím narážku na cech mlynářský, který před lety dlouhou dobu měl pokladnu u cechmistra a když se po jeho smrti slavně přenášela do jiného mlýna, cestou, a to právě v Kostelní ulici, se stárkům na ramenou rozsypala. Byla tak červotoči provrtána. Mlynáři říkali, že povolila tlaku peněz, ale těchto nikdo na ulici nenašel.

»No uvidíme,« řekl Němeček, »volba starších se dle zákona provésti musí, ale, doufám, že se nám nestane taková ostuda jako ševcům o minulých volbách.«

»A co se tam událo?« tázali se ti, kteří nevěděli o té události.

»Tovaryši dali pět hlasů příštipkáři Strachoňovi, který ani v cechu není. Cechmistr se proto vzdal a bude volba nová. Byl to návod a starší by rádi zvěděli, kdo provedl onu pohanu.«

Soukenníci dávali ráznými slovy na jevo svou nevůli. Rozdroj mlčky se usmíval. Věděl dobře o volbě té, jeho stoupenci dali tím na srozuměnou, jak si cechu váží.

Žaloudek vzav pokladničku, vybíral obvyklé příspěvky. Také k tovaryšům zašel, ale Rozdroje nápadně vynechal. Jinoch měl připravený peníz a nevěděl, co to znamená. Také ostatní se divili. Když se rozcházeli, žádal cechmistr Jurana, by chvíli posečkal, že by s ním rád promluvil. Rozdroj se díval do zahrádky, nahlížel na všechny strany, ale Terezku nespatřil. Jenom Václava viděl u dvířek a učeník hodně uhnul, vida tovaryše.

»Kde je slečna Terezka?« otázal se Rozdroj.

»Na zámku,« odsekl Václav a rychle se vytratil.

Junák uvažoval, co by Terezka v zámku dělala a teprve po dlouhé chvíli si vzpomněl, že v městě dívky, jež kdo slečnami nazývá, na zámek ukazují. Panna byla asi doma, ale nevyšla z komory. Buď se hněvá spolu s otcem nebo něco přišlo na venek. Že by ho Terezka nadobro odmítla, o to neměl strachu, jsa její láskou ujištěn, třeba se o tom nezmínila slovem a na přímé vyzvání jenom se usmála, řkouc: »Však nejste ještě mistrem. — «

Juran se netajil tím, čeho od něho cechmistr žádal. Vyzýval ho totiž, aby propustil svého tovaryše, který cechu dělá nesnáze a potupu.

Mistr, který se nikdy neměl s Kořábkem rád a již byl také duchem nového času prosáknut, neuposlechnul a nepovolil. Ano Rozdroje se zastal. Provinil-li se, ať je pokutován, ale jeho viny nejsou přece takové, by ho musil propouštěti a vyháněti. Toho ani nejpřísnější regule nenařizují a divně by to bylo se svobodou cechu, kdyby hned měli býti nepohodlní tovaryši zapuzováni.

Juran přímo se opřel a pak v městě vypovídal, oč byl žádán a v čem nepovolil. Vynášel se ještě svým vzdorem. A Rozdroj jednáním svého mistra byl posilněn a vybídnut, aby pokračoval v podkopném díle.

V městě bylo o tom mnoho rozmlouváno a v ceších se to nějak divně hýbalo. Ševci učinili počátek a řezníci se nemohli pohodnouti. Zde odporovali mistři z venkova, kteří nikdy s městskými dobře nebývali. Také byli sousedé zvědavi, jak to bude u soukenníků. Všudy se jevil jakýsi vzdor a odpor, všudy se ukazovaly stopy podvratného díla, proti němuž musili starší bojovati. Znění regulí a panská nebo městská ochrana jim byla na pomoc.

Marně prohlížel Kořábek odstavce, týkající se tovaryšů, pročítal všechna item, ale nemohl nalézti ničeho, čím by Jurana přinutil, aby tovaryše propustil. Že by snad Rozdroj jinde práci dostal, toho se nebál. Tovaryšům se zapovídalo lání, oplzlé mluvení, všeliká hra o peníze, krádež, tovaryši nesměli mezi sebou tvořiti žádného bratrstva, užívati pečetí, zapovídala se jim zahálka dne všedního, starších měli poslouchati, dobře se chovati atd., ale nikde nebylo svolení, že by mohl cechmistr mistra donutiti, aby nepohodlného tovaryše propustil.

»Budete přenášeti pokladnu třeba k Juranovi,« řekl sám pro sebe a v duchu si stanovil, jak se zachová a co provede. Obeslal cech k volbám. Už dlouhá léta byl cechmistrem a všichni se nadáli, že v té hodnosti skončí. Byli s ním zcela spokojeni, třeba se ukazoval přísným plnitelem regulí. Ale měl ve všem všudy vzorný pořádek. Tu si nemohl nikdo stěžovati. Soukennický cech rozkvétal a do Bělčic přicházeli pro sukna lidé z daleka. Nemohli si nachváliti pevnosť a trvanlivosť. Kabát otcův nosil ještě syn a šaty dědovy dal si přešíti vnuk. Soukenníci dodávali sukna do předních domů a kdyby ani na jarmarky nejezdili, odbyli by dost doma.

Ale bohatli i příslušníci jiných cechů a řemesel. Na míli kolem města nesměl se bez dovolení jejich žádný řemeslník usaditi a ten ještě musil býti členem cechu. V Bělčicích bylo hodně peněz a panoval zde blahobyt. Měšťané žili dobře, pěkně se šatili, cechy kupovaly pro kostel i pro sebe. Pořídily cínovou křtitelnu, stříbrné ciborium, nové příkrovy, prapory a ještě každého roku jim zbývalo na svačinu, při níž se poveselili. Provedli pak řemeslníci mnohou slavnosť pro obveselení domácích, přespolních i pána Vlkánovského, který jim přál, pivo daroval, je chránil a od nich jenom všechno objednával.

Ale dobré bydlo píchá, a některým nespokojencům zařízení cechovní se pojednou nelíbilo jako přísné a bezohledné. Počali proti němu bojovati nejenom v Bělčicích, ale i jinde, jak kde se šířil liberalismus.

IX.

Při městě Bělčicích nebylo tehdy žádných uměle zdělaných parků a sadů. Zámecká rozsáhlá zahrada dotýkala se jedním cípem hranic města, ale měšťanům ani nenapadlo zacházeti sem a překážeti panstvu v procházkách. Nikdo přístupu nezakazoval, a neměl k tomu ani příčiny.

Řemeslníci se dost naprocházeli po svých polích, jež si většinou sami opatřovali, měli procházky za obchodem a jinými záležitostmi. Jenom rozrostlá mládež v neděli a ve svátek ráda vykonala nějakou procházku, aby se sešla a povyrazila.

Kratší výlety konala ke kapličce pěknými alejemi ovocných stromů podél řeky, k níž květnaté luhy přiléhaly. V levo za polmi černal se městský les, zvaný »Háj«, kde se už les sbíhal s tvrdou silnicí, uprostřed lip stála kaplička sedmibolestné Rodičky Boží. Vyřezávaným špelením bylo viděti sochu trpící Matky, a do srdce bylo vraženo do půl kruhu sedm dlouhých mečů.

Kaple se těšila pozornosti a přízni; téměř denně zde svítila lampa. I Terezka mnohdy sem donesla máslo nebo lampičku dolila olejem. Činila to podvečer, když měla po práci. Naproti jí přicházel Václav, aby se nebála. Ale dříve než dělal mistrově dceři ochránce, řádně ji vystrašil, vyskočiv odněkud z příkopu, kde se ukryl.

Ale jednou pannu vystopoval Rozdroj. Zahlédnul ji z valchy, kam vozil sukna na trakaři. Složiv náklad, vydal se za Terezkou všedně oděn. Šel až ke kapli a postaviv se stranou, pozoroval dívku v matném světle lampičky. Nalila oleje, opravila knot, urovnala věnec, aby se nevzňal, pak poklekla na klekátko a modlila se. Bohorodička laskavě shlížela u prostřed ostrých mečů na svou ctitelku. Rozdroj byl divadlem tím dojat. Pohlédl k nebesům, kde vyskakovaly první hvězdy. Od lesa vanul příjemný chlad. V přírodě bylo klidno. Nedaleko šuměla dozrávající pšenice.

Terezka požehnavši se křížem, zavřela laťová dvířka a brala se k městu. Tu se k ní přidružil Rozdroj. Dívka se nemálo ulekla. »Vy zde?« zvolala.

»Viděl jsem vás jíti ke kapličce a nedalo mně to, abych vás nenásledoval,« řekl junák.

»Ale aby nás tak někdo pozoroval!« lekala se Terezka. »Tu by řekli, že chodím ke kapličce schválně, abych se s vámi sešla.«

»Nebylo by to snad nic zlého.«

»Ba bylo,« přisvědčovala Terezka, »dostali bychom se do lidských řečí a nestálo by to za pomluvu. Já chodím ke kapličce se světlem a pro nic jiného.«

»Jsem o tom přesvědčen.«

»Zde někde čeká na mne náš učeník Václav a pověděl by doma, kdo mě vyprovázel. Dejte se, prosím vás, jinou stranou.«

»Když tomu chcete, poslechnu,« svoloval Rozdroj, »ale v neděli vás jistě čekám u Studánky. Vyjdeme tam všichni.«

»Bude-li možno, přijdu,« slibovala Terezka. »Ale teď už jděte.«

Rozdroj uposlechnul a měl právě čas. Václav šel dívce naproti a pro možnou obranu přibral si notnou hůl. Tentokráte nevyskočil z příkopu; hodně se setmělo a Bytyška nechtěl Terezku polekati. Slyše stranou kroky, zastavil se a naslouchal.

»To listí šumí,« připomínala Terezka, spěchajíc se svým ochráncem k městu.

Studánka byla rozkošným místem a ležela asi půl hodiny za městem v listnatém, po většině dubovém a bukovém lese, rozděleném čtyřmi cestami a několika stezičkami. Kolkolem lesa táhly se louky, protékané malými potůčky. Rozloha ta byla vůbec bohatá na prameny, bažinatá, a proto všechno zde o mnoho bujněji rostlo, šťavňatěji se zelenalo a kvetlo. Luka se jenom pestřila přerozmanitými květinami, každý příkop jakoby byl záhonem v květinářské zahradě. Když se stromy přioděly zeleným šatem, když tráva bujela a všechno kvetlo a vonělo, vycházka ke studánce byla velice rozkošnou a milou.

Tenkráte zde nebylo ještě lázní seřízených pro koupele; kdo chtěl, osvěžil se v některé tůni, již vyhloubil potok mezi křovím. Na kraji lesa byl mocný pramen, voda téměř vytryskovala pod dřevěnou kapličkou, nad tůní postavenou a můstkem s pevninou spojenou. To výřeviště dávalo vodu na menší potok. O křižových dnech přicházel sem jeden průvod a pramen svěcen. Bájilo se, že tento proud může i škoditi, a že se tak i stalo, když průvod pro nahodilou příčinu sem jíti nemohl. Voda ve studánce požehnaná požívala zvláštní úcty a vážnosti.

Podál stála hospoda, jediné obydlené stavení. Budova byla o jednom patře a zde zřízen sál pro výletníky, kteří si rádi proskočili. A proto sem nejčastěji přicházeli. Ani tak příroda nevábila, žili v ní celý týden a její kras ani nepozorovali. A sešli se sem nejenom z Bělčic, ale i z okolních dědin. Zde se také mnohdy chasa srazila. Co se v městě odbývalo, snadně třeba jenom slovy, úsměvem, narážkou, to ve Studánce při taneční

zábavě vyznělo ve skutek. Proto se mnozí zdrželi zde pouze do večera, bojíce se opletání. Studánka ležela na půdě vesnické a právo mistrů na knapy nemělo až sem takové moci. Čeho by se v městě nikdy nedopustili, to dělali směle jako ve stínu za dubovým lesem. A odnesli si i bouli, kterou doma všelijak vymlouvali.

Proto nerad slyšel Kořábek, že dcera s jinými děvčaty chce jíti v neděli ke Studánce. Dal svolení, když se i žena přimlouvala, dívky pro Terezku se i zastavily a sliboval, že se v tu stranu podívá na pole a u Studánky na sklenici piva se zastaví. Říkal tak vždycky, ale vycházel sem málo kdy. Terezka také už s večerem se vrátila. Věděl, proč sem chodí a vzpomínal, že i sám v mladých letech ke Studánce spěchal a zde s budoucí manželkou rád tancoval.

Terezka vyletěla jako ptáče z klece. Doma byla dost přísně držána, jako vůbec tehdy v městských rodinách, málo kam vycházela a zde u Studánky doufala sejíti se s Františkem, k němuž lnula mladým, čistým srdcem. Slyšela o něm to a ono, otec huboval na něj, ale Terezka nevěřila, že by byl tak zlý. Vina jeho nejhlavnější, že neuznává cechu tak, jak si starší přáli. Jinak se chová slušně a především je Terezce věrný. O tom byla od družek přesvědčena. Dále dívka nápadníka svého nezkoumala. Neměla v tom cviku a neuznávala to za nutné.

Nadála se, že láska její posud přede všemi utajena. Rodiče nevěděli o známosti její, jinak by cechmistr proti ní zakročil se vší ostrostí, ale ostatní se domyslili. Jim neušly Terezčiny pohledy, rozmluvy, vycházky; především družky znamenaly to a ono, všechny ty výzkumy srovnaly a na základě tom pronesly správné mínění, že se ti mladí lidé milují. Nikdo se tomu nedivil, nad tím se nehoršil, ale přece i dívky vrtěly hlavou nad známostí onou.

Mistři celý týden pracovali a klopotili pilně, v neděli ráno učinili zadost povinnostem křesťanským a odpoledne věnovali obveselení a odpočinku buď u »bílé růže« v městě nebo letní doby u Studánky. Rozsadili se v dolejší místnosti a popíjeli. Mládež zatím křepčila nahoře.

Rozdroj brzo zahlédl Terezku a při první písni šel pro ni. Ostatní dívky na sebe mrkly a usmály se, jakoby chtěli říci: »Ti si umluvili zde dostaveníčko.« Rozdroj se žádnou netančil, dokud nepřišla Kořábkova dcera. Třeba spěchala, přece si cestou natrhala při stroužkách kytici pomněnek, již si k boku připevnila za kožený pás. A teď při tanci hořela vlčím mákem. Už tak divoce neskákala jako před lety. Několikráte navštívila cechovní i veřejné zábavy s otcem a vycvičila se v tanci i způsobech. Líbila se všeobecně, že jí toho až družky záviděly.

A zatím co se podlaha prohýbala, dole mistři žertovali. Pokaždé si vzali někoho na mušku. V Bělčicích se usadil hrnčíř a sousedé se škádlili, kdo jej přijme do cechu. Pocházel z města, kde průmysl ten kvetl, přinesl i opis stanov hrnčířského cechu, vypravoval, kolik tam pracuje mistrů; ale v Bělčicích řemeslu onomu nekynula budoucnosť a nebylo naděje, že by se uchytilo

ve větších rozměrech. Jednomu se dařilo a teď hledal, v kterém cechu by se dal zapsati. A tento třeba nepřítomný hrnčíř zavdával podnět k veselosti mezi sousedy.

»Myslím, aby si ho vzali ševci,« navrhoval řezník, »oba robí jakési holinky s uchy.«

»Podle křehkosti zboží patřil by mezi krejčí,« mínil jiný řemeslník.

»Ne, ne; musí se vřaditi mezi kováře; oba vypalují.«

»Mlynáři by ho měli vřaditi do cechu,« hádal kdosi, »ti točí kolem, hrnčíři formou.«

Tak se hodnou chvíli přeli, až Marhul správně usoudil, že hrnčíř přísluší zedníkům a tesařům.

Po několika písních vyšla Terezka s družkami ze sálu, aby se ochladila v lesíku. Dívky namířily ke studánce, vešly do kaple, smočily prsty ve svěcené vodě a zadívaly se do vody. Vytryskovala v pramenech a byla čistá jako křišťál. Mezi kamením stálo a leželo mnoho jednoduchých křížků, které sem házeli jednotlivci, aby zkusili štěstí. Křížek obtěžkán kamenem a vržen do vody. Zůstal-li státi, znamenalo to štěstí, po případě dlouhý věk, splnění přání; překotil-li se, věštil nehodu nějakou: brzkou smrť, ztrátu a podobné. Dívky také chtěly hned budoucnosť zkoumati, ohlížely se po proutí, ale neměly nože. Mžikem za nimi stál Rozdroj a seznav jejich nesnáz, ochotně posloužil. Nařezal prutů a byl by i křížky dělal, kdyby to mělo platnosť.

»To musí každý sám,« odpovídala Terezka, rozštěpujíc prut, aby vložila příční třísku.

»Ale každá musíte hlasitě oznámiti, co si přejete věděti,« doléhali jiní tovaryši, kteří přišli ke studánce.

»Stačí, když si to budeme jenom mysliti,« bránila se Terezka.

»Ne, ne, to neplatí,« přidával se k jinochům Rozdroj. »Žádných tajností, se vším na venek!«

Terezka už měla křížek hotový, kamenem obložený, podala nůž jiné dívce, ale za těchto podmínek nemínila házeti. Jak by mohla zjeviti, co měla na mysli? Zapálila se v obličeji jako dříve při tanci a rozličně se vytáčela, že počká na ostatní, že by beztoho křížek se překotil, anebo by jej v tůni mezi jinými ani nepoznala. Junáci se nabízeli, že budou hádati, co si Terezka myslí, ale ta jich nepřipustila ani ke slovu.

»Má mne rád — nemá mne rád?« volali junáci za Terezku. »Bude hodný — nebude hodný?« smály se dívky.

Kořábkova dcera nevybrala si však ani to ani ono, ale pustivši křížek do prohlubně, po způsobu malých dětí zvolala: »Za maminku, za tatínka!«

Křížek dopadnuv na dno, hodnou chvíli se potácel na pravo i na levo, než se mezi kameny usadil a vzhůru trčeti zůstal.

»Mají se rádi,« přisvědčovali tovaryši.

»Bude hodný, ale nesmí brojiti proti cechům,« narážely dívky. Rozdroj sebou pohnul a pak se podíval na Terezku.

Zdálo se mu, že dívka přisvědčuje ke slovům těm. Zatím jiní křížky si udělali a do vody metali za smíchu a věšteb.

»Pojďte na sál,« vybídnul Rozdroj Terezku.

»Nenabažil jste se ještě tance?« odpověděla.

»Tedy se projdeme zde po lesní cestě.«

Svolila a odloučily se od ostatní společnosti. Široká, travou porostlá cesta vedla stromořadím. Buky vedle ní stály jako slitina, nepropouštějíce sem ani paprsků slunečních.

»Terezko,« řekl po chvíli Rozdroj, »co jste měla na mysli, když jste spouštěla křížek do vody? Lásku, hodnotu budoucího muže nebo rodiče?«

»To i ono,« vece panna, »blaho všech.« »Ale na co jste myslila nejvíce?«

»Bude-li ten můj hodný, poslušný starších, spořádaný, a jak to družky uhádly u studánky.«

Rozdroj se zamlčel.

»Proto se onen křížek třepal.« »Pověra!« Terezka pokrčila ramenem.

»Víte co se vám stane, budete-li proti cechu jednati? Že vás starší nepřipustí k okázání řemesla čili k provedení mistrovského kusu; tu se nesmíte ženiti, nedostanete v Bělčicích měšťanství a léta, jež jste zde strávil, jsou jako ztracena. Několika tovaryšům se to přihodilo a tak se jim odpor zle vyplatil.«

»Děkuji vám, Terezko, za tu starost,« odvětil Rozdroj, »máte pravdu, něco podobného by mne jistě zastihlo, kdybychom neměli záruky, že budou cechy v nynějším zařízení brzo zrušeny.«

Dívka nemálo se podivila. V cechu vyrostla, v něm viděla největší dokonalosť, a teď že by regule byly odhozeny jako věc nepotřebná a neužitečná? To není ani možno. Vyslovila nad tím úžas a Rozdroj ji poučoval, že zařízení cechovní se nesrovnává se svobodou, duchem času, a musí padnouti.

»Pak nikdo nebude nucen mistrovský kus dělati, do cechu platiti, svačinu strojiti; každý bude sám pro sebe.«

»Ale zdali pak to přinése řemeslům dobro?« pochybovala dívka.

»Doufáme, že to bude s prospěchem řemeslníkům a především se zlomí moc starších.«

»Na tom vám nejvíce záleží,« nadhodila Terezka.

»Pravda, jsme nyní jejich otroky.«

»Spíše řečeno chráněnci, na něž starší hledí jako na svoje syny,« opravovala Terezka.

»Mnohdy je to krutá nadvláda.«

»I rodiče jsou povinni trestati nezvedence.«

»Nezapřete povahu svého otce,« usmál se Rozdroj.

»Jsem v cechu od mladosti a přede mnou se velice mnoho záležitostí odbylo, jež otec jako cechmistr vyřizoval. Znám regule tak z paměti jako každý mistr.«

»To se nyní všechno změní,« řekl Rozdroj.

»Ale zdali se zruší cechy u nás v Bělčicích?« pochybovala dívka. »Nikdo nemůže mistry nutiti, když si sami cech udrží.«

Nad tím míněním se i Rozdroj zamyslil. Terezka má pravdu. Řemeslníci by mohli nadále cech udržovati. Ale tu si vzpomněl na četu nespokojenců, kteří s ním stejně cítí, bojují a se snaží, aby závaznosť cechů byla rozvolněna. Ti jistě neposlechnou starších, ale novoty se uchopí oběma rukama.

Terezka by byla ráda Františkovi řekla, by proto zanechal brojení proti cechům, že se na něj její otec hněvá, že by mu mohl přístup do domu i do zahrádky zakázati, že by přání obou mladých lidí rozbilo se o hněv ten, ale dívka se ostýchala takto zřejmě se vysloviti. Vždyť by tím učinila vyznání a stud jí zabraňoval.

Ale Rozdroj jakoby tušil chod myšlének panniných, sám se o tom zmínil.

»I váš pan otec se usmíří s duchem času, až svobody jeho okusí a samostatným mistrem se stane. Teď cele na cechu je zavislý a ani jako cechmistr volnosti nemá. Všudy straší ony přísné regule. Člověk aby se bál krok udělati, aby každé slovo odvažoval, o díle ani nemluvím. Zde jsme otroky všichni. I za levnou cenu musíme dělati pěkné výrobky. A tak je při všech řemeslech. Myslím, že kdo má méně peněz, špatnější práci obdržeti může. Ale to ne.«

Rozdroj se rozhorloval.

»Buďte ujištěn, že můj otec nikdy nedovolí, aby se rušilo, co od pradávných dob trvalo. Spíše nechá řemesla.«

»Také nebude zle, někdo mladší se dílny ujme a zcela jej nahradí,« řekl František a milostně se na dívku podíval, aby ukázal, koho tím mladším myslí.

»Neznáte mého otce,« pokračovala Terezka vážně, »je velice hodný, laskavý, účinlivý, ale neústupný, když si něco ustanovil. Kdo zlehčuje cech, jest jeho nepřítelem.«

»Ale vy nesdílíte náhled onen?«

»Což pak já! Moje slovo v cechu neplatí,« usmála se Terezka. »Znáte přece regule, že ani vdova ve schůzi hlasu nemá.«

»Já si posud stanovy nevzal tak k srdci,« odpověděl junák, »a neznám ani jejich doslovného znění.«

»To je vaše chyba,« potřásla hlavou Terezka.

»A vy se na mne hněváte?«

»Vám na mém hněvu záleží,« nadhodila dívka, »kdybyste si přál, abych se nehněvala, nejednal byste proti vůli mé i mého otce.«

Junák se chtěl omlouvati, snad by byl o jiných věcech řeč rozpředl, kdyby se pojednou přes cestu nemihnul učeník Bytyška.

»Václave, ty jsi zde?« zavolala Terezka.

Oslovený se zastavil a když ho mladí lidé došli, řekl polohlasem: »Pan mistr je též u Studánky.«

»Otec?« ulekla se Terezka.

»Šel jsem s ním a zůstal jsem v lese. Však je zde krásně, že, pane Rozdroji?« obrátil se k tovaryši.

Ten se usmál pohrdlivě, jako by chtěl říci: »Ty tomu asi rozumíš!«

Ale Terezka byla Václavovi vděčna. Dal jí znamení, že je zde otec. Pátral asi po ní a nenaleznuv ji v sále, rozběhnul se po cestách. Dívka mu rozuměla. Uchránil ji před mrzutostmi. Pošeptala svému společníku, aby se dal jinou cestou k hospodě.

»Teď je mým ochráncem Václav,« dodala, když Rozdroj odcházel po stezce do lesa. Byl mrzut, že přišel o zábavu. A nyní nenáviděný Bytyška zaujímá místo jeho. Doufal, že se dnes ujistí vyznáním Terezčiným nejspíše cestou k domovu, a tu mu v cestu přijde Václav. Snad se báti nemusí, je v letech dívčiných, s Terezkou zachází jako bratr se sestrou. Rozdroj vystihnul poměr ten, byl svědkem škádlení se těch lidí, viděl, že je Václav neškodným, ale přece se na něj hněval už pro učňovu přítulnosť k cechu a poslušnosť ve všech artykulích soukennického pořádku.

Když Terezka se mihla kolem oken dolejší jizby, mistři tam právě vítali Kořábka, radujíce se, že mezi ně tento řídký host zavítal. Ne že by tak šetřil, vyhýbal se hospodám, ale že miloval více domov než hlučné společnosti. Živ byl obstojně a domů pivo si kupoval. Řemeslníci vydělali a mohli si popřáti.

Zde zvěděl cechmistr, jaký byl veden spor a že už chtěli hrnčíře přiděliti soukeníkům, aby počtem překonali řezníky a vždycky první zaujímali místo při průvodech.

Kořábek se zasmál, poveselil a pak povstávaje, řekl: »Musím se podívati nahoru, dovedou-li mě muzikanti zahráti nějakou mou starosvětskou.«

»Tobě by snad nevyhověli, ale tvoje Terezka se tam znamenitě točí dle taktu,« odpovídali mistři.

»Což ta! No byli jsme také mladí a zde jsme se dost natočili,« řekl Kořábek a po dřevěných schodech se bral nahoru. Kde kdo jej uctivě pozdravoval, starší mu podávali ruce a měšťanky se hlásily za tanečnice.

»Tuhle starosť my už máme za sebou,« usmál se cechmistr, »ponechme to těm mladým.«

Sotva se ukázal ve dveřích, přiskočila k němu Terezka. »Tatínku, vy jste přišel za mnou?«

»Snad tě to nemrzí?« podotknul měšťan.

»Ale kde! Půjdu s vámi domů, jakmile poručíte.«

»A hrají ti? Zdali pak platíš?« smál se Kořábek a sotva se otočil, měl za sebou Václava. »I ty zde čumíš? Ale dobře, doneseš každému muzikantu máz piva na můj účet.«

Chlapec rychle konal rozkaz a hudebníci zvěděvše, od koho dar pochází, než se napili, nasadili nástroje a zahráli tuš. Bubeník provolával: »Ctěnému cechmistrovi počestného cechu soukennického.«

Ale Kořábek už odcházel dolů mezi starší, udav Terezce, kdy půjde domů. Když se slunce sklonilo za les, opouštěl s některými mistry Studánku. Také Terezka šla a za lesem je dohonil Václav. Ostatní buď ještě dleli v hospodě nebo rozličnými cestami ve skupinách se brali k městu.

Terezka rozmlouvala s Václavem, ale mnohdy jí mysl utekla zpět do tanečních vírů.

»Je to krásný podvečer,« vykládal Bytyška, »a co hvězd na nebi! Západ se posud červená.«

»Václave,« řekla Terezka, chvíli naslouchajíc těmto výkladům, »neupíjel jsi muzikantům?«

»Podle čeho tak soudíš?«

»Inu, že dnes mluvíš poněkud básnicky.«

»A proč bych nemohl? Vždyť budu brzo tovaryšem jako Rozdroj! Ale proti cechu nebudu brojiti jak on.«

Bytyška se měl učiti déle než obyčejně, rok za rok, poněvadž ničeho od učení mistrovi neplatil, ale tušil, že mu bude sleveno.

»Co se ti dnes ještě líbí?« tázala se Terezka, by mysl Václavovu od Rozdroje odvedla.

»Všechno se mně líbí. Já mám smysl pro přírodu i pro řemeslo.«

»Teď vidím, že jsi pil pivo,« hádala dívka.

»Pil, pravda; pan mistr mně dal. Ale opilý nejsem. Jenom se mně všechno tak kolem zamlouvá. Se skřivánkem bych letěl k nebi. A ty, Terezko, nejsi ráda na světě?«

»I jsem, Václave, jsem,« vypovídala dívka a zase její mysl odbíhala od učeníka, který měl dnes šťastný den. Vždyť ku štěstí tomu potřeboval jenom tak málo!

X.

Družstva cechovní volila si volně své starší, z nichž byl jeden vybrán za cechmistra. Do kterého cechu patřili řemeslníci venkovští, tu voleni cechmistři dva, jakož i kde bylo mnoho mistrů a tovaryšů cizích, přivandrovalých. I na ty jedním starším pamatováno. K sázení starších dostavil se i komisař od náležité vrchnosti, jemuž se platilo od funkce té několik grošů z cechovní pokladny. Mimo to se mu dostalo pohostění a na to vynaloženo mnohdy hodně, aby komisař, který i jiné cechy navštíví, nepomlouval.

Vedle cechmistra volen i cechovní písař čili zapisovatel, který svolával, při hostině obsluhoval a starším k ruce byl; také ustanoven cechovní pantáta, u něhož měl cech hospodu, praporečník, jenž fánu (korouhev) nositi bude o průvodech.

Nejmladší mistr za ty služby, čili jak se říkalo, za to mládkovství neplatil příspěvků do pokladny.

Kořábek ohlásil volbu a svolal mistry. Od města vyslán syndykus čili tajemník; soukenníci jiné vrchnosti nepodléhali. V prvních dnech ani se nedály žádné zvláštní přípravy. Mistři dávno usoudili, že budou opět voliti Kořábka, s nímž byli zcela spokojeni. Ani hned nemohli se rozpomenouti, kolik roků správu cechu vede. Než poslední týden se to a ono proslýchalo, že volba u soukenníků hladce se neobejde. Tu teprvé mistři sestrkovali hlavy a radili se. Řeč se otáčela kolem Jurana, který se

chtěl dostati mezi starší. Ale soukenníci uznávali, jak by do všeho rýpal, tovaryšům za špatný příklad byl a snad i změny regulí by se domáhal. Třeba mnohdy naslouchali narážkám jeho, nyní, když běželo o vlastní kůži, nepokojnému mistru se vyhýbali, by s ním nemuseli mluviti.

Také Rozdroj svolal své věrné, kteří k soukenníkům patřili a měl s nimi delší poradu.

Po nešporách sešel se celý cech mimo učeníky u cechmistra Kořábka. Městský tajemník přisedal, aby dohlížel, správně-li se všechno vede, a posléze od starších aby přijal slib věrnosti. V cechu panovalo nápadné ticho. Kořábek vyvolával jména a ujistiv se o plném počtu, zahájil schůzi obvyklým způsobem.

»Nadešel nám opět čas,« začal, »abychom po zvyklosti svých předků volili starší, které za způsobilé uznáme. Netřeba dokládati, jak důležité místo zaujímají, nad poctivostí řemesla, pořádkem v cechu a mravností členů dozor vedou. Náš cech v tom ohledu vždycky vynikal a proto prvotenství užíval. Doufám, že i nově zvolení stejně si povedou a cechmistr jako spravedlivý a laskavý otec nás všech bude. Já první jemu poslušnosť slibuji a se zavazuji, že dle našich artykulí jednati budu. Dvojím způsobem volbu provésti můžeme; zapisovatel nám přečte příslušné odstavce.«

Žaloudek už měl připravenou knihu.

»K sázení starších všichni ať se sejdou a čtyři nejhodnější ať vybéřou, z nichž cechmistr na rok volen bude, buď že ústně na tytéž osoby údové hlasy své shrnou, nebo písemně do osudí jména dle uznání vloží. Ty pak starší jsou povinni ostatní mistři, tovaryši a učňové míti v náležité poctivosti a počestnosti, jimi se říditi, je poslouchati a uložené pokuty a tresty od nich podnikati.«

»Volili jsme vždycky ústně,« přihlašoval se Němeček.

»Letos bychom však mohli od zvyklosti té ustoupiti a voliti písemně,« odpovídal Juran.

»Stane se po tvé vůli,« klidně řekl Kořábek, »ať svobodně jest pronesen úsudek!«

Sám sáhl pro pohár do pokladny a Žaloudkovi nařídil, aby přichystal papír. Mistři hubovali, že toho netřeba, a k čemu zaváděti takové novoty při volbě.

Zapisovatel rozdělil lístky a členové cechu napsali ty, které si přáli míti staršími. Hlasy vložili do poháru a nastalo sčítání. Vždycky se zde volilo jednohlasně, dnes při sepisování jevil se rozdíl. Několikráte bylo slyšeti i jméno Juranovo. Obdržel pět hlasů, starším se nestal, ale bylo přece vidět odpor.

»No vidíš, co ti to bylo platné,« obrátil se k němu Marhul.

»Já o hodnosť tu nestál,« usmál se pohrdně mistr.

»Chtěl jsi ukázati, že nemusí všechno jíti po našem a vnesl jsi do našeho cechu nesvár.«

Tu byla provolána jména starších a Němeček hned navrhoval za cechmistra Kořábka.

»K čemu se potřebujeme tajiti a svoje mínění na lístky psáti?« dokládal. »Náš posavadní cechmistr se o nás znamenitě staral, proto mu plně důvěřujeme a vedení cechu v jeho

ruce klademe. Myslím, že na malé výjimky všichni se mnou souhlasíte.«

»Souhlasíme,« přisvědčovali druzi dva starší, jimž volba cechmistra příslušela. »Ať zůstane pokladna kde stojí!«

Tu povstal Kořábek a řekl: »Milí soudruzi, děkuji vám za přízeň, kterou mně opět projevujete. Byl jsem s malými přestávkami hlavou tohoto cechu přes dvacet roků a zažil jsem s vámi mnoho radostí i starostí. Nikdo mne nemůže viniti, že jsem kdy jednal proti regulím, kterých si velice vážím. Pokud ty budou u nás panovati, blaze nám; až je opustíme, vyrazíme zlaté dno svému řemeslu. Já jsem a budu vždycky ctitelem oněch artikulí, jimiž se spravujeme, které zaručují řemeslu našemu a řemeslům vůbec blahobyt. Než poslední dobu shledávám, že někteří schválně po většině skrytě jednají proti regulím, je zlehčují, starším na jméno přijíti nemohou a těmi zvyklostmi, jež jsme po předcích zdědili, pohrdají. Tu pak se mně zdá, že i moje osoba jim v cestě stojí. Proto jsem usoudil a si ustanovil, že uhnu s cesty a odejdu na zasloužený odpočinek. Přeji cechu všeho dobra, ale úřad cechmistra už zastávati nebudu. Marně byste mne volili a donucovali. Ať někdo jiný cech řídí, snad se v tom lépe vyzná než já.«

Tato slova mocně působila na přítomné. Juran se zachmuřil, něčeho podobného se nenadál a také si nepřál, aby byl veřejně vystrkován za původce odstoupení oblíbeného jinak Kořábka. Rozdroj měl radosť, že to přišlo v tyto konce. Každý jiný bude povolnějším než Kořábek, který stál při regulích jako skála.

»Nejdříve povstal Valentin Němeček a obrátiv se k mistrům řekl vyčítavě: »A tohle nám způsobili ti, které jsme do města a do cechu přijali. Pěkného jsme se dočkali vděku.«

»My zde máme právo jako jiní,« odpověděl Juran, seznav, kam narážka padá. »Platíme stejně a ještě se nám cizí původ předhazuje.«

»Proč vnášíte tedy do cechu rozbroje, proč se umlouváte proti nám? Jednejte poctivě a otevřeně, pak vám nebude nikdo původ vyčítati.«

»A čeho jsme se dopustili nepoctivého?« vykřiknul jiný mistr, který Juranovi hlas dal. »Volba je svobodna, můžeme voliti, koho chceme.«

»Neběží ani o volbu, ale o jiné věci. Myslíte, že jsme hluší a slepí? Rádi byste povalili cech a samostatně pracovali. Ale tím zničíte řemeslo.«

Juran se dal s jinými do smíchu.

»Řemesla budou vždycky i bez cechů a starších, a to v lepším stavu než při nynější vázanosti.«

»Nezapomínej, že tím zlehčuješ cech.«

»Hrozíte na každé slovo, na každý volnější čin tresty. Pokuty a jenom pokuty! V tom je vaše vláda.«

Tu se hlučně rozmlouvalo a hádky se rozmáhaly na několika stranách. I tovaryši se vmísili do křiku a Rozdroj pomáhal vydatně mistru Juranovi. Nebylo posléze ani slova roz-

uměti. Marně napomínal cechmistr i městský syndykus. Obě strany se daly do sebe velice prudce. Vůdcem starších byl Němeček, mladší zastupoval Juran. Padlo mnohé perné slovo a došlo i na věci soukromé.

Kořábek nevěda si jiné rady, sáhnul k nejvydatnějšímu prostředku v podobných případech. Otočiv se, sundal se stěny koženou silnou reguli. Pak prudce udeřiv do stolu, zvolal co mohl nejhlasitěji: »Cechovní právo!«

Rázem ustala váda a mnohému slovo v hrdle uvázlo. Jiný nedokončil věty a pouze výrazem obličeje dal na jevo, co říci chtěl. Kteří blízko sebe stáli a pěsti zatínali, odskočili, jakoby do vrabců střelil. Někteří se uchýlili stranou za stav, aby hněv jejich nevypuknul a nedali se náhle uchvátiti. Dobře věděli, co to znamená, když ferule leží na desce, tu že jsou tresty několikanásobné a každé provinění že se přísně trestá. Proto se varovali a raději couvli.

»Už dávno jsme nemuseli užíti tohoto práva,« řekl Kořábek, „a je mně líto, že dnes tak učiniti musím. Dvakráte želím toho, že se tak stalo k vůli mně a na konec mého cechmistrovství. Upokojte se, a vy, páni starší, proveďte volbu hlavy cechu.«

Nikdo ani nedutal. Juran se díval ven oknem a tovaryš jeho potutelně se usmíval. Sil vždy dračí sílmě a tento svár byl mu vhod.

»Trváš na tom, že nepřijmeš volbu cechmistra?« tázal se nejstarší soudruh. »My tě znovu žádáme, abys byl naším vůdcem. Odřekneš-li, budou se někteří domnívati, že ustupuješ do pozadí před těmi, kteří nejsou přáteli cechu. —«

Tento důvod ohromil Kořábka. Ustupovati nechce a nesmí. Neleká se boje a bude chrániti cech všemi způsoby.

Starší seznali změnu onu a třemi hlasy hned volili Kořábka opět na rok cechmistrem.

»Ať žije náš dlouholetý cechmistr Jiří Kořábek!« zvolal Žaloudek a mistři hlučně provolali slávu.

Tento obrat zarazil Rozdroje. Najisto čekal, že bude zvolen někdo jiný a teď se všechno obrátilo. A nikdo se novotám nepostaví tak v cestu jako Kořábek. Když ten opoví boj, pak bude jistě chrániti cech všemi prostředky. Právě proto v poslední chvíli se rozmyslil, že volbu přijímá. Nebyli tedy spokojeni odpůrci a nečekali ani až schůze skončí, nesúčastnili se svačiny a mrzutě odcházeli.

Ostatní volby odbyty hladce; Vendelín Žaloudek byl opět zapisovatelem.

Zástupce města přijal od starších slib věrnosti a nejmladší mistr upravoval stoly ku přátelskému posezení a pojedení. Několik míst zůstalo prázdných. Hovořeno o volbě a jednání Juranovo nikdo z přítomných neschvaloval. Ustanoveno potírati vzdory u tovaryšů se objevující a brániti se všelikým novotám.

Soukenníci uhájili cechmistra, ale i jinde byly nesnáze. I tkalci měli bouřlivou schůzi a mlynáři se nemohli shodnouti s pekaři. Volili dvakráte. Nikdo nepamatoval takových hlučných voleb a řemeslníci nemohli vyzkoumati, odkud pochází tato změna.

Po každé volbě a schůzi sešli se nespokojenci u Tausíka a vypravovali si, co se událo. Byli spokojeni tím podvratným dílem. Pojednou nebylo možno všechno změniti. Řady jejich nyní se už nerozmnožovaly, ale účastníci se statně činili. Žid naslouchaje těm rozhovorům, spokojeně se usmíval. Tu a tam opatrně polénko přiložil, ale jenom aby se neprozradil.

Tovaryši po několika schůzích nahromadili opět plno stížností proti mistrům. Tito vidouce při posledních volbách odboj knapů a bojíce se budoucnosti při takové čeledi, počali přísněji na tovaryše doléhati, v ničem jich nešetříce jako dříve.

Rozdroj radil, aby se obrátili k městské radě, a poněvadž mezi nimi jsou i venkovští tovaryši, také ku svobodnému pánu Vlkánovskému z Vlkánovic, aby se utiskovaných zastal. Nepomohou-li ti, půjdou výše k úřadům. Tak navrhoval i Tausík, dokládaje, že podobné spory a odpory proti regulím uspíší pád cechů. Ti, kteří pracují o svobodu živností, právě takových stížností potřebují za doklady pro zrušení těchto starých ustanovení. Pokud budou řemeslníci spokojeni, neb aspoň nespokojenost svou nepodají na příslušná místa, nedá se nahoře nic dělati. Tausík slíbil, že každé hnutí proti cechu pošle svým známým do novin, které jsou kruhům vládním nejbližší.

A tovaryši se vynasnažovali, aby ani z Bělčic stížnosti nescházely. Snášeli všechny křivdy, jež se komu staly, a Rozdroj sepisoval žádost v podobě stížnosti proti mistrům a regulím. Všechno nepohodlné urovnal v odstavce a pak dal podepsati supliku všem tovaryšům. Schválili ji i ti, kteří jinak s nespokojenci nesouhlasili.

Žalovali, jak jsou utiskováni, odstrkováni a do práce honěni. Od sv. Jiří do sv. Václava při lampě dělati musí, soukenníci při práci »štětkami«, jak bývalo obyčejem, půl pinty piva nedostávají, na nešpory sobotní ani se jim oddechu nepopřává, žádných vyražení se jim nedopouští, přísně jsou pokutováni, i když v cechu pozdravení dáti opomenou, koledy o svatém Štěpánu a v pondělí velikonoční jim byly zakázány, dosažení mistrovství se jim stěžuje, leč by vdovu nebo dceru mistrovu za ženu si vzali, při jednom stole s rodinami jísti se jim odpírá, všem stejně se jim neodměřuje, ale někteří, jako miláčkové cechmistrů jsou, žádné odvolání tovaryšův neplatí, ale dvojnásobně při něm trestáni jsou, v ničem volnosti se jim nedostává, ale jako na provázku stále voděni jsou.*)

Rozdroj pak přidal ku stížnostem těm, že mistři veřejně své tovaryše v hanu přivádějí před lidmi a starší proti tovaryšům štvou, aby je místa zbavili.

Jak na rathouze tak v zámku byli překvapeni návštěvou knapů a ještě více ustrnuli, když celou listinu ne jednou, ale několikráte pročetli. Něco podobného se nestalo od let nepamětných. Purkmistr hned volal Kořábka a nadělení ono mu ukázal. Cechmistr všechno klidně pročetl, i větu závěreční, že se tovaryši obrátí k vyšším úřadům, kdyby se s nimi nevyjednávalo a spravedlivým požadavkům jejich nebylo vyhověno.

*) Spor ten zakládá se na pravdě.

Oba muži se dlouho radili, co a jak učiniti. Cechmistr navrhoval bezohledné odmítnutí a třeba propuštění všech nepohodlných knapů. Hlava města nesouhlasila. Odchodem tovaryšů poklesla by řemesla.

»Ať se jim něco málo povolí a v jiném přísně se zakročí. Není tak pouze v našem městě. Slyším, že podvratný duch i jinde bují a nedávno v R* narovnání mezi mistry a tovaryši bylo obnoveno.«

»A co slevili mistři?«

»Noční letní práce, tresty při menších proviněních a úplnou volnost ve výběru nevěst.«

»Bourají regule,« zakýval hlavou Kořábek. »Povolíme-li toto, zítra příjdou s něčím jiným.«

»Ale to je divné,« řekl purkmistr, »že od žádného cechu nežádají zvýšení mzdy, jak by se dalo čekati.«

»Poněvadž se všem dobře vede. Mají-li mistři, přejí svým pomocníkům a tito vidí, že není tak v jiných stavech. Naši tovaryši, poněvadž ani nesmějí rozhazovati a utráceti, slušně se šatí, dobře žijí a střádají peníze. Každý knap, který ode mne odcházel, měl plný měšec. A právě toto dobré bydlo je píchá a popouzí. Ale aby jednou nelitovali.«

Purkmistr přisvědčoval horlivě.

V Bělčicích bylo o stížnosti tovaryšů mnoho rozmlouváno a uvažováno. Sousedé se divili, kde se vzalo v junácích tolik smělosti, a hádali, že jsou někým podněcováni.

Také Vlkánovský si volal mistry do zámku a vyptával se jich. Nejdéle se u něho pozdržel Kořábek a vypovídal všechno dle pravdy i svých názorů.

Nejbližší neděli podali na rathouz i do zámku stížnost mistři. Museli se brániti a chtěli splatiti rovné rovným. Žalovali, že tovaryši artykulí nezachovávají, mnoho zlého činí, lají, nectně mluví, sváří se, půtky mají, krčmy navštěvují, k mistrům a manželkám jejich neslušně se chovají, ku pohřbům a slavnostem církevním nepřicházejí, jsou zahálčiví, rozmařilí, mlsní, marnotratní, neposlušní, vzdorovití atd.

Mimo to vyvraceli některá tvrzení, od knapů pronesená. Páni radní měli příležitost k novým úradám. Ale tato stížnost jim přišla vlastně vhod. Vezmou z každého něco, napomenou obě strany a učiní vyzvání k vespolné lásce a snášelivosti.

Dříve než byl rozsudek pronesen, vyšlo na jevo, že v městě bude nová cechovní slavnost. Kováři, nožíři, zámečníci a vůbec ti, kteří s kovem zacházeli, delší dobu ukládali si příspěvky na prapor. Koupili si zelenou korouhev s ostrým pozlaceným hrotem na žerdi a tuto chystali v nejpříhodnější letní době světiti; ovšem s nemalou slávou u přítomnosti všech ostatních cechů.

Nikdo neměl tušení, že tu naposled sláva cechů vynikne a že to je také poslední prapor, který se jim na náměstí světiti bude. Městská rada chtěla dříve urovnati spor mezi mistry a tovaryši a konala proto několik porad. Posléze vynesla tento rozsudek:

»Tovaryši se napomínají, aby se slušně chovali, regulí a starších poslušni byli, všeho nenáležitého mluvení se vystříhali,

pilností a pořádkem se vyznačovali. Ale povoluje se jim, aby při světle v letě nepracovali, při jednom stole s ostatními jedli, v sobotu při nešporním zazvonění s mistry od stolu vstávali. Ve všem ostatním ať se podrobí stanovám cechovním! Neslušno, by koledováním chudým dětem radosť odnímali a pan hrabě místo toho pivo tavaryšům do hospody panské pošle. V tom se snesla městská rada s urozenou vrchností, a myslí, že i řemeslníci s čeledí komorní na základě tom v lásce žíti budou . . .«

Tato odpověď usmířila poněkud obě strany. Mistři projevili dobrou vůli k tovaryšům a tito se uspokojili aspoň těmi ústupky, doufajíce, že později více si vymohou.

V té době řemesla vůbec vázla a mistři vyvedli často všechnu čeleď na pole, kde zrál chléb, vlně se v bohatých klasech. Na nejbližší pak neděli stanoveno svěcení cechovní korouhve, což se dálo na náměstí před štíhlým obeliskem, na němž byla umístěna socha Bohorodičky se zlacenou svatozáří. Opět měl venkov veliký příliv do města a z kostela se bral průvod jak o Božím Těle, ale bez baldachynu a monstrance s Nejsvětějším. Družičky nesly zastřený prapor a kovářský cech šel hned před děkanem. Za žerdí, posud svislou, kráčela matka a kmotra praporu. Prvou byla paní Vlkánovská z Vlkánovic, která tuto čestnou službu při všech novějších korouhvích ochotně konala a na prapor krásnou hedvábnou pentli připjala. Za kmotru vyvolena nejstarší mistrová z cechu. Šlechtična pranic se nestyděla za ženu z lidu, za měšťanku a zámečnici. Svorně šly vedle sebe a vykonávaly své úřady. A když zámečnice uhýbala hraběnce, tato jí dodávala vlídnou tváří a řečí smělosti.

Na náměstí, na podiu schválně sbitém, proslovil děkan řeč, v níž chválil cechy, že tak pracují pro česť Boží, zachovávají mezi sebou pořádek, a jak časné tak i věčné svoje blaho na mysli mají. Napomínal je, aby setrvali řemeslníci na této dráze, aby oslavovali služby Boží, chránili vážnosť řemesel a už svým životem ukazovali, že jsou odchovanci těch artykulí, které byly a budou cechům k dobrému. Ať panuje v cešich a mezi řemeslníky vůbec svornosť a vespolná láska. Tento prapor značí spolu rozkvět řemesla, vítězství nad nepřízněmi a bude družiti všechny v jeden šik stejně pracujících a za jedno smýšlejících.

Ještě cechmistr rozličného řemeslnického cechu, k němuž se též kováři a zámečníci připojovali, promluvil, vybízeje soudruhy k zachovávání regulí, k životu řádnému a zbožnému. Pak prosil děkana, by posvětil prapor ke cti Boha trojjediného.

Při zatloukaní hřebíčků, což se dělo stříbrným kladívkem, pronášena rozličná hesla. Nejdříve zaťukala paní Vlkánovská, česky pronášejíc heslo: »K ozdobě domu Božího a pro česť celého cechu!«

Za hostmi šli všichni cechmistři. Kořábek řekl: »Ve jménu svaté a nerozdílné Trojice. Amen.« Tak počínaly téměř všechny regule. Podobným směrem se nesla i hesla ostatní.

Posléze byl prapor vyzvednut a poprvé zušuměl nad hlavami těch, kteří několik roků ukládali groš ke groši, aby měli svoji korouhev. Nyní pak hrdě shlíželi na odznak ten a svalovité ruce třímaly žerď co nejpevněji. Praporem tím osvědčovali

svoji víru, vždyť bude sloužiti v první řadě účelům církevním; také ukazovali tím slávu svého řemesla a podřízenosť cechu, kterému prapor náležel. Hrdě kráčeli ke chrámu, kde byly služby Boží s příslušnými chvalozpěvy. Oči diváků spočívaly na statných postavách mistrů kovářů i jejich silných tovaryších. Byli hrdiny toho dne.

»Není to krásné v našem cechovním zařízení?« řekl Kořábek, vraceje se z kostela. »Nezažijeme v něm i dosti dnů radostných?«

»Ba právě, krásná to byla opět slavnosť,« přisvědčoval Žaloudek. »Na mnoho hodin cesty jsou zde lidé.«

»A bylo by tak bez cechů? I sláva města na nás záleží. Nedobře jednají tedy ti, kteří proti cechům brojí. Dnes se mohli přesvědčiti, jaké vážnosti se těšíme. A myslíte, že by tak bylo, kdybychom stará zařízení opustili? Pak si nás nikdo nepovšimne, ano mnohý námi i pohrdne. Cech dodává jednotlivcům cti a vážnosti.«

Sousedé přisvědčovali. Byli rovněž nadšeni dnešní slávou, na níž se dlouho pamatovalo v celém okolí a kterou všichni zapisovatelé široce zaznamenali do pamětních knih a to o mnoho šířeji než spor, který téhož roku se odehrál a rovněž musil býti zaznamenán pro věky budoucí.

Kořábek diktoval Žaloudkovi do péra větu závěreční: »A tak se kolo světa tohoto divně otáčí, jednou radosť, podruhé žal a jindy starosť přinášejíc; ale za všechno Bohu česť a chvála.«

XI.

K nejbližší kvartální schůzi sešlo se něco málo předmětů, o nichž musil cech pojednávati. Stížnosť a pokuta nebyla zcela žádná, nikdo se nehlásil za učně a také se nic pamětného v cechu neudálo. Teprve v poslední chvíli se dostavil František Rozdroj. Podal písemní žádosť, již ústně provázel, aby mu bylo dovoleno ukázati řemeslo a mezi mistry byl vřaděn.

Proto asi také dával Rozdroj pokoj. Nemoha se dočkati, až nadejde změna v cechovním zřízení, chtěl, aby jej starší mistrem prohlásili. Také si nepřál Kořábka rozhněvati, neboť posud udržoval známosť s Terezkou. Domníval se, že mu všechno půjde hladce a až dosáhne svých cílů, že obrátí a svou dále povede. Cechmistrova dcera s ním mluvila, dávajíc mu svou náklonnosť na jevo, ale přece příliš nezacházela v lásce, vymlouvajíc se na své mládí a přísnosť rodičů. Rozdroj mnohdy ji zval ke kapličce, do studánky, na zábavy, pouti, ale dívka ani všudy nesměla ani netoužila. Václav jí byl dán často za průvodce, což Rozdroje právě netěšilo. Také nechtěl, aby jeho vyvolená o cechu rozmlouvala, jej velebila a v poměry jeho se míchala. Takových věcí si nesmí všímati a vůbec přestane to, aby údové s celými rodinami tvořili jako jeden celek.

Rozdroj by byl rád Terezku změnil, ale dařilo se mu nevalně. Nejenom dívka, ale i její průvodce stál mu naproti. Okřiknul Václava, ale junák se nedal.

»Smím snad přece mluviti o cechu,« odpovídal, »když na podzim dostanu za vyučenou.«

»A já budu mistrem,« dokládal František, významně se dívaje na Terezku, jakoby říci chtěl: »Jako mistr se mohu a také jistě budu ženiti.«

Václav věděl, jaká přednosť a vážnosť patří staršímu, nechtěl tovaryše si dobírati, ale jenom pokrčil ramenem.

Také Terezka se rozhodnutí junákova ulekla. Viděla, jak jest otec na Rozdroje rozezlen, všechny vzdory tovaryšů jemu přičítá a jej za původce nedávného odporu považuje; byla tedy doba k podobné žádosti méně příznivá a dívka by nikdy ku kroku tomu neradila. Kdo ví, stane-li se tovaryš, nepožívající přízně a chvalné pověsti, mistrem? A kdyby, za nynějších poměrů mu Kořábek nikdy dceru za manželku nedá. Terezka se lekala hned předem bouře, která by se nad domem snesla, kdyby František o její ruku žádal. Ani sama netoužila po vdavkách, byla posud jako dítě, ač měla mnohdy velmi moudré názory a v městě byla v počet nadějných nevěst vložena. Její budoucí věno a předčasná vyspělosť tělesná k tomu napomáhala. Dívka netajila se s náhledem svým, ale nedocházela upřímná rada její sluchu. Rozdroj stůj co stůj chtěl býti mistrem.

»Mám k tomu léta i vědomosti,« dokládal. »Nejsem vázán povinností vojenskou a právo měšťanské také si zaplatím. Tovaryšiti se mně už nechce.«

Terezka ještě to a ono namítala, až se Rozdroj pohněval. »Slečna nepřeje mně samostatnosti. Vždyť se chci podrobiti a provésti mistrovský kus!«

Nikdo jiný tovaryšovi nebránil, soudruzi ho pobízeli a František se také s nikým neradil. Zadal žádosť, již si sám v komoře sestavil a napsal.

Kořábek uvítal tovaryše se vší slušností, přečetl žádosť a nedav nevůle ničím na jevo, řekl: »Já proti tomu ničeho nenamítám a žádosť tvou cechu přednesu. Jak rozhodne, nevím. Pak zaplatíš poplatek, budeš-li k ukázání řemesla připuštěn.«

Rozdroj chtěl hned položiti pět kop podle regulí. Tři lokte perlového sukna dá a »pojedení mistrům« provede, až bude skutečně dílo jeho za dobré uznáno a diplomu mistrovského s příslušnými pečeťmi a podpisy starších se mu dostane. Na těch si dali cechové záležeti, písaři o nich pracovali kolik dnů, papír k nim brali pergamenový a každý se mohl rovnati diplomu doktorskému. Synové mistrů snadněji to odbyli, ukazujíce pouze půl řemesla, majíce slevu v poplatcích a jsouce osvobozeni od nákladných mistrovských obědů. Vystrojili pouze svačinu dle dobré vůle.

Nejhůře se vedlo tovaryšům přivandrovalým a když se bylo báti konkurence.

Záhy se rozneslo městem, oč Rozdroj žádal, a hned se vyskytly hlasy, že mistrovského kusu neprovede; ne že by nebyl dobrým řemeslníkem, ale že v Bělčicích je soukenníků právě

dost a každý přírůstek té živnosti by byl usedlým mistrům na škodu. Jiní, vědouce o známosti Františkově s Terezkou, hádali, že by odtud mohla vzejíti pomoc. Ať Kořábek přijme Rozdroje za zetě, popustí mu s dcerou i svoji živnosť, sám odejde na zasloužený výměnek a všechno bude vyrovnáno. Mnozí však pochybovali, že by to šlo tak snadno, znajíce nevůli, v jaké přísný Kořábek s nepovolným tovaryšem žil, spory, které spolu měly a nájezdy, jež Rozdroj proti cechu podnikal.

V městě při nedostatku jiných vděčnějších novin mluvilo se o tom dost a pronášeny rozličné úsudky, dříve než se schůze konala a předmět onen byl nějak vyřízen.

Také Kořábek častěji zabloudil na onen předmět. O dceřině známosti s Rozdrojem věděl — nevěděl, spoléhaje na poslušnosť, v jaké byla Terezka vychována. Nebránil jí, aby se slušně bavila s řádnými junáky, zvláště když k cechu náleželi; nikdy jí nevyčítal, když i s Rozdrojem postála. Až uvidí vhodnou dobu, aby poslední dítě zaopatřil, promluví rozhodné slovo i ku spokojenosti milené dcery. Syn z dobré vůle oddal se stavu duchovnímu; ani se starší dcerou neměl potíží.

Cechmistr se nechtěl stavěti naproti tovaryši, který jak jemu tak ostatním způsobil více mrzutostí, než radostí; ať rozhodnou všichni o jeho žádosti! Řekli by, že se mstí za volby a jiné věci.

Ale též Kořábek si ustanovil o příští schůzi vyplniti jeden odstavec chudého programu. Prohlásí svého učně Bytyšku za tovaryše a dá mu vysvědčení. Doba učení jeho končila a pacholík toho zasluhoval. Vlastně nyní měl nahražovati čtvrtým rokem, že otec jeho neplatil a synka si pouze šatil. Bylo tak vyjednáno, neb Kořábek dávno učeníkovi sliboval, bude-li se pilně učiti a poslouchati, že mu náhradní rok promine. A cechmistr byl po celou tu dobu s Václavem spokojen. Přidržoval jej k řemeslu a Bytyška dobře chápal. Prací nenáležitých konati nemusil.*) Kořábek si dal záležeti, by ze svého vychovance měl řádného tovaryše, aby se Bytyška vyrovnal svým předchůdcům, a podařilo se mu to náležitě. Václav lnul k cechu, jakoby se v něm zrodil, ano mnohého synka městského předčil. Byl opakem vzpurného Rozdroje a cechmistr si na něm mnoho zakládal. Proto ho chtěl vyznamenati, celý rok mu odpustiti, by si mohl hned odbýti léto vandrovní a měl plat jako tovaryš.

Kořábek zavolav si otce Bytyškova, všechno mu vyložil, co a jak chce podniknouti. Chalupník byl překvapen, mile dojat, ale hned si vzpomněl na poplatky, které musí za syna zapraviti do cechu, zapisovateli, za listiny, ale Kořábek mávnuv rukou, řekl: »Nemějte starostí, to se všechno vyrovná.«

Pak psali s Vendelínem list za vyučenou, vynasnažujíce se, aby učně hodně pochválili. Václav toho zasluhoval, ale cechmistr měl při tom ještě zvláštní úmysl a schválně poslušnosť Bytyškovu vynášel. Zapisovatel musil dvakráte listinu opisovati, Kořábkovi se vždycky zdála málo pochvalnou.

*) Domácí práce učňů s řemeslem nesouvisící, byly patentem z r. 1715. zakázány.

»Ani si toho nezasluhuješ,« prohodil Žaloudek, vycházeje z domu a potkávaje Václava.

Junák pokrčil ramenem, jakoby chtěl říci: »Když toho nejsem hoden, proč mně to dáváte?« Nahlas odvětil: »Však pan cechmistr ví dobře, co dělá.«

»A kam povandruješ?« vyzvídal mistr.

»Hodně daleko, abych kus světa shlédl,« usmál se Bytyška.

»Snad někde uvízneš a do Bělčic se nevrátíš,« hádal Žaloudek. »Nejsi zdejší rodák a proto k městu netíhneš.«

»Kdo ví,« vece Václav, a hlubokým okem přelétnul náměstí, po němž se za tři roky dosti naběhal. Miloval rodiště svoje, ale také sem přenesl lásku, naleznuv zde lidi upřímné a hodné. Vzpomínka na odchod kalila jeho radost, již pociťoval při vědomí, že povýší a za nedlouho mezi tovaryše čítán bude. Ti, kteří rovněž z chudých rodičů pocházejí a musí učení své jedním rokem nahražovati, jak mu budou záviděti.

Také Kořábek hned dostal několik nabídek, otcové přiváděli syny z města i okoli, prosíce, by je vyučil, ale cechmistr odmítal, řka: »Jsem stár a nevyhověl bych povinnostem; nemám už tolik trpělivosti a nikoho nebudu učiti.«

Václav byl jeho posledním vyučencem.

»Odcizil jsem syna soukennickému řemeslu, ale myslím, že jsem místo něho přinesl náhradu,« říkal Vendelínovi i jiným mistrům. »Vyučil jsem několik soukenníků a mám radost, že se vydařili, při cechu věrně stojí a řádná sukna tkají. Jenom k tomu jsem je vedl, aby dělali svému řemeslu čest.«

Žaloudek nepřisvědčil, aby též sebe nechválil. Vždyť náležel mezi vyučence, jimž se nyní z úst cechmistromých uznání dostalo.

Také mistři srazili před schůzí mnohdy hlavy dohromady, rozvažujíce o Rozdrojově žádosti. Pronesena mnohá mínění a všechna nebyla žadateli příznivá. Ukazováno na to a ono; nový mistr byl všem na překážku a obtíž.

Kořábek dal svolati cech obvyklým způsobem. Dostavili se všichni zapraviti poplatky, čekajíce, až bude Rozdrojova žádost přečtěna. Obsah její zdál se býti Němečkovi málo slušný a pokorný. Mistrům nebyl dán náležitý titul a při slově »cech« vynechán přívlastek »počestný«. Ani Rozdroj, ani Bytyška nesměl býti přítomen; oba čekali na zavolání. Tovaryš marně pátral po Terezce, a Václav klidně trhal švestky do košíku.

Cechmistr přeslechnuv poznámky Němečkovy, kázal zapisovateli, aby přečetl v regulích příslušný odstavec.

»Item, kdo by chtěl mistrem v městě se státi, ten spravedlivou žádost před starší přednese, a když mu v tom povolnost učiněna, prokáže se listem křestním o svém splození, zachovacím o svým mravech, lety vandrovními a tovaryšskými, vysvědčením, že se řemeslu vyučil a jinými průkazy. Pak složí cizí tovaryš pět kop peněz do cechu. (Domácím synkům bude uleveno), dá tři lokte gerlického sukna a svačinu dle poctivosti. Budou vy

voleni starší jako dohlížitelé a před těmi ten tovaryš mustrstück*) provede . . .«

Nyní vypočítávali regule, co všechno musí žadatel provésti, aby se osvědčil v osnově i postavě, kramplování, vybíjení, tkaní, valchování, napínání a jiných soukennických pracích.

»Ukázal-li by se v něčem nedostatečným, nemůže mu býti mistrovství uděleno, leč by se v té věci dotvrdil. Starší pak ustanoví, kdy smí a z kterých kusů zkoušku opakovati,« končil zapisovatel, ale přednášel vlastně jenom stěnám, neboť každý účastník stanovy dobře znal. Mistři zatím rozmlouvali, jak k žádosti odpoví.

»Slyšeli jste, páni sousedé, znění stanov, jimiž se ve všem řídíme,« řekl cechmistr; »rozsuďte sami, co se má státi. Žadatel podal všechny listiny už dávno a listu zachovacího nepotřebujeme, neboť Rozdroje dobře známe a mezi námi zde se chce usaditi. Připouštíte jej k mistrovskému kusu?«

Chvíli nikdo neodpovídal, až se zeptal Marhul: »Kolik je žadateli roků? Zdá se mně, že není ani posud plnoletým.«

»Právě před měsícem minul mu čtyři a dvacátý rok,« oznamoval mu cechmistr, ukazuje křestní list.

»Já byl připuštěn k mistrovství v roce třicátém,« ozval se jeden ze starších.

»Mně bylo dva a třicet let, když mne dal otec za mistra prohlásiti a živnosť mně popustil,« odpovídal jiný.

A tak jeden za druhým ohlašoval, v jakém věku samostatnosti došel. Všichni byli starší než Rozdroj, na jehož mládí bylo všeobecně ukazováno. V cechu byli též starší tovaryši a posud se o mistrovství nehlásili.

»Přednosť mají domácí,« poukazoval Němeček na okolnosť, která u cechů vždycky rozhodovala, že městským synům dáváno první a cizím teprve druhé místo. »Bývalo tak dříve, musíme na tom státi i nyní. Košile bližší než kabát.«

Bělčičtí rodáci horlivě přisvědčovali, přistěhovalí mlčeli.

»Rozdroj se také nechoval u nás tak,« přikládal si polénko Marhul, »abychom k vůli němu zvláštnosti dělali. Ať se přečte, kolikráte byl trestán a pokutován, napomínán a varován!«

Cechmistr mávnul rukou odmítavě. »Víme o tom všichni; netřeba to opět připomínati.«

»A kdo mu chce vlastně předati živnosť?« tázal se jiný mistr. »Nebo míní rozmnožiti náš počet? Co pak nás není v Bělčicích více než dosti a v sousedních městech tolikéž? Nadělejme si hodně nových mistrů a co potom prodáme?«

Soukeník slovy těmi udeřil na nejcitlivější strunu. Zde každého svírala pata. Měli strach, aby při velkém počtu řemeslníků nebylo jim ubráno na zisku. Kolem toho bodu se při ceších mnoho otáčelo.

»Nevěděl bych, kdo by mínil novému mistru ustoupiti,« řekl cechmistr klidně.

Někteří se podivali na řečníka po straně, aby vyzkoumali, ví-li Kořábek něco o záměrech a záletech Rozdrojových. Ale ani.

*) Mustrstück (též meisterstück), mistrovský kus.

nejprozíravější zkoumatelé tváří a povah lidských nerozeznali a nevyzpytovali nitro cechmistrovo.

Mistři se nezmínili a nikdo se Rozdroje nezastal. Ani jeho přítel Juran neztratil pro něho slova, vždyť běželo i o jeho kůži a tu přestávají svazky přátelslví!

»Co tedy odpovíme na žádosť Rozdrojovu?« posléze se tázal cechmistr, aby všechny návrhy v jedno shrnul.

»Ať čeká, zle mu není; ať tovaryší dále a dá nám pokoj!« přímo rozhněvaně diktoval Němeček.

»A vy ostatní?«

»Souhlasíme,« zněla odpověď; »dokud se neuprázdní některé místo, k okázání řemesla nikoho nepřipustíme. Lépe, když pracuje několik mistrů pořádně, než aby v každém stavení někdo hudlařil. Pak by se ani tovaryšům valně nevedlo. Nám musí blaho cechu na srdci ležeti.«

»Tedy jednohlasně?«

Nikdo neodporoval. Zaspisovatel namočiv péro, psal, co mu cechmistr napovídal. Juran přece něco poblíže stojícím vykládal, ale jednohlasného výroku nerušil. Mezi tím vyjednáváním byli všichni tovaryši a učňové odesláni do síně, jak se mnohdy stalo. Po několik schůzí tam musil státi za trest ten, kdo něco z cechu tajného vyzradil. Také Rozdroj přišel, ale mnoho zvědavosti neukazoval. Ve světnici se mluvilo hodně hlasitě, že venku stojící se mohli domysliti výsledku rokování. Čekali, že povstane proti žadateli Kořábek, ale sklamali se. Cechmistr Rozdrojovi neškodil ani slovem. Také doufali, že Juran důrazněji se postaví na obranu svého tovaryše, což se nestalo.

»Františku Rozdroji,« oznamoval cechmistr úředně, »zde shromážděný počestný cech soukennický jednohlasně se usnesl, abys pro své mládí a stísněnost našich poměrů řemeslnických zatím nebyl připuštěn k okázání řemesla a provedení mistrovského kusu. Přejeme si, abys nadále mezi námi jako tovaryš pracoval, více zkušeností si zjednal a jednou řádným a dovedným mistrem v Bělčicích se stal. Na tom jsme se usnesli a já ti to jménem všech oznamuji v té naději, že tuto úradu přijmeš klidně a rozšafně, beze všeho hněvu a pohoršení.«

»Při nynějších poměrech cechovních,« odpověděl Rozdroj, »ani jsem nic jiného nečekal. Musím doufati, že v budoucnosti všechno napraví a nám tovaryšům se uvolní. Zatím nezbývá nic jiného než trpěti.«

»My pak jsme toho přesvědčení,« ozval se Němeček, »že se vám zle nevede. Žijete bez starostí, kdežto mnohý mistr aby přemýšlel a se vynasnažoval, jak by svou čeleď obsloužil, vyplatil a zaměstnal. Až se stanete mistry, přesvědčíte se o tom.«

Starší přisvědčovali, tovaryši mlčeli. Rozdroj se chystal k odchodu, když zaslechnul, že Kořábek Václava chce prohlásiti za tovaryše. Ani tomu nevěřil, že by cechmistr ku svému učňovi tolik blahosklomným se stal a rok mu odpouštěl. Tím zbaví se laciné síly a učiní si újmu. Nebo snad Bytyška syna svého vyplatil?

»Druhým předmětem dnešního programmu jest,« oznamoval zapisovatel, »uznání Václava Bytyšky ze Hvozdce za tovaryše.«

»Pani mistři,« ujal se slova Kořábek, »víte, že jsem před třemi roky přijal učně, syna chalupníka Bytyšky ze Hvozdce. Mnozí se nad jeho vesnickým původem pozastavovali zvláště proto, že dotčená dědina v městě nepožívá přízně. To budiž jenom mimochodem připomenuto; hlavní jest, že se nám onen učeň dobře vydařil. Poněvadž se učil u mně, nesluší se, abych sám o něm chválu vzdával, znáte jej velmi dobře.«

»Velice řádný a mravný junák!« pochvaloval Němeček a ostatní přizvukovali.

»Poněkud drzý,« ozval se Juran a Rozdroj přisvědčoval.

»Není ten, aby se zalíbil všem,« odvětil Marhul, obrátiv se k odporujícím.

»Po celou dobu svého učení tak se choval, že nebyl ani jednou trestán,« oznamoval Žaloudek.

»Nesběhl z učení, ač se mu velice po rodišti stýskalo; nepromarnil ani jediného dne, aby jej musil nyní týdnem nahražovati; ano konal ve prospěch cechu takové věci, jež mu ani jako učni nenáležely. V pašijových dnech na příklad vedl pobožnosť, svolával cech, »ochotně zastával poslíčka místo nejmladšího mistra. Mně pak byl výborným pomocníkem a proto jsem se rozhodnul, že mu odpustím rok, který by měl nahražovati. Nemyslím, aby se to stalo pravidlem, ale chci touto vyjímkou odměniti poslušnosť a oddanosť učňovu.«

»Bude mu laciným tovaryšem a všechno se vyrovná,« poznamenal Rozdroj.

»Zde odvádím místo Bytyšky poplatek do matky pokladnice,« pokračoval Kořábek, »a tady odměnu zaspisovateli za vysvědčení.«

»Václav mne často zastal, jsem mu mnohými díky povinován,« řekl Žaloudek, »proto nepřijímám ničeho od zápisu a rád všechno zdarma dělám.«

»Zde se potkává šlechetnosť se šlechetností,« poznamenal starší mistr.

»A jistě se to děje po zásluze,« potvrdil Kořábek. »Tedy se vás táži, páni sousedé, souhlasíte-li s tím, aby můj vyučenec Vaclav Bytyška byl za tovaryše uznán? Že řemeslu rozumí, je mojí starostí, ale rcete, máte-li co proti němu?«

»To nemáme,« odpovídali mistři.

»Ale počet tovaryšů je ve městě značným,« namítal Juran, »rádi bychom věděli, u koho bude Václav pracovati.«

Řeč ta byla oplátkou a Juran se chtěl tovaryšům zavděčiti.

»Bytyška hned chce nastoupiti léta vandrovní,« odpovídal cechmistr. »Kdyby neodcestoval, zůstal by tovaryšem u mne. A až se navráti, budu-li živ a zdráv, ochotně jej zase přijmu. Takový junák všudy rád je vítán.«

Rozdroj poznal narážku a pochopil, že schválně dnes Václavovi se dostává za vyučenou.

Tu byl také Bytyška zavolán a cechmistr mu předkládal povinnosti, které mu nastávají jako tovaryši, aby nad povýšením nezhrdnul, nadále starším povinnou úctu prokazoval, jich poslouchal a slušně se k mistrům choval. A na potvrzení toho přečetl zaspisovatel Bytyškovi několik příslušných odstavců, jednajících o »počestnosti řemesla«.

Václav slíbil, že se zachová dle nařízení v městě i v cizině, aby soukenníkům čest dělal a o Bělčicích chválu šířil.

Nyní Žaloudek přečítal vysvědčení,*) jakého se novému tovaryši dostalo.

»Podepsaní starší počestného cechu soukennického v městě Bělčicích dosvědčují tímto listem, že Václav Bytyška, syn Jana Bytyšky, chalupníka ze Hvozdce, k poctivému muži Jiřímu Kořábkovi a spolu cechmistrovi za učeníka se dostal, jak od počátku, tak do skonání učení svému vedle obyčeje poctivému řemeslu soukennickému řádně, poctivě a náležitě se učil, dokonale se vyučil i doučil a jak o něm sám cechmistr chválu vydal, čím jakkoliv povinen byl, vše náležitě se vší poctivostí a ochotností vykonati každého času se vynasnažoval, a po všechen čas učení svého nic takového, co by proti jeho dobré cti slouti mohlo, se nedočinil, nýbrž vůbec i jednomu každému z nás všemi obyčeji, jakž na poctivého, pilného, poslušného učeníka slušelo a záleželo, se choval, tak že o něm nic jiného nežli všechno dobré a chvalitebné praviti můžeme, jej pak jako řádného a dovedného tovaryše, pilného pracovníka a snaživého muže odporučujeme, jsouce přesvědčeni, že nám nikde žádné hanby nezpůsobí a cti neujme . . . .«

Mistři i tovaryši se divili, jak krásného vysvědčení se Bytyškovi dostalo. Už dávno cech takového nikomu nevydával. Václav pozorně naslouchal a vida, že je předmětem všeobecné pozornosti, až slzel.

»S tím kdekoliv se můžeš proukázati,« mínil Žaloudek, »a všudy budeš přivítán.«

»A důvěřujeme, že zůstaneš stále pilný, poslušný a hany našemu cechu neučiníš,« dokládal cechmistr.

»Poslusnosť a jenom poslušnosť,« zabručel mrzutě Rozdroj.

»Zde máš vysvědčení na odchodnou,« pokračoval zapisovatel a hned hlasitě předčítal:

»My přísežní starší a jinší mistři řemesla soukennického v Bělčicích vysvědčujeme tímto, kterak přítomný tovaryš ze Hvozdce rodilý, Václav Bytyška jménem, 17 roků starý prostřední postavy, též kaštanových vlasův, bez zvláštního znamení, jenom česky mluvící, u nás tři roky v práci trval, v tomto čase věrně, pilně, tiše, pokojně a poctivě, jakž na řemeslníka sluší, se zachoval, což my tímto attestirujíc všechny spolumistry naše téhož tovaryše všudež dle obyčeje řemeslnického fedrovati slušně dožádati jsme chtěli.«

Následoval podpis cechmistrův a dvou starších.

Rozdroj už nevyslechnul toto vysvědčení, ale rychle odcházel ze světnice. Teď mu bylo všechno zcela jasné. Sám nebyl připuštěn k okázání řemesla, ale Bytyška měl mu za vzor býti postaven. Proto právě v týž den za tovaryše prohlášen a takových pochval se mu dostalo, jeho poslušnosť, pilnosť, mravní zachovalosť vynášena a velebna, aby se na druhé straně ukázalo, čím tovaryš se provinil a co mu vadí v dosažení touženého mistrovství.

*) Opsáno z cechovních listin s malými změnami.

XII.

Účastníci rozličných řemesel byli shromážděni ve své cechovní hospodě »u růže«. Neodbývali žádné kvartální nebo výroční schůze, neradili se o ničem, co by přispívalo ku zvelebení cechů a řemesel, neukládali trestů nepovolným, ale bavili se. Bylo to v době jarmarků a tu z pochopitelných příčin zavládla mezi řemeslníky veselejší mysl, výrobky šly více na odbyt a opasky se naplňovaly. Měšťané také častěji se zastavili na sklenku panského moku, a že se toto rychleji čepovalo, bylo též lepší. Také se naskytnul předmět veselosti a někdo odnášel všechny žerty, jež se na jeho hlavu sypaly.

Tentokráte se všechno hrnulo na ševce, a to z dvou příčin. Jeden chráněnec sv. Krišpína a Krišpiana zastyděv se nad prastarým názvem svého řemesla, vyvěsil tabuli, na níž se pojmenoval mistrem obuvnickým. Jiná pak okolnosť nahodila se před nedávném, když do Bělčic zavítal odkudsi tovaryš a dostav místo, přihlašoval se, že chce znovu mistrovský kus opakovati. V kraji, odkud pocházel a kde se učil takový způsob je prý v obvyklosti. Přejde-li tovaryš do jiného města, musí opět řemeslo okazovati.

Toho se ostatní hned chopili a obyčej ten schvalovali.

»To je tak,« vykládal mistr bednářský, »v každém městě a v každém kraji jiná je noha, dle níž se musí přece ševci říditi, aby nám udělali řádnou obuv.«

Řemeslníci se smáli a napadení ševci hledali vhodnou odpověď.

»Snad bychom dokonce k vůli každému zákazníku měli řemeslo ukazovati.«

»To by bylo nejlepší, abyste nám nekazili nohy,« ujišťoval bednář z panského pivovaru.

»Inu ovšem,« na to ševci, »takové hrubé a jednotvárné práce my neděláme jako bednáři. Ti mají všechny sudy stejné. Ševci proti bednářům jsou přímo umělci.«

»Ale ve výrobcích je rozdíl,« smál se bednář; »co teče z našich sudů, každý rád béře, však co do vašich bot vniká, všem je nemilé.«

Na chvíli byli ševci přetrumfnuti, ale za nedlouho se opět sbírali, sám cechmistr se jich ujal, řka: »My šijeme dle kopyta a nohy lidské, zdali pak víte, dle čeho bednáři dělají sudy? Marně byste hádali. Takový pan mistr chytí vědro čistého vzduchu, ten rychle pobije duhami, dle svého břicha změří obruč, nasadí, vyvrtá otvor, kterým ten vzduch vytáhne jako my kopyto z boty a je sud hotov.«

Celou světnicí zahřměl výbuch smíchu a bednář se smál také.

»Ale zda-li pak, páni ševci nebo vlastně obuvníci, víte, jak se šily boty, dokud nebylo kopyt?« za chvíli odpovídal bednář. »Tovaryš chytil vola nebo tele, jak právě měla býti bota veliká, pan mistr tomu dobytčeti obalil nohy kůží a byla míra vzata.«

Následoval nový hlahol smíchu.

»Apropo,« nazvédl prst Žaloudek, »takovým způsobem se brala míra našemu panu bednáři, poněvadž žádný švec neměl tak velikého kopyta, jako byla jeho noha.« Bednář se dlouho

neradoval ze svého vítězství; bylo mu přemýšleti na něco nového a ještě ostřejšího. Tak se řemeslníci bavili, aniž by se na sebe rozhněvali. Když to šlo do živého, hospodský se tázal toho kterého cechmistra, má-li poslati pro feruli, a nastal pokoj.

Měšťanům se zábava líbila a hodina prchala za hodinou, Besedníci ani nevzpomněli na karty nebo jinou hru o peníze. Stále bylo o čem povídati a mnohdy přivandrovalý tovaryš bavil celou hospodu, vypravuje události ze světa a nahražuje noviny, jichž tehdy nebývalo.

Zdálo se, že i návštěvníci cechovní hospody něco nového zvědí, neboť už pozdě na večer vešel sem mladý muž s tlumokem, dle všeho řemeslnický tovaryš. Cosi zvolal jako pozdrav a pak k čelnímu stolu se posadiv, poručil si pivo. Počínal si nějak směle a pánovitě, ale boky nevelkého vaku měl schlíplé, čehož si přítomní řemeslníci hned povšimli. Postavy byl vysoké, vychrtlé a tvář měl bledou. Pod nosem jakoby násilně bylo několik vousů vytaženo. Napil se notně, že ve sklenici zůstal malý doušek. Nikoho si nevšímal, ale všichni hleděli na něho. I vypravovati zapomněli.

»Mohu zde zůstati na noc?« zeptal se posléze hostinského.

»Ano, zde je cechovní hospoda,« přisvědčil domácí pán, který právě kolem se mihnul.

»Já hledám hostinec zájezdní,« řekl příchozí.

»Což nejsme od řemesla?« na to hostinský s udivením.

»Jsem krejčovským tovaryšem.«

»Tedy mně odevzdejte průkazy jako list zachovací na odchodnou, za vyučenou a zítra se nejmladší mistr poptá, nepotřeboval-li by kdo tovaryše.«

Cizinec mávnul rukou.

»Zde můj domovský list a více na hostinci skládati nemusím.«

»Ale snad chcete nějaké místo dostati nebo si aspoň dáti podepsati vandrovní knížku, že jste zde prodléval a o práci se hlásil. Vždyť to cechovní zřízení nařizuje a mnoho na tom záleží!«

Krejčovský tovaryš se usmál útrpně.

»Vidím, že zdejší městečko leží v zapomenutém kraji, kam málo co ze světa zalétne. Buď nevíte, nebo vám bylo schválně zatajeno, že je prohlášena svoboda živnosti a řemeslnické cechy že jsou zcela zrušeny.«

Blesk by nemohl přítomných více poděsiti než zpráva ta. Někteří zbledli, jiní vyskočili od stolů, mnohý přiběhl až k cizinci. I sklenice byly překoceny.

»Co díš? Že jsou cechy rozpuštěny?«

»To není možné? Šálíš nás.«

»Což vám to nebylo sděleno úředně?« divil se příchozí. »Pak jistě hlášení to uvízlo někde, kde toto moudré ustanovení neradi uviděli. Jsem rád, že první vám tuto novinu přináším.«

»Ty lžeš!« ozval se cechmistr Kořábek. »Kterak by mohlo býti zrušeno tak staré a užitečné zřízení?«

»Nazýváte-li mne lhářem, nemusil bych s vámi zde ani mluviti; ale přece vám dosvědčím, že pravdu mluvím,« řekl tovaryš a menší knížku z náprsní kapsy vyndal. »Zde vidíte černé na bílém, co jsem povídal a nemálo se divím, že o tom zde

žádných nemáte vědomostí. Teď jest úplná svoboda řemesel. Někde si cechovní zřízení ponechávají, ale každý může vedle nich živnosť provozovati, jenom když platí daň; jinde cechy učinili jenom jako zábavným spolkem a na některých místech, jak jsem na svých cestách shledal, úplně cechy zrušili, regule i s právem zavřeli do matky pokladnice a tuto uložili na půdu k věčnému odpočinku.«

Přítomné starší už tato smělá řeč urážela, neboť se posměšně cechu dotýkala. Čemu tak dlouho věřili, to že by smělo býti pojednou tlapáno a posmíváno?

Žaloudek držel spisek a tři pojednou z něho četli. Více se jich k němu nedostalo. V zadu se přeli mistři, pravdivá-li přinesená zpráva, jeden z tovaryšů pádil ven, aby roznesl po městě, co slyšel. Rozdroj nebyl přítomen. Ten by jistě provolával slávu. Nikdo nepil a hostinský běhal od skupiny ke skupině.

»Co nám zde přítomný tovaryš ohlásil,« řekl Žaloudek stísněným hlasem, »je pravda. Svoboda živností povolena, cechy jsou vyzvednuty, stará zařízení zrušena.«

»A co nám dali místo společností cechovních?« tázal se mistr bednář.

»O tom zde není žádné zmínky,« odpovídali ti, kteří ještě knížku pročítali.

»Máte svobodu,« řekl cizinec, »každý bude pracovati, jak mu libo, vezme si tovaryšů a učeníků, kolik se mu zachce, nikdo jej nesmí trestati, udělá-li lepší nebo špatnější práci, jenom když se shodne se svým zákazníkem a odběratelem, vysvědčení za vyučenou může dávati každý mistr, aniž by se koho ptal o dovolení, tovaryši nejsou nuceni řemeslo ukazovati při mistrovských kusech, začnou pro sebe pracovati beze všech obtíží, neplatí se taxy, nedávají se tresty . . .«

»A tohle všechno že je v té svobodě řemesel obsaženo?« ptal se poblíže stojící mistr truhlářský.

»Mnohem více; pekař může si vzíti tovaryše krejčovské a provozovati živnosť krejčovskou, švec otevře kupecký krám a prodává smíšené zboží, kupec si dá dělati výrobky železné a tyto vystaví ve svém krámě, kožešník může šíti plátěné čepice a podobně. V tom záleží svoboda řemesel.«

Někteří tomu posud nevěřili, nemohouce si takový zmatek představiti. Až posud řemeslníci dělali a prodávaly svoje výrobky, nikdo jiný se jim do toho nesměl míchati.

»A jeden může prováděti živnosť kolikerou,« pokračoval cizinec, »jenom když platí příslušnou daň. Vezme si toho neb onoho odboru tovaryše a už pracuje. Krejčí může býti krupařem, kovářem, soukenník spolu kloboučníkem, sklenářem, jenom když se udrží a svoje výrobky odbude.«

»Toť bude babylonský zmatek!« rozhorleně řekl mlynář.

»Vy můžete, pane otče, mlíti obilí, prodávati mouku, péci chléb,« vykládal cizí tovaryš.

»Tím by však zničil krupaře a pekaře,« hlásili se příslušníci těchto závodů.

»Řezník bude nejenom zabíjeti dobytek, sekati maso, ale může toto hned vařiti, péci a při krámě hostům v porcích prodávati.«

»A to by bylo pěkné!« zvolal hostinský.

»Brániti mu nesmíte.«

»Toť bude všeobecný zapas a vespolná konkurence! Jak jsme žili dříve v pokoji, tak se budeme nyní požírati, nenáviděti a druh druhu sousto od úst vyrve.«

»A řemesla se mohou provozovati a krámy otevírati kdekoliv v městě i na venkově,« vysvětloval cizinec, který výsledky živnostenské svobody dobře znal; »staré výsady měst padly, řemeslníci se postěhují do dědin a vůbec tam, kde doufají, že něco strží a svoje živobytí uhájí.«

»Tedy taková rána zasazena městům?« zvolal Valentin Němeček, který si na svém původu velice zakládal a město nad venkov povyšoval.

»A z venkova se postěhují řemeslníci sem a nás vytisknou,« lekali se jiní, vzpomínajíce, že mnozí synkové vesničtí řemeslům se vyučili a tato jim šla lépe do hlavy než synům pánů mistrů domácích.

Tu povstal cechmistr Kořábek, který všem vývodům těm naslouchal s bedlivou pozorností. Dávno věděl a také jiní starší slyšeli, že se jakási svoboda chystá, ale nikomu ani ve snách nenapadlo, že by to dopadlo takhle smutně a hrozně. Nadáli se, že bude z cechů vyloučeno něco zastaralého, co se s přítomnou dobou nesrovnávalo, že se tovaryšům povolí a oprava v něčem bude provedena; za tou příčinou všechna řemesla byla vyzvána, by podala úřadům opisy svých regulí; ale že by se pojednou všechno škrtlo a starých cechů síla se zlomila způsobem až nečetným, do smrti by nikomu na mysl nepřišlo.

»Je-li všemu tak,« pronášel Kořábek trhavým hlasem, »jak se nám to zde vyličuje, pak řemeslům odzvánějí umíráčkem a tak důležitý a vážný stav, jako je náš, bude přiveden na pokraj zkázy. Kdo tuto svobodu vymyslil a dopustil, nemůže slouti přítelem středního stavu.«

»Tausík nejednou se zmínil, že velikou změnu na světě způsobí liberalismus,« ohlašoval jeden z účastníků besed v židovně.

»Tedy odtud zavál vítr,« pokračoval stejně smutně Kořábek. »Ovšem řemesla a přísné jejich zařízení vadilo těm, kteří by nejraději všechen obchod na sebe potáhli, solidnosť výrobků zrušili a řemeslníky si podřídili. Jsem starý řemeslník a zde mezi námi jsou ještě starší; myslím, že nemusíme býti proroky, když hned řekneme, že tato svoboda, jež nám liberalismus přinesl, nebude velkým vrstvám lidu na prospěch, ale na zkázu. Vytěží z ní ti, kteří se o ni přičinili, kteří velkovýrobu na sebe strhnou. Našinci odejdou s prázdnýma rukama.«

»Tak jest,« přisvědčovali starší řemeslníci.

Tovaryši však nesouhlasili. Jim přišlo toto prolomení cechovních regulí právě vhod. Vždyť se nyní neposypou na hlavy jejich tresty, nemusí dělati mistrovské kusy a zařídí se pro sebe, jakmile se jim zachce.

»Ti, kteří se ze zrušení regulí radují,« pokračoval Kořábek, »jednou budou vzpomínati na ně a rádi by je volali zpět. My se snad časů těch nedočkáme, ale je mně líto, že jsem přece musil viděti, jak se řemeslům vyráží zlaté dno. Po letech bude

se vzpomínati a uvažovati, jak by se řemesla povznesla, jak by se jim vrátil bývalý lesk a z prachu zapomenutí budou vyhrabávati to, co nyní se odhazuje. Liberalismus se přežije ve všem a nejdříve v tom, kde ztráta hmotná bude jeho následkem. Vám se dnes zdá, že mluvím příliš drsně a barvím černě, ale vzpomenete na slova moje. A vy, mladší,« obrátil se k tovaryšům, »až vystřízlivíte z radostného opojení, přisvědčíte k mým dnešním slovům, že takový liberalismus přivede řemesla na žebráckou hůl.«

»Tak daleko to přece nepřijde,« odporoval jeden z tovaryšův.

»Ano; a vy, kteří toužíte po mistrovství bez zkoušek a přivolení cechovního, stanete se pouhými nádeníky ve svém řemesle.«

»Jak by to bylo možné?« odporovali tovaryši. »Budeme pracovati jako vy, jenom že volně a svobodně. Kdo se přičiní a bude jednati dobře s lidmi, tomu se dostane práce a výdělku.«

»Moji drazí, já uvažoval často o tomto přehmatu, který se stal skutkem, a přišel jsem k náhledům, o nichž vy nemáte tušení. Liberalismus vám řemesla vyrve a dá je do rukou jiných, jimž vy budete otročiti.«

Nyní i mladší mistři odporovali. Byli na jarmarcích a jinde odstrkováni, teď na roveň jsou postaveni i cechmistrům. V tom ohledu se jim svoboda líbila.

»Musíme se spřáteliti s poměry jaké nadejdou,« odpovídal Juran. »Teď jsme si všichni rovni a to za něco stojí.«

»Ty dávno jsi toužil po takovém vyváznutí z cechu,« s výčitkou připomínal Žaloudek mistrovi.

»Proč bych zapíral? Přísnosť a úzkoprsosť cechů se mně protivila. Jsem muž nové doby a nových názorů. Miluji volnosť jednání v každém ohledu.«

»Proto bylo by zbytečnou věcí s tebou se příti o prospěšnosti a zdárnosti zařízení, k nimž si jevil takovou nechuť, která se datovala od té doby, kdy první trest za přestupek svezl se na tebe. Jenom aby jiní nevyzráli nad tebe,« připovídal Žaloudek, který nerad slyšel o zrušení zařízení cechovních.

Řemeslníci brzy se dělili ve dva tábory, jedni, a to starší, hájili cechy, druzí — a to především tovaryši — vychvalovali svobodu, po níž toužili. Ale některý mistr se k nim přidával, jakož se i mladší k zastancům cechů klonili. Na obou stranách bylo hlučně rokováno, přednosti i zastaralé věci zřízení cechovních vynášeny, chvála i hana regulí se ozývala.

Kořábek zas mlčky naslouchal. Co chtěl sděliti, to pověděl, teď hlavu klonil, projevuje lítosť nad tím, co se stalo. Mnohdy ani nechápal, oč se zápasí a jaké náhledy jsou vynášeny. Místo něho zastával se horlivě cechu Vendelín Žaloudek, proti němuž stál Matouš Juran. Pověděli si nejenom o ceších, ale i co jim dávno na srdci leželo. Juran zapisovateli vyčetl přízeň cechmistrovu, rozličné přehmaty v úředním jednání, ano i podíl na pokutách, jež se v cechu ukládaly, jakož i nepoctivosť ve správě spolkového jmění.

To zaslechl i Kořábek a rychle povstav, na desku stolu pěstí udeřil, jakoby právo v ruce měl.

»Vyčítejte nám co chcete,« volal podrážděně, »ale z nepoctivosti staré cechy viniti nesmíte nikdy. K tomu nepřipustíme za

žádnou cenu. Nám název počestnosti a poctivosti vždycky příslušel a také nám zůstane, kdybyste všechno ostatní v lehkosť a posměch brali. My odváděli řádnou práci, s každým ať chudým ať bohatým solidně jsme jednali, naše výrobky budou jednou označovány jako vzor trvanlivosti a pevnosti, a až potomci přijdou jednou na kus sukna námi zhotoveného, budou jej prohlížeti jako div, který předržel několik pokolení, od děda přešel na vnuka a ještě vyniká nad tovární dílo.«

Nikdo se neodvažoval odporovati.

»My udržovali pořádek a mravnosť mezi všemi příslušníky cechu, nemocné jsme podporovali dle možnosti, my se starali o ušlechtilou zábavu, bděli jsme nad vážností všech údů cechovních, že si kde kdo řemeslníků vážil a sám pan hrabě Vlkánovský z Vlkánovic k nám rád zavítal, nás k sobě zval a když jsme pořádali nějakou slavnosť, venkov daleko široko na ní účastenství bral. My chránili řemesla před fušery a huntíři, že každý rád od nás kupoval. Budou řemeslníci za padesát, ale co dím, za třicet roků na tom stupni jako my? Bude mezi nimi takové bohatství, tak veliká vážnosť, k nim důvěra, mezi nimi spokojenosť? Proto, milí soudruzi, nejásejte předčasně . . .«

Zase bylo v hostinci hrobové ticho a nikdo se neodvažoval odporovati cechmistru prvního řemesla.

»Mám snad ještě připomenouti, jak jsme pečovali o zvýšení oslav služeb Božích a průvodů kostelních? Mám připomenouti, kolik jsme si pořídili drahých korouhví, luceren, podstavců, příkrovů, jak jsme dávali opravovati chrám, súčastňovali se slavností? A kde nám bylo vyhraženo místo? Hned vedle naší vrchnosti. Nebyla to česť pro celé cechy? Nepodporovali jsme špitály, nemáme tam postele pro schudlé řemeslníky, neodvádíme tam poplatky na penězích i výrobcích? Vzpomeňme si za několik roků, budeli tomu tak při nové svobodě, vlastně nevázanosti, která brzo musí nastati. Proto ať nikdo nevrhá blátem po nás a našem zřízení, pokud se novota neosvědčí!«

Na chvíli byl klid, ale jako před bouří. Posléze se ozval Juran.

»Jako nechcete, by se nehaněla minulosť, tak nesmíte odsuzovati zřízení nové na základě svobody, která musí nyní ve všech stavech zaujati příslušné postavení.«

»Nechci se dočkati těch časů, ale předpovídám z této svobody zkázu řemeslům, jež jsme udržovali. Liberalismu nelíbilo se naše cechovní zřízení, odstranil je, aby se mohl se svými pochopy vrhnouti na toto odvětví a velkokapitalismus aby urval nižším třídám prostředky ke slušné výživě a čestnému postavení na světě.«

A opět se rozbouřily vlny mezi davy přítomných. Po městě roznesla se zpráva o zrušení cechů a mnozí spěchali sem z domovů, by se na vlastní uši přesvědčili, pravdou-li, co zaslechli. Ani tomu nechtěli věřiti, nyní však zvěděli, že pověsť neklamala. Zápas, který se zde odehrával, je přesvědčoval. Pochopivše, oč běží, připojovali se k té neb oné straně. Někteří ani hned nevěděli, co by učinili svým přesvědčením, ale přece se vmísili v hádající a proucí se předáky. Náhlá zpráva na ně mocně působila, že vybuchli buď v radosť nebo lítosť.

Podobalo se, že »bílá růže« spatří hroznou rvačku jako o jarmarce, když se utkali handlíři, dohazovači a kramáři. Řemeslníkům se něco podobného posud nestalo, ti se vždycky drželi, jsouce si vědomi své cti a vážnosti. Hospodský starostlivě přecházel, sklenice sbíral a cínovým nádobím vyměňoval, také chtěl rozváděné krotiti, ale nedařilo se mu. Nejohnivější už zatínali pěst a vyvalovali oči. V jedné skupině proti sobě stáli Žaloudek a Juran, každý měl svoji stranu, odkud lítaly šípy ostrých slov.

Tu měl hostinský nápad a poslal ke Kořábkovům pro právo. Václav sundav kůžel, spěchal do hospody. Hluk bylo slyšeti až na náměstí a diváci stáli před hospodou. Bytyška proklouznuv skupinami, přistoupil k cechmistrovi a podstrčil mu právo. Kořábek srozuměl, co to znamená, ale váhal. Poslechnou rozvadění, a nebude cechovní ferule zneuctěna? V pravém koutě už soukenníci vztahovali proti sobě ruce a nejinak si vedli příslušníci jiných řemesel, bitva začínala.

Cechmistr povstav, napřímil se a prudce udeřiv ferulí do stolu, zvolal: »Cechovní právo! Zakazuji vám jménem regulí všechny hádky a různice! Mějte úctu před právem!«

Výstup onen, vysoká postava, řízný hlas Kořábkův účinkoval. Také posud měli řemeslníci strach před právem a hned ani nevzpomněli, že toto pozbylo významu a účinku. Zarazili se, spustili ruce a mnohý vychladnuv náhle, zastyděl se.

»Tak se chcete zachovati hned v prvních okamžicích po zrušení cechů? Tohle vám ta svoboda řemesel přináší! A vlastně u nás není posud nic zrušeno. Proto vám radím, abyste se klidně rozešli a uvažovali o tom, co jste slyšeli. Zasluhuje to náležité rozvahy. Křikem a bojem ničeho nezměníte a nezmůžete.«

»Pravda, přenáhlili jsme se,« přiznávali se mistři.

»Ale právo je na naší straně,« odpovídali tovaryši.

Kořábek první vstav, jenom kynul rukou a pozdraviv, rychle odcházel. Právo držel v ruce. I jiní platili a opouštěli světnici. Strana protivná, nemajíc, s kým by zápasila, také odcházela. Ani nepozorovali, že nadešla noc a na náměstí blikaly dvě lucerny. Toho dne však měšťané dlouho nešli spat, a pak nemohli usnouti; byli velice rozčileni.

Krejčovský tovaryš práce nedostal, ač jindy by byl přijat. Nedal si podepsati u cechu průkazních listin a jenom několik navštívil mistrů, aby se po díle poptal. Žádal u každého o fedruňk, ale mistři ho odkazovali na cechovní hospodu. Nemohli pochopiti, že by se stali z cestujících tovaryšů žebráci, kteří prositi budou u prahu řemeslníků i v jiných domech o almužnu. Nebo i to přinesla hlásaná svoboda, a slova Kořábkova tak brzo docházejí splnění, že budou řemeslníci ožebračeni?

Nad tím se mnohý zamyslil a počalo mu v hlavě svítati. Ale opojení svobodou bylo přece veliké, že zapudilo každou myšlénku, a jenom málo bylo těch, kteří hned na počátku prozírali veliké nebezpečí.

XIII.

Dříve než Václav Bytyška opustil Hvozdce, kam se po svém vyučení na několik dnů k rodičům odebral, přišel do Bělčic, aby panu mistrovi poděkoval. Listiny už měl v ruce a chtěl ještě poprositi, by se mu zapsalo, kdy město opustil. Vzpomínal na svoji první cestu a počátek vyučování u mistra, jehož mu někteří haněli, mnoho zlého mu u něho prorokujíce. Kořábek byl, pravda přísný, ale i spravedlivý, uznalý a dobrotivý. Václav si ho zamiloval jak vlastního otce. S celou rodinou jakoby srostl, na její osudech podílu bral a nic se zde ani před ním netajilo. Vyslechl dopis, který syn-kněz psal otci, zvěděl, co provdaná dcera domů vzkazovala, byl účasten porad domácích, ba ani peněžní hotovosť před ním neskrývána. Požíval plné důvěry.

Proto tesknil, maje opustiti takového mistra. Když cechovní zřízení bylo tak otřeseno, jak slyšel u »bílé růže«, mohl by zůstati v Bělčicích jako tovaryš a let vandrovních mu netřeba; ale Václav chtěl býti ve všem poslušen regulí cechovních z lásky ke Kořábkovi, který mu je vštěpoval jako zákon, i z povolnosti k zařízení cechovnímu, jehož si vážil. Sám si na to ani nepomyslil, jiní mu radili onu změnu v životním povolání, ale Václav ani slovem se nezmínil.

»Dlouho na cestách býti nemusíš,« řekl mu Kořábek, »jenom co svět shlídneš a něco zakusíš. Regule nepředpisují, jak dlouho má vandrování trvati a ty zdokonalení v řemesle nepotřebuješ. Budu-li živ, počkám na tebe a do té doby žádného tovaryše nepřijmu. Tedy se drž v pořádku, odolej všem pokušením, měj Boha v paměti a časem na nás i na rodiče dopisem vzpomeň.«

Václav se loučil s mistrem jako s otcem. Dostal od něho několik dvacetníků a mistrová mu upekla buchtu s povidly, na něž učenník švestky česal a sušil. Václav se omlouval, že mu matka doma při pečení chleba udělala karásek, ale bral přece a rád.

Také Terezka přišla a byla by se ráda usmála, kdyby jí oči nevlhly slzami. Otáčela se a nevěděla rozpaky, co počíti. Ptala se na Václavovy sestry a hned zaskočila na chystanou cestu, tázajíc se, vytrváli Bytyška na cestách tak dlouho, pokud buchtu a karásek nesní.

»Nebylo by divu, abych cestování na nejmenší míru zkrátil, když nyní mám dva domovy a všudy rád viděn jsem,« odvětil junák.

Kořábek s uspokojením pohlédl na tovaryše. Poznámka ta ho těšila.

»Václav se nám ani nikdy nevrátí,« hádala mistrová. »Uvízne někde, jako Rozdroj zůstal v Bělčicích.«

Terezka rychle pohlédla na tovaryše.

»Nic divného by to nebylo,« přisvědčoval cechmistr; »hodný člověk všudy je rád viděn a trpěn, ale Václav, doufám, navrátí se k nám, aby byl poblíže svého rodiště, a já abych obdržel řádného tovaryše. Zatím vyprodám zásoby a pak začneme řemeslo, že i při nastalé konkurenci obstojíme.«

»Milerád budu u vás, pane cechmistře, pracovati,« řekl Václav s pohnutím.

»Znám tě dobře, shodneme se dobře. Jdi, pracuj nějakou dobu ve světě. Zatím se zde poměry uklidní. Teď se to zle kvasí a nevíme ani, co z toho vzejde. Bůh to naprav!«

Domácí utěšovali cechmistra připomínajíce, aby si náhlý obrat v ceších nebral tak k srdci. Každou chvíli může zastaviti stav. Ale Kořábek nemyslil pouze na sebe, na svoje zaopatření, jeho starosť se nesla i k jiným, ke všem řemeslníkům a cechům, jež pojednou zastihnul osud s tak dalekosáhlými následky.

Všichni vyprovázeli Václava až na podsíň a ještě zde s ním stáli hodnou chvíli. Terezka nežertovala, vesnického chlapce si nedobírala, ani se nesmála jeho výřečnosti jako dříve, říkal-li po způsobu svého rodiště místo lávka — láuka, stovka — stouka, děvče — ďouče, konev — koneu a podobně. Dívka ani nechápala, jaká tesknosť jí vstoupí do duše. Což přece k Václavovi přilnula? Terezie téměř ani neužila bratra, který byl o mnoho roků starší a prodléval už mimo domov na studiích, když se narodila, teď pak ve Václavovi poznala jako bratra svého. Rozpomenula se na mnoho dobrého, jež jí Bytyška prokázal. Vždyť ji i chránil, když se tajně s Rozdrojem sešla a varoval ji! Ovšem škádlili se, nemohli si časem ani na jméno přijíti, ale bylo to pouze žertem. Cechmistrova dcera smutně se dívala na Václava a zůstala na podsíni, i když se rodiče navrátili se slzami v očích do domu.

»Tak se měj zde dobře,« řekl Václav, »a buď s Františkem hodně šťastna!« doložil.

»Co to mluvíš?« durdila se panna.

»Teď přece se může prohlásiti Rozdroj kdykoliv za mistra a cech mu nesmí překážeti. Má úplnou volnosť. Zařídí se pro sebe a požádá o tvoji ruku. A já ani družbou na té svatbě nebudu.«

Terezie zavrtěla hlavou.

»Družbou se nestaneš ani ty ani kdokoliv jiný.«

»Pan otec posléze se obměkčí a dá svolení, aby jeho mazlíček byl šťastný.«

»Povídala jsem už mnohokráte, že mám na vdavky času více než dost a teď právě Rozdroje bych si nevzala, když se z pádu cechu raduje a proti němu jednati míní. Nechci tatíčka zarmoutiti a František se mně těmi vzdory svými zprotivil. Vždyť se chystá zrušení cechu oslaviti! Otec o tom posud ani neví. Já jsem vyrostla v ovzduší tom a jako dcera cechu míním do smrti zůstati. Velice jsi otce potěšil, že jsi si dal knížku podepsati a nesouhlasíš s těmi novotami.«

»Ani já nemíním měniti svých názorů,« řekl Václav.

»A nezapomeneš v cizině?«

»Nezapomenu ani na domov, ani na Bělčice, ani na tebe.«

»No uvidíme!« »Uvidíme.«

Podali a stiskli si ruce a Bytyška kráčel po náměstí ke svému rodišti. Od kašny podíval se na Račany a byl na něco zvláštního upozorněn shlukem lidí, kteří se sem sbíhali ze všech uliček. Puzen zvědavostí, pustil se tam. A bylo to něco veselého, neboť se diváci chechtali a také se smíchem se rozcházeli, vypravujíce jiným, co viděli.

Dav stál před malým domkem s vysokou šindelovou střechou a prkeným štítem. A právě sem mnozí ukazovali napřímenými

pravicemi. Bytyška popatřiv na štít, četl na nové tabuli, omalované křiklavými barvami:

Jeremiáš Strachoň,
mužský i ženský mistr obuvnický
v Bělčicích.

Švec, který nemohl provésti mistrovský kus, až posud jenom pokoutně pracoval, vlastně pouze přištipkoval, byl první, který si dal na dům takový nápis.

»Zde je ta svoboda řemesel!« ukazoval starší obuvník.

»Ale to přece není možné?« divili se jiní.

»Platí daň, nikdo mu nemá co poroučeti, je samostatným a mistrem. —«

»A vždyť neumí ušíti kalou obuv?«

Starší pokrčil ramenem.

»Dejte mu tu tabuli shoditi,« volali jiní. »Toť pro posměch celého počestného obuvnického cechu!«

»Cechy jsou zrušeny, nemáme práva.«

Nyní vyšel ven Strachoň s mírou v ruce.

»Mám vám snad všem vzíti míru na boty a botky?« řekl s úsměvem. »Pracuji solidně a levněji než všichni obuvníci v Bělčicích.«

Nový mistr, který se sám v hodnosť onu povýšil, myslil to opravdově, ale diváci nenastavovali noh ku změření.

»A kde máte diplom od cechu ševcovského?« tázal se Bytyška.

»Já žádného diplomu nepotřebuji a cechu neuznávám,« odpovídal Strachoň. »Což není svoboda živností?«

»Myslíte to s tím mistrovstvím do opravdy?« »Proč ne?« durdil se Strachoň.

»Ale pak vám název mistra nepřísluší,« odpovídal směle Václav. »Mistrovství bylo a jest pouze v ceších. Dle svobody řemesel jste všem roveň a tudy pouze — švec.«

Diváci se smáli a tleskali pochvalu. Hned také seznávali, že má Václav pravdu. Při úplné svobodě je rovnosť a kdo neudělal mistrovský kus, je na stejném stupni s každým tovaryšem. Že pracuje pro sebe, nedává mu práva nazývati se mistrem.

Strachoň aby uniknul posměchu, odklidil se do světnice ke svému verpánku, na němž spíše mudroval než šil. Říká se, že jsou z krejčí politikové a ze ševců filosofové; na Strachoňovi se to plnilo doslovně. Vymyslil si, jak celé město překvapí, až na jeho domě první štít se ocitne. Povedlo se mu to, překvapil měšťany, jenom že se více smáli než divili a za den téměř všichni před domem se vystřídali. Čekal, že přijdou mistři a budou mu toto počínání zakazovati, ale nikdo se nedostavil a jenom vyučený soukenník jeho název kritisoval. Mistři nevystoupili, vědouce, že jim Strachoň, jehož umění každý zná, neuškodí.

Vlastně jenom prvnímu dojmu svobody řemesel ublížil, uváděje znění novoty v posměch. Však se zlobili na nepředložený jeho čin, kteří dříve s ním na cechy hubovali, nyní jásali a také živnostenskou svobodu oslaviti chtěli. Rozdroj hned večer uslyšel, co cizí tovaryš oznámil u »bílé růže«. Do hospody nešel, ale dlouho do noci se procházel po městě. Jindy by se bál, že bude

pro toulku kárán a pokutován, teď se nestrachoval a choditi musil, nemoha pro dojmy ulehnouti. Těšil se, jak se mistrům vysměje. Nedovolili mu řemeslo ukázat, nyní se prohlásí samostatným kdykoliv se mu zachce, a ještě má všechny poplatky v kapse. Byl rád, že to onehdy tak dopadlo a mistrovství mu nebylo uděleno.

Ani v komoře nemohl usnouti a vyloživ se z okna, pohlížel ven do přírody. Slyšel, když se Juran vracel, cítil, že na oslavu svobody přebral. I jiní chodili kolem, hlučně hovoříce. Když ulehl a usnul, zdálo se mu, že se stal cechmistrem, že si zařídil dílnu a vybíral nevěstu. Tu však narážel na odpor a nemohl dlouho vypátrati tu, po níž toužil. V cestě mu stál Bytyška.

Ráno slyšel od mistra průběh celého jednání.

»A co tomu říkal Kořábek?« hned se tázal tovaryš.

»Předpovídal řemeslům záhubu a varoval nás.«

»Ztratí panství, bude roveň každému jinému, a to ho hněte.«

Juran pokrčil ramenem. Večer vychvaloval svobodu do nebes, teď se z mnohého prospal.

Rozdroj toho dne mnoho neudělal; nemohl pro radosť pracovati. Navštívil známé, řeč se otáčela pouze kolem cechu. S večerem se odebrali všichni k Tausíkovi, kde celou záležitosť důkladně probrali. Litovali, že nezadrželi onoho cizince, aby od něho více zvěděli, nebo neodkoupili onu brožurku, v níž se nové ustanovení popisovalo. Ale i to, co věděli, dostačovalo, aby seznali pravý stav věci. Snášeli co kdo slyšel a také přidávali, co jim obrazotvornosť vykouzlila. Malovali si všechno nejkrásněji a kladli do budoucna nejrůžovější naděje. Byli úplně spokojeni se zrušením cechů, jež je tísnili a mnohými pokutami stihali. Teď jsou svobodni a volni. Odpůrci cechů sešli se se zářícími tvářemi a vesele se vítali. Řady jejich pojednou se rozmnožily a jenom Strachoň se nedostavil. Zpyšněl prý nad svým štítem a náhlým mistrovstvím. Ke starým druhům se nechce znáti a loví zákazníky po městě.

Nejdříve se zedník Satoraj dotazoval, bude-li nyní moci pracovati jako mistr a přijímati samostatné menší stavby.

»I třeba jako stavitel můžeš vystupovati,« odpovídali mu kamarádi; »ale musíš si vyhledati toho, kdo by ti stavbu nějakého domu svěřil.«

Hamža měl sto chutí zařídit si krám se smíšeným zbožím, kam by levně od řemeslníků výrobky kupoval a pak draze odprodával. Ale scházely mu k tomu peníze.

»Náhled máš moudrý,« smál se mu tkadlec Hakul, »ale prostředky tvoje jsou na nic.«

»Však ty bys také rád něco začal,« hádali soudruzi, na tkalce narážejíce.

»Mně stačí, když se vybavím z cechu, který byl vždycky na posledním místě. Až to bylo ponižující. Teď se vyrovnáme soukenníkům i řezníkům.«

Besedující ani nepozorovali, jak je obchází žid Tausík, jak se potutelně usmívá, šelmovsky mrká a stranou pro sebe hovoří. I on tajil radosť, ale nedal na sobě nic znáti. Poslušně naléval, peníze bral nebo připisoval, pokorně se ukláněl, ale něco u sebe

tajil, co mu působilo potěšení. Nemísil se do hovoru, nepřisvědčoval, ale dával pozor na každé slovo. Slyšel přání a plány svých hostů, ale v duchu se jim smál.

Posléze přišel Rozdroj. Čekali na něho toužebně, vždyť platil za vůdce a předáka. Bez něho ani by nic nepodnikali.

»Ať žije nejmladší mistr počestného cechu soukennického!« zvolali se zjevnou narážkou.

»Ať žije!« usmál se Rozdroj a napil se od nejbližšího soudruha. »Ale tu svačinu dle poctivosti dám vám, jakmile pro sebe se zařídím.«

»A bohatou nevěstu ulovím,« dokládal Hamža.

Rozdrojův obličej přelétla chmúra. O tom nerad slyšel.

»Proč jste nám, pane Tausíku,« obrátil se junák k židovi, »nepověděl, že svoboda řemesel je prohlášena? Dostáváte zprávy, máte spojení se souvěrci, věděl jste o všem.«

Tausík na tu otázku čekal, ale radosti z ní neměl. Nejraději by se jí vyhnul.

»Nebylo ještě všechno jasně rozhodnuto,« odpovídal Tausík, »a já čekal, až to bude uzákoněno a uplatněno. Pak jsem to četl v německých novinách, jimž vy nerozumíte a snad byste tomu ani nevěřili. A nechtěl jsem býti ani nepřímou příčinou rozbrojů a rozmíšek v městě, aby se mně to nepokládalo ve zlé. Byl jsem přesvědčen, že o všem zvíte od jinud, jak se skutečně stalo.«

»Ano dověděli jsme se o tom,« řekl Rozdroj, »a nepomohlo našim utiskovatelům, že věc takové důležitosti před námi skrývali. Teď víme všechno a budeme dle toho jednati.«

»Ovšem; dle svobody a volnosti.«

»Ale, soudruzi, tento památný okamžik bychom měli nějak oslaviti, bychom na něj pamatovali a ještě potomci o něm rozprávěli,« navrhoval Rozdroj.

»To je znamenitý nápad. Oslavme zrušení cechu pro věčnou paměť!«

»A na zlosť těch, kteří se regulí houževnatě drží.«

Návrh Rozdrojův byl přijat všeobecně a s pochvalou. I Tausík tleskal radostí, že se tak pěkně vyzul a vymluvil z povinnosti. Nabádal dlouho své hosty k odporu, vnadil je nadějemi na změnu, ale když se tak stalo nad očekávání vyznavačů a šiřitelů liberalismu, uznal za dobré držeti se stranou, aby si ostatních nepohněval a proti sobě nepoštval.

Besedníci se radili o způsobu oslavy a Rozdroj měl opět hlavně slovo. I na Strachoně vzpomněl a jeho skutek odsuzoval. Více pokazil než napravil.

»My způsobíme důstojnou a významnou oslavu,« připomínal, »ale musíme s ní za město, neboť zde by se nám děly překážky od mistrů i radních, kteří také neradi nesou, že byly zrušeny cechy, v nichž měli vliv i pramen příjmů. Což abychom něco učinili na Holé stráni, která nad Bělčicemi vyniká a ode všad široko daleko je viditelna?«

»Ano, tam na místě, kde mládež pálí v noci Filipo-Jakubské čarodějnice, uděláme slávu,« přisvědčovali soudruzi. »Nikdo nám nemůže na stráni brániti a také se neodváží.« Teď se besedníci radili, jak oslavu provedou, a Rozdroj opět radil jednání. I Tausík

by byl přibrán v poradu, kdyby o to stál a schválně neuhýbal. Tovaryši si toho všimli a když se rozcházeli, vynesli nad židem soud. »Teď se nepotřebujeme tajiti se svým míněním a skrývati se v ústraní, proč bychom navštěvovali židovnu? Každý hostinský může dle svobody živnosti prodávati pivo a kořalku, proto si vyvolíme některou hospodu. Tausík není našinec. Dnes to dokázal. Ramenář je, a nechce si radu a mistry pohněvati. Zisk jemu nade všechno.«

»Naposledy jsme tam byli,« přisvědčovali soudruzi a jenom ti váhali, kteří byli s Tausíkem v tajném spojení a dobou noční mu prodávali, co doma uzmuli ku svému přilepšení.

Po krátké poradě zvolena spolková místnosť u »hvězdy« v hostinci na náměstí, kam domácí málo chodili, majíce oblíbenou cechovní hospodu »u růže«. O svém přijetí byli hned předem přesvědčeni. Tím se rozdělilo obyvatelstvo Bělčic na dva tábory, každý měl svůj hostinec, odkud metal střely na svoje protivníky. Posavadní jednota mezi měšťanstvem byla roztržena a tak brána rozbrojům otevřena do kořán.

Oslava očekávána s dychtivostí, ale tovaryši nevyzradili, v čem bude záležeti. Mistři bděli nad tím, aby se z odznaků cechovních nic neztratilo, neboť hádali správně, že k těm bude pozornosť obrácena. Také varovali soudruhy, aby se k něčemu podobnému nepropůjčovali; ale výstraha vyzněla na prázdno.

V sobotu bylo pozorovati zvláštní ruch na náměstí i v ulicích. Sotva odzvoněno klekání, na Holé stráni ukazovaly se postavy a brzy zde i zapraskal oheň. Tovaryši sem snesli na hromadu roští soudky od dehtu a jiných mastnot, udělali hranici a zapálili. Celé město bylo ozářeno. Diváci vystoupili až na stráň a mistři vyhlíželi aspoň oknem. Při ohni, hádali, to jenom nezůstane.

Když nejvíce hranice plápolala, Rozdroj rozvinul papír a začal hlasitě předčítati:

»Regule čili artikule počestných cechů v Bělčicích, řeznického, soukennického, ševcovského, tkalcovského, mlynářského, zednického, rozličného . . .«

Pak utrhl přední stranu a hodil na oheň.

»Item - všichni mistři, tovaryši a učeníci jsou povinni svoje představené starší a cechmistry v náležité poctivosti a počestnosti míti, jimi se říditi, je poslouchati a uložené pokuty a tresty pokorně přijímati . . .«

»Ať zhyne!« volalo shromáždění jedním hlasem.

Rozdroj utrhnuv artikul, hodil na hranici.

»Item - tovaryšům i mistrům zapovídají se hry v kostky a karty a vůbec hry o peníze. Kdo by se toho dopustil, bude trestán jedním českým grošem . . .«

»Ať to zhyne!« volal dav přítomných.

Kus popsaného papíru letěl do ohně.

»Item — když by se kteří z mistrů nebo z tovaryšů svadili a k tomu nepoctivě zvláště o trhu mluvili, aby byli ku právu podáni a pokutováni . . .«

»Pryč s tím! Ať se vadí, kdo a jak chce!« křičeli kolem stojící; Rozdroj uposlechnuv, zahodil artikul, dříve než jej přečetl-

»Item — kdož by cech pronesl, aby propadl do cechu kopou grošů, kámen vosku dal a rok před svétnicí sedal.«

Tento odstavec byl uvítán se smíchem a následoval předešlé.

»Item — kdož by nepřišel do cechu, když cechmistři poručili, aby dal pokutu pět grošů...«

»Do cechu ať si chodí, kdo chce, my tam nepůjdeme,« odpovídali tovaryši a Rozdroj spálil článek onen.

»Item — aby se každý tovaryš prokázal listem zachovacím, vandrovními léty...«

Opět nedočetl Rozdroj, jsa hned umlčen a donucen zahoditi nepohodlný artikul. Ale pravá bouře se snesla, když četl o nutnosti prokázati se mistrovským kusem.

»... aby každý tovaryš řemeslo před staršími okázal, chce-li se mistrem státi, aby k tomu dozorcové přihlíželi, je-li kus řádně ku pochvale lidí proveden...«

»Ať zhyne, hned ať zhyne!« hlučeli účastníci slavnosti a jeden z mladších tovaryšů rychle list vytrhnul a na oheň donesl.

Tak se vedlo i jiným článkům regulí a každé item bylo přijato s ohlušujícím hřmotem. Rozdroj vybral schválně ony, které se nejméně tovaryšům líbily a proti nimž bylo nejvíce povždy brojeno. Kdosi dotekl se též článku, nařizujícího účastňovati se pohřbu zemřelých, ale smělý řečník byl zakřiknut. Tak daleko ještě odpůrci nepřišli, by proti těmto odstavcům brojili. Také Rozdroj se vyhnul nařízením týkajícím se služeb kostelů a odporučujícím bezúhonné chování.

Když byly regule spáleny, přinesen kůžel, který měl právo cechů naznačovati a zabodnut do ohně. Ale nechtěl dlouho chytati a rozžavoval se. Pozdě seznali tovaryši, že užili železné paličky, která se nemůže proměniti v prach. Musili posléze právo poraziti.

Už se chystali opustiti Holou stráň a oheň klesal, když sem přišel posel od Kořábka.

»Pan cechmistr vám posílá také příkrov, abyste měli čím zakrýti ostudu a hanbu, kterou děláte,« řekl posel a hodiv před oheň jakési černé prostěradlo, rychle odcházel.

Tovaryši se na chvíli zarazili, ale pak pohodili hlavou.

»Nesmysl!« odbyl posla Rozdroj.

»Kluci pálili košťata,« odpovídal posel, ztráceje se ve tmě.

»Klukovství to bylo,« zaslechli tovaryši, vracející se se stráně do města. Nadáli se, jaký vzbudí dojem, ale sklamali se. Na ulicích dávno nikoho nebylo, diváci se rozešli, projevivše nevůli tovaryšům za tento kousek. Regule přece posud požívaly tolik vážnosti, aby z nich list za listem nebyl spalován s posměchem. V Bělčicích bylo mnoho měšťanů, kteří si posud regulí vážili, ano cechy vlastně posud nebyly rozpuštěny. Byla tedy pohana artikulů předčasná a setkávala se s odporem na mnohých stranách. Čin Kořábkův schvalován a oslavě zůstal název klukovství.

Brojení proti cechům se nedařilo. Půda nebyla připravena a regule příliš vešly do života měšťanů, ať náleželi k cechům nebo ne. I kteří mínili užíti svobody živnostenské, nesouhlasili s pohanou toho, čemu se tak dlouho věřilo, co bylo staletí jako vůdčí rukou řemeslníků.

XIV.

Cechmistr Jiří Kořábek často a mnoho uvažoval o poměrech řemeslníků a jejich posavadních sdruženích. Už jeho děd byl soukenníkem, žil v městě plném řemeslníků a od maličkosti měl jenom s nimi co činiti. Při Bělčicích bylo dosti pozemků značně úrodných, vedle potoků prostírala se luka, mnozí řemeslníci měli pole, jež vzdělávali, ale přece všichni hlavní kladli váhu a naději v řemesla. Ta vynášela nejvíce. Město, nemohouc obecní půdu pronajati, zasázelo ji lesem. Některé pozemky přibíral panský dvůr, jiné osívali rolníci ze sousedních dědin, platíce vlastníkům třetí zrno buď v penězích neb obilí.

V Bělčicích se provozovala rozličná řemesla, ale nejvíce soukennictví. Bělčická sukna byla známa a také hledána. Než i jiní řemeslníci měli dostatek práce a výživy. Venkov byl odkázán na město. Někteří vyváželi výrobky daleko, tkalci pracovali dovedné věci, zedníci byli voláni ke stavbám až do měst a kde kdo si dělníky z Bělčic i jejich práci pochvaloval.

Bylo to řemeslnické město poněkud z kraje v zátiší, kam proud světa zavál málo co nového. Cechy sdružovaly v sobě všechny pracovníky a Bělčičtí se také nestarali mnoho o to, co se děje v jiných krajích. Měšťané žili spokojeně, byl mezi nimi blahobyt, radovali se mezi sebou a ani nevcházeli sňatky v přátelství s okolním obyvatelstvem. Na venkovany vždycky se dívali poněkud s patra a mnohdy se s nimi utkali v boji. Ale celkem se přece snášeli a museli, neboť měli v rolnickém stavu nejvíce odběratelů.

Kořábek byl měšťanem starého rázu, zakládal si na svém původu, ale také neschvaloval nepřátelství s venkovem, z něhož si i učeníky vybíral. Vychloubal se, že tolik je v Bělčicích rozmanitých řemeslníků a nejvíce ovšem velebil soukennický cech. Jako cechmistr staral se o blaho sousedů, chránil je a nad regulemi bděl. Rozkvět cechů byl radostí jeho. Vymýšlel, čím by ještě soukenníci vynikli a každý úspěch jejich naplňoval jej radostí.

Než tu pojednou padla tak hrozná rána, že pod ní přímo klesnul. Na delší dobu byl ochromen a hned se nemohl ani vzpamatovati. Záhy poznal chybu, okamžitě vzal cechy v ochranu, nyní pak všechno rozvažoval a dospíval stejných výsledků. Liberalismus poškodil řemesla, zrušení cechů nepřinese nic dobrého, ruka, která to způsobila, nedobře zasáhla v poměry malých živnostníků.

Kořábek rozebíral všechno sám, radil se s jinými, kteří stejně smýšleli, dojel i k synovi a přesvědčil se na úřadech. Seznal, že je pravda, co se posud jenom vypravovalo, dostal to i úředně. Litoval, že se tak stalo, hrozil se budoucnosti. Starý řemeslník nedal se hned radostí uchvátiti nad svobodou a prohlédal bystrým zrakem hrozící nebezpečí. Ale také uvažoval, nedalo-li by se co zachrániti, aby cechy aspoň v nějaké formě zůstaly a pád aby nebyl tak náhlý.

Mnoho dní nebylo s ním řeči, pracoval klidně za stavem, ale někdy náhle zastavil a zamyslil se nebo otevřel knihy úřední a pročítal regule. Po straně si psal poznámky. Nikdy tak dlouho

a tak důkladně nad každým odstavcem nemyslil. Domácí jej nesměli vytrhovati, ani Žaloudka k sobě nepřipouštěl a málo vycházel z dílny.

Pracoval o změně cechovních artikulí.

Kořábek nabýval názoru, že by mohly cechy nadále působiti při menších změnách, když by se řemeslníci k tomu podvolili. Nikdo nezapovídá sdružení občanů, existují i jiného druhu spolky, kdo by mohl brániti řemeslníkům?

Tento plán se Kořábkovi čím dále tím více líbil, neboť v něm hledal ochranou kotvu proti takovým činům, jež se odehrály poslední dobu v městě a jichž se dalo mnohem více čekati. Vždyť přece všem musí na tom záležeti, aby se řemesla udržela!

Kořábek se radil i s jinými cechmistry a tyto povzbudil ku svolání schůze, na níž by se jednalo o této záležitosti. Slíbili, že tak učiní, a Bělčice byly pojednou překvapeny pozváním ku kvartálnímu shromáždění, ač se mnozí domnívali, že vícekráte nepovstanou a samy sebou zapadnou. Ale právo jejich na Holé stráni nemohlo shořeti, cechy opět se hlásily k životu.

»Rozdají nám hotovosť pokladny,« naráželi tovaryši na peněžní souchotiny, které zpravidla v cechovních pokladnách bývaly. Povídalo se, že co vybylo za rok, věnovali mistři na nějaké posezení při dobrém pivu. Ale cechové museli odváděti část vrchnosti ať panské nebo městské, přispívali na špitál, vydržovali slušně vandrovní tovaryše, schudlé mistry, vdovy a sirotky po svých příslušnících, věnovali mnoho pro ozdobu chrámu, na mše za zemřelé, a když se všechno spočítalo, přece více vydali na dobré účely, než k pitkám cechovním.

»Poslední známka života,« usmíval se Rozdroj. »Ať se potěší ještě jednou! My tam nepůjdeme.«

Tovaryš věděl dobře, co by ho čekalo za »klukovství« na Holé stráni. Už proto dostával i mimo cechovní schůzi hned na potkání po ulicích i doma od Jurana.

Ale i ti, kteří se tak rychle z poslušnosti cechu vyzuli, rádi by zvěděli, o čem se bude jednati. Než poslové mlčeli jako za nejpřísnějšího znění regulí. Někde se jim dostalo přijetí ochotného, mistři vyslechli uctivý vzkaz, že se mají v neděli po nešporách k panu cechmistrovi dostaviti do schůze, při níž se bude o důležité věci jednati; jinde však byli odmítnuti.

»Což nevíte, že cechy jsou zrušeny? Proč náš ještě obtěžujete? Ani krokem nezavadím o práh.«

Cechovní posel byl nezvyklý přijímati takovou odpověď, ale přece mlčel. Starší ho na něco podobného připravili a hned předem byla známa místa, kde bude odmítnuto pozvání.

»No, a co má cechmistr na srdci, o čem chce ještě jednati?« tázal se Juran nevrle.

»Vyzrazení cechovního tajemství se přísně trestá,« odpovídal Žaloudek, krče rameny.

Na síni ozval se potupný smích Rozdrojův.

»Tajemství sem, tajemství tam,« mínil Juran; »teď se nám netřeba trestu báti.«

»Ale já posud trvám při regulích,« řekl posel. »Vykonal jsem, co mně bylo nařízeno a teď se pěkně poroučím.«

Zaloudek opustil světnici a na síni opět se střetnul s Rozdrojem.

»A mne nepozvete na pitku?« chechtal se tovaryš.

»Tebe bych měl pozvati na bitku,« odvětil Žaloudek.

»A kdybys k panu cechmistrovi dorážel, však víš, za jakou příčinou, sám bych tě nepěkně vyprovodil.«

Rozdroj seznal, kam se naráží a skrotnul pojednou. Zabručev cosi o nezdvořilosti, odklidil se do komory.

Ale náčelník odporu proti cechům neustal štváti a zrazovati, by nikdo do schůze nechodil a vyzvání neuposlechnul. Je svoboda, cechy jsou zrušeny, nemá tedy žádný cechmistr nebo starší práva svolávati údy k poradám. Rozdroj se vynasnažoval rozbíti hned prvou schůzi, mnoho se naběhal, napřemlouval, ale plán se mu nezdařil. Stoupenci jeho poslechli, ostatní se nedali strhnouti. Řádění tovaryšů se mistrům záhy přejídalo.

Cechové se opět sešli jako v letech minulých ovšem se řadami velice prořídlými. Všudy byla zjevna jakási stísněnosť myslí. Starší nevybírali obvyklých poplatků, na stole nebyly přichystány úřední knihy a spisy, zapisovatel nechystal psacího náčiní; všechno bylo jiné a divné, nezvyklé a prazvláštní. Ani jakoby to nebyla cechovní schůze.

Kořábek čítal svoje věrné; dostavil se Němeček, starousedlík, Žaloudek, jeho vyučenec Marhul, který nikdy proti cechu nebrojil, a jiní, na něž mohl cechmistr spoléhati, že ho budou podporovati. Ale jiní, a to především tovaryši vůbec nepřišli, a někteří dali se viděti, aby brojili proti zřízení, kazili usnesení a jako výstřední živel mařili jednání. Juran byl jejich předákem. Muž ten divně si vykládal svobodu ohlášenou. Sám mohl a směl by vystupovati proti starším, ale tovaryšům a zvláště učňům něčeho podobného nedovoloval.

Všechny cechy v městě chtěly jednati jednostejně, proto udržovaly mezi sebou spojení.

Tu povstal Kořábek, uklonil se a řekl: »Ani nevím, jak bych vás uvítal v dnešní schůzi a vlastně ani bych vám neměl předsedati. Co se stalo, víme všichni. Nyní pak jsem dostal i vyřízení úřední v tom smyslu, že cechům nikdo není vázán a abych vydal kasovní jmění. Jak vám známo, vydali jsme všechny peníze na opravu valchy, proto mnoho vypláceti na úřad nebudu. Odznaky a knihy jsou nám ponechány. Mnoho by se asi za ně nestržilo.«

»Spolky literátské, když byly zrušeny, o všechno přišly,« poznamenal kdosi.

»Jistě mnohému vám na mysl přijde otázka, co nyní dělati?« pokračoval Kořábek. »Tu otázku i já jsem si mnohokráte předložil. Neběží mně o nějaký zisk, mohl bych žíti bez řemesla, netoužím po hodnosti, často jsem vám cechmistrovství vracel; na mysli mám budoucnosť řemesel. Už jsem jednou pověděl, že v této svobodě živností nevidím prospěchu, ale že z ní plyne záhuba. Na tom stanovisku stojím posud a snad i jiní z vás zmoudřeli. Teď se prohlásil za mistra pouze Strachoň, později tak učiní i jiní. My musíme rozeznávati, co by se dalo udržeti a co musíme opustiti.«

»Vy tedy chcete cechy zachovati?« vyrazil ze sebe Juran.

»Tak jest. Dříve jsme k nim byli vázáni světskou vrchností, teď přistoupíme ku stanovám těm, ovšem změněným, sami dobrovolně, abychom zachránili, čeho je řemeslníkům nevyhnutelně třeba, nemají-li za krátko klesnouti.«

»Jaká by to byla zpozdilost na sebe uvalovati, čeho jsme byli k radosti naší zbaveni!« vykřiknul Juran. »Nebyli bychom sami proti sobě?«

»Nikdo není vázán zůstati v cechu, nikdo tě nenutí. Můžeš odejíti třeba hned,« vybízel Němeček nepoddajného mistra.

»Mám strach,« vykládal dále Kořábek, »aby potomci na nás nenaříkali, že jsme jim ze starého zřízení cechovního nic jiného neodevzdali, než ty truhličky, bezvýznamné pečetě a trochu toho popsaného papíru. Bojím se, že budou nařikati na předky své, že se nebránili, když jim bylo nové zařízení vnucováno, ano že i ochotně přijímali a vítali to, co nemůže řemeslům nikterak býti ke zdaru. Čím omluvíme tuto netečnosť a nevšímavosť? Proto jsem vás povolal, abyste porokovali o regulích, změnili je dle nejlepšího vědomí a svědomí, tyto pak svobodně přijali a jimi se řídili. Neučiníte-li tak, béřete na sebe zodpovědnosť před svými nástupci, zaviňujete rozvolněnosť, jaká nastane mezi tovaryši a učeníky. Seznáte pak brzy, jak řemesla klesnou a budete pozdě litovati.«

Juran neodešel ze schůze, ale také nemlčel. Ve všem odporoval Kořábkovi, ať to myslil do opravdy nebo jenom mluvil z opposice.

»Nepotřebujeme, aby nám cech spravoval tovaryše a napomínal učně; to si srovnáme doma, a kdo nebude poslouchati, toho vyženeme.«

»Hleď,« usmál se Žaloudek, »poslušnosť, kterou jsi měl prokazovati cechu, vyžaduješ od svých podřízených.«

»Každý mistr nyní bude sám sobě cechem,« odpovídal Juran.

Kořábek se ujal opět slova:

»Přátelé, nechte sporů při věci tolik důležité a raději poraďte, co bychom učinili, aby aspoň to nejlepší z cechovních zřízení zůstalo nám a našim potomkům. Myslím, kdybychom cechovní společenstva zachovali, že v nich podržíme všechno to, co se oslavy služeb Božích týká. Zůstáváme přece katolickými křesťany a v regulích jsou jenom obsaženy všechny povinnosti, které máme k chrámu, církevním průvodům a spasení duše vůbec. Budeme nadále nositi korouhve při procesích, stavěti oltáře, rozsvěcovati svíce na cechovních podstavcích, konati hodinky v pašijových dnech . . .«

»To je volno každému,« poznamenala pouze protivná strana. Více brojiti proti křesťanským povinnostem se neodvážila.

»Co se týče zachovalosti, mravnosti a poslušnosti čeledi, všichni si přejeme, aby v tom nikdy újmy nebylo,« pokračoval Kořábek. »Přijímejme všechny učně, ať jsou odkudkoliv, jenom když mají k řemeslu chuť a nadání, nikoho nevylučujeme, ale ať i příště poslouchají představených, náležitou úctu prokazují . . .«

Ani ten odstavec nepotkal se s odporem. Stejně i několik jiných bylo s povděkem přijato s menšími změnami, jež cechmistr navrhoval a jiní doplňovali. Mistři měli si navzájem pomáhati,

vdovy podporovati, nemocným členům tovaryše na výpomoc posílati atd.

Tu přednášel Kořábek, jaké se má pro budoucno pracovati sukno a jaká úléva v tom nastane. Byl to pouze návrh, ale vystoupili proti němu mnozí. Nelíbilo se jim, co cech nařizoval, jak dobré a trvanlivé nutno pracovati sukno, z jaké jenom vlny, kolik nití a chodů klásti a s jakou důkladností tkáti a jiné práce konati.

»Pánové,« volal Kořábek, »v tom právě spočívala naše přednost, že jsme solidně pracovali, nikdy nikoho suknem špatným nešidili, ale kde komu výrobky řádné prodávali.«

»Zde bychom nepochodili,« odmlouvali i rozvážnější sousedé; »my budeme prodávati velmi dobré dílo, ale za cenu vyšší, kdo s námi nepůjdou, natkají hadříky, dají k nim floky a budou dávati o mnoho levněji. Lid pak půjde k nim a my ničeho neprodáme.«

»To potrvá na krátko, zákazníci se přesvědčí, že obdrželi láci za láci a navrátí se k nám.«

»Kdo ví? Kupci se honí po věcech levných, aniž by uvážili, že se vlastně okrádají.«

Mnoho bylo rozmlouváno o předmětu tom, který Kořábek považoval za velenutný i v novém cechovním zřízení — solidnost řemesel. Ale ostatní měli obavu, že neobstojí při konkurenci, jaká nastane. Nemohli se shodnouti a cechmistr musil s lítostí mnoho sleviti z toho, co si ustanovil. Věděl, že tím klesá jeden mocný sloup, na němž cechovní zařízení spočívá. Hned si stanovil, sám že neodstoupí od té podmínky. Což se nevyskytnou kupci, kteří dají přednost dobrému, třeba dražšímu zboží, před levnými, ale i špatnými věcmi? Chce vydržeti konkurenci tu a okamžitá ztráta později se mu nahradí.

Vyslovil se o tom a mistři krčili rameny.

»Vy to můžete dělati, nás by se každý úbytek velice dotknul. Nechceme vám překážeti a bude naší radostí, když i takové sukno, jaké jsme tkávali, dojde odbytu a nevymizí z krámu.«

Stejně hlučně byl uvítán důležitý článek v regulích o mistrovských kusech. Těmi byla stavěna hráz fušerům, ale také přílišnému množení samostatných dílen. Zde spočívala však mnohdy zbraň proti neposlušným a vzdorovitým tovaryšům, jimž nebylo dovoleno řemeslo okázati, nebo si počínali dohlížitelé příliš přísně.

Kořábek navrhoval, aby se tovaryšům po jistém počtu let nebránilo nikterak pracovati pro sebe, ale každý, kdo chce užívati výhod cechu, mistrovský kus ať provede.

Tovaryši se bránili rozhodně, mladší mistři ukazovali, jaké smýšlení zavládlo mezi čeledí, že se tedy něco podobného nedá docíliti. Tovaryši neposlechnou. Kořábek předkládal, jaké nebezpečí hrozí, bude-li se moci každý prohlásiti samostatným, jakmile se mu uzdá, ať je vycvičen nebo ne.

»Kdybychom se všichni v městě shodli na stanovách, jež vám ukazuji, podáme je úřadům ke schválení. Spolu vyznačíme záhubu, jež řemeslům hrozí a poukážeme na následky svobody živnostenské. Když nejenom z Bělčic, ale i odjinud po-

dobné návrhy a mínění přicházeti budou, vláda pozná, že se překvapila a přispěje nám ku pomoci.«

Soudruzi viděli, že se Kořábek marně neradil a také na plano k synovi nejel. Ale nedoufali v příznivý výsledek. Zde bylo rokováno celkem klidně, mnohá část regulí byla přijata nezměněně s menšími odchylkami a snad i při jiných bylo by docíleno shody; ale soukenníci se dovídali od poslů, které vysílali na zvědy, že jinde jsou ve schůzích veliké křiky a rozhodně žádáno za zrušení cechů, rozdělení společného majetku a za úplnou, zákony zaručenou svobodu řemesel.

Čeho by se byl nikdo nenadál, nejhlučněji si počínali tkalci a provazníci, kteří jindy takovou mírností se označovali. Mezi ně vešel Hakul, stoupenec Rozdrojův, a počínal si hlučně i zpurně. Starší nenalezali sluchu, cechmistr byl ukřičen, knihy mu shozeny se stolu, matce pokladnici a právu dostalo se posměchu.

»My jsme svobodni, naše řemeslo pokvete, tkalci budou pány?« volali mistři i tovaryši z města a okolí. »Snad nebudeme ještě počítati nitě a škrob dělati z nejlepší mouky? Co utkáme, to musí obecenstvo kupovati. Kdo více zaplatí, dostane zboží lepší, kdo má málo peněz, musí se spokojiti se zbožím horším. Teď každého mrzáka jsme musili obsluhovati plátnem dobrým a trvanlivým.«

»Naše řemeslo se povznese,« přizvukovali jiní; »až posud jsme byli tísněni a odstrkováni. Nyní se vyrovnáme soukenníkům, s nimiž na stejném stavu pracujeme.«

Tak bylo voláno a horováno. Výstražný hlas cechmistrův byl ukřičen, tkalci nechtěli poslechnouti, Hakul je nabádal a podněcoval. Nepomohla zpráva, že soukenníci se dohodnou, proti těm tkalci vždycky brojili, závidíce jim.

Od tkalců přenesena byla jiskra odboje k řezníkům, kteří rovněž byli pro svobodu, any se jim některé odstavce regulí nelíbily o překupování dobytčat, vysekávání teplého masa, váze, svévolném »spouštění víka« ve dnech svátečních a podobně. Řezníci chtěli volnosť řemesla a v duchu se těšili, že nikdo nebude na ně dohlížeti, co kupují a vysekávají ve svých krámech.

Stejně byli naladěni mlynáři, pekaři, krupaři a pernikáři a rozvolnění svých regulí si přáli, čekajíce, že jejich živnosť pak lépe pokvete.

Cech zedníků, tesařů a hrnčířů popouzel Satoraj, jehož naděje rostly při svobodě živností až k samostatným stavbám. Ostatní neradi odváděli kvartální poplatky, vymlouvajíce se, že pracují větším dílem mimo město a tudy jim ta povinnosť nepřísluší.

Nejdéle odporovali ševci a štít Strachoňův k tomu přispíval, obavy množil a stanovy podporoval. Několikráte dali se ptáti v jiných shromážděních a byli velice nakloněni setrvání při změněných stanovách.

»Kam dojdeme bez mistrovských kusů?« hořekovali. »Naši předkové si přáli, jak bylo nedávno slyšeti, bychom ne jednou, ale při každém přesídlení řemeslo okazovali a jenom dobrou, pevnou a pohodlnou obuv dělali; my pak nyní beze všech zkoušek musíme připustiti tovaryše k samostatnému provozování

živnosti. Kolik přištipkářů prohlásí se za mistry a ti budou škoditi nám i celému řemeslu našemu.«

Cech rozličný byl rozbit nejdříve. Slučoval různé druhy řemesel a nic jiného se zde nedalo čekati. Kováři vystoupili proti kolářům, sklenáři proti bečvářům a tak se hned rozešli. Nikdy k sobě mnoho nelnuli.

Zatím co se řemeslníci radili, co by se dalo zachovati a jaká žádosť by k úřadům byla zaslána se změněnými stanovami, Rozdroj s odbojníky zvěděl oč běží a rychle shromáždiv své věrné u »hvězdy«, vyložil jim situaci a spolu i úklady, jaké se svobodě řemesel strojí.

»To by nám scházelo, abychom z ruky pouštěli, na co jsme tak dlouho čekali! Pojďte, rozbijeme schůze cechovní! Nechceme, aby se cechy v jakékoliv formě udržovaly.«

Tovaryši vyšli a nejdříve se k nim přidali tkalci. Takto sesílení táhli k místnosti, kde se radil rozličný cech.

»Ať žije svoboda řemesel! Pryč s cechy a regulemi!« křičeli odbojníci a hned se k nim připojili kováři a jiní členové.

Odtud s hlukem se hnali k domu, kde byla schůze cechu mlynářského a zde si počínali ještě hroziveji.

»Nechceme cechmistrů, starších, ferulí, pokladnic,« hulákali pod okny. »Ať zhynou cechy!«

Tak rozbili druhou schůzi a rovnou šli k řezníkům. Ti se sice nepřidali k hlučícím, ale také nepokračovali v poradách. Při takovém zmatku a rozčilování nebylo lze na něco podobného ani mysliti. Také ševce strhli za sebou a teď valně rozmnoženi a sesílněni chvátali po náměstí a ulicích k domu cechmistra Kořábka.

Lid vybíhal z domu, trnul a někteří se až křižovali nad tím poplachem. To nebyla cechovní slavnosť při svěcení praporu, přenášení pokladny a jiné příležitosti. Toto srocování se podobalo revoluci v městě.

Soukenníci už věděli, co se děje. Kořábek svěsiv hlavu, řekl: »Při takovém jednání nedá se ani mluviti o žádosti k úřadům a zachování cechů. Sami tomu chtějí. Ať jednou nelitují!«

»Jdou sem.« oznamoval Žaloudek, který vyšel na zvědy.

»Pánové, za takového stavu věcí rozpouštím cech počestného řemesla soukennického, děkuji vám za důvěru a ustávám býti vaším cechmistrem.«

Kořábek ještě níže ji sklonil hlavu, aby nebylo viděti slzy v očích.

»Tak daleko to došlo,« poznamenal smutně Němeček.

Venku se ozval hluk; rozbouřený živel se přibližoval.

Soukenníci se rozešli, dříve než se proud přihrnul. Jenom Juran mu vyšel vstříc.

»Ať žije svoboda řemesel, ať zhynou cechy!« volali řemeslníci a dlouho do noci procházeli ulicemi, až zapadli v hostincích, aby dnešní slavnosť zapili.

XV.

Rozdroj mnohokráte se vynasnažoval, aby se sešel s Terezkou. V městě se poněkud poměry uklidnily, aspoň tak ostře

nevystupovaly jako dříve. Napadlo sněhu, bylo po jarmarcích, klidně se pracovalo do zásoby i pro zákazníky. Minuly vánoce a nadešel poněkud hlučnější masopust. Ale cechy nepořádaly žádného bálu nebo soukromé besedy. O zábavy starali se podnikaví hostinští sami. Rozdroj navštívil několik takových veselostí, doufaje, že někde nalezne Terezku, ale Kořábkovi se ničeho neúčastnili, jakoby panovala doba smutku v domě jejich. Ani na procházkách se dívka neukazovala. Rozdroj se dověděl, že Terezka prodlévala delší dobu u bratra faráře a teprve počátkem února se navrátila domů. Proto ji marně vyhlížel a čekal. Nyní zdvojnásobil píli a co den Kořábkův dům obcházel. Nadál se, že není panně lhostejným. Vždyť se s ním ráda bavila, jeho společnosť vyhledávala, ruku mu tiskla! Ovšem do cesty mu vešla v plánech i tvář Kořábkova, ale mladý muž si troufal zvítěziti nad otcem Terezčiným. Cechy jsou zrušeny, na všechno se zapomene, dcera uprosí rodiče. Musí přece Kořábek počítati se změněnými poměry. Jak on bez mistrovského kusu, tak i jiní tovaryši nyní sami se prohlásí za samostatné. Kořábek by tedy ani lepšího ženicha pro dceru nenašel. Rozdroj se dovedl i oceniti a byl si toho vědom, že vyniká slušnou tváří, pružnou postavou, že je též městského původu, mnoho neutrácí, nehraje o velké peníze a umí pracovati. Že brojil proti cechům až nedovolenými zbraněmi, že ničil stará zřízení všemi silami, spíše za zásluhu si pokládal. Proto se nemínil zbaviti naděje a touhy po Terezce, která se mu líbila zjevem i věnem, jež jednou dostane po rodičích. Její povahy ani nezkoumal, doufaje v úplnou shodu až po oddavkách. Snad přece i ona na cech teď zapomene.

Ti, kdo lépe znali Kořábkovu rodinu, varovali Rozdroje, aby si nedělal velkých nadějí. I Juran mu to řekl, vybízeje tovaryše, by se po jiné nevěstě ohlédnul. Mistr by se Františka rád zbavil a jiné tovaryše za levnější peníz si najal. Řemeslníci nyní vůbec propouštěli tovaryše, s nimiž měli úmluvy o vysoké mzdě, a přijímali méně placené lidi nebo jenom několik učeníků, jež si hleděli jakž tak se řemeslem obeznámiti, aby měli levné pracovní síly.

Proto i Juran nabádal Rozdroje, by se poohlédnul po nevěstě a samostatným se prohlásil. Ale tovaryš myslil pouze na Terezku. Opět si vzpomněl na kapličku za městem. Snad posud tam dochází Kořábkova dcera, aby rozsvěcovala lampu před svatou Pannou. Sněhu nebylo mnoho po silnicích, protlapali chodci slušné pěšinky. Rozdroj několikráte přeměřil cestu ke kapličce, až se přece dočkal. Terezka oblečená soukenným kabátem se šálou na hlavě a rukávníkem na rukou pospíchala za město. Šla sama. Bylo to na večer, ale už svítil měsíc plným jasem a sníh zvyšoval ještě jeho světlo. Mírně mrzlo. Všechno jakoby polil čistým stříbrem.

»Dobrý večer, slečno!« oslovil Rozdroj dívku.

»Jak jsem se vás lekla! Dobrý večer! Kde se tu béřete?« divila se Terezka, ač nemusila mnoho hádati, by seznala příčinu pobytu Františkova za městem.

»Šel jsem za vámi, slečno,« řekl otevřeně Rozdroj.

»Za mnou? Myslíte, že se bojím? Naproti mně přijde bezpochyby otec,« napověděla, ač se o tom Kořábek nezmiňoval.

»Tak dlouho jste trávila mimo domov! Což se vám po nikom nezasteklo v té ztracené vesnici, kde se váš pan bratr farářem stal?«

»Byla jsem tam úplně spokojena,« odvětila Terezie. »Kdybych rozuměla více hospodářství a uměla strojiti, zůstala bych u bratra hospodyní. Také se toho neodříkám.«

»Ale v městě je přece veseleji,« namítal Rozdroj.

»Myslíte snad v Bělčicích, a považujete za veselosť, co jste poslední dobu prováděli. Pěkně děkuji, teď v masopustě se nezmůžete na takovou zábavu, jako byla dříve u každého cechmistra a bavíte se pálením regulí, rozbíjením schůzí a tupením starších.«

»Prosím vás, nezabíhejte do těch kolejí,« připomínal Rozdroj. »Co se stalo, je odbyto a teď chceme vésti jiný život, který se shoduje s duchem času a s pokrokem.«

»Na minulosť se nedá tak hned zapomenouti a símě vaše vlastně stále ještě nese ovoce. Ani sami nevíte, kam velebená vaše svoboda řemesel zasáhne.«

Rozdroj schválně umlknul, aby se za chvíli mluvilo o něčem jiném.

»Dnes jsme dostali dopis,« s radostí oznamovala Terezka; »psal nám Bytyška, který se u tatíčka vyučil řemeslu. Nezapomněl na nás. A víte-li pak, kde nyní jest?«

Junák mávnul rukou na znamení, že mu do toho vlastně nic není.

»Dostal se až na Moravu a pracuje ve Znojmě,« pokračovala Terezka, jakoby to Františka zajímalo. »Vypsal nám cestu do podrobna. A ani byste neřekl, že na mnohých místech jsou posud cechy v platnosti.«

»Zase ty cechy!« zvolal Rozdroj.

»Ovšem tam se proti nim už dávno nebrojilo, tam nebyl odchováván v židovně odpor a tovaryši nespolčovali se s těmi, jimž bylo zřízení cechovní solí v očích, poněvadž čelilo buď proti jejich nedostatečnosti nebo neposlušnosti. Když nastala svoboda řemesel, řekli všichni příslušníci, že zůstanou při starém aspoň po tu dobu, až se ukáže prospěch nebo záhuba novoty . . .«

»Už jednou jsem vás, slečno, prosil, abyste o tom nemluvila. Nyní obnovuji snažnou žádost onu.«

»Přestanu, neboť jsme u kapličky, ale budu pokračovati, jakmile rozsvítím lampu a pomodlím se.«

Terezie opustivši jinocha na silnici, vešla do kapličky. Rozdroj uvažoval, má-li počkati nebo vydati se hned k městu. Dívka se mu zdála neoblomnou. Nikdo mu neučinil takových výčitek jak ona, a od nikoho by je tak nepřijal jak od Terezky. Přecházel v nejistotě, dívka jakoby schválně hodně dlouho prodlévala ve svatyňce. Až směšným byl sám sobě.

»Vy jste zde posud?« řekla Terezka, uzavřevši kapličku a vracejíc se k městu.

»Dlouho jste se modlila, ale zdali i na mne jste pamatovala?« otázal se Rozdroj.

»Vám by tak byla moje modlitba platnou!« opáčila dívka. »Já vás mnohdy žádala, abyste se změnil, abyste uposlechnul, ale všechno bylo marné. Vy jste nenapravitelný.«

»Ale slečno, snad to nebude se mnou zlé,« usmíval se Rozdroj. »Stále stejně vás miluji.«

»Vy mne? Nevěděla bych!«

»A táži se, zdali i vy věnujete mně svou lásku, bychom ruku v ruce kráčeli tím světem, abychom sloučili osudy svoje,« pokračoval Rozoroj.

Terezka pojednou opět zvážněla.

»Jak divně dnes mluvíte!«

»Dnes jako vždycky jindy, kdy jsem vám důkazy své lásky na jevo dával. Ovšem nevyslovil jsem se tak přímo, ale už dávno jsem blouznil o lásce vaší.«

»Pravím vám zcela upřímně, že bych známostí s vámi rodiče velice zarmoutila,« řekla panna rozhodně. »A takovou nevděčnicí nebudu, zvláště když nyní na sňatek ani nepomýšlím.«

»Ani nedáváte mně naděje do budoucna?«

»Dříve byste si musil dobýti přízně mého otce, jejž jste delší dobu urážel a jemuž jste mnoho hořkostí způsobil. Nezasloužil si toho od vás a bolelo by jej tím více, když já s jeho nepřítelem a odpůrcem známosť bych si dělala.«

»Ale vždyť já brojil pouze proti zastaralým, s nynější dobou nesouhlasným cechům!«

»Můj otec pro ně žil, jim byl tělem a duší oddán, v nich spásu řemesel hledal; co jste podnikal proti regulím, směřovalo i proti jejich zastanci a ctiteli.«

»Ale Terezko,« vzpomněl si Rozdroj, »vždyť jste mně dříve přála, důkazy lásky podávala.«

»Nezapírám, ale také jsem zmoudřela, když jste mých napomenutí, upozornění a výstrah nedbal. Dovedla jsem se zapříti, vzala jsem rozum na poradu a shledala jsem, že bude lépe, rozejdeme-li se.«

Kořábkova dcera mluvila smutně, ale rozhodně.

»Jak jste umíněná!« »Mám povahu otcovu.«

Opět šli kus cesty mlčky. Kořábek naproti nepřicházel, jak by si jeho dcera byla přála.

»Což vás nepohne ani to, že celé město o naší známosti ví a o ní si povídá?« řekl Rozdroj, utíkaje se k důkazům pádnějším.

Terezka se na chvíli zarazila. Pomluva v menším venkovském městě je mocným činitelem.

»Co na tom!« usmála se nuceně. »Neprovdám-li se, mám u bratra zaručené místo pro svoje staropanenství.«

»Tak jsem to nemyslil; vaše věno přiláká mnohého.«

»Nejste snad vy už jeden z nich? Věřte mně, že jsem se posud po svém věně netázala, a buďte ubezpečen, že si toho nevezmu, kdo by po penězích mého otce toužil. Tak nízko sňatek necením.«

»A kdyby cechy zůstaly v platnosti,« navazoval rychle Rozdroj, »byla byste nucena ruku podati tomu, kdo by živnosť soukennickou ve vašem domě udržeti měl. Hleďte, že jsme rozbořili věci, které i lásce bývaly na závadu. Vzpomeňte jenom na Marhula, kterého mistři nutili, aby si vdovu vzal; a co se Žaloudek načekal, než si mohl nevěstu od jiného cechu přivésti! Podobně by se dělo i vám.«

»Tedy mám vám býti povděčnou za volnosť své ruky a svého srdce,« smála se dívka, »a v odplatu bych vám měla obě věnovati i s věnem. Jak jste vypočítavý a také upřímný!«

»Slečna mně nechce rozuměti.«

»Velice ráda. Zůstaňme v přátelství a to další záleží na vás. Jak jsem řekla, nemohu milovati toho, kdo je v nevůli s mými rodiči. Dle toho se řiďte.«

Přicházeli k městu a Terezka se chystala jíti postranní ulicí. Neměla opatrovníka jako dříve, ale před pomluvami chrániti se chtěla sama.

»Domníval jsem se, že vy, slečno, usmíříte otce se mnou,« řekl ještě František.

»Takové moci nemám,« přiznala se Terezka, »a pak kdo nesnáze způsobil, ať je také odklizuje.«

»Snad bych měl znovu zaváděti cechy?« podrážděně zvolal Rozdroj. »To se nikdy nestane!«

»Buďte tedy s Bohem,« pozdravila dívka a už mizela v posněžené ulici mezi domky s bílými střechami a kolem zahrad s uměle vytvořenými zimními květy ze sněhu a ledu.

Řemeslníci nad míru rychle chápali význam svobody živnosti a dle toho si též počínali. Nejdříve to zakusili ti, kteří cechy s takovou slávou a radostí pochovávali, totiž tovaryši. Dříve bylo přísně stanoveno, co dostanou od té neb oné práce; na přilepšenou měli často pivo a do stravy si nemohli stěžovati. Paní mistrové by si za velikou nečesť pokládaly, kdyby si čeleď proti ní vedla stížnosť před celým cechem, že se jí dostává buď málo nebo špatné stravy. Hospodyně se činily jedna nad druhou a tovaryši přisedali k jednomu stolu s mistrem.

Ale nyní se poměry valně změnily. Snížena mzda, ustaly mimořádně odměny a na stravu si mohl tovaryš jíti, kam se mu zachtělo. Byli samostatni, mohli prodlévati sebe déle v noci mimo domov, nikdo od nich nevyžadoval jiného než práci, pilnou práci. Ztratili u mistra rodinný život, byli odkázáni pouze na sebe.

Podobně se vedlo učňům. Záleželo na mistrovi, bdíli nad nevyvinutými pacholíky, kteří potřebovali posud rodičovského dozoru, ale z domu byli vytrženi. Cech na ně nedohlédal jako dříve. Učeník nepřinesl listin a mnohdy utekl nebo byl propuštěn za krátkou dobu. Ale mistři jinochů užívali i k jiným pracím v domácnosti a při hospodářství, když řemesla poklesla a měšťané musili vzdělávati pole, aby úbytek v živnosti nahradili.

Během krátké doby i jiné poměry se utvářily. Mlynáři počali prodávati mouku a péci chléb, když si pekaři opatřovali lacinější mouku cizozemskou. Tito žalovali bývalé druhy ve společném cechu, ale nepomohlo to. Kdo platí příslušnou daň, může provozovati jakoukoliv živnosť.

Když zemřel krupařce manžel, pojala tato za muže klempíře a oba si podrželi své zaměstnání; v jednom domě bylo krupařství a klempířství.

Také mnoho tovaryšů se prohlásilo za mistry čili správně řečeno udělali se samostatnými. Ani nežádali za měšťanské právo, byli-li cizí, jak se dělo dříve, ale zanesli pouze na radnici do-

movské listy. I zde se nad tím z počátku pozastavovali, ale posléze musili se tím spokojiti.

Tovaryši čekali, že počinek udělá Rozdroj (se Strachoněm se to nemyslilo vážně), ale František pojednou váhal. Do soukennictví bylo třeba peněz, a těch Rozdroj neměl; aby mu žena živnosť zařídila, do takové závislosti hlasatel a bojovník svobody nechtěl upadnouti už k vůli lidským pomluvám. A mladý muž ten ani se nyní valně neradoval z úspěchů svých. I komoru, kde dříve sám spával, musil teď sdíleti spolu s dvěma tovaryši a třemi učeníky. Juran chtěl pracovati ve velkém a svobody řemesel využitkovati.

Málo kdo znal příčinu zamlklosti Františkovy a nikdo při všeobecném zápase o něj se nestaral. Řemeslníci hleděli něco utrhnouti ze svobody, nastala soutěž, o níž dříve nikdo nevěděl a vznikaly už i spory a hádky. Ať kdo pracoval dílo sebe bezcennější, přece je nenesl a dodati nemusil do špitálu, kde bylo pojednou cítiti změnu onu. Mistři nesměli špatné výrobky sebrati a fušery tak potrestati. Zákazníci pak vidouce, jak jsou tu a tam šizeni, přebíhali z krámu do krámu, smlouvali a bránili se.

Největší nepřátelství propuklo na výročních trzích, kde byly také zrušeny všechny výsady a každý rozbil stánek, jak a na jakém místě se mu zachtělo. Prodáváno hned od rána a nikdo nečekal, až bude na radnici vystrčen praporeček. Řemeslníci volali kupce, zastavovali kolemjdoucí, odluzovali si zákazníky, škodili si navzájem, haněli jeden druhého, uráželi se, a Kořábek vida ten lomoz a zápas, složil sukna do bedny a chvatně ujížděl domů. Na trh jeli ještě řemeslníci společně, cestu zpáteční konali po různu a příště se ani nepohodli o jeden povoz. Za krátko se i žalovali pro urážku na cti. Města, kde se konaly jarmarky, byla nucena sama uspořádati místa pro jednotlivé odrudy řemesel, aby se předešlo zmatkům, křikům a nesrovnalostem.

Tu již se nestavěli řemeslníci dle stáří pořadem, ale každý se hleděl dostati na místo prvé; proto se předbíhali, už na večer výhodnější stánky si zabezpečovali, a když se dva punčocháři dali do sebe, strážník je sebral a zavřel.

»Jaká to ostuda!« řekl Kořábek. »Bylo to někdy slýcháno, aby se mistři hádali o trzích jako kramáři, by museli tráviti v šatlavě jako zloději? Kam jsme to přišli a k jakým koncům ještě se dostaneme?«

I děkan si stěžoval, že se nezachovává starý obyčej, aby se krámy mezi službami Božími zavíraly, že je slyšeti zvonky ode dveří až na kazatelně. Ale i ten pokyn vyzněl na prázdno.

V pátek vyšli všichni špitálníci, mezi nimiž byli starší, zchudlí řemeslníci, na prosbu po městě. Cechové nepřispívali na chudinu a ta marně čekala. Museli se tedy dohlašovati špitálníci sami.

A v patách za nimi šli vandrovní tovaryši. Marně hle ali v městě cechovní hospodu, hostinský od »růže« odbýval příchozí, že nikoho nemůže zdarma vydržovati, poněvadž by se mu nedostalo náhrady. Obcházeli tedy vandrovní řemeslníky, ptali se po práci a prosili za almužnu jako »chudí cestující«.

Onemocněl-li kdo, nikdo mu svého tovaryše na pomoc neposlal, jak se dříve dělo, o vdovu se příslušníci řemesla nestarali, naopak radovali se z úbytku a chtěla-li i méně zámožná vdova nadále vésti živnosť, utiskovali ji všemožně.

I zevně se město změnilo. Dříve ani řemeslníci svých domů neoznačovali nápisy a hned k nim každý trefil; stačil pouze v lomenici vyvěšený klíč, punčocha, bota, vystrčená do okna konev, vymalovaná čapka, sklenice, pecen chleba, pekaře našel každý dle spuštěného víka před oknem, řezníka dle špalku přede dveřmi, koželuha dle čichu bylo poznati; ale nyní měli malíři mnoho práce, aby křiklavě naznačili velikými písmenami, kde bydlí »mistr truhlářský a stolařský«, »kovář a podkovář«, »cukrář a pernikář«, kde je krám »s kupeckým a smíšeným zbožím, lihovinami v drobném i velkém prodeji«, »kde se holí, stříhá a kadeří« atd. Město bylo plné štítů, tabulí a nápisů.

»To vám pomůže na nohy,« smál se trpce Kořábek; »to se vytrhnete. Jenom hodně lesku, ale málo vlny.« Sám na dům nenapsal ničeho. Příchozí se až dotazovali, pracuje-li se posud tak znamenité sukno jako dříve.

Kořábek tkal bez tovaryše a učeníka. Měl nadále dílo jenom velmi dobré jako za dob cechovních. Ucítil též velikou konkurenci, ale prodával přece. Syn farář doporučil sukno, jež též nosil, do dvou klášterů, kde si přáli na kleriky a kutny dobrou látku a kupovali u Kořábka. Sousedé mu odbyt ten záviděli, hádajíce, že by nyní v městě mnoho neprodal. Odběratelé byli zevním leskem a lací pokaženi, že nesahali k suknu méně zhlednému, ale velice trvanlivému.

Za trudných poměrů těch těšily Kořábka aspoň zprávy o Bytyškovi, jež bývalý učeník o sobě dával. Napsal i mistrovi několik listů a na každý mu musela Terezka jménem otcovým dáti odpověď. Václav zvěděl všechno, co se událo v Bělčicích a noviny ty se týkaly nejvíce zrušení cechů a jeho následkův. Též o sobě oznamoval Kořábek, jak pracuje, že neustoupí od regulí a starých zvyklostí, kdyby sám jediný zůstal a to pro posměch ostatním.

Bývalý cechmistr každou cechovní věc dobře uložil pro památku. Kojil se i tou nadějí, že snad ještě bude časem toho neb onoho užito. Matku pokladnu odnesl do komory, do ní dal knihy, regule, spisy, uložil feruli, pečeť a jiné odznaky. Obě korouhve zůstaly od Božího Těla ve farní budově. Přišel-li kdo pro křestní list, vydal mu jej a řádně odepsal do protokolu. Také sepisoval do knihy pamětní, co se v poslední době událo. Bylo toho mnoho a Kořábek obracel list za listem, a ještě nebyl hotov. Zde také dal výrazu své roztrpčenosti a lítosti nad událostmi, které se odehrály. Ani nevolal Žaloudka, aby pěkným písmem do knihy všechno složil, sám psal a už z písma vanula podrážděnosť a rozechvění.

A proseděl u stolku mnohou hodinu, zvláště v neděli odpoledne, když manželka s dcerou odešly do chrámu nebo na besedu. Brkové péro Kořábkovo skřípělo a pisatel ob chvíli zakašlal, péro položil a světnici přecházel. Nikdo ho nevytrhoval, mohl popustiti volnou úzdu myšlénkám. Činil tak nerušeně. Než

se domácí vrátili, už zase měl knihu uzavřenou a péro osušené. Ale časem přece jej zastihla žena nebo dcera při práci. Pak neušel domluvám.

Kořábek psal všechno důkladně a do podrobna, by si potomci učinili náhled o ceších a srovnali zařízení jejich s nynějšími novotami.

Už se šeřilo a ve světnici vrhaly předměty dlouhé stíny. Kořábek právě uzavíral knihu, když vešla manželka s dcerou. Přinesly třeskutou zimu do vyhřáté světnice. Terezka byla červená a setřásala se šátku bělavé vločky.

»Tatínku, psaní!« volala vesele, vědouc, jak otce potěší.

»Od koho?« tázal se mistr.

»Z Moravy, od Bytyšky.«

»Nezapomněl. Hodný hoch!« pochvaloval Kořábek, dychtě seznati obsah listu.

Terezka už také dopis otevřela a postavivši se k oknu, četla hlasitě:

»Milý pane cechmistře počestného cechu soukennického, moji drazí!«

Kořábek slyše nadpis ten, spokojeně zakašlal.

»Když Jste byli tak hodni,« četla Terezie, »a listem Jste mne i darem potěšili k vánocům, neváhám, abych i já o sobě několik zpráv dal. Jsem chvála Bohu zdráv a posud pracuji u mistra, kde jsem loni dílo přijal. Minulou neděli jsme měli kvartální schůzi.« —

Tu vyskočil Kořábek rozhněvaně.

»Hleďme, tam jsou posud cechy v platnosti; proč ne i u nás?«

»Ačkoliv se mně zde líbí,« četla dále dívka, »přece nemíním tady na vždy zůstati a na paměti mám slib, že mne opět přijmete do práce, až se do Bělčic vrátím.«

»Hodný tovaryš!« znovu pochvaloval Kořábek a ženské mu přisvědčovaly.

Terezie zatím přečítala celý dosti dlouhý list, kde ku konci byl připojen pozdrav na všechny i na ni, již nazval svou pokušitelkou a sliboval náležitou odplatu za všechno, co mu bylo v letech učení způsobeno.

XVI.

Ač v Bělčicích, jako v menším městě venkovském, rádi si poklepli a z nedostatku jiných novin poměry v jednotlivých domácnostech probírali, přece jeden muž měl v ohledu tom pokoj, a tím byl Tausík. Žid nestál měšťanům za to, by se o něm mluvilo, a Tausík se vynasnažoval, aby co nejvíce zůstával stranou. Jenom tak občas nezbedníci vyvedli mu něco směšného, zabrousili o něho vtipem a zanesli do židovny nějaký tajný lup na prodej.

A Tausík v tichosti pracoval a bohatnul. Jeho stavení nadále zůstávalo otlučené, nebílené, roztrhané, krám se neměnil,

uvnitř však množily se zásoby a povozy nestačily odvážeti, co žid nanosil z okolí a chasa i hospodyně sem dopravily z města. I závodu kořalečnímu se vedlo znamenitě a poslední léta Tausík i prostředkoval půjčky peněz od zámožných souvěrců potřebným lidem, ale mnohý peníz byl jeho vlastní.

Tausík se počítal k chudým a před křesťany huboval na bohaté židy, jedl všechny masité pokrmy, zvláště když je dostal zdarma a prohlašoval se za příznivce křesťanů. Kdyby se nebál msty souvěrců, dávno by se též stal křesťanem. Rodinu měl četnou a staral se o děti svědomitě. Jakmile poněkud chlapci nebo děvčeti narostly nohy, už museli do sousedního města choditi do německé soukromé školy židovské, a sotva tuto vychodili, jsou posláni do světa, aby se chápali obchodu. Na studie Tausík děti nedával, hubuje před lidmi, že nejsou k učení, zatím však v duchu počítal, že jim obchod více vynese.

A Tausíkové se činili, sami se živili, zatím co otec na ně hospodařil. Duch jeho nikdy nezahálel, ale stále do budoucna se obracel, uvažuje, kde by se dalo co vyzískati. Velikou radostí pak byl naplněn, vida, jak cechy klesají Ty bránily obchodům v tom směru, v jakém si je přál míti Tausík a jiní liberálové. Řemeslníci nejenom pracovali solidně, ale i sami výrobky své prodávali, a žádná třetí ruka se nesměla tlačiti mezi kupujícího a prodávajícího. Na trzích i doma obsloužili řemeslníci zákazníky a mnoho se pracovalo přímo na objednávku. Vrchnosť bděla nad tím, aby nikdo pracovníkům výdělku neujímal. V krámech kupeckých bylo pouze zboží tohoto druhu, smíšené závody byly neznámy.

Ale liberalismus tuto hráz pobořil k nemalé radosti těch, kteří se už na to těšili a sami pomáhali činiti průlom v starých zařízeních cechovních.

Když od Tausíka tovaryši se vystěhovali, žid se jenom smál a potutelně mrkal. »Však vám hřebínek spadne a brzo zkrotnete. Dosáhli jste, po čem jste toužili, ale nebude vaše sláva dlouho trvati.«

Nikdo si nevšímal, že Tausík počíná vystrkávati rohy z otlučeného domku. Všichni byli zaujati cechovními záležitostmi a nikoho nenapadlo všímati si muže, jemuž se každý posud vyhýbal a u něhož potřební v noci podepisovali směnky. Tausík zatím pojednou učinil dvě koupě. V kostelní ulici nedaleko chrámu zakoupil starý dům a při vodě za městem mlýn. Když se o tom pověsť roznesla, sousedé se smáli, co že bude Tausík s těmi rachotinami dělati, kam dal rozum a oči, že si něco podobného na sebe uvázal. Nikdo při několika dražbách nepodal na to krejcaru a Tausík obé dostal levně. A také co s tím? Obé aby stavěl od základu, dům na hlavní ulici bude státi peníze a nelze u něho ani kalou zahradu zařídíti. Ve mlýně se málo mlelo, poněvadž nedaleko stály dva mlýny nové, lepší. Spád byl zde pěkný, kus louky u potoka, silnice vedla kolem, ale přece to nedostačovalo, když mleči se vyhýbají špatnému, starému složení, z něhož vychází hrubá mouka barvy šedé. Proto nikdo nechápal počínání Tausíkovo.

U »růže« se mu vysmáli, když podivná koupě do řeči přišla. Ovšem Tausík při tom nebyl, poněvadž do hostince nechodil a pouze časem pro holbu piva přímo do pivovaru si poslal.

»Divná to špekulace,« uvažovali sousedé. »Chce snad prodávati ještě na jednom místě pálenku? Někteří se jí sice chytají, ale pro ty by židovna na Račanech dostačovala.«

»Ku podivu, děti má z domu, dceru má vdanou a teď se chce na třech místech v městě usaditi,« mínil jiný.

»Ale co s tím polozbořeným mlýnem? Ten přece k ničemu není.«

»Jenom aby v tom nebyla nějaká léčka,« hádal mistr kožešnický. »Ten jediný neměl nyní konkurenta . . . Žid marně peníze nevyhodil.«

S tím byli i jiní srozuměni, ale nadarmo si hlavu lámali, za jakým účelem Tausík ona místa koupil. Kdosi nadhodil, že chce změniti postavení, ale měšťané mínili, že ku stavbě ten »hausírník« nemá peněz. Vždycky se tak ukrčoval, stavěl stranou a chudobu svou na jevo dával. Nazývali jej vůbec »chudým židem«.

»No, uvidíme, co se z toho vyklube,« rozhodnul spornou věc bednář z panského pivovaru. »Za čas si o tom něco jiného pohovoříme.«

Ale sousedé nemuseli příliš dlouho čekati a hned časně z jara zvěděli, co bude státi v kostelní ulici. Tausík dal starý dům rozbourati, přišel stavitel, přivedl dělnictvo, vozil se kámen a jiné stavební věci a hned tu bylo živo. Stavitel jenom vyměřil základy, udělal plány, vedl vrchní dozor, ale stavbu prováděl jeden z Tausíkových synů, zvaný Aleš. Byl vyučen kupectví, opustil závod v městě a chtěl se usaditi v Bělčicích.

Teď seznali měšťané, že přibude nový kupecký krám a počet židů v místě se rozmnoží. A divili se, v jakých rozměrech stavba se provádí, jak veliký krám bude v přízemí, skladiště vzadu a pokoje v prvém patře. Stavba se líbila, mnozí viděli dům v plánu a nikdo opět nemohl uhádnosti, proč si takový závod mladý Tausík právě v Bělčicích zavádí, kde jsou tři krámy kupecké. Každá rodina má oblíbené některé místo, kam chodí a posílá pro zboží mnoho let; kdo bude odebírati z krámu čtvrtého a tak rozsáhlého?

Také Aleš zaslechl ty pochybnosti a jenom se usmál. Cechů se tázati nemusel a posavadních kupců se nebál.

»Až já počnu kupčiti, všichni se pohrnete ke mně,« řekl pro sebe, dívaje se na ty zastrčené tři krámy bez nápisů a výkladních skříní, bez lákadel, mající pouze dřevěné věnce nade dveřmi rozličně svinuté.

Údiv sousedů rostl, když i mlýn Tausíkové bourali. Sem přišel jiný syn Ludvík, který posud byl v závodě střížného zboží. I ten vedl stavbu divného velikého stavení s četnými okny, vedoucími do podlouhlých světnic. Dlouho nikdo nevěděl, co to bude a Ludvík Tausík rozličně se vymlouval. Teprve, když měl ode všech úřadů povolení, pronesl divné slovo, jež posud bylo v městě neznámo — fabrika.

»Co že to bude?« znovu se ptali měšťané, jakoby pojednou nedoslýchali.

»Továrna — fabrika,« odpovídal Tausík.

»A co se tam bude dělati? Snad cukr nebo doutníky?«

»Ani vlastně posud nevím,« vytáčel se Tausík. »Nejspíše v továrně budu vyráběti nějaké látky, na př. tkáti plátno.«

»Ale k tomu jsou tkalci.«

»Jejich umění a síly dají se nahraditi strojem, který táhne voda jako mlýnské kolo. Stroje nahradí nyní mnoho řemeslníků,« vykládal Ludvík.

To bylo pro měšťany neuvěřitelnou a nepochopitelnou novinou. Táhli se k Tausíkovi mladšímu, by jim vyložil, jak vodní síla nahradí práci rukou jejich a jak stroje vykonají to, co oni i jejich předkové dělávali.

Ale Ludvík Tausík jenom napověděl, hlouběji však nevykládal z obavy, aby nebyl předstižen. Nemusel se lekati, tak podnikavého ducha zde nebylo.

»To přijdeme o výdělek,« vzpomněli posléze sousedé.

Žid pokrčil ramenem.

»Bude třeba lidí i u strojů, by je obsluhovali, v čistotě udržovali, na dílo pozor dávali. Ovšem jeden člověk obslouží takových strojů několik.«

Posluchači byli zdrceni. Že by měli tak klesnouti za pouhé obsluhovače strojů, za nádeníky? Že by jim měl býti vyrván výdělek a výživa, když chtějí pracovati?

»To není ani možné, by se něco podobného dovolilo,« namítali. »Ani úřady nemohou něco takového připustiti na záhubu řemeslníků.«

Tausík se usmál.

»Což nevíte, že je svoboda živností? Sami prý jste ji oslavovali dosti hlučně, jak jsem slyšel.«

Posluchači mlčeli a svědomí se jim ozvalo divným hlasem, jako výčitkou. Kdo by se toho byl nadál, kam až svoboda ta půjde a co přinese? (Dokončení.)

Píseň.

Šel junák v cizinu,
loučil se v poli,
v očích má perličky,
a srdce bolí.

Ptal se ho sokolík,
čeho se leká:
»Cizina pěkná je,
sláva ho čeká.«

»Ach, sivý sokole,
cizina svodná,
milejší na stokrát
vesnička rodná!«

Dražší mi vždycky je
než všecka sláva,
tatíčka, matičky
šedivá hlava. — —

Aug. Klášterský.

Několik slavofilských kapitol z historie stříbrno-bosenských františkánů.

Píše RUD. M. ZAHRADNÍK.

* POKRAČOVÁNÍ. *

V.

Vlastenecké nadšení a vzorné úsilí Divkovićovo pro národní písmo »slavného jazyka slovanského« neutuchlo, i když národní typy tiskové z literatury zmizely jednak bouřemi hrůzovlády turecké, jednak i systematickou protislovanskou akcí některých duchovních latinisátorů (dle pravděpodobnosti: benátských censorů).

Někteří františkáni-spisovatelé si do toho trpce stěžují, že je bosančice nedbalostí ano i rouhavým jednáním vůči těm, kteří jí psali a tiskli, na velikou škodu a hanbu národa odstraňována. Tak na př. fra Tomáš Babić v předmluvě ke svému (i podnes v Bosně populárním jménem »babuša« známému) dílu »Cvit razliki mirisa duhovnoga« (Květ rozličný vůně duchovní, vyd. r. 1726.): — — — — —, aniž si mohou našimi knihami pomoci, anoť je málo v našem jazyku psáno, což je k naší hanbě. Bylo mnoho lidí (i nyní jest) učených a rozumných, ale nechtěli uveřejňovati, ano co je horší, *rouhali se oněm, kteří našim písmem psali a tiskli.* Jsem zajisté ze všech nejmenší a nerozumný, ale kdybych uměl více, více bych ti (bohumilý čtenáři,) učinil ke cti Pána Boha a na prospěch našeho slavného národa i jazyka *chorvatského*« (str. VIII.).[30]) Ano samo představenstvo františkánské provincie stříbrobosenské vidouc na mnohých místech, kterak se již rukopisná bosančice v jazyku chorvatském zanedbává, ano dokonce i zavrhuje, jsouc nahražována latinkou — úředně proti tomu zakročilo. Vydalť provinciál fra Lukáš Karagić jménem svým i své rady (definitoria) cirkulář, kterým přísně (pod trestem postův a jiných úkorů) zakazuje psáti v chorvatské korrespondenci latinským písmem — i v soukromých potřebách, což odůvodňuje: »Poněvadž jest i písmo dar Boží, národům a jazykům mimořádně určený, který mnohým není dán; jestliže darem tímto budeme opovrhovati, zbaveni budeme i darův větších.«[31]) I nástupci Karagićovi jakož i ostatní

[30]) Dílo toto je znamenitým též dokladem národnosti *chorvatské* v Herceg-Bosně, jsouc psáno na prospěch *»slavného národa i jazyka* **chorvatského** (»arvaçkoga«). Ač jsou dokumenty *národnosti a jazyka chorvatského* v Bosně řídké, což se dá odůvodniti vlivem korrespondenčním (úředním) a jiným stolice římské, která s jinými církevními úřady všeobecně nazývala národy jihoslovanské a jejich jazyky »illyrskými« (illyricus; illirico, illyrico) aneb »sklavonskými« (sclavonicus, schiavonico) a tím i katolický národ v Herceg-Bosně, přec je tento dokument Babićův jako dokument i znamenitého filologa pádným důkazem logického rozlišování *pravé národnosti* od mylné dosavadní topografické národnosti — »bosenské«. Zajímavý a rovněž pádný dokument národnosti chorvatské vidíme v ódě »Pisance» *prostého občana-kmeta* sarajevského z r. 1637. (ve starobosančici), biskupu Fra Jerolímu Lučićovi, rodáku varešskému posvěcené, kde se opěvuje »chrabrosť lidu (národa) chorvatského v Bosně i Hercegovině.«

[31]) »Cum etiam litterae dona Dei sint specialiter nationibus et linguis datae, quae multis non dantur, si contemptores horum donorum efficiemur, majoribus etiam donis privabimur.« Archiv bajský.

pozdější františkáni-spisovatelé byli nadšenými zastanci národního písma, i když bosančici pod nátlakem vyšších církevních představených a hodnostářů-latinistův italských[32]) ustoupiti bylo definitivně místo latince, jak v písemnostech úředních (matrikách, nekrologiích, atd.), tak i v privátních (r. 1809.). Tak mimo četné pozdější výnosy bosenských provinciálů znamenáme ještě r. 1833. ze dne 8. května znamenitý výnos provinciála fra Michaele Duiće: »— — — — — — — Mimo to nechť titíž učitelé péči mají o to, aby mládež v četbě i psaní typů cyrillských cvičena byla, aby známosť jejich nezanikla *naši vinou*, a abychom sobě samým nebyli cizinci, jak i v uvedeném výnosu se předpisuje.«[33])

Ano ještě r. 1835. vynikající paedagogický spisovatel fra Štěpán Marianović ve svém dílku »Systema litterarium pro directione scholarum provinciae Bosnensis deserviens« (Naukový systém pro správu škol provincie bosenské) (str. 17.) předpisuje pro první rok klášterních škol četbu i psaní, jak v latince tak i *bosančici*, »aby nebyly starodávné typy (tiskové a psací), uvedeny v zapomenutí u národa illyrského« (ne in oblivionem nationis Illyricae pervetusti characteres inducantur); roku pak 1836. vydal (v Budíně) »Bukvar illiti Početak slovstva illiričkog', i latinskog jezika za učionice dèrxave Bosanske« (Slabikář jinak Počátek mluvnice jazyka illyrského a latinského pro školy državy bosenské), kde (na str. 13—14.) uvádí přehlednou tabulku kalligrafické »bukvice« (abecedy) v starobosančici se staroslovanským pojmenováním (az, buki, atd.) a transkripcí latinskou.

Ovšem úplným odstraněním oblíbené starobosančice tiskové, jakož i pozvolným zanedbáváním bosančice rukopisné, jak již shora stručně podotknuto, národní sebevědomí bosenských řeholníků, jako nejlépe v pěstění národního jazyka znatelné, nikterak neochablo. Nedlouho po literatuře starobosančické objevují se již hlasy za systematickým pravopisem v písmě latinském, kteréž ani svými nejuzlovatějšími složeninami z daleka nehovělo slovanským četným zvukovým nuancím, kterým hoví starobosančice výborně. Byltť na počátku nový pravopis tento z téhož důvodu příčinou — i mnohých slovních latinismů. Proslulý historik[34]) a spisovatel, fra Filip Lastrić z Oćevije (1700—1783), svému latinsko-illyrskému (»latinsko-*slavobosenskému*«) dílu »Testimonium bilabium«) (Dvojjazyčné svědectví, z r. 1755), soustavné to sbírce výborných svátečních »dogmaticko-morálních« kázaní, předesílá článek »Od

---

[32]) Biskup Fra Řehoř Ilijić z Vareše svým neutrálním, ale bosančici přec nikterak nepřátelským cirkulářem (z r. 1797.—1798.): — — —, et quidem lingua vernacula ad captum plebis idonea, esto characteribus *latinis: illyricos enim ad expressionem eiusdem idiomatis aptiores multi Nostratum pessumdedere.* — — —« je nám důkazem jakéhosi nátlaku shora; znamenáť zde nostratum (= našinců) dle smyslu celého výnosu biskupského tolik co nostrorum superiorum (sc. franciscanorum seu fratrum Minorum), t. j. našich představených. (Epistola pastoralis. Pag. 5.)

[33]) »— — — . Curent praeterea iidem magistri, ut adolescentes in lectione et scriptura caracterum Cyrillianorum exerceantur, ne culpa nostra eorum notitia intercidat, et ne nobis ipsis peregrini esse porro pergamus, prout idem in memorato Systemate praescribitur.« Archiv fojnický.

[34]) Napsal a vydal »Epitome vetustatum Bosnensis provinciae seu brevissimum compendium historico-chronologicum« (Anconae 1776.), první to přehledný a kritický dějepis Bosny, všímající si již i stránky kulturní. Byl též neúmorným spolupracovníkem epochálního historického díla Farlattova »Illyricum Sacrum«.

slovosloxja (orthographiae) illiricskoga slovma latinskìm« (O illyrském pravopise písmeny latinskými), ve kterém vyslovuje své zbožné přání o pravopisné jednotě a dokonalosti, systematicky uváděje čtenáře ve svůj pravopis, kterým se snaží jak quantitu samohlásek (ještě podnes v srbsko-chorvatském jazyku všeobecně diakriticky pohřešovanou) tak i qualitu souhlásek vystihnouti. Posléze slibuje, že se časem, bude-li možno, ještě obšírně rozepíše o účelu pravopisu (slovoredja), což ovšem z četných jiných naléhavých literárních příčin jeho zůstalo asi pouhým slibem. Hlas jeho zajímá nás svojí původností, a to tím více, čím jasněji vidíme v okolním chorvatsko-srbském sousedství Bosny při znešvařovaném jazyku hotovou pravopisnou anarchii, o reformě pak ani slechu. — Mimo jiné literáty poLastrićovi ozval se mocně též fra Marek Dobretić, apoštolský vikář bosenský, jemuž je jako zásluhu připsati zdokonalení národní (chorvatské) terminologie theologické, která se dosud latinskými idiotismy jen hemžila.[35]) Netřeba ani podotýkati, že tyto snahy a činy potvrzují tím vyšší stupeň národního a vlasteneckého sebevědomí a jím podmíněné vzdělanosti, čím více viděti jest vytrvalosť a sebeobětivosť za střídavě burácejících výbuchů hrabivosti a náboženského fanatismu mohamedánského v XVIII. století.

VI.

Nejurčitěji, ano bez jakýchkolivěk domněnek a pochybností jeví se nejen národní, ale i slovanské sebevědomí bosenských frátrů na kulturně- i politicko-dějinném jevišti XIX. století od illyrského hnutí v Chorvatsku. Illyrismus,*) jehož ústřední sídlo bylo v Záhřebě, nebyl ovšem první iniciativou národně-slovanského, kulturního a společenského hnutí v Bosně, jak mnozí historikové illyrismu se domnívají, přikládajíce mu jakýsi speciální kulturní význam a důsledek pro katolické Jihoslovany vůbec.**) Tu z rámce katolických Jihoslovanů jakožto takých, kterým illyrismus přinesl klíč k jejich národně-slovanskému a státo-společenskému sebevědomí, dlužno vyňati aspoň bosenské frátry, kteří nejen že stáli svému národu a lidu blízko, ale byli v slově i činu jeho nejvěrnějšími zástupci právními nejen před zemskými, ale i říšskými úřady v Cařihradě.[36]) Ano historickým faktem ještě

---

[35]) Sepsal a vydal obsáhlé dílo »Kratko skupgliegne chiudoredne ili moralne bogoslovicze (Theologia moralis)« v Anconě 1782. Vel. 4⁰ XII a 580 stran. Zajímavo je, že autor, který 18 roků byl profesorem filosofie, dogmatiky a morálky na universitách italských, vyznamenává se neobyčejnou čistotou národního jazyka a což více — ryzími slovanskými termíny theologickými.

*) Illyrismus, jehož hlavním původcem byl znamenitý chorvatský spisovatel a publicista, Dr. Ludevít Gaj, bylo hnutí národního, společenského (státo-společenského) a kulturního sebevědomí slovanského, vyvoláno jsouc hlavně nespravedlivostí požadavků maďarských. Úkolem jeho bylo sjednotiti všecky Jihoslovany na základě společného spisovného jazyka »illyrského« a pod jménem »Illyrů«. Výsledním heslem jeho byla vzájemnosť slovanská.

**) Platon Kulakovskij: Illirizm. Varšava 1894. Str. 1. a 410—411.

[36]) M. V. Batinić: der Einfluss der Franciscaner auf die politischen Augelegenheiten in Bosnien. Wien 1887.

před proklamací illyrismu (r. 1836.) zaznamenati sluší velediplomatický pokus frátrů bosenských: učiniti Bosnu nejen autonomním, ale i úplně samostatným, pro sebe uzavřeným královstvím s úplnou občanskou a náboženskou svobodou.[37])

Byl tedy illyrismus dle všech pravděpodobností zvláštním a mocným jenom oživovatelem a vzpružinou jak politických tak i kulturních plánův a idejí zrozených již v dobách dřívějších. Pravda, bosenské školství bylo v posledních několika periodách do proklamace illyrismu na stupni velice zuboženém, jsouc závislé skoro výhradně na počtu klášterů. Nesmíme však nikterak tomuto, abych tak řekl, zbytku školství v dobách předillyrských připisovati takový význam, jaký připisuje kulturní historie Chorvatsku a jiným zemím rakousko-uherským v týchž dobách, kde byla totiž nejen vzdělanosť, ale i školství jakýmsi privilegiem jen vyšších stavův, a nikoliv majetkem celého národa. Literatura bosenských řeholníkův od dob Lastrićových do dob illyrského hnutí — v dobách opětného systematickeho pokutování a pronásledování frátrův a moru[38]) má vedle několika nových vydání starších spisovatelův ovšem málo novinek, ale věnována jsouc výhradně širším vrstvám národa a psána čistým národním jazykem, nahrazovala do jisté míry národu školu, zvláště onomu dílu národa, který pro velikou vzdálenosť tří klášterů (fojnického, kreševského a sutješského), jakožto tenkráte již jediných středisk národního školství, nemohl míti úděl na pravidelném elementárním vzdělávání. Venkovské fary františkánů-farářů (světských duchovních mimo několik popů-glagolitášů ani nebylo) byly tajnými (privátními) školami, kde se mládež a i dospělejší učili aspoň psáti a čísti, nedovolovaly-li tehdejší okolnosti (totiž špehounství turecké) mimo to i počtům se učiti. Ano někteří faráři a kaplani po svých vykonaných pastýřských povinnostech byli jako kočovní učitelé, cestujíce po své farnosti a v soukromých domech vyučujíce.[40]) Seznam předplatitelů na A. Matićův »Racsun za pèrvu i drugu godinu shkulsku.« (Početnice pro I. a II. rok školní; vyd. v Oseku r. 1827.) v též knize uveřejněný podává nám o tom částečné důkazy. — Tvrdí-li chorvatský historik, V. Klaić, že »bosenští františkáni byli sice lidé učení, nabyvše svého řídkého vzdělání na vysokých školách mimo domovinu svoji, avšak vrátivše se z ciziny, národu svému se odcizili,« jakož i že vzhledem k národnosti (národnímu sebevědomí) »sami dobře nevěděli, kdo a co jsou, do dob františkána Jukiće,«[41]) nelze to přičísti ničemu jinému, nežli jeho vlastenecké (ne-li již chauvinistské) hyperbolické pochvale illyrismu, jakožto *v Chorvatsku* vzniklého a *iniciativně* — až do Bosny zasahujícího. Že i jiní historikové souhlasně s Klaićem potvrzují »vesměs iniciativní« význam illyrismu pro Bosnu, příčinu sluší hledati v tom, že nebyla historie Bosny jak s politického tak i kulturního hlediska zevrubněji uvážena, a to nejvíce snad

[37]) Tamtéž. Str. 34—35.

[38]) Batinić: Djelovanje Franjevaca. III. str. 164—182. Fra Ignacij Strukić: Povjestničke crtice Kreševa. Sarajevo 1899. str. 102.

[39]) Fra Matěj Krističević: Enchiridium (Archiv Fojnický). Též z pamětí staříčkého fra Ivana Kriliće ve Fojnici.

[40]) Tamtéž.

[41]) Bosna. Podatci o zemljopisu i povjesti. Záhřeb 1878.

proto, že jedni v ní vidí jakýsi výhradně církevní — klerikální ráz, druzí pak pro nesčetné persekuce ujařmovaného křesť. živlu nevidí kulturních snah ni činů. Posléze nešťastný spor mezi Srby a Chorvaty, který se již zvrhl v prostý chauvinismus, zavedl mnohé od historické pravdy ke strannickým domněnkám, zejména ty, kteří jen v oblastech ruského a srbského pravoslaví hledají humanitu a kulturu, v katolických pak Slovanech vidouce — překupníky latinského jazyka a kultury za svoji rodnou mateřštinu a vlastní kulturní budoucnosť.

* * *

Bosenští frátři, z nichž mnozí byli dříve na theologických studiích v Záhřebě, Đakově, Subotici a v jiných městech zasávských a měli nejvhodnější příležitosť poznati národnostní a společenské ideje hnutí illyrského při samých počátcích, vidouce, že v program illyrismu pojata jest i Bosna, nejen že vstoupili ihned v kolo chorvatských Illyrů (Martin Nedić a j.), ale šmahem dle vzoru záhřebského snovali plány pro svou domovinu. Tím nadšeněji propagovali illyrismus ve svém rodném národě, čím jasněji viděli upřímné sympathie Dra. Ludevíta Gaje, jakožto otce a zástupce illyrismu, ke hnětenému národu v Bosně; byť v Bosně dosud vůči Chorvatsku jakýsi tradiční separatismus, ke kterému zavdala kdysi příčinu lhostejnosť hierarchie chorvatské (záhřebské) v nejtěžších dobách františkánů bosenských. Buď tomu jak buď, separatismus bosenských řeholníků, který nepochybně nebyl plodem libovůle, nýbrž nutným důsledkem povážlivých okolností vnějších, zaniknul, zejména když již někteří mohamedánci pod heslem illyrismu se počínali sbližovati s křesťany, a pravoslavní s katolíky. Ačkoliv tehdejší apoštolský vikář bosenský, fra Rafael Barišić, kterýž úsilovně chtěl soustřediti moc nad řeholníky a lidem ve svých rukou a tím učiniti přítrž fráterskému vlivu na národ,[42]) usvědčil bosenské františkány u papežské stolice ze zimničního šíření illyrismu v Bosně, nazvav Gaje »hlavou hnutí;« a ačkoliv sám Vedži-paša, ukrutný sultánův vezír bosenský, informován byv nejspíše od Barišiće, jako zarputilého protiillyristy, obžaloval Gaje u bána Vlašiće, jakoby Bosnu vyzýval k povstání, illyrismus nebyl tím v Bosně nikterak utlumen, ano tím více ještě sesílen. Poněvadž Barišićovi pomáhala Vídeň — hrálť prozíravý Barišić vzhledem k oběma dvorům (vídeňskému i cařihradskému) obojetnou úlohu — ano i sama římská propaganda, roztrpčení frátři ospravedlnivše své stížnosti především u bosenského vezíra, na vezírovy pokyny poslali, ovšem pod zapřenou, dvojčlennou deputaci frátrů, Nedića a Karaulu, v tureckém kroji oblečené, k vysoké portě do Cařihradu. Jakmile se deputace s pořízenou vrátila, ačkoliv s velikým strachem — chtělať ji propaganda, nějak se o tom dověděvši, pomocí svého nuncia cařihradského dáti přepraviti do Ameriky[43]) — a ferman, který s sebou přinesla, prohlášen byl, pokračovali frátři neohroženě na národní práci. Roku 1841. již pracuje 23-letý františkán, ještě neabsolvovaný theolog,

[42]) Nikola Tordinac: Martin Nedić. (Vienac. 1885. str. 444.)
[43]) Tamtéž a z pamětí již citovaného Kriliće.

fra František Ivan Jukić, rodák banjalucký, osobní odchovanec záhřebské školy illyrské, na ústavě čtenářské besedy (čitaonice) po způsobu záhřebském, jejímž základním účelem má býti literární a duševní pokrok národa i lidu v Bosně. Než církevní i politická vrchnosť, vidouce v národním podniku tomto prvá jakousi »karbonářskou propagandu italskou,« druhá pak »rejdy panslavistické,« potlačily dílo toto již v samém zárodku, a stanovy besední odmítnuty.[44]) Není asi pochybnosti, že původem těchto nesnází byl opět Barišić, který nemohl zapomenouti svým (ač nepřímo)*) podřízeným frátrům-illyristům jejich šťastné tajné protiakce v Cařihradě. Podařiloť se mu r. 1843. po dlouhém úsilí u římské stolice papežské, že byl jmenován vyšetřujícím komisařem bosenských záležitostí (resp. sporu církevního) Karel Pooten, apoštolský subdelegát, člověk-cizozemec (Hollanďan), který se v pravdě ukázal způsobilým prováděti rekreační plány Barišićovy**) — spáliv především všecky zprávy a rekommandační přípisy (předešlých apošt. komisařů), týkající se biskupské kandidatury fra Mariána Šunjića, jednoho z nejpopulárnějších bosenských frátrů. Důsledek důmyslné této akce, celou stříbrnobosenskou provincii ohrožující, je také znamenati následujícího roku (1844.), kdy rozdmýchána byla lidová neočekávaná vzpoura ve farnosti orašjské (Orašje) — proti Šunjići, tenkráte tamnímu faráři, kterému se bylo fary vzdáti a utéci ke svému příteli, faráři gučjogorskému. Než vliv frátrův na národ ukázal se mocnějším než všecky dosavadní Barišićovy útoky.

Když Barišić pomocí apoštolského subdelegáta konečně i toho na římské stolici vymohl, že byl Šunjić s pěti vynikajícími frátry odsouzen do italských klášterů bez nároku na návrat do své domoviny (r. 1845.), bosenští stavové prudce protestovali proti Barišićovu jednání a usnesli se r. 1846., aby Šunjić ještě se dvěma frátry (Nedićem a Karaulou) vysláni byli k vysoké portě se stížností a zároveň prosbou za brzké a příznivé vyřízení sporných otázek. Stalo se. Spravedlivá stížnosť, kterou již doporučující listiny bosenských předáků samy pádně odůvodňovaly, došla u porty souhlasu a měla v zápětí rychlou a účinnou intervenci u papežského legáta cařihradského, takže již následujícího roku (1847.) bylo se Barišići »per Breve Apostolicum« zříci Bosny ve prospěch Šunjiće, jakožto jejího nyní již provinciála, a přiřčen mu byl ve výměnu toliko vikariát hercegovský.[45])

---

[44]) Jukićův »Bosanski Prijatelj« I. Záhřeb 1850. Předmluva. »Franjevački Glasnik« 1897. str. 35.: »Nekoliko rieči o fra Ivanu Franu Jukiću« od fra Řehoře Martiće — M. Šestiće. — Podnes ještě žijící slavný básník Martić byl nejintimnějším přítelem Jukićovým.

*) Byliť frátři klášterní i frátři-faráři administrativně podřízeni *jen* svému provinciálu.

**) Chtělť biskup a apoštolský vikář, Barišić, na základě »všeobecného církevního práva« jako biskup a apoštol. vikář mimo jiné toho dosíci, aby mu římskou stolicí potvrzeno bylo »biskupské« právo: ustanovovati fary a faráře, jakož i právo suspensační. Požadavek Barišićův však odporoval dotyčným bodům zásadním koncilu tridentského jakož i záštitnému nařízení papeže Benedikta XIV., které potvrzuje, že »řeholníci nikdy biskupu nečinili slibu poslušnosti a podřízenosti.« (Život i rad fra Rafe Barišića« od fra Radoslava Glavaše. Mostar 1900. Str. 37.)

[45]) Vienac. 1885., str. 443.—445.: Martin Nedić. Od N. Tordince. — »Život fra Mariana Šunjića« (Djakovo. 1883), opěvovaný a kommentovaný pamětníkem a spoluzakladatelem bos. illyrismu, fra Martinem Nedićem. Zpěv. 9.

Tím nastaly pro Bosnu doby klidnější. V době sporu tohoto, kdy nebylo osočovaným frátrům ani z daleka pomýšleti na nejnevinnější illyristickou akci, dokončoval Jukić svoje theologická studia v Dubrovníku, kde se zároveň seznamoval se starodalmatinskou a dubrovnickou literaturou, s opravdovým nadšením a s plnou silou svého svěžího ducha připravuje se takto ke všestranné illyrské akci v Bosně.

Od r. 1842., kdy již psal kritické články historické do »Srbského národního listu« a »Danice illyrské« a obcoval s předáky slovanského písemnictví, drem Ludevítem Gajem a P. J. Šafaříkem, koná delší studijní cesty po Dalmacii, Bosně a Hercegovině, pilně sbíraje historický a ethnografický materiál. R. 1844. vydal ve Splitu »Pisme razlike na poštenje Božje B. D. Marie i sviu svetih« (Písně rozličné ke cti Boží, blahosl. Panny Marie a všech svatých) svého rodáka fra Vincence Viciće, kteroužto knihu zaznamenati sluší jako *první knihu v Dalmacii o novém pravopise Gajovském.* Knihu tuto vydal Jukić za tím hlavním účelem, »aby mezi Bosňáky a Dalmatinci rozšířil tento nový pravopis, pro který sám byl obstaral ‚nové illyrské typy'« s diakritickými značkami, kterých do jeho doby v Dalmacii nebylo.[46]) Nelze pochybovati, že konečné vyrovnání onoho dlouholetého sporu, a to právě ve prospěch fra Mariána Šunjiće, jakožto nerozdílného druha a neohroženého tlumočníka práv liberálních frátrů bosenských, mělo na Jukiće a ostatní frátry mocný, ano přímý — vůdčí vliv. Jestiť r. 1848. v prvé řadě vzat zřetel na národní školství, jakožto nejdůležitější bod národní práce: františkáni s Jukićem v čele zakládají samostatné (výhradně prosvětskou mládež) národní školy na nejdůležitějších místech Bosny: ve Fojnici, Kreševu, Trávníku, Livnu a Varcaru, ve kterýchžto školách sami *bezplatně učí, dávajice bezplatně mládeži i učebné pomůcky* (leda že někdo z národa dává dobrovolný příspěvek).

Škola varcarská, kterou Jukić, tehda jako kaplan, sám založil a spravoval, byla dle illyrských zásad interkonfessionální; dle Jukićova školního výkazu z r. 1850. navštěvovalo vedle 18 mužských a 12 ženských katolických dětí 17 *pravoslavných*, mezi nimiž byli — i tři oženění diakoni (= pravoslavní duchovní kandidáti). —

Ač se byly okolnosti valně zlepšily jak se strany církevní tak i politické, přec nebylo lze pomysliti na opětnou ústavu onoho kýženého literárního a učeného družstva, neboť usvědčení Barišićovo zanechalo nevyhladitelné stopy některých protiillyristických zásad v osmanlijské politice. Neúmorný Jukić však při mravní a hmotné pomoci »bosenského orla", Šunjiće, a »jihoslovanského Homéra«, fra Ř. Martiće, nahradil ztrátu tuto, počav vydávati r. 1850. »Bosenského Přítele« (Bosanski Prijatelj). Časopis tento je nejvýmluvnějším tlumočníkem a svědkem Jukićových snah a činů, které tím více odhalují mommsenovskou nestydatosť a zaslepenosť, čím se houževnatěji »tvrdí« o srbsko-chorvatském národě Herceg—Bosny, že kulturní — iniciativu mu

[46]) Téže knihy »Pridgovor« str. 4.

teprve přinesla rakouská okkupace, před kterou byl zaznamenáván do černé knihy barbarův a analfabetův.

»Bosanski Prijatelj« je na svou dobu něco v pravdě epochálního; ano mnohé důležité body z jeho programu nejsou ještě ani dnes řešeny. Neočekávejme však, že by byl kulturní program Jukićův formálně i věcně jednak vzat, jednak přizpůsoben modernímu proudu z domnělého jakéhosi nedostatku domácně-kulturních počátků. Jukić nechtěl a nepřijal cizí a moderní theorie, nýbrž budoval výhradně na základě národním, co by národní individualismus jen zkypřovalo, ovšem s heslem svrchované humanity: »Pravo ori, a dobro govori, pa se neboj ni u gori vuka« (správně jednej a poctivě mluv, pak se neboj ni na horách vlka), jak je viděti ze slavnostního prologu (Marticovy »Prihodnice«), kterým začal svou pouť Bosenský Přítel.

Jukić je člověk původní iniciativy, která vyvěrá z hlubokých úvah a přesných pozorování, přesvědčení a sebevědomí. Jemu je rodný národ východiskem a cílem jak kulturního tak i politického programu. Národ bez vlastního kulturního snažení je politicky sláb — vymírá. Národ ten je šťasten, který sám sobě dostačí. Proto Jukić, nechtěje, aby národ byl regenerován po cizí šabloně, nýbrž aby byl svým vždy a všude, bedlivě a všestranně prozkoumává svůj národ, aby mu nalezl methodu k poznávání a zušlechťování jeho »já«. Methodu tuto také nalezl, jak lze jasně viděti z látkového rozvrhu »Bos. Přítele.« »Národní poklad« (narodno blago), t. j. národní písně, pohádky, pověsti, přísloví, hádanky, obyčeje, atd. ve své původnosti sbírány mají býti alfou i ómegou národní vzdělanosti, kterou by vyznačovala čistota jazyka, bystré myšlení a s ním důsledný čin. Toť nejzávažnější program »Bosenského Přítele,« který doplněn je systematickou a tradiční historií domácí, jakož i životopisy vynikajících domácích mužů, stručnými dějinami bosenského písemnictví, »domácím lékařem,« školskou a církevní statistikou bosenskou. Než národní poklad tento není tu podáván osamělý, nýbrž jednotlivé jeho oddíly kommentovány jsou jadrným úvodem, který národu vykládá kulturní jejich význam a intelligenci povzbuzuje k bedlivé sběratelské a zároveň prozkoumávací činnosti. Z kommentačních úvodů těchto vidíme, že Jukićovi není »národní poklad« jakousi pouhou musejní sbírkou, která by jen vzbuzovala mžikovou upomínku, co, jak, kdy a kde národ samostatně zpíval, cítil, myslil, dělal a jednal, nýbrž Jukićův ryzí národní a slovanský duch vidí v této klenotnici ohromný národně-kulturní kapitál, který možno ano i dlužno fruktifikovati a jako takým morální a materielní existenci jedině zajistiti. Při tom ovšem nezapomíná příbuzenského vztahu ke slovanskému celku. »Největší poklad u našeho národa,« dí Jukić (Bos. Přijatelj I., str. 33.), »jsou jeho písně, které jsou nejstarší památkou slovanského bodrého karakteru, vysoké vzdělanosti a bystroumu! — Všickni slovanští národové mají národní písně, které však nemají ani z daleka oněch předností, kterými se honosí písně illyrské, jež přeloženy byvše do němčiny, francíny, angličiny, vlaštiny, latiny a maďarštiny nabyly také věhlasu.« Rovněž národní pohádky (i bajky, pověsti atd.), jakož i národní přísloví (poslovice) jsou nemalé kulturní důležitosti. »V národních

pohádkách mimo národní jazyk, který se v nich jako v zrcadle vidí, poznává se nejvíce způsob myšlení lidu našeho,« vysvětluje dále Jukić, »kterak snadno a důvtipně umí vymysliti, při čem mnohdy nejučenější hlava se potí, nežli co podobného stvoří.« »Ovšem, nad mnohé vzácným pokladem illyrského jazyka jsou národní přísloví. Jen aby je každý uměl posouditi a dle hodnoty jejich oceniti! Radosť je koho slyšeti, počíná-li a zdobí-li často svůj hovor příslovími! Jsouť zbytkem naší staré přírodní filosofie-mudrosloví, které je, pravda, i u jiných národův, ale nikoli v té míře a takové ceny.« Omlouvaje tu opominutí svých vysvětlívek k jednotlivým příslovím, slibuje časem vše nahraditi a do budoucnosti ničeho nezanedbati.

Sluší také vzpomenouti rubriky přání a proseb Jukićových ve sborníku tomto, které jsou znamenitou charakteristikou Jukiće, jako vlastence obětivého. Slyšme, jak povzbuzuje národ sbírati domácí starožitnosti, které sám chce honorovati a také honoruje za cenu ještě větší než »nenasytní cizáci«: »Známo je u nás každému, jak se v Bosně starožitnosti: peníze, kameny, pečeti atd., i nenasytným cizincům za malý peníz prodávají. Jen jeden příklad uvedu: Na Kupreši nebožtík fra Andrija Sunarić za svého faráření koupil za dva groše prstenový drahokam a daroval jej bývalému francouzskému konsulu Davidovi, který jej pak prodal za $^1/_2$ milionu franků! Cosi podobného stalo se i loňského roku. I naši Bosňáci rádi cizákům darují cokoliv najdou, *avšak slovanským museím v Praze, Bělehradě a Záhřebě ani co by za nehet vlezlo.*« — »Nebožtík fra Augustin Miletić, biskup, několik set zlatých a stříbrných ražených mincí řeckých, římských a slovanských, jakož i drahokamů, atd. byl sebral, což mělo větší cenu millionu, a dvakrát poslal maďarskému Consiliu. A co mu dalo? ‚Děkujeme.' A nyní je Košut po Kiutahii rozhazuje. Já jsem počal před několika roky takové věci sbírati a vykupovati; proto prosím všecky Bosňáky, kteří cos podobného mají a hodlají cizincům prodati, nechť se přihlásí u mne; zaplatímť hotově tolik, kolik každý cizozemec, ne-li ještě více. Všecky pak krajany prosím, aby se pídili po starožitnostech a cokoliv kde uvidí, aby jménem mým odkoupili. Dá-li Bůh, svojí sbírkou přeji si učiniti počátek »Bosenskému museu«; nebude-li to pak možno, budu usilovati, aby tento můj starožitnostní poklad dostal se do *slovanských rukou,* které jím nebudou obchodovati, nýbrž věnují jej obecnému dobru.« Ačkoliv se Jukićovo přání: založiti Bosenské museum, pro nesčetné persekuce nevyplnilo, přece mnoho starožitností, zvláště veliké numismatické sbírky ve fojnickém, kreševském a sutješském klášteře, jsou dodnes a budou svědkem vzorné píle a veliké práce Jukićovy na poli domácí historie a jejích pomocných věd.

Zkrátka: »Bosanski Prijatelj«, jako národně-didaktický sborník a jako orgán pravého národního a slovanského sebevědomí — ačkoliv okolnosti, zlopověstnou vládou obojetného Omerpaši (poturčeného Michajla Latasa) zakalené, nebyly příznivy Jukićovu přání: časopis tento ve více svazcích ročně, ano ani v příštích letech aspoň po jednom svazku pravidelně vydávati — vyhověl své missi aspoň do té míry, že nejen starší spisovatele-františkány

sjednotil k jakési soustavnější literární působnosti, ale že dal i pohnutku k literárnímu družstvu františkánských kleriků, »Sboru redovničke mladeži« (sbor řeholní mládeže), v němž by se mladá generace tato mimo své theol. studie vzdělávala a připravovala také ke kulturní práci ve svém rodném národě. Že Jukić ve svém sborníku (vedle četných důmyslných pokynů na př. o šíření školství i na místech bez fary, a j.) odhaluje i chyby svého národa, »které nelze nikterak omluviti tureckou svévolí, nýbrž vlastní nedbalostí,« a důtklivě, ano přísně od nich varuje, rozumí se samo sebou. (Dokončení.)

Hladový kapitál.

Napsal R. VRBA.

POKRAČOVÁNÍ.

V. Těžba stříbra.

Když je málo peněz, málo platebních prostředků, málo mincí, národ chudne a všude vzmahá se drahota. Jen boháči mohou si koupiti čeho potřebují. Ceny výrobků a mzda lidská klesají. To vše se dostavilo v oněch zemích, kde na rozkaz židovské internacionály zaslepení finanční ministři ku zkáze národů zavedli zlatou měnu.

Nejstarší zlatou měnu má Anglie. Německo zavedlo zlatou měnu roku 1873., poněvadž mělo tenkráte v zásobě 5000 milionů marek válečného odškodného z Francie. Co však dnes vidíme v Anglii? V hrozné tísni o peníze volali londýnští obchodníci a lodníci: dejte nám staré stříbrné mince, zrušte zlatou měnu, zrušte výsady anglické banky! Tak voláno ze všech stran ve veřejných shromážděních. Nechte zase svobodně každému raziti stříbrné mince, jak tomu bylo do r. 1847. Ale nouze národa nesmí býti odstraněna, kdyby se tak stalo, pak by nahromaděné zlaté pruty ve sklepích dynastie Rotšildů ztratily na ceně, a to se právě nesmí státi, dříve musí celá Evropa a všichni její národové zhynouti, než by měl král židů pozbýti své moci nad křesťanskými národy.

Seslabení hodnoty stříbra jest uměle přivoděno šmejdy mezinárodní židovské finanční velmoci a neprozíravostí neb dokonce hanebnou prodajností ministrů evropských vlád. Křesťanští národové musí býti udržováni v poslušnosti k židovské peněžnické dynastii právě tím prostředkem, že se jim zásoba peněz stále zkracuje, aby jen byla nouze o peníze, a tak moc židovských finančních baronů ustavičně se ukazovala světu nutnou. Tito finančníci střeží ve svých sklepích nahromaděné zlato, dávají je vládám jen po kapkách, a to za nejvyšší cenu. Ani ministr nejmocnějšího vládce světa, ruského cara, netroufá si do Londýna k lordu Rotšildovi o půjčku, poněvadž ruský car dosud nedal

ruským židům úplnou svobodu olupovati a ničiti ruského mužíka. Ruský car ví, že kdyby žida postavil na roveň mužíkovi, za několik let by bylo po 80 milionech ruských mužíků veta jako je konec s Poláky, Slováky a Maďary a jako máme na mále i my Čechové.

Frankfurtská »Börsenzeitung« přinesla v červenci r. 1899. zprávu, že finanční ministr de Witte nebyl v Londýně k lordu Rotšildovi připuštěn! Ministru de Witte nezbývá nic, než se obrátiti na bankéře Baringa, John Henryho, Schrödera, poněvadž lord Rotšild z příčin politických nehodlá s Ruskem přijíti do styku. (Tak Börsenz. ze dne 20. července 1899.) Ukázka tato stačí. Rusko potřebuje na stavbu sibiřské dráhy a jiných tratí mnoho peněz, které si dosud nejvíce dlužilo z Francie. Bursa pařížská nechce však již dávati kapitál na Rus a proto se pokusil de Witte v Londýně, proto také Rusové nezakročili ve prospěch Boerů, aby si na burse v Londýně neučinili nepřátelství.

Konečně však péčí podařilo se v červnu r. 1900. sehnati židu Reitzensteinovi, řediteli komercielní banky petrohradské, pro ruského finančního ministra 200 milionů dolarů půjčku v New-Yorku. Tak dnes žebroní nejmocnější říše světa u židovských finančních velmožů o půjčku.

Kdyby mělo stříbro dosud platební svou hodnotu jako před 25 lety, nemělo by Rusko a jiné vlády žebroty té třeba. Tak sami národové evropští upletli na sebe přijetím zlaté měny bič. Zlatá měna jest jedním z nejprohnanějších výmyslů židovské chytrystyky na ujařmění křesťanských národů.

V čem vězí jádro otázky platební hodnoty stříbra? Řídíme se zde názorů známého vídeňského odborníka Eduarda Suesse. Židovská zlatá internacionála hlásá ve světových židovských novinách, že se stříbro nehodí za platební prostředek a za měřítko hodnot zboží, poněvadž se ho příliš mnoho doluje; následkem velikého množství vytěženého stříbra stává se nízkocenným, že nemůže býti považováno za drahý kov, ale za kov obyčejný. Proto musí býti stříbro jako platební mince vypuštěno, jinak by bylo na světě peněz jako bláta.

O tom neustálém prohlašování nadvýroby stříbra praví Suess: R. 1860. bylo na celém světě vytěženo 5.47krát více stříbra než zlata. R. 1880. bylo vytěženo 14krát více stříbra než zlata. Více než třicet let trval tento těžebný poměr, ale obchodní cena obou kovů se valně změnila. R. 1890. mělo vytěžené zlato 24krát větší cenu než vytěžené stříbro, ačkoliv bylo množství vytěženého stříbra 15krát větší než množství zlata. Až do r. 1866. bylo zlato v hodnotě své 15krát dražší než stříbro, tedy jedno kilo zlata mělo ceny jako 15 kilo stříbra.

Tento poměr obou kovů (relace) se zavedením zlaté měny valně změnil. Poněvadž zlato prohlášením za jedinký zákonitý platební prostředek stouplo neobyčejně na ceně, stalo se nepoměrně hledaným zbožím a stříbro jako starý vyděděný pensista se stalo bezcenným, nehledaným, utvářila se relace obou kovů následovně: roku 1874., tedy rok po zavedení zlaté měny v Německu, byl záznam na burse v Londýně a ostatních bursách 1 : 16·17, r. 1876. již 1 : 17·88., r. 1889. 1 : 22·1, r. 1899. pak

stoupla relace 1 : 34·22. To jest: za jedno kg zlata musím dát nyní 34 kg 22 dkg stříbra, kdežto před 30 lety jsem dal za 1 kg zlata jen 15 kg stříbra. Suess praví: dokud dnešní poměry potrvají, bude se rozdíl ceny zlata a stříbra stále zvětšovati, jinak řečeno: na světě jest příliš málo zlata, než aby mohlo vyhověti všem, kteří ho potřebují, jest však na světě dosti stříbra, aby peněžním potřebám všech národů mohlo býti vyhověno.

Předseda obchodní komory v Liverpoolu, pan Smith, odevzdal v anglické sněmovně 140 žádostí s šedesáti tisíci podpisů, v kterých se žádá anglická vláda, aby opět byly mincovny otevřeny stříbru, aby v obchodě a výrobě mohlo se platit stříbrem jako zlatem (bimetalism). V žádosti té vyličuje Smith, jaké obrovské ztráty trpí dělnictvo následkem zavedení zlaté měny.

Zdražením zlata a povýšením jeho za jedinký platební kov uchystali si finančníci stálý nevyčerpatelný zdroj příjmů, žijí jako čmelíci na útraty pracujících včel. Není možno, aby společnosť byla zdravou, když pracující třídy musí ročně dávati finančníkům miliony.

Polovina těchto každoročně ztracených milionů má původ v znehodnocení (demonatisace) stříbra. Tato demonatisace stříbra je padoušským atentátem na všecku civilisaci Evropy. — Jenom milionářům-finančníkům záleží na tom, aby mezi lidem bylo v oběhu nejméně peněz, zájmy finančníků jsou právě opáčny zájmům a blahu lidu.

Dosud platí se stříbrem v Asii, hlavně v Číně a Mexiku. Východní Indie byla zvyklá po celá staletí na stříbrnou rupii. Veškeré žluté plémě, Indové a některé státy v Americe užívají bílého kovu za platební minci. Asi 800 milionů lidí užívá tedy stříbrných mincí.

O budoucnosti stříbra mluví Suess následovně: stříbro se těží všude na všech zemích. Stříbra se užívá v Číně, Indii, Mexiku a Severní Americe. Tyto obrovské země tvoří zvláštní hospodářské celky. Z těchto zemí objednávají hlavně suroviny Anglie a celá skorem Evropa, kde se nyní platí zlatem. Tímto proudem zboží ze zemí stříbrných do zemí zlatou měnou se stříbrné země velmi obohacují, a země s měnou zlatou stávají se stále chudší. Již r. 1876. pravil na mezinárodním mincovním sjezdu ředitel mincovny ve Washingtonu, pan Del Mare, že přijde jednou čas, kdy náplavky, kde se chová zlato, budou na celé zemi vyčerpány, za to však stříbrné doly budou dále bohatší a rozšířenější, tím poroste rozdíl mezi cenou zlata a stříbra neustále, čím méně bude těženo zlata a čím více stříbra.

Konečně praví Suess: Dnes se již nejedná o to, kdy bude zase stříbro uznáno za platební kov, dnes jde jen o to, jakých strastí ještě evropští národové zažijí, než vlády obrátí se k lepšímu a poznají svou osudnou chybu.

Tak psal Suess r. 1892. ve spise »Die Zukunft des Silbers«; dnes se jeho slova osvědčila na Anglii a osvědčují se na všech státech.

Porovnejme nyní těžbu obou kovů.

Zlata bylo vydolováno ročně následovně: od r. 1851.—1860. 200.569 kg, r. 1861.—1865. 185.057 kg, r. 1866.—1870. 195.026 kg, r. 1871.—1875. 173.904 kg, r. 1876.—1880. 172.414 kg.

Těžba zlata počínala se zvětšovati zvláště od r. 1850. počínaje. Od r. 1831. do r. 1840. bylo na celém světě vytěženo asi 20.289 kg zlata. R. 1840. do r. 1850. bylo ročně vytěženo asi 54.759 kg zlata. Zlato celého světa r. 1896. vytěžené vážilo 477.642 kg. Z těchto čísel vysvítá nad slunce jasněji pravda názoru profesora Suesse, že nikdy nebude na světě tolik zásob zlata, aby veškeré státy mohly ho užívati za jedinkou platební minci. Sama příroda volá lidem: »Nemohu, nemám.«

V židovských novinách však neustále čteme, že těžba zlata bude každého roku stoupati. V Kapsku vycházející »Südafr. Post« tvrdí: od r. 1493. do r. 1860. bylo ročně na celém světě vytěženo zlata za 12,204.087 dollarů. Od r. 1861. do r. 1890. měla roční těžba zlata celého světa ceny 115,796.150 dollarů, od r. 1891.—1899. pak 204,773.555 dollarů. Avšak tvrzení jmenovaného listu není směrodatné a správné, poněvadž obchodní cena zlata za posledních 30 let zdvojnásobila a proto srovnání těžby zlata dle obchodní ceny kovu nemá váhy.

Těžba druhého mincovního kovu, stříbra, začala v letech šedesátých vydatnou měrou stoupati. V desítiletí 1801.—1810. bylo na světě vytěženo ročně 894.150 kg stříbra. Těžba stříbra stoupala takto: od r. 1856. do r. 1860. ročně vytěženo 904.990 kg, od r. 1860.—1865. 1,101.150 kg, od r. 1870.—1880. 2,450.252 kg, od r. 1881.—1887. 3,259.144 kg.

R. 1885. bylo na celém světě vytěženo následovně stříbra: Severní Amerika 1,137.479 kg, Mexiko 753.600 kg, Peru, Bolivia, Číle 430.600 kg, Německo 232.630 kg, jiné země 308.000 kg, úhrnem 2,861.709 kg.

R. 1898. byla světová těžba stříbra 165,295.572 uncí či 5,785.345 kg. Čísla ta ukazují značné stoupání těžby stříbra. Z těžby stříbra r. 1898. připadá na Severní Ameriku 54,438.000 uncí, v ceně 32·1 milionů dollarů na Mexiko 56,738.000 uncí v ceně 33·47 milionů dollarů. Tyto země vytěžily 67 procent veškeré světové těžby stříbra tohoto roku. Tím je tedy jasně dokázáno, že bílého kovu se těží dost, takže by lidstvo bylo hojně zásobeno stříbrnou mincí, peněz by bylo dost a žádná drahota. Lid by žil v blahobytu.

Poznamenáme nyní hrozné účinky zlaté měny. R. 1898. bylo jedno kilo zlata tolik jako $34^1/_2$ kil stříbra. Dokud nebyla v Evropě zavedena zlatá měna, tedy až do r. 1873., platilo se za jedno kilo zlata $15^1/_2$ kil stříbra. Tato relace obou mincovních kovů byla r. 1803. uzákoněna francouzským mincovním patentem, který platil v celém světě. Ještě r. 1871. platilo se za jednu unci stříbra v Londýně $60^{13}/_{16}$ pence (libra šterlinků = 20 šilinků, 1 šilink = 12 pence). Násobíme-li Londýnské číslo třemi, dostaneme cenu stříbra v německé měně v markách. Platilo se tedy r. 1871. v Londýně za jedno kilo stříbra 182 marek. Koncem r. 1899. platila unce stříbra v Londýně $27^3/_{16}$ pence, kilo stříbra tedy $81^1/_2$ marek.

Bursa v Londýně rozhoduje v přední řadě o ceně stříbra. Druhá bursa, kde se mincovní kovy skutečně prodávají, jest Hamburk. R 1880. platilo se v Hamburku za jedno kilo čistého stříbra 151·95 marek ve zlatě. R. 1596. platilo se $87^1/_2$ marek.

V erárních dolech v Příbrami prodávalo se r. 1895. jedno kilo stříbra za 65 zl. Nyní se prodává pod 50 zl. kilo. Za to však zlato nepozbylo ceny. Od r. 1882. platí se na burse v Hamburku za 1 kilo čistého zlata stále 2.786 marek. Kdyby cena stříbra byla stejná jako před rokem 1873., tak by těžba stříbra z r. 1898. měla obchodní ceny v sumě 1053 milionů říšských marek. Avšak dle londýnské ceny stříbra má jen $47^1/_2$ milionů marek obchodní ceny. Tolik milionů ztrácejí tedy národové ročně následkem zlaté měny, ďábelského výmyslu židovského. Že skutečně naši ministři finanční jsou pouhými lokaji Rotšildů a vídeňské bursy, toho máme dosti dokladů, když byl jmenován finančním ministrem Plener; šel se představit do židovského paláce baronu Natanu Rotšildovi ve Vídni. Když žid Ludvík Wolheim, ředitel kreditní banky a místopředseda bursovní komory ve Vídni, slavil 9. července 1900. své 70tileté narozeniny, přišel také gratulovat bývalý finanční ministr Böhm-Bawerk, který jest sám také původu židovského, za jehož ministrování plnou parou se pracovalo ve finančním ministerstvu na uskutečnění zlaté měny u nás. Týž ministr jest to také, který v židovském světovém listu »N. Fr. Pr.« neustále tvrdí, že národní hospodářství a mravnosť či náboženství nemají nic společného. Aby žid zapřel talmud i když se dá pokřtit a stane se ministrem!

VI. Zlaté a stříbrné mince.

Předmět tento jest velmi zajímavý a málo smrtelníkům známý. Zlatá měna byla v Německu zavedena mincovním zákonem dne 9. července 1873. Německo tonulo tenkráte ve zlatě, proto se dala změna ta provésti. Na základě zákona toho razí se v Německu z jednoho kg čistého zlata $139^1/_2$ kusů dvacetimarek. (2790 marek.) Váha 20timarky jest 7·9645 gramů, čistého zlata obsahuje 7·92513 gramů, zbytek je měď. Z jednoho kila stříbra razí se v Německu 40 kusů pětimarek. (200 m.) Z toho vidíme, že stříbrné mince mají zákonem nařízenou cenu. Kdyby směl každý v pruské mincovně si dát pro sebe razit pětimarky, jak tomu bylo dříve, koupil by si jedno kilo stříbra v Londýně za 88 marek a dal by si za nepatrný poplatek ražební v mincovně raziti 40 kusů pětimarek, získal by bez práce přes 100 marek, což by nebyl zajisté špatný kšeft!

Stříbrné mince mají 900 dílů jemného stříbra a 100 dílů mědi, to jest 180 marek stříbra váží 1 kilo čistého stříbra a 100 gramů mědi.

V Anglii se razí zlatý souvereign; znamenal vlastně od pradávna anglickou libru čistého zlata, odtud také jeho jméno »libra šterlinků«. Anglický souvereign váží 7·322 gramů čistého zlata, rovná se tedy 20·429 marek německé měny.

Anglie má zlatou měnu na základě zákona mincovního ze dne 22. června r. 1816. Největší odvislá země anglická, Indie, má však měnu stříbrnou; zde platí stříbrná rupie.

Indická rupie váží 11·663811 gr. Z jednoho kilogramu čistého stříbra razí se $93^1/_2$ kusů rupií. Kdyby dnes platila v Londýně unce stříbra $60^7/_8$ pence, tak by jedna indická rupie měla ceny

1·88 šilinků. Indická vláda bere na jeden souvereign ve zlatě 15 rupií ve stříbře. Indická vláda stanovila kurs jedné rupie na 16 pence. Následkem toho byla Indie brzy v záplavě stříbra.

R. 1895. platilo se v Londýně za 1 rupii pouze 13·31 pence. Vláda v Indii chtěla r. 1898. zavésti zlatou měnu, byla však hladomory, které zuřily r. 1897. a 1900. donucena od záměru toho ustoupiti. Indové nemohou pochopiti, že by stará rupie neměla té ceny jako dříve. Ve státech Severoamerických razí se mince 20ti, 10ti a 5ti dollary ve zlatě. Desetidollar se jmenuje »Eagle«. Tato mince váží 16·718 gramů a má 900 dílů čistého zlata. Jeden dollar zlata platil r. 1896. v Berlíně 4·18 marek.

Americký známý stříbrný dollar razí se na základě kongresového mincovního zákona z r. 1837. Týž má 24·0566 gramů čistého stříbra. V Americe zuří boj mezi stoupenci zlaté nebo stříbrné měny již dlouhá léta. Prozatím zvítězil Mac Kinley podporovaný zlatem New-Yorkské bursy, kde vládnou jako všude jinde židé!

R. 1901. bude opět při volbě presidenta Unie zuřiti boj obou válčících stran. Farmáři a dělnictvo jsou rozhodně pro stříbro, židi, finančníci a obchodníci špekulanti pro zlato. Zvítězí ten, kdo volby podplatí. Volby amerického presidenta pohltí vždy až 100 millionů dollarů. Jestliže by i v Americe zvítězila zlatá internacionála, pak by nadešly na světovém trhu hrozné převraty.

Francie razí zlatou minci 20tifrank. Ta mince platí na základě latinského mincovního spolku ze dne 23. prosince r. 1865. také v Belgii, Italii, Švýcarech a Řecku. Váží 16·45161 gramů a má 900 dílů čistého zlata, to jest 5·806 gr. Z jednoho kila čistého zlata razí se 3444·44 franků, (lire). Stříbrná mince pětifrank latinského mincovního spolku (Francie, Belgie, Italie, Řecko a Švýcary) váží 25 gramů, má 900 dílu čistého stříbra tedy 22·4325 gr.

V obvodu mincovní latinské unie musí se v placení přijímati jako 5 fr. zlata. Ražení jeho jest na základě mincovního zákona ze dne 5 listopadu r. 1878. zastaveno.

Rakousko razilo zlaté mince za 8 a za 4 zl. Rakouský osmizlatník platil v Berlíně r. 1896. na burse 16·16 marek. Stříbrných zlatníků razilo se z jednoho kila stříbra 90 kusů. Váží jeden kus 12·3457 gr. má $11^1/_9$ gramů čistého stříbra. Od r. 1879. nesmí žádný soukromník ve státní minci na vlastní účet si dávat raziti stříbrné mince. Stříbro, které jest obsaženo ve 100 kusech stříbrných zlatých, mělo r. 1877. obchodní cenu 91 zl., r. 1896 pouze 57 zl. 77 krejcarů.

Nyní máme korunovou měnu. Dle nových mincovních zákonů má se z jednoho kila mincového zlata raziti 2952 korun, z jednoho kila čistého zlata 3280 K., a to mince po 20 a 10 korunách. Mince 20ti korunová má 6·09756 gramů čistého zlata. Relace zlata a stříbra ustanovena jest na 1 : 18·22 dle záznamu stříbra v Londýně za jednu unci $51^3/_4$ pence, to jest za kilo $155^1/_4$ marek. Staré zlaté mince platí dále, a to 100 zl. ve zlatě $238^2/_{21}$ korun. Stříbrný zlatý má platit jako 2 koruny zlata, jako v Německu platí starý stříbrný tolar 3 marky zlata. Na účet soukromých osob smí se ve státní mincovně raziti pouze zlaté 20ti koruny. Z jednoho kilogramu zlata platí se ražebného 6 korun.

Rakouské dukáty mají vážiti 3·490896 gramů. Obsahují $\frac{986·9}{1000}$ čistého zlata, tedy v jednom kuse 3·4424109 gramů. Z jednoho kila čistého zlata razí se 290 kusů dukátů. Tisíc kusů dukátů musí vážiti 3·490 kilo. Důkáty vroubkované musí vážiti 3·485 kil 1000 kusů.

Na berlínské burse se platilo r. 1896. za jeden hladký dukát 9·71, za jeden vroubkovaný 9·69 marek.

Levantinské tolary se razí dosud jako obchodní mince, má 23·3856 gramů jemného stříbra.

Rusko razilo do r. 1885. imperialy po 5ti rublech, které mají $\frac{916^2/_3}{1000}$ dílců čistého zlata. Platí v Rusku 5 rublů a 15 kopejek stříbra, Váží 6·544 gramů, má tedy 5·9987 gr. čistého zlata. R. 1896. platilo se na burse v Berlíně za kus imperialu 16·74 marek. Od r. 1886. razí se také 10ti rubly se $\frac{900}{1000}$ díly čistého zlata. Váží 12·9039 gr. brutto mají 11·613 gr. čistého zlata, platí tedy 32·40 marek. Poloimperial či pětirubl jest úplně stejnocenný s 20ti frankem (16·2) a jest i ve Francii mnoho v oběhu.

Ruský stříbrný rubl má 18 gramů čistého stříbra. Ražení stříbrného ruble na účet soukromých osob jest v Rusku od r. 1893. zastaveno. Od r. 1896. má stříbrný rubl v Rusku zákonitou platební hodnotu $66^2/_3$ kopejek ve zlatě.

Ruská státní banka a veškeré peněžné ústavy v Rusku musí přijímati stříbrné rubly v každém množství jako plný zákonitý platební prostředek. Dovoz cizích stříbrných mincí do Ruska jest od r. 1893. zapovězen.

Skandinávský mincovní spolek (Švédsko, Norvežsko a Dánsko) má měnu korunovou. Osm korun ve zlatě jest rovno 9ti markám ve zlatě. Z jednoho kilogramu čistého zlata razí se 2480 švédských korun, a to mají $\frac{900}{1000}$ dílců čistého. Dle odhadu Otomara Haupta měly státní banky koncem r. 1897. následující kovové mincové zásoby:

	Zlata v millionech	stříbra franků
Německá říšská banka a ostatní něm. banky	753	357
cedulové banky německé	150	
Banka francouzská	1915	1228
anglická	849	5
ostatní angl. banky	900	
škotská a irská	215	26
rakousko-uherská	634	264
rakouský státní poklad	405	
italské banky a státní poklad	527	91
belgická banka	88	13
řecká	2	
rumunská	64	
španělská	213	253
holandská	66	173
portugalská	42	64

	v millionech franků Zlata	stříbra
švédská	161	2
Norvežská, dánská, srbská a finská	40	42
švýcarské banky	87	8
ruská banka a státní poklad	2889	21
americké banky	823	68
státní americký poklad	910	2652
austrálské banky	500	

Na celém světě mimo Asii a Afriku bylo ve státních bankách a státních pokladech zlata za 11536 a stříbra za 5252 milionů franků v mincích ražených. R. 1890. čítaly tyto zásoby v těchže nádržkách 7827 milionů fr. zlata a 4250 stříbra.

Doma nejlépe!

Znám veleměsta obrovská,
kde ples a rozkoš slaví reje,
leč v rodné, prosté vesnici
jen pravé blaho duši hřeje.

Znám velechrámy velebné,
kde svatá hrůza mocně vane,
leč v tiché naší kapličce
mé srdce k Pánu nejvýš vzplane.

Znám velehrady nádherné
a v údivu se na ně dívám,
leč v nízké chatě doškové
jak v loktech matky odpočívám.

Znám velkolepé hřbitovy,
kde mramor s krásou mysli chvátí,
leč v drahé půdě otcovské
chci pod křížem rád věčně spáti.

Znám na tisíce pokladů —
leč doma jako v jedné tuše
se tulí ke mně celá ves,
a všickni se mnou jedna duše.

Jaroslav Tichý.

Naše Slezsko.

Napsal J. VYHLÍDAL.

* POKRAČOVÁNÍ DÍLU II. *

Svátek velikonoční světí se v chrámích koláče *plecovníky* či *šoldry* (Domoslovice). — Koláče tyto slují též »*svěceníky*«;*) mimo to ještě světí se malovaná vejce. Slezské malůvky jsou daleko za slováckými; obyčejné ozdoby na nich v Dobré viděti: písmena »Ite missa est«, »Deo gratias«, »alleluja«, jména komu se mají darovati, květiny i zvířata.

*) Svěcenky jsou koláče, v nichž zapečeno uzené neb telecí maso.

Po pozdvihování, neb až jdou lidé z kostela, roznášejí se na Frýdecku (Domaslovice) křižíčky na pole; na Opavsku až v pondělí velikonoční. Křížky dělají se v sobotu. Kdo je první zastrčí do země, sklidí obilí též první. (Staré Město.)

Na Morávce mají k obědu *řeřuchu;* nasbírají řeřichových lístků na lukách, vsypou na mísu, na níž jsou rozkrájená uvařená vejce, tvaroh a máslo a mléko a řeřucha jest uchystána.

Po řeřuše nosí se na stůl: 2. kvasné zelí, zasmažené; 3. polívka kobzolová, hovězí nebo černá vepřová (uzená); 4. kaše prosná; 5. maso samo o sobě bez příkrmu.

Na Opavsku *v pondělí velikonoční* chodí se odpoledne na »*škrobanka*« (skřivánka) »*škovránka*« (Frýdecko); ve Skalici, Janovicích, Kravařích atd. neznají toho zvyku. Dívky neb hospodyně jdou s dětmi menšími na pole. Nesou křížky z klokoče i z lecjakého dřeva na bílou sobotu posvěceného a kocanky. Když zastrkují křížky, napomínají dítky ať se modlí, že jim škrobánek něco shodí; zatím položí ke křížkům na zem peníze, bumbíky, paskudy rozmanité, bělky, koláče. »Hle, podivaj se, co ti škrobanek od Pambučka přinĕsl, posluchaj a rad řikaj.«

Křížky vrážejí se do pole na třech místech: na počátku, v prostředku a na konci role. Na pole o dvou čtvrtích dá se 18 křížků (Chvalkovice); někde i více dle pořekadla: »čím víc křížků, tím víc kop.« Každý křížek pokropí se chvojinkou z nejlepších klasů zhotovenou a namočenou ve svěcené vodě a požehná se místo to třikráte a modlí se »Otčenáš a Zdrávas.« V Neplachovicích přidávají ke křížkům kytici z obilí. Když odchází se z místa, jde-li se po rži — jí se chléb; kráčí-li se po žitě — svěceník, aby bylo rži a žita hojně, by o chléb a koláče nebyla nouze. (Chvalkovice.)

Po »velkém náboženství« neb až odpoledne chodí chlapci »*kyčkovat*« (u Opavy), nebo na »*šmigrust*«, »*šmegrust*« (Frýdecko), »*šmergust*« (Hlučínsko) a »*polevat*“. Synci na kyčkování upletou si »*kyčku*« nebo dají si ji uplésti ze čtyr — až 12 prutů. Ve Skalici mají velmi veliké tatary a jimi »*karabačujú*« a vodou polévají. Obyčejně jeden nese tatar, druhý džbánek a třetí utirák; napřed polévají, pak utírají a na konec karabáčují. Dospělejší zavdávají kořalky. (Janovice.) Polévání v nejbližším okolí Opavy jest v obyčeji v Kateřinkách; na Prusku v Kravařích a Hlučíně.

V *Orlové* až 7 chlapců v oblečených do kožichův a baranic polévalo. Jeden nosil vodu v putně na zádech, druhý jalovcovým kropáčem kropil; ostatní »slodkým dřevem« osoušeli, t. j. karabáčovali. Přišedše do chalupy, počali svou úlohu a jeden mluvil: »Přišol ech tu po šmergustě, jeny mě též nĕopustě, jeśi tu motě co lenivego a ospalego, dejtě se to občerstviť.«

V Krasném Poli:

»Matičko, dítě na huru,
udělajtě do buchty ďuru;
dajtě nam pul lebo celu,
až do roka vydatě ceru!«

Jinde držíce kyčky v rukou (v Jaktaři) stejnohlasně všichni chlapci počnou: »Vinšujemy vam ščesti, vesele svatečky, Krista Pana vzkřišeni. Alleluja, alleluja. Amen.«

Za námahu uštědřují jim kus svěceníku nebo koláče, bělky, vejce, cukroví i peníze.

Kyčkování, šmigrust omezuje se nyní na podrostky a školáky; prve chodili i ženatí sousedé. (Skalice.) V úterý velikonoční kyčkují děvuchy.

Večer Filipojakubský.

Před sv. Filipem a Jakubem sázejí do hnoje *vrbové* halouzky, by od dobytka a stavení odvrátili neštěstí.

Ve Vávrovicích »cejchují« ratolestmi všechna obydlí. Proč tak činí, vyprávěla mi žena: Před časy Židé chytili sv. apoštoly Filipa a Jakuba, a zavřeli do jedné chalupy, chtějíce je na druhý den odpraviť. Aby poznali chalupu mezi ostatními, pocejchovali ji zelenými halouzkami. Zatím se křesťané dověděli, co židé zamýšlí. Apoštoly propustili a pocejchovali celou dědinu halouzkami, by se židé opozdili při pronásledování. Apoštolé šťastně utekli a na památku té události cejchují se chalupy. V okolí Janovic toho obyčeje není. Večer dívky plotem chvějí, by zvěděly, za koho se dostanou.

Někde večer, jinde až na 1. května do oken příbytkových a na podvoje chlévové umisťují křížky z dřeva kocankového a klokočového s jednou »kocankou«, zastrčené do trávníčku, aby »zlý« neškodil a čarodějnice neměly přístupu; též aby dům ochráněn byl od hromu.

Na 1. května stavívali chlapci děvuchám máje, nyní zvyk ten vychází z mody. V Podvihově postaví máje Panence Marii před kaplicí. Ve Slatině u Bílovce jdou v noci hoši společně do lesa nasekat majkův, aby je mohli ráno za průvodu hudby děvuše před domem zatlouci. Po večerní májové pobožnosti, jak se navrátí hospodyně domů, vezme věnec na Boží Tělo svěcený, nebo o velebnou Svátosť dotýkaný, a ubere z něho částku a vloží ji do nádoby naplněné řeřavým uhlím, jež posypáno kadidlem nebo lesní pryskyřicí »švrčinou«. Do uhlí ukápne také tři krůpěje svěcené vody. Takto připravena okuřuje jizby; jiný neb jiná kropí zároveň svěcenou vodou. Ve chlévě obkuřuje se každá kráva a kropí se, aby byla dobrá na užitek.

Kdo chce na sv. Filipa a Jakuba viděť čarodějnice, ať před východem slunce jde na hranice; tam je uzří s hrotky na hlavě tancovať. (Vlaštovičky.)

Na 1. máje přijdeli kdo v poledne si něčeho vypůjčiti, mluví se o něm, že jest čarodějník.

Na 1. máje kdo jest strupatý, stírá s okna rosu, aby uzdravěl. (Janovice.)

Jak na prvšeho maja prši, nastaně rok nèurodny.

Jak se v maja bliska, to se sedlak vyska.

Sv. Florián. (4. května.)

Jak na sv. Florián prší, je mnoho ohně. (Dobrá.)

Svatý Duch.

Večer před hodem svatodušním chlapci Janovičtí na památku oné veliké *buřavice* a *hřmotice*, jež otřásla domem, v němž dleli apoštolé, střilají biči koženými, provázky nadstavenými.

Na Pusto-Polomsku, Klimkovsku vycházejí v pondělí svatodušní celé rodiny do lesa, kdež si smaží vaječinu. Někde pacholci a dívky smaží si vejce na hranicích obecních.

Téhož dne pasáci v Porubě předbíhají se na »pašu.« Kdo se opozdí, na toho volají »huši volo, žeň na polo, plapuú, zamraženy zaprtkú!«

Odpoledne pasáci připravují si *smažinku, smaženku, smaženicu, snošky*. Kolik má krav, tolik vajec jest přinésti kravířovi. Z domu vezme se do měcha dříví (není-li nikde na blízku), na vrch »*šperky*« (slanina), kastrol a chléb. V Malé Lhotě napřed obkutálí celé stádo vařenými vejci, by se pohromadě drželo, a je z hostiny nevyrušovalo.

Boží Tělo.

V oktáv Božího Těla po sv. požehnání kněz dotýká se věnci z užitečných bylin sestrojených monstrance. Věnce pletou obyčejně chudé ženy a za nějaký dárek věnují selkám. Věncův užívá se, jak již zmíněno, na okuřování nemocného i zdravého dobytka. Toto okuřování koná se buď ve středu večer anebo každý čtvrtek.

Na Morávce obkládají svěcenými věnci nedojící krávě vemeno.

Věnce světí se na léky — i pro lidi.

Kravíři vidouce, co dělají dospělí, napodobují je: pletou z kvítek věnce a věnčí jimi krávy na rohách.

Též se trhají lípové ratolesti z halouzí lipových zdobících oltáříky a doma dávají se za obrázky, by neuhodilo, oheň neškodil. (St. Hamry.)

Když na Boží Tělo dobře vítr fučí — tkalcům zboží odchodí. (Janovice.)

Statníci*) nesoucí »*baldak*«, »*baldach*« (baldachýn) pozorují, odkud při kterém ze čtyř oltářů vítr fouká. Z které strany vane, z té v tom čtvrtletí bude výdělek. Čím větší vítr — tím lépe.

První oltář značí první čtvrtrok, druhý — druhý atd. (Morávka.)

Dy je na děň Božiho těla pěkny čas, to znamena pěkny a bezpečny kvas.

Sv. Metard. (8. června.)

Po sv. Metardu »*hnotky*«**) nebo »volky« nemají práva u přísad.

Medardove krapě — 40 dni kape. (Malenovice.)

Sv. Vít. (15. června.)

Svaty Vit mleko chyt, svaty Jan — mleko tam.

Na sv. Vita zazři do žita.

Na sv. Vita na jednym koncu zaťmiva, na druhym svita.

Od sv. Vita spravuju se žita.

*) Statníci = nosiči baldachýnu.

**) Hnotky = dlouhé žíly v listech.

Sv. Jan Křtitel. (24. června.)

Před sv. Janem Křtitelem nesou večer školáci třísky na pole na hranice, nebo na kopec; za nimi jdou mládenci a panny se »*škrtačkami*«.*) Zatím jest oheň rozdělán; škrtačky se zapalují a házou, »chybajú« (Janovice) do vzduchu. Jiní třikrát přeskakují oheň, a modlí se k sv. Janu, by chráněni byli po celý rok od bolavých nohou a sbíranin. (Podvihov.)

Opálené škrtačky zastrkují do zelí, by husenice jeho nehubily.

Že čarodějnice před sv. Janem, i ve sv. Jan nejvíce škodí a mají velkou moc, jest ve Slezsku známo. (Dobrá.)

V Sedlištích před východem slunce roba-čarodějnice sbírala »požitky« z obilí do »drchty«.**)

Ovčák ji viděl a slyšel jak říkala: »Sbiram požitky, ale ni švecky«; vzal honem drchtu, chytil ji za »cepek«***) a táhl ji po přílohu a volal: »sbiram požitky a všecky.« Roba pak neměla nic, tak jí čarodějství pokazil.

Ještě něco jiného se stává v tento den: ptáci přestanou zpívati a to od té doby, co sv. Jan na poušti kázal. Aby mu bylo lépe rozuměti, poručil ptákům nezpívati; oni si to dobře pamatovali a tak nezpívají. (Sedliště.)

Ve St. Hamrech zdobí obrázky v jizbách lípovými ratolestmi od Božího Těla velmi vydatnými proti působení čarodějnic a jiných pohrom.

Na Salajce, Lomné a t. d. u Jablunkova, osadách to nyní polských (dle našeho mínění více českých než polských), zdobí ráno na sv. Jana Křtitele horní podvoje dveří věnci, růžicemi, pentlemi papírovými i obrazy. Pohled na stavení jest velmi malebný.

Jak na sv. Jana Křtitele prši, to se ořechy něuroďo.

Dy na sv. Jana na Lyse mhla, a jenym vrch pokryty od ni něni, umře do roko naša největšo hlava.

Sv. Petr a Pavel. (29. června.)

Svaty Petr a Pavel kořenky natrhne.

Na sv. Petra a Pavla z které strany věje — bude odtamtud vojna. (Morávka.)

Sv. Prokop. (4. července.)

Sv. Prokop, kajaky zhniloch zele, kobzole okop!
Prši-li na sv. Prokopa, zmokně snop i kopa.
Jak prši na sv. Prokopa, vyschně mynařovi přikopa.

Sv. Marketa. (13. července.)

Svata Markyta vedě žence do žita (hodila srp do žita).

Sv. Maří Magdalena. (22. července.)

Svata Maři Majdalena vzala latky do břemena (vysype muchy z rukava).

Svata Madlenka sebere požitky do břemenka.

*) Škrtačky = ometená pometla.
**) Drchta = plachta na trávu, travnice.
***) Cepek = cípek.

Sv. Jakub. (25. července.)

Jak jsou na sv. Jakuba hrubá mračna — je moc sněhu. (Janovice.)

Dy je na sv. Jakuba horko a jasno, budě velka zima.

Na sv. Jakuba čeka mnoha huba.

Sv. Vavřinec. (10. srpna.)

Na sv. Vavřinca s kobzolama do hrnca.

Dy na sv. Vavřinca prši, nalihně se moc myši.

Nanebevzetí P. Marie. (15. srpna.)

Panny Marie nanebevzeti — hlavka do zele leti. (Jarkovice.)

Na Matku Boží, 15. srpna, nasbírají se rozmanité květiny a v kostele se světí. V kruchtě dá kostelník okapků se svíček i kadidla; na vesno při vyhánění okadí se krávy. (Skalice.)

Sv. Jiljí. (1. září.)

Na sv. Jilji — zaseje i zhnily. (Jamnice.)

Prši-li na sv. Jilji, plne stodoly su myši. (Podvihov.)

Jak na sv. Jilji jasno, je dobry jesyň; jak prši, neobeschně potym 40 dni střecha.

Narození P. Marie. (8 září.)

Panny Marie narozeni — laštoviček rozlučeni.

Sv. Václav. (28. září.)

Po Vaclavě može se pašť i starej robě po hlavě.

Sv. Michal. (29. září.)

Sv. Michal s pola spichal.

Na sv. Michala je každa planka (mucha) zdrala.

Po sv. Michale može pašť i na povale.

Jak je k sv. Michalu jasno, urodi se obili a budě dobry masopust.

O sv. Michale zanotí si mnohý z Malenovic tuto píseň:

»Když bylo o sv. Michale,
jak má sedlák hrušky na povale;
chodí po huře,
hnilky sbíře,
a praví: jak nám, ženičko, dobře.

Když bylo o sv. Martině,
začína bít sedlák husy, svině.
Aj, on už též nepostí,
když má masa dosti
do samé vilije.

A když bylo čtyry tydně na post,
zdvihá on koníčka za chvost,
a kravičku za rohy,
a ženičku za nohy,
a pastýřa za nos.

A když bylo o sv. Juří
hospodář na komorníka buří,
dám ti na luce trávu,
budu ti pást krávu,
pomož mi na stravu!

Sv. Hedvika. (15. října.)

Svata Hedvika pola odmyka a medu naleje do řep.

Sv. Havel. (16. října.)

Na sv. Havla zele ani něrubať, ani někružať (zhořkne).
Na Havla svateho každe jabko do pytle sveho. (Z Malenovic.)

Krmaš, karmaš.*)

Na Slezsku slaví se »*odpust*« a »*karmaš, kirmaš, krmaš*«. Slavnosť odpustová koná se buď v den patrona chrámu Páně, neb v neděli, připadající v oktáv. Slavnosť nazývá se odpustem, protože při ni ti, kteří předepsaným podmínkám se podrobí, získávají odpustky. Licence k získání odpustkův o slavnosti patrona kostelního uděluje se kostelům na deseť let. Odpustu na Pusto-Polomsku dí někde »posvícení«.

»Karmaš, kirmaš, krmaš,« jsou naše hody, na západní Moravě posvícení. Na Frýdecku, na př. na Morávce, Janovicích pod jménem »hody« vyrozumívají svátky výroční, na př. hody vánoční, velikonoční.

Císař Josef II., který rád do církevních záležitostí se pletl, rozkázal, aby hody slavily se v celém Rakousku v neděli po sv. Havle, t. j. třetí říjnovou; odtud zvány havelské nebo císařské.

Lid slezský téměř všudy vrátil se ke starému karmaši Svato-Martinskému. Místy ze zvláštních příčin konají karmaš v jiné dny. V Pruském Slezsku zůstal český kraj při starém krmaši.

Jako Hanák roztouženě zpívá:

»Oj, hode, hodečke,
debeste bévale decke,«

též Slezák pochvaluje si svůj karmaš:

»Krmaš — ten naš,
podkrmaši**) též je naši,«
(Ze Sedliště.)

aneb:

»Aj svaty kirmaš
jest hrubě dobry čas.«

V kirmaš všecko vyhánějí v Domaslovicích do hospody; i staré baby:

»Stare baby
do hospody,

*) Karmaš = hody.
**) Podkrmaši slavilo se neděli po krmaši.

bo je kirmaš
vesely čas.
Jak nepujděte,
tuž dostaněte.«

O původu krmašové slavnosti *Jakub Mikolajek* z Pyště v Pr. Slezsku, povoláním »zpěvák a kopidol«*) všelisco vykládal. Jakub Mikolajek či »maly Jakubek« byl daleko široko známou osobností na prajské. Vodil procesí po všech poutích a znal všecky kostelní pěsničky i latinské z paměti. Když pan rektor nebyli doma nebo onemocněli, »maly Jakubek« odpravil všechno bez knížek.

Abychom neodbíhali od předmětu, nechejme mluviti Jakubka: Za starých časů mívala každá obec své pastvisko, na němž pásla koně, krávy, bravky a husy. Pastvisko ohraničeno bylo buď vodou nebo »parkánem«. Každý druh zvířat měl svoje oddělení a pastýře.

Dobytek, který doma nebyl potřebný, zůstával pokud bylo teplo venku. Vystavená »šopa«, neb několik stromů stojících na pastvisku, chránilo dobytek před zlým počasím.

V říjnu, neb počátkem listopadu, když mrazy dostavily se, slavila obec shánění stád do stavení. Synci a děvuchy zhusta s muzikou šli na pastvisko pro stáda a za jásotu a zpěvu hnali je domů.

Doma hospodyně ustrojila dobrou večeři; pastýře obdarovala. Večer v krčmě byla muzika. To byl krmaš.

Malý Jakubek ještě dodal: »Ludkové, starý Noe děkoval Hospodinu, že se neutopil se svou rodinou, též my máme děkovat za všechny úrody, které jsme skludili. Proto máme jít do kostela, a tam »říkat«, že nám Pán Bůh byl tak dobrotiv. Jest proto dobré, že v našich mnohých kostelích po velkém nábožentství zpívá se v krmaš »Te Deum«.

Na krmaš se těší pruští světoví »mulaři« (zedníci), kteří schválně se vracejí z ciziny do rodných vísek, a ukládají své úspory. Martinská husa i v Pr. Slezsku místy objevuje se na stole.

U Opavy v Podvihově »písarka« děvucha vypísala mi krmaš takto:

»Na krmaš to všecko voni. Matičky peču kolače, maso, jelita, děvuchy čišču jizby. Jak přijdu z kostela, pokluďu a chystaju se k muzice.

Kera se chce dobře vytancovať, tuž se stroji co nejšumnější; vezme šaty s »krausama«, kole krku korale »svicate«. Jak přijdě do krčmy, stavi se napřed, až by ji synci vzali. Šak se často mylu.

Chlapci se podivaju, ktera jest šumna, a pravi o těch prvších: ta je hrubě vystrojena a pyšna.

Ktera na sebe vezme šaty »drukované«**) nebo benešovske, tuž se skryva do kuta, a praji, že něni šumně nastrojena, že nepujdě do kola, ale chlapci jich v kutě najdu a beru je věc. jak ty pyšne.

*) Zpěvák a kopidol = starší bratr a hrobař.
**) Drukované = tištěné.

Kole osme hodiny plati děvuchy na taleř 10 kr. bo 20 kr., co schazi, synci doloži.

Abych nězapomněla. V krčmě jest všecko nastrojene, same věnce visu po stěnach z chvoja a ružiček papirovych.

Druhy den dem všeci na mši svatu v kapli, co naše hospodyně naskladaly. Po obědě přatele, co byli na karmašu, se rozejdu.«

Kdosi na »modré« (v Prusku) na otázku, co jest karmaš, odpověděl:

»Karmaš pro hospodáře jest — vydání peněz, pro hospodyně — starosť, pro dívky — moc práce, pro děvuchy — biglování, pro nestřídmého — nemoc.«

Na karmaš a odpust pekou se koláče, které mimo to jen na veliké svátky »uročité« se předkládají. Před odpustem roznášívají se po přespolních příbuzných a známých koláče. V některém domě až dva měchy mouky potřebují na pečivo.

Pozvaní veselí se »v ctném shledání, a požívají v tichosti a bázni Boží«, co jim uchystala štědrosť hospodářova »z tučnosti zemské a požehnání nebeského.«

»neb nevědí jistě toho,
abychom jeden druhého
přes rok mohli uhlídati,
tak vesele hodovati,
ví to Bůh sám!«

O muzikách karmašových nebylo ve Slezsku tak zle jako jinde, kde mnohý měl »hlavěnku porúbanu«, »sťatu«, jak svědčí píseň:

»Hody, milé hody,
nadělaly škody;
zabily synečka,
hodily do vody.«*)

Ptal jsem se kdysi v horách Beskydských, proč lidé nyní neslaví tak slavně karmaše, jak jindy, tu mě tetuška poučila: »vždyť mají hody celý rok, každou neděli, co vydělají, někteří přelopou v krčmě.«

Sv. Voršila. (21. října.)

Jak na sv. Oršulu věter duje, býva přisno a větrovo zima.

Sv. Šimon a Juda. (28. října.)

Na Šimona Judy napada sněha hrudy; na poli pecen.

Slavnosť Všech Svatých.

Všeci svati zímu, sv. Martin těplo; všeci svati těplo, svaty Martin zímu.

Když na všecky svate zíma němа moci, tak na sv. Martin po pul noci (bude sníh).

Všech svatých přináší »babské léto.« (Malenovice.)

*) Fr. Bartoš, »Moravský lid« str. 72.

Sv. Martin. (11. listopadu.)

Jak se upeče na sv. Martin hřbetovina,*) je-li bílá — jest tuhá zima a mnoho sněhu; je-li brunatná — je slabá zima. (Domaslovice.)

Sv. Kateřina. (25. listopadu.)

Svata Kateřina zakazuje veselosť pod smichem a sv. Ondřej pod hřichem. (Bývá památka jeho obyčejně v adventě.)

Sv. Kateřina peklo zamyka. (Nebývá v adventě muziky.) (Vávrovice.)

POKRAČOVÁNÍ.

Spolek sv. Marie Anežky pro dobrovolnou péči o chudé v království Českém.

Zpráva za rok 1900.

Píše TOMÁŠ ŠKRDLE.

Píši o dámském spolku sv. Vincence; je to sice jméno jiné, ale účel je týž. Spolek sv. Marie Anežky jest mnohem menší než mužský; má totiž pouze 9 pražských a předměstských konferencí (sv. Františka na Starém Městě, sv. Jiljí na Starém Městě, sv. Mikuláše na Malé Straně, sv. Anny na Novém Městě, Matky Boží v Žižkově, sv. Alžběty v Karlíně, bl. Milady na Hradčanech, sv. Petra na Novém Městě a sv. Václava na Smíchově) a na venkově má odbory v Manětíně, v Českých Budějovicích, v Litoměřicích, na Smečně, v Křimicích, v Plané u Mar. Lázní a v Příbrami, tedy celkem 16 konferencí oproti 62 konferencím mužským. Ale konference dámské mají oproti mužským jisté přednosti: život v nich jest celkem vzat nábožnější než v konferencích mužských, a péče o chudé jest hlubší a všestrannější a tím, že jest konferencí málo, i vydatnější.

V dámských konferencích, aspoň četných, konají kněží k činným členům duchovní řeči; dámské konference dávají sloužiti za chudé zemřelé mše sv. a kupují chudým látku na oděv, který členky buď samy ošetřovankám zhotovují nebo je dávají šíti jiným; skoro ve všech těchto konferencích působí dámy české šlechty a ty darují pro chudé skrze konference hojně šatstva, konserv, i víno, mléko a dříví, uhlí a jiné a jiné věci. Dokud byla předsedkyní kněžna Windisch-Graetzová, nejen že konference v Praze i na venku pilně navštěvovala, ale ona i ke všem ošetřovankám v jejich příbytcích osobně docházela a každé nějaký dárek udělila.

Tím, že Ústřední rada může dávati konferencím větší dotace než Ústř. rada mužská při 62 konferencích, a tím, že Jeho Eminencí ndp. kardinál Lev sv. p. Skrbenský nejen Ústřední radu, ale i většinu konferencí přímo podporuje a konečně tím, že členky

*) Hřbetovina, kost — páteř z bravka.

z české šlechty mnoho konferencím, v nichž působí, vyprosí, mohou ženské odbory více a většími částkami chudé podělovati; i sochy sv. Antonína a sbírky v nich některým konferencím vydatně napomáhají. Ale za to rozšiřování katolického tisku pěstuje se více u mužů než u dám. Pražské dámské konference se na př. o knihovnách ani nezmiňují a z venkovských uvádějí knihovny konference: v Křimicích, v Plané, Příbrami a na Smečně. A přece by bylo třeba, aby právě Vincenciankami katolický tisk, novinářský i brožurkový, co nejvíce byl rozšiřován. Prosím vdp. kanovníka Jos. Kuchyňku, jenž jest ředitelem spolku a zasedá v Ústřední radě, a prosím i ostatní duchovní rádce dámských konferencí, aby k tomuto obratu ze všech sil působili, nebo doba jest vážná, vždy horší a horší, a právě v duchu sv. Vincence jest chudé nejen tělesně živiti, ale i duchovně vzdělávati.

Zde podávám z činnosti spolku nebo Ústřední rady některé drobnosti. Ústřední rada má zálohového jmění 13.200 K. Vánoční podělování děje se skoro ve všech konferencích a tu se právě nastřádané nebo zhotovené šatstvo rozdává. Konference sv. Jiljí má lékární pokladnu. Pokladníkem ústřední rady jest pí. místodržitelova, hraběnka Coudenhove-Trauttmannsdorfová, a zpráva o ní praví, že darovala chudým denně obědy. Nejvíce šlechtičen jest v konferenci sv. Mikuláše na Malé Straně, i jest také činnost této konference velice požehnaná. Konference koupily chudým obuv, slamník, zaplatily jim činži, pohřeb, vypravily chudou rodinu o prázdninách na venek na zotavenou, zaopatřily učeníky. Nemocným dodávaly víno, malaga, mléko. V Manětíně daroval konferenci hr. Lažanský 36 m dříví, konference sv. Petra vykonala pro sirotky Syslovy sbírku a konference v Plané uspořádala pouť do Bavor. Toť jest jen tak něco z bohaté a požehnané činnosti spolku sv. Marie Anežky.

Zvláštní a podivuhodnou činností vyniká dámská konference v Čes. Budějovicích; v ní nezasedá žádná šlechtična, ale ji vede šlechetný a obětavý duch. ředitel, kanovník kustos Msgn. Ad. Rodler, a proto tak zkvétá. Tato konference koná svou valnou hromadu v biskup. residenci a bývá poctěna přítomností a oslovením Jeho Excellence ndp. biskupa Dr. Martina Říhy. Tato konference měla 11 činných členů a 373 dobrodinců. Konference vydala pro chudé 2109 poukázek na potraviny po 40 h, na penězích darovala domácím chudým 236 K, cizím 95 K; příplatků na výchovu dítěte, stařeně v asylu a slepé ženě vyplatila konference za celý rok 216 K. Těžce nemocné ošetřovala Milosrdná sestra, jíž dala konference 200 K. Chudí dostali od konference 150 nejrozmanitějších kusů staršího prádla, šatstva a jiných potřebností. Konference starala se chudým o oběd a platila si spolkovou službu, která chudým obědy do jejich bytů donášela. Konference dostávala z 5 domů týdně 2 obědy, ze 16 domů týdně po jednom obědu; dobrotivé dámy obecní kuchyně po celou zimní dobu dopřávaly chudým konferenčním denně 1—3 obědy, tak že konferenční chudí dostali za celý rok 1600 obědů. Konference dávala nemocným práti prádlo, vymýti a vybíliti světničku, jiným byla nápomocna při stěhování; dvě chudé sestry používají spolkového šicího stroje a jedné chudé vdově, kteréž na

vyléčení poroučí lékař píti kozí mléko, pomohla konference koupiti kozu, aby se uzdravila a dítkám zachovala. Každou první sobotu v měsíci obětuje jeden z duchovních ředitelů (jsou jimi: Msgr. Ad. Rodler a kap. děkan Maf. Wonesch) ve farním kostele mši sv. za všecky živé a mrtvé dobrodince spolku sv. Panny Marie Anežky.

Aj, jak krásná jest charita církve katolické! Je to rozkošná, skoro skrytá květinka, plna líbezné vůně pro všecky ty, kteří ji pěstují a kteří z ní vůni pro tělo a duši dýchají. Kéž by tato květinka zasazena byla do jiných českých měst, jako na př.: do Jindř. Hradce, Písku, Klatov, Domažlic, Plzně, do Roudnice, Mladé Boleslavi, do Čáslavi, Litomyšle, do Kolína a jiných a jiných měst českých a německých v království českém!

Letošní oslava Husovy památky

měla se díti dle přesného programu, »prohlouběně« a účelně. Spolek evang. akademiků Jeronym program vypracoval a čile o to pečoval, aby dle možnosti byl uskutečňován. Pro letošní rok dosáhl slavnostního představení v Národním divadle a pořádání přednášek. Dále utvořen byl »Komitét pro sjednocení a prohloubení oslav Husových«, jenž v svém provolání »očekává, že lid český přijde mu všestranně vstříc, aby mohlo soustavně pracováno býti k tomu, bychom při pětistyleté památce Husova upálení, která již kvapem se blíží, mohli poctivě říci, že není v českém národě uvědomělého jedince, který by neznal významu a důležitosti kostnického mučedníka.« V komitétu jsou sice mladí snaživci, političtí agitátoři, ale také mužové vážní a důstojní: dr. Baxa, prof. Blažek, posl. dr. L. Dvořák, H. Folprecht, prof. A. Fryč, Ant. Hajn, dr. Herben, A. Hubka, rektor Hrásky, V. Kukaň, JUC. Mašek, G. Moudrý, J. Nechanský, F. Papírník, J. Pešek, Dr. Podlipný, prof. Pastrnek, F. Pauk, dr. Scheiner, J. Schrotz, učitel Skála, K. St. Sokol, red. Smažík, Tobolka, Volenec. — Třeba předem říci, že oslavování Husa nevychází z lidu a že intelligence jest ke kultu Husovu jen tlakem »veřejného mínění« dohánčna. Národní Listy (6. čce.) si stěžují: »návštěva (představení na pamět J. Husa v Nár. Divadle), vykazovala až hříšně značné nedostatky co do representace i co do množství obecenstva. Značně pohřešována byla i naše politická representace.« Č. Demokracie (6. čce.) horlí: »Manifestační schůze Husova, ve velké dvoraně pražské radnice pořádaná, ukázala zas, že naše intelligence je blaseovaná, ke všemu lhostejná nebo zbabělá. Doma zůstalo také předsednictvo komitétu pro oslavu Husovu.« Tak a podobně domrskává se intelligence ke kultu Husovu. Kolik toho českého lidu a jací v něm často živlové Husa oslavují, je snad každému povědomo.

Přímo zuřivě »oslavovali« Husa — socialní demokraté. Jejich »Matice Svobody,« časopis pro vědy socialistické, píše (2. čce.): »Husa ctíme pro jeho odpor proti římské hierarchii: ctíme jej, protože káral mravní zkaženost flanďáků i světských tyranů, že bičoval prodávání odpustků a ostatků, ctíme jej pro jeho pravdomluvnost, že dovedl vmetati ve tvář svým katanům posvěceným jejich chyby ve chvíli, kdy věděl, že život jeho spočívá v drápech jejich.« A zběsilec jakýs soc. demokratický volal na veřejné schůzi lidu na Žižkově (5. čce.): »Pa-

mátky Husovy využíváme vždy k prudkému útoku proti klerikalismu, který hladově zažírá své jedovaté zuby do těla národů, do jehož špinavého klína stále více se žene vyssavatelské měšťáctvo, aby našlo proti nespokojenosti dělného lidu ochrany, k útoku proti té černé moci, která jest největším nebezpečenstvím lidské kultury, které na smrt nenávidíme a již povaliti jest jedním z našich dějinných úkolů.« »Právo Lidu«, (6. čce.), »Zář« (4. čce.) také ztřeštěně bičuje své čtenáře, když píše: »Slavme památku J. Husa. Slav ji každý, kdo nenávidíš pověry, modlářství, panovačnost a pompu duchovních i světských milionářů! Kdo pokorně se hrbíš před zlatými vozy hierarchů, kdo ponížene líbáš ruku, která tě bije, kdo v parádě tančíš kolem duchovních i světských zlatých telat — nebeř jména Husova nadarmo.« Kdož by se divil, že je v tak surové společnosti intelligenci úzko. Tak se oslavuje Hus a přece se katolíkům vyčítá, že »oslavám« Husovým nepřejí.

Za národní dělníky mluví Č. Demokracie (6. čce.): »Jsme přesvědčeni, že mezi papežským katolicismem a českou minulostí, přítomností a budoucností je diametrální rozpor, který se ničím a nikdy vyrovnati nedá, jehož odstraněním teprve dospějeme jako celek k rozřešení svých národních úkolů a cílů.« Hus má pro nár. socialisty i ten význam, že se chtějí jeho ideami — mravně obroditi. Čteme-li, co píše soc. demokratický tisk o národních dělnících, nelze se věru nesmáti. Poslanec Hořica nazval (dle »Casu« č. 180) národní dělníky luzou. Dle »Času« jsou to »jednoduše ubožáci« a »vybraní hoši«. A přece se považuje Č. Demokracie (6. čce.) »za nositele myšlenek nových a pokrokových«. Taková je sjednocennost mezi ctiteli Husovými. Jednotni jsou pouze v nenávisti ke katol. církvi, jinak se navzájem požírají. Jak široký je ten plášť, pod nímž živlové tak různí nalézají místa!

Za mladočeskou stranu (píše »Čas«) promluvily Nár. Listy. Jejich Hus je mladočeský Hus, přímo tůmovský nebo flajšhansovský, což je něco ještě horšího. Takto vykládají základní význam Husův: »Hus bojoval »za pravdu« — Husovi na prvním místě bylo pravdou, že národ český jest prvorozený syn této země, jemu že náleží vláda v ní a ostatní cizinci že »mají pokorně sbírati drobty.« To ovšem je Hus prapodivný a »Čas« právem se nad ním pohoršuje, ale my se Nár. Listům nedivíme, že nechtějí Husa vynášeti jako náboženského reformátora. Strana mladoč. uchovala si ještě aspoň tolik svědomitosti, že chce zabrániti roztržkám náboženským v národě českém, což by znamenalo vskutku smrt národa. Mladočeši větří, že by protestantismus neváhal obětovati národnost za víru. Dr. Kramář není zajisté politik, jenž by si chtěl škoditi, a přece se proti heslu »Pryč od Říma« rozhodně vyslovil. Dr. Brzorád učinil tak ještě rozhodněji, pověděv mimo jiné: »Proč brátí lidu víru, ve které vyrostl, z které čerpal sílu i útěchu v dobách nejtrudnějších.« »Čas« (185) žasne nad těmito slovy a hledí je seslabiti důvodem, nad nímž opět žasnouti musí každý, kdo jen špetku víry v Krista si zachoval, důvod, pro nějž by Hus celou redakci »Casu« i s Masarykem ihned na hranici odsoudil. Praví totiž »Čas«: »Kristus opustil víru, ve které vyrostl a na základě lepšího poznání dal se v Jordánu pokřtít; Šavel na cestě do Damašku, osvícen byv bleskem lepšího poznání, vypověděl poslušnost církvi, ve které vyrostl.« Co tomu řeknou věřící protestanté? — Z toho patrno, že »Čas« oče-

kává od Husa nového odboje proti církvi, posílení církví protestantských. Proto začíná číslo z 5. čce.: »Husovy slavnosti staly se manifestací českého národa proti klerikalismu. Účast českého lidu musí ukázat, že český národ jest opravdově protiklerikální.« To zní ovšem socialněděmokraticky, ale smysl je protestantský: »Pryč od Říma.«

Zajímavo je, že »Hlasy ze Siona« neměly v čísle vydaném před slavností Husovou (4. čce.) nic, co by svým čtenářům o Husovi řekly. Nechceme je snad udávat u pana Klofáče, Išky a Herbena z nevlastenectví, ale je to podivné. Skoro se nám zdá, že to má také svůj důvod. Mlčeti zlato. Národ má strach — před evanjeliem »Hlasů ze Siona.«

Pan Iška zvlášť horlivě lovil. Vydal »Národního Katolíka« s červeným rámečkem a konal 6. a 7. čce. »služby Boží se mší svatou v jazyku českém, s kázaním a přijímáním pod obojí.«

Tak jevil se Husův týden v časopisech některých stran. Mimo to pořádány v Praze i po venkově přednášky o Husovi, při nichž ovšem útočeno bylo na církev a při nichž mnohý Klofáček nad zkažeností kněžstva slzy proléval. V Praze bylo osvětlení atd. Neměli bychom proti oslavám Husovým námitek, kdyby se dály důstojně, bez úmyslů násilnických a svůdnických. *L. † nx.*

LITERATURA.

FRANCOUZSKÁ.

La Rançon du Bonheur par *René Fath*, in 12, 295 p. — Plon. Román dramatické působivosti. Hlavní děj odehrává se jen mezi třemi osobami: mladým seminaristou ze vznešené rodiny a jeho matkou, která ho nutí, aby nevěnoval se církvi, ale rodině, která by jinak vymřela; jest to žena vášnivá, téměř brutální, proti níž výborně kontrastuje dívka zdobená veškerým kouzlem čistoty a mládí. Osoby vedlejší: starý ctihodný kněz se srdcem dobráckým, šlechtic starého rodu, lichvářský peněžník, který dychtí po tom, aby jeho dcera vštípena byla na šlechtický kmen, kresleny jsou s uměleckým vkusem a životní pravdivostí. Poutavý děj počíná v semináři Sv. Sulpice, pokračuje na venkově v Pikardii, kterou autor vábivě kreslí, a končí na bojišti Manském. Kniha nejen nezávadná, ale i živý zájem vzbuzující.

Illusions fauchées par *André Theuiret*, in 12, 275 p. Lethielleux. — Román tento docházel velké obliby, když uveřejňován byl v časopise pod názvem »Ludwine«. Historie Ludwinina jest velmi dojemná. Začíná snem lásky a oddanosti, pokračuje dramatickým líčením bolestných sklamání a končí — v klášteře. Jest to kniha čistá a něžná, v níž talent proslulého akademika došel k úplné platnosti.

L' Inquiétude religieuse. Aubes et lendemains de conversions, par *Henri Brémond*, S. J., in 16, VIII. — 340 p. — Perrin. Hluboké, psychologické studie některých slavných konvertitů. Duch velikého Newmana proniká všecky. Zvláště mohutným dojmem působí tyto dvě: *Logika srdce*: *Brunetière*, a druhá nadepsaná: *Logika ducha*: *W. G. Ward*. Hnutí, zvané Oxfordské, po zásluze tu oceněno, též i tak zvané »liberální křesťanství«. Chápeme, proč kardinál Wiseman nebál se svěřiti stolici theologie v semináři svém muži laikovi, nedávno obrácenému, ženatému, otci rodiny, když vidíme téměř zobrazenou duši Wilfrida Warda. Též vyloženo, proč vlastní původce hnutí oxfordského, dobrý a mírný Pusey, zůstal státi na půl cestě, kdežto Newman stal se ozdobou katolické církve.

La Crise de la foi, ses causes et ses remèdes, par l'abbé *Gayraud*, in 12, XIII. — 235 p. Bloud. — Není pochyby, že víra prodělává krisi; abbé Gayraud podává toho patrné důkazy; zřejmo, že krise tato má původ v konfliktu moderních,

vědeckých a filosofických myšlének s theologií katolickou. Z toho však nenásleduje, že by jedině možným rozřešením krise této bylo úplné zničení buďto myšlénky náboženské nebo myšlénky laické. Možno zajisté i moderní myšlénky v harmonii uvésti se smýšlením katolickým nejpravověrnějším. Abbé Gayraud snaží se to dokázati a rozhodně, ač formou jemnou, potírá ty, kdož to uznati nechtějí. Můžeme dobře říci, že autor sám na sobě ukazuje nejlépe, jak v knize této tak i v jiných spisech a celém působení svém, že katolicismus úplně vyhovuje i nejmodernějším socialním aspiracím. Proč by nemohl vyhověti i požadavkům intellektuálním?

L' Esprit juif, par *Maurice Muret* in 12, 321 p. Perrin. — Dílo toto lze nazvati psychologií národa židovského. Autor snaží se nakresliti podstatné rysy žida. Nezdržuje se příliš otázkami fysiologickými, spíše shledává společné psychické rysy židů. Proto vybral si několik nejvýraznějších typů židovských intelligentů: Spinoza, Heine, Disraeli, Karel Marx, Jiří Brandes, Max Nordau, charakterisují výborně národ, z něhož vyšli. Autor dochází k závěrku, že žid jest intelligentní, pyšný, panovačný neb odbojný, nikdy neoddává se resignaci, očekává uskutečnění království spravedlnosti na této zemi, kterýmž rozumí triumf národa Hebreů. Žid byl a musí býti mezi lidem křesťanským živlem rozkladným. Duch jeho jest rozhodně protikřesťanský: ničí jak materiální tak ideální statky křesťanů, aby jich užil ve svůj prospěch. — Forma spisu, jak přísluší na dílo vědecké, jest přesná a vážná. *Vojtěch Kameš.*

ČESKÁ.

Tři obrázky z našich hor. Napsal *Fr. Jiří Košťál.* Ludmily roč. III. svazek 5. Fr. Jiří Košťál podal nám v těchto třech obrázcích tři umělecké práce. Umění toto nespočívá snad v bohatosti děje, v zauzlení nebo bohaté básnické formě, ale v hlubokém citu, jenž i srdce čtenáře hluboce dojímá. Na horách na faře v Rozkopci sejdou se dva druzi mládí: administrátor Vojtíšek a učitel Toníček. Krajina je chudá, i oni oba jsou chudí a proto žijí skromně a v bratrské lásce. Toníček jest společným kuchařem. Blíží se Štědrý den; Toníček jede do města nakoupit na svátky něčeho lepšího; veze to domů a tu soudeček piva, jejž koupil k společnému posilnění, skutálí se s vozu a valí se do údolí. Vojtíšek, nemoha se dočkati Tonícka, jde mu naproti a oba se pustí za soudkem a při tom naleznou dvě rodiny plné strádání i bídy. I dají jim oba šlechetní muži soudeček piva a jiné to přilepšení, jež mají nahoře na voze, Toníček v obou rodinách uvaří večeři — a oba se vracejí blaženi domů, na sebe úplně zapominajíce. »Jiříčku,« nebo tak jmenuji důvěrně p. spisovatele, »tohle je něco, co mne velice dojalo, pravím, hluboce dojalo.« Je tu něžná láska kněze a učitele a je tu něžná láska obou k chudině.

A jiný obrázek: výborný hudebník; děvčat si nevšímá, až zhlédne jednu, jež opanuje jeho srdce. Pro tu podstoupí cestu do Ruska, kde šumaří, aby jí přinesl slušný přínos, ale ona jej zradí a když ovdoví a zrazený ji chce odpustiti, za manželku pojati, zradí jej podruhé.

A třetí obrázek líčí radostné stáří dědečka a babičky. Neměli dítek, statek přepustili cizím, ale žili šťastně na svém sroubku. Jen dvakráte v životě se rozhněvali: dědeček jednou v opilosti — ještě za mlada — babičku prodal, a když oba zdětěněli, babička mu to vyčtla, nastaly hněvy a po nich smíření a blažená smrt. Před smrtí jeden druhému odkazoval, co nastřádal. Jak jsem pravil: všecky tři obrázky srdce čtenáře zušlechťují, povznášejí a mocně jímají. Jiříčku, piš i dále tak krásně, tak poutavě a tak dojímavě! *Tomáš Škrdle.*

Pro víru a vlast' od *Alojse Dostála.* »Ludmily«, roč. III. svazek 4. Red. Jan Pauly. — Je to povídka historická; jejím středem jsou Častolovice; líčí katolickou reformaci, prováděnou pány Oppersdorfy: Ottou na Častolovicích a bratrem jeho Bedřichem na Žampachu; druhá líceň povídky jest jitření protestantů na Častolovicku, jejich východ z Čech do Perna a jejich bídné živoření v Perně.

Středem toho děje jest rodina Sádovských, jež se vystěhovala z Častolovic do Perna. Otec je zuřivý nepřítel katolíků, matka a syn milují svou opuštěnou vlast a kloní se k víře katolické. Na cestě do Sas zemře Sádovským dcera, v Perně zhasne Sádovská, starý Sádovský zhyne v bitvě u Breitenfeldu, kdež bojoval proti císařským, i vrací se mladý Sádovský zpět do Častolovic, přijímá víru katolickou, dostává zpět v držbu od p. Oppersdorfa otcovský stateček, dříve opuštěný, a žije pak klidný život s Hedvikou Dohalovou, kterou zde pojal za manželku. Konec krásné a dojemné povídky tvoří založení koleje Jesuitské p. Jindřichem z Oppersdorfu v Hradci Králové. Povídka jest milá a krásná a vane z ní obrana víry katolické. Doporučujeme. *Tom. Škrdle.*

»O spalování mrtvol« od dra. *J. Záhoře*, a »O novodobém vývoji spalování mrtvol« od *Ludvíka Čížka*, městského inženýra. Publikace společnosti pro spalování mrtvol. V Praze 1901. Tiskem E. Beaufortа. Oba tyto spisy mají agitační účel šířiti v Čechách myšlénku pro spalování mrtvol. Prohlašují sice, že otázka tato má výhradně význam *zdravotní*, my však cítíme v ní neklamně i nádech protináboženský. Uvedeno zde, že před 25 roky měla krematoria pouze 3 města: Milán od r. 1876., Washington od r. 1876. a Gothu od r. 1878. Nyní jich jest v Evropě a Americe 76, z nichž připada 25 na Italii, 27 na Spojené státy americké, ostatní na Německo, Anglii, Švýcary, Švédsko, Dánsko a Francii. V Rakousku jest tato myšlénka hájena teprve od r. 1885., kdy založen byl ve Vídni spolek »Die Flamme«, Verein der Freunde der Feuerbestattung. Na to založena v Praze, která nesměla v této věci zůstati pozadu, společnosť pro spalování mrtvol r. 1899. Krematorium však posud žádné v Rakousku zřízeno není. Spálení mrtvoly rakouské v Německu s převozem stojí kolem 500 marek, v Německu pak samotném 15—20 marek a trvá $1^1/_2$ hodiny. Celá pec stojí asi 8400 K. Pražská společnosť čítá 72 členů a má jmění 1766 K. Vedle přednášek, brožůrek a zasílaných zpráv do denních listů, kterými agitovala pro spalování mrtvol, učinila důležitý krok podáním návrhu zákona na sněmu král. Českého dne 26. března 1899. poslancem drem J. Záhořem, městským fysikem v Praze. Z předlohy té budiž uvedeno: Každý, kdo překročí 15. rok věku svého a vládne úplně rozumem svým, může vyjádřením před 2 svědky určiti spálení své mrtvoly. U osob méně než 15 roků stačí vyjádření rodičů. — Dále nutno jest opatřiti vyjádření zesnulého, jakým způsobem mají býti vykonány obřady církevní. Vzhledem k prvnímu pokládáme rozhraní 15 roků za příliš brzké, aby jinoch neb dívka 15letá mohli samostatně o takovéto věci rozhodovati. Ale i jakým právem mohou rodiče rozhodovati o spálení mrtvoly *katolického* dítka, když zjevno jest, že katolická církev s tím nesouhlasí. Vyjádření pak zemřelého, jakým způsobem mají býti vykonány obřady církevní, nemůže býti pojato též do zákona, poněvadž každý jest pohřbíván obřady svého vyznání. Vynucování pak vyjádření zemřelého katolíka stran pohřebních obřadů, které by se pak jistě dělo členy spolku pro spalování mrtvol, by vlastně bylo přemlouváním ho k odpadu. Ovšem, že páni šedrovatelé spalování mrtvol utíkají se na str. 7. prvnější brožury pod plášť »svobody« v příčině spálení mrtvoly říkouce: »Za naší moderní doby jest svoboda vyznání, tudíž má také každý právo tuto svobodu požadovati pro způsob pohřbení své mrtvoly.« Zapomínají však na to, že při té »svobodě vyznání« velká část jest katolickou, a také jisté povinnosti má respektovati hlas církve o spalování mrtvol. Žádá-li svobodu pro sebe, musí ji přáti i katolické církvi, aby mohla své členy říditi, jak se mají zachovati v příčině svého pohřbu. Proto úsudek »je-li svoboda vyznání — jest svoboda pohřbení« není správný a zabíhá spíše do sofistiky. Správným jest, »je-li svoboda vyznání — jest povinností pak dle vyznání svého se dáti pohřbíti.« — Jsme toho náhledu, že pohřbívání do země není tak nebezpečným posud pro Prahu, aby se musilo chvátati se spalováním mrtvol, nýbrž že v Praze jest daleko více jiných nutkavějších zdravotních nepřístojností (pitná voda, Botič, byty, kouře továren) jimž by dr. Záhoř měl věnovati spíše všecku tu svoji pili a horlivosť, kterou si dává s propagováním spalování mrtvol. *L. † 4.*

Staří mládenci a jiné povídky. »Libuše« č. 3. V Praze 1901. Od *Boženy Vikovy Kunětické*. Nákl. F. Šimáčka. Spisovatelka uvádí v předmluvě, že podává tiskem veřejnosti několik »dekoračních tret« své pracovny. První novella »Staří mládenci« (z »Lumíra« 1891.) jest zlomyslným ženským výsměchem všem těm mužům, kteří do stavu manželského nevstoupili. Autorka realisuje na třech bratřích, kteří se neoženili, svůj náhled o bezvýminečné nutnosti uzavříti sňatek, jinak že se stanou nešťastnými. Toto »neštěstí« starých mládenců líčeno jest s přibarvenou frivolností, na kterou u spisovatelek — žen méně jsme zvyklí. Možno, že má tím býti pikantní francouzský směr napodobován. K tomu podotýkáme: »Bona est castitas conjugalis, melior continentia vidualis, sed optima perfectio virginalis.« (Beda Vener.) — Druhá povídka »Mladí manželé« (z »Květů« 1889.) nesmí postrádati aspoň »svádění« k manželské nevěře. — V třetí »Námluvy své sestře Marušce« (z »Lumíra« 1890.) se posměšně dí v charakteristice maloměstské nevěsty (str. 64.), že »chodila dvakrát ročně k zpovědi«, což se jeví známkou její duševní omezenosti tak jako, že »vyždímovala kapesní šátečky, tatínkovy límce, maminčiny noční čepce a na krmené huse umluvila na trhu třicet krejcarů.« — Ve skizze »Hrdličky« (»Lumír« 1894.) vystupuje v ději farář — strýc mladých manželů. Osoba jeho jest nedůstojně líčena. Příčina, aby si ho nerozhněvali, zakládá se jen na tom, že »jednou budou po něm děditi.« Psaní jeho musí býti »nábožné« s přídechem výsměchu jeho »venkovských méně uhlazených pohybů«, an píše:

»Milá moje neteři! Poroučím Tě nejprve pod ochranu Boha Nejvyššího a vyprošuji pro Tebe i pro Tvého chotě Jeho svatou milosť. Tvého sňatku nemohl jsem se súčastniti, poněvadž se mně právě v ten čas udělal velký lišej na pravé tváři.« Z toho vidno, že povídky z č. 3. »Libuše« jsou vskutku »trety«, které postrádají hlubší mravní myšlénky, a řadí se nyní k obvyklému literárnímu lehkému směru, který jako poletující motýl dráždí, ale nevzdělává. *Vlastimil Hálek.*

Z nové poesie. *Vladimír Houdek: V pavučinách nervů.* Básně. Nakladatel Grosman a Svoboda v Praze. Cena 1 K 50 h. — Druhá tato autorova sbírka neliší se celkem od sbírky první: »Vykvetly blíny«, leda snad větší dávkou drzosti, s jakou píše o věcech nejsvětějších i nejpodlejších. Je třeba člověku nervů ne pavučinových, ale silných jako provaz, chce-li knihu dočísti a přebroditi se močálem plným bahna, zápachu a otravných výparů. Básník jest snad vojínem a proto tak bezohledně do všeho seká; zdá se nám však, že je velký rozdíl mezi vojenskou šavlí a básnickým pérem. Jeho kniha je bordelem páchnoucím »jedy a vředy, zkaženou krví, hmyzem nevěstek« atd. Vše je u něho prosáklé zkaženosti, lidé i veškerý vzduch. Než co každého čtenáře naplní až děsným odporem, je ona neurvalosť, s jakou píše básník o díle II. »Motivy z nového Zákona« o Kristu a Jeho Matce. Toho si dosud nedovolil v české literatuře nikdo. Čtěte kterékoli číslo z tohoto dílu a naplníte při každém duši svou hněvem a žalem nad opovážlivostí básníkovou. Všechny možné blasfemie nevěrců a heretiků nalezly v Houdkovi opěvatele. Vrcholem hnusu je předposlední báseň: Oltář. Ovšem kdo u takového oltáře rád klečí, nebude nikdy psáti lépe. Poslední báseň: »Má kniha« je posláním k čtenáři plným sebevědomí: »Třeba vše syčelo kolkolem pěnami záští a odvety — chasa ta (jeho písně) bez bázně hledí v zem«. Ovšem: Kdo nemá studu, nemá ani bázně, je pln drzosti. Co se týče formy, nedá se básníku, jenž chodil pilně do školy Macharovy, mnoho vytknouti; máť zvláštní routinu i mnohé původní obrazy, ale forma nečiní ještě báseň dokonalou. Knihu zavrhujeme.

Frant. Soldan: **Soumraky.** Básně. Praha. »Moderní Revue«. 1901. — Žijeme v době teničkých knížeček. Sotva kdo osvojil si trochu básnické formy a napsal deset básní, již chce býti spisovatelem, a vydá knihu. Tak i u p. Soldána. Knížečka jeho neobsahuje nic nového, vše jste již slyšeli a četli mnohokrát a měli byste i útrpnosť s básníkem, jenž tolik trpí, že na každé básni visí mrak nebo aspoň mráček, kdybyste nevěděli, že ti moderní vzdychálkové naříkají jen ve verších, ale ve skutečnosti jsou veselí hoši, jimž mimo peníze ničeho neschází. Verše Soldánovy se pěkně čtou a jsou prosty vší hrubosti, čímž vynikají nad jiné současné. Že básník nechtěl ničeho docíliti, vyznává sám v básni: »Agonie«. »Své péro vzal jsem s nechutí a nudou, vždyť co chci psát? Tak připadám si asi jako námořník, jenž kapitánu hlásí, že sněděno vše.« Jsou tedy ještě upřímné duše!

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

»Po Husovi — Metoděj?« — táže se »Čas« (č. 183.) a praví: Výbor T. Tigy (ve svém zaslánu v »Katolických Listech«) myslí, že by se proti Husovi mohlo působiti také moravským svátkem (5. čce.) Cyrilla a Metoděje. (Nepamatujeme se už, ale takhle to ten výbor T. L. sotva »myslil«.) Poslyšte, pánové, s tím Metodějem to nějak nepůjde! Poraďte si něco jiného. Považte tu scénu, když biskupové jediné pravé církve hrozí Kocelovi křížovou válkou, nevydá-li jim Metoděje! Pak, když tito svatí otcové (»Čas« je už povýšil za svaté!) Metoděje pěstmi bijí, za vlasy rvou a bičují, až jest jako v — peci. Úchvatný obraz! Potom jak tito svatí mužové (— patrně miláčkové »Času« —) Metoděje věžní ve věži, kam dešť a slota pere. Není-li to Kostnice v miniatuře? A pak, jak sv. Otec sám zapovídá slovanský jazyk při bohoslužbě, a jak Metoději pošle Brynycha — jmenoval se tehdy Viching — na krk, aby hlídal, nepašuje-li Metoděj slovanštinu do nebe. Nebude-li toto přímo triumf v rukou klerikálů proti Husovi? To se národ podiví! Bude to paralela, že div oči nevyrazí.« — — Tohle bylo patrně připraveno do masopustních »Besed Času«, a ne pro »dny Husovy«. (5. čce.) Proti gustu — Neznámý pisatel tedy (podle neohrabaného slohu soudíc a podle naivního a neomaleného obsahu nejspíše pan — Crux, jenž prý je takto jinak povedená kopa) ten pisatel tedy myslí, že to s Methodějem nepůjde . . . A přece se proti tomu hloupému návrhu tak namáhá; tolik »vtipu« (Brynych!) a tolik místa tomu v »Čase« věnuje. Ten dobrý muž (v »Čase«) necítí ani, že řeže do vlastního těla. Což pak Vám, můj zlatý, na mysl nepřišlo: ano! kterak to? Metoděj trpěl a přece

je svatým a Hus je považován za — bludaře! Pomozte mé — »chápavosti«. Nemáme teď kdy, odkazujeme vás zatím na výborný článek v brněnském »Obzoru« (1. července 1901.): »Mistr Jan Hus — nebo ss. Cyrill a Methoděj. Kdo má o národ větší zásluhy a zasluhuje tudíž, aby ode všech byl oslavován.« Napsal Jan Vychodil. (Tento článek měl by býti zvlášť otištěn a hojně rozšířen!) Vězte p. pisateli v »Čase«, že církev ty Vaše »svaté otce« odsuzuje a jednání sv. Methoděje schvaluje, ale nemůže schvalovati jednání a učení Mistra Jana, poněvadž »jeho učení podkopávalo základy církve« (Palacký), protivilo se Písmu i rozumu, poněvadž Hus zapomínal, že »pokora a poslušnosť jsou ctnosti křesťanské« (Palacký) a nemohla se tudíž od Mistra dáti mistrovati. Zajímavo je, že dříve než Výbor T. Ligy na »Methoděje« si vzpomněl, že měla Katolická Beseda už hotový program k uctění památky apoštolů slovanských sv. Cyrilla a Methoděje. Proto přišel »Čas« s křížkem po funuse a mohl už 5. července věděti, že to »s tím Methodějem« *jde*. Abychom však »Čas« upokojili, ujišťujeme ho, že mu za to nic neuděláme, bude-li Husa oslavovat, jen ať to činí s rozumem, bez vášně, bez potupování katolické církve a katolických kněží, bez proselytářských úmyslů, a prosíme ho, aby také nechal a dal sv. Cyrillu a Methoději, co jim přináleží.

L. † k.

Že Hus je ctěn, o to nejvíce přičinil se princ Schwarzenberg. Tak aspoň upřímně vyznává »Jitřenka« (r. XX., č. 9.), »časopis pro zájmy východočeska« (v Poličce). Tam totiž čteme: »A co my jsme vykonali pro rozšíření a oslavení jména Husova? Za pomník Husův máme děkovati jen známým slovům Švarcenberkovým. Nebýti jeho »bandy lupičů a žhářů«, nebyli bychom se dodnes vzchopili, abychom postavili monumentální pomník muži, jenž proslavil jméno naše po celém světě a jenž stal se takořka úhelným kamenem novověku.« (Už tedy není Kristus Pán úhelným kamenem.) Doufáme, že vděčný (»mát co děkovati«) národ vyšle deputaci k Schwarzenberkovi, odprosí ho a vyhlásí ho za prvního z našich národních buditelů. Potom nám budou povídat »Národní«, »Zář«, »Demokracie«, »Čas« a ostatní, že památka Husova tkví hluboko v srdcích českých. *L. † l.*

Četba pro »národ Husův«. »Národní Listy« (2. čce.) mají bezprostředně za sebou tyto dva inseráty: 1. Čechové, čtěte postillu mistra Jana Husi. V novou češtinu uvedl dr. V. Fleischhans. S černými i barevnými illustracemi. Stkvostně vázaná v plátně K 10. 50, ve vepřovici K 12. (Nakladatelství Jos. R. Vilímka.) 2. Pro zasmání. Humor. Díla předních spisovatelů francouzských a j. Rozpustilé novelky (C. Mendés) 1 zl. 45 kr., Kompromitovaná psaní (E. Blasco) 60 kr., Propasť lásky (Al. Dumas) zl. 1·85, Můj strýc a můj farář (De la Brète) zl. 1·20, Decamerone (G. Boccaccio), Krásná Miss Nevillová 3·20 zl., Nevěrná zl. 1·20, Sukně zl. 1·55, Kniha lásky (C. Mendés) zl. 1·65, Zlatachtivá žena. Vychází v sešitech. Nakladatelství J. L. Kober. — — To tedy je strava pro národ Husův. Ovšem číst postillu Husovu samotnu by unavovalo, proto třeba její četbu střídati s něčím — lehčím. *L. † n.*

Upřímně pochopil a prakticky »ocenil« význam Husův p. Dr. František Bačkovský, jenž »*k oslavám Husovým*« doporučuje tyto knížky: Jan Hus (J. J. Benešovský), V plamenech kostnických (H. Tůma), Lež a pravda o »svatém« Janu Nepomuckém (J. Arbes), Zápas jesuitů s novověkou osvětou (A. Sojka), Zrušte kněžské bezženství (J. Baborovský), Pověra ve službě náboženství (E. Just), Španělská inkvisice (J. Barák), Šílení v klášteřích (J. Neruda), Mravouka v bibli. — Ode dneška se už ničemu nedivíme, ani kdyby třeba p. Hynek doporučoval »k oslavám Husovým« romány: Roza Szandor, Černý papež, Tajnosti svatováclavské trestnice, Pikle Jezovitů, Mrzákova pomsta atd. *L. † n.*

Paběrky z novin a veřejného života.

Úplná a neobmezená knihtiskárna družstva Vlasť. — *Výnosem c. k. místodržitelství v království Českém ze dne 9. července 1901. č. 13.107 byla družstvu Vlasť udělena koncese »k samostatnému provozování úplné a neobmezené živnosti knihtiskařské se stanoviskem v Praze. Ostatní viz inserát na obálce tohoto čísla »Vlasti«.*

Katolíci v arcidiecési Olomucké a ve všech zemích československých! Po Bohu naši největší dobrodinci sv. apoštolé Cyrill a Methoděj zůstavili milému národu našemu převzácné dědictví: sv. víru katolickou, drahou řeč mateřskou a vzdělanosť na tomto základě postavenou. Národ náš po mnohá staletí vážil si tohoto drahocenného dědictví a byl šťasten v životě rodinném, oplýval zámožností

a blahobytem, byl bohat mravností a počestností. I v dobách přetěžkých pohrom z tohoto pramene — z dědictví Cyrillo-Methodějského — čerpal sílu, že přestál všecky útoky na drahou řeč a národnost svou, že krok za krokem dobýval si svatých práv svých. Ale nyní má býti jinak! Vetřeli se nám na milou Moravěnku falešní proroci, kteří již od více let usilují lid náš oloupiti o to, co po tolik let bylo jeho štěstím — o drahocenné dědictví Cyrillo-Methodějské. Rozmanitou zbraní, ale nejvíce tiskem, ustavičně útočí prudce na víru a církev katolickou, podrývajíce nejzákladnější články věrouky a mravouky křesťanské. Dobře vědouce, že kněží v pevném spojení s biskupy a římským papežem jsou hlavními strážci sv. víry, a bude-li ubit pastýř, že ovcí stáda sama se rozprchnou, napadají s umluvenou důsledností kněžstvo, biskupy, sv. Otce v Římě, usilujíce připraviti je u lidu o důvěru a vážnosť. A kdo chtěl by neviděti, že tyto úsilovné a důsledné útoky na víru a církev katolickou nenesou již trpké ovoce? Vizte, jak upadá život rodinný, jak z rodin našich čím dále tím více mizí duch a život křesťanský! Vizte, jak v životě společenském a veřejném skoro až úzkostlivě se odstraňuje vše, co by připomínalo náboženství katolické! Vizte, jak ubývá lidu našemu proslavené kdysi zbožnosti a mravnosti! A s úpadkem víry, zbožnosti a mravnosti ruku v ruce jde i úpadek pravého vlastenectví, také i úpadek hospodářského blahobytu milého národa! Dějiny nad slunce jasně učí, že jediným pravým základem opravdové lásky k vlasti jest víra, náboženství, věrnosť Bohu zachovaná. Od jakživa, kde nebylo víry a věrnosti k Bohu, nebylo ani věrnosti k národu, vlasti. Kdo nebál se Boha, lehce zradil i svou vlasť. A nepotvrzuje také toho smutná zkušenosť i v národě našem? Nežijí také již mezi námi bratři naši, kteří nejen vychloubají se nevěrou, nýbrž také lásku k vlasti za pošetilosť vyhlašují? Dějiny nad slunce jasněji učí, že víra, mravnosť a na nich založená vzdělanosť, jsou nejpevnějšími sloupy každého národa, a kdo těmito sloupy viklá, viklá i hospodářským blahobytem, ano samým bytím národa! Kde v národě podařilo se nepřátelům podkopati tyto sloupy, tam rychle následoval i úpadek hospodářský, protože bez víry není ani spravedlnosti, ani poctivosti, ani svatosti přísahy; takový národ rychle spěl do záhuby, aby ustoupil jinému národu, národu silnému zbožností a mravností! Katolíci! Což máme takového osudu se dočkati i na milém národě našem? Toho nikdy nedopustíme, sice bychom nebyli pravými katolíky. Nám katolická víra naše ukládá svatou povinnosť, bychom milovali svůj národ nejen slovy, nýbrž i skutky. A skutky dokážeme svou lásku ke drahé vlasti, když hájiti a brániti budeme, na čem časné i věčné blaho národa spočívá, sv. víru katolickou, křesťanskou mravnosť, křesťanskou vzdělanosť! Katolíci! Opravdu již svrchovaný čas, abychom jak jeden muž se postavili na obranu těchto drahocenných statků, od nepřátel tak ohrožovaných! Jeden nebo dva ničeho nedokáží, tu třeba spojených vycvičených sil všech! Až doposud bojovali jsme po různu, každý pro sebe, neznajíce se bez jednotného postupu. Nyní chceme se naučiti bojovati silami spojenými, svorným postupem, druh druha znajíce, druh o druha se opírajíce. K tomu chceme se povzbuditi na katolickém sjezdě, který konán bude ve staroslavném Kroměříži ve dnech 25., 26. a 27. srpna roku tohoto. Bude to sjezd náš, sjezd úplně český. Řečníci, které jsme o účasť poprosili, promluví o thematech, o nichž nikdo neřekne, že nejsou důležitými a časovými. Ovšem kýžený výsledek bude záležeti především na požehnání Božím a pak na lásce Vaší, jakou ukážete svatému dědictví Cyrillo-Methodějskému. Proto především snažně prosíme veledůstojné kněžstvo česko-moravské, jakož i všechny řády a kongregace naše, by již od nynějška sjezdu při nejdražší oběti mše svaté a v modlitbách byli pamětlivými! Vás pak, milení bratři, u víře katolické, vřele prosíme a důrazně a nadšeně zveme. Přijďte všichni na katolický sjezd český do Kroměříže! Přijďte, vy mužové, od učence počínaje až do dělníka, který mozolnou rukou chleba si vydělávátě, přijďte v hojném počtu zvláště vy rolníci, neboť se vám dostane vítané příležitosti poznati na sjezdě našem zástupce katolického rolnictva veškeré Moravy, usilující o povznesení stavu rolnického; přijďte všichni všech stavů a každého povolání! Ale přijďte i vy, ženy a panny, neboť i vám náleží veliký díl práce při obraně nejdrahocennějších statků národa našeho! Nelekejte se nižádných obtíží, ani obětí, ani han a potup, kterých se vám snad od protivníků dostane. Čím větší bude oběť, kterou pro věc Boží přineseme, tím hojnější bude požehnání Boží na díle našem! — V Kroměříži, v červenci 1901.

Výbor Tiskové ligy konal v pondělí, dne 10. června t. r. druhou schůzi v VI. správním roce za předsednictví dp. Tom. Škrdle. — Předsedající s velikou radostí zmiňuje se o činnosti ligistů v »Našich Listech«, kteří vytrvale a dovedně hájí naši věc katolickou. Bylo by třeba, abychom měli v »Našich Listech« také jasný obraz o našich agrárnících, a aby také odráženy byly aspoň ty nejhrubší

útoky lib. časopisů učitelských. Tím stanou se »Naše Listy« všestrannými a užitek z nich se zdvojnásobní. Předsedající uvedl, že se v poslední době udály některé skandály v liberálním učitelstvu; tak se stalo v Karlíně, loni na Král. Vinohradech a před lety v Žižkově; náš katolický tisk přikryl je rouškou milosrdenství, kdyby však učitelské liberální listy nepřestaly odhalovati a rozšiřovati ať již domnělé nebo skutečné chyby kněžstva, vystoupí i Tisková liga ze své reservy a řekne co ví a co dosud pro dobrou vůli tají. V obci a ve škole chybí jednou učitel, po druhé kněz; má-li však zlomyslně a s jakousi škodolibou radostí stíhán býti kněz v liberálním tisku učitelském, musí si dáti tento tisk líbiti, řekneme-li i my své věci, které dosud pro dobrou vůli, jak již uvedeno, tajíme. — Tisková liga probírala péči katolíků o hmotné blaho lidu. Jednatel dp. Karel Štella podával nástin socialní činnosti katolické církve a místopředseda dp. Tom. Škrdle referoval o nynější činnosti katolíků v tomto směru. Tento mluvil o almužně soukromé, při níž nemá věděti levice, co činí pravice. Sorganisovaná almužna v klášteřích, velkolepá dobročinnosť české šlechty, almužny biskupů, císařů a králů mohou, ba mají býti předmětem veřejného hovoru a tisku. Referent se rozhovořil zvláště o báječné dobročinnosti kardinála Schwarzenberga. Když se večer Praha bavila, čítal kardinál Schwarzenberg žádosti a stesky chudých, dělal si k nim poznámky, připisoval obnosy peněz a rozdal, co měl. Když neměl, psal bratru do Třeboně, aby peníze zaslal a vypomohl. Ten prý říkával: »der Fritz wird mich ruiniren«, ale peníze zaslal a při tom prvním knížetem zůstal. Charitativní činnosť kardinála Schwarzenberga zasluhovala by důkladného studia. — Referent probíral pak činnosť některých dobročinných spolků, v nichž jsou katolíci zastoupeni; jmenujeme jen na příklad: Soukromý spolek v Praze, který zde působí již 100 let, spolek sv. Vincence z Pauly, který má po Čechách 62 odborů a jehož činnosť vztahuje se na celý katolický svět; podobně působí družina bl. Marie Anežky, Marianský spolek křesť. dcer v Praze, Jednota sv. Methoděje ve Vídni, Útulek sv. Josefa, Johanneum a Růžencová výrobna. Péči o blaho bližního pěstují neméně Jednoty katol. tovaryšů a Jednoty sv.-Josefské. Ve Slezsku kněží, buditelé národa, založili hojně záložen, na Moravě kněží hojně Raiffeisenovek; činnosť moravských katolíků v této stránce jest vůbec velice příkladná. V Čechách jsme v tomto posledním oboru trochu pozadu. Nelze také podceňovati, co činí kněz pro své příbuzenstvo. Rodiče katol. kněze bývají od něho dobře zaopatřeni, synovci pomocí jejich studují, neteře dostanou příspěvek na výbavu a nejeden kněz zachránil příbuzenstvu celý statek a celý majetek, nebo přivedl nejbližší příbuzné k hmotnému blahobytu. Tato socialní činnosť kněze nedá se podceňovati. — Celkem, končí referent, co se děje od katolické strany, jest krásné a čestné, ale je toho pro nutné potřeby lidu málo. — Druhý referent, dp. Karel Štella, obírá se socialní činností katol. církve. Církev si byla vědoma povinností, že jest ji pečovati o časné a tělesné potřeby věřících. Toho dokladem jsou: vespolná láska a podpora prvních křesťanů, snaha církve odstraniti otroctví a vyhlášení rovnosti všech před Bohem; křesťanství krotilo vášně lidské, bojovalo proti liberalismu, ujímalo a ujímá se dělnictva, posvětilo neděli a den sváteční, rozšířilo množství řádů směru charitativního atd. atd. — Pro nás potěšující jest, končil referent, že vynikající spisovatelé socialní u nás kupí se kol Tiskové ligy. — Lze na konec vyznati, končil, že obraz socialní činnosti katol. církve i u nás jest utěšený a vybízí k další a ještě úsilovnější činnosti. — Dále podány tyto návrhy, jež byly jednohlasně přijaty: Se strany soc. demokrat. radikálních a radikálně pokrokových (Samostatnosť) listů množí se útoky a lži o duchovenstvu, hlavně pokud se týče morální zachovalosti a trestů žáků ve škole. Liga upozorní napadané a poskytne jim radu i pomoc. — Objevujícímu se proudu protestantství v Čechách budiž věnována pozornosť, zvláště v osadách smíšených. Útoky protestantského tisku proti katol. kněžstvu a vůbec celému zřízení katolickému budou energicky odráženy a pravdě zjednán průchod. — Projeveno přání, aby i v Čechách nalezen byl dobrodinec, jako se stalo právě ve Vídni, který by věnoval větší obnos na rozdávání lidových brožur »Odpovědi na útoky proti náboženství katol.« dle vzoru spisu Segurova. Liga by se postarala o jich rozšíření. — Při oslavách Husa budiž hájeno naše zásadní stanovisko: katolíci protestují proti demonstračním proticírkevním oslavám Husa, neupírají mu však zásluh v ohledu národním a mají pro tyto patřičné ocenění. Při rozšiřování Husových spisů se strany tendenčních jeho oslavovatelů budiž poukázáno na absurda jeho bludů proti katol. věrouce a nebezpečné nauky socialní; zároveň však na kontrasty jeho náboženského ducha proti nevěře a duševní prázdnotě jeho slavitelů. Oslava ta neděje se pro Husa, ale z nenávisti proti katol. církvi. — Veliký náboženský a národní význam sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje, poměrně málo

uplatněný v lidu českém, stanič se předmětem širšího osvětlení a ocenění pro náboženstvo-národní život v Čechách.

Z Tiskové ligy. — Duchovenstvo vikariátu Libockého, Jistebnického, Soběslavského a Volyňského stalo se zakládajícím členem Tiskové ligy a složilo v korunách: první: 10, druhé: 23, třetí: 10 a čtvrté: 10. Vikariát Kostelecký zasílá 10 K čl. vkladu a vikariát Táborský 26 K daru. — Vldp. Jul. Slivka, bisk. vikář v Jistebnici, píše: »Není hoden povolání svého, kdo čest jeho hájit nedovede. Jen mužně v před! Pozdrav Vám od celé vikariátní konference!« — Důvěrníky jmenovaly: po jednom: vikariáty Chrudimský, Libocký a Jistebnický; po dvou: vikariáty Soběslavský a Volyňský. — Darovali po 2 K: Jos. Beran, bisk. vikář a děkan ve Dvoře Králové n. L.; Jan Arnošt, farář v Libšicích; Ant. Nevrkla, kooperator v Jinošově na Moravě. Vldp. Fr. Pech, č. kanovník, bisk. vikář a děkan, zaslal od duchovenstva vikariátu Píseckého dar 8 K 20 h a připojil tento přípis: »Velmi rád a ochotně učiním vše možné pro Vaše podniky a ve prospěch naší dobré katolické věci a nutného sdružení se. Vaše snaha a výborná organisace zasluhuje vší podpory; jest také všeobecně uznávána a chválena . . . přeji z plna srdce, aby Hospodin snaze Vaší žehnati a k zmohutnění katolické naší organisace milostivě přispěti ráčil.« — Děkujeme za slova uznání a sdělujeme, že Tisková liga pracuje vší silou na obranu katolickéhc duchovenstva a katolického náboženství. Výteční členové pročítají celou řadu časopisů, jež jim liga předplácí, a ukládají své odpovědi do »Vlasti« a hlavně do »Našich Listů«, jež tím velice zvelebují. — Očekáváme, že česká šlechta, vyšší církevní hodnostáři a bohatší katolíci vůbec a že zvláště ostatní české vikariáty a moravsko-slezské dekanáty v hojném počtu za členy ligy přistoupí nebo různými dary ji obmyslí. — Přátelé, poznejte dobu a neodkládejte pomoc, až snad bude pozdě. — Zakládající členové Tiskové lidy splácejí ve lhůtách 100 K. přispívající ročně 2 K, dary jsou volné. Členské vklady a dary přijímá: Tomáš Škrdle, pokladník Tiskové ligy v Praze č. 570-II.

Zemský sbor strany křesťansko socialní pro království České konal ve středu, dne 17. července za předsednictví dp. dr. Rud. Horského svoji 12. schůzi. Po zahájení schůze podal redaktor Jiroušek návrh na pořádání praktických a učebných přednášek. Návrh a vysvětlení navrhovatelovo uveřejní se v »Našich Listech« ve zvláštním článku. K návrhu mluvili dp. redaktor Tom. Škrdle, p. Václ. Žižka, dp. Rud. Vrba a p. Jos. Brož. — K otázce o nedělním a svátečním klidu, o nějž dnes v Praze mezi pány a dělníky jde spor, uvádí dp. Tomáš Škrdle, že u nás ve družstvu Vlasť již od počátku je nedělní a sváteční klid zaveden a bylo by žádoucno, aby byl zaveden všeobecně. Podobně p. V. Žižka pravil, že jeho závod každou neděli a svátek po celých 18 let, co jej měl, zavíral. A liberální pánové ve své svobodomyslnosti nemohou se o takové věci, která rozumí se sama sebou, shodnouti. — Dp. dr. Rud. Horský referoval o navrhované reorganisaci »Národní Rady.« — Vzhledem k volbám do zemského sněmu král. Českého usnesl se sbor na následujícím prohlášení: Pokud se týče voleb do zemského sněmu, žádáme své stoupence, aby se o vhodných kandidátech sami uradili, kde by to za vhodné uznávali a kde by se nějaký slušný výsledek dal očekávati. Usnesení taková buďtež zemskému sboru strany křesťansko-socialní sdělena, aby mohl býti dotyčný kandidát naším tiskem a slovem podporován. Na základě nabytých zkušeností při obou posledních volbách dospěli jsme ku přesvědčení, že jiných stran při volbách podporovati není ani radno ani prospěšno. — Dále učinil zemský sbor druhé prohlášení ohledně »Lidového Listu«, kteréž zní: »Zemský sbor strany křesťansko-socialní lituje toho, že »Lidový List« bez příčiny napadá člena naší strany p. Jos. Brože a naši kladenskou organisaci. Zemský sbor očekává od pana majetníka »Lidového Listu«, i od pana odp. redaktora, že takovému snižování osob, pro křesťansko-socialní věc zápasících, zábrání, aby zemský sbor nemusel se více touto záležitostí zabývati. — Obsáhlý a pěkný referát dp. faráře Vlastimila Hálka přinesou »Naše Listy«. — Schůzi ukončil předseda dp. dr. Rud. Horský s přáním všeho rozkvětu strany křesťansko-socialní.

Různé. P. Maurus Kinter, kněz řádu sv. Benedikta v Rajhradě na Moravě a hlavní redaktor časopisu: »Studien u. Mitheilungen aus dem Benediktiner u. Cistercienzerorden« jmenován byl za tuto literární činnosť od collegia sv. Anselma v Římě doktorem filosofie. — 15.000 marek odevzdal v Čáchách jistý občan, přítomný katolickému shromáždění, kdež bylo jednáno proti brožuře Roberta Grassmanna redakci: »Echo der Gegenwart« pro toho protestantského kazatele, který dokáže, že zpověď v církvi katolické není od Krista Pána, ale že jest výmyslem lidským. — 48. sjezd katolíků z Německa konán bude od 25.—29. srpna v Osnabrücku.

ROČNÍK XVII.

ZÁŘÍ. ČÍSLO 12.

VLASŤ

Časopis pro poučení a zábavu.

Redaktor:

TOMÁŠ ŠKRDLE.

V PRAZE.

Tiskem a nákladem družstva Vlast.

1901.

Vychází dne 15. každého měsíce.

OBSAH.

Str.

Několik slavofilských kapitol z historie stříbrno-bosenských františkánů. Píše Rud. M. Zahradník (Pokračování.) 1097
Zněl ka biblická. Báseň J. Miloty. 1107
Za slávou cechovní. Obraz ze života. Napsal Al, Dostál (XVII., XVIII., XIX., XX., XXI., XXII.) Dokončení. 1107
Písně naděje. Napsal J. Milota. 1149
Záhady světa a bilance vědy. Píše duch. prof. Fr. Horáček. (Dokončení.) . . . 1150
Mír. Báseň. Napsal R. Černý. 1165
Hladový kapitál. Napsal Rudolf Vrba (Pokračování.) 1165
Biblická znělka. Báseň od J. Miloty. 1171
Naše Slezsko. Napsal Jan Vyhlídal. (Pokračování dílu II.) 1171
Divadlo: Elektra. E. Žák. 1180
Literatura 1184
Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy 1188
Paběrky z novin a z veřejného života 1192
Spolkové zprávy 1197
Na sklonku XVII. roku 1198

Předplatné na »VLAST«, roč. XVII. obnáší:

ročně 10 K, půlletně 5 K.

Členové družstva předplácejí: *a)* údové zakládající (kteří splácejí v půlletních lhůtách po 10 K během 5 let celkem 100 K ročně 8 K, půlletně 4 K; *b)* členové přispívající (jejichž roční vklad obnáší 6 K) ročně 8 K 40 h, půlletně 4 K 20 h; *c)* členové činní (kteří se již do spolku nepřijímají) ročně 8 K 80 h, půlletně 4 K 40 h. Kněží deficienti, alumnové, klerikové, studující, podučitelé a podučitelky mají »Vlast« ročně za 6 K. Do Bavor, Saska, Pruska, Pruského Slezska je »Vlast« o 1 K, do ostatních mimorakouských zemí o 2 K dražší. Sběratelům abonentů poskytuje se na každých deset jedenáctý ex. zdarma. Pp. knihkupcům sleví se 25 % a bude se jim »Vlast« dodávati toliko za hotové. — Ročníky V.—XI. prodávají se à 8 K. Ročník XII. za 9 K. Ročníky XIII., XIV., XV., XVI. a XVII. po 10 K. Ročníky IV., III. a II. prodávají se à 5 K; pro studující, alumny a kleriky à 4 K. Ročník I. prodává se za 7 K, a platí-li se hned, za 6 K. — Družstvo Vlast prodává jednotlivá čísla IV., III. a II. ročníku à 60 h. Jednotlivá čísla ročníku V.—XI. prodávají se po 80 h, roč. XII.—XVII. po 1 K. — Patisk celých prací se vyhrazuje. — Rukopisy se nevracejí.

Redakce a administrace »Vlasti« jest v Praze, v Žitné ulici č. 570—II.

Z družstva Vlast. J. M. ndp. Msgr. Dr. Fr. Krásl, světící biskup a praelát u sv. Víta v Praze, daroval: a) na dům družstva 100 korun a na fondy družstva Vlast také 100 K. — Doživotním abonentem »Vlasti«, »Vychovatele«, »Našich Listů« a »Sborníku historického kroužku« (viz zprávu výborovou) stal se předseda družstva farář Dr. Rud. Horský, a složil 575 K. — Ke družstvu přistoupil za člena zakládajícího: Fr. Illem, děkan v Zbraslavicích u Kutné Hory. Zakládající člen družstva dostává darem časopisů a knih v ceně 200 K. K starším časopisům obdrží nyní ještě XVII. roč. »Vlasti«, X. roč. »Našich Listů« a I. roč. »Hlasů Svato-Václavských.« — Přispívajícím členem fondu pro katol. spisovatele stal se: Petr Valenta, kaplan v Německém Benešově. — Přispěli: a) na dům družstva: Karel Neužil a Ad. Fux; b) na fond socialní: Jos. Elitzer a Frant. Kraus. — Objednavatelům farních tiskopisů sděujeme: co je pod křižovou obálkou, zasíláme franko a poštovné neseme sami; co se zasílá v balíku, tu poštovné sice neplatíme, ale vložíme každému objednateli do balíku knížku nebo časopis v náhradu výloh poštovních. — Na konci září bude nám spláceti za písmo a za papír velké obnosy, i prosíme: a) buďtež nám do 25. září t. r. splaceny četné dluhy do papírnického závodu; b) buďtež nám do téhož dne doplaceny veliké resty za naše časopisy; c) budiž laskavě obnoveno předplatné na »Naše Listy«, »Vlast«, a »Hlasy Svato-václavské«; d) členové družstva a fondu pro katolické spisovatele račtež do téže doby zapraviti své povinné vklady; e) kdo míní následovati příkladu dp. faráře Dr. Rud. Horského, račiž úmysl svůj ještě v září t. r. provésti. — Vstupenky do schůzí spolků křesťansko-socialních a sv.-Josefských Jednot dali jsme tisknouti ve druhém vydání. Prodávají se: 100 kusů za 1 K, na venek za 1 K 06 h. — Z uměleckého závodu p. Jos. Müllera v Mnichově objednali jsme velikou zásobu krásných obrázků svatých. Zvláště upozorňujeme na malé obrázky — 100 za 72 h, jež by se hodily za dárek malým školním dítkám. Obrázky prodáváme

ROČNÍK XVII. ZÁŘÍ 1900—01. ČÍSLO 12.

VLASŤ.

Několik slavofilských kapitol z historie stříbrno-bosenských františkánů.

Píše RUD. M. ZAHRADNÍK.

* DOKONČENÍ. *

Nelze ovšem nikterak opominouti, že téhož roku (1850.) před vydáním »Bosenského Přítele« dne 1. máje napsal a poslal jménem svého křesťanského národa významné memorandum o 28 bodech sultánu Abdul-Medžidu do Cařihradu, ve kterém prosí »na základě osvědčené 400leté věrnosti křesťanské vůči vysokému devletu (vládě)« za občanskou a církevní rovnoprávnosť a svobodu, jejímž podkladem má býti všestranná reforma. Memorandum toto jsouc kulminačním bodem všech dosavadních politicko-i kulturně-reforemních snah bosenských frátrů, je nevývratným důkazem všestranné a neumorné a jako také jediné národní a slovanské práce — v »turecké« Bosně. Nebude nikterak od místa, uvede-li se memorandum toto zde ve všech svých bodech na objasněnou řečeneho: »— — — — — — abyste nám tyto milosti dopustiti a darovati ráčil:

1. Abychom již nebyli nazýváni *rájou* (lůzou), nýbrž občany a obyvateli veškeré turecké říše, ze kteréž pak příčiny:

2. abychom na soudu rovni byli Turkům, a tudíž aby nebyl vyřčen rozsudek dle náboženské přednosti, nýbrž dle práva a spravedlnosti; proto:

3. buďtež všecky soudní spory o stejném počtu členů náboženství tureckého a křesťanského;

4. poplatky a daně křesťané i Turci nechť každý svoje vybírají a vezíru odevzdávají;

5. daně a poplatky nebuďtež vyměřovány dle počtu domů (usedlostí), nýbrž dle majetku;

6. »harač« (daň z mužské hlavy), jakožto občanské rovnosti odporující, nechť se pro vždy zruší, za to pak

7. nechť se křesťané přijímají do vojska, jak řadového tak i záložního, nechť mají své (vojenské) duchovní;

8. císařská desetina z obilí a sena nechť se vpočítá v daň a dává v penězích;

9. »kmeti« hospodářům (agům) nechť jen z obilí, sena a tabáku platí šestinu; hospodáři pak nejsou povinni kmetskou daň platiti, a kmeti nejsou povinni hospodářům do domu důchody nositi;

10. hospodář nesmí nikdy svévolně kmeta z pozemku vyhnati, leda že by soudně dokázána byla jeho nehodnosť; v tomto pak případě hospodář má kmetu hraditi výlohy, které měl kmet při započatých stavbách, oprávkách a sázení ovocných stromů;

11. robota (»beglučenje«) hospodářům, přejeme si, nechť se již nezavádí;

12. přemístění vezírů, vojska a císařských dvořanů nechť se platí ze zemské pokladny;

13. opravování cest a mostů, zavedení pošty a ostatních (obchodně i řemeslně) kommunikačních prostředků nechť se co nejdříve započne;

14. nechť se ze státních financí založí tiskárna pro křesťany;

15. budiž volno křesťanům řeckého obřadu voliti si dle svého přání arcibiskupa a biskupy, kteří jazyk a obyčeje domácí znají; volbu pak nechť Vašemu Veličenstvu předloží ke schválení;

16. náboženskou svobodu; proto nechť bude nám svobodno: staré kostely a kláštery opravovati, šířiti a kde třeba znova stavěti; zvony a zvonice míti a *veřejně* naše obřady vykonávati;

17. trhy nechť se s neděle určí na jiný *všední* (dělný) den;

18. nechť je volno *každé obci*: školy zakládati, potřebné učitele z jiné země povolati a je ze zemské pokladny vydržovati; nechť je volno žáky *za větším* pokrokem do druhého státu posýlati. (Školy a dobří učitelé všude a vždy byli potřebni, neboť bez vzdělání není štěstí, není hlahobytu; spravedlivo je tedy, aby se nám dovolilo toto přání, a aby zemská vláda myšlénky této se ujala.)

19. nechť se i naši žáci přijímají do cařihradské lékařské a inženýrské školy na státní útraty;

20. nechť máme dva svoje důvěrníky na *svoje* útraty u vysoké Vaší porty, kteří by přání a prosby naše věrně Vám oznamovali, u státních soudů hlas měli a státní výnosy nám oznamovali;

21. ať se *všickni úředníci křesťanští i turečtí* ze zemské pokladny vydržují, *aby jim nebylo od úplat a pokut žíti;*

22. nechť se krevní daň (»krvarina«) zruší, aby krev zavražděného neplatily obce; *nýbrž soud nechť vraha stihá;*

23. nechť se Bosna a Hercegovina opět sjednotí pod jedním vezírem, což by bylo z oekonomické příčiny pro pokladnu i národ velmi radno;

24. obchod a řemesla *bez zřetele na náboženské vyznání* nechť jsou každému volny a přístupny;

25. nechť se z veškerých *zemských* důchodů národu *veřejně* počet klade;

26. nechť se nám císařské a státní rozkazy a nařízení oznamují vedle tureckého i bosenským*) jazykem; neboť dle dosavadního prohlašování *nikdy jsme úplně nevěděli*, co se nám rozkazuje a nařizuje;

27. nechť je nám dovoleno shromažďovati se bez zbraně a rokovati o záležitostech školských, literárních a oekonomických;

28. nechť nám je dovoleno stěhovati se do jiných států mimo *říši.*"

Memorandum toto končí tou poznámkou, »že by se na ně více tisíců poddanných podepsalo, ale nemohou, anať trpká zkušenosť právě v příčině proseb aneb podpisů je již dosti poučila.«

Sotva se objevil první svazek »Bosenského Přítele«, jehož příští se slavnostním nadšením od Františkánských předáků samých bylo proklamováno národu s nadějí v lepší doby, připravil již Jukić pro tisk »Zemljopis i povjestnicu Bosne« (Země- a dějepis Bosny), dílo, na. kterém několik let úsilovně pracoval, »chtěje svou vlasť kolik nešťastnou a potlačenou, tolik neznámou a nepopsanou« národu svému věrně a od srdce, historicky a zeměpisně představiti.

Dílo toto vyšlo r. 1851. v Záhřebě (v tiskárně dra. Ludevíta Gaje) pod autorovým pseudonymem »Slavoljub Bošnjak« (Slavomil Bosňák). Pseudonym jeho není znamením škrabošky, aniž nějakým papouškovaným básnickým novotářstvím. I při díle vědeckém, zvláště historickém nelze vůbec o vhodnosti pseudonymu mluviti — nýbrž znamením veliké prozřetelnosti, která na základě vlastních i vypozorovaných zkušeností postřehla do budoucnosti nemilé důsledky díla tohoto, jakožto díla o historické trpké pravdě. Autor sám poznamenává o tom v předmluvě: »Neptejte se, kdo to psal. Vy mne dobře znáte, neboť jste mne za každou národní mou práci napojili kalichem žluče a pelyňku. Nepsalť jsem to pro vás, neboť vím, že jsem vám nemohl vyhověti; vy čtete málo, nebo nic a víte vše! Poněvadž pak je vaší zásadou »dolce far niente«, proto vím, že bych nejlépe Vám vyhověl, kdybych jako i vy nic dobrého nebyl činil, vše dobré pak hanobil a ctnostné nenáviděl. Bůh Vám odpustiž!« Pseudonym autorův byl pouhou právnickou pomůckou proti eventuálním, ano jistě očekávaným útokům na jeho osobu a všecky ostatní frátry bosenské, jako jeho kulturní spolupracovníky. Kniha tato, ač je na úsilovné prosby přátel Jukićových dopsána a dána do tisku, a ačkoliv ji autokritika sama, přejíc si ji míti jak formálně tak i věcně daleko dokonalejší, odsoudila, převyšuje všecka do doby autorovy vydaná historická díla o Bosně, ano je podnes vzhledem k objektivnosti hlavním orientačním bodem a vřídlem

*) Zde je pojmenování »*bosenského*« jazyka jen z důvodů »strašícího« a »panslavistického« illyrismu uvedeno!

nejznamenitějších jihoslovanských historiků. Nevložil Jukić ve svůj země- a dějepis pouhá data zeměpisná a historická, nýbrž i svoji neohroženou kritiku (pragmatickou), která vše dobré po zásluze oceňovala, chyby však, nejvíce chyby přítomnosti (ve statistickém zeměpise), nemilosrdně, nehledíc na pravo ani na levo, bičovala. Vznešenou missi díla tohoto potvrzuje základní historická pravda, jako zlatá niť celé dílo protkávající: »národ Bosny a Hercegoviny je větví slovanského národa, v Europě největšího, a náleží větvi illyrsko-jihoslovanské,« jakož i pevná a odhodlaná snaha: národ — 400 let ujařmovaný přivésti k sebevědomí. Než spravedlivé missi této jako také nechtělo býti porozuměno, a původci i průvodci jejímu, Jukićí, záhy byly strojeny úklady. Nedlouho po vydání díla tohoto — ještě téhož roku (1851.) byl Jukić — »nejdůvěrnější přítel a rádce« Omer-pašův — od samého Omer-paši u vysoké porty usvědčen *z politického panslavismu.* Omer-paša, ve kterém Jukić viděl dle některých svobodomyslných činů jeho jenom záštitu spravedlivého národního programu a nepozoroval ovšem ve svém křesťanském a vlasteneckém nadšení raffinované jeho diplomatické přetvářky, zneužil oddanosti a důvěry Jukićovy tou měrou — jinak se ani mysliti nedá — že nejspravedlivější snahy za rovnosť občanskou a církevní, jimž mělo býti pevným podkladem národní a slovanské sebevědomí — slovanská vzájemnosť, jakožto kulturní a tudíž nejúčinnější páka ke mravnímu sjednocení různonáboženských národních živlů, dle svého nejvhodnějšího způsobu zbarvil a zpotvořil v zájmy absolutně protiislamské a protistátní. Jistě lze však tvrditi, že jakási solidarita v křesťanském živlu (mezi katolíky a pravoslavnými) jako jeden z důsledků práce Jukićovy, jejíž počátky bylo již znamenati, byla Omer-pašovi, jakožto zvláště oprávněnému portinu diplomatickému komisaři ve příčině »podezřelé akce Jukićovské« nejvhodnějším usvědčovacím motivem. Turecká porta, jejížto zřetel již před několika (10) roky pomocí jejího intervenujícího Vedži-paši byl obrácen na vůdce chorvatského Illyrismu, dra. Ludevíta Gaje, jakožto »tajného osnovatele povstání v Bosně[47]) a jejího budoucího krále,«[48]) a dosud byl asi ještě v živé paměti, s povděkem přijala Omer-pašův rapport na vědomí, zvláště když byl dokumentován Jukićovým Země- a dějepisem. Byl-li Jukićův Zeměpis z vděčnosti věnován — Dru. Gajovi! Několik vět ze slovansky procítěné a psané dedikace Jukićovy postačí, aby Omer-pašova systematická podezřívavosť u porty úplně odůvodněna, ano jako fakt potvrzena byla: »Slovutný pane! Již dávno jsem pomýšlel, čím bych se Vám odvděčil. Cokoliv jsem zamýšlel, vždy jsem spozoroval, že zamýšlený dar vzhledem k dobrodiním Vašim, která jste mi prokazoval a prokazovati nepřestáváte, je nepatrný. Posléz odhodlal jsem se toto moje dílo Vám posvětiti, doufaje, že Vám bude milé, anoť je sepsáno od onoho, kterého můžete počítati mezi první své žáky a následovatele, jenž by se dnes nebyl ocitnul, jakož i mnozí jiní na poli literárním, kdyby Vaše »Danica« nezazářila;

[47]) Platon Kulakovskij: Illirizm, str. 214.

[48]) Fra Radoslav Glavaš: »Život i rad fra Rafe Barišića« (Mostar 1900), str. 46. (sub linea).

pak proto, že tu popsána země, kterou Vy ceníte démantem a o kterou jste se neúmorně staral. — — —

způsob nejnebezpečnějších buntovníků státních — doživotních kandidátů smrtelného žaláře cařihradského.[50]) Ovšem čin tak mrzký nelze jen přičísti Omer-pašovi, nýbrž i cařihradskému devletu (vládě) samému, který dle vší pravděpodobnosti chtěje vtisknouti bosenskému islamu, vlastně bosenskému poturčenství úplný ráz »orientální« — protikřesťanský a tudíž protislovanský, chtěl deslavisovati při nejraffinovanější lsti ten národ, který katoličtí řeholníci, zvláště Jukić, Martić, Šunjić a Nedić byli již důkladně o křesťanském a slovanském původu jeho poučili. Avšak Omer-paša a cařihradský devlet se nespokojili jen vyhnanstvím a uvězněním těžce nemocného Jukiće, nýbrž dali pozavírati i mnoho ostatních frátrů, kteří se živou účastí a velikým napjetím sledovali pochybnou Jukićovu audienci na Omer-pašově konaku (dvoru).[51]) Nelze pochybovati, že i Šunjićův „Pokret godine 1848. i 1849., (Obrat roku 1848. a 1849.) vydaný skoro současně s Jukićovým Země- a dějepisem (r. 1851.), který ve slavnostních fanfárách opěvuje vzájemnosť slovanskou a její všecky důsledky pro šťastnou budoucnosť slovanského kolosu rakouského, vzpěnil protislovanskou žluč vysokého devletu. Jukić byl ovšem mocnou intervencí rakouského vyslance, Ant. Mihanoviće,[52]) známého chorvatského básníka a autora chorvatské národní hymny (»Liepa naša domovino«), ze smrdutého žaláře po 15 dnech propuštěn na svobodu — ale ze nejkrutější podmínky, kterou mu devlet sám uložil: žíti mimo svoji vlasť, Bosnu. Raffinovaný záměr z fakta tohoto lze snadno vyčísti a jím potvrditi dosavadní domněnky. Chtěl devlet takovouto výstrahou jednak podkopati veliký vliv františkánů na národ, jednak františkány »morálně« odzbrojiti, t. j. deslavisovati. Leč bylo pozdě. Národ sice pocítil doživotní Jukićovo vyhnanství, ale ne tak, jak snad devlet očekával. Jukićův duch i za vyhnanství nejen že žil v živé tradici soucitného národa, ale objevil se ještě roku 1853. nade všecky dosavadní pohromy v nejmožnější svěžesti pomocí toužebně očekávaného II. svazku »Bosenského přítele«, jakožto znamenité záruky exulantova vlastenectví, které slovanský mecenáš, J. J. Strossmayer, vyznamenal svými nejvřelejšími sympathiemi a neomezeným pohostinstvím, přijav v pravdě otcovsky chrabrého, ač již dalekou poutí (z Říma*) přes Split) znaveného Jukiće, národního mučeníka a buditele bosenského, ve svůj dvůr, kde jeho literárním pracím vykázán doživotně tichý a bezstarostný útulek, jeho pak bolnému srdci účinná útěcha. Jak dalekosáhlého významu byl Jukićův pobyt u Strossmayera, i jakožto směrodatného činitele církevního i jako již tenkráte osoby u dvora ra-

[50]) Šestić-Martić: O Franu Ivanu Jukiću. Fr. Gl. str. 53.—54.

[51]) Životopis O. Mariana Šunjiće od Ant. Kneževiće. Glasnik biskupije djakovačko-sriemske 1875. str. 165.

[52]) Dopis fra Ondřeje Glavadanoviće fra Bonav. Perišići (ze dne 5. XI. 1852) jakož i dopis fra Antonína Vladiće z Fojnice do Ramy (bez archivní adressy) v archivu fojnickém. — Intervence rakouského vyslance »Prokesche-Ostena«, kterou uvádí Franjevački Glasnik (1897.) ve článku Šestić-Martićově o fra Ivanu Franu Jukiću, je dle vší pravděpodobnosti pochybna.

*) Podotknouti sluší, že Jukić za svého krátkého pobytu v Římě, kam byodcestoval po svém uvěznění z Cařihradu, byl jmenován členem proslulého vě eckého sboru »Dei Quiriti«.

kouské velice vážené a vlivuplné, jakož i jeho odvážná *tajná* návštěva domoviny (kláštera sutješského r. 1854. v březnu,[53]) vyrozuměti můžeme z brzké akce bosenských frátrů a z rázné intervence i jiných nesčetných hmotných podpor djakovského biskupa a mecenáše, který by sám, díky Bohu, ještě *osobně* mohl o tom nejlepší svědectví asi podati, kdyby jeho vzorná skromnost dovolila nám čísti ve vlastních jeho dobrodějných annálech. Ostatně měla-li úplnou platnosť již r. 1851. Martićova »Čestitka k napriedku« (Blahopřání k pokroku), jako óda prozíravého a nejupřímnějšího druha Jukićova na Jukiće:

»— — — — — — — — — —
što je hvala Tebi, pobratime, —
a jer nije, ako borja znadeš.
Al Te mnogo ni kitit ne mogu,
Tvoju slavu doniet će godine!
Pola posla prav početak svrši:
Od Tebe je osnov i početak,
ako koja dika rodu bude . . . .«, †)

má tím větší platnosť tvrzení, že Jukić žárem svého nejčistějšího křesťanského a slovanského srdce jakož i svou mučenickou gloriolou osobně ozářiv svůj i svých spolubratrů františkánů národní program kulturní a politický na pravém místě — v ďakovském zátiší, položil tvrdý základ všem budoucím akcím a činům ve prospěch svého rodného »jediné slovanského národa«. V Ďakově rovněž neúmorně pracoval Jukić na poli literárním, zůstávaje věrným a nezlomným ve svých vlasteneckých zásadách až do své těžké nemoci (močový kámen), která nade všecky lékařské pomoci a operace, za nimiž odcestoval do Vídně, sklátila jej dne 20. května r. 1857. v hrob mimo jeho oplakávanou domovinu — na Marxově hřbitově (Marxerfriedhof). Nedočkal se ani vydání III. svazku svého »Bosenského Přítele« a jiných prací, »na kterých byl ještě pracoval skoro se smrtí zápasiv.« (Sbírka národních písní bos.-hercegovských a j. a j.[54])

Koho v Jukići ztratil národ Bosny a Hercegoviny, vypráví nám »Tužni glas« (Truchlá zvěst) spolehlivé Martićovy víly:

»Sreća dade, svjesno čedo bilo;
čim si hitra krila dobavilo,
staru svoju ostavilo majku;
ode djete preko bjela svjeta,

---

[53]) Franjevački Glasnik 1897., str. 70. (úryvek dopisu Jukićova ze Sutjesky fra Ř. Martiće ze dne 31./III. 1854.).

†) — — — — — — — —
co je ke cti Tobě, pobratime, —
a zdaž není? pro milého Boha.
Pro Tě dosti chvály ani nemám,
Tvoji slávu *věkové* přinesou.
Dobře začal's — půl díla hotovo:
Od Tebe je základ i počátek,
bude-li kdo ke cti svému rodu . . .

[54]) Bos. prijatelj. III. Předmluva, str. III.

harno prima knjigu mudroliju,
laća mrko perce gavranovo,
sitno štije a tanano piše,
svaka rječ mu miloduhom diše;
priče djete slavit domovinu,
priče divno i kolo hvatati,
stade braći slogu kazivati;
što je mlado, čarolijom čara,
što je staro, milo razgovara,
što je mrtvo, domislicom budi,
što je živo, i štuje i ljubi;
ljuto kune nemariku travu,
gorki pelin i korovlje trnje,
štono niče u tom zavičaju,
u nesretnu tome vilajetu,
gdje ne mari svojin za svojega;
od pelina usta mu nemila,
od trnjine i srce mu trne;
da bi njega ne stanulo pusta
ne bil' niklo pitomije bilje,
što bi bilo od koristi domu,
što bi rodu miris dalo svomu.«†)

Vyčetši takto Martićova víla aspoň v nejhlavnějších rysech nesčetné činy a snahy velducha Jukiće, kterýž, ač tělesně padl, duchem přec zvítězil, dochází k nadějeplné útěše, že

»Hrabar vitez za smrt i ne znade
njegova su djela nekajana,
i njegovi dani neplakani;« ††)

---

†) Štěstí dalo, moudré dítě bylo;
ledva mohlo, perutí mávnulo
a svou sivou opustilo matku;
dá se na pouť do širého světa,
chutě v knihy hloub se noří duší,
chutě péra chopí se vzletného,
drobounce čte a jemňounce píše,
co napíše, jeho srdcem dýše;
pěje slávu rodné nivě svojí,
první v kolo bratry slavně volá,
hlásá: v šiku svorném žíť i bíť se;
co je mládo kouzlem okouzluje,
hrdý hovor starým vyluzuje,
co je mrtvo, důvtipem svým budí,
co je živo, i ctí i miluje;
krutě klne cizopasné trávě,
krutě trní, pelyňku hořkému,
jenž se prasí širem rodné nivy,
nešťastného neblahého kraje,
svůj kde svému lhostejným je druhem;
od pelyňku rty mu žlučí hořknou,
od trnoví i srdce mu trne,
kéž by země odřekla mu vzrůstu,
snad by vzniklo požehnané býlí,
jež by vlasti rodilo ovocem,
jež by národ opojilo vůní.

††) Ni smrt v tuše chrabrému rytíři,
jeho činy slavné jsou příčiny,
jeho život vzorným druhých žitím.

ano, »tvrdou dává víru« (a pevné slovo) jeho mánům:

»Svetiću mu ime ponosito,
i u rodu i u domovini,
u prostranu slovinsku koljenu,
dok smo bjele na okupu vile,
dokle sjaje nad gorom grijanje;« †)

na hřbitově pak:

»— — — — — — — — —
vedro čelo vjencem okruniti
lovorova vjekovita lista,
a za glavu nasadjeti cvjeće,
nevin neven, što uvenut neće,
da mu djela ne uvenu slavna;
tudjine ću tamo bratimiti,
a jeda se i svoj koji nadje,
da mu stave stjenu mermerovu,
spomen pišu u zlaćenom slovu:
»*Slavin bio, slavu zaslužio,*
svoj rod dušom i tjelom ljubio«.*)

VII.

Byť i byla předčasná smrť Jukićova jakožto důsledek nejostřejších jeho persekucí hluboce od bosenských frátrů pocítěna, frátři ani o vlas neustoupili od Jukićova memorandního programu, ano jednak jsouce trpkými zkušenostmi z Jukićova i svého života poučeni o nevýhodném dosavadním výkonném způsobu své vlastenecké činnosti, jednak vidouce mocnou záštitu ve Strossmayerovi (kterouž je ovšem přičísti hlavním zásluhám Šunjićovým a Jukićovým), změnili toliko dosavadní onen výkonný způsob: veškeré totiž požadavky, týkající se jak národních tak i církevních záležitostí bosenských, kterýmž od porty nebylo dáno průchodu, byly přednášeny — bez jakékoliv předcházející stížnosti u porty — Strossmayerovi, který je pak tlumočil u dvora ra-

†) Jeho slavnou slávu slaviť budu
v rodném lidu i národu celém,
v širošírém národu slovanském,
dokud jsme ve sboru, bílé víly,
hor naše dokud slunce hřeje.

*) — — — — — — —
jasné čelo věncem ověnčiti
z věčně zeleného bobku listu
a za hlavu nasázeti kvítí,
zimozelen, jenž nevadne nikdy,
by mu činy nevadnuly slavné;
cizince tam snažím se sbratřiti,
a snad i kdo z rodných se tam najde,
bu mu desku mramorovou dali,
zlatým písmem na ní znamenali:
Byltě Slovan, jenž slávy zaslouží,
miloval svůj národ tělem, duší!

kouského, vymáhaje jim právoplatné diplomatické intervence. Đakovo, které v sobě provisorně hostilo bosenské kleriky, 2 léta již sdružené v literárním „Sboru řeholní mládeže bosenské", stalo se již r. 1857. *definitivním* sídlem vlastního bosensko-františkánskeho kollegia (k němuž daroval Strossmayer pozemek a veškeren stavební materiál) a bezpečným úřadním střediskem františkánských předáků bosenských, odkud vlastně berou svůj původ pozdější privilegující fermany, diplomacií rakouskou na portě vymožené, jimiž se dovolovalo stavěti — kostely, kláštery a školy, jakož i k nim potřebné cesty. Bosensko-františkánské kollegium v Đakově jakožto *ústřední* učiliště kleriků, dosavad většinou po *italských* učilištích rozptýlených, nabývá svého nemalého významu tím, že systematicky a po celých řadách odchovávalo Bosně duchovní v duchu illyrského hnutí, jenž v literárním »sboru řeholní mládeže« docházel svého kulminačního bodu. Literární »sbor«, jehož statulární úlohou bylo, »aby se řeholní mládež v národním chorvatském a latinském, jakož i v jiných potřebných jazycích a vyšších naukách vzdělávala a tak se důstojně připravila pro svoje církevní a národní poslání v lidu bosenském, kde je hojná žeň a dělníků málo, aby národu a vlasti své byla ke prospěchu a serafínskému řádu ke cti a chvále«, odchovav vesměs muže, v pravdě vlastence a vzdělané duchovní i učitele, byl právě tím hlavním bodem nového snadnějšího a bezpečnějšího výkonného způsobu národní, kulturní a politické akce. Ti, kteří v největší míře a diplomacií neohroženou přispěli k vymanění svého jedině »slovanského národa z otrockého poddanství tureckého, náleželi tomuto »sboru«.

* * *

Vzhledem k protikatolickoslovanským hanopisům (bohužel i v některých našich listech), od »autoptiků« psaným, dlužno s důrazem podotknouti, že nejsou jak mezi staršími tak i mezi mladšími bosenskými frátry, kteří by mimo mateřštinu a latinu neuměli ještě jiné moderní světové řeči a neznali dotyčné literatury, jakož i kteří by nebyli členy »Matice chorvatské«. Není ani jednoho vzdělávacího spolku chorvatského v Herceg.-Bosně, k jehož základům by nebyli dali první iniciativu, a to *národně-demokratickou*.

Intimní jméno »ujak« (= strýček), »ujaci« (= strýčkové), kterým oslovuje národ (i pravoslavný!) své frátry v Herceg.-Bosně, je již tradičním důkazem zasloužené lásky a vděčnosti.

* * *

O biskupu Barišići, zakladateli františkánské provincie hercegovské (r. 1847.), ač se ukázal za sporu se stříbrnobosenskými řeholníky, jak již podotknuto, nepřítelem slavofilského hnutí vůbec a »bosensko-illyrského« zvláště, nelze nikterak zamlčeti, že záhy po skončeném sporu odčinil spáchané chyby, stav se pro svoji provincii tím, čím byli ve slově i činu nejznamenitější frátři bosenští: nejhorlivějším zastancem veškerých illyristických zásad.

Znělka biblická.

Saul.

Saul seděl na trůně a David před ním hrál,
Saul v slávě své a David v pokoření,
a David přec měl Boží posvěcení
a Saul měl v srdci též a v duši hořký pal.

Saul seděl na trůně — či mrak to sám tu stál?
A David pěl v svém velkém zanícení,
vše uchvátilo jeho zbožné pění —
jen na trůně se mračil hrozný král.

Ten neslyšel; neb stáh' mu hrdlo děs,
zlé vidění měl: slyšel lidu ples,
kol Davida zřel bouřných davů tíseň:
»Ať žije David!«
Saul si ňadra ryl
a mrštil kopím! — — David Bohu mil
odcházel . . . z dálky zněla jeho píseň.

J. Milota.

Za slávou cechovní.

Obraz ze života. Napsal ALOJS DOSTÁL.

* DOKONČENÍ. *

V Bělčicích mluvilo se nyní mnoho o továrně, která se stavěla místo mlýna za městem při řece. Domácí tkalci se zaříkali, že do fabriky nepůjdou, kdyby se jim tam kdoví co slibovalo a platilo. Sotva se pozvedli z podřízeného stavu a již aby klesali na pouhé dělníky? Ale měli se co báti tkalci, kteří na nedalekých horách pracovali ve svých chatrčích, aby ty nenalákal Tausík do nové továrny na škodu lidí domácích!

Jiná nyní přetřásána otázka, lze-li též ostatní řemeslnické výrobky zhotovovati v továrně. Někteří se radovali, že to na ně nepřijde, že zůstanou stále v ceně jejich umění, a práci že není možno strojem nahraditi.

„A na to nepomyslíte," vykládali sousedé, „že, klesneme-li my, i vaše dílo v menší bude vážnosti a ceně! Úpadek se povleče do všech stavů a řemesel."

Tausík opět rozptýlil mnohou radosť, poukazuje, jak mnoho se už strojem dá zhotoviti a skutečně se také vyrábí, ať to je ode dřeva, zlata, železa, z kůže, ze lnu nebo bavlny. A průmysl ten bude pokračovati, když tak slibný počátek učiněn.

„Za krátko se o tom přesvědčíte," nahodil, maje na mysli krám bratrův, který se právě dostavoval.

Ale i židovna brala na sebe jiný vzhled. Tausíkův zeť Levitus, který Kláru za ženu pojal, zařizoval na Račanech lihopalnu. Proti tomu protestoval panský pivovar, ale beze všeho úspěchu.

„Toť bude město naše pino továren!" naráželi měšťané.

„Ale každá zničí řadu řemeslníků," odpovídali ti, kterým se nový ruch Tausíkův nezamlouval. Tak jim připadalo, že tyto novoty nic dobrého neznamenají.

Tausíkové stavěli dále. „Chudý žid" pojednou měl dost peněz a vynakládal na tři stavby. Neomlouval se, nekrčil se jako dříve, neviděl toho nutností. Ani už nemohl zapírati. Pospíchal, aby byl brzo hotov a ustalo se o něm mluviti.

Nejdříve byl zařízen Alešův krám se smíšeným zbožím. U dveří umístěny dvě výkladní skříně, pytle se zbožím rozloženy po schodech, jemnější věci umístěny v oknech a jiné připevněny dráty na domě. A zase se divili měšťané a přicházeli se podívat na všeckny ty věci, jež zde byly vystaveny. Nemohli pochopiti, co všechno může býti v takovém smíšeném závodě. Až žasli nad rozmanitostí a množstvím zboží toho. A mnozí zde spatřili výrobky, které sami zhotovovali a které byly posud pramenem příjmů jejich. To přece není možné, kterak budou konkurovati s levnou prací továrnickou?

Zde bylo nejenom zboží kupecké, ale i zámečnické, bednářské, kovářské, niťařské, provaznické; tady se prodávaly látky i šaty hotové, bavlna, kůže, obilí i rosolky, vůbec všechno, o čem bylo pouhé zdání, že by se v Bělčicích odbylo. Toho už mnozí nemohli snésti a chystali se k odporu. Ale Tausík přece nesmí prodávati, co se v městě vyrábí. Tím se přece domácí průmysl poškozuje a živnost se maří. Ale opět a opět poukazováno na svobodu živností a stěžovatelé nepořídili ničeho.

Také ostatní kupci viděli, jak obecenstvo se dá nalákati zevním leskem, jak se hrne do nového krámu, jak kupuje, po čem dříve nezatoužilo, poněvadž toho nemělo před očima.

A řemeslníci zplakali nad výdělkem. V krámě Tausíkově zákazníci dostali výrobky levněji, kupovali tedy zde, nedávajíce si dělati u odborníků, čeho potřebovali. Věci z krámu byly úhlednější a lacinější, nikdo však nepozoroval, že postrádají na pevnosti a trvanlivosti.

Také vinopalna rozkvétala a hostinští a kupci v okolí odebírali více odtud než z pivovaru.

Na podzim se počalo pracovati v továrně za městem. Síla vodní pohybovala stavy, za nimiž jindy sedávali tkalci. Pracovalo se zatím na jednoduchem plátně, ale Tausík sliboval, že se časem dílo zdokonalí. Než i tu pociťovali domácí tkalci úbytek práce, a měli strach, jak to dopadne dále. I jiní řemeslníci se lekali. Jako v Bělčicích zařízena tkalcovna, také jinde budou jiné závody a tak továrny připraví všeobecný úpadek kdysi kvetoucích řemesel. Krám Alešův toho je dokladem. Zde prodávané věci nesly na sobě znak továrny, z níž vyšly.

A nepomáhaly stížnosti a žaloby. Všudy poukazováno na svobodu živností, kterou řemeslníci tak radostně uvítali, když byly povaleny řády cechovní. Tausíkové jednali správně dle no-

vých zákonů. Nic se jim nemohlo vytýkati. Teď seznávali sousedé, že se radovali předčasně. Může-li se v továrně připravovati plátno, stejně lze zde tkáti i sukno, a tu poklesne v Bělčicích nejpřednější řemeslo — soukennické. Ale Tausík už sukna prodával při střížném zboží. Soukenníci se divně na to dívali, hádajíce, že za krátko i zde soukennická továrna vznikne. Vždyť má Tausík ještě některého syna ve světě, zavolá jej do města a továrnu mu postaví.

Ale žid se jenom usmíval.

„Isák pro soukennictví není a pak ani zde nemáme vhodného k tomu místa. Bělčice jsou příliš zastrčeny. Trhy brzo opanuje sukno brněnské, liberecké a jiné . . .“

„A kam se podějeme my — maloživnostníci?“

„Umíte tkáti, necháte soukennictví a vstoupíte k synovi do fabriky.“

Řemeslníci dále neposlouchali. Řeč ta jim připadla jako škodlivý výsměch.

„Budeme se brániti,“ odpovídali sebevědomě. „Však ještě tolik zle s námi není.“

Soukenníci tkali dále, napínali sukna, jezdili na trhy; ale také Tausík dosti odprodal. Dříve se lekali soutěže tovaryšů, kteří by se za samostatné prohlásili, nyní je ničil muž, který se nikdy řemeslu neučil, ani stavu neznal, nepracoval, ale přece ze suken těžil. Vrtěli nad tím hlavami a nemohli toho ani pochopiti. A obchodník vydělává i ze zámečnictví, knihařství, zlatnictví, ano i košťata od chudáků kupuje, aby je prodával o krejcar drážeji.

I ostatní kupci rozmnožovali krámy, aby nezůstali pozadu a trochu si udrželi zákazníků.

Ludvík Tausík nejenom pracoval v továrně, ale obstarával práci tkalcům na horách. Dal jim stavy, přízi, osnovu, nějaký zlatý předem a koupil je tak s tělem i s duší. Poněvadž sobotu slavil, musili přicházeti v neděli, by odvedli práci, dostali místo peněz poukázky, za něž obdrželi v krámě Alešově živobytí a a u Levitusa pálenku a tabák.

Měšťané s úzkostí pozorovali tyto řady zaprodaných lidí, jež neúroda hornaté půdy, sliby Tausíkovy a tíseň poměrů přivedla k těmto smutným koncům. Brzy seznávali svoji otrockou závislost, ale nemohli si pomoci. Tkalcovství poklesloo v první řadě, horalé musili shánětí denní živobytí způsobem jakýmkoliv. Ostatní řemeslníci vidouce zubožené zaprodance ty, jak v neděli vlekou dílo celého týdne, jak čekají němě před domem, až milostpán Tausík přijme jejich práci, kterou dříve sklíčkem prohlédne, odváží a hodně se pohrdluje; měšťané s bázní uvažovali, nepřijdou-li i jejich řemesla do tak smutných poměrů a nestanou-li se ne mistry, ale pouhými nádeníky, pracujícími při stroji v cizím podruží. Úpadek řemesel se hrnul, maloživnostníci měli bojovati s kapitálem v rukou nesvědomitých vykořisťovatelů, řemeslníci stáli proti strojům. Nadcházel zápas. Kdo zvítězí, kdo podlehne?

Nebozí tkalci nejdříve ukázali konce ty. Dříve nebo později postaví někdo u města továrnu a pak všichni příslušníci toho neb

onoho řemesla musí zavříti svoje dílny a půjdou do fabriky, aby obsluhovali stroje. Místo peněz dostanou plíšky na chléb a pálenku. Jiného si nekoupí a dětem svým neopatří.

Proto řemeslníci ani se nechtěli dívati na průvody bývalých soudruhů, bývalých údů cechovních. Hněvali se teď na všechny Tausíky, ale přece upadali v moc jejich. Nejstarší posud sprostředkoval peníze těm, kteří jich potřebovali. A přicházeli k němu rolníci z okolních dědin i řemeslníci domácí. Také František Rozdroj zaklepal u Tausíka. Nebyl však přijat s tou ochotou, jako když tovaryše do kořalny vodil.

„Přejete si!" tázal se David Tausík odměřeně.

„Rád bych se, pane, učinil samostatným, ale do začátku potřebuji peněz," vypovídal František dosti stísněně. „Jsem mnoho roků tovaryšem a mistr utrhuje mně na mzdě."

Tausík pokyvoval hlavou velkopansky.

„Vím, vím," pojednou však se usmál sladce a sešpuliv ústa, řekl: „Myslil jsem, že se pan Rozdroj bohatě ožení. Vždyť má Kořábek roztomilou dcerušku a zařízený závod. Což by to nešlo, starého si nakloniti a Terezku i s věnem uloviti?"

Rozdroj odpověděl krátce: „To nejde."

„Za pokus by stála ta bohatá a krásná nevěsta."

„Prositi nebudu. Kořábek se na mne hněvá od té doby, kdy jsem proti cechům brojil. Však o tom víte."

„No, něco jsem zaslechnul. Tak zlé to nebylo. Dobře pamatovati vždycky na zadní kola."

„Já jednal přímo a otevřeně."

Tausík opět krčil ramenem.

„Mladý člověk myslí, že prorazí zeď hlavou. Vždycky to nejde."

Rozdroj aby udělal konec těmto řečím, opakoval svoji žádost, vlastně prosbu, neboť užíval slov velice pokorných.

„Myslil jsem, že jste člověk prozíravější," opět začal Tausík, jako by se žádosti vyhýbal. „Což nepozorujete, jaký obrat všechno béře?"

„Ani jsme se nanadáli," přisvědčoval Rozdroj, „že svoboda řemesel přinese i zlé následky."

„A vy chcete nyní vložiti několik vydlužených set do řemesla? Co pořídíte proti strojům, továrnám? Tyto pohltí všechny řemeslníky, kteří nemohou tak krásná sukna a za tak levnou cenu prodávati v konkurenci s fabrikou. Za deset, za dvacet roků nebude v Bělčicích ani jediného soukeníka."

Rozdroj patřil na žida strnulým zrakem.

„To přece není možné! Náš nejpřednější cech, chci říci, naše nejpočestnější soukennické řemeslo že by tak pokleslo?"

„Stejně jako tkalcovské a jiné," dokládal Tausík, „továrny, velký kapitál vás zdrtí."

„Co bychom si tedy počali?" zvolal Rozdroj malomocně.

„Musíte se přizpůsobiti poměrům, podřídíte se velké moci, která opanuje svět, půjdete do továrny. —"

Rozdroj vyskočil jako uštknutý.

„My řemeslníci? My bychom měli obsluhovati stroje, ztratiti svoji samostatnost a pracovati za denní mzdu? To se nestane, tak hluboko mistři neklesnou!“

Tausík nechal mladého muže až se vyburácel.

„Znal jste přece Hakula,“ řekl klidně, „byl vaším druhem, dosáhl mistrovství ve svém řemesle a nyní pracuje v továrně u mého syna. Je rád, že se uchytil. I jiní se budou za krátko přihlašovati. Proto bych vám radil, abyste samostatné živnosti nezaváděl, ale následoval Hakula.“

„Abych přešel od soukennictví ke tkalcovství, od samostatného zaměstnání k pouhé nádeničině?“ Rozdroj mluvil s lítostí i hněvem.

„Radím vám upřímně,“ vytáčel se žid.

„Toho nikdy neudělám. Za žádnou cenu. Tak jsme ještě nepoklesli.“

Tausík rozevřev ruce, řekl rozhodně: „Pak vám nemohu pomoci. Do tak nejistého závodu peněz nepůjčím.“

Rozdroj měl trpké slovo na jazyku, ale zdržel se. Ze světnice odešel prudce bez pozdravu. Bylo mu hořko u srdce, lomcoval jím hněv. Vzpomněl si na minulé jednání Tausíkovo, na štvaní proti cechům, starším a pořádkům. A nyní taková změna! Jest odkopnut, nabízena mu nádeničina u stroje.

Junáka pojala zlost a dlouho se nemohl uklidniti. Takového se dočkal sklamání! Tak byl přijat od toho, který dlouhá léta odbojníky podporoval a tajil. V hlavě mu to vířilo a zdálo se mu, že musí něco učiniti, aby se pomstil.

Má vyjeviti ostatním, jak pochodil? Rád by tak učinil, aby před Tausíkem a jeho syny varoval, aby poukázal na mrzkost jejich jednání, ale styděl se. První bojoval proti cechům, o zrušení jejich usiloval, žádosti a stížnosti k úřadům zadával, nad vyzdvižením cechovních pořádků se radoval a teď má oznámiti, jaké ovoce přinesla svoboda živností všem řemeslníkům a zvláště jemu? Má se přiznati, že chyboval, se přepočítal i svoji zkázu připravil? Má zjeviti, jak byl posílán ku tkalcovství, ale ne aby jako mistr nebo tovaryš tkal ubrusy nebo kanafasy, nýbrž aby obsluhoval stroj, který táhne vodní síla?

Proto Rozdroj raději mlčel a na otázky dával odpověď vyhýbavou. Poptával se i jinde, ale peněz si nevypůjčil. Kdyby byly cechy v platnosti, mistři by mu pomohli, nástroje půjčili, na valše by zdarma pracoval o svém díle, i rám na stráni by mu byl zapůjčen. Dělo se tak vždycky, a začátečníkům bylo horlivě pomáháno. Teď každý zápasil o svém.

Měšťané se až divili, že Rozdroj tak dlouho zůstává tovaryšem. Tolik dychtil po samostatnosti, nyní ji neužívá. Snad přece čeká na Kořábkovu Terezii, ale jenom aby se nesklamal.

Rozdroj byv o té věci tázán, odpověděl: »Myslím, že se ani trvale zde neusadím. Všichni podléháte vlivu těch Tausíků, kteří brzo opanují celé město.«

»Míníš opustiti Bělčice?« divili se soudruzi.

»Nevím, co ještě udělám.«

»Naposledy se snad vrátíš domů do Tišova,« smáli se sousedé. »Jak nám psal Bytyška a Kořábek vypravoval, posud prý někde existují řemeslnické cechy, jichž jsi takovým milovníkem.«

Rozdroj jenom se prudce odvrátil a zaškareděl. Odpověď zůstal dlužen a raději se posměvačům vyhnul. Všechno se mu zde na hlavu přímo sypalo, že se mu Bělčice znechucovaly a ochotně by město opustil, kdyby věděl, že si jenom něco málo polepší.

XVII.

Zrušení cechu litovala i duchovní správa, ač ji z toho hmotná ztráta nehrozila, ale cechové přispívali velice platně ku zvýšení oslavy služeb Božích a průvodů církevních, jež si mnohý nedovedl bez cechů, korouhví a luceren ani představiti. Řemeslníci dostavovali se do chrámu hromadně i jednotlivě, jak byli k tomu regulemi vázáni, z ochoty zpívali na kůru literátském, rozsvěcovali svíce na podstavnících, měli svoje příkrovy k pohřbům a z přebytku svého jmění pořídili do kostela mnohou pěknou věc, když už obětivosť patrona Vlkánovského z Vlkánovic ochabovala.

Jaké krásné pobožnosti vykonali cechové v pašijovém týdnu za zesnulé členy a při jiných příležitostech! Kolik nákladných praporů si pořídili, jichž svěcení bylo slavností pro celou krajinu. Cechovní regule chválu a česť Boží pokládali na prvém místě a to za povinnosť nejdůležitější. Zda-li i toto krásné a povznášející zařízení zanikne s cechy? Nač v prvních okamžicích při svobodě živností nikdo nevzpomněl, tím se už obíral místní děkan, který žil v Bělčicích mnoho let a posvětil nejméně polovinu cechovních praporů. V duchu viděl smutné průvody a prázdné stolice před Božím hrobem, opuštěné lucerny, zapomenuté »znaky«, jež se dávaly na oltář, když byla obětována mše za cechy nebo některé jejich v Pánu zesnulé příslušníky. Nejmladší mistr vybral příslušné znaky ve skříni v kapli uschované a připínal na svíce. Byly na nich řemeslnické nástroje a zbožné průpovědi, hlavy umrlčí a zvláštní odznaky. Někdy i cechovní světce jako patrony řemesel na znaky ty malovali.

Děkan pozoroval s nemalou litostí, že se obavy jeho plní. Řemeslníci se sice do chrámu dostavovali, ale ne společně jako dříve. Minulo několik svátků cechovních, avšak jenom ti starší přišli a usedli ve stolicích. Na znaky a lucerny zapomínáno zcela. Vybíral odznaky kostelník, připevnil řady zemřelých mistrů po stranách oltáře a do luceren dal kratší svíčky.

Kůr literátský byl obstojně zastoupen, ale nyní téměř stále předříkával a předzpěvoval starý Bytyška ze Hvozdce.

Domácí sice zpívali ve sboru, ale nikdo se nepřihlašoval za prvního zpěváka, nehledal písní k patronům řemesel a nekonal závěrečných modliteb po bohoslužbě.

Podobně bylo v pašijových dnech. Kostelní stolice byly postaveny před kaplí, kde se hrob Páně představoval, ale naplnili

je venkované, když cechy nepřicházely pravidelně v určených hodinách. Ani soukenníci nezačali pobožnosť. Ve stolici seděl Kořábek s několika staršími, místo nich zpíval zpěvák ze Hvozdce. Některou hodinu bylo úplné ticho.

Všichni byli zvědavi, jak bude u večer při slavnostním průvodu Vzkříšení, přihlásí-li se bývalí členové cechu ke svým odznakům, ale o bílé sobotě nastalo tak nepříznivé počasí, že se musilo všechno skončiti v kostele. Prapory byly zavěšeny, ale nikdo nečistil lucerny a necídil pozlacené žerdi. Dalo se předvídati, jak to skončí, kdyby i pohoda dovolila průvod konati jak obvykle kolem chrámu nebo náměstí.

Děkan nabyl toho přesvědčení, že zrušením cechů utrpí i služby Boží. Marně pátral po učenících, kteří dříve stávali u lavic, smutně pozoroval změnu těch, kteří přece sem zavítali, ale, poněvadž se jim nebylo báti trestů, i dosti nemístně se chovali. Tovaryši mnohdy obcházeli kostel a hlučný hovor jejich bývalo slyšeti i v chrámě. Ale i samostatní řemeslníci, kteří se posud rádi mistry nazývali, z nichž však některý mistrovského kusu nedělal a všelijak řemeslo fušoval, neplnili jako dříve kostelní stolice, prodávajíce i při hrubé mši, stojíce na podsíních nebo zacházejíce do hostinců.

Cechové ponechávali prapory o svátcích v kostele, ale pak je mladší mistři sundavali, vpouštěli do kožených pouzder a odnášeli, aby damašek a hedvábí porušení nebralo v prachu a v paprscích slunečních. Ale teď dávno minuly velikonoce, však nikdo pro prapory nepřicházel. Zůstaly tedy nadále na žerdích.

Jako duchovní správa, tak i jiní byli zvědavi, jak to dopadne o Božím Těle, kdy cechy vystupovaly ve slávě, stavěly oltáře a účastňovaly se do posledního člena slavnostního průvodu. Jak se zachovají o svátku tom? Děkan chtěje ponechati volnosť náboženské horlivosti věřícím, nikoho nezval a zvláště nežádal. Vždyť posud ani cechové nevypověděli své účastenství při slavnostech! Konali všechno kdysi tak rádi, tolik horlivě, ano, přeli se, komu které místo při slavnosti náleží. Vrchnosť je musila rovnati a děkan byl uveden do nemalých rozpaků. Nyní pak, že by všechno mimo sebe pustili, každou čestnou službou pohrdli a veškerou pomoc při oslavě služeb Božích zamítli?

Jestliže zrušili cechy, chtějí-li volně provozovati živnosti, tu přece nadále mohou sloužiti Bohu a účastniti se kostelních slavností. I nyní budou potřebovati ochrany Boží a pomoci nebes při svém zaměstnání. V tom snad se nezmění, ať jakýmkoliv způsobem řemesla provozovati budou.

Takového mínění byl i Kořábek. Ani on nezval členů bývalého cechu, nemaje k tomu práva a nevida toho nutnosti. Sejdou se všichni řemeslníci v kostele, praporečníci vezmou korouhve, ostatní členové lucerny, věnečky mají všichni a vyjdou jako v letech minulých. Kdyby tak neučinili, dostalo by se jim pohany a výsměchu od venkovanů, kteří rádi na tuto slavnosť přicházeli, třeba doma měli kostely a průvody, ale beze všech slavností. Měšťanům musí na tom záležeti, aby příliv venkova do města se nezkracozal, ale mohutněl. Vždyť sem přinášejí venkované i peníze na útratu i koupě.

Děkan ohlásil slavnosť obyčejným způsobem, v kostele se dály přípravy stejně, ale město zůstávalo nějak zamlklé. Bylo to v době, kdy Tausíkové otevřeli svoje závody a řemeslníci seznali, kam až svoboda živností zasahuje a jak netušené následky přináší. Měšťané se ulekli továrny a strojů, které mohou nahraditi jejich síly a umění. Zachvěli se, dostali strach a upadli v jakousi malátnosť. Takových konců nečekali.

Zatím se přibližovala slavnosť Božího Těla a v Bělčicích nebylo ani potuchy po nějakém ruchu. Družičky trhaly kvítí a vily věnce, to bylo všechno. Nikdo se nestaral o břízky a rákosí, nikdo nemetl ulic, ba ani v předvečer posud nestály oltáře. Odkládáno den ode dne a tkalci, kteří byli s továrnou nejvíce nespokojeni, hned předem prohlásili, že oltář na náměstí stavěti nebudou.

Městská rada posud se o podobné věci nestarala, proto nikdo třetí oltář nestavěl. Teprve s večerem dostavili se dva dělníci a na rychlo zbíjeli z prken a latí oltář.

Také přivezli klesť a břízky. Nikdo nevěděl, kdo je sem poslal, až se šli sousedé zeptat a dověděli se.

»David Tausík nám poručil postaviti oltář, o který nikdo nestojí a se nestará.« —

»Kdo že?«

»Inu, pan Tausík,« odpovídali dělníci.

»Toť neslýcháno, aby žid stavěl oltáře k Božímu Tělu?«*)

»Proč se dáváte tak zahanbiti, proč to připouštíte? Chcete-li tu ostudu míti, dobře na vás.«

Ještě večer se rozneslo městem, kdo třetí oltář místo tkalců pořizuje. Hádáno tak i onak, měšťané předvídali pravou příčinu, proč se tak děje. Tausík se chce zavděčiti, chce, aby se o něm mluvilo a tak levně byl označován za dobrodince a příznivce křesťanských obřadů.

Rozvážnější se mrzeli, jiní se smáli a tkalci ani z domu nevyšli. Styděli se.

Kořábek byl před slavností velice netrpělivý. Předvídal, že to dobře neskončí, ale nemohl si pomoci. Ke všemu sám nedostačoval a takové moci neměl, aby řemeslníky přinutil. Dříve bylo jinak, nikdo se ani neopovážil tuto slavnosť slovem nebo skutkem zlehčiti.

Terezka napletla věnečků, že by stačily pro otce i pro celý cech. Mohla by i Rozdrojovi dáti, ten však si pro něj nepřicházel. Nikterak se nesnažil, aby si Kořábka usmířil a naklonil. Nebylo o něm slyšeti poslední dobu nic, ani zlého ani dobrého. Byl skoro zapomenut. Svoji neblahou úlohu skončil a teď nikdo ani na tovaryše nevzpomněl. Ještě se mu posmívali, proč nepracuje pro sebe, proč neužil posud svobody živnosti a tovaryší za malou mzdu.

Rozdroj odpovídal vyhýbavě nebo podrážděně. Od té doby, kdy se mu dostalo od Tausíka odmítnutí, zanevíral na svět. Vyhledával samotu, ani si už s dětmi Juranovými nehrál a

*) Stalo se za jiných okolností v kraji Plzeňském, že žid stavěl oltář o Božím Těle u svého domu, když katolík tak učiniti nechtěl.

mnohdy byl vídán u »Studánky« v dubovém lese, když tam žádné zábavy nebylo.

S Terezkou mnoho nemluvil, sotva se pozdravili a pronesli několik slov. Panna donášela olej do kapličky obyčejně v průvodu své matky. Do zábav Kořábek dceru nevodil a posledně opět Terezka prodlévala nějakou dobu u svého bratra na faře.

Pletouc věnce, vzpomněla teď na Františka. Kdyby o slavnosti nesl korouhev, dala by mu za to pěkný věnec, ale Terezie byla přesvědčena hned předem, že tak Rozdroj neučiní. Otec pronášel obavy, jaké bude procesí, když se nikdo nepřipravuje a s tíží byly postaveny jednoduché oltáře.

»Kdybych byl mladší,« řekl před domácími, »sám bych mistrovskou korouhev vynesl, ale teď jsem k tomu stár a slabý. Že nemáme tady Bytyšku!« vzpomněl si na bývalého učeníka, o němž byl Kořábek přesvědčen, že zůstal věren zásadám cechovním a čest cechu by hájil.

Jak manželka, tak dcera upozorňovaly Kořábka, by o své vůli ničeho nepodnikal, si neuškodil a snad i v posměch se neuvedl.

Ale cechmistr stále jenom uvažoval a v poslední chvíli sousedy nabádal, aby se průvodu súčastnili s prapory a lucernami jako v letech minulých.

»Nedopustíte přece, abychom byli před venkovem uvedeni v posměch a hanu. Řeknou, jak jsme už zchátralí, že se stydíme za odznaky, které byly pro nás do nedávna ctí; jak jsme poklesli, když se nemůžeme ani srovnati u věci tak posvátné a důležité . . . «

Měšťané krčili rameny, odkazujíce se na jiné.

»Půjdou-li obuvníci, seřadíme se také.«

»Přijďte všichni do jednoho a přinuťte i jiné řemeslníky. Pamatujte, za jakou čest jsme si to pokládali.«

Sousedé slíbili, aby starce nezarmoutili, ale nebrali si napomenutí ona valně k srdci.

»A vezměte pláštíky,« upozorňoval starší, »poneseme nebesa; a nezapomeňte na pochodně. Nikdo nesmí říci, že jsme i v tom odstoupili od starých zvyklostí.«

Ale k takovým radám a pobídkám bylo už pozdě.

Na chrámě rozezvučel se největší zvon a davy venkovanů hrnuly se do města. Bývalé slavnosti a krásná pohoda je vylákala. Procházeli ulicemi, po náměstí, však jevili podiv a nespokojenost. Stříkačka byla sice vytažena, však neokrášlena. Nikdo také na ní nestál. Domy nebyly ozdobeny, oltáře jevily velikou jednoduchost a chudobu. Nejvíce všechny zajímal třetí, o němž se brzo diváci dověděli, kdo jej dal postaviti. Pověst záhy o tom kolovala mezi lidem a tu teprvé venkované vzpomněli, že jsou cechy zrušeny a snad i v oslavě dnešního dne nějaká nastane změna. Tím byla i zvědavosť jejich napjata a věnovali každé okolnosti velikou pozornosť.

Terezka marně čekajíc, že odbude doma věnečky, odnesla zbývající na nejbližší oltář mlynářský, kam si pro jeden i Rozdroj došel, zvěděv, od koho pocházejí.

Zatím se hrnul lid do kostela. Stateční sousedé ze Hvozdce zaujali poslední stolice. Než kolem chrámu po cestě nikdo se posud nestavěl do řady. Řemeslníci jenom rychle přeběhli a ztratili se v lodi chrámové. V lucernách hořely svíčky, jež tam kostelník dal, však korouhví si nikdo nevšímal. Měšťané se uchýlili na kůr nebo se krčili u dveří.

Zatím děkan sloužil mši sv. s přísluhou místního kaplana a bohoslovce, který schválně přijel na ten den k rodičům. Ku konci mše se řemeslníci vytratili z kostela. Některý by rád nesl cechovní odznak, ale domnívaje se, že bude sám, raději stranou ustoupil. Nebylo vespolné domluvy a upomenutí Kořábkovo nedostačovalo. Proto se nikdo nestavěl v řady za mládeží. Starší si ani nepřinesli příslušných pláštíků, jichž užívali, nesouce nebesa. Řemeslníci tedy zapřeli kdysi ctěné odznaky a jenom dva pacholíci vynesli červené kostelní korouhve.

Děkan už bral ověnčenou monstranci s velebnou Svátostí, zpěváci pěli, zvony se rozezvučely a za městem se ozvala střelba. Cechovní lucerny a prapory posud zůstávaly u stolic v železných závěrkách. Obyvatelstvo z přifařených vesnic postálo nějakou dobu v chrámě, pozorujíc, co se děje, pak rázem jako po úmluvě přistoupili muži a junáci ke stolicím a jali se vyndavati a odepínati prapory a lucerny. Nikdo jim nebránil, sousedé stavěli se v řady a za hlaholu zvonů a zpěvu velebné písně všichni vycházeli z kostela.

Ale jaký byl podiv měšťanů, kteří opustili prapory, tyto však přece spatřili v průvodu! Ani se nemohli hned vzpamatovati. A přece, napřed nesena korouhev tkalcovská, pak ševcovská, mlynářská, řeznická a ostatní pořadem. A při korouhvi vždycky několik luceren. Kdo je vynesl? Venkované a občané ze Hvozdce v první řadě. Bytyška-zpěvák nesl mistrovskou korouhev soukennickou a Kořábek jako by to schvaloval, šel vedle něho.

Údiv rostl, když měšťané spatřili, jak místo starších řemeslníků, kteří ctí tou pohrdli, nebesa drží sám pan Vlkánovský z Vlkánovic, jeho správce a dva rychtáři z nedalekých dědin.

Řemeslníky nejdříve pojal hněv. Jakým právem se zmocnili tito venkované jejich odznaků, jež si měšťané za drahé peníze pořídili a které jsou vlastnictvím jejich? Řezník, který posud v krámě cosi kutil, měl chuť vyskočiti a vyrvati prapor z rukou neznámého muže, dle všeho čeledína z panského dvora. Podobně i jiní se hněvali a chtěli majetek svůj brániti. Také cítili, jak jsou přede všemi lidmi zahanbeni. Svoboda živností ke ztrátě hmotné přináší jim ještě ostudu. Že neposlechli Kořábka a nedbali jeho rad! Ale bylo pozdě.

Řemeslníci se nevrhli na praporečníky, vědouce, že by si tím ještě více uškodili. Posvátnosť okamžiku tomu zabraňovala. Viděli, že jsou též vinni. Proč se nechopili praporů sami, jak se přece slušelo? Nehlásili se k nim, přímo je zamítli a ponechali jako v majetek kostelní. Osadníci je vzali vším právem, neboť jsou tyto k průvodům zasvěceny a určeny. Někteří pak řemeslníci sami uznávají, neboť se dosud pod prapory ty staví,

ať jsou v rukou jakýchkoliv. Nejstarší a nejváženější Kořábek učinil počátek.

A průvod zatím vážně se bral Kostelní ulicí k náměstí. I starší se mrzeli, že se k nebesům nepřihlásili. Pan hrabě se nestydí za onu službu a svorně jde se starosty. Řemeslníci se kdysi o přednosť onu přeli, teď jsouce liberalismem nasáknutí, pohrdli poctou onou, ani se neohlásivše, že nadále nebesa nebudou nositi.

Bývalí členové cechů buď se doma skryli nebo se vtlačili do průvodu, kde chodívali s věnečky na rukou pod vlajícími prapory.

Tausík dávno uzavřel svůj závod, ostatní pospíchali tak učiniti, vhodili do krámu vystavené zboží a kdo mohl, ozdobil aspoň okna obrazem nebo soškou, rozsvěcoval svíce a hleděl poněkud upraviti cechovní oltáře.

Děkan posvětil u prvního oltáře Terezkou darované věnečky, kostelník je roznesl panstvu i praporečníkům. Tesaři a zedníci se nedostavili, ale kominíci v poslední chvíli vyskočili na střikačku. Všechno šlo obvyklým chodem a průvod slavně se navrátil do kostela. Ač byla překrásná pohoda, přece bylo znamenati mezi lidem jakési dusno jako před bouří. Mnozí čekali, že to propukne, že se budou řemeslníci bouřiti proti venkovanům, tito se jim vysmějí, jak je zastoupili, ale nestalo se tak. Mnohý vystřízlivěl a lidé se tiše rozcházeli od chrámu. Ale v hostincích i v domácnostech se přece o tom mluvilo. Vyskytli se smíškové, kteří si řemeslníky dobírali, říkouce, že to těm praporečníkům dnešním velice slušelo, mnohem lépe než mladším mistrům a starý Bytyška že si vykračoval jako soukennický cechmistr. K čemu se doprošovati účastí řemeslníků, když je jiní zastanou. Příště bude slavnosť ve Hvozdci, by se sousedé nemuseli cestou obtěžovati do Bělčic. Teď se tam beztoho přenesou prapory a dají se zatím do zvoničky.

Měšťané se vytratili z hospod a nepřáli si s venkovany dnes dalších styků.

»Tak daleko to musilo přijíti!« rozvažoval Kořábek. »Takové hany se nám dostalo! Žid staví místo nás oltáře, čeleď nosí prapory a vrchnosť zahanbuje nás tím, že ochotně přijímá, čím my pohrdli! Teď se všechno rozhlásí a naše ostuda bude do smrti. Neposlechli mne, když jsem radil uchovati cechy aspoň změněné, když jsem poukazoval na nebezpečí, ale nedbali ani nyní napomínání mých. Kam to spějeme?«

Kořábek předvídal, co diváků se přihrne do Bělčic příští neděli, kdy se odbýval oktáv slavnosti a průvod se bral od kostela do zámku, kde vrchnosť sama stavěla oltáře na nádvoří a v parku. I cechy účastnily se slavnosti se svými prapory, Svobodný pán z Vlkánovic byl jako jejich patronem a mnohým dobrým na ně pamatoval. Hned všichni vzpomínali na tento průvod do zámku. Kdo ponese korouhve? Zde by byla pomoc snadná. Vlkánovský může prostě poslati svoje služebnictvo nebo čeleď ze zámku. Z toho vzejde nová ostuda a spolu nepřízeň od vrchnosti, na níž mnohým v Bělčicích záleželo. Vlkánovský dával všechno dělati pro zámek v městě, měl zde dvory, mnoho pracovného lidu, lesy

s četnými strážci, pozemky vedle města a mohl buď prospěti nebo škoditi.

A někomu právě na tom záleželo, aby se řemeslníci s vrchností rozkmotřili. Byli to Tausíkové, kteří se vlivu této křesťanské, šlechtické rodiny báli. Měli spor s Vlkánovským o lihopalnu, ze zámku se nic ze závodu jejich nekupovalo a také na řece se nepohodli o spád vody, který Tausík zvýšoval na škodu sousedních panských luk. David Tausík vyhledal proto Rozdroje, schvaloval jednání svobodných řemeslníků, sliboval výpomoc k samostatnému zařízení a pobádal k dalšímu odporu proti slavnosti v oktávě Božího Těla v zámku!

Rozdroj nechápal, kam to všechno míří. Že v tom vězí něco lstivého, věděl; ale pravého úmyslu židova se nedomakal.

Rozdroj by byl ochoten pracovati naznačeným od Tausíka směrem, ale záhy se přesvědčil, že nemá toho vlivu v Bělčicích mezi řemeslníky jako dříve. Nepochodil, ale hned byl odbyt, jakmile se o tom zmínil. Čeho by se byl nikdo nenadál, řemeslníci se opět scházeli a také Kořábek dostal návštěvu četných mistrů soukennických. Až se podivil a radostně vítal Němečka, Marhula, Žaloudka a jiné.

»Přicházíme sem, abychom se poradili o nedělní slavnosti,« oznamovali mistři. »Takhle to nemůže býti, bychom se opět stali posměchem a novou ostudu sklidili.«

»Tedy chcete svolati —?« dovtipoval se Kořábek.

»Ano, míníme se opět umluviti jako v cechu,« přisvědčoval Marhul. »Všechno jsme odhodili i ty staré a vzácné odznaky. Nebylo to hezké, a rádi bychom vinu napravili.«

Kořábek zakýval vážně hlavou a v oku se mu zaleskla slza.

»Musíme mnoho napravovati, mnohé věci odčiňovati. Sousedé, jak brzo jsme byli přesvědčeni o tom, že jdeme na ploše nakloněné. Ale dalek jsem výčitek. Soudím, že se ještě častěji sejdeme a o mnohých okolnostech si porokujeme. Myslíte tedy, bychom se průvodu účastnili jako v letech minulých?«

»Zajisté. Aspoň v té věci zůstaňme v ceších pro památku budoucím.«

»Pro čest cechovní,« přisvědčovali jiní.

»Také mlynáři, řezníci, ševci a ostatní půjdou,« oznamoval Žaloudek. »Radili se o tom u svých bývalých cechmistrů.«

»Pro tuto dobu nelze více ujednati, než co se týká nedělní slavnosti, však příště bychom měli přece pomýšleti, co si z cechu ponecháme,« mínil Němeček. »Bude to pro naše dobro, čest řemeslníků a slávu města.«

»Ano, sejdeme a poradíme se,« souhlasili soukenníci. Také jiní shodli se, že se súčastní průvodu a k praporům se přihlásí. Báli se pohany a chtěli žíti v lásce s vrchností. Rozdrojova slova vyzněla na prázdno, Tausíkové nepořídili, jejich kapitálu a obratnosti nadále v cestě stála jiná moc pánů Vlkánovských.

Do Bělčic sešlo se mnoho lidstva a někteří se dostavili nejenom z pobožnosti, a na slavnosť, ale i ze zvědavosti, jaký bude průvod a kdo ponese korouhve. Sousedé ze Hvozdce seděli ve stolicích a byli ochotni hned chopiti se praporů, kdyby tak

neučinili cechové. Než tentokráte nebylo třeba jejich zakročení, a Bytyška vedl je v zadu, předříkávaje příslušnou píseň. Mistři shrnuli se pod své korouhve s vycíděnými hroty, nesli lucerny ozdobené věnečky, měli šerpy, rukavice, starší oděli se v pláštíky, k nebesům přidružili se i mnozí tovaryši a učňové musili v předu. Průvod byl hned skvělejší, slavnosť okázalejší a sám pan Vlkánovský nalézal v ní zalíbení. I tesaři sem přišli se zedníky, k nimž se připojila dvorská čeleď v národním kroji, lesníci se starým revírníkem v čele, šafáři a jiní služebníci.

V zámecké kapli slavnosť skončila a pro ten den zde uloženy i prapory. Jeden za druhým pak odnášeli si mistrové, by je uložili do pouzdra.

Řemeslníci smazali hanu, která se o nich rozšířila, napravili o sobě pověsť, jaké se vždycky těšili, a první jim k úspěchu tomu přál David Tausík, který opět nechtěl se znáti k odpůrcům a zapřel Rozdroje i jeho požadavek. Prospěch mu byl nade všechno a dovedl dle poměrů naladiti tvář. Zatím se víc a více rodina jeho zahnizďovala v Bělčicích a za čas i jiný Tausíkův syn zde zařídil si velkozávod s kožemi. Kdosi předpověděl záhubu ševcům, hádaje, že odtud hrozí továrna na obuv. Nevěřili; časem však přece obavy se splnily. Ševci šili též pro vojsko do blízkých kasáren, však Tausík převedl závod ten na sebe, dávaje sám obuv šíti řemeslníkům a pak hromadně odváděje vojsku. I v tom se objevila třetí ruka na záhubu menších živnostníkův.

XVIII.

Když se toho nejméně kdo nadál, dostavila se zima. A přispíšila si, že mnohého zastihla bez přípravy: to jest bez zásoby suchého dříví, teplých šatů a dobré obuvi. Tu ruče dohánělo, co bylo zameškáno. Řemeslníkům se vedlo jakž tak na trzích, ale Kořábek se jich už neúčastnil. Jenom několik podzimních jarmarků se povedlo a to ještě pouze pro jistou třídu řemeslnictva, ostatní nestály za cestu a náklad. Kořábek už také vzdělával pole jako jiní řemeslníci.

Bělčičtí na rychlo přiváželi vyschlé dříví z obecního a panského lesa. Poletoval sníh, a bylo pochmurné počasí. V zámku byla okna zastřena na znamení, že panstvo odjelo do města na zimní pobyt.

Nikdo si nevšímal mladého muže, který s vakem na zádech přešel město. Ten se však zde hodně rozhlížel, každá změna ho zajímala, ale přece se tady nikde nezastavil u mistrů o podporu. Četl na domech nápisy, tu a tam se déle zastavil, nad některým štítem se usmál, a pak kráčel dále směrem ke Hvozdci.

»Podívám se sem až v neděli,« řekl, ztráceje se v aleji nyní holých stromů, jichž korunami profukoval mrazivý vítr. Asi za půl hodiny stanul před dědinou se šedými střechami v úžlabině pod vrchem, porostlém jehličnatým lesem. Bylo to rodiště jeho. Ač mu čišela zima do tváří, přece se nezdržel, aby hodnou chvíli nepatřil na vesničku, v niž se narodil a byl vychován. Na svých

cestách seznal mnoho českých i moravských velkých měst, zámků i vesnic a Václav si všeho důkladně všímal; ale přece jej těšila rodná dědinka, již se v Bělčicích i posmívali pro její zastrčenosť k lesům, rázovitosť stavení i obyvatelů, řeč poněkud přihrublou, rozličná úsloví a jiné příčiny. I Bytyška proto zkusil v Bělčicích i jinde. Co se mu Terezka nasmála, začal-li s loukou, »stoukou chlíbem« . . .

Ale Václav neustal milovati své rodiště.

Co bylo jinochovi do všech těch narážek a urážek! Nyní se tomu smál, že se někdy proto zlobil. Vyhledal si mezi střechami rodný krov a hned poznal, že otec při všech starostech i chalupu opravoval. Vzpomenuv si na rodiče, na bratry a sestry, už se nezdržoval, ale k dědině chutě pospíchal. Viděl oseté pole otcovo, zahradu nově hraženou a za chvíli spočíval v náručí těch, které velice miloval. Netázali se, proč se vrací domů, nelekli se, že přichází na zimu, ale vítali ho srdečně a mile.

»U pana Kořábka jsi se nezastavil?« tázal se otec.

»Ne; spěchal jsem k vám,« odpovídal jinoch.

Bytyška v duchu pochválil syna; nahlas o takových věcech nemluvíval.

»Půjdu do Bělčic zítra v neděli a pak se v cechu přihlásím.«

Václav mnoho zvěděl od otce, co se událo v městě. Každému přinesl dárek a všechny potěšil. Nepřišel s prázdnou, ale odevzdal otci pěknou částku ustřádaných peněz.

»Nedostanu-li práci, budete mne v zimě živiti.«

»Vypomůžeš při mlácení.«

Václav svolil a hned v sobotu byl platen při skládání klestu a zazimování chalupy. Vyndal si šaty, vyčistil všechno a chystal se na příští den do Bělčic. Připojil se k mužské chase, která nejdříve na něho patřila podezřivě, ale pak v něm seznala bývalého druha, který se k ní rád v městě hlásil. Společně šli do chrámu jako před lety, hlučně cestou rokovali a měšťané se dívali na statné postavy, červené tváře a jednoduchý šat jejich. Bytyšku u prostřed těch hranáčů ani nepoznali. Ztrácel se mezi nimi.

V Kostelní ulici setkali se s několika tovaryši, kteří se rádi procházívali přede mší svatou, aby si prohlédli selská děvčata. Na statných junácích jim valně nezáleželo. I posměch si z nich dělali, narážejíce na kroj i řeč jejich.

Takoví chrapouni by chtěli nositi cechovní prapory,« poznamenal Rozdroj, poodešed několik kroků za junáky.

»A že je musili přece nésti, za to byste se mohli hodně styděti,« ozval se hlas u prostřed chasy.

»Kdo se to opovažuje u nás v městě takhle si otevírat hubu?« rozhněval se Rozdroj.

»Já,« odpověděl Bytyška, vystoupiv ze řady. »Což mne, pane mistře soukennický, nepoznáváš?«

Václav se usmál, ale Rozdroj se zarazil. I pichlavou poznámku o mistrovství přeslechnul, a jenom přítomnosť Bytyškova na mysli mu tanula. Na junáka dávno zapomenul a jeho osobu mimo sebe pustil. Nemusil se báti jeho posměchu, ba ani že by

mu Bytyška u Kořábka škodil. Až tu pojednou se objevil, jakoby z čista jasna s nebe spadnul. Proto byl Rozdroj překvapen a dlouho na Václava hleděl. Nemohl pochopiti, jak se zde béře.

»Nebude pan mistr potřebovati tovaryše?« usmíval se Bytyška. »Rád bych přijal místo, ale jenom prostřednictvím cechu. Jinak jsem nikde nepracoval.«

»Co tu chceš?« nyní teprve spustil Rozdroj. »Proč jsi si nezůstal tam, kde se ti tak líbilo a kde posud cechy vládnou?«

»Po tobě jsem netoužil,« odvětil Václav; »tihle chrapouni jsou mně milejší než ty. A cechy bys také nyní rád vyvolal z hrobu, kdyby bylo možno. K tomu přesvědčení jsi dávno přišel bez mučení, jenom že se stydíš přiznati barvu. Ostatně budeme teď soudruhy a častěji se setkáme. Zvon volá do kostela a nesmíme se zdržovati.«

Bytyška nazvedl klobouk a pospíchal za junáky.

Rozdroj se za ním chvíli díval. Ten mu právě ještě scházel. Kořábek je pro něho zaujat jako pro vlastního syna.

Hvozdečtí obsadili svoje místa v kostele a Bytyška zůstal mezi nimi. Pohledl na cechovní lucerny, žerdě od praporů a všechno mu připadalo tak milé a známé. I lidi poznával, ale Kořábka ve stolici nespatřil.

Po službách Božích rozloučiv se v krajany, namířil do známého domku cechmistrova. Tu již se mnozí k němu hlásili, obdivujíce se, jak vyrostl, zmohutněl, vyspěl a zmužněl. A Václav byl skutečně hezký a svižný junák. Šat měl zánovní, prádlo čisté, tvrdý klobouk na hlavě a stříbrný řetěz u hodinek. Ale nic na něm nebylo titěrného a přepjatého. Kdyby se neholil, i vousy by už mohl nositi na bradě. Ruce měl mocné a tvrdé, což nasvědčovalo o jeho pracovitosti.

Srdce se mu chvělo, když otevíral branku u zahrady. Schválně šel do domu zadem. Tu kráčel do vydrhnuté síně, kde bylo rozličné soukennické nářadí pěkně urovnáno při stěnách. Stanuv na prahu, vyvolal výkřik ze trojích úst a obdiv všeobecný.

»Václav!« řekl Kořábek a hnal se k jinochovi.

Podobně i mistrová se přihlašovala.

Terezka právě přišla z kostela a stála u prostřed světnice ve svátečním šatě a s modlitbami v ruce. Tvář její zahořela a zrak se rozjasnil.

»Přišel jsem se na vás podívat,« vypovídal Václav. »Jsem rád, že jste zdrávi.«

» A ty rovněž? Kdepak v takovém věku stonati!« řekl Kořábek. »A ty Václavovi ruku nepodáš?« obrátil se mistr k dceři.

»Ne, poněvadž není hodný,« řekla dívka.

»Tak? Budete se zase škorpiti? A proč by nebyl Václav hodný? Co proti němu hned máš?«

»Mně se všechno zdálo, že šel včera přes město a nezastavil se u nás,« vypovídala Terezka. »Dívala jsem se nahoře oknem.«

»To by mohlo býti, a za to by hodným nebyl,« kývnul hlavou Kořábek spíše žertem než do opravdy.

»Musím se omluviti,« řekl Václav. »Pravda, šel jsem tudy, ale nechtěl jsem se zde zastaviti jako vandrující tovaryš, a pak jsem pospíchal podívat se na rodiče.«

»Ti jsou přednější,« zastával se Kořábek Václava.

»Tedy vás pěkně vítám k nám,« řekla Terezka a podala junákovi pravici.

»Vás?« pozastavoval se Václav.

»Tykali jste si dříve, ale teď už nejste děti,« zmínila se Kořábková. »Budete-li si vykati, zůstanete přece v přátelství.«

»Ovšem, ovšem,« přisvědčoval mistr.

»Zde moje cestovní knížka a vysvědčení,« ukazoval Václav listiny, pečlivě v pouzdru uschované.

»Já už nejsem cechmistrem a nemám práva prohlížeti podobné věci,« bránil se Kořábek. »Dáš domovský list na radnici a jsi hotov.«

»Ale já si dával přece v městech knížku podepsati, kde jsem se zastavil a práci hledal. Ovšem mám mezery, neboť někde,« dodal smutným hlasem, »zachovali se k cechům právě tak, jako v Bělčicích. Ani se nemohli dočkati, až budou zrušeny.«

»A snad už pykají jako u nás,« přikyvoval Kořábek.

»Přesvědčil jsem se o tom na zpáteční cestě,« dotvrzoval Václav. »Jako máme zde tkalcovnu, tak jinde se chystají stavěti továrny na sukna. Však někde se brání a cechy udržují. Zde jsou podpisy cechmistrův.«

Kořábkovi to nedalo, by se nepodíval do knížky.

»Pan mistr mně napsal vysvědčení,« ukazoval Bytyška.

Soukeník vzal listinu a nahlížel. Byl to list zcela jiného slohu, než sám kdysi vydával, měl příslušný kolek, byl krátký, ale přece obsažný. Kořábek seznal, že se jeho vyučenec choval zcela správně, pracoval pilně a ničím se neprovinil. Novota vysvědčení cechmistra zajímala.

»Mnozí si už žádných takových listin neberou,« vykládal Bytyška.

»Vědí proč,« odpověděl krátce Kořábek.

»Teď toho všeho nechte a pojďte k obědu,« řekla měšťanka a hned sbírala listiny. Terezie šla za matkou s ubrusem a talíři.

»Tak bude pan cechmistr tak laskav a časem mně to podepíše,« žádal Václav, bera klobouk. »Zastavím se zde, až půjdu do kostela.«

»Co, co? Kam, kam?« tázal se Kořábek. »To by bylo pěkné, abys s námi neobědval a nezůstal u nás? Ani na krok nesmíš!«

»Budou mne čekati doma a zde vám způsobím nepříležitost,« vymlouval se Václav.

»Nebudou čekati,« rázně řekl Kořábek, »jsou přesvědčeni, že tě nepustíme před polednem z domu.«

»Hleďme, jak je Václav vzdělaný!« smála se Terezka. »Působí nám — nepříležitost . . .«

»To jest jinými slovy,« stejně se smíchem vykládal Bytyška, »když zde zůstanu, sním někomu oběd.«

Kořábkovi se zasmáli a hospodář řekl: »Nebude tak zle. Víš přece, že se u nás i čtvrtý nají. To je starostí naší kuchařky, aby nás o hladu nenechala.«

Václav už neodporoval, ba už dříve byl přesvědčen, že to takhle dopadne a proto soudruhy poslal domů napřed. Usednuv na své místo, najedl se dosyta a jemu ke cti bylo na rychlo připraveno z vajec druhé jídlo, ač jindy bývalo pouze v neděli maso s knedlíkem. Mezi jídlem musil Bytyška vypravovati, jak se měl na stravu ve světě a jak se jinde vaří. I mohl posloužiti rozličnými nabytými zkušenostmi.

Po obědě zůstali oba muži seděti a Kořábek doplňoval, co už Václav doma z části vyslechnul. Mnoho veselého v tom nebylo a pouze naděje lepšího obratu vytryskovala. Bytyška vyslechnul, co se událo v bývalých ceších, a slyše o slavnosti Božího Těla, zvolal: »Že jsem zde nebyl! Sám bych soukennický prapor vynesl!«

»Také jsem si to myslil,« dokládal Kořábek. »Doufám, že příště ukážeš, jak si mají řemeslníci svých praporů vážiti.«

A zase plynula dále řeč o místních poměrech, vyšinutí se rodiny Tausíkovy, klesání řemesel a že se měšťané více chytají orby.

Také Václav vypravoval, jak je jinde, že se všudy pozoruje úpadek samostatných řemesel, u měst se staví továrny, židé nejvíce otevírají obchody, kde lze všechno koupiti, co dříve jenom řemeslníkům k vypracování i prodeji bylo svěřeno. Nadchází všeobecná tíseň, veliká konkurence, v níž člověk oproti stroji padá, soutěž řemeslníků a fabrikantů, ohromná proměna v průmyslu a výrobcích všeho druhu.

Ale muži jenom nenaříkali, hleděli vyhledati prostředky ku zlepšení poměrů a udržení toho, co se ještě zachovati dalo. Kořábek stál na svém, že neustoupí a bude vyráběti stejné sukno jako za dnů cechovních.

»Huntíři ubijí sami sebe,« dokládal; »lidstvo přece jednou sezná rozdíl látek a obrátí se k nám. Snad se nedá navždy klamati a šáliti. Tolik rozvahy a rozumu má. Trvanlivosť našich suken musí zvítěziti.«

»Milý pane mistře,« odpovídal Václav, »za pravdu vám dávám zcela, ale nemohu smlčeti, co jsem seznal ve světě. Můžeme pracovati pevná sukna, ale musíme se v jiném přizpůsobiti duchu času. Až posud jsme pracovali několik málo druhů, jak cechy určovaly, teď však nutno učiniti změnu. Musíme dbáti rozmanitosti, vnější uhlazenosti, lesku a všech těch věcí, jež nynější svět vymáhá, abychom mohli soutěžiti s těmi, kteří tak činí s prospěchem.«

Kořábek nejprvé nedůvěřoval. Soukenníci v Bělčicích dělávali sukna s dobrým prostředním a kmejnovým vlasem, každé bylo dobré a pouze na venek se jinak jevilo; nyní pak že by měli pracovati kusy rozmanité? Starý řemeslník by se tomu opřel, kdyby to nepovídal jeho vyučenec, světa znalý, jemuž zcela důvěřoval. Sám pracoval nyní pro kláštery, kde takových požadavků nečinili, chtějíce pouze jednoduché, ale trvanlivé látky.

»A taková změna musí nastati ve všem,« dokládal Václav, »při všech řemeslech, abychom se vyrovnali strojům, ba je i předčili.«

»Naši junáci je chtěli Tausíkovi rozbíti,« vzpomenul si Kořábek.

»Jinde tak učinili skutečně, ale nepomohli si. Rozbitý stroj záhy nahražen jiným a vinníci potrestáni. I škodu nahraditi musili. Takový boj nepotká se s účinkem.«

»Také jsem byl toho mínění a junáky varoval.«

»Výrobky tovární nutno překonati solidními výrobky ručními. Stroje zůstanou, budou člověku v mnohém nápomocny, ale nesmějí nám vyrvati všechnu práci z rukou. Stroj nemá řemeslníka dusiti a ničiti, lidi ožebračiti a na pokraj zkázy uváděti; činí-li to, je na škodu lidskou; stroj musí slabým silám našim pomáhati, lidi podporovati a jim nadlehčovati. Takový jest účel strojů.«

Kořábek se díval na Václava s hrdostí a úctou. Seznal, že junák marně necestoval, v cizině neprodléval, ale že všechno zkoumal, co by ku zlepšení řemeslnického stavu sloužilo. Byl tím potěšen a prominul Václavovi novoty, jež tento schvaloval a doporoučel. Bytyška pronášel mínění v rozličných otázkách a přinesl do Bělčic nové myšlénky a nápady, jež vyčerpal z rozumu svého i hlav jiných.

O svobodě živností soudil Bytyška jako o díle velice unáhleném, na něž nebyli řemeslníci, v cechovním zřízení odchovaní, náležitě připraveni a jehož využitkují lidé, kteří řemeslu nerozumějí pranic, ale chtějí z něho těžiti jako třetí ruka, která se vedrala mezi pracující a kupující.

Kořábek dále poznal, že Václav nabývá zkušeností i z knih odborných. Bytyška to potvrdil řka, že si několik spisů donesl a chce je nyní v zimě pročítati. I Kořábkovi je nabídnul.

»Což nemíníš dělati řemeslo?« divil se mistr.

»Kdo by mne nyní na zimu přijal?« odpověděl junák. »Nechci teď nikoho obtěžovati a doma u rodičů jsem si pobyt zajistil. Vypomohu jim.«

»Tam mají pro tu práci jiné síly; ty vstoupíš ke mně za tovaryše, nemíníš-li se udělati pro sebe.«

»Jako Rozdroj,« poznamenal s úsměvem Václav.

»Ten u nás dopracoval a chytá se kde čeho. Nejspíše se navrátí do svého rodiště. Ať jde, plakati nebudeme. Zažili jsme dosti jeho podvratného působení. Může reformovati doma cvokaře, kteří prý přišli rázem o výdělek, neboť se nyní všechny hřeby pracují v továrně. Sám Tausík to Rozdrojovi zvěstoval. My vkládáme naděje v nové síly, které nám zachrání řemesla.«

Bytyška věděl, kam otcovský přítel jeho bije a rychle obrátil řeč k jinému předmětu.

»Tedy přijmeš místo u mne. Jsem rád, neboť moje zásoby se valně ztenčily a tovaryše potřebuji. Plat umluvíme později. Buď přesvědčen, že ti neukřivdím,« sliboval Kořábek.

Václav přijal práci, ale vymínil si, že bude častěji třeba denně docházeti domů, když má rodiče tak blízko a byl od nich delší dobu odloučen. Mistr mu milerád svolil. Zanechal tedy listiny u Kořábka a hned se obeznamoval se zásobami čisté, pěkné vlny, se stavem, který dlouhou dobu zahálel, a jinými věcmi.

Na požehnání si už Kořábek vedl tovaryše do kostela, oznamuje kde komu příchod Václavův. Pak se prošli městem, posvačili, a Bytyška se bral k domovu. Byl by hned zůstal, ale neměl všedních šatů. Dříve než vyběhl na náměstí a pustil se po Račanech ke Hvozdci, zastavil se na podsíni, kde stála Terezka, vyhlížejíc po městě. Byla posud svátečně oblečena a vypadala jako růžička.

»Koho slečna vyhlíží?« usmál se Václav.

»Aj, aj, Bytyška je též pocvičen ve dvornostech!« divila se Terezka. »Jsme my zde přece hlupáci, sotva někdo zavadí o cizinu, už je hned vzdělanější.«

»Necháme tedy slečnu slečnou a zůstaneme si těmi, jimiž jsme bývali,« obrátil jinou Bytyška. »Především vám, Terezko, děkuji, že jste na mne pamatovala a dopisy mně jménem otcovým posílala. Býval jsem jimi velice potěšen.«

»A já musím děkovati ještě jednou za dary. To moravské vyšívání se mně velice líbilo a sama jsem se v něm pokoušela. U bratra jsem k tomu měla dosti času.«

»Nyní už zůstanete doma?«

»Nevím. To bude záležeti na matce. Kdyby byla zdráva a domácnosť obstarala sama, snad bych opět na nějaký čas odešla.«

»A nic vás nepoutá k Bělčicím mimo rodiče, jež milujete?«

Terezka chvíli váhala s odpovědí.

»Co by mne zde mělo zdržovati?«

»Ten ochrance na cestách ke Studánce, ke kapličce . . .«

»Mívala jsem dva,« nadhodila dívka.

»Já byl přece teprve kluk a učeník.«

»Myslíte Rozdroje? S tím jsem dávno učinila konec a jistě půl roku jsem s ním nemluvila. Seznala jsem jeho povahu a dala jsem mu výhosť ze srdce, byl-li v něm kdy vůbec.«

Terezka mluvila chvatně, aby všechno vypověděla jako jedním dechem.

»Odpusťte, že jsem se té věci dotknul,« omlouval se Václav. »Snad jsem vám způsobil bolesť v duši. Neměl jsem toho úmyslu.«

»Pranic jsem se nepohoršila,« odpověděla Terezka. »Co mně kdysi v srdci poněkud zabolelo, je nyní zahojeno. Ale nemluvme o tom.«

»Musím pospíšiti k domovu,« řekl Václav a opustil podloubí.

Terezka se dívala ještě chvíli na náměstí a když se přibližovala řada junáků, odešla do stavení, jež přiléhalo jednou stranou do ulice, druhou k zahradě. I tudy byl přístup do domu a mnohem více užívaný než na podsíň.

V Bělčicích nemálo se divili, že Kořábek opět počal pracovati. Nadáli se, že brzo skončí a chce jenom prodati starou zásobu. Už ani na něho nepočítali a ve zdání tom byli utvrzeni, když na jarmarky ustal dojížděti. Ovšem nepotřebuje toho, může se vyprodati a za synem farářem odstěhovati. Bude zaopatřen.

Ale Kořábek nakoupil vlny a přijal tovaryše. Chce snad Bytyšku zaopatřiti, ale toho by každý jiný mistr přijal a také Juran se po něm ptal, uslyšev, že jej chce Rozdroj opustiti. Slušný a pracovitý jinoch každému se zamlouval. Znojmo opu-

stil pouze z touhy po rodišti a svých milých. Vysvědčení přinesl znamenitá a už dle řeči nasvědčuje, že rozumí řemeslu.

Ale Bytyška docházel ke Kořábkovi, u něhož byl zcela spokojen. Sestrojoval si stav, dlouho, dlouho pracoval a rozličné přístroje si jednal. Bylo znáti, že chce dělati poněkud jinak, dílo zvelebovati, jako tkal v cizině. Všudy zaváděl některé opravy. Kořábek mu nepřekážel, čekaje trpělivě, co se z toho vyvine. Už by se byl jako starý mistr postavil naproti několika věcem, ale chtěl svému tovaryši ponechati volnosť. Nedůvěřoval, že se to vydaří!

I jiní se přicházeli podívat na novoty. Nechápali Kořábka, že, ač dříve všem změnám se bránil, nyní jim přeje. Obdrželi ujištění, to že směřuje ku zdokonalení řemesla a tomu cechmistr nikdy nebránil. Kořábek právě dostal ze zámku zakázku na šaty všeho služebnictva. Tausík donesl Vlkánovskému na ukázku několik továrních kusů, pána panství tituloval neustále knížetem, haněl výrobky řemeslníků, ale nepochodil. Svobodný pán byl věren řemeslníkům a objednával u nich.

Bytyška na tom pracoval a provedl dílo velmi krásné. Odchylovalo se od dřívějších cechovních výrobků, ale pranic si nezadalo co do pevnosti. Vlasem a zevnějším leskem vynikalo. Kořábek byl spokojen, soukenníci se obdivovali Václavovi a pan z Vlkánovic látku pochválil.

»Budete-li takto pracovati,« řekl Kořábkovi, »pak se nemusíte báti, že vás někdo překoná strojem.«

»Rádi bychom udrželi řemeslo potomkům,« odpovídal Kořábek. »Kéž se nám dostane hodně příznivců, kteří by nás objednávkami podporovali!«

Mistr byl propuštěn v zámku milostivě a hned jakoby nabyl chuti a síly k další práci. U Kořábků bylo opět hlučno a živo. Tkalo se na dvou stavech a celé stavení se přímo otřásalo. Václav pak při práci zanotoval veselou píseň mnohdy moravskou, a kolemjdoucí naslouchali libým těm zvukům.

Ale všichni nenásledovali Kořábka, neměli takových odběratelů jak on; a nechtěli pracovati tolik solidně. Poptávka po levném zboží, touha po větším okamžitém zisku a volnosť v řemesle sváděla je na rozličné cesty.

XIX.

S velikým poplachem byla v Bělčicích přijata zpráva, že mistr soukennický Marhul zanechav řemesla, prodal stav a vstoupil jako tkadlec do továrny Tausíkovy. Nevedlo se mu nikdy valně, ale přece se mezi řemeslníky udržoval. Mistrovský kus provedl pouze proto, že si vzal vdovu se třemi dětmi po soukenníkovi za manželku. Teď si chtěl pojednou pomoci, dělal sukno velice chatrné proti všem pravidlům cechovním, které by mu bylo hned sebráno z krámu za dřívějších práv; dával je levně, ale přece ztratil brzo všechny zákazníky. Nyní každý sám za sebe zápasil,

nestaraje se o druhého; tak byl i Marhul osamocen a brzy dopracoval.

Ze soukenníků byl první.

V jiných řemeslech nebylo to nic zvláštního. Někteří zanechali zcela díla a věnovali se hospodářství, jiní při tom pracovali, zedníci a tesaři se rozutekli do měst na letní práci, puškař se vystěhoval pro nedostatek díla, jiní pracovali pouze jako pokoutně, aby nemuseli platiti daní. Někteří řemeslníci jako zámečníci, truhláři rozšířili obor své činnosti a zasahovali do díla jiným odborníkům, tak volnost živností si vykládajíce.

Posléze způsobil údiv a zmatek měšťan, který stavěl nový dům a mimo vrchní dohled nad stavbou sám si všechno obstarával, zedníky přijímal, truhlářům práci dával, zasklíval a podobně. Ač býval úředníkem v zámku, nyní jakoby se stal mistrem, který přijímá dělníky na stavbu.

Bělčičtí a jiní řemeslníci zažili mnoho jiných zklamání a novot, o nichž dříve neměli zdání. Sen, který si učinili po zrušení cechů, dávno se rozplynul v nivec a následky se ukázaly v nejostřejších barvách. Ký div, že myslili na obranu a vyhledávali prostředky, jimiž by se zachránili! A každý, kdo tak činil, byl vítán a ctěn. Mezi ty patřil i Václav Bytyška, který se v městě brzy usadil a staré známosti obnovil. Ač mlád, přece měl mnohé zkušenosti a hlavně z knih vyčerpal vědomosti, kterými vynikal nad tovaryše. Od Kořábka dostal základ, sám pak pokračoval. Nelenil nikde, nemařil času, ale hleděl každé prázdné chvíle užíti ku svému vzdělání. Tak se poučil na cestách a v cizině, tak prospíval i v Bělčicích. Jak rodiče, tak i Kořábek měli radost z nadějného jinocha, podporujíce jej ve snahách a starý cechmistr často říkal: »Václav má před sebou krásnou budoucnost, pomůže řemeslu k bývalé slávě; v něm se skrývá jiskra, která ozáří naše město.«

Bytyška nevšímal si pochvaly, netoužil po uznání, jemu na mysli tanul cíl, který si učinil. Pracoval z lásky k řemeslu. A třeba zásluha jeho nebyla tak veliká, jakou ji uznával Kořábek, z něhož mluvila spolu přízeň k jinochovi, přece aspoň Václav jiné povzbudil a učinil počátek akce, směřující k záchraně řemesel před záplavou velkokapitálu, který je hleděl udusiti. A na tom základě pak pracovali jiní, přidružujíce se k činnému jinochovi a váženému řemeslníku, který dovedl sloučiti všechno dobré z minulosti s duchem času, který udržoval mnoho z bývalých cechů a uměl zápasiti se svobodou živností, již liberalismus přinesl.

Bytyška povznesl záhy závod Kořábkův a na svůj vrub přijal dva učenníky, aby z nich vycvičil řádné dělníky. Mnozí se nabízeli, Václav zvolil jednoho chlapce ze Hvozdce a druhého z města, vybral jinochy nejenom mravné, ale i chápavé. Na jejich původ, na jmění rodičů a jiné poměry jako za dob cechovních se neohlížel.

Tausík viděl záhy v závodě Kořábkově mocného konkurenta. Též prodával sukna, tato vysoko cenil a pak slevoval, jak se kde dalo. Kořábek měl pevné ceny, dobré zboží a solidní odběratelstvo. Ani na trhy nejezdil, ale posílal vzorky, kdo si od

něho koupiti chtěl. Na počátku sice cena některé odstrašovala, byli neradi, že se jim neslevuje, ale časem přece si zvykli rozeznávati dobré věci od špatných.

Řemeslníci mnohdy se sešli zase u »Růže« a porozprávěli si o poměrech. Strachoň byl opět přištipkářem oproti chlubnému nápisu na štítu, Hamza posud neměl samostatného krámu. Hakul opustil tkalcovnu Tausíkovu a tkal kanafas hospodyním. Mnozí se vybouřili, vystřízliveli, a teď by brali minulou, uplynulou dobu oběma rukama, kdyby se vrátila a poslouchali by v cechu na slovo. Kdykoliv nadešla kostelní slavnosť, přišli pro prapory a Bytyška nosil soukennický. Krásně vyšitou šerpu měl od Terezky a nemálo si na té poctě zakládal.

Měšťané se mu divili, že si nezařizuje svůj závod a posud pracuje jako tovaryš. Do řemesla by mu mnohý půjčil peníze a mohl by kdekoliv zaklepati. U něho se neztratí ani krejcar, i kdyby neměl mimo dvě ruce žádné jiné záruky.

Ale někteří hádali, že Bytyška dobře činí, že ani takhle škody neutrpí. Ale ten, o němž bylo tak rozprávěno, nejméně se staral o podobné věci. Jemu bylo řemeslo nade všechno. Rozmlouval o něm doma s Kořábkem, radili se a uvažovali, až to domácím bylo proti mysli. Řeč o jiných věcech by je více zajímala. Bytyška také přicházel k »Růži« a zde podobnou vedl. Mnohdy konal přímo přednášku. Nepřipravoval se k ní, mluvil od srdce k srdci. A vždycky bylo dosti posluchačů. Sešli se na pivo, ale místo karet a jiné hry rozmlouvali. Václav schválně dal podnět a pak se probíral předmět za předmětem.

Někdy však přece si sestavil přednášku, k níž řemeslníci zvali své soudruhy a sešlo se takové množství, že bylo nutno užíti velké světnice, která byla za tančírnu. Václav pobádal i jiné, aby rovněž přednášeli o tom, co považují za prospěšné ku zvelebení řemesel. I Tausíkové se dostavili, aby zvěděli, o čem se bude mluviti a tak seslabili ostří, jež by snad proti nim bylo namířeno. Budou-li přítomni, vezme se k nim a jejich obchodům nějaký zřetel.

Bytyška nechtěl vyniknouti, nemínil se povyšovati, ale měl v úmyslu shrnouti v jedno, co bylo tu a tam proneseno. Kořábek ho k tomu nabádal, úřady daly svolení a ze zámku přišel i správec, jejž Vlkánovský vyslal, aby zvěděl, o čem se bude jednati.

Hostinský chtěl místnosť ozdobiti cechovními odznaky, ale Václav toho nedoporučoval, aby nebyli někteří hned předem zaplašeni domněnkou, že se mají vrátiti doby cechů. Jedinou ozdobou bylo zde pouze to, co zbylo od posledního veřejného plesu: několik chvojových věnců na stěnách, různobarevné řetězy na stropě a záslony v oknech. Místnosť byla naplněna do posledního místečka i na kruchtě pro hudebníky. I venkované, vracející se domů z kostela, zastavili se a mezi nimi sousedé ze Hvozdce, aby vyslechli svého rodáka. Tato novota lákala a někteří ani nemohli pochopiti, že by se mohlo přednášeti o řemeslech.

Václav Bytyška ani se neposadil ke stolku, který byl pro řečníka připraven, ale povstal ze řady tovaryšů sedících u dlouhého stolu. Purkmistr začal schůzi, když se dostavil i děkan s kaplanem. Bylo vzpomenuto cechů, svobody živností a velikého obratu,

který nastal. Tento stav nutí ku přemýšlení a úvaze. Dnešní řečník činí počátek. Purkmistr vybídl shromáždění k tichu a klidnému vyslechnutí časové a důležité přednášky. Slovo obdržel Bytyška. Chvíli ho hledaly zraky po světnici, až spatřily statnou jeho postavu, mužnou tvář a svižné tělo. Mluvil klidně, hlasitě, jadrně a bylo znáti už v hlasu, že cítí to, co ústy pronáší. Vždyť rozmlouval o tom, o čem tolik roků myslil a co bylo předmětem výživy a radostí jeho!

»Velectění pánové, milí přátelé!

Staré pořekadlo praví, že »řemeslo má zlaté dno.« A bývalo tomu skutečně tak v milé naší vlasti i v tomto městě, jak jsme toho všichni téměř svědky. Bohužel, poměry se valně změnily, a musíme říci, zhoršily a to zlaté dno je u některých řemesel velice děravé, u jiných zcela vytlučeno.«

»Tak tomu jest!« ozvaly se hlasy.

»Mnohá řemesla u nás kvetla,« pokračoval Bytyška, »a především soukennictví v tomto kraji a městě vynikalo, pověstí výbornou slynulo a blahobyt měšťanů zajišťovalo, než i v tom oboru jsme poklesli. Netřeba nám hledati příčiny a vyličovati stav okolností, jež všichni velmi dobře známe. Ani to nesmíme zatajiti, že jsme se sami přičiňovali, by tu a onde řemeslu našemu bylo dno provrtáno. Jednali jsme nešetrně a nerozumně, a proto na nás jest, abychom řemeslům pomohli na onen stupeň dokonalosti, na kterém už byla, nebo povznésti se měla.

Žili jsme ještě za vlády cechů, jimž tuto vzdáváme veškerou chválu; byly zrušeny a teď musíme počítati s okolnostmi, jaké nám nastaly. Musíme se vynasnažiti, aby naše výrobky zákazníky dostatečně uspokojily a tu jest se nám starati o dorost, budoucí to řemeslníky. Tito musí býti řádně vzděláni a vycvičeni, k řemeslu vedeni, aby jim učení nebylo mučením, ale průpravou a školou, kde by si práci osvojili a zamilovali, aby od mistrů seznali všechno, co k řemeslu jejich směřuje a čelí.«

Bytyška probíral poměr mistrů k učeníkům, jež mají dobře vycvičiti.

»Řemeslníci musí podávati práci řádnou, výrobky důkladné, tovary dobré, pořádné a vkusné, chtějí-li, aby hojně prodávali. Ale odběratelé mají takové dílo uznati, odměniti a ne k práci humpolácké přirovnávati. Huntíři více pokazí, než dobrého díla odvedou a jejich výrobky i nejlevnější jsou přece velice drahé, poněvadž za nic nestojí.«

Od práce přešel Václav k surovinám, jichž řemeslníci potřebují, které mají býti kupovány společně, a to věci jenom dobré a důkladné. Řemeslníci mají si suroviny obstarati nejdříve doma a nehoniti se za cizinou, mají se vzájemně podporovati dle hesla: »Svoji k svému«; zákazníci nechť kupují ne v závodech, ale u řemeslníků samých, tito ať se ucházejí o dodávky vojsku, do veřejných ústavů a podobně.

»Cechy byly zrušeny, ale nadejde doba, kdy nutně sdruží se řemeslníci ve společenstva na svoji obranu. Takto by roztříštili síly své a byli by snáze a dříve udoláni. Ve spolku však spočívá síla.«

Takovým směrem se nesla dál a dále řeč Bytyškova. Tu a tam posluchači hlasitě projevovali pochvalu. Byli zde i odpůrci, v opáčné straně sálu stál i Rozdroj, ale nikdo neodporoval.

»Musíme chrániti řemesla, která posud se zachovala,« končil Václav. »Musíme žádati, aby společenstva byla v život uvedena s týmiž výsadami a touže výkonnou mocí, jako se těšily cechy, svobodomyslníky zrušené. Společenstvům, jejichž řády by se musily zákonitou cestou určiti, nechť patří právo udělovati dovolení k řemeslu, určovati dobu pracovní a mzdu, spořádati výrobu, ceny a jakosť zboží, starati se o výchovu učňů a řády tovaryšů, pak zaopatřiti vdovám a sirotkům i neschopným dělníkům zajištěný život.«*)

Bytyška byl za přednášku, hodinu trvající, odměněn hlučným potleskem. Ale tím nebyla schůze skončena, i jiní se přihlašovali, pronášejíce svoje mínění.

»Pánové,« ozval se též Kořábek, »vždycky jsem stál při ceších a jejich osud velice mne zarmoutil. Na tom stanovisku stojím posud; ovšem s tou vyjímkou, že naše staré stanovy připouštím změniti dle pokroku a potřeb času. Bez solidnosti díla a mravní bezúhonnosti neobstojíme na tom stupni, který nám náleží.«

Tu se jiní zmínili o strojích, které řemeslníkům ubírají práci a rozmluva byla dosti pohnuta. I Bytyška se ujal opět slova. Zničiti stroje považoval za nesmyslný a šílený prostředek beze všeho výsledku a účinku.

»Tu by se měl ujati celé záležitosti stát a omeziti svobodu živností. Ať podrobí stroje náležitému dohledu a příslušnému pořádku! Jenom takové stroje buďtež povoleny, které by nepřipravily mnoho dělníků o práci. Kdyby takové nebezpečí hrozilo městu nebo celé krajině, kdyby stroj a továrna vůbec ohrožovala životní potřeby tisíců občanů, kdyby ničila práci řemeslníků, nebudiž povolena!«**)

Proti tomu se opírali Tausíkové, že by tím svoboda byla omezována a volnosť zkracována.

»Jaká to je svoboda a volnosť, když může stroj pojednou ožebračiti tisíce lidí, kteří by rádi pracovali, jichž vinou je pouze to, že nemají prostředků, by si také postavili továrnu?« volal Němeček.

»Jiná podmínka a nutný požadavek je ten,« pokračoval Bytyška, »aby každý, kdo továrnu zařizovati chce, byl neúhonný člověk, který musí ručiti za poctivosť a solidnosť podniku, který má nutnou znalosť a zkušenosť celého závodu. Tento průkaz způsobilosti a zákonité bezúhonnosti a poctivosti budiž od světské vrchnosti na továrnících vyžadován.«

»To jsou zpátečnické názory!« zvolali Tausíkové a chystali se k odchodu. »Takový jinoch bude nás poučovati!«

»Pánové, co zde pravím, není ze mne jenom,« odpovídal Bytyška, »já tlumočím jenom požadavky a přesvědčení mužů, kteří při řemesle a v práci sešedivěli. Ti na mne vložili úkol ten.«

*) Dle jednání katolíků na sjezdu ve Vídni.
**) Rovněž dle jednání katolíků na sjezdech.

Při těch slovech Kořábek hodně sklonil hlavu k zemi.

Také ostatní souhlasili, zkušenosť je naučila. Před nedávnem by odporovali společně s Tausíkem.

Tímto směrem vedeny řeči dále a posluchači byli spokojeni.

Odpůrcové se vzdálili před ukončením. Řemeslníci seznali, že Bytyška navrhuje názory, které už dříve jeho mistr přednášel, které však tehdy nenalezly ohlasu. Věděli též, že k uskutečnění všeho zbývá ještě dlouhá doba a že se toho ani mnozí nedočkají. Liberalismus posud bují, mocní ochránci se ho ujali, velkokapitál ho drží oběma rukama a někteří posud v něm hledají spásu. Setřásli se sebe cechy a teď by měli změněné a časovým potřebám uzpůsobené zařízení opět vyžadovati a volati, pod ochranu družstev a státu se utíkati? Někteří neprohlédli ještě a liberalismus musil se posléze přežíti, aby nastal lepší obrat pro řemeslníky.

Mnozí maloživnostníci v Bělčicích vedením Kořábkovým a Bytyškovým, spolupůsobením lidí dobré vůle počali pracovati hned, nečekajíce, až budou zcela odstrčeni ze svých dílen a ožebračeni. Opírali se působení Tausíků, bojovali proti tkalcovně i lihopalně, kupovali u řemeslníků a především se hleděli zbaviti závazků, jež je k Tausíkovi vížily. Tu jim přispěl nenadále pan Vlkánovský půjčkou na levný úrok, že se mohli vyplatiti. Oddechli si a byli vděčni za výpomoc své vrchnosti. Tausík by byl v Bělčicích už nedostal ke koupi ani kousek pole a zvláště ne u řeky nebo staveniště v městě, kdyby je posázel zlatem. Měšťané měli už dosti na tom co viděli a zakusili měrou vrchovatou. Umluvili se a běda tomu, kdo by zrušil daný slib.

Za těch oprávných snah a prací ani v Bělčicích nepozorovali, že město opustil ten, který zde hrál před časem tak důležitou úlohu, totiž František Rozdroj. Tovaryš dobře pozoroval svoji zbytečnost v Bělčicích a oproti Bytyškovi nedostatečnosť. Nenadál se, že bude učeníkem překonán, že tak smutně skončí a posléze i propuštění od Jurana se mu dostane. Nechtěl si jinde hledati práci u některého mistra a samostatným se učiniti nemohl. Že nedostane Terezku, že i zde prohrál, byl dávno přesvědčen. Marně dívku vyhledával, aby s ní promluvil a na minulou náklonnosť ji upozornil. Kdekoliv se ukázala v zábavě, na pouti nebo trhu, byl při ní buď Kořábek nebo Bytyška. Rozdroj nemohl nepozorovati, že Terezka přeje Václavovi a jeho ženou se stane. I mistr tomu sňatku bude nakloněn, neboť Bytyšku miluje jako syna a vidí v něm oprávce řemeslnictví vůbec a soukennictví zvláště. V Bytyškovi soustřeďovaly se zkušenosti mistrovy s požadavky nové doby. Jinoch vystoupil zcela jinak než Rozdroj, nedrtil a v posměch neuváděl starých řádů, ctil je a udržoval dle potřeb a nutnosti. Z novot bral a vybíral pouze nejpotřebnější a nejlepší.

Rozdroj nestavěl se mu v cestu, vida, že by to bylo všechno marné. Byl rozmrzen nad svými neúspěchy, počal ulevovati v díle, a tu se mu dostalo výpovědi. Juran se neomlouval, jednal zcela svobodně. Už mohl přibrati k učení syna.

A Rozdroj nemínil Bělčice opustiti za dne, schválně čekal, až nadejde večer. Svoje věci si dávno srovnal a teď si vzpomněl,

neměl-li by koho navštíviti, by se s ním rozloučil. S mnohými lidmi se zde stýkal, však teď ani nikomu poslední pozdrav dáti nechtěl. Rovnaje si listiny, našel i knížku, kterou měl při prvé cestě a kde mu mistři zapisovali, že se u nich po díle poptával, žádného nedostal a v pořádku odešel. Teď vzav knížku a vysvědčení některá, všechno odhodil do kouta jako věc nepotřebnou a bezcennou. Juran mu napsal, jak dlouho u něho pracoval a tovaryš nikde nebude vyhledávati cechy, tu a tam zůstávající v platnosti.

Ulehnuv si, oddal se nečinnosti; ale spáti nemohl pro divné myšlénky, jež se mu v hlavě rojily.

Byl vlažný jarní podvečer, a Bytyškovi se ani nechtělo chvátati k rodné dědině. Mínil užíti hodně dlouho čistého vzduchu. Celý týden pilně pracoval na suknu, jež měl mistr zaslati, někdy i večer si přidal, a teď maje blahé vědomí vykonané práce, klidně se vracel domů. Od mistra dostal týdenní mzdu, již chtěl věnovati na jarní šat. Posud pěli skřivánci a nebe se vyvýšovalo, vonělo osení a vzduch lahodil. Václav šel pomalu a uvažoval. Jak dlouho ještě bude tudy choditi k domovu? Kdy si zařídí vlastní domácnosť? A mohl by tak učiniti hned, neboť má zaručené srdce i ruku Terezčinu. Dívka mu to řekla u Studánky, kde byla minulou neděli celá rodina Kořábkova na výletě. Opět zde počaly zábavy a měšťané o nedělích putovali sem, aby v přírodě pookřáli. Kořábkovi sem přišli z města, a Václav se dostavil ze Hvozdce. Přišel s chasou, která se mu zaručila, že nepodnikne žádných bojů, ale bude se klidně baviti.

Zde na procházce pod rašícími stromy, uprostřed omlazující přírody zvěděl Václav a na vlastní uši slyšel, že i srdce Terezčino rozpučelo čistou láskou k němu. Zpráva ta oblažila jinocha, že mnohem veseleji pracoval a raději byl na světě. Kořábek hoť dříve přijal za syna, slibuje, že mu živnosť přenechá, jakmile bude Bytyška chtíti. Kdy se v rodině bude slaviti svatba, ponechal Václav k rozhodnutí paní mistrové, která rovněž k němu lnula a lepšího zetě si ani míti nepřála. Nespěchali, a blahé vědomí je těšilo, že se neodloučí, ale zůstanou do vůle Boží v úzkém svazku rodinném.

Bytyška miloval Terezku dávno, ale nevyjevil jí citů svých, dokud nebyl ujištěn svolením Kořábkovým. Proč by rozrušoval dívku jako Rozdroj a pak musil ji zanechati? Rodiče snad chystají dceři bohatého ženicha, jehož přínos by se rovnal věnu, a co má Václav mimo dvě zdravé ruce a chuť k práci? Než Kořábkovi to zcela dostačovalo a také syn farář úmysl otcův schválil, když za svého pobytu doma poznal Bytyšku. Václav neměl peněz nebo jiných pozemských statků, však povaha jeho nebyla zlatem k zaplacení. To poznal Kořábek, vždyť učně vychoval, a když se přesvědčil, že se Václav ani na cestách a v cizině nezkazil, když viděl spolu jeho plány a přičinění o povznesení řemesla, milerád mu nabídl svoji domácnosť, dceru i celý závod.

Teď na to Bytyška vzpomínal a zrak jeho zalétal do budoucna. Neustane ani jako mistr a soused v Bělčicích, ale stejně bude pracovati a se starati, přednášky pořádati, řemeslníky po-

bádati a sám podá příklad, jak si představuje pokrok v řemeslech, boj proti továrnám a záchranu malých živností.

Bytyška zaslechl za sebou kroky. Ohlédnuv se, spatřil v šeru muže s tlumokem na rameni. Pospíchal, a mnohdy udeřila jeho hůl do kamení. Václav šel pomalu, nyní docela stanul. Snad někdo spěchá do Hvozdce a půjdou spolu. Ale jak se podivil, když jej muž dohonil a Václav v něm poznal Rozdroje! Ani si hned jeho tlumoku nepovšimnul. Také František byl překvapen. Mnoho se spolu nestýkali, spíše se druh druhu vyhnul, když se měli potkati. Vždyť jejich cesty se zcela křižovaly!

»Kam, kam tak pozdě?« nejdříve se ozval Bytyška. I strach jej pojal před sokem. Nejde schválně za ním? Václav byl dosti silný, ale protivilo se mu na nejvýše v tomto směru síly zkoušeti.

»Ustupuji ti, ponechávám ti volné pole,« odpověděl Rozdroj podrážděně. Toto setkání ho netěšilo.

»Ty odcházíš zcela? Vždyť nikdo o tom ani neví?«

»Snad nepůjdu se ohlašovat k cechmistrovi?« usmál se uštěpačně František.

»Nikdo tě nemůže nutiti, ale přece jsi se měl rozloučiti. »Takhle přímo prcháš z města, kde jsi prodléval tolik roků!« vyčítal mírně Bytyška.

»Dožil jsem se zde jenom sklamání, a to na všech stranách. Jdu rád a pouze s trpkostí vzpomínati budu na dobu, kterou jsem tady ztrávil.«

»Příteli, nemusilo by tak býti, nebylo by ti třeba s takovou odcházeti, kdybys obrátil, kdyby si se změnil.«

Václav mluvil opravdově a srdečně, že samého Rozdroje překonával.

»Už je pozdě, já neobrátím.«

»Vrháš se v nejistou budoucnost. Jinde se vede hůře soukenníkům než zde v Bělčicích.«

»Nemohu zde zůstati, všechno se proti mně vzbouřilo, všechno.«

»Vím, že tě nepřemluvím,« řekl Václav, zastaviv se na rozcestí. K rodišti odbočoval stezník od okresní silnice. »Mrzí mne, že jsem i já působil na tvých nezdarech. Nejsem vinen. Znáš můj cíl. Příteli, nikomu ničeho nevzkážeš?«

»Nikomu,« odsekl Rozdroj, jda prudce kamenitou silnicí. Pak se zastavil, jakoby chtěl přece něco vyříditi, ale mávnuv holí, opakoval: »Nikomu.«

»Kéž nalezneš jinde lepší štěstí! Jdi s Bohem!« volal za ním Václav.

Rozdroj cosi zabručel a jeho postava se ztrácela v temnu. Jenom údery holí bylo posud slyšeti. Bytyška hodnou chvíli se díval v onu stranu.

XX.

Kořábková se mnoho nemíchala do záležitostí manželových, ač mu byla ve všech radostech i strastech vydatnou pomocnicí a sdílnou družkou; pranic se nehněvala, když ztratila titul paní

cechmistrové a zvána byla pouze soukennicí; jí především dobrorodiny, pokoj v domácnosti a vespolná láska na mysli tanula. Však měla všechno stále v pořádku, tak že její dům se stal příslovečným.

A ve stejném směru vychovávala i Terezku. Když pak uznala za vhodné, prohlásila, že bude v domě svatba. Výbavu dostala Terezka jednak od rodičů, jednak od bratra, kde poslední dobu opět prodlévala. Matka zatím všechno připravovala.

»Takto zůstati nemohou,« řekla muži. »Zavoláme děvče domů, a bude svatba. Práhnou po sobě, a zbytečně je sužujeme.«

»Jak rozumíš,« odpověděl Kořábek, projevuje souhlas ve věci, kterou manželce na starosť uložil.

»Jde o lidské řeči,« pokračovala mistrová, »kdyby pod jednou střechou bydleli, a k čemu je déle odlučovati? Teď přede žněmi máme k tomu čas a nic nám nepřekáží.«

»Souhlasím zcela, a ti mladí ještě více.«

»Výbava je v pořádku a pro hosty také něco mám na dvoře,« poukazovala Kořábková.

»Ale bude toho třeba mnoho,« významně pozvednul prst soukenník.

»Buď bez starosti, pamatovala jsem na všechno.«

Kořábek počal do opravdy sháněti svatbu. Dopsal dceři, by se vrátila domů a požádala bratra, by jí oddal, promluvil také s Václavem, jemuž dal na několik neděl dovolenou.

Nejbližší neděli přišel Bytyška se synem jako na námluvy. Ale nebylo třeba prostředníka. Chalupník však chtěl přece něco urovnati před sňatkem.

»Milý příteli,« řekl, když se naproti Kořábkovi posadil, »těšilo mě, že jste syna do učení přijal, vyučil, a teď opět do práce vzal. Vždycky jsem si toho považoval. Ale ještě větší radostí mne naplňuje, že toho chlapce i za syna přijímáte. Kdo by se toho kdy nadál, že se ty děti za sebe dostanou, když se dříve tolik škorpily! No, chvála Bohu, že to tak skončí. A jak to bude dále?« narážel chalupník.

»Chcete se totiž zeptati, bude-li Václav u mne tovaryšiti nebo stane-li se samostatným?« usmál se Kořábek, uhádnuv myšlénky starostlivého muže.

»Tak nějak mně to napadlo. Václav je přece můj syn a rád bych mu něčím přispěl do začátku.«

»Tedy vězte, hned po svatbě odevzdám živnosť soukenickou Václavovi, stane se mistrem a bude pracovati pro sebe. Sobě si ponechám jenom pole, abych se měl čím obírati. Po smrti mé i ženině rozdělí se o ně Terezka se sestrou. Syn farář se každého podílu vzdal za to, že jsme jej dali vystudovati.«

Ale Bytyška zavrtěl hlavou. »Tohle, příteli, nepůjde; můj Václav nemá do takového závodu peněz a já mu nemohu pomoci. Znáte moje poměry. Jsem přetížen a dám-li každému dítěti jenom málo, nezbude mně zcela nic.«

»A žádal jsem od vás něčeho? Což musí Václav za živnosť, ode mne zařízenou a teď popuštěnou, něco platiti? Dostane všechno bez dluhu, jak stojí a leží, bude s námi a na jeho přínos nikdy jsme nepočítali.«

Bytyška byl velice překvapen. »Děkuji vám, ale přece se obávám, aby se proto mému synu někdy nedostalo výčitek a nebyl zlehčen pro chudobu naši.«

»Znáte mne i rodinu naši. Dovedeme Václava oceniti i beze všeho přínosu do domu. Chudoba mu nebude nikdy vyčítána a na něm bude záležeti, by ve vážnosti naší vždycky zůstal.«

»Chtěl jsem pouze tak připomenouti.«

»Nehněvám se proto, neboť znám starostlivosť vaší o děti. Václav byl jako náš ode dávna a doufám, že zůstaneme nadále v dobrém přátelství.«

Muži si potřásli pravice a bylo ujednáno.

Václav projevil přání, aby se při jeho sňatku ukázal soukenncký cech ve své bývalé slávě a že chce do stavu manželského vstoupiti tak, jak to regule předpisovaly. Tím ovšem přišel Kořábkovi velice vhod a oba počali tím směrem jednati. Václav mohl dáti na radnici domovský list a stačilo by to, ale Bytyška žádal o právo měšťanské, jež dříve všichni mistři zjednati si musili.

Dostal je snadno a zaplatil poplatek 20 zlatých.

Cechové mívali nyní schůzi pouze jednou do roka, byli jako spolky pro oslavu průvodů kostelních a nejvíce se v nich vyřizovali některé formálnosti, po Božím Těle vypili pivo, jež jim pan z Vlkánovic posílal, pobavili se a někdy učinili dobrovolnou sbírku na světlo do kostelních luceren, pro špitál a jiné potřeby. Posud se účastňovali pohřbů za menší poplatky a peníz tak získaný se rozděloval nebo dával na šlechetný účel. Přišel kdo chtěl, ale dostavovali se četně. Schůze byla u cechmistra, který zůstával i bez voleb v hodnosti, jež však nyní nic neznamenala.

Kořábek vítal příchozí spíše jako besedníky než údy cechu, však přece začínal schůzi, vítal členy a jednal o číslech programu. Byl brzy hotov a pivo se dopilo do večera. Jednou dovolil si Žaloudek žert. Přinesl na talíři zátku ze sudu a ukloniv se, oznamoval: »Poslušně hlásím, pane cechmistře, program jest úplně vyčerpán.«

Než posledně se před Kořábkem objevily listiny a spisy, zapisovatel seděl na svém místě a regule ležely na stole. Až se členové ulekli a podivili. Co to znamená? Vždyť se sešli pouze na panské pivo?

»Pánové,« ozval se Kořábek, »musil jsem opět zahájiti činnosť našeho cechu počestného řemesla soukennického, neboť jeden člen náš jinak nechce se státi mistrem, leč tím způsobem, jaký kdysi u nás vládnul. Vyhověl jsem jemu a žádám vás o laskavé spolupůsobení.«

Soukenníci neodpovídali. Už věděli, kdo je tím žadatelem a nedivili se.

»Předstoupil před matku pokladnici počestný a řádný muž Václav Bytyška ze Hvozdce,« pokračoval Kořábek, »a prosí vás, pány mistry, byste mu dovolili v tomto slavném městě samostatně soukennickou živnosť provozovati a slibuje, že bude ctně se chovati a pro pochvalu lidí a slávu cechovní pracovati. Znáte jej všichni . . .«

Mistři slyšíce tuto řeč, jíž i oni do cechu byli přijímáni, zarazili se a mnohému i zrak zvlhnul. Také Kořábkovi se chvěl hlas. Vzpomněl si, že tak mluví naposledy.

»Zde donesl listiny: křestní a propouštěcí list, vysvědčení za vyučenou, průkaz o letech vandrovních, listy zachovací. Pánové, prohlédněte si je a usuďte, může-li býti žadatel připuštěn k okázání svého řemesla.«

»Bytyška chce dělati mistrovský kus?« zvolal Němeček udiveně. »Ten by nás mohl poučovati.«

Ostatní přisvědčovali.

»Žádá za to a prosí, byste si zvolili příslušné dozorce, kteří by na dílo přihlédali. Zde je pro ně složený poplatek.«

Mistři nechtěli připustiti.

»Musí-li tak býti, prohlašujeme hned zde, že umí Václav Bytyška znamenitě pracovati a zasluhuje, aby mu byl diplom mistrovství vydán.«

»Má-li se pokračovati dle regulí,« poznamenal Žaloudek, s úsměvem, »žadatel je povinen pouze půl řemesla ukázati, poněvadž si béře mistrovou dceru za manželku a tak na jednom místě živnosť soukennická bude zachráněna.«

»My však trváme na tom, aby Bytyška neprováděl žádného mistrovského kusu,« opětovali řemeslníci, »dávno nás všechny překonal.«

»Když mu tedy dáváte takovou důvěru, ale nestalo se tak v našem počestném cechu nikdy, ať se předloží hned pánům mistrům sukno, které Bytyška pracoval. Ručím za to svou ctí, že je to dílo jeho a že jsem při tom nebyl nikterak nápomocen.«

Na pokyn Kořábkův byl přinesen kus sukna, ale právě takového, jaké kdysi směli soukenníci tkáti s příslušným počtem chodů ani více ani méně, než jak regule dovolovaly a nařizovaly.

Mistři poznali hned sukno, které také dříve tkávali, jež nevynikalo tak úhledností vnější, jako trvanlivostí, o němž kolovala pověsť, že se nepřetrhlo ani když jezdec za kabát uvíznul u stromu a koně do trysku pobádal. Spíše povolila větev a i se suknem se ulomila. Mistři viděli, že Václav schválně tento kus utkal k proukázání svého řemesla. Jakž by nepochválili díla toho, jež jim bylo od předků doporučeno pro zachování solidnosti řemesla?

»Nový mistr je povinen zaplatiti taxu do cechu,« ujal se dále slova Kořábek.

»Odpouštíme ji zcela.«

»Václav Bytyška se uvolil tento kus sukna věnovati chudým ve špitále, aby se jim opět jednou dostalo kalého ošacení. Zapomínáme na ně a máme přece mezi nimi i svoje příslušníky. Jste s tím srozuměni?«

Přisvědčovali ochotně.

»Nejmladší mistr má také dle možnosti vystrojiti cechu svačinu. Bývalo tak vždycky. A tu vás Bytyška všechny zve na svatbu, kdy onu svačinu vám náležitě dá.«

»To půjdeme rádi, ne snad pro svačinu, ale že jsme pozváni na svatbu našeho předáka, v nějž klademe důvěru, že povznese řemeslo naše.«

»Souhlasíte tedy, aby byl Václav Bytyška prohlášen za mistra našeho počestného řemesla?« tázal se Kořábek.

»Souhlasíme, svolujeme,« odpovídali mistři, vpravujíce se v tu dobu, kdy jenom tímto a ne jiným způsobem tovaryš za mistra byl prohlášen. U dveří stojící zavolali Václava, který neměl býti jednání přítomen, ale venku čekal, až bude povolán. Ukloniv se, pokorně se postavil před starší.

»Václave Bytyško,« mluvil Kořábek úředně, »zde přítomní mistři právě se vyslovili, že vyhovují tvé žádosti. Doufám, že se poslušností a oddaností k starším za tu laskavosť odměníš. Jejich blahosklonnosť šla ještě dále, neboť ti odpustili mistrovský kus a prohlídkou tohoto díla tvého se spokojili. Přijali pozvání ku svačině a jako mistra tě mezi sebe přijímají. Dovol, ať první tě uvítám v náš střed.«

Cechmistr objal Bytyšku, poceloval a Václav mu políbil ruku. I ostatní se hrnuli kolem mistra, ruce mu tiskli a políbením pokoje ve svůj střed přijímali.

»Přejeme ti,« pokračoval cechmistr, »abys dlouho požíval titulu, kterým tě dnes pověřujeme, aby se ti dobře vedlo a štěstí provázelo kroky tvoje! Zde přijmi diplom, který jsme rádi podepsali. Uznáváme, že nemá teď právní platnosti, ale přesvědčeni jsme, že ti bude milou upomínkou na dnešní den.«

Václav vzal do ruky veliký arch s ozdobným písmem. Městský tajemník jej vypracoval a starší cechovní pečetí a podpisy opatřili. Náklad vedl Kořábek a také udal, jaké podoby svatých patronů a řemeslnické nástroje zde mají býti vyznačeny.

»Milý pane cechmistře, drazí přátelé,« ujal se slova Bytyška. »Děkuji vám za všechno, co jste kdy a zvláště dnes pro mne vykonali. Přál jsem si a toužil, abych dle regulí našich došel samostatnosti a mistrem se stal, neboť jsem si vždycky cechu a jeho zřízení vážil. Tento diplom bude mně památkou a stejně si ho vážím, jakobych jenom na jeho základě pracovati mohl. Už jsem pověděl a prorokuji, že družstva a společenstva jako byly cechy, opět budeme zakládati. Udržujte, prosím vás, cechy aspoň v té formě, jakou mají nyní. Bude nám to k užitku i ke cti. Ještě jednou vzdávám díky celému počestnému a staroslavnému cechu soukennickému, který vždycky první zaujímal místo mezi živnostmi. Za tu slávu jsme kdysi bojovali, tu také podržíme.«

»Kéž se tak stane!« odpověděl Kořábek a s ním i ostatní řemeslníci.

Nyní teprve naražen soudek a účastníci vypili darované pivo. Rozproudila se příjemná zábava, vzpomínáno minulých dob a když se přibližoval večer, nastala nejrůžovější zábava, ale soudek příliš duněl na znamení, že obsah jeho byl přelit v malých dávkách do poslední kapky.

U Kořábků se myslilo opravdově na sňatek. Dojela Terezka, dům převrácen, chystáno, zváno a Václav skutečně obešel celý

cech. Bude prý dávati slíbenou svačinu. Tato okolnosť způsobila mnoho hluku, jakož i to, že Bytyška chtěl prováděti mistrovský kus a vůbec vstupuje do samostatného života, jako za vlády cechu. Co jiní odmítali, proti čemu bojovali, Václav ochotně a dobrovolně přijímal a na sebe bral. Vzdal cechům úctu a chce i podobně sňatek konati. Vždyť si béře za ženu dceru onoho cechmistra, který tolik pořádky řemeslnické bránil a proti novotám brojil a v cechu se stavěl! Ale i Václav v cechovních poměrech se vyučil, tovaryšil a zařízení onoho si velice vážil!

Soukenníci, kteří v Bytyškovi seznali muže zvláštních vlastností a jako reformátora řemeslnického stavu, vyznamenali se a ukázali, v jakém lesku a v jaké slávě před časem vystupovali. V předvečer sňatku udělali u cechmistra Kořábka zastaveníčko, jako když oslavovali svátek svého patrona, nebo měli jinou slavnosť. Za zvuku hudby vyšli od »Růže« s praporem a lampiony. K nesení těch se i jiní tovaryši nabídli. Prošli celé město, v němž byly osvětleny domy, kde bydlili soukenníci. Celý průvod zastavil před Kořábkovým domem a cechmistr vyšel vstříc svým soudruhům. Zde zahráli hudebníci několik písní a na konec pronesena sláva soukennickému cechu, jeho cechmistrovi, starším a všem řemeslníkům. Průvod se navrátil na náměstí, kde se rozešel.

Příštího dne hned z rána bylo pozorovati veliký ruch. Ke Kořábkům snášeno nádobí a stolní náčiní z mnoha domů, neboť svatebčané hostili celý cech od učňů až do starších, jimiž zůstávali s Kořábkem naposledy zvolení. Dávno nikdo nepamatoval takový sňatek, který také hned každý nemohl strojiti. I zábava měla býti u cechmistra jako bývalo v minulých dobách. Diváci sehnali se nejenom z města, ale i okolí, nejvíce z Hvozdce, odkud přijel ženich na jednoduchých vozech se svými hosty. Václav učinil tak schválně, neboť se v Bělčicích mnohdy vozům těm, naplněným slamou a hrachovinou, za sedadla sloužící, posmívali. Bytyška se však za ně nestyděl jako vůbec za původ svůj z vesnického rodu. Vítán byl hlučně střelbou a hudbou, ale i projevy lásky měšťanů.

Ke Kořábkovi se zatím scházeli členové cechu. A byla jich hodná řada. Diváci je počítali, jsouce starostlivi ve své horlivosti, jak se všichni ti lidé v domě při obědě sesednou.

Bratr nevěstin přijel minulého dne a teď byl na děkanství, čekaje, až přibudou svatebčané. Po obou stranách oltáře byly zabodnuty prapory soukennické, mistrovský i tovaryšský a lucerny, jak se dělo o cechovních slavnostech. Také ostatní prapory byly v ten den navlečeny a na všech podstavcích hořely svíce.

Průvod se bral od Kořábka s takovou slávou, jako když se přenášela pokladna k novému cechmistrovi. Jenom nebylo šašků, kteří by provozovali veselé kousky pro obveselení diváků. Mistři a tovaryši brali se vážně v černých šatech z dobrého sukna odění, učňové nesli košíky, z nichž rozdávali okolostojícím koláče, jak bývalo v kraji obyčejem. Hudba nebyla nyní účastna. Kořábek šel se starým chalupníkem Bytyškou, jemuž se nikdy

ani ve snách nezdálo, že se jeho synu a celé rodině dostane v Bělčicích takové oslavy.

Nejšťastnější byli snoubenci, ale přece jakoby cosi tížilo hlavy jejich, byli zaraženi a Terezce i slza z oka ukápla. Byla hluboce dojata.

Po proslovu a napomenutí oddal farář sestru s Václavem, při čemž na literátském chóru byla zapěna pěkná píseň. Vždyť Bytyška mnoho let chór ten řídil a teď místo jeho zaujal kaplan, který byl též dobrým zpěvákem.

Farář Kořábek pomodlil se po mši sv. za celý počestný soukennický cech, dav tím na jevo, že pamatuje, z jakého rodu pochází a blaho řemeslníků že mu na srdci leží.

Ku zpáteční cestě už se dostavili hudebníci a vesele odváděli celý cech ke Kořábkovi. Diváci mohli býti bez starostí, všichni hosté se sesedli dobře v obou světnicích až na učeníky, kteří dostali jísti v síni. Bylo jich užíváno k častým posílkám, proto ani stálého místa neměli. Ale jaké bylo všech udivení, když se rozhlédli po stolech a spatřili zde pouze chléb a syrečky! Mnohý nad tím vrtěl hlavou. Takové pohostění si nepředstavovali. Co to znamená?

»Páni mistři,« ozval se Žaloudek, který všechno řídil, »Václav Bytyška vám slíbil dáti svačinu za to, že jste jej mistrovstvím poctili a mezi sebe přijali. Dnes plní slib ten a předkládá Vám to, co bývalo druhdy svačinou řemeslníků při schůzích: chléb, syreček a pivo. Přeji všem dobrého chutnání!«

Hosté věděli, že to jenom tak nastrojeno, cítili z kuchyně vůni rozmanitých dobrých pokrmů masitých, ale museli se dáti do syrečků. Vždyť i děkan a jiní přední měšťané touto staročeskou a starořemeslnickou poctou nepohrdli. Jedli všichni a některým syreček dobře chutnal.

»Pánové, Bytyška vás však pozval také na svatební hostinu,« řekl Žaloudek, proto tolik nepospíchejte a ponechte si místa pro jídla jiná.«

»Ten syreček mně rozdráždil chuť,« poznamenal Juran.

»Znamenitý předkrm,« pochvalovali si jiní, ale přece dbali rady Žaloudkovy. Za chvíli následovala hostina a všem se dostalo jídel chutných a hojných. Kořábek se i v tom vyznamenal. Svačina byla jeho výmyslem, aby všechno mělo na sobě ráz cechovní.

Hosté se rozveselili a hlučná zábava plynula do večera. Otevřenými okny zaznívál hovor a smích do ulice. Někteří chtěli pronésti přípitky, ale všechno napomínání k tichu potkávalo se s nezdarem. Tu měl Žaloudek nápad. Na stěně pro ozdobu viselo cechovní právo u prostřed obrazů. Vlály od něho staré i zánovní pentle od nevěst, přijatých kdysi do cechu. Žaloudek sundav kůžel, udeřil prudce do stolu, volaje: »Cechovní právo!« Rázem všichni umlkli. Ferule posud účinkovala.

»Je viděti, že posloucháte,« usmál se mistr; »někteří pánové by rádi mluvili, prosíme tedy o ticho.«

Zasmáli se tomu vtipu a utišili se. Tu byla pronášena přání novomanželům a prosloveno mnoho pěkných řečí.

Posléze se ujal slova purkmistr, který chtěl přípitky zakončiti.

»Pánové,« řekl, povstav se stolice, »mluvím jistě ze srdce všech přítomných, když přednesu našim milým hostitelům vřelý dík. Ale musím ještě poukázati na způsob, jak náš drahý přítel mistrovství přijal, do stavu manželského vstoupil a nás pozval. Ukázal nad světlo jasněji, že si váží cechu, do něhož před časem jako učeník byl přijat. Třeba že znal svět jiný, nepohrdá starým zařízením, které bývalo jako duší našich českých měst. Tato úcta k cechům zasluhuje vší chvály. Pánové, někteří z nás na čas pobloudili a pomáhali zavrhovati, co překáželo liberalismu a vyznavačům jeho; jsem přesvědčen, že by tak nyní neučinili. Probudili se z dočasného toho opojení. Naopak, my nyní musíme o to pracovati, bychom z toho objetí liberalismu, které nás přímo dusí, vyvázli. Ten úkol na sebe vzal vedle jiných i náš milý Václav Bytyška, jak jsme pozorovali. Chce povznášeti řemesla, aby zvítězila nad soutěží továren a strojů. Cestu a hlavní směr nám naznačil a na nás jest, abychom mu byli ve snahách těch nápomocni. Jenom společnému dílu kyne dobrý výsledek. Spojme ruce své a buďme jako jeden muž! Zachraňme, co se dá ještě udržeti! Na starém, dobrém základě budujme to zlaté dno našim řemeslům. Bytyška bude naším vůdcem. Neopouštějme jej v pracích těch! Potomci budou nám blahořečiti, zajistíme maloživnostníkům pěknou budoucnosť. Těmto snahám našeho drahého hostitele a spolupůsobení všech řemeslníků dobré vůle: Zdař Bůh!«

Trvalo dlouho, než se poněkud svatebčané utišili. Daleko na náměstí a do ulic ozývala se hesla: »Sláva řemeslům! Všechna česť cechům! Zdař Bůh naší budoucnosti!«

I kteří se nesúčastnili slavnosti, opakovali aspoň v duchu a šeptem slova ona.

Bytyška poděkoval za oslavu a přání, potvrdil slova purkmistrova a zval i vybízel k součinnému spolupůsobení v díle tak závažném.

»Budoucnosť ukáže, zdali jsme pracovali marně, nebo zdali jsme se přičinili o prospěch jednotlivců a blaho celého národa, všeho lidstva.

»Bůh bude žehnati počínání našemu,« končil Kořábek a starý Bytyška horlivě zakýval.

Vedlejší světnice byla zatím připravena za síň taneční a hudebníci spustili veselou polku. Bytyška odváděl Terezku nejdříve k tanci a ostatní následovali. Bude-li další život pln veselosti a zda se vyplní přání a sliby právě pronesené se zápalem a nadšením? Takové myšlénky vířily hlavou Kořábkovou. Posléze se utišil a na rtech mu tkvěla slova: »Bůh dá požehnání . . .«

XXI.

Když se v Bělčicích cechovní spolky rozvolnily, vznikaly rozličné besedy, družstva a společky za rozmanitým cílem. Zá-

bava převládala a někde byla výhradní činností spolku. Tu a tam ohlašován dobročinný účel, ale i ten se někde stal pouze pláštíkem. Na posledním místě bylo vzájemné vzdělávání a podporování, které celkem úplně zanikalo ve skutečnosti.

Řevnivostí a touhou po hodnostech a úřadech se stalo, že se počet spolků množil, zabíhaje až ku směšnosti účelu náhlého sdružování. Vynikající osoby musily ke všemu přistoupiti, všudy platiti, ale nikde nesměly účinkovati, by se vyvarovaly pomluv a zášti spolků jiných.

A spolky se navzájem ubíjely, zábavy si kazily, se pomlouvaly a členy si odlučovaly. Jenom o takové nestály, jakým byl švec Strachoň. Ten se dal ve všech zapsati za činného člena, ale nikde neplatil. Užíval výhod, břemena svaloval na jiné. Když mu bylo vyhrožováno vyloučením, odpovídal: »Dobře, ale hned se dám zapsati do besedy občanské a tam zaplatím na rok předem.«

Lidé závislí, obchodníci, kupci, museli odváděti poplatek tu i tam, aby si udrželi zákazníky. Na hospodách bylo mnoho vyvěšeno ohlašních tabulí, že tam ten neb onen spolek má svoje místnosti.

Tausíkové přistupovali chytře všudy za členy, ano hleděli domoci se úřadů a především jednatelství. Pak se muselo všechno odebírati v jejich krámech, sukno na stejnokroj i hřebíky k přibíjení věnců na stěny v sále o taneční zábavě.

Kdo nevstupoval za člena, byl nepřítelem a zpátečníkem, nepřál pokroku, snahám vlasteneckým, a nedovedl se pohybovati v poměrech společenských. A takovým mužem byl i Václav Bytyška se svým tchánem Kořábkem. I jiní se nakloňovali, tito vytrvali. Němeček se z počátku domníval, že četnými spolky sláva a prospěch městu přijde. Juran přebíhal od jednoho ke druhému, hledaje, kde by jej učinili předsedou, Žaloudek k několika přistoupil, ale Bytyška posud odporoval.

Tehdy byl do Bělčic ustanoven nový kaplan Karel Voneš. Nebylo to první jeho místo. Už prodělal rok v německé štaci, pak působil ve městě, kde však nemohl dočkati postupu. I přešel na patronát pánů Vlkánovských z Vlkánova. Byl zkušený, obeznalý poměrů na venkově i ve městě, rád studoval a o vzdělání lidu se staral.

Sotva se ubytoval na děkanství, dostával četné návštěvy jednatelů a předsedů rozličných spolků, z nichž každý jej chtěl získati za člena. Při tom ovšem bylo mu vyslechnouti pohany, metané na druhou stranu konkurenční, jakož i ostré kritiky spolků a družstev. Dálo se tak za příčinou tou, by do nich nevstupoval a hned předem je odmítnul.

Voneš tak pěkně seznával místní poměry, aby věděl, jak se zachovati. Ale v největší podiv byl uveden, když se k němu dostavil výbor Občanské Besedy a přímo jej jmenoval čestným členem. Jednatel už držel v ruce půlarchový diplom.

»Věru nevím,« odpovídal kaplan rozpačitě, »jakých zásluh jsem si dobyl o vaší besedu, že mne hned čestným členem jmenujete.«

»My zaslechli mnoho o vaší důstojnosti, proto jsme si dovolili, vřaditi vás mezi svoje předáky. Všichni vaší předchůdcové tou ctí byli vyznamenáni.«

Beseda si tak pomáhala ke členům a penězům. Čestný člen musí platiti měsíční příspěvky a něco dáti za diplom. Ale Voneš nikomu nesliboval a se nezapisoval.

»Milí pánové,« řekl, »musíte posečkati, až se poněkud po vašem městě poohlédnu a svoje záležitosti si urovnám. Teď bych věru i zapomněl, že k vašemu spolku náležím. Až vás poznám a za dobré uznám, milerád přistoupím.«

Odbýval všechny dosti šetrně, ale také rozhodně. Ani k diplomu se nehlásil. »Musel bych se styděti,« omlouval se, »když bych přijal, čeho posud nezasluhuji. Až si zjednám nějaké zásluhy, pak si diplom nechám.«

A tak mluvil všem. Nemaje pokoje, šel na radu k panu děkanovi. Ten vyslechnuv mladšího spolubratra, jenom se usmíval. Pak ho zavedl do zadního pokoje a ukázal na stěně řady diplomů ode všech místních spolků.

»Takhle se musíte vykoupiti. Každý diplom stojí ovšem pět, deset zlatých, ale pak máte svatý pokoj.«

»Toho já neudělám,« odporoval kaplan.

Děkan pokrčil ramenem.

»Pak je máte všechny na krku a nezbavíte se jich. Už jste chybil, že jste se nezapisoval a diplomem stěnu neozdobil. Budou proti Vám, jako proti Bytyškovi.«

Voneš se tázal, kdo je to, že rovněž odporuje spolkům, nedbaje jejich nepřátelství.

Děkan několik dnů vypravoval kaplanovi po obědě a po večeři, co v Bělčicích za svého působení zažil, jaké proměny se zde udály, jak cechy byly zrušeny a co všechno přišlo v zápětí. Tu pak velmi zhusta bylo vyslovováno jméno Václava Bytyšky i bývalého soukennického cechmistra. Děkan sděloval, jaké snahy má tento mladý mistr se svým otcovským přítelem, jak pořádá přednášky, zachraňuje cechovní zbytky, pozvédá řemeslo, toto před konkurenty chrání, lid vzdělává, ale všem neprospěšným novotám v cestu se staví.

»Ani ty četné spolky nepovažuje za prospěšné, proto se k nim nepřidává. Užitečné cechy nám zrušili, říká, sami malicherné spolky bychom zakládali? Ovšem musí zápasiti a se brániti.«

»Ten muž se mně líbí,« zvolal posléze kaplan, »takových činných a horlivých lidí k opravdové práci potřebujeme. S Bytyškou bych se velice rád seznámil.«

»Nic snadnějšího nad to,« odvětil děkan. »Stačí slovo, a navštíví vás s největší ochotou. Bývalý cechmistr Kořábek často mne navštěvuje. Bytyška je muž vzdělaný a dovede o všem a zvláště o řemesle pohovořiti. Snad se spolu shodnete.«

Děkan už znal snahy svého spolubratra z vypravování o Bytyškovi a městských poměrech. Voneš horlivě přisvědčoval k jednání mladého muže.

»Ale především si všechno rozmyslete,« upozorňoval děkan; »chcete-li s Bytyškou pracovati, čeká vás boj a ne poklid. Ovšem

rozumné lidi záhy přivedete na svou stranu, ale přece zbude mnoho těch, které si znepřátelíte a rozezlíte i při nejlepších úmyslech a snahách.«

»Nelekám se boje,« odpovídal směle Voneš, »a způsobím-li co dobrého, bude mně to nejlepším zadostučiněním.«

Za nedlouho byli Voneš a Bytyška nerozlučnými přáteli. Mladý soukenník projevoval knězi náležitou úctu a kaplan si Václava vřele zamiloval. Seznal brzy jeho životní plán i posud vykonané práce. Bytyška skromně doplnil zprávy děkanovy, tak že si Voneš učinil pojem o tom, co se v Bělčicích a mnohém jiném městě posledně událo. Kněz obdivoval svého nového přítele a byl hned ochoten s ním se spojiti a za stejným cílem pracovati. Voneš nerozuměl řemeslu, to přenechal úplně Bytyškovi, ale chtěl zasáhnouti do společenských poměrů, aby poněkud náhrada se stala za stará cechovní družstva.

Voneš a Bytyška často se stýkali a mnohou poradu mezi sebou měli. Probrali také místní spolky a uvažovali o jejich činnosti. Zde zvěděl Voneš ještě více než od děkana. Oproti všem výstrahám nevstupoval do žádné besedy a čestných diplomů nepřijímal. Když ve známosť vešlo, s kým se zpřátelil, ani ho nenutili, předvídajíce, že by to bylo marné.

Po delších úvahách a poradách vybrali se Voneš a Bytyška a dali se ohlásiti v sousedním zámku u vrchnosti. Kaplan zde už byl dříve, aby vzdal poklonu svému patronu. I nyní byl srdečně přijat.

»To jsem si myslel, že se brzo sejdete,« smál se Vlkánovský. »Oba horujete za jedním cílem. A což jste se nesúčastnili výletu, který pořádá Záboj ke Studánce?«

»My po výletech netoužíme, hraběcí milosti,« odpovídal kaplan, »a nejsme členy Záboje. Soukromá vycházka je nám milejší.«

»Přišli jsme sem s tou uctivou prosbou,« ujal se slova Bytyška, »by nám hraběcí milosť byla nápomocna a protektorát přijala při založení spolku.«

Vlkánovský vyskočiv, zvedl ruce k hlavě a volal: »Pánové, co i na vás sedlo spolkařství? O to vás snažně prosím, abyste nezakládali žádný nový spolek. Už jich máme dost.«

»Ale náš spolek,« pokračoval za Bytyškou Voneš, »bude zcela něco jiného, než všechny přítomné.«

»Tak mluvili všichni a pak to bylo ples — výlet — bál do nekonečna.«

»My chceme však založiti spolek podpůrný — živnostenský,« dokládal Bytyška.

Na ta slova se Vlkánovský poněkud zarazil. Byl všech spolků v městě čestným a činným členem, protektorem a přispívatelem, ale že by takový v Bělčicích existoval, se nepamatoval.

»Náš spolek má nahražovati zašlé cechy a uskutečňovati plány, které jsem nejednou rozvinul,« pokračoval Bytyška. »Nyní nelze zřízení cechovní ani do té míry udržeti, by nejmenší záležitosti vyřídila. Ale živnostenský spolek sdruží všechny dobré vůle a bude podporovati ty, kteří svobodou živností ze řemesl-

níků přímo žebráky se stali, jak máme příklad na Marhulovi a jiných soukennících.«

»Smutné jsou to poměry,« přikyvoval Vlkánovský, »přičiňujeme se ze všech sil, dáváme pracovati jenom u řemeslníků, ale přece nemůžeme zastaviti onen novověký proud, který se na živnosti valí. Myslíte-li zaříditi takový spolek, tu jsem vam k službám a budu nápomocen vašim snahám.«

Svobodný pán z Vlkánovic podal oběma pánům ruce a přinutil je, aby se posadili. Tím jim dal na ruku, že si přeje, aby obšírněji pojednali o účelu dnešní cesty do zámku a zamýšleném spolku. Jak Bytyška, tak Voneš vykládali. Do nového družstva vsunou zbytky cechů a založí pokladnu, do níž by všichni členové přispívali na schudlé řemeslníky.

»Později se dá snad i něco jiného prováděti, prozatím budeme spokojeni, když se nám toto aspoň podaří. Nechceme zůstati při slovech, ale přistoupíme k činům.«

Vlkánovský už nejenom důvěřoval, ale i schvaloval chystané družstvo. Poukázal také na boje a odpory, ale předpovídal skvělý výsledek. Také podal některé pokyny, jež byly s ochotou přijaty. Voneš hned podal opis stanov, o jejichž potvrzení bude zažádáno.

Přízní Vlkánovského byli oba strůjci podpůrného spolku velice potěšeni. Kořábek byl dávno přibrán v poradu a mnoho se napřemýšlel a nauvažoval o jednotlivých odstavcích stanov, aby nebylo na nic zapomenuto.

»I to jsem rád,« říkal, »že soukenníci budou opět na prvém místě. Vždycky jsme nade všechny vynikali, i když nás řezníci počali utlačovati. A doufám, že za námi půjdou jiní, až poznají výhody takového sdružení.«

Kořábek už nemohl mnoho pracovati, měl tedy dosti času k takovým úvahám a starostem.

Teď byli přibráni Vendelín Žaloudek, Valentin Němeček, Matouš Juran a jiní. Jedni zrazovali, druzí schvalovali podobné jednání. Ale Bytyška nepolevil. Horlivě vyvracel pochybnosti a námitky sousedů, odvolávaje se i na svého spojence kaplana Voneše, který dodával slovům a názorům soukenníkovým vážnosti a svým vlivem urychloval vyjednávání za podpůrným družstvem soukennickým.

XXII.

Bělčické spolky a společky byly právě v proudu pořádání zábav, když tiše a bez hluku začalo nové družstvo svoji činnosť. Když se rozhlásilo, co se připravuje, mnozí se smáli, vrtěli hlavami a dělali nemístné narážky.

»Ach, to se soukenníci zase zvedají! Rádi by vyvolali staré cechy a upjali nás do nich. Poslední skon pořádků cechovních.«

Jiní vyčkávali, co se ze všeho vyvine a nemohli pochopiti, jak si Voneš a Bytyška mohli vzpomenouti zařizovat spolek, když sami do žádného nevstupují. Kdo jim tam půjde? Koho k sobě dostanou?

Ale podivení ještě rostlo, když nikdo nebyl do nového družstva ani zván, ani donucován a Tausíkům byl příspěvek docela navrácen. Také se neděly přípravy ke slavnosti, k hlučnému otevírání besedy, svěcení praporu, volbě funkcionářů a podobně. Všechno konáno tak tiše a nenápadně. Posud se nevědělo, v kterém hostinci nový spolek bude míti svoje místo, kde se chce scházeti, na kterém sále pořádati plesy. Ale jak byli překvapeni, slyšíce, že u Kořábka ve velké světnici bude odbývána hned první schůze.

Vlkánovský spolky podporoval, odváděje příspěvky roční a platě vstupné do zábav, ale žádného spolku nenavštěvoval. Teď však přijel do Bělčic a před Kořábkovým stavením vystoupil z kočáru.

To bylo přece s podivením a hádáno, že to činí k vůli kaplanovi, který se záhy těšil přízni v zámku i v osadě. A za Vlkánovským dostavil se děkan, purkmistr a dosti četně soukenníků.

Po městě bylo dost uvažováno o novém spolku a četní předsedové a výboři si oddechli, slyšíce, jaký jest účel jeho, podporovati řemeslníky v nemoci, ve stáří, zemřelým strojiti slušný pohřeb, zaříditi pro cestovné řemeslníky noclehárnu, pro churavé jakýsi pensionát, nadějným jinochům dávati nadace k cestování a poučování se ve větších závodech, oslavovati služby Boží, vzdělávati členy a podobně. Tento učel nezdál se býti ostatním spolkům nebezpečný. Neplatí-li členové měsíční příspěvky dosti správně, nebudou připlácetí ani větší částky do podpůrného spolku a ten se brzy rozpadne. Ani Vlkánovský ho neudrží, ani kaplan neuchrání a Bytyška zde se dočká sklamání, třeba se mu dříve dosti pěkně dařilo.

Takové naděje probleskovaly v hlavách lidí, kteří novému podniku nedůvěřovali a nepřáli. A v Bělčicích se zatím spolkařilo dále. Bytyška zatím pracoval tiše ale rozhodně za svým cílem. Nejštědřejším podporovatelem spolku osvědčil se pan z Vlkánovic, který hojně přispíval peněžitě i naturáliemi a dřívím pro místnosť, určenou za pensionát řemeslníků. Voneš přikládal důvtip a Bytyška pracoval jako jednatel. Všichni tři pak spojivše svoje síly, šli vítězně ku předu.

Za nedlouho pozorovali funkcionáři rozličných zábavních spolků, že jim ten neb onen člen ubyl. Doplatil dluh, odevzdal hodnosť, byl-li jakou pověřen a slušně se poděkoval. Marné bylo volání, napomínání a donucování. Ani diplomy čestných členů netáhly. Děkan je všechny jednou sňal a svinul.

Předsedové spolků nemohli pochopiti obrat onen a na podpůrný spolek hned ani nevzpomněli. Hádali, že jim byli členové odluzováni jinde a navzájem se podezřívali. Nadále pěstovali zábavu, ale také účastenství bylo menší. Počaly společky živořiti, až se některé rozešly a zanikly.

Jaké účasti a oblibě se těší podpůrný spolek ukázalo se o Božím Těle, kdy jako druhdy cechové, v plném počtu postavil se pod korouhve. Členů spolku toho byla dlouhá řada, v čele šel pan Vlkánovský z Vlkánova a hned vedle Bytyška s Kořábkem.

Měšťané se divili, jak mnoho má nejmladší spolek účastníků z Bělčic a okolí. Z velkostatku všichni úředníci a služebníci šli za svým pánem.

Řemeslníci se valem přidávali a kdo váhal, přistoupil, seznav blahodárné účinky spolku. Zde byla nejenom zábava, ale i vzdělání, podpora a uskutečnění plánů, jež Bytyška pronášel před lety. Od slov postoupil ke skutkům a činnosť ta přinášela zdárné ovoce. To lákalo sousedy a kdo nepotřeboval nikdy podpory od spolku, aspoň ty snahy podporoval.

Průvod o církevní slavnosti mnohým otevřel oči; předsedové seznávali, kam se jim poděli členové, a jiní viděli, odkud spolek mohutní, že může podnikati veliké vydání k dobru svých spoluúdův. Proti tak mocnému živlu báli se nyní i nepřátelé bojovati, tak že se mohl v pokoji rozvíjeti a dále pracovati.

To pak všichni schvalovali, že mohutný spolek, vládnoucí jměním a mající v čele nejpřednější muže z města a okolí, přece nestydí se kráčeti pod starými prapory zrušených cechů a nositi lucerny a podstavce, jak se dálo před léty. Také bylo pozorovati, že se ve spolku slučují příslušníci rozličných řemesel a že zde stará řevnivosť za své vzala. Tím spolek získá na členech a síle své. A nadále hostila jej veliká světnice Kořábkova, vyzdobená cechovními odznaky, jež spolek sbíral a ukládal pro paměť potomkům. Starý Kořábek byl jako pečlivým strážcem předmětů těch posvěcených starobylostí a významem. K starým listinám připojovány nové a podpůrný spolek byl jako pokračováním cechů při změněných poměrech a na stanovách, vládou potvrzených.

* * *

K podzimu připutoval do Bělčic muž v prostředních letech s menším tlumokem na zádech. Tvář pocestného byla zarostlá vousem a na čele už se jevily znatelné vrásky. Měl namířeno dále, v Bělčicích se nemínil zdržeti, ale byl odpoledne překvapen deštěm, proto se opozdil.

Rozhlížel se po ulicích a pokud bylo viděti, četl nápisy na domech. Někdy se poněkud pozastavil, jakoby vzpomínal, jindy zavrtěl hlavou, byv nějakou novotou překvapen. A schválně vyhledával ulice vzdálenější, aby si všechno důkladně prohlédl. Už mohl býti na náměstí, ale ještě zašel na Račana, dal se ulicí, ke kostelu vedoucí, a všudy jej něco zajímalo. Do hovoru se s nikým nedával a lidem se vyhýbal. Zdálo se, že někoho poznává, ruka maně sahala po klobouku, ale zase se zdržel.

Cizince si málo kdo povšimnul. Takoví cestující denně prošli městem a jak přišli, tak zase se vytratili po okresní silnici dále k jiným městům, kde hledali práci neb o ni ani nestáli a pouze obtěžovali.

Příchozí postál chvíli na náměstí a pak zaměřil k »Růži« do hostince. Také se zde nepoznával a patřil udiveně na nového hostinského. Žádal za nocleh.

»Jste-li řemeslník na cestách, pak se přihlaste v řemeslnické noclehárně,« odpovídal hostinský. »Proč byste se krčil někde a marně platil? Tam dostanete čistou postel a něco k jídlu.«

Tato zpráva cizince zarazila a to ne nepříjemně. Dal si ukázati noclehárnu a bez vůdce trefil do ulice a pěkného jednopatrového domku. Pokud v podvečer viděl, četl, že jsou zde místnosti v prvém patře jakéhosi podpůrného spolku, v přízemí na pravo nemocnice a na levo noclehárna. Namířil sem a byl přijat ochotně. V muži, který od něho přijímal pracovní knížku, poznával bývalého mistra tkalcovského Hakula. Od něho také byl pozván k večeři a vykázáno mu lože.

»Budete zde sám,« připomínal domovník, »posud se nikdo nepřihlásil. Jindy nám postele sotva dostačují. V nemocnici mám dva staré řemeslníky.«

»Prosím vás, kdo to všechno zařídil?« tázal se cizinec.

Domovník jakoby na otázku onu čekal. Kdokoliv sem zavítal, každý se tak poptával.

»Podpůrný, řemeslnický spolek, který se zde před několika roky ustavil a pro nějž už v žádném domě místa nebylo. Má pěkné peníze a může něco podniknouti.«

Domovník chtěl odejíti a už stál ve dveřích, když pocestný řekl: »Toť jistě dílo Bytyškovo!«

Hakul rychle se otočil a do světnice se vrátil.

»Vy znáte pana Bytyšku a zdejší poměry?«

»Byl jsem zde před lety tovaryšem — «

»Aj! Snad ještě za dob cechovních?«

»Ano, za slávy jejich a při náhlém úpadku. Jsem František Rozdroj, tovaryš Matouše Jurana.«

Podivení Hakulovo bylo nemalé.

»Kterak se tu béřeš? Tak náhle jsi město opustil a už jsme myslili, že se nikdy nevrátiš.«

Hakul teď ochotně přisednul na lavičku u okna.

»Byl jsem doma v Tišově, pracoval jsem na rozličných místech, také mnoho cestoval a se potuloval bez práce, až jsem slyšel, že se v této krajině řemesla a zvláště soukennictví zvedá. I pustil jsem se sem.«

»Snad by tě pan Bytyška nebo některý soused opět do díla přijal,« mínil Hakul.

Rozdroj mávnul rukou.

»Zde bych se nikdy neusadil,« odpověděl. »Mnoho se při mně změnilo, ale pýcha mně neopustila. Tady bych den co den viděl svoje pokoření, svoji porážku. Poohlédnu se po jiných okolních městech, kde posud soukennictví kvete.«

Hakul pokrčil ramenem.

»Jak rozumíš. Máš zkušenosti. Já také kdysi pýchou se dal uchvátiti a pak jsem klesnul, stav se z mistra nádeníkem. Teď jsem rád, že mě zde opatřili místo na stará kolena.«

Rozdroj byl rád, že naleznul ochotného muže, který mu vypravoval, co se v Bělčicích událo. Vyptával se a bylo mu až protivné, že se veškeren život točil kolem Bytyšky. Také si prohlédl dům, sál v prvém poschodí s bohatou knihovnou, jevištěm a četnými cechovními odznaky. Četl na tabuli řadu členů, z nichž mnohé osobně znal.

Na černé desce bylo napsáno: »Bedřich Juran« a vedle otazník.

»Co to znamená? Toť mého bývalého chlebodárce syn,« ukazoval Rozdroj.

»Touží, aby byl přijat do spolku a jméno jeho vyvěšeno, by členové rozhodli, přijmou-li jej mezi sebe,« vysvětloval domovník. »Ale jistě přijat bude, poněvadž je to zcela spořádaný jinoch.«

»Toť je zařízení cechovní!« poznamenal Rozdroj.

»Staré časy se opět vracejí, ovšem v jiné formě,« řekl Hakul, odváděje nocleháře do nemocnice o dvou prostranných světnicích. Jedna byla určena pro schudlé řemeslníky, aby zde trávili konec života, druhá byla připravena pro ty, kteří se těžce rozstonali a pro něž snad v soukromém domě nebylo místa.

Rozdroj přítomné starce znal, ale neprozradil se jim. Zařízení musil pochváliti.

Pak se navrátil do noclehárny, usedl opět na lávku a dotazoval se na jednotlivé řemeslníky. Někteří už zemřeli, jiní se vystěhovali, ale jádro měšťanstva zůstávalo. Také poslední dobu byl do města větší příliv obyvatelstva z venkova.

»A co dělá Marhulova rodina?«

»Jeden syn dostal od podpůrného spolku nadaci a teď je na Moravě, kde také Bytyška svého času odbýval si léta vandrovní.«

»A co Žaloudek?«

»Pracuje společně s panem Bytyškou a vede se mu obstojně,« odpovídal domovník.

»Jak obchodují Tausíkové?« vzpomněl si Rozdroj, probíraje známé osoby.

»Šlo by jim to, kdyby náš podpůrný spolek nestavěl jim příslušných hrází. V Kostelní ulici otevřel krám, kam řemeslníci dodávají výrobky, jež se zde prodávají. Máme spolu závod se střižním zbožím rukodílným a vedeme obchod se vším, co v krámech Tausíkových.«

»A kdo založil závod ten?«

»Peníze poskytla naše vrchnosť a závod vede pan Bytyška,« odpovídal domovník.

»Bytyška a jenom Bytyška!« v duchu opakoval si Rozdroj hněvně a závistivě. A musil o něm slyšeti ještě více, z čehož poznal, jaké oblibě se muž ten ve městě těší a jakých zásluh si dobývá.

»Bývalý cechmistr Kořábek posud živ?«

»Živ a zdráv. Má radosť z vňoučat. Už nepracuje. Na čas vyjíždí k synovi na faru a doma se těší ze štěstí své dcery. Pamatuješ se na Terezku? Vzal si ji pan Bytyška. — «

Nyní Rozdroj projevoval přání, že by si rád po cestě odpočinul. Dosti toho slyšel a po zprávách podrobnějších o svem soupeři ve štěstí netoužil. Ale nemohl usnouti ani v pohodlné posteli pod čistou přikrývkou ve vyvětrané světnici. Hlava se mu přímo točila nad tím, co slyšel a viděl. Jak daleko přivedl to Bytyška? A kde je za ním on, bývalý jeho konkurent v lásce, zápasech a snažení?

Dlouho vyhlížel Rozdroj oknem a uvažoval. V hlavě se mu rojily podivné myšlénky. Časně ráno vstav, chystal se na

odchod. Nemínil se s nikým setkati se zde v řemeslnickém domě ani v městě. Když už byl připraven na cestu, vstoupil Hakul domovník.

»Každý noclehník musí se zapsati zde do knihy,« ukazoval, namáčeje brkové pero.

Rozdroj se zarazil.

»Musí tak býti?« zeptal se.

»Aspoň posud každý se zapisoval. Nevím, proč by kdo zdráhal se takovou maličkosť učiniti, umí-li psáti jako na příklad ty.«

»Ale mě na tom záleží, aby se zdejší sousedé a především Bytyška nedověděl, že jsem zde pobyl jako cestující a užíval toho, proti čemuž jsem hned v počátcích bojoval,« stísněným hlasem pronášel Rozdroj.

»Když si tak přeješ, budu ti po vůli, ale nevím, proč bychom měli zapírati, na čem jsme,« řekl Hakul, zavíraje podlouhlou, černě vázanou knihu.

Za chvíli František Rozdroj odcházel z města. Nedalo mu to, aby se neohlédl po domě Kořábkově, kde otevřenými okny bylo slyšeti hlasy, tlučení stavů a dětský smích. Rozdroje pojednou cosi pohnulo a pobídlo k rychlejší chůzi, v duši se mu ozvalo svědomí a slyšel hlas v nitru svém: »Jdi a čiň podobně . . . «

Píseň naděje.

Jako ten, kdo ze žaláře
zří v den jarní plný záře,
tak já hledím z tmavé noci
v světlou říši hvězd.
Rekněte mi, hvězdy zlaté,
budu také jedentkráte,
účasten té věčné slávy,
jež nám cílem jest?

Proč bych po své zemské pouti
měl se v nivec rozpadnouti?
Jsem-li hmotou, jste vy hvězdy
také hmotou jen!
Proč by duch můj bez účasti
měl být na té hvězdné vlasti —
či můž hmota nesmrtelnou,
duch být zmaru plen?

Budu tedy dále žíti,
z nesmrtelné číše píti,
spatřím Toho, Jejž nám smysly
nelze pochopit;
duše, které oplakány,
rozbily tam věčné stany,
jedenkráte spatřím přece —
ó ten božský cit!

Po hvězd paprscích duch jezdě
bude ode hvězdy k hvězdě
jak zde stále touhou hnaný
v nové sféry spět,
pochopí tam onu víru,
že jest nekonečnosť míru,
že jest neobsáhlý prostor,
věčný času let.

J. Milota.

Záhady světa a bilance vědy.

Píše duch. prof. **Fr. Horáček.**

* DOKONČENÍ. *

XI.

Motto: »Tenez, j'explique du latin quoique jamais je ne l'aie appris; et voyant l'autre jour écrit sur une grande porte collegium, je devinai que cela voulait dire collège.« Molière George Dandin Act. III. 1. (Hleďte, já umím latinsky, ač jsem se mu nikdy neučil; a vida jednoho dne nad velikými vraty nápis „Collegium«, uhodl jsem hned, to asi znamená kolej.)

V učené rozmluvě s doktorem Faustem (1. díl, 1. jednání) vyznává Mefisto skroušeně: »Allwissend bin ich nicht; doch viel ist mir bewusst — vševědoucím nejsem, ač jest mnohé mi povědomo!« Jaký to nevědomý hudlař, ten Faustův rarach, který to, že i čarovati dovede, přece skromně doznává, že mnoho je věcí, o nichž nic neví.

To je Jenajský profesor a čtyřnásobný doktor *Haeckel* (Dr. philos., Dr. med., Dr. jur., Dr. scient.) jinší chlapík! Jako kdysi *Hegel* ve zpupné marnivosti odvážil se říci: »Já odkryl všechny taje světa; po mně nezbývá v ohledu tom nic více činiti, člověčenstvo nemá nic více zapotřebí, než aby theorii moji dále vyvinovalo a všechněm odvětvím věd přizpůsobovalo« — tak také *Haeckel* s pohrdáním mluví o těch učencích, kteří nedostatky lidského rozumu při zkoumání světových záhad upřímně doznávají: »Na Hegela nikdo více nevěří; za to povstal nový prorok — Haeckel! Dříve Hegel, nyní Haeckel. Opět naráží na sluch náš ohlušující »heureka!« Záhada světová jest rozluštěna, Sfynx střemhlav vrhá se do propasti, na zemi nastává ráj, nový život v paláci čistého Rozumu je přede dveřmi: v nejsvětějším stánku pak vystavena bude místo Boha modla: »*Ratio Haeckelii primigenia*!«[1]) Tak líčí nejposlednější čin Haeckelův slavný přírodozpytec Paulsen.

Abychom si dovedli představiti velikost »učené« troufalosti *Haeckelovy*, dovolíme sobě krátce nastíniti podružné problemy, z nichž veliká záhada světová záleží. Jednotlivé otázky znějí:

a) Jaká je podstata hmoty a síly?
b) Která je příčina pohybu?
c) Která je příčina života?
d) Kterak lze vysvětliti účelný pořádek v přírodě?
e) Jak se dá vysvětliti vznik pocitu a vědomí?
f) Jak lze vysvětliti rozumné myšlení a mluvu?
g) Kterak lze vysvětliti svobodu lidské vůle? —

Svrchu bylo ukázáno, kterak za všech věků duchové nejvybranější o řešení otázek těchto se pokoušeli, avšak — nadarmo! Učenci vynikajícího jména oddávají se tupé resignaci, vyznávajíce skroušeně »*Ignoramus et ignorabimus*«, v kterémž přiznání možno

[1]) Der Kampf um die Welträthsel, Bonn Emil Strass 1900 p. 9.

tušiti počátek nové doby vědecké, kdy učenci navrátí se opět k Bohu a náboženství, dle krásných slov básníka *Metastasia*:

L'onda dal mar divisa
Bagna la valle e il monte:
Va passagiera in fiume;
Va prigioniera in fonte:
Mosmora sempre e geme
Finche non torni al mar;
Al mar dove ella nacque,
Dove acquistó gli umori,
Dove d'a lunghi errori
Spera di riposar (Artas. III. 1.)[1])

Jinak bojovný *Haeckel!* On se nepokoří! Pro něho nechová svět žádné záhady! Jeho systémem vysvětlí se vše! Poslyšme trochu:

Otázky sub. a, b, e vysvětlení prý docházejí *monistickým* pojmem podstaty; záhady sub c, d, f docházejí uspokojujícího vyložení naukou vývojnou (evoluční); záhada sub g není prý vlastně záhadou, nýbrž klamnou domněnkou!

K posouzení vědecké methody tohoto moderního »giganta«, který přímo syčí nenávistí proti Bohu a Jeho sv. Církvi, dovolíme si sděliti krátký výtah z jeho kapitoly o vzniku druhů živočišných. *Biogenetický* princip (Das biogenetische Grundgesetz) jest Haeckelovi šiboletem, kterým troufá sobě vysvětliti veškeré záhady fysiologie i biologie i morfologie! Poslyšme trochu jeho katechismus:

»Vznik prvních organismů znázorňuje nám zákon *biogenetický*, který sluje následovně: *Ontogenese* jest krátká a rychlá rekapitulace *Fylogenese!* Ontogenese znamená dějiny vývoje zárodku jedincového, fylogenese značí postupné proměnné dějiny druhu. Určitěji řečeno, *ontogenie* představuje vývoj, průběhem kterého z nejjednodušší buňky zárodkové — plasmodium, plastidule, einfache Zelle — vylíhnou se posloupně larvy, přicházející vždy z formy nižší ve vyšší, až se dosáhne formy dokonalé, kde hotový jedinec z vězení svého se prodere k životu! Pravda, sám Haeckel doznává, že pouze *ontogenese* — metamorfosa individuální — s jistotou dokázati se dá! *Fylogenese* je hypothesa pouhá, jelikož tvary přechodné ani u jediného druhu, byť i ve stavu fossílním, nemohou býti konstatovány. Společný pratvar vícebuněčných organismů domnívá se Haeckel zříti v larvě, jíž *gastraca* přezděno. Než zde třeba pro lepší porozumění sděliti hlavní body *morfologie* Haeckelovy.

Dle této rozpadá se veškeré živočišstvo ve 2 hlavní veliké skupiny: *a)* obsahuje živoky jednobuněčné t. z. *Protozoa; b)* živoky mnohobuněčné s buněčným tkanivem, t. z. *Metazoa* (Gewebethiere). Ústrojí protozoí záleží po celý život v jediné buňce — na nejvýš skupí se více buněk ve volnou kolonii, t. z. *caenobium.*

[1]) »Vlna od moře odloučená — Svlažuje dolinu i horu — Putuje na chvíli v řece — Zajatcem stane se v zdroji — Repce vždy také i stená — že nemá návratu k moři — k moři, kde zrodila se — kde nabrala své vláhy — kde po dlouhém bloudění — Doufá spočinout sobě.«

Ústrojí *metazoí* jest na počátku jednobuněčné, avšak později vyvine se z něho tkanivo vícebuněčné.

Odtud také pochodí, že způsob rozplozovací u obou skupin jest zásadně rozdílný. Protozoa množí se bezpohlavně, buď mechanickým poltěním, neb vyháněním ok a pupenců, nebo posléze vyměšováním spor.

Metazoa naproti tomu mají jedince různopohlavné a množí se vývojem zúrodněných vajíček.

Proto také nacházejí se pouze u metazoí *listy klíčné* (Keimblätter), z kterých vyvine se tkanivo ústrojného jedince. Veškerá metazoa mají na prvním stupni svého vývoje pouze 2 klíčné listy, které venkoncem všude slouží stejným účelům: Z listu vrchního vyvine se pokožka a soustava čivní, z listu spodního kanál zažívací a útroby ostatní.

Organism za tohoto stupně nazval Haeckel »Darmlarve« čili »*Gastrula*«; její vid podobá se podlouhlé číši, jejíž stěny zrobeny jsou zmíněnými dvěma listy klíčnými, ústí představuje t. z. praústí — Prostoma, Blastophorus — dutina pak vnitřní tvoří primitivní ústroj zažívací, t. z. prastřevo — Progaster, Archenteron.

Jelikož gastruly veškerých tříd živočišných jsou stejné, (sic!) dí *Haeckel*, uzavírám, že veškerá *Metazoa* vyvinula se z jedné praformy kmenové, t. z. *Gastraea*, která setrvala v podobě této po celý život ne jako larva, nýbrž jako hotový, dokonalý jedinec. (Laurentische Stammform.)

O vývoji zárodku lidského bájí Haeckel: Vznik listů klíčních mnohonásobným dělením buňky kmenové, povstání gastruly a dalších, od ní odvozených tvarů přechodních, děje se u člověka zrovna tak, jako u vyšších ssavců ostatních. Nejdůležitějším mezi těmito tvary jest po gastrule t. z. *chordula*, který typ u všech obratlovců je v zásadě stejný: směrem osy podélní vyskytne se pojednou pevná příčka, která je napjata přes dutinu živoka jako struna přes loutnu. (Odtud název chordula—chorda = struna. Pozn. spis.) Chorda tato jest základ budoucí páteře. Nad chordou vyvine se z horního listu klíčného mícha, pod chordou průcho zažívací. Později teprvé objeví se po obou stranách osy oné počátky obratlů, načež rozčlenění obratlovce doznává dalšího pokroku. A sice tím způsobem, že v předu na průchodu zažívacím protrhnou se štěrbiny žábrové, otvory to chřtánu, jimiž původně u našich předků za stadia rybího (!) voda, z niž byli čerpali vzduch k dýchání potřebný, opět byla vymětena na venek. Následkem tuhého zákona o dědičnosti vyskytnou se žábry tyto u zárodku lidského i jiných obratlovců bez výjimky; ovšem jen na krátkou dobu, poněvadž jich kromě ryb žádný jiný živok nepotřebuje. I když u zárodku lidského na místě, kde má býti později hlava, 5 mozkových měchýřů vyroste, kdy po stranách oči a uši nasazovati se začínají, i když na trupu objeví se počátky noh v podobě zakulacených plochých pupenců, které ze zárodku, rybám podobného na povrch vyskočí — i za tohoto pokročilého stadia jest plod lidský plodům ostatních obratlovců tak podobný, že jich ani rozeznati nelze!

Zříme-li tudíž, kterak za určité fáse vývojné zárodky člověka a opice, psa a králíka, vepře a ovce nejsou k rozeznání, nemůžeme faktum (sic!) toto vysvětliti jinak, než »*společným původem!*« (Natürliche Schöpfungsgeschichte p. 689.[1])

Toť tresť *Haeckelovy* zoologie i fysiologie, prostředkem, které za pomoci evolucionismu darvinovského snaží se vyložiti původ všeho živočištva od jednobunečného nálevníka až k buňkovému státu, který představuje člověka.

Neméně romantická je *psychologie* Haeckelova. Ovšem že Aristotelovský pojem duše co podstaty nehmotné je Jenajskému professoru cizí, neboť definuje duši: »Die primaere Ergonomie der Materie«. Každá buňka má prý svou vlastní duši; ovšem že nejsou všecky stejné hodnoty, nýbrž dle Haeckela existuje hnedle celá hierarchie dušiček nejmenších, malých i velkých. Nejníže nachází se:

1. T. z. »Zellseele« — *dušička buněčná* na prvním stupni fyletické (kmenové) psychogenese. Takovou dušičku mají jednobuněční protisté, na příklad známá »Amæba diffluens«. Dušičku tuto pokřtil Haeckel na jméno »*Cytopsyche solitaria*«.

Mnozí protisté žijí ve společnostech — Protisten — Canobien — n. př. Volvocineae, Radiolarie, Mastigophora a j. v. Zde jednotlivé dušičky splynou v jednu, t. z. »*Cytopsyche socialis*« — Společná dušička buněčná.

3. Polypi, houby a organismy mnohobuněčné s vyvinutým tkanivem sice, avšak bez soustavy čivní, obdařeny jsou t. z. »*Histopsyche*« (Vielzellige Gewebsseele.)

4. Bezobratlovci, mající nervovou soustavu s orgánem ústředním, jsou ovládáni t. z. »*Neuropsyche*« (inconscia), která působí, že život sice cítí, ale postradá sebevědomí.[2]) Na tomto stupni stojí n. př. t. z. Tunicata.

5. Zvířata od měkkýšů počínaje, hlavně Arthrozoa a Vertebrata, která mají nervovou soustavu s dokonale vyvinutým ústrojím ústředním, jsou sídlem t. z. »*Neuropsyche*« *(consicia* Pozn. spis.) duše čivní s pociťováním vědomým.

Originální věru jest způsob, kterým Haeckel tuto svoji psychologii fyletickou snaží se dokázati. Romanopisec Jules Verne je holým prosaistou proti Jenajskému filosofu.

»Podivuhodné úkazy, které při zúrodnění pozorovati lze, mají největší důležitost pro psychologii, najmě pro nauku o duši buněčné, která je jejím prvotním základem. Neboť důležité pochody početí, při němž mužská buňka zárodková (männliche Spermazelle) s vaječnou buňkou ženskou (weibliche Eizelle) splývá v jednu novou buňku společnou, mohou pouze tehdá pochopeny býti, přiřkneme-li oběma buňkám pohlavním jakýsi druh nižšího oduševnění. Obě buňky cítí svoji blízkost, obě bývají přitaženy

[1]) Sdělíme později, jakého prostředku se uchopil Haeckel, aby zárodek lidský, opičí, psí a králičí vykazovalo vid podobný. Pozn. spis.

[2]) K vůli uvarování možného nedorozumění podotýkáme, že psychologové moderní činí rozdíl mezi pociťováním vědomým a bezvědomým. Tak dí Wundt ve svém spise »Vorlesungen über die Thier- und Menschenseele: »Jedenfalls existieren umbewusste Empfindungen«. Náhled tento sdílí také Kohlhofer ve svém díle »Die Natur des thierischen Lebens- und Lebensprinzips«. Pag. 9. Poznámka spisovetelova.

navzájem jakýmsi pudem smyslným, jehož specifická povaha asi s čichem porovnati se nechá, pohybují se tak dlouho, až ve spojení splynou v buňku jedinou.[1]) Od povahy buňky smíšené, která je podmíněná vlastnostmi obou roditelů, závisí také individuální psychický karakter každého plodu.« (Welträthsel.)

Pud, který obě buňky k sobě přitahuje, nazval Haeckel, jenž vůbec utvořil sobě vlastní kabbalistické názvosloví »Sexuelle Zellenliebe,« »Erotischer Chemotropismus,« »Cellularer Instinct« a tak podobně.

Na jiném místě shrnuje Haeckel svoji nauku *ontogenetickou* v těchto větách:

1. Každý lidský jedinec jest na počátku svého bytí pouhá jednoduchá buňka;

2. Tato buňka kmenová (Cytula) vzniká kopulací dvou buněk různopohlavních: »Ovulum« a »Spermium« zvaných;

3. Obě tyto buňky chovají různé *duše buněčné*, t. j. obě vyznačují se různými formami pociťování a pohybování;

4. V okamžiku kopulace splynou dohromady nejen plasmatická tělíska obou buněk a jich jadérka, nýbrž také jejich duše, t. j. napjetí sil, které se tajilo v obou buňkách a na hmotu plasmatickou neodlučně bylo vázáno (ejhle monistické kopýtko! Pozn. spis.) spojí se k utvoření napjetí nového, kteréž dlužno považovati jako duševní zárodek nově utvořené buňky kmenové.

5. Odtud (!) pochodí, že jedinec zrozený chová v sobě vlastnosti roditelů obou. Kopulace buněk různorodých značí počátek i individuální existenci člověka; odtud povstává nejen buňka kmenová, nýbrž také její duše.

Vůbec není Haeckel ve své theorii o duši konsekventním, nýbrž hoví bezuzdnému elekticismu, vybíraje z různých soustav to, co se mu právě do krámu hodí a zamlčuje to, co jeho nauce se příčí. Někde zdá se, jako by i dušičky buněčné byly transcendentními reálami ve smyslu Herbartově. Tak stanoví H. stupnici mohutnosti představovací následovně:

a) Cellulare Dokesen. Již u jednoduchých jednobuněčných Protistů mohou dle H. pocity zanechati v psychoplasmatu stopy trvalé, které pamětí (!) buněčnou mohou znova vyvolány býti;

b) Histonale Vorstellung. Na vyšším stupni nachází se mohutnost představování historiálního, (risum teneatis, amici?) které se děje v buňkách gangliových bez vědomí individua. Rovnoběžně vyvíjí se historiální paměť! (Welträthsel p. 136.);

c) Nejvýše stojí *jednota vědomí,* jakožto ovoce associace představ. Haeckel, který na účelnost vesmíru za řízení Božího nevěří, musil vynalézti tuto nauku abstrúsní, aby jako výtečný morfolog mohl i jen poněkud vyložiti neproměnnou stálost tvarů druhových.

»Při více než 4000 Radiolarií,« tak vyznává, vyznamenává se každý jednotlivý druh obzvláštní formou kostry, která bývá mnohdy co nejsložitěji budována. Máme-li sobě výrobek tento představiti jako dílo jednoduché buňky, kdy jsme nuceni přiřknouti budujícímu *plasmatu schopnosť představování*, která zde

[1]) Dle toho bychom také železu a magnetu byli nuceni přiřknouti oduševnění. Pozn. spis.

bude záležeti v obzvláštní reprodukci plastického citu distančního. — To je kabrňák! »A kdo z vás přemýšleje, může přidati k postavě své loket jeden?« (Mat. 6. 27.) děl Spasitel — a ta němá Radiolarie dovede duši své zbudovati sídlo tak symmetrické krásy, že sebe výbornější kreslič obrazotvarností svou nedovede něco podobného vykouzliti. [1])

Ale k našemu nejbližšímu překvapení, dí Haeckel na jiném místě: »Přírodovědecké pojímání života duševního, které my zastupujeme, nezří v duši nic jiného, než souhrn úkazů životních, které jsou vázány na jistý podklad hmotný. Tento hmotný základ chceme prozatím označiti jménem *psychoplasma*, a to z té příčiny, že jak lučebnými pokusy zjištěno, jest totožné s látkou, která spadá do skupiny organoplasmat«. (Plasmakörper.)

Starý monistický circulus vitiosus dle návodu Goethe-ova:

»Müsset im Naturbetrachten,
Immer Eins wie Alles achten.
Nichts ist drinnen, nichts ist draussen,
Denn was innen, das ist aussen.
Natur hat weder Kern noch Schale,
Alles ist sie mit einem Male!«

A jinde vyznává otevřeně: »Psyche ist der Collectivbegriff für die Functionen des Plasmas. Seele ist also gerade so eine physiologische Abstraction (!) wie Stoffwechsel und Zeugung«. Ale toť stanovisko, které před Haeckelem hlásali k nesmírné škodě kulturního pokroku Büchner, Molleschott a Golbe!

A na této vrátké hypothesi odvažuje se *Haeckel* stavěti palác moderní vědy! Jeho *ontogenese a fylogenese* má míti platnost nejen pro fysiologii, anatomii a embryologii, nýbrž také pro fysiku a lučbu; a nejenom pro tyto — nýbrž zákony jeho ontogenese mají býti pravidlem pro veškerá zařízení státní, pro školu i církev, posléze i pro vědy abstraktní: filosofii, hlavně psychologii a jako koruna všeho má na základě zmíněném býti budována moderní theologie.

Již dříve podotknuto, že t. z. *monismus* Haeckelův podobá se starému materialismu jako vejce vejci, pantheismus pak, kterým H. zde onde soustavu svoji drapíruje, objeví se při bližším zkoumání jako hotový atheismus a nic jiného.

H. snaží se veškeré úkazy světové vyložiti pouhým mechanismem, jehož pružinou jest slepý, bezvědomý pohyb atomární, jehož proměnlivá forma, podmíněná proměnlivým skupenstvím atomů, dává vznikati zjevům těm nejrozmanitějším.

H. nezná podstatného rozdílu mezi bytostmi ústrojnými a neústrojnými, živými a neživými, mezi zvěrem a člověkem. S odpornou jízlivostí a nechutným vtipkováním — neboť attická sůl nebyla mu dána do vínku! — odbývá ony učence, kteří zrovna znovu poukazují k tomu, že vznik a udržení života způsobem mechanickým se vysvětliti nedá, a ignoruje ve své hrdé zarytosti zúplna úkazy v říši vědomí a citů! Dušičky jeho, které sídlí v každé jednotlivé buňce »Zellenstaatu«, nejsou také

[1]) Dovolíme si jmenovati pouze »Actinomma asteracanthion,« »Euchitonia Virchowii,« »Helisphera actinota« a »Diploconus fasces,« které zvětšeny, sličností tvarů svých působí obdiv. Viz Leunis, Synopsis. Zoologie II.

snad bytosti nehmotné, asi jako »Lebensgeister« starých vitalistů, nýbrž pouhá metafora pro měnící se lučebně fysikální napjetí v atomárním složení buněk plasmatických. Ano, Haeckel docela s jízlivým úšklebkem mluví o duši jako o podstatě nehmotné, přezdívaje téže »wirbelloses Gasthier — bezpateřnatý zvěr plynový«. Ano, ještě více!

Jak hluboko může klesnouti ve svém esthetickém úsudku učenec jednostranný a ješitný, toho důkazem následující »vtip«, který H. učinil o duši. »Je-li tato,« tak promlouvá s plesnivým humorem, »skupenství plynného, jak vám mnozí vzdělanci do dneška věří, (sic!) tedy bychom mohli duši prostředkem vysokého tlaku za nízké temperatury převésti do skupenství kapalného. Také by nám bylo možno, duši v okamžiku smrti, kdy z těla vychází, zachytiti a výše popsaným způsobem hutnou učiniti, načež by v láhvi uzavřena a uschována býti mohla jako nějaké »Fluidum animae immortale«. Dalším provozováním tlaku a stoupajícím ochlazením podařilo by se nám vyrobiti jakýsi druh duševního sněhu! (Seelenschnee.)

Blasfemie, kterými H. se pronáší o křesťanství, nebudeme zde ani uváděti. Postačí připomenouti, že jeho hlavním pramenem jest zlopověstný pamflet anglického žida Saladina — recte Stewart Ross — který uveřejnil tento dobrodružný nedouk pod jménem »Sebraná díla Jehovy«. O spise tom dí protestantský bohoslovec *Loofs* trochu nedelikátně sice, avšak srozumitelně: »Einem verwahrlosten Hund die Flöhe abzusuchen, würde leichter sein, als die wissenschaftlichen Thorheiten zu sammeln, die das Buch enthält«. Sám pak *Haeckel* okazuje se býti v theologii tak nehorázným nevědomcem, že si musil nechati líbiti kompliment, který mu učinil *Dr. Dannert,* řka, že »Haeckel rozumí křesťanství asi tak, jako — osel logarithmům. (Viz Dr. Michelitsch Haeckelanismus a Darvinismus, Graz. 1900.)

Přes to všechno *Haeckel* potřebu náboženství uznává, správně dovozuje, že bez náboženství nemůže býti mravnosti! Ovšem vypadá ta náboženská soustava Haeckelova trochu podivně: na místě Boha Trojjediného staví trojici metafysických ideí Pravdy, Dobra a Krásna.

Idea Pravdy jest Haeckelovi čistě naturalistická. Čirá pravda jest prý k nalezení pouze v chrámu přírody za pomoci pozorování a přemítání. Bohyně pravdy sídlí v chrámu přírody, v zeleném lese, na modrém moři, na výšinách hor, pokrytých věčným sněhem! Že Haeckel zjevené Pravdy neuznává, to se rozumí samo sebou!

Ideál Dobra přizpůsobil H. učení křesťanskému, v němž chválí hlavně zákon lásky k bližnímu, milosrdenství, trpělivost a přemáhání sama sebe. Mravním ideálem jest mu rovnováha mezi egoismem a altruismem. Ale jak to možno jest ve světě, kde podle monismu panuje železný zákon mechanismu přírodního a kde svobodná vůle a priori jest vyloučena — toho nepochopujeme, a H. bezpochyby také ne — než však: »Minima non curat praetor« — a pan prof. Haeckel jest uvyklý na jiné logické kotrmelce!

Ideál Krásna — kde ho sebrat pro soustavu, která říši ideální popírá a která nevěří v Boha, v němž jako v centru veškeré idey sbíhají se v nevýslovném souladu? Proto také H. přechází přes obtíže tyto a doporučuje souvěrcům svým kochání se v morfologických tvarech všech říší přírodních, horlivé pěstování krajinářského malířství, cestování po romantických krajích atd. Monistické náboženství v zásadě nepotřebuje kostelů rukou lidskou vyrobených, nejlepším chrámem jest zelený hvozd!

. . . . dem sind die Tempel all von Menschenhänden,
Nicht jenem heilgen Hain erst nachgebaut?
Erst nachgebaut mit Grott' und Palmensäulen?
Und nicht in Vaters Urhaus soll ich weilen,
Wo tiefer ihm mein Geist in's Antlitz schaut?

Avšak za deště a zimy ani *Haeckel* v pradómu přírody dlíti nechce a ohlíží se po chrámech, ze solidních kamenů zbudovaných. Jest jich četně naseto po celém světě — jen že patří z většiny »papistům« a »černé internacionále«.[1]) Než on nepochybuje, že rovně jako v 16. století »papismus« musil odstoupiti četné kostely »obcím reformovaným«, během 20. století přinucen bude odevzdati mnoho chrámů »svobodným obcím monistickým«. Obrazy svatých arciže budou odstraněny, a na místě jejich uvidíme podobizny Lamarka, jako původce theorie descendenční, žida Spinozy a odpadlého mnicha Giordano Bruno jako předchůdců moderního monismu, Darvina a Haeckela. — Büchner Moleschott a Vogt ovšem také nesmějí scházeti. V relikviářích budou zasazeny a k líbání podávány »Amphioxus lanceolatus« a »Bathybino Haeckelii«. V monistickém svatostánku bude skryta »Ratio Haeckelii primigenia«,[2]) zatím co vycpaní hastroši »Pithekanthropos« a »Homo alalus« u dveří chrámových budou státi na stráži, aby snad nějaký »papista« nevloudil se do monistické svatyně a tu Ratio neukradl! Difficile est, satiram non seribere!

Kromě Darvinova spisu »O povstání druhů« a Brehmova »Život zvířat« neznáme jiného, který by byl vzbudil v druhé polovici 19. věku takovou sensaci, jako Haeckelovy »Welträthsel!« Během jednoho roku doznal spis zmíněný neméně než úplného sta kritik v přerůzných publikacích a rozjitřil vlny veřejného mínění mnohdy až k vášnivému paroxysmu!

Veliká jest Diána Efezkých! Jsou takoví bloudové, kteří ze zášti proti Zjevené Pravdě vítají Haeckela jako nového Herakla, který potřel hydru »Ignorabimus« a jedním rázem rozluštil záhadu světa!

Tak dí Adolf *Lasson:* »Veliká zvěst nemá býti stavěna pod kbelec. Pročež díme předem, co nám říci jest: lidstvu stala se spása veliká; veškeré záhady jsou rozřešeny jednou pro vždy, a pochybnosti není více žádné. A kdo by ještě pochyboval, tomu radíme Haeckelovu nejnovější knihu »Die Welträthsel!«

Prof. Dodel z Curychu pak hlásá: »Udatnému Jenajskému professoru jsme my svobodní (zednáři?) velikým díkem zavázáni

[1]) Haeckel umí totiž nadávat, jako by byl chodil do školy — k humanistům 16. věku. Pozn. spis.

[2]) A to podle libosti: buď jako „Fluidum rationale", nebo jako „Vernunftschnee — Sníh rozumový". Pozn. spis.

za jeho hrdinský čin. Předložilť on světu k závěrku 19. věku účet nad jiné čistounký, bilanci vědy se stkvělým výsledkem, nad nímž nebudou míti radosti žádné pouze oni, kdož — podobně jako pošetilé panny — zapomněli v čas naliti oleje do svých svítilen«.[1])

Ovšem neschází také kritik naprosto nepříznivých, psaných ve vášnivém rozhořčení nad frivolním dílem Haeckelovým a prošpikované epithety, které upomínají na historický, prudký turnaj mezi doktorem Eckem a Lutherem! Tak píše dr. Paulsen v časopise »Preussische Jahrbücher 1900«: »V knize Welträthsel předstupuje před nás úplně jiný Haeckel, který je negativní, obmezený, morousovitě odsuzující, a jehož filosofie vlastně ze samých záporných vět sestává: žádný, kromě světa jsoucí Bůh, žádná od těla rozdílná duše, žádná filosofie, kromě mechanistické fysiky, nýbrž prázdná prostora, vyplněná nuzně několika lichými slovy: substance, monismus, psychoplasma atd.

Haeckel sám nepozoruje, jak jest anthropomorfickým, ano, ať díme *automorfickým: on* sám jest středem dějin veškerých, nový Adam, který lidstvo tvoří podle obrazu svého. Knihou »Die natürliche Schöpfungsgeschichte« začíná druhá veliká polovina dějepisu; „Anthropismus« a »Monismus« — tak zní nadpis obou polovin. Tam temnota, pověra, barbarství — zde světlo, rozumnost, kultura; onde papež, zástupce minulosti, předseda říše tmy; zde slavný jenajský professor, vynálezce »Bathybia« a lidského druhu »homo alalus«, »cyto a hystopsyche«, tvůrce monistické filosofie a náboženství, Dr. philos., Dr. med., Dr. jur., Dr. scient., člověk universální, náčelník říše světla a osvěty. V něm konečně »Rozumnost« přišla k sobě po stamilionech let, jichž ke svému vývoji měla zapotřebí, dosáhla kýženého cíle: pochopila sama sebe! Jaký to dar, který něčeho podobného zažil![2])

Že Haeckelova *ontologie* se svým romantickým chemotropismem, buněčným instinktem a tektonickým »Distanzgefühlem« jest vítaným zobem pro ptáky posměváčky, toho dovtípíme se snadno, uvážíme-li, že Haeckel sám odpůrce své zasypává střelami satiry nejen, nýbrž i hrubými nadávkami, čehož by se člověk od čtyřnásobného doktora nejméně nadál! Tudíž půjčka za oplátku! Tak dí zmíněný *Paulsen* s překypujícím humorem: »Haeckel nebude zapírati, že je chytrý člověk, tisíckrát chytřejší, než nejchytřejší gorilla; dále, že gorilla a nebo, dejme tomu, pudlík jsou chytřejší vola, tento chytřejší než žížala, jakož i že jeho Haeckelovy podivuhodní nálevníci mořští ještě méně chytrosti vykazují, než zmíněná žížala. Je-li pak nám dovoleno toto ubývání chytrosti, ať tak díme enharmonickou přeměnou nazvati přibýváním hlouposti, tu musíme prohlásiti, že pěkné Radiolarie jsou strašně hloupé, při čemž tyto nepotřebují se proto na nás zlobiti, ano známo jest, že také mezi lidmi a ptáky ti nejhezčí nebývají právě nejchytřejší. Nuže, a nyní vyzýváme děsně chytrého pana Haeckela, aby se vzal dohromady a velel svému chemotropismu a citu pro distanci, aby daly na povrchu

[1]) Der Kampf um die Welträthsel 1900 pag. 3.
[2]) Der Kampf um die Welträthsel p. 9.

jeho těla vyrůsti i jen jedinému krunýřku vápnitému, (vlastně křemenitému! Pozn. spis.). Radiolarie staví sobě krunýře a kostry slíčné, které vypadají jako nejelegantnější výrobek zlatnického umění! Tato děsně hloupá zvířátka, dovedou tudíž svou nevědomou pamětí, čeho nejchytřejší muž v celém Německu nedokáže«.

Než, to by nebylo ještě nejhorší! Učenec sebe výstřednější nepozbývá nároku na úctu, která jeho rozšafnosti a bonae fidei přísluší. Jinak u Haeckla! Neboť jaké vážnosti hoden jest učenec, jenž předváděje veřejnosti nepravá fakta přírodovědecká, podporuje tytéž nepravými obrazci. Věc se má takto: V příloze svého díla »Natürliche Schöpfungsgeschichte« uveřejnil H. několik obrazových tabulek, z nichž čtenáře upoutá hlavně vyobrazení embrya želvy, kuřete, psa a člověka za různých dob jich vývoje. Podobnost vzájemná je přímo ohromující. Najmě embryo psa v 6 týdnu podobá se plodu lidskému v 8 týdnu tak dokonale, že nebýti ohonu psího, bychom stěží rozeznali, kde je pes a kde je člověk. Inu, dovednost nejsou žádné čáry! »Svědomitý« p. doktor Haeckel jednoduše pořídil sobě clichés, (odlitky obrazcové), na nichž rozdílnosti, v přírodě přicházející, byly vynechány, a rytiny tak byly pořízeny, že zmíněné obrazce se těšily co možná největší podobnosti. *Semper* to byl, jenž první dokázal, že Haeckel »vymyšlená fakta« ersonnene Thatsachen předvádí v obrazech, aby dokázal své aprioristicky budované theorie, praví: »Rovněž dal pořídíti cliché jedním a tímže obrazcem embryí různých životů, čímž ovšem stali se tito na-vzájem nápadně podobnými.« [1])

Proto ovšem musil Haeckel nechati sobě líbiti urážlivé výčitky od svých odpůrců, proti kterým se dovedl hájiti pouze několika bezvýznamnými frázemi. »Tato aféra s 3 clichés, o níž tolik již bylo mluveno, a která dle mínění školy exaktní mému přírodovědeckému kreditu zasadila ránu smrtelnou, chová v sobě jistou podobnost s Lessingovým příběhem o 3 prstenech. Věci znalí odborníci vědí, že se při tom jedná o *nejvýš lehkomyslnou pošetilost*, které jsem se bona fide při chvatném pořízení vyobrazení k prvnímu vydání své »Natürliche Schöpfungsgeschichte« (1868) dopustil. Illustroval jsem totiž třemi *totožnými* figurami tři nanejvýš sobě *podobné* předměty, tak podobné, že jak známo, žádný embryolog není s to, aby jich od sebe rozeznal. (Proč tedy se omlouvat? Pozn. spis.) Již v 2. vydání opravil jsem tuto formální chybu, která mi vynesla zevní zdání vědecky falešného vylíčení«.[2]) Semper (offener Brief an Herrn Häckel in Jena Hamburg 1877.) Rütimeyer, His, Bastian vyčítají Haeckelovi »schmähliche Fälschungen«, »directe Unwahrheit«, »Leichtfertigkeit und boshafte Einfalt«.[3]) *Loofs*, professor církevních dějin v Halle n. S., ve svém díle »Antihaeckel« užívá proti H. slov, jako »Unglaublichste Ignoranz (pag. 1.), skandalöse Ausführungen« (p. 2.), »unehrliche Erwiderung« (p. 3.), »Unredlichkeit« (p. 18.), »Unsine«, »Ignoranz« (p. 24.), »Nest von Dummheiten (p. 33.), »Verwertungselendster Schundliteratur« (p. 48.), »Fanatische und

[1]) Viz Dr. A. Michelitsch »Haeckelismus und Darvinismus«. Graz 1900, pag. 14.

[2]) »Anthropogonie«, Apologetisches Schlusswort.

[3]) Viz »Die Kultur« 1. Jahrg. 5. pag. 349.

scrupellose Hetzerei« (p. 46.), »Gewissenlosigkeit« (p. 48.), atd.) [1] Dobré chutnání! — — — — —

V přednášce, kterou *Dr. Bois Reymond* konal na berlínské akademii věd r. 1880. k oslavě centenaria velikého *Liebnitze*, a která v podstatě nebyla než rozšířená reprodukce řeči z roku 1872., ve které pronesl ono pověstné »Ignorabimus«, týž učenec končil novým heslem: »Dubitemus!« Dr. B. Reymond sám označil tuto frázi svého vědeckého vývoje jako *pyrrhonismus* v novém rouše. Děl tak neprávem. Neboť skepticism pravý, jaký Pyrrho hlásal, zavrhuje každé poznání vůbec a smyslové v první řadě, nezná zákonů nijakých a tudíž také ne mechanické formule světové; pro něho není vůbec nižádné záhady světové, aniž hranic poznatků rozumových. Pyrrhonism chová se vůči světu absolutně skepticky, pročež také předem zříká se úsudku, soustavy a theorie vůbec. A poukazuje-li D. B. Reymond na nové roucho, v němž pyrrhonism svůj předvádí, tu při bližším zkoumání shledáme, že roucho toto nese jméno svrchované *nedůslednosti*, která tak vážného učence je málo důstojna. Neboť, co to jest jiného, než nedůslednost, když D. B. R. možnost vědeckého řešení záhad světových do jistých mezí připouští sice, avšak vědeckou kritiku *metafysických* pojmů základních, na nichž vyložení otázek záhadných spočívá, od sebe odmítá? Aneb když vědomí, rozumnost, cit a svobodnou vůli co subjektivně jisté úkazy sice dokládají k tomu, že úkazy ty mechanicky — hmotně vysvětleny býti nemohou, zároveň ale k dalšímu bádání cestami jinými se odhodlati nemůže? Aneb posléze, když úkazy jednotlivé odvozuje od vyšších zákonů všeobecných jako *princip příčinnosti*, který všude hájí, pokud se pohybuje na poli přírodovědeckém, avšak k poslední metafysické *Prapříčině* se vyšinouti nedovede? [2])

Hlavní chyby dopustil se však D. B. R. tím, že mechanickou formuli vystavil jako jedinou, která vysvětlení záhad světových umožňuje. Při tom sám pilně operoval pojmy metafysickými, aniž by mínil pokus, nedá-li se záhada světová řešiti formulí *metafysickou* spíše než *fysikálně-mechanickou!* Jednostrannost jeho methody má aspoň to dobré, že jednou se strany nad jiné kompetentní veden přesný důkaz, že každé vysvětlení záhad světových dle methody mechanistické musí končiti fiaskem. Nebo čeho ani *Leibnitz* ani *D. B. Reymond* nedokázali, o to sta jiných pygmeů marně se bude pokoušeti. Právě D. B. R. svojí přesnou kritikou všech v obor záhad světových spadajících činitelů ukázal, že mechanická methoda dodělá se vždy fiaska. Ve vítězství mohla by methoda ta doufati pouze za trojí podmínky:

a) kdyby podstata atomu, jeho vniterné složení, způsob jeho pohybu a hlavně jeho stav v různých chemických sloučeninách byly známy;

b) kdyby se dokázati dalo, že pohybem atomárním vysvětliti lze nejen tvary neústrojné, nýbrž také ústrojné, bylinné i živočišské;

[1]) Viz »Der Kampf um die Welträthsel« von Heinrich Schmidt. Bonn 1900.

[2]) »Das Ignoramus und Ignorabimus« von Dr. P. L. Haffner. Frankfurt a. M. pag. 217.

c) kdyby teleologický pořádek, který obdivujeme hlavně při pozorování vzájemnosti, jaká panuje mezi třemi říšemi přírodními, nechal se vyložiti zákony mechanického pohybu. Že tyto podmínky schází, doznává D. B. R. sám se vzácnou upřímností, při čemž pouze toho litovati dlužno, že, vztýčiv hranice mechanického poznání přírody, prohlásiti se odvážil, že hranice ty jsou platny pro poznání vědecké vůbec!

K výroku tomu není ani dost málo oprávněn. To jest jeho subjektivní libůstka, po které jiným hlavám myslícím pranic není. Konečně zůstal učený profesor také zde státi na poloviční cestě, vypovídaje o jednotlivých problemech, že jsou *transcendentní* povahy. Býti důsledným, musil by volky nevolky pátrati, zda-li za oborou, kterou oplotnil revír svých poznatků přírodních, nenachází se ještě jiný kraj, pro který platí jiné zákony, které jsou ale stejně platny a jisty jako zákony, jimž se methoda mechanistická spravuje. Dí-li *Kant*, že přírodověda obsahuje tolik pravdy, kolik v ní je mathematiky, tu dovolena je otázka, kterou mathematiku filosof ten vlastně mínil, zda tu nižší, nebo tu vyšší, neb tu konečně nejvyšší.

Mathematika nižší je ta, kde elementární jednotky základní vezdy tutéž nezměrnou veličinu představují; jest ale ještě jiný druh mathematiky tak zvané differenciální, ve které veličinám prvotným nepřisuzuje se rovnost naprostá, nýbrž pouze přiblížná; a jest posléze druh mathematiky nejvyšší, kde jednotky základní jsou vždy individuální, nemohouce býti jedna druhou zastoupeny. Toť mathematika světa reálního, živého, kdežto obě mathematické methody nižší operují veličinami abstraktními. Po sestrojení nejvyšší formule pro problém světový mathematika nižšího řádu nikterak nevystačí, an každý kvartán ví, že v přírodě veškeré nenajdeme 2 veličin naprosto sobě rovných; mezi tisíci listů košatého stromu nenajdou se 2, které by se úplně kryly. Praví velikáni duševní proto brali na koncepci světového problému jiné docela měřítko než vědátoři moderní: *Kepler* měřítko umělecké, *Newton* pak morální.[1])

Již *Goethe* prorokoval konec methody mechanistické při řešení záhad světových, předpovídaje, že budoucnost přináležeti bude *methodě umělecké*, při čemž pro pokoj domácí vyslovil přání, »dass die alte Schwiegermutter Wissenschaft das sanfte Seelchen Phantasie ja nicht beleidige.«

Umění pravé ale potřebuje inspirace, Mús; nejvyšší pak Músou je *Religio, Náboženství.*

Jako kdysi spravedliví zákona starého toužebně očekávali Messiáše, tak všichni lepší duchové věku našeho tuší doufanlivě příchod nové éry, kdy věda opět se vrátí k náboženství. Tak dí jemnoduchý vykladač tajů přírody i tajů duše lidské, *A. Stifter*: »Že posléze existují příčiny mravné, které pouze srdce cítí,[2]) o tom není pochyby žádné, avšak my nejsme s to, abychom příčiny ony váhami vědomí a počtářství vyvážili a změřili. Duše-slovná nauka sice již mnohé taje osvítila a vyložila, avšak mnohé

[1]) »Rembrandt als Erzieher« Leipzig, Hirschfeld 1893 p. 106.

[2]) Sr. Pascalův slavný výrok: »Le coer a ses raisons que la raison ne connait pas.» »Srdce má své příčiny, kterých rozum nezná.« Pozn. spis.

se posud halí v temnotu .... proto myslíme, že nedíme příliš, tvrdíce, že jest pro nás za hlubokou propastí uchystána ještě radostná, nesmírná říš, v níž Bůh a blažení duchové sídlí. V okamžiku nadšení přeletí duše naše často onu propast, básnictví v dětinné nevědomosti odhalí někdy roušku, která ji zastírá, kdežto věda se svým kladivem a svou krokvicí stojí nečinně na pokraji jejím«.[1])

A ještě něco musí se *Dr. Bois Reymondovi* vytýkati: Po výčtu svých 7 záhad světových učinil neopatrně poznámku, že těchto záhad 7 tvoří vlastně pouze *jednu* záhadu a jediný problém. Avšak jak se problém tento jmenuje, toho učený profesor říci zapomněl. Nám jest jméno toho problému dobře známo: nazývá se *Bůh!* Jsoucnost Boží, jeho podstata a činnost jest jádro záhad veškerých, jest bod, k němuž nás veškeré poznání přírody vede, jest princip, z Něhož pouze a jedině hmota, síla, pohyb, život, vědomí, intelligence a svoboda vůle vysvětleny býti mohou. *Bůh*, Jehož obraz a podobenství na různých stupních přírody se stoupající velebností se vyvinuje, a v Jehož oslavě vzrůst i činnost těles i druhů zří svůj poslední, absolutní cíl: *Bůh* jest nejvyšší princip všeho poznání přírodního a lidského venkoncem. Než k našemu největšímu podivení[2]) nepřichází slovo *Bůh* v celé přednášce D. B. Raymondově — na nejvýš v pohrdlivé na supranaturalism a říši transcendentní. Také zde viděti lze povrchnost filosofie D. B. Raymondovy. Neboť kdo tíhou logiky nucen uznává, že prvotní příčinou zjevů přírodních jest Bůh, jenž prostředkem příčin a sil sekundárních, kterými veškeré věci stvořené vystrojeny jsou, dává pohyb i klid, zrození i zahynutí, rozkoš i bolesti, myšlénku i cit jedincům stvořeným, ten jistě nevystoupil z hranic spekulace přirozené, ana i tato nezbytně dovolává se prvotní Prapříčiny k vysvětlení záhady světové. Jinak by se měla věc s oným filosofem, který by zákony a síly přírodní popíraje tvrdil, že veškeré úkazy přírodní povstávají přímým pomíjitelným zasahánim Božím, t. j. že veškeré úkazy přírodní mají povahu zázraku.

Ačkoli však *Bůh* není přímým předmětem bádání přírodovědeckého, přece se špatnou by se potázal každý dotyčný badatel, který by si *Boha* nevšímal vůbec. Vyšší přírodověda musí obrátiti zrak svůj na Boha co Tvůrce, Zákonodárce, Správce a Ředitele vesmíru. K tomu vede již ta nejjednodušší logika, kterou duchaplný *X. de Maistre* shrnul v lapidárním výroku: »Pastont ce qui ment précède ce qui est mû, ce qui mène précède ce qui est mène, ce qui commande précède ce qui est commandé«.[3])

A to sice nejen záhady, které se nacházejí za hranicemi poznatků přírodních, nýbrž již samy ony zákony přírodní, které veleduch *Laplaceův* do své formule vesmíru vtěsnati se snaží, vedou ducha nepředpojatého silou instinktivní ke Tvůrci, tak že

[1]) Studien Steppenwand II. B. 129.

[2]) Dr. Haffner o. c. p. 221. 199.

[3]) »Všude to, co pohybuje, jest dříve než to, co jest pohybováno, co vede, dříve než co je vedeno a kdo poroučí, jest dřívější toho, komu poroučí«. Les soirées de S. Pétersbourg IV. 232.

je třeba zapření sebe více než pyrrhonického u toho, kdo *Boha* uznati nechce![1])

Slovům káravým, která sv. Pavel Římanům napsal: »Nebo neviditelné vlastnosti jeho, ze stvoření světa, skrze ty věci, kteréž jsou učiněny, rozumem pochopené spatřeny bývají, totiž jeho věčná moc a Božství; tak že nemohou míti výmluvy«,[2]) nemůže vyhnouti se žádný přírodozpytec, který od stvořenstva nedovede se vyšinouti k Tvůrci, ač má k tomu více příležitostí a nutkavých důvodů, než kterýkoliv prý obyčejný smrtelník. A to i přes mechanistickou methodu, které moderní věda většinou hoví.

Neboť, jestli že *Aristoteles* a po něm *scholastikové* první a nejzřejmnější důkaz jsoucnosti Boží vidí v *pohybu*, který předpokládá neodvislého *Pohybovatele*, tu dlužno vyznati, že mechanická methoda důkazem tím neotřásla snad, nýbrž týž ještě novými, moderními fakty potvrdila. Zákon o tak zvané *reduktibilitě sil*, dle něhož síla kategorie jedné může přeměněna býti na sílu jinorodou a dle něhož dále síly latentní přicházejí v hybné a naopak, při čemž však pozorováno, že při každé takové proměně jistá část napjetí uchází do vesmíru, (Sr. Clausius!) tak že dojde jednou doba, kdy ve vesmíru nastane všeobecná rovnováha, která bude míti v zápětí ztrnutí, konec života — již vám zákon tento, kterým je dokázána konečnost kategorií prostoru i času, vyžaduje nutně jsoucnost mocnosti vyšší, která hmotu utváří, rozlučuje, spojuje a pořádá. A dále:

Samo to chatrné prkno, které má moderní vědu zachrániti před utonutím, sám *darvinismus* předpokládá *Boha* jako *Organisátora* řady evoluční. Neboť dejme tomu, že by se i podařilo hypothesu evoluční, ano i heterogonii vědecky nade vší pochybnost dokázati, (posito, sed non concesso!) ani potom neobešel by se objektivní přírodozpytec bez nejvyšší *Intelligence*, která celou řadu evoluční tají v sobě ve věčné perspektivě; a kdyby i ten který filosof sebe více autonomie přikládal příčinám sekundárním, nebude moci upříti, že aspoň formy stvořenstva prvotně obdržely od Tvůrce přímo, jako by nějakou pečeť, tendenci předurčeného vývoje formálního. Avšak kdo nejvíce má zapotřebí nekonečného ducha Božího, toť, nastojte! sám myšlený veleduch *Laplace-ův!* Vždyť se nestal sám velikým najednou, nýbrž postupným pozorováním věcí stvořených. Když již k tak závratné výši dospěl, kterak možno, že na něm neosvědčila se krásná slova kardinala *Bellarmina* o přírodovědě: »Ascensio mentis in Deum per scalam rerum creatarum?«

Proč se nemodlí, jako pohan *Galienus* při pitvání činíval? Proč nevidí, kterak *Bůh* kráčel kolem, jako *Lineé?* Proč neposvětí díla svého Nesmrtelnému, Trojjedinému, jako *Kopernik?* Proč se nehlásí k Tomu, Jehož jest nejdokonalejším obrazem? Proč? — — — —

Ejhle! toť také záhada světová, a to *osmá!* A odpověď? Proto že by to vedlo *k supernaturalismu, k náboženství.* Nuže, což by to bylo nějaké neštěstí? — To právě ne, ale znamenalo by

[1]) Dr. Haffen o. c. pag. 222199.
[2]) Řím. I. 20.

to prý konec »vědy«, neboť kde začíná supernaturalismus, tam prý končí věda!

Není naším úkolem různé ty příčiny, proč moderní věda se tak bojí náboženství, rozebírati blíže — vyžadovalo by to vlastní kapitolu a my spějeme k závěrku. Nicméně dovolíme si uvésti výtečný výrok apologety *De Bonnalda,* který rázem osvěcuje zmíněnou osnovu záhady: »On demandera pent-être, pourquoi il y a tant d' incredules et d' ennemis de la religion, si elle est prouvée à la fois par la raison et par l' autorité. La réponse est facile: Il y a longtemps qu' on a dit, que s' il resultait quelque obligation morale de la proposition géométrique, que les trois angles d' un triangle sont égaux à deux angles droits, cette proposition serait combattue et sa certitude mise en problème«.[1])

Závěrek.

Melancholie — tak nazývá se jedna z nejdojemnějších rytin mistra *Dürera!* Jest to allegorie všelidská, v níž vystupují tyto osoby a odznaky! Obrovská okřídlená žena, která představuje genia člověčenstva, sedí hluboce zadumána se zrakem v Nekonečnost obráceným. Veškeré pomůcky a prostředky učeného bádání jsou již vyčerpány. V rukou drží postava kružidlo, vážky a sypací hodiny visí nad její hlavou, v kelímku hoří žhoucí kámen mudrců, na stěně jest narýsován čtverec magických čísel. Avšak co prospělo veškeré studium a experimenty veškeré, co mathematika a kabbala? Před sebou má genius záhadný křišťál s plochami hemiëdrickými — proč příroda z osmi stejných rohů odsekla pouze dva? — Na nebi stojí vlasatice a duha — znamení nebeského hněvu ve znamení smíření — u nohou postavy leží schoulena nižší, avšak týž vzduch dýchající bytost — spící pes, tento odvěký druh člověka, a vedle trůní vrtkavý osud v podobě okřídleného jinocha na kole — — samé taje, samé záhady .... Toť případný obraz Faustovské nálady, v níž se učená moderní republika nachází. Jsou prý to pouze morální osýpky, z nichž lidstvo vyjde zdrávo a svěží — vlastní silou![2]) Vederemo!

Jiný obraz: Na půdě posypané popelem leží veliký učitel Církve *sv. Tomáš Akvinský,* očekávaje smrt, která se blíží. Obličej jeho však nejeví známky úzkostí, nýbrž planoucí touhy po onom okamžiku, kdy rozdělen bude se světem, aby byl spojen s Kristem. Vedle něho nacházejí se pomůcky jeho učené práce a ovoce její zároveň: »Biblia sacra«, »Aristotelis Physica« a »Metaphysica«, »Summa theologica«, »Catena aurea«, a j. v. Nad hlavou světce září hvězda s nápisem »Fides«,[3]) na otevřeném srdci jeho lze čísti

---

[1]) »Snad se bude někdo ptáti, proč že jest ve světě tolik nevěrců a nepřátel náboženství, když přece totéž dokázáno jest i rozumem i autoritou. Odpověď je lehká: Již dávno řekl kdosi, že, kdyby pravidlo geometrické, dle něhož 3 úhly trojúhelníka rovnají se dvěma pravým, zavazovalo mravně, proti této větě by bylo bojováno a její jistota uvedena v pochybnost.«

[2]) »Die Krone der Schöpfung« von Carus Sterne, pag. 4.

[3]) Víra.

citát: »In Te Domine speravi«[1]; z výšin nebeských splývá zář věčné glorie s nápisem: »Non confunderis in aeternum«.[2]

Neodvislá věda vede k melancholii a zoufání, věda křesťanská, již hvězda víry svítí v bludištích chabého rozumu, vede **k Bohu**, této jediné, nejvyšší *Zahadě*, která obsahuje vše ostatní. K němu musí se věda vrátiti opět:

»Dove d' a lunghi errori
Spera di riposar!.....«[3] — — — —

Mír.

Jen bojem dosíci lze palmy míru,
bez boje není míru, není klidu
ni v přírodě, ni v srdcích lidu
ni ve oblastech volných všehomíru,
bez boje z noci mlhavého víru
nezrodí den se ku jasnému vidu;
dřív musí srdce prožít žal a bídu
než dojde touživého blaha, smíru,
a než-li duch se k ideálu vzepne
dřív jemu musí hmota podlehnout.
Než bouří-li krev žárem mocným v tepně,
co učinit, bych získal sobě klid?
Boj smělý s samým sebou podniknout,
a v něm nad sebou samým zvítězit.

Richard Černý.

Hladový kapitál.

Napsal R. VRBA.

* POKRAČOVÁNÍ. *

VIII. Světovláda zlaté internacionály. Veřejná břemena národů

Od r. 1848., od kdy moderní evropské státy na základě učení právníků, že stát jest všemohoucí a pramen všeho práva, rozmnožují svoji působnosť, rostou také potřeby státní úžasnou měrou.

Války napoleonské položily základ ke státním dluhům skorem všech evropských států; v těchto válkách položila také základ své moci dynastie Rotšildovská; (Srovnej spis: Povaha moderního kapitálu, dějiny Rotšildů.) Poslední největší podíl na rozmnožení státních dluhů celé Evropy měla válka krimská, která byla hlavně

[1]) V Tebe, Pane, jsem doufal.
[2]) Nebudeš zahanben na věky.
[3]) »Kde od dlouhého bloudění spočinouti doufá!.....«

zosnovaná židovskými finančními velmoži. Netušený pak rozvoj průmyslu, stavby drah, zavedení zlaté měny byly neustále horečnaté pokusy, kterými dynastie Rotšildů, Bleichrédrů, Hansemanů a všech finančních židovských velmožů jako bičíky škorpionskými popoháněli finanční ministry evropských států k odvážlivým operacím k obrovské škodě národu a ku prospěchu Judy.

Od roku 1871. přibyla druhá příčina obrovského vzrůstu veřejných břemen, kdy spojené Německo zavedlo militarismus a donutilo spojence, Rakousko a Italii, k podobným vydáním na válečnictví. Od let 50tých uvalena jest na národy taková tíha břemen daní, že lid pod tíhou tou sténá a jistě časem bude úplně ochuzen, jak tomu bylo ve Francii před velkou revolucí.

Vezmeme r. 1848., kdy ještě v Rakousku vládl mocnář sám bez parlamentu. Tehdáž byla státní rozvaha pro celé nedílné mocnářství rakousko-uherské tato:

Vydání:		Příjem:	
civilní zpráva .	55,229.597 zl.	přímé daně . . .	25,545.708 zl.
armáda . . .	76,611.489 »	nepřímé	55,400.969 »
státní dluh . .	50,147.925 »	výnos stát. statků	3,353.745 »
		různé příjmy . .	16,170.977 »
úhrn . .	181,989,001 zl.	úhrn . . .	100,471.402 zl.

Když r. 1867. byla rakouská říše roztržena na dvě poloviny, byly v prvním správním roce 1868. výdaje obou polovin pro státní potřeby

Rakousko	Uhersko
320,636.095 zl.	147,500.000 zl.

Za rok pak 1900. byly výdaje:

792,701.966 zl.	526,340.909 zl.

dohromady

1.319,042.875 zl.

Za 52 leta se výdaje státní více než zšesteronásobnily!

Roku 1850. čítal státní dluh celého Rakouska v konvenční minci 1.609,839.069 zl., který vyžadoval ročních úroků 46,196.131 zl. Dne 30. června 1899. byly dluhy Rakouska:

1. společný dluh . . . . . 2.722,549.875 zl.
2. rakouský dluh . . . . . 1.627,801.988 »
3. uherský dluh . . . . . 2.177,685.324 »

úhrnem . . 6.528,037.187 zl.

Zajímavo bude, porovnati některé body státních výdajů z r. 1850.—1900.

	1850.	1900.
Vydání na vojsko . .	125,085.361 zl.	198,181.986 zl.
úroky na státní dluh	53,718.361 »	347,021.388 »
školství	2,616.610 »	52,342.617 »
finanční ministr . . .	24,727.986 »	220,726.593 »
pošty a dráhy . . .	23,382.159 »	260,400.523 »
správa soudní . . .	11,180.632 »	51,003.809 »

Roku 1848., kdy ještě nebylo vlády parlamentu, byly státní příjmy veškeré daně přímé a nepřímé v celém Rakousku v sumě 100·4 milionů zl. Roku 1900. museli poplatníci platit daní:

	v Rakousku	v Uhersku
výnos přímých a nepřímých daní	570,390.469 zl.	338,277.023 zl.
příjmy pošt a státních drah . .	192,909.170 »	129,787.018 »
příjmy ze státních statků . . .	15,854.327 »	18,962.346 »

Veškeré příjmy celého mocnářství . 1.320,162.613 zl.

Srovnejme čísla z r. 1850. a 1900.

a) Přímé daně:	celého mocnářství r. 1850.	rakouské poloviny 1900.
daň z pozemků	48,072.314 zl.	28,400.000 zl.
z domů	6,478.525 »	33,065.000 »
činžovní		2,828.000 »
výdělková	3,117.813 »	18,100.000 »
důchodová	1,337.960 »	23,100.000 »
daň záložen a akciových podniků		22,660.000 »
různé menší přímé daně		28,221.600 »
přímé daně Uher		110,000.000 »
úhrn . . .	62,579.208 zl.	243,714.600 zl.

b) Nepřímé daně:	celého mocnářství r. 1850.	Rakouská polovina 1900.
daň potravní	22,554.942 zl.	149,433.000 zl.
cla	20,639.888 »	57,321.500 »
tabák	15,275.129 »	104,913.100 »
sůl	22,252.711 »	27,564.000 »
kolky	5,922.028 »	25,000.000 »
poplatky z právních listin . . .		47,215.000 »
taxy	2,340.354 »	3,000.000 »
loterie	2,555.711 »	15,769.000 »
mýto	2,713.199 »	1,063.000 »
nepřímé daně Uher		128,277.023 »
úhrn . . .	94,543.607 zl.	498,742.623 zl.

K číslicím těm není třeba poznámek; mluví samy.

Zbývá ještě objasniti společný rozpočet obou říšských polovin. Na r. 1900. měly platit na společné výdaje, armádu, loďstvo a zahraniční zastupování:

Rakousko	Uhry
130,415.996 zl.	28,318.076 zl.

Výdaj na r. 1900. byl určen na 173,352.103 zl. Z toho na vojsko a loďstvo 165,812.991 zl. Na výdaj ten berou se příjmy ze cla, které měly vynésti v rakouské polovici 55,863.500, v uherské 8.938.050 zl. Zbývá uhraditi 106,198.701 zl., které nutno vzíti z výtěžku daní. Rakouská polovice platí 68, uherská 32 procent. Na armádu a loďstvo zaplatila tedy rakouská polovina 128,098.140 zl. a uherská jen 42,902.110 zl. Z toho vidno, jak přímo nestoudným způsobem jsou rakouští poplatníci vydíráni, kteří na vojsko musí třikrát tolik platit jako Maďaři.

Rovněž tak veliká jsou veřejná břemena v ostatních evropských státech. Státní rozvaha Německa za rok 1899. byla následujíc:

Výdaje:	Příjmy:
1.300,309.800 marek	1.526,188.000 marek.

Z toho přišlo na armádu 513,983.500 m., na loďstvo 69,[illegible]0[illegible].100 m., na státní dluh 75,613.300 m.

Státní dluh Německa byl koncem r. 1898. úhrnem 2.302,264.500 marek. Roku 1877. čítaly dluhy Německa 198,433.500 marek. Mimo to mají různé německé státy vlastní dluhy, jako Prusko má 2350 milionů marek, takže německá říše a v ní spojené státy německé, měly koncem r. 1899. okrouhle 10.000 milionů marek dluhů.

Státní rozvaha Francie za r. 1899. byla: příjem: 3.474,857.000 franků, výdaj: 3.474,095.179 franků.

Státní dluhy Francie čítaly koncem r. 1898. úhrnem 30.680 milionů franků. Roku 1802. měla Francie 11.499,081.167 franků dluhů. Na rok 1899. bylo nutno 1.248,264,165 franků úroků na státní dluh. Za 36 let vzrostly státní dluhy Francie o 29.101 milionů franků.

Roku 1862. byla rozvaha Anglie tato: výdaj: 69,186.603 liber šterlinků, příjem: 71,823.000 liber šterlinků. Téhož roku měli státní věřitelé Anglie za 801,943.003 liber šterlinků státních dluhopisů v rukou. Roční úroky byly 26,105.894 liber šterlinků.

Dle sdělení angl. »Ekonomistu« byla státní rozvaha Anglie:

	Příjem:	Vydání:
r. 1899. . . .	108,336.193 lib. št.	
r. 1900. . . .	110,287.000 lib. št.	112,927.000 lib. št.

Státní dluh byl začátkem r. 1900: 598,965.831 lib. št. = 11.979,316.620 marek. Úroky okrouhle 500 milionů marek. Válkou jihoafrickou poroste dluh Anglie asi o 150 milionů lib. št., tedy asi 1800 milionů zl. našich peněz.

Italie platí nyní na státní dluh ročně 589,519.958 lir. Hlavní kniha státních dluhů spojené Italie byla otevřena r. 1862. sumou 3.084½ milionů lir, byly to dluhy menších italských států. Koncem r. 1876. vzrostl tento dluh na 11.289½ a koncem r. 1897. na 14.865 milionů lir. Italie stala se rejdištěm privilegovaných zlodějů.

Hlavní položku státních dluhů z r. 1862. tvořily dluhy království Sicilského. Zde po dlouhá léta hospodařil jako finanční ministr Alfons Rotšild. Tento znamenitý muž zemřel začátkem r. 1900. »Hamburger Correspondenz« napsala o tomto židu následující: »Zesnulý byl šefem neapolského domu Rotšildů a důvěrný přítel a sluha krále Ferdinanda II. a Františka II. z Bourbonu. Když byla Italie anektovaná, přesídlil do Paříže, kde v Rue Moucenu vystavěl nádherný palác. Salony paláce naplněny byly nejvzácnějšími uměleckými výrobky.« Nyní popisuje židovský ten plátek Rotšildovu dobročinnosť. Mnoho kostelů prý bylo vystavěno z jeho podpor, ovšem — nejprve to jsou židovské synagogy. Každého dne rozdal portýr 1500 franků žebrákům. Policejní šef města Paříže vydal policii zvláštní služební instrukci, aby Rotšildův palác a jeho osoba, když vyjížděl, nebyla žebráky příliš oblehána. Žid ten měl obrovská panství v Pregny u Ženevy. Jeho jmění bylo daleko přes 500 milionů franků. Dříve měli vladaři za rádce kněze, jako Ferdinand III. kapucína Marca d' Aviana, dnes je důvěrným přítelem králů a panovníků Rotšild, Cohn nebo Bleichröder. Mezi věcmi, které pařížský Rotšild zanechal, bylo mnoho vzácných a drahocenných křížů, miter, zlatých a stříbrných církevních nádob. Zde je důkaz, kterak se židé obohacovali poklady ze zrušených klášterů a kostelů. Z toho si může na příklad dr. Durdík vzíti ponaučení, kde by se octly církevní nádoby, kdyby se dnes kostelům vzaly, jak toho tak často v »Národních Listech« žádá.

V židovských čtvrtích všech měst bylo více židovských milionářů, než by se jich bylo shledalo ve veliké většině obyvatelstva křesťanského. Kdykoliv byla církev oloupena, vždy octla se většina uloupených pokladů v židovských čtvrtích.

Státní rozvaha Španělska na r. 1899. byla: příjem: 865,816.890 peset, výdaj: 868.479.417 peset. Dle výroční zprávy Concilu of foreign Bonholders, skupiny to bursiánů na burse londýnské, která vede v evidenci státní dluhy v celém světě, byly 1. července r. 1899. státní dluhy Španěl 8.953,339.000 peset. Roční úrokový výdaj jest 397,008.700 peset. Z této sumy uvázne veliká většina v pokladnicích pařížského žida Rotšilda, který jest majetníkem většiny španělských státních dluhopisů. Zástupcem jeho na madridském dvoře je žid Bauer.

Také americké státy, které dříve nevěděly kam s penězi, začínají po způsobu evropském dělati dluhy. Rozvaha Severoamerických Států na r. 1899. má vedle 610 milionů dollarů příjmů, 700 milionů dollarů vydání. Schodek finančního r. 1898. byl 89,111.550 dollarů a z r. 1897. 38,047.448 dollarů. Severoamerické Státy měly r. 1898. 988,958.768 dollarů dluhů.

Nejbohatší země na stříbro, Mexiko, zavedlo zlatou měnu a má následkem toho 108,945.000 dollarů státního dluhu, půjčky zlaté a 114,543.000 dollarů půjčky na regulování měny. R. 1890. byly státní výdaje Mexika 58,009.000 dollarů.

Koncem r. 1897. činily dluhy všech kulturních států 112.420 milionů marek. Ze států, které jsme zde neuvedli, jmenujeme ještě toto: anglické osady měly 9492 milionů marek dluhů. Portugalsko 2572, Egypt 2088, Brasilie 2072, Holandsko 1849, Belgie 1832 milionů marek dluhů.

Celá Evropa vydržuje v míru 4 miliony mužů vojska, k čemuž potřebuje ročního výdaje 5.500 milionů marek. Roční výdaj na státní potřeby všech evropských států jest asi 25.000 milionů franků. Hlavní část ročního státního výdaje pohltí úroky na státní dluhy, kteréž obrovské sumy plynou do pevných vertheimek židovských finančních baronů. Tím se stává, že křesťanští národové stále chudnou až budou úplně majetku zbaveni. Pak nezbude nic jiného, než oprava. Bude-li tato oprava cestou pokojnou nebo revoluční, nevíme, soudíme však dle dějin, že budou následovati násilné převraty, v kterých velmi snadno i celé menší národy mohou zahynouti, a to se může snadno státi i nám Čechům. Učiňme povšechný přehled o hrozném poddanství křesťanských národů pode jhem židovské zlaté internacionály. Roku 1899. měly evropské velmoci následující státní výdaje:

	milionů korun	z toho úroky na státní dluh	na 1 obyvatele připadá daní ročně
Rakousko-Uhersko	2920	694	66
Německo a veškeré něm. státy	5769	576	110
Rusko	4498	712	34
Francie	3022	1198	79
Anglie	2472	600	62
Španěly	804	380	44
Italie	1562	564	50
úhrnem . . .	21047	4624	445

Poplatníci evropských velmocí musí ročně ze svých kapes plalit 21.000 milionů korun, aby udrželi v činnosti státní stroj. Jest to břemeno, jehožto velikosť nedovedeme si ani představiti. Jak dlouho vydrží národové toto ohromné břemeno a jho? Které pak pokolení zaplatí jednou do nekonečna rostoucí dluhy? Jak přijdou k tomu naši potomci, aby spláceli vinu předků? Budou naši potomci vůbec ochotni snášeti břemeno a dodržovati smlouvu, které ani neučinili? Jest tu otázka, zda ty obrovské miliony, které každého roku plynou do státních berních pokladen, přijdou zase do lidu zpět? A na to musíme právě záporně odpovídati. V každé státní rozvaze všech evropských kulturních států jsou dvě položky, které spotřebují alespoň 60 procent všech státních příjmů: výdaje na vojsko a na úroky státních dluhů. Poplatníci jmenovaných velmocí platí ročně 4624 milionů korun úroků na státní dluhy. Každému však je známo, že majitelem státních dluhopisů není chudý člověk, není pracovní lid, nýbrž že dluhopisy ty jsou v pevných pokladnách židovských finančních velmožů, a jen nepatrná menšina těchto dluhopisů jest ve vlastnictví založen, menších peněžních ústavů a několika málo měšťanských rodin krve křesťanské. Jestliže vídeňský jediný Rotšild má jmění, ku kterému se přiznal, v sumě 900 milionů zl., můžeme tvrditi a odhadnouti jeho majetek na státních dluhopisech v sumě asi 400 až 600 milionů zl. Jediný žid Rotšild stříhá kupony ročně v části 16 až 24 milionů zl. Tyto miliony ve vertheimkách židovských finančních baronů se stále hromadí a o tyto sumy křesťanský lid chudne. Dojde proto jednou nutně k tomu okamžiku, kdy veškeren majetek bude ve vlastnictví finančních židovských baronů. Dojde jednou nutně k tomu, kdy platební síla poplatníků-křesťanů bude úplně vyčerpána. Zde nastane všeobecný státní úpadek. Snad se národové vzchopí a zlomí vládu židovských finančníků, nebo nastane neomezená vláda kapitálu a hrozná poroba lidu.

Taktéž se nevrátí do lidu zpět peníze vynaložené na vojsko. Dodavatelé vojenských potřeb jsou většinou židé a továrníci zbraní. Náklady na vojsko evropských velmocí jsou následující:

	1 voják stojí ročně	výdaje na vojsko na 1 obyvatele
Německo	1116 K	12·48 K
Rakousko-Uhersko	1128 »	9·06 »
Italie	1473 »	8·64 »
Francie	1567 »	17·54 »
Anglie	1963 »	11·52 »
Rusko	741 »	5·76 »

Kdo by myslil, že státy zbrojení zastaví, zmýlil by se. Německo hodlá vystavěti v nejbližší době za 1750 milionů marek nové válečné koráby, Francie učiní totéž a chce vydati 900 milionů franků. Anglie vydala do konce ledna 1900. na jihoafrickou válku přes 2000 milionů marek. Evropské vlády zimničně rozmnožují své válečnictvo, uvádějíce, že jest to nutno pro zachování míru, zatím však hlídá soused souseda a čeká na příhodný

okažik, kde by mohl urvati nějakou kořist. Konec této pohanské politiky bude jednou hrob všech a jen finanční Juda bude vítězem. Proroctví Jesaiašovo bude splněno. Snad povstanou opět apoštolové, kteří Evropu pokřesťaní, jelikož vlády evropské již od 17. století počínaje, náboženství Kristovo soustavně ničí a hubí. Snad dá Evropě pohanská Čína patřičnou lekci.

Biblická znělka.

Mystické růže.

Kde jsou ty růže, pod křížem jež kvetly? —
Kde, Pane, jsou ty růže krvavé?
Ze skály tryskly sluncem řežavé
a jak rty žhoucí s bokem Tvým se střetly!

Jak ovíjely kříž a jak se slétly,
motýlů rojem k hlavě sinavé! — —
Ach, pro ně nezřít trny bodavé
ni rány, které zanechaly metly — —

Kde jsou ty růže? . . . Jejich vůni cítil
kdys poustevník i mnich, jenž duši vznítil
jak zbožný zápal v snění biblické.
Kde jsou ty růže, růže **mystické**? — —
Ach povadly dnes v srdcích jako víra,
jen pozdní pěvec bledé lístky sbírá . . .

J. Milota.

Naše Slezsko.

Napsal J. VYHLÍDAL.

* POKRAČOVÁNÍ *

II. Pozdravy, pověry, zvyky, přísloví, pořekadla, přirovnání.

A) Pozdravy.

Uvedli jsme zvyky, pranostiky, jež úzce se pojí s církevním rokem; jest však ještě více pověr, přísloví a pořekadel charakterisujících mravní a náboženské smýšlení slezského lidu; i pozdravy a zdvořilosti vydávají svědectví o prostomilé jeho srdečnosti a vroucí zbožnosti.

»Kde lid ještě zůstává věren starým dobrým mravům, tam jako všecek soukromný i veřejný život, i jeho společenské obcování má ráz srdečné upřímnosti. Takovému lidu je cizí všeliká přetvářka, lichotivá licoměrnosť a plazivá podlízavosť. Proto tyto jeho společenské způsoby a formule zdvořilostné nejsou nedůležitým pramenem k poznání jeho povahy.«*)

*) »Mor. lid,« str. 98.

Obyčejné pozdravení jest »Pochválen buď Ježíš Kristus.« Pozdravení odpovídají »Na věky. Amen.« Pozdravují-li Slezané kněze, ještě přidají: »pěkně«, též poníženě vitamy velebného paterka (pana). V Orlové, v Lazích při odchodu z domů, praví: »S Panem Bogem«; ve Frýdku: »Buďte s Bohem«. Kdo zakýchne, všude se pozdravuje: »Pozdrav Pambu.« Odpovídá se: »Dež to Pambu«.

Laši mají ze všech Moravanů nejvíce rozličných pozdravů. Obyčejný pozdrav při práci jest: »Pambu pomahaj« (Opavsko); »Bože pomož« (Dobrá); »Bože pumugej« (Orlová). Odpovídají: »Dej, Paně Bože«, nebo »Bože, uslyš!«

Při setí: »Pambu pomahaj a obruď«, neb »Pambu požehnej!« Odpověď: »Dej, Pane Bože!«

Při pečení chleba a tlučení másla: »Bože naspuž«.

Při praní: »Daj Bože na bilo (biolo)«; načež se žertovně odpovídá: »Na to machamy, aby bylo.«

Když do chléva se vstupuje: »Bez uroku.«

K jídlu: »Rač Pambu žehnať«, neb »Bože, požegnej.« (Orlová). Odpovědí bývá: »Daž to Pambu«. »Proto smy šedli, abysmy to žedli.« Kdo přijde k jídlu pozdě, dí jemu: »Kdo neškoro chodi, sam sobě škodi«, nebo »čekamy na tebe levum«.

Do stavení se vítá: »Vitaj Manul, Zefa«.

Z pouti: »Vítám tě ze svatej puti.« Odpověď: »Daž to Pambu, vzkazuje vas Panenka Maria Hostynska pozdravovať.«

Protestanté v Orlové se zdraví: »Dej Bože, dobry din.« »Dej Bože, dobry viečor.« »Zustanum s Bogem.« »Byťte s Bogem«, »Byťte se tu s Bogem« (při odchodu).

Za půjčku se děkuje: »Pambu zaplať za požčani,« požičani a odpověď: »Zdravi užili.«

Za dar »Pambu zaplať«, dárce připojuje: »A svaty daj ešče.«

Za pozdrav se děku je: »Zdravi vzkazovali, sami zdravi byli.«

»Jak se vam vedě?« »Jak už přijdě.«

B) Pověry a zbožné zvyky.

Čarodějnice, meluzina, strašidla.

Vidíš-li na dveřích a oknech chléva cosi takého žlutého, tož věz, že to robí čarodějnice za tím účelem, aby hospodyně málo natloukly másla. (Ze Štěpánkovic.)

Když čarodějnice škodí, že hospodyně nemůže stlouci, má namazať osu od vozu smetankou a jezdiť po dvoře vozem, tu jistě přijde čarodějnice prosit až přestanou, že už nebude škodiť. (Jaktař.)

Proti čarodějnicím, aby nemohly do chléva, vydatný prý jest prostředek: postaviti metlu v koutě »zhůru dnem«, nebo nasypati písku přede dvéře, aby čarodějnice počítáním zrn se zdržela. (Z Chvalkovic.) Ať přikryje masnici šatkou, na níž položí se věnec dotýkaný na Boží Tělo. (Sedliště.)

Chodí-li ženské před svítáním na trávu, tu prý sbírají rosu a mnoho nadojí. (Ze Štěpánkovic.)

V Dobré na sv. Jana Křt. před »sluncem schodu« roby škubají rosnou trávu, krmí jí hned — aby měly od krav veliký užitek.

Kdo má svěcený turánek mající pýří jako majičky, pampelišku a kvetoucí žluto, tomu neuškodí čarodějnice na statku. Podobně kdo zavrtá svěcený klokoč do prahů u chlévů, jest chráněn před čarodějnicemi. (Z Dobré.)

Kráva se nesmí vésti k býkovi po odzvonění svatvečera, sice by *dojila krvavé mléko*. Slyšte o tom zkušenosti z Podvihova:*) Tatíček dostali krávu hrubě užitečnou; dávala i osm funtů másla za týden. Pásla se celé léto. Jeden ráz pastýřovi na podzim »zajali«, a tak už přihnal neskoro až po svatvečeru. Na neštěstí kráva »volovala«.**) Tatíček ji za ráz vedli k býkovi. Jak přišli domů, začaly ji matička dojíť, a nadojily samu krev. Tak dlouho to trvalo — od sv. Michala až do sv. Josefa.

Už si nevěděli rady; tak už pálili tu krev, a i chudobným lidem dávali. Přišel k nám náš soused na radu a pravil tatíčkovi: »víte co, právě pečete chléb, podojte tu krávu a krvavé mléko vlijte do hrnce a budem to vařiť, však ta čarodějnice — mrcha jedna — musí přijíť! Tak to pekli, až se jim hrnec spálil. V té dvéře se otevřely a vešla roba sousedova a spustila: ty čavaro, ty tu čekáš, až ti ta voda sama nakape! Chlap se ulekl, že jeho žena jest tou čarodějnici, a šumně prosil domácích, aby to nikomu nepovídali.

Naše matička se mu vysmály a pravily: stryku, já nevěřím v žádné čáry, kdyby se vašim malučkým nechtělo pít, to by též Vaše roba nepřišla. Nebojte se, nic nepovím!

Když druhý ráz ta kráva volovala, za dne šli s ní k býkovi, ale ještě tři dni spouštěla krev. Protože tatíček potřebovali peněz a v Opavě byl ‚jermak', tož ji zavedli do města. Soused, co jim radil, byl též na jarmaku a povídal matičce: „tuž si tu krávu koupím, ce chcete, já vám zaplatím."

»Ale, stryku, na co byste měli tu krávu, víte přece, že dojí krev,« pravily matička.

»Vím to tetko, ale mi se líbí.«

Tož ji koupil a přivedl domů. Za tři dni zas byla kráva dobrá a užitečná, zas dala tolik mléka a másla, co před krví, a měli ji ještě šest let. Ten stryk věděl, že když kráva taková vede se za dne k býkovi, že za šest dní na ni čarodějnice nemá moci; můj tatíček, borák jsou už na krchově, o tom neměli zprávy.«

Krávy nedojící možno uzdraviti *čarodějnickým provazem*. Tak uzdravovala je selka z farnosti pusto-polomské. Selka nabyla provazu takto: »Dva študenti chodili prosit po dědinách. Přišli též do jedné selky a sebrali jí provaz — ‚pauzovník'. Ona o tom nevěděla. Študenti vešli do jizby a prosili ji, že aby ten provaz od nich koupila, že mají velkou bídu, že jí bude dobrý na léky, jak bude míť kdo krávy nemocné, a nebudou moci dojiť.

Tož dobře. Selka nepoznala, že provaz je její, zaplatila jim pauzovník, a študenti honem odcházeli z dědiny, aby jich ne-

*) Viz můj článek v Č. lidu, r. VI., »Dojení. Tlučení másla ve Slezsku.«

**) Volovala = běhala se.

chytili. Za nějaký čas roznemohla se selce kráva, že ani nestanula, ani též nic nežrala. Dívka přijde do jizby a praví: »Hospodyň, naše kráva jest nemocná, nic nežere, ani nestane.«

»Půjdu se tam podívať«, pravila hospodyň. Tož šla a vzala provaz s sebou a schovala ho, co by ho žáden neviděl. Ve chlévě nakázala dívce, že má jíť do kuchyně cosi robit; a pak smutně hleděla na krávu a rozmýšlela se, jestli ten provaz uzdraví krávu. To musí být pravda, neboť jest od študentů, pomyslila si a vytáhla ho, a nech jest to jak chce, šastla jím krávu tři rázy. Kráva v ráz stala, žrala, dala plné dva hrotky mléka.

Selka tím provazem mnoho krav uzdravila, i na faře; až jí velebný pán řekl: »Tětko, vy musíte ten provaz spáliť, nebo není v něm nic dobrého.«

Selka se ulekla, poděkovala velebnému pánu a doma provaz vhodila do pece. Jak hořel, takový smrad z něho šel, že žáden v domě nemohl vydržeti.«

Když jdeš po cestě suché, dej pozor, jak prach letí; jak robí se sloup z toho prachu, to je *meluzina*. Má prý býti škodliva pro člověka, že může až onemocněti. Vidíš-li meluzinu, plivni tři rázy na zem, požehnej se, modli se, nic se ti nestane. (Z Podvihova.)

Jak ráno začnou kokoti zpívať, strašidla umírají.

Lidé.

Když přijde dívka na službu, chytne se v kuchyni za ráz peca, aby dlouho ve statku vydržela. (Kozmice.)

Přijde-li někdo na besedy za uherský měsíc, — chytají se domácí peca. (Jaktař.)

Lépe jest pro čeleď, když nastoupí ráno než večer — tot zlé znamení. (Komárov.)

Komu srůstá obočí nad nosem, ten jistě se sám zabije. (Komárov.)

Jak přijde do stavení žid, má se pometlo postaviti ku dveřím, — aby bylo štěstí. (Jaktař.)

Jak si ustřihne děvucha vlasy před úplňkem měsíce, lépe porostou. (Komárov.)

Kolébá-li se prázdnou kolébkou, dítě v noci nespí. (Chvalikovice.)

Když se svobodné děvuše rozváže zástěra, milenec ji opustí. (Podvihov.)

Na jaře při prvním vyjetí s koňmi má se pacholek políti, aby nebyl ospalý. (Domaslovice.)

Tanec.

Roba jakási neuměla tancovať. Kde se vzal, tu se vzal malý chlopek, a ten jí pravil, že ji naučí tanci. No dobrá. Poručil jí, ať si vezme svořeň od vozu, zavěsí ho sobě nad kolena a tancuje. Za poradu roba

»dala muky, dala krup,
aby svořen dobře tluk.« (Komárov.)

Jídlo, nápoje a léky.

Kdo hodně slané rád jídá — má mnoho sádla. (Z Podvihova.)

Když se dojídá a přijde někdo do stavení, tož nebude dlouho-živ. (Z Malé Lhoty.)

Aby mouchy nesedaly na jídlo za žní, položí se dvě stébla trávy křížem pod mísu na roli. (Ze Sedlišť.)

Jak kdo najde chléb, má ho odložiť, ať se po něm nešlape; nebo vzíti kurám a kravám do vody. Když krávy pijí vodu, v níž najitý chléb, nemá nikdo jisti, aby ho nějaká nemoc nezastihla. (Z Podvihova.)

Chléb se nemá skrojenou stranou obracet ku dveřím, by požehnání z domu uteklo. (Z Chvalikovic.)

Kdo jídá skrojky, děvuchy se na něj smějí. (Z Chvalikovic.)

Ukrojte si chleba do kola, ať jest plná stodola. (Z Chvalikovic.)

Kdo jídává příplanky, nemusí se báti hastrmana. (Z Frýdecka.)

Zdravý nemá koštovať léku od nemocného, bo by lék nic nepomáhal. (Z Kr. Pole.)

Sen.

Jak se sní o jabkách — radosť. Jak se sní o blechách — vyhrá peněz. Sní-li se o vejcích — klevety hotové. (Z Podvihova.)

Sní-li se o kalné vodě — nemoc. Sní-li se o knězi — něco zlého. Sní-li se o bílém koni — smrť. Sní-li se o červeném koni — oheň. (Z Frýdecka.)

Smrť.

Jak pes vyje — cítí smrť. (Jaktař.)

Jak vystaví někdo dům — brzy umře. (Komárov.)

Jak uzříš smrtníka (brouka) — do roka umřeš. Když červená kura kokokdá — bude oheň, jak bílá — smrť, jak černá — zloději. (Jaktař.)

Na prvního Aprila — Jidáš se oběšil. (Vlašťovičky.)

Úroda, neúroda, počasí, neštěstí.

Jak jde měsíček na plno, má se síti, urodí se. (Z Kravař.)

Jak jsou »prázdné« dni (není světla), nemají se kobzole (zemáky) sázeti, neurodí se. (Z Kravař).

Je-li hojně chroustů, kobzole se urodí a budou chutny. (Podvihov.)

Pokud nezahřmí, neroste tráva. (Komárov.)

Síti obilí v den, kdy tři rázy vítr se obrací, nebo v hodinu, kdy oběsil se Jidáš, nevydaří se. (Z Benkovic.)

Jak se urodí stoklasa,
to se chasa hopsasá;
jak se urodí kúkol,
to ty gazdo kupuj. (Z Domaslovic.)

Když se seje ječmen, to se mají tři zrnka pod jazyk strčiť a nic nemluviť, aby až dozrává, vrabci jeho nežrali. (Z Oldřišova.)

Jak je málo čemek (bobul střemchových), jest málo rži. (Jaktař.)

Jak je moc jařabin, bude moc žita. (Komárov.)

Po vysvěcení »sušika« (humenic) o žních urvou se z první fůry tři klasy: z předu jeden, z prostředka druhý a třetí od

zadku. V zahradě se zasadí všechny tři klásky »ležmem« vedle sebe. Jak sejdou, možno ustanoviť, kdy bude nejlépe síť. Nejlépe-li sejde z předku vzatý klas — doporučuje se setba ranní, druhý radí — prostřední setbu, a třetí pozdní. »Také sú pak dobre ševy.« (Skalice.)

Jak jest vítr prajz — déšť hotový, jestliže večer červánky se prochází — jistě taký ranní den.

Píje-li slunce večer vodu, nebude deště, pije-li ráno — jistá prška! (Slavkov.)

Když jest Rudenka (hora) v mlze, pršeť bude, je-li ji dobře vidět, bude pěkně. (Z Janonce.)

Jak se v síni kamení potí, to jest na déšť. (Komárov.)

Jak komáři štípou, kury škubou trávu — bude pršeť. (Komárov.)

Když jest v marcu (březnu) mlha, za 100 dní voda vylije. (Z Vávrovic.)

Jak se mračno postaví, pálí se kocanky v peci, aby dým je rozehnal. (Oldřišov.)

Když hřmí, zastrč pometlo nebo hřeblo za dach, pak neuhodí. (Domaslovice.)

Jak první ráz zahřmí, má se kamenem do čela uhodiť, aby hlava nebolela. (Sedliště.)

Jak jest hvězda blízko měsíce, to je na oheň. (Komárov.)

Prší-li nevěstě na svatbu nebo jsou-li na nebi veliká mračna, nebudou dlouho spolu.

Je-li vichor veliký a vyvrátí-li strom, stodolu atd., to se novomanželé brzo rozejdou.

Zvířata.

Když koupenou krávu přivedeš domů, pokrop ji svěcenou vodou, dej jí kousek chleba na pochutu, do prvního nápoje ukápni tři krůpěje svěcené vody, pak bude tlustá a užitečná.

Když se má tele odstaviti, má se k tomu hleděti, aby bylo zdrávo. Má-li veliký pupek nebo nohy hrubé, dlouhý pysk neb veliké oči, to není na odstavení hodlivé. Tele musí byť šikovné jak čtyry krejcary. (Z O. Polomi.)

Jak kráva málo dojí, má se okuřovati svíčkou devět rázů svěcenou. (Vlaštovičky.)

Když mají dobytky červotok, musejí se třiti ovesnou slamou. Mimo to na dva kousky chleba nalije se po třech kapkách škorpijanu, pak se složí na sebe; dále se uvaří černá káva, nalije do ní celidamy s mastnotou a dá se vše užíť dobytku. Na Morávce sbírají před východem slunce na štědrý den »řosu« (líkové jehnědy) a podávají krávám, aby byly užitečny.

Staré kočky bojí se lidé, protože tato, když někdo v chalupě umře, pohryze; někdy dokonce ožere celou tvář. Nejlépe ji zabíti, nebo v měchu zanésti daleko do lesa. (Z Podvihova.)

Ptáci.

Jak se koupí housata nebo kury, mají se jim ve světnici čerstvou vodou nohy umyti, a dáti chleba s mastnotou. Na třetí den teprv propustiti, pak jistě nikam nezabloudí. (Podvihov.)

Do černé kury hrom neuhodí. (Chvalikovice).

Skořepiny z vajec mají se uschovati na hnoji, aby jich kury nežraly, nebo by více »ďobaly«. (Podvihov.)

Živočichové.

Kdo před sv. Jiřím zabije hada, na toho nemají po sv. Jiří hadi moci.

Když uvidíš hada, požehnej se, neuškodí tobě. (Podvihov.)

Had před sv. Jiřím zabitý jest užitečný v rozličných dětských nemocích a růži. (Chvalkovice.)

Zelená žába nemá se zabíjeti; lidé povídají, že též nosí Panenku Marii. (Podvihov.)

Pauk (pavouk) s bílým křížem nemá se hubiti, nebo nosí umučení Páně na sobě. (Podvihov.)

Ostatní pauci mají se hubiti, poněvadž se Panně Marii posmívali, jak přadla a šila pro lidi. Je-li moc chroustů, — bude moc kobzolí. (Podvihov.)

Náčiní, jehla, špendlík, knefel, nůžky.

Když se náčiní myje nebo dlážka, nemá se choditi po jizbě a kroutiti hadrem; stala by se »sváda«. (Kyjovice.)

Spadne-li z nenadání nůž z ruky, a »tykne« špicí do podlahy, lze čekati ten den návštěvu. (Benkovice.)

Postaví-li se nůž a podepře chlebem, aby stál rovno, z které strany zrezaví, stane se škoda na obilí. (Oldřišov.)

Jak nůž spadne a zabodne se, přijde hladný host. (Podvihov.)

Leží-li nůž ostřím na horu, ďábel si brousí jazyk. (Frýdecko.)

Když najde svobodná na cestě jehlu nebo špendlík, tož ji pomluví. To pomluvy vrážejí se až do srdce jako jehla nebo špendlík. (Podvihov.)

Šije-li krejčí šaty a píchne se jehlou, ta osoba, jež v nich choditi bude, paráditi se bude. (Chvalikovice.)

Jak se knefel (knoflík) najde na dvoře — bude v domě ostuda. (Oldřišov.)

Když se drcne do stolu, na němž jsou nožice, kam se ty obrátí, na té straně jest zloděj.

Různé.

Byly dvě svobodné děvuchy, trochu z přátelství. Jak se měla jedna z nich vydávati, ta druhá pravila, že se pomodlí za ni patnáct růženců, aby až odejde z dědiny ku chlapovi, nemusila klevet snášet. (Podvihov.)

Jak se »čká« v pondělí, to mě haní, v úterý — chválí, ve středu — pomlouvají, ve čtvrtek — milují, v pátek — smrť vzpomíná, v sobotu — někdo přijde na besedy, v neděli — dostanu »huby«. (Hubičky.) (Podvihov.)

Na prahu se nemá rubat dřevo, neboť pod ním pokutují duše (Kozmice), nebo musí dřevorubec pokutovati duše. (Podvihov.)

Jak v pecu piščí, to se tam v plameni dušičky trápí. (Komárov.)

Jak pod blachou (v peci) hodně praskne, přijde hosť. (Janovice.)

Jak zvoní umíráčkem nějaké vdané robě, tu sedají jiné na »stupku.«*) Která první na ni sedne, ta dostane vdovce po zemřelé. Totéž platí o mužských. (Benkovice.)

Máslo možno při stloukání přivolati zpěvem:

»Maslo, maslo,
kaj si zašlo?
Do suśeda,
do pivnice,
vrať se do naši masnice.« (Z Oldřišova.)

»Maslo, maslo,
kaj si zašlo?
Zašlo-li si do suśeda,
hybaj do dom,
bo tě třeba.« (Z Chvalikovic.)

Kdo do zástěry smetá, dostane souchotiny. Jedna roba povídala: »Vždyť jsem též smetala do zástěry, jak jsem byla doma, ale souchot jsem nedostala. Kdo je suchý, ten už nebude tlustý, neboť jest paskudný (mlsný), rád by jedl to, co doma není.(Podvihov.)

Nemají se nikomu nohy obmetati, neboť taký člověk nemá štěstí jíť za křesníčka nebo křesničku. (Podvihov.)

Kdo slámu nebo hnůj za sebou »smyčí« — brzo umře. (Podvihov.)

Mnoho kretůvek na jaře — mnoho pohřebů. (Chvalikovice.)

Kdo má tolitu modrou — druhému škodí; kdo má tolitu bílou, — ví co dělají komedianti. (Dobrá.)

Najdeš-li ščudlek (jetel) čtyrlistý, budeš míti štěstí na galánky, pětilistý — na děti, šestilistý — budeš velmi šťasten. (Chvalikovice.)

Zašívá-li kdo na sobě oblečený šat, — zašívá si rozum.

C) Přísloví a pořekadla.**)

Gazduje od sta do padesáti.

Nové řešitko visí na hřebíku, staré pod metlou.

Když pizneš kyjení, netřeba palicu.

Co po nohle (náhle), to po doble.

Švec v sobotu pije a v nedělu šije.

Po lyžce num dali, a po lopatě vzali.

Paňská služba na zajícu jezdí.

Jaka mať — taka naf.

Na lumpa ani Pámbu nenastarčí.

Bidný ftok, co do svého hnízda dělá; nic lepší pes, kěrý svého pána hryze.

Z čího koňa, prostřed moře.

Kdo žině vodu na dva mlýny, tomu chybí na jeden.

Ranní dešč a babský plač su jednak stalé a nic víc hodné.

Kaj ty přindeš mezi vrony, musíš kvákat jako uny.

Dělal by se hač, dyly bylo zač.

---

*) »Stupka« na tlučení máku.

**) Více viz ve »Vlastivědě slezské« I. str. 217—231. Některá přísloví vzal jsem z »Těš. Novin.«

Myslí se, že mu za uchem svítá.
Ploty poli a pokřivami (kopřivami) hradí. (Marnotratník.)
Nic neplatí, byť kura zlaté vajco snězla, jako ho zase zjí.
Kaj moc kuchaři, bývo špatná polévka.
Jak se narodíš pod peckem, těžko se dostaneš na ohniště.
U lakomého bývo dycky po obědě.
Jak přivykněš, i viseť budeš.
Pokora nebesa otvirá.
Kaj jest shoda, i dva na šindele se vyspaju.
Lepší sprostá mísa pilná, než šumný talíř—prázdný.
Kdo ráno z postele vyskočí, k bohatství svojímu přikročí.
Dobře, že nědol Pámbu svíni rohy a býkovi rozum.
Zelí je polovičné chování. (Jídlo.)
Doma mo být jak ve škole, ve škole jak v kostele, v kostele jak v ráju; tak má byt v celým kraju.
Dostal se z dešča pod rynu, pod okap.
Jak se žebrák nají, chce v domě i na pána hráť.
Ten stojí o to jako pes o pátu nohu.
Jak su hrušky lebo jabka zralé, samy odpadávaju.
Těžko je koze svěřiť zahradu.
Gořalenku lykytic, kdo ju pije, něma nic.
Koval něch i v zlatě sedí, přece z něho kuzňa hledí.
Dokaď slovo v hubě, nepolí; jak vyjdě, často polí.
Roba při gořolce sedí, kráva bídně hledí.
Dycky muší byť jeden v rodě, kerý druhé bodě.
Z jakého plota kul, — v takém stuj.
Poď ja už idu; ty vem nevolu a ja bídu.*)
Darmo mluviť, bo se huba nucuje.
V hospodě radosť, ve stodole žalosť.
Nědycky bývá chléb z jednoho peca dobrý.
Je-li ti luto, kup se jelito.
Koně nejlépe čistiti měchem (ovsa). (Jaktař.)
Krávy nejvíce tlustnou z hrotu a žlabu. (Vávrovice.)
Bocaně, botaně čápi odnášejí svačinu. (Kylešovice.)
S čím kdo robí, od toho se umaže.
Bude tomu rok, až trefí sv. Ducha v pátek.
Kaj kdo líhá, sušeda tam hledá.
Něchoď, kaj ti netřeba, kaj nevyrobíš chleba.
Tyn má to jisté jako důstamynt na pergameně.
Jaké nabytí, také pozbytí.
Z vody přišlo, do vody pošlo.
Neschodí se hory s horami, ale lude s luďmi.
Něch každý zamete před svým prahym a děprv hleď na súseda.
Kdo chce vodu na dva mlýny hnáť, chybí mu jí na jeden.
Ten chce vlka prázdným měchem zabíť.
Jako Kuba Bohovi, tak Bůh Kubovi.
Kdo někuří, kdo něšnupá, to je taký udřiďupa.
Inša krajina, inša manýra. Jiný kraj, jiný obyčej.
Když jsem byl pacholkem, na mně stála rosa, jak sem se oženil, kapka visí u nosa.

*) Vezmou-li se dva, kteří nic nemají.

D) Přirovnání.

Hybá se jako vůl na ledě.
Nohy jako brca — hlava jako měřica.
Spraví se po nim, jak podle zvonu na Lysé.
Po tobě se muže řídit, jak po Galdunských* zvonech.
*) V Koldounech zvonů není.
Ma kuty až po Kravař.
Má ho ráda jako sůl v očách.
Je starý jako Ratibuř.
Zná pust jako pes sobotu.
Rozumi temu jako cáp (kozel) zahradě.
Leze jak hrumuda neščestí.
Beží jak švec do Klimkovic.
Vleze mu vic na baranicu níž na celý oblek.
Chodí jako ledový medvěd.
Chodí jako rozražená huś.
Hráš jak ponocný z Pilšče (Plšť.)
To trefí též hutný z Jamnice.
Jest to hop z lesa, fuk do lesa. (Nestálý člověk.)
Ty si tak bohatý jak kozel rohatý.
Šikovný jak čtverka.
Cpe se jak mucha do pomyjí.
Temu to pasuje jako svíni zvonek.

Electra.

Drama v pěti jednáních. Španělsky napsal B. PÉREZ GALDÓS.

V dějinách umění dramatického známo jest několik dramat, která zavdala příčinu k náhlému hnutí lidovému. Působila jako jiskra, vhozená v hromadu výbušných látek, stala se bezprostřední příčinou bouří a revoluce. Tak vzpomínám známé opery Auberovy: *Němá z Portici*, jejíž duetto Amour sacré de la patrie bylo roku 1830. znamením k revoluci v Brusselu.

Letos ve Španělsku událo se cos podobného při prvém provedení Galdosova dramatu *Electra*. Lid bouřil se proti klášterům, tupil a týral kněze řeholní a světské, až došlo i ke krvavým výstupům při pořádání průvodů jubilejních. Nechceme opakovati tuto, co listy denní o smutných těchto zjevech byly sdělovaly. Každý, jen poněkud myslící člověk vidí, neb aspoň tuší příčinnou souvislosť mezi podobnými událostmi, které téměř současně se sběhly v Haliči, Španělku a j. Příkré a nespravedlivé zákony protiřeholní jsou tohoto hnutí liberálního a zednářského ovocem.

Rozumí se, že drama Galdosovo stalo se po tom všem událostí dne. Všude o něm psáno; a od těch, kdo schvalovali zjevy ony, povýšeno hned na literární novinku prvého řádu. Dostálo věru svému smutnému poslání a proto překládáno rychle v jiné jazyky. U nás český překlad jeho vyšel ve »*Vzdělávací bibliotece*«, která věru v tomto

ohledu má daleko více společného s nějakým sensačním Extrablattem, nežli s pravým, uklidňujícím vzděláním. A studující Králové-Hradečtí, nechtíce si nechati ujíti palmu prvenství, přispíšili si a uvedli též v červenci t. r. zmíněné drama na scénu. Proto myslíme, že každého, kdo si jen poněkud těchto zjevů všímá, bude snad zajímati, když tuto jen stručně obsah dramatu Electra nastíníme a o jeho umělecké ceně se zmíníme.

Don Urbano a manželka jeho Euarista přijali do domu svého *Electru*, dceru své příbuzné Eleutherie. Electra je dítko volné lásky. Nyní osmnáctiletá, je plna rozmaru. Velké dítě, kus anděla i ďábla zároveň. Každou hodinu se mění. Dívka, trpící histerií a hallucinacemi. Již v klášteře, kde byla do té chvíle vychována, zjevovala se jí mrtvá matka a Electra celé hodiny s ní rozmlouvala.

Don Urbano a Euarista jsou lidé zbožní i bohatí zároveň. Bůh jim ve všem žehná. Jmění jich téměř zázračně roste. Škoda, že je to většinou na cestách, které každé chvíle jsou v rozporu s katolickou morálkou. Roste hlavně *bursovními spekulacemi*, jež obstarává obratný agent Cuesta. A jak svého bohatství manželé užívají? Euarista učinila z muže svého *maecenáše klášterů*. Věnují ho již nyní valnou část na podporu řeholního ústavu Kajicnic a jednou odkáží všechno těmto účelům.

Co říkáte této divné kombinaci bursiána a maecenáše domů řeholních? To zde ještě jistě nebylo. Bursián a kláštery! To jest ono první nepřirozené, vylhané, s čím se v dramatě Galdosově setkáváte.

V rodině Dona Urbana jsou domácími přátely řečený Cuesta a Pantoja.

Cuesta, chytrý spekulant bursovní, trpící srdeční vadou, měl dříve tajný poměr s Eleutherií, matkou Elektry. Cítí ve svém nitru, že Elektra jest jeho dcerou. Proto hodlá ji učiniti svojí dědičkou. »Moje povinnost a vaše právo jsou pospolu,« dí k Elektře, dávaje jí tak tušiti své otcovství. A druhý domácí, přítel *Pantoja* — ku podivu — rovněž sděluje Elektře: »Povinnosti mojí chrániti tebe, odpovídá tvoje právo na moji ochranu.« Tedy druhý, jenž se hlásí za otce neblahé dívky. A Pantoja, člověk všeho odvážný, lstivý, *intrikánský*, byl dříve velký světák, hříšník. Nyní kaje se z poklesků mládí velkou zbožností, otcovskou péčí o ústav Kajicnic, v němž Eleutheria, rovněž kajícně, život byla dokonala. *Tušíte v něm ihned Jesuitu.* Jesuitu, tak jak nepřátelský tisk jej líčí. Ovšem, český překlad prostě dí: »Pantoja, černě oděn«, nechtěje patrně uváděním skutečného řeholníka — a to v pravdě nebezpečného intrikána — znemožňovati uvedení práce Galdosovy na scénu. Ale Pantoja je tu jako typ »jesuitismu« postaven, a v tom všechno ono *zlomyslné ostří* auktorovo.

Od prvého objevení na sceně Pantoja je vám protivný. Svou přepjatou zbožností, svou neustálou veřejnou zpovědí a žalováním na doby hříšného mládí, svým do všech záležitostí domácích se vnucováním a dominováním, jest to *karrikatura opravdového řeholníka.* Tak praví, povolaní řeholníci nevyhlížejí. Galdoso ovšem je tak kreslí, aby nevoli a odpor lidu proti řeholím živil a rozdmychoval.

Ke kruhu domácích přátel náleží konečně Maximo, příbuzný Dona Urbana. Jest to muž praktický, bádavý elektrotechnik, přímý a bodrý. Jest vdovcem. Služka pečuje o jeho dvě dítka, jež mu prvá manželka zůstavila. Pracuje na problemu nejlepší vodivosti elektrického proudu,

nevěnuje se své malé rodině. Jeho přítel Markýz de Ronda jest rovněž muž zdravého názoru životního. Jsou to jediní dva — vyjmeme-li Electru, o níž se celé drama otáčí — kteří získají vaši sympatii.

Vždyť i Urbano s chotí, svým stálým zbožným vzdycháním ukazují, že tu není zdravý, v pravdě křesťanský názor života. Stálý jakýs melancholismus nitra, živící se radostí z peněz na burse získaných podporovati řeholní ústavy.

Tolik aspoň k charakteristice osob v dramatu do popředí vystupujících. A nyní v krátkosti děj sám. — V tichou domácnost dona Urbana jako raketa dostane se Electra. Vše jest příchodem jejím vyrušeno z klidu a pořádku. Electra, z pola anděl, z pola ďábel, je pravá všudybylka. Hraje si brzo s pannou, brzo s dětmi Maximovými. Autor tím naznačuje její přirozený pud, životní náklonnosť státi se hospodyní, manželkou, matkou. Jinak ovšem smýšlí Pantoja. Připravuje vše, aby Electra vstoupila jako řeholnice v Ústav kajicnic. Pokání matčino, pokání její i Pantojy má smýti dávný poklesek mládí. Ovšem, že Electra nejeví k životu ve zdech kláštera pražádné chuti. Projevy Cuestovy i Pantojy, hlásících se za otce jejího, rozpoutají prvou bouři v nezkaleném nitru Electřině. Mezitím však již počínají se probouzeti první sympatie, neuvědomělá láska, mezi Maximem a Electrou. Electra neustále chce býti u opuštěných dítek Maximových. A konec konců — malá pošetilka — hošíka Maximova tajně odnese z otcova domu ve svůj pokoj. Chce i v noci býti jeho strážkyní. To se na ni ovšem prozradí. A Electra, jež má jíti se svými pěstouny na jakousi slavnosť klášterní, tím popuzena, vzdoruje. Nepůjde. Prvý projev odporu proti vůli těch, kteří Electru pomalu snaží se připraviti pro život řeholní.

Leč Electra na své cestě pokračuje dále. Přichází potají v dům Maximův. Srovnává mu domácnosť, osvědčuje i svoji dovednosť hospodyně. Z odchodu jejího vznikne ovšem nová bouře proti Electře. Leč Maximo chtěje býti jejím ochráncem, podporován Markýzem, odvádí ji domu a žádá za její ruku. Don Urbano i Euarista jsou nyní ochotni Electru za Maxima provdati. Jediný Pontoja, maje na mysli svůj cíl, odporuje. A v kritickém okamžiku nastrojí novou *lesť*. Naznačí Electře, že nikdy nemůže býti Maximovou chotí, ježto Maximo jest — její rodný bratr.

Lesť účinkuje. Electra pod tíhou tohoto sdělení sešílí. A Pantoja — rafinovaně intrikansky — již tu má dvě sestry řeholní. Electra, majíc se rozhodnouti buď pro Maxima, či pro život v klášteře, ve své okamžité choromyslnosti podává ruce — sestrám řeholním. Pantoja vítězí.

V tichu klášterním Electra pomalu se utišuje. Je odhodlána státi se řeholní sestrou. Ale Maximo úsilovně pracuje k tomu, aby Electru z kláštera odvedl. K tomu i Cuesta, její druhý domnělý otec, ve své závěti odkázal jí polovinu svého jmění. O Electru strhne se nyní opravdový boj. Pantoja chce ji i jmění její uchovati klášteru, Maximo chce ji jako nevěstu z kláštera, třeba násilím vyvésti. V duševním boji, který v duši Electřině znovu se rozpoutává, přichází na pomoc — sama *její matka*. Zjevuje se pobouřené a vysvětluje jí, že Maximo není její bratrem a co jí Pantojou bylo řečeno, byl pouhý »klam, kterého se dopustila láska.« Electra vrhá se Maximovi v náruč a opouští klášter. —

Že drama samo sebou je *tendenční*, s ostřím přímo namířeným proti klášterům, je tuším každému patrno. Účel jeho i nám v jiných poměrech žijícím jest zcela zřejmý. A kolik zloby jest tu na jednotlivé osoby naneseno, již s vrchu jsme vytkli. Don Urbano a Euarista spekulují na burse, aby mohli podporovati kláštery! Pantoja, zakuklený řeholník — otec Electry. Aby pak i motiv jmění padl na váhu, kde se jedná o zbohatnutí kláštera, nechutně přimýšlen i druhý, domnělý otec dívky, Cuesta. Ba i ta řeholnice, jež provází Electru po čas jejího pobytu v klášteře, je patrně pod jeho střechou nespokojena. Touží po svobodě, přeje si jíti s Electrou. Nejspíše také nějaká nešťastná láska; jako by kláštery byly sanatoriemi pro duše světskou láskou zlomené!

A tak vše, co tu v hávu katolicismu vystupuje, jest skrz na skrz falešné, zlomyslně sestrojené. Samý stín a žádné světlo. A přec každý autor, jenž chce psáti spravedlivě, dle skutečnosti, nekreslí jen špatné, zlé, ale i dobré a šlechetné. Jen tak uchová nutnou rovnováhu, souměr v práci, jenž jest odleskem skutečnosti. A všimněte si ideového konfliktu mezi Maximem a Pantojou. Prvý chce míti Elektru za ženu, druhý přeje si ji viděti v rouchu řeholním. Dobrá. Dva různé interessy, protichůdné zájmy. Jakými důvody své touhy opírají? Pantoja chce, aby dítě v hříchu zplozené životem svým činilo pokání — za hříchy svých rodičů. Pochybený názor. To víme všichni. Ale jak Maximo odůvodňuje své zámysly? Dokazuje snad Pantojovi, že Electra tíhne vším svým životem ke krbu rodinnému? Je tu snad důvod proti důvodu? Nikoli. Chytí Pantoju za hrdlo a srazí ho k zemi. To je ovšem krátké vyrovnání. Ale takto přece se na divadle konflikty vniterné nevyrovnávají. Sprostá rvačka, která snad je po chuti posluchačům páté galerie, uvyklým své spory týmž nekavalírským způsobem vypořádati, ale protivná všem jemněji myslícím, kteří touží, aby důvod byl zase jen důvodem udoláván.

Jen jediné jest v dramatě, co s uměleckého stanoviska obstojí na soudu nepředpojaté kritiky. A to jest symbolická scena, kde Maximo slévaje v jeden kelímek hliník a měď, naznačuje tak duševní spojení Electry a sebe ve svazku manželském. Příbuznosť prvků jest tu obrazem vzájemného se doplňování duší. To jest as jediné, co tak po umělecké stránce se zamlouvá.

Ale což pak ten roztodivný konec! Ono prazvláštní a naskrz nemoderní rozuzlení dramatu! Děsnou pochybnosť v duši Electřině: zda snoubenec její Maximo jest její krevní bratr či nic — přichází rozuzliti — *duch*. To již dělá z práce Galdosovy strašidelnou komedii.

I v moderním dramatě mohou ovšem vystupovati duchové, ale jen potud, pokud jsou to výplody duše, hallucinacemi trpící. Tak a ne jinak již to mistr Shakespeare dělával. I u něho duchové mluví, ale zas jen slova jich jsou jen vlastním ohlasem nitra toho, kdo je »vidí«. A zde v Electře duch matky její samovolně vše vysvětluje. Což touha po sensačnosti dramatu autorovi tak zmátla všechnu uměleckou kvalitu, že nedovedl jiným, přirozeným způsobem vysvětliti mučivý rozpor v duši Electřině? Jediná tato scéna přece dostačí, aby všechnu »uměleckou hodnotu« Galdosovy Electry na vždy pochovala.

Na konec ještě malou poznámku. Ani nás z daleka nenapadá mluviti nějak proti provozování tohoto »moderního dramatu«. Snesli jsme mnoho; vydržíme i tento tendenční kousek. Není zde u nás toho prostředí a nejsme i my na štěstí temperamentní povahy španělské, aby

tato elektrická jiskra výbušně působila. Ovšem radikálové mají v Electře práci zcela po chuti, zaláteřiti jednou také s prken divadla na nenáviděné klerikály, divadelní ředitelé budou v ní snad viděti práci, která snad naplní jich hladovou pokladnu; ale Electra zůstane přece jen výhradně »divadelním tendenčním kouskem« a žádným *uměleckým dílem!*

Em. Žák.

LITERATURA.

ANGLICKÁ.

„The Opportunity". Biskup Spalding z **Peoria** (Spojené státy severo-americké), vysvětluje sám, co tímto svým názvem myslí. Napsalť, jak dí, rukověť pro opportunisty, kteřížto své přesvědčení v šanc dávají prospěchářství, nýbrž opáčně učí v spise tomto, jak katolík a vůbec každý šlechetný člověk může těžiti ze skutečných okolností. »Opportunity« (t. j. dobrá, pohodlná *příležitosť*) jest dobrým spisem v každém ohledu. Jest to dílo velikého ducha a velikého srdce, dílo veskrz katolické, povzbuzující k dobrému, těšící a občerstvující, poučné pro každého, jak pro kněze tak pro laiky, i odporučujeme je vřele, jsmeť přesvědčeni, že nám bude za to každý povděčen, že jsme naň upozornili. Pro svoji důležitosť bylo již přeloženo na jazyk francouzský a lze totéž obdržeti za $3^1/_2$ franku u p. **„Lethielleux, rue Cassetté 10, Paris".** *Josef Šeřík Vitinský.*

ŠPANĚLSKÁ.

Antología de poetas líricos castellanos, svazek devátý. Staré romance kastillské (vesna a květ romancí); vydali je D. Fernando José Wolf a D. Conrado Hofmann; druhé opravené a rozmnožené vydání uveřejnil D. Marcolino Menéndez y Pelayo. Svazek 2. Madrid, 1900. Ve čtv. form., str. 362: 3 pes. — Na poslední stránce tohoto svazku, jenž je 209. knihovny klasické (Biblioteca Clásica), zvané též Biblioteca Navarro, čte se: »Upozornění. Ježto ve druhém svazku »Primavera« nejsou obsaženy romance z ústního podání, rozhodli jsme se utvořiti z nich svazek třetí, který bude novým a cenným dodatkem ke sbírce Wolfově. Mimo to bude vydán svazek čtvrtý, v němž Menéndez y Pelayo probéře dopodrobna, kriticky kastillské romance. Ty dva svazky budou co nejdříve uveřejněny«. Tím ovšem naznačen bude přechod z heroického věku španělské literatury do moderního. Až do str. 170. druhého svazku otištěny jsou romance Wolfovy »Primavera«; ostatek tvoří tři dodatky Pelayovy: »Primavera« (vesna) obsahuje nejauthentičtější a nejkritičtější texty starých romancí; vydání romancí z r. 1856. v Berlíně bylo úplně rozebráno; toto vydání zase je zřízeno dle starých a tradicionalních romancí.

NĚMECKÁ.

Die Wahrheit. Apologetische Gespräche für Gebildete aller Staende von P. *Franz Xav. Brors* S. J. Erster Teil. 2 Aufl Kevelaer 1900. — Dva apologetické *populární* spisy vydali současně němečtí *jesuité* P. *Nilkes* a P. *Brors.* (Brož?) P. Brors hledí v apologetických volných rozpravách (*v dialogu* a ve formě *dopisu*) podati vzdělaným laikům důkaz základních pravd víry: je to tedy *populární* obrana víry. K práci takové jest třeba především obratnosti a pak věcné znalosti, aby odpovědi byly správny a se líbily. Trochu říznosti a dobrého vtipu nelze též v takové práci postrádati. Prokázal tyto vlastnosti v přítomném spise P. Brors? Myslíme, že *ano,* zvláště v *druhém* díle, jenž se nám zdá zajímavějším než první, v němž nejzdařilejší jest úvodní rozprava *o svobodě lidské,* kterouž spisovatel hájí proti moderním *deterministům,* zdomácnělým již u nás v Čechách (přičiněním páně *Masarykovým?*). P. Brors dává slovo *prvnímu* německému deterministovi, Edv. Hartmannovi, a stavě proti němu vývody Cathreinovy, obhajuje *svobodné vůle* lidské rozhodně theoreticky i prakticky (viz příklad drastický s dervišem na stránce 14. a 15.). Tento začátek apologie páně Brorsovy je odchylný od dosavadního způsobu našich katolických apologetův, ale velmi dobrý a dobře na místě, poněvadž determinismus ovládá dnes téměř všecky vzdělané kruhy laické, jak

viděti možno v habilitačním spise *Dra. Trakala* »Nejnovější směry filosofie právní« a v *Humerově* »Zkoumání o zásadách mravnosti« a o rozumu lidském, jež nám přeložil profesor *Škola* v realistickém »Laichterově výboru nejlepších spisů«, etc. Nejen v právu a filosofii, nýbrž i v morále hledí se uplatniti determinismus, ač konec konců veškeru mravnost ničí, dělaje člověka *pouhým strojem*. Tento název *náleží* determinismu *právem*, i když jej zastanci jeho odmítají jako příhanu! —

Méně šťastným zdá se mi auktor v disputaci druhé a třetí (o nesmrtelnosti a duchovosti duše) i čtvrté (o jsoucnosti Boží), poněvadž jsou všecky náramně *abstraktním* způsobem podány, a mimo to nikoli bez vady. Tak příkladem v disputaci druhé čtenář nadarmo hledá důkaz předvěty (která se dokazuje v disputaci třetí) a musí se spokojiti důkazem podvěty, což je nelogické a rušivě působí. Také schází zde účinný důkaz *historický* (nesmrtelnosti duše) a též nemožno souhlasiti s názorem auktorovým na str. 21., že totiž svobodná vůle lidská má jen tehdy význam, když existuje věčnost a onen svět! Nikoli! Ve světle věčnosti má svobodná vůle lidská *zvláštní* (zvětšený) význam; beze světla toho není však, bez významu ani osobního ani mravního ani právního a společenského. Výrok uvedený dlužno tedy přivésti na pravou míru. Lepšími jsou disputace o jsoucnosti Boží, ač i zde hovoří se náramně učeně. Pěkný jest rozhovor devátý o vlastnostech Božích (Dieu seul est grand!) Pantheismus dostává zasloužený výprask v disputaci desáté, potom přichází na řadu »stvoření světa« a »internacionála«. V díle druhém pomíjím první tři rozhovory, poněvadž jsou proti následujícím celkem slaby a tu i tam neúplny. Za to však s radostí srdečnou vyznávám, že rozpravy *o zázracích*, o *Písmu svatém*, o *historické osobnosti Kristově* atd., náleží k nejstkvělejším partiím celého spisu, — *jsou to pravé perly populární apologie*, a nebude čtenáře, v něhož by mohutně a přesvědčivě nepůsobily. Kdyby v celé knize auktorově vedle těchto statí (zvláště o *zázracích*) nic cenného nebylo, zasluhovala by přece uznání a dělala by auktoru čest! Z té příčiny přejeme si, aby také ostatní rozpravy na *této* výši stály a v novém vydání důkladně propracovány byly, což P. Brorsovi asi nesnadným nebude, zvláště když si vezme za vzor námi zde po zásluze chválené stati, jež tak mistrovsky provedl. Jednotlivé hovory jsou poměrně krátké a vždy dovedně začaty i skončeny. Odpovědi jdou ráz na ráz; všecky jsou jasny a rozhodny, což velmi dobře působí. Uvedené příběhy a průpovědi celku velmi prospívají, *oživujíce* rozhovory a znázorňujíce theoretickou stránku *prakticky*, což čtenář s povděkem přijímá. Budiž tedy neveliký, ale obsažný a důležitý spis páně Brorsův našim čtenářům vroucně doporučen; je to opravdu: *Promtuarium apologeticum!* *Filip Jan Konečný.*

Der Pessimist von *Ansgar Albing*. Freiburg im Breisgau. Herder. 1899. Dva díly. — Máme tu před sebou zajímavý dušeslovný vývoj pessimisty od útlého věku až do úplné dospělosti, při čemž znenáhla jeho pessimismu ubývá tou měrou, jakou jeho náboženské smýšlení protestantské přiklání se ke katolicismu, a návratem ke katolictví úplně mizí. Vedle této osoby hlavní uvedena do děje celá řada ušlechtilých povah, a celým dějem vane duch povznášející a rozhodně katolický. Spis lze co nejlépe doporučiti čtenářům vzdělanějším.

ČESKÁ.

O činnosti mozku a nervové soustavy vůbec. (S 23 vyobr.) Napsal Dr. E. Babák, assistent fysiolog. ústavu české university. Lidových rozprav lékařských II. roč. čís. 6—7. Nákl. J. Otty. Str. 64. Cena 1 K 20 h. — Sáhli jsme po knize nejen z touhy, abychom se poučili o předmětě, o němž se často mluví i přemýšlí, ale také z jisté zvědavosti, abychom seznali spisovatelovo stanovisko a mínění o poměru duševních jevů k hmotě mozkové. Spisovatel jest ovšem přítelem učení Darwinova, ale ne v tom způsobu, abychom jeho přesvědčení musili potírati; nečiní totiž závěrů neoprávněných. Naše stanovisko je však doslovně biblické, poněvadž méně věřivosti od nás vyžaduje než theorie evoluční, jež nespočívá na důkazech a s četnými fakty v rozpor přichází. Spisek náš podává poučení velmi hojné. Výklad látky je velmi jasný, tak že jej pozorný čtenář dobře sledovati může, což i vyobrazení velmi pečlivá a přehledná ještě usnadňují. U výkladu nervového ústrojí postupuje p. spis. od tvorů jednodušších k dokonalejším; chrání se však pouze mechanického líčení a vysvětlování. Podobnost a obdobnost ústrojí nervového, v níž Darwinisté vidí vývoj, jest dle našeho přesvědčení Stvořitelem úmyslně způsobená. Víra v Boha jest *dobrovolné* přilnutí k Bohu a nemá žádným faktem býti vynucena, aby se nezvrhla v otrocký strach. Kdo věci stvořené bedlivě pozoruje, nemůže se ubrániti myšlénce na moudrost a všemohoucnost Boží; kdyby však jsoucnost Stvořitelova tak evidentně vynikla, že by víra ustoupila a nastoupilo

vědění, pak bychom nesloužili Bohu svobodně, radostně a dobrovolně, nýbrž ve strachu a ze sobectví, nebo zase povstávali bychom k malomocné a zoufalé vzpouře proti Bohu, když bychom svých náklonností dle vůle a rozkazu Božího zapírati nechtěli. A v tom právě služba Boží především záleží. Dnes už učenci poctivě vyznávají, že jistá fakta lidskému bádání zůstanou záhadou. I p. spis. praví na př. (str. 60.): Stojíme před velkým mozkem lidským ještě bezradní i pokud by šlo o přesné určení průběhu drah nervových v něm; a to je přece zcela hmotná záležitost. Nepoměrně hůře je s výkony jeho — a beznadějně téměř s duševními činnostmi. Tvar a anatomická stavba mozku, velikost jeho, chemické, tepelné a elektrické úkazy při jeho činnosti atd. jsou jen *podmínky nebo průvodné jevy* duševního života.« — Zajímavých výroků je ve spisku vůbec dosti mnoho a mají ovšem náležitou váhu, poněvadž se opírají o svědomité a důkladné bádání přírodovědecké. — Četbu spisku vzdělanému čtenářstvu upřímně doporučujeme.

L. † a.

Mozek a duše. Napsal Štěpán Pawlicki. Přel. Frà. Josef Mergl. (Vzdělávací knihovny katolické, svazek XIX.) Praha, 1900. Nákl. Cyrillometh. knihtiskárny. Stran 70, Cena 80 h. — Dr. Babák nadepsal jeden odstavec (39) svého spisku: Jsou-li v kůře velkého mozku různé duševní výkony? A praví: »čím dále, tím zřejměji vychází na jevo, že hemisfery velkého mozku jsou jednotným ústrojem nervovým, že nelze mluviti o omezených sídlech různých činností duševních . . .« A přece býl čas, kdy tento »důkaz« paradoval mezi důkazy materialistů proti existenci duše. Dnes ovšem theoričtí materialisté à la Büchner, Vogt, Moleschott nejsou ve vědě možni, ale za to veliký jest počet materialistických frazistů, kteří svůj praktický materialismus popíráním duše omlouvají. P. spis. bičuje železnou a bystrou logikou nicotné a směšné »důkazy« materialistů a snaží se (od str. 45.) také positivními důkazy existenci duše, to jest principu na tělu nezávislého dokázati. Kdo přečte si dříve spis dra. Babáka, sezná, že vývody dra. Pavlického spočívají na podkladě přesně vědeckém, a bude také čísti spis »Mozek a duše« s větším zájmem a porozuměním. Četba spisku prospěje, zvláště katechetům a těm, kdož se s materialistickou intelligencí musí stýkati. Poněkud ruší přílišné horlení spisovatelovo proti nevěře, zlomyslnosti, nechápavosti . . . . materialistů; pravda toje, však vzdělaný čtenář, pro nějž také kniha jest psána, učiní si na základě vývodů spisovatelových o »pěkných« vlastnostech materialistů úsudek sám.

L. † a.

Talmové zlato. Povídka z Korutanska od *Gabriely Preissové.* Libuše č. 4. 1901. v Praze. Nákl. F. Šimáčka. V řadě podílů »Libuše« poslední doby, s jichž obsahem po stránce náboženské a mravní jsme nikterak nemohli projeviti svůj souhlas, přichází nám do ruky povídka Gabriely Preissové »Talmové zlato«. Děj její vrcholí ve sňatku zámožného statkáře se sličnou chudou dívkou, dcerou uhlíře, za tím jediným účelem, aby vplujíc do jeho bohatství po celý život jen před ním hrála úlohu loutky, která mu neustále otrocky za to projevuje vděčnost, že ji sňatkem přenesl z chudoby v blahobyt. Při tom musí zapomenouti, že manžel její měl též nemanželské dítko. Dívka tato, ačkoliv v prvotní své chudobě měla smělou touhu, dostati se do přepychu, pojednou po sňatku pozná nicotnost bohatství — talmové zlato — a seznává, že manželství musí býti založeno na něčem vyšším a mravním. K tomuto názoru přivedl ji bratr manželův Pins, který přijel k nim na návštěvu. Proto opouští svého bohatého manžela a vrací se zase chudá do domku svého chudého bratra, aby ve své původní prostotě šla za štěstím. Myšlénka v děj vložená jest dobrá, ana kárá svrchu uvedený chybný podklad, na němž bylo manželství zbudováno, t. j. vděčnost za zlato. Mimoděk připadají nám tu slova sv. Jana Zlatoústého de conjugibus: Famulum quidem poterit quispiam metu et auro alligare, vitae autem sociam, liberorum matrem, non oportet metu ligare, sed dilectione. Quaere animae pulchritudinem, quaere a muliere benevolentiam, modestiam, lenitatem et benignitatem. Hae sunt verae pulchritudines. Povahy osob jsou taktéž bezvadně a důsledně provedeny, takže doplňují dokonale děj. Příznivý dojem činí povaha dcery uhlířovy, která projevuje lásku k nemanželskému dítku svého muže i matce dítka, dokládajíc »však po Božím právu k sobě ti tři patří.« I motivy náboženské doznávají tu patřičného povšímnutí i důstojného provedení. Shledávámeť na několika místech hrdinku románu modlící se u kapličky Panny Marie, jejíž nitro dává průchod zbožným citům. Malé pochybení v předmětu modlitby, kdy neprosila ve smyslu »ne má, ale Tvá, Bože, vůle se staň«, dochází smírného výsledku. Celá povídka jest jinak bez mravní úhony a může býti dospělým dívkám pro zábavu i poučení propůjčena. Přáli bychom si od »Libuše«, aby prácem tohoto genru dávala přednost.

Vlastimil Hálek.

Louis Křikava: **Pyrrhova vítězství.** V Praze. Nákladem F. Šimáčka. 1901. Moderní básník dosti plodný, který je šťastnější nad své spoludruhy tím, že má v Praze více přátel, kteří jej oslavují a za velikého poetu vyhlašují. Vydal již jednu sbírku: V nocích bezhvězdných, plnou smutku a pessimismu, od níž nová sbírka i formou i invencemi mnoho se neliší, čemuž i název knihy nasvědčuje. Básník dovede velmi obratně pojiti moderní symbolismus se starou formou, tak že zdá se býti přechodním můstkem pro nové směry. Jeho poesie není pouze nakupením lesklých obrazů, ale je i myšlénkově sytá a harmonicky spojena. Na mnohých však básních znáti velmi dobře stopy námahy básníkovy, za každou cenu býti moderním. (V nemoci 25. Návrat 33.) Kdyby mluvilo srdce jeho upřímně, vážili bychom si jeho prací mnohem více. V předmluvě mluví k nám známá milenka mladých spisovatelů: pýcha.

J. V. Janovický: **Z mého zpěvníku.** Olomouc. Vydal V. R. Herles 1901. Kdysi slunili se mladí poeti v září poesie Vrchlického, který stal se nepřebernou studnicí pro celou mladší generaci, od níž na konec dočkal se nejčernějšího nevděku — nyní pak stal se modlou »mladým« Březina. Rozdíl jest pouze ten, že od Vrchlického vypůjčovali si vše, od Březiny pouze obrazy vzletné, nikoliv však myšlénky, na které mnozí nestačí. A proto mnohá taková napodobenina stává se směšnou karikaturou. A tak i knížečka »Z mého zpěvníku« obsahující 11 básní, je kaleidoskopem vypůjčených obrazů do nekonečna opakovaných bez hlubšího myšlénkového podkladu. Myšlénky staly se totiž »mladým« věcí vedlejší. Březina měl asi radosť, když našel v cizí sbírce své obrazy: neznámé zahrady, opuštěné cesty, bílé město, bílé labutě, mlhavé dálky, Života chrám, síla požárů atd. Ale něco má i nového, co jsme tak hned nečetli: a zástupy cikád stříbrně třesou se v nich (v zahradách) a zástupy cikád jak lýry zavěšené hrají v nich — (str. 20). Není to básnické? Až bude básník starší, snad se těm cikádám sám zasměje.

Oscar Wilde: **Ballada o žaláři v Readingu.** Přeložil Jiří Almar. Symposion X. Knihy nové doby vede a vydává H. Kosterka. — U nás je zvykem, že se vše šmahem z cizích zahrad přesazuje do zahrady domácí a nehledí se na strom ani ovoce. A tak se stává, že mnohé dobré věci leží ladem a malichernými nadarmo síly se tříští. Jmenovanou balladu naše literatura jistě by oželela, není ani obsahem ani formou (soudíme dle překladu) něčím zvláštním. V básni líčen smutný život muže v žaláři, jenž odsouzen byl k smrti proto, že zavraždil svou milenku. Proto visí též na básni té pochmurný smutek žalářní, jejž básník dobře vystihl, zkusiv sám na sobě okovy žaláře. V celé básni není hlubší sentence až na místo: Přec každý zabíjí co miluje, ať každého to vědomím, někdo to dělá hořkým pohledem, někteří slovem lichotným, zbabělec usmrcuje polibkem, statečný muž však mečem svým! (str. 9) a kolem těchto slov navinuta celá báseň. Překlad zdá se nám drsný a dosti chatrný. *R. Stupavský.*

Mimo život. Drama ve dvou jednáních. Napsal Em. šl. z Lešehradu. Praha, 1901. (Chrysanthem č. VII.) — Syn bankrotářův, Stan. Nebeský, zamiluje se do Marie, dcery bohatého a hrubého sobce, Mich. Staška. Stašek pohrdá rodinou Nebeských a nechce ani slyšeti o lásce své dcery k Stanislavovi. Marie uteče z domu k Stanislavovi a prosí ho, aby unikl s ní za moře, tam že budou šťastni. Teta Klára hledá Marii v bytě Stanislavově; Marie chce se ukrýti, vychází však dveřmi, za nimiž jsou sřícené schody; spadne a — konec . . . — Děj (na 16 stránkách) diváka nebo čtenáře mnoho neupoutá a nešťastná náhoda, která udělá všemu náhlý konec, jen rozmrzí, že básník lacině a pohodlně ukončil tam, kde se mohl děj teprv rozvinouti. Snad tedy chtěl pan spisovatel podati charaktery. To však není možno při tak nepatrném a všedním ději. Poznáváme ovšem někdy povahu člověka z dosti krátké rozmluvy, ale v dramatě musí vynikati z celé řady skutků; básník postaví hrdinu do okolností, kdež musí *jednati* a kde buď vítězí nebo klesá. Dnes platí i na jevišti: »každý svého štěstí (nebo neštěstí) strůjcem«, ale náš básník jen napovídá, že Stanislav nemá štěstí a že je z nešťastného rodu. V prvním jednání je mluva osob příliš theatrální. Spisovatel přenáší divadlo do života a tak usnadňoval by práci hercům, ale opak má se díti; herci mají podávat život. Povahy Marie a Stanislava nejsou vlastně tak určité, jak si je p. spisovatel představoval. Jinak lze říci, že básník smýšlí upřímně, mluví vroucně a pracuje jemně, jest však třeba, aby bylo zpracování také prohloubené a ucelené. Poklesků mluvnických jest dosti. *L. † mn.*

W. Shakespeare: **Dvě šlechticů Veronských.** Činohra v pěti jednáních. Přel. Jos. V. Sládek. (Dramatická díla W. Sh. čís. XIV.) Praha, 1901. Nákladem Jana Otty. Stran 112. Cena 1 K 20 h. — — Přátelství a láska! Kolik básníků a filosofů přemýšlelo a psalo již o těchto idealech! Staré, otřepané thema. Podivně však zahrál si s těmito pojmy veliký Shakespeare. Ne ideální lásku, ne

věrné přátelství, — nýbrž nestálou lásku a neúprimné přátelství učinil pružinami děje ve dvou šlechticích Veronských. Ani šlechtické, ani přátelské nebylo věru, co ztropil Proteus, šlechtic, přítel Valentinův. Šeredným způsobem totiž odstranil Valentina, aby získal lásku jeho snoubenky Silvie. A ještě hanebněji zachoval se tento Proteus k své Julii, jíž věčnou lásku a věrnost přísahal. Podle toho čekal by divák nebo čtenář ke konci aspoň půl tuctu vražd a sebevražd. Než, jaké nevysvětlitelné překvapení! Všecko skončí — svatbami, všichni „jedna blaženosť". A přece byste přáli protivnému vrtkavci Proteovi aspoň pořádného výprasku! Také svéhlavá Silvie, na niž otec na počátku třetího jednání tolik naříká, vyvázne jen s malými »modřinami.« O pošetilém Thuriovi ani nemluvme. I Valentin zasloužil víc. Ne, to není — Shakespeare. Tolik málo — krve. Zkrátka — nejsme spokojeni. (?) A přece je to Shakespeare. Ani řádka nezapře velikého básníka. Poeta nascitur. *L † 91.*

Chvály Marianské *od sv. Alfonsa Marie z Liguori,* učitele církve a zakladatele Kongregace nejsv. Vykupitele. Po česku vyložil Vojtěch Šrámek, farář. II. opravené vydání. Praha, 1901. Nákladem Cyrillometh. knihkupectví. Stran 496. Cena 2 K 60 h. — — V doslově praví vydavatel: »Výtečné dílo sv. Alfonsa »Chvály Marianské« v národě českém dosud málo je rozšířeno, kdežto jiní národové kolikerá vydání v brzku rozebrali. Odhodlali jsme se pořídíti nové, laciné vydání, aby také chudším stalo se dílo přístupnějším.« A lze vyznati, že jest cena tohoto vydání velmi mírná. Od prvního českého vydání (I. dílu) Chval Marianských uplynulo již dvacet let, i doufáme, že příští vydání v době mnohem kratší následovati bude. Myslím, že dokonalejšího díla k uctění Matky Páně napsáno nebylo. Sv. spisovatel sám praví: »snažil jsem se ze všech děl spisovatelských, kterých jsem se dopídil, nejvýbornější a nejdůmyslnější rčení svatých otců a bohoslovců v této knize krátce sestaviti, aby zbožné osoby příležitost měly, četbou bez velikého namáhání a vydání láskou k Panně Marii se roznítiti; zvláště pak chtěl jsem kněžím podati látku, aby kázáními pobožnost k této Rodičce Boží šířili.« Při četbě poznáváme plnou pravdu těchto slov. V I. díle jest podán výklad modlitby »Zdrávas Královno.« Sv. Alfons vysvětluje podobně smysl a význam jednotlivých vět nebo slov, připojuje vždy příklad a modlitbu. V II. díle jsou rozjímání (pojednání) na všechny svátky P. Marie, úvahy o ctnostech P. Marie, o litaniích loretanských, modlitby na každý den v témdni a jiné různé modlitby. Četbu knihy doporučujeme co nejupřímněji všem, kdo v duchovním čtení mají zalíbení.

L † 24.

Příprava k svatému biřmování. Napsal Dr. Josef Rydvan, farář ve Vel. Kostomlatech u Nymburka. (Ježkovy Knihovny katechetské čís. 8.) Praha, 1901. Nákladem Cyrillomethodějského knihkupectví. Stran 58. Cena 48 h. — — Po přestávce poněkud dlouhé vydáno zase nové číslo Ježkovy Knihovny Katechetské. Spisek právě vydaný nebude zajisté třeba nějak doporučovati, jelikož potřeba donutí snad každého kněze, aby si jej zaopatřil. Chceme jenom říci, že dle našeho přesvědčení bude této pomůcky k přípravě k sv. biřmování s nemalým prospěchem užíváno, jelikož jest obsahem i formou svému účelu přiměřena. V úvodě připomíná spisovatel, že zvláště *v naší době* třeba jest k přijetí sv. biřmování důkladné přípravy. Proto má působiti katecheta na rozum, srdce a vůli těch, které k přijetí svátosti biřmování připravuje. Poučení o sv. biřmování rozvrhuje p. spis. na devět cvičení, jejichž obsah jest tento: 1, Božské ustanovení svátosti biřmování. 2. Poměr svátosti biřmování ke křtu sv. 3. Svátostní milost sv. biřmování. 4. Sedmero darů Ducha sv. 6. Znamení zevnější. 7. Obřady. 8. Kmotrové. 9. Bližší příprava. Ke každému cvičení připojeno jest rozjímání, jímž právě působiti má katecheta na srdce a vůli biřmovanců. Obsah těchto rozjímání jest: 1. Křesťanská odhodlanost. 2. Náboženská obojetnost nebo polovičatost. 3. Bázeň lidská. 4. Vyznání víry. 5. Stálost u víře. 6. Následování Krista. 7. Statečnost, 8. Společnost. 9. Pořádek křesťanského života. — Třeba vyznati, že výklady jsou jasné a látku vyčerpávají, applikace jsou srdečné a poměrům naší doby přiměřené. *L † g.*

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

Ze slovinských zemí. Andrej Kragelj vydal překlad Homerovy Iliady v prose, čte se jako povídka, překladatel ji věnoval slovinské mládeži. — Davorin Jenko, skladatel slovinské národní hymny, »Naprej« kapelník královského divadla v Bělehradě, slavil v únoru 30letou památku své skladatelské činnosti; za tou příčinou vyznamenal ho král Alexandr řádem sv. Savy. — Kanovník dr. Ivan

Križanič vydal »Razlagu (výklad) novega Velikega katekizma« II. díl nákladem tiskárny sv. Cyrila v Mariboru. První díl obsahuje výklad víry, naděje a lásky, druhý jedná o milosti a svátostech, o křesťanské spravedlnosti a čtyřech posledních věcech. Přidáno pak několik modliteb a zbožných vzdechů, jakož i zpytování svědomí. — »Socijalizem«, nauka o socialní otázce, sepsal dr. Ivan Krek, vychází v sešitech po 15 kr. — Fran Govekar upravil dle klasického románu Jurčičeva národní divadelní kus »Deseti brat« (desátý bratr), jenž byl proveden na lublaňském jevišti. Celý kus vyniká uměleckým pojetím a napodobením národního ducha. — E. Gangl vydal druhou sbírku »Písní« Simona Jenka, zesnulého nadaného básníka, avšak tak nekriticky, že Andrej Ušeničnik nazývá tuto knihu literárním skandalem, a to ne bez příčiny. Pořadatel vybral takové básně, které nebyly určeny ani pro veřejnost, ani pro tisk, jichž by se nejvýš mohlo užíti k posouzení básnické činnosti jeho. Básně může vydávati zajisté pouze básník, který posoudí, co možno svěřiti přísné kritice. Vydaná kniha není básníku ke cti, nýbrž pokálela spíše jeho dobrou básnickou pověst. — Biskup ostrova Krku v jaderském moři, dr. Mahnič, vydal pastýřský list, jímž zakazuje čísti protináboženský chorvatský list »Prava Naša Sloga«. Odůvodňuje pak toto rozhodnutí takto: »U vědomí, že jedenkráte bude nám položiti účet o duších věřících, které Bůh svěřil Našemu pastýřskému úřadu, *považujeme za svoji svatou povinnost, abychom dbali na vše a odvraceli, co by* víru a křesťanský život uvedlo v nebezpečí. Neméně se musíme taktéž starati, aby se zachovalo čisté a poctivé jméno oněch, které Bůh dal věřícím za učitele a vůdce k věčnému životu. Vždyť není možno, aby zůstali pevnými u víře a úctě Boha ti, kteří hlasatele této víry a služebníky Boží málo ctí nebo ostouzejí. Zloba proti kněžím jest zloba proti Ježíši Kristu a Bohu: »Kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá, pohrdá tím, jenž mne poslal«, tvrdí Spasitel. V té příčině hřeší zvláště v naší době noviny, z nichž některé se i tisknou hlavně s tím účelem, aby věřící odvrátili od kněží a odvrácené zapletly do sítí bezbožných a domýšlivých lidí, co se týče víry a oddanosti poddaných. Sem se řadí časopis »Prava Naša Sloga«.

Fr. Žundálek.

Biskupské ocenění katolického tisku. Na povinnosti, jaké máme ke katolickému tisku, s důrazem bylo v poslední době poukázáno s místa svrchovaně povolaného. Msgr. **Munos y Herrera**, biskup v Malaze ve Španělsku, vydal pastýřský list, jenž uveřejněn byl v časopise »Correo Español, z něhož některá místa v překladu podáváme:

Všem tělesným skutkům milosrdenství udělují se bohaté dary; obdařujeme jimi i kostely a školy, ale najdou se mezi dobrodinci ti, již by učinili něco pro tisk?

Známe publicisty, kteří mohou vypravovati o tom, jaká je ta podpora, jíž se jim obyčejně dostává; dojista mají více kritiků než podporovatelů. Hledají předplatitele, ale nalézají jen kritiky a opět kritiky. Avšak, nedostává-li se církvi katolické povzbuzení a posily a jí důstojného postavení, pak netřeba se diviti, vidíme-li, že kostely jsou prázdny a opuštěny, školy pak a dobročinné ústavy náboženství jí se odcizují . . . .

A co víc mám ještě říci? Postačí, vzpomeneme-li, ctihodní bratří a milení synové, že důležitost a naprostá nutnost *katolického* tisku od papežů, prelátů, církevních shromáždění a katolických sjezdů, od horlivých a učených kněží světských i řádových všeobecně byla uznána.

Proslulý biskup mohučský Kettler pronesl všeobecně známý a s nadšením přijatý výrok: Kdyby apoštol Pavel ještě jedenkrát přišel na svě., stal by se novinářem. Těmito pozoruhodnými slovy dal na srozuměnou, že ráz nynějšího boje a požadavky naší doby potřebují veliký počet mužů odhodlaných, šlechetných a úplně spolehlivých k boji proti bezbožnosti, jež v nivec obrátiti hrozí neocenitelná dobrodiní z vykoupení našeho skrze Ježíše Krista.

Vidouce toho potřebu, prosíme Boha denně zvláště za rozšíření a rozkvět dobrého tisku, aby velmi brzo zaujal místo, jehož si pro šlechetný svůj účel a vzhledem k požadavkům naší doby zaslouží. Modlíme se, aby hmotně jsa podporován byl s to, aby mohl bojovati proti potupám politických, literárních a novotářských publikací, jež tolik zla již natropily a stále ještě působí.

Čeho si přejeme, milení synové, a co s celou opravdovostí svým povzbuzujícím pastýřským slovem na jevo dáti chceme, jest, abyste penězi, svým vlivem účinně podporovali *katolický tisk, časopisy ryze katolické,* abyste tak spolupůsobili k dosažení jejich cíle. Tím pomáháte i k rozkvětu semeni, jež příjemno jest Pánu Bohu našemu.

Kdyby katolíci, prodchnuti jsouce živou věrou, použili peněz, jež tu a tam bezúčelně obracejí na časopisy, jichž pouhý název již hlásá odpor proti našemu

náboženství a naší církvi, kdyby těchto peněz použili k podpoře dobrého, křesťanského tisku, přestali bychom býti v područí časopisů, které nás nenávidí — ale my je odbíráme; které my odsuzujeme — ale mnoho katolíků přese vše odsuzování je odebírá k ukojení nezdravé zvědavosti anebo by dočtli se tu o novinkách, jež pokládají za zajímavé.

Slova zlatá, jež týkají se i nás plnou měrou. ! u nás činí se dosnd pro katolický tisk poměrně málo, velmi málo, což dává nám nejkrásnější svědectví o tom, jak rozumíme své době a jak ochotni jsme pro dobrou věc nějakou oběť přinésti. Pravda, takhle »Illustrovaný Kurýr«, listy bezbarvé, které kdykoliv mohou, neopomenou uštědřiti nám štuleček, ty shledáváme dosti často tam, kde nejspíše hledali bychom časopisy, jež pro katolickou věc procházejí křížovým ohněm. Ba máme i ten smutný příklad u nás, že pan farář se svým kaplanem stopují postup katolické věci a světovou situaci vůbec z jediného společného denníku — krejcarových »Pražských Novin!« Jak ten obzor po katolickém hnutí vypadá, učiní si představu čtenáři naši sami! Bůh to naprav! *L. † abd.*

Protestantským blahobytníkům věnoval už asi před 50 lety Alban Stolz rozmarnou kapitolku. Poněvadž pan de Lavelege napsal o tom zvláštní spis (přeloženo taky do češtiny) a poněvadž protestantské a liberální časopisy rády to katolické církvi vyčítají, že v zemích protestantských je větší blahobyt, může tedy zajímati, co A. Stolz o tom »blahobytu« soudí. »Basler Zeitung« (píše A. Stolz ve spise: Cesta do sv. země) vidí v tom jakýsi důkaz výbornosti protestantismu a zchátralosti katolicismu, že právě protestanští národové vynikají bohatstvím a průmyslem, kdežto v katolických krajích švýcarských i ostatních jest více chudoby a jakýsi úpadek průmyslu. Těmto evangelickým ctitelům zlatého telete pravím, že *bohatnutí* některého národa není důkazem vynikající ceny toho nebo onoho náboženství; pak by zajisté náboženství židovských boháčů bylo — nejlepší; podobně znamenitá byla by víra Armenů v Cařihradě. Zvlášť výtečné bylo by podle toho bývalo náboženství starých Foeničanů, neboť v Tyru a Sidonu bylo bohatství veliké. — Právě křesťanská svědomitosť a poctivosť je překážkou v bohatnutí a když se bohatý mládenec Krista otázal, co má činiti, aby života věčného dosáhl, nepřikázal mu Spasitel snad továrnu založiti, nebo s některým basilejským peněžním domem se spojiti, nýbrž radil mu co nejdříve finančně se zničiti a jeho následovati. Ba sv. Pavel míní, že jen málo boháčů života věčného dochází, protože kdo chce bohatým býti, upadá do osidel ďábelských. Kristus pravil, že nemá kam by hlavy sklonil a výslovně řekl, že chudým se evangelium zvěstuje (neboť bohatí o ně nedbali). Ba v lečky ďáblovy upadá, kdo po bohatství se shání, to vidíme na Anglii (kolem r. 1850!), neboť nebude asi na světě vlády, která by tak hrubou sobeckostí a nespravedlností se vyznamenávala, jako vláda anglická.« — Připomínáme ještě, že chudoba na př. v Londýně je neuvěřitelná, že Irsko, Indie, atd. »blahobyt« Anglie zaplatily tisíce životů, že právě v našich dnech dohnala lakota Anglii k hanebné válce. Na útraty »blahobytu« německého (ač není právě valný), vydávají se miliony těžce vydělaných peněz na vojsko; blahobytnictví hnalo Němce do dvou hrozných válek atd. atd. Byl-li kdy rozdíl mezi bohatými a chudými krutě pociťován, bylo to jen v dobách náboženského úpadku.

L † h.

Zemským školním inspektorem v království Českém jmenován byl dr. František Krsek, ředitel akademického gymnasia v Praze. Dr. Krsek, klassický filolog, narozen byl r. 1851. ve Vamberku, studoval v Rychnově n. Kn. a filologii v Praze. Jako profesor působil v Hradci Králové, v Litomyšli a od r. 1881. do r. 1898. v Kolíně. R. 1898. přidělen byl jako administrativní referent pro české školy střední ministerstvu vyučování. V loni stal se ředitelem akademického gymnasia. R. 1896. cestoval v Rusku. Literární práce jeho spadají z části do oboru klassické filologie; hlavně obíral se studiem starořeckých přísloví a bájí, vydal Anthologii z lyrických básníků řeckých (I.) a pro potřebu žáků upravil školská vydání několika řečí Ciceronových a dialogů Platonových. Známější (hlavně čtenářům »Květů«, »Lumíra« a »Zlaté Prahy«) jsou jeho populárně vědecké články o básnictví a kulturním životě antickém. R. 1883. vydal časový spisek »Němčina a naše národní potřeby«. Vynikající jest jeho činnosť překladatelská z literatur moderních, angličiny a ruštiny. Přeložil z Byrona Nebesa a země, Sen, Oskara z Alvy, Sardanapala; z Moora Lalla Rokh; z Tennysona Výbor básní výpravných; z Longfellowa Michael Angelo; z ruštiny Nikitin a Kolcov: Výbor básní; hr. Al. Tolstého: Dramatická trilogie: I. Smrt Ivana Hrozného, II. car Fedor, III. car Boris. — — Byli bychom si jmenování dra. Krska zemským inspektorem snad ani nepovšimli, kdyby nás byl »*Čas*« na ně neupozornil. »Čas« (č. 178.) totiž píše: »Dr. Krsek stal se nástupcem dv. rady Kostmícha. Jmenování to právem

vítati můžeme v zájmu českého školství. I proto, že neosvědčily se hrozivé pověsti o chystaném jmenování známého moravského kněze . . .« — Z této poznámky seznáváme, že nový zemský inspektor je stoupenec Masarykův, avšak ani toho bychom nedbali, nás mrzí právě ta poznámka »Času«. Proč se »Čas« jmenování »známého moravského kněze« tak hrozil? Myslí, že by střední školy »zklerikalizoval«? Zbytečný strach, p. Herbene; my soudíme o tom »klerikalismu« kněžských c. k. inspektorů a ředitelů velmi střízlivě. Exempla docent. O vědecké a paedagogické kvalifikaci dra. Krska není pochybnosti, ale kdybychom byli tak konfesionelně nakvašeni jako je »Čas«, mohli bychom míti při jmenování nového zemského inspektora značné obavy. Dr. Krsek byl svého času znám jako účastník pověstných »konventiklů« kolínských, jichž osou byla kolínská evandělická fara a znám byl jako osobní přítel faráře Duška. Žádný strach! Nechceme nového zemského inspektora pro to do nesnází uváděti nebo na něho upozorňovati, nám se tu jedná pouze o tu beztaktnosť »Času«. Od inspektora Krska žádáme pouze spravedlnosť a doufáme, že mu v konání spravedlnosti nebude rádcem »Čas«. O významu a potřebě náboženství nemusí zajisté od nikoho býti teprv poučován. Od svých žáků líčen jest jako muž přímý a vzdělaný, a lze tedy bezpečně očekávati, že bude se vždy říditi dle svého svědomí, a ne podle strannických choutek. O jeho předchůdci (dv. r. Kostmíchovi) praví »Obnova« (14. června), že »za jeho doby obzvláště vynikla řada profesorů, kteří především dali se ochotně přesvědčiti o nepravosti rukopisu královédvorského a kteří mimo to nepokládali za svou vlasteneckou povinnosť státi rozhodně při tradicích, jimiž se starší předmasarykovské profesorské generace vyznamenávaly«. Možná, že to jenom zdání (— ač se uváděla jména —) a zdání klame. Zajisté nový zemský inspektor i tohoto stínu podezření bude se chrániti. — Když jsme se již tak rozhovořili, nemůžeme zamlčet okolnosti, že opět »prononsovaný« realista k tak důležitému úřadu byl rakouskou vládou povolán. Kterak se s tímto faktem srovnává tendenční tvrzení profesora Masaryka, když na schůzích a ve svých časopisech tak theatrálně a houževnatě mluví o vládě hierarchie v Rakousku? S tou falešnou písničkou měl by už pan Masaryk přestat. Jsme konečně rádi, že se zemským inspektorem nestal kněz; nestálo by to za ten křik v táboře páně Masarykově. — Zvláštní je to s tím realismem našich pánů profesorů. Skoro nám to připadá jako nějaká »vědecká« pověra. U nás se nepozorovaně ujímá názor, jakoby věda přišla do Čech teprv s panem profesorem Masarykem. A přece přišel profesor Masaryk pouze k hotovému, jenže rozuměl době a shromaždil kolem sebe generaci, jež právě byla v mužné síle, vyzbrojena jsouc vědomostmi a chutí k práci. Styděti se budeme jednou za ten nevděk, jímž jsme se »odměnili« starým a svědomitým pracovníkům, kteří jako průkopníci připravovali a usnadňovali chůzi svým nástupcům na poli vědeckém. Kdo čte Herbenovu knihu »Deset let proti proudu«, zajisté s bolestí a ošklivostí odvrací se od toho posměchu a pohrdání, jehož se tam některým starým pracovníkům dostává. A přece to byli většinou učitelé té generace, jež se prohlásila za výkvět vědeckosti a pokroku. Že nejmladší generace uvykla si »jurare in verba magistri« a že jest jí profesor Masaryk alfou a omegou veškeré pozemské moudrosti, lze si vysvětliti, ale starším slušelo by více kritiky a samostatnosti, aby nemyslili, že jen to je vědecké, co se pod aigidou Masarykovy strany vydává. Terrorismus a posměch jsou ovšem kruté zbraně, ale charakterní učenec se jich neleká. Ostatně, co bychom se proto pálili. *L. † z.*

Spolek sv. Vincence Paulanského. *Republika Argentina* v Jižní Americe. Výroční zpráva za r. 1899. předchází smuteční vzpomínka na jednoho z prvních Vincenciánův argentinských, jenž zemřel 10. července 1900. Jmenoval se Alejo de Nevares Trespalacios; byl výtečný člen a bratr náš. On jediný přežil všecky, kteří byli druhdy podepsali listinu, jež ohlašovala založení první konference v Argentině. Bylo to 24. dubna 1859. ve hlavním městě této republiky, jež sluje Buenos Ayres (teď má kolem 700.000 obyvatelů), a ta konference slove podnes »Nuestra Señora de la Merced.« — Potom promlouvá předseda vrchní rady Bourdieu o spolku sv. Vincence vůbec, aby čtoucího rozplamenil a naladil ke skutkům lásky. K tomu neužil pouze své srdečné řeči, ale i Písma sv. z proroka Isaiáše: »*Lámej lačnému chléb svůj*« atd. (kap. 58.) a úryvků z našich spasných pravidel. Zas a zas vzpomíná krásných slov sv. Jakuba: »Náboženství čisté a neposkvrněné u Boha a Otce jest toto: *Navštěvovati sirotky a vdovy v souženích jejich, a neposkvrněného sebe ostříhati od tohoto světa.*« — Následuje obecná zpráva o 39 konf. v Argentině. Konf. San Patricio nemá zevrubné účetní zprávy; bylať tenkráte teprve v počátcích. Ve přehledné tabulce všech konf. uvádí se jich tudíž jen 38. Arcibiskupství *Buenos Ayres* má 17 konf., biskupství *Córdoba* 7, biskupství *Santa Fé* 5, biskupství *La Plata* 4, biskupství *Tucuman, Párana a*

Salta mají po 2 konf. Město Buenos Ayres je také sídlem vrchní a správní rady. Kromě toho mají správní radu: Córdoba, Santa Fé a Salta. Měl jsem radost, že jednu konferenci ve hlavním městě krášlí jméno sv. Jana Křtitele de la Salla, otce školních bratří. — Na konci výročních zpráv je 5 přehledných tabulek. První čtyři oznamují jména jednotlivých rad a konferencí, kde a kdy se scházejí, jména výborů (předsedy, místopředsedy, jednatele a pokladníka), jejich stav a byt. Mezi těmi jsem napočítal 28 advokátů. Na páté tabulce je seřaděno 38 konf., jejich příjmy, útraty, počet členův a jejich práce. Činných členů bylo v republice 670, rodin týdně podporovaných 584. Manželství urovnáno 32, dětí bylo pokřtěno 28, vyučováno a chráněno 1007. Bylo pečováno o sirotky, mládeži pomáháno, aby mohla do školy. Zmíněná nejstarší konf. dala jedné rodině 30 zlatých peset na převoz do Evropy. (1 zlatý peso platí skoro 5 K). Povšechný příjem byl 83.558 peset (1 peso nacional = 4 K 78 h) t. j. 399.407·24 K, vydání 70.514 pes. (337.56·92 K), z čehož padlo 19.769 pes. na školy, nájem, dobrou četbu a j. Knihovnu mají 4 konference. — Na obálce výroční zprávy i na titulním listě je obrázek sv. Vincence se dvěma nemluvňaty. *F. T.*

»Lumír« listem — klerikálním. »Čas« totiž píše (č. 171.): »Klerikální týdenník belletristický vydává našim katolíkům pan Otto a rediguje pan Hladík. »*Lumír*« aspoň vybírá pro svůj feuilleton překlady klerikálně účelněji než by dovedly samy »Katolické Listy«. Před nedávnem pan Mrštík opatřil »Lumíru« naivní antisemitické stati z ruštiny, která došla slušné obliby v kruzích klerikálních. (?) — 21. června pan Theer obšťastňuje české čtenáře překladem E. Zoly: *Protestantismus* jenž jest vlastně nepřímou obhajobou katolicismu. Pan Zola na př. soudí, že »dnes dorozumí se člověk, vědecky cítící, spíše s katolíkem než s protestantem.« Přisuzuje protestantismu neblahý vliv na literaturu. »Ještě smutnější výsledky jsou v literatuře. Srovnejte na př. dnešní Anglii s Anglií Shakespearovou, Ben Jonsonovou, těch všech geniů tak odvážných a prudkých. Postavte vedle jejich divadla, kde je lidská bestie puštěna ze řetězu, měšťácký a evangelický vlek moderních románů. Protestantism vykonal tam své dílo, utvořil tam své niveau, vytvořil *utilistarickou* literaturu, v níž jest přesná a dokonalá analysa člověka zakázaná jakožto něco neslušného. Vezměte Dickensa, člověka tak pronikavě jímavého a tak intensivně životného: jeho osoby jsou vedle Balzacových osob pouhými sentimentálními loutkami; ani jedna není živoucím a složitým typem, jenž by měl sílu zla a sílu dobra. Dickens je Balzac, jehož předkové byli po dlouhá léta protestanty. Právě tak je tomu v Německu, kde literatura zmírá pode jhem náboženských sekt a v mlhách metafysiky.« A závěr? »Protestanti nejsou ani pravda ani svoboda. Dávám přednosť katolíkům, kteří jsou aspoň umělci.« K tomu poznamenává »Čas«: »Kdo zná jen trochu anglickou a německou literaturu, musí vidět, na jakých hliněných noh ch je podepřen soud Zolův o přednosti katolicismu. Ale pp. Theer, Mrštík a Hladík příliš zvykli říkati: credo, quia absurdum, aby se ohlíželi ještě po takových všednostech, jako je solidnosť a bezpečnosť důvodů«. Nám ovšem málo imponuje, co řekl člověk (Zola), jenž uškodil křesťanské víře a mravnosti, jako snad nikdo jiný, nýbrž zajímá nás ta nedůtklivosť »Času«, jež jest vlastní horlivým sektářům. Proč by nemohl český čtenář slyšeti také soud Zolův o protestantismu, třeba soud dost kuriosní? Proč mají za to nakladatel a redaktor býti cejchováni jako klerikálové nebo příznivci klerikálů? Vždyť nemůže býti v Čechách nikoho, kdo by tomu věřil. Než marno takovými otázkami hlavu si lámati; kdo zná mstivosť »Času«, ten se »klerikalismu« »Lumírovu« pranic diviti nebude. V »Čase« jsou špatní psychologové, když nevědí, že se smysl slova »klerikalismus« častým a planým užíváním brzo otře, že si pak z té pohany nikdo nic dělati nebude; s tak »vzácnou« zbraní měli by zacházeti šetrněji.

L. † k.

Paběrky z novin a veřejného života.

Noví světící biskupové arcidiecése pražské. Sv. Otec Lev XIII. jmenoval praeláta msgr. dr. Frant. Krásla a msgr. dr. Václava Frinda světícími biskupy pražské arcidiecése, přikázav jim zároveň diecésní tituly. Msgr. Fr. Krásl jmenován titulárním biskupem eleutheropolským a msgr. Dr. V. Frind titulárním biskupem gadarským.

Msgr. dr. František Krásl, ap. protonotář a dom. pap. praelát, praelát scholastik metrop. kapitoly u sv. Víta, narodil se 24. prosince 1844. ve Dvoře Králové u Berouna. R. 1857. byl poslán na studie do Prahy, r. 1865. dokonal s nejlepším prospěchem studia gymnasialní, r. 1866. byl přijat do kn. arcib. se-

mináře v Praze, načež byl 10. července 1870. vysvěcen. Rok po té byl kaplanem v Královicích u Plzně, prefektem kn. arc. konviktu a provisorem kn. arcib. semináře, výpomocným katechetou na c. k. akademickém gymnasiu, na c. k. realním a vyšším gymnasiu ve Spálené ulici, na realce v Ječné ulici, pak se stal adjunktem bohoslovecké fakulty v Praze, docentem věrouky na bohoslovecké fakultě; r. 1876. promován byl na doktora bohosloví, dne 24. ledna 1884. povolán za kanovníka vždy věrné kapitoly svatovítské. Sv. Otec jej vyznamenal řádem pro Ecclesia et Pontifice a titulem apoštol. praeláta protonotáře. Msgr. dr. Fr. Krásl vyvinoval spolkovou činnosť v Katolické Besedě, Katol. Jednotě Svatováclavské, které stojí v čele jako starosta od jejího založení, jako starosta Křesťanské Akademie, náměstek starosty Dědictví sv. Prokopa a v družstvu sv. Vojtěcha, člen ředitelství Jednoty pro dostavění chrámu Páně sv. Víta, v dědictví Sv.-Janském atd. Od r. 1893. je členem sněmu království Českého. Byl a jest literárně činným. Sepsal spisy: »Arnošt hr. Harrach«, »sv. Prokop«, »Sv. Vojtěch«. Rediguje »Časopis katolického duchovenstva«, psal theologické články do Ottova Naučného Slovníku, a nyní je redaktorem »Ordinariátního listu«. Při tom nelze opomenouti jeho zásluh o katolickou žurnalistiku, o jejíž založení a udržení má veliké zásluhy, čímž dal na jevo, jak pochopil význam a důležitost katolického tisku.

Msgr. dr. Václ. Frind, ap. protonotář a domácí pap. praelát, kanovník kustos metropolitní kapitoly svatovítské, narodil se dne 26. ledna r. 1843. v Hainšpachu, diecése litoměřické. Na kněze posvěcen byl 29. června 1866. v Litoměřicích. Stal se ceremonářem a sekretářem biskupa litoměřického, na to stal se doktorem theologie a profesorem na c. k. theologické fakultě pražské, jejíž byl též děkanem a též rektorem universitním; jako profesor theologie byl jmenován c. k. vládním radou; r. 1890. stal se kanovníkem v. v. metropolitní kapitoly pražské; vyznamenán byl papežským čestným křížem pro Ecclesia et Pontifice; r. 1898. vyznamenán byl komthurským řádem císaře Františka Josefa a roku 1900. jmenován apoštolským praelátem protonotářem ad instar patricipantium a domácím praelátem.

Oba ndpp. světící biskupové byli ve velechrámě sv. Víta v Praze dne 8. září při slavné pontifikální mši sv. na biskupy konsekrováni. Světitelem byl Jeho Em. ndp. kardinál kníže arcibiskup Lev svob. pán Skrbenský z Hříště, spolusvětiteli seniorové episkopátu českého ndpp. biskupové litoměřický dr. Em. Schoebl a budějovický dr. M. Říha; celému slavnostnímu aktu též u zvlášť připravených klekátek přítomni byli: královéhradecký ndp. biskup Eduard Jan Nepomucký Brynych a ndp. světící biskup pražský, probošt staroboleslavský msgr. Ferd. Kalous.

Úmrtí msgra. Doutrelouxa, biskupa v Luttichu. Z Luttichu došla zpráva, že zesnul tamější biskup Doutreloux, který byl římskou Stolicí roku 1879. na biskupství luttišské dosazen. Zesnulý biskup byl mezi tamějším belgickým dělnictvem neobyčejně oblíben pro svou dobročinnost, která ho vodila každodenně do chatrčí chudého dělnictva a která byla příčinou, že často sám se octnul v citelné nouzi. Za to byl biskup Doutreloux mezi dělnictvem tak oblíben, že ani socialní demokraté nedali na tohoto luttišského biskupa nic dopustit. Svatý Otec Lev XIII. zesnulého biskupa vřele miloval a jej si vážil a často ve věcech socialních o radu se jej tázal. Zesnulý biskup byl hlavním zakladatelem a sloupem hnutí křesťansko-socialního v Belgii.

Nový Mezzofanti. Tyto dny byl v soukromém slyšení od sv. Otce přijat italský kněz, dosavadní profesor na koleji »Germanicum«, Don Ignác Salvatori. Týž se odebírá jako misionář do Kalifornie. Kněz ten byl dříve krátký čas v Indii, kde se naučil dokonale sanskritu a třem živým indickým nářečím. Mimo to ovládá dokonale jazyky francouzský, španělský, portugalský, holandský, anglický a německý. Jazyky ty osvojil si za krátký čas přímo hravě. V koleji hovořil se všemi žáky a s každým v jeho mateřském jazyku.

Kalendář družstva Vlast »Svatý Vojtěch« pro katolický lid československý na rok 1902. ve velkém vydání rozesílá se za 1 K. Kalendář velký má tento obsah: Kalendarium (pouze pro katolíky). Průvodní list novému kalendáři na první cestu od pořadatele a vydavatelstva. — Památce buditelů. Báseň od Jos. Flekáčka. — Sv. Vojtěch, patron český. Napsal profesor dr. M. Kovář. — Proč Marko Branica stal se hajdukem. Vypravuje Bedřich Moravec. — Vítězství kříže. Dějepisná povídka. Napsala L. Grossmannová-Brodská. — Legenda o blah. Anežce Přemyslovně. Veršem od Jos. Flekáčka. — Účel a rozvoj družstva Vlast. Napsal Tomáš Škrdle. — Řízením Božím. Povídka. Napsala Vlasta Pittnerová. — Kříž na rozcestí. Báseň dra. Mat. Kováře. — Jaro v chrámě. Báseň dra. Matěje Kováře. — Do památníku. Verše J. F. — Několik slov o bohoslužbách, aneb roz-

mluva starého lesníka s pánem z Prahy. Od J. F. — Poslední útočiště. Dle skutečné události píše Em. Mareš. — Pryč od Říma — Los von Rom. Píše probošt dr. Ant. Lenz. — Úcta Svatojanská. Píše —k. — Dr. Rud. Horský. Životopisná skizza od *L. † 15.* — Postojenská jeskyně. Napsal Fr. H. Žundálek. — O průhon. Obrázek z venkova. Napsal Alois Dostál. — O dobré a špatné četbě. Podává V. H. — Braňme se! Píše Tomáš Škrdle. — O výchově našich dítek. Napsal řídící učitel Karel Skultéty. — Tajemný sen. Ze vzpomínek bosenského lékaře vypravuje Jan Třeštík. — Klášterní duchovní. Obranná úvaha od Pavla Skřivana. — První pomoc při otravách. Podává Dr. H. — Otázka zemědělského dělnictva. Napsal R. Vrba. — Drobnosti. — Jiskry. — Přehled důležitých událostí r. 1901. — K textu přiloženy jsou vyobrazení: Sv. Vojtěch. Libice, rodiště sv. Vojtěcha. Nepomuk a Zelená hora. Andělský hrad v Římě. Dr. Rudolf Horský. Průmyslové museum v Chrudimi. Farní kostel v Žižkově. Česká dětská nemocnice v Praze. Slavobrána na Václavském náměstí. Ozdoba Příkopů. Sázavský klášter. Na konec nacházejí se rady pro domácnost, poštovní pravidla, rodopis císařského domu. Škály kolkové. Výroční trhy v zemích koruny české a j. Mimo to vydalo družstvo Vlast týž kalendář v menším vydání, za 60 hal., některé práce z velkého vynechavši.

Velký i malý kalendář sestavil řídící učitel p. Jos. Flekáček. Oba kalendáře jsou opatřeny pěknými barevnými deskami a roztomilým titulním obrázkem »Sv. Rodina«, provedeným v barvotisku. Upozorňujeme náš katolický lid zvláště na kalendarium, které pouze pro katolíky jest upraveno a doprovázeno vhodnými vložkami k památným církevním dnům v každém měsíci. Posty a ujmy jsou náležitě poznamenány.

Prosíme uctivě členy a příznivce družstva, aby pro náš kalendář rozvinuli potřebnou agitaci, cf. spolkům, pp. knihařům a knihkupcům k odebírání jej doporučujíce.

Odběrní podmínky. Tucet kalendářů většího objemu stojí 8 K, menšího 4 K 80 h. Při hotovém zaplacení dáváme na každý tucet jeden kalendář nádavkem. Kdo objedná a zaplatí 10 tuctů většího nebo menšího kalendáře, nebo 10 tuctů obou dohromady, může si zdarma vybrati z našeho skladu kteroukoliv družstvem vydanou knihu, nebo kterýkoliv starší ročník našich časopisů: »Vlasti«, »Vychovatele«, »Dělnických Novin«, »Našich Listů«, »Sborníku hist. kroužku« a »Hlasů Svatováclavských«. — Objednávky přijímá a vyřizuje *administrace družstva Vlast Praha, č. 570-II.*

»Naše Listy« nastupují nový XI. ročník. »Naše Listy« dobyly si za tento rok své činnosti vzácné přízně, i prosíme, aby co nejvíce byly rozšířeny.

»Hlasy Svatováclavské« sbírka časových brožurek, roč. I., č. 6. Red. *Vl. Hálek.* Toto poslední číslo obsahuje článek: »Socialní úkoly samosprávných sborů«. Podává V. H. Spisovatel pohlíží na samosprávu obcí s hlediska katolického a praktického. Praví: První úkolem samosprávných sborů, tedy obce, jest, aby dávala, co Božího jest, Bohu a spolupůsobila s církví. Druhým socialním úkolem obcí musí býti spořádané, poctivé hospodaření s jejími financemi. Péči o chudé věnuje spisovatel zvláštní pozornost a podává zde návrhy veskrze dobré a praktické. V politickém ohledu žádá: větší volnost obcí a všeobecné *zájmové* volební právo dle křesť. socialního programu Litomyšlského. V osvětovém ohledu podporujž obec společnosti, spolky a vůbec veškeré podniky, jimž jde o pravé zušlechťování a poučování lidu bez ujmy náboženských citů jeho. Prospěšným zřízením v oboru socialním pak by bylo, aby při každém obecním, okresním i zemském výboru byla socialní komise, která by poměry lidu, chudiny studovala, návrhy na opravu činila a vůbec byla poradním sborem při řešení různých socialních otázek, týkajících se živnostnictva, maloobchodnictva, vůbec všech tříd obyvatelstva. Otázku, odkud má brátí obec své příjmy, zodpovídá p. spisovatel principielně, ale právě tu bychom si byli přáli, aby byl p. autor specielně k pramenům příjmů, které by obec osvěžovaly, poukázal. Spisovatel vyjadřuje se celkem v tom smyslu, aby úkoly samosprávných sborů nesly se směrem křesťansko-socialním. Brožurka jest velice dobrá a praktická. Na sbory samosprávné žene se liberálním tiskem útokem, aby vládly liberálně, i jest dobré, když jim i my své stanovisko objasníme.

První ročník »Hlasů Svatováclavských« jest ukončen, i zveme k předplacení na II. ročník. Redaktorem »Hlasů Svatovácl.« jest pan farář Vl. Hálek, muž, jenž zasahuje svou činností do všech oborů obecní samosprávy, muž, jenž nabyl veliké prakse v životě spolkovém, muž plný čilosti a péče o blaho osady a zájmy katolické, i může každý s důvěrou pohlížeti na další jeho činnost při »Hlasech Svatováclavských«.

»Hlasy Svatováclavské« vycházejí šestkráte do roka ve volných lhůtách. Předplácí se na celý rok 40 h, do německých zemí 50 h, do ostatních zemí 60 h. Jednotlivá čísla stojí 7 h, do něm. zemí 9 h, do ostatních zemí 12 h. Redakce »Hlasů Svatováclavských«: fara Liboc u Prahy, administrace: Praha, č. 570-II. Zde možno koupiti celý první roč. nebo jednotlivá jeho čísla.

Jednota katolického učitelstva v království Českém konala v pondělí, dne 19. srpna t. r. obvyklou valnou hromadu, kterou poctil svou vzácnou návštěvou c. kr. školní inspektor z Nového Bydžova, pan Jan Coufal. — Předseda řídící učitel pan Karel Skultéty vítal členy křesťanským pozdravem a pravil, že Jednota chce pracovati v duchu Kristově, že chce šířiti Jeho nauky; chceme zůstati věrnými syny církve a v těžkých dobách budeme šířiti v lidu slovem i písmem pravou víru a pravou vědu. Na to referoval pan předseda o schůzi v Cuclavi, kterou Jednota pořádala, a na konci zmínil se o útocích, které liberální tisk učitelský podniká proti Jednotě a jednotlivým jejím členům. — Místopředseda Jednoty, učitel pan Frant. Jelínek, přednášel o úkolech Jednoty a uváděl, pokud je provedla. Při každém odstavci dával zároveň návrhy k nápravě. Vzácné a praktické pokyny jeho sledovali členové se živým zájmem, četní z nich zasáhli i do debaty, čímž činnost a působení Jednoty v čilejší koleje bude posunuta. Mezi těmito podanými návrhy — abychom se aspoň o něčem zmínili — kladl referent zvláštní váhu na tisk, jenž by měl sloužiti *a)* ku vzdělání členů Jednoty, *b)* ku vzdělání lidu. Členové ať se všemožně vzdělávají a lidu budiž podána zdravá duševní strava. — Čteny byly zprávy: jednatelská (panem učitelem Václ. Špinkou) a účetní (panem učitelem Karlem Jelínkem) a obě byly schváleny. Předseda vzdal těmto pp. funkcionářům za jejich práci srdečné díky. — Dne 28. a 29. září bude pořádati Jednota cyklus přednášek v Polabí. — Ku konci referoval řídící učitel pan Jan Pelikán z Borovan u Bechyně o novém odboru Jednoty na jihu Čech. Odbor bude míti bezpochyby sídlo ve Vodňanech. Bude to třetí odbor Jednoty. — Valná hromada doporučuje členstvu Jednoty, aby odebíralo spolkový orgán »Vychovatele«, jakož i aby všemožně podporovalo a rozšiřovalo nový časopis: »Vzdělávací četba katolické mládeže«. — Předseda provolal slávu Jeho Svatosti papeži Lvu XIII. a Jeho Veličenstvu císaři a králi Františku Josefu I. a ukončil tím valnou hromadu. — Kéž nalezne Jednota katol. učitelstva v království Českém mezi katolíky pravého pochopení a dostatečné podpory. Zasluhuje toho vší měrou a my ji z plna srdce veřejnosti doporučujeme. — Po valné hromadě sestoupil se výbor k první schůzi a zvolil za místopředsedu pana učitele Frant. Jelínka a za pokladníka pana učitele Karla Jelínka. Za předsedu Jednoty zvolen byl valnou hromadou dosavádní zasloužilý její starosta, řídící učitel p. K. Skultéty.

Jak se zřizují odbory spolkové. Chce-li který spolek zřizovati odbory, musí míti toto právo vyznačeno ve stanovách; zřizuje-li odbory v místě, kde působí, abychom tak řekli kolem svého hlavního spolku, stačí vypracovati řád, jejž schvaluje buď výbor, nebo valná hromada. Takové odbory má na př. družstvo Vlasť: odbor historický, socialní, sekci literární. Zřizuje-li však spolek odbory v jiných městech země, musí i toto rozšířené právo býti ve stanovách jeho výslovně podotknuto. Tak na př. »Jednota katol. učitelstva v království Českém« má ve svých stanovách: Jednota domahá se svého účelu: zakládáním pobočných krajinských katolických spolků učitelských.

Jest otázka, jak se takovýto odbor zakládá?

Výbor, nebo valná hromada spolku — jak to stanovy naznačují — usnese se: tam a tam založíme odbor. Výbor vypracuje odborné stanovy nebo odborový řád, pověří jednoho člena z té krajiny, kde má býti odbor založen, aby svolal k poradě důvěrníky a ti probírají řád, bod za bodem a zkoumají, zdaž vyhovuje jejich poměrům a jejich krajině. Vypracovaný řád zadá výbor k místodržitelství ku schválení. Žádost podepíší ti, kteří podpisují spolková usnesení, t. j. buď sám předseda, nebo předseda a jednatel, jak to stanovy poroučí.

K místodržitelství zadají se buď přímo, nebo cestou hejtmanství:

a) 5 exemplářů hlavních stanov. Každý arch stanov má kolek 30 haléřů. Stanovy se mohou buď pětkrát opsati, nebo mohou býti podány tištěné; *b)* 5 exemplářů odborových stanov. Každý arch má zase kolek 30 h.

Zařizuje-li se již druhý, nebo třetí odbor a stanovy a odborový řád jsou tištěny, mohou býti zadány hlavní stanovy i řád pro odbor tištěné, a tu se počítá na každých osm tištěných listů čili 16 stránek kolek 30 h. Stanovy a řád mohou se dohromady sešíti nebo zbrožirovati, čímž se na kolcích ušetří. V tištěném odborovém řádu může býti škrtáno a připisováno. Ale žádá se, aby tento řád — a ne hlavní stanovy — tvořil první strany. Na žádosť za povolení dá se kolek 1 K.

Katolický tisk v Italii. Frýburská »Liberté« přinesla nedávno soupis katolických denníků v Italii vycházejících. V Římě jsou dva denníky, a to »Osservatore« a »Voce de la Verita«. Mimo toho vycházejí denníky v Miláně: »Osservatore catholico«, v Benátkách »Difesa«, ve Vicenze »Berico«, ve Veroně »Verone Fedele«, v Udine »Crociato«, v Brescii »Cittadino«, v Bergamo »Eco«, v Comu »Ordine«, v Turině »Italia reale«, v Janově »Cittadino«. V Ankoně jest list »Patria«, redigovaný obráceným židem Ronou. Ve Florencii vychází »Unita Catholica«, v Neapoli »Liberta«. Celkem vychází v Italii 25 katolických denníků, z nichž většina jen s největší námahou se udržuje nad vodou.

Spolek sv. Bonifacia v Německu. Aby výbojnému počínání pověstného spolku Gustava Adolfa, který trvá již přes 200 let a církvi katolické odloudil na sta tisíce členů, mohlo se čeliti, založili katolíci Německa r. 1851. spolek svatého Bonifacia, který od svého trvání sebral 34 miliony marek, zajisté to utěšitelný obraz obětavosti katolíků německých pro víru. Spolek sv. Bonifacia má za účel postarati se oněm katolíkům, kteří žijí v městech a zemích převahou protestantských, katolickou duchovní zprávu a školu. Stará se tedy o katolíky v diaspoře. Během posledních 40 let založil spolek sv. Bonifacia pro katolíky, žijící v zemích protestantských, 600 duchovních správ a 500 katolických škol. O tyto fary a školy musí se spolek starati a potřebuje k tomu ročně daleko přes milion marek, kterážto ohromná suma musí se hlavně milodary obětavých katolíků sehnati. Předseda spolku prelát Nacke pravil ke shromážděným, že výdaje spolku neustále vzrůstají, a že jest proto třeba tím větší obětavosti katolíků, hlavně za naší doby, kdy spolek Gustava Adolfa tak výbojně na všecky strany si počíná.

Prušácko-protestantská propaganda v království Českém. Dle děvínského listu »Magd. Zeitung« bylo v tak zvaném zněmčeném území v Čechách zřízeno protestantských kazatelských stanic dosud následovně: Trutnov, Broumov, Vrchlabí, Langenava, Heřmanovy Seify, Lanškroun, Králíky, Hostinné, Jablonec, Český Dub, Heřmanův Důl, Friedland, Neustadtl, Heinersdorf, Liberec, Gabl, Hrádek, Warnsdorf, Rumburg, Bor, Č. Lípa, Mimoň, Česká Kamenice, Kamenný Šenov, Rosendorf, Habry, Verneřice, Podmoklí, Ústí nad Labem, Lovosice, Třebenice, Litoměřice, Horní Sedlec, Chabařovice, Turn u Teplic, Teplice, Graupen, Duchcov, Hroby, Most, Jirkov, Chomutov, Vejprty, Žatec, Podbořany, Kadaň, Hořovice, Voráčky, Karlovy Vary, Chodov, Kraslice, Falknov, Královec, Cheb, Františkovy Lázně, Aš, Rossbach, Neuperk, Marianské Lázně, Planá, Plzeň, Vimperk a Budějovice. R. 1899. bylo 454 protestantským obcím v Rakousku zasláno 374.492 marek, dosud bylo celkem zasláno 8,357.000 marek do Rakouska.

Tisková pře. V kalendáři „sv. Vojtěch« uveřejňuje redaktor t. l. článek, jak se má zaříditi oprava, je-li kdo tiskem uražen. Zde uvádíme případ, co následuje, odepře-li redaktor uveřejniti opravu. Slyšme: »Hlasy z Hané« neuveřejnily opravy, zaslané jim P. Hrobařem z Kostelce u Holešova a proto P. Hrobař byl nucen uveřejnění opravy domáhati se žalobou. Při líčení před okresním soudem v Olomouci odsouzen byl žalovaný redaktor »Hl. z H.« k pokutě 10 korun. k uveřejnění opravy a náhradě útrat a bylo zároveň soudem vyřknuto zastaviti vydávání »Hlasů z Hané« až do té doby, pokud po doručení rozsudku opravu neuveřejní. P. Hrobaře zastupoval doktor M. Hruban, redaktora Drobného dr. Ošťádal. »Hlasy z Hané« budou nyní opatrné a P. Hrobař bude míti od nich pokoj. Přátelé, čiňte podobně, nebo jiných zbraní proti surovému tisku nemáte.

Mohou začíti mezi svými. Houfy pastorů, kteří v Německu musí kázati holým dlaždicím, valí se do Rakouska, kde je čeká po pravdě evangelia žíznící Schönerer se svou odpadlickou družinou. V jakém rozkvětu jest protestantismus v Německu, o tom svědčí výroční výkaz berlínské protestantské synody. Z 69.000 farníků chodí dle tohoto výkazu do kostela 2—18, na veliké svátky 25 procent. 89 procent dětí není pokřtěno, 88 a půl proc. sňatků není církevně požehnáno; jen polovice pohřbů děje se církevně. Za takového stavu věcí nemají pastoři v Berlíně co dělati, proto jdou do Rakouska.

Největší kostely světa. Největším vůbec je chrám sv. Petra v Římě, do něhož se vejde 45.000 lidí; pak je chrám sv. Pavla v Londýně pro 38.000 lidí. Katedrála v Miláně pojme 37.000 lidí, kolínský dóm 30.000, chrám sv. Petronia v Bologni 25.000, Aja Sophia v Cařihradě 23.000, chrám sv. Jana Lateránského v Římě 22.000, chrám sv. Štěpána ve Vídni a dóm v Pise po 12.000, chrám sv. Dominika v Bologni 11.500 a chrám v Mnichově 11.000 duší.

Pověrečné modlitbičky. Sotva jsme otevřeli všeobecnou knihtiskárnu, již se nám nabízejí k otisku různé pověrečné modlitbičky. Jednu k sv. Anně jsme opravili a pověrečné věty z ní vypustili, druhou jsme zcela zamítli a osobě, jež si přála 300 otisků, jsme vzkázali, aby tyto pověry zničila, jich nerozšiřovala,

jinak že by hřešila. Až se budou takovéto jarmareční výplody házeti na krk katolíkům, odvolejte se na nás, na naši katol. tiskárnu.

Katolické sjezdy v Čechách a na Moravě letos pořádané podaly důkaz, že jest u nás vždy hůře a hůře. Už bylo sjezdů několik, ale taková vřava proti nim tu ještě nebyla jako letos. Proti katolickému sjezdu v Kroměříži pořádali lidovci protisjezd v Prostějově a národní socialisté v Holicích na Moravě, proti německým katolickým sjezdům v Litoměřicích a v Olomouci pořádali Wolfiani demonstrativní sjezdy v těchto městech. Z toho nám plyne naučení, abychom těsně drželi k biskupům a biskupové aby těsně lnuli k nám; z toho plyne, abychom byli v práci a agitaci čilí, v penězích obětaví. Každý z nás ať stojí pevně na stráži a plní úkol svůj a seřaďuje kol sebe stoupence pro společnou práci naši katolickou. S potěšením docházejí nás odevšad zprávy, že nejskvělejší řeč v Kroměříži měl náš předseda, Dr. Rud. Horský.

Z tiskové ligy. Zakládajícím členem stalo se duchovenstvo vikariátů: Domažlického, Opočenského, Rokycanského, Ledečského, Vlašimského, Černokosteleckého. Za přispívající členy přistoupili: Ant. Kloboučník, bisk. vikář a děkan v Pacově, a J. Smrčka, kaplan v Louňovicích. — Zakládající člen splácí ve lhůtách 100 K, přispívající dává ročně 4 K. Prosíme za další přihlášky vikariátů a dekanátů a soukromých osob. — Přihlášky a peníze přijímá Tisková liga v Praze, č. 570-II.

Různé. Dr. de Lostra, vynikající protestantský pastor a spisovatel v New Yorku, přistoupil ke katolické církvi. Jeho příkladu následovalo na sto protestantských rodin. — Předsedou umělecké galerie v Praze bude prý jmenován hrabě Buquoy.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva Vlasť konal dne 3. září 1901. sedmou schůzi v XVII. správním roce za předsednictví dp. faráře Dra. Rud. Horského a za přítomnosti sedmi členů výboru. — Schůze byla zahájena modlitbou. — Jednatel p. Tomáš Jiroušek četl protokol předešlé schůze, jenž byl probrán a schválen. — Ústřední výbor Národní jednoty v Olomouci žádá, aby do jeho čítárny »Vlasť« zdarma byla zasílána. Přijímá se. — Četní jubilanti děkují družstvu za blahopřání. Dopisy jejich byli ve výboru čteny a vřelý ton jejich byl od členů výboru s potěšením vyslechnut. — Dp. Fr. Daneček, kaplan v Krumsíně a p. Jos. Nejezchleba, rolník, oba z Moravy, děkují za darované knihy, jež slouží veřejným účelům v oblasti jejich působiště. — Dp. farář Václ. Havlík ze Sopot blahopřeje družstvu, že obdrželo koncesi na neobmezenou knihtiskárnu. Děkujeme uctivě dobrému příteli a podporovateli. — Redaktor »Vlasti« sděluje, že obdržel pro »Vlasť« od p. děkana Bedřicha Kamaryta krásný cestopis »české princezny« po Arménsku a po Kavkaze. Cestopis začne již v 1. č. XVIII. roč. »Vlasti« vycházeti. — Řídící učitel p. Jos. Flekáček napsal pro »Vlasť« divadelní hru: »Pro blaho lidu«. Obraz ze současného života ve třech jednáních. Výbor se usnáší, aby tato roztomilá práce vydána byla také ve zvláštních otiscích. — Výbor probral na to celou řadu vnitřních záležitostí a když bylo referováno o tiskárně a o financích družstva, ujal se dp. předseda slova a pravil asi toto: Abychom získali hojně procent (8—15%), zavázali jsme se, že kapitál za stroje a písmo, za stavbu tiskárny i jiná brzy zapravíme. Již jsme hojně kapitálu splatili, ale ještě slušnou část jest nám doplácetí, a to hlavně na konci roku 1901 a v roce 1902, i činím tento návrh: Kdo může, ať se stane doživotním abonentem »Vlasti«, »Vychovatele«, Našich Listů« a »Sborníku historického kroužku«, a to buď všech najednou nebo jenom těch, které jsou mu nejmilejší. I složil by doživotně: za »Vlasť« 200 K, za »Vychovatele« 150 K, za »Naše Listy« 100 K, za »Sborník Historického kroužku« 125 K, t. j. tolik, aby 4 procentní úroky vynesly roční předplatné toho kterého časopisu. Kapitál by složil hned, a družstvo by mu dalo písemné stvrzení, že má doživotní právo na ten který náš časopis, nebo na všechny naše tuto jmenované časopisy. Kapitál by patřil družstvu a doživotní právo abonentní nesmělo by býti nikomu odkázáno — přestalo by totiž úmrtím doživotního abonenta. Kdyby některý náš časopis zanikl, může doživotní abonent přenésti své právo na jiný časopis nebo literární podnik družstva tak, že by požíval těch výhod, kolik by činily 4 proc. úroky jeho složeného kapitálu. —

Návrh dp. předsedy byl po živé debatě jednohlasně schválen, a navrhovatel stal se ihned doživotním abonentem »Vlasti«, »Vychovatele«, »Našich Listů« a »Sborníku hist. kroužku«, řka, že částku 575 K složí hotově ve 14 dnech. — Prosíme, aby mohovitější příznivci naši příkladu dp. faráře dr. Rud. Horského a předsedy našeho následovali. — Za těžce nemocného p. probošta Msgr. Dr. Ant. Lenze vykonal výbor vroucí modlitbu. — Na to předseda schůzi uzavřel.

Na sklonku XVII. roku — 1900—1901.

Vstupujíce v nový, již XVIII. rok své činnosti, obnovujeme opět své zásady, kterými se od I. ročníku »Vlasti« pevně a nezlomně řídíme.

K »Vlasti«, která byla z počátku jediným časopisem družstva, přibyly postupně: »Vychovatel«, »Dělnické Noviny«, nedávno proměněné v týdenník »Naše Listy«, »Sborník histor. kroužku«, »Hlasy Svatováclavské«, »Vzdělávací četba katolické mládeže« a kalendář »Svatý Vojtěch« ve velkém a malém vydání. Mimo to vydali jsme různé knihy a časové brožury. Z fondu pro zakládání katolických knihoven založili jsme v zemích československých přes 100 knihoven, socialní odbor vysílal na venek řečníky; Historický kroužek pořádal odborné přednášky a radil se o svých záležitostech; Literární sekce rokovala ve svých schůzích o současných literárních proudech a zjevech, bedlivě si všímajíc zvláště věcí ryze katolických a protikatolických; útoky proti církvi a náboženství nenechává bez odvety a v tomto období pilnou péči míní věnovati agitační literatuře protestantské.

S Jednotou katolického učitelstva v království Českém jest družstvo v intimním, přátelském spojení; Jednota má své místnosti, schůze a knihovnu ve vlastním domě družstva.

Rovněž i Tisková liga, spolek samostatný, vyrostl z půdy družstva Vlasť a má v něm pevnou oporu.

Roku 1897 koupilo si družstvo vlastní dům za 160.000 K, a r. 1900 zřídilo si v něm vlastní knihtiskárnu s omezenou koncesí a r. 1901 dosáhlo po velikých překážkách, že mu c. k. místodržitelství udělilo samostatnou a neomezenou koncesi, což jest věc velikého a důležitého významu.

Máme tedy dosti příčin, děkovati Bohu za všecky tyto milosti, jimiž nás obdařil; zrak náš dívá se jasně, jistě a spokojeně v budoucnost.

S pevnou důvěrou v Boha, posilněni staroosvědčenou přízní svých věrných přátel a příznivců a s nadějí, že naše dobrá a společná věc katolická najde nové přátele, vstupujeme 1. října t. r. v nový správní rok. V družstvu a ve vlastní katolické straně čeká nás mnoho positivní práce, ale jinak bude nám podstoupiti urputný boj. Ať se z nás nikdo neklame: to, co letos bylo začato nebo provedeno ve Španělích, v Portugalsku a ve Francii, k tomu se již dlouho připravuje nálada i u nás. Od shora dolů a od zdola na horu pracuje náš protikatolický tisk, naše protikatolické spolky a ústavy k tomu cíli, aby podvrátily základy víry a církve.

Zjevné německé «Los von Rom« provádí náš český, protikatolický tisk již dávno, ale pod jinou formou, pod jiným jménem,

hlavně pod maskou Husitismu a starokatolictví, a kdyby toto »Los von Rom« nestavělo nám zjevně před oči záhubu české vlasti, odhodila by se i tato forma a český nepřítel církve podal by k odboji proti katolickému náboženství ruku svému německému odpadlickému hlasateli. Agitace a demonstrace proti letošním katolickým sjezdům v Čechách a na Moravě jsou toho nejlepším dokladem.

V této vážné době voláme pod prapor družstva všecky katolíky dobré vůle. My jsme se nikdy nikoho nebáli, my jsme se vždy statečně stavěli na odpor nepřátelům církve a my ukážeme v této vážné době statečnost hlavně nyní.

Družstvo Vlast, vyzbrojeno intelligentními spolupracovníky, věrnými přívrženci, udatnými bojovníky a mohutným tiskem, staví prsa svá před pronásledovanou matku, svatou římsko-katolickou církev, družstvo pozvédá své páže proti tupitelům víry a družstvo vezme pod ochranná křídla svého tisku pronásledované a štvané bratry z tábora katolického.

Redaktor »Vlasti« procestoval letos Bavorsko, viděl Innomostí, Solnohrady a Linec, prohlédl si velikolepé tiskové závody a ústavy katolické a tím duši svoji posilnil k dalším úkolům družstva. Viděl, že není všude tak zle jako u nás, i přičiní se, aby i u nás katolicismus mohutněl.

Charakteristickou známkou »Vlasti« jest, že si bedlivě všímá života a literární činnosti Slovanů a že její literární spolupracovníci slovanští žijí v různých slovanských zemích, tedy u pramene. Z tohoto oboru chystáme pro XVIII. ročník hojně literárních posudků a zpráv z Ruska, Bosny, z Černé Hory a od Fr. Stingla a Fr. Žundálka z ostatních literatur slovanských. Nový, nadaný literární spolupracovník v Bosně, Rud. M. Zahradník, přislibuje práce: »Bosenští řeholníci sv. Františka a agrární otázka.« — »Literární sbor řeholní mládeže bosenské a jeho kulturní bilance od jeho základu (r. 1855.) až po naše doby«. — »Bosensko-hercegovští františkáni jakožto organisatoři, bezplatní učitelé a reformátoři veškerého křesťanského školství v oblasti stříbrno-bosenské provincie od prvé jejich působnosti do okupace«. Pro věci slovenské získali jsme vzácného, mladého a nadaného spolupracovníka, jenž žije na Moravě u hranic slovenských. Jest se slovenskými předáky v písemném spojení a seznal je letos osobně o slavnostech Sv.-Martinských, i doufáme a přejeme si, aby péro jeho prospělo Slovensku a utužovalo vzájemnosť česko-slovenskou. Ve Vyhlídalově práci o Rakouském Slezsku bude ve »Vlasti« pokračováno. — Mnohé slovanské práce jsou nám již dříve slíbeny (o isterských Chorvatech, o Slovensku, o Moravě), i doufáme, že aspoň některé z nich letos ve »Vlasti« uveřejníme.

Mimo to nám byly pro XVIII. ročník buď již odevzdány nebo slíbeny tyto práce:

Vědecké a poučné:

L. Grosmannová-Brodská: »Paměti starého lékaře ve Slezsku«.
F. J. Čečetka: »Na rathouse kolínském«. Obraz obecní samosprávy před 300 lety.

Ant. Drápalík: »Socialní význam III. řádu sv. Františka za našich dob«.

Vinc. Drbohlav: »O humanismu«.

Jos. Flekáček: jehož před lety ve »Vlasti« uveřejněná divadelní hra: »Cesty bludu a pravdy«, činohry: »Návrat«, »Pro kříž Kristův«, »Čarovná noc«, »Pouť sirotka« byly často hrány a potkaly se s velikou oblibou, podá do »Vlasti« obraz ze současného života socialně-dělnického, na čež katolické Jednoty, které mají své jeviště, zvláště upozorňujeme.

Karel Jindřich: Nový historický spis P. Pierlinga: »Rusko a Svatý prestol«.

Bedřich Jiříček: »Věda nebeská«.

Dr. *Eug. Kadeřávek:* »Katoličtí kněží učení«.

Vojtěch Kameš: Arnošt Hello: »Dva cizinci«.

Filip Jan Konečný: »O mravním sebevědomí lidstva«.

Msgr. Dr. *Ant. Lenz:* »Mistr Jan Hus nebyl reformator církve ani ve věcech dogmatických, ani mravoučných, ani církevně ani občansky socialních a podle toho nepřinesla reforma jeho žádoucího ovoce. — Lze říci podle pravdy, že byl Hus, trvaje v Čechách, ač bloudil u víře, uvnitř katolíkem? — Učení M. Jana o Církvi a její členech není totožné s učením sv. Augustina«.

Univ. docent MUDr. *Vl. Mladějovský:* »Úryvky z cesty na Rus«.

Jiří Sahula: »Kritika ideí Husových«.

Dr. *Jar. Sedláček:* »Cesta po Sibiři«.

Tomáš Škrdle: »Auerovo Cassianeum v Donauwörth v Bavorsku. Mé letošní cestování«.

JUC. *Fr. Cyrill Vlk:* »Několik příspěvků z charity.«

Rud. Vrba: »O některých základech křesťanského socialismu.«

Dr. *Jan Zítek:* »Životopisy: Wildmanna a Jos. Vl. Kamaryta«.

Povídky:

Jos. Brožek: »Horské obrázky«.

Adam Chlumecký: »Jakub, nákres z Moravy«.

Fr. Jiří Košťál: »Rytíř Jan Cornelius Connei«. Obrázek z doby pobělohorské.

Vlasta Pittnerová: »Jindra«. Povídka ze života horáckého a pražského.

Dva literární spolupracovníci »Vlasti« obrali si za zvláštní studium: dobu husitskou. K starým literárním kritikům domácím a z Bavor, ze Švýcar, z Belgie, přibyli četní literárně vzdělaní ligisté.

Toť jsou v hlavních rysech chystané práce pro XVIII. ročník »Vlasti«, k nimž zajisté přibudou nové práce, nám dosud neoznámené.

Na »Vlast« předplácí se ročně 10 K, členové družstva platí 8 K. Další sdělení o předplatném a jiných výhodách lze se dočísti na obálce »Vlasti«.

Vyzýváme k hojnému předplácení a doufáme, že získáme hojně přátel a spolupracovníků.

V Praze, dne 1. září 1901., čp. 570-II. 26 n.

Redakce »Vlasti«.

VLASŤ.

ČASOPIS

PRO POUČENÍ A ZÁBAVU.

MAJETNÍK, NAKLADATEL A VYDAVATEL:

DRUŽSTVO VLASŤ.

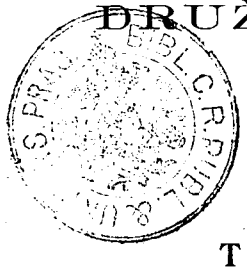

REDAKTOR:

TOMÁŠ ŠKRDLE.

ROČNÍK XVII. 1900—1901.

V PRAZE.

TISKEM A NÁKLADEM DRUŽSTVA VLASŤ.

1901.

Obsah XVII. ročníku »Vlasti«.

A) Životopisy.

Hálek Vlastimil: Josef Hessoun, český kněz v Americe 39, 158.

Rejzek Antonín T. J.: Za † dp. Janem Křt. Votkou 427.

Zháněl Ignác: Vladimír Šťastný 317.

B) Články poučné a vědecké.

Baumgarten Alex., S. J.: Râmâyana, přel. V. Sladomel 516, 665, 758, 820.

Brynych Edv. Jan, biskup: Náboženství budoucnosti 74.

Čečetka F. J.: Jak to v našich obcích chodívalo 456, 549.

Filipi J.: Spiritualismus a spiritismus 239, 358.

Horáček Fr.: Záhady světa a bilance vědy 1, 162, 258, 346, 437, 542, 654, 747, 840, 889, 985, 1150.

Horský Rudolf, Dr.: Obrana kláštera se stanoviska historie, rozumu a práva 626, 720, 953.

Jindřich Karel: Dněprovské prahy 275.

Jiříček Bedřich: Hádanky světa 233, 332, 446.

Kašpar Alois: Pražské katakomby 513.

Klatovský V. S.: Výstava katolického tisku ve dnech 26. srpna až 1. září 1900. 68, 138, 264.

Lenz Ant., Dr.: Z jakých příčin jmenuje Petr Chelčický mistra Jana Viklifa Protivou? 48, 97, 193, 297, 393, 489, 601, 697, 793.

Pícha Tomáš: Zákon příčinnosti a účelnosti v přírodě 61, 120.

Sedláček Jaroslav, Dr.: Zpráva o pátém mezinárodním sjezdu katol. učenců v Mnichově 130.

Škrdle Tomáš: Spolek sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování chudých 957.

Spolek sv. Marie Anežky pro dobrovolnou péči o chudé v království Českém 1085.

Vetešník Ant.: Kanonické visitace biskupů litoměřických v letech 1796—1822. 252, 339, 462, 554.

Vrba Rudolf: Průplavy 858.

Hladový kapitál 941, 1069, 1165.

Vyhlídal Jan: Naše Slezsko 15, 148, 206, 322, 416, 525, 645, 728, 847, 924, 1076, 1171.

Zahradník R.: Několik slavofilských kapitol z historie stříbrno-bosenských františkánů 912, 1060, 1097.

C) Čtení zábavné.

Čorovič Svetozar: Hercegovské lidové obrázky, přeložil Jan Třeštík 43.

Dostál Alojs: Za slávou cechovní 534, 638, 736, 829, 898, 1000, 1107.

Kamarýt Bedřich: Z říše baltického Triglava 26, 110, 217, 309, 404, 498, 612, 710, 806.

D) Básně.

Berchtold Jos., hrabě: Zázračný slunečník 109.
Duchovní znělky 257, 330, 461.
Taky básník z ochoty 652.
Burian Karel, O. Cr.: Oslovení XX. století 344.
Černý R.: Píseň epigonů 956 a Mír 1165.
Grossmannová-Brodská: Marianská píseň 757.
Mrtvý mnich 922.
Z večera 952.
Hornov Vlad.: Christofor 11, 127, 203.
Když růže kvetly 510.
Klášterský Aug.: Píseň 1059.
Koranda V.: Harro 708.
Salve Regina 805.
Kovář M., Dr.: Ave maris stella! 999.
Milota J.: Dies irae 42.
Smrtihlav 251.
Ratolesti palmové 321.
Dokonáno! 498.
Znělky biblické 735 a 1107.
Dědův hrob 911.
Píseň naděje 1149.
Mystické růže 1171.
Neznámá: Eucharistie 305.
Hlasatelé nových idejí 403.
Stupavský R.: Podzimní nálady 147.
V listopadu 147.
Noc pastýřů 231.
Slzy Kristovy 541.
Gethsemani 553.
V květnu 747.
V nocích měsíčních 819.
Lekníny 828.
Lípa 897.
Tichý Jaroslav: Ať Čech a člověk sourodým jsou jménem! 611.
Doma nejlépe 1076.
Žák Fr., T. J.: Sv. Ludmila 636.

E) Divadlo, hudba a umění.

Flekáček Josef: Z Národního divadla 363, 675.
Štingl Fr.: Bulharské divadlo 170.
Žák Em.: Electra 1180.

F) Literatura.

Anglická.

Constantinople and the scenery. (Jos. Šeřík-Vitínský) 177.
Syria, the Holy Land, Asia Minor od Bartleta a Alloma (týž) 177.
The Apportunity (týž) 1184.
The South Kensingthon Museum (týž) 177.

Arabská.

Misr, denník v arabském jazyku (týž) 866.

Bulharská.

Rozovata industrija v Blgarije (Frant. Štingl.) 372.
Věstnikar h? (týž) 372.

Česká.

Ballada o žaláři v Readingu, b. od Osc. Wilde, přeložil J. Almar (R. Stupavský) 1187.
»Besedy mládeže«, pořádá Josef Flekáček. (Tom. Škrdle) 971.
Cesta z Čech do Jerusalema a Kaira od Vl. Kabátníka, vydal Dr. Justin Prášek 871.
Ctihodného Tomáše Kempenského Zlatá knížka o následování Krista. (Ignat Zháněl) 769.
»Časové úvahy«, redaktor Dr. F. Reyl. (Tom. Škrdle) 769.
Čína od prof. Dr. R. Dvořáka 379.
Dalekohled, vzděl. četba 871.
Dějiny umění národa českého od F. Lehnera 872.
Devítihodinná pobožnosť k sv. Terezii. (Vl. Hálek) 87.
Domácí čítanka, vybral F. Bartoš. (Ign. Zháněl) 586.
Dvé šlechticů Veronských od W. Shakespeare, přel. V. Sládek 1187.
Duch katolické obnovy. (Tom. Škrdle) 771
Globus, kapesní rukověť zeměpisu a statistiky od Dra. Muška 773.
Hlasy Svatováclavské, ročník I. (Tom. Škrdle) 768.
Hlídka, red. Dr. Pavel Vychodil (Ignat Zháněl) 970.
Hodinky ke cti Nejsv. Svátosti Oltářní, sepsal P. Arndt S. J., přel. Jan Tagliaferro 870.
Hřích, napsal J. D. Konrád (Vlastimil Hálek) 475.
Chvály Marianské od sv. Alfonse z Liguori 1188.
Kalendáře: Poutník Frýdecký (Vl. Hálek) 88, Sv. Hostýn 182, Slezan 183, Štít 183, Marianský 284, Koleda 285, Národ 285, K uctění nejsv. srdcí 286, Svatá rodina 286, Katolík 474.
Karel IV. odmítá návrhy římského tribuna Cola die Rienzi, napsal prof. Dr. Vincenc Oehm 283.
Kardinál Ed. Manning, napsal Fr. Vaněček 972.

Katechismus zeměpisu od Dr. Eugena Muška 772.
Kláštery a jejich význam v dějinách lidské vzdělanosti od V. Drbohlava (Vl. Hálek) 873.
Knížka o zachování dobrého zdraví školy Salernské 474.
Konfesse literáta od J. S. Machara 472.
Král Saul, bibl. hra, napsal J. Weiss 870.
Křesťanství, jeho vznik a vývoj od Dr. F. Drtiny 180.
Kytice z pověstí národních od K. J. Erbena 871.
Láska duší od sv. Alfonse z Liguori, přeložil P. Fr. C. Blažek 771.
Léčení tuberkulosy mlékem, podává MUDr. K. Richter 773.
Mimo život, drama od Em. šl. z Lešehradu 1187.
Mozek a duše, napsal St. Pawlicki (přeložil Jos. Mergl) 1186.
Navedení jinochů k pravé moudrosti od Kl. Arviseneta, přeložil P. Meth. Vojáček 869.
Nedokonćený obraz, román Ant. Staška (Vl. Hálek) 684.
Několik povídek od Kiplinga, přeložil Jos. Bartoš 87.
Nervosa a její léčení od Dr. Vojt. Mrázka 773.
Nevinný, napsal G. Dr. Annunrio, přeložil V. Hanuš 279.
Novelly Růženy Jesenské (Vl. Hálek) 588.
Obzor (Ign. Zháněl) 473.
O činnosti mozku a nervové soustavy vůbec, napsal Dr. E. Babák 1185.
O příčinách chorob nervových od Dr. L. Haškovce 85.
O příčinách chorob vnitřních, napsal prof. Dr. Chodounský 87.
O sluchu a jeho chorobách, napsal Dr. Jos. Císler 773.
O spalování mrtvol od Dr. Záhoře 1091.
O sv. Mikuláši v legendě a lid. pověstech, sestavil Jan M. Dvorecký (Jan Herzig) 973.
O životě lidském, napsal J. Šimon (B. Kundrát) 279.
Othello, přeložil J. V. Sládek 774.
Otylost, dna, cukrovka od MUDr. Vl. Mladějovského 874.
Petr Rosegger 869.
Píseň míru, novella Jana Liera 774.
Pobožnosť křížové cesty, napsal Klem. Markrab (Vl. Hálek) 586.
Pod zákonem, sepsala Marie Konopnická (Tom. Škrdle) 775.
Poklad věřících 587.
Pomoz si, Bůh ti pomůže (Vl. Hálek) 475.
Potrava, jakožto příčina nemoci, napsal prof. Dr. Thomayer 774.
Pravá a nepravá emancipace žen, napsal P. Aug. Rösler 380.
Pro víru a vlasť od Al. Dostála (Tom. Škrdle) 1090.
Příprava k sv. biřmování od Fr. Jos. Rydvana 1188.
Pyrrhovo vítězství, básně L. Křikavy (R. Stupavský) 1187.
Ratolístky, verše Prokopa Zaletěla (Vl. Hálek) 588.
Romeo a Julie, přeložil J. V. Sládek 588.
Rozhledy po lidumilství 586.
Rukověť mravných naučení stoika Epikteta, přeložil Fr. Drtina 772.
Růže Dominikánská 776.
Římská pouť Moravanů, napsal J. M. Kadlčák 181.
Silný jako smrt, román od Maupassanta, přeložil B. Zdráhal 776.
Smírné klanění národů katolických, z vlašského přeložil P. Karel Plešek 585,
Soumraky, básně F. Soldana 1092.
Splenotherapie tuberkulosy od Dra. Moravce (Vl. Hálek) 86.
Starodávné selanky od Vlasty Pittnerové 774.
Staří mládenci a jiné povídky od Bož. Vikové-Kunětické (Vl. Hálek) 1091.
Svatý Antonín Paduánský od P. Bonav. J. Vilhelma 182.
Svéhlavička nevěstou od El. Krásnohorské (H. O. Lešovský) 380.
Šílený Job od J. Arbesa (Vl. Hálek) 87.
Talmové zlato od G. Preisové (Vl. Hálek) 1186.
Trojí Řím msgra Gauma. Přeložil A. Koutný (Vl. Hálek) 870.
Tři idylly a několik ód v rouše antickém, napsal Dr. M. Kovář 973.
Tři obrázky z našich hor, napsal Fr. Jiří Košťál (Tom Škrdle) 1090.
Učení Jana Husi od Dr. Lenze a pan Dr. Fleišhans 287.
Večerní zábavy, red. Em. Žák (Tom. Škrdle) 972.
Vesnický román od K. Světlé 589.
Vláda tmy od Tolstoje 278.
Vlaský dvůr v Kutné Hoře 86.
Vlastivěda moravská 282.
V pavučinách nervů, básně V. Houdka 1092.
Výbor básní Tarasa Ševčenka, přeložila Jesenská (R. Stupavský) 284.
Výklady posvátných žalmů od Dr. Jana Sedláčka 771.
Zaviněné hroby, román Petra Finka 181.
Zda věřiti Lurdům? Napsal Leop. Kolísek (Vl. Hálek) 589.
Zlatá kniha (Tom. Škrdle) 179.
Zlaté lístky (týž) 179.
Z mého zpěvníku, básně J. V. Janovického (R. Stupavský) 1187.
Zpět ku Kristu Ježíši 588.

Flámská.

Eew appeltje voor den dorst od vikáře J. Ceremana (J. Šeřík-Vitínský) 766.
Geschiedenis von den Vlaamschen taalstrijd (týž) 866.
Historické spisy Štěpána Schontense (týž) 177.

Francouzská.

Actes du deuxieme Congres du Tiers-Ordre Franciscain (Ant. B. Drápalík) 277.
Annales de philosophie chretiénne (týž) 471.
Apologie de la religion chretiénne (J. Šeřík-Vitínský) 370.
Avicenne par Cara de Vaux (týž) 370.
Dieu et l' homme par Leon Désers (Vojt. Kameš) 683.
Fiancée d' Avril par Guy Chantepleure (týž) 684.
Illusions fanchées par Andrée Theuiret (týž) 1089.
La crise de la foi par l' abbée Gayrand (týž) 1089.
La femme raisonable et chrétienne (Joh. Kuffnerová) 471.
La mort des dieux, roman par J. Sorrére (J. Šeřík-Vitínský) 969.
La philosophie de la nature chez les anciens par Huit (V. Kameš) 684.
La Rançon du Bonheur par René Fath (týž) 1089,
Le Couer (Joh. Kuffnerová) 471.
L' eglise au tournants de l' histoire par G. Kurth (V. Kameš) 684.
L' esprit juif par M. Muret (týž) 1090.
L' inquiétude religieuse (týž) 1089.
Le livre de la donce Vie par G. Zidler (týž) 370.
Listy P. Didona (J. Kuffnerová) 471.
Nouveau manuel complet et practique d' instruction religieuse (J. Šeřík-Vitínský) 580.
Oeuvres completes de Paul Bourget (týž) 370.
Pensées et lettres de Ste. Chantal (Joh. Kuffnerová) 471.

Chorvatská.

Božanstvena komedija (F. H. Žundálek) 582.
Crkovna Glazba (Jan Třeštík) 374.
Čuvstva i poleti, písně M. Ostojiće (týž) 373.
Izdanja jugoslavenske akademije v Zagrebu za god 1899. (týž) 372.
Sveta laž (Fr. H. Žundálek) 582.
Poslednje Stipančiči (Jan Třeštík) 374.
Put k savršenosti trščanskoj (J. Šeřík-Vitínský) 581.

Italská.

Il movimento Sociale Christiano (Ant. B. Drápalík) 277.
La filosofia di H. Taine (týž) 580.
Le Ascensioni umene od Ant. Fogazarra (J. Šeřík-Vitínský) 968.
Un anno in carcere od kněze D. Albertaria (Josef Flekáček) 82.

Latinská.

Elementa apologeticae anctore Dr. Ant. Michelitsch (Ant. B. Drápalík) 368.
Opusculum de reticentia volontaria peccatorum in Confessione (J. Šeřík-Vitínský) 578.
Philosophia Lacensis (Ant. B. Drápalík) 369.
Sci Joani Chrysostomi opera omnia (J. Šeřík-Vitínský) 277.
Theatrum bibticum (týž) 277.

Lužicko-srbská.

Časopis Mačicy Serbskeje 1900. (Fr. H. Žundálek) 766.
Kalendář 766.

Německá.

Der Triumph der christlichen Philosophie (Ant. B. Drápalík) 377.
Die Wahrheit od Fr. Borse 1184.
Freimaurerei und Weltrevolution von Herm. Gruber S. J. (R. Vrba) 376.
Luther und sein Werk von P. And. Hammerle (Fil. Jan Konečný) 378.
P. Marcus von Aviano (týž) 582.
Der Pessimist od Aurgara Albinga 1185.
Religion und Moral von V. Cathrein S. J. (týž) 584.
Schutz und Trutz Waffen im Kampfe gegen den modernen Unglauben von Wilkeus (týž) 583.
Socialpolitik und Moral von Dr. Franz Valter (týž) 378.
Völkerschau, ill. Monatsschrift (Josef Vondrák) 869.
Theologische Zeitfragen od P. Ch. Pesche S. J. 178.

Nizozemská.

Geen God? (J. Šeřík-Vitínský) 866.
Godloochenaarsvijsheid (týž) 866.
Lewenswijding od prof. de Groota (týž) 580.

Polská.

Argonanci od El. Orzeszkove (Fr. Štingl) 375.
Dobrane pary od L. Godlenske (týž) 375.
Listy czlowieka szalonego od Rud. Niemojowskiho (týž) 85.
Ludzie bezdomni od Št. Žeromskiho (týž) 374.

Nad urwiskiem od Vl. Orhena (Fr. H. Žundálek) 969.
Ojciec Remidi od M. Radziewilla (Frant. Štingl) 767.
Szkice literackie od Zdziechowskiho (týž) 767.
Z doliny lez od Jana Zady (týž) 85.
Ze świata, od Anny Neumannové (Fr. H. Žundálek) 969.

Portugalská.

Marial, discursos morales (Jos. Šeřík-Vitínský) 369.

Ruská.

Mužja i ženy (Fr. Štingl) 581.
Novaja biblioteka (týž) 580.
Putěšestvia N. M. Převálskago (K. Jindřich) 867.
Razskázy iz rúskoj istorii (týž) 371.
Sočiněnija Gráfa Petra Iv. Kapnista (týž) 866.
Sočiněnija V. D. Spasoviče (týž) 370.
Sto let literaturnego roznitija (Fr. Štingl) 581.
S vojskami Menelika II. (K. Jindřich) 371.
Živoj islóčnik (týž) 867.

Rusínská.

Iz dniv žurbi (Fr. Štingl) 371.
Narodne biblioteka (týž) 371.
Prosvita (Fr. H. Žundálek) 868.
Z živoho i mertveho, novelly Eug. Mandyčevského (týž) 867.

Slovenská.

Denica (Fr. V. Peřinka) 582.
Jednota, katolický kalendář na r. 1901. (Vl. Hálek) 475.
Kazateľňa (Fr. V. Peřinka) 767.
Narodenie Pána, vánoční gra od Dr. L. Okánika (týž) 868.
Rozpomienky a kresby Pavla Kuzmányho (týž) 376.
Rozprávky, napísal J. Gregor Tajovský (týž) 969.
Sborník museálnyj spoločnosti (týž) 362, 575.
Slovenský kalendář na rok 1901. (týž) 475, 582.
Slovenské Pohl'ady (týž) 273.

Slovinská.

Jakob Ruda, drama (Fr. Štingl) 85.
Knihy spolku sv. Mohara (týž) 471.
Misterij žene od Z. Kvedera (týž) 84.
Zbrani spisy Janka Kersnika (týž) 84.

Španělská.

(Jakub Hurecký, Jos. Šeřík-Vitínský).

Antologia de poetas 579, 1184.
Cuentos 579, 683.
Des de mi retiro. 580.
Diccionario de la lengua Castellane 578.
El alma castellana 579, 683.
El Mosaico 579, 683.
Ensayo de un diccionario 579, 683.
España artistika 369.
Historia d' España 469.
Historias y leyndas 579, 683.
Homenaji á Menénindez y Pellago 469.
Iconografia española 369.
La prima Juana 579, 683.
Morel Facio 470.
Nociones de historia d' España 469.
Una doctrina toda celeste 471.
Universalidad del magnetismo 578.

Švédská.

Úvaha o švédské literatuře (Fr. Štingl) 174.

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

Sv. Otec Lev XIII. 287, 777.
Adresář českých knihkupců 599.
Agitační protestantské spisky 782.
Alfred Meissner 875.
Besedy lidu 290.
Betanie 290, 383, 599, 690.
Biskupské ocenění katol. tisku 1189.
Bydžovské listy 90.
Centauři a zázraky 595.
Cudnosť žurnalistiky naší 480.
»Čas« 90.
Česká Revue 185, 381, 596.
Český jih 90.
Český list 90.
Der Nationalitäten u. Verfassungsconflict in Österreich 383.
Devatenácté století slovem a obrazem 185.
Dívčí lycea 781.
Dopisovatel »Času« 596.
Dr. Ed. Albert o humanitě 382.
Dr. Ondřej Jagatič 974.
Druhý moravsko-slezský sjezd křesťanských socialů na Velehradě 781.
Dvacetipětiletá činnosť společnosti Görresovy 977.
Evangelické bohoslužby 290.
Evangelický církevník 480, 599.
Filosofie a katolictví 478.
Pan Dr. Fleischhans 287.
Fotografiché snímky výstavy katolického tisku 89.
Glossy k coelibátu 783.
Hlas lidu 91.
Hlasy Svatováclavské 289, 1194.
Hlasy ze Siona 480.
Hrabě Tolstoj 781.

Husův vzpomínkový týden 479.
Chorvatské drobnosti a zprávy 590, 875, 975.
Katolické misie 686, 778.
Kněžské bezženství 594.
Kniha o českém národu v cizině 689.
Král Dollar a jeho ctitelé 185.
Který jest úkol přírodních věd? 879.
Jak šerednych zbraní užívá »Čas« 592.
Jakým právem? 592.
Její mladší bratr 186.
Jesuité, Ehrenberger, a — »Čas« 594.
Ještě slovo k obraně spisu Dr. Lenze: Soustava učení Petra Chelčického 689.
Josef Marie de Maistre 183.
Jubileum kanovníka Jakuba Skaly 874.
In perpetuam rei memoriam 878.
Dr. Fr. Krsek, zemský inspektor 1190.
Lid 90.
Literární zprávy z Bosny a Hercegoviny za r. 1900. 591, 687.
Lumír — listem klerikálním 1192.
Masopustní číslo »Besed Lidu« 593.
Místo pro pomník Husův 598.
Místostarosta Ústřední školy dělnické 599.
Národní katolík 481, 877.
Národní Listy, č. 334 290.
Nevědomosť či zloba? 479.
Nízkosť mysli 382.
Nový Havlíček 382.
Nový způsob inserování 596.
O kulturním vývoji lidstva 90.
O modlitebnici v Táboře 381.
O Moravě 381.
O povaze a smýšlení Augustina Smetany 478.
Památník českých evang. církví v sev. Americe 689.
Písecké listy 90, 480.
Pjesme Ant. Petroviče 687.
Po Husovi Methoděj? 1092.
Podřípské listy 481.
Pomník katolickému učenci Bossuetovi 781.
Poznámka o kalendářích 384.
Pozor na Ottův Slovník naučný 688.
Pravdu o inkvisici objevil — hrabě Hoensbroech 976.
Proč jsem evangelickým křesťanem? 597.
Prohloubení oslav Husových 783.
Protestantské hlasy o odpadlém knězi Smetanovi 598.
Protestantským blahobytníkům od Alb. Stolze 1190.
Proti klerikalismu 89.
Pruský ministr vnitra o nové censuře 876.
Příznivý posudek o Píchově článku 383.
Radikální listy 90.
Rakovina 783.
Rokycanské listy 480.
Rozdílná kritika 383.
Roztomilý kalendářík »Zlaté Prahy« 480.
Ruch 90.
Rusínské zprávy 476, 779.
Různé 599
Samostatnosť 88, 382.
Sborník historického kroužku 289, 387.
Selské listy 89.
Sjezd československ. soc. demokratické strany 90.
Smetanovský kult 478.
Společnost pro spalování mrtvol v Praze 877.
Spolek sv. Vincence z Pauly 598, 780, 878, 1191.
Stoletá ročnice narozenin Dr. F. J. Smetany, kněze-vlastence 592.
Stráž na Cidlině 480.
Studentské směry 288, 597.
Šíření osvěty církví 291.
Upřímně pochopil význam Husův 1093.
Veliké vydání veškerých Kalvínových spisů 689.
Velký antisemitský kalendář 290.
Zábavná příloha »Písecých listů« 290.
Zápisky Smetanovy 290.
Z činnosti církví evangelických 877.
Ze slovanského světa 80, 289, 381.
Ze Slovenska 863, 962.
Ze slovinských zemí 590, 1188.
Ze zákulisí sektářských 690.
Z Lužice 779.
Z potulného života 775.
Z růženco vé výrobny 598.
Z temného středověku 384.
Zvon 185.
Že Hus je ctěn, o to přičinil se nejvíce — princ Schwarzenberg 1093.
Žid Karpeles o novém indexu 876.

Různé zprávy a články.

Hlídka národohospodářská (R. Vrba) 94, 275, 466, 679.
Letošní oslava Husovy památky 1087.
Ležičař Josef, rytíř ř. Božího Hrobu atd., nekrolog 600.
Prof. Masaryk o klerikalismu 964.
Projev Tiskové ligy o situaci 960.
Školský obzor (J. B. Žďárský) 172, 367.

Paběrky z novin a veřejného života.

Sv. Otec Lev XIII. 91, 483, 691.
Akademický odbor jubilejního spolku »Praha« 293.
Arcibiskup Isakowicz 783.
Apoštolování tiskem 884.
Ban Josef Jelačič 979.

Benediktinské Anselmianum v Římě 292.
Biskup Pelczar 485.
Biskupové na sjezdu v Záhřebě 188.
Bronislav Grabovski 387.
Buditel českého lidu 484.
Co vše je v lidském těle 486.
Časopis »Rozvoj« 91.
Česká kolej v Římě 483.
České Raiffeisenovky 189.
Četba pro národ Husův 1093.
Čtyřicet let kanovníkem 291.
Dar císaře pána 882.
Deckert J. Dr. 692.
Dík arcivévody Františka Ferdinanda družstvu Vlasť 879.
Dík arcivévody Františka Ferdinanda Tiskové Lize v Praze 978
Dokonáno jest! 787.
Družstvo Vlasť na pokraji záhuby 386.
» » a oslava Jeho Veličenstva 978.
Dvacetipětileté jubileum Sienkievicze 388.
Dvě encykliky 186.
Msgr. Doutreloux, biskup v Lutichu 1193.
Finance družstva Vlasť 481.
Giuseppe Verdi, dobrodinec chudých 691.
Hlas Národa 91.
Chorvatský episkopát 784.
Jak oceňují američtí Čechové »Naše Listy« 980.
Jak se zřizují odbory spolkové 1195.
Jedlé obrázky 694.
Jednota českého katolického učitelstva v Království Českém 882.
Jesuita vítězem 979.
Jubileum Mechitaristů 882.
Jubilejní pouť do Lourdů 295.
Julius Zeyer 484.
Kalendář družstva Vlasť sv. Vojtěch 1193.
Kanovník, který mši sv. nečte 692.
Katolíci diecése olomúcké 1093.
Katolická hierarchie 483.
» strana ve Francii 292.
Katolické listy o sborníku hist. kroužku 387.
Katolický tisk v Italii 1196.
Katolická universita v Solnohradech 292.
Katolické sjezdy v Čechách a na Moravě 1197.
Katolické spolky v Uhrách 391.
Katolický učenec 979.
Katoličtí biskupové u angl. krále 882.
K činnosti třetího řádu 390.
Klerikální zpátečníci a reálky 694.
Kněžské druhotiny Msgra Boh. Hakla 978.
Kníže Nikola 390.
Kolik bylo v XIX. století věnováno na katol. misie 189.
Konec jubil. roku 384.
Kongres katolického učitelstva 94.
Kongres katolických právníků 188.
Krásná slova německého císaře 881.
Kurs Raiffaisenský 189.
Lázeňské výhody pro členy družstva Vlasť 691.
Literární sekce a večer Ehrenbergrův 489.
Los von Rom 189.
Lumír 693.
Lvova společnosť ve Vídni 982.
Máme-li inserovati? 982.
Manifestační návštěva na posv. Velehradě 788.
Max Müller 291.
Medaille papežova 881.
Mé opravy 188.
Msgr. Dr. Řehák 880.
Modlitba kněze za svůj národ 786.
Mužné slovo 784.
Na indexu 982.
Nadčlověk Nietsche o kněžském celibatu 785.
Narozeniny Jeho Exc. ndp. biskupa Bauera 483.
Nakladatel Šimáček a Iška 188.
Následování hodno 693.
Následek zákona o kongregacích ve Francii 884.
Naše Listy 92, 1194.
Naše Slezsko 785.
Návrat ztraceného syna 292.
Největší kostely světa 1196.
Nejzajímavější město 390.
Nová papežská encyklika 291.
Nová rukověť správné češtiny 787.
Nové akademické biblioteky 292.
Noví kardinálové v Rakousku 784.
Noví světící biskupové Dr. Fr. Krásl a Dr. V. Frind 1192.
Nový Mezofanti Don Ign. Salvatori 1193.
Obrana 590.
Od kolébky do hrobu od F. Čečetky 788.
O dětech na Novostrašecku 882.
Opavský Týdeník proti »Času« 693.
Oslava Ehrenbergrova 690.
Oslava Karla Vinařického 385.
Osobní 91.
Papež a petrský halíř 486.
Papežská encyklika o Spasiteli 186.
Pohřeb nejchudšího člena družstva Vlasť 93.
Pošta mocnářů 787.
Pouť francouzských mužů do Lourd 785.
Posudky o »Vlasti« 186.
Postup katolicismu v Anglii 485.
Pověrečné modlitbičky 1196.
Pozůstalosť † far. Deckerta 785.
Praktické socialní kursy katolické v Německu 189.
Pronásledování řeholí ve Francii 485.
Propaganda protestantská v Římě 695.
Proti Masaříkovi 882.
Protiotrokářský sjezd ve Vídni 294.
Provolání 389, 695.
Prušácko-prot. propaganda v království Českém 1196.

Působení milosrdných sester v burské válce 486.
Radikální listy opravují 91.
Rázné zakročení biskupa 391.
Rivista internacionale o řeči ndp. biskupa Brynycha při sjezdu družstva Vlasť 484.
Různé 94, 191, 294, 486, 695, 789., 886, 983, 1096.
Řád Tovaryšstva Ježíšova opět ve Hradci Králové 388.
Římská katol. mládež u sv. Otce 291.
Říšský svaz katol. spolků dělnických v Rakousku 692.
Sadil Meinrad P. 785.
Samostatnost 190.
Sborník hist. kroužku 387.
Sedmdesáté narozeniny Fr. Sasinka 387.
Schůze katol. školského spolku ve Vídni 292.
Schůze výboru dědictví svatého Prokopa 692.
Sjezd katol. učitelů ve Vídni 880.
Slovák poslancem v Americe 485.
Slováci v Americe 189.
Socialní činnost katol. klášterů 695.
Socha sv. Václava na Václ. nám. 694.
Spící církev 980.
Spisy Vrbovy 291.
Spolek dítka Ježíš 785.
Spolek na zakl. knihoven ve Slezsku 190.
Spolek sv. Bonifacia v Německu 1196.
Staroslovanští bohoslovci 189.
Sté výroční narozeniny Fr. Škroupy 979.
Stoletá památka založení řádu Sacré Coeur 292.
Stoletá oslava dobročinných spolků v Praze 883.
Strossmajerovo jubileum 92.
Stručný návod k přiznání osobní daně 92.
Svatý Otec Lev a universita v Glaskově 978.
Svatý Otec Lev a car Mikuláš 978.
Svaz jihoněm. katol. dělnických spolků 884.
Svetozar Miletič 487.
Školské spořitelny 390.
Šrůtek Jos. Ant. † 978.
Tajná instrukce 785.
Thevtunicis atque Bohemicis 885.
Tiskopisy pro farní úřady 391.
Tisková pře 1196.
Třebízský na výstavě katol. tisku 187.
Třistaletá památka smrti Tychona de Brahe 691.
Ubohý národ 390.
Učenec Grassmann 785.
Uherský svaz katol. spolků 293.
U hrobu Kosmákova 187.
Umělecká galerie v Praze 784.
Úmrtí jub. kněze V. Vaňka 692, Dra. Alberta 92, Marie Vidunové 93, V. Prouska 188, Dra. Fr. Lampe 188, preláta Jana Rause a kap. děkana Dr. Zeiberta 880.
Úplná a neomezená knihtiskárna družstva Vlasť 1093.
Útulek sv. Josefa 693.
Útulny pro učně 188.
Valná hromada jednoty Našeho Domova 94.
Valná hromada Jednoty kat. učitelstva v království Českém 1195.
Valná hromada Tiskové ligy 764.
Valná schůze Nár. spolků 787.
Valný výroční sjezd katol. učitelů v Rakousku 694.
Ve farnosti Černilovské 980.
Velká výhoda pro nové členy družstva Vlasť 482.
Vláda židovstva 982.
Výbor jednoty katol. učitelstva 293, 786.
« Tiskové ligy 389, 1094.
Vychovatel 188.
Výkonný sbor křesť.-social. strany 980, 1096.
Vypsání ceny 785.
Výroční zpráva jednoty sv. Methoděje 786.
Vyšší ústav ku vzdělání žen 695.
Vyznamenání katol. učence 979.
Význam škol. bratří 188.
Zákaz českých a polských bohoslužeb 294.
Ze slovanského světa 190.
Z jednoty pro obnovu kláštera blahosl. Anežky Přemyslovny 883.
Znej se k otci svému 388.
Z papírnického závodu družstva Vlasť 191.
Z růženco vé výrobny 293.
Z Tiskové ligy 94, 1096, 1197.
Zvláštní misie 695.

Zprávy o družstvu Vlasť a jeho odborech.

Literární sekce 192, 296, 487, 488. 789, 790, 886, 983.
Socialní odbor 295, 392, 790, 791, 888.
Telegramy a přípisy k literárnímu sjezdu družstva Vlasť 80, 168, 270.
Valná hromada družstva Vlasť 561.
Výbor družstva 192, 296, 391, 487, 600, 696, 791, 792, 887, 989, 1197.